Geographiſche en Hiſtoriſche

VIERYVINGH

N. Sᵃⁿ Werelds-Deelen

…CA en AMERICA:

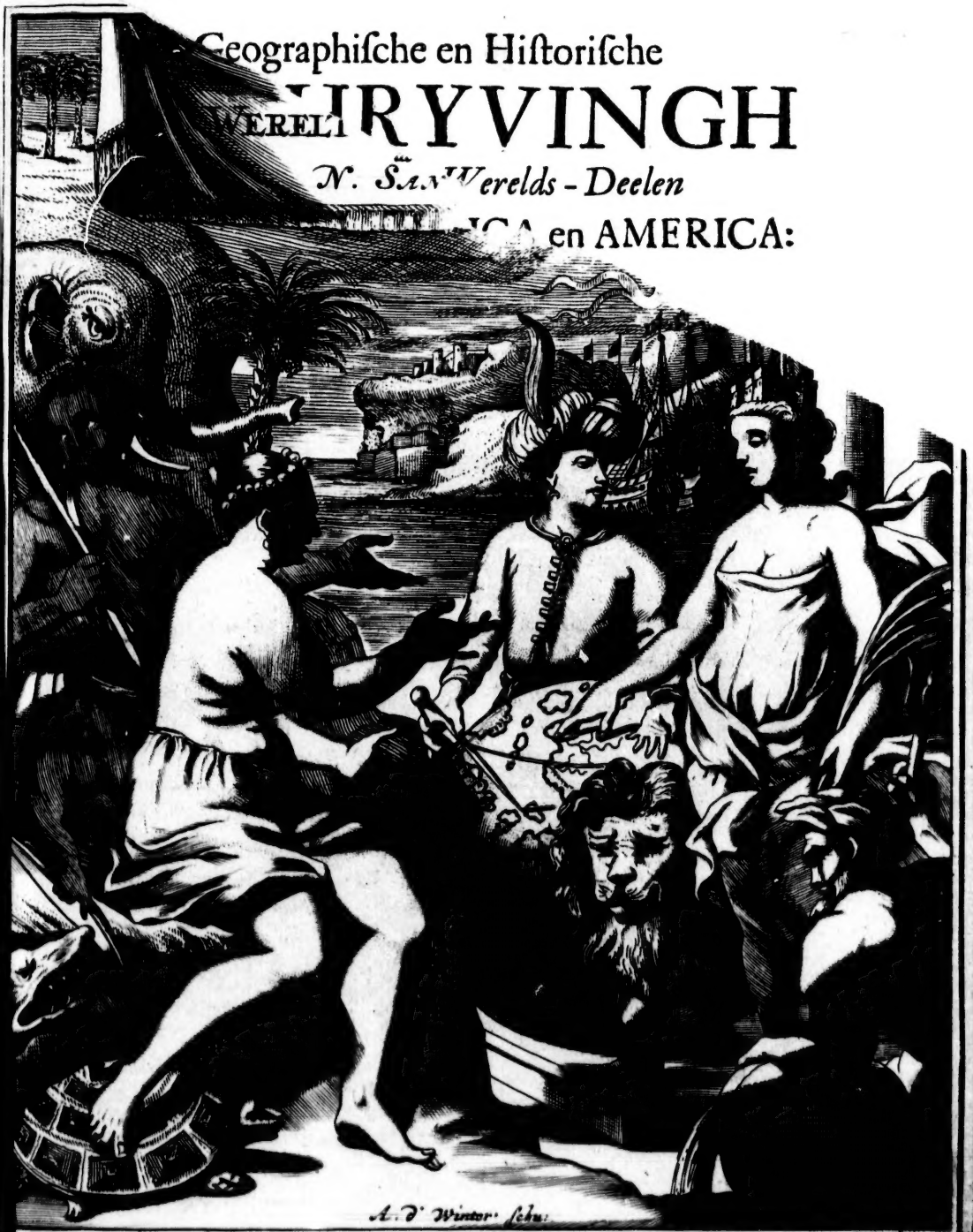

A. D' Winter. ſcha.

Utrecht by IOHANNES RIBBIUS. 1683.

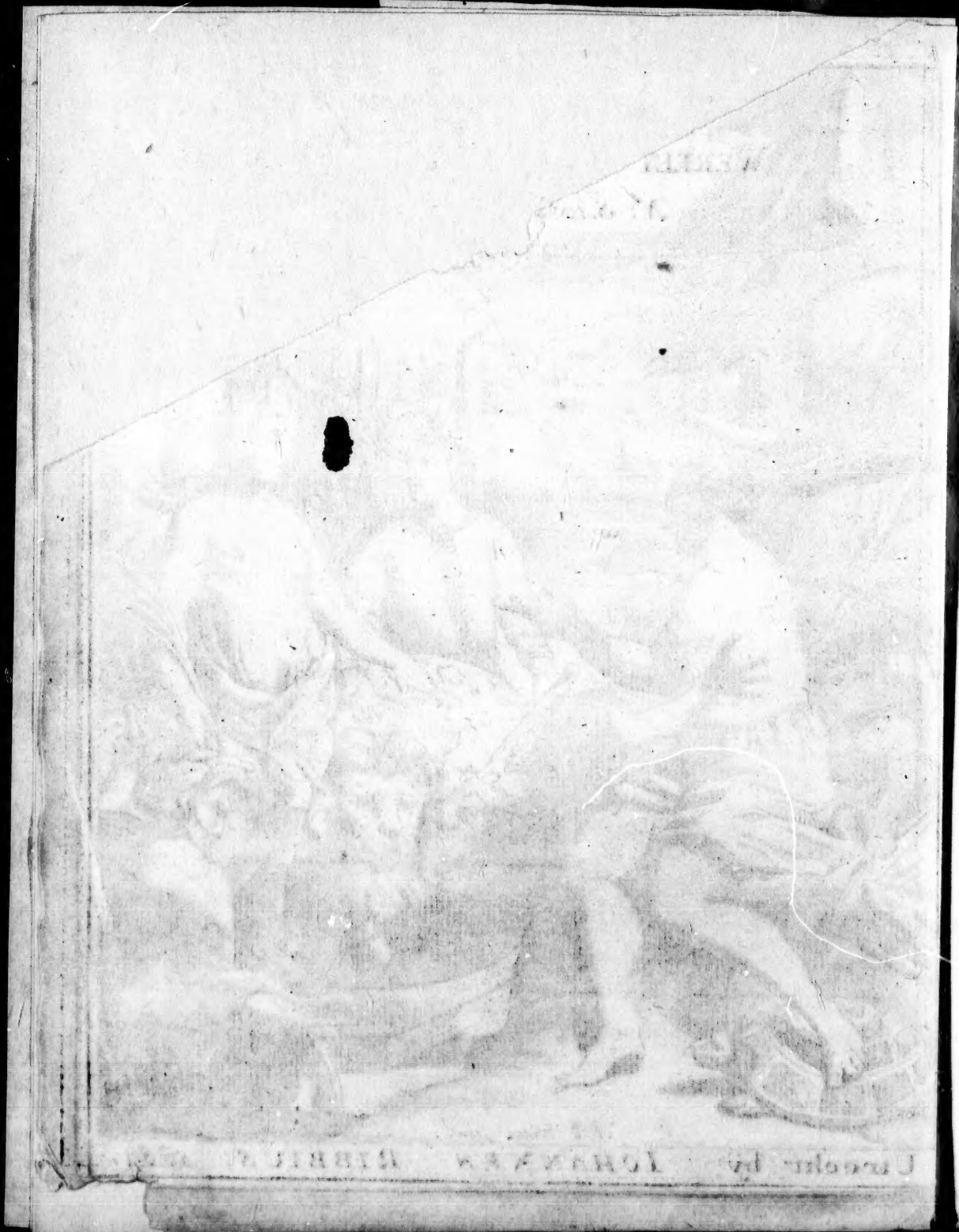

Geographiſche en Hiſtoriſche

BESCHRYVINGH

Der vier bekende Werelds-Deelen

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA:

OF

De geheele

AERD-KLOOT

Vertoond in Nieuwe ſeer nette LAND-KAERTEN, nevens Geographiſche en Hiſtoriſche Berichten aller Keyſerrijcken, Koninghrijcken, Landſchappen, Steeden: Seeden der Volckeren, Spraecken, Religien, Rijckdommen, &c.,

Door de HEER

SANSON D'ABBEVILLE,

Ordinair Geographus der Koninghlijcke Majeſteyt van Franckrijck.

Vertaeld, en doorgaens met Hiſtoriſche Byvoeghſelen vermeerdert,

DOOR

S. DE VRIES.

t' UTRECHT,

By JOHANNES RIBBIUS, Boeckverkooper in de korte Jans-ſtraet. M. DC. LXXXIII.

Hoogh-Edele, Geſtrenge HEERE,

Heere EVERHARD VAN WEEDE,

Heer van Dijckveld, Rateles, &c.

Deken des Capittels van S^t. Marie: Preſident ter Vergaderinge van de Edele Mogende Heeren Staaten 's Lands van Utrecht, en wegens deſelve Provintie gecommitteert ter Vergaderinge der Hoog-Mog: Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden: Dijck-Graaf des Leckendijks boven-Dams: Laetſt Ambaſſadeur aen ſijn Koninglijcke Majeſteyt van Vrankrijk.

MYN HEERE,

HEt geene ik in alle onderdanigheyt van onſe Druk-pers aen U Hoog-Ed. Geſtr. opdrage, is de Beſchrijvinge des Werelts, door de Heer N. Sanſon, *Geographus des Konings van Vrankrijk, nu met een Nederlands gewaad omhangen, en door den Vertaalder met veele Byvoegſelen ver-*

meerdert, welke Geographie en Geographiſche Caerten, om de ſonderlinge groote agtinge der ſelve, by alle Curieuſe Liefhebbers, die grondige Kenniſſe hebben van de gelegentheyt des Werelts, met regt de eerſte plaets verdienen.

Dat ik de vrymoedigheyt neeme (als een torſſende Atlas) de geheele Werelt in diepe onderdanigheyt aen U Hoog-Ed. Geſtr. op te dragen, is tot een bewijs van mijne ſchuldige danckbaerheyt, als die, zijnde een Onderdaen deſer Provintie, my op het alderhoogſte verpligt vinde, om U Hoog-Ed. Geſtr. te bedanken, wegens alle die trouwe dienſten en meer dan Vaderlijke ſorge, welke U Hoog-Ed. Geſtr. aen ons hebt beweeſen, in die ſwaere deſaſtres der tijden, wanneer wy waeren onder de overheerſchende Magt des Konings van Vrankrijk, ontſloopt van Vryheyd, magt, eere en aenſien; en in de alder-elendigſte ſtaat geſoncken lagen! waer van de gedagteniſſe ons wederom als nieuwe ſmerte veroorſaekt. Hoe getrouwelijk U Hoog-Ed. Geſtr. ons doe hebt bewaert, hoe Vaderlijk verſorgt, hoe iverig beſchermt; wat Periculen, ongemakken, ende gevaeren U Hoog-Ed. Geſtr. voor ons hebt uytgeſtaen onder de woede der Vyanden, die op onſen halſe waeren geklommen, ſulx ſal nooyt by ons onder de aſſche der vergetenheyt verſmooren, maer altoos blijven in een verſche en levendige geheugeniſſe. Wanneer ik maer gedenke aen alle die Vaderlijke ſorge, liefde, en trouwe, ſoo werde ik gedwongen voor al de Werelt, gelijk nu tegenwoordigh, mijne opreghte Dankbaerheyt aen

U Hoog-

U Hoog-Ed. Geſtr. te bewijſen door een openbaer teecken. En koome dan nu preſenteeren aen U Hoog-Ed. Geſtr. tot een blijck van mijne plight-ſchuldige dankbaerheyt deſe vier Werelts-deelen; op dat U Hoog-Ed. Geſtr. ſig daer in mogt verluſtigen. En wien ſoude ik deſelve nuttiger konnen opdragen als U Hoog-Ed. Geſtr., welke ten grooten deele deſelve met eygener oogen hebt aenſchouwt, en wiens grootſte vermaek is deſelve te doorwandelen: En wien waerdiger, als dewelke de hoogſte bedieningen onſer Provintie niet alleen, maer ook onſes geheelen Staats nu ſoo veele Jaaren op het alderloffelijkſte hebt waergenoomen, ende de Aenſienlijkſte Geſantſchappen aen de Magtigſte Monarchen, als Vrankrijk, Engelland en Hiſpanien, op het alderroemlijkſte hebt bekleet. Dogh hier ſtruykeld mijne reden; alſoo mijne Pen te laegh is om de bequaemheden van U Hoog-Ed. Geſtr. te vertoonen, indien niet desſelfs Glorie en wilde verduyſteren, alſoo geene waerdigheyt aen deſelve van my kan werden toegebragt. Dogh om U Hoog-Ed. Geſtr. inde Voorſaele niet te langh op te houden, ſoo ſiet den ingank tot het Cabinet geopent.

Ontfang dan Hoog-Ed. Geſtr. 't voorſz. Werk tot een bewijs van mijn Dankbaer Gemoed, ende laet het zijn tot een nuttig vermaek van de verſpaerde minuten, in de wigtigſte bedieningen van den Staat.

Ondertuſſchen ſal niet naelaeten den Heere te ſmeeken, dat de Illuſtre Perſoon van U Hoog-Ed. Geſtr. ende desſelfs trouwe

trouwe en wackere Dienſten van den Hemel rijkelijk mogen werden geſegent, ten beſten van onſe Provintie, ende welſtandt onſes Lieven Vaderlandts. In welken wenſch ik eyndige, betuygende voor al de Werelt, dat ik ben en blijve

Hoog-Ed. Geſtrenge HEERE,

U Hoog-Ed. Geſtr. alder-onderdanigſte en verplichtſte Dienaer,

Utrecht den
4 April
1683.

JOHANNES RIBBIUS.

AEN

AEN DE

Beſcheydene LEESERS,

en alle Nederlandſche Liefhebbers der GEOGRAPHIE en HISTORIEN.

Waerde Vrienden:

DOe wy in 't voorleedene Jaer uytgaven de *vier Deelen* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt- en Weſt-Indiſche verwonderenswaerdige Dingen*, was ons voorneemen geweeſt, daer by te voegen een korte *Geographiſche Beſchrijvingh der geheele Wereld.* Maer als wy nu alreeds deſelve hadden begonnen (gelijck wy hebben geſeght in 't *Voorberight* des gedaghten Wercks) quam ons in handen de *Geographiſche en Hiſtoriſche Beſchrijvingh der vier Wereld-Deelen, Europa, Aſia, Africa* en *America*, van de Heer *Sanſon d' Abbeville*, *ordinair Geographus der Koninghlijcke Majeſteyt van Franckrijck*; waer op wy terſtond onſen aengevangenen arbeyd uyt de hand hebben geleght.

De ſonderlingh-groote *vermaerdheyd* deeſes ſeer geroemden Mans, de *netheyd* ſijner *Land-Kaerten*, en den *dienſt*, welcke wy oordeelden dat de *Nederlandſche Leeſers* uyt deſelve ſouden konnen trecken, bewoogen ons, om haer veel liever in haere Tael *zijn*, als *ons* begonnen Werck meê te deelen; als wel weetende, dat onſe Wiecken ons ſoo hoogh niet ſouden konnen draegen, gelijck de ſijne hem in dit ſtuck hebben gedaen. De *Heer Bekoſtiger*

ſtiger des Drucks der gedaghte onſe *Curieuſe Aenmerckingen* ons voorneemen verſtaen hebbende, was terſtond gereed, om de *Liefhebbers in ons Vaderland* den goeden Dienſt te doen, van dit Werck onder de Pars te brengen, en't ſelve haer in haere Spraeck aen te bieden; beveelende de *Vertaelingh* aen my; en de gedaghte *Land-Kaerten* juyſtlijck, niet ſonder groote koſten, doende *naeſnijden*; daer nae op't *nauwkeurighſte overſien* van perſoonen die goede kennis hier van hebben; om verſeeckerd te moogen zyn, dat alles op't netſte getroffen was. Dus koomd nu eyndlijck deeſe *Geographie van de Heer Sanſon*, in een *Neder-duytſch gewaed* geſtoocken, voor den dagh, en voor uw geſight.

'k Wil my hier niet inlaeten, om voor oogen te ſtellen de *nuttigheyd*, *nodigheyd* en *vermaecklijkheyd* der *Geographie* en *Coſmographie*, of *Aerdkloots-* en *Wereld-beſchrijvingh*. De *Godsgeleerde*, in haere Uytleggingen over den Heyligen Bijbel, moeten dickmael haeren toevlught tot deſelve neemen. De *Schipvaert*, en de ſoo gantſch voordelige *Koophandel door de Schipvaert* (welcke onſe Landen heeft doen overvloeyen van Rijckdommen) kan ſonder deſelve niet beſtaen. Om de *Geſchiedboecken* met *verſtand* en *vrught* te leeſen, moetmen dickmael van de *Geographi* beright gaen haelen, en by haer openingh van ſaecken ſoecken. De *Politiſche kennis* is ſonder deeſe Weetenſchap meerendeel gantſch blind. Met reght magh derhalven de *Geographie* genoemd worden, niet alleen de *gemeenſaeme Suſter*, maer oock 't *oogh der Hiſtorie*; deſelve verſtreckende als voor een *Leydsvrouw*. Gevende te gelijck oock deeſe *Verluſtigingh*, datmen, in ſijn *eygen Huys*, op ſijn *eygen Bed*, aen ſijn *eygene Tafel* blijvende, den *geheelen Aerdbodem te Water en te Land kan bereyſen*; de Tuſſchenwijdten van alle plaetſen ſien; d'uytgeſtrecktheyd der Landen van alle Vorſten aenmercken, e. ſ. v. Dit *Vermaeck*, deeſe *Nuttigheyd* werd noch grootlijcks *vermeerderd*, wanneer *by de Landkaerten koomd een Hiſtoriſche Beſchrijvingh* van d'eygenſchappen

ſchappen der Landſchappen; vrughtbaerheyd of onvrughtbaerheyd der ſelve; Der Dieren en Gewaſſen; der geſondheyd of ongeſondheyd van de Lught; voorts, van d'eygen-aert, wonderlijcke Seeden en ſeldſaeme bedrijven der Inwooners, gelijck in dit tegenwoordige Werck geſchied.

'k Sal my oock niet bemoeyen, om den *Lof van de Heer Sanſon uyt te blaeſen*, wegens ſijne ſonderlinge *vlijtigheyd* en *curieusheyd*, in de vervaerdigingh deeſer *Wereld-kaerten* getoond. 't Sou te vergeefs zyn, *voor de Son een Kaers te willen ontſteecken*. Daerenboven is't Spreeckwoord yeder bekend, dat *goede Waer' haer ſelven genoegh prijſd*; waer tegens de *quaede door geene Lof-tuyteryen beeter werd*. Alleen ſal ick hier in onſe Tael ter neer ſtellen de korte *Voor-reden*, welcke de *Hooghduytſche Overſetter* van't Werck des Heeren *Sanſons* voor't ſijne heeft doen drucken, luydende aldus:

„Daer zyn tot noch toe veel verſcheydene *Geographiſche* „*Tractaten* in openbaeren Druck uytgegeven geworden; doch „deſelve beſtaen ten deelen maer in een *particuliere Beſchrijvingh* „der Landſchappen met der ſelver *Kaerten*. En d'andere, ſchoon„ſe de vier ſoo genoemde Werelds-Deelen in ſigh ſchijnen te be„grijpen, heeftmen ſoo onvolmaeckt en gebrecklijck bevonden, „datmen noodigh heeft geaght, om te ſien nae een *exact* en *accu„raet* (wel-doorwroght, nauwkeurigh, reght-geſchickt) Werck; „op datmen oock in dit ſtuck, ſoo veel mogelijck is, eenige „gewisheyd en volkoomenheyd moght hebben. Wat nu de „wijdberoemde Koninghlijcke *Franſche Geographus ordinarius*, „de Heer *Sanſon d' Abbeville*, hier in verright, en hoedaenigh „een groote vlijt hy aengewend heeft, ſoo in 't vervaerdigen van „ſijne treflijcke, nette Kaerten, als in de beſchrijvingh der vier „Werelds-Deelen, ſal de gunſtige Leeſer verneemen met ſon„derlinge vergenoegingh en vermaeck, indien hy de moeyte wil „doen, van dit Boeck te doorſien en te leeſen; 't ſelve gebruyc„kende tot ſijn nut en dienſt.

Wat oock d'ervaerne Wereld-beſchrijvers in ons *Nederland* van deeſe *Geographie* oordelen, blijckt, om andere voorby te gaen, uyt den *Autheur* van't *Light der Kercklijcke en Wereldlijcke Hiſtorien, door de Godlijcke en Menſchlijcke Aerdbeſchrijvingh der ael-oude bekende Wereld, vertoond in over de vijftigh nauwkeurige Land-tafelen*, gedruckt t'*Amſterdam* in't Jaer 1681.: Die, *fol.* 112., in d' optellingh der voornaemſte Wereld-beſchrijvers, deeſe woorden gebruyckt: „ *Nicolaus Sanſon van* „ *Abbeville*, een Koninghlijck *Geographus*, verdiend tegen„woordigh, door ſijne Nette Kaerten, den meeſten Lof. Soo heeft oock ſeecker voornaem Heer, uytſteeckend ervaeren in de *Geographiſche* Wetenſchap, onlanghs geleeden aen my geſchreeven: „'t Behaeghd my ten hooghſten wel, dat ghy *San*„*ſon* voor de *Nederlanders* in de *Nederlandſche* Tael over„brenghd; en noch beeter, dat ghy in uwe Overſettingh volghd „de *Hooghduytſche* Vertolckingh, welcke ick heb geſien, in de „ *Hiſtoriſche* Beſchrijvingen ſeer vermeerderd en op-gehelderd te „zyn. Wat de *Kaerten* belanghd, die zijn, nae mijn oordeel, „de beſte, geſchickteſte, en netſte, jae volmaeckteſte van al die „ick oyt of oyt geſien hebbe, e. ſ. v.

Meer Getuygeniſſen en Aenprijſingen van geleerde in de *Geographie* wil ick hier niet aentrecken. 'k Weet wel, dat des Heeren *Sanſons* Landsman *Thevenot* hem ſomtijds een misſlagh verwijt; hier van een Riviertje, 't welck in ſijne Kaerten ſou ſtaen, doch van hem op ſijne Reyſen niet gevonden is; daer van yet anders, weynigh van belangh zijnde. Maer oock weet ick dit, datmen eeuwigh ſou moeten waghten, indienmen een reghtvolmaeckte *Geographie*, en volmaeckte *Geographiſche Tafelen* ſou begeeren te ſien. 't Is ons genoegh, dat onſen *Sanſon* by alle reghtſchapene kenners *dien roem heeft*, dat de ſijne *in netheyd uytſteecken boven alle andere tot noch toe uytgekoomene*; derhalven oock, ſchoon niet in alles volmaeckt; 't welck niet ſal geſchieden ſoo lang de Wereld ſtaet, echter *de volmaeckſte van alle zijn.*

En

En seecker, indien *Sanson Thevenot* oock wou beriſpen, 't ſou hem aen geen Stof behoeven t'ontbreecken, om in ſijne Reysbeſchrijvingen misſlaegen aen te wijſen, die ſwaerder weegen; en waer van hy lightlijcker kennis had konnen neemen, als *Sanson* van al de byſondere kleyne deeltjens der geheele Wereld.

In de *Verdeelingh* der Geweſten gaet onſen *Autheur* gantſch nauwkeurigh, vermijdende de gemeene misſlagh van bynae alle andere Wereld-beſchrijvers, welcke in haere Verdeelingen van een Werelds-deel byſondere Landen in 't ſelve in ſtucken ſnijden: Jae oock wel in een Koninghrijck haere *Limien* voeren midden door een Landſchap van 't ſelve.

Deeſe *Hiſtoriſche en Geographiſche Wereld-beſchrijvingh van de Heer Sanſon* is oorſproncklijck in de *Franſche* Spraeck uytgegaen. Een groot Liefhebber der *Geographie* heeft deſelve in ſijne Moedertael de *Hooghduytſche* overgebracht, mercklijck vermeerderd, en in 't Jaer 1679. door den Druck gemeen gemaeckt. Dit *overſiene en vermeerderde Exemplair* heb ick voor my genoomen, en getrouwlijck vertaeld. Indien derhalven yemand in de vergelijckingh mijner *Nederlandſche overſettingh* met 't *Franſche oorſproncklijck* eenigh verſchil vond, *buyten de vergrootingh*, die moet weeten, dat ick 't gedaghte *vermeerderde, overſiene, en langh nae't Franſch uytgekoomene Hooghduytſche Exemplair heb gevolghd.*

Doch vermits de *Titel beloofd* ſoo wel een *Hiſtoriſche* als *Geographiſche Beſchrijvingh der geheele Wereld*, maer dat ondertuſſchen de *Hiſtoriſche veelerwegen of gantſch ontbrack*, of maer *alleen kort en afgebroocken wierd voorgeſteld*, ſoo heb ick een goed deel *Hiſtoriſche Byvoeghſelen* daer toe gedaen; en dan noch in 't Werck ſelfs hier en gintſch yets bygelaſt, 't welck ick echter, ten onderſcheyd, met een *Curſijf* Letter heb laeten drucken. Deeſe moeyte nam ick op my, eenſdeels, om den *Inhoud des Boecks dies te beeter den Titel te doen gelijck zijn*; andersdeels om de *Liefhebbers van Hiſtoriſche ſaecken dies te meer vergenoegingh te*

geven. 'k Heb'er daerenboven *by gedaen een ontleedend Regiſter van de Vier Wereld-Deelen*, naer d'orde der verhandelingh deeſes Wercks, en dan noch een *Bladwijſer der byſonderſte in dit Boeck verhaelde dingen*: Welcke beyde aen 't *Franſche* en *Hooghduytſche* ontbraecken. Waer door dan, ſoo door des *Hooghduytſchen Vertuelers als mijne Vermeerderingh dit Werck ontrent driemael ſoo groot is geworden als 't Franſche.*

't Heeft de Heer *Sanſon* behaeghd, in orde *Aſia* de voortogt te geven, als in veelerley opſighten van hem geoordeeld werdende 't voortreflijckſte Werelds-Deel te zyn. Wy echter hebben, om redenen, de gemeene gewoonte gevolghd, gevende *Europa* d'eerſte plaets in de Schickingh. Als derhalven *Aſia* ſomtijds werd genoemd *ons eerſte Werelds-Deel*, ſoo moet de Leeſer weeten, dat onſen *Autheur* van dit Geweſt heeft beginnen te telſen.

Waerom ick ſomtijds, tegens mijne geduerige gewoonte in mijn' andere Wercken, eenige ſoo *Uytheemſche* als *Konſt-woorden* heb behouden of gebruyckt, is den *Leeſer* bekend gemaeckt in 't *voorberight* mijner gedaghte *Curieuſe Aenmerckingen der byſonſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.*

't Is niet wel mogelijck, dat een taemlijck-groot Boeck ſonder *Druckfeylen* ſou aen 't light konnen koomen: Inſonderheyd niet een Werck daer ſoo een groote meenighte *vreemde Naemen*, ſoo ontelbaer veel *Onderſcheydingen*, en aenwijſingen der *Geweſten* ſigh in vertoonen, als in dit tegenwoordige. Derhalven ſou 't oock niet vreemd zyn, dat hier en daer in de Naem van een *Stad*, *Landſchap*, *Rivier*, of in de woorden *Ooſt*, *Weſt*, *Suyd*, *Noord*, e. ſ. v. een *misſlagh*, door ſchuld des Druckers, en onſe overſieningh in 't Leeſen der eerſte Proeven, moght begaen zyn. Wanneer eenige der ſelver den *Leeſer* moghten voorkoomen, ſoo ſal hem gelieven, ons beleefdelijck te verontſchuldigen, en de feylen beſcheydentlijck na de *Caerten* te verbeeteren. Ondertuſſchen evenwel dit weetende, dat de *Naemen* van ſommige *Landen*, *Steeden*,

Steeden, *Rivieren*, e. ſ. v. by d'eene Schrijver anders ſtaen *geſpeld*, als by d'andere; oock veeltijds meer als eene benoemingh hebben: En dat derhalven al dickmael geen fout is t'aghten, 't welck ſommige ſoodanigh ſou mogen ſchijnen. Immers, dat my, die 't voorgemelde *Exemplair* getrouwlijck gevolghd heb, voor ſoo verr' de ſchuld niet moet toegeſchreeven werden. Wanneer oock in de Hiſtoriſche Beſchrijvingh eenigh verſchil met andere Schrijvers werd geſien, ſoo moetmen weeten, dat de Hiſtoriſche Verhaelen onder malkander niet altijd over een koomen, en dat derhalven de *Geographi* nu deeſen, dan dien volgen.

Meer heb ick, waerde Vrienden, voor ditmael niet te ſeggen; als dat ick u beveel in de genaedige Hoede des Almaghtigen Gods, terwijl ick blijf, en my tot Eer houde, te zijn

Uwen gantſch dienſtvaerdigen

SIMON DE VRIES.

Utrecht, deeſen
1. 11. der Grasmaend des Jaers
M.DC.LXXXIII.

AEN-

AENWYSINGH

Voor den Boeckbinder, waer de LAND-KAERTEN geplaetst moeten worden.

1. GEnerale Kaert van EUROPA. 1.
2. Isles Britanniques, 3.
3. Scandinavie, ou sont les Estats de Danemark, de Suede, &c. 54.
4. Russie blanche, ou Moscovie. 82.
5. France. 105.
6. Allemagne. 133.
7. Estats de la Couronne de Pologne. 195.
8. Espagne. 227.
9. Italie. 252.
10. Partie de Turquie en Europe. 270.
11. Hongrie. 270.

12. Generale Kaert van ASIA. 289.
13. Turquie en Asie. 294.
14. Anatolie. 294.
15. Mer Noire, ou Mer Majeure. 294.
16. Sorie & Diarbeck. 303.
17. Turco manie, Georgie, Commanie. 307.
18. L'Arabie Petrée. Deserte & Heureuse. 319.
19. L'Empire du Sophy de Perses. 328.
20. L'Empire du grand Mogol. 338.
21. Presq' Isle de l'Inde deca la Gange, ou sont les Royaumes de Decan, de Golconde, & le Malabar. 347.
22. Partie de l'Inde au de la du Gange. Presq' Isle de l'Inde au de la du Gange. 357.
23. Royaume de la Chine. 368.
24. Le grand Tartarie. 387.
25. Les Isles du Japon. 394.
26. Les Isles Philippines. Islas de los Ladrones. 403.
27. Les Isles Molucques, Celebes, Gilolo, &c. 407.
28. Les Isles de la Sonde, entre Lesquelles sont Sumatra, Java, Borneo, &c. 412.
29. Ceylan, & les Maldives. 417.

30. Generale Kaert van AFRICA. 423.
31. Royaume de Maroc, divisé en sept Provinces. 432.
32. Royaume de Fez. 438.
33. Partie de Barbarie, ou est le Royaume D'Alger. 449.
34. Partie de Barbarie, ou sont les Royaumes de Tunis & Tripoli. 458.
35. Royaume & Desert de Barca, & L'Egypte. 465.
36. Partie du Biledulgerid, ou sont Tesset, Darha, &c. 468.
37. Egypte divisé en les Douse Cassilifs. 473.
38. Afrique, ou Libie ulterieure, ou sont Le Saara ou desert, &c. 487.
39. La Guinée. 492.
40. Partie de la Haute Æthiopie, ou sont L'Empire des Abissins & la Nubie. 497.
41. Partie de Zanguebar, ou sont les Costes d'Ajan & d'Abex. 503.
42. Royaume de Congo. 508.
43. Pays & Coste des Caffres. 515.
44. Isle de Madagascar, ou de St. Laurens. 518.
45. Isles du Cap verd, Coste & Pays de Negres. 522.
46. Isles Canaries. 527.
47. Les Isles de Malte, Goze, &c. 536.

48. De Generaele Kaert van AMERICA SEPTENTRIONAL. 550.
49. Le Canada, ou Nouvelle France, &c. 559.
50. La Floride. 572.
51. Audience de Mexico. 588.
52. Audience de Guadalajara. 603.
53. Audience de Guatimale. 607.
54. Les Isles Antilles, &c. 616.

55. De Generale Kaert van AMERICA MERIDIONAL. 633.
56. Terre Ferme &c. 637.
57. Guiane. 641.
58. Le Perou & le Cours de la Rivire Amazone. 645.
59. Le Chili. 668.
60. Le Brezil. 672.
61. Le Paraguay. 681.
62. Destroit de Magellan. 685.

Geogra-

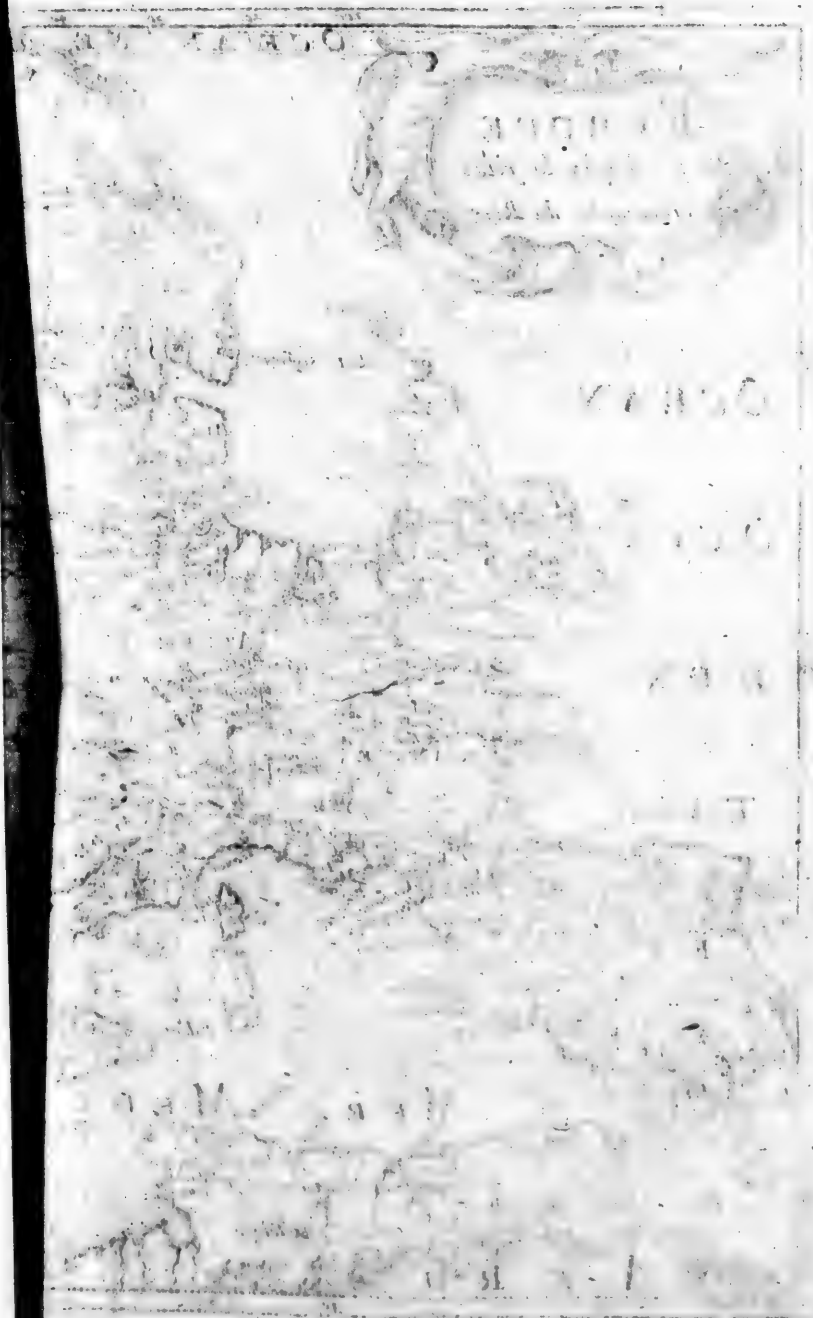

EVROPE
Par N. Sanson le fils
Geographe du Roy
OCEAN SE
OCEAN
OCCI
DEN
TAL
MER MEDI
AFRI
ESPAGNE
FRANCE
ALLEM AGNE
SEVILLA
Destroit de Gibraltar
I. de Fero
Schetland I.
Orcades I.
Ebro fl.
Majorca
Minorca
Ivica
Corsica
Cagliar
Palerme
Tolose
Marseille
Lyon
Paris
Prague
Vienne
Copenhague
Dresde
Rochelle
Bilbao
Alicante
Carthagene
Malaga
Gibraltar
Tanger
Fez
Tlemsin
Tenes
Alger
Tripoli
Tabsa

PTENTRIO NALI
TARTARIE.
RVSSIE
BLANCHE. ou
MOSCOVIE
PTARTARIE
PONT EVXIN.
ASIE
ARCHI
RANEE
QVE.
A. d'Winter sculp.

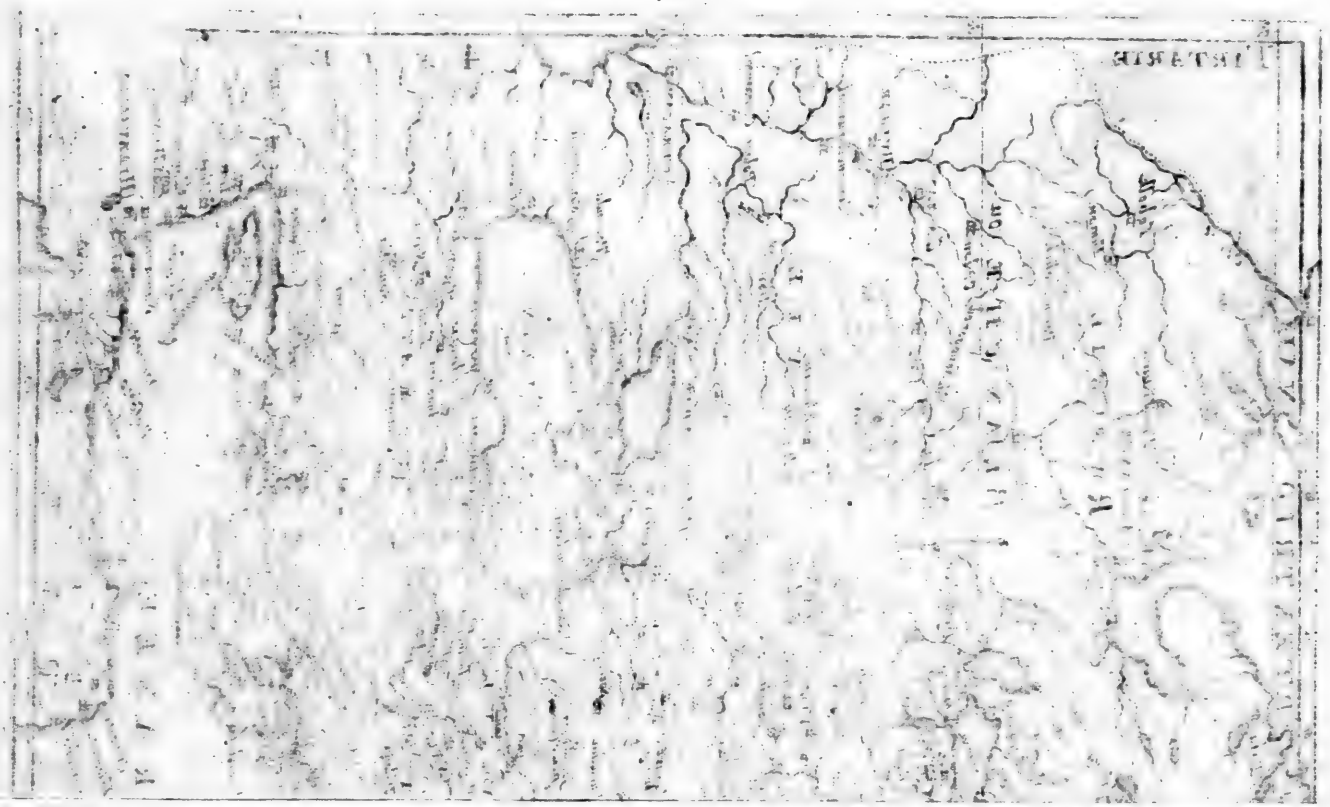

Geographiſche en Hiſtoriſche

BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

EUROPA.

EUROPA is een onder drie Werelts-deelen; onder welke ASIA leght tegens't Ooſten; AFRICA nae 't Suyden; en EUROPA, in opſight haerer beyde, tuſſchen't Noorden en't Weſten; namentlijk van *Aſien* tegens't Weſten, en van *Africa* tegens't Noorden. 't Werd meerendeel begrenſd van den grooten *Oceaen* en de *Middellandſche Zee*, hebbende de *Noord*, *Ys*, of *Scytiſche Zee* tegens't Noorden: De *Weſt*, *Atlantiſche* of *groote Zee* tegens't Weſten, De *Middellandſche Zee*, die maer een Arm van de groote *Wereld-Zee* is, leght in 't Suyden, en deſe ſcheyd *Europa* van *Africa*.

Maer tegens't Ooſten werd het van *Aſia* afgeſonderd door verſcheydene Zeeën, welke in de *Middellandſche* vallen; door verſcheydene Enghten tuſſchen deſe Zeeën; en dan ook door verſcheydene Rivieren: Als; door d'*Egeiſche* Zee, de Zee van *Marmara*, voortijds genoemdt *Propontis*; de *ſwarte* of *groote Zee*, voor deſen *Pontus Euxinus*, en de Zee van *Zabaqué*, eertijds *Maotis Palus*.

Tuſſchen d' *Egeiſche Zee*, en de Zee van *Marmara* is d' Enghte van *Gallipoli*, anders de *Dardanellen*, of de Kaſteelen geheeten: En dan noch *S. Joris-arm*, voortijds *Helleſpontus*. Tuſſchen de Zee van *Marmara* en de *ſwarte Zee* is d' Engte by *Conſtantinopol*, of 't *Canael* der

ſwarte Zee, voor deſen *Boſphorus Thracius* genoemd. Tuſſchen de *ſwarte Zee* en de Zee van *Zabaque* is d'Engte van *Caffa* of *Voſpero*, anders *S. Johanna-arm*; eertijds *Boſphorus Cimmerius*.

Daer-en-boven werd *Europa* geheel van *Aſia* geſcheyden door de Vloeden de *Donauw*, voor deſen *Tanais*; de *Wolga*, voortijds *Rha*, en d'*Oby*, eertijds *Carambyce* geheeten; wanneer men een *Linie* van d'eene tot d'andere trekt.

Europa leghd tuſſchen den 35ſten en 72ſten *Graed* der Breedte; tuſſchen den 10den en 100ſten *Graed* der Lenghte; alhoewel 't deſe geheele-ruymte niet beſlaet. Sijne breedte toond, dat het by nae gantſch onder de gematigde Lughtſtreeck is, en niets van de verſenghde heeft; noch oock yets, 't welk deſelve naerderd; maer wel wat van de koude.

De groote *Wereld-Zee* en verſcheydene andere Zeeën, welcke *Europa* omringen, en deſſelven Deelen van een ſcheyden, hebben d'Inwooners deſes Gewests ſoodanigh een Voordeel te weegh gebracht, datſe alreedts voor lange tijden zijn geweeſt de geſchickſte en bequaemſte Lieden in Koop-handel, Wetenſchappen, Wapenen, Konſten en allerley andere Oeffeningen.

Dit *Europa* willen wy aenmerken in negen verſcheydene voornaeme Landſchappen of Deelen; welcke zijn de *Britanniſche* Eylanden; *Scandia*, of *Scandinavia*, waer onder de Koninghrijken *Denemarcken* en *Sweeden* zijn begrepen; en *Wit-Ruſland*, of *Muſcovien*. Deſe drie Deelen leggen alder-wijdſt nae 't Noorden. Midden in *Europa* heeft men *Franckrijck*, *Duytſchland* en *Polen*. Nae 't Zuyden *Spaenje*, *Italien* en 't *Europeiſch Turkijen*.

Eer wy tot de Deelen in 't byſonder koomen, ſullen wy voor uyt ſenden, dat in *Europa* drie Hoofd-Spraeken en drie Hoofd-*Religien* in ſwangh gaen. De *Latijnſche*, *Duytſche* en *Sclavoniſche* Talen zijn hedens-daeghs de gemeenſte in die Werelds-Deel. De *Latijnſche* gaet door *Italien*, *Franckrijck* en *Spaenje*; alhoewel onder verſcheydene manieren van uytſpraeck. De *Duytſche* ſtreckt ſich uyt door *Duytſchland*, de *Britanniſche* Eylanden, en tot in *Scandinavia*, wher in de Koninrijken *Denemarcken* en *Sweeden* leggen. De *Sclavoniſche* is gebruyckelijck in *Polen*, *Muſcovien*, een goed deel van 't *Europeiſch Turkijen*, en in *Bohemen*, doch onder verſcheydene Uytſpreeckinghs-wijſen. D'overige Spraken in *Europa*, als de *Grieckſche*, *Albaniſche*, *Hongariſche* en meer andere zijn ſoo gemeen niet, maer werden alleen in haere Landſchappen geſproocken.

Deſgelijcks zijn'er drie Hoofd-*Religien*, of verſcheydene Secten in *Europa*, naementlijck, de *Roomſch-Catholijcke*, *Lutherſche* en *Gereformeerde*.

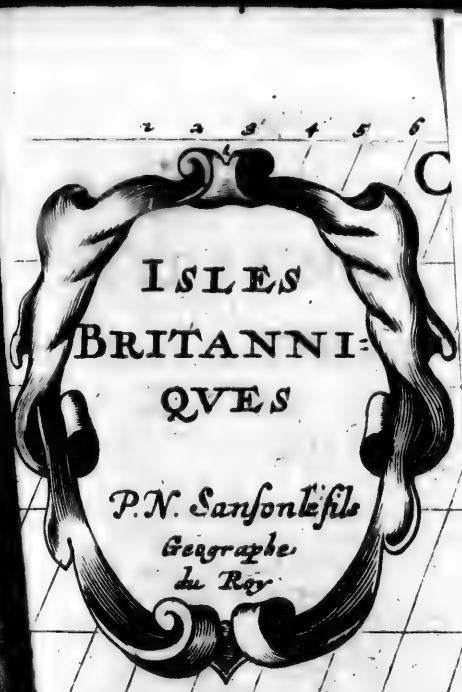
ISLES
BRITANNI-
QVES
P.N. Sanson Le fils
Geographe
du Roy

ſwarte Zee, voor deſen *Boſphorus Thracius* genoemd. Tuſſchen de *ſwarte Zee* en de Zee van *Zabaque* is d'Engte van *Caffa* of *Voſpero*, anders *S. Johannis-arm*, eertijds *Boſphorus Cimmerius*.

Daer-en-boven werd *Europa* geheel van *Aſia* geſcheyden door de Vloeden de *Donauw*, voor deſen *Tanais*; de *Wolga*, voortijds *Rha*, en d'*Oby*, eertijds *Carambyce* geheeten; wanneer men een *Linie* van d'eene tot d'andere trekt.

Europa leghd tuſſchen den 35ſten en 72ſten *Graed* der Breedte; tuſſchen den 10den en 100ſten *Graed* der Lenghte; alhoewel 't deſe geheele ruymte niet beſlaet. Sijne breedte toond, dat het by nae gantſch onder de gematigde Lughtſtreeck is, en niets van de verſenghde heeft; noch oock yets, 't welk deſelve naerderd; maer wel wat van de koude.

De groote *Wereld-Zee* en verſcheydene andere Zeeën, welcke *Europa* omringen, en desſelven Deelen van een ſcheyden, hebben d'Inwooners deſes Gewests ſoodanigh een Voordeel te weegh gebracht, datſe alreedts voor lange tijden zijn geweeſt de geſchicktſte en bequaemſte Lieden in Koop-handel, Wetenſchappen, Wapenen, Konſten en allerley andere Oeffeningen.

Dit *Europa* willen wy aenmerken in negen verſcheydene voornaeme Landſchappen of Deelen; welcke zijn de *Britanniſche* Eylanden; *Scandia*, of *Scandinavia*, waer onder de Koninghrijken *Denemarcken* en *Sweeden* zijn begrepen; en *Wit-Ruſland*, of *Muſcovien*. Deſe drie Deelen leggen alder-wijdſt nae 't Noorden. Midden in *Europa* heeft men *Franckrijck*, *Duytſchland* en *Polen*. Nae 't Zuyden *Spaenje*, *Italien* en 't *Europeiſch Turkijen*.

Eer wy tot de Deelen in 't byſonder koomen, ſullen wy voor uyt ſenden, dat in *Europa* drie Hoofd-Spraeken en drie Hoofd-*Religien* in ſwangh gaen. De *Latijnſche*, *Duytſche* en *Sclavoniſche* Talen zijn hedens-daegh de gemeenſte in die Werelds-Deel. De *Latijnſche* gaet door *Italien*, *Franckrijck* en *Spaenje*; alhoewel onder verſcheydene manieren van uytſpraeck. De *Duytſche* ſtreckt ſich uyt door *Duytſchland*, de *Britanniſche* Eylanden, en tot in *Scandinavia*, waer in de Koningrijken *Denemarcken* en *Sweeden* leggen. De *Sclavoniſche* is gebruyckelijck in *Polen*, *Muſcovien*, een goed deel van 't *Europeiſch Turkijen*, en in *Bohemen*, doch onder verſcheydene Uytſpreeckinghs-wijſen. D'overige Spraken in *Europa*, als de *Grieckſche*, *Albaniſche*, *Hongariſche* en meer andere zijn ſoo gemeen niet, maer werden alleen in haere Landſchappen geſproocken.

Deſgelijcks zijn 'er drie Hoofd-*Religien*, of verſcheydene Secten in *Europa*, naementlijck, de *Roomſch-Catholijcke*, *Lutherſche* en *Gereformeerde*.

DE

ISLES BRITANNIQVES
P.N. Sanson le fils Geographe du Roy
OCEAN SEPTENTRIONAL.
ISLES DE FERO
LES ISLES DE SCHETLAND
Burgh
Mainland Ile
LES ORCADES
ISLES
Mainland Is.
MER D'ESCOSSE.
LE GRAND OCEAN
Lewes Il.
Skye I.
Fusst I.
New Aberdone
MER D'ALLEMAGNE.
Dublin
D'IRLANDE
Wight I.
MER BRITANIQVE.
FRANCE.
LES SORLINGUES
Wester sea.

DE BRITANNISCHE EYLANDEN,

Waer in de Koninghrijcken *ENGELLAND, SCHOTLAND*, en *YRLAND* leggen.

GRoot-*Britannien* is eene der heerlijckſte Eylanden in gantſch *Europa*; en werd gedeeld in enkele kleyner Eylanden; welcke, nae de breedte, leggen tuſſchen den 7den en 23ſten *Graed*. Nae't Ooſten heeft het voor ſich *Holland* of *Nederland*; gelijk oock *Denemarcken* en *Noorwegen*. Van 't Weſten werd het beſlooten door d'Eylanden, genoemd *Heſperides*. Tegens 't Suyden leght *Aquitania*, of *Gaſconien*, voortijds *Armorica* geheeten, en *Normandyen*. Na 't Noorden eyndighd het ſich met d'*Orcadiſche* Eylanden.

Dit Koninghrijck met al ſijn Eylanden ſchijnd, als of 't van de Wonder-rijke Natuur was toe-bereyd geworden tot enckele luſt en vermaeklijckheydt, ſoo dat het in geluck, ten deſen opſight, boven alle andere is te ſtellen. Ter welcker oorſaeck het oock ſou moogen genoemd werden een kleyn Proef-ſtuck van den geheelen Aerd-kloot.

Niet alleen is hier in de Somer de Lught ſaght en lieflijck, maer oock in de Winter ſoo lijdlijck, dat d'Inwooners aen haeren vrughtbaeren Grondt geen ſchaede, noch daer door geen verhindering in haar van de Natuur haar toegedeeld geluk te verwaghten hebben. Sy vinden overvloed van Veld-vrughten en Graenen; jae ſoodanigh, datſe niet alleen voor haar ſelven rijcklijck genoegh daer aen hebben, maer oock andere nood-lijdende Landen te hulp konnen koomen. Gelijtkſe dan voor deſen de *Romeynen*, in *Duytſchland*, oorlogende, jaerlijcks op eenmael aght honderd met Koorn gelaedene Scheepen hebben toegeſonden: Waer door deſelve dit Rijck hielden te zijn een nieuw tegens 't Weſten leggend *Sicilien*. Want men vindt in dit heerlijck Land ſoodanige goede Ackers, dat het gebouwde en met behoorlijcke vlijt omgeploeghde Veld, ook ſelfs ſonder uytgeworpen Saed, Garſt in meenighte voort-brenghd.

Inſonderheydt kan men ſich niet genoeghſaem verwonderen over de veelerley ſchoone Boſſchen en Viſch-rijcke Vloeden, welcke d'Inwooners niet anders als luſt, vermaeck, en te gelijck een groot voordeel toebrengen. Want in d'eene vind men allerley Wilde Dieren, in d'andere een groote meenighte van ſeer heerlijcke Viſch; ſoo datſe oock ſelfs d'Uytlanders daer meê konnen dienen. Want 't is t'eenemael waeraghtigh, dat eens op een eenige Jaght (welcke doch veelmael in 't Jaer werden aengeſteld) vijf honderd Wilde Paerden gevangen; oock met Helfters en Voetſtric-

ſtricken binnen ſes Maenden tam gemaeckt zijn geworden, welcke naderhand ſeer heerlijcke Roſſen waren. Deſgelijcks heeft men op eenmael aght honderd ſtucks Harten gevangen en geveld; onder welcke een boven maten groot was, en de dickte van thien vingeren breedt Vet in ſich had.

Men vindt in dit Landt ſeer ſchoone witte Koeyen; uyt welckers Smeer Oly kan werden gemaeckt. Oock werden'er geheel ſwarte, ſtercke en gantſch wilde Stieren gevonden, welcke in kracht en grimmigheydt voor de wilde Leeuwen niet behoeven te wijcken. De Schapen zijn ſeer ſchoon van Wol; welcke wit, ſaght en ſuyver is. Derſelver Vleeſch is ſo goed en ſmaecklijck, dat geen ander daer by is te vergelijcken. Gemeenlijck werpenſe drie Jongen; en hebben drie of vier Hoornen, gelijck de Rammen; welcker ſommige wel thien Hoornen hebben.

Inſonderheydt oock moet men ſich verwonderen over de treflijcke Paerden; by welcke de ſchoonſte *Spaenſche* niet eens in vergelijckingh komen. In vaerdigheydt gevenſe geen andere toe. Ten arbeyd zijnſe ſeer ſterck: Op de reys gewind, en konnen't lang uytharden. Door de Plaſſen en Waterkens gaenſe ſoo ſagt, dat den Beryder de Schoenen nauwlijcks beſpat worden. Over Moeraſſige weecke Plaetſen treedenſe ſoo light, datſe lighter konnen door-komen als yemand die gantſch onbeſwaerd te voet gaet.

Daer-en-boven weet men oock, dat d'*Engelſche* Honden, of Doggen, wegens haere meenighte en goeden aert, ſeer beroemd zijn. Van haer ſelven zijnſe wild; doch werden ſoodanigh geleerd en afgeright, datſe de Huyſen voor Dieven bewaren, en de reyſende perſoonen beſchermen voor Struyckroovers en andere booſe Lieden. Sommige der Bracken en Spoor-honden zijn van Natueren van ſulck een goeden Aert, datſe niet alleen't Wild, maar oock de Viſſchen in de Wateren opſporen. In geen andere Landen ſou men beter Jaght-honden konnen vinden.

De Bergen ſchijnen in witheydt de Marmor gelijck; en uyt deſelve vlieten Beeckjens af, waer in kleyne ſtuckjens Goud werden gevonden. Hier ſiet men den Magneet-ſteen, en ſommige van Diamant beroemde Klippen, uyt welcke de Lazuer-ſteen werd gegraven. Deſgelijcks ook andere Eedele Geſteenten, en Paerlen, welcke voor d'*Indianenſche* niet veel behoeven te wijcken. In geen Geweſten werden meer Steenkoolen, gelijck oock Tin en Lood, gevonden als in *Engelland*.

Op de hooge Heuvelen onthouden ſigh d'Arenden en Sparwers in meenighten: Gelijck oock ſeecker ſlagh van Hanen, levende van kleyne Viſchkens. In verwe en ſmaeck komenſe met de Phaſanen over een. In de Meiren en Poelen vanght men veel begeerlijcke Viſſchen, als Snoecken, Salmen, en diergelijcke, in groote meenighten; ſoo dat de Viſſchers geduurigh werck aen haere Netten vinden. De Zee-Moſſelen en Oeſters, welcke aen den Oever werden verſameld, zijn oock niet te verſmaden. De Haringen zijn hier ſoo gantſch overvloedigh, dat Jaerlijcks wel drie duyſendt Scheepen daar meê gevuldt werden.

Wat d'Inwooners deſes Koninghrijks belanghd, deſelve zijn ſterck van ligchaem, en van een goede, gematighde geſteltenis; ſoo datſe gemeenlijck een hoogen ouderdom komen te bereycken; ſommige honderd Jaren tellende; evenwel noch gewoon zijnde onder den openen Hemel, jae ſomtijdts in koude en Sneeuw te ſlapen.

Eenige laeten haere groote ſterckte daer

daar in blijcken, datſe een Yſere Grendel verbreecken: In eenen dagh tijdts een groote Reys van veele Mijlen weghs verrichten, en met de ſnelſte Paerden gelijck konnen loopen. Oock ſullenſe ſomtijds de wilde Gedierten naejaegen, aghterhaelen, en ter neer vellen.

Soo wel de Mans als Vrouws-perſoonen zijn van een ſchoone gedaente, wel beſpraeckt, milddaedigh, en ſoo Gaſtvry, dat haere Huyſen by nae voor yeder open-ſtaan. Inſonderheyd verden d'*Engelſche* Jonck-vrouwen van d'Uytlanders ſeer geroemd en hoog verheven, wegens haer onvergelijklijke ſchoonheyd, welſpreekenheyd, vriendlijckheyd, cierlijke Draght, en Hofflijeke, bevallijke Seeden.

In't gemeen hebben de Mans-perſoonen luſt om te *Studeeren*; daer nevens oock een heerlijck Verſtand, bequaem tot hooge en *ſubtijle* ſaecken. Sy ontſien ſich gantſchlijck geen arbeyd, van welke ſy geen ſchande te verwachten hebben. Sy beminnen de Deughden, en bemoeyen ſich vlijtigh, om door d' oeffeningh der ſelver ſigh roem te verwecken.

Geduerigh en van oude tijden af zijnſe ſeer neerſtigh geweeſt, om in Oorloogen Lof en Eer te behalen. Geene *Natie* is nae Krijghs-raem ſoo begeerigh, als d'*Engelſche*. De Welluſten plegenſe ſich niet veel aen te neemen, maer de Deugden nae te traghten. Voor deſen onthielденſe ſich in de Boſſchen, Peltzen tot haere Kleedingh hebbende. Hier beneerſtighdenſe ſigh de Jacht, en dreyen geſaemenderhand haere aen en indringende Vyanden dapperlijck te rugg'.

Wat nu verders de gedaghte geſaementlijcke Eylanden belanghd, deſelve werden verdeeld in grooter en kleyner. De kleyner zijn van't Zuyden af 145. in 't getal; en worden *Sorlinges*, van d'oude voortijds *Heſperides*, genoemd. Van't Weſten af zijn'er 30. of wat meer, welcke *Schotland* beſluyten; voerende den naem van *Abrides* of *Hebrides*. D'*Orcadiſche* Eylanden, nae 't Noorden toe, zijn 44. en leggen niet verr' van't Landſchap *Thule*, of *Yſland*. Indien men de 7. Eylanden, *Acmodes* geheeten, daer by reenkend, ſoo ſal't getal t'ſamen uytmaecken 226.; alhoewel andere over de 355. ſtellen. 't Welck oock welſoo zijn kan, nae dat men de gedachte Eylanden wil afdeelen. De grooter Eylanden zijn niet meer als twee, waer van't eene eygentlijck werd genoemd *Britannien*, in ſigh begrijpende *Engelland* en *Schotland*. 't Andere is *Hibernia* of *Yrland*. Aldus bevat't Koninghrijck *Groot-Britannien* hedenſdaeghs in ſigh drie Koninghrijken, namentlijk, *Engelland*, *Schotland* en *Yrland*.

D'eerſte Inwooners van *Engelland* zijn geweeſt de *Galli*, hedenſdaeghs *Françoſen* genoemd, hebbende haeren oorſprongh van de *Cimbri* of *Deenemarckers*; welckers Voor-vader ſou geweeſt zijn *Gomer*, Soons Soon van *Noach*, en Soon van *Japhet*.

Deſe, na datſe over d'Enghte der Zee met weynigh moeyte waeren gevaeren in de tegens-over-leggende Eylanden, en aldaer hadden waergenoomen de ſeer goede gelegenheydt en vruchtbaarheydt des Lands, hebben ſigh hier neergelaeten, en, als nu't Volck ſeer vermeerderd was, haer ſelven van tijdt tot tijd Koningen verkooren.

D'eerſte en voornaemſte, die de Woon-plaets haerer Voor-Onderen veranderd, en een beeter welſtandt voor haer geſoght hebben, zijn geweeſt de *Britanni*, welcke te vooren hadden gewoond in *Gallia Belgica*, hedenſdaeghs *Nederland*, en de Landen aen den *Rhijn*. Van deſe Volckeren (de *Britanniers*) nae dat deſelve d'*Athrebater*, *Morinos*, en *Armoricos* (de *Gaſconjers* en *Normandyers*) welcke vlack aen de Zee

woonden, en die, wegens haer al te groote Haef en Goederen, of veellight wegens een ingebeeldeden waen, haere Grenſen al te nauw oordeelden te zijn, in haar geſelſchap hadden aengenomen, heeft dit Eyland, gelijck oock naderhand 't ſelve Rijck, den Naem van *Britannia* bekomen.

't Gantſche Koninghrijck *Engelland* in 't gemeen beſtaet hedenſdaeghs in drie voortijds verſcheydene, doch nu t'ſaemvereenighde Koninghrijcken; te weeten, *Engelland*, *Schotland* en *Yrland*. 't Selve begrijpt nu twee verſcheydene Eylanden. 't Eerſte en 't grootſte is *Engelland*, nevens het daer toe vereenighde *Schotland*. 't Werd genoemd *Magna Britannia*, of *Groot-Britannien*. Deſen Naem heeft het bekomen van *Jacob Stuart*; van Geboorte en Af-koomſt een *Schotlander*, en Koningh van *Schotland*, Vader des Onthoofden Koninghs *Caroli*. Want als hy van de Koningin *Eliſabeth* tot Rijcks-Erfgenaem van *Engelland* was geſteld, ſoo heeft hy, nae haere Dood en den aenvangh ſijner Regeeringh, beyde deſe Rijcken vereenighd, en deſelve doen noemen met den gedaghten naem van *Groot-Britannien*.

't Tweede en kleyner Eyland is *Hibernia*, of *Yrland*, 't welck geheeten werd *Parva Britannia*, of *Kleyn-Britannien*.

Wat deeſe twee Eylanden, en voor eerſt *Groot-Britannien* betreft, 't ſelve leghd in de groote Zee even als een *Triangel*; zijnde drie-hoeckigh, gelijck het Eyland *Sicilien*. Allerwegen is't van de Zee omvangen, en werd van geen Land aengeroerd; alhoewel eenige voorgeven, dat het voortijds ſou geſtooten hebben aen 't Landſchap *Picardijen*; 't welck echter ſwaerlijck te gelooven ſtaet. D'Oude hebben't, wegens de witte Duynen en Rotſen of Klippen, *Albion* genoemd.

't Gantſche Eyland ſtreckt ſigh in de lenghte van 't Noordſche Voor-gebergt *Orcas*, of *Tarviſium* (op 't *Schotſch Dunsbyheat* genoemd) af, tot aen 't Voor-geberght en de bekende Zee-haven *Dover* over de 150. Mijlen. Wederom van daer in de breedte tot aen 't Voor-gebergt *Antiveſtæum*, of *Bolerium* van d'*Engelſche Thelandes end* geheeten, over de 70. Mijlen. Van 't Ooſten heeft het de groote *Duyſche*; van 't Weſten de *Hiberniſche*; van 't Noorden de *Deucaledoniſche*, en nae 't Suyden de *Britanniſche Zee*, gelijk oock 't *Canael*, alwaer de bekende Door-Vaert tuſſchen *Engelland* en *Franckrijck* is.

D'Afdeelingh deſes Eylands is veelerley. D'oudſte is, dat het gedeeld word in 't kleyne Eyland tegens 't Noorden, zijnde hedenſdaeghs *Scotia*, of *Schotland*; en in 't groote tegens 't Suyden, genoemd *Anglia*, of *Engelland*. 't Eerſte hebben de *Romeynen* niet veel geaght: Maer 't andere, als *Franckrijck* veel naerder, en oock vrughtbaerder zijnde, wierd van haer alder-eerſt ingenomen; en aenvancklijck gedeeld in *Neder-Engelland*, nae 't Noorden en *Schotland*; en in *Over-Engelland*, tegens 't Suyden.

Hier nae hebben ſ"er drie Deelen van gemaeckt, te weten; 't eerſte *Maxima Cæſarienſis*, ſigh uytſtreckende tot aen des Keyſers *Adriani* Muer. 't Tweede *Britannia prima*, of *Flavia prima*, gaende van 't Voor-geberght *Bolerio* af, tot aen 't Voorgeberght *Dover*, of *Kent*. 't Derde *Brittannia ſecunda*, of *Flavia ſecunda*; gelegen tuſſchen *Maxima Cæſarienſis* en *Flavia prima*.

Eyndlijck, als d'Inwooners in meenighte en goede Seeden hadden toegenomen, ſoo heeft men 't in vijf Deelen verdeeld. I. *Britannia prima*. Deeſen Naem voerde 't Geweſt tuſſchen de Vloeden *Teems* en *Severa*. II. *Britannia ſecun-*

ſecunda; hedenſdaeghs *Wallea* geheeten. III. *Flavia Cæſarienſis*; wierd gerekend van de Rivier de *Teems* tot aen de *Humber*-Vloed. IV. *Maximæ Cæſarienſis*; ſtreckende ſigh van daer tot aen des Keyſers *Severi* Muer. V. *Valentia*, gaende van de gedaghte Muer tot aen 't Dal by *Edenburgh*. Maer nae dat de *Saxen* dit Eyland hadden vermeeſterd, hebbenſ'er een *Heptarchia* of *Seven*-Vorſtendom van gemaeckt, en 't Land in ſeven *Provintien* onder ſigh verdeeld. 't Landſchap *Walles* kondenſe niet aen ſigh brengen, wijl de *Britanniers* 't ſelve tegens haere Vyanden dapper beſchutteden. Even hierom heeft dit Hertoghdom noch heedenſdaeghs den ouden Eeren-titel, dat den eerſt-geboornen Soon des Koninghs Hertog van *Walles* werd genoemd.

D'overige Deelen van't Koninghrijck *Engelland* wierden onderſcheyden door verſcheydene *Inſignien* of Wapenen. Yeder Deel wierd beheerſcht van ſijnen Koningh of Vorſt. I. *Cantium* was 't Geweſt, 't welck hedenſdaeghs *Kent* beſluyt. II. *Auſtro-Saxia*, of, gelijck ſy 't noemden *Suſſexia*, begreep *Suſſex en Suthrey* in ſigh. III. *Orientalis Anglia*, *Ooſt-Engelland*, of *Eaſt-Saxia*, omſloot met ſijne Grenſen *Nortfolck*, *Suthfolck*, *Cambridge* en 't Eyland *Ely*. IV. *Viſi-Saxia*, of *Weſt-Saxen*, eyndighde ſigh met de Grenſen van't Graefſchap *Cornewal*, *Divon*, *Sommerſeth*, *Wilton*, *Sudhampton* en *Barckſchire*. V. *Nordhumbria* had onder ſijn Gebied *Lancaſter*, *Yorck*, *Durham*, *Cumberland*, *Weſt-Morland*, *Northumberland*, en 't gantſche Geweſt van daer af tot aen *Edenburgh*. VI. *Orientalis Saxia*, of *Eaſt-Saxia*, had 't Land *Eſſex*, *Midleſex* en een goed deel van *Hertfort*. VII. 't Laetſte deel der *Saxen* was *Mercia*, had onder ſigh *Gloceſter*, *Herford*, *Worceſter*, *Warwick*, *Leiceſter*, *Northampton*, *Lincoln*, *Huntington*, *Bedfort*, *Buckingham*, *Oxfort*, *Staffort*, *Derbey*, *Schronesburgh*, *Nottingham*, en 't overige Deel van *Hertford*.

Deeſe Deelen of Heerſchappyen des *Saxiſchen* Seven-Vorſtendoms zijn niet weer gedeeld geworden in Graefſchappen, maer in ſeeckere *Portien*, of ſtucken Lands, van de *Saxen* genoemd *Hidæ*, of *Caſſatæ*; zijnde t'ſaemen in getal 243600. Yder *Hida* hield vier ſtucken Landts in ſigh, van ſoodanigh een ruymte, als eenen in 't Jaer met Ackeran en Ploegen tot ſijn onderhoud kon voorſien en waernemen.

Nae deſe *Heptarchia* der *Saxen* (of in ſeven Heerſchappyen verdeeld Rijck) heeft Koningh *Alfredus*, wijl dit Eyland nu maer van een Hoofd geregeerd wierd, en alſoo een *Monarchie* daer uyt was geworden, 't ſelve in't Jaer *Chriſti* 1016. afgeſcheyden in twee-en-dertigh Heerlijckheden, of Graefſchappen: Welcke wederom haere *Centurias*, en deeſe haere *Decurias* hadden. Yeder Gedeelte beval hy op 't alderſcharpſte de Handhaving der Gerechtigheydt, op dat yeder by 't ſijne onverhinderd en ſonder eenige beroovingh moght blijven. Voor henen hadden ſigh hier en gintſch veele en ſeer groote Roverijen toegedraegen: Maer hier op wierd het in 't gantſche Land ſoo ſtil en ſeecker, dat, ſchoon yemand aen den wegh Goudene Armbanden opgehangen, of anders eenigh Geld op ſijne Reys laeten vallen had, hy dit alles aen deſelve Plaets nae verloop van drie of vier weken ſou weergevonden hebben.

Koningh *Willem* den eerſten heeft 't getal der gedaghte 32. Graefſchappen vermeerderd; ſoo dat'er eerſt 34.; daer nae 36. wierden geteld. Koning *Eduard* den eerſten heeft'er noch 13. toegedaen. Koningh *Henrick* den aghtſten maeckte 't getal voorts vol; ſoo dat hedenſdaeghs 52. Graefſchapppen in *Engelland* wer-

werden gevonden. Onder welcke 26. de voornaemſte zijn gehouden, en heerlijcke Steden hebben. In 't Koninghrijck *Engelland* (*Schotland* uytgeſlooten) ſteld men over de 3320. Steden: 850. Vloeden, al t'ſamen met Bruggen voorſien, en ontelbaar veele Bergen.

Belangende de Geeſtlijcke Regeeringh in *Engelland*, hier zijn twee Aerds-Bidommen; als dat van *Cantelbergh*, 't welck 23.; en dat van *Yorck*, 't welck maer 3. Biſchoppen onder ſigh heeft. Wat d'Orde aengaet, den Aerds-Biſchop van *Cantelbergh* is den voornaemſten. Hem volghd den Aerds-Biſchop van *Yorck*; den Biſchop van *Londen*; dien van *Durham*, en dan voorts gelijckſe nae malkander zijn verkooren geworden.

Boven dien zijn'er oock 26. *Decanaten*; 60. *Archidiaconen*; 544. Geeſtlijcke Eeren-Ampten en *Prœbenden*. De *Parochien* onder de Biſchoppen zijn voor deſen geweeſt in getal 9284. Van deſelve zijn naederhand 3845. tot Kloofteren, Biſſchops-Stoelen, *Collegien* en *Hoſpitalen* gemaeckt geworden. Doe Koningh *Henrick* de VIII. in't Jaer Chriſti 1536. met den Roomſchen *Paus* in verſchil was geraeckt, heeft hy ſigh 276. Kercken en der ſelver Inkoomſten toegeſchreven. In de volgende Jaeren, als de *Reformatie* in de *Religie* aenvingh, nam de Koning al de Geeſtelijcke Goederen aen ſigh, en floot de *Paus* t'eenemael uyt. Voorts zijn in *Engelland* 96. *Collegien* en *Academien*.

Wat de Wereldlijcke Regeeringh en Beſtieringh des Rijcks aengaet, deſelve beſtaet uyt verſcheydene Standen; welcke zijn de Koningh, den Adel, de Burgers, de Koop en Ambaghts-lieden.

De Koningh is 't hooghſte en voornaemſte Hoofd in 't geheele Koningrijk. Heeft de hooghſte Maght en Heerſchappy over al d'andere Rijcks-Leden, en kend geenen anderen Opper-heer boven ſigh, als God. Hy heeft een gelijcke Waerdigheyd en Hoogheyd met andere Koningen, en heerſcht als een *Monarch* over ſijn' Onderdaenen. De naeſte nae hem is ſijnen eerſt-geboornen Soon; die (volgens de gewoonte, ingevoerd van *Eduard* den eerſten, en daer nae van *Eduard* den derden) hedenſdaeghs werd genoemd Hertogh van *Wallis*.

Den Adel in *Engelland* is tweederley; den Hoogen, en den Laegen. Onder den Hoogen Adel werden gereeckent de Hertogen, Marck-graven, Graven en Vry-Heeren, welcke deſen hoogen Adelſtand erflijck van haer Voor-vaderen beſitten, of den ſelven hebben verkregen door begunſtigingh des Konings, of door Verdienſten.

De Hertogen zijn, nae den Koningh en des ſelven Soonen, de voornaemſte in 't Rijck. Voortijds hebben alleen die van 't Koninghlijck Geſlaght deſen *Titel* gevoerd. Koningh *Eduard* de derde is den eerſten geweeſt, die ſijnen eerſtgeboornen Soon tot Hertogh van *Cornuval* maeckte; 't welck geſchiedede met ſonderlinge *ſolenniteiten*. Deſgelijcks verklaerde hy ſijnen tweeden Soon *Leonellus* tot Hertogh van *Clarence*; en den derden tot Hertogh van *Lancaſter*. Welcke Waerdigheyd naderhand erflijck op de nakomelingen is gevallen.

De Marckgraven, op de Hertogen volgende, hebben aenvancklijck dien Naem en *Titel* in *Engelland* bekoomen, ten tijden van Koningh *Richard* den tweeden, die aldereerſt den Graef van *Oxford* heeft gemaeckt en verklaerd tot Marckgraef van *Dublin*, met eenige daer nevens gaende *Solenniteiten*. 't Is by-ſonderlijck een Krijghs-*Charge*; en haer Ampt vereyſcht, datſe de Rijcks-Grenſen wel in aght nemen.

De derde plaets (nae den Koning) beſlaen de *Comites* of Graven; welcke deſen

ſen Naem van de *Romeynen* hebben behouden. Want aldus wierden de geene genoemd, die de Vorſten aen 't Keyſerlijck Hof *Comiteerden*, en met haer te raede gingen. Deſen *Titel* heeft men naderhand de *Magiſtraet* toegeleghd. Onder de Regeeringh van Koningh *Willem* uyt *Normandyen* begon men de Leenen voor Erfgoederen te houden. Voortijds wierden de Graven van *Engelland* gemaeckt en verkooren ſonder gegevene *Inſignien* en Wapenen. Doch Koningh *Johannes* was den eerſten, welcke invoerde, datſe met een Swaerdt omgord wierden. Andere hebben haer nogh verder een Hoed met een Kroon, en een Koninghlijck Eeren-Kleed toegeleghd. Koningh *Henrick* den VIII. heeft hier ontrent ſoo een groot opſight gehad, dat hy niemandt tot Graef maeckte, ten ware hy een Vryheer was. Deeſe volghden de *Vice*-Graven, welcker Naem eerſt gemeen is geworden ten tijde van Koningh *Henrick*.

Nae deſelve komen de Vryheeren, voerende haeren oorſpronckelijcken *Titel* van de *Denemarckers*. By d' *Engelſche* werden deſelve voor Vry-Heeren gehouden, welcke op des Koninghs of *Parlaments* Uytſchrijvingh beroepen werden tot d' opentlijke t'ſamen-koomſt en Raeds-ſittingh. Den Aenvanger hier van is geweeſt *Henrick* de derde; die, vermits de meenigte deſer Leden ſeer groot was, de geene heeft willen voor-trecken, welcke een openbaer en gemeen Aenſien en Maght hadden bekoomen. Welcke Waerdigheyd Koningh *Richard* den tweeden naderhand heeft begaeft met ſommige *Immuniteiten* en Vryheden.

Onder de Vry-Heeren werden geteld d'Aerds-Biſchoppen en Biſchoppen: 't Welck daer van daen koomd, wijl Koningh *Willem* den eerſten eenige Biſdommen en Abdyen (welcke Vry-heerlijcke Plaetſen onder ſigh hadden, altijdt-duerende Aelmoeſſen beſaeten, en derhalven van alle Laſten en Beſwaerniſſen vry waren) onder 't Krijghs-genootſchap ſettede; op datſe, wanneer de nood ſulcks vereyſchte de, een ſeecker getal Soldaten onderhielden; en alſoo deeſe haer toegedeelde Waerdigheydt niet ſonder Laſt moght zijn.

De Laege of geringer Adel beſtaet in Ridders, en Kuraſſiers, of Schildknapen, welcke men in 't gemeen *Gentlemen* noemdt. Van andere werdenſe *Generoſi*, dat is, Hoogh-geboorne, betiteld.

De Ridder-orde in *Engelland* is drie-derley. Eerſtelijck zijn'er Ridders van den Kouſſeband. Ten anderen de Ridders van de Banier. Ten derden de Ridders van 't Bad. Welcke Orde Koningh *Henrick* den vierden ingeſtelt, en ſeſen-veertigh ſoodanige Ridders gemaekt heeft; wijl deſelve 's naghts te vooren, als hy op den volgenden dagh in 't Slot te *Londen* ten Koningh wierd verkooren, vlytigh Wacht gehouden, en ſigh daer by gebadet hadden.

De Kuraſſiers zijn I. de voornaemſte, welcke tot des Koninghs Wacht werden verkooren. II. D'oudſte Soonen uyt Vry-heeren Stand, van der ſelver jonghſte Soonen. III. Al de geene, welcke de Koningh een Eeren-*titel* toeleghd. Tot deeſe werden geteld de *Generoſi*, of Edel-geboorne; welcke al t'ſaemen Eedele, en uyt een Eedele Stam geſproote zijn.

De Burgers hebben of een Plaets en Stand in d'Overigheyd, of nae des *Parlaments* Verkieſingh Sittingh in d'openbaare t'Samen-koomſten.

Hier nae koomd het gemeene Volck, 't welck van d'Ackeren, welckeſe met goed recht beſitten, haer Jaerlijckſch Onderhoud trecken. En eyndlijck

d'Ambachts-lieden, welcke haer handwerck drijven; werdende oock gebruykt tot bewarers en beſchermers der Steden.

Engelland werd hedenſdaeghs in 't gemeen afgedeeld in 't Koninghrijck ſelfs, en in 't Vorſten of Hertoghdom *Walles* 't Rijck voor ſich ſelven ('t welck 39. *Provintien* en Landſchappen in ſigh begrijpt) gelijck oock 't Hertoghdom *Walles* (beſtaende uyt 13. *Provintien*) kan gevoeghlijck verdeeld en afgemeeten worden nae de vier deelen des Aerdkloods, en nae des Lands gelegenheyd. 't Rijck tegens 't Noorden heeft 6. In 't binnenſte deel des ſelven zijn 17. Nae 't Ooſten 7. Nae 't Suyden 9. *Provintien*. *Walles* werd deſgelijcks verdeeld in 't Noordlijcke en Suydlijcke: Tot welckers *Provintien* geteld werden de vyf Eylanden, die eygentlijck noch tot *Engellandt* behooren.

NORTHUMBRIA.

DE *Provintie*, of 't Landſchap *Northumbria*, 't afgelegenſte onder de Noordſche, werd van d'*Engelſche* geheeten *Nordanchumberland*. 't Leghd in een *Triangel* van ongelijkke lenghte, en is d'uyterſte Grens van 't Koninghrijck *Engelland* nae *Schotland* toe: alwaer 't van de Vloeden *Dervent* en *Tuin* tegens 't Noorden werd beſlooten. Ter ſijden tegens 't Zuyden heeft het aldernaeſt 't Biſdom *Dunelm*, of *Durhem*. Ten Ooſten is de *Duytſche Zee* niet verr' daer van daen. Tegens 't Weſten ſtreckt het ſich aenvancklijck nae 't aen-een-hangende Geberght, en dan nae de Vloed *Tued*. 't Begrijpt in den Omvangh 145. Mijlen.

De Lught is in deeſe *Provintie ſubtijl*, en daer benevens doordringend. De Wind is vry wat rauw, ſoo dat gemeenlijck een kouden bevroornen Dauw, en geheele dagen langh duerende Sneeuw valt. Wegens deſe onſtuymige koude is 't Zaed en Land onvrughtbaer; oock is niet veel Gras voor de Beeſten voor handen. Aen den Oever der Zee en de Vloed *Tuin* ſchijnd het wat beter te zijn. Doch anders ſiet men hier niet als rauwe Heuvelen en onguere Bergen. Ter welcker oorſaeck d'Inwooners hier arm zijn. Men vind hier een groote meenighte van Steen-koolen, welcke met groot nut werden gebruyckt.

De geene, die hier woonen, zijn d'*Engelſche* in Seeden niet alleſins gelijck: Oock is haere Spraeck meer *Schotſch*. Doch gantſch Oorloghs-geſind zijnſe, en, wegens de rauwheyd des Lands, bequaem en gewend tot ſwaere Verrightingen. Daer-en-boven zijnſe Oproerigh van aert. Den Arbeydt zijnſe gewoon, en gaen ſleghtlijck gekleedt. Al t'eenvoudigh zijnſe om Koop-handel te drijven.

Een gedeelte deeſer *Provintie* nae *Weſtmoria*, in 't gemeen *Hexamſchire* genoemd, heeft voor deeſen den Biſchop van *Yorck* behoord. Doch als hy een Mangelingh met den Aerds-Biſchop had aengegaen, ſoo is 't de Koninghlijcke Erf-goederen toegevallen. Maer nu 't met *Northumberland* is vereenighd, moet het des ſelven *Vice*-Graef onderdanigh zijn. Vyf Steden tot den Koophandel ſeer wel gelegen, werden in deſe *Provintie* gevonden; gelijck oock ſes-en-twintigh wel verſeeckerde Kaſteelen, en vier honderd tſeſtigh *Parachien*.

CUMBRIA.

DE *Provintie Cumbria*, of *Cumberland*, is de naeſte nae *Nordan-Chumberland*, en heeft deſelve nae 't Suyden ter ſijden. Tegens 't Noorden wendſe ſigh nae *Schotland* toe, waer van ſy werd afgeſcheyden door de Vloed *Kirſax*; gelijck

gelijck oock, nae dat't Water *Eſca* daer tuſſchen koomd, door 't Geweſt *Salime-Moſſe*. De Vloed *Itun*, hedensdaegs gehouden voor een Arm van de Rivier *Salway*, en de *Hiberniſche* of *Yrſche Zee* beſluyten deeſe *Proventie* tegens 't Weſten, Nae't Ooſten leghd *Weſt-Morland*. De Lught is hier eenighſins koud. Werd echter noch van d'opſtijgende Dampen der Zee verwarmd en verſaght.

De Geberghten verhinderen ſeer veel de Noorde-winden; en houden deſelve af; gelijck oock de Sneeuw en Koude. In de vlackte vind men taemlijck begraeſde Beemden en vrught-rijcke Ackers. In de Meiren en Poelen werden heerlijcke Viſſchen gevangen. Meenighte van Gevogelt houd ſigh daer ook op. In eenige Rivieren bekoomd men teghentijds Parel-Oeſters; welcke byſonderlijck by den uytloop van de Vloedt uyt den Dauw opvangen, en naederhand met deeſe Parel-vrught ſwanger gaen. Seer veel Kooper vind men in dit Land; deſgelijcks oock meer andere Metallen.

Onder d' aght voornaemſte Steeden deeſer *Provintie* is d'eerſte *Carbille*. De Naemen van d'andere zijn *Kokermouth*, *Gerehout*, *Ierby*, *Keswick*, *Penroth*, *Ravenglas* en *Werkinthan*. D'andere Plaetſen zijn kleyn, doch luſtigh genoegh. In deeſe *Provintie* werden gevonden 58. *Parochie*-Kercken.

DUNELM of DURHAM.

BIſdom *Dunelm*, of *Durham*, werd van de Rivieren *Teiſy* en *Derwent* Suyden en Noorden ingeſlooten. Te-'t Ooſten leghdde *Duytſche Zee*. Na Weſten grenſd het ten delen aen *Northumberland*, ten deelen aen *Cumberland*. De Vorm deſer *Provintie* is drie-hoeckigh, hebbende in 't Begrijp 103000. Schreden. De lught is wat koud en friſch. Steen-koolen vind men hier in ſoodanigh een meenighte, dat oock d'Uytlanders daer meê konnen gediend worden. Over der ſelver Natuer en Eygenſchap heeft men ſigh niet weynigh te verwonderen. Sy hebben een Reuck, by nae als die van Peck. Wanneer men'er Water op doet, ſoo beginnenſe te branden. Maer ſchuddet men Oly daer op, ſoo werdenſe weer uytgebluſcht.

't Land is niet allerwegen vrughtbaer. De Heyden ſtaen bloot. Weynige Boſſchen vind men hier. De Heuvelen zijn kael en glad: Doch eenige Metal-aderen werden'er in gevonden. De Daelen, aen alle kanten met Geberghten omvangen, zijn alder-bequaemſt voor 't Vee. Tegens 't Ooſten heeft het een goeden, vrughtbaeren Bodem, ſoo dat men dikmael veel meer inſameld, als d'Ackerlieden met haeren Arbeydt hebben verdiend. De gantſche *Provintie* is voor deſen met ſeven Kaſteelen voorſien geweeſt. Hedenſdaeghs werden'er in gevonden ſes Koop-ſteeden, en honderd aghthien Kercken.

WESTMORIA.

DE *Provintie Weſtmoria* werd van *d'Engellanders* geheeten *Weſtmorland*; een woeſt Land tegens Weſten; alhoewel 't nochtans niet gantſch onvrughtbaer of ſonder Waſdom is. Want nae 't Suyden, alwaer dit Landſchap werd ingeſlooten van de Rivieren *Lon* en *Wandermeer*, heeft het noch taemlijck-vrughtrijcke Zaed-Ackeren. Deſgelijcks oock tuſſchen de Heyden en Heuvelen; naedemael dit Land vol rauwe en onguere Gebergten is. 't Werd omgrenſd van d'aenleggende *Provintien*.

Tegens 't Weſten en Noorden leghd *Cumberland*; tegens 't Suyden de *Provintie Lancaſter*; tegens't Ooſten't Landſchap *Yorck* en 't Biſdom *Dunelm* of *Durham*. 't Begrijpt in ſijnen omkringh 112. Mijlen.

De Vorm deeſer *Provintie* is wat langhaghtigh. Heeft een *Subtijle* lught, ter welcker oorſaeck d'Inwooners hier ſeer oud werden, en weynige Sieckten onderworpen zijn. 't Land kan men niet bebouwen, als alleen nae 't Suyden toe.

LANCASTER.

DE vyfde Noordlijcke *Proventie* des Koninghrijcks *Engelland* is *Lancaſter*; werdende door de Rivier *Marſey* van *Cheſter* afgeſonderd. Van't Ooſten leghd 't Graefſchap *Derbey* haer aldernaeſt. Tegens 't Noorden de *Provintie Yorck*. Ten Weſten ſtreckt ſich dit Landſchap tot aen de *Hiberniſche* of *Yrſche Zee*.

Haere *Figuer* of Vorm is langhagtigh, en begrijpt in haeren omvangh honderd drie-en-tſeſtigh duyſend Schreeden. De Lught is hier ſuyver en geſond: Derhalven oock d'Inwooners deeſes Geweſts geen groote Kranckheden te vreeſen hebben.

Den Bodem is hier niet over al vrughtbaer. De Hey-Sooden verſtrecken haer voor Turf ten Brand. 't Vlacke Land brenghdt Weyt en Garſt voort. Aen de benedenſte Deelen des Gebergts waſt de Haver ſeer geerne. Veel groot Vee vind men hier. D'Oſſen zijn ſwaer en ſterck.: Hebben oock ſeer ſchoone lange Hoornen. 't Volck is hier van eene bevallijcke gedaente. Deeſe geheele *Provintie* heeft ſeſthien Koopſteeden en ſes-en-twintigh *Parochi*-Kercken.

JORCK.

't GRaefſchap *Yorck* is niet alleen onder de Noordſche, maer oock onder al d'*Engelſche Provintien* 't grootſte en voornaemſte. De Velden deeſes geheelen Lands ſijn allerwegen ſoo luſtigh, goed en vrughtbaer, datſe niet alleen d'Inwooners genoeghſaem noodwendigh Onderhoud verſchaffen, maer oock ſchijnen gegeven te zijn, om haer te dienen tot een aengenaeme luſt.

Veel ſchoone Boſſchen werden hier gevonden. 't Water wemeld van Viſſchen. De Lught is middelmarigh, ſeer bequaem voor de Natuer en eygenſchap der Menſchen.

Tegens 't Noorden grenſd dit voorname Graefſchap aen 't Biſdom *Dunelm* of *Durham*; waer van't door de Rivier *Tees* is afgeſneden. Tegens't Ooſten is de *Duytſche Zee*. Tegens 't Weſten heeft het *Lancaſter* en *Weſt-Morland*; tegens 't Suyden eerſt *Cheſter*, en dan 't Graefſcqap *Darbey*; gelijck oock *Nottingham* en *Lincoln* tot Grenſen; alwaer de *Humber-Vloed* tuſſchen heenen loopt; in welke al d'andere Vloeden en Beecken deeſer *Provintie*, ſchoon deſelve ſigh taemlijck wijd uytſtreckt, inloopen, en alſoo geſamentlijck met malkander ſigh in de groote *Duytſche Zee* uytgieten.

Koningh *Jacob* gaf den *Titel* deeſes Hertoghdoms over aen ſijnen Soon *Carolus*: Die naderhand Koningh geworden zijnde, voor ſijn treurigh Eynd den gedaghten *Titel* van Hertogh in *Yorck* ſijnen tweeden Soon toe-eygende; die oock noch heden op deeſen dagh, nae dat hy met ſijnen Broeder *Carolus* den tweeden weer in *Engelland* was geroepen geworden, als Hertogh van *Yorck* regeerd.

't Eerſte Deel deeſer *Provintie* tegens 't We-

't Weſten heeft 4. Kaſteelen, 21. Koop-Steeden, en 104. *Parochi*-Kercken. D'andere twee Deelen tegens 't Noorden en 't Ooſten hebben 25. Koop-Steeden, 11. Kaſteelen of Burghten, en 459. *Parochi*-Kercken.

CHESTER.

DE *Provintien*, welcke by nae midden in 't Koninghrijck *Engelland* leggen, zijn ſeventhien in getal. Onder deſelve is *Cheſter* d'eerſte; zijnde een Paltz-Graeffchap, van d' *Engelſche* genoemd *Cheshire*.

Van 't Noorden af werdtſe door de Vloed *Merſey* van *Lancaſter* afgeſonderd. Tegens 't Ooſten heeftſe even deſelve Rivier, gelijck oock de Vloeden *Hoit* en *Dan* tot Grenſen; door welckeſe van de Graefſchappen *Darbey* en *Stafford* werd afgeſcheyden. Tegens 't Suyden paeld het aen 't Landſchap *Salop* of *Schrowesbury*. Nae't Weſten deeld de Rivier *Deva* haer van de *Provintien Flijnth* en *Denbigh*. In haere *Figuer* of *Forme* isſe gelijck de reghter Vleugel eens Arends. In haeren omkringh heeftſe 142000. Schreeden.

Dit Landſchap is eene der beſte in *Engelland*. De Lught is hier ſoo goed en aengenaem, datſe d'Inwooners ſeer wel dient tot behulp eens ſinrijcken Vernufts, en onderhoudingh der Geſondheyd. Derhalven werden hier veele Lieden gevonden van een hoogen Ouderdom en heerlijken Geeſt. Oock een goed getal Eedele, welcke meerendeel (waer van ſig geen andere *Provintie* ſoo ſeer kan beroemen) dapper voor 't Vaderlandt gevoghten, en haer Bloedt daer by opgeſet hebben. Daer is oock geen Landſchap, waer in ſoo veel Ridderlijcke perſoonen werden gevonden, als in *Cheſter*.

Den Bodem is hier vet en ſeer vruchtbaer. D'Inwooners deeſer Plaetſen konnen'er ſigh ſeer wel meê te vreeden houden, wijlſe niet allen genoeghaem onderhoud, maer voorts oock alles vinden, wat tot luſt en aengenaem vermaeck der Menſchen kan dienen. De Velden ſtaen vol Vrughten. De Beemden zijn verçierd met Bloemen en groen Gras. De Weyden voor de Beeſten zijn ſoo goed en kraghtigh, dat de Koeyen groote Uyers vol Melck, en de Kaeſen een gantſch lieflijcken ſmaeck daer van bekoomen; ſoo dat diergelijcke in geheel *Engelland* niet gevonden werden. Deeſe *Provintie* heeft aght Kaſteelen, 13. Steden, in welcke men Koop-handel drijfd, en 86. *Parochi*-Kercken.

DARBEY.

DE *Provintie Darbey*, van d' *Engellanders Darbijſchire* genoemd, heeft op de Noord-ſijde *Yorck*; tegens 't Ooſten *Nottingham*; tegens Suyden *Leyceſter*, en tegens 't Weſten de Vloeden *Dove* en *Hoit* tot Grenſen. De lught is noch taemlijck ſaght, en den Bodem tegens 't Suyden en Ooſten ſeer goed. Tegens 't Weſten en Noorden isſe gantſch Berghaghtigh; in welcke Bergen, behalven den Brandt-Turf, veel Lood, Yſer en Steen-koolen werden gevonden.

Hier is een groote Schaep-voedingh; en de vlijtigheydt der Acker-lieden maeckt het Land vrughtbaer; vergoedende alſoo 't geen de Natuer gebrecklijck heeft gelaeten. Men teld in dit Geweſt 7. Kaſteelen; 8. Koop-Steeden, 106. *Parochi*-Kercken.

NOTTINGHAM.

DEeſe *Provintie* voerd dien Naem na de Hoofd-Stad *Nottingham*; ſoodanigh

danigh geheeten van de Gangen onder d'Aerde, en onder de Steen-rotſen. Tot haere Grenſen heeftſe de *Provintie Yorck* nae 't Noorden. De Rivier *Trent* nae 't Ooſten; *Leyceſter* tegens 't Suyden, en de Vloed *Erwaſch* tegens Weſten.

De Lugt is hier goed en geſond. 't Land rijck van Veldt-vruchten, en men ſiet ſchoon gras op de Wey-landen, ſoo dat het hier in voor geen andere *Provintie* in *Engelland* behoefd te wijcken. Hier werd een Steen gevonden, wat weeker als Albaſter; die, gebrand zijnde, 't Gyps in hardheyd te boven gaet. D'Inwooners deſes Geweſts, de gedaghte Steen kleyn gemaeckt en geweeckt hebbende, gebruyckenſe in haere Kameren tot pleyſteringh. Dit Landſchap heeft 8. Koop-Steeden, en 168. *Parochi*-Kercken.

LINCOLN.

LIncoln, welcke *Provintie* van de *Normandyers* word geheeten *Nicolaſchire*, werd tegens 't Noorden ingeſlooten van de Rivier *Humber*. Tegens 't Ooſten leghd de groote *Duytſche Zee*. Tegens 't Suyden heeftſe *Cambridge* en *Northampton*. Tegens 't Weſten werdſe van de Vloeden *Dun* en *Trent* vaa andere Landſchappen afgeſonderd. In haeren Omvangh heeftſe honderd en taghtigh duyſend Schreeden.

De Lught tegens 't Ooſten is wat dampigh, wegens de Moeraſſen. 't Land nae 't Ooſten en Noorden is vrugtbaer, lieflijck, en rijck van allerley dingen. Tegens 't Suyden en 't Weſten is 't niet ſoo vrught-brengende; maer daer tegens vindt men hier veel Viſch. Water-Vogelen zijn'er in ſulcken meenighte, dat op eenmael over de 3000. Enden gevangen wierden. Taemlijck veel Vee werd men hier gewaer. Alabaſter-Steen, gelijck oock Gijps, vindmen hier met hoopen. Deſgelijcks verneemd men hier oock Steenen, genoemd *Eſtroitæ*, welcke Straelen van ſigh geven, gelijck de Starren. Dit Landſchap heeft 30. Steeden, en 630. Kercken.

RUTHLAND.

ONder al d'andere is *Ruthland* de kleynſte *Provintie*. Van 't Ooſten en 't Suyden werdſe door de Vloed *Weland* afgeſonderd van de *Provintie Northampton*. Voorts werdſe van *Leyceſter* omvat. Sy heeft een by nae ronde Vorm. Den omvangh kan een goed Ruyter in eenen dagh omrijden. De Lught is hier geſond; 't Land Vrught-rijck. Men vind hier veele Boſſchen. Op de Heuvelen onthoud ſigh veel groot en kleyn Vee. In de Daelen vind men veel ſoete en lieflijcke Springen. De Weyden ſtaen hier ſeer ſchoon. Deeſe *Provintie* heeft niet meer als 2. Steeden; een eenigh Kaſteel by de Stad *Okham*, en 43. *Parochi*-Kercken.

LEYCESTER.

DE *Provintie Leyceſter*, anders in 't gemeen *Leyceſterſchire* genoemd, ſtoot tegens 't Noorden aen *Nottingham*; tegens 't Ooſten aen *Lincoln* en *Ruthland*; tegens 't Suyden aen *Northampton*. Tegens 't Weſten ſcheyd d'oude bekende Weg der *Roomſche* Soldaten haer af van *Warwick*.

't Geheele Landſchap is een vlack Land. Heeft meer vrughtbaere Velden als Boſſchen. Hier werden ſeer groote Schaeps-kudden geſien. Tegens 't Noorden heeft men veele Steen-koolen. In de ſteenaghtige Plaetſen werdt oock den voorgedaghten Steen *Aſtroites* gevonden

De

De *Figuer* van dit Landſchap is rondaghtigh, en ſtreckt ſigh uyt tot over de 196000. Schreeden. Men weet niet ſeecker, wie hier nae de *Saxen* heeft geheerſcht. *Robertus van Bellemonte* heeft in't Jaer 1102. deſe *Provintie* van Koningh *Henrick* den eerſten als een Graefſchap bekoomen. De Koningin *Eliſabeth* heeftſe naderhand gegeven aen *Robert Dudley*. Men vind hier 12. Steeden en 200. Kercken.

STAFFORT.

't GRaefſchap *Staffort*, in 't gemeen *Staffortſchire* geheeten, is de ſevende Middellandſche *Provintie*. Tegens 't Noorden werdſe beſtooten van de *Provintien Cheſter en Derbey*. Van 't Ooſten werdſe door de Vloeden *Dove* en *Trent* van de laetſt-genoemde *Provintie Derbey* afgeſonderd. Nae 't Suyden grenſdſe aen *Warwick* en *Worceſter*. Tegens't Weſten ſtootſe aen *Salop* of *Schrowesbury*. Men teld in deſelve 13. Steeden, 13. Kaſteelen, en 130. *Parochi*-Kercken.

SCHROWESBURY.

't GRaefſchap *Salopia*, van d'*Engelſche* genoemt *Schropſchire*, oock *Schrowesbury*, grenſd tegens 't Noorden aen *Cheſter*: Tegens 't Ooſten aen *Staffort*: Tegens 't Suyden aen *Worceſter*, *Herford* en *Radnor*: Tegens 't Weſten aen *Montgommery* en *Dembigh*. Sy heeft een ronde *Forme*, en in't Begrijp 134000. Schreeden.

't We'er en de Lugt is hier in de Lente en Herfſt ſoo goed, dat het ingeworpene Zaed ſeer ſchoon opwaſt. D'aerde is rood-leemigh, en ſeer vrught-rijck: Ook hebben ſigh d'Inwooners over geenen tijdt des Jaers te beſwaeren. Seer veel Steen-koolen en Yſer vind men hier. Boſſchen zijn'er genoegh: Oock Rivieren, en in deſelve een groote menighte van Viſch. Deſe *Provintie* heeft 14. Koop-Steeden, en 170. Kercken.

HERFORD.

DE negende Middellandſche *Provintie Herford*, van d' *Engellanders Herfordſchire* genoemd, werd van't Noorden begrenſd en ingeſlooten van *Worceſter* en *Schrowesbury*; ten Ooſten van de *Malverniſche* Heuvelen; nae 't Suyden van *Monmouth*, en ten Weſten van 't Geberght *Hatevel*. 't Overige Deel eyndighd ſigh by *Radnor*.

Dit Landſchap heeft een geſonde Lught; een goeden Bodem; veele Vrughten en veel kleyn Vee. Daer-enboven oock veele luſtige Rivieren. De Vrughtbare Velden en Gras-rijcke Beemden kan men niet ſonder groot vermaeck aenſchouwen. Kortlijck, 't is eene der beſte *Provintien* van geheel *Engelland*; bevattende in den Omvangh honderd en twee Mijlen weghs.

In deeſe *Provintie Herford* werden geteld aght Koop-Steeden. Van de Kaſteelen en Burghten, voortijds doen opbouwen tegens d'aenvallen der Vyanden, zijn hedenſdaeghs weynige meer overigh gebleven. 't Getal der *Parochi*-Kercken is ſes-en-ſeventigh.

WORCESTER.

DE *Provintie Worceſter* ſtoot tegens 't Noorden aen *Stafford*; tegens 't Ooſten aen *Warwick* en *Oxfort*; tegens 't Suyden aen *Gloceſter*: Tegens 't Weſten werdſe door de *Malverniſche* Heuvelen en 't *Herforder* Gebied van andere Land-

Landſchappen afgeſonderd. 't Overige Deel grend aen *Schrowesbury*, en werdt door de Vloed *Dove* daer van afgeſneeden.

't Is een aenſienlijcke en rijcke *Provintie*. Leghd in een *Triangel*, en heeft in haer Ombegrijp honderd en twintigh duyſend Schreeden. De Lught en 't Land is ſeer goed; oock geſond. De Velden zijn Vrughtbaar. Men vindt hier veele Boſſchen; oock luſtige en ſeer dienſtige Vloeden. Aen d'openbaere Wegen ſtaen Peere-Boomen geplant. Veele Sout-Bronnen zijn'er. In deeſe *Provintie* teld men 7. Kaſteelen, 10. Steeden, en 52. Kercken.

WARWICK.

DE *Provintie Warwick*, van d'*Engelſche* geheeten *Warwijckſchire*, heeft tegens 't Noorden 't *Staffordſche* Gebied: Tegens 't Ooſten een gedeelte van der *Roomſcher* Soldaten Wegh, in 't gemeen *Wathug-Streat* genoemd; gelijck oock een deel der *Provintie Northampton*: Tegens 't Suyden *Oxfort* en *Gloceſter*: Tegens 't Weſten *Worceſter* tot Grenſen. In den Omvangh bevatſe 135. Mijlen.

Dit Landſchap leght recht midden in 't Koninghrijck *Engelland*. Heeft overvloed van alle dingen, ſoo tot noodigh onderhoud als tot luſt. Men teld hier 8. voornaeme en wel-bewaerde Kaſteelen, 15. Steeden, en 158. Kercken.

NORTHAMPTON.

NOrthampton, van d'*Engellanders* genoemd *Northampthonſchire*, is de twaelfde Middellandſche *Provintie*. Tegens 't Noorden heeftſe de Vloedt *Weland*; tegens 't Ooſten *Aufona*, in 't gemeen *Ken* geheeten. Ten Suyden en ten Weſten werdſe van de *Worceſterſche* Grenſen, van d'oude Soldaten-Straet der *Romeynen*, en van de Vloeden *Avon* en *Weland* ingeſlooten. De *Form* en Gelegenheyd is wat langhaghtigh en ſmal. Bevat in haer begrijp honderd en negenthien Mijlen.

De Lught is hier ſeer geſond; 't Land vlack en vrughtbaer. Deeſe *Provintie* is ſoo vol volck-rijcke Kaſteelen, Steeden en Vlecken, dat men op een eenige Schouw-Toorn, wel dertigh Thoornen kan ſien en tellen. Men ſpreeckt hier ſeer veel van de groote matigheyd der Schapen: Welcke, daerſe anders d'alder-ſaghtmoedighſte Dieren zijn, hier ſoo woeſt en wreed worden, datſe Land en Lieden op eeten. Deeſe *Provintie* heeft 10. Kaſteelen, 10. Steden, en 326. Kercken.

HUNTINGTON.

DE *Provintie Huntington* (van d'*Engelſche Huntinghtonſchire* geheeten) heeft tegens 't Noorden tot Grens-palen de Vloed *Aufona*, nevens 't uytgeloopene Water of Meir *Fennes*; waer van 't oock tegens 't Ooſten werd omvangen. Nae't Suyden heeft het *Bedfort*, en tegens 't Weſten *Northampton*. De Lught is geſond en aengenaem; den Bodem oock taemlijck goed. 't Gebergh is van een luſtige Aenſchouwingh: En daer 't Moeraſſigh is, heeft het vermaecklijcke Heuvelen, oock groene ſchaduw-rijcke Boſſchen. De Beemden ſtaen hier ſoo ſchoon, als ergens aen eenige plaets in *Engelland*. De Rivieren neemen haeren loop door bequaeme Oorden.

Men vind hier veel Steen-koolen. Deſgelijcks aen de Moeraſſen veel Brand-turf. Men teld hier vijf Steeden en acht-en-ſeventigh Kercken.

BED-

BEDFORD.

DE veerthiende Middellandſche *Provintie* is *Bedford*, in d'*Engelſche* Spraeck *Bedfortſchire*. Ten Noorden heeftſe *Huntingheon*: Ten Ooſten en Suyden *Cambridge* en *Herford*: Ten Weſten *Buckingham* tot haere Grenſen. Sy legd in de Vorm van een Ey. De Lught is geſond. 't Land tegens 't Suyden is niet ſoo vrughtrijck als nae 't Noorden: Evenwel draeghd het Suyder-deel veel Garſt, wanneer men geen vlijt en arbeyd ontſiet. Dan waſt het nergens ſoo ſchoon en goed als hier. Dit Landſchap heeft 4. Kaſteelen, 10. Steeden en 116. *Parochi*-Kercken.

BUCKINGHAM.

DEeſe *Provintie*, van d'*Engelſche* genoemd *Buckinghamſchire*, voerd dien Naem van de Beucken-Boomen. Tot Grens-ſcheydingen heeftſe tegens 't Noorden *Northampthon*; tegens 't Ooſten *Bedford* en 't naeſt-gelegene Gebied; Tegens 't Suyden *Barckſchire*; 't welck van de Rivier *Theems* is ingeſlooten; tegens 't Weſten *Oxford*. De Vorm en gelegenheyd deeſer *Provintie* is als een reght-opſtaende Leeuw; gelijck oock *Nederland* werd afgeteeckend. De Lugt is goed, gelijck aen andere aengrenſen-Oorden: 't Land rijck, vet en vrughtbaer: Heeft Koorn, oock Krijd in menighten. Deeſe *Provintie* heeft vier Kaſteelen, twaelf Steeden, honderd en taghtigh Kercken.

OXFORD.

DE *Provintie Oxford*, in 't *Engelſch Oxfordſchire*, werd tegens 't Noorden, daer deſelve wat ſpits toeloopt, van *Warwick* en *Northampton* beſlooten. Tegens 't Ooſten leghd *Buckingham*. Tegens 't Weſten ſtootſe aen *Gloceſter*. Tegens 't Suyden ſcheyd de Rivier *Themes* haer van *Barckſchire*.

't Land deeſes Geweſts is ſeer weldragend en luſtigh; de Lught is ſaght en aengenaem. Jae 't ſchijnd, als of deeſe Land-ſtreeck van den Hemel afgevallen waere. De Heuvelen en Hooghten zijn vol luſtrijcke Boſſchen. De Daelen vol vrughtbaere Ackers en ſchoone Grasvelden; door welcke de heldere Vloedekens met een groote lieflijckheyd henen loopen. De kleyne en groote Jaghten kan men hier oeffenen met een ſonderlingh *Plaiſier*; vermits men hier een groote meenighte van wilde Dieren en Vogelen vind. Boven dien zijn de Rivieren gantſch Viſch-rijck. Deeſe *Provintie* heeft 10. Steeden, en 280. Kercken.

GLOCESTER.

G*Loceſter*, gemeenlijck van d'*Engelſche Gloceſterſchire* genoemd, is de ſeventhiende en laetſte Middellandſche *Provintie* in *Engelland*. Tegens 't Noorden heeftſe tot haere Grens-palen *Worceſter* en *Warwick*: Tegens 't Ooſten *Oxford* en *Wilton*: Tegens 't Suyden *Sommerſeth*: Tegens 't Weſten de Vloedt *Vaga*, in 't gemeen *Wye* geheeten. Den Omvangh houd honderd en aght-endertigh-duyſend Schreeden.

De Lught is hier goed: 't Land van Natueren wel-dragend. 't Geweſt tegens 't Ooſten ſtaet vol Heuvelen: Maer midden in 't Land is 't effen; werdende omloopen van de Rivier *Saveren*. De ſtreeck tegens 't Weſten heeft ſeer rauwe en woeſte Boſſchen, doch daer nevens oock veel Appel-boomen. Men

vind hier Wijn-gewas, doch niet ſoo ſoet als de *Franſche* Wijnen; maer ſeer ſleght. Deeſe *Provintie* heeft 25. Steeden, en 280. *Parochi*-Kercken.

CAMBRIDGE.

D'Eerſte *Provintie* onder de gene, die tegens 't Ooſten leggen, is *Cambridge*; van d'*Engelſche* genoemd *Cambridgeſchire*. Tegens 't Noorden werd ſe omvat van *Norfolck* en *Lincoln*. Tegens 't Ooſten grenſdſe wederom aen *Norfolck* en *Suffolck*. Tegens 't Suyden aen *Hardfort* en *Eſſex*. Tegens 't Weſten aen *Bedfort* en *Huntington*.

De gelegenheydt en Vorm deſer *Provintie* kan niet wel afgeteeckent worden, vermitsſe met veele kromten loopt. De Lucht is, wegens de Moeraſſige Oorden, niet ſeer te prijſen; nadienſe, ter oorſaeck van d'opſtijgende Dampen, wat dick en ongeſond is. Evenwel is 't Land noch taemlijck goed; inſonderheydt tegens 't Suyden; want de Velden zijn vlack, en ſeer vrughtbaer. Aen beyde de ſijden, daer de Vloed *Camus* doorloopt, heeft men boven maten heerlijcke Weylanden. 't Overige Deel nae 't Ooſten hebben de Geleerde en d' *Univerſiteit* in Beſittingh. In den Omvangh heeftſe honderd en aghtwintigh duyſend ſchreeden. Men vindt hier aght Koop-Steeden, ſeven Kaſteelen, en honderd drie-en-tſeſtigh *Parochi*-Kercken.

NORFOLCK.

DE tweede nae 't Ooſten leggende *Provintie Norfolck* (*Norfolckſchire*) heeft den Naem van 't *Noordſche Volck*, (of *Noorden-volck*). Tegens 't Ooſten en Noorden leghd de *Duytſche Zee*. Ten Weſten grenſdſe aen *Cambridge*, en werdt'er van afgeſcheyden door de Vloed *Ouſa*. Tegens *Lincoln* werdſe door een deel der Vloed *Auſona* van de naeſt-gelegene *Provintie* afgeſonderd. Haeren omvangh heeft over de 142. Mylen.

De Lucht is hier wat rauw en hard; derhalven oock den Ooghſt wat laeter koomd te vallen. Doch 't Land is verſcheyden, nae de gelegenheyd der Oorden. Veel Krijd, Margel en Kalck werd hier gevonden. Deſgelijcks veele Rivieren en Boom-rijke-Boſſchen. Hier en gintſch ſiet men Wilderniſſen, en ſchrale Heyden; oock droogh en dorr' Aerdrijck; derhalven onvrughtbaer. 't Geheele Landſchap is wijd uytgeſtreckt, en bynae over al vlack Veldt. Aen eenige plaetſen vertoonen ſigh ſommige kleyne Heuvelen; en aldaer werden groote Kudden Schaepen geſien. Men vindt'er oock veele Konynen met witte fijne Vellen. Anders zijn'er veel Volck-rijcke Vlecken en Dorpen. D'Inwooners deſer Plaetſen zijn Leerſaem, en hebben een ſeer goed verſtand. Deeſe *Provintie* heeft dertigh Koop-Steeden, en ſes honderd tſeſtigh *Parochi*-Kercken.

SUTHFOLCK.

DE *Provintie Suthfolck* (anders *Suffolck*) zijnde de derde der geene, die nae 't Ooſten leggen, ontleend deeſen Naem van *Suyd-Volck*. Tegens 't Weſten leghd *Cambridge*. Tegens 't Suyden is de Vloed *Sturus*. Tegens 't Ooſten ſtootſe aen de *Duytſche Zee*. Van de *Provintie Nortfolck* werdſe door de Vloedt *Ouſa* en *Waveny* afgeſonderd. De Lucht werd hier van de Genees-kundige voor d'alder-geſondſte gehouden. 't Landt is hier gantſch vrughtbaer, en rijck van Levens-middelen. De *Figuer* of *Form*,

is gelijck die van de toeneemende Maen. Men vind hier vijf honderd vijf-en-tſeventigh *Parochi*-Kercken; ſeven Kaſteelen, en aght-en-twintigh Koop en Hantreeringhs-Steeden.

ESSEX.

TEgens 't Ooſten heeft de *Provintie Eſſex* een ſeer groot Voor-gebergt, 't welck ſigh uytſtreckt tot aen de *Duytſche Zee*. Tegens 't Noorden is de Vloedt *Sturin*; tegens 't Suyden de *Temes*; en tegens 't Weſten de Vloed *Ley*. Sy legd in een ronde *Figuer*. Houd in haer ombegrijp honderd en ſes-en-veertigh duyſend Schreeden.

De Lught is niet over al geſond; maer aen 't Water eenighſins koortſigh. De Velden ſtaen ſeer wel bebouwd; al-hoewe'er oock veel ſandige Plaetſen werden gevonden. Dit Landſchap heeft een-en-twintigh Koop-Steeden, vyf Kaſteelen, vyf Havens, en vyf honderd vyfthien Kercken.

HERTFORT.

DE *Provintie Hertfort*, op 't *Engelſch Herfordſchire*, heeft tot Nabueren en Grens-ſcheydingen, nae 't Ooſten d'Oost-*Saxen*; nae't Suyden *Middel-Eſſex*; nae 't Weſten *Buckingham*, en dan nae 't Noorden de *Cantabrigiers*. Sy leght geheel onvormlijck; ter ſijden als in verſcheydene ſlippen geſneden; doch meerendeel rond.

De Lught is hier, gelijck op meer andere Plaetſen, geſond en lieflijk; 't Aerdrijck vrughtbaer en ſeer vermaecklijck. 't Land draeghd overvloedigh Koorn. Men vind hier goede Weyden, veel Vee, Viſch, en luſtigh Geboomt. Dit Landſchap kan ſigh ſelven ſeer wel en rijcklijck behelpen; niet alleen tot nooddruft, maer oock tot luſt meer als genoegh genietende. 't Beſtaet in aght Steeden, ſes-en-tſeventigh Kercken, en aght-en-twintigh Kaſteelen; alhoewel eenige derſelver bynae tot de grond toe verwoeſt zyn.

MIDDEL-ESSEX.

DEeſe *Provintie* legd tuſſchen de *Weſt-Saxen* en *Ooſt-Engellanders*. Voortijds beſtond uyt *Middel-Eſſex*, *Eſſex* en 't Graefſchap *Hertfort* het uyt ſeven Heerſchappyen t'ſamen-gevoeghde Koningrijck der *Ooſter-Saxen*. Voorts zijn de Grenſen deeſer *Provintie* nae 't Noorden *Hertfort*: Nae't Weſten de Vloed *Coln*: Nae 't Suyden de *Teems* of *Temes*. Nae 't Ooſten de Rivier *Lea* of *Ley*. Haere gelegenheyd is vierkant, en begrijpt in den omvang tnegentigh duyſend Schreeden. Sy beſtaet uyt eenige geſonde, boven maten luſtige aen een volgende Dalen: In welcke men van de beyderſijds aengelegene Bergen af-ſiet als in een tweede *Zoar*, of *Egyptiſche* heerlijcke Luſt-gaerde.

De Lugt is hier gantſch ſaght en mild. D' Ackers zijn ſoo goed, en brengen ſuſcke *delicate* Vrughten voort, dat van geen andere als van deſe Tarwe 't Brood voor des Konings Tafel werd gebacken. In deeſe *Provintie*, daer de Rivier de *Teems* allenxen de Zee naerder koomd, ſtaet de Stadt

Londen,

De Hoofd-*reſidentie*-Stad des *Britanniſchen* Rijcks; de Voorraed-Kamer van 't Koninghrijck *Engelland*; 't uytmuntenſte Opper-cieraed des gantſchen Eylands; jae de Handel-Stad des geheelen

Weerelds. Want hier koomd t'ſamen, neemd ſijn eynd, en wederom een nieuwen aenvangh, den Handel uyt *Aſia* met Sijde en *Speceryen*: Uyt *Africa* en *Griecken-land* met Balſſem: Uyt beyde d'*Indien*, en al d'*Europæiſche* Landen met ontelbaere ſoorten van Waeren. Om veelerley Wonder-wercken met verbondene oogen en ſonder verder woorden-maeckingh voor by te gaen, ſoo ſal ick alleen ten kortſten dit ſeggen: Deeſe Stadt *Londen* heeft honderd een-en-twintigh Kercken. Onderhoudt ſes honderd Weeſen; en dan noch twaelf honderd en veertigh Arme lieden. Eenen heeft in een *Latijnſche Oratie* haer niet onbillijck dien lof gegeven, dat *Bacchus* hier ſelver Brouwer, *Apollo Rethor*, en *Ceres* Backer is. Voorts, dat *Juno* ſelfs de meenigerley Waeren op haere breede Schouderen de Stadt *Londen* toedraeghd, en daer veyl heeft: *Minerva* de Geleerdheydt opweckt en bevoorderd, en *Diana* 't Wild Jaeghd.

Boven de gedaghte honderd een-en-twintigh Kercken in de Stadt *Londen*, heeft de *Provintie Middel-Eſſex* nog drieen-tſeventigh Kerſpel-Kercken.

K E N T H.

DE *Provintie Kenth*, of *Kent*, op 't *Engelſch Kentſchire*, heeft tot Grenſen nae 't Ooſten de groote *Duytſche Zee*: Nae 't Suyden 't Landſchap *Suſſex*, nevens de *Britanniſche Zee-Enghte*: Nae 't Weſten *Suſſex* en *Suthrey*: Nae't Noorden de Vloed de *Teems*. De *Figuer* is als een rond-ſpits *Amazoonſch* Byltje. In 't ombegrijp heeftſe honderd en tſeſtigh Mylen.

De Lught is hier wel niet ongeſond; maer oock niet ſoo ſuyver als anderweegen. Aen alle Plaetſen werdſe doorloopen en bevoghtighd van vlietende Wateren. Nae't Ooſten heeftſe meerder Heuvelen; Nae 't Weſten veele Boſſchagien. Is evenwel doorgaens vrughtbaer. Inſonderheyd vind men hier boven maten veel Ooft. Deſgelijcks veele Dorpen en Steeden, oock verſcheydene verſeeckerde Havens, en bequaeme Aenlandingen, daer de Schepen ſigh in tijd van Onweer of andere quade Toevallen konnen bergen. D'Inwooners zijn ſeer vriendlijck; ſoo dat *Julius Cæſar* ſelfs in dit ſtuck met roem van haer ſpreeckt. Buyten 't Yſer vindt men hier geen andere Metallen of Bergwercken: Maer anders alles wat een Menſch tot ſijns levens onderhoud ſou mogen wenſchen. De Steeden zijn hier veel in getal. De Kerſpel-Kercken in alles drie honderd aght-en-tnegentigh.

S U S S E X.

ONder de *Provintien*, welcke tegens 't Suyden leggen, is *Suſſex* d'eerſte, die onder de *Heptarchia* of't Seven-Vorſtendom der *Saxen* in orde de tweede was. Sy leghd vlack aen de *Britanniſche Zee*. Tegens't Noorden grenſdſe aen *Suthrey* en *Kenth*. Tegens 't Weſten aen *Suthampton*. De *Form* is langhaghtigh en ſmal. Van't Weſten, en inſonderheyd van *Werſthartingham* af tot de Vliet of Graght, by *Kent* toe, welcke tegens 't Ooſten *Suſſex* en *Kent* van malkanderen ſcheyd, ſtrecktſe ſigh uyt tot over de vier-en-tſeſtigh Mijlen weghs. 't Geheele ombegrijp ſou beſtaen in honderd en vijftigh Mylen.

De Lught is hier, gelijck aen andere Plaetſen, taemlijck geſond, doch ſomtijds wat Neveligh, wegens d'opſtijgende dompige Dampen uyt de Suydenſche Zee. Doch dit ongemack werd vergoed door d'aenleggende Wateren, in

in welcke ſeer veel Viſch, en een groote meenighte van Water-gevogelt werd gevangen,

Den Bodem is hier taemlijck vet, en (gelijck als d'andere daer rondom gelegene Oorden) vrughtbaer. Deeſe *Provintie* leghd over al wat laegh: 't Welck de reyſende Lieden, wanneer 't geen ſchoon, helder, en warm We'er is, vry beſwaerlijck valt. In dit Landſchap werden geteld thien Kaſteelen, aghten-veertigh Steden, en drie honderd twaelf Kercken.

SUTHREY.

DE *Provintie Surria*, of *Sutria*, werd van d'*Engelſche* genoemd *Suthrey*. Heeft tot haere Grenſen tegens't Noorden *Buckingham* en *Middel-Eſſex*, nevens de daer tuſſchen heenen loopende Rivier de *Teems*: Tegens't Ooſten *Kent*: Tegens't Suyden *Suſſex* en *Suthampton*. 't Overige Geweſt nae 't Weſten ſtoot ten deelen aen *Suthampton*, en *Barckſchire*. De *Figuer* is by nae vierkant; Doch tegens 't Ooſten en 't Weſten trecktſe figh wat langhaghtigh uyt. In den omvangh heeftſe honderd en twaelf Mylen weghs.

De Lugt is boven maeten aengenaem. De Winden waeyen hier wat ſaght en lieflijk. 't Land is ſeer rijck en luſtigh aen Boſſchagien, Velden, en Vloeden; welckers gelijcke by nae in *Engelland* niet te vinden zijn. Derhalven hebben veele Koningen figh laeten behaegen, in dit Geweſt te woonen. D'Ackers en Weyden ſtaen oock ſeer ſchoon, een genoeghſame overvloedt voort brengende. Deeſe *Provintie* heeft aght Kaſteelen, even ſoo veel Steeden, en honderd veertigh *Parochi*-Kercken.

HANTONIA.

DE derde *Provintie* onder de geene die tegens't Suyden leggen is *Hantonia*; op 't *Engelſch Hamſchire*: Welcke tot Grenſen heeft tegens 't Noorden *Barckſchire*; tegens 't Ooſten *Suthrey*; tegens't Suyden de *Britanniſche Zee*, en 't Eyland *Wigt*; tegens't Weſten beyde de Graefſchaapen *Dorceſter* en *Wilton*. In den omvangh heeftſe honderd vyfen-vyftigh Mijlen weghs.

De Lught is wat dick en dompigh, ter oorſaeck van d' aengelegene Zee; gelijck oock der doorloopende Vloeden. Evenwel isſe half getemperd en middelmatigh. 't Land voed ſeer veel Vee, en leverd veele Graenen. Heeft goede Weyden en dighte Boſſchen. Kortlijck, alles wat tot des Menſchen onderhoudt van nooden is, vind men hier overvloedigh genoegh. Boven dien zijn hier verſcheydene bequaeme Zee-havens. 't Getal der *Parochi*-Kercken is 253.

BARCKSCHIRE.

DEſe *Provintie* heeft tot hare Grenſcheydingen tegens 't Noorden de *Teems*; tegens 't Ooſten *Suthrey*; tegens 't Weſten de Graefſchappen *Wilton* en *Gloceſter*; tegens 't Suyden de Vloed *Cunal*. Haere *Figuer* heeft de geſtalte van eens Mans Voet. 't Ombegrijp ſtreckt figh uyt tot op honderd en twintigh Mylen weghs.

De Lught is taemlijck aengenaem en middelmatigh. 't Land brenghd veel Graenen voort; inſonderheyd daer 't figh neerwaerts laet in 't Dal, 't welck den Naem van 't *witte Paerd* voerd. 't Ontbreeckt hier aen geen Wateren, Boſſchen en Beeſten. D'oude Inwoo-

ners deeſer Plaetſen waren d' *Athrebates*, een *Franſch* Volck. Dit Landſchap word meer een *Provintie* als een Graefſchap genoemd. 't Heeft ſes Kaſteelen, drie Koninghlijcke Huyſen, twaef Koop en Hanteeringhs-Steeden; honderd en veertigh *Parochi*-Kercken.

WILTSCHIRE.

DE vyfde ten Suyden leggende *Provintie* is *Wiltonia*, van d' *Engellanders* genoemd *Wiltſchire*. Sy grenſd tegens 't Ooſten aen *Barckſchire*; tegens't Suyden aen *Dorceſter* en *Suthampton*; tegens't Weſten ten deelen aen *Gloceſter*, ten deelen aen 't Graefſchap *Sommerſeth*. Sy leghd wat meer in de lenghte als breedte; en houd in haer ombegrijp honderd negen - en - dertigh Mijlen weghs.

Den Hemel en Lught is hier lieflijck en geſond. 't Land overvloedigh Vrughtbaer. 't Geweſt nae 't Noorden heeft aengenaeme Heuvelen, bekleedt met groene Boſſchen; tuſſchen welcke verſcheydene Stroomen heenen ruyſſchen; waer onder de Vloedt *Iſis* de voornaemſte is. 't Vlacke Veldt nae't Suyden ſtaet vol Kruyden, Gras en Veld-vrugten. In't Middel-land is deeſe *Provintie* even ſoo ſchoon en vrughtbaer. Men ſiet hier een ontelbaere meenighte Schapen, welckers Wol en Vleeſch dat van andere verr' overtreft. Dit Landſchap heeft aght wel-bewaerde Kaſteelen, negenthien Steeden, honderd en veertigh Kercken.

DORCESTER.

VAn d'*Engelſche* genoemd *Dorſetſchire*, grenſd nae 't Noorden aen *Sommerſeth* en *Wilton*. Tegens't Weſten deſgelijcks aen *Sommerſeth*, en ten deelen aen *Delvon*, of *Dewon*. Tegens't Ooſten aen *Suthampton*. Tegens t Suyden leghd deeſe *Provintie* aen de Zee. Sy heeft in 't ombegrijp hondrd en vijftigh Mijlen weghs.

De Lught is hier ſeer goed; en 't gantſche Geweſt boven maten lieflijk. 't Middel-land heeft veele Springen en Bronnen; welcke, nae datſe door enge Daelen eenen Doorgangh hebben geſoght, eyndlijck t'ſamen-loopen, en tot groote Rivieren worden.

Den Zee-Oever is oock van een goede bequaemheyd; alwaer d' Inwooners haer voordeel ſoecken te doen met de bygebraghte Waeren. Deeſe *Provintie* heeft aghthien Koop-Steeden. Van d'oude Kaſteelen ſijn'er niet veel meer overigh. 't Getal der *Parochi*-Kercken is honderd en aght-en-veertigh.

SOMMERSETH.

DIt Graefſchap, op 't *Engelſch Sommerſethſchire*, heeft tegens 't Noorden de Vloed *Saveren*: Tegens 't Suyden *Dewon* en *Dorceſter*: Nae 't Weſten deſgelijcks de *Provintie Dewon*: Tegens 't Ooſten *Wilton* en *Gloceſter* tot haere Grenſen.

't Leghd wat Langhaghtigh, en in 't midden wat hoogh. Den ombegrijp werd gereeckend op van twee honderd vier Mijlen weghs.

De Lught is hier ſaght en ſeer aengenaem: 't Land Moeraſſigh, maer heeft evenwel van Natueren veele Vrughten. Valt voor de reyſende perſonen ſeer beſwaerlijck; Echter niet ſoo ſeer in de Winter. Deeſe *Provintie* heeft vier Kaſteelen; drie-en-dertigh Koop-Steeden, en Marckten; en drie honderd vyf-entaghtigh *Parochi*-Kercken.

DE-

DELVON.

Devonia, van d'*Engelſche Dewonſchire* genoemd, is d'aghtſte *Provintie* van de geene welcke tegens't Suyden leggen. Tegens 't Weſten werdſe omloopen van de Vloed *Tamara*. Nae 't Ooſten grenſdſe aen *Sommerſeth*. Ten Suyden is de *Britanniſche Zee*. Den omvangh is van honderd Mijlen weghs.

De Lughtis hier *ſubtijl*. 't Land heeft veele Boſſchen, Bergen, en aen eenige Plaetſen vrughtrijcke Velden. De geene, welcke binnenwaerts woonen, neemen d'Aerde aen den Oever, en meſten de Velden daer meê. Deeſe *Provintie* heeft ſeven-en-dertigh Koop-Steeden, en honderd vier-en-tnegentigh Kercken.

CORNWAL.

DE laetſte *Provintie* der geene die tegens't Suyden leggen, is *Cornubia*, *Cornwallia*, op't *Engelſch Cornwal*. Onder al de *Britanniſche Eylanden* ſtreckt ſe ſigh alderwijdſt uyt na 't Weſten. Werd oock noch bewoond ven d'oude overgeblevene *Britanniſche* Volckeren. Heeft den naem van *Cornu*, een *Hoorn*, wijlſe als een Hoorn in de Zee heenen toe geſpitſt is.

De Lught, ſchoon deſelve van beyder ſijds Zee-Oeveren door de Wind werd gedreven; is evenwel niet ſeer geſond. 't Land heeft veele Geberghten; vermenght met ſmalle en korte Daelen. Den grootſten Rijckdom van d'Inwooners deeſer Plaetſen beſtaet in de Koper en Tin-Groeven: Gelijck dan dit Land aldereerſt deeſen Schat heeft voortgebracht. Want hier zijn (inſonderheyd binnenwaerts) allerley Metal-aderen te vinden; jae oock ſelfs Goud en Silver. Daer-en-boven laet ſigh hier den Diamant-Steen graeven, die ſomtijds van Natueren vierkant is. Eenige der ſelver zijn ſoo groot als een Noot; doch moeten in glantſch en helderheyd voor d'*Indiaenſche* wijcken.

Dit Land is ſoo vrughtbaer, dat het voor ſigh ſelven niet alleen rijcklijck toe koomen, maer oock *Spaenjen* toevoer ſenden kan. Aen de Zee-Grenſen vind men veele Steeden. Men vangt hier een groote meenighte van kleyne Viſſchen, genoemd *Pijlchard*; welcke nae *Franckrijck*, *Italien* en *Spaenjr* werden overgevoerdt. D' Inwooners zijn uytſteeckend vriendelijck en beſcheyden. Deeſe *Provintie* heeft twee-en-twintigh Koop-Steeden, en honderd een-en-tſeſtigh *Parochi*-Kercken.

WALLIA.

't WEſter-deel des Koninghrijcks *Engellandt*, 't welck ſigh wendt nae d' *Yrlandſche Zee*; oock daer aen ſtoot, en door beyde de Rivieren *Saveren* en *See* van het tot noch toe beſchrevene Deel deſes Koninghrijcks is afgeſonderd, wierd voor deeſen *Cambria* genoemd; maer hedenſdaeghs draeghd het den naem van *Wallia*.

Dit Land hebben de *Saxen* niet konnen bedwingen: Ter welcker oorſaeck dan d'Inwooners tot op de tegenwoordige tijdt toe, d'oude *Britanniſche* Taet ſpreecken. Anders houdenſe ſigh in Kleedingh gelijck d'*Engelſche*: Doch zijn den arbeyd noch gewoon noch toegenegen. Sy beroemen en verlaeten ſigh ſeer op hun oude Adelijke Af-koomſt en Geſlaght. Voeren t'Huys een ſpaerſaem leven. Soecken gemeenlijck Dienſt onder

der de Koningen van *Engelland* en andere groote Heeren. Weeten ſigh in den ſelven oock ſeer wel te ſchicken. Boven dien wendenſe groote vlijt aen in d'opvoedingh haerer Kinderen; laetende deſelve nae vermoogen onderwijſen in allerley vrye Konſten. Meerendeel begevenſe ſigh tot de *Studie* der Reghten, en weeten door geheel *Engellandt* verſtandigh daer van te ſpreecken.

Volgens 't oude gebruyck valt dit geheele Landſchap altijd den eerſt-geboornen Soon des Koninghs van *Engelland* toe; ſoo dat den ſelven, ſoo haeſt hy ter Wereld is gekoomen, terſtondt Hertogh van *Walles* werd genoemd.

Hedenſdaeghs begrijpt dit Landſchap twee Deelen in ſigh, namentlijck, Noord-*Walles* en Suyd-*Walles*. Elck deſer Deelen heeft onder ſigh ſes *Provintien* of Graefſchappen: Alhoewel eene der ſelve van Koningh *Henrick* den VIII., op goed-vinden des *Parlaments*, 't Koningrijck *Engelland* is toegevoeghd, en van d'overige afgeſonderd geworden.

MONA, OF ANGLESEY.

't Eyland *Mona*, of *Angleſia*, werd van de *Britanniers* genoemd *Mon* en *Tirmon*; ſoo veel als *Terra Mona*: Of oock *Angleſey* (*Engelſch Eyland*) Voor deeſen is 't geweeſt 't voornaemſte deel in *Venedotia*. 't Werd door de Zee-engte *Menai* van 't vaſte Land; en door d'*Yrlandſche Zee* van d'overige aengrenſende Oorden in *Engelland* afgeſonderd. 't Leghd niet ſonderlingh gelijck, maer ſtreckt ſigh van 't Ooſten nae 't Weſten wat wyder uyt. 't Is thien Mijlen langh, en ſeven Mijlen breedt. Den Bodem ſchijnd dorr en ſteenaghtigh: Is boven dien ſeer rauw en onaengenaem; doch nae *Walles* toe noch wel bebouwd, vrugtbaer genoegh, en inſonderheyd ſoo rijck in Weyt, dat het niet onbillijck de Moeder des Lands *Cambria* werd geheeten. Hier zijn vier-en-tſeventigh *Parochi*-Kercken.

CARNARWON.

Deeſe *Provintie*, of dit Graefſchap, heeft nae 't Noorden en 't Weſten d'*Yrlandſche Zee*. Tegens 't Suyden *Mervinia*; en tegens 't Ooſten *Dembigh*. Den omvangh is van 110000. Schreeden. De voornaemſte Stad is genoemd *Carnarwon*: En nae deſelve voerd deeſe geheele *Provintie* dien naem. Tegens de Zee, nae 't Weſten toe, ſtrecktſe ſigh met haer Voor-geberght uyt tot aen *S. Davids Chard*.

Hier is ſe ſeer vrughtbaer, en heeft veele Steedekens daer rondom. In 't Middel-land zijn allerwegen om en om Bergen. Soo veel Heuvelen en Klippenſtaen'er, dat de Vyanden den toegangh verhinderd word. Eenige noemenſe *Alpes Britannicas*; welcke dickmael ſelfs d'ervarenſte Reyſigers onbekend voorkoomen.

Midden in deſelve ſtaet een ſeer hoog Geberght, 't welck by nae tot in de Wolcken ſchijnd te ſtijgen. Des ſelven Spits is geduerigh met Sneeuw bedeckt. Ter deeſer oorſaeck werden deeſe Bergen *Montes Nivifери* genoemd. Evenwel hebbenſe ſoo veele Weyden, dat al't groote Vee in gantſch *Walles* daer aen genoegh kan hebben. Boven op d'opperſte hooghte (waer over men ſigh inſonderheyd heeft te verwonderen) werden oock Poelen en ſtaende Wateren gevonden. Men teld hier aght-en-tſeſtig *Parochi*-Kercken.

DEN-

DENBIGH.

DE derde *Provintie* in Noord-*Walles* is *Denbigh*, op 't *Engelſch Denbighſchire*. Tegens 't Noorden heeftſe den *Occaen*, of de *groote Zee*, en de *Provintie Flinth*, of *Flijnth*. Nae 't Weſten *Carnarwon* en *Merioneth*: Nae 't Ooſten *Cheſter* en *Schrowesbury*: Nae 't Suyden *Montgomery* tot Grenſen. In haeren omvangh houdſe honderd en veertigh duyſend Schreeden.

't Land tegens 't Weſten is woeſt en onvrughtbaer: 't Middelſte deel ſeer vrughtrijck: 't Geweſt nae 't Ooſten middelmatigh. 't Gedaghte Deel nae 't Weſten is onvrughtbaer, wijl't allerwegen gantſch berghaghtigh valt, en de Lieden ſeer verr' van malkander woonen.

Deeſe *Provintie* is een Graeffchap geworden, onder Koningh *Henrick* den VIII.

FLINTH.

DE *Provintie Flintſchire* heeft tot haere Grenſen tegens 't Ooſten *Cheſter*; tegens 't Noorden de *Vergiviſche Zee*; tegens't Weſten *Denbigh*; en tegens't Suyden *Salopia* of *Schrowesbury*. Dit Landſchap is niet ſeer Berghaghtigh, maer heeft alleen eenige geringe verhevene Heuvelen, op welcke Garſt, Weyt, Haver en Rogg' in meenighte waſt.

De *Normandyers* hebben deeſe *Provintie* ſigh ten alder-eerſten onderdaenigh gemaeckt.

Sy heeft weynige Steeden. 't Getal der *Parochi*-Kercken is niet meer als aght-en-twintigh.

MERIONETH.

DE vyfde Noord-*Walliſche Provintie Merionoth*, op 't *Engelſch Merionetſchire*, ſtoot tegens 't Noorden aen *Carnawon* en *Denbigh*; nae 't Ooſten aen *Montgommery*. Tegens 't Suyden ſcheyd haer de Vloed *Dove* van *Cardiganſchire*. Tegens 't Weſten heeftſe de Zee.

Dit Landſchap is boven al d'andere in *Walles* ſeer rauw en Berghaghtigh. De Heuvelen, welcke ſeer hoogh zijn, hangen ſoo dight aen malkander, dat de Harders, welcke boven op de Toppen haer Vee weyden, wijl hier ſchoon groen Gras waſt, niet alleen d'een d'ander van daer toeroepen, maer oock met malkander ſpreecken konnen: Onaengeſien ſoo een wijd Dal daer tuſſchen leghd, dat, indienſe met ſlagen aen een wilden koomen, ſy wel een geheelen dagh ſouden moeten toebrengen, eerſe af, en by een konden geraecken.

Men ſiet hier een groote meenighte van Vee, 't welk ſonder 't minſte Gevaer gaet weyden, buyten eenige vrees voor Wolven. Want als Koningh *Edgar* van *Ludvallo*, Land-vorſt in *Walles*, daer toe gebracht was, dat hy hem beloven moeſt, in plaets eens *Tribuits*, jaerlijcks drie honderd Wolven te leveren; en dat nu ſulcks drie Jaren nae malkander was geſchied, ſoo was in 't vierde Jaer geenen Wolf meer te bekoomen; oock zijn'er in *Engellandt* geen meer te vinden.

D'Inwooners alhier neemen de Veevockingh vlytigh waer. Meeſt levenſe van Melck en Kaes. 't Zijn ſtercke geſonde Lieden, welckers gelijcke in *Europa* by nae niet gevonden worden. Ondertuſſchen evenwel zijnſe leedigh-gangers, wijl't Land niet wel te bebouwen

is, en weynigh draeghd. Daer-enboven oock ſeer tot geylheyd genegen. Dit Landſchap heeft weynige Steeden, maer ſeer veel Dorpen.

MONTGOMMERY.

DE laetſte *Provintie* in Noord-*Walles* is 't Graefſchap *Montgommery*, grenſende van 't Noorden aen *Denbigh*, of, ſoo andere ſtellen, *Dembigh*; Van 't Ooſten aen *Schrowesbury*; van 't Suyden aen *Radnor* en *Cardigan*; van 't Weſten aen *Merioneth*. Haere gelegenheyd of *Figuer* heeft de geſtalte van een Peer. Tegens 't Weſten verheftſe ſigh, en ſtygd geduerigh hooger, tot aen de Bergen op: Uyt welcke verſcheydene Springen ontſtaen, die dan voorts, als Rivieren, haeren loop ſoecken. In de Daelen isſe vrughtbaer en luſtigh, hebbende ſchoone Weyden en velden.

In dit Landſchap wierden voortijds ſeer heerlijcke en beroemde Paerden gevonden; alle andere in *Engelland* verr' overtreffende in geſtalte, verwe, ſtaetlijcke aenſienlijckheyd, en ongelooflijcke geſwindheyd in 't rennen. Men teld hier ſes Steeden, en veertigh *Parochi*-Kercken.

CARDIGAN.

DE *Provintie Cardigania*, of *Caretica*, van d' *Engellanders Cardiganſchire* geheeten, is d'eerſte der geener, die tegens 't Suyden in *Walles* zijn gelegen. Tegens 't Noorden werdſe van de Vloed *Dove*: Tegens 't Ooſten van 't Geberght *Plinlimon*, en de Rivier *Dovio*: Tegens 't Suyden van den *Tivio*: Van 't Weſten door d' *Yrſche Zee* omgrenſd en ingeſlooten. Haere *Figuer* heeft by nae de gedaente van een Hoorn.

De Lught is eenighſins rauw en koud. 't Land Berghaghtigh; doch nae de Zee toe heeft men vlacke Velden. Tuſſchen de Geberghten vind men luſtige Weyden: In de Daelen veele Poelen en ſtaende Wateren. De Beecken, welcke uyt de Klippen of Rotſen ontſpringen, en t'ſamen-loopen, ſtorten ſich eyndlijck in de Zee uyt. Deſe *Provintie* heeft niet meer als vier Steden, eenige Vlecken, en vier-en-tſeſtigh Kercken.

RADNOR.

RADNOR, de tweede Suyd-*Walliſche Provintie*, op 't *Engelſch Radnorſchire*, heeft tot haere Grenſen tegens 't Noorden *Monmouth*: Tegens 't Ooſten *Schrowesbury* en *Herford*. 't Deel tegens 't Suyden werd door de Vloeden *Clarne* en *Vaga*, of *Wye*, van *Brechnock* afgeſonderd. Tegens 't Weſten, daerſe gelijck als toegeſpitſt is; ſtootſe aen *Cardigan*. Sy leghd in een *Triangel*; en houd honderd en thien duyſend Schreeden in den omvangh.

De Lught is *ſubtijl* en koud; ſoo dat in de rauwe en beſchaduwde Geberghten de Sneeuw ſeer langh blijft leggen. 't Land is wel ſeer mager, maer echter niet over al onvruchtbaer: Want tegens 't Ooſten en 't Suyden is 't noch wel bebouwd. 't Overige rauwe en Berghachtige Deel laet ſich oock eenighſins door goede vlyt en arbeyd draghtbaer maecken. D'Inwooners trecken haeren meeſten Rijckdom van de Vee-vockingh. 't Geweſt nae 't Noorden is woeſt en onvrughtbaer. Heeft een groote Wildernis, met veele kromme omwegen, en een onguer-rauw Geberght; voor de reyſende perſoonen ſeer beſwaerlijck. Deeſe *Provintie* heeft vier Koop-Steden, ſes Kaſteelen, en twee-en-vijftigh *Parochi*-Kercken.

BRECH-

BRECHNOCK.

DEese *Provintie*, op 't *Engelsch Brechnockschire*, heeft dien naem bekoomen van den Vorst *Brechunio* (andere stellen *Brecunio*). De *Walliers* verhaelen van hem, dat hy vier-en-twintigh Dochters heeft gehad, welcke al t'saemen voor Heyligh wierden gehouden.

Dit Landschap is niet sonderlingh te roemen; oock niet seer te versmaden. Tot Grensen heeft het tegens 't Noorden de Vloeden *Clarne* en *Wye*: Tegens 't Westen *Cardigan* en *Carmandun*: Tegens 't Suyden *Glamorgan*: Tegents 't Oosten *Monmouth* en *Radnar*. 't Ombegrijp is van tweemael honderd duysend Schreeden. Men vind hier veel rauwe ongebaende Geberghten; insonderheyd tegens 't Suyden; en derhalven is de Lught eenighsins hard. 't Overige Deel draeghd seer veel Granen: En indien hier anders eenigh mangel is, 't selve werd vergoed door 't omleggend *Engelland*. Ondertusschen wast hier noch taemlijck Gras, en derhalven vind men hier goede Weyden voor de groote Beesten, welcke hier met hoopen werden gesien. De Bosschen hebben veel Wild. De Vloeden leveren veel Visch; insonderheydt werden 'er Salmen gevangen. Deese *Provintie* heeft negen Kasteelen, drie Koop-Steeden en tsestigh *Parochi*-Kercken.

MONMOUTH.

't GRaefschap *Monmouth*, alsoo genoemd van de Stad *Munow*, en deese soodaenigh geheeten na de Rivier van dien selven Naem, heeft tot Grensscheyding ten Noorden de gedagte Vloed *Munow*. Tegens 't Oosten een gedeelte deser Rivier, en dan de *Wye*. Tegens 't Suyden den Inloop van de Vloed *Saveren*; en tegens 't Westen 't Water *Kamney*. 't Is taemlijck langh en breedt. Houd in 't begrijp seven-en-tseventigh Mijlen weghs.

De Lught is gesond; doch 't Land vol Bosschen en Geberghten; evenwel taemlijck vrughtbaer. De Heuvelen leveren goede Weyden: De Daelen brengen Vrughten en Gras voort. De Vloeden en Beecken maecken 't Land hier en gintsch wel-dragend. Deese *Provintie* heeft veerthien Kasteelen, vier Steden, en honderd seven-en-twintigh *Parochi*-Kercken.

GLAMORGANIA.

't GLamorganische Graefschap, op 't *Engelsch Glamorganschire*, werd alsoo genoemd, of van sijnen voormaligen Heer en Overhoofd *Morganus*; of oock nae 't Kloosster *Morgan*, gelegen aen 't Strand nae 't Suyden, en gestight van *Willem*, Graef van *Glocester*. Des selven Grensen zijn nae 't Suyden de *Britannische Zee*: Nae 't Westen de Vloed *Loghon*: Nae 't Noorden *Brechnock*: Nae 't Oosten de Rivier *Remnius*. De Figuer gaet van 't Westen nae 't Oosten spits toe. Den omkreyts is van honderd en twaelf duysend Schreeden.

De Lught behaeghd de reysende persoonen hier beeter als wel de Grond; wijl hier veele en ten deelen hooge Geberghten zijn; welcke echter nae 't Noorden allenxen vallen: Soo dat aen en langhs 't Strand heenen sich een effen, seer vruchtbaer en wel-beset Gewest vertoond. Men vind hier ses Steeden, en honderd en twee *Parochi*-Kercken

CAERMARIDUN.

DEeſe *Provintie Caermaridun*, op 't *Engelſch Caermardenſchire*, werd alſoo genoemd nae de daer in gelegene voornaemſte Stadt *Maridun*. Haere Grenſen zijn nae 't Noorden *Cardigan*; nae 't Ooſten *Brechnock* en *Glamorganien*; nae 't Suyden de *Britanniſche Zee-boeſem*; nae 't Weſten *Pembrock*. De *Figuer* is langhaghtigh, hebbende in d'omvatting honderd en twee duyſend Schreden.

Weynige Geberghten werden hier gevonden. De verſcheydene hier en gintſch gelegene Heuvelen zijn ſeer dienſtigh en bequaem tot Hout, Weyden en den Acker-bouw. Waer door dan dit geheele Landſchap in een goeden ſtaet is, en genoeghſaem-overvloedige Levens-middelen heeft. De voornaemſte Inkoomſten desſelven koomen voort uyt de Vee-vockingh, Steen-koolen, Zee-Vogelen en Viſſchen. Hier zijn in alles aght-en-twintigh groote en kleyne Vloeden; thien Kaſteelen en Veſtingen; ſes Koop-Steeden; ſeven-en-twintigh Karſpelen, en even ſoo veel *Parochi*-Kercken.

PEMBROCK.

PEmbrock, of op 't *Engelſch Pembrockſchire*, is de laetſte *Provintie* in Suyd-*Walles*; en begrijpt in ſich 't uyterſte deel des Weſt-*Walliſchen* Voor-gebergts. D'overige Grenſen zijn nae 't Noorden de Vloeden *Tivius* en *Seachus* aen de *Ceretiſche* en *Cardiganſche* ſijde. Tegens 't Ooſten *Caermaridun*: Tegens 't Suyden en Weſten, daer ſigh de lengte des Lands verr' in de Zee uytſtreckt, de *Britanniſche Zee*. 't Heeft alſoo een langhwerpige *Figuer*, en houd in den omvangh drie-en-tnegentigh-duyſend Schreeden. 't Is ſeer Koorn-rijck; ſteekt oock vol Vee, Vogelen, en Zee-Viſſchen. Men vind hier ſeſthien Kaſteelen, twee Schanſſen; vijf Koop-Steeden, en honderd vyf-en-veertigh *Parochien*.

CASSIDERIDES, OF SORLINGES.

DEeſe Eylanden, van d'oude *Griecken* genoemd *Caſſiderides*, wegens de meenighte van 't Tin, 't welck daer in gevonden wierd, werden tegenwoordigh van d'*Engelſche* geheeten *Sorlinges*; en zijn thien in getal; als *S. Maria*, *Annoth*, *Agneſa*, *Samſon*, *Silly*, *Breſan*, *Ruſco*, of *Treſcaen*, *S. Helena*, *S. Marthen*, en *Arthur*. Sy leggen geſamentlijck in 't rond: Nae 't Weſten wel tegens over het wijd in de Zee aen *Cornval* ſtreckende *Antiweſtwiſche* Voor-gebergt; ſoo dat 't uyterſte Eyland aght *Franſche* Mylen daer van daen koomd te ſtaen; maer nae 't Noorden ſeer dight aen *Britannien*. Sy zijn al t'ſaemen groot; en oock ſommige Koorn-rijck.

Allerweegen vindt men, gelijck den ouden wel-bedaghten. Naem meê brenghd, veel Tin. Deſgelijcks veele Konynen, Kraeyen, Swanen, Reygers, en diergelijcke Zee-Vogelen. Onder deeſe alle is *Maria*-Eyland 't grootſte. Waer op oock een Veſtingh ſtaet, met een geduerige Beſettingh.

MANNIA.

't EYland *Mannia*, of *Man*, is van ſommige Land-Beſchrijvers genoemd geworden *Monabia*; van *Oroſius Menavia*.

Menavia. 't Leghd reght midden, nae 't Noorden, tuſſchen *Yrland* en *Engelland*. De lenghte des Lands Noordtwaerts beloopt ontrent dertigh Mylen weghs. De grootſte breedte is niet boven de vyfthien; de ſmalſte niet onder d'aght Mijlen weghs. 't Heeft veel Vlaſch, Hennip, Garſt, Weyden voor de Beeſten, Rund-Vee, en Schapen. Doch vermits de Haver hier veel milder en weeldriger opſchiet, ſoo behelpt men ſich gemeenlijck in dit Geweſt met Haver-Koecken. Oock vallen de Schapen hier kleyner, als in *Yrland* of *Engelland*. Doorgaens is hier gebreck van Hout; doch men gebruyckt Turf in de plaets ten brand. Op dit geheele Eyland zijn niet meer als ſeven Karſpelen.

WIGHT.

't Eyland *Vectis*, *Vecta*, oock *Vectesis*, op 't *Engelſch Wight* genoemd, behoord tot 't Graeſchap *Southampton*, anders *Southanton*. Tuſſchen 't ſelve en 't gelijck als vaſte *Engelland* is een kleyne Water-Enghte, welcke men eertijdts met eenen eygenen Naem *Salent* heeft geheeten. De *Figuer* is een Linſen-Koorn, of Ey gelijckformigh. De Lenghte begrijpt twintigh duyſend, de breedte op 't hooghſte twaelf duyſend ſchreeden. 't Beſtaet in ſeer ſchoone Ackeren. Van den overvloedt des daer in waſſenden Koorns kan 't andere Geweſten wel een gedeelte meê deelen. 't Heeft veele Konynen, Haſen, Veldhoenderen, Phaſanten, e. ſ. v. Reght midden door 't Land ſtaen een hoop Heuvelen op een ry; verdeelende dit Eyland gelijck als in twee Deelen. Echter zijnſe al t'ſamen ſeer bequaem en dienſtigh tot Weyden voor de Schaepen. De Wol, hier van daen koode, werdt oock onder de beſte gereeckend.

JARSEY.

Cæſarea, of op 't *Engelſch Gearſey*, anders *Tarſey*, begrijpt in de rondte ontrent dertigh duyſend Schreden. 't Is voor de Vyanden niet ſeecker hier aen te koomen, eenſdeels wegens de verborgene Sand-plaeten en andere ongelegenheden, andersdeels wegens d'om en om op Schildwaght ſtaende ſpitſe Klippen. 't Heeft echter een treflijck geſegende Bodem, ſoo van Gras als Koorn-rijcke Velden. Onder meenigte van ander Vee vindmen hier Rammen met vier Hoornen.

Ter oorſaeck van de boven maeten geſonde Lught regeeren hier by nae geene Kranckheden, als alleen de Koorts. Buyten de meenighte van Ooſt-Boomen, van welckers Vrughten men Appel-dranck bereyd, werd hier geen Hout gevonden: Waerdoor 't hier met 't Vyerſtoocken ſeer ſleght geſteld is. Nae 't midden toe gaet 't Land wat hooger op; en 't werd tuſſchen yeder Dal bewaterd van een lieflijck-ruyſchende Stroom. Hier zijn twaelf Kerſpelen. De geene, die als Vriend koomen, komen hier een bequame Haven hebben.

GARNSEY.

Ontrent twintigh Mijlen weghs van *Tarſey* leghd van 't Ooſten ten Weſten 't Eyland *Sarnia*, op 't *Engelſch Garnſey*, in de geſtalte eens Cythers; doch heeft noch in grootte noch in Vrughtbaerheyd ſoo een lieflijcken klanck als *Gearſey*; en in alles maer thien Kerſpelen. Haeren behoorlijcken roem echter beſtaet in deeſe drie ſtucken. Eerſt-

lijk is hier voor de Vyanden noch ſwaerder aen te koomen, als aen't Eylandt *Tarſey*, weegens d'om en om opwachtende hooge Klippen aen den Oever. Ten anderen onthoud ſich hier gantſch geen giftigh Gewormt, even gelijck in *Yrland*. Ten derden vind men hier de boven maten harde Smergel-Steen, welcke de Diamant-ſnijders, Glasmaeckers, en diergelijcke gebruycken.

't HEYLIGH EYLAND.

TEr plaets daer de *Duytſche Zee* aen *Engelland* ſtoot, zijn ſeer weynige Eylanden te ſoecken. Oock is dit ſoo genoemde *Heyligh Eyland* (anders *Lindis Tarne* geheeten, nae de daer tegens over in *Nordhumberland* loopende Vloed *Lindus*) dan eerſt een volkoomen Eylland, wanneer 't Hoogh-water of Vloed is. Ter Ebb-tijd hanghd het aen 't gedachte *Nordhumberland*; ſoo dat men dan tweemael's daeghs, door een gantſch enge Zee-Keel, drooghs-voets van 't eene Geweſt in 't andere kan gaen. De Weſter-kant deeſes Eylands werdt, wegens de ſpitſe ſmalheyd, de Konijnen ten woonplaets gelaeten. Nae 't Noorden, daer 't alder-breedtſt is, leghd de *Heylige Stad*; waer in een Kerk, en oock een vaſt Slot ſtaet. Dus veel van *Engelland*.

Byvoeghſel.

DE dingen, waer in *Engelland* boven andere Landen uytmunt, hebben d'Oude in dit Vers beſlooten:

Mons, & Fons, & Pons, Eccleſia, Fœmina, Lana.

Te kennen gevende, dat *Engelland* byſonderlijck begaefd is met ſchoone vrughtbaere *Geberghten*; goede friſſche *Bronnen*; heerlijcke *Bruggen*; veele en treflijcke *Kercken*; bevallijck *Vrouw-Volck*, en koſtlijcke *Wol*.

't Quaed in tegendeel is, dat by nae yeder vier Jaeren de Peſt hier menighte van menſchen wegh neemd. De Vloed *Ameſis* heeft de naem; dat hy noyt over ſijn' Oevers loopt, ſchoon hy ſeer hoogh door de Regenen koomd te waſſen.

D'oude Inwooners bekleededen ſigh met Beeſten-Vellen, beſchilderden 't Lijf met een blauwe Verwe, om andere in den Strijd te verſchricken; even 't ſelve deeden oock de Wijven. Thien of twaelf Mannen hadden haere Vrouwen onder malkander gemeen. In den Oorlogh haddenſe geen Mannen, maer Vrouwen tot haer' Overſten.

Op de Ligchaemen haerer Jonge Kinderen drucktenſe eenige Beeldeniſſen, welcke met der ſelver waſdom oock grooter wierden.

De tegenwoordige Inwooners zijn Hoflijck; doch 't gemeene Volck taemlijck hard tegens de Vreemdelingen. Haeſt konnenſe een dingh vatten, wijlſe van een ſcharp Verſtand zijn. In den Oorlogh zijn 't dappere Soldaeten, en ſullen niet lightlijck gaen loopen. De geene die *Studeren*, doen in weynig tijds een grooten voortgangh. Hoogmoedig zijnſe: Houden veel van haer ſelven, en veraghten andere *Natien*. In Dronckenſchap wijckenſe voor de *Saxen* niet, van welckeſe oorſproncklijck afkoomen. De Wijven konnen 't oock wel.

De Hoofd-Stad *Londen* is ſoo groot, dat men over de driemael honderd en vijftigh duyſend Menſchen daer in aght te zijn.

't Geen onſe Schrijver in de Beſchrijvingh van *Dunelm*, of *Durham*, verhaeld van de ſeldſaeme eygenſchap der Steenkoolen, eygenen andere de Steen *Gagath* toe, welcke hier oock gevonden word.

SCHOT-

SCHOTLAND.

't KOninghrijck *Schotland* leghd op de hooghte van den 54 ſten tot den 61 ſten *Graed*, in't 11 de en 12 de *Climaet*: Ter welcker oorſaeck men aen verſcheydene Plaetſen twee gantſche Maenden langh (voornamentlijck in *Cathaneſien* en *Roſſien*) de geheele Nacht door Schemerlight heeft, waer by men ſou konnen ſien te leſen of ſchrijven. De Zee deeld, met verſcheyden Armen, ſoo diep en wonder bequaem ſich in 't Land uyt, dat'er geen Huys te vinden is, 't welck verder als twintigh *Franſche* Mylen of dertig duyſend Schreden weghs van deſelve afſtaet, tot geen kleynen dienſt der Inwooners.

Nae de Zee-kant toe vind men wel meerendeel een gezeegende Koorngrond; maer echter waſt de Rogg' en Haver hier beeter als de Weyt. Men heeft oock in dit Land een voortreflijcke ſoort van Garſt, waer van d' Inwooners ſonder Hop Maerts Bier brouwen; 't welckſe vyf Jaeren langh laeten leggen. Dan werd het voor Malvaſey van haer gedroncken.

In dit Geweſt zijn veele Geberghten, en boven maten luſtige Beemden. De Schaepen vallen hier wel wat kleyn, doch ſo ſmaecklijk en goed van Vleeſch, als men ergens in eenigh ander Land ſou moogen vinden. Veele hebben drie of vier Hoornen; de Rammen ſomtijds ſes. De Harten worden hier ſeer groot en hoogh. Zijn oock ſoo veel in getal, dat in de gewoonlijcke Hoofd-Jaghten, werdende gehouden in Oogſt en Herfſtmaend, over d' aght honderd der ſelver geveld worden. 't Ontbreckt hier geenſſins aen wilde Paerden, welcke wel veeler wegen, doch aldermeeſt in 't Noordlijcke Gebergh' *Athol* en *Badenoch* worden gevangen. De Jagers en Boeren drijven deſelve daer uyt, met haer geſchreeuw en door 't gebas der Honden, in Moeraſſige Plaetſen; ſoo darſ"er ſomtijds wel vijf honderd Helfters en Voet-yſers weeten aen te werpen. Deeſe werden meerendeel binnen ſes Maenden tijds ſoo tam gemaekt, dat men haer nae gelieven ten dienſt kan gebruycken.

Den Handel der Inwooners beſtaet meerendeel in Haringh, Salm; Harten en Honden-vellen; welke na *Frankrijck* werden vervoerd. Nae *Holland* brengd men witte of blauw-geverwde Laeckenen. *Dantzick* ontfanghd de Schaepen-vellen; welcke Koopmanſchap een by-nae ongelooflijcke ſom gelds opbrenghd.

Al d'Inwooners zijn Tol-vry; weeten oock van geenerley Laſten of Beſwaerniſſen, behalven datſe, wanneer 't de noot vereyſcht, op eygene koſten te veld moeten trecken, en Krijghsdienſten doen. Men behoefd ſigh derhalven niet ſeer te verwonderen, waer 't van daen koomd, dat, daer de Koning van *Schotland* nauwlijcks honderd duyſend Ducaten Jaerlijckſche Inkoomſten treckt, hy niet te min dickmael een Heyr van dertigh duyſend Mannen heeft vermoogen op de been te brengen; oock ſoo meenige groote Vloot heeft konnen uytruſten.

Indien men onverwaght eenige aenkoomſt van Vvanden gewaer werd, ſoo onſteecken d'Inwooners op ſeer hooge daer toe verordonneerde Plaetſen Vyeren: Welcke geſien zijnde, ſoo konnen binnen weynigh uyren tijds thien duyſend

ſend gewapende Mannen gereed ſtaen.

't Volck is hier ſterck van Ligchaem; dapper van Gemoed; en zijn derhalven Soldaten. Op dat nu haer Geſlaght met ſulcke goede Hoedanigheden dies t'onverhinderder moght voort-geplant worden, ſoo hebbenſe voortijds de geene, welcke in de ſinnen geraeckt, of met eenige ſwaere Gebreecken behebt waeren, geſneeden. De Vrouws-perſoonen, in welcke ſich ſoodaenige Hoofd-wanſtallen vertoonden, wierden levendigh begraven.

De Moeders ſooghden haere Kinderen ſelver; en hielden 't voor een groote ſmaed, jae voor een teecken van Echtbreuck, dat een Vrouw de moeyte niet wou aennemen, of ſoo veel Melck niet had, datſe haere Vrught ſooghde, maer deſelve aen andere ter opvoedingh overgaf.

Swelgers en Wijn-ſuypers verſoopenſe in 't Water; maer echter met deſe begenadigingh, dat eenen ſoodanigen, eer hy ſtierf, ſigh eerſt reght vol moght drincken.

Voortijds vond men in dit Koninghrijck aght-en-twintigh vaſte Steeden. Nu zijn'er minder; op dat door 't vertrouwen op de Veſtingen de Wapenoeffeningh niet ter ſijden geſet moght worden; en op dat oock de veelheydt der binnens Lands opgeworpene Sterckten en Schanſſen, niet eens de Vyanden meer als haer ten voordeel moghten ſtrecken.

't Gantſche Koninghrijck werd gedeeld in 't *hooge* en *laege Land*. De *Laegh-Landers* hebben in beſit alle de Steeden, en de Vlackte aen 't Zee-Strand. Sy laeten ſich voorſtaen, datſe noch veel geſchickter en beeter gemanierd zijn als d' *Engelſche*, met welckeſe eenerley afkoomſt hebben, en oock eenerley Tael gebruycken.

De *Hoogh-landers* woonen in Gebergten en Boſſchen: Werden oock van andere *Barbaren* en *Woud-lieden* genoemd. 't Sijn wel *Schotten* en Inboorlingen des Lands, maer ſoo veel haere Seden betreft, daer in koomenſe met d' *Yren* over een.

Soo gantſch ſtijf houdenſe ſich aen de oude Vaderlijcke Gewoonten, dat of ſchoon de voornaemſte onder haer, wanneerſe aen 't Hof verſchijnen; çierlijcke Kleederen aen trecken, ſy evenwel, ſoo haeſtſe weer t'huys gekoomen zijn, terſtond de vreemde Uytlandſche Dragt en Cieraden af-leggen; ſich weer kleedende nae haer oud-vaderlijcke-wijs. Al t'ſaemen draegenſe by nae eenerley Gewaed, ſoo dat men een Edelman nauwlijcks van een Boer kan onderſcheyden.

Haere volſtandigheydt in d'eenmael aengenoomene Orde en *Ceremonien*; inſonderheyd in de ſtucken der Leere, is ſoo groot, datſe haer leven daer by opſetten ſullen. Onſen *Autheur* ſeghd, datſe veel eer een *Confeſſions-Artijkel* veranderen, als een Kerck-*Ceremonie* naelaeten ſouden willen. Deeſe haere onmatige en onbedaghte Aendaght koomd dickmael tot een *Puritainery* uyt te vallen.

In dit Koninghrijck zijn twee Aerts-Biſchoppen; den eenen te *S. Andries*, den anderen te *Glaſcon*. Dien van *S. Andries* is *Primaet* in geheel *Schotland*, en heeft aght Biſchoppen onder hem. Den anderen heeft'er maer drie.

Onder d'Eedele is den Koningh den eerſten. Des ſelven oudſten Soon werd genoemd Prins van *Schotland*. Hem volgen de Hertogen, de Graven, de *Milords*, de Vryheeren, welcke al t'ſaemen *Lords*; maer de gemeene Edellieden *Gentlemens* genoemd worden. Geen andere Kinderen, als den eerſt-geboornen Soon, zijn Erfg. naem van de Vaderlijcke naegelaetene Goederen. Dit

is

is d'oorſaeck, dat ſoo veele *Gentlemens* den oorlogh volgen, inſonderheyd in *Franckrijck*; alwaer niet weynige der ſelver onder de Lijf-*Guarde* des Konings zijn aengenoomen. Andere laeten ſich gebruycken voor wel-geoeffende Schutters; of dienen te Paerd.

Eer wy nu voort-vaeren tot de Beſchrijvingh deſes Koninghrijcks, in even ſoodanig een orde als wy in die van *Engelland* hebben gehouden, ſoo ſullen wy yets ſpreecken van des ſelven Staet en Regeeringh, op 't eygentlijckſte, en ſoo kort, als moogelijck ſal zijn.

De geheele *Politie* of 't *Civile* Weeſen in *Schotland* beſtaet hedenſdaegs in ſeeckere Hoofdmanſchappen; naementlijk, in Graefſchappen, op 't *Schotſch* geheeten *Schrifdomes*; in *Seneſchallien*, en eyndlijck in *Balliveten*.

De *Schrifdomes* zijn negen-en-twintig; de *Seneſchallien* maer vier, de *Ballivaten* oock maer vier in getal.

Hier is oock eenige *Hierarchie* of Geeſtelijcke Regeeringh, onder de twee Aerts-Biſchoppen van *S. Andreas* en *Glaſcon*. 't Getal der onder haer ſtaende Biſdommen hebben wy korts hier boven verhaeld. D'andere Regeeringhs-vorm, welcke men *Civil*, of *Politicq* noemd, ſtaet by den Koningh, by d Eedele, en by 't gemeene Volck; ten naeſten by gelijck in *Engelland*.

Der *Schotten* Koningh, gelijck haer eygene woorden luyden, *directus eſt totius Dominii Dominus*; is een Heer over alles watſe aen en om hebben. Hy heeft een onverhinderlijcke Gherichts-dwangh, en een volkoomene Maght over al d'Ordonnantien, en al de Maghtige des Rijcks, 't ſy van een Geeſtelijcken of Wereldlijcken Naem.

De naeſte nae den Koningh is ſijnen eerſt-geboornen Soon, die ſtracks nae ſijne Geboorte Prins van *Schotland*; gelijck oock Hertogh van *Kotſai* en *Seneſchal* des gantſchen Koninghrijcks werdt genoemd. D'andere Koninghs Soonen voeren maer den blooten *Titel* van Princen. Den *Titel* eens Hertoghs heeft *Robertus* den derden in't Jaer Chriſti 1430.; de *Marquiſen* en *Vice-Graven* *Jacob* de ſeſde in *Schotland* oorſpronckelijck eerſt ingevoerd. Al deeſe werden Groote Eedele genoemd, hebbende op de Rijksdagen haere Sittingh en Stemmen. Op 't *Schotſch* draegenſe den Naem van *Lords*, al-hoewel oock de Biſchoppen met dien eeren-naem werden verwaerdight.

Onder den anderen minder Adel behooren oock de Ridders van den Goudenen Kouſſeband; al-hoe-wel deſelve in dit Koninghrijck werden gemaeckt met een grooter praght en heerlijckheyd, als ergens anders; dat is, met het ſweeren van een pleghtlijcken Eeds en openbaere uytroepingh der *Heraulden*.

Voorts volgen de Vry-heeren, en deeſe de *Patricien*, of kleyne Eedele. Eyndelijck de Burgers, Kooplieden en Handwerckers; welcke geſaementlijck zijn begreepen onder den naem van't gemeene Volck.

In Hoogheyd, Maght en Waerde is alhier, even gelijck in *Engelland* en *Frankrijck* (uytgeſonderd yeder Koninghrijks affonderlijcken Staet en Gewoonten) 't *Parlament* (uyt al de Standen t'ſaemberoepen) 't voornaemſte. De drie Standen, waer uyt 't *Parlament* beſtaet, zijn I. Uyt de Geeſtelijcke; Aerts-Biſchoppen, Biſchoppen, *Abten* en *Prioren*. II. Uyt Wereldlijcke; als Hertogen, *Marquiſen*, Graven, *Vice*-Graven, en Vry-heeren. III. Uyt de *Gedeputeerde* der Steeden en der Burgery. Maer onlanghs is oock de Graefſchappen der *Provintien* d'eere aengedaen, en haer vergund, datſe boven de verſchijnende Hertogen, Marckgraven, e. f. v. uyt haere Plaetſen, oock noch eenige uyt

haer midden moogen af-ſenden, om d'aengelegenheyd en meeningh der gantſche *Provintie* voor te draegen: 't Welck dan oock geſchied; ſoo dat nu twee uyt yeder Landſchap meê gewoon zijn op de Rijcks-vergaderingen te koomen.

Den Rijcks-dagh laet de Koningh uytſchrijven wanneer hem ſulcks goed dunckt, tot nut der gemeene Welvaert. Als men nu t'ſaemen-gekoomen is, ſoo werd klaerlijck kond gedaen d'oorſaeck of de *materie*, waerom deeſe t'ſaemen-roepingh is geſchiedt. Nae de gedaene *Propoſitie* verkieſen de Geeſtlijcke aght der alder-bequaemſte tot het werck, 't welck in beraedſlaegingh ſal koomen, uyt het midden der Heeren Wereldlijcke: En even ſoo veele laeten'er de Wereldlijcke uyt de Geeſtlijcke bykoomen. Dan neemd men oock aght perſoonen uyt de Graefſchappen der geſaementlijke *Provintien*, en eyndlijck aght uyt de *Gedeputeerde* der Steeden.

Deeſe twee-en-dertigh, t'ſamen-koomende in de tegenwoordigheyd des *Cancelliers*, des Schat-meeſters, des Koninghlijcken *Privaet*-Seegel-bewaerers; des Koninghlijcken *Secretarii*, en meer andere, bewilligen in eenige *pointten*, of bewilligen niet (doch ſulcks moet geſchieden met kennis en voorweeten des Koninghs); nae dat haer tot den welſtand des gemeenen Beſts geraedſaemſt dunckt te zijn.

't Geen nu deſe twee-en-dertigh aennemen, werd van de geſamentlijcke Ordens der Standen verder overwogen, met meerderheyd van Stemmen goedgekend, en den Koningh voorgedraegen. Mishaeghd hem yets, 't ſelve laet men vallen. 't Overige bekraghtighd hy met ſijnen Koninghlijcken *Scepter*.

Niemant, 't zy groot of kleyn van Staet, derf in de Rijcks-vergaederingh ſpreecken, ſonder verlof des *Cancelliers*; by wien 't ſtaet, in deeſe gelegentheyd allerley onbetaemlijckheyd te ſtraffen.

't Gantſche Koninghrijk werd onderſcheyden in twee Deelen, naementlijk, in 't Suydlijcke, aen deeſe ſijde der Rivier *Taum*, en in't Noordlijcke, aen geene ſijde der ſelver Vloed. Beyde deeſe Deelen begrijpen in ſich vijf-en-dertigh *Provintien* of Landſchappen; welcke wy, volgens hare orde, kortlijk willen doorloopen.

STRATHNAVEREN.

't Landſchap *Strathnaveren* beſluyt 't geheele *Britanniſche* Eyland, en inſonderheyd 't Koninghrijck *Schotland*, nae 't Noorden. D'Ackers vallen hier ſeer ſleght, wegens de groote koude, en de veelheyd der Klippige Geberghten. Jae deeſe geheele *Provintie* beſtaet by-na uyt enckele Boſſchen.

Den Handel deeſes Landſchaps beſtaet in Viſch-vanghſt en Yſer-werck: In gemeſtede Oſſen: In Veulens van Paerden: In geſouten Rund-vleeſch voor de Zee-varende: In Harten en Oſſen-Huyden: In Smeer, Kaes, Boter, en diergelijcke dingen.

D'Inwooners des Lands zijn ſterck, arbeydſaem en geduldigh, ſoo wel in de felle koude des Winters, als in de grootſte hitte des Somers. Daer-en-boven oock ſaghtmoedigh en ſpaerſaem. Ondertuſſchen evenwel ſeer genegen, om ſoo onder malkander als met Vreemdelingen luſtigh te zijn, in een vrolijcke eenvoudigheyd en oprechtigheyd des Herten.

CATHANESIEN.

Oſtwaerts, of nae de *Duytſche Zee* toe, is 't Landſchap *Cathaneſien*, op

op 't *Schotsch Cathnes*, de *Provintie Strathnaveren* alder-naest. 't Heeft nae 't Noorden veele Voor-geberghten. Wegens d'aen-malkander-hangende veelvoudige Klip-gebergten en gebreck van laege Plaetsen, of Daelen, is 't Suyder-deel deeser *Provintie* by-nae onbewoond. Ondertusschen zijn allerweegen Beecken, Stroomen, en groote Rivieren genoegh te vinden.

Ter deeser oorsaek is 't geheele Landschap in 't Westen, Noorden en Oosten (alleen 't Suyden uytgeslooten) wegens allerley goede bequaemheden, vol Volcks, vol graesige Weyden, en voorsien van allerhande slagh der Beesten.

Uyt even deesen Vee-handel (de Paerden oock daer onder begreepen) ontstaet 't grootste geluck en de meeste welvaerd deeser *Provintie*. Gelijck dan oock de Visch-vanghst (waer in d'Inwooners sonderlingh doortrapt zijn) haer Jaerlijcks niet weynigh opbrenghd.

SUDER-LAND.

DAer sich de *Duytsche Zee* met veele Wateren nae 't Suyden tóe in 't Land inlaet, daer scheydse oock te gelijck de naebuerige twee *Provintien Cathnes* en *Suder* of *Sutherland*. 't Laetst-genoemde Landschap heeft dan tot Grensen nae 't Westen toe *Strath-naveren*: Nae 't Suyden *Rossu*: Noordenwaerts *Cathanesien*, *Cathnes*, of *Kathe*; en van 't Oosten af de *Duytsche Zee*.

D'Inwooners deeser *Provintie* beneerstigen sich meer de Vee-vockingh als den Acker-bouw. Sy besitten een groote streeck Lands: Waer in wel veele Geberghten en Bosschagien zijn, maer alles is echter hier in een gewenschte staet; en 't Volck geniet geen minder welstand, als dat van de twee voor heenen beschrevene *Provintien*.

Men vind hier een groote meenighte van Vlecken; insonderheyd daer men sich aen de Rivieren heeft konnen neersetten; doch deselve zijn kleyn. Men heeft hier oock witte Marmor: Welcke echter van d'Inwooners niet gebruyckt word, als die niet genegen zijn tot dertele en onnodige Praght.

ROSSU, OF ROSSIA.

DIt Landschap schijnd dien naem bekoomen te hebben van 't Woordeken *Ros*, betreeckenende in de *Schotsche* Tael een Voor-geberght; vermits het van 't veelvoudigh gintsch en weer aen en instootend Zee-water soodanigh is verhackeld, dat het in sijne verscheydene Deelen een Half-Eyland, of meerendeel van de Golven omloopen Land gelijck werd.

Deese *Provintie* leghd insonderheyd in de lenghte, en heeft derhalven geen groote Uytbreydingh. S'is, wegens 't hooge Geberght, Zeewaerts aen rauw en ongebouwd: Doch dieper in 't Land schiektse sich hoe langer hoe meerder tot schoone Velden, en een treflijck vet Aerdrijck. Den Bodem schijnd bequamer tot Weyden en Gras-gewas, als tot den Acker-bouw: Al-hoe-wel echter deselve hier soo weynigh ontbreeckt als aen eenige plaets in *Schotland*.

Tusschen de Geberghten siet men hier boven maeten lustige Daelen; en in yeder der selver een Visch-rijcke Stroom. Men vind hier soo een meenighte Visschen, en onder meer andere oock insonderheyd Haringen, dat ter dier oorsaeck d'Inwooners billijck voor geluckigh zijn te houden boven veel andere.

Belangende de Bosschen, welcke seer

veel zijn, en om welckers wil hier een ſpaerſaemen, of oock wel geheel ſtilſtaenden Acker-bouw is; daer tegens moet men ſtellen ſoo wel 't vermaeck als 't ſeer groote voordeel der wilde en tamme Dieren. Want gewiſſelijck hier is ſoo veel treflijck ſeer ſchoon Vee, dat van 't ſelve aen d'Uytlanders wijd en breed deel werd gegeven.

LOYHUN BRIA.

Loyhun Bria, anders *Loythvaberen*, begrijpt in ſich alles wat in 't Weſten, aen geene ſijde de Rivier *Nes*, tot aen de *Britanniſche Zee* leght. Derhalven haere Grens Weſtwaerts 't Strandt is, ſoo verr' ſich 't ſelve uytſtreckt tuſſchen d'Eylanden *Skia* en *Mut*. Nae 't Noorden is *Roſſu*. Nae 't Ooſten en Suyden zijn de gedaghte haere Grenſen de ſeer wijde en breede Poelen, of ſtaende Wateren.

Dit Landſchap heeft den naem van den Poel of 't Meir *Aber*. Derhalven *Loythvaber* in de *Schotſche* Tael ſoo veel beteeckend, als een Mond of Deur des Meirs. Nae 't Noorden en 't Ooſten leggen rauwe Geberghten: Doch nae 't Weſten ſiet men ſo veele Heuvelen niet, behalven alleen daer de Grens ſigh met *Roſſu* wil ſluyten.

Allerwegen ſiet men groente; en dit Geweſt is ſonderlingh bequaem tot de Jaght. Weſt en Suydwaerts uyt is 't vlacker; doch de gelegenheyd dienſtiger tot Vee-weydingh, als tot Acker-bouw.

MORAWEN.

Morawen, Moravia, of op 't *Schotſch Murray*, is een geſond, vrughtbaer en veel warmer Land als andere. De Sneeuw duerd hier niet 't geheele Jaer over. De Vorſt is hier oock ſoo fel niet, dat het geſaeyde of de Boomen eenige ſchade daer door ſou veroorſaeckt werden. Soo dat d'Inwooners, gelijck haer Spreeck-woord ſeghd, ten minſten boven andere ſich gewiſſelijck te verheugen hebben over veertigh ſchoone daegen in 't Jaer. Gelijck dan oock ſelfs in de Winter 't Aerdrijck onbevrooren, en de Zee open is.

BONYHVANIA.

't Gantſche Landſchap *Bonyhvania* wend ſich nae de Zee toe. Dien Naem heeft het bekoomen, wegens 't gebreck van Rund-Vee. Maer hedenſdaegs weet men hier, ſoo wel als anderwegen, noodige Weyden, bequaem tot Vee-vockingh, op te ſoeken. De Beeſten worden inſonderheyd ter deſer plaets in goede waerde gehouden. Nae 't vaſte Land toe is de Rivier *Donus* de Grens. Deſe en voorts alle andere Vloeden deeſer *Provintie* zijn ſoo vol Salmen, dat veele Aenſchouwers over deeſe veelheyd der Gaven Gods, als over een ſonderlingh Wonder-werck, t'eenemael gelijck als verruckt ſtaen.

MARRIA.

DE *Provintie Marria* reyckt niet tot aen de Zee, maer leghd midden in 't vaſte Land. Is ontrent tſeſtigh duyſend ſchreeden langh. Nae 't Weſten breyd ſigh dit Landſchap wat meer uyt, en heeft aldaer veele verſcheydene Geberghten, behalven daer, alwaer 't de Vloed *Dee* plaets maeckt. Aen beyde de ſijden deeſes Strooms verneemdmen een veranderlijcke vrughtbaerheyd.

MER-

MERNIS.

Mernis, of *Mernia*, beſtaet uyt effene Velden, van een ſeer vet Aerdrijck, en leghd nae de *Duytſche Zee* toe. 't Alder-gedenkwaerdighſte in dit Landſchap is, de ſeer verr' in Zee uytſiende en aen de Zee gebouwde Veſting, leggende op een gantſch hooge, ſteyle, onbeklimmelijcke Klip; en verçierd ſijnde met verſcheydene Thoornen.

ANGUSIA.

Angusia, of *Anguis*, ſtreckt ſich in de lenghte henen tot aen d'onſtuymige *Taiſch-Sond*. Van hier treektſe ſich wat nae 't Noorden, tot aen de Rivier *Eſca*. Dit Landſchap heeft Gras-rijcke Weyden, en vruchtbaere Ackers tot allerley ſlagh van Graenen: Gelijck dan oock veele Meiren, Poelen, ontelbaere Heuvelen, en ſchoone Boſſchen.

PERTHIA.

Dit *Perthiſche* Landſchap, van de *Schotten* genoemdt *Perth Schrifdome*, heeft nae 't Noorden en Noord-Ooſt ten Ooſten tot Grenſen de Landekens *Badgenoch* en *Lochabs*, gelegen in 't *Peterneſiſche* Gebied of *Vice*-Graefſchap. Nae 't Suyd-Ooſt ten Ooſten ſluyt het ſich met de Zee in 't *Abredoniſche* Gebied. Nae 't Weſten met *Argathelien*; deſgelijcks met *Britannodum*, of *Lenorien*. Nae 't Suyden met *Cacleman*, *Sterlin* (of *Sterlingh*) en d'onſtuymige *Sond Forte*. 't Is over de twee-en-vijftigh duyſend Schreden langh, en ontrent aght-en-veertigh duyſend Schreeden breed.

BRAID-ALBANIA.

Tuſſchen de rauwe hooge *Gramper*-Geberghten, daer eenige Bergen wat laeger vallen, vertoond ſigh een effene Vlackte, genoemd *Braid-Albin*, of 't hooghſte deel van *Schotland*. In deeſe *Provintie* woonen inſonderheyd groove, boos-aerdige, en geweld-pleegende Lieden, meer als in andere Geweſten. Haer onderhoud treckenſe van de Jaght, van de Viſſchery, en voorts van den Roof dieſe konnen bekoomen.

LORNA.

Om een ſeeckere Orde te houden, ſoo verdeeld men de Landſchappen, leggende aen deeſe ſijde van de *Taum*, in drie Deelen; naementlijck in de geene, welcke gevonden worden aen de I. *Dumbritoniſche*; of aen de II. *Edenburghſche Sond*; of aen III. *Dancendre*, naeſt aen *Engelland* gelegen.

Aen de *Dumbritoniſche Sond* (of *Sund*) is d'eerſte *Provintie Lorna*; ſiende meer nae 't Noorden; en door middel van 't Meir *Lea* de daer aen gelegene Veſtingh *Beregum* in ſich beſluytende.

CANTYRA.

't Voortijds ſoo Haring-rijcke Meir *Fin* ſcheyd *Argathalien* van 't Voor-geberght af: Welck *Finiſch* of *Argatheliſch* Voor-geberght niet alleen in ſijne volkoomenheyd ontrent dertigh Mylen weghs in de Zee uytloopt, maer oock, daer't naderhand een Kegel-vormige *Figuer* bekoomd, of ſpits werd, ſoodaenigh voort ſchiet, dat het ſich al voor lang gantſch tot in *Yrland* ſou over-

geſet hebben, indien de daer zijnde Zee-Enghte van derthien Mijlen 't ſelve niet ten Parck was geſteld.

ARRANIA.

DIt Landſchap heeft binnenwaerts rauwe hooge Geberghten. Doch daer de Bergen af, en na de Zee toe gaen, vind men 't Land bequaem om beſayd te worden.

ARGATHELIA.

DEeſe *Provintie* heeft hier en gintſch veele Viſch-rijcke Meiren. Over al waer ſich Geberghten vertoonen, zijn deſelve bequaem tot groote Vee-Weyden. De Daelen, tuſſchen de Geberghten leggende, neemen de Koeyen en Harten in, welcke nevens of dight by malkander gaen graeſen. Nae den Oever der Zee toe beſtaet alles in afſchouwlijcke onnutte Bergen en ſwarte Klippen.

LENNOXIA.

BOven *Glaſcovia*, aen d'eene ſijde des *Cluidſchen* Oevers, leghd *Lennoxia*, of *Levinia*; loopende wijd heenen nae 't Noorden. 't Draeghd dien Naem nae de Vloed *Levinio*; die ſijn begin neemd uyt 't *Lomunder* Meir; en eyndelijck ſich ſeer Viſch-rijck uytſchiet in de *Clui-Sond*. Behalven dit is in dit Geweſt niet aenmercklijcks waer te nemen.

CANNINGHAMIA

NAe 't Ooſten en 't Noorden heeft *Cunninghamien* de breedte des raeſenden *Kyler-Sonds*-Oever ten Grens. 't Woord *Cunninghamien* beteeckend ſoo veel als eens Koninghs Wooningh, op dat men terſtond op 't gehoor diens Naems moght opvatten 't vermoeden van de heerlijcke gelegenheyd deeſes Landſchaps.

KYLA OF KALLA.

TEr plaets, daer ſich de *Kijler* groote *Sond*, of Zee-arm wat intreckt, begind het beroemde Landſchap *Kijle*, vervuld met Inwooners, en gezeegend met allerley Overvloed. *Eadbertus*, Koningh van *Nordhumberland*, had dit Geweſt voortijds onder ſijnen *Scepter* getrocken.

CARRICTA.

AEn *Kijla* leghd 't Landſchap *Carrictien*, treflijck geſeegend met Weyden en Veld-Gewaſſen. Selfs oock de Zee, met al d'Inlandſche Wateren, weygeren 't ſelve niet de milde mededeeling van 't geenſe hebben.

GALLOVIDIA.

G*Allovidia*, op 't *Schotſch Galloway*, werd dien Naem gegeven van 't Woord *Gallowid*; 't welck in d'Oud-*Schotſche* Spraeck beteeckend een *Gallier*, of hedenſdaeghſchen *François*. Deeſe waere en reghte *Reſidentie* der oude *Britanniers* werd nae 't Suyden van d'*Yrlandſche Zee*; nae 't Weſten van d'onſtuymige *Flottiſche Sond*; nae 't Noorden

van

van 't Landschap *Carricta*, en *Coile*; nae 't Ooſten van de Vloed *Nith* omſlooten. 't Heeft de lenghte van over de tſeventigh Mijlen weghs. Men vind hier veele ſoo groote als kleyne Heuvelen, evenwel geſaementlijck bequaem tot Weyden; doch niet ſoo goed ten Ackerbouw.

't Ontbreeckt hier oock aen geen Meiren en Vloeden; Derhalven d'Inwooners, enckelijck uyt de Viſſchery, geen kleyne winſten trecken. Inſonderheyd vind men hier in den Herfſt, wanneer dagh en naght by-nae even langh zijn, een ongelooflijcke meenighte van Alen.

FIFA.

Ifen, een gedeelte des Ouden *Otholinie*, is voortijds *Roſſia*, of een meerendeel met Water omvangen Land, genoemd geworden; gelijck dan oock gewiſſelijck deeſe *Provintie* (alleenlijck de Weſt-ſijde uytgenoomen) rondom is omcingeld van de *Duytſche Zee*; deſgelijcks van de *Sunden* (of *Sonden*) *Forth* en *Tai*.

Den gantſchen Omloop deeſes Landſchaps begrijpt maer ruym vier-entaghtigh Mijlen Weghs. 't Aerdrijck valt hier gantſch ongelijck. Doorgaens ſiet men hier en gintſch kleyne Heuvelen: Maer nae 't Weſten gaet het Land geduerigh opwaerts. 't Uyterſte Deel van 't Ooſten nae 't Weſten is bequaem tot allerley Acker-bouw. 't Middelſte niet alleen goed tot gewenſchte Veldvruchten, maer oock tot Weyden en Vee-vockingh, inſonderheyd tot die van de Schaepen, welckers Wol de Vreemdelingen veel aengenaemer is, als die van de Schaepen in andere *Provintien*.

STRATHERNIA.

DE Naem deeſes Landſchaps beteeckend in d'*Engelſche* Tael ſoo veel als een Veel-Daeligh Oord of Land aen d'*Erne*. Gelijck dan deeſe *Erne-Vloedt* uyt een even alſoo genoemd Meir door dit Landſchap *Stratherne* loopt.

MENTEITHA.

M*Entheita* ſegd men dat dien Naem heeft bekoomen van de Rivier *Theit*; die van andere *Taich*, en derhalven oock 't gantſche Landſchap *Taicha* of *Taichen* werd geheeten. Deeſe *Provintie* ſtreckt ſigh uyt tot aen 't groote Geberght, 't welck de ſijde van 't *Lomneder* Meir nae 't Ooſten beſluyt.

STERLING.

DE *Provintie* en 't Hoofdmanſchap *Sterlin*, of *Sterlingh*, ſtreckt ſich hedenſdaeghs veel wijder, als weleertijds gedaen heeft ſeecker Gebied van dien Naem, gelegen in een kleyne Landſtreeck. De tegenwoordige Grenſen zijn nae 't Ooſten de Stroom *Ewer*; welke ontſpringhd in 't Suyder-Geberght; ſich vermenghd met de Vloed *Forth* of *Bodèr*, en dit Hoofdmanſchap afſcheyd van *Liſtgorn*: Nae 't Suyden 't *Golbiner*-Dal, en de Rivier *Blan*; welcke wel haeſt in den *Aneriek* koomd te vlieten, en deeſe in 't *Leymoner*-Meir; dit geheele Landſchap van *Levinien* onderſcheydende. Nae 't Noorden is de Grens deeſer *Provintie* de Vloed *Forth*, of *Boderia*.

LO-

LOTHIANA.

LOthian, of, ſoo andere ſtellen, *Lethian*, ſoodanigh geheeten nae den midden door 't Land heenen loopenden Vloed *Letha*, was voortijds de *Reſidentie* der *Attaliners*, of *Attacotters*; welcke beſaeten de gantſche Land-ſtreeck tuſſchen de Rivieren *Tin* en *Boder*. Deeſe *Provintie* heeft tot haere Grenſen, nae 't Noorden de Vloed *Boder*: Nae't Weſten 't *Starliniſche* Hoofdmanſchap, door middel van de Stroom. *Bewen*: Van't Suyden nae 't Ooſten de Stroom *Cochar*. Dit Landſchap is billijck te houden voor 't alder-voornaemſte en beſte in geheel *Schotland*; ſoo ten opſight van eygene inwendige vermaeklijkheyd en Vruchtbaerheyd, als in aenmerckingh des haer van buyten toekoomenden Gelucks door den Koophandel.

CLUYSDALIA.

TEr plaets daer de Vloed *Cluid* in *Crawfort-Moor* ontſpringhd, heeft men eens, nae eenlanghduerigen Regen, in ſeeckere Woeſtijn Goud-Sand gemerckt. Dit veroorſaeckte in veelen een vermoeden, dat ter deeſer plaets, of daer ontrent, Goud-Groeven moeſten zijn: Doch tot noch toe heeft men niets met allen konnen vinden, behalven 't *Azur*; 't welck men daeghlijcks hier kan graeven, ſonder ſonderlinge moeyte.

NITHIA.

NIthien, op 't *Schotſch Nithisdale*, is een ſeer Koorn-rijk Landſchap; en haughd nae't Weſten aen *Anand*. 't Voerd ſijnen Naem nae de Rivier *Nith*; of ſoo andere ſtellen *Nibt*, en derhalven deeſe *Provintie Nihtia* uytſpreecken. D'Inwooners van dit Geweſt ſijn gantſch kloeckmoedige Lieden: Doch gebruyken haere dapperheyd meer ten Roof, als datſe deſelve ſouden oeffenen in wettige Oorlogen.

ANNANDIA.

ANand, *Annand*, *Annandale*, of een Dal aen de Rivier *Anan*, wil by-na gantſch geenen *Pas* of Invaert gedoogen, immers ſeer beſwaerlijck te Land. Nae 't Weſten werd het aengeroerd van *Aſcien*, of *Eſcdale*.

LIDESDALIA.

IN dit Landſchap is den Acker-bouw in geen gebruyck. Alles beſtaet hier in graeſige Weyden, of in Turf-Landen.

ESCDAILIA, EN EVIA.

DEeſe kleyne Landekens werden alſoo genoemd nae haere Stroomen *Evo* en *Eſca*. Tegens't Noorden hebbenſe tot Grens-ſcheydingen ten deelen *Twedien*, ten deelen *Theviotien*: Tegens 't Ooſten *Lidisdal*: Nae't Weſten *Anand*: Nae 't Suyden *Cumbrien* in *Engelland*.

TWEDIA.

TWeden werd alſoo genoemd na den Stroom, midden door dit Landſch

ſchap heenen vlietende. Men vind hier veele Schaepen, welcke een koſtlijcke Wol geven.

PEBLIAN.

DE Grenſen deeſer Landſtreeck zijn Van 't Ooſten 't *Selkirkiſche* Hoofdmanſchap: Van 't Suyden 't *Annandſche Seneſalſchap*: Van 't Weſten 't *Vie*-Graeffſchap *Lunarck*; en dan van't Noorden *Lothian*. 't Heeft in de lenghte ontrent aght-en-twintigh duyſend, in de breedte aghthien duyſend ſchreeden.

MARCIA.

DIt Landſchap voerd dien Naem van 't Woord *Marck*, of Grens; wijl 't het alder-laetſte is nae *Engelland* toe.

SUNA.

't EErſte der *Orcadiſche* ſig nae 't Suyden ſtreckende Eylanden is *Suna*, gelegen ontrent thien Mijlen van 't uyterſte *Cathaneſien*, of 't Noorder-Deel van *Schotland*; doch maer drie Mijlen van't Suydelijck *Runalthien*. 't Is gantſch kleyn, en kan, behalven eenige wevnige Handelaers, nauwlijcks een paer rechtſchapene Boeren of Acker-lieden, met haer Huys-geſin, Herbergh geven. Nae 't Ooſten gaet het Aerdtrijck nae een Klippige of Steenaghtige Hooghte. Nae 't Weſten valt het laeger. 't Draegd hier en gintſch aen verſcheydene Plaetſen ſeer goede Garſt en Haver.

STROMA.

IN de *Pictiſche* Zee-Enghte is noch een *Orcadiſch* Eyland, genoemd *Stroma*; twee Mijlen weghs van 't vaſte Land der *Cathaneſiers* gelegen. 't Is vrughtbaer genoegh, nae de gelegenheyd van ſijne grootte.

PETLAND-SKERRIE.

ONntrent aght Mylen wegs Noord-Ooſt ten Ooſten van *Stroma* leghd *Petland-Skerrie*: En niet verr' daer van daen laeten ſich ſien veel andere diergelijcke opgeworpene Klippen: Welcke geſaementlijck (wijl'er niets met allen opwaſt, en deſelve maer alleen de Zee-Kalveren voor een Vertreck-plaets, of de *Zee*-Vogelen tot een verſeeckerde uythroedingh haerer Eyeren dienen) *Skerres* werden geheeten.

SUDA EN RANALSEN.

DRie Mylen van *Suna*, Noordwaerts heenen, heeft men't kleyne onbewoonde Eylandeken *Suda*. Wegens de kleynheyd is 't nergens anders toe nut, als om eenigh Vee daer op te laeten gaen.

Vier Mylen wegs daer van daen heeft ſijne Legh-plaets 't *Suyder-Ranalſen*. 't Is over de ſes Mylen langh, en vyf Mijlen breed. 't Heeft veele ſteyl-opgaende Voor-geberghten, nevens twee ſeer goede Havens.

BURRA.

VAn *Ranalſen* kanmen Noordwaerts heenen ſien leggen 't Eyland *Burra*,

over de daer tuſſchen zijnde ſmalle Zee-Enghte, genoemd *Waterſount* of *Lippe*. 't Is langh over de drie duyſend; breedt over de duyſend Schreeden. Belangende den Acker-bouw, d'Aerde geeft hier in Vrughtbaerheyd geen andere in al d'*Orcadiſche* Eylanden yets toe. Veele Runderen en Schaepen werden hier gevonden.

FLOTTA, FARA, WALLES.

NAe 't Suyd-Weſt ten Weſten, ontrent twee Mijlen weghs van *Burra*, leghd 't Eyland *Flotta*, of *Floth*. 't Heeft in de lenghte over de vyf duyſend; in de breedte vyf-en-dertigh honderd Schreeden. Rondom werd het omgord nu van hooge, dan weer van laege Rotſen of Klippen. 't Heeft verſcheydene Voor-geberghten.

Ontrent duyſend Schreeden hier van daen nae 't Weſten is *Suyder-Far* of *Fara*; hebbende twee duyſend Schreeden in de lenghte, en duyſend in de breedte. Dit Eyland is van deſelve Natuer en toeſtand als 't Eyland *Flotta*. Inſonderheyd heeft het weynige Ingeſeetene.

Drie-duyſend Schreeden verder van *Suder-Far*, over de Zee, nae 't Suyden toe, vind men 't Eyland *Walles*, *Walis*, of *Wale*. De lenghte is van vier Mijlen en een halve; en de breedte aen eenige plaetſen van meer als drie Mijlen. Hier is genoeghſaem Veld-Gewas, en Gras op de Weyden. Daer-en-boven ook Viſch, Zee en Land-Gevogelt. Deſgelijcks een kleyne ſoort van Paerden.

H O J A.

AEn geene ſijde van *Wallis*, recht nae 't Noorden toe, leghd 't Eyland *Hoja*, of *Hug*. 't Heeft in de lenghte aght, in de breedte vyf Mylen weghs. In Vruchtbaerheyd der voorgemelde dingen en andere Nuttigheden behoefd het voor 't terſtond beſchrevene Eyland *Wallis* niet te wijcken. In geen van al d'*Orcadiſche* Eylanden vind men ſulcke hooge Bergen, als in dit Eyland *Hoja*.

GRAEMSA, HOLMA-CARSTAN, RYSA.

IN de voorgedaghte Zee-Engte vind men eenige Eylanden, onder welcke 't voornaemſte is *Graemſa*; leggende ontrent midden tuſſchen *Hoja* en *Pomon*. De lenghte is ten naeſten by van twee Mijlen; de breedte van wat meer als een halve Mijl. Den Bodem deeſes Eylands is binnenwaerts laegh; doch den Oever allerwegen met ſcharpe Klippen bewaerd. Hier waſſen treflijcke Graenen. 't Heeft goede Weyden voor de Beeſten. Oock Viſch, en inſonderheyd veele Konijnen.

Niet verr' daer van daen nae 't Ooſten is den breeden *Holm Carſtan*; op welcke Gras waſt. Des ſelven voor allerley Onweeren en Storm-winden wel-verſeeckerde Haven leght nae 't Noorden: Alwaer veele Huyſen, Herbergen en andere Gebouwen ſtaen.

Benedenwaerts van *Carſtan* nae 't Ooſten leght 't kleyne Eyland *Cave*. 't Heeft wel veele Heyden, maer is daer tegens dienſte geluckiger door d'overvloedige Viſch-vanghſt. Daer- en-boven vind men hier allerley ſlagh van Vogelen.

Twee Mylen weghs hier van daen, nae 't Suyden heeft men 't ſeer kleyne vrughtbaere Eyland *Rüſa*, of *Rijs*, gelegen naeſt aen 't *Hojaſche* Voor-gebergt, genoemd *Xruickens*.

DAM-

DAMSA; ALHALOW; RAUSA; VERA; GERSA.

AEn de *Noorder-Sond* des grooten Eylands *Homona*, en de Weſt-ſijde van des ſelven Bergh *Withal*, leght't Eyland *Damſa*. 't Heeft maer duyſend Schreeden in de lenghte, en noch veel minder in de breedte. Anders is't bequaem genoegh, ſoo tot Koorn-bouw en Weyde voor de Beeſten, als tot de Viſchery.

Alhalow is deſgelijcks een gantſch Kleyn Eylandeken, gelegen in d'Enghte van de wilde Zee; en ter Vloed-tijd ſonderlingh Viſch-rijck.

Maer *Rauſa* ſtreckt ſigh in de lenghte uyt tot over d'aght Mylen. In de breedte heeft het over de ſes Mijlen weghs. De Voor-geberghten zijn geweldigh groot en hoogh. 't Is doorgaens genoegh voorſien van Veld-vrughten, goede Weyden, Viſch, Konijnen en Vogelen.

Ontrent duyſend ſchreeden hier van daen nae 't Ooſten ſiet men't gantſch ſmalle, doch in de lenghte ſich over de twee mijlen weghs uyt-ſtreckende Eyland *Vera*. 't Heeft niet allerwegen bequaeme gelegenheyd tot den Koornbouw; doch 't geen d'Inwoeners hier in ontbreeckt, werd van de Nabueren vervuld.

Wederom nae't Ooſten, ontrent drie Mijlen aen geene ſijde van't Eyland *Vera*, heeft men *Gerſa*: Waer van niets met allen meer te ſeggen ſtaet. Dus hebben wy nu oock in 't kort 't Eyland *Schotland* afgehandeld; derhalven ſal nu volgen de Beſchrijvingh des Koninghrijcks *Yrland*.

Byvoeghſel.

DE Hoofdſtad deeſes Koninghrijcks is *Edinburgh*. Eenige Bergen in dit Geweſt geven Marmor-ſteen en Alabaſter. In't *Caledonier*-Woud vind men wilde Oſſen; welcke om den Hals Hayren hebben, gelijck de Leeuwen. By *Craufort* vindmen Goud, Silver, Lood en Yſer-Mijnen. Koper is'er oock genoegh.

In *Lenox* leggen dertigh wel-bewoonde Eylanden. Hier moet men ſigh verwonderen over drie dingen. I. Dat de Viſſchen hier geen Vinnen hebben, en echter goed zijn om t'eeten. II. Dat 't Water ſigh ſonder eenige Wind met ſulck een onſtuymigheyd beweeghd, dat niemand ſigh derf vertrouwen daer op te vaeren. III. Dat een deſer Eylanden, hebbende goede Weyde voor 't Vee, ſwevende van de Wind werd voortgedreven. Behalven deeſe vind men in *Schotland* noch de volgende ſeldſaemheden.

In *Galloway* is een Meir, genoemd *Myrrow*, waer van 't eene deel in de Winter bevrieſd, 't andere niet, hoe koud de Lught oock zijn moght.

In *Carite* zijn groote Oſſen, ſeer *delicaet* van Vleeſch. Haer Smeer heeft deeſen ſonderlingen aert, dat het altijd vloeydt, even gelijck Oly.

In *Buthquhania* werden gantſch geen Ratten gevonden. Indien men 'er eenige koomde te brengen, ſoo ſterveníe terſtond.

Ontrent twee duyſend ſchreden van *Edenburgh* is een *Fontein*, uyt welcke men eenige druppelen Oly ſiet vloeyen; van ſoodanigh een aert, dat indien men'er niets af neemd, deſelve niet vermeerderd; en ſoo men'er al veel af neemd, echter niet verminderd. Dit druypende Voght is ſeer goed voor allerley ſlagh van Schurftigheyd.

D'Oude *Schotten* plegen haere Lichamen te verwen, en aten Menſchen-vleeſch. Haer Bed was de bloote Aerde, of een harde Bank. Wanneer haere Heeren in den Oorlogh ge-

vangen wierden, ſoo moeſten ſy deſelve weer los koopen. Haere Vrouwen trocken meê ten Strijde, behalven die ſwanger, of al t'oud waeren.

Noch hedenſdaeghs zijn'er wilde *Schotten*. Onſen *Autheur* heeft geſeghd, dat de *Laegh-landers*, de Steeden en de Vlackte aen den Zee-Oever in Beſittingh hebbende, de *civile* zijn, maer dat de *Hoogh-landers*, in de Geberghten en Boſſchen woonende, Barbaren en Woud-lieden werden geheeten; in Seeden d'*Yren* gelijck zijnde. Hier tegens ſteld *D. T. V. Y. Ordinaris Edelman des Koninghs van Franckrijck*, in ſijne *Wereld-Spiegel der Rijcken, Staten en Vorſtendommen, fol.* 69. Dat de *Civile Schotten* zijn de geene, welcke woonen aen de Suyd-ſijde des Lands, genoemd het *hooge Schotland*: Maer dat de wilde bewoonen de Noord-ſijde, werdende genoemd *Volck van't laege Land*; in Seeden, Spraeck en Wapenen d'*Yrlanders* gelijck zijnde.

't Getal der Koningen van *Schotland*, van *Fregusius* af, tot op *Iacobus* den VI. toe, werd gereeckend te zijn 107. *Fregoſius* heeft geregeerd ontrent 320. Jaeren voor *Chriſti* Geboorte. *Iacob* de VI. is aen de Kroon gekoomen in't Jaer nae de Heylſaeme Menſch-werdingh 1567.

YRLAND.

AEN *Groot-Britannien*, 't welck, gelijck wy gehoord hebben, beſtaet uyt *Engelland* en *Schotland*, leghd nae 't Weſten heenen 't alder-uyterſte *Europæiſche* Landſchap en Eylandt *Kleyn-Britannien*, of *Yrland*. Den *Latijnſchen* Naem *Iernia*, of *Hibernia*, koomd af, of van *Iberia*, 't welck even ſoo veel als *Hiſpania* beduyd; of van 't *Yrlandſche* woord *Iern* (der Sonnen ondergangh); of van't in *Spaenje* leggende Voor-geberght *Ierne*: Gelijck men 't dan oock daer voor houd, dat deſe *Natie* is geſprooten uyt *Spaenje*.

Haere *Figuer* heeft met een ongelijcke lenghte by-nae de gedaente van een Linſen-koorn; en ſtreckt nae 't Noorden heenen van den een-en-vyftighſten tot den vyf-en-vyftighſten *Graed*.

Den langhſten dagh beſtaet hier in ſeventhien Uyren. De Lught is hier ſoodaenigh gematighd, dat men noch door de koude nae 't Vyer, noch door de hitte nae een koele ſchaduw werd gedwongen te loopen. Ondertuſſchen zijn d'opſtijgende dompige Voghtighe-den de Vreemdelingen aen hare geſondheyd ſchaedlijck: Maer daer tegens zijn deſelve d'Inwooners ſeer dienſtigh tot reynigingh des Hoofds.

De Wijn werd hier niet tijdigh of rijp. Oock willen de Veld-vruchten niet over al wel gedyen; onaengeſien d'Aerde weelderigh genoegh is, om haer evgen gewas, naementlijck Gras, overvloedig voort te brengen, ſo gantſch ſmaecklijck, dat de Beeſten ſich daer aen ſieck of dood ſouden eeten, indien men deſelve nae haeren luſt liet graeſen.

Ter deeſer oorſaeck beſtaet de meeſte welvaerd en de grootſte Inkoomſt deſes Koninghrijcks in de Vee-vockingh. Tweemael in't Jaer neemd men de Schapen hier haere Wol af; waer van gemaeckt worden de ruygh-vlockige werme *Yrſche* Deeckens, ſoo gantſch aengenaem in alle Landen.

Wanneer men nu by 't overvloedige Vee oock wil ſtellen d'ongelooflijcke vlytigheyd der Byen, welcke men (aen alle plaetſen daer deeſe Diertjens gevon-den

den werden) genoeghſaem kan beſpeurt in al de Troncken der afgehouwene Boomen, en d'opene Reeten der Klippen of Rotſen, ſoo kanmen in ſeecker opſicht en bepaelingh van dit *Kleyn-Britannien* ſeggen en beweeren, dat het een Land is, vloeyende van Melck en Honingh.

Uyt de veelvoudige Boſſchen werden (nevens veel meer ander Hout, inſonderheyd tot den bouw der Scheepen) meenighte van Maſten nae andere Geweſten geſonden. Jae, men maeckt hier Oorloghs-Scheepen op de koop; en men gedooghd, dat oock de Vreemdelingen binnens Lands ſulcks koomen doen.

Haere Paerden, genoemd *Hobies*, wijcken in 't alderminſte niet voor de beſte in *Franckrijck*: Gaen oock ſoo een gemackelijcken pas, dat deſelve niet ſaghter ſou moogen gewenſcht worden. Inſonderheyd weetenſe in Moeraſſige of andersſins Waterachtige Plaetſen, ſich ſoodaenigh te voegen, en ſoo voorſichtigh door te *paſſeeren*, dat de daer op ſittende Ruyters niet met een eenige druppel nats beſprenkeld worden. Doch alſſe van haeren *Yrlandſchen* weecken Grond nae andere Geweſten werden vervoerd, ſoo konnenſe 't daer niet uytharden, maer beginnen terſtond te hincken.

Vogelen zijn 'er ſeer weynigh. De Pauwen zijn wild, en d'Oyevaers ſwe[illegible]; doch niet veel in getal. Men vind hier de ſoort der ongevoetede Vogelen, genoemd Ys-Vogelen (*Halcyone*) welcke gedood, ſchoon gemaeckt, en aen een drooge plaets geleghd zijnde, noyt verrotten noch ſtincken. Indienmenſe levendigh de Vederen uytpluckt, ſoo waſſen haer deſelve weer. [*De Heer D. T. V. Y. in ſijne Werelds-ſpiegel fol. 78. noemd deeſe Vogelen Gier-Swaluwen; en verhaeld'er deſelve eygenſchap van onverrotlijckheyd van: Doch ontrent 't laetſte ſeghd hy: Indien men die, dood zijnde, in een drooge Plaets ophanghd, ſoo ſullenſe noch jaerlijcks haere Pluymen veranderen. En tuſſchen de Kleederen geleghd, ſoo bewaerenſe deſelve voor de Motten.*]

Hier verneemd men gantſch geen giftigh Ongediert, ſelfs oock geen Padden noch Spinnen. Indien men deſelve uyt andere Landen derwaerts brenghd, ſoo konnenſe in deeſe Lught niet levendigh blijven.

D'*Yren* bevlijtigen ſich, om goede Seeden oock met Geleerdheyd te bekleden. In d'Oorloogen bekoomenſe een goeden Lof, wanneerſe ſich in deſelve laeten gebruycken, wegens haere Getrouwheyd en dapperheyd.

Tegens den geenen, die over haer te beveelen heeft, zijnſe ſoo t'eenemael eerbiedigh, dat by-nae haer vierde woord beſtaet in de Toeroepinghs en Verwonderinghs, oock Smeeck-Letter O! O *Neas*, O *Mornes*, e. ſ. v. Doch geven haere Heeren, dienſe onderdanigh zijn, niets anders, als datſe de Krijghs-dienſten waer neemen. Waerom dan oock de Koningh van *Engellandt* ſelver uyt dit Koninghrijk *Yrland* nauwlijcs ſoo veel Inkoomſten kan trecken, dat hy daer meê d'Amptelingen betaelen, en andere diergelijcke *ordinaire* noodwendige Uytgaven en Laſten af doen kan.

Wy moeten nu oock kortlijck aenwijſen, wat by haer noch groofs en wilds is overgebleven.

De meeſte houden 't voor de meeſte welluſt en grootſte Geluckſaligheyd, datſe moogen ledigh gaen. Oock tot ſoo verr' toe, dat Lieden van een geringe *conditie* en ſleghte gelegenheyd by-na tot geenen Arbeyd zijn te brengen.

Het behendigheyd en manierlijck te [illegible]en, is by haer niet alleen gebruyckelijck, maer oock roemlijck. By't twee-

de of derde woord ſweerenſe gantſch lightvaerdigh by de Heylige Drievuldigheyd.

Daer-en-boven pleegenſe oock te ſweeren by de hand van haeren Graef of Heer. Die dan gevonden wierd valſchlijck geſwooren te hebben, wierd van dien Heer, by wiens hand geſwooren was, ſwaerlijck geſtraft.

D'*Yrlanders* hebben dikmael geſocht, ſich, met hulp des Koninghs van *Spaenje*, van *Engelland* weer af te ſonderen. Ten tijde van Koningin *Eliſabeth* onderſtondenſe ſulcks op nieuws, doch (gelijck voor heenen altijd) alſoo oock doe te vergeefs.

't Grootſte deel der Inwooners zijn de Leere der *Roomſche* Kerck toegedaen: En ſy hebben oock de ſcharpe *Cromwelſche* over *Groot* en *Kleyn-Britannien* uytgeſtreckte Roede in haer Eyland ſwaerlijck gevoeld: Welcke nu door de geluckige Regeering van Koningh *Carel* den tweeden van haeren en aller anderer rugg'is afgenoomen. [*Onſen Autheur gaet hier voorby haere Moord aen ſoo veele duyſenden Gereformeerde in dit Koninghrijck, met d'uyterſte Barbariſche wreedheyd, ſelfs aen ſwangere Vrouwen en nieuw-geboorne Kinderkens, korts voor den aenvangh der Regeeringh van Cromwel gepleeghd.*]

Nae aenleyding van de Gelegenheyd des geheelen Lands, en de Krijghs-monſteringh der oude Heeren of Vorſten, werd dit Eyland onderſcheyden in vyf Kreytzen; naementlijck, I. In *Ultonien*, gelegen tegens 't Noorden. II. In *Connactien*; leggende nae 't Weſten. III. In't *Middel-Geweſt*, of't midden des gantſchen Lands. IV. In *Lagenien*, ſich ſtreckende nae 't Ooſten: En in *Momonien*, welck gedeelte nae 't Suyden leght.

Hier zijn vier Aerds-Biſchoppen, en in alles negen-en-twintigh Biſchoppen.

ULTONIA, OF ULSTER.

ALles wat aen geene ſijde van *Boyne-Munde*, *Midien*, *Langfort* en *Bave-Munde* nae 't Noorden leghd, werd in de *Latijnſche* Taelgenoemd *Ultonia*, of *Ulidia*, doch in d'*Engelſche*, *Ulſter*: 't Is een ſeer wijde Kreytz. Heeft veele treflijcke Meiren; daer-en-boven oock onguere, ſchricklijcke, duyſtere Boſſchen.

Aen ſommige Plaetſen is 't Land vruchtbaer, aen andere niet. Evenwel is't allerwegen groen, en vermaecklijk genoegh t'aenſchouwen: Oock hier en gintſch vol Vee. Onder de Graefſchappen deeſes *Ultoniſchen* Kreytz is 't eerſte,

DONEGAL.

DIt Graefſchap beſtaet in enckele effene Velden, en heeft ſeer veele Haſen. Des ſelven Grenſen zijn: Van 't Ooſten de Rivier *Liffer*. De Stroom *Erne* ſcheyd het af van *Connactien*. Niet alleen d'*Yrſche* Inwooners van dit Geweſt, maer oock die van den geheelen *Altoniſchen* Kreyts, zijn voortijds *Schotten* genoemd geweeſt.

ZIR-OEN.

SOodaenigh werd genoemd des *Eugenii* Land. 't Leght gantſchlijck binnenwaerts, en heeft ten Grenſen na 't Weſten de Rivier *Liffer*: Nae 't Ooſten 't Meir *Caugh*: Nae't Suyden *Blackwater*.

water. 't Is wel een oneffen Aerdrijck, doch vruchtbaer. In de lenghte heeft het tſeſtigh, en in de breedte dertigh Mylen.

COLRAN.

't Graefſchap *Colran* voerd dien naem na des ſelven voornaemſte Stad. 't Leghd in 't Weſten, aen geene ſijde van *Glinnes*; tuſſchen de Rivier *Ban* en 't Meir *Lughfoile*. Nae 't Suyden is *Zir-oen* de Scheyds-muer.

ANTRIM.

Dit Graefſchap *Antrim* draeghd ſijnen Naem van een (doch ellendigh kleyn) Stedeken. 't Heeft niet alleen een bequaeme Haven, aen welcke men eenige Schanſſen heeft opgeworpen; maer oock een Kaſteel op een hooge Rots geleegen, en met noodige Manſchap beſet, om d'Ingeſeetene deeſes Gewests in gehoorſaemheyd te houden. Daer-en-boven noch een oud Pallays, doch nu in een *Ammunitie*-Huys veranderd geworden.

DOWE.

Dowe is een wijd-uytgebreyd, in een vet Aerdrijck gelegen, en ſich tot aen d'*Yrlandſche Zee* uytſtreckend Graefſchap.

ARMAGH.

't Graefſchap *Armagh* werd omſloo-ten, nae 't Noorden van de Vloed *Nowry*; nae 't Suyden van't Landſchap *Louth*; nae't Noorden van't *Swarte Water*. 't Heeft een boven maeten vruchtbaeren Bodem. Jae ſoo gewilligh en weelderigh isſe, datſe (wanneer Miſt of eenigh ander dingh, dienende om de Grond vet te maecken, daer op werd gedaen) weygerd te draegen, en (als beſchaemd en vertoornd zijnde) niets met allen voort-brenghd.

LOUTH,

Streckt ſich aen geene ſijde der Rivieren *Midia* en *Boine* uyt tot aen den ſichter deſer Plaets ginſch en herwaerts krommenden, of in en uytloopenden *Yrlandſchen* Zee-Oever. Dit Graefſchap heeft een ſeer vette, vruchtbaere Grond; welcke de vlijt eens naerſtigen Ackermans gantſch mildelijck beloond.

MONAGHAM.

Monagham reyckt nae 't Noorden tot aen 't Meir *Erne*. 't Beſtaet in allenxen op en afſtijgende Heuvelen, en heeft niet weynige Boſſchagien. Behalven de Stad *Monagham*, waer van dit Land ſijnen Naem voerd, werd hier geen andere Stad gevonden.

CAVON.

Cavon leghd nae 't Weſten. Steeden zijn hier niet; maer d'Inwooners behelpen ſich met de ginſch en herwaerts leggende kleyne Kaſteelen en Vlekjens. Dit Biſdom is t'eenemael mager, en den Biſchop heeft ſijne *Reſidentie* te *Kilmor*. Wy konnen hier niet voorby gaen te ſeggen, dat den Staet en gelegenheyd der *Yrlandſche* Biſchoppen voortijds ſoo ellendigh arm is geweeſt, datſe niet meer als drie Koeyen hebben gehad,

gehad, om haer onderhoud daer van te trecken.

FERMANACH.

IS eertijds geweeſt de Wooninghs-plaets der *Erdiners*. Nae't Noorden en 't Weſten ſtoot het aen *Cavon*. 't Beſtaet meerendeel in ſeer ſchoone Boſſchen; maer heeft oock ſeer leelijcke, vuyle, ſtinckende Moeraſſen en Poelen.

CONNACHTIA.

DE Kreytz *Connachtien*, (anders *Co...attien*, of op 't *Engelſch Connanght*, heeft tot ſijne Grenſen nae't Ooſten *Lagenien*; nae 't Noorden *Ultonien*; nae 't Weſten de *groote Zee*; nae 't Suyden een gedeelte van *Momonien*, nevens de Stroom *Sineus*. Des ſelven *Figuer* is langhwerpigh; aen beyde d'eynden ſpits toeloopende. Den Omloop begrijpt viermael honderd duyſend ſchreeden. Op de Lucht behoefd men ſich hier niet te vertrouwen, wegens de veelvoudige voghtige, Moeraſſige, en ten deelen gevaerlijcke Oorden, welckers by-nae geduerigh opſtijgende Nevelen en Dampen niets goeds konnen verwecken. Deeſe Kreytz werd hedenſdaeghs verdeeld in ſes Graefſchappen.

SLEGO.

DIt Landſchap heeft gewenſchte Weyden, en is derhalven t'eenemael bequaem tot de Vee-vockingh. 't Leghd gantſchlijck aen, of dight by de Zee. De Grens-ſcheydingh tuſſchen deeſe *Provintie* en *Ultonien* is nae't Noorden de Vloedt *Trabii*, die ſijnen aenvangh neemd uyt 't *Ernes*-Meir.

MAJO.

't GRaefſchap *Majo* werd aengegolfd van de Weſt-Zee. 't Is een ſeer vruchtbaer en aengenaem Land. Men vind hier oock ſeer veel Honing en Vee; deſgelijcks geen kleyne meenighte van Daſſen en Valcken.

GALWAY, OF GALLOWAY.

DE Grenſen zijn nae 't Ooſten de Vloeden *Shanon* en *Siney*: Nae't Noorden 't Graefſchap *Majo*: Nae't Suyden de *Provintie Cluja*: Nae't Weſten de Zee. 't Is ſoo ongemeen vruchtbaer, dat oock ſelfs de Luyaerden een genoeghſaemen Ooghſt daer van konnen haelen. De Weſt-ſijde is met enckele ſchoon-groenende Eylanden, en daer-en-boven noch tot verſeeckerdheyt des Lands met verſcheydene Klippige Voor-geberghten beſlooten.

CLARE.

VOortijds had dit Graefſchap den Naem van *Tweemond*. De Grenſen zijn nae't Noorden *Galloway*: Nae 't Weſten d'opene Zee: Nae't Suyden en Ooſten de Kromte der Rivier *Sinei*. 't Heeft de gedaente van een Half-Eyland, of meerendeel van de Zee omgolfd Geweſt. Te Land kanmen'er maer van eene ſijde door *Clan Ricand* aen-koomen. Anderſijts is 't een ſeer geluckige Landſtreeck, alwaer beyde d'Aerde en de Zee ſelfs aen de trage en luye Inwooners ge-

genoeghſaem de hand bieden, tot haer noodigh onderhoud.

ROSCOMAN.

't Graeffchap *Roſcoman* is van een ſeer nauw begrijp. Ondertuſſchen evenwel ſtrecken ſich des ſelven in de lenghte leggende Ackeren verr' genoegh uyt. De Grenſen zijn nae't Noorden 't *Curlewer* Geberght; nae 't Ooſten de Vloed *Sidney*. 't Is een vlack Landſchap, aldermeeſt tot Vee-vockingh, maer evenwel oock tot een gewenſchten Acker-bouw bequaem.

LETRIM.

Dit is wel een engh, bekrompen, en vry Berghaghtigh Landſchap, maer echter ſoo rijck van Weyden, dat hier by de honderd en twintigh duyſend ſtuks Beeſten werden gevonden. 't Heeft even dien ſelven Aert, die gantſch *Yrland* ſoo uytſteeckend tot de Vee-vockingh doet zijn: Jae op ſoodaenigh een ſonderlinge wijs ſmaeklijck Gras voortbrengende, dat de Beeſten, indien men haer niet dickmael van hare Eetens-luſt af-hield, ſigh door t' overvloedige nuttigingh in gevaer van ongeſondheyd, jae wel ſelfs in de Dood ſouden ſtorten.

LONGFORD.

Dit Graeffchap ſtellen ſommige tot het Middellandſche *Midia* of *Media* te behooren, doch qualijck. Door dit Geweſt loopt de Vloed *Sineus*, van d'Inwooners *Shanon* (of *Sahnon*) anders d'*Oude Stroom* genoemd, welcke ontſpringhd uyt de *Therner*-Bron in't Graeffchap *Letrim*.

MEDIA.

Deeſe reght in 't midden van *Yrland* gelegene Kreytz, is 't vyfde Deel des gantſchen Koninghrijcks. Werd in d'*Yrſche* Spraeck genoemd *Mijh*; in d'*Engelſche Methe*; in de *Latijnſche Media*. 't Streckt ſich uyt van d'*Yrſche Zee* af tot aen de Vloed *Sineus*. 't Is van een ſeer ſchoone en lieflijcke Aenſchouwingh; rijck van Koorn en Vee. 't Heeft Viſch, Vleeſch, Melck, Boter en Kaes in overvloed. Van buyten is dit *Medien*, of *Midien*, rondom met Boſſchen en Moeraſſen, van binnen door de meenigte der Inwooners en veelerley Veſtingen genoeghſaem bewaerd. 't Werd van ſommige genoemd de Voorraed-ſchuer en Spijs-Kamer van *Yrland*.

Ten tijde van Koningh *Henrick* den VIII. was deeſe Kreytz maer een eenigh Graeffchap: Tot dat eyndlijck in't aghten-dertighſte Jaer ſijner Regeeringh, door aenraedingh des *Parlaments* (op dat de Gerechtigheyd dies te beter moght gehandhaefd worden) deſelve verdeeld wierdt in twee genoeghſaem-groote Graeffchappen; te weeten, in *Midien*, affonderlijck ſoo genoemd; en in *Weſt-Midien*.

MIDIEN.

De Grenſen van *Midien* zijn nae 't Weſten *Weſt-Midien*: Nae 't Noor- *Louth*: Nae 't Ooſten *Dublin* en de Zee: Nae 't Suyden *Kildas*. 't Werd afgeſonderd of verdeeld in agathien vrye Heerlijckheden. Midden door deeſe Land-ſtreeck loopt d'Eedele Vloed *Boys*; alhier ontſpringende ter ſijden van 's *Koninghs Graeffchap* nae 't Noorden.

WEST-MIDIEN.

WErd van d'*Engelſche* genoemd *Weſt-Methe*, ten opſicht, dat dit Landſchap nae't Weſten leghd. 't Strekt ſich uyt tot aen de Vloedt *Shanon*, tuſſchen 's Koninghs Graefſchap en *Longford* (of *Langford*) 't Is ſoo vruchtbaer, ſoo Volck-rijck, en ſoodaenigh geſeegend met alles wat de Menſchen noodig kan zijn, dat d'Inwooners die van andere Geweſten niet behoeven te benijden. Doch met de Seeden is't hier ſleght geſteld. Sy blijven t'eenemael vaſt-geheght aen haere Vaderlijke oude Spraek, en te gelijck aen der ſelver Gewoonten. Ter welcker oorſaeck eenen ſeyde, dat hy geen *Engelſch* wou leeren, wijl hy vreeſde, dat hem den Mond veranderen, of wel gantſch opſcheuren moght.

LAGENIA.

DE Grenſen van deeſen Kreytz zijn, tegens 't Ooſten d'*Yrlandſche Zee*: Tegens't Weſten *Connachien* en de Vloed *Sineus*. Nae 't Noorden 't *Luthenſiſche* Gebied; en nae't Suyden *Momonien*. Op 't *Engelſch* werdſe genoemd *Leinſter*. Sy leghd in een Drie-hoeck; ſoodaenigh, dat alle drie de Sijden even langh zijn. De geheele Maet is van tweemael honderd en tſeventigh duyſend ſchreeden.

De lught is hier ſuyver en ſaght; ſoo dat men noch over onmatige hitte, noch over ſtrenge koude heeft te klaegen. Boven dien heeft dit Geweſt allerwegen ſijne byſondere verwiſſelingh en bequaemheyd, met den tijd des jaers over-een-koomende. Doorgaens aen alle Plaetſen is dit Landſchap vrughtbaer in Graenen. 't Ontbreeckt hier oock aen geen Vleeſch, Viſch, Kaes, Boter en diergelijcke Levens-middelen.

De hier gevockt werdende Paerden zijn van Natueren, ſoo haeſtſe onder den Sadel gewend zijn, de treflijckſte Pas-gangers, en blijven by dien gangh ſoo langh alſe leven.

De voornaemſte Rivieren zijn hier drie in getal, te weeten, *Suirus*, *Neorus* en *Birgus*. 't Valt hier langhs heenen de Schip-lieden ſeer beſwaerlijck te varen, inſonderheyd is 't gevaer alder-grootſt tegens over het ſoo genoemde Heyligh Voor-geberght. Eyndlijck, men vind in deeſe Kreytz *Lagenia* veele ſeer ſchoone, ten deelen oock geringe Steeden. Daer- en-boven d'alder-beroemdſte Kloofters, *Collegien* en *Abdyen*.

DUBLIN.

DIt Graefſchap werd eygentlijck genoemd *The Countie* of *Divelin*. Desſelven Grenſen zijn nae 't Ooſten d'*Yrlandſche Zee*: Nae 't Weſten *Kildas*: Na 't Noorden der *O-Toolers* en *Birners* Landeken: Nae't Suyden *Midien* en de Beek *Nann*. 't Is ſeer rijck van Koorn en Weyden: Heeft oock, boven ſoo veel tam Vee, een grooten overvloed van allerley Wild, ſoo vier als twee-voetigh; beyde in de Lught en op d'Aerde.

Doch vermits 't groote Woud nae 't Suyden, op't aldaer leggende Gebergt, wiens Daelen *Glimes* werden geheeten, wat verr'-afgelegen is, ſoo gebruyckt-men aen de meeſte Plaetſen Turf. Gelijck oock *Engelſche* Steen-koolen.

In dit Graefſchap leghd de Stad *Dublin*, de ſchoonſte en rijckſte van geheel *Yrland*. Vermits oock deſelve in verſcheydene gevaerlijcke tijden en ſwaere *Troublen* geduerigh getrouw en beſtendigh aen *Engelland* is gebleven, ſoo heeft daer

daer tegens deese Kroon haere welvaerd in alles geerne bevoorderd: Soo datse tegenwoordigh is een Koninghlijcke *Residentie* en Vestingh: Insonderheyd een heerlijcke Volck en geld-rijcke, maghtige Koop-Stad.

Soo haest Koningh *Henrick* den II. dit Eyland ten vollen had vermeesterd, heeft hy hier nae 't Ooften in de Voor-Stadt een seer treflijck Palleys nae gelegenheyd van dien tijdt, doen bouwen.

LILDAR.

't Geen de *Poëte Virgilius* heeft geschreven van 't geluckighste deel des Landschaps *Italie*, naementlijck: Dat 't geen van de Beesten in een langen warmen dagh werd afgegeeten, de volgende koele naght weer vergoed, soo dat het Land op den morgen weer in volle groente en gras-rijckheyd staet, magh oock gesegd worden van den gewenschten stand der Ackeren en Weyden deeses Graefschaps.

Der KONINGIN en des KONINGHS GRAEFSCHAP.

Het van de Koningin *Maria* geordonneerde *Koninginne-Graefschap* is een kleyn Landeken, vol Houts, weeck van Aerde en gantsch Moerassigh. 't Werd van d'*Yrlanders Leahe*, van d'*Engelsche Queenes County* geheeten.

's *Koninghs-Graefschap* droegh voortijds den naem van *Ossalie*. De Vloedt *Birgus* loopt'er tusschen door.

CATERLOGH.

Caterlogh, of *Carlogh*, leghd tusschen de Vloeden *Birgus* en *Slane*. 't Heeft een vet Aerdrijck; genoeghsaeme Bosschen, en twee geen geringe Steeden, *Caterlogh* en *Leichtin*.

WEISFORD.

Ter plaets, daer de voorgedaghte drie Suster-Stroomen, *Suirus*, *Birgus* en *Neorus* malkander met t'saem-vereenighde Wateren kussen, en sich in de Zee uyt-gieten, daer begind met het Voor-geberght 't Graefschap *Weisford*, of *Wexford*; voortijds geweest zijnde 't Vaderland der *Menapiers*.

KILKENNY.

Dit is een seer heerlijck Landschap, by-nae boven alle andere te stellen, wegens sijnen geseegenden Bodem; desgelijcks wegens de veelheydt der voortreflijcke Steeden en Kasteelen. Nae 't Suyden leghd het gantsch onguere *Slarewslomer* Geberght: Uyt wiens binnenste Wortel ontspringen de drie meergedaghte gelijck als Susterlijcke Rivieren *Suirus*, *Neorus* en *Birgus*: Van welcke *Neorus*, of *Newre*, sijnen loop midden door dit Graefschap neemd, en de Stad *Kilkenny* bestrijckt.

MOMONIA.

Momonien werd in d'*Engelsche* Spraeck genoemd *Mounsters*, en op 't *Yrsch Mown*, of oock *Woun*. De Grensen

zijn, nae 't Suyden de *Vergiviſche Zee*: Nae 't Noorden een deel van *Connachien*: Nae 't Ooſten *Lagenien*: Nae 't Weſten de groote *Weſt-Zee*. 't Leghd vierkantigh, ſoo dat alle vier de ſijden, van de Voor-geberghten en *Sonden* binnenwaerts aen te reeckenen, ontrent vyfmael honderd en veertigh duyſend ſchreeden in ſich houden.

De Lught is hier ſaght en gematighd. 't Aerdrijck is niet alleen Berghahtigh, maer 't ſtijghd oock hier en gintſch op tot hooge Woeſtijnen, en onbeganghbaere Wilderniſſen. Echter t'eenemael ſonder nadeel van de daer aen gelegene Daelen; als welcke over al dies te beter en gewenſchter zijn tot den Veld-bouw en 't Gras-gewas.

TIPPERARY.

DE Nabueren en Grenſen van dit Graeffſchap zijn: Nae't Noorden 't Gebied der *O-Caroler Familie*: Nae 't Suyden de Landen *Waterford* en *Korck*: Nae 't Weſten de Vloed *Shanon*, nevens de *Provintie Lymerick*. Wijl de Suydſijde de vruchtbaerſte is, ſoo iſſe derhalven oock meer bewoond en Volck-rijcker. Nae't Weſten loopt de Vloed *Glaſſon* wijd en breed daer heenen. Andere noement *Tipperay*.

LYMERICK.

LYmerick (andere ſtellen *Lumerick*) is een ſeer vruchtbaer Landſchap. 't Streckt ſich niet nae de Zee toe, maer is een binnenlands middelſte gedeelte van den *Momoniſchen* Kreytz. 't Leghd tuſſchen 't Graeffſchap *Kerry*, de Rivier *Shanon* (of *Sahnon*) en 't ſtracks gemelde Graeffſchap *Tipperary*, of *Tipperay*.

KERRY.

DIt is geen gemeen Graeffſchap, maer een *Palatinaet*, of Paltz-Graeffſchap. Den Bodem is hier ſeer rauw en ongebaend. 't Heeft veele Bergen. Deſgelijcks oock veele Daelen, van welcke eenige bequaem zijn tot den Acker-bouw. D'andere blijven vrughtloos onder de dicke Struvellen en Boſſchen leggen.

DESMOND.

IS ſeer beroemd, wegens den meenigvuldigen Haringh, deſgelijcks oock wegens de Stockviſch-vanghſt, op ſeeckere tijden in den Herfſt.

CORCK.

COrck, of op 't *Latijn* 't *Corcagineſiſche* Landſchap, is voortijds geweeſt een alſoo genoemd byſonder Koninghrijck; in ſich begrijpende alles wat van *Lismoria* af, en nae't Strand heenen leghd: Gelijck oock de Hout-volle Land-ſtreecken; nae 't Binnen-land *Muſkeray*; nae de Zee toe *Carbray*.

WATERFORD.

IS 't laetſte Graeffſchap van den *Momoniſchen* Kreytz, zijnde een luſtig, aengenaem, en vruchtbaer Landſchap. Des ſelven Grenſen zijn: Nae 't Suyden en de Zee 't Graeffſchap *Tipperary*: Nae 't Ooſten *Suirus*: Nae 't Weſten de Vloed *Broodwater*.

Aen *Broodwater* leghd de Biſchoplijcke *Reſidentie Lismor*: Doch derwaerts gaen

gaen nu geen Inkoomſten meer. Alleen de bloote Waerdigheyd is aen den Biſchop van *Waterford* gebleven.

Dit nu is kortlijck de Beſchrijvingh van *Yrland*; en te gelijck van de drie nu vereenighde Koninghrijcken, welcke bekend zijn onder den Naem van *Groot-Britannien.*

Byvoeghſel.

D'Oude *Yren* plegen Menſchen-vleeſch t'eeten; jae oock ſelfs haer overleedene Bloed-vrienden. Alſe haere Vyanden hadden verſlaegen, ſoo beſtreeckenſe haere Aengeſighten met der ſelver Bloed.

De hedenſdaeghſche Inwooners deeſes Koninghrijcks zijn ſterck, onvertſaeghd, geen gevaer ſchouwende. Konnen ongemeen wel Honger, Dorſt, Koude en andere Ongemacken uyt-ſtaen. Seer hevigh zijnſe in haere *Paſſien*, en beſtendigh in d'uytvoeringh haerer voornemens; ſoo dat de quade niet arger, de goede niet beeter ſouden konnen zijn.

Haere Kinderen gevenſe veeltijds *Heydenſche* Naemen; altijd yets daer by voegende van 't geval; 't zy van de Verwen, geel, rood, wit, ſwart: Of van eenige Sieckte, of van yets 't geen ſich by de Geboorte heeft toegedraegen. Sy meenen, indien een Kind nae Vader of Moeder wierd genoemd, dat het dan dies t'eerder ſou moeten ſterven. Maer ſoo haeſt de Vader dood is, neemd de Soon ſijnen Naem aen, op dat den ſelven niet verlooren gingh.

Als een Kind ſieck werd, ſoo wrijfd de Moeder of Voedſter het met oude Pis. Om't ſelve voor ongeluck te bewaeren, ſoo hangenſe het niet alleen 't begin van *S. Jans Evangelium*, maer oock een kromme Spijcker, uyt eens Paerds Hoef-yſer getrocken, om den Hals.

De Leedigheyd beminnenſe onmaetigh: En ſy aghten haer rijck genoegh te zijn, als ſe maer leven konnen ſonder te wercken.

's Naghts te Slapen houdenſe voor Luyheyd, maer willen, dat men ſal op zijn, om te gaen rooven en ſteelen. Seer genegen zijnſe tot Tovery.

De Wilde *Yren* (want deeſe *Natie* heeft, even gelijck de *Schotſche*, ſeedige en woeſte Lieden) vallen op haere Knyen voor de nieuwe Maen; deſelve aenſpeeckende met deeſe Beede: *Laet ons ſoo geſond, als gy ons nu vind.* Als yemand een Paerd, of eenigh ander Dier prijſd, en niet daer by ſeghd: *God behoede het*, ſoo word dien prijſer voor een Toveraer gehouden: En indien 't Beeſt een dagh of vier daer nae quam ſieck te worden, ſoo dwingenſe hem daer by te koomen, en een *Vader Ons* in't Oor van 't krancke Dier op te ſeggen.

Sy bidden *God* voor de Wolven, meenende, datſe dan van haer niet beſchaedighd ſullen worden. Een Vrouw, die op den eerſten dagh van *May* koomd om Vyer te haelen, houdenſe voor een Toveres. Sullen 't oock aen niemand geven, dan aen een Siecke, en dat noch met vervloeckingh. Veelerley haere andere Overgeloovigheden gae ick, kortsheyds halven, voorby.

Sy gaen altijd bloods Hoofds, behalven wanneerſe ten ſtrijde trecken. Als een Siecke ſterfd, ſoo maecken d'omſtanders ſoodaenigh een geſchreeuw, dat 't Huys daer van wel by-nae ſou ſcheuren. 't Geen wy hier geſeghd hebben, moet men van de wilde *Yren* verſtaen.

Yrland heeft voortijds veel kleyne Koningkens gehad, doch is in 't Jaer 1175. onder de Maght van *Engelland* gekoomen. Van *Henrick* den II. af tot op *Henrick* den VIII. hebben d'*Engelſche* Koningen ſich alleen *Heeren van Yrland* genoemd. Maer onder deeſen hebben de *Staten van Yrland* hem den naem van *Koningh* opgedraegen.

SCANDIA, OF SCANDINAVIA.

Waer in begrepen zijn de Koninghrijcken DENEMARCKEN, NOORWEGEN en SWEEDEN.

't Geheele Koninghrijck *Denemarcken*, 't welck van 't Weſten de *Duytſche Zee*; van 't Ooſten d' *Ooſt-Zee* en *Sweeden*; van 't Noorden *Noorwegen*, en van 't Suyden *Holſtein*, *Meeckelenburgh*, en *Pomeren* tot Grenſen en Naebueren heeft, is onderſcheyden in Eylanden, of in Vaſtland.

De voornaemſte Deelen van 't Vaſte, of Middel-land zijn *Cherſoneſus Cimbrica* en *Scandinavia*, gelijckſe van d'oude genoemd zijn geworden: Welcke oock onder 't laetſte woord *Scandinavia* hebben verſtaen *Noorwegen*, *Sweeden*, en de by-gelegene Landſchappen: Alhoe-wel ter deeſer tijd *Scandinavia* alleen werd gehouden voor *Scania*, *Schoonen*, of *Schoonland*; gelijck men dan oock hedenſdaeghs *Cimbrica Cherſoneſus* noemd *Jutia*, of *Jutland*. 't Welck binnenwaerts nae 't Ooſten 't Eyland *Funen* alder-naeſt heeft leggen; waer van het door een ſmalle Zee-Enghte is afgeſonderd: waer tegens 't gedaghte Eyland nae 't Ooſten heeft het ſeer luſtige Eyland der *Ooſt* of *Balthiſche Zee*, *Seeland*; leggende by-nae midden in 't Koninghrijck; nebbende op d'eene ſijde, nevens meer andere, oock 't Eyland *Falſter*; op d'andere 't gemelde vaſte Land *Schoonen* voor ſich. Van welck laetſte dit *Seeland* oock maer alleen door een Zee-Enghte is afgeſcheyden; van d'Inwooners genoemd *Oreſund*; van d' Uytlanders de *Sund*, of *Sond*.

't Gemelde *Jutland* werd verdeeld in 't Suyder, en 't Noorder: Welckers Lenghte, van 't uyterſte Voor-geberght der Zee, genoemd 't *Schager*, of *Skager-Rack*, tot aen de Vloed *Leeuwens* op drie-en-vijftigh *Duytſche* Mijlen: Daer 't alder-breedſte is, naementlijck, dight by den *Lumſchen* Boeſem, of den Inloop *Lijmfort*, en de Stad *Aelburch*, over de twintigh Mylen ſich uytſtreckt.

't Suyder *Jutland*, van 't Suyden aen *Holſtein* grenſende, begrijpt inſonderheyd 't Hertoghdom *Sahleeſwijck*, *Angelen*, en *Kleyn-Frieſland*.

't Noorder-*Jutland*, 't welck eygentlijck tot het Koninghrijck *Denemarcken* behoord, ſtreckt ſich uyt nae *Noorwegen*; en

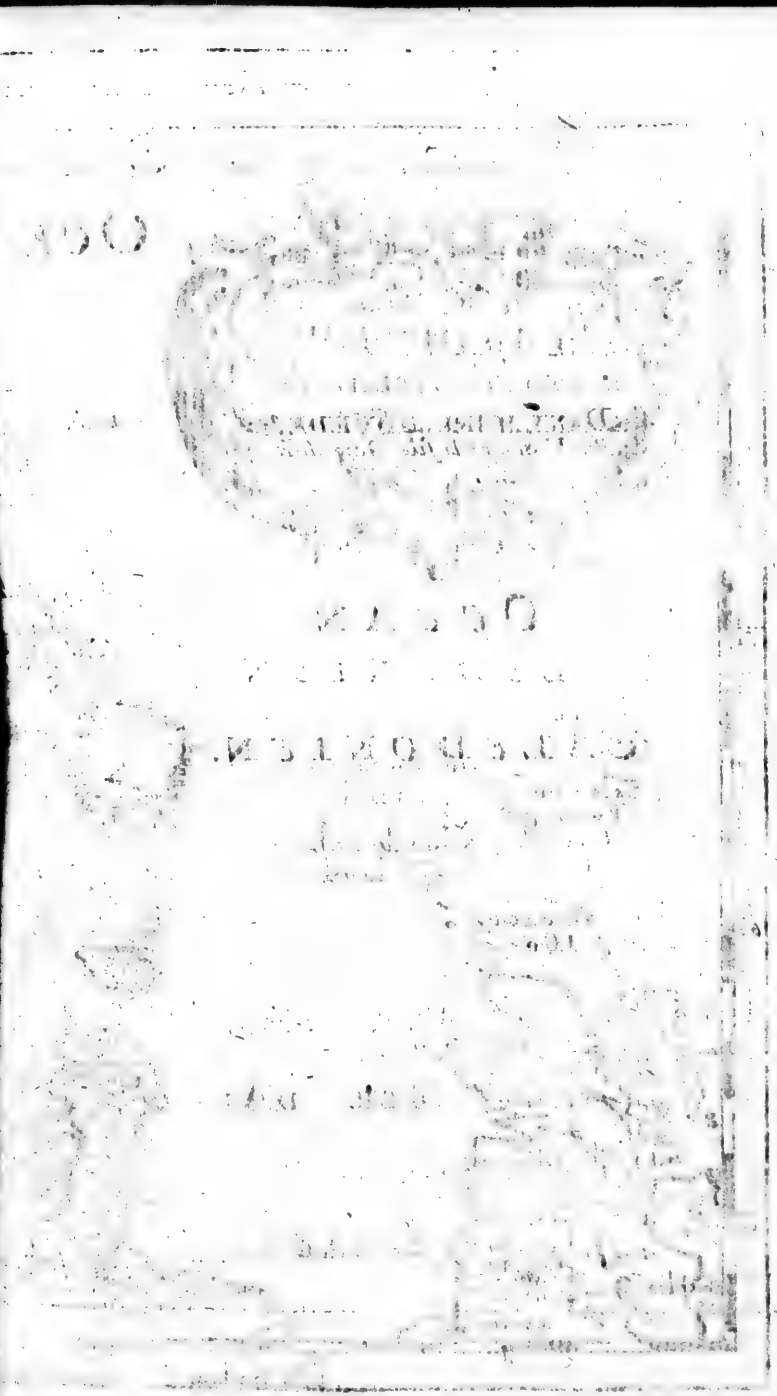

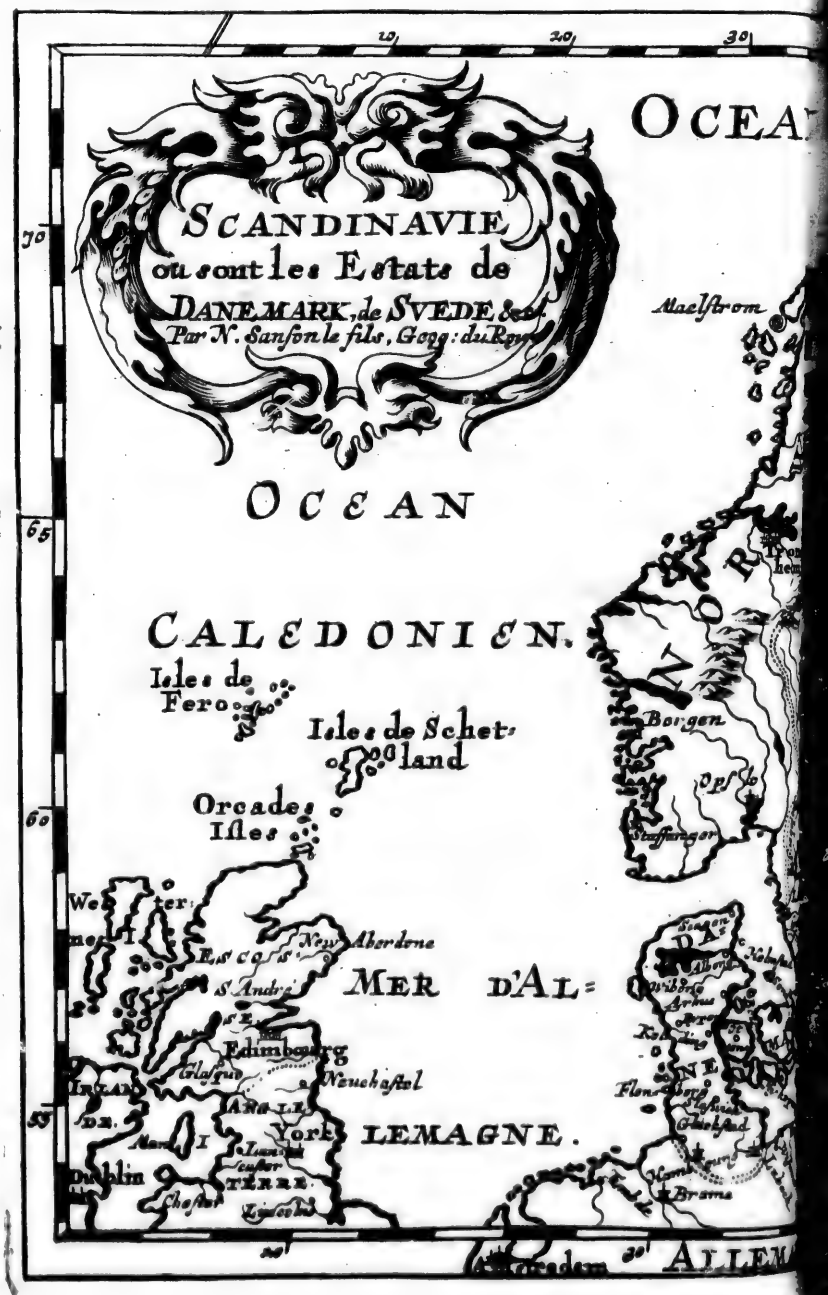
SCANDINAVIE
ou sont les Estats de
DANEMARK, de SVEDE, &c.
Par N. Sanson le fils, Geog: du Roy.
OCEAN
CALEDONIEN.
Isles de Fero
Isles de Schetland
Orcades Isles
MER D'ALLEMAGNE.
Maelstrom
Borgen
Aberdene
Edimbourg
Glasgow
Newchastel
York
Dublin
Chester
Bremen
Stadt
10
20
30
40
70
65
60
55

SEPTENTRIONAL.
Nort Cap
Wardhus
Petzka cloist.
Kola
LAPPONIE.
Kandalax
Iockena
Imber
MER BLANCHE ou GOLFE de S.t NICOLAS
S.t Nicolas
MOSC.
GOLFE DE BOTNIE
FIN.
MER
DE.
LAN.
Abo
Biernberg
Nieslot
Kexholm
Ladoga Lac
Wiborg
Borgo
Aland I.
G. DE FIN. LANDE
Dagho I
BAL.
Oesel I.
Gotland I.
Oeland I.
LIVONIE.
Pernau
Derpt
Narua
Ivanogorod
RIE
Neugorod Velik
Plescow
Riga
VIE.
CVR.
LANDE
TIQVE.
Rugen I.
Rosienie
Biral
Pogesslau
Konigsberg
Elbing
Marienburg
Culm
Wilna
LITHVANIE.
POLOGNE.
A. de Winter sculp.
30
40
50
60
70
70
65
60
55
40
50

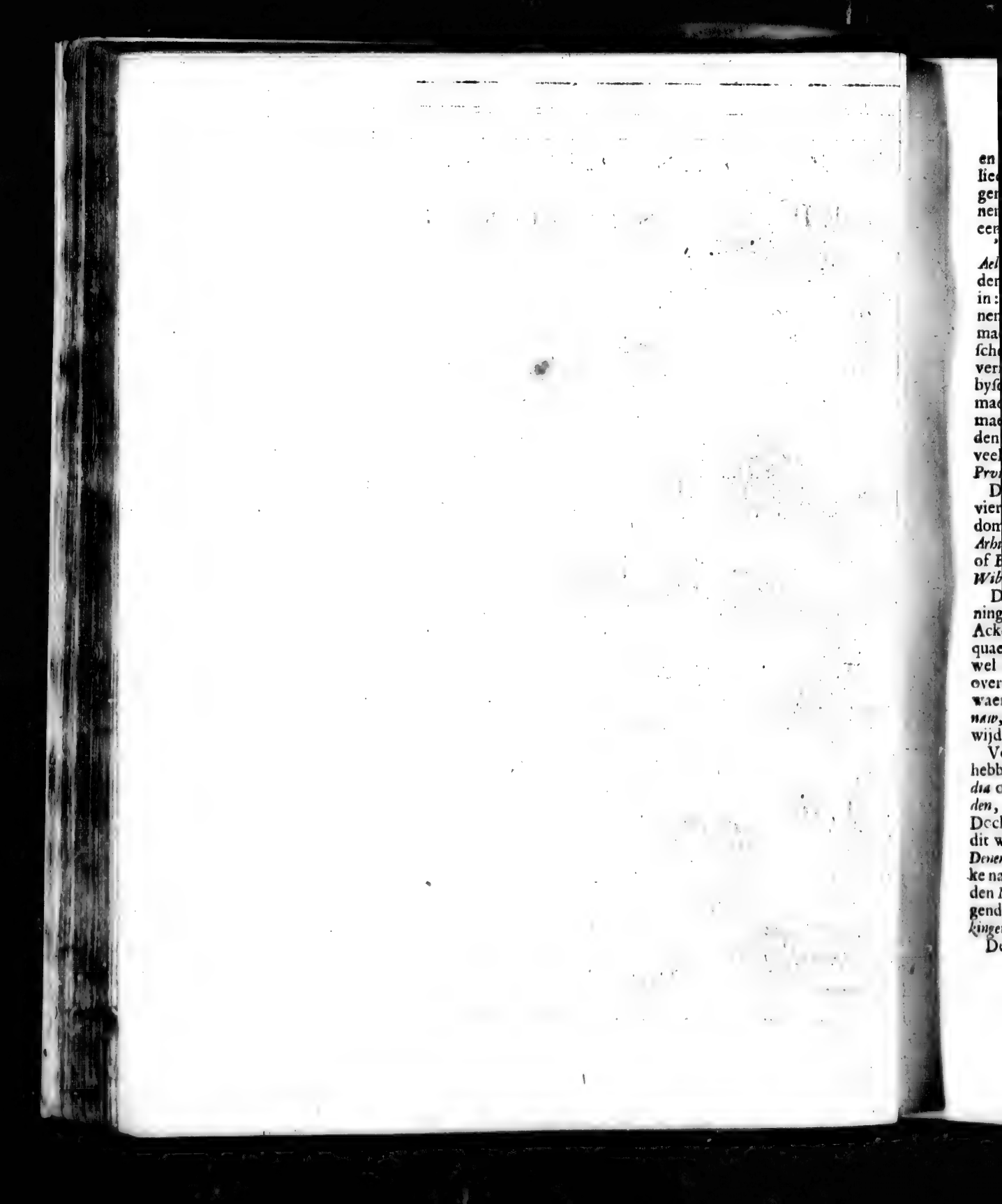

en eyndighd by de Stad *Scaga* (de Schiplieden meer als genoegh bekend, weegens de *Syrten* of Drooghten, en de t'eenemael gevaerlijcke Zee) gelijck als in een enge Spits, of Hoeck.

't Heeft by de beroemde Koop-ſtad *Aelburgh* en groote breedte. Hier valt den Inloop *Lÿmford* uyt de *Balthiſche Zee* in: Dringhd nae *Noord-Jutland* toe t'eenemael (tegens't Weſten) door, laetende maer alleen een kleyne ruymteoverigh; ſcheyd het *Wenſuſſelſche* Gebied van't overige Deel af, en maeckt by-nae een byſonder Eyland. Breyd ſich nochmaels uyt in een groot en wijd *Canael*; maeckt in deeſen ſijnen Loop verſcheydene Eylanden, en ſcheÿd, door de veelvoudige Uytſchietingen, eenige *Provintien* van malkander af.

Dit *Noorder-Jutland* werd verdeeld in vier groote ſich wijd-uytſtreckende Biſdommen; als: In't *Ripenſer*, te *Ripa*: In't *Arhuſenſer*, t' *Arhuſen*: In't *Wandaliſche*, of *Burglavienſer*, t' *Aelburgh*, en in't *Wiburgenſer*, te *Wiburgh*.

De tweede groote *Provintie* deeſes Koninghrijcks is *Schoonen*. Dit tot den Acker-bouw en Vee-vockingh ſeer bequaem, oock van Boſſchen en Jaghten wel voorſien Vaſt-land, leghd tegens over het nu beſchrevene *Jutland*, Ooſtwaerts. De Naem *Schonauw*, of *Scaanaw*, beteeckend ſoo veel als een ſchoon wijd Veld, of luſtigh Landſchap.

Voortijds, gelijck wy alreeds geſegd hebben, hebben. D'Oude onder *Scandia* oock gereeckend *Noorwegen*, *Sweeden*, en andere Nabuerige Landen. Doch hedenſdaeghs verſtaet men door dit woord alleen deeſe Koninghlijcke *Denemarckſche Provintie Schoonen*: Welke nae't Ooſten *Sweeden*, nae't Noorden *Noorwegen* tot Grenſen heeft: Leggende voorts in't midden tuſſchen *Bleckingen* en *Halland*.

De Breedte werd geſteld op ontrent twaelf, de Lenghte op aghthien Mijlen. In een korte tijd kan men uyt dit Land over-vaeren nae't naebuerige *Seeland*; naementlijck, van't hoogh-gelegene Slot en de Stad *Helſinghburgh* af. Van hier reyſd men Suyd-waerts nae een andere Zee-Stad en Slot, genoemd *Landskroon*; drie Mijlen van *Helſinghburgh* gelegen. En dan verders op *Malmuyen*, of *Ellebogen*. Tuſſchen beyde deeſe Steeden (*Landskroon* en *Malmuyen*) leghd *Lunden*, voortijds geweeſt d'Aerds-Biſchoplijcke *Reſidentie*.

Van *Malmuyen* tot 't Vleck *Folſterbo* zijn twee Mijlen weghs Suydwaerts welcke Plaets voortijds ſeer beroemd is geweeſt wegens den Haringh-vanghſt. Tegens't Noorden leghd *Engelholm*; eertijds een Stad, nu een Dorp.

Onder de groote Vooghdyen, diemen *Herret* noemd, zijn *Gungherret* en *Froſten*: Van waer men binnen twee daegen tijds, doch over een ſeer harden en beſwaerlijcken wegh, in *Sweeden* kan koomen.

Onder de Marckt-Vlecken werd *Schanoer*, of *Schon-or*, voor't oudſte deeſes Lands gehouden t Waer op oock *gefundeerd zÿn* d'alder-oudſte *Privilegien* der *Hanſee-Steeden*.

Wanneermen't Woord *Schoonen* in een wijder beduydingh neemd, ſoo werden oock beyde de gedaghte Landſchappen *Bleckingen* en *Halland* daer onder verſtaen. *Halland* (of *Holland*) ſtoot van 't Noorden aen *Schoonen*; leggende tuſſchen dit Geweſt en *Noorwegen* in. 't Neemd van *Schoonen* af ſijnen Aenvangh van't ſeer groote Voor-geberght; 't welck van d'Inwooners *Holland-Aas*; doch van de Schippers en Uytlanders *Cal* of *Kol* geheeten word.

't Streckt ſich langhs den Zee-Oever heenen tot aen't *Sweedſche* Slot *Elſborgh* (*Isborgh*). Van't Ooſten heeft het dat gedeelte van't Koninghrijck *Sweeden*, 't welck

't welck *Weſter-Gahten*, of *Weſt-Holland* werd genoemd, waer toe oock dit *Holland* voortijds is gereeckend geweeſt. De daer in leggende Zee-Steeden zijn *Hollandſch-Aes*, *Lahalm*, *Halmſtad*, *Falckenburgh*, en *Warburgh* (*Waerſburgh*) Dit *Holland*, of *Halland*, ſou op eenige Plaetſen nauwlijcks anderhalve, en op 't alderbreedſte maer drie Mylen breedt zijn.

Wat d'andere *Provintie*, naementlijck *Bleckingen*, belanghd, deſelve ſtoort ten Suyden aen *Schoonen*, en leghd niet verr' van 't gedeelte des Rijcks *Sweeden*, waer in de Stad en Kaſteel *Calmar* werd gevonden.

De geheele Zee, welcke ſich van den *Oreſund*, of *Sund*, anders d'Enghte der Zee tuſſchen *Zeeland* en *Schoonen*, by de Stad *Helſingburgh*, tot aen den uytgangh der *Weixel*, en voorts nae *Lijfland* en *Muſcauw* uytſtreckt, werd hedenſdaegs d'*Ooſt-Zee* genoemd. Men reeckend de grootſte breedte der *Balthiſche*, of der *Ooſt-Zee*, tuſſchen *Sweeden* en *Pruyſſen* te zijn van meer als tweemael honderd duyſend ſchreeden. Doch nae *Jutland* toe isſe op verre nae ſoo breedt niet. Wat de lenghte betreft, de Zee en Water-Kaerten ſtellen deſelve nauwlijcks op twee honderd *Duytſche* Mijlen; als die haeren Aenvangh neemd van 't voor-gedaghte *Cimbriſche* Voor-gebergt *Schagen*, leggende tegens over *Noorwegen*, en voort-gaet tot aen 't *Ruſſiſch Narva*.

In deeſe *Baltiſche* of *Codaniſche* Zee-boeſem, en van 't nu genoemde Voor-geberght *Schagen*, nevens de *Jutlandſche* Ooſt-lijde, tot aen 't Eyland *Femeren*, leggen ſeer veel kleyne Eylanden, als *Leſſo* (*Leſo*); *Anholt* (*Anout*); *Hielm*, *Nidingh*, *Haſelige*, *Thuen*, *Kithalm*, *Alro*, of *Erwa*, *Gerno*, *Samſon*, *Vorſie*, *Orroe*, *Sundervide*, *Aar*, *Alſen*, &c.; Onder welcke *Anholt* drie *Parochi*-Kercken heeft. Doch de Schippers hebben hier, gelijck oock by *Niding* en *Leſſo*, wel toe te ſien, ter oorſaeck van de gevaerlijcke onder Water verborgen zijnde plaetſen.

Sundervide heeft twee *Parochi*-Kercken, en daer nevens een Vorſtlijck Slot, genoemd *Sandbergh*. *Aar* leghd ontrent anderhalve Myl van *Alſen*. Hier ſiet men veele luſtige Boſſchen, tot de Jaght ſeer bequaem en aengenaem. 't Heeft drie *Parochi*-Kercken, en eenige Adelijcke Land-goederen; nevens 't Slot en 't Steedeken *Copingh*.

't Eyland *Alſen* heeft vier Mijlen in de lenghte, en twee in de breedte. In 't ſelve ſtaet het Kaſteel en de Stad *Sunderburgh*. Deſgelijkks heeft men hier de Marckt-vlecken *Nordburch*, *Oſterhold*, *Halle* en *Hamelgarde*. Hier zijn derthien ſeer Volck-rijcke *Parochien*; ſoo dat, wanneer 't de nood vereyſcht, uyt deſelve een groot getal gewapende en ten Oorlogh bequaeme Manſchap in weynigh tijds kan werden t'ſaem-gebracht en uytgevoerd. Men vind hier ſeer luſtige Jaghten en treflijcke Weyden voor de Beeſten; oock een ſeer vette Koorn-grond.

In den gedaghten *Codaniſchen* Zee-Boeſem zijn niet alleen kleyne, maer oock groote Eylanden, tuſſchen *Jutland* en *Schoonen*; als *Funen*; welck Eyland niet alleen wegens ſijne Geſtalte, maer oock wegens de gelegenheyd ſeer luſtigh is; 't Werd van *Jutlands* vaſten Bodem tegens 't Weſten afgeſonderd door een engen, doch een heftigen en inſonderheyd by *Middelburgh* geweldig bruyſchenden Door-gangh, of Door-loop der Ooſt-Zee. By-nae midden in dit Eyland leghd des ſelven Hoofd en Biſchoppelijcke Stad *Ottenſee*.

Behalven deeſe Stad zijn in dit Eyland noch ſeven andere Steeden, naementlijck, *Nyburgh*, *Suinchburgh* (*Swijnburgh*),

Fa-

Faburgh (*Foburgh*) *Alſens*, *Bowens*, *Middelfart* (*Middelfar*), en *Kiertemunde* (*Cartemunde*). Voorts teldmen in dit Geweſt noch vier Koninghlijcke Kaſteelen, als *Neuburgh* (*Nyburgh*) *Hagenſchouw*, *Hinsgagel*, *Eſchebergh*, en dan noch 't Koninghlijck Land-goed *Rugard*. De Dorpen, met Kercken voorſien, zijn twee honderd vier-en-tſeſtigh in getal. De Kloosters ſes: Der Edellieden Huyſen en Landgoederen zijn niet weynigh.

Men treckt tot *Funen*, en desſelven *Ottenſeeſchen* Biſdom of geeſtlijck opſight:

I. 't Eyland *Langeland*, hebbende dien Naem bekoomen van ſijne lenghte; wijl 't ſeven *Duytſche* Mijlen langh, en maer twee der ſelver breedt is. Men teld hier ſeſthien Boeren-*Parochi*-Kercken, en veel Adelijcke Land-goederen. Hier leghd oock 't vaſte Koninghlijcke Slot *Trancker*.

II. *Laland*, anders *Laeghland*, ſoodaenigh geheeten van ſijne laege en diepe Legh-plaets. Men ſteld de lenghte op aght, de breedte op vijf Mylen. D'Enge Zee-loop *Groneſund* ſonderd dit Eyland van *Zeeland* af, en een gantſch korte overvaert ſcheyd het van 't Eyland *Falſter*. 't Is ſeer rijck van Graenen. Behalven de Vlecken en veele *Parochi*-Kercken vindmen hier vier Steedekens, te weeten *Naſchow*, *Saſcoping*, *Nyſtad* en *Lavinscoping*.

III. 't Eyland *Falſter*, langh vier Mijlen. 't Heeft veele *Parochi*-Kercken; twee Steedekens, naementlijck *Nikoping*, en *Stubekopingh*, met de daer toe behoorende Koninghlijcke Kaſteelen. Den Bodem is ſoo vrughtbaer, datſe oock ſelfs de naebuerige en Uytlandſche Oorden van haeren overvloed der Graenen kan mede-deelen.

Seeland werd gehouden voor 't alderluſtighſte en grootſte Eyland des Koningrijcks *Denemarcken*. 't Leghd tuſſchen *Funen* en *Schoonen*. Heeft aghthien *Duytſche* Mylen in de lenghte, en twaelf in de breedte. Hier in zijn derthien Steeden, hedenſdaeghs al t'ſaemen beroemd; als: *Koppenhagen*, *Helſingor*, *Roſchild*, *Ringſtad*, *Koege*, *Neſtwede*; *Callumburg*, *Slangendorp*, *Preſoe* (*Preſlo*), *Slagel*, *Korſoer*, *Schelſoer*, en *Holteck* (*Holbeck*.

De Velden en Ackeren in *Seeland* zijn gantſch vruchtbaer, ſoo datſe, ſonder Meſtingh, allerley Vruchten dragen; ter welcker oorſaeck ſommige meenen, dat de rechte Naem *Saeyland* is, naderhand verbaſterd geworden in *Zeeland*. Hier vindmen de beroemde Kaſteelen *Kronenburgh*, *Fredericksburgh*, *Soor*; nevens 't Klooſter; d'Adelijcke-School, en meer andere voornaeme Plaetſen, of Gebouwen. Dit *Seeland* heeft drie honderd ſeven-en-veertigh *Parochien*, verçierd met ſeer ſchoone Kercken.

Tegens over *Helſingor* (*Helſigneur*) legd 't Eyland *Ween*. Alsmen over 't ſelve, en 't *Deenſche* Eyland *Mona*, uyt *Seeland* verder nae 't Suyd-ooſten vaerd, ſoo vertoonen ſigh noch meer Eylanden, doch die in grootte by de nu verhaelde, inſonderheyd by *Funen* en *Seeland*, niet te vergelijcken, maer veel kleyner zijn. Onder deſelve is 't alder-kleynſte *Saltholm* (*Southolm*) gelegen tegens over *Amager*, of *Amack*, by *Coppenhagen*. 't Heeft wel een goeden Gras-bodem, doch geen inwoonende Menſchen.

Als men van daer voort ſeyld, en 't Voor-geberght *Fulſterlo* in *Schoonen* agter hem laet, ſoo koomdmen by 't Eyland *Bornholm*, vijf Mylen van't Suyder-Strand, doch ontrent vier Mylen van 't Land *Schoonen* gelegen; behoorende anders tot de *Lundenſche* Kerck in *Schoonen*. Hier in zijn vier Vooghdyen, veele Dorpen, en eenige Kercken, nevens de Slooten *Sandwick* en *Hammerhuſen*: Deſgelijcks drie geringe Steedekens,

Nex, *Rund*, en *Snanecker*. In ſommige Kaerten werdenſe genoemd *Rattenby*, *Hoeſel*, en *Sueneke*.

De lenghte van dit Eyland *Bornholm* is van ſeven; de breedte van twee *Duytſche* Mylen. De Scheepen hebben hier een goede verſeeckerde Haven.

Een weynigh verder nae 't Noord-Ooſten leggen d'*Eertholms*, welcke gelijck als uyt de ſtucken eeniger Eylanden beſtaen, die als in een *Circkel* ſich t'ſaemen voegen, en in haer midden de Schepen genoeghſaeme verſeeckertheyd geven. Voorts volgen d'Eylanden *Oeland*, *Gotland* en *Oeſel*.

't KONINGHRIJCK NOORWEGEN.

DIT Koninghrijck heeft van 't Suyden *Denemarcken*: Van't Weſten en Noorden de *Duytſche Zee*, of den *Oceaen*; alhier de *Noord-Zee* geheeten; en van't Ooſten *Sweeden* en *Lapland*.

't *Noorwegiſche* Koninghrijck, tegenwoordigh den Koningh van *Denemarcken* onderworpen, is langh drie honderd Mylen weghs, doch niet breedt, en grenſd aen 't Koninghrijck *Sweeden*; waer tuſſchen een hoogh Geberght is, altijd vol Sneeuw leggende.

Dit Geweſt heeft ſeer veel Yſer, Koper, Lood, Hout, Stockviſch, maer inſonderheyd veel Haringh. Want hier, gelijck oock in *Schotland*, is de grootſte Haringh-vanghſt, welcke alle andere Landen met deeſe ſoort van Viſch voorſiet. De Zee is hier ſoo diep, als in eenige plaets des gantſchen *Oceaens*.

Hooge Bergen en Rotſen ſiermen in dit Landt, tot aen de Zee; jae ſoo hoogh zijnſe, datmen dickmael, ſoo 's Somers als 's Winters, van wegen de daer over gaende Wolcken de Toppen niet ſien kan. Op veele der ſelver ſiet men geduerigh Ys en Sneeuw: En 't werd daer voor gehouden, dat dit Gebergt hooger is als de *Switſerſche* Alpen.

Tegens 't Weſten is *Noorwegen* vol Steen-klippen en ſpitſe Rotſen; ſoo dat men aldaer niet aen Landt kan koomen. Tegens 't Suyden heeft het oock aenmalkander-hangende Rotſen, en Steenhooghten, uyt welcke de Leyen werden gehouwen: Doch daer tuſſchen ſijn eenige Daelen, welcke geroemd werden, wegens de goede Weyden, waer op men Beeſten houd.

Dieper binnenwaerts zijn ſeer veel dighte Boſſchen; waer uyt door by-nae geheel *Europa* vervoerd werden de ſeer groote en harde Eycken-boomen, veele Maſten, Hout en Deelen, ſoo van Eycken als Dennen-Boomen: Deſgelijcks oock de *Berghſche* Stockviſſchen. Daer-en-boven koſtlijck Bont-werck, Smeer, Boter, Huyden, Speck van Walviſſchen, en Peck, waer van de Kooplieden ſeer groot voordeel trecken.

De Lught is hier taemlijck ſaght, en de Zee heeft overvloed van Viſch; doch 't Land ſeer groot gebreck van Vruchten. D'Inwooners zijn goede eenvoudige

dige Lieden, welcke de Vreemdelingen beminnen, gunſtigh zijn, en geerne Herbergen.

Tot dit Koninghrijck *Noorwegen* behooren oock noch andere Landen, en voor eerſt *Finmarck*, gemeenlijck genoemd *Taakemarch*, ſtootende ten Noorden aen *Noorwegen*.

Dit Land, zijnde een ander als het tot de Kroon *Sweeden* behoorende *Finland*, is niet onderſcheyden in ſeeckere Heerlijckheden, of Eygendoms, of Beſittinghs-Goederen; maer 't ſtaet voor een yeder open: En die alder-eerſt eenige Plaets in-neemd, dien behoord deſelve toe. Echter bekoomd hy niet den Eygendom, of 't recht van Heerſchappy, maer alleen't Vrucht-gebruyck. Sy veranderen dickmael van plaets, inſonderheyd de geene, welcke by de Zee ſigh tot de Viſch-vanghſt hebben geſtelt. Want wanneer de na-byſtaende Boomen en 't ander Hout, tot daeghlijckſchen Brand gebruyckt wordende, verteerd zijn, ſoo begeevenſe ſich anderwaerts heenen. De meeſte, welcke 's Somers aen de Zee hebben geviſcht, begeven ſich 's Winters dieper binnenwaerts in 't Land.

Doch de geene, welcke woonen in d'Eylanden in *Heymerland* en diergelijcke Lands-gelegentheden, behouden 's Somers en 's Winters eenerley plaets; ſonder ſoo om te ſwerven. Hebben oock te *Troms*, *Sno*, *Maggero* en anderwegen haere Kercken en Predikanten.

In dit Geweſt is een koude, heldere, geſonde Lught; ter welcker oorſaeck het gantſch ſelden in de Somer hier regend. Jae ſoo goed iſſe, dat de Viſſchen, ſchoon deſelve niet geſouten, maer alleen in deeſe Lught gedrooghd worden, geheele Jaeren langh voor alle vervuylingh verſeeckerd zijn.

Van den vijf-en-twintighſten der Maend *Martius* tot op den ſeſden van *September* is 't hier geduerigh dagh, ſoo dat het noyt duyſter werd. Van den vierden *May* af tot op den eerſten van *Auguſtus* werd de Son onophoudelijck geſien, ſonder eenige Naght. Men ſaeyd en ooghſt hier gantſchlijck niet; maer d'Inwooners onderhouden ſich met Viſch, en't Vleeſch van wilde Dieren. Ruylen echter oock van de *Sweeden* Brandewijn, Meel, Laecken, en andere diegen, welcke haer tot Voedſel of Kleedingh dienen, tegens de Huyden van Rehen, Elanden, Wolven, Voſſchen en Beeren.

Voorts behoord oock *Ysland* tot't Koninghrijk *Noorwegen*. Dit is een ſeer groot Eyland. D'ervarenſte Schrijvers en Schip-lieden verhaelen, dat men uyt *Denemarcken* van *Coppenhagen* af, door verſcheydene Zee-kromten en ontelbaere omſwervingen (vermits men niet reght toe kan ſeylen) vyf honderd Mylen weghs nae *Ysland* heeft af te leggen.

In 't Jaer 1000. is de *Chriſtelijcke Religie*, door hulp des Koninghs *Olai* van *Noorwegen*, ten vollen in *Ysland* gebracht, en voort-geplant geworden. Onder *Chriſtiaen* de derde, Koningh van *Denemarcken* en *Noorwegen*, wierd hier d'*Aughsburghſche Geloofs-belijdenis* ingevoerd; en in 't Jaer 1579. den *Bybel* in d'*Yslandſche* Spraeck aldaer gedruckt. Dit Geweſt heeft twee Biſdommen; 't eene te *Scalſoltia*, in 't *Suyder*; en 't ander te *Halis*, in 't *Noorder-Ysland*.

Ten derden werd oock *Groenland* tot 't Koninghrijck *Noorwegen* getrocken. De Schippers berichten ons, dat over *Ysland*, alderwijdſt nae't Noorden, leghd het ſeer groote en in ſijn gantſche wijdte noch onbekende *Groenland*; werdende bewoond; en voortijds ſeer beroemd, oock van de *Noorwegers* dickmael beſoght geweeſt zijnde, nae dat dit Land ontrent 't Jaer 987. van *Ericus Rauderus* gevonden was. 't Heeft

ſijne Steeden en een Biſchop gehadt.

Dit ſeer groote Eyland der *Noord* of *Y's-Zee*, of (gelijck men't daer voor houd) *Weſt-Indiens* halve Eyland, ſou ſeer rijk zijn in Goud, Silver, en allerley andere Metallen: Oock bequaem tot Veevockingh, doch onvruchtbaer in Graenen.

Dit zijn aldus de Landen, welcke den Koningh van *Denemarcken* werden toegeſchreven, Behalven't geen hy noch beſit in 't Hertoghdom *Schleeſwijck* en de *Holſteinſche* Landen. Deeſe Majeſteyt ſou (volgens veeler beright) te gebieden hebben over vyfhonderd en veertigh *Duytſche* Mijlen Lands; naementlijck, van den 54ſten en 55ſten *Graed* tot aen den *Polum Arcticum*, of de *Noorder-Pool*.

Nae deeſe korte Land-beſchrijvingh willen wy oock deſgelijcks kortlijck doorloopen de voornaemſte en bekendſte *Steeden* en andere Plaetſen in beyde de Koninghrijcken *Denemarcken* en *Noorwegen*, ſoo veel wy daer van hebben konnen verneemen. In deeſe Verhandelingh ſullen wy gaen nae d'orde van 't A B C.

AALBURGH.

DEeſe in *Jutland* gelegene Stad ſou dien Naem hebben bekoomen van de meenighte der *Alen*, welcke hier gevangen worden. Sy leghd ſeer bequaem aen den Zee-boeſem *Lymford*, en is de laetſte onder de voornaeme Steeden in *Noord-Jutland*: Oock de *Reſidentie* eens Biſchops.

In dit *Aalburgh* ſiet men de *S. Marien-Kerck*, tot welcke een ſeer groot Gebied behoord, genoemd 't *Aalburghſche* Landſchap: Waer in gevonden werden derthien Vooghdyen en Ampten, en honderd taghtigh Dorp-Kercken, met Lood gedeckt, gelijck dan de meeſte in dit Geweſt ſoodaenige Daecken hebben. Voorts ſes Steeden, nevens honderd Adelijcke Kaſteelen en Huyſen.

AGERSHUSZ,

ANders *Agershuyſen*, is een Kaſteel in *Noorwegen*; en eene der Slooten in dit Geweſt, welcke haere voornaeme Vooghdyen hebben. De Koninghlijcke *Deenſche* Stadhouder in *Noorwegen* heeft ſijne *Reſidentie* op dit *Agershuyſen*.

AHUSEN,

OF *Ahuyſz*, een open Steedeken, gelegen by d'Ooſt-Zee; behoord tot de *Lundenſche* Kerck, of 't Aerts-Sticht *Lunden*.

ANDERSCHAU;

VOortijds een voornaem Klooſter; tegenwoordigh een Slot in *Seeland*, noch nauwlijcks 't vierde deel eener Mijl weghs van *Slagen* (of *Slagel*) gelegen. 't Is ſeer treffiick gebouwd; en de Koningh pleegh ſich ſomtijds hier op te houden; vermits het leghd in een ſeer luſtigh vry Veld; hebbende oock voor ſich een ſeer bequaeme Ren-plaets tot allerley Ridder-ſpeelen.

ANSLO,

EEn Biſchoplijcke Stad in *Noorweegen*, gebouwd van Koningh *Haraldus* (geleefd hebbende ten tijde des *Deenſchen* Koninghs *Suenonis Eſtheitii*): Die oock ſeer geerne hier pleegh te *reſideeren*.

AR-

ARHUSEN.

DIt is eene der voornaemſte Steeden in *Noord-Jutland*; oock een Biſchoplijcke *Reſidentie*. Deeſen Naem ſou ſoo veel beduyden als 't Riem-Huys, wijl *Aar* in de *Deenſche* Spraeck een Roeyers Riem beteeckend. S'is gantſchlijck een Zee-Stadt, ſeer bequaem gelegen aen den Oever der *Balthiſche-Zee*, in 't Ooſterſche Deel deeſes Eylands. Daer zijn veele Boſſchen, en in deſelve allerley Wild: Oock Beemden en vruchtrijcke Ackeren; beeter als in eenige Plaetſen deeſes *Noord-Jutlands* werden gevonden: Waer in dit Geweſt als in 't midden leghd.

't *Arhuſenſche* Gebied, ſich taemlijck wijd uytſtreckende, heeft onder ſich een-en-dertigh Vooghdyen, of *Herrets*, ſeven Steden, drie honderd en vier Dorp-*Parochien*, en vyf Kaſteelen: Onder welcke *Scanderburgh* inſonderheyd beroemd is, wegens ſijne ſchoonheyd en luſtigheyd.

Onder d'Eylanden, behoorende tot dit *Arhuſenſche* Biſdom, is 't voornaemſte 't Eyland *Samſoe*; waer in ſeer luſtige Jaghten, Viſſcheryen, en vyf *Parochien* zijn.

Niet verr' hier van daen, gelijck als tegens over *Ebeltof (Elceltoft)* leght 't Eyland *Hielm*; wel veel kleyner als *Samſoe*, doch van Natueren gantſch vaſt, en ſeer bequaem voor al de geene, die uyt d'*Ooſt-Zee* nae *Noorwegen* willen vaeren. Want de gelegentheyd of legh-plaets ſelfs maekt een Haven. Heeft nog boven dien ſoete Water-Wellingen, of Springen. Wijl 't oock uyt de Zee opgaet gelijck een hoogen en breeden Heuvel, ſoo is 't allerweegen t'eenemael vaſt, om 't geweld der Golven te weerſtaen.

BAHUSZ,

IS eene der Hoofd-Kaſteelen in 't Koninghrijck *Noorwegen*; 't welck Koningh *Haquin* de vierde van *Noorwegen*, ontrent 't jaer *Chriſti* 1309. op een hooge Rots, gelegen by de Rivier *Trolletha*, beval te bouwen, aen de *Sweedſche* of *Weſt-Gottiſche* Grenſen.

BERGEN.

DIt is een ſeer oude Stad in *Noorwegen*, door geheel *Europa* beroemd. Sy werd gehouden voor de Spijs-kamer deeſes Koninghrijcks: hebbende haere leghplaets onder den een-en-tſeſtighſten *Graed* der breedte. Van 't voorgedaghte Slot *Bahuſz*, geplaetſt tegens 't Suyden, leghtſe, volgens den krommen Zee-Oever, by de honderd Mijlen; deſgelijcks ſoo verr' oock van de Hoofd en Aerdsbiſchoplijcke Stad *Trondheim*, leggende nae 't Noorden. Van de Straet of Enghte, *Carmeſund*, of *Carſund* geheeten, isſe tegens 't Weſten en Noorden thien; van 't *Jutlandſch* Voorgeberght *Schagen* by de taghtigh Mijlen afgeſcheyden.

De langhſte Dach is hier van twintigh, de kortſte van vier uyren. Doch wat verder nae 't Noorden heeftmen in de Somer altijd dagh. Hier tegens van den elfden *November* tot op den ſeſden of elfden *January* geduerigh nacht.

Bergen is rondom met Bergen omringd; derhalven deeſe Haven ſeer bequaem is tot den Koophandel, wijl de Schepen hier gantſch verſeeckerd konnen leggen. Even hier van daen ſou den Naem van *Bergen* en *Verbergen* zijn afgekoomen. Schepen van twee honderd

en noch meerder Laſten konnen door den gedaghten *Carmeſundſchen* Zeeboeſem ſonder eenigh gevaer tot aen de Stad koomen: Jae ſelfs bynae tot aen de Huyſen der Kooplieden. Hier werpenſe 't Ancker uyt, of ſteecken Touwen door d' yſere Ringen, welcke in de Rotſen zijn vaſt gemaeckt.

De Kooplieden der *Hanſee-Steeden* hebben hier voor haer de geheele lange Streeck, of Sijde der Stad, welcke in't gemeen werd genoemd *de Wange*. Haere Huyſen en Wooningen ſtaen vervolgens nae malkander by een; van haer *Garten* genoemd. Yeder deeſer Steeden heeft haere Packhuyſen; by welcke der ſelver Schepen d'aengebraghte Waeren uytlaeden, of weer andere inneemen, en deſelve nae Duytſchland voeren.

Sy hebben haere Beurs, *Kantoor*, of Raed en Koophandel-huys. Daer benevens oock haere beſtemde Wetten en Ordonnantien. Tot dit *Cantoor* werd uyt alle *Noorwegenſche Provintien* en Steeden allerley koſtlijk Vel of Bontwerck, maer inſonderheyd de gedrooghde Viſch, 't zy ter Zee in de groote, of over de Meiren en Rivieren in kleyner Scheepen, of oock wel op Paerden, aengebraght.

De gemeenſte Viſch werd van de *Duytſche* genoemd *Rotſcheer*, of Stockviſch. De beſte vanghſt der ſelver geſchied in de Maend *Januarius*, wanneer 't noch kout is, welcke koude de Viſſchen dan ſoo droogh en hard doet worden.

Op dat nu 't getal der Vreemdelingen, inſonderheyd der geene, die uyt de *Hanſee-Steeden* derwaerts koomen, en van d' Inwooners Harpen worden genoemd, niet al te groot werden, en elck ſonder onderſcheyd nae ſijn gelieven daer koomen handelen moght, ſoo hebbenſe een ſeecker Spel aengeſteld, om daer door af te ſchricken de ſoodaenige, welcke van een tedere weecke Natuer zijn. Dit noemenſe 't *Gantenſpel*. En de geene, welcke men in 't Geſelſchap ſal aenneemen, werden of gehouwen, of gegeeſſeld, of in den Dreck geworpen, of in een Korf opgehangen, waer onder men een ſeer lelijck-ſtinckende roock maeckt, e. ſ. v.

In deeſe Stad is de *reſidentie* des Biſchops. De Kercken, en een gedeelte der Huyſen, zijn aenſienlijk gebouwd. De Koninghlijcke Hoofdman woond hier in 't Slot, genoemd *Bergershuyſen*; dien oock de Biſchoplijcke Stad *Stavanger* onderworpen is.

CALLENBURGH,

Heeft voortijds den naem van *Hervig* gedraegen, en is geweeſt de Woonplaets der Viſſchers; tot dat de Broeder des Biſchops van *Roſchild* een Stad daer van gemaeckt; oock een Slot, nevens een Kerk, van een ſeer aenſienlijck Gebouw, daer toe gedaen heeft.

Wegens de Zee-boeſem heeft het een van Natueren gantſch bequaeme Haven, gelegen in *Zeeland*. Tot deeſe Stad behoord een ſeer ſtaetlijck Ampt, werdende van veele een Graefſchap genoemd.

CHRISTIANOPEL.

Deeſe nieuwe van Koningh *Chriſtiaen* de vierde gebouwde Stad werd van ſommige getroken tot 't Landſchap *Bleckingen*, doch van andere tot *Sohoonen*. 't Is een goede Veſting, gelegen nae 't Koninckrijck *Sweeden*.

CHRI-

CHRISTIAEN-STADT.

DEese nieuwe Stad heeft even deselve Koningh *Christiaen* de vierde in't Jaer 1614. in *Schoonen* beginnen te bouwen, en deselve *Christiaen-Stad* doen noemen; buyten twijffel om door deesen veranderden (doch alleen in Talen verschillende) Naem een onderscheyd te stellen tusschen de voorgedachte en deese Stad. D'evengelijcke beduydingh deeses Naems heeft veroorsaeckt, dat beyde deese Steeden van sommige (doch ten onrecht) voor deselve Plaets zijn gehouden.

COEGE,

IS wel geen sonderlingh groote, maer hedensdaeghs seer vaste, en wegens den Koophandel, insonderheydt met Graenen, voornaeme; oock seer lustige Stad in *Seeland*; gelegen ontrent vier Mijlen weghs van *Coppenhagen*, tegens 't Suyden, aen de Zee, en op d'Ooststijde des Eylands.

COLDINGEN,

EEn beroemde Stad in *Noord-Jutland*, en in 't *Ripensische* Bisdom of Gebied; doch niet op de sijde der Stad *Ripe*, maer tegens 't Oosten, en nae 't Eyland *Funen* toe gelegen. Tegen 't Suyden loopt om de Stads-Muer een Vloed heenen, welcke *Noord-Jutland* scheyd van *Suyd-Jutland*, of 't Hertoghdom *Schleeswijck*; en met twee Uytgangen, d'eene nae 't Suyden, d'andere nae 't Noorden, sich uytgiet in d'*Oost*, of *Balthische Zee*, of des selven Boesem, welcke hier de *Middelfar-Sund* werd geheeten.

Te *Coldingh* legd een Brugg' over deese Rivier, van welke 't geheele Gewest daer rondom den naem voerd, werdende in 't gemeen genoemd *Broherrit*. Deese Brugh diend de Koningh van *Deenemarcken* in plaets van een Bergh-werk, of Metal-*Mijn*; waer van hy seer veel Gouds weet te trecken. Want hier is eenen seer veel opbrengenden Tol, wegens d'Ossen en Paerden, welcke over de gemelde Brugg' nae *Holstein* en d'*Elve* worden gedreven. Voor elck stuck moetmen een Rijcksdaelder betaelen; 't welck door de geweldige meenighte een groote som gelds koomd te belopen.

ELLEBOGEN, OF MALMOE.

DEese voornaeme Stad in *Schoonen* heeft insonderheyd ontrent 't Jaer *Christi* 1360. beginnen toe te neemen; doe Koningh *Waldemar* haer de Vryheyd gaf, datse door 't geheele Koninghrijck *Denemarcken* haeren handel vryelijck moght drijven, sonder eenigen Tol te betaelen, of andere Lasten te draegen.

't Is een aenstenlijcke, en de voornaemste Stad in geheel *Schoonen*, wegens haere Jaermarckten en geduerige Handteeringen. Wat ouder isse als *Lands-Kroon*; van welcke Plaets sy vier, en van *Lunden* nauwelijcks twee *Duytsche* Mijlen weghs, by de Zee is gelegen. D'Inwooners noemense *Malmoe* (*Malmuyen*) maer de *Hollanders* in haere Spraeck gemeenlijck *Ellebogen*, wijlse de gestalte eens Ellebooghs heeft.

Nae-

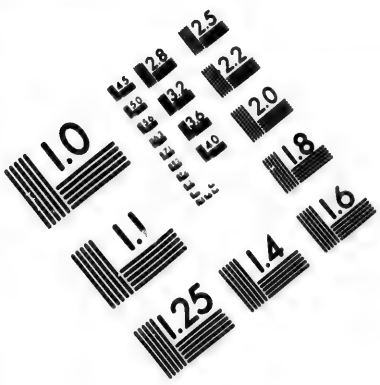

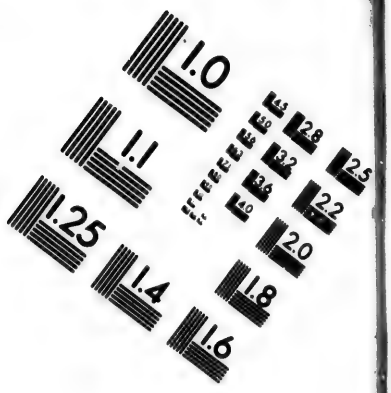

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

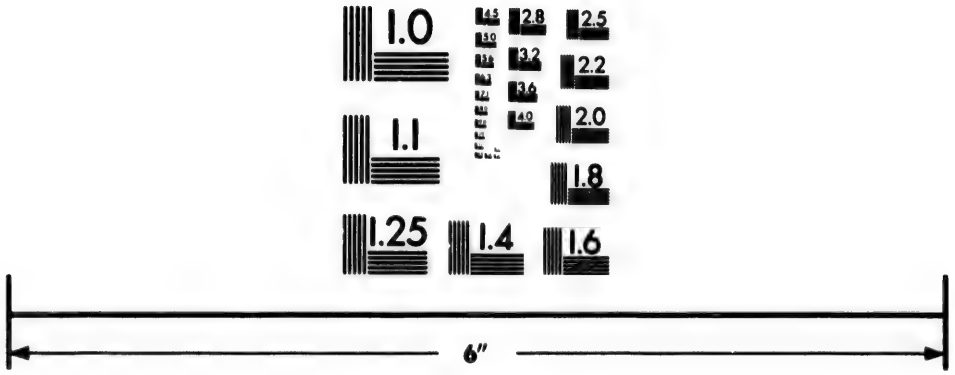

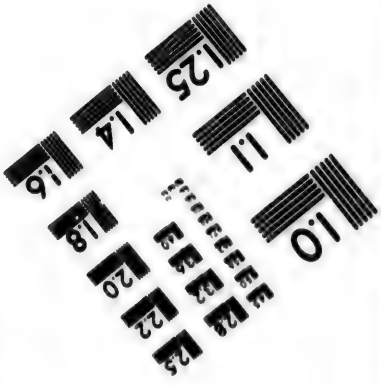

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Nae de Zee toe heeftſe twee ſeer beroemde Poorten; eene, waer doormen nae 't Slot, en d' andere door welcke men nae de Brugg' gaet, op de Zee uytkoomende, waer by de Kleyne Scheepen aen leggen: Doch de Groote Laſt-Scheepen blijven verr' van deeſe Brugg' en de Stad af gelijck als in een Haeven leggen; welcke wel niet ſeer onbequaem, maer oock niet ſeer verſeeckerd is, inſonderheyd wanneer de Wind Noord-Noord-Weſt waeyd.

Boven de gedachte twee voornaemſte heeft deeſe Stad noch meer Poorten. Nae 't Suyden en 't vaſte Land toe isſe ſeer wel bewaerd met Wal en Gracht. Eenige omgelegene Moeraſſige oorden maecken haer deſgelijcks vaſt, ter plaets daer de Hoven en Boomgaerden (welcke om deeſe Stad ſeer veel gevonden worden) en de Viſchvijvers zyn.

Op de twee voornaemſte Poorten te Land, d'eene tegens 't Ooſten d'andere tegens Suyden ſtaende, zijn oock Thoornen, en op deſelve niet weynigh uytleggende Groote Stucken Geſchuts te ſien. Midden op de Marckt is een ſeer grooten en wijden Back, waer in een groote meenigte Waters werd geleyd door *Canalen* en heymelijcke Gangen onder d' Aerde uyt een Beeckje buyten de Stad. Deeſe Waterback dient tot daeghlijcks en noodwendigh gebruyck van al de geene, die rondom de gedachte Marckt woonen.

Een goed ſtuck weghs daer van daen nae 't Ooſten toe is de *S. Pieters Kerck*; een ſeer groot en gantſch prachtigh Gebouw, doch maer alleen van Tighel-ſteenen, behalven 't *Fundament*. Tegens 't Weſten ſtaet aen deeſe Kerck een Thoorn; en op deſelve is een ſeer hooge ſteyle Spits, allerwegen ten deelen met Koper, en ten deelen met Lood gedeckt.

Deeſe ſeer Volckrijcke Stad heeft maer alleen deeſe eene *Parochi Kerck*. Voorts ſiet men hier oock verſcheydene ſeer ſchoone en aenſienlijcke Gebouwen, welckers gelijcke men ſeghd, dat in geheel *Schoonen* niet gevonden worden. Ten opſicht deeſer ſtaetlijcke Huyſen werd *Ellebogen* (of *Malmoe*, *Maclmuyen*) van ſommige geſteld de naeſte nae *Coppenhagen*, of de tweede in orde.

FALSTERBO,

LEghd tuſſchen *Schonor* (*Schonoer*) en *Trelborgh*, in *Schoonen*, dicht aen d' *Ooſt* of de *Balthiſche Zee*, anders de *Belt*. 't Is voortijds een ſeer beroemde Plaets geweeſt, doch tegenwoordigh maer een Vleck.

FABORCH,

IS een Steedeken in 't Eyland *Funen*, by de Zee, tuſſchen *Eſſens* en *Swijnborgh*, gelegen. 't Krijghsvolck van Koningh *Chriſtiaen* den derden heeft in 't Jaer 1535. deeſe Plaets afgebrand.

FREDERICKS-BURGH,

EEn ſeer geweldigh Kaſteel in *Seeland*, 't welck van Koningh *Frederick* den tweeden (nae wien het oock tegenwoordigh dien Naem voerd) bewoogen zijnde door de ſchoone gelegentheyd, of leghplaets, tot de Kroon gebracht, en boven maeten koſtlijck toegericht geworden is.

Sijnen Soon *Chriſtiaen* den vierden deed van alle Plaetſen voortreflijcke Bouwmeeſters, Beeldhouwers, Schilders

ders en diergelijcke Konſtenaers beroepen, door welckers arbeydt dit Slot van binnen en buyten ſoodanigh vergroot, verſeeckerd en vercierd is met veele prachtige Beelden, Schilderyen en ſonderlinge Konſt-ſtucken, dat niet lightlijck ſijns gelijcke in de Wereld ſou mogen te vinden zyn. Alles wat anders van Yſer moeſt zyn gemaeckt, is hier van goed Silver vervaerdighd; ſoo dat oock ſelfs de Sloten en Grendelen aen de Deuren, de Spijlen en Tralyen aen en voor de Venſteren, van Silver zyn.

In dit Heerlijck Kaſteel is een aenſienlijcke groote Kerck, ſeer treflijck gebouwd. Den Altaer is vercierd met ſeer ſchoone Beelden van louter Silver. Deſgelijcks is de Predickſtoel, 't Orgel, e. ſ. v. van ſuyver fijn Silver, koſtlijck verguld.

Even deeſen Koningh *Chriſtiaen* van *Denemarcken* heeft hier een Uyrwerck met Klocken laeten maecken, 't welck by Dach en Nacht yeder uyr Pſalmen ſpeeld: Met ſoo een treflijcke *Inventie*, dat in een uyr tijds vijftigh verſcheydene Stucken, ſonder eenige moeyte, met de beſte *Melody* konnen *gemuſiceert* worden.

FREDERICKS-OE,

ANders *Fredericks-Ode*, *Fredericks-Oedde*, en van ſommige *Fredericks-Oord* genoemd, een nieuw-gebouwde Stad en Veſtingh in *Noord-Jutland* gelegen, twee Mijlen van *Coldingen*, aen de kleyne *Belt*, heeft eerſt voor weynige Jaeren haren Aenvangh genomen.

HAMERSHUYSEN,

EEn ſeer vaſt Kaſteel in 't Eyland *Bornholm*, heeft voor deeſen den Aerts-Biſchop van *Lunden* toebehoord; doch is, nae een langhduerige Belegeringh, aen Koningh *Chriſtoffel* van *Denemarcken* overgegeven geworden.

HALMSTAD,

IS een voornaeme Stad aen de Zee in *Halland* of *Holland*; welcke *Chriſtiaen* de vierde, Koningh van *Denemarcken*, met ſonderlinge konſt en vlijt door een Wal en Gracht noch meer heeft doen beveſtigen.

HELSENEUR,

ANders *Helſingor* en *Helſigneur* geheeten, een Zee-Stad in *Zeeland*; meer als *Koppenhagen* nae 't Noorden gelegen, aen een naeuwe Zee-enghte, of *Straet*, welcke de *Hooghduytſche* de *Sund*, de *Denemarckers Oreſund*, van *Ore*, dat is *Oor*, noemen: Gelijck dan de Stad ſelver niet ſoo ſeer nae de *Helſingiſche* Volckeren *Helſingora*, als wel van den langen Zee-boeſem, van 't Voorgebreght *Kol* tot aen den gedachten engen *Creſund* ſich uytſtreckende, nae 't Woord Hals *Halſingora* mocht genoemd worden. Want de geſtalte deeſes Zee-boeſems vergelijckt ſich als met een *Hals*, ſich uytbreydende tot aen de gedachte *enge Straet*, welcke, gelijck als een *Oor*, tot den *Neck* of *Hals* koomd.

Hier is een korte Overvaert uyt *Zeeland* nae *Schoonen* tot de Stad *Helſingburgh*, naementlijck, van niet meer als ontrent een halve Mijl.

By nae daeghlijcks ſietmen hier tuſſchen de vier en vijf honderd ſoo groote als kleyne Scheepen, welcke geſaementlijck den Tol moeten betaelen; naementlijk, eerſt voor yeder Maſt een Roſenobel; en dan noch de ſwaere

Schattingh op al d' inhebbende Waeren. Dickmael werden de gantſche Scheepen oock aengeſlaegen. Die geen *Roſenobels* of *Angelotten* heeft, waer meê de gedachte Tolbetalingh moet geſchieden, kan deſelve in de Koninghlijcke Wiſſelbanck bekomen, doch moet op de ruylingh yets toe geven. Men ſou nauwlijcks konnen geloven, wat een meenighte van geld deſen Tol opbrenghd: Waer ontrent het op de volgende wijs toegaet.

Koomt'er een Schip, gelaeden met Wijnen, ſoo moet de Koopman deſelve waerdeeren. Schat hy deeſe Waer te hoogh, ſoo koomd oock den Tol dies te hooger te loopen. Steld hy den prijs te laegh, ſoo behoud de Koningh deeſe Wijnen voo ſich ſelven. Derhalven moet den Eyg naer of Koopman deſelve nae billijckheyd *eſtimeeren*, indien hy geen merckelijcke ſchaede wil lijden. Even 't ſelve geſchied oock met alle andere Waeren; en dus kan niemand den Koningh bedriegen.

HELSINBURGH

VAn ſommige geſpeld *Helſingburgh*, van andere *Helſenburgh*, leght dight aen de Zee; meer in de lenghte als in de breedte, wegens den Bergh tegens over de Stad; waer op 't Slot van een evengelijcke Naem is gebouwd; van ſoodaenig een ruymte, dat het een Marckt-vleck ſchijnd te zyn, in welckers midden dit recht-vierkante Kaſteel, van ſommige een Thoorn genoemd, geſien word. Deſelven buytenſte Muer heeft op de ſijden nae 't Ooſten en 't Noorden een ſeer diepe Graght; wijl deſelven van Natueren niet ſoo wel bewaerd ſchijnen te zyn als de ſijde nae 't Weſten, daer men niet kan aen koomen, wegens de ſcharpheyd en ſteylheyd.

In 't midden der Stad ſtaet een Kerck, gebouwd van gebackene Steenen, ter eeren van de H. Maeghd *Maria*. Deeſe is geheel wijd en hoogh, en heeft noch een veel hooger Thoorn. 't Is een bequaem en allerwegen ſeer helder licht Gebouw, waer in op de Noord-ſijde ſeer veele Wapenen van den ouden *Deenſchen* Adel te ſien zyn.

KARTEMUNDE,

OF veel meer *Kiertemunde*, is een goede, en weegens haere Zeehaeven ſeer welgeleegene Stad in 't Eyland *Fimen*.

KOPPENHAGEN;

IS niet alleen de Hoofdſtad van *Seeland*, maer oock van 't gantſche Koninghrijck *Denemarcken*, en de Koninghlijcke *Reſidentie*. Sy leght aen een ſeer ſchoone luſtige Plaets. 't Kaſteel, of Slot, dight op de Zee, is boven maeten heerlijck en vermaeckelijck, doch eenighſins op d' oude wijs gebouwd; gelijk oock de Stad; om welcke, en aen 't Slot, des Koninghs voornaemſte Scheepen leggen; die ſeer groot en ſterck zyn. Eene der ſelver kan duyſend en meer Laſten voeren. Sommige hebben tachtigh, ſommige honderd, ſommige honderd dertigh en noch meer Stucken Geſchuts. De Lucht is hier 't geheele Jaer door de beſte niet.

LANDSKROON.

DEeſe Zee-Stad leghd in *Schoonen*. Heeft ontrent een halve Mijl weghs van haer, tegens 't Ooſten, een Rivier, welcke nae 't Suyden loopt; daer

daer nae ſich eenigſins nae 't Noorden wend, en, ſich met de Zee vermenghd hebbende, voorby *Landskroon* heenen ſchiet, maeckende een goede Haven, waer in oock ſelfs de grootſte Scheepen konnen leggen. Deeſe ſeer bequaeme gelegenheyd ſchijnd inſonderheyd oorſaeck gegeven te hebben tot de Bouwingh deeſer Stad.

De Poorten aen deſelve zyn ſes in getal; drie nae de Zee toe, en even ſoo veel Landwaerts: Door welcke allerley dingen en Goederen in ſeer groote meenighten binnen de Stad werden gebracht.

Een taemlijck ſtuck weghs van de Zee-Poorten (of, ſoo andere ſchrijven, van de Haven) nae 't Ooſten is een ſeer groote Plaets, of Marckt; en daer nevens 't Raed-Huys, gantſch prachtigh gebouwd. Rondom de Marckt, gelijck oock hier en gintſch door de Stad, inſonderheyd nae de Noorder en Ooſter-Poort, ſtaen ſeer aenſienlijcke Burger-Huyſen. Daer is oock een ſeer ſchoone en gantſch groote Kerck. De Stad ſelfs is met een Wal en Graght omringhd.

LEMWICK;

EEn Stad in *Noord-Jutland*, dight by de Zee, of den *Oceaen*, en niet verr' van den *Lijmfordſchen* Zee-boeſem, welcke ſich aldaer van naeby rondom uytbreyd; doch niet verr' van deeſe Stad in een enghte loopt, en daer op ſich by deſelve tegens 't Weſten eyndighd, is niet ſeer wijd van *Holſtebro* gelegen. Van deeſen *Lijmfordſchen* Zee-boeſem willen eenige, dat *Lemwick* den Naem ſou bekoomen hebben, waer voor men den *Lijmwick*, of *Lijmwijck*, behoorde te ſtellen. Deeſe Leghplaets maeckt de Stad een goede gelegentheyd tot den Koophandel. Anders behoordſe tot het *Ripenſiſche* Biſdom, of Gebied.

LUNDEN.

IS voortijds geweeſt de Hoofd en Aerds-Biſchoplijcke Stad in *Schoonen*, en deſelven Deel, 't welck *Torneſerris* werd genoemd. Sy leghd maer een wijl weghs van de Zee. Was voor deeſen omringhd met een Wal en Graght; en had drie Poorten; van welcke noch eenige blijcken voor handen zyn: Doch vermits de gedachte Wal nu ter neergeworpen is, ſoo kan men aen wel ſes of ſevenderley plaetſen in de Stad koomen. Voortijds ſouden hier ſeer veele Kercken, en onder deſelve ten minſten twee-en-twintigh *Parochi*-Kercken geweeſt hebben.

Onder al deſelve is de *Laurentii* Kerck hier altijd voor de Hoofd-Kerck gehouden geworden; als die bynae midden in de Stad leghd; ſeer wijd, hoogh, en prachtigh van gehouwene Steenen gebouwd, en t'eenemael met Lood gedeckt is. Voortijds wierd den Aerds-Biſchop van *Lunden* oock beſchreeven tot de Rijcks-daegen in *Duyteſchland*, en had het reght, om op deſelve ſijne ſtem te geven.

MARSTRAND;

EEn Stad in 't Koninghrijck *Noorwegen*, zynde de laetſte *Noorwegenſche* nae *Denemarcken* en 't Zuyden; geleegen op een Steenrots in een Half-Eyland.

Nevens haer leggen noch twee andere Steedekens, *Kongel* en *Uddewal*: Geſaementlijck met haer drieen behoorenſe onder 't Hoofd-Slot *Nahuys*.

NEUBURG.

Neuburgh, of *Nieuwburgh*, is een taemlijck-goede Stad in *Funen*; welcke men in't Jaer Chriſti 1175. heeft beginnen te bouwen. Voortijds isſe geweeſt de *Reſidentie* der *Denemarckſche* Koningen, en des *Deenſchen* Raeds. Doch nu een gemeene overvaert nae *Seeland*, over de *Belt*, aen welcke ſy gelegen is; en derhalven isſe oock een voornaeme Tol-Stad. Koningh *Chriſtiaen* de derde heeft den aenvangh gemaeckt, van deeſe Stad met Wallen en Grachten te beveſtigen. In deſelve is een Slot.

NEUKOPINGH.

VErſcheydene Plaetſen in dit Koninghrijck voeren deeſen Naem. Want voor eerſt is'er een *Neukopingh* in't Eyland *Falſter*; derwaerts gemeenlijck de geene geraecken, welcke van *Koppenhagen* nae *Roſtock* in *Mekelenburgerland* willen. Het tweede *Neukopingh* leghd in *Seeland*, aen't Noorder-deel deeſes Eylands, zynde een byſondere Heerlijckheyd, genoemd *Ottſerrit*; alwaer men overvloed vind van Granen en andere Vrughten. 't Derde *Neukopingh* ſiet men in *Noord-Jutland*; zynde gelegen in't *Aelburghſche* Biſdom, of gebied.

OTTENSEE.

DEeſe is de Hoofd en Biſchoplijcke Stad in't Eyland *Funen*, of *Fionia*; ſeer wel gebouwd, en daer-en-boven vaſt; gelegen in 't luſtighſte en vrughbaerſte Geweſt, en is derhalven een ſeer beroemde, en deeſes Lands voornaemſte Koop-ſtad. Sommige noemenſe *Odenſee*.

Ontrent het ſoo genoemde Drie Koningen-Feeſt koomen de meeſte Inwooners deeſes Eylands, inſonderheyd den Adel, hier t' ſaemen, gelijck als te *Kiel* in *Holſtein*.

D'overige ſeven Steeden deſes Lands leggen van en om deeſe hare Hoofd-Stad bynae in een gelijcke wijdte, aen de Zee welcke 't Land omvanghd: Derhalven ſy, wegens hare Leggingh, en bequaemheyd van de Haven, haeren Koophandel niet alleen op d' *Ooſt-Zee*, maer oock anderweegen wijd en breed, naer *Sweeden*, *Noorwegen*, *Ruſland*, *Nederland* en *Duytſchland* konnen drijven. De gedachte Stad *Ottenſee* heeft ſeer heerlijcke *publique* Gebouwen, en ſtaetlijcke Burger-Huyſen.

De Bolwercken en om de Stad gaende Mueren zyn ſterck. De Beemden, Ackeren en andere Velden ſeer luſtigh en vrughtbaer. Hier rondom zyn oock niet weynigh Viſch-rijcke Beecken.

PRESSOE; OF PRESTOE,

EEn Stad op d'Ooſt-ſijde van't Eyland *Seeland*; tegens over *Neſtwede*, en aen den Boeſem der *Ooſt-Zee* gelegen: Welck Geweſt men heeft genoemd der *Prieſteren Eyland*, wijl deſelve aldereerſt hebben beginnen daer te woonen, en de Velden te bebouwen. Want de Plaets is ſeer Luſtigh; werdende van de gedaghte niet ſonderlingh breede Zeeboeſem gelijck als van een Rivier omvangen. Heeft oock een ſeer ſchoon en gantſch vermaecklijck Uytſight op de luſtige Woudekens, en Boſch-achtige Heuve-

Heuvelen. Daer tegens over leghd 't Eyland *Mona*, of *Muen*.

RANDERSEN,

IS een Stad in *Noord-Jutland*, en in 't Stight of Gebied *Arhuſen*, maer meer nae 't Noorden als de Hoofd-ſtad *Arhuſen*; aen de Vloed *Gudio*, niet ſeer verr' van de *Balthiſche Zee* gelegen

't Is een wel-gebouwde goede Plaets, tot welcke den Boeſem der gedaghte Zee koomd te reycken: Waer in deeſe Stad, even als in een ruyme Schoot, de Scheepen en vreemde Waeren, uyt *Schoonen*, *Sceland*, *Funen*, oock *Sweeden* en *Noorwegen* hier aenlandende, gantſch gevoeghlijck kan ontfangen en bewaeren. Hier is een treflijcke Salmvanghſt, oock vindmen hier Graenen in meenighte.

RIPEN,

EEn beroemde Stadt in *Noord-Jutland*, aen de *Britanniſche*, of *Weſt-Zee*, dight by *Suyder-Jutland*, of 't Hertoghdom *Schleeſwijck* gelegen: Van waer veele geleerde voornaeme Lieden zijn gekoomen: Alwaer oock d'eerſte Druckery deeſes Lands en des Hertoghdoms *Schleeſwijck* is opgeright.

De ſeer ſchoone heldere Rivier *Nipſaa* loopt ter driederley plaetſen door deeſe Stad, en maeckt gelijck als drie Stroomkens, eerſe ſich een weynigh beneden *Ripen* in de Zee uytgiet. Wegens deeſe drie-voudige Invloeyingh, en de goede bequaemheyd, voerd oock de gedaghte Stad drie Leeuwen in haer Wapen. Maer ſchoon deſelve hier door in drie Deelen is verdeeld, ſoo koomdſe echter, wegens de drie-voudige Houtene Bruggen en de Koorn-Molens, waer doorſe aen malkander werd gehangen, eyndlijck weer t'ſaemen.

Voortijds isſe een machtige Koopſtad geweeſt, in welcke veel aenſienlijcke Huyſen waeren gebouwd, gelijckmen noch genoeghſaem kan af-neemen uyt de veel-voudige Mueren. Daeren-boven legdſe op een graeſige, Beemdrijcke, vruchtbaere en geſonde Bodem. Tegens 't Noorden toe vindmen wel eenige rauwe en woeſte Plaetſen, tot dat men vier Mylen te rugg' heeft gelaeten, daer de Boſchjens in meenighten beginnen. Maer Ooſtwaerts heeftſe ſoo veele Beeckjens, Ackers en Boſſchen, dat men een genoeghſaem vermaeck daer van kan genieten. Seer breedt en wijdt heeftmen hier Koninghlijcke Dier-Jaghten, tot datmen by d'Ooſt-Zee koomd.

De Suyd-ſijde der Stad werd gantſchlijck van de gedaghte Rivier omſlooten: Waer in dan andere naebuerige Wateren koomen, en deſelve vermeerderen, tot datſe eyndlijck in de Zee valt; maekende ontrent een Myl weghs van de Stadt een bequaeme Haven. Tegens 't Weſten, en nae de Zee toe, haeftſe een ſeer vaſt Koninghlijck Slot; gelijck oock een treflijcke en groote Biſchoplijcke Kerck; welcke gehouden werd voor d'alderoudſte in 't geheele Koninghrijck *Denemarcken*.

ROSCHILDE.

VAn eenige *Roskil*, van andere oock *Ro* of *Roekil* genoemd, is een beroemde Biſchoplijcke Stad in *Seeland*; jae wel de voornaemſte onder de geene, die in dit Eyland Landwaerds in ſijn gelegen: Voortijds oock de grootſte: Welcke, gelijck veele willen, dien naem ſou bekoomen hebben nae den Koningh *Roe*, en 't Woord *Kille*, dat is, een Bron, die hier ontſpringhd aen een

eenighſins verhevene Plaets; en in ſijnen Af-valſeven Molen-raderen drijfd.

Nevens deeſe Stad leghd oock een groote en Viſch-rijcke Zee-boeſem, *Iſora*, of in 't gemeen *Iſefiort* geheeten. Voortijds isſe geweeſt de Hoofd-Stadt en Koninghlijcke *Reſidentie* des Rijcks *Denemarcken*. Naederhand oock 't Hoofd des *Seelandſchen* Biſdoms, 't welck *Sueno Otto*, Koningh van *Denemarcken*, *Noorſwegen* en *Engelland*, opgeright, en ontrent 't Jaer 1012. *Gerebrandus* aldaer ten eerſten Biſchop geſteld heeft. Nae deeſen is de Stad eerſt door Koningh *Sueno Gratenhede* met een Muer, Wal en Gragt omringhd geworden.

SCHELSOER;

IS een Stad in *Seeland*, gelegen op de ſijde deeſes Eylands, daer de *Belt* tegens aenſtoot; en ſiende in 't daer tegens over leggende *Laland*.

S O R A.

SOodaenig is genoemd een ſeer magtige en rijcke *Abdy* in *Seeland*; aen een ſeer luſtige Plaets, en aen een Meir van ſoet Water, tuſſchen *Slagen* (of *Slagel*) en *Ringhſtad*, dight by de laeſtgenoemde, oock tuſſchen groote en kleyne Boſſchen gelegen, en bewaerd met een Koninghlijck Slot.

Koningh *Frederick* de derde had te *Fredericksburgh* een Koninghlijck Adel-School aengeſteld: Welcke hy naderhand heeft verplaetſt in dit Klooſter, als zijnde tot de *Studie* veel bequaemer gelegen. Hier vermeerderde hy oock 't getal der Leerraers en Leerlingen, nevens de Jaerlijckſche Inkoomſten.

Sijnen Soon, Koningh *Chriſtiaen* de vierde, heeft deeſe School noch meer verheven; en, nevens meer andere dingen, inſonderheyd ten beſten van den Adel aengeſteld, hier oock openbaere *Profeſſoren* ingeſet, zijnde geleerde Mannen, om de Jeughd t'onderwijſen in allerley goede Konſten en Wetenſchappen; deſgelijcks oock in de *Franſoiſche*, *Italiaenſche*, *Latijnſche*, *Grieckſche* en *Hebreeuwſche* Talen.

Op dat oock den Adel, nevens deeſe *Studie*, by tijds moght gewend werden, om d'ongemacken des Oorloghs en des ſelven ſwaere Laſten te draegen, ſoo heeft noch daer-en-boven ſijne Koninglijcke Majeſteyt eenige perſoonen verordonneert, welcke haer moeten africhten in allerley Ridder-ſpeelen, Paerd-berijdingen, Krijghs-oeffeningen, Scherm-Konſten, en diergelijcke dingen.

STAFANGER,

IS eene van de voornaemſte Steeden in 't Koninghrijck *Noorwegen*; hebbende haeren eygenen Biſchop. In 't Wereldlijcke isſe onderworpen den Koninghlijcken *Deenſchen* Hoofdman of Opper-Amptman op 't Slot *Bergerhuyſen*.

S T E G E.

DEeſe is d'eenige Stadt in 't Eyland *Meun* of *Mona* (*Meno*). Dit Eyland leghd tegens over de *Seelandſche* Stadt *Preſſoe* (anders *Preſtoe*, en in ſommige Kaerten *Præſto*). Tuſſchen beyden is een kleyne Zee-boeſem, ſich uyt de *Balthiſche Zee* derwaerts ſtreckende, en dit Eyland, gelijck als een Rivier, nae 't gemelde *Seeland* omgevende.

Wegens de Krijd-Bergen kan men dit Eyland ſeer verr' in Zee ſien. Hier in zijn

zijn ſeer hooge Gebergten; en't heeft een ſich ſeer wijdt voort-doende Voor-geberght, nae *Duytſland* toe, 't welck gemeenlijck werd geheeten *Moinſelante*.

Behalven de nu gedaghte Stad *Stege* ſietmen hedenſdaeghs in dit Eyland veele Dorpen en *Parochi-Kercken*. Daeren-boven oock 't Koninghlijck Slot *Elmelunde*.

SUINEBURGH,

ANders *Swijnburgh*, een Steedeken in 't *Deenſche* Eyland *Funen*, of *Fionia*, by de *Belt*, en tegens over 't Eyland *Langeland* gelegen: Waer by ſich noch andere, doch kleyner, Eylanden vertoonen.

TRONDHEIM, OF NIDROSIA.

DEeſe voortijds maghtige, Aerds-Biſchoplijcke; des Koninghrijcks *Noorwegen* Hoofd en Koninghlijcke *Reſidentie*-Stad, werd in 't *Latijn* genoemd *Nidroſia*, nae de Vloed *Nidero*. Noch hedenſdaeghs is ſe ſeer beroemd, wegens den aenſienlijcken Koop-handel, welcke hier gedreven werdt, ſoo van Inlanders als van Vreemdelingen: Doch nu niet meer als een opene Plaets, een Vlek gelijck zijnde.

Van hier tot *Bergen* (welcke Stad tegenwoordigh werd gehouden voor de Hoofd-Stad deeſes Koninghrijcks) ſtellen ſommige honderd, andere maer alleen dertigh *Noorwegenſche*, dat is, wat meer als ſeſtigh *Duytſche* Mijlen weghs.

Trondheim is gebouwd op d'oude manier: En 't Koninghlijck Pallays vervalt daeghlijcks meer en meer. In't Jaer 1522. op *S. Johannis der Doopers* avond is deeſe Stad meerendeel door Vyer afgebrand. Naderhand heeftſe haer voorig aenſien niet weer konnen bekoomen.

Tot dit ſchaedlijck verderf is aght Jaeren daer nae (*Anno* 1530.) noch verders dit onheyl ontſtaen, dat oock de Dom-Kerck door een Brand wierd verwoeſt: Soo dat ter deeſer tijd niets meer daer van werd geſien, als't Choor, waer in noch den Gods-dienſt werd gepleeghd. Voortijds was deeſe Kerck 't alderſchoonſte Gebouw van geheel *Europa*: In grootheyd 'en konſt hadſe nauwlijcks haers gelijcke in de geheele *Chriſtenheyd*. Seer heerlijck en met een ſonderlinge Konſt waſe opgehaeld van enckele gehouwene Steenen, en Pilaeren, vertoonende een ſeer groote Pragt. D'oude Mueren zijn'er noch van te ſien.

URANIGBURGH,

OF *Uranibirgh*, is een Slot, in het tuſſchen *Seeland* en *Schoonen* by-nae even verr' van een gelegene Eyland *Ween*. 't Werd van den Koninghlijcken *Deenſchen* Geſchied-Schrijver *Pontanus*, die den Heer *Tycho Brahe* ontrent drie Jaeren langh in dit Eyland heeft gediend, duſdaenigh beſchreven.

Tegens over de Stad *Helſingor*, en gelijck als van 't geſicht der ſelve, maer ontrent twee Mijlen te Water daer van daen, leght 't Eyland *Huena*, ſich uytſtreckende nae 't Suyden. 't Heeft in den omkreytz aght duyſend een honderd en tſeſtigh Schreeden, maeckende ontrent twee middelmatige *Duytſche* Mylen. De breedte is van nauwlijks een halve Mijl. Onaengeſien het ſeer hoogh leghd, ſoo heeft het echter boven een by-nae effene vlackte. 't Is niet ſteenachtigh noch

van

van een wanſtallige vorm. Oock is'er bynae geen plaetsjen in, 't welck onvruchtbaer of woeſt behoeft te leggen. 't Heeft een Boſchje van Haſelaer; en niet eene der daer aenwaſſende Nooten werd worm-ſteeckigh. Oock gedooghd d'Aerde hier geen Muyſen of Ratten. Geene Vloeden zijn'er in, maer wel Beeckjens, en Bronnen van ſoet Water: Onder welcke laetſte eene is, die, hoe koud het oock in de Winter zijn magh, noyt bevrieſd; 't welck in dit Land een t'eenemael ſeldſaeme ſaeck mag gehouden worden.

De Koningh van *Denemarcken*, *Frederick* de tweede, heeft den Wel-Eedelgeboornen Heer *Tycho Brahe* dit geheele Eyland ter beſittingh gegeven, op dat hy in 't ſelve de Sterre-kunde en vlytige na-trachtingh van des Hemels-loop dies te beeter en gedueriger mocht waerneemen en oeffenen, om deeſe hier vervallene Konſt weer op de been te helpen. Ter welcker oorſaeck oock deeſen ſeer Eedelen Heer 't voortreflijck Slot *Uranigburgh* ontrent 't Jaer 1576. aldaer gebouwd, en 't ſelve verçierd heeft met verſcheydene en gantſch gewiſſe Wercken, welcke hy ſelver door ſonderlinge vlyt, groote moeyte en met ongelooflijcke onkoſten had uyt-gevonden, en bevoolen te vervaerdigen. Daer-en-boven heeft hy met de jonge *Studenten*, welcke hy als ſijne Huys-genooten by ſich had, binnen twintigh Jaeren tijds ſoodaenige dingen uyt-gewerckt, dat hy om der ſelver wil hedenſdaeghs door geheel *Europa* beroemd is als een tweede *Hipparchus*.

Dit Luſt-huys was gebouwd by nae in de gedaente van een Starr. Van binnen en buyten was 't vol konſtige *Aſtronomiſche* Vindingen, welckemen niet ſonder groote verwonderingh kan aenſchouwen. Onder, nevens de Wijn-kelder, is een groot Verwelffel, en daer in ſiet men des *Tichonis Diſtilleer*-Wercken en Ovens; op welcke een groote meenighte van *Diſtilleer*-Glaeſen ſtaen. Eenige zijn gantſch krom, doch van Koper; welcke door ſommige Venſteren uyt-gaen, en door andere weer in. Hier in wierden ſonderlinge dingen *gediſtilleert*. Tot deeſen arbeyd hield hy aght of negen Dienaers, van welcke yeder in 't byſonder wiſt, wat hem te verrichten ſtond.

Hy had aen ſeven Plaetſen in ſijn Huys een gantſch aerdigh *Regiſter*, gelijck als aen een Orgel; naementlijck, nevens 't Bed daer hy ſliep; nevens de Tafel daer hy at; in de Kamer daer hy *Studeerde*, en ſoo voorts anderwegen. Wanneer hy nu deeſen of dien Dienaer begeerde, ſoo trock hy aen dit of dat *Clavier* des *Regiſters*; waer op de begeerde Knecht terſtond voor de Deur quam, vraegende wat hem geliefde. Want yeder *Clavier*, of Trecker, had ſijn byſonder Klockje; en aen de klanck hoordemen, waer hy was, en welcken Dienaer hy begeerde.

Voorts is in een andere Kelder een Oven. Hier maeckte men Glaeſen; waer toe oock eenige perſoonen beſteld waeren. Boven in een Sael ſtaen veele der beroemdſte Starre-kundige afgebeeld; onder welcke oock Landgraef *Willem van Heſſen* is. Uyt deeſe Sael koomdmen in een ſchoone ronde Thoorn, alwaer een ſeer groote Hemelſche *Globe* ſtaet, met de Wereld-kloot daer in.

Behalven deeſen heeft dit Huys noch vier Thoornen, in welcke deſgelijcks geſien worden ſeer veele *Aſtronomiſche Inſtrumenten*, gemaeckt op een wonderlijcke manier.

Nevens de voorgedaghte Sael ſtaet ſijne ſlaep-kamer; en ter ſijden ſijn Bed een groot hoogh Rad, ſoodaenigh toegeright, dat het ten deelen door de Muer uyt-gaet. 't Selve kon hy in ſijn

Bed

Bed omdraeyen, en door eenige Gaetjens by Nagt des Hemels-loop aenſchouwen kon.

Alle Hoecken en Winckelen van 't geheele Huys ſteecken vol treflijcke Konſt-ſtucken.

Hier ſiet men Deuren, welcke ſich op beyde ſijden opdoen. Wonderlijcke Tafels met allerley *Muſicale Inſtrumenten*; nevens andere raere *Inventien*; ſeldſaeme Venſteren, Stoelen, Seetels, Mueren, Bedſteeden, e. ſ. v.

Midden in den Hof is een boven maeten konſtige *Fontein*, met ontelbaer veel uytſteeckend-treflijcke Vindingen van Pijpen, Beelden, Dieren en Vogelen om en om voorſien.

Voor 't Slot is noch een ander Huys, met veele Kameren, verçierd met uytmuntende Konſt-ſtucken. Voor eerſt is hier een Druckery, met bequaeme daer toe geſtelde Perſoonen, om d'*Aſtronomiſche* Boecken te drucken. Hier nevens zijn twee Kamers vol Boecken. Deſgelijcks eenige andere met ſeer ſchone Glaeſen, welcke verſonden worden.

Voorts is'er noch een Konſt-Huys, zijnde 't derde, wat verder van d'andere nae de Zee toe. In 't ſelve is een Molen, en een groot Rad, 't welck met ſeer weynigh Water drie of vierderley Werckingen verricht. Want het werd gebruyckt, I. tot Maelen; II. tot Slijpen; III. om de Lompen, daermen Pappier van maeckt, te ſtampen; en dan IV. tot Water-Wercken. Men bereydhier Pappier van allerley ſlagh.

In 't vierde Konſt-Huys, niet verr' van dit, en geſchickt tot allerley Veevockingh, ſietmen ſeer ſeldſaeme Back-Ovens; drie, vier, oock vijf nevens en boven malkander, welcke al t'ſaemen, of ſoo veel men wil, alleen met een Vyer of Hitte heet gemaeckt worden.

WARBURGH;

EEn Zee-Stad, en ſeer voornaeme Veſtingh, gelegen in *Holland* (of *Halland)* op den top van 't alderhooghſte Geberght.

In *Seeland*, tegens over 't Eyland *Falſter*, is oock een *Warburgh*.

WARDHUSEN;

IS 't vyfde en laetſte Slot in *Noorwegen*, en der *Chriſtenheyd* tegens 't Noorden. 't Is kleyn van begrijp, en nu oudt geworden: Niet ſonderlingh met *Ammunitie*, oock ſeer ſleght met Thoornen of andere Vaſtigheden voorſien. 't Heeft by ſich leggen een kleyn Steedeken, vol Viſſchers Huysjens. Oock heeft het eenige kleyne Eylandekens onder ſich.

WEEL.

EEn Stad in *Noord-Jutland*, en des ſelven gedeelte, 't welck werd genoemd 't *Ripenſiſche* Biſdom en Gebied; ſeer wel-gelegen aen een Boeſem der *Ooſt-Zee*. Sy werd inſonderheyd gepreſen wegens haere ſchoone, çierlijcke Huyſen, en rechte Straeten.

WIBURGH.

DIt is de vierde Biſchoplijcke, en boven dien de Hoofd-Stadt in *Noord-Jutland*; alwaer door 't geheele Jaer werd gehouden 't Hof-geright des geheelen Lands: Waer heenen oock gebracht en gevonniſd werden allerley

Verſchillen wegens de Grenſen, Erfdeelingen, Schuld-betalingen en andere Burgerlijcke; ook *Crimineele* ſaecken, als Doodſlagen, Overſpeelen, Dieverijen en diergelijcke Misdaeden.

Byvoeghſel.

DEeſe *Noordſche Landen* zijn voortijds geweeſt de woon-plaets der *Cimbren*. Deſelve quamen in *Italien* aenſtooten ontrent honderd en vyf Jaeren voor *Chriſti* Geboorte. *Silanus* kon haer niet met geweld tegen-ſtaen, veel min *Manilius*: Selfs ook *Scipio* niet nae hem; ſoo dat *Italien* verlooren waere geweeſt, indienmen in dien tijd geenen *Marius* had gevonden. Deeſe *Cimbren* zijn afgekoomen van de *Cimmerios*: Welcke ſeer diep in *Aſia* getreden zijnde (nae datſe van de *Scytas* verdreven waeren) en ſigh altijd nae 't Weſten houdende, eyndlijck in *Scandia* quaemen; en doe voorts in *Cherſoneſus Cimbrica*.

De hedenſdaegſche Inwooners der *Noordſche* Geweſten van *Jutland* zijn koud en droogh van Natuer; taemlijck groot; ſchoon van aengeſight, en van een goede verwe. Voorts Boerſch, echter loos, en voorſightigh in haere voornemens: Hovaerdigh, lactdunckend; matigh in eeten en drincken; daerom ook gemeenlijck van een langh leven. Lightlijck begeevenſe ſigh in groote gevaeren. Haer gevoelen verdeedigenſe hardneckigh. Gemacklijck leerenſe allerley Taelen, en beminnen de Geleertheydt.

D'Inwooners van *Noorwegen* zijn Eenvoudigh, en vriendlijck tegens de Vreemdelingen.

D' *Yslanders* ſlaepen met haer Vee onder een Dack, en leven eenvoudigh. Doen haere Bergen haer dienen tot Steeden, en haere Fonteinen tot haer Welluſt, haer verſtreckende voor Wijn-Kelders. D'arme drincken hier niet anders als van dit Water; doch de Rijcke Melck. Echter werd in deeſe tijd haer ook Bier en Wijn toegevoerd.

't Geheele Koninghrijck *Denemarcken* werd verdeeld in honderd en vier-en-taghtigh Ampten, hebbende yeder ſijnen Amptman.

Als yemand onder d'Eedele ſterft, ſoo neemd de Soon twee Deelen, de Dochter maer een deel van de naegelaetene Goederen. De Huyſen of Slooten blijven altijd aen de Soonen.

In *Ysland* is een *Fontain*, welckers Damp en roock alles, wat daer van aengeraekt werd, in Steen veranderd.

Men vind hier ook een Viſch, genoemd *Nahual*, wiens Vleeſch terſtond doet ſterven al de geene, die daer van eeten. Sijnen ſeer langen voor-uyt-ſtaenden Tand werdt van veele voor Eenhoorn uytgegeven. Wijdlopigh ſpreecken wy hier van, gelijck ook van veelerley andere hier voor-by-gegaene ſaecken, die waerlijck aenmerckens-waerdigh zijn, in onſe *Nauwkeurige Beſchrijvingh van Oud en Nieuw-Groenland*.

't KO-

't KONINGHRYCK SWEEDEN.

't *Sweedsche* Koninghrijck begrijpt hedensdaeghs in sich *Finland*, *Gothland*, *Bothnien*, een gedeelte van *Lapland*, *Schrick-Finland*, nevens een Deel van *Carelien*, en d'*Alandische* Eylanden: Daer-en-boven noch eenige andere geringe Landen.

Hier uyt is lightlijck af te neemen, onder wat voor *Graeden* der *Polus*-hoogh te dese seer groote en wijd-uyt-gestrecke Landschappen gelegen zijn: Nadien t'eenemael seecker is, dat van de Stadt *Stockholm*, als sijnde de Koninghlijcke *Residentie*, welcke leghd onder den tsestighsten *Graed*, tot aen d'uyterste Grensen der *Lappen*, werden gereeckend duysend *Italiaensche* Mijlen. Hier tegens kan men van de *Deensche* Grensen binnen twintigh Daegen tot *Stockholm* reysen, welcke Stad midden in 't Koninghrijck *Sweeden* leghd. Soo bevestigen oock de geene, die de Landschappen des *Sweedschen* Koninghrijcks in de lenghte en breedte hebben doorreysd, dat deselve in grootte geheel *Italien* en *Franckrijck* gelijck zijn: Maer soomen de Hertoghdommen *Finland* en *Lapland* daer toe voeghd, dat dan 't Koninghrijck *Sweeden Italien* en *Franckrijck* t'saemen verr' overtreft.

De Grensen deeses Rijck zijn, nae 't Westen *Noorwegen*: Nae 't Noorden *Lapland* en *Bothnien*. Nae 't Ooste heeft het *Finland*, waer van het afgesonderd werd door de groote *Balthische* Zee-boesem; en *Lijfland*, waer van het door de Zee werd afgescheyden. Nae 't Suyden paeld het aen *Gothland*.

De Hoofd-Stad deeses Koninghrijcks, is, gelijck wy alreeds hebben geseghd, *Holm*, of *Stockholm*; soo van Natuer als door Konst boven maeten wel bevestighd.

GOTHIA, OF GOTHLAND.

G*Othland*, welck Landschap eenige in de *Hoogh-Duytsche* Spraeck willen *Gutland*, of *Goedland* noemen, werd van 't Ooste omvangen van den *Oceaen*, of de *Groote Zee*. Tegens't Weste van 't *Noorwegensche* Geberght, en een gedeelte des *Denemarckschen* Rijcks, genoemd *Scandia*. Tegens 't Noorden heeft het *Sweeden*, en tegens't Suyden wederom de Zee tot Grensen.

De voornaemste Steeden in *Gothland* zijn *Lodusia*, of *Lothusen*; wegens haere goede Haven seer beroemd. *Walburgh*; de Stad en 't Slot *Colmar*; zijnde seer Volck-rijck, en voorsien met een gantsch bequaeme Haven; en dan noch veel meer andere, onder welcke eenige den Hertoghlijcken *Titel* voeren.

FINLAND,

STroot nae 't Ooſten, Suyden en Weſten aen de Zee, van welcke het omringhd werd. Van *Muſcovien* vind het ſich afgeſonderd door den *Finniſchen* Zee-boeſem, en de Rivier *Palmo*. De Grens nae 't Noorden is *Weſt-Bothnien*; nevens *Carelien*. De beſte Steeden in dit Land werden gehouden te zijn *Abo*, aen d'*Uplandſche* Grenſen; en *Wiburgh*, aen 't uyterſte deeſes Landſchaps gelegen.

BODDIA, OF BOTHNIA.

DIt Landſchap werd gedeeld in *Ooſt* en *Weſt-Bothnien*, volgens de Stellingh van *Magnus*: Maer andere verdeelen 't in *Noord* en *Suydlijck-Bothnia*.

LAPLAND.

't LAndſchap *Lapland* ſtreckt ſich uyt van de *Sweedſche* Grenſen af tot aen de *Noord-Zee*. Hier ſtaet in aght te neemen, dat de Volckeren, welcke wat wijder nae 't Ooſten woonen, en *Dicklippes*, dat is, *Wilde Lappen* werden geheeten, den *Muſcoviſchen Czaar* Cynſbaer: Doch de ſoodaenige, die in 't Weſten *reſideeren*, en een gedeelte van *Schrick-Finland* beſitten, 't Gebied des Koninghs van *Sweeden* onderworpen zijn.

CARELIA;

OF *Corelia*, leghd over den *Finniſchen* Zee-boeſem; en ſtreckt ſich uyt tot aen d'*Ys-Zee*. De langhſte dagh in de Somer is hier van twintigh uyren en een halve. De Hoofd-Stad deeſes Lands werd genoemd *Kexiſtholm*; anders *Kexholm*.

Andere verdeelen 't Koninghrijck *Sweeden* in elf *Provintien*, of Landſchappen, in deſelve ſtellende elf Hertoghdommen en twaelf Graeffſchappen.

Nevens dien beſitten noch de *Sweeden* 't grootſte deel, jae by-nae 't geheele *Lyſtland*. Hebben noch daer-en-boven by de *Munſterſche* en *Oſnabrughſche* Vreede-handel onder haer Gebied gekreegen 't geheele *Voor-Pomeren*, nevens 't Eyland *Rugen*, *Wiſmar*, 't Aerts-Stight *Breemen*, met het Biſdom *Vehrden*.

Verders werd 't *Sweedſche* Koninghrijck verdeeld in ſeeckere Biſdommen; welcke voortijds ſeven in getal waeren, wanneermen't Aerts-Biſdom *Upſal* daer toe reeckend. Onlanghs is'er noch bygekoomen 't Biſdom *Wiburgh* in *Finland*. D'overige, boven de twee nu genoemde, zijn 't *Lincopinghſche*, 't *Aroſcoſiſche*, 't *Scarienſiſche*, 't *Streghneſiſche*, 't *Veximenſiſche*, en 't *Alboënſiſche* in *Finland*.

In 't Bidom *Upſal* werden geteld honderd en tſeventigh *Parochi* of Kerſpel-Kercken; wijl 't ſelve ſich uytſtreckt tot in *Lapland*, en oock *Finmarck* in ſich begrijpt, waer in aght groote *Parochien* zijn. In 't *Veximenſiſche* twee honderd en thien. In 't *Scarienſiſche* en *Lincopingſche* niet minder. 't *Streghneſiſche* heeft'er honderd. 't *Alboënſiſche* vyf honderd, welcke meerendeel gantſch Volckrijck werden bevonden: Gelijck dan in *Finland* eenige Kerſpelen zijn, die over

over de duyſend Huys-geſeetene, andere aght honderd, noch andere vyf honderd, maer ſommige een minder getal hebben. Dit nu is de ſom der *Parochien*, waer onder echer niet zijn gereekend veele Steeden en andere Plaetſen, welcke oock niet weynige der ſelver onder ſich bevatten.

Sweeden magh met goed reght geteld worden onder de vrughtbaerſte Landen tegens 't Noorden; inſonderheyd vermits het ſeer veele Granen voort-brengt. Boven dien heeft het noch veel Honigh, Silver; Koper, Lood, en't alder-beſte Yſer. Te *Salburgh* werd gantſch ſuyver Silver gegraven, 't welck met geenerley andere Metallen vermenghd is.

Daer benevens vindmen hier een ſeer groote menighte van allerley Viſſchen, welcke ſoo in de Zee, als in de Rivieren en Meiren gevangen worden.

Ondertuſſchen evenwel kanmen niet ontkennen, dat *Sweeden* aen veele plaetſen t'eenemael rauw, woeſt en Berghachtigh; wederom aen andere voght en Moeraſſigh is; derhalven aen ſoodaenige Oorden veel minder Koorn en ander Graen waſt, als tot noodwendigh Levens-onderhoud vereyſcht word.

De gantſche Streeck langhs den Oever tegens over *Lijfland* is omringd van hooge en ſteyle Rotſen, of Klippen: Derhalven men alhier met Scheepen dit Land niet kan naerderen. Evenwel kan men'er te voet aenkoomen, wanneer de Zee, door de geweldige groote koude, toebevrooſen leghd. Doch de reyſende Perſoonen hebben dan dit ongemack te verwachten, datſe, door de geduerige aenſchouwingh van de Sneeuw en 't Ys, bynae gantſch blind werden.

Echter heeft men oock aen eenige Plaetſen in 't Koninghrijck *Sweeden* groote vlacke Velden, waer op veel Pijn, Dennen en Eycken-boomen waſſen. D'overige Grondt, tuſſchen deeſe Boomen in, word bebouwd en bezaeyd.

't Ontbreeckt oock dit Geweſt niet aen Rivieren en Stroomen: Doch deſelve zyn gantſch niet Schip-rijck: 't Welck voornaementlijck daer door werdt veroorſaeckt, om dat in de gedaghte Wateren ſeer veele ſtucken van Boomen en meenighte van Klippen verborgen zyn, waer door de Scheepe niet ſonder groot perijckel deſelve konnen bevaeren. Daer-en-boven leggen de kleyner daer in vallende Beecken geduerende den meeſten tijd des Jaers bevrooren.

De Lught is hier doorgaens ſuyver en helder; dienvolgens oock geſond. Groſlijck dwaelen derhalven de geene, welcke ſich inbeelden, dat de gedaghte lught in dit Geweſt ſoo rauw; de koude ſoo ſcharp en gantſch doordringend moet zyn, datmen deſelve niet ſou konnen verdraegen.

Ondertuſſchen willen wy echter niet loogchenen, dat aen de weecke, ſompige en Moeraſſige Oorden de lught dick en niet weynigh ongeſond is, wegens de veel-voudige Nevelen en opſtijgende Dampen.

Anders werden hier, inſonderheyd by de Berghachtige en de Noordewinden onderworpene Plaetſen, Lieden van honderd tot honderd en twintigh Jaeren gevonden. Buyten twijffel ſoudenſe noch ouder worden, indienſe haer ſelven 't levenniet af korteden door haer t'eenemael onmaetigh ſuypen en ſwelgen.

GOTLAND is ſeer rijck in Koorn en andere Granen, Vee, Paerden, Zee en Stroom-Viſſchen; Deſgelijcks in Yſer, Loot, en op eenige Plaetſen oock in Silver. Men vind hier veel meer Graeſige Weyden, als in eenige der andere Noordſche Landſchappen.

FINLAND is luſtiger als 't anderſins eygentlijck ſoo genoemde *Sweeden*; 't welck het oock verr' overtreft in goedheyd, en overvloed van Graenen; vermits 't Land hier meerendeel effen, en niet ſoo Berghachtigh; oock niet ſoo ſompigh en Moeraſſigh is.

BOTHNIA kan, wegens d' onvruchtbaerheyd, wel niet geroemd worden; echter heeft dit Landſchap noch een ſonderlingen overvloed, niet alleen van Viſſchen, maer oock van Dieren. Welckers Huyden, of Vellen, in groote waerde werden gehouden.

In LAPLAND vind men geene Graenen; maer witte Beeren, nevens meer andere Dieren, in een groote meenighte.

D' Inwooners hebben hier geene Paerden: Maer in plaets der ſelver gebruycken de *Lappen* ſeeckere Beeſten, welckeſe Ren-Dieren noemen, zynde even ſoo groot als een Muyl-Eſel. Sy hebben Hayren als een Eſel; en Hoornen gelijck de Harten; behalven alleen datſe kleyner, en niet ſoo getackt zyn.

Deeſe Dieren draegen geenen Laſt op haeren Rugge, maer trecken de gelaedene Karren of Sleeden door de Sneeuw voort, met ſoodaenigh een behendigheyd, en ſonderlinge geſwindheyd, datmen binnen vier-en-twintigh uyren tijds honderd Mijlen weghs met deſelve kan afleggen.

Wanneer de Son in den Steenbock is, ſoo is 't in deeſe Oorden drie Maenden langh Nacht: Alhoewel men echter eenige weynige uyren een doncker ſcheemer-light gewaer werd.

De hedendaeghſche *Sweeden* zyn van Natueren ſterck van Ligchaem; en derhalven konnenſe een geen gheringe Krijghsmacht, ſoo wel te Paerd als te Voet, deſgelijcks oock ter Zee, by een brengen.

De Vreemdelingen, welcke tot haer koomen, pleegenſe met groote vriendſchap t' ontfangen: Verruylen, tegens ander Waeren, aen haer gedrooghde Viſch, Koſtlijcke Vellen, rauwe Huyden, Booter, Smeer, en verſcheydene Metallen.

Haere *Parochien* ſtaen hier en gintſch verſtroyd in de Boſſchen, of andere Plaetſen, welcke voor Onweeren verſeeckerd zyn, daer men oock bequaeme gelegentheydt en genoeghſaem Hout tot het bouwen der ſelver vind. Hier woonenſe met haere Beeſten onder 't ſelve Dack; en oeffenen haere Konſten of Handwercken, noodigh tot haer Onderhoud en Kleedingh. Dit is d' oorſaeck, om welckers wil in *Sweeden* ſulcke groote en Volckrijcke Steeden niet gevonden worden, als wel in andere Landen.

Al de Volckeren, de *Sweedſche* Kroon onderworpen, gebruycken twee ſeer verr' van malkander verſcheydene Spraecken. D' eene is de *Sweedſche*; welcke niet alleen de *Sweeden*, maer oock de *Gotthen*, *Noorwegers* en *Deenen* ſpreecken. D' andere is de *Finniſche*, welcke niet ſlechts in 't Groote Hertoghdom *Finland* (alleen eene *Provintie* uytgeſonderd, waer in de *Sweedſche* Spraeck geſproocken werd) maer oock in een goed deel van *Lijfland*, om *Revel* heenen, gebruyckelijck is. Ter laetſtgenoemder Plaetſen werden beyde deeſe Talen van de voornaemſte Lieden geoeffend.

De *Sweeden* zyn gantſch geſchickt en bequaem tot het leeren van allerley vrye en goede Konſten, gelijck oock tot Handwercken, en tot den Koophandel. De gedaghte Konſten, Wetenſchappen en Talen begrijpenſe ſeer geſwindelijck: Inſonderheyd de geene, welcke traghten, tot hooge Ampten en Waerdigheden verheven te mogen werden: Of oock middelen hebben, om te konnen

nen *Studeeren*. Deeſe Leeren de *Hoogduytſche* en *Latijnſche* Spraeck wel genoegh. D'*Italiaenſche* en *Franſche* vattenſe lichtelijck, maer de reghte uytſpraeck valt haer gantſch ſwaer.

Gemeenlijck zynſe van eenvoudige Seeden, gelijck gevonden werden aen de ſoodaenige, welcke ſich op Weereldlijcke ſaecken niet geſpitſt, en der Uytlanderen *Complimenten* en Cierlijckheden niet geſien hebben, om haere Gemoederen daer nae te vormen en te ſcharpen. Sy traghten oock nae geen hooge dingen, nae geen Eere-ſtaeten (wy ſpreecken van de meeſte meenighte) maer vernoegen ſich alſſe maer hebben moogen 't geen haer noodwendigh is.

Hier van daen koomd het oock, datſe niet meer Velds bebouwen, dan ſoo veel genoeg is, om haer haer nodigh Onderhoud op te brengen. Indienſe d' overtollige Boſſchen om verr' houwen, en Ackers daer van maecken wilden, ſoo ſoudenſe uyt deeſe bebouwde Aerde ſeer veel Koorn konnen winnen. Schoon oock 't ſelve eerſt in *May* wierd geſaeyd, ſoo ſou 't echter in *Auguſtus* rijp zyn, weegens de groote hitte van de Son; die, geduerende dien tijd, bynae onophoudelijck over haeren *Horizont* of Geſichteynder ſweefd. Doch ſy houden ſich daer meê te vreeden, dat 't geenſe alreeds hebben haer genoegh kan voeden.

Maer of ſchoon deeſe oude Eenvoudigheyd noch aen veele Plaetſen deeſes Geweſts in ſwangh gaet, ſoo hebben echter andere anderwegen niet weynigh van deeſen haer eertijds aengeboornen Aert afgelegd, door de derwaertskoomſt en bywooningh der vreemde Kooplieden; inſonderheyd der *Duytſche*, *Engelſche* en *Schotſche* Soldaten. Even hierom werd by haer oock niet meer gevonden de voorige Lightgeloovigheyd. Oock ſtaen nu haere Gaſthuyſen niet meer ſoo open voor de geene welcke geen geld in den Buydel hebben, alſſe wel eertijds deeden.

Evenwel hebben de *Sweeden* noch dit overgehouden van haer' oude Seeden, tot ſeer grooten dienſt der reyſende Perſoonen, datſe meerendeel gantſch weynigh, of bynae niets neemen van de gedaghte Reyſigers voor de Herbergingh, of d' opgediſchtede Spijs en Dranck.

Deeſe vrygevigheyd en Gaſt-vryheyd laeten inſonderheyd de Predicanten blijcken ontrent de geene die haer koomen beſoecken; hier in naevolgende de vermaeningh *Pauli*, welcke wil, datſe ſullen Herberghſaem zyn, en geerne meede deelen.

Voortijds waeren hier noch Dieven noch Rovers. Maer naerderhand en nu, wanneer tuſſchen de *Sweeden* en *Deenen* Oorlogh werd gevoerd, heeft de moedwil der uytlandſche Soldaten hier, gelijck anderwegen, deeſe Ravenkonſt, 'k meen de vryheyd des Rovens en Steelens, oock ingevoerd.

Dickmael pleegenſe de Baden te gebruycken. Yeder Gheſlaght is geen byſondere Plaets hier toe verordonneert, maer Mannen en Vrouwen ſitten vermomd door malkander.

't *Sweedſche* Vrouw-volck is gantſch Seedigh, verſtandigh, en voorſightigh. Onthouden ſich oock t' eenemael van Dronckenſchap. Haer Brood is van Koorn, zynde van tweederley ſlagh. 't Eene werd in *May*, 't andere in *November* geſaeyd. In *Auguſtus* ſaeyenſe de Weyt, zynde by haer de gebruycklijckſte ſoort. Tweederley Brood backenſ''er van, te weeten, uyt louter, en uyt vermenghd Koorn. De Garſt geluckt hier ſeer wel; en 't grootſte deel van deſelve werd gebruyckt tot Bierbrouwen: Welck Bier haren gemeenſten

ſten Dranck is: Alhoewel de rijckſte hier oock wel *Rhijnſche*, *Spaenſche*, *Franſche* Wijnen, Meede en Brandewijn drincken.

In diere tijden beeftmen hier ſomtijds Lieden gevonden, die haer Leven onderhielden met Brood, ghebacken uyt Meel, 't welckſe maeckten uyt Boombaſten: inſonderheyd van Pijn en Dennen-boomen; welcke Baſten, volgens haer voorgeven, van Natueren warm zyn, en de Maegh verſtercken. Soo datſe daer door niet alleen 't Leven behouden, maer oock daer van ſterck en geſond worden ſouden.

Vleeſch hebben de *Sweeden* in ſeer grooten overvloed; 't welckſe meerendeel pleegen te ſouten; niet alleen dat van Runderen en Swijnen, maer oock der Ganſen en andere Dieren.

Kalfs-Vleeſch eetenſe ſelden; maer dickmael varſſche, geſoutene en gedrooghde Viſch. Meerendeel laetenſe deſelve in de groorſte koude uytdrogen, ſonder eenigh ſout daer aen te doen.

't Vleeſch der delicaetſte Vogelen, als der Veldhoenderen en diergelijcke, is hier veel harder, als in de gemaetighde Landſchappen. Huls-vrughten kondenſe in groote meenighten hebben, indienſe deſelve behoorlijck wiſten te ſaeyen. Nu gebruyckenſe maer alleen witte Erweten, en eenige weynige Boonen.

Booter en Kaes zyn by haer in ſoodanigh een waerde en hoogh-aghtingh, datſe daer meê haer' Avondmaeltijden beginnen en eyndigen. De Boomvrughten aghtmen hier niet ſeer veel, alhoewelſe Peeren, Pruymen, Karſſen en Aerdbeſien genoeg hebben. De Kruyden en Keucken-gewaſſen ſpruyten tot twee of driemaelen toe in 't Jaer uyt d'Aerde voort, echter eetenſe niets liever als Kool, in Peeckel geleght; welckeſe dan voor de lange Winter ſpaeren.

De Kleedingh des gemeenen Volcks is gantſch flecht, en niet ſeer ongelijck die van de Boeren in *Lombardyen*, ſoo veel de vorm of geſtalte betreft. Evenwel hebbenſe oock Hoedekens en Kleederen van Leder en Bont, doch flechtlijck toegeright.

De Vrouwen in de Steeden, voornaementlijck te *Stockholm*, werpen over haere Rocken een ſeer lange van ſwarte Wol bereydede Mantel, met dighte Vouwen. D' Eedellieden Kleeden ſich gemeenlijck op de *Duytſche* manier. De Hovelingen volgen in haere Draght d' *Italianen* en *Francoiſen* nae.

Hare Huyſen (uytgenoomen de Kercken, welcke van Steen zyn) ſietmen in 't gemeen van Hout opgeright. Echter zijnſe beter, beſtendiger en *Durabeler*, als de *Poolſche* Veld-hutten. Ondertuſſchen vindmen eenige Steeden, welckers Huyſen van Steen zyn gebouwd. De Stoven, of Kagchels, zyn by haer ſoo gebruycklijck niet, als wel de Schoorſteenen.

De *Lappen* zyn in 't gemeen niet groot van Ligchaem, maer gantſch wacker, geſwind en welgeſchickt. Veel beeter Booghſchutters zynſe als de *Sweeden*. Sy draegen enge Kleederen; maer in de Winter bedeckenſe haere Ligchamen met Huyden van Zee-Kalveren. Somtijds wickelenſe ſich wel geheel in Beeren-Huyden, welckeſe boven 't Hoofd t' ſaemen naeyen, of toeknoopen; niets open laetende, als alleen yets ontrent haer oogen, om te mogen ſien. Deeſe haere woeſte wilde Draght heeft ſommige, haer alleen van verre geſien hebbende, in een valſchen waen doen vallen, en deſelve veroorſaeckt, haer te beſchrijven als Hayrige Menſchen.

Sy woonen alleen in laege Hutten, gedeckt met Boom-baſten, of Ried; doch

doch 's Somers in Tenten gelijck de *Tartaren*.

Dit Volck is boven maeten ſeer genegen tot de Jacht en Viſſchery, waer van ſy oock haer meeſte onderhoud trecken. Van haere Viſchvanghſt deelenſe haere Naebueren meê. De Plancken haerer Scheepen voegenſe niet met Nagelen of Klampen t'ſaemen, maer heghtenſe aen een met de Zenuwen of Peeſen der Wilde Dieren, en houtene Haecken. Sy hebben een gantſch ſonderlinge Spraeck; en onder haer zyn veele Toveraers, welcke voor geven, datſe te gebieden hebben over de Winden, Wolcken en 't Weêr. Dus veel van 't Koninghrijck *Sweeden*.

Byvoeghſel.

WAt voor harde en wreede Lieden d' Oude *Gotthen* voortijds geweeſt zyn, hoedanige Daeden ſy verright, en wat voor Invallen ſy gedaen hebben in *Italien*, *Spaenje*, en andere Geweſten van *Europa*, is genoegh bekend aen de gene, welcke maer een weynigh in de Geſchied-boecken ervaeren zyn. Echter zynſe niet ſoo woeſt en wild van Seeden geweeſt, als ſommige haer af beelden. Oock wijſen haere Wetten ons genoeghſaem aen, dat dit Volck reedlijck gemaniert was. Maer wijlſe door haere groote Veroveringen gantſch gehaet waeren, ſoo heeftmen haer over al leelijck ſoecken af te ſchilderen.

Sommige willen, dat onder haer een Wet was, meê brengende, dat niemand anders, als een vet en ſwaerlijvigh Man, tot haeren Koningh moght verkooren worden. Deeſe *Gotthen* hebben de *Deenen* en d' Inwooners van *Cherſoneſus Cimbrica* altijd een doodlijcken Haet toegedraegen. Haere Vrouwen trocken meê ten Oorlogh, en voghten nevens de Mannen.

Sy aenbaeden den God *Thoron*, als den maghtiſten aller Goden. Hy had een Kroon op ſijn Hoofd, een Scepter in de Hand, en twaelf Kroonen rondom hem. Men meend, dat het *Jupiter* was, vermits deeſe *Noordſche* Volckeren den Donderdagh ſeer Godsdienſtigh vyerden: welcken Dagh *Jovi* was toegeeygend. 't Geen dit gevoelen noch meer verſterckt, is, datmen noch hedenſdaeghs in *Sweeden* den Donder, Blixem en Onweer noemd 't *Gerammel van Thoron*.

Nevens noch meer andere Goden haddenſe oock *Roſtarus*, die in Menſchen-bloed ſoodaenigh een behaegen had, datmen hem, wanneer 't Volck ten ſtrijde trock, beloofde de Zielen der geene, daerſe tegens ſouden veghten.

De *Finlanders* hebben een ſonderlinghfeldſaeme Spraeck; waer van wy, om ſulcks te doen ſien, maer alleen eenige weynige woorden ſullen voorſtellen. *Iumal* beteeckend God. *Ichminen*, Menſch. *Koing*, Koningh. *Ma*, Aerde. *Caupungi*, Stad. *Honich*, Huys. *Latwa*, Schip. *Coira*, Hond. *Petwa*, Dagh. *Paha*, Quaed. *Leipa*, Brood. *Juſtho*, Kaes.

WIT-RUSLAND, OF MUSCOVIEN.

RUsland, of *Wit-Rusland*, 't welckmen oock, wegens des ſelven Hoofd en *Reſidentie*-Stad *Muſcouw*, leggende midden in 't Land, gemeenlijck *Muſcovien* pleegh te noemen, is eene der uyterſte Deelen van *Europa*, grenſende aen *Aſia*; en van een ſeer wijd begrijp. Want 't ſtreckt ſich in de lenghte uyt op dertigh *Graeden*, of vier honderd en vijftigh *Duytſche* Mijlen; in de breedte op ſeſthien *Graeden*, of honderd veertigh der ſelver Mijlen.

't Heeft (inſonderheyd wanneer men ſien wil op 't geen, 't welck tegenwoordigh begreepen is onder de Heerſchappy des Groot-vorſts, of *Muſcoviſchen Czaars*) ſijne Grenſen nae 't Noorden over den *Circulum arcticum* geſet, welcke aldaer van d' *Yſ-Zee* tegens t Ooſten, en van de groote Rivier *Oby*, loopende door 't *Nagayiſche Tartaryen*, werden beſlooten. Aen 't Suyder-deel heeft het de *Crimmiſche*, of *Precopenſiſche Tataren*: Nae 't Weſten *Litthauwen*, *Polen*, *Lijfland* en *Sweeden* tot Naebueren.

't *Ruſſiſche* Rijck werd afgedeeld in verſcheydene Vorſtendommen en *Provintien*. Onder deſelve is voortijds d' eerſte en voornaemſte geweeſt 't Vorſtendom *Wolodimer*, of *Uladimer*, gelijck het ter deeſer tijd werd geheeten; geleegen tuſſchen beyde de Rivieren *Wolga* en *Occa*: Alwaer noch te vinden is een oude Stad en Kaſteel van dien ſelven Naem; gebouwd van den Groot-vorſt *Wolodimer*, in 't Jaer *Chriſti* 928. zynde oock van hem en de volgende Groot-vorſten gebruyckt geworden ter *Czaarſche Reſidentie*-plaets; tot dat den Groot-vorſt *Danilow Michaelowitz* de Hofhoudingh van daer weghgenoomen, en nae *Muſcauw* verleghd heeft.

D' andere Vorſtendommen hebben voortijds haer eygene Vorſten en afgeſonderde Heerſchappyen gehad. Nu zynſe geſaementlijck, en de meeſte door den ſoo ſeer bekenden *Tyran Ivan Waſilowitz*, den *Czaarſchen* en *Muſcovitiſchen Scepter* door Krijghs-dwangh onderworpen gemaeckt.

Door deeſe Landen en *Provintien* loopen ſeer treflijcke, wijd-uytgeſtreckte en Schiprijcke Stroomen, welckers gelijcke nauwlijcks aen eenige andere Plaetſen gevonden worden. De voornaemſte der ſelver zyn de *Wolga*; de *Niper*, of *Boriſthenes*, een voortreflijcke Vloed, ſcheydende *Rusland* van *Litthauwen*, en ſigh ſtortende in den *Pontum Euxinum*, of de *ſwarte Zee*: De *Dwina*, welcke by *Archangel* in de *witte Zee* uytloopt. D' *Occa* en *Muſca* zyn oock taemlijcke Stroomen; doch wat kleyner als de drie voorige. Veel andere geringer gaen wy voorby; welcke d' Inwooners deeſes Geweſts goede Middelen tot haer onder-

ND,

N.

noch te vinden
eel van dien sel-
an den Groot-
áer *Christi* 928.
en de volgende
t geworden ter
ts; tot dat den
Michaelowitz de
veghgenoomen,
d heeft.
ommen hebben
Vorsten en afge-
en gehad. Nu
n de meeste door
Tyran Ivan Wa-
en *Muscovitischen*
angh onderwor-

n *Provintien* loo-
jd-uytgestreckte
n, welckers ge-
eenige andere
den. De voor-
de *Wolga*; de
en voortreflijcke
land van *Litthau-*
n den *Pontum Eu-*
Zee: De *Dwina*,
de *witte Zee* uyt-
zyn oock taem-
wat kleyner als
andere geringer
ke d'Inwooners
iddelen tot haer
onder-

RVSSIE
BLANCHE
ou
MOSCOVIE
Par N. Sanson
de Fils Geog.
du Roy
Mourmanskoi More
OCEAN SEP
Nort Cap
Warthuys
EST.
DE
DANE:
MARK
MANSKOI
Kola
Petzorke
Kolgu
CCandenos
TERSKOI:
Tochena
LEPORIE.
Bell
Kandalax
Ombos
LEPORIE.
LAMO:
Bella Moro
Kielis
KOI:
M. Blanche
S. Michel
Archangel
ESTATS
DE
CAR GA
POL
FINLANDE.
Kexholm
Cargopol
SVE:
Wyborg
Borgo
Helsingfor
No:
Ladoga
lac
Oresca
Kexholm
WOLOGDA
Totma
G. de Finlan
VOLGO:
Bie:
Wologda
Ladoga
Rauel
Narue
IN GR
Rubzero
LEGEN.
DE
Nowogrod Welki
IAROS:
LIVO:
Pleskow
WE
LIXI.
Rasen
WOLODI:
MERIE.
MOSCOVIE.
Moskow
Biela
Smolensko
REZAN.
Borisfow
Mcislaw
Worotin
Isbeska Michalof
POLO:
ROTIN.
Zaleszie
Mzary
Ourusua
Zytomiers
PETIT E TARTARIE.
Isbec
GNE.
Breslaw
Asof
ou
Tana
Mer de Zabaque
Palus Mæotis
PETIGORI.
30
40
50
60
70
60
50

TRIONAL.
GRANDE TARTARIE
Niaren More
Nova Zemla
TINGOESI.
SAMOIEDÆ.
Olsvygorod
Zergolia
Tasetsorgo
VOGULI
CHI.
OBDORA
GIVS TIVSKI.
PETZORAI
Petzora R.
Pustozioro
Pesem
Tura
Tooma
Iargoticum
HVGRITZCHI.
LOPPI.
Pegmangorod
Petzora R.
Iephanim
SIBERIA.
Tobolsk
Narim
Besovia
LVCO.
Morgan
Seisengorod
SERPO.
NOVEZI.
CALAMI.
Calami
Tumen
Congoshoia
MORIA.
PERMIA.
Pellim
Pega Horda.
Welika Perm
Viatka
Orlow
Peschera
Lopin
Slowoda
Cosmodemiansk
CAZAN
ROYAV.
Belozer
Nischnego nova
Alatyr
SCIBANSKI.
Cosaga
Tebusch
Ribensk
Marmores
Bulgar
Caruarvod
COSASKI.
VAGHI
BVLGAR ROY.
MONTANI.
Cumeni Cur
NAGAIA HORDA.
Samara
ROYAV
Poley Cur
KOL
MACKI.
TARTARIE DESERTE.
CAN.
Tzaritzin
Astrakan
TVRCMEN
MER CASPIENNE
A. l'Winter sculp.

onderhoud verſchaffen, ſoo wel door de bequaemheyd om haeren Koophandel te drijven, als ter oorſaeck van de ſeer rijcke Viſchvanghſt.

Hier ſtaet aen te mercken, dat al deeſe Wateren haeren oorſprongh hebben, niet (gelijck anders gemeenlijck geſchied) uyt de Bergen en Rotſen, welcke in dit geheele Groot-Vorſtendom niet te vinden zyn, waer uyt de Meiren, Moeraſſen, en ſandige Oorden.

In dit *Rusland* vindmen veele Groote en nae haere wijs heerlijcke Steeden, onder welcke de voornaemſte zyn *Muſcauw*, *Groot-Newgard* (anders *Groot-Novogrod*) *Pleskauw*, *Archangel* (een ſeer groote Hanſee en Koopſtad) *Twere*, *Torſock*, *Reſan*, *Tula*, *Cologa*, *Roſtow*, *Pereſzla*, *Jareſzlauw*, *Uglitz*, *Walchda*, *Vladimer* (of *Wolodimer*) en *Stara Ruſſa*, van welcke Stad, gelijck eenige meenen, *Rusland* ſijnen Naem ſou voeren. Dit zyn de voornaemſte Steeden deeſes Geweſts: Maer behalven deeſe nu genoemde zijn'er noch veele kleyner; deſgelijcks ſeer veele Vlecken, en een ontelbaere meenighte van Dorpen.

In de Steeden zyn hier en gintſch veele Kaſteelen, doch meerendeel, gelijck oock de Steeden ſelfs, gebouwd van overmalkander en op eengeleyde Houten en Balcken; ſoo datſe tegens Brand en Brandſtighters ſeer quaelijck verſeeckerd zyn.

Anders vind men hier en daer in't *Caſaniſche*, *Aſtracanſche* en andere den Groot-vorſt onderworpene gedeelten van *Tartaryen*, goede Steeden, welcke wy echter hier met Stilſwijgen voorby gaen, wijl deſelve niet eygentlijck tot *Rusland* behooren.

Belangende *Muſcauw*, de *Reſidentie* en Hoofd-Stad des geheelen Groot-Vorſtendoms, deſelve is wel waerdigh, dat wy daer van een breeder gewagh maecken.

MUSCAUW.

DEeſe Stad heeft dien Naem bekoomen van de Beeck *Muſka*, welcke door deſelve aen 't Suyder-deel heenen loopt, en de roode Muer beſtrijckt. De *Polus*-hooghte is hier vijf-en-vijftigh *Graden Latitudinis*.

De Stad leghd in 't midden, en gelijck als in den Schoot des Lands. De *Muſcoviters* reeckenen, datſe allerweegen honderd en twintigh Mijlen van de Grenſen af leghd; doch de Mijlen zijn aen alle Plaetſen niet even gelijck.

Haere grootte, in aenmerckingh van den Omkreytz, is van ontrent drie *Duytſche* Mijlen: Voortijds ſouſe noch wel eens ſoo groot zijn geweeſt: Maer ontrent 't Jaer *Chriſti* 1571. by den grooten Inval der *Crimmiſche* of *Precopenſer Tartaren*; en wederom in't Jaer 1611. isſe van de *Polen* tot op 't Slot nae t'eenemael afgebrand geworden.

De Woon-huyſen deeſer Stad zijn opgebouwd van Hout, of over een op malkander gevoeghde Dennen-Balcken; uytgeſonderd der groote Heeren; gelijck oock van eenige der rijckſte Kooplieden en *Duytſchen*; welcke op haere Gronden Pallayſen van Steen hebben opgeright. De Daecken zijn van Berderen, overleyd met de Baſten van Barken-boomen, of oock gedeckt met Sooden: Waer door dan niet weynigh groote Vyer-branden koomen t'ontſtaen; jae ſoo dickmael, dat'er noyt een Maend, en ſeer ſelden een Weeck voor by loopt, waer in niet een deel Huyſen, ſomtijds oock, wanneer de Wind ſterck waeyd, geheele Straeten tot Aſch ter neer vallen. Tot tegenſtand van ſoodanige Onheylen zijn de *Strelitzen* en ſeeckere Waghten verordonneert, welckers plight is, den voortgangh van 't Vyer te ſtuyten.

Tot de Leſſchingh gebruycktmen noyt Water, maer de naeſt aen den Brand ſtaende Huyſen werden ter neer geworpen, op dat het Vyer van ſelfs ſijne kraght verlieſen, en alſoo uytgaen moght. Ten deeſen eynde moet elck Soldaet en Waght-doende Perſoon 's naghts een Byl by ſich draegen.

Op dat nu de geene, die in de Steene Pallayſen en Verwelffels woonen, in tijd van Brand voor 't aennaerderende Vyer bevrijd moghten blijven, ſoo zijn aen deſelve gantſch kleyne Venſter-openingen gemaeckt, welcke niet met houte Berderen, maer met yſere Plaeten geſlooten werden. De geene, die haere Huyſen of door Brand of door Neerwerpingh verlieſen, konnen haeſt weer aen nieuwe geraecken. Want buyten de witte Ringh-muer hebbenſe een Huys-marckt, daer ſeer veele Huyſen ſtaen, ten deelen gantſch opgeright, ten deelen op d'aerde neerleggende. Deſe kanmen koopen, en met weynige Onkoſten doen in een voegen ter plaets daer men wil.

De Straeten zijn hier breed; doch in den Herfſt-tijd en by regenaghtig Weêr ſeer morſſigh, diep en ſlijckerigh: Derhalven de meeſte met ronde Houten of Balcken, nevens malkander geſchickt, beleghd zijn, op dat men over deſelve, als over Bruggen, moght voort-geraecken.

De geheele Stadt verdeelenſe in vier Kreytzen, of Wijcken. D'eerſte werd genoemd *Kitaigorod*, dat is, de Middel-Stad, wijl deſelve de middelſte plaets inneemd. S'is omringhd van een dicke, roode Steene Muer, welcke van haer *Craſana ſtenna* werd geheeten. Aen 't Suyder-deel werdſe omſlooten van de Beeck *Muſka*: Aen 't Noorden van de Beeck *Neglina*, welcke aghter 't Slot ſich vereenighd met de *Muſka*.

By-nae de helft deeſer Kreytz werdt beſlaegen van 't groot Vorſtlijck Slot *Kremelin*; zijnde ſoo wijd uytgebreydt als een taemlijcke Stad in haeren omvangh. Oock omringhd met drievoudige Steene Mueren, en een diepe Graght: Daer-en-boven ſeer wel voorſien ſoo van goed Geſchut als van weerbaere Soldaeten.

In deeſe Wijck zijn veele koſtlijcke van Steenen opgerightede Gebouwen, Pallayſen en Kercken te vinden, welcke van den Groot-Vorſt, *Patriarch*, de voornaemſte Rijcks-Raeden en Heeren of bewoond of beſoght worden. Deſgelijcks twee Kloofteren, vervuld met Monicken en Nonnen.

De SteeneKerken zijn vyftig in getal. Onder deſelve zijn de voornaemſte en grootſte *Troïs*, die van *Maria* en *Michaël* (in deſe hebben de *Czaars* of Groot-Vorſten haere Begraefniſſen); en dan de *Nicolai* Kerck. Eene der ſelver heeft ter linckerhand een groote Poort van twee Vleugelen, met dick Silver t'eenemael overtrocken.

Deeſe Kercken, gelijck oock in 't gemeen alle andere door 't geheele Land, welcke van Steen zijn gebouwd, hebben vyf witte Thoornen; en op yeder der ſelver een drievoudigh Kruys. Op 't Slot zijn deeſe Thoornen met gladde dick-verguldede Platen overtrocken; 't welck by heldere Sonne-ſchijn een ſeer ſchoonen glantſch veroorſaeckt, en daer door de Stad van buyten af een heerlijcke Aenſienlijckheyd geeft

Midden op de Plaets *Kremelin* ſtaet den hooghſten Thoorn, genoemd *Ioan Welike*, dat is, groote Jan, deſgelijks overdeckt met dick verguldede Plaeten, en vol Klocken hangende. Nevens den ſelven ſtaet een anderen Thoorn, waer in de ſeer groote Klock hanghd, die by de ſes-en-dertigh duyſend ponden ſou wegen. Deſelve werd geluyd op een groote Feeſtdagh; of wanneer aenſien-

lijcke

lijcke Geſanten ingehaeld, of oock tot opentlijcke *audientie* opgevoerd worden. De Luyers, of Klock-treckers, ſtaen beneden op de Plaets, en zijn vier-en-twintigh in getal, ſomtijds noch meer. Want van beyde de ſijden des Thoorns hangen twee lange Touwen af, aen welcke onder aen veele kleyne Touwen zijn gemaeckt, waer aen ſoo veele Perſoonen trecken konnen.

Om't geweldigh ſlingeren des Klocks, en ter dier oorſaek't gevaer des Thoorns te verhoeden, ſoo moet deſelve maer een weynigh beweeghd worden. Even hierom ſtaen eenige Perſoonen by de Klock, die de Klepel moeten te hulp koomen.

In de Ringh-muer van deeſe ſelve Wijck ſtaen oock de Schat-kameren, *Proviand* en Pulver-Huyſen van ſijne *Czaarſche* Majeſteyt.

Buyten 't Slot, ter rechterhand van de groote Slot-Poort, ſtaet de gantſch konſtigh-gebouwde Kerck *S. Troïn*, wiens Bouw-Meeſter, nae dat hy dit heerlijck Werck vervaerdighd had, door den *Tyran* van ſijn oogen beroofd wierd, op dat hy geen andere diergelijcke ſou mogen maecken.

De tweede Kreytz der Stad noemenſe *Zaargorod*, dat is, Koninghs-Stad. Deſelve leghd in de *Figuer* van een halve Maen. Is oock omringhd met een ſtercke Steene Muer. De Beeck *Neglina* loopt'er midden door heenen.

In deeſe Wijck woonen veele Heeren en *Muſcovitiſche* Vorſten, *Sinbojaren* of Edelliedeu; voornaeme Burgers en Kooplieden, welcke gintſch en herwaerts door 't geheele Land haeren handel dryven. Deſgelijcks allerley Handwerckers of Ambaghts-lieden, en inſonderheyd Backers.

Hier zijn oock de Koorn en Meel-Winckels, Vleeſch-bancken, Beeſte-Marckt; Bier, Meede en Brandewijns-Kroegen te vinden. In even deeſe Wijk of Kreytz is de Paerde-Stal van ſijne *Czaarſche* Majeſteyt. Deſgelijcks't Giethuys, waer in veele Metale Stucken Geſchuts en groote Klocken werden gegooten.

De derde Kreyts der Stad *Muſcauw* werd genoemd *Skorodom*. S'is d'uyterſte welcke ſich nae 't Ooſten, Noorden en Weſten aen *Zaargorod* uytſtreckt. Voortijds heeftſe vyf *Duytſche* Mylen in haeren Omkreyts gehad. De Beeck *Jaguſta* loopt'er door heenen, en vereenighd ſich met de *Muſca*.

In 't ſelve deel der Stad is de Hout en Huyſen-Marckt, daermen een Huys koopen, en binnen twee daegen tijdts opgeright hebben kan, aen ſoodaenigh een Plaets van de Stad alsmen begeerd; wijl de Balcken alreeds in malkander gevoeghd zijn, en alles voorts ſoodaenigh afgepaſt is, datmen 't Hout maer alleen 't een op 't ander behoefd te leggen, en met Mos dight te maecken.

't Vierde Deel der Stad werd geheeten *Streliza Slawoda*, en leghd aen 't Suyder-deel, over de Beeck *Muſka*, nae *Tartarijen* toe, omringhd met Plancken, als met een Staecketſel; deſgelijcks oock met Bolwercken van Hout.

Deeſe Kreytz werd bewoond van de *Strelitzen*, of Soldaeten, zijnde in den dienſt van ſijn *Czaarſche* Majeſteyt, gelijck oock van ander gemeen Volck.

Binnen en buyten de Ringh-Muer der Stad *Muſcauw* zijn ſeer veele Kercken, Kapellen en Kloſters. Der ſelver getal werd begroot op meer als twee duyſend. Want men ſiet by-nae om 't vyfde Huys een Capel, vermits een yeder groot Heer ſigh een eygen Bedehuys laet bouwen, en een eygene Paep op ſijne koſten onderhoud; alleen met de ſijne den Gods-dienſt daer in verrightende.

ARCHANGEL.

DEeſe Stad werd eygentlijck *S. Michaël Archangel*, maer in 't gemeen van de *Ruſſen Archangel* genoemd. Sy leghd hoogh nae 't Noorden, in 't Landſchap *Dwina*, aen de Rivier van dien ſelven naem, ter plaets daer deeſe Stroom ſich verdeeld, 't Eyland *Podeſemski* omloopt, en ſich in de witte Zee begeeft.

De Stadt, en d'Invaert tot deſelve, is niet ſeer oudt. Want voor heenen zijn de Scheepen in de lincker-arm der *Dwina* by *S. Nicolai* Klooſter ingeloopen; waer van daen oock deeſe Aenvaert *S. Nicolai* Haven wierd geheeten. Maer vermits door 't aenwoelende Sand de Mond der ſelve geſtopt was geworden, doch die van de rechter-arm dieper was, ſoo heeft men oock deeſe meer beginnen te gebruycken, en aen deſelve de Stadt *Archangel* gebouwd. Welcke wel niet ſonderlingh groot, maer echter, wegens den grooten Koop-handel, die hier over de Zee werd gedreeven, ſeer beroemd is.

Want yeder Jaer koomen hier aen *Hollandſche*, *Engelſche*, en *Hamburghſche* Scheepen met allerley Waeren. Ontrent deſelve tijdt maecken ſich oock de Koop-lieden in 't Land, inſonderheyd de *Duytſche*, in *Muſcauw* woonende, daer heenen, en trecken in de Winter met haere Waeren op Sleeden weer te rugg' nae huys.

In dit Groot-Vorſtendom is de Lught, 't Weêr en den Aert des Lands, wegens de menigerley en wijd van malkander gelegene *Provincien*, welcke verſcheydene *Climaten* hebben, niet eenerley.

Wat de *Muſcovitiſche* en aengrenſende Landſchappen betreft, in 't gemeen is hier een friſſche Lught; en men heeft voor deeſen hier weynigh hooren ſpreecken van groote Sterften, of Peſtilentiale Kranckheden. Gemeenlijck vind men hier oude Lieden, en onder deſelve veele van ſeer hooge Jaeren.

's Winters is doorgaens in geheel *Rusland* ſoo een groote Koude, datmen ſich nauwlijcks daer voor weet te bergen. 't Is hier gantſchlijck geen ſeldſame noch ongewoone ſaeck, dat d'een en d'ander perſoon de Neus, of d'Ooren, of de Handen, of de Voeten afvrieſen.

Maer ſchoon de Winter-koude hier ſoo geweldigh groot is, echter koomd Kruyd en Loof in de Lente-tijd ſeer geſwind voort, ſoo dat het in vroegheyd des Waſdoms en rijp-werdingh voor d'Aerd-gewaſſen in *Duytſchland* niet behoefd te wijcken. Want wijl hier altijd een ſwaere Sneeuw valt, ſoo werd den Aerd-bodem daer door als met een dick Kleed overdeckt, en voor de grimmige Koude genoeghſaem bewaerd.

Soo ſterck nu als 's Winters de Koude is, ſoo groot is daer tegens 's Somers de Hitte; welcke de reyſende Lieden t'eenemael beſwaerlijck valt, niet alleen over dagh, wegens de Sonne-ſtraelen, maer oock inſonderheyd wegens de meenighte der Muggen, welcke door de Son verweckt worden in de Moeraſſige, jae in by-nae alle Plaetſen van geheel *Rusland*, van welcke men dagh noch nagt ongequeld kan blijven. Ter deeſer oorſaeck moetmen ſich over nagt dight by een Vyer, of onder een Muggen-Net leggen, om van dit ongemack bevrijd te zijn.

Of nu wel dit wijd uytgeſtrekte Land gintſch en herwaerts veele Boſſchen vol Houts heeft, beſtaende meerendeel in Dennen, Barcken en Haſel-boomen, oock veelerwegen woeſt en Moeraſſigh is, ſoo is 't echter wegens de goedheyd

des

des Aerdrijcks, wanneer 't maer een weynigh bebouwd werd, boven maten vrughtbaer.

Aen eenige Oorden deeſes Geweſts, daer't Koorn niet werd afgehaeld, of nae andere Plaetſen vervoerd, werdt niet meer Lands bebouwd, als d'Inwooners voor een Jaer tijds van nooden hebben. Niets leggenſe ten voorraed op, wijlſe Jaerlijcks van een rijcken Ooghſt verſeeckerd zijn. Dit is d'oorſaeck, dat ſoo veel treflijcke en vrughtbaere Ackers woeſt werden gelaeten.

Honigh en Waſch, welcke beyde dingen ſy over al in de Boſſchen met hoopen vinden, zijn hier ſoo overvloedigh, daiſe niet alleen genoegh hebben tot het maecken van haere Meede en Waſchlighten, welcke tot het gemeene Nut en den Gods-dienſt werden aengewend, maer oock groote parthyen verkoopen, welcke nae andere Landſchappen werden verſonden.

Geheel *Rusland* is allerwegen (behalven 't geen door uytbrandingh tot Ackeren is gemaeckt) gelijck als met Boſſchen en Wilderniſſen overdeckt. Even hierom vind men hier veele Vogelen en Wilde Gedierten. Wijl 't Gevleugelt Wild hier in ſulck een groote meenighte is, ſoo werd het van d'Inwooners niet ſeer veel geaght. Hanen; Bergh, Haſel en Veld-hoenderen; wilde Ganſen en Endvogelen kanmen van de Boeren voor een geringh Geld bekoomen. Kraenen, Swaenen, en kleyne Vogelen, als Lijſters, Leeuwercken, Vincken, en diergelijcke, welcke hier met groote hoopen te vinden zijn, werden niet ſoo veel verwaerdighd, datmen haer ſou willen vangen, of ter ſpijs gebruycken.

De *Muſcovviters* zijn in 't gemeen dicke en ſtercke Lieden, van Huyd en Natuerlijcke Verwe d'andere *Europæers* gelijck. Seer veel houdenſe van lange groote Baerden en dicke Buycken. De geene, welcke met deeſe *qualiteiten* begaeft zijn, zijn by haer boven alle andere in een groot Aenſien. Soodaenige perſoonen onder de Kooplieden gebruyckt ſijne *Czaarſche* Majeſteyt gemeenlijck, om hem op te paſſen by d'openbaere *Audientien* der Geſanten, meenende, dat hy zijn Majeſteytſche Aghtbaerheyd en Aenſienlijckheyd hier door grootlijcks vermeerderd. De Knevels laetenſe langh over den Mond neerwaſſen. Alleen haere *Popen*, of Prieſters, draegen 't Hoofd-hayr langh, ſoo dat het tot over de Schouderen afhangd: Maer d'andere hebben't al t'ſaemen kort af-geſneeden. De groote Heeren laeten 't gantſchlijck met een Scheermes af-ſchrabben; en houden deeſe gladde kaelheyd voor een groot Cieraed.

De Vrouws-perſoonen zijn van een middelmatige grootte; in 't gemeen van een ſeer goede geſtalte; teder van Aengeſight en Ledemaeten. In de Steeden blankettenſe ſich geſaementlijck, 't welck ſoo gantſch grof toegaet, dat het ſchijnd, als of men met een hand vol Meel haer over 't Backhuys geſtreecken, en met een Pinſeel de Wangen rood geverwd had. Deſgelijcks ſmeerenſe oock de Wenckbrauwen en't Hayr der Oogen ſwart of bruyn.

Wanneermen de *Ruſſen* aenmerckt nae haere Gemoederen, Seeden, en gewoonlijck Leven, ſoo zijnſe billijck onder de *Barbariſche* Volckeren te reeckenen. Want ſy beminnen geene hooge Wetenſchappen noch Vrye-Konſten; veel min hebbenſe luſt, om ſich in deſelve t'oeffenen. Sy zijn, ſoo veel 't Verſtand betreft, ſcharpſinnigh, loos en doortrapt genoegh: Doch dit haer Vernuf leggenſe niet ſoo ſeer aen, om nae Deughden en een goede lof te ſtreven, als wel, om daer door haer eygen voordeel

te

te ſoecken, en haere begeerten te vergenoegen.

Haere ſcharpſinnigheyd en ſonderlinge liſt gevenſe, onder meer andere dingen, genoeghſaem te kennen in haere Handelingen, koopen en verkoopen. Hier in weetenſe allerley Voordeelen, ſtreecken en treecken te bedencken, om haeren Naeſten te voor-koomen, of te bedriegen. Die haer ſou willen overliſten, moeſt gewiſſelijck goede Harſſenen hebben. Want vermitſe ſeer gewoon zijn de waerheydt te ſpaeren, en daer-en-boven vol arghwaen ſteecken, ſoo willenſe oock andere ſelden geloof geven. Indien echter yemand haer bedri-gen kan, den ſelven roemenſe hooghlijck, en houden hem voor een Meeſter.

Ter deeſer oorſaeck hebben eens eenige *Muſcovitiſche* Kooplieden eenen *Hollander*, die haer in ſeeckere Handelingh had over-liſt, welck bedrogh een vry groote ſom geldsbedroegh, ernſtigh gebeeden, dat hy in haer geſelſchap treeden, en haeren Medgeſel in den Koop-handel zijn wou, vermits hy ſulke Meeſterlijcke greepen wiſt; verhoopende, dat haer, door 't geſelſchap deeſes Mans, groot geluck ſou toe-koomen.

Ondertuſſchen is dit als wat ſeldſaems aen te mercken, naedienſe 't Bedrogh niet voor een geval van *Conſcientie*, maer veel meer voor een kloeck bedrijf en roemlijck ſtuck houden, dat nochtans veele der haere voor ſonde aghten, wanneer yemand in 't betaelen van eenige Waeren of Schuld door vergiſſingh haer te veel gaf, datſe 't overſchot hem niet weer te rugg' ſouden geven. Dit geſchied, ſeggenſe, uyt onwetenheyd, en tegens den wil des geenen die te veel heeft geteld: Derhalven is 't by haer een Dief-ſtal; maer 't Bedrogh niet, wijl't ſelve geſchied met wil en bedaghtſaemheyd des geenen die bedroogen werd. Want (meenenſe) die tot den Koop-handel, of eenige andere ſaeck geen vernuf, voorſightigheyd en beleyd weet te brengen, moet ſigh deſelve niet onderneemen.

In 't gemeen zijn de *Muſcoviters* een gantſch twiſt-ſughtigh Volck, vallende met onſtuymige en harde woorden als Honden op malkander aen. Men hoord haer hier en gintſch op de ſtraeten ſchelde, en als booſe Wijven tegens een tieren; met ſoodaenigh een yver, dat de geene, welcke haere manieren onbekend zijn, niet anders konnen dencken, offe ſullen malkander terſtond in 't Hayr vallen. 't Koomd echter ſeer ſelden tot ſlaegen: En alſe immers tot daedlijckheyd willen geraecken, ſoo gaenſe d' een d' ander met vuyſten te keer: Stooten oock malander met hun uyterſte kracht in de ſijde, en op de Schaemelheyd.

Groote Hoflijckheyd en eerbare Seeden behoefdmen by haer niet te ſoecken. Sy ontſien ſich gantſchlijck niet, 't geen de Natuer nae den Eeten van boven en onder pleegh te wercken, een yeder te doen hooren en riecken. Vermitſe oock veel Knoploock en Ajuyn gebruycken, ſoo valt haere tegenwoordigheyd niet weynigh beſwaerlijck aen de geene, welcke deeſe ſtanck niet gewoon zijn.

Vermitſe geheel onervaeren zijn in allerley roemlijcke Wetenſchappen; ſich weynigh bekommeren over de gedenck-waerdige Daeden en Geſchiedeniſſen der Oude, en haerer Voorvaderen; daer-en-boven ſich niet begeerig vinden, om na te vorſſchen de gelegenheden, ſeeden en gewoonten der vreemde Volckeren, ſoo hoordmen in haere t'ſaemenkoomſten niets met allen van deeſe dingen ſpreecken.

Haere meeſte Reden-voeringen gaen ontrent de Saecken, tot welcke haere Na-

Natuer en gemeene levens-wijs haer aenleydingh geven, naementlijck, van Welluſtigheden, ontughtige Geylheyd, en andere ſchendlijcke laſteren; welcke ten deelen van haer ſelfs, ten deelen van andere zyn begaen. Haer benevens vertellenſe allerley lightvaerdige Fabulen. Die de groofſte Klughten en dertelſte Narre-potſen weet voort te brengen, ſich oock met oneerlijcke gebeerden daer nae kan ſchicken, is den beſten en aengenaemſten onder haer. Hier op doelen oock haere Danſſeryen; welckeſe ten deelen verrighten met ſeer dertele beweegingen der Leeden.

Den onbetaemlijcken en Beeſtlijcken Laſter der Dronckenſchap is by deeſe Volckeren in allerley Standen, Geeſtlijcke en Weereldlijcke, hooge en laege, Mannen en Vrouwen, jonge en oude perſoonen, ſoo t' eenemael gemeen, dat, wanneermen haer hier en gintſch op de ſtraeten ſiet leggen, wentelende in Spuygh en dreck, ſulcks niets met allen geaght werd, als zynde een daeghlijckſche gewoonte.

Indien eenigen Voerman ſoo een vol Varcken bejegend, en hy kennis aen dien Dronckenen heeft, ſoo werpt hy hem op ſijnen Wagen, en voerd hem nae ſijn Huys, alwaer 't Vraght-loon hem betaeld werd.

Geene gelegenheyd, om een goeden roes te drincken, wanneer en waer 't oock zyn moght, werd hier van yemand afgeſlaegen; maer van yeder begeerlijck aengevat.

Aldermeeſt ſuypenſe ſich vol in Brandewijn. D'eerſte Eer, welckeſe malkander in haere Beſoeckingen of By-eenkoomſten aendoen, is, datmen den aenkoomenden een of meer Schalen Brandewijn toereyckt, om deſelve uyt te drincken. 't Gemeene Volck, de Boeren en Slaven weeten deſelve ſoo getrouwlijck te ledigen, dat, wanneer yemand ven een voornaem Man ten tweeden, derden, vierden en meermael een Schael met Brandewijn werd ingeſchoncken, hy geduerigh deſelve ſal uytſuypen; meenende, dat hy geenen dronck behoord te weygeren, voor dat hy ter neervalt: waer by 't dan ſomtijds wel gebeurd, dat deeſe overdaedige te gelijck met den Dranck de Ziel uyt ſchudden.

De Vrouwen aghten 't deſgelijcks geen ſchande te zyn, datſe ſich vol ſuypen, en dan nevens haere Mannen neer vallen.

Gelijck de *Ruſſen* van Natueren hard, en als tot de Slaverny gebooren zyn, alſoo moetenſe oock onder een hard Jock en een geſtrengen dwangh gehouden: Daerenboven geduerigh met Stocken en Peeſen tot den arbeyd aengedreven worden. Echter dragenſe ſich hier ontrent niet ſeer ongeduldigh; wijl haeren ſtaet het ſoo vereyſcht, en ſy ſulcks gewoon zyn.

De Jongens en Half-volwaſſene koomen op ſommige dagen by een; vallen op malkander aen, en oeffenen ſich in Slaegen t' ontfangen; op datſe ſulcks moghten brengen tot een gewoonte, welcke de tweede Natuer is; en de Straf-ſlaegen haer naederhand dies te lighter vielen.

Haer Huys-bedrijf is aengeſteld nae dat de gelegenheyd van eens yeders Stand wil lijden: In 't gemeen levenſe gantſch ſleghtlijck; en haere Huyshoudingh koomd haer ſeer weynigh te koſten.

De groote Heeren en rijcke Koopliedden woonen tegenwoordigh wel in taemlijck-koſtlijcke Pallayſen. Maer ondertuſſchen maecken 't meeſte deel der andere, inſonderheyd de gemeene Lieden, ſulcke groote onkoſten niet.

Gelijck nu deſelve ſich behelpen in geringe Wooningen, welckeſe voor

weynigh Gelds konnen bekoomen, ſoo vindmen deſgelijcks in haere Huyſen een gantſch ſleghte, doch evenwel voor haer genoeghſaeme Voorraed en Huysraed. Meerendeel hebbenſe niet boven de drie of vier Aerdene Potten tot haer Keucken-gereedſchap; en oock even ſoo veel Aerdene of Houtene Schotelen. Seer ſelden ſietmen onder haer eenige Tinne, noch veel min Silvere Vaeten; ten waere dan Schaelen, om Brandewijn of Meede in te ſchencken.

Ter deeſer oorſaeck ſietmen in geene Huyſen, 't zy van rijcke of van arme Lieden, eenigh Cieraed van opgeſette-de of opgehangene Schotelen, Tafelberden, en diergelijcke dingen; maer alleenlijck de bloote Wanden, en een paer geſchilderde *Santen*, of Heyligen.

Sy hebben onder haer weynige Bedden en Bedſteeden: Noch minder Bedden van Vederen. Meerendeel leggenſe op Bulſters, Stroo, Matten, en in haere Kleederen. Haere Legh en Slaepplaets neemenſe op een Banck; doch in de Winter op de Kagchel, gemaeckt op de manier van eens Backers Oven, en boven plat. Man, Vrouw, Kinderen, Dienſtkneght en Dienſtmaeghd behelpen ſich hier by malkander.

Sy gewennen haere Monden niet tot *delicate* Spijſen en leckere beetjens. Haere daeghlijckſche Koſt beſtaet in Grutten, Knollen, Kool, en diergelijcke geringe dingen: Oock in varſche en geſoutene Viſch; doch in *Muſcauw* meeſt geſoutene en groote Viſſchen; welckeſe ſeer geerne eeten, ſchoon deſelve ſomtijds niet weynigh ſtincken, vermits'er 't Sout te ſeer aen geſpaerd is. Ter deeſer oorſaeck kanmen haere Viſchmarckt veel eer riecken, als ſien of betreeden.

Wegens haere heerlijcke Vee-weyden hebbenſe ſeer goed Schapen, Runderen en Swijnen-vleeſch. Maer vermits haere *Religie* bynae even ſoo veel Vaſten als andere daegen in 't Jaer heeft, ſoo hebbenſe ſich tot grove ſleghte Koſt gewend; en maecken even hier door dies te minder onkoſten.

Van haere Viſch weetenſe veelerley Gereghten te bereyden, ſoo geſooden en met andere Spijſen toegemaeckt, als gebraeden en gebacken; derhalven konnenſe oock 't Vleeſch dies te lighter ontbeeren en vergeeten. Daerenboven hebbenſe een gantſch gemeene Koſt, van haer *Ikari* genoemd; werdende toegeright van de Kuyten uyt groote Viſſchen; inſonderheyd van Steuren, en van noch een ander ſlagh, voerende onder haer den naem van Wit-viſſchen. 't Vlies, 't welck de Kuyt omvangd, ſcheydenſe daer van af; daer nae ſoutenſe deſelve. Ses of aght daegen langh dus geſtaen hebbende, ſoo vermengenſe die met Peper en kleyn-geſneedene Ajuynen. Sommige gieten'er Boom-oly en Edick over. Dus werd het opgediſcht.

Deeſe Kuyten werden op de *Wolga*; aldermeeſt by *Aſtracan*, geſouten; ten deelen in de Son gedrooghd; eenige honderden van Tonnen daer meê gevuld, en dan nae andere Landen vervoerd; inſonderheyd nae *Italien*; alwaer deeſe *Compoſt* voor een *delicates* gehouden, en *Caviare* genoemd werd.

Goed Bier hebbenſe; 't welck inſonderheyd de *Duytſchen* in de Lente ſeer wel weeten te brouwen, en een middel hebben bedaght, waer door 't een lange tijd kan dueren.

Sy hebben hier toe bequaem-gemaeckte Ys-kelders; in welckeſe onder op de grond Sneeuw en Ys; daer op een Laegh Tonnen; daer nae weer een Laeg Sneeuw en Ys, dan op nieuws Vaten, en ſoo al voorts leggen. Eyndlijck deckenſ''er boven Stroo en Plancken op, vermits

vermits de Kelders open ſtaen. Dit dus verright zynde, ſoo haelenſe 't eene Vat voor, 't andere nae uyt, tot haer gebruyck. Op deeſe wijs konnenſe 't Bier geduerende de gantſche Somer (welcke in dit Geweſt vry heet valt) varſch en by een goede ſmaeck behouden.

De Wijn krijgenſe over *Archangel* in haer Land. Doch deeſen Dranck is veel aengenaemer by de *Duytſche*, als by de *Muſcoviters*; wijl deeſe laetſte veel meer behaegen vinden in goeden ſtercken Brandewijn.

De grootſte eer en vriendſchap, welckeſe eenigen Gaſt in haere Gaſteryen, of oock in affonderlijcke Beſoeckingen, konnen betoonen, ten teecken dat hy haer welkoom, lief en aengenaem is geweeſt, is, dat de *Rus* (zynde den Gaſt-gever) nae alle aengedaene goede onthaelingen, ſijne Vrouw doet komen, aengedaen met haer beſte Gewaed: Welcke den Gaſt een Schael met Brandewijn toedrincken, en op haer hand hem deſelve aenbieden moet. Indien hy ſijnen Gaſt of Beſoecker een ſonderlinge genegenheyd toedraeghd, of immers wil toonen, hem gunſtigh te zyn, ſoo laet hy hem haeren mond kuſſen.

Schoon de *Bojaren* en groote Heeren, by 't voeren van haeren grooten Staet, en ſwaere, breede Huyshoudingh, niet weynigh groote onkoſten moeten draegen, ſoo hebbenſe echter, nevens haere aenſienlijcke Beſoldingen, oock haere treflijcke Land-goederen, en haer ten dienſt ſtaende Boeren, welcke haer Jaerlijcks ſeer veel inbrengen.

De Kooplieden, en de geene die haer Ambaght drijven, hebben haer onderhoud en den daeghlijckſchen penningh van haeren Koophandel, of Handwerck.

De *Ruſſen*, ſoo wel laege als hooge Stands-perſoonen, zyn gewoon, haere ruſt nae den eeten te neemen, en een middagh-ſlaep te houden. Derhalven vindmen hier de meeſte en voornaemſte Winckels 's middaghs toegeſlooten; en de Winckeliers, of der ſelver Dienaers, by de Kraem of Winckel leggen ſlaepen. Ontrent deſelve tijd kanmen oock (ter oorſaeck van deeſe middagh-ruſt) geen voornaem Heer of Koopman te ſpreecken bekoomen.

Of nu wel d'onbetaemlijcke vleeſchlijcke Welluſt en onreyne vermengingh by de *Muſcoviters* ſeer gebruycklijck en gantſch gemeen is, ſoo werden echter onder haer geen openbare Hoer-huyſen gehouden. Sy hebben haeren ordentlijcken Echten Staet: En een Man magh maer eene Echte Vrouw hebben.

Wanneer yemands Wijf koomd te ſterven, ſoo magh hy ten tweeden, oock wel ten derden mael een andere trouwen; maer ten vierden mael werd hem ſulcks niet toegelaeten. Indien eenigen Prieſter ſich onderſtond, ſoodaenige perſoonen aen malkander te geven, en in te Zeegenen, ſoo ſou hy terſtond van ſijnen dienſt worden afgeſet.

Deeſe haere Prieſters, of *Popen*, moeten noodwendigh een Vrouw ten Houwlijck neemen. Doch als yemand van haer ſijn eerſte Echt-genoot door de dood koomd ontruckt te worden, ſoo magh hy in geen tweede Houwlijck treeden; ten waere dan, dat hy ſijn Prieſterlijck Ampt verlaeten, ſijn Mutsje afleggen, en ſich of met den Koophandel, of met eenigh Handwerck behelpen wou, om daer door ſijn onderhoud te winnen.

Ontrent haere Houwlijcken neemenſe de Graeden van Bloed-verwantſchap in aght. Geene naebeſtaende ſullenſe ten Vrouw neemen. Geerne blijvenſe buyten alle Swagerſchap. Willen oock niet toelaeten, dat twee Broeders twee

Suſters ſouden trouwen. Deſgelijcks mogen niet in Houwlijck treeden ſoodaenige perſoonen, die met malkander een Kind ten Doop hebben geheven. Haere Trouw werd opentlijck in de Kerck *gecelebreerd*, met ſeer ſeldſaeme Ceremonien, en wonderlijcke Pleghtlijckheden.

Hier verhaeld nu onſe Schrijver in't breede, de ſeer vreemde Gewoonten, welcke de Muſcoviters *ontrent het aengaen en d' Inzeegeningh haers Echten-ſtaets gebruycken. Maer vermits even't ſelve van ons gedaen is in't* tweede Deels eerſte Boeck *deeſes onſes Wercks, onder 't Opſchrift* 't Houwlijck; *en hy en wy de beſchrijvingh daer van hebben ontleend uyt even den ſelven* Autheur, *ſoo gaen wy dit ſtuck hier voorby, ſendende den Leeſer nae d' aengeweeſene plaets.*

Wat de Regeeringh der *Ruſſen* belanghd, deſelve is een *Monarchia Dominium deſpotica*, of een *abſolute* Heerſchappy, daer de *Czaar*, of Groot-Vorſt, door Erf-reght tot de Kroon gekoomen, alleen 't geheele Land beheerſcht. Al ſijn Onderdanen, ſoo wel de Vorſten en Edellieden, als de gemeene Man, Burgers en Boeren, zyn niet anders als ſijne Slaven; welcke hy regeerd en handeld gelijck een Huysvader ſijne Kneghten, of Lijf-eygene.

De Groote Heeren moogen ſich oock niet ſchaemen (behalven datſe haere Naemen in *diminutivo*, of by verkleyningh, ſtellen) haer ſelven Slaven te noemen, en oock op een Slaefſche wijs haer te laeten handelen.

Sy noemen haer opperſte Hoofd *Welikoi Knees*, of Groot-Vorſt; *Czaar*; *Czaarſche Majeſteyt*. Waer by aen te mercken ſtaet, dat ſommige dit woord *Czaar*, of *Zaar*, willen afleyden van *Ceſar*.

Hy voerd oock in ſijn Rijcks-wapen en Zegel (even gelijck de *Roomſche* Keyſer) een dubbelen Arend; doch met neergeſlaegene Vleugelen: Boven welckers Hoofden voortijds maer alleen twee, doch tegenwoordigh drie Kroonen ſweven, om daer door te beteeckenen, nevens ſijn *Ruſſiſch*, oock de twee *Tartariſche* Koninghrijcken *Aſtracan* en *Caſan*.

De *Czaar* laet ſich aen ſijne Majeſteytſche Hoogheyd ſeer veel gelegen zyn; en neemd in aght de *Jura Majeſtatis*, gelijck andere *Monarchen* en *abſolute* Heeren plegen te doen. Te weeten: Hy is geene Wetten onderworpen, maer magh nae ſijn eygen goeddunckeu en gelieven Beveelen geven, en Wetten ordonneeren. Welcke van alle, wieſe oock zyn moghten, ſonder eenige tegenſpraeck, jae ſoo gantſch gehoorſaem, als offe van *God* ſelver waeren in-geſteld, werden aengenoomen en onderhouden. Want ſy houden 't daer voor, dat de Groot-Vorſt alles met en nae *Gods* wil doet. Derhalven ſy oock, tot betuyginghvan ſijn onfeylbaere waerheyd en gereghtigheyd, een Spreeckwoord hebben, luydende: *Gods en des Groot-Vorſten Woord magh niet veranderd, maer moet volkomentlijck gehouden worden.*

Hy ſteld Overheden af en aen. Jae hy verband, hy verjaeghd, en laet om 't Leven brengen wien, wanneer en ſoo als hy wil. Hy ordonneerd in alle *Provintien* en Steeden ſijne *Weywoden*, Stadhouders en Regeerders; welckers plight is, met de *Cancelliers*, *Doctoren* en Schrijvers Reght en Gereghtigheyd te plegen. 't Geen van deeſe gevonniſd werd, keurd het Hof voor goed: En van haere Uytſpraeck geſchied geen *Appel* nae 't gedaghte Hof.

De Kroningh der *Muſcovitiſchen* Groot-Vorſts, wanneer deſelve nae de gewoone manier werd verright, geſchied op de volgende wijs.

Alle *Metropoliſche* Aerts-Biſchoppen, Biſchop-

Biſchoppen en Abten; voorts *Kneczen*, *Weywoden*, en Amptlieden; deſgelijcks de voornaemſte Kooplieden in geheel *Rusland*, en uyt al de *Provintien*, welcke 't Groot-Vorſtlijck Gebied onderworpen zyn, werden nae *Muſcouw* beroepen.

Als nu de Kroningh ſal aengaen, ſoo gaet de *Patriarch*, vergeſelſchapt van de *Metropoliten* en andere Geeſtelijcke, in de groote Slot-Kerck. Nae haer volghd de Nieuwe Groot-Vorſt, begeleyd van de Rijcks-Raeden, *Bojaeren* en Amptlieden.

In de Kerck is een verhevene Schouwplaets of *Theatrum* gebouwd, waer toe men langhs drie Trappen opklimd, met ſeer koſtlijcke Tapijten beleghd. Op dit Toneel ſtaen drie Stoelen, met Goud-Laecken bekleed; d' eene voor den nieuwen *Czaar*; d' andere voor den *Patriarch*: Op de derde leghd een Muts, beſet met koſtlijcke Eedele Geſteenten en ſeer groote Paerlen: Oock boven met een Quas, waer aen een goudene Kroontje hanghd, rijcklijck voorſien met Diamanten.

Nevens deeſe Muts leghd oock een koſtlijcken Rock van Goud-Laecken, rondom heenen beſet met Paerlen en Eedele Geſteenten; van binnen gevoederd met ſwarte Sobelen. Deeſen Rock ſou ſeecker Groot-Vorſt, genoemd *Demetrius Monomach*, uyt *Kaſa*, in den *Tartariſchen* Oorlogh veroverd, en naederhand verordonneerd hebben, om gebruyckt te worden tot de Kroningh eens *Czaars*.

Wanneer nu de Groot-Vorſt met de *Bojaeren* in de Kerck treed, ſoo beginnen de Prieſters te ſingen. Waer op de *Patriarch* een Gebed leeſt; roepende *God*, *S. Nicolaes* en andere Heyligen aen, datſe doch deeſe Kroningh wilden bywoonen.

Dit verright zynde, ſoo treed de voornaemſte Rijcks-Raed met den nieuwen Groot-Vorſt aen; ſpreeckt den *Patriarch* toe, en geeft hem te kennen, datſe deeſen, als den naeſten Erfgenaem des Rijcks, tot *Czaar* en Groot-Vorſt van geheel *Rusland* hebben aengenoomen. Te gelijck begeerende, dat hy hem ſal Inzeegenen en Kroonen. Daer op werd hy van den *Patriarch* opgevoerd; die den Verkoornen in de Stoel ſet; houdende aen ſijn Voorhoofd een Kransje van Goud, beſet met ſeer koſtlijcke Eedele Geſteenten; en voorts hem Zeegenende. Hier nae leeſd eenen der *Metropoliten* 't Inzeegeninghs-Gebed.

Nae de voleyndigingh deeſes Gebeds moeten twee Biſchoppen den Rock en de Muts van de Stoel neemen, en vaſt houden. Terſtond geeft de *Patriarch* bevel aen de *Bojaren*, welcke meê op 't Tooneel zijn getreden, datſe den Groot-Vorſt deeſen Rock ſullen aentrecken. Dan ſpreeckt hy andermael den Zeegen over hem uyt. Voorts geeft hy met eygener handen de Muts met het Kroontje aen de gedaghte *Bojaren*, en beveeld haer, deſelve op 't Hoofd van den Groot-Vorſt te ſetten. 't Welck gedaen zijnde, ſoo ſeghd hy: *In den Naem Gods des Vaders, Gods des Soons, en Gods des Heyligen Geeſts*; Zeegenende hem ten derden mael.

Daer na roept de *Patriarch* al de Geeſtlijcke, welcke ſich in de Kerck bevinden; beveelende elck van haer toe te treeden, en den Groot-Vorſt met de hand te zeegenen.

Dit gegedaen zijnde, ſoo gaen de *Patriarch* en Groot-Vorſt op de voorgedagte Stoelen ſitten; maer ſtaen ſtracks daer nae weer op. Terſtond beginnen de Prieſters te ſingen de *Litanie* onder haer gebruyckelijck: *Goſpodi pomilui*: Heer ontferm u onſer! Met elck derde woord noemenſe altijd den Groot-Vorſt.

Vervolgens ſettenſe ſich weer neer; en eenen der *Metropoliten* gaet nae den Altaer; ſeggende met een luyde ſtem: God behoede onſen *Czaar*, de Groot-Vorſt over alle *Ruſſen* (dien *God* lief, en hem aen ons gegeven heeft) by goede geſondheyd en een langh leven. Soodaenigh een wenſch herhaelen al d'andere groote Heeren en voornaeme perſoonen, die daer of tegenwoordigh zijn, of buyten de Kerck ſtaen; maeckende een ſeer groot gejuygh en ſterck vreughdengeſchreeuw.

Hier op buygen alle groote Heeren haare Hoofden voor ſijne *Czaarſche* Majeſteyt, en kuſſen des ſelven handen. Voorts treed de *Patriarch* alleen voor den Groot-Vorſt, en doet aen hem een Vermaening van den volgenden Inhoud.

Vermits hy nu, nae de Godlijcke Voorſienigheyd, van des Rijcks Wereldlijcke en Geeſtlijcke Standen ten Groot-Vorſt over alle *Ruſſen* verordonneerd en gekroond is geworden, waer door hem voortaen de ſwaer-wightige Regeering der Landen is toevertrouwd, ſoo moeſt hy in deſelve *God* beminnen; nae ſijne Wetten wandelen; volgens deſelve de Gerechtigheyd handhaven, en de waere *Grieckſche Religie* beſchermen; oock deſelve helpen voort-planten.

Daer op ontfanghd hy wederom den zegen, en gaet in de daer tegens over gelegene Kerck, genoemd *Michaël Archangel*. Ondertuſſchen werd onder 't Volck geld uytgeworpen, en in de Kerk andermael de *Litanie* geſongen.

Van hier gaet de Grot-vorſt in *S. Nicolai* Kerck. Van daer, in 't geſelſchap der Rijcks-Raeden, nae de groote Sael; alwaer ſoo wel de Geeſtelijcke als Wereldlijcke Heeren op 't alderkoſtlijckſte werden onthaeld. Onder dit Gaſtmael drinckt men ſulcke groote en meenighvuldige Teugen, dat haerer veele niet weeten, hoeſe t'Huys ſullen koomen.

De *Provitien* en Landſchappen, welcke den Groot-Vorſt in *Muſcovien* zijn onderworpen, brengen hem Jaerlijcks een ſeer grooten Schat in, bereeckend op eenige Millioenen. Deeſe ſijn' Inkoomſten werden getrocken van Schattingen, Tollen, Herbergen, Koophandelingen en Landgoederen.

Of wel d'Onderdaenen van ſijne *Czaarſche* Majeſteyt gewoonlijck geen groote Schattingen geven, ſoo brenghd hem echter de veelheyd der Landen en de meenighte des Volcks ſeer veel op.

Maer wanneer een Oorlogh ſtaet aengevangen te worden, ſoo moeten de Burgers, Kooplieden en Handwerckers een byſondere en ſeer ſwaere Geld-hulp opbrengen. Oock moeten de *Bojaren* en groote Heeren, nae de gelegenheyd van de veelheyd of weynigheyd haerer Goederen, een ſeecker getal Ruyters ten Krijgh onderhouden. D'Edellieden moeten in 't gemeen met haere Dienaers ſelver te Veld trecken. Daer-enboven moeten oock de Klooſters, nae datſe veele Dorpen en Boeren hebben, een ſeecker getal van Ruyters beſoldingh verſchaffen.

De Tollen, welcke hy ontfanghd van de Grenſen en voornaemſte Koop-Steeden, brengen hem oock niet weynigh in. Daer-benevens heeft de *Czaar* gintſch en herwaerts ſeer treflijcke Land-goederen, welcke hy verpaght, en een groot deel gelds daer van treckt. 't Bergh-werck by *Tulla* leverd oock een aenſienlijcke Som in ſijne Schat-Kamer.

Maer onaengeſien ſijne *Czaarſche* Majeſteyt duſdaenige groote Inkoomſten heeft, ſoo zijn oock daer tegens d'Uytgaven niet geringh.

Jaerlijcks moet hy onderhouden een groote

groote meenighte van *Strelitzen*, of Soldaeten. Veele moeten'er zijn aen de Grenſen, wijlmen hier de Naebueren ſeer weynigh vertrouwd. Veele deſgelijcks in de Steeden: In *Muſcauw* alleen ſeſthien duyſend. In't *Caſanniſche* Gebied ſes duyſend; welcke hy haere Beſoldingh geeft van de Veld en Landgoederen. Jae, indienmen de Krijghslieden in al de *Provintien* wil t'ſaemen reeckenen, ſoo ſalmen bevinden, dat het *ordinair* getal derſelve, buyten geval van Oorlogh, verr' over de honderd duyſend beloopt.

Tot de Geſanten der vreemde *Potentaten*, door welcke hy dickmael werd begroet en beſoght, ſoo dat ſomtijds twee, drie en meer *Parthijen* der ſelver een lange tijd in *Muſcauw* blijven leggen; oock ſoo langh ſy in *Ruſland* zijn, vry gehouden moeten worden, gaen al meê geen kleyne onkoſten.

Hy voerd oock een ſeer groote ſich wijd-uytſtreekende Hof-ſtaet. Want behalven ſijn eygene koſtlijcke Tafel, ſpijſighd hy daeghlijcks, ſoo buyten als binnen't Slot, ontrent duyſend Mannen.

De meeſte der Rijcks-Raeden en andere Hovelingen zijn *Knecſen*, of Vorſten en rijcke Heeren: welcke wel haere eygene heerlijcke Landen en onderhoorige Lieden hebben, doch deſelve niet perſoonlijck moogen beſitten; maer moetenſe laeten beſtieren door haere Hof-meeſters, Amptlieden en Voogden, of Schouten. Sy ſelver moeten in *Muſcauw* woonen, en daeghlijcks aen 't Hof koomen. Offe ſchoon niet ſonderlinghs, jae niets met allen daer te verrighten hadden, ſoo gebied haer echter haeren plieht, aldaer te verſchijnen, om ſich voor ſijne *Czaarſche* Majeſteyt te vertoonen, en't hoofd te buygen.

Sulcks geſchied, op datſe niet, wanneerſe ſich by haer Onderdaenen op haere Land-goederen lieten vinden, miſſchien een T'ſamen-ſweeringh tegens haeren *Czaar* moghten ter hand neemen.

Sy woonen binnen *Muſcauw* in heerlijcke Huyſen en Pallayſen: Voeren een ſeer grooten Staet: Vertoonen ſich op de Straeten met een ſonderlinge Praght: Zijn aengedaen met gantſch koſtlijcke Kleederen; en hebben nevens hare Paerden of Sleeden veele Dienaers en Slaven loopen.

Wanneerſe nae 't Hof rijden, ſoo hebbenſe aen den Sadel-knoop een kleyne Heirpauck, zijnde wat grooter als 't vierde deel eener El, op welckeſe ſlaen; ten eynde 't Volck (op de Straeten, inſonderheyd op de Marckt en voor't Groot-Vorſtlijck Slot in een dicken drangh ſtaende) voor haer weghwijcken moght.

't Geen nu vervolgens onſe Schrijver verhaeld van de dingen, betreffende de Juſtitie *onder de* Muſcoviters; *hoeſe voor deeſen maer eenige weynige beſchrevene Wetten en Gewoonheden hebben gehad, alleen tegens Verraders des Vaderlands, tegens de ſulcke, die miſdaed van gequetſte Majeſteyt hadden begaen, tegens Dieven, Doodſlaegers, en de geene die haere Schulden niet konden of wilden betaelen. Hoe't Vonnis daer uytgeſproocken wierd nae eygen goedduncken, meenighmael oock nae gunſt en ongunſt. Hoe echter in't Jaer 1647. ſijne* Czaarſche *Majeſteyt de ſchaerpſinnighſte Hoofden uyt de* Muſcoviſche *Standen t'ſaemen riep, om eenige Wetten en Inſettingen by een te brengen; welcke oock in* Ruſſiſchen *Druck zijn uytgegeven, onder den Titel van* Soborna Ulefienia, *dat is,* Eenpaerigh en geſaementlijck Reght; *waer nae ſy nu haere Vonniſſen moeten righten, immers behoorden te doen. Hoe de Gerechtigheyd in dit Land ontrent geene dingen ſoo ſeer werd gehandhaeft, als tegens quaede betaelers; en hoedaenigh men met deſelve han-*

delt

deld op een ſeer ſtrenge wijs: Al deeſe ſaecken hebben wy uyt even den ſelven Autheur, *die den gedaghten onſen Schrijver gebruyckt, verhaeld in 't* tweede Deels eerſte Boeck *deeſes onſes Wercks, en willen derhalven hier geen onnoodige herhaelingh daer van doen.*

Wat haere *Religie* belanghd, van verſcheydene *Theologanten* is deeſe Vraegh op de Baen gebraght geworden: *Of de Ruſſen oock Chriſtenen zijn?*

Alsmen haer ſelfs hier over aenſpreeckt, ſoo gevenſe tot antwoord, datſe de reghte gedoopte, en de beſte *Chriſtenen* zijn van al de geene, welcke in de Wereld leven. Al d'andere werden van haer maer alleen met den hoogſten en beſten Naem *de beſprenghde Chriſtenen* geheeten.

Datſe evenwel *Chriſtenen* zijn, beſluyten eenige hier uyt, om datſe d'*Eſſentialia Chriſtianiſmi*, of de noodwendighſte Hoofdſtucken, behoorende tot Weeſen der *Chriſtelijcke Religie*, onder haer hebben, te weeten: 't Waeraghtige *Woord Gods*, en de *Heylige Sacramenten.*

Den Heyligen *Bijbel* hebbenſe. 't Oude *Teſtament* nae de Vertolckingh der tſeventigh *Grieckſche* Overſetters: 't Nieuwe nae de gemeene Vertaelingh, beſchreven en gedruckt in de *Slavoniſche* of *Ruſſiſche* Spraeck.

Maer ondertuſſchen is dit ſeer ſeldſaem, datſe nimmermeer den geheelen *Bijbel* in haere Kerck laeten koomen; ſeggende, dat in 't Oude *Teſtament* veelerley onkuyſche Saecken werden verhaeld, door welcke haere Kerck, als zijnde een ſeer Heylige Plaets, ſou mogen verontreynighd worden. Sy verhandelen derhalven in deſelve maer alleen eenige Schriften der Propheeten, en 't Nieuwe *Teſtament*. Doch in haere Huyſen is haer toegelaeten, den geheelen *Bybel* te moogen hebben, en alles daer in te leeſen.

Daer-en-boven neemenſe aen de Geloofs-belijdenis van *Athanaſius*; en geloove, dat *God*, door wien alles is geſchaepen, is Een in Weeſen, en Drie in Perſoonen. Dat de *Heere Chriſtus* heeft geleden voor 't gantſche Menſchlijcke Geſlaght. Dat den *Heyligen Geeſt* van den *Vader* door den *Soon* uytgaende (wy gebruycken haer' eygene Spreeck-wijs) ons heylighd, en ons bequaem maeckt, om yet goeds te verrighten.

Derhalven ſtaet dan niet te twijffelen, dat haer Geloof, of *Fides, quæ creditur*, is *Chriſtlijck*: Maer *Fides, quâ creditur* (gelijckmen gewoon is in de Schoolen te ſpreecken) is *ſuſpect*. [Dat is: De dingen, dieſe geloven, zyn *Chriſtelijck*: Maer 't Geloof daerſe meê geloven, is verdaght en onſuyver. De Dingen, dieſe geloven zyn meerendeel goed; maer ſoo alſe geloven, is quaed en valſch.]

Nevens den *Heere Chriſtus* ſtellenſe oock de *Propheten, Euangeliſten, Apoſtelen*, en ſeer veel andere Heyligen, niet alleen ſleghtlijck tot Voorbidders (gelijck wel de voornaemſte onder haer ſoo ſpreecken) maer oock tot Meedewerckers haerer Saligheyd, gelijck de meeſte geloven.

Daerenboven doenſe de geſchilderde Beelden, welcke deeſe Heyligen ſouden beteeckenen en vertoonen, ſoodaenigh een Eer, welcke alleenlijck *God* behoord.

Seer weynigh kanmen uyt den geheelen loop haers Levens bemercken, datſe ſoodanigh haer *Chriſtlijck* Geloof door haere Wercken en Liefde tegens haeren Naeſten laeten blijcken en lighten; of door de Daed beveſtigen. Doch ſoodaenige goede Wercken, welckeſe betoonen en aenwenden tot bouwingh van Kercken en Kloosteren, of Erfmaeckingh aen deſelve, ſchrijvenſe veel meer toe, als betaemlijck is.

De

De *Praktijck*, of d' Oeffeningh haers *Chriſtendoms* en Godsdienſts beſtaet voornamentlijck daer in; datſe, boven 't gebruyck des Doops, in haere Kercken 't Woord *Gods* leeſen, Mis doen en hooren; *God* en d' Overleedene Heyligen aenbidden; ſigh voor de Beelden der gedaghte Heylige gantſch ootmoedigh en aendaghtigh buygen; *Proceſſien* houden, en Beede-vaerden of *Pelgrimagien* doen nae haere geſtorvene *Santten*; op ſeeckere tijden Vaſten, Biechten, 't *Sacrament* des Avondmaels genieten, en 't Laerſte Olyſel ontfangen.

Wat den Doop aengaet, ſy houden den ſelven voor een gantſch noodwendigh ſtuck tot den Ingangh in de *Chriſtlijcke* Kerck, en tot de Saligheyd. Want ſy geloven en belijden, datſe in Sonden ontfangen en gebooren worden: Maer dat de *Heere Chriſtus* haer tegens deeſe Erf-ſonde heeft verordonneerd 't Bad der Wedergeboorte en der Reynigingh: Welcke reynigingh door afwaſſchingh ſy ſoo wel ligchaemlijck als Geeſtlijck, ſoo wel uyterlijck als innerlijck verſtaen.

Derhalven ſy oock, ſoo haeſt haer een Kind gebooren is; ſigh met 't ſelve nae den Doop ſnellen. Is 't eenighſins ſwack, ſoo werd het binnens Huys gedoopt: Doch niet in de Kamer, waer in 't gebooren is, wijl die voor t' eenemael onreyn werd gehouden. Maer is 't geſond, ſoo werd het door hier toe verſoghte Gevaeders (welcke niet meer als twee in getal moogen zyn) in de Kerck gebracht, om van den *Pope*, of Prieſter, den Doop t' ontfangen.

Hier gact nu onſen Autheur *voort tot de beſchrijvingh der ſeer ſeldſaeme* Ruſſiſche *Doop* Ceremonien: *Maer wijl wy even 't ſelve, en noch andere ſeer grove Gewoonten der* Muſcoviters *aentrent deeſe ſaeck, alreeds hebben voorgeſteld in't* tweede Deels eerſte Boecks *deeſes onſes Wercks, ſoo gaen wy wederom dit ſtuck hier voorby.*

De *Ruſſen* hebben haere ſeeckere beſtemde Vyer en Feeſt-daegen, op welckeſe in de Kerck haer' Aendaght af-leggen. Hier toe neemenſe oock in de Weeck (behalven den Sondagh) de Woenſdagh en Vrydagh, zynde haere Vaſten-daegen. Deeſe Vier-tijden werden nu meer als voor deeſen van haer in aght genoomen, en in d' oeffeningh van haeren Godsdienſt doorgebraght.

Eertijds meendenſe, alsſe maer 's morgens vroegh in de Kerck waeren geweeſt, datſe dan wel weer aen haeren gewoonen arbeyd moghten gaen. 't Vieren en ruſten (lietenſe ſigh voorſtaen) quam alleen de Heeren toe, die ſulcks waghten konden; maer niet de Knechten en Slaven, gelijck ſy waeren. Ter deeſer oorſaeck ſaghmen haer, ſoo wel op de Sondagen als Werckdaegen, in haere Winckels en Marckt-plaetſen; verkopende en arbeydende. Maer nu heeft den *Patriarch* verordonneert, datmen niet alleen op de Feeſt en Sondagen, maer oock op yeder Woenſdagh en Vrydagh, alle Kraemen en Winckels ſal geſlooten houden. Daerenboven mogen geene der Kroegen of Herbergen open ſtaen. Inſonderheyd derven de Waerden niets met allen tappen, ſchencken of verkoopen, geduerende den Predick-tijd.

't Getal haerer groote Hoogh-vierlijcke Feeſtdaegen is door 't geheele Jaer derthien. Op deſelve, gelijck oock op de Sondaegen, gaenſe driemael in de Kerck; eerſt voor der Sonnen-opgangh: Daer nae tegens den Middagh; en eyndlijck tegens den avond.

In deeſe t' ſaemenkoomſten leeſd de *Pope*, of Prieſter, ſeeckere *Capittelen* uyt den Bybel; inſonderheyd eenige *Pſalmen Davids*; de Heylige *Euangelien*; ſomtijds oock een *Homilie*, of *Predicatie*,

uyt *Chryſoſthomus*: Deſgelijcks 't *Symbolum Athanaſii*, en eenige Gebeeden. Met een vollen hals ſinghd hy ſeeckeren Toon, d' *Antiphonen* en *Reſponſorien* eeniger *Chriſtenen* onder ons niet ongelijck zynde.

Tuſſchen 't Leeſen en Singen hoordmen hem meenighmael ſeggen: *Goſpodi pomilui*, dat is, Heer, ontfarm u mijner! Waer op al 't Volck deſelve woorden hem naeſpreeckt, met Kruysmaeckingen, en ſigh te Zeegenen, tot driemaelen toe.

Als nu geleeſen en geſongen is geworden, ſoo begeeft ſigh de *Pope* na den Altaer, met ſijnen *Cappellaen* (want yeder Prieſter moet eenen ſoodanigen by hem hebben in al ſijne Geeſtlijcke verrightingen en de bedieningh ſijns Ampts) en doet *Miſ*, nae de *Liturgie* (immers ſoo van haer voorgegeven werd) van den Kercken-leeraer *Baſilius Magnus*.

In de Kelck giet hy roode Wijn en Waeter onder een. Daer nae brockt hy geſuerd Brood daer in; Zeegend het, en begind dan te leeſen, ontrent 't vierde deel van een uyr langh. Dit gedaen zynde, ſoo neemd hy 't t'ſaemen met een Lepel uyt de Kelck, en nuttighd het alleen, ſonder aen de *Communicanten* yets daer van te geven. Doch indien ter ſelver tijd een Sieck Kind in de Kerck werd gebraght, ſoo ſal hy 't, indien ſulcks begeerd wierd, eenigh gedeelte daer van laeten toekoomen.

Op den dagh, dat eenigen Prieſter ſijne Huysvrouw heeft bekend, magh hy geen *Miſ* doen; maer moet deſelve eenen anderen *Pope* in ſijne plaets laeten verrighten.

Terwijl nu de *Miſ* werd gedaen, ſoo buyghd 't Volck ſigh nae haere Beelden, en herhaeld meenighmael de woorden *Goſpodi pomilui*.

Anders doenſe geene *Predicatien* of uytleggingen over de woorden des *Bybels*; maer laeten ſigh vergenoegen, met den blooten *Text* voor te leeſen. Of ten hooghſten koomt'er by, een *Homelie* uyt de ſchriften des gedaghten Kerckenleerraers *Chryſoſthomi*, voorwendende: De Heylige Geeſt had met den aenvangh der Kerck gewerckt door 't bloote Woordt Gods, ſonder verder uytleggingh, en kon ſulcks derhalven noch doen. Daerenboven (ſeggenſe) ontſtaen uyt veel' Uytleggingen veelerley Meeningen; welcke maer alleenlijck verwarringen en Ketteryen veroorſaecken.

't Geeſtlijck Regiment, *Conſiſtorium* en Kerckendienſt, werd beſteld en waergenoomen door een *Patriarch*; *Metropoliten*, Aerts-Biſchoppen, Biſchoppen, *Archidiaconen*, *Protopopen* en *Popen*.

De *Patriarch* is 't Opperhoofd; gelijck als by *Roomſchgeſinde* den *Paus* van *Romen* is. Nae de Groot-Vorſt heeft hy de grootſte Maght en hooghſte Eer in 't geheele Land.

Hy is Reghter over de Geeſtlijckheyd in alle ſaecken, welcke niet enckelijck den Werreldlijcken Reghter zyn onderworpen. Hy heeft opſight over de dingen, welcke de *Religie*, goede Seeden en *Chriſtlijcken* Wandel betreffen. Alles wat hem daer ontrent goed dunckt, magh hy nae ſijn gelieven en welbehaegen ordonneeren, invoeren, of affchaffen. Aen den Groot-Vorſt beveeld hy d' *Executie* ſijns Wils. In ſijne voorneemens werd hy noch van de *Czaarſche* Majeſteyt noch van yemand anders ingeſproocken, veel min tegengeſproocken.

Deſen *Patriarch*, de *Metropoliten*, Aerds-Biſchoppen en Biſchoppen mogen niet trouwen. Soo langh ſy haere Ampten willen bedienen, moetenſe ſigh van Echte Vrouwen onthouden. Boven dien moogen geene van deeſe Geeſtlijcke Perſoonen (uytgeſlooten de

Proto-

Protopopi en *Diaconi*) Ringen aen haere vingeren dragen; geene Hembden van Lijnwaed, maer alleen van Wol, aen haer Ligchaem hebben: oock op geen Bed ſlaepen.

In de Kloosters moogenſe gantſchlijck geen Vleeſch eeten; geen Wijn, geen Brandewijn, geen Meede, noch geen ſterck Bier daer in laeten koomen, of drincken.

Selfs de *Patriarch* magh geen Lijnen-Hembd, maer wel een Hembd van donckerverwig Sijden-Sof draegen.

De gemeene daeghlijckſche Kleedingh des *Patriarchs*, der *Metropoliten*, der Aerds-Biſchoppen en Biſchoppen, deſgelijcks der Monicken, is een lange ſwarte Rock, over welcken ſy noch een ſwarte Mantel draegen. Op 't Hoofd hebbenſe een ſwarte Muts, by de drie Ellen wijd, hebbende in 't midden een harde ronde Kruyn, ontrent ſoo groot als een Tafelberd; voorts aghter van 't Hoofd afhangende.

De Biecht werd van de *Ruſſen* gehouden voor een noodwendige ſaeck tot Bekeeringh en Verſoeningh met *God*. By de volwaſſene, uu tot kennis en verſtand gekomen zynde, moet deſelve onfeylbaer gaen voor d'ontfangingh des Heyligen Avondmaels.

't Is wel een Yeder toegelaeten, te moogen biechten, en ten Avondmael te gaen wanneer hy wil; maer echter pleegenſe in 't gemeen de Paeſch-tijd hier toe waer te neemen: Wanneerſe in de goede Weeck, oock eenige te vooren, maer aldermeeſt 's Vrydaghs, biechten; en daer op 's Saterdaghs voor Paeſchen 't *Sacrament* nuttigen.

Aght daegen voor de Biecht moetenſe haer Ligchaem kaſtijden door hard Vaſten. Niets anders genietenſe dan, als hard Brood, en een ſueren Dranck, welcke haer een krimpingh in den Buyck, en een halve Sieckte veroorſaeckt.

De Biecht moet midden in de Kerck, onder 't ronde Verwelfſel, voor den Prieſter geſchieden. De Biechteling moet ſijn oogen geduerigh op een daer toe verordonneerd Beeld houden. Alle hem bekende Sonden moet hy volkomentlijck belijden, en beloven, voortaen een beeter leven te ſullen voeren.

Daer op ſpreeckt de *Pope* hem vry van al ſijne begaene en beledene Miſdaeden; en leghd hem, nae gelegenheyd van de grootheyd der ſelve, ſeeckere Boete op; 't zy een tijd langh te vaſten; ſoo of ſoo veel honderdmael of duyſendmael ſigh te bucken voor 't Beeld ſijns Heylighs, en 't *Goſpodi pomilui* te ſpreecken; of ſigh een beſtemden tijd van ſijne Huysvrouw t'onthouden; of in ſoo of ſoo veel Maenden niet in de Kerck te koomen, maer voor de Deur te blijven ſtaen, en ſoo voorts.

't Heyligh Avondmael magh van haer niet op Vleeſch, maer alleen op Viſchdagh genooten worden. Of indienſe 't immers op een Vleeſchdagh wilden ontfangen, ſoo moogenſe op den ſelven geen vleeſch eeten.

't *Sacrament* des Naghtmaels gebruyckenſe in tweederley, of (om ſoo te ſpreecken) in driederley Geſtalten; want ſy doen Brood, Wijn en Waeter t'ſaemen. 't Brood, 't welckſe hier toe gebruycken, moet geſuerd, en van eens Prieſters Weduw gebacken zyn. Sy geven oock yets van 't *Sacrament* aen de kleyne Kinderen. Maer aen de geene, welcke boven de ſeven Jaeren oud zyn, werd het volkoomentlijck uytgedeeld: Want nae 't ſevende Jaer (ſeggenſe) begind de Menſch te ſondigen.

Aen ſeeckere Perſoonen, te weeten aen ſulcke, welcke ſigh in 't doen van een Eed beſondighd, een Doodſlagh begaen, of ſigh aen eenige andere grove miſdaed ſchuldigh gemaeckt hebben, werd het Avondmael niet gegeven,

voor datſe op haer Dood-bed leggen.

De Siecke, voor welcke nu geen Artnenyen meer helpen willen, reyckenſe't *Sacrament*, met de laetſte Oly. Hier nae derf de Krancke geen Geneesmiddelen meer gebruycken, maer moet d'uytkoomſt alleen aen God beveelen. Sy geven hem dan oock niet meer t'eeten, ten waer hy ooghblijcklijck ſijne kraghten weer begon te hervatten; en men gewiſſe hoop kon ſcheppen, dat hy weer tot ſijne Geſondheyd ſou geraecken.

Sy plegen oock de *Reliquien*, of Gebeenten der Heyligen, in Water of Brandewijn te dopen, op dat de Siecke daer van drincken moghten.

Eenige rijcke Lieden kranck te bed leggende, en bemerckende dat den tijd haers af-ſtervens vermoedlijck voor handen is, nuttigen 't Avondmael, en neemen daer op de Monicks-orde aen; laeten ſigh beſcheeren, ſalven en 't Monicks-Kleedt aentrecken. Als hy nu 't *Seraphiniſch* Gewaed (ſoo noemenſe dit Habijt) heeft aengedaen, magh hy in aght dagen tijds noch Artzenyen noch eenige Spijſen genieten; vermitſe ſeggen, dat hy nu alreeds in d'Orde der Heylige Engelen is gekoomen. Gebeurd het nu, dat ſoodaenigh een Krancke, tegens alle verwaghtingh, weer geneeſd, ſoo moet hy ſijne belofte voldoen; ſigh van ſijne Huysvrouw af-ſonderen, en in 't Klooſter gaen.

Wat nu voorts de Begraefniſſen der *Ruſſen* betreft, deſelve geſchieden, gelijck al haer andere openbaere Handelingen, met veelerley ſeldſaeme *Ceremonien*.

Wanneer yemand geſtorven is, ſoo koomen de naeſte Vrienden t'ſaemen, en de Wijven helpen malkander huylen en ſchreeuwen. Sy ſtaen rondom 't Lijck, en vraegen: Waerom hy doch geſtorven is? Of hy gebreck heeft gehad van Eeten, Drincken, Kleederen, of andere noodwendige dingen tot levensonderhoud? Of hem ſijn Wijf niet goed, jong, ſchoon, of getrouw genoegh is geweeſt? en meer andere diergelijcke dingen.

Soodaenige Klaghten herhaelenſe oock by 't Graf, wanneer nu de Man ſal onder gedompeld worden. Deſgelijcks geſchied ſulcks op ſeeckere tijden des Jaers by de Graven. Daerenboven ſendmen terſtond om een Prieſter; aen wien men vereeringen doet van Bier, Brandewijn en Meede, om voor de Ziel des Overleedenen te bidden, op dat deſelve wel moght vaeren.

't Ligchaem werd ſuyver afgewaſſchen: Daer nae aengedaen met een wit Kleed van Lijnwaed, en Schoenen van dun rood Le'er. De Handen worden Kruys-wijs over malkander, en 't Lijck alſoo in een Kiſt geleghd. Voorts hanghdmen'er een Laecken; ſomtijds oock wel des overleedenen Rock over.

Nae al dit bedrijf werd hy nae de Kerck gedraegen; en in de Winter-tijd (indien hy eenigh voornaem perſoon is geweeſt) aght daegen langh daer in gehouden: Alwaer hem de Prieſter daeghlijcks met Wy-water beſprenghd; met Myrrhe beroockt; daer nevens ſinghd, en *Miſ* doet, ten goede van d'af-geſcheydene Ziel.

Ontrent d'uytvoeringh der Lijcken gaet het duſdanigh toe. Den Overleedenen werd gedraegen van vier of ſes perſoonen. Is 't een Non, ſoo moeten Nonnen; is 't een Monick, de Monicken dit werck verrighten. Voor 't Lijck gaen eenige Vrouwen, van 't naeſte Maeghſchap, vermomd; toonende ſeer jammerlijcke gebeerden, en doende ſeer droevige wee-klaghten. Nu ſchreeuwenſe overluyd; daer nae houdenſe een

weynigh

weynigh ſtil; terſtond daer nae vangenſe gelijcklijck weer aen; en beweenen 't al t' ontijdigh af-ſcheyden haers geweeſenen Vriends; wenſchende, dat hy langer had moogen leven; wijl hy ſoo een Vroom, ſoo een Lieftalligh, ſoo een aengenaem Menſch geweeſt was.

Ondertuſſchen ſingen oock eenige *Popen*, welcke voor en aghter 't Lijck heenen gaen, draegende Beelden van Heyligen en Roock-vaeten. Van haer gantſche Geſangh kanmen niets meer verſtaen, als alleen deeſe woorden, welckeſe dickmael herhaelen: *Ghy Heylige God! Ghy ſtercke God! Ghy onſterflijcke God!*

Nae 't Lijck volgen de naeſte Vrienden en goede Bekende, ſonder eenige orde; gaende onder en door malkander op een hoop. Elck van haer draeghd een Waſch-light in de Handt. Alſe by 't Graf koomen, en de Kiſt neergeſet word, ſoo opend men deſelve; en den Dooden werd noch eenmael beroockt. 't Beeld, 't welck hy, geduerende ſijn leven, in plaets van ſijnen Heyligh heeft ge-eerd, werd over hem gehouden. Ondertuſſchen bid de Prieſter, en herhaeld tot verſcheydene maelen toe deeſe woorden: *Heere, gedenck deeſe Ziel ten beſten!* Voorts worden eenige Spreucken uyt de *Liturgie* der *Griecken* geleeſen.

Terwijl dit geſchied, ſtaet de naegelaetene Weduw over 't Lijck; laetende noch eenmael hooren haer jammerlijck geklagh, met herhaelingh van de voorgemelde Vraegen. Dan treeden de Vrienden nae haer toe by de Kiſt; kuſſen deſelve; of oock ſomtijds wel den Dooden ſelfs voor 't laetſte, en treeden daer nae te rugg'.

Nae dit alles ſtapt de *Pope* toe, en geeft den Overledenen een *Pas-Cedel* meê in 't Graf. Welcken Brief ſy in *Muſcauw* van den *Patriarch*; maer in andere Plaetſen van de *Metropoliten* en Aerds-Biſchoppen; of, by gebreck van deſelve, ſleghts van een *Pape*, of Prieſter, voor geld moeten koopen. Deeſe *Pas* is op de volgende wijs ingeſteld.

Wy Biſchop en Prieſter alhier bekennen en betuygen hier meê, dat deeſen tegenwoordigen by ons als een reght *Grieckſch Chriſten* heeft geleeft. En of hy wel ſomtijds quam te ſondigen, ſoo heeft hy echter deeſe ſijne Sonden gebiecht, de Losſpreeckingh en 't Heyligh Avondmael tot vergevingh der ſelver ontfangen. Oock heeft hy God en ſijnen Heyligh Reght ge-eerd; gevaſt en gebeeden, gelijck behoorlijck is. Daerenboven ſigh met my, als ſijnen Biechtvader, in alles wel vergeleecken, ſoo dat ick hem ſijne Sonden gantſchlijck heb vergeven. Waerom wy hem oock deeſen *Pas* hebben ter hand geſteld, om deſelve den Heyligen *Petrus* en andere *Sancten* te toonen, op dat hy onverhinderd door de deur der vreughde magh worden ingelaeten.

Deeſe *Pas*-brief werd van den *Patriarch*, Biſchop, of *Pope* onderteeckend, gezeegeld, en den Dooden tuſſchen de vingeren geſtoocken.

D'eenvoudige Lieden meenen, dat deeſe *Pas*, en Brief van *Recommandatie* een ſeer groot vermoogen heeft, tot een geluckige heenen-gangh nae d'andere Weereld. Maer inſonderheyd worden de Geeſtlijcke door dit middel geholpen, om veel gelds te bekoomen.

Als men nu den Overleeden dus met deeſe *Pas* voorſien heeft, ſoo word de Kiſt toegemaeckt, en 't Lijck ondergedompeld:

dompeld: 't Welck ſoodaenigh in't Graf werd geſteldt, dat 't aengeſight altijd nae den opgangh der Son is gekeerd.

De geſtorvene nu op deeſe wijs begraven zynde, ſoo Zeegenen ſigh d' Omſtanders voor haere Beelden, en gaen dan weer nae Huys: Voor de Vrienden word een Rouwmael bereydt, daerſe de droefheyd van't hert drincken; en gemeenlijck loopt het, beyde by Mannen en Vrouwen, op dronckenſchap en beeſtlijcke volheyd uyt.

Dus hebben wy oock kortlijck *Wit-Ruſland*, of *Muſcovien*, nevens de Seeden, Gewoonten en Levens-aert deeſer Volckeren, den Leeſer voor oogen geſteld.

Byvoeghſel.

't HEeft onſen *Autheur* behaeghd, tegens ſijne gemeene gewoonte, in de Beſchrijvingh van *Muſcovien* veel meer te vertoonen de gebruycken der Inwooners, als de verdeelingh der *Provintien*. Wy ſullen derhalven uyt andere Weereld-beſchrijvers yets daer van hier byvoegen.

't *Muſcoviſche* Rijck beſit tegenwoordigh geheel *Ruſſien*, uytgeſonderd *Polen* en *Litthauwen*, oock onder dien ſelven naem van *Ruſſien* begreepen. Deeſe Landen behooren eensdeels onder *Europa*, andersdeels onder *Aſia*.

Geheel *Ruſſien* werd verdeeld in *Wit* en in *Swart-Ruſland*. 't Gedeelte van *Ruſſien*, 't welck ſijne *Czaarſche* Majeſteyt is onderworpen, werd genoemd *Wit-Ruſſien*. 't Geen de Koningh van *Polen* behoord, *Swart-Ruſſien*; alhoewel deeſen oock noch een weynigh van *Wit-Ruſland* beſit.

Behalven de *Provintie Muſcauw* werden noch deeſe volgende onder 't Groot-Vorſtlijk Gebied geteld.

VOLODIMER;

Waer in men een groote Stad vind van dien ſelven Naem: Deſgelijcks een Kaſteel, van Hout opgetimmerd. Leghd ontrent ſes-en-dertigh *Poolſche* Mijlen van de Stad *Muſcauw*, nae d' Ooſt-ſijde.

NOVOGROD;

Van ſommige geſpeld *Novograd*; heeft oock een Stad van dien ſelven Naem; van Hout opgebouwd; leggende ontrent honderd *Poolſche* Mijlen van *Muſcauw*.

RESAN.

Deeſe *Provintie* leghd tuſſchen de Rivieren *Oque* en *Don*. Hier nevens ſietmen daer noch 't Hertoghdom van VOROTIN, en 't Landſchap SEVERE, 't welck ſeer groot is. Sy begrijpt veele Steeden, onder welcke voor de vermaerdſte werden gerekend *Stertodub*, *Petivule* en *Czernigow*.

SMOLENSKO.

Dit Landſchap leght tuſſchen de Rivier de *Niper*, van *Ptolomæus* genoemd *Boriſthenes*. De Koningh van *Polen* pleegh'er Beſcherm-heer over te zyn; doch de Groot-Vorſt *Baſilius* heeft het hem ontweldighd gehad. De voornaemſte Stad draeghd dien Naem nae 't Landſchap. Deeſe is ſeer groot, en leghd van *Muſcauw* ontrent taghtig *Poolſche* Mijlen.

MOSAISKI.

Deeſe *Provintie* is ontrent driehonderd en vijftigh *Italiaenſche* Mijlen langh, en even ſoo breed. Wierd gewonnen door den Groot-Vorſt *Iohannes*, Voorſaet van *Baſilius*, en alſoo den *Poolſchen* Koningh *Alexander* ontweldighd. Deeſen heeft geregeerd ontrent 't Jaer *Chriſti* 1501.

BIELS-

BIELSKI,

Is oock een *Provintie* of Heerlijckheyd van *Ruſſien*; hebbende een Stad en Kaſteel van dien ſelven Naem, op de Rivier *Opſke*. Deeſe Plaets leghd tſeſtigh *Duytſche* Mijlen van *Muſcauw*, en ſes-en-dertigh der ſelver Mijlen van *Smolenſco*.

ROSCHOW,

Een Hertoghdom, heeft een Stad van dien ſelven Naem; met een Kaſteel van Hout. Is ontrent drie-en-twintigh Mijlen van *Muſcauw* gelegen, treckende nae 't Weſten.

TWER,

Anders *Otwer*, een van de grootſte Landſchappen in *Ruſſien*, heeft een Stad genoemd *Twerda*; veel grooter als *Muſcauw*; van welckeſe ſes-en-dertigh Mijlen is afgelegen.

PLESKOW.

Deeſe *Provintie* begrijpt driehonderd en dertigh *Italiaenſche* Mijlen. Is een derdedeel langer als breed. De Hoofd-ſtad is *Pleſkow*; ſeer groot en maghtigh; met Mueren omvangen, welcke alle andere Steeden in *Muſcovien* ontbreecken.

GROOT-NOVOGROD,

Is de grootſte *Provintie* van geheel *Ruſſien*, voerende dien naem van de groote en rijcke Stad *Novogrod*; welcke alle andere, om de Noordlijde leggende, te boven gaet; alhoewel de meeſte Huyſen van Hout zyn. Deeſe Stad leghd ontrent twee honderd Mijlen van de *Balthiſche Zee*, en honderd twintigh Mijlen van *Muſcauw*, nae 't Zuydweſten. Van *Pleſkow* ſes-en-dertigh, en van *Juvanowgrod* veertigh Mijlen.

VOLSKE;

Een Land, gelegen tuſſchen 't Weſten en 't Noorden, heeft ter linckerhand 't Kaſteel *Juvanowgrod*, en 't Land van *Karele*. Legd van *Novogrod* tſeſtigh *Poolſche* Mijlen nae 't Noorden toe. 't Streckt ſigh uyt tot aen d' *Ys-Zee*. Op den langhſten Somerſchen dagh ſchijnd de Son hier twintigh uyren en een half; ſoo dat'er nauwlijcks eenige Naght werd vernoomen.

BIELEIESCORO;

Anders *Biolijſero*, heeft een Stad van dien ſelven Naem. Werdt alſoo geheeten nae 't *Witte Meir*, by 't welcke dit Landtſchap gelegen is. In 't ſelve *Meir* werd een Sterckte geſien, voor onwinbaer geaght. In tijd van nood begeeft ſigh de Groot-Vorſt derwaerts. Pleegh oock ſijnen voornaemſten Schat hier te doen bewaeren. Deeſe *Provintie* leghd van *Muſcauw* en *Groot-Novogrod* ontrent honderd Mijlen.

VOLUKDE;

Oock een *Provintie*, in welcke een ſeer ſtercke Plaets is; derwaerts de *Czaar* deſgelijcks ſomtijdts ſijne *Threſooren* doet vervoeren.

JOROSLAW,

Een Hertoghdom, heeft een Stad en Kaſteel van dien ſelven Naem, op de Rivier *Wolga*. Leghd ſes-en-veertigh Mijlen van *Muſcauw*.

DWINE,

Een Landſchap, draegende dien naem nae de Rivier, daer van het beſpoeld werd. Deeſe Vloed heeft ſoodaenigh een benoemingh bekoo-

bekoomen van de tegenloop der Rivieren *Juch* en *Suchuve*: Want *Dwine* beteeckend in de *Ruſſiſche* Tael *twee*. Alhoewel dit Land honderd Mijlen in de breedte heeft, ſoo vindmen'er echter geen andere Plaetſen, als alleen *Comogor*, *Pimegue*, en de Stad *Dwine*, gelegen in 't midden der Provintie. Daer zyn nochtans een goed getal ſchoone Dorpen, doch verre van malkander gelegen, wegens d' onvrughtbaerheyd van dit Geweſt. De Son light hier in 't midden van de Somer een-en-twintigh uyren en een half: Soo dat de Naght den Dageraed gelijck is. Hier tegens heeftmen in 't midden van de Winter niet meer als derdehalf uyr Sonneſchijn.

SUSDALI.

Men plaetſt deeſe *Provintie*, met een Stad en Kaſteel van dien ſelven Naem, tuſſchen *Ruſtow* (of *Roſtow*) en *Volodimer*. In deeſe Stad *Suſdali* is een Biſchoplijcke Stoel. Voortijds wasſe ſeer ſchoon en Volckrijck, doe de Groot-Vorſten van *Muſcovien* te *Volodimer reſideerden*; maer nu isſe bynae woeſt, wegens de geduerige Toghten der *Tartaren*.

WIATHKE.

Dit Landſchap, aen geene ſijde der Rivier *Kamme*, leghd ontrent vijftigh Mijlen van *Muſcauw*. Is eertijds de *Tartaren* onderworpen geweeſt; doch wierd gewonnen van *Baſilius Magnus*, Groot-Vorſt van *Muſcovien*.

PERMIEN,

Is een ſeer groote *Provintie*, leggende ontrent derdehalf honderd Mijlen van *Muſcauw*. Heeft een Stad van dien ſelven Naem op de Rivier *Viſchor*, of *Viſteroy*. Den langhſten Somerſchen dagh is hier van aghthien uyren.

JUGRE.

Anders *Iuhre*, of oock *Iugarien*, leghd aen de Noord-ſijde: Van welcke kant de *Hongariers* voortijds uytlopende, geheel *Pannonien*, vermeeſterden; noemende 't ſelve nae haeren Naem *Hungarien*, of *Iugarien*.

PETSORE.

Dit Landſchap van *Petzore* is ſeer langh. Streckt ſigh uyt nae 't Noorden en 't Weſten, tot aen d' *Yz-Zee* toe. D' Inwooners hebben haeren langhſten dagh van twee-en-twintigh uyren.

Noch heeft de *Czaar* onder ſijn Gebied de *Czeremiſſen*, welcke beneden *Novogrod* leggen; gelijck oock de *Mordnen*, dight aen de *Volgue*, beneden *Neder-Novogrod*. Voorts leggen'er noch andere Landen aen de Noordſijde, welcke den Groot-Vorſt erkennen; als die van *Obdore*, *Condore*, *Culomorien*; eenige *Horden* uyt *Tartaryen*; als, de *Horde* van *Caſan*; de Stad *Aſtracan*, of *Citracan*; de *Horden* van *Nahaicois*, en eenige andere.

In *Muſcovien* vindmen veel Elanden, Buffels, Beeren, Harten, Wolven, voornaementlijck oock Haſen. De Schapen zyn hier veel kleyner als d' onſe. De Hoornbeeſten ſietmen meerendeel ſonder Hoornen.

D' Aerde ſplijt hier ſomtijds van ſeer groote koude, gelijck by ons van uytſteeckende hitte. Echter zyn'er ſomtijds ſeer heete Somers. Dien van 't Jaer 1527. was ſoo geweldigh, dat de Granen, ſelfs oock de Boſſchen, verbrandeden.

In de *Provintie Volſke* gebeurd yet wonderlijcks; welcke ſaeck voor t' eenemael gewis werd gehouden. Alle Dieren, welcke men daer in voerd, zynde ſwart, rood, grauw of anders gecoleurd, werden wit, alsſe maer een weynigh tijds hier geweeſt hebben.

In 't Landſchap *Petzore* vindmen veel hooge Bergen en vervaerlijcke Klippen, van d' Oude genoemd *Ripheat*, of *Hyperboreat*, op

E.

en, leghd aen
ant de *Honga-*
neel *Pannonien*,
lve nae haeren

R E.

s seer langh.
en 't Westen,
oners hebben
e-en-twintigh

sijn Gebied de
Novogrod leg-
, dight aen de
grod. Voorts
aen de Noord-
rst erkennen;
, *Culomorien*;
als, de *Horde*
of *Citracan*;
en eenige an-

landen, Buf-
en, voornae-
apen zyn hier
Hoornbeesten
rnen.
van seer groo-
ytsteeckende
seer heete So-
as soo gewel-
de Bosschen,

rd yet won-
eenemael ge-
ren, welcke
vart, rood,
werden wit,
hier geweest

nen veel hoo-
lippen, van
Hyperboreas,
op

PARTIE
D'ANGLETERRE.
MER BRITANIQVE
LE GRAND
OCE-
AN.
MER DE
GVASCOGNE
et GVAS CO
ENNE.
LYON
BISCAYE.
NA-
VAR
RE.
CASTILLE
ARRAGON
CATA
PAR. D'ES PAGNE.
Londres
Oxford
Briſtol
Rochester
Canterbery
Douure
Chicheſter
Lewes
Exceſter
Launſton
Wight Is.
St Marie
les Sorlingues
Garnſey I.
Iarſey I.
Diepe
le Havre
Cherbourg
la Seine R.
Caudebec
Honfleur
Caen
Bayeux
Lizieux
Falaiſe
Argentan
Alençon
Verneuil
Dreux
Chartres
Paris
Meaux
Sens
Orleans
Blois
Tours
la Fleche
Angers
Saumur
Chinon
Loches
Poitiers
Chaſtellerault
Luſignen
Angoleſme
Limoges
Brifac
Agen
Condom
Nerac
Tholouſe
Montauban
Caſtelnaudary
Carcaſſone
Narbonne
Perpignan
Iſle
Dax
Bayonne
Ore R.
Adour R.
Garonne R.
Dordogne R.
Charente R.
Loire R.
Seine R.
Somme R.
Oiſe R.
Marne R.
Rhone R.
Saone R.
Iſle de Dieu
Oleron Iſle
Re Iſle
Rochel
Port Louis
Belliſle
Quimper Corentin
Morlaix
Brieſt
I. Dueſſant
St Malo
St Brieux
Dinant
Roſcoff
St Pol de Leon
Granville
St Lo
Bayeux
Caen
Honfleur
Havre
Dieppe
Abbeville
Amiens
Peronne
Arras
Bethune
Lille
Tournay
Ypres
Dunkerque
Calais
Boulogne
Montreuil
Hedin
Cambray
Valenciennes
Mons
Namur
Charleroy
Maubeuge
Philippeville
Rocroy
Mezieres
Sedan
Stenay
Verdun
Toul
Nancy
Metz
Thionville
Luxembourg
Arlon
Virton
Montmedy
Longwy
Thionville
Sarre Louis
Landau
Weiſſenburg
Strasburg
Brisach
Huningen
Befort
Montbeliard
Dole
Beſançon
Salins
Arbois
Lons le Saunier
Bourg en Breſſe
Geneve
Chambery
Grenoble
Valence
Vienne
Lyon
Roanne
Montbrison
Clermont
Riom
Gannat
Moulins
Nevers
Bourges
Aubigny
Sancerre
Gien
Montargis
Fontainebleau
Melun
Provins
Troyes
Chaumont
Langres
Dijon
Auxonne
Chalon
Autun
Beaune
Nuits
Auxerre
Joigny
Sens
Nemours
Etampes
Dourlens
Montreuil
Abbeville
Gournay
Pontoiſe
Meulan
Mantes
Evreux
Dreux
Nogent le Rotrou
Mortagne
Alençon
Falaiſe
Lizieux
Pont l'Evesque
Caen
Bayeux
Carentan
Valognes
Cherbourg
Barfleur
Cotentin
Coutances
Granville
St Malo
Dinan
Lamballe
St Brieux
Guingamp
Morlaix
Roſcoff
St Pol de Leon
Landernau
Brieſt
Chateaulin
Quimperlé
Quimper Corentin
Pont Croix
Audierne
Douarnenez
Port Louis
Belliſle
Quiberon
Auray
Vannes
Hennebon
Lorient
Pont l'Abbé
Concarneau
Quimperlé
Rochefort
Marennes
Brouage
Tallemont
Rochel
Re Iſle
Oleron Iſle
Blaye
Bourdeaux
Libourne
Bergerac
Perigueux
Sarlat
Brive
Tulle
Uſſel
Aurillac
Figeac
Cahors
Montauban
Moiſſac
Caſtelnaudary
Carcaſſone
Narbonne
Perpignan
Iſle
Dax
Bayonne
St Sebaſtian
Fontarabie
St Andero
Bilbao
Guarde Eſtefan
Victoria
Pamplona
Tudela
Tarazona
Iaca
Iaqueca
Huesca
Barbaſtro
Monzon
Lerida
Balaguer
Tortoſa
Tarragona
Vich
Gerona
Barcelona
Manreſa
Solſona
Cardona
Berga
Puycerda
Urgel
Seo de la Ponteſtria
Burgos
Calahorra
Logrono
Soria
Almazan
Sigenza
Guadalajara
Alcala
Madrid
Segovia
Avila
Salamanca
Zamora
Toro
Valladolid
Palencia
Aranda
Roa
Sepulveda
Medina del Campo
Olmedo
Simancas
Tordeſillas
Toledo
Talavera
Placentia
Truxillo
Caceres
Alcantara
Badajoz
Merida
Almaden
Ciudad Real
Almagro
Alcaraz
Chinchilla
Villena
Alicant
Elche
Orihuela
Murcia
Lorca
Carthagena
Cabo de Palos
Cabo de Gata
Almeria
Guadix
Baza
Granada
Alhama
Antequera
Malaga
Gibraltar
Algeziras
Tarifa
Cadiz
Xeres
Port St Mary
Port Real
St Lucar
Seville
Carmona
Ecija
Cordova
Andujar
Baylen
Jaen
Ubeda
Cazorla
Segura
Xativa
Alcira
Valencia
Murviedro
Sagunto
Peniſcola
Morella
Tortoſa
Tarragona
Reus
Tarragona
Cabo de Salou
Cabo de Tortoſa
Cabo de Martin
Cabo de la Nao
Cabo de Palos
Cabo de Gata
Cabo de Trafalgar
Cabo de St Vincent
Cabo de Finiſterre
Cabo de Ortegal
Cabo de Penas
Cabo de Machichaco
Cabo de Figuier
Cabo de Creus
Cabo de Bajona
Cabo de Ortegal
Cabo de Penas
Cabo de Machichaco
Cabo de Figuier
Cabo de Creus
Cabo de Bajona

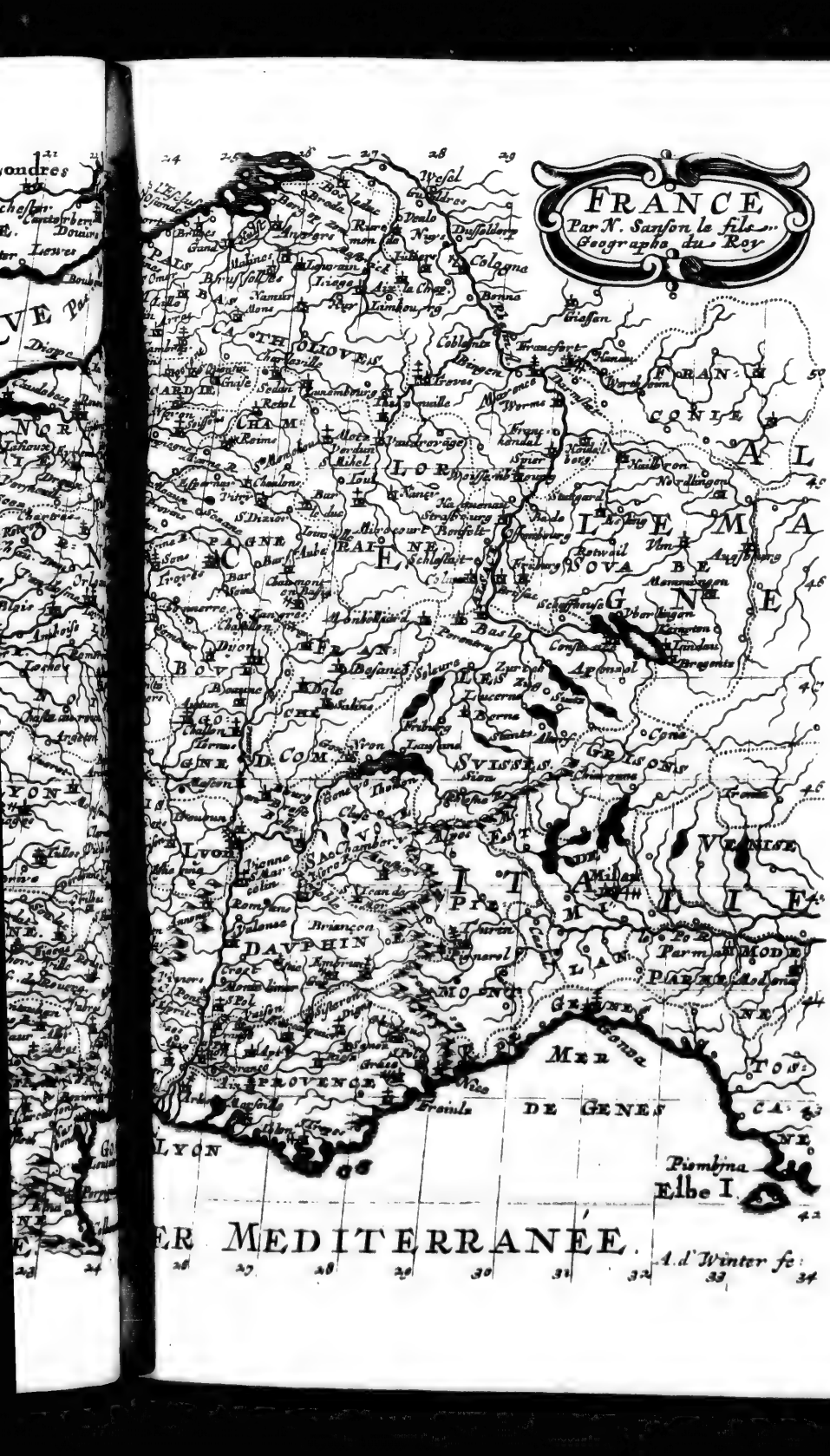
FRANCE
Par N. Sanson le fils ...
Geographe du Roy
Wesel
Duisseldorp
Colagne
Bonne
Coblentz
Francfort
Worms
Spier
Strasbourg
Basle
Schaffhouse
Zurich
Lucerne
Berne
Geneve
Lyon
Vienne
Grenoble
Turin
Milan
Parme
Modene
Genes
Nice
Frejus
Piombina
Elbe I.
MER DE GENES
MEDITERRANEE
FRANCE
ALLEMAGNE
SUISSE
ITALIE
VENISE
CONTE
LORRAINE
BOURGOGNE
DAUPHIN
PROVENCE
SAVOYE
PIEMONT
A. d'Winter fe:

op welcke altijd veel Sneeuw leghd. Soo hoogh zynſe, dat ſommige ſeventhien daegen langh hebben werck gehad, eerſe nae boven konden geraecken; en noch waerenſe tot den Top niet gekoomen.

Die van *Rhezan* en *Sever* werden voor ſeer *couragieus* in den Oorlogh en Strijden gehouden, welckeſe voeren tegens de *Tartaren*. Die van Groot-*Novogrod* waeren voortijds ſeer beleefd en meedelijdend, maer nu zijnſe gantſch verdorven, hebbende haeren goeden Aert gantſch verlooren door den omgangh met de *Muſcoviters*.

D'Inwooners der *Provintie Permien* gebruycken nimmermeer Brood, maer leven van 't vleeſch der Harten en andere Dieren. Hebben oock een byſondere Spraeck, en andere Letteren, verſchillende van de *Ruſſiſche*.

Die van *Czeremiſſen* onthouden ſigh in de groote Wilderniſſen. Hebben geen Huyſen: Loopen ſnel, en konnen met den Boogh ſeer net ſchieten. Leven meeſt by Honigh en 't Vleeſch van wilde Dieren. Eeten ſelden Brood, en zyn bekleed met Vellen.

De Groot-Vorſt is by de *Muſcoviters* in een ſeer hoogh *reſpect*, ſoo datſe hem bynae voor een God aghten. Even hierom hebbenſe deeſe Spreeckwoorden onder haer: *God alleen en den Groot-vorſt weet het. Onſen Groot-Vorſt weet alles. Al 't welvaeren en 't gemack, 't welck wy genieten, koomd geſaementlijck van onſen Groot-Vorſt, e. ſ. v.*

't KONINGHRYCK FRANCKRYCK.

FRanckrijck grenſd tegens 't Weſten aen 't *Pyrenæiſche* Geberght en d' *Aquitaniſche Zee*: Tegens 't Noorden aen de *Britanniſche Zee*, tot nae *Cales*; en treckt ſigh van daer tot nae *Metz*; alwaermen *Artois*, *Henegouw* en *Lutzenburgh* ter lincker; *Picardyen* en *Champagnien* (zynde twee aen een grenſende *Provintien*) ter reghterhand laet leggen. Door de gedaghte Zee werd dit Koninghrijck van *Engelland* af-geſcheyden. Tegens 't Suyden heeft het de *Middellandſche Zee*; anders oock de *Francoiſche* genoemd; en 't *Pyrenæiſche* Geberght, waer door het van *Spaenje* word afgeſonderd.

Tegens 't Ooſten heeft het voor deeſen ſijne Grenſen uytgeſtreckt tot aen den *Rhijn*; ten deelen aen d' *Alpen* en aen de *Warne*. Hedenſdaeghs werd het omſlooten van *Savoyen*, 't Vrye Graefſchap *Burgundien*, en *Lotharingen*. Soo dat het voor d' *Alpen* van *Italien* en *Piemont*; door den *Leverbergh* of *Saint Clode* van de *Switſers* afgeſcheyden is.

Voorts is 't in al ſijne Stucken en *Provintien* t' ſaem-gevoeghd en onverdeeld, midden in *Europa* gelegen; aen twee ſijden omſlooten van de groote *Weereld-Zee*, en de *Middellandſche*; daerenboven aen drie kanten bewaerdt met de *Pyrenæiſche* en d' *Alpes*-Geberghten; ſoo datmen'er niet lightlijck kan indringen. Soo verr' is 't daer van daen, dat dit Koninghrijck ſigh voor ſijne Naebueren ſou vreeſen, dat het in tegendeel van deſelve gevreeſd en ontſien moet worden.

De Vorm, of *Figuer* is langh-aghtigh-rond; ſoo dat het bynae even ſoo breed als langh is. In de lenghte begrijpt het ontrent twintigh Daghreyſen; en in de breedte even ſoo veel. Sijnen omvangh bevat in ſigh over de vierhonderd vijf-en-taghtigh *Duytſche* Mijlen weghs.

Hedenſdaeghs werd het afgedeeld in drie Hoofdt-Deelen; naementlijck, in

1. *Aquitanien.*
2. *Lugdun*, of *Lions.*
3. *Narbona.*

Aquitanien heeft onder ſigh ſeventhien *Provintien*; als: *Bearn*, *Bigorne*, *Gaſconien*, *Guienne*, *Comminge*, *Quercy*, *Perigort*, *Xantoigne*, *Poictou*, *Limoſin* (of *Limoge*) *Auvergne*, *Berry*, *Toulon*, *Salon*, *Bourbon*, *Foreſt* en *Vallois.*

De *Lugduniſche* Streeck begrijpt in ſigh elf *Provintien*, te weeten: *Britannien*, *Normandyen*, *Anjou*, *Maine*, *Beauſſe*, *Franckrijk* (of *Francia*) *Picardyen*, *Champagne*, *Burgundien*, beyde de *Bouloniens*, en *Lotharingen.*

Onder 't *Narbonenſiſche* Gebied behooren vier *Provintien*, naementlijck: *Languedocq*, *Provence*, *Delphinat*, en *Savoyen.*

Van al deeſe nu genoemde, en van yeder in 't byſonder, ſal ſtracks hier nae kortijck geſproocken worden.

De *Parlamenten* in *Franckrijck* zyn thien in getal; te weeten, te *Parijs* en *Toulon*, wegens *Languedocq* en een gedeelte van *Guienne*: Te *Dyon*, wegens *Burgundien* en *Breſſe*: Te *Roan*, wegens *Normandyen*: Te *Bordeaux*, wegens *Guienne*: Te *Rennes*, wegens *Britannien*: Te *Grenoble*, wegens *Delphinat*: T' *Aix*, wegens *Provence*: Te *Pau*, wegens *Bearn* en *Navarre*: Te *Thul*, wegens *Lotharingen*, en de daer toe behoorende Landen.

Boven dien heeft dit Koninghrijck vijfthien Aerts-Biſchoppen, onder welcke ſeven der ſelver 't *Primaetſchap*, of den Voortoght behoord. Deeſe vijfthien Biſdommen zyn: *Parijs*, *Rheims*, *Sens*, *Lyon*, *Bourges*, *Tours*, *Narbonne*, *Auch*, *Tholoſe*, *Roan*, *Bourdeaux*, *Ambrun*, *Vienne*, *Aix* en *Arles.*

De *Primaet*-Stighten of Aerts-Biſdommen zyn: *Sens*, *Lyons*, *Bourges*, *Narbonne*, *Roan*, *Bourdeaux* en *Vienne.*

De Bergen, welcke hier gevonden worden, zyn: 't *Pyrenæiſche* Geberght: 't Welck niet ſoo ſeer tot het Koninghrijck *Franckrijck* behoord, als wel, dat het 't ſelve van *Spaenje* af-ſcheyd. D' *Alpen*; den Bergh *de Fancilles*; den *S. Clodi* Bergh; *Gehenna*, met ſijnen Top genoemd *Tarara*; over welcken men nae *Lyons* reyſd; en by wiens Klippen of Rotſen de *Lyonſche* Kooplieden (noyt te vooren ter dier plaets geweeſt zynde) 't Henſel-reght pleegen te moeten uyt-ſtaen; of anders ſigh met een ſtuck gelds daer van moeſten los koopen, om in 't geſelſchap der andere te moogen aengenoomen worden.

Daerenboven heeft dit Rijck ſeer bequaeme Zee-Havens, ſoo aen de groote *Weereld-Zee*, als oock aen de *Middellandſche.* Aen d' eerſt-genoemde leghd *Breſt*, aen de ſijde van *Britannien*, *Blavet*, *Morbian*. *Conqueſt*, *Roſchelle*, en meer andere. Aen de *Middellandſche Zee* vindmen *Marſilien* en *Toulon* aen de ſijde van *Provence*: Synde ſeer goede en vermaerde Havens voor de Galeyen, welcke van den Koningh onderhouden worden.

Een ſeer groote meenighte van *Rivieren* zyn 'er in *Franckrijck.* Onder deſelve werden voor de voornaemſte gereeckend de *Sayne*, *Loire*, *Garonne* en de *Rhone.*

De *Garonne* vliet uyt 't *Pyrenæiſche* Geberght, en is altijd geweeſt de Scheydingh tuſſchen d' *Aquitaniers* en de *Celten.* Eyndlijck verlieſd deeſe Vloed ſigh in de *Groote Zee.*

De

De *Rhone* ontſpringhd in d' *Alpes*-Geberghten, en neemdt, nae een taemlijck langhduerige heenen-ſtromingh, ſijnen loop door 't *Geneefſche Lac*; met welckers Water deeſe Rivier ſigh echter gantſchlijck niet vermenghd; en eyndlijck ſigh in de *Middellandſche Zee* uytgiet.

De *Sayne*-Vloed heeft ſijnen oorſprongh in *Burgundien*, vliet door *Parijs* heenen; voorts door *Roan*, *Honfleur*, en *Harflour*. Eyndlijck is den Uytvloed in de Zee, of *Havre de Grace*.

De *Loire* neemd ſijnen aenvangh in *Vivaret*, een kleyn Landeken in *Languedocq*: Loopt door *Velay*: Voorts door een Woud nae *Nevers*, *Orleans*, *Bloys*, *Amboiſe*, *Tours*, *Samur*, en giet ſigh ten laetſten by *Nanter* in *Britannien* in de Zee uyt. Deeſe Vloed is de breedſte van geheel *Franckrijck*, gelijck de *Rhone* de ſnelſte in dit Geweſt is.

Van ſchoone en ſeer luſtige Boſſchen heeft dit Koninghrijck een genoegſaemen overvloed. Schoon deſelve niet ſoo groot werden geſien als in *Duytſchland*, *Poolen* en *Sevenbergen*, ſoo zynſe echter veel bequaemer tot de Jaght en allerley Vorſtlijcke vermaecklijckheden.

't Boſch t' *Orleans* is grootſte en 't langhſte. Behalven die te *Fontainebleau* en *Montargis*, heeftmen noch een taemlijck groot getal Boſſchen in *Neder-Britannien*, *Poitou*, *Anjou*, *Berry*, *Bolonien*, *Vermandois*; oock in *Picardyen* en *Angouleſme*; alwaer 't Woud *Brancome* ſeer groot is. Daerenboven ontbreeckt het oock de *Provintien Burgundien*, *Delphinat*, *Languedocq*, *Guienne*; maer inſonderheydt 't *Rouvergne* en *Quercy* aen geen Boſſchen.

De Lught is hier doorgaens geſond en gemaetighd: Waer van daen het dan oock koomd, dat de Peſt en andere aenklevende Kranckheden hier niet ſoo dickmael regeeren, als wel anderweegen. Veellight magh hier toe niet weynigh helpen de goede maet en levenswijs in Eeten en Drincken onder 't gemeene Volck; daer in een veel beeter regel houdende, als eenige andere *Natie* des Weerelds.

Altijd is ſeer beroemd geweeſt de Vrughtbaerheyd deeſes Koninghsrijcks; niet alleen ten opſight van deſelven ſeer ſchoone ruyme Vlackten en effene Landgoederen, maer oock ſelfs in aenmerckingh der Geberghten. Hier waſt ſulck een overvloed van Koorn, dat niet alleen d' Inwooners geen gebreck van 't ſelve behoeven te lijden; maer oock, alleen uyt *Languedocq* en *Burgundien*, geheel *Spaenje* daer meê voorſien werd.

Tot deeſe *Provintien* konnen noch gevoeghd werden *Normandyen*, *Beauſſe*, *Poitou*, *Xantoigne*, *Picardyen* en *Berry*; welcke deſgelijcks een ſeer groot Koorngewas hebben. Ter deeſer oorſaeck ſegdmen in een gemeen Spreeck-woord: Dat *Franckrijck* de Koorn-Schuer van *Spaenje* is.

Boven dien waſſen oock in *Franckrijck* allerley ſoorten van ſeer koſtlijcke Wijnen. Alhoowel in *Britannien*, *Normandyen* en *Picardyen* geene Wijnen werden gebouwd, vermits deeſe Landen al te koud zyn om de Druyven reght te doen rijp worden; ſoo hebben echter al d' andere *Provintien* overvloed van deſelve.

De Wijn van *Beauſſe* is, ſoo veel als deſelve waſt t' *Orleans*, *Tours* en anderwegen, ſeer vermaerd. *Anjou* is beroemd, wegens de daer in gebouwd werdende witte Wijnen, welcke inſonderheyd ſeer hoogh werden gehouden. *Burgundien* praeld met ſijne Wijnen van *Baulne*, *Sens* en *Anverne*; welcke in groote meenighte nae *Parijs* werden gebracht. *Guienne* is oock gantſch rijck-

lijck daer van voorſien; maer die van *Grave* by *Bordeaux*; die van *Geillac* en *Rabeſens* werden alderhooghſt geacht, en over de *Garonne*, *Charante* en *Loire* nae *Engelland*, *Vlaenderen* en *Duytſchland* gevoerd. De Muſcadelle-Wijnen, waſſende te *Frontignan* en anderwegen naeſt by *Montpellier* of *Languedocq*, brengdmen nae *Parijs*. Oock werden deſelve van d' uytlandſche *Natien* gekoght en nae haer Land geſonden.

't Sout, 't welck genoemd magh werden de derde Rijckdom deeſes Koninghrijcks, is alhier ſeer goed en overvloedigh. De Koningh treckt hier van een onuytſpreecklijck-groote Inkoomſt. D' Inwooners in yeder *Provintie* zyn'er ſeer wel van voorſien. D' Uytlandſche *Natien*, naementlijck, de *Switſers*, *Nederlanders*, *Engelſche*, *Deenemarckers*, en meer andere Volckeren, koomen 't hier koopen, of laeten 't tot ſich overſenden.

't *Languedocqſche* Sout te *Pecais* en in andere Sout-groeven is boven allen beroemd. Deſgelijcks zyn'er oock Sout-groeven in *Provence*, *Poictou*, *Xaintonge* en *Brovaye*, alwaer 't van de *Nederlanders* afgehaeld en vervoerd werd.

Voorts werd noch tot de Rijckdommen en Voordeelen van *Franckrijck* gereeckend den Hennip en 't Vlas in *Neder-Britannien*, te *Calais*, *Berry*, *Quercy*, *Revergne*, en anderwegen; waer van Seyl-doeck en Scheeps-Seylen werden gemaeckt, en in groote meenighten nae verre Landen verſonden.

Den Oly waſt maer alleen in ſeeckere *Provintien*, daer de lught aldervriendlijckſt en warmſt is; naementlijck, in *Provence* en *Languedocq*. Met den ſelven werd niet alleen in dit Koninghrijck, maer oock onder d' Uytlandſche *Natien* een ſeer grooten Koophandel gedreven.

Daerenboven vindmen in verſcheydene Oorden des *Franſchen* Koninghrijcks, voornaementlijck in *Berry* by *Soloigne*, in *Normandyen*, en in *Languedocq*, een grooten overvloed van Wol. In de gedaghte *Provintien* werden'er ſeer goede en fijne Laeckenen van gemaeckt; Deſgelijcks Bombaſijnen en andere Stoffen, welcke niet alleen door 't geheele Koninghrijck, maer oock, nae *Spaenje*, *Italien*, *Piemont* en andere Geweſten werden vervoerd.

Allerley Boomvrughten werden hier in een genoeghſaeme meenighte gevonden. In *Normandyen*, *Britannien* en *Picardyen* waſſen ſeer veel Appelen; van welcke men een Dranck bereyd, waer door 't gebreck des Wijns ter dier plaetſen vergoed werd. In even deeſe *Provintien*, daer de lught eenighſins rauwer is, vindmen veel beeter Peeren en andere Wintervrughten, als in de Landſchappen, daer deſelve meer Suydlijck valt; als welcke daer benevens geen gebreck hebben van goede Roſijnen, Vijgen, Granaten, Meloenen, Abricoſen, Perſicken, Amandelen en Noten.

De Caſtanien waſſen aen ſulcke Plaetſen, welcke wat Berghachtigh zyn; te weten, in *Delphinat*, *Languedocq*, *Auvergne*, *Limoſin* en *Perigord*.

De Saffraen koomd hier voort in veele *Provintien*; gelijck oock in *Provence* de Rijs, nevens allerley Moes, Kruyden en Bloemen. Men vind hier oock Roſmarijn en Genever-Boomen, Selfſtruycken, e. ſ. v. De Boſch-boomen koomen ſeer veel voort in *Normandyen*, *Languedocq* en anderweegen. Van deſelve werden veelerley kleyne dingen vervaerdighd, tot meenigerhande gebruyck; welcke dan d' Uytlanders werden toegevoerd, en voor Geld overgegeven.

Deſgelijcks is hier geen mangel van goede Weyden, ſoo in 't vlacke Land, als

als in de Geberghten, seer bequaem tot de Vee-vockingh. Even hierom kan men hier seer goed Vleesch, Melck, Booter en Kaes hebben; Den overvloed van Kapoenen, Jonge Hoenderen, en allerley Gevleugelt is hier seer groot. D' *Indiaensche* Hanen werden'er met geheele Schaeren opgevoed, en verkoght.

Of nu wel 't Koorn en Wijn-gewas, nevens 't Sout en andere Vrughten, in *Franckrijck* de seeckerste *Mijnen* zyn, welckemen sou mogen hebben of wenschen, soo heeft echter dit Gewest oock geen gebreck van Goud en Silver-Berghwercken, alhoewel in deselve niet werd gegraven.

Men behoefd niet te twijffelen, of in de *Pyrenaeische* en *Anvergnische* Geberghten, gelijck oock in *Rovergne*, *Genaudan*, of *Languedocq*, te *Foix* en aen meer andere Plaetsen, souden Goud en Silver-Aderen konnen gevonden worden; indien maer onderstoeck daer mae wierd gedaen.

Desgelijcks zyn hier bekend de Groeven van Yser, Steenkoolen, Lood, Tin, Azuur, Vitriol, en van andere *Metallen*, werdende gevonden in verscheydene Oorden.

Hier by konnen noch gevoeghd worden de geene, welcke zyn te *Pougne*, *Mayne*, *Bourbon* en *Vals*. Desgelijcks oock de Warme-baeden te *Vichy*, *Barlarac*, *Bagneux*, *Encasse*, en anderweegen.

Wat de Natuer en Seeden der *Francoisen* belanghd, deselve hebben in 't gemeen, oock selver nae 't getuygenis der Uytlandsche *Natien*, meer Deughden als Lasteren aen sich; als welckese roemen, weegens haere vriendlijckheyd, Gast-vryheyd, Hoflijckheyd, Dapperheyd en Grootmoedigheydt. Desgelijcks oock, om datse gelijck als gebooren schijnen met een bequaemheyd tot alle dingen; soo wel tot de *Studie*, en d' oeffeningh van allerley Weetenschappen en Konsten, als tot de handelingh der Wapenen.

Gantsch net en suyver houdense sich, soo in haere Spijsen, als ontrent haere Kleedingh; Doch hier in gaense niet weynigmael de maet van haer Vermoogen, Hoedaenigheyd en Af-koomst seer verr' te buyten; de saeck te veel doende; gelijck sulcks genoeghsaem af te neemen is uyt de vergelijckingh van haer tegens de *Spaenjaerden*, *Italianen* en andere *Natien*. Noyt blijvense by een bestendige Draght, noch ten aensien van de Stof, noch in opsicht van de *Mode*; maer veranderen daer in seer meenighmael; immers ten minsten yedet Jaer eens.

De Mans-persoonen in dit Koninghrijck zyn schooner, stercker, en beeter *geproportioneerd* als de *Spaenjaerden* en *Italianen*; doch niet soo wel als de *Duytschen*, *Nederlanders* en *Engelsche*.

Wat de Vrouws-persoonen betreft, men vind deselve in d' eene Provintie schooner als in d' andere. Die van *Normandyen*, *Picardyen*, en d' andere aen deese sijde der *Loire* zyn veel bevallijcker, als die van *Auvergne*, *Perigord*, *Limosin*, *Gasconje* en *Over-Languedocq*.

't Geen nu alreeds gesegh is geworden, dat de *Francoisen* tot alle dingen bequaem zyn, moetmen insonderheyd verstaen van de Wapenen en Oorloghs-*Exercitien*. Naest defelve begeevense sich oock tot de *Studien*, de Welspreeckenheyd, en allerley Konsten: Desgelijcks oock tot de Koopmanschap. Niet wel konnense leedigh gaen, maer altijd moetense ergens meê beesigh zyn.

Den *Francoischen* Adel is doorgaens seer goed te Paerd. Soo gantsch hooghlijck laetense sich aen d' Eere geleegen

zyn, datſe den behoorlijcken Regel hier in te buyten ſpringen. Om een gantſch geringe ſaeck ſullenſe malkander voor de Klingh uytdaegen: Derhalven dan oock haere Koningen door gantſch ſtrenge *Edicten* haer hier van hebben ſoecken af te houden; ſonder datſe evenwel haer van deeſe booſe Gewoonte hebben konnen af-brengen.

Maer behalven de voorgedaghte Deughden hebben oock de *Francoiſen* haere Ondeughden en Laſteren aen ſich, welcke van d' Uytlanders genoeghſaem aengemerckt worden. Want ſy hangen ſich onmaetigh ſeer aen 't Speelen; aen 't Hoereeren, of oock aen Overſpel; aen allerley Welluſten; aen Godslaſteringen, Vloecken en Sweeren. T' eenemael Lightſinnigh zynſe, en ſchielijck toornigh; echter niet ſoo arghliſtigh als d' *Italianen*; oock niet ſoo praelend en hooghmoedigh als de *Spaenjaerden* zyn.

De *Franſche* Spraeck is in 't gemeen af-koomſtigh van de *Latijnſche*. Want nae dat de *Romeynen* dit Land vermeeſterd; oock haere Reghten en Wetten daer ingevoerd hadden, hebben de Natuerlijcke Inwooners haere Tael veranderd, en allenxen ongemerckt deſelve gantſch verlooren, ſoo datſe verdorven of verbaſterd *Latijn* ſpreecken.

Hedenſdaeghs heeft hier elcke *Provintie* haere byſondere *pronunciatie* en uytſpreeckinghs-wijs: Doch tuſſchen de geene, welcke aen deeſe en geene ſijde der *Loire*-Vloedt woonen, bemerckt-men 't aldergrootſte onderſcheyd. Want d' eerſtgedaghte ſpreecken *Francoiſch*, de laetſte *Gaſcoenſch*. D' Uytlanders herwaerts gekoomen ſynde, om de Tael deeſes Gewests te leeren, behoorden ſich te gewennen aen de geene, welcke t' *Orleans*, *Blois* en *Parijs* werd geſproocken.

't Koninghrijck *Franckrijck* is, wegens de t' eenemael bequaeme gelegenheyd, ſeer rijck en machtigh. 't Getal der Seeden is ſeer veel. Deſelve zyn ſeer wel bewoond en Volck-rijck: Deſgelijck wel voorſien van allerley Waeren, met welcke een ſeer groote Koophandel en Handteeringh werd gedreeven.

Wat de Rijckdom betreft, de Koningh heeft een bynae ongelooflijck groote Inkoomſt ſoo van d' *ordinaire* als *extraordinaire* Schattingen, Sout-Tollen, andere Tollen op d' in-en-uytgaende Koopmanſchappen, e. ſ. v.

Aengaende die Maght des Koninghrijcks, deſelve beſtaet in den Rijckdom des Lands; en in d' Oorloghs-ſughtige dappermoedige, nae eer ſtrevende, den Koningh en 't Vaderland lievende Onderdaenen: Gelijck oock in d' alhier gevonden wordende ſtercke Plaetſen; alhoewel voor eenige Jaren veele Kaſteelen, op bevel ſijner Majeſteyt, *gedemolieert*, en de *Fortificatien* van niet weynige Steeden (waer onder oock *Roſchelle*, *Montauban* en meer andere, welcke voor deeſen de *Gereformeerde*, of ſoo genoemde *Hugenotten*, in verſcheydene *Provintien* deeſes Koninghrijcks beſaeten) ter neer geſmeeten, of haere Mueren over hoop geworpen zyn geworden.

Boven dien onderhoud oock de Koningh ſijne Maght ter Zee en Oorloghs-Vlooten in drie Zee-havens; naementlijck, te *Broüage*, weegens *Guienne*; te *Breſt*, weegens *Bretannien*; en te *Havre de Grace*, weegens *Normandyen*: Alwaer hy gewoonlijck vijfthien of ſeſthien Galeyen heeft; alhoewel hy, in getal van nood, over de vijftigh derſelver kan opbrengen.

Dit ſal genoegh zyn, belangende de dingen, welcke *Franckrijck* in 't gemeen raecken. Willen derhalven ons tegenwoordigh gaen wenden tot d' af-ſonderlijcke Beſchrijvingh der voorgedaghte twee-

twee-en-dertigh *Provintien*: en daer in handelen op de kortſte manier die ons mogelijck ſal zyn.

1. BEARNE.

DEeſe *Provintie* leght aen 't *Pyrenaeiſche* Geberght; en werd verdeeld in 't *Over* en *Neder-Deel*. Van *Over-Bearn* is *Olcran* de Hoofd-Stad. In *Onder* of *Neder-Bearn*, tuſſchen de Dalen gelegen, zyn *Leſcar* en *Pau* (alwaer een *Parlament* of Raeds-Hof is) de voornaemſte Steeden; nevens welcke men hier noch vind de Steeden *Nay*, *Navarrin* (welcke een ſeer vaſte Plaets is) *Ortes*, *Marlas*, en *Bajona*; een aen de Zee gelegen Kaſteel.

D' Inwooners deeſer *Provintie*, inſonheyd de geene die in de Daelen woonen, zyn vroolijck van Aengeſight, byſondere liefhebbers der Vryheyd, en welgeoeffend in de Wapenen. Haere grootſte Inkoomſten treckenſe van de Harten en Geyten.

2. BIGORNE,

IS een Graeffſchap, ſich van *Bearn* wat nae 't Ooſten uytſtreckende. Des ſelven Hoofd-Stad werd genoemdt *Tarba*, gelegen aen de Rivier *Adurro*. 't Werd afgedeeld in vier Deelen. *Lorda* is een ſeer Wel-beveſtighde Plaets; gelijck ook by nae alle Steeden in dit Graeffſchap ſoo daenigh zyn. *Baigneres* is ſeer beroemd, weegens de daer in zynde warme Baden.

D' Inwooners deeſer *Provintie* zyn meerendeel allerley Smeeden; gantſch vermeetene Lieden; trots, ſtout en tot toornigheyd geneegen.

3. GUASCONIEN;

BEgrijpt in ſich 't Graeffſchap *Armeniac*, en 't Hertoghdom *Alberdan*. In't gedaghte Graeffſchap *Armeniac* (van ſommige *Armignac*, van andere *Armignang* genoemd) leghd de Stad *Aix* aen de Vloed *Gres*. In deſelve heeft den Aerts-Biſchop ſijne *Reſidentie*. De hier zynde Dom-Kerck is de rijckſte en ſchoonſte in geheel *Franckrijck*.

Leſture, of anders *Leiſtourre*, is aen een Heuvel gelegen; en beroemd, ſoo ten opſight van de *Fortificatie*, als weegens de treflijcke Bronnen.

Niet verr' van deeſe leghd de Stad *Nerac*, aen de Rivier *la Brine*; welcke Plaets ſeer rijck is. In desſelven Slot werd 't *Parlament* gehouden in *Religions*-ſaecken tuſſchen de *Roomſch-Catholijcke* en de *Gereformeerde*.

Nae by deſelve is een Hof, wiens gelijcke in geheel *Franckrijck* en *Italien* niet gevonden werd. Men ſiet hier oock een bovenmaeten luſtigh Boſchje, met ſeer vermaecklijcke Wandel-gangen, omplant met welrieckende Boomen.

't Graeffſchap *Albred* is niet ſeer bewoond, weegens d' onvrughtbaerheyd der Velden, en gebreck van Zee-Havens. De voornaemſte Stad in 't ſelve is *Dax*, ſeer beroemd, weegens de warme Baden, Sout-Pannen, Yſer en Hars.

4. GUIENNA;

EEn ſeer wel getemperde *Provintie*, geleegen tuſſchen twee Meiren. De Hoofd-Stad der ſelve is *Burdigal*, anders gemeenlijck *Bourdeaux* geheeten; hebbende haere Legh-plaets aen de Rivier

vier *Garumna*. Deeſe Stad is begaefd met een *Parlament*, een Aerts-Biſdom, een *Academie* (in welcke alle *Faculteiten* werden geleerd) en eene, wegens den Af en Toe-vloed der Zee, ſeer bequame en verſeeckerde Zee-haven.

De gedenckwaerdighſte dingen, welcke hier geſien konnen werden, zyn: I. 't Raedhuys des *Parlaments*. II. 't Raedhuys der Stad, aenmercklijck weegens drie Marmerſteene Zuylen. III. 't *Duytſchen*-huys, of 't *Duytſch*-Heeren-Huys. IV. De *S. Andries*-Kerck, met het daer in zynde Orgel. V. 't Slot der *Italianen*. VI. Noch een ander Koninghlijck ſeer vaſt Slot. VII. De Beurs der Kooplieden. VIII. 't *Ammunitie*-huys des Princen van *Conde*, en des Hertoghs van *Eſpernon*.

Buyten de Stad is aenſchouwenswaerdigh I. 't Pallays *Galieni*, of d'overblijfſelen des *Amphitheatri*. II. De Kerck van *S. Severin*; zynde een ſeer oud Gebouw, waer in op de Graven uytgehouwene Steenen leggen, welcke, wanneer de Maen vol is, vol Water, en met de Nieuwe Maen leedigh zyn. III. Den Hof des *Parlaments*-Heeren *Remonds*, ſeer treflijck vercierd met veel oude *Statuen* van *Jupiter*, van Keyſer *Adrianus*, en meer andere. IV. 't Pallays van den Kardinael *de Sourdis*.

In deeſe Stad worden over de dertighduyſend Burgers geteld. Sy heeft ſchoone breede Straeten, en voortreflijcke Huyſen; welcke bewoond worden van veel *Portugeeziſche* Kooplieden, handelende met Paerlen en andere Kleynodien.

Cadillac heeft een bovenmaten praghtigh Slot, wiens gelijcke in gantſch *Franckrijck* niet te vinden is: *Bourg*, deſgelijcks *S. Malari*, behooren oock noch tot deeſe *Provintie*. Men ſiet daer een uytſteeckend-treflijck *Collegium* der *Jeſuiten*. *Blaye* is een kleyn doch ſeer vaſt *Fort*, gelijck als de Sleutel van *Franckrijck*; en derhalven, wegens de ſonderlinge ſterckte, van een gewightige Aengelegenheydt. *Liburne* is een ſeer ſchoone Stad, gelegen aen de gantſch Schiprijcke Vloed *Dordone*, welcke, even gelijck de Rivier *Garumna*, af en toeneemd.

5. COMINGE.

't Graeffchap *Cominge* werd verdeeld in 't *Over* en 't *Neder*. In *Over-Cominge* zyn twee Steeden, genoemd *S. Betrand*, aen de Vloed *Garumna*, en *Conſerans* aen de Rivier *Lagdere*. D'Inwooners geneeren ſich van de Vee-vockingh.

In *Neder-Cominge*, of 't Onder-Graefſchap, leghd de Stad *Lombres*, aen de Vloed *Salve*. 't Land brenghd hier ſeer veel Koorn en Wijn voort. *Muret* aen de Vloed *Garumna* heeft deſgelijcks een vrughtbaeren Bodem.

Aen *Cominge* ſtoot het Eyland, 't welkmen *Jordan* heeft geheeten. Daerenboven oock *Chimentam*, *Mirande* en *Rieux*. *Faix* is een Graeffchap. In 't ſelve is een Biſchoplijcke *Reſidentie*, genoemd *Famiers*.

6. QUERCY.

WErd met goede reden gehouden voor een ſeer luſtigh Land, wegens de byſonder-ſchoone Vlackten en veele Rivieren. 't Heeft een grooten overvloed van Vee en Viſch. Oock werden hier Steen-koolen gegraven. De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is *Cahors*, gebouwd op een Heuvel, zynde taemlijck ſchoon, rijck, en wegens de daer in geoeffend werdende Vryе konſten beroemd.

Montau-

Montauban is gelegen op een verhevenen en vrughtbaeren Heuvel, seer vast, en wegens d' *Academie* der *Gereformeerde*, gelijck oock wegens de seer lange Brugg' over de Vloed *Tarna*, genoegh vermaerd.

Hier is een seer schoone Bron, met thien Pijpen, of *Canalen*, welcke de Stad van de Voorstad *S. Anthoni* afscheydt. Men maeckt ter deeser Plaets oock goede Messen en Schaeren.

Agen is een seer beroemde Koopstad, wegens de naebyheyd der Rivieren *Garumna*, *Dordonna*, en noch een andere. Men siet hier twee oude Kercken; onder welcke de *Cathedrale* Kerck *Sanct Stephanus*, en de *Collegiale* Kerck *Sanct Capraise* is toegewijd. Hier is oock een Bischoplijcke *Residentie*, en een Hof-Gerighr.

Moissac is een oude aende Vloed *Tarna* gelegene Stad. Sy draeghd den *Titel* van een *Abdy*, en heeft een seer rijck *Benedictijner*-Klooster. Haere Straeten zyn breed, en seer cierlijck *geplaveit*. De Burgers begeven sich hier insonderheyd tot allerley Koopmanschappen.

7. PERIGORT.

Perigort is een Steenigh en Berghaghtigh Landschap; waer in derhalven niet veel Koorn wast, maer evenwel seer veel Castanien voortkoomen, en sonderlingh-voortreflijcke *Medicinale* Kruyden uyt der Aerde voortspruyten. Men heeft hier oock, wegens de varsche Springen en Beecken, geen gebreck van Visch. Men vindhier veel Verckens, wegens de veele Bosschagien; en oock goed Yser.

Vermits hier een seer gesonde Lught is, soo zyn oock d' Inwooners sterck, en leven langh. De Hoofd-Stad in deese *Provintie* is *Perigueux*, gelegen in een Dal, aen de Vloed *Lille*.

D' Overblijfselen van een *Amphitheatrum*, een *Heydensche* Thoorn, de Kerck van *Saint Stephanus* en *Saint Frontus* zyn besiens-waerdigh.

De gedaghte Stad heeft seer enge en t' eenemael onsuyvere Straeten; sleghte, geringe Huysen, leelijcke Vrouws-persoonen, en een verdorvene Spraeck. Is echter, wegens 't *Seneschalschap* en 't Hof-Geright, met sonderlinge *Privilegien* en Vryheden begaeft.

8. XAINTONGE.

Xaintonge is een Landschap, 't welck, wegens sijne voortreflijcke Vrugtbaerheyd, de Paerle van *Franckrijck* werd geheeten. De Hoofd-Stad deeser *Provintie* is *Xaintes*, gelegen aen de Vloed *Charante*; alwaer oock een Bischoplijcke *Residentie* is.

Men siet hier noch veele Blijckteeckenen van over-oude *Antiquiteiten*; insonderheyd van een *Amphitheatrum*; voorts Waterleydinghen, *Triumph*-Boogen, en Gangen onder d' Aerde.

De Stad *Ponts* heeft een hoogh, vast Kasteel aen de Rivier *Singona*. Oock seer schoone aengenaeme Gaerden.

Roschelle is een seer stercke Stad, soo van Natueren als door Konst en vlijt. Want ter linckerhand heeftse de Zee; ter reghter een Moerassige Grond, soo datmen'er niet wel kan bykoomen. Achter en voor isse treflijck wel beveshighd; soo dat een diergelijcke *Fortificatie* in *Franckrijck* niet gevonden word. By de Stads-muer is een spits toelopende Thoorn, op welcken een Lantaern staet; verstreckende de noodlijdende Schepen by nacht voor een Baeck.

By den Ingangh van de Haven sietmen

twee groote Thoornen, welcke van Koningh *Karel* den vijfden gebouwd zyn geworden. Deſelve zyn omringhd van een ſeer ſtercke dicke Muer, gaende tot aen een Thoorn, genoemd *Garrot*, die gelijck als 't *Ammunitie*-huys van de Stad is. De Haven werd beſlooten met een Keten, ſich uytſtreckende van den eenen Thoorn tot den anderen. Een eenigh Man kan deſelve neerlaeten, en 's morgens de Haven openen; Doch om die te ſluyten, moetmen vijf perſoonen hebben, ſonder meer; welcke tot dit werck een ſeecker hier toe gemaeckt *Inſtrumens* gebruycken.

Op 't Raedhuys, by d' Afbeeldingh van *Henrick* den vierden, ſtaende aldaer in Levens-grootte, ſietmen ſeecker ſlagh eens Schips, van Baſten der Boomen gemaeckt; gelijck de wilde *Indianen* hebben, en daer in vaeren.

Niet verr' van de Stad werd gantſch wit Sout van 't Zee-water gemaeckt; 't welckmen 's Winters opvanght in daer toe bereydede Water-behouders; en in de Somer-tijd by de Sonneſtralen drooghd.

9. POICTOU.

AEn Vrughten, Vee, Wol en Vlas is dit Land uyt-ſteeckend vrughtbaer: Daerenboven oock rijck van Koorn en Wijn. 't Schijnd een ſonderlinge Woonplaets der Vogelen en Wilde Gedierten te zyn; waerom dan oock d' Inwooners ſich ſeer de Jaght bevlijtigen. Seer veel *Viperen* of Adder-Slangen werden'er in gevonden, welcke men nae *Venetien* ſend, om den *Theriac* daer van te bereyden.

De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is *Poitiers*, een welbekende en wijdvermaerde Plaets, wegens de Biſchoplijcke *Reſidentie*, d' *Academie*, en verſcheydene oude *Monumenten*. In grootte iſſe *Parijs* bynae gelijck, doch niet ſoo Volckrijck, oock niet ſoo cierlijck bebouwdt, wijlmen hier maer alleen Huyſen van Hout ſiet.

Binnen de Stads-mueren heeftmen Beemden, Wijngaerden, en Ackers. 't Gedenckwaerdighſte, 't welck hier te ſien is, beſtaet in de volgende dingen.

I. De Dom-Kerck, genoemd *S. Pieter*; welcke *Henrick* de tweede, Hertogh van *Normandyen* en Koningh van *Engelland*, heeft beginnen te bouwen; doch eerſt tweehonderd Jaeren daer nae voleyndighd is.

II. De Kerck van *S. Hilarius*, die hier Biſchop is geweeſt; en waer in oock den Heyligen *Athanaſius* heeft gepredickt. Men toond hier een ſtuck Houts van een Boom, zynde gantſch Hol, 't welck den Naem van *S. Hilarii*-Wiegh voerd, en ſeer vlijtigh bewaerd werd. De geene, die buytenſinnigh zyn, werden, met eenige Gebeerden, daer in geleghd, en men leeſt een *Miſ* over haer, op datſe weer tot haer verſtand moghten geraecken. Deſgelijcks is hier een Graf van een ſeer lelijck-rieckende Steen, 't welck de doode Ligchaemen binnen vier-en-twintigh uyren tijds doet verteeren en te niet gaen.

III. De Kerck, genoemd *Onſer liever Vrouwen*; waer in de Burgers deeſer Plaets 't *Marien*-Beeld, houdende de Sleutelen der Stad in de reghterhand, een ſonderlingh groot Wonderwerck toeſchrijven; en even om dier oorſaeck wil op Paeſch-Maendagh een *generale Proceſſie* nae de Stads-Poorten aenſtellen.

IV. 't Pallays, daer 't Gheright werd gehouden; waer in een Sael is, die van geene Suylen werd ondersteund.

V. De *Collegien* der *Univerſiteyt*.

VI. 't *An-*

VI. 't *Amphitheatrum*, 't welck op een Rots gebouwd is.

VII. Een groote Steen, hebbende de gedaente van een Ey; welcke op vijf andere is geſet buyten de Stad; waer op de Reyſende Perſoonen meerendeel haeren Naem plegen te ſtellen, tot gedaghtenis, en ten teecken datſe daer geweeſt waeren.

VIII. Seeckere Klippige Plaets, derwaerts men, ſonder groote moeyte en veel gevaer, niet kan geraecken.

IX. 't Graf van *Gottfried* (of *Godevaert*) met den groten Tand.

X. Een ſeer oude Genever-Boom. XI. 't Koninghlijck Pallays. XII. Een Crocodils-Huyd.

Chaſtelrund leghd twee groote Mijlen weghs daer van daen; en is beroemd, weegens ſijne dicke Thoornen; deſgelijcks ter oorſaeck van de goede Meſſen en Schaeren, welcke daer gemaeckt worden. Daerenboven oock wegens de Steenen, die, wanneermen deſelve polijſt, de Diamant-Steenen gantſch gelijck zyn.

't Steedeken *Dove* is bekend en vermaerd wegens 't *Amphitheatrum*, waer in twaelf duyſend Menſchen plaets konden hebben; en op d'eene ſijde uyt een eenige Rots is gehouwen; welcke onder eenige Kluften heeft, waer in de wilde Dieren, welcke men gebruyckte om tegens malkander te ſtrijden, opgehouden wierden.

10. LIMOSIN.

Limoſin is omringd van de *Provintien* *Berry*, *Auvergne*, *Perigort* en *Poictou*. Dit Landſchap heeft een grooten overvloed van Garſt, Caſtanien, en goede Rapen; doch draeghd weynigh Koorn. Allerweegen vindmen veel Vee; oock werden in deeſe *Provintie* goede Paerden gevockt.

D'Inwooners zyn niet ſoo *Polie*, minſaem en hoflijck, als wel anderweegen: De Vrouws-perſoonen gantſch Kuyſch, maer niet ſeer ſchoon. Anders zyn hier de Lieden in't gemeen arbeydſaem, haetende de Leedigh-gangh; nughteren; goede Huyshouders, en gantſch maetigh: 't Welck dan oock veroorſaeckt, datſe ſeer langh leven.

Deeſe *Provintie* werd verdeeld in *Over* en *Neder-Limoſin*. In 't Over-deel is *Limoſin* de Hoofd-ſtad; waer in een ſeer grooten Koophandel werd gedreven. Beſiens-waerdigh zyn hier de *S. Stevens*-Kerck; 't *Collegium* der *Jeſuiten*, en 't Biſchops-Hof.

Deeſe Stad is beroemd, ter oorſaeck van de konſtige Mes-maeckers, en andere ſinrijcke Handwerckers.

Neder, of *Onder-Limoſin* is wat Berghachtigh. De voornaemſte Stad is *Tole*, zynde gebouwd aen een rauw en Bergigh Oord. Oock leghd in dit gedeelte de Stad *Uſarcha*, die, volgens 't voorgeven der *Francoiſen*, onverwinlijck ſou zyn.

11. AUVERGNE.

Auvergne werd verdeeld in 't *Over*, eenighſins tegens 't Suyden; en in't *Neder*, wat meer nae 't Noorden geleegen. 't Over-deel leghd in't Geberght, en draeghd geen Koorn; doch heeft een groote Vee-vockingh; en ter dier oorſaeck veel Booter en Kaes. De Hoofd-ſtad in't ſelve, is *S. Flour*, die, vermits haere Legh-plaets op een Bergh is, voor onverwinlijck werd gehouden. Hier is oock een Biſchoplijcke *Reſidentie*, en Hof-Geright.

't Neder-deel is een vlacker Land, en ſeer rijck van Graenen, Wijnen, Oly,

Saffraen, Honigh, Viſch, Silver, warme Baeden, en wonderlijcke Steenen. Desſelven Hoofd-Stad is *Clairmont*, gebouwd aen eenen ſigh allenxen in de hooghte verheffenden Bergh, en met Wijn-bergen omringhd.

De gedenck en aenmerckens-waerdighſte dingen, welcke hier geſien konnen worden, zyn: D' Aerts-Biſchoplijcke Kerck; 't *Hoſpitael*; 't Koninghlijck Pallays; de *S. Pieters* Bron; de Bron aen 't Aerts-Biſchoplijck Hof; de wonderſchoone Brugg' over de Rivier *Tiretain*; d' Abdy van *S. Illydius*; en de Pappier-Molens; waer in 't beſte Pappier van geheel *Franckrijck* werd gemaeckt.

By 't Steedeken *Beſſe* leghd een Meir, of Poel. Als'er een Steen ingeworpen word, ſoo hoord en ſiet en voeldmen Donder, Blixem en Hagel. Even 't ſelve geſchied oock in een nae by gelegen Hol, genoemd *Soncis*.

12. BERRY.

DIt Hertoghdom heeft een grooten overvloed van Koorn en Wijn; Boſſchen en Weyden. Deſgelijcks geven de Schaepen hier ſeer veel en fijne Wol; waer meê d' Inwooners een grooten Koophandel drijven.

Bourges is de Hoofd-Stad des gantſchen Lands, gelegen aen de Rivier *Eure*. S' is eene der grootſte Steeden in *Franckrijck*; oock by nae onverwinlijck, wijlſe alleweegen is omringd met Vloeden en Moeraſſen. Haere *Figuer* is langhachtigh-rond, gebouwd op een effene, vrughtbaere en ſeer luſtige Bodem. S' is beroemd wegens haere Wevery. Deſgelijcks oock vermaerd wegens de daer zynde *Academie*; wegens haeren hoogen Thoorn; Weeck-marckt; heerlijcke Gebouwen, *Duytſchen*-Huys; Capel te *S. Salvator*; Dom-Kerck, die van *Straesburgh* gelijck zynde, en veel andere *Collegiael*-Kercken en Kloosters.

13. TURON;

IS wel een ſeer kleyne *Provintie*, maer echter werdſe, weegens haere byſonder-groote luſtigheyd, *Franckrijcks Paradijs* genoemd. De Hoofd-Stad derſelve is *Tours*, gelegen aen de *Loire*; zynde in een ſeer groote aenſienlijckheyd, in aenmerckingh van haer' oudheyd; ſonderlinge vermaecklijckheyd; d' alhier gehoudene *Concilien*; 't Slot; d' Aerts-Biſchoplijcke *Reſidentie*; de Kercken van *S. Marten* en *Gratiaen*, e. ſ. v.

Blois is eene aen de *Loire* geleegene Stad; alwaer ſich de Koningen, weegens de ſeer geſonde Lnght, dickmael pleegen op te houden: oock gewoon waeren, haere Jonge Princen daer te doen opvoeden. 't Slot is op een Rots gebouwd van twee ſeer groote Koningen, naementlijck, van *Lodewijck* den twaelfden, en van *Franciſcus* den eerſten; deſgelijcks oock van de Koningin *Catharina de Medicis*.

Dight by 't gedaghte Slot is de Luſt en Diergaerde, welcke wel beſiens-waerdigh zyn. Hier werd in ſeeckere Gangh getoond den Hoorn van een Hart, 't welck gevangen wierd onder de Regeeringh van Koningh *Louis* den twaelfden, hebbende vier-en-twintigh Tacken.

Buyten de Stad vindmen ſeer luſtige met Boomen beſettede breede Wandelpaeden; welcke tot aen 't Boſch gaen, ontrent een halve Mijl weghs daer van daen gelegen. Op 't Veld deeſer Plaets werd de gezegelde Aerde gegraven, welcke in verwe en werckingh niet ongelijck

gelijck is de geene, die uyt 't Eyland *Lemnos* koomd.

't Steedeken *Amboiſe* is ſeer wel gelehen, in een geſond en luſtigh Geweſt, niet minder als *Blois*. Derhalven pleeghmen in d' opvoedingh der Koninghlijcke Kinderen tuſſchen beyde deeſe Steeden een verwiſſelingh te houden. 't Slot met ſijne dicke hooge Thoornen is beſiens waerdigh. Men toondt hier een opgehangene Harts-hoorn met veele Tacken; hebbende een onmaetige groote. Men kan niet weeten, of 't een Natuerlijcken, of een door Konſt gemaeckten Hoorn is.

De Kamers en andere Vertrecken zyn hier ſeer ſchoon en net. 't *Ammunitie*-huys is vol *Canon* en groote Stucken Geſchuts. Beneden *Amboiſe* leghd de Burght *Mont-Louis*, welckers Huyſen in Rotſen zyn uytgehouwen. Niet anders kanmen'er van ſien, als de Schoorſteenen, met groene Sooden bedeckt.

14. SALLONS.

Dit is een kleyn, ſandigh, en niet ſeer vrughtbaer Landeken. De Hoofd-Stad daer in is *Cleri*; inſonderheyd bekend wegens den Aflaet. D'overige Steeden zyn *Sally*, *Gergeau*, *Laflette*, en *Saint Laurens*.

15. BOURBON.

't *Orbonſche* Gebied heeft dien naem bekoomen van 't Kaſteel *Bourbon*. De Hoofd-Stad in deeſe *Provintie* is *Molins*, geleegen aen de Rivier *Elaur*. Is ſeer rijck, en beroemd weegens de luſtige warme Baeden; allerley vrughtdragend Geboomt; 't Koninghlijck Slot, en Wapen-Smeeden.

16. FLOREST.

IS een Berghachtigh, en ſoodaenigh een Land, waer door gantſch moeylijck te reyſen valt. De Hoofd-Stadt van 't ſelve is *Mombriſon*; wel gebouwd op een onvrughtbaere Grond, maer dies te meer voorſien van Hout en Steen-Koolen.

D' Inwooners zyn Eenvoudigh, weynigh van woorden, maer ſeer begeerigh nae Winſt.

Tot dit Landſchap behoord oock de ſeer ruyme Stadt *Rodumna*; alwaer de Marckt en 't *Collegium* der *Jeſuiten* verdienen beſien te worden.

17. VALLAL

HEeft tot Hoofd-Stad *Peci*, in dit Koninghrijck ſeer beroemd, wegens den Godsdienſt der Heylige Maeghd *Maria*.

Dus verr' hebben wy geſproocken van 't eerſte Deel des Koninghrijcks *Franckrijck*, naementlijck, van AQUITANIEN. Wy komen nu tot 't tweede Gedeelte, te weeten, 't LUGDUNISCHE: Welck Deel dien Naem voerd van de wijdberoemde Stad *Lugdun*, gemeenlijck *Lions* geheeten. In 't ſelve is d' eerſte *Provintie* in orde.

18. KLEYN-BRITANNIEN.

VOortijds genoemd *Armoria*. D' Inwooners bevlijtigen ſig den Acker-

bouw, de Vee-vockingh, en de Schipvaert, wijl de Zee allerweegen aen haere Oeversſtoot.

Deeſe *Provintie* werd af-gedeeld in *Over* en *Neder-Britannien*. 't Laetſtgenoemde Deel leghd aen de *Britanniſche* Zee; en heeft *Rennes* tot Hoofd-Stad; welcke Plaets van een verr'-bekenden Naem is, wegens 't aldaer ſittende *Parlament*, en den grooten Handel op de Zee.

Dinan is een ſeer luſtige Stad, geleegen aen de Vloed *Rhauſa*, in een ſeer luſtige Landſtreeck. Heeft oock twee goede Zee-havens; naementlijck, *S. Malo* tegens 't Noorden, en *Breſt* tegens 't Weſten.

Over-Britannien leghd aen de *Loire*-Vloed. In dit gedeelte is *Nanter* de voornaemſte Stad, zynde deſgelijcks beroemd, wegens de bequaeme gelegentheyd haers Havens: Wijl oock de Zee tot aen de Mueren der Stad koomd, en tot aen haere Bruggen; welcke, alhoewel van Hout, echter ſeer ſchoon en langh zyn.

Deeſe Plaets heeft een ſeer treflijck Slot aen de *Loire*, gebouwd van de laetſte Hertogen, welcke ſich hier geerne pleegen t' onthouden.

In even deeſe Stad is een Biſchoplijcke *Reſidentie*, wiens Gebied ſich ſeer wijd uytſtreckt, als hebbende onder ſich negen *Abdyen*.

19. NORMANDYEN.

DEeſe *Provintie* heeft ſeer veele Boſſchen. Alhoewelſe koud is, ſoo is echter de Lught hier geſond en gemaetighd. Oock waſt hier veel Koorn, en Ooft, van 't welcke men gemeenlijck Appel en Peere-Moſt bereyd, zynde van een ſeer aengenaemen ſmaeck, en gebruyckt werdende in plaets van Wijn, die in dit Landſchap niet waſt.

Boven dien heeftmen hier, wegens de Zee en veele Beecken, een grooten overvloed van veelerley Viſch; niet min oock van *Mineraliſche* Wateren. Veel' Yſer, deſgelijcks eenige Koper en Quickſilver-*Mynen* werden hier gevonden.

De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is *Roan*; niet verr' van d' *Engelſche Zee* aen de *Saine* gelegen. 't Is een ſchoone en ſeer oude Stad, welcke geroemd werd I. Wegens 't Aerdsbiſchoplijck Pallays. II. Wegens 't *Parlament*. III. Wegens de Schipvaerden der Kooplieden, ſich uytſtreckende tot gantſch in *Indien*. IV. Wegens de Kerck, genoemd *Onſer lieve Vrouwen*; welcke drie hooge Thoornen heeft. Van den middelſten onder deſelve ſeghtmen, dat hy van *Booter* is; wijl hy gebouwd is geworden van 't geld, 't welck men verſamelde uyt 't gemeene Volck, voor de vergunningh, datſe, geduerende den tijd der Vaſten, Booter moghten nuttigen. In even deeſen Thoorn hanghd een Klock, die in groottе haers gelijcke in geheel *Franckrijck* niet ſou hebben. V. Wegens de *Sayne*-Brugg', waer by de naeſt-gelegene Zee twee mael yeder dagh ſonder eenige ſchaede pleegh op en af te loopen. VI. Wegens de Laecken-maeckery. VII. Wegens 't Kaſteel. VIII. De *Saint Ovani* Kerck; in wiens Choor niemand met Spooren aen de voeten gaen derf. IX. 't *Collegium* der *Jeſuiten*. X. 't Kerckhof van *Saint Maclou*. XI. Wegens de twee Koninghlijcke Pallayſen. XII. 't Raed-Huys. XIII. De Beurs der Kooplieden. XIV. De Plaets daer *Johanna d' Arc* verbrand wierd. XV. De Plaets, daer *Antonius*, Koningh van *Navarra*, wierd dood geſchooten.

De

De *Canonicken* deeſer Stad plegen Jaerlijcks, op 't Feeſt der Hemelvaert *Chriſti* eenen ter dood veroordeelden Miſdaedigen met een ſeer groote *Pompe* vry te ſpreecken, en hem daer nae een koſtlijcke Maeltijd toe te righten, op welcke de *Canonicken* en Raets-heeren ſelver tegenwoordigh waeren. D' oorſaeck van dit bedrijf ſchrijvenſe *Saint Romanus* toe; die door de hulp van twee Gevangene overwon een ongueren Draeck, welcke d' Inwooners ſeer groote ſchaede toevoeghde.

Niet verr' van *Roan* in 't Gebergh leght *Diepen*, een treflijcke Koopſtad, ſeer beroemd wegens haere ſeeckere Haven, en goede Reede voor de Koninghlijcke Scheepen: Deſgelijcks wegens 't Slot, en verſcheydene ſeer oude *Monumenten*.

Calais is een ſeer ſchoone, aen de Zeegeleegene, en wel-beveſtighde Stad. Van hier kanmen gantſch gereed en gevoeghlijck nae *Engelland* overvaeren.

Sommige reeckenen deeſe Stad tot *Picardyen*. D' *Engelſche* hebben deſelve gantſche twaelf Jaeren langh ingehad; doch *Franckrijck* heeftſe naederhand weer bekoomen.

Caen is een ſeer oude, gantſch ſchoone Stad, geleegen aen de Vloed *One*; welcke midden door deeſe Plaets loopt. Hier leghd een ſeer vaſt Kaſteel. Oock is'er een *Univerſiteit*, hier opgeright van *Henrick* VI., Koningh van *Engelland*.

20. ANJOU.

DIt Hertoghdom is wel niet ſonderlingh groot, maer bovenmaeten vrughtbaer; en werd beſtroomd van ontrent veertigh Rivieren, onder welcke de *Loire* de voornaemſte is; waer in al d' andere komen te vlieten.

Hier waſt bynae de beſte Wijn van geheel *Franckrijck*. Oock werd in de Gheberghten Marmorſteen gegraeven.

Angiers is de Hoofdſtad deeſer *Provintie*; welcke door de Rivier *Maine* in twee deelen werd gedeeld. Sy heeft een vaſt Kaſteel, op een Heuvel gelegen, met aghthien vierkante Thoornen, van ſwarte gehouwene Steenen opgebouwd. Veel eer werden d' Uytlanders, als d' Inwooners deeſes Gewests hier binnen gelaeten.

't Huys en 't Slot *Richelieu*, 't welck de Kardinael van dien Naem op ſijne koſten heeft doen bouwen, is waerlijck beſiens waerdigh, wegens de ſonderlinge ſich daer vertoonende Pragt, *Mobilien*, en andere raere dingen.

21. MAINE.

DE Hoofd-Stad deeſer *Provintie Maine* voerd even dien ſelven Naem. Dit is wel een groot Landſchap, en heeft ſeer veele Boſſchagien, doch weynige Inkoomſten.

22. BEAUSSE.

OF wel dit Landſchap niet veel Wateren heeft, ſoo is 't echter ſeer vrugtbaer. De Hoofd-Stad is *Chartres*; zynde bynae d' alderoudſte Stad in geheel *Europa*, wijlſe korts nae de Sondvloed is gebouwd geworden. Hier is een Biſcholijcke *Reſidentie*. Daer rondom zyn de Landen gantſch vrugtbaer; waerom dan oock even deeſe Stad werd geheeten de Koorn-Schuer van *Parijs*.

Een halve *Franſche* Mijl weghs hier van daen is den Hof van den Heer de *Chantelon*; die, wegens de byſondere luſtig-

luſtigheyd, door geheel *Franckrijck* beroemd is, en onder de Wonderwercken des Werelds ſou moogen geteld worden.

Orleans is een ſeer groote en Volckrijcke Stad; begrijpende in haeren omkreytz, behalven de Voorſteeden, een geheele *Duytſche* Mijl. De grond daer rondom is ſeer vrughtbaer van Koorn en ſeer koſtlijcke Wijnen.

De Kerck, genoemd *ten Heyligen Cruyce*, is 't ſchoonſte Gebouw in de gantſche Stad, en des ſelven Thoorn de hooghſte in geheel *Franckrijck*. Op de Brugg' ſtaet een Beeld van de Heylige Maeghd *Maria*, houdende den Heyland op haer' Armen. Op d' eene ſijde knield voor haer neer Koningh *Carel* den ſevenden, t' eenemael gewaepend. Op d' andere de Maeghd van *Orleans*, anders *Johanna d' Arc* genoemd; deſgelijcks gewaepend, gelaerſd en geſpoord gelijck een *Cavallier*, met vliegende hayren. De gedenckwaerdige Geſchiedenis, welcke ſich heeft toegedraegen met de Belegeringh deeſer Stad, die door haere hulp verloſt wierd, is genoegh bekend, en derhalven onnodigh, hier verhaeld te worden.

Hier is een beroemde *Univerſiteit*, in welcke voornaementlijck de Reghts-geleerdheyd *floreerd*. De *Duytſche Natie* heeft hier haeren eygenen *Rector Magnificus*.

Montargis is een ſeer ſchoone, alhoewel kleyne Stadt, welckers Straeten breed en gantſch reght zyn. 't Koninghlijck Kaſteel, op een Rors gebouwd zynde, is ſeer groot, en heeft veel ronde Thoornen; gelijck ook een ſeer heerlijcke groote Sael, waer in men den Bal kan ſlaen.

23. FRANCIA,

OF *Franckrijck* heeft dien Naem bekoomen van de *Duytſche Francken*, welcke hier eerſtlijck hebben gewoond. 't Is een Volckrijck, Vrughtbaer, en tot den Koophandel gantſch bequaem Land.

De Hoofd-Stad daer in is de wijdberoemde Stad *Parijs*; welcke, wegens haere grootte en meenighte van Inwooners, volgens 't voorgeven van Koningh *Franciſcus* den eerſten, niet voor een Stad, maer voor een kleyne Weereld is te houden. In deſelve zyn meer als twintigh-duyſend Huyſen, en over de vijf honderd en thien Straeten. Onder welcke eene by de Voor-Stad *S. Jacob* ontrent een *Duytſche* Mijl langh is.

Sy heeft vier-en-vijftigh Hoofd-Kercken. Door de *Sayne* werdſe met twee Armen in drie Deelen gedeeld; waer van 't eene d' *Univerſiteit*; 't andere *de kleyne*; 't derde de *groote Stad* werd geheeten. D' aenmercklijckſte ſaecken, welcke hier geſien konnen werden, zyn de volgende.

1. D' *Academie*; die altijd voorſien is met ſeer beroemde Mannen. Den *Rector*, ſchoon hy ſelfs maer uyt de *Philoſophiſche Faculteit* werd verkooren, geeft in *Magnificentie* den Hertogh van *Venetien* nauwlijcks yets toe: In alle *publique Actien* gaet hy voor der Biſchoppen, Cardinalen, Pauſlijcke en anderer *Potentaten* Geſanten. 't Getal der *Studenten* ſtreckt ſich meerendeel uyt van thien tot twaelf, ſomtijds ook wel tot dertigh duyſend. Sy hebben vijf-en-vijftigh *Collegien*, waer onder 't Koninghlijck-*Navarriſche* 't ſchoonſte en grootſte, maer de *Sorbonna* 't oudſte is, 't welck de Kardinael *de Richelieu* op de hedenſdaeghſche manier heeft laeten herbouwen. D' overige zyn noch oude Wercken, van verſcheydene *particuliere* Heeren geſtight.

2. 't *Parlaments*-Huys, 't welck ſoo groot, wijd en breed is, dat in geheel

Europa

Europa ſijns gelijcke niet gevonden ſou konnen werden.

3. 't Koninghlijck Pallays, of de *Louvre*, zynde een bovenmaeten praghtigh Gebouw. De Koninghlijcke Kamer is vercierd met Goud en Eedele Geſteenten.

4. 't Pallays *Thuilleries*, 't welck aen de *Louvre* is gevoeghd door een ſeer ſchoone bedeckte Gangh, zynde opgepronckt met verſcheydene Sinnebeelden, en raere *Antiquiteiten*.

5. De Koninghlijcke Luſt-gaerde.

6. 't Pallays des Hertoghs van *Conde*; waer in een Taefel van Amber te ſien is.

7. 't *Ammunitie*-huys; van alles ſeer wel voorſien.

8. De dubbele Kerck aen 't *Parlaments*-huys, zynde vol (voorgewendede) *Reliquien* der Heyligen; en gemeenlijck genoemd werdende de *Capel* van *S. Michael*.

9. 't Kerckhof van *S. Innocentius*, welckers Wanden gemaeckt zyn van de Beenderen en Hoofden der omgebraghte Perſoonen in 't *Parijſche Bloed-bad*. Onder meer andere Graf-ſchriften vindmen'er een van ſeeckere Vrouw, welcke heeft beleeft, uyt haer voort gekoomen te zyn twee honderd vijf-en-tnegentigh Kinderen en Kinds-kinderen. Men ſeghd oock, dat d'Aerde deeſes Kerckhofs de doode daer in geleghd zynde Ligchaemen binnen neegen daegen tijds doet verteeren.

10. *Onſer lieve Vrouwen Brugg*', met ſes verwelfde Boogen, en aght-en-tſeſtigh ſeer praghtige Huyſen, ſtaende aen beyde ſijden op deſelve, in een evengelijcke hooghte en wijdte.

11. *Onſer lieve Vrouwen Kerck*, met het Beeld van den grooten *Chriſtoffel*, uyt een Rots gehouwen. Deeſe Kerck is gebouwd in de *Sayne*, en ruſt op honderd aght-en-twintigh Suylen. In de lenghte heeftſe honderd vier-en-tſeventigh, in de breedte tſeſtigh, in de hooghte honderd ſchreeden. In den eenen Thoorn hanghd een Klock, van ſoodanigh een grootte, dat twintigh Perſoonen genoegh daer aen te trecken hebben.

12. 't Klooſter van d' *Auguſtijner*-Monicken.

13. De Kerck der Tempel-Heeren, zynde omringhd met Mueren; voorſien met een grooten vierkanten Thoorn, en een Wooningh voor een geheele Koninghlijcke Hof houdingh.

14. D'opgerichtede Zuyl van *S. Caſtel*, die Koningh Henrick den vierden had willen om 't leven brengen.

15. De *Baſtille*, waer in Vorſten en groote Heeren gevancklijck werden gehouden. Hier in bewaerdmen oock de Koninghlijcke Schatten. Derhalven een ſeer ſtercke Beſettingh van *Switſers* en *Francoiſen* daer binnen leghd.

16. 't Klooſter der *Franciſcanen*.

17. 't Heerlijck *Hoſpitael* van *Saint Louis*.

18. De Koninghlijcke *Bibliotheeck* te *Saint Victor*, *Saint Germain*, en van den ſeer vermaerden *Parlaments*-*Preſident* *Jacobus Auguſtus Thuanus*.

19. De Luſthoven van *Maria de Medices*, en des Hertoghs van *Conde*.

20. Eyndlijck is oock aenmerckenswaerdigh 't *Johannis-Vyer*, 't welckmen Jaerlijcks op *S. Jans* avond by 't Hooghgeright aen eenen Boom pleegh t'ontſteken. Om ſulcks te ſien, gingen al de *Parlaments*-Heeren en Stadts-Amptelingen, begeleyd van vijf duyſend gewaepende Mannen, in *Proceſſie* derwaerts. Als 't Vyer uytgebluſcht is, ſoo begind 't gemeene Volck te Danſſen en te Singen: Daer nae om 't overgeblevene Hout te grabbelen, te kijven en te veghten; vermits yeder daer wat van wil hebben, wijlſe 't ſelve een ſonderlinge Heyligheyd toeſchrijven.

Een halve Mijl weghs hier van daen leght 't Slot *Wiceſter*. Hedenſdaeghs zyn'er noch maer alleen de vervallene Mueren van overigh. In dit Kaſteel heeft de booſe Geeſt voortijds de ſwarte Konſten geleerd, en aldaer ſyn School gehouden. Jaerlijcks nam hy voorſijn Leer-geld eenen ſijner Scholieren, die van een omgedreven Rad quam af te vallen. Deeſe Plaets werd noch tot op den hedigen dagh toe van Spoocken en quaede Geeſten verontruſt.

S. Germain, gemeenlijck *S. Germain en Laye* genoemd, leghd maer vijf Mijlen van *Parijs*, aen den Oever der *Loire*. Den eerſten Bouw wierd aengevangen van Koningh *Karel* de V., oygenoemd de Wijſe. Maer 't nieuwe Gebouw is boven maeten praghtigh en Koninghlijck. Hier zyn ſes Galeryen, en vijf Grotten onder d' Aerde te ſien: In d' eerſte vindmen een *Orpheus*, die met ſijne Lier allerley wilde Gedierten doet uytkoomen; welcke ſich rondom hem ſtellen: Gelijck oock de Boomen ſich nae hem toe buygen: Waer op dan de Koningh, den *Dauphin* en andere Princen volgen. In de tweede verneemdmen een Jonckvronw, ſpeelende op een *Muſicael Inſtrument*, door konſt en beweegingh des Waeters. Veele door konſt-gemaeckte Vogelkens hoordmen ſeer Lieflijck ſingen. In de derde is *Neptunus* met ſijnen drie-tandigen Scepter; die op 't geluyd van een Trompet, werdende geblaeſen van twee Engelen, ſich ſet op een Wagen, die van twee Paerden werd voortgedreven. In de vierde vertoond ſich *Perſeus*, die *Andromeda* verloſt, en een Zee-Monſter met ſijn Swaerd dood ſlaet. In de vijfde werdmen een Draeck gewaer, die ſijne Vleugelen beweeghd, en ſijn Hoofd om hoogh verheft. Terwijl hy nu d' opgeſlaegene Vleugelen weer neer laet, en een goed deel Water uytſpuyghd, hoordmen de door konſt-gemaeckte Nachtegalen bovenmaten lieflijck quinckeleeren.

Hier werd oock een drooge Grotte geweeſen, waer in men ten tijd der Somer-hitte ſich aengenaem verkoelen, en verſſche lught ſcheppen kan.

't Slot *Madrit*, 't welck Koningh *Franciſcus* den eerſten heeft doen bouwen, doe hy weer in *Franckrijck* was gekoomen, nae de geſtalte van dat te *Madrit* in *Spaenje*, waer in hy van Keyſer *Karel* den vijfden gevangen was gehouden, is wel beſiens waerdigh.

Te *S. Clou* vindmen 't ſeer ſchoone Pallays des Aerts-Biſchops van *Parijs*, nevens meer andere: Gelijck oock 't Graf van Koningh *Henrick* den derden, die aldaer moorddaedigh doorſtoocken wierd van een *Jacobyner* Moninck, genoemd *Jaques Clement*.

S. Denijs is een ſeer wijd-beroemde Plaets, wegens de Heerlijcke Kerck, Koninghlijcke Begraefniſſen, en veelerley *Reliquien*, of Heylighdommen.

Charenton is de Plaets, daer de *Gereformeerde* van *Parijs* d' Oeffeningh van haere *Religie* hebben.

Fontaincbleau leghd veerthien Mijlen van *Parys* af. Hier is 't bovenmaeten praghtigh en groot Koninghlijck Slot, wiens gelijck in geheel *Franckrijck* niet te vinden is. Veelerley aenmerckenswaerdige ſaecken zyn daer in te ſien. En onder meer andere oock in de Sael, welcke men *des Feſtins* noemd, Koningh *Henrick* den vierden, ſittende te Paerd; alles ſeer konſtrijck gemaeckt van witten Marmor.

24. PICARDYEN.

VAn ſeer veele Vloeden werd dit Landſchap bevoghtighd, waer onder

der de meeſte gantſch Schiprijck zyn. Ter deeſer oorſaeck is dit Geweſt ſeer vrughtbaer, en heeft een ſonderlingen overvloed van allerley dingen; alhoewel'er geen Wijnen waſſen. 't Welck men echter niet de grond of de geſteltenis van de Lught, maer alleen de naelaetigheyd der Inwooners, welcke geen Wijnſtocken willen planten, werd toegeſchreven.

Amiens is de Hoofd-ſtad deeſer *Provintie*, zynde ſeer groot en Volckrijck. Oock is hier een Hof-Geright, en Biſchoplijcke *Reſidentie*. Koningh *Henrick* de vierde heeftſe in 't Jaer 1547. de *Spaenjaerden* weer afgenoomen; en daer in een *Citadel* doen bouwen.

Deeſe Stad is voorſien met een goed *Ammunitie*-huys, als zynde een Sleutel van *Franckrijck*. De Hoofd-Kerck, genoemd *Onſer lieve Vrouwen*, is een byſonder-ſchoon en ſeer koſtlijck Gebouw: Gelijck oock is 't *Collegium* der *Jeſuiten*; zynde vercierd met een voortreflijcke *Bibliotheeck*, en een ſeer heerlijcken Hof.

Abbeville is een nette, groote en vaſte Stad, gelegen aen de Rivier *Some*. Veel heerlijcke Kercken zyn'er in, onder welcke die van *Saint Olfrand* boven al d'andere uytmunt.

25. CHAMPANIEN.

DIt is een vlack, vrughtbaer, en wegens de grasrijcke Weyden ter Vee-vockingh ſeer goed Land; waer in *Brie* de Hoofd-Stad, en wegens haere Jaermarckt ſeer beroemd is.

Rheims is een ſeer oude, groote, en met gantſch witte Mueren omringhde Stad, welckers hooge Thoornen men van verre ſien kan.

In de Kerck van *S. Remigii* Klooſter werd bewaerdt de heylige Oly, waer meê de Koningen werden geſalfdt. Deeſe werd de daer komende Uytlanders getoond, nevens de twaelf *Pairen* van *Franckrijck*, in Marmor uytgehouwen, met haer volkoomen Habijt, gelijckſe de gedaghte Oly by de Salvingh den Koningh pleegen aen te draegen.

Sedan is een wel-beveſtighde Stad, voorſien met ſeer ſtercke Wallen en diepe Graghten, gelijck oock met een Hoogh Kaſteel, deſgelijcks met Mueren en Graghten omvangen: Doch heeft niet meer als drie Hoofd-ſtraeten, welcke kruyswijs in malkander gaen. Deeſe Plaets is beroemd wegens haer' *Academie*.

Langres is een wijd-uytgeſtreckte, nette, vaſte, en hoogh gelegene Stad; in welcke de Hoofd-Kerck, genoemdt *Saint Mauritius* beſiens waerdigh is.

Sens is deſgelijcks een groote, nette, Aertsbiſchoplijcke Stad; in welcke *S. Stevens*-Kerck boven d'andere uytmunt.

26. BURGUNDIEN,

IS een ſeer wijd-uytgebreydede *Provintie*, hebbende in de lenghte vijftigh, in de breedte vijf-en-twintigh Mijlen. Sy werd verdeeld in twee Deelen; naementlijck, in 't *Occidentaliſche Onder-deel*, zynde 't Hertoghdom; en in 't *Occidentaliſche Over-deel*, 't welck genoemd werd het *Vrye Graefſchap*.

In 't Onder, of Neder-deel leghd de Stad *Salins* in de Grond, en gelijck als in een ronde Kloof of Spleet des ſeer luſtigen Goud-geberghts, ſich verhoogende over 't Sout-Dal; en 't welck d'Oude, wegens ſijne byſondere luſtigheyd, deeſen Naem hebben gegeven. Een levendigh Water ſpringht'er uyt voort; 't welck het gedaghte Dal (waer

in de genoemde Stad in de lenghte leghd, tuſſchen de twee Bergen, van yeder in een bynae gelijcke wijdte) bevoghtighd, en ſeer lieflijck daer heenen ruyſcht.

Deeſe beroemde en rijcke Stad ſtreckt ſich in de lenghte ſeer wijd uyt in dit Dal, en afwaerts van d'af hangende weegen der Bergen; doch is, wegens d'enghte des meergemelden Dals, niet ſeer breed. Heeft ſchoone, groote, en nae de gelegenheyd der Plaets breede Straeten; waer nevens bovenmaeten ſchoone en hooge Huyſen ſtaen, hebbende haere ſonderlinge bequaemheden en cierliicke Hoven.

De Stads-Muer is gantſch ſterck, en met ſeer hooge Thoornen bewaerd, tot derſelver meerder verſeeckeringh.

Of nu wel de gedachte Bergen om dit enge Dal, waer in de gedachte Stad gelegen is, weegens haere Hooghte verſchricklijck zyn t'aenſchouwen, ſoo draegenſe echter aen ſommige plaetſen, daerſe de Son hebben, ſeer koſtijcke Wijn.

Aen 't eynd der Stad leggen twee Kaſteelen, gelijck als twee Armen. 't Eene, wat meer nae 't Suyden op een Rots gelegen, werd gemeenlijck genoemd *Chaſteau de Bracon*: 't Andere daer tegens over *Chaſteau de Belon*.

Om de Stad vindmen veel vrughtbaere Ackers, doch deſelve zyn ſeer ſwaer te bebouwen, wegens de holheyd van de Plaets. Men vind hier vier *Parochi*-Kercken, als, die van *S. Anatolius*, *Mauritius*, *Johannes* den Doper, en de Heylige Maeghd *Maria*. Daer benevens drie Godshuyſen of *Hoſpitalen*; twee in de Stad, als *Montis acuti*, en des Heyligen *Bernhardi*. 't Derde, zynde 't *Hoſpitael Brachionis*, leght op een Rots tegens 't Weſten.

Chalon is voor d'eene helft den Koningh, voor d'andere helft den Biſchop onderdaenigh. Is een Stad, ſeer wel geleegen tot den Koophandel.

Autein is voortijds ſoo gantſch maghtigh en rijck geweeſt, datſe oock ſelfs de geweldige Stad *Romen* niet heeft willen wijcken. Maer hedenſdaeghs zyn haer nauwlijcks eenige Marckteeckenen van dien voorigen glantſch overgebleven.

Dijon leght in een gantſch luſtige Vlackte. Rondom de ſelve waſſen de beſte Wijnen. Sy heeft twee Wateren, *Suſon* en *l'Ouche*. 't Eerſte is t'eenemael onſtuymigh; 't andere gantſch Viſchrijck. Deeſe Stad heeft taemlijck hooge Mueren; ſtercke Thoornen en Bolwercken; daerenboven oock ſeer praghtige Pallayſen.

Dole is de Hoofd-Stad, alwaer 't *Parlament*, of 't *Burgundiſche* Hooge Raeds-Hof, en d'*Univerſiteit*; oock de Rent en Reecken-kamer is. Sy leght aen de ſeer luſtige en hooghberoemde klaere Vloed *Dub* of *Doux*, die ſich aldaer in twee Armen verdeeld.

De ſeer wijdberoemde Stad *Biſantz* leghd aen de gemelde Vloed *Dub*; die haer niet alleen bynae geheel omringhd, behalven aen eene Plaets, daermen nae *Dole* reyſd, ſoo dat de leghplaets deeſer Stad ſich met een Hoef-yſer vergelijckt, maer oock door deſelve heenen loopt, en haer verdeeld in twee, doch ongelijcke Deelen, 't eene veel treflijcker als 't andere.

De Stad voor ſich ſelven is ſeer ordentlijck, ſchoon en luſtigh gebouwd. Van onder tot boven toe gaetmen ſoo gantſch gemacklijck op, datmen ſulcks niet eer bemerckt, voor datmen op 't opperſte van den Heuvel is gekoomen.

27. BONONIEN,

ANders gemeenlijck *Boulogne* genoemd, is een Graefſchap, van welcke

welcke de Hoofd-Stad even dien ſelven Naem voerd; werdende afgedeeld in de hooge Stad, waer in 't Slot leghd; en in de laege Stad, op de Vlackte gelegen, en aen de Zee ſtootende; alwaer oock de Haven is.

't Land is taemlijck groot: En alhoewel 't een Sandige Grond heeft, ſoo vindmen hier echter veel vrughtbaere Boomen; en 't is t' eenemael goed tot Vee-vockingh; inſonderheyd tot Weyden voor Paerden: Soo datmen uyt dit Geweſt ſulcke goede en ſtercke Paerden kan trecken, als uyt *Duytſchland*.

28. LOTHARINGEN.

OF dit wel een Berghachtigh Landſchap is, ſoo draeghd het echter overvloedigh Koorn en Wijn. Men vind hier ſeer Viſchrijcke Meiren en Poelen. Voorts Boſſchagien, warme Baden, Sout-Pannen, Yſer, Koper, Loot, Tin en Silver.

Deeſe *Provintie* werd gedeeld in twee Deelen; 't eene leggende tuſſchen den *Rhijn* en de *Moeſel*; 't welck voor deeſen de naem van *Auſtraſia* voerde; 't Andere tuſſchen de *Moeſel* en *Sel*, voortijds geheeten *Veſtraſia*.

Auſtraſia, hedenſdaeghs oock *Veſtraſia* genoemd, heeft onder ſich drie Biſdommen; naementlijck, I. 't *Metziſche*, alſoo geheeten van de Stad *Metz*. II. 't *Verduniſche*, van de Biſchoplijcke *Reſidentie Verdun*. III. 't *Tulliſche*, voerende dien naem van de Stad *Tull*: Welcke nu al t' ſaemen van 't *Duytſche* Rijck af, en, uyt kracht van 't *Munſterſche* Vreede-beſluyt, aen de Kroon *Franckrijck* zyn gekoomen.

De Hoofd en Hertoghlijcke *Reſidentie*-Stad is *Nancy*, van een middelmaetige grootte, en vierkante *Figuer*; gelegen op een taemlijck vlack Land; deſgelijcks aen een ſchoone, luſtige en ſeer bequaeme Plaets; evenwel op d' eene ſijde wat hooger als op d' andere. D' oorſaeck hier van is, om dat deeſe Stad tegens 't Suyden een taemlijcken Bergh heeft, die ſich allenxen nae deſelve toe verlieſd, of vlacker af-loopt.

Ontrent een goede Mijl weghs van *Nancy*, een weynigh boven 't Kaſteel *Conde*, giet de Rivier *Murta* ſich uyt in de *Moeſel*.

Deeſe ſchoone, luſtige, en voortijds ſeer vaſte Stad is gelijck als dubbel; derhalven oock onderſcheyden in d' *oude* en *nieuwe*, of *hooge* en *laege*, anders *Opper* en *Onder-Stad*; welcke beyde evenwel by de *Poſt Hoſonville*, door middel van een Brugg', vereenighd werden.

Onder de Wereldlijcke Gebouwen is inſonderheyd beſichtigens waerdigh de Vorſtlijcke *Reſidentie*, of 't Hertoghlijck Pallays in d' Oude Stad; 't welck ſeer praghtigh en cierlijck is gebouwd in 't vierkant, nae d' oude ſeer ſchoone *Architecturer*-konſt. Aen alle ſijden koomen'er Straeten op uyt, en derhalven heeft het een ſeer vermaecklijck *Proſpect*.

De Kercken en Kloofters zyn hier ſeer veel in getal, ſoo heerlijck en koſtlijck opgebouwd, dat geduerigh 't een tegens 't ander om den prijs der voortreflijckſte daer aen betoonde Konſt ſchijnd te ſtrijden. Echter ſteeckt onder al deſelve inſonderheyd uyt de *Sanct Georgii*-Kerck in d' Oude Stad.

Nae *Nancy* geven wy d' Eer aen d' over-oude en beroemde Stad *Metz*, wijl deſelve voortijds is geweeſt de Hoofd-Stad van *Lotharingen*.

Deeſe Stad is omvangen van een taemlijcke Muer en veele Thoornen. Sy leghd op een groote en wijde Vlackte,

welcke hier en gintſch van de *Moeſel* met aengenaeme Beeckjens werd bevoghtighd. Sy is ſeer groot; meer langhaghtigh als rond.

Een gedeelte des *Moeſel*-ſtrooms loopt op de lincker-ſijde voorby de Stads-Muer; doch een Arm der ſelve geheel door de Stad. 't Kaſteel, of *La Citadelle*, heeft vier Bolwercken met diepe Graghten, waer in de *Moeſel* kan loopen door een ſeeckere Sluys, wanneer deſelve geopend werd.

Of nu wel deeſe Stad op de gedaghte wijs in een ſeer ſchoone en ruyme Vlackte leght, ſoo is echter deſelve tot ſoo verr' toe verhooghd, datmen in de Hoofd of Biſchoplijcke Dom-Kerck, genoemd *Sanct Stephanus*, langhs veele Trappen moet op en af-ſtijgen. Derhalven oock de Marckt, aldernaeſt daer by gelegen, d'alderhooghſte Plaets der Stad beſlaet: Van welcke men op alle ſijden nae de Stads-Mueren toe, geduerigh neerwaerts moet gaen. Doch aen een eenige plaets is den Bergh ſoo ſteyl, datmen een taemlijck hooge Steene Trap heeft moeten maecken, om dies te bequaemer op en af te moogen koomen.

Nae *Nancy* is voor deeſen de Stad *Sanct Nicolaes*, of *Nicolaesbergh*, de voornaemſte geweeſt. Deeſe leghd tuſſchen *Luneville* en *Nancy*, gelijck als in 't midden; te weeten, twee Mijlen van d'eene, en twee Mijlen van d'andere, op den Landwegh van *Staetsburgh* nae *Nancy* en *Parijs*, aen 't Water *Murta*, op een ſeer ſchoone Vlackte en vrughtbaer Veld.

Voortijds heeft hier geſtaen een ſeer ſchoone en bovenmaeten beroemde Kerck, voorſien met twee hooge Thoornen. Deeſe treflijcke Plaets hebben de *Croaten* van den *Generael Gallas* in 't Jaer 1635. in brand geſtoocken; waer door 't meeſte deel deeſer Stad, nevens de gedachte heerlijcke Kerck, t'eenemael in d'Aſch wierd geleghd.

Le Pont à Mouſon, of *Mouſſon*, is geleegen nae 't Noorden, ontrent vier of vijf Mijlen weghs van *Nancy*. Deeſe Stad werd door de *Moeſel*-ſtroom in tweeën gedeeld; doch doon een welgebouwde Brugg' weer t' ſaemgevoeghd. Van deeſe Brugg', en dan van 't Kaſteel, leggende daer tegens over op een Bergh, heeftſe den Naem van *Muſipontum*, of in 't *Franſch* van *Pont à Mouſon* bekoomen. Ter deeſer Plaets is de Vorſtlijcke *Lotharinghſche Univerſiteit*, of 's Lands Hooge-School, welcke met voortreflijcke *Privilegien* en Vryheden is begaefd.

Vaucouleur is een oude Stad, leggende ontrent ſeven Mijlen weghs recht Weſtwaerts van *Nancy* aen de Rivier de *Maes*. In der ſelver Gebied is gebooren geweeſt de door geheel *Franckrijck* ſoo ſeer beroemde Boeren-Dochter *Johanna d'Arc*, anders genoemd *la Pucella d'Orleans*, of de Maeghd van *Orleans*.

Blamont, in onſe Tael *Blanckenburgh*, een welbekende Stad en vaſt Kaſteel tegens 't Ooſten, tuſſchen *Koopmans-Saarbruggen* en *Luneville*, acht Mijlen van *Nancy* gelegen. Deeſe Plaets is wel niet groot, doch heeft een ſeer luſtige Landſtreeck. Voor den *Duytſchen* Oorlogh iſſe ſchoon genoegh gebouwd geweeſt.

't Gedaghte Slot is oud, ruym, en aenſienlijck; waer aen 't nieuwe en heerlijck opgerighte Hertoghlijcke Pallays ſtaet; 't welck deeſe Stad geen kleyn Aenſien en Cieraed veroorſaeckt.

Remiremont, op de lincker-ſijde der *Moeſel*, welcke aldaer een Eyland maeckt, tuſſchen *Eſpinal* en *Leſtrage*, oock met *Vaigny* even verr' van *Nancy* geleegen, is wel een kleyn, doch ſterck en beroemd Steedeken.

In't

In 't ſelve is een voornaem Adelijck Vrouwen-Kloo ter, hebbende ſeer groote Inkoomſten. De daer in zynde Nonnen moogen in den Houwlijcken Staet treeden. D' Abdis moet van een Vorſtlijcken Stand zyn.

Neuf-Chaſteau, of in onſe Tael *Nieuw-Kaſteel*, is d' eerſte Stad (wanneermen uyt *Champagne* in *Lotharingen* koomd) diemen bejegend: Een voornaeme Paſ nae *Franckrijck* aen de Rivier de *Maes*, geleegen een groote Daghreys van *Nancy*.

Hier is een oud, doch ſeer vaſt en welgebouwd Kaſteel. De Stad is omringhd met een Muer, en veele ronde Thoornen. S' is ſeer beroemd, niet alleen wegens 't ſchoon, luſtigh en vrughtbaer Geweſt, in welckeſe leghd, maer oock wegens de ſeer geſonde Lught.

Eſpinal, of *Spinal*, leghd Suydwaerts, ontrent negen Mijlen weghs van *Nancy*, aen de *Moeſel*, beneeden *Remiremont*; boven *Chaſtel* en *Charmes*.

Vaigny en *Leſtrage* zyn twee Grensſteeden, niet verr' van 't *Vogeſiſche* Geberght, Suydwaerts: Alwaer *Leſtrage* wel reght aen de *Moeſel*-ſtroom, dight by daer deſelve ontſpringhd, ontrent vijfthien Mijlen van *Nancy*; maer heenen afwaerts *Vaigny*, in den hoeck eens gedeelden Vloeds, veerthien Mijlen weghs van de gemelde Stad *Nancy*, is gelegen.

Richecourt leght niet verr' van *Blamont*, nae 't Ooſten, ontrent acht Mijlen weghs van *Nancy*. 't Is een taemlijck Steedeken. Heeft een ſeer ſchoone en vrughtbaere vlacke Landſtreeck; waer voorby een Vloed loopt, welcke ſich tuſſchen *Sainct Nicolaus*, of *Nicolaesbergh*, en de Stad *Roſieres* met de *Murta* vermenghd.

Motte, of *la Motte*, is voortijds een treflijcke beroemde Bergh-Veſtingh geweeſt, leggende Weſtwaerts, ontrent elf Mijlen weghs van *Nancy*, aen ſeecker Vloed, die ſich niet verr' daer van daen in de *Maes* uytgiet. Een Landſchap behoordt'er toe, 't welck ſijn eygene *Gouverneur* heeft.

Nomeny leghd tuſſchen *Nancy* en *Metz*, ter rechter ſijde der Vloed *Sel*, ontrent ter halver wegh tuſſchen beyde de genoemde Steeden. Voortijds was 't een Vrye Heerlijckheydt; maer nu is 't een Graefſchap. Ter oorſaeck van deeſe, gelijck oock meer andere Heerlijckheden en Leenen, werd den Hertogh van *Lotharingen* gehouden voor een Vorſt des Rijcks, en een Meede-lid des *Over-Rhijnſchen* Kreytz.

Op de lincker ſijde van de gedaghte Vloed *Sel* of *Sella*, ontrent drie Mijlen van 't *Linder*-Meir, waer in 't Eyland met de Stad *Teckemful* leghd, ſietmen de Heerlijckheydt *Marſal*: In welckers Stad van dien ſelven Naem een ſeer heerlijck Soutwerck is.

Roſieres is oock een beveſtighde Plaets, aen de *Murta* geleegen. Hier is deſgelijcks een beroemde Sout-pan.

Mariemont, een vaſt Kaſteel en Steedeken; hebbende dien Naem bekoomen van den Bergh, op welcken het geleegen is.

Stenay, is oock een ſterck Grens-Steedeken en Kaſteel, noch tot *Lotharingen* behoorende, en gebouwd aen de Ri er de *Maes*; geleegen op de ſijde des Lands *Lotharingen*, ſich ſtreckende nae *Lutzenburg*. 't Gedaghte Slot is ſeer vaſt.

Tamets, is ſeer ſterck, geleegen aen de Grenſen des Hertoghdoms *Lotharingen*, dight by 't Hertoghdom *Lutzenburgh*.

Fontenay leghd in 't Geberght, en is, ſoo wegen Yſer Bergh-werck, als weegens de Smelt-Hutten ſeer beroemd.

Moyenvic is een oude en vaſte Stad, leg-

leggende in 't Biſdom *Metz*, aen de Rivier *Sella*, of *Sel*, in een Moeras.

Ligny is deſgelijcks een beveſtighde Stad en Kaſteel, welcke magh gehouden worden voor een Grens-Veſtingh. Sy leghd in 't Hertoghdom *Barr'*, tuſſchen *Barleduc* en *Vaucoleur*.

Tul, Deeſe Biſchoplijcke, en oock voortijds geweeſene Rijcks-Stad, leghd aen de *Moeſel*, in *Lotharingen*. 't Omgeleegene Land is ſeer ſchoon en vrughtbaer. De Stad is wel niet ſeer groot, maer echter taemlijck wel bebouwd. Heeft oock rondom goede Mueren en Graghten. De Dom-Kerck, genoemd *Sanct Stephanus*, is een geweldigh groot, ſchoon en heerlijck Gebouw. Heeft oock eenige cierlijcke *Capellen*, en vijftigh *Canonicken*, welcke rijcklijcke Inkoomſten genieten.

Verdun, de Biſchoplijcke Stad, deſgelijcks voor deeſen een Rijcks-Stad geweeſt, leghd in *Lotharingen* op een Heuvel, aen den Oever van de Rivier de *Maer*. Is anders een ſchoone, rijcke, ſeer oude, en aen een luſtigh Oord geplaerſte Stad.

't Hertoghdom *Barr'*, 't welck noch voor weynige Jaeren tot het Hertoghdom *Lotharingen* heeft behoord, is gantſch vrughtbaer, en van de Natuer met veelerley Gaven gezeegend. 't Heeft tot ſijne Grenſen op d' eene ſijde *Champagne*; op d' andere 't Hertoghdom *Lotharingen*, daer 't ſelve ſich nae de *Nederlanden* uytſtreckt; gelijck oock 't *Ardenner*-Woud, en 't *Luxenburgerland*. De Hoofd-Stad deeſes Hertoghdoms is *Barleduc*, alſoo genoemd nae 't Hoofd-Slot *Barr*, of liever nae 't Hertoghdom *Barr*, of *Barroit*.

Om nu eyndlijck te koomen tot het *Narbonenſiſche* Deel van *Franckrijck*, ſoo beginnen wy van de *Provintie*, welcke d' eerſte in orde is; naementlijck

29. LANGUEDOCQ.

DIt is een bovenmaeten luſtigh en vrughtbaer Landſchap. Men vind hier allerley een goeden reuck van ſich gevende Boomen in groote meenighten, welcke Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaeten, Olijven, Vijgen, en andere diergelijcke Eedele Vrughten draegen. By nae alle Wijnbergen zyn met ſoodaenige Boomen omringhd, in plaets van een Haegh of Tuyn-werck.

D' andere Aerde, welcke noch beploeghd noch met Wijnſtocken beplant werd, brenghd Roſmarijn, Cypreſſen, Myrthen, Self en andere welrieckende Boomkens en Kruyden van ſich ſelven voort, in ſoo een groote meenighte, datmen 't ſelve Hout niet alleen op de Haerdſteeden verbrand, maer oock tot de Back-ovens, en 't bedrijf van allerley Handwercks-lieden gebruyckt. Den overvloed is ſoodanigh, datmen hier geen ander Hout van nooden heeft.

De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is *Tholoſa*, geleegen aen de *Garonna*. Deeſe is ſchooner en aengenaemer als *Parijs*. Oock ſeer beroemd, I. Wegens d' *Academie*. II. Wegens d' Aerts-Biſchoplijcke Stoel. III. Wegens 't *Parlament*. IV. Wegens de ſeer praghtige Kercken en Huyſen. V. Wegens de meenighte des daer in woonenden Volcks. VI. Om haeren Rijckdom. VII. Om haere grootte en wijd-uytgheſtrecktheyd. VIII. *Antiquiteiten*, of raere Oudheden. IX. Vrughtbaerheyd. X. Konſtige Molens. XI. 't *Collegie* der *Jeſuiten*. XII. 't Pallays des *Parlaments*. XIII. De Kerck,

Kerck, genoemd *Onſer liever Vrouwen.* XIV. De groote Kerck, geheeten *S. Saturninus.* XV. De *Franciſcaner*-Kerck; in welcke een Plaets is, al waer de doode daer in gelegd zynde Ligchamen niet verrotten. XVI. De *Jacobijner*-Kerck. XVII. D' Aertsbiſchoplijcke Kerck *Sanct Stephanus*; in welckers Thoorn een Klock hanghd, die vijf-honderd *Centenaeren* weeghd. XVIII. De heerlijcke *Collegien* der Reghtsgeleerdheyd en Geneeskonſt. XIX. 't Raed-huys; en eyndlijck ten XX. wegens 't *Ammunitie*-huys.

Carcaſſonne is een ſeer maghtige en vaſte Stad, door welcke de Vloed *Arde* loopt, en haer gelijck als in twee deelen verdeeld.

Narbona is een oude *Roomſche Colonie*, of Volck-plantingh; en werd, wegens haere vaſtigheyd en *Fortificatie*, de Sleutel tot *Franckrijck* genoemd.

Bezieres is deſgelijcks een oude *Roomſche Colonie*, door welcke 't Water d' *Orb* onder een ſchoone Brugg' heenen loopt.

Montpelier is een gantſch geſonde en ſeer luſtige Plaets, gelegen in een heerlijck Geweſt, alhoewel'er veel Scorpioenen werden gevonden. S' is in een groot aenſien, wegens d' Aertsbiſchoplijcke *Reſidentie*, en de wijd-beroemde *Univerſiteit.*

Niſmes is voor deeſen ſoo een groote Stad geweeſt, datſe duyſend Thoornen en ſeven Bergen in ſich begreep. Ter veeler weegen vindmen hier ſchoone Huyſen, en lange breede Straeten.

30. PROVENCE.

DIt is een ſeer vrughtbaer Land, Koorn, Rijs, Roſmarijn, Caſtanien, Olijf en Boſch-boomen in groote meenighte, oock ſelver ongeplant voortbrengende. Nevens dien waſt hier, boven andere plaetſen in *Franckrijck*, een ſeer heerlijcken Wijn: Oock voortreflijcke eedele Vrughten; als, Citroenen, Granaten, Queeën, Saffraen, Vijgen, en Roſijnen.

De Winter duerd hier niet langer als eene Maend; en 't vrieſd'er bynae niets met allen; ſoo datmen ontrent deſelve tijd de Roſen, Oranjen-appel-boomen en andere *Fruyten* ſiet bloeyen. Deeſe *Provintie* werd verdeeld in 't *Pauſlijck* en *Koninghlijck* Gebied.

Onder 't *Pauſlijck* Gebied behoord de Stad *Avignon*, gelegen aen de *Rhone*; in een bovenmaeten vrughtbaer en luſtigh Geweſt, welckers gelijcke in *Franckrijck*, *Italien*, jae bynae in geheel *Duytſchland* niet gevonden word; derhalven eenige dit Landſchap noemen de Luſt der Aerde, en 't Aerdſche *Paradijs.*

De Lught is hier ſoo warm en ſaght, dat de Kleermaeckers, ſelfs in *Januarius* en *Februarius*, op de Straet ſittende haer werck verrighten. In deeſe Stad hebben de *Roomſche Pauſen* voortijds haere Verkieſingh gehad: Derhalven de Pauſlijcke *Vicarius*, of *Legaet*, noch op den heedigen dagh hier *reſideert*, en ſijne byſondere *Juriſdictie* heeft.

Onder 't Koninghlijck Gebied behoord d'Aertsbiſchoplijke *Reſidentie Aix.* Deeſe Stad overtreft in cierlijckheyd en grootte veele Steeden in *Franckrijck.* 't Aenmercklijckſte, 't welck hier geſien werd, is't *Parlaments*-huys, en de Domkerck, wegens de ſeer konſtighgedraeyde Pilaeren, en heerlijcke Begraefniſſen.

Arles is een ſeer oude, ſchoone, aen de *Rhone* gelegene Stad. Hedenſdaeghs isſe een Aertsbiſdom. Voor deeſen heeftſe den naem of Titel van 't Koninglijck *Arelat* gedraegen.

Maſſilien, anders *Marſilien*, is een oude Biſchoplijcke Stad, begrijpende in haeren Omkreytz drie vierde deelen van een *Duytſche* Mijl weghs. Om driederley dingen wil werdſe geroemd: I. Wegens haeren Ouderdom; wijlſe gebouwd is ten tijde van den *Roomſchen Tarquinius*. II. Wegens haere voortreflijcke Haven; daer de Scheepen uyt *Ooſten* en *Africa*, jae geheel uyt 't midden van *Moorenlandt*, beladen met allerley Waeren en Slaven, inloopen. III. Wegens de Laeckenmaeckery, waer meê de Burgers meerendeel omgaen, en daer in ſeer goede Neeringh hebben.

31. DELPHINAT.

DEeſe *Provintie* werd afgedeeld in *Over* en *Neder-Delphinat*. 't Nederdeel behoord de Geeſtlijcke toe. De Hoofdſtad in 't ſelve is *Vienne*, alwaer den Aerts-Biſchoplijcken Stoel is. Beſiens-waerdigh zyn hier de volgende dingen: I. De Brugg' over de *Rhone*. II. De Zuyl voor de Stad. III. D' Yſer-Smeeden. IV. De Domkerck, genoemd *S. Mauritz*. V. D' Afbeeldingen eens Speelmans, en van twee Danſſende perſoonen. VI. Een ſeer grooten vierkanten Steen. VII. De *Sanct Pieters* Kerck. VIII. De Thoorn des Prinſeen van *Oranje*. IX. De Vryplaets der miſdaedige. X. 't Huys *Pilati*. XI. 't *Amphitheatrum*, of de Schouwburgh. XII. 't *Collegium* der *Jeſuiten*.

In 't Weereldlijcke *Delphinat* is *Grenoble* de Hoofd-Stadt. Hier is een Biſchoplijcke *Reſidentie*, een *Academie*, en een *Parlament*.

In *Over-Delphinat* is de Hoofd-Stad des ſelven Lands *Ambrun*; gelegen aen de Vloed *Durance*, in een ſeer *plaiſierigh* Dal.

Montelimart, aen de Rivier *Rubion*, heeft een ſeer ſchoon Kaſteel, en is de beroemdſte Koopſtad in geheel *Delphinat*.

Turnon, aen de *Rhone*, heeft een ſeer luſtigen en vrughtbaeren Bodem, een treflijck Slot, een *Jeſuiten-Collegium*, en een *Pauſlijcke Bibliotheeck*.

Valonce is een ſeer vermaecklijck aen de *Rhone* geleegene Stad; welcke werd verdeeld in de Stad ſelfs, en in de Burght.

Lyon is een ſoo gantſch welgelegene Stad, als ergens eene in *Europa* ſou mogen gevonden worden: By welcke de *Saine*, die daer door heenen ſchiet, en de *Rhone*, die hier voor by de Mueren loopt, t' ſaemen koomen. Over beyde deeſe voornaeme Revieren zyn Steene Bruggen geleghd. De geene, welcke over de *Rhone* is gemaeckt, heeft de lengte van aghthonderd ſchreeden; oock negenthien groote, en ſeven kleyne verwelfde Bogen.

Deeſe Stad is ſeer ſchoon en luſtigh, wijlſe in haeren Omvangh beſluyt Bergen en Daelen; Water en Aerde; Huyſen en Hoven; Wijnbergen, Ackers en Beemden.

De Levens-middelen zyn hier in een grooten overvloed, en derhalven goed koop te bekoomen. Hier van daen koomd het oock, dat deeſe Plaets werd bewoond van allerley Handwerckers, Konſtenaers en Kooplieden, ſoo wel Ingeboorne als Vreemdelingen.

De Dom en Hoofd-Kerck voerd den Naem van *S. Johannes*. Aen den Ingangh des Choors ſietmen d' Afbeeldingh deeſes *Euangeliſts*. Sy heeft vier Thoornen aen de vier hoecken, en een ſeer treflijck Uyrwerck dight by 't Choor. Daerenboven oock eene der ſchoonſte Klocken van geheel *Franckrijck*.

Behalven deeſe zyn in de gedaghte Stad

Stad noch elf *Parochi*-Kercken; onder welcke de *Kruys-Kerck* de voornaemſte is.

Hier zyn ſes Poorten, en veele ſeer ſchoone Plaetſen; onder welcke *Bellecourt* d'aldergrootſte en vermaecklijckſte werd gehouden; wijlmen van hier af allerwegen kan heenen ſien op en van Bergen, Heuvelen, Daelen, Wijnbergen, Boomgaerden, Hoven en Luſthuyſen.

32. SAVOYEN;

IS oock een ſtuck van *Franckrijck*. Dit Geweſt heeft een grooten overvloed van Koorn en Hennip. Voorts is't bovenmaten wel voorſien van Rivieren, Meiren, en daer in zynde Viſſchen; oock van goede Weyden voor de Beeſten. *Chambery* is de Hoofdt-Stad. Hier is een *Parlaments-Reſidentie*, en 't Hertoghlijck Pallays.

Men ſiet in deeſe Plaets veel treflijcke Kercken en Kloosteren; oock een *Jeſuiten-Collegium*, voorſien met een praghtige Kerck. Daer zyn oock veele Springen van levendigh Water, welcke door *Canalen* geleyd werden in verſcheydene *Quartieren* der Stad.

Bourg is een beroemde Stad, wegens haer Slot. In 't Jaer 161. wierd den Hertogh gedwongen, deeſe Plaets met des ſelven gantſche Gebied aen den Koningh van *Franckrijck* te moeten overgeven.

Montmelian is eene der voornaemſte Steeden in 't Hertoghdom *Savoyen*, geleegen midden tuſſchen de Bergen, op een effenen Bodem, aen de Vloed *Iſere*. S'is niet ſonderlingh groot; oock niet ſeer beroemd; doch draeghd een heerlijck-goeden Wijn.

Thurin, niet verr' van den oorſprongh des Waters *Padi* geleegen; is de Hoofd-Stad in *Piemont*; groot, welbeveſtighd, en ſeer ſchoon gebouwd. Sy heeft haere Leghplaets in een ſeer luſtige Vlackte. Alles, wat een Menſch van nooden heeft, kanmen hier hebben. By de Stad, ter rechterhand, is een byſonder Kaſteel.

D' alhier ſtaende Aertsbiſchoplijcke Hoofd-kerck voerd den naem van *S. Jan Baptiſta*. Yeder Jaer werd in deſelve met ſonderlinge *Ceremonien* getoond den Sweetdoeck, die de Heere *Chriſtus*, in 't Grafleggende, ſou omgehad hebben.

Hier is oock een ſeer vermaerde Hooge School, in welcke den ſeer geleerden en wijdberoemden *Eraſmus Roterodamus* tot *Doctor* in de Heylige Schrift is gemaeckt geworden.

De Stad *Nicy* is gelegen onder aen een Bergh by een Meir, of Poel, derwaerts de Biſchop van *Geneve* ſijne *Reſidentie* heeft verplaetſt.

Welcke Stad *Geneve*, alhoewel deſelve aen *Savoyen* grenſd, wy ter deeſer plaets niet willen beſchrijven, vermitsſe eygentlijck tot de *Swiſerſche Cantons* behoord, als in 't *Switzer-Bond* begreepen zynde.

Hier meê eyndigen wy dan oock de Beſchrijvingh des Koninghrijcks *Franckrijck*; waer in wy (gelijck wy in alle andere Landſchappen hebben gedaen, en noch doen ſullen) ons alle moogelijcke kortheyd hebben bevlijtighd.

Byvoeghſel.

DE Naem *Gaule* is van een ſeer groote Uytbreydingh, wanneermen daer in wou vervatten alles wat voortijds

alſoo genoemd is geweeſt: Wijl 't dan niet alleen ſou begrijpen 't Koninghrijck *Franckrijck*, maer oock een goed deel van *Duytſchland* en *Italien*.

Want d' oude verdeelden *Gaule* in *Ciſalpinen* en *Tranſalpinen*; dat is, in 't geen aen deeſe en aen d' overſijde van d' *Alpes*-Gebergten leghd. 't Eene werd genoemd *Lombardyen*. 't Andere is 't Land, 't welck beſlooten leghd tuſſchen den *Rhijn*, den *Oceaen*, 't *Pyreneiſche* Gebergt, de *Middellandſche* Zee, en d' *Alpen*.

Maer *Cæſar* verdeeld *Gaule* in 't *Belgiſche*, *Celtiſche* en *Aquitaniſche*. *Ptolomeus* maeckt'er vier deelen van; te weeten 't *Aquitaniſche*, *Lyonnoiſche* (of *Lugduniſche*) zynde 't ſelve, 't geen *Cæſar* 't *Celtiſche* noemd; 't *Belgiſche*, en 't *Narbonniſche*. Van deeſe vier deelen is 't *Belgiſche* voor't grootſte gedeelte *Duytſchland*. Hoedaenigh onſen *Autheur* dit Rijck heeft verdeeld, hebben wy gehoord.

De Rivieren in *Franckrijck* zyn ſeer meenighvuldigh. Onder deſelve zyn de voornaemſte de *Saine*, beginnende in 't Geberght van *Voge* in *Bourgogne*; en loopende door *Parijs* nae *Rouan*; ligh eyndelijck in de Zee ontlaſtende. In deeſe *Saine* loopt de *Marne*, komende uyt 't Geberght van *Faucilles*, een weynigh boven *Langres*; vliet door *Janville*, *S. Dedier*, *Chalon*, *Dormant*, *Meaux*; en ſommige niet ſeer vermaerde Rivieren, als de *Saut*, *Boige*, *Ourq* en *Treſme*, opgenomen hebbende, vermenghd ſich door de *Saine* by *Parys*. Voorts zyn onder de Vloeden ſeer bekend d' *Oyſe*, *Aiſne*, *Loire*, *Allier*, *Chair*, *Vienne*, *Maine*, *Rhoſne*, *Iſere*, *Droume*, *Durance*, *Garonne*, *Tary*, *Gars*, *Oold* (of *Loth*) *Dordoigne*, e. ſ. v.

D' oude *Gauloſen* waeren gewoon langh Hayr te draegen. Haere Koningen lieten ſich noyt beſcheeren. Dickmaels wieſſchenſe haere Hoofden met Kalck, om blond Hayr te mogen bekomen, welcke verwe onder haer d' aengenaemſte was.

D' Eedele bouwden haere Kaſteelen en Wooningen meerendeel in de Boſſchen, om dies te beeter de hitte deeſes Lands te moogen ontwijcken.

Den voornaemſten Afgod, dienſe eerden en aenbaeden, was *Mercurius*. Nae hem diendenſe noch verſcheydene andere; als *Apollo*, tot geneeſingh en verdrijvingh der Sieckten: *Mars*, om van hem voorſpoed in hun Oorlogen te bekoomen: *Minerva*, tot bevoorderingh der Konſten: *Jupiter* evenwel was onder haer den opperſten van allen. *Diana van Epheſen* had binnen *Marſilien* een Tempel. Maer ſommige ſchrijven met meer grond van waerheyd, dat dit is geweeſt een andere *Diana*, bygenoemd van *Ardenne*.

Sy Offerden haere Goden Menſchen tot Slaght-offeren, maer inſonderheyd deedenſe ſulcks aen *Mars*. 's Naghts waecktenſe by de Graven der dappere Helden, om van haer eenige Voorſeggingh, aengaende hun voorgenoomene Oorlogen, te verneemen.

Wanneerſe van Oorlogh of Vreede ſouden handelen, ſoo ſaeten de Vrouwen méê in den Raed en in de Regeeringh; en niemand derfde in haere woorden vallen. Soo nieuwsgierigh waerenſe, datſe de reyſende Perſoonen onderweegen gebooden ſtil te ſtaen, en haer te vertellen, wat voor nieuws ſy vernoomen hadden.

Alſe aten, ſoo leydenſe ſich ter aerden neer op Beeren of Oſſen-huyden. 't Jonge volck moeſt de Spijs opdraegen, en haer dienen.

Wanneerſe haere Dooden begroeven; ſoo wierpenſe by haer in 't Vyer alles watſe by haer leven lief gehad hadden, om met de Lijcken verbrand te worden; ſelfs oock hare Dienaers. Sy leenden malkander Geld, om 't ſelve in d' andere Weereld weer t' ontfangen.

Dight by de Stad *Parijs* vindmen de Brugg' *Charenton*; alwaer een *Echo* is, die tot derthien maelen toe de Stem weêr te rugg' kaetſt. Indienmen daer nae een woord van vier Syllaben ſpreeckt, ſoo ſal de gedaghte *Echo* 't ſelve Woord tot vier of vijfmaelen toe geheel en volkoomentlijck herſeggen.

Niet verr' van *Clairmont* loopt een kleyn Reviertje, genoemd *Tiretaine*, over welcke men een wonderlijcke Brugg' ſiet, gemaeckt van 't Water eener Fontein; 't welck gantſch hard beſtald, en in Steen werd veranderd. Deeſe Brugg' heeft in de lenghte

meer

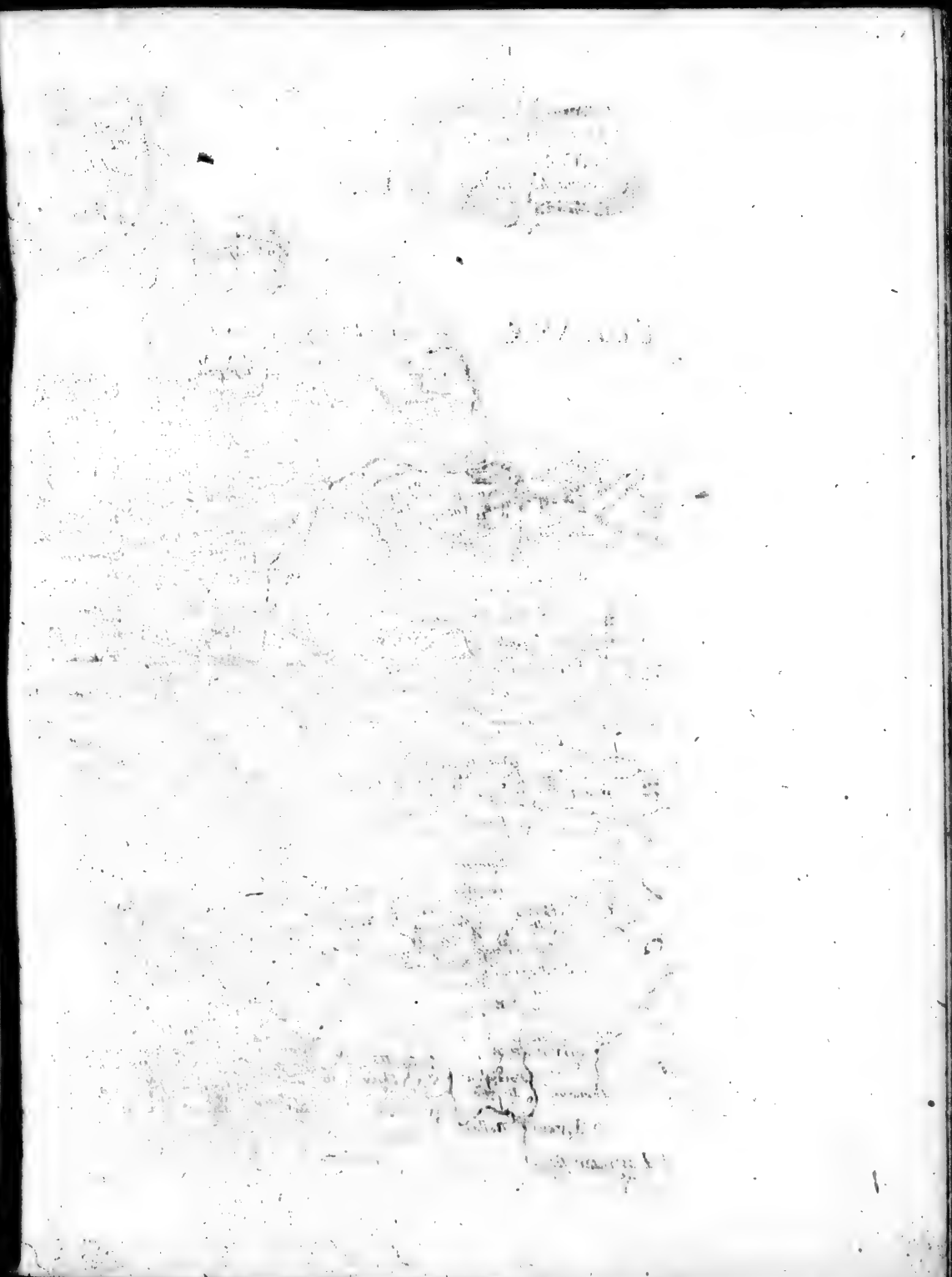

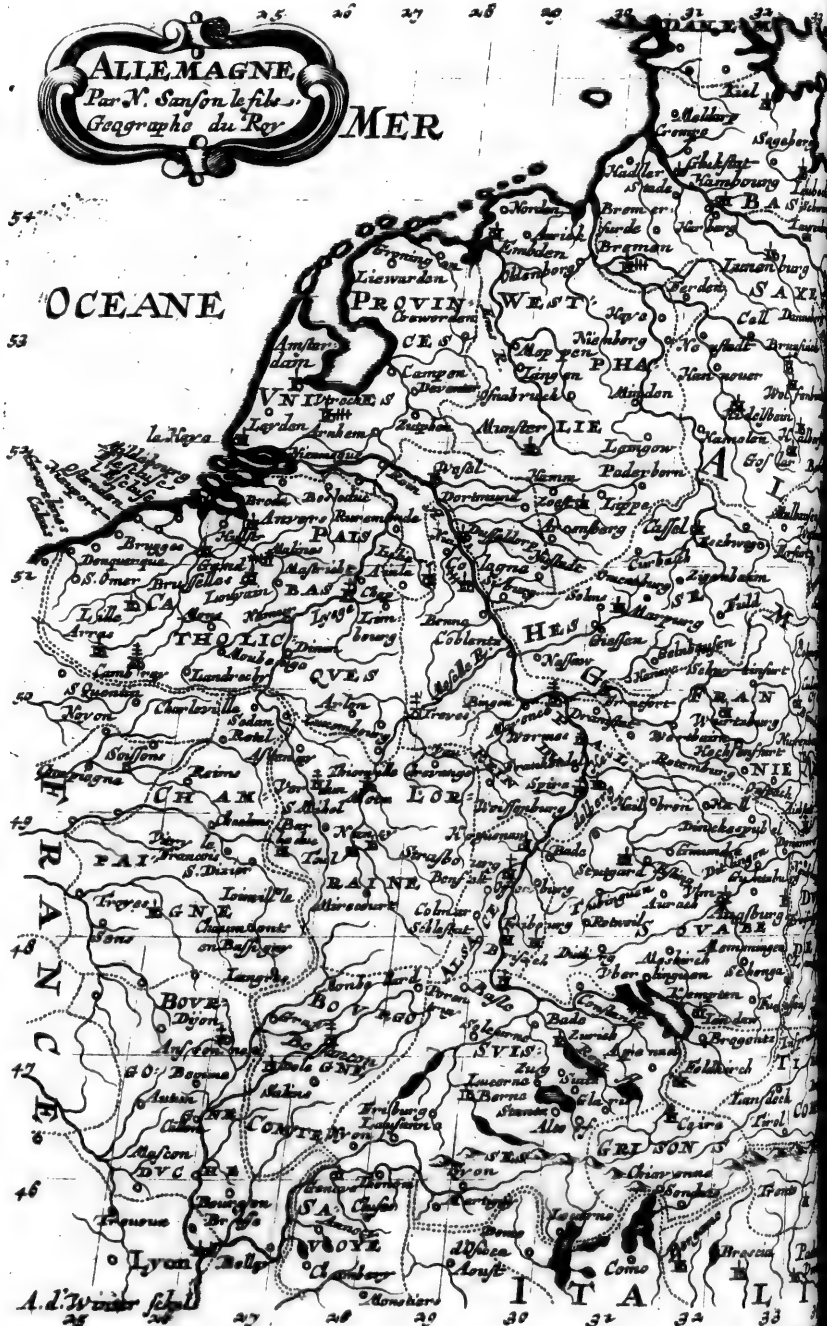
ALLEMAGNE
Par N. Sanson le fils,
Geographe du Roy
OCEANE
MER
PROVINCES
WESTPHALIE
PAIS BAS CATHOLIQUES
HELVETIE
FRANCE
ITALIE
Amsterdam
Leyden
Arnhem
Utrecht
la Haye
Rotterdam
Anvers
Bruxelles
Bruges
Dunquerque
Lille
Arras
Cambray
Namur
Liege
Luxembourg
Metz
Nancy
Strasbourg
Colmar
Basle
Geneve
Lyon
Dijon
Besançon
Paris
Orleans
Rouen
Calais
Boulogne
Amiens
Soissons
Reims
Troyes
Sens
Bourges
Nevers
Moulins
Clermont
Limoges
Poitiers
Tours
Angers
Nantes
Rennes
Brest
Caen
Bayeux
Cologne
Aix la Chapelle
Coblentz
Mayence
Francfort
Worms
Spire
Heidelberg
Wirtemberg
Augsbourg
Ulm
Ratisbonne
Munich
Inspruck
Zurich
Berne
Lucerne
Soleure
Fribourg
Lausanne
Sion
Milan
Como
Turin
Savoye
Dauphiné
Provence
Languedoc
Guyenne
Gascogne
Bearn
Roussillon
Barcelone
Montpellier
Toulouse
Bordeaux
Rochelle
Nismes
Avignon
Marseille
Aix
Toulon
Hambourg
Lubeck
Brunswick
Hanover
Cassel
Francfort
Wurtzbourg
Nuremberg
Ratisbonne
Augsbourg
Munich
Inspruck
Trente
Brixen
Verone
Mantoue
Parme
Modene
Bologne
Florence
Sienne
Rome
Naples
Gaete
Capoue
Salerne
Otrante
Tarente
Reggio
Messine
Palerme
Trapani
Syracuse
Malte
Corse
Sardaigne
Cagliari
Genes
Savone
Nice
Monaco
Antibes
Frejus
Toulon
Marseille
Arles
Montpellier
Narbonne
Carcassonne
Perpignan
Barcelone
Gironne
Tortose
Tarragone
Valence
Alicante
Carthagene
Murcie
Lorca
Alicante
Denia
Valence
Saragosse
Huesca
Jaca
Pampelune
Estella
Logrogno
Burgos
Palencia
Valladolid
Zamora
Toro
Salamanque
Ciudad Rodrigo
Almeida
Coimbre
Aveiro
Porto
Braga
Viana
Lamego
Guarda
Castel Branco
Abrantes
Santarem
Lisbonne
Setuval
Evora
Portalegre
Elvas
Badajoz
Olivence
Campo Mayor
Merida
Truxillo
Alcantara
Placentia
Plasencia
Talavera
Madrid
Guadalajara
Tolede
Aranjuez
Cuenca
Ocaña
Chinchilla
Albacete
Requena
Xativa
Alcoy
Alicante
Orihuela
Elche
Alcaraz
Ubeda
Baeza
Jaen
Andujar
Cordoue
Ecija
Carmona
Seville
Xerez
Cadix
Port Sainte Marie
Gibraltar
Algesiras
Tarifa
Ronda
Malaga
Velez Malaga
Almeria
Grenade
Antequera
Osuna
Arcos
Medina Sidonia
Tanger
Ceuta
Tetuan
Alcazar
Larache
Salé
Mequinez
Fez
Oran
Mascara
Tremecen
Alger
Bone
Constantine
Tunis
Biserte
Porto Farina
Cap Bon
Sousa
Monastir
Mahomette
Tripoli
Gerbi
Gabes
Sfax
Capsa
Biledulgerid
Desert de Barca
Desert de Zahara
Desert de Lybie
Desert de Barca
Egypte
Alexandrie
Rosette
Damiette
Le Caire
Suez
Gaza
Jerusalem
Jaffa
Ptolemaide
Tyr
Sidon
Barut
Tripoli
Alep
Antioche
Seleucie
Tarse
Adana
Aias
Iconium
Cogni
Smyrne
Ephese
Sardes
Pergame
Magnesie
Thyatire
Philadelphie
Laodicée
Hierapolis
Colosses
Attalie
Satalie
Perge
Side
Cilicie
Cappadoce
Caramanie
Natolie
Bithynie
Nicomedie
Nicée
Prusa
Scutari
Constantinople
Andrinople
Philippopolis
Sophie
Nissa
Belgrade
Semendria
Buda
Strigonie
Albe Royale
Javarin
Comorre
Presbourg
Vienne
Neustat
Gratz
Clagenfurt
Villach
Lintz
Passau
Ingolstat
Landshut
Ratisbonne
Amberg
Ratisbonne
Nuremberg
Bamberg
Wurtzbourg
Francfort
Hanau
Mayence
Worms
Spire
Philipsbourg
Landau
Wissembourg
Haguenau
Strasbourg
Brisach
Fribourg
Bale
Augsbourg
Ulm
Memmingen
Lindau
Constance
Schaffhouse
Zurich
Glaris
Coire
Davos
Chiavenna
Bormio
Trente
Brixen
Inspruck
Fussen
Kempten
Isny
Ravensbourg
Constance
Zurich
Lucerne
Berne
Soleure
Bienne
Neufchatel
Yverdun
Lausanne
Geneve
Sion
Aoste
Ivrée
Turin
Suse
Pignerol
Casal
Verceil
Novare
Milan
Lodi
Crema
Cremone
Pizzighitone
Mantoue
Peschiera
Brescia
Bergame
Como
Lecco
Chiavenna
Bormio
Trente
Roveredo
Feltre
Belluno
Conegliano
Trevise
Padoue
Venise
Chioggia
Ferrare
Comacchio
Ravenne
Cervia
Rimini
Pesaro
Fano
Sinigaglia
Ancone
Recanati
Macerata
Tolentino
Fermo
Ascoli
Spolete
Foligno
Perouse
Assise
Cortone
Arezzo
Florence
Pistoie
Lucques
Pise
Livourne
Sienne
Orbitello
Piombino
Viterbe
Civita Vecchia
Rome
Tivoli
Frascati
Albano
Velletri
Terracine
Gaete
Capoue
Aversa
Naples
Nole
Salerne
Amalfi
Sorrente
Castellamare
Pouzzol
Gallipoli
Otrante
Tarente
Brindes
Monopoli
Bari
Barlette
Manfredonie
Siponte
Vieste
Termoli
Larino
Campobasso
Isernia
Sulmone
Aquila
Rieti
Terni
Narni
Orviette
Montefiascone
Corneto
Toscanelle
Civita Castellana
Nepi
Sutri
Ronciglione
Viterbe
Orbitello
Piombino
Livourne
Pise
Lucques
Pistoie
Florence
Prato
Arezzo
Cortone
Sienne
Volterre
Colle
Empoli
Pise
Livourne
Lucques
Massa
Carrare
Sarzane
Pontremoli
Parme
Plaisance
Crema
Lodi
Milan
Novare
Verceil
Casal
Pignerol
Suse
Turin
Ivrée
Aoste
Geneve
Annecy
Chambery
Montmelian
Grenoble
Briançon
Embrun
Gap
Digne
Sisteron
Forcalquier
Apt
Aix
Marseille
Arles
Tarascon
Avignon
Carpentras
Vaison
Orange
Montelimart
Valence
Romans
Vienne
Lyon
Roanne
Montbrison
Feurs
Saint Etienne
Le Puy
Brioude
Issoire
Clermont
Thiers
Riom
Aigueperse
Gannat
Montluçon
Moulins
Nevers
Bourges
Sancerre
Gien
Orleans
Montargis
Melun
Fontainebleau
Paris
Meaux
Provins
Nogent
Troyes
Bar sur Aube
Chaumont
Langres
Dijon
Beaune
Chalon
Autun
Bourbon Lancy
Charolles
Macon
Bourg en Bresse
Nantua
Saint Claude
Poligny
Salins
Besançon
Vesoul
Gray
Dole
Auxonne
Saint Jean de Losne
Seurre
Verdun
Saint Mihiel
Commercy
Toul
Nancy
Pont à Mousson
Metz
Thionville
Longwy
Montmedy
Sedan
Mezieres
Rocroy
Charleville
Rethel
Laon
Soissons
Compiegne
Noyon
Saint Quentin
Peronne
Ham
Saint Quentin
Cambray
Arras
Bapaume
Saint Omer
Aire
Bethune
Lens
Douay
Lille
Tournay
Courtray
Menin
Ypres
Furnes
Dunquerque
Gravelines
Calais
Boulogne
Montreuil
Abbeville
Saint Valery
Dieppe
Caudebec
Rouen
Pont de l'Arche
Les Andelys
Gisors
Pontoise
Saint Germain en Laye
Versailles
Dreux
Evreux
Pont Audemer
Honfleur
Lisieux
Caen
Falaise
Bayeux
Saint Lo
Coutances
Granville
Avranches
Mont Saint Michel
Pontorson
Dol
Saint Malo
Dinan
Saint Brieuc
Lamballe
Guingamp
Morlaix
Landerneau
Brest
Quimper
Concarneau
Pont l'Abbé
Quimperlé
Hennebont
Port Louis
Lorient
Auray
Vannes
Rochefort
Redon
Ploermel
Josselin
Rochefort
Pontivy
Carhaix
Chateaulin
Quimper
Saint Pol de Leon
Roscoff
Morlaix
Lannion
Tréguier
Saint Brieuc
Dinan
Saint Malo
Dol
Avranches
Mont Saint Michel
Pontorson
Granville
Coutances
Saint Lo
Bayeux
Falaise
Caen
Lisieux
Honfleur
Pont Audemer
Evreux
Dreux
Pontoise
Saint Germain en Laye
Versailles

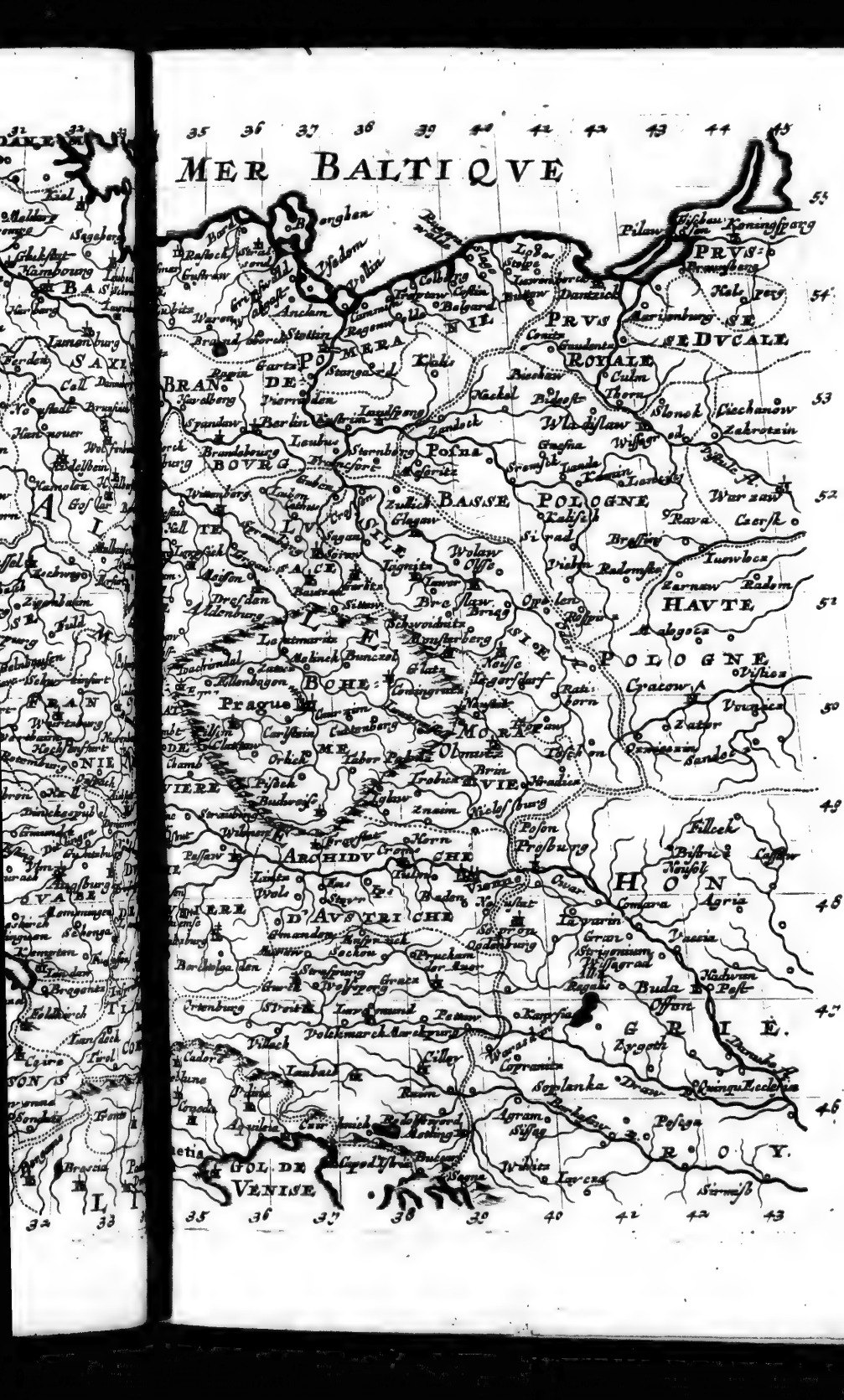
MER BALTIQVE
PRVSSE
POMERANIE
BRANDEBOVRG
BASSE POLOGNE
HAVTE POLOGNE
SILESIE
BOHEME
MORAVIE
ARCHIDVCHE D'AVSTRICHE
HONGRIE
GRECIE
ROY.
GOLFE DE VENISE
Prague
Vienne
Buda
Cracow
Dantzick
Konigsperg
Berlin
Posna
Breslaw
Olmutz
Presbourg
Posen
Varsovie
Agria
Comara
Strigonium
Belgrad
Sophia
Agram
Sirmis
Iaycza
Segna
Zagrab
Raab
Gratz
Pettau
Cilley
Villach
Laybach
Aquileia
Brescia
Padoue
Venise
Ancken
Stettin
Colberg
Stolpe
Dantzick
Elbing
Marienburg
Culm
Thorn
Gnesna
Kalisch
Sirad
Lancicz
Rava
Warsau
Radomsko
Iarnowicz
Zarnow
Radom
Malogoza
Cracow
Visliza
Zator
Oswiecim
Sandec
Ratibor
Troppau
Neisse
Glatz
Brug
Schweidnitz
Munsterberg
Oppeln
Rosenberg
Wolaw
Olsse
Glogau
Sagan
Zullich
Crossen
Francfort
Custrin
Landsperg
Zantoch
Kiekel
Bidgost
Wladislaw
Gnesna
Wissgrod
Slonck
Siechanow
Zebrotzin
Pultusk
Lomsa
Brandeburg
Spandau
Potsdam
Ruppin
Stargard
Landsberg
Driesen
Soldin
Crossen
Francfort
Sternberg
Beskow
Lubus
Guben
Cotbus
Lusnitz
Torgau
Wittenberg
Dresden
Meissen
Leipsic
Zeitz
Naumburg
Weissenfels
Halle
Magdeburg
Brunswick
Wolfenbuttel
Hildesheim
Hanover
Minden
Osnabrug
Munster
Deventer
Zutphen
Arnheim
Nimegue
Utrecht
Amsterdam
Harlem
Leyden
Rotterdam
Dort
Middelburg
Flessingue
Gertruydenberg
Bergen op Zoom
Anvers
Malines
Bruxelles
Louvain
Namur
Liege
Maestricht
Tongres
Huy
Dinant
Bouillon
Charleroy
Mons
Valenciennes
Tournay
Lille
Ypres
Dixmude
Bruges
Ostende
Gand
Dendermonde
Alost
Audenarde
Oudenarde
Courtray
Menin
Furnes
Dunkerque
Calais
Boulogne
Montreuil
Abbeville
Amiens
Corbie
Peronne
Bapaume
Arras
Hesdin
Aire
Bethune
Lens
Douay
Cambray
Bouchain
Quesnoy
Landrecy
Avesnes
Philippeville
Givet
Rocroy
Mariembourg
Chimay
Binch
Ath
Leuze
Tournay
Oudenarde
Ghent
Termonde
Lokeren
Saint Nicolas
Hulst
Axel
Sluys
Middelburg
Flessingue
Goes
Tholen
Bergen op Zoom
Breda
Gertruydenberg
Dort
Rotterdam
Delft
Leyden
Harlem
Amsterdam
Utrecht
Amersfort
Naerden
Gorcum
Schoonhoven
Woerden
Oudewater
Montfort
Leerdam
Vianen
Culemburg
Schonhoven
Gouda
Alphen
Rhenen
Wageningen
Arnheim
Nimegue
Zutphen
Deventer
Campen
Kampen
Swol
Steenwick
Zwol
Hasselt
Meppen
Lingen
Rheine
Bentheim
Coesfeld
Munster
Osnabrug
Iburg
Warendorp
Rheda
Lippstadt
Soest
Werle
Hamm
Unna
Dortmund
Bochum
Essen
Werden
Duisburg
Ruremonde
Venlo
Gueldres
Cleves
Wesel
Rees
Emmerich
Zutphen
Arnheim
Nimegue
Grave
Bois le Duc
Heusden
Gertruydenberg
Breda
Bergen op Zoom
Anvers
Malines
Bruxelles
Louvain
Tirlemont
Namur
Liege
Huy
Maestricht
Tongres
Dinant
Bouillon
Charleroy
Mons
Valenciennes
Tournay
Lille
Ypres
Dixmude
Bruges
Ostende
Gand
Dendermonde
Alost
Audenarde
Oudenarde
Courtray
Menin
Furnes
Dunkerque
Calais
Boulogne
Montreuil
Abbeville
Amiens
Corbie
Peronne
Bapaume
Arras
Hesdin
Aire
Bethune
Lens
Douay
Cambray
Bouchain
Quesnoy
Landrecy
Avesnes
Philippeville
Givet
Rocroy
Mariembourg
Chimay
Binch
Ath
Leuze
Tournay
Oudenarde
Ghent
Termonde
Lokeren
Saint Nicolas
Hulst
Axel
Sluys
Middelburg
Flessingue
Goes
Tholen
Bergen op Zoom
Breda
Gertruydenberg
Dort
Rotterdam
Delft
Leyden
Harlem
Amsterdam
Utrecht
Amersfort
Naerden
Gorcum
Schoonhoven
Woerden
Oudewater
Montfort
Leerdam
Vianen
Culemburg
Schonhoven
Gouda
Alphen
Rhenen
Wageningen
Arnheim
Nimegue
Zutphen
Deventer
Campen
Kampen
Swol
Steenwick
Zwol
Hasselt
Meppen
Lingen
Rheine
Bentheim
Coesfeld
Munster
Osnabrug
Iburg
Warendorp
Rheda
Lippstadt
Soest
Werle
Hamm
Unna
Dortmund
Bochum
Essen
Werden
Duisburg
Ruremonde
Venlo
Gueldres
Cleves
Wesel
Rees
Emmerich
Zutphen
Arnheim
Nimegue
Grave
Bois le Duc
Heusden
Gertruydenberg
Breda
Bergen op Zoom
Anvers
Malines
Bruxelles
Louvain
Tirlemont
Namur
Liege
Huy
Maestricht
Tongres
Dinant
Bouillon
Charleroy
Mons
Valenciennes
Tournay
Lille
Ypres
Dixmude
Bruges
Ostende
Gand
Dendermonde
Alost
Audenarde
Oudenarde
Courtray
Menin
Furnes
Dunkerque
Calais
Boulogne
Montreuil
Abbeville
Amiens
Corbie
Peronne
Bapaume
Arras
Hesdin
Aire
Bethune
Lens
Douay
Cambray
Bouchain
Quesnoy
Landrecy
Avesnes
Philippeville
Givet
Rocroy
Mariembourg
Chimay
Binch
Ath
Leuze
Tournay
Oudenarde
Ghent
Termonde
Lokeren
Saint Nicolas
Hulst
Axel
Sluys
Middelburg
Flessingue
Goes
Tholen
Bergen op Zoom
Breda
Gertruydenberg
Dort
Rotterdam
Delft
Leyden
Harlem
Amsterdam
Utrecht
Amersfort
Naerden
Gorcum
Schoonhoven
Woerden
Oudewater
Montfort
Leerdam
Vianen
Culemburg
Schonhoven
Gouda
Alphen
Rhenen
Wageningen
Arnheim
Nimegue
Zutphen
Deventer
Campen
Kampen
Swol
Steenwick
Zwol
Hasselt
Meppen
Lingen
Rheine
Bentheim
Coesfeld
Munster
Osnabrug
Iburg
Warendorp
Rheda
Lippstadt
Soest
Werle
Hamm
Unna
Dortmund
Bochum
Essen
Werden
Duisburg
Ruremonde
Venlo
Gueldres
Cleves
Wesel
Rees
Emmerich

meer als ses-en-dertigh Elleboogen. Al de Landen, of Weyden, daer 't Water deeser Fontein voorby loopt, werden met Steenstuckjens besaeyd.

DUYTSCHLAND, MET DE NEDERLANDEN.

DUytschland grensd tegens 't Suyden, over den *Donauw*, aen 't *Italiaensche* Geberght, en *Savoyen*. Tegens 't Westen, over den *Rhijn*, aen de *Franceische Provintien Picardyen* en *Champagne*: Desgelijcks aen *Burgundien*, of aen de *Maes*. Tegens 't Oosten aen *Polen* en *Hongaryen*: En tegens 't Noorden aen de *Duytsche Zee*, en d' *Oost-Zee*.

De lenghte deeses Rijcks streckt sich uyt over de twee-honderd en thien; de breedte over de honderd vijf-en-dertigh; den omkreytz over de ses-honderd en tnegentigh *Duytsche* Mijlen.

De voornaemste Vloeden zyn de *Donauw*, de *Rhijn*, d' *Elve*, *Mayn*, *Necker*, *Ems* (of *Embs*) *Weeser*, *Oder*, *Weixel*, *Spree*, *Ens*, *Mur*, *Etsch*, *Sala*, *Lippe*, *Lech*, *Moesel*, *Iun*, *Unstrut*, *Tauber*, *Nabe*, *March*.

De vermaerdste en bekenste Bergen zyn de *Brockelsbergh*, *Krafack* (of *Carpathus*) de *Blocksbergh*, *Kalenbergh*, *Fichtelbergh*, 't *Boheemsche* Geberght; de *Kalbergh*, niet verr' van *Zwickauw*. Dien by *Eisennach* en *Kissouysen* in *Thuringen*: Dien by *Hamel*. Desgelijcks dien in 't Stight *Fulda*: By *Ambergh* in den *Over-Paltz*. De *Gallenbergh*, een seer hoogh en gevaerlijck Geberght in *Pomeren*, tusschen *Coszlin* en *Stolpe*. 't *Hessische* Geberght. Den Bergh *Rhetico*, tusschen de Grensen van *Chur* en *Wallis*. *Botzbergh*; *Iurat*; *Vogesus*; of 't *Elsassische* en *Lotharinghsche* Geberght.

De beroemdste Bossen zyn *Arduenna*, of 't *Luyckse* Bosch: 't *Bohemer*-Woud: Hartz: 't Swarte-Woud: *Thuringer*-Woud: 't *Weener*-Woud: *Spessard*: *Odenwald*: Westerwoud, &c. Deese Bossche verstreckten de *Duytschen* voor Wallen: De Moerassen en Wateren dienden haer in de plaets van Graghten, tegens d' oude *Romeynen*.

't Getal der Aerts-bischoppen in *Duytschland* is hedensdaeghs ses; naementlijck: *Mentz*, *Keulen*, *Trier*, *Maeghdenburgh*, *Saltzburgh*, en *Praegh*.

De juyste veelheyd der Bisdommen in soo een groot en wijd uytgestreckt Landt is ongewis: Doch de voornaemste zyn: *Wurtzburg Bambergh*, *Straetsburgh*, *Spiers*, *Worms*, *Luyck*, *Munster*, *Paderborn*, *Hildesheim*, *Minden*, *Osznaburgh*, *Breslauw*, &c.

De vermaerdste en bekendste *Academien* zyn: *Basel*; *Freiburgh* in *Brisgauw*; *Straetsburgh*; *Heydelbergh*; *Tubingen*; *Ingolstad*; *Altdorf*; *Praegh*; *Weenen*; *Franckfurt* aen den *Oder*; *Koninghsbergh*; *Gripswald*; *Rostock*; *Helmstad*; *Wittenbergh*;

bergh; *Leipzigh*; *Jena*; *Erffurt*; *Marpurgh*; *Gieſſen*; *Rintelen*, &c. Hier kan noch bygevoeghd worden *Kiel*; welcke in 't Jaer 1665. door Hertogh *Albrecht* van *Holſtein* is opgereght.

Wat de Vrughtbaerheyd van *Duytſchland* betreft; deſelve is tegenwoordigh veel beeter en grooter, alſe oyt voor heenen is geweeſt. Want in dit Geweſt is een middelmaetige, alhoewel wat kouder Lught, als in *Italien* en *Franckrijck*; echter niet ſoo koud als in de *Noordſche* Landen. Wegens de naerſtige vlijt en arbeydſaeme wackerheyd der Inwooners wijckt dit Land voor geen andere Landen, in 't voortbrengen van allerley Vrughten en Aerdgewaſſen. Vrughtbaere Boomen vindmen hier in meenighten.

Daerenboven draegen de Velden hier aen ſommige Plaetſen, inſonderheyd in *Ooſtenrijck*, ſeer koſtlijcke *Saffraen*. Deſgelijcks in *Moravien* Wieroock en Myrrhe. In *Franckenland* Soet Hout. *Sileſien* geeft roode Verwe; alwaer oock gevonden word de heerlijcke Aerde tegens 't Vergif. *Thuringen* 't koſtlijck Verw-kruyd, genoemd *Glaſtum*.

Boven dien heeftmen hier geen gebreck van treflijcke Wijnen, inſonderheyd aen den *Rhijn* en *Necker*, welcke nae verre Landen werden vervoerd.

Men vind hier oock ſeer veel heylſame Baeden, Suerbronnen, en verſcheydene Berghwercken van Gout, Silver, Koper, Lood, Yſer, en allerley andere Metallen, behalven Tin. Deſgelijcks leverd dit Land Swavel en Aluyn. 't Heeft nevens dien veel Soutgroeven en Pannen.

Allerley Groot en Kleyn Vee, wild en tam, Gevogelt en Viſch vindmen hier in een grooten overvloed.

De hedenſdaeghſche Inwooners van *Duytſchland* wijcken op geenerley wijs voor d' oude *Duytſchen*, noch in dapperheyd, noch in Waerde en Aghtbaerheyd. Want ſy zyn even ſoo wacker en ſterck van Leedemaeten; maer ten opſigt van 't Gemoed veel beeter vercierd. Daerſe voor deeſen niets met allen van de vrye Konſten wiſten, hebbenſe ter deeſer tijd ſoodanigh in deſelve, en voorts in allerley Weetenſchappen, toegenoomen, datſe daer in andere *Natien* verr' overtreffen.

In de *Grieckſche*, *Latijnſche*, *Hebreeuwſche* en andere *Orientaelſche* Taelen zynſe ſeer wel ervaeren. Men vindt onder haer veele welſpreeckende Redenaers, ſcherpſinnige *Diſputanten*, hoogh-ervaerne Reghtsgeleerde, en ſeer wijdberoemde Geneeskundige. Geen Land in *Europa*, noch in de geheele Weereld, is'er te vinden, 't welck in de *Mathematiſche* Konſten deeſe *Natie* eenighſins ſou moogen overtreffen. 't Geſchut en allerley Krijghs-*Inſtrumenten*; deſgelijcks d' eedele Konſt der Boeckdruckery, is de Vindingh der *Duytſchen*.

't Volck deeſes Lands is gemeenlijck ſchoon van Ligchaem; wit van verwe, met rood ondermenghd; arbeydſaem, ſtandvaſtigh, dappermoedigh, koen, ſtrijdbaer, getrouw en meededoogend: Maer daer benevens al te ſeer tot den dranck en ſwelgery geneegen: 't welck haer dan een leelijcke klad aenwrijfd. Bovenmaeten vaſt en yverigh houdenſe ſich aen haere *Religie* en Vryheyd.

Duytſchland laet ſich gevoeghlijck afdeelen in *Over* of *Hoogh*, en *Neder-Duytſchland*. *Hoogh-Duytſchland* begrijpt in ſich *Switzerland*, *Elſas*, *Swabenland*, 't Hertoghdom *Wurtenbergh*, *Bayeren*, *Franckenland*, de *Palez* aen den *Rhijn*, *Boheemen*, *Moravien*, *Ooſtenrijck*, *Stiermarck*, *Kaerndten*, *Crain*, *Tyrol*.

In *Neder-Duytſchland* leghd (boven de ſeventhien *Provintien*, welcke men in 't gemeen *Belgium* noemd) 't Biſdom *Luyck*:

Luyck: 't Hertoghdom *Lotharingen*: *Gulick*: D' Aerts-Biſdommen *Keulen*, *Trier* en *Mentz*: *Cleefsland*: *Weſtphaelen* en *Heſſen*: *Thuringen*: *Saxen*: *Meiſſen*: *Sileſien*: *Lauſznitz*: *Marck-Brandenburgh*: *Pomeren*: *Meeckelenburgh*: *Holſtein*.

Deeſe ſoo veelerley *Provintien* en Landſchappen, in welcke *Duytſchland* werd afgedeeld, kanmen veel lighter in gedaghtenis behouden, wanneermen reght in aght neemt de Thien Kreytzen, waer in Keyſer *Maximiliaen* den eerſten, dit Gheweſt heeft onderſcheyden. Welcke Verdeelingh, gelijck de ſelve in de Rijcks-*Matricul* is ingelijfd, wy ter deeſer plaets hebben voorgenoomen te volgen.

Om nu onder deeſe thien Kreytzen den aenvangh te maecken van der Sonnen Opgangh, of 't Ooſten, ſoo koomd ons aldereerſt voor

I. Den OOSTENRYCKSCHEN KREYTZ.

IN den ſelven leggen deeſe volgende Landſchappen: 't Aerts-Hertoghdom *Ooſtenrijck*.

De Hertoghdommen *Stiermarck*, *Kaerndten* en *Crain*, 't Graefſchap *Tyrol*.

De Biſdommen *Trenten*, *Brixen*, *Labach* en *Weenen*.

Deeſes Kreytz uytſchrijvenden Vorſt is de *Roomſche* Keyſer ſelver, als Aerts-Hertogh van *Ooſtenrijck*.

II. Den BAYERSCHEN KREYTZ.

TOt deeſen behoord 't Aerts-Biſdom *Saltzburgh*. Daer benevens de Biſdommen *Regensburgh*, *Paſſauw*, en *Freiſingen*: Waer by noch gevoeghd worden d' Abdyen van *Kempten*, *Waldſaxen*, *Redt*, *Keyſersbrun*, *S. Emeran*: En de *Prooſtdy* van *Berchtelsgaden*. 't Hertoghdom van *Over* en *Neder-Bayeren*; D' *Over-Paltz*: *Paltz-Nieuwburgh*. 't Landgraefſchap *Lughtenberg*: 't Graefſchap *Ortenburgh*. De Steeden *Regensburgh* en *Freyſtad*.

D' Uytſchrijvende Vorſten deeſes Kreytz zyn, de Keurvorſt van *Bayeren*, en den Aertsbiſchop van *Saltzburgh*.

III. Den FRANCKISCHEN KREYTZ.

DE Deelen des ſelven zyn: 't Hertoghdom *Francken*. De Biſdommen *Wurtzburgh*, *Bambergh*, en *Eichſtadt*. 't *Duytſche* Ordensmeeſterſchap te *Mergenthal*. 't Marckgraefſchap *Brandenburgh*. 't Burghgraefſchap van *Neurenbergh*, behoorende aen de *Culmbachſche* en *Anſpachſche Linie*. De Graefſchappen *Hennenbergh*, *Hohenloo*, *Erbach*, *Swartzenbergh*, *Wertheim*, *Reineck* en *Caſſel*: *Limburgh*. De Steeden *Neurenbergh*, *Rothenburgh* aen den *Tauber*, *Winſheim* en *Swijnfurt*.

D' uytſchrijvende Vorſten van deeſen Kreytz zyn den Biſchop van *Bambergh*, en den Marckgraef van *Brandenburgh*.

IV. Den

IV. Den SWABISCHEN KREYTZ.

DEeſe Kreytz begrijpt in ſich I. Drie Biſdommen: Negen-en-twintigh Abten, ſes Abdiſſen, en eene *Commandeury*. II. Twee Vorſtendommen. III. Seſthien Graeffchappen. IV. Aght vrye Heerlijckheden. V. Vijf-en-dertigh Vrye en Rijcks-Steeden.

I. De Biſchoppen zyn, dien van *Aughſburgh*, *Coſtnitz* (of *Conſtans*) en *Chur*.

D' *Abten* werden geteld deeſe volgende: Dien van *Kempten*, *Reichenauw*, *S. Gallen*, *Salmansweiler*, *Weingarten*, *Weiſſenauw*, *S. Blaſius*, *S. Pieter* aen 't *Swarte Woud*, *Maulbrun*, *Schafhuyſen*, *Stem* aen den *Rhijn*, *Petershuyſen*, *Creutzlingen*, *Einſiedel*, *Pfeffers*, *Dieſſen*, *S. Johannes* in *Thierthal*, *Schuſſenriedt*, *Rockenburgh*, *Oxenhuyſen*, *Koninghsbrun*, *Marghithal*, *Elchnigen* (andere hebben *Echlingen*) *Iſſue*, *Munchrat*, *Augſburgh*, *Hirſchauw*, *Gengenbach*, *Schuteren*. Hier werd noch by gevoeghd de *Prooſt* van *Elwangen*.

D' *Abdiſſen* zyn, *Lindauw*, *Rehtmunſter*, *Buchauw*, *Luttenzel*, *Brunde*, *Hegebach*.

De *Commandeury* is in *Elſas* en *Burgundien*.

II. De Vorſtendommen zyn, 't Hertoghdom *Wurtenbergh*, en 't Marckgraeffchap *Baden*.

III. De ſeſthien Graeffchappen zyn deeſe: *Helffenſtein*, *Wurtenbergh*, *Oetingen*, *Lauffen*, *Montfort*, *Furſtenbergh*, *Eberſtein*, *Hohenzolleren*, *Sieltz*, *Leeuwenſtein*, *Tubingen*, *Kirchbergh*, *Brandis*, *Zimmeren*, *Tingen* en *Somenbergh*.

IV. De Vrye Heerlijckheden zyn aght in getal, te weeten: *Juſtingen*, *Gundelfingen* (anders *Gundelfangen*) *Dieſſen*, *Truchſes* van *Waldpurg*, *Stauffen*, *Falckenſtein*, *Koninghseck* en *Gerolseck*.

V. De Naemen der vrye en Rijcks-Steeden zyn deeſe volgende: *Augsburgh*, *Kaufbeurn* (of *Kaufbeyern*) *Ulm*, *Memmingen*, *Kempten*, *Biberach*, *Leutkirch*, *Yſſey*, *Wangen*, *Lindauw*, *Ravenſpurgh*, *Buchhorn*, *Uberlingen*, *Coſtnitz* (of *Conſtans*) *Pfullendorf*, *S. Gallen*, *Schafhuyſen*, *Reutlingen*, *Eſzlingen*, *Gemund*, *Weil*, *Galbrun*, *Wimpffen*, *Hal* in *Swaben*, *Dunckelſpiel*, *Bopfingen*, *Gimgen*, *Alen*, *Norlingen*, *Buchauw*, *Oſtenburgh*, *Elzengenbach*, *Zeil* aen *Hamersbach*, *Rothweil*: En eyndlijck de vrye Rijcks-Ridderſchap, 't *Duytſche* Rijck onmiddelbaer onderworpen.

D' uytſchrijvende Vorſten zyn, de Biſchop van *Conſtans*, en de Hartogh van *Wurtenbergh*.

V. Den BURGUNDISCHEN KREYTZ.

HIer toe behoord *Nederland* en 't Graefſchap *Burgundien*. Den uytſchrijvenden Vorſt deeſes Kreytz is den Koningh van *Spaenje*.

VI. Den OVERRHYNSCHEN en ELSASSISCHEN KREYTZ.

ONder deſelve behooren I. Elf Biſdommen. II. Vijf Abten. III. Twee Prooſten. IV. Vijf Vorſtendommen.

men. V. Verſcheydene Graefſchappen, en VI. Rijcks-Steeden.

De Biſdommen zyn: *Worms*, *Spier*, *Straetsburgh*, *Baſel*, *Biſantz*, *Wallis*, *Geneve*, *Loſanna*, *Metz*, *Tul*, *Verdun*. Onder deeſe zyn de drie eerſte 't *Roomſche* Rijck onderworpen. D' overige behooren of de *Switſers* of de *Francoiſen* toe.

II. D' Abdyen werden geſteld: Die van *Fulda*, *Hirſchfeldt*, *Murbach*, *Munſter* in *Sanct Gregorii* Dal, en eyndlijck *Prindt*.

III. De *Prooſtdyen* zyn, die van *Weiſſenburgh*, en van *Edenheim*.

IV. De Naemen der Vorſtendommen zyn deeſe volgende: 't Land-Graefſchap in *Over-Elſas*. 't Hertoghdom *Lotharingen*, tegens 't Noorden. 't Hertoghdom *Savoyen*. 't Hertoghdom en *Paltz Zweibruck*, of *Tweebruggen*. Hier toe behoord *Veldenz* en *Sponheim*. 't Land-Graefſchap ſoo wel van *Over* als *Neder-Heſſen*; waer toe oock werden gereeckend de Graefſchappen *Catzenellebogen*, *Dietz*, *Ziegenhain* en *Nidda*.

V. De Graefſchappen werden dusdaenigh opgeteld: *Wetterauw*, *Naſſauw*, *Saarbruggen*, en *Wieſzbaden*; *Salms*, *Hanauw*, *Liechtenbergh*, *Muntzenbergh* en *Bitſchen*; *Iſenburgh* tot *Budingen*; alle Rhijn-Graven: *Solms*, *Morsburgh*, *Leiningen*, *Witgenſtein*, *Waldeck*, *Rapoltzkirchen*, *Kriechingen*, *Befort*, *Rapoltſtein*, *Hoken-Reckbergh*, *Itzſtein*, *Mynſingen*, en *Blanckenbergh*.

VI. De Rijcksſteeden zyn: *Straetsburgh*, *Colmar*, *Keyſersbergh*, *Turckheim*, *Munſter* en *Sanct Joris-Dal*, *Hagenauw*, *Over-Ebenheim*, *Roſheim*, *Schletſtadt*, *Weiſſenburgh*, *Landauw*, *Spier*, *Worms*, *Franckfurt* aen den *Mayn*, *Friedbergh* in der *Wetterauw*, *Gellenhuyſen*, *Wetzlar*. Voortijds wierden noch tot deeſe geteld de volgende Steeden: *Geneve*, *Loſanne*, *Baſel*, *Metz*, *Tul*, *Verdun*, *Kaufmans-Saarbruck*, en *Biſantz*; welcke nu geſaementlijck den Kreytz zyn ontrocken geworden.

D' uytſchrijvende Vorſten zyn, de Biſchop van *Worms*, en de Paltzgraef van *Sponheim*.

VII. Den NEDER-RHYNSCHEN KREYTZ.

WErd anders oock geheeten de Keurvorſtlijcke *Rhijnſche* Kreytz. Onder deſelve behooren:

I. Drie Geeſtlijcke Keur-vorſten, naementlijck, dien van *Mentz*, van *Trier*, en van *Keulen*.

II. De Weereldlijcke Keurvorſt en Paltzgraef aen den *Rhijn*.

III. De Graven van *Naſſauw-Dillenbergh* en *Beilſtein*, *Neuwen-Au*, *Reifersleid*, *Reineck*.

IV. De Steeden *Keulen* aen den *Rhijn*, en *Neder-Weiſſenburgh*.

D' uytſchrijvende Vorſt is de Keurvorſt van *Mentz*.

VIII. Den WEST-PHAELSCHEN KREYTZ.

IN deſelve leggen I. de Biſdommen *Paderborn*, *Munſter*, *Oſnabrugh*, *Verden*, *Mindan*, *Luyck*. Deeſe werden bygevoeghd d' Abdyen *Andernach* en *Corbey*: Deſgelijcks d' Abdiſſen tot *Hervorden*, en *Eſſey*.

II. De Hertoghdommen, *Gulick*, *Kleef* en *Bergh*.

III. De Graefſchappen, *Marck*, *Lippe*, *Schaumbergh*, *Bentheim*, *Embden*,

of *Ooſt-Frieſland*, *Oldenburgh*, *Hoy*, *Manderſcheyd*, *Ravenſpergh*, *Ridbergh*, *Spiegelbergh*, &c.

IV. De daer inleggende Steeden zyn: *Aſien*, *Duiſbergh*, *Dortmund*, *Soeſt*, *Herford*, *Lemgauw*, *Wartburgh*, en meer andere.

D' Uytſchrijvende Vorſten zyn, de Biſchop van *Munſter*, en de Hertogh van *Gulick*.

IX. Den NEDER-SAXISCHEN KREYTZ.

ONder den ſelven behooren I. Twee Aerts-Biſchoppen, dien van *Maeghdenburgh*, en dien van *Breemen*. Doch deeſen laetſten is door 't *Munſterſche* Vreede-beſluyt tot een Weereldlijcken Vorſt gemaeckt. Tot deeſe werden noch geteld de Biſdommen *Halberſtad*, *Hildesheim*, *Lubeck*, *Schwerin* en *Ratzenburgh*.

II. De Weereldlijcke Vorſten onder deſen Kreytz zijn: 1. De Koningh van *Deenemarcken*; ten aenſien der van hem beſeeten werdende Heerlijckheden, behoorende tot het *Roomſche* Rijck. 2. De Hertogen van *Sleeſwijck* en *Holſtein*; aen welcke boven dien *Stormar* en *Diſmarſſen* onderworpen is. 3. De Hertogen van *Lauwenburgh*. 4. De Hertogen van *Brunſwijck*. 5. De Hertogen van *Lunenburgh*; nevens 't Vorſtendom *Grubenhagen* en *Eiſzfeld*; deſgelijcks 't Graefſchap *Daunenbergh*. 6. De Hertogen van *Meeckelenburgh*.

III. De Graven van *Delmenhorſt*.

IV. De Vrye en Rijcks-Steeden *Hamburgh*, *Lubeck*, *Goſzlar*, *Mulhuyſen* en *Nordhuyſen* in *Thuringen*; *Gotingen*.

D' Uytſchrijvende Vorſten zyn, de Hertogh van *Breemen*, den *Adminiſtrator* van *Maeghdenburgh*, en den Hertogh van *Brunſwijck*, doch by verwiſſelingh, elck op ſijne beurt.

X. Den OVER-SAXISCHEN KREYTZ.

TOt deeſen Kreytz behooren, I. De Biſdommen *Meiſſen*, *Merſebergh*, *Naumbergh*, *Brandenburgh*, en *Havelburg*. Deſelve werden noch drie *Abdyen* bygevoeghd, als, die van *Salfeld*, *Petershuyſen*, *Walckenried*. Daerenboven twee *Abdiſſen*; die van *Quedlinburgh* en *Gerningerode*.

II. 1. De Keurvorſt, en d'overige Hertogen van *Saxen*, *Meiſſen*, *Thuringen*, *Voightland*. 2. *Marck-Brandenburgh*. 3. 't Hertoghdom *Pomeren*. 4. De Vorſten van *Anhalt*. 5. De Graven van *Swartzenburgh*, *Manſzveldt*, *Stolbergh*, *Hohnſtein*, *Beuchlingen*, *Barby*, *Gleichen*, *Wildenfels*. 6. De Vryheeren van *Plauwen*, *Gerauw*, *Gratz*, *Schonburgh*, *Cautenburgh*.

D' Uytſchrijvende Vorſt deeſes Kreytz is de Keurvorſt van *Saxen*.

Dus hebben wy nu 't *Duytſche* Rijck, in thien Kreytzen verdeeld, den Leeſer in 't gemeen voor oogen geſteld. Willen derhalven voortgaen tot de Beſchrijvingh van yeder Kreytz in 't byſonder, en de voornaemſte daer in geleegene Steeden; te gelijck aenmerckende, wat daer in gedenckwaerdighs te ſien is. Wy neemen onſen aenvangh wederom van den

Ooſten-

Ooſtenrijck ſchen Kreytz; en ſullen ſoo voortgaen tot d' andere.

OOSTENRYCK beteeckend een Rijck, of Land, tegens 't Ooſten gelegen. Dit Geweſt is een ſeer heerlijcke Landſtreeck, voortbrengende ſeer goede Graenen, koſtlijcke Wijnen, treflijcke Saffraen, en veel andere dingen. Evenwel moetenſe 't Sout uyt *Over-Hongaryen* bekoomen. De Hoofd-Stad deeſes geheelen Lands is:

WEENEN;

GElegen aen den *Donauw*. Is een ſeer ſchoone, groote, en Volckrijcke Koop-Stad, doch heeft enge Straeten. Gantſch vaſt iſe; ſoo datſe niet ſonder reeden werd genoemd, en gehouden te zyn een ſtercke Voormuer tegens d' Erf-vyanden de *Turcken*.

't Aenmerckens-waerdighſte, 't welck hier geſien kan worden, is: De Keyſerlijcke Burght. De Hoofd en Biſchoplijcke Kerck, welcke de Naem van *Sanct Sebaſtiaen* voerd; nevens den treflijcken Thoorn, die gehouden werd voor den ſterckſten in geheel *Duytſchland*. In deſelve hanghd een Klock van een ongewoone grootte.

BADEN,

LEggende ſes Mijlen beneeden *Weenen*, is een ſeer luſtigh Steedeken, en genoegh beroemd, wegens het daer in zynde warme Bad: Waer van daen haer oock dien Naem is ontſtaen.

NEUSTAD;

OF in onſe Tael *Nieuw-Stad*, is een gantſch vaſte Plaets, voorſien met een driedubbele Graght. In deſelve is beſiens waerdigh de Kerck, 't *Ammunitie*-huys, 't Raed-huys, en inſonderheyd 't Keyſerlijck Slot.

CLOSTER-NEUBURGH;

TWee Mijlen boven *Weenen*, heeft dien Naem bekoomen van 't ſeer heerlijck Klooſter der *Auguſtiner*-Orden; alwaer ſeer koſtlijcken Wijn-waſt. Dit Klooſter ſou ſoo veel Inkoomſten daer van hebben, dat het een geheel Jaer nae malkander ſonder ophouden Wijn ſou konnen laeten loopen.

TULU;

EEn ſeer oude Aerts-Hertoghlijcke Stad; alwaer boven alle andere Gebouwen uytmunten 't Adelijcke Jonckvrouwen-Klooſter, genoemd *ten Heyligen Kruyce*: gelijck oock de *Parochi*-Kerck, en 't Klooſter der *Capucijnen*.

MAURBACH;

IS een Klooſter van d' Orde der *Capucijners*, gelegen in 't *Weener*-Woud: Waer in Keyſer *Frederick* de derde, *Fondateur* van 't ſelve, in 't Jaer 1330. geſtorven en begraven is.

St. POLTEN,

HEeft dien Naem bekoomen van *Sanct Hippolyti* Klooſter. Beſiens-waerdigh is hier d' *Abdy*; deſgelijcks de *Parochi*-Kerck, en 't Raedt-huys.

MELCK,

WErd genoemd een ſeer luſtigh Steedeken. 't Heeft een ſeer ſchoon Klooſter van de *Benedictijner* Orde, gelegen op een verhevene Plaets; van waermen een ſeer luſtigh uytſight heeft in d' omleggende Oorden. 't Is de moeyte, van 't ſelve te beſightigen, wel waerdigh, wegens de voortreflijckheyd des Gebouws, en de Begraefniſſen der oude *Ooſtenrijckſche* Vorſten.

CREMS,

ANders *Crembs*, is een Stad, geleegen aen geene ſijde des *Donauws*, zynde ſeer beroemd, weegens haere twee Jaer-Marckten. Hier is een ſonderlingh ſchoone Kerck, genoemd *S. Veit*, of *Vitus*: Gelijck oock een *Jeſuiten-Collegium*, en haere Kerck daer nevens.

Over-Ooſtenrijck, of 't Land over d' *Ens*, heeft tegens 't Ooſten *Onder-Ooſtenrijck*: Tegens 't Weſten 't Biſdom *Paſſauw*, *Bayeren* en *Saltzburgh*: Tegens 't Suyden 't Land *Stiermarck*; en tegens 't Noorden 't Koninghrijck *Boheemen*. D' eerſte Stad deeſes Landſchaps is

ENS,

GElegen aen de Vloed van dien ſelven Naem, is een gantſch ſchoone en luſtige Plaets, gebouwd op een hoogte. S' is wel beveſtighd. Men vind hier een treflijcke Kerck, een Kaſteel, en een wel voorſien *Ammunitie*-huys. Midden op de Marckt ſtaet een Thoorn, welcke wel beſiens-waerdigh is.

LINTS,

IS wel een kleyne, doch ſchoone, ſeer nette aen den *Donauw* gelegene Stad, en te gelijck de Hoofd-Stad van *Over-Ooſtenrijck*. Met goede vergenoegingh kanmen hier aenſchouwen de *Parochi*-Kerck; der *Jeſuiten Collegium*; 't *Capucijnen*-Klooſter; 't Keyſerlijck Slot, en 's Lands-huys.

WELS;

EEn Stad, geleegen aen de *Traun*. 't Aenmercklijckſte, van 't geen men hier ſien kan is de *Parochi*-Kerck, en 't Slot.

STEYER,

OF *Stier*, is een welgebouwde Stad, geleegen aen de Rivieren *Steyer* en *Ens*, welcke beyde Vloeden hier t' ſaemen vlieten.

FREYSTADT,

IS oock eene van de ſeven Aertshertoghlijcke Steeden in *Over-Ooſtenrijck*; genoeghſaem beroemd wegens de groote Jaermarckt, die alhier gehouden, gelijck oock wegens 't goede Bier, 't welck hier gebrouwen werd.

STIERMARCK.

DEſelven Grenſen ſyn van't Ooſten *Hongaryen*; van 't Suyden *Crain* en *Windiſch-*

Windiſch-Land; van 't Weſten *Kaerndten*, en 't Aerts-Stight *Saltzburgh*; en van 't Noorden *Ooſtenrijck*. De voornaemſte Vloeden in dit Geweſt zyn, de *Steyr*, *Drab* en *Mur* of *Mura*. De Hoofd-Stad des geheelen Land is

GRATZ,

SYnde een ſchoone, doch niet ſeer groote Stad. 't Aenmercklijckſte, 't welck hier geſien kan worden, is, de *Parochi*-Kerck, genoemd S. *Ægidius*. 't Praghtige *Jeſuiten*-Klooſter en de Kerck van 't ſelve. 't Aertshertoghlijck Hof, nevens de Schat en Konſt-kamer. 't Lands-huys. 't *Ammunitie*-huys, en de Paerde-Stal.

BRUCK aen de MURE,

IS oock een Aerts-Hertoghlijcke Stad; waer in te ſien is een Kaſteel, en twee Klooſters, te weeten, 't *Franciſcaner*, en 't *Capuciyner*.

RACKELSPURGH.

MEn ſiet hier een ſeer vaſt Slot, 't welck tegens de *Turcken* te *Caniſcha* gebouwd, en gelijck als een Voormuer der *Chriſtenen* is. 't Heeft een wel-voorſien *Ammunitie*-huys, nevens 't *Proviand*-huys der Land-Standen.

JUDENBURGH.

SOodanigh is genoemd de Hoofd-Stad in *Over-Stiermarck*. 't Voornaemſte, 't welck hier te ſien is, beſtaet in 't *Franciſcaner*-Klooſter; 't *Collegium* der *Jeſuiten*; de *Parochi*-Kerck, en 't Raed-huys.

KAERNTHEN,

OF *Carinthia*, is een Berghaghtigh en taemlijck koud Land. 't Grenſd tegens 't Ooſten en 't Noorden aen *Stiermarck*, 't Aertsbiſdom *Saltzburgh*, en een gedeelte van *Ooſtenrijck*. Na 't Suyden en 't Weſten heeft het *Crain* en *Friaul*. De voornaemſte Rivieren zyn de *Drab* en *Glan*. De Hoofdſtad deeſes Landſchaps is

St. VEIT,

ANders S. *Vitus*, gelegen aen de *Glan*-Vloed. Is beſightigens-waerdigh, wegens de ſeer wijde Marckt, d'altijd-vlietende klaere Springh-ader, en de bovenmaeten ſchoone, witte, uyt een Stuck gehouwene *Fontein*-back.

VILLACH.

DEeſe Stad leghd wel op een Vlackte, aen de Rivier de *Drab*, doch omringhd van ſeer hooge Rotſen.

KLAGENFURT,

IS hedendaeghs de voornaemſte Stad in *Kaerndten*. Men vind hier eenige Kercken: Onder deſelve oock die van de *Jeſuiten* en *Franciſcanen*.

CRAIN;

NEemd ſijnen aenvang op den *Crainbergh*. Grenſd dan ter lincker-

hand afwaerts aen de Landſchappen *Kaerndten* en *Stiermarck*: Doch werd van deſelve onderſcheyden door ganſch groote en hooge Geberghten: Inſonderheyd nae *Kaerndten* door ſoo een ſeer hoogen Bergh, datmen den ſelven heeft moeten doorbreecken, en, om een bequaeme wegh te bekoomen, een Verwelffel daer onder heeft doen maecken.

Vervolgens ſtrecken ſich de Grenſen verder afwaerts tot by *Croatien*; en van daer rugg'waerts ter reghterhand over 't groote Sneeuw-Geberght tot aen de Stad *Veit*, of *Vitus*, aen d' *Adriatiſche* Zee. Van hier gaen de Grenſen nae *Ooſtenrijck*, over de *Poyck*, en de *Korſt*, tot op *Trieſt*. Voorts op 't Vorſtlijck Graeffchap *Gortz*; en wijder uytwaerts na *Tulmain*: Dan ſoo wederom tot op den gemelden *Crainbergh*.

Dus ſtreckt dit Vorſtendom ſich uyt in de lenghte op ruym dertigh, in de breedte op eenige meer als twintigh *Duytſche* Mijlen.

Dit Landſchap werd afgedeeld in *Over* en *Neder-Crain*. In *Over-Crain*, is de Hoofd-Stad,

LAUBACH,

VAn een goede geſtalte en ſchoonheyd, doch heeft daer tegens een ongeſonde Lught. 't Voornaemſte dat men hier ſien kan, is de Biſchoplijcke Dom-Kerck.

GORTZ,

IS de Hoofd-Stad van 't Graeffchap deeſes ſelven Naems, en taemlijck vaſt. Beſightigens-waerdigh is hier 's Land-huys; 't *Collegium* der *Jeſuiten*, en eenige Kloofters; maer inſonderheyd de Boven-Stad, of de Burght.

CROATIEN;

BEhoord ten deelen tot het *Roomſche* Rijck, ten deelen tot *Hongaryen*; alhoewel den *Turckſchen* Keyſer 't grootſte deel daer van onder ſijn geweld heeft bekoomen. De voornaemſte Stad in dit Geweſt, welcke de *Chriſtenen* noch beſitten, is

CARELSTAD,

WElcke Plaets ſeer wel *gefortificeerd*, oock met een ſeer ſtercke Beſettingh voorſien is. SISECK is een welbeveſtighd Steedeken, geleegen aen de *Sau*-Vloed.

TYROL,

IS een Gevorſtet Graeffchap. Ten Noorden grenſdt het aen *Swaben* en *Bayeren*: Ten Suyden aen *Lombardyen* en 't *Tarviſaner*-Marck: Ten Ooſten aen 't Stight *Saltzburgh*, *Kaerndten* en *Friaul*. Ten Weſten wederom aen een gedeelte van *Swabenland*.

De voornaemſte Rivieren in dit Landſchap zyn d' *Inn* en d' *Etſch*. In 't gemeen is 't begaefd met Wijn, met ſeer heerlijcke Viſch, met een geſonde Lught, met treflijcke Bronnen, Boſſchen, en allerley Wildbraed. Daerenboven met geweldige Steen-groeven van vierkante Steenen; met Sout, en met allerley Berghwercken, inſonderheyd met Silver-Mijnen. De Hoofd en Aerts-Hertoghlijcke *Reſidentie*-Stad is

INS-

INSBRUCK,

LEggende tuſſchen ſeer hooge Bergen, door welcke d' *Inn*-vloed bynae midden doorloopt. Voornaementlijck is hier te ſien 't *Franciſcaner*-Klooſter, met deſelven voortreflijcke Kerck, genoemd de H. Kruys-kerck; en in deſelve 't Graf van Keyſer *Maximiaen* den eerſten; nevens meer andere heerlijcke Cieraeden.

HAL in INN-DAL.

IS ſeer beroemd, weegens 't Sout, 't welck aldaer geſooden word. De Huyſen deeſer Stad zyn gebouwd op d' *Italiaenſche* manier, met platte Daecken.

BRIXEN

EEn Biſchoplijcke tuſſchen de Bergen geleegene Stad, waer ontrent ſeer goede roode Wijn waſt. Sy heeft een gantſch geſonde Lught, en ſeer heylſaeme Bronnen. Daerenboven veel luſtige Somer en Speelhuyſen, gebouwd op Heuvelen.

BOTSEN,

IS een genoeghſaem beroemde Plaets, wegens den daer gedreven werdende Koophandel, en de verſcheydene Jaermarckten.

TRENTEN,

EEn Biſchoplijcke Stad, gelegen aen de Rivier d' *Etſch*, behoorende tot het Graefſchap *Tyrol*; vermaerd genoegh, weegens het aldaer gehoudene *Concilium*.

't Aerts-Biſdom *Saltzburg*, 't welck in den tweeden, naementlijck in den *Bayerſchen Kreytz* leghd, grenſd ten Ooſten aen 't Land *Stiermarck* en *Over-Ooſtenrijck*: Ten Suyden aen *Kaerndten* en een gedeelte van *Tyrol*: Ten Weſten en Noorden aen *Bayeren* en *Tyrol*. Den Rijckdom deeſes Geweſts beſtaet in Sout, Goud, Silver, Koper, Yſer, en diergelijcke Metallen. Anders is 't een ſeer rauw Land, 't welck geene Wijnen, en nergens nae genoegh Koorn draeghd. Heeft echter een ſeer goede Veevockingh, en is gantſch bequaem tot de Jaght. De Hoofd-Stad in dit Aerts-Biſdom is

SALTZBURGH;

SYnde een ſeer ſchoone Stad, en van hooge Bergen omringhd, behalven alleen aen eene ſijde. 't Hier-ſtaende Slot is een ſeer heerlijcke Veſtingh, leggende op 't hooghſte des Geberghts.

't Hertoghdom *Bayeren* grenſd van 't Ooſten aen *Over-Oſtenrijck* en *Stiermarck*: Van 't Weſten aen *Swaben* en *Francken*: Van 't Noorden aen 't Koninghrijck *Boheemen*: Van 't Suyden aen 't *Tyrolſche* en 't aengeleegene Geberght. De Vloeden, welcke 't ſelve bevoghtigen, zyn, de *Donauw*, *Altmuhl*, *Iſer*, *Vils*, *Inn*, *Saltza* en *Ambra*.

't In-

't Is een heerlijck goed Land van Koorn, oock van Wijn-gewas, inſonderheyd in 't Geweſt der Stad *Regensburgh*. Men vind hier heerlijck Ooſt, Wildbraed, Metallen, Marmorſteen, Mineralien, Sout, Geſond-Baden, en een goede Veevockingh. Gelijck *Hongaryen* een meenighte van Oſſen geeft, ſoo leverd *Bayerland*, weegens den grooten overvloed der Eyckelen, en allerley Wild Ooſt, aen andere Landen een onuytſpreecklijck getal van Varckens. Dit Landſchap werd verdeeld in *Over* en *Neder-Bayeren*. In *Over-Bayeren* is de Hoofd en Keurvorſtelijcke *Reſidentie*-Stad

MUNCHEN,

WElcke gehouden werd voor de ſchoonſte in geheel *Duytſchland*. De Huyſen op de Marckt zyn al t'ſaemen gebouwd op wijde verwelfde Boogen: Oock zyn hier twee Kaſteelen, genoemd 't Oude en 't Nieuwe. 't Nieuwe is de Keurvorſtlijcke Hofhoudinghsplaets, ſeer konſtigh gebouwd op d'*Italiaenſche* manier. In 't ſelve zyn bovenmaeten ſchoone Kameren. Maer boven alles is hier aenmercklijck te ſien de *Bibliotheek*, Konſt, en *Antiquiteit*-Kamer, gelijck oock de Hof-Capel.

INGOLSTADT,

IS een ſeer treflijcke Veſtingh, geleegen aen den *Donauw*, en vercierd met een *Academie*.

FREYSINGEN,

BEhoord den Biſchop deeſer Plaets toe; die oock hier ſijne Hofhoudingh, en een ſeer treflijck Slot heeft.

ABENSPERGH.

DEeſe Plaets heeft een Land-Geright, een *Carmeliter*-Klooſter, en een Kaſteel.

In *Neder-Bayeren* is de Hoofd-Stad

LANDSHUT,

LEghd aen d'*Iſer*-Vloed. Heeft een ſeer luſtige, vrughtbare grond, inſonderheyd dienſtigh tot Weyden en Vee-vockingh. Deeſe Stad is beroemd weegens de Domkerck, en den ſeer hoogen Thoorn, gehouden voor den hooghſten in geheel *Duytſchland*. Deſgelijcks is de daer in hangende Klock ſeer groot.

REGENSBURGH,

IS een Rijcks, en ſeer oude Stad. 't Voornaemſte, 't welck hier te ſien is, beſtaet in de Biſcholijcke Kerck *S. Pieter*. 't Klooſter *S. Emeran*. 't Over en Neder-Klooſter. Der *Jeſuiten-Collegium*. De Nieuwe *Parochi*-Kerck. 't Raed-huys, en de Konſtrijcke Steene Brugg' over den *Donauw*.

DONAWEERDT,

WAs voor deeſen een Rijcks-Stad; doch behoord tegenwoor-

woordigh aen den Keurvorſt van *Bayeren.*

STRAUBINGEN,

IS een welgebouwde, op een effene, luſtige, en vrughtbaeren Bodem gelegene Stad, alwaer de Keurvorſtlijcke Regeeringh, en de *Fiſcus* is.

OSTERHOVEN,

BEhoord tot de Regeeringh van *Landshut.* Alhier is beſiens waerdigh 't *Præmonſtratenſer* Klooſter.

VILSHOVEN,

GEleegen aen den *Donauw*; heeft een Hof-geright; deſgelijcks een ſchoone Stights-Kerck, en een *Prooſtdy*, genoemd die van *Johannes den Dooper.*

PASSAUW,

EEn Biſchoplijcke Stad, geleegen aen de Vloeden *Donauw* en *Inn.* In deeſe Plaets is opgeright geworden het ſoo genoemde *Paſſauwſche Verdragh* tuſſchen Keyſer *Karel* den vijfden, en de *Proteſteerende* in *Duytſchland*, in 't Jaer 1552.

ORTENBURGH,

IS een ſeer luſtigh Steedeken, toebehoorende den Graef van *Ortenburgh.* Beſightigens-waerdigh is alhier 't Graefliicke Slot, en de Konſt-kamer. Deſgelijcks oock de Diergaerde, zynde ſeer groot, en met een Muer omringhd.

NEUBURGH,

OF *Nieuwburgh*, aen den *Donauw*, is een Stad, toebehoorende den Paltzgraef deeſes Naems. Men kan hier beſien 't Vorſtlijck Slot, en 't *Collegium* der *Jeſuiten.*

Tot *Over-Bayeren* behoord oock den *Over-Paltz*: En grenſd ten Noorden aen *Voigt-Land*: Ten Ooſten aen *Boheemen*: Ten Suyden aen *Bayeren*; en ten Weſten aen *Franckenlandt.* De Hoofd-Stad deſes Geweſts is

AMBERGH,

GEleegen aen de *Wils.* 't Byſonderſte 't welck hier te ſien is, beſtaet in de ſeer ſchoone Kerck, 't voortreflijck Vorſtlijck Slot, en 't *Ammunitie*-huys.

WEIDEN,

EEn middelmaetigh-groote en welbeveſtighde Stad, is geleegen aen de Vloed de *Nab*, en behoord aen den Paltzgraef van *Nieuwburgh.*

NEUMARCKT,

LEggende aen de *Sultz*, is wel een kleyn Steedeken, doch ſeer ſchoon, en net gebouwd; derhalven oock niet onbehaeghlijck voor 't geſight.

SULTZBACH,

EEn cierlijck Steedeken, gebouwd aen een Heuvelaghtige Plaets; heeft

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

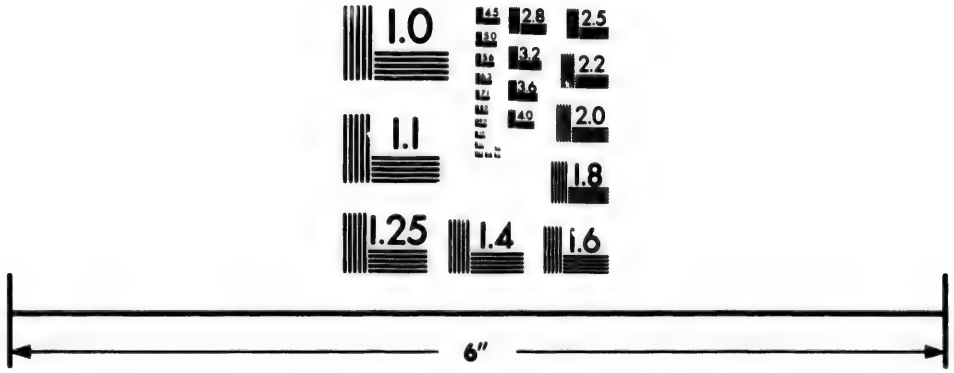

Photographic
Sciences
Corporation

33 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

een ſeer ſchoon Vorſtlijck Slot; en beneden aen den Bergh maer een eenige Bron.

HIRSCHAUW.

OOck een ſeer ſchoon-gebouwd Steedeken, grenſende aen *Boheemen*, is genoeghſaem bekend, wegens de groote eenvoudigheyd en 't belaghlijck bedrijf der Inwooners.

FRANCKENLAND grenſd tegens 't Ooſten aen 't Koninghrijck *Boheemen*; tegens 't Noorden aen *Thuringen* en *Heſſen*; tegens 't Weſten aen den *Onder-Paltz*; tegens 't Suyden aen *Bayeren* en *Swaben*.

De groote en kleyne Vloeden ſijn: De *Main*; welcke twee oorſprongen, oock twee Naemen heeft, te weeten, de *witte* en *roode Main*; loopende met ſeer veele kromten beneden *Bambergh* nae *Haſzfurt*, *Swijnfurt*, *Kitzingen*, *Wurtzburgh*, *Wertheim* en *Franckfurt*, tot dat hy dight boven *Mentz* in den *Rhijn* valt. Voorts, de *Saal*, *Tauber*, *Regnitz*, *Aiſch*, *Werren*, *Pegnitz*, en meer andere.

De voornaemſte Steeden in dit *Franckenland* zijn deeſe volgende.

WURTSBURGH,

SYnde een ſchoone, groote, aen de Rivier de *Main* geleegene Stad. 't Voornaemſte, 't welck de Reyſigers hier ſien konnen, is, de Biſchoplijcke Hoofd-kerck. 't Nieuwe Munſter. 't Praghtige *Hoſpitael* der *Fulieren*. Deſgelijcks buyten de Stadt 't ſeer ſchoone, vaſte Biſchoplijcke Slot, gelegen op den ſoo genoemden *Onſer-Vrouwen-Bergh*.

BAMBERGH,

IS deſgelijcks een Biſchoplijcke Stad, alwaer de *Main* en de *Regnitz* t'ſaemen loopen. Sy werd gereeckend onder de vier Rijcks-Dorpen.

FORCHEIM.

DEeſe Plaets is een Biſchoplijck-*Bambergſche* Veſtingh; zynde omringhd van ſtercke-Mueren en goede Wallen, tot *defenſie*.

ROTENBURGH,

AEn den *Tauber* geleegen, is een Rijcks-Stad. Deeſe Plaets werd genoemd de Koorn-ſchuer van *Franckenland*, wegens de groote meenighte der Granen, welcke hier waſſen.

OCHSFURT,

VAn ſommige geſpeld *Ochſenfurt*, anders oock *Oxenfurt*, is een Biſchoplijck-*Wurtzburghſche* Stadt, gebouwd aen de Rivier de *Main*. Hier leght een ſeer ſchoone Steene Brugg' over de gedaghte Vloed.

WINSHEIM,

EEn Rijcks-Stad, is niet weynigh beroemd, wegens den ſeer goeden Wijn, welcke in dit Gebied waſt.

SCHWEIN-

SCHWEIN-FURT,

DEſgelijcks een Rijcks-Stad, is ſeer wel beveſtight. Ter deeſer Plaets zyn beſiens-waerdigh, de Hoofd-kerck, en 't Raed-huys. Deſgelijcks de cierlijcke Steene Brugg', leggende over de Rivier de *Mayn*.

KONINGHS-HOVEN

IS een Biſchoplijck - *Wurtzburghſche* Stad: Daerenboven een treflijcke Veſtingh, en, wegens haere Miſſen, genoegh beroemd.

KITZINGEN

BEhoord ten deelen aen 't Marck-graefſchap *Anſpagh*, ten deelen aen 't Vorſtendom *Wurtzburgh*. Hier is een uytſteeckend en wijdberoemd Jonk-vrouwen-Klooſter, van de *Præmonſtratenſer* Orden.

ASCHAFFEN-BURGH,

EEn aen de Rivier de *Mayn* gelegene Stad, toebehoorende den Keurvorſt van *Mentz*. Beſiens-waerdigh is hier de Stights-Kerck, maer inſonderheyd het ſeer praghtigh Keurvorſtlijck Slot.

SELGENSTADT,

BEhoord deſgelijcks den Keurvorſt van *Mentz*, en is gelegen aen deſelve Rivier de *Mayn*. Men kan hier een ſeer ſchoon *Benedictijner*-Klooſter beſightigen.

EICHSTATT

IS de Hoofd-Stad deeſes Biſdoms. In deſelve ſtaet te beſightigen de Biſchoplijcke Kerck; de *Parochi*-Kerck, en meer andere Kercken.

COBURGH.

DUs werd geheeten de Hoofd-Stad van 't Graefſchap *Hennenbergh*. Is de *Reſidentie* der *Saxen-Altenburghſche* Vorſten.

SCHLEUSINGEN,

IS deſgelijcks eene tot het Graefſchap *Hennenbergh* behoorende Stad. Hier is een Slot, 't geſaementlijcke Keurvorſtlijck Huys *Saxen* toekoomende.

NEURENBERGH

LEghd aen de Vloed *Pegnitz*, welcke midden door deeſe Stad loopt; zynde 't midden van *Duytſchland*, jae bynae van geheel *Europa*. S'is allerwegen beroemd, wegens haere goede *Policy*, grooten Koophandel, ſonderlinge cierlijckheyd, en 't ſeer ſinrijck verſtand der Inwooners. Heeft treflijcke ſtercke Mueren, van enckele vierkante Steenen;

nen; oock ſeer diepe en wijde Graghten.

ONOLSBACH,

ANders *Anſpach*, is de *Reſidentie* en Hofhoudinghs-Stad des Marckgraefs van *Brandenburgh*. Men kan hier, nevens 't Vorſtlijck Slot, oock beſightigen de Stights-Kerck, genoemd *Sanct Gumperts*.

CULMBACH,

DEſgelijcks een Marckgraeflijcke Stad; op welckers hooghte gebouwd is het bovenmaeten ſtercke, en byna voor onverwinlijck-gehoudene Kaſteel *Blaſſenburgh*.

SWABENLAND heeft tegens 't Ooſten *Bayerland*; waer van het door de Rivier de *Lech* werd afgeſcheyden; deſgelijcks *Paltz-Nieuwburgh*, wijl 't ſelve behoord tot den *Bayerſchen* Kreytz: Tegens 't Weſten den *Rhijn*, met het *Briſzgauw*, den *Onder-Paltz*, en *Elſas*. Tegens 't Suyden 't hooge *Tyrolſche* en *Switſerſche* Geberght, en tegens 't Noorden *Franckenland* tot Grenſen.

De Vloeden deeſes Geweſts zijn, nevens de *Donauw* en *Neckar*, de *Lech*, d' *Iſer*, de *Blau* en de *Kocher*, of *Koker*.

't Land heeft een geſonde Lucht, veel Koorn-gewas, en een treflijcke Vee-vockingh. Uyt de Berghwercken graefd men Silver, Koper en Yſer. Oock vindmen hier het ſeer vermaerde *Swart-woud*. De Hoofd-Stad is,

AUGSBURGH.

EEn voortreflijcke, ſeer ſchoone Rijcks-Stad, gelegen tuſſchen beyde de Rivieren *Lech* en *Wertha*. S' is, boven veel andere Steeden, ſeer beroemd; wegens haeren Koophandel; ſinrijcke Vindingen; hoogh-verſtandige Magiſtraet; meededoogen tegens d' arme en noodlijdende; gemeene Gebouwen; maer inſonderheyd wegens den Rijcksdagh, in 't Jaer 1530. hier gehouden; op welcken de *Proteſteerende* Vorſten en Standen in *Duytſchland* aen Keyſer *Karel* de vijfde haere Geloofsbelijdenis overgaven; welcke ter dier oorſaeck naederhand den Naem heeft gedraegen van d' *Aughsburghſche Confeſſie*.

U L M,

GElegen aen den *Donauw*, *Iſer* en *Blau*, is een rijcke en maghtige Rijcks-Stad; welcke drie Graefſchappen onder ſich heeft. De *Swabiſche* Steeden plegen hier haere Byeenkoomſten te houden door haere *Gedeputeerde*.

NORDLINGEN,

IS deſgelijcks een Rijcks-Stad, en allerwegen bekend door de ſoo ſeer berughtede Neerlaegh, welcke de *Geconfedereerde* in 't Jaer 1634. voor deeſe Plaets van de *Keyſerſche* leeden.

LEIPSEIM,

EEn Steedeken, behoorende aen de Stad *Ulm*. De hier in ſtaende *S. Viti*-

Kerck

Kerck heeft een drievoudig Verwelffel. Aen de Vryplaets, in welcke de *Parochiaen* en Koſter woonen, moogen de geene, welcke door onvoorſightigheyd een Doodſlagh hebben begaen, ſich den gantſchen tijd haers Levens ophouden. Doch deeſe moeten vreemde, geen *Ulmſche* Burgers of Onderdaenen zyn.

LAUWINGEN,

IS een ſeer ſchoone aen den *Donauw* geleegene Stad. Niet onbehaeghlijck valt hier te beſien de *Parochi*-Kerck, 't Slot, en de Hof-Thoorn.

DILLINGEN,

WErd genoemd de *Reſidentie* of Hofhoudinghs-Plaets des Biſchops van *Augſburgh*. Hier hebben de *Jeſuiten* een Hooge School, en een ſeer treflijck *Collegium*.

MUNDELHEIM,

IS een Stad, den Keurvorſt van *Bayeren* toebehoorende. Beſightigenswaerdigh zyn hier de *Parochi*-Kerck, 't Jonckvrouwen-Klooſter, en 't *Jeſuiten-Collegium*.

MEMMINGEN,

IS een Rijck-Stad, geleegen in *Algauw*; zynde gantſch ſterck beveſtighd, ſoo van de Natuer, als door Konſt.

RAVENSPERGH,

DEſgelijcks een Rijcks-Stad; alwaer inſonderheyd boven andere dingen te ſien zyn de ſoo genoemde *Onſer lieve Vrouwen*-Kerck, *S. Jodoci*-Kerck, e. ſ. v.

BIBERACH,

WEderom een Rijcks-Stad. Niet verr' hier van daen vindmen een Geſond of Heyl-bron, welcke menden Naem van de *Jordaen* heeft gegeven.

GIENGEN,

IS een ſeer luſtigh Steedeken des Rijcks geweeſt; doch nu vindmen hier niet aenmercklijcks te ſien, wijl deeſe Plaets tot op vier geringe Huyſen nae afgebrand is.

SWABISCH-HAL

OOck een Rijcks-Stad, en wegens de Sout-ſiedery genoeghſaem vermaerd. Men teld hier over de honderd Sout-pannen, in welcke 't Sout gekoockt werd.

DUNCKELSPUHL,

DEſgelijcks een ſeer oude Rijcks-Stad, gelegen aen de *Wernitz*. Hier werd ſeer goede Meede gemaeckt.

LINDAU,

EEn ſeer ſchoone, wel-beveſtighde Rijcks-Stad, geleegen aen *Boodenſee*. Hier werd een grooten Handel gedreven. De Lught is hier t'eenemael geſond.

COSTNITZ,

EEn deſgelijcks aen *Boodenſee* gelegene Biſchoplijcke Stad, anders *Conſtans* en *Coſtans* genoemd. D'aenmercklijckſte dingen, welcke hier konnen geſien worden, zyn: De Domkerck, 't *Collegium* der *Jeſuiten*, 't *Capucijner* Klooſter, 't Raedhuys, en 't Huys der Koopl:eden.

LEUTKIRCH.

IS een Rijcks-Stad; waer in voornaementlijck beſightigens-waerdigh is, de *Parochi*-Kerck *S. Marten*; de Nieuwe Kerck, genoemd die van de Heylige Drievuldigheyd, en de Waterleydingen.

WANGEN,

OOck een Rijcks-Stad in *Algauw*. Hier kanmen de *S. Martens*-Kerck en 't Raedhuys beſien. In dit Gebied waſt ſeer goede roode Wijn.

UBERLINGEN,

WEderom een Rijcks-Stad aen *Bodenſee*. Is een ſeer beroemde Plaers, wegens de heylſaeme geſonde Wateren.

FUSSEN,

EEn Stad, behoorende aen den Biſchop van *Aughsburgh*. Hier waſt ſeer veel Vlaſch, waer van goed Lijnwaed werd gemaeckt.

KEMPTEN,

IS een oude Rijcks-Stad. De Vreemdelingen konnen hier beſightigen de *Parochi*-Kerck genoemd *S. Magnus*; deſgelijcks 't Raed-huys.

ISZNY,

IN deeſe Rijcks-Stad is, nae den verderflijcken Brandt, noch overigh gebleven om te beſien 't *Benedictijner*-Klooſter.

BUCHHORN,

EEn Rijcks-Steedeken van een goed vermoogen. 't *Jonckvrouwen*-Klooſter is hier ſeer beroemdt.

REUTLINGEN

OOck een Rijcks-Stad, in welcke te ſien is de ſeer ſchoone en groote Kerck: 't Raed-huys: 't Vermaerde *Hoſpitael*; en in 't ſelve een verſchricklijcke Afbeeldingh van den Heydenſchen Krijghsgod *Mars*. Deſgelijcks de Papier-molen, Buskruyt-molen, Specery-molen, en meer andere Molens.

ESZLIN-

ESZLINGEN

WEderom een Rijcks-Stad, alwaer, nevens de Kercken en 't Raedhuys, oock 't *Hoſpitael* beſiens-waerdigh werd gehouden.

GOPPINGEN

IS inſonderheyd beroémd wegens de Suerbron; en dan oock om 't voortreflijck-ſchoone Slot.

ROHTWEIL,

IS een ſchoone welbeveſtighde Rijcks-Stad, geleegen aen de Rivier de *Necker*, alwaer des Rijcks-Hofgeright werd gehouden.

HEILBRON,

EEn deſgelijcks aen de *Necker* geleegene Rijcks-Stad, vercierd met ſeer ſchoone Huyſen, en nette, ſuyvere Straeten. In dit Gebied waſt gantſch goede Wijn.

SCHORNDORF,

EEn Vorſtlijck *Wurtenburghſche* ſchoone Stad. Werdt ſeer geroemd wegens haere Vaſtigheyd, en treflijck-goede Kelders.

WURTENBERGERLAND, meé tot *Swaben* behoorende, grenſd tegens 't Ooſten aen *Paltz-Nieuwburgh*: Tegens 't Noorden aen *Franckenland*: Tegens 't Weſten aen den *Onder-Paltz*, en 't Marckgraeffſchap *Baden*: Tegens 't Suyden aen den *Donauw* en 't Geberght.

Dit Land is ſeer heerlijck en Edel, weegens de geſonde Lught, goede Wijn, treflijck Koorn, allerley Vrughten, en andere noodwendige dingen, behalven Sout, 't welckmen van *Swabiſch Hal*, en voorts in meenighten uyt *Bayeren* haeld. Hier zyn meer Geſond-Baeden en Suerbronnen, als in eenigh ander Land. Ter welcker oorſaeck, gelijck oock wegens de Wijnen, ſeer veel Gelds in dit Geweſt werd gebraght.

STUTGARD,

IS geleegen in een Dal, en omringhd van Bergen, welcke met Wijnſtocken zyn beplant. Anders is hier niet gedenckwaerdighs te ſien; oock werden hier geen ſonderlingh-ſchoone Gebouwen gevonden.

TUBINGEN,

GEbouwd aen de *Necker*, alwaer een voortreflijck Slot te ſien is, ſtaende op eenen met Wijnſtocken beſetteden Heuvel. D' alhier zynde Hooge School heeft altijdt gantſch vermaerde Mannen tot *Profeſſoren* gehad. 't Nieuwe *Collegie* is ſeer praghtigh opgebouwd, en heeft een wel-voorſiene *Bibliotheeck*.

De gedaghte *Profeſſoren* hebben hier de maght, om de miſdaedige ter dood te veroordeelen.

CAN-

CANSTATT.

IS deſgelijcks een *Wurtenburghſch* ſeer luſtigh Steedeken, rondom van Wijnbergen omringd, oock taemelijck beroemd, ſoo wegens den Koophandel, als oock om de hier gevonden wordende heylſaeme Wateren.

ROHTENBURGH.

LEght tegens over EHINGEN: Tuſſchen welcke beyde Steeden de Rivier de *Necker* doorloopt, en deſelve alſoo van malkander ſcheydt.

KALB,

IS een vermaerde Plaets, wegens de Badſtoven en Koophandel. Voor de Boven-Poort ſietmen 't oude Slot der Graven van *Kalb*, zynde voortijds geweeſt der ſelver *Reſidentie* of woonplaets. Men vindt'er ſeer afſchouwlijcke en gantſch wreede Gevanckeniſſen in.

AURACH,

LEghd in een Dal. De geene, welcke deeſe Plaets beſoecken, konnen daer beſien de *Parochie*-Kerck: 't Vorſtlijck Slot in de Stad; en buyten deſelve *Hoogen-Aurach*, zynde een ſeer ſterck, en op een ſeer hoogen Bergh gebouwd Kaſteel.

KIRCHHEIM,

EEn vaſt Steedeken, voorſien met een Slot, *Ammunitie*-huys, Stal, Rosmoolen; en voorts van allerley noodwendigheden.

MAULBRON,

SOodaenigh een Naem voerd een ſeer ſchoon Klooſter, genoeghſaem bekend wegens 't *Colloquium*, van verſcheydene *Theologanten* voortijds alhier aengeſteld en gehouden.

't Marckgraeffſchap BADEN neemd ſijnen aenvangh in der *Mortenauw*, en eyndighd ſigh tegens 't Weſten aen den *Rhijn*: Tegens 't Ooſten aen 't *Swart-Woud*; alhoewel 't ſigh voor een goed deel in 't gedaghte *Swart-Woud* uytſtreckt. De Hooſd-Stad, daer de Marckgraven hun Hof houden, is:

BADEN.

DIen Naem is deeſe Stad gegeven, wijlmen hier voor een ſeer langh verloopene tijd een groote Springh van heet Water heeft gevonden, hebbende ſoodaenigh een ſtercken oorſprongh, datſe aen beyde de ſijden der Schiprijcke Vloed *Limmat* onverhinderd voortdringhd. Soo geweldigh is de hitte deeſes Waters, dat een Menſch de hand niet daer in kan lijden. Eenige ſchrijven, datmen'er Eyeren in kan gaer koocken.

DURLACH,

IS de *Reſidentie* en Hofhoudinghs-Stad der Marckgraven van *Durlach*. Beſightigens-waerdigh zyn hier de *Parochie*-Kerck, 't *Collegium*, en 't Slot.

PFORTS-

PFORTSHEIM,

DEsgelijcks een seer lustigh Marckgraeflijck Steedeken, gebouwd aen d'*Eub*. 't Oude Slot en de Kercken kanmen hier besien.

S^t. GALLEN,

LEght.wel in 't Gebergh t, en is voor sich selven eenighsins rauw, maer heeft echter een lustige *situatie*, goede Lugh t, en goed Water; oock taemlijck vrughtbaere Land-goederen. Is seer Volckrijck. Heeft een gevorsteden *Abt*: Is nu met eeuwige Banden aen 't Eedgenootschapt verknogh t.

SCHAFHUYSEN

IS een met seer schoone Gebouwen en wijde Straeten wel-vercierde Stad, gelegen aen den *Rhijn*, twee Mijlen van den uytgangh des *Onder-Sees*, in een seer vrughtbaeren Bodem; omringhd met bovenmaeten schoone Wijnbergen. Behoord tegenwoordigh oock tot het *Switserschen* Bondgenootschap.

HOHENTWIEL.

ANderhalve Mijl weghs van *Schafhuysen* leghd het seer vaste en onverwinlijcke Slot *Hohentwiel*, gebouwd op een gantsch hooge Rots; en op 't beste voorsien van allerley noodwendigheden. 't Is waerdigh, besightighd te worden.

Wy wenden ons nu, volgens de voorheenen gestelde orde, nae den vijfden Kreyts, welcke is den BURGUNDISCHEN. Doch vermits wy in de Beschrijvingh van *Franckrijck* van de voornaemste Steeden in *Burgundien* hebben gehandeld, soo willen wy hier alleen NEDERLAND, als tot deesen Kreytz behoorende, kortlijck doorlopen.

't Selve grensd tegens 't Noorden aen de *Duytsche Zee*: Tegens 't Oosten aen *Oost-Friesland*, *Westphalen*, 't *Keulsche* Gebiedt, 't Hertoghdom *Gulick*, en 't Aerts-Bisdom *Trier*. Tegens 't Suyden en 't Westen aen *Franckrijck*.

De voornaemste Schiprijcke Vloeden in dit Gewest zyn: De *Rhijn*, de *Maes*, de *Schelde*.

Seven Hooge Schoolen werden'er gevonden, naementlijck, te *Leuven* en te *Douay*, beyde onder 't Gebied des Koninghs van *Spaenje*: Te *Leyden*, *Franeker*, *Groeningen*, *Utrecht* en *Harderwijck*, staende onder de *Vereenighde Provintien*.

Belangende d' eygenschap van den *Nederlandschen* Grond, deselve is meerendeel vlack, sandigh, doch vrughtbaer van Koorn en andere Vrughten. Ondertusschen evenwel vindmen in *Henegouwen*, *Lutzenburgh*, en *Namen* veele Geberghten.

D' Inwoonders zyn in 't gemeen seer wel gemaeckt van Ligchaem; beminnen de Nettigheyd, en bevlijtigen sigh deselve in alle dingen, ontrent haere Ligchaemen, Kleederen, Huysen, Huysraed, e. s. v.

NEDERLAND werd afgedeeld in *ſeventhien Provintien*; van welcke *thien* den Koningh van *Spaenje* zyn onderworpen. D' overige *ſeven* ſtaen onder de vereenighde Heeren *Staeten Generael*.

D' eerſte *Provintie* is ARTOIS, zynde een ſeer vet, vrughtbaer en luſtigh Landſchap, inſonderheyd van Koorn-gewas. Sy begrijpt twaelf Steeden, en aghthonderd vier-en-vijſtigh Dorpen. De lenghte is vijfthien, de breedte vier Mijlen. De Hoofd-Stad werd genoemd

ARRAS,

VAn Natueren, in aenmerckingh van haere gelegenheyd, een Veſtingh: Oock ſoodaenigh met Mueren en Thoornen bewaerd, datſe, ſonder een langhduerige Belegeringh, niet lightlijck ſou konnen veroverd worden. Tegenwoordigh behoordſe onder 't Gebied der *Francoiſen*.

S^t. OMER,

IS een ſeer ſchoone en vaſte Stad, van taemlijck-groote Aengelegenheyd. Dight by deſelve leghd een voornaeme *Abdy*.

CLERMATER,

LEghd aen een ſeer Viſchrijck Meir, waer in eenige ſwemmende Eylandekens werden gevonden; diemen met de beſaeyde Ackeren en met Boomen beplantede Velden door een Touw van d' eene plaets nae d' andere kan trecken.

HESDIN,

GElegen aen den Oever des Waters *Canchæ*; werdt ter deeſer tijd, wegens de gelegenheyd der Plaets, gehouden voor een uytſteeckend-treflijck vaſt Slot.

BETHUNE,

IS een Koopſtad; en ſoodanigh met Steen-kluften omtuynd, datſe niet alleen hier door haer ſelfs, maer oock dit geheele Geweſt kan verſtrecken voor een goede Schildwaght en ſtercke Borſtweer.

De tweede *Provintie* is HENEGOUW, welcke een lieflijcke, geſonde Lught; daerenboven een vrughtbaeren en van veele Rivieren bevoghtighden Bodem heeft.

Haere lenghte werd geſteld op twintigh *Duytſche* Mijlen. Men vind in dit Landſchap vier-en-twintigh Steeden, en negenhonderd vijf-en-vijſtigh Dorpen. De Hoofd-Stad is

MONS of BERGEN,

EEn taemlijck luſtige, ſchoone, Berghaghtige en ſeer vaſte Plaets. Sy heeft een gantſch ſterck Kaſteel, breede Straeten, heerlijcke Gebouwen, en cierlijcke Fontainen. De Burgers, welcke ſich van de Wevery en Veldbouw geneeren, werden ſeer geroemd, wegens

wegens haere vrygevigheyd en vriendlijckheyd.

VALENCIENNES,

OF *Valencijn*, is een beroemde Stad, gelegen aen de *Schelde*, ſes Mijlen van *Bavaria*; ten deelen in een ſeer luſtige Vlackte, ten deelen eenighſins Berghaghtigh. 't Is eene der ſterckſte Steeden, nu van de *Francoiſen* den Konigh van *Spaenje* ontweldighd.

H A L,

LEghd aen de Grenſen van *Henegouw*, daer deeſe *Provintie* aen *Braband* ſtoot. 't Is een ſeer ſleghte en kleyne Plaets, doch den Bodem daer rondom is ſeer goed, en een ſchoone, vrughtbaere Vlackte. Wegens de Kerck is deeſe Stad ſeer vermaerd.

MARIENBURGH,

EEn Steedeken, 't welck voor onoverwinlijck werd gehouden, ſoo in aenmerckingh van de legh-plaets, tuſſchen de *Blanca* en *Neta*, als ten opſight van de ſeer ſtercke Veſtinghswercken.

CAMERICK,

IS een voornaeme, ſchoone en vaſte Stad, gelegen by de Grenſen van *Franckrijck*, aen de *Schelde*; welcke Rivier daer midden door loopt. Sy heeft ſeer ſchoone Huyſen; oock ſtaetlijcke Kercken en Kloosters. De *Francoiſen* hebben deſelve veroverd.

De derde *Provintie* is NAMUR of NAMEN; zynde een ſeer luſtigh Landſchap, wegens de Heuvelen en Daelen. 't Werd beſlooten van de ſeer Schiprijcke Wateren de *Maas* en *Sambre*. Heeft maer vier Steeden, en honderd ſeven-en-taghtigh Dorpen. De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is

N A M U R,

ANders *Namen*, een ſeer treflijcke, ſchoone, vaſte, aen de *Sambre* en *Maas* gelegene Stad. Heeft een Koninghlijcken Raed, een hoogh Kaſteel, een *Canonicaet*, en een Biſchoplijcke *Reſidentie*.

De vierde *Provintie* is VLAENDEREN, welcke alle Graefſchappen in de *Chriſtenheyd* in rijckdom en meenighte der Inwooners overtreft. De lenghte ſtreckt ſigh uyt op vijfen-twintigh, de breedte op negenthien *Duytſche* Mijlen. Den gantſchen omkreytz beloopt ontrent honderd en vijfthien Mijlen.

't Land is effen, vrughtbaer, Waterigh, Boſchaghtigh, en bequaem tot Vee-vockingh. Men vind hier overvloed van Vlaſch, Koorn, Boter en Kaes.

Hier zyn vier Zee-Havens, vijfen-dertigh Steeden, en elfhonderd aght-en-tſeventigh Dorpen.

De Hoofd-Stad in *Duytſch-Vlaenderen* is

GENT,

DEeſe maghtige en wijdberoemde *Vlaemſche* Stad, werdende oock gereeckend onder de grootſte in gantſch *Europa*, is ſeer welgelegen; en vier Schiprijcke Wateren loopen in deſelve. Men teld hier meer als vijf-en-dertigh duyſendt Huyſen. Veele Hoven leggen binnen deeſe Stad; deſgelijcks veele leedige plaetſen, waer op noch Huyſen ſtaen, noch Lieden woonen.

BRUGGE,

IS naeſt Gent de voornaemſte Stad in geheel *Vlaenderen*. Sy leghd ontrent drie Mijlen weghs van de Zee, in een ſeer wijde Vlackte. De binnenſte omkringh van de Muer is van ontrent vier *Italiaenſche* Mijlen en dan noch 't vierdedeel eener Mijl: De buytenſte een weynigh min als ſes der ſelver Mijlen.

IPEREN,

WEderom eene onder de voornaemſte Steeden in *Vlaenderen*, heeft dien naem bekoomen, om dat 't Waterken *Ipra* daer door heenen loopt. Door ontelbaer veel Loodene Pijpen werd het Water door de geheele Stad geleyd en verdeeldt. Ter deeſer oorſaeck hebben eenige de grond den Naem van de Loodene gegeven. 't Is een welgebouwde, ſchoone, luſtige Stad, oock gantſch vaſt, ſoo wel van Natueren als door Konſt. Hier begind men de *Vlaemſche* Tael te ſpreecken.

GREVELINGEN,

IS ter deeſer tijd, wegens de Gelegenheyd en konſtrijcke Wercken, eene der ſterckſte Plaetſen in geheel *Nederland*. Heeft verſcheydene Bolwercken, en een goede Haven.

DUYNKERCKEN,

EEn beroemde Zee-Stad en Haven in *Vlaenderen*, heeft ſeer ſchoone, ordentlijcke en nette Straeten. Deeſe Veſtingh is in 't Jaer 1658. van d' *Engelſche*, door hulp der *Francoiſen*, veroverdt, doch naederhand van d' eerſtgenoemde aen de laetſtgedaghte verkoght geworden.

NIEUWPOORT,

WEl een kleyne, maer ſeer vaſte Stad, heeft een welverſeeckerde Zeehaven. Hier is beſiens-waerdigh de groote *Parochi*-Kerck: 't *Franciſcaner*-Klooſter, en 't Koninghlijcke Slot.

OOSTENDE,

LEghd aen de Vloed *Ipperlea*. Is in 't eerſt maer een Dorp geweeſt, doch naederhand van de *Generaele Staeten*, wegens de goede gelegenheyd, geweldigh verſterckt geworden. T' eenemael beroemd is deeſe Plaets, wegens de daer in betoonde helddaedige tegenweer der *Staetſche* tegens de *Spaenſche*, wijl Aerdshertogh *Albertus* deſelve niet kon veroveren, als nae een langhduerige Belegeringh, te weeten, van *Julius* des Jaers 1601. tot in *Sept.* 1604. Geduerende welcken

welcken tijd soo van binnen als van buyten een ongelooflijck groot getal van Menschen zyn gesneuveld.

SLUYS,

IS bynae de voornaemste Zee-Stad in *Vlaenderen*. In 't alhier staende Slot, 't welck rondom met elf ronde Thoornen is voorsien, toond men seeckere Plaets, alwaer den Hertogh van *Alba* veele groote Heeren, wegens den Godsdienst, 't Hoofd heeft doen af-slaen; Welcke voornaeme persoonen hier gevangen waeren gehouden.

't Tweede deel deeser *Provintie Vlaenderen* werd geheeten *Walsch-Vlaenderen*, wegens de *Fransche* Spraeck, welcke d' Inwooners hier gebruycken. De Hooft-Stad daer in is:

RYSSEL.

SY leght in een effen Land. Is schoon, rijck, maghtigh, vast, groot en Volckrijck. Werd oock, wegens den stercken aldaer gedreven werdenden Handel in veelerley Koopmanschappen, gehouden voor een der voornaemste Steeden in *Nederland*.

DOUAY,

IS een groote en schoone Stad, gelegen in een lustige Vlackte, aen de Vloed *Scarpe*, welcke daer door loopt. Sy heeft lange, breede, en seer nette Straeten. Is sterck. Heeft een seer hooge Wal, dubbele Graghten, heerlijck Water, en een groot deel seer wacker Volck.

DOORNICK,

GElegen aen de Rivier de *Schelde*, is altijd een aensienlijcke en seer maghtige Koopstad geweest. Heeft een *subtijle* en gesonde Lught. Daer benevens een seer lustigen en vrughtbaeren Bodem.

De vijfde *Provintie* is BRABAND, zynde vry groot; als hebbende in de lenghte vijf-en-twintigh, in de breedte twintigh *Duytsche* Mijlen. Men teld in dit Landschap ses-en-twintigh vaste Steeden; aghthien *geprivilegeerde* kleyne Steedekens, en sevenhonderd Dorpen. Onder deese Steeden zyn de voornaemste

LOVEN,

DE Hoofd-Stad van *Braband*, alle andere Steeden in den rangh en orde voorgaende. Aldereerst huldighdse den Vorst, en neemd daer tegens oock eerst den Eed van hem. Haere Legerplaets is seer lustigh. In goedheyd en gesondheyd van Lught wijcktse voor geen andere *Brabandsche* Stad. Even hierom heeftmen deese Plaets verkooren, om de Hooge School daer aen te stellen.

BRUSSEL.

DEese seer schoone, groote, praghtige Plaets, te gelijck oock de *Residentie*-Stad der Koninghlijcke *Spaensche*

Stadhouders in *Nederland*, en des Raeds van *Braband*, heeft een ſeer luſtige gelegenheyd, en geſonde lught. Daer rondom leggen ſeer veel gebouwde Velden, Beemden, en Luſt-Boſſchen.

ANTWERPEN

IS een wel door-bebouwde Koop-Stad, gelegen aen de *Schelde*, ter plaets daer deeſe Rivier nae de Zee loopt. Den omkreytz is van meer als vijf *Italiaenſche* Mijlen, behalven 't Kaſteel. De Straeten zyn breed en langh. Oock werdenſe gantſch net gehouden.

MECHELEN,

DE ſchoonſte en netſte Stad in *Braband*, gelegen aen 't Water de *Dole*, 't welck gelijck als met twee Armen in de Stad vliet, heeft haere Leghplaers op een effene en vrughtbaere, alhoewel eenighſins Sandigen Bodem; waer door echter de draghtbaerheyd niet verhinderd werd. S'is ſterck en heeft een geſonde Lught.

's HERTOGEN-BOSCH,

IS eene der vier voornaemſte Steeden van geheel *Braband*, zynde geweldigh voorſien en beveſtighd met Bolwercken en andere Buytenwercken.

BREDA,

LEghd in een ſeer goed, effen, vrughtbaer Koorn en Weyland. Heeft oock rondom ſigh heenen ſeer heerlijcke Boſſchagien en Boomplantingen.

MAESTRICHT

IS een oude, ſchoone, groote en welbeveſtigde, daerenboven met treflijcke Huyſen en Gebouwen vercierde Stad. Hier werdt oock een grooten Handel gedreven.

De ſeſde *Provintie* is 't Graefſchap LIMBURGH; 't welck een bovenmaeten vrughtbaeren Bodem, en een groote Vee-vockingh heeft. Men vind hier vijf vaſte Steeden, en honderd drie-en-twintigh Dorpen. De Hoofd-Stad deeſer *Provintie* is

LIMBURGH,

VOor ſich ſelven een vaſte Plaets, en heeft boven dien een Kaſteel, op een hooge Steen-rots, met ſtercke Bolwercken voorſien.

De ſevende *Provintie* is 't Hertoghdom LUTZENBURGH, of LUXEMBURGH, ſtootende tegens 't Ooſten aen 't Aertsbiſdom *Trier*: Tegens 't Noorden aen 't Hertoghdom *Limburgh* en 't *Luyckſche* Gebied: Tegens 't Weſten aen *Franckryck*, en tegens 't Suyden aen *Lotharingen*. Men vind hier veele Geberghten en Boſſchen. Sy heeft onder ſich vier-en-twintigh Steeden, en elf honderd negen-en-tſeſtigh Dorpen, behalven de Kaſteelen. De Hoofd-Stad in dit Lanuſchap is

LUT-

LUTZENBURGH,

ANders *Luxemburgh*, door welcke de Rivier d'*Els* loopt. Is een ſeer ſeer vaſte, doch gantſch oneffene Plaets. 't Voornaemſte, dat hier geſien kan worden, is 't praghtigh Palleys des Graven *Pieter van Mansveld*, zijnde vercierd met ſeer veel *Antiquiteiten*, en een gantſch ſchoonen Luſthof.

DIEDENHOVEN

DEeſe wel kleyne doch ſtercke Plaets, is gebouwd nae de geſtalte eens halven *Circkels*, voorſien met ſes treflijcke Bolwercken, en tuſſchen yeder een halve Maen. De gedaghte halve *Circkel* werd doorſneden van de *Moeſelſtroom*, waer door deeſe Stad merckelijck verſterckt word, en tegens haere vyanden wel bewaerd is.

D'aghtſte *Nederlandſche Provintie* is HOLLAND; hebbende in haeren omkreytz niet boven de tſeſtigh Mijlen; en echter dertigh welbeveſtighde Steeden, nevens vierhonderdt Dorpen in ſigh begrijpende. Derhalven is bynae in de gantſche Weereld geen Landſchap te vinden, 't welck in ſoo een engen omkreytz ſoo veel groote en ſchoone Steeden heeft.

De Lught is hier voghtigh. 't Overvloedigh in't Land ſtaende Water werd hier door Wind-Molens uytgemaelen, en in de lopende Rivieren, door middel van gemaeckte Vlieten, uytgegooten: Waer door de Velden niet alleen droogh, maer oock bewoonbaer en vrughtbaer werden gemaeckt. Men heeft hier groote mecnighten van vette goede Weyden: Waerom dan oock hier de beſte Booter en Kaes van geheel *Europa* werd gemaeckt.

DORDRECHT,

't HOofd en de voornaemſte onder alle *Hollandſche* Steeden, als hebbende in d'algemeene Staets-vergaederingen d'eerſte Stem. Hier werden geteld drieduyſend en vier-en-taghtigh *Private* Huyſen.

HAERLEM,

EEn Stad niet verr' van *Amſterdam*, hebbende veele Straeten. Haere gelegenheyd is ſeer bequaem, ſchoon en luſtigh.

DELF,

IS gebouwd in de lenghte, en Waterrijck, ſoo dat d'Inwooners daer van geen gebreck behoeven te hebben. Hier zijn treflijcke ſoo *publique* als *private* Huyſen. De Marckt is ſeer groot, en op deſelve ſtaet 't ſeer ſchoone praghtige Raedshuys met een heerlijcken Thoorn, vercierd met een Klocken-Muſijck. Men houdſe voor de ſchoonſte en neteſte Stad in *Holland*. Hier zijn veele Brouweryen; en d'aldaer gebrouwene Bie-

Bieren werden nae andere Plaetſen vervoerd.

LEYDEN,

HEeft een ſeer luſtige Gelegenheyd, en rondom ſigh vrughtbaere Velden. De Straeten werden hier ſuyverder gehouden, als dickmael anderweegen de Huyſen der Lieden ſelfs. Deeſe Stad heeft treflijcke en cierlijcke Gebouwen. Is oock ſeer beroemd, ſoo ten opſight van d'uytgeſtaene ſeer ſwaere Belegeringh van de *Spaenjaerden*, en haere wonderlijcke verloſſingh; als in aenmerckingh van haere vermaerde Hooge School, waer in veele treflijcke Mannen hebben uytgemunt.

AMSTERDAM,

LEghd aen't Water den *Amſtel*; waer nae, en oock nae den Dam, ſy haeren naem heeft bekomen. S' is ter deeſer tijd de maghtighſte onder al de Steeden van *Holland*, en de beroemdſte in Koophandel onder al de *Hanſee*-Steeden. Wegens de vermeenighvuldigingh, en toevloeyingh der Menſchen, heeftmen deeſe Stad tot verſcheydenemaelen toe door uytleggingen moeten vergrooten.

GOUDA,

IS een ſchoone en vaſte Stad. Heeft een treflijcke en ſeer groote Kerck, nevens een hoogen Thoorn; waer in geſpeeld werd een konſtige Klocken-Muſijck, ſigh veranderende nae de gelegenheyd der Tijden en Feeſten.

ROTTERDAM,

EEn oude Stad, geleegen aen de Maes, op de Mond van de Vliet de *Rotter*. Is ſterck, Schoon, wel betimmerd. De Hoofd Kerck, genoemd nae *S. Laurentius*, is ſeer treflijck. De vermaerde *Eraſmus* was hier gebooren.

GORINCHEM,

GEmeenlijck genoemd *Gorcum*, is een taemlijck-goede Stad; Van den Thoorn kanmen twee-en-twintigh bemuerde Steeden ſien, behalven de meenighte van Dorpen. 't Land daer rondom is vrughtbaer.

SCHIEDAM,

HEeft dien Naem bekoomen nae de Rivier *Scye*. D'inwooners generen haer van Gaern en Viſſchers-Netten te bereyden, tot den Haringh-vangſt. Deſe Stad is meer prijſlijck wegens haere ſchoonheyd, als grootheyd

SCHOONHOVEN,

SOo genoemd wegens de ſchoonheyd haerer Hoven: of ſoo andere meenen, *Schoon-haven*, wegens de goede Haven. In 't Jaer 1375. is deeſe geheele Stad tot de grond toe afgebrand geweeſt.

BRIEL,

EEn taemlijcke goede Stad; heeft voortijds tot *Zeeland* behoord.

Leght

Leght aen't Gat van de Maes. De lugt is hier een weynigh hard. 't Omleggende Land vrughtbaer.

GEERTRUYDEN-BERGH,

LEght op de lincker zijde van de Merwe; drie mylen van *Dordrecht*, *Heusden*, en *Breda*. Is een wel beveſtighde Plaets; en verkreegen Goed der Princen van Oranje. Elft, Salm en Steur werd hier ſeer veel gevangen.

HEUSDEN,

EEn ſeer oude Stad. Is aen *Holland* gekoomen door verkoopingh: En ſoo van Natueren als door Wercken ſterck. Niet verr' van haer loopt de Wael.

WORCUM,

HOofd-ſtad van 't Land *Altena*; gelegen aen de Wael, in een vrughtbaer Geweſt.

YSSELSTEYN,

SOo genoemd nae den Yſſel, aen welckeſe leght. Tuſſchen die van *Holland* en *Utrecht* is over dit Steedeken altijd een groote twiſt geweeſt.

WOERDEN,

ISbegonnen opgeregt te werden tot een Stad in't Jaer 1160. heeft aen *Utrecht* behoord, doch is aen *Holland* gekoomen, om dat Heer *Herman van Woerden* met *Geraerd van Velſen* was getreeden in de t'ſaemen-ſweeringh tegens Graef *Floris van Holland*.

NAERDEN,

DE Hoofd-ſtad van *Goyland*. Heeft groote Oorlogen tegens *Utrecht* gevoerd; en van den Buyt, op haer bekoomen, een Thoorn gebouwd.

VLAERDINGEN,

IS d'ouſte van al de *Hollandſche* Steeden. Doch nu byna veranderd in de gedaente van een ſleght Dorp, ſijnde afgeſpoeld door de Maes.

GOEREE,

LEght in een Eyland, ſoo genoemd wegens de goede Haven voor de Scheepen. Heeft voortijds tot *Zeeland* behoord.

ALCKMAER,

EEn taemlijck-rijcke en goede Stad. Heeft ſeer luſtige Hoven. Is eene der oudſte Steeden van *Holland*.

HOORN,

LEght met haer grootſte derde deel tegens de Suyder-Zee aen. Aend'andere zijden is vrughtbaer Weyland. Hier

werd meenighte van Kaes gemaeckt. D'eerſte drie Huyſen ſijn hier gebouwd geworden in 't Jaer 1316.

ENCKHUYSEN,

LEght aen de Zee. Heeft veele Sout-Keeten. Floreerd door de Haringh-vanghſt.

Voorts werden noch tot Holland gereeckend eenige kleyner Steeden, doch van geen groot belangh, en derhalven onnodigh, om hier van te ſpreecken.

De negende *Provintie* is ZEELAND. Deeſe heeft aght Steeden, nevens honderd en twee Dorpen. De Hooſd-Stad daer in is

MIDDELBURGH

EEn groote, ſtercke, wel-bebouwde, ook met Bruggen, Thoornen en Bolwercken, beyde tot gebruyck en ciraed, ſeer ſtaetliſck voorſiene Stad.

FLISSINGEN,

HEeft niet alleen van Natueren een ſeer goede bequaemheyd, wegens de daer aentootende Zee; maer ook iſſe noch daer-en-boven aen drie zijden ſeer wel voorſien van Bol-wercken, *Flanqueeringen*, en wijde Water-graghten. Aen de vierde zijde, nae de Zee toe, iſſe ganſch wel verſorghd met goed Muerwerck van gebackene Steenen. Van binnen iſſe ook ſeer wel bebouwd.

VERE,

EEn bemuerde Stad in 't Eyland *Walcheren*; leggende een uyr van *Vliſſingen*; twee uyren van *Middelburgh*. Is eenſt geweeſt een Buert van arme Viſſchers. Daer nae een Dorp, eyndlijck een Stad geworden.

ARNEMUYDEN

EEn treflijcke Stad geweeſt; doch heeft nu nauwlijcks de Schaduw daer van.

ZIERICKZEE

DE Hoofd Stad van 't Eyland *Schouwen*, en de tweede Stad van *Zeeland*. Sou gebouwd ſijn geworden in 't Jaer 849. Heeft een bequaem Stadhuys. De Hoofdneeringen deeſer Stad ſijn de Viſſchery, de Sout-keeten, en de Meede-maeckingh.

GOEE

IS d'eenige Stad in *Suyd-Beverland*; de derde in de vergaderingh der Steeden, Staets-wijs by den anderen komende.

THOOLEN,

EEne der Groote Steeden van *Zeeland*, heeft onder deſelve de vierde plaets

Weſt-

Weſt-Capelle en *Dombargh* ſijn voortijds voornaeme Steeden geweeſt, doch hebben nu geen teeckenen meer van hun vorige welſtand. *Rommerswael* en *Cortgene* hebben door de Zee verloren de plaets daerſe ſtonden.

De thiende *Provintie* is 't Hertoghdom GELDER: Waer toe ook behoord

D elfde, zijnde 't Graefſchap ZUTPHEN.

't Hertoghdom GELDER werd gedeeldt in twee Deelen; waer van 't eene behoord onder 't Gebied des Koninghs van *Spanje*; 't andere onder dat van de *Staeten Generael*.

De Hoofd Stad in 't *Spaenſche Gelderland* is

GELDER,

WAer van't geheelele Land ſijnen Naem voerd. 't Is een ſeer ſterckbeveſtighde Plaets; oock voorſien met een vaſt Slot.

ROERMOND,

IS een Biſchoplijcke Stad, deſgelijcks ſeer wel beveſtighd, om de vyanden te konnen weerſtaen.

VENLO,

IS ſoo van Natueren als door Konſt een vaſte Plaets, gelegen aen de *Maes*. In deſelve werd een taemlijck-groote Koophandel gedreven. *Prins Frederick Hendrick* heeftſe verovert in't Jaer 1632.

't *Staetſch-Gelderland* werd verdeelt in drie deelen: Onder welcke 't eerſte is de *Veluwe*; en de Hoofd-Stad daer in.

ARNHEM,

EEn Volckrijcke, bovenmaeten vaſte, en ſeer luſtige Stad, beneden *Schenckenſchans*, aen den rechter-Oever des *Rhijns*; ontrent een halve Mijl weghs van de Plaets, daer ſigh de gedaghte Rivier den *Rhijn* in twee deelen deeld.

HARDERWYCK,

EEn taemlijck goede Stad, geleegen op de Zuyder Zee; doch heeft geen goede Haven. Is in 't Jaer 1503. in min als drie uyren tijds geheel afgebrand. Hier is een *Academie*.

Onder dit Quartier behoord oock *Elburgh*, *Hattem*, en *Wageningen*; zijnde kleyne ſteeden.

NIEUMEGEN,

GEleegen aen de Rivier de *Wael*, is een ſeer oude, groote, ſchoone en Volckrijcke Stadt. Heeft oock een ſeer oud Slot, 't welck *Julius Cæſar* ſou doen bouwen hebben.

THIEL,

DE Hoofd ſtad van geheel *Thielerwaerd*, welcke *Waerd* een

half Eyland pleegh te ſijn. Legt aen de Wael. Is ſterck.

BOMMEL,

LEghd in 't tweede deel van 't *Staetſch-Gelderland*, genoemd de *Betuwe*. Is een taemlijcke groote en ſchoone Stad; oock ſeer ſterck van Natueren, wegens de gelegentheyd haerer Legh-plaets.

't Derde deel van 't *Staetſch-Gelderland* is 't Graefſchap ZUTPHEN, zijnde een van de ſeventhien *Provintien*. De Hoofd-ſtad voerd deſelve Naem van

ZUTPHEN.

DEeſe is ſeer ſchoon, en ſoodaenigh beveſtighd, datſe werd gehouden voor eene der ſterckſte Steeden, in de gantſche *Vereenighde Nederlandſche Provintien*.

DOESBURGH,

EEn oude Stad, wel bevolckt. Eenige meenen, datſe even deſelve is, welcke *Tacitus* noemd *Aſſiburgum*.

DEUTECOM,

EEn Mijl van *Doesburgh*, aen d' oude *Yſſel* gelegen, is geen onbequaeme Plaets.

LOCHEM,

EEn kleyne Stad, twee Mijlen van *Zutphen*, is van een goede gelegentheyd.

GROL,

EEn taemlijcke wel beveſtighde Plaets, met ſtercke Wallen, Bolwercken, diepe Graghten, en Caſematten.

Hier ſou nu te ſpreecken ſtaen van de twaelfde *Nederlandſche Provintie*, zijnde 't MARCKGRAEFSCHAP DES H. ROOMSCHEN RYCKS. Maer wijl 't ſelve de Stad *Antwerpen* alleen is toegeeygend geworden, en van deſelve nu alreeds gehandeld is, ſoo treeden wy over tot

De derthiende *Provintie*, naementlijck UTRECHT. Deeſe is ſeer vrughtbaer, en voerd haeren Naem van de Hooft-ſtad

UTRECHT,

EEn ſeer ſchoone, wel-gebouwde, groote Stad, gelegen in 't effene Land, rondom voorſien met Watergraghten, Wallen en Bolwercken. Oock loopen tweederley Graghten door de Stad heenen. Dicht ontrent haer heeftſe by de vijftigh ſchoone en vaſte Steeden, tot welcke men te voet kan koomen, by d'alderverſt-afgeleegene in eenen dagh.

't *Land daer rondom is ſeer luſtigh en vrught-*

vruchtbaer in allerley Veld en Boomvruchten. De Lucht byſonder geſond. De Vee-vockingh ſeer treflijck. De Burgers zijn beleefd, ſtatigh en vriendelijck. D' Academie *is ſeer vermaerd, ter oorſaeck van de hier geleerd hebbende ſeer geleerde* Profeſſoren. *Onder welcke in de* Theologie *heeft uytgemunt dat Mirakel van geleerdheyd, de Heer* Gisbertus Voetius. *In de Rechtsgeleerdheyd de Heer* Antonius Matthæus; *twee Mannen, door de geheele Chriſtenheyd vermaerd.*

WYCK,

BY genoemd te *Duerſtede*, is voortijds geweeſt een ſeer groote Stad, waer in 32. Parochie-kercken waeren; ook ſeer oud, ſoo dat *Tacitus* al van haer heeft geſchreven onder den naem van *Batavodurum*. De *Normannen* en *Deenen* hebben deſelve verwoeſt gehad. Naerderhand wierdſe weer herbouwd; doch op verre nae ſoo groot niet als te vooren.

AMERSFORT,

IS in 't eerſt een kleyn Steedeken geweeſt, doch naederhand ſeer vergroot geworden. Den Bodem daer ontrent is luſtigh genoegh; de vruchtbaerheyd ook taemlijck. d' Inwooners werden, wegens haer verſtand, Religie, Matigheyd, Milddaedigheyd tegens d' Arme, en Gaſtvryheyd tegens de Verdrevene en andere Vreemdelingen, ſeer gepreeſen.

RHEENEN,

DUsdaenigh genoemd, om datſe by den Rhijn leghd, vier mijlen van *Utrecht*, en drie van *Campen*. Is van geen groot belangh of aenſien.

MONTFORT,

LEght op d' Yſſel, doch een andere *Yſſel* als die uyt den *Rhijn* koomd t' *Yſſel-voord*. Een mijl van Woerden, van *Oudewater*, en van *Yſſelſteyn*. Ook een luſtige Plaets, maer niet groot. Is geweeſt ten tijden der *Utrechtſche* Biſchoppen. Een *Frontier* en Bolwerk tegens *Holland*.

De veerthiende *Provintie* is MECHELEN, en heeft maer een eenige Stad van dien ſelven Naem; van welcke in de vijfde *Provintie*, naementlijck *Braband*, meldingh is geſchied.

De vijfthiende *Provintie* is GROENINGEN en d' OMLANDEN. Heeft onder ſigh honderd en vijf-en-veertigh Dorpen, doch maer eene Stad, van dien ſelven Naem.

GROENINGEN,

DEſelve is geweldigh Volckrijck. Daerenboven oock op 't beſte voorſien met ſtercke Borſtweeren en Ringhmueren.

De ſeſthiende *Provintie* is OVER-YSSEL, Grenſende tegens 't Ooſten aen *Weſtphalen*; tegens 't Noorden aen *Frieſland* en 't *Groeniger* Gebied; tegens 't Weſten aen de *Suyder-Zee*, tegens 't Suyden aen *Gelder*. De Hoofd-Stad deeſes Lands is

DE VENTER,

EEn ſchoone, welgebouwde, Volckrijcke, groote en vaſte Stad. Hier werd een taemlijck-groote Handteeringh gedreven: Vijf Marckten houdmen hier Jaerlijcks.

CAMPEN,

LEght ter lincker-ſijde des *Yſſels*, niet verr' van den Uytloop deeſes Waters in de *Suyder-Zee*. De Brugg' welcke hier over de gedachte Rivier is geleghd, is bewaerd met een ſtercke Schans.

SWOL,

GElegen aen een kleyne Vloed, of Vliet, genoemd de *Vidre*. Is een ſeer goede Plaets, en voortijds een Rijcks-Stad geweeſt. Daerenboven ſterck, wel voorſien met goede Wallen, en dubbele Grachten. De Marckt is ſeer treflijck en groot.

STEENWYCK

AEn 't Waterken d' *Aa*, en op den Pas nae *Frieſland* gelegen, is geen groote Plaets; heeft echter drie Kercken, onder welcke de *S. Clemens*-Kerck de voornaemſte, en met een hoogen vierkanten Thoorn voorſien is.

HASSELT,

BY genoemd op de *Vidre*, tot onderſcheyd van *Haſſelt* by *Tongeren*, in 't Land van *Luyck*; is voortijds een goede en rijcke Stad geweeſt. Heeft nu de Koophandel niet meer dieſe pleegh te hebben. Is anders een nette Plaets.

OLDENSEEL,

IS taemlijck groot, en daer in werd al eenigen Handel gedreven. Veel fijn Lijnwaed word hier gemaeckt, dat nae andere Plaetſen word vervoerd.

Voorts noch *Otmarſum*, *Enſchede*, *Meppel*, *Coevoerden*, &c. ſ. v.

De ſeventhiende en laetſte *Provintie* is FRIESLAND werdende, wegens haere wijd-uytgeſtrecktheyd en Volckrijckheyd, voor beeter gehouden als *Oſt-Frieſland*; alhoewel ſe anders gantſch Moeraſſigh is. Sy heeft wel geen Boſſchagien, noch Hout; doch de voorſightige Natuer heeft dit Landtſchap ſoo rijcklijck met Turf voorſien, dat het oock andere omgelegene Geweſten van haeren Overvloed kan meê deelen. De Hoofd Stad is

LEEUWARDEN,

EEn groote, wel-gebouwde, rijcke, Volckrijcke, wel geleegene en vaſte Stad. Heeft een hooge Wal, en een breede, diepe Graght. Daer-enboven noch vijf geweldige Bolwercken van Aerde; yeder der ſelver oock ſijne Graght hebbende.

DOC-

DOCKUM,

HEeft een Haven nae de Zee, en een *Canael* nae *Groeningen*. Leght vijf mijlen van *Leeuwarden*; vijf van' *Groeningen*, en acht van *Franeker*.

FRANEKER.

IS de luſtighſte, en te gelijck oock de netſte Stad onder al de *Frieſche* Steeden: Geleegen op een ſeer vruchtbaeren Bodem. Daer rondom ſietmen veele Dorpen, welcke bynae Steeden ſchijnen te zijn. De gemelde Plaets heeft ſeer ſchoone wel gebouwde Huyſen, en een ſeer Schiprijcke Rivier. Allerweegen loopt Water door de Stad.

BOLSWAERD,

EEn vrye Hanſe-Stad, geleegen op een goede Grond, by nae in 't midden van al de Steeden des Lands. S' is gebouwd ontrent 't Jaer 713. van Vrouw *Bolſwine*, Dochter van Koningh *Radbod*.

STAVOREN,

IS d' oudſte Stad in *Frieſland*, en voortijds de Hoofd-Stad van 't Koninckrijck der *Frieſen*, doch nu van geen groot belangh.

HARLINGEN,

IS, behalven de Wal van Aerde, voorſien met acht ſeer ſtercke Bolwercken. Deeſe Stad is tot driemaelen toe uytgeleghd, of vergroot geworden, en derhalven nu, naeſt *Leeuwarden*, de grootſte en Volckrijckſte Stad in 't gedaghte *Frieſland*.

SNEECK,

IS een goede doch kleyne, wel-geleegene Stad, drie mijlen van *Leeuwarden*. Nae haere grootte heeftſe een ſchoone Marckt en Raedhuys.

ILST en WORCUM ſijn opene Vlecken, doch hebben Stadsvoorrechten. SLOTEN is een kleyn Steedeken.

Volghd nu de ſeſde Kreytz in orde, zijnde den OVER-RHYNSCHEN, of den ELSASSISCHEN.

In 'r gemeen pleegh *Elſas* genoemd te worden de rechte Spijs-kamer van *Duytſchlandt*. Daer is bynae geene *Provintie* aen den *R. ijnſtroom*, welcke in vrughtbaerheyd by deeſe can vergeleecken worden. Echter is de Wijn, die hier waſt, niet ſoo goed noch geſond, als de *Rhijn* en *Necker*-Wijnen.

Dit Landſchap ſtoot aen *Switſerland*, *Lotharingen*, *Keyſ. Burgundien*, den *Onder-Paltz*, en met eenige ſtucken oock aen 't Hertoghdom *Wurtenbergh*. 't Werd afgedeeld in *Over* en *Onder-Elſas*. De Steeden, welcke in *Over-Elſas* leggen, zijn:

RUF-

RUFFACH,

EEn ſeer oude Stad, behoorende onder 't Biſdom *Straetsburgh*. Hier is een Biſchoplijck Slot.

COLMAR,

LEghd op een gantſch effene, ſeer ſchoone en vrughtbaere, oock van veele Wateren bevoghtighden Bodem. Is met goede Wallen beveſtighd. Daer-en-boven oock vercierd met ſchoone Huyſen, Kloosteren en Kercken.

SCHLETSTADT,

IS deſgelijcks een Rijcks, en tot de Vooghdy *Hagenauw* behoorende Stad. Heeft een *Ovael-Figuer*. Schoone Ringhmueren van gebackene Steenen, met Gangen voor de Waghten; en goede Huyſen.

BENFELD

EEn Steedeken, behoorende met het ſeer ſchoone Slot tot het Biſdom *Straetsburgh*. Leght in een Vlack Land aen d' *Ill*. Des ſelven Wallen en Schanſſen zijn ter neer geworpen geworden.

STRAETSBURGH,

DE Hoofd-Stad in *Onder-Elſas*, leght in de Vlackte, op een gantſch vrughtbaeren Bodem, ſoo dat hier in geen Plaets in *Duytſlandt* by deſelve te vergelijcken is. Sy is ſeer ruym en wijd-uytgeſtreckt gebouwd, en heeft derhalven een ſeer grooten omvangh. Daer-en-boven veel groote Plaetſen; Vorſtlijcke, Graeflijcke, Adelijcke, en andere Hoven en Hofhoudingen; heerlijcke Huyſen, e.ſ.v. S' is ſeer beroemd, wegens den ſeer hoogen Thoorn en 't ſtaetlijck *Munſter*.

HAGENAUW,

EEn Rijcks-Stad, werd geteld onder de vier Rijcks-Dorpen: En anders oock de *Rijcks-kamer* genoemd; doch is van de *Francoiſen* gantſch jammerlijck verwoeſt geworden.

WIESSENBURGH,

LEghd ſonderlingh wel. Heeft een treffelijck Wijn-gewas. Leverd oock veele Kaſtanien; waer van d' Inwooners haer onderhoud trecken.

LAN-

LANDAU,

IS met ſtercke Muren, Thoornen, Bolwercken, en gevoederde Watergraghten ſeer wel bewaerd.

Voorts behooren noch tot den *Over-Rhijnſchen* Kreytz de volgende Steeden; als,

SPIER,

LEggende nae den *Rhijn* toe; wat verheven, doch anders in een Vlack Land. Heeft een ſeer vrughtbaeren Koorn-Bodem. Daer rondom heenen waſt een ſeer heerlijcken rooden Wijn, die in groote waerde werd gehouden. Daerenboven vindmen hier bovenmaten veel Amandelen. Voorts is deeſe Plaets allerweegen beroemd, wegens 't Keyſerlijck Kamer-Geright.

WORMS,

IS een ſeer oude, beroemde Rijcks-Stad, leggende een weynigh van den vollen *Rhijn*, aen een ſeer luſtige Plaets. Daer rondom is een goed, vet Aerdrijck, gevende treflijcke Wijn en Koorn.

FRANCKFURT aen den MAYN,

IS een wijd-beroemde, Keyſerlijcke vrye Rijcks, Keur en Koop-Stad, welckers gelijcke niet lightelijck in *Duytſchland* te vinden ſou zyn. Sy heeft, uyt kraght der *Guldene Bulle*, opgeright van Keyſer *Karel* de vierde (die een ſonderlinge Liefde tot deeſe Stad droegh, en welcke *Bulle* oock hier bewaerd werd) dit hooge Voorreght bekoomen, dat de *Roomſche* Koningen hier verkooren moeten worden.

Daerenboven heeft dit *Franckfurt* oock twee ſeer aenſienlijcke Jaer-*Miſſen*, of Marckten, in de Lente en in den Herfſt, tot welcke uyt bynae al de *Chriſten* Landen in *Europa* Kooplieden koomen, om haeren Handel te drijven met allerley Waeren, welcke men ſou konnen bedencken.

De kleyne Stad alhier werd genoemd *Sachſenhauſen*, welcke met een Steene Brugg', over de *Mayn* geleegen, aen de groote Stad is geheght.

GELLENHUYSEN,

EEn Rijcks-Stad, gelegen in der *Wetterauw*, aen de *Kinzig*. S'is gebouwd op een Bergh, waer onder de Burght en 't Slot leght.

WEZLAR,

GElegen in der *Wetterauw*, aen de *Lohn*, ter plaets alwaer de *Dille* daer in valt, op een vrughtbaeren Bodem. Is een ſeer oude Stad, van veele Keyſeren met ſonderlinge Voorreghten voorſien.

FRIEDBERGH,

EEn Rijcks-Stad in der *Wetterauw*; is voor deeſen veel grooter en wijduytgebreyder geweeſt, als ter deeſer tijd. Sy heeft eenige ſoo gantſch ſchoone, breede, reght-uytloopende Straeten,

ten, alsmen ergens elders in een Stad ſou mogen vinden.

HANAUW.

DEeſe Stad en 't Slot, dight aen de Rivier de *Mayn* gelegen, daer de Vloed de *Kinzig* ſich in deſelve uytgiet, is een over-oude Plaets, de *Reſidentie* der Graven en Heeren van *Hanauw-Muntzenbergh*. S'is ſeer wel bebouwd, en nevens 't Slot rondom met Mueren, Wallen, Waeter-Graghten en Bolwercken beveſtighd. Werd afgedeeld in d' oude en nieuwe-Stad.

DARMSTADT,

LEght in een Vlackte aen 't *Odenwald*. Is de Hoofd-Stad van 't Over-Graefſchap *Catzenellebogen*, en de *Reſidentie* of Hofhoudinghs-plaets der Landgraven van *Heſſen*, van de *Darmſtadſche Linie*. 't Vorſtlijck Slot is ſeer heerlijck, hebbende een voortreflijck Klocken-ſpel; daer benevens oock een uytſteeckend ſchoone Luſtgaerde.

WISZBADEN,

EEn niet groote, maer ſeer oude Stad, byſonderlijck beroemd wegens haere heerlijcke, heylſaeme Baeden. S'is geſeegend met een gantſch goede en vrughtbaere Bodem.

SWALBACH,

IS een ſeer beroemd Vleck, wegens d'aldaer gevonden werdende voortreflijcke heylſaeme Bronnen en Baeden, gelegen in 't Nedergraefſchap *Catzenellebogen*. Allerweegen is 't omringhd met uytmuntend-ſchoone Beemden, aengenaeme Dae[illegible] luſtige Bergen, behaeghlijcke Heuvelen, vrughtbaere Ackeren, en heldere Beecken: Soo datmen nae ſijns herten begeerte daer ontrent kan gaen wandelen, en 't geſight vervrolijcken.

GIESSEN,

IS voortijds een kleyn Dorp geweeſt, gelegen in een Moeras; naederhand, wegens 't Regenwater, 't welck met meenighte derwaerts quam aenſchieten, *Confluentia pluvialis* genoemd geworden. D'alhier zynde *Univerſiteit* of Hooge School heeft deeſe Plaets beroemd gemaeckt.

MARPURGH,

EEn Kaſteel en Hoofd-Stad in *Heſſen* aen de *Lahn*, leghd bynae geheel aen, en oock ten deelen op een Bergh; ſoo datmen ter veeler weegen door Trappen moet opgaen. Deeſe Stad heeft een grooten roem, en deſgelijcks by de Vreemdelingen groote Eer bekoomen, wegens d' *Univerſiteit*, alhier opgeright door *Philippus* den Ouden, Landgraef van *Heſſen*, in 't Jaer 1527.

CASSEL

IS niet alleen een voornaeme Koop en Handteeringhs-Stad in *Neder-Heſſen*, maer oock een heerlijcke *Reſidentie* der *Heſſiſche* Landgraven.

SCHMAL-

SCHMALKALDEN

EEn bequaeme wel-gebouwde Stad aen de *Warre*; alwaer ſeer veel Yſerwerck werd geſmeed. Inſonderheyd is deeſe plaets wijd en breed bekend geworden, wegens 't Verbond, 't welck de *Proteſteerende Duytſche* Vorſten en Standen alhier oprighteden, genoemd 't *Schmalkaldiſche Bond*.

HIRSCHFELDT,

EEn oude voornaeme Stad aen't Water *Fulda*, gelegen aen een ſeer luſtige Plaets. 't Heeft een Vorſtlijck Stight.

FULDA;

IS de Hoofd-Stad van 't Landeken, 't welckmen noemd *Buchau*. Heeft veel goede Viſchrijcke Wateren; inſonderheyd de Vloed *Fulda*, nae welcke deeſe Stad haeren Naem heeft bekoomen. 't Kloofter werd bewoond van *Benedictijner*-Monicken. 't Selve is ſeer rijck. D' Abten van *Fulda* werden genoemd Vorſten des Rijcks, en Aerts-*Cancelliers* der *Roomſche* Keyſerin.

De ſevende Kreytz is de NEDER-RHYNSCHE, anders oock genoemd de *Keurvorſtlijcke Rhijnſche*. Tot den ſelven behoord den *Onder-Paltz*, welcke in Vrughtbaerheyd en Luſtigheyd nauwlijcks behoefd te wijcken voor eenige *Provintie* in *Duytſchland*. Ten Ooſten grenſdtſe aen 't Hertoghdom *Wurtenbergh* en 't Biſdom *Wurtzburgh*: Ten Noorden aen *Heſſen* en 't *Trierſche* Gebied: Ten Weſten aen 't Keurvorſtendom *Trier* en *Lotharingen*: Ten Suyden aen *Elſas* en 't Marckgraefſchap *Baden*. 't Werd bevoghtighd van den *Rhijn*, de *Mayn*, de *Neccar*, de *Noha* en *Lauter*. De Hoofd-Stad daer in is

HEYDELBERGH,

GElegen aen de *Neccar*, welcke hier *Francken* en *Swaben* van malkander deeld. 't Geweſt rondom deeſe Stad heeft een geſonde Lught. Aen beyderſijds Geberghten heeftmen goed Wijn-gewas. Tegens 't Weſten en 't Zuyden bequaeme Ackergronden. De Boſſchen geven goed Wildbraed en Gevogelt. De *Neckerſtroom* leverd alerlley wel-ſmaeckende Viſch. Alhier is een wijdvermaerde Hooge School.

FRANCKENDAEL,

IS eerſt onder Paltzgraef *Frederick* in 't Jaer 1576. van de *Nederlanders*, welcke deeſe Plaets noch bewoonen, tot een heerlijcke Stad en Veſtingh gemaeckt geworden. Men ſiet'er vier cierlijck-gebouwde Poorten aen; daerenboven ſeer ſchoone *Real*-Bolwercken, voorſien met drie Bateryen. Onder de Wallen zyn ſes verwelfde Gangen, om, wanneer de nood vereyſcht, Volck en Geſchut daer door te brengen. Voorts iſe van dicke Palliſſaden ſeer wel verſorghdt.

MAN-

MANHEIM,

LEghd twee Mijlen beneden *Heydelbergh*, ter plaets daer de *Necker* in den *Rhijn* valt. Keurvorſt *Frederick* den vierden heeft hier in 't Jaer 1606. den eerſten Steen tot een Nieuwe Veſtingh geleghd. Synen Soon Keurvorſt *Frederick* den vijfden heeft den Bouw der ſelve voleyndighd.

LADENBURGH,

IS een van d' alderoudſte Steeden in geheel *Duyſchland*, aen deeſe ſijde van den *Rhijn* gelegen. Is oock, voor de bouwingh van *Heydelbergh*, de *Neder-Rhijnſche* Hoofd-Stad geweeſt.

OPPENHEIM,

GEleegen aen een Bergh (op welcken gebouwd is het ſeer-ſchoone en vaſte Slot *Landskroon*) ontrent drie Mijlen weghs boven *Mentz*.

BRETTHEIM,

OF *Bretta*, is den Ingangh of de Sleutel tot den *Paltz*. Heeft ſeer ſchoone en bequaeme Gelegentheden; daerenboven een ſeer vrughtbaeren bodem in Koorn-gewas, Wijn, Hout en Water.

CREUTZENACH,

EEn dubbele Stad aen de Vloed de *Nohe*, of *Noha*, met een Bergh-Slot in den aenſtoot des *Hondrucks*. De helft behoord aen *Keur-Paltz*, d' andere helft aen 't Marckgraefſchap *Baden*.

KEYSERSLAUTEREN,

EEn Steedeken, geleegen aen 't Water *Lauter*. Is van Keyſer *Frederick* den eerſten, ontrent 't Jaer 1157. met een Koninghlijck Pallays vercierd geworden. Nae hem, en nae 't gedaghte Water, heeft deeſe Plaets den naem van *Keyſers-Lauter* bekoomen.

BACHARACH,

IS d' oudſte Stad in den gantſchen *Paltz*; oock geheel aenſienlijck en beroemd, weegens twee treflijcke en koſtlijcke dingen. Eerſt, ter oorſaeck van 't Wijn-gewas; welcke Wijnen allerweegen vermaerd zyn, en nae ſeer verre Geweſten vervoerd worden. Daer nae, weegens den *Rhijn-Tol*, welcke voor deeſen de Keurvorſtlijcke Rentkamer ſeer veel gelds pleegh in te brengen.

DILLENBERGH.

IS de Graeflijck-*Naſſauwſche Reſidentie*. 't Slot op den Bergh is een aenſienlijck, groot, wijd uytgebreyd Gebouw. Behalven de hooge, dicke ſeer ſtercke Mueren is 't noch aen d' eene ſijde omringhd met een Wal, nevens een diepe, wijde, gevoederde en gemuerde Graght.

MENTZ,

MENTZ,

ANders *Maynz*, of *Meynz*, een Aerdsbiſchoplijcke Stad aen den *Rhijn*, ter plaets daer de *Mayn* in deſelve loopt, is van een grooten Ouderdom; wel langh, doch ſeer ſmal; 't welck niet anders heeft konnen zyn; want ter eener ſijde heeftſe een eenighſins hoogh oploopenden Bergh, en aen d'andere ſijde den *Rhijn*. De Straeten zyn hier engh, behalven twee of drie, welcke wat breed leggen. 't Getal der Poorten is thien; d'eene tegens 't Suyden; d'andere tegens 't Weſten, de derde tegens 't Noorden: D'overige ſeven gaen nae den *Rhijn* toe.

HOCHST,

EEn luſtigh Steedeken, behoorende aen *Keur-Mentz*, heeft een treflijck Slot. 't Leghd aen deeſe ſijde van de *Mayn*, niet verr' van de plaets, daer 't Water *Nidda* in de gemelde Rivier valt.

INGELHEIM,

EEne tuſſchen *Mentz* en *Bingen* geleegene Stad, alwaer Keyſer *Karel* de vierde (voor wiens geboorten-plaets dit *Ingelheim* werd gehouden) voor meer als driehonderd Jaeren een Koninghlijck Palleys heeft doen bouwen; tegenwoordigh genoemd D'*Ingelheimer* Sael.

BINGEN,

IS een ſeer oude Stad. Haere gelegenheyd is gantſch luſtigh, vier Mijlen weghs beneden *Mentz*; Daer ſigh 't Geberght aen beyde de ſijden t' ſaemen treckt. Hier loopt een ſeer Schiprijck Water, genoemd de *Nohe* (over 't welcke boven aen de Stad een verwelfde Steene Brugg' leghd) in den *Rhijn*. Deeſe Plaets behoord nu aen 't Dom-Capittel van 't hooge Stight *Mentz*.

COBELENTS,

EEn Stad, geleegen tuſſchen *Mentz* en *Keulen*; zijnde den Aerts-Biſchop van *Trier* onderworpen. De Rivier de *Moeſel* valt hier met een ſeer groote geſwindheyd in den *Rhijn*, en met ſoo een ſnel-aendringende geweldige kraght, datmen een lange ſtreeck verr' beyde deeſe Wateren van een ongelijcke verwe uyt malkander kan onderſcheyden. Vlack daer tegens over ter reghter ſijde des *Rhijns* leghd op een ſeer hoogen Bergh 't Biſchoplijck Slot *Eerenbreitſtein*; 't welkmen gemeenlijck nae Aerts-Biſchop *Hermannus*, die 't ſelve vergroot heeft, noemd *Hermanſtein*. 't Is beveſtight met geweldige Thoornen en Rotzen: Oock op 't beſte voorſien met allerley Geſchut, Buskruyd en Kogelen.

TRIER,

WOrd gehouden voor d'oudſte Stad in geheel *Duytſchland*. Men vind hier veel heerlijcke Kercken en Kloosters: Onder welcke inſonderheid beroemd is d' Aertsbiſchoplijcke Hoofdkerck, genoemd *S. Pieter*; weegens de ſeldſaeme grootheyd der Steenen, van welcke deſelve gebouwd is.

KEULEN,

EEn treflijcke Rijcks-Stad, ſoo oud, datſe alreeds ſeſthien Jaeren voor des *Heeren Chriſti* geboorte is gebouwd geworden. Wegens haere ſchoonheyd, welgelegenheyd, en veele Kercken isſe niet weynigh vermaerd.

ANDERNACH,

IS genoeghſaem bekend wegens den daar geſtelden Tol; desgelijcks weegens 't Graf des Keyſers *Valentiniani*. Men maeckt hier ſeer goede Kruycken of Kannen.

BONN,

EEn oude Stad, den Keurvorſt van *Keulen* toebehoorende, als zynde ſijne *Reſidentie*, legd in een luſtige Vlackte, daer ſigh 't *Rhijn*-geberght weer van malkander deeld. Rondom deeſe Stad ſietmen Koorn-landen, ſchoone Boomgaerden, Hoven, en allerley Vruchten: Oock een goed Wijn-gewas. Even hierom heeftſe den Naem van *Bon* bekomen, beduydende ſoo veel als een *goede* Leghplaets.

D' aghtſte Kreytz is de WESTPHAELSCHE. *Weſtphalen* is een taemlijck groot, maer Koud en rauw Land. Ten Weſten grenſd het aen de *Weſer*: Ten Noorden aen 't Graefſchap *Zutphen*, *Over-Iſſel* en *Groeningen*, Ten Ooſten aen 't Hertoghdom *Kleef* en *Bergh*: Ten Suyden aen *Heſſen*, en de Graefſchappen *Waldeck* en *Naſſauw*. De voornaemſte Vloeden deeſer *Provintie* zijn de *Weſer*, *Ems*, *Lippe* en *Roer*. De Hoofdt-Stad deeſes Stights en Biſdoms is

MUNSTER,

EEn ſchoone en groote Stad, in de voorgaende Eeuw ſeer berught geweeſt, wegens de dolle raſerny der Wederdopers.

PADERBORN,

EEn oude Biſchoplijcke en ſeer welgebouwde Stadt in *Weſtphalen*; oock de Hoofd-Stad van 't Biſdom deeſes Naems.

OSNABRUGH,

EEn heerlijcke Stad en Biſchoplijcke *Reſidentie*. Heeft twee Stighten. Drijft een ſeer grooten Handel met grauw en Lijnen Laecken. Leghd in een luſtigh Dal, aen 't vlietend Water *Haſem*, of *Heſem*.

VERDEN,

IS de Hoofr-Stad in 't Biſdom deeſes Naems, welcke oock tot den *Weſtphaelſchen* Kreytz werd getrocken; geleegen aen d' *Aller*, die dight hier ontrent in de *Weſer* valt.

Dit Biſdom is in 't *Munſterſche* Vreede-beſluyt tot een Wereldlijck Hertoghdom gemaeckt, en de Kroon *Sweeden* overgelaeten, als een onmiddelbaer Rijcks-Leen.

MIN-

MINDEN,

IS een luſtige en vaſte aen de *Weſer* en *Fulda* geleegene Stad, alwaer de Dom en meer andere Kercken beſightigens waerdigh zyn.

Tot deeſen Kreytz behoord noch verder 't Hertoghdom GULICK; grenſende tegen 't Ooſten aen den *Rhijn*; tegens 't Noorden aen 't Hertoghdom *Kleef*; tegens 't Weſten aen de *Maes*; tegens 't Suyden aen 't Hertoghdom *Lutzenburgh* en *Limburgh*. De Hoofd-Stad hier in is

GULICK,

GElegen aen de Vloed de *Roer*. Sy heeft een ſeer vaſt en wijd-uytgebreyd Slot; ſoodaenigh voorſien en bewaerd met dicke Mueren, en treflijcke Water-graghten, dat bynae onmogelijck werd gehouden, 't ſelve te beſchieten, ſoo dat het daer door ſchaede ſou konnen komen te lijden.

DUREN,

LEghd deſgelijks aen de Vloed de *Roer*, zijnde een Vorſtlijke *Gulickſche* Stad. In de Dom-kerck alhier werd getoond het ſoo geſeyde Hoofd van S. *Anna*, Moeder der Heylige Maeghd *Maria*.

In dit Vorſtendom leghd oock

AKEN,

SYnde een Rijcks-Stad; tegenwoordigh omringhd van twee Graghten en twee Mueren; en alſoo een ronde dubbele Stad. Voortijdts moeſt hier de Krooninghe eens Keyſers geſchieden. Wierd echter de Krooninghe, om eeniger oorſaken wil, anderwegen aengeſteld, ſoo pleegen de Keurvorſten 't *Capittel* der Koninghlijcke Kerck van daer te beroepen, om de Kleynodien, aldaer van weegen 't Rijck in bewaeringh geleghd, ter beſtemder plaets te brengen.

Tot deeſen Kreytz behoord noch 't Hertoghdom KLEEF; wiens Hoofd-Stad deſgelijcks werdt genoemd

KLEEF.

IS een goede wel-gebouwde Plaets, taemlijck hoogh gelegen, inſonderheyd 't Slot, hebbende ſijne Standtplaets op den rugg' eens Berghs. 't Is een oud, echter ſchoon Gebouw. Deeſe Stad leghd ſeer wel, en heeft een ſonderlingh luſtigh Uytſight.

WESEL,

EEn *Kleefſche* Stad, is genoeghſaem beroemd wegens haeren Rijckdom, Waerdigheyd, Gebouwen en Koophandel. Aen haere Mueren loopt de *Lippe* in den *Rhijn*.

EMMERICK,

SEer wel en gantſch luſtigh gelegen tuſſchen *Rees* en *Kleef* aen den *Rhijn*. Deeſe Stad heeft goede wel-gebouwde Huyſen; een heerlijck *Canonick*-Stight

en *Collegium*; gelijck oock een taemlijck *Gymnaſium*.

Boven dien behoord tot den gedaghten Kreytz 't Hertoghdom BERGH; waer in de Hoofd en Vorſtlijcke *Reſidentie*-Stad is

DUSSELDORP;

SOodanigh genoemd van de *Duſſel*, een ſeer ſchoone ruyſchende Beeck, welcke daer doorloopt, en niet verr' van daer in den *Rhijn* valt.

DUYSZBURGH,

OF, ſoo ſommige ſpellen, *Duyteſchburght*, is een oude Koninghlijcke Stad der *Francken*, en des *Ouden Duyteſchlands*, geleegen tuſſchen de twee Rivieren de *Roer* en d' *Anger*.

DORTMUND,

IS een Rijcks en *Hanſee*-Stad in den *Weſtphaelſchen* Kreytz, gelegen tuſſchen beyde de Wateren de *Roer* en de *Lippe*.

HERVORT,

EEn ſeer luſtige Stad in *Weſtphalen*, geleegen aen de Rivier d' *Elſa*: Is raemlijck groot en wel-bebouwd, werdende door de daer door heenen vlietende Wateren d' *Aa* en *Werra* in drie deelen gedeeld.

Noch behoord tot den *Weſtphaelſchen* Kreytz 't EMBDER-LAND; ſoodanigh genoemd van de ſchoone, groote, en wijdvermaerde Stad *Embden*; anders gemeenlijck OOST-FRIESLAND geheeten. De daer in leggende Hoofd-Stad is:

EMBDEN,

DEeſe wijd-beroemde Stad, 't Oogh en Cieraed van geheel *Frieſland*, heeft een ſonderlingh-goede Leghplaets, en rondom ſigh een luſtige vrugtbaere Bodem; op d' eene ſijde van d' *Ems*, welcke Vloed in de lenghte aen de Mueren heenen loopt. Deeſe Stad is in haeren Omvangh wat kleyner als *Groeningen*, doch ſeer Volckrijck.

OLDENBURGH,

DE *Reſidentie*-Stad der Heeren Graven van *Oldenburgh*, is met Wallen en Water-graghten ſeer wel bewaerd: Daerenboven oock begaeft met een Schiprijck Water, genoemd de *Hunte*. Onder de Gebouwen is beſienswaerdigh 't Graeflijck Slot, 't Raedhuys, 't *Ammunitie*-huys, de Paerdeſtal, en de *Bibliotheeck* in 't *Capittel*-huys.

De negende Kreytz is de NEDER-SAXISCHE. In den ſelven leggen de volgende Steeden.

MAEGDENBURG.

EEn Aerts-Biſchoplijcke, en voor deeſen ſeer vaſte, maghtige, volckrijcke en wijd-beroemde Stad; oock met Mueren,

Mueren, Bolwercken, Thoornen en Graghten wel voorſien, daerenboven met heerlijcke Huyſen, luſtige Straeten, groote en ſchoone Kercken vercierd geweeſt. Doch in 't Jaer 1631. isſe van den Keyſerlijcken en Keur-*Bayerſchen Generael*, de Graef van *Tilly*, ſtormenderhand veroverd, en t' eenemael in d' Aſch geleghd geworden. Echter isſe ter deeſer tijdt weer taemlijck opgebouwd.

BREEMEN,

IS gebouwd in een langhwerpige rondte, aen beyde de ſijden van de *Weſer*; en werd afgedeeld in vier Kerſpelen, of *Parochien*; als, *S. Marien*, *S. Martens*, *S. Ansgarions*, en *S. Stephans* Kerſpel.

STADEN,

GElegen aen de Vloed *Swinga*, niet verr' van d' *Elve*, beneden *Hamburgh*, in 't Aerts-Stight *Breemen*, werd gehouden voor d' alder-oudſte Stad in geheel *Saxen*, als alreeds ſ shonderd jaeren voor *Chriſti* Geboorte gebouwd geworden zynde. S' is wel-beveſtighd, en voorſien met Wallen, Graghten, Mueren, Bolwerken, en een *Ammunitie*-huys.

HALBERSTAD,

EEn Biſchoplijcke en *Hanſee*-Stad, is ſeer wel gelegen, op een gantſch vruchtbaeren Bodem, ſoo dat de Koornhalmen hier een Ruyter boven 't hoofd waſſen. Men ſiet hier goede, en met ſchoone Huyſen wel-bebouwde Straeten. De Stad is omringhd met ſtercke Mueren en dubbele Graghten, hebbende tuſſchen deſelve noch een Wal.

HILDESHEIM,

DEſgelijks een *Neder-Saxiſch*-Biſchoplijcke en *Hanſee*-Stad: Werd voor grooter als *Halberſtad* gehouden; doch is, op d' oude wijs, gantſch oneffen, en met ſeer veele Boogen in de Straeten gebouwd. Sy werd afgedeeld in d' oude en nieuwe Stad.

't Hertoghdom BRUNSWYCK ſtoot aen *Heſſen*, *Fuchsfeld*, *Thuringen*, de Graefſchappen *Hohenſtein*, *Hohe* en *Schauwenburgh*; de Stighten *Quedlinburgh*, *Halberſtad*, *Maeghdenburgh*, *Corvey* en *Hildesheim*; *Marck-Brandenburgh*; en 't Hertoghdom *Lunenburgh*. 't Is verdeeld in 't *Wolffenbuttelſche*, *Calenberghſche*, *Lunenberghſche*, en *Grubenhagenſche* Gebied. Tot het Vorſtlijck-WOLFFENBUTTELSCHE behoord de Stad

BRUNSWYCK;

BYnae midden in *Neder-Saxen* geleegen; met Mueren, Graghten, Thoornen en Bolwercken ſeer wel bewaerd; oock vercierd met heerlijcke Huyſen, ſchoone Straeten en treflijcke Kercken. Sy heeft een gelijcke lenghte en breedte. 't Water, genoemd den *Ocker*, voortkomende uyt 't *Hartz-waldt*, vliet'er door heenen, en verdeeld deeſe Plaets in twee groote Steeden; d' eene de Nieuwe, d' andere d' oude Stadt genoemd.

WOLFFENBUTTEL,

EEn ſeer beroemde Stad en Veſtingh, voerende den Naem van 't aldaerzijnde Vorſtlijck *Reſidentie*-Slot. Sy leghd meerendeel in een Moeraſſige Grondt, waer doorſe twee vrye verſeeckerde Sijden heeft, ſoo datmen deſelve door geene Aennaerderingen kan genaecken. S' is afgeſonderd in drie verſcheydene Deelen, te weeten, in de *Citadel*, *Henrick*-Stad, en *Auguſtus*-Stad.

HELMSTADT,

LEght aen een luſtige Boſſchagie, geheeten den *Elm*, waer van daen deeſe Plaets den Naem van *Elmſtad* heeft bekoomen. S' is, nevens de Voorſteeden, van een raemlijcke aenſienlijckheyd; geheel met Mueren, Graghten en Wallen omringhd. Oock beroemd, weegens haare Hooge School.

GANDERSHEIM,

IS een Stight, gelegen in 't Gebied des Vorſtlijck *Brunſwijck* en *Wolffenbuttelſchen* Ampts *Gandersheim*, aen 't Water *Gande*, waer van oock beyde dit Stight en 't Ampt dien Naem heeft bekoomen.

QUEDLINBURG

NIet verr' van *Maeghdenburgh*, tuſſchen *Halberſtad* en *Ermesleben* gelegen. Is een vry Keyſerlijck Stight; welckers *Abdis* (zynde een Stand des Rijcks) gelijck oock de *Priores*, gemeenlijck een geboorne Vorſtin, of ten minſten een Gravin is. Nae de *Reformatie* van dit Stight worden maer allen hooge Stands-perſoonen van d' *Aughsburghſche Confeſſie* daer in aengenoomen.

In 't Vorſtendom CALENBERGH is de voornaemſte Stad

HANOVER,

GElegen aen de *Leine*, in de Vlackte; Heeft rondom ſigh ſeer ſchoone Beemden, en een ſeer luſtigh Hout, of Boſſchagie, genoemd d' *Elnerey*; en voor ſigh ſelven hooge, ſtercke Mueren, Wallen en Bolwercken; oock diepe Water-graghten.

HAMMEL,

OF *Hammelen*, anders *Hamel*. Deeſe tot het Vorſtendom *Calenbergh* behoorende Stad, grenſende aen 't Hertoghdom *Brunſwyck*, waer van ſy gelijck als de Sleutel is, leghd aen de *Weſer*-Stroom, en aen de Vloed *Hammel*, of, *Hamel*, waer van deeſe Plaets den Naem heeft bekoomen. Sy werd gereld onder de voornaemſte Veſtingen deeſes Vorſtendoms, vermitsſe voorſien en verciert is met diepe breede Water-graghten, goede Wallen, vaſte Bolwercken, ſtercke en met Thoornen wel-bebouwde Mueren, oock met heerlijcke Buytenwercken.

Volghd nu 't Hertoghdom LUNENBURG, waer in de Hooſd-Stad draeghd den ſelven naem van

LUNE-

LUNEBURGH

WElcke wat meer in de lenghte als in 't vierkant is gebouwd. Sy leghd aen de Rivier *Elmenauw*. Heeft ſes wel-gebouwde Poorten; en binnen de Stad ſeer ſchoone, breede Straeten, Marckten, en andere Plaetſen.

ZELL,

OF *Cell*, een Vorſtlijck-*Luneburghſche Reſidentie*-Stad. Alhier zijn beſiens-waerdigh 't Slot, en verſcheydene Vorſtlijcke Begraefniſſen.

DANNENBERG,

DEſgelijcks een Vorſtlijck-*Luneburghſche* Stad; is gebouwd in de lenghte, en verciert met ſeer ſchoone Woon-huyſen. Leght aen de *Iezel*-Stroom.

HARBURGH,

IS voor eenige honderd Jaeren tijds een Stad geweeſt, behoorende tot *Brunſwijck-Lunenburgh*.

EINBECK,

DE Hoofd-Stad van 't Vorſtendom *Grubenhagen*, heeft dien Naem bekoomen van de veele Bronnen, Beecken en Vloeden, welcke van d' omgelegene hooge Geberghten af-loopen, en by deeſe Stad in *een Beeck* t' ſamen vlieten.

OSTERODA,

EEn Stad aen 't Water *Soſe*, of *Seſe*, in 't Vorſtendom *Grubenhagen*, leght gantſch dight aen *Hartz*. Niet verr' daer van daen zyn d' Yſer-Bergwercken.

ELBINGERODA,

IS een Huys en Bergh-Vleck, behoorende tot het gedaghte Vorſtendom *Grubenhagen*.

't Hertoghdom MECHELBURGH, anders geſeghd MEKELENBURH, werd hedensdaeghs afgedeeld in 't *Guſtrouwſche*, en 't *Schwermiſche*.

GUSTROUW,

IS de Vorſtlijck *Mekelenburghſche Reſidentie*-Stad, geleegen vier Mijlen van *Roſtock*. Heeft een heerlijck en ſeer praghtigh Slot.

ROSTOCK,

EEn ſeer beroemde Koop-Stad, geleegen aen de *Warne*, heeft een ſeer veylige Zee-Haven, en leghd niet meer als anderhalve Mijl van de *Baltiſche Zee*. Is voorts oock vermaerd wegens de daer in zijnde Hooge School.

WISMAR.

DEeſe beroemde Stad leghd aen de *Belt*, of d' *Ooſt-Zee*. Is ſeer vaſt. Heeft

Heeft luſtige Huyſen, en een Vorſtlijck Slot.

SWERIN

LEghd aen een langh Meir, 't welck van deeſe Stad den Naem van't *Sweriniſche Meir* heeft bekoomen. Den Hertogh heeft alhier ſijne *Reſidentie*, en een ſeer ſchoon Slot. Deſgelijcks is hier een Biſchoplijcke Kerck.

Hier toe behoord oock 't Hertoghdom SAXEN-LAUWENBURGH; 't welck omſlooten wordt van de Hertoghdommen *Holſtein*, *Luneburgh* en *Mekelenburgh*. De Rivier d' *Elve* loopt'er midden door heenen. De voornaemſte Steeden daer in zijn

LAUWENBURGH,

ANders *Leeuwenburgh*, ſoo genoemd nae Hertogh *Henrick de Leeuw*, die dit Geweſt beheerſchte. 't Slot leghd taemlijck hoogh op een Bergh: 't Steedeken beneden 't ſelve in een Dal: en heeft een ſeer bequaeme gelegentheydt tot den Koophandel, wegens de Rivier d' *Elve*.

RATZENBURGH,

EEn ſeer vaſt Slot, de *Reſidentie* des Hertoghs; 't welck, gelijck oock de Dom-kerck, wel beſiens-waerdigh is.

't Hertoghdom HOLSTEIN is een ſeer vruchtbaer Land. 't Selve werd afgedeeld in 't eygentlijck ſoo genoemde Hertoghdom *Holſtein*, *Ditmarſſen*, *Stormar* en *Wagrien*.

In 't eygentlijck ſoo genoemde *Holſtein* leghd

KIEL,

AEn een Arm van d' *Ooſt-Zee*, daer de Vloed *Iwentin* in de Zee uytloopt. Deeſe Stad is groot; weegens haere heerlijcke Legh-plaets en ſ ede Zee-haven ſeer bequaem en beroemd.

ITZEHO,

EEn Stad, geleegen aen 't Water *Shora*; genoeghſaem beroemd wegens de Schipvaert, Koophandel, en den *Nymphen-Bergh*.

HEYDE,

SOodanigh is genoemd een Steedeken, gelegen bynae midden in *Ditmarſſen*.

Wat STORMAREN, of STORMAR belanghd, 't ſelve leghd tuſſchen de Wateren d' *Elve*, *Bille*, *Stor* en *Swale*, en ſtreckt ſigh tot aen de *Trave*. Dit Land is vol Poelen en Meyren. In't ſelve bevinden ſigh de Steeden

HAMBURGH,

EEn ſeer ſchoone, aenſienlijcke Stad, af-gedeeld in d' *oude* en de *nieuwe*; beyde ſeer wel-beveſtighd, en weegens de

de hooge Thoornen maer eene Stad ſchijnende. Om des grooten alhier gedreven werdenden Koophandels wil iſſe door de geheele Wereld beroemd.

GELUCKSTAD,

EEn nieuwe, ſeer vaſte, Koninghlijcke *Deenſche* Stadt en Kaſteel, geleegen aen 't Water *Rijn*, 't welck aldaer in d'*Elve* loopt. Inwendigh iſſe vercierd met ſeer heerlijcke Gebouwen: Van buyten ſeer wel beveſtighd en bewaerd met ſtercke Wallen, en breede Waterrijcke Graghten.

In WAGRIEN, of WAGERLANDT, leggen deeſe naevolgende Steeden

LUBECK,

HEeft haere Legh-plaets twee Mijlen weghs van de Zee. De Vloed of Rivier *Drave* maeckt hier de Haven, en derhalven konnen de Scheepen over deſelve van de Stad af in de Zee loopen; en ſoo wederom van uyt de Zee aen de Stad, Wegens den ſtercken Koophandel en wel-beſtelde Politique regeeringh is deeſe Plaets ſonderlingh beroemd.

TRAVEMUNDE,

EEn Steedeken, twee Mijlen weghs van *Lubeck* gelegen. Heeft een Thoorn, op welcken by nacht een Lantaern werd ontſtoocken, op dat de Schiplieden ſigh daer nae moghten reguleeren.

PLEUN,

ANders *Plone*, of *Plene* geſpeld, is een Steedeken met een Slot in *Holſteyn*, allenthalven omringhd van ſeer luſtige Boſſchen, ſchoone Land-goederen, treflijcke Dorpen en Kaſteelen, oock Meiren, Poelen en Viſcheryen.

SAYEBERGH,

LEght ſeer luſtigh in de hooghte, niet verr' van een Meir, tuſſchen *Lubeck* en *Hamburgh*. Behoord tegenwoordigh aen den Koningh van *Deenemarcken*.

't Hertogdom SLEESWYCK bevat in ſigh de Steeden:

SLEESWYCK,

WAer van 't geheele Hertoghdom dien Naem voerd. Deeſe Stad is ſeer wel geleegen. Heeft een treflijcke Haven, uyt welcke men in de *Belt* kan koomen.

GOTTDORP.

NIet verr' van *Sleeswijck* leghd het ſeer praghtige en vaſte Slot *Gottdorp*, zynde d'eygentlijcke *Reſidentie* der Hertogen van *Holſteyn*, aen een bovenmaeten luſtige Plaets; deſgelijcks aen 't Water, genoemd de *Schleye*.

FLENSBURGH,

IS een ſeer luſtige, wel-gebouwde Stad, hebbende een goede geſonde

Lught. De Huyſen ſtaen hier in een ſonderlingh-cierlijcke orde.

HADERSLEBEN,

IS gebouwd met ſeer treflijcke en wijde Straeten: Daerenboven oock verciert met een ſeer groote Marckt.

De thiende en laetſte Kreytz is den OVER-SAXISCHEN: In welcken ons eerſtlijck voorkoomd 't Landſchap THURINGEN, waer van de Hoofd-Stad is

ERFFURT,

GEleegen aen 't Water *Gera*. Deeſe Stad heeft een ſeer vrughtbaeren Bodem, voortbrengende Wijn en Koorn; derhalven oock van een luſtige Aenſchouwingh. Soo wel binnen als buyten de Mueren vindmen ſeer vermaeckelijcke Luſthoven, en meenighte van Wijngaerden. Deeſe Plaets werd meerendeel van de Vloed *Gera* bevoghtighd. D'aldaer zynde Hooge School is eene der oudſte in *Duytſchland*.

WEIMAR,

IS een wel-bekende Stad, en werd gereeckend onder de voornaemſte in *Thuringen*, geleegen aen 't Water d'*Ilm*.

GOTHA,

DE Hoofd en *Reſidentie*-Stad des Vorſtendoms *Saxen-Weimar*, heeft een ſeer praghtigh Slot, tegenwoordigh genoemd *Frieden* of *Vreedenſteyn*.

JENA,

LEghd in een ſeer luſtigh Dal. Is wel bewaerdt met Mueren en Thoornen; oock in veele Landen beroemdt, niet alleen wegens haer Wijn-gewas, maer inſonderheyd om haerer *Univerſiteyt* wil.

EYSENACH,

IS een over-oude Stad, geleegen op de *Hurſel* en de *Neſte*; Oock in de Geſchied-boecken wel bekend, wegens eenige aldaer voorgevallene Handelingen.

MULHUYSEN,

EEn Rijcks-Stad aen de Rivier d'*Unſtrut*, geleegen op een ſeer luſtigen en vrughtbaeren Bodem.

Tot *Thuringen* behoord oock 't Graefſchap MANSFELD, zijnde de voornaemſte Stad in 't ſelve

EISLEBEN.

HEeft dien Naem bekoomen van de daer ontrent leggende Metalgroeven, wijl Koper en *Yſer* hier gelijck als haer *Leven* hebben. Deeſe Plaets is inſonderheyd beroemd, wijl *D. Martinus Lutherus* aldaer geboo-ren is.

MANS-

MANSFELD,

EEn Steedeken, en een seer aensienlijck Slot, waer van 't geheele Graefschap dien selven Naem voerd.

ARNSTADT,

IS de Hoofd-Stad van 't Graefschap *Schwartzenbergh*. In den Lusthof des Slots zijn heerlijcke Water-konsten te sien.

Volghd nu 't Marckgraefschap MEISSEN; waer in de voornaemste Steeden zijn

MEISSEN,

EEn Keurvorstlijcke *Saxische* Stad. Sy leghd gantsch oneffen, in een Dal, en aen 't Gebergh. Men kanse niet sien, voor datmen'er nae by gekoomen is. Daer rondom zyn Berghwercken.

LEIPSIGH,

GEleegen aen d'*Elster* en *Pleusse*; is eene, wel niet groote, maer echter soodaenigh een Stad, welcke veele groote Steeden overtreft. Weegens haere drie *Missen* of Jaermarcken, en voortreflijcke Hooge School, isse seer beroemd.

NAUMBURGH,

EEn Keurvorstlijcke Stad, leggende aen den Oever van de Rivier de *Saal*. Buyten deselve vindmen 't *Pfortische Kloosser*; alwaer een Vorstlijck *Gymnasium* is.

DRESDEN,

IS van een seer lustige Aenschouwing, wegens haere goede gelegenheyd; seer wel versorghd met omgaende Mueren, Graghten en Borstweeren; derhalven bequaem om d'aennaerderende Vyanden te weerstaen en 't Hoofd te konnen bieden. Oock soodaenigh vercierd met Gemeene en Bysondere Huysen, goede Thoornen, e. s. v. datse met de voornaemste Steden in *Meissen* om den Prijs mag strijden. Daerenboven isse de Keurvorstlijcke *Residentie* en Hofhoudinghs-Stad.

FREYBERGH,

IS een groote Bergh-Stad, geleegen aen de *Mulda*. Eenige honderd Metal-groeven leggen rondom deese Plaets, waer uyt allerley Metallen werden gegraven; en daer van soo deese Stad als de Keurvorst Jaerlijcks seer groote voordeelen treckt.

WEISSENFELS,

LEghd aen de Rivier de *Saal*. Heeft een voornaem Klooster, en een goed Vorstlijck Slot.

ZWICKAUW,

EEn Stad, gelegen aen de Rivier de *Moldau*. Men kan hier sien de Baeden aen de gedaghte Vloed, uyt eene

geheele Steen gehouwen: Deſgelijcks oock de Molens.

ZEITZ,

GEleegen aen d' *Elſter*. Beſighstigens-waerdigh zyn hier de Hoofd-Kercken, de Prooſtdy, 't Slot, en 't Nonnen-Klooſter, genoemd *S. Michael*.

CHEMNITZ,

LEghd aen 't Water *Chemnitz*. Is voortijds een Rijcks-Stad geweeſt. Eenige vermaerde Mannen zyn hier gebooren geworden.

TORGAUW,

IS een Oude Stad, met een Houten Brugg' over-d' *Elve*: Voorts beveſtighd en vercierd met een Keurvorſtlijck Slot.

HAL,

AEn de *Sala*, is beroemd wegens de vier Sout-bronnen; uyt welcke in honderd en ſeven Sout-Keeten, of Hutten, 't Sout werd toebereyd.

In 't Vorſtendom ANHALT zijn de voornaemſte Steeden,

DESSAUW,

SYnde een Vorſtlijke *Reſidentie* en Hofhoudinghs-Stad.

BERNBURGH,

EEn Kaſteel en Stad, geleegen aen de Vloed de *Sala*, welcke de gedaghte Stad en 't Slot van malkander afſcheyd.

ZERBST,

IS een ſeer bekende en beroemde Plaets, weegens 't *Zerbſter* Bier, 't welck hier gebrouwen, en ſeer verr' vervoerd werd.

In MARCK-BRANDENBURGH zijn de voornaemſte Steeden,

STENDAL,

GEleegen aen d' *Ucht*, op een groote ruyme Vlackte, dight by een ſeer luſtigh Woud. Is taemlijck groot: Heeft een goede Aenſienlijckheyd, weegens de bequaeme Straeten en cierlijck-gebouwde Huyſen.

GARDELEBEN,

HEeft ſijne Leghplaets aen de *Biſe* en *Milda*; en dien Naem bekoomen van de ſeer luſtige gelegenheyd, vermits daer rondom ſeer veele Gaerden zyn.

HAVELBERGH,

EEn Biſchoplijcke Stad, geleegen aen de Vloed de *Havel*, welcke rondom deſe Plaets heenen loopt.

PER-

PERLEBERGH,

LEghd aen 't Water *Stepenitz*. Is taemlijck groot. Heeft een ſeer luſtige Landſtreeck, en een vrughtbaeren Bodem. Hier werd een reedlijck-grooten Handel gedreven.

WITSTOCK,

EEn fraey Steedeken; genoeghſaem beroemd weegens den gehoudenen bloedigen Slagh des Jaers 1637, tuſſchen de *Keur-Saxiſche* en *Sweedſche* Volckeren.

In 't MIDDEL-MARCK zijn de bekendſte Steeden

BRANDENBURG,

WElcke Stad door de Vloed de *Havel*, die daer tuſſchen doorloopt, werd geſcheyden in *Oud* en *Nieuw-Brandenburgh*.

SPANDAUW,

GElegen aen de *Havel*, ter plaets daer de *Spree* daer in koomd loopen, is niet groot, doch bewaerd met een Wal en Graght.

BERLIN,

WErd door de *Spree* in twee deelen af-gedeeld, maeckende ſoo veel als twee Steeden. D'eene, leggende op d'andere ſijde deeſer Vloed, werd genoemd *Collen* aen de *Spree*; waer in 't praghtige Keurvorſtlijck Slot ſtaet. De Stad is niet ſeer groot, en heeft ſlechte Gebouwen. Voor de Deuren der Huyſen zyn Bancken gemaeckt. De Straeten zyn breed en net.

FRANCKFURT aen den ODER.

DEeſe Stad leghd in de lenghte aen de Vloed d'*Oder*, over welcke een Houtene Brugg' leghd. Nae 't Land toe isſe beveſtighd met Mueren, Thoornen, en dubbele Graghten. Heeft fraeye wijde Straeten; een ſchoone groote Marckt; oock treflijcke welgobouwde Huyſen. Is ſeer beroemd, weegens haere *Univerſiteyt*.

UCKERMARCK ſtoot aen *Pomeren*, en heeft dien Naem bekoomen van d'*Uckerſee*. De Hoofd-Stad hier in is

PRENTZLAU,

GEleegen aen de Vloed d'*Ucker*. 't Alhier gebouwd zynde Slot is een ſeer goede Veſtingh.

NIEUW-ANGERMUNDE,

LEghd by 't Water *Welſſe*, 't welck koomd uyt 't *Grimnitziſche Meir*, en eyndlijck in den *Oder* valt.

In 't NIEUWE MARCK,

tuſſchen de *Warte* en 't Land *Pomeren*, is de Hoofd-Veſtingh

CUSTRIN.

IS geſet op Paelen in 't Moeras, en opgebouwd van loutere Gebackene Steenen. Inwendigh onder de Wal is alles Verwelfd; hebbende ſijne ſonderlinge Schiet-gaeten.

LANDSBERGH,

IS inſonderheyd bekend, wegens de Schipvaert op de *Wart*-Stroom. Heeft oock verſcheydene Onheylen moeten uytſtaen.

't Land POMEREN werd gemeenlijck af-gedeeld in *Voor-Pomeren* en *Aghter-Pomeren*. De Hoofd-Stad in *Pomeren* is

STETTIN;

LEggende aen den *Oder*, aen een eenighſins verhevenen Heuvel, in een ſeer luſtigh en heerlijck Gewelt.

ANKLAM,

EEn Hanſee-Stad, geleegen aen 't Water *Peine*, op een goede Grond. Is treflijck wel voorſien met Viſſcheryen.

DAMMIN,

IS een ſeer oude Stad, en tegenwoordigh op 't beſte bewaerd met treflijcke nieuwe Bolwercken, vervaerdigd nae de hedenſdaeghſche Krijghs-manier.

GRIPSWALDE,

EEn taemlijck-groote Stad, leggende tegens 't Eyland *Rugen*, een halve Mijl weghs van de Zee.

WOLGAST,

EEn ſeer oude, beroemde Vorſtlijck-*Pomerſche* Stadt aen de *Peine*. Hier is de Regeeringh des *Wolgaſtiſchen* Vorſtendoms. Deſgelijcks een praghtigh en cierlijck Slot.

USEDOM,

GEleegen in 't met Water omvangene Land, of Eyland, van dien ſelven Naem; is een groote Stad. Heeft een *Synodus*, beſtaende in thien *Parochien*.

STRAELSOND,

IS de Hoofd-Stad onder de *Wendiſche* Steeden in *Pomeren*. Behoord tot het *Hanſeatiaſche* Verbond. In den geheelen Kreytz der *Baltiſche*, of d' *Ooſt-Zee*, is nergens ſoo een vaſte Plaets te vinden, als deeſe Stad *Straelſond*.

COLBERGH,

EEn Stad, behoorende tot het Biſdom *Camin*, geleegen aen een ſeer vaſte, wel-bewaerde Plaets, ontrent het vierde deel eener Mijl weghs van de Zee.

Zee. Sy heeft een goede, doch wat te naeuwe Haven.

STOLPE,

GElegen aen de Rivier *Stolpe*, niet verr' van *Tangermunde*. Is gebouwd in een langhaghtige rondte, en heeft vier Poorten: Oock een Vorstlijck seer aenstenlijck Slot.

Dus verr' hebben wy gehandeld van de voornaemste Steeden, leggende in de *thien Rycks-Kreytzen*. Volgen nu de Landen met derselver Steeden, welcke niet onder de gedaghte *Kreytzen*, maer echter noch tot *Duytschlandt* behooren; als, BOHEEMEN, PRUYSSEN en SWITSERLAND.

In 't Koninghrijck BOHEEMEN is de Hoofd-Stad

PRAEGH,

WElcke werd verdeeld of afgesonderd in drie Steeden, genoemd d'*oude*, de *nieuwe* Stad, en de *kleyne Sijde*.

PILSEN,

IS een seer schoon gebouwde en beroemde Koninghlijcke Stad, zynde de voornaemste na de gemelde Stad *Praegh*.

CARELSTEIN,

EEn seer beroemd Slot, waer in de *Boheemsche* Koninghlijcke Kroon en Kleynodien werden bewaerdt.

KUTTENBERGH,

OF in onse Tael *Queebergh*, een seer wel-gebouwde Koninghlijcke Stad, waer in, onder meer andere Metsel-wercken, geroemd werd des Koninghs Pallays.

EGER,

AEn de Rivier d'*Eger* geleegen, van welcke sy dien Naem voerd, is meerendeel op een Rots gebouwd; oock rondom heenen op 't heerlijckste omringhd en beveſtighd met twee, aen sommige en de meeste plaetsen met drie Mueren; daerbenevens met een wijde en gevoederde Graght.

THABOR,

EEn seer goede en vaste Stad; zynde van Natueren door de Rotsen seer wel bewaerd voor een vyandlijcken aenval.

LEUTMERITZ,

LEghd aen d'*Elve*; in welcke, boven deese Stad, d'*Eger*-Vloed koomd te vallen. Is een voornaeme Plaets. Den daer om heenen geleegenen grond is boven andere sonderlingh vrughtbaer in Wijn-gewas.

LAUN,

IN een effen Veld, niet verr' van de Vloed *Eger* geleegen, heeft een vrughtbaeren

baeren Bodem tot Veld en Hof-Vrughten.

CAREL SBAD,

GEleegen aen de *Texel*, is een kleyn Steedeken en kleyn Slot. Ontrent 't vierde deel eens Mijls van 't Warme Bad valt de *Texel* in d' *Eger*.

Tot 't Koninghrijck *Boheemen* behoord 't Markgraeffchap MEHREN, of MORAVIEN, 't Hertoghdom SILESIEN, en LAUSZNITZ.

In MORAVIEN is de Hoofdſtad des Lands

OLMUTZ,

LEggende aen 't wel-bekende Water *March*. Werdt oock van 't ſelve allerweegen omloopen.

GRIM

IS, naeſt *Olmutz*, de voornaemſte Stad in *Moravien*, of *Mehrenland*. Sy leghd effen. Is oock wel en ſtaetlijck genoegh gebouwd.

IGLAUW,

EEn Lands-vorſtlijcke Stad in *Moravien*, geleegen aen 't Water *Igla*. Is omringhd van Geberghten en Boſſchen.

SILESIEN werd verdeeld in 't Over en Neder. *Over-Sileſien* ſtreckt ſigh tot aen *Kleyn Poolen*, *Hongaryen* en *Moravien*. Hier in leggen de Hertoghdommen, I. TESCHEN: Welckers Hoofd-ſtad is

TESCHEN,

WElcke beneden-waerts nae *Polen* toeloopt. Heeft ſtercke ſeer vaſte Dammen; oock dicke Mueren.

II. 't Hertoghdom TROPPAU, waer in de Hoofd-ſtad is

TROPPAUW,

GEleegen aen 't Water *Oppa*, in een ſeer luſtigh Geweſt en lieflijcke Vlackte. Den Bodem is treflijck-goed tot voortbrenging van Koorn en andere Vrughten.

III. 't Hertoghdom JAGERENDORF. De daer inleggende Hoofd-ſtad is

JAGERENDORF,

WElcke dien Naem heeft bekoomen, om dat voortijds ter deeſer plaets veel heerlijcke Jaghten en Wild-Baenen zijn geweeſt.

IV. 't Hertoghdom RATIBOR; hebbende ten Hoofd-ſtad

RATIBOR,

LEggende aen den *Oder*, op eenen, wel-vrughtbaeren, maer ondertuſſchen

ſchen knadſigen en ſlijckerigen Bodem.

V. 't Hertoghdom OPPELEN: Welckers Hoofd-ſtad is

OPPELEN

DEſgelijcks aen d'*Oder*-Vloed gelegen, op een goede en vrughtbaere Grond.

NEDER-SILESIEN; 't welck ſigh van de Hertoghdommen *Troppan* en *Oppelen* uytgeſtreckt nae *Lauſznitz* en *Marck*, heeft onder ſigh de volgende Hertoghdommen:

't Hertoghdom BRIEGH; waer in de Hoofd-ſtad is

BRIEGH,

GEleegen aen de Rivier d'*Oder*, op een effene, vrughtbaere en ſeer luſtige Grond.

OSZLAUW,

EEn wel-beveſtighde Stad, behoorende onder 't Hertoghdom *Briegh*, en geleegen aen 't Water *Ola*.

't Hertoghdom NEISZ; welckers Hoofd-ſtad is

NEISZ,

LEggende aen de Rivier *Neiſz*. Deeſe Stad behoord tot het Biſdom *Breſlauw*.

GROTHA

VOerende dien Naem nae 't Vorſtendom. Is geleegen op een goeden en vlacken Bodem.

't Hertoghdom MUNSTERBERGH; waer in de Hoofd-Stad is

MUNSTERBERGH,

WErd gereeckend onder de vier Bergen des H. *Roomſchen Rijcks*, en is 't Hoofd des Hertoghdoms, 't welck van haer dien Naem heeft bekoomen.

't Hertoghdom BRESLAUW. De Hoofd-ſtad en Kroon deeſes Lands is

BRESLAUW,

AEn den *Oder* geleegen; welcke Plaets allerweegen beroemd is, ſoo om haere byſondere, als om haere Gemeene praghtige Gebouwen; tot welcke laetſte behooren haere ſchoone Kercken, Thoornen, Klooſteren, Gaſthuyſen, *Canonicken*-Stight, *Gymnaſie*, Keyſerlijcke Burght, Koorn-huyſen, *Ammunitie*-huys, Raed-huys, Marckten, Water-konſten, e. ſ. v. Daerenboven wegens haere Geleerde Lieden, *Bibliotheecken*, heerlijcke Straeten, allerley Koopmans-Waeren, en dan 't Bier, genoemd *Schopr*. Oock is deeſe Plaets ſeer wel-beveſtighd.

't Hertoghdom OLSE; welckers Hoofd-ſtad is

OLSE of OELS,

VIer Mijlen van *Breſlauw*, en gantſch boven de Rivier d' *Oder*, nae *Groot-Polen* toe, geleegen.

't Hertoghdom SCHWEINITZ, met de Stad van dien ſelven Naem

SCHWEINITZ,

LEggende dight by 't hooge *Boheemſche*-Geberght, op een ſeer breeden vrughtbaeren Bodem. Heeft een geſonde Lught, ſeer ſchoone Gaerden, Hoven en Beemden.

STRIGAN,

EEn Stad, geleegen in 't ſelve Vorſtendom *Schweinitz*. Is beroemd, wegens haere *Terra Sigillata*, of *Strigiſche* Geleegelde Aerde.

't Hertoghdom JAUER; waer in de Hoofd-ſtad is

JAUER,

GEleegen op een ſeer ſchoone Vlackte, nae 't *Reuſen*, of andere nae 't *Boheemſche Geberght* toe.

't Hertoghdom LIGNITZ, hebbende ten Hoofd-ſtad

LIGNITZ,

LEggende in een effen Veld, op een ſeer heerlijck-vrughtbaeren Ackerbodem. In den Omvangh werd deeſe Stad met *Leipzigh* gelijck gereeckend.

't Hertoghdom GLOGAUW. De Hoofd-ſtad in 't ſelve werd genoemd

GROOT-GLOGAUW,

TEn onderſcheyd van 't Steedeken *Glogauw*, geleegen in 't Vorſtendom *Oppelen*. Haere gelegenheyd is ſoodaenigh, dat, behalven *Breſlauw*, in geheel *Sileſien* geen bequaemer Plaets te vinden is.

't Hertoghdom SAGAN heeft een Stad, deſgelijcks genoemd

SAGAN.

DEeſe is groot, wel-gebouwd, en ſeer Volckrijck, leggende aen de Rivier de *Nober*.

't Hertoghdom CROSSEN, en deS ad

CROSSEN,

WElcke voor ſigh ſelven een cierlijcke Plaets is, wel gebouwd, met een groot getal Huyſen van Steen. Hier is een ſtaetlijke Vorſtlijcke Burght en *Reſidentie*.

Wat nu eyndlijck 't Land LAUSZNITZ belanghd, 't ſelve werd afgedeeld

deeld in *Over* en *Neder-Lauſznitz*. OVER-LAUSZNITZ heeft ſes Steeden, naementlijck

BAUTZEN,

SYnde de voornaemſte Stad, aen 't Water de *Spree* geleegen. S'is Volckrijck, en taemlijck groot.

GORLITZ,

GElegen aen de *Neuſz*, is, nae *Bautzen*, de voornaemſte Stad, zynde vercierd met ſeer treflijcke Burger-Huyſen.

SITTAU,

LEghd de gelijcks aen de *Neuſz*. Is een groote, daerenboven oock ſeer ſchoone Stadt.

CAMITZ,

EEn geringh en vleght, evenwel ſterck Steedeken, wel-beveſtighd, en gelegen aen d' *Elſter*.

LAUBEN,

GElegen aen 't Water van dien ſelven Naem; is inſonderheyd beroemd, wegens 't alhier gebrouwen wordende ſeer heerlijck en geſond Bier.

LIEBEN,

IS d' alder-oudſte Stad in *Over-Lauſznitz*, en eene uyt de geene, waer in de ſoo genoemde Verbondene ſes Steeden haere By-een-koomſten plegen te houden.

In NEDER-LAUSNITZ is de *Reſidentie* en Hoofd-ſtad

LUBEN,

LEggende aen de Rivier de *Spree*. Sy heeft de Voortoght onder de vier Erf-Steeden der Keurvorſten van *Saxen* in der *Lauſznitz*.

Laet ons nu oock kortlijck 't Hertoghdom PRUYSSEN beſightigen. 't Selve werd verdeeld in 't *Koninghlijcke* en 't *Hertoghlijcke*.

In 't *Koninclijcke* zyn de drie voornaemſte Steeden

DANTZIGH,

WElcke is gelijck als de Sleutel van 't geheele Koninghrijck *Polen*. Sy leghd aen drie Wateren, de *Weixel*, *Moldauw* en *Rodan*.

THOORN,

EEn voornaeme, Koninghlijcke, aen de *Weixel* geleegene Stad. In Schoonheyd, Beveſtigingh en Rijckdom behoefdſe voor geene Stad in *Duytſchlandt* te wijcken. Sy werd verdeeld in d' *Oude* en *Nieuwe-Stad*.

ELBINGH,

IS een luſtige, ſchoone Koninghlijcke Stad. Men ſiet hier wel geen groote,

cierlijcke en praghtige Huyſen; maer echter ſeer ordentlijcke Straeten, Thoornen, nieuwe Wallen, en goede Bolwercken.

In 't *Hertoghlijcke Pruyſſen* is de Hoofd-ſtad

KONINGHSBERG.

DEeſe werd, behalven de Voorſteeden, verdeeld in drie Deelen. 't Eerſte Deel werd genoemd d' *Oude-Stadt*; 't andere de *Kniphof*; 't derde en laetſte *Lebenicht*. S' is ſeer beroemd, weegens haere Hooge School.

MARIENBURGH,

LEghd aen een Arm der *Weixel*, geheeten *Nogat*, lopende in 't varſſche of *friſſche Haff*, ſes Mijlen van *Danzick*, en vier Mijlen van *Elbingh*.

MEMMEL.

EEn ſeer vaſt Slot, met geweldige Graghten en Wallen, nevens een taemlijcke Stad, aen de Vloed *Lange* geleegen; welcke hier in 't *Churiſch Haff* valt.

Hier meê nu hebben wy oock *Pruyſſen* af-gedaen.

Ten beſluyt deeſer Beſchrijvingh van *Duytſchland* moeten wy oock kortlijck ſpreken van SWITSERLAND.

De *Provintien* deeſes Geweſts, gemeenlijck genoemd de SWITSERSCHE CANTONS, welcke met malkander een eeuwigh Verbond hebben opgeright, zyn derthien in getal, te weeten:

1. ZURICH;

IS een over-oude Stad, geleegen aen een luſtige Plaets tuſſchen twee vrugtbare Bergen; alwaer rijcklijck waſt alles wat tot des Menſchen onderhoud van nooden is. Haere Legh-plaets is aen den uytgangh van 't Meyr, langh zynde aghten-twintigh duyſend Schreeden; niet alleen de Stad, ter oorſaeck van de veelvoudige Viſch, maer oock de Koopmanſchap in 't aen en af-voeren der Waeren een ſeer groot voordeel toebrengende. Sy werd van de *Limmat* verdeeld in de groote en kleyne Stad. Deeſe beroemde Plaets heeft negen groote en twee-en-twintigh kleyne Ampten, of Land-Vooghdyen onder figh.

2. BERN,

SYnde de maghtighſte Stad onder allen; welckers Gebied figh uytſtreckt over de dertigh Mijlen weghs, tot aen *Geneve*. 't Is een ſeer luſtige, nette, welbebouwde Plaets, geleegen aen de Vloed d' *Aar*. Op d' openbaere Straet ſtaet een ſonderlinge Stoel, vercierd met een groot getal Beeren, en met een Staecketſel van Spijlwerck omringhd: Waer in de Schout pleegh te gaen ſitten, wanneer een miſdaedigh perſoon ſou veroordeeld worden. Sy heeft onder figh veertigh Steeden, oock een-en-dertigh *Duytſche* en aght *Italiaenſche* Land-Voogdyen. Onder de gedaghte Steeden is oock

Loſan-

Loſanne,

Ander *Louſanne*, haer onderworpen; welcke wel een niet ſeer beveſtighde, maer echter een taemlijck wel-bebouwde Stad is, doch geordonneert nae d' oude manier.

3. LUCERN,

DRaegende dien Naem nae den Grooten Thoorn, op welcken aen de Brugg' een Light in de Lantaerne (in haere Tael genoemd *Lucern*) in voorleedene tijden pleegh aengeſtoocken te worden, om de Schiplieden te lighten, en den reghten wegh te wijſen. Deeſe Stad leghd aen 't Water *Ruſz*, welcke hier uyt 't Meir, en dan verders door deeſe Stad loopt, verdeelende deſelve in de groote en kleyne; doch werd door verſcheydene Bruggen weer aen malkander gehangen.

4. URY,

IS de vierde *Canton* onder de Bondgenooten; door Gelegentheyd en van Natueren een ſeer vaſte Plaets. Deeſe *Provintie Ury* is ſeer vyerigh *Roomſchgeſind*. Haer Hoofd-Vleck is geheeten ALTORF; waer in 't Raeds-Geright en de Regeeringh des Lands werd gehouden.

5. SCHWEITZ,

IS eene van veele Bergen omringhde Plaets. Deeſe Stadt *Schweitz*, of *Sweitz*, heeft geheel *Switſerland* dien naem gegeven. S'is eene van de drie Dorpen, welcke ſigh t' ſaem verbonden hadden tegens den Hooghmoed der Edellieden. Sy leverdt ſeer ſtercke en ſtrijdbaere Krijghs-lieden; welcke niet weynighmael de Vyanden een ſchrick hebben aengejaeghd.

6. UNDERWALDEN,

EEn Vry-Dorp. Heeft ſigh met het voorgedaghte *Schweitz* en *Ury* in 't Jaer *Chriſti* 1315. verbonden gehad, om de ſtracks gemelde oorſaecks wil. Is omvangen van hooge Alpen, of Bergen, gelijck als met een Wal. Heeft ſeer luſtige Vee-weyden, van welcke d' Inwooners ſeer groote rijckdommen bekoomen.

7. ZUG,

DEeſe Stad leghd met haer Landſchap beneeden *Schweitz*, twee Mijlen weghs nae 't Noorden. Heeft een gantſch aengenaeme en vrughtbaere Gelegenheyd. Is geplaetſt aen een ſeer ſchoon Meir; nae deeſe Stad genoemd 't *Zugger-Meir*.

8. GLARIS,

IS 't Hoofd-Vleck van 't Landſchap in 't Eed-genootſchap, voerende dien ſelven Naem; zynde een ſtaetlijcke en welgebouwde Plaets, met hooge Bergen omringhd. Op de lincker-ſijde leghd het Water *Lind*, of *Lindmat*. Hier werden beſchreven en gehouden de Vergaederingen der Landt-Amptmannen, Raeden en allerley Regeeringhs-perſoonen.

nen. Belangende de *Religie*, daer in is deeſe Plaets gelijck als *Neutrael*. Want of wel 't meeſte deel des Volcks en de Raeden de *Gereformeerde* Godsdienſt zyn toegedaen; ſoo bevinden ſigh echter hier oock veele *Roomſch-geſinde*. Beyderſijds *Religien* werden in eene Kerck gepredickt, alhoewel op verſcheydene uyren.

Deeſe nu beſchrevene *Cantons* werden genoemd d' aght oude Oörden.

9. BASEL,

GElegen aen de Vloed *Birs* en aen den *Rhijn*, is in twee Steeden afgeſonderd. D' eene, aen de ſijde der *Galliers*, is genoemd *Groot-Baſel*, en is d' oude Biſchoplijcke Stad; d' andere, aen de *Duytſche* ſijde, werd geheeten *Kleyn-Baſel*. De Lught is hier ſeer friſch en goed. De Grond daer rondom vrughtbaer. De hier zijnde *Univerſiteyt* is ſeer beroemd.

10. FREIBURGH,

IN *Uchtland*, anders *Nuchtland*, heeft een wonderlijcke gelegenheyd, en werd van de Vloed *Sana* in twee deelen gedeeld. Des ſelver eene deel leghd gantſch diep neergeſoncken; 't andere ſeer hoogh op een Rots.

11. SOLOTHURN,

AEn de Vloed d' *Aar*, is een ſeer oude Stad: Jae men houd het daer voor, dat, behalven *Trier*, geen ouder in gantſch *Franckrijck* en *Duytſchland* kan gevonden worden. S' is wel gebouwd, oock met Mueren en Thoornen bewaerd. Inſonderheyd zyn hier beſightigens-waerdigh 't *Ammunitie*-huys in de groote Stad, 't Raed-huys, en den ouden Thoorn, ſtaende bynae midden in de Stad, en dan een ſeer dicken Thoorn, in de Graght uytgaende.

12. SCHAFHUYSEN,

DE Gelegentheyd deeſer Stad is alreeds hier boven aengeweeſen, in de Beſchrijvingh van den *Swabiſchen* Kreytz.

13. APPENZEL,

EEn Vleck tuſſchen 't Geberght; is verdeeld onder beyder-ſijds *Religions*-Verwanten, ſoo dat al de *Gereformeerde* woonen in 't gedeelte, 't welckſe noemen d' *Uſſere* of Buyten *Roden*; alle *Roomſch-Catholijcke* in 't andere gedeelte, voerende den Naem van d' *innere* of Binnen *Roden*. Yeder Deel heeft ſijnen eygenen Raed affonderlijck, over de ſaecken welcke haer ſelfs betreffen; doch over gemeene Lands-ſaecken beraedſlaegenſe geſaementlijck; vermits deeſe *Provintie* op de Daghſtellingen en *generaele* By-een-koomſten niet meer als eene ſtem heeft.

Hier toe behoord oock noch

BADEN,

GElegen in *Aergau*. Deeſe Plaets koomd toe d' aght oude Oorden, of *Cantons*, welcke yeder twee Jaeren, by verwiſſelingh, een Landvooghd derwaerts ſenden. Is wel kleyn, doch bovenmaten luſtigh; voerende dien naem van de warme Baeden. Deeſe Stad leghd bynae midden in 't Eed-genoodſchap; alwaerſe

alwaerſe Jaerlijcks haere Daghvaerden aenſtellen, op welcke de *Gedeputeerde* van al de derthien *Cantons* verſchijnen: Voor wie de Vooghden, of Schouten en Amptmannen in de gemeene Landſchappen, Reeckeningh doen, en d' *Appellatien* werden aengehoord.

GENEVE,

ALhoewel de Stad *Geneve* niet in *Switſerland* leghd, ſoo grenſdſe echter aen 't ſelve; ſtaet oock met die van *Zurich* en *Bern* in Verbond. Sy heeft haere Legh-plaets aen een luſtige vrugtbaere Landſtreeck, op een Heuvel, daer de *Rhone* uyt 't groote Meir loopt. 't Zyn twee Steeden, gebouwd aen de gedaghte *Rhone*-Vloed ter beyder ſijden, doch met een Houtene Brugh aen malkander gehangen. De Lught is taemlijck goed en getemperd. Deeſe Stadt heeft een grooten overvloed van Koorn, Wijn, allerley Huls-vrughten, Hoven, Ooſt, en Viſch; welcke gevangen werd in 't *Lac*, waer aen ſy leghd, en dat van haer den Naem voerd. D' Inwooners zyn meerendeel ſeer vriendlijck tegens de Vreemdelingen: De Vrouws-perſoonen oock taemlijck ſchoon. Hier zyn veele Kooplieden, en daer werd een grooten Handel gedreven met Sijdene Waeren, en Boecken.

Eyndlijck volgen de Bondgenooten der *Switſers*, naementlijck, de GRAUWBUNTNERS. 't Landſchap *Rhætia*, ſoo verr' ſig 't ſelve noch uytſtreckt, is met Eede t' ſaem-verbonden; en werd gedeeld in *drie Bundten*. 't Eerſte werd' geheeten 't *Over*, en eygentlijcke *Grauwbund*; waer in negenthien Gemeenſchappen zyn. 't Andere is 't *Godshuysbundt*, hebbende oock negenthien Gemeenten; doch Volckrijcker als die van 't *Over-Bund*. 't Derde werd genoemd de *thien Gereghten*. De Hoofd-Stad des gantſchen Lands is

CHUR.

DEeſe Stad leghd op een wijden, vrughtbaeren en ſeer luſtigen Bodem, werdende bevoghtighd van den *Rhijn*, en de *Pleſſur*. Om deeſe Plaets na 't Ooſten toe vindmen ſeer goed rood en wit Wijn-gewas. In de Geberghten kanmen vangen Daſſen, Steenbocken, Gieren, Steen-hoenderen, Faſanen, witte Haſen, en veel meer andere Gedierten. S' is ſeer Volckrijck, weegens den grooten Handel, ſtaetlijcke Weeck, en drie Jaer-marckten. Hier is den *ordinair* des *Godshuysbunds*. Oock koomen de drie *Bundten* hier ſomtijds by een. De *Privilegien* des Verbonds werden ter deeſer plaets bewaerd. d' Inwooners, ſoo die de *Roomſche* als die de *Gereformeerde Religie* zyn toegedaen, zyn goedertieren en trouwhertigh; de Vreemdelingen, inſonderheyd *de Duytſche*, geerne goed doende, en deſelve van 't haere meededeelende.

Ten anderen ſtaen met de *Switſers* in Verbond de VALESIERS, nevens haeren Heer, de Biſſchop van *Sitten*. Dit

VALESIA,

ANders *Wallis*, is een ſeer langh Dal, rondom beſlooten van grouwlijckhooge Bergen en ſpitſe Rotſen; welcke

ſigh

ſigh meerendeel een goede *Duytſche* Mijl weghs in de hooghte nae den Hemel verheffen. Veele der ſelver leggen eeuwighlijck met Sneeuw en bevooren Ys bedeckt. Echter is de grond beneden treflijck-goed en ſeer vrughtbaer. Hier zyn ſulcke hooge, en evenwel vrught-draegende Geberghten, dat diergelijcke nauwlijcks onder de Son ſouden te vinden zyn. 't Is drie dagh-reyſen, of veerthien *Duytſche* Mijlen langh, doch gantſch ſmal. De Bergen zyn ter veeler weegen ſoo gantſch ſteyl, datmen een yſingh door de leeden gevoeld, wanneermen van deſelve af ſiet.

Als men hier wil uyt gaen, of in koomen, moetmen door veele gevaerlijcke *Paſſen* reyſen: Welcke 's Winters ſoodaenigh van 't Onweer werden beſlooten, datſe t' eenemael moeylijck, en niet ſonder groot perijckel te *paſſeeren* zyn. Dus kanmen dan beſwaerlijck in of uyt dit Land koomen, ten ſy men den wegh nae *S. Mauritz* neemd, daer de *Rhone* uyt dit Geweſt loopt, ter plaets daer een Slot leghd. Twee *Paſſen* gaen'er door over de Brugg' van de gedaghte Vloed; d' eene nae 't Noorden, en 't Graeffchap *Elen*, toebehoorende die van *Bern*; d' andere nae 't Weſten, ter linckerhand van *Chablaix*, by de *Walliſers* geheeten 't Nieuw-gewonnene Land.

De Biſchop van *Sitten* is Vorſt en Over-heer van geheel Over en Onder *Valeſia*, of *Wallis*, beyde in Geeſtlijcke en Weereldlijcke ſaecken. De Hoofd-Stad des gantſchen Lands voerd den Naem van

SITTEN,

DAer de gedagte Biſchop ſijne *Reſidentie* of Hofhoudinghs-plaets heeft. Deeſe Stad is vercierd met ſchoone Huyſen. Leghd aen een Bergh; die allenxen tuſſchen twee hooge Bergen, maeckende beneden op de Vlackte een ſeer ſchoon en luſtigh Dal, ſigh verheft nae 't Ooſten; en werd verdeeld in twee Steenklippige Geberghten.

Aen den eenen Heuvel, genoemd *Valeria*, loopt op de reghter-ſijde de *Rohne* af; Is voortijds een vaſt Slot geweeſt, maer tegenwoerdigh de Biſchoplijcke Stights-kerck. Doch op de lincker-ſijde der Stad is een engen of ſmallen Bergh, ſeer beſwaerlijck te beklimmen; op welckers Spits een gantſch luſtigh en ſterck Kaſteel ſtaet, hebbende een gemaetighde Lught. Derwaerts begeeft ſigh de Vorſt met ſijnen Hof-ſtaet, wanneer de hitte in 't beneden-Slot d' overhand neemdt, wijl hier de Lught, weegens de hooghte, koel en goed is.

Den Bodem rondom *Sitten* is bovenmaeten vrughtbaer van Wijn, Koorn, Saffraen, Kaes, Appelen, Viſch, en andere noodwendigheden tot onderhoud van 't Menſchlijck leven.

De hooge omgelegene Geberghten maecken dickmael vrolijcke Jagers, vermits 't Gevogelt en wild Gediert genoegh in gevonden word.

Ontrent een kleyne halve Mijl weghs van de Stad, by 't Dorp *Bremn* hebben eenige Monicken een geheel Kloofter, met een Kerck, Keucken, Cellen, en meer andere Vertrecken, in een Rots uytgehouwen. Gantſch geen Hout is'er aen verbeeſighd; want de gedaghte Rots is des geheelen Kloofters Dack, Mueren, Thoorn-geſtel, Kamers, e. ſ. v.

Dus veel nu oock kortlijck van *Switſerland*; en hier meê beſluyten wy de Beſchrijvingh van geheel *Duytſchland*; waer in wy, nae de gelegenheyd onſer Kortheyd, hebben ver-

vertoond de voornaemſte daer in geleegene Steeden, en wat'er gedenckwaerdighs of aenmercklijcks in te ſien is; nevens een bygaende Beright van de daer toebehoorende Landen. Wy wenden ons derhalven nu tot 't Koninghrijck *Polen*.

Byvoeghſel.

VOortijds heeft ſigh 't *Roomſche Rijck* veel wijder uytgeſtreckt als't hedenſdaeghs is; te weeten, ten tijde *Trajani* van de *Spaenſche Zee* af tot over den *Tyger*, en van d' *Atlantiſche* Zee tot de *Perſiſche Golf* toe; deſgelijcks van den Bergh *Atlas*, tot aen 't *Caledoniſche Woud*, paelende aen de Rivier d' *Elbis*, en *paſſeerende* den *Donauw*.

Nae de dood van Keyſer *Conſtanſtinus* wierd het in't Jaer *Chriſti* 341. onder ſijne drie Soonen verdeeld, te weeten, den jonghſten Soon, *Conſtans*, viel toe *Windiſchland*, *Italia*, *Africa*, *Dalmatien*, *Macedonien* en *Ægypten*. Den middelſten, *Conſtantius*, kreegh voor ſijn deel *Grieckenland*, *Thracien*, *Aſia*, en geheel Ooſten. Den eerſten en oudſten, *Conſtantinus*, bequam alles wat over d' *Alpen* lagh, *Franckrijck*, *Spaenje*, *Switſerland*, een gedeelte van *Duytſchland*, en al de *Britanniſche* Eylanden.

Eyndlijck, nae veel Oorlogen onder deeſe Broederen, quam het weer onder 't geweld van eenen, te weeten, van *Conſtantius*: Doch ten duerde niet langh; want 't wierd daer nae verdeeld in twee deelen, 't *Ooſterſche* en *Weſterſche Keyſerrijck*: Tot dat *Odoacer*, der *Werlen* Koningh, in 't Jaer 466. uyt *Pomeren* en *Rugen* met een groote Krijghsmaght in *Italien* quam, en den Keyſer van 't *Weſterſche Rijck* alle hoop ontnam.

Alaric, Koningh der *Gotthen*, viel deſgelijcks in *Italien*; en de *Wenden* maeckten ſigh meeſter van een goed gedeelte in *Spaenje*. D' *Alanen* kregen *Portugal*. D' *Angel-Saxen*, overweldighden *Britannien*; de *Francken* gantſch *Gallien*, en de *Hunnen Hongeryen*. Op deeſe wijs quam 't *Weſterſche Keyſerrijck* allenxen in af-gangh. Selfs *Conſtantinopol* gingh verlooren.

Dit bewoogh *Paus Leo* den derden, de Keyſerlijcke Hoogheyd te brengen op *Carolus*, der *Francken* Koningh, in 't Jaer 1100. En aldus is 't *Weſterſche Keyſerrijck* op de *Duytſchen* gekomen, vermits deeſen *Carolus* van geboorte een *Duytſcher* was.

Wegens de gedaghte Deelingh was't Rijck vry nauw geworden, en wierd naederhand noch kleyner, tot dat'er eyndlijck niets overbleef als *Duytſchland* en een kleyn gedeelt van *Italien*; 't welck de *Paus* en *Venetianen* meerendeel nae ſigh grabbelden. 't Weynigh overgeblevene verkoght Keyſer *Rudolph* den eerſten voorts t' eenemael; ſoo dat alleen *Duytſchland* overſchoot.

Van de Verdeelingh, Vrughtbaerheyd, Steeden, e. ſ. v. hebben wy onſen Schrijver hooren ſpreecken. Willen derhalven hier alleenlijck yets ſeggen van ſommige Steeden der oude *Duytſchen*, van den *Autheur* voorby gegaen.

Voortijds wierden de *Duytſchen Germani* geheeten. Nu voerenſe by d' Uytlanders den Naem van *Alemaniers*. Goud en Silver wiſtenſe niet te gebruycken.

In de verkieſingh haerer Koningen ſaegenſe op den Adel, doch tot Krijghs-Overſten naemenſe de dapperſte, die goede Proeven van haere kloeckmoedigheyd hadden gegeven, ſonder hier in op Afkoomſt te ſien.

't Houwlijcks-goed, 't welck een Man ſijn Wijf toebracht, beſtond niet in koſtlijcke Cieraeden, of dierbaere Juweelen, maer alleen in een paer Oſſen, een geſaedeld Paerd, een Schild, een Pieck, en een Degen.

Hoe uytſteeckend haere ſtrijdbaerheyd was, hebben de *Romeynen* dickmael genoegh beproefd. Selfs oock haere Vrouwen waeren niet min dapper.

Sy hadden ſeeckere daegen, op welcke ſy *Mercurio* eenige Menſchen offerden. Doch *Mars* en *Hercules* offerdenſe niet anders als Beeſten.

De Kleedingh der Mannen en Vrouwen was bynae gelijck. Haere Wijven hadden een ſonderlingen roem van Kuysheyd.

Onder haer was niet geoorlofd, met yemands teylen te ſpotten; want ſy aghteden ſulcks meer te ſtrecken tot verdervingh der goede, als tot verbeeteringh der quaede Seeden.

't Jaer verdeeldenſe alleen in drie Deelen, Winter, Lente, en Soomer. Den Herfſt kendenſe niet.

Soodaenigh waerenſe genegen tot het Spel, datſe, al haer Goederen daer door verlooren hebbende, eyndlijck de vryheyd haerer Perſoonen opſetteden.

Niet alleen voortijds, maer oock noch hedenſdaeghs zyn de *Duytſchen* ſeer ſtercke Suypers. Inſonderheyd drincken de *Saxen* ſoo gantſch onmanierlijck, dat de Schenckers de Suypers nauwelijcks konnen gerieven. Jae de Drinck-konſt is by haer in ſoodaenigheen aghtingh, dat den meeſt-in-ſwelgenden, ten teecken der Overwinningh, een Krans van Rooſen of Bloemen op 't Hoofd werd geſteld.

Men heeft in *Duytſchland* een Spreeckwoord, 't welck aldus luyd: *Swabenland* alleen ſou gantſch *Duytſchland* konnen voorſien met Vrouwen: *Franckenland* met Bedelaers en Boeven.: *Boheemen* met Ketters: *Bayeren* met Dieven: *Weſtphalen* met Meyneedige, en den *Paltz* met Gulſigaerts.

In onſen tijd werd *Duytſchland* verdeeld in vier Standen:

Den *eerſten* begrijpt in figh de Geeſtlijcke. Deeſe worden van een yeder ſeer hoogh geeerd, indienſe anders geleerd zyn; want hier op ſien de *Duytſchen* inſonderheyd.

Den *anderen* is die der Eedele, tot welcke behooren de Vorſten, Graven, Vryheeren, Ridders en Edellieden. Niemand van haer ſal geerne trouwen met een Dochter uyt een minder Stand als den ſijnen. Deeſe beſoecken meerendeel vreemde Landen. Die niet veel gereyſd heeft, werd niet veel geaght. Haere gemeenſte luſt is de Jaght; waer toe ſy byſonderlijck gevoorreghtighd zyn. De Boer, indien hy buyten ſtraf wil blijven, moet derhalven 't Wild uyt ſijne Keucken laeten. In Kleedingh zynſe ſeer praghtigh, dickmael verr' boven haeren Staet.

De *derde* Stand bevat de Burgers in de Steeden. Deeſe houden veele Gaſteryen; doch draegen ſigh daer in vreedſaem.

De *vierde* is die der Boeren; treckende haer onderhoudt van den Ackerbouw. Haere Spijs en Dranck is ſeer fleght, behalven alleen op de Vier-daegen; dan koomenſe onder eenen Boom by een; ſuypen luſtigh om, en beginnen daer nae te danſſen, met ſulck een *furie*, als offe uytſinnigh waeren. Haere Kinderen, Dienſtkneghten en Dienſtmaeghden moeten voor dien tijd meê luſtigh zyn; maer daer nae de geheele Weeck weer voor haere Jonckeren ſlaeven, met ſeer weynigh voordeel.

Van veelerley andere Seeden der oude en hedenſdaeghſche *Duytſchen* hebben wy geſproocken in 't *eerſte en tweede Boeck des tweeden Deels* onſes Wercks der *Curieuſe Aenmerckingen*.

't KO-

Gotland
Isle
Calmar
MER
BALTIQVE.
GOLFE DE
DANIZICK.
Riga
LIVO
CVR
LANDE.
SAMO
GI
TIE
DVC
PRVS
PRVSSE
ROYALE
MAZOVIE
LA
QVIE
BASSE POLOGNE
HAVTE
POLOGNE
Cracow
GONE
SIE
NOI
RVS
HONGRIE
TRANSIL
ESTATS
de la Couronne de
POLOGNE.
P.N. Sanson le fils G. du R.
L. d'Winter sculp.

MOSCOVIE.
LIVO
NIE.
DVC
TIE.
LITHV:
TS
LESIE.
RVS
SIE
TRANSIL
NIE.
Mariembrusse
Sawolczno
Nauoki
Lubiecze
Torsack
Starsce
Iwer
Nawel
Toropiecz
Browsna
Krasnygorod
Ysmiach
Wiehss
Bielha
Region. Wlod.
Dwina R.
Wyepsk
Wobck
Miedzial
Susa
Ula
Suraff
SMO
Grodsk
Iuchnow
Dorgabusk
Wiasma
Dnepr sko
Ybica R.
Miloslenki
Brodock
LENSKO D.
Orssa
Smolenzko
Seuersko
Casselka
Minsk
Borisow
Lesnica
Odruczko
Bielsk
Bramsko
Bernaski
Brodzie
ANIE
Mohilow
Yasniess
Kleesk
Swisloca
Krzeczow
Karsczo
Slucz
Rabinsko
Rohaczow
Propoisk
NOVOGRO
Cieciersk
Potolo
Dolesk
Rzecznica
DECK
Petrikow
Tarkow
Mozyr
Homel
Nowogrodeck
Dawidow
Korodeck
Dubrowica
Czernobel
Sawieski
Chabno
Ostrog
Zrzemira
BASSE.
Nowo
Morawie
PETITE
Brody
Rosbna
Rusnow
Zaslaw
Kyouia
Lubno
TARTA-
Constantinow
Bialacerkiew
Pryzslaw
Nahulow
Chmielnick
Czyrkassi
RIE.
Turnopol
HAVTE et
VOLHYNIE
Bar
Bratslaw
Trebowla
Buczacz
Kamieniec
Cassemia
Rohus Kermen
BASSE.
Bialohrse
Colibernie
PODOLIE.
Seuer Kermen
Szarogrod
Iassy
Nister R.
Orsieu
Vinnicza
MOLDAVIE.
Bialogrod
MER NOIRE

't KONINGHRYCK POLEN.

DIt Koninghrijck ſtreckt ſigh met ſijn' aengrenſende *Provintien* in de lenghte van den aght-en-dertigſten tot op den vier-en-vijftighſten *Graed* van 't Weſten nae 't Ooſten; meer als tweehonderd en veertigh *Duytſche* Mijlen: En in de breedte van 't *Carpatiſche* Geberght tot aen d' *Ooſt-Zee*, ontrent tweehondert Mijlen. Ten Weſten werd het [illegible] van *Marck-Brandenburgh* en 't Hertoghdom *Pomeren*. Ten Noorden van de gedaghte *Ooſt*, of de *Baltiſche* en *Sarmatiſche Zee*. Ten Ooſten van *Muſcovien*, en de *Scytiſche* of *Tartariſche* Woeſtijn. Eyndlijck ten Suyden van *Walachien*, *Hongaryen*, en *Sileſien*.

Tot dit Koninghrijck *Polen* werden gereeckend aght groote Landen, te weeten, 1. Groot en Kleyn-*Polen*. 2. *Lithauwen*. 3. *Ruſſia*. 4. *Pruyſſen*. 5. *Maſuren*. 6. *Samogitien*. 7. *Pomerellen*; en 8. *Liff-land*.

Deeſe nu genoemde Landen hebben ſeer treflijcke, groote en Viſchrijcke Vloeden; als: Den *Boriſthenem*, of de *Dnieper*: Den *Aprum*, of de *Wieper*: *Tyram*, of de *Dnieſter*: *Viſtulam*, of de *Weixel*, *Chronomem* of de *Niem*; *Hieraſſum*, of de *Pruth*; welcke *Moldavien* van *Podolien* af-ſcheyd, en veel meer andere.

Belangende de Seeden en gewoonten der *Polacken*; niet alleen de geene, welcke van een voornaem Geſlaght zyn, gebruycken Uytlandſche Stoffen en Velwercken, maer oock die van een laegen en gemeenen ſtaet gaen in Sijde, Purpur en Goud gekleed.

De Paerden plegenſe met Silver te vercieren: Uyt Silvere Vaten t' eeten; en d' Altaren, oock ſelver in de Dorpen, met Silver te beſwaeren. Even hier om ontſtaen ſoo veele verſchillen en ſtrijdigheden onder haer: En men begeeft ſigh niet meer ſoo vlijtigh tot d' Oorloghſaecken, als wel voorheenen.

Boven dien leven de *Polacken* ſeer ſtaetlijck; en de groote Heeren hangen 't grootſte deel haerer Inkoomſten te koſt aen Speceryen en Wijn. Sommige werden'er onder haer gevonden, die voor haer Perſoon alleen tſeſtigh koſtlijcke Kleeder-gewaeden hebben doen maecken. Oock ſteeckenſe haere Dienaers ſeer praghtigh in den Dos. Kortlijck, 't meeſte deel haerer Goederen beſteedenſe, of liever verquiſtenſe, daer aen, datſe met de haere aenſienlijck mogen bekleed zyn. Deeſe Prael is ſoo wel by de Vrouwen als by de Mannen.

Daerenboven gebruyckenſe een groote Praght aen haere Houtene Huyſen en Gebouwen; welcke doch niet anders zyn, als eenen om te verbranden cierlijck t' ſaem-gedraegenen Hout-hoop. Te voet te gaen, inſonderheyd als de Wegh wat verr' is, werdt voor niet ſeer eerlijck gehouden. Men moet voor

Mannen en Vrouwen Wagens en Caroſſen met ſes Paerden hebben: Alhoewel de Mans-perſoonen meer te Paerd als in Koetſen rijden.

By den *Poolſchen* Adel moeten de Kleederen met Sobelen en Marders gevoedert zyn, koomende ſomtijds meer als twee-duyſend Rijcksdaelers te koſten; gelijck dan een eenigh Velleken, nauwlijcks een halve voet groot, wanneer 't ſeer goed is op vijftigh en meer Rijcksdaelers koomd te ſtaen.

Onder haere Wetten zyn oock deeſe volgende in gebruyck. Wanneer yemand in den Ban gedaen, en voor oneerlijck verklaerd werd, ſoo derf hy in 't Koninghrijck niet langer blijven: Want anders moght hy, ſonder eenige vrees voor ſtraf, van yeder om 't Leven gebracht worden. Alle Overheden, in welckers Gebied hy koomd, zyn verplight hem vaſt te houden, en ter behoorlijcker Straf te bewaeren. Evenwel kan de Koningh hem een Verſeeckeringhs-Brief geven voor een beſtemde tijdt, in welcke hy ſigh vryelijck binnens Lands magh onthouden.

Den Doodſlagh werd wel met geld geboet, doch de Som ſtellen de Reghters; en boven dien werd den Daeder in een ſwaere, duyſtere en diepe Gevangknis geſtoocken; waer in hy een Jaer en anderhalve Maend moet blijven ſitten. Doch deeſe voorby-gaeningh der Lijfsſtraf is niet voor een yeder Doodſlaeger. Want de geene, welcke op de varſſche daed betrapt worden; deſgelijck oock de Straetſchenders en Moordenaers, moeten 't leven verlieſen. De ſoodaenige, die andere met een Kogel uyt een Roer hebben dood geſchooten, moeten dubbele Geldſtraf geven, en twee Jaeren gevangen blijven ſitten.

Voor deeſen gingen d' *Appellatien* van d' Ondergerighten al t' ſamen aen den Koningh. Doch onder de Regeeringh van *Stephanus Bathori* zyn beyde de Hofgerighten of *Parlamenten*, van haer *Tribunals* genoemd (t' eene te *Petrikow* voor *Groot-Polen* en *Pruyſſen*; 't andere te *Lublin* voor *Kleyn-Polen* en *Ruſſien*) opgeright geworden. Haer Righterlijck Ampt duerd maer een Jaer langh.

Wat de ſwaere Miſdaeden betreft, de gemeene verr' overtreffende, daer over evenwel oordeeld oock noch den Raed op de Rijcks-dagen. Welcke deſgelijcks ter neer leghd de Verſchillen en Stijdigheden, welcke ontſtaen wegens de Koninghlijcke Gevallen, en die der Steeden, welcke ſijne Majeſteyt eygentlijck toebehooren.

't *Poolſche* Volck werd af-gedeeld eerſtelijck in den Adelijcken en Gemeenen, daer nae in den Geeſtlijcken en Weereldlijcken Stand. Uyt deeſe beyde beſtaet den Raed, welcke den Koningh is toegevoeghd, genoomen uyt al de *Provintien* des Rijcks.

Anders werdenſe geſteld in een viervoudige Orde, te weeten:

I. In Aerds-Biſchoppen en Biſchoppen. 't Getal der Aerds-Biſchoppen is twee, naementlijck, dien van *Gneſen*, en dien van *Lembergh*. Dat van de Biſchoppen vijfthien, als; dien van *Crakauw*, *Cujau*, *Wilde*, *Poſen*, *Plotzko*, *Varmien*, *Przemisl*, *Samogitien*, *Culm*, *Chelm*, *Kyouw*, *Luceoria*, *Cameniec*, *Verda*, en *Smolensko*.

II. In *Waywoden*, of *Palatinen*, naementlijck, *Cracovienſem*, *Poſnanienſem*, *Vilnenſem*, *Sendomirienſem*, *Caliſſienſem*, *Trocenſem*, *Siradienſem*, *Lancicienſem*, *Brestenſem*, *Kiovienſem*, *Inouladislavienſem*, *Ruſſiæ*, *Volhyniæ*, *Podajæ*, *Smolenſcenſem*, *Lublinenſem*, *Poloſcenſem*, *Beltenſem*, *Novogradenſem*, *Plocenſem*, *Vitebſenſem*, *Maſſoviæ*, *Podlachiæ*, *Ravenſem*, *Breſcienſem*, *Culmenſem*, *Micislavienſem*, *Marieburgenſem*, *Braslavienſem*, *Pomeraniæ*, *Miſcenſem*, *Vendenſem*, *Derpatenſem*,

patenſem, *Parnavienſem*, *Czerniechovienſem*, *Capitaneum Samogitiæ*.

III. In ſeven-en-taghtigh ſoo wel groote als mindere *Caſtellanos*.

IV. Waer op ten vierden volgen de thien hooge Amptelingen des Koninghrijcks, te weeten: Den Opper-Maerſchalck des Rijcks *Polen*, en den Hof-Maerſchalck van 't ſelve. Den Opper-Maerſchalck des Groot-Vorſtendoms *Litthauwen*, en den Hof-Maerſchalck des ſelven. Den *Cancellier* en Onder-*Cancellier* des Koninghrijcks *Polen*. De *Cancellier* en Onder-*Cancellier* in *Litthauwen*. Eyndelijck, den *Poolſchen* en den *Litthauwſchen* Schatmeeſter.

De *Palatijnen*, of *Weywoden*, zyn Hertogen in haer Gebied, en, in tijd van Oorlogh, Aenvoeres des Volcks, yeder in ſijn *Weywoodſchap*.

De *Caſtellani*, voerende dien Naem van de Kaſteelen of Steeden, over welcke yeder van haer geſteld is, zyn gelijck als de *Lieutenants* der *Palatijnen*; oock Aenvoerers, en voorgeſettede des Adels onder yeders *Palatinaetſchap*. In eene deeſer *Weywoodſchappen* zyn ſomtijds verſcheydene *Caſtelleynen*.

Belangende d' andere *Officianten* en Amptelingen, welcke niet onder de Raedsheeren werden gereeckend, deſelve zyn driederley. Eenige worden genoemd *Officiers* des geheelen Koningrijcks, of des Groot-Vorſtendoms *Litthauwen*; als, de *Generaels* des Krijghsvolcks, de *Referendarii*, Schenckers, Hof-meeſters, Vaendrichs, en diergelijcke. Andere zyn *Officieren* des Koninghlijcken Hofs, als, den Opper-Kamerlingh, Opper en Onder-Stalmeeſter, Keucken en Jager-meeſter, Geheym-ſchijver, en meer andere. Wederom andere zyn *Officieren* of Amptelingen in de *Provintien* en Landen, als, de *Gouverneurs*, welckeſe *Capitaneos* noemen: De Stadhouders in de Steeden, Reghters, Swaerd-draegers, Rentmeeſters, en veel meer andere.

Den Aerts-Biſchop van *Gneſen* treed voor al d' andere. Als hy over de Straeten gaet, en nae 't Hof koomd, ſoo werd hem van eenen der *Senateurs* openlijck een Kruys, deſgelijcks een Maerſchalcks-Staf (beteeckenende een Koninghlijcke Aghtbaerheyd) voorgedraegen. Selfs ſijne Majeſteyt gaet hem, als hy eerſt aenkoomd, eenige ſchreeden te gemoet, en ontfanghd hem ſtaende.

Als de Koningh overleeden is, ſoo ſteld hy een Rijcks-dagh aen, en bekleed de plaets van ſijne Majeſteyt. Jae oock ſelfs by 't Leven des Koninghs, wanneer hy yets tegen de Reghten des Rijcks moght komen te doen, ſoo beſchrijft deeſen Aerts-Biſchop de Standen tot Beraedſlaegingh.

Anders hebben al de gedaghte *Senatores*, of des Koninghs Rijcks-Raeden, haere Sittingh en Stemmingh op de Rijcks-daegen; welcke gemeenlijck te *Warſchauw* werden gehouden, wegens de bequaemheyd deeſer Plaets. Hier by verſchijnen oock de *Gedeputeerde* des Adels, welckeſe Landboden, en *Municipales Nuncios* noemen. Deeſe werden in alle Landſchappen door een vrye Verkieſingh van d' andere hier toe afgeſonderd: En moeten op ſoodaenige Rijcksdagen de *Democratia*, of des Volcks Maght en Reght, gelijck als Gemeentsmeeſters, voorſtellen, voorſtaen, Wetten helpen maecken, en des Koninghs geweld, nevens d' al te groote Aenſienlijckheyd des Raeds, in toom houden.

De Herrogen van *Pruyſſen* hebben wel eenige maelen laeten voordraegen, datſe, als een voornaem Lid des Koninghrijcks zynde, Stem en Sittingh by de *Poolſche* Rijcks-daegen behoorden te hebben; doch ſulcks is haer geweygerd

geworden; wijlmen hier den Hertogh van *Pruyſſen*, gelijck oock dien van *Churland*; deſgelijcks den Vorſt van *Moldavien*, voor Leenlieden of *Vaſallen* houd.

Den gedaghten Adel in *Polen* en *Lithauwen* is bovenmaeten groot geweeſt. Al den ſelven is van eenerley Waerdigheyd. Men ſiet hier niet, of yemand een Graef of een Hertogh is. Want deeſe Graven en Hertogen maecken geenen byſonderen ſtand. Werden oock niet hooger *gheſpecteert*, als een Ridder, of ander Edelman van een oud en voornaem Geſlaght.

De Koningh geeft aen den Rijcks-Maerſchalck en den Opper-*Cancellier* den *Titel* van *Illuſtris*; die anders geenen Rijcks-Raed werd toegelaeten, dan alleen den *Caſtelleyn* te *Crakauw*, als zynde den eerſten uyt de Weereldlijcke Raeds-Heeren.

De *Polacken* houden haeren Adelijcken Stand ſoo hoogh, dat yemand, die niet Edel van Geboorte is, t'eenemael beſwaerlijck tot den Adeldom kan geraecken. Een Vreemdelingh, ſchoon hy van een goed en hoogh-aenſienlijck Geſlaght moght zyn, moet ſigh by de Kroon *Polen* ten hooghſten wel verdiend maecken, indien hy, met gemeene Bewilligingh aller Standen, by dit Volck d' Adelijcke Eer en Voorreghten wil bekoomen.

In deeſen Adel beſtaet des Koninghrijcks grootſte Krijghs-maght, wanneer deſelve op eygene Koſten door drie Koninghlijcke Beveelen binnen een Maend tijds werd t'ſaemgeroepen. Somtijd geſchied den Opbod alleenlijk aen den Adel in eene *Provintie*: En ſoodaenigh een Verſaemelingh werd desſelven *Poſpolite* genoemd.

Een gedeelte der Edellieden voeren den naem van *Quartianers*, vermitſe 't vierde deel der Koninghlijcke Gevallen genieten: Maer ter dier oorſaeck boven alle andere ſigh geduerigh by allerley Voorvallen gereed moeten houden.

De *Coſacken* zyn oock Inlandſche Krijghs-lieden, doch worden onder den Adel niet gereeckend.

Dit in de Wapenen ſeer wel-geoeffend Volck houd ſigh gemeenlijck op in d' Eylanden van de Rivier *Boriſthenes*; en ſtroopt van uyt deſelve tot in *Tartaryen* en *Turkyen*. Anders hebbenſe haere Huyſen, of Hutten en Ackeren, in 't Gebied van *Kyow* en *Braslaw*.

De Koningh van *Polen* koomd tot de Kroon en Regeeringh door Verkieſingh. Evenwel werden des Koninghs Soonen, indien hy anders Manlijcke Kinderen heeft, niet uytgeſlooten. Doch ſoo langh de Vader leeft, werd niemand der ſelver ten Naevolger genoemd noch verkooren.

Oock hebben de *Polacken* de gewoonte, dat den Overledenen Koningh te *Cracauw* niet begraven werd, voor dat een nieuwen Koningh verkooren is geworden. 's Daeghs nae de Begraefnis werd den gedaghten nieuwen Koningh gekroond.

Indien de geſtorvene Koningh geenen Soon en heeft naegelaeten, ſoo willenſe veel liever eenen Uytlander, als eenen uyt haeren Adel tot de Kroon verheffen. Onaengeſien men billijck moet oordeelen, dat een Inboorlingh veel beter de gelegentheden des Lands weet, en een grooter liefde tot het Vaderland draegd, als een Vreemde.

Ondertuſſchen bekleed den Aerds-Biſchop van *Gneſen* (gelijck wy alreeds geſeghd hebben) des Koninghs plaets, ter tijd toe dat eenen nieuwen verkooren is geworden. Echter magh hy d' openſtaende Ampten niet vergeven, vermits ſulcks alleen aen den eygentlijcken Koningh ſtaet.

Soo

Soo haeſt de Verkieſinghs-dagh, van deeſen Aerds-Biſchop uytgeſchreeven, is aengekoomen, ſoo magh den geheelen Adel, indien deſelve begeert, ter beſtemder plaets verſchijnen. Want met de Verkieſingh heeft het een geheel andere gelegentheyd, als met de Rijcks-daegen, tot welcke den Adel maer alleen de Landboden ſend.

By de Koninghlijcke Verkieſingh hebben oock haere Stemmen de Steeden *Cracauw*, *Wilde*, en *Dantzick*.

De geheele t'ſamenkoomſt werd verdeeld in de verſcheydene *Palatinaten*, of *Weywoodſchappen*. Soo wel de Rijcks-Raeden als d' Eedele begeven ſigh yeder onder ſijn Palatijnſchap. Alleen den Aerds-biſchop van *Gneſen* blijft aen ſijne plaets; vermits, in 't beſluyt aller ſtemmen, hem toebehoord, ſijne meeningh daer over t' ontdecken, en te gelijck den Koningh te noemen: Nae dat te vooren de voornaemſte Rijcks-Raed in yeder *Palatinaat* de Stemmen der daer onder behoorende heeft vernoomen, en deſelve den Aerts-biſchop zyn voorgebracht geworden: Nae dat oock al de *Palatijnen* ſigh weer by een gevoeghd, en met málkander, wegens de gegevene Stemmen, ſigh beſproocken hebben.

Als nu daer op des nieuw-verkoornen Koninghs Geſanten met geboogene knyen den Eed hebben gedaen op de vergeleeckene *Artijckelen*, welcke den Koningh ſou moeten onderhouden, en deſelve van de *Poolſche* en *Litthauwſche Cancelliers* voorgeleeſen zyn geworden, ſoo werd den verkoornen Koningh noch eenmael opentlijck uytgeroepen.

Indien hy dight daer ontrent voor handen is, ſoo werd hy van de Rijcks-Raeden en den Adel af-gehaeld, en tot in de Kerck begeleyd. Nae dat den Aerts-biſchop de *Miſ* heeft geleeſen, treed de Koningh nae den Altaer, en doet, neergeknield zynde, den Eed, welcke ſijne Geſanten in ſijnen Naem aen de Standen hebben gedaen; welcken Eed beyde de *Cancelliers* hem voorſeggen met een klaere duydlijcke ſtem.

Geduerende deeſe Handelingh houden de Maerſchalcken den Scepter onder haer, vermits den Koningh noch niet gekroond is. Even hierom kan hy oock noch geene Gunſten of begenaedigingen uytdeelen; 't Koninghlijcke Zegel niet bruycken, noch geenerley Koninghlijcke Verrightingen ter hand neemen. Oock Zegelen de *Cancelliers* niets met allen: Maer nae dat des verſtorvenen Koninghs Zegelen by ſijne Begraefnis verbroocken zyn, ſoo bekoomenſe van den nieuwen Koningh eerſt nieuwe nae ſijne Kroningh. Ondertuſſchen worden de Brieven, inſonderheyd de geene, welcke aen Uytlandſche Vorſten afgaen, vervaerdighd met den Titel van Verkooren Koningh, en geſeegeld met het Zegel, 't welck hy voor ſijne Verkieſingh heeft gebruyckt.

De Kroningh des Nieuwen Koninghs moet geſchieden door den gedaghten Aerts-biſchop van *Gneſen*. Alhoewel oock *Cracauw* de Kroninghs-plaets is, ſoo van den Koningh als van de Koningin, ſoo werd echter ſulcks niet altijd ſtiptelijck in aght genoomen.

Voorts is den Koningh van *Polen* verboden, de Goederen der Eedelen in 't Koninghrijck aen ſigh te koopen. Hy magh oock d' Adelijcke of *Militaire* Goederen, den *Fiſco* toegevallen, niet voor ſigh behouden. Deſgelijcks mogen oock de Vorſten des Koninghlijcken Bloeds de naebuerige vaſte Sloten niet aen ſigh trecken. Daerenboven kan hy d' Ampten, welcke van Koninghlijck Reght zyn, niet geven aen ſijne Soonen, of aen ſijne Gemaelin, als met bewilligingh der Standen.

Sonder

Sonder beraedſlaegingh met, en toeſtemmingh van den Rijcks-Raed magh hy niet in Houwlijck treeden. Op de Rijcks-dagen neemd de Koningh, met den Adel, alle Beraedſlagingen ter hand: Doch alles wat beſlooten word, werd in des Koninghs Naem opentlijck uytgegeven: Oock kan tegens ſijnen wil geen Beſluyt genoomen worden. Hy is den hooghſten Krijghs-Veldheer. Van de Gerighten heeft hy een gedeelte ſigh ſelven voorbehouden; een ander gedeelte 't Hof-gericht overgelaeten. Doch d'Eere-gunſten en Proeven, ſoo wel in den Geeſtlijcken als Weereldlijcken Stand, vergeeft hy nae ſijn gelieven. Hier door maeckt hy ſigh de Biſchoppen en andere Geeſtlijcke (over welcke hy anders geen geweld heeft); deſgelijcks de Weereldlijcke tot Vrienden; onder welcke Vergevingen oock verſtaen werden de Vooghdyen, onder haer *Staroſtas* genoemd: Welckers inkoomſten de Beſitters genieten, ſoo langh alſe leven. Doch geſtorven zynde, ſoo geeftſe de Koningh weer aen welcke hy wil.

Over de miſdaeden des Adels Vonniſd wel de Koningh met den Rijckraed, doch hier in ſiet hy meer op de gewightigheyd als op de veelheyd der Stemmen.

Wy koomen nu tot een korte Beſchrijvingh der voornaemſte Landen en Plaetſen in 't Koninghrijck *Polen* en 't Groot-Hertoghdom *Litthauwen*.

I. GROOT-POLEN
MET
CUJAVIA.

DIt Land leghd tegens 't Weſten. Heeft tegens 't Suyden *Sileſien*; Tegens 't Weſten *Marck-Brandenburgh* en 't Hertoghdom *Pomeren*: Tegens 't Noorden een gedeelte van *Pruyſſen* en *Maſau*, waer van het werd afgeſcheyden door de *Weixel*; en eyndlijck tegens 't Ooſten *Kleyn-Polen*. 't Werd gedeeld in aght *Palatinaten*, of *Weywoodſchappen*. De Plaetſen in *Groot-Polen* gelegen, zyn:

BOLESLAVECIA,

ANders *Boleslauw* genoemd; een Steedeken met een ſeer vaſt Slot, leggende in 't *Vielunenſiſche* Gebied.

BOREK,

EEn Steedeken in 't *Weywoodſchap Caliſz*; zynde veelerweegen bekend en beroemd wegens een *Marien-beeld*, 't welck *Miraeckelen* ſou doen.

BRESTE,

GElegen in 't *Breſtenſiſche Palatinaetſchap*, is omringd van een Wal, Muer en Gracht. Tot dit *Weywoodſchap* behooren vier Gebieden, of Heerlijckheden, naementlijck, 't *Breſtenſiſche*, 't *Crusvicienſiſche*, 't *Covalienſiſche*, en 't *Prædecenſiſche*.

BYDGOSTIA,

IS een bemuerde Stad in *Cujauw*, behoorende tot het *Junivladiſlavienſiſche Palatinaetſchap*. Hier is te ſien een voornaem *Collegium* der *Jeſuiten*.

BYSKI;

BYSKI;

SOodaenigh werd genoemd een Slot, leggende eenige Velden, of Ackeren weghs van de Stad *Petricouw*.

CELISSIUM,

EEn Stad aen de Rivier *Prosna* tusschen Moerassen gelegen. S' is omringhd van een Muer, voorsien met Thoornen. Men siet hier eenige Monicks-kloosteren, nevens een Stights-Kerck. Desgelijcks een kostlijck *Jesuiten-Collegium*. Onder dit *Palatinaetschap* behooren ses *Castellanen*. Dit *Celistum*, anders *Calis* geheeten, heeft een seer lustige gelegenheyd.

CHOCIA,

EEn Steedeken in 't gedaghte *Celissienſische Palatinaet*. Hier is een Stights-kerck, en voornaeme *Prooſtdy*.

CELUM en COSMINUM,

DEese beyde zyn oock Steedekens in 't stracks-genoemde *Weywoodschap*, of *Palatinaet*.

CONINUM,

EEn Steedeken van geen sonderlinge grootte, geleegen in 't *Posensche Palatinaetschap*.

CONSTENUM,

DEsgelijcks een Steedeken in 't nu genoemde *Weywoodschap Posen*; 't welck een vast Kasteel heeft.

CRONE,

EEn taemlijck wel-bekend Steedeken in *Groot-Polen*, voorsien met een Kasteel.

CROTOSINUM,

NIet seer verr' van 't Steedeken *Chocia* geleegen. Men siet hier een seer schoonen Lust-hof.

CRUSVICIA,

IS een Stad, leggende in 't *Cujaviſch-Junivladislavienſische* (of, soo andere spellen, *Junjuladislavienſische*) *Weywoodschap*; 't welck sigh uytstreckt van 't Meir *Goplo* en deese Stad *Crusvitz* af, tot aen de *Weixel* en de *Pomerelliſche* Grensen. Veele Steedekens vindmen'er in, alhoewel van enckel Hout gebouwd. De gemelde Stad *Crusvitz* heeft, behalven eene van vierkante Steenen opgerighte de Kerck, genoemd de *S. Pieters*, waer toe vier-en-twintigh Choor-heeren zyn, oock een Slot van Tigchelsteenen, in seecker Eylandeken des gemelden Meirs *Goplo*, waer in voortijds de *Poolſche* Vorst *Popiel* van de Muysen is opgegeten geworden.

CURNICUM,

EEn Steedeken, 't welck met een Muer omvangen is, gelegen in 't *Palatinaetſchap Poſen.*

GNESEN,

EEn Aerts-Biſchoplijcke Stad, ſeven Mijlen weghs van *Poſen* geleegen, en allerwegen bekend genoegh.

GOLONCHOVIA,

DUs werd genoemd een Kaſteel der Graven van *Leſno*, gelegen in 't *Weywoodſchap* van *Celnſium*, of *Calis.*

GOSTINIUM,

EEn Steedeken in 't *Ravenſiſche Palatinaetſchap*, beroemd weegens den Groot-Vorſt *Suiſcius*, die uyt *Muſcovien* gevancklijck nae *Polen* gevoerd, en in 't Kaſteel van dit Steedeken bewaerdt wierd, tot dat hy eyndlijck daer in geſtorven is.

LENCICIA

EEn voornaeme Stad en *Weywoden-Reſidentie*, waer onder vier *Caſtellenſchappen* behooren. Deeſe Stadt *Lencicia*, anders *Lanſchitz*, leghd aen 't Water *Bſura*, in een Moeraſſige Grond, en is beroemd weegens haere Jaer-Marckten.

LESLA,

OF *Leſzla*, gelegen aen de Rivier *Noteſt*, tuſſchen d'Aertsbiſchoplijcke Stad *Gneſen* en *Thoorn.*

LISSA,

ANders *Poolſch-Liſſa*, voortijds een ſeer ſchoone en Volckrijcke Stad in 't *Poolſch-Sileſien*, anderhalve Mijl van de *Sileſiſche* Grens, en een Mijl van 't Steedeken *Storchneſt*, oock even ſoo veel weghs van 't Steedeken *Schretſchkaw*, gelegen in 't *Vrouwenſtadſche* Geweſt.

LOWITZ,

EEn Stad, gelegen vijf Mijlen van *Rava*, en de Hofhoudinghs-plaets des Aertsbiſchops van *Gneſen*; welckers Slot midden in 't Moeras leghr. Hier is een Dom-Stight, nevens andere Kercken en Kloosters.

MESERITZ,

OOck een Stad, nae *Lauſznitz* en *Murck-Brandenburgh* gelegen, in 't *Poſenſche Palatinaet*; hebbende een Kaſtellain. Deeſe Plaets werd meerendeel van *Duytſchen* bewoond.

NISAVIA,

EEn ganrſch gemuerde Stad in *Cujauw.* Welck Landt, onder d'ontelbaere meenighte der Poelen, oock in figh beprijpt 't Meir *Goplo*, of *Goplus*; hebben-

hebbende de lenghte van vijf Mijlen; de breedte van een halve Mijl.

ODOLANOVIA

WErd genoemd een Steedeken en Kasteel, geleegen in een Moeraſſige grond, en behoorende onder 't *Weywoodſchap Calis*. In welck Gebied, twee Mijlen van *Kaliſch*, oock *Olobocum* leghd, een gantſch rijck en ſeer ſchoon Nonnen-kloofter, gebouwd op de manier van een Kaſteel.

SLACOSTIA.

EEn Steedeken, leggende in der *Cujauw*, en 't *Junin-* (of *Junju*, of *Juniv*) *ladiſlavienſiſche Palatinaetſchap*.

PETRICOVIA

OF *Peterkau*, een wel-gebouwde Stad, in 't *Siradiſche Weywoodſchap*, ſeven Mijlen weghs van de Stad *Siradia* gelegen, alwaer des Koninghs *Parlament*, of Kamer-Geright is, by haer *Tribunal* genoemd.

POSEN,

DE Hoofd-Stad in *Groot-Polen*, gelegen aen de Rivier de *Warta*, is wel voor ſigh ſelven niet groot, doch ſeer ſchoon. Voortijds wierd hier een ſeer grooten Koophandel gedreven. De Voor-Steeden zyn ſeer groot. Aenſienlijck genoegh ſijn de Biſchoplijcke Hoofd-kerck; de Huyſen der Domheeren; en 't Biſchops-Hof, gelegen tuſſchen Moeraſſige Oorden.

RAVA,

EEn Stad, en *Weywoden-Reſidentie*, hebbende drie *Caſtellanen* onder ſigh. In deeſe Plaets is een gemuerd Slot, waer in gemeenlijck de vyanden des Vaderlands, wanneer deſelve voornaeme Perſoonen zyn, in gevanckelijcke bewaeringh werden gehouden.

SCODRA,

EEn Plaets, vier Mijlen weghs van *Poſen*; alwaer de Veld-Maerſchalck *Wittenbergh* in 't Jaer 1655. ſijn Hoofd-Leger heeft gehad.

SIRADIA,

IS een voornaeme Stad, en *Weywoden-Reſidentie* aen de Rivier de *Warta*. Hier heeft een Kaſteel geſtaen, doch leght ter deeſer tijd gantſch verwoeſt.

STERCLE,

EEn voornaeme Plaets in der *Cujauw*, en 't *Juninladiſlavienſiſche Palatinaet*. Hier vindmen 't alderrijckſte Nonnen-kloofter van geheel *Groot-Polen*.

VELUNIA,

EEn Stad, voorſien met taemlijck ſchoone Huyſen van' Tigchelſteenen. Heeft een *Canonick*-Stight, en eenige Kloofteren. De *Hooghduytſche* noemen dit Gebied *Wielun*.

VLADISLAVIA,

OF *Wladislauw*, een Stad aen de Rivier de *Weixel*, de *Reſidentie* of Hofhoudinghs-plaets des Biſchops in *Cujauw* en *Pomerellen*; anders geleegen in 't *Breſtenſiſche Palatinaet*.

UNIEJOVIA,

DUs werd geheeten een Stad, nevens een konſtigh-gebouwd Slot, gelegen aen de Rivier de *Warta*, en in 't *Lencicienſiſche Palatinaet*. Behoord, te gelijck met de Stad *Piontko*, aen den Aerts-biſchop van *Gneſen*.

USCHOHOVIA,

EEn Stad, geleegen in 't *Palatinaetſchap* van *Poſen*. Werd oock *Uuſchova*, en van de *Duytſchen Vrouwenſtad* genoemd: Geleegen in *Poolſch-Sileſien*, ontrent twee Mijlen van *Groot-Glogauw*, of *Gro-Gſzlogau*.

ZNENA,

LEggende tuſſchen *Schmarmeuſel* en *Pakoſch*, behoorende den Biſchop van *Gneſen*. De Vloed *Noteć* heeft ſijnen loop dight hier by; welcke van andere werd genoemdt de *Netze*; gelijck dan oock de Stad ſelfs anders *Znin* werdt geheeten.

II. KLEYN-POLEN.

DIt Landſchap leght tegens 't Suyden, en is Borghachtigh, inſonderheyd nae *Hongaryen* toe. De *Weixel* loopt'er door. 't Grenſd aen *Ruſſia*, *Groot-Polen*, *Sileſien* en *Hongaryen*. By *Ilkuſch*, *Slavkow*, *Severia* en *Novagora* heeft het Lood en Silver. By *Novotargo*, en in 't Geberght ontrent *Sandeck* Koper en Goudt. By *Bochna* en *Veliſca*, ontrent de Klippen, Metalliſch Sout. By *Salecia* Marmer van allerley verwen. By *Vislicia* Salpeter. By *Biccia* Vitriol. By *Tentzin* Koper en Steenkoolen. By *Podolenecia* Stael. By *Olſtinia* en anderweegen gemeen Yſer, en Glas-Hutten.

Dit Land werd verdeeld in drie *Weywoodſchappen*, of *Palatinaten*, te weeten, 't *Weywoodſchap Crakauw*, *Sendomire*, en *Lublin*. De voornaemſte daer in gelegene Plaetſen zyn

ANDREJOVIA,

EEn Steedeken, gelegen in 't *Palatinaetſchap* van *Crakau*, dight by *Sileſien*, en niet verr' van de *Hongariſche* Grenſen.

BIECIA,

SYndè een goede Stad, leghd aen een vaſte Plaets (waer toe eèn Gebied of Heerlijckheyd behoord) en in 't *Crakauwſche Palatinaet*.

BOCHNIA,

EEn Stad, desgelijcks gelegen in 't *Palatinaetſchap* van *Crakauw*. Hier is een Berghwerck van Sout. Ter reghter ſijde deeſer Plaets nae *Hongaryen* toe ſietmen de Stadt en 't Slot *Dobcicia*; en tegens 't Ooſten in *Viſnit* het ſeer vaſte Kaſteel des Graven *Lubomirſky*.

BOZEN-

BOZENTIUM,

IS een taemlijck-goede Stad, met Mueren en een Wal omringhd; gelijck als aen de Wortel des *Kalenberghs* gelegen; welcken Bergh den alderhoogſten in geheel *Polen* werd gehouden. De Biſchop van *Crakauw* heeft gemeenlijck te *Bozentin* ſijne Hof houdingh: Die anders oock te *Kieltz* (alwaer een ſeer ſchoon Dom-Stight is) een Palleys heeft, met Marmorſteen vercierd.

CAZIMIRIA,

WErd genoemd een gantſch welgebouwde Stad aen de Rivier de *Weixel*, in 't *Palatijnſchap* van *Lublin*. Veele Kooplieden woonen in deſelve.

CRACOVIA,

OF *Crakauw*, is de Hoofd-ſtad, niet alleen van Kleyn, maer oock van geheel *Polen*: Welckers *Palatinaet*, of *Weywoodſchap* ſigh ſeer wijd uytſtreckt; als waer in vier groote Gebieden, en drie Hertoghdommen zyn. Hier toe reeckend men oock de derthien opene Steedekens, nevens 't Kaſteel *Lublo*; 't welck ſeer vaſt is, en waer in geduerigh een goede Beſettingh *logeerd*.

Deeſe Stad leght onder den twee-en-veertighſten *Graed Longitud.* en den vijftighſten *Latitud.* In 't Slot alhier werden bewaerd de Hoofd-Brieven, Scepter, Kroon, den Schat, en andere dingen, waer aen 't Koninghrijck ten hoogſten is gelegen. Waerom dan oock *Kleyn-Polen* in Orde voor *Groot-Polen* gaet, wijl hier de Koninghlijcke Stoel is.

CZENSTOCHOVA,

EEn Steedeken, waer in ſeer goed Bier werd gemaeckt, 't welck niet alleen in *Polen* verkoght, maer oock in de nabuerige *Duytſche* Landen vervoerd werd. 't Klooſter buyten dit Steedeken gelegen op den *Clarenbergh*, en wel beveſtighd zynde, is beroemd, wegens d' afbeeldingh der Heylige Maeghd *Maria*, welcke den *Euangeliſt S. Lucas* ſou geſchilderdt hebben. Veele Beedevaerden geſchieden derwaerts: En in 't Klooſter, zynde van S. *Pauli* des *Heremits* Orden, is een treflijck-grooten Schat.

CZORSTEIN,

EEn Koninghlijck Slot, gelegen twaelf Mijlen van *Crakauw*, op een hoogen Bergh; waer beneden, aen den voet, de Rivier *Donajecius* heenen loopt.

INOVLADIA,

AEn de Vloed *Pilca*, is een Steedeken, in 't *Sendomiriſche Palatinaet*: Gelijck oock *Drevicia*; welcke Plaets een goed Kaſteel heeft, gelegen in even 't ſelve *Weywoodſchap*.

ILCUSSIA,

EEn Koninghlijcke Stad in 't *Cracauwſche Palatinaet*. Hier vindmen Loot en Silver-Groeven. Deſgelijcks ſeer ſchoon wel-ſmaeckend Brood, en goed Oſſen-vleeſch. Deeſe Plaets leghd nauwlijcks vijf Mijlen van *Crakauw*. Behoord

den *Cracoviſchen* Biſchop, maer anders tot het *Severiſche* Hertogdom. Wegens 't Silver Berghwerck is deeſe Stad ſeer beroemd.

ILZA,

IS een ſchoone Stad, met Huyſen van Tigchelſteenen; oock den gedaghten Biſchop van *Crakauw* toebehoorende; doch gelegen in 't *Sendomiriſche Palatinaet*. Heeft een Kaſteel, en verſorght geheel *Polen* van ſeer goede Potten. Is gantſch beroemd, wegens allerley Marvan verſcheydene verwen.

LAGOVIA,

OOck een Stad in 't gedaghte *Palatinaet*, behoorende den Biſchop van *Cujauw*. Is deſgelijcks beroemd, wegens haere Pot-maeckery, welcke Potten gintſch en herwaerts door *Polen* werden verkoght.

LANDSKROON,

DUs werd genoemd een Kaſteel, gebouwd op een hooge Rots, in 't *Cracoviſche Palatinaet*, 't welckmen van alle ſijden eenige Mijlen weghs verr' ſien kan. In deſ ſelven Gebied vindmen den Bergh *Calvaria*, en op dien Bergh een Klooſter der Monicken van d' *Obſervantie*. Daerenboven hier en gintſch eenige *Capellen*, of Beede-huyskens, gebouwd nae de vorm der geene, die te *Jeruſalem* ſtaen. Ter welcker oorſaeck oock veele Beedevaerden derwaerts werden aengeſteld.

LELOVIA,

EEn Steedeken, deſgelijcks in 't *Crakauwſche Palatynſchap*, omringhd met een oude Muer. Hier toe behoordt een Gebied, of Heerlijckheyd.

LESAISCUM,

EEn Steedeken. Buyten 't ſelve ſietmen een Klooſter der *Minoriten*, waer in een *Marienbeeld* werd bewaerd, 't welck Miraeckelen ſou doen. 't Leghd in 't *Sendomiriſche Palatinaet*.

LIPOVECIA,

DEſgelijcks een Steedeken, met een Slot, op een hooge Rots gelegen; waer in de Geeſtlijcke des *Crakauwſchen diſtricts*, wanneerſe ſigh in eenige onbehoorlijckheden hebben verloopen, bewaerd worden.

LuBLINuM,

EEn beroemde Stad, en Hoofd des derden *Palatinaets* in *Kleyn-Polen*, met het daer in gelijfde *Lucovienſiſche* Gebied. Voortijds ſouden in deeſe Stad *Lublin* ontrent tweeduyſend Adelijcke Huyſen zyn geweeſt. S' is wel niet groot, doch ſchoon gebouwd; en wijckt, 't zy in luſtigheyd der Leghplaets, 't zy in geſondheyd der Lught, 't zy in vrughtbaerheyd des Bodems, bynae geene Stad in geheel *Sarmatien*. Men ſiet hier praghtigh-opgehaelde Kercken en Klooſters; een Dom-Stight, en een *Collegium* der *Jeſuiten*. Deſgelijcks is hier een Kamer-Geright, of *Parla-*

Parlament. Driemael in 't Jaer werd'er een aenſienlijcke en Volckrijcke Mis, of Jaermarckt, gehouden.

OGRODENECIA,

IS een Kaſteel, geleegen op een Rots, in 't *Crakauwſche Palatinaet*; toebehoorende den Heere *Firley*. Tuſſchen dit Slot en de Stad *Severia* vindmen eenige geringe Steedekens.

OPATOVIA,

WErd genoemd een voornaeme Stad in 't *Sendomiriſche Palatinaet*, gelegen vier Mijlen weghs van deſſelven Hoofd-Stad: Alwaer oock voor weynigh tijdts is opgeright geworden de *Viazdinſiſche* Beveſtigingh.

OSVECIMIA,

EEn Stad en Hoofd-Plaets van het nae *Sileſien* toeſtreckende Hertoghdom *Oſvecimia*, tuſſchen de Moeraſſen of Poelen gelegen. In 't *Zatoriſche* Hertoghdom, leggende van *Crakauw* af deſgelijcks nae *Sileſien* toe, vindmen 't Pallays *Oſſecenſe*. Wederom 't *Bobrcenſiſche* Slot in 't gedaghte *Oſvecimenſche* Hertoghdom.

PILCIA,

EEn Steedeken, met deſſelven Gebied toebehoorende den Hertogh *Zbaravio*. Hier is een Canonicken-Stigt, nevens een praghtigh Pallays, met ſijne ſeer ſchoone Gaerden, vercierd op d' *Italiaenſche* wijs. Op den Bergh heeftſe een goede Veſtingh. Sy leght in 't *Crakauwſche Palatinaet*.

PILSNA,

EEn Steedeken en Hoofd van 't daer onder behoorende Gebied, gelegen in 't *Sendomiriſche Palatijnſchap*. Hier kanmen een ſchoone Kerck, nevens een ſeer beroemd Orgel, ſien.

RACOVIA,

OF *Racouw*, is voortijds geweeſt een Volckrijcke Stad, en voornaeme School der *Arriaenſche Socinianen*, leggende in 't *Sendomiriſche Palatinaet*. Welcke *Arrianen* door een openbaer *Decreet* hier van daen gejaeghd zyn: Waer tegens deeſe Plaets aen de *Roomſchgeſinde* t' eenemael ingeruymd is geworden.

RADOMIA,

EEn Stad, en 't Hoofd haers Gebieds, gelegen in 't *Sendomiriſche Palatijnſchap*. De Monicken, welckemen *Minoriten* noemd, hebben hier een treflijckſchoone Kerck.

SANDECIA,

IS een voornaeme Stad in 't *Cracoviſche Palatinaet*, aen de Vloed *Donajecio*. In Burgerlijcke *Policy* overtreftſe alle andere daer om-heenen gelegene Plaetſen. Heeft een taemlijck-groote Koophandel; een ſeer aengenaeme Legh-plaets; oock een *Præmonſtratenſer* Abts en Stights-kerck. Niet verder als een

een Mijl weghs daer van daen heeftſe voor oogen 't oude *Sandecz*; alwaer een *Præmonſtratenſer* Nonnen-klooſter is, gehouden voor 't rijckſte in geheel *Polen*.

SBOROVIA,

EEn *K*aſteel van een ſeer oud Gebouw, leggende gelijck als in 't midden tuſſchen *Vizlicz* en *Corczyn*, in 't *Sendomiriſche Palatijnſchap*. Daer rondom zyn ſeer groote Dier-Gaerden en treflijcke Viſch-Vyvers.

SENDOMIRIA,

EEn beroemde Stad, en 't Hooft des *Weywoodſchaps*, 't welck nae haer dien ſelven Naem voerd, en ſeer rijck is, ter oorſaeck van de daer in zynde Metal-Groeven. Want by *Kielce* vindmen Berghwercken van Gout, Silver, *K*oper en Lazuur: By *Chenzin* van Lood en Silver; deſgelijcks van den alderſwartſten Marmer: By *Cunow* van groenen en rooden Marmer: By *Vonchotia* van Yſer en Stael; welcke Metallen oock bekoomen worden by *Boodzantin* en *Sydlow*; deſgelijcks aen meer andere Oorden. Dit *Palatinaet* ſtreckt ſigh wijd uyt, als onder ſigh hebbende aght Gebieden, of Heerlijckheden, en negen Rijcks-Raeden. De Hoofd-ſtad *Sendomir* leght op een verhevene Rots, en heeft een ſeer luſtigh uytſight op de *Weixel*.

SEVERIA,

EEn Stad, en 't Hoofd des Hertoghdoms *Severien*, werdende gereeckend tot 't *Cracouwſche Palatijnſchap*; en gelegen zynde nae *Sileſien*. Hier is een wel-beveſtighd *K*aſteel, leggende in 't Eyland van een ſeer breed Meir.

SIALOVECIA,

OF *Sialow*, een Steedeken in 't *Sendomiriſche Palatinaet*, met een Graefſchap, den Hertogh *Radzivil* toebehoorende. In deeſe Plaets ſietmen ſeer ſchoone Gebouwen, nae de gelegenheyd en manier deeſes Lands.

SLUPECIA,

EEn Steedeken aen den Wortel des *Kalenberghs*, toebehoorende d' Abdy van 't *Heyligh Kruys* in 't ſelve; en gelegen in 't *Sendomiriſche Palatinaet*. Den gemelden Bergh heeft ſijne plaets midden in *Kleyn-Polen*. Op den ſelven ſtaet een *Benedictijner-K*looſter, voerende den Naem van 't *Heyligh Kruys*; weegens een Hout, waer aen des Werelds Heyland ſou gehangen hebben, en alhier, gelijckſe geloven, bewaerd werd.

SULOVIA,

DEſgelijcks een Steedeken in 't gedaghte *Weywoodſchap*, welckers *Abt*, van d' Orden der *Ciſtrenſers*, Heer is van eenige omgeleegene Steedekens.

SYDLOVIA,

EEn Steedeken in even 't ſelve *Palatinaet*, omringhd met een oude Muer: Daerenboven beveſtighd met een Slot.

TAR-

TARNOVIA,

IS een Stad in 't *Crakouſche* Palatinaet: In welckers Stights-kerck begraven leggen de Graven van *Tarnouw*; deſgelijcks *Johannes*, laetſte Hertogh van *Oſtrog*. Buyten de Stad op een Bergh vindmen een ſeer heerlijck Kaſteel; en by 't ſelve een gantſch groote Dier-gaerde.

TENCINUM,

EEn ſeer ſchoon Slot op een gantſch hoogen Bergh, gelegen in 't *Crakauwſche* Geweſt; behoorende de Heeren Graven van *Tençijn*.

VELISCA,

IS een Stad, verr' genoegh bekend, wegens 't daer in gevonden wordende Sout-Berghwerck.

VISLICIA,

EEn Stad in 't *Sendomiriſche* Palatijnſchap, gelegen midden in de Moeraſſen of Poelen. Hier is een *Canonicken*-Stight van vierkante Steenen. Gintſch en herwaerts vindmen een ontelbaere meenighte van Slangen en ander giftigh Ongediert: Doch deſelve doen d' Inwooners gantſch geen leed, vermitſe van den *Roomſchen Paus* (volgens 't geen de geregiſtreerde Schriften ſeggen) in den Ban zyn gedaen geworden.

VISNICIA,

OF *Wiſnieck*, is een Kaſteel, gelegen in 't *Cracoviſche* Palatinaet; ontrent een Mijl weghs van 't Steedeken *Bochna*; 't welck de Koningh van *Sweeden* in 't Jaer 1655. heeft bekoomen.

ZIEWITZ,

SOodaenigh werd geheeten een Steedeken, met een Kaſteel, nae *Sileſien* toe gelegen.

III. LITTHAUWEN.

DIt Hertoghdom heeft, van de Grenſen des in *Kleyn-Polen* leggenden Weywoodſchaps *Lublin* tot aen de Grenſen van *Lijfland*, in de lenghte ontrent tnegentigh Duytſche Mijlen; in de breedte meer als veertigh der ſelver. Gemeenlijck werd het verdeeld in drie *Weywoodſchappen*, of *Palatinaten*, naementlijck, 't *Vilnenſche*, 't *Trocenſiſche*, en 't *Breſcianenſiſche*.

't *Vilnenſiſche*, of 't *Weywoodſchap Wilda*, ſtreckt ſigh uyt tot aen *Muſcovien*, en heeft onder ſigh (behalven de Hoofd-ſtad *Vilna* en Steedeken *Rudnick*), *Lidda*, *Oſmiana*, en *Bierze*. Bynae al t' ſamen zyn 't Plaetsjens van Hout.

't *Trocenſiſche Weywoodſchap* heeft onder ſigh 't *Grodniſche* Land; 't welck ſigh ook toeſchrijft het *Valcoviſcenſiſche* Gebied. Hier in leggen de Steeden *Troki*, *Grodna*, &c.

't *Breſcianenſiſche Palatinaet* grenſd aen 't *Lubliniſche*; en heeft Houte, of van Hout gebouwde Steeden, uytgeſonderd de Hoofd-ſtad *Breſcia* ſelfs.

't *Pinſcenſiſche* Gebied, zynde ſeer groot, doch vol Boſſchen, Moeraſſen en Poelen, ſchoord tot dit *Palatinaet*, alhoewel het ſijn eygene Overheden heeft. De Hoofd-Plaets daer in is de Stad *Pinſcum*.

Tot *Litthauwen* werden gereeckend de volgende Steeden en Kaſteelen.

AUGUSTOW,

EEn Stad in *Podlachien*; zynde gebouwd geworden van Koningh *Sigiſmundus Auguſtus*.

BIALA,

EEn Stad in *Litthauwen*; alwaer de Hertogen *Radzivils* een ſeer treflijck Pallays hebben. Hier is oock een Hooge School opgeright. De *Profeſſoren* in allerley Weetenſchappen werden van *Crakauw* derwaerts beroepen.

BIELSCO,

EEn Stad in *Padlachien* (of *Podlachien*) werdende gehouden voor de Hoofd-Stad deeſes Lands; alhoewelſe maer enckele Houte Gebouwen heeft. Anders isſe gelegen aen de Vloed *Biala*.

BIERZE,

EEn Sad in *Litthauwen*, met een ſeer vaſt Slot toebehoorende de Heeren Hertogen *Radzivillen*.

BORISSOVIA,

EEn Steedeken aen de Vloed *Bereſina*, gelegen in *Litthauwen*: 't Welck de *Muſcoviters* hebben ingenoomen.

BRESCIA,

DE Hoofd-Plaets in 't *Breſcianenſiſche Palatinaet*, gelegen in *Litthauwen*, met een Kaſteel op een Rots, tuſſchen de Vloeden *Bug* en *Muchavets*. Buyten deeſe Stad is een Koninghlijck Palleys, vervaerdighd nae de nieuwe Bouwkonſt, met ſeer luſtige Hoven en Boomgaerden. In de Stad is een *Collegium* der *Jeſuiten*, nevens eenige Kloo-ſters. De *Joden* hebben hier een treflijcke School, door geheel *Europa* vermaerd. Derwaerts komenſe uyt *Italien*, *Duytſchlandt*, *Moravien*, *Sileſien*, en van andere Oorden, niet alleen om daer te *Studeeren*, maer oock om *Rabbijnen* te worden; en naederhand, weer t' huys gegekoomen zynde, in haere Schoolen te leeren.

CÆUNA,

OF *Cuna*, een der voornaemſte Steeden in *Litthauwen*, met een Kaſteel; 't welck dien naem voerd van Hertogh *Cunaſſo*, of *Cuna*, de Soon van *Palæmon*.

CÆLAINUM,

't EErſte Slot in *Litthauwen*, nae *Pruyſſen* toe, gelegen aen de Vloed *Nemeno* (anderwegen werd geſpeld *Memeno*.)

CZERNIHOVIA,

EEn ſeer wel-beveſtighde Stad in *Litthauwen*, welcke de *Coſacken* in Beſettingh hebben.

GRODNA,

GRODNA,

IS een ſeer voornaeme Stad in *Litthauwen*, geleegen aen de Rivier *Cronon* (*Crono*) of *Memeno*. 't Heeft een hoogh Kaſteel; eenige Klooſters, en een ſchoone *Parochi*-Kerck: Oock een *Jeſuiten-Collegium*.

KNISINUM,

OF *Kuyſin*, een Steedeken in *Podlachien*; alwaer Koningh *Sigiſmundus Auguſtus* geſtorven is.

MERECIUM,

EEn Plaets in *Litthauwen*, hebbende een gantſch luſtige Legh-grond: alwaer twee Vloeden van ſeer louter Water t' ſaemen koomen.

PINSCUM,

IS een Stad in *Litthauwen*, welckers Kooplieden in *Muſcovien* en *Duytſchland* handelen. Meerendeel zynſe de *Grieckſche Religie* toegedaen, en hebben haeren eygenen Biſchop.

RUDNICUM,

EEn Steedeken in *Litthauwen*, vier Mijlen weghs van *Vilna*, gelegen in de Boſſchen. Men kan hier ſien een cierlijck-gebouwd Koninglijck Pallays, ſeer luſtige Hoven en Boomgaerden, nevens meer andere vermaecklijckheden.

RZECTYCZA,

EEn Steedeken, geleegen in *Litthauwen*; hebbende een ſeer goede Legh-plaets.

TROK,

EEn Stad en *Weywoden-Reſidentie* in *Litthauwen*, vier Mijlen van *Vilna* gelegen, tuſſchen d' onbeganghbaere Moeraſſen en Poelen, die ſelfs in d' aldergrootſte koude niet t' eenemael toevrieſen. Hier is oock een wel-beveſtighd Kaſteel; en in de *Parochi*-kerck een *Marien*-beeld, 't welck *Mirakelen* ſou doen.

IV. SAMOGITIA.

't LAndſchap *Samogithia* (van andere geſpeldt *Samoitia*) grenſd ten Suyden en ten Ooſten aen 't Groot-Hertoghdom *Litthauwen*: Ten Weſten aen *Pruyſſen*, naementlijck, aen dat Deel, 't welck 't *Hertoghlijcke* werd geheeten: En ten Noorden aen *Lijfland*.

't Is groot en vrughtbaer, doch van veele Boſſchagien gantſch overſchaduwd. Veele Vooghdyen zyn'er in; en een Overſten Hoofdman. Deſgelijcks veele Steeden, ſoo wel Koninghlijcke als des Adels; maer geſaementlijck van Hout gebouwd, behalven *Couna*, gelegen aen den Oever der Rivier *Crono*, of *Nemeno*: Waer in een Klooſter, en een *Collegium* der *Jeſuiten* is.

V. RUSLANDT MET PODOLIA; VOLHYNIA, POCUTIA, UKRAINA.

Rusland, voor ſoo veel het den Koninghvan *Polen* onderworpen is, ſtreckt ſigh in de lenghte uyt van 't *Pocucenſiſche* Gewoſt tot aen de Grenſen van *Lyfland*, ontrent twee honderd Mijlen weghs: In de breedte van *Kleyn-Polen*, of van *Litthauwen* tot 't Ooſten tot aen *Muſcovien* honderd en twintigh Mijlen.

't Werd verdeeld in *Wit-Rusland*, behoorende tot *Litthauwen*, en in *Rood-Rusland*, eygentlijck *Roxolania* genoemd [van ſommige oock *Swart-Rusland*] behoorende aen *Polen*. In dit Land vindmen een groote meenighte van Honingh; voornaementlijck in *Podolien*: Alwaer de Byen den ſelven verſaemelen van de *Diepta*, nevens andere wel-rieckende Kruyden en Bloemen.

't Tweede *Weywoodſchap* is *Podolien*, (want 't eerſte *Palatinaet* is 't eygentlijck ſoo genoemdt *Rood-Ruſſien*); inſonderheyd bekend en vermaerd, wegens de geduerige Invallen der *Barbariſche* Volckeren. 't Heeft anders een Vrughtbaeren Bodem: Daerenboven allerley Marmorſteen en Alabaſter aen verſcheydene Plaetſen.

't Werd verdeeld gelijck als in drie Gebieden, of Heerlijckheden; naementlijck, 't *Camanecenſiſche*, 't *Trembonlienſiſche*, en 't *Laticovienſiſche*.

Buyten de Hoofd-Stad *Camenecia* (of *Caminiec*) zyn'er noch veel meer andere Steedekens; welcke al t'ſaemen taemlijck wel bewaerd zyn, ter oorſaeck van de geduerige Oorlogen; en tegens de meenighvuldige overvallen der *Scyten* of *Tartaren*.

Men vind hier oock ſeer vaſte Slooten, en tot den Oorlogh-geboorne Inwooners. De Rijcks-Raeden deeſes Landſchaps zyn drie in getal, als: De Biſchop van *Caminiec*; de *Weywodo* of *Palatijn* van *Podolien*, en de *Caſtellein* van *Caminiec*.

't Derde *Weywoodſchap* in *Rood-Ruſſien* is 't *Braslavienſiſche*, gelegen aen de *Tartariſche* Grenſen. Dit *Palatijnſchap* heeft ſeer veele en Volckrijcke Plaetſen: Oock gantſch vaſte Kaſteelen. 't Werd verdeeld gelijck als in twee Gebieden (of Heerlijckheden) te weeten, 't *Vinnicenſiſche* en 't *Zitomirienſiſche*.

't Vierde *Weywoodſchap* is 't *Kiovienſiſche*; deſgelijcks dight by *Tartaryen* gelegen: Doch heeft aen d' andere ſijde *Muſcovien*. 't Werd door de groote Rivier *Boryſthenes*, of de *Niper*, als in twee deelen verdeeld. De Hoofd-Stad deeſes Lands is *Kiowa*, of *Kiow*.

't Vijfde *Palatinaet*, of *Weywoodſchap*, is 't *Voliniſche*, ſtotende tegens 't Weſten aen 't *Kiowſche*. 't Selve beſtaet in twee groote Gebieden, 't *Cremenecenſiſche* en 't *Luccorienſiſche*. De voornaemſte hier in gelegene Plaetſen zyn *Luccoria*, *Volodimiria*, *Rabeſovia* en andere; hebbende yeder een ſterck en wel-vercierd Kaſteel, als zynde geweeſt de voornaemſte *Reſidentie* en Wooningh der oude Hertogen van *Rusland*.

't Seſde *Weywoodſchap* is 't *Belzenſiſche*, leggende nae by 't *Leopoldiſche* Gebied, en gelijck als midden in *Rood-Ruſſen*. De Hoofd-ſtad *Belza* leghd tuſſchen Moeraſſen. Dit *Palatinaet* werd verdeeld in vier Gebieden (of Heerlijckheden) als, 't *Belzenſiſche*, 't *Buſcenſiſche*, 't *Grodlenſiſche*:

fiſche, en 't *Grabovecenſiſche*. Derſelver Hoofd-Steeden hebben haere wel-beveſtighde Kaſteelen.

Eyndlijck leghd het *Chelmenſiſche* Land tuſſchen 't *Lubliniſche Palatinaet* en de *Litthauwſche* Grenſen. De Hoofd-ſtad is genoemd *Chelma*. D'andere Steeden zyn *Rotana*, *Ulodavia*, e. ſ. v.

Op dit *Rood-Rusland* volghd *Wit-Rusland*, 't welck tot *Litthauwen* werd gereeckend. Deſen naem voerd het, om dat d' Inwooners van ſoodaenigh een Verwe zyn: Maer oock ten deelen, om dat de Velden hier langer als ander weegen met Sneeuw bedeckt blijven leggen. Daerenboven ſietmen hier oock gintſch en herwaerts witte Wolven, Beeren, Haſen, Voſſchen, en andere Inlandſche wilde, oock tamme Dieren.

Dit ſeer Eedele Landſchap werd verdeeld in ſes groote *Weywoodſchappen*.

't Eerſte, naementlijck 't *Novogrodenſiſche*, is Volckrijcker als al d'andere, en werd onderſcheyden in twee Gebieden; als, 't *Novogrodenſiſche*, en 't *Slonimenſiſche*; hebbende elck even veel, en wel-bewoonde Steeden; onder welcke de voornaemſte zyn *Novogrodkum*, *Slonimum*, *Rozana*, *Selecia*, *Myſta*, *Lachovicia*, &c.

't Tweede *Weywoodſchap* in *Wit-Rusland* is 't *Mſciſlavienſiſche*; 't welck ten Suyden aen de Vloed *Pripetio*, ten Ooſten aen den *Boryſthenes* gelijck als in een Driehoeckige *Form* leghd; zynde met Boſſchen gantſch overſchaduwd, en met Wateren omringhd. 't Werd verdeeld in twee ſeer groote Gebieden, als; 't *Mſciſlavienſiſche* en 't *Modzirenſiſche*. De voornaemſte daer in geleegene Steeden zyn *Cleckum*, *Ouruckum*, *Itomlia*, en *Cricovia*, zynde vercierd met ſeer ſchoone en wel-beveſtighde Kaſteelen.

't Derde *Palatinaet* werd genoemd *Vitebcenſis*: Welck *Weywoodſchap* (gelijck oock 't voorgemelde) nae 't Ooſten aen den *Boryſthenes* is gelegen. 't Werd deſgelijcks verdeeldt in twee goede Heerlijckheden, of Gebieden, naementlijck, 't *Vitebſcenſiſche* en *Braslavienſiſche*. Men vind hier, behalven de gedaghte twee Hoofd-Plaetſen *Vitebſko* en *Braslaw*, oock de Stad *Mochilow*, en eenige andere, doch geringe Steedekens.

't Vierde *Palatinaet* voerd den naem van 't *Minſcenſiſche*; waer toe oock behoord 't *Bariſoviſche* Gebied. Behalven de Hoofd-ſteeden *Minſco* en *Bariſovia* zyn in dit Landſchap noch *Tolotzinum*, *Smolniany*, *Coidanovia* en *Turcum*, welcke niet voor geringh mogen gehouden worden. D'overige werden niet veel geaght. Evenwel zyn 'er Klooſters en Pallayſen van voornaeme Heeren in te ſien.

't Vijfde *Palatinaet* is 't *Solocenſiſche Weywoodſchap*. In 't ſelve leggen de Steeden *Solotzum*, *Uſujatum*, *Starzicia*, *Vechia*, en dan noch beyde de Veſtingen *Sclovia* en *Bychovia*.

't Laetſte en aldergrootſte *Weywoodſchap* is 't *Smolenſcenſiſche*; 't welck, alhoewel onlanghs in de handen der *Muſcoviters* geraeckt, echter tot *Litthauwen* behoord, en veellight met 'er tijd weer daer toe gebracht ſou konnen worden.

Dit *Palatinaet* begrijpt in ſigh 't Hertoghdom *Severien* in *Ruſſia*; 't *Czernichovienſiſche* Landſchap, en 't *Orſanenſiſche* Gebied. In dit Geweſt leggen *Dorohobuſum*, *Starabutum* en *Dombronna*, een fraey Steedeken: Deſgelijcks *Orza*.

Wy ſullen nu de voornaemſte Steeden en Plaetſen in de gemelde *Weywoodſchappen* weer op 't kortſte voorſtellen nae d' orde van A B C.

BARISOVIA,

EEn Stad in *Wit-Ruſſen*, aen de Rivier *Berezina*, met twee Kaſteelen, 't Opper en Onder, of Boven en Beneden-Slot.

BARUM,

IS een Stad in *Rood-Rusland*, gebouwd van de Gemaelin des Koninghs *Sigiſmundi*, den eerſten diens Naems. Hier ſietmen een *Jeſuiten-Collegium*. Deeſe Plaets *Barum*, of *Bar*, leghd in 't gedeelte van *Ruſſien*, 't welck *Podolien* werd geheeten.

BIALOCERQUA,

EEn vaſt Steedeken en Slot in 't *Kyowſche Palatinaet*. Eygentlijck evenwel leghd het in *Valxnia ulteriore*, 't welck van ſomtuige *Ukraina*, van andere *Nu* werd genoemd.

BRASLAVIA,

OF *Braslaw*, is de Hoofd-ſtad des *Braslaviſchen Weywoodſchaps* in *Rood-Rusland*; gelegen aen de Vloed *Bogo*.

BRECANUM,

EEn Stad in 't *Halicienſiſche Weywoodſchap*, zynde ſeer Volckrijck. Men kan hier een ſchoone Kerck ſien: Deſgelijcks een ſeer ſterck en praghtigh Pallays.

BRODI,

IS een Stadt in *Volinia*, of *Volhynien*. Niet verr' daer van daen is 't *Podhorziſche* Pallays te ſien, nevens den Koninghlijcken Luſt-hof, met treflijcke Water-wercken.

CAMENECIA,

OF *Cameniec*, bygenoemd *Podolsky*, wijl deeſe Plaets in *Podolien* gelegen, en de Hoofd-ſtad van 't ſelve Landſchap is.

CHELMA,

DE Hoofd-ſtad des *Chelmenſiſchen* Lands, 't welck nae de gedaghte Stad dus geheeten werd. Hier zyn twee Biſchoppen, den eenen van den *Roomſchen*, den anderen van den *Ruſſiſchen* Godsdienſt. Den eerſten heeft ſijnen Stoel of *Reſidentie* te *Craſnoſtavia*; den laetſten in deeſe Plaets. Even hierom is oock dit Landſchap in twee Gebieden verdeeld. 't Eene werd genoemd 't *Chelmenſiche*, 't andere 't *Craſnoſtavenſiſche*.

COLOMIA,

EEn taemlijck-bewoonde Stad in 't *Hacienſiſche*, alwaer veel Soutsgeſooden, en van daer door geheel *Rusland* en *Litthauwen* verkoght word.

COIDANOVI,

IS een wel-gebouwde Stad, gelegen in 't *Minſeenſiſche Weywoodſchap*, behoorende tot *Wit-Ruſſen*.

CRAS-

CRASNOSTAVIA,

EEn Stad, leggende aen de Vloed *Vepro*, in 't *Chelmenſiſche* Land. De Biſchop van *Chelm* heeft hier ſijn *Reſidentie*-Slot en Pallays.

CREMENECIA,

't HOofd des *Cremeniſchen* Gebieds in *Rood-Rusland*, welcke Stad een Slot heeft, gelegen op een hooge Rots.

CROSNA,

EEn goede Stad in 't *Sanocenſiſche* Gebied, alwaer de *Jeſuiten* een *Collegium* hebben. De *Hongariers*, aen de Grenſen woonende, handelen ſterck op deeſe Plaets.

DUBNA,

DIt is de naem eener Stad, toebehoorende den Hertogh van *Jaslau*.

GLINIAHUM,

EEn Stad in *Rood-Rusland*; alwaer ſigh in 't Jaer *Chriſti* 1648. 't *Poolſche* Krijghsheyr verſaemelde onder den Hertogh van *Oſtrog*, tegens *Bogdan Chimilensky*.

HALACIA,

VOortijds de Hoofd-ſtad des *Ruſſiſchen* Koninghrijcks; doch hedendaeghs is geen blijck haerer oude grootheyd meer voor handen. Echter ſtaet hier noch een goed Slot aen de Rivier *Tyra*.

JAROSLOVIA,

EEn beroemde Stad in *Rood-Rusland*; hebbende een Slot, daer de Rivier *San* ten Ooſten voorby loopt. De *Jeſuiten* hebben hier een *Collegium*. Op *Marien*-Hemelvaerts avond werd in deeſe Stad *Jaroslaw* een groote *Maſſe*, of Jaermarckt gehouden, welcke door 't geheele Koninghrijck, en oock in verre Landen bekend is. Derwaerts quaemen van over langh, en koomen noch hedenſdaeghs Kooplieden en Goederen uyt *Perſien*, *Conſtantinopol*, *Venetien*, *Muſcovien*, *Amſteldam*, e. ſ. v. Over de veertigh-duyſend Oſſen, en ontrent half ſoo veel Paerden werden hier verkoght.

JAVORISVIA,

EEn Stad, genoeghſaem beroemd, wegens de lauwaghtige Baden, welcke in 't Dorp *Slovia* ontſpringen. Sy leghd in 't *Rood-Ruſſiſche* eygentlijck ſoo genoemd *Palatinaet*.

KIOVIA,

OF *Kyow*, is de Hoofd-ſtad van 't *Weywoodſchap* diens ſelven Naems, gelegen in *Rood-Ruſſien*. S' is groot en Volckrijck: Oock voortijds geweeſt de *Reſidentie* der *Kyoviſche* Vorſten, welcke 't gebied hadden over geheel *Rusland*, of *Sarmatien*, ſoo wel over 't gedeelt 't welk in *Aſia*, als 't geen in *Europa* leght. Doch tegenwoordigh kanmen by nae niets, immers

immers ſeer weynigh van de voorige Hoogheyd beſpeuren.

LANCUTUM,

GElegen in 't *Poſemiſzlienſiſche Palatinaet*, is eene met praghtigh-gebouwde Kercken, met een heerlijck Pallays, met een goede *Fortificatie*, en oock met ſeer luſtige Hoven vercierde Stad.

LEOPOLIS,

ANders *Ruſſiſch-Leeuwenburgh*, in 't gemeen *Lemburgh* genoemd, de Hoofd-ſtad van *Rood-Rusland*, is ſeer wel-beveſtighd. Alhier *reſideeren* een *Roomſchen* Aerts-biſchop, een *Armeniaenſchen*, en een *Ruſſiſchen* Biſchop.

LUCEORIA,

EEn Steedeken in *Voltnia*. Den *Roomſchgeſinden* Biſchop, nevens 't *Capittel*, houd hier ſijne *Reſidentie* in 't Kaſteel; waer in oock 't *Collegium* der *Jeſuiten* is. Den *Ruſſiſchen* Biſchop heeft ſijnen Stoel in de Stad.

MIEDIRECHUM,

OF *Miedereck*, is een Stad in *Volhynien*, en 't *Cremenenſiſche* Gebied. S' is ſeer wel-beveſtighd.

MINSCUM,

DE Hoofd-ſtad des *Minſcenſiſchen Palatinaets*, heeft een wel-beveſtighd Slot; gelegen tuſſchen de Wateren; daerenboven noch een Veſtingh, of 't Onder-Slot. Hier is 't *Tribunal*, of 't Hof en Land-Geright van *Wit-Ruſſen*, voor ſoo veel dit Landſchap tot *Litthauwen* behoord. 't Is een oud gebruyck, dat 't gedaghte Land-Geright by verwiſſelingh werd gehouden 't eene Jaer te *Vilna* in *Litthauwen*, 't andere Jaer of hier, of te *Novogrod*.

MADZIRIA,

EEn Stad en Kaſteel, gelegen midden in 't Moeras, en in 't *Mſcislavienſiſche Weywoodſchap*; waer toe een Gebied of Heerlijckheyd behoord.

MOHILOW,

IS een groote Stad in *Wit-Ruſſen*, en 't *Vitebſiſche Palatinaet* in 't ſelve. Men vind hier ſeer veele Kooplieden, gelijck dan oock de *Muſcoviters* ſeer ſterck op deeſe Plaets handelen.

MCISLAVIUM,

OF *Mcislow*, is de Hoofd-ſtad des tweeden *Palatinaets* in *Wit-Ruſſen*; 't welck nae deeſe Plaets den Naem voerdt.

NESUIZIA,

DEgelijcks een Stad in *Wit-Ruſſen*, behoorende tot *Litthauwen*, en gelegen in 't *Novogrodenſiſche Palatinaet*.

NOVOGRODCUM

ONderſcheyden, door den bynaem van *Kleyn-Novogrod*, van 't *Groot-Novogrod*,

Novogrod, of *Groot-Nieuwgaerden*, 't welck den *Muscoviter* toebehoord. Dit *Kleyn-Novogrod* leghd in *Wit-Russen*, en is de Hoofdstad des *Palatinaets* van dien Naem. By verwisselinghs-beurt werd hier gehouden 't *Parlament* of 't Kamer-Geright des gantschen Hertoghdoms *Litthauwen*.

OLIKA,

EEn Stad in *Rood-Russen*; en des selven gedeelte, 't welck den Naem van *Volhynia* voerd. Hertogh *Stanislaus Radzivil*, Groot-*Cancellier* van *Litthauwen*, heeft deese Stadt vercierd met een vast Slot: Desgelijcks met een schoone Stights-kerck, en deselve voorsien met Goudene Vaten. Daerenboven deese Plaets noch meer beroemd gemaeckt door een hooge School. Ook heeft hy een Banck van Leeninghaldaer opgerigt.

ORSZA,

EEn Stad aen de *Dniper*, of *Borysthenes*; welcke altijd tot *Polen* heeft behoord. De *Jesuiten* hebben hier een *Collegium*.

PALOCIA,

DE Hoofdstad des in *Wit-Russen* gelegenen *Palatinaets* van dien selven Naem; aen de wel-bekende Rivier *Duna*. Sy heeft twee Kasteelen, en een *Russischen* Aerts-bischop. Hier werd een grooten Koophandel gedreeven.

PRÆMISLIA,

ANders *Przemisl*, of *Premislaw*, is een Stad in *Rood-Russen*. 't Kasteel leghd op een Rots. Hier zyn twee Bisschoppen, den eenen van de *Roomsche*, den anderen van de *Russische Religie*.

RESOVIA,

EEn Stad in 't gedaghte *Præmislienssische* Gebied, welcke een seer schoon Slot, en sommige Kloosters heeft. S'is beroemd wegens de Jaermerckt, die hier gehouden werd op *S. Alberti* dagh.

SANOCUM,

OF *Sanock*, de Hoofdstad des Gebieds in *Rood-Russen*, 't welck van haer den Naem voerd. Deese Plaets is wel niet seer bewoond, maer heeft echter een goed Kasteel op een Rots, over de Vloed *San* gelegen; gelijck ook andere Steeden in dit Gewest.

SLUKUM,

EEn Stad in *Wit-Russen*, welcke werd gehouden voor de grootste in geheel *Polen*. Al de Huysen, en voorts alles wat hier is, heeftmen van Hout gebouwd, behalven de Kerck, welcke de *Roomsch-Catholijcke* besitten; en 't Palays des Hertoghs *Bogislai Radzivils*, aen wiens Huys deese Plaets behoord.

SMOLENSCUM,

EEn seer beroemde Stad; tegenwoordigh wel in de handen des *Muscoviters*, maer echter behoorende tot het *Litthauwsch-Russen*. Sy leghd aen den *Borysthenes*, of de Rivier de *Dniper*, eenighsins in de hooghte. Sy heeft een Muer van ses Ellen breedte; twee-en-

vijftigh Thoornen; een Schouw-Thoorn en Veſtingh midden in de Stad, op een hoogen Bergh. In deeſe Stad *Smolensko* zyn ontrent vier duyſend Huyſen, behalven de Gebouwen en Hoven der Edellieden; uytgeſonderd oock de Kercken en Kloosters ſoo van de *Ruſſiſche* als *Roomſch-geſinde*. De *Ieſuiten* hebben hier een *Collegium*. S'is de *Reſidentie* van den *Roomſch-Catholijcken* Biſchop, die in 't Geeſtlijcke den Aertsbiſchop van *Polocia* onderworpen is.

SPIATINUM,

EEn Stad in *Rood-Ruſſen*, gelegen in 't *Halicienſiſche* Gebied, aen de Vloed *Pruto*. Eygentlijck isſe 't Hoofd des Lands *Pocucia*, en de Koopſtad der *Wallachiers*, welcke hier veel Oſſen, Waſch, Honigh, en d'edelſte Paerden te Marckt brengen.

SOCALIA,

EEn Stad in *Rood-Ruſſen*, geleegen in 't *Halicienſiſche* Gebied, of, ſoo andere willen, in 't *Volinſche Weywoodſchap*. Is een beroemde Plaets, wegens een aldaer zynde *Marien*-beeld, 't welck *Mirakelen* ſou doen.

STEPANOVIA,

EEn Steedeken, in 't *Kyoviſche Palatinaet*; nae de Konſt met een Wal en Graght *gefortificeert*.

UCHANIE,

DIght by *Zamoſcie* gelegen. Hier is een ſeer praghtigen Tempel gebouwd. Oock kanmen hier ſien een ſchoon Pallays en byſonder-luſtige Hoven.

VINNICZA,

EEn Stad in't *Bradlaviſche Palatinaet*; alwaer den Adel t'ſaemen koomd, en 't Geright werd gehouden. Oock hebben de *Ieſuiten* hier een beroemd Klooſter.

VITEBSCUM.

Witepski is voortijds geweeſt de Hoofd-plaets des derden *Palatinaets* in *Wit-Ruſſen*. Doch wijl d' Inwooners den geweeſenen Aertsbiſchops van *Poloczko*, genoemd *Iosaphat*, die haer vermaende, ſigh met de *Roomſche* Kerck te vereenigen, om 't leven braghten, ſoo heeftſe haer Stadt-Reght verlooren, en is tot een Dorp geworden.

VALADOMIRIA,

ANders *Vladomir*, een Stad in *Volhynien*, alwaer een *Ruſſiſchen* Biſchop ſijnen Stoel of *Reſidentie* heeft, wiens Geeſtlijck Gebied ſigh verr'uytſtreckt.

ZAMOSCIUM,

EEn vaſte Stad in *Rood-Ruſſen*, welcke de *Poolſche* Groot-Cancellier *Iohannes Zamoſcius* op ſijnen Grond en Bodem doen bouwen; oock in deſelve een *Canonicken*-Stight en Hooge-Schoolaengeſteld heeft. Nae deeſen haeren Stighter isſe *Zamoſcium* genoemd geworden.

ZBARA-

ZBARAVIA,

DUs werd genoemd een Stad en vast Slot; 't welckmen reeckend tot het *Rood-Russische Palatinaet*; waer van de Hoofdstad het voorheenen beschreevene *Leopolis*, of *Lemburgh* is.

VI. MASAU of MASUREN;

MET HET

DOBRINENSISCHE LAND.

't LAnd *Masovia* leghd bynae midden in 't *Poolsche* Koninghrijck, tusschen *Pruyssen*, *Litthauwen*, *Russen* en *Polen*. In dit Landschap zyn drie *Castellainyen*, te weeten, 't *Dobrinensische*, 't *Ripinensische* en 't *Slonnensische*.

Tusschen de Rivier de *Weixel* en *Pruyssen* leghd dit *Dobrinensche* Landt, ten Oosten 't *Plocensische Palatinaet*; werdende gedeeld in vier Gebieden, als; 't *Plozkische*, *Sawersche*, *Mlavische* en *Stenische*.

In dit *Palatijnschap* zyn vijf Rijcks-Raden, naementlijck, den Bischop, de *Palatijn*, de *Castellein* te *Plozko*, en dan de *Razianzensische* en *Siepercensische Castelleinen*.

't *Masovische Palatinaet*, of *Weywoodschap*, heeft geenen eygenen Bischop; maer staet in 't Geestlijck of onder den Bischop van *Posen*, of onder dien van *Plozko*, of onder dien van *Luceoria*.

In even dit *Masauwsche* Land is een *Generael-Palatijn*, en seven *Castelleinen*, welcke gesaementlijck haere Steeden en Steedekens hebben. Onder deselve zyn insonderheyd bekend en beroemd deese volgende:

CZERNIENSKUM,

EEn Stad, geleegen aen de *Weixel*, alwaer een rijcke *Abdy* der *regulaire* Choor-heeren is.

CZYRSKO;

LEghd boven de Stad *Warschauw*, en deselijcks aen de *Weixel*-Vloed: Genoegh bekend wegens den toestand, die Marckgraef *Frederick* van *Baden* aldaer gehad heeft.

DOBRINUM.

D*Obrzin*, of nae onse spellingh *Dobreçin*, is gelegen aen even deselve Rivier, tusschen *Plozkau* en *Uladislau*. Deese Plaets is de Hoofstad des *Dobrinensischen* Lands.

POLOCIA,

EEnighsins in de hooghte aen de *Weixel* gelegen. In deese Bischoplijcke Stad zyn veele wel-begoedede Kercken: Insonderheyd is der Nonnen van *S. Maria Magdalena* Klooster in de Voorstad, en der *Benedictijner Abdy* in 't Slot, seer rijck. De Bischoplijcke Kerck is oock geensins misgedeeld geworden. In deselve is te sien 't Hoofd des Koninghs *S. Sigismundi*, in dight Goud vervat; omset met Paerlen en kostlijcke Edele Gesteenten.

PULTOVIA,

EEn Stad, en Hofhoudinghs-plaets des Biſchops van *Plozko*; die over deſelve en 't daer toe behoorende Landſchap 't volkoomene Gebied heeft. Oock magh van hem en ſijn Gewijs niet aen den Koningh *geappelleerd* worden. Maer d' Edellieden zyn even alſoo Onderdaenen van hem, gelijck andere aen den *Varmienſiſchen* Biſchop in *Pruyſſen*, of aen den *Kyacauwſchen* in 't Hertoghdom *Soverien*. Hier zyn Huyſen van Tigchelſteenen. Op een Rots ſietmen een ſchoon-gebouwd Kaſteel, leggende gelijck als in een Eyland der Schiprijcke Rivier *Narew*. In even deeſe Stad is een *Canonicken*-Stight, en een *Collegium* der *Jeſuiten*.

STETZYCIA,

GEleegen boven *Warſchauw*, dight by de plaets, daer de Vloed *Wieorz* in de Rivier de *Weixel* valt.

VARCA,

EEn Steedeken aen 't Water *Pilcza*, ſeer beroemd wegens 't goede Bier, 't welck hier gebrouwen word.

WARSCHAUW,

EEn wijd-vermaerde Stad; binnen welcke, tſederd een lange tijd herwaerts, de *Poolſche* Rijcksdaegen zyn gehouden geworden. S' is de Koninghlijcke *Poolſche* Hofhoudinghs en *Reſidentie*-plaets.

VII. POMERELLEN, OF KLEYN-POMEREN.

DIt Land werd van veele verſtaen onder *Pruyſſen* te leggen: Waerom oock des ſelven Inwooners van de meeſte *Pruyſſers* werden genoemd; wijlſe in Seeden en Wetten met deſelve overeenkoomen. Alleen is in de *Titel* een onderſcheyd; en beyde werdenſe door de Rivier de *Weixel* van malkander afgeſonderd. De voornaemſte Steeden in dit Geweſt zyn de volgende.

ASTERINUM,

OF *Hamerſtein*, een Steedeken; 't welck inſonderheyd bekend is geworden, doe de *Poolſche* Veldheer *Komec-Polsky* in 't Jaer 1627. hier twee *Sweedſche Regimenten* overviel; haer de Waepenen en Vaenen ontnam; doch haer voorts in vryheyd liet vertrecken, behalven haer' Overſte, welcke hy gevangen hield.

BIDGOSTIA,

EEn Slot; en BITAU, een Stad in *Caſſuben*, hebbende een ſeer lange tijd geweeſt by de Hertogen van *Pomeren*, als een Leen van 't Koningrijck *Polen*.

BROMBERGH,

VAn de *Polen* genoemd *Bedgorsky*, leghd aen de Vloed *Bro*, by *Crone* en

en *Verdon*, aen de *Cujavische*, of *Groot-Poolsche* Grensen.

CONITZ,

EEn desgelijcks aen de Rivier *Bro* geleegene Stad; die anders oock den naem van *Chosnicia* draeghd.

DIRSCHAUW,

BY de *Polacken* geheeten *Tscozovo* en *Tsciovum*, is een Stad, geleegen aen de Rivier de *Weixel*.

FRIDLAND,

EEn Steedeken in *Pomerellen*, dight by *Landeck*; 't welck de *Polen* selfs, door onvoorsightigheyd, hebben afgebrandt.

GEELE,

SOodaenigh werd geheeten een Steedeken in *Cassuben*, geleegen ontrent een Mijl weghs van 't Steedeken *Lanzigk*. 't Heeft een goede wijl tijds behoord aen den Hertogh van *Pomeren*, als een Leen van de Kroon *Polen*. Doch nae des laetsten Hertoghs dood is 't gedaghte Kroon weer toegevallen.

MEVA,

EEn Stad in *Pomerellen*, aen de Vloed *Fert*, welcke aldaer in de Rivier de *Weixel* valt. Sommige spellen haeren Naem *Mewa*.

NAKLA,

EEn Stad en seer vast Slot, geleegen in *Pomerellen*; en midden in de Rivier *Notetz* of *Notetz*.

NEUBURH,

OF *Nieuwburgh*, oock een *Pomerellische* Stad aen de *Weixel*-Vloed geleegen, tusschen *Dantzick* en *Thoorn*.

OLIVA,

EEn beroemd Klooster, 't welck derhalven dickmael besoght word; gelegen buyten de Stad *Dantzick*.

PEPLINIA,

OF *Poeplin*, een seer rijck *Cisterzer*, of *Bernhardiner* Klooster, geleegen in *Pomerellen*, ontrent vijf Mijlen van *Dantzick*.

PUCKUM,

ANders *Pauzge*, een vast, doch niet groot Kasteel, geleegen aen een deel der *Oost-Zee*, 't welck aldaer werd genoemd *Pauzgerwick*, aen de Grensen van *Cassuben*; nevens een seer vast Slot.

SCHOINICIA,

OF *Schoneck*, een Steedeken en Slot in *Pomerellen*, leggende ontrent vijf Mijlen van *Dantzick*.

SLUCHOVIA,

Chlochau, is deſgelijck een Steedeken en Slot in 't meergenoemde *Pomerellen*.

STARGARDIA,

EEn Stad en Kaſteel in even 't ſelve *Pomerellen*, aen de Rivier *Fers*, tuſſchen *Schoneck* en *Meve* gelegen.

SUECIA,

Chwetz, een Steedeken en Slot in *Pomerellen*; waer toe een Gebied of Heerlijckheyd behoord. 't Leghd aen de *Weixel*, niet verr' van *Sartowitz*.

TAUCHEL,

DEſgelijcks een Steedeken en Slot met een daer toe behoorende Gebied in *Pomerellen*, geleegen aen de Rivier *Bro*.

VERDON,

WEderom een Steedeken in *Pomerellen*, aen de Rivier de *Weixel*, waer ontrent 't Water de *Bro* in deſelve valt.

VIII. PRUYSSEN.

VErmits wy van de Steeden deeſes Landſchaps alreeds gewagh hebben gemaeckt in de Beſchrijvingh van *Duytſchland*, ſoo willen wy geen nieuwe herhaelingh daer van doen, maer laeten 't by 't geſeyde blijven.

Behalven de nu beſchrevene Landen eygenen ſigh de *Polen* oock toe *Livonia*, of *Lijfland*, zynde een ſeer groot Landſchap. Van 't Ooſten ſtoot het aen *Muſcovien*; waer van het alleen door de Vloed *Narva* werd afgeſonderd. Nae 't Noorden houd het Naebuerſchap met 't Koninghrijck *Sweeden*, en 't Hertoghdom *Finland*, door eenen Boeſem der *Ooſt-Zee*. Ten Weſten grenſd het met een kleyn gedeelte aen *Pruyſſen*: Ten Suyden aen *Samogitien* en *Litthauwen*. In de lenghte ſtreckt het ſigh uyt tot op tnegentigh, in de breedte op vijftigh Mijlen weghs. Van 't begin af, eer de *Duytſchen* derwaerts quaemen, heeft hier een *Sarmatiſch* Volck gewoond.

Maer vermits de *Polen* alreeds in 't Jaer 1625. in dit *Lyfland* niets meer als alleen de Veſtingh *Duneburgh* met des ſelven Gebied hadden overbehouden, en deeſe haer naederhand oock ontrocken is geworden, ſoo willen wy hier kortlijck maer eenige weynige Plaetſen in dit Landſchap aenwijſen, naementlijck:

DERPT,

EEn voornaeme Stad, waer in is d' eenige Hooge-School in geheel *Lijfland*, nevens een ſeer vaſt Slot op een Heuvel, gelegen dight by de *Muſcoviſche* Grenſen. Doe in 't Jaer 1322. de Kruysheeren in *Pruyſſen* en de Duytſchen 't *Vaickenſiſche*, *Roſſianenſiſche*, *Eyragolaniſche* en *Clogenſiſche* Gebied in *Samogitia* gantſch verwoeſteden, doch 't Slot *Biſten* te vergeefs aengreepen, ſoo heeft daer tegens *Gediminus*, Hertogh in *Litthauwen*, dit *Derpt*, 't welck alreeds eenen

eenen eygenen Biſchop had, nevens andere Kaſteelen in *Lijfland*, d'aerde oock gantſch gelijck gemaeckt. In 't Jaer 1656. hebben de *Muſcoviters* deeſe Stad ſeer hard belegerd; in welcke ſigh, behalven de Burgers, oock ſelfs de Vrouws-perſoonen treflijck hebben verweerd, en de vyanden groote ſchaede toegevoeghd.

DUNABURGH,

ANders *Duineburgh*, een ſoer vaſte Plaets, gelegen by de Vloed *Duna*, of *Duina*, tegens *Litthauwen* en *Muſcovien*; welcke de *Polacken* in *Lijfland* noch beſaeten. Maer in 't Jaer 1655. hebben de *Muſcoviters* deeſe Veſtingh een tijd langh belegerd; tot dat de *Sweedſche Generael*, Graef *Leeuwen-hoofd*, aenquam, waer op ſy terſtond aftrocken.

Doch den daer in leggenden *Poolſchen Commandant* heeft ſigh in 't eerſt oock tegens de *Sweeden* geſteld; waer over 't Steedeken en 't *Collegium* der *Jeſuiten* (van de *Polen* ſelver aengeſteecken) eenige ſchaede quam te lijden. Eyndlijck echter heeft ſigh 't Slot aen de gedaghte *Sweeden* overgegeven. In den Aftoght moeſt Geſchut en andere Krijghs-voorraed aghter blijven.

In 't volgende Jaer 1656. is den *Muſcoviſchen Czaar*, *Alexi Michailowitz*, perſoonlijck voor *Dunaburgh* gekomen, en heeft deeſe Plaets in ſeven uyren tijds ſtormenderhand, gelijck oock *Kakenhuyſen*, veroverd. Alle Menſchen in deeſe beyde Plaetſen wierden jammerlijck neergeſabeldt: Selfs oock bleven de Kinderen in de Wiegh niet verſchoond.

Als de *Duytſche Lijflanders* 't gedaghte Kaſteel bouwen, maer de *Litthauwers* ſulcks verhinderen wilden, ſoo is 't daer over tot een Geveght gekoomen; waer in de *Lijflanders* geſlaegen wierden; verlieſende haeren Groot-Meeſter, en ſevenentſeſtigh Ridders.

't Gedaghte *Kaken*, of *Kokenhuyſen*, voortijds de *Reſidentie* des Aertsbiſchops van *Riga*, gelegen by de *Duina*, is ontrent 't Jaer 1601. *Poolſch* geweeſt. Doch als *Georgius Farensbach* (*Forensbach*), die alleenlijck de Grenſen des *Poolſchen Lijflands* tegens de *Sweeden* ſou beſchermen, in *Eſtland* was gevallen, ſoo heeft Koning *Carel* van *Sweeden* *Parnaw* en andere Plaetſen in *Lijfland* weghgenoomen: Wiens Volckeren eensdeels de gemelde *Farensbach*, en inſonderheyd Heer *Chriſtoffel Radzivil* des gedaghten Koninghs *Carols* Natuerlijcke Soon, by dit *Kokenhuyſen* ſloegh.

Maer als Koningh *Karel* met twintigh duyſend Mannen aenquam, heeft hy alles veroverd, behalven *Riga*, *Dunamund*, en *Kokenhuyſen*. Ter deeſer tijd was den Hongersnood ſoo grouwlijck in dit Land, dat d'arme Lieden, wanneer een Beeſt van ſieckte geſtorven was, en gevild wierd, om dit Aes tegens malkander pluckhayrden. Doode Varckens, Honden, Katten, en andere Dieren wierden genuttighd: Jae d' Ouders aten haere Kinderen, wanneer deſelve geſtorven waeren. Den eenen Vriend ſloegh den anderen dood, om ſijn Ligchaem te verſlinden.

Eenen ſond ſijn Kind tot ſijnen Buerman, om yets te haelen, die 't ſelve ſlaghtede. De Vader quam'er by, om te ſien waer ſijnen Soon bleef; maer den gedaghten ſijnen Buerman wierd hem oock meeſter, doodede hem, en at hem nevens 't Kind.

KARKUS,

EEn Kaſteel, 't welck toebehoord heeft den voorgedaghten Overſten *Georg Farens-*

Farensbach, als hem gegeven zynde van den *Poolſchen* Koningh *Stephanus*.

Doe *Vitonus*, Hertogh in *Litthauwen*, van de Stad *Riga* te hulp wierd geroepen tegens den Hoogh-meeſter in *Lijfland*, heeft hy dit Slot ingenoomen.

KIRCHHOLM,

EEn Kaſteel, twee Mijlen boven *Riga*, aen de *Duna*-Vloed. In't Jaer 1605. heeft de *Sweedſche Generael*, de Graef van *Mansveld*, *Dunamund*, dight by *Riga*, 't welck van de *Litthauwers* verlaeten was, ingenoomen. Daer nae heeft Koningh *Carel* ſigh by dien van *Mansveld* gevoeghd, en *Riga* belegerd. Den *Poolſchen* Veldheer *Carolus Chodkiewicius* legerde ſigh by *Iskel*, drie Mijlen van *Riga*; derhalven brack Koningh *Karel* de Belegeringh op, en gingh nae *Kirchholm*, ſlaende ſijn Leger neer tegens over't *Poolſche*. Daer op quam 't tot een Slagh, waer in over de negenduyſend *Sweeden* op de plaets dood bleven, behalven de geene, welcke in de vlught van de Boeren verſlaegen wierden, of van d' ontfangene Wonden zyn geſtorven.

Koningh *Carel*, gewond zynde, kon, in ſijne Vlught, nauwlijcks ſijn Schip bereycken. Twee Vorſten van *Brunſwijck* en *Lunenburgh* verlooren haer leven. Dien van *Mansveld*, alhoewel gewond, ontquam 't noch. Vijfhonderd *Sweeden* bleven gevangen; 't Leger wierd geplonderd. Tſeſtigh Vanen en elf Stucken Geſchuts vielen in handen der *Polaeken*: Welckeniet meer als taghtigh dooden, doch veele Gewonden hadden: Oock waeren veele Paerden dood geſchooten.

MITAU,

EEn Stad en Slot, te gelijck oock de Hof houdinghs-plaets des Hertoghs van *Churland* (*Koerland*) en *Semigallen*. De *Lijflanders* hebben in 't Jaer 1315. (immers ontrent deſelve tijd) dit Geweſt van *Samogitien*, tegenwoordigh genoemd *Churland*, of *Curonia*, de *Litthauwers* ontrocken.

Als daer nae de gedaghte *Lijflanders* haeren toevlught naemen tot 't Koningrijck *Polen*, tegens *Muſcovien*, ſoo heeft Koningh *Sigiſmundus Auguſtus* den laetſten *Duytſchen* Ordens-meeſter aldaer, Heer *Gotthard Kettler* van *Neſſelrod*, tot Hertogh van *Churland* en *Semigallen* gemaeckt. Deeſen is geſtorven in 't Jaer 1587., naelaetende *Wilhelmus* en *Fredericus*. Van welcke den eerſten door Koningh *Sigiſmund* van *Polen* van ſijn Erfgedeelte ontſet wierd, vermits ſijne Trauwanten binnen deeſe Stad *Mitau* in 't Jaer 1613. om 't leven braghten een *Churlandſch* Edelman, genoemd *Magnus Nolda*, die den Hertogh ongelegendheyd maeckte, en den *Churlandſchen* Adel tegens hem oprockende.

Doch ſijnen Broeder, Hertogh *Frederick*, die ſigh in den *Lijflandſchen* Oorlogh by de Kroon *Polen* ſeer wel verdiend had gemaeckt, bad voor hem nae *Sigiſmundi* dood. Eyndlijck heeft Koningh *Uladiſlaus* de vierde in 't Jaer 1639. deeſes Hertoghs *Wilhelmi* Soon 't Leen gegeven.

NARVA,

EEn voornaeme en vaſte Stad, nevens een Slot. In 't Jaer 1590. heeft *Theodorus*, Groot-vorſt van *Muſcovien*, deſelve, nae een harde Belegeringh, gelijck oock

ock veele naebuerige Steedekens, ingenoomen, en de *Sweedſche* Beſettingen daer uyt gedreeven. Doch de *Sweeden* hebben negen Jaeren daer nae dit *Narva* weer bekomen.

PARNAU,

EEn Stad en ſeer ſterck Kaſteel. In 't Jaer 1609. heeft de voorgedaghte *Poolſche* Veldheer *Carel Chodkiewicius* (of *Chodkiewiez*), nae dat hy een goed deel der *Sweedſche* Oorloghs-Scheepen, door verradery eeniger *Engelſche* Schippers, welcke hy met geld had omgekoght, verbrand, en d' overige op de vlught gebraght had, veroverd deeſe Stad en Zeehaven; welcke de Koningh van *Sweeden* doemaels noch maer alleen uyt al de *Lijflandſche* Steeden was overgebleven. Hier toe gebruyckte hy oock de hulp eens *Petards*, hem verſchaft van een *Franſchman*, genoemd *Wilhelmus Barberius*. Doch ontrent 't Jaer 1617. quam deſelve door Liſt, en bemiddelingh van *Georgh Farensbach*, een *Lijflander*, weer aen de Kroon *Sweeden*.

PILTEN,

EEn Stad, en voor deeſen de Hoofd-Plaets des geweeſenen *Churlandſchen* Biſdoms.

REVAL,

EEn vaſte en voornaeme Hanſee-Stad aen de *Lijflandſche Zee*, geleegen in *Eſtland*. Ontrent 't Jaer 1601. is deſelve in 't geweld der Kroon *Sweeden*, en tot noch toe ſe *Sweedſch* gebleven.

RIGA,

VOor deeſen een Aerdsbiſchoplijcke, tegenwoordigh een Koninghlijcke *Sweedſche*, en de Hoofdſtad in *Lijfland*. Van de ſcharpe Belegeringh deeſer Stad door den Groot-vorſt van *Muſcovien* in 't Jaer 1656., van den drieen-twintighſten der Ooghſt-maend af, tot op den vijfden der Wijn-maend, kanmen de Geſchied-boecken naeſien, en in deſelve een Lijſt der Springh-kogelen en Granaten, welcke geduerende deeſe beſluytingh daer in wierden geworpen; nevens de geheugenis-waerdige Gevallen, welcke ſigh daer ontrent hebben toegedraegen.

VELIN,

OF *Felin*, een Steedeken en Kaſteel in *Eſtlandt*; 't welck Koningh Karel van *Sweeden* ingenoomen; doch de *Poolſche* Groot-*Cancellier Zamoiſcius* in Lente-maend des Jaers 1602. belegerd en veroverd heeft.

Velin is omringhd met een Muer en Graght. Leghd aen de Rivier *Moldara*.

WEISSENSTEIN,

EEn geweldige Veſtingh in *Eſtland*; door den gedaghten *Zamoiſcius* deſgelijcks in 't Jaer 1602. veroverd; alhoewel 't Slot, gelegen in de Vlackte, en met Moeraſſen omringhd, oock met Bolwercken, Mueren, Wal en Graght wel bewaerd, ſeer beſwaerlijck te naederen was.

WENDA,

ANders *Venda*, op 't *Poolſch Ries*, een Stad en Kaſteel, alwaer voortijds den Hooghmeeſter ſijne *Reſidentie* heeft gehad: Doch Koningh *Stephanus* van *Polen* heeft hier een Biſdom aengeſteld. Maer als naederhand deeſe Stad van de *Sweeden* veroverd wierd, ſoo moeſt de Biſchop, met al de *Ieſuiten*, van daer wijcken; ſoo dat ter deeſer tijd gantſchlijck geenen Biſchop in *Lijfland* meer is.

WOLMAR,

EEn Steedeken en Slot, geleegen aen d' *Aa*-Vloed, boven de gedaghte Stad *Wenda*; van Koningh *Stephanus*, nevens meer andere Goederen, aen den gedaghten Biſchop overgegeven.

Dus hebben wy hier gedaen een korte ſummariſche Beſchrijvingh des Koninghrijcks *Polen*, en de daer toebehoorende of ingelijfde Landtſchappen. Wy wenden ons derhalven nu, volgens onſe voorgeſettede Orde, tot de Beſchrijvingh des Koninghrijcks *Spaenje*.

Byvoeghſel.

Polen heeft ſijnen Naem bekoomen van 't vlacke Land, in haere Tael genoemd *Pole*. Werd oock genoemd 't Rijck der *Lechiten*, nae haeren eerſten Koningh *Lechus*; die in *Polen* heeft geleefd ontrent 't Jaer 550.

Gelijck de *Polacken* zijn voortgekoomen van de *Slavoniers*, ſoo hebbenſe oock der ſelver Seeden een ſeer langen tijd behouden. Alsſe haere Kinderen een Naem wilden geven ('t welck niet gedaen wierd voor datſe alreeds groot waeren geworden) ſoo braghtenſe haer nae den Tempel haerer Goden, en ſneeden hun eerſte Hayr af; 't ſelve aen haer offerende ten Gods-penningh van den dienſt, die de gedaghte Kinderen haer moeſten doen. Daer nae riepenſe de Bloedvrienden t' ſamen, om vrolijck te zijn. Voorts offerdemen een Varcken, en gemenghd Water.

De *Litthauwers* eerden voortijds met groote Aendaght als haere Goden 't *Vyer*, de *Boſſchen*, en de *Serpenten*; welcke laetſte ſy in haere Huyſen opqueeckten als Huysgoden, doende offerhanden aen deſelve, te weeten, Hanen tot haere ſpijs, en Melck tot haeren dranck.

De *Samogiten* hebben in een ſeer lange tijd geen kennis gehad van Goud, Silver, Koper, Yſer en Wijn. Een Man moght onder haer meer als eene Vrouw neemen. Een Soon nae ſijns Vaders dood ſijne Stief-moeder: Een Broeder ſijne halve Suſter ten Wijve hebben.

Van de *Litthauwers* werd geſchreven, dat noch hedensdaeghs veele Vrouwen (voortijds alle) door vergunningh haerer Mannen, eenige Boelen houden, welckeſe vryelijck tot haere wellust mogen gebruycken. Doch ſoo een getrouwd Man een Hoer onderhield, ſulcks ſou hem een ſeer groote ſchande zijn.

In *Poolſch-Ruſſen* is ſeeckere Heerlijckheyd, genoemd het *Oſtelmeer*-Gebied. Wanneermen hier den Tack eens Dennen-booms twee of drie Jaeren langh in d' Aerde begraefd, ſoo werd deſelve gantſchlijck tot Steen.

Lijf-land is vol Moeraſſen en Poelen. Heeft *dwrabele* Paerden; ſeer veel Honingh; Hars, Hof en Boomvrughten; oock ſtil-ſtaende Meiren, waer in overvloed van Viſch is.

Podolien is ſeer vrughtbaer. Wanneermen hier eenmael ſaeyd, ſoo kanmen driemael daer van Oogſten. Want daer valt ſoo veel uyt de Garven, datmen 't Veld maer alleen behoefd om te ploegen.

't Gras

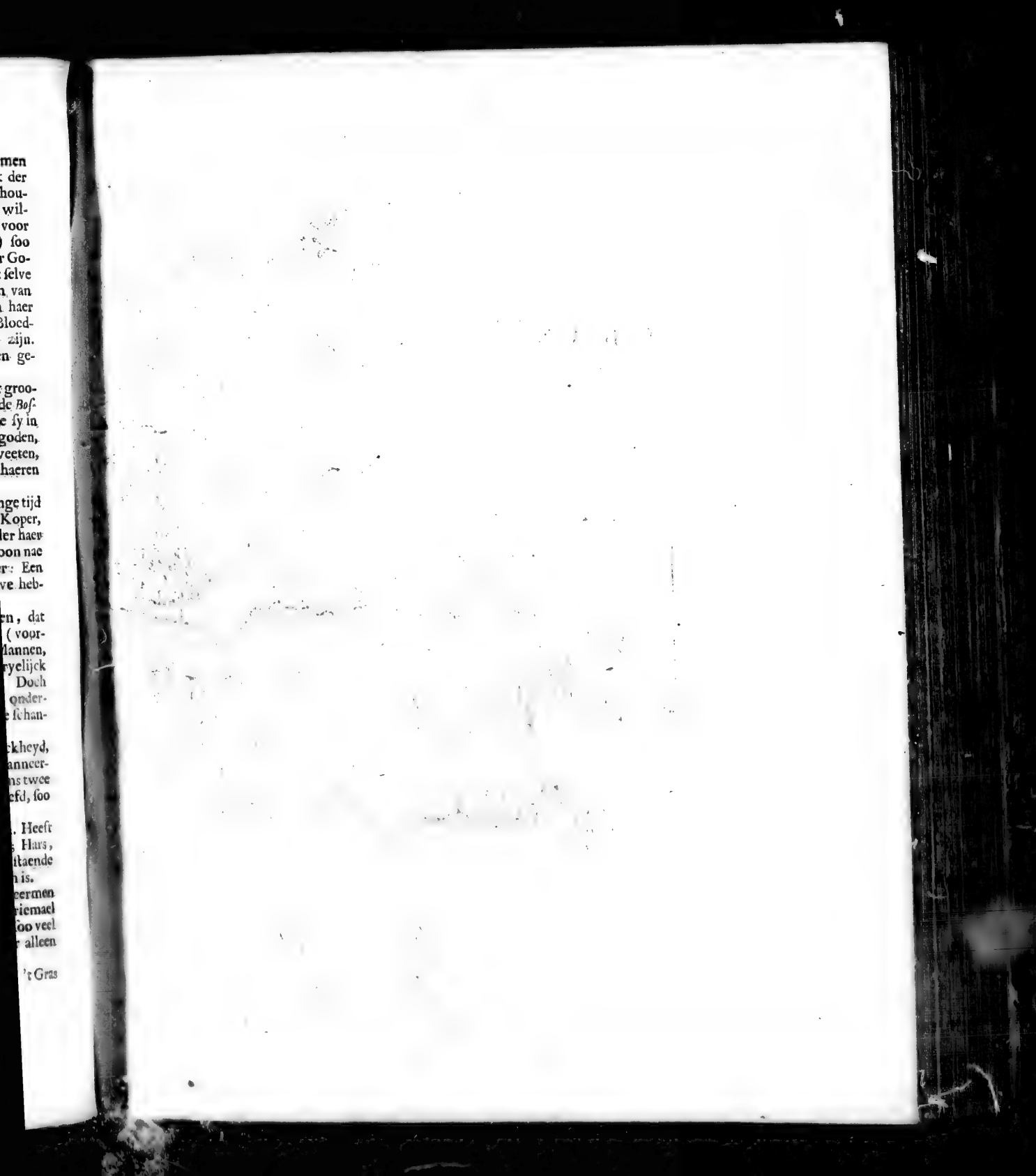

MER DE
LE
GRAND
OCE
AN.
Cap de la Hague
Cap de las Peñas de Guxan
Cabo de Fine Terre
S.M. de Finisterre
Terre
Bayona
Minho R.
Douro R.
Mondago R.
C. de Roca
C. de Spichel
Tajo
Lisbona
Setuval
Tavira
C. de S. Vincent
Lagos
Faro
Guadalquivir
Estroit de Gibraltar
C. Spartel
Tanger
AFRIQUE
GALLI
Orense
Astorga
Leon
Toro
Zamora
Salamanca
Ciudad Rodrigo
Guarda
Coimbra
Idanha
Castel Branco
Portalegre
Evora
Beja
Mertola
Ayamonte
Tavira
Lepe
Gibraltar
Ronda
Marbella
Malaga
Sevilla
Cordova
Jaen
Granada
Almeria
Murcia
Carthagena
Alicante
Toledo
Madrid
Guadalajara
Cuenca
Albacete
Chinchilla
Requena
Valencia
Xativa
Denia
Peniscola
Tortosa
Tarragona
Barcelona
Gerona
Perpignan
Narbonne
Carcassonne
Toulouse
Bayonne
Dax
Bordeaux
Agen
Perigueux
Limoges
Poitiers
Rochelle
Rochefort
Saintes
Angoulesme
Xaintonge
Blaye
Bourdeaux
Bourg
Libourne
Bazas
Condom
Auch
Tarbes
Pau
Oleron
Navarre
Pampelune
Estella
Logrogno
Burgos
Palencia
Valladolid
Medina del Campo
Medina de Rio Seco
Zamora
Toro
Salamanca
Ciudad Rodrigo
Plasencia
Coria
Merida
Badajoz
Truxillo
Caceres
Alcantara
Albuquerque
Zafra
Xerez
Arcos
Medina Sidonia
Gibraltar
Tarifa
Algeziras
Ronda
Marbella
Malaga
Motril
Almeria
Murcia
Carthagena
Alicante

ESPAGNE
Par N. Sanson le fils ....
Geog: du Roy.
MER DE BISCAYE
FRANCE
Tholouse
Carcassone
Narbonne
Perpignan
Barcelona
Tarragona
Valencia
Murcia
Cartagena
Alicante
Cabo de Palos
Cabo de Gatos
Cabo Martin
MINORCA
MAIORCA
Palomera
Majorca
P. Magno
P. Mahon
YVIÇA
Formentera
MER DES
MER MEDITERRANÉE
A. d'Winter scul.

't Gras waſt hier ſoo hoogh op, datmen de daer in graeſende Beeſten nauwlijcks kan ſien. Derhalven is hier een ongelooflijcke meenighte van Vee. Oock Honigh ſonder eenige Maet.

Pomeren ontbreeckt oock niets van 't geen tot des Menſchen onderhoud van noden is. Aen de Zee vindmen Agathſteenen; maer noch veel meer in *Pruyſſen*: Welckers Landsvrughtbaerheyd in Granen genoegh bekend is.

Als d'oude *Polacken* haere Doode begroeven, ſoo ſettedenſe Bancken over 't Graf, en leyden'er Spijſen op; wijlſe voor gantſch gewis geloofden, dat de Dooden by nacht quamen om de gedaghte Spijſen t'eet[illegible]

Die onder de *Lijf-landers* alderbeſt kan ſuypen, bekoomd den grootſten Lof. Doch d'eyndlijcke Loon daer voor is Waterſught, 't *Podagra*, en de Buyckloop.

Als deeſe haere Doode begraven, ſoo ſtaenſe in een ronden ringh rondom 't Graf, en ſuypen malkander ruyterlijck toe. Wanneer nu 't Lijck ondergedompeld is, ſoo ſettenſe een Kruyck vol Bier, eenige Spijſen, en ſommige Penningen tot Teer-geld daer nevens, met deeſe woorden. Gae heenen naer d'andere Wereld; alwaer ghy over de *Duytſchen* ſult heerſchen, gelijck deſelve hier over u geheerſcht hebben.

Den voornaemſten Rijckdom des Lands *Polen* beſtaet in allerley Graenen, Honigh, Waſch, Hennip, Sout, Vee, Verwen, Yſer, Loot, Agactſteen, en koſtlijck Bontwerck.

't KONINGHRYCK SPAENJE.

't LAnd *Hiſpanien* heeft dien Naem bekoomen of van Koningh *Hiſpano* (anders *Hiſpalo*) of van de Stad *Hiſpali*, anders *Sevilia*. Van d'oude wierd het geheeten *Iberia*, *Heſperia*, en *Celtiberia*. 't Heeft ten Ooſten het *Pyrenæiſche* Geberght, waer door het van *Franckrijck* werd afgeſonderd. Ten Weſten de *Heſperiſche* of *Atlantiſche Zee*: Ten Noorden de *Cantabriſche*, en ten Suyden de *Herculiſche*, *Iberiſche* of *Baleariſche*, anders de *Middellandſche Zee*.

Dus leghd *Spaenje* bynae als een Eyland, en werdt vergeleecken by een uytgeſpannene Oſſen-huyd.

Nae *Franckrijck* toe is den Hals, en 't Land aldaer engh. Hier heeftmen, om uyt *Franckrijck* te Land derwaerts te koomen, vier *Paſſen*; naementlijck, I. op *S. Sebaſtiaen*; over den Bergh *S. Adriaen*; daer de wegh ſoo nauw is, dat'er niet meer als eenen Muyl-Eſel op gaen kan. Alleen met thien Mannen kan deeſen Pas geſlooten worden. II. De tweede is op *Confrane*, by *S. Juan de pied porto*; zynde niet minder engh. III. De derde legd onder 't Graefſchap *Comminges* na *Arragon* toe; werdende gemeenlijk genoemd *Porto*, of *el puerto*: En is aldaer ſoo ſteyl, dat nauwlijcks een Menſch, veel min dan een Paerd, deſelve kan opgaen. IV. De vierde is op de Grens van *Languedocq* by *Narbonna*, nae 't Geberght, geheeten *Salſas*; zynde een ſeer engen, en gantſch moeylijcken Pas, eensdeels wegens de Poelen en Moeraſ-

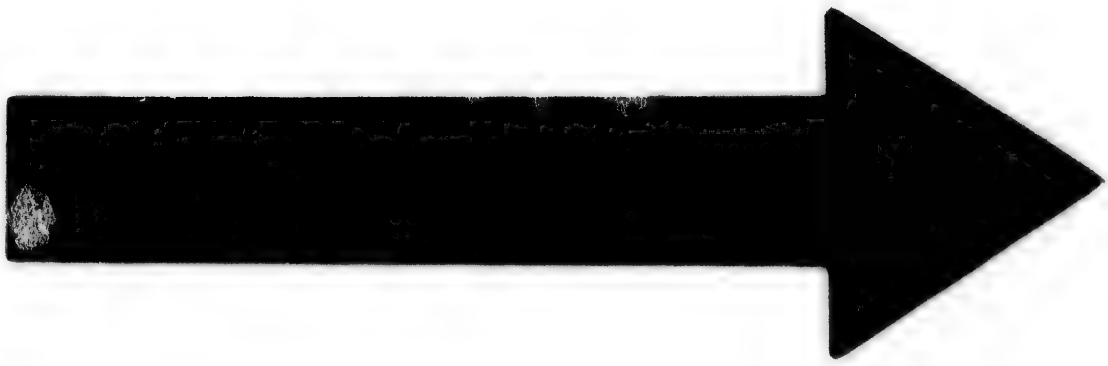

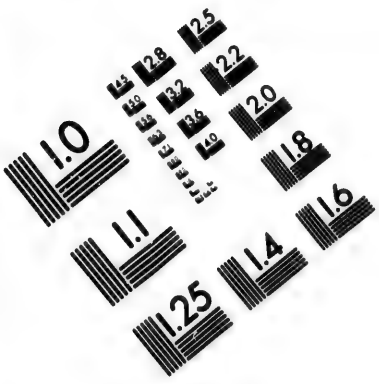

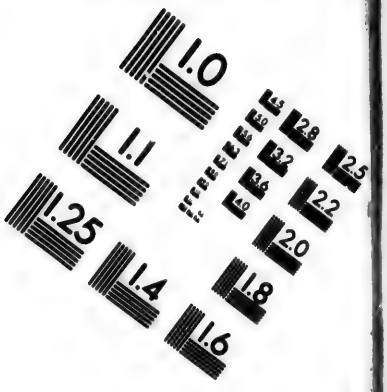

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

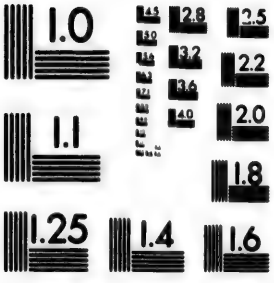

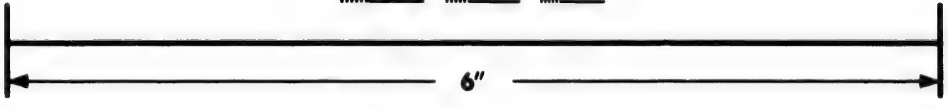

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

ſen; anderſins wegens de goede Beveſtigingh.

Eenige willen, dat den Omkreytz deeſes Lands ſou zyn van aghtienhonderd drie-en-tnegentigh: andere van vijf-en-twintigh honderd en taghtigh *Italiaenſche* Mijlen. Sommige reeckenen ſeshonderd, andere ontrent ſeshonderd twintigh *Leucas*, of *Spaenſche* Mijlen; yeder derſelver van vier *Italiaenſche* Mijlen, of vierduyſend Schreeden. Doch ſulcks moet men verſtaen, wanneermen te Land reyſd.

De Lenghte is van *Cabo S. Vincent* in 't Koninghrijck *Algarbia*, tot aen *Cabo de Cruz* in *Catalonien* ontrent tweehonderd vijf-en-tſeventigh Mijlen: Derhalven *Spaenje* grooter is als *Franckrijck*, wanneer *Portugal* daer toe werd gereeckend.

Gemeenlijck werd dit Land afgedeeld in twaelf Koninghrijcken, welcke zyn *Legion* (of *Leon*); Oudt en Nieuw-*Caſtillien*; *Arragon*; *Portugal*; *Navarra*; *Granada*; *Valencia*; *Toledo*; *Gallicia* (of *Gallaecia*); *Algarbia*; *Murcia*, en *Corduba*.

De Lucht deeſes Koninghrijcks werd in 't gemeen voor geſond en levendigh gehouden; doch deſelve is op alle Plaetſen niet eenerley. Want nae 't Noorden toe iſſe wat kouder, als nae 't Suyden. Gemeenlijck heeftmen in de Geweſten nae 't gedaghte Suyden geen andere Winter, als dat de Lucht hier en gintſch wat ſcharper is. Voorts gevoeldmen hier de grootſte hitte van *Julius* af tot half *November* toe; ter welcker tijd ſigh d' Inwooners over dagh in haere Huyſen moeten houden.

De Naght-Winden zyn ſeer ſchaedlijck: Waerom dan oock veelerwegen, voornaementlijck in *Portugal*, de Kamers gemeenlijck ſonder Venſteren zyn.

Evenwel is 't in *Spaenje* niet ſoo windigh als in *Franckrijck*; ſchoon oock aldaer een ſonderlinge Wind waeyd, welcke 't Koorn verſenghd en weghbrand.

Gelijck de Lucht, alſoo oock is de Grond hier malkander ſeer ongelijck. Want tegens 't Suyden is den Bodem ſeer heerlijck en goed, maer aen andere Plaetſen mager, rauw, onvruchtbaer en woeſt; te weeten, daer de Lucht te koud is; daer oock Boſſchen, Bergen, en geene Wateren zyn.

Men vind derhalven hier ſoo veele en groote Steeden niet, als'er anders wel ſouden konnen zyn. Oock is in ſulck een grooten Land geen groote meenighte van Volck. D' Oude hebben wel veel geſchreven van de Vruchtbaerheyd deeſes Geweſts, ſoo datmen, nae haere meeningh, *Spaenje* ſou moeten houden voor eene der alderbeſte Landen; doch de baerblijcklijckheyd betuyghd, dat aen eenige dingen hier ſeer groot gebreck is.

Want voor eerſt heeft dit Koninghrijck *Spaenje* op verr' nae niet Koorngenoegh; derhalven men ſeer veele Graenen uyt andere Landen, als uyt *Franckrijck*, de Zee-Steeden, en andere Geweſten, derwaerts moet haelen. Ter welcker oorſaeck oock de Schippers hier van Tol-vry, en noch daerenboven met andere Vryheden begaeft zyn.

Niemand magh hier Koorn op Solderen, of in Voorraed behouden, op dat de gemeene en arme Lieden niet van Honger moghten koomen te ſterven. De Koningh ſelver laet Velden voor hem bebouwen, welcke, by gebreck van Regen, met Water moeten begooten worden, op datmen Koorn aen 't Hof moght hebben. Veel eer ſalmen een Bedelaer een dronck Wijn, als een ſtuck Broodt geven.

Den Bodem is wel noch hedenſdaeghs ſoo vruchtbaer als voor deeſen, maer 't ont-

't ontbreeckt hier aen vlijt en werckſaemheydt. Want wijl de *Spaenjaerden* van Natueren meer tot de Wapenen als tot den Ploegh zyn genegen; dat oock dit Land door de verre Schipvaerden nae beyde d' *Indiens*, en voorts door de geduerige Oorlogen, van jonge Manſchap ſeer ontbloot word, ſoo vindmen hier weynige Boeren, en d' Ackeren leggen meeſt onbebouwd. Boven dit alles eeten oock de meenighvuldige Sprinckhanen de Graenen op: Welcke, wandeſelve rijp mogen worden, bovenmaten ſchoon, ſwaer, en bynae gantſch ſwart vallen. Deſgelijcks is de Garſt treflijck goed, ſoo datmen deſelve nauwlijcks van de Tarwe kan onderkennen. Haver vind men in *Spaenje* niet: In welckers plaets men de Paerden en Eſelen Garſt geeft.

Belangende de Wijn, deſelve waſt hier wel overvloedigh genoegh, doch is in reuck en ſmaeck onaengenaem, rauw, ſterck, en dier. Een mercklijck onderſcheyd is'er tuſſchen de geene, die in 't Land gedroncken, en de ſulcke, die nae vreemde Geweſten gevoerd werd. Bynae alle *Spaenſche* Wijnen hebben dit gebreck, datſe nae Leder ſtincken, wijlſe deſelve niet in Vaten, maer in Varckens-huyden doen.

De Boomvrughten zyn'er niet in ſeer groote meenighten: Daerenboven oock in goedheyd by d' *Italiaenſche* niet te vergelijcken. De Granaet-Appelen waſſen'er aldermeeſt, en in ſulck een veelheyd, als in *Duyſchland* de Haeghbeſſen rondom de Thuynen. Maer boven alles zyn hier d' Olijf-boomen ſoo overvloedigh, datſe geheele Boſſchen ſchijnen te zyn: Waerom dan oock alles hier met Oly werd gekoockt. Doch buytens Lands werd den *Spaenſchen* Oly ſoo hoogh niet geacht; behalven dat de geene, welcke by *Murcia* waſt, een grooten Lof heeft.

D' overige Vrughten, als Aſpergies, Cappers, Vijgen, Moerbeſien, zyn'er in groote meenighten. Men vind hier oock Dadelen; welcke de *Spaenjaerden* 's morgens vroegh, in plaets van Eyeren, plegen t' eeten. Salaed en Radijs is'er in ſulck een veelheyd, datſe ſigh bynae alleen daer van onderhouden.

De Rivieren in *Spaenje* werden geſegd te zyn honderd en vijftigh in getal; doch ſoodaenigh geſteld, datſe weynigh bequaemheyd tot de Schipvaert hebben.

De voornaemſte derſelver werden genoemd: I. *Iberus*, of *Ebro*; welcke, even gelijck den *Donauw*, tegens Sonnen-opgangh loopt; vermits 't Geberght *Occa*, of *Idubeda*, deeſe Vloed in ſijnen reghten loop verhinderd. Hy ſou viermael honderd en tſeſtigh duyſend ſchreeden voortgaen, eer hy ſigh beneden *Tortoſa* in de *Middellandſche Zee* uytgiet. Dit is bynae d' eenige Rivier in *Spaenje*, welcke tot de Schipvaert gebruyckelijck is.

II. *Duerius*, of *Duero*. Deeſe ſou de grootſte zyn; en ſtort ſigh uyt in d' *Occidentaelſche Zee*.

III. *Tagus*, of *Tajo*; welcke by *Liſabon* in den *Oceanum Occidentalum* loopt. Men vind'er Goud, Paerlen en Oeſters in.

IV. *Anus*, tegenwoordigh *Rio Guadiana* genoemdt, koomende in den *Oceaen* ſigh uyt te gieten.

V. *Boetis*, ter deeſer tijd *Quadalquivir*. Deeſe loopt ſeer ſaght; maer heeft echter veele Klippen: Ter welcker oorſaeck niet weynige Scheepen, nae *Sevilla* willende, komen te vergaen.

VI. *Minius*, tegenwoordigh *Minge*; die ſigh deſgelijcks in den *Oceaen* uytſtort.

By nae geheel *Spaenje* is vol Geberghten; derhalven men te Paerd of op Wagens ſeer ſelden kan voortgeraecken.

D'Eſels moeten in dit ſtuck 't beſte doen. Onder deeſe Bergen zyn de voornaemſte de *Pyrenæiſche*, welcke *Franckryck* en *Spaenje* van malkander ſcheyden. Haere lenghte ſtreckt ſigh uyt tot op vijfthien Mijlen weghs, en werden verdeeld in andere Geberghten.

Onder de Dieren in *Spaenje* hebben hedenſdaeghs de Paerden den voortoght bynae boven alle andere des Werelds. Inſonderheyd zyn beroemd de geene, welcke in *Andaluſia* en ontrent *Corduba* werden geworpen: zynde ſoo ſchoon, dat geen Schilder yets volmaeckter ſou konnen afbeelden. Daerenboven ſoo geſwind, als offe in haeren loop van de Wind wierden voortgedreven. Deſgelijcks van een ongelooflijcke wackerheyd en levendigheyd in den Strijd: Alleenlijck ontbreeckt het haer eenighſins aen ſterckte.

Hoe gantſch ſeecker de *Spaenſche* Muyl-Eſels gaen, en hoe langh ſy den gangh konnen harden, weeten de geene, welcke dit Geweſt hebben doorreyſd. Een Paerd ſou 't haer op verre nae niet konnen naedoen. Ondertuſſchen is dit wat ſonderlinghs, dat de goede Muyl-Eſels nergens als in *Caſtilien* werden geworpen.

De Hamels zyn hier ſeer voortreflijck, voornaementlijck rondom *Madrit*. Deeſe werden van haer *Carneros* genoemd, en geven een goede verſaedigingh voor de geene dieſe betaelen konnen. In geheel *Spaenje* vindmen bynae geen ander Vleeſch ter ſpijſe, als Hamelen en Geyten. Echter oock ſomtijds Koeyenvleeſch. Dat van d' Oſſen en Kalveren werd in de Huyſen der *Ambaſſadeurs* verkoght en gegeten.

Hoenderen en Capoenen zyn hier doorgaens ſeer dier. Ander Gevogelt is hier wel yet ſeldſaems, doch niet ſoo gantſch dier in de Koop. De Boter is hier ſeer qualijck te bekoomen, behalven in *Eſtremadura*, daer naemlijck veel Vee is. Niets vindmen hier meer als Conijnen, zynde de ſchaedlijckſte Dieren in *Spaenje*, wijlſe d' Aerde doorgraven, en alles wat Wortelen ſchier verderven.

Wat de *Spaenſche* Spraeck belanghd, deſelve is ſcharp, naedencklijck, kort, *graviteitſch*, vol Spreeckwoorden, waer onder veel verborgen ſchuyld. De beſte is de *Caſtilianenſche*, ontrent *Valladolid*, tot aen *Toleda* toe; wijlſe meerendeel in *Latijnſche* Woorden beſtaet, alhoewel eenighſins vermenghd en verbaſterd.

De *Portugeeſche* Tael valt wat anders. De *Cataloniſche* heeft veel gemeenſchap met de *Francoiſche*. Ontrent *Granada* gebruyckenſe veel' *Arabiſche* woorden; gelijck oock te *Sevilla* en in *Andaluſia*. Op 't *Granadiſche* Geberght vindmen een bynae geheel *Arabiſche* Spraeck. Van de Tael koomen wy op 't Geld.

Spaenje heeft driederley Munt; Goudene, Silvere, en Kopere. Beyde d' eerſte werden onder des Koninghs Naem, Beeld en Wapen alleenlijck te *Segovia* en *Sevilla* gemunt. Maer de laetſte oock in andere Steeden.

Van de Goudene Munt heeftmen *Dubloenen* en *Piſtolen*, of halve *Dubloenen*. Oock ſeer oude Ducaten, voerende d' Afbeeldingen van Koningh *Ferdinandus* en ſijne Gemaelin *Iſabella*.

Van Silvere Munten ſietmen hier *Realen*, of *Regales*, zynde Stucken van aght, vier, twee en eene Schellingh nae onſe Munt. Deeſe maghmen uyt 't Land voeren, maer *Piſtolen* niet.

De Kopere Munt werd geſlaegen van de Koninghrijcken en Steeden. 't Geheele Land is'er ſoodaenigh van vervuld, datmen niet weet, hoemen deſelve daer uyt ſal krijgen. Deeſe Munt noemenſe *Maravedis*, of *Maravediſus*.

Wat nu voorts de Seeden en gewoonten der *Spaenjaerden* betreft; de hedensdaegh-

daeghſche Inwooners zyn van een hitſige en drooge Natuer, ſwart-bruyn, en van een taemlijck-goede *Statuer*.

Sy draegen kort Hayr op 't Hoofd. Wanneer eenige Vreemdelingen met Hayrlocken in haer Land koomen, ſoo roepenſe deſelve niet alleen ſpotlijck nae, maer daerenboven hebben deeſe noch wel andere en grooter gevaeren van haer te vreeſen.

Aen haer werd inſonderheyd gelaſterd haeren Hooghmoed, waer doorſe ſigh ſelven boven alle andere *Natien* willen ſtellen, met veraghtingh van deſelve. Haere *Graviteit* vermengenſe met een aengenoomene ernſtaghtigheyd; waer doorſe ſigh by een yeder gehaet maecken.

Van haer zyn afgekoomen de groote hooghdravende *Titelen*; de manier des praelenden pluymſtrijckens; praghtige *Ceremonien*, en diergelijcke (daer nae oock tot andere Volckeren overgevlogene) Ydelheden. Al haer bedrijf en inſight is geright nae uyterlijcken Schijn en Grootsheyd. Geerne hoorenſe ſigh prijſen; en beelden haer ſelven 'k weet niet wat voor groote dingen in; waer doorſe dan tot laetdunckenheyd en hooghmoed vervallen.

Sy noemen ſigh *Gentiles Hombres*, en *Hildalgos*, dat is, Eedele en voornaeme Lieden. Malkander betoonenſe ſeer groote Eerbiedigheyd; ſelfs oock de Daghlooners en geringhſte Lieden, even als offe wat groots waeren.

In de Belegeringh eener Stad is de *Spaenſche Natie* de geduldighſte onder alle andere. Oock konnenſe alderbeſt Honger, Dorſt, Arbeyd, en andere Ongemacken uytſtaen. Inſonderheyd werdhet Voet-volck hier over ſeer gepreeſen.

Vermitsſe oock in vreemde Landen onder malkander eenigh zyn, ſigh vaſt t'ſamen-houden, niet ligt van een ſcheyden; de behoeftige nae alle vermoogen byſtaen, en meer op 't tegenwoordige als op 't toekoomende ſien, ſoo konnenſe dies te meer verrighten: Inſonderheyd vermitsſe, wegens haer *Melancholijck temperament*, ſeer langhſaem yets beraedſlaen en voorneemen; maer 't beſlootene daer nae met allen ernſt voortſetten. Ondertuſſchen evenwel ontbreeckt het haer ſomtijds even ſoo wel aen voorſightigheyd en kloeckmoedigheyd, als aen andere noodige ſaecken.

Inſonderheyd werd aen haer gelaſterd, datſe nae de bekoomene Zeege oproer aenrighten, en geld begeeren. Datſe oock ter plaetſen, daerſe d' overhand bekoomen, gantſch grouwlijck en ſonder eenige barmhertigheyd te werck gaen met Moorden, Roven en Plonderen.

Seer weynigh houdenſe van de geene, die noyt in den Oorlogh zyn geweeſt. Leedigh-gangers werden onder haer niet gedooghd, maer nae den Krijgh geſonden: Daerſe oock veel lieſer nae toe willen, als Arbeyden, of eenigh Handwerck leeren, wijlſe haer ſulcks voor een ſeer groote ſchande houden.

Hier van daen koomd het, dat ſoo veele *Francoiſen*, voornamentlijck uyt *Auvergne* en *Limoſin*, nae *Spaenje* geroepen worden. Dat oock in de Koninghrijcken *Navarra* en *Arragon* bynae alle Wijngaerdeniers, Acker-lieden, Metſelaers, Lijndraeyers, Sadelmaeckers, en meer andere diergelijcke Handwercks-lieden *Francoiſen* zyn.

Wat nu voorts de Standen des *Spaenſchen* Koninghrijcks betreft, ſoo ſtaet voor eerſt van den *Geeſtlijcken* dit te weeten, dat de ſoo genoemde perſoonen in *Spaenje* ſeer veel in getal zyn.

Deeſe Geeſtlijcke kanmen verdeelen in *Minder*, *Grooter*, en *Grootſte*; of, in *Laeger*, *Hooger*, en *Hooghſte*.

Onder de *Minder*, of *Laege*, behooren

ren de Monicken en Papen. De Bedelmonicken werden onderhouden door Aelmoeſſen; welcke haer met meenighten werden gegeven, op dat yemand, haer niet mild genoegh meedeelende, niet in den arghwaen moght vallen, dat hy een Ketter was.

De *Grooter*, of *Hooger* zyn d' *Abten*, *Prioren*, en *Commendatoren*; oock andere, welckers *Collatie* de Koningh hem ſelven voorbehoud.

Wat belanghd de *Comanda*, deſelve zyn'er ſeer veel door *Spaenje*, doch al t' ſaemen afkoomende van de drie Ridder-ordens *S. Iacob*, *Calatrava*, en *Alcantara*.

De *grootſte* of *hooghſte* Geeſtlijcke zyn d' Aerts-biſchoppen en Biſchoppen, welcke geſaementlijck ſeer ſtaetlijcke Inkoomſten hebben, alhoewelſe ook niet weynigh aen den Koning moeten geven.

Den voornaemſten onder d' Aertsbiſchoppen is dien van *Toledo*, zynde Primaet van *Spaenje* (onaengeſien dien te *Braca* in *Portugal* even den ſelven *Titel* voerd) Groot-*Cancellier* van *Caſtilien*, en *Generael-Inquiſiteur*. Nae den Koningh heeft hy de hooghſte *authoriteit*, en Jaerlijcks ſeer groote Inkoomſten. Tot deeſe *Digniteit* werdt gemeenlijck bevoorderd des Koninghs Broeder of naeſte Bloed-vriend. Hy heeft onder hem aght Biſchoppen, hebbende al t' ſaemen groote Inkoomſten.

Nae den *Geeſtlijcken* volghd den *Adelijcken Stand*; die, gelijck aen andere Plaetſen, alſoo oock in *Spaenje*, ſijne verſcheydene *Graden* heeft.

Eerſtlijck zyn'er gemeene Edellieden, voerende den Naem van *Gentilhombres*. De *Titel* van *Hidalgos* werd gegeven aen al de geene welcke boven den gemeenen Stand zyn verheven; en ſoo veel bedieden, als *Hyos dal godos*, of *Filii Gothorum*, als die van de *Gotthen* zyn afkoomſtigh.

Nae den gemeenen Adel koomen in den opgangh de Leenlieden en Ridders, *Cavalleros* geheeten. Deeſe hebben haere Leen-goederen, en zyn bevrijd van de gemeene Laſten, welcke yeder Jaer op de Gemeente en Burgers werden omgeſlaegen. Haere Geweeren en Paerden moogen, weegens haere Schulden, niet gepand worden.

De Vryheeren zyn begreepen onder 't Woord *Vizcondes*. Nae de *Vizcondes* koomen in een hooger trap de *Condes* of Graven; voorts de *Marques*, of Marckgraven. Dan de *Duques*, of Hertogen, die haere ſonderlinge *Provintien*, en van deſelve haere Jaerlijckſche Inkoomſten hebben. Haere Soonen *ſuccedeeren* haer in deeſe Waerdigheyd, doch van d' Inkoomſten hebbenſe maer de helft of 't derde deel te genieten, tot datſe 't vijf-en-twintighſte Jaer bereycken. In de Steeden hebbenſe haere Pallayſen, doch geen Hof houdingh, wijl ſulcks den Koningh alleen toebehoord. Gemeenlijck *præſideerenſe* in den Koninghlijcken Raed. Sonder haer voorweeten en bewilligingh werd niets beſlooten.

De voornaemſte Heeren, by welcke, naeſt den *Spaenſchen* Koningh, 't hooghſte geweld ſtaet, werden *los Grandes* geheeten. Deeſe ſtaen met bedeckten Hoofde voor den Koningh. Haere Gemaelinnen werden van de Koningin eerlijck gegroet, welcke haer beveeld, nevens haer op Kuſſens te gaen ſitten. Sy laeten haer op d' eene Knie dienen; en uyt haer werden de Ridders van 't Guldene Vlies verkooren. Evenwel moogenſe maer alleen (even gelijck de vreemde *Ambaſſadeurs*) met vier Paerden, doch met twee Karoſſen, rijden. Want niemand, als de Koninghlijcke Majeſteyt, heeft ſes Paerden voor ſijne Karos ingeſpannen.

Over deeſe Standen en Koninghrijcken

ken heerſcht een eenigen Koningh, die niet verkooren werd, maer een ſeeckeren Naevolger heeft. Jae ſoodaenigh, dat, indien'er geenen Soon is, de Dochter hem *ſuccedeert*. Evenwel werd hy gekroond, en doet den Eed aen 't Volck; 't welck dan oock den Eed aen hem doet.

Deeſes Koninghs voornaemſte en grootſte Inkoomſten beſtaen in de Tollen; welcke hy aen andere verkoopt: En derhalven kan hy niemand, die uyt dit Land wil reyſen, de vryheyd vergunnen, om ſijne Goederen ſonder Tolgevingh meê te voeren, ten waere hy ſelver voor hem de Gereghtigheyd wou betaelen.

Men heeft oock begonnen de Thiende Penningh t' eyſſchen van alle Waeren en Goederen, deſgelijcks van Huyſen en Ackeren, ſoo dickmael deſelve verkoght worden. Deſgelijcks moeten alle Ambaghtslieden, die opene Winckel doen, als Schoenmaeckers, Snijders, Vleeſchhouwers, e. ſ. v. een ſeeckere Tax opbrengen. Wederom moet van alle Vrughten en andere dingen, tot op 't Pantoffelhout toe; oock van de Druyven, als deſelve geleeſen; van de Wijnen, alſſe in 't Land uytgetapt, of buytens Lands vervoerd werden, een daer op geſteld Geld worden betaeldt.

De Koningh maeckt een Verdragh met de Steeden, datſe dit Geld ſullen inmaenen van haere Inwooners, en d' omgelegene onder haer Gebied behoorende Dorpen; Jaerlijcks daer voor aen ſijne Majeſteyt leverende ſoodaenigh een Som, als onder haer overeengekomen is.

De *Contributie* der Geeſtlijckheyd is oock ſeer groot; wijl de Biſchoppen niet alleen 't geheele derdedeel haerer Inkoomſten; maer noch daerenboven van d' overige twee derdedeelen een Hulpſchattingh, en, door vergunningh van den *Paus*, van al de Kercklijcke Goederen de Thienden, *el Excuſado* genoemd, moeten opbrengen.

Voorts werd yeder Jaer een *ordinaire* Schattingh op elcks Goederen in al de Koninghrijcken uytgeſlaegen; waer van echter de Leen-Eedele en Ridders bevrijd zyn.

Boven dien bekoomd de Koningh *extraordinair* van 't Volck twee Millioenen Ducaten: Waerom oock deeſe Geldhulp werd genoemd *des Millions*. Deſelve pleegh van de Standen des Koninghrijcks ſijne Majeſteyt ingewilligh te worden voor den tijd van vier of ſes Jaeren. Deſelve verſtreecken zynde, ſoo koomenſe weer by een, en verlengen, nae gelegenheyd van ſaecken, deeſe *Contributie* wederom voor eenige Jaeren.

Alle Goederen, welcke te Land uyt de Koninghrijcken *Valencia*, *Arragon* en *Navarra* nae d' andere *Spaenſche* Rijcken werden vervoerd, moeten de Thienden betaelen. 't Welck oock te verſtaen is, wanneer uyt andere in de gedaghte Koninghrijcken, deſgelijcks uyt en in *Portugal*, yets te Land werd gebraght.

Yeder Inwooner, die Wol uyt 't Land voerd, moet van een Sack, weegende ontrent tweehonderd en vijftigh Pond, twee, maer een Uytlander vier Ducaten betalen. De Stad *Sevilla* moet den Koningh Jaerlijcks anderhalf Millioen Gouds voor ſigh ſelven en den Scheeps-Tol geven.

De *Duytſche*, *Nederlanders*, *Francoiſen*, *Italianen*, *Portugeezen* en *Engelſche* moeten van alle Waeren den Thienden Penningh leveren. De Schepen, welcke nae *Indien* vaeren, den twintighſten; en alſſe in *Indien* aengekoomen zyn, wederom den twintighſten.

Van veel meer andere dingen moet den Koningh Tol worden betaeld: 't Welck dan alles Jaerlijcks een ſeer groote ſom bedraeghd. Sommige reec-

kenen ſijne Majeſteyts Jaerlijckſe Inkoomſten op derthien Millioenen en aght-en-veertigh duyſend Ducaten.

Wy willen nu, volgens onſe voorige gewoonte, kortlijck beſchrijven de Landen en Steeden, welcke den Koningh van *Spaenje* onderworpen zyn.

BAYONNE.

DEeſe Stad leghd aen 't Zee-water. Den *Oceaen*, of de hooge Zee, is'er ontrent vierduyſend ſchreden van daen. Haere Legh-plaets is aen de *Spaenſche* Grenſen. Sy is de Hoofdſtad der *Biſcayers* en *Cantabrers*.

S. JEAN DE LUZ,

LEght in 't Land *Biſcayen*. Want nae 't eynd des *Lapordiſchen* Lands, alsmen van *Bajonne* uytkoomd, ſoo begind het gedeelte van *Biſcayen*, 't welck aen den Koningh van *Franckrijck* behoord.

Biſcaja grenſd aen *Navarra*, *Guiauſcoa*, de Zee, en *Aſturia*. 't Gedaghte *Franſche* Deel van 't ſelve, aen *Bajona* behoorende, gaet tot aen de Vloed *Iron*; 't andere, den Koningh van *Spaenje* toekoomende, heeft elf Mijlen in de lenghte, en even ſoo veel in de breedte.

De voornaemſte Plaetſen in *Biſcaja* onder d'een-en-twintigh, welcke met Mueren omringhd zyn, werden genoemd *Laredo*, *Vermeja*, *Ordugna*, en *Bilbao*, behoorende aen den Koningh van *Spaenje*.

Bilbao is de Hoofdſtad des gantſchen Lands; gelegen in een Vlackte, twee Mijlen van de Zee. Hier werd een groo-

ten Handel gedreven, inſonderheyd met Wol. Sy heeft een goede Haven, in welcke Jaerlijcks ontrent vijftigh Scheepen met Wol belaeden, en nae verſcheydene Geweſten verſonden worden.

Men kan hier goed koop teeren. De Lught is geſond en wel-gemaetighd. 't Landſchap *Biſcaja* is wel Berghaghtigh, maer draeghd echter een groote meenighte van allerley Vrughten. Doch geen Wijn; in welckers plaets men Appel-Moſt drinckt. Veel Houts werd hier gevonden.

S. IRON of GRAN,

GEleegen een Mijl weghs van *S. Jean de Lux*, is d' eerſte *Spaenſche* Stad. S' is niet groot, maer heeft een ſchoone Kerck. Hier begind alreeds de gewoonte, dat yeder de Salaed ſelver moet bereyden. Daer tegens over leghd aen de Zee

FONTARABIA,

DE voornaemſte Veſtingh, in welcke vijfhonderdt *Spaenjaerden* leggen, om de Zee te *defendeeren*. 't Geberght daer rondom werd het *Pyrenaeſche* geheeten.

S. SEBASTIAEN,

IS eene der voornaemſte Zee-ſteeden in *Guipuſcoa*; taemlijck groot, en gelegen aen den uytgangh der Vloedt *Rio Gurumea*, of *Uramea*. Men vind hier allerley *Natien*; en daer werd een grooten Handel gedreven, inſonderheyd met Wol. Want deeſe Stad heeft een ſeer ſchoone, wijde en gantſch verſeeckerde

kerde Zee-haven; by welckers invaert twee Kaſteelen zyn, van welcke 't Hooge met Geſchut en Soldaten is voorſien. Niemand derf op de Mueren mae deeſe Haven toegaen.

D' Inwooners beroemen ſigh, een *Privilegium* te hebben, dat de Koningh met blooten Hoofde tot haer moet ſpreecken. De Poorten werden van veele Soldaten bewaeckt; aen welcke 't *Spaenſche* Wapen, nevens den Rijcks-Arendt, gelijck oock 't Wapen der Stad ſtaet. In de Kercken ſietmen bynae op alle Altaeren *S. Sebaſtiaen* aen een Pilaer gebonden, en met Pijlen doorſchooten.

TOLOSA,

IS de Hoofdſtad in *Guipuſcoa*, alhoewel niet groot. Hier koomen beyde de Wateren *Araxis* en *Oria*, of *Barſoria*, t' ſaemen, waer over twee Steene Bruggen leggen.

VITTORIA,

DE Hoofdſtad in 't Landeken *Alava*, of *Alaba*; meer ſchoon en bequaem, als groot en praghtigh. Alhier plegen ſigh op te houden een groot getal Eedele; oock veele Kooplieden en Handwerckers, weegens de Wijn, Yſer en Wol-handel. Veele Klingh-Smeeden werden hier gevonden. Deeſe Plaets leghd eenighſins af hangigh.

Hier moetmen ſigh ten eerſtenmael aengeven, en een Briefje neemen. Selfs maghmen geen nieuw Hembd by ſigh dragen, 't welck niet te vooren in 't Water gedompeld is geworden. Men moet hier de Klingen meeten, offe oock de reghte lenghte hebben. Daerenboven moetmen ſigh op 't *Caſtiliaenſch* laeten ſcheeren, indienmen anders onverhinderd wil voortkomen.

Hier beginnen oock de Waghten vóór de Poorten, welcke een vereeringh begeeren te hebben. Der ſelver onbillijckheyd moetmen door geheel *Spaenje* gewaer werden.

Daerenboven moetmen ſigh hier van een Korf voorſien, om daer in *Proviande* meê te voeren. Deſgelijcks van een leedere Fleſch, om Wijn daer in te neemen. Want vermits het nu met de Herbergen gedaen is, ſoo vindmen onderweegen geen gelegenheyd om Spijs of Dranck te bekoomen.

BURGOS.

DIt is de Hoofdſtad in *Oud-Caſtilien*, welcke onder ſigh heeft ontrent Honderd en vijftigh kleyne Steedekens en Dorpen; waer van ſy den Tol en Schattingh, geheeten *Alcavala*, ontfanghd: Leverende daer voor aen den Koningh Jaerlijcks een-en-veertigh duyſend, ſeshonderd, drie-en-dertigh Ducaten.

Sy leghd aen een Bergh, in de geſtalte van een halve Maen, aen een ſeer ſnelle, doch niet Schiprijcke Vloed; over welcke twee Steenen Bruggen gaen. Men ſier hier goede Straten; oock veele en ſchoone ſoo Kercken als Kloosters; nevens veel andere groote en bequaeme Gebouwen. Onder deſelve ſteeckt inſonderheyd uyt 't *Pallays* van den *Conneſtabel*.

Deeſe Stad heeft een eygene Biſchop, die ſeer groote Inkoomſten beſit. D' Inwooners bemoeyen ſigh meeſt met den Koophandel.

Hier is een Kaſteel, meer van de Natuer als door Menſchen handen beveſtighd. De Lught valt hier wat koud en voght.

DUENNAS,

EEn ſteght Steedeken aen de Rivier *Iſerga*, anders *Piſurga*. Hier is oock een Slot; en daer by een ſchoon *Dominicaner* Klooſter.

CABAGON,

DEſgelijcks een Steedeken, waer in een ſeer ſchoon Klooſter der *Benedictijner*-Monicken ſtaet.

VALLADOLID.

DEeſe Stad werd gehouden voor de ſchoonſte in *Spaenje*. Leghd aen de gedaghte Vloed *Iſerga*. Hier zyn ſchoone Kercken, oock gantſch cierlijcke openbaere, of gemeene, en *private* Gebouwen. Deſgelijcks een voornaem *Gymnaſium*, waer in allerley goede Konſten werden geleerdt.

De Lught ſou hier wel geſond zyn, indien deſelve niet ſomtijds wierd verdorven door de duyſtere Nevelen, van 't gemelde Water opſtijgende.

Men vind hier ſeer luſtige Hoven en Bronnen; daerenboven grooten overvloed van allerley dingen. Waerom dan oock de Koningen ſigh alhier, als aen een ſeer bequaeme Plaets, pleegen op te houden: Oock noch wel ſomtijds daer *reſideeren*. Veele *Spaenſche* Vorſten hebben hier haere Pallayſen.

De Marckt, daermen alles te Koop heeft, is ſeer treflijck, beprijpende in den omringh ſevenhonderd ſchreeden. Men teld in deeſe Stad meer als elfduyſend Huyſen. Onder deſelve munt inſonderheyd uyt het bovenmaeten praghtigh Pallays des Graven van *Benevento*. Door de Stad heenen loopt het Waterken *Scheva*, zynde ſeer luſtigh, doch voor de Viſſchen niet aengenaem.

SEGOVIA.

DIt is eene der Edelſte Steeden in *Spaenje*, leggende ſeer hoogh op een Bergh. Met de Voorſteeden heeftſe een taemlijcke grootte. S'is allerwegen wel bewaerd met Thoornen en Bolwercken. Hier werd treflijck Laecken gemaeckt, ſoo dat geen beeter als dit in geheel *Spaenje* werd bereyd: Ten welcker oorſaeck d'Inwooners van een groot vermoogen zyn. Den Bodem is hier rondom ſeer vrughtbaer: 't Biſdom aenſienlijck en rijck. Hier werden over de ſevenduyſend Huyſen geteld. Deeſe Plaets leghd noch in Oud-*Caſtilien*. 't Alhier zynde Water ſeghdmen dat Lammigheyd der Leeden en Waterſught veroorſaeckt.

ESCURIAL;

SOodaenigh werd genoemd het door de geheele *Chriſtenheyd* beroemde Klooſter, geleegen in *Nieuw-Caſtilien*; en gehouden voor een Weerelds-Wonderwerck. Anders werd het genoemd *S. Laurentii* Klooſter in *Eſcuriali*. Want als Koningh *Philippus* de tweede de Stad *S. Quintin* in *Franckrijck Anno* 1557. niet kon veroveren, ten waere *S. Laurentii* Kerck om verr' wierd geſchooten, ſoo heeft hy, met verlof ſijns Biechtvaders, ſulcks gedaen; en te gelijck beloofd, een andere, ter eeren van *S. Laurentius*, te ſullen bouwen. Hy ſelver heeft'er d'eerſte Steen van geleghd, en 't gantſche Gebouw wierd in ſeven-en-twintigh Jaeren tijds volvoerd. Dit heerlijck Werck ſou gekoſt hebben ſes-en-vijftigh Tonnen

Tonnen Gouds en over de dertigh-duyſend Kroonen. (Andere ſtellen tweehonderd Tonnen Gouds.)

Wanneermen in't Klooſter opkoomd, ſoo ſietmen daer tegens over twee ſeer ſchoone groote Huyſen; 't eene voor de Scholieren; 't andere voor des Koninghs Volck, als hy ſig ter deeſer Plaets bevind.

By den Ingangh des Klooſters ſietmen op de Weſt-ſijde drie ſtaetlijcke Poorten; onder welcke de middelſte, als zynde de Hoofd-Poort, van gehouwene Steenen is. De Nagels en Handvatſels zyn geſaementlijck verguld. De Suylen, of Colomnen, zyn gantſch treflijck; in welckers midden *S. Laurentius* met den Rooſter ſtaet.

In de Hoecken des Voorhofs zyn vier Thoornen; en by den Ingangh in de Kerck twee andere. Voorts zyn'er drie Verdiepingen boven malkander, en ſeventhien Hoven; hebbende gemeenlijck drie Galeryen boven een. In negen deeſer Hoven ſietmen allerley ſpringende Bronnen, toegeſteld van de beſte Marmorſteen.

Men ſeghd, dat dit Klooſter in alles ſou hebben veerthien-duyſend Deuren. De Sleutels tot deſelve ſouden weegen over de ſeven-honderd Ponden. Boven de Kerck-deur ſtaen ſes Marmorſteene Beelden, met Goudene Kroonen en Scepters, yeder aghthien voeten hoogh, beteeckenende de Koningen *Iſraëls*. De Tralyen voor de gedaghte Kerck zyn van Koper. Nevens den Altaer ſtaen vieren-twintigh Silvere Kandelaers, yeder bynae twee Ellen hoogh. Deſgelijcks eenige groote Silvere Lampen.

Noch zyn'er drie byſondere Altaeren, met ſeer ſchoone *Figueren*. Deeſe Kerck ſou t' eenemael gelijck zyn die van de *S. Pieters* te *Romen*. 't Dack of Verwelffel is op 't alderheerlijckſte verguld. De Vloer van ſwarten en witten Marmor.

De gedaghte Hoofd-Altaer ſtaet vry, nergens aengeheght, ſoo datmen'er rondom kan gaen: Evenwel derf niemand yets daer van aenroeren. De Stof is van den alderheerlijckſten bruynen Marmor, hebbende verſcheydene vergulde Beelden. De Trappen, langhs welcke men opgaet, zyn van even-deſelve Marmor, ſoo glad en glinſterend, als Ys. 't Opperdeel des Altaers is van loutere Porphirſteen.

Nevens den Altaer zyn twee Deuren van *Indiaenſch* Hout, ſoo waerdigh geaght als Goud. Achter den ſelven ſtaet in de Muer een vierkant ſtuck van een Porphirſteen; waer in men, even als in een Spiegel, de geheele Kerck kan beſchouwen. Men ſiet hier vier Orgelen, twee en twee tegens over malkander. De Geſtoelten in 't Choor zyn van gantſch ſchoon bruyn Hout. In de Muer der *Sacriſtie* ſtaen eenige treflijcke *Lampetten*, of Gietbeckens, waer in de Monicken haer waſſchen, eerſe nae den Altaer gaen.

Hier werd een Boeck getoond, met Goud beſlaegen, waerdigh geaght meer als vierduyſend Ducaten; waer in 't Leven *Chriſti* is afgebeeld door een Monick deeſes Klooſters. De daer toe behoorende Pſalmen en *Reſponſoria* zyn'er van eenen anderen Monick cierlijck bygeſchreven. Veel meer andere ſeer voortreflijcke dingen ſyn in dit uytſteeckend-heerlijck Klooſter te ſien, welcke wy hier, kortheydshalven, voorby gaen. 't Koninghlijck Pallays is, in vergelijckingh van dit Klooſter-Gebouw, ſeer ſleght.

MADRIT,

IS gelegen in *Nieuw-Caſtilien*, 't welck ter deeſer tijd werd gehouden voor 't beſte Landſchap in geheel *Spaenje*;

doch is niet weynigh in den haet, wegens haere Heerſchappy-voeringh over andere Landen. Deeſe Stad werd van ſommige maer voor een Dorp geaght, wijlſe onbemuerd is. Hier van daen is 't Spreeckwoord gekomen, dat in *Spaenje* twee ſeer treffijcke Dorpen zyn, *Madrid* en *Valladolid*: Hedenſdaeghs echter is 't een Stad, wegens de grootte, ouderdom, en Koninghlijcke Hof houdingh.

Sy leghd wat hoogh, aen een gantſch luſtige Plaets; meerendeel nae 't Noorden. Daer beneden loopt een kleyne Vloed, genoemd *Guadarama*; over welcke een Steenen Brugg' is geleghd. Rondom heeftſe taemlijck vrughtbaere Velden; alhoewel oock veele Steengroeven, waer uyt Keſel en Vyerſteenen werden gehaeld. Wegens de geſonde Lught werd deeſe Plaets ſeer geroemd. S'is eene der Volckrijckſte Steeden in geheel *Spaenje*; ſoo dat yemand, uytgaende, altijd ten minſten honderd Caroſſen ſullen bejegenen, behalven de Muyl-Eſelen en treffijcke Paerden. Men ſeghd, dat hier by de driemael honderd duyſend Menſchen woonen.

't Volck is hier ſeer praghtigh in de Kleederen, doch niet ſonderlingh in haere Huyſen; wijl Koningh *Philippus* de tweede en Verbod heeft gedaen, tot verhinderingh des bouwens van hooge aenſienlijcke Pallayſen. Rondom de Stad werden geteld honderd en aght-en-twintigh Thoornen.

ALCALA DE HENARES,

HEdenſdaeghs genoemd *Complutum*, leght in *Nieuw-Caſtilien*, op een vrughtbaeren Bodem, aen een luſtige Plaets in de Vlackte, nevens de Vloed *Henares*: Welck woord eygentlijck beteeckend een Hoy-hoop, wijl'er ſeer veel daer onrrent geſien worden. S'is gebouwd in een *Ovael-Form*, en heeft goede Huyſen; inſonderheydt een ſchoone lange Straet; hebbende aen beyde de ſijden verwelfde Boogen, waer onder ſeer treffijcke Kramen en Winckels ſtaen. Men vind hier een grooten overvloed van allerley dingen, meer als in eenige andere Stad van *Spaenje*. De Koningh heeft hier ſijn byſonder Pallays: De Hooge-School werd, naeſt die te *Salamanca*, gehouden voor de beſte en uytſteeckendſte.

ARGANDA,

ANders *Arganza*, is een ſleght Steedeken: Hebbende echter een Slot, of veel meer Luſthuys, 't welck in 't Jaer 1617. den Hertogh van *Lerma* behoorde.

ARANJUEZ,

IS ſoo een luſtige Plaets, als in veele Mijlen daer ontrent ſou mogen gevonden worden. Want ſ' is, bynae gelijck een Eyland, omvangen van de twee Wateren *Tago* en *Xarama*; over welcke men twee Bruggen heeft geleghd. Over d'eerſte gaet een lange breede Straet, beſet met Linden-boomen. Vier Caroſſen konnen hier nevens malkander rijden. De lenghte ſtreckt ſigh uyt tot over een *Duytſche* Mijl weghs. Men kan'er onder gaen en rijden, als onder een Dack. Drie Luſthoven zyn'er; waer onder de middelſte, vlack by 't Slot, de ſchoonſte is. By deſelven Ingangh ſtaet een Huys, voortijds bewoond by een *Franſche* Gravin. In deeſe Hoven ſtaen ſeer heerlijcke *Fontainen*.

TOLE-

TOLEDO.

DEeſe Stad leghd bynae midden in *Spaenje*, aen een ſeer rauwe en Berghaghtige Plaets. 't Meeſte deel derſelve werd omloopen van de Vloed *Tagus*. Aen d'overige ſijden heeftſe ſeer ſtercke Mueren, en ontrent anderhalf honderd Thoornen. 't Is een vaſte Stad. Heeft ſeer enge Straeten. De Huyſen zyn van Linnen veel ſchooner en bequaemer gebouwd, alſe van buyten ſchijnen. Seventhien Marckten zyn'er, op welcke men allerley dingen te Koop heeft.

De Dom-Kerck is ſeer groot; ſchoon van gebouw, en rijck van Inkoomſten. Geweldige Schatten zyn'er in. Nevens andere Marckt-Vlecken en Dorpen ſtaen ſeventhien Steeden onder haeren Aertsbiſchop, die den voornaemſten in *Spaenje* is. Sy heeft veertigh *Canonicken*, en daer onder vijf Kardinalen.

Eenige derſelver hebben dertigh, veertigh, jae vijftigh duyſend Ducaten aen Jaerlijckſche Inkoomſten.

TALAVERA,

IS een kleyn Steedeken, omvangen van ſtercke, hooge en dicke Mueren, geleegen in 't Aertsbiſdom *Toledo*, en alſoo noch tot *Nieuw-Caſtilien* behoorende.

Haere Legh-plaets is in de Vlackte, aen de gedaghte Rivier *Tagus*. Hier is een geſonde Lught, en een ſeer luſtigen vrughtbaeren Bodem. Deeſe Plaets is beroemd, weegens d' Aerdene Vaten, welcke hier gemaeckt worden.

PUENTE DEL ARCOBISPO,

EEn goede Stad, deſgelijcks den Aertsbiſchop van *Toledo* behoorende, leghd, even gelijck de voorige, aen de Rivier *Tagus*, of *Tajo*. Over deſelve is een treflijcke Brugg' gemaeckt van vierkante Steenen. By deeſe Stad neemd 't Landſchap *Eſtremadure*, zijnde een gedeelte van *Baetica*, ſijnen aenvangh. De Grenſen zyn van 't Weſten *Portugal*: Van 't Noorden *Nieuw-Caſtilien*: Van 't Ooſten *Granada*; en van 't Suyden den *Oceaen*.

GUADALUPA.

't GEberght, 't welck nae deeſe Stad den naem draeghd, heeft Silver en Goud-Mijnen; oock ſeer ſchoone Bronnen. Daerenboven een ſonderlingh ſlagh van witte Rooſen, van een ſeer goeden reuck. Pantoffel-hout is'er in meenighte. Nae 't Klooſter en de Stad toe ſletmen veel Wijn-Gewas, Oranjen-Appelen, Vijgen, en andere treflijcke Boomvrughten.

't Gedaghte Klooſter en Steedeken *Guadalupa* leghd in een Dal. De Boomen, hier in een groote meenighte ſtaende, ſchijnen als Boſſchen te maecken. 't Water *Guadalupe* en de wel-bebouwde Hoven geven deeſe Plaets een luſtige gelegenheydt: 't Klooſter is een aenſienlijck Gebouw; en derwaerts geſchieden veele Beedevaerden. By den Ingangh ſtaet een ſeer cierlijck *Cruſifix*. Aen de Mueren zyn met Oly-verwe afgeſchilderd de Mirakelen, welcke men leghd aldaer geſchied te zyn. In 't midden is een bovenmaeten ſchoone Gaer-

de

de van-enckele Oranje-boomen, nevens een treflijck Lusthuys: Van hier gaetmen in een Kamer, zynde d' *Apotheeck* van d' alderkoſtlijckſte Wateren en andere Artzenyen, met welcke allerley Kranckheden werden geneeſen; waer toe twee goede Artzen zyn geſtelt.

MERIDA.

EEn Stad, leggende in't vlacke Veld, nevens de Rivier *Guadiana*, in 't Land *Eſtremadura*; welckers Hoofd ſy voortijds is geweeſt; deſgelijcks oock de Hoofdſtad van geheel *Luſitanien*. Doch deeſe ſeer voortreflijcke Plaets is tot een geweldigh Verval geraeckt; ſoo datſe ter deeſer tijd niet veel' Inwooners in ſigh begrijpt: En in plaets der voorige Heerlijckheyd maer alleen kan toonen d' oude Mueren en overgeblevene blijcktreeckenen der Roomſche Maght. Twee *Aquæductus*, of Waterleydingen, zyn hier geweeſt; waer van noch hier en gintſch de vervallene Boogen te ſien zyn. Doch in plaets derſelver heeftmen een andere gebouwd, waer door 't Water in de Stadt werd gevoerd; doch is in *Magnificentie* de voorige niet gelijck.

Soo verr' men affien kan, heeftſe een treflijcke Koorn-grond, ſoo datmen haer de Graen-Schuer van 't geheele Landſchap *Caſtilien* ſou mogen noemen. Nevens meer andere heerlijcke Vrughten waſt hier rondom in een groote meenighte 't Kruyd, 't welckmen tot Purpur en Schaerlaecken gebruyckt.

BADAJOZ,

HEeft voortijds den naem van *Pax*, en *Pax Auguſta* gevoerd. Naederhand hebben'er de *Mooren* eerſt *Baxangos*, daer nae *Badaxos* van gemaeckt. Deeſe Stad leghd hoogh, en is hedendaeghs de Hoofdſtad in *Eſtremadura*. Beneden aen deſelve loopt de Rivier *Guadiana*, of *Anas* heenen.

Men ſiet hier rondom veele Oranjen, Vijgen, Citroenen en Olijf-boomen. De gelegenheyd is derhalven gantſch luſtigh. S' is ſeer groot, en heeft op de Hooghte een Kaſteel, 't welck in ruymte by een Stad moght vergeleecken worden. 't Is met een Muer omringhd.

ELVAS.

DEeſe is d' eerſte Stad in't Koninghrijck *Portugal*, leggende, gelijck *Badajos*, op een Bergh. Men ſiet van hier d' omgelegene Steeden ſoo naeby, als offe nauwlijcks 't vierdedeel eener Mijl van een laegen. D' Oranjen Appelen waſſen hier in een ſeer grooten overvloed, en zyn'er goed koop.

Behalven de Biſchoplijcke Hoofdkercke is binnen deeſe Stad niet aenmercklijcks te ſien. Voor deſelve is een Waterleydingh; zynde in *Magnificentie* en treflijckheyd wel op verre nae niet te vergelijcken met de Brugg' te *Segovia*, maer echter een veel grooter werck, ſigh uytſtreckende over een *Duytſche* Mijl weghs in de lenghte.

ESTREMOS,

IS een Stad, ontrent ſoo groot als *Elvas*. Heeft een ſeer ſchoone Marcktplaets in 't benedenſte gedeelte, bynae ſoo langh alsmen met een Muſquet ſou konnen affſchieten.

D' oude Stad leghd, gelijck *Badajos*, op een Hooghte, en is met een Ringhmuer omvangen.

ROYEL-

ROYELLOS,

LEghd op een Hooghte, ſoo datmen deeſe Stad, vier groote Mijlen weghs daer van daen zynde, kan ſien. Beneden in 't Dal ſtaet een ſeer heerlijck Kloofter, genoemd *de S. Loyo*, 't welck wel beſightigens-waerdigh is.

MONTEAMOR,

IS een Stad van ſeer ſchoone Gebouwen en Kloofteren; leggende deſgelijcks op een Bergh; doch met het halve gedeelte beneden in een Dal.

LISBONA,

IS eene der maghtighſte en rijckſte Steeden in *Europa*; werd oock van ſommige gehouden voor de voornaemſte in geheel *Spaenje*. Sy is de Hoofdſtad van 't Koninghrijck *Portugal*. Hier werden allerley Waeren gebraght uyt alle Geweſten des Werelds. Alle Schepen uyt *Ooſt-Indien* koomen hier aen. Nae welck *Indien* de *Caſtilianen* niet derven vaeren; gelijck daer tegens de *Portugeezen* niet in *Weſt-Indien*, of *America*, pleegen te derven koomen; volgens de Verbinteniſſen en Voorwaerden in de Vereenigingh deeſer twee Kroonen.

Uyt deeſe Stad kanmen op de Hooge Feeſten dertigh *Choren* van Sangers nae d'omleggende Vlecken en Dorpen ſenden, ſonder dat de Stad yets aen haere *ſolenniteit* ontbreeckt.

Hier zyn honderd een-en-dertigh Broederſchappen, welcke geldt tot Aelmoeſſen verſaemelen.

De *Corregidor*, of Burgermeeſter, heeft, wanneer hy uytrijd, een getal van honderd Paerden aghter hem.

Tegens de Stad over leghd een Kaſteel, waer in voortijds de *Spaenſche* Stadhouder, als hy binnen *Liſabon* ſou koomen, d' eerſte naght bleef. Dan deed hy hem nae *Belem* overvoeren, en reed van daer in de Stad.

Deſelve heeft haeren eygenen Aerts-Biſchop, Hooge School, en *Inquiſitie*.

Onder al de Kercken is die van *S. Dominicus* de ſchoonſte, gebouwd op de Plaets by d' *Inquiſitie*. Inwendigh iſſe doorgaens op 't heerlijckſte vercierd. Daer nae is de *Kerck der Barmhertigheyd*, van vierkante Steenen opgebouwd, wel beſiens-waerdigh.

D' opſieners van deſelve werden genoemd Broeders der Barmhertigheyd, welcke weer uytdeelen alles wat hier binnen geſonden werd, belopende Jaerlijcks tuſſchen de dertigh en veertigh duyſend Ducaten. Boven een Jaer tijds mogenſe geen geld onder ſigh behouden.

Voorts is hier 't *Aller-Heyligen Hoſpitael*, waer in d' Arme, de Siecke, en de Vondelingen werden onderhouden. 't Selve werd gehouden voor 't aldervoornaemſte in geheel *Spaenje*.

[*Deeſe Stad begrijpt in de lenghte twee* Spaenſche *Mijlen; gantſchlijck met Huyſen betimmerd. In 't midden leghtſe op ſeven hooge Bergen, beſtaende niet alleen de Daelen, maer oock de ruggen deeſer Hooghten. Op de derde en hooghſte 't eenemael ronde en ſteyle Bergh is een ſterck Slot gebouwd.* In dit Liſſabon *werden geteld veertigh* Parochi-*Kercken. 't Getal der Monicken-Kloofters is twintigh geweeſt. Veellight zijnſe met 'er tijd meerder geworden. In voorige Jaeren wierden hier bevonden over de negenen-twintigh duyſend Huysgeſinnen, en honderd en thienduyſend aghthonderd Zielen, behalven de Vreemde* Natien.]

SERPA,

DEeſe Stad leghd noch in *Portugal*, op een Hooghte. De gelegenheyd daer ontrent is taemlijck-luſtigh, weegens de meenighte der Vijgen en Olijf-boomen. Niet verr' van deeſe Stad neemd 't Landſchap *Andaluſia* ſijnen Aenvangh.

De Grenſen van 't ſelve zijn ten Ooſten *Granada*; ten Noorden *Nieuw-Caſtilien*; ten Weſten 't Gebied der Steeden *Beja* en *Selves*, en alſoo *Portugal* met de Vloed *Guadiana*; ten Zuyden d' *Atlantiſche Zee*.

Dit Landt *Andaluſia* werd genoemd de Koornſchuer en Stal van *Spaenje*. Heeft alderley heerlijcke Vrughten; inſonderheyd veel Oly. Daerenboven veel Gevogelt, en de beſte Paerden; derhalven oock des Koninghs Paerdeſtal te *Corduba* pleegh te zyn. Men vind hier allerley Berghwercken van Goud, Silver, en inſonderheyd ſeecker ſlagh van Quickſilver, welcke 't Gout *purgeerd*, en van andere Metallen affonderd. Seer veel vergif is'er by: Waerom dan oock de geene, die 't ſelve ſcheyden, in haer' Aengeſigten even als Doode ſchijnen. Maer gemeenlijck neemen de Goudſmeeden een ſtuck Gouds in de Mond, terwijlſe met d' affonderingh beeſigh zyn; 't welck, wanneerſe 't ſelve weer daer uyt neemen, gantſch met Quickſilver is overtrocken. De Rotſen, waer uyt dit Metal werd gegraven, zyn gemeenlijck rood, wegens de groote menigte van de daer uyt waſſende *Minie*.

GIBRALEON,

EEn taemlijck Steedeken, leggende op de Hooghte. Beneden heeft het een vlietend Water, van de Zee afkoomende.

NIEBLA.

DIt is een ſeer oude Stad in *Andaluſia*, met Mueren omringhd. Voor deſelve ſietmen 't oude Muerwerck van een oud vervallen Kaſteel. Behoord aen den Hertogh van *Medina Sidonia*.

S. LUCAR DE BARRAMEDA;

LEghd aen de Zee, alwaer ſigh de Vloed *Quadalquivir*, dat is, de Groote Rivier, in deſelve uytgiet. S'is de Sleutel tot *Sevilla*; ſoo dat de geene, welcke deeſe Haven in haer geweld hebben, alle Scheepen, welcke nae de gedaghte Stad willen, konnen verhinderen. De gedaghte Haven is ſeer treflijck en luſtigh. By deſelve is een gevaerlijcke Klip, genoemd *La Barra de S. Lucar*, by welcke veele ſchaede geſchied. De Stad leghd aen een Heuvel, en heeft goede wijde Straeten.

PUERTO de S. MARIA,

IS een fraeye Stad, doch niet groot, gelegen aen de Rivier *Guadalethe*, of *Lethe*, welcke aldaer in de Zee valt. Men maeckt hier een groote meenighte van ſchoon wit Sout, 't welck nae andere Koninghrijcken werd vervoerd. Sy leghd tegens over *Cadix*, welcke Stad men van hier af gantſch eygentlijck kan ſien. Hier leggen oock 't meeſte deel van de Koninghlijcke Galeyen. De Hoofd-

Hoofd-Kerck in deese Plaets is een seer aensienlijck Gebouw.

MEDINA SIDONIA,

EEn Stad van den ouden tijd; gelegen op een Hooghte. Hier is oock een seer oud Kasteel. Anders is hier niet sonderlinghs noch aenmercklijcks te sien.

GIBRALTER.

DE *Straet*, of *Zee-enghte*, geleegen tusschen *Spaenje* en *Mauritania* (zynde een Landschap in *Africa*) werd genoemd *Gibraltar*, nae de naebuerige Stad, welcke van d' *Arabiers* werd geheeten *Gebal Tarif*, beteeckenende den *Bergh Tarif*, om dat de *Mauri*, of *Mooren*, welcke uyt *Africa* in *Spaenje* overvoeren onder haeren Oversten *Tarif Abenzarca*, aldereerst by den Bergh *Calpe* aen Landt traeden; van welcken *Tarif* deese Plaets den naem van *Gebel Tarif* heeft gekregen; die naederhand in dien van *Gibraltar* is verbasterd geworden.

Sy wierd voortijds gehouden voor 't eynd des Werelds; en niemand derfde sigh vertrouwen, van daer verder voort te scheepen. Waerom dan oock de Schiplieden, alsse te *Gades* quaemen, aen *Hercules* Offerhanden en Danckseggingen deeden.

Deese Stad *Gibraltar* is d' uyterste in *Europa*, en de Sleutel tot *Spaenje*. Sy leghd by de Zee, aen een Steen-klip, bynae in de gedaente eens Eylands. Op de Hooghte heeftse een Kasteel, waer in honderd en vijftigh Soldaten tot Bessettingh leggen. Op beyde d' eynden deeser Stad, beneeden aen de Zee, siet-men twee seer treflijcke Bolwercken, waer op negen groote Stucken Geschuts staen. Billijck heeftmen sigh derhalven te verwonderen, dat den *Hollandschen* Zee-vooghd *Heemskerck* sigh heeft derven onderwinden, in sulck een enghte, en onder soodanigh een Sterckte, de *Spaensche* Scheeps-Vloot aen te vallen. Seeckeren *Italiaen* heeft hier een Brugg' gemaeckt, die sigh driehonderd schreeden in de Zee uytstreckt. De Haven is eenighsins gevaerlijck, weegens d' in Zee leggende Klippen. Langhs de Zee heenen staen veele Waght-Thoornen, op welcke men door 't lossen van Geschut en Vyeren een teecken geeft, wanneermen ergens *Mooren* op de gedaghte Zee gewaer werd.

CEUTA,

WErd anders *Septa* genoemd. Is een Stad, en aensienlijcke Vestingh in *Africa*, welcke *Johannes* den Eersten, Koningh van *Portugal*, de *Mooren* heeft ontweldighd.

ALCALA,

IS een seer oude Stad, geleegen op een Bergh. Daer rondom is een seer schoonen Koorn-bodem, en de Velden zijn gantsch vrughtbaer.

SEVILLA,

HEeft by de *Latijnen* den naem van *Hispalis*: Doch de *Spaenjaerden* noemen deese Plaets *Sevilla*. S' is de Hoofdstad in *Andalusien*, gelegen aen de Vloed *Quadalquivir*, of *Boeti*: Desgelijcks een seer lustige, wijd-uytgestreckte,

ſtreckte, en gantſch ſchoon gebouwde Koopſtad, de voornaemſte in geheel *Spaenje*; alwaer in de Maenden *Auguſtus* en *September* alle Scheepen uyt *Weſt-Indien* aenkomen: Daer oock in *April* al de Scheepen, nae *Indien* willende, moeten uytgeruſt worden. Van deeſe Stad ſeghdmen in een gemeen Spreeckwoord: *Die Sivilla niet heeft geſien, heeft oock niet wonderlijcks en voornaems aenſchouwd.*

CARMONA,

IS eene der alder-eedelſte Steeden in geheel *Spaenje*, geleegen op een hoogen Bergh. Men heeft haer den naem van 't tweede *Romen* gegeven. Uyt even deeſe Stad werd het Water nae *Sevilla* gevoerd, door middel van een Waterleydingh.

Daer rondom is een ſeer vrughtbaeren Bodem.

ECEJA,

ANders *Eeiza*, heeft allerweegen rondom ſigh een ſeer goeden vrughtbaeren Grond, en treflijcke Weyden voor 't Vee: Derhalven oock d' Inwooners ſigh meerendeel beeſigh houden met de Wol en Laecken-handel. Deeſe Stadt leghd aen de Vloed *Fenil*, in een Dal. 't Water der gedaghte Rivier geneeſd veelerley Kranckheden.

Over deſelve is een ſchoone Steene Brugg' gemaeckt.

CORDUBA,

OF *Cordua*, is de ſchoonſte Stad, nae *Sevilla*, in 't Koninghrijck *Andaluſia*, gelegen aen de Vloed *Boeti*, of *Quadalquivir*: Welcke alhier geen Scheepen kan dragen; en een ſeer ſchoone Steenen Brugg' heeft. 'tIs, ſoo veel den Omtreck der Mueren belanghd, een groote wijd-uytgebreydede Stad: Echter ſtaen'er weynige Huyſen in, vermits de veele daer in leggende Hoven. S'is vierkant gebouwd; evenwel isſe meer langh als breed. De Voorſteeden zyn oock vry groot, ſoo datmenſe by een Stad ſou moogen vergelijcken. Tegens 't Weſten ſtaet het Koninghlijck Pallays, zynde omvangen van een Muer.

De Hoofd-Kerck, voortijds van de *Mooren* gebouwd, is een der ſchoonſte Wercken in *Europa*. Deſelve heeft vier-en-twintigh Deuren, en driehonderd vijf-en-tſeſtigh Pilaeren van ſwart Marmor. Aen eene derſelver ſietmen een *Crucifix*, en daer voor een kleyn Spijl of Traly-werck; 't welck een *Chriſten*, van de Mooren hier gevangen gehouden zynde, met de nagelen ſijner Handen ſou gegraveerd hebben. Waer over hy van de *Mooren* nevens dit ſijn Konſtwerck wierd opgehangen. De Strop werd hier noch getoond.

In deeſe Plaets woond den voornaemſten Adel; en de Koningh heeft hier een Paerdeſtal. Want in dit Geweſt en daer ontrent vindmen de beſte Paerden van geheel *Spaenje*.

CASTRO RIO,

IS een ſleghte Stad, geleegen op een Hooghte: Doch daer rondom is een luſtige Gelegenheyd, en men kan hier een vermaecklijcke aenſchouwingh genieten, wegens d' Oranjen-appel, Citroen en Vijgen-boomen. Oock is'er geen gebreck van andere Vrughten.

VAE-

VAENA.

DEeſe Stad leghd op een hoogen Bergh, en behoord aen den Hertogh van *Seſſi*. S'is ſeer groot en wijduytgebreyd. Ontrent 't vierde-deel eener Mijl weghs van de Stad is een ſeer luſtigh Woud, draegende overvloedt van Oranjen-Appelen, Citroenen, Dadelen en Olyven.

GRANADA.

VAn deeſe Stad voerd het geheele Koninghrijck *Granada* den naem; hebbende in de lenghte tſeſtigh; in de breedte vijf-en-twintigh, en in den Omkringh tweehonderdt en dertigh Mijlen; van 't eynd des Koninghrijcks *Murcia* af, tot aen 't Koninghrijck *Andaluſia* toe.

De Grenſen zyn van 't Ooſten *Murcia*: Van 't Noorden *Nieuw-Caſtilien*; Van 't Weſten *Andaluſien*; en van 't Suyden d'*Iberiſche*, *Balcariſche* of *Herculiſche* Zee: Waer tegens over *Afrika* legd.

't Is een ſeer heerlijck Land, hebbende ſeer ſchoone Geſond-Bronnen, warme Baden, en een grooten Sijden-handel. De Lught is'er gantſch treflijck; niet te warm, oock niet te koud.

Wat de gedaghte Hoofdſtad *Granada* betreft, deſelve is onder alle *Spaenſche* Steeden de grootſte, en in veele Heuvelen verdeeld; onder welcke ſigh twee hooger als al d'andere vertoonen; werdende onderſcheyden door de Vloed *Darrut*, gemeenlijck genoemd *El rio del oro*, welcke door 't Dal heenen loopt.

Deeſe Stad werd, nae de gelegenheyd haerer Legh-plaets, verdeeld in vier deelen.

't Eerſte, waer in men de grootſte Kerck ſiet, behoud den eygenen naem van *Granada*.

't Andere werd genoemd *Alhambra*; en hier in is 't geweldige Koninghlijcke Pallays met ſeer groote Onkoſten gebouwd geworden. Waer nevens de *Spaenſche* Koningen een ander praghtigh Pallays hebben doen opreghten, hebbende aen alle ſijden een ſeer vermaecklijck uytſight.

't Derde werd geheeten *El Alveſim*. Is met Heuvelen vercierd, en heeft veele Huyſen, waer in voortijds geen andere als *Mooren* woonden.

't Vierde, *Antiquivula*, behoefd in veelheyd en ſchoonheyd van Gebouwen 't derde gedeelte niet te wijcken. 't Leghd in de Vlackte.

De geheele omloop van de Stad is van ontrent twaelfduyſend ſchreeden; allerwegen met Mueren omringhd, en vercierd met over de duyſend Thoornen. De Lught is hier ſeer geſond. Veel Handwercks-lieden vindmen hier, inſonderheyd Sijde-wevers. Alleen van de Moerbeſien-bladeren, met welcke de Sijdewormen worden onderhouden, treckt de Koningh een Jaerlijckſchen Tol van dertigh (ſommige ſtellen vijfen-dertigh) duyſend Kroonen.

Hier is een Biſchoplijcke *Reſidentie*, en een voornaem Opper-Hofgeright, of *Parlament*. Deſgelijcks een Hooge-School.

GUADIZ,

ANders *Guadix*, een Stad in 't Koninghrijck *Granada* gelegen, is wel ſeer groot, doch qualijck bebouwd, behalven eenige goede Kloſters. S'is allenthalven met ſeer rauwe Geberghten omringhd. Derhalven vindmen hier, wegens de koude, geen Oranjen-

Appelen en Olyven; doch wel Wijn, Ooft en Koorn. Taemlijck veel Vee is'er. Vier Waterkens loopen'er door.

B A S A.

DEeſe Stad behoord onder 't Biſdom *Guadix*. Sy leghd in een Dal. Heeft oock een oud, doch verwoeſt Kaſteel. Een halve Mijl weghs rondom deeſe Plaets is een treflijcken wel-bebouwden Bodem. Behalven de Kerck is hier niet ſonderlinghs te ſien.

L O R C A,

EEn Stad, behoorende tot 't Koningrijck *Murcia*, en *Hiſpania Terraconenſis*. 't Genoemde Koninghrijck grenſd ten Weſten aen *Granada*; ten Noorden aen *Nieuw-Caſtilien*. Ten Suyden en Ooſten heeft het de *Middellandſche Zee*.

Deeſe Stad *Lorca* leghd op de Hooghte. Beneeden deſelve loopt de Vloed *Guadalantin*; van welcke de Zee ſes Mijlen gelegen is. S'is wel groot, maer ſeer *geruïneert*.

M U R C I A,

IS de Hoofdſtad van 't even alſoo genoemde Koninghrijck. Sy leghd in een gantſch vlack en ſeer ſchoon Land, aen de Vloed *Segura*. Is ſeer luſtigh en wel-bebouwd. Haeren Omkreytz is van anderhalve *Spaenſche* Mijl. D'Inwooners werden gereeckend op thienduyſend. De Straeten loopen ſnoer-reght.

ORIHUELLA,

OF *Horihuela*, in 't *Latijn Orcelis* genoemd, heeft een Biſchop, en leght in 't Geberght. Is omringhd van ſeer ſchoone Luſtgaerden. Toond op de Hooghte noch een oud Kaſteel, en binnen de Stad een ſtaetlijck *Jacobijnen*-Klooſter.

E L C H E,

IS taemlijck wel gebouwd; heeft oock veele Hoven en Boomgaerden rondom ſigh, inſonderheyd een groote meenighte van Palm-boomen; nevens andere, waer aen het ſoo genoemde *S. Jans* Brood waſt.

ALICANTE.

DEeſe Stad leghd aen de *Middellandſche* Zee, en heeft op d'eene ſijde 't Geberght. De Haven is taemlijck goed, en brenghd den Koningh ſeer veel op, wijl hier een ſeer groote Aenvaert is van *Nederlanders*, oock *Hooghduytſchers*, welcke de Wijn van hier uytvoeren: Die, wegens ſijne ſonderlinge goedheyd, ſigh ſelven genoeghſaem prijſt.

X I C O N O,

LEghd tuſſchen de Bergen in. Boven de Stad ſtaet een Kaſteel. De Pas is gantſch engh, ſoo datmen lightlijck een goede Krijghsmaght hier ſou konnen ophouden en ſtuyten. Oock vindmen hier een treflijck Wijn-gewas, ſoo wel als t' *Alicante*.

X A T I V A,

IS eene der ſchoone Steeden van *Spaenje*, gelegen op een verhevenen Heuvel.

Heuvel. Beneden deſelve loopt de Vloed *Sucro*, anders *Xucar* geheeten, heenen. Men ſiet hier bynae geen andere Gebouwen, als enckele groote Huyſen, welckemen ſchier by Pallayſen ſou moogen vergelijcken. Sy heeft een ongelooflijck-groote meenighte van heerlijck-goede Bronnen; welcke door *Canalen* in Stad werden geleydt. Oock is hier een groote Waterback.

De gelegenheyd rondom de Stad is ſeer luſtigh, wegens de veelheyd der Hoven, en meenigerley Vrughten, inſonderheydt Granaet-Appelen. Seer heerlijck fijn Vlas werd hier gebouwd.

VALENTIA.

DEeſe Stad is't Hoofd des Koninghrijcks van dien ſelven Naem; zynde een gantſch voornaeme en luſtige Plaets in *Tarracona*, of *Hiſpania Citeriori*; leggende niet meer als drieduyſend ſchreeden van de Zee af. Wegens haere voortreflijckheyd heeftſe gekreegen den Bynaem van *Formoſa*; ſoo datmen gemeenlijck ſeghd: *Valentia formoſa*, dat is: 't *Schoone Valencia*.

Sy legd aen de Rivier *Turia*, of *Quadalaviar* (*Guadalaviar*); beteeckenende ſoo veel als een ſuyver louter Water. Drie Bruggen leggen over deeſe Vloed. Hier werden ontrent twaelfduyſend Huyſen geteld, behalven de geene welcke in de Voorſteeden, en in de Hoven ſtaen, welcke t' ſaemen noch wel twaelfduyſend uytmaecken.

Men maeckt in deeſe Stad ſeer vaſte en *durable* Laeckenen, ſoo dat'er den Regen niet kan doordringen, ſoo weynigh als door goede Vildten. Met andere dingen werd hier oock een grooten Koophandel gedreven. De Lught is hier goed en wel-gemaetighd. Daerenboven den Bodem rondom deeſe Plaets ſoo heerlijck goed, datſe oock ſelfs voor 't Landſchap *Campanien* in *Italien* niet behoefd te wijcken. Dit Aerts-Biſdom heeft Jaerlijcks honderd-duyſend Ducaten Inkoomſten. De Vrouwsperſoonen aghtmen hier te zyn de ſchoonſte van geheel *Spaenje*, doch gantſch onkuyſch. De Koningh heeft hier een *Viceroy*.

MORVEDRO,

IS deſgelijcks een Stad in 't Koninghrijck *Valencia*, leggende maer tweeduyſend ſchreeden van de Zee. Dit is even deſelve Plaets, welcke ten tijde der *Romeynen Saguntum* wierd genoemd. Sy leght gantſchlijck in een loutere Klip: En d' oude vervallene Mueren geven genoeghſaem te kennen, dat deeſe Stad voortijds gantſch groot moet geweeſt zyn.

Aen de Deur by de Hoofd-kerck ſietmen *Hannibals* Hoofd, van ſteen gemaeckt.

Dight by de gedaghte Kerck gaetmen een Klip op, alwaermen noch ſiet de *ruïnen* van een oud *Amphitheatrum*. Over d' aght-en-twintigh Sittingen zyn'er boven malkander in Steen uytgehouwen: waer aen de Verwelfſelen ſoo gantſch dick en vaſt zyn, datmen deſelve ſeer beſwaerlijck ſou konnen ter neer ſchieten.

VILLA REAL,

EEn kleyn Steedeken, gelegen in de Vlackte. In dit Geweſt zyn d' Olijf-boomen ſoo groot als de Linden.

Hier begind ſigh de Kleedinghs-manier te veranderen.

S. MAT-

S. MATTHÆO,

DEſgelijcks een Steedeken, geleegen in 't ſelve Koninghrijck *Valencia*. Niet verr' hier van daer leghd,

PENISCOLA,

EEn Stad aen de Zee; derwaerts ſigh Paus *Benedictus* de derthiende begaf, doe hy van 't *Concilium* te *Conſtans* wierd afgeſet. S' is een Veſtingh, leggende op een ſpits toeloopende Klip, welcke bynae allerweegen van de Zee werd omvangen.

TORTOSA.

DEeſe Stad leghd in 't Koninghrijck *Catalonien*, aen de Rivier *Ibero*, en heeft een ſeer vrughtbaeren Bodem. Over de gedaghte Vloed ſietmen een ſeer Konſtrijcke Schip-brugg'. Op den Bergh leggen twee Kaſteelen tegens over malkander. Hier is een Poort van gantſch bruynen Marmor. Men maeckt in deeſe Plaets ſeer heerlijcke gedraeyde Wercken. Niet verr' van deeſe Stad verneemdmen een ſeer treflijcke Marmorſteene Brugg'. Men vind hier oock Silver-groeven. Deſgelijcks een Steen, die goudene ſeer eedele ſtrepen of Aderkens heeft. Daerenboven Yſer-Berghwercken, Alabaſtar, Aluyn, Gips, en Porcellaine Vaten.

CAMBRILLA,

IS een Stad, met hooge Mueren omringhd. De gelegenheyd daer rondom is ſeer luſtigh, weegens de ſeer ſchoone Velden, en de groote meenighte van allerley treflijcke Boomen; deſgelijcks 'ter oorſaeck van de goede Vlecken en Dorpen, leggende op den wegh nae *Terragona*.

TERRAGONA.

DIt is een ſeer oude, en in de *Hiſtorien* gantſch beroemde Stad, gelegen in *Hiſpania Citeriori*. Werd in de *Latijnſche* Tael genoemd *Tarracona*, of *Tarraco*. Een groot gedeelte van *Spaenje* heeft nae deſelve dien Naem bekoomen. Sy leghd als in de Kaecken der *Middellandſche* Zee, op een Rots; en is omvangen van een oude vaſte Muer.

Op de Bolwercken leggen eenige Stucken Geſchuts, om deſelve tegens de Zee-rovers te gebruycken, en haer daer meê af te weeren. Hier werd een ſtercken Koophandel gedreven. S' is een oude Biſchoplijcke *Reſidentie*, en heeft een Hooge-School. Daer rondom ſietmen een ſeer treflijck Wijn-Gewas. Niets ontbreeckt'er van andere dingen, welcke den Menſch noodwendigh zyn, of tot luſt konnen dienen. Koorn en Oly waſt hier in meenighte. Vee is'er genoegh te vinden.

VILLA FRANCA,

EEn taemlijck Steedeken, met Mueren omringhd. De Vrouws-perſoonen gaen hier, gelijck in bynae geheel *Catalonien*, op d' *Ooſtenrijckſche* manier gekleed.

De Boeren draegen Rocken, gelijck die van *Gaſconje*.

Voorts is in deeſe Plaets niets aenmercklijcks waer te neemen.

MARTO-

MARTOREL,

DEſgelijcks een kleyn Steedeken, toebehoorende den Graef van *Benevento*, en gelegen aen 't Vloedeken *Lobregato*, van andere geheeten *Lobreger*.

BARCELLONA,

IN de *Latijnſche* Tael genoemd *Barcino*, leghd in *Agro Laletano*. S' is de beroemde en wijd-vermaerde Hoofdſtad des Lands *Catalonien*, alhoewel gehouden voor een byſonder Graefſchap. Heeft oock noch hedenſdaeghs de Munt-gereghtigheyd.

Sy leghd aen de *Middellandſche Zee*. Heeft een bequaeme Haven. Oock een Brugg', t' Zeewaerts in gebouwd, en ſigh uytſtreckende de lenghte van ſevenhonderd en vijftigh ſchreeden; om daer door 't geweld van de Wind te breecken; die, vermits de gedaghte Haven ſeer wijd is, anders met een volle woede op de Scheepen ſou aenvallen: Gelijck dan deeſe Stad ſomtijds geen kleyne ſchaede van de Zee heeft geleeden. De geene, welcke nae *Italien* willen reyſen, pleegen hier gemeenlijck t' ſcheep te gaen.

De Huyſen zyn gebouwd van uytgebroockene Steenen; welcke een cierlijcke aenſchouwingh hebben door haere luſtige Hoven en Boomgaerden. De Straeten zyn breed genoegh, lughtigh, en ('t welck in *Spaenje* niet veel gevonwerd) werden taemlijck ſuyver gehouden; wijlmen hier *Secreten*, of heymlijcke Gemacken heeft, waer van men door geheel *Spaenje* weynigh gediend is.

Hier werd een groote Koopmanſchap gedreven. Men vind hier goede Handwercks-lieden. Deſgelijcks veel Wijn, Ooft, Boomgaerden en Huls-vrughten. Doch Koorn en Oly ontbreeckt hier; welcke noodwendigheden van andere naebuerige Oorden derwaerts moeten gebraght worden.

Op beyde ſijden heeftſe Water; welcke twee Rivieren ſigh alhier in de Zee uytgieten. Hier is een Biſchoplijcken Stoel. Deſgelijcks een Hooge-School. De Vrouws-perſoonen zyn hier ſchoon: D' Iuwooners gantſch vriendlijck tegens de Vreemdelingen.

IGNAJUDA,

GElegen drie Mijlen van *Monſerrate*, is een taemlijck Steedeken, van een Ringhmuer omvangen. Seer weynige Schrijvers maecken gewagh van deeſe Plaets.

LERIDA,

EEn wel-bekende Stad, gelegen op een kleynen Heuvel, allenxen in 't Dal afgaende; en aen de Rivier *Segre*, over welcke een Steenen Brugg' is gebouwd. Weynigh wegs van deeſe Plaets af valt deeſe Vloed in de *Cinga*: En wederom niet verr' daer van daen in d' *Ebro*, of *Ibero*. Voortijds voerde deeſe Stad den naem van *Ilerda*. De Mueren zyn van gegravene (of uytgebroockene) Steenen. De Huyſen zyn taemlijck wel opgebouwd. 't Land daer rondom is treflijck vrughtbaer van Wijn, Oly, Koorn, Boom en Hofvrughten.

De Biſcholijcke Hoofd-kerck, ſtaende in 't Hooger-deel der Stad, is ſeer cierlijck gebouwd. D' Inwooners trecken ſeer veel gelds van de geſoutene

Viſch. Deeſe Plaets heeft bynae geen ander gebreck, als datſe 's Winters gemeenlijck een donckere, nevelaghtige Lught; oock nae 't Noorden een Heuvel heeft, van welckenſe kan beſchooten werden, tot haer mercklijck naedeel.

FRAGA.

DRie groote Mijlen weghs van *Lerida* leghd de Stadt *Fraga*, zijnde d' eerſte in *Arragonia*; en voortijds genoemd geweeſt *Gallica Flavia*. D' *Antiquiteiten*, welcke alhier noch geſien worden, betuygen genoeghſaem, dat deeſe Plaets een hoogen Ouderdom moet hebben. Daeghlijcks werden dertigh Perſoonen te werck geſteld, welcke de Straeten moeten effen en ſuyver houden.

SARAGOSSA,

IS de Hoofdſtad van *Arragon*; gelegen aen de Vloed *Ebro*. Wanneermen wil aenmercken de luſtigheyd der Leghplaets, de Vrughtbaerheyd des Bodems, de ſchoone Gebouwen, en de verdere Cierlijckheyd deeſer Stad, ſoo ſalmen bevinden, dat'er niets is, 't welck haer ſou mogen ontbreecken. In treflijcke Huyſen behoefdſe voor geene Stad in geheel *Spaenje* te wijcken. Gemeenlijck zyn deſelve opgeright van gebackene Steenen.

De Straeten zyn breed en lughtigh. Seventhien groote Kercken werden hier geteld. 't Getal der Thoornen is ſeer veel. Buyten de Stads-muer ſtaen menigten van Huyſen, maeckende gelijck als een andere Stad. Men vind hier een ſeer grooten Adel: Deſgelijcks veel gele erde Lieden, een grooten Koophandel, en een goede meenighte van Handwerckers.

BARBASTRO.

DEeſe voornaeme Stad heeft een vrughtbaeren Bodem. Inſonderheyd waſſen hier ſeer veel Olyven. De Wijnen vallen gantſch treflijck.

VENASCA,

BEhoort noch tot 't Koninghrijck *Arragon*, doch is gelegen in *Ripaforzia*, of *Ripagorſa*. 't Is een *Frontier* of Grens-ſtad, hebbende een treflijck Kaſteel, tot *defenſie* van den *Pas*; alhoewel niet ſonderlingh ſterck. Daer in leghd een Beſettingh van ſes-en-dertigh Soldaten. Men pleegh hier geen Geſchut te ſien; maer wel een meenighte van Steenen op des Slots-muer.

GIRONA,

DEeſe Stad, voortijds *Gerunda* genoemd, is geweeſt 't Hoofd der *Auſſetaners*. Sy leghd in 't Koninghrijck *Catalonien*, op een kleynen Heuvel. Is omvangen van een oude Muer; en gebouwd in de geſtalte eens *Triangels*. Anders isſe een Biſchoplijcke Stad: Wel kleyn, maer echter werden'er veele Koop en Handwercks-lieden in gevonden. De Rivier *Unda* ſtroomdt'er door henen.

PERPIGNAN,

IS een Grens-Stad nae *Franckrijck* toe; gelegen in 't Graeffchap *Rouſſillon*, behoorende tot het Koninghrijck *Catalonien*.

nien. Haere Leghplaets is in de Vlackte, behalven datſe nae 't Suyden een weynigh om hoogh ſtijghd; ter welcker plaets ſy een Kaſteel heeft. De Rivier *La Tet*, of *La Thetn* loopt'er voorby heenen, en een gedeelte derſelve oock door de Stad. 't Gedaghte Slot overtreft alle andere in geheel *Spaenje*. 't Is een ſeer ſchoone Plaets, werdende gereeckend onder de luſtighſte van 't gantſche *Spaenſche* Rijck; alhoewel de Lught, door een geringe oorſaeck, groote veranderingh onderworpen is. 't Valt hier ſeer windigh. Laecken-bereyders vindmen hier in meenighten.

Dit nu is 't geen, 't welck wy hier kortlijck van *Spaenje* hebben willen vermelden.

Byvoeghſel.

VAn d'oude *Spaenjaerden* werd in de Geſchied-boecken getuyghd, datſe gantſch hooghmoedigh, verwaend, en vermeeten waeren. Deeſen haeren ouden aert is haer noch bygebleven; Gelijckſe dan oock een Volck zijn, 't welck niet lightlijck van ſeeden en draghten veranderd.

Altijd zynſe ſeer ſober geweeſt; ſoo datſe, volgens 't getuygenis van *Juſtinus*, ſchoonſe ſeer rijck waeren, echter niet anders als Water droncken. *Plinius* ſeghd, datſe in ſijnen tijd voor haer tweede Geregt Eyckelen gebruyckten.

Haere nettigheyd was vermenghd met walghlijcke vuylheyd. Want dickmael wieſſchenſe ſigh; doch 't geheele Ligchaem met oude Pis, waer meê ſy oock haere tanden wreven. Van gemaelen Eyckelen bieckenſe hun brood, en deeden haere Maeltijd, ter aerden neerleggende.

Tot Dievery en Rovery waerenſe ſeer genegen. By *Vich* in *Catalonien* zyn de Lieden gantſch bot en ongemanierd; in *Arrogon* daer tegens ſeedigh en aerdigh. Die van *Valencen* zyn gelijck als verſoopen in haere Welluſten. Geen Stad is'er in *Europa*, daer de Hoeren meer geaght zyn, als hier. De *Biſcayers* zyn goede Zee-lieden.

Ontrent *Sevilla* is een Boſch van Olijfboomen, ſigh in de lenghte meer als dertigh Mijlen weghs uytſtreckende.

Des Koninghs oudſten Soon werd genoemd Prins van *Aſturien*, gelijck dien in *Franckrijck* den *Dauphin*, en dien in *Engelland* Prins van *Walles* werd geheeten.

Veele houden 't daer voor, dat *Thubal*, Soons Soon van *Noach*, Soon van *Japhet*, aldereerſt in *Spaenje* gewoond, aldaer gebouwd, en als Koningh geheerſcht ſou hebben, in 't Jaer nae de Sondvloed 143. De tijdt ſijner Regeeringh werd geſteld op honderd vijf-en-vijftigh Jaeren. *Romus*, den een-en-twintighſten Koningh in orde, heeft de Stad *Valentia* gebouwd, in 't Jaer 970. nae de Sondvloed; deſelve nae hem *Romam* noemende.

In haere Liefde tegens de Vrouws-perſoonen zynſe ſoo hevigh en hittigh, dat veele daer over gantſch onſinnigh worden. Om haere Liefkens te mogen behaegen, ſullenſe ſigh geenerley dingen ontſien: Iae daer ontrent noch Goederen noch Leven verſchoonen.

ITALIEN.

Italien is een der alderberoemſte Landen in geheel *Europa*. Tegens 't Ooſten grenſd het aen d' *Adriatiſche Zee*; of (gelijck deſelve hedenſdaeghs werd genoemd) de *Venetiaenſche Golfo*. Tegens 't Weſten aen de Rivier *Varus*, en 't *Alpen*-Geberght, 't welck *Franckrijck* van *Italien* affonderd. Tegens 't Zuyden aen de *Tyrrheniſche* en *Liguſtiſche* Zee: En tegens 't Noorden ten deelen aen 't *Tyrolſche* en *Craineriſche* Geberght, ten deelen aen d' *Adriatiſche* Zee.

Den omkreytz van dit Geweſt heeft in de lenghte ſevenhonderd en twintigh *Italiaenſche*, of honderd en taghtigh *Duytſche*; in de breedte tweehonderd en tſeſtigh *Italiaenſche*, of vijf-en-tſeſtigh *Duytſche* Mijlen.

De voornaemſte Geberghten zyn d' *Alpen* en d' *Appennin*. D' eerſtgenoemde omringen *Italien* gelijck als met een Muer. 't Andere Geberght ſcheyd dit Land in de lenghte in twee Deelen. Boven deeſe ſietmen oock in dit Geweſt den vyer-ſpuygenden Bergh *Veſuvius*.

De voornaemſte hier heenen ſtroomende Vloeden zijn de *Poo*, of *Eridanus*; *Athefis*; *Arnus*; de *Tyber*; *Piſatello*; *Mincius*; *Brenta*; *Ticinus*; *Oglia*; *Adua*. Nauwlijcks twee derde deelen van *Italien* hebben ſchiprijcke Vloeden.

D' Opperheeren in dit Landſchap, zyn: De *Roomſche Paus*; de Koningh van *Spaenje*; de Groot-Hertogh van *Florencen*; de Vorſt van *Piemont*; de Hertogh van *Ferrara*; van *Modena*; van *Parma*; van *Mantua*; van *Urbin*; en dan beyde de *Republiquen* van *Venetien* en *Genua*.

Italien is voorſien en vercierd met twaelf *Academien*, of Hooge-Schoolen; naementlijck, met de *Paduaenſche*, *Bononienſiſche*, *Piſaniſche*, *Senenſiſche*, *Peruſiniſche*, *Taurimiſche*, *Salernitaenſche*, *Neapolitaenſche*, *Firmiſche*, en *Maceratenſiſche*. Eenige voegen'er noch by de *Venetiaenſche*, en *Ticiniſche*, of *Papienſiſche*.

De Lught deeſes Lands is byſonder ſaght, en door al de Getijden des Jaers ſeer wel gemaetighd. De Bodem is allerwegen wel bebouwd, en brenghd een grooten overvloed voort van Wijn, Oly, Saffraen, Veld-kruyden, deſgelijcks oock allerley ſlagh van Boomvrughten. Dus zyn hier d' Ackeren Vrughtbaer; de Beemden ſeer luſtigh en vermaecklijck; de Bergen en Heuvelen over al groen en met Wijngaerden beſet. De Weyden, ſoo wel op de Geberghten als in de Daelen, zyn bovenmaten bequaem tot de Veevockingh: De Boſſchen niet minder tot de Jaght.

Uyt de gedaghte Bergen bekoomdmen Marmorſteen, Alabaſtar, Porphyrſteen, Agaetſteen, Chalcedonier, Laſuer, Corallen, Vitriol, Kryſtal, Aluyn, Sout, en verſcheydene Metallen. In de Dalen vindmen veel warme Baden. De Vloeden wemelen van allerley ſoorten der Viſſchen. De Steeden zyn ſoo cierlijck gebouwd, dat haers gelijcke nauwlijcks ergens anders gevonden ſouden konnen worden.

Even hierom, en om al deeſe Luſtigheden te mogen aenſchouwen, werd dit Land van veeler *Natien* beſoght: Alhoewel daer tegens oock dit Spreeckwoord

woord niet te vergeefs is op de baen gebracht, Dat *Italien* is 't Paradijs des Ligchaems, 't Vagevyer van de Beurs, en de Hel van de Ziel.

Wat d' Inwooners belanghd, deſelve zijn noch in verwe, noch in Seeden, noch in Levens-wijs, noch in ſpraeck, noch in Kleedingh malkander gelijck. Want de geene, die binnen 't *Apennin* en 't *Alper*-Geberght nae 't Noorden woonen, zyn wat blancker, ſeediger; niet ſoo ſeer aen welluſten en andere laſteren overgeven; wat langer van *Statuer*, langhſaemer in haer doen, doch ſtandvaſtiger. Maer de geene, die ſigh buyten 't *Apennin*-Geberght nae 't Suyden onthouden zyn van een bruyner verwe, toorniger van Gemoed, veel meer geneegen tot allerley ſchandlijcke welluſten, onhoflijcker, korter van perſoon, doortrapter in allerley loosheden en bedriegeryen, vaerdiger in haer bedrijf, en veel onbeſtendiger.

In 't gemeen overtreffen d' *Italianen* veel andere *Natien* in Hoflijckheyd, Spaerſaemheyd, Gaſtvryheyd, vriendlijckheydt, en kortswijligheyd in luſtige Geſpraecken.

Boven dien zynſe ſin-rijk; tot de *Studie* en Koopmanſchap gelijck als geboren: Vaerdigh om yets te bedencken; geſwind in haer Uytvoeringen; Oorloghsſughtigh; roem en eergierigh; Wijſſch, Geyl, en bovenmaten ſeer genegen tot onkuyſheyd. Groote Lief hebbers zynſe van geleerde Lieden. Aen de Geeſtlijcke en Prieſters toonenſe veel grooter Eer, als aen d' Edellieden. Even hier van daen koomd het, datmen in *Italien* ſoo veel geleerde Lieden, en ſoo veel Geeſtlijcke Perſoonen vind.

De Waerden en derſelver Huysgeſin zyn hier ſeer loos. Alsſe een Vreemdelingh ergens op de Wegen ſien aenkoomen, ſoo gaenſe denſelven verre te gemoet; groeten hem gantſch vriendlijck; prijſen de gelegentheyd haerer Herbergh bovenmaten ſeer; bieden hem deſelve met verſuyckerde woorden aen, en voeren hem goedsmoeds tot een wijde en ſeer ſchoon-beſchilderde Deur. Doch binnens Huys gekoomen zynde, ſoo is 't met de Keucken en de Stal t' eenemael ſleght geſteld.

Italien werd gemeenlijck afgedeeld in 't oude en 't nieuwe. 't Oude leghd of tegens 't Noorden, of tegens 't Suyden. 't Geweſt tegens 't Noorden leghd wederom of aen deeſe, of aen geene ſijde des *Apennins*. 't Gedeelte aen deeſe ſijde werd geheeten *Latium*; in 't gemeen *Campanien*, of *Campagna di Roma* genoemd. De Hoofd-ſtad daer in is

ROMEN.

DEeſe is eene der beroemdſte Steeden die oyt op Aerden zyn geweeſt. Voortijds wierdſe genoemd een geweldige beheeſchter der Wereld; over welckers ſchoonheyd en grootte ſigh alle Volckeren verwonderden, en noch verwonderen; ſchoon haere grootſte heerlijckheyd door de woedende Handen der *Gotthen* in d' Aſch geleghd is geworden.

Eens isſe geweeſt den voortreflijcken Stoel der groot-maghtighſte Wereld-*Monarchen*; maer hedenſdaeghs de *Reſidentie* der *Pauſen*, en derſelver voornaemſte Leeden.

Onaengeſien dit tegenwoordige *Romen* in glantſch, uytſteeckenheyd en grootte by 't *Oude Romen* op verre nae niet te vergelijcken is, ſoo heeft echter deeſe Stad noch ſoodaenigh een ruymte, datſe met haere Pallayſen in den Omkringh ſigh uytſtreckt tot over de vijfen-twintigh *Italiaenſche* Mijlen weghs. Tegenwoordigh werden'er elf Bergen in geteld; waer onder den *Vaticaen* de

beroemdſte is, wegens de Pauſlijcke Woningh, en de treflijcke *Bibliotheeck*, welcke hier bewaerd werd.

Hier werden driehonderd Kercken gevonden; en onder deſelve de *S. Pieters* Kerck; in welcke 't oude Gebouw, in vergelijckingh van 't nieuwe, een ſleght en onaenſienlijck dingh is. Evenwel ſietmen'er eenige gantſch ſchoone Altaeren, en twee van Metael gegoote-ne Poorten, welcke van *Ieruſalem* derwaerts ſouden gebraght zyn. 't Nieuwe Gebouw, tot vergrootingh aen deeſe Kerck gemaeckt, is ſoo een bovenmaeten groot, ſchoon en voortreflijck Werck, dat al d' Aenſchouwers ſigh daer over moeten verwonderen.

Voorts is alhier beſiens-waerdigh 't Palleys van den *Paus*. 't Selve ſtaet nevens de *S. Pieters*-Kerck, en is een ſeer uytſteeckend-heerlijck Gebouw, waer in de gedaghte *Paus* ſijn *Reſidentie* of Woningh heeft. Men ſiet in 't ſelve bovenmaten veel treflijcke Salen en wonder-ſchoone Kameren; deſgelijcks een ſeer cierlijcke Kapel; waer in, nevens meer andere konſtrijcke Schilderyen, oock aenſchouwd kan worden *'t Laetſte Oordeel*, gedaen van den ſeer hoogh-vermaerden *Michael Angelus*.

Van 't gedaghte Pallays af gaet een bedeckte Gangh, hebbende de lenghte van vierhonderd en vijftigh ſchreden. Hier kanmen gaen wandelen, en veelerley kortswijlen met het Ballen-ſpel ſien.

Voorts koomdmen op deeſe Gangh in de Pauſlijcke *Bibliotheeck*; en voor eerſt in een wel vercierd Verwelffel, zynde gelijck als een Voorkamer; waer in men ſien kan de Wapenen van veelerley Pauſen; deſgelijcks d' Afbeeldingen van veel groote Heeren.

Van daer gaetmen in een uytmuntend-ſchoone, verwelfde, lange, en gantſch onkſtigh-geſchilderde Sael, in welcke op byſonderlijck daer toe gemaeckte Stoelen ſeer veel koſtlijcke Boecken leggen. Nae de gedaghte Sael zyn'er noch twee ſchoone wel vercierde Verwelfſels, waer in eerſt de reghte Boeck-Schat bewaerd werd. Onder deeſe Boecken is'er een, waer in den Heyligen *Johannes* aen ſommige plaetſen met eygener Hand ſou geſchreeven hebben. Dit Schrift is allerwegen bedeckt met doorſchijnend dun Hoorn, op dat het ſuyver en onbeſchaedighd moght blijven. Hier ſtaen oock de Wercken van veelerley Oude Schrijvers, als die van *Cicero*, *Virgilius*, *Ovidius*, en meer andere, welcke van haer ſelfs met eygener Pen ſouden geſchreven zyn.

Inſonderheyd werden hier gevonden een goed getal raere Boecken, geſchreven op de baſten der Boomen; al t' ſaemen wel waerdigh zynde, dat de Vreemdelingen een ſtuck gelds tot vereeringh geven, om deſelve te mogen beſightigen.

Ten eynde des voorgedaghten langen Ganghs heeft de Paus een Luſthof, niet ſeer groot, doch bovenmaeten vercierdt met heerlijcke *Antiquiteiten*, treflijcker als in gantſch *Romen* te vinden zyn.

Uyt deeſen Hof koomdmen in noch eenen anderen, genoemd *Bellevedere*. Hier ſietmen eenige Prieelen, byſonder-ſchoone Fontainen of Water-wercken, en allerley vreemde Gewaſſen. Deſgelijcks een ſeer grooten Dadel-boom, en een altijd-groen Boſchje, waer in de ſigh daer ophoudende Vogelkens ſeer lieflijck ſingen, tot een ſeer aengenaem vermaeck, wanneermen in de Somerrijd hier gaet wandelen.

Aen 't bovenſte deeſer Plaets ſtaet een bovenmaten ſchoon Beeld, of *Statue*, genoemd *Cleopatra*, in een Kas, verſtreckende tot een Springh-bron.

Op de groote Plaets voor *S. Pieters*-Kerck

Kerck en des Paus Pallays ſtaet een ſeer grooten *Obeliſcus* van een eenigh ſtuck, wiens Hoogte ſigh uytſtreckt tot een-en-taghtigh Werck-voeten. Deeſe Steen, welcke, nae des Werckmeeſters reeckeningh, ſou weegen over de negenduyſend vijf honderd en tſeſtigh *Centenaers* (of meer als negenmael honderd en ſes-en-vijftigh duyſend Ponden) is in't Jaer 1586., door bevel van Paus *Sixtus* den vierden, met ſeer geweldige onkoſten, door den konſtrijcken Meeſter *Dominicus Fontana* van *Milo* uyt de Kamer-Heerlijckheyd van *Campo ſantto* derwaerts gevoerd, en weer opgeright geworden. De Paus vereerde deeſen Meeſter, weegens ſijne ſonderlinge hier in betoonde Konſt, niet alleen een groot deel Gelds, maer ſloegh hem oock ten Ridder, en verordonneerde hem een ſtaetlijcke Inkoomſt.

Caſtellum ſantti Angeli, of in onſe Tael *Engelenburgh*, werd gehouden voor een ſeer ſtercke Veſtingh. De Paus kan'er uyt ſijn Pallays, door een ſeer lange Gangh, op de Muer heymlijck inkoomen. Deeſe Veſtingh heeft in't midden een hooge, ſtercke, ronde Thoorn: Die eenige ſchreeden daer van daen met noch vier aghthoeckige Thoornen, zynde wat laeger, en met vier Mueren is omringhd.

Voortijds wierd dit Kaſteel gehouden voor een geweldige Sterckte; doch om in deeſen tijd genoeghſaeme tegenſtand te konnen doen, ſoo heeftmen voor eenige Jaeren 't ſelve omvangen met een nieuwe Gracht, deſgelijcks met vijf Bolwercken en Wallen, doch niet ſeer hoogh; wijlmen't al te ſwack oordeelde, om de hedenſdaeghſche Krijghs-*Inventien* te konnen weerſtaen. Nu is't bequaem genoegh, om een ſtercken Vyand een langen tijd te konnen ophouden.

't Pallays van Paus *Gregorius* den derthienden is een heerlijck Gebouw; 't welck de gemelde Paus had aenvangen, voorneemens zynde, 't ſelve te bewoonen. Doch de volmaeckingh deeſes Wercks heeft hy niet beleefd.

In dit Pallays zyn ſeer ſchoone Kameren, met koſtlijcke Tapitzeryen vercierd. In een Capel is een Altaer, welckers daer aen zynde *Tafereel* men ſeghd dat den Heyligen *Lucas* ſelver ſou geſchilderd hebben. In een ſeer ſchoone Sael ſtaet een Setel, met welcke de geene die daer in ſit ſigh ſelven, ſoo ſittende, door de geheele ruymte deeſer Plaets kan omvoeren, waer heenen hy zyn wil.

Hier is deſgelijcks een Hof, of Gaerde, uyt welcke men een groot deel der Stad kan overſien. Seer heerlijck isſe vercierd met vreemde Gewaſſen, Boomen, Kruyden, Bloemen. Daerenboven zyn'er ſoo veel wonder-ſeldſaeme Water-konſten, datmen't thiende deel daer van niet ſou konnen vertellen.

Beſiens-waerdigh is oock 't Pallays en den Luſthof des Groot-Hertoghs van *Florencen*. Dit treflijck Vorſten-hof ſtaet op den Bergh *Trinitatis*. Seer veel geweldigh-groote Salen zyn'er in, behangen met koſtlijcke Tapitzeryen; deſgelijcks vercierde Kameren, welckers gelijcke niet lightlijck ergens te vinden ſouden zyn. In deſelve ſtaen veele ſeer ſchoone Tafelen; niet alleen van wel-gepoliſte de gecoleurde Marmor; maer oock ſeer cierlijck gemaeckt van gantſch koſtlijcke Steenen.

Soo veel konſtrijcke *Antiquiteiten* en Marmorſteene Beelden werden hier geſien, dat niet lightlijck diergelijcke, en in ſoo grooten getal, aen eenige andere Plaets gevonden ſouden konnen worden. Inſonderheyd is hier aenſchouwens-waerdigh 't Beeld van een naecke Man, gemaeckt van witten Marmor, neerknielende, (of neerbuckende) om

een

een Mes te wetten. Dit houdmen voor een van d' alderkonſtrijckſte Stucken in geheel *Romen*.

By dit Pallays is een wel-vercierden Hof. De daer omheenen gaende hooge Muer is overtrocken met de Telgen van Oranjen-boomen. Al de Gangen zyn ſeer breed, en aen beyde ſijden met een ſnoer-reghte afpaelingh voorſien. De langhſte onder deſelve is van over de tweehonderd en vijfrigh Schreeden.

In deeſen Hof is een kleynen Bergh gemaeckt, daermen langhs anderhalf-honderd Trappen opklimd. Op den Top ſtaet een ſeer luſtigh Somer-huys van enckele Groene Gewaſſen. In de grootſte hitte des Somers doen de Hertogen hier haere Maeltijdt; inſonderheyd wijl de Kamer by de Tafel een koele Pijpbron heeft: En datmen oock van daer de gantſche Stad *Romen* op 't luſtighſte kan overſien.

Deeſen Bergh is beneden t' eenemael met Cypreſſen bewaſſen, en vercierd met een ſeer luſtige Gangh; ſoo datmen ſigh niet genoegh over dit Werck kan verwonderen.

't *Capitool* is voor deeſen geweeſt der *Romeynen* Raedhuys; doch door d' Oorlogen geweldigh verwoeſt geworden. Naderhand evenwel heeft Paus *Gregorius* de derthiende 't ſelve weer laeten opbouwen en verbeeteren.

't Leght op een hoogen Bergh, waer toe men opklimd langhs een hooge Steenen Trap. Boven aen elcke ſijde ſtaet d' Afbeeldingh van een Man en een Paerd, van een geweldige grootte, gehouwen uyt witte Marmorſteen. Men ſiet hier oock op een wit *Poſtament* 't Beeld van den *Roomſchen* Keyſer *Marcus Aurelius Antonius*, ſittende te Paerd, deſgelijcks van een uytſteeckende grootte, gegooten van Koper, en in 't Vyer verguld.

Voor 't Pallays gaet een wel-vercierde Steenen Trap nae de Raeds-Sael op; onder welcke een ſchoone konſtigh-gehouwene Fontain is, met ſeer veel aenſienlijcke Beelden.

In 't midden op dit Pallays ſtaet een taemlijck-hooge Klock-Thoorn; waer toe men tot op den bovenſten Gangh opklimdt met tweehonderd en veertigh Trappen. Nergens elders kan men beeter de Stad *Romen* met al deſelven geledenheden overſien, als van deeſen Thoorn.

Nevens 't nu gemelde Pallays is noch een ander, waer in veel heerlijcke en bovenmaten konſtige Beelden zyn opgeright. Tegens over 't ſelve is een ſeer wel-vercierde Kerck, noch eenighſins hooger als 't Raedhuys geleegen, voerende den Naem van *S. Maria in Ara Cœli*.

De ſeer heerlijcke *Columna Trajani*, of de Zuyl van *Trajanus*, ſtaet by de Kerck *S. Maria de Lauretto*, op een gantſch konſtigh-gehouwen *Poſtament*, wel twee Mannen lenghte diep onder d' Aerde. Doch daer is een Groef rondom met Trappen nae beneden toe gemaeckt, ſoo datmen alles noch wel ſien kan.

Binnen in deeſe Zuyl gaet een Wenteltrap van honderd en twee-en-tnegentigh (andere ſtellen maer honderd drie-en-twintigh) Trappen tot boven toe op. Deeſe *Columne* is, ſoo veel 't oogh kan bemercken, gemaeckt uyt vier-en-twintigh geheele Stucken Steens, yeder van aght Trappen hooghte. Rondom deſelve buytenwaerts, van onder af tot boven toe, zyn'er ingegraveerd (of ingehouwen) al d' Oorloghs-daeden des gedaghten Keyſers *Trajani*. Boven op 't *Capiteel* is een Omgangh, met Yſere Leuningen. Van hier kanmen een goed gedeelte der Stad *Romen* overſien.

De Zuyl, genoemd *Columna Antonia*, is de voorige bynae gelijckvormigh.

Keyſer

Keyser *Antonius* heeft deselve laeten oprighten tot een eeuwige gedaghtenis. S' is soo hoogh als d' andere. Men siet'er aen, in treflijcke verhevene *Figueren*, d' Afbeeldingen van al de Veldslagen, by deesen Keyser gehouden; seer lustigh van onder af tot boven toe in een reghte orde gesteld.

Veel meer andere soodaenige Zuylen zyn'er binnen *Romen* te sien; doch geene derselve zyn by deese nu aengeweesene twee te vergelijcken.

't *Amphitheatrum Titi* (tegenwoordigh *Colosseum* genoemd) heeft *Titus*, de Soon van *Vespasianus*, nae de verwoestingh der Stad *Jerusalem* doen bouwen. Dertighduysend Lijf-eygene Kneghten hebben'er elf geheele Jaeren langh aen gearbeyd.

Dit is een bovenmaeten groot en geweldigh Gebouw, doch hedensdaeghs seer vervallen. Met siet echter noch de *Form* en grootte, zynde *Ovael* of langhwerpigh-rond. De lenghte midden door was van tweehonderd en dertigh schreeden: De hooghte seer uytsteeckend; alles gebouwd van gehouwene vierkante Steenen.

Noch hedensdaegs sietmen klaerlijck in deese Schouwburgh in drie Kringen onderscheyden te zyn de Sittingen der drie Plaetsen des Raeds en des *Roomschen* Volcks. D' eerste en opperste Kreyts was voor de Raedsheeren, en die van derselver orden waeren, verordonneerd. In de tweede, zynde de middelste, saeten de Ridders. In de derde, als de laeghste, onder by d'aerde, stond het Volck sonder onderscheyd. Vijf-entaghtigh duysend Menschen konden in dit *Amphitheatrum* de daer in gehouden werdende Speelen aenschouwen. 't Geenmen ter deeser tijd hier van noch siet, is 't overblijfsel des halven deels. 't Ander' is vernietighd geworden door Vyer, Stael, en de Moedwilligheyd der *Barbarische* Volckeren. Selfs 't geen noch staende is gebleven, is allerwegen geschonden en verbroocken.

I. Tot het KERCKLYCK GEBIED behooren deese naevolgende Steeden.

OSTIA,

GElegen aen den *Tyber*, heeft een seer vasten Thoorn. Voortijds was'er een voortreflijcke Zee-haven; doch deselve is van Paus *Gregorius* verwoest geworden, op dat de *Turcken* sigh daer van niet t' eeniger tijd souden moogen dienen. Echter isse noch hedensdaeghs de Haven der Stad *Romen*.

TERRACINA,

OF *Anxur*; leghd aen een Bergh, en is t' eenemael Moerassigh. Heeft echter een seer lustigen en vruchtbaeren Bodem, wel voorsien van Wijnstocken, Oranjen-appel, Citroen, Limoen, en meer andere diergelijcke Boomen. Hier zyn veel oude *Monumenten*, en noch eenige Kenteeckenen van *Via Appia* te sien.

FUNDI

IS een Stad, leggende aen de Zee. Hier wast een gantsch heerlijcke Wijn. In deese Plaets moeten alle reysende Persoonen haere Deegens met Nestelen aenbinden. Indien yemand den sijnen op een andere wijs droegh, soo sou hy gestraft worden. In voorleedene tijden heeft den vermaerden Zee-rover *Baradinus Barbarossa* deese

gantſche Stad geplonderd, en d' Inwooners gevancklijck met hem weghgevoerd.

M O L A,

EEn ſeer ſchoon en treflijck Marckt-vleck, leggende dight by de Zee. 't Is een ſeer geſonde Plaets, begaeft met een goede Lught, varſch Water, en allerley nodige Voorraed. Soo dat de geene, welcke hier door *paſſeeren*, wegens de ſonderlinge bequaemheden, ſigh ſeer wel vergenoeghd bevinden.

T I B U R,

GEmeenlijck genoemd *Tivoli*, is een ſeer oude Stad, daermen veele Geſond-bronnen vind, voerende den naem van *Albulas*. Hier is t' eenemael beſiens-waerdigh 't heerlijck Pallays des Groot-Hertoghs van *Florencen*: Waer aen gelegen is den ſeer koſtlijcken Luſthof *Hippolyti Ateſtini*, des Kardinaels van *Ferrara*: De Doolhoven en veelerley *Antiquiteiten* in den ſelven zyn aenmerckens-waerdigh.

Inſonderheyd moeten ſigh verwonderen over de ſnelle loop des Vloeds *Anienis*, uyt hooge Rotſen: Ter welcker oorſaeck het hier bynae noyt aen Nevel en Wind ontbreeckt. Rondom deeſe Stad zyn oock ſeer voortreflijcke Steengroeven.

II. HETRURIA, hedensdaeghs genoemt *Toſcana*, of *Tuſcia*, is een ſeer eedele *Italiaenſche Provintie*, weegens de warme Baden, vruchtbaere Velden, Daelen, Beemden en Geberghten; op welcke waſſen alderley Granen en Vrughten; Granaet-Appelen, Citroenen, en een ſeer heerlijcke Wijn. De Hoofdſtad van deſelve is

FLORENCEN.

EEn ſeer groote, wel-gebouwde, en gantſch Volckrijeke Stad, meer als taghtigh Jaeren voor des *Heeren Chriſti* Geboorte aengevangen te bouwen, door 't Krijghsvolck van den *Roomſchen* Burgermeeſter *Sylla*.

Sy werd gehouden voor de ſchoonſte Plaets in *Italien*: Heeft de Rivier *Arno* door haer heenen loopen; en ſou in haeren Omkringh bevatten ſes *Italiaenſche* Mijlen weghs.

Wanneer een Vreemdelingh voor deeſe Stad koomd, ſoo beſoecktmen ſijn *Vellis*, of Packtuygh; waer meê veel tijds werd verquiſt. Door deeſe geheele Stad ſietmen ſeer ſchoone wijde Straeten, welcke al t' ſaemen ſeer net en ſuyver werden gehouden. Weynige geringe of ſleghte Huyſen werden hier gevonden.

De Hoven en Luſthuyſen, buyten de Stad gebouwd, zyn meer als ſeſthienhonderd in getal. De Dom-kerck alhier is gewiſſelijck wel beſiens-waerdig, zynde een heerlijck groot Gebouw, van enckele Marmorſteen opgeright. 't Is, behalven 't Choor, over de driehonderd voeten langh, en ontrent tſeventigh voeten breed. Van de Grond af tot boven aen de Knoop teldmen vijfhonderd en twintigh Trappen. Den Thoorn werd genoemd *La Cupola*. Deſ ſelven opperſte Knoop, of Appel, zynde verguld, is ſoo groot, dat'er vier-en-twintigh Perſoonen in konnen ſtaen, doch wat gebuckt.

't Oude Pallays des Groot-Hertoghs werd genoemdt *Tuſcana*. In 't ſelve

zyn

zyn ſoo veel aenmercklijckheden te ſien, datmen veel tijds ſou moeten hangen, aen deſelve al t'ſaemen te beſchrijven. 't Voornaemſte is de bovenmaeten ſchoone *Galery*. Deſgelijcks de *Tribuna*, *Funderia*, *Armeria*, de Schat en Konſt-kamer. D' alhier zynde *Rariteiten* zyn niet alle waer te neemen, wegens de meenighte en voortreflijckheyd. Met een woord ſullen wy alleen yet weynighs ſeggen. Op de *Galery* ſietmen veel uytſteeckende Schilderyen en Afbeeldingen van hooge *Potentaten*, ſoo Geeſtlijcke als Wereldlijcke. Daerenboven oock de geheele Stam van 't Huys der Heeren *de Medicis*.

In 't bovenſte deeſer *Galery* ſtaet *Scipio Africanus*, van Metael gegooten: Welck Beeld gevonden is geworden in 't Meir by *Perugia*. De meer-gedaghte *Galery* is laugh tweehonderderd en vijfthien ſchreeden; breed aght-en-twintigh voeten; hoogh een-en-dertigh Trappen. Eenige ſtellen honderd een-en-dertigh Trappen; wie een druck-feyl heeft, weeten wy niet.

In de *Funderia* kanmen ſien, alsmen daer binnen treed, twee vierkante Suylen van witten Marmor; waer in veele honderd verſcheyde e Wercktuygen ſeer konſtigh zyn uytgehouwen. Niet een van al de ſtucken is d' andere gelijck. Deſe *Columnen* zyn van *Romen* derwaerts gebraght. Yeder derſelver is ſoo hoogh als een taemlijcke Pieck.

Men koomd oock hier in een Kamer, genoemd *Tribuna*. Deeſe is vier Piecken hoogh; en heeft een bovenmaeten ſchoone Marmorſteene Vloer van allerley Verwen. Boven aen reght in 't Midden is een Wijſer, toonende d' aght Hoofdwinden; werdende geregeerd door een Dack-Vaen: Soo dat, wanneetmen in de Kamer ſtaet, en maer opwaerts ſiet, men weeten kan, wat'er voor een Wind waeyd.

SIENA.

DIt is een ſeer ſchoone Stad. Heeft een Hooge-School; een ſeer ſterck Kaſteel, en een heerlijck-ſchoone Dom-Kerck; zynde ſoodaenigh een Gebouw, dat een diergelijck buyten *Italien* nauwlijcks gevonden ſou konnen worden. Al d' Afbeeldingen der Pauſen, gantſch konſtigh gedaen, zyn hier te ſien.

Tegens over deeſe Kerck is een voornaem *Hoſpitael* of Gaſt-huys, alwaer de *Pelgrims*, of andere Vreemdelingen, by naght en dagh werden in-genoomen, geherberght, en wel verſorghd van eeten en drincken.

In geheel *Italien* werd, ſoo van laege als hooge Stands-perſoonen, geen cierlijcker *Italiaenſch* geſproocken, als te *Siena*. Die derhalven deeſe Tael ſuyver en net wil leeren, moet ſigh derwaerts vervoegen.

PISA,

IS een groote en wel-gebouwde Stad, geleegen in 't Landſchap *Toſcana*, aen de Rivier *Arno*; behoorende oock aen den Hertogh van *Florencen*. Hier is een Hooge-School, opgeright door den Groot-Hertogh *Coſmus de Medicis*. Deſgelijcks een heerlijcke Dom-kerck, gebouwd van enckele Marmorſteen. De daer aen zynde Deuren zyn gegooten van Metael.

't Is een heerlijck groot Gebouw; waer in by de taghtigh Pilaeren zyn, yeder van een eenigh ſtuck gehouwene Steen; onder welcke twintigh ſoo dick zyn, dat twee Mannen deſelve nauwlijcks konnen omvademen. De Doopſteen is ſoo uytſteeckend, dat in *Eu-*

ropa geen diergelijcke ſou konnen gevonden worden.

Vlack nevens den Dom is een geheel ronde Kerck, deſgelijcks van enckele Marmorſteen gantſch konſtigh opgebouwd, en met Lood gedeckt, genoemd de *S. Jans*-Kerck.

By deſelve is een ſchoone Kruysgangh, welcke men ſeghd, dat in lenghte en breedte d' *Arcke Noachs* gelijckmatigh is. De Vloer is van Marmor. Veel *Antiquiteyten* van Graven en diergelijcke dingen zyn'er te ſien.

Onder meer andere oude konſtige Schilderyen vindmen hier oock een Eſel, die de voorby gaende, waer heenen ſy ſigh moghten wenden, altijdt reght aenſiet, even als of hy ſigh nae alle ſijden omkeerde.

In 't midden is een Begraefnis-plaets of Kerckhof; waer in de Ligchaemen binnen vier-en-twintigh uyren tijds ſouden verteerd worden. 't Werd genoemd *il Campo ſanto*, of 't Heylige Veld, vermits de *Piſaners*, doeſe den Keyſer *Fredericus Barbaroſſa* hulp ſonden, om 't beloofde Land te helpen veroveren, en hy daer over onderwegen verdronck, in haere Scheepen Aerde uyt 't gedaghte Heylige Land meê voerden, en deſelve hier hebben geſtroyd.

By den Dom ſtaet een ronden Thoorn, ontrent tweehonderd Voeten hoogh, hebbende buytenwaerts ſeven Omgangen boven malkander; al t' ſaemen van Marmorſteen ſeer konſtigh gebouwd.

Hy hanghd over de veerthien voeten ſchuyns over, even als of hy wou om verr' vallen.

Hier is oock een ſeer heerlijck Pallays, waer in de Ridders van *S. Stephani* Orden door den Groot-Hertogh worden onderhouden.

LIVORNO,

IS een ſeer ſchoone Stad, en geweldige Veſtingh, aen de Zee gelegen; behoorende deſgelijcks aen den Groot-Hertogh van *Florencen*. Sy heeft een ſeer oud doch vaſt Kaſteel; ſoodaenigh van de Zee omringhd, datmen niet anders als met Scheepen daer aen kan koomen. Hier in leghd een Beſettingh: En op de Zee werden geduerigh vier Galeyen, tegens de *Turcken* en andere Zee-rovers, op des Groot-Hertoghs koſten onderhouden. Hier toe laeten ſigh oock dapper gebruycken de Ridders van *S. Stephani Orden*, hebbende haere *Reſidentie* in de Stad *Piſa*.

Al de Huyſen der nieuwe Stad heeft de Groot Hertogh ſeer heerlijck en luſtigh laeten opbouwen; zynde geſaementlijck malkander gelijckvormigh. Deeſe werden aen de Burgers voor een Jaerlijckſchen Penningh verhuerd, of oock in eygendom verkoght, nae eens yeders begeerte.

LUCA,

IS een voortreflijcke, wel-gebouwde, ſeer ſchoone Stad, niemand onderworpen, maer een vrye *Republicq*, gelegen in *Toſcanen*, aen 't Water *Serchio*. Hier werd een ſeer grooten Koophandel gepleeghd, voornaementlijck in ſijde Waeren.

De Stad in ſigh ſelven is niet ſonderlingh groot, doch omringhd met goede wel-geordonneerde Bolwercken en nieuwe Wallen, behalven alleen een kleyn gedeelte, daer d' oude Wal noch ſtaet. Nae haere grootte isſe ſoo wel beveſtighd, als eenige Stad in *Italien* ſou mogen zyn: Daerenboven oock genoegh-

genoeghſaem voorſien van *Ammunitie* en Geſchut.

Het onder haer behoorende Land is kleyn, maer Vrughtbaer. Nae 't Noorden ſtoot het aen *Cartemiana*. Werdt voorts omvangen van 't Land des Groot-Hertoghs van *Florencen*, welcken Vorſt haer al wat te nae leght, en niet eene der minſte oorſaecken is, datmen de Stad ſoo wel beveſtighd heeft, en ſoodaenigh een ſcharpe Waght onder de Poorten werd gehouden. Datmen ook aldaer ſeer ſtrengh werd *geëxamineerd*. 't Getal deeſer Poorten is drie. Door de *S. Pieters Poort* moeten alle Vreemdelingen uyt en in trecken.

ANCONA.

EEn oude, wel-gebouwde, ſeer vaſte Stad, geleegen aen d' *Adriatiſche Zee*, eenſdeels op twee Bergen, anderſdeels in een Vlackte. Sy heeft een ſeer heerlijcke Zee-haven, voorſien met drie beſtendige Bolwercken, en een ſtercken Thoorn.

Op 't hooghſte deeſer Stad leght een ſeer vaſt Kaſteel, omvangen van taemlijck goede Bolwercken; waer uyt men niet alleen de twee uyterſte Sijden der Stad kan beſtrijcken; maer ook, indien eenigen vyand de gedaghte Stad alreeds ingenoomen had, ſoo ſouden van uyt 't Slot al de daer in zynde Huyſen ter neer geſchooten, en d'inneemers weer met geweld daer uyt gedreven konnen worden.

De Paus, dien dit Kaſteel en de Stad toebehoord, houd in dit Slot altijd een ſtercke Beſettingh. Tegens over de gemelde Veſtingh leght een Bergh, op welcken een Waght-Thoorn is gebouwd, voorſien met ordentlijcke Waghters, welcke, ſoo haeſt ſy op de Zee eenige Rovers verneemen, ſulcks door een Vyer-Teecken bekend maecken. D'andere Waghters, ſtaende by dagh en naght op andere Waght-Thoornen, dit ſiende, doen deſgelijcks; ſoo datmen in drie uyren tijds de tijdingh daer van te *Venetien* heeft; daermen dan terſtond Scheepen uytſend, om de Rovers te vervolgen.

Op deeſe wijs werd d' *Adriatiſche Zee* ſuyver gehouden.

SENOGALLIA,

IS een taemlijcke Veſtingh, doch niet ſeer groote Stadt, geleegen aen de Zee. Sy heeft een goede Aenvaert voor de Scheepen. Is omringhd met Bolwercken en Wallen, alhoewel deſelve ſeer laegh zyn.

Daerenboven heeftſe een taemlijck-ſterck Slot, voorſien met vier ſtercke Rondeelen, en een diepe Graght.

FANO,

EEn taemlijck-groote Stad, deſgelijcks aen de Zee gelegen, doch heeft een kleyne Haven. Deeſe plaets behoort aen den Paus.

PESARO,

DEſgelijcks een taemlijck-groote Stad aen de Zee gelegen; heeft aen den eenen Hoeck een Kaſteel met vier Rondeelen, waer uyt de gemelde Stad aen beyde de ſijden kan beſtreecken worden. Is beſet met een goede Waght.

Een Vreemdelingh werd hier ſeer beſwaerlijck ingelaeten.

URBINO,

WEderom een taemlijck-groote Stad, geleegen op een hoogen Bergh.

De Dom-kerck in deſelve is een gantſch oud Gebouw; doch heeft daer nevens een ſchoone, wel-vercierde, nieuwe Capel.

De daer in ſtaende Huyſen zyn van geen onaengenaeme Aenſchouwingh.

RIMINI,

IS een ſeer oude en groote Stad, geleegen aen de Rivier *Rimeno*, deſgelijcks aen de Zee; behoorende aen den Paus.

PORTO CESENATICO

IS maer alleen een open Marckt-Vleck, leggende aen de Zee. Heeft een ſeer treflijcke Aenvaert, of Haven, en een grooten Koophandel, inſonderheyd in Sout. Behoord deſgelijcks aen den Paus.

MARCERATA,

EEn taemlijck-goede en groote Stad, geleegen op een Bergh. Hier is een Hooge-School.

Voorts is deeſe Plaets van alles wel voorſien, behalven alleen, dat'er geen ander Water is, om te drincken, als 't geen men uyt de Regenbacken haeld.

LORETTO,

IS een groote Stad, geleegen aen d' *Adriatiſche Zee*. Deeſe Plaets is voornaementlijck beroemd wegens de Beedevaerden; welcke derwaerts geſchieden. Deſgelijcks ter oorſaeck van de wel-gebouwde voortreflijck-ſchoone Kerck; niet ſonder reden gereeckend voor eene der heerlijckſte, jae oock ſelfs boven alle andere de ſchoonſte in geheel *Italien*. Paus *Leo* de thiend heeft deſelve beginnen te bouwen. Welcken aengevangenen Bouw is voortgeſet geworden van Paus *Clemens* den derden.

Nae de voltreckingh deeſes Wercks heeft deeſe Kerck, door de geduerige Beedevaerden, deſgelijcks door de meenighvuldige Vereeringen der hooge Vorſten, aenſienlijcke Heeren, en ſelfs oock van gemeene Lieden, in Heerlijckheyd en Rijckdom ſoodaenigh toegenoomen, datſe haers gelijcke niet heeft.

NEAPOLIS,

WErd genoemd de Hoofdſtad van 't Koninghrijck, voerende dien ſelven Naem. Onder veel meer andere voortreflijcke dingen kanmen hier ſien 't Pallays van den *Viceroy*, voor 't welcke altijd een *Compagnie Spaenjaerden* dagh en naght de Waght waerneemd. Honderd *Trauwanten*, zynde geſaementlijck *Swiſers*, paſſen op den gedaghten *Viceroy* in ſijn Pallays.

In deeſe ſeer ſchoone, groote en wijdvermaerde Stad vindmen de Gebouwen ſeer treflijck. 't *Arſenael*, de Kaſtelen, en honderdderley andere dingen zyn meer als beſightigens waerdigh.

FER-

FERRARA,

IS een treflijcke, ſchoone, groote, vaſte Stad, in een effene gantſch luſtige Vlackte, gelegen aen een ſeer ſtercken en ſchiprijcken Arm, koomende uyt de Rivier de *Peo*. Deeſe Plaets behoord aen den Paus.

BOLOGNA,

DEſgelijcks een groote, wel-gebouwde en Volckrijcke Stad, gelegen aen 't Water *Reno*, heeft een ſeer vrughtbaere Landſtreeck, en een ſeer grooten Adel. Is oock ſeer wel voorſien van een rijcke Burgery.

IMOLA,

IS een taemlijck-groote Plaets, behoorende aen den Paus. Heeft aen den eenen Hoeck der Stad een vierkant Kaſteel, bynae dat te *Peſaro* gelijck zynde.

RAVENNA,

EEn over-oude Stad, gelegen aen 't Water *Monton*, ontrent twee Mijlen van d' *Adriatiſche Zee*. Behoord den *Roomſchen* Paus.

FAENTA.

DEeſe Stad ſoumen in grootte by *Ravenna* konnen vergelijcken. Behoord deſgelijcks aen den Paus. Leghd op een ſeer ſchoone, luſtige Vlackte, zynde gantſch vrughtbaer.

PARMA,

LEghd oock in een Vlackte. Deeſe Stad heeft in haeren Omkreytz vier Mijlen. De Straeten zyn reght en wijd. De Mueren zyn ſeer ſterck, deſgelijcks is oock deeſe Plaets ſelfs. 't Land is gantſch Edel, en vrughtbaer van allerley dingen.

PLACENTIA,

HEeft buyten twijffel dien Naem bekoomen wegens haere ſonderlinge Luſtigheyd; wijl niet alleen het daer om-leggende Land t' eenemael vermaecklijck en vrughtbaer, maer oock de Stad ſelfs altijd met ſeer ſchoone Gebouwen ſeer wel vercierd geweeſt is.

MILAEN,

IS doorgaens te vergelijcken by een gantſch ſchoonen, vrughtbaeren, ſeer wel geleegenen en bewaeterden Luſthof. 't Geheele daer rondom geleegene Veldt is byſonder luſtigh. S' is de Hoofdſtad deeſes Lands, hebbende een geweldige grootte. Is oock ſeer ſterck.

CREMONA,

EEn gantſch ſchoone, luſtige, beroemde Stad, geleegen op een effene en vrughtbaere Bodem. Binnen deſelve zyn groote breede Straeten. S' is wel voorſien van heerlijcke Gebouwen en Thoornen. Den Thoorn en 't Kloofter der *Dominicanen* is inſonderheyd beſiens waerdigh.

MAN-

MANTUA,

IS een ſchoone, groote, wel-gebouwde, vaſte Stad, de *Reſidentie* des Hertoghs. S'is omringhd van een gewelighh-groot Meir, zynde over de thien Miſlen langh. Op 't ſelve kanmen door twee *Canalen* tot in de volle Zee koomen.

BRESCIA,

EEn beroemde *Venetiaenſche* Stad in *Lombardyen*, gelegen in de Vlackte, onder aen een Bergh.

Sy leghd in de lenghte, en is welgebouwd, ſoo datſe met veel andere *Italiaenſche* Steeden om den prijs ſou moogen ſtrijden.

Men ſiet hier ſeer ſchoone Straeten, groote Plaetſen en Marckten, veele Bronnen, rijcke Lieden, meenighte van Adel, en treflijcke Kooplieden. Daerenboven een wel-geoeffend en ſinrijck Volck, nevens een grooten overvloedt van allerley dingen. Hier zyn goede Berghwercken, inſonderheyd van Yſer en Koper.

PAVIA,

LEghd aen 't Schiprijcke Water, genoemd *Tilino*, over 't welck een ſeer treflijcke Steenen Brugg' is geleghd, hebbende de lenghte van ſes-en-twintigh ſchreeden. Hier is een Hooge-School.

Oock vindmen hier goede Kloosters, deſgelijcks een vaſt Kaſteel, zynd: beſet met *Spaenſche* Soldaten.

VERONA

VAn de *Hooghduytſche* genoemd *Dietrichsbirn*, is een oude, groote, en ſeer Volckrijcke Stad. Heeft vijf treflijcke Poorten. Haeren omkreytz is van meer als ſeven *Italiaenſche* Mijlen. Sy leghd in een gantſch luſtigh en Wijnrijck Geberght; deſgelijcks op een vrughtbaeren Bodem. Door de Rivier *Etſch* werdſe in twee Deelen gedeeld. Is ſeer vaſt, ſoo wel van Natueren, als door Menſchen handen.

VICENZA,

IS een ſchoone wel-gebouwde Stad, behoorende oock aen de *Venetianen*. Heeft twee vlietende Wateren, 't eene genoemd *Paglione*, 't andere *Retone*; welcke beyde in de Stad t' ſaemen koomen, en veele Molens omdrijven. In deeſe Plaets verlieſt de *Retone* haeren Naem.

PADUA.

DIt is een ſeer groote, oude, welbeveſtighde Stadt, gelegen aen de Rivier *Brenta*, en niet verr' van twee Bergen, welcke ſeer vrughtbaer zyn; d' eene *Gemmula*, d' andere *Vanda* genoemd. Den Bodem daer rondom is ſoo luſtigh vrughtdraegend, dat deſelniet genoegh te roemen ſtaet.

Men ſiet hier veel treflijcke Kercken. 't Raedhuyd werd gemeenlijck genoemd *Palatium Juſtitiæ*, of 't Pallays der Gereghtigheyd; zynde een heerlijck, groot, en over-oud Gebouw. 't *Collegium* en den Medicijn-Hof zyn gewiſſelijck beſightigens-waerdigh. Soo haeſt

een

een *Duytsch Student* derwaerts koomd, werd hy van den *Pedel* der *Duytsche Natie* op 't hoflijckste besoght; die hem 't *Matricul* of Inteeckeninghs-Boeck aenbied, om sijnen Naem daer in te schrijven.

VENETIEN,

IS een seer maghtige, groote, schoone, en door de geheele *Christenheyd* op 't hooghst beroemde Koopstad; gelegen in d' *Adriatische Zee*. Alhoewelse noch met Poorten noch met Mueren bewaerd is, soo isse echter vast, en sterck genoegh, selfs tegens een geweldige Vyand.

De Kerck van *S. Marcus* is waerlijck besiens-waerdigh. S'is onderstut van seer treflijcke Suylen, vertoonende allerley Verwen. De daer aen zynde Deuren zyn van Metael gegooten, en alsoo bestendigh opgeright. In deese Kerck werd bewaerd den Schat der *Venetianen*, wel verseeckerd met vier Ysere Poorten. In den selven zyn veel uytsteeckende *variteiten* te sien.

Nevens deese *S. Marcus*-Kerck staet oock het seer geweldige en aensienlijcke Pallays des Hertoghs. De wijdloopige beschrijvingh van 't selve kanmen by andere *Autheuren* vinden, welcke geheele Boecken van deese Stadt hebben uytgegeven.

PALMA,

IS een gantsch nieuwe Stad; van de *Venetianen* begonnen te bouwen, en binnen een korte tijd volvoerd geworden. S'is t' eenemael ordentlijck bewerckt, en van een *Circkel*-ronde vorm. De Poorten, Bolwercken, Straeten, Marckten, Boomen, Huysen, Hoven, e. s. v. zyn seer juyst, nae een nette en aerdige *proportie* verdeeld.

GENUA,

IS de Hoofdstad van *Ligurien*; zynde voor sigh selven een seer oude, welgebouwde, vaste Stad.

In haeren omkreytz heeftse vijf *Italiaensche* Mijlen; en leght dight aen de Zee.

Belangende haere Regeeringh, sy heeft oock eenen uyt haeren Raed verkoornen Hertogh, even gelijck *Venetien*; wiens Verkiesingh op een bynae gelijcke wijs geschied; behalven alleen, dat hy niet voor al den tijd sijns Levens dien Eeren-staet behoud: Maer t' elckens nae 't verloop van twee Jaeren werd een nieuwen Hertogh verkooren, 't zy dat den voorgaenden levendigh of dood moght zyn.

Sijne Kleedingh is van Carmosijn of Violet Fluweel, of oock van eenige andere Sijdene Stof: Den Hoedt rood. By hem sitten in den Raed vier-en-twintigh Eedele; van welcke d' eerste twaelf zyn gekleed in swart Fluweel, of Fulp; d' andere twaelf in swarte sijdene Rocken.

Deese Stad heeft een seer geweldige Zee-haven, en soo een grooten Koophandel, als eenige Plaets in gantsch *Italien*, behalven alleen *Venetien*, magh hebben. Alsmen hier van de Water by de Stads-Poort koomd, soo siet-men deselve ter reghter en linckerhand seer wel-voorsien van stercke Bolwercken, met bedeckte Borstweeren; alles van Steen gehouwen. Onder de gedaghte Poort hebben *Duytsche* en *Italiaensche* Soldaten de Waght; welcke op 't aldernauwste d' Aenkoomelingen ondervraegen, van waerse koomen, en watse by sigh hebben.

Ten beſluyt deeſer Beſchrijvingh willen wy noch yet weynighs ſpreecken van SICILIEN en 't Eyland MALTHA.

't Seer ſchoone en gantſch maghtige Eylandt

SICILIEN

LEghd in de *Middellandſche Zee*, tuſſchen *Italien* en *Africa*. Wegens de ſonderlinge vrughtbaerheyd ſoumen 't met reght moogen noemen 't Rijcke *Italien*, jae de Kroon van *Italien*.

Alles wat den Menſch, ſoo tot nooddruft als tot welluſt, ſou mogen wenſchen, is hier overvloedigh te bekoomen.

Belangende 't Koorn, *Sicilien* kan niet alleen ſigh ſelven daer meê ſpijſigen, maer oock een goed deel van *Italien* met Brood voorſien: Waerom dit Geweſt dan oock genoemdt werd de *Roomſche* Koorn-ſchuer.

Allerley ſoorten van Wijnen waſſen hier op 't alderbeſt: Oly is'er in overvloed. Deſgelijcks vindmen hier meenighten van allerley Boom-vrughten, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Limoenen, en diergelijcke; om nu te ſwijgen van de Kruyd en Specery-Hoven; gelijck oock van de Sijde, Boomwol (of Cottoen), Lijnwaeden, Saffraen, Honigh en Suycker.

De Weyden zyn hier bovenmaeten luſtigh; voedende ſeer weelderigh de daer op gaende Oſſen, Schapen, en diergelijcke Dieren, dienſtigh ter ſpijs.

De Lught is hier wel taemlijck heet, maer echter ſuyver en geſond.

De voornaemſte Steeden in dit *Sicilien* zyn:

PALERMO,

EEn voornaeme Veſtingh, en geweldige Koopſtad; leggende dight aen de Zee. Sy heeft een ſeer heerlijcke Haven, of Aenvaert voor de groote Scheepen. Alsmen in deeſe Stadt is gekoomen, ſoo ſietmen een gantſch reghte Straet, genoemd *il Caſſaro*, of *La ſtrada d'Auſtria*. Deeſe is langh vijfen-twintigh honderd gemeene ſchreeden. Aen 't eynd van deſelve heeft de *Viceroy*, of Onder-Koningh, ſijn Pallays, waer in hy Hof houd. Altijd heeft hy *Duytſche* Trauwanten, welcke op hem paſſen, en nevens de *Spaenjaerden* de Waghten *ordinairlijck* waerneemen.

In deeſe Stad is een gantſch heerlijcke Kerck, in welcke de Koningen van *Sicilien* begraven leggen. Daerenboven vindmen hier oock een ſeer ſchoon en ſtaetlijck Raedhuys.

MESSINA.

IN deeſe beroemde Stad werd oock een taemlijck-ſtercken Koophandel gedreven: Derhalven ſigh allerley *Natien* derwaerts vervoegen. Hier is een ſeer ſchoone Zee-haven voor de groote Scheepen en Galeyen; welcke in deſelve voor d'onſtuymigheyd der Winden en Zee verſeeckerd konnen leggen. Niet light ſoumen een andere in geheel *Italien* konnen vinden, waer in ſoo veele Scheepen met ſoo een goede verſeeckeringh ſigh ſouden konnen onthouden.

De gedaghte Stad is ſeer groot, welbeveſtighd met heerlijcke Bolwercken en Mueren. Haere voornaemſte en beſte Neeringh beſtaet in Moerbeſienbladeren,

bladeren, met welcke de Sijde-wormen werden opgevoed. Hier maecktmen de beſte Sijde, welcke in geheel *Europa* gevonden word.

Wat nu eyndlijck betreft 't ſeer voornaeme en wijdberoemde Eylandt

MALTHA,

't SElve heeft in den Omkreytz noch geen twee volle *Duytſche* Mijlen. Is evenwel met veele Dorpen wel voorſien, en gelijck als de Sleutel tot de *Chriſtenheyd*.

De Hoofd-Veſtingh in de Stad *Valetta*, of *Citta Nova*, leggende op een hoogen Heuvel, werd genoemd *S. Helmo*; en is bovenmaeten ſterck *gefortificeerd*; oock met *Ammunitie* wel voorſien; ſoo dat onmogelijck ſchijnd, deeſe Sterckte oyt te konnen overwinnen.

Hier zyn noch twee andere Veſtingen, *S. Angelo*, en *S. Michael*; deſgelijcks van allerley behoeften op 't beſte voorſien, en bequaem tot een langhduerige tegenſtand der Vyanden, zynde haere maghtige Naebueren, de *Turcken*.

D' Inwooners moeten geduerigh rondom dit Eyland waghtſaem en op haere hoede zyn, op dat de gedaghte *Turcken* geen Inval moghten doen, gelijck voor deeſen dickmael is geſchied, tot verderf en berovingh der Ingeſeetene.

Wanneer 't een klaere Lught en helder We'er is, ſoo kanmen hier by naght de Lighten of Vyeringen der Erf-vyanden ſien.

Daeghlijcks leggen hier ten minſten thien Galeyen gereed en Seylvaerdigh. Wanneer dan van de Veſtingh de leus werd gegeven, dat de Vyanden ſigh in Zee vertoonen, ſoo moeten al de daer tegenwoordig weeſende Ridders (zynde in een groot getal, en welcke nae dit Eyland den naem voeren, te weeten, Ridders van *Maltha*) ſigh terſtond met haere Wapenen tegens den Vyand *præſenteeren*. Niemand werd hier verſchoond. Al t' ſaemen moetenſe op de gedaghte Galeyen Ridderlijck tegens de *Turcken* ſtrijden.

Voorts is in dit Eyland alles, wat tot 's levens onderhoud behoord, genoegh voor handen. Wat de goedheydt des Lands ſelfs ſijn' Inwooners niet kan verſchaffen, moet dickmael tegens wil d' onſtuymige Zee daer aenwerpen; ſoo datmen hier overvloedigh vind alles wat men ſou moogen bedencken.

Dit is nu alſoo oock de Beſchrijvingh van *Italien*, nevens de Landſchappen en voornaemſte Steeden deeſes Geweſts. Nu is noch overigh, op deſelve wijs den Leeſer voor te draegen 't geen den *Turckſchen* Keyſer in *Europa* beheerſcht.

Byvoeghſel.

't GEen de Paus in *Italien* beſit, genoemd den *Kercklijcken Staet* (*Benevent* en *Avignon* uytgeſlooten) heeft in de lenghte wel dric honderd, in de breedte ontrent honderd Mijlen. 't Begrijpt de Landen *Ferrare*, *Bolonien*, *Romanien*, *Marck d' Antona*, *Umbrien*, *Sabinen*, *Peruſia*, een gedeelte van *Toſcanen*, 't *Patrimonium S. Petri*, *Romen* en *Latium*.

Romen, de Vorſtin der *Italiaenſche* Steeden, die oock voortijds de hooghſte Rijcksſtaf gevoerd, en veele Koninghrijcken

verdemoedighd heeft, leghd aen den *Tyber*-Vloed, in 't gedeelte van *Italien*, 't welck d' oude *Latium* hebben genoemd. De Lught is hier ongeſond en ſwaer, ſoo dat oock ſelfs de *Romeynen*, hoe veel meer dan d' Uytlanders, ſigh daer voor wel in aght hebben te neemen; inſonderheyd 's morgens, en 's avonds in de ſchemeringh; wanneer 't beſt is; ſigh in Huys te houden, volgens den raed der Genees-meeſters.

't Gedeelte, leggende onder *Monte d' Ore*, is alderminſt bewoond, wijl de Lught hier alder-onbequaemſt is. 's Winters vrieſd het hier ſomtijds even ſoo hard, als te *Weenen* of te *Straetsburgh*. 's Somers is 't hier in tegendeel ſoo heet, datmen nauwlijcks gemeenſchap met malkander kan houden. Boven dien werdmen over dagh ſeer geplaeghd van de Muggen, by naght door een ſeecker ſlagh van Light of *S. Jans-Wormen*, ſoo haeſt men maer een Kaers of ander Light in de Kamer brenghd.

De hedenſdaeghſche grootte werd van ſommige gereeckend op vijf *Duytſche* Mijlen in den omkringh; maer andere ſtellen minder. Voortijds hadſe een omkreytz van vijftigh-duyſend ſchreeden, en geweldigh veel Inwooners. Ten tijde *Auguſti* wierden'er gevonden twee-duyſendmael duyſend, volgens 't beright van *Athanæus*. *Lipſius* ſeghd, dat'er voortijds gewoond hebben by de veertigmael honderd-duyſend Zielen. Maer ter deeſer tijd ſou haere wijdte, volgens de verſeeckeringh van geloofwaerdige Schrijvers, niet boven de derthien-duyſend ſchreeden zyn.

't Veld van *Mars*, 't welck voor de Stad pleegh te leggen, is nu de reghte Stad. En daer voorheenen de Stad heeft geſtaen, zyn nu bynae niet anders te vinden, als leedige Heuvelen, of Hoven, Beemden, Ackers, en vervallene Mueren. De Stads-muer, die met ſeven-honderd en veertigh Thoornen pleegh beſet te zyn, heeft'er nu niet boven de drie-honderd en tſeſtigh; volgens 't getuygenis van *Pflaumerus*, *Schraderus*, en andere. Sommige ſtellen negenthien, andere een-en-twintigh Poorten.

De Stad werd verdeeld in veerthien Wijcken, of *Quartieren*. De Straeten zyn wel taemlijck wijd en langh, ſommige van meer als een halfuyr gaens, doch niet over al bebouwd: De meeſte Huyſen vindmen by den *Tyber*, daer de Stad oock alderſtercktſt is.

De Bergen, binnen de Ringh-muer leggende, teldmen hedenſdaeghs elf; als: 1. *Capitolinus*, of *Carpejus*. 2. *Palatinus*. 3. *Aventinus*, of *S. Sabina*. 4. *Celius*, of *Celio*. 5. *Eſquilinus*, of *Ceſpio*. 6. *Viminalis*. 7. *Quirinalis*, anders *Monte Caballo*. 8. *Pincio*, of *Santa Trinità*; voortijds *Angli Horticelli* genoemd. 9. *Vaticanus* (daer nu des Paus *Reſidentie* en de *S. Pieters*-Kerck ſtaet). 10. *Janiculus*, of *Monte d' Oro*; en *Montorio*. 11. *Mons Teſtaceus*.

Ses Steene Bruggen werden'er geteld, doch daer onder oock *Pons Milvius*, nu *Ponte Molle* geheeten, alhoewel twee Mijlen van de Stad af gelegen.

Soo wel de Geeſtlijcke als Wereldlijcke Huyſen der Stad *Roomen* ſteecken vol Cieraeden.

't Getal der Kercken derven ſommige op drie-duyſendt ſtellen, ſoo-in de Stad als in de Voorſteeden. Andere laeten 't tot een goeden af-ſlagh koomen, en berighten, dat'er over de drie-honderd zyn, boven d' andere bekend, en die met hoopen beſoght worden. Evenwel ontkennenſe hier meê niet, dat'er noch veel andere zyn, van een geringer aenſien; maeckende miſſchien oock noch een goed getal uyt.

Onder d' aenſienlijckſte zyn de volgende ſeven, weegens de meenighvuldige Beedevaerden, aldermeeſt beroemdt. 1. *S. Pieters* Kerck in *Vatican*; werdende gehouden voor de Heerlijckſte, Praghtighſte en Koſtlijckſte de des gantſchen Werelds. 2. *S. Pauli* Kerck, op den *Oſtienſiſchen* Wegh, buyten de Stad. 3. *S. Maria Majoris* op den Bergh *Eſquilino*. 4. *S. Sebaſtiaen*, buyten de Poort *Capana*. 5. *S. Johan Lateran*, op den Bergh *Celio*. 6. De *H. Kruys-kerck* in *Jeruſalem*, op even den ſelven Bergh. 7. *S. Laurentii* Kerck, buyten d' *Eſquiliniſche* Poort.

Veel *Nationale* Gaſthuyſen zyn'er in deeſe Stad. De *Spaenjaerden* werden opgenomen, verſorghd, verquickt, in 't *Hoſpitael* van *S. Jacob*. De *Franceiſen* in dat van *S. Louis*.

De

De *Duytſche* gaen in 't Gaſthuys van *S. Maria dell' Anima*. D' *Engelſche* in *S. Thomas*. De *Portugeeſen* in dat van S. *Anthonis* van *Padua*. De *Polacken* in S. *Staniſlai*. De *Hongariers* in S. *Stephani*. De *Sweeden* in S. *Brigittæ*. De *Florentiners* in S. *Johannis Baptiſtæ*. De *Vlamingen* in S. *Andries*. De *Brabanders* in S. *Juliani*. De *Britanners* in S. *Ivonis*. De *Lombardiers* in S. *Ambroſii*. D' *Illyriers* in S. *Hieronymi*. D' *Armeniers* in S. *Mariæ Ægyptiacæ*; waer voor *Zeilerus* S. *Petri* heeft geſtelt. Onder deeſe is 't gedaghte *Engelſche* Gaſthuys S. *Thomæ* nu veranderd in een *Engelſch Collegium*. D' *Engelſche* Kooplieden hadden 't doen opreghten tot een *Hoſpitael* voor die van haere *Natie*; vermits een arme *Engelſche* Vrouw, door gebreck van Herbergingh, 's naghts binnen *Romen* op de ſtraet moetende blijven, van de Honden jammerlijck was verſcheurd geworden. In de Kerck deeſes *Collegii* leghd begraven den laetſten *Engelſchen* Kardinael *Alanus*.

't Getal der *Collegien* en *Seminarien* werd van ſommige derthien, van andere veerthien geſtelt. Inſonderheyd munt onder deſelve uyt 't *Collegium* der *Jeſuiten*: Waer in haeren *Generael* woond; die voor eenige Jaeren vier-en-twintigh *Secretariſſen* hieldt. Soo veele Brieven ontfanghd hy van alle kanten, om te weeten alles wat in de Wereld omgaet, dat hy gemeenlijck ter weeck over de driehonderd Kroonen aen Poſt-loon moet uytgeven.

Behalven deeſe *Collegien*, en geweldigh veele Kloosters, is hier oock een Hooge-School.

Verſcheydene heerlijcke *Bibliotheecken* werden hier gevonden, en onder deſelve de Pauſlijcke, of *Vaticanſche*: Die van S. *Maria in ara Cæli*: S. *Mariâ del Popolo*: S. *Maria ſopra la Minerva*: S. *Auguſtini*: *Della Vallicola*: *Di* S. *Andrea della Valle*: *Del Gieſu all' Collegio Romano*. Daerenboven noch veel andere van *particuliere* Geleerde Mannen.

Onder de voornaemſte Marckten worden geteld de Backers-marckt; d' Oſſen-marckt; de Varckens-marckt; Viſch-marckt; Kruydmarckt; en op *Campo Agenio* (of *Martis*) de Marckt van allerley Waeren.

De Burgers-Huyſen zyn ſchoon, en veele derſelve vercierdt met oude *Antiquiteiten*, Marmore-geheugeniſſen en Afbeeldingen.

Onder de Pallayſen munten inſonderheyd op 't heerlijckſte uyt dat van den *Paus*; des Groot-Hertoghs van *Florencen*; des Kardinaels *di Ceſis* (van 't welcke *Schotus Itinerar. pars 2. cap. 8.* ſchrijft: Indien *Romen* niet anders beſightigens-waerdighs had te toonen, ſoo kon alleen dit Pallays genoeghſaem vergoeden d' onkoſten, van daer heenen te reyſen); der *Farneſers*; des *Cardinaels Capoferro*, *Borgeſii*; *Carpi*; der *Urſiners*, *Columneſeri*, en veel meer andere.

Den Bergh *Capitolino* klimdmen op met honderdt aght-en-twintigh Marmore Trappen. Boven op den ſelven ſtaet een Kerck, genoemd *Ara Cæli*, of den Altaer des Hemels, nevens een *Minoriten*-Kloofter. Beneden op een treflijcke Plaets ſtaet het *Roomſche* Raedhuys.

Niet verr' van de groote Plaets, genoemd *Platea Notona*, of *Forum Agenii*, aen den Hoeck van een Huys, ſtaet het Beeld van den eerlijcken Heer *Paſquin*, waer aen de Smaed en Spot-vogels al haere Paſquillen tegens voornaeme Perſoonen aenſlaen.

TURCKYEN IN EUROPA.

't Turckſche, of *Ottomanniſche* Rijck, is nae 't Noorden van *Polen* onderſcheyden door 't Geberght *Carpathi* en de Rivier de *Nyſter*. 't Geberght, 't welck 't oude *Tauricam Cherſoneſum* in twee deelen verdeeld, is de Grens tuſſchen de *Precopenſiſche Tartaren* en 't Rijck des *Turcks*.

Voorts paeld dit Rijck tegens 't Noorden aen de Rivier *Tanais*, of *Don*, by 't *Mertiſche Meir*, tot aen de Grenſen der *Circaſſer Tartaren*, en 't Geberght *Caucaſus*, leggende tuſſchen 't genoemde Meir en de *Caſpiſche Zee*. Tegens 't Zuyden ſtoot dit *Ottomaniſche* Rijck aen de twee Vloeden *Euphrates* en *Tigris*: Aen de *Perſiſche Zee*, met 't Vrughtbaer *Arabien*, en *Over-Æthiopien* in *Ægypten*, tot aen de Stad *Siena*, tegenwoordigh genoemd *Aſua*: En aen de Weſtſijnen *Nubia* en *Barca*, in welcke voortijds gewoond hebben de ſoo ſeer beroemde Volckeren *Garamanten*, tot aen 't Geberght *Atlas*.

Tegens 't Ooſten grenſd het aen 't Gebied van den *Soſi*, Koningh van *Perſien*. Tegens 't Weſten aen dat van de *Scherif*, Koningh van *Fez* en *Marocco*: By *Oran* in *Barbaryen* aen de Kroon *Spaenje*: In de *Middellandſche Zee* aen *Golfo di Venetia*. In *Dalmatien* en *Croatien* heeft het Nabuerſchap met *Venetien*, en in *Hongaryen* met 't *Huys Ooſtenrijck*.

Wanneermen de Grenſen des *Turckſchen* Rijcks afmeet van 't Ooſten tot 't Weſten, naementlijck, van de Vloed *Tigris* af, tot aen *Golfo di Venetia*, ſoo ſalmen de lenghte bevinden te zyn ſes-honderd *Duytſche* Mijlen: Van de *Perſiaenſche Zee* af tot aen 't Koninghrijck *Trenuſen* aght-honderd Mijlen. De breedte van 't Noorden nae 't Suyden, te weeten, van de Stad *Derbent* aen de *Capiſche zee*, tot aen de Stad *Aden* in *Arabien* aen de *Roode Zee*, ſtreckt ſigh uyt tot op ontrent ſes-honderd en veertigh derſelve Mijlen. Van de Grenſen des Koninghrijcks *Perſien* tot aen de Stad *Ofen* in *Hongaryen* zyn oock meer als ſes-honderd Mijlen weghs.

Alſoo dan beheerſcht de groote *Turck* hedenſdaeghs in yeder van de drie Werelds-deelen, *Europa*, *Aſia* en *Africa* een geweldigh groot ſtuck Lands. Alleenlijck d' Oevers, of Zee-ſtranden, onder ſijne *Jurisdictie* begreepen; bevatten meer als ſeſthien-honderd *Duytſche* Mijlen weghs; vermits de geheele *Swarte Zee*, 't *Mertiſche Meir*, de *Prepontiſche*, *Lyciſche*, *Ciliciſche*, *Syriſche* en *Ægyptiſche Zeeën*, de gantſche *Archipelagus*, oock een gedeelte van de *Joniſche* en *Adriatiſche Zee*, onder zyn gebied ſtaen.

't Gedaghte *Turckſche* Rijck heeft gantſchlijck geen gebreck van groote en kleyne Vloeden. In *Aſia* vinden ſigh de ſoo ſeer beroemde Rivieren *Euphrates*

en

PARTIE
TVRQVIE
EN
EVROPE
Par N. Sanson le fils
Geogr. du Roy.
MER
IONIENNE
G. DE VENISE
ITALIE
ALBA
MACEDOINE
Thessalonica
Salonichi
GOL. DE SALONICHI
GOL. DE LEPANTE
GOL. DE L'ARCADIA
MORE
PELO
Brindisi
Otranto
Gallipoli
S. Maria di Leuca
Corfou
Cefalonie
Zante
Strivali
Partie de
TVRQVIE.
EN EVROPE,
Par N. Sanson le fils
Geogr. du Roy.

MER
DE
MARMARA
PAR
TIE
D'ASIE
MER BLANCHE
ou ARCHIPEL autrefois
MER ÆGÉE.
MEDITERRANEE
CRETE
Constantinople
Andrinople
Philippopoli
Rodosto
Gallipoli
Troia
Tenedo
Lemnos
Landimiry
Pergamo
Smyrna
Nicaria
Samos
Palmosa
Lero
Lango
Stampalia
Guido
Nanfio
Falconera
Candia
Sitia
C. Salamoni
C. de Sidero
C. Spada
C. Sanfino
Cerigo
Milo
Scio
Andros
Tino
Micono
Siphano
Pharo
Pharmacusa
Nicosia
Paros
Chio
Lesbos
Tenedos
Imbro
Samothraki
Taso
Thasos
Asperosa
Topiro
Pelagnisi
Scire
Cythera
Antiparos
Nio
Pyra
Lemnos
Mytilene
Foia nova
Fogia vecchia
Sestos
Abydos
Lampsaco
Aenos
Tenedos
Troia
Assos
Adramitti
Pergamo
Elea
Smyrna
Scio
Nicaria
Samos
Palmosa
Lero
Lango
Stampalia
Guido
Candia
Sitia
C. Salamoni
C. de Sidero
C. Spada
C. Sanfino
Cerigo
Milo
Scio
Andros
Tino
Micono
Siphano
Pharo

HONGRIE
P.N. Sanson le fils
Geographe du Roy
A. d' Winter sculp.
ALLEMAGNE
POLOGNE
HONGRIE
SILESIE
BOSNIE
SERVIE
ALBANIE
ITALIE
GOLFE DE VENISE
Belgrad
Buda
Offen
Vienne
Presbourg
Comorre
Agria
Novigrad
Vaccia
Pesth
Segedin
Temeswar
Damaſivar
Peterwaradein
Arbi
Nagybanya
Iochia
Zeresbia
Nizza
Naremca
Durazzo
Brindiſi
Otranto

VOLHY:
PETITE
TARTA-
RIE.
PODO-
LIE
MOLDA-
VIE.
BESSA-
RA.
MER
NOIRE
ou
MER
MAIOVR.
ROMA-
NIE.
MER
DE
MARMARA
TIE
D'ASIE
ARCHIPELAGVE.
Constantinople
Andrinople
Philippopoli
Salonichi
Troia
Lemnos
Tenedo
Asso
Danube fl.
Niester R.
Borysthenes fl.
Oczakow
Kilia nova
Monocastro alt.
Bialogrod
Tarista
Braclaw
Kamieniec
Bar
Soczowa
Lapuczina
Jassy
Galacz
Ibraila
Pressaviste
Varna
Pangala
Axiopoly
Calatra
Apsaria
Egrisu
Cassandra
Longisco
Ayvalo
Sestos
Abydos
Galipoly
Rodosto
Selimbria
Heraclia
Adrianopoli
Philippi
Contessa
Saloniki
Pelagonia
Lodina
Prusa
Nicopoli
Tirnovo
Sofia
Nissa
Widin
Orsova
Temesvar
Nagybely
Belgrad
Semendria
Kaminiec
Chocziem
Lemberg
Zbaraz
Constantinow
Chmielnick
Czyrhasi
Nalsubow
Prinslaw
Luzkow
Rohatyn
Kermen
Cassennia
Ochiacow
Brailow
Bukhotza
Snaragrod
Colibarnie
Srzapanowicze
Lazy
Drahow
Bialogrod
Kilia nova
Khermen
Danube fl.
Tarista
Mangasset
Brady
Tiraspo
Hermanstat
Cibinium
Zeben
Vlassey
Langrod
Poleda
Destro
Falczin
Barlad
Rabnick
Galacz
Pudna
Covrasi
Dorostoro
Braelowmn
Dora
Nigobely
Temesva
Lyzwica
Cyprina
Calybia
Sophianopoli
Popina
Sagura
Brusa
Irenopoli
Rudischa
Gallipoli
Scutary
Pera
Constantinople
Troia
Tenedo
Asso
Lemnos
Longisco
Ayvalo
Sestos
Abydos
Selimbria
Heraclia
Rodosto
Adrianopoli
Philippi
Contessa
Saloniki
Pelagonia
Lodina
Prusa
Nicopoli
Tirnovo
Sofia
Nissa
Widin
Orsova
Temesvar
Nagybely
Belgrad
Semendria
Kaminiec

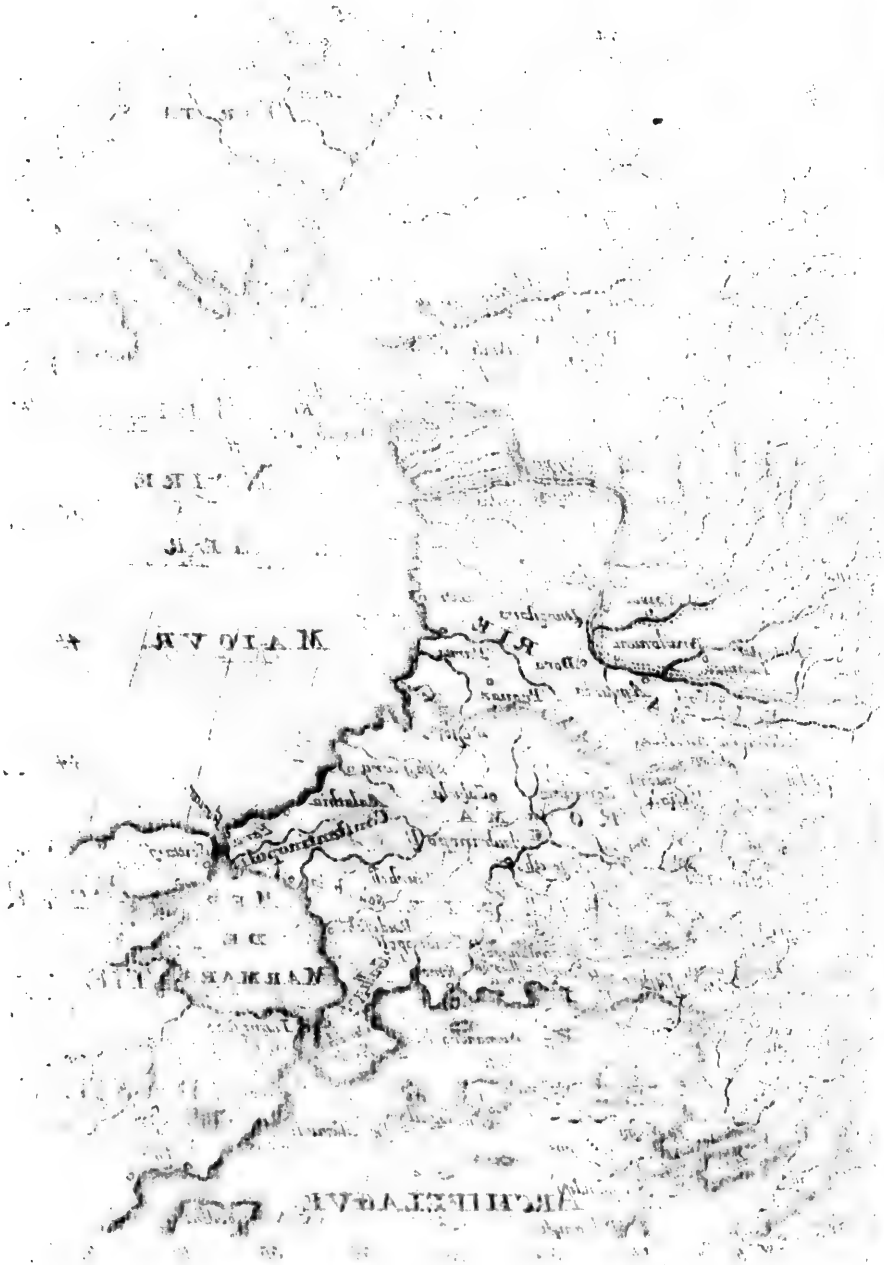

en *Tigris*, welcke beyde 't Aerdsche *Paradijs* doorliepen; de *Jordaen*, in welcke de *Heere Christus* van *Johannis* wierd gedoopt; de beyde *Potten* soo seer bekende Vloeden *Ciros* en *Araxes*; nevens veel meer andere.

In *Europa* zyn de voornaemste de *Donauw*, de *Sau*, de *Tráb*, of *Drab*, en de *Theisa*, of *Teissa*.

In *Africa* de door geheel de Wereld hoogh-beroemde Vloed de *Nijl*, diemen (behalven dat hy voortijds 't Aerdsche *Paradijs* heeft bevoghtighd) met volkomen reght magh noemen de Koningh aller Vloeden.

Aen groote Bosschen en vermaerde Gebergten heeft dit Rijck oock gantschlijck geen mangel. 't Geberght *Caucasus*, of *Taurus*, in *Asia*, kanmen in de *Historien* beschreven vinden onder sijnen ouden naem *Imaus*, en aldaer seer uytmuntend voorgesteld, weegens sijne sonderlinge grootte en hooghte.

't Geheele *Turcksche* Rijck is wel ten deelen Berghaghtigh, maer evenwel meest effen Land. Aen sommige Oorden zyn Sandige Wilderniſſen. Ondertusschen is 't grootste gedeelte gantsch vrughtbaer en rijck in allerley Graenen, Moes-kruyden, Huls-vrughten, heerlijcke Wijnen, Honigh, Suycker, Boomwol; voorts van allerley Gevogelt, wilde en tamme Gedierten, Visschen, en meer andere dingen.

Hier is oock geen gebreck van Goud, Silver, Koper, en andere Berghwercken: Eedele Gesteenten, en allerley slagh van Marmor. Insonderheyd vindmen te *Sidrocopsa* een bovenmaeten rijcke Silver-Mijn.

Kortlijck, van alles wat tot des Menschen leven nodigh is, om 't selve t'onderhouden, vindmen hier een genoeghsaemen, jae in veele dingen een overtolligen overvloed.

Indien deese Landen soo vlijtigh en vernuftigh wierden bebouwd, als in de *Christenheyd* geschied, den gedaghten overvloed sou noch veel meer, en alles beeter koop zyn.

Al de gemelde Landen werden van den *Turcksschen* Keyser, nae sijn welgevallen, onder de *Veziers* en *Bassen* uytgedeeld; oock van deselve, soo langh hem sulcks behaeghd, geregeerd. Want hy set haer af en aen nae sijnen wil. Wijsd haer oock andere *Provintien* aen, beeter of sleghter, enckelijck nae sijn gelieven.

Derhalven is niemand van haer bekend, hoe langh hy in 't besit van sijnen Staet sal blijven; maer moet yeder uyr een veranderingh, of wel een geheele verstootingh, te gelijck met het eynd sijns Levens verwaghten.

In *Asia* werden geteld twee-honderd en vijftigh *Sangiacken*; welcke te gebieden hebben over de *Begen*: En deselve weer over de *Timarioten*.

Soodaenige werden *Timarioten* genoemd, welcke de *Turcksche* Keyser beloond met eenigh Dorp, Land-goed, Hof-steede of Veld. Waer tegens sy geduerigh moeten onderhouden eenige Soldaten, nae de gelegentheyd der grootte haers *Timars*. Oock moetense, wanneer en waer heenen sy geroepen worden, met haere onderhoorige in eygener Persoon verschijnen; en haeren Keyser, soo langh den Oorlogh duerd, op eygene kosten dienen, met haer bestemd getal Soldaten.

Over dit geweldigh-wijd-uytgebreyd Rijck (doch waer onder sigh veele woeste en gantsch onvrughtbaere Gewesten bevinden) is alleen de *Turcksche Sultan* een volstreckt of volmaghtigh Heer, Koningh en Monarch; oock den eenigen Erfgenaem van al de Goederen des Lands. Jae hy heerscht oock selfs over de Ligchaemen sijner Onderdaenen nae eygene lust en welbehaegen. Hier van

zyn

zyn ſijne Geeſtlijcke, jae oock den *Mufti*, niet uytgeſonderd.

Niemand heeft hier ſijn eygen Reght. Niemand ſeghd, dat hy yet eygens heeft: dat dit ſijn Huys, ſijn Land, ſijne Waer, of yet anders is; maer alles wat hy heeft, behoord ſijnen *Sultan*, of Keyſer; behalven alleen eenige Familien en Geſlaghten te *Conſtantinopol*, welcke de vryheyd des eygendoms is vergunt, uyt een enckele genaeden-belooningh, en daer over gegevene *Privilegien*, haer vergund van *Mahometh* den tweeden. Yeder houd ſigh voor des *Sultans* Slaef, en niet voor ſijnen Onderdaen. Geen Menſch derf tot hem ſpreecken, als met d'alderdiepſte ootmoedigheyd.

Doch vermits de Keyſer in ſoo een maghtigh-groot Rijck niet ſelver in perſoon overal kan tegenwoordigh zyn, en deeſe ontelbaere meenighte des Volcks regeeren, ſoo is dit geheele Land, om dies te beeter orde te konnen ſtellen, verdeeld in twee deelen.

't Eerſte in *Europa*, ſtootende aen de *Chriſtenheyd*, werdt genoemd *Romanyen*, of *Romania*, wijl voortijds de Stad *Conſtantinopol Nieuw Romen*, en 't Landſchap ter dier oorſaeck *Romania* wierd geheeten, zynde eygentlijck *Thracien*.

't Andere deel over Zee in *Africa* draeghd den naem van *Anatolien*. Over beyde deeſe Heerſchappyen ſteld hy twee Opper-Land-vooghden, van hem geheeten *Beglerbeg*, dat is, Heeren der Heeren.

Deeſe hebben onder haer veel' *Officieren* en Lands-Amptlieden; draegende den naem van *Vezir*, *Baſſa*, *Sangiac*, *Beg* en *Aga*. Den eenen is geſteld over dit, den anderen over een ander Landtſchap, Stad, of aenſienlijck Vleck. Tot deeſe Officien en Eere-ſtaten verkieſt de Keyſer gemeenlijck wel-ervaerne bequaeme Mannen; die ſigh by hem en dit geweldige Rijck welverdiend hebben gemaeckt.

Die ſigh nu behoorlijck en getrouw in haer Ampt koomen te draegen, beloond hy rijcklijck met heerlijcke Gaven: Hier tegens ſtraft hy d' andere ſonder eenige Ooghluyckingh op 't ſtrenghſte. Dit ſcharp opſight veroorſaeckt, dat hy ſijn ſoo wijd uytgebreyd Rijck tot noch toe tegens alle vermoeden heeft gehouden in een taemlijck-geruſten ſtand.

De *Turckſche Sultan* heeft ſijne gewoone *Reſidentie* in

CONSTANTINOPOL.

DEeſe Stad is voortijds geweeſt 't Hooft des *Ooſterſchen* Keyſerrijcks, maer tegenwoordigh de Stoel van den geſwoornen vyand der *Chriſtenheyd*, de *Turckſche* Keyſer.

Hy heeft eenen ſonderlingen Geheymen en Opperſten Raed, beſtaende uyt ſes *Vezier-Baſſen*; of oock, nae ſijn gelieven, uyt meer perſoonen. In den ſelven werden voorgenomen en verhandeld alle groote en gewichtige Geſchaften des Rijcks, 't zy datſe Vreede, of Oorlogh, of andere ſaecken van een mercklijcke aengelegenheyd betreffen.

Niemand kan *Vezier* worden, en in den Raed koomen, ten ſy dat hy te vooren *Baſſa* is geweeſt.

Deeſen Raed werd van de *Turcken* genoemd *Divan*; en gehouden yeder Maend, of oock alle vijfthien daegen.

Heeft nu yemand 't een of 't ander in deeſen *Divan*, of *Ottomanniſche Porta*, voor te brengen, ſoo ſtaet de deur voor hem

hem open, 't zy hy een *Turck*, of een *Jode*, of een *Chriſten* moght zyn. Ten waere dan dat eenen ſijnen maghtiger Vyand hem liſtighlijck door groote giften den wegh had afgeſneeden, en den toegangh geſlooten. Anders werd hy ſonder eenige verhinderingh toegelaeten.

Altijd werd de *Divan* ſeven uren langh gehouden. Men ſchuyfd hier de ſaecken niet op de lange Banck; maer gantſch ſpoedigh werden deſelve afgedaen.

In den meergedaghten *Divan* is *Præſident* den *Primo Vizier*, of opperſten *Baſſa*, hebbende een ſeer hooge *authoriteit*, en groot aenſien, wijl hy des Grooten *Turcks* Plaets bekleed, en ſijn Perſoon *repreſenteert*.

Deeſen *Vizier* is den naeſten nae den *Sultan*, en voerd het hooghſte geweld in al de *Turckſche* Landen.

Of ſchoon den Grooten *Turck* niet altijd perſoonlijck in den *Divan* tegenwoordigh is, ſoo is echter de Kamer, of 't Vertreck des *Divans*, ſoodaenigh gemaeckt, dat hy, wanneer 't hem behaeghd, on-geſien en buyten haerer aller weeten haere Raedſlaegen kan hooren. Ter deeſer oorſaeck moet dit *Turckſche* Opper-*Parlament* in een geduerige vrees de voorkoomende ſaecken afhandelen.

Als nu eyndlijck den Raed opgeſtaen is, ſoo werd alles, wat op des Keyſers goedvinden en *ratificatie* beſlooten is geworden, hem getrouwlijck aengebraght. Valt hem nu in 't een of 't ander ſtuck niet yet bedencklijcks van een groot gewight voor, ſoo laet hy 't by 't gemaeckte beſluyt beruſten, ſonder yets daer in te veranderen.

Indien yemand ſijner Onderſaeten ſoodaenigh een ſaeck had, welcke hy aen niemand, als alleen aen den *Sultan* wou kondigh maecken, ſoo ſteld hy een Verſoeck-ſchrift in, 't welck hy aen een Riedtſaf vaſt heght. Daer nae verwaght hy de gelegenheyd, dat de *Sultan* of uyt of in ſijn Pallays rijd; en reyckt de gedaghte Staf eenen ſijner Lijf-trauwanten toe. Deeſen terſtond de meeningh verſtaende, neemd de *Supplicatie* aen, en leverd deſelve ſijnen Heer over. Op geen andere wijs kan yemand lightlijck in perſoon voor den *Turckſchen* Keyſer koomen.

In *Aſia* werden geteld vier-en-twintigh der voornaemſte *Baſſen*, of *Turckſche* Landvooghden. In *Africa* vier. In *Europa* aght, als: te *Bamaluch*, in *Boſnia*. 2. T' *Ofen*, in *Hongaryen*. 3. Te *Temeswar*, in *Sevenbergen*. 4. Te *Sophia*, in *Bulgaria*. 5. Te *Galliopolis*, by *Conſtantinopol* in *Thracia*, of *Romania*. 6. Te *Capha*, in *Cherſoneſo*. 7. Te *Griecks-Weiſſenburgh*, en 8. in *Groot-Wardain*; anders *Groot-Waradin*.

In *Europa* is *Grieckenland* verordonneerd over al de *Turckſch-Europæiſche* Landen. Des ſelven Hoofd werd gegenoemd Heer der *Roomſche* Vorſten. Hem volghd en *Beg* in *Morea*; die nae dit Landſchap werd geheeten *Morabeg*. Hy heeft ſijne *Reſidentie*, of Woonplaets, te *Modena*.

Der *Baſſen* Ampt is, de haer toebetrouwde Vorſtendommen en Heerſchappyen, ſoo door haer ſelven als door haere Dienaers en Soldaten, in een goeden Staet te behouden, alle *Rebellie* en weerſpannigheyd in deſelve te verhoeden; Regt en Gereghtigheyd t'oeffenen; oock in tijd van Oorlog met een ſeecker getal Krijghsvolck ſigh by haeren *Sultan* te voegen, en Ridderlijck tegens de Vyanden te ſtrijden.

Geenen *Baſſa* werd langer als drie Jaeren tijds in ſijne *Provintie* gelaeten, maer dan (dickmael oock wel eerder) van daer geroepen. Derhalven weet yeder van haer de kans wel waer te neemen,

en ſijn beſt te doen, om in dien korten tijd veel geldt en goed by een te ſchraepen; om door dien onreghtvaerdigen *Mammon* ſigh by de *Porta* goede Vrienden te maecken.

De Maght des Grooten *Turcks* beſtaet in ſijne *Militie* te Water en te Land. Te Water onderhoud hy geduerighlijck twee Scheeps-vlooten; d'eene genoemd d' *Africaenſche*; doch deſelve is gintſch en herwaerts verſtroyd; d' andere de *Boſphoriſche*; welcke oock niet by malkander is gevoeghd; vermitſe allerwegen moeten paſſen op de Scheepen der *Chriſtenen*, inſonderheyd der *Maltheſers*: Deſgelijcks op die van de *Turckſche* Zeerovers ſelfs, welcke geſaementlijck de Zee ſeer onveyligh maecken, en de *Turcken* groote ſchaede toevoegen.

Onder de *Turckſche* Soldaten zyn een groot deel *Chriſtenen*, welcke ſigh tot deeſen dienſt moeten laeten gebruycken. Haere Schip-lieden zyn gemeenlijck Harders uyt *Grieckenland* of *Anatelien*; grove, ongeſchickte, onervaerne Lieden.

De *Spahi* werden geſteld boven de gemeene *Janiſaren*. Vermitſe by ſonder-goede Ruyters zyn, ſoo werdenſe, weegens haere wackerheyd en vaerdigheyd geheeten *Spahi*, dat is, geſwinde.

Eer deeſe te *Conſtantinopol* in haeren dienſt treeden, hebbenſe de Vryheyd, om een Maend langh te roven en te plonderen alles watſe bekoomen konnen. Even hierom moeten ter ſelver tijd de Winckels te *Conſtantinopol* en *Pera*, inſonderheyd die van de *Chriſtenen* en *Joden*, welckeſe boven alle andere haeten, op 't vlijtighſte geſlooten werden gehouden.

't Getal derſelver beloopt over de dertigh-duyſend; en yeder van haer dient den *Turckſchen* Keyſer met drie of vier Paerden.

Haere Beſoldingh ontfangenſe ter Maend, tot dertigh Guldens. Haer Geweer is een Sabel en Flitsboogh; met een Koocker vol Pijlen op den rugg'. Sy zyn treflijck-goede Schutters, welcke ſeer net weeten te micken.

Haere Kleedingh is meerendeel van roode en bruyne Verwe. Sy praelen met een groote witte Tulleband op 't Hoofd, in welckers midden een Kant of diergelijck maeckſel is, van meenigerley verwen; gewerckt van Sijde, of Sattijn.

Of nu wel de *Turckſche* Keyſer, als zynde een treflijck *Politicus*, altijd met een ſonderlinge vlijt en ernſt daer op is bedaght, dat al ſijne Krijghs-lieden haer' ordentlijcke Maend-gelden ten vollen en ſonder uyttſtel wierden betaeldt; als wel weetende, dat 't Geld de reghte Senuw des Oorloghs is, ſonder 't welck den ſelven niet kan gevoerd noch voortgeſet worden; ſoo laet hy ſigh echter alderhooghſt hier aen gelegen zyn, wanneer hy beſlooten heeft, eenigen Aenſlagh voor te neemen, of yemand aen te vallen.

Op dat het nu immers niet moght ontbreecken aen Geld voor ſijne Soldaten, en om deſelve daer door dies te gewilliger, moediger en luſtiger te maecken, ſoo ſpreeckt hy terſtond ſijne Krijghs-Kaſt aen, en verſchoond ſijnen Schat niet; maer deeldt'er rijcklijck van uyt.

Doch op dat nu ſijne Schat-kamer, weegens ſoo veelerley ſeer ſwaere Oorloghs-onkoſten, niet leedigh en uytgeput moght worden: Op dat oock in alle voorvallende gelegenheden de Krijghsgelden, ſoo langh den Oorlogh dueren ſal, ordentlijck en ter reghter tijd konden werden gegeven, ſoo leghd hy terſtond op al ſijn' Onderdanen, inſonderheyd op de *Chriſtenen* en *Joden* door al ſijne Koninghrijcken, nieuwe *Contributien*

tien en Schattingen; waer uyt hy, gelijckmen lightlijck kan bedencken, een geweldige meenighte Gelds treckt.

't *Turckſche* Rijck heeft ſigh in *Aſia*, *Africa* en *Europa* niet weynigh uytgebreyd.

In *Aſia* beheerſcht de *Turckſche* Keyſer deeſe volgende Landſchappen, als: *Beſangil* (anders *Bithinia*): Desſelven Hoofdſtad is *Burſia*, zynde voortijds geweeſt de gewoone *Reſidentie* der *Turckſche* Keyſeren. *Rheni* (anders *Ponto*): Desſelven Hoofdſtad is *Chiutai* (*Flagonia*). *Gianech* (*Cappadocia*): De Hoofdſtad deeſes Landſchaps was voortijds *Trapezunt*, of *Trebiſonde*: Doch tegenwoordigh is *Amaſia* in haere plaets gekoomen. *Caraſia* en *Bluboda*; welcke d' Oude voor deeſen de twee *Miſien* hebben genoemd; waer in *Chio* voor de Hoofdſtad *paſſeert*. *Troada*, hebbende de Stad *Spiga* ten Hoofdplaets. *Sarcum*; ſoo werd tegenwoordigh geheeten 't Land, 't welck van d' Oude is verdeeld geworden in *Phrygiam*, *Colidem*, en *Lydiam*; by de Geſchied-ſchrijvers ſeer wel bekend, wegens de Koningen *Midas* en *Croeſus*. De Hoofdſtad is genoemd *Magneſia*: Nae deſelve volghd *Pergamo*; welcke, alhoewel meeſt verwoeſt, echter noch hedenſdaeghs ſigh beroemd op haeren geweeſenen Meedeburger, den vermaerden *Galenus*. *Chiaugan* (*Gallacia*), waer in de Hoofdſtad is *Chuto*. *Agogna* (*Iconia*), heeft ten Hoofdſtad *Cogna*. *Saura*, (*Iſauria*) heeft ten Hoofdſtad een Plaets van dien ſelven Naem. *Berſageli* (*Piſidia*); de Hoofdſtad is *Celeſtria*. *Ruiſon* (*Licaonia*), heeft ten Hoofdſtad de wijd-vermaerde Stad *Smirna*. D' Inwooners toonen noch hedenſdaeghs de Vreemdelingen hier 't Graf van ſoo hoogh-beroemden *Poet Homerus*.

Voorts noch *Cacaro* (*Caria*): Desſelven Hoofdſtad is *Meſt*. Niet verr' hier van daen heeftmen voortijds geſien 't wonderlijck-heerlijck Graf des Koninghs *Mauſoli*, van d' Oude gereeckend te zyn eene der ſeven Wonderwercken des Werelds. *Beneſacam* (*Pamphilien*); waer in de Hoofdſtad is *Satolia*. *Ottomanica* (*Lycien*), hebbende *Fiſchio* ten Hoofdſtad. *Caramania* (*Cilicien*), welckers Hoofdſtad voortijds is geweeſt de ſeer heerlijcke Stad *Tarſo*, jegenwoordigh genoemd *Sama*; gebouwd van den Koningh *Sardanapalus*; en by een yeder genoegh bekend, wegens den *Apoſtel Paulus*, wiens Vaderland en Geboorteplaets ſy geweeſt is.

De nu gedaghte ſeſthien *Provintien*, welcke voortijds meerendeel haer' eygene Koningen hebben gehad, werden tegenwoordigh begrepen onder den eenigen Naem van *Natolien* (*Anatolien*) of *Aſia minor*.

Camach (*Comagena*) heeft ten Hoofdſtad de door de geheele Wereld ſeer beroemde Koopſtad *Alepo*. *Antachi* (*Celeſyria*), waer in de voornaemſte Stadt is *Soldin*. *Sejau*, zynde 't reghte *Syrien*; waer in tegenwoordigh d' opperſte plaets heeft de voortreflijcke, ſchoone en groote Stad *Damaſco*. *Korſul* (*Phœnicien*); hebbende ten Hoofdſtad de bekende Stad *Seida*, voortijds geheeten *Sidon*. *Laſcia* (*Paleſtina*): De voornaemſte Stad is noch hedenſdaeghs *Jeruſalem*. *Daron* (*Idumea*) waer in *Scalona* (*Aſcalon*) de Hoofdſtad werd gereeckend.

Deeſe ſes *Provintien* werden in 't gemeen hedenſdaeghs begrepen onder den naem van *Suniſon*, of met den ouden Naem geheeten *Sirca*.

Boven dien beſit den Grooten *Turck* noch in *Aſia* 't Landſchap *Ajaſon* (Groot-*Armenien*) hebbende ten Hoofdſtad *Ban*. *Diarbec* (*Meſopotamia*) waer in de voornaemſte Stad is geheeten *Caramit*. *Caldar* (*Chaldæa*); hebbende ten Hoofd-

ſtad *Babylon*, of *Bagdad* (*Bagadet*), aen de Vloed *Tigris*, allerweegen genoeghſaem bekend, wegens de *Reſidentie* van den *Mahometaenſchen* aldaer zynde *Calipha*; niet minder als voortijds d' oude Stad *Babylon* (gelegen negen Mijlen van deeſe, aen de Rivier *Euphrates*), wegens haere Stichtſter *Semiramis*, en haer' eygene Heerlijckheyd, waer van de Geſchiedtſchrijvers ſoo veel hebben geſchreven. *Gianien* (*Arabia Fœlix*, of geluckigh *Arabien*); waer in de voornaemſte Steeden *Zebit*, *Mecha* en *Medina*. D' eerſte is wel bekend, wegens de groote meenighte der aldaer zynde Speceryen en Reuckwercken: Maer beyde d' andere zyn inſonderheyd door de geheele Wereld vermaerd, ter oorſaeck van d' overgelovige *Mahometaenſche* Beedevaerden.

Tot *Aſia* onder 't *Turckſche* Gebied werden noch gereeckend deeſe volgende Eylanden; te weeten:

't Eyland *Cyprus*, waer in de Stad *Nicoſia* voor de Hoofdſtad, en *Famagoſta* voor de Sleutel des gantſchen Koninghrijcks en de Vaſtigheyd des ſelven werd gehouden.

't Eyland *Rhodis*; hebbende voortijds gehad het geweldige over de Haven ſtaende Kopere Sonne-beeld, genoemd *Coloſſus*, gereld onder de ſeven Wonderwercken des Werelds. In onſer Vaderen tijd is 't uytſteeckend beroemd geweeſt, wegens d' aldaer woonende *Rhodiſer* Ridders. De Stadt heeft een evengelijcken Naem; zynde een Veſtingh, voorſien met drievoudige Mueren, een treflijck Kaſteel, en een dubbele Scheeps-Haven. Onder alle *Turckſche* Sterckten is deeſe aldermeeſt met goed Geſchut verſeeckerd; deſgelijcks oock wel verſorghd van allerley andere Noodwendigheden.

Onder d' overige Eylanden werden voor de *principaelſte* en beſte gehouden *Scarpanto*, *Samo*, *Chio* en *Meteline*. Haere voornaemſte Steeden hebben even deſelve Naemen.

Al de tot noch toe genoemde Landſchappen, zynde den *Turckſchen* Keyſer in *Aſia* onderworpen, werden geregeerd van aghthien *Beglerbegs* of *Begliarbeyen*; onder welcke drie *Viziers*, d' overige *Baſſen* zyn.

Den eenen *Vizier*, of *Viceroy*; is Stadhouder over *Natolien*. Onder zyn Gebied ſtaen de Landſchappen *Caria*, beyde dè *Miſien*, *Jonien*, &c. Yeder *Provintie* werdt affonderlijck weer geregeerd van haer eygene *Sangiacs*, over welcke al t' ſaemen den *Vizier* 't *Commando* voerd. Deeſen *reſideerd* in de Stad *Smirna*.

De tweede *Vizier* is Stadhouder over *Babylonien*. Onder ſijne Heerſchappy ſtaen de Landſchappen in Woeſt-*Arabien*, en andere daer rondom geleegene Geweſten. Hy *reſideerd* in de Stad *Bagadet*, of *Babylonien*.

De derde *Vizier* heeft onder ſijn Bevel *Gianien*, of *Arabia Fœlix*, en andere verr' afgelegene *Provintien*. Ter welcker oorſaeck de *Turckſche* Keyſer hier altijd ſteld den alder-getrouwſten en verſtandighſten onder al ſijne Heeren.

De *reſteerende Provintien* werden geregeert van de gedaghte vijfthien *Baſſen*; te weeten:

Den eerſten heeft onder ſijn gebied de Landſchappen *Caramanien* en *Pamphilien*. Yeder *Provincie* werd weer geregeert van eenen eygenen *Sangiac*; doch deſelve ſtaen onder het *Commando* van den *Baſſa*. Hy *reſideerd* in de Stad *Sama*. Om geen onnodige herhaelingen te maecken, ſoo moet den Leeſer deeſe Regeeringhs-vorm even alſoo verſtaen van al de volgende.

Den tweede *Baſſa* regeerd over *Anatolien*, Kleyn-*Armenien*, en een gedeelte van

van *Cappadocia*. Hy woond in de Stad *Marar*.

De derde beheerſcht 't overige van *Cappadocia*; en *reſideerd* in de Stad *Amaſia*.

De vierde heeft onder ſijn *Gouvernement Galatia*; en onthoud ſigh in de Stad *Eute*.

De vijfde heeft Bevel over *Lycaonia*, *Iſauria*, en *Piſidia*. Hy woond in de Stad *Cogna*.

De ſeſde heeft onder ſijn *Commando Bithynien*, *Ponto*, en *Paphlagonia*. *Reſideert* in de Stad *Burſia*, of *Burſa*.

De ſevende beſtierd een gedeelte van Kleyn en Groot-*Armenien*. Heeft ſijne Woonplaets in de Stad *Erzirum*.

D'aghtſte is geſtelt over *Diarbeck*, of *Meſopotamien*; en heeft ſijne *reſidentie* in de Stad *Caramit*.

De negende voerd het gebied over *Chaldea*, en woond in de Stad *Balſera*.

De thiende heeft onder ſigh *Comagena*; en voerd ſijne Hofhoudingh in de beroemde Stad *Alepo*.

D'elfde heerſcht over *Cyria*, *Celeſyria*, *Paleſtina*, *Phœnicia*, en *Idumea*. Heeft ſijne woonplaets in de Stadt *Damaſco*.

De twaelfde gouverneert over de reſt van Groot-*Armenien*, en *reſideert* in de Stad *Ban*.

De derthiende beſtierd *Arabia Petrea*, of 't Steenigh *Arabia*. Hy woond in de Stad *Medina*.

De veerthiende regeerd over *Servien*; en heeft ſijne *reſidentie* in de Stad *Ervan*.

De vijfthiende en laetſte heeft onder ſijn *Commando* 't Eyland *Cyprus*: Woond in de Stad *Nicoſia*.

Al de nu verhaelde Landſchappen, geleegen in *Aſia*, werden van den *Turckſchen* Keyſer nae ſijn welbehaegen uytgedeeld onder de *Vizirs* en *Baſſen*; oock van deſelve geregeerd, ſoo langh, en en niet langer, als 't hem gelieft. Hy ſteld haer af en aen ſoo dickmael hy wil. Geeft haer andere *Provintien*, beeter of ſleghter, te regeeren, nae ſijn welgevallen. Derhalven weet niemand, (gelijck wy alreeds voor heenen hebben geſeghd) hoe langh ſijne regeeringh ſal dueren.

Wat *Timarioten* zyn, hebben wy gehoord. Van deeſe ſoort werden alleen in *Aſia* gevonden over de driemael honderd en twintigh duyſend, welcke al t'ſaemen, op ontbooden zynde, in eygener perſoon ten Oorlogh moeten verſchijnen. Geen *Timar* is ſoo geringh, die niet drie Soldaten moet verſchaffen en onderhouden.

De gedaghte *Timarioten* zyn meerendeel oude en in den Oorlogh wel ervaerne Soldaten, welcke de *Turckſche* Keyſer, tot vergeldingh van haere aen hem beweeſene dienſten, met een *Timar* (te weeten, een Dorp, Vleck of Landgoed) beſchenckt; welcke Gift ſy beſitten ſoo langh alſe leven, of oock nae 't welgevallen des Grooten *Turcks*; die haer ſomtijds hier van ontſet; deſgelijcks een beeter of ſleghter *Timar* aenwijſd. Op deeſe wijs kan de *Sultan* alleen uyt *Aſia* een ongelooflijcke meenighte van Volck by een brengen.

Onder 't *Turckſche* Gebied in *Aſia* woonen een groot getal *Joden*, zynde ginſch en herwaerts verſtroyd. Inſonderheyd werden'er ſeer veele gevonden in de voornaeme Koopſteeden, als *Alepo*, *Angori*, *Safet* en *Smirna*.

Van de *Turcken* werdenſe vry hard gehandeld; doch de meeſte Tollen zyn in haere handen. Vermits nu den ouden onverſoenlijcken haet tegens de *Chriſtenen* geduerighlijck haer byblijft, ſoo zynſe oock de *Turcken* tegens deſelve dies te getrouwer.

Deſgelijcks woonen onder d' *Otto-*

mannſche Heerſchappy in *Aſia* veelerley *Secten* der *Chriſtenen*. Van de voornaemſte der ſelve ſullen wy hier kortlijck eenigh gewagh maecken.

De *Melchiten* zyn *Griecken*. Deeſe woonen in een groote menighte door geheel *Turckijen*. Hebben oock over haer vier *Patriarchen*, in vier byſondere Hoofdſteeden, naementlijck, te *Jeruſalem*, te *Conſtantinopol*, t' *Antiochien*, en t' *Alexandrien*.

De *Georgianen* en *Circaſſes* zyn in haeren Godsdienſt haer bynae gelijck. Haere Monicken en Papen noemen ſigh van d' Orden *S. Baſilii*.

De *Neſtorianen* vindmen aldermeeſt in *Diarbeck*, of *Meſopotamien*, en *Chaldæa*. Deeſe hebben twee *Patriarchen* in de twee Steeden *Moſſal* en *Caramit*.

De *Diaſcorianen* onthouden ſigh aldermeeſt in Groot en Kleyn-*Armenien*, *Caramanien*, *Bithynien*, *Syrien* en *Meſopotamien*. Hebben deſgelijcks twee *Patriarchen*; waer van den eenen woond in de Stad *Emeanim*; den anderen in de Stad *Sis*.

De *Jacobiten*, of *Coſten* (*Cophten*) woonen in een taemlijck getal door *Meſopotamien*, *Babylonien* en *Syrien*. Hebben een *Patriarch*, die voortijds ſigh ophield in 't Klooſter *Giſtan* by de Stad *Merdin*; doch tegenwoordigh *reſideerd* in de Stad *Caramit*. Haere Klooſters, zynde vry veel in getal, zyn van d' Orden *S. Antonii*.

De *Maroniten* koomen onder al d' andere 't Geloof der *Roomſchgeſinde* aldernaeſt. Meerendeel onthoudenſe ſigh in de Steeden *Alepo*, *Damaſco*, *Tripoli*, en in 't Eyland *Cyprus*. Haeren *Patriarch* woond op 't Geberght *Libanon*, ontrent vier Mijlen weghs van de Stad *Tripoli*.

In *Europa* beheerſcht de *Turckſche* Keyſer alles wat voortijds de *Grieckſche* Keyſers hebben beſeeten. 't Werd van de *Turcken* genoemd met een gemeenen Naem *Rumelia*, dat is *Græcia*, of *Griecken*.

't Half-Eyland *Morea* heeft in den Omkreytz honderd en twintigh *Duytſche* Mijlen. Voortijds is 't geweeſt een ſeer beroemd Land, weegens d' oude *Spartanen* en *Lacedæmoniers*. Alwaer noch hedenſdaeghs de Stad *Miſtra* Landwaerts de voornaemſte plaets heeft; oock ligh noch beroemd van der oude Stad *Lacedæmon* hoogh-vermaerde Heerlijckheyd.

Janna (*Theſſalica*): De voornaemſte Stad in dit Geweſt voerd dien ſelven Naem.

Amani (*Epirus*); waer in de voornaemſte Stad is *Butrunto*, leggende tegens over *Corfu*. Voor deeſen isſe alderweegen bekend geweeſt, wegens den wijd-vermaerden Koningh *Pirrhus*.

Albania: Welckers Hoofdſtad en Veſtingh is *Croja*.

Macedonia, voortijds een ſeer wijdberught Land, weegens ſijnen voortreflijcken Koningh *Philippus*, en desſelven Soon *Alexander* de Groot. De geweldige en ſeer groote Koopſtad *Salonich* (*Theſſalonica*) is noch hedensdaeghs de Hoofdſtad deeſes Landſchaps.

Romanien (*Thracien*), hebbende ten Hoofdſtad de groote nieuwe Stad *Adrianopol*.

Ondertuſſchen is (gelijck wy voorheenen alreeds geſeghd hebben) de Stad *Conſtantinopol* de vooornaemſte Hoofdſtad van *Grieckenland*, en des gantſchen *Ottomanniſchen* Gebieds: Waer in oock de *Turckſche* Keyſer ſijne *Reſidentie* en Hofhoudingh heeft.

In *Bulgaria* is de Stad *Ternova*. In *Servia* de Stad *Griecks-Weiſſenburgh*: Voortijds geweeſt een ſeer beroemde Plaets. Sy leghd aen den Hoeck, daer de

de *Savin* in den *Donauw* valt. 't Is een taemlijck-groote Stad; waer van 't eene Deel, gelijck oock 't Kasteel, op een Hooghte leghd. Aen d'eene syde loopt den *Donauw*, op d'andere syde de *Saw* daer voorby. Hier is een schoon en wel-gebouwd Koopmanschaps-Huys, met heerlijcke, wijde, verwelfde Gangen, t' eenemael met Lood bedeckt, gelijck oock 't Slot, en de *Moskeen*, of *Turcksche* Kercken. De Kramers hebben hier allerley Waeren veyl. De Muer aen 't gedaghte Kasteel staet noch onverbroocken, zynde wel voorsien van seer schoone, hooge, stercke Thoornen, opgebouwd van vierkante Steenen. Doch 't selve blijft onbeset van Soldaten, wanneer 'er geen gevaer van Vyanden voor handen is. Doch de Ringhmuer om de Stad is gantsch vervallen, soo dat nu deese Plaets een open Vleck schijnd te zyn. De Huysen zyn hier seer sleght; de Straeten gantsch onsuyver. Men vind hier ontrent veel Buffel-Ossen.

De Groote *Turck* besit noch daerenboven een groot deel van 't Koninghrijck *Hongaryen*: 't Welck voortijds seer groot is geweest; als sigh uytgestreckt hebbende van de *Swarte Zee* tot aen *Oostenrijck*; en van *Polen* af tot aen 't *Adriatische Meir*; soo dat het eenige Koninghrijcken onder sigh had. Maer tsederd 't Jaer 1396. is 't door innerlijcke Tweedraghten en boose Raedslaegen daer toe gekomen, dat tegenwoordigh 't grootste deel deeses Gewests 't *Turcksche* Jock onderworpen is; alhoewel 't noch den ouden *Titel* behoud.

By de Kroningh van Keyser *Maximiliaen* den tweeden wierden hem, behalven de Vanen en Wapenen des Koninghrijcks *Hongaryen*, oock voorgedraegen die van de Koninghrijcken *Dalmatien*, *Croatien*, *Sclavonien*, *Servien*, *Bosnien* en *Bulgarien*.

Dalmatien is een gedeelte van *Illyrien*; en heeft tot Grensen tegens 't Westen *Putriam*: Tegens 't Suyden d' *Adriatische Zee*, nevens veel' Eylanden: Tegens 't Oosten *Bosnen*, of *Bassnien*: En tegens 't Noorden *Croatien*, of *Crabatien*.

In *Dalmatien* leghd oock d' oude seerberoemde Stadt *Ragusa*; zynde een *Republicq* op sigh selven; maer moet echter den *Turckschen* Keyser voor Beschermt-Heer erkennen: Die in dit Landschap *Dalmatien* een goed deel besit.

Sclavonien behoord hedensdaeghs gantsch onder den *Turck*. Heeft tot Grensen tegens 't Noorden de *Drab*: Tegens 't Suyden de *Sau*: Tegens 't Westen de Stad *Garignicza*; en tegens 't Oosten 't gedeelte van *Hongaryen*, 't welckmen noemd *Pannonia Bubalia*.

Servia leghd tusschen *Bosnia* en *Bulgaria*: 't welck van sommige *Rascia*, en desselven Inwooners *Rasciï*, of *Rascen* (*Ratzen*) werden genoemd. Andere geven 't oock den naem van *Thracien*.

Wat nu voorts *Bosna*, of *Bosnia*, betreft, dit Land is een gedeelte van *Illyrien*; stootende tegens 't Noorden aen de *Sau*: Nae 't Oosten is de Vloed *Bosna*; van welcke dit Land den Naem voerd: Tegens 't Suyden d' *Adriatische Zee*; en tegens 't Westen *Dalmatien* en *Croatien*. 't Is een Bergh-aghtigh en rauw Land; doch men vind hier een seer kostlijck Silver-Berghwerck. De *Turcksche* Keyser, als nu Heer van *Bosnia*, steld te *Banialuca* een *Bassa*, gemeenlijck genoemd den *Bassa* van *Bosnien*.

Belangende HONGARYEN selfs, den Bodem deeses Gewests is seer vrughtbaer, soo datmen d' Ackers niet behoeft te Mesten: En evenwel wassen de Koorn-vrughten t' eenemael overvloe-

overvloedigh. Appelen, Peeren, Karſſen, Queeen, Noten, Kaſtanien, Meloenen, Perſicken en diergelijcke vindmen hier in meenighten. De Wijn is aen ſommige Plaetſen ſoo treflijck, goed en ſterck, datmen deſelve kan vergelijcken by de beſte *Spaenſche* en andere ſtercke Wijnen.

't Goud is hier gantſch voortreflijck, en gewiſſelijck ſoo goed, indien niet beeter, als 't *Arabiſche*. Men vind hier deſgelijcks meer Silver, Yſer en Koper, als in eenigh ander Land. Men houwd hier oock, even gelijckmen de Steenen uyt de Steen-groeven doet, een ſeer heerlijck en ſuyver Sout. 't Ontbreeckt hier echter oock niet aen Sout-Water. Een grooten overvloed is'er van Marmor, ſchoon rood, en wit.

Daerenboven werden hier gevonden Kryſtallen, Rubynen, Jaſpis, Diamanten, Turkoiſen, en inſonderheydt Opalen. Voorts Vermillioen, Antimonie, en diergelijcke dingen. Oock niet weynige goede Kruyden, dienſtigh tot Artzenyen.

De Lught is hier (behalven alleen aen weynige Plaetſen) geſond: Doch in de Soomer op de Vlackten hittigh, en op de Geberghten koel.

D'Inwooners zyn goede Krijghslieden, waeckende voor de *Chriſtenheyd*, met een goede genegentheyd, om haere Vryheyd kloeckmoedigh te verdeedigen.

Weynigh bemoeyenſe ſigh om Hoflijcke Seeden en hooge Konſten te leeren. Echter beneerſtigenſe ſigh meerendeel, om de *Latijnſche* Tael te verſtaen.

Met een ſonderlinge begeerte nuttigen de *Hongariërs* de Knoploock, even gelijck de *Spaenjaerden* de Radijs. Op de Feeſt en Hooghtijds-daegen draegenſe Rocken en Hoeden, gevoederd met ſeer koſtlijck Vel-werck; ſelfs oock midden in de Somer, en in de grootſte hitte.

Wy ſullen nu koomen tot de Steeden, die den Grooten *Turck* in *Hongaryen* beſit; welcke zyn:

BANIALUCA;

VAn ſommige genoemd *Bamaluch*, is een Stad in *Boſnia*, alwaer den *Turckſchen Beglerbeg* over *Boſnia* ſijne *Reſidentie* heeft. Sy heeft een ſeer vaſt Kaſteel; 't welck *Andreas Radatovits*, nevens de gedaghte groote Stad *Banialuca* (leggende in de lenghte by beyde d'Oeveren van de Rivier *Verban*) uyt vertſaeghdheyd en vrees ontrent 't Jaer 1527. in brand ſtack, en 't ſelve daer op verliet. Door een even diergelijcke Laſhertigheyd zyn veel andere Plaetſen de *Turcken* ten deel geworden.

BERISLO,

EEn Steedeken in *Croatien*, door de *Turcken* overweldighd en ingenoomen.

CARANUM,

EEn Stad, welcke ſigh, nevens de twee Steeden *Sebeſſo* en *Lugaſſio*, in 't Jaer *Chriſti* 1552. (wijl alle drie deeſe Plaetſen ſeer ſwacke en oude Mueren hadden) onder ſeeckere bedongene Voorwaerden aen de *Turcken* overgaf, met behoudingh haerer Vryheden. Voortijdss heeft aen haer behoord de Vooghdy of 't Ampt *Severia*, als leggende tuſſchen deeſe Stad en *Temeswar*.

CLIS-

CLISSIA,

IN *Dalmatien.* Dit Kaſteel leghd dight by en boven de ſeer beroemde *Venetiaenſche* Stad *Salona*, op 't hooghſte eens Oords, 't welck tegens allerley geweld onverwinlijck is: Alwaer oock Koningh *Bela*, doe hy van de *Tartaren* uyt *Hongaryen* was verdreven geworden, ſijne Kinderen in bewaeringh heeft gedaen.

De *Turcken* hebben deeſe Sterckte in 't Jaer 1537. (nae een langhduerige Beleegeringh, en opbouwingh van twee Kaſteelen, om te verhinderen dat yets daer binnen moght koomen) eyndlijck door Honger en Dorſt bedwongen. De *Chriſtenen* trocken wel op, ter hulp van de Belegerde, doch wierden van de *Turcken* geſlaegen.

VYF-KERCKEN.

DEeſe Biſchoplijcke *Hongariſche* Stad leghd vier Mijlen van *Sclosſia*, tuſſchen de Rivieren *Donauw* en *Drab*, bynae in een gelijcke wijdte van d'een en d'ander. S' is noch van Menſchen handen noch door de Natuer beveſtighd, vermitſe van den daer by leggenden hoogen Bergh *Mecoco* lightlijck kan beſchooten werden. Doe deeſe Stad van den *Turckſchen* Keyſer *Solyman* in 't Jaer 1543. veroverd wierd, hadſe maer alleen oude Mueren en Thoornen, welcke noch niet in haer geheel ſtonden.

Sy leghd ſeer luſtigh. Is oock wel voorſien van geſonde Wateren, Bronnen en Beeckjens. Allerley Levensmiddelen zyn'er in overvloed. Oock vindmen hier een ſeer heerlijcken Wijn; deſgelijcks een meenighte van Swijnen, wegens de naebuerige Boſſchen. Ander Vee is'er niet gebreck. De Viſch is hier ſeer goed koop.

Sultan Solyman nam op den twintighſten der *Hoy-maend* des genoemden Jaers deeſe Stad in. 't Volck des Keyſers *Ferdinandi* was'er voor de Belegeringh uytgevloden. De Biſchop *Staniſlaus*, de Prieſters, Monicken en Nonnen (welcke onderwegen van de *Hongariers* ſelver geplonderd, oock ten deelen omgebracht wierden) waeren haer gevolghd. De *Turckſche* Keyſer heeft de Kercken, inſonderheyd de ſchoone Slot-Kerck, genoemd *S. Pieters*, zynde 't werck der oude Koningen, tot ſijn Overgeloof laeten inwyen; behalven eene of twee, welcke hy liet blijven voor de *Chriſtenen*, die niet konden ontloopen; of indienſe al gekonnen hadden, niet wiſten waerwaerts ſy haer begeven ſouden. Van deeſen tijd af is *Vijf-Kercken*, onder de *Turcken* gebleven.

Maer met den aenvangh des Jaers 1664., ontrent den uytgangh van *Januarius*, heeft de Heer *Generael Nicolaus* Graef van *Serin*, en des Rijcks *Generael*-Waghtmeeſter de Graef van *Hohenloo*, deeſe Stad niet alleen Stormenderhand ingenoomen, maer oock al de geene, die geen *Chriſtenen* waeren (welcke ſigh eerſt in haere Huyſen hadden *geſalveert*) ter neer gehouwen, de Plaets gantſch uytgeplonderd, en daer nae in brand geſtoocken.

D' oorſaeck hier van was, om dat d' Inwooners eerſt met hem hadden *geaccordeerd*, tot overgevingh van de Stad op ſeeckere Voorwaerden. Doch als de Beleggers nu binnen trocken, ſpeeldenſe met haer Geſchut dapper onder haer; ſoo dat'er niet weynige dood bleven.

't Kaſteel, waer in een goed getal *Turcken* waeren geaerſeld, verweerde

ſigh ſeer bevigh. D'andere deeden'er een Aenval op, onaengeſien ſy tot dit werck met Geſchut en *Ammunitie* niet wel voorſien waeren; doch moeſten aflaeten met taemlijck groot verlies; ſelfs oock van eenige voornaeme *Officiers*; waer onder gevonden wierden de *Generael*-Wagtmeeſter *Hammerlingh*, de Heer Graef van *Herberſtein*, *Malthaſer* Ridder, en meer andere.

GUILA of JULA,

EEn *Turckſch* Grens-huys aen de Rivier *Chryſio*, of *Keres*; in 't Jaer 1566. van de *Turcken* (eerſe voor *Sigeth* trocken) veroverd, nae datſe ſeer groote ſchaede daer voor hadden geleden. Niet lightlijck ſoudenſe oock noch Meeſter zyn geworden, indien den daer binnen leggenden Overſten *Ladiſlaus Quercenius* (of *Keretſchin*) door onvoorſightigheyd en vrees de Stad en 't Kaſteel aen de Vyanden niet had overgegeven, op ſeeckere *Conditien*; welcke echter van de *Turcken* niet gehouden wierden. De gemelde *Quercenius* wierd nae *Conſtantinopol* gevoerd, en aldaer verworght, door toelaetingh des *Turckſchen* Keyſers *Solyms*, Navolger van *Solyman*.

GRAN,

IS voortijds geweeſt een voornaeme Aerds-Biſchoplijcke Stad in *Onder-Hongaryen*, gelegen aen 't Water *Gran*; 't welck daer tegens over in den *Donauw* valt. Haere Leghplaets is ſes Mijlen beneden *Comorra*, in een ſeer ſchoon en luſtigh Geweſt; daer alles genoegh veyl is, en deſgelijcks een ſeer goede Wijn waſt. Men vind hier oock een ſeer heerlijck Bad.

In 't Jaer 1605. wierd deeſe Plaets van den *Vizier*-*Baſſa Mehemet* aen drierley Oorden aengegrepen; ſoo dat den Aenval geſchiedede op de Water-Stad; op 't Boven-Slot, waer in den Tempel is; en op 't Kaſteel, of de Schans op *S. Thomas* Bergh, waer in de *Duytſchen* laegen. Dus hebben de *Turcken* deeſe Plaets weer bemaghtighd: En hier over heeft den gedaghten *Vizier Mehemet* een groote Lof bekoomen; wijl hy nu weer veroverde de Stad, welcke hy voor thien Jaeren, door geweld gedwongen zynde, aen de *Chriſtenen* had moeten overgeven. Nae deeſe tijd isſe aen de *Turcken* gebleven.

OFEN.

DE Hoofdſtad in *Onder-Hongaryen*, werd verdeeld in ſes byſondere Steeden, of Oorden. 't Eerſte Deel is 't Kaſteel. 't Tweede de Boven-Stad *Ofen*, leggende op een Heuvel in de lenghte. Onder 't ſelve gedeelte nae 't Geberght is een lange Voorſtad, aenvangende van den *Donauw*, en ſigh uytſtreckende ſoo langh als 't Slot en de Boven-Stad is. In deſelve leght het Block-huys, op een ſeer hooge Rots. Aen de gemelde Rivier de *Donauw* is 't grootſte Deel, doch oock in de Muer ingetrocken. Deeſe werd genoemd de *Water* en *Joden*-Stad. Voor deſelve, opwaerts aen den *Donauw*, leghd het vijfde Deel, naementlijck een Voorſtad, omtuynd met een *Hongariſch* Staeckетſel. Op den anderen Oever der *Donauw* ſietmen *Peſt*, zynde 't ſeſde Deel deeſer groote Stad, reght tegens over 't Block-huys. 't Gedaghte Gedeelte *Peſt* werd door een Schipbrugg' aen de *Joden*-Stad gehangen.

Dit zyn nu de voornaemſte Steeden

den en Plaetsen, welcke de *Turcksche* Keyser in *Hongaryen* besit.

Tot sijne Heerschappy in *Europa* behooren ook noch bynae al d' Eylanden in den *Archipelagus*; onder welcke de voornaemste zyn *Negroponte*, *Stalimena* (of, soo andere spellen, *Stalemina*) *Andro*, *Millo*, *Stampalia*, *Nisia*, *Morgo*, *Nicone*, *Zea*, *Paro* en *S. Erin*.

Al de nu beschrevene *Provintien* in *Europa* werden afgedeeld in seven *Præfetturen* of *Beglarbegschappen* (*Begliarbeyen*); onder welcke *Beglerbegen* de twee *Veziers*, d' overige vijf *Bassen* zyn.

Den eersten *Vizier* regeerd over *Macedonien*, *Thracien*, *Albanien*, *Thessalien*, *Epiro*, *Achajen* en *Morea*. Yeder *Provintie* heeft wederom sijn eygene *Sangiac*, of Stadhouder; doch al t' saemen staense onder 't *Commando* des *Viziers*, die sijne *residentie* heeft in de Stad *Adrianopol*.

De tweede *Vizier* beheerscht *Bulgarien*, *Servien*, *Bosnien*, *Croatien* en *Hongaryen*. Hy woond in de Stad *Ofen*.

D' eerste *Bassa* heeft het gebied over *Epirum*, *Albanien*, *Thessalien* en *Morea*. Hy *resideerd* in de Stad *Janina*.

De tweede *Bassa* gouverneert *Servien* en *Macedonien*. Heeft sijne Hof houdingh in de Stad *Sofi*.

De derde *Bassa* voerd het *Commando* over *Bosnien*; en heeft sijne woonplaets in de Stad *Banialuca*.

De vierde *Bassa* bestierd *Over-Hongaryen*. De Stad *Tewesmar* is de Plaets daer hy sigh onthoud.

De vijfde *Bassa* heeft bevel over *Croatien*, en een gedeelte van *Neder-Hongaryen*. Woond te *Canischa*.

Onder 't *Gouvernement* deeser *Viziers* en *Bassen* staen honderd en twintigh *Sangiacken*: Welcke te gebieden hebben over meer als taghtigh-duysend *Timarioten*; gesaementlijck een groot getal Soldaten vaerdigh houdende, om gereed te zyn daer en wanneer men haerer behoefd.

D' Eylanden des *Archipelagi* werden geregeerd van haer' eygene *Begen*; doch zyn meerendeel woest, of sleght bewoond.

Yeder Eyland heeft sijnen bysonderen *Cadi*, of Reghter, wiens grootste Inkooms werden getrocken uyt de geduerige verschillen en strijdigheden der *Roomsch-Catholijcke* met de *Griecken*.

Een of meer deeser Eylanden werden somtijds een *Sangiac* ingeruymd; die daer tegens eenige Galeyen moet onderhouden, ten dienst des *Turckschen Sultans*.

Al deese Eylanden, nevens de Steeden welcke aen de Zee leggen, staen onder 't *Commando* des Oppersten *Admiraels*, genoemd den *Begliarbey* van *Denis*.

Behalven de nu gemelde Landschappen in *Europa* zyn'er noch eenige andere; welcke, schoonse noch haer' eygene Vorsten hebben, echter onder des *Turcksschen* Keysers Rijck behooren, wijl hy haer niet alleen met *Tribuit* beswaerd, maer ook des selven Vorsten moeten verkooren en ingesteld worden met sijn behaegen en toestemmingh. Deese zyn de *Weywoden* of Vorsten van *Wallachien* en *Moldavien*; welcke beyde met een seecker bestemd getal Krijghsvolck ter hulp van de *Turcken* moeten verschijnen in tijd van Oorlogh. Doch de Vorst in *Sevenbergen* is niet alleen hier van bevrijd, maer ook ontslaegen van meer andere Beswaernissen, soo dat hy de vryste Vorst onder al d' andere is.

De Landschappen en *Provintien* des *Turcksschen* Keysers in *Europa* werden bewoond van een seer groot getal *Christenen*, doch van een verschillende Geloofs-belijdenis.

Van de *Griecken* vindmen een aenſienlijcke meenighte door geheel *Græcien*, *Macedonien*, *Bulgarien*, *Servien*, en al d'Eylanden van den *Archipelagus*. Sy hebben een *Patriarch*, die ſijne *Reſidentie* te *Conſtantinopol* heeft; en Jaerlijcks aen den *Sultan* moet opbrengen dertighduyſend Kronen; welcke hy vergaderd van de gintſchen herwaerts-verſtroyde Geeſtlijckheyd.

De *Roomſch-Catholijcke* woonen in *Servien*, *Bulgarien* en *Boſnien*, alwaerſe ſeer veele Klooſters van der *Franciſcanen* Orde hebben. In 't Eyland *Chio*, in de Stad *Pera*, en in de Stad *Caffa* woonenſe in noch een meerder getal.

De *Gereformeerde* vindmen in *Hongaryen*, *Sevenbergen*, en *Croatien*.

D' *Euangeliſche*, of *Lutherſche*, woonen door geheel *Hongaryen* en *Sevenbergen*.

In *Bulgarien* vind ſigh noch een andere *ſoort* van *Chriſtenen*, *Paulinijſten* genoemd; welcke, uyt *Italien* verdreven zynde, ſigh daer heenen begeven hebben.

D' *Armeniſche Chriſtenen* werden door geheel *Turckyen* in een groote meenighte gevonden.

't Geen den Grooten *Turck* in *Africa* beſit, kan den Leeſer vinden in onſe Beſchrijvingh van dit Werelds-deel.

Ten beſluyt deeſer Verhandelingh van *Europa* willen wy hier op 't kortſte noch yets ſeggen van de *Religie* der *Turcken*.

Mahometh 't veertighſte Jaer ſijns ouderdoms bereyckt hebbende, ſtroyde uyt, dat hy Godlijcke *Viſioenen* en Openbaeringen kreegh. Dat hem oock door den Engel *Gabriel* was voorgedragen een nieuwe van God verordonneerde Wet; welcke hy naederhand drie-en-twintigh Jaeren langh heeft gepreedickt; voornaementlijck te *Mecha* en *Medina*, twee Steeden, gelegen in *Arabien*.

Uyt deeſe Hemelſche Openbaeringen, welcke, volgens ſijn voorgeven, op verſcheydene tijden aen hem geſchied waeren, is geſmeed en t' ſaemgeraept 't Boeck den *Alcoran*, werdende van de *Turcken* ſoo heyligh gehouden, dat niemand 't ſelve met een ongewaſchen Ligchaem en Handen derf aenroeren; veel min openen of leeſen; ten waere dan dat het uyt enckele nood moeſt geſchieden. In ſulck een geval evenwel moet hy een Wollen, Lijnen of anderen Doeck daer omwinden, op dat het met de bloote hand niet wierd aengegrepen.

Niet minder werd het voor een groote Sonde gehouden, datmen dit H. Boeck, of den geenen die daer uyt leeſt, den rugg' ſou toekeeren.

Alle ſoo wel in vreemde als in haer eygene Tael beſchrevene Bladeren en ſtuckjens Pappier bewaerenſe op 't aldervlijtighſte, op datſe niet met voeten getreden, of tot eenigh onbetaemlijck gebruyck aengewend moghten worden, vreeſende, dat'er eenigh Vers uyt den *Alcoran*, of anders den Naem *Gods* op geteeckend moght ſtaen.

Sy neemen oock uyt dit haer Wetboeck ſommige Verſſen, welckeſe aen haeren Hals hangen, of om den Arm draegen, tegens allerley quaede toevallen, Betoveringen, beſmetlijcke Kranckheden, en diergelijcke onheylen: Gelovende voor gewis, datſe hier door bevrijd en verſeeckerd zyn voor allerley gevaeren des Ligchaems en der Ziele. Sy haeten en vervloecken de *Chriſtenen*, om datſe beyde 't onbeſchrevene en beſchrevene Pappier misbruycken, en tot vuyle dingen beeſigen.

Deeſen

Deeſen *Alcoran*, welcke ſoo wel Geeſtlijcke als Wereldlijcke Wetten en Inſtellingen in ſigh vervat; waer nae oock al haere Handelingen, Verſchillen en Misverſtanden moeten geoordeeld en afgedaen worden, leerd en gebied inſonderheyd te geloven: Dat'er een eenigh *God*, en in 't Godlijck Weeſen maer een eenigh perſoon is, geenſſins Drie perſoonen in een eenigh Godlijck Weeſen. Dat d' Engelen zyn *Gods* gehoorſaeme Dienaers, welcke niet ſondigen, niet Eeten, niet drincken, en noch van 't Manlijck noch van't Vrouwlijck Geſlaght zyn. Onder welcke oock de *Propheeten* behooren.

Lucifer, of *Iblis*, heeft veele Soonen geteeld, met welcke hy de Menſchen gantſch tegens is. Dit zyn de booſe Engelen en Verſoeckers; welcke vermoogen in al de Leedematen der Menſchen te dringen: Oock konnenſe wel aenleydingh geven, maer niemand dwingen tot Ongeloof en Verhardingh. Yeder moet ſigh voor haer waghten, en ten vollen gewis houden, datſe vyanden des Menſchlijcken Geſlaghts zyn.

Daer zyn (ſeggenſe voorts) vier ſonderlinge Boecken, als den *Bijbel* aen *Moſes*, de *Pſalmen* aen *David*, 't *Euangelium* aen *Jeſu Chriſto*, en den *Alcoran* aen *Mahomet* van den Hemel afgeſonden, zynde al t' ſaemen waeraghtigh.

De drie eerſte, als van de meeſte valſchlijck afgeſchreven, vertaeld, verdorven en in afgangh geraeckt zynde, zyn door den *Alcoran*, als alderlaetſt geſonden, afgeſchaft geworden; te meer, wijl den gedaghten *Alcoran* in ſigh begrijpt alles wat in d' andere drie Boecken vervat ſtaet: Die oock tot den dagh der Opſtandingh toe ſal beſtaen ſonder eenige vermeerderingh, verminderingh of vervalſſchingh.

Sy geloven een Jonghſten dagh; en dat al de teeckenen, welcke *Mahometh* heeft voorſeghd, den ſelven te ſullen voorgaen, waeraghtelijck noch eerſt ſullen verſchijnen, naementlijck, de koomſt des *Antichriſts*; d' afdaelingh *Jeſu Chriſti* uyt den Hemel, om deeſen *Antichriſt* om te brengen; de geboorte *Muhdi* dat is, des Regeerders uyt de Stam *Mahometh*, die met *Jeſu Chriſto* overeenſtemmen, en hem ſijne Dochter ten Houwlijck geven ſal.

Ter ſelver tijd ſal veertigh Jaeren langh eenerley Geloof door de geheele Wereld zyn, naementlijck, 't *Mahomethaenſche*, waer van *Chriſtus* getuygenis ſal geven.

Voorts ſal noch voor den Jonghſten dagh gaen den Uytgangh van *Gog* en *Magog*, naementlijck, der *Scyten* in 't uyterſte van 't Ooſten; zynde kleyner als de Mieren en andere kruypende Dierkens. Deeſe ſullen al 't Water des Werelds uytdrincken, ter welcker oorſaeck de Menſchen van Dorſt ſullen moeten ſterven.

Deeſe *Scyten*, *Gogs* en *Magogs* ſullen tot vijftigh-duyſend in eens Menſchen Hiel woonen; en ſigh verwonderen, datmen voortijds ſulcke groote Huyſen en Pallayſen gebouwd heeft.

De Godvrughtige, eenmael in den Hemel geraeckt zynde, ſullen eeuwighlijck daer blijven, en noyt weer daer uyt koomen. Hier ſal geen Dood noch Ouderdom zyn. De Kleederen ſullen niet verouderen.

Niemand ſal ſijn gevoegh hier doen, maer alles door de Sweet-gaten uytwerpen. Geen Slaep, geen Arbeydt ſal hier plaets vinden. De Hemelſche Maeghden en andere Vrouwen ſullen daer haere Maendſtonden niet hebben; oock niet in 't Kinder-bed koomen.

Geen verkeerde Seeden, geen Haet, geen Nijd ſalmen hier verneemen;

maer in tegendeel een eeuwigh-durende onvervalſchte Liefde. Wat voor Spijs en Dranck ſy begeeren, ſal haer opgediſcht worden, ſonder koocken of braeden, wijl alles hier altijd gereed is.

Maer al genoegh van deeſe Fabulen, welcken ten deelen ſonder afgrijſen en verfoeyingh, ten deelen ſonder belachingh niet konnen gehoord werden van Menſchen die maer een weynigh vernuf hebben.

Byvoeghſel.

VErmits onſe Schrijver by nae niets heeft geſproocken van de geweldige en door de geheele Wereld vermaerde Stad *Conſtantinopel*, ſoo heeft ons goed gedaght, dit weynige hier aen te voegen.

Sy heeft bynae de ſchoonſte Legh-plaets op den geheelen Aerdbodem, aen den uyterſten Hoeck van *Thracien* en *Europa*.

Indien men 't getuygenis der Inwooners magh geloven, ſoo ſou de Stads-Muer begrijpen aghtien-duyſend Schreeden. Doch *Petrus Gillius* meend, datmen niet boven de derthienduyſend magh ſtellen.

In de Haven konnen, nae 't beright van *della Valla*, duyſend Scheepen ruymte hebben.

Wijl de Stad op en in veele Bergen en Daelen is gebouwd, ſoo valtſe de geene, die van buyten aenkoomen, treflijck ſchoon in 't oogh; vermits al de Straeten en Huyſen allenxen hooger oprijſen; ſoo datmen bynae al de Gebouwen met der ſelver Venſteren kan ſien.

Echter is 't met 't meeſte deel der Huyſen ſleght geſteldt, wanneer men'er in koomd, wijlſe gantſch morſſigh werden bewoond. De Gebouwen ſelfs zyn van ſleghte Stoffen, en ſeer vele alleen van Hout.

't Getal der Inwooners wierd voor eenige Jaeren gereeckend op ſevenmael honderd-duyſend; waer onder drie deelen *Turcken*, twee deelen *Chriſtenen*, en een deel *Joden* waeren. Vermoedlijck heeft de Peſt, die onlanghs geleeden hier ſeer vreeſlijck heeft gewoed, van deeſe ſom een goed getal uytgewiſcht.

Men teld in deeſe Stad ſevenduyſend vierhonderd ſeven-en-tſeventigh groote en kleyne Straeten. Vijfduyſend driehonderd ſeven-en-dertigh *Turckſche* Tempelen en Kapellen. Vierhonderd ſeven-en-veertigh *Chriſten* Kercken. Vierhonderd en aghthien Herbergen. Honderd *Hoſpitalen* of Gaſthuyſen. Aghthonderd vijf-en-tnegentigh Baden. Negenhonderd ſeven-en-veertigh openbaere of gemeene Putten. Vijfhonderd vier-en-taghtigh Molens. Twintigh Marckten. Vijfhonderd vijfthien groote Schoolen; en ſeſthienhonderd twee-en-vijftigh kleyne. Vier-en-twintigh Poorten. Evenwel zyn van deeſe voortijds ſtaetlijcke Gebouwen een deel te niet gegaen, ſoo door Brand als andere Toeyallen.

Op een Bergh ſtaet een oud Slot met ſeven Thoornen, ſoo gantſch konſtigh gebouwd, dat 't geen men in den eenen Thoorn ſpreeckt, in al d' andere ſes gehoord werd.

't Verwelfſel van de *S. Sophiæ*-Kerck ruſt op ſeſthien ſeer koſtlijcke Pilaeren. Vier derſelver zyn van ouden Marmor, blinckende als Jaſpis. Vier andere uyt Sneeuwwitte Marmor. Vier uyt Porphyr-ſteen, en vier uyt noch andere ſeer koſtlijcke Marmor. Voorts ruſt dit Verwelfſel op vijf-en-veertigh andere Zuylen, vervaerdighd uyt een gelijcke Stof.

Yeder Ambaght heeft in deeſe Stad ſijne byſondere Straet: Waer in al de Handwercks-lieden van eenerley Konſt of Wetenſchap by malkander woonen.

Op de Marckt is een lange verwelfde Galerij, ruſtende op vier-en-twintigh Pilaeren, Onder deſelve ſtaen allerley Kramers met haere Waeren; van welcke ſommige vijfhonderd Ducaten voor Huyr moeten betaelen.

Niet verr' daer van daen is de Plaets, daer de

de Menſchen, beyde van 't Manlijck en 't Vrouwlijck Geſlaght verkoght worden. De ſwarte *Mooren* koopen de ſchoonſte Maeghdekens om deſelve te misbruycken.

In 't Sadel-Huys, daer d' alderſchoonſte Sadels werden gemaeckt, arbeyden gemeenlijck vierduyſend Menſchen.

In deeſe Stad zyn drie Koninghlijcke Hoven. 't Eerſte werd in de *Turckſche* Tael genoemd *Eſchij Saray*, of 't Oude Hof. Leghd midden in de Stad. 't Begrijp is van drie *Italiaenſche* Mijlen. Hier in woonen tegenwoordigh voornaeme Vrouwen, en de Voedſters, welcke des Groot-Koninghs Kinderen opvoeden.

In 't ander Hof werden vierhonderd van des Grooten *Turcks* Edel-Knapen opgetrocken, en in allerley *Exercitien* onderweeſen.

't Derde Hof werd geheeten *Briach Saray*, dat is, 't Groote Hof; zynde dat van den *Turckſchen* Keyſer. Den Omkreytz is van vijfduyſend ſchreeden, of derdehalve *Franſche* Mijl. De Beſchrijvingh van dit Groot-*Serrail* kan den Leeſer vinden in 't *vierde Deel* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderenswaerdinge Dingen*, *pag.* 833. *en de volgende.*

De Slaep-kamer des *Turckſchen* Keyſers is bovenmaeten praghtigh, overtreffende die van alle andere Vorſten des Werelds. De Mueren zyn bekleedt met Ebbenhout, van een hooge waerde; beſet met Paerlen en Eedele Geſteenten. Sijn Bed is van Sijdentaygh, Purpur-verwigh. 't Ledekant met al de daer aen zynde Zuylen is van louter verguld Silver. De Gordijnen en Deeckens zyn beſaeyd en vercierd met veel Eedele Geſteenten. De Vloer in deeſe Kamer is beleghd met *Babyloniſche* Tapijt-wercken. De Kandelaeren zyn van Kryſtal, met Goud beſlaegen.

In ſijne *Bibliotheeck* werden gevonden de Boecken des Ouden en Nieuwen Teſtaments, gebonden in vergulde Silvere Platen, met Eedele Geſteenten overvloedigh beſet, en gantſch hoogh gehouden.

Uyt andere Schrijvers ſullen wy noch de volgende byſonderheden van deeſe Stad hier toedoen. Deeſe Plaets, welcke de ſtimſte en geweldighſte Roof-vogel, de maghtighſte Vervolger en Erf-vyand der *Chriſtenheyd*, beſit, is geleegen in 't beſte des Werelds, en van de Natuer gelijck als gemaeckt, om 't Gebied over den geheelen Aerdbodem te voeren.

Sy ſtaet aen *Thraciens* en *Europaes* uyterſten hoeck, aen den *Boſphorus*, op den voortſchietenden hoeck eens driehoeckigen Lands; ganſch oneffen, en met veele Bergen behouveld. Den eenen Hoeck ſtreckt ſigh uyt nae de Zee toe, welcke haere Golven werpt aen den *Europæiſchen* Bodem, tegens over d' oude Stad *Chalcedon*. De tweede Hoeck ſtreckt ſigh ſoodaenigh uyt, als offe met de Natuer was overeen gekomen, den *Thraciſchen Boſphorus* te bepalen, en ſoo ſmal te maecken, datmen aldaer de Hanen in *Aſia* kan hooren kraeyen.

Dit gantſche driehoeckigh ſtuck Lands werd van de genoemde Stad bedeckt; welcke wel Ringh-mueren heeft, met groote Thoornen, in een even-gelijcke wijdte van malkander ſtaende, doch gebouwd op d' oude manier. Dus ſtaetſe op den Hoeck van 't vaſte Land, ſigh uytſtreckende tot in den *Traciſchen Boſphorus*; van waermen binnen een half uyr tijds in *Aſia* kan zyn. Ter reghterhand heeftſe de *Witte* of *Propontiſche Zee*. Ter linckerhand de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*, en de *Meotiſche Poelen*. Tuſſchen deeſe twee *Zeen* is de Mond van de Haven; zynde de ſchoonſte des geheelen Werelds, alleen van de Natuer, ſonder eenigh behulp der Konſt, gemaeckt. Ten minſten heeftſe ſes-duyſend ſchreeden in den omkringh; duyſend in de wijdte: En over al kanmen grond peylen. Aen beyde de ſijden treedmen uyt de Scheepen aen Land, ſonder Berck of Schuyt van noden te hebben.

Voortijds wierd deeſe Stad genoemd *Byzantium*. De Bouwer des ſelven is geweeſt *Pauſaniae*, Koningh van *Sparta*: Of liever den Herbouwer en Vergrooter. Keyſer *Severus* heeftſe verdelghd, om de weerſpannigheyd der Inwooners te ſtraffen. *Conſtantinus* de Groote heeftſe weer herſteld, vergroot, en nae hem genoemd *Conſtantinopol*, of *Conſtantijns-Stad*. De *Franſche* en *Venetianen*

tianen hebbenſe in 't Jaer 1213. van de *Grieken* gewonnen. De *Paleologen* hernaemenſe in 't Jaer 1254. Eyndlijck wierd *Mahometh* daer Meeſter van in 't Jaer 1453. 't Sederd dien tijd iſſe geweeſt de Stoel des *Turckſchen* Keyſers.

Thevenot maeckt de grootte wat minder, als wy hier boven uyt andere Schrijvers hebben geſtelt, en ſeghd, datmen *Conſtantinopel* ten ruymſten in drie uyren tijd kan rondom gaen. En derhalven ſou den ouringh buyten de Mueren niet meer van tuſſchen elf en twaelf-duyſend ſchreden zyn.

Op ſeeckeren Bergh ſtaet een oud Slot met ſeven Thoornen, waer van geſeght werd, dat in 't bouwen een byſondere Konſt ſou gebruyckt zyn geworden, vermits men in al de ſeven Thoornen kan hooren 't geen in eene derſelve werd geſproocken.

't *Arcenael* heeft honderd en taghtigh verweltde Boogen: En daer in ſes-en-veertigh duyſend Arbeyders, onder welcke alles gantſch ordentlijck toegaet: Waer over men ſigh niet weynigh moet verwonderen.

Voor de Stad *Conſtantinopol* leggen ſeer ſchoone Land-goederen, waer op ſigh de *Franſche*, *Spaenſche* en *Venetiaenſche Ambaſſadeurs* onthouden.

Volgens de reeckeningh van *D. T. V. Y.* in ſijne *Wereld-ſpiegel*, ſoo beſit de Groote *Turck* in *Europa* driemael honderd en twaelf-duyſend een honderd negen-en-vijftigh *Italiaenſche* Mijlen omganghs. In *Africa* den omvangh van drie-honderd ſes-en-vijftigh duyſend een honderd en tſeſtigh derſelver Mijlen; 't Water daer onder begrepen. Echter zyn'er Plaetſen onder, welcke onbewoond, of oock hem niet onderworpen zyn, ſoo dat hy in *Africa* alleen ſou beheerſchen ontrent honderd en aght-en-tſeventigh duyſend Mijlen. In *Aſia* beſit hy over de ſevenmael honderd en thien-duyſend *Italiaenſche* Mijlen; doch 't woeſte Land afgetrocken, blijft maer vijf-honderd tweeen-dertigh duyſend negen-honderd en taghtigh der genoemde Mijlen.

Eynde der Beſchrÿvingh van EUROPA.

Geogra-

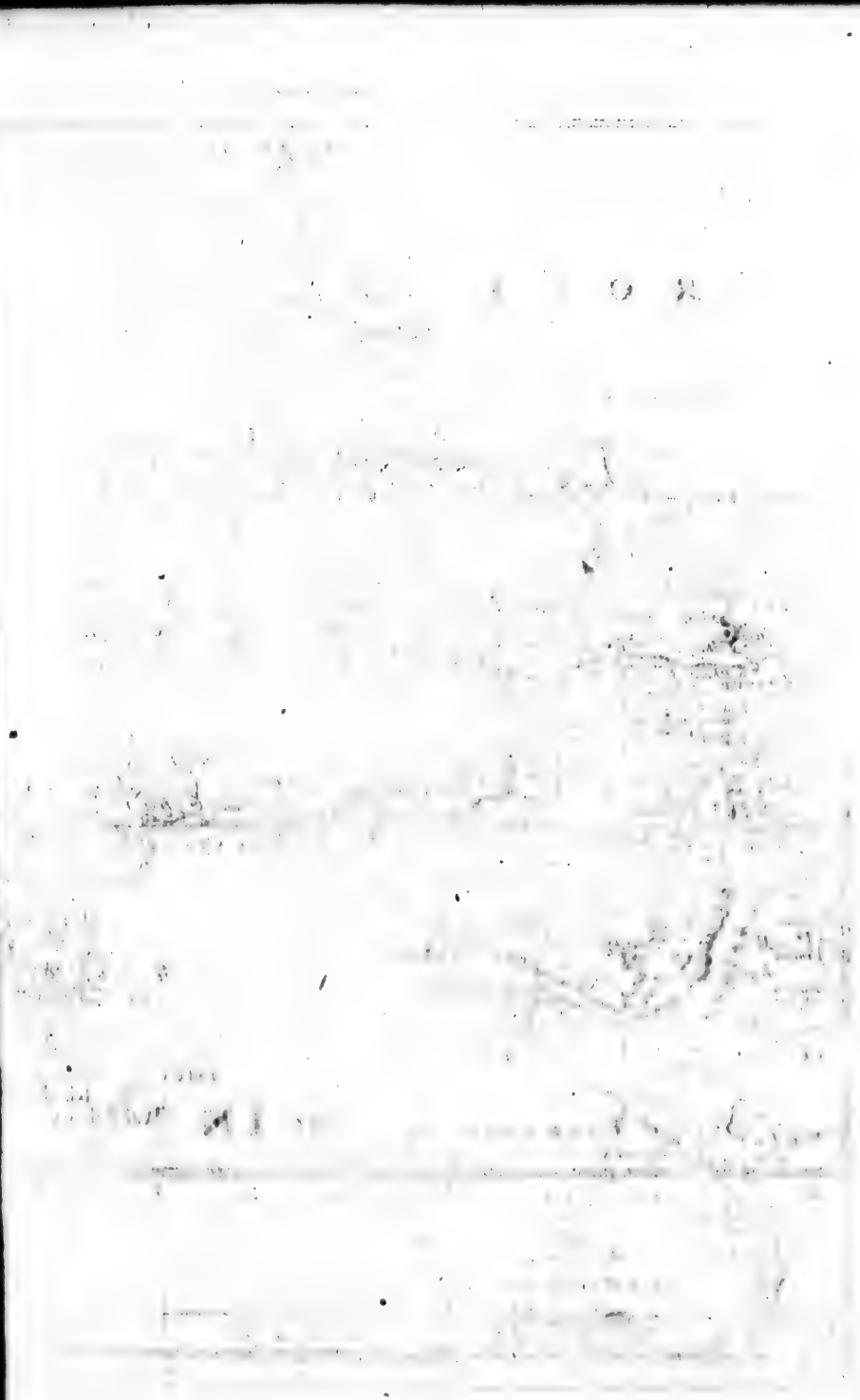

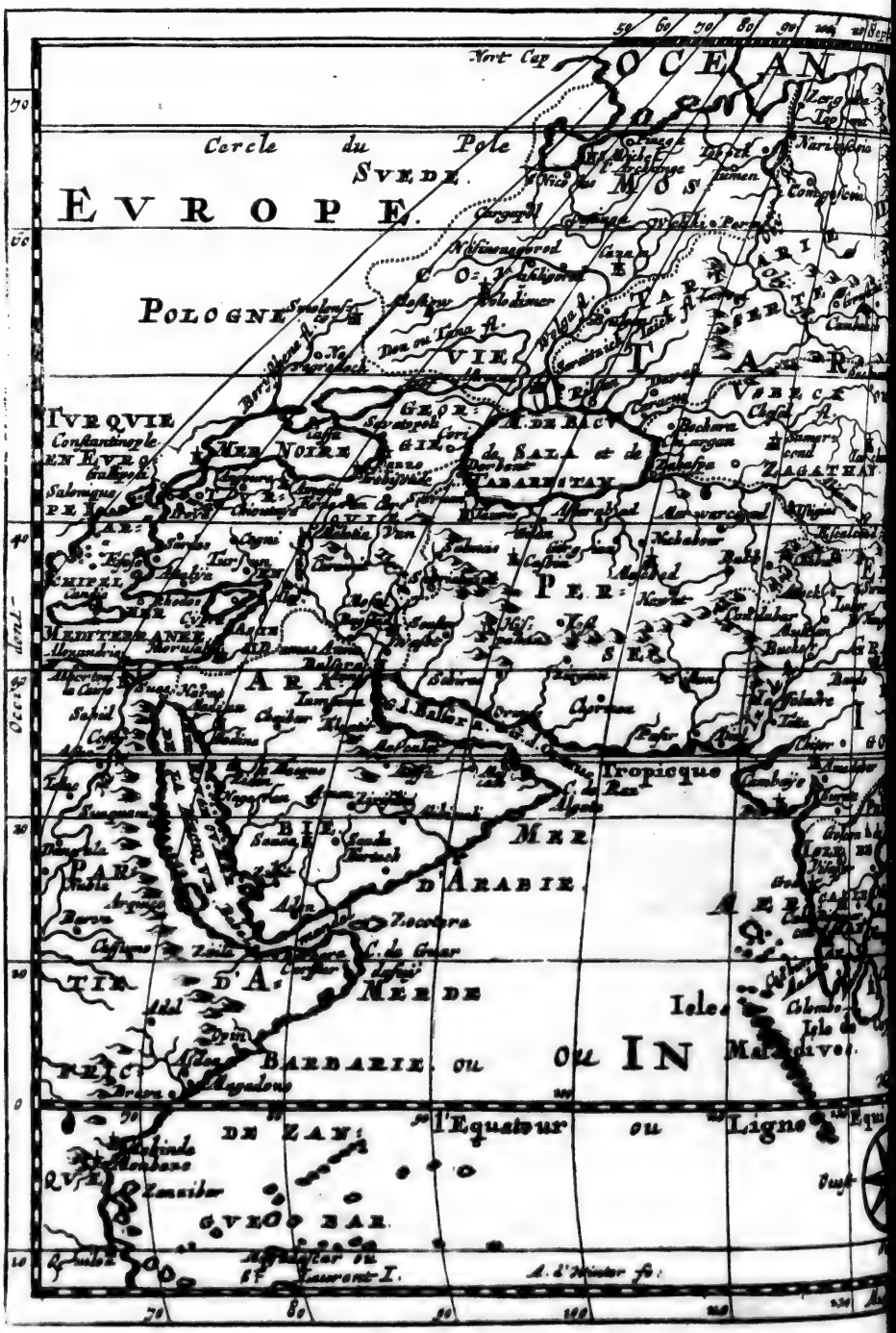
OCEAN
Nort Cap
Cercle du Pole
SVEDE.
EVROPE.
POLOGNE
TARTARIE
IVRQVIE
MER NOIRE
PERSE
MEDITERRANEE
MER D'ARABIE
Tropique
Equateur ou Ligne
Occident
Golfe Bengala
Isles Maldives
Mer de Barbarie ou
Ocean Indien
Zanguebar
Mozambique
Laurent I.

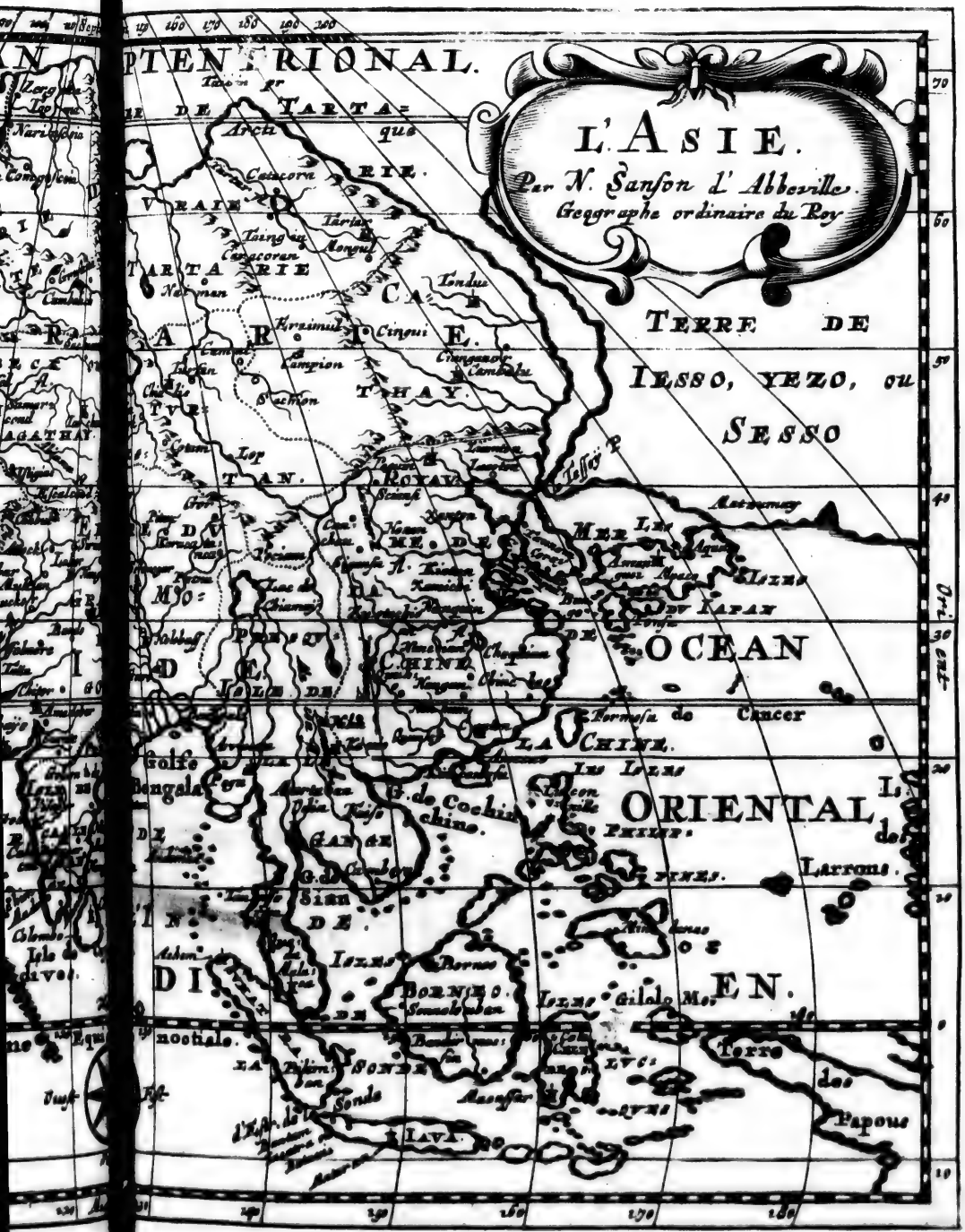
L'ASIE.
Par N. Sanson d'Abbeville.
Geographe ordinaire du Roy
PTENTRIONAL.
TARTARIE
TERRE DE
IESSO, YEZO, ou
SESSO
OCEAN
ORIENTAL
Formosa
Tropique de Cancer
Golfe de Bengala
Sian
Borneo
Gilolo
Terre des Papous
Larrons
Astrakan
Cathay
Royaume de Tangut
Royaume de Tibet
Royaume de Pegu
Royaume de Siam
Royaume de Cochinchine
Royaume de Camboye
Royaume de Champa
Royaume de Bonde
Royaume de Laue
Royaume de Borneo
Royaume de Gilolo
Royaume de Iapan
Royaume de Corée
Royaume de Bungo
Royaume de Xamsi
Royaume de Quinsai
Royaume de Nanquin
Royaume de Chekiam
Royaume de Fokien
Royaume de Quantung
Royaume de Quanxi
Royaume de Iunnan
Royaume de Quicheu
Royaume de Xensi
Royaume de Xansi
Royaume de Pekin
Royaume de Leaotung
Royaume de Xantung
Royaume de Nanquin
Royaume de Chekiam
Royaume de Fokien
Royaume de Quantung
Royaume de Quanxi
Royaume de Iunnan
Royaume de Quicheu
Royaume de Xensi
Royaume de Xansi
Royaume de Pekin
Royaume de Leaotung
Royaume de Xantung

Geographiſche en Hiſtoriſche

BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

A S I A.

ASIA is een van de drie Deelen onſes vaſten Lands (dus noemd onſe Schrijver de drie Werelds-Gedeelten *Europa*, *Aſia* en *Africa*, met uytſluytingh van *America*, van welck deel hy affonderlijck handeld, als van een andere Wereld en vaſt Land): En indien wy betraghten willende Voordelen, welcke de hooghſte *God*, als den *Autheur* der Natuer, dit Geweſt heeft verleend: Indien wy overweegen de Daeden daer in voorgevallen voor en nae de Sondvloed: Indien wy aenmercken, dat d'eerſte *Monarchien* en allerley *Religien* hier haeren Aenvangh en Oorſpronck hebben genoomen: Eyndlijck, indien wy ons te gemoet voeren, dat de voornaemſte Geheymeniſſen des Ouden en Nieuwen *Teſtaments* hier in zyn uytgewerckt geworden, ſoo ſullen wy lighdlijck konnen toeſtaen, dat dit Deel is te ſtellen voor en boven al d'andere Deelen der eene en der andere Wereld.

En gelijck onder deeſe twee vaſte Landen (de ſoo genoemde Oude en Nieuwe Wereld) 't onſe 't grootſte, 't eedelſte en 't aenſienlijckſte is, ſoo is oock *Aſia* onder de drie Deelen onſes vaſten Lands even ſoodaenigh te reeckenen; als zynde onder deſelve 't grootſte, 't gemaetighſte en 't rijckſte; daerenboven oock meeſt en alderverrſt nae 't Ooſten gelegen.

De lenghte deeſes Deels ſtreeckt ſigh uyt van 't Weſten nae 't Ooſten, van den vijf-en-vijftighſten *Graed* des Middagh-*Circkels* tot op den honderd en taghtighſten; begrijpende alſoo in de lenghte honderd en vijf-en-twintigh *Graden*, of duyſend aghthonderd vijf-en-tſeventigh *Duyſſche* Mijlen.

De breedte van 't Suyden nae 't Noorden, van den *Æquator* (of Dagh en Naght-vergelijcker) af, tot op den twee-en-tſeventighſten *Parallelum*, of *Graed* der breedte, begrijpt twee-en-tſeventigh *Graden*, maeckende

duyſend en taghtigh *Duytſche* Mijlen.

Onder deeſe lenghte en breedte reeckenen wy niet d' Eylanden, welcke tot *Aſia* behooren; zynde hier even ſoo groot, rijck, en veellight oock ſoo meenighvuldigh in getal, als de geene, welcke in d' overige Werelds-deelen werden gevonden.

Aſia neemd verr' het grootſte *Orientaelſche* deel onſes vaſten Lands in; waer tegens *Africa* en *Europa* t' ſaemen niet meer als 't grootſte *Occidentaelſche* gedeelte beſlaen: *Africa* tegens 't Suyden, en *Europa* tegens 't Noorden. Nu werd het Ooſten altijd gehouden voor veel Eedeler, voortreflijcker en luſtiger als 't Weſten, wijl 't den Dagh, nevens d' Invloeyinge n en Werckingen van de Son, deſgelijcks van al de Starren, veel eer ontfanghd, als 't Weſten.

't Leght meerendeel tuſſchen den *Circkel* des *Tropici Cancri*, en dien des *Poli Arctici*. 't Heeft bynae niets aen geene ſijde deeſes *Pools*; maer buyten den *Tropicus Cancri* overtreft het den ſelven in verſcheydene Half-Eylanden, die ſigh nae 't Suyden; en ten deelen in ſijn' Eylanden, welcke ſigh tot onder den *Æquator* uytſtrecken.

Derhalven leghd bynae geheel *Aſia* onder een Gemaetigde Hemel-Kringh. 't Geen het van de verſenghde Lught-ſtreeck heeft, beſtaet in Half-Eylanden en Eylanden; welcke door de Rivieren en de Zee lightlijck konnen verfriſcht werden.

Vermits dan *Aſia* 't grootſte, 't beſte en 't gemaetighdſte Deel onſes Vaſten Lands is, ſoo moet het oock onder d' andere 't rijckſte zyn. 't Welck genoeghſaem ſtaet af te neemen, niet alleen uyt de goedheyd en voortreflijckheyd der aldaer waſſende Graenen, Wijnen, Vrughten, Kruyden en diergelijcke Gewaſſen, maer oock uyt de groote meenighte van Goud, Silver, Eedele Geſteenten, heerlijcke Speceryen, dienſtige *Materialen*, nevens meer andere Waeren en *Rariteiten*, die 't voortbrenghd, en allerley Geweſten, inſonderheyd ons *Europa*, rijcklijck meedeeld.

Willen wy nu, nae ſoo veelerley en groote Voordeelen, waer in 't Werelds-deel *Aſia* d' andere Werelds-deelen, *Africa* en *Europa*, overtreft, noch tot d' oude Geſchiedeniſſen koomen, ſoo ſullen wy bevinden, dat, te ſtond nae de Scheppingh van dit groot *Al*, d' eerſte Man en Vrouw, onſe eerſte Voorouderen, in *Aſia* zyn Geſchaepen geworden. Deſgelijcks, dat 't Aerdſche *Paradijs*, waer in ſy geſet wierden, in *Aſia* is geplaetſt geweeſt.

Want of wel de Geſchied-ſchrijvers met malkander niet overeenſtemmen, in wat voor een Landſtreeck den eerſten Menſch is *geformeerd*, ſoo treedenſe echter hier in t' ſaemen, dat ſulcks is geſchied in eenigh gedeelte van *Aſia*.

Men kan hier noch byvoegen, dat d' eerſte Aerts-Vaders, van *Adam* af tot op *Noach* toe; en wederom van *Noach* tot op *Jacob*, t' eenemael vermoedlijck in *Aſia* hebben geleefd.

Voor de Sondvloed kan dit genoeghſaem uyt de Heylige Schrifture werden afgenoomen.

Nae de Sondvloed waeren d' eerſte Landen, welcke ſigh van d' overvloeyende Wateren bevrijd beyonden, die van *Aſia*. Want *Noachs Arck* ruſtede op 't Geberght in *Armenien*: En *Armenien* leghd in *Aſia*.

Als nu *Noach* ons vaſt Land onder ſijne Kinderen en, der ſelver Naekoomelingen uytdeelde, ſoo gaf hy ſijnen eerſtgeboornen Soon *Sem* 't Geweſt van *Aſia*, als zynde 't grootſte en beſte Deel onder al d' andere. *Cham* bequam

Africa,

Africa, en *Japhet* wierd *Europa* toegeleghd.

Maer eer *Noachs* Soonen en Soons-Soonen noch van malkander scheydeden; soo bouwdense, met gemeene bewilligingh, in de Vlackte *Senaar*, behoorende tot *Chaldæa* in *Asia*, den Thoorn te *Babel*.

Als nu hier de Verwarringh der Taelen tusschen beyden quam, soo wierdense gedwongen, haer van een te vervreemden, en sigh yeder nae sijn aengeweesen Deel te begeven. Door deese Verstroyingh der Volckeren hebben *Africa* en *Europa* haer' eerste Inwooners bekoomen.

Vermits nu *Asia* sigh veel grooter en Volckrijcker bevond als d' andere Deelen onses Vasten Landts, soo wierden d'eerste *Monarchien* en magtighste Rijcken daer in opgericht, naementlijck, d' *Assyrische*, *Medische*, *Babylonische* en *Persische*.

D' *Assyrische* heeft geduerd over de veerthien-honderd Jaeren. De *Medische* en *Babylonische* ontrent drie-honderd; en de *Persiaensche* twee-honderd Jaeren.

Met en onder deese *Monarchien* zyn oock de Konsten, Weetenschappen, *Studien* en Wetten ontstaen. Hebben oock hier haere Wasdom bekoomen; en zyn niet als allenxen met'er tijd in d'andere Werelds-deelen geraeckt. De *Latijnen* hebben deselve van de *Griecken*; de *Griecken* van de *Phœniciers*, de *Phœniciers* van d' *Assyriers* ontfangen.

De *Religien*, welcke tot op den hedigen dagh toe in al de Deelen des Werelds bekend zyn, hebben veel meer in *Asia* als anderweegen haeren oorsprongh gehad.

't *Heydendom* heeft onder d' *Assyriers*; 't *Jodendom* onder de *Hebreen* aengevangen: Gelijck dan haere Wet aen *Moses* wierd gegeven in d' *Arabische* Woestijne; 't *Christendom* in 't (soo genoemde) Heylige Land, nae de dood des *Heeren Jesu Christi*. De *Mahometaensche Secte* in *Arabien*, van *Mahomet*. Uyt *Asia* hebben sigh deese *Religien* in d' andere Werelds-deelen *Africa* en *Europa* uytgebreyd.

Vermits nu 't *Jodendom* en 't *Christendom* in *Asia* haeren aenvangh hebben genoomen, soo zyn oock daer in uytgewerckt geworden bynae al de Geheymenissen, welcke hebben gediend tot bevestigingh onses Geloofs. Onse *Heere Jesus Christus* is in *Asia* gebooren: Heeft sijn gantsche Leven in *Asia* toegebracht: Is in *Asia* gestorven tot Heyl en Saligheyd des Menschlijcken Geslaghts: En daer in oock uyt den Dooden weer opgestaen.

Dus is dan onder de drie Deelen onses Vasten Lands *Asia* 't geene, 't welck, wegens sijne grootte, gelegenheyd, *Temperement* en Rijckdom, de voortreflijckste Voordeelen heeft. Daer in is d'eerste Mensch geschaepen; d'eerste Vrouw *geformeert* geworden. 't Heeft d'eerste Aerts-Vaders geherberghd en gevoed. Hier is geweest de plaets van 't Aerdsch Paradijs.

Asia heeft nae de Sondvloed *Noachs Arck* opgenoomen. Is geweest 't Erfdeel van *Sem*, den eerstgeboornen onder *Noachs* Soonen. Heeft gebouwd den *Babylonischen* Thoorn; en aen d'andere Werelds-deelen Inwooners verschaft.

Hier in zyn opgereght de *Monarchien* der *Assyriers*, *Meders*, *Babyloniers* en *Persiers*; onder welcke de Konsten, *Studien*, Weetenschappen en Wetten eerst zyn gevonden en voortgeset. 't Heeft oock, nae de Wet der Nat. eretl, aldereerst ontfangen de *Heydensche*, *Joodsche*, *Christlijcke* en *Mahometaensche Religien*. 't Heeft gelen, dat des Werelds Heyland gebooren, gestorven, en weer opgewockt is.

Om al deeſer oorſaecken wil behooren wy *Aſia* veel hooger t'aghten, als *Africa* en *Europa*. Doch wy willen nu overgaen tot deſſelven Naem, Grenſen, en Deelen.

De Naem *Aſia* is van verſcheydene Schrijvers op verſcheydene manieren afgeleyd geworden. 't Zy nu, dat deſelve van een Jonckvrouw, of van een Vrouw, of van een *Philoſooph*, of van de Naem eener Stad, eens Lands, of eens Moeraſchs is genoomen, ſoo is echter dit gewis, dat de gedaghte benaemingh aldereerſt bekend is geweeſt aen de *Grieckers* op de Kuſten, welckers tegens over 't Ooſten leggen.

Naederhand is den ſelven gegeven aen 't Landſchap, 't welck ſigh uytſtreckt tot aen den *Euphrat*, en Kleyn-*Aſien* werd genoemd. Eyndlijck heeftmen dien Naem toegevoeghd de meeſte *Orientaelſche* Landſchappen onſes vaſten Lands.

Aſiens Form is niet ſoo lightlijck af te beelden; wanneer wy willen aenmercken de Spitſen of Hoecken, welcke het tegens 't Suyden laet ſien. Doch ſoo wy maer alleen 't voornaemſte deel betraghten, ſoo is de *Figuer Ovael*-rond van 't Weſten nae 't Ooſten. Indien wy *Muſcovien* aen *Aſia* willen laeten, ſoo tal 't gedaghte *Ovael*-rond noch beeter *geformeert* en geſlooten zyn.

De Grenſen van dit Werelds-deel zyn tegens 't Noorden, Ooſten en Suyden den *Oceaen*, of de groote *Wereld-Zee*; en afſonderlijck tegens 't Noorden een gedeelte van de *Noordſche*, *Yſ*, of *Scytiſche Zee*; namentlijck dat deel, 't welck door *Tartaryen* gaet. Tegens 't Ooſten en Suyden d' *Orientaelſche* of *Indiſche Zee*, welckers Deelen zyn de *Chineeſche*, *Indiaenſche* en *Arabiſche Zeen*. Tegens 't Weſten is *Aſia* en *Africa* door 't *Roode Meir*, van d' Enghte *Babel-Mandel* af tot aen de Zee-Enghte *Suez* toe, onderſcheyden. Van *Europa* is 't door d' *Ægeiſche Zee*, de *Zee van Marmara*, en de *Swarte Zee* afgeſonderd.

Men treckt een *Linie* midden door deeſe Zeeen; en men vaert voort door d' Enghte *Gallipoli*, of de *Dardanellen*; door de Zee-enghte by *Conſtantinopol*, of 't *Canael* der *Swarte Zee*, en door d' Enghte van *Caffa*, of *Voſpero*. De *Linie* gaet voort door de Zee *Zabaca*, en door de Rivieren *Ton* (of *Tana*) *Volga* en *Oby*; alwaerſe meerendeel weer t' ſaemen koomen.

D' Oude hebben *Aſia* in twee deelen verdeeld. Sommige in *Kleyn* en *Groot*; andere in *Voor* en *Achter-Aſia*.

Kleyn-Aſia is dat Landſchap, 't welck ſigh bevind tuſſchen *Pontus Euxinus* (hedensdaeghs genoemd *Mar Maggior*) de *Middellandſche Zee* en den *Euphrat*.

Groot-Aſia werd gemaeckt van *Aſiens* overige Deel.

Voor en *Achter-Aſien* heeft dien naem bekoomen in aenmerckingh van *Grieckenland*: En krijghd deeſe onderſcheydingh van den Bergh *Taurus*; die niet verr' van de *Rhodiſche Zee* ſijnen aenvangh neemd onder verſcheydene Naemen; en ſigh uytſtreckt tot aen de Zee tuſſchen *Cathay* en *China*; en van den vijf-en-dertighſten tot in den veertighſten en vijf-en-veertighſten *Graed* der breedte ſigh geduerigh weer verhooghd.

Deeſe twee Verdeelingen loopen eenighſins tegens 't Vernuf. D' eerſte maeckt twee gantſch ongelijcke Deelen, gevende *Kleyn-Aſia* maer alleen 't vijftighſte gedeelte van 't *Groot-Aſia*.

By de tweede bevind ick, dat de twee Deelen (uytgeſonderd de Kuſt van *Kleyn-Aſia* nae *Grieckenland* toe) altijd een gelijcke wijdte van *Grieckenland* hebben. 'k Wil ſeggen, dat *Voor-Aſia* niet verder van *Grecia* afleghd, als

Achter-

Achter-Aſia; en *Achter-Aſia* niet naerder by *Grieckenland*, als *Voor-Aſien*.

Boven dien verdeelen de gedaghte Geberghten *Groot-Aſien*, en d' oude Rijcken der *Aſſyriers*, *Meders*, *Babylonierr*, *Perſiers* en *Parthers*; en noch op den hedigen dagh die der *Turcken* en *Perſianen* in twee deelen: 't Welck men in d' eerſte en algemeene Afdeelingen der voornaemſte Werelds-deelen moet vermijden.

In mijne *Geographiſche Tafelen* heb ick *Aſia* verdeeld in 't Vaſte Land, en in d' Eylanden.

Dit Vaſte Land kan wederom afgedeeld worden in twee groote Deelen, door middel eener *Linie*, welcke getrocken werd midden door *Mare Maggiore*, de *groote*, of *Swarte Zee*; door 't Geberght *Caucaſus*; door de *Caſpiſche Zee*, of de *Zee van Taboreſtan*; vervolgens door de Rivier *Gehan*; door 't Geberght *Naugracut* en *Uſſonte*; eyndlijck door 't beroemde Geberght en den Muer, welcke *China* van *Tartaryen* af-ſcheyd.

Terwijl nu deeſe *Linie* geduerigh voortgaet van 't Weſten nae 't Ooſten, ſoo wijckt deſelve niet verr' af van den vijf-en-veertighſten *Graed* der Breedte; deelende *Aſia* in twee Deelen, welcke niet al t' ongelijck zyn; 't eene tegens 't Noorden; 't andere tegens 't Suyden.

't Geen tegens 't Noorden leghd, werd geſaementlijck begreepen onder den Naem van *Tartaryen*: 't Welck wederom in vijf Onderdeelen kan worden verdeeld; te weeten: 1. *Uſbec* of *Zuyathay*. 2. *Turqueſtan*. 3. *Cathay*. 4. De *Tartariſche* Woeſtijn. 5. 't Reghte, eygentlijcke *Tartaryen*.

't Andere tegens 't Suyden heeft geenen anderen Naem als *Aſia*. 't Werd deſgelijcks onderſcheyden in vijf Deelen; welcke zyn: 1. *Turckijen* in *Aſia*. 2. *Arabien*. 3. *Perſien*. 4. *Indien*. 5. *China*.

Deeſe Orde willen wy volgen; en 't laetſtgeſtelde Deel tegens 't Suyden aldereerſt voor de hand neemen, als zynde 't ſchoonſte, 't grootſte, en 't meeſt bekendſte.

Byvoeghſel.

Aſia werd, gelijck wy gehoord hebben, verdeeld in *Kleyn* en *Groot-Aſia*. In *Kleyn-Aſia* leggen de Landen *Phrygia*, *Myſia*, *Lydia*, *Caria*, *Jonia* en *Doris*.

In *Groot-Aſia* werden geſteld *Lycia*, *Pamphilia*, *Bithynia*, *Pontus*, *Galatia*, *Cappadocia*, *Cilicia*, *Phœnicia*, *Paleſtina*, *Syria*, *Arabia*, *Babylonia*, *Aſſyria*, *Meſopotamia*, *Armenia*, *Olchis*, *Iberia*, *Albania*, *Media*, *Suſiana*, *Perſia*, *Portia*, *Marchiana*, *Hyrcana*, *Bactriana*, *Paropamiſis*, *Sogdiana*, *Aragoſia*, *Drangiana*, *Carmania*, *Gedroſia*, *India*, *China*, *Regnum Cataja*, *Cythia*.

D' Eylanden zyn *Cyprus*, *Cambaja*, *Sumatra*, *Zeula*, en meer andere. Maer in *Kleyn-Aſia* leggen d'Eylanden *Rhodus*, *Lesbos*, *Chius*, *Cous*, en *Patkmos*.

Andere beſchrijven beyde de Deelen aldus. *Groot-Aſia* begrijpt in ſigh de Landen 1. *Syrien*, beſtaende in *Phœnicien* en *Paleſtina*. 2. *Armenien*; tweederley: *Groot*, behoorende hedenſdaeghs den *Perſiaen*: En *Kleyn*, ſtaende onder den *Turck*. 3. *Chaldæa*, of *Babylonien*. 4. *Arabien*, zynde driederley, te weeten, 't Steenaghtigh, 't Woeſt, en 't Gelucksigh. 5. *Perſien*. 6. *Tartaryen*. 7. *China*. 8. *Indien* met ſijn Eylanden.

Kleyn-Aſia bevat de Landen 1. *Phrygia*, waer in *Troja* heeft gelegen. 2. *Myſia*, waer in *Pergamus* leghd. 3. *Lydia*, waer in geſtaen hebben *Thyatira*, *Sardes*, *Philadelphia*. 4. *Caria*, hebbende de Steeden *Trigala*, *Laodicea*, *Antiochien*, *Miletes*, &c. 5. *Æolis*, waer in waeren *Cuma*, *Phocea*, *Elea*. 6. *Jonia*, met ſijne Steeden *Tolophon*, *Epheſen*, &c. 7. *Doris*; en daer in *Halicarnaſſus*,

ſus, &c. Verders d' Eylanden, als *Cyprus*, *Rhodus*, e. ſ. v.

Bequaemlijck kanmen 't verdeelen in vijf voornaeme Hoofd-Rijcken, als, 1. *Turckyen*, 2. *Tartaryen*. 3. *Perſien*. 4. *China*. 5. *Indien* met d' aenklevende Eylanden.

TURCKYEN IN ASIA.

ONder den Naem van *Turckijen* in *Aſia* verſtaen wy niet alles wat den *Grooten Turck* beſit; maer alleen eenige Landſchappen in in haer geheel, welcke hy daer beheerſcht: En of ſchoon eenige Landen daer in onder een werden vermenghd, ſoo zyn echter deſelve van geen ſonderlingh gewight.

In 't gedaghte *Turckijen* vinden wy *Anatolien*, 't welck d' Oude in *Kleyn-Aſia* hebben genoemd 't Groote. *Suria*, van deſelve *Groot-Syrien* geheeten. *Turcomannia*; zynde der Ouden *Groot-Armenien*: En *Diarbeck*, 't welck overeenkoomd met *Meſopotamien*, en verſcheydene Deelen van *Aſſyrien* en *Chaldaen*; of anders 't *Babylonien* der Oude.

ANATOLIA is 't groote Half-Eyland, 't welck tegens 't Noorden koomd te ſtooten aen de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*; tegens 't Suyden aen 't gedeelte der *Middellandſche Zee*, 't welck wy de *Levant* noemen; waer in d' Eylanden *Rhodus* en *Cyprus* leggen.

't Streckt ſigh uyt van den *Archipelagus*, of d' *Egeiſche Zee*, leggende ten Weſten deeſes Geweſts, tot aen den *Euphrat*; welcke Rivier 't ſelve op d' Ooſtſijde omvat.

D' Oude hebben dit *Groote Kleyn-Aſia* verdeeld in verſcheydene mindere Landſchappen; onder welcke deeſe ſeven de voornaemſte zyn. (1). *Pontus* en *Bithynia*. (2). *Kleyn-Aſia*. (3). *Lycia*. (4). *Galatia*. (5). *Pamphilia*. (6). *Cappadocia*. (7). *Cilicia*.

Van deeſe ſeven Deelen werd CAPPADOCIA weer in drieën verdeeld, naementlijck, in *Cappadocia* ſelfs, *Pontus*, en *Kleyn-Armenien*.

Dit *Kleyn-Armenien* leghd aen deeſe ſijde van *Groot-Armenien*, aen geene ſijde van den *Euphrates*. Wederom *Galatia* in twee Deelen, te weeten, in *Galatia* en *Paphlagonia*. 't Laetſte leghd op de Zee, 't eerſte op 't Land.

Dus konnen wy in dit *Groote Kleyn-Aſia* thien voorname Deelen ſtellen, welcke ſigh weer laeten onderſcheyden in een groot getal mindere gedeelten; waer van wy affonderlijck ſullen handelen, wanneer wy ons *Oud Kleyn-Aſia* in 't light laeten koomen.

Tegenwoordigh ſal 't genoegh zyn, aen te wijſen, dat de *Turcken* doorgaens dit *Groote Kleyn-Aſia* noemen *Anatolien*, beteeckenende 't Ooſten, of der Sonnen-

TVRQVIE
en ASIE
Par le S.r Sanson d'Abbeville
Geographe ord.re
du Roy.
MER MAIEVRE ou MER NOIRE
autrefois
PONT
PETITE TARTARIE
VALAQVIE
PARTIE D'AFRIQVE
ROYAVME DE BARCA
Isle de Crete ou Candie.
MER MEDITERRANEE
Occident
Isle de Cypre

MOSCOVIE.
TARTA=
RIE
MER DE
BACCV ou
de SALA encor de
TABARESTAN ol
MARE CASPIVM
et HYRCA=
NVM.
MER NOIRE
Pesigori.
CIR=
CASSI.
Samscha
Chiriche
Zabagan
Schamachi
Serana
Zirach
Tauris
Bakoira
Berdaa
Sammachi
Sarvan
Piapoul.
Cur
Arase
Nahsiavan
Marcori
Marend
Maraga
Armonia
Salmas
Sanson
Tozan
Nisibin
Bende
Schiahmiozul
Holvan
Arcain
Corinaba
Descora
Bagdad
Wasset
Cerna
Tsamma
Faraa
Bassera
Remale
Mauden
Almecra
Tangia
Anna
Dassa
Cadesia
Alchabur
Tacrit
Hit
Hubar
Aleppo
Alexandrette
Antioche
Mohammedie
Chabuca
Rahabat
Malec Becar
Dalua
Tripoli
Hamath
Hems
Damas
Damba
Tibne
Thealabia
Gezirat
Ideama
Aleſul
Senn
Caſarthi
Natheir
Roſalain
Arraba
Barrug
Secca
Abbas
Sangar
Amed
Meredin
Samoſat
Orfa
Iamulen
Bir
Bobchan
Aſamchin
Carchiort
Manuſcate
Eletamathia
Vasanta
Vara
Bitlis
Chrſondeur
Xeua
Submiſchabec
Zeiar
Arbo
Carchiort
Diarbec
Aleppo
Alexandrette
Antioche
Cyprus
SORISTAN
ARABIE
BERIARA. ou
DESERTE.
PETREE.
ARABIE
Tibne AB ou
RA
BA
SOVRIE
Cana ol Sanct
Asoph
Zacharia
Cinala
Zingis
Tzercas
Vaſianar
Albatrichia
S. Sophia
Pezonde
Cerapoli
Aſow
Evin
Sinope
Trapezonte
Cerſonte
Cerchiſtan
Gurgeſtro
Iveron
Gurgeſtro
Chiſeri
Tiflis
Baccu
Gianich
Bahmans
Calicala
Nahsiavan
Tauris

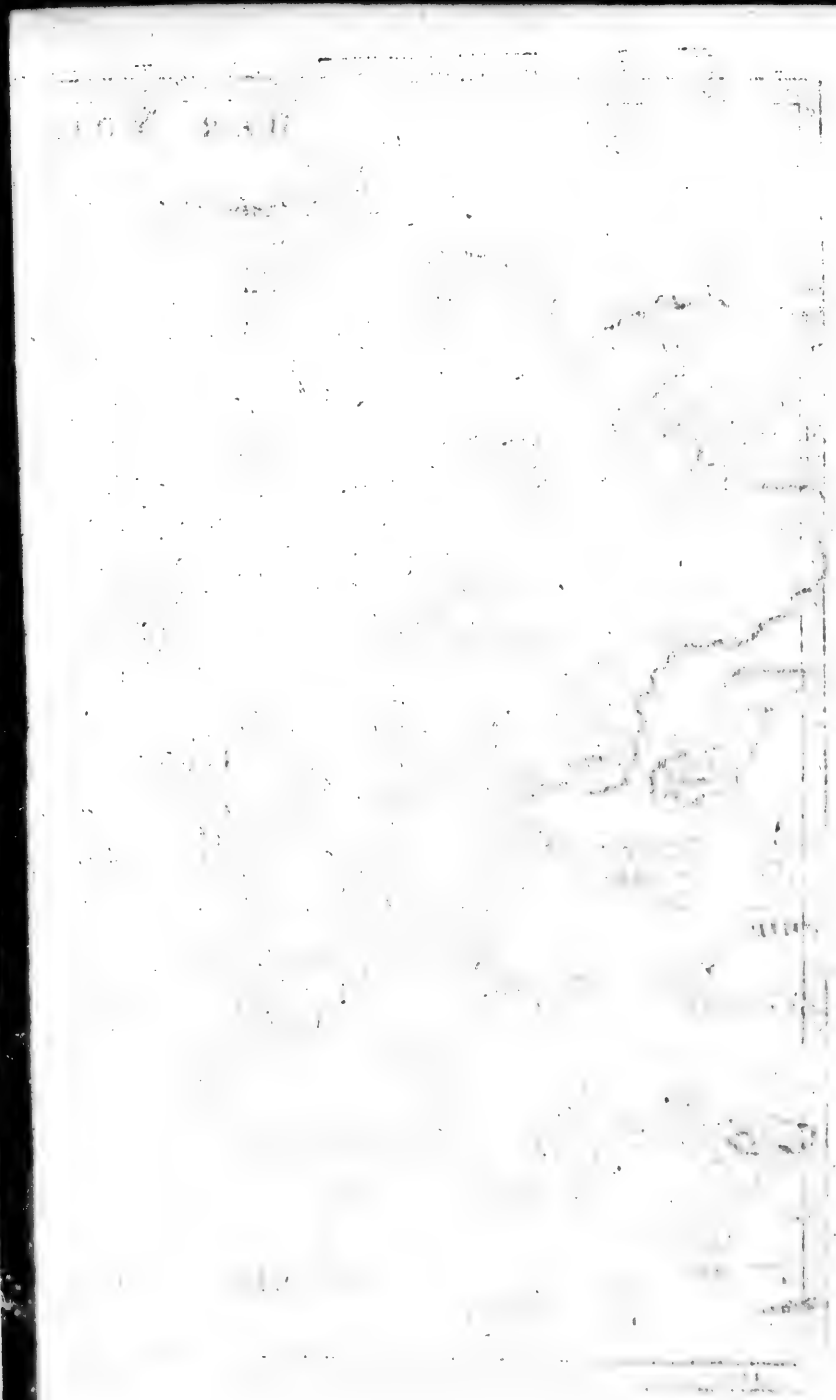

MER NOIRE
Cabo Pisello
Canal de la Mer Noire ou d'Estr. de Constantinople
Comana
Castella
Sinopi
Sinabe
Samastro
Castamoni
Acheron fl.
Chio
Penderachi
Liro
BOLI
LI.
Calcedoine
Racha
Bolli
Castromena
Nicomedie
Gamsar
Sangari fl.
Pensèke
Angouri
MER DE MARMARA
Marmara
Schio
Palomy
Bursia
Burse
Nicee
CHIOV:
Besarich
Besuchi
CHIAN:
Erma
TAIE
Cirsunli
Chiotzje
Medrem
Pesun
GARE
ANATOLIE
BEC
SAN
Talbungi
Gamara
Tangri
Chiangare
Asso
Elmacanj
Girmasti
Arcobia
aux Anciens
GIL.
Syrna
Nodia
Marasti
Keto
Paleocastro
Pergame
Elea
SAR
Sarabat fl.
CHAN
Neman
ASIE
Acserai
Foia nova
Gardes
Foia Vecchia
Phisladelphia
Buga
Ar:
Schio
Esmirne ou Ismer
GER:
Burnu
MIAN
Venetico
CHIPEL
Laudicchia
Tmolus
Tova
Malagnissa
Nicaria
Samos
Alabanda
AIDI
Palmosa
MER
Molasso
Milet
Stantonis
Lero
Cagra
NE(LLI.
Mendos
Halicarnasso
Sindos
Fiscelli
Macri
Patara
Leuita
Crio
Jalyso
Gnido
Rhodes
Nisari
Stampalia
Fiscopia
Carchi
Falconera
Pisina
Sirgina
Candia
Scarpanto
MER MEDITERRANÉE

ou MER MAIEVRE
ONTVS EVXINVS.
ANATOLIE
Par N. Sanson le fils
Geographe du Roy.
Chriſtonda
Terbiſonda
Tripoly
Tarrabosan
Erzerun
TVRCOMA-
NIE
DIAR-
BECK.
AMA- GENECH.
TOCAT
Maraſt
Chiorme
Arſingan
Chemach
Suuas
Gianich
Caiſaria
Sagian
SIE
PEGIAN.
SVVAS.
Anitaur M.
Mongolich
Arcalach
Arana
Carpurt-
ANADO
Horc
LE
CARA-
Araſar
Barmuſada
Melana
BO-
Aral
Peralais
MINEV-
RE.
ZOCH.
DV-
Maraz
Tiagna
Tianec
Colach
NIE
Murbag
Larenda
Aſcher
Adana
LI.
Aiaſarw
CARMA
Chiol Eſar
NIE.
Antiochetta
Selecha
Tarſum
Adena
Polovoli
Malo
Layaz
Scalemura
GOLFE
DE LAIAZZO
Alexandreta
Alepp
C.S. Andre
C. de S. Epiſani
Pontus Corinus
Nicoſia
Soudie
Antioche
Baſſo
CYPRE
Famagouſta
Limoſſo
ANEE
C. de la Gata
A. d'Winter ſcul.

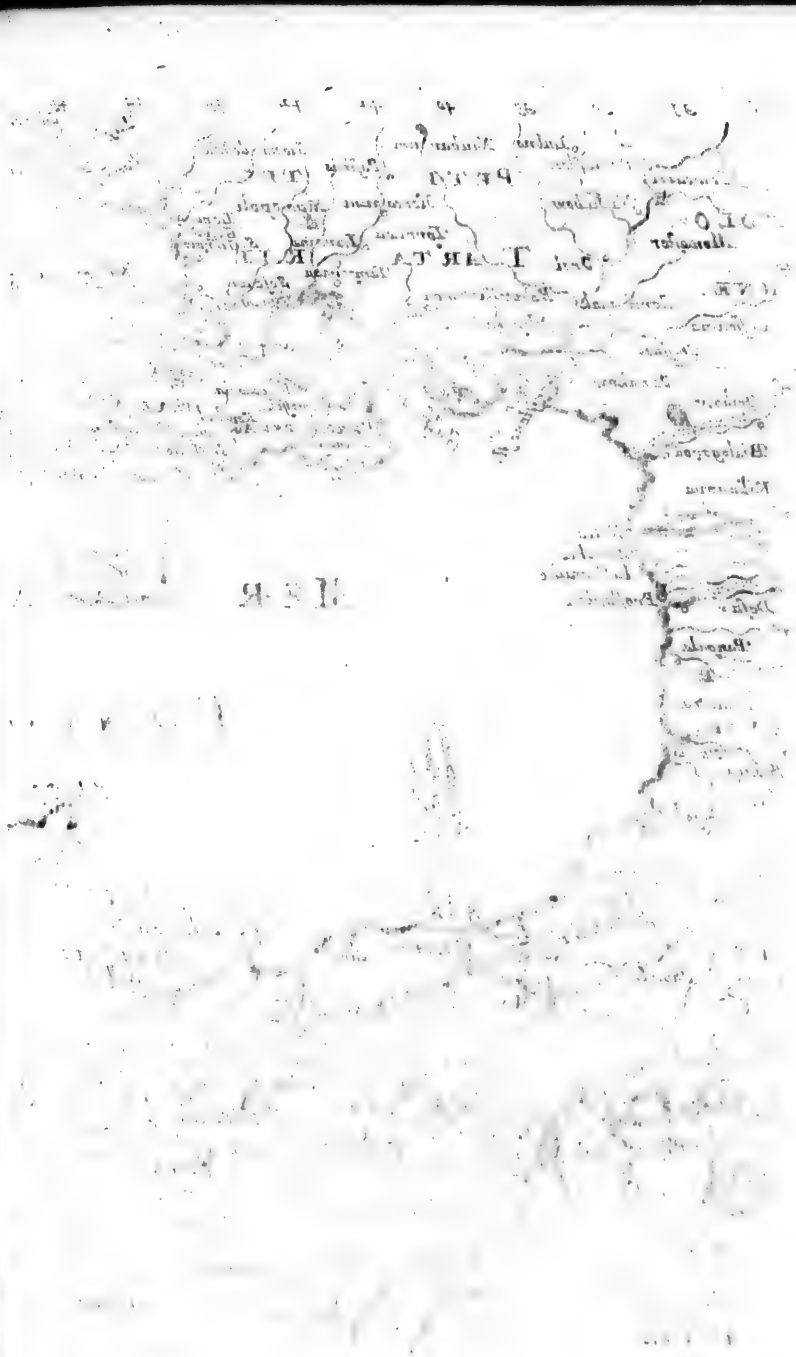

MER NOIRE ou
PONTVS EVX
MÆOTIS PALVS.
MER DE ZABAC
PETI TARTA RIE
POLO
GNE.
Constantinopoli
Mer de Marmara
Propontis
ANATOLIE
Bosphorus Thracius
Cabo Pisello
Castella
Samastro
Penderachi
BOLLI.
Boly
Smigid
Nicomedia
Gemlek
Sangari fl.
Boseuchi
Nicea
Ischio
Burse
Adreni
Calburgi
Gamare
Asso
Girmasti
Arcobia
Landinatri
Marasio
Scutari
Selimbri
Rudicho
Trajan
Samandrachi
Sestos
Lampsaco
Audo
Troia
Tenedo
Palermo
Inpadi
Chiurlich
Caffa
Tabinca
Iberia
Circassi
Tamgrabia
Tangarok
Ossiam Kirmen
Robut Kiermen
Dessow
Oribow
Bialogrod
Kilianova
Kilia
Bouches du Danube
Prestavitza
Pangola
Callistra
Varna
Sistrob
Oczakow
Nieper fl.
Dandaca
Groſſa
Caffa
Soldaia
Gingenda
Pangrapli
Abſkow
Tarchibi
Ruſſ
Aſtroni
Chiurgare
Mapoſ
Copa
Carrabin
Tremici
Henrich
Man
Aprenni
Cimbalo
Crimi
Gaza
Surgati
Arbre
Prinsep
Corco
Lacano
Tamgrabia
Beſſam
Vaſa
Aſtrea
Tabinca
Lubno
Praiaſſow
Naubarum
Paſitis
Liene de Iſul
Combra
Torraca
Narbona
Negropoli
Liene de Caſſe
S. Giorgio
Oriol
Semi-mak
Ceſſennia
Dandaca
Princep
Groſſia
Peroc. Peleas
Trinita
Caſſa
Creſſona
Chersonesus Taurica
Olim Baccaſſarayum
Mangopia
Caſſa
Kerſon
Caſſa
Caſſella
Samaſtro
Chio
Penderachi
Bolly
Caſtamoni
Penſolo
Boſuchi
Nicea
Bazarich
Chiuſia
Ovtaile
Calburgi
Gamare
Girmaſti
Arcobia
Landinatri
Marasio
Aſſo
Tilmacani
Troia
Tenedo
Lampſaco
Audo
Sestos
Samandrachi
Rudicho
Trajan
Selimbri
Chiurlich
Scutari
Fanar
Hilarion
Varna
Callistra
Pangola
Prestavitza
Bouches du Danube
Kilia
Oczakow
Sistrob
Oribow
Bialogrod
Kilianova
Dessow
Semi-mak
Oriol
Praiaſſow
Lubno
Circassi
Naubarum
Paſitis
Liene de Iſul
Combra
Negropoli
Torraca
Narbona
Tamgrabia
Ossiam Kirmen
Robut Kiermen
Cessennia
Oczakow
Nieper fl.
Groſſa de Nigropoli
Dandaca
Groſſia
Caffa
Peroc. Peleas
Trinita
Caſſa
Creſſona
Soldaia
Gingenda
Pangrapli
Abſkow
Kerſon
Caſſa
Mangopia
Chersonesus Taurica
Olim Baccaſſarayum
Surgati
Arbre
Prinsep
Corco
Lacano
Iberia
Tabinca
Beſſam
Vaſa
Aſtrea
Tamgrabia
Tangarok
Oriol
Semi-mak
Ceſſennia
Dessow
Oribow
Bialogrod
Kilianova
Kilia
Bouches du Danube
Prestavitza
Pangola
Callistra
Varna
Sistrob
Oczakow
Nieper fl.

MER NOIRE
ou MER MAIEVRE
Par N. Sanson le fils
Geographe du Roy
PONTVS EVXINVS.
MER ou MER MAIEVRE
ZABACHE
Cabarda
Aloff
Tana
Zacaria
Bacmachi
Tarmagna
Azara
PETIGORI.
Cagia
Tzercoe
Mapopa
Copa
Cembalo
Cerebinisne
Mauro lazo
Mauro zicchia
Zuzaco
Alba zicchia
Costa Aizo
Cacori
S. Sophia
AVOGASI.
Pezonda
Sauastopoli
Cerasonte
Tamisi fl.
Fazzo.
Lonasj
Archa
Sanubria
Chiristonda
Riso
Laura
Tripoli
Trebizonda
Simisso
Pormen
Pormen fl.
GENECH
Tabaton
Cizgalla
AMASIA.
Amasia
Tocat
Chiorme
Maraste
Arsingan
Rassia
olim
TOCAT
Siuas
Gianich
Caisaria
Tisaria
Sagian
SVVAS.
PEGIAN.
Sauastia
Mangolich
Chiaraisar
MINOR.
Aesena
Arcalach
Arana
Albiach
ANADO
Xera
LE.
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53

nen-Opgangh. 't Deel, 't welck meeſt nae 't Noorden leghd, naementlijck, *Pontus* en *Bithynien*, *Galatia* en *Cappadocia*, gevenſe den Naem van *Rum*. En de Deelen tegens 't Suyden, waer in men *Lycia*, *Pamphilia*, en *Cilicia* vind, *Cottomanidien*. *Kleyn-Aſia*, leggende op den *Archipelagus*, draeghd geenen anderen Naem als *Anatolien*, of met verkortingh *Natolien*.

Doch al deeſe Benoemingen zyn aen deeſe ſijde weynigh bekend: En noch veel min de geene, welcke gegeven worden aen de geringer Deelen van geheel *Anatolien*: Welcke de *Turcken* verdeelen in vier *Beglerbegſchappen*, zynde by ons ſoo veel als *Generale* Stadhouderſchappen.

Onder deſelve ſtaen vier of vijf-endertigh *Sangiacaten*, ſoo veel als by ons de *Particuliere* Stadhouderyen.

Deeſe *Beglerbegſchappen* zyn *Anatolien*, *Caramanien*, *Toccat* en *Aladuli*. De twee eerſte beſlaen 't geheele Weſten van 't geſaementlijck *Anatolien*. De twee laetſte neemen 't gantſche Ooſten in.

't *Beglerbegſchap Anatolien* heeft onder ſigh elf of twaelf *Sangiacaten*. *Caramanien* heeft'er maer ſeven of aght. *Toccat* deſgelijcks ſeven of aght. *Aladuli* vijf of ſes.

De Steeden, waer in de *Beglerbegen* haere *Reſidentie* hebben, zyn *Cutaige*, of *Cutage*, voortijds genoemd *Cotyæum*, in *Anatolien*: *Cogne*, voor deeſen *Iconium*; andere ſtellen *Cæſarea*, voortijds *Cæſarea penes Anatarbum*, in *Caramanien*: *Amaſia*, 't welck ſijnen ouden Naem heeft behouden; doch ſomtijds oock dien van *Trebiſonde*, of *Trapezunt*, werd gegeven, in *Toccat*: En *Maraz* in *Aladuli*.

Alhoewel nu in al deeſe Landſtreecken een groot getal ſeer ſchoone en heerlijcke Steeden hebben geſtaen, ſoo vindmen'er echter hedenſdaeghs ſeer weynige.

Ondertuſſchen kanmen, behalven de gemelde Hoofdſteeden der *Beglerbegſchappen* (waer onder *Trapezunt*, van de *Turcken* genoemd *Tarraboſan*, is geweeſt de Hof houdinghs-plaets eens genoeghſaem in de Boecken beroemden Keyſerrijcks) noch in aenmerckingh neemen *Burſa*, voortijds geheeten *Pruſa*, of *Olympum*, d'oude *Reſidentie*-Stad der Koningen van *Bithynien*, langh voor dat de *Turcken* ſigh in *Europa* hadden vaſtgeſet.

Sommige aghten deeſe Stad even ſoo rijck, en niet min bevolckt, als *Conſtantinopol* ſelfs. Sy leghd onder aen den Bergh *Olympus*; werdende verdeeld in de Boven en Beneeden-Stad. De Boven-Stad is ſeer ſchoon, wel beſlooten, en bewaerd met een Kaſteel. Binnen en buyten de gedaghte Stad ſietmen *Moſqueen*, en verſcheydene Graven der *Ottomanniſche* Vorſten.

Angoure, voor deeſen *Ancyra Galatarum*, by de Rivier *Sangare*, is eene der grootſte en rijckſte Steeden deeſes Geweſts; uytleverende een ſeer groote meenighte van *Turckſche* Camelotten.

Satalie, of *Antali*, is de ſterckſte Stad. Hier werd een ſeer grooten Handel gedreven, en is d'alderbeſte op de gantſche Kuſt. Sy deeld haeren Naem mee aen den Naebuerigen Zee-boeſem; deſgelijcks aen 't meeſte *Ooſterſche* gedeelte der *Middellandſche Zee*.

Smirna heeft een ſeer grooten Koophandel in Wol, Boomwol en Sijde. De *Franſoiſen*, *Venetianen* en *Engellanders* hebben hier haere *Conſuls*, of Voorſtanders der Kooplieden en der *Commercie*. Seer weynige andere Steeden zyn hedenſdaeghs hier in eenigh aenſien.

Voortijds zyn de beroemdſte in dit Geweſt geweeſt *Troja*; wijl deſe Stad een thien-

thienjaerige Belegeringh van de *Griecken* heeft konnen uytſtaen.

Pergamen, wegens den daer in geweeſt zynden Rijckdom, *Mobilien*, en d' uytſteeckend treflijcke *Bibliotheeck* van haeren Koningh *Attalus*.

Voorts, *Cumo*, wegens de *Cumeiſche Sibilla*, en de geboorte des vermaerden Poets *Heſiodi*.

Phoce, voor deeſen *Fogia Vecchia*; welcke ons heeft gegeven ſoo een heerlijcke *Colonie* of Volck-plantingh op de Kuſt van *Provence*, te weeten *Marſilien*.

Epheſen, wegens den Tempel van *Diana*; maer noch veel meer, weegens 't derde *OEcumeniſche*, of Algemeen *Conſilium*, 't welckmen hier gehouden heeft.

Halicarnaſſus, wegens 't *Mauſolæum*, of 't heerlijck Graf van *Mauſolus* en *Artemſia*: Wegens de Bron *Salmacis*; en dan oock, om dat deeſe Stad is geweeſt 't Vaderland van *Dionyſius* den *Halicarnaſſer*, en van *Herodotus*.

Mileten, wijl deeſe Plaets over de taghtigh Steeden aen verſcheydene Zeeën met Volk-plantingen heeft voorſien.

Sardes, vermits deeſe Stad is geweeſt de *Reſidentie* des rijcken Koninghs *Cræſi* in *Lydien*.

Chalcedon en *Nicea*. De laetſte weegens 't eerſte, en d' eerſte wegens 't vierde aldaer gehoudene Algemeen *Concilium*.

Cycicum, wegens de voortreffijckheyd der daer geweeſt zynde Regeeringh, en de byſonder-goede orde in de *Politie*.

Seſſinus, alwaermen *Cybele*, Moeder der Gooden, pleegh Offerhanden te doen.

Gordium, daer de *Gordiaenſche* Knoop was, welcke *Alexander* de Groot in ſtucken hieuw, wijl hy deſelve niet anders kon ontdoen.

Smirna, welcke Stad meend, dat den ſoo ſeer vermaerden Poët *Homerus* binnen haere Mueren ter Wereld gekomen en geſtorven is.

Themyſcira (of *Themiſcyra*) geleegen by de Rivier *Thermodon*; een Koninghlijcke Stad der *Amazonen*.

Amaſia, de Geboorte-plaets van den bekenden *Strabo*.

Tyana, 't Vaderland van dien grooten Toveraer *Apollonius Tyaneus*.

Tarſus en *Anchiale*, welcke beyde Steeden *Sardanapalus* in eenen dagh heeft gebouwd. Nevens een groot getal andere.

Daerenboven hebben de Bergen, Rivieren en Eylanden deeſes Geweſts altijd yet ſonderlinghs gehad. De *Taurus* neemd ſijnen aenvangh tuſſchen *Carien* en *Lycien*, ſigh uytſtreckende door de gantſche lenghte van *Aſia*. Wegens deeſe ſijne Lenghte, en Hooghte; en vermits hy ſigh allenthalven uytbreyd, is hy den grootſten en beroemdſten Bergh des Werelds.

Op den Bergh *Ida* in 't Gebied van *Troja*, oordeelde *Paris* over de Schoonheyd van *Juno*, *Pallas* en *Venus*. Vermits hy nu aen de laetſtgedaghte den Goudenen Appel gaf, ſoo haelde hy ter dier oorſaeck hem en de ſijne de vyandſchap der twee laetſte op den Hals.

Op den Bergh *Tmolo* in *Lydien* heeft *Midas* (volgens de verſieringh der *Poëten*) Eſels-oören gekreegen; vermits hy de Fluyt of Sackpijp van *Pan* hooger aghtede, als de Harp van *Apollo*.

Op 't Gebergh *Cragus* heeft *Bellerophon* 't Wonder-dier *Chimera* tam gemaeckt.

Op den Bergh *Latmus* in *Carien* ſou ſigh hebben toegedraegen, de Liefdegeſchiedenis tuſſchen *Luna* en *Endimion*; nevens meer andere dingen.

Onder de Rivieren heeft *Pactolus* ſoo veel

veel Gouds in ſijn Sand met ſigh gevoerd, tſederd de tijd dat *Midas* ſigh daer in had gebaed, dat des *Cræſi* en anderer Schatten daer uyt zyn voortgekoomen.

De Vloed *Granicus* is getuyge geweeſt van de Zeege, welcke *Alexander* de Groot verkreegh tegens 't Krijghsheyr *Darii*. Nae dat deeſen grooten Overwinner ſigh had begeven om te baeden in 't Koude Water van de Rivier *Cidnus*, had hy daer over bynae ſijn leven verlooren.

Men heeft het daer voor gehouden, dat de Vloed *Acheron*, en 't Meir *Acheruſia*, by *Heraclea* in *Bithynien*, geheel tot in de Hel liepen, en ſigh daer in uytgooten. Hier door ſou *Hercules* den Helhond *Cerberus* daer uytgevoerd hebben.

De Vloed *Halys*, hedenſdaeghs genoemd *Lali*, heeft 't Koninghrijck van *Cræſus* en 't Keyſerrijck der *Perſianen* van malkander geſcheyden. Ondertuſſchen iſe den gedagten *Cræſus* gantſch ſchaedlijck geweeſt.

Veel meer andere dingen ſoumen in en ontrent dit *Kleyn-Aſia* konnen aenmercken. De *Boſphorus Thracius*, of 't *Canael* der *Swarte Zee*, zynde d' Enghte by *Conſtantinopol*, is ſoo nauw, dat *Darius Haſtaſpis* een Brugg' daer over deed ſlaen, en ſijn Krijghs-heyr alſoo uyt *Aſia* in *Europa* liet trecken, om de *Scyten* te beoorlogen.

Xerxes, de Soon van *Darius*, deed deſgelijcks over den *Helleſpont*, of d' Enghte by *Gallipoli*, anders de *Dardanellen*, welcke wy de Kaſteelen noemen, zynde *Abydos* en *Seſtos*; op dat hy de *Griecken* moght beoorlogen.

De Havens *Amanides*, en de *Paſſen* des Berghs *Aman*, tuſſchen *Cilicien* en *Syrien*, zyn lightlijck te bewaeren. De Wegh, hebbende vijf-en-twintigh honderd Schreeden in de lenghte, leght tuſſchen hooge en ſteyle Rotſen. Beneden deſelve vlieten veele Beecken voorby, van 't Geberght afvallende. In deeſe *Paſſen* heeft *Alexander* de Groot den Koningh *Darius* overwonnen.

D' Eylanden, om *Kleyn-Aſia* gelegen, zyn oock voortijds ſeer bekend geweeſt: Doch tegenwoordigh weetmen 'er weynigh van te ſpreecken. Sy leggen bynae alle in den *Archipelagus*; eenige in de *Middellandſche Zee*; maer ſchier geene aen de *Swarte Zee*.

Aen den Ingangh deeſer Zee, en by den *Boſphoro Thracio*, leggen de twee Eylanden *Cianeæ*, ſoo gantſch dight by een, dat d' Oude hebben gemeend en voorgegeven, datſe aen malkander ſtieten.

De Stad *Mitylene* in *Leſbos* is, weegens haere grootte, en de voortreflijckheyd haerer Wijnen, ſoo beroemd geweeſt, datſe haeren Naem aen dit geheele Eyland heeft meê gedeeld.

Chio, is ſeer vermaerd wegens de Klooſter-Kerck *Neomené*, zynde eene der ſchoonſte in de gantſche Wereld. Deſgelijcks wegens haere Boomen; welcke *Maſtix* geven; en wegens haere Regeeringh; welcke, noch geenen langen tijd geleden, heeft geſtaen aen 't Geſlaght der *Juſtinianen* van *Genua*.

De Val van *Icarus* heeft 't Eyland *Icarien*, en de daer by gelegene Zee, dien Naem gegeven. Den Heyligen *Johannes* wierd nae 't Eyland *Pathmos* in Ballinghſchap verſonden. *Julius Cæſar* wierd door de Zee-rovers van *Phermacuſa* by *Mileto* gevangen genoomen. 't *Aloe* verſaemeldmen in d' Eylanden *Lero* en *Claros*, of *Caſamo*.

De vermaerde Genees-meeſter *Hippocrates*, en den Konſtrijcken Schilder *Apelles*, waeren geboortigh van *Co*, hedenſdaeghs genoemd *Lango*. Doch de Vyanden van *Hippocrates* geven voor, dat hy ſijne Wetenſchap enckelijck

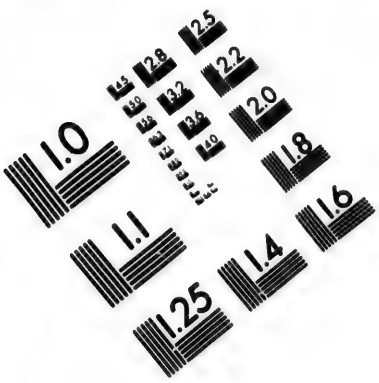

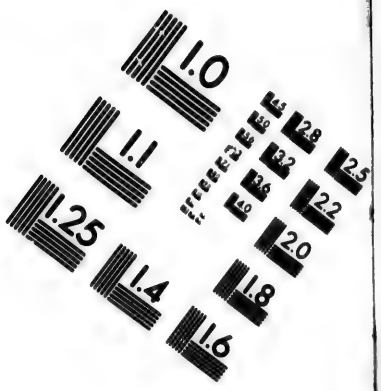

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

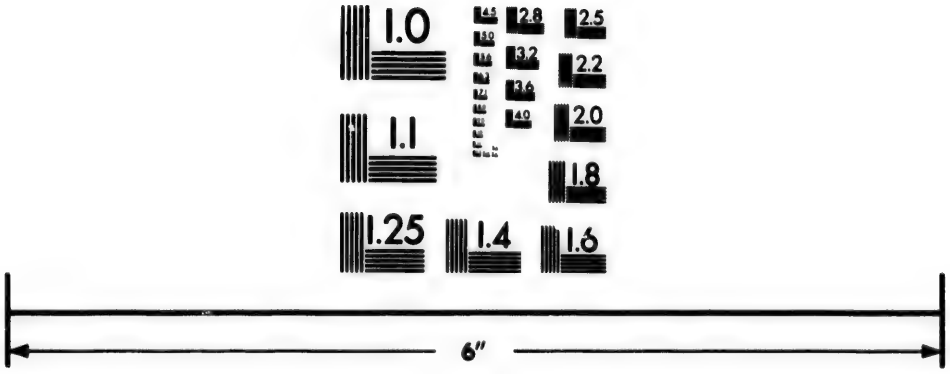

Photographic Sciences Corporation

33 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

alleen heeft geleerd uyt de *Recepten*, welcke in den Tempel *Eſculapii* te Co wierden gebracht.

De Corallen van *Scarpanta* zyn d' alderſchoonſte, welckemen oyt met oogen ſou moogen aenſchouwen.

't Eyland *Rhodis* is niet groot, deſgelijcks oock niet de Stad *Rhodis*. 't Selve is ſeer vermaerd wegens haere oude Regeeringh: Wegens haere Schipvaerden: Wegens haere Beelden; inſonderheyd den *Coloſſus*, of 't Sonnenbeeld; van ſoo geweldigh een grootte, dat, als 't ſelve met d' eene voet aen d' eene, met d' andere aen d' andere ſijde des Havens was geſteld, de Scheepen met volle Seylen daer onder door heenen konden vaeren: En dan wegens de naederhand ontſtaene Ridderſchap van *S. Jan* te *Jeruſalem*.

Cyprus is 't grootſte van al deeſe Eylanden. Men heeft, onder de Regeeringh der *Perſianen* en *Macedoniers*, negen Koninghrijcken daer in geteld. *Ptolomæus* heeft het verdeeldt in vier Deelen. Nu heeft het elf Deelen; doch niet meer als twee beſlootene Steeden, *Niceſia* en *Famaguſta*. 't Getal der ſelver is voortijds vry grooter geweeſt; naementlijck vier onder de Regeeringh des *Luſignaniſchen* Geſlaghts, veerthien onder de *Conſtantinopolitaenſche* Keyſeren, en voorheenen noch meer andere.

Men vind nu niet meer als aghthonderd en vijftigh Dorpen daer in; waer tegens voortijds derthien duyſend der ſelver in dit Eyland zyn geweeſt.

Nicoſia is de *Reſidentie*-Stad der Koningen uyt 't Geſlaght *Luſignani*, en een Biſchoplijcken Stoel. Veertigh duyſend Geſlaghten hebben'er in geweeſt.

Famaguſta leght aen de Zee, en is niet minder beveſtighd als *Nicoſia*.

Bapho, of *Paphus*, is ſeer beroemd geweeſt, wegens den daer in ſtaenden Tempel, d' Afgodin *Venus* toegewijd. Den Bergh *Olympus*, hedenſdaeghs genoemd *S. Michaels-Bergh*, neemd het midden deeſes Eylands in.

SURIA, EN DIARBECK.

Suria en *Diarbeck* te gelijck zyn voor deeſen bekend geweeſt onder den eenigen Naem van *Syrien* of *Aſſyrien*: Welck *Aſſyrien* of *Syrien* eerſt verdeeld is geworden in twee groote Deelen; waer onder 't geene, aldernaeſt nae 't Ooſten gelegen, den naem van *Aſſyrien* heeft behouden; maer 't Weſterſche dien van *Syrien*.

Deeſen laetſten Naem is d' *Occidentaelſche*, maer den eerſten d' *Orientaelſche* Volckeren alderbeſt bekend. Den eerſten is alderberoemdſt geweeſt in den eerſten; den anderen in den laeter Ouderdom des Werelds.

Deeſe twee zyn naederhand verdeeld geworden in drie Deelen; naementlijck, ASSYRIEN in *Aſſyrien*, *Meſopotamien*, en *Chaldæa*, of *Babylonien*. SYRIEN *in Syrien*, *Phœnicen* (of *Phœnicien*) en *Judea*, of *Paleſtina*.

Deeſe drie laetſte hebben hedensdaeghs haeren ouden Naem *Syrien* of *Surien* weer geſaementlijck aen ſigh genoomen: Doch de drie eerſte werden gemeenlijck begreepen onder den algemeenen Naem *Diarbeck*; ſchoon *Suria* en *Diarbeck* yeder noch in drie Deelen, nae de wijs der Oude, werd afgedeeld.

Suria behoud ſijnen ouden Naem, ſoo wel in 't gemeen, als oock wat de drie Deelen belanghd; immers ten minſten by ons. Daer tegens veranderd *Diarbeck* ſijnen

sijnen Naem gantschlijck, soo wel doorgaens in 't gemeen, als afsonderlijck in sijne drie Deelen. *Irack* koomt over een met *Chaldæa*, of *Babylonien*: *Diarbeck* met *Mesopotamien*; en *Churdistan* insonderheyd met *Assyrien*.

Hier staet te weeten, dat onder deese drie Deelen *Assyrien* aldereerst in de Geschied-boecken bekend is geweest: *Chaldæa*, of *Babylonien*, alderlaetst. *Mesopotamien*, of *Diarbeck*, heeft hedensdaeghs den voortoght boven d' andere: 't Zy, om dat dit Gewest aldermeest is verschoond gebleven; waer tegens d' Oorlogen tusschen de *Turcken* en *Persianen* de twee andere Deelen seer ellendigh hebben verdorven: Of 't zy, om dat de *Turcken* dit Gedeelte veel *absoluter* en volkoomener als d' andere besitten. Derhalven sy oock den Naem des Deels, waer over sy Meester zyn, hebben meê gedeeld aen d' andere Gedeelten, van welcke sy maer yet weynighs, of oock wel niets met allen, in haer geweld hebben.

Vermits wy nu de nieuwe Naemen van al deese Gedeelten veel meer uyt *Turckijen* als uyt *Persien* bekoomen, soo dienen wy ons van de geene, welckese ons geleerd hebben. Veellight souden wy in *Persien* andere Benoemingen van deese Gewesten vinden: Doch deselve souden de Volckeren in 't Ooslen beeter bekend zyn als ons.

Eerstlijck willen wy *Surien* gaen besightigen, als ons naerder zynde, en geleegen aen deese sijde van de Rivier *Euphrates*. Dit gedaen hebbende, willen wy ons aen d' andere sijde des gedaghten Vloeds begeven, en van *Diarbeck* handelen.

SURIA.

SUria, voor deesen *Groot-Syrien*, maer hedensdaeghs van d' *Orientaelsche* Volckeren *Soristan* genoemd, is bynae even dat geene, 't welck d' Oude *Romeynen* haer Oosterssche Gebied noemden; en 't schijnd, als of 't van ons noch de *Levante* werd geheeten.

Dit Landschap streckt sigh uyt van de *Middellandsche Zee* af, die ten Westen van 't selve leghd, tot aen den *Euphrates*; welcke Rivier dit Gewest van *Diarbeck* nae 't Oosten afsonderd: En dan, van den Bergh *Aman*, of den Swarten Bergh, die 't selve nae 't Noorden begrensd, oock van *Cilicien* afscheyd, tot aen *Arabien* en *Ægypten*; welcke Landen *Surien* nae 't Suyden besluyten.

D' Ouden hebben 't afgedeeld in drie Hoofd-Deelen; naementlijck, I. in 't eygentlijcke *Syrien*; 't welck, als 't grootste en beste gedeelte, den Naem des gantschen Landschaps heeft behouden. II. *Phœnice*, of *Phœnicien*; en III. *Judæa*, of *Palestina*. *Palestina* leghd op 't wijdste nae 't Suyden; *Suria* nae 't Noorden; maer *Phœnicien* in 't midden. Gesaementlijck leggen deese Landschappen langhs de *Middellandsche Zee*, van *Anatolien* af tot aen *Ægypten* toe. 't Eygentlijcke en eenige *Suria* stoot aen den *Euphrat*: 't Overige aen *Arabien*.

Hedensdaeghs verdeelen de *Turcken* gantsch *Surien* in twee *Beglerbegschappen*, te weeten, *Alepo* en *Damascus*. Eenige reeckenen'er noch 't derde toe, naementlijck *Tripoli*; en geven dit laetste *Beglerbegschap* vijf *Sangiacaten*; aen *Damascus* negen of thien; en aen *Alepo* seven; soo dat'er in alles ruym twintigh souden zyn; of, *Tripoli* uytgeslooten, sesthien of seventhien.

Der selver Naemen en gelegenheden zyn ons meerendeel onbekend. Willen derhalven ons laeten vergenoegen, met een korte beschrijvingh te doen van soodaenige Steeden, welcke geweest

zyn, of oock noch zyn, de voornaemſte in al deeſe Landſchappen. Den aenvangh ſullen wy maecken met de *Syriſche*.

ANTACHIA, of ANTIOCHIA, is de Hooftſtad in *Syrien*. Voortijds wasſe ſoo gantſch voortreflijk ſchoon, datſe geweeſt heeft de vierde plaets onder den rangh van de heerlijckſte Steeden in 't *Roomſche* Rijck. Noch op den hedigen dagh ſtaen haere Mueren; en zyn de ſchoonſte, welcke men oyt met oogen ſou moogen aenſchouwen. Doch van binnen is alles verwoeſt.

Sy leght aen de Vloed *Oronte*, tegenwoordigh genoemdt *Arſi*, of *Haſer*, en by 't Vleck *Daphne*: Soo een beroemde en luſtige Plaets, wegens 't Woud, vol hoogh-opgewaſſene Boomen, ſeer ſchoone Bronnen, geſonde Lught, en de Tempelen, *Apollo* en *Diana* toegewijd, datmen deſelve heeft vergeleecken met 't Dal *Tempe* in *Theſſalien*.

Boven dien is *Antiochia* geweeſt de *Reſidentie* van eenige *Roomſche* Keyſeren, en der ſelver voornaemſte *Officieren* des *Orientaelſchen* Rijcks; deſgelijcks d' eerſte Stoel des *Patriarchs*, van *S. Petrus* (gelijck ſommige ſchrijven) verordonneert. In den aenvangh der Kerck hadſe onder ſigh begreepen de Biſſchoppen van *Thracien*, *Aſien*, *Ponto* en 't Ooſten.

ALEPO is hedenſdaeghs de grootſte en voornaemſte Stad in gantſch *Surien*; deſgelijcks eene der beroemdſte in geheel Ooſten: Daer nae volgen *Aman*, *Hemſa*, en andere.

Dit *Alepo* is 't oude *Hierapolis*. Leghd tuſſchen de Rivier *Euphrates*, en de *Middellandſche Zee*; ter plaets daer deeſe Vloed en de gedaghte Zee alderdighſt t' ſaemen koomen. Even hier door werd haer een ſeer treflijcken Koophandel veroorſaeckt, met en uyt geheel Ooſten en Weſten.

Want door de Zee-boeſem by *Ormus* en *Balſora gepaſſeert* zynde, en den *Euphrates* opvaerende, ſoo koomdmen nae *Alepo*. Van daer ſcheeptmen voort nae *Alexandretta*, gelegen aen de *Middellandſche Zee*. Wederom van hier nae al de Deelen van *Aſia*, *Africa* en *Europa*, leggende op de gemelde *Middellandſche Zee*, en diep in den *Oceaen*.

De *Perſianen*, *Armenianen*, *Arabiers* en andere *Orientaelſche* Volcken brengen nae *Alepo* Sijde, *Materialien*, Speceryen en Eedele Geſteenten, welckeſe trecken uyt al de Deelen en Eylanden van *Aſia*. Uyt 't Weſten brengen de *Franſoiſen*, *Venetianen*, *Genueſen*, *Engelſche* en *Hollanders* Fluweel, Sijde, Wollen Laeckenen van verſcheydene Verwen, Scharlaecken. Loot, Yſer, Tin, Corallen, Harmelijne-vellen, Marders, Zobelen, Ducaten, *Spaenſche* Realen in *ſpecie*, welckeſe ſeer hoogh aghten, e. ſ. v.

Eer de *Portugeezen* den wegh nae *Ooſt-Indien* hadden genomen door 't Voorgeberght der goede hoop (*Capo de bonn' Eſperance*), geſchiedede tuſſchen 't Weſten en 't Ooſten geenen Koophandel als door *Alepo*, of door 't *Roode Meir* en *Ægypten*.

AMAN, of AMA, voor deeſen APAMIA, leghd op een middelmatigen Heuvel, midden in een groote Vlackte. Noch meer andere Heuvelen ſtooten'er aen, ſeer wel-draegende in Koorn, Wijn en andere Vrughten.

De Stad is bynae geheel omringhd van de Vloed *Oronte*, en een groot *Meir*. De Hoven en Boomgaerden werden bevoghtighd van verſcheydene *Canalen*, werdende geleyd uyt de genoemde Rivier.

Men ſiet hier ſeer heerlijcke Beemden, of Weyden, op welcke *Seleucus Nicanor* vijft-honderd Elephanten en dertigh-

dertigh-duyſend Moeder-Paerden deed onderhouden. Daer ſigh oock 't meeſte deel ſijns Krijghs-heyrs gemeenlijck ophield.

Deeſe Stad is noch op den hedigen dagh, naeſt *Alepo* en *Damaſco*, de Volckrijckſte in geheel *Surien*. 't Kaſteel kan de gedaghte Stad en de Vlackte beſchieten.

EMSA, of HEMS, heeft een bynae gelijcke Legh-plaets, als *Aman*, ſoo veel de Stad en 't Slot belanghd. Vermits d' *Arabiers* deeſe Plaets *Humſi* noemen, en dien Naem met den Naem *Hus* eenige overeenkoomingh heeft, ſoo hebben verſcheydene Schrijvers in 't gevoelen geſtaen, dat deeſe Stad is geweeſt 't Vaderland des geduldigen *Jobs*.

Behalven deeſe nu genoemde Steeden hebben oock d' oude noch in eeren gehouden LAODICEA en SELEUCIA; welcke, ſoo wel als *Antiochia* en *Apamia*, van *Seleucus Nicanor* zyn gebouwd geworden.

Deſgelijcks SAMOSATA; 't Vaderland van den Eerlooſen en Godlooſen *Lucianus*.

ZEUGMA, of PONTUS, op de Rivier *Euphrates*, en diep in d' *Arabiſche* Woeſtijn.

SALMYRA, hedenſdaeghs genoemd FAYD. Onder de Koningen van deeſe Plaetſen zyn inſonderheyd bekend *Odenatus*, en ſijne Gemaelin *Zenobia*, wegens de *Victorien*, welckeſe tot verſcheydene maelen toe hebben verkregen tegens de *Parthers*. Deſgelijcks, wijlſe de Heerſchappy van geheel Ooſten ſigh ſoghten toe t'eygenen.

Aen de Grenſen van *Silicien* en *Surien* heeft *Ventidius Baſſus* de *Parthers* tot meermaelen toe geſlaegen. Eens in *Cilicien*; andermael in de *Paſſen* des Geberghts *Aman*; alwaer *Pharnabates*, *Lieutenant* van *Pacorus*, is geſtorven. Ten derdenmael ſloegh hy haer in *Syrien*; alwaer den gedaghten *Pacorus*, deſgelijcks om 't leven quam. Hier door wierd het voorleedene verlies weer vergoed, en de dood van *Craſſus* gewroocken.

De heerlijckſte en ſchoonſte Steeden in *Phenicien* zyn geweeſt *Sidon*, *Tyrus* en *Damaſcus*: Daer nae *Acon*, of *Ptoloman*, *Tripoli*, *Barat*, *Biblus*, en meer andere.

Sidon en *Tyrus* zyn nu gantſchlijck verwoeſt, Maer *Damaſcus* is weer opgebouwd geworden. Van al d' andere zyn enckelijck alleen *Tropoli* en *Acre* (anders *Acon*) in eenigh aenſien ter deeſer tijd.

SIDON, tegenwoordigh SAYD, ſomtijdrs oock SAYETTA geheeten, is in den eerſten Ouderdom ſeer beroemd geweeſt. S' is gebouwd van *Sidon*, den eerſtgeboornen onder de Kinderen *Canaans*: Of ten minſten heeftſe haeren Naem van hem ontfangen.

Sy leghd op een Rots langhs de Zee-Kuſt, en heeft een ſeer ſchoone, bequaeme Haven. 't Land daer rondom is gantſch Vrughtbaer, en werd bevoghtighd van verſcheydene Beecken, welcke van den Bergh *Libanon* afvlieten.

S' is ſonderlingh vermaerd geweeſt in allerley Konſten en Weetenſchappen; voornaementlijck in de Reecken-konſt, Starre-vorſſchingh, Schipvaert-kunde; voorts in d' Oeffeningh der Wapenen, en in de Vindingh der Glaſen.

Verſcheydene *Colonien*, of Volckplantingen, heeftſe met Inwooners verſorghd en beſet. De *Perſianen* hebbenſe eerſt verwoeſt. Daer nae is haer even 't ſelve van andere weervaeren: Doch tot verſcheydene reyſen toe heeftſe ſigh weer herſteld. *Emir Alli*, Soon van *Emir Facardin*, heeft voortijds ſijne *Reſidentie* onder haere *Ruïnen* gehad.

TYRUS, hedenſdaeghs genoemd SOR, of SUR, heeft een ſeer voordelige Legh-plaets; als zynde een geheele Rots, bynae t' eenemael van de Zee omvat; ſoo datſe met de Stad *Sidon* om den Voortoght geſtreeden, en den ſelven oock eyndlijck behouden heeft. *Nebucadnezar* heeftſe nae een veerthien-Jaerige Belegeringh verwoeſt. Daer nae heeft den Grooten *Alexander* even 't ſelve gedaen, nae een Belegh van aght Maenden.

Doch ſy heeft ſigh tot verſcheydene maelen toe weer herhaeld, en ſeer maghtigh gemaeckt, door middel haers Scharlaeckens, en ſeer grooten Koophandel.

Doeſe in haeren hooghſten *Fleur* was, koomen haer, in opſight van haere Legh-plaets, een Veſtingh noemen. Betraghtemen haere *Commercien*, ſoo wasſe gelijck als een geduerige Jaermarckt. In aenmerckingh van haere Praght, wasſe een Koninghlijck Hof. Ten aenſien van haeren Rijckdom, gelijck als de Schat-kamer des gantſchen Aerdbodems.

De Steeden *Carthago*, *Utica*, *Leptis*, en meer andere in *Africa*; gelijck oock *Gades* in *Spaenje*, en noch ſommige aen geene ſijde der Zee-enghte, waeren haere Plant-Steeden: Daerenboven willen eenige beweeren, dat *America* door deſelve met Volckeren en Inwooners is voorſien geworden.

Emir Ionas, Broeder van *Emir Facardin*, heeft onlanghs onder haere *ruïnen* ſijne Woon-plaets gehad. Haere Haven is noch tegenwoordigh de beſte in geheel *Phœnicien*.

DAMASCUS, van d'Inwooners des Lands SCHAM geheeten, was niet alleen voortijds, maer is noch hedenſdaeghs ſeer beroemd. *Joſephus*, den *Joodſchen* vermaerden Geſchied-ſchrijver, heeft geſtaen in de meeningh, datſe van Ur, de Soon *Arams*, en Soons-Soon van *Noach*, is gebouwd geworden.

Doch dit zy ſoo 't wil, immers is dit gewis, dat deeſe Stad *Damaſcus* ſigh in aenſien heeft gebracht, nae dat ſigh 't ongeval over *Tyrus* en *Sidon* had uytgebreyd: Men heeftſe gehouden voor de Hoofd-Stad van *Phœnicien*; ſomtijds oock wel van geheel *Syrien*.

Sy leght, in aenmerckingh van *Tyrus* en *Sidon*, aen geene ſijde des *Libanons*. Haere gelegentheyd is ſoo vrughtbaer en luſtigh, door middel der Bronnen en Beeckjens, welcke deſelve bevoghtigen, datſe in de Heylige Blaederen werd genoemd een beroemde Stad, een Stad der Vreughde, een Huys der Welluſt. Eenige Schrijvers geven haer den Naem van 't Paradijs des Werelds.

Seer hoogh werden geaght haere Wijnen, Vrughten, Wolle en Sijde, waer van ſy bovenmaeten treflijcke Stoffen weeten te bereyden: Deſgelijcks haere Pruymen, ſeer wel-rieckende Wateren, gemaeckt van Rooſen. Voorts haere Sabels en Degen-klingen, allerweegen haeren Naem voerende.

Evenwel heeftſe, niet minder als *Cyrus* en *Sidon*, ſeer groote veranderingen moeten uytſtaen. S'is veroverd, weer ingenoomen en hernoomen geworden van d' *Aſſyriers*, *Babyloniers*, *Perſianen*, *Macedonianen*, *Romeynen*, *Parthers*, *Saracenen*, *Tartaren*, en *Sultanen* in *Ægypten*: Eyndlijck oock van de *Turcken* tot verſcheydene maelen toe verwoeſt en weer opgebouwd geworden zynde, isſe nu in haere handen gebleven. Haere Schoonheyd en Rijckdom is aenmercklijck.

De Huyſen der gemeene of *Private* Perſoonen zyn niet ſoo ſchoon en treflijck van buyten, als wel van binnen. De *publique* Gebouwen zyn ſeer heerlijck,

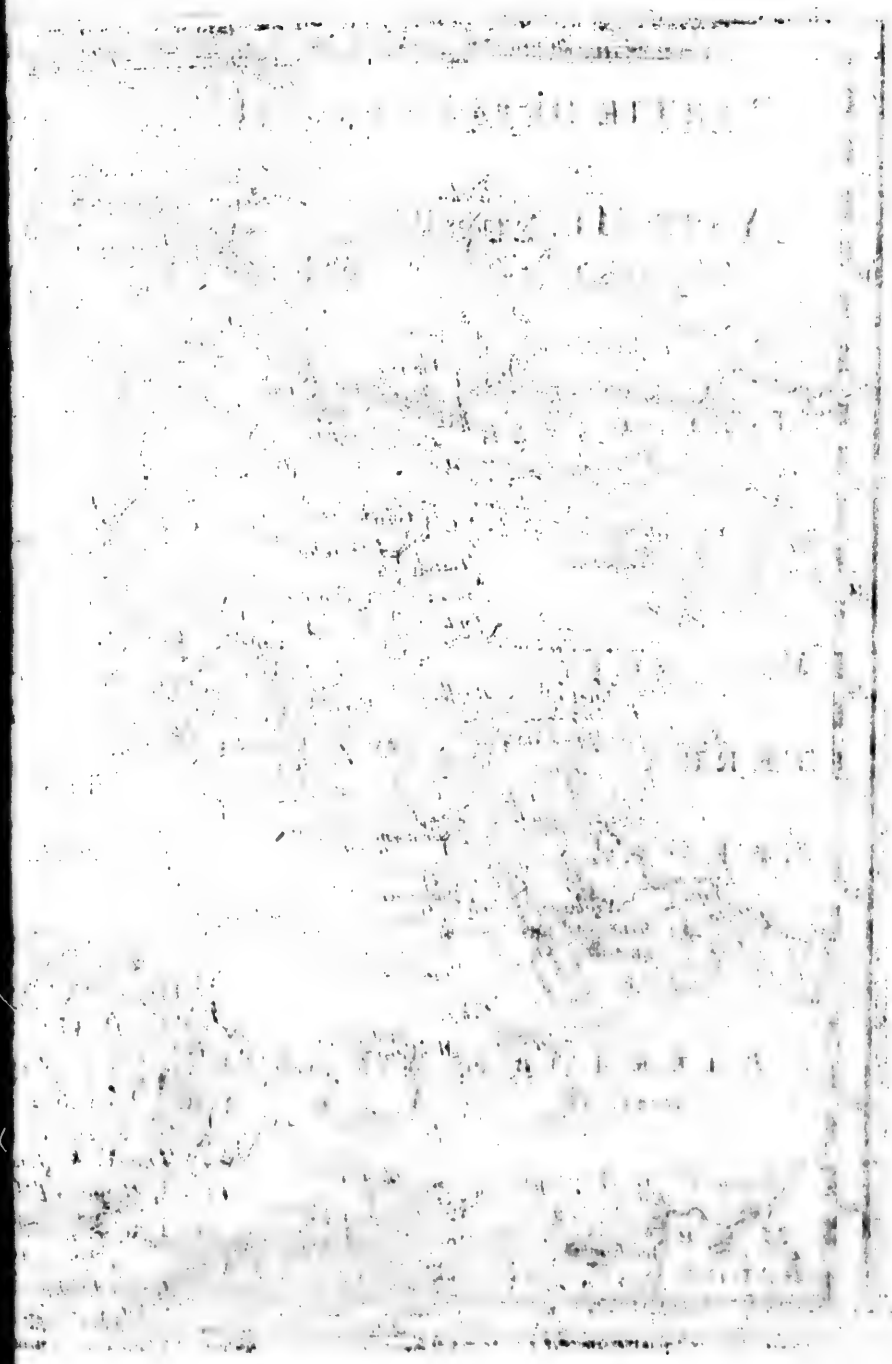

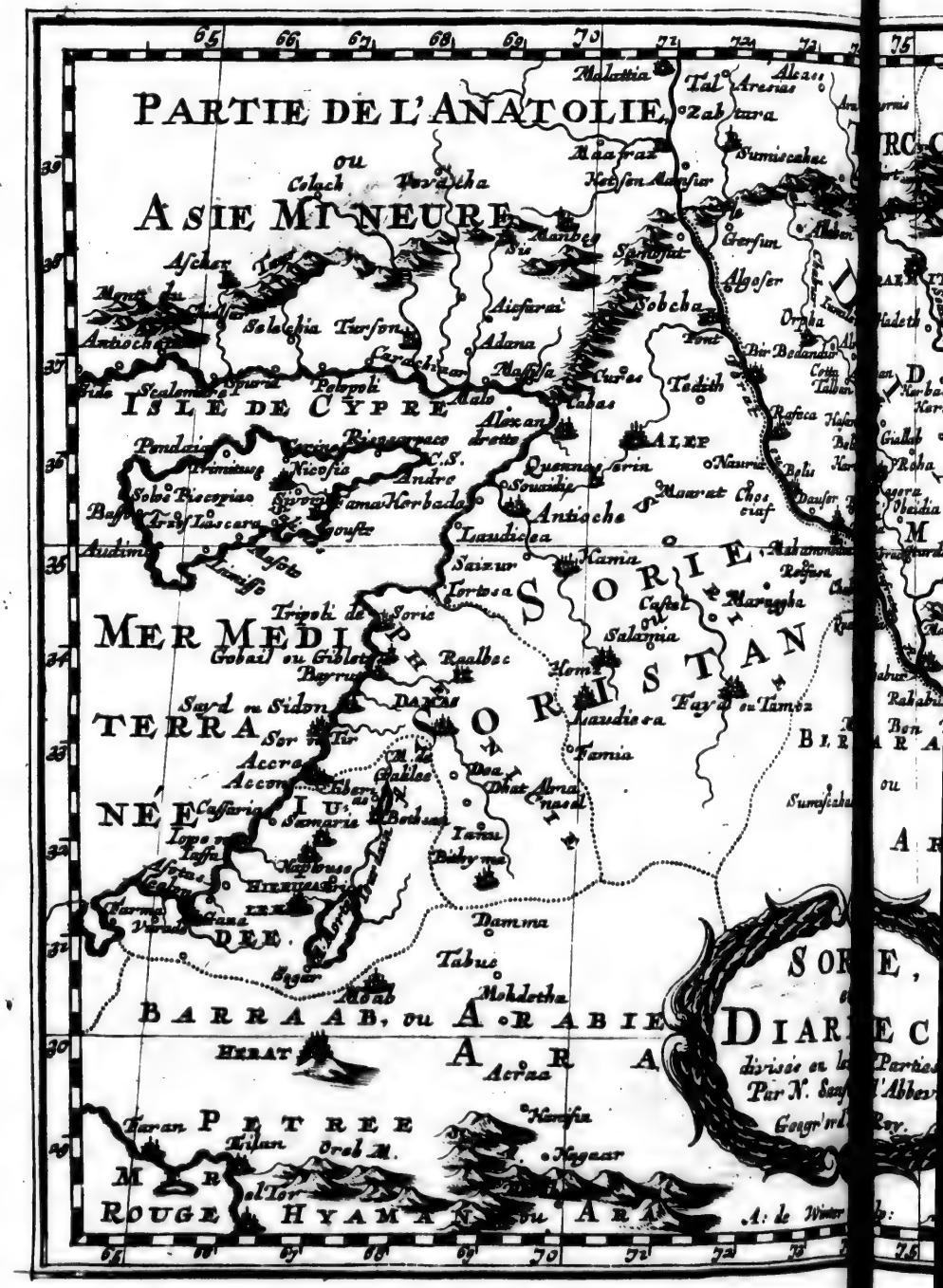
PARTIE DE L'ANATOLIE,
ou
ASIE MINEURE
ISLE DE CYPRE
MER MEDITERRANE
TERRA SANCTA
DESERT DE SORIE
SORIE,
DIARBEC
PETREE
MER ROUGE
HYAMAN
ARABIE
BARRAAB, ou ARABIE
Malattia
Zabtara
Sumiscahac
Colach
Heraclea
Aintab
Gersun
Aschez
Selefkia
Tarsonia
Adana
Aiesarai
Sobcha
Algoser
Antioch
Cardichiar
Massisa
Tedith
Alexandrette
ALEP
Pendaia
Nicosia
Andre
Tortosa
Laudicea
Antioche
Saizur
Hama
Tripoli de Soric
Gobail ou Giblet
Raalbec
Baruth
Sayd ou Sidon
Damas
Laudicea
Famia
Sor
Tir
Accra
Ebersaf
Cassaria
Samaria
Iaffa
Naplouse
Hierusalem
Gaza
Damma
Tabue
Moab
Mohdetha
Acraa
Tiran
Tilan
Orel M.
Nageat
Hyamanu
Mer de Galilée
Mer Morte
Fleuve Jourdain
Desert de Sorie
Partie de l'Abbe
Geogr'ue
Roy.

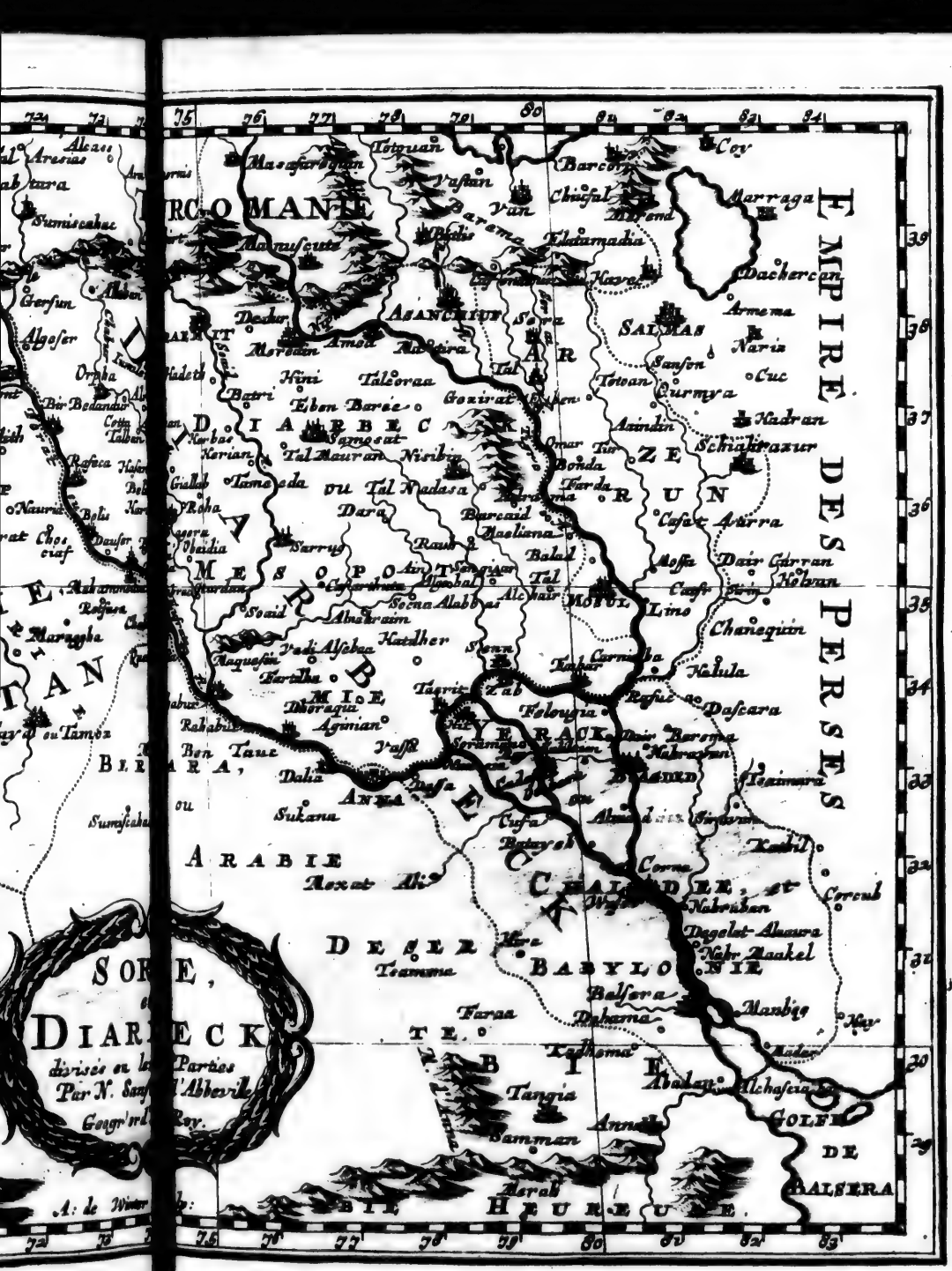
EMPIRE DES PERSES
DIARBECK
ARMENIE
MESOPOTAMIE
ARABIE DESERT
CHALDEE
BABYLONIE
DESERT
ASANCHIUF
SALMAS
Van
Mosul
Bagdat
Bassora
Tauris
Hadran
Schahirazur
Dachercan
Marraga
Coy
Barcon
Chisfal
Armena
Naria
Cuc
Azindan
Zab
Tigre
Euphrate
Golfe de Balsera
Tangia
Samman
Annaba
Mer Rouge
Arabie Heureuse

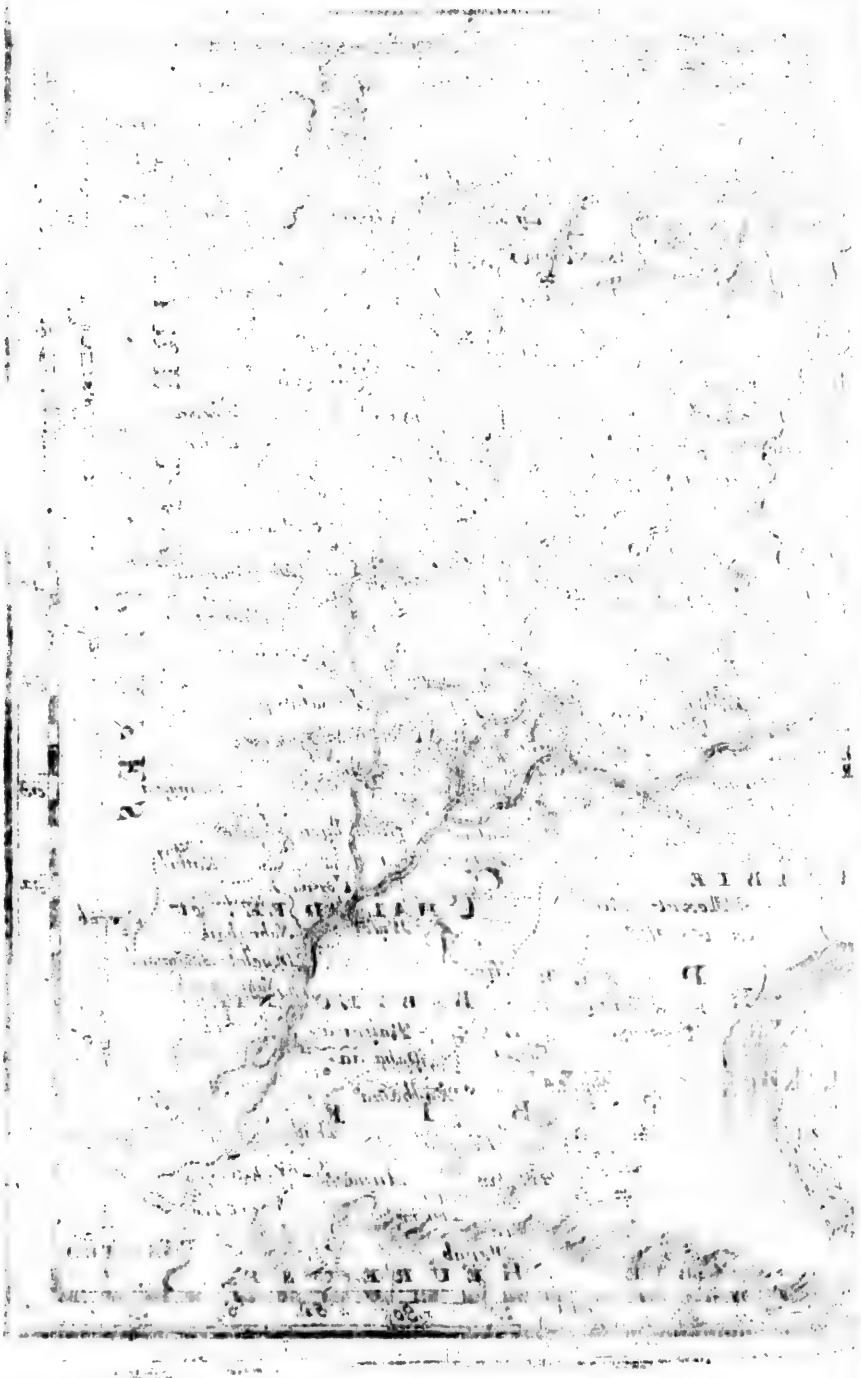

lijck. 't Kasteel leghd midden in de Stad; hebbende een *Florentijner* ten *Architect* en Bouwmeester gehad.

TRIPOLI IN SURIEN (ten onderscheyd van *Tripoli* in *Barbaryen*) werd hedensdaeghs van sommige gehouden voor de Hoofdstad in *Phœnicien*, alhoewelse driemael meer *Ruinen* of vervallene Puynhoopen als geheele Gebouwen heeft.

Van de drie Steeden, uyt welckese pleegh te bestaen, en waer van daen sy oock den Naem van *Tripoli* heeft ontfangen, zyn'er twee verwoest. D'overgeblevene is niet grooter, als *Pont Oyse*, volgens 't beright van *Mocquet*.

Het daer rondom gelegene Land sou gantsch treflijck zyn, indien 't bebouwd wierd. Doch de Lught is hier ongesond.

ACRE, voor deesen genoemd ACON, of oock PTOLEMAIS, werd aen twee sijden van de Zee omlopen. De derde hanghd aen de Vlackte des vasten Lands.

Deese Stad is wel-beslooten. Heeft oock een bequaeme, verseeckerde Haven, seer wel-gelegen tot den Koophandel. De Vlackte is Vrughtbaer, en werd bevoghtighd van verscheydene Beeckjens, welcke van de Naebuerige Geberghten af-vlieten.

De *Christenen* hebben deese Plaets tot verscheydene maelen toe veroverd; ter tijd sy in 't (soo genoemde) Heylige Land waeren. De *Saracenen* desgelijcks. D'*Egyptische Sultans* hebben se verwoest gehad; daer nae weer opgebouwd. Tegenwoordigh isse in de maght der *Turcken*.

Onder meer ander Steeden is BIBLIS, hedensdaeghs geheeten GIBELEST, geweest de Wooningh van *Cinirus*, de Vader van *Myrrha*, zynde de Moeder des schoonen *Adonis*, waer van de Naebuerige Rivier den Naem heeft bekoomen.

BARUT, of BERYTE, leght seer vermaecklijck; doch by een Hol, waer in, gelijck van sommige werdt voorgegeven, sigh sou onthouden hebben den Draeck, die door den Ridder *S. Joris* sou om 't leven zyn gebracht.

Wy keeren ons nu nae JUDÆA, anders geseghd PALESTINA.

't Laetste, en meest nae 't Suyden gelegene Gedeelte van *Surien*, heeft aldereerst sijnen Naem ontfangen van 't Land *Canaan*, naedien de Kinderen *Canaans* 't selve aldereerst ingenoomen, en onder sigh gedeeld hebben.

Als *God Abraham* en sijne Nakomelingen dit Gewest had toegeseghd, heeft het gekreegen den Naem van 't *Beloofde Land*.

Nae dat het de *Hebreeuwen*, uyt *Egypten* opgetrocken zynde, hadden ingenoomen, en onder haere Stammen uytgedeeld, verkreegh het den Naem van 't *Hebreeuwsche*, of der *Hebreën Land*; onder welcke benoemingh het oock geregeerd is geworden van *Propheten*, Reghteren en Koningen.

Maer onder de gedaghte Koningen is 't wel haest gescheurd geworden in twee Koninghrijcken, voerende de Naemen van *Juda* en *Israël*.

Onder de *Romeynen* was 't niet anders bekend, als met den Naem van *Judæa* of *Palestina*. *Judæa*, om dat de Stam *Juda* altijd de maghtighste onder de twaelf is geweest: Om dat oock 't Koninghrijck *Juda* 't Eedelste is, en langer gestaen heeft als 't Rijck *Israëls*. *Palæstina*, wijl de *Philistijnen* een gedeelte der Zee-kusten van *Judæa* in hadden; daerenboven maghtigh, en onder d'Uytlanders genoegh bekend waeren.

Nae de dood des *Heeren Jesu Christi* heeft

heeft het meer-gedaghte Landſchap den Naem van 't Heylig Land bekomen.

Van deeſe verſcheydene Naemen, en haere onderſcheydene Verdeelingen, willen wy t'ſijnen tijd afſonderlijck handelen. Tegenwoordigh ſullen wy yets ſpreecken van de voornaemſte Plaetſen deeſes Gewests, welcke zyn *Ieruſalem*, *Iaffa*, *Catera*, *Samaria*, *Napluſa*.

JERUSALEM is uyt de Heylige Schriftuer ſoo wel bekend, datmen klaer genoegh kan afneemen, deſelve geweeſt te zyn eene (alhoewel niet de grootſte) echter der ſchoonſte in de geheele Wereld.

Haere Koningen, Hooge-Prieſters, en den Tempel hebben haer allerwegen beroemd gemaeckt. Oock isſe by d'alder-afgelegenſte Volckeren in een groot Aenſien geweeſt.

Haeren Omkreytz is ſomtijds geweeſt van vijftigh Stadien, maeckende niet meer als ſesduyſend tweehonderdt en vijftigh *Geometriſche* Schreeden; of derdehalve gemeene *Franſche* Mijl. Ondertuſſchen wasſe ſoo wel en dight bebouwd, dat honderd en vijftigh-duyſend Huys-geſeetene ſigh daer in hebben onthouden.

Den alhier ſtaenden Tempel was de ſchoonſte, grootſte en heerlijckſte, diemen oyt geſien heeft. Haere Poorten, Thoornen, Mueren, en in Klippen uytgehouwene Graghten; deſgelijcks haere Legh-plaets in de Geberghten, maeckten haer onverwinlijck. Evenwel heeft haeren Hooghmoed haer eyndelijck tot verſcheydene maelen toe in 't verderf geſtort.

Pompejus heeft haere Mueren neergeworpen, en de Graghten daer meê gevuld. De *Roomſche* Keyſeren *Veſpaſianus* en *Titus* hebbenſe gantſch verwoeſt, en daer in om 't Leven gebracht elfmael honderd-duyſend Menſchen, welcke op 't Paeſch-feeſt derwaerts waeren gekomen. *Adrianus* heeft noch voorts ter neergeworpen eenige Thoornen en Mueren, welcke men hier had overigh gelaten, om een *Roomſche* Beſettingh daer in te leggen. Naderhand' deed hy een nieuwe Stad bouwen, ten deel op de *Ruïnen* der Oude, ten deelen buyten deſelve. Maer vermitsſe in de volgende tijd veel veranderingh is onderworpen geweeſt, ſoo is haere ſchoonheyd en heerlijckheyd t' eenemael ondergegaen.

JOPPE, of JAFFA, diende *Ieruſalem* voor een Haven. Hier was't, daermen 't Hout, en de gehouwene Steenen, verordonneerd tot *Salomons* Tempel-bouw, van den Bergh *Libanon* te Water, en van hier te Land nae *Ieruſalem* braght.

't Is de Haven, in welcke *Jonas* ſigh t' Scheep begaf, doe hy van voort 't aengeſight des *Heeren* wou vlughten; die hem bevoolen had, nae *Ninive* te gaen, en aldaer Boete te Prediken. Daer oock vermoedlijck de Walviſch hem weer heeft uytgeſpogen: En van waer hy ſijnen wegh weer te rugg' nam, om den hem aenbevoolenen Laſt te volvoeren. Uyt deeſe Geſchiedenis hebben de *Heydenen* genoomen de *Fabel* van *Andromeda*; en meenden, in de Klip of Rots, voor de Haven gelegen, te konnen toonen het Teecken der Keeten, waer aen *Andromeda* gebonden, en 't Zee-Monſter voorgeſteld was geworden.

Nae *Ieruſalem* is noch overigh GAZA, hedenſdaeghs genoemd CAZERA; zynde noch grooter, en beeter bewoond, als de gedaghte Stad *Ieruſalem*.

SAMARIA heeft bynae niets meer als Overblijffelen van eenige koſtlijcke Gebouwen. Voortijds isſe geweeſt de Hof houdinghs-plaets der Koningen *Iſraëls*.

SICHEM,

SICHEM, ter deeſer tijd geheeten NAPLOUSE, is de Hoofdſtad deeſes Geweſts, en alderbeſt bewoond: Doch heeft echter noch veele *Ruïnen*.

Waerlijck is'er nu bynae geen beroemde Plaets meer in 't geheele Heylige Land. Waer tegens onder de *Canaaniten, Hebræen*, en *Joden* ſoo veele Volckeren, Koningen, rijcke en maghtige Steeden in dit Geweſt zyn geweeſt, dat, ten opſight van't begrijp desſelven, geen diergelijck in de gantſche Wereld te vinden was.

Jeruſalem werd noch hedenſdaeghs geregeerd van een *Baſſa*; en *Naplouſe* van eenen anderen; welcke beyde den *Beglerbeg* van *Damaſco* onderworpen zyn.

Byvoeghſel.

't GEen onſen Schrijver hier op 't laetſte ſeght van de Volckrijckheyd des Geweſts *Paleſtina*, onder den *Joodſchen* welſtand, kan genoeghſaem hier uyt blijcken. Onaengeſien het maer tſeſtigh Mijlen langh en even ſoo breed was, ſoo heeft echter *David*, doe hy 't Volck deed tellen, daer in bevonden te woonen duyſendmael duyſend en driemael honderd-duyſend Mannen, bequaem om de Wapenen te voeren; behalven noch de Stam *Benjamins*.

Dit Land werd gekloofd van de *Jordaen*: Welcke voortkoomd aen den voet des Berghs *Libanons*, uyt twee Fonteinen, d'eene genoemd *Jor*, d'andere *Dan*. Sy loopt door twee Meiren, of Zeeën, naementlijck, de *Galileiſche* en de *Tyberiadiſche*; en valt eyndlijck in de *Doode Zee*.

Syrien ſtreeckt ſigh uyt van *Tyrus* af, tot *Golfo di Lajazzo* toe.

Celo-Syria is eygentlijck 't Land, 't welck leght tuſſchen de *Libanon* en *Anti-Libanon*, aen de Beeck *Farfare*, by welcke de vermaerde Stad *Antiochiea* leghd.

Comagena is 't gedeelte van *Syrien*, 't welck de ſtreeck van den *Euphrates* volghd tot aen de Grenſen van *Armenien*: Waer in de Hoofdſtad *Alepo* is.

Phœnicien leghd langhs de Zee-kant, tegens over *Judæa*. De Rivier *Belo* loopt voorby de Stad *Acon* (of liever daer ontrent) van welckers Sand ſeer goed Glas werd gemaeckt. Hier woonen nu bynae allerley *Natien*, als *Armeniers*, *Turcken*, *Joden*, *Arabiers*, *Abyſſinen*, *Indianen*, *Grieecken*, *Ægyptenaers*, en veel meer andere, welcke yeder nae haere eygene gewoonten leven. Maer *Galilea* werd meeſt bewoond van *Arabiers*, zynde kleyn van Perſoon.

DIARBECK.

WAnneer *Diarbeck* affonderlijck werd genoomen, ſoo koomd het over een met *Meſopotamien*, 't welck een gedeelte van 't *Oud-Aſſyrien* is. Maer neemdmeu 't in 't gemeen, ſoo heeft het zyn over-een-koomingh met de drie deelen van't gedaghte *Aſſyrien*.

't Affonderlijck, of eygen *Aſſyrien*, werd hedenſdaeghs geheeten *Arſerum*, of *Aderbigian*: *Meſopotamien*, *Diarbeck*; en *Chaldæa*, of *Babylonien*, *Yerack*.

't Eerſte leghd op 't wijdſte nae 't Ooſten, en aen geene ſijde van de *Tiger*-Vloed. 't Andere op 't wijdſte nae 't Weſten, tuſſchen beyde de Rivieren *Tigris* en *Euphrates*. 't Derde meeſtnae 't Suyden, op beyde de ſijden der gedaghte *Tiger*-Vloed.

De Naem *Aſſyrien* heeft ſijnen oorſprongh bekoomen van *Aſſur*, de Soon van *Sem*. Dien van *Meſopotamien* werd afgeleyd van de Legh-plaets, tuſſchen de Vloeden *Tigris* en *Euphrates*. *Chaldæa* werd oock *Babylonien* genoemdt. Den eerſten Naem heeftſe bekoomen van d' oude daer in gewoond hebbende Volckeren. Den anderen van de Hoofdſtad deeſes Volcks, zynde ſoo

gantſch ſeer beroemd geweeſt door geheel Ooſten.

In dit *Chaldæa*, of *Babylonien*, hedenſdaeghs *Hierack*, of *Yerack*, geheeten, leggen een groot getal van ſeer ſchoone Steeden, als *Bagdad*, *Balſera*, *Couſa*, en meer andere.

BAGDAD is 't oude CTEPHISON, tegens over 't oude *Seleucia*: Welcke Plaets uyt de *ruïnen* der Stad *Babylon* ſoodaenigh heeft toegenoomen, datſe ſomtijds even dien ſelven Naem heeft ontfangen.

Deeſe *Ruïnen*, of Overblijfſelen der verwoeſtingh, leggen ontrent een Daghreys (maeckende twaelf of vijfthien Mijlen) van de *ruïnen* des ouden *Babylons*. Deeſe Stad was gelegen op den *Euphrates*; d'andere op de Rivier de *Tigris*. SELEUCIA aen deeſe ſijde was niet anders als de Voorſtad van *Bagdad* aen geene ſijde. Van 't voorgaende ſeer groote getal heeft deeſe Stad noch ruym twintigh-duyſend Huyſen behouden.

BALSERA leghd dight by de Plaets, deer de Rivier *Tigris* ſigh verlieſd in den *Perſiaenſchen* Zee-boeſem; welcke oock werd genoemd de Zee-boeſem van *Balſera* en *Ormus*. Men ſchrijft deeſe Stad thien-duyſend Huyſen toe. Sy vergelijckt ſigh met het oude TERESON. De Vloed der Zee ſtreckt ſijnen loop uyt tot aen de Stad; in welcke een grooten Koophandel werd gedreven. De Marckten echter zyn buyten de Stads-Mueren.

COUFA is ſomtijds geweeſt de *Reſidentie* der *Caliſen*; en by deſelve leghd *Ali* begraven; ter welcker oorſaeck deeſe Stad oock werd genoemd MASSADALI, of MEXAR ALI; dat is, 't Huys van *Ali*.

Geduerigh ſtaet hier een Paerd gereed voor *Mahomet Mahadin*, de Soon van *Almanſor*, Soon van *Olem*, Soon van *Ali*, tegens den tijd dat hy ſal koomen om de Wereld tot het *Mahometaenſche* Geloof te bekeeren: Welcke bekeeringh, nae haeren waen, van *Couſa* ſijnen aenvangh ſal neemen. Tot op deeſen dagh toe hebbenſe gewaght, en ſullen noch al langh op deeſen Ruyter waghten, eer hy koomen, en met dit Paerd wegh rijden ſal.

ORCHAE, tegenwoordigh 't URCHOA van *Ptolomeus*, of UR, de Geboorte-Stad van *Abraham*.

Bagdad en *Balſera* hebben yeder haeren *Beglerbeg*, en verſcheydene *Sangiacen*. Nu neemen de *Turcken*, dan weer de *Perſianen* deeſe Geweſten in. De laetſt-genoemde hebben in 't Jaer 1624. *Bagdad* veroverd. In 't Jaer 1638. wierdſe van de *Turcken* weer hernoomen. Nu (ten tijde doe onſen Schrijver dit ſchreef) loopt een gerught datſe de *Perſianen* deeſe Plaets weer hebben vermeeſterd.

De voornaemſte Steeden in 't eygentlijck ſoo genoemde *Diarbeck* of *Meſopotamien*, zyn

ROHAI, of ORRHAAI, anders gemeenlijck ORPHA, zynde 't oude EDESSA. Ter deeſer tijd begrijptſe in haeren Omvangh noch thien-duyſend ſchreeden, of vier Mijlen.

CARAEMID, of CARAMIT, voortijds geheeten AMIDA, heeft deſelve, of noch wat meerder grootte. Is ſeer wel beſlooten. Heeft driehonderd en tſeſtigh ſchoone Thoornen.

MERDIN heeft maer vierof vijfduyſend ſchreeden in haer ombegrijp, doch is ſeer vaſt, en leghd op een hoogen Bergh. Heeft noch daerenboven een Kaſteel van duyſendt ſchreeden in den omkringh.

ASANCHIF werd gehouden voor de Hoofdſtad deeſes Lands. Heeft echter

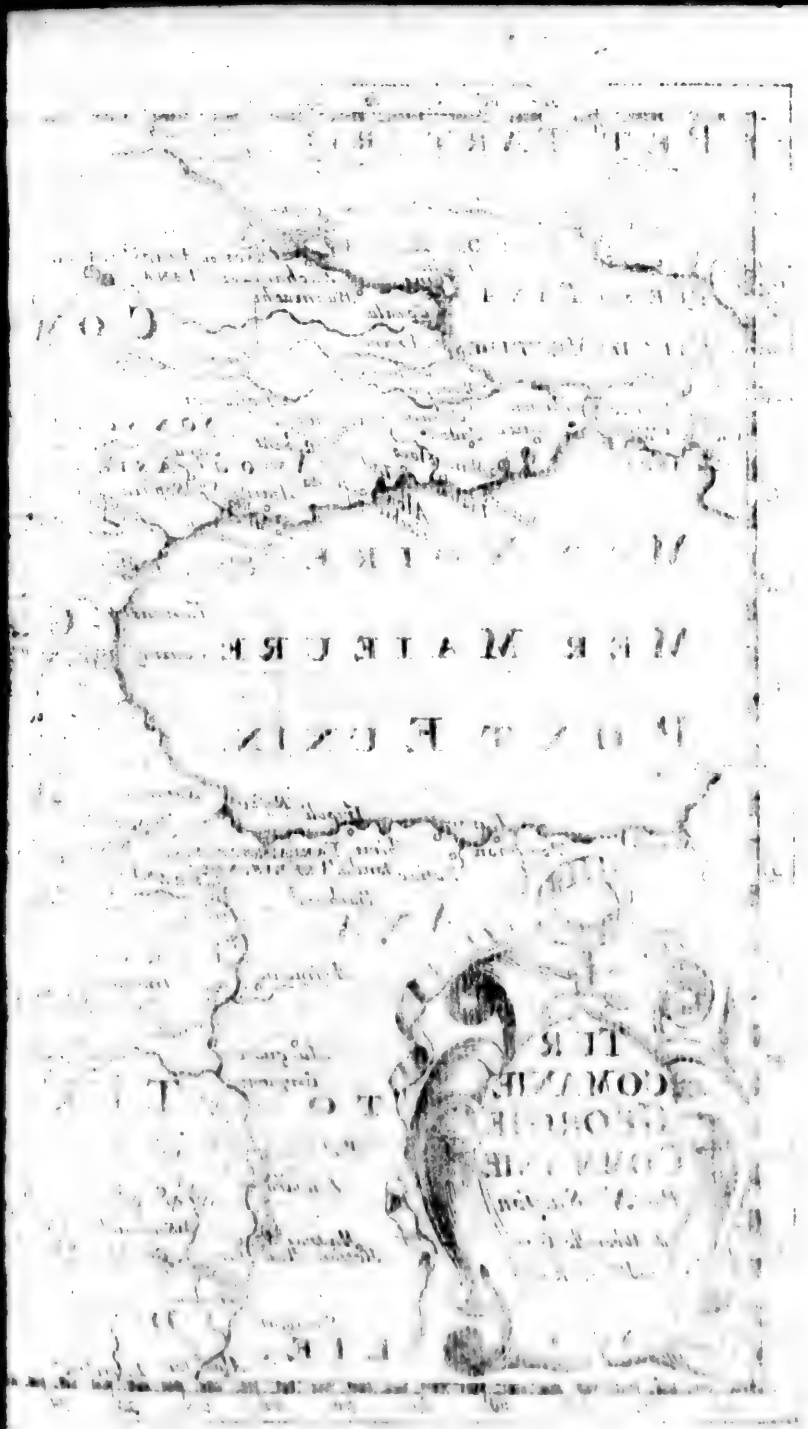

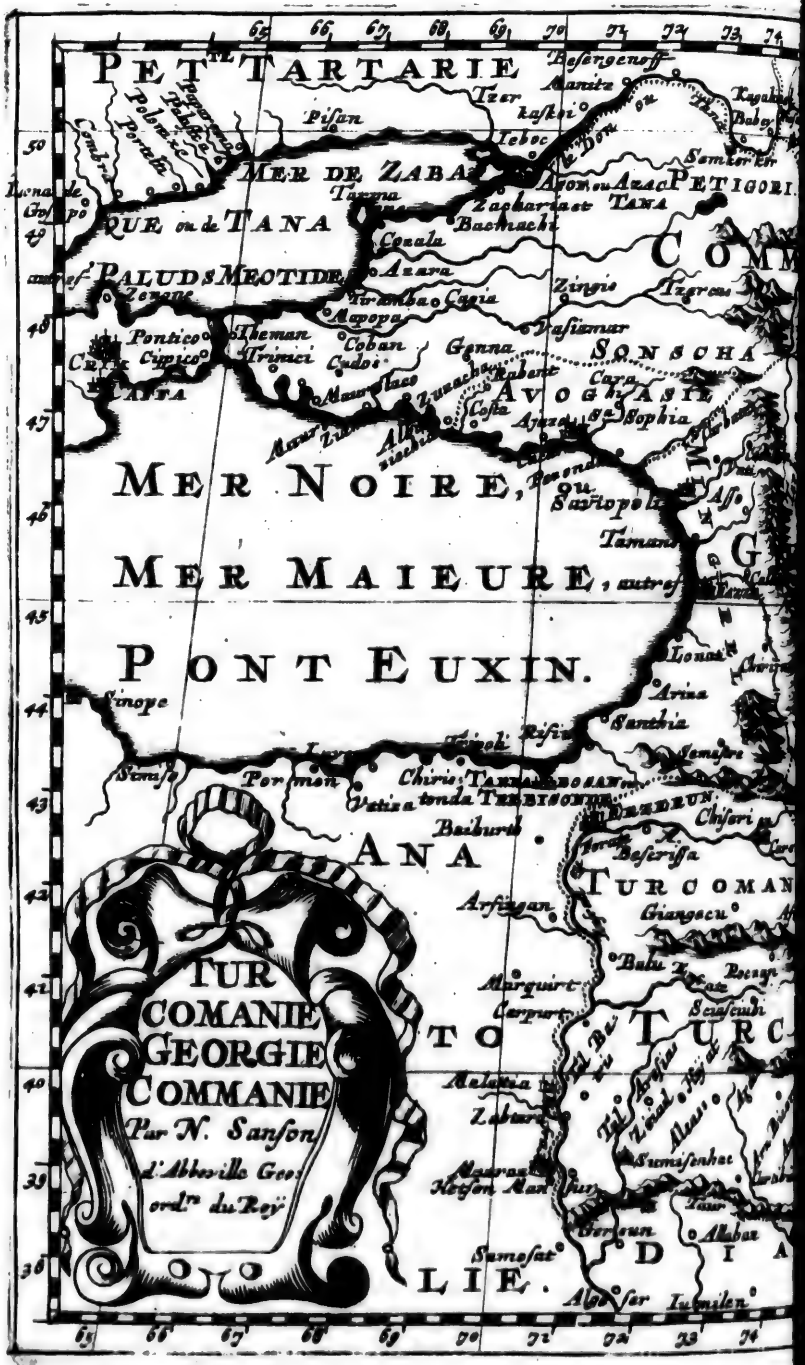
PETIT TARTARIE
MER DE ZABA
PALUDS MEOTIDE
QUE ou de TANA
MER NOIRE,
MER MAIEURE, autrement
PONT EUXIN.
ANA
TURCOMANIE
GEORGIE
COMMANIE
Par N. Sanson
d'Abbeville Geo
ordre du Roy
LIE.
Tana
Azara
Zingis
Sonscha
Avogasie
Sophia
Sinope
Arina
Santhia
Trebizonde
Baiburt
Arsingan
Giangecu
Marquirt
Malatia
Zabara
Samosat
Alabar
Ismilen

OSCOVIE
Pentisi
ASTRA
GRA.DE TAR-
Iekke
Saraitzick
TARIE
NAGAISKI.
Vchoag
Chims
Salacmit
Bouches du Volga
Scamachi
MER DE BACU
Tumenska
pu de SALA encor de
ZITRACH & SAMANDAR
TABARESTAN, de
DERBENT &
GILAN &c. autref
MER CASPI
Aligian
Servan
Sammachi
ENNE &c
Vrox
Grin
Bakoera
Mamustaga
SERVAN
Ardevil
Baylakan
ESTAT
TAURIS
Barcon
Maragou
DES
CHUR
Dachercan
Armaina
DISTAN
PERSES
Nariz
Salmas
Hava
Chuisul
Bitlis
Amed
Mardin
Matira
Jerf
Confordes
Alabar
Tauris
Tyflis
Kurmanian
Iessa
Oelisp
Tzkan
Tchoq
Tchiriche
Albuasme
Sarachi
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan
Tchiriche
Albuasme
Andalea
Albaida
Belan
Maria
Chisca
Carlava
Tefsis
Acuk
Thila
Berunh
Kagan
Samcan
Gorfy
Caukasa
Tabicala
Bengial
Cafetore
Berdoa
Varthon
Racheſi
Schildir
Argeni
Actamar
Tchevran
Mayafarequin
Hafan
Mandel
Aute
Arangiuf
Matira
Jerf
Amed
Mardin
Iumilan

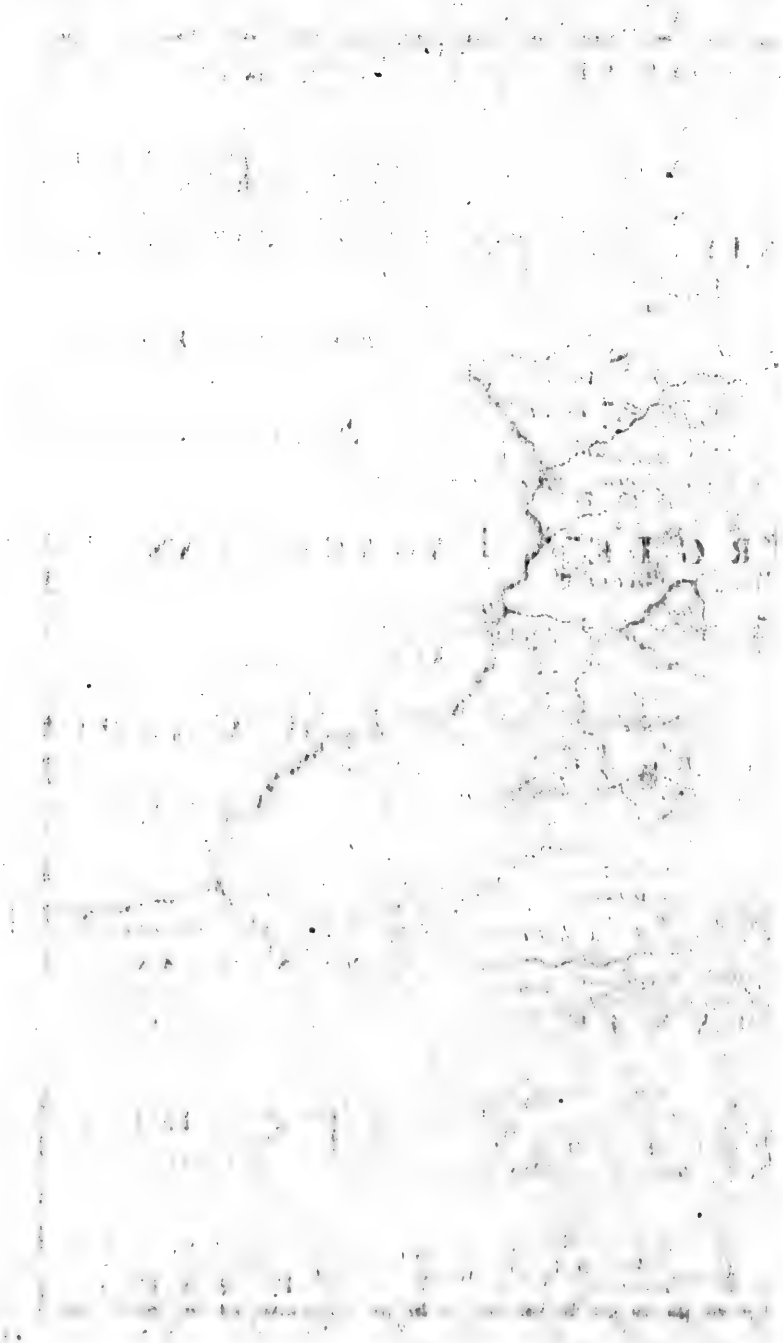

echter niet meer als vier of vijf Mijlen in den Omkreytz; doch vier groote Voor-Steeden, waer in ſigh een geweldige meenighte van Inwooners onthouden.

CARRÆ, alwaer *Craſſus* en de *Romeynen* geſlagen wierden, werd hedensdaeghs genoemd HERREN, of HERRAN.

De Stad SUMISCASACH, niet verr' van *Edeſſa* gelegen, heeft een treflijck wel-geſteld Kaſteel.

't Slot CORNA, dat is, een Spits, Hoorn, of Hoeck, is een der gewightighſte Plaetſen, welcke de *Turcken* in al deeſe Geweſten beſitten. Want ſy hebben 't ſelve gebouwd by den t' ſaemen-loop der Rivieren *Tigris* en *Euphrates*, om beyde deeſe Vloeden onder haere gehoorſaemheyd te houden.

De *Beglerbey* in *Diarbeck*, of *Meſopotamien*, heeft ſijne gewoone *Reſidentse* t' *Aſanchif*, of, ſoo andere ſpellen, *Aſanchinf*; ſomtijds oock te *Caramit*.

Den *Arabiſchen Geographus* of Wereld-beſchrijver *de Nubie* noemd *Meſopotamien*, *al Gezira l' Isle*, wijl 't ten naeſten by de gedaente van een Eyland heeft. Tegens 't Weſten en 't Suyden is de Grenspael de Rivier *Euphrates*: Tegens 't Ooſten de Vloed *Tigris*. Ten Noorden leggen de Geberghten, welcke dit Geweſt van *Armenien*, of *Turcomannien*, affonderen.

Aſſyrien leghd aen geene ſijde van de *Tyger*-vloed; en werd hedensdaeghs genoemd *Arzerum*, of *Aderbigian*. D' *Arabiers* leeſen *Adgrabigian*. De voornaemſte hier in leggende Steeden zyn:

MOSUL, op de Rivier de *Tiger*. Men houd deeſe Plaets voor 't oude NINIVE. Voortijds hadſe in haer ombegrijp vier-honderd en taghtigh *Stadien*, of tſeſtigh-duyſend *Geometriſche* Schreeden, maeckende vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh *Franſche* Mijlen.

Hier heeft *Jona* gepredickt: *Sardanapalus* ſigh met Vrouwen, Kinderen, en al ſijne Schatten verbrand; op dat hy niet moght vallen in de handen van *Belus* en *Arſaces*, ſijne Veld-Overſten, of *Generale Lieutenants*, weleke hem belegerd hielden; deſgelijcks om haer niets met allen overigh te laeten.

SCHEREHEZUL, of SCHIARAHTUR, leghd verr' nae *Perſien* toe, en is de *Reſidentie* des *Beglerbegs*. Deſgelijcks dight by ARBELA; indienſe anders niet deeſe Stad ſelfs is; genoeghſaem beroemd, wegens de *Victorie* des Grooten *Alexanders*, tegens *Darium* bevoghten. Men ſeght, datſe haeren ouden Naem heeft behouden, en een Aerds-Biſdom der *Jacobiten* is.

Al deeſe Plaetſen in *Aſſyrien*, *Meſopotamien* en *Chaldæen* zyn in d' eerſte tijden ſeer beroemd en vermaerd geweeſt; inſonderheyd wegens de bouwingh des Thoorns te *Babel*; wegens de verwarringh der Talen, en verſtroyingh der Volckeren; wegens d' oprightingh en aenſtellingh der eerſte *Monarchien*; wegens de grootheyd, ſchoonheyd en heerlijckheyd der Steden *Ninive*, *Babylon*, *Seleucia*; wegens den Rijckdom der Inwooners; wegens de Vrughtbaerheyd des Lands; en om dat vermoedlijck 't Aerdſch *Paradijs* hier, of immers niet verr' hier van daen geſtaen heeft; gelijck wy in 't vervolgh naerder ſullen toonen.

TURCOMANNIA, EN GEORGIA.

TUrcomannia ſtoot tegens 't Suyden aen *Georgia*: Tegens 't Noorden

aen *Diarbeck*: Tegens 't Ooſten aen *Anatolien*, en tegens 't Weſten aen *Servian*, aen de *Swarte Zee*, tuſſchen *Anatolien* en *Georgien*.

't Begrijpt van 't Weſten nae 't Ooſten wat minder als twee-honderd Mijlen weghs, en van 't Zuyden nae 't Noorden ontrent anderhalf-honderd Mijlen. 't Koomd over een met der Oude-*Groot-Armenien*.

Sommige verdeelen 't maer alleen in tweederley ſlagh van Volckeren, naementlijck, in 't *Turcomanniers* en *Curders*. Ten minſten wou ick d' *Armeniers* en *Georgianen* daer toe voegen; vermits deeſe een goed deel des Lands hebben ingenoomen, ſoo wel als de *Turcomanniers* en *Curders*; welcke echter de Natuerlijcke en oudſte Inwooners deeſes Geweſts zyn.

Want men houd het daer voor, dat de *Turcomanniers* afkoomſtigh zyn uyt *Turqueſtan* in *Tartaryen*, van waer de *Turcken* af-ſtammen; met welckeſe ſigh aldermeeſt vergelijcken.

De *Curders* meendmen te zyn geſprooten van d' oude Volckeren in *Aſſyrien*, *Meſopotamien* en *Chaldæen*, of *Babylonien*; nademael 't aldermeeſt nae 't Ooſten geleegene onder deeſe drie Deelen van de *Turcken* en *Perſianen* werd geheeten *Curdiſtan*, dat is, *Curders*-Land.

De *Georgianen* zyn voortgekoomen uyt *Georgia*, leggende boven *Turcomannien*, en aen 't ſelve ſtootende.

Onder deeſe vier ſoorten van Volckeren zyn d' *Armenianen* d' aldervlijtighſte, Hoflijckſte, en t' eenemael geneegen tot den Koophandel.

De *Turcomannen* bevlijtigen ſigh veel meer den Veld-bouw en de Schaepenhoedingh.

De *Curders* ſitten bynae gedueright te Paerd, en hebben veele van de Seeden der *Arabiers* aen ſigh genoomen.

De *Georgianen* zyn veel eerlijcker en vreedſaemer, als deeſe.

De *Turcomanniers* en *Curders* zyn *Mahometanen*. De *Georgianen* en *Armenianen* meerendeel *Chriſtenen*.

D' *Armeniaenſche* Spraeck is eene der gemeenſte in *Aſia*, en ſtreckt ſigh noch daerenboven veel verder uyt; vermits niet alleen *Armeniſche Patriarchen* en Biſchoppen in *Armenien*, maer oock in *Anatolien*, *Perſien*, 't Heyligh Land, *Ægypten*, Wit-*Ruſſien* en *Polen* gevonden worden.

De Lught in *Turcomannien* is geſond, ſchoon hier de gemaetighdheyd, wegens de Geberghten, koud is. 't Land draeghd meer Koorn en andere Vrughten, als Wijn.

Men vind hier *Armeniſchen Bolus*, *Amomum*, Honigh en Sijde, na *Servien* toe; gelijck oock eenige Silver-groeven. De Beemden draegen doorgaens voortreflijck Gras, inſonderheyd voor de Paerden; welckeſe ſeer hoogh aghten. Doe *Armenien* d' oude Koningen van *Perſien* onderdaenigh was, ſoo verſchaftede dit Land haer jaerlijcks twintigh-duyſend deeſer Dieren.

Hedenſdaeghs beſit de *Turck* 't grootſte deel deeſe Lands; en heeft (immers heeft noch onlanghs gehad) *Beglerbegen* t' *Erzerun*, *Cars*, *Revan*, *Van*, *Schildir*, *Telfis* en *Derbent*.

Boven deeſe zyn in dit Geweſt noch veel andere aenſienlijcke Steeden; van welcke de *Perſianen* eenige in hebben.

ERZERUN leghd op de Rivier *Euphrates*, ter plaets daer deeſe Vloed de *Swarte Zee* aldernaeſt is.

TRAPEZUNT is niet verr' van *Erzerun*, aen de nu genoemde Rivier gelegen. Hier door ontſtaet een ſeer grooten Koophandel tuſſchen d' Ooſterſche, Weſterſche en Noordſche Landen wijlmen uyt d' *Orientaelſche* of *Indiſche Zee* door den Zee-boeſem van

Ormus

Ormus en *Balſera* koomd: En alsmen dan den *Euphrat* weer opvaerd, ſoo kanmen in 't voorby-reyſen ontfangen 't geen uyt 't Weſten over *Alepo* werd vervoerd; en 't ſelve brengen nae *Erzerun*; van daer voorts nae *Trapezunt*; wijl de *diſtantie* deeſer plaetſen te Land niet meer als van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen is.

Derhalven brenghd *Erzerun* nae *Trapezunt* alles wat van 't Ooſten en 't Weſten koomd: Deelende 't ſelve door 't *Swarte Meir* de Noordlijcke Landen meê. Hier tegens voerd *Trapezunt* nae *Erzerun* 't beſte 't welck in 't Noorden werd gevonden, en voorſiet daer meê over *Alepo* en de *Middellandſche Zee* 't Weſten en 't Ooſten, door den Zeeboeſem van *Ormus*, en d' *Indiaenſche Zee*.

CARS, CHARS, of CHISERI, leghd vier of vijf daghreyſen van *Erzerun*, nae 't Ooſten; wanneermen nae *Revan* wil gaen; aen de Rivier *Euphrates*. Deeſe Stad is tot verſcheydene maelen toe van de *Turcken* veroverd geworden; en van de *Perſianen* weer hernoomen: Welcke beyde *Parthyen* hier ontrent dickmael een Veldſlagh en Schermutſel hebben gehouden, waer in nu 't een dan 't andere Deel d' overhand bequam.

Even alſoo is 't oock gelegen met REVAN, SCHILDIR en VAN. Deeſe laetſt-genoemde Stad is niet groot, doch wel beſlooten, en met goede Graghten voorſien. 't Kaſteel deeſer Plaets kanmen niet wel by koomen, wegens ſijne gelegenheyd.

TELFIS (anderwegen ſpeld onſen *Autheur* TEFLIS, oock TISLIS) is noch hedenſdaeghs in eenige aghtingh; doch voortijds ſeer beroemd geweeſt onder den Naem van *Artaxata*, wijl *Artaxias*, Vader van *Tigranes*, Koningh van *Armenien*, op aenraedingh van *Hannibal*, deeſe Stad heeft doen bouwen en beveſtigen.

't Was ſoo een vaſte Plaets, dat *Lucullus*, doe hy geheel *Armenien* had doorſtroopt, en uytgeplonderd, en daer op deeſe Stad (waer in de Gemaelin en Kinderen van *Tigranes* ſigh ophielden) belegerd had, gedwongen wierd, ſonder yets verright te hebben weer af te trecken.

DERBENT leghd op de groote en gemeenſte Wegh, daermen uyt *Turcomannia*, *Perſia* en andere Suyderſche Landſchappen van *Aſia* reyſd nae *Zuiria*, 't Koninghrijck *Aſtracan*, en andere Noordlijcke Landen in *Europa* en *Aſia*.

Haere Legh-plaets is op de laetſte Geberghten, welcke de Zee van *Tabareſtan* aldernaeſt zyn. Twee Mueren beſluyten drie-honderd en noch eenige *Geometriſche* ſchreeden, welcke tuſſchen de Haven en de Stad overigh zyn.

Alles is hier ſoo gantſch wel-beveſtighd, dat de *Turcken* daer door oorſaeck hebben genoomen, om deeſe Plaets te noemen DEMIR, of TEMIR CAPI, dat is, d' Yſere Poort. Oock bedied de Naem *Derbent* ſoo veel als een Enge Poort. Vermoedlijck zyn dit de *Caſpiæ portæ*, welcke by d' Oude ſoo beroemd zyn geweeſt: Vermits in d' Enghte tuſſchen de *Swarte* en *Tabareſtanſche Zee*, ontrent tuſſchen de drie en vier-duyſend Schreden, allerwegen ſeer hooge en ſteyle Geberghten werden gevonden. Indienmen oock ſchoon aen eenige Plaets ſou konnen doorkoomen, ſoo is de wegh echter ſeer onveyligh, wegens de Roveryen en Stroperyen der Inwooners des Lands, en derſelver Vorſten.

BITLIS en MANUSERTE behooren aen de *Curders*, welcke hier veele en verſcheydene Heeren hebben, de *Perſianen* veel meer toegenegen als

de *Turcken*. Wanneer de *Turcken* in dit Geweſt Stadhouders verordonneerden, ſoo verkoorenſe deſelve uyt de voornaemſte des Lands: Welcke dan by alle voorvallende gelegenheden niet hebben naegelaeten, ſigh veel meer op de ſijde der *Perſianen* als der *Turcken* te begeven.

BITLIS leghd tuſſchen twee Bergen, door welcke een Beeck loopt, waer in ſigh veel ſchoone Bronnen uytgieten. De Huyſen zyn hier van Steenen opgebouwd; 't welck in dit Land vry wat ſeldſaems is; want bynae al d'andere zyn van Leem en Aerde opgerighr.

't Slot heeft een ſeer voordelige Leghplaets, doch ick meen niet, dat de *Turcken* deeſe Plaets in handen hebben. Want, om de waerheyd te bekennen, wy hebben tot op den hedigen dagh toe ſeer ſleghte kondſchap van 't geen in deeſe Landen is, en aen wien 't ſelve toebehoord.

ARMENIEN is voortijds veel meer bekend en beroemd geweeſt, als tegenwoordigh onder den naem van TURCOMANNIEN. Hier toe hebben ſeer veel geholpen de voordelen der Grenſen, de gelegenheyd der Leghplaets, de praght van eenige der aldaer geregeerd hebbende Koningen, de grootte, Regeeringh, en veele Rijckdommen.

De Grenſen geven dit Geweſt een mercklijck voordeel, als omringhd zynde van hooge Bergen, ſtercke Rivieren, en verſcheydene Zeeën.

Op de Noord-ſijde werd het door de *Moſchiſche* Bergen en de Vloed *Tyrus* afgeſcheyden van *Colchis*, *Iberien* en *Albanien*, 't welck wy doorgaens *Georgia* noemen. Op de Suyd-ſijde door de Bergen *Taurus* en *Niphates* van *Meſopotamien* en *Aſſyrien*; van ons *Diarbeck* genoemd. Op de Weſt-ſijde door de Rivier *Euphrates* in Kleyn-*Aſia*, tegenwoordigh *Anatolien*. En op d' Ooſtſijde door 't *Caſpiſche* Geberght van *Media*, by ons *Servan* of *Serviam* geheeten.

Nu zyn'er noch eenige Deelen van *Armenien* overigh, welcke op d' eene ſijde aen de *Caſpiſche* of *Tabareſtanſche Zee*, tuſſchen *Albania* en *Media*; op d'andere ſijde aen den *Pontum Euxinum* of de *Swarte Zee*, tuſſchen Kleyn-*Aſia* en *Colchis* ſtooten. Waer verſcheydene Schrijvers ſtrecken *Armenien* uyt tot aen de gedaghte Zee. Andere daer tegens beſluyten 't in de *Moſiſche* Geberghten.

Behalven 't nu gedaghte Voordeel is dit Land oock vol Bergen, Daelen, Rivieren en Meiren, of Poelen.

Den Bergh *Antitaurus* verdeeld dit Geweſt van 't Weſten nae 't Ooſten, bynae van 't een eynd tot 't ander. D'uyterſte Spits ten Ooſten werd genoemd *Abus*, alwaer den *Euphrates*, *Tigris*, en *Araxes* eenige haerer Oorſprongen bekoomen. Op 't *Gordiaenſche* Geberght ontſtaen de voornaemſte Springen des *Tiger*-Vloeds. Op de *Paryardiſche* Bergen die van de Rivieren *Euphrates*, *Araxes*, en *Faxis*.

De Vloed *Faxis*, of *Phaſis*, wend ſijnen loop nae 't Noorden. Nae dat hy *Colchis* heeft doorſtroomd, en tuſſchen de honderd en twintigh Bruggen heeft gedraegen, valt hy in den *Pontum Euxinum*.

Araxis wend ſigh nae 't Ooſten, bevoghtighd de ſchoonſte heerlijckſte Vlackten of Landen in *Armenien*, en valt in de *Caſpiſche Zee*, tuſſchen *Media* en *Albania*.

D'een en d'andere *Euphrates* vlieten nae 't Weſten. Doch ſoo haeſt hy den *Ponto Euxino* naerderd, keerd hy ſigh nae 't Suyden; vereenighd ſijne beyde *Canalen*, gaet door den *Antitaurum* en *Taurum*; deeld *Armenien* en *Meſopotamien*

mien van Kleyn-*Aſia*, *Syrien* en *Arabien*; ſtroomd in *Chaldæa*, alwaer hy 't oude *Babylon* bevoghtighd, en verlieſt ſigh in den *Tyger*.

Deeſe *Tigris* loopt van den Bergh *Abus* en de *Gordianiſche* Bergen af; valt in verſcheydene Meiren; vorlieſt ſigh, en koomd tot verſcheydene maelen toe uyt d' Aerde weer te voorſchijn; kloofd den Bergh *Niphates*; ſcheyd *Meſopotamien* van *Aſſyrien* af; bevoghtighd *Ninive*, *Selencien*, en meer andere Plaetſen; neemd al d' Armen des *Euphrats* op; en ſtort ſigh eyndlijck uyt in den *Perſiſchen* Zee-boeſem.

In *Armenien* zyn drie groote Meiren, genoemd *Thoſpitis*, *Arceſa*, en *Lychnites*. 't Laetſte leghd nae de Vloed *Araxis* en de *Caſpiſche* Zee.

Arceſa, of *Arceſſa*, is even 't geen, 't welck *Plinius* en *Solinus* den naem van *Arethuſa* geven: *Strabo* dien van *Arſena* (waer meê hy den *Thonitis* vermenghd). *Ammianus Marcellinus* dien van *Soſingita*. 't Is 't eerſte, daer de *Tigris* doorloopt, en daer nae ſigh voor d' eerſte-mael verlieſd in d' Aerde by den Bergh *Taurus*.

Thoſpitis, volgens *Ptolomeus*, of *Thoſpites*, volgens *Plinius*, en *Thonitis*, volgens *Strabo* (indien ick hier in niet dwaele) is een ander Meir, daer de *Tigris* deſgelijck doorloopt, en ſigh daer op ten tweedenmael verlieſd. 't Eerſte heeft een Salpeter-aghtigh Water. Men kan'er de Vlecken meê uyt de Kleederen verdrijven; doch 't is niet goed om te drincken.

Onder de Koningen in *Armenien*, welcke ſigh by de *Romeynen* en *Parthers* aldermeeſt hebben bekend gemaeckt, is eenen der beroemdſte geweeſt *Tigranes*, Schoonſoon van *Mithridates*, Koningh in *Ponto*.

Deeſen *Tigranes*, nae dat hy ſigh als een Gijſelaer by de *Parthers* had opgehouden, doch door middel van deſelve weer tot de ſijne quam, heeft haer, tot een Vergeldingh, tſeventigh Dalen gegeven, aen de *Mediſche* en *Aſſyriſche* Grenſen. Doch ſoo haeſt hy ſijne Maght bemerckte, en deſelve had by een gebracht, heeft hy al deeſe Daelen weer ingenoomen; de *Parthers* in haer Land geſlaegen; *Aſſyrien* uytgeplonderd, behalven alleen *Ninive* en *Arbela*; een gedeelte van *Media*, en daer nae geheel *Meſopotamien*, *Syrien*, *Phœnicien* en *Cilicien* bedwongen.

Als hy nu meende, boven 't Geluck verheven te zyn, en gantſch vaſt in ſijnen Throon te ſitten, ſoo wierd ſijnen Schoonvader *Mithridates* tot verſcheydene maelen toe van *Lucullus* en de *Romeynen* geſlaegen; daerenboven oock uyt ſijn Koninghrijck *Ponto* verdreven. Waerom hy ſigh nae *Armenien* tot ſijns Dochters Man begaf.

Vermits nu *Tigranes* hem niet wou overleveren in de handen van *Lucullus*, ſoo heeft deeſe Weygeringh de *Romeynen* in *Armenien* gebracht. Alwaer de gedaghte *Lucullus* tot eenige maelen toe *Tigranes* ſloegh, en *Tigranocerta*, waer in ſijne Koorn bewaerd wierd, veroverde.

Naederhand geſchiedede een ſeer grooten Slagh tuſſchen beyde deeſe *Parthyen*. *Tigranes* had by ſigh honderd en vijftigh-duyſend Mannen te Voet, en vijftigh-duyſend te Paerdt. *Lucullus* daer tegens was niet ſtercker als tuſſchen de thien en twaelf-duyſend te Voet, en ontrent twaelf-honderdt Ruyters. Echter verkreegh de laetſt-genoemde de Zeege; verſloegh honderd-duyſend van ſijns Vyands Voet-volck, en te gelijck 't grootſte-deel ſijner Ruytery. Dwongh hem daer op, aen de *Romeynen* af te ſtaen de Landſchappen *Cilicien*, *Syrien*, *Phœnicien* en *Meſopotamien*. Dus moeſt hy ſigh alleen met *Armenien* vergenoeghd houden. Doch wy willen ons

niet

niet verder in 't verhaelen van Geſchiedeniſſen inlaeten.

Ptolomæus verdeeld *Armenien* in vier Hoofd-deelen, en beſchrijft in 't eerſte ſeven Landſchappen, of *Provintien*; in 't tweede ſes; in 't derde drie, en in 't vierde vier.

In 't eerſte Deelſteld hy dertigh Steeden. In 't tweede ſeven-en-twintigh. In 't derde twaelf. In 't vierde aghthien: Maeckende alſoo geſaementlijck in al de vier gedeelten twintigh Landſchappen, of *Provintien*, en ſeven-en-taghtigh Steeden.

Plinius houd het daer voor, dat in *Armenien* wierden gevonden honderd en twintigh *Strategien*; zynde ſoo veel als Stadhouderſchappen, of byſondere Gerights-hoven in de gedaghte twintigh *Provintien*: En alſoo ſou yeder Landſchap, 't een door 't ander gereeckend, ſes Stadhouderſchappen hebben gehad.

Niet alleen in de Wereldlijcke Geſchied-boecken, maer oock in de Heylige Blaederen is *Armenien* genoegh bekend. In de *Godlijcke Schrift* werd verhaeld, dat d' *Arcke Noachs* nae de Sondvloed op 't *Armeniſche* Geberght heeft geruſt. Maer wat voor een Bergh dit geweeſt is (want de ſoodaenige werden'er veele in *Armenien* gevonden) daer in koomen de Schrijvers niet over een.

Alleenlijck konnen wy vermoeden dat het of den *Abus*, met welcken den *Antitaurum* ſigh eyndighd, of den *Paryardiſchen*, of den *Gordianiſchen* Bergh moet geweeſt hebben, wijl deeſe de Hooghſte in *Armenien* zyn; en van welcke afvlieten de Rivieren *Euphrates*, *Tigris*, *Phaſis* en *Araxes*.

Nu werd de Vloed *Euphrates* genoemd *Frat*, of *Forat*: En de *Tigris* *Diglath*, of *Digelat*. Wijl nu deeſe Naemen *Frat* (of *Phrat*) en *Diglat* werden gevonden onder d' optellingh der vier Rivieren, welcke, volgens 't verhael van *Moſes*, uyt 't Aerdſch *Paradijs* voortvlieten, ſoo moet oock 't ſelve niet verr' hier van daen geweeſt hebben. Ondertuſſchen beſtaet de grootſte ſwaerigheyd hier in, waer dan de twee andere Vloeden *Phiſon* en *Gehon*, te vinden zyn?

Bynae al de Schrijvers ſtemmen hier in overeen, dat de *Nijl* de Rivier *Gehon*, de *Ganges* de *Phiſon* is. Maer volgens 't geen de Heylige *Bybel* ons van deeſe vier Vloeden beſchrijft, ſoo moeſtenſe van een Geweſt, uyt *Eden*, afvlieten; 't welck de *Tiger*, *Euphrates*, *Nijl* en *Ganges* niet konnen doen.

De *Tigris* en *Euphrates* hebben wel eenige Springen, welcke niet verr' van malkander leggen; maer die van de *Ganges* zyn meer als twaelf-honderd Mijlen, en die van de *Nijl* over de vijfthien-honderd Mijlen van de Springen des *Tigris* en *Euphrats*. Daerenboven zyn de Springen des *Nijls* en *Gangis* meer als twee-duyſend Mijlen van malkander gelegen.

De *Phaſis* heeft ſijne Springen in 't ſelve Geberght daer den *Euphrat* voortkoomd: En derhalven ſou deeſe Vloedt ſigh beeter met de *Phiſon* als met de *Ganges* vergelijcken.

Den *Araxes* heeft ſijnen oorſprongh in even deſelve Geberghten, gelijck de *Phaſis* en *Euphrates*: En ſou derhalven veel meer met de *Gehon* als met de *Nijl* overeenkoomen.

Want ſoo veel deeſe Rivier *Gehon*, of *Gehun*, welcke wy tegenwoordigh kennen, belanghd, deſelve vergelijckt ſigh met der ouden *Oxus*, loopende tuſſchen *Bactriana* en *Sogdiana*: daer nae ſchietſe in de *Caſpiſche Zee*.

Vermits nu de meer-gedaghte Vloeden *Tigris* en *Euphrates*, *Phaſis* en *Araxes* alhier haer' Oorſpronghs-Springen hebben,

hebben, ſoo moogen wy vermoedlijck daer uyt afneemen, dat 't Aerdſche *Paradijs* in deeſe Geberghten is geweeſt.

Wijl oock uyt de Heylige *Schrift* ſtaet te beſluyten, dat in 't midden van dit Aerdſche *Paradijs* een Bron geweeſt is, waer uyt een eenige Stroom is voortgeſchooten, welcke ſigh daer nae in vier Rivieren heeft verdeeld; draegende de Naemen van *Phiſon*, *Gehon*, *Diglath* en *Phrat* [wy volgen onſen *Autheur*: De Leeſer kan de woorden der Heylige Bladeren *Gneſ.* II. ſelver naeſien], ſoo ſtaet daer uyt te geloven, dat deeſe Vloed heeft geweeſt 't midden, of immers ten minſten ſeer dight ontrent 't midden des Werelds; op dat de gemelde Rivieren haeren loop bynae gelijck moghten hebben, om al de Deelen des Werelds te bevoghtigen.

Deſgelijcks moet deeſe Bron haere plaets hebben gehad in 't hooghſte gedeelte des Werelds; op dat de gemelde Stroomen haeren gelijcken Afvloed gehad moghten hebben.

D' *Armeniſche* Geberghten leggen reght midden in onſe Wereld: 't Welck genoeghſaem kan blijcken, wanneermen deſelve Wereld in haer gantſche Ombegrijp aenmerckt.

Sy zyn deſgelijcks de Hooghſte in de Wereld, vermits deſelve aldereerſt nae de Sondvloed zyn ontdeckt geworden, en d' *Arcke Noachs* daer op geruſt heeft.

Wijl oock de nieuwe Naemen der Vloeden, van deeſe Geberghten afvlietende, niet ſeer verr' van d' oude vervreemd zyn, immers ten minſten niet de drie van de vier, ſoo ſchroom ick niet, opentlijck te ſeggen; Indien'er noch eenigh blijck of marck-teecken overigh is, door welck middel wy ſouden moogen kennen de Plaets, daer 't Aerdſche *Paradijs* heeft geſtaen, datmen geloven moet, 't ſelve veel meer in dit Geweſt, als in eenigh ander te vinden te zyn.

GEORGIA.

BOven *Turcomannia*, tuſſchen de *Swarte* en *Caſpiſche Zee*, tot aen den Bergh *Caucaſus*, leghd *Georgia*; 't welck verdeeld word in twee of drie Deelen; naementlijck, in *Mingrelien*, *Avogaſia*, *Gurgiſtan* en *Zuiria*.

Avogaſia werd ſomtijds begreepen onder den naem van *Mingrelia*. Aen d' andere ſijde werd deſgelijcks een gedeelte van 't Oud-*Armenien* vervat onder den algemeenen Naem van *Georgia*.

Mingrelien en *Avogaſien* t' ſaemen, koomen met der ouden *Colchis*, of noch yets meer daer toe, over een. *Gurgiſtan* met 't oud *Iberien*; en ſomtijds met het gedeelte van *Armenien*, 't welck doorgaens *Georgia* werd geheeten. *Zuiria* vergelijckt ſigh in 't oud *Albania*. Dit ſtreckt ſigh onder allen alderwijdſt nae 't Ooſten, en nae de *Caſpiſche Zee*. *Mingrelien* alderwijdſt nae 't Weſten, en nae de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*. *Gurgiſtan* leghd tuſſchen beyden, en ſtoot noch aen d' eene noch aen d' andere Zee, ten waere dan aen d' *Armeniſche*.

De Steeden PHASIS, of PHASSIS, en SAVATOPOLI, zyn de beroemdſte in *Mingrelien*, of voortijds in *Colchis* geweeſt.

Te *Savatopoli*, voor deeſen genoemd SEBASTOPOLIS, of DIOSCURIAS, quaemen by de drie-honderd verſcheydene *Natien* en Spraecken by een; ſigh aldaer van 't Noorden verſaemelende, om hier haeren Koophandel te drijven.

Te *Phaſis*, leggende aen de Rivier van

dien ſelven Naem, heeft *Æthes* gewoond, by wien 't Goudene Vlies was, 't welck d' *Argonauten* weghnaemen, nae datſe hadden uytgeſtaen ſoo veelerley beſwaerniſſen, als ſigh opdeeden, om haer van haer voorneemen af te wenden.

Ick ſtae in deeſe meeningh, dat 't gedaghte Goudene Vlies niet anders beteeckend, als den Koophandel met Wol en Peltz of Vel-wercken, welcke al de Noordſche Volckeren nae *Phaſis* voerden; en die *Jaſon*, nevens de *Griecken*, onder al d' *Europæiſche* Volckeren aldereerſt hebben ontdeckt.

Maer vermits by deeſe eerſte Schipvaerden nevens de Voordelen meenigerley gevaeren waeren vermenghd, ſoo gafmen verbloemder wijs voor, dit Vlies, of Vel, was van Goud, en wierd bewaerd van grouwlijcke wilde Stieren, wel-gewapende Mannen; en een verſchricklijcken Draeck.

Dat *Jaſon*, nevens 't Goudene Vlies, oock *Medea* meê t' Huys braght, welcke hem naederhand ſoo een groote ongelegenheyd veroorſaeckte, kanmen bequaemlijck daer op duyden, dat de Rijckdom onder de *Griecken* by haer de praght en andere ongeregeldheden heeft ingevoerd, waer door dan oock haere Vrouwen veel hooghmoediger, trotſer en koppiger zyn geworden.

CORI en BASSACHINE (van ſommige geſpeld BASSACHIUC) zyn de ſchoonſte Steeden in *Gurgiſtan*; *Teflis* en *Derbent* (van welcke hier boven geſproocken is) de treflijckſte in 't Deel van *Armenien*, of *Turcomannien*, begreepen onder den naem van *Georgia*.

Baſſachine kan vergeleecken werden met der Ouden *Artaniſſa*: *Cori* met *Harmaſtis*, of *Armaſtica*: *Teflis* met *Artaxata*; en *Derbent* met de *Caſpiis Portis*.

Baſſachine en *Cori*, nevens eenige andere Plaetſen in *Gurgiſtan*, hebben haere Vorſten, gelijck dan in *Georgia* verſcheydene derſelver gevonden worden.

Cori leghd naeſt by de Zee, maer *Baſſachine* diep in de Geberghten. *Teflis* en *Derbent* zyn in de handen der *Turcken*, gelijck wy alreeds in de Beſchrijvingh van *Turcomannia* hebben geſeghd.

Zuiria ſtreckt ſigh uyt van 't eygentlijck ſoo genoemde *Georgia* (leggende Weſt en Suyden van 't ſelve) tot aen den Bergh *Caucaſus*, die dit Geweſt nae 't Noorden beſluyt, tot aen de *Zee Tabareſtan*, ſtootende aen 't ſelve tegens 't Ooſten.

Eenige Schrijvers verdeelen 't in twee, andere in drie *Provintien*, welckers Hoofd-ſteeden zyn STRANU, ZITRACH, en CHIPICHA. In plaets van *Stranu* ſtellen ſommige ZAMBANACH; en voor *Zitrach* GORGORA. 't Kan zyn, dat ſoodaenige Naemen zyn geſteld alleen tot onderſcheyd der Volckeren; niet der Steeden. Doch dit ſy ſoo 't wil, *Stranu*, of *Zambanach*, koomd over een met 't oude ALBANA, de Hoofdſtad in *Albania*: *Zitrach*, of *Gorgora*, met 't oude GETARA; 't welck in den *Grieckſchen* Text van *Ptolomæus* geſteld ſtaet GAGARA.

Beyde deeſe Steeden leggen aen de Zee, en zyn voortijds geweeſt ſeer rijcke Koop-ſteeden. Veellight zynſe 't oock noch. *Chipicha* leghd diep in 't Land, en koomd over een met der Ouden *Chabala*.

COMMANIA.

BOven *Georgia* leghd *Commania*, 't welck aen d' Oude weynigh bekend is geweeſt; en hedensdaeghs noch veel

veel minder. De Grens nae 't Weſten is de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*; en de Zee van *Tabaca*, of *Tana*; ſcheydende dit Geweſt van Kleyn-*Tartaryen*.

Tegens 't Ooſten ſtoot het aen de *Caſpiſche*, of *Tabareſtanſche Zee*; veroorſaeckende aen dit Land den Koophandel met *Perſien* en *Tartaryen*.

Nae 't Suyden leghd den Bergh *Cocas*, of *Cauſaſus*, aen *Commania*, ſcheydende 't ſelve van *Georgia*.

Tegens 't Noorden ſtreckt het ſigh tot aen de Vloed *Don*, of *Tana* (*Tanais*) door welcke het van *Muſcovien* werd afgeſonderd.

Dit Landſchap magh ontrent driehonderd Mijlen in de lenghte hebben, van d' Enghte *Vaſpero*, of *Caffa* af, tot aen de Vloed *Valga*; zynde ſijne Grenſen tegens 't Weſten en 't Ooſten. De breedte is ontrent honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Deeſe Volckeren werden geſaementlijck begreepen onder den algemeenen Naem der *Circaſſen*, van de *Polacken* genoemd *Pient Zeorſzki*, of d' Inwooners der vijf Bergen.

Sy zyn vrye Lieden. Hebben over haer eenige Hoofden, of *Regenten*. Leven bynae gelijck de *Switſers* in *Europa*; en dienen nu de *Turcken* (welcke op de *Swarte Zee* aen haer grenſen, of haere Naebueren zyn), dan de *Tartaren* of *Muſcoviters* om geld: Welcke aen geene ſijde der *Zabaciſche Zee*, of de *Don*-Vloed aen haer ſtooten: Somtijds oock wel de *Perſianen*, die op de *Caſpiſche Zee* met haer gebuerſchap houden.

Sy hebben de *Religie* der *Grieckſche Chriſtenen*, doch met veelerley Overgeloven vermenghd, gehad. Hedensdaeghs hebben eenige, door gebreck van noodige onderwijſingh, de *Mahomethaenſche*, andere t' eenemael de *Heydenſche* Godsdienſt aengenoomen.

Gantſch ſtrijdbaer zynſe, en aghten geene Veſtingen; maer verlaeten ſigh op haere Wapenen, en op de gelegenheyd haers Lands.

De Volckeren in deeſe Landſtreecken zyn voortijds veel beroemder geweeſt onder den naem der *Amazonen*. Want hier was derſelver reghte natuerlijcke Wooningh, van waer ſy uytgegaen, en in verſcheydene gedeelten ſoo van *Europa* als van *Aſia* gevallen zyn. Sy hebben geheerſcht in *Colchis*, *Albanien*, *Cappadocien*, Kleyn-*Aſien*, *Cilicien*, en *Syrien*.

Aen verſcheydene Oorden hebbenſe ſeer ſchoone Steeden gebouwd, als, *Themiſcyra* in *Cappadocien*, en op den *Pontus Euxinus*. *Mirlea* in *Bithynien*, en op den *Propontis*. *Pythanus*, *Myrina* en *Cuma*, op de *Taliſche* Kuſt. Deſgelijcks *Epheſen*, *Smirna*, en *Priena*, op de Kuſt van *Jonien* (gelijck dan deeſe beyde Landſchappen *Talien* en *Jonien*, op d' *Ægeiſche Zee* leggen). *Mytilene*, in 't Eyland *Lesbos*. *Paphos* in 't Eyland *Cyprus*.

Seer bekend en vermaerd hebbenſe ſigh gemaeckt door d' Oorlogen, van haer gevoerd tegens *Hercules*, by *Themiſcyra*: Tegens *Theſeus*, by *Athenen*: Tegens de *Griecken* voor *Troja*, ten beſten van *Hector*: Voorts noch tegens de *Perſianen*, en meer andere Volckeren.

Eenige onder haer hebben haere Wooningh gehad te *Themiſcyra*; andere t' *Alope*, welcke Plaets naederhand den naem van *Epheſus* heeft bekoomen; noch andere te *Zeleta* (of *Celeta*) niet verr' van *Troyen*, e. ſ. v.

Kortlijck, d' Oude Schrijvers hebben ſoo veele wonder-dingen van haer verteld, dat de Laeter dit alles voor enckele *Fabulen* en verdightſelen hebben gehouden.

Ondertuſſchen ſtaet te vermoeden,

dat eenige Landen in dit Geweſt nae de dood der Mannen, en terwijl de Kinderen onmundigh waeren, op de Vrouwen zyn gevallen, om deſelve te regeeren: Welcke dan de gemeene ſaecken, belangende de Staers en Oorloghsbedrijven, met ſulck een voorſightigheyd en grootmoedigheyd hebben weeten uyt te voeren, datſe de meeſte Mansperſoonen daer in overtroffen. Ter welcker oorſaeck de *Griecken*, volgens haere gemeene gewoonte, in haere Schriften meer als de waerheyd was van haer hebben opgeteeckend, en de Naekomelingen aghter gelaeten.

Byvoeghſel.

Georgia, van ſommige *Gurgia* en *Gurgiſtan* genoemd, ſtreckt ſigh van 't Ooſten tot aen de *Caſpiſche Zee*. Ten Weſten werd het bepaeld van 't Geberght, 't welck dit Geweſt van *Mingrelien* (anders *Mengrelien*) ſcheyd. Voortijds waeren beyde deeſe Landen maer een Koninghrijck; en al d' Inwooners *Chriſtenen*: Maer al voor langh hebben ſigh de *Mahometanen* onder haer gemenghd, en daer ſtand gehouden. De Koningh van *Perſien* Twiſten in dit Rijck geſaeyd hebbende, heeft daer door ſoo veel uytgewerckt, dat hy 't in tweeen heeft verdeeld; noemende deſelve ſijne *Provintien*. Tſederd dertigh of veertigh Jaeren heeft hy hier *Gouverneurs* geſteld; welcke hy neemd uyt de Vorſten des Lands. Doch eerſe tot dien Staet koomen, moetenſe *Mahometanen* worden. Dan voerenſe den Titel van Koningh. Soo langh haere Stam duerd, magh de *Perſiaen* haere Kinderen van de Waerdigheyd haerer Ouders niet verſtooten.

De maghtighſte deeſer twee Koningen is dien geenen die te *Teflis* woond. Deeſen doet Geld ſlaen op den naem des Koninghs van *Perſien*.

De Dievery werd hier niet geſtraft, als de Dief ſevenvoudigh weer geeft 't geen hy geſtoolen heeft. Twee gedeelten werden gegeven aen den beſtoolenen: Een gedeelte aen de Reghters. De vier andere Deelen zyn voor den Koningh.

Kan hy ſoo veel niet opbrengen, ſoo werd hy verkoght: Is ſijnen prijs noch niet genoegh, ſoo verkooptmen (indien hy getrouwd is) eerſt ſijne Vrouw, daer nae de Kinderen; tot het ſevenvoudigh daer van gekoomen is. Doch indien de beſtoolene meedelijden hebben, en hem ontſlaen willen; ſonder yets t' ontfangen, ſoo konnen noch de Koningh noch de Reghters yets eyſchen.

De Doodſlaeger werd geſteld in de handen van de Vrienden des Dood-geſlaegenen; die nae haeren wil met hem mogen handelen. Of hem oock ongeſtraft mogen laeten, indien hy middel heeft, om aen haer tſeſtigh Koeyen te geven.

't Meeſte gedeelte der *Georgiſche Chriſtenen* is bovenmaeten onweetend in dingen die haer Geloof en den Godsdienſt betreffen. 't Meeſte daerſe van weeten, leerenſe in de Kloosters; gelijck oock 't leeſen en 't ſchrijven. Gemeenlijck zyn de Vrouwen hier in verſtandiger als de Mannen.

Georgia brenghd ſeer veel Wijnen voort; derhalven zyn oock de *Georgianen* in 't gemeen groote Dronckaerts. De ſterckſte Drancken beminnenſe aldermeeſt. In haere Gatteryen werd hedenſdaeghs meer Brandewijn als Wijn gedroncken, ſoo wel van de Vrouwen als van de Mannen.

Seer veel houdenſe van nae vreemde Landen te reyſen, en zyn goede Kooplieden. Veel Ajuyn eetenſe, en andere ſoorten van groene Kruyden, ſoo rauw als deſelve uyt de Hoven werden gehaeld.

Deeſe geheele *Natie* is ſchoon van verwe, en rood van *coleur*. De Vrouwen houdmen voor de ſchoonſte van geheel *Aſia*.

MINGRELIA ſtreckt ſigh uyt van 't Geberght, 't welck dit Geweſt van *Georgia* ſcheyd, tot aen de *Swarte Zee*. 't Beſtaet hedenſdaeghs uyt drie *Provintien*, welcke yeder haeren Koningh hebben.

D' Eerſte werd genoemd *Baſſiakiuck*, en de

de Koningh, die 't ſelve beheerſcht, eygend ſigh eenigh voorreght boven d'andere toe; waer over ſy dickmael tegens malkander Oorlogh voeren; op een ongenaedige wijs. Want al de Gevangene, dieſe bekoomen konnen, worden in *Turckyen* voor Slaven verkogt. Jae, wanneerſe Geld van doen hebben, ſoo verkoopenſe terſtond een van haere Kinderen.

De tweede *Provintie* voerd de Naem van *Mingrelien*, nae 't geheele Landſchap. Den geenen, die hier in heerſcht, werd geheeten Koningh van *Dadian*.

De derde, genoemd *Guriel*, heeft deſgelijcks eenen byſonderen Koningh.

De *Provintie Mingrelie* ſtond voortijds onder 't Gebied des Koninghs van *Baſſiakiuck*, die hier een *Gouverneur* ſtelde. Eenen der ſelver, zynde een Man van doortraptheyd, wiſt 't Hert deeſes Volcks ſoodaenigh aen ſigh te trecken, datſe hem voor haeren Koningh aennaemen, waer door dan deeſe *Provintie* van *Baſſiakiuck* (anders oock *Imerete* genoemd) wierd afgeſcheurd. De voornaemſte der *Provintie Guriel* dit ſiende, ſmeeten 't Jock des Koninghs van *Baſſiakiuck* oock af, en verkooren ſigh eenen anderen Vorſt.

De Groote *Turck* ſagh deeſe verdeelheyd ſeer geerne, wijl dien *Baſſiakiuck*, in ſijn geheel gebleven zynde, maghtigh genoegh geweeſt was, om hem groot ſpel te maecken. Ter deeſer oorſaeck onderſteund hy oock den Koningh van *Dadian* tegens deeſen, wanneerſe met malkander in Oorlogh zyn. Alle drie deeſe Koningen zyn oock *Chriſtenen*.

Onlanghs geleden was een *Ambaſſadeur* des Konings van *Mingrelien* te *Conſtantinopol*. 't Geſchenck, 't welck hy den Grooten Heer braght, beſtond in Yſer, Stael, en een goed getal Slaven. Doe hy d'eerſtemael *Audientie* bequam, had hy in ſijn gevolgh meer als twee-honderd Perſoonen. Doch daeghlijcks verkoght hy d'een of d'ander, om van 't daer af koomende Geld te leven, ſoo dat hy, vertreckende, niemand meer overigh had, als ſijnen *Secretarius*, en twee Knechten.

In deeſe *Provintien* zyn niet alleen Yſergroeven, maer oock *Mijnen* van Goud en Silver; doch d'Inboorlingen willen'er niet aen arbeyden, wegens 't gevaer van 't inſtorten der Aerde.

COMANIA grenſd nae 't Ooſten aen de *Caſpiſche Zee*: Ten Weſten aen 't Geberght, die dit Geweſt van *Circaſſia* afſcheyden. Ten Noorden aen *Muſcovien*: Ten Suyden aen *Georgia*. Van 't Geberght af, 't welck *Comania* aen de Suyd-Suyd-Weſt-ſijde beſluyt, tot aen de Rivier *Terki*, die 't van *Muſcovien* affonderd, is alles vlack Land, ſeer bequaem tot den Ackerbouw.

't Is echter niet ſeer bevolckt: En even hierom beſiedymen de ſelve Velden noyt tweemael aghter een. 't *Climaet* is bynae even ſoo als tuſſchen *Parijs* en *Lions*.

Hier is een groote Rivier, genoemd *Coyaſou*, beteeckende dick Water, wijlſe altijd onklaer is. Oock looptſe ſoo langhſaem, datmen nauwlijcks met 't oogh kan onderſcheyden, werwaerts ſy heenen ſchiet. Dus ſaghtlijck loſtſe ſigh in de *Caſpiſche Zee*, ten Suyden van den Mond der *Wolga*.

Niet verr' van deeſe Vloed vanghdmen langhs de Kuſten der genoemde Zee in de Maenden *Octobet* en *November* een groote meenighte van Viſſchen, uyt de Zee op 't Land komende. Sy zyn ontrent drie voeten langh. Voor hebbenſe twee Poten als een Hond: Achter, in plaets derſelver, vier Klauwen. Sy zyn niet anders als enckel Vet, en hebben in haer midden een doorgaende Grad. Op 't Land zynde, konnenſe gantſch niet ſnel loopen: Derhalven werdenſe van de Boeren met Stocken dood geſlaegen; die'er dan Oly van maecken; zynde eene der beſte Inkoomſten deeſes Lands.

CYRKASSIA is een ſeer ſchoon en goed Land; hebbende Bergen, Heuvelen, Vlackten en Boſſchen. Men vind hier allerley ſlagh van Bloemen; inſonderheyd Tulpen. Daer waſt oock een ſoort van Aerdbeſien, hebbende gantſch korte ſteelen. Gemeenlijck zyn'er vijf of ſes op een Trosje aen malkander vaſt; yeder ſoo groot als onſe kleyne Ocker-noten. De *coleur* is bleeckgeel.

't Aerdrijck is ſoo vrughtbaer, dat de Ge-

waſſen met weynigh moeyte, en gelijck als van ſigh ſelven voortkoomen. Kariſſen, Appelen, Peeren, Noten-bomen en diergelijcke zyn'er in meenighten. Haeren grootſten rijckdom beſtaet in Vee, en ſeer ſchoone Paerden, t' eenemael de *Spaenſche* gelijckende. De Wol haerer Geyten en Schapen is oock ſoo goed als de *Spaenſche*. De Koeyen en Oſſen echter zyn maer middelmatigh.

D' Inwoonerr ſaeyen noch Tarwe noch Haver; doch veel Garſt voor haere Paerden; en Geers voor haer ſelven, om Brood daer van te backen. Niet, om dat het Aerdrijck niet bequaem ſou zyn, om Tarwe te dragen, maer ſy begeeren deſelve niet; beminnende in tegendeel 't Brood van Geers.

Sy hebben goed Vleeſch, goede Hoenderen, en meer Wildbraed alsſe eeten konnen. Soo haeſtſe op de Jaght een Hart hebben geveldt, ſnijdenſe 't ſelve de Beenen af, en ſlorpen'er 't Margh uyt; gelovende, dat'er niets ter wereld beeter is, om 's Menſchen Ligchaem te verſtercken, als even dit.

Sy maecken een Dranck van Geerſt en Water, welcke ſoo droncken doet worden, als Wijn. Wijngaerden worden in 't geheele Land niet gevonden.

Sy hebben geen onderſcheyd tuſſchen de Mannen en Vrouwen in de Kleedingh. Deſgelijcks gaen oock de Vrouwen en Dochteren in een ſelve gewaed, en even ſoo als de Jongens en Mannen. Haere Draght is een *gecleurde* Cottoene Rock, en een Onderbroeck, ſoo wijd, datſe die maer van onder behoeven op te lighten, om haer gevoegh te doen. Aen 't boven-lijf hebbenſe een geſtickte Hembdrock, komende tot op de Dgien; en daer boven over een ſeeckere ſoort van Rocken uyt grof Laecken, hangende tot op de Knyen, en gegord met een Touw.

Haeren Baerd laetenſe niet waſſen, voor datſe tſeſtigh Jaeren oud zyn. Mannen, Vrouwen, Jongelingen en Dochters draegen 't Hoofd-hayr niet langer als tot aen d' Ooren toe. De Mans, ſoo wel Oude als Jonge, laeten een ſtreep van ontrent twee vingeren breedte kael af-ſchrabben, loopende voor van 't Voorhoofd af tot aghter in den Neck toe. Een Muts, van 't ſelve Laecken als den Rock, is 't Hoofd-deckſel van Mannen en Vrouwen; behalven dat de Dochters, alsſe getrouwd zyn, ſomtijdts eenigh onderſcheyd in haer Kapſel maecken; hebbende dan aen 't Hoofd vaſtgeheght een groote Bel van Vilten, bedeckt met een wit Kleed, wel net geplooyd.

Sy naeyen Schaepen-vellen aen malkander; vullenſe met gedrooghde Bladeren van Geers, en maecken ſoo een ſlagh van Matraſſen, welcke haer verſtrecken voor Bedden.

Deeſe geduerigh rovende en ſtropende Volckeren zyn noch *Chriſtenen*, noch *Mahometanen*. Haeren gantſchen Godsdienſt beſtaet alleen in eenige *Ceremonien*, dieſe van tijd tot tijd pleegen.

Dit Land heeft geene Steeden noch Stercken, maer alleen Dorpen.

ARA-

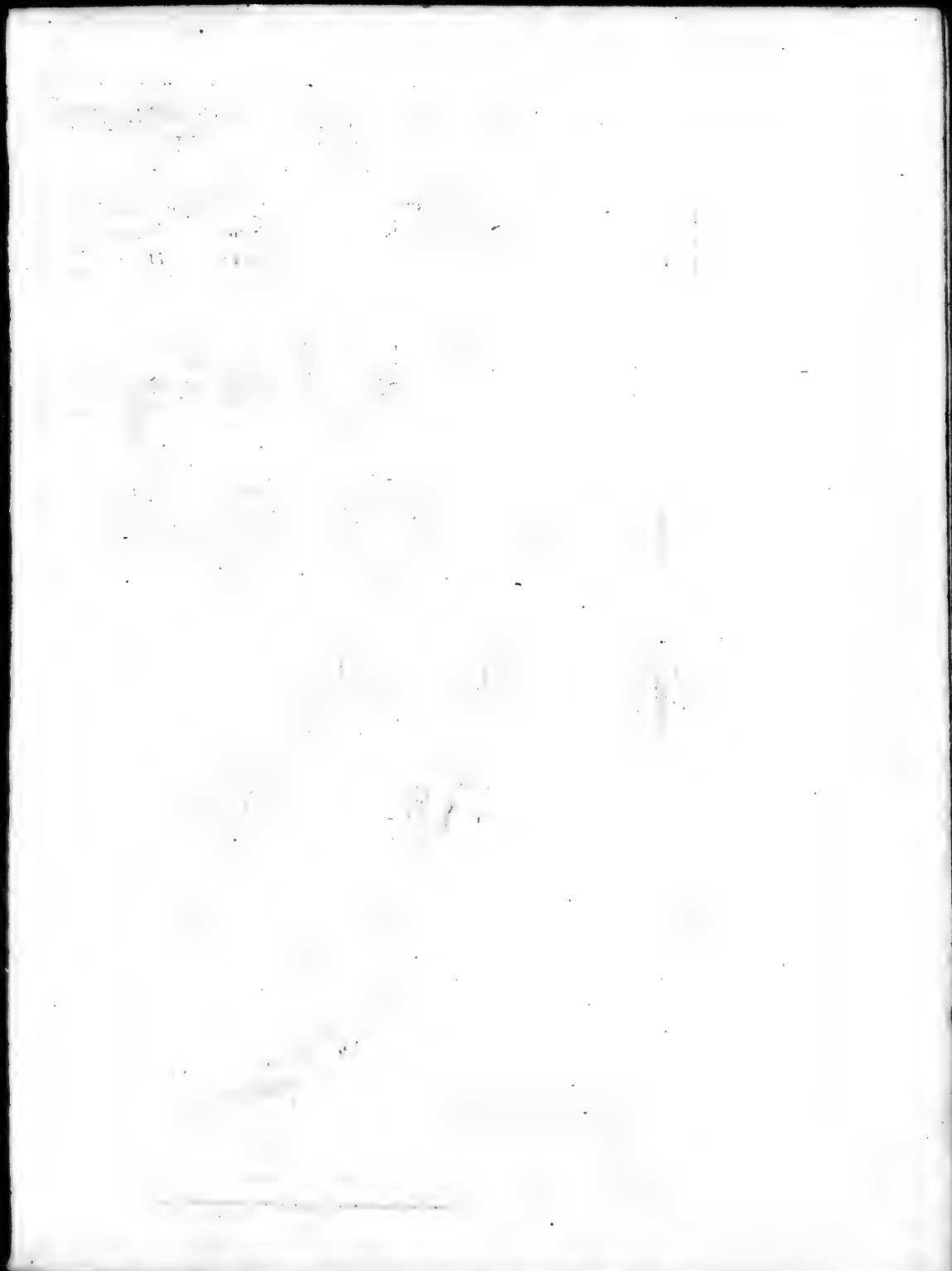

65
70
75
35
30
25
20
15
M. MEDITER
RANÉE.
ARABIE PETREE
EGYPTE
HYAMAN ou
PARA
DE L'
AFRIC
DIARBEC
BERIARA
ARA
DE
Occident
Mille Pas Geometriques.
60 120 180 240 300
25 50 75 100 125
Lieues Commun. Françoises
QVE.

L'ARABIE
PETRÉE, DESERTE
ET HEVREVSE,
Par N. Sanson d'Abbe. Geo.
grd.re du Roy.
MER D'ARABIE
Abba dal Curia
Isle de Zetotera
Cap de Guardafu
Dardura
Oldeida
C. de Fartach
C. Fucalhad
C. de Isleth
C. de los Puntos
Omanu.
Ormus
Golfe d'
Mer de Balsera ou
Mer d'Elcatif
Persis
Farsistan
Chuzistan
Empire
Mascate
Curiate
Sohar
Calhate
Calba
Orfacan
Dazira
Maracha
Dazirma
Seger
Dofar
Nerbam
Curia
Muria
Pecher
Gubit
Fartach
Xael
Casem
Baital
Mutu
Sciora
Mirabat
Magiarabat
Mascalat
Feid
Socher
Cantin
Pidana
Aban
Iquir
Quesibi
Bordu
Lacach
Elcatif
Biacim
Cori
Tomo
Quaro
Andrian
Quaroome
Pulor
Coriat
Gicolar
Nuban
Argian
Anguan
Gues
Cama
Siraf
Chabanara
Lar
Baas de
Derabegerd
Bederasar
Mocheston
Basirun
Asgar
Tasques
Aemigian
Giroft
Reftac
Calatate
Theme
Mariomate
Apola
Curiat
Dofine
Mascate
Nagiar
Sachada
Mirga
Masfa
Carut
Caburi
Tirnisa
Ormeguada
Iacach
Iapene
Bordu
Queshi
Aban
Iquir
Orfacan
Calbia
Calba
Oeba

ARABIA.

ARabia, of *Arabiſtan*, volgens d' uytſpraeck der *Orientaelſche* Volckeren, is voortijds ſeer bekend geweeſt; en is 't oock noch hedenſdaeghs.

Gemeenlijck pleegh men 't te verdeelen in drie deelen; naementlijck, in *Barraab*, of 't Steenigh *Arabien*, gelegen by 't *Heyligh Land*: In *Bariara*, of 't Woeſt *Arabien*; leggende by *Chaldea* en den *Euphrat*; en in *Hyaman*, of *Gemen*, dat is, 't geluckigh *Arabien*; ſigh uytſtreckende nae de *Roode Zee* (welcke dit Geweſt van *Africa*), en den Zeeboeſem van *Ormus* (die 't van *Perſien* afſonderd) tot aen de *Groote* en *Indiaenſche Zee*.

Dit laetſte Deel van *Arabien* is 't grootſte en rijckſte, oock onder d' andere aldermeeſt bewoond. 't Heeft voor ſigh ſelven alleen vier of vijfmael meer in 't begrijp, als beyde d' andere Deelen t' ſaemen.

De Steeden in 't Steenigh *Arabien* zyn geweeſt PETRA, BOSTRA, MEDAVA, en meer andere. *Petra* werdt hedenſdaeghs genoemd HERAT, of ARAC, dat is, een Rotz. *Boſtra* draeghd de naem van BUSSERETH; en *Medava* dien van MOAB.

Petra heeft deeſe benoemingh bekomen van de Steen, of Rots, op welckeſe gebouwd is; hebbende gehad een ſeer voordeelige gelegenheyd. Dien Naem heeftſe oock 't geheele Landſchap meêgedeeld.

Boſtra is de Geboorte-Stad van *Philippus*, die aldereerſt onder de *Roomſche* Keyſeren 't *Chriſten*-Geloof aennam, en in 't vierde Jaer ſijner Regeeringh heeft gevierd 't duyſendſte Jaer van de Bouwingh der Stad *Romen*.

Medava werd van de tſeventigh Overſetters verklaerd *Moab*. Indien dit nu alſoo is, ſoo koomd dien Naem af van *Moab*, uyt d' eerſt-geboorne der Dochteren *Loths*, uyt wien de *Moabiten* zyn geſprooten; van welcke dickmael in 't Oude *Teſtament* gewagh werd gemaeckt.

Behalven deeſe drie Steeden zyn'er veel meer andere geweeſt. Echter is 't grootſte deel deeſes Lands woeſt; zynde even 't ſelve, waer in d' *Iſraëliten* ſigh veertigh Jaeren langh hebben opgehouden: Waer in oock doemaels alreeds de *Moabiten*, *Amaleckiten*, *Midianiten*, *Idumeërs* en andere Volckeren waeren. Hier ſtaen dosgelijcks de Bergen *Sinai* en *Horeb*; d' eerſte tegens 't Ooſten; d' andere tegens 't Weſten. De Bergh *Sinai* is den hooghſten, en veel beſwaerlijcker te beſtijgen als den Bergh *Horeb*.

Terwijl d' *Iſraëliten* in deeſe Woeſtijn waeren, hebbenſe ſigh een gantſch Jaer langh by deeſen Bergh opgehouden; en ondertuſſchen heeft *Moſes* de thien Gebooden ontfangen: Den *Tabernakel* opgeright: Den Hogen-Prieſter, de Prieſters en de *Leviten* ingeſeegend: Oock aen 't Volck de Geeſtlijcke en Wereldlijcke Wetten gegeven.

Hedenſdaeghs ſietmen hier een Kloofter, de *H. Catharina* toegeëygend, en van Keyſer *Juſtinianus* gebouwd. Hier werden allerley *Pelgrims* opgenoomen

van

van de *Calozeren*, of *Grieckſche* Geeſtlijcke, welcke hier woonen.

De Bergh *Horeb* ſtoot aen den Bergh *Sinai*. 't Brandende Boſch, waer in *God* aen *Moſes* verſcheen, lagh dight by *Horeb*. De Rots, op welcke *Moſes* ſloegh, en waer uyt *Iſraël* Water bequam, behoorde tot deeſen Bergh. En op den ſelven bad *Moſes* tot *God* voor d' *Iſraëliten* tegens d' *Amaleckiten*.

Op de Kuſt der *Roode Zee* leghd TOR, zynde een taemlijck-beroemd Slot, Vleck en Haven. Men geloofd, dat de Kinderen *Iſraëls*, doeſe door 't *Roode Meir* gingen, door deeſe Landſtreeck in de Woeſtijn zyn getrocken.

Noch heden op den dagh is hier een groote Doortoght. Oock houden ſigh daer op de *Caravanen*, of Reyſende Geſelſchappen, wanneerſe van *Mecha* weer te rugg' keeren. Men vindt hier gantſch witten Alabaſtar, en Corallen in de Zee.

Woeſt *Arabien*, van de *Hebræers* geheeten *Cedar*, ſtreckt ſigh uyt van *Suria* en 't Steenigh *Arabien* af, tot aen *Chaldæa* (tegenwoordigh *Hierack*, of *Yerack*) en den *Perſiaenſchen* Zee-boeſem toe, of *Balſora*, tuſſchen de Rivier *Euphrates* en de Gebergten van 't Geluckigh *Arabien*.

't Is veel effener als 't Steenige, maer heeft oock veel meer Sand en Woeſtijnen, en minder bewoonde Plaetſen. De daer in levende Volckeren zyn meerendeel *Nomades*, of *Numidiers*. Eenige vrughtbaere Geweſten leggen aen de Vloedt *Euphrates*.

In dit *Arabien* zyn twee Steeden, genoemd ANNA, te vinden. D'eene leghd op den *Euphrat*, d'andere op de Vloed *Aſtan*, niet verr' van de Zee-Enghte *Balſora*. Deeſe is niet ſoo beroemd als d'andere, welcke men op beyde d' Oevers des *Euphrats* vindt. 't Grootſte en 't rijckſte deel leghd op d' *Arabiſche* Sijde.

Men teld hier in alles over de vierduyſend huyſen; doch deſelve zyn in de laetſte Oorlogh tuſſchen de *Turcken* en *Perſianen* ſeer verdorven geworden. Deeſe Stad begrijpt in ſigh verſcheydene Eylanden. Op eene derſelve was 't Slot gelegen.

Te ZUKANA (of SUKANA) een Vleck op den wegh van *Anna* nae *Alepo*, waeren (volgens 't verhael van *Texera*) de Vrouws-perſoonen ſoo ſchoon als Engelen. Indien hy daer by gevoeghd had, datſe oock ſoo deughdſaem en verſtandigh wierden bevonden, en dan ſijne Vertellingh waerachtigh waere, ſoo hadden de Mans-perſoonen van al de vier Hoecken des Werelds ſigh derwaerts behooren te begeven, om deſelve van daer te haelen.

MEXTAT ALI, dat is, 't Beede-huys van *Ali*, heeft voor deeſen van ſes tot ſeven-duyſend Huyſen gehad; te weeten, doe de *Secte* van *Ali* in deeſe Geweſten noch d' Overhand hield. Nu zyn niet meer als vijf-honderd derſelve bewoond.

MEXAT OCEM, dat is, 't Beede-huys van *Ocem*, leghd onbeſlooten, doch heeft echter by de vier-duyſend Huyſen.

SABA, tegenwoordigh SIMISCASAC, nae de meeningh van *Guillandinus*, is de Plaets, van welcke de drie Wijſen zyn afgereyſd, om nae *Bethlehem* te gaen, en aldaer den *Heyland* der Wereld t' aenbidden.

Tot verdeedigingh van ſijn gevoelen ſeghd hy, wijl de Wijſen uyt *Arabien* en 't Ooſten quaemen, ſoo moet dit Geweſt haer Land zyn geweeſt, wijl dit woeſt *Arabien* alleen ten Ooſten van 't *Heylige Land* leghd. De twee andere *Arabiens*, te weeten, 't ſteenige en 't geluckige, leggen tegens 't Suyden, of tuſſchen Suyden en 't Ooſten.

Woeſt *Arabien* heeft, nae de meeningh

ningh van ſommige, verſcheydene Heeren, welcke daer in heerſchen; zynde meerendeel *Vaſallen* en *Tributariſſen* des *Turckſchen* Keyſers.

Vermits nu deeſe Volckeren de *Mahometaenſche Sette* des *Ali*, welcke de *Perſiaenſche* is, veel toegenegener zyn als die van *Omar*, zynde de *Turckſche*, ſoo zynſe oock de *Perſianen* veel toegedaener als de *Turcken*. Eenige van deeſe Heeren zyn Leen-lieden des Koninghs van *Perſien*.

Andere ſtellen in 't geheele Woeſt *Arabien* maer alleen een eenige Koning; en geven voor, dat de Stad, of veel meer 't Hof deeſes Vorſts, een ſeer wonderlijcke gelegenheyd en orde heeft; wijl hy 't ſelve, ſoo dickmael als 't hem behaeghd, kan doen opbreecken; 't welck altijd geſchied nae ſoodaenigh een plaets, daerſe voor haere Paerden en Camelen Weyde konnen vinden.

Als nu de Plaets verkooren is, ſoo ordonneertmen de *Quartieren* en Straeten nae de gemeene Gewoonte; en te gelijck werden al de Tenten opgeſlaegen. Die van den Vorſt ſtaet in 't midden; al d' andere daer rondom; altijd op deſelve wijs. 't Geen tegens 't Noorden heeft geſtaen, ſtaet weer tegens 't Noorden; wat tegens 't Suyden, weer tegens 't Suyden, en ſoo al voorts; ſonder eenige veranderingh.

De *Quartieren* en Straeten hebben elck haeren Naem, en de Tenten haere even-gelijcke Ryen. Die dan d' orde der ſelver eenmael bekend is geweeſt, kan ſeer lightlijck vinden 't geen hy begeerd. Deeſe beweeghlijcke Stad, of dit omſwervend Hof, begrijpt in ſigh niet alleen de *Militie* van dien Vorſt, beſtaende in meer als twee-duyſend Mannen, maer oock een groot getal Edellieden, Kooplieden en Handwerkslieden, nevens verſcheydene Uytlanders, welcke 't Hof naevolgen.

't Geluckigh *Arabia* is een groot Half-Eyland, ſign uytſtreckende van 't Geberght af, 't welck dit *Arabien* van de twee andere ſcheyd, tot aen de Groote Zee. 't Heeft drie, vier, en ſomtijds vijf-honderd Mijlen, in de lenghte en breedte.

D' Enghte by *Balſora* en *Ormus*, voor deeſen genoemd den *Perſiaenſchen* Zeeboeſem, bevoghtighd dit Geweſt op de lincker; de *Roode Zee*, of 't Meir van *Mecha*, voortijds geheeten d' *Arabiſche Straet*, of Zee-Enghte, ter reghter ſijde; en d' *Orientaelſche*, of *Indiaenſche Zee*, alhier genoemd d' *Arabiſche Zee*, van vooren.

D' Oude hebben hier gekend een groot getal Volckeren, Steeden, en verſcheydene Koninghrijcken. Even 't ſelve bevinden wy noch op den hedigen dagh.

De *Turcken* beſitten'er een Deel van. De *Perſianen* een ander, doch veel geringer gedeelte als de *Turcken*. De *Sultan*, of *Xeque*, of *Serif* van *Mecha* wederom een ander. Verſcheydene Vorſten, Volckeren, en eenige *Republiquen* 't overige.

De ſchoonſte Steeden nae 't *Roode Meir* zyn MEDINA, of MEDINA EL NABI, anders TALNABI, dat is, *de Stad des Propheets*; en MECHA. Deeſe laetſte is de Geboorte-plaets, d' eerſte de Begraefnis-Stad van *Mahometh*.

Medina heeft niet boven de vijf-honderd Huyſen. De Bedevaerden, welcke de *Mahometanen* nae dit Graf doen, brengen deeſe Stad in een groote Aenſienlijckheyd.

Mecha leghd vier groote, of ſes gemeene Dagh-reyſen (maeckende tſeſtigh Mijlen) van *Medina*. Deeſe Stad is ſeer treflijck. Heeft ſes-duyſend welgebouwde Huyſen, en een praghtige Tempel. Is, buyten de Bergen, niet

beſloten. Tuſſchen deſelve zyn vier Wegen, door welckemen in en uyt de Stad gaet.

Tegens den uytgangh der *May-maend*, zynde den tijd van 't groot *Jubel*-Feeſt der *Mahometanen*, werd hier een groote *Mis*, of Jaermarckt, gehouden; op welcke ſigh dickmael over de vijftigh-duyſend vreemde Lieden, en by de vijftigh-duyſend Kamelen laeten vinden.

ZIDEN aen de *Roode Zee*, midden op d' *Arabiſche* Kuſt, verſtreckt *Mecha* tot een Haven. Deeſe is beſlooten en beveſtighd geworden, ſiederd de *Portugeezen* in 't Ooſten ſigh bekend en maghtigh gemaeckt hebben.

Mecha en *Medina*, nevens een goed deel van 't geluckigh *Arabien*, behooren onder een *Xerif*, afkomende van *Haſcem*, *Mahomeths* Over-groot-vader. Ter deeſer oorſaeck doen de *Turcken* en *Perſianen* hem groote Eer aen, en laeten hem ſijne Landen vry behouden. Hy betaeld noch aen d' eene noch aen d' andere eenigen *Tribuit*. In tegendeel geeft de Groote *Turck* hem 't derde deel ſijner Renten, welcke hy uyt *Ægypten* treckt, op dat de Pelgrims, die nae *Mecha* reyſen, moghten beſchermd worden voor de *Beduiniſche Arabiers*, welcke deeſe Geweſten door-Stroopen en beſwaeren. Niet alleen de Pelgrims, maer oock de *Turckſche* Keyſer, Koningen en Vorſten doen hem dickmael ſeer groote Geſchencken.

ZIBIT, leggende by nae aen 't eynd van de *Roode Zee*, is een ſchoone wel-gebouwde, rijcke Plaets; drijvende een ſeer grooten Koophandel met *Materialien*, *Speceryen*, en Roock-wercken. S' is geweeſt de Hoofd-ſtad eens Koninghs-rijcks, 't welck de *Turck* voor ontrent honderd en twintigh Jaeren onder zyn geweld heeft gebracht, gelijck hy oock ter ſelver tijd *Aden* deed. De Koningh van deeſe Stad liet hy aen de Maſt ſijns Schips ophangen, en den anderen 't Hoofd af-ſlaen.

ADEN is de ſchoonſte en vermaecklijckſte Stad in geheel *Arabien*. Op de ſijde nae de Zee iſſe met Mueren, en aen de Land-ſijde met Bergen omſlooten. Op deeſe Geberghten leggen veel aenſienlijcke Kaſteelen. Sy heeft ruym ſes-honderd Huyſen. Leghd buyten 't *Roode*, en aen 't begin der *Groote Zee*. Drijft een grooten Koophandel met *Ooſt-Indien*, *Arabien*, *Africa* en *Syrien*.

Boven *Aden*, en dieper binnenwaerts in 't vaſte Land, leggen verſcheyde ſchoone Steeden, als LAYHI, AGIAZ, ALMACHARANA (of *Almackarana*) SANAA, en meer andere, welcke de *Xeque* van *Mecha* zyn onderworpen.

Layhi leghd niet verr' van de Zee, *Agiaz* (of *Ajatz*; oock *Hagias*) heeft ſomtijds ſijnen Naem dit Geweſt meegedeeld. *Almacharana* beſlaet den Heuvel een ſeer hoogen en ſteylen Berghs. Op den ſelven is een Regenback, welcke duyſend Perſoonen van Water kan voorſien. Aldermeeſt houd den *Xequi* ſigh hier op.

Sane, of *Sanaa*, leghd deſgelijcks boven op een Bergh, zynde eene der grooteſte en ſterckſte Steeden in geheel *Arabia*. Sy begrijpt in ſigh vier-duyſend Huyſen, nevens veele Wijngaerden, Beemden en Hoven. De gedaghte Huyſen zyn wel-gebouwd; de Wijngaerden en Hoven wel-bearbeyd. Haere Mueren zyn thien, en haere Wallen, boven aen, twintigh Elleboogen dick.

De Grond werd bevoghtighd van verſcheydene Bronnen; brenghd treflijcke Vrughten voort, en vockt de beſte *Arabiſche* Paerden.

D' *Arabiſche* Schrijver *de Nubie* hield in ſijnen tijd deeſe Stad voor d' oudſte, grootſte

grootſte en volckrijckſte, oock de beſtgemaetighdſte in gantſch *Arabien*.

Nae 't Ooſten, ontrent alderhalfhonderd Mijlen van *Aden*, leghd TARTACH, zynde een Koninghrijck en Stad by de Zee, alwaermen een Voorgeberght van dien ſelven Naem vind.

De *Tartaquiners* zyn ſeer ſtrijdbaere Lieden; en haeren Koningh verweerd ſigh dapper tegens de *Turcken*, wijl hy geſien heeft, hoe qualijck ſy gehandeld hebben met ſijne Naebueren, die van *Aden* en *Zibit*.

De Havens *Dalfar* (deeſe behoord de *Turcken*) en *Peſcher* zyn de beroemdſte op deeſe Kuſten; en verſchaffen den beſten Wieroock van *Arabien*, in de grootſte meenighte.

Boven de Kuſt leggen de Steeden en Koninghrijcken, of, gelijckſe hier ſeggen, de *Sultanien* GUBELHAMAN, ALIBINALI, AMANZIRIFDIA, en meer andere. 't Overige op de Kuſt, tot aen 't Voorgeberght *Razzalgate*, is gantſch onvrughtbaer.

Van de *Caep Razzalgate* tot aen 't Voorgeberght *Moncandon* is de Grond of Bodem beeter als ergens elders in geheel *Arabien*. Eenige willen den naem *Hyamam*, of 't geluckige, alleen dit gedeelte toeëygenen.

Men vind veele ſchoone Steeden, ſoo wel op de Kuſt als in 't Land. Den voornaemſten Koophandel tuſſchen 't Ooſten en 't Geluckigh *Arabien* wierd voortijds te SOHAR gedreven, volgens 't beright van den *Arabier de Nubie*. Doch deeſen Handel wierd naederhand verplaetſt, en nae *Ormus* op de *Perſiaenſche* ſijde gebracht. In onſe tijd werd deſelve aengeſteldt op d' *Arabiſche* ſijde, te MASCATA, welcke Stad de *Portugeezen* in hebben.

Schar en *Maſcata* leggen tuſſchen de Voorgeberghten *Raz-al-gate* en *Moncandon*; niet meer als vijftigh duyſend ſchreeden, of twintigh *Franſche* Mijlen, van malkander: Geenſſins vierhonderd en vijftigh-duyſend ſchreeden, gelijck de gedaghte *Arabier* heeft geſchreeven.

In dit Land leggen MASFA, een Stad en Koninghrijck, MIRABAT, SUR, of SYR, en meer andere.

Aen geene ſijde des Voorgeberghts *Moncandon*, als men nae den Mond of Uytvloed der Rivieren *Tigris* en *Euphrates* treckt, vindmen, onder verſcheydene andere Plaetſen, ELCATIF of EL-CATIF. een beroemde Zee-Haven; welcke haeren Naem meêdeeld aen den Naebuerigen Zee-boeſem, van d' Oude genoemd den *Perſiſchen*; maer hedenſdaeghs den Zee-boeſem van *Balſora* en *Ormus*. Van *Balſora*, wegens 't gedeelte, 't welck wijd heenen inloopt in dit groote Land, tot aen den Mond of Uytvloed des *Tygers*. in welckers grond *Balſora* leghd.

Dight by *Elcatif* vindmen BAHAR, wiens Geweſt werd geheeten *Bahareim*, of *Baharem*. Doch 't Eyland en de Stad leggen noch voor *Baharem*.

In dit Landſchap leggen: MASCALAT, een Koninghrijck en Stad. JEMEN, oock een Koninghrijck en Stad, gelijck eenige willen. LACACH, of LASSACH, deſgelijcks een Stad en Koninghrijck, daermen, even gelijck te *Sanaa*, de beſte *Arabiſche* Paerden vind.

Laſſach, *El Catif*, en ſommige andere Plaetſen behooren den *Turck* toe. *El-Catif* is 't oude GERRA. De Zee-boeſem *Geraricus ſinus*, naeſt aen de Stad gelegen, en 't Eyland *Barem* is 't oude *Tylos*.

Men ſiet hier noch meer andere Steeden, van welcke eenige haere Koningen of *Sultanen* hebben. D' andere

Leven en houden ſigh als *Republiquen*: 't Welck in *Aſia* wat ſeldſaems is.

Ontrent het midden van *Arabien* (andere hebben nae 't Suyden van *Arabien*) onthouden ſigh de *Bengebriſche Arabiers*, een ſeer ſtout Volck, 't welck alleen van Roof leefd, en van den *Tribuit*, welcke ſe haere Naebueren met geweld afparſſen. Ondertuſſchen beſittenſe ontrent twee-honderd en vijftigh Mijlen Lands, en woonen meerendeel in de Geberghten. De *Beduiniſche Arabiers* nae *Mecha* zyn van een gelijcke Natuer.

Rondom *Arabien* zyn veel vrughtbaere Eylanden, daer toe behoorende.

CANARAN in de *Roode Zee* is 't vrughtbaerſte onder allen. CURIA en MURIA in de *Groote Zee* hebben witte Schildpadden, welckers Schalen ſeer ſchoon zyn.

Onder al deeſe Eylanden is 'er geene ſoo beroemd, als BAHAREM, vermits men hier viſcht d'alderſchoonſte Paerlen van geheel Ooſten. Dit Eyland leghd tuſſchen *Balſora* (of *Balſera*) en *Ormus*, ontrent honderd of honderd en twintigh Mijlen van d'eerſt, en anderhalf-honderd Mijlen van de laetſt-genoemde Plaets. Is dight by d'*Arabiſche* Kuſt, en tegens over de Haven *el-Catif*, welcke aen de *Turcken* behoord. Doch 't Eyland *Baharem* ſelfs, ſtaende noch onder 't Gebied der *Perſiaenen*, is 't Koninghrijck *Ormus* onderworpen geweeſt. By nae al 't Water in dit Eyland is Soutaghtigh.

By MANAMA, de Hoofdſtad deeſes Eylands, vindmen ſoete Waterwellingen in de grond van de Zee, 't welck de Duyckers weeten te haelen; met een ſonderlinge geſchicktheyd in Kruycken, of Leedere Fleſſchen te verſaemelen; daer nae boven te brengen, en dan te verkoopen.

De Paerlen deeſes Eylands werden ſeer hoogh geaght, wegens haere dickte en rondte. Deeſe Paerle-vanghſt brengd Jaerlijcks op meer als honderd en vijftigh-duyſend Ducaten, behalven de honderd-duyſend en noch meer Ducaten, welcke tot andere dingen werden aengeleghd.

De Paerel-Inkoomſten van 't Eyland GIONFA bedraegen niet minder. Die van de naebuerige Eylanden zyn geringer; behalven die van *Maſcate*, tſeſtigh Mijlen van *Ormus*. De Viſſchery geſchied hier doorgaens in de Maenden *Junius*, *Julius* en *Auguſtus*. Indien men deſelve eer begon, ſoo ſouden de Paerlen noch weeck, en niet rijp of hard zyn.

De Lught is in gantſch *Arabien* en daer rondom taemlijck geſont, doch heet. Aen ſommige plaetſen regend het niet meer als twee of driemael in vier Jaeren tijds. Doch den overvloedigen Dauw bevoghtighd de Velden genoeghſaem, ſoo datſe treflijcke Vrughten voortbrengen.

De dingen, welcke dit Geweſt aen vreemde Landen meê deeld, zyn, Wieroock, Myrrhe, Caſſie, Manna, Balſem, en dan voorts haere Paerden en Kamelen, nevens veele Materialien en Paerlen. In de Meiren viſchtmen hier veel beeter *Carnialen*, als te *Cambaya*.

Vermits dit Land ſeer groot is, ſoo zyn oock in de verſcheydene Deelen desſelven de Lught en d'Aerde ſeer verſcheyden. Daerenboven, gelijck het tot Naebueren heeft verſcheydene Volckeren van verſcheydene Seeden, ſoo zyn oock d'*Arabiers* onder malkander niet gelijck-ſeedigh. Echter kanmenſe verdeelen en begrijpen onder tweederley ſoorten.

Eenige woonen in de Steeden. D'andere onthouden ſigh altijd in de Velden. Deeſe laetſte voeren haere Huysgenoo-

ten

ten en alles watſe hebben met haer, en ruſten onder haere Tenten. Aen eene Plaets blijvenſe niet, maer verhuyſen nu hier, dan daer, nae datſe Weyde voor haere Beeſten konnen vinden.

D' eerſt-gemelde oeffenen ſigh in verſcheydene Handwercken. Drijven allerley Koopmanſchap; en handelen in vreemde Landen. Eenige benaerſtigen ſigh de *Studien*; en inſonderheyd houdenſe ſigh ſeer beeſigh ontrent de *Philoſophie*, Genees-kunde, *Mathematica*, en Starre-duydingh.

Sy hebben verſcheydene Tael-kondige Redenaers, Geſchied-ſchrijvers, en Uytleggers des *Alcorans*, welcke in haere Spraeck beſchreven is. Even hierom gaet oock d' *Arabiſche* Tael door geheel Ooſten in ſwangh, ten minſten in al de tegens 't Suyden gelegene *Aſiatiſche* Deelen, en in een gedeelte van *Africa*; doch weynigh in *Europa*.

De geene die ſigh op de Velden onthouden, zyn ſeer groote Stroopers en Rovers. In verſcheydene Geſlaghten zynſe verdeeld, welcke ſigh onder malkander kennen, en ſigh d' een van d' ander weeten t' onderſcheyden.

Yeder Geſlaght, hoe ſterck 't ſelve oock zyn magh, heeft ſijnen voornaemſten *Xeque*, of *Cheque* (Hoofd) welcke haer aen en opvoerd; oock 't Gebied over haer heeft. Sy leven bynae gelijck de twaelf Stammen *Iſraëls* in de Woeſtijn deeden.

Onder malkander ſtaenſe in goed vertrouwen en onderlingh verſtand. Haer' Aenſlaegen zyn alleen, immers voornaementlijck, tegens de Vreemdelingen geright. Seer geerne taſtenſe de *Caravanen* of reyſende Geſelſchappen aen; wanneerſe ſigh ſterck genoegh bevinden, om deſelve Meeſter te worden, of yets van ter ſijden af wegh te krijgen. Somtijts hebbenſe wel weghgenoomen de Tribuiten, Tollen en andere Inkoomſten, welckemen nae *Conſtantinopol* voerde. Evenwel brengenſe bynae niemand om 't Leven, ten waere datſe ſulcks genoodſaeckt wierden te doen, wegens een geweldige tegenſtand.

Haere gemeene Paerden zyn kleyn, mager, en eeten ſeer weynigh. Echter zynſe gantſch moedigh, goede Loopers, en konnen een grooten arbeyd uytſtaen. Soo gantſch wel weetenſe deſelve af te righten, datſe met haer doen konnen alles watſe begeeren. D' *Arabiers* ſelfs hebben ſigh in 't berijden deeſer Dieren ſoo wel geoeffend, datſe in vollen loop eenen uyt alle kragt afgeſchootenen Pijl onderhaelen; eenen anderen, op d' aerde leggende, opbeuren; op een Schellingh ſchieten, en een Pijl, die op haer aenkoomd vliegen, ontwijcken konnen. Seer geſwind weetenſe voort te trecken; oock t' eenemael geſchickte-lijck aghterwaerts te wijcken, en te vlieden.

Deeſe Voordelen hebbenſe met de meeſte des Lands, in 't welckeſe woonen, gemeen. Vermits dit Geweſt dorr' en onvrughtbaer is, ſoo aghtenſe den Ackerbouw niet; oock ſelfs dan niet, wanneerſe al een goede grond moghten aentreffen. Bynae geduerigh ſittenſe te Paerd', haere Geweeren vaerdigh hebbende: Door welck middel ſy ſigh bequaem maecken, om over andere te konnen heerſſchen, en haer Wetten voor te ſchrijven.

Mahometh is eerſt ontrent 't Jaer *Chriſti* 570. in de Wereld gekoomen: En heeft ſijne Leere (zynde een Mengelmoes van de *Chriſtlijcke*, *Joodſche* en *Heydenſche*, voorts opgehoopt van ſijn eygene Verdightſelen) eerſt beginnen eygentlijck uyt te breyden nae 't Jaer 600., om van alle kanten Menſchen daer toe aen te locken.

En vermits ſijne voornaemſte Wetten geright zyn op de Welluſten en

Vleeſchlijcke vermaecklijckheden, waer toe d' Ooſterſche Volckeren ſigh bovenmaeten ſeer genegen bevinden, behalven noch dat hy 't middel heeft bekoomen, om de Wapenen tot Beveſtigingh ſijner Leer te gebruycken, ſoo hebben ſijne *Califen* en Naevolgers binnen een korte tijd haere Heerſchappy en *Religie* voortgeplant in de beſte Deelen van *Aſia* en *Africa*; oock in eenige *Europæiſche*.

Onaengeſien de tweedraghten, Burgerlijcke Oorlogen, en meenighvuldige Schermutſelen, welcke deeſe *Califen* onder malkander hebben gehouden (want dickmael heeftmen twee of drie, ſomtijds oock wel vier of vijf derſelver t' eener tijd gevonden, welcke haeren Stoel aen eenige Plaets beveſtighden, daerſe ſigh alderſterckſt bevonden; als te *Damaſco* in *Phœnicien*, te *Bagdad* en te *Cufa* in *Chaldæa*, t' *Alkair* in *Ægypten*, te *Cairoan* in *Africa*, en anderwegen) onaengeſien dit alles, ſegg' ick, hebbenſe echter niet naegelaeten, ſeer groote *progreſſen* te doen onder den naem van verſcheydene Volckeren; die eenige dus, andere ſoo geheeten hebben; doch gemeenlijck *Arabiers*, *Saraceenen*, *Mooren*, *Turcken* en *Tartaren*.

Aldermeeſt heeft haere Aenſlaegen bevoorderd, datſe doemaels al haere Naebueren, maer voornaementlijck de Vorſten in de *Chriſtenheyd*, even ſoo oneenigh onder malkander vonden, alsſe ſelver waeren.

Onder deeſe *Califen* is *Ulid*, of *Wilid*, (den elfden of twaelfden, die ſtracks nae 't Jaer *Chriſti* 700. heeft geregeerd) eenen der maghtigſte Vorſten des Werelds geweeſt. Sijn Rijck heeft ſigh uytgeſtreckt van d' *Occidentaelſche* Zee af, op welcke hy bynae gantſch *Spaenje* in *Europa*, en de Koninghrijcken *Fezz* en *Marocco* in *Africa*, beſat, tot aen de Rivier *Indus* in 't Ooſten toe. In welcke ruymte meer begrepen is, als alles wat den grooten *Alexander* in 't Ooſten had konnen veroveren; oock by nae alles wat de *Romeynen* in 't Weſten onſer Wereld hebben beſeeten.

Maer eyndlijck heeft het *God*, ten beſten der *Chriſtenheyd*, gelieft, dat deeſen grooten *Coloſſus*, die nae de Heerſchappy des gantſchen Werelds traghtede; ſigh in ſigh ſelven verſcheurdt, en alſoo in verſcheydene ſtucken verdeeld heeft: Welcke echter noch aenſienlijck genoegh zyn; als, 't Keyſerrijck en de Koninghrijcken des *Grooten Heers*, of *Turckſchen Sultans*: Des *Perſiaenſchen Sophi*: Des grooten *Mogols*: Der verſcheydene *Tartariſche Chams*: Der *Xerifen* van *Fez* en *Marocco*: Des *Xerifs* van *Mecha*; en meer andere.

Doch wy willen ſoodaenige Geſchiedeniſſen, en de wijdlopige Beſchrijvingh derſelver, aen andere overlaten, en voor ditmael *Arabien* beſluyten.

De daer in woonende Volckeren zyn geſaementlijck: *Mahometanen*. Nae de Bergen *Sinai* en *Horeb* vindmen eenige *Chriſtenen*: Deſgelijcks nae de *Roode Zee* toe, en in de Wilderniſſen, ſoo van 't Steenigh als 't Woeſt *Arabien*. In 't geluckigh *Arabien* zyn'er alderminſt. Echter hebben de *Portugeezen* aldaer *Maſcata*, *Calajata*, en andere daer rondom geleegene Plaetſen, alwaer *Roomſchgeſinde Chriſtenen* gevonden worden.

Eer wy tot *Perſien* koomen, willen wy hier eenige meldingh doen van den naem der

ROODE ZEE.

DEſelve is niet afkoomſtigh van ſijn rood Water; of om dat op ſeeckere Kuſt deeſer Zee een roode Water-bron ſou zyn; of om dat de Wol van de

de Schaepen, welcke daer uyt drincken, rood sou worden; of om dat het Sand, of de Korallen op de Grond, of de roodheyd der omleggende Bergen, of d' opgaende Son, dit Meir veel roder sou doen schijnen als andere Wateren, want al desse voorgewende oorsaecken zyn valsch.

Daerenboven verstaen d' Oudste en Geleerdste onder den naem des *Rooden Meirs* de Zee boesem, zynde tusschen *Africa* en *Arabia* (welcke men gemeenlijck de *Roode Zee* pleegh te noemen) en dien, die tusschen *Arabien* en *Persien* werd gevonden; nevens de Zee, welcke op de Suydsijde aen *Arabien* stoot. En niet alleen noch al deese Zeeen, die rondom *Arabien* leggen, maer oock d' *Orientaelsche* of *Indiaensche Zee*, welcke *Africa* en *Asia* bevoghtighd; van 't Voorgeberght der goede Hoop af tot aen geene sijde van de Rivier *Ganges*.

Waer uyt wy dan konnen afneemen, dat de Naem der *Roode Zee* veel meer daer van daen af koomd, wijl de *Grieeken* de gedaghte groote *Orientaelsche Zee* hebben genoemd *Mare Crythræum*, ter oorsaeck dat Koningh *Crythros* daer over geheerscht heeft; en oock, volgens haer voorgeven, in een van d' Eylanden deeser Zee begraven is geworden.

De *Latijnen*, in plaets van den Naem *Crythrarum* te behouden, hebben hem dien van *Rubrum* gegeven; beteeckenende even 't selve; en wy hebben desgelijcks gedaen: Oock den Naem van *Roode Zee* alleenlijck getrocken op den Zee-boesem, tusschen *Africa* en *Arabien*; vermits dit gedeelte der *Roode Zee* ons aldereerst bekend is geweest.

Byvoeghsel.

D' *Arabiers* oeffenden haer voortijds noch in Konsten, noch in Handwercken. 't Hoofd-hayr lietense groeyen, maer den Baerd niet. Den Oudsten onder haer had maght over al d' andere. Alle dingen waeren onder haer gemeen, selfs oock de Vrouwen: En derhalven hieldense sigh gesiemeatlijck Broeders onder malkander te zyn.

Soo grouwlijck en Beestaghtigh waerense, datse selfs haere Moeders en Susters misbruyckten.

De Doode wierden by haer niet begraven. 't Ligchaem des Koninghs wierd in een Misthoop gedompeld. In de volbrengingh haerer beloften (welckese bevestighden met het bloed uyt de Palm haers hands) waerense seer getrouw en sorgvuldigh.

Daer waeren oock eenige onder d' *Arabiers*, welcke genoemd wierden *Ophiophagi*, om datse niet anders als van Serpenten leefden. Sommige andere droegen den Naem van *Debes*. Deese bouwden 't Land, en vonden onder de Kluyten der aerde Goud en Silver, 't welckse aen de Vreemdelingen verruylden, gevende drie ponden Gouds voor een pond Koper, en twee ponden Silver voor een pond ander Metaelen.

Al 't Land, leggende binnen de tweehonderd *Stadien* rondom haere Tempelen, wierd voor Heyligh gehouden; en d' Inkoomsten van't selve wierden aengeleghd tot den Dienst haerer Goden.

De hedensdaeghsche *Arabiers* zyn bruyn, verstandigh, *superstitieus*; nieuwsgierigh; genegen tot *Factien*, Roveryen, en Vrouwen. Die van 't Steenigh *Arabien* leven meest van Dadelen.

D' Oly werd onder al d' *Arabiers* voor een *delicates* gehouden.

Van de Dwaelingen ontrent den Naem der *Roode Zee*; en waer van daen die benoemingh eygentlijck is afgekoomen, hebben wy wijdlopigh gehandeld in 't *tweede Deel* onser *Curieuse Aenmerckingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*.

PER-

PERSIA.

't KOninghrijck, of, ſoo 't anders ghenoemd word, 't Keyſerrijck des *Perſiaenſchen Sophi* is eene der beroemdſte in geheel *Aſia*. 't Strekt ſigh uyt van de Vloed *Tigris* en *Euphrates* van 't Weſten, tot aen den Vloed *Indus* nae 't Ooſten. En van den *Perſiaenſchen* Zee-boeſem, en d' *Arabiſche*, of *Indiaenſche* Zee af, welcke ten Zuyden van 't ſelve leggen, tot aen de Rivier *Gehon* en de *Caſpiſche Zee*, hedensdaeghs genoemd *Baecu*, of *Tabareſtan*; ten Noorden gelegen.

't Begrijpt in de lenghte ontrent ſeshonderd, in de breedte vijf-honderd Mijlen. Evenwel is 't noch maer een gedeelte van 't oude Rijck der *Perſianen*.

Want vermits d' *Aſſyriers* alles wat de *Turcken* en *Perſianen* op den hedigen dagh in *Aſia* beſitten ordentlijck hebben ingehad, en deeſe *Monarchie* haeren aenvangh van *Ninus* heeft genoomen, hebbende onder meer als dertigh Koningen geduerd tuſſchen de derthien en veerthien-honderd Jaeren (ſommige reeckenen ruym veerthien-honderd), en ſigh met *Sardanapalus* heeft geëyndighd, ſoo wierd de gemelde *Monarchie* doemaels verdeeld in de *Mediſche* en *Babyloniſche* Rijcken; welcke deſelve wat minder als drie-honderd Jaeren hebben voortgeſet.

Naederhand zyn de *Perſianen* Meeſter daer van geworden: En deeſe hebben in de meer als twee-honderd Jaeren, welckeſe regeerden, weer daer aen gebracht een goed deel van 't geen de *Meders* en *Babyloniers* in beſit hadden gehad.

Doch alſe in *Europa* koomen, en *Grieckenland* aldaer onder haer geweld brengen wilden, ſoo verbonden ſigh de *Macedoniers* en *Griecken* t' ſaemen: Naemen den *Macedoniſchen* Koningh *Alexander* tot hun Hoofd aen; vielen in *Aſia*; ſloegen *Darius* tot verſcheydene maelen; verwoeſteden 't *Perſiaenſche* Rijck, en gaven 't *Macedoniſche* ſijnen Aenvangh.

Alexander beheerſchſte dit Rijck maer eenige weynige Jaeren, en nae ſijne dood wierd het gedeeld onder verſcheydene ſijner Krijghs-Hoofden; welcke wel haeſt den *Titel* van Koningen aennaemen, en onder malkander ſwaere Oorlogen voerden; tot dat de *Romeynen* 't Weſterſche, en de *Parthers* 't Ooſterſche gedeelte van deeſe *Monarchie* vermeeſterden.

De *Parthers* maeckten ſigh los van de Heerſchappy der *Macedoniers*, twee-honderd en vijftigh Jaeren voor de Geboorte *Chriſti*, en hebben ontrent vijf-honderd Jaeren langh geregeerd.

Artaxerxes heeft de *Perſianen* weer ingeſet in 't Jaer 228. nae des *Heeren Chriſti* geboorte. De *Califen* van *Bagdad* hebben dit Rijck bedwongen ontrent 't Jaer 650. De *Tartaren* ontrent 't Jaer 1257. of 1258. De *Turcomannicrs* in 't Jaer 1478.

Xa, of *Xeque Iſmael Sophy* heeft de *Perſianen* weer in dit Rijck beveſtighd in 't Jaer 1500.

Alhoewel nu deeſen Staet maer alleen beſit

MER DE BACCV ou autref.s MER CASPIENNE.
EMPIRE DES TVRQS.
SERVAN.
GILAN.
CHVRISTAN.
DIS=
AYRACK ou
DILMON.
YERACK
CHVSISTAN.
FARS.
Golfe de Balsera ou d'Elcatif
ARA=
L'EMPIRE du SOPHY des PERSES.
Par le Sr. Sanson d'Abbeville Geographe du Roy
Mille Pas Geometriques
Farsanges des Perses

CHORASAN.
MER D'ARABIE et
de L'INDE.
Golfe de l'Inde
EMPIRE DV MOGOL
ZAGA.
THAY.
CHOWA.
RASAN.
SIGISTAN.
MACRERAN.
CIRCAN.
KHERMAN.
FARS.
Orient
Caraffat
Chirgan
Dargan
Merglan
Zahaffa
Allingan
Corus
L. Oxus
Bichend
Derrifian
Marwe
Comfar
Teraura
Maſanon
Girgian
Diamuch
Chiarachar
Iſtigias
Tabarabad
Bigul
Ariandar
Thous
Germop
Talcatan
Marwarcund
Buſdaſchan
Cabul
Derbindeſchan
Ieſdion
Zarchas
Bugiſtan
Bouregian
Lac de Bouregian
Serbercho
Balagh
Caufſhend
Calchiſtan
Mimrud
Herat
Baſtachi
Belgis
Patanes
Candahar
Aguvanes
Chatzan
Sor Kerman alt
Sor Kerman baſſ
Caph
Dara
Voa
Parra
Schawa
Gross
Banda
Boccaran
Aut
Gilechi
Camulkan
Chirafan
Alma
Bigius
Racagnan
Tobesmiſma
Canaſi
Calatia
Timochan
Deſeſt
Siſtan
Bilpar
Fahrag
Sorerg
Goſt
Chobinan
Darcaſt
Chichmeran
Bilgum
Baſſiry
Tach
Ardavar
Paſir
Engan
Sindu
Mascaran
Lourebander
Iaſques
Guadel
Calara
Dulcindu
Pasavin
Patanis
Como
Diul
Indus R.
Laquets
Ras Algate
A. d'Winter ſchu
100
105
110
115
45
40
35
30
25

beſit 't grootſte *Orientaelſche* Deel van 't oude Rijck der *Perſianen*, ſoo is 't echter ſeer groot en maghtigh.

Hedenſdaeghs bevinden wy daer in 't geen d' Oude bekend is geweeſt onder de Naemen van *Media*, *Hyrcania*, *Margiana*, een gedeelte van *Aſſyria*, *Parthia*, *Aria*, *Paropaniſa*, *Chaldæa*, of een gedeelte van *Babylonien*, *Suſiana*, *Perſia*, *Caramania*, *Drangiana*, *Arachoſia*, en *Gedroſia*.

Wanneermen nu al deeſe Landſchappen afſonderlijck neemd, ſoo zynſe elck voor ſigh ſelven groot, ſchoon, rijck, en wel met Volck voorſien.

Tegenwoordigh zyn de Naemen deeſer Landſchappen ſeer verſcheyden van d' Oude. Wy noemen *Servan*, *Gilan*, *Dilemon*, *Tabareſtan*, *Gorgian* en *Rhœmus* de geene, welcke leggen nae de Zee *Baccu*, of *Saba*, oock *Tabareſtan* geheeten. En dit maeckt het gedeelte, 't welck wijdſt nae 't Noorden van den *Perſiaenſchen* Staet leghd.

Churdiſtan, *Ayrack*, of *Yerack Agemi*, en *Choraſan* maeckt het midden.

Yerack, *Chuſiſtan*, *Fars*, *Khermon*, *Sableſtan*, *Sigiſthan*, *Candahar* en *Mackeran* leggen nae 't Suyden: En werden meerendeel bevoghtighd van de Zeeboeſemen *Balſera* en *Ormus*. Daerenboven van de *Groote*, of *Arabiſche* en *Indiaenſche Zee*.

Servan, of *Xervan*, *Gilan*, nevens een gedeelte van *Yerack Agemi*, en *Dilemon*, komen over een met 't oude *Media*: 't Welck, in drie deelen verdeeld geworden zynde, naementlijck, in *Antropatene*, *Tropatene* en *Choromitrene*, ſoo vergelijckt ſigh *Servan* met 't eerſte, *Gilan* met 't tweede, en 't overige met het derde gedeelte.

Tabareſtan en *Gorgian* ſtemmen over een met *Hyrcania*, een deel van *Rhœmus*, en een gedeelte van *Choraſan* en *Margiana*.

Churdiſtan en een gedeelte van *Yerack Agemi* maecken 't wijdſte *Orientaelſche* Deel van Oud-*Aſſyrien* ('t overige van dit *Aſſyrien* behoord aen de *Turcken*); een deel van *Rhœmus*, en een deel van *Choraſan* koomen over een met 't oude *Parthia*: 't Overige van *Choraſan* met 't oude *Aria* en *Paropaniſa*.

Yerack, of *Hierack*, is 't oude *Chaldæa* of *Babylonia*: *Chuſiſtan* 't oude *Suſiana*: *Fars* 't oude *Perſia*: *Khermon* en *Sableſtan* 't oude *Caramania*: 't Welck in twee Deelen gedeeld zynde (naementlijck in *Caramania*, en 't woeſte *Caramania*) ſoo vergelijckt ſigh *Sableſtan* met 't laetſte, en *Khermon* met eerſte.

Sigiſthan, *Candahar* en *Mackeron* koomen over een met *Drangiana*, *Arachoſia*, en der ouden *Gedroſia*.

Ondertuſſchen wil ick niet beweeren, dat al deeſe Landſchappen ſoo eygentlijck met malkander ſouden overeenſtemmen, datmen daer tegens niets ſou weeten in te brengen; maer alleen dit, datſe in haere grootſte Deelen ſigh met malkander vergelijcken.

Servan heeft tot ſijne voornaemſte Steeden *Tauris*, *Samachi*, *Servan*, *Ardevil*, *Bacu*, en meer andere.

In de Stad TAURIS wierden gevonden over de tweemael honderdduyſend Zielen, eer de *Turcken* en *Perſianen* deeſe Plaets tot verſcheydene maelen toe ingenoomen en weer hernoomen hebben.

Selym heeft haer voor d' eerſtemael veroverd in 't Jaer 1514. *Solyman* in 't Jaer 1536. *Amurath* in 't Jaer 1578., en wederom *Anno* 1585. Maer t' elckens iſe weer in de handen der *Perſianen* geraeckt. *Cha* (of *Schach*) *Abas* heeftſe de *Turcken* ontweldighd, en noch tot op deeſen dagh hebbenſe de *Perſianen* inbehouden.

SAMMACHI is voortijds geweeſt de Hoofdſtad in *Servan*; deſge-

lijcks oock de Stad SERVAN, wijlſe 't geheele Landſchap dien Naem heeft meê-gedeeld.

ARDEBIL is geweeſt de Heerlijckheyd en de Geboorte-Stad van *Xeque Aidar*, Vader van *Iſmael Sophy*; die dit Rijck weer aen de *Perſianen* braght, korts nae 't Jaer *Chriſti* 1500. Hier zyn noch verſcheydene Begraefniſſen der laetſte Koningen in *Perſien* voorhanden.

BACU drijft ſoodaenigh een grooten Koophandel, dat de *Caſpiſche Zee* ſomtijds werd genoemd met den naem deeſer Stadt. By deeſe Plaets is onder d'Aerde een Springh van ſwarte Oly, welcke door geheel *Perſien* werd gebrand.

't Landſchap *Gilan*, of *Gueylon*, begrijpt in ſigh vijf Stadhouderyen: Van welcke de Hoofd-Steeden zyn RAXT, GAXHAR, LAYON, LANGARKANON, RUDAIN. Behalven deeſe zyn'er noch dertigh andere ſeer ſchoone en rijcke Steeden. Sommige maecken 't getal wat grooter.

Mazanderan, welck Landſchap eenige van *Gilan* affonderen, maer andere 't ſelve Gebied toevoegen, heeft in ſijne Stadhoudery vijf-en-twintigh Steeden. In de Stad MAZANDERAN zyn ontrent vijftigh-duyſend Zielen.

Al deeſe *Quartieren* wilden in 't Jaer 1594. een Opſtand verwecken; doch *Schach Abas* braght haer wel haeſt weer tot gehoorſaemheyd, en ſtraftede d' Oproerige ſtrengelijck.

In *Dilemon* is de Hoofdſtad deſgelijcks DILEMON geheeten. Daer nae volghd SORVAR en THALEKAN. Wanneer wy aenmercken, hoedaenigh d'Inwooners ons deeſe Plaetſen afteeckenen en beſchrijven, ſoo ſchijndt ALLAMOED met *Dilemon* over een te koomen.

Tabareſtan leght ten Ooſten van *Gilan* en *Mazanderan*. 't Streckt ſigh ontrent tſeſtigh Mijlen weghs uyt op de Kuſt der *Caſpiſche Zee*, welcke ſomtijds *Tabareſtan* werd geheeten, nae den Naem deeſes Landſchaps. Wijders loopt het honderd Mijlen Landwaerts, en begrijpt in ſigh twaelf Steeden: Waer onder de voornaemſte is ASTERABAT, of STARABAT, hebbende eenige overeenkoomingh met den Naem des Landtſchaps. Daer nae volgen AMOUL, ZARIACH, en meer andere. Dit Geweſt verſchaft een groote meenighte van Sijde.

Gorgian ſtoot niet aen de Zee. De voornaemſte hier in gelegene Stad voerd den ſelven naem van GEORGIAN, of GORGIAN. Dan volgen OBSCOEN, DAMEGAN en SEMNAN. *Gorgian* koomd over een met der ouden *Hircania Metropolis*.

Rhœmus leght ten Ooſten van *Tabareſtan* en *Gorgian*. De Hoofdſtad deeſes Landſchaps is BESTAN. Daer nae koomen BEYAD, ZABZAWAR, en THOUS, welcke Plaets diep in 't Land leghd. TERRAWA, MASSINON en andere vindmen nae de Zee toe, en aen den Mond van de Vloed *Gehun*.

Naſſir Eddia, een voortreflijck *Mathematicus*, was van *Thous* geboortigh. Eenen *Muſtalzin* verdreef hy van 't *Babyloniſche Califaet*, wijl deeſen hem gevraeghd had, waer ſijne Hoornen waeren. Soo gevaerlijck is 't, met een verſtandigh en kloeckmoedigh Man te ſporten.

Churdiſtan leghd ten Suyden van *Servan*, en ten Ooſten van *Diarbeck*, gelegen in *Turckijen*. Men verdeeld het in drie Deelen of Landſchappen. In 't eerſte is SALMAS; in 't andere MARAGA; in 't derde CORMABA de Hoofdſtad.

Behalven deeſe zyn'er noch een groot getal

getal andere ſeer ſchoone Steeden, als: NAHTIOVAN, CHOY, GUIENCHE, &c.

Salmas leght nae by de ſoute Poel of 't *Lac Kannudan*, 't welck maer alleen op een ſeeckere tijd des Jaers Viſch geeft. Deeſe Stad heeft onder haere Gerichtsmaght vijfthien andere ſeer ſchoone en vaſte Steeden: Evenwel onthouden ſigh noch ſeer veele Lieden op de Velden, woonende onder Tenten.

Maraga leghd drie of vier Daghreyſen van *Tauris*; en ontrent vijf of ſes van *Salmas*. By *Maraga* wierden de *Perſianen*, ontrent 't Jaer *Chriſti* 650., van de *Saraceenen* geſlaegen; en daer op viel haere *Monarchie* in de handen der *Califen*.

Cormaba leghd ten Ooſten van de Rivier *Tigris*, niet verr' van *Bagdad* en *Meſul*. Haer' Inwooners werden gehouden voor de reghte *Curders*; welcke niet minder Stropen en Roven als d' *Arabiers*. Niets ſullenſe aghter of onaengetaſt laeten, van 't geenſe konnen mee voeren.

By *Choy* leggen de *Calderonſche* (anders de *Chelderiſche*) Velden, genoeghſaem beroemd wegens den Slagh tuſſchen den *Turckſchen* Keyſer *Selym* en den *Perſiaenſchen* Koningh *Iſmael Sophy*; alwaer deeſen, die tot noch toe altijd *Victorieux* was geweeſt, de nederlaegh moeſt lijden; met verlies van ſeer veel Volcks, en daer op oock van *Tauris*; waer in ſijne Gemaelin *Tullacanon*, en ſijne Schatten waeren. Doch als hy ſigh op nieuws weer verſterckt had, weecken de *Turcken* te rugg', nae *Amaſia* toe.

Te *Guienche*, voortijds een Stad en Koninghrijck, 't welck noch tegenwoordigh ſeven of aght ſeer goede Steeden in ſigh begrijpt, heeft de *Chan Caidogli* doen opreghten een der ſchoonſte Thoornen in geheel *Perſien*. Hier toe gebruyckte hy vijftigh-duyſend *Turcken*-Hoofden; welcke hy in deeſe Geweſten verſlaegen, en deſelve onder Kalck doen ſtooten had.

Ayrack, of *Hierack Agemi*, is 't ſchoonſte en rijckſte Landſchap in den geheelen *Perſiaenſchen* Staet. De *Sophis* hebben tſederd eenigen tijd herwaerts hier haere *Reſidentie* gehad; eerſt te *Casbia*, tegenwoordigh t' *Ispahan*; zynde twee ſeer groote Steeden.

Com, *Caſſian*, *Hamadan*, *Yeſd*, *Soltan*, *Hrey*, en veel meer andere, zyn noch hedenſdaeghs ſeer ſchoone Steeden.

SOLTAN (anders SALTAN) heeft een groote meenighte ſeer treflijcke Bronnen. Sy voerd haeren Naem van de *Sultanen* (of *Soltanen*), welcke ſomtijds haere *Reſidentie* hier hebben gehad.

By HREY verſaemeldmen ſeer ſuyver en voortreflijck *Manna*.

Te YESD maecktmen d' alderſchoonſte en koſtlijckſte *Perſiaenſche* Tapijten. Dight by deeſe Stad, en op den Bergh *Albors*, vindmen noch Lieden, welcke 't Vyer aenbidden, van haere Voorouders en van haer langer als drieduyſend Jaeren onderhouden.

Van HAMADAN verhaeld *Benjamin*, een *Jode* van *Tudele*, dat in ſijnen tijd daer hebben gewoond, of ſigh opgehouden, over de vijftigh-duyſend *Iſraëliten*, of *Joden*. Hy houd het oock daer voor, dat hier 't Graf van *Eſter* en *Mordochai* is. Doch deeſe Schrijver is eenen der grootſte Bedriegers, diemen oyt heeft gevonden.

Hamadan heeft den *Titel* eens Koninghrijcks gevoerd, en had onder ſigh vijfthien Steeden.

CASSIAN heeft ſeer veel *Manifacturen* van Sijde en Boomwol. Oock heeftſe den Koophandel, welcke voortijds te *Com* was, aen ſigh getrocken.

Hier werden noch Bedelaers noch Ledigh-gangers gedooghd.

COM is ſoo groot geweeſt als *Conſtantinopol*: Doch nae datſe van *Tamerlan* was verwoeſt geworden, heeftſe ſigh noyt weer konnen herſtellen. D' Inwooners bevlijtigen ſigh den Wijn en Hoven bouw. Haere Brugg' is van Steen, zynde eene der ſchoonſte in geheel *Perſien*.

CASBIN is geweeſt de Woonplaets van *Xa*, of *Schach Thomas*, doe de *Turcken* de Stad *Tauris* hadden ingenoomen. Eenige houden deſelve voor 't oude *Arſacia*, andere voor *Tebatana*. S' is niet ſeer bebouwd, doch groot, en bevat in ſigh honderd-duyſend Zielen.

Men ſiet hier een ſeer ſchoon Pallays, verſcheydene *Bazars*, en *Almaiden*. *Bazars* zyn groote Marckt-plaetſen, of Sttaeten, waer in niet meer als eenerley ſlagh van Kooplieden woonen. D' *Almaide*, of de groote Marckt, heeft in ſijnen aenvangh de ruymte van een halve *Franſche* Mijl.

ISPAHAN, of HISPAHAN, is ſeer praghtigh gebouwd, en tegenwoordigh de gewoone *Reſidentie* des Keyſers, of des *Perſiaenſchen Sophi*; die hier verſcheydene heerlijcke Paleyſen en cierlijcke Luſthoven heeft doen maecken; ſoo dat geen Menſchlijcke vlijt yet beeters ſou konnen verrighten, of de gedaghten ſigh yet ſchooners ſouden konnen inbeelden. De groote Plaets der Stad is voor 't Vorſten-Hof, waer in de *Sophi* gemeenlijck woond.

De hier rondom waſſende Vrughten zyn de beſte des Werelds. De Wijnen geven die van *Canarien* niets toe. Haere Paerden en Muyl-Eſels zyn ſeer voortreflijck: De Camelen ſoo ſterck, datſe bynae tweemael ſoo veel konnen draegen als andere.

Hier is ſoo een geweldige meenighte van Sijde, dat een groot gedeelte van 't Ooſten daer meê voorſien werd.

Deeſe Stad heeft voor deeſen in ſigh gehad vijfmael honderd-duyſend Inwooners. Maer tſederd een ontſtaenen Oproer, waer over ſy, door bevel des Koninghs, ſeer hard geſtraft wierden, werden'er niet meer als honder-duyſend gevonden.

Geduerigh ſietmen hier een groote meenighte van allerley Vreemdelingen. In de Stad heeftmen de *Chriſtenen* eenige Klooſters vergund; als, 't *Carmeliter*, *Auguſtijner*, *Capucijner*, en eenige andere.

Chorazan is de grootſte *Provintie* in geheel *Perſien*. Eenige verdeelen deſelve in *Cohazan*, *Chorazan*, en *Chowarazan*; welcke andere voor eenerley houden. Sy ſtreckt ſigh uyt van 't Weſten nae 't Ooſten; van *Yerack Agemi* af tot aen 't Gebied des *Grooten Mogols* op de Rivier *Indus*: En van 't Suyden nae 't Noorden, van 't Geberght *Coibocaran* tot aen de Vloed *Gehon*.

De geene, die deeſe *Provintie* in drieën verdeelen, ſtellen *Cohazan* in 't Weſten, *Chowarazan* in 't Ooſten, ende *Chorazan* in 't midden.

Men vind hier allerwegen een groot getal van ſeer ſchoone Steeden.

KAHEN, of KAYEN leverd veel Saffraen. Hier werd allerley Sijden-werck gemaeckt.

MESCHAD, of MEXAT, de Hoofdſtad in *Chorazan*, toond 't Graf van verſcheydene *Perſiaenſche* Koningen. *Johannes den Perſiaen* verhaeld, dat deeſe Begraefnis is een Thoorn van dight louter Goud, hebbende de hooghte van anderhalve Pieck; zynde verwelft met allerley koſtlijcke Geſteenten. Boven op deſelve is een Diamant, ſoo groot als een Kaſtanie, lightende by naght, wanneer 't doncker is, ontrent een Mijl weghs daer rondom. Hy verſeeckerd

ons

ons daer benevens, den ſelven geſien te hebben: En evenwel konnen wy 't beſwaerlijck geloven.

Deeſe Stad heeft ſes Mijlen in haeren omvangh, en bevat in ſigh ontrent honderd-duyſend Zielen. Den Bodem is vrughtbaer. D' Inwooners zyn welgeſtelde Lieden, ſterck, en treflijck ten Oorlogh afgeright.

HERAC, (of HARAT, werd oock geheeten SARGULZZAR, of *Roosen Stad*; wijl in geene plaets des Werelds ſoo veele der ſelver gevonden worden, als hier. Daerenboven geeftſe Rhabarbar, en Wijnen, welcke een ſeer lange tijdt goed blijven. Oock ſoo veel Sijde, dat ſomtijds drie of vierduyſend Kamelen op eenen dagh daer meê beladen worden.

NICHABUR leghd ſoo dight by RHOEMUS, dat eenige meenen, 't eerſte aen 't laeſtgenoemde te behooren. Andere maecken'er een byſonder Landſchap van. Deeſe Stad is voortijds veel Volckrijcker geweeſt, als nu. *Tamerlan* heeft hier en daer rondom op eenen dagh viermael honderd-duyſend Menſchen laeten dooden.

BUREGIAN leght dight by een groot Meir van dien ſelven Naem. 't Selve ontfanghd verſcheydene Vloeden, en ſend, even gelijck de *Caſpiſche Zee*, geene derſelver weer van daer te rugg' nae de Zee toe.

Wy wenden ons nu nae 't Suyderdeel van *Perſien*, ſonder hier yets van *Yerack* te melden, als noch op den hedigen dagh onder 't geweld der *Turcken* zynde.

Chuſiſtan koomd over een met der ouden *Suſiana*. Den Bodem is hier ſoo vrughtbaer, dat deſelve dickmael honderd, ſomtijds twee-honderdvoudige Vrughten voortbrenghd. De daer in gelegene Steeden zyn *Suſter*, *Havvecke*, *Asker*, *Mukeran*, *Tonſabur*, en meer andere.

SUSTER is 't oude SUSA, alwaer *Ahaſuerus* ſijn Hof hield, doe *Heſter* hem quam begroeten, en om genaede voor de *Joden* bad. Daer oock *Mordochai* in *Hamans* plaets en Ampt wierd geſtelt: *Haman* daer tegens gehangen aen den Boom (de Galgh) die hy voor *Mordochai* had doen bereyden.

Sy leghd aen de Vloed *Tiripari*, of *Tiriri*; welcke oock genoemd word *Zeymare*, *Elæus*, en *Choaſpes*. 't Water deeſer Rivier werd ſoo heerlijck gehouden, dat d' oude *Perſiaenſche* Koningen geen ander hebben gedroncken.

Men meend, dat 't oude Pallays alhier door *Memnon* is doen bouwen van d' overblijffelen der groore Stad *Thebe* in *Ægypten*, met ſoodaenigh een praght en onkoſten, dat de Steenen met Goud t' ſaemgevoeghd wierden. Deeſe Stad heeft in haeren omkreytz vijf-en-twintigh-duyſend ſchreeden gehad.

HAVVECT werd van den *Arabier de Nubie* genoemd AHUATZ, en geſteld d' eerſte onder de Steeden in *Chuſiſtan*: welck Landſchap hy den naem geeft van *Churejtan*.

Daer nae ſteld hy ASKAR MOKRAN, of ASKAR MUKERAN, op de Vloed *Meſerkan*; alwaer een Brugg' is, zynde ondersteund van twintigh Scheepen. Voorts:

TOSTAR, nevens een Vloed van deſelve Naem; welcke hy plaetſt tuſſchen *Havveck* en *Gionde Sabur*, van andere geheeten SIAPOUR, of JONSABUR. Daer nae SUS, en meer andere.

Fars, of *Fare*, voortijds *Perſia*, is hedenſdaeghs een byſonder Landſchap des *Perſiſchen* Staets, 't welck ſijnen Naem al over langh 't overige geheele Deel heeft meê-gedeeld. De Rivier *Bendemir*, zynde de ſterckſte Vloed op

deeſe Kuſt, loopt'er door. In deeſe *Provintie* zyn veel ſchoone, rijcke en groote Steeden.

De Stad SCHIRAS geeftmen twintigh duyſendt ſchreeden in haeren Omkreytz. Somtijds hebben de *Sophis* hier haere *Reſidentie* gehad.

De Vrouws-perſoonen zyn hier ſoo ſchoon en bevallijck, dat *Mahometh*, doe hy hier voorby reyſde, niet in deeſe Stad wou koomen, uyt vrees, dat hy ſigh door t'overvloedige beeſigheyd in welluſten ſou mogen verderven.

Den Bodem is ſeer goed; en in de Boſſchen werd *Maſtix* verſaemeld. De Wapenen, welcke hier gemaeckt worden, zyn voortreflijck.

ASTACKER is geweeſt de grootſte Stad in dit Geweſt, ſelfs oock noch in den tijd des *Arabiers de Nubie*.

D' Overblijffelen van 't Kaſteel CHILMINARE, dat is, veertigh Zuylen, toonen noch kenteeckenen van 't oude Pallays; 't welck den Grooten *Alexander* deed in brand ſteecken, op de begeerte en aenhitſingh van de Hoer *Thais*.

JAR, of JAAR, is de Hoofdſtad des Koninghrijcks geweeſt, en geeft den Naem aen de *Loriners*, zynde een Munt van fijn Silver, welcke aldaer geſlaegen werd.

By *Stakabanon* werd uyt een Rots gegraven de *Momnaky-Kony*, dat is, de ſeer koſtlijcke *Momie*. Sy werdt enckelijck voor den *Sophi* verſaemeld, die deſelve vlijtigh bewaerd. 't Is een Tegen-gif, en te gelijck een voortreflijcke Artzeny tegens allerley Breucken, oock ſelfs binnen 't Ligchaem. In dit Geweſt bekoomdmen oock de *Bezoar*.

CHABONKARA, DARABEGERD en BAESD leggen op de Grenſen van *Fars* en *Kerman* (of *Kherman*). Eenige reeckenen haer onder 't Landſchap *Fars*; andere onder die van *Kherman*. Sommige maecken'er noch een byſonder Landſchap van, voerende den naem van d'eerſtgemelde Stadt, zynde vermoedlijck de ſchoonſte en grootſte.

Darabegerd is, mijns bedunckens, des meer-genoemden *Arabiers Valaſegerd*, en 't oude *Paſagarda*; alwaer ſigh *Cyrus* ſomtijds heeft opgehouden, en oock ſijn Graf leght. Dight by deeſe Plaets heeft hy *Aſtyages*, den laetſten Koningh van *Meden*, overwonnen.

Kerman, of *Caramania*, is wel een van de grootſte, doch niet van de beſte Landſchappen in den *Perſiſchen* Staet. Sy leverd verſcheydene Waeren, welcke men hoogh aght; als Stael, Toirkoiſen, Roſen-Water, 't welckſe hier *diſtilleeren*; *Tutie*, *Borbatane*, zynde een Kruyd, waer uyt *Kermes* werd gemaeckt; en van de Kern 't Carmoſijn; *Sarmach*, een ſwarte heldere Steen; ſeer goed voor quaede oogen; oock een ſwarte verwe gevende; Tapijten, zynde de beſte in gantſch *Perſien*, naeſt die van *Yeſd* (de geene, welcke te *Coraſan* werden bereyd, hebben de derde plaets); en Geweeren, die van de *Turcken* heel dier werden opgekoght. Met haere Sabels kanmen een Stormhoed midden doorhouwen.

Onder de Steeden deeſer *Provintie*, welcke ſeer veel in getal zyn, is KHERMAN de Hoofdſtad, welcke 't Landtſchap haeren Naem heeft meê gedeeld. Men maeckt hier meenighte van Goud en Silver-Laecken.

ZIRGIAN (of SIRGIAN) NAHYAN, en meer andere, zyn oock noch in eenigh Aenſien.

Op de Zee-kuſten werd ORMUS, daer nae MOCHESTAN, hoogh geaght.

De Stad *Ormus*, welcke de *Portugeezen* een tijd langh in gehad hebben, leghd in een Eyland. Die op 't Land, van

van haer *Gerun* genoemd, heeft altijd de *Perſianen*, of de Koningen, welcke de *Perſianen* onderworpen waeren, toebehoord.

Mocheſtan is de gewoone *Reſidentie* der Koningen van *Ormus*; wijl 't hier een veel koeler Lught, en 't Water ſeer treflijck om te drincken is. Den Bodem draeghd hier Koorn, en andere Graenen, welcke in 't Eyland niet gevonden worden. *Guadel* en *Patanis* zyn de beroemdſte Havens op de Kuſt.

Sableſtan leghd beſlooten in de Geberghten tuſſchen *Chorazan* en *Kherman*. 't Koomd over een met woeſt-*Caramanien*. Men vind hier evenwel verſcheydene Steeden en bewoonde Plaetſen; als, onder meer andere, ZARANS, nae *Kherman* toe; BOST, NEBESAET, en GISNA CASSABI, nae *Chorazan* toe. Eenige voegen'er noch by BALAISER, van waer de *Balaiſer* Rubijnen koomen.

Sigiſtan, van den *Arabier de Nubie* geheeten *Sageſtan*, *Circkan*, en *Makeran* zyn Landſchappen in *Perſien*, leggende alderwijdſt nae 't Ooſten, en dight by den Mond van de Rivier *Indus*. SISTAN, of SIGISTAN, is van haer *Quartier* de Hoofdſtad. MAKERAN van een ander. Deeſe laetſte Plaets leght op de Zee. PASIN ſchijnd ſijnen ouden Naem PARSIS behouden te hebben.

De Rivier *Ilment* bevoghtight al deeſe Landſchappen; welcke in d'*Indiaenſche Zee* valt, niet verr' van den Boeſem der Rivier *Indus*.

Dit nu is den hedenſdaeghſchen Staet des *Perſiaenſchen Sophi*. Nu ſtaet ons oock in aght te neemen, dat ſijne voornaemſte Naebueren zyn, tegens 't Wegens de *Turcken*; tegens 't Noorden de *Tartaren*; tegens 't Ooſten de *Mogols*, en tegens 't Suyden de *Portugeezen* op den Zee-boeſem *Ormus*.

Deeſe laetſte begeeren hem geen groote ſchaede toe te voegen. Alleenlijck gaet haer ooghmerck daer heenen, datſe den *Indiſchen* Koophandel aen ſigh moghten trecken. Ondertuſſchen laetenſe echter niet nae, hem ter Zee aen te veghten; hebben hem oock tot verſcheydene maelen toe *Ormus* afgenoomen.

De *Mogols*, *Tartaren* en *Turcken*, zyn hem beſwaerlijcke Nabueren, en oock dickmael ſijne vyanden: Want ſy zyn maghtigh, en konnen hem geheele Landſchappen ontrucken. Welcke hy echter gemeenlijck weer bekoomd; veel meer door een ſonderlinge geſchicktheyd, als op eenige andere wijs. Gewiſſelijck moetmen bekennen, dat de *Perſianen* veel beeter met de Wapenen konnen omgaen, als haere Naebueren, alleen de *Portugeezen* uytgenoomen. Oock werdenſe gehouden voor de vriendlijckſte tegens de Vreemdelingen. Daerenboven zynſe oock veel hoflijcker in haere Geſpraecken; beſetter en voorſightiger in haere *Politie* en Regeeringhswijs, als alle *Mahometanen*.

Als wy oock de Seeden der *Turcken* willen vergelijcken met die der *Perſianen*; ſoo ſullen wy tuſſchen deſelve een groot onderſcheyd vinden.

De *Perſianen* zyn vriendlijk en beleefd tegens d'Uytlanders; de *Turcken* daer tegens veraghten deſelve. De *Perſianen* houden ſeer veel van *Studeeren*, maer de *Turcken* verſmaeden de *Studie*. De *Perſiaenſche Sophis*, of Koningen, houden haere Broeders en Bloedverwanten in groote Eer: De *Turckſche* Keyſers daer tegens doenſe om 't leven brengen. De *Perſianen* hebben onder haer een ſeer groot getal van Eedele: De *Turcken* weeten van geen anderen Adel, als van haere Amptelingen, die haer van de *Porta* werden toegeſonden.

De *Perſianen* houden veel meer van Ruytery

Ruytery als van Voetvolck : De *Turcken* veel meer van Voetvolck als van Ruyters.

Beyde deeſe Volckeren zyn wel *Mahometanen*, doch verklaren haeren *Alcoran* op ſulcke verſcheydene wijſen, datſe even daerom malkander beoorlogen en verderven.

Vermits nu d'Ordren gantſch verſchillend zyn, ſoo veroorſaeckt ſulcks oock haere verſcheydene Seeden en Inſighten.

't *Turckſche* Rijck is verdeeld in veelerley Deelen; oock onderſcheyden door verſcheydene Meiren, en groote Schiprijcke Vloeden; als, de *Donauw* in *Europa*: De *Nijl* in *Africa*: D' *Euphrates* in *Aſia*. Dit veroorſaeckt hier een groote bequaemheyd tot den Koophandel, en tot d' overſettingh der Volckeren, nae alle Plaetſen daerſe heenen begeeren; oock van alle Geweſten derwaerts.

In tegendeel beſtaet 't *Perſiaenſche* Rijk in een gantſchen en digten Klomp, leggende midden in een Land vol Geberghten.

Daerenboven zyn oock de daer gevonden werdende Vloeden niet ſoo Schiprijck; leggen verr' van malkander, en vallen in verſcheydene Zeeën, welcke onder ſigh geen gemeenſchap hebben; tot groot naedeel van den Koophandel.

Wanneer 't de nood vereyſcht, datmen Volckeren van d' eene Plaets nae d'andere moet overvoeren, ſoo is hier toe veel tijds en moeyte van nooden. Even hierom gebruycken oock de *Perſianen* gemeenlijck Ruytery.

In geval van nood konnenſe honderdduyſend Paerden op de been brengen. Echter hebbenſe gewoonlijck niet meer als dertigh, veertigh, of vijftigh-duyſend derſelver by een.

Sy onderhouden weynigh, en meerendeel vreemd Voetvolck.

Byvoeghſel.

DE gemaetighheyd van de Lught in *Perſien* is ſeer verſchillende, nae de verſcheydenheyd der Landſtreecken. 't Gewelt *Edzarbaijan* is koud, maer daer tegens ſeer geſond. De Lught te *Mazanderan* is gantſch quaed.

't Land van *Perſien* is Moeraſſigh. Een oneyndigh getal van Ongedierten werd hier gevonden. Wanneer nu de Moeraſſen 's Somers uytgedrooghd zyn, ſoo ſterft dit Ongediert, en door haere ſtanck werd de Lught beſmet.

Soo veel ondeugende Wateren zyn'er in *Mazanderan*, datſe dickmael een gedeelte des Lands overſtroomen. Hier van daen hebben d' Inwooners een Aerdaghtige verwe.

Schach Abas d'eerſte heeft dit Land bevolkt met twintigh-duyſend *Armeniſche* Huysgeſinnen, welcke hy lightede uyt de Steeden *Erivan*, *Zulta*, en d' omgelegene Landen van *Kars* af, tot ontrent *Erzerom* toe: Eensdeels, om de Grenſen van Inwooners t' ontblooten, tot groot naedeel van de *Turcken*, die gewoon waeren, alhier volheyd van ververſſchingh te vinden, als deeſe twee maghtige Vorſten met malkander in Oorlogh ſtonden; andersdeels, om de *Provintie Mazanderan* populeus te maecken, en alſoo 't Land te doen bebouwen. Van deeſe twintigh-duyſend Huysgeſinnen ſyn'er nu nauwlijcks drie-duyſend te tellen.

't Land is echter ſeer vrughtbaer, en daer zyn ſeer veel Water-vogels.

De *Provintie* van *Gulan* leghd in *Mazanderan* beſlooten. In beyde deeſe Landſchappen is de Lught ſoo boos, datmen gemeenlijck ſeghd, van de geene, die derwaerts werden geſonden, om *Gouverneurs* te zyn: Is hy een Dief of Moordenaer, om datmen hem in *Gulan* doet koomen.

't Land rondom *Iſpahan*, leggende bynae in 't midden van 't Rijck, heeft ſes Maenden koude,

koude, en ſes Maenden hitte; alhoewel 't met ſijnen geheelen omtreck leghd op de hooghte van maer twee-en-dertigh *Graden*. Selden regend het hier, ten waere in de Maend *April*.

In de Suyder-*Provintien*, inſonderheyd ontrent de Zee-Havenen, als te *Bander Abaſſi*, en te *Bander Longo*, gevoeldmen een geweldige hitte, ſoo gevaerlijck, datſe de doodt veroorſaeckt aen veel *Europianen*; voornaementlijck van de geene, welcke maetigh leven.

In *Perſien* vindmen driederley ſoorten van Wijnen; als: Wijn van *Scirus*. Deeſe, als de beſte zynde, werd bewaerd voor den Koningh en de Groote Heeren des Hofs. Wijn van *Jeſd*, welcke ſeer ſmaecklijck is: En Wijn van *Iſpahan*, zynde de middelmatige.

De Wijn werd hier niet in Tonnen, maer in groote Potten gedaen, welcke in den Oven gebacken, en verglaeſd zyn. Sommige deeſer Potten zyn ſoo groot, dat'er een geheel Oxhoofd in magh.

By de Stad *Taron* waſt het ſeer qualijckrieckende Hars, by ons Duyvels-dreck genoemd.

INDIA, OF OOST-INDIEN.

INdia, waer van wy tegenwoordigh handelen, is dat geene, 't welck d'Oude bekend is geweeſt onder den Naem van *India*, of *Indien*; van de hedenſdaeghſe Schrijvers genoemd *India* in *Aſia*, of *Ooſt-Indien*: Gelijckſe dan oock *America*, alhoewel oneygentlijck, *Weſt-Indien* noemen; vermits dit tegens 't Weſten, 't andere tegens 't Ooſten van onſen Middagh-*cirkel* leghd.

Verſcheydene *Autheuren* begrijpen onder den Naem van *Ooſt-Indien* 't geheele gedeelte in *Aſia*, 't welck alderwijdſt nae 't Ooſten ſigh uytſtreckt, naementlijck, alles wat over of aen geene ſijde van de Vloed *Indus* leghd; van welcke Rivier dit Land ſijnen Naem heeft bekomen: En dienvolgens ſou oock *China*, nevens d' *Aſiatiſche* Eylanden, leggende in d' *Orientaelſche Zee*, onder den Naem van *Indien* zyn begreepen.

Doch wy willen ſoo wel *China* als de gedaghte *Aſiatiſche* Eylanden ter ſijden ſtellen, en ons *India* in *Aſia* ſijne Grenſen geven door *Perſien* tegens 't Weſten, door *China* tegens 't Ooſten; door *Tartaryen* tegens 't Noorden, en door d' *Indiaenſche Zee* tegens 't Suyden. En alſoo ſal dit Geweſt even 't ſelve zyn, 't geen d' Oude *Indien* genoemd, en verdeeld hebben in *India* aen deeſe en aen geene ſijde van de Vloed *Ganges*; werdende van de hedenſdaeghſche *Orientaelſche* Volckeren geheeten *Indoſtan*, dat is, 't Landſchap *Indien*.

In aenmerckingh van de form, en gelegenheyd ſijner Landen konnen wy

't ſelve onderſcheyden in drie Hoofd-deelen: Waer van 't eerſte ſal begrijpen 't geen op 't groote Land is: 't Overige ſal beſtaen in twee Half-Eylanden; waer van 't geen tegens 't Weſten, en aen de Mond van de Rivieren *Indus* en *Ganges* leghd, ſal geheeten worden 't Half-Eyland van *India* aen deeſe ſijde van de *Ganges*; en 't geen tegens 't Ooſten aen geene ſijde der nu genoemde Rivier gelegen is, 't Half-Eyland van *India* aen geene ſijde van de *Ganges*.

In 't eerſte Deel ſtellen wy 't geen den Grooten *Mogol* hedenſdaeghs beſit, en ſijn Rijck is ingelijfd. In beyde de Half-Eylanden ſullen wy vinden een groot getal Koninghrijcken en Vorſtendommen; vermits yeder der ſelver ten minſten vijftig ſoodaniger Heerſchappyen heeft gehad; die evenwel allenxen tot een kleyner getal gebracht zyn geworden, wijl de ſterckſte de ſwackſte hebben overweldighd. Op deeſe wijs heeft de Groote *Mogol* tuſſchen de vijf-en-dertigh en veertigh Koninghrijcken ingenoomen.

't RYCK
Des Grooten
MOGOLS.

DEgedaghte vijf-en-dertigh of veertigh Koninghrijcken, ſtaende onder de Heerſchappy des Grooten *Mogols*, zyn tegens 't Weſten en *Perſia* deeſe volgende: *Cabul*, *Attock*, *Candahar*, *Hajacam*, *Multan*, *Buchor*, *Tatta* en *Soret*; al t'ſamen gelegen boven d' Oorſprongs-Springh tot aen den Mond of uytloop der Rivier *Indus*.

Tegens 't Noorden, en tuſſchen de Geberghten, welcke dit Rijck van *Tartaryen* affonderen, leggen *Caſſimere*, anders *Queximur*, *Bankiſh*, *Kakares* en *Naugracut*, tuſſchen d' Oorſpongen van beyde de Rivieren *Indus* en *Ganges*.

Over, of veel meer aen deeſe ſijde van de gemelde *Ganges* vindmen *Siba*, *Tamba*, *Bakar*, en *Sambal*: Aen geene ſijde *Pita*, *Gor*, *Kanduana*, *Patna*, *Ubeſſa* en *Mevat*.

De Koninghrijcken nae 't Suyden gelegen, zyn *Guzuratta*, of *Cambaja*, *Chiſtor*, *Malvvay*, *Candish*, *Berar*, *Gualeor*, *Narvar*, en *Bengala*.

In 't midden leggen *Peng-ab*, of *Lahor*, *Tengapar*, of *Tenupar*, *Hendovvns*, *Iſſelmere*, *Bando*, *Delli* en *Agra*.

Een gedeelte deeſer Koninghrijcken hebben haere Naemen gemeen met de Hoofd-ſteeden, en zyn nu geſaementlijck ſeer rijck, wijlſe, van malkander afgeſonderdt zynde, elck voor ſigh ſelven ſeer ſchoone en maghtige Landen zyn geweeſt.

CABUL leghd naeſt aen *Perſien* en *Uſebeck*, of *Zagathay*. D'oorſprongen der

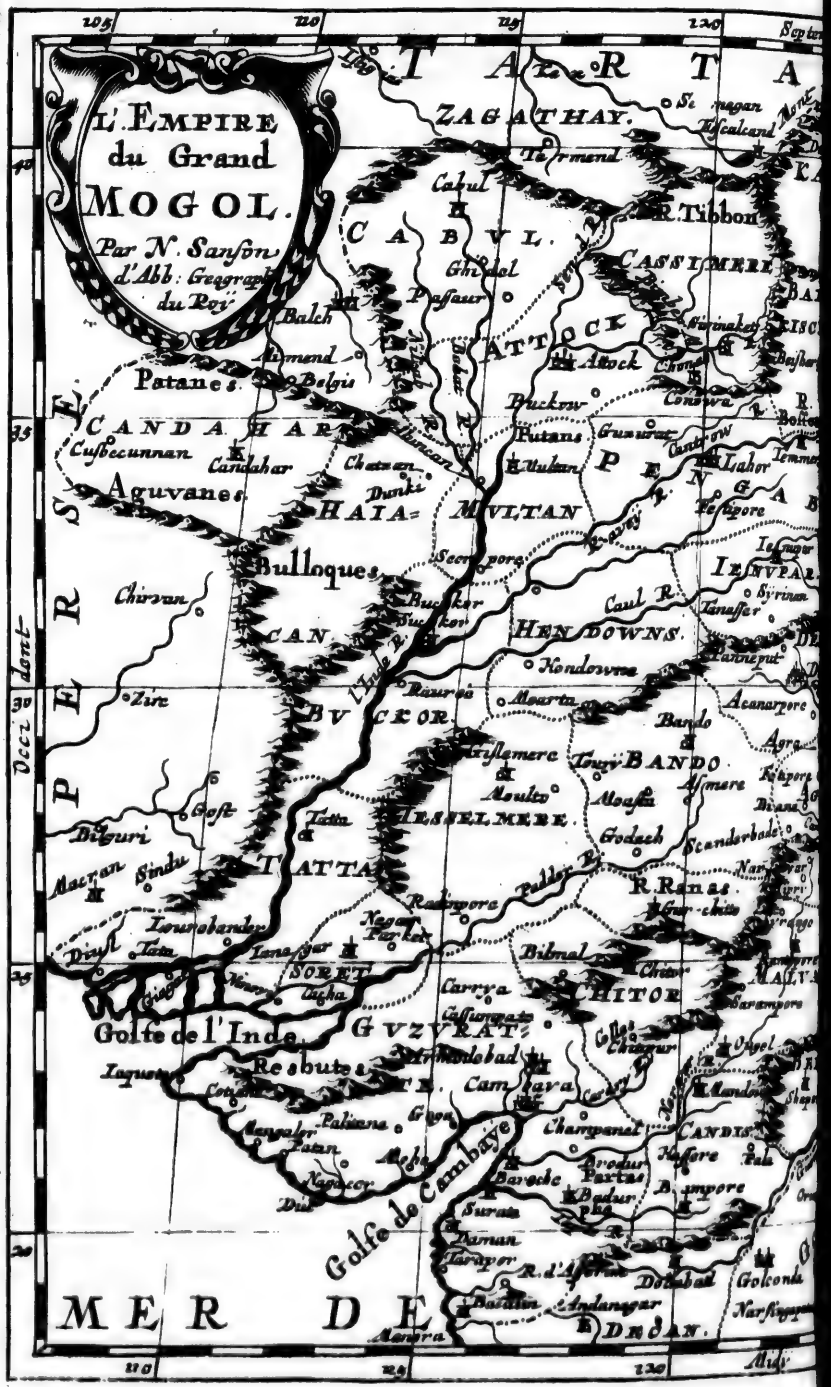
L'Empire du Grand MOGOL.
Par N. Sanson d'Abb. Geograph. du Roy.
TARTA
ZAGATHAY.
CABVL.
CANDAHAR
PERSE
MER DE
Golfe de l'Inde.
Golfe de Cambaye
GVZVRAT
HAIAMVLTAN
PENGAB
HENDOWNS.
BANDO
HITOR
CANDIS
DECCAN.
Patanes
Aguvanes
Bulloques
Cabul
Balch
Candahar
Multan
Lahor
Agra
Acanarpore
Ormus
Diul
Surate
Golconda
Dabul
Balagate
Andanagar
Narsinga
Meura
Zirc
Tatta
Sindi
Soret
Reabute
Champanel
Baroche
Brodur
Partas
Badur
Baranpore
Mandou
Asser
Pale
Bisnal
Carrya
Cassimere
Tibbon
Attock
Peshore
Multan
Scandarbade
Godach
Ajmere
Moasa
Mouita
Mourta
Narsinga
Dabul
Golconda

Eschelle de 300000 Pas Geometr.
60 120 180 240 300
130
135
140
Purbola
Raosa
THIBET
TVRQVES:
GOR
TAN.
Gor
KANDVANA
Karakatanka
Rama Mugo.
Decamperge
Calsery
Iamba
IAMBA.
PATNA.
VDES:
SA.
Lac
de
Chiamay
IESVAL
Bicanor
BAKAR.
Sambal
SAMBALL.
Halabass.
Narval
MEVAT.
Bacan
NARVAR.
Gebul
PATAN.
Gouro
Patana
Comotay
Baldia
Sirota
Tipora
Lima
Tanda
Dacca
Trope
Chacomas
Bandel
Bengala
Sundar
Golfe
Bulba
Bulonga
Arracan
de Bengala.
Chabin
S. Iago
L'IN
DE

der Rivieren *Nilab* en *Behat* (welcke in de Vloed *Indus* valt) werden in dit Koninghrijck gevonden. De Stad is ſeer groot, en heeft twee Veſtingen. Sy leght op den gewoonen wegh van *Labor* nae *Samarcand* in *Usbeck* (of *Usebeck*) en nae *Tarchan*, de Hoofdſtad in *Caſcar*: Van waermen Sijde, Muſcus en Rhabarbar, koomende uyt *China* en *Cathan*, afhaeld.

ATTOCK leghd op de Rivier *Indus*, halfweegen, of vijf-en-tſeventigh Mijlen van *Labor* en *Agra*. Wederom vijf-en-tſeventigh Mijlen van *Sirinaket* de Hoofdſtad in *Caſſimire*, en maer vijftigh Mijlen van *Multan*.

Deeſe Stad is ſeer ſchoon, en de Veſtingh goed. Doe de Koningen in *Indien* haere Landen eyndighden tuſſchen *Labor* en *Attock*, wasſe in een vry ander Aenſien, alsſe nu is.

MULTAN is ſeer rijck, wegens de vrughtbaerheydt des Bodems, en den aldaer gedreven werdende Koophandel: Waer toe de Rivieren *Indus*, *Behat*, *Nil-ab*, en *Ravvey*, welcke uyt den eerſt-genoemden *Indus* koomen, haer een ſeer bequame gelegenheyd aen de hand geven.

De Stad is groot, oud, en maer alleen twee of drie Mijlen weghs van de Vloed *Indus*: Doch tuſſchen de honderd en twintigh Mijlen van *Labor* tegens 't Ooſten; van *Candahar* tegens 't Weſten; van *Buchor* tegens 't Suyden, en van *Cabul* tegens 't Noorden gelegen.

Haere voornaemſte Waeren zyn Suycker, Gal-Appelen, *Opium*, Swavel, deſgelijcks *Manufacturen* van Wol en Sijde.

CANDAHAR leght in *Perſien*. *Buckor* (of *Bhchor*) en *Tatta* zyn de laeghſte Deelen des Vloeds *Indus*.

BUCKOR leghd aen de plaets, daer de Rivieren *Ravvey* (of *Rawey*) en *Caul* in den *Indus* vallen, tuſſchen *Multan* en *Tatta*: TATTA, of SINDE, tuſſchen *Buckor* en de Zee. Haere Steeden zyn groot, en drijven een merckelijcken Koophandel. *Lourebander* en *Diul* dienen *Tatta* voor Zee-Havenen.

LAUREBANDER is gelegen ter plaets, daer de Rivier *Indus* ſigh begind te verdeelen in veel' Armen of Stroomen.

DIUL leghd op de groote Zee; en is een andere Plaets als *Diu*, zynde vijftigh Mijlen weghs van malkander afgeſonderd.

DIU in 't Koninghrijck *Guzuratta*, of *Cambaja*, behoord aen de *Portugeezen*. Maer *Duil* in 't Koninghrijck *Tatta* aen den Grooten *Mogol*; die hier een Stadhouder heeft.

SORET leghd ten Weſten van 't Koninghrijck *Tatta*; ten Ooſten van *Guzuratta*; ten Noorden van *Teſſelmere*; en ten Zuyden des *Indiaenſchen* Zeeboeſems. JANAGAR is de Hoofdſtad deeſes Landſchaps; 't welck ſigh wel niet ſeer wijd uytſtreckt, maer echter rijck en vrughtbaer is.

CASSIMERE (of QUEXIMUR) BANKISH, KAKARES en NAUGRACUT vindmen tuſſchen de Vloeden *Indus* en *Ganges*; en leggen in de Bergen van *Bimber*, nae den *Indus*; van *Naugracut*, nae de *Ganges*; van *Caucaſus*, nae *Tartaryen*; en van *Dalanguer*, welcke daer doorloopen, en haer van malkander ſcheyden.

Dit zyn de Boſſchen op de Gebergh-ten, die ſoo veel Houts hebben gegeven tot de Scheepen, welcke *Alexander* de Groot deed bouwen, en in de Rivier *Indus* brengen. Noch hedenſdaeghs zyn 't de Boſſchagien, waer in de Groote *Mogol* ſigh met de Jaght verluſtighd.

SIRINAKET, of SIRINAKAR, is, alhoewel onbemuerd, de

Hoofdſtad in *Caſſimere*: BESCHAR in *Bankish*, DANKALAR en PURHOLA in *Kakares*; en NAUGRACUT in *Naugracut*.

In deeſe laetſt-genoemde Stad is den Tempel des Afgods *Matta* met Goudene Plaeten gevloerd; gelijck oock de Mueren met even ſoodaenige zyn bedeckt. Andere ſtellen in plaets van Mueren 't Verwelffel. In CALMACKA zyn ſeer koude Bronnen. Dighr by de Rotſen ſchijnd het, als of ſomtijds Vyer-vlammen daer uyt voortquaemen.

HARDWARE is de Hoofdſtad in *Simba*: JAMBA in *Jamba*: BIKANER in *Bakar*; en SAMBAL in *Sambal*. Sy leggen over, of aen geene ſijde van de Rivier *Ganges*; bynae van desſelven Oorſprongh af, tot aen de Vloed *Semena*, of *Gemini*. 't Laetſte Landſchap werd oock *Doab*, dat is: Twee Wateren genoemd. De Leghplaets is tuſſchen de *Ganges* en *Semena*.

Aen geene ſijde der *Ganges* leght GOR en KANDUANA, welckers Hoofdſtad is KARAKANTAKA; ſluytende den Staet des *Mogols* by de *Tartaren* van *Turqueſtan*. UDESSA, waer in JEKANUK; en MEVAT, waer in NARVAL leghd, eyndigen den ſelven by de Volckeren *Many*. Voorts noch andere, welcke wy ſullen voorſtellen in ons Half-Eyland van *Indien* aen geene ſijde van de *Ganges*: PITAN op de Vloed *Kanda*; PATNA op de *Perſely*; en JESUAL; welckers Hoofdſtad RAIAPORA aen geene ſijde van de gedaghte *Perſely* is gelegen. Doch wy hebben een gantſch ſwacke en ongewiſſe kennis van al deeſe Deelen, of Koninghrijcken.

De Landſchappen, welcke in 't Suyden leggen, inſonderheyd *Guzuratte* en *Bengala*, zyn vry beeter bekend.

GUZURATTA, of CAMBAYA, begrijpt in ſigh meer als dertigh groote Koop-ſteeden. Brenghd Jaerlijcks op vijfthien, of, ſoo andere willen, twintigh *Millioenen* Gouds.

Haere Koningen zyn met honderd en vijftigh-duyſend Mannen te Paerd, vijfmael honderd-duyſend te Voet, en duyſend Stucken te Veld en ten Oorlogh getrocken.

Dit Land werd gehouden voor 't vrughtbaerſte in geheel *Indien*; gelijck het dan oock voortbrenghd allerley Graenen, Vrughten en Dieren; deſgelijcks veele *Materialien*, *Speceryen*, en Edele Geſteenten leverd.

't Heeft wel geen Goud of Silvergroeven, maer echter driederley dingen, of Planten, die 't Goud en 't Silver in groote meenige derwaerts doen koomen, ſoo over den *Perſiſchen* Zeeboeſem en de *Roode Zee*, als oock uyt alle plaetſen van *Indien*, en ſelfs uyt *China*.

Deeſe drie Planten zyn Boomwol, *Anijs*, en *Opium*. Daerenboven heeft het duyſendderley andere gelegenheden, door welckers middel 't ſelve groote Rijckdommen toevloeyen.

Onder deſelve zyn Oly, Seep, Suycker, Confijt-werck, Materialien tot *Artzeny*, Pappier, Waſch, Honigh, Booter, *Manufacturen* van Boomwol, Lijnwaeden, Tapijten, konſtige Kiſtjens, en veelerley andere aerdige dingen, welcke d'Inwooners ſeer wel weeten te maecken, en aen de Man te brengen. Sy werden gehouden voor d'aldergeſchickte Kooplieden in gantſch *Indien*.

En ſeer goed verſtand werd in haer gevonden. Sy bevlijtigen ſigh tot de *Studie*. Gebruycken allerley Wapenen. Weeten niets van *Adel*, maer houden ſeer veel van rijcke Lieden.

Al t' ſaemen zynſe of *Heydenen*, of *Maho-*

Mahometanen. De *Heydenen* zyn meerendeel *Pythagoriſten*, gelovende d' onſterflijckheyd der Zielen; doch dat deſelve overgaen of verhuyſen van 't eene Ligchaem in 't andere. Ter deeſer oorſaeck betoonenſe de Dieren ſeer groote Eer, en dooden noch eeten deſelve geenſſins, wijl miſſchien de Zielen haerer Ouders of Voor-ouders daer in moghten gevaeren zyn. Jae, ſy hebben veele Gaſthuyſen, waer in ſy de ſiecke of gebrecklijcke Vogelen en Beeſten opneemen en onderhouden.

Inſonderheyd aghtenſe de Koeyen ſeer hoogh; jae ſoodaenigh, dat een Koopman van *Banean* (volgens 't beright van *Texera*) tuſſchen de thien en twaelf-duyſend Ducaten te koſt leyde op de Bruyloft van ſijne Koe, welcke hy ten Houwlijck gaf aen den Stier van eenen ſijner Vrienden.

Dit Koninghrijck beſtaet ten deelen in een Half-Eyland, tuſſchen den *Indiaenſchen* Zee-boeſem en *Cambaja*; ten deelen in vaſt Land, 't welck ſigh uytſtreckt nae *Decan*.

Cambaja leghd op den bodem van haeren Zee-boeſem; en is ſoodanigh een beroemde Koopſtad, dat het geheele Koningrijck ſomtijds ſijnen Naem daer van draeghd.

Diu, ſigh geplaetſt vindende aen den wat verder nae 't Suyden gelegenen Hoeck, of Half-Eyland, behoord de *Portugeezen* toe, welcke hier een ſeer grooten Koophandel drijven; oock aldaer een ſtaetlijcke Veſtingh hebben gebouwd.

SURATTA werd beſoght van d' *Engelſche* en *Hollanders*, welcke daer Koopmanſchappen in en uytvoeren.

BAROCHE heeft een ſeer rijcke Groef van Agaet-ſteenen.

AMED EWAT, of AMEDEBAT, is de Hoofdſtad des Koninghrijcks. D' *Engelſche* vergelijcken deeſe Plaets by haere Hoofdſtad *Londen*.

BENGALE neemd het gantſche onderſte Deel van de *Ganges* in; en kan onderſcheyden worden in drie Hoofddeelen; te weeten: PRAROP aen deeſe, en PATAN aen geene ſijde der *Ganges*. Onder den Naem van BENGALE ſelfs ſal begrepen werden 't geen leghd tuſſchen d' Armen of Stroomen van de Rivier *Ganges*, en langhs de Kuſten.

Dit Koninghrijck is verdeeld geweeſt in twaelf Landſchappen, welcke even ſoo veel Koninghrijcken waeren, voerende haere Naemen nae haere Hoofdſteeden. Wy hebben echter geen ſeeckere kennis, noch van de gedaghte Naemen, noch van de Legh-plaetſen.

Bengala ſelfs werd van ſommige geſet tuſſchen d' Armen van de Vloed *Ganges*; van andere aen geene ſijde deeſer Rivier. Wederom andere houden CHATIGAN voor de Hoofdſtad deeſes Koninghrijcks. Doch de meeſte ſtaen in deeſe meeningh, dat het GOURO op de *Ganges* is, leggende diep in 't Land, en veel honderd Mijlen van de Zee af.

't Zy nu ſoo 't wil, immers is *Bengala* ſoo een voornaeme en ſeer rijcke Koopſtad, die dit geheele Koninghrijck, en den Boeſem van de Rivier *Ganges*, op welcke ſy leghd, hedenſdaeghs 't Koninghrijck, en den Boeſem van *Bengala* werd geheeten.

D'overige Steeden zyn RAGMEHEL, DEKAKA, of DAKA, BANARA, TANDA, PATANA, en meer andere.

HOLOBAS, of HALEBAS, gelegen by de t' ſaemen-vloeyingh der Vloeden *Gemini* en *Gangis*, is eene der grootſte en ſchoonſte Steeden in *Indien*. Ick tel haer in de plaets van 't oude PALIBOTHRA, by d' ſaemenloop der Rivieren *Jomanes* en *Ganges*.

't Koninghrijck *Bengala* ſtreckt ſigh uyt drie-honderd Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten: Honderd, ſomtijds oock twee-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden: En ſijne Kuſt ten minſten anderhalf-honderd Mijlen.

De Lught is hier gemaetighd. De Grond ſeer vrughtbaer; dragende ſoo een groote meenighte van Rijs, dat al de Nabueren daer meê voorſien konnen worden. Jaerlijcks werd oock een groote meenighte geſonden nae de *Molucquiſche* Eylanden, nae *Sumatra*, *Malabar*, de *Maldives*, en *Goa*.

Hier waſſchen ſeer veele Vrughten, als Granen, Suycker, *Speceryen*, *Confijten*, Boomwol, Sijde, ſoo die de Wormen ſpinnen, als die van Kruyden werden verſaemeld; Ried, 't welckmen buygen kan, ſchoon 't dick is; en dat de Natuer heeft vercierdt met allerley verwen, welcke met groote verluſtigingh werden aenſchouwd.

Men vind hier allerley Wilde en andere Dieren. 't Wildbraed is daer ſoo gemeen, als by ons 't Oſſen en Schapenvleeſch.

D'Inwooners zyn wel Hoflijck, maer gantſch bedrieghlijck. Men heeft haere Koningen gehouden voor de rijckſte en maghtighſte in *Indien*, naeſt die van *Cambaya* en *Narſinga*.

Tuſſchen de Koningrijcken *Cambaya* en *Bengala* leggen de Koninghrijcken *Candish*, *Chitor*, *Malway*, *Berar*, *Gualeor*, en *Narvar*.

BREAMPORE (of BRAMPOUR) is de Hoofdſtad in *Candish*; leggende op de Rivier *Tapta*, welcke beneden *Surata* in den Boeſem van *Cambaya* valt.

Deeſe Stad is wel groot, doch qualijck gebouwd, en ongeſond: Oock voor veele Kinderen des *Grooten Mogols* gantſch ongeluckigh geweeſt. *Chan Morad* en *Chan Daniel*, beyde Soonen van *Ekebar*, zyn hier geſtorven, wegens haer welluſtigh gevoerde leven; laetende haer Erfdeel aen *Xa* of *Schach Selim* nae, die tegens ſijnen Vader altijd oproerigh en weerſpannigh geweeſt was. *Sultan Gonſroa*, Soon van *Selim*, is hier, op bevel ſijns Broeders *Choroms* (of *Ghoroms*) anders oock *Xa Ziaham* genoemd, met een Strop verworghd geworden. Korts daer nae is oock *Sultan Perwes* hier geſtorven; laetende de hoop, om tot de Heerſchappy te koomen, den gedaghten *Xa Ziaham* over; die een lange tijdt tegens ſijnen Vader had *gerebelleerd*.

In d'oude Stad MANDOW zyn de Begraefniſſen en d'overblijffelen van 't Pallays der oude Koningen deeſes Geweſts. De nieuwe Stad is veel beeter gebouwd, doch kleyner.

CHITOR, met de Stad van een evengelijcken Naem, leght gantſchlijck in Bergen; welcke men vind op de Wegen van *Amedebat* en *Cambaya* nae *Agra*.

Deeſe Stad had in haren Omvang vijf Mijlen, eerſe van *Ekebar* den *Ruja Cana* wierd afgenoomen en verwoeſt. Sy heeft bynae niets meer als d'overblijffelen van over de honderd Tempelen, en een groot getal Gebouwen, welcke ſeer heerlijck en praghtigh zyn geweeſt.

't Slot lagh in een ſoo gantſch voordeelige Plaets, en was ſoo vaſt gebouwd, dat de Koningen van *Delli* 't ſelve noyt hebben konnen veroveren. *Sultan Aladin* vond ſigh gedwongen, nae dat hy twaelf Jaeren tijds daer voor had toegebraght, de Belegeringh te verlaeten.

MALWAY heeft een vrughtbaeren Bodem, en ten Hoofdſtad RANTIPORE; andere ſtellen UGEN, of OUGEL. De beſte Veſtingh is NARVAR. Deeſe Stad leghdt by den

den Oorſprongh des Vloeds, en onder aen den Bergh van dien ſelven Naem: Welcke gaen van 't Koninghrijck *Guzaratte* af tot aen *Agra* en *Narvar*. In dit Geberght onthouden ſigh eenige Vorſten, welcke den *Grooten Mogol* niet onderworpen zyn.

GUALEOR heeft een van de beſte Veſtingen in den gantſchen Staet des *Mogols*; waer in gemeenlijck de Groote gevancklijck werden bewaerd; gelijck als te *Rantipore* in *Malway*, en te *Rotas* in *Bengala*.

In 't Jaer 1550. ſtierf te *Gualeor Zeer Chan*, Koninghvan *Patana*, nae dat hy tot verſcheydene maelen toe *Hamayon* overwonnen en uyt *Indien* verdreven had. Doch vermits hy een minderjaerigen Soon van twaelf Jaeren naeliet, ſoo wierden ſijne Landen oproerigh. *Hamayon* quam, door hulp en middel der *Perſianen*, weer in *Indien*: En naederhand wierd ſijnen Soon *Ekebar* ſoo maghtigh, dat hy de Koningh van *Patana*, en bynae al de Koningen in *Indien* uytroyde, ſigh meeſter maeckende van haere Landen.

GEHUD, Hoofdſtad in *Narvar*, leghd op de Rivier *Send*; welcke in de *Ganges* valt, en vermoedlijck aen de *Narvarſche* Bergen ſtoot.

Midden in des *Mogols* Landen leggen die van *Peng-ab*, of *Lahor*, *Tenupar*, *Hendowns*, *Teſſelmere*, *Bando*, *Deli* en *Agra*.

JESSELMERE, GISSEMERE, of SIERMEL, met haere Stad van dien ſelven Naem, leght nae de Vloed *Indus*. AMMER in *Teſſelmere* is een Kaſteel, waer van *Anno* 1548. *Zimlebege*, Gemaelin van *Hamayon*, nae *Perſien* vliedende, den *Ekebar* ter Wereld braght, die de *Mogols* weer ingeſet, en derſelver Staet in *Indien* ſoo groot en maghtigh gemaeckt heeft.

BANDO leghd tuſſchen de Steeden *Geſlemere*, *Deli* en *Agra*, ontrent vijf-en-tſeventigh of taghtigh Mijlen van malkander af. Behalven de Hoofdſtad van een gelijcken Naem is ASMERE ſeer beroemd, wegens 't Graf van *Hoghe Mondee*, een *Mahometaen*, van de *Mogols* voor een grooten Heyligh gehouden.

Ekebar (of *Ekbar*) gingh te voet van *Agra* derwaerts, om een Soon, ten Erfgenaem ſijner Landen, te moogen bekomen. Naederhand heeft hy yeder Mijl weghs met een ſchoone Steene Zuyl laeten afteeckenen; oock verſcheydene Herbergen op den wegh laeten bouwen, om de Pelgrims en andere daer voorby reyſende daer in op te nemen.

Doch de Koninghrijcken *Pang-ab*, of *Lahor*, *Deli* en *Agra*; nevens derſelver Steeden van een gelijcken Naem, zyn veel beroemder, wijl de Koningen van *Indien* en de *Mogols* haere *Reſidentien* daer gehad hebben.

LAHOR is de Hoofdſtad in PENGAB, dat is, Vijf Wateren, vermits dit Land van vijf verſcheydene Vloeden werd bevoghtighd. Ick houde deeſe Stad voor *Alexandria Bucephalos*, door *Alexander* de Groote gebouwd, die haer dien Naem gaf nae ſigh ſelven en ſijn Paerd *Bucephalus*.

D'oude ſtellen deſelve op de Vloed *Hydaſpes*, welcke hedenſdaeghs *Rowey* ſou zyn. Deeſe Stad is van *Schach Selim* ſoodaenigh vergroot geworden, datſe vier-en-twintigh Mijlen in den Omkringh heeft. Haere Beveſtigingh is ſeer goed. 't Pallays gantſch praghtigh, en daer in zyn veel treflijcke Schilderyen of Beeldwercken.

Te FETIPORE (FETIPOUR) niet verr' van *Lahor*, wierd *Sultan Gonſron*, den oproerigen Soon van *Selim*, door ſijnen Vader geſlaegen. Hier van daen heeft deeſe Plaets ſijnen Naem bekoomen,

koomen, beteeckende ſoo veel in onſe Tael, als, 't *Vervulde verlangen*: Even gelijck 't andere FETIPORE by *Agra*, van *Ekebar* wierd gebouwd, nae dat hy Kinderen had bekoomen tot Erfgenaemen ſijner Landen.

DELI (anders DEHLI, oock wel *Delli* geſchreven) zynde de Hoofdſtad des Koningrijcks van dien ſelven Naem, leghd op den wegh van *Lahor* nae *Agra*; ontrent vijftigh Mijlen van de laetſt, en meer als honderd Mijlen van d'eerſtgenoemde Plaets, werdende bevoghtight van de Vloed *Gemini*, of *Semena*.

Eer de *Mogols* in deeſe Geweſten quaemen, hebben de Koningen van *Indien* haere *Reſidentie* hier genad. Wierden oock aldaer gekroond, en hadden'er haere Begraefniſſen.

Men heeft hier ſeer ſchoone *Obeliſcen*, of ſpits-toeloopende Suylen gevonden; welcke (gelijck 't daer voor gehouden word) opgebouwd zyn ten tijde des grooten *Alexanders* en de *Griecken*.

AGRA, wederom de Hoofdſtad van't Koninghrijck diens ſelven Naems, heeft haere Schoonheyd en Grootheyd den Keyſer der *Mogols Ekebar* te dancken. S'is gelegen op de Rivier *Gemini*, welcke in de *Ganges* valt beneden *Holobas*.

Deeſe Stad is gebouwd langhs de gedaghte Vloed in de *Figuer* van een halve Maen. In de lenghte ſtrecktſe ſigh uyt tot op ſes Mijlen, en noch meer, tegens 't Suyden Alleen 't Pallays des *Grooten Mogols* heeft twee Mijlen in den Omkreytz.

D'andere Pallayſen der Princen, en Groote Heeren ſtaen ſeer praghtigh opgeright langhs de Rivier, nae 't Noorden. Doch dat van den *Grooten Mogol* is een der ſchoonſte, koſtlijckſte en heerlijckſte in geheel Ooſten.

Op d'andere zijde leghd de Stad SECANDRA, welcke twee Mijlen weghs in de lenghte beſlaet; en bynae alleen van Kooplieden bewoond werd.

FETIPORE, beteeckenende 't *Vervulde verlangen*, leghd twaelf Mijlen van *Agra*, tegens 't Weſten. Is noch eene der Wercken van *Eckebar*, die, nae dat hy Kinderen had bekomen (van hem met ſoo een groote begeerte gewenſcht) deeſe Plaets, nevens een ſeer praghtigh Pallays, tot ſijne verluſtigingh, deed bouwen. Doch vermits 't Water hier niet goed was, ſoo heeft hy deſelve weer verlaeten.

BIANA (anders *Bajana*) 't welck *Fetipore* tegens 't Weſten leghd, heeft de treflijckſte Weyden in geheel *Indien*.

SCANDERBADE, tegens 't Weſten van *Bajana*, is geweeſt de *Reſidentie* van eenige Koningen. 't Kaſteel leghd op een bovenmaten voordeelige Plaets in de Hooghte. Hier heeft ſigh *Schach Selim* ſoo langh opgehouden, tot dat *Ekebar* hem op 't hardſte belegerde, en hem dwongh ſigh in 't Geberght te moeten begeven. De Naem van deeſe Stad, gelijck oock het *Secandra*, tegens over *Agra* gelegen, heeft noch eenige gelijckenis van des grooten *Alexanders* Naem behouden.

Dit dan zyn de Landſchappen, of Koninghrijcken, welcke de *Groote Mogol* beſit. Wiens Rijck van't Suyden nae't Noorden vijf-honderd: Van't Weſten nae 't Ooſten tuſſchen de ſes en ſeven-honderd Mijlen Lands in ſigh begrijpt.

't Werd begrenſd en omvangen, of van 't Geberght, of van de Zee.

Sijne Naebueren zyn *Usbeck*, *Caſcar*, *Thibet* en *Turqueſtan*, gedeelten van *Tartarijen*, tegens 't Noorden. De Volckeren *Mang*, en andere, welcke van *Pegu* tegens 't Ooſten waren. De *Perſianen* tegens 't Weſten. De Koninghrijcken *Decan* en *Golconda* tegens 't Suyden.

D'*In-*

D' *Indiaenſche Zee*, waer in d' *Indiaenſche* en *Cambayſche* Zee-boeſem op d' eene ſijde, en dien van *Bengale* op d' andere is, bevoghtighd 't overige.

Onder al deeſe ſijne Naebueren zyn de *Tartaren* en *Perſianen* de maghtighſte. Doch vermits de gedaghte *Tartaren* verdeeld zyn in verſcheydene Landſchappen ter plaets daerſe aen hem grenſen, ſoo konnenſe hem wel ſchaedlijck en beſwaerlijck zyn door Stroperyen, doch geen openbaeren Oorlogh tegens hem voeren.

De Koningh van *Perſien* heeft hem voor eenige Jaeren *Candahar* weer afgenoomen, en deeſe Plaets niet eer weer verlaeten, voor dat hy op een en deſelve tijd met den *Turck* en den *Mogol* moeſt Oorlogh voeren.

D' overige Koningen doen haer beſt, om ſigh tegens hem te verweeren; als dien van *Golconda* en *Decun* (of *Decan*): Maer ondertuſſchen heeft den laetſtgenoemden een gedeelte ſijner Landen moeten laeten ſitten: En den eerſten geeft hem Geſchencken, in plaets van *Tribuit* of Schattingh.

't Sou de *Groote Mogol* niet ſwaer vallen, beyde deeſe Koninghrijcken in te neemen, indien hy niet ſomtijds genoegh te doen had met Inlandſche Oorlogen; wijl in ſijn Gebied noch verſcheydene Vorſten overigh zyn, welcke *Rahias* (*Rajas*) dat is, Koningen worden genoemd; nevens veele Volckeren, welcke hy niet gantſchlijck kan bedwingen; nadien hem deeſe en geene maer alleen uyt dwangh gehoorſaemen, en den *Tribuit* opbrengen. De meeſte ondertuſſchen betaelen den ſelven, wanneer en ſoo 't haer behaeghdt; ſomtijds gevenſe oock wel niets met allen.

Onder deeſe kleyne Koningen en Volckeren bevinden ſigh den *Rahia Boſſou*; woonende te *Temmery*, ontrent vijftigh Mijlen van *Lahor*.

De *Rahia Tulluck Chan*; ſigh opboudende te *Negracut*, ontrent taghtigh Mijlen van de genoemde Stad *Lahor*.

De *Rahia Decemberga* onthoud ſigh anderhalf-honderd Mijlen van *Agra*, en heeft ſijne *Reſidentie* te *Calſery*.

De *Rahia Manſa* woond te *Serenigar*, twee-honderd Mijlen van de gedaghte Stad *Agra*.

De *Rahia Rodoron* bevind ſigh aen geene ſijde van de Rivier *Ganges*, en heeft ſijne Hof houdingh te *Camayo*.

De *Rahia Mugg* deſgelijcks aen geene ſijde van de *Ganges*, Zuydwaerts af van *Rahia Radiron*. Hy is ſeer maghtigh; gelijck oock de twee laetſt-geſtelde zyn.

Tuſſchen den Arm van de *Ganges* is een Vorſt uyt 't oude Geſlaght der Koningen van *Dehli*, die ſigh tot op heden toe noch verdeedighd, en 't Jock des *Mogols* van ſijnen Hals afweerd.

Boven *Caſſimere* erkend de *Rahia Tibbon* noch den *Mogol*, noch de *Tartaren*. Dickmael koomd hy met ſijn Volck af, en ſtroopt, nu in 't gebied van den eenen, dan in dat van d' andere.

De Volckeren *Bollooches*, of *Bulloques*, ſtroopen ongeſtraft in 't Landſchap *Hiacan* hier en gintſch heenen. Even 't ſelve doen d' *Aguvaners* en *Pataners* in *Candahar*: Deſgelijcks de *Quillers*, of *Collers*, en *Resbuters* in 't Geberght tuſſchen *Cambaya* en *Decan*. De *Collers* hebben wel ſomtijds van *Decan*; de *Rebaſſers* van *Cambaya*, en de *Pataners* van *Candahar Tribuit* getrocken.

Deeſe Koningh en Volckeren zyn bynae al t' ſaemen *Heydenen*: Hebben oock hun afkoomſt van verſcheydene Koningen en *Natien*, welcke, voor de *Mogels*, in verſcheydene Deelen van *Indien* hebben gewoond.

Eenen *Rahia* der *Collers* houd ſigh op boven *Amadebat*; eenen anderen *Rahia Partaſpha* by *Breampure* (*Breampour*).

Deeſen heeft dickmael *Cambaya* ingenoomen en geplonderdt.

Rahia Rana heeft ſijne *Reſidentie* te *Gurehitto*. Een ſeer langen tijd heeft hy ſigh ſelven beſchermd gehad tegens d' oude *Indiaenſche* Koningen. Doch nu geeft hy aen den *Mogol* eenigen *Tribuit*.

Ondertuſſchen evenwel is de *Groote Mogol* eenen der grootſte en maghtighſte Vorſten in *Aſia*. Hy kan ten Oorlogh in 't Veld brengen tweemael honderd-duyſend Mannen te Paerd, en vijfmael honderd-duyſend te Voet, nevens twee of drie-duyſend ten Strijd afgerightede en toegeruſtede Elephanten.

Hy geeft aen veele Vorſten, Heeren en Edele des Lands eenige Goederen in beſit voor den tijd haers Levens. Deeſe moeten tot ſijnen dienſt, ſommige twee, drie, vier, vijf, ſes, thien, twintigh; andere honderd, twee-honderd, vierhonderd; wederom andere duyſendt, tot thien-duyſend Paerden onderhouden, en altijd gereed hebben.

Evenwel beſtaet ſijn Krijghs-heyr dickmael maer alleen in honderd-duyſend Koppen te Paerd, en tweemael honderd-duyſend te Voet, boven de gewoone Beſettingen.

Sijn Onderdaenen zyn grove ſtercke Lieden; en gebruycken allerley ſlagh van Wapenen. Vrywilligh begevenſe ſigh tot den Oorloghs-handel; en haer ontbreecken niet anders als twee dingen, naementlijck, goede Orde, en goede Aenvoeringh.

Hy heeft geen ſonderlinge Maght ter Zee, vermits de *Portugeezen* in 't Koninghrijck *Cambaya* voor ſigh behouden de Sreeden en Veſtingen *Diu*, *Damen*, *Bacaim*; 't Eyland *Salette* by *Bacaim*; de Schans *Manora*, en de Rots *Aſſevim*.

Byvoeghſel.

WAt voor Koninghrijcken en Landen onder 't gebied deeſes grooten Vorſts behooren, heeft onſen Schrijver aengeweſen. Wy ſullen'er alleen deeſe weynige aenmerckens-waerdige dingen byvoegen.

't Koninghrijck *Sanque*, van ſommige *Choitor* of *Citor* genoemd, heeft tot Hoofdſtad *Citor*, welcke geſteld werd te zyn twaelf Mijlen in den Omgangh. Dit Land is in 't laetſt der voorledene Eeuw een Vrouw onderworpen geweeſt, genoemd *Crementin*. Sy was niet min kloeckhertigh als ſchoon. Oock ſteldeſe ſigh op tegens den Koningh *Baduria*, aen wienſe te vooren eenigen *Tribuit* had moeten betalen. Doch deeſen beroofde haer van de Stad *Citor*. Nae dien tijd heeft de *Groote Mogol* ſigh Meeſter van 't grootſte deel deeſes Lands gemaeckt.

't Rijck *Deli*, of *Delly*, is voortijds van *Amaſoenen* bewoond geweeſt; van welcke noch eenige overigh zyn; die als Mannen te Paerd rijden. 't Is niet ſeer langh geleden, dat hier noch regeerde een *Mahometaenſch* Koningh, wiens Gemaelin gemeenlijck optrock, vergeſelſchapt van twee-duyſend Vrouwen te Paerd: Doch de *Groote Mogol* heeft oock eyndlijck dit Geweſt onder ſijn Gebied gebraght.

Vermits de gedagte *Mogol* met ſijnen Aenhangh van *Zagathay* is gekoomen, ter welcker oorſaeck deeſen Koningh ſigh beroemd uyt de Stam des Grooten *Tamerlans* te zyn geſproten; en dat de *Maſſageten* Inwooners van dit Geweſt zyn geweeſt, ſoo ſal niet ondienſtigh zyn, met een woord yets te ſeggen van d' oude Seeden deeſer Volckeren.

Huere Harnaſſchen, Stormhoeden, en de Borſtſtucken haerer Paerden waeren, volgens 't getuygenis van *Strabo*, bedeckt met ſijn Goud; deſgelijcks oock de Tomen, Sadels en ander Tuygh der gemelde Dieren. De Spitſen haerer Lancien haddenſe gemaeckt

van

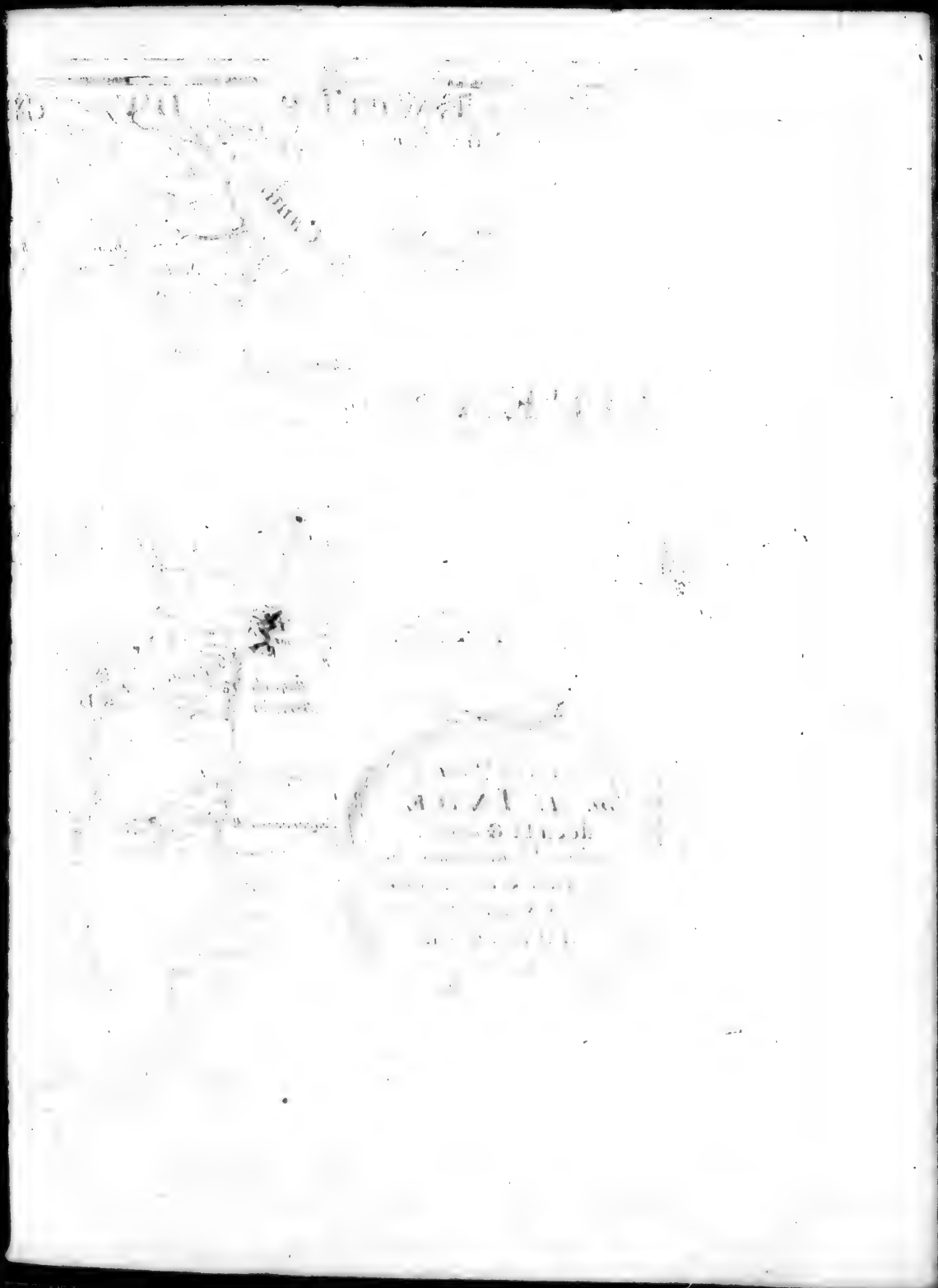

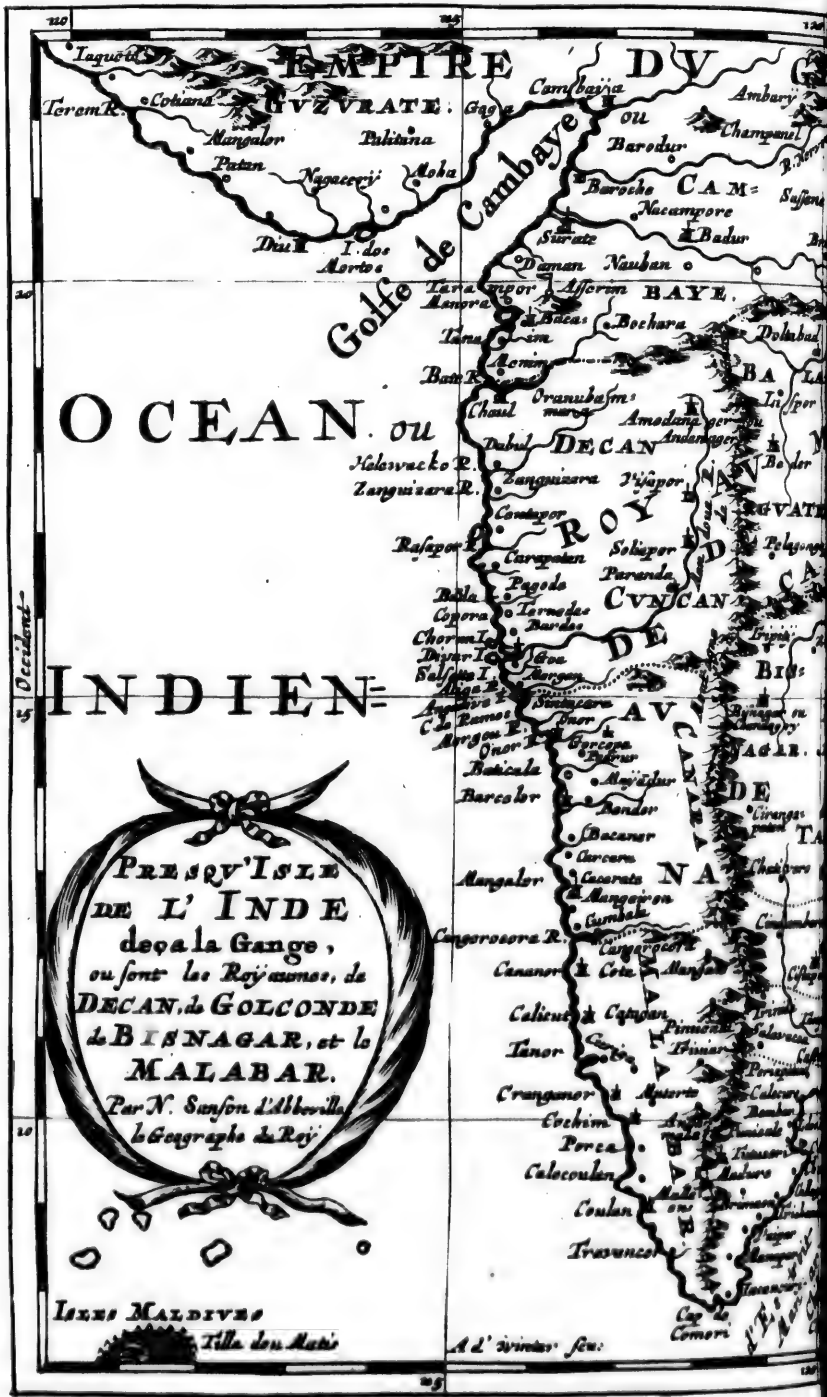
EMPIRE DV
GVZVRATE.
Golfe de Cambaye
OCEAN ou
INDIEN
DECAN
ROYAVME DE
CVNCAN
DE
BAYE.
Presqv'Isle de L' Inde deça la Gange, ou sont les Roiaumes de DECAN, de GOLCONDE de BISNAGAR, et le MALABAR. Par N. Sanson d'Abbeville Geographe du Roy.
Iles Maldives
Tille des Mats
Cap de Comori

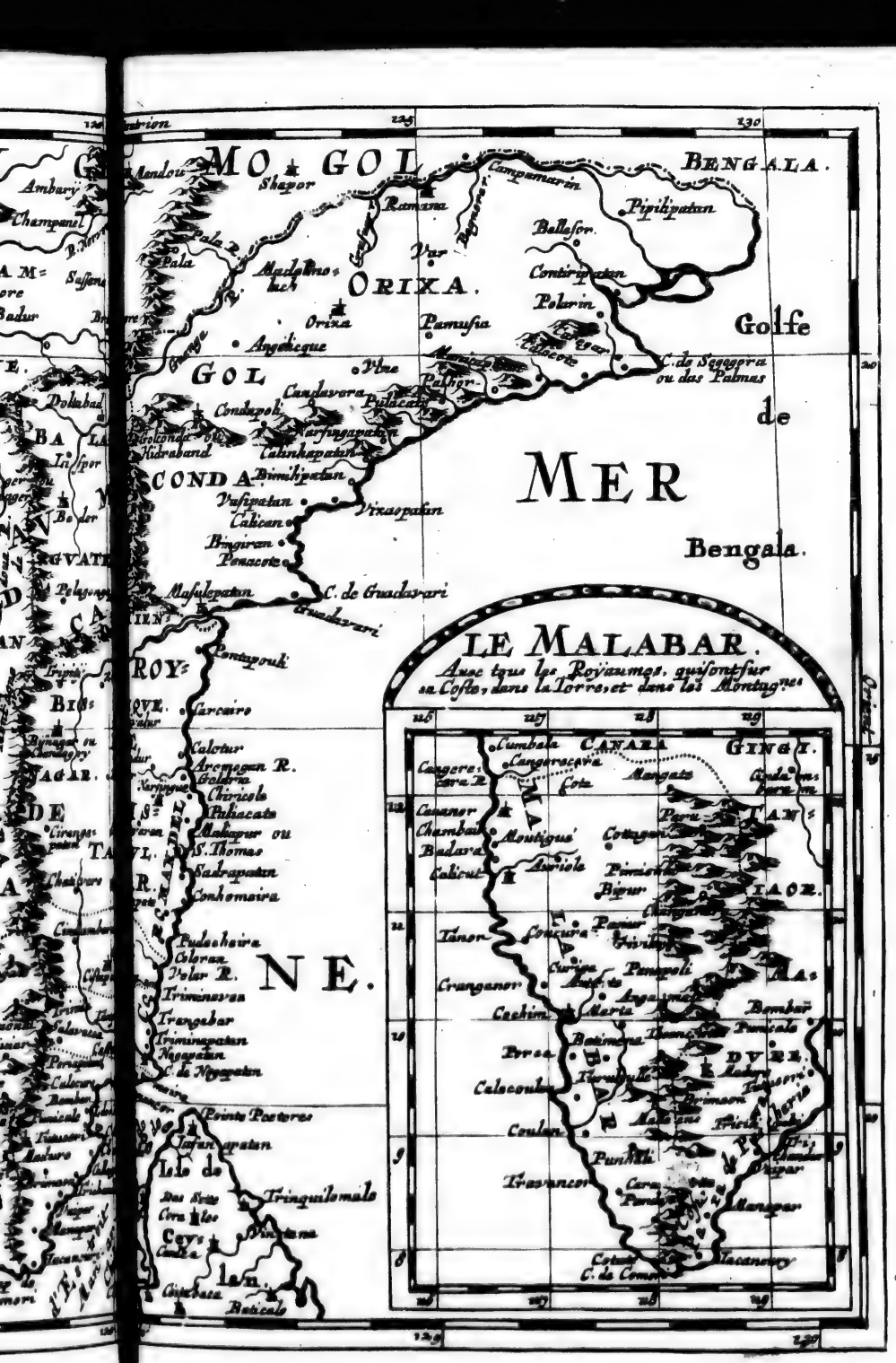
MO GOL
BENGALA.
Golfe
de
MER
Bengala.
ORIXA.
GOL
CONDA.
LE MALABAR.
Avec tous les Royaumes, qui sont sur
sa Coste, dans la Terre, et dans les Montagnes
CANARA
GINGI.
Golconde
Shapor
Ramana
Pipilipatan
Belleſor
Var
Contirapatan
Polurin
Orixa
Pamuſia
Angelequé
Vbre
Candavera
Pulicate
C. de Segapra ou das Palmas
Condapoli
Narſinguepatan
Calinhapatan
Pimlipatan
Vaſipatan
Vizapatan
Calican
Bingiran
Penacota
Maſulipatan
C. de Guadavari
Guadavari
Pontapouli
Carcare
Caloutar
Arcangan R.
Goldria
Chircole
Paliacate
Malapur ou S. Thomas
Sadrapatan
Conhemaira
Pudeshaire
Coleran
Polar R.
Trimenaven
Trangabar
Triminapatan
Negapatan
C. de Negapatan
Pointe Pescherie
Jafanapatan
Isle de Ceylan
Trinquilemale
Batticale
Cumbala
Cangereracovia
Cangere-cora R.
Mangate
Cota
Cananor
Chambai
Moutigué
Badara
Calicut
Aviole
Pimenta
Bigur
Tanor
Cheura
Pimpoli
Cranganor
Angamale
Cochim
Maria
Bombar
Pimicale
Batimena
Pirca
Calecoulan
Coulan
Punnita
Travancor
Cotate
C. de Comorin
Vacanacory
Manapar
Tanjor
Madure
Pondichery
Gingi
Tanjor
Maduré
Pondichery
Gingi

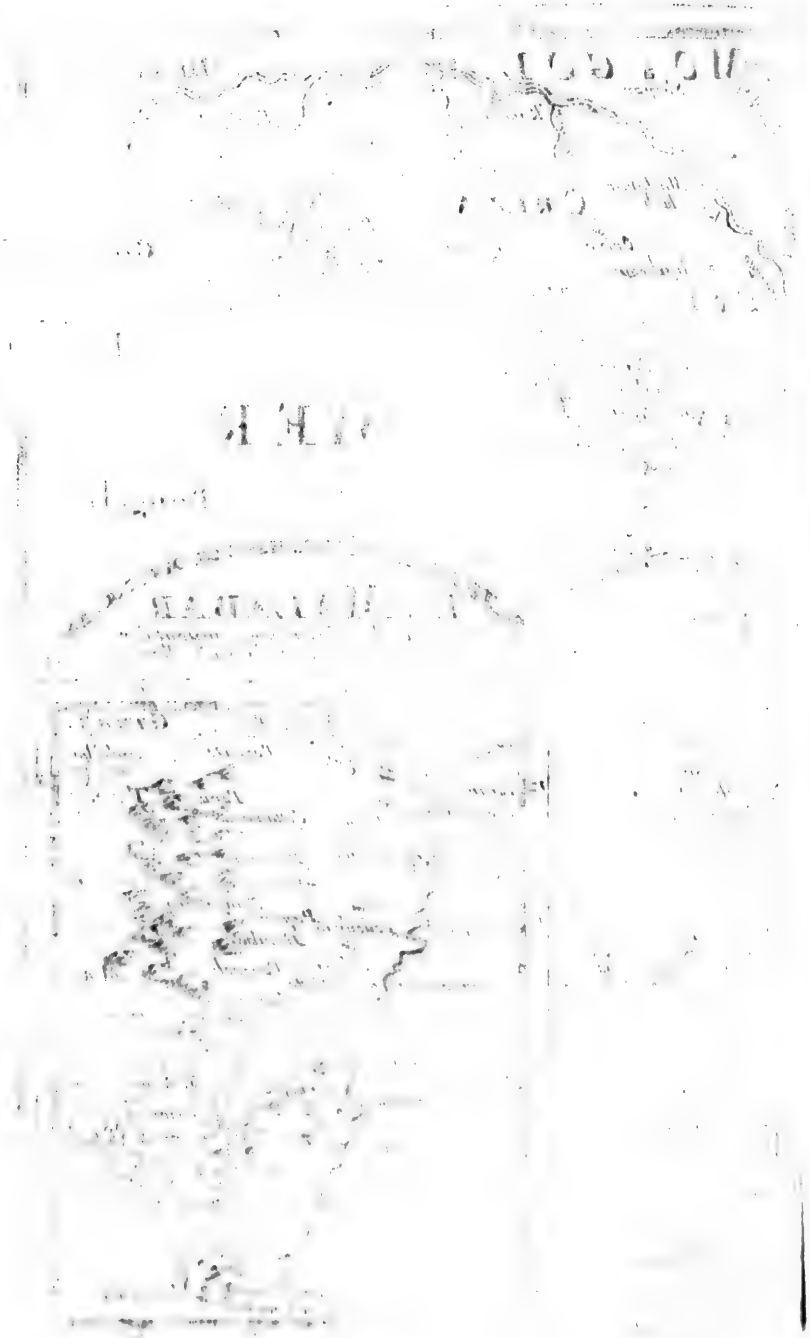

van Koper; deſgelijcks oock die van haere Pijlen.

Yſer of Silver was by haer in geen gebruyck.

Yeder nam een Vrouw die hem behaeghde, en beſliep deſelve in 't openbaer, ſonder eenige ſchaemte; alleen ſijnen Pijlkoocker daer ontrent hangende.

Soo haeſt yemand oud geworden was, quaemen ſijne Vrienden by een; doodeden hem, en koockten ſijn Vleeſch met dat van eenige Schapen. Hier meê deedenſe haere Maeltijd; en dit hieldenſe de geluckighſte doodt te zyn, dieſe konden bedencken. Die door ſieckte ſtierven, wierden niet gegeten: En deeſe beklaeghden haer ongeluck, wijlſe van haere Vrienden niet moghten genuttighd worden.

Sy ſaeyden geene dingen: Maer hielden ſigh vergenoeghd met haer Vee, met de Viſch in de Rivieren, ter ſpijs; en met Melck, tot dranck.

Onder haere Goden eerdenſe aldermeeſt de Son; en offerden aen deſelve een Paerd. Van haere hedenſdaeghſche Seeden hebben wy breed genoegh geſproocken in 't *derde* en *vierde Deel* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt-en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.*

In 't Rijck deeſes *Mogols* vindmen veele Paerden, en byſonder-groote Elephanten.

Oock *Rhinoceren*, of Neus-hoornen; ſoo genoemd, om datſe een Hoorn op den Neus hebben.

Eenen derſelver is ſoo groot als twee onſer Oſſen.

Over 't geheele Ligchaem zynſe bedeckt met een harde Schael, gelijck als met een Harnaſch.

In *Bengala* waſt het Ried ſoo groot, datſe Vaetjens daer van maecken. Jae 't werd ſoo gantſch dick, datmen 't nauwlijcks kan omvademen.

In *Deli* vindmen, nevens veelerley Gewaſſen, oock Paerden, Elephanten, Kamelen en Dromedariſſen.

INDIENS HALF-EYLAND aen deeſe ſijde van de Rivier GANGES.

INdiens Half-Eyland aen deeſe ſijde der Rivier *Ganges* leghd tuſſchen den Mond of uytloop der Vloeden *Indus* en *Ganges*. Streckt ſigh uyt van den Staet des *Grooten Mogols* af tot ontrent den aghtſten *Graed* der breedte aen deeſe ſijde des *Æquators*.

De *Groote*, of *Indiaenſche Zee*, bevoghtighd het aen drie ſijden, naementlijck, den Zee-boeſem van *Bengala*, eertijds genoemd *Gangeticus Sinus*, tegens 't Ooſten: De Zee-boeſem van *Cambaya*, voor deeſen geheeten *Barigazenus Sinus*, en d' *Arabiſche Zee* tegens 't Weſten. Tegens 't Suyden de Zee, welcke nae *Ceylan* (of *Ceylon*) loopt op d' eene, en de *Maldives* op d' andere ſijde.

Dit Half-Eyland willen wy verdeelen in vier Hoofd-deelen; naementlijck, in *Decan*, *Golconda*, *Narſinga* (of *Biſnagar*) en *Malabar*.

De drie eerſte en grootſte hebben yeder haeren Koningh. En ſchoon'er verſcheydene Vorſten of Koningen in zyn, ſoo zynſe echter eenen eenigen onderworpen.

't Vierde en laetſte Deel heeft voortijds oock een eenige Koningh toebehoord; doch nu zyn'er verſcheydene, welcke echter d' een van d' ander *dependeeren*.

DECAN

't KOninghrijck *Decan* heeft tegens 't Noorden 't Koninghrijck *Cambaya*:

baya: Tegens 't Ooſten dat van *Golconda*: Tegens 't Suyden dat van *Biſnagar*, daer *Canara* leghd: Tegens 't Weſten d' *Indiaenſche Zee*, daer de Zee-boeſem *Cambaya* is.

Dit Koninghrijck verdeeld ſigh weer in drie andere Deelen, welcke genoemd worden *Decan*, *Cunkan*, en *Balagatta*.

De twee eerſte leggen op de Kuſt. *Decan* wat verder nae 't Noorden, en tot aen de Rivier *Bate*; welcke dit Gedeelte van *Cambaya* affonderd. *Cunkan* wat wijder nae 't Suyden, en tot aen de Vloed *Aliga*, welcke 't ſelve van *Canara* affcheyd.

Balagate (of *Balagatte*) leghd ten Ooſten der twee andere Deelen, in de Landen en Daelen welcke ſigh bevinden onder en tuſſchen d' Armen des Berghs *Gate*. Aen geene ſijde deeſes Gedeelts leggen de Koninghrijcken *Golconda* en *Narſinga*.

In 't eygentlijck ſoo genoemde *Decan* zyn de Steeden HAMEDANAGER, voortijds *Omenogara*; en CHAUL, voor deeſen *Simylla emporium & Promontorium*. In *Cunkan* VISAPORE, eertijds *Muſopalle*; SOLIPAR, voor deeſen *Carura*; en GOA, voortijds *Cherſoneſus*, in 't Land der Volckeren *Piratæ* des *Ptolomæi*. Dienvolgens moet in *Balagate* LISPOR met *Hippocura*, BEDER met *Bætana*, en ULTABAD met *Tabaſo* overeenkoomen.

Hamedanager, *Viſapore* en *Beder* zyn de voornaemſte Steeden, daer den *Idalcan* ſijne *Reſidentie* heeft.

Maer wy aghten al deeſe Plaetſen ſoo hoogh niet, als GOA, zynde ſoo een gantſch ſchoone, rijcke, en Handeldrijvende Stad, als ergens eene in geheel Ooſten gevonden ſou mogen werden.

Sy leghd in een Eyland, 't welck de Vloeden *Mandica*, en *Guari* by haeren Mond of Uytloop *formeeren*. *Alfonſus Alburkerque* heeft deſelve in 't Jaer 1510. ingenoomen. Naederhand hebben de *Portugeezen*, trots al de Naebueren, ſigh ſoo gantſch vaſt daer in geſet, dat haeren Stadhouder, den Aerts-Biſchop, en den *Ooſt-Indiſchen* Raed hier haere *Reſidentie* hebben.

Boven den grooten Koophandel, Rijckdom en de Beſtieringh der *Politie*, al t' ſaemen ſeer aenmercklijcke dingen, verhaeld *Pincent le Blancq*, dat het daer opgericht zynde *Hoſpitael* magh gehouden worden voor 't ſchoonſte, rijckſte en volmaeckſte. Oock werden de geene, welcke daer in zyn, veel beeter gediend, als in dat van den Heyligen *Geeſt* te *Romen*, en in 't *Lazareth* te *Malta*, welcke Gaſthuyſen anders de ſchoonſte in de *Chriſtenheyd* zyn.

De Kercken te *Goa* zyn deſgelijcks ſeer praghtigh en koſtlijck vercierd. De Venſteren zyn van Paerlemoer, gelijck die te *Pegu* van Schildpadden-ſchalen, verſcheydentlijck *gecoleurd*. Beyderwegen zynſe ſeer cierlijck en konſtrijck uytgehouwen.

De *Portugeezen* leven te *Goa* in allerley Vermaecklijckheden en Welluſten; met ſoodanigh een praght en hooghmoedt, dat oock de geringhſte en veraghtlijckſte onder haer ſigh laeten vereeren met den Titel van Koninghlijcken Kamer-Joncker.

Onder haer andere Waeren verkoopenſe en vermangelenſe Slaven van 't Manlijck en Vrouwlijck Geſlaght, even gelijck men by ons de Paerden, Eſels en Schapen doet. Daerenboven handelenſe met deſelve nae haer gelieven.

Behalven *Goa* behoord noch aen de *Portugeezen* 't Land der *Barden*; d' Eylanden *Salſette*, *Choran* en *Divar*; nevens andere ontrent en om *Goa* heenen gelegene Landen; gelijck oock *Chaul* op de Kuſt; alwaer een ſeer grooten Handel in Sijde is.

Te

Te DALTABAD in *Ballagate* werd een ſeer groote Koopmanſchap gedreven. Derwaerts begeven ſigh de Kooplieden van *Cambaya*, *Bengala* en andere Plaetſen.

Te *Lispos* (anderwegen ſpeld onſe Schrijver *Lispor*) is de Marckt, op welcke verkoght worden de Diamanten, Amethyſten, Chryſoliten, Bloed en andere koſtlijcke Steenen, welcke in verſcheydene Oorden van *Ballegate* werden gevonden.

In de Groeven der oude Rotſen vindmen natuerlijck-geſneedene Diamanten. Deeſe noemdmen *Nayffes*, en werden van d'Ooſterſche Volckeren ſeer hoogh geacht, inſonderheyd als de ſneede ſeer ſchoon, en reght *geproportioneert* is.

Wanneer *Decan* voor 't geheele Landſchap werd genoomen, ſoo behoord het een eenige Koningh toe, dienſe *Idalcan*, of *Dyalcan* noemen.

De *Groote Mogol* heeft deeſen Vorſt in 't eygentlijcke *Decan* eenige Veſtingen ontweldighd. Deſgelijcks hebben de *Portugeezen* hem *Goa*, *Chaul*, en noch eenige andere Plaetſen op de Kuſt ontnoomen. Evenwel is hy noch ſeer maghtigh, ten minſten in opſight der *Indianen*.

Hy heeft de *Portugeezen Dabul* ontruckt, en deeſe Plaets gantſch verwoeſt. *Chaul* eens, en *Goa* tot verſcheydene maelen toe belegerd gehad. Eyndlijck is hy met de *Portugeezen* in een Accoort getreeden: En den Koninghlijcken *Portugeezſchen* Stadhouder heeft altijd een Geſant by den *Idalcan*: Deeſen daer tegens ſijnen *Ambaſſadeur* of *Reſident* by den Stadhouder te *Goa*.

Dit Land is doorgaens goed, vrughtbaer, en werd bevoghtighd van verſcheydene Rivieren. 't Heeft veel Eedele Geſteenten, Boomwol, en Sijde, waer van d'Inwooners verſcheydene *Manufacturen* vervaerdigen. Deeſe zyn *Mahometanen* en *Heydenen*: Doch d'Onderdaenen der *Portugeezen Roomſchgeſindo Chriſtenen*.

GOLCONDA.

DE Naem *Golconda* is maer alleen van tſederd eenige Jaeren bekend. Evenwel is 't een maghtigh en ſeer rijck Koninghrijck; doch wiens Staet is vermenghd geweeſt onder den naem *Orixa*.

't Leghd op den Zee-boeſem *Bengala*, welcke loopt nae 't Ooſten en 't Suyden. 't Grenſd tegens 't Noorden aen de *Mogols*, en 't Koninghrijck *Bengala*. Tegens 't Suyden aen *Biſnagar* Tegens 't Weſten ſtoot het aen *Decan*, of veel meer *Balagata*, zynde een gedeelte van *Decan*.

't Streckt ſigh uyt meer als twee-honderd Mijlen langhs de Kuſt: En heeft in ſijne gantſche breedte, als men van de Kuſt Landwaerts in gaet, by de driehonderd Mijlen. Des ſelven Inkoomſten bedraegen over de twintigh *Millioenen* Guldens.

't Is ſeer Volckrijck; en d'Inwooners bemoeyen ſigh met de vervaerdigingh van allerley *Manufacturen*. Deſelve maeckenſe ſoo gantſch konſtigh van Boomwol, vercierd met ſulcke levendige Verwen, datmen deſelve hooger acht, als de geene die van Sijde zyn gemaeckt.

Groote Scheepen bouwenſe, en handelen met haere Waeren op *Mecha*, *Aquem*, *Bengala*, *Pegu*, en door geheel *Indien*.

In dit Land zyn ſes-en-tſeſtigh Kaſteelen of Veſtingen, waer in de gewoone Beſettinghs-Volckeren leggen. Deeſe Slooten, gebouwd op Rotſen, werden van haer genoemd *Conda*. Seer

beſwaerlijck is'er by te koomen; en derhalven zynſe genoeghſaem verſeeckerd.

Golconda, van de *Perſianen* genoemd *Hidraband*, is de Hoofdſtad, en de Koninghlijcke *Reſidentie*. Sy leghd over de tſeſtigh Mijlen weghs van de Haven *Muſilipatan*, of *Maſulepatan*. Heeft een ſeer aengenaeme Lught, en een vrughtbaren Bodem. Den Omkreytz is van tuſſchen de vijf en ſes Mijlen.

Deeſen Koningh wijckt ſeer weynigh voor den *Grooten Mogol* in Rijckdom, Eedele Geſteenten, getal van Elephanten, en voorts in allerley uytſteeckende *Indiaenſche* Praght. Doch ſijn Land is niet ſoo groot, noch oock ſijne Volckeren zyn niet ſoo ſtrijdbaer, als die van den *Mogol*. Hy is derhalven gedwongen, hem Jaerlijcks, by manier van *Tribuit*, viermael honderd-duyſend *Pagoden* te betalen.

Andersſins heeft dit Geweſt noch Goud, noch Silver, noch Koper-*Mijnen*; doch wel veel Yſer en Stael, maer inſonderheyd verſcheydene Diamant en Eedele Geſteent-groeven.

Een Diamant-*Mijn* vindmen ontrent vijftigh of tſeſtigh Mijlen weghs van *Maſulepatan*, by de Vloed *Chriſtena*; zynde ſoo gantſch overvloedigh en rijck, dat de Koningh in 't Jaer 1622. verbood, verder daer in t'arbeyden, en de gedaghte *Mijn* liet toemaecken; vreeſende, dat de groote meenighte de Diamanten veraghtlijck ſou moogen maecken. Andere geven voor, dat ſijne vrees onſtond, om dat door de geweldige veelheyd deeſer ſoo koſtlijcke Waer de *Mogol* in ſijn Land moght getrocken worden.

CONDOPALI, ſijne Hoofd-veſtingh, is ſoo groot, dat deſelve ſes andere in haeren Omkreytz begrijpt. Deeſe ſes ſtaen gelijck als d' eene over d'andere. Yeder derſelver heeft genoeghſaem Hout, Vrughten, Granen, en andere dingen, om daer meé te geneeren de Volckeren, welcke hier in Beſettingh leggen. Dit *Guarniſoen* beſtaet in ontrent twaelf-duyſend Mannen.

CONDAVERA is een andere Veſtingh, leggende ontrent vijfthien of ſeſthien Mijlen van *Condapali*. In't midden ſietmen eenige Thoornen, op welcke men met Lighten het Teecken geeft, wat in 't Land ſigh toedraeghd.

De Koningh van *Golcanda* noemde ſigh in 't Jaer 1618. *Sultan Mahomet Catabasha*, of *Cotub sha*: Een Naem, welckeſe van haere Voor-vaderen hebben behouden; die, gelijckſe meenen, van de *Perſiaenen* af-ſtammen; welckers Seeden ſy oock naevolgen. Evenwel zyn noch veel *Heydenen* onder haer.

De *Portugeezen* hebben een Veſtingh te *Maſulepatan*, welcke een der beſte Havenen in 't Land is. De Stad is niet beſlooten, en behoord den Vorſt toe.

De Lught is hier doorgaens goed, den Bodem vrughtbaer, en brenghd Jaerlijcks twee of driemael Koorn en andere Vrughten voort; welcke bynae al t'ſaemen van d' onſe zyn onderſcheyden. Sy verdeelen haer Jaer maer allen in drie-derley Getijden.

In *Martius*, *April*, *May* en *Junius* hebbenſe ſeer groote hitte. Dit is haeren Somer.

In *Julius*, *Auguſtus*, *September* en *Octobet* valt hier ſeer veel Regen, en deeſe tijd houdenſe voor haeren Herfſt.

In *November*, *December*, *Januarius* en *Februarius*, is 't Koel, en gantſch niet heet. Dit is haere Lente. Van eenige Winter weetenſe hier niet.

De voornaemſte Inkoomſten werden getrocken van 't Sout, bedragende aghthienmael honderd-duyſend *Pagoden*, of Rijcksdaelers.

D'andere Inkoomſten koomen van de Waeren;

Waeren; inſonderheyd oock van de Diamanten. Want al de geene, welcke over de vijf *Caraten* wegen, behooren den Vorſt; en niemand derf deſelve voor ſigh behouden, op Levens-ſtraf.

NARSINGA, OF BISNAGAR.

TEgens 't Suyden van *Decan* en *Golconda* leghd *Biſnagar*, anders oock *Narſinga* genoemd. Deeſe twee Plaetſen zyn de voornaemſte des Koninghrijcks. *Narſinga* leghd niet verr' van de Haven *Paleacatta*, midden op de Kuſt van *Choromandel*. *Biſnagar* nae 't Geberght *Gata*, en by *Canara*.

Den geheelen Staet werd verdeeld in drie Hoofd-*quartieren*; en deeſe drie *Quartieren* in ſeven Koninghrijcken. Sy ſtreckt ſigh uyt op twee verſcheydene Deelen der *Indiaenſche Zee*; op de Boeſem van de Rivier *Ganges*, of *Bengala*, nae 't Ooſten, en op den Boeſem des *Indi*, of *Cambayn*, nae 't Weſten. Op deeſe ſijde is de Kuſt vijf-en-tſeventigh, op d'andere twee-honderdt en vijftigh Mijlen langh.

De gedaghte drie voornaemſte *Quartieren* werden genoemd *Canara*, *Biſnagar*, en *Choromandel*.

CANARA neemd in de geheele Kuſt tegens 't Weſten, tuſſchen de Landſchappen *Idalcan* en *Malabar*. BISNAGAR en CHOROMANDEL de geheele Kuſt tegens 't Ooſten; *Biſnagar* nae *Golconda*; *Choromandel* nae de Kuſt der Viſſchery en 't Eyland *Ceylon* toe.

In *Canara* leggen de Koninghrijcken *Onor*, en *Baticala* op de Zee; en *Borcopa* diep binnenwaerts in 't Land. 't Streckt ſigh uyt tot aen 't Geberght *Gata*.

Biſnagar begrijpt de Koninghrijcken *Tienlique* en *Biſnagar* in ſigh. *Choromandel* de Koninghrijcken van *Choromandel* en *Tamul*.

ONOR, BATICALA en GORCOPA zyn Hoofd-Steeden, yeder in haer Koninghrijck. De twee eerſte hebben t'ſaemen eenen, doch de laetſte heeft haeren byſonderen Koningh. Gelijcklijck zynſe aen *Biſnagar* Cijnsbaer. De vier op d'Ooſtſijde, of op den Zeeboeſem van *Bengala*, zyn den Koningh van *Biſnagar* onmiddelbaer onderworpen, behalven dat de *Portugeezen Maliapur* en *Negapatan* aldaer in hebben.

Anders werden oock de Landſchappen der *Naiques* en *Gingi*, *Tanjaor* en *Madure*, onder *Biſnagar* gereeckend; wijlſe Deelen daer van gemaeckt hebben; en ſy noch op den hedigen dagh *Vaſallen* des Koninghs van *Biſnagar* zyn, hem *Tribuit* gevende.

Voor deeſen zyn de gedaghte *Naiquen* alleen Stadhouders geweeſt in de *Quartieren*, welckeſe ter deeſer tijd beſitten. Doch ſy wierden oproerigh; en yeder maeckte ſigh Meeſter van ſijn Geweſt. Derhalven de Koning van *Biſnagar* haer een lange tijd beoorloghde, om haer weer tot haeren ſchuldigen plight te brengen. Eyndlijck evenwel zyn deeſe *Naiques*, dat is, Erfen Opper-Heeren, in haere *Quartieren* gebleven; aen den Koningh van *Biſnagar* maer alleen eenigen Cijns betaelende.

De Stad GINGI werd gehouden voor eene der ſchoonſte en grootſte in geheel *Indien*. In 't midden derſelve is een Veſtiugh, en in de Veſtingh een Rots, tot welcke men bynae niet kan genaecken.

Deeſen *Naique* geeftmen noch de Steeden CIDAMBARAM en CHISTAPATAMA; deſgelijcks op de

Choroman-

Choromandelſche Kuſt COLORAN. De Vorſten van *Trinidi* en *Salavacca* zyn hem onderworpen.

De *Naique* van *Tanjanor* heeft ſijnen Staet tuſſchen dien van *Gingi* en dien van *Madure*, en de Haven van *Negapatan*, welcke de *Portugeezen* toebehoord. Behalven TANJANOR en CASTAN, leggende in 't Land, behooren hem noch TRIMINAPATAN, TRANGABAR en TRIMINAVA op de Kuſt.

De *Naique* van *Madure* heeft boven ſijne Hoofdſtad MADURA, die ſeer treflijck is, onder ſigh bynae de geheele Kuſt der Viſſchery, nevens 't kleyne Eyland *Manar*, by *Ceylon*.

Deeſe Kuſt ſtreckt ſigh uyt van't Voorgeberght *Comori* af tot aen 't Voorgeberght *Negapatan*, en in de groote Zee aen 't Eyland *Ceylon*, niet verr' daer van daen gelegen.

Men heeft deſelve gegeven den naem der Viſſchery, om dat hier yeder Jaer aen 't eynde der Maend *Martius* en den aenvangh van *April*. (andere ſtellen aen 't eynd van *April* en den aenvangh der *May-maend*) de Paerlen werden geviſcht. Deeſe Paerle-vanghſt duerd maer veerthien daegen of drie Weecken. In dien tijd werden vijftigh of tſeſtigh-duyſend Perſoonen gebruyckt, 't zy om deeſe Viſſchery te verrighten, of 't zy om te verhinderen dat de Viſſchers-Scheepen niet moghten aengevallen worden. Men verkoopt de gedaghte Paerlen in de Maenden *Julius*, *Auguſtus* en *September*.

TUTANCORI, of TUTUCORI, TRICILIPALI, en MANANCOR zyn de beſte Steeden op deeſe Kuſt; welcke vijf-en-tſeventigh of noch meerder Mijlen in de lenghte leeft; en waer op by de vijf-en-twintigh andere Steeden leggen.

De Volckeren *Paravas* zyn gemenghd op deeſe Kuſt; en leven bynae in de geſtalte van een *Republicq*; betalende ſeeckere Schattinghs-gelden aen den *Naique* van *Madure*. Dit zyn de geene, welcke de Paerle-vanghſt verrighten: In welcke Viſſchery den gantſchen Rijckdom des Lands beſtaet. 't Welck in ſigh ſelven noch vrughtbaer, noch vermaecklijck, maer onluſtigh en dorr', jae als verſenghd is.

Voorts is deeſen Koningh van *Biſnagar* ſeer maghtigh. Doe hy voortijds een Toght tegens den *Idalcan* deed, wierd ſijn Oorloghs-heyr begroot op veertigh-duyſend te Paerd, ſevenmael honderd-duyſend te Voet, en ſevenhonderd Elephanten.

Sijne Hoofd-ſtad is CHANDEGRY; voortijds geheeten BISNAGAR, of VISNAGAR, zynde ſeer ſchoon, rijck; en heeft, volgens 't verhael van *Vincent le Blancq*, honderd-duyſend Paerden konnen opbrengen.

Daer nae volghd NARSINGA, aen 't Afhangen eens Heuvels nae de Zee toe. TRIPITY, niet verr' van *Chandegry*: En CANGEVARAN, niet verr' van MALIAPOUR, of S. THOMAS. TRIVALUR is ſeer beroemd, wegens 't groote getal der Afgoden. CIRANGAPATAN leghd tuſſchen *Chandegry* en MANGALOR, welcke Plaets men vind op de Kuſt van *Canara*. De Veſtingh VELLUR tuſſchen *Chandegry* en *Narſinga* was in 't Jaer 1609. des Koninghs *Reſidentie* en Hof houdinghs-plaets.

't Geheele Land is van een geſonde Lught, rijck, aengenaem en luſtigh; oock werden uyt 't Geberght *Gata* by *Chandegry* veel voortreflijcke Diamanten, nevens een groot getal Amethyſten en witte Saphiren getrocken.

Men vind hier allerley tamme en wilde Dieren. D' Elephanten deeſes Geweſts ſyn ſeer leerſaem. 't Volk is geſond, luſtigh

luſtigh en friſch, doch niet ſeer kloeckmoedigh.

De Peper van *Onor* werd gehouden voor de ſwaerſte en beſte van al deeſe *Quartieren*. De *Portugeezen* trecken tuſſchen de ſeven en aght-duyſend *Centenaers* deeſer Peper uyt dit Land.

Baticala draeghd allerley ſlagh van Rijs; doch in goedheyd en waerde ſeer veel verſchillende. De ſwaerſte Rijs werd gehouden voor de geſondſte en beſte.

Tuſſchen PALEACATA en *Narſinga* werd gevonden een duyſter en diep Dal, vol Boomen, uyt welcke onophoudelijck Water druppeld, even gelijck van de Boomen des *Canariſchen Yſer-Eylands*.

By dit Dal waſt een groote meenighte van Suycker-Riedt: Alsmen 't ſelve heeft uytgeparſt, ſoo werden de Beeſten daer meê gevoederd. Inſonderheyd hebben haere Varckens een ſeer groote ſmaeck daer in; en krijgen'er ſoo een gantſch *delicaet* Vleeſch van, dat het een mercklijcke ſmaeck nae de Suycker heeft; zynde derhalven een ſeer lecker beetje.

Belangende d' Inkoomſten des Koninghs van *Narſinga*, de Schrijvers verſchillen niet weynigh in de grootte der ſelver. Sommige geven hem thien of twaelf *Millioenen* Guldens Jaerlijcks: Andere vergrooten 't getal noch vry al meer. Vermoedlijck is oock de ſom grooter, als de hier geſteldede.

Hy onderhoud gemeenlijck veertighduyſend Soldaten te voet; twintighduyſend Paerden; en tot den dienſt van ſijn Huys vijfthien-duyſend Perſoonen; duyſend Paerden en aght-honderd Elephanten.

De hier woonende Volckeren zyn bynae al t' ſaemen *Heydenen*; ſommige *Mahometanen*, en eenige *Roomſchgeſinde Chriſtenen*.

De *Jeſuiten* hebben in dit Geweſt twee *Reſidentien*; d' eene te *Chandegry*; d' andere te *Vellur*. Sy doen hier grooten dienſt tot de bevoordering des *Roomſchen Chriſtendoms*.

Onder meer andere *Barbariſche* Gewoonten deeſer *Heydenen* is'er eene ſonderlingh grof en onmenſchlijck; te weeten, dat de Vrouwen ſigh levendigh verbranden met de Lijcken haerer overleedene Mannen.

Texera verhaeld, als in ſijnen tijd de *Naique* van *Madure* geſtorven was, ſoo hadden ſigh ſijne vier-honderd Wijven en Bywijven geworpen in even 't ſelve Vyer, waer in 't Ligchaem deeſes Koninghs lagh, en ſigh alſoo met 't ſelve doen verbranden.

Drie-honderd vijf-en-tſeventigh der ſelver hebben ſigh op een gelijcke wijs in 't Jaer 1600. met den *Naique* van *Tanjaor*; en ſoo veel, of noch meer, met den laetſten *Naique* van *Gangi* verbrand.

Op dat deeſe *Ceremonie* dies te beeter verright, en de Wijven dies te gewilliger daer toe moghten worden, ſoo vermaenen haere *Brachmannen* (*Braminen*) of Prieſters haer, datſe haer' Echte Mannen niet moeten verlaeten. Werpen oock veel welrieckend Hout in 't Vyer, en gieten'er Oly op, om de Vlam dies te meer te doen wackeren.

Deeſe Wet heeftmen ingevoerd, wijl de Wijven haere Mannen dickmael door Vergif pleegen om 't leven te brengen, wanneerſe maer 't alderminſte verdriet van deſelve ontfingen; en daer nae naemenſe weer andere. Nu in tegendeel verlangenſe nae 't leven derſelve, wijlſe met haere dood oock moeten ſterven. Doch deeſe gewoonte gaet, volgens 't beright van *Linſchoten*, maer alleen d' Eedele en Prieſters, niet 't gemeene Volck aen.

Onder de Plaetſen, welcke op de Kuſt

van *Choromandel* leggen, behooren *Negapatan* en *Maliapur* de *Portugeezen* toe: En deeſe waeren voortijds d'eenige in *Europa*, welcke hier den Koophandel dreven.

De *Hollanders* hebben nu aldaer *Gelria*: Oock haere *Factoors* bynae op de geheele Kuſt.

NEGAPATAN is een groote Koopſtad, waer in verſcheydene koſtlijcke Waeren werden verkoght. Hier werd ſoodaenigh een meenighte van Rijs verſaemeld, datſe haere Naebueren daer van rijcklijck meê deeld.

MALIAPUR is de Plaets, daer, gelijck d'Inwooners deeſes Lands geloven, den *H. Thomas* gemartelt en begraven ſou zyn. Doe de *Portugeezen* in *Indien* quaemen, vondenſe veele *Chriſtenen* daer in, welcke nae *S. Thomas* vierden genoemd. Noch op den hedigen dagh zyn'er in een taemlijck getal, en hebben ſigh lightlijck weer tot het *Chriſten* geloof laeten bekeeren.

D'oude Stad is verwoeſt geworden, doch de nieuwe van de gedaghte *Portugeezen* herbouwd: Waer in noch een *Capel* overigh was, den *H. Thomas* toegewijd. Men heeft hier een Biſdom opgeright onder 't Aerts-biſdom van *Goa*.

MALABAR.

Malabar is 't laetſte der vier Deelen, welcke wy in *Indiens*-Half-Eyland aen deeſe ſijde van de Vloed *Ganges* hebben: Zynde wel 't kleynſte in begrijp, maer niet in goedheyd en treflijckheyd.

't Geheele Land heeft een geſonde Lught: Is oock vrughtbaer en rijck. Men vind hier wel weynigh Weyt, maer daer tegens overvloed van Rijs, *Mayz* en andere Granen; Boom en Veld-vrughten; een groote meenighte van Artzeny-kruyden, *Speceryen* en Eedele Geſteenten: Nevens een groot getal van allerley Gedierten.

Hout is'er in overvloed; en men vind hier ſulcke ſchoone Boomen tot de Maſten der Groote Scheepen, dat *Noorweegen* geen beeter ſou konnen leveren. Echter beſtaet de grootſte Rijckdom van dit Geweſt in Peper en Eedele Geſteenten.

Eenige ſtrecken *Malabar* uyt van de Rivier *Aliga*, of 't Voorgeberght *Ramos* af, tot aen 't Voorgeberght *Comorin*. Doch vermits alles wat tuſſchen de Vloeden *Aliga* en *Cangerecora* leghd, alreeds is begreepen geworden onder den naem van *Canara*, wiens Koningen aen die van *Biſnagar* Cijns of *Tribuit* moeten geven, ſoo willen wy liever d'andere volgen, welcke *Malabar* beſluyten tuſſchen de gedaghte Vloed *Cangerecora* en 't Voorgeberght *Comorin*: Waer in verſcheydene Koningen zyn, welcke geſaementlijck voor deeſen den *Samorin* van *Calicuth* waeren onderworpen: Hedenſdaeghs zyn die van *Calicuth*, *Cochin*, *Cananor* en *Coulan* de maghtighſte.

De Kuſt van *Malabar* heeft in de lenghte wat meer als honderd en vijf-en-twintigh Mijlen. Van dit getal beſit de Koningh van *Cananor* ontrent twintigh, dien van *Calicuth* ontrent vijf-en-twintigh; dien van *Cochin* vijftigh; dien van *Coulan* met *Travancor* wat meer als veertigh Mijlen. 't Overige behoord aen verſcheydene.

Die van *Combaia*, *Montigue* en *Badara* zyn nae by een gelegen, tuſſchen *Cananor* en *Calicuth*: Die van *Tanor* en *Cranganor* leggen tuſſchen *Calicuth* en *Cochin*: Die van *Porca* en *Calecoulan* tuſſchen *Cochin* en *Coulan*: Die van *Travancor* tuſſchen *Coulan* en 't Voorgeberght *Comorin*; waer ontrent 't Land ſoo goed niet is als anderweegen in *Malabar*.

In't

In 't Land vindmen die van *Com* by *Canonor*; die van *Auriola*, *Cotagan*, *Bipur*, *Cucuran*, *Panur* en *Curiga* boven *Calicuth*, *Tanor* en *Tranganor*; die van *Muterta*, *Marta* en *Batimena* nae *Cochin*.

In de Geberghten zyn die van *Mangata*, *Paru*, *Pimienta*, *Changanara*, *Trivilar*, *Panapel*, *Angamala* (alwaer een Aerds-biſdom der *Chriſtenen* van *S. Thomas* is geweeſt; 't welck tot een Biſdom gemaeckt, en nae *Cranganor* verplaetſt is geworden), die van *Ticancutes*, *Punhali*, *Canaravetta*, en meer andere.

De Volckeren *Malleens*, en die van 't Geberght *Ponda*, leven nae de *forme* en manier van een *Republicq*.

Cotata, by 't Voorgeberght *Comorin*, behoord aen 't Koninghrijck *Travancor*. Hier werd een taemlijck-groote Koophandel gedreven.

Calicuth kan (gelijck 't daer voor gehouden word) vry meer als honderd-duyſend Mannen op de been brengen. *Cananor* wat minder. *Cochin* en *Coulan* yeder vijftigh-duyſend.

Seer weynigh dienenſe ſigh van Ruytery, vermits 't Land laegh, voghtigh, en door den loop veeler Beecken gebroocken of van malkander afgeſcheyden is.

De Koningh van *Calicuth* meend eenige *Authoriteit* over al d'andere Koningen in *Malabar* te hebben. Doch die van *Cananor*, *Cochin*, en *Coulan*, met welcke ſigh dien van *Travancor* voor eenige Jaeren vereenighd heeft, aghten hedenſdaeghs deeſe ſijne meeningh ſeer weynigh. Ondertuſſchen *dependeeren* een goed deel der andere noch van hem.

Dien van *Cananor* beſit, boven 't geen hy in 't vaſte Landt in heeft, noch eenige Eylanden onder de *Maldiviſche*, vermits hy eenen van der ſelver Koningen tegens de ſijne, die oproerigh waeren geworden, hulp heeft gedaen. Om even deſelve oorſaecks wil heeft hy oock onder ſijn Gebied 't Eyland *Malicuth*, leggende tuſſchen de vijf-en-dertigh en veertigh Mijlen Noordwaerts van de *Maldives*: En de vijf Eylanden van *Divandurou*, noch dertigh Mijlen in 't Noorden van *Malicuth* gelegen.

Al deeſe Eylanden zyn kleyn: *Malicuth* heeft maer alleen vier Mijlen in den Omkreytz. D'andere hebben yeder ſes of ſeven Mijlen in 't begrijp. Sy zyn veel geſonder als de *Maldiviſche*. D'Inwooners zyn rijck, en drijven haeren Koophandel in 't groote Land, in *Malabar*, in de *Maldiviſche* Eylanden, en anderweegen.

Cochin heeft ſigh in Aenſien gebraght tſederd het ſigh met de *Portugeezen* heeft verbonden gehad. Door dit middel heeft dit Landſchap ſigh bevrijd van den *Tribuit*, welcken het voor deeſen aen den Koningh van *Calicuth* moeſt opbrengen. Te gelijck oock tot ſigh treckende den beſten handel van geheel *Malabar*. Daerenboven heeft ſigh de Stad ſoodaenigh vergroot, datſe nu *Calicuth* niet veel behoeft toe te geven.

D' oorſpronckelijcke Inwooners van *Malabar* werden verdeeld in *Brammes*, *Nayres*, en 't gemeene Volck.

De *Brammen* werden Prieſters en Offeraers haerer Afgoden. Eenige oeffenen ſigh met de *Nayres* in de Wapenen; andere in den Koophandel. Doch 't zy wat voor een Handteeringh ſy oock moogen aenvangen, evenwel hebbenſe een gantſch ſonderlinge Levens-wijs.

De *Nayres* begeven ſigh geſaementlijck tot de handelingh der Wapenen.

't Gemeene Volck houd ſigh alleen beeſigh met den arbeyd; met Viſch te vangen, *Manufacturen* te vervaerdigen, e. ſ. v. Sy werden ſeer hard in den Toom gehouden.

Behalven deeſe ingeboorne Inwooners vindmen hier noch ſeer veel Vreemdelingen, welcke alleen op de Kuſten woonen. Deeſe werden genoemd *Malabares*: En van deſelve is dien naem 't geheele Land meê gedeeld geworden.

Deeſe *Malabares* zyn *Mahometanen*; waer tegens d'andere Volckeren *Heydenen*; en daerenboven ſeer Overgelovigh zyn.

Men vind hier oock eenige *Joden*; en deſgelijcks, ſiſederd de *Portugeezen* haeren voet in dit Land hebben geſet, veele *Chriſtenen*, boven de geene, welcke haeren Naem nae *S. Thomas* voeren. Deeſe woonen in 't Geberght; maer d'andere op de Kuſten. Dus verr' van *Indiens* Half-Eyland aen deeſe ſijde van de *Ganges*.

Byvoeghſel.

Goa is voortijds geweeſt een kleyn Steedeken, omringhd met ſwacke Mueren en drooge Graghten, wanneer de Regen deſelve niet vuldden. De Mueren ſtaen noch over eynd, doch de Poorten zyn weghgenomen. Rondom deeſe oude Mueren ſietmen de nieuwe Stad, tweemael grooter als d' oude is geweeſt, doch van alle kanten open. Dus was de geſtaltenis ontrent den aenvangh deeſer Eeuw. Naederhand is buyten twijffel al meer veranderingh voorgevallen.

't Eyland en de Stad *Goa* leggen op vijfthien *Graden* hooghte, aen de Noord-ſijde. Andere doen'er twee-en-dertigh *Minuten* by.

De Winter begind hier met 't eyndigen van de Maend *April*, neemende haeren aenvangh met Donder en Blixem. Daer nae volghd een geduerigen Regen, tot in *September* toe: Wanneer de gedaghte Winter weer ſijn eynde neemd met Donder en Blixem. Deeſen Regen doet d' *Indianen* dien tijd Winter noemen. De klaerſte tijd des Jaers houdenſe voor haere Somer. Door den gemelden langhduerigen Regen ſtorten ſommige Huyſen wel gantſch ter aerden neer.

Te *Goa* is weynigh goed Drinck-water. Daer ontrent werd niet meer als eene *Fontein* gevonden, *Baganijn* genoemd; leggende 't vierde deel eener Mijl van de Stad. De Slaven haelen van daer Water, en draegen 't in de Stad te koop.

De Rivier, welcke 't Eyland *Goa* omcingeld, werd door de roodaghtige van de Bergen af-koomende Wateren, welcke daer in lopen, gantſch ſoet, alhoewel 't gewoonlijck Water ſout is.

De gedaghte Winter valt hier gantſch verdrietigh, vermits men ſigh, wegens de gemelde meer als vier Maenden langh duerende ſeer ſwaere Regenen, nergens in kan oeffenen, maer als gevangene al dien tijd over in Huys beſloten moet blijven.

Men moet ſigh verwonderen over de geſteltenis des Lught hier ontrent. Van *Dio* af tot *Cabo de Comorijn* toe is de Winter ſeer ſchaedlijck. Aen d'andere ſijde van *Cabo de Comorijn* tot de Kuſt van *Choromandel* is ter ſelver tijd de Somer ſeer vermaecklijck. Beyde deeſe Landſtreecken leggen op eene hooghte; niet meer als tſeventigh, ſomtijds maer twintigh Mijlen van malkander.

Die van *Cochin* nae de Stad *S. Thomas* gaen, gelegen op deſelve Kuſt van *Choromandel*, en nae 't Geberght van *Ballagatte* ('t welckmen moet *paſſeeren*, om in d'andere Geweſten te koomen) ſien aen d'eene ſijde de Somer met ſeer luſtige wel-bebouwde Landen. Aen d'andere ſijde de Velden verwoeſt doorden Regen, verdonckerd door de Mift, vol verſchrickingh, wegens de hevige Donderen en Blixemen.

De Koningh van *Biſnagar*, of *Narſinga*, is eene der maghtighſte Princen tuſſchen de Rivieren *Ganges* en *Indus*, vermits hy Heer is van al de Landen, gelegen tuſſchen *Cabo de Comorin*, *Guadaverin*, de Geberghten van *Gata*, en de Rivier van *Bengala*, hebbende in de lenghte meer als tweehonderd Mijlen weghs. Sommige geven voor, dat hy ſoo veel

135
140
145
150
Sept.
35
30
25
20
15
10
Occident.
EMPIRE
Patna.
Vdessa.
DV
Iesval.
GRAND
MOGOL
Golfe de Bengala
OCEAN
ENTAL
Golfe de Sian.
IN DIE
Kanduana
Patna
Raiapora
Narval
Daca
Tanda
Bengala
Sandar
Golfe de Bengala
Pegu
Martaban
Sian
Cochinchine
Royaume
Ghoan
Camboia
Langor
Carol
Fleuve Cosmin
Fleuve Ganges
Fleuve Iomena
Fleuve Mecon
Fleuve Menam
Fleuve Cambodia
Fleuve Laos
Fleuve Cacho
Fleuve Tanaser
Fleuve Martaban
Fleuve Pegu
Fleuve Bramas
Fleuve Arracan
Fleuve Bengala
Fleuve Ganges
Fleuve Cosmin
Fleuve Iomena
Fleuve Mecon
Fleuve Menam
Fleuve Cambodia
Fleuve Laos
Fleuve Cacho
Fleuve Tanaser
Fleuve Martaban
Fleuve Pegu
Fleuve Bramas
Fleuve Arracan
Fleuve Bengala
Mille Pas Geometr.
Lieues Françoises
Lieues d'Allemagne
PARTIE DE L'INDE au dela du Gange.
Par les Srs. Sanson d'Abbeville
Geograph. Roy.
ROYAVME
Cochinchine
Golfe de Cochinchine
Royaume de Camboia
Pas Roy.
Isle d'Hainan
Winter schu

Presqu-Isle de L'Inde
au de la du Gange.
Par le Sr Sanson d'Abbeville
Geographe du Roy
Golfe de Bengale
Golfe de Siam
Golfe de Tunquin
La Chine
Mer Orientale
Mer des Indes
Golfe de Cochinchine
Golfe de Siam
Golfe de Tunquin
Royaume de Pegu
Royaume de Siam
Royaume de Tunquin
Royaume de Cochinchine
Royaume de Camboge
Royaume de Malaca
Royaume de Patane
Royaume de Iohor
Royaume de Campar
Royaume de Aru
Royaume de Iambi
Royaume de Iaor
Royaume de Pahan
Royaume de Andragiri
Royaume de Queda
Royaume de Tanaserim
Royaume de Ligor
Royaume de Iangoma
Royaume de Martaban
Royaume de Arracan
Royaume de Bengale
Royaume de Orixa
Royaume de Golconde
Royaume de Narsinga
Royaume de Decan
Royaume de Cambaye
Royaume de Ormus
Royaume de Iarkan
Royaume de Cascar
Royaume de Boutan
Royaume de Tibet
Royaume de Ava
Royaume de Laos
Royaume de Quinam
Royaume de Champa
Royaume de Bruney
Royaume de Borneo
Royaume de Lamphun
Royaume de Pimay
Royaume de Cambodia
Royaume de Tipra
Royaume de Arracan
Royaume de Bengale
Royaume de Orixa
Royaume de Golconde
Royaume de Narsinga
Royaume de Decan
Royaume de Cambaye
Royaume de Ormus
Royaume de Iarkan
Royaume de Cascar
Royaume de Boutan
Royaume de Tibet
Royaume de Ava
Royaume de Laos
Royaume de Quinam
Royaume de Champa
Royaume de Bruney
Royaume de Borneo
Royaume de Lamphun
Royaume de Pimay
Royaume de Cambodia
Royaume de Tipra
Isles Andamans
Isles Nicobar
Isles Maldives
Isles Laquedives
Isles Philippines
Isles Moluques
Isles de la Sonde
Isles de Java
Isles de Sumatra
Isles de Celebes
Isles de Timor
Isles de Flores
Isles de Sumbava
Isles de Lombock
Isles de Bali
Isles de Madura
Isles de Java
Isles de Sumatra
Isles de Celebes
Isles de Timor
Isles de Flores
Isles de Sumbava
Isles de Lombock
Isles de Bali
Isles de Madura
Pegu
Siam
Malaca
Sumatra
Java
Borneo
Celebes
Timor
Flores
Sumbava
Lombock
Bali
Madura
Golconde
Narsinga
Decan
Cambaye
Ormus
Iarkan
Cascar
Boutan
Tibet
Ava
Laos
Quinam
Champa
Bruney
Lamphun
Pimay
Cambodia
Tipra
Arracan
Bengale
Orixa
Golfe de Bengale
Golfe de Siam
Golfe de Tunquin
La Chine
Mer Orientale
Mer des Indes
Golfe de Cochinchine
Golfe de Siam
Golfe de Tunquin
Royaume de Pegu
Royaume de Siam
Royaume de Tunquin
Royaume de Cochinchine
Royaume de Camboge
Royaume de Malaca
Royaume de Patane
Royaume de Iohor
Royaume de Campar
Royaume de Aru
Royaume de Iambi
Royaume de Iaor
Royaume de Pahan
Royaume de Andragiri
Royaume de Queda
Royaume de Tanaserim
Royaume de Ligor
Royaume de Iangoma
Royaume de Martaban
Royaume de Arracan
Royaume de Bengale
Royaume de Orixa
Royaume de Golconde
Royaume de Narsinga
Royaume de Decan
Royaume de Cambaye
Royaume de Ormus
Royaume de Iarkan
Royaume de Cascar
Royaume de Boutan
Royaume de Tibet
Royaume de Ava
Royaume de Laos
Royaume de Quinam
Royaume de Champa
Royaume de Bruney
Royaume de Borneo
Royaume de Lamphun
Royaume de Pimay
Royaume de Cambodia
Royaume de Tipra
Isles Andamans
Isles Nicobar
Isles Maldives
Isles Laquedives
Isles Philippines
Isles Moluques
Isles de la Sonde
Isles de Java
Isles de Sumatra
Isles de Celebes
Isles de Timor
Isles de Flores
Isles de Sumbava
Isles de Lombock
Isles de Bali
Isles de Madura
Pegu
Siam
Malaca
Sumatra
Java
Borneo
Celebes
Timor
Flores
Sumbava
Lombock
Bali
Madura
Golconde
Narsinga
Decan
Cambaye
Ormus
Iarkan
Cascar
Boutan
Tibet
Ava
Laos
Quinam
Champa
Bruney
Lamphun
Pimay
Cambodia
Tipra
Arracan
Bengale
Orixa

veel Lands onder hem heeft, als men in ſes Maenden tijds ſou konnen omreyſen.

D'Inwooners houden geen ſeeckere uyren om t'eeten, maer nuttigen haere Spijſen alſe honger hebben.

Sy neemen veele Vrouwen. Sommige derſelver werden gehouden tot den Huysarbeyd. Andere tot de Kinder-opvoedingh. Noch andere tot Welluſt en Kortswijl.

De Koningh werd niet van Edel-Knapen, maer van Kamer-Maeghden gedient. Als hy voortijds ſigh droncken had geſoopen, ſoo moght eene derſelve hem om 't leven brengen. Hier voor was haere vergeldingh, dat de nieuwe Koningh haer ter Vrouwe nam.

Die op een Leugen wierd betrapt, moeſt een geheel Jaer daer nae ſtil ſwijgen. De Vrouwen plegen ſigh hier met haer' overledene Mannen te moeten laeten begraven.

't Koninghrijck *Calicuth* heeft veelerley ſoorten van Beeſten, als Leeuwen, Beeren, Geyten, Wolven, Oſſen, Elephanten, en meer andere. Oock Apen, welcke de Boeren groote ſchaede doen; wijlſe in de Boomen klimmen, en de Vrughten, daer d'*Indianen* haeren Dranck van maecken, afeeten.

De Slangen deeſes Lands zyn ſeer groot, bynae ſoo dick als een Varcken. De Kop is grooter als die van een Wild Swijn. De lenghte is van wel ſeſthien voeten. Deeſe ſouden geen fenijn hebben. Maer noch andere zyn'er, ſoo gantſch giftigh, dat de Menſch, uyt wienſe maer een weynigh bloeds hebben geſoogen, terſtond moet ſterven.

De meeſte rijckdom deeſes Lands beſtaet in Peper, Gingebar, Kaneel, Nagelen, Muſcaet-noten, Muſcus, Aloë, Nardus, Campher, Caſſia en meer andere *Specerijen.*

Verſcheydene andere Byſonderheden deeſer Geweſten, ſeldtſame Seeden, Godsdienſten en Gewoonten der Natuerlijcke Inwooners, hebben wy voorgeſtelt in ons [illegible]te Werck der *Curieuſe Aenmerckingen vant de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.*

INDIENS HALF-EYLAND, aen geene ſijde van de Rivier GANGES.

INdiens Half-Eyland aen geene ſijde der Vloed *Ganges* is ons derde en laetſte Deel des *Ooſts* of *Aſiatiſchen Indiens.* Wy geven 't ſelve alles, wat van *Indien* tot aen *China* overigh is; en begrenſen 't tegens 't Ooſten door *China*, en de Zee der *Philippiniſche* Eylanden. Tegens 't Suyden door de Zee, welcke d'Eylanden van *Sonde*, of *Sunda*, bevoghtighd. Tegens 't Weſten door de Zee, of Zee-boeſem van *Bengala*, en 't Land des *Grooten Mogols.* Tegens 't Noorden willen wy 't uytſtrecken tot aen de *Tartaren*: En alſoo ſal dit Geweſt beſlaen geheel *Indien* aen geene ſijde van de *Ganges*, als men daer van affonderd 't geen de *Groote Mogol* beſit.

Wy hebben in dit Half-Eyland een groot getal Koninghrijcken, welcke wy ſullen aenmercken onder de Naem der drie voornaemſte, welcke zyn *Pegu*, *Sian* en *Coshinchina.*

Onder den Naem van *Pegu* willen wy ſtellen al de Koninghrijcken, leggende op de Rivieren, welcke uyt 't Meir van *Chiamay* tot in *Pegu* loopen.

Onder den naem van *Sian* al de Staeten en Koninghrijcken, die om *Sian*, en in 't Half-Eyland tuſſchen den Zeeboeſem van *Bengala* en *Sian* leggen.

Onder den naem van *Cochinchina* al wat *China* tegens 't Weſten aldernaeſt is.

Dit laetſtgenoemde onder de drie Deelen legd wijdſt nae 't Ooſten. 't Middelſte wijdſt nae 't Suyden, en 't eerſte wijdſt nae 't Weſten.

Dit Eerſte is den Koningh van *Pegu*, 't andere dien van *Sian* bynae geheel onderworpen. 't Laetſte (te weeten *Cochinchina*) heeft een Deel van *China* gemaeckt.

PEGU.

TEr tijd 't Koninghrijck *Pegu* in ſijnen bloeyenden Stand was, was het ſoo rijck en maghtigh, datmen 't ſelve wou vergelijcken met 't Koninghrijck *China*.

Vincent le Blancq verhaeld, dat het twee Keyſerrijcken en ſes-en-twintigh Koninghrijcken in ſigh heeft begreepen. Ick houde het daer voor, dat de twee Keyſerrijcken zyn geweeſt *Pegu*, *Siami*, of veellight *Sian*, 't welck den Koningh van *Pegu* Cijnsbaer was.

De Koninghrijcken zyn, *Martavan*, *Manar*, *Tangu*, *Marſin*, *Tanyoma*, *Brama* (welckers Hoofdſtad is *Carpa*) *Abdiara*, *Vilep*, *Caypuma*, of *Canarane*, *Tazaray*, *Mandranella*, *Tavay*, *Cablan*, *Ava*, *Tranſiana*, *Tinco*, *Prom*, *Bacay*, *Largarny*, *Totay*, *Caſſubi*, *Moantay*, *Tipoura*, *Chacomas*, *Comotay* en *Craor*.

't Meeſte deel deeſer Landen, en yeder voor ſigh ſelven in 't byſonder, is rijck en maghtigh. In tijd van Oorlogh kan 't eene twee, 't andere drie tot viermael honderd-duyſend Mannen in 't Veld brengen.

By nae allerwegen vindmen Berghwercken van Goud en Silver; ook Eedele Geſteenten: De Graenen, Vrughten, Kruyden, Vogelen en Gedierten zyn hier ſeer uytſteeckend-treflijck.

De Koninghrijcken TANGU en BRAMA zyn de maghtighſte. Want de Koningh van *Brama* heeft dickmael 't Koninghrijck *Pegu* vermeeſterd; en de Koningh van *Tangu*, nevens dien van *Arracan*, 't ſelve verwoeſt gehad.

BRAMA heeft, behalven de Mijnen van koſtlijcke Geſteenten, noch *Benzuin*, roode Verwe, en ſeeckere Kruyden, van welckemen Sijde bekoomd, werdende gebruyckt tot verſcheydene *Manufacturen*; onder andere ook Hoeden, welcke in een ſeer hooge aghtingh zyn.

AVA heeft overvloed van allerley Levens-middelen, verſcheydene Metallen, Muſcus en Rubijnen. CANELAN heeft Rubijnen, Sapphieren, en andere Eedele Geſteenten. PROM roode Lijf-verwe en Loodt. TINCO bekoomd veele Waeren uyt *China*.

Vincent le Blancq houd de Stad CANARANA voor ſoo rijck en praghtigh, als eenige in *Indien* zyn magh. Hy ſteld deſelve tuſſchen de Rivier *Iſane* en *Caypoumo*, of *Pegu*; en geeft haer vier Mijlen in den omvangh. Maeckt haer daerenboven ten Hoofdſtad des Koninghrijcks CAYPOUMO, 't welck ook *Canarana* werd genoemd.

't Land leverd de fijnſte Turkoiſen en Smaragden van geheel Ooſten.

Caſſubi leght in een Vlackte, omvangen van hooge Heuvelen; van welcke veele Beecken afvlieten, deeſe Vlackte bevoghtigende. Men vind hier allerley ſlagh van Vrughten; en onder meer andere ook de ſchoonſte, grootſte en beſte Quee-Appelen van geheel *Indien*; heerlijcke Druyven, en Manna; 't welckmen voor den opgangh der Son moet verſaemelen, anders werd het door de hitte derſelve verſmolten.

De Bergen zyn hier vervuld met Wildbraed. Van deſelve bekoomenſe ook de Vellen van Harmelijnen en Marders, zynde van allerley ſlagh, en ſeer koſtlijck.

De

De Volckeren in TRANSIANA zyn wel-gemaeckt en wit. De Vrouwen zyn bovenmaeten ſchoon, doch de Mannen ſeer hovaerdigh. Sy hebben Goud, Silver en Diamant-groeven.

Haeren Koningh onderhoud gemeenlijck vijftigh-duyſendt Paerden, nevens duyſend Elephanten. Den Koningh van *Pegu* betaeld hy ſijnen *Tribuit* met byſonder-voortreflijcke Paerden.

De Boſſchen hebben veele Gedierten, en onder deſelve oock de ſoodaenige, van welckemen den *Bezoar* bekoomd.

D' Inwooners van SIAMI werden gehouden voor d' Eerbaerſte en Hoflijckſte in al deeſe *Quartieren*. Derhalven zynſe oock Kooplieden, en ſonderlingh rijck. Want al deeſe Koninghrijcken hebben veelerley Waeren en Bequaemheden, welcke de geene, die daer meê handelen, rijck konnen maecken.

't Koninghrijck PEGU, 't welck bynae al deeſe Landſchappen beheerſcht; ſigh deſelve, nevens noch meer andere nae *Sian* toe, oock *Sian* ſelfs, onderworpen gemaeckt hebbende, kan niet anders als bovenmaeten rijck en maghtigh zyn.

Goud, Silver, Paerlen en Eedele Geſteenten zyn in 't Koninghlijck Pallays te *Pegu* ſoo gemeen geweeſt, dat het ſcheen, als of geheel Ooſten ſijnen Rijckdom derwaerts had gebracht.

Aen Goudene Beelden, of *Cambalengu*, waeren'er meer als tſeſtigh Millioenen Gouds voor handen, behalven de Paerlen en Eedele Geſteenten, welcke de gedaghte Beelden dienden voor Kroonen en Cieraeden; en noch veel meer waerdigh waeren, als de meenighte des Gouds ſelver.

De Vloeren der Huyſen, den Huysraed, de Drinck en andere Vaten, welcke men tot vermaeck gebruyckte, waeren van binnen en buyten overtrocken met Goud en Azuur. Men ſou ſigh ſulcks niet konnen inbeelden, indien niet dit Geweſt des *Ptolomæi Aurea Regio*, en noch hedenſdaeghs *Argentea Regio* was.

Men moet geloven, dat het alreeds voor langh geweeſt is, en noch tegenwoordigh is 't alderrijckſte Land in geheel *Indien*; en even-daerom het daer in woonende Volck oock 't rijckſte; 't Geweſt 't Volckrijckſte en 't maghtighſte.

De Stad PEGU werd verdeeld in d' oude en nieuwe Stad. Beyde te gelijck maecken een Vierhoeck; hebbende op yeder Geſights-linie vijf Poorten. 't Hof neemd de nieuwe Stadt in: De Koop en Handwercks-lieden d' oude.

't *Pallays* aen 't eynd der nieuwe Stad is ſeer praghtigh. De meeſte daer in ſtaende Gebouwen zyn onderſtut van Reuſen, in plaets van Pilaeren. Al de Steenen zyn ſoo helder, datſe van buyten de Hoven en omgelegene Boſſchen vertoonen. De geene, met welcke de Kamers zyn gevloerd, ſtellen de Solderingh van boven ſoo aerdigh voor, datmen op enckel Goud en Lazuur ſchijnd te gaen. Kortlijck, alles praeld hier op een uytſtekende wijs.

Doe voor ontrent honderd Jaeren de Koningh van *Pegu* dien van *Sian* beoorloghde, had hy in ſijn Krijghs-heyr meer als een *Millioen* Soldaten te voet: Daerenboven noch tweemael honderd-duyſend Paerden, vijf-duyſend Elephanten, en drie-duyſend Kamelen. Al deeſe onkoſten wierden gedaen, alleen om twee Witte Elephanten te bekoomen, welcke in handen des Koninghs van *Sian* waeren.

Doch deeſe Elephanten waeren den Koningh van *Pegu* even ſoo ongeluckigh, alsſe den Koningh van *Sian* hadden geweeſt: Vermits de Koningen van *Aracan* en *Tangu* dien van *Pegu* even om deſelve oorſaeck hebben beoorloghd en verdorven.

SIAN.

SIAN.

't KOninghrijck *Sian* en de Landſchappen, welcke wy onderſoodaenigen Naem willen begrijpen, leggen van *Pegu* tegens 't Suyden. Wy konnen deſelve aenmercken in twee Hoofddeelen: Van welcke 't eene den Naem *Sian* behouden; 't andere dien van *Malacca* aenneemen ſal.

Dit laetſte (*Malacca*) is een Half-Eyland, 't welck ſigh uytſtreckt van den eerſten *Graed* der Breedte tot den elfden of twaelfden toe. Waer tegens 't eerſte (*Sian*) in 't Vaſte Land inſchiet, tot den negenthienden of twintighſten *Graed* aen deeſe ſijde des *Æquators*. Dienvolgens heeft yeder twee-honderd, of twee-honderd en vijftigh, of t'ſaemen vier of vijf-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Ondertuſſchen is 't Half-Eyland *Malacca* ſeer ſmal, als hebbende niet meer als alleen thien of twaelf Mijlen in d'Enghte, welcke 't ſelve van *Sian* afſonderd. Anders heeft het wel twintigh, veertigh, tſeſtigh, en ſomtijds oock taghtigh Mijlen. *Sian* is in lenghte en breedte bynae gelijck.

Onder den Naem *Sian*, van 't Half-Eyland *Mallacca* af geſonderd, begrijpen wy de Koninghrijcken *Martavan*, *Sian*, *Jangoma*, *Lanjan*, en *Cambogo*.

Onder de Naem *Malacca* vervatten wy de Rijcken van *Tanacerim*, *Juncalam*, *Singora*, *Queda*, *Pera*, *Patana*, *Pan*, *Malacca*, *Ybor*, en andere.

MARTAVAN ſtoot op d'*Indiaenſche Zee* en tegens den Zee-boeſem van *Bengala* aen *Pegu*; wiens Koningh het voor deeſen is onderworpen geweeſt, maer hedenſdaeghs dien van *Sian*.

Dit Koninghrijck heeft veele Havens, welcke, ter oorſaeck van den Koophandel, dickmael werden beſoght. Want behalven de Granen, Vrughten, Olyen, en *Medicinale* Kruyden, welcke in dit Geweſt overvloedigh genoegh waſſen, is oock 't ſelve ſeer rijck in Berghwercken van Goud, Silver, Yſer, Lood, Stael, en Koper.

Men vind hier daer benevens roode Verwe, Rubijnen, *Benzuin*, en meer andere diergelijcke dingen.

Hier werden oock Aerden Pottengemaeckt, welckeſe *Martavanes* noemen. Eenige onder deſelve zyn ſoo groot, dat'er een Mud Koorn, en ſomtijds noch meer in kan.

Hier is een ſlagh van ſwart-gevernischte Porcellaynen; waer in Water, Wijn, Oly, en allerley andere Voghtigheden of Sappen ſeer wel bewaerd blijven. Ter deeſer oorſaeck werdenſe door geheel Ooſten ſeer hoogh geaght.

JANGOMA, gelegen aen de Grenſen van *Pegu*, *Sian* en *Brama*, is nu deeſen, dan dien Koningh deeſer Rijcken onderworpen en Cijnsbaer geweeſt.

Men vind hier veel Goud, Silver, Koper, Muſcus, Peper en Boomwol. 't Volck is veel meer geneegen om Ruyters als Voetkneghten te zyn.

LANJANUS (LANJAN) is den naem van een weynigh bekend Koninghrijck. Syne Leghplaets ſou zyn nae de Volckeren *Lages* toe (indien 't anders niet even 't ſelve is), boven *Camboge*.

CAMBOGE is de Suydlijcke Spits, of Hoeck, des Half-Eylands tuſſchen den Zee-boeſem van *Sian* en *Cochinchina*.

De Hoofdſtad is RAVECCA, of oock CAMBOYA, waer van 't Koninghrijck tijnen Naem voerd. Deeſe leghd

leghd onder den thienden of elfden *Graed* der breedte; oock op den aldervoornaemſten en ſigh wijdſt nae 't Ooſten uytſtreckenden Arm der Rivier *Mecon*, niet verr' van de Zee. D'andere onder den veerthienden *Graed* der breedte, over de honderd Mijlen Landwaerts in, wanneermen de gedaghte Vloed *Mecon* opvaerd.

't Volck houd het daer voor, dat deeſe Rivier uyt *China* koomd, of uyt ſeeckere Landſchappen, welcke voortijds *China* onderworpen zyn geweeſt, of een gedeelte van 't ſelve hebben gemaeckt.

De gedaghte Vloed is ſeer ſterck en ſnel. Vloeydt oock over, en maeckt het Land vrughtbaer, even gelijck de *Nijl* in *Ægypten*.

D'Inwooners zyn in Seeden en Gewoonten die van *Sian* gelijckvormigh: Welckers onderworpene en *Tributariſſen* ſy noch voor weynige Jaeren geweeſt zyn.

In 't Half-Eyland MALACCA zyn (gelijck ick alreeds heb geſeghd) verſcheydene Koninghrijcken; welcke geſamentlijck, behalven de Stad *Malacca*, den Koningh van *Sian* Cijnsbaer zyn. *Tanaſſery*, *Iuncalon*, *Queda*, *Pera* en *Malacca* leggen op de Weſt-kuſt deeſes Half-Eylands, nae den *Bengaelſchen* Zee-boeſem, en 't Eyland *Sumatra*. *Yhor*, *Pan*, of *Pahan*, *Patan*, *Singora*, *Bordelong* en *Ligor* zyn gelegen op d'Ooſt-kuſt, en nae den Zee-boeſem van *Sian*.

TANASSERI (TARNASSERI) of TARNACERIM, drijfd een grooten Handel, wegens de goede gelegenheyd der Zee, begrijpende verſcheydene Eylanden; en d' Enghte, welcke d'overvoeringh der Waeren van d'eene Zee tot d'andere bevoorderd; deſgelijcks oock weegens de goede Haven, door welckers middel dit Geweſt ſijne Graenen, Wijnen en Vrughten, d'onſe taemlijck gelijck zynde, nevens de Vogelen en Dieren, welcke hier in meenighte geneerd worden, lightlijck kan verkoopen.

De *Nipe*, of Brandewijn van *Tarnaſſeri*, heeft bynae even ſoodaenigh een ſterckte als onſe Brandewijn; en werdt door geheel *Indien* vervoerd, in de voorgedaghte *Martavans*, zynde Aerdene Potten, of veel meer in de gevernijſchtede Porcellaine Vaten, van welcke hier boven gewagh is gemaeckt.

JUNCALAN (of JUNCALAON), QUEDA, PERA, en MALACCA hebben deſgelijcks Brandewijnen, doch niet ſoo voortreflijck als die van *Tarnaſſeri*.

Iuncalan en PERA hebben *Calaem*, of *Calaira*, zynde een ſeeckere ſoort van Tin, daerſe Handel meê drijven.

YOR (YHOR, of IHOR) leghd aghter 't Voorgeberght *Sincapura*, en aen de laetſte Spits of Hoeck des Half-Eylands. De daer in geleegene Hoofd-Stad wierd in 't Jaer 1608. van de *Portugeezen* veroverd en verwoeſt. Sy bequamen daer binnen een aemercklijck-grooten Buyt.

Hier tegens belegerde de Koningh van *Yhor* in 't Jaer 1609. de Stad *Malacca* met tſeſtigh-duyſend Mannen; doch wierd gedwongen, deeſe Belegeringh weer op te breecken. Eenige kleyne Koninghskens zyn hem Cijnsbaer.

PAN, of PAHAN, heeft Adelaerhout en *Calambe*, ſigh vergelijckende met dat van *Cochinchina*; Campher, gelijck zynde die van 't Eyland *Borneo*; Goud, maer wat ſleghter als 't onſe; Sweet-Steen, welcke ſoo goed is tegens Vergif als de *Bezoar*. Voorts Diamanten, Muſcaten, &c.

PATANA heeft ſigh tſederd eenige Jaeren herwaerts beroemd ge-

maeckt. Dit Koninghrijck werd befoght van verſcheydene *Natien*, maer inſonderheyd van de *Chineſen*; welcke derwaerts brengen Porcellainen, allerley ſlagh van Vaten, en *Manufacturen*: Waer tegens ſy van daer uytvoeren Bouwhout, Touw-werck, geſponnen van Cocos-bladeren; Rijs, en verſcheydene Vel of Peltz-wercken. De Peper is hier ſeer voortreflijck, maer oock dierder als te *Bantam*.

Haere *Savoy-Boura*, dat is, ſeeckere *Materie* van Swaluwen-neſten, werden hier ſeer geſoght. Van deeſe *delicates* ſullen wy hier nae onder de Beſchrijvingh van *Cochinchia* verder ſpreecken.

Den Bodem is hier ſoo vrughtbaer, datſe yeder Maend in't Jaer Vrughten voortbrenghd.

Hare Hoenderen, Endvogels en Ganſen leggen ſomtijdts tweemael Eyeren op eenen dagh

Onder een ſeer groote meenighte van Vogelen hebbenſe oock witte Reygers, en Tortelduyven van allerley verwen, gelijck de Papegayen.

PATANA, SINGORA, BORDELON (of BORDELONG) en LIGOR leggen op een Zee-boeſem, welckemen dien van *Patana* kan noemen, en een gedeelte met dien van *Sian* maeckt.

Patana en *Ligor* leggen tegens beyde d' eynden; *Singora* en *Bordelong* in 't midden en op den grond deeſes Zee-boeſems. Deeſe twee laetſte zyn de Hoofdſteeden der Landſchappen (andere noemenſe Koninghrijcken) onder *Sian*. De twee eerſte zyn 't Koninghrijck *Sian* Cijnsbaer. Geſaementlijck hebbenſe niets byſonders meer, als *Patana*; waer meê ſy voortijds zyn vereenighd geweeſt.

Malaca, of *Malacca*, beyde de Stad en 't Koninghrijck, zyn hedenſdaeghs de beroemſte onder al de geene, welcke wy begreepen hebben onder den Naem van 't Eylandt *Malacca*.

Dit Rijck is den Koningh van *Sian* onderworpen geweeſt; doch een *Privaet* Perſoon heeft'er ſigh Meeſter van gemaeckt, eer noch de *Portugeezen* in *Indien* quaemen.

In 't Jaer *Chriſti* 1511. heeft *Alphonſus Albuquerque* de Stad *Malacca* ingenoomen, in den naem des Koninghs *Emanuels* van *Portugal*: Oock hebben de *Portugeezen*, trots al d' omgelegene Koninghrijcken, ſigh daer in vaſt geſteld, tot dat de *Hollanders* in 't Jaer 1641. haer deeſe Plaets weer afnaemen. Ondertuſſchen is 't Landt altijdt onder den Koningh van *Sian* gebleven.

't Voordeel der Legh-plaets heeft deeſe Stad groot, rijck en maghtigh gemaeckt, ſchoon de Lught hier ongeſond, en de Bodem niet ſeer vrughtbaer is.

Sy leghd in 't midden des vaſten Lands, en aller *Oost-Indiſche* Landen. Heerſcht over een Enghte, welcke de Sleutel en Stapel tot al haere Waeren is. Vermits verſcheydene *Natien* uyt *Indien* derwaerts koomen, om te handelen, ſoo hebben die van *Malacca* haere Spraeck ſoodaenigh verrijckt, verbeeterd, en ſigh daer in geoeffend, datſe de ſchoonſte en cierlijckſte onder al d' andere is.

Onder de *Rariteiten* van *Malacca*, of veel meer onder de Wonderwercken der Wereld, moet billijck werden gerekend den treurigen Boom, welcke niet anders als nae Sonnen ondergangh bloeſſemen draeghd. Maer ſoo haeſt de Son weer opgaet, laet hy deſelve weer vallen. Dit duerd ſoo dagh aen dagh 't geheele Jaer door.

Deeſe Bloeſſemen zyn die van d' Oranjen-Appel-boomen bynae gelijck, doch veel ſchooner, en hebben

ben daerenboven een lieflijcker reuck.

Men heeft van deeſe Boomen nae *Goa* en andere Plaetſen van *Indien* gebracht; dae ſe ſeer wel zyn geluckt. Maer in *Europa* willenſe niet voort, hoe forghvuldigh men oock daer op gepaſt heeft.

COCHINCHINA en TUNQUIN.

ONder den Naem van *Cochincin* (van ſommige geſpeld *Cocincin*) in 't gemeen genoomen, begrijp ick alles, wat Ooſtwaerts van de Koninghrijcken *Camboge*, *Sian*, *Pegu*, *Ava*; en Weſtwaerts van *China*, en den Zeeboeſem van *Cochinchina* leght. Tegens 't Zuyden werd dit Geweſt bevoghtigd van d' *Orientaelſche* of *Indiaenſche Zee*; en tegens 't Noorden omſlooten van de ſeer hooge Geberghten nae *Tartaryen* toe.

't Streckt ſigh uyt van den negenthienden *Graed* der breedte aen deeſe ſijde des *Æquators*, tot den vier of vijf-en-dertighſten nae 't Noorden; bedraegende over de ſes-honderd Mijlen. Doch de Breedte bevat niet meer als ontrent 't aghtſte of thiende deel deeſer lenghte.

De Naem *Cochinchina* beteeckend (nae ſommiger meeninghe) ſoo veel als 't *Occidentaelſche* of Weſterſche *China*. De Natuerlijcke Inwooners noemen 't oock *Onam*, of *Anam*; dat is, 't Weſterſche *Quartier*. Sulcks werd verſtaen in aenmerckingh van *China*; waer van 't een Deel is geweeſt. Gelijckſe dan oock noch hebben behouden de Zeeden, Gewoonten en Regeeringhs-vorm der *Chineſen*; deſgelijcks haere *Ceremonien* in den Godsdienſt.

Maer vermits deeſe Landſchappen ſigh alreeds voor meer als aght-honderd Jaeren van 't Jock en Gebied der *Chineeſche* Keyſeren hebben vrygemaeckt, ſoo zynſe oock naederhand in veel meer deelen verdeeld geworden.

De Naem *Cochinchina*. is gebleven aen 't gedeelte, 't welck ſigh wijdſt nae 't Suyden ſtreckt. *Tunchin* heeft het midden ingenoomen. De Deelen, meeſt nae 't Noorden gelegen, werden begreepen onder de Naemen der Volckeren *Layer*, des Koninghrijcks *Ciocangue*, der *Natien Gueyes*, en *Timocoues* &c.; welcke ten deelen de Seeden en *Barbarheyd* van haere Naebueren de *Tartaren* hebben aengenoomen.

Cochinchina werd weer verdeeld in *Chiampaa* en *Cochinchina*.

CHIAMPAA (of CHIAMBAA) tuſſchen *Camboge* en *Cochinchina*, leght d' Eylanden *Sunda*, of *Sonde* tegens 't Suyden; de *Philippiniſche* tegens 't Ooſten; en ſtoot aen *Tunquin* tegens 't Noorden.

De Hoofdſtad heeft een even-gelijcken Naem, volgens 't geen de meeſte Schrijvers berighten; doch eenige andere noemen deſelve PULOCACEM.

Hier werd niet ſonderlinghs gevonden; en derhalven willen wy ons alhier niet langer ophouden.

Wanneer COCHINCHINA af-ſonderlijck werd genoomen, ſoo is 't veel beeter bekend, als al d' omgeleegene Landſchappen; wijl 't geheel op de Zee leghd; alwaer des ſelven Kuſt de lenghte van honderd en vijftigh Mijlen weghs inneemd. De breedte is van ontrent veertigh of vijftigh Mijlen, tuſſchen de Bergen der *Kemiters* (zynde een *Barbariſch* Volck) en de Zee.

De daer in leggende Landſchappen zyn, alsmen van 't Noorden nae 't Suyden af-ſtighd, SINUVA, CACCIAM, QUANGIVA, QUIGUIN

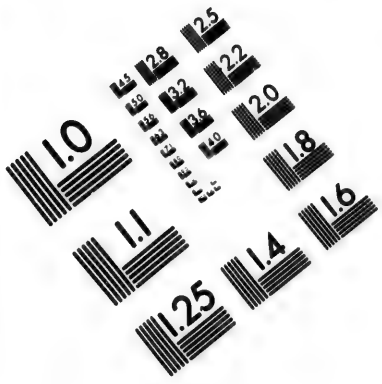

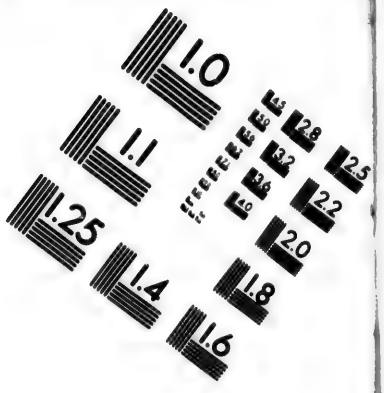

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

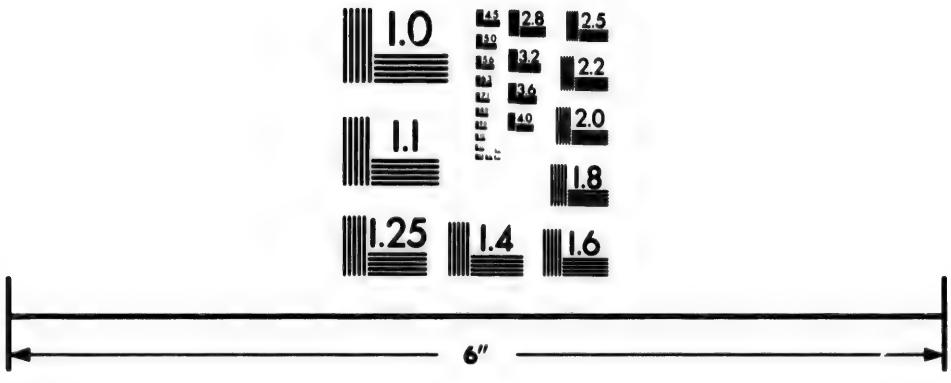

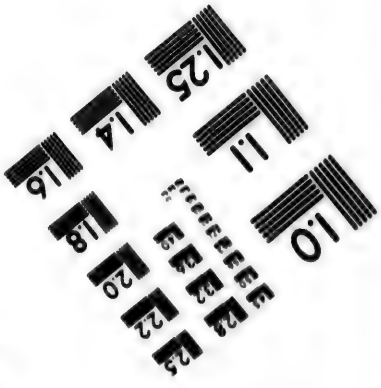

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

GUIN (of PULUCAMBIS) en RANRAN. Beyde d'eerſte ſtooten aen *Tunquin*; de laetſte aen't Koninghrijck *Champaa*.

De Koningh heeft ſijne gewoone *Reſidentie* in't Landſchap *Sinuva*; of oock te *Cacciam*, welcke Steeden even den ſelven Naem, yeder van ſijn Landſchap, voeren.

't Geheele Land is vrughtbaer; hebbende overvloed van Rijs, Vrughten en Kruyden. 't Geneerd ſeer veel Vogelen en Dieren. De Zee leverd voortreflijcke Viſſchen.

Men vind hier Kaneel, Peper, Adelaer-hout, *Calambe*, en *Benzuin*.

De Gemaetighdheyd der Lught is hier ſoo aengenaem, daerenboven ſoo geſond (onaengeſien dit Geweſt onder den dorren Hemel-kreytz leghd) en den Bodem in alles ſoo vrughtbaer, dat d'Inwooners gantſchlijck van geen aenſteeckende Sieckten, deſgelijcks van geen Honger of gebreck yets weten.

Dit Land geeft Goud, Silver, Sijde, en verſcheydene andere koſtlijcke Waeren. Allerley *Natien* koomen op deeſe Kuſt, wegens de goede Zee-haven; oock om dat d'Inwooners hier ſeer Hoflijck, vrygevigh, de Vreemdelingen gantſch toegenegen, en in haere Handelingen gerrouw zyn.

Deſgelijcks zynſe dapper, en veel beeter tot den Oorlogh afgericht, als die van *Tunquin* en *China*. Met allerley Wapenen konnenſe geſchickt elijck omgaen.

Sy zyn *Heydenen*: Doch 't *Chriſtendom* wierd in't Jaer 1620. hier ingevoerd, en begon daer toe te neemen. Maer haere Koningen hebben naederhand de *Chriſtenen* ſeer hard vervolghd.

Onder de ſonderlinge Seldſaemheden deeſes Lands moet niet vergeeten werden te ſtellen de *Lut*, of overſtromingh des Waters; 't welck in den Herfſt bynae 't geheele Land overdeckt. Deeſe overvloeyingh vernieuwd ſigh van veerthien tot veerthien daegen; duerende t'elckens maer drie daegen langh. Hier door werd het Aerdrijck ſoo gantſch vrughtbaer, dat het driemael Vrughten draeghd, 't geheele Jaer door.

De tweede ſeldſaemheyd deeſes Geweſt is haer *Saroy-Boura*, of de *Materie*, waer uyt eenige Swaluwen haere Neſten plegen te maecken. Welcke Neſten, wanneerſe van de gedaghte Vogelen verlaeten worden, dorr' en hard zyn. Daer nae werdenſe in ſeer groote meenighte by een verſaemeldt; en wanneerſe dan in Water weeck zyn gemaeckt, ſoo doetmen deſelve in de Spijſen, in plaets van *Speceryen*: Die daer van (even gelijck voortijds van 't *Manna*) ſoo een veelvoudige gekruydede ſmaeck bekomen, datmen ſou meenen, deſelve toebereyd te zyn met Kaneel, Nagelen, Peper, Gingebar, en diergelijcke geur-gevende dingen.

Voorts is hier aenmercklijck 't Adelaer-hout, komende van de Stam eens jongen; en 't *Calambe*, van de Stam eens ouden Booms.

't Laetſte echter werd veel hooger geaght als 't eerſte, wegens ſijnen treflijcken reuck en ſonderlinge kraght. 't Pond geld, ter plaets daer 't afgehouwen word, vijf Ducaten. Wanneer 't in de Haven koomd, vijfthien of feſthien: Maer in *Japan* gebraght zynde, twee-honderd derſelver Ducaten. Indien men een ſtuck kon bekoomen, waer uyt een geheel Hoofd kuſſen kon gemaeckt worden, ſoo ſou 't Pond wel drie, jae vierhonderd Ducaten gelden.

't Adelaer-hout werd, onder meer andere gebruycken, oock gebeeſighd, om de Lighaemen haerer Koningen, Vorſten en Prieſters, nae derſelver Overlijden, daer meê te verbranden.

D' Inwooners hebben tweederley Bouw-

Bouw-hout, 't welckſe, ſoo wel in 't Water als op 't Land, onverrotlijck noemen.

Haere Boomen gevenſe den naem van Thins. 't Hout van 't eene ſlagh koomd in ſwartheyd over een met 't Eben-hout. 't Andere vergelijckt ſigh in verwe met 't Eycken-hout. Als de baſt daer afgedaen is, ſoo is 't gedaghte Hout glad; daerenboven ſoo dight en ſwaer, dat het in 't Water nae de grond ſinckt, en haere Scheepen voor een Ancker dienſt.

Sy maecken'er Poſten of Pilaeren van, op welcke ſy haere Huyſen in de hooghte ſetten, om voor de gedaghte overvloeyingh des Waters verſeeckerd te zyn.

Een breeder beſchrijvingh, ſoo van den bouw deeſer Huyſen, als oock van d'overſtroominghdes Waters, en 't ſeldſaem gebruyck der gedaghte Vogel-neſten in plaets van de delicaetſte Specerijen, kan den Leeſer vinden in 't eerſte Deel *onſes* Grooten Hiſtoriſchen Schouw-tooneels. *Deſgelijcks 't eygentlijck berichtvan't Adelaer en Calambe-hout in 't* eerſte en tweede Deel *onſer* Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.

't Koninghrijck TUNQUIN leghd ten deelen op de Zee, ten deelen in 't vaſte Land. 't Stoot aen de Zee en den Zee-boeſem van *Cochinchina*, daer deſelve *China* van *Cochinchina* af-ſcheyd. Op deeſe Kuſt heeft het de lenghte van ontrent honderd en vijftigh Mijlen.

Landwaerts in ſtreckt het ſigh uyt van den ſeventhienden *Graed* der breedte aen deeſe ſijde des *Æquators* tot den drie-en-twintighſten; 't welck dan noch honderd en vijftigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden zyn. De breedte is maer van honderd Mijlen, of wat meer, van 't Weſten nae 't Ooſten.

Dit Koninghrijck begrijpt in ſigh ſeven *Provintien*. De drie, ſigh wijdſt nae 't Suyden uytſtreckende, zyn *Bochin*, *Gehan*, en *Tinhoa*. De vier andere tegens 't Noorden, werden geheeten *Beramar*, *Kedun*, *Kenan* en *Kethay*.

BOCHIN ſtoot aen *Cochinchina*. GEHAN en TINHOA ſtrecken ſigh uyt langhs den Zee-boeſem nae 't Noorden.

Onder de vier laetſte leggen BERAMAR en KEDUN nae *China*: KENAN en KETHAY nae de Volckeren *Layes*.

De Koningh van *Tunquin* onderhoud gemeenlijck een Krijghs-heyr van vijftigh-duyſend Mannen; welcke werden getrocken uyt de drie wijdſt nae 't Suyden gelegene Landſchappen; doch betaeld van d'andere vier nae 't Noorden leggende *Provintien*.

Vermits deeſe laetſte voor eenigen tijd een Oproer hadden verweckt, doch d'andere in gehoorſaemheyd zyn gebleven, ſoo betalen oock d'Inwooners in deeſe drie Landſchappen ſoo veel Schattingen niet, als wel die in de vier. Deeſe Schattinghs-gelden werden gelight by manier van Hoofd-geld, doch maer alleen van de Mans-perſoonen.

KECE, of KECCIO, gelegen onder den twintighſten *Graed* der Breedte, is de Hoofdſtad deeſes Koninghrijcks; in welcke de Koningh ſigh gemeenlijck pleegh t'onthouden.

Den Omvangh van deeſe Plaets ſteldmen ten minſten op twintigh Mijlen. 't Getal van de daer in woonende Perſoonen begrootmen op meer als thienmael honderd-duyſend.

Eenige Schrijvers meenen, dat deeſe Stad oock *Tunquin*, dat is, den Hof tegens 't Weſten werd geheeten; en dat het gantſche Koninghrijck ſijnen Naem nae deſelve voerd.

De Bodem daer rondom beſtaet in ſeer ſchoone luſtige Velden, werdende

bevoghtighd van groote Rivieren; deſgelijcks van den Regen en de geſmoltene Sneeuw, afvlietende van 't Geberght, 't welck de *Layes* van 't Koninghrijck *Civcangue*, *China* en *Cochinchina* af-ſonderd: Door even deeſe afvlieringh over de Landeryen werden deſelve veel beeter en vrughtbaerer als de *Cochinchineeſiſche*.

Evenwel vindmen hier geen Koorn, geen Wijnbergen, geen Olijf boomen. Doch gemeenlijck werd tweemael in 't Jaer de Rijs ingeooghſt, waer van ſy Brood en Wijn bereyden.

In plaets van Oly gebruyckenſe de *Materie*, welcke van de voorheenen gedaghte Swaluwen-neſten koomd; en dieſe in even ſoo grooten meenighte hebben, als de *Cochinchineeſen*.

Men vind hier noch Eſels noch Schapen, maer veele Paerden, Elephanten en *Rhinoceres*, of Neushoornen; welcker Vleeſch, Huyd, Beenen, Tanden, Klauwen en Hoornen byſonder-dienſtigh zyn tegens Vergif.

Sy hebben ſoo overvloedigh veel Hoenderen, Duyven, Tortelduyven en andere Gevogelt, dat deſelve hier bynae om niet werden gegeven.

Onder haere Vrughten hebbenſe gekroonde Quee-Appelen, gelijck onſe Granaten. Deeſe zyn bovenmaeten voortreflijck, en hebben in de Kroon een ſonderlingh-*delicaet* Sap.

De Viſch houdenſe in waerde, wanneer 't in der ſelver reghten tijd is. Dan vaeren daeghlijcks over de thien-duyſendt Scheepen uyt haere Haven, om te gaen Viſch-vangen.

De *Roomſche Religie* heeft tſederd eenige Jaeren ſigh hier ſoo verr' uytgebreyd, dat ſommige 't getal der *Chriſten* Zielen hebben begroot op meer als tweemael honderd-duyſend. Doemaels waeren daer twee-honderd groote Kercken; veele Capellen en Beede-Huyſen. Doch naederhand heeft ſigh hier in een ſeer groote veranderingh toegedragen.

Byvoeghſel.

't Koninghrijck *Pegu* vergelijckt ſigh met een halve Maen, en leght tuſſchen Geberghten. D' oorſaeck van de bovenmaten groote vrughtbaerheyd deeſes Lands is, om dat de Rivier *Pegu*, die door 't geheele Land loopt, ſomtijds de Velden overſtroomd, en deſelve bevoghtight.

Men vind hier de ſchoonſte Papegayen. Deſgelijcks veele Civet-katten. 't Ried waſt hier ſoo dick als de Willigen-Boomen, jae oock wel tot de dickte van een Bier-ton.

D' Inwooners zyn van een middelmatige ſtatuer; ſterck van Ligchaem; echter geen goede Krijghslieden, maer uytſteeckend ſeer verſot op de Vrouwen. Sy gaen gantſch naeckt, bedeckende maer alleen de ſchaemte: Waer aen veele een Silvere Klockje draegen, onder aen 't Gemaght af hangende, om in 't gaen gehoord te mogen worden.

Cocincina, of *Cochinchina*, anders oock *Cocinchina*, heeft dien Naem bekoomen van de *Portugeezen*; doch werd van d' Inwooners genoemd *Anam*, dat is, *Weſt*, wijl dit Rijck *ten Weſten* van *China* leght. Even hierom noemen 't de *Japonneſen* in haere tael *Ceci*, beteeckenende even 't ſelve 't geen *Anam* bedied. De *Portugeezen*, door de *Japonners* nae *Anam* geleyd zynde, om daer haeren Koophandel te drijven, hebben van 't *Japonſche* woord *Ceci*, en van *China* gemaeckt een t' ſaemgevoeghd woord *Cocinchina*; dien Naem dit Rijck toeëygenende; zynde ſoo veel geſeghd, als *Cocin* by *China*, tot onderſcheyd van *Cocin*, of *Cochin*, een Stad in *Indien*, by deſelve *Portugeezen* bewoond. Door verbalteringh der woorden vindmen in ſommige Wereld en Landkaerten geſpeld *Caucincina*, oock wel *Cauchina*.

Pater

Pater Chriſtophorus Borri, eenen der eerſte onder de *Jeſuiten*, die dit Gewest heeft beſoght ontrent 't Jaer 1620. ſtelt dit Rijck op de hoogte van den elfden *Graed* tot den ſeventhienden der Noord-as; en ſeghd, dat het evenwel hier ſoo heet niet is, als in *Indien*, alhoewel onder deſelve Hooghte gelegen. Veel aenmerckens-waerdige dingen ſouden wy uyt ſijne *Hiſtorie* van *Cocinchina* hier konnen ter neer ſtellen: Doch in onſe Byvoeghſelen willen wy niet anders als op 't kortſte gaen, en maer alleen ter loops hier en daer eenige weynige regels inlaſſen, tot eenigh naerder beright van ſommige Leeſers.

't Koninghrijck *Tunquin* (anders *Tunchin*) draeghd dien Naem, volgens 't verhael van *Pater Julianus Baldinotti*, nae de Stad *Tunquin*, de *Reſidentie* des Koninghs, gelegen midden in 't Rijck. Die daer by voeghd, dat het ten Noorden paelt aen *China*; ten Suyden aen *Cocincina*; ten Weſten aen de *Lai*; en ten Ooſten aen de *Chineeſche Zee*. D' uytſtreckingh ſtelt hy van honderd Mijlen in 't vierkant.

't Aerdrijck werd bevoghtighd door groote Rivieren; en is bynae geheel effen: Overvloedigh in Eetwaeren, als Rijs; Vleeſch van wilde en tamme Dieren; Gevogelt, en veelerley Vrughten, hebbende deſelve gedaente als die in *China*. Echter is 't hier niet goed koop te leven, wegens de groote meenighte des daer in woonenden Volcks.

D' Inlanders zyn Afgodendienaers. Eenige luyſteren nae de Toveryen der *Chaldæen*; andere nae de Starrekijckery der ſelve. Noch andere omhelſen de Gevoelens der *Indiaenſche Gymnoſophiſten*. Veele zyn toegedaen eenen haerer Toveraers, dienſe *Zimm* noemen; aen wienſe deeſe en geene dingen toeeygenen, vermitſe hem ſeer hoogh vreeſen.

Sy verhaelen, dat in voorleedene tijd 't Hoofd deeſes Toveraers (van 't Ligchaem afgeſcheyden zynde) d' oogen nae de Boomen keerende, deſelve al t' ſaemen deed verdorren; nae de Hoven, die verdierf; nae de Beeſten, haer deed ſterven. Dit Hoofd bewaerenſe in de Stad ſijner Geboorte, vier Daghreyſen van 't Hof; werdende bewoond van ſijne Neven en Nakomelingen.

Sy zyn wit van vleeſch, langh, ſterck en kloeckmoedigh. Hebben een *Canaia* aen, dat is, een wijd Kleed; voor open, en afhangende tot op 't midden der Beenen. Sy draegen langh Hayr, en een Hoed, gelijck een *Calotte*. Zyn gantſch meededoogend, beleeft, getrouw en blyhertigh. D' uytlandſche Gebreecken der *Chineeſen* en *Japonneeſen* werden onder haer niet gevonden.

Ondertuſſchen is 't gemeene Volck ſeer genegen tot Dievery: Doch de Dieven en Overſpeelers werden ſeer hardelijck met de dood geſtraft.

De Koningh van *Tunquim* (of *Tunchin*, oock *Tunquin*) is Heer van negen Rijcken. Drie Koningen, te weeten, die van *Lai*, van *Cocincina*, en van *Bau*, betaelen hem *Tribuit*. Doch hy ſelver is een *Tributaris* des Keyſers van *China*; aen wien hy, t' elckens om 't derde Jaer, drie Goudene en drie Silvere Beelden ſend.

Sijn' Inkoomſten bedraegen ontrent twee Millioenen. Seer groote Leegers kan hy te Veld brengen. In verſcheydene Gewelten heeft hy vier-duyſend Galeyen; op yeder ſijde voorſien met ſes-en-twintigh Riemen. Hy verluſtighd ſigh, met deeſe Galeyen gelijck als te doen Danſſen. Op eene deſelve tijd doet hy die op verſcheydene manieren ſwieren; ſigh nu hier dan gintſch draeyende, nae 't geluyd van ſeeckere *Inſtrumenten*.

De Koninghlijcke Hoofd-ſtad werd van de gedaghte Schrijver (die ſigh in 't Jaer 1626. aldaer bevond) geſteld op den een-entwintighſten *Graed*. Als 'er geen Winden wueyen, is deſelve een ſeer groote hitte onderworpen. Gemeenlijck werdmen deeſe windlooſheyd gewaer in de Maend *Junius*.

De Huyſen (behalven 't Koninghlijck Pallays, 't welck met Tigchelen gedeckt, en van groote wel-gewerckte Plancken opgetimmerd is) zyn al t' ſaemen gemaeckt van Inlandſch Ried, ſoo dick als Boomen; van haer genoemd Bamboes; en gedeckt met Stroo. Geene Venſters zyn'er in.

Als hier een Brand ontſtaet, ſoo vallen dickmael wel vijf of ſes-duyſend Huyſen tot aſch ter neer. Doch binnen vier of vijf daegen

gen daer nae ſtaen al deſelve weer opgeright.

Deeſe Stad begrijpt in den omloop vijf of ſes Mijlen. Het daer inwoonende Volck is ontelbaer. Sy heeft een groote bevaerbaere Rivier, doch *troubel*. Echter drinckenſe geſaementlijck daer uyt, wijl in de Stad noch Fonteinen noch Putten zyn, deſgelijcks oock geen Water-backen. Deeſe Rivier valt, nae aghthien Mijlen loopens, in de Zee. Gemeenlijck vloeydſe tweemael in 't Jaer over: 't Welck plaegh te geſchieden in 't begin van *Junius*, en van *November*. Bynae de helft van de Stad werd hier door overſtroomd. Doch deeſe overvloeyingen dueren niet langh.

CHINA.

China leghd *Aſia*, of dit ons geheele Wereldsdeel, ten Ooſten. 't Is een der ſchoonſte Koninghrijcken in 't ſelve, ten opſight van de grootte, vrugtbaerheyd, rijckdom; deſgelijcks wegens 't groote getal en de Hoflijckheyd der Inwooners, ſchoonheyd der Steeden en *Manufacturen*. Daerenboven, om dat het de Vindingh der Sijde, des Pappiers, der Druckery en des Geſchuts lange tijden voor ons gehad heeft.

Dit Land is *Ptolomæus* bekend geweeſt onder den Naem van *Sinarum Regio*. Doch men geeft ons te verſtaen, dat de *Chineeſen* niet weeten, wat dit voor een Naem is.

Want ſoo dickmael dit groote Rijck van 't eene Geſlaght op een ander valt, ſoo geeft den geenen, die 't nieuwe Geſlaght aenvanghd, dit Koninghrijck oock een nieuwen Naem, nae ſijn eygen gelieven.

Al deeſe Naemen zyn ſeer praghtigh en hooghmoedigh. Voortijds heeft het gehad de benoemingh van *Than*, dat is, breed ſonder Grenſen. *Yu*, ſoo veel als, Ruſte, of Geruſt. *Hur*, beteeckenende Groot. *Sciam*, 't welck Cieraed beduyd. *Cheu*, in onſe Tael volmaeckt, en ſoo voorts.

't Geſlaght, ter deeſer tijd regeerende, heeft het den naem van *Min*, dat is Klaerheyd, gegeven. En de laetſte uyt dit Geſlaght hebben'er noch *Ta*, ſoo veel als Koninghrijck, voorgevoeghd; dienvolgens werd het geheeten *Ta-Min*, 't Koninghrijck der Klaerheyd.

De naebuerige Volckeren om *China* bekommeren ſigh niet over de veranderingh deeſer Naemen: Doch ondertuſſchen werd het op d' andere ſijde van d' eene dus, van d' andere ſoo geheeten. Die van *Cochinchina* en *Sian* noemen 't *Cin*; waer uyt wy den naem *China* hebben *geformeert*. De *Japanneeſen* geven't dien van *Than*: De *Tartaren* van *Han*; de *Saraceenen* en *Mahometanen* nae 't Weſten *Cathay*. Met welcken naem oock beteeckendt word 't gedeelte van *Tartaryen*, 't welck wijdſt nae 't Ooſten is gelegen.

De grootte ſtreckt ſigh uyt van den aghthienden of negenthienden tot den drie of vier-en-veertighſten *Graed* der breedte: En van den honderd ſeven-en-veertighſten tot den honderd ſes-en-ſeſtighſten der lenghte. Somtijds oock van den honderd vijf-en-veertighſten

tot

ROYAVME
de la
CHINE
Par N. Sanſon
d'Abbeville, Geogr.
du Reÿ.
145
150
Suchau
Suchou
Canton
Pecham
SINA
TIMOR

gen daer nae ſtaen al deſelve weer opgeright.

Deeſe Stad begrijpt in den omloop vijf of ſes Mijlen. Het daer inwoonende Volck is ontelbaer. Sy heeft een groote bevaerbaere Rivier, doch *troubel*. Echter drinckenſe geſementlijck daer uyt, wijl in de Stad noch Fonteinen noch Putten zyn, deſgelijcks oock geen Water-backen. Deeſe Rivier valt, nae aghthien Mijlen loopens, in de Zee. Gemeenlijck vloeydſe tweemael in 't Jaer over: 't Welck plaegh te geſchieden in 't begin van *Junius*, en van *November*. Bynae de helft van de Stad werd hier door overſtroomd. Doch deeſe overvloeyingen dueren niet langh.

CHINA.

China leghd *Aſia*, of dit ons geheele Wereldsdeel, ten Ooſten. 't Is een der ſchoonſte Koninghrijcken in 't ſelve, ten opſight van de grootte, vrugtbaerheyd, rijckdom; deſgelijcks wegens 't groote getal en de Hoflijckheyd der Inwooners, ſchoonheyd der Steeden en *Manufacturen*. Daerenboven, om dat het de Vindingh der Sijde, des Pappiers, der Druckery en des Geſchuts lange tijden voor ons gehad heeft.

Dit Land is *Ptolomæus* bekend geweeſt onder den Naem van *Sinarum Regio*. Doch men geeft ons te verſtaen, dat de *Chineeſen* niet weeten, wat dit voor een Naem is.

Want ſoo dickmael dit groote Rijck van 't eene Geſlaght op een ander valt, ſoo geeft den geenen, die 't nieuwe Geſlaght aenvanghd, dit Koninghrijck oock een nieuwen Naem, nae ſijn eygen gelieven.

Al deeſe Naemen zyn ſeer praghtigh en hooghmoedigh. Voortijds heeft het gehad de benoemingh van *Than*, dat is, breed ſonder Grenſen. *Yu*, ſoo veel als, Ruſte, of Geruſt. *Hur*, beteeckenende Groot. *Sciam*, 't welck Cieraed beduyd. *Cheu*, in onſe Tael volmaeckt, en ſoo voorts.

't Geſlaght, ter deeſer tijd regeerende, heeft het den naem van *Min*, dat is Klaerheyd, gegeven. En de laetſte uyt dit Geſlaght hebben'er noch *Ta*, ſoo veel als Koninghrijck, voorgevoeghd; dienvolgens werd het geheeten *Ta-Min*, 't Koninghrijck der Klaerheyd.

De naebuerige Volckeren om *China* bekommeren ſigh niet over de veranderingh deeſer Naemen: Doch ondertuſſchen werd het op d' andere ſijde van d' eene dus, van d' andere ſoo geheeten. Die van *Cochinchina* en *Sian* noemen 't *Cin*; waer uyt wy den naem *China* hebben *geformeert*. De *Japanneeſen* geven 't dien van *Than*: De *Tartaren* van *Han*; de *Saraceenen* en *Mahometanen* nae 't Weſten *Cathay*. Met welcken naem oock beteeckendt word 't gedeelte van *Tartaryen*, 't welck wijdſt nae 't Ooſten is gelegen.

De grootte ſtreckt ſigh uyt van den aghthienden of negenthienden tot den drie of vier-en-veertighſten *Graed* der breedte: En van den honderd ſeven-en-veertighſten tot den honderd ſes-en-tſeſtighſten der lenghte. Somtijds oock van den honderd vijf-en-veertighſten

tot

ROYAVME de la CHINE Par N. Sanson d'Abbeville, Geogr. du Roy.
CATHAY.
Golfe de Nanquin
Golfe de Cochinchine
CHINE
Mille Pas Geometriques
Septentrion
Midy
Ouest
Est

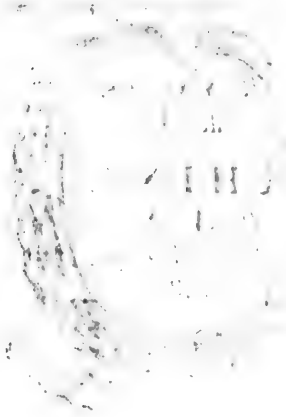

tot den honderd twee-en-tſeventighſten. Maeckende alſoo ontrent vier-en-twintigh *Graeden* in de breedte, of ſes-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden; en aghthien of twintigh, ſomtijds vijf-en-twintigh *Graeden* in de lenghte, zynde vier of vijf ofſes-honderd Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten.

Eenige Schrijvers willen dit Koninghrijck voor vry veel grooter uyt geven. Doch de *Tſoſuiens* hebben de hooghte van *Pequm*, of *Peking*, en d' alderwijdſt nae 't Noorden gelegene Deelen aengemerckt, en d' uytgeſtrecktheyd aldus gereeckend.

't Begrijpt in ſigh ſeſthien ſeer ſchoone en rijcke Landſchappen, welcke verdienen den *Titel* van ſoo veele Koninghrijcken.

Deſelve werden wederom verdeeld in honderd aght-en-twintigh geringer Landſchappen of *Provintien*: Van welcke ſommige twaelf of vijfthien ſchoone Steeden in ſigh hebben. Tot deſelve behooren honderd en taghtigh middelmatige, drie-honderd en negenthien groote, en twaelf-honderd twee-en-tſeventigh kleyner; in alles duyſend ſeven-honderd een-en-tſeventig Steeden.

't Zy deeſe reeckeningh juyſt gemaeckt is of niet, immers is dit waer-aghtigh, dat'er een ſeer groot getal Steeden, en noch andere minder Plaetſen in werden gevonden.

In 't Jaer 1577. teldemen over de veertigh *Millioenen* Menſchen, welcke Cijns en Schattingh betaelden. In 't Jaer 1616, was der ſelver getal by de tſeſtigh *Millioenen*; waer onder noch de Vrouwen, noch de jonge Mansperſoonen onder de twintigh Jaeren, noch de Geſneedene, de Soldaten, d' *Officiers*, de Geleerde en de Verwanten des Koninghs begrepen waeren; welcke noch een ſeer groot getal ſouden hebben uytgeleverd.

Men heeft deſgelijcks den Keyſer van *China* Cijnsbaer gemaeckt drie Koningen nae 't Ooſten; drie-en-vijftigh nae 't Weſten; vijf-en-vijftigh nae 't Suyden, en drie nae 't Noorden. Deeſe zyn t' ſaemen honderd en veerthien. Men verſeeckerd ons, dat hy Jaerlijcks aen Inkoomſten geniet honderd en vijftigh *Millioenen* Gouds.

De Grenſen deeſes Koninghrijcks zyn 't ſelve ſeer voordeligh. De Zee bevoghtight het tegens 't Suyden en 't Ooſten. Langhs de Kuſt leggen verſcheydene kleyne Eylanden en Sandbancken. Deſgelijcks een Geberght van vijf-honderd en noch meer Mijlē lengte.

Daer dit Geberght ophoud, werd het ten Noorden beſloten van een ſtercke Muer, om bewaerd te zyn tegens d' Invallen der *Tartaren*; [welcke noch evenwel dit Rijck hebben overweldighd en ingenoomen].

Tegens 't Weſten tot aen de Zuyd-Zee leggen ſeer groote Sandige Woeſtijnen; deſgelijcks groote Boſſchen, ondermenghd met Geberghten.

Behalven 't Gebied der *Tartaren* en *Japonneeſen* zyn al d' andere omgelegene Landen kleyn, en konnen derhalven dit Rijck weynigh ſchaede doen. Oock zynſe bynae al t' ſaemen den Keyſer van *China* Cijnsbaer.

Behalven de wijdte, groote meenighte des Volcks, en de Maght deeſes Koninghrijcks, is oock den Aerdbodem ſeer vrughtbaer, en heeft overvloed van alles.

Men ſiet hier ſoo veele Rivieren en Schiprijcke *Canalen*, dat eenige Schrijvers ſtellen, alleen in *China* ſoo veele Schepen en Vloeden te zyn, als in 't overige deel des Werelds gevonden ſouden mogen worden.

Sy hebben allerley ſlagh van onſe Graenen en Vrughten; behalven Olijven en Amandelen. Doch in plaets der

ſelver zynſe geſeegend met veel andere Gewaſſen, welckemen by ons niet vind.

Daerenboven zyn haere Graenen, Vrughten en Kruyden beeter; haere Bloemen ſchooner en veelverwiger gecoleurd, als d'onſe. Haer Vleeſch en Gevogelt is ſeer treflijck. Tot haere Spijſen gebruyckenſe oock Kamelen, Muyl-dieren, Honden en Eſelen; welcke beeter ſouden zyn als anderwegen.

Doch haere Wijnen zyn niet ſoo goed. Sy hebbengeen Vlas, maer veel Boomwol; alhoewel 't gebruyck daer van haer niet langer als ontrent vier of vijf-honderd Jaeren bekend is geweeſt. Men vind by haer ſulck een meenighte Sijde, datſe een ſeer groot getal van allerley *Manufacturen* daer uyt bereyden.

D' Inwooners hebben oock allerley *Metallen*, doch haer Goud en Silver is veel ſleghter als 't onſe. Derhalven aghtenſe de *Spaenſche* Piſtoletten en Stucken van aghten, of Matten, ſeer hoogh.

Veel Rhabarbar werd hier gevonden, doch van geringer deughd en waerde als die van *Cathay*. Deſgelijcks veel Muſcus, welcke d'alderbeſte des Werelds ſou zyn, indienſe deſelve niet vervalſchteden. Kaneel en Gingebar is'er genoeg. Haere Campher is in goedheyd met die van 't Eyland *Borneo* niet te vergelijcken.

Veel Salpeter hebbenſe, waer van ſy duyſendderley aerdige dingen en Konſtvyeren plegen te maecken.

Peper, Notemuſcaeten, Aloë en Nagelen werden haer van buyten toegevoerd.

Veel treflijcke Vindingen zyn van haer bedagt, onder welckeſe eenige met ons gemeen hebben; doch veel eer by haer als by ons zyn geweeſt: Als, d'ordeſtellingh op haere Poſten; 't Pappier; de Druckery; 't Geſchut; de Sijdene *Manufacturen*; welcke weetenſchap ſy, volgens haer voorgeven, alreeds voor drie of vier-duyſend Jaeren hebben gehad.

Sy gebruycken Tafelen en Stoelen wanneerſe eeten: Bedden wanneerſe ſlaepen of ruſten willen: Welcke bequaemheden haere Naebueren niet hebben.

Haere Wegen zyn effen, gevloerd, en ſomtijds door de Bergen gehouwen.

Sy hebben Sout, 't welckeſe maecken van Zee-water, of uyt de Groeven trecken. Suycker, Honigh en Waſch weetenſe ſeer wel te bereyden.

't Laetſt-genoemde bekoomenſe op driederley wijſen, naementlijck, of van de Byen; of van de Vrught eeniger Boomen; of van eenige Wormkens, welcke ſigh in de Boomen geneeren. Deeſe derde ſoort is de beſte, witſte, en tot de Lighten om te branden d'alderhelderſte.

't Geenſe voorts eygen en ſonderlinghs hebben, is haeren Dranck; welckeſe plegen te maecken uyt de Bladeren van ſeeckere Boomen. Gom; en een heerlijck Vernis, 't Welckſe trecken uyt ſeeckere Boombaſten: En haer Porcellain, werdende gemaeckt van d'Aerde in 't Landſchap *Quiamſi*.

Doe hier noch by de lightigheyd haerer Druck-konſt, vermitſe bynae als in een oogenblick yets weghneemen, vermeerderen, veel of weynigh veranderen konnen in haere Vormen, ſoo dickmael en ſoo als 't haer behaeghd. Haer Geſchut, 't welckſe by ſtucken uyt malkander neemen, en alſoo gemacklijck vervoeren, waer heenen ſy willen. Haere Wagens, die met Seylen werden voortgedreeven, &c.

Al haere Letteren zyn enckele *Caracteren*,

Teeren, of Beeld-Teeckenen, welcke ſoo veel *Syllaben*, en de *Syllaben* ſoo veel verſcheydene Naemen beteeckenen, en verſcheydene ſaecken te kennen geven. Soodaenige Een-*ſyllabige* woorden hebbenſe tuſſchen de tſeſtigh en taghtigh-duyſend in getal.

Sy Schrijven van onder nae boven toe, en ſtellen haere regelen van de linckerhand nae de reghter. Haere meeſte Weetenſchap en Geleerdheyd beſtaet daer in, datſe wel leeſen konnen.

Maer alhoewel wy bevinden, dat de *Chineeſen* veel geſchickter, vlijtiger en *ſubtijler* zyn als haere Naebueren, ſoo is echter oock waeraghtigh, datſe hier in op verre nae by d' *Europæiſche* Volckeren niet zyn te vergelijcken. Daerenboven zynſe gantſch overgelovige en ongelovige *Heydenen*, geen kennis hebbende van de waere *Religie*. In Konſten en Weetenſchappen zynſe nergens nae ſoo ervaeren, als de Volckeren onſer Landen.

Veelerley ongerijmdheden hebbenſe ontrent de naevorſchingh en kennis des Hemels, der Starren, der Son en Maen-*Eclipſen*, &c.

Haere Scheepen ter Zee, Gebouwen, Glaeſen, Schilderyen, Beeldhouweryen, Geſchut-gieteryen, *Muſicale Inſtrumenten*, Muſijck, Klocken, en voorts bynae al haere Vindingen, zyn niet tot ſulck een volmaecktheyd gereeſen, als wel d' onſe; ſchoonſe 't gebruyck der ſelve langh voor ons hebben gehad.

Wat de Wapenen belanghd, ſy zyn van ſoo een geringe kloeckmoedigheyd, dat ſoo wel d' *Officieren* als Soldaten ſigh van haere Geleerde laeten ſlaen en geeſſelen, wanneerſe haeren plight niet juyſt in aght hebben genoomen.

Men ſeghd oock, wanneer de *Tartaren* haer willen aengrijpen, dat het genoegh is, om haer op de vlught te jaegen, haer alleen de roede te toonen: Gelijck de *Scyten*, haere Voorvaderen, voortijds ontrent haere Slaven deeden; welcke, terwijlſe een lange tijd buytens Lands waeren geweeſt, haere Vrouwen ten Houwlijck hadden genoomen, en ſigh alſoo meeſter gemaeckt van haere Heerſchappy.

Boven dien geeftmen voor, dat haere Paerden 't gebrieſch der *Tartariſche* Paerden niet konnen verdragen. Wijl 't nu met de *Chineeſche* Ruyters even ſoodaenigh geſteld is als met haere Paerden, ſoo is dit reght een middel om te vlieden, niet om te veghten.

De *Chineſen* hebben ſeer veel Boecken en Beſchrijvingen haers Koninghrijcks. Gantſch nauwkeurigh werd van haer aengeteeckend wat yeder haerer Landſchappen byſonders en als eygen heeft. Hoe verr' het ſigh uytſtreckt, hoe 't met der ſelver Maght geſteld is. Hoe veel Steeden, hoe veel Bevelhebbers, hoe veel Soldaten, hoe veel *Studenten* daer in zyn. Hoe veel Schattingh elcke *Provintie* opbrenghd; nevens veel meer andere omſtandigheden. Waer van echter d' *Europæiſche* Schrijvers ons tot noch toe ſeer weynigh berigt hebben gegeven. Nauwlijcks konnen wy de Naemen der ſeſthien Landſchappen, gelijck oock eenige Steeden en Rivieren weeten; vermits deſelve van verſcheydene *Autheuren* ſoo verſcheydentlijck worden geſteld, datmen haer beſwaerlijck met malkander kan vergelijcken. Wy willen echter yets hier van ſpreken, en de Naemen, welcke ons duncken gebruyckelijckſt te zyn, aenwijſen.

CHINA werd verdeeld in twee Hoofd-deelen, naementlijck, in 't Noordlijcke en 't Suydlijcke. In 't eerſte hebben wy ſes, in 't laetſte thien Landſchappen. De Vloed *Tamchuquian* loopt door d' eene, en de Rivier *Caramoran* door d' andere.

Onder deeſe Noordlijcke *Provintien*

zyn'er drie, welcke van de Zee werden bevoghtighd; naementlijck, *Leaton*, *Pequin* (*Peking*) en *Scianton*. Van deeſe drie ſtooten de twee eerſtgenoemde aen de groote Muer, of 't Geberght. De drie andere Landſchappen leggen in 't vaſte Land; te weeten *Geianſi*, *Scienſi* en *Honan*. Van deeſe drie ſtooten beyde d' eerſte deſgelijcks aen de groote Muer.

Onder de thien Suydlijcke *Provintien* zyn'er ſes, welcke op de Zee leggen; drie tegens 't Weſten, als *Nanquin* (*Nanking*) *Chequan*, of *Ancheo*, en *Fuquien* (*Fokien*); drie tegens Suyden, als *Santon*, *Quancy* en *Junnan*. D' andere Landſchappen leggen op 't vaſte Land, te weeten, *Chamſi*, *Huquan*, *Suchuen*, en *Quicheu*.

't Landſchap LEATON is bynae t'eenemael van 't overige *China* afgeſonderd. Haere Hoofdſtad voerd even den ſelven Naem.

De Bodem brenghd hier, onder meer andere vrughten, de Wortel *Guiſen* (*Ginſang*) voort, welcke de Geſonde behoud by haere kraght en ſterckte; daerenboven de Siecke wonderlijck verſterckt en weer tot geſondheydt brengd. In 't verkoopen werdſe gemeenlijck tegens dubbel ſoo veel Silver opgewoogen.

D' Inwooners zyn hier ſoo geſchickt en Hoflijck niet, als in d' overige Deelen van *China*; doch veel ſtercker, en bequaemer ten Oorlogh.

PEQUIN (anders PEKING) heeft ten Hoofdſtad XUNTHIEN-FU; welcke wy even alſoo noemen, gelijck 't Landſchap, te weeten, *Pequin*.

Schoon de Bodem hier goed is, ſoo kan echter deſelve nauwlijcks ſoo veel *Mayz*, Weyt en Rijs verſchaffen, als genoegh ſou konnen zyn voor des Koninghs Huys, 't Hof, en 't Krijghsvolck, 't welck ontrent den Perſoon des Koninghs is.

Een gedeelte des Voorraeds en der Levens-middelen werd getrocken en aengevoerd uyt de Suydlijcke *Provintien*.

Tuſſchen de Landſchappen *Pequin* en *Leaton* leght XAMHAI, een ſeer beroemde *Pas*, waer door men uyt 't eene in 't andere kan koomen. Tot d' overige kanmen niet geraecken, wegens 't Geberght.

SCIANTON, of XANTON is gelegen tuſſchen de Landſchappen *Pequin* en *Nanquin* (anders *Peking* en *Nanking*). Deeſe *Provintie* is rijcker aen Vee en Boom-vrughten, als aen Graenen. Onder haer Ooft vindmen Peeren, van ſoo een goeden Aert, en in ſoo een groote veelheyd, datmen deſelve door 't geheele Koninghrijck vervoerd.

SCIANSI, of XANSI, van *Purchas* geheeten CANSAS (ook CÆNSAS) heeft veele Bergen; welcke veroorſaecken, dat de Weyt, Rijs en *Mayz* niet anders als met ſeer groote moeyte en arbeyd hier kan waſſen.

Maer hier tegens zyn'er ſoo veel Wijnſtocken, dat het geheele Koninghrijck van hier werd voorſien met gedrooghde en ingeleydede Druyven.

Daerenboven zyn hier noch tweederley *Mijnen*, of Groeven, d' eene van Swavel, d' andere van Brand-Steen. In de Swavel-Groeven maeckenſe kleyne Gaten; waer doorſe ſoo veel hitte bekoomen, alsſe van nooden hebben, om daer by te koocken, te braeden of te backen.

De Brand-Steen-groeven zyn onuytgraeflijck, vermitsſe van tijd tot tijd weer aenwaſſen. Als deeſe Steen wel toebereyd werd, ſoo kan men 't Vyer dagh en naght onderhouden, ſonder 't ſelve aen te raecken.

SCIENSI, anders XEMSI, van *Purchas*

Purchas SOYOHIN, van *Mendoza* SINSAY genoemd, leghd onder onſe ſes Noordelijcke Landſchappen alderwijdſt nae 't Weſten; en is 't grooſte onder al de ſeſthien. SIGANFU werd gehouden voor de Hoofdſtad deeſer *Provintie*.

't Groote Gebergt en de Muer ſcheyden deſelve van *Tartaryen* af. De Grond is hier dorr' en mager: Draeghd evenwel veel Weyt, *Mayz* en Garſt, doch weynigh Rijs. Hier is een groote Veevockingh; en de Schapen werden hier driemael in 't Jaer geſchooren; te weeten, in de Lente, in de Somer, en in den Herfſt: Maer d'eerſte Wol is de beſte.

Men vind hier oock Muſcus, welcke werd genoomen uyt den Navel van eeecker Dier, zynde ſoo groot als een Rhee.

Uyt 't Sand van de Rivieren werd Goud verſaemeld. Daer zyn wel eenige Goud-*Mijnen*, doch deſelve werden niet geopend; en de voorige Kevſers hebben geenſlins gewild, dat het Goud daer uyt gehaeld ſou worden.

't Gedaghte Landſchap brenghd allerley Reuckwerck voort; deſgelijcks oock Rhabarbar; welcke nae *Perſien* en anderweegen werd vervoerd. De *Caravanen*, of Reyſende Geſelſchappen, koomende van 't Weſten, trecken door deeſe *Provintie*.

HONAM (HONAN) van *Purchas* geheeten OYMAN, is 't aldergemaerighdſte en vrughtbaerſte onder de ſes Noordlijcke Landſchappen. Is oock wijdſt van 't Geberght en de Zee afgelegen.

Hier waſſen de beſte en heerlijckſte Vrughten des Werelds; ſoo wel ſulcke, welcke ons in *Europa* bekendt zyn, als andere ons onbekende. Der ſelve meenighte is ſoo groot, datmenſe bynae om niet wegh geeft.

Nae dat de Vloed *Caramoran* de Landſchappen *Scianſi* en *Scienſi* van malkander heeft geſcheyden, ſoo loopt deſelve midden door de *Provintie Honam* en valt door 't Landſchap *Nanquin* (of *Nanking*) in de Zee.

Tot hier toe hebben wy de ſes Noordſche *Provintien* van 't Koninghrijck *China* beſchrijvingh.

De thien, welcke wijdſt nae 't Suyden leggen zyn, *Nanquin*, *Chequian*, *Fuquien*, *Canton*, *Quancy*, *Junnan* op de Zee, *Chiamſi*, *Huquan*, *Suchuen*, en *Quicheu* in 't vaſte Land.

't Landſchap NANQUIN (of NANKING) is 't ſchoonſte en 't rijckſte in 't geheele Koninghrijck; oock zyn d' Inwooners de Hofſijckſte. De Koningen van *China* plegen haere *Reſidentie* geduerigh in de Stad NANKING te hebben; doch tſederd eenigen tijd hebbenſe ſigh te *Pekingh* opgehouden.

Evenwel is UMTHIENFEU, of, gelijck wy deſelve noemen, *Nanquin*, de ſchoonſte en grooſte Stad in geheel *China*. De Vorm en Gelijckheyd haerer Gebouwen, Pallayſen, Tempelen, Poorten, Thoornen, Bruggen, gelijck oock der *publique* en *private* Huyſen, nevens derſelver Cieraeden, zyn verwonderlijck.

De Straeten vindmen breed, reght, en gantſch wel geordonneert. De ſeer groote Koophandel, en 't geen daer ontrent te doen is, veroorſaeckt hier ſoo een groote meenighte Volcks, datmen nauwlijcks door de Straeten kan koomen.

Men aght haere Waeren en *Manufacturen* ſoo hoogh, dat deſelve veel beeter als andere werden verkoght. 't Gantſche omgelegene Land leverd een ſeer groote veelheyd van Handwerckſelen. De Stad XANUCHIA heeft twee-

mael honderd-duyſend Ambaghts-lieden, welcke Cottoene of Boomwollen Laeckenen bereyden.

CHEQUIAN, of CEKIAN, van *Purchas* genoemd ESSIRAM, werd deſgelijcks gehouden voor eene der beſte Landſchappen in *China*.

De treflijcke Rivieren en 't groot getal der goede Havenen, waer meê deeſe *Provintie* voorſien is, bevoorderd ten hooghſten de vervoeringh en verhandelingh haerer Waeren: Inſonderheyd de rauwe Sijde, ſoo wel geſponnene als ongeſponnene; welcke dit Geweſt aen andere *Chineeſche* Landſchappen, en voorts aen de geheele Wereld meê deeld. Want d'andere Landſchappen in *China* hebben van deeſe Stof niet genoegh tot haer gebruyck. Waer tegens *Chequian* haer overvloedigh daer van kan voorſien, en dan noch een goed gedeelte nae andere Landen ſend.

Van deeſe Sijde is'er een ſeeckere ſoort, welcke gebeeſighd word tot verſcheydene met Goud vermengde Wercken, zynde gantſch konſtigh gemaeckt, doch maer alleen ten gebruyck van 't Koninghrijck Pallays.

Men werd in deeſe *Provintie* gewaer een ſeer groot getal gantſch praghtigh gebouwde Tempelen. 't Meir *Sihu* is beſet met ſeer heerlijcke Pallayſen: Deſgelijcks met Heuvelen omringhd, waer op allerley Boomen en ſeldſaeme Planten werden gevonden.

Dit is ſoo een bovenmaten aengenaeme en luſtige Plaets, dat de grootſte en rijckſte deeſes Landſchaps alhier haere tijdt verdrijven, en haere Goederen verteeren.

FUQUIEN (FOKIEN) of CHINCHEO, is niet ſoo vrughtbaer als *Chequian* of *Canton*, tuſſchen welcke Landſchappen deeſe *Provintie* gelegen is: Doch d Inwooners traghten dit gebreck te vergoeden door haeren Koophandel met d' Uytlanders; inſonderheyd met 't Koninghrijck *Japan*, de *Philippijnſche* Eylanden, en met *Formoſa*, of 't Schoon-Eyland, leggende tegens over haere Kuſt.

't Aerdrijck brenghd Goud, Suycker en Calambe voort. Oock maeckenſe allerley ſoorten van Pappier. FUCHEU en CHINCHEO zyn haere Hoofd-Steeden.

D' Inwooners in 't gedaghte Eyland FORMOSA zyn bynae wilde Lieden. De *Spaenjaerden* hebben hier op d'Ooſt-ſijde een Veſtingh gebouwd. De Lught is hier gemaetighdt, en de Bodem draeghd Peper, Kaneel, Caſſie, Kampher, en andere *Specerye*n; oock *Medicinale* - Kruyden. Daerenboven vindmen hier Goud-*Mijnen*. De *Hollanders* hebben op de Wijſt-ſijde en 't Vaſte-Land deſgelijcks een Veſtingh gebouwd, welckeſe den naem van *Zeeland* hebben gegeven.

CANTON is eene der geringhſte Landſchappen des Koninghsrijcks *China*, ten opſight van de grootte; maer eene der beſte en rijckſte, wegens de ſonderlinge goedheydt des Bodems, en de bequaemheyd der Legh-plaets; wijſe d'eerſte *Provintie* is, welcke ſigh vertoond aen de Perſoonen, die uyt *Europa*, *Aſia* en *Africa* nae *China* koomen.

Sy heeft overvloedigh veel Weyt, Rijs en Suycker. Deſgelijcks Yſer, Koper en Tin; waer van ſy ſeer ſchoone Vaten maecken, welckeſe met *Charam* verniſſen, en dan nae *Europa* werden vervoerd.

Haere Hoofdſtad QUAMCHEFU, anders CANTON, is ſonderlingh Volckrijck, en hier werd een ſeer grooten Handel gepleeghd. De *Portugeezen* drijven hier deſgelijcks groote Koopmanſchap, door middel van *Macao*; brengende der waerts verſcheydene Sijdene Stoffen, Sattijnen, Damaſten,

maſten, Goud-Laecken, en meer andere diergelijcke dingen.

't Eyland HAYNAN werd onder dit Landſchap begrepen; en is 't grootſte onder al d' Eylanden, welcke tot 't Koninghrijck *China* behooren. 't Leght vijftigh of tſeſtigh Mijlen ten Suyden van *Macao*. Is bynae even ſoo breed als langh. Van 't Suyden nae 't Noorden begrijpt het vijftigh Mijlen weghs; alwaer 't de Suydlijcke Kuſt van *China* ſeer naeby koomd. Op d' andere ſijde leghd het tegens over *Cochinchina*.

't Heeft overvloed van Granen en Vrughten: Deſgelijcks van tamme en wilde Dieren. In deeſe Zee vindmen veele Paerlen. Daerenboven in de Bergwercken Goud en Silver; 't welck echter van d' Inwooners weynigh geaght werd. 't Brenghd oock Adelaer-hout en Calambe voort.

Wanneer haere Kreeften uyt 't Water werden getrocken, ſoo ſtervenſe, en werden Steen-hard. Als men deſelve tot Pulver ſtoot, ſoo zynſe een Geneesmiddel tegens veelerley Kranckheden.

Midden in 't Eyland zyn d' Inwooners noch halt wild. De Hoofdſtad van 't ſelve is *Kincenfu*.

QUANCY, van *Purchas* geheeten GUANSA, heeft een even ſoo goede Lught als *Canton*. Heeft oock even ſoodaenige Waeren en Vrughten, in ſeer grooten overvloed. Evenwel werd het niet van ſoo veele Kooplieden beſoght. Bynae geene Vreemdelingen koomen daer heenen.

D' oorſaeck hier van is, wijl al haere Vloeden ſigh in 't Landſchap en de Stad *Canton* verlieſen. Derhalven ſy, wanneerſe haere Waeren verkoopen, of andere haelen willen, die van *Canton* door de hand moeten gaen. QUANCY is de Hoofdſtad in 't Landſchap.

JUNNAN, voerende by *Purchas* den Naem van VANAM, is 't laetſte Landſchap op de Suyd-ſijde, alwaer 't bevoghtight werd van den *Cochinchineſiſchen* Zeeboeſem; en op de Weſt-ſijde, daer 't ſtoot aen 't Koninghrijck *Tunquin*, en aen verſcheydene Volckeren aen geene ſijde der Bergen, welcke dit Geweſt van *China* ſcheyden.

De Vrouwen hebben hier de Vryheyd, van opentlijck te mogen uytgaen; te koopen en te verkoopen; 't welck de Wijven in d' andere *Chineſche* Gedeelten niet derven doen.

Men vind hier Groeven, waer uyt ſeeckere ſoort van Amber koomd; welcke wat rooder, en niet ſoo ſuyver is als d' onſe. Doch heeft een ſonderlinge kraght tegens de Sinckingen. Behalven deeſe *Materie* werden weynige andere Waeren uyt deeſe *Provintie* vervoerd.

CHIAMSI, anders KIAMSI, welcke *Provintie* by *Purchas* LANSAY werd geheeten, leght ten Noorden van *Canton*, ten Weſten van *Cequian* en *Fuquien*.

S' is van de Bergen ſeer omſlooten; welcke haer' openbare *Paſſen* hebben nae d' omgelegene Landſchappen, inſonderheyd nae de ſijde van *Canton*.

By den Bergh *Nubien* koomen veele Scheepen by een, om de Waeren nae *Nanquin* te brengen. Dit geſchied in 't opvaeren van de Vloed *Canton* tot onder aen den Bergh; daermen dan de Waeren uyt de Scheepen doet, en deſelve van Mansperſoonen op den rugg' doet dragen tot aen d' andere ſijde deeſes Berghs; alwaer een andere Schiprijcke Rivier werd gevonden, welcke loopt door 't Landſchap *Kiamſi*, tot dat deſelve in de beroemde Vloed *Tamchuquiam* valt; welcke nae *Nanquin*, en tot in de Zee gaet.

Voorts is dit Landſchap ſoo Volckrijck, dat een gedeelte der Inwooners ſigh in d' overige *Chineeſche* Landſchappen

pen moeten uytbreyden, doende ſoodaenigh een arbeydt als haer voorkoomd.

In eene Stad deeſes Landſchaps werd het Porcellain gemaeckt. 't Water is aldaer bequaem, om 't ſelve ſijne volmaecktheyd te geven. D'Aerde werd van een andere Plaets gehaeld; en ter ſelver tijd *geformeert* en gebacken. De verwe, welckemen gemeenlijck daer aen geeft, is Hemelſch-blauw. Sommige maeckenſe geel: Wederom andere met vermillioen rood.

HUQUAN is ſoo gantſch vrughtbaer in Rijs, dat deeſe *Provintie* een goed deel des Koninghrijcks *China* daer meê kan voorſien. S' is noch daerenboven rijck van Oly en Viſch. Niet alleen de Vloed *Tamchuquiam*, maer oock veel andere Rivieren en Meiren loopen'er aen alle ſijden door, brengende haere Waeren nae *Nanking* en *Quicheu*.

SUCHUEN, van *Mendoza* SUSUAN, van *Purchas* SOIN geheeten, is eene der geringhſte Landſchappen des *Chineſiſchen* Koninghrijcks. 't Leghd hoogh; derhalven oock al haere Rivieren ſigh in d'omgelegene Landen uytgieten.

QUICHEU, of QUICHEO, anders oock CUTHEN, volgens 't beright van *Purchas*, nevens de Hoofdſtad van deſelve Naem, is eene der grootſte *Provintien* in 't geheele Koninghrijck.

Sy grenſd aen de Volckeren *Timocones*, *Gueies*, 't koninghrijck *Ciocanque*, en aen de Volckeren *Layes*; alwaer 't beroemde Meir *Cincuiſtai* leghd; uyt 't welcke verſcheydene Vloeden ontſpringen, die 't Koninghrijck *China* bevoghtigen.

In dit Landſchap werden gemaeckt een groote meenighte van allerley Wapenen, om deſelve te gebruycken tegens de gemelde aengrenſende Volckeren, welcke tot *China* hebben behoord, maer nu dickmael des ſelven Rijcks vyanden zyn.

Al deeſe Landſchappen, of veel meer 't geheele Koninghrijck *China*, werden, of werd geregeerd van verſcheydene Overheden; welcke d'*Europæers* geſaementlijck *Mandarijnen* noemen.

Deeſe zyn geleerde Lieden, welcke van den Koningh, of van de voornaemſte Amptelingen des Staets, werden verkooren, nae datſe te vooren haere reedlijckheyd en bequaemheyd ondersoght en ervaeren hebben.

In haere handen ſtaen d'Eere-trappen, welckemen aen de Geleerde pleegh uyt te deelen; de *generale* en *particuliere* Stadhouderſchappen; de Krijghs-Ampten; 't Rentmeeſterſchap en de beſtieringh der Schatten; d'oprightingh en verbeeteringh der Gemeene Gebouwen; d'uytſpraeck der *Juſtitie*, en de Vonnis-wijſingh over Burgerlijcke en Pijnlijcke Voorvallen, &c.

Nae gelegenheyd der ſaecken kanmen ſigh van den eenen op den anderen beroepen: De Staets-Raed ſit by den Perſoon des Koninghs, en heeft een waeckend oogh op al de voornaemſte of Hoofd-ſaecken in't geheele Koninghrijck.

Doch wy zyn niet van meeningh, ons langer in *China* op te houden. Derhalven willen wy beſluyten, met alleen noch dit te ſeggen, dat wy dit Koninghrijck hebben beſchreven, gelijck het was, eer de *Tartaren* 't ſelve overvielen in 't Jaer 1618.

Deeſe *Tartaren* hebben 't een tijd langh bynae gantſch in gehad. Nu ſtaen de *Chineſen* haer weer daer uyt, en ſtellen ſigh weer in voorigen ſtand. Laeten oock de *Chriſtlijcke Religie* onder haer toe; waer uyt vermoedelijck een ſeer groot nut ſal ontſtaen.

Byvoegh-

Byvoeghſel.

VErmits onſe Schrijver wijdloopigh heeft geſproocken van 't Koninghrijck *China*, en wy oock in 't breede daer van gehandeld hebben in onſe *Curieuſe Aenmerckingen van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige dingen*; ſoo ſullen wy maer alleen yet weynigs daer by doen.

De Naebueren deeſes Gewelts noemen 't (boven d' alreeds aengeweeſene Naemen onſes *Autheurs*) *Sangley*. De *Chineeſen* ſelfs (volgens *Maginus* en *Mercator*) *Tame*: Of (gelijck de Schrijver der *Generale Hiſtorie van China* ſeghd) *Taybiaco*; beteeckenende niet anders als Koninghrijck. Veellight daerom, om datſe (gelijck wy in onſe *Curieuſe Aenmerckingen* hebben aengeweſen) ſigh plegen in te beelden, dat haer Land de geheele Wereld was, en dat d' andere Rijcken, dieſe hoorden noemen, maer kleyne ſtucken en brocken waeren.

Volgens de meetingh der *Chineeſen* ſoo begrijpt dit Rijck negen-en-tſeſtigh duyſend vijf-honderd en ſeſthien *Diez*, zynde een by haer gebruycklijcke Maet. Deeſe gebracht tot de *Spaenſche* manier van reeckeningh, doen by nae drie-duyſend Mijlen in de rondte, en aghtthien-honderd in de lenghte.

Onſe Schrijver ſtelt in *China* ſeſthien *Provintien*. Andere hebben'er maer vijfthien. De Heer *D. T. V. Y.* noemd deſelve aldus, met byvoegingh van 't getal der Steeden en Gehughten:

De Provintie	*Steden.*	*Gehughten.*
Paſquia	47	150.
Canton	36	190.
Olam	90	130.
Foquien		
Cinſay	38	1-4.
Suſuam	24	150.
Tolanchia	51	123.
Canſay	24	112.
Oquiam	19	74.
Anchco	25	29.
Honam	20	102.
Xanton	37	78.
Quicheu	45	113.
Chequeam	39	95.
Saxy, of Sancy	42	105.

In alles (behalven *Foquien*) vijf-honderd, ſeven-en-dertigh Steeden, en vijfthien-honderd vijf-en-tſeventigh Gehughten.

De Beſchrijvingh deeſer *Provintien* des *Chineeſchen* Rijcks, ten opſight van haer Vrughtbaerheyd of Onvrughtbaerheyd; geſteltenis der Lught; Gewaſſen, Dieren, &c. hebben wy gedaen in 't *tweede Deel* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen*. Van der *Chineeſen* Seeden, Gewoonten, Godſdienſten, Konſten, Handwercken, &c. handelen wy wijdlopigh in 't *derde* en *vierde Deel*. Willen derhalven hier niets meer van dit maghtige Rijck ſeggen; maer de begeerige Leeſers wijſen tot het nu genoemde Werck.

AENMERCKINGEN,

Over verſcheydene

LAND-KAERTEN

En Berighten

VAN

C H I N A.

DE Kaert van 't Koninghrijck *China*, welcke ick in deeſe *Beſchrijvingh van Aſia* uytgeef, is genoomen geworden uyt de Berighten en verhaelen van den *Engelſchman Purchas*.

'k Had wel voorgenoomen, in deeſen tweeden Druck mijns *Tractaets* een andere uyt te geven, vermits my onlanghs verſcheydene groote, ſchoone en ſonderlinge Land-kaerten over *China* in handen waeren gekoomen, welcke ick te vooren noyt had geſien: Doch 't verſchil en onderſcheyd, 't welck ick in al deſelvé bemerckte, heeft veroorſaeckt, dat ick deeſe veranderingh noch heb opgehouden, tot dat ick met'er tijdt moght verneemen, welcke men beſt behoorde te volgen, of wat uyt den eenen en den anderen ſtond uyt te neemen.

'k Heb voor een geruyme tijd, en oock noch korts geleden, verſcheydene Land-kaerten van *China* geſien; oock is'er een ſeer groote in de *Bibliotheeck* des Koninghs, welcke my de Heeren van *Puy* voor ontrent vier of vijf-entwintigh Jaeren lieten ſien.

Hy beſtaet uyt *Chineeſche Characteren* of Marckbeelden; met verſcheydene *Figueren* der *Mandarijns* op de Kaert. Des ſelven Grond-treck is gantſch plomp en belagchlijck. Hier by ſtaet aen te mercken, dat deeſe Kaert veel hooger van 't Suyden nae 't Noorden, als langh van 't Weſten nae 't Ooſten is.

Ick houde het daer voor, dat de Kaert van *China*, welcke in den ouden *Atlas* ſtaet, uyt even deeſe is genoomen geworden.

Voor ontrent vijfthien of ſeſthien Jaeren heb ick by een *Privaet* Perſoon geſien een andere Kaert van *China*. Deſelve was tuſſchen de vier of vijf voeten hoogh; drie of vier der ſelver breed; t' eenemael met *Latijnſche* Letteren; hebbende t' onderſcheyd der Landſchappen en der beſlootene Plaetſen; veel-

veellight even ſoo wijdlopigh, als eenige andere, die grooter zyn.

Doch vermits deeſe Land-kaert naederhand in verſcheydene andere handen is geraeckt, ſoo heb ick deſelve tſederd niet weer voor 't geſight konnen bekoomen, onaengeſien ick met groote vlijt daer nae heb gevraeghd en onderſoeck gedaen.

In deſelve, voor ſoo veel ick my tegenwoordigh indaghtigh kan maecken, leghd *China* noch hooger van 't Suyden nae 't Noorden, als langh van 't Weſten nae 't Ooſten: Minder als de geene die men in 's Koninghs *Bibliotheeck* vind; meer als deſelve die wy nu ſien.

In de *Relatien* des *Engelſchmans Purchas* is een kort ontwerp der Land-kaerten over *China*.

Hier in zyn maer alleen de Naemen en 't onderſcheyd der Landſchappen; nevens de Marckteeckenen van verſcheydene Vierkanten of *Quadraten*, en veel ronde O voor de groote en kleyne Steeden; ſonder eenige benoeminghe der ſelver: Evenwel heb ick uyt deeſe Land-kaert de Grond-treck der mijne genomen.

'k Heb deſelve verr' hooger van 't Zuyden nae 't Noorden, als langer van 't Weſten nae 't Ooſten gemaeckt; reght tegens de vorm van *Purchas* Landkaert, maer naerder bykoomende de geene, welcke in des Koninghs *Bibliotheeck* en den *Atlas* zyn, oock meer ſigh vergelijckende met die, die ick by den gedaghten *Privaet* Perſoon heb geſien. 'k Heb'er bygevoeghd de Naemen van eenige Steeden, welcke ick by andere heb gevonden.

't Is nu twee of drie Jaeren geleeden, dat ick drie verſcheydene Land-kaerten van *China* ſagh; welcke geſaementlijck ſchoon, groot, en veel netter waeren als de geene, die ick tot noch toe had aenſchouwd.

De Land-kaert van *Pater Ruggiery*, zynde in de *Bibliotheeck* van ſijn Koninglijcke Hoogheyd den Hertogh van *Orleans*, en in 't Pallays *Orleans*, is eene deeſer drie. D' andere die van *Pater Martinius*; welcke den *Hollandſchen* Drucker *Blauw* heeft laeten ſnijden, en tegenwoordigh een gedeelte van ſijnen *Atlas* maeckt. De derde die van *Pater Bouyn*, welcke den overleedenen Heer *Mariette* wierd voorgeſlaegen, om deſelve in Koper te doen ſnijden, en in 't light te laeten koomen; wijl den *Autheur* deſelve hield voor de beſte en *curieuſte* die oyt geſien is geworden.

Men moet in aght neemen, dat d' *Autheuren* deeſer drie Kaerten al t' ſaemen *Jeſuiten* zyn: En dat alle drie de gedaghte Kaerten overeenkoomen op een *Quadraet* of vierhoeck, ſigh niet wijder van't Suyden nae 't Noorden als van't Weſten nae 't Ooſten uytſtreckende.

De Kaert van *Pater Ruggiery* is ſeer groot, en ſoo ſchoon vercierd, als eenige andere van al de geene welcke ick in eenlangen tijd heb geſien.

Deeſen *Autheur* verdeeld *China* in de vijfthien of ſeſthien Landſchappen deeſes Koninghrijcks; en onderſcheyd allerwegen d' aenſienlijckſte Steeden in driederley ſoorten; naementlijck, in groote, middelmatige en kleyne beſlootene; welcke hy noemd *Fu*, *Ceu*, *Hien*.

In ſijn Beright aen den Leeſer vermeld hy, dat in dit Geweſt noch andere onbeſlootene Plaetſen zyn, waer in ſigh alleen Soldaten en *Officieren* ophouden. Hy noemd der Soldaten Plaetſen *Huy*; en der *Officieren Su*. Hy vergenoeghd ſigh, met in ſijne Kaert de *Fu*, *Ceu* en *Hien* te ſtellen, en deſelve t' onderſcheyden. Op d' overige, als onaenſienlijcke Plaetſen, neemd hy geen aght.

Pater Martinius beſchrijft *China* in verſcheydene Kaerten, om deſelve dies

te lighter in een Boeck te moogen brengen.

D' eerſte is de Hoofd en Generale-kaert, in haere vijfthien of ſeſthien Landſchappen verdeeld. Daer nae beſchrijft hy deeſe vijfthien *Provintien* in vijfthien of ſeſthien andere Bladeren, of Kaerten, maeckende van yeder Landſchap of Kaert een *Provintie*.

Daer nae deeld hy yeder van deeſe *Provintien* in verſcheydene minder-gedeelten, of Gerights-Gebieden: En in ſijne daer bygevoeghde Beſchrijvingh maeckt hy naemkondigh, de groote, middelmatige en kleyne Steeden, welcke de grootſte onderworpen zyn.

Behalven de *Fu*, *Ceu* en *Hien* ſteld hy noch de Plaetſen voor de Soldaten en *Officieren*; ſeggende in ſijne Beſchrijvingh, dat het Veſtingen zyn; tegens de meeningh van *Pater Ruggiery*, en bynae al d' andere, welcke deſelve voor onbeſlooten houden.

Pater Bouyn verdeeld ſijne Kaert over *China* deſgelijcks in vijfthien of ſeſthien Landſchappen, gelijck *Ruggiery* en *Martinius* hebben gedaen. Doch neemd niet in aght d' onder-verdeelingh deeſer *Provintien* in haere minder-gedeelten, of Gerights-Gebieden; gelijck *Pater Martinius* gedaen heeft, en oock alleen heeft gedaen.

Hy onderſcheyd oock niet eygentlijck de *Fu*, *Ceu*, en *Hien*, gelijck beyde van *Pater Ruggiery* en *Pater Martinius* is geſchied: Alhoewel beyde deeſe laetſte hier in met malkander dickmael niet wel overeenſtemmen. Maer hy teeckend alleen de *Fu* of grootſte Steeden met een *Quadraet*, of vierkant, aldus: □. D' overige ſteld hy vermenghd voor, onder een *Circkel-Figuer*, te weeten O; even gelijck *Purchas* heeft gedaen. Soo dat de *Ceu* en *Hien*, als beſlootene Steeden, de *Huy* en *Su* als beſlootene of onbeſlootene, en 't geen noch overigh is met een *Ovael*, of ronde O werden vertoond; welcke *Figuer* hy maeckt van verſcheydene grootte, nae dat hy min of meer ruymte aentreft, om deſelve t' ordonneeren.

Ondertuſſchen werden hier door niet onderſcheyden de middelmatige van de geringer beſlootene Steeden, noch oock van d' opene, of der Soldaten Plaetſen, en de geene die van geen ſonderlinge aghtingh zyn. Jae van deeſe ſoorten zyn'er meer als in d' andere, by welckers Naemen der Steeden, Vloeden, &c. de *Chineeſche Characteren* met de *Latijnſche* Letteren ſtaen.

Vermits nu yeder der drie gemelde *Autheuren* twintigh en noch meer Jaeren in *China* is geweeſt; oock dit Land aen alle ſijden doorreyſd, en derhalven goede kennis daer van hadden konnen hebben, ſoo haddenſe ten minſten behooren over een te ſtemmen in 't geen de wijdte of grootheyd deeſes Lands betreft. Sy behoorden eenigh te zyn in de *Form* en d' uytgeſtreckheyd der Landſchappen tegens malkander; in derſelver Naemen, orde, getal en gelegentheyd der voornaemſte Plaetſen; in den loop der Vloeden; in de lenghte, breedte en gedaente der voornaemſte Meiren, &c. Doch ick heb ſoodaenigh een groot verſchil daer in bevonden, dat van deeſe drie ſeer ſelden twee der ſelver met malkander over een koomen.

Des *Paters Ruggiery China* begind aen den aghthienden *Graed*, en ſtreckt ſigh uyt tot den een-en-vijftighſten *Graed* in de breedte. Vanghd aen met den honderd aght-en-twintighſten, en gaet voort tot den honderd tſeventighſten *Graed* in de lenghte; alwaer hy geſet heeft 't eynd der *Provintie Leaotum*: Maeckende alſoo drie-en-dertigh *Graeden* in de breedte, en twee-en-veertigh in de lenghte.

't *China*

't *China* van *Pater Martinius* vanghd deſgelijcks aen van den aghthienden, doch ſtreckt ſigh niet wijder uyt als tot den een-en-veertighſten *Graed* der breedte. De lenghte begind oock met den honderd aght-en-twintighſten, en eyndighd met den honderd een-en-vijftighſten *Graed*. Dit maken niet meer als drie-en-twintigh *Graeden* in de breedte, en ſes-en-twintigh in de lenghte.

't *China* van *Pater Bouyn* leght tuſſchen den ſeventhienden en ſes-en-veertigh en een halve *Graed* in de breedte; en tuſſchen den honderd derthienden en honderd drie-en-veertighſten in de lenghte. Dit zyn bynae dertigh *Graeden* in de breedte, en dertigh in de lenghte.

Pater Semedo, die de Geſchiedeniſſen des Koninghrijcks *China* beſchreven, en, gelijck d'andere, meer als twintigh Jaeren in dit Land geweeſt heeft, geeft 't ſelve maer negenthien *Graeden* in de breedte, ſonder eenige meldingh van de lenghte te doen. Welcke niet boven de twintigh of twee-en-twintigh *Graeden* kan zyn, wanneer men deſelve de breedte bynae gelijck wil maecken, gelijck d'andere gedaen hebben.

Volgens deeſe aenmerckingen ſoo geeft *P. Ruggiery* 't Koninghrijck *China* in de breedte drie-en-dertigh *Graeden*. *Pater Bouyn* dertigh. *Pater Martinus Martinii* drie-en-twintigh: En *Pater Semedo* maer negenthien.

Wat de lenghte belanghd, *Pater Ruggiery* geeft het gedaghte Koninghrijck twee-en-veertigh: *Pater Bouyn* dertigh: *Pater Martinius* ſes-en-twintigh: *Pater Semedo* twintigh of wat meer *Graeden*.

Ondertuſſchen aght *Pater Semedo*, maer alleen drie regelen nae de geene, waer in hy *China* alleen negenthien *Graeden* in de breedte geeft, dit Geweſt even ſoo groot in ſijne wijdte, als geheel *Europa*.

Dienvolgens moeſt ons *Europa* maer half ſoo groot als des *Martinii*; derdedeel ſoo groot als des *Bouyns*, en 't vierde deel ſoo groot als des *Ruggiery China* zyn; naedemael *Ruggiery China* ontrent viermael, *Bouyns* ontrent driemael, *Martinis* ontrent tweemael ſoo groot als dat van *Semedo* is.

Dit verſchil is ſoo gantſch grof, datmen 't ſelve niet kan verſwijgen. Alleenlijck 't Land des *Muſcoviſchen Czaars* in *Europa* is even ſoo groot als geheel *China*. Behalven 't gedaghte *Muſcovien* en Kleyn-*Tartaryen* heeft *Europa* noch ſes-en-dertigh *Graeden* (en meer) in de breedte; ruym vijftigh in de lenghte.

Eer wy van dit Hoofdwerck afſcheyden, konnen wy noch aenmercken, dat de *Graeden* der breedte en lenghte in de Kaerten van *Ruggiery* en *Bouyn* qualijck zyn geteeckend. Want ſy beyde hebben de *Graeden* der breedte en lenghte malkander gelijck gemaeckt. Behalven noch dat de *Graeden* der lenghte op de veertighſte en vijftighſte *Parallelen* die op den aghtthienden zyn: 't Welck niet zyn kan.

De *Graeden* der breedte zyn malkander allenthalven gelijck, derhalven noemdmenſe *Parallelos*. Doch de *Graeden* der lenghte zyn noyt die van de breedte gelijckmatigh, uytgeſonderd onder den *Æquator*.

Alsmen nu den *Æquator* laet vaeren, en tot de *Poli* gaet, ſoo trecken deeſe *Graeden* der lenghte ſigh in op een ſeeckere Maet, en ſoo veel meer, alsſe ſoodaenige *Polen* naerder koomen.

Boven den aghthienden of twintighſten *Parallel*, of *Graed* der breedte, verlieſen de *Graeden* der lenghte ontrent 't elfde deel van die der breedte.

Boven den aght-en-veertighſten *Parallel*, of *Graed* der breedte, zyn de

Graeden der lenghte een derdendeel minder als de *Graeden* der breedte; en boven den tſeſtighſten, de helft minder. Derhalven doen van den aghthienden of twintighſten *Parallel* af de ſeſthien *Graeden* der lenghte niet meer als vijfthien *Graeden* in de breedte. Boven den aght-en-veertighſten *Parallel* gelden de vijfthien *Graeden* der lenghte niet meer als thien in de breedte.

Volgens deeſen grond kan de misſlagh in des *Paters Ruggiery* Kaert lightlijck gemerckt worden.

Hy vanghd deſelve aen in den honderd een-en-twintighſten *Graed* der lenghte, en neemd het eynd in den honderd een-en-taghtighſten; maeckende alſoo tſeſtigh *Graeden* in de lenghte, ſtaende onder en boven in de Landkaert.

Indien deeſe *Graeden* tot een evengelijcke *proportie* waeren gebracht geworden, welckeſe tegens die van de breedte moeſten hebben, in de gedaghte Kaert gevonden werdende, ſoo ſou 't getal der *Graeden* met eenige der ſelver van onder, en veel meer boven de Kaert vermeerderd zyn geweeſt. Boven den aghthienden of twintighſten *Parallel* ſouden niet tſeſtigh *Graeden* in de lenghte, maer vier-en-tſeſtigh: En boven den twee-en-vijftighſten *Parallel* niet tſeſtig, maer by de honderd geſtaen hebben.

De Land-kaert van *Pater Bouyn* heeft even deſelve misſlagh: Doch niet die van *Pater Martinius*: 't Zy om dat hem de *proportie* of Evenmaet der lenghte met de breedte beter bekend geweeſt is, als d' andere *Paters*; of om dat ſijne Kaerten in *Holland* zyn geſneeden en gedruckt geworden, al waermen niet weynige Perſoonen vind, welcke met veelerley Land-kaerten zyn gewoon om te gaen, en derhalven deeſe *proportie* van 't een tegens 't ander ſeer wel hebben weeten waer te neemen.

Maer wy willen nu overgaen tot een andere Betraghtingh, betreffende de *Forme* en grootheyd van eenige Landſchappen in *China*.

Leatum, of *Leaotum*, heeft, nae de Beſchrijvingh van *Purchas*, een vierkante *Figuer*. De lenghte is van ontrent vijftigh Mijlen; de breedte even ſoo veel.

By *Martinius* is *Leaotum* veel langer van 't Weſten nae 't Ooſten, dan van 't Suyden nae 't Noorden; als hebbende in de lenghte honderd; in de breedte maer vijf-en-twintigh of dertigh, ſomtijds oock vijftigh Mijlen.

By *Ruggiery* heeft even deſelve *Provintie Leaotum* meer als vier-honderd Mijlen in de lenghte, en van vijftigh tot vijf-en-tſeventigh, ſomtijds tot over de twee-honderd Mijlen in de breedte.

By *Pater Bouyn* is dit Landſchap dat van Pater *Ruggiery* bynae gelijck; wanneer men maer 't eenige alderwijdſt nae 't Ooſten geleegene Deel daer van betraght; hebbende twee-honderd Mijlen in de lenghte, en ſoo veel in de breedte.

Doch deeſe Aenmerckingen geſchieden nae de *Graeden*, welcke de gedaghte *Autheuren* haere Kaerten hebben gegeven. Indien men nu deeſe Kaerten op eene voet en op gelijcke *Graeden* wil brengen, ſoo ſal wel een andere Werckingh verſchijnen, maer evenwel ſullenſe malkander niet minder ongelijck en verſchillende zyn.

't Landſchap *Scianton* by *Martinius* heeft wat minder in 't begrijp als de *Provintie Sequin*, of *Honan*, of *Nanquin*, aen welcke 't ſelve grenſd. Even deſelve Stellingh heeft oock *Ruggiery* en *Purchas*.

Maer *Pater Bouyn*, ſeer verr' van deeſe reeckeningh verſchillende, geeft de gedaghte *Provintie* in 't begrijp ontrent

trent 't derde of vierde deel van al deeſe Landſchappen.

Anders maeckt den gemelden *Pater Bouyn*, 't Landſchap *Scienſi* drie of viermael grooter als de meeſte van des ſelven aengrenſende *Provintien*; welcke al d'andere dit Landſchap *Scienſi* in groottе gelijck, of een weynigh minder maecken.

De *Provintie Uquan* by *Purchas*, *Martinius*, en *Bouyn* ſtoot aen 't Landſchap *Canton*. Maer by *Ruggiery* leghtſe anderhalf-honderd Mijlen daer van daen: En tuſſchen deeſe beyde leggen noch meer andere Landſchappen.

Van de *Provintien* ſullen wy nu koomen tot de Steeden in *China*.

Wy hebben geſeght dat de Steeden in dit Geweſt op driederley wijs werden aengemerckt. De grootſte noemdtmen *Fu*: De middelmatige *Ceu*: De kleyne *Hien*.

Al d' *Autheuren*, welcke van dit Land ſchrijven, neemen dit onderſcheyd in aght; en wijſen aen, hoe veel *Fu*, hoe veel *Ceu*, hoe veel *Hien* in yeder *Provintie* werden gevonden.

Dit moeſten de Land-kaerten eygentlijck hebben waergenomen. Maer ondertuſſchen koomen eenige *Autheuren* in de groote der Steeden van yeder ſoort niet over een. Andere Schrijvers noch veel minder in haere Naemen, Orde, Legh-plaets, en hoe verr' ſy van malkander leggen.

In 't Landſchap *Canton*, 't welck ons 't naeſte is, en ons alderbeſt bekend behoorde te zyn, ſijn de gedaghte drie Kaerten malkander wel gelijck in 't getal der Steeden *Fu*, maer niet in dat van de *Ceu*, en noch veel minder in dat van de *Hien*.

Onder de *Fu* (groote Steeden) in welckers getal ſy met malkander overeenſtemmen, zyn de naemen der Veſtingen, der Legh-plaetſen, en der ſelver *diſtantie* of tuſſchen-wijdte, ſeer mercklijck verſcheyden.

Haeychey by *Martinio* leghd bynae in een gelijcke wijdte tuſſchen *Quancheu* (*Quancou*), de Hoofdſtad des Landſchaps, en *Caochey*, d' alderwijdſt nae 't Ooſten leggende Stad in de genoemde *Provintie*.

By *Ruggiery* is *Civiceu*, met *Hoeycheu* over-een-koomende, bynae noch eens ſoo dight by *Quanceu* als by *Ciauceu*, 't welck met *Coacheu* over-een-ſtemd.

By *Bouyn* is *Hoeychey* vijf of ſesmael naerder by *Quancheu*, als *Caocheu*: Voorts zyn *Chaocey*, *Ciauceu*, en *Caochey* een en deſelve Plaets: Deſgelijcks oock *Haechey*, *Hoeycheu* (*Hoeychey*) en *Civiceu* (*Civicey*).

Xaocheu by *Bouyn* leghd even verr' van *Quamcheu*, de Hoofdſtad des Landſchaps, en van *Nanhium*, zynde d' alderwijdſt nae 't Noorden gelegene Stad in deſelve *Provintie*.

Xaocheu by *Martinius* is tweemael verder van *Quanchey* als *Nanhung*. *Ciaceu* by *Ruggiery* is driemael wijder van *Quancey* als *Nanium*. Voorts kan *Ciaceu* by hem niet anders zyn als 't *Xaocheu* der andere.

By *Pater Bouyn* is *Nanhiun* d' alderwijdſt nae 't Noorden leggende Stad in 't Landſchap *Canton*; een weynigh boven den ſes-en-twintighſten *Parallel*, of *Graed* der breedte. *Iumcheu*, d' alderwijdſt nae 't Suyden leggende Stad in de *Provintie Hunquam* is een weynigh beneden den gedaghten *Parallel*.

Maer genoomen, ſy ſtonden op een even-gelijcke *Parallel*, ſoo is echter *Nanhung* by *Martinius* wat over den vijf-en-twintighſten; *Iungcheu* tuſſchen den ſes en ſeven-en-twintighſten; wederom *Nanium* by *Ruggiery* een weynigh over den vijf-en-twintighſten: *Iuvencey* in 't Landſchap *Uquam* over den twee-en-dertighſten; en dit maeckt een verſchil

ſchil van by de twee-honderd Mijlen alleen in de breedte.

Doch wy willen deeſe tegenſtrijdige meeningen ter ſijden ſtellen, welcke niet anders konnen in aght genoomen worden, als in de ſonderlinge Kaerten van *China*, welcke meerendeel noch niet in 't light zyn gekoomen; om nu aen te mercken de geene, welcke een yeder voor oogen ſtaen.

D' *Autheuren* zyn niet alleen oneenigh in 't geen de grootte des Koninghrijcks en der Landſchappen in *China*, de Naemen, 't getal en de Legh-plaets der Steeden &c. betreft; maer oock in de *Qualiteyt*, of eygenſchap, deſgelijcks in de *ſingulariteiten* of byſonderheden der *Provintien* en des Lands.

Semedo vermeld, dat 't Landſchap *Scianſi* met Geberghten is omringhd; welcke dit Geweſt in Koorn, en noch meer aen Rijs, noch veel meer aen *Maiz* onvrughtbaer maecken. Hier tegens ſouden'er ſoo veel Wijngaerden zyn, dat 't geheele Koninghrijck uyt dit Land met gedrooghde Druyven kan voorſien worden.

Maatinius beright ons, dat dit Landſchap *Scianſi* niet ſoo groot is als d' andere (*Purchas*, *Ruggiery* en *Bouyn* maecken 't even ſoo groot, en noch grooter, als de meeſte der omleggende Landſchappen, jae als verſcheydene andere *Provintien* in *China*), doch veel luſtiger en geſonder. En of 't wel aen veele plaetſen Berghaghtigh is, ſoo werd het echter, volgens ſijn voorgeven, gebouwd, vermits tuſſchen de Geberghten veele Velden leggen. Den Bodem ſou allerwegen goed en draghtbaer zyn, voortbrengende een groote meenighte van Weyt, veel Vee, weynigh Rijs, maer daer tegens veel Hirſſe, waer van ſigh 't gemeene Volck bediend. Oock ſouden hier de beſte Druyven waſſen.

Junan, nae 't verhael van *Semedo*, is van een groot begrijp, doch heeft weynige Waeren, en niets werd daer uyt vervoerd, als alleen de *Materie*, waer uyt men de Kornen of Klootjens der Rooſenkranſſen maeckt, van de *Portugeezen Alhambras*, van de *Spaenjaerden Ambares* genoemdt. 't Is een ſeeckere ſoort van Amber, doch ſleghter als d' onſe.

Martinius beright ons van de gemelde *Provintie*, dat deſelve werd beroemd gemaeckt door den Adel, door de grootte, door den overvloed, en de meenighte der koſtlijcke dingen, welcke daer in gevonden worden. Werdende derhalven gehouden voor eene der voornaemſte, indien niet in orde, ten minſten in treflijckheyd, onder al de vermaerſte *Chineeſche* Landſchappen.

Voorts verhaeld hy, dat deeſe *Provintie* de rijckſte is. Dat het Goud hier verſaemeld werd uyt 't Sand der Rivieven. Datmen'er oock vind Rubijnen, Saphieren, Agaten, Paerlen en andere koſtlijcke Geſteenten. Overvloed is'er van Muſcus, Sijde en Benzuin.

Semedo ſteld 't Landſchap *Scianton* onder den drie-en-twintighſten *Graed* der *Pools*-hooghte (hy wil ſeggen, ontrent onder den ſes-en-dertighſten; wijl deeſe *Provintie* leghd tuſſchen 't Landſchap *Nanquin*, 't welck hy alreeds heeft geſteld onder den twee-en-dertighſten, en 't Landſchap *Pequin*, van hem korts hier nae geſet onder den veertighſten) en verhaeld, dat het arm en behoeftigh is.

Hier tegens beright ons *Martinius*, dat de meenighte der Rivieren, der Beecken, en der Meiren den Aerdbodem des gemelden Landſchaps vrughtbaer en ſeer rijck maken van allerley noodwendigheden; niet alleen van Koorn en Rijs, maer oock van Hirſſe, Garſt, Boonen en allerley andere Graenen.

Hier zyn, volgens ſijn beright, ſulcke vrughtbaere Velden, dat den

Ooghſt

Ooghst eens goeden Jaers genoeghsaem is voor thien andere Jaeren nae malkander; en noch daerenboven andere *Provintien* daer meê voorsien kan. Hy voeght'er noch veel andere Wonderdingen by.

Deese tegenstrijdige meeningen willen wy besluyten met 't Dier, van 't welcke den Muscus koomd.

De *Jesuiten Semedo*, *Martinius*, *Bouyn* en andere stellen 't in de forme ontrent even soo groot als een Hart; behalven dat het kleyner Hoornen heeft, en sijn Hayr veel bruyner is.

Pater Pantoya, desgelijcks een *Jesuit*, die oock in *China* is geweest, en voor ontrent vijftigh Jaeren verscheydene Kaerten uytgesonden heeft, vermeld (onder de berighten aen *Pater Ludovicus Gusman* gegeven, den staet van *China*, de Seeden der Inwooners, en de *Rariteiten* des Lands betreffende) dat 't Dier, 't welck de Muscus geeft, sigh vergelijckt met een wilde Kat; en dat der selver Jaght by *Pequin* geschied, alwaer hy sigh in 't Jaer 1602. heeft opgehouden.

Nu is'er gewisselijck een seer groot onderscheyd tusschen een Hart, en een wilde Kat.

Marcus Paulus Venetus vergelijckt desgelijcks het Dier, waer van men de Muscus bekoomd, by een Kat; en seghd, dat het Hayr hard en dick is, gelijck Harten-hayr. Maer ondertusschen sal ick altijd met gevoeghlijckheyd en reght konnen seggen, dat'er een groot onderscheyd is tusschen een Hart en een Kat, hoe wild deese laetste oock zyn, en wat voor een Hayr sy hebben moght.

Ick vrees, dat het my aen tijd en plaets sou ontbreecken, indien ick noch een gewightiger swaerigheyd, als de voorgaende, wou aenmercken en verhandelen. Derhalven wil ick, eer ick besluyt, alleen noch besien, of de geen? gelijck hebben, welcke *Sinarum Regionem & Sericam Regionem*, gelijck oock *Cathay* en *China* voor even 't selve Land houden.

De *Jesuiten* hebben tsederd eenigen tijd herwaerts gewild, dat al deese Naemen alleen aen *China* behooren.

Doch ick bevinde, dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* alreeds ten tijde van *Ptolomæus* twee verscheydene Landschappen zyn geweest. Gelijck dan den *Sericus Mons* tusschen beyden leght, en 't eynd is van dien beroemden Bergh, die onder verscheydene Naemen in de lenghte door gantsch *Asia* gaet, 't selve verdeelende in twee bynae gelijcke Deelen.

Deesen *Sericus Mons* kan geenen anderen, als dien grooten Bergh zyn, welcke op den hedigen dagh *China* van *Tartaryen* scheyd. Derhalven sal oock *Sinarum Regio*, leggende tegens 't Suyden deeses Berghs, lightlijck met *China* over een koomen.

Serica Regio in tegendeel, leggende tegens 't Noorden deeses Berghs, en met *China* niet meer over een konnende koomen, sal over een stemmen met het *Tartarische* gedeelte, 't welck over *China* leghd; zynde een deel van *Tartaryen*, 't welck de meeste Geschied-schrijvers en Land-kaerten *Cathay* noemen.

Dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* verscheydene Landschappen zyn, kan noch boven dien beweesen worden uyt *Strabo*, *Stephanus*, en meer andere; welcke desgelijcks twee verscheydene Volckeren van de *Seres* en de *Chinesen* maecken.

Strabo speld wel *Thina*, in plaets van *China*, of *Sina*, doch nae de manier van *Ptolomæus*; die, als hy de Hoofdstad der *Chinesche* Volckeren haeren naem geeft, desgelijcks in den *Grieckschen Text Thina* schrijft; 't welck de *Latijnsche* Vertaeler heeft overgeset *Sina*, ge-

lijck oock den Naem des Volcks.

Stephanus de Urbibus maeckt oock gewagh van de *Seres* en *Chinæ*, als verſcheydene Volckeren zynde: En verhaeld, dat de *Seres* zyn *Gens Indica*; welcke *Uranius*, een ouden *Autheur*, gedenckt om 't derde Boeck *Arabicon*.

Voorts doet hy meldingh van de Volckeren in *Sina*, en van de Hoofdſtad in *China*; 't welck hy heeft genoomen uyt *Marcianus Heracleotes*.

Nae dat wy nu beweeſen hebben 't onderſcheyd tuſſchen *Serica Regionis* en *Sinarum Regionis*, ſoo is noch overigh, aen te mercken, of oock de Naem *Cathay* met *China* moght over een koomen.

De *Jeſuiten* willen ſulcks geloven, wijl eenige uyt haer Geſelſchap vermelden, datſe ſulcks alſoo bevonden hebben. Doch *Naſſir Eddin*, een *Mathematicus* en *Geographus* in *Perſien*, door al de Morgenlanden ſeer hoogh geaght; gelijck oock *Uluus Bejus Cham*, een *Tartar*, hebben van beyde deeſe Landen gehandeld in haere *Geographie*, uytgegeven in d' *Arabiſche* Tael.

Buyten twijffel hebben deeſe beeter kennis van d' Ooſterſche Geweſten, als eenige in onſe Landen.

Sy beſchrijven *Chan-Balig*, 't welck gantſch klaerlijck met *Cambalu* over een koomd, welcke Plaets *M. Paulus Venetus* voor de Hoofdſtad in *Cathay* houd, datſe leghd twintigh *Graeden* in de Breedte verder nae 't Noorden van *Panju*, welcke Plaets ſy houden voor de *Reſidentie* des Koninghs van *China*. Deeſe twintigh *Graeden diſtantie* maecken vijf-honderd *Francoiſche* Mijlen.

Deeſe ſeer groote afgelegenheyd van *Cambalu* in *Cathay*, en *Panju* in *China* toond ons klaerlijck, datmen billijck, *Cathay* en *China* moet houden voor twee onderſcheydene Landen.

Daer benevens heeft, 't geen wy uyt *Strabo*, *Ptolomæur* en *Stephanus* hebben genoomen, ons te kennen gegeven, dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* twee verſcheydene Landen zyn.

Derhalven men oock, volgens de Legh-plaets en geſteltenis van al deeſe Landſchappen, billijck behoord te geloven, dat *Cathay* met der Ouden *Serica Regione*, en *China* met der Ouden *Sinarum Regione* over een moet koomen.

Maer laet ons nu weer treeden tot onſe *Chineeſche* Land-kaerten en der ſelver gewisheyd.

'k Heb deeſe Aenmerckingen diens-wegen opgeſteld, om yeder te mogen toonen, datmen ſigh op de berighten, welcke van verre Landen koomen, niet altijt juyſt ſeeckerlijck heeft te verlaeten.

Indien deeſe *Paters*, zynde uyt de beroemdſte *Societeit* in de *Chriſtenheyd*, in welcke ontrent deeſe dingen 't grootſte getal der geſchickſte Schrijvers onſes tijds werden gevonden, nae datſe ſoo lange Jaeren in *China* waeren geweeſt, 't Hof beſightighd, met de geleerdſte Lieden omgegaen, en de treflijckſte *Oirconden* des Lands by een vergaederd hadden, welcke, gelijckmen voor gantſch gewis houd, aldaer gantſch ſonderlingh en nauwkeurigh-net ſouden zyn: Indien, herſegg' ick, deeſe Vaders *Jeſuiten* ſulcke verſcheydene en dickmael t' eenemael tegens-eenſtrijdende meeningen hebben in de beſchrijvingh van ſoodaenige ſaecken, welcke haer gantſch bekend behoorden te zyn, wat ſeeckers hebben wy dan te vermoeden ontrent 't geen men ons beright van eenige Landſchappen, welckers Naemen men nauwlijcks kend; en daer noch Burgerlijcke *Politie* noch goede konſten in ſwangh gaen.

Wy willen evenwel (ſeghd onſen *Autheur*) tot verſchooningh deeſer *Jeſuiten* ſtellen (wijl haer voornaemſte oogh-

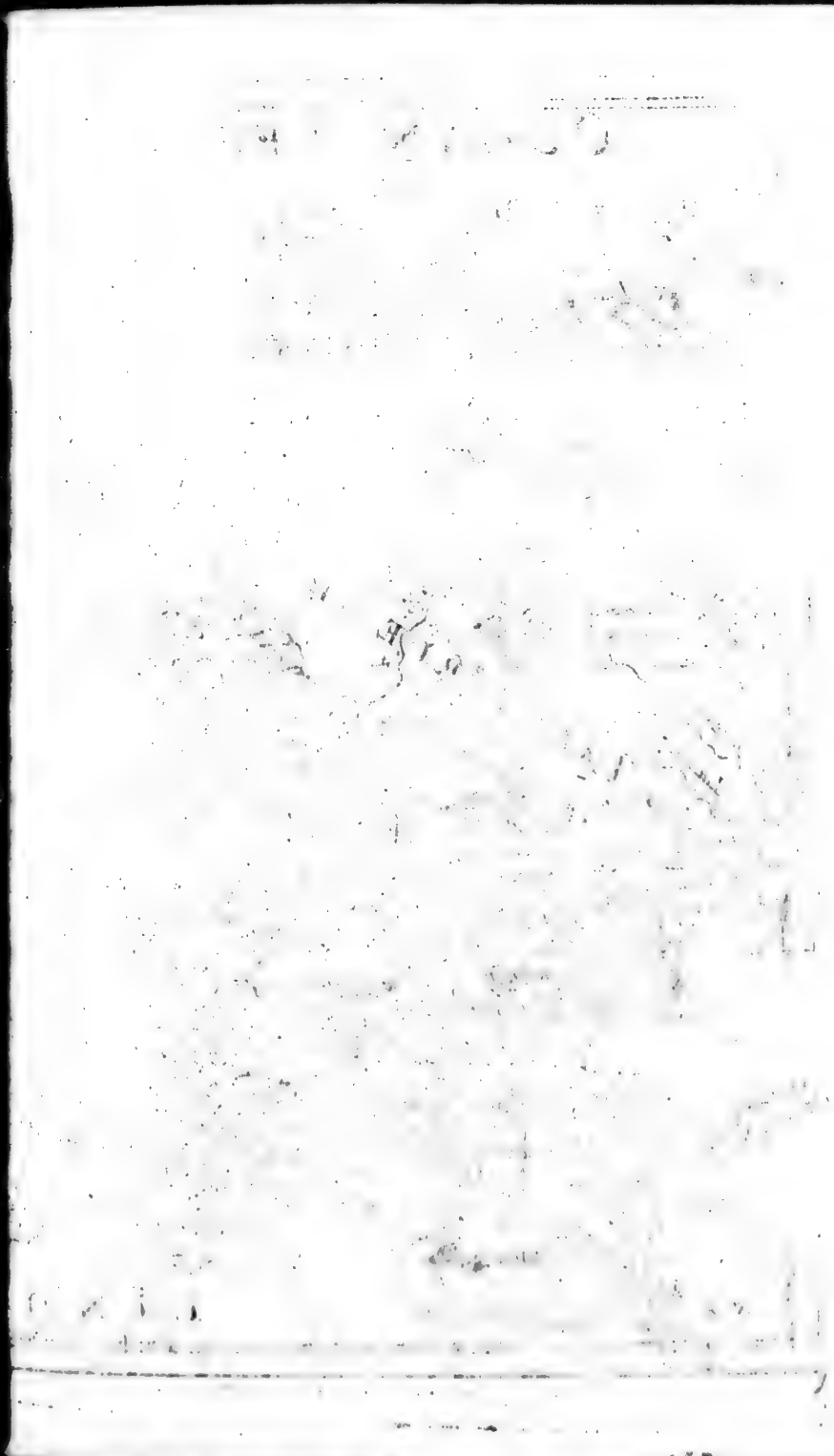

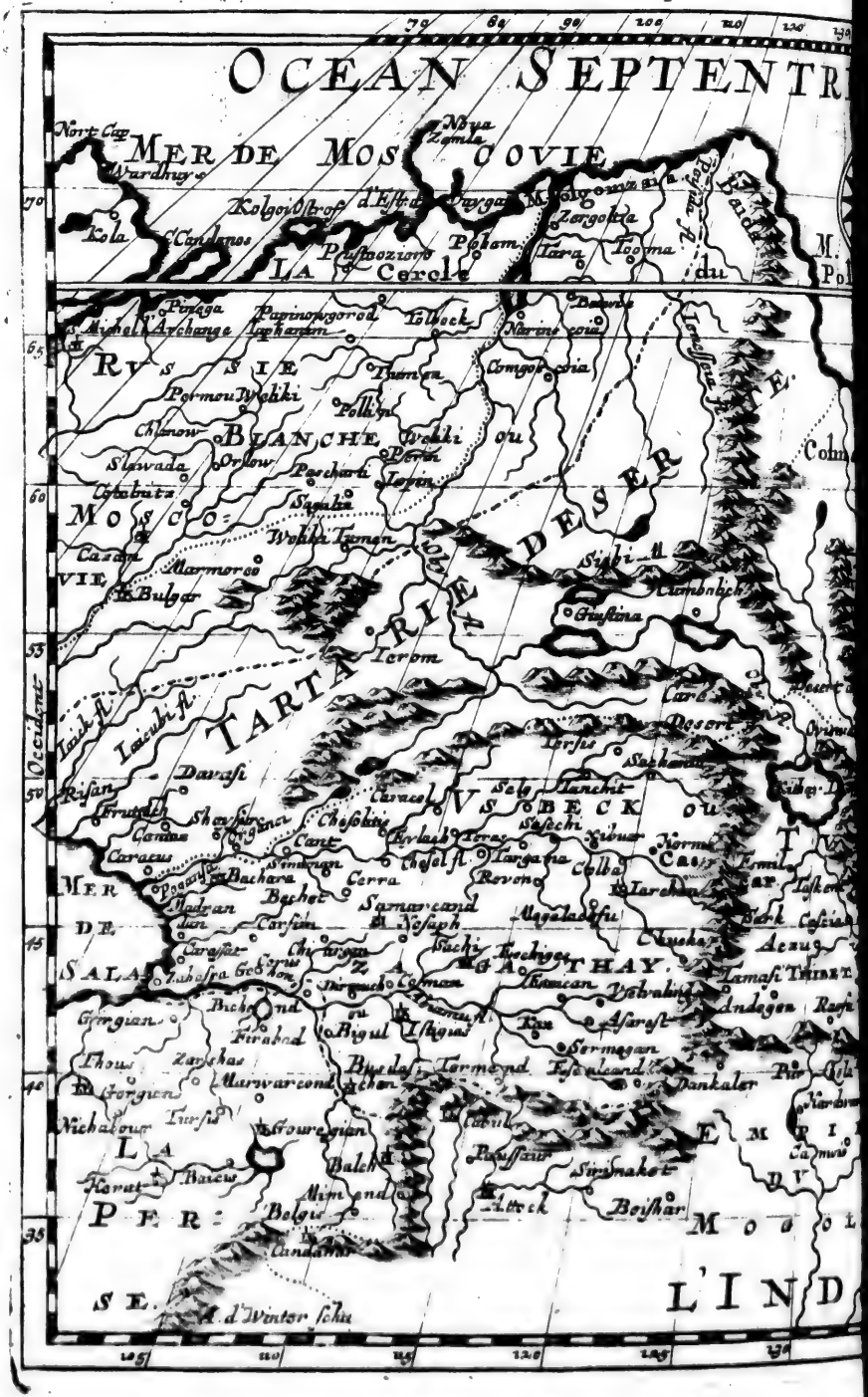
OCEAN SEPTENTRI
MER DE MOSCOVIE
Nova Zemla
Kolgoi Ostrof
Kola
Pustozorsko
Pesam
Iara
Icoma
LA Cercle
Pustozorsko
Pesam
Iara
Icoma
Pustozorsko
Pesam
Iara
Icoma
Pustozorsko
Pesam
Iara
Icoma

LA GRANDE TARTARIE
Par le Sr Sanson d'Abbeville ...
Geographe du Roy
ONAL.
DE TARTARIE
Arctique
Taibin Prom.
Barguzin
Ciorza R.
Sumon
Catzeora
Carli
Tangut
Mongul
Naiman
Caracoran
Molair
Motrick
Desert de Belgian
Belgian
Ergimul
Tanguth
Egrigaia
Tainfu
Desert de Lop
Lop
Ciartiam
Caracan
Sachcheu
Suchcheu
Quinzai
Xensi
Xanton
Coxey
Corge
Ile de Chiamay
CHINE.
Echelle de 600 M. Pas Geometriq.

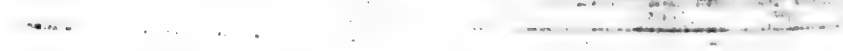

ooghmerck meeſt is geweeſt d' invoeringh en bevoorderingh des *Chriſtendoms* in *China*) datſe haere Kaerten, en de Berighten, ons daer van door haer gegeven, uyt verſcheydene Schrijvers deeſes Lands hebben genoomen, die deſelve nae haere Geſchicktheyd meer of min righthigh aen den dagh hebben gegeven. Ondertuſſchen weeten wy nu beeter, als men ons voor deeſen heeft willen wijs maecken, hoe 't hier meê gelegen is.

TARTARYEN.

Tartaryen neemd voor ſigh in het op 't wijdſte nae 't Noorden geleegene Deel in geheel *Aſia*; en ſtreckt ſigh uyt van't Weſten na't Ooſten, van de Rivieren *Volga* en *Oby*, welcke 't ſelve van *Europa* af-ſcheyden, tot aen de Zee-Enghte van *Jeſſo*, die 't van *America* af-ſonderd: En van 't Suyden nae 't Noorden, van de *Caſpiſche Zee*; de Rivier *Gehon*, de Bergen *Cancaſus* en *Uſſonte* af, welcke het ſcheyden van de wijdſt nae 't Suyden gelegene Deelen van *Aſia*, tot aen de Noordſche *Ys* of *Soytiſche Zee*.

Syne Lenghte is van den tnegentighſten *Graed* aen deeſe ſijde, tot op den honderd-taghtighſten aen geene ſijde der lenghte; 't welck de helft onſes *Hemiſpherii* is: En ſijne breedte van den vijf-en-dertighſten of veertighſten tot den tſeventighſten of twee-en-tſeventighſten *Graed* der breedte, maeckende de helft der breedte van geheel *Aſia*.

Dienvolgens ſou 't begrijp zyn vijfthien-honderd Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten; en van ſeven tot aghthonderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Dit Geweſt leght gantſchlijck in den gemaetighden Hemels-Kreytz. Maer vermits evenwel de verrſte nae 't Suyden gelegene Deelen alreeds in 't midden der gedaghte gemaetighde Lughtſtreeck leggen, en 't overige ſigh uytſtreckt tot aen de koude of bevroorne: Oock de wijdſte nae 't Suyden leggende deelen bynae geduerigh op de Suydlijcke ſijde van hooge Bergen zyn omringhd, welcke de hitte tegens 't Suyden, en de koude tegens 't Noorden te rugg' houden; ſoo konnen wy ſeggen, dat *Tartaryen* doorgaens een veel meer koude als gemaetighde Lught heeft.

De Naebueren der *Tartaren* zyn de *Muſcoviters* tegens 't Weſten, de *Perſianen*, *Indianen* of *Mogols*, en de *Chineeſen* tegens 't Suyden. 't Overige werd van de Zee omringhd; en van 't ſelve hebben wy ſeer weynige kennis tot noch toe bekoomen.

Eenige ſtellen de Zee-Enghte by *Anian* tegens 't Ooſten, welcke het van *America*: Andere de Zee-Enghte by *Jeſſo*, die van 't Land of Eyland *Jeſſo*, gelegen tuſſchen *Aſia* en *America*, ſou af-ſonderen; gelijck wy naederhand in de Beſchrijvingh van *Japan* ſullen aenwijſen. Noch andere neemen de Noord-Zee op d' eene, wederom andere op een andere wijs.

De Naem *Tartaryen* is vermoedlijck genoomen van de Rivier, en van 't

Quartier, of de *Tartariſche Horde*; van waer deeſe Volckeren zyn gekoomen; al de deelen van *Aſia* doorſtroopt, en ſigh alſoo bekend gemaeckt hebbende.

Andere meenen, dat deeſen Naem ſou zyn ontſtaen van *Tatar*, of *Totar*, beteeckende op 't *Syriſch* een *Overblijffel*, of *Agterlaetingh*; wijlſe 't daer voor houden, dat de *Tartaren* zyn d' overgeblevene van de *Joden* uyt de thien Stammen, die van *Salmanaſſar* nae *Meden* wierden gevoerd: Men moeſt hier by doen, dat naederhand deeſe thien Stammen uyt *Meden* in *Scytien* waeren gekomen, gelijck van eenige der Oude is aengemerckt geworden.

Dit zy nu ſoo 't wil, dit is ſeecker, dat de *Perſianen* noch op den hedigen dagh dit Land *Tatar*, en de daer in woonende Volckeren *Tatarons* heeten. De *Chineeſen* noemenſe *Taguis*.

Ick verdeel gantſch *Tartaryen* in vijf Hoofd-deelen, naementlijck, in *Woeſt-Tartaryen*: *Usbeck*, of *Zagathay*: *Turqueſtan*: *Cathay*; en 't eygentlijck *Tartaryen*.

D' eerſte en laetſte deeſer vijf Deelen leggen alderwijdſt nae 't Noorden. Sijn *Barbariſch* en onbekend. D' andere drie leggen wijdſt nae 't Suyden: Syn gemanierder en beeter bekend, wijl daer in veel ſchoone Steeden zyn, in welcke een grooten Koophandel werd gedreven.

WOEST-TARTARYEN.

WOeſt-*Tartaryen* koomd over een met 't Oude *Scytia intra Imaum*. *Usbeck*, of *Zagathay*, met 't Oude *Baſtriana*, en *Sogdiana*.

't Zyn wel beyde nieuwe Naemen; doch hebben, mijns bedunckens, noch yets van d' Oude aen ſigh behouden, wijl'er eenige over-een-komingh is tuſſchen *Sogdiana* en *Zagathay*, tuſſchen *Baſtriana* en *Usbeck*.

Turqueſtan vergelijckt ſigh met 't Oude *Scytia extra Imaum*. *Cathay* met *Serica Regio*.

Wat 't eygentlijcke *Tartaryen* betreft, 't ſelve is d' Oude onbekend geweeſt; of 't heeft ingehad de wijdſt nae 't Noorden gelegene Deelen der beyde *Scytien*.

Woeſt-*Tartaryen* werd tegens 't Weſten begrenſd van de Vloeden *Volga* en *Oby*, welcke 't ſelve van *Muſcovien* afſonderen. Tegens 't Ooſten van den Bergh *Imao*, die 't ſelve af-ſcheyd van't reghte *Tartaryen* en *Turqueſtan*. Tegens 't Suyden van de *Caſpiſche* of *Tabareſtanſche Zee*, van de Rivier *Cheſel*, en van eenige Bergen, welcke aen den *Imaum* ſtooten, en dit Geweſt van *Usbeck* of *Zagathay* ſcheyden.

't Geheele Land is bewoond van Volckeren, of Stammen, welckeſe *Horden* noemen: Vermitſe bynae gantſch geen Veſtingen of beſlootene Plaetſen hebben: En in deeſe weynige begevenſe ſigh niet, voor dat de nood haer daer toe dwinghd; want ſy hebben geen ſeeckere of beſtendige Wooningen; maer ſwerven en ſtroopen gedueright gintſch en herwaerts; voerende met ſigh haere Wagenen, Tenten, Huysgenooten, en voorts alles watſe hebben.

Nergens laetenſe ſigh neer, als ter plaetſen daerſe ſchoone goede Weyden voor haere Beeſten vinden; wijlſe ſigh aldermeeſt bevlijtigen op de Vee-vockingh; daer nae oock op de Jaght en den Oorlogh.

Even om deeſe oorſaeck werd dit *Tartaryen* genoemd 't Woeſte. Onder haere *Horden* is die van *Nagaya* eene der alderberoemdſte: Doch deſelve geeft eenigen

eenigen *Tribuit* aen den Groot-Vorst van *Muscovien*; dien oock een gedeelte van dit Woest-*Tartaryen* toebehoord.

USBECK of ZAGATHAY.

DIt Gewest streckt sigh uyt van de *Caspische Zee* af tot aen *Turqestan*. En dan wederom van *Persia* en *India* tot aen Woest-*Tartaryen*.

't Neemd in alles wat leghd op de Rivieren *Chesel*, voortijds *Taxartes*; en *Gehon*, of *Albiamu*, voor deesen *Oxus* genoemd.

De hier woonende Volckeren zyn de Hoflijckste en geschickte onder al d' *Occidentaelsche* of Westersche *Tartaren*. Gelijckse dan oock een grooten Handel met de *Persianen* drijven; welckers Onderdanen sy somtijds geweest zyn: Doch oock dickmael haere Vyanden: Meenighmael hebbense oock met haer geleeft in een seer goed verstand: Desgelijcks met d' *Indianen*; met welckese oock nu en dan eenigen Strijd hebben: En dan met *Cathay*, derwaerts sy brengen en verhandelen haer *Manna*, 't welck seer hoogh geaght werd; Sijde daer tegens neemende; welckese onder haer verarbeyden, en dan 't gewerckte in *Muscovien* verkoopen.

De schoonste en voornaemste Steeden in dit Gewest zyn SAMARCANDA, BOCHARA, en BADASCHIAN; gelijck oock BALCK, nae de meeningh van sommige. Doch ick stel deese Plaets in *Chorasan*, 't welck de *Chams* van *Usbeck* tot verscheydene maelen toe in haere Handen hebben gehad.

Badaschian leghd desgelijcks op de Grensen van *Chorasan*. *Bochara*, of *Bachara*, is de Geboorte-plaets geweest van *Avicenna*; eenen der beroemdste *Philosophen* en Genees-meesters, welcke in geheel Oosten wierden gevonden. Soo is oock *Samarcanda* de Geboorte-Stad van den Grooten *Tamerlan*; welcke hy verrijckt heeft met den schoonsten Buyt uyt *Asia*; daerenboven oock vercierd met een beroemde *Academie*, welcke noch hedensdaeghs by de *Mahometanen* in aghtingh is.

TURQUESTAN.

TUrqestan leght ten Oosten van *Usbeck* of *Zagathay*: Tegens 't Westen van *Cathay*; Tegens 't Noorden van *Indien*, en tegens 't Suyden van 't eygentlijck soo genoemde *Tartaryen*.

't Werd wederom verdeeld in eenige Koninghrijcken; onder welcke de bekendste zyn *Cascar*, *Cotan*, *Cialis*, *Ciarchian*, *Thibet*, &c.

Een gedeelte haerer Hoofd-steeden voeren defelve Naemen. Doch eenige stellen *Hiarchan* in plaets van *Cascar*, en *Turon*, of *Turphon*, voor *Cialis*; als Hoofd-steeden van beyde deese Koninghrijcken.

't Koninghrijck CASCAR is 't rijckste, vrughtbaerste en 't alderbestbebouwdste onder allen.

CIARCHIAN (anders CIACIAM) werd voor 't sleghtste en gantsch Sandigh gehouden. Ondertusschen evenwel heeft het veel *Jaspis* en *Cassidoniers* (anders *Chalcedoniers*). Gelijck 't Koninghrijck *Cascar* hier tegens heeft een grooten overvloed van seer voortreflijcke Rhabarbar.

De Koninghrijcken COTAN en CIALIS hebben Koorn, Wijn, Vlasch, Hennip en Boomwol.

THIBET leghd d' *Indiaensche Mogols*

aldernaeſt, in de Geberghten *Imavi*, *Caucaſi* en *Uſſonte*. Men vind hier ſeer veel wilde Dieren, Muſcus en Kaneel. D' Inwooners gebruycken Corallen in plaets van Munt.

De Berighten, welcke ons van daer zyn toegekoomen in de Jaeren 1624. en 1626. hebben 't ſoo groot en rijck gemaeckt, datſe 't ſelve met *Cathay* hebben willen vermengen.

Doch andere Berighten van 't Jaer 1651. maecken'er een ſeer oud en geduerigh met Sneeuwd bedeckt Land van. Houden den daer over regeerenden Koningh voor *Barbariſch*, en niet ſoo maghtigh, als dien van *Serenegar*, zynde maer alleen een *Rahia* onder den Grooten *Mogol*. Soo weynigh ſeeckerheyd kanmen trecken uyt al deeſe Verhaelen.

CATHAY.

Cathay is 't alderwijdſt nae 't Ooſten gelegene Deel in geheel *Tartaryen*. 't Stoot tegens 't Weſten aen *Turqueſtan*: Tegens 't Suyden aen *China*: Tegens 't Noorden aen 't reghte *Tartaryen*: En tegens 't Ooſten aen de Zee-Enghte van *Jeſſo*.

Eenige houden 't daer voor, dat geheel *Cathay* toebehoord aen een eenigen *Monarch*, of Keyſer, dienſe *Chan*, of *Ulcan*, of den Grooten *Chan* noemen; dienſe aghten voor eenen der grootſte en rijckſte Vorſten des Werelds.

Andere reeckenen'er verſcheydene Koningen in, doch geſaementlijck den Grooten *Chan* onderworpen.

Dit Land werd ſeer dickmael beſoght. 't Is gantſch vrughtbaer, en praghtigh gebouwd: Heeft oock overvloed van alles wat het ſou mogen wenſchen.

De daer in gelegene Hoofd-ſtad is *Cambalu*, hebbende thien (andere vermelden twintigh) Mijlen in 't begrijp. Men geeft deſelve noch twaelf groote Voorſteeden toe, en tegens 't Suyden een ſeer praghtigh Koninghlijck Pallays, deſgelijcks van thien of twaelf Mijlen in den Omkreytz.

Allerley *Tartaren*, *Chineeſen*, *Indianen*, en *Perſianen* drijven in deeſe Stad een ſeer grooten Koophandel.

De beroemdſte Koninghrijcken of Deelen in *Cathay* zyn TANGUTH, welckers Hoofd-ſtad is CAMBION. Hier houden de reyſende Kooplieden ſigh op, vijl haer niet toegelaeten werd verder voort te trecken. Dit Koninghrijck heeft ſeer veel Rhabarbar.

TENDUC, met ſijne Hoofd-ſtad van een gelijcken Naem, leverd veel Goud en Silver-Laecken; Sijde, en Camelotten. Men houd het daer voor, dat den beroemden *Prieſter* of *Paep Jan* in dit Geweſt gewoond heeft: Gelijck hier dan noch een byſonderen en *Chriſtlijcken*, doch *Neſtoriaenſchen*, en den Grooten *Chan* onderdaenigen Koningh heerſcht.

TAINFUR is genoeghſaem bekend, wegens 't groot getal der daer in woonende Volckeren, de voortreflijckheyd der aldaer waſſende Wijnen, en de goedheyd der hier gemaeckt werdende Wapenen.

Voorts verhaelen alle Reyſigers ſeer wonderlijcke dingen van de Hoogheyd, Maght en Praght deeſes Grooten *Chans*: Van de wijd uytgeſtrecktheyd ſijner Landen: Van de Koningen, welcke hem zyn onderworpen: Van de veelerley Geſanten, die ſigh geduerigh aen ſijn Hof bevinden: Van de groote Eerbiedigheyd welcke men hem betoond; en van d' ongelooflijcke meenighte Soldaten, welcke hy kan by een brengen.

Doch dit Geweſt is ſoo verr' van *Europa* afgeleegen, dat wy ſulcks ſwaerlijck hebben

hebben konnen geloven: Tot d. y in 't Jaer 1618. ſijne Maght heeft laeten blijcken, vermits hy de Zee-haven en *Pas* des beroemden Berghs en der Muer, welcke *Tartaryen* van *China* ſcheyd, ingenomen; een groote meenighte Soldaten in 't gedaghte Koninghrijck gebraght; de ſchoonſte Steeden en bynae alle Landſchappen van *China* ingenomen, en geplonderd, den *Chineeſchen* Keyſer tot de vlught nae *Canton* gedwongen, en hem daer toegebraght heeft, dat hy niet meer als een of twee ſijner Landſchappen noch beſat.

Doch de Berighten van 't Jaer 1650. vermelden, dat de Keyſer van *China* ſijne meeſte *Provintien* weer heeft verçverd.

't RECHTE TARTARYEN.

't REghte en Oude *Tartaryen* leghd onder al de Deelen van *Tartaryen*, in 't gemeen genoomen, ten wijdſten nae 't Noorden; en is dienvolgens 't koudſte, onbebouwdſte, en *barbaerſte* onder al d' andere gedeelten.

Evenwel is dit het Geweſt, waer uyt de *Tartaren* in 't Jaer des Heyls 1200. zyn afgekoomen: En nae datſe ſigh hadden meeſter gemaeckt van de ſes haer naeſtgeleegene *Horden*, ſoo hebbenſe ſigh voorts bekend doen worden, brengende haere Wapenen en Heerſchappy in de grootſte en ſchoonſte Deelen van *Aſia*.

Dit is deſgelijck 't Geweſt, derwaerts, gelijck veele meenen, d' overgeblevene van de thien Stammen *Iſraëls* zyn gekoomen, nae datſe in *Meden* waeren weghgevoerd.

Sommige vermelden, dat aldaer noch worden gevonden de Naemen *Dan*, *Nephtalim* en *Zabulon*. Doch ondertuſſchen kanmen in een onbekend Land lightlijck naemen nae ſijn gelieven verdighten.

De Koninghrijcken, Landſchappen, of *Horden*, MONGUL, BARGU, TARTAR en NAYMAN zyn aldermeeſt bekend. Eenige Schrijvers ſtellen daer oock in GOG en MAGOG; welcke andere plaets geven tuſſchen 't Rijck des Grooten *Mogols* en *China*. Dit ſou dan zyn nae *Mang* toe, boven 't Meir van *Chiamay*.

De voornaemſte Rijckdommen van *Tartaryen* beſtaen in haer Vee, en Vel of Peltzwercken: Onder welcke men inſonderheyd ſeer hoogh aght de witte Beeren, ſwarte Voſſchen, Marders en Sobelen. By nae al d' Inwooners zyn Vee-Harders.

Sy leven van Melck en Vleeſch, waer van ſy een grooten overvloed genieten. Over Koorn en andere Vrughten bekommerenſe ſigh ſeer weynigh, en konnen deſelve wel miſſen. Kortlijck, ſy leven noch hedenſdaeghs op d' oude *Scytiſche* manier.

Eenige onder haer hebben Koningen: Andere leven op de wijs van *Horden*, of Geſelſchappen. Meerendeel zynſe den Grooten *Chan* van *Cathay* onderworpen.

Byvoeghſel.

DE Verdeelingh deeſes Rijcks werd van verſcheydene Schrijvers verſcheydentlijck gedaen; doch wy laeten 't by 't geen onſen *Autheur* daer van heeft opgeſteld. Alleen ſullen wy yet weynighs hier byvoegen van der *Tartaren* oude en oock laeter Seeden.

Die wy nu *Tartaren* noemen, waeren voortijds geſaementlijck begreepen onder den

den naem van *Scyten*. Sommige der ſelver woonden aen deeſe, andere aen geene ſijde des Berghs *Imai*. Door haere Dapperheyd hebbenſe ſoo veele Landſchappen vermeeſterd, datſe een ſeer groot Rijck opreghteden; en door de gantſche Wereld vermaerd wierden.

Noyt zynſe verwonnen geweeſt, maer hebben in tegendeel de Heyren der maghtighſte Koningen ondergebraght. *Darius* ſloegenſe op de vlught. 't Gantſche Leger van *Cyrus* hebbenſe vernietighd, aengeleyd werdende van een Vrouw. Noyt hebben de *Romeynen* haer onder haer algemeen Jock gebraght.

Sy leefden ſonder Wetten, alleen nae de Wet der Natuer. De Dieſtal was by haer gantſch vervloeckt. En derhalven wierden ſoo weynige Dieven onder haer gevonden, datſe haer Vee noyt in eenige Stallen beſlooten, maer op 't vlacke Veld lieten weyden. Goud of Silver had geen gebruyck by haer. Haer Voedſel naemenſe van Melck en Honigh. De Vellen der wilde Dieren dienden haer tot Bekleedingh tegens de Koude. Haere Gevangene in den Oorlogh braghtenſe om 't leven, begroeven 't Bloed, en moeſten de Hoofden aen den Koningh leveren, indienſe deel aen den bekomenen Buyt wilden hebben.

Onder haer' Afgoden was de Godin *Veſta* d' opperſte. Daer nae *Jupiter*, en *Tellus*, welckeſe de Vrouw van *Jupiter* meenden te zyn. Oock aenbaedenſe *Apollo*, de Hemelſche *Venus*, *Mars* en *Hercules*. Evenwel righteden ſe maer alleen *Mars* Tempelen en Altaeren op. Aen deeſe offerdenſe 't honderdſte deel van den Oorloghs-buyt. D' offerhanden aen d' andere beſtonden uyt Beeſten, inſonderheyd Paerden.

Als haeren Koningh quam te ſterven, ſoo maecktenſe een diepe Kuyl, zynde vierkant. Daer nae trockenſe 't Ingewand uyt 't Lijck, leggende eenige wel-rieckende Speceryen in de plaets. Dit gedaen zynde, ſoo naeydenſe den Buyck weer toe. Leyden 't doode Ligchaem op een Wagen, en ſonden 't van 't eene Volck tot 't andere, om geëerd te worden. Ondertuſſchen kloofden de Hovelingen, ten teecken van rouw, d' Ooren op; ſneeden haer Hayr af; prickelden haere Neuſen, ſoo dat'er 't bloed uytliep, en doorboorden haere Linckerhand met een Pijl. Sommige beroofden ſigh oock wel van haer' Armen.

't Lijck aldus door al de Landen der Koninghlijcke Heerſchappy gevoerdt geworden zynde, ſoo wierd het gelaeten in 't wijdſt-afgelegene Geweſt des Rijcks; alwaer 't in een toebereyd Graf begraven wierd. Daer rondom wierden geſtoocken Lancien en lange Stocken, met roedekens daer op. By hem wierdt geleght eene der *Concubijnen*, die hem in ſijn leven Lieſt was geweeſt. Vermits hy oock in d' andere Wereld Dienaeren van noden had, ſoo wierden over ſijn Graf gedood een Kamerlingh, Schencker, Kock, Stal-Kneght, nevens ſijn Lijf-Paerd. Deeſe alle wierden, met eenigen Huysraed, niet verr' van 't Koninghlijck Lijck begraven.

De hedenſdaeghſche *Tartaren* zyn middelmatigh van Statuer, en hebben groote Oogen, vry uytpuylende, bedeckt met groote Ooghleden. Geſwind zynſe te Paerd, maer geven quaede Voet-kneghten. Wanneerſe ſingen, ſoo hoordmen een *Melody*, als of een deel Wolven onder malkander huylden. Tot de Tovery zynſe gantſch ſeer genegen. Honden en Katten werden van haer gegeten. Oock braedenſe wel eenen Gevangenen, en maecken van haeren Buyck ſijn Graf. Gantſch morſſigh zynſe ontrent haer Eeten en Drincken. Noyt waſſchenſe haere Handen. Haeren daeghlijckſchen Dranck is de Melck van Moeder-Paerden.

Soo gantſch gierigh zynſe, datſe noyt een Beeſt ſullen ſlaghten, om t' eeten, ſoo langh het geſond is, en noch leven kan; maer altijd waghtenſe, tot dat het kreupel, ſieck, of ſoo oud is, dat het niet meer voort magh.

Alsſe de Zeege hebben bevoghten, ſoo misbruyckenſe deſelve ſchandlijck; want ſy ſpaeren niemand der Gevangene, noch oude, noch jonge, noch Vrouwen noch Kinderen, maer dooden alles, behalven Werckliedien, welckeſe gebruycken willen; of tot haeren arbeyd van nooden hebben; of tot Slaven begeeren te verkoopen.

In 't Zegel des Grooten *Chams* ſtaen deeſe woor-

woorden: GOD (Heerſcht) IN DEN HEMEL: CHUICHUCH CHAM OP AERDEN. DE KEYSER IS DE KRAGHT GODS EN DER MENSCHEN.

Cambalu, de Hoofd-ſtad van *Cathay* (van andere genoemd, *Cambaluſu*) heeft eertijds gedraegen den naem van *Iſſedon Serica*, nae 't getuygenis van ſommige. S' is in 't vierkant gebouwd, gelegen op de Rivier *Polſangi*; hebbende in den Omgangh vieren-twintigh *Italiaenſche* Mijlen, volgens 't beright van D. T. V. Y. 't Getal der Poorten is twaelf, en ſoo veel oock dat van de Voorſteeden, waer in allerley Vreemdelingen en Kooplieden by malkander woonen.

Onaengeſien 't Land *Cathay* een koude Lught heeft, ſoo brenghd het echter overvloed van Rijs, Rogge, en andere Vrughten voort. Oock is hier veel Goudt, Silver, Sijde, Rhabarbar, Muſcus, veel Vee, en voorts alles wat tot des Menſchen onderhoud van noden is. 't Getal der Paerden is ſoo groot, dat ſommige hebben geſchreven; de Groote *Cham* onderhield thien-duyſend Moeder-Paerden van witte Verwe, welckers Melck hy dronck.

De Lugh is hier maer ſeer getemperd. Schricklijcke Donderſlaegen werden hier gehoord; vreeſlijcke Blixemen geſien, ſoo dat de Menſchen van vrees bynae dood blijven. Nu is 't hier onverdraeghlijck heet. Stracks daer nae even ſoo koud, door 't vallen van meenighvuldige Sneeuw. Hier waeyen oock geweldige Winden; ſomtijds ſoo kraghtigh, datſe een Man in vollen loop te Paerd weerhouden, of oock wel ter aerden werpen. 's Winters regend het hier noyt, en in de Somer ſeer ſelden; oock ſoo weynigh, dat dickmael d' Aerde nauwlijcks daer van bevoghtighd werd.

Men vind hier een ſoort van Steenen, welcke branden; en van welcke men Vyeren ſtoockt, gelijck in *Holland* van de Turf.

In de *Provintie Canclu* is een Meir, waer in overvloedigh veel Paerlen werden gevonden. 't Landſchap *Tundec* heeft ſeer rijcke Goud en Azuur-Mijnen. 't Land *Thebet* is Moeraſſigh, vol Boſſchen en wilde Beeſten. Kaneel vindmen hier in overvloed. De verdere beſchrijvingh deeſes Gewests kan de Leſer vinden in onſe meergedaghte *Curieuſe Aenmerckingen*.

D'EYLANDEN VAN A S I A.

DE Eylanden van *Aſia* zyn niet min in getal, niet min groot, niet min rijck en bewoond, als eenige in de gantſche Wereld zyn moogen. Sy leggen gintſch en herwaerts verſtroydt in de groote *Orientaelſche* of *Indiaenſche* Zee, en de meeſte om *Indien* heenen.

'k Verdeel deſelve in vijf Deelen, en noem d' Eylanden van *Japon* de geene, welcke tegens *China* Ooſtwaerts leggen. De *Philippijnſche* Eylanden de ſulcke, die leggen tegens *China* in 't Suyd-Ooſten.

De *Moluckiſche* Eylanden, welcke men vind Suydwaerts van de *Philippijnſche*. D'Eylanden van *Sonde*, welcke Weſtwaerts van de *Moluckiſche* zyn gelegen.

Voor 't vijfde Deel reecken ick *Ceylan* en de *Maldiven*, leggende ten Ooſten en Suyd-Weſten van 't Voorgeberght *Comori*; zynde d'uyterſte Spits of Hoeck van *Malabar*.

Daer zyn noch veel meer Eylanden, welcke tot *Aſia* behooren, doch met deeſe niet te vergelijcken. Oock hebben wy deſelve, daer 't de gelegentheyd heeft willen lijden, te pas gebracht, en kortlijck voorgeſteld.

D'Eylanden van *Japon* leggen aen deeſe ſijde van de *Tropicus Cancri*. De *Philippijnſche* tuſſchen deeſen *Tropicus*, en de *Linie Æquinoctiael*. De *Moluckiſche* Eylanden, d'Eylanden van *Sonde*, en de *Maldiviſche* leggen om deeſe *Linie* heenen, alsmen ſigh van 't Ooſten nae 't Weſten keerd.

D' EYLANDEN VAN JAPON.

WY noemen 't Eyland, of d'Eylanden van *Japon*, een ſeeckere Verſaemelingh van veele verſcheydene, groote, middelmatige en kleyner Eylanden, leggende van *China* af nae 't Ooſten, bynae honderd Mijlen weghs daer van daen. En derhalven bevindenſe ſigh aen geene ſijde des alderverrſt nae 't Ooſten geloegenen deels onſes vaſten Lands.

Sy hebben gefaementlijck in de lenghte ſeven of aghtmael honderd-duyſend *Geometriſche* Schreeden, of drie-honderd gemeene *Franſche* Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten. Wederom van 't Suyden nae 't Noorden honderd, tweemael honderd, ſomtijds oock driemael honderd duyſend *Geometriſche* Schreeden, of veertigh, vijftigh, tſeſtigh, ſomtijds oock honderd *Franſche* Mijlen in de breedte.

Onder deeſe Eylanden zyn'er drie aenſienlijcke, 't eene ſeer groot, de twee andere middelmaetigh.

Al d'andere zyn tegens deeſe kleyn, en behooren tot een van deeſe drie.

't Eerſte Eyland, zynde veel grooter als de twee andere, werd van ons geheeten *Japon* of *Japan*; maer van d'Inwooners *Hippon* of *Niphon*; beteeckenende, Oorſprongh des Lights, of der Son. Een Naem, welcke dit Geweſt eygentlijck behoord, wijl 't in geheel *Aſien*, of dit ons Werelds-deel, tegens den Opgangh van de Son leghd.

't Andere Eyland is genoemd *Xima*, dat is, Laegh Landt, of oock *Saycock*, dat is, negen Koninghrijcken. 't Derde *Tokoeſi*, of *Chicock*, ſoo veel als vier Koninghrijcken.

Men moet boven dien aenmercken, dat deeſe drie groote Eylanden door verſcheydene *Canalen* zyn afgeſneeden, welcke deſelve verdeelen in verſcheydene Eylanden.

Maer vermits deeſe *Canalen* ſeer engh zyn, ſoo werden deeſe Deelen, in aenmerckingh en opſight der andere, voor aenſtootende ſtucken gehouden, daer de *Canalen* of Zee-armen, welcke haer verdeelen, veel breeder werden gevonden.

Onder deeſe drie Eylanden heeft alleen 't eerſte twee-honderd vijftigh Mijlen in de lenghte van 't Weſten nae 't Ooſten: In de breedte dertigh, veertigh, vijftigh, en ſomtijds honderd Mijlen.

't Tweede heeft vijf-en-tſeventigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

't Derde

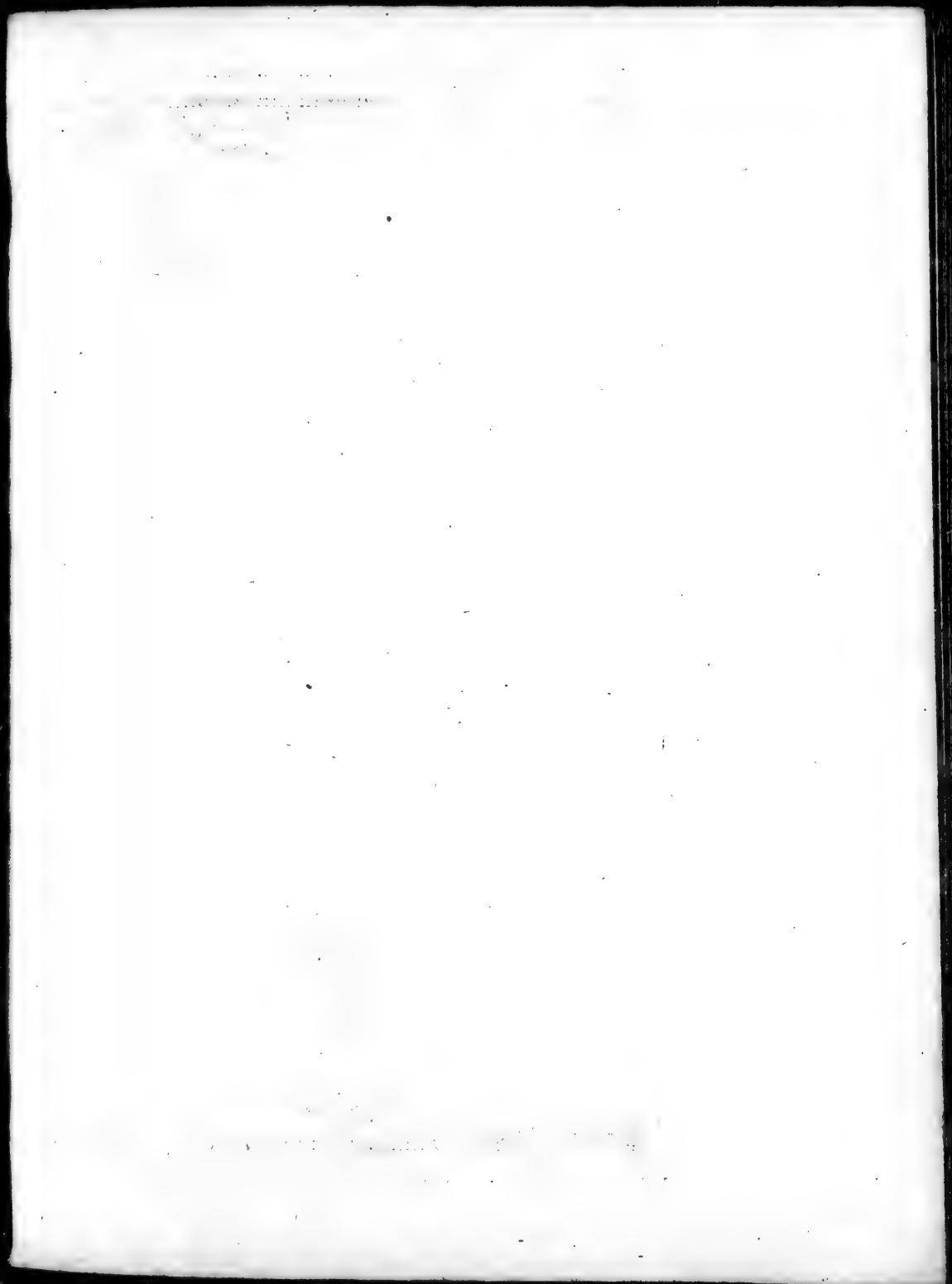

170
175
40
35
30
Teucheo
le Tessoy ISLE
OCEAN
LES ISLES DV IAPON
Par le Sr Sanson
Geog
ISLE OCEAN ou
DE
CORE Y MER
Vuoqui
Taioran
Occident
JAPON
Xangata
Sy mana
Amanguci
DE
IS. DES LARRONS
Cauxima
Tirando
P. Bon
Goto
LA
Xiqua
Saycock
Ximo
Cesura
Cutamura
Meaxuma
Nangayxuma
S. Clara
Tanora
Minatgo
Satt
Tomarum
CHINE.
Ciambo
Yceo
Tanaxuma
les Sept Isles
A. d'Winter sculp.
170
175

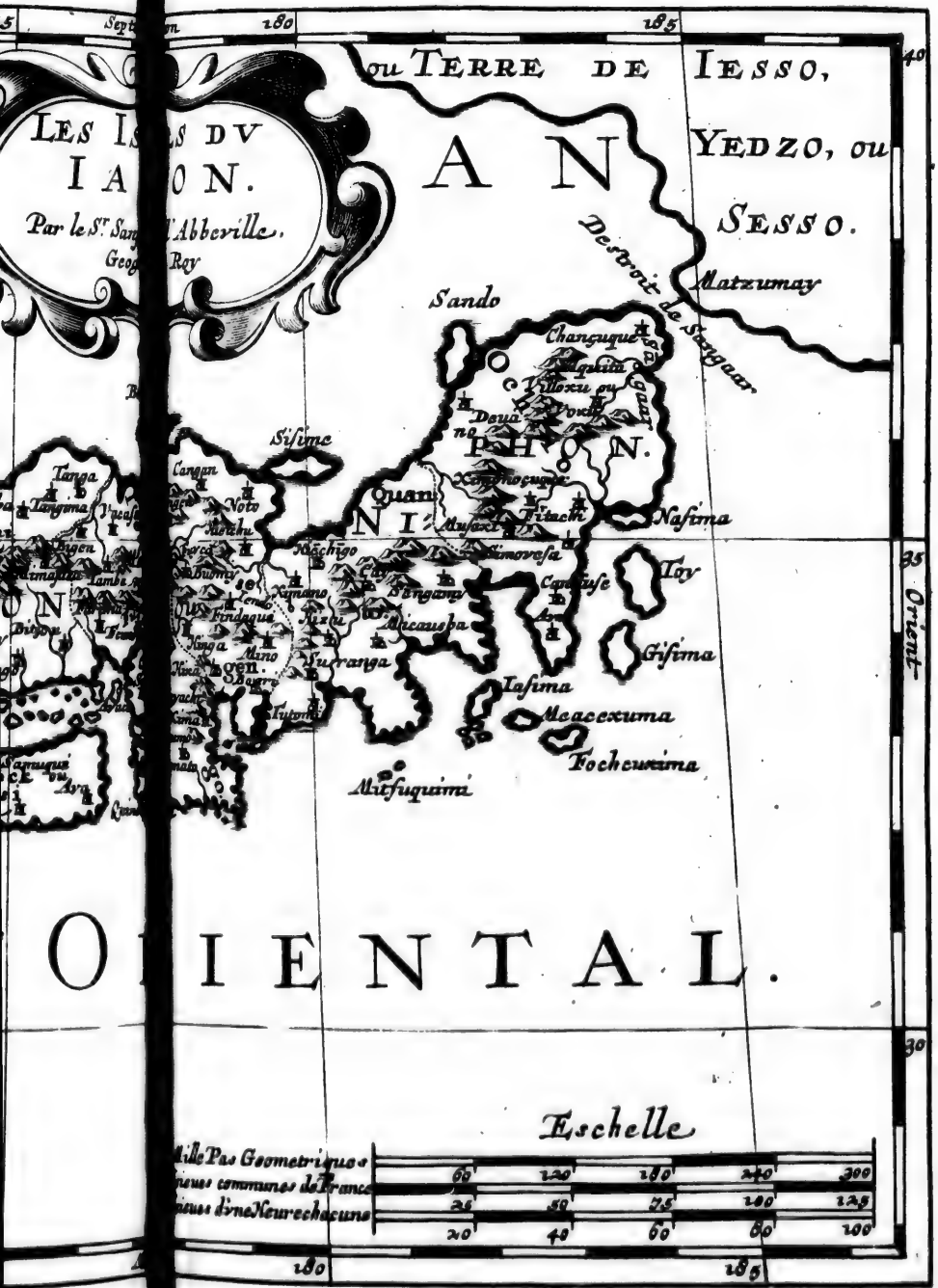
ou TERRE DE IESSO,
YEDZO, ou
SESSO.
Matzumay
Detroit de Sangaar
Sando
Sisime
Nasima
Ioy
Gisima
Iasima
Meacexuma
Tocheuxima
Mitfuquima
Eschelle
180
185
35
Orient
30

't Derde vijftigh of tſeſtigh Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten. De breedte van beyde deeſe laetſt-geſtelde Eylanden is niet meer als ontrent de helft der lenghte.

De geſteltenis en gemaetigheyd deeſer Eylanden ſou veel meer warm als koud zyn. 't *Temperament* van 't eene ſteldmen gelijck te mogen gehouden worden met dat van *Andalaſia*, *Granada*, en *Murcia* in *Spaenje*; van 't andere met dat in *Sicilien* by *Italien*; van 't derde met dat in *Creta* of *Candia* by *Grieckenland*; 't welck ſeer goed is.

Evenwel werdmen gewaer, dat de hitte en koude, yeder op ſijnen tijd, aldaer overmaetigh is. Niettemin is de Lught hier geſond, en den Bodem vrughtbaer, alhoewel Berghaghtigh.

Hier vindmen bynae allerley Vrughten, Boomen en Kruyden, oock Gedierten, gelijck in *Europa*; en dan noch verſcheydene andere, welcke by ons niet bekend zyn.

Hier zyn Goud, Silver en allerley andere Metal-Mijnen, alhoewel niet ſoo goed als in *Indien*; uytgeſonderd 't Silver, 't welck hier voortreflijck en gantſch overvloedigh is. Haere Paerlen zyn roodaghtigh, oock rood; en werden niet geringer geacht als de witte.

Men heeft hier ſeer veel Rijs (zynde hare voornaemſte Spijs) en Hirſſe, maer weynigh Weyt. Haere Gerſt is wit, en boven maeten heerlijck. Een groote meenighte der ſelver werd door al de Deelen van 't Ooſten vervoerd.

MEACO leght midden in 't groote Eyland *Japon*; zynde een ſeer ſchoone en groote Stad. De *Jeſuiten* meenen, dat voortijds in deeſe Plaets honderd en taghtighd duyſend Huyſen hebben geſtaen. Ter tijd doeſe ſigh daer ophielden, wierden'er noch by de honderd-duyſend gevonden.

De *Dayro*, of *Voo*, dat is Keyſer; de Koningh van *Tenze*, of den *Cube*, 't Hoofd der Soldaten, en dan de *Jaco*, of *Xaco*, 't Hoofd haerer *Religie*, hebben hier haere *Reſidentie* gehad.

Meaco werd verdeeld in de Boven en Beneden-Stad. Beyde t' ſaemen plegenſe niet minder als twintigh-duyſend ſchreden in de lenghte, en aght of thien-duyſend in de breedte te hebben. 't Pallays des *Dayri* ſtond in de Boven-Stad, zynde ſeer groot, en met allerley Vercierſſelen opgebouwd. De Pallayſen ſijner *Congen*, en de Huyſen der voornaemſte Heeren van gantſch *Japon*, ſtonden rondom dit Keyſerlijck Pallays.

De Beneden-Stad was aen *Fuximi* gehangen, welcke plaets de Stad *Meaco* voor een Veſtingh diende. *Nobunanga* heeft een gedeelte deeſer Stad in 't Jaer 1571. in brand geſtoocken. Naederhand heeftſe van 't wederwaerdige Geluck noch veele Stooten moeten lijden.

AMANGUCI, een Zee-Stad, en de ſchoonſte in 't Koninghrijck NANGATO, was voortijds ſeer bekend; dreef een grooten Koophandel, en telde binnen ſigh niet minder als thien-duyſend Huyſen. In 't Jaer 1555. wierdſe, in ſeeckeren Oproer, in vlam geſet. Daer nae weer opgebouwd. Andermael verbrand, en wederom Herbouwd.

Deeſe Vyer-branden ontſtaen ſeer dickmael in *Japan*, wijl de meeſte Huyſen deeſes Gewelts van Hout zyn gemaeckt; echter van ſeer ſchoon gevlamd en gemarmeld Hout.

NANGASACKI (of NANGESAKE) is geweeſt de beroemdſte Stad in 't Eyland *Saycock*. Dus vindmen door *Japan* allerwegen een groot getal ſchoone Steeden.

Maer onder al deſelve is'er geene luſtiger, als SACAY, gelegen tegens

't Suyden van *Meaco*. Deeſe ſou, volgens 't beright van *Ferdinand Mendes Pinto* (indien anders deeſen *Portugeezſch* niet buyten de waerheyd wandelt) geenen Koningh of Heer onderworpen zyn, maer ſigh ſelven regeeren als een *Republicq*.

Sy ſtelt uyt eygene Maght haer' Overheden en *Officieren*. En hy verſeeckerd ons, dat de Hoofden van de Geſlaghten aller Inwooners, 't ſy datſe rijck of arm zyn moghten, ſigh onder haer Koningen en Koninginnen; haere Kinderen ſigh Princen en Princeſſen lieten noemen. Deſe Vryheyd en Ydelheyd is aenmerckens-waerdigh, indienſe anders waeraghtigh magh gehouden worden.

Onder de Bergen in *Japan* zyn'er twee ſeer bekend. *Figenciama*, gelegen vier Mijlen van *Meaco*, is beroemd, weegens ſijne Hooghte, ſigh uytſtreckende tot in de Wolcken: En *Fuy*, of *Fuycan*, in 't Koninghrijck *Hieichu*, die een groote meenighte van Vyer uytwerpt; gelijck ſomtijds doet de Bergh *Ætna* in *Sicilien*; de *Veſuvius* by *Napels*, en meer andere Bergen aen andere Plaetſen.

De Duyvel laet ſigh hier ſien in verſcheydene geſtalten; doch maer alleen van de geene, die een ſeeckere tijd langh gevaſt; een ſtrengh leven gevoerd, en de belofte, dieſe ter deeſer oorſaeck gedaen hadden, voltrocken hebben.

't Land heeft aen verſcheydene plaetſen warme en *Medicinale* Wateren. 't Gemeene Water is hier ſeer geſond.

D' Inwooners zyn van een ſeer ſchoone Ligchaems-geſtalte, geſchickt van manieren; vernuftigh; meer geneegen tot de Wapenen als tot de Vrye-konſten; alhoewel tot beyde bequaem, en een ſeer goeden voortgangh daer in doende. Sy zyn voorſien met verſcheydene *Academien*, of Hooge Schoolen.

Haere Wapenen werden gehouden voor de beſte in geheel *Indien*. Gelijckſe veel dapperer van Gemoed, en tot den Oorlogh veel beeter afgeright zyn, als de *Chineeſen*; daerenboven veel geduldiger in den arbeyd, ſoo heeft ſigh oock eenen haerer Koningen ingebeeldt, dat hy *China* wel ſou konnen veroveren. Ten dien eynde lier hy twee of driemael honderd-duyſend Mannen derwaerts gaen; welcke evenwel niet anders als een goeden Buyt veroverden, en van daer nae Huys braghten.

Ondertuſſchen bemercktmen oock veele Feylen in haere Regeeringhs en Levens-wijs.

't Groot getal haerer Koningen en Vorſten, welcke geduerigh pogen haer ſelven grooter en grooter te maecken: D' Oproerigheden, waer toe deeſe Volckeren, by d'alderminſte voorkoomende gelegentheyd, ſeer geneegen zyn: De *forme* der voornaemſte of hooghſte Regeeringh, welcke bynae t'eenemael *Tyranniſch* is: De weynige ſorgh, die hier gedraegen word voor den Ackerbouw; waer by noch koomd, datſe geen gepluymde Dieren in haere Huyſen, noch geene Kudden Vee op't Veld houden; al deeſe dingen veroorſaecken, datſe dickmael gebreck van Levens-middelen hebben; en ontbeeren moeten 't geen haer noodigh is.

Oock heeft men waergenoomen, datſe veelerley Seeden, en Gewoonten hebben, ſtrijdende dickmael niet alleen tegens d' onſe, maer oock tegens die van haere Naebueren.

Wanneerſe buytens Huys gaen, ſoo laetenſe haeren Mantel daer binnen: En alſe weer binnen haere deur zyn gekoomen, ſoo doenſe den ſelven om 't Lijf. Wy in tegendeel leggen binnens Huys onſen Mantel af, en doenſe niet weer om, voor dat wy uytgaen moeten.

Als haer een Vrjend bejegend, ſoo begroe-

begroetenſe den ſelven met d' uytwerpingh haerer Schoenen; wy daer tegens verrighten deeſe groetenis met d' aflightingh onſer Hoeden.

In 't wandelen gevenſe de Linckerhand aen de geene dieſe eeren willen, wijlſe deſelve voor d' eerlijckſte houden. Wy houden de Reghterhand voor ſoodaenigh.

Wanneer eenigen Vriend haer koomd beſoecken, ſoo blijvenſe op d'Aerde ſitten; waer tegens wy ſoo langh over-eynd blijven ſtaen, tot dat hy, die ons beſoeckt, ſigh heeft neergeſet.

D'Aerde, met haere Deekſels, of Pelwercken beſpreyd, dient haer in plaets van een Bed, Tafel en Stoel (want ſy knielen op deeſe Deeckens neer wanneerſe eeten ſullen): Onſe Bedden Tafels en Stoelen zyn van der Aerden verheven, wanneer wy ruſten of eeten willen.

Sy houden ſeer veel van ſwart Hayr en ſwarte Tanden. Wy van geele Hayren en witte Tanden. Sy ſtijgen van de reghter nae de linckerhand op 't Paerd; wy van de lincker nae de reghter.

Sy ſtellen de Geſlaghts-naem voor haeren eygenen Naem; maer wy den eygenen Naem voor den Geſlaghtsnaem.

Sy begeeren niet, wanneerſe trouwen, dat de Vrouw haer eenige Goederen ſou toebrengen. By ons in tegendeel traghtmen met d' uyterſte vlijt, om groote rijckdommen met de Vrijſter te moogen behouwlijcken.

Soo haeſt haere Vrouwen ſigh in den Echten-Staet hebben begeven, hebbenſe geen vryheyd meer, om buytens Huys te mogen gaen. By ons hebben de getrouwde meerder vryheyd als voor heenen.

De ſwarte verwe is haer een teecken van Blijdſchap, en de witte van Rouw. Wy daer tegens treuren in 't ſwart, en toonen onſe blijdſchap in andere verwen.

Haere ſchoonſte Tapijten zyn van ſuyvere, dunne en wel-gewevene Bieſen, van veelerley *Coleuren*. D' onſe van Wol, of Sijde; ſomtijds met Goud en Silver geſtickt en verheven.

Sy veraghten allerley Eedele Geſteenten; en houden haer' Aerdene Vaten, uyt welckeſe drincken, ſeer hoogh. Wy daer tegens waerdeeren ſoodaenige Vaten van Aerde bynae niets met allen, maer hebben een ſonderlinge Hooghaghtingh van d' Eedele Geſteenten.

Sy drincken haeren Dranck warm: Onſe Lecker-tongen willen maer alleen drincken 't geen friſch en koel is.

Haere Artzenyen zyn ſoet en welrieckende; derhalven aengenaem; d' onſe bitter, afkeerigh en walghlijck. In haere Sieckten ſullenſe noyt tot Aderlatingh treeden. By ons is dit middel ſeer gemeen, en geſchied ſelfs in d' aldergeringhſte ongelegenheyd.

Ondertuſſchen ontbreeckt het haer niet aen redenen en goede Gronden, met en op welcke ſy willen beweeren, dat haere gewoonten beeter zyn als d' onſe. Men moet, ſeggenſe 't bloed, als de voornaemſte Stut des Levens, ſpaeren. Men moet aen een Siecke niet geven 't geen hem tegens de borſt is; 't geen hem quellingh aendoet, en waer van hy een afkeer heeft, om 't ſelve in te drincken. De warme dranck vermeerderd de natuerlijcke Hitte; opend de natuerlijcke Gangen, en leſcht de Dorſt. De Koude in tegendeel verſtopt de Sweetgaten, verweckt den Hoeſt, verſwackt de Maegh, en bluſcht de natuerlijcke Hitte uyt. Haere Vaten, welckeſe ſoo hoogh aghten, zyn tot veelerley gebruycken in de Huyshoudingh nodigh; maer niet d' Eedele Geſteenten,

die nergens toe nut zyn. De linckerhand is de naeſte aen 't Hert, en derhalven eerlijcker te houden als de reghterhand.

Kortlijck ſy houden onſe Seeden en manieren van doen voor even ſoo belachlijck, als wy de haere ſeldſaem aghten. En indien wy ons ſomtijds hier over met haer in een Woorden-ſtrijd inlaeten, ſoo wetenſe ons genoeghſaem met tegen-redenen te bejegenen.

Onder haere Seeden hebbenſ''er eenige, die waerlijck ſeer goed zyn. Sy haeten allerley Speelen, waer in 't Geluck de hand heeft, als die met Kaerten, Dobbelſteenen, e. ſ. v. In overkoomene Ongelucken zynſe gantſch geduldigh. In haer' Armoede houdenſe ſigh eerlijck. Van haere Begeerlijckheden laetenſe ſigh niet beheerſchen. Niet quaeds ſullenſe ſpreecken van de geene, welcke afweeſend zyn. Sy weten van geen Vloecken, Liegen, of Steelen. Verdraegen lightlijck Hitte, Koude, Honger en Dorſt.

Ondertuſſchen evenwel geſchied dit alles veel meer, om den roem van volſtandigheyd en deughdſaemheyd te bekoomen, als uyt een daedlijcke deughdſaemheyd ſelfs: Want ſy zyn niet minder ondeughden onderworpen als haere Naebueren.

Doch wy willen haere Seeden laeten vaeren, om yets van haere Regeeringh te ſpreecken. Want tſederd eenigen tijd herwaerts heeft ſigh aldaer een veranderingh toegedraegen, welcke waerdigh is, datmen kennis daer van neem.

De *generale* Staet van al de gedaghte Eylanden wierd noch onlanghs verdeeld in ſes-en-tſeſtigh Koninghrijcken. Alleen in 't Groot Eyland *Japon* waeren'er ſeven-en-veertigh; en met eenige kleyne aengrenſende Eylanden drie-en-vijftigh. Boven deeſe had'er *Ximo*, of *Saycock*, negen; en *Chicock* vier; t'ſamen ſes-en-tſeſtigh.

Maer nu is deeſe orde ſeer veranderd; naedien den geheelen Staet is geraeckt in de handen van eenen eenigen, gelijck voor deeſen: Werdende verdeeld in ſeven Landſchappen, of Hoofd-Deelen.

Deeſe ſeven Deelen werden wederom geſmaldeeld in verſcheydene andere, welcke men Heerlijckheden noemd; waer onder eenige de Naem van Koninghrijcken, ander van Hertogh en Vorſtendommen behouden.

De geene, welcke in de geringer Deelen regeeren, werden in 't gemeen genoemd *Tones*. *Caron* brenghdſe onder ſes verſcheydene Trappen, en noemdſe Koningen, Hertogen, Vorſten, Ridders, Vryheeren, en Heeren. 'k Wou haer liever nae onſe wijs onderſcheyden in Vorſten, Hertogen, Graven, Marckgraven, Vryheeren en Heeren.

Caron reeckend een-en-twintigh Koningen; van welcke eenige twee, ſommige weynige oock drie Koninghrijcken hebben, en alſoo meer als dertigh van de ſes-en-tſeſtigh oude.

Nae deeſe Koningen ſtelt hy vier Hertogen, ſes Vorſten, ſeventhien Ridders, tnegentigh Vryheeren, en een-en-veertigh Heeren. De geringhſte onder deſelve geeft hy honderd-duyſend Ponden Jaerlijckſche Inkoomſten, en den meeſten thien *Millioenen* Ponden. Voorts maeckt hy de reeckeningh, dat de *Cube*, of Keyſer van *Japon*, Jaerlijcks moet uytgeven meer als drie-honderd *Millioenen* Ponden, ſoo aen ſijne Hofhoudingh en Soldaten, als aen de *Tones*.

De Naemen der ſeven Hoofd-Landſchappen, waer in de *Japonſche* Staet is verdeeld geworden, werden genoemd *Saycock*, *Chicock*, *Jamayſoit*, *Jetſongo*, *Jeſſegen*, *Quanto* en *Ochio*.

SAY-

SAYCOCK, nevens de daer toe behoorende Eylanden, is 't geen alderdighſt by *China* leght.

CHICOCK leghd ten Ooſten van *Saycock*. D'overige vijf Deelen vindmen in 't groote Eyland *Japon*, en ſtrecken ſigh uyt van 't Weſten nae 't Ooſten.

JAMAYSOIT leghd onder al d'andere alderwijdſt nae 't Weſten, en koomd over een met de twaelf Koninghrijcken, welcke de Koningh van *Nangato*, of *Amanguci*, voortijds heeft beſeeten.

JETSENGO en JETSEGEN t'ſaemen, maecken 't midden des Grooten Eylands; en vermoedlijck even dat, 't geen onder den Naem *Tonze* pleegh gereeckend te worden; begrijpende twintigh andere in ſigh.

QUANTO en OCHIO ſtrecken ſigh nae 't Ooſten uyt tot aen de Zee-Enghte van *Sangaar*; die *Japon* van 't Landt *Jeſſo* af-ſonderd: Waer van wy korts hier nae ſullen handelen. *Quanto* hield in ſigh aght Koninghrijcken, en *Ochio* 't overige.

Doch vermits 't onderſcheyd der Naemen *Dayro*, of Keyſer; *Cube*, of *Caſar*; *Tonet*, of Koningen, Hertogen, Vorſten, &c. eenige verwarringh ſou moogen veroorſaecken, ſoo willen wy, tot beeter beright, hier invoegen, dat voor 't Jaer 1500. maer een eenigen Overheer in *Japon* is geweeſt, van d'Inwooners *Voo*, of *Dayro*, dat is, Keyſer genoemd.

Deeſe Keyſers hadden een lange tijd geregeerd, eer haer' Onderdanen eens in gedaghten quam, een Oproer aen te vangen. Maer nae datſe voor ontrent honderd en vijftigh (nu honderd en taghtigh) Jaeren ſigh t' eenemael aen de Welluſten en Leedigh-gangh hadden overgegeven, en 't beſtier der Rijcksgeſchaften overgaven aen een Vorſt, dienſe *Cube* noemden; en ſoodaenigh een Ampt eens wierd geſteld in handen van den tweeden Soon des Keyſers (want den eerſtgeboornen moeſt *Dayro* worden); oock op een andermael wierd geſteld, dat den tweeden en derden Soon 't gedaghte Ampt by beurten van drie tot drie Jaeren ſouden waerneemen; doch eenen deeſer twee in ſijnen Staet wou blijven, ſonder den anderen de beurte willen inruymen, ſoo wierd de Keyſer gedwongen, ſijne Wapenen tegens hem te gebruycken, om dien Oproermaecker tot gehoorſaemheyd te brengen.

Dit nu kon niet anders geſchieden als door de dood des *Rebels*; waer op den anderen alleen in 't Ampt bleef; en daer over ſoo hooghmoedigh wierd, dat de *Dayro* ſigh andermael gedwongen vond, ſigh van hem t' ontſlaen.

Sulcks nu moeſt verright worden door een Vorſt, die niet van ſijn Geſlaght was: En die oock niet naeliet, terſtond ſijn geluck te verſoecken; ſoo dat hy traghtede, 't Ampt eens *Cube* te behouden, ten trots des *Dayro*. 't Welck dan eenen derden Inlandſchen, langhduerigen en ſchaedlijcken Oorlogh veroorſaeckte; waer door eyndlijck den Staet wierd verdeeld in ſoo veel *Souverainiteiten*, als'er byſondere Stadhouderſchappen in waeren.

Al deeſe kleyne *Souverainen* noemden ſigh Koningen, en hadden 't opperſte Gebied over haer' Onderdaenen. Sy betoondon aen den *Dayro* alleen ſeeckere Plighten en Eerbiedigheden; dienſe oock maer alleen de Naem van *Dayro*, of Keyſer, lieten behouden, nevens de maght, om aen haer ſeeckere *Titelen* en Eere-trappen te moogen uytdeelen: Voor welckeſe hem ſoo veelerley Geſchencken gaven, dat hy met *reputatie* en Majeſteyt kon beſtaen, ſonder ſigh in de Rijcks-geſchaften te vermengen.

't Breeder

't Breeder en eygentlijcker ſeer aenmercklijck beright, hoe den Japonſchen Dayro *(eerſt Keyſer geweeſt) uyt de Heerſchappy verſtooten is geworden, nae den gedaghten twiſt en ondergangh ſijner Sonen, door een ſleght Soldaet, die ſigh Keyſer van* Japan *maeckte. Hoe den* Dayro *uyterlijck noch een bovenmaten groot reſpect, doch gantſch geen Heerſchappy in't Wereldlijck heeft behouden. Hoe hy in't Geeſtlijck ſoo veel is als den* Japonſchen Paus. *Syne groote praght, rijckdom e. ſ. v. kan den Leeſer vinden in onſe* Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens - waerdige Dingen, vierde Deel, pag. 980. en de volgende.

Dus was 't met den Staet van *Japon* ontrent 't Jaer 1550. gelegen. Maer gelijck 't ſeer ſelden gebeurd, en ſeer beſwaerlijck toegaet, dat verſcheydene gelijckmaetige *Souverainen* ſigh langh in gelijckheyd houden, ſoo hebben oock deeſe kleyne Koninghskens tegens malkander beginnen t' oorlogen, en d' een d' ander onder 't Jock gebracht, tot dat eyndlijck den geſchickſten, doortraptſten en maghtighſten de hoogſte *Authoriteit* in Staets en Oorloghsſaecken bequaem; de Plaets en 't Ampt des *Cubo* weer aen ſigh treckende, en den *Dayro*, of Keyſer, niet meer onderworpen zynde.

Jae, eyndlijck hebbenſe 't Geſlaght der *Dayri* gantſch uytgeroyd; ſigh den *Japonſchen* Staet gantſchlijck bemaghtighdt, en de Koninghrijcken in Landſchappen veranderd; de *Provintien* en al de gedeelten onder de *Tones* verdeeld, en allerwegen een Regeeringh nae haer gelieven aengeſteld.

Tot haere voornaemſte *Reſidentie* verkoorenſe *Jendo*, of *Jedo*, 't welckſe (behalven 't geen de Vorſten in *Japon* daer rondom hebben gebouwd) ſoodaenig vercierden, dat het bynae ongelooflijck ſchijnd; ſelfs oock haere Pallayſen, gelijck dat van den *Cubo* is, met goudene Plaeten deckende; ſoo datmen van verre veel meer een goudene Berg als een Gebouw ſcheen te ſien.

JEDO leghd in 't Landſchap *Quanto*, ontrent honderd en twintigh-duyſend ſchreeden van *Meaco*. Tuſſchen beyde deeſe Plaetſen leggen meer als twintigh Pallayſen, of Koninghlijcke Huyſen; al t' ſaemen ſeer ſchoon en praghtigh gebouwd. Doch 't alderheerlijckſte nae *Jedo* toe, is dat t' *Oſaca* op de Zee; tegens 't Suyden der Stad *Meaco*.

Maer 't is ten hooghſten beklaeghlijck voor de *Chriſtenheyd*, dat de laetſte *Cubos*, of Koningen in *Japon*, de *Chriſtenen* van't Jaer 1614. af tot op de tegenwoordige tijd toe hebben vervolghd, met ſoodaenigh een *Barbariſche* wreedheyd, dat bynae geen marckteecken des *Chriſtendoms* meer is overigh gebleven.

Evenwel is te vermoeden, en ſtaet te hoopen, dat met'er tijd de *Chriſtelijcke Religie* 't Hoofd hier weer ſal moogen opſteecken; vermits hun meeſte Naebueren d' Afgodery verlaeten, en 't *Chriſtendom* geluckighlijck beginnen aen te neemen.

De *Jeſuiten* en andere Geeſtlijcke hebben alreeds voor honderd Jaeren 't *Euangelium* daer gepredickt, onder de beſchermingh der *Portugeezen*, welcke aldaer een grooten Koophandel dreven.

Evenwel zyn de *Portugeezen* niet d'eerſte in *Europa* geweeſt, welcke *Japon* hebben ontdeckt. Want dit is even 't ſelve Geweſt, 't welck van *Ptolomæus Jabadii* en *Hordei Inſula*, 't Garſten-Eyland werd geheeten: Synde, gelijck hy

ſeghd

ſeghd, *Feracissima & auro abundans*, ſeer Vrughtbaer, en overvloed van Goud hebbende. Hy noemd oock de Hoofdſtad *Argenteam*, of *Argyram*.

't Is even 't ſelve, 't welck van *Marcus Paulus Venetus* werd geheeten *Zypangri*; 't welck hy voor *China* ſet, gelijck *Ptolomæus* heeft gedaen: Waer in, gelijck hy ſeghd, ſeer veel Goud is te vinden, en dat het Dack van 't Koninghlijck Pallays met goudene Platen is gedeckt; oock de Kameren daer meê overtrocken zyn.

Voorts vermeld hy, dat hier dicke ronde en roode Paerlen voortkoomen, welcke niet minder naên te waerdeeten als de witte; Deſgelijcks oock Edele Geſteenten, &c.

En of ſchoon de Legh-plaets van *Japon* niet geheel over een koomd met de geene, welcke *Ptolomæus* ſijne *Jabadii Insulæ*, of die *Marcus Paulus Venetus* ſijn *Zypangri* geeft, ſoo ontſie ick my echter niet te ſeggen, dat deeſe Eylanden met malkander over een ſtemmen; vermits noch heden al d' andere omſtandigheden, welcke deeſe Schrijvers daer in hebben aengemerckt, ſigh in *Japon* bevinden, en nergens anders zyn aen te treffen.

't LAND van JESSO.

NAe dat wy nu op de voorige wijs *Japon* hebben aengemerckt, willen wy oock noch yets ſeggen van 't Land *Jeſſo*, *Jedzo*, of *Seſſo*.

Eenige noemen 't ſelve een Eyland. Andere 't Land boven *Japon*, en ten Ooſten van 't ſelve geleegen. Maer volgens de Beſchrijvingh, die d' *Engelſche*, *Portugeezen* en *Hollanders* daer van hebben gedaen, ſoo moet dit Landſchap ſigh van *Asia* tot aen *America* uytſtrecken.

Sy verhaelen, dat van *Theſſoy*, zynde d'uyterſte Spits, of Hoeck tegens 't Weſten, reght tegens over *Coray*, en by *Tartaryen* Ooſtwaerts, tſeſtigh (of tſeventigh) Daghreyſen zyn tot aen 't Landſchap *Mazumay*: En van *Mazumay* tot aen den uyterſten Hoeck tegens 't Noorden, die *America* aldernaeſt is, noch taghtigh Daghreyſen; t' ſaemen honderd en veertigh (of honderd en vijftigh) Daghteyſen van't eene eynd tot het andere.

Als men nu voor een Daghreys reeckend twintigh-duyſend *Geometriſche* Schreeden, of maer aght Mijlen, ſoo ſouden de honderd en vijftigh Daghreyſen uytmaecken, en alſoo de wijdte van 't eene eynd tot 't andere zyn, dertighmael honderd-duyſend, of drieduyſendmael duyſend (drie *Millioenen*) *Geometriſche* Schreeden, welcke bedraegen twaelf-honderd gemeene *Franſche* Mijlen. Van de breedte werd gantſch geen gewagh gemaeckt.

De Zee-Enghte by *Teſſoy*, welcke dit Eyland van *Tartaryen* ſcheyd, heeft een ſeer ſtercke Loop; werdende veroorſaeckt door den Inval van verſcheydene Vloeden, koomende uyt d'alderwijdſt nae 't Noorden geleegene Landen van *Tartaryen* en *Jeſſo*.

D' andere Zee-Enghte, die 't van

America af-ſonderd, ſal vermoedelijck die van *Anjan* zyn. Deeſe twee Enghten ſluyten de beyde Enghten van *Ieſſo*.

Tegens 't Midden moet het Landſchap *Matzumay* (of *Mazzumay*) en vermoedlijck aen geene ſijde der Enghte leggen; welcke 't Eyland *Iapon* van 't Land *Ieſſo* af-ſcheyd. Deeſe Enghte kan genoemd worden d' Enghte van *Sangaar*, zynde 't Deel van *Iapon*, 't welck ſigh wijdſt nae 't Ooſten ſtreckt.

D' overvaert deeſer Enghte bedraegd niet meer als thien of twaelf Mijlen. Eenige geven voor, dat het geen Zee-Enghte maer alleen een Aerd-Enghte is, welcke *Iapon* met *Ieſſo* t' ſaemen-voeghd; en dat deeſe beyde maer een Eyland ſouden zyn. Soo beſwaerlijck valt het, d' eygentlijcke waerheyd uyt te vorſſchen van de dingen, welcke verre van ons afleggen.

Vermits nu dit Eyland, of 't Land *Ieſſo*, dus groot en wijd uytgeſtreckt is, ſoo moeten buyten twijffel des ſelven Inwooners van verſcheydene Seeden en Gewoonten zyn. Die naeſt aen *Iapon* leggen, ſullen meeſt met de Gebruycken der *Iaponneeſen* over-een-koomen. Die *Tartaryen* 't naeſte zyn, ſullen ſigh oock meeſt met die van de *Tartaren* vergelijcken. Die ſigh dight by *America* bevinden, ſullen haere Naebueren d' *Americanen* volgen, en vermoedelijck veel woeſter en *Barbariſcher* zyn, als d' andere Inwooners deeſes Lands.

Geſaementlijck zynſe *Heydenen*. Sy bedecken ſigh met de Huyden der Dieren, welckeſe op de Jaght vangen. Hebben gantſch Hayrige Lighaemen. Draegen ſeer lange Knevel-baerden. Zijn Oorloghs-lieden, en wreed; derhalven de *Iaponneeſen* niet weynigh voor haer bevreeſd zyn.

Wanneerſe ſigh in den Krijgh bevinden, ſoo gebruyckenſe geen ander middel tot geneeſingh haerer Wonden, als datſe deſelve met ſout Water waſſchen.

't Land is ſeer ſleght bewoond. 't Sou Vrughtbaer genoegh zyn, indien 't wel bebouwd wierd. Hier zyn veele Silver-*Mijnen*; en veel treflijcke Velwercken; waer uyt af te neemen ſtaet, dat dit Geweſt ſigh nae 't Noorden uytſtreckt.

Sy drijven eenigen Koophandel met *Aquita*, leggende op de wijdſt nae 't Ooſten geleegene Kuſt. Doch die van *Aquita* koomen ſelden in *Ieſſo*, vermitsſe ſigh by deeſe *Barbaren* niet ſeecker aghten te zyn; en derhalven haer geenſins vertrouwen.

De

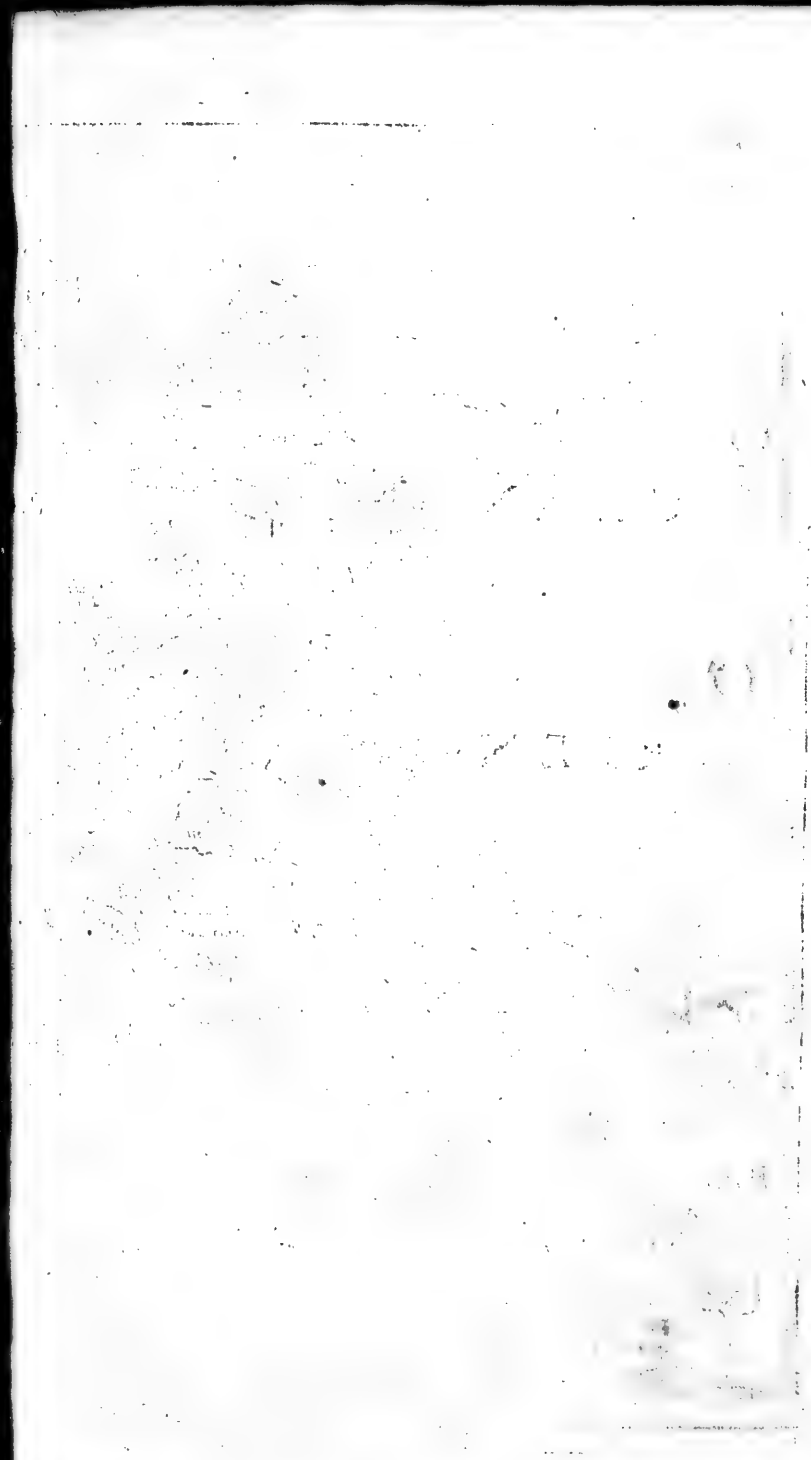

155
160
165
170
CHINE.
I. Formosa
Cantan
Lamparca
Amacao
Pracel
Samboan
Omondari
Inabel
Pulaho
Babuyanes
Xaoquian
20
Kinsonfu
Ongsam
Bancas
Lumme
Aynan
Isle
C. Bonador
C. del Engano
Philippina
Pigas
Cagayan, ó N.
Segovia
Mariveles
Oro Hermoso
Luçon
Pintados de Pasaro
C. de Bulliano
Aquarina
Ancon triste
G. de Mata de Hombre
OCEAN
Pangasinan
Manilla
Bay
Manil
le
I. de Ai-
rabel
Pindan
C. de Sambullao
25
I. de
Mirabeles
Mandato
Cabit
Ile.
Strecho de Mar
Mindora
ORIEN
Occident
Kapul
Bankinglo
Dagayo
Damacan
Cagayan
Taytay
Pulaon ou
Paraguya ou Calamianes
R. Aqua Caracca
Mauris
Calegan
Buthuan
Messana
IN
Palon
Puerta de la
Galera
Min
danao
I. S. Miguel
Pracel
Canola
Caldera
Forcados
I. de Sa
Maria
Tagyma
Marudo
Solos
Jolo
5
BORNEO I.
EN
I. de S. Ioan
Bogueirano
Candagari
I. la Matan
Sagyma
Syam
Ocean
Celebes
Gilolo
Mer du Sud
Per le S.r
Gen
ord.re
LES
PHI
SLES
PINE
Occidental
Orientale
Septentrionale
Meridionale

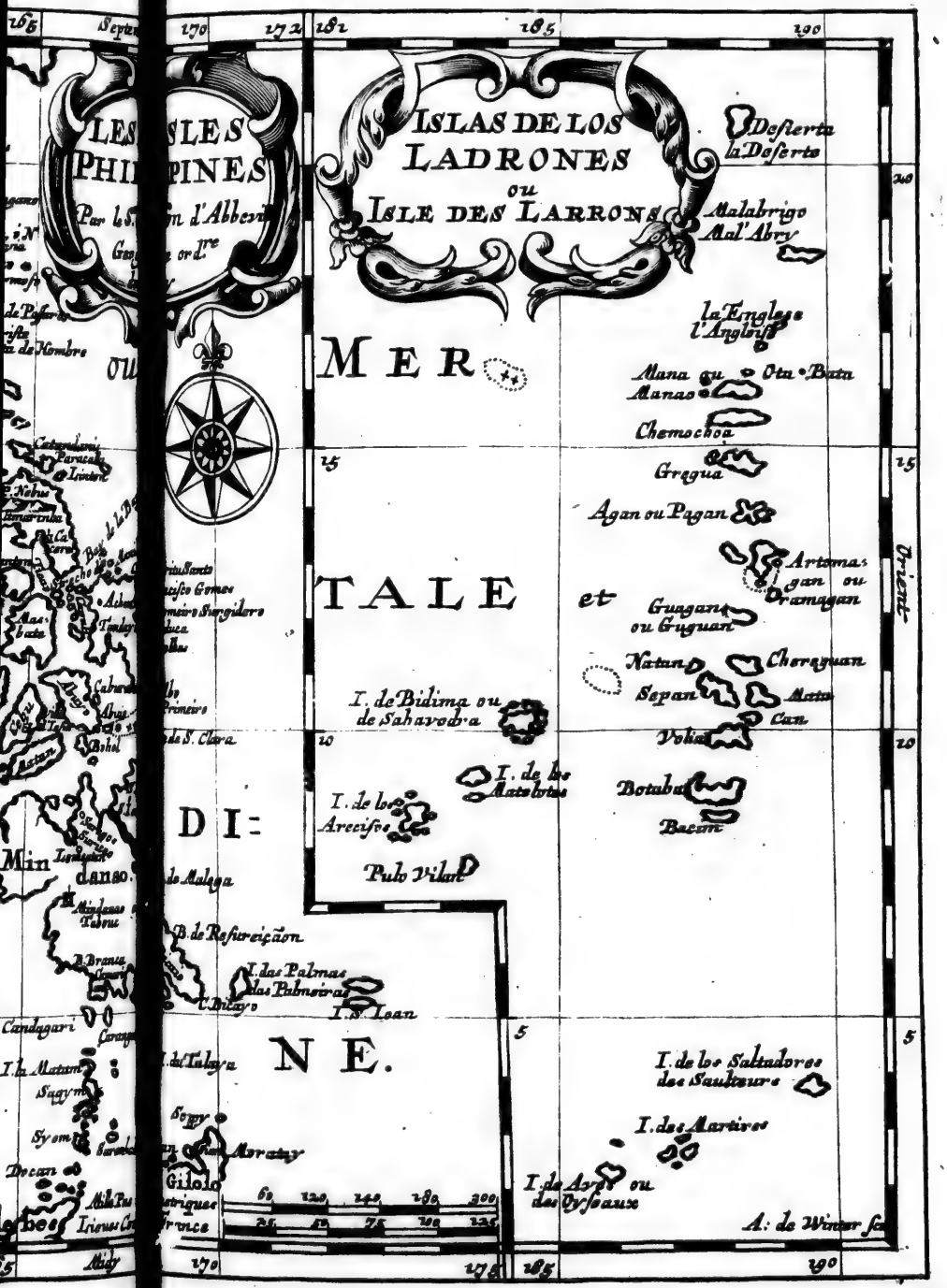
ISLAS DE LOS LADRONES ou ISLE DES LARRONS
Desierta la Desserte
Malabrigo Mal'Abry
la Englese l'Anglois
Mana ou Manas
Ota
Bata
Chemochoa
Gregua
Agan ou Pagan
Artomagan ou Gramagan
Guagan ou Guguan
Natan
Cherequan
Sepan
Matta
Can
Volia
Botabu
Bacun
I. de Bidima ou de Sahavoba
I. de los Matelotes
I. de los Arecifos
Pulo Vilan
I. de los Saltadores des Sauteurs
I. des Martires
I. de Arrec ou des Dysseaux
A. de Winter
MER
TALE
et
DI
NE.
Pacifique
Mindanao
Min
Candagari
Decan
Gilolo
Moraty
Soppy
I. de Talaya
I. de Malaga
B. de Refreiçaon
I. des Palmas
I. S. Joan
C. Diligo
Isle de Sangir
Mindanao Tabaru
Cabo
Bohol
Abuy
Leyte
Samar
Ilo
Fronteira
Ponta de S. Clara
Carolagan
Paracale
Livoan
Nahua
Camarines
Cabo Engano
Cabo Bojador
Cabo Blanco
Cabo Verde
Cabo de Hombre
Cabo de Buena Esperanza
Cabo de Bona Esperança
Cabo de Bona Esperança
Cabo de Bona Esperança

De PHILIPPINISCHE EYLANDEN, OF LUCON en MANILLES.

DE *Philippiniſche* Eylanden hebben dien Naembekoomen van de *Caſtilianen*, wijlſe deſelve hebben veroverd onder *Philippus* de tweede, Koningh van *Spaenje*. D' *Ooſterſche* Volckeren noemenſe d'Eylanden van *Lucon*, wegens 't grootſte en beroemdſte onder deſelve, van haer *Lucon* geheeten. De Hoofdſtad deeſes Eylands voerd even dien ſelven Naem.

Van de *Portugeezen* werdenſe *Manilles* genoemd, nae Stad *Manilla*; zynde hedenſdaeghs de Hoofd-ſtad van 't Eyland *Lucon*.

Sy leggen in d' *Orientaelſche* Zee; van *China* tegens 't Suyden; *Indien* tegens 't Ooſten; de *Moluckiſche* tegens 't Noorden, en de *Diefs-Eylanden* tegens 't Weſten. Doch deeſe leggen van deſelve tuſſchen de vier en vijf honderd Mijlen; van *China* maer honderd: De *Moluckiſche* en d' Eylanden van *Sonde* aldernaeſt.

Haere Legh-plaets is tuſſchen den *Æquator* en den *Tropico Cancri*: Naementlijck, van den vijfden tot den twintighſten *Graed* der Noordlijcke breedte; en van den honderd vijf-en-vijftighſten tot den honderd en ſeventighſten *Graed* der lenghte. Derhalven begrijpenſe ſoo in de lenghte als in breedte vijfthien of ſeſthien *Graeden*.

De grootſte onder deeſe Eylanden zyn LUCON, MINDANAO, en PARAGOYA: *Lucon* tegens 't Noorden; *Mindanao* tegens 't Suyden, en *Paragoya* tegens 't Weſten; ſoo datſe een bynae gelijck-ſijdige *Triangel* of Drie-hoeck maecken.

Van een middelmatige grootte zyn TANDAYA, anders PHILIPPINA; MENDORA; PARRAY; MASBATA; SABUURA, of, IBABAO; CEBU, of LOS PINTADOS; NEGOAS; MATAN; BOHAL, en eenige weynige andere.

Tandaya leghd in 't Suyd-Weſten van d' uyterſte Zuyd-hoeck *Lucon*. D' Enghte tuſſchen beyden werd geheeten *Manille*; niet wegens de Stad MANILLE, welcke over de honderd Mijlen weghs van deſelve leghd, maer wegens 't Eylandt *Lucon*, 't welck deſgelijcks *Manille* werd genoemd. *Mendora*, of *Mindora*, is gelegen ten Suyden van 't Eyland, de Zee-boeſem en de Stad *Manille*. D' andere hebben haere plaets tuſſchen *Lucon* en *Mindanao*.

Wy konden noch in aenmerckingh neemen d' Eylanden MESSANA, CALEGAN en BUTHUAN by

Cebu; ABAJO by *Ibabao*; CAPULI en TUAO tuſſchen *Tandaya* en *Masbat*; BANTON, RIBUJAN, VIREJES, MARINDUCA en LUBAN, tuſſchen *Masbat* en *Mindora*; d'ISLOCKEN, MAURIS, LOYO, BANKINGLE, KAPUL, tuſſchen *Mindora* en *Paragoya*; oock tuſſchen *Paragoya* en *Mindanao*; de KLEYNE PHILIPPINA tegens 't Weſten; de BABUJONES, tegens 't Noorden; CATANDANIS, PARACALLA, ten Ooſten van *Lucon* gelegen: De PALM en St. JOHANNES-Eylanden, leggende ten Ooſten van *Mindanao*, en noch veel andere; doch wy konnen deſelve niet alle noemen; wijlſe ſoo geweldigh veel in getal zyn, dat de geene, die eenigh Aenſien hebben, van ſommige geteld worden tuſſchen de duyſend en twaelf-honderd; en geſaementlijck in alles tot thien of twaelf-duyſend toe.

Magellanes is den eerſten geweeſt onder alle *Europæers*, die deeſe Eylanden in 't Jaer 1520. heeft ontdeckt.

Don Louis de Velaſco, Stadhouder in *Mexico*, ſond *Michael Lopez de Leyaſpe* heenen, om aldaer eenige *Caſtiliaenſche Colonien* of Volckplantingen aen te ſtellen, op dat door dit middel haeren Koophandel van *Mexico* nae *China* en *Iapon* mogt bevoorderd worden. Deeſen maeckte ſig Meeſter van *Cebu*, *Lucon*, &c.

De *Caſtilianen* beſitten noch hedenſdaeghs over de vijftigh deeſer Eylanden; onder welcke *Lucon*, *Tendaya*, en *Cebu* de beroemdſte zyn.

Lucon, ſomtijds oock NIEUW-CASTILIEN geheeten, begind van den derthienden, en eyndighd op den negenthienden *Graed* der breedte, aen deeſe ſijde des *Æquators*; maeckende niet meer als ſes *Graeden*, of ontrent anderhalf-honderd Mijlen.

Doch een van d'uyterſte eynden deeſes Eylands ſtreckt ſigh ſeer wijd uyt nae 't Ooſten; waer door het van 't Voorgeberght *Bojador* tegens *China*, tot aen 't Voorgeberght van *Cacere* tegens *Tondaya*, als men midden door 't Land *paſſeert*, over de tweehonderd Mijlen heeft. De breedte is ſeer ongelijck. Somtijds maer van twintigh, vijf-en-twintigh, dan weer van vijftigh, tſeſtigh en vijf-en-tſeventigh Mijlen.

MANILLO is hier in de Hoofdſtad; en in deſelve hebben haere *Reſidentie* de Stadhouder, of *Viceroy*; en den Aerdsbiſchop. Men heeft deeſe Stad gegeven den *Titel* van *Eedele Manille*; oock iſe wel-gebouwd, groot, vaſt, voorſien met een Kaſteel, en deſgelijcks met een goede Haven: Welckers Invaert evenwel eenighſins beſwaerlijck is, wegens d' Eylanden en Rotſen van *Mirabelles*, by d' openingh des Zee-boeſems, of der [illegible] *Cavita*; op welckers Grond *Manille* [illegible]

D' overige Steeden in 't gedaghte Eyland zyn CAGAION, of NIEUW-SEGOVIA, in 't uyterſte Noordlijck Deel; en dan CACARES, in 't uyterſte Suydlijck deel deeſes Eylands.

De Stad LUCON werd van alle *Autheuren* geſteld, datſe leghd op de Kuſt, welcke nae *China* ſiet. Deeſen Naem is voortijds den beroemdſten geweeſt. Hedenſdaeghs werd gevraeghd, of *Lucon* en *Manille* tweederley Steeden zyn? *Linſchooten* houdſe maer voor eene Stad.

Mindanao beſtaet in drie verſcheydene Eylanden, welcke bynae aen malkander hangen. 't Grootſte, leggende in 't midden der twee andere, behoud den Naem van *Mindanao*. Heeft in de lenghte wat meer als honderd Mijlen: In de breedte wat minder.

LAS BUENNAS SENNALES, of *de goede Teeckenen*; anders oock

oock *S. Iohan*, in 't Noord-Oosten, heeft in de lenghte en breedte niet meer als vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen. Deese drie t' saemen leggen tusschen den vijfden en negenden *Parallel* of *Graed* der breedte; en tusschen den honderdt twee-en-tseslighsten en honderd negen-en-tseslighsten *Meridiaen*, of *Graed* der lenghte. Houden niet veel minder als twee-honderd Mijlen van den Hoeck *Galere* tegens haer Westen, tot aen 't Voorgeberght *Bicajo* tegens haer Oosten.

Sy behooren verscheydene *Mahometaensche* of *Heydensche* Koningen toe, welcke bynae al t' saemen in een goed verstand leven met den Koningh van *Ternata* in de *Moluckische* Eylanden, en de *Portugeezen* gantsch ongenegen zyn.

Haere voornaemste Steeden zyn deese volgende, MINDANAO (van andere genoemd TABUC); SARAGA, of SURIACO; LOMIATON (of LUMEATAN) DAPITO en CANOLA. Waer en hoe eenige andere Steeden, van welcke sommige Schrijvers gewagh maecken, gelegen zyn, daer van hebben wy niets met allen seecker.

Paragoya, of't *Paraguan* van *Boterus*, is even 't *Calamiana* van *Linschoten*, en 't *Pulaoan* of *Puloaym* van *Maginus*. Dit Landschap begind ontrent met den aghtsten, en eyndighd sigh ontrent in den elsden *Graed* der Breedte, terwijl 't sigh van 't Suyd-Westen uytstreckt nae 't Noord-Oosten, in de lenghte meer als honderd Mijlen: Doch de breedte is niet meer als van thien, vijfthien of vijf-en-twintigh Mijlen.

Boterus en *Pigafette* verhaelen, dat hier Vijgen wassen, een halven Arm langh, en een gantschen Arm dick. Andere zyn wel maer een hand langh, doch zyn echter beeter als d' eerste. Bynae al d' Inwooners bebouwen 't Aerdrijck. Van de gedistilleerde Rijs maeckense beeter Wijn, als de Palm-wijn is. Haeren Koningh is een Leen-man des Koninghs van *Borneo*.

Tendaya leghd ontrent onder den twaelfden *Graedt* der breedte, en onder den honderd seven-en-tseslighsten der lenghte. Daer dit Eyland alderlanghst is heeft het vijftigh Mijlen weghs, en veertigh in de grootste breedte.

't Heeft alleen den Naem *Philippina* gevoerd, wijl 't onder al deese Eylanden aldereerst ontdeckt is geworden: Doch deesen Naem heeftmen naederhand oock al d' andere meê gedeeld. 't Werd gehouden voor 't schoonste en lustighste onder al d' andere Eylanden. 't Is vrughtbaer en rijck. Lightlijck kanmen'er aenlanden. D' Inwooners zijn Hoflijck.

Mindora is niet veel minder als *Tendaya*; echter niet soo beroemd. Doch vermits d' Enghte tusschen d' Eylanden *Manille* en *Mindora* den naem van *Mindora* draeghd, soo staet daer uyt af te neemen, dat op deese Zee-Enghte oock een Stad *Mindora* leght; en dat deese Plaets voortijds beroemd is geweest. Men vind hier veele Goud-*Mijnen* en Peper.

Cebu leght in 't midden der *Philippinische* Eylanden. De *Castilianen* hebben op d' Oosterse Kust deeses Eylands gebouwd de *Jesus-Stad*, onder den thienden *Graed* der breedte, en den vijfthienden der lenghte. De Haven aldaer is seer goed. Hier heeft *Magellanus* met den Koningh deeses Eylands een Verbond gemaeckt, en den selven genomen onder de beschermingh des Koninghs van *Castilien*. Ten gevalle van deesen heeft hy den Koningh van *Matan* beoorloghd, waer over hy sijn leven heeft verlooren.

Al deese Eylanden zyn doorgaens seer vrughtbaer; voortbrengende soodaenigh

een groote meenighte van Koorn, Rijs, Ooft, Wijn, Honigh en andere Vrughten, dat alles bynae om niet werd gegeven.

Sy hebben hier Palm-wijn, welcke voor de Druyven-Wijn niet behoeft te wijcken. Men vind'er oock, die even ſoo ſterck is als *Spaenſche* Wijn.

Hier geneeren ſigh veele Dieren en Vogelen, als, Oſſen, Hamelen (welcke men uyt *Nieuw-Spaenje* derwaerts heeft gebraght, om voort te vocken); Swijnen, welckers Vleeſch ſeer voortreflijck is; Geyten, Hoenderen, e. ſ. v. Men ſiet hier oock veel wilde Gedierten, als wilde Varckens, Harten, Rheen, &c. Daerenboven oock in de Boſſchen en Geberghten Leeuwen, Tijgers, Beeren, Voſſchen; Apen en Civet-Katten. In de Rivieren Crocodillen. In de Zeeën en Meiren een ſeer groote meenighte van allerley Viſſchen. Deſgelijcks oock Schildpadden, welckers Schalen, wegens de ſonderlinge Schoonheydt en meenigerley verwen, ſeer hoogh werden gehouden. Van ſoodaenigh een ſlagh vindmen'er nergens geene, als hier, en in de *Maldiviſche* Eylanden.

Dit Geweſt leverd oock Goud, Yſer, Stael, Saffraen, Caneel, Lange Peper, Gingebar, Suycker, Waſch en andere Metallen; Speceryen, Genees-Kruyden, en Eedele Geſteenten. Op de Kuſten werden Paerlen geviſcht; inſonderheyd by den *Negros* en *Abujo*.

Evenwel zyn de *Caſtilianen* tot verſchevdene maelen toe van meeningh geweeſt, deeſe Eylanden te verlaeten, gelijck de Koningen van *China* voortijds hadden gedaen. Deeſe deeden ſulcks, wijlſe niet begeerigh waeren, om ſoo verr' van haer afgeleegene Landen te behouden. D' andere hadden niet Volcks genoegh, om deſelve onder haer Gebied te bedwingen.

Gelooflijck is't, dat ſulcks af-koomt wegens 't groot getal deeſer Eylanden; van welcke altijd een groot deel vry en aen verſcheydene Koningen gebleven zyn, welcke ſigh gedurigh tegens de *Caſtilianen* nijdigh toonen, en alle vyandſchap bewijſen.

Doch vermits deeſe Eylanden overvloedige Levens-middelen verſchaffen, en ſy den Koophandel van hier gantſch gevoeghlijck met *China* en *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, konnen voeren, ſoo hebben de *Caſtilianen* beſlooten deſelve te behouden.

Ten deeſen eynde hebbenſe in 't Jaer 1589. noch eenige Veſtingen daer in laeten bouwen; oock uyt *Nieuw-Spaenje* Huysgeſinnen, Paerden, Schapen en andere Dieren derwaerts laeten brengen, om ſigh aldaer te vermeerderen.

De *Chineeſen* drijven een grooten Handel op deeſe Eylanden, brengende allerley ſlagh van haere Waeren daer heenen; als Sijde, Boomwol, of Cottoenen, van allerley Coleuren, Porcellainen, Swavel, Pulver, Quickſilver, Yſer, Stael, Koper, en andere Metallen; Kiſtjens, Schilderyen, Kanten, Mutſen, Sluyers, en andere raere dingen voor de Vrouws-perſoonen.

Van al deeſe Waeren blijft een gedeelte in de *Philippiniſche* Eylanden. De *Caſtilianen* neemen'er een ander Deel van; brengende 't ſelve (nevens 't Goud, 't Waſch, en de Speceryen, dieſe uyt deeſe Eylanden ſelver trecken) nae *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*. Van waerſe weer te rugg' brengen 't geen dienſtigh is voor de *Philippinen*, voor *China*, en voor d' *Indianen* in 't Ooſten.

Deeſen Koophandel, welcke geſchied door de Suyder, of de Vreedſaeme Zee, is bynae even ſoo groot en gemeen, als d' andere uyt *Spaenje* nae *Mexico* door de groote of Noord-Zee.

De LA-

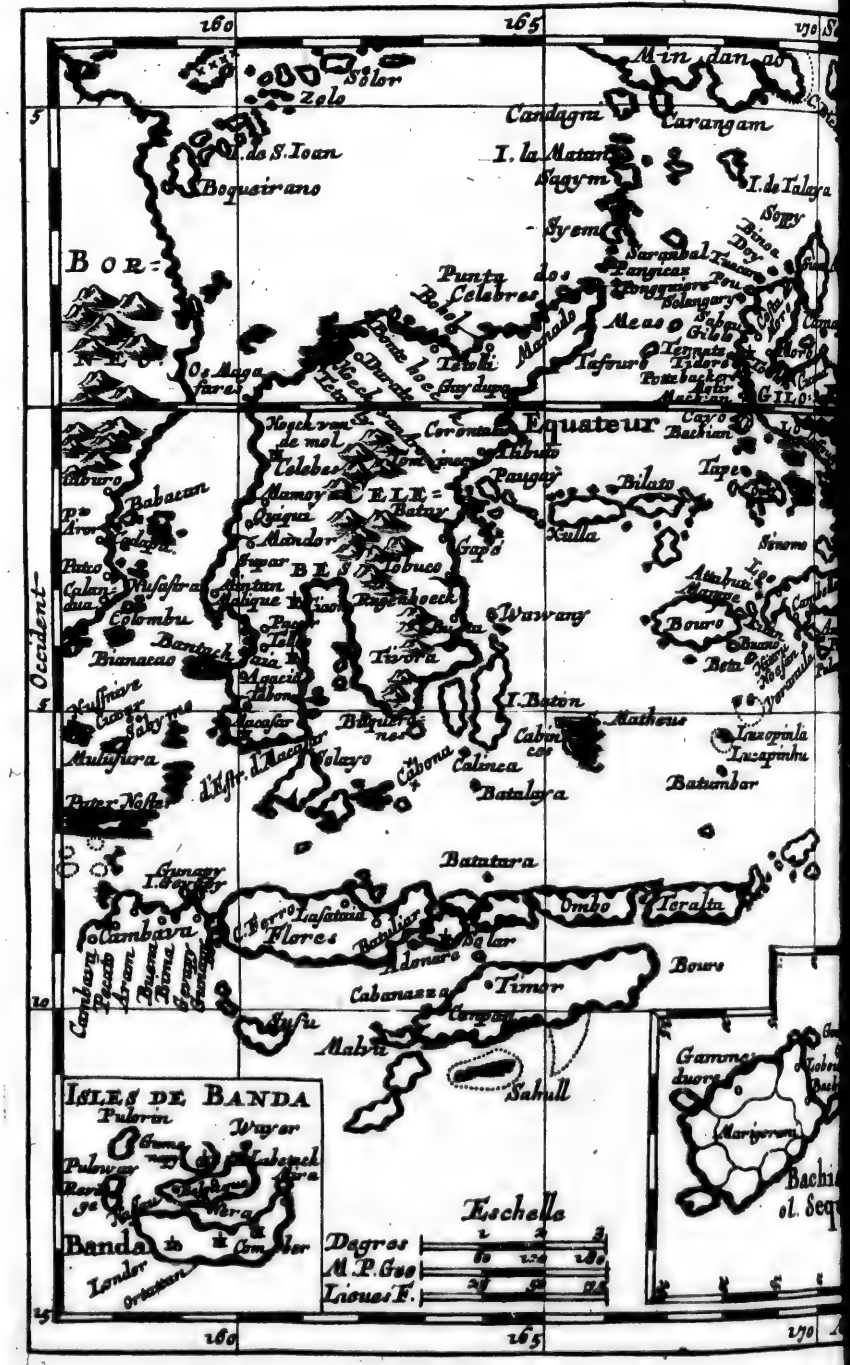
160
165
170
Min dan ao
Selor
Zelo
Candagna
Carangam
I. de S. Ioan
I. la Matan
Boqueirano
Jagym
I. de Talaya
Syem
Sopy
Binao
Dey
BOR=
Punta dos Celebres
Saraqbal
Pangicar
Meao
Gibi
Tafuro
Os Magafare
Equateur
Celebes
Paugay
Bilato
Tape
Xulla
Babacan
Batuy
Gapi
Wuwang
Bouro
Bantach
Tivora
I. Baton
Matheus
Cabona
Calinca
Batalaya
Batumbar
Batatara
Flores
Ombo
Teralta
Timor
Cabanaszar
Malva
Sahull
Bouro
Gunong
Cambava
Ende
Solor
Adonara
Ombay
Pulorin
Wayer
Pulowai
Banda
Lonthor
Orlatan
ISLES DE BANDA
Eschelle
Degres
M. P. Geo
Lieues F.
Occident
Les I
Bachi
ol. Seq

LES ISLES
MOLVCQVES;
CELEBES, GILOLO, &c.
Par le Sr. Sanson d'Abbeville,
Geogr. du Roy.
175
180
185
Ligne Equinoctiale
TERRE DES
PAPOVS.
NOVVEL
LE
GVINEE
Orient
LES ISLES MOLVCQVES
Timor als Motir
ol. Moutil
Ternate il.
Cape
Machian
ol. Mara.
Pottebac-
kers ou
Piero Canello
Tidoré
ol. Deco
GILOLO.
A. d'Winter sculp.

De LADRONES, OF DE DIEFS-EYLANDEN.

WY konnen bynae niets met allen van de *Diefs-Eylanden* vermelden. Deſelve zyn ſeſthien of twintigh in getal; yeder verſcheyden; ſigh uytſtreckende van den aghtſten tot den twintighſten of een-en-twintighſten *Graed* der breedte aen deeſe ſijde des *Æquators*.

By nae al t'ſaemen zynſe onder den honderd en aght-en-taghtighſten *Meridiaen* of *Graed* der lenghte. Van haere Naemen, Leggingh, en grootte kanmen eenighſins uyt de Kaert oordelen.

D'Eylanden der *Danſſers*, der *Martelaers*, en der *Vogelen* leggen tegens 't Suyden van deſelve. D'Eylanden der *Koningen*, der *Corallen*, der *Hoven*, der *Zeelieden*, &c. tegens 't Weſten: En tuſſchen d'*Eylanden der Dieven* en de *Philippiniſche* de *Volcanos* tegens 't Noorden; alwaermen *Cochenille* vind: MALPELO tegens 't Noord-Ooſten; leverende fijn en koſtlijk *Cinaloes*. 't Schijnd, dat het tot *America* behoord.

Al deeſe Eylanden zyn arm: Hebben maer alleen weynige Levens-middelen; bynae gantſch geen tamme Dieren; geene Metallen. D'Inwooners zyn naeckt, geſwind, en ſeer groote Dieven; inſonderheyd begeerigh om Yſer te ſteelen.

Eenigh verder bericht van deeſe Diefs-Eylanden kan den Leeſer vinden in onſe Curieuſe Aenmerckingen, *nu meermael aengetrocken.*

D'EYLANDEN, *Genoemdt de* MOLUCKISCHE.

ONder den Naem der *Molucken* begrijp ick niet alleen d'Eylanden *Ternate*, *Tidore*, *Motil*, *Machian*, en *Bachian*, welckemen inſonderheyd *Molucken* noemdt; maer oock die van *Gilolo*, en 't Land der *Papous*, welcke ten Ooſten van de nu genoemde leggen: D'Eylanden *Celebes*; van haer tegens 't Weſten: De *Flores* en *Timor*,

Timor, wijd tegens 't Suyden van haer gelegen: En noch meer andere, welcke daer rondom werden gevonden.

Sy maecken een Hoop van verſcheydene Eylanden tegens 't Suyden der *Philippijnen*, tegens 't Ooſten van 't Eyland *Sonde*, tegens 't Weſten van *Nieuw-Guinea*, en tegens 't Noorden van 't *Auſtraliſche* Land. Sy leggen onder of by d' *Æquinoctiael-Linie*; en ſtrecken ſigh niet verder uyt, als tot op den derden *Graed* aen deeſe ſijde der gedaghte *Linie*; aen geene ſijde der ſelve tot op den thienden of twaelfden. D' Uytbreydingh van 't Weſten nae 't Ooſten is van den honderd en tſeſtighſten *Graed* der Lenghte tot op den honderd en taghtighſten. Dienvolgens hebbenſe t' ſaemen vijfthien *Graeden* in de breedte, en twintigh in de lenghte; maeckende in de breedte by de vier-honderd, in de lenghte vijf-honderd Mijlen.

Celebes, 't Land der *Papous*, en *Gilolo*, zyn de grootſte: Daer nae *Ceram*, *Flores*, en *Timor*. De geene, welcke men eygentlijck *Molucken* noemd, zyn de kleynſte.

CELEBES heeft twee-honderd Mijlen in de lenghte, en bynae honderd in de breedte.

't Land PAPOUS is meer als twee-honderd Mijlen langh, en bynae honderd Mijlen breed.

GILOLO heeft ontrent honderd Mijlen in de lenghte, en niet minder in de breedte.

CERAM, FLORES en TIMOR hebben yeder tſeſtigh en meer Mijlen in de lenghte; doch dickmael zynſe niet 't derde of vierde deel ſoo breed alſe langh zyn.

D' eygentlijcke *Molucken* hebben niet meer als twee, drie, vier of vijf Mijlen in de lenghte; en vijf, ſes, thien, twaelf of vijfthien Mijlen in den Omkringh.

Onder al deeſe Eylanden zyn d' eygentlijcke *Moluckſche* alderbeſt bekend, wegens de Nagelen, van welckeſe een grooten overvloed hebben; gantſch *Aſia* en *Europa* daer meê voorſiende.

Sy hebben geen Koorn, geen Goudaderen, weynigh Vee; doch veel Ooft, Gingebar, Kaneel, Muſcaet-Noten, en verſcheydene Artzeny-kruyden. Onder meer ander ſlagh van Hout is'er ſeeckere ſoort, 't welck brand, en een vlam van ſigh geeft, doch niet verteerd. De Nagelen zyn haeren voornaemſten Rijckdom.

Ternata, *Tidor* en *Maquian* hebben deeſe d' aldermeeſte. *Motil* en *Bachian* d' alderminſte: *Tarnata* geeft Jaerlijcks vier-honderd *Bahars* Nagelen: *Tidor* en *Maquian* yeder drie-honderd *Bahars*. Inden grooten Ooghſt, die yeder ſeven Jaeren eens koomd, geeft *Maquian* vijfthien of ſeſthien-honderd: *Tidor* twaelf of derthien-honderd, en *Ternate* duyſend of twaelf-honderd *Bahars*. Yeder *Bahar* is ſes-honderdt *Hollandſche* Ponden.

Deeſe Eylanden leggen tegens 't Weſten en langhs de Kuſt van *Gilolo*, ſoo dight by den *Æquator*, dat 't geen, 't welck alderwijdſt nae 't Suyden leghd, maer vier of vijf-en-twintigh *Minuten* aen geene ſijde daer van daen is, en 't uyterſte nae 't Noorden maer aght-en-veertigh of vijftigh *Minuten* aen deeſe ſijde der gedaghte *Linie*; derhalven hebbenſe t' ſaemen niet meer als eenen *Graed* in de breedte, en dan noch thien of twaelf *Minuten*; maeckende dertigh *Franſche* Mijlen. Haere lenghte is tuſſchen den thienden en dertighſten *Minut* des honderd aght-en-tſeſtighſten *Meridiaens* of *Graeds* der Lenghte.

TERNATA leghd op 't wijdſte nae 't Noorden. Alsmen af gaet nae 't Suyden, ſoo vindmen *Tidore*, *Timor*, of *Motir*, *Machian* en *Bachian*. D' andere werden

werden weynigh geaght. *Bachian* heeft vijfthien of feſthien Mijlen in den Omkreytz: *Ternata*, *Tidore* en *Machian* thien of twaelf: *Mothir* vijf of ſes. D'andere minder.

Ternata werd gehouden voor 't voornaemſte Eyland; en des ſelven Koningh voor den maghtighſten onder al de Koningen van d' eygentlijcke *Molucken*, gelijck oock onder al d'andere, welcke ick heb begreepen; onder den gemeenen Naem der *Moluckiſche* Eylanden.

Evenwel lijd hy, in *Ternate*, dat NOSTRA SENNORA DEL ROSA RIO en GAMMALAMME onder de handen der *Spaenjaerden*: TACOMMA, TOLUCO en MALAYO onder de handen der *Hollanders* ſtaen; welcke in vriendſchap met hem, maer in vyandſchap met de *Spaenjaerden* leven.

TIDORE (die van 't Land ſeggen TADURA, 't welck Schoonheyd beduyd) is wat grooter en Volckrijcker als *Ternata*. Heeft een byſonderen Koningh. De *Spaenjaerden* beſitten in dit Geweſt TARULA, CASTELLO VIEJO en MARICCO; 't welck de *Hollanders* ſomtijds hebben ingenomen.

MOTIR, of TIMOR, is eens van de *Spaenjaerden* ſoo qualijck gehandeld geworden, dat het van d' Inwooners verlaeten wierd, welcke ſigh nae *Gilolo* begaven. De *Hollanders* beſitten hier TAFFASO, TABILLOLA, NAHACA, of NAFFAQUIA, en MAURITIO. Is beſet met negen of thien-duyſend Perſoonen.

BACHIAN, of BAQUIAN, is 't grootſte onder al de *Moluckiſche* Eylanden, doch niet Volckrijck: Leverd oock weynige Nagelen. Anders draeghd het ſeer veel Ooſt, of Boomvrughten. De Zee heeft veele Viſſchen.

't Werd doorſneeden van veel kleyne onbevaerbaere *Canalen*; welcke dit Geweſt in verſcheydene Deelen verdeelen; waer onder dat van MARIGORAN midden tuſſchen d' andere Eylanden leght; welckers Koningh hier ſijne *Reſidentie* heeft.

De *Hollanders* hebben op de Kuſt de Schanſſen GAMMADUORE en LABOUA; welcke beyde voortijds den Naem van BARNEVELD droegen.

GILOLO, of BATOCHINE, ſtreckt ſigh tot aen den tweeden *Graed* aen deeſe ſijde, en maer alleen tot op den eerſten aen geene ſijde des *Æquators*: Heeft derhalven drie *Graeden* in de breedte.

De lenghte begind een weynigh nae den honderd aght-en-tſeſtighſten *Meridiaen*, of *Graed* der lenghte; en ſtreckt ſigh uyt tot den honderd twee-en-tſeventighſten; maeckende dight by de vier *Graeden*, en alſoo wat meer als honderd *Franſche* Mijlen in de lenghte, en in de breedte.

't Beſtaet alleen in vier Half-Eylanden; waer van 't eene ſigh nae 't Noorden; de drie andere nae 't Ooſten ſigh uytſtrecken. Onder deeſe drie leght het middelſte ſoo dight by 't Land *Papous*, dat alleenlijck een Zee-Enghte tuſſchen beyden is.

Dit Eyland is ten deelen den Koningh van *Ternata*, ten deelen den Koningh van *Gililo* en dien van *Loloda* onderworpen. In d' uyterſte Noordſche gedeelten, daer de Kuſt van *Mora* is, gelijck oock in eenige Geberghten midden in 't Land, vindmen wilde Lieden. De Stad MOMAYA werd geregeerd als een *Republicq*.

De Stad GILOLO leght niet meer als ſes Mijlen van *Ternata* tegens 't Noorden. GILOLO, SABUGO, en AQUILANIO leggen tegens 't Ooſten van *Tidore*; op de Weſt-Kuſt

van *Gilolo*. Op d'andere ſijde ſietmen de Veſtingen TOLO, ISIAN, en JAFFUGO. Deeſe ſes Plaetſen zyn in de handen der *Spaenjaerden*.

De *Hollanders* hebben hier in beſit SABOU en COMA. *Sabou* leghd boven *Gilolo*: TACOMA, of *Coma*, op eene der drie uyterſte Ooſt-ſpitſen of Hoecken.

De Lught in *Gilolo* is ongeſond; de Bodem onvrughtbaer, behalven in Rijs, en aen Boomen, welcke d' Inwooners *Sagous* noemen; waer van ſy Vrughten bekoomen, daerſe haer Brood en Wijn van maecken. Van 't Hayr, waſſende op de Baſt des Booms, bereydenſe haere Kleederen. Men vind hier Nagelen, doch weynigh. Sy hebben bynae geen Vee, behalven alleen Tamme en Wilde Varckens.

CELEBES beſtaet in verſcheydene Eylanden; ſoo dight by malkander leggende, datmen deſelve bynae voor een eenigh Eyland ſou houden. Sy zyn vrughtbaer in allerley Levens-middelen; voornaementlijck in Rijs. Sy geven Goud, Elpenbeen, Sandel, Boomwol, e.ſ.v. Geneeren oock een groote meenighte Vee. De Zee verſchaft d' Inwooners veele Viſſchen en Paerlen.

De Lught is hier ſeer geſond, ſchoon deeſe Eylanden met *Gilolo* bynae een gelijcke Legh-plaets hebben; behalven datſe ſigh uytſtrecken tot aen den ſeſden *Graed* der breedte tegens 't Suyden.

Sy zyn ſeer Volckrijck; en men reeckend daer in ſes Koninghrijcken: Onder welcke dat van MACAZAR (ſomtijds ſijnen Naem al deeſe Eylanden meê deelende) 't maghtighſte is.

't Koninghrijck CION is 't tweede. Daer nae volgen SANGUIN, CAURIPANA, GETIGAN en SUPAR. De grootſte Steeden zyn MACAZAR en BANTACHIA, leggende dertigh of veertigh Mijlen van malkander.

't Land der PAPOUS, dat is, der Swarte, is weynigh bekend. Ondertuſſchen is 't een ander als *Nieuw-Guinea*, en een ander als 't Eyland *Cyram*; alhoewel eenige deſelve met malkander vermengen. 't Laetſt-genoemde leght tegens 't Weſten; d' andere tegens 't Ooſten: Echter treckenſe ſigh beyde meer nae 't Suyden.

Onder d' Inwooners vinden ſigh wel eenige witte Menſchen, doch gantſch weynige. Geſaemenlijck zyn 't magere Lieden, leelijck van gedaente, en veranderlijck van gemoed. Sy hebben Goud, Ambregrys, en Paradijs-vogelen; waer meê ſy haeren Koningh en dien van *Tarnate* den *Tribuit* betalen.

CEIRAM is even ſoodaenigh geſteld. D' Inwooners zyn de *Papous* gelijckvormigh. 't Is ſeer Volckrijck.

Flores, *Salor*, *Malva*, *Timor*, *Umbo*, *Terralta*, &c. zyn verſcheydene Eylanden onder den aghtſten, negenden en thienden *Graed* der Suydlijcke breedte; en ſtrecken ſigh uyt van den honderd en tſeſtighſten tot den honderd vijf-en-tſeventighſten *Graed* der lenghte.

TIMOR (een ander als *Timor* in de *Moluckiſche*) werd aldermeeſt geaght. Hier waſt veel Graen en Ooft. Oock onthoud ſigh hier veel Vee en Gevogelt. Onder de *Materialien* en *Speceryen* heeft dit Eyland Gingebar, Kaneel en geheele Boſſchen ſoo van wit als geel Sandelhout.

D' Inwooners zyn *Heydenen*, half Wild; en hebben 't gebruyck des Vyers niet ſeer langh gehad.

MALVA, leggende ten Weſten van *Timor*, heeft een groote meenighte van Peper.

SOLOR is een ander als SALOE, of SOLAYO. 't Laetſte leghd thien Mijlen

Mijlen van *Celebes*, tuſſchen den ſeſden en ſevenden *Graed* der breedte. 't Eerſte vijfthien of ſeſthien Mijlen van *Timor*, tuſſchen den aghtſten en negenden *Graed* der breedte.

ADONARE is de *Reſidentie* des Koninghs van *Salor*. Van uyt dit Eyland werd met het Sandelhout een grooten Handel gedreven nae CABANASSA in *Timor*. *Salor* heeft oock Goud en Paerlen.

Bynae midden onder al deeſe Eylanden, welcke wy doorgaens de *Moluckiſche* hebben genoemd, leggen *Amboina* en *Banda*; welcke wel van de kleynſte, maer echter de beroemdſte zyn.

D'Eylanden in *Amboina* zyn: AMBOINA, VERANULA, HITTU, NOESAN, en eenige andere. De Hoofd-ſtad in *Amboina* voerd even dien ſelven Naem. De *Portugeezen* hadden hier een Kaſteel, 't welck de *Hollanders* in 't Jaer 1605. hebben veroverd: En boven dien noch daer in de Veſtingen COUBELLA, LOVIO; en dan de vierkante Schans *Hitton* in 't Eyland *Hitton* in beſit hadden.

In't Jaer 1620. hebben de *Spaenjaerden* de *Hollanders* weer daer uyt verdreven: Doch tſederd hebben deeſe ſigh wederom Meeſter daer van gemaeckt. In *Amboina* zyn de Nagelen, 't Ooft, de Suycker en andere dingen veyl genoegh.

Onder d'Eylanden van *Banda* zyn de drie voornaemſte BANDA, 't welck haeren Naem d' overige meê deeld; NERA en GUMANAPI. De geringer werden genoemd WAEYER, POULOWAY en POULORIN; waer by andere noch voegen POELSETTON, leggende onder al d'andere ten uyterſten nae 't Weſten.

Banda heeft onder ſigh de Steeden of Vlecken LONDOR, ORTATAN en COMBOR.

Nera is 't voornaemſte onder allen. De *Hollanders* beſitten hier de Schanſſen NASSAUW en BELGIUM; en in 't Eyland *Pouleway* oock een Schans.

Deeſe Eylanden zyn ongeſond; doch de Muſcaet-Noten en *Macis*, welckeſe voortbrengen, veroorſaecken, datſe van de Vreemde beſoght worden. Deeſe Vrughten werden driemael in 't Jaer ingeöoghſt; te weeten, in *April* (deeſe zyn de beſte) in *Auguſtus*, en in *December*.

De Volckeren in al deeſe Eylanden, welcke wy onder den Naem der *Moluckiſche* hebben begrepen, zyn van een verſcheydene Gemoeds-aert. De geene, welcke op de Kuſten woonen, en aldermeeſt van de Vreemde worden beſoght, zyn wat Hoflijcker; d'andere veel meer *Barbariſch*.

Boven de Kuſten zynſe of *Mahometanen*, of *Chriſtenen*, of *Heydenen*. De *Spaenjaerden* en *Portugeezen* aen d'eene; de *Hollanders* op d'andere ſijde hebben deeſe Eylanden ſeer verontruſt, vermits nu d'eene, dan d'andere ſigh van deſelve Meeſter maeckten; en oock dickmael d'een d'ander met d'Inwooners ſelver beoorloghden; onder welcke verſcheydene Koningen zyn, ten deelen de *Portugeezen*, ten deelen de *Hollanders* onderworpen.

Onder al deeſe Koningen is dien van *Ternata* den maghtighſten, als welcken toebehooren *Ternata*, *Motir* en *Bachian*; gelijck oock *Cayoa* en *Gaſpa* onder d'eygentlijcke *Moluckiſche*: En om d'Eylanden *Meao* (daer de *Carcoles*, dat is, d'Oorloghs-ſchepen gebouwd worden) *Tafoura*, *Xala*, *Buro*; die van *Amboina*, waer onder, gelijck het ſchijnd, oock *Ceiram* is begrepen. Daer nae een gedeelte van 't Land der *Papous*; een deel van *Gilolo* en *Celebes*; alwaer hem de Koningen Cijnsbaer zyn.

Argenſola vermeld, dat hy uyt de tſeventigh Eylanden, welcke onder ſijnen Staet behooren, tweemael honderdduyſend Man in 't Veld kan brengen. Gemeenlijck onderhoud hy oock ſeecker getal van Oorloghs-Scheepen, met veel Geſchut, en wat'er voorts toe van nooden is. Syne Krijghs-*Officieren* zyn oude, in de Wapenen opgetrockene, en ſeer ervaerne Mannen.

D'EYLANDEN VAN SONDA.

DE Eylanden van *Sonda* zyn *Sumatra*, *Borneo*, en dan Groot en Kleyn *Java*. Sy leggen onder en om den *Æquator* heenen. Strecken ſigh uyt aen deeſe ſijde tot den ſevenden of aghtſten *Graed* der Breedte tegens 't Noorden: Aen geene ſijde tot den negenden of thienden *Graed* der breedte tegens 't Suyden. Beginnen in den honderd vijf-en-dertighſten *Graed* der lenghte tegens 't Weſten, en eyndigen ſigh ontrent by den honderd en tſeſtighſten tegens 't Ooſten; ſoo datſe t'ſaemen ſeſthien of aghthien *Graeden* hebben in de breedte, bedraegende over de vier-honderd *Franſche* Mijlen, en vier of vijf-en-twintigh *Graeden* in de lenghte, beloopende ontrent ſes-honderd der ſelver Mijlen.

De *Portugeezen* hebben haer genoemd d' Eylanden van *Sonde*, wijlſe Suydwaerts van *Malacca* leggen, volgens 't beright van *Pyrard*. Doch veel meer houde ick 't daer voor, dat ſulcks geſchied wegens de Zee-Enghte by *Sonda*, zynde tuſſchen de twee voornaemſte en bekendſte deeſer Eylanden, namentlijck *Sumatra* en *Java Major*: Of oock wegens de Zee-haven van *Bantam*, die *Sonde* werd geheeten: Zijnde deeſe de beſte Haven welcke in al deeſe Eylanden aldermeeſt werd beſoght.

SUMATRA leghd thien of twaelf Mijlen van 't Half-Eyland *Malacca*, of *Malaca*; en ſtreckt ſigh uyt ontrent tot den ſeſden *Graed* der breedte aen deeſe ſijde, tot ontrent aen den ſeſden *Graed* aen geene ſijde des *Æquators*, maeckende elf of twaelf *Graeden* in de Breedte.

Doch vermits de *form* deeſes Eylands van 't Noord-Weſten nae 't Suyd-Ooſten leght, ſoo ſtreckt ſigh des ſelven uyterſte Noordelijcke Spits of Hoeck tegens *Achem* toe, tot aen den Hoeck van *Labanſamora* tegens 't Noorden, en op de Zee-Enghte *Sonda*, by de vierhonderd Mijlen. Waer tegens de breedte niet meer is, als van vijftigh, tſeſtigh, of ten hooghſten taghtigh Mijlen.

Sommige Schrijvers verdeelen 't in vier, andere in thien, noch andere in dertigh Koninghrijcken. Gelooflijck is 't, dat 't getal der ſelver ſomtijds meer

135
140
145
Occident
Ligor
P. Cara
Siano
Tuncalaon
Bordelong
Coete in ficos
Tyamaiasi
P. Cosin
Nicubar
P. Sambilaon
Penang
Perlian
Singora
P. Ponde
P. Butu
Queda
Patane
Gomes Blc
P. Pinaon
Torano
Pontian
Iaor
Iaria
Bazuas
Pulo Sambilaon
P. Capas
Peru
Sabayor
Pongaraõ
P. Parcelar
Pahang
Cocos I.
I. Iolura
Rochado
Malacca
Verkens I.
C. Sicie
Sinckel
P. Gaya
Baras
Roeros
Bintalu
Plyla
Cinson
Campor
P. Boron
Pedra
Bruce
1'Equateur
P. Nay
ou
Calapes I.
Ticou
P. Mintaone
Goede Fortuyn
Saledo
MER
I. Nassau
Batacapas
Ludovera
Palembam
Danes Io
Sallom
Pilocate
Les Isles
de la Sonde.
entre lesquelles sont
Svmatra, Iava,
Borneo, &c.
Par le Sr. Sanson d'Abbeville,
Geographe du Roy.
I. d'Engano
d'Estroit de
I. du Prince
Selam
Mille Pas Geometriq
Lieues comm. de Fran
Lieues grandes de Franc
Lieues com. d'Alemag
Degrés de Longit. et Lat.

145
150
155
160
Ciumbabon
Calamianes ou
Paraggua
I. de S. Maria
Palon
I. S. Miguel
OCEAN
Pracel
P. Tigaon
P. Tiga
Pedro
I. de S.a
Maria
Zolo
Cancerao
Cancarao
Marudo
Mongracem
Baquaia
Bacasa
Borneo
R. de Bruneo
Ipaong
Iaran
Malano
B O R
I. de S.
Ioan
Boqueran
R. Calo
Domilhano
Puchavaraon
Tamenacorin
Sambas
Tamarata
N E O
Borcelorabon
Morgaon
Equinoc
tiale
Celebes
Orient
Sassango
Dondongan
Crimata
Succadana
Laming
Sanbangan
Cabaru
Mamoya
Macassar
C E L E B E S.
P. Lan
INDIENNE.
Sapy
Crimanicio
Carimon Iava
a Graciosa
Luboc
Mulusura
Kilolam
Valgront
Peter Keser
I. Gevaer
Bima
Arem
Pecats
Cambara
Banora
Estr. de Ba
Lambuan
Susu
Solam
Pas Geometriq
es commu de Fran
grandes de Franc
es com. d'Alemag
és de Longit. et La
A. de Winter sculp.

meer, ſomtijds min; of dat de mindere Leen-lieden en *Tributariſſen* van de grootſte zyn geweeſt.

Hedenſdaeghs zyn de vier beroemſte de Koningh van ACHEM, die oock PEDIR heeft, wiens Onderdaen hy pleegh te zyn; en PACEM, gelegen op d' uyterſte Noordlijcke Kuſt van den *Indus*: CAMBER, bynae onder; PALIMBAN en MENANCABO, aen geene ſijde des *Æquators*.

De Koningh van *Achem* is ſoo maghtigh, dat hy in 't Jaer 1616. op tweehonderd Scheepen en tſeſtigh Galeyen, tſeſtigh duyſend Soldaten, nevens veel Geſchut en Krijghs-behoeften, in Zee braght, om de *Portugeezen* in *Malacca* te beoorlogen: Deſelve oock verdreef uyt de Schans, welckeſe in *Pacem* beſaeten; en alſoo verhinderde, datſe geenen vaſten voet meer in *Sumatra* konden ſetten.

De Lught in dit Eyland is ongeſond. 't Landrijck van Goud, alhoewel ſleght; Silver, Koper, Tin, Yſer, en Eedele Geſteenten, Bezoar, gemeene Peper, Gingebar, Kaneel, Nagelen, Muſcaet-Noten, Rijs, Hirſſe, en veelerley Boom-Vrughten: Jae ſoodaenigh, dat dit Eyland werd gehouden voor een der voornaemſte in de geheele *Morgenlanden*; ſoo om ſijne grootte, als om ſijnen rijckdom.

De *Hollanders* leven met de Koningen en Volckeren van *Sumatra* in goede vriendſchap; inſonderheyd met dien van *Achem*. Sy hebben geene Plaets of Veſtingh in dit Eyland: Maer te *Tanby*, een Koninghrijck, Stad en Vloed van een even gelijcken Naem, by den eerſten *Graed* en vijftigh *Minuten* des *Æquators*, hebbenſe aen den Oever deeſes Vloeds, en vijf-en-twintigh Mijlen buyten de Kuſt, een Huys gebouwd, om haeren Handel met d' Eylanders dies te beeter te bevoorderen en lighter te maecken.

Deeſen Handel beſtaet meerendeel in Peper, welckemen van dit Huys af met Canoes op de Zee voerd.

BORNEO leghd, gelijck *Sumatra*, ten deelen aen deeſe, ten deele aen geene ſijde des *Æquators*. Aen deeſe ſijde ſtreckt het ſigh uyt tot den ſevenden *Graed* der Noorder-breedte; aen geene ſijde maer alleen tot den vierden der Suyder-breedte.

De gedaente of Vorm is bynae rond: Bedraegende meer als twee-honderd en vijftigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden; en wat minder van 't Weſten nae 't Ooſten: 't Begrijp is meer als dat van *Sumatra*, jae meer als van eenigh ander Eyland, 't welck wy in *Aſia* kennen.

Echter is 't niet ſoo ſeer bewoond, oock werd hier niet ſoo een grooten handel gedreven, als in *Sumatra*. Ondertuſſchen is 't vrughtbaerder, en heeft even deſelve Waeren; daerenboven een groote meenighte *Mirabolanen*.

De Boſſchen ſtaen vol Boomen, draegende de voortreflijckſte Camfer des gantſchen Werelds: Welcke alleen in *Indien* werd verkoght; wijl deſelve te dier is, om in onſe Landen te werden overgebraght. De geene, die tot ons uyt *China* koomd, is ſoodaenigh vervalſcht, en ſoo weynigh geaght tegens die van *Borneo*, als gantſch ſuyver zynde, dat honderd Ponden der eene niet een Pond der andere waerdigh is.

BORNEO, BENDARMASSIN, of BANDERMAHEN, LAVE en KERIMAJA zyn de ſchoonſte, immers ten minſten de beſt-bekendſte Steeden in dit Eyland. Want wy weeten noch niets van d' *Orientaelſche* Kuſt.

Borneo ſtaet op een ſout Meir, of veel meer in de Grondt eens Zee-boeſems, leggende in 't Noord-Weſten des Eylands.

De Huyſen der Inwooners zyn van Hout, gebouwd op Pilaren. Deſelve werden geſteld tuſſchen de twintigh en vijf-en-twintigh duyſend. 't Koninghlijck Pallays en de Huyſen der voornaemſte Heeren zyn van Steen; en ſtaen op 't vaſte Land.

Bendarmaſſin en *Lave* leggen tegens 't Suyden, over groot *Java*; hebbende eenen Koningh. In d' eerſt-genoemde Plaets werden veele *Juncken* gebouwd. D'omgelegene Boſſchen leveren 't Hout, 't welk, met 't geen voorts tot den Bouw deeſer Scheepen van nooden is, lightlijck aengevoerd word over de Vloed *Succadan*.

Lave leghd by een Vloed, voerende dien ſelven Naem; gevende, gelijck de Rivier *Succadan*, Diamanten.

Kerimaja, *Hormata*, of *Krimata*, werd van de *Hollanders* geſteld op de Suyd-Weſt-Kuſt des Eylands; en tellen daer in tuſſchen de twee en drie-duyſend Huyſen.

D' Inwooners van *Borneo* zyn groot van Poſtuer, geelaghtigh; doch anders van een goede geſtalte. Haere Vrouwen zyn bruyn, en Kuyſch; 't welck in d' omleggende Eylanden een ſeer ſeldſaeme ſaeck is. Seer weynigh drijvenſe Koophandel in vreemde Landen: Meer zynſe genegen tot Dievery en Zee-Rovery, als tot de Koopmanſchap; dienſe maer alleen met haere Naebueren aenvangen; maer de Rovery tegens de Vreemde, en van verre.

Rondom *Borneo* vindmen een groot getal van kleyne Eylanden; als: BOQUERAN, aen deeſe ſijde des derden; S. JOHAN, aen deeſe ſijde des vierden; JOLA, of ZOLA, aen deeſe ſijde des vijfden; TAGYMA, aen deeſe ſijde des ſeſden; en COMBAHAN, aen deeſe ſijde des aghtſten *Graeds* der Breedte. 't Laetſte leghd in 't Noorden des Zee-boeſems, en van de Stad *Borneo*. Wat naeder, by den gedaghten Zee-boeſem, vindmen PULOTIGAN, &c. Al deeſe Eylanden behooren den Koningh of de Koningen van *Borneo* toe.

GROOT en KLEYN-JAVA leggen tegens 't Suyden van *Sumatra* en *Borneo*: Doch aengaende de Leghplaets van *Kleyn-Java* is men niet eenigh.

Groot-Java ſtreckt ſigh uyt van den ſeſden tot den aghtſten, negenden of thienden *Graed* der Suydlijcke-breedte; want de regnte breedte is ons niet eygentlijck bekend: En van den honderd en vijfden *Meridiaen* af tot den honderd vijf-en-veertighſten is de lenghte twee-honderd vijftigh en noch meer *Franſche* Mijlen: De breedte veel minder. Wy, kennen bynae niets meer, als alleen de Noord-kuſt van dit Eyland. Van de Suyd-kuſt is ons niets met allen bewuſt.

Langhs de gedaghte Noord-kuſt leght BANTAM; alwaer de grootſte Koophandel van geheel Ooſt-Indien werdt gedreven. Daer oock d' *Engelſche Ooſt-Indiſche Compagnie* haere *Reſidentie* houd. De *Nederlandſche Ooſt-Indiſche* Maetſchappy heeft'er deſgelijcks *gereſideert*; doch deeſe hebben haere *Reſidentie* naederhand verplaetſt nae *Jacatra*, of *Batavia*.

Bantam leghd onder aen een Heuvel, van welcke drie Vloeden afvallen. Eene der ſelver loopt midden door de Stad; de twee andere op beyde de ſijden langhs deſelve; ſigh verdeelende in verſcheydene *Canalen*. Dit verſtreckt de *Mahometanen* tot een ſeer groote bequaemheyd; wijlſe geloven, van haere Sonden gereynighd te worden, ſoo dickmael ſy ſigh daer in baeden.

Deeſe Stad werd geregeerd op de manier van een *Republicq*. S' is ſeer Volckrijck. Heeft vijf ſeer groote Plaetſen, op

op welcke daegelijcks Marckt werd gehouden: En men vind hier allerley *Materialien*, Speceryen, Eedele Geſteenten; kortlijck, allerley *Orientaelſche* Waeren.

Vijfthien of twintigh Mijlen van *Bantam* leghd JACATRA, nu BATAVIA genoemd, tſedert de *Hollanders* deeſe Plaets hebben gebouwd op de *ruïnen* en overblijffelen der andere; waer meê het duſdanigh is toegegaen.

De gedaghte *Hollanders* hadden een ſchoon Pack-huys gebouwd in de Stad *Jacatra*. Doch de Koningh van *Jacatra*, met hulp eeniger *Engelſche*, belegerde haer daer in ontrent den uytgangh des Jaers 1618. De *Hollanders* verdeedighden haer tot in *Martius* des Jaers 1619.; wanneer haeren *Generael Koen* uyt de *Moluckiſche* Eylanden weer te rugg' quam; de Belegeraers opſloegh, *Jacatra* veroverde, verwoeſtede, en *Batavia* op de plaers bouwde, nevens een ſeer ſchoon Kaſteel.

Deeſe Stad is hedenſdaeghs de *Reſidentie* des Generaels en der Raeden van d' *Ooſt-Indiſche Compagnie* der Vereenighde *Nederlanden*.

Langhs de Kuſt, ontrent honderd, of honderd en twintigh Mijlen van *Batavia*, vindmen JAPARA, een Koninghrijck en Stad; nevens een goede Haven en ſeer treflijcke Rivier.

TUBAN, twintigh of vijf-en-twintigh Mijlen van *Japara*, is deſgelijcks een Koninghrijck, Stad, en Zeeboeſem.

Vijftigh Mijlen verder leghd JORTAN, een Stad, wiens Rivier en Haven ſeer veel beſoghd werd van de geene, die uyt *Bantam* nae de *Moluckiſche* Eylanden, en van de *Moluckiſche* Eylanden weer nae *Bantam* willen reyſen.

PASSARUAM leght twintigh Mijlen van *Jortan*; en PARARUCAN noch aght Mijlen verder. Deeſe maeckt d' uyterſte Ooſt-hoeck van *Groot-Java*.

PALAMBUAN is twaelf of vijfthien Mijlen van *Panarucan* gelegen, nae 't Suyden toe. Yeder van al deeſe Steeden heeft ſijnen Koningh.

Palambuan ſiet op 't Eyland BALY: En de Zee-Enghte, tuſſchen beyden leggende, neemd haeren Naem van *Palambuam* aen, als *Baly* in beroemdheyd verr' te boven gaende.

Te *Panarucan* (of, ſoo andere ſpellen, *Panarucam*) woonen verſcheydene *Portugeezen*, om te bevoorderen den Koophandel, welcke de *Moluckiſche* Eylanden, *Amboina*, *Banda*, *Timor*, &c. met *Malacca* hebben; of met de Paetſen, welckeſe aen deeſe ſijde beſitten; vermits *Panarucam* leghd op den wegh van deeſe *cours*.

By deeſe Stad heeft ſeeckere Swavelbergh in 't Jaer *Chriſti* 1588. ſoo een geweldigh-groote meenighte van Steen en Aſch uytgeworpen, dat over de thienduyſend Perſoonen daer onder verſmoord wierden.

Midden in 't Eyland *Java*, nae de Suyd-kuſt, leghd MANDERAN, een Stad, en Hof houdinghs-plaets of *Reſidentie* des maghtighſten Koninghs van *Java*. Van *Bantam* isſe afgelegen meer als honderd Mijlen; van *Palambuam* honderd en twintigh; van *Japara* niet meer als vijf-en-dertigh of veertigh Mijlen.

Deeſe Koningh van *Java* heeft voortijds geheerſcht over 't geheele Eyland, en heerſcht noch hedenſdaeghs over de Koningen op 't vaſte Land, en aen de Suyd-kuſt. Die op deeſe ſijde hebben ſigh van ſijne gehoorſaemheyd los gemaeckt; of betaelen hem maer ſeeckeren *Tribuit*. Echter heeft hy noch eenige Veſtingen op deeſe Kuſt.

Wy

Wy hebben geen ſeeckere kennis van *Kleyn-Java*; behalven dat wy 't daer voor houden, dat het d' Eylanden zyn, welcke ten Ooſten van *Groot-Java* leggen: Waer van wy oock geen andere kondſchap hebben, als alleen van die op de Noord-kuſt, gelijck alreeds geſeghd is.

Marcus Paulus Venetus, die 't eerſte beright hier van heeft gegeven, verhaeld, dat *Kleyn-Java* in den Omkreytz begrijpt twee-duyſend Mijlen; 't welck meer ſou bedraegen als ons *Groot-Java*, voor ſoo veel 't ſelve ons tegenwoordigh bekend is. Voorts ſeghd hy, dat'er aght Koninghrijcken in waeren, van welcke hy ſes heeft geſien. Den Bodem van *Kleyn-Java* ſchrijft hy deſelve Eygenſchappen van *Groot-Java* toe: Doch d' Inwooners ſouden wat wilder, jae oock ſommige der ſelver Menſchen-eeters zyn. Weynige regelen hier nae ſullen wy yet weynighs van beyde de *Java* ſpreecken.

Tegens 't Ooſten van *Groot-Java* leghd *Baly*, een Eyland, hebbende niet meer als veertigh Mijlen in den Omkreytz. Evenwel is 't beſet met ſesmael honderd-duyſend Zielen. 't Heeft een Eyſonderen Koningh, die ſeer rijck en praghtigh is.

MADURA, een Eyland in 't Noord-Ooſten van JORDAN, in 't groote Eyland *Java*, is deſgelijcks ſeer Volckrijck. De daer in gelegene Steeden zyn taemlijck ſchoon. Heeft een eygene Koningh. D' Inwooners zyn booſe en ontrouwe Lieden.

Al de Volckeren in deeſe Eylanden zyn op de Kuſten *Mahometanen*; in 't Land *Heydenen*; ſommige oock Menſchen-eeters. Sy hebben verſcheydene Koningen; en zyn tot noch toe taemlijck maghtigh geweeſt, om te verhinderen, dat de *Spaenjaerden*, *Portugeezen* en *Hollanders* eenige Veſtingen op haere Kuſten ſouden bouwen. Evenwel hebben de laetſt-genoemde onlanghs (doe onſe Schrijver dit Werck uytgaf) *Batavia* daer opgeright, en behouden deeſe Plaets met geweld.

Om nu noch yets in 't kort aen te mercken op 't geen *Marcus Paulus Venetus* ſchrijft, belangende de beyde Eylanden van *Java*, deſgelijcks oock d' omgelegene Eylanden en Landen, ſoo ſegg' ick: 't Schijnd, dat ſijn *Groot-Iava* is 't Eyland *Borneo*: Syn' Eylanden *Sondur* en *Condur*, *Pulo Condor*: Syn Landſchap *Beach*, 't Half-Eyland *Malacca*. Syn Eyland *Patan*, *Sumatra*; en ſijn *Pet* ons hedenſdaeghs *Groot-Iava*. Doch vermits 't ons tegenwoordigh aen tijd ontbreeckt, ſoo wilden wy deeſe ſwaerigheyd op een andere plaets verhandelen, en dan te gelijck toonen, dat *Borneo*, *Sumatra* en *Iava* de drie *Sindes* van *Ptolomæus* zyn.

't EY-

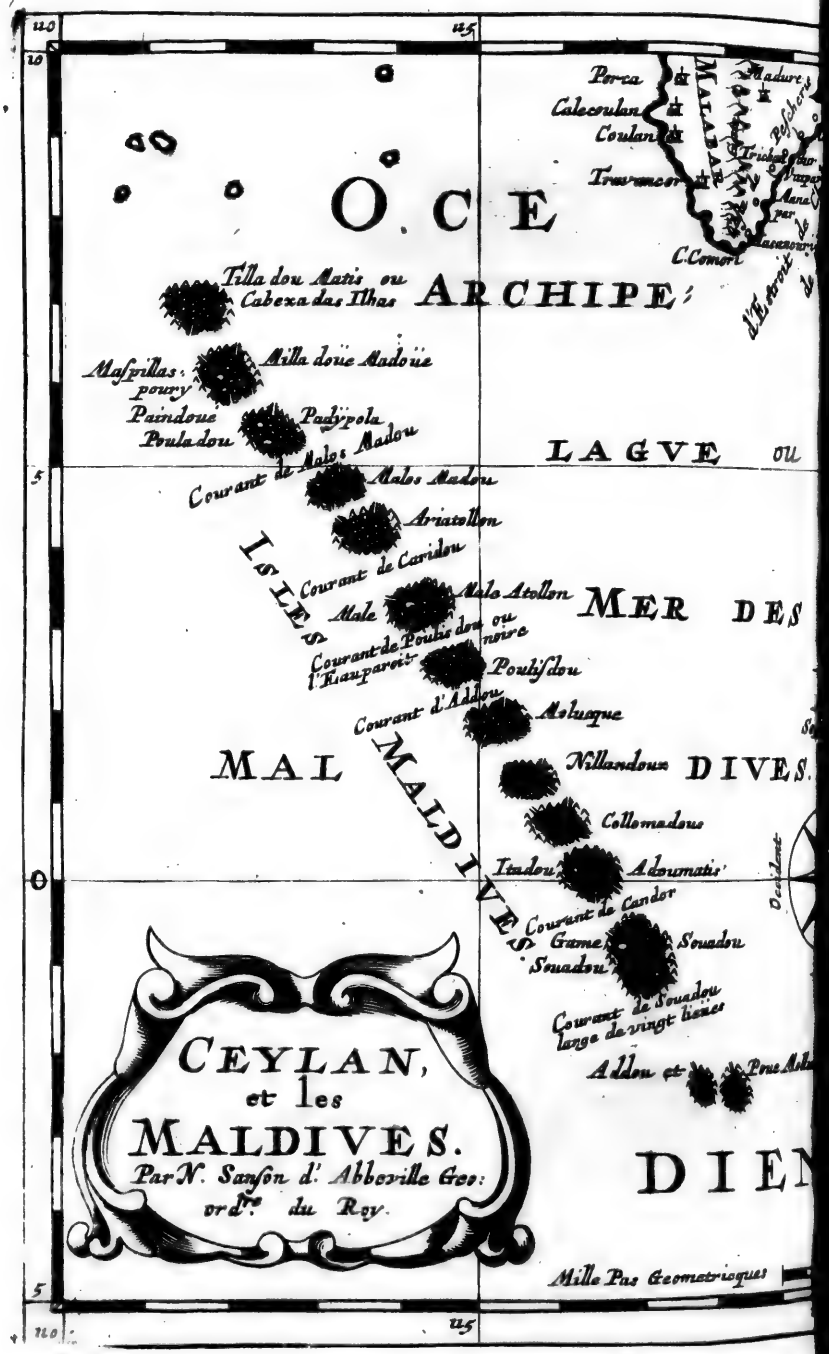
120
115
10
5
0
5
Perca
Calecoulan
Coulan
Trevancor
Madure
Pescherie
Tricatte
Manapar
C. Comori
MALABAR
OCE
ARCHIPE
Tilla dou Matis ou
Cabeza das Ilhas
Maspillas
pourry
Paindoue
Poula dou
Milla doüe Madoüe
Padipola
Madou
Courant de Male
Male Madou
Ariatollon
Courant de Caridou
Male
Male Atollon
Courant de Poulis dou ou
l'Eau paroit noire
Poulis dou
Courant d'Addou
Meluque
Nillandoue
Collomadoue
Itadou
Adoumatis
Courant de Candor
Game
Souadou
Souadou
Courant de Souadou
large de vingt lieues
Addou et
Pouc Addou
LAGVE ou
MER DES
MAL
MALDIVES
DIVES.
DIEN
Isle
Ceylan
Mille Pas Geometriques
CEYLAN,
et les
MALDIVES.
Par N. Sanson d' Abbeville Geo:
or.re du Roy.

AN
Isle
Trinquilemale
Ceylan.
CEYLAN ISLE
Qui est la TAPROBANE des Anciens
Punta Pecteres
Lomapane
Manar I.
Mourin
Trinquilemale
R. de Trinquilemala
Das Sette Corales
Pantalaon
Capello
Ballenas
Viado
Nigurin
Chilao
Nigopo
Colombo
Cota
Polinda
Iala
Tansalier
Derberin
Walawa
Totagaon
Punto Gallo
Aialle
Mille Pas Geometricq.
30
60
90
120

C

M

tseftigh Mij
Maldiven o
Mijlen teg
den.

Ceylon is d
wel *Ptolom*æ
maeckt, al
vonden wer

De Legh
de *Ganges*,
voortijds g
desgelijcks
voor deese
en op de Ze
voortijds *A*

By desel
in, leght
DURA Re
andere Om
een genoeg

D' *India*
visin, dat i
D' *Arabier*
Dive, dat is
figh uyt or
thienden G

't EYLAND CEYLON EN DE MALDIVEN.

NIet verr' van 't Voorgeberght *Comori* vindmen op d'eene ſijde 't Eyland *Ceylon*, of *Ceylans*; op d'andere ſijde de *Maldiviſche* Eylanden. *Ceylon* heeft tſeſtigh Mijlen tegens 't Ooſten. De *Maldiven* ontrent honderd en vijftigh Mijlen tegens 't Weſten en 't Suyden.

Ceylon is der ouden *Taprobana*; alhoewel *Ptolomæus* dit Geweſt veel grooter maeckt, als *Ceylon* tegenwoordigh bevonden werd.

De Legh-plaets is aen deeſe ſijde van de *Ganges*, by 't Voorgeberght *Comori*, voortijds genoemd *Comaria extrema*; deſgelijcks by 't Voorgeberght *Cael*, voor deeſen *Caligicum Promontorium*, en op de Zee-Enghte *Manar*, of *Quilao*, voortijds *Agaricus Sinus* geheeten.

By deſelve, wat dieper Landwaerts in, leght MADURO, of MODURA *Regia Pangionis*. Verſcheydene andere Omſtandigheden geven hier van een genoeghſaem bewijs.

D' *Indianen* noemen dit Geweſt *Tenariſin*, dat is, een Land der Welluſten. D' *Arabiers* geven 't den naem van *Zeylan Dive*, dat is, 't Eyland *Ceylan*. 't Streckt ſigh uyt ontrent van den ſeſden tot den thienden *Graed* der breedte, en begrijpt alſoo in ſigh vier gantſche *Graden*, maeckende honderd *Franſche* Mijlen van 't Suyden nae 't Ooſten. In de lenghte heeft het niet meer als twee en een halve *Graed*, of noch yets daer boven; bedraegende ruym tſeſtigh *Franſche* Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten. Den geheelen Omkreytz is van ontrent driehonderd Mijlen.

De *Form* is bynae *Ovael*-rond; of veel meer een Parel of Peer gelijck. 't Steel-eynd ſtreckt ſigh uyt tegens 't Noorden; 't Hoofd nae 't Suyden.

Sommige ſtellen in dit Eyland ſeven Koninghrijcken; andere noch meer. 't Koninghrijck JAFNAPATAN is 't uyterſte nae 't Noorden. TRINQUILEMALE en BATICALE zyn d' uyterſte tegens 't Ooſten. CHILAO en COLOMBO d' uyterſte tegens 't Weſten. 't Koninghrijck JALA 't uyterſte tegens 't Suyden. CANDEA, COROLLOS en CEITAVACA leggen in 't midden.

Candea is hedenſdaeghs 't beroemdſte. *Colombo* en *Ceitavaca* zyn ſomtijds geweeſt de *Reſidentie*-plaetſen der Koningen, welcke over dit geheele Eyland hebben geheerſcht.

Hedenſdaeghs hebben de *Portugeezen* hier in beſit *Colombo*, *Chilao*, *Manar*

(een Eyland en Veſtingh) *Iafnapatan* en andere Plaetſen op de Kuſt, leggende regens over de Zee-Enghte *Chilao* en *Manar*.

Colombo en *Chilao* leggen maer alleen ruym tſeſtigh Mijlen van 't Voorgeberght *Comori*. *Manar* ontrent vijf-entwintigh of dertigh Mijlen van 't Voorgeberght *Cael*; en *Iafnapatan* vijfthien of twintigh Mijlen van 't Voorgeberght *Negapatan*.

De beſte Zee-havenen deeſes Eylands zyn *Gallo*, *Colombo*, en *Chilao*. *Gallo* is eene der voornaemſte, en door geheel *Indien* bekend. Want al de geene, die derwaerts heenen, en van daer weer anderweegen willen reyſen, zyn meerendeel gedwongen, den Hoeck van *Gallo* te naerderen, om niet op de *Maldiviſche* Sandbancken te geraecken.

De *Hollanders* hebben voor eenige Jaeren deeſe gewightige Plaets de *Portugeezen* ontnoomen. *Wat naederhandt, tſedert 't uytgeven van 't werck deeſes Schrijvers, ſigh heeft toegedraegen, weet yeder genoeghſaem.*

De Lught is hier ſoo gemaetighd, en de Bodem ſoo vrughtbaer, dat eenige dit Geweſt voor een Paradijs houden. Haere Vrughten, Kruyden en Planten hebben een bovenmaeten aengenaemen reuck.

De Caneel is hier alderbeſt, inſonderheyd nae *Colombo* en *Ceitavaca* toe. Men vind hier veel Cardamom, Areca, Muſcaet-Noten, nevens andere *Materialien* en *Specerijen*. Voorts Adelaer-hout, Slangen-hout; Goud, Silver en andere Metallen; alhoewel men in de Berghwercken niet arbeydt. Daerenboven veel Eedele Geſteenten; en onder deſelve oock de geene, welcke de *Portugeezen* Katten-oogen noemen.

In de Zee-Enghte tuſſchen dit Eyland en 't groote Land werden Paerlen geviſcht.

Onder haere Dieren zyn d' Elephanten ſoo gantſch voortreflijck, leerſaem en geoeffend, dat die van alle andere Plaetſen, by haer koomende, haer eere bewijſen, als haer ſeer verr' te boven gaende.

D' Eylanders zyn groot van *peſtuer*, ſwart, en leelijck. Hebben lange Ooren en breede wijde Neusgaten. Anders zynſe gantſch vaerdigh en geſchickt; oock groote Springers. Geheel *Indien* konnenſe voorſien met *Comedianten* en Guychelaers. Rijck zynſe, en leven in allerley welluſten; waer toe haere bequaeme gelegentheden haer aenleydingh geven. Ondertuſſchen zynſe oock tot den Oorlogh genegen. Daer de *Portugeezen* ſigh ophielden, vondmen veele *Chriſtenen*. D'overige zyn *Heydenen* of *Mahometanen*.

D'EY-

D'EYLANDEN,

Genoemd de

MALDIVISCHE.

D' Eylanden *Maldives* hebben haeren Naem bekomen van *Male*, de Hoofdſtad der ſelver, en van *Dive*, 't welck een Eyland beteeckend. Sy beſtaen uyt een bynae oneyndlijck getal kleyne Eylandekens, al t'ſaemen gelegen in d' *Indiaenſche* Zee, aen geene ſijde des Voorgeberghts *Comori*.

Sy neemen haeren aenvangh van den aghtſten *Graed* der breedte tegens 't Noorden, en eyndigen aen den derden of vierden *Graed* tegens 't Suyden. De *Linie Æquinoctiael* gaet over deſelve. Dienvolgens ſtreckenſe ſigh uyt in de lenghte op drie-honderd Mijlen. In de breedte hebbenſ''er maer vijfthien, of twintigh, of een weynigh meer.

Sy werden afgedeeld in derthien *Attollons*, en door ſeeckere *Canalen* van malkander afgeſonderd. Yeder begrijpt een groot deel kleyner Eylanden in ſigh. Even hierom noemd ſigh de Koningh der *Maldiven* een Koningh over derthien Landſchappen, en twaelf-duyſend Eylanden; alhoewel deſelve veel minder in getal, oock veele gantſch woeſt zyn; werdende van de Zee, wanneer deſelve hoogh is, bedeckt.

D' Orde deeſer *Attolons* is wonderlijck; gelijck oock zyn haere Bancken, Ingangen, *Mouſſons* en Vloeden.

De gedaghte *Attolons* zyn bynae al t'ſaemen of gantſch rond, of *Ovael*-vormigh. Yeder derſelver heeft dertigh of veertigh Mijlen in den Omkreytz. D' eene volghd op d' ander, treckende van 't Noord-Noord-Weſten nae 't Suyd-Suyd-Ooſten. Tuſſchen beyden blijven maer eenige *Canalen* overigh, die of meer of minder breed, doch in 't gemeen gantſch gevaerlijck zyn.

Yeder deeſer ATTOLLONS is omvangen van een groote Steene of Klip-banck. Geen Menſchlijcke konſt ſou eenige plaets beeter konnen beſluyten, als deeſe Bancken haere ATTOLLONS doen.

Wanneer de Zee-golven tegens deeſe Bancken ſtooten en aenbruyſſen, ſoo blijven d' *Attollons* inwendigh in een groote ſtilte; wijl 't Water daer in niet ſonderlingh diep is.

D' Ingangen zyn ſeeckere Openingen, of Gaeten, van veertigh of vijftigh; ſommige oock wel van honderd of twee-honderd gemeene ſchreeden: Welcke de Schepper der Natuer yeder *Attollon* heeft gegeven; te weeten, elck vier, om den *Pas* van d' eene *Attollon* tot d'andere dies te lighter te maecken.

't Is met de Vloeden tuſſchen de *Canalen* ſoodaenigh geſteld, datmen, wanneerſe ſes Maenden langh nae 't Ooſten, en ſes Maenden nae 't Weſten

werden gevoerd, niet van d' eene *Atollon* tot d'andere ſou konnen koomen, indien'er maer alleen twee openingen of Gaten waeren, t'eene tegens over 't andere.

Voorts zyn deeſe Vloeden ſoo gantſch ſnel, datſe, 't zy dat het ſtil is, of datſe ſigh met de Wind vereeni, en, een Schip nae *Malabar* of *Ceylon*, ſomtijds oock nae *Sumatra* ſlaen; of op d'andere ſijde nae *Arabien* en *Africa*.

De Naemen deeſer *Attollons* van 't Noorden nae 't Suyden zyn TILLADOU, MATIS, dat is den Hoeck van boven; van de *Spaenjaerden* geheeten CABEXA DAS ILHAS, 't Hoofd der Eylanden. Daer nae MILLADOUE, MADOUE, PADYPOLA, MALAS MADOU, ARIATOLLON, MALE ATTOLLON, daer 't Eyland *Male* is, POULISDOU, MONLUCCA, NILLANDOUX, COLLOMADOUX, ADOUMATIS, SOUADOU, ADDOU en POUE MOLLUQUE. Deeſe laetſte werden maer voor een gehouden.

De breedſte *Canalen*, daer men de loop der Stroomen alderſterckſt vind, zyn die by *Malos Madou*, *Caridou*, *Addou* en *Souadou*. *Franciſcus Pirard* van *S. Malo*, eenen der onſe, die allermeeſt heeft gereyſd, heeft by *Malos Madou* Schipbreuck geleeden, en vijf Jaeren langh in de *Maldiviſche* Eylanden gewoond; by welcke gelegenheyd hy heeft geleerd en onderſoght de Spraeck, Legh-plaets, en Seeden der Inwooners: Waer van hy een ſonderlinge Beſchrijvingh in 't light heeft gegeven.

De Koningh deeſer Eylanden woond in 't Eyland *Malo*; zynde eene der grootſte; ſchoon 't niet meer als eene of anderhalve Mijl in den Omkringh heeft. 't Is eene der vrughtbaerſte, en leght bynae midden in de lenghte deeſer Eylanden. De Vreemde beſoecken 't, wegens 't Hof. Daer zyn gantſch geen Steeden in, wijl haer' orde en Leger voordeeligh genoegh is.

Haere Leggingh geeft een groote hitte kennen; doch vermits de Daegen hier de Naghten gelijck zyn, en by naght een grooten Dauw koomd te vallen, ſoo werd 't Aerdrijck daer door verquickt.

In de Somer ſietmen hier noyt Regen; in de Winter noyt Ys. De *Maldiviſche* Koorts is hier ſeer gemeen, en voor de Vreemdelingen gevaerlijck; als die daer door binnen weynige daegen koomen te ſterven.

Hier waſt noch Rijs noch Weyt; en echter zyn de Levens-middelen hier beeter koop, als ergens elders in *Indien*. De Rijs bekomenſe van 't vaſte Land; en verſaemelen by haer Hirſſe in meenighte; gelijck oock 't Bunbi, 't welck de Hirſſe ghelijckvormigh, maer ſwart is.

Sy hebben veelerley Vrughten, als Citroenen, Granaet-Appelen, Oranjen-Appelen en Bananos: Inſonderheyd een groote meenighte van *Indiaenſche* Noten, welckeſe Cocos noemen. Geen ander Geweſt heeft ſoo veele der ſelver. De geheele *Levante* werdt'er meê voorſien; en Jaerlijcks werden'er meer als honderd Scheepen meê belaeden.

Sy hebben wel veele Gedierten, doch weynige Oſſen en Schapen; gantſch geen Honden, wijlſe een afgrijſen van deſelve hebben. Viſch is'er in meenighte.

Men vind hier veel kleyne witte Hoornkens; welcke veelerwegen voor Munt werden gebruyckt. Jaerlijcks werden'er dertigh of veertigh Scheepen alleen voor *Bengala* meê bevraght, behalven de geene, welcke nae andere Plaetſen gaen.

't Eygentlijck berighd hier van kan de Leeſer

Leeſer vinden in onſe meer-gedaghte Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en West-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.

De Schaelen van haere Schildpadden worden te *Cambaya* ſeer hoogh geacht; wijl deſelve hard, glad, en welgeſteld zyn. Men maeckt'er Kammen en Spiegel-Lijſten van.

Haere *Tavarcarre* en ſonderlinge Cocos-Noten zyn een treflijcke Artzeny, en ſeer dier. Gelijck oock haeren grauwen Amber, nevens haere ſwarte Corallen.

Alleen de Koningh koomd deeſe *Tavarcarre* (of *Tavacarre*) en Amber toe. Hy gedooghd niet, dat ſijn Onderdaenen daer meê ſouden handelen.

Hier tegens brengen andere in de *Maldiven* van haere Waeren; als, Rijs, Lijnwaed, Sijde, Boomwol, Oly, Areca, Yſer, Stael, Speceryen, Porcellainen, Gould en Silver; welcke dingen niet weer uyt dit Land koomen.

D' Inwooners gebruycken allerley Wapenen. Ondertuſſchen evenwel is haeren Koningh noch rijck noch maghtigh, behalven in ſijn' Eylanden, en in d'aghtingh der ſijne.

Onder de *Raritesten* deeſer *Maldiviſche* Eylanden werden aengemerckt haer *Candou* en *Cocos*. Uyt 't Hout van *Candou* maeckenſe Deelen of Plancken, met welcke men van uyt den grond der Zee een gewight van honderdt-duyſendt Ponden kan uyttrecken.

Dit Hout is veel breeder als ons Pantoffel-hout. De Boom is ſoo groot als een Noten-boom; en heeft bynae Blaederen als een Elſen-boom; is oock ſoo wit, doch ſeer weeck. Hy draeghd geene Vrughten. Men maeckt'er Schepen uyt tot de Viſchvanghſt.

Wat de *Cocos* of *Indiaenſchen* Noten-boom betreft, den ſelven kan d' Inwooners geven alles wat tot onderhoud des Levens haer van nooden is. Men maeckt'er Wijn, Honingh, Suycker, Melck, Oly en Booter uyt. De Kern eetmen, in plaets van Brood, tot allerley Spijſen. Als 't Loof noch groen is, ſoo diend het tot Schrijf-pappier. Wanneer 't nu dorr' is geworden, ſoo ſnijdmen 't in ſtuckjens, en dan maecktmen'er Korven, Porten, Sonne-ſchermen, Hoeden, Deeckens, Tapijten en meer andere dingen van. De Steel of Ader, midden in 't bladt ſittende, werd hard gemaeckt, en diend dan tot de bereydingh van ſchoone Kittjens, Kaſtjens, en anderen Huysraed.

Uyt de Schael, daer de Vrught in beſlooten is, maecktmen, Leepelen, Schootelen en andere aerdige Vaten.

Een geheel Huys kanmen van deeſen Boom Bouwen. De dicke Stam diend tot Balcken en Sparrwerck. De Tacken, twee of driemael doorgekloofd zynde, geven Plancken of Deelen, om de Huyſen, deſgelijcks de Hoven, daer meê te beſluyten en dight te maecken. Men bereydt'er oock Latten van, om de Gebouwen daer meê te decken. De t' ſaem-geheghtede Blaederen werden met verſcheydene Ryen op deeſe Latten geleght, en verſtrecken voor Pannen of Tegelen.

Boven dien werden'er veele Scheepen of Schuyten uyt toegericht, welckers Hout, Seylen, en alles wat'er aen is, alleen van den Cocos-boom werd genoomen. Somtijds is de Ladingh ſelfs Cocos, of 't geen van Cocos gemaeckt is; als allerley Huysraed, Levens-middelen, en ſoo voorts. 'k Doe hier by, dat de daer in zynde

Menſchen dickmael ſelfs half Cocos zyn, als die haer meeſte Voedſel van deeſe Note-Vrught trecken; gelijck wy even hier boven op 't kortſte hebben aengeweeſen.

Van d' Eylanden Japon, *de* Philippinen, *der* Dieven, *der* Molucken, Sonda, Ceylon, *de* Maldiviſche, *&c. belangende der ſelver eygenſchappen, vrughtbaerheyd; aenmercklijckheden der Aerde, Rivieren, Zeeën, Gedierten, ſeldſaeme Seeden der Menſchen, Godsdienſten, e. ſ. v. hebben wy wijdlopigh genoegh gehandeld in ons Groot Werck der* Curieuſe Aenmerckingh van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen. *Inſonderheyd oock hebben wy geſproocken in 't eerſte Deel van d' ongemeene ſeldſaemheyd der* Maldivis-Noten: *Hoe weynigh deſelve werden gevonden: Hoe gantſch vreemd de vindingh is: Haere wonderlijcke kraghten in d' Artzeny, betoond in veelerley aenmercklijcke Geneeſingen, daer door verright binnen de Stad* Amſteldam: *Koſtlijckheyd deeſer Nooten: Twijffelaghtigen oorſprongh der ſelve; geſtalte; wonderlijcke ſeldſaemheyd, e. ſ. v. Wy hebben derhalven hier geen nieuwe Byvoeghſelen daer van willen maecken, om niet wederom te herhaelen 't geen wy anderwegen alreeds hebben geſeghd.*

Eynde der Geographiſche en Hiſtoriſche Beſchrijvingh van ASIA.

Geogra-

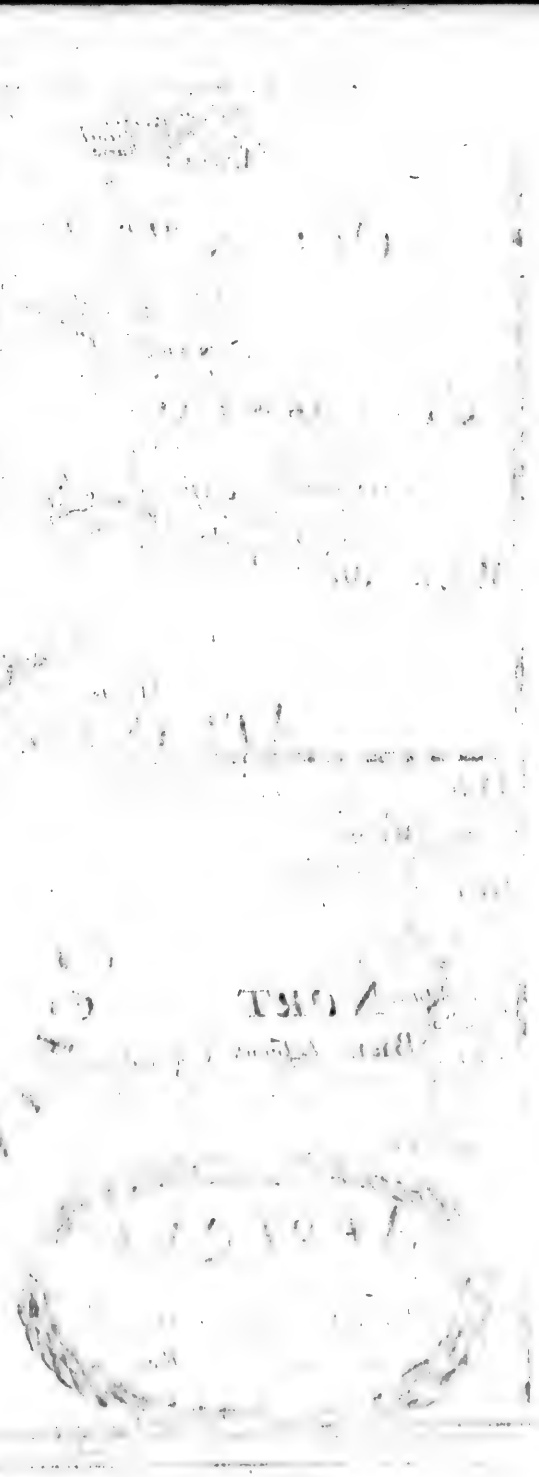

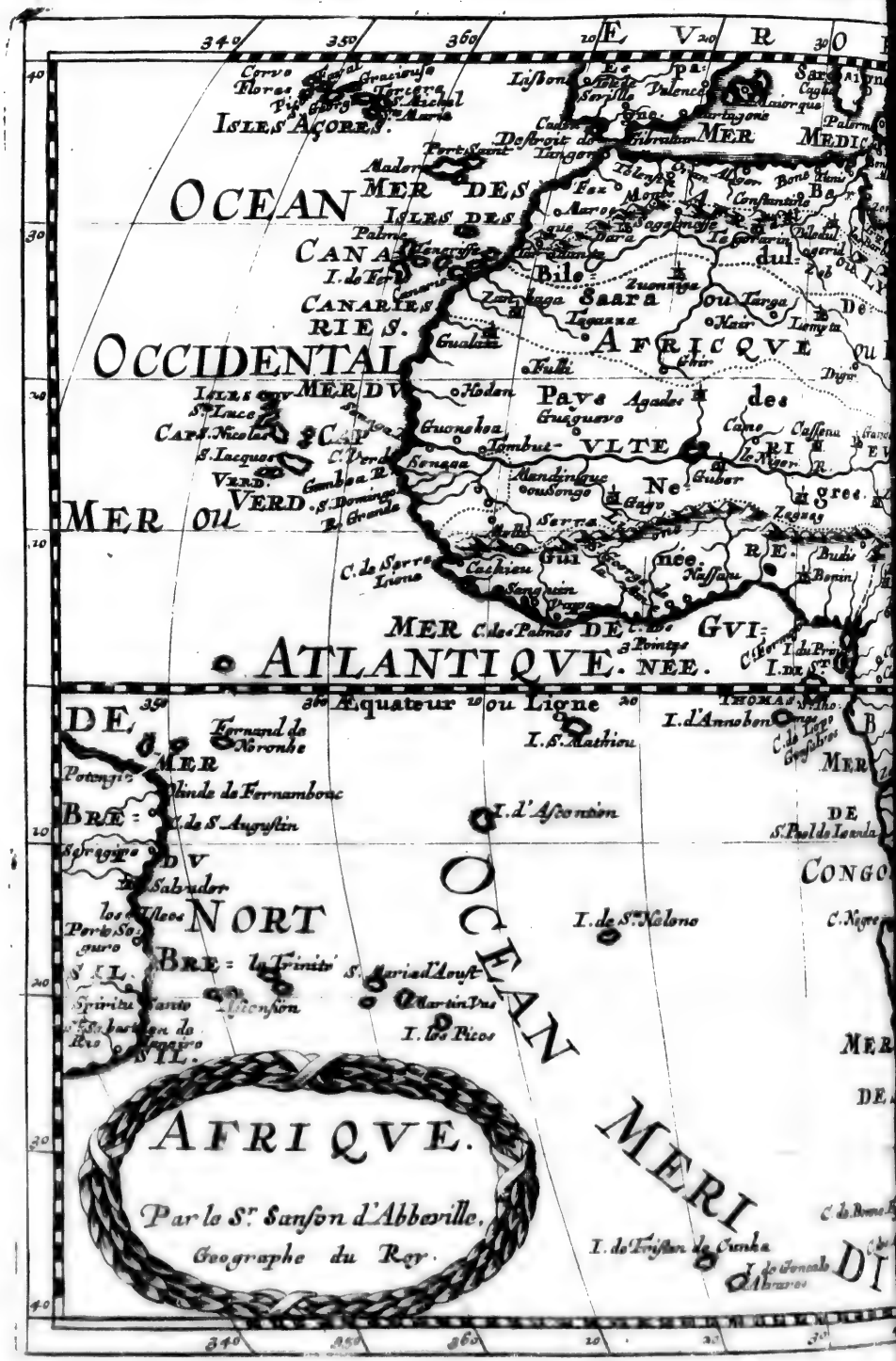
OCEAN
MER DES
OCCIDENTAL
ISLES AÇORES
ISLES DES
CANARIES
MER ou
ATLANTIQVE.
AFRIQVE
Equateur ou Ligne
OCEAN MERIDIONAL
NORT
AFRIQVE.
Par le Sr Sanson d'Abbeville,
Geographe du Roy.

PARTIE
Anatolie.
Caspien Perse.
Cypre
Alexandrie
Jerusalem
Egypte
Arabie
Mecque
Medine
Ormus
Perse
Nubie
Abissins
ETHIOPIE
Monomotapa
Equinoctiale
DE ZANGUEBAR.
DE BARBARIE, ou
MER D'ARABIE.
OCEAN
ORIENTAL
INDIEN
ETHIOPIE
Zanguebar
Mozambique
Sofala
Melinde
Mombaze
Zocotora I.
Cap de Guer du fier
Cap de Bonne Esperance
C. de S. Sebastien
C. de S. Vincent
C. de S. Augustin
C. de S. Francisque
A. d'Winter sculp.

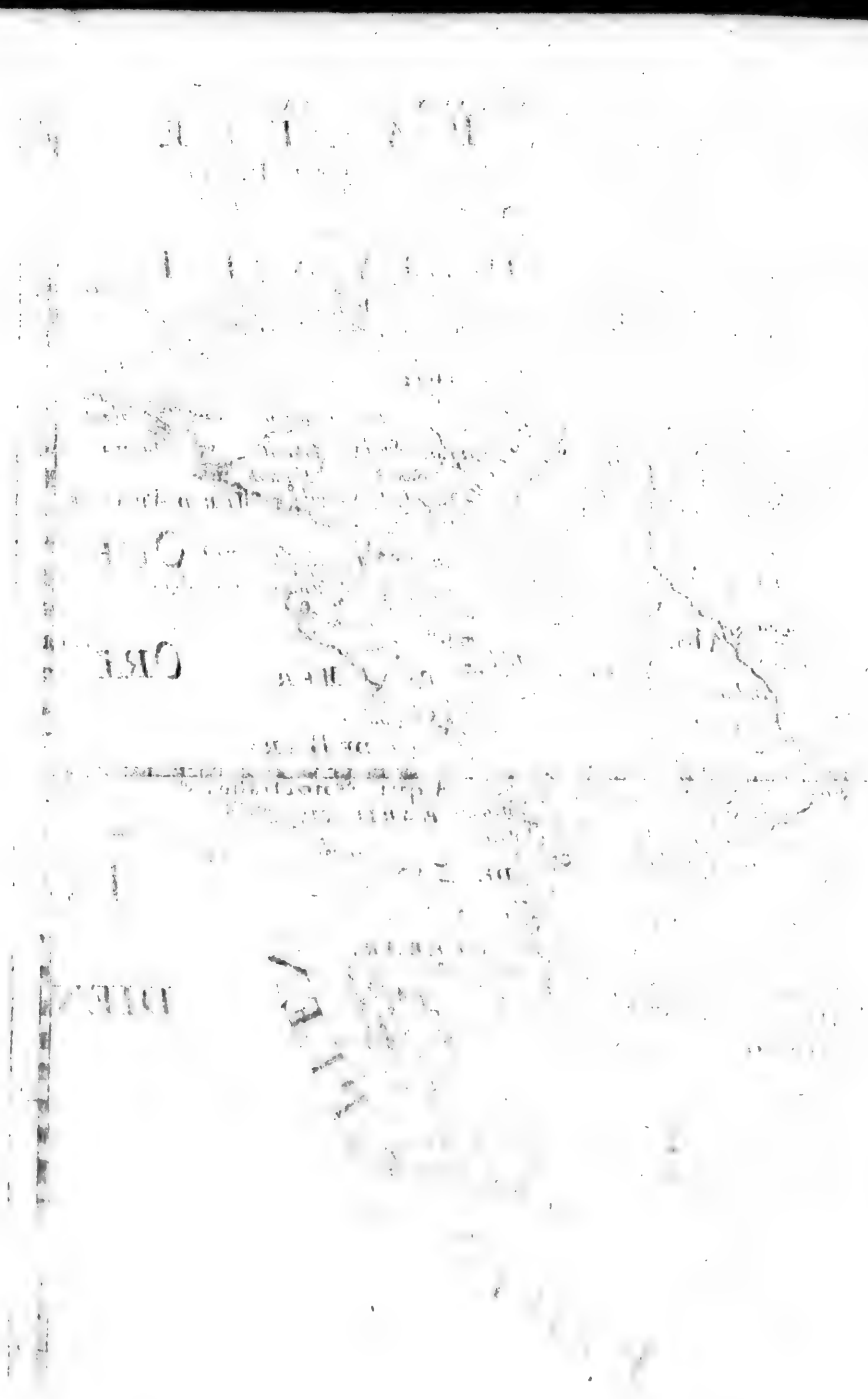

Geographiſche en Hiſtoriſche

BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

AFRICA.

AFRICA is ſoodaenigh een groot Half-Eyland, dat het een' onſer drie Weerelds-Deelen maekt, zynde 't uyterſte tegens 't Suyden. 't Leght ſoo dight aen *Spaenje* in *Europa*, dat maer alleen d' Enghte by *Gibraltar* tuſſchen de *Groote* en de *Middellandſche Zee* deeſe twee Gedeelten des Werelds van elckander ſcheyd. 't Stoot oock ſoo dight aen *Aſia*, dat het daer aen vaſt is door een enge ſtreeck Lands van ontrent vijf-en-twintigh gemeene Mijlen; of, gelijck mijn *Exemplair* luyd: dat maer een enge Zee-boeſem van ontrent veertigh Mijlen (verſtaet *Franſche*) tuſſchen de *Middellandſche* en *Roode Zee* 't een en 't ander t' ſaemen voeghd.

Behalven dit Enge Land, of deeſen Boeſem, werd *Africa* aen alle ſijden van de Zee omvangen. Tegens 't Noorden van de *Middellandſche*: Tegens 't Suyden van de *Suyd* of *Æthiopiſche*: Tegens 't Ooſten deſgelijcks van deſelve, of van d' *Orientaelſche* en *Indiaenſche*; waer van de *reghte Zee* een gedeelte maeckt: Tegens 't Weſten van d' *Occidentaelſche*, of *Atlantiſche Zee*.

Aen geene ſijde der *Middellandſche Zee* leghd *Europa*. Aen geene ſijde der *Suyd* of *Æthiopiſche* zyn d' *Auſtraliſche* of *Magellaniſche* Landen. Aen geene ſijde der *Orientaelſche* of *Indiaenſche* vindmen *Arabien* en *Ooſt-Indien*. Aen geene ſijde der *Occidentaelſche* of *Atlantiſche* is *Brazil* en *America* geplaetſt.

De *Latijnen* plegen dit Geweſt gemeenlijck *Africa*, en de *Griecken Libyen* te noemen. Ondertuſſchen evenwel werden beyde deeſe Naemen, ſonder onderſcheyd, in d' *Autheuren* van beyde de gemelde Spraecken gevonden.

D' eerſt-gedaghte Naem is dit Werelds-deel toegevoeghd van (of nae) *Afer*; de Soon van *Abraham* uyt *Kethura*; of, ſoo andere meenen, van *Afer*, de Soon

Soon van *Hercules* uyt *Libyen*. Maer de *Griecken* willen, dat deeſe Benoemingh ſou ontſtaen zyn van ἄνευ φρίκης, dat is, *ſine frigore*, of, *ſonder koude*, wijl het, ten opſight van de Legh-plaets, geen koude ſou gewaer worden.

Nae 't gevoelen der *Arabiers* is deeſen Naem geſprooten van *Ifriquia*, dat is, *gedeeld*, of *verdeeld*; *afgeſcheyden*. Want indien 't Enge Land, waer door dit Geweſt met *Aſia* werd t' ſaem-gevoeghd, daer niet lagh, ſoo ſou 't gantſchlijck van ons Vaſte Land afgeſonderd zyn.

In de *Puniſche* Spraeck beteeckend *Africa* een *Lande der Koorn-ayren*: En alſoo ſou dit Geweſt dien Naem bekoomen hebben wegens de meenighte des Koorns, 't welck in 't eygentlijck ſoo genoemde *Africa* werd verſaemeld.

De Naem *Libya* koomd af, of van *Libya*, de Dochter *Epaphi*, Soon van *Jupiter*: Of van *Libya*, eene der drie Meyren, welcke in de Rivier *Triton* vallen: Of van 't *Grieckſche* woord λίβας, beteeckenende in die Tael *ſwart*, wijl 't meerendeel der Inwooners van een ſwarte verwe zyn: Of oock van *Lub*, in d' *Arabiſche* Tael ſoo veel als *Dorſt*; vermits een groot gedeelte deeſes Lands gebreck aen Water heeft.

Boven deeſe Verſieringen, Woordvorſſchingen en Giſſingen, genomen uyt verſcheydene *Autheuren*, uyt verſcheydene Taelen, en om verſcheydener oorſaecken wil, ſoumen, indienmen wou, op even deſelve wijs noch veel andere konnen uytvinden, en nieuwe maecken, om de geene te vergenoegen, welcke hier nae begeerigh zyn. Doch wy willen onſe tijd niet langer hier meê verſlijten.

't Zy hier meê gelegen ſoo 't wil; immers de Naemen *Africa* en *Libya* zyn aldereerſt op de Kuſt tegens *Europa* bekend geweeſt: Te weeten; de Benoemingh van *Africa* tegens over *Italien*: Van *Libyen* tegens over *Griecken-land*.

Vermits nu de Naem *Libya* den *Griecken*, en de Naem *Africa* den *Latijnen* veel eer als den Naem der andere wijd-afgeleegene Deelen bekend geweeſt is, ſoo hebben deeſe beyde den bekenden Naem meê gedeeld aen 't geen haer onbekend was. Dienvolgens hebben twee Volckeren van verſcheydene Spraecken eene Saeck met verſcheydene Naemen, doch om eenerley oorſaecken wil, benoemd.

De *Form* of geſtalte van *Africa* vergelijckt ſigh met een *Triangel*, of Driehoeck. Evenwel ſtreckt het vier Voorgeberghten uyt nae de vier Hoofd-deelen des Werelds; te weeten: 't Voorgeberght *Bona* nae 't Noorden. 't Voorgeberght *der Goede Hoop*, of *Capo de bonn' Eſperance*, nae 't Suyden. 't Voorgeberght *Guardalfuy* nae 't Ooſten; en 't Voorgeberght *Capo Verde* nae 't Weſten.

De drie laetſte leggen op de *Groote Zee*; 't eerſte op de *Middellandſche*. Beyde de Voorgeberghten, *Capo de bonn' Eſperance*, en *Capo Verde*, geven 't eynd aen dit ons Werelds-deel; 't laetſte tegens 't Weſten; 't eerſte tegens 't Suyden. De Voorgeberghten *Bona* en *Guardalfuy* leggen tegens *Europa* en *Aſia*.

De grootſte lenghte, van *Capo Verde* af tot aen 't Voorgeberght *Guardalfuy*, 't welck ontrent vier-en-twintigh *Graeden* in de lenghte maeckt, is ten naeſten by van twee-duyſend *Franſche* Mijlen.

De grootſte breedte van 't Voorgeberght *Bona* tot aen dat van de *Goede Hoop*, ſigh uytſtreckende over de twee-en-tſeventigh *Graeden* in de breedte, is van ontrent aght-honderd *Franſche* Mijlen. Doch ſoodaenige lenghte en breedte bevind ſigh anders overal veel minder.

't Geheele

't Geheele uyterſte Deel tegens 't Weſten heeft maer alleen tuſſchen de ſeven en aght-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden. 't Gantſche uyterſte Suyder-deel heeft onder den *Æquator*, en van 't Weſten nae 't Ooſten, maer een weynigh meer als aght-honderd Mijlen. Van daer treckt het allenxen t'ſaemen, en eyndighd ſigh in een Spits, by 't Voorgeberght *Capo de bonn' Eſperance.*

Belangende de Legh-plaets, deſelve is onder den dorren Hemel-kreytz; of de verſenghde [illegible]nt-ſtreeck, en daer rondom. De *Linie Æquinoctiael* gaet'er over heenen, en deeld dit Geweſt in twee, doch ongelijcke, Deelen. Echter leghd *Africa* tuſſchen de twee *Tropicis*: Welcke het dies niettemin ontrent twaelf *Graeden* op beyde ſijden overtreft; een weynigh minder aen geene ſijde des *Tropici Capricorni*; en een weynigh meer aen deeſe ſijde des *Tropici Cancri.*

Onaengeſien deeſe hoedaenigheyd der Legh-plaets, is *Africa* allerweegen bewoond; alhoewel niet ſoo ſeer als *Europa*, of *Aſia*: 't Zy dan, wegens d'onverdraeghlijcke hitte, welcke hier regeerd; of om dat hier verſcheydene dorre Landen ſonder Water werden gevonden; of om dat'er veele Sandige Streecken leggen: Welck Sand van de Winden lightlijck word beweeghd; ſoo dat de Menſchen ſomtijds daer van overdeckt worden: Of van wegen 't groot getal der giftige, wilde en ſeer wreede Dieren, welcke hier allerweegen te vinden zyn: Of om dat hier noch een overblijffel der Menſchen-eeters is: Of ter oorſaeck datſe malkander voor Lijf-eygene Slaven verkoopen, en alſoo nae andere Gewelten werden vervoerd.

Anderſins werd men gewaer, dat het beeter en friſſcher is onder en ontrent den *Æquator*, als onder en ontrent de *Tropicis*. Sulcks werd veroorſaeckt, wijl de Son onder en by den *Æquator* twee Somers en twee Winters maeckt. Wijl oock de naghten de daegen altijd gelijck zyn; 't welck een groote verfriſſchingh geeft. Daerenboven gaet de Son ligtlijck door de *Graeden* des *Zodiacs* of Dierkreytz, welcke op beyde ſijden, en dight by deeſe *Linie Æquinoctiael* is. De Son tegens de *Tropicis* zynde, ſoo maeckt ſe de Daegen aldaer veel langer als de Naghten; en houd ſigh veel langer op op de *Graeden* des *Zodiacs* by d'een'en d'andere Sonne-wende.

Verſcheydene *Authcuren* deelen dit *Africa* op verſcheydene wijſen. De meeſte ſtemmen daer in over een, datſe 't eerſt verdeelen in twee groote Gedeelten.

Eenige neemen deeſe Verdeelingh by de *Nijl*, en noemen 't geen, 't welck ten Ooſten van de *Nijl* leghd, 't *Orientaelſche*: 't Geen ten Weſten van de gedaghte Rivier gelegen is, 't *Occidentaelſche*. Andere neemenſe by den *Æquator*; noemende 't geen aen deeſe ſijde des Evenaers leght, het Noordlijcke; en 't geen aen geene ſijde des ſelven Evenaers gevonden werd, het Suydlijcke. Noch andere by de coleur der Volckeren; aenmerckende, dat de geene, welcke aen deeſe ſijde des *Tropici Cancri* woonen, wit; d'andere aen d'andere ſijde ſwart zyn.

Doch al deeſe Verdeelingen hebben verſcheydene Feylen. Want vermits de *Nijl* ſijnen loop midden in 't Land aenvanghd, ſoo volvoerd hy de gantſche Deelingh niet; maer ſcheyd alleen de Landen, door welcke hy heenen loopt, in twee Deelen; maeckende deeſe Deelen gantſch ongelijck.

D'*Æquator* is maer alleen een ingebeeldede *Linie* aen den Hemel; welcke ſigh gantſchlijck niet op den Aerdbodem

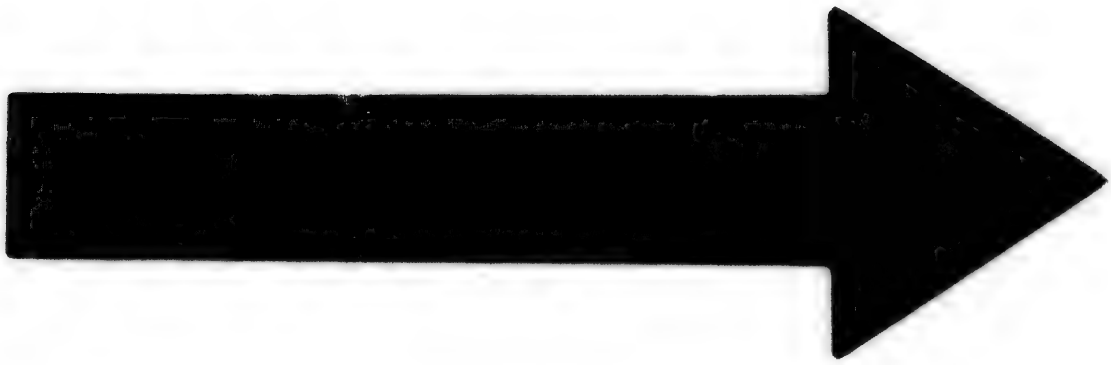

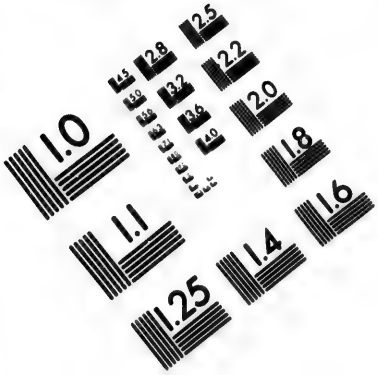

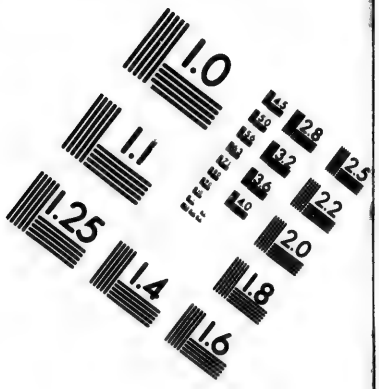

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

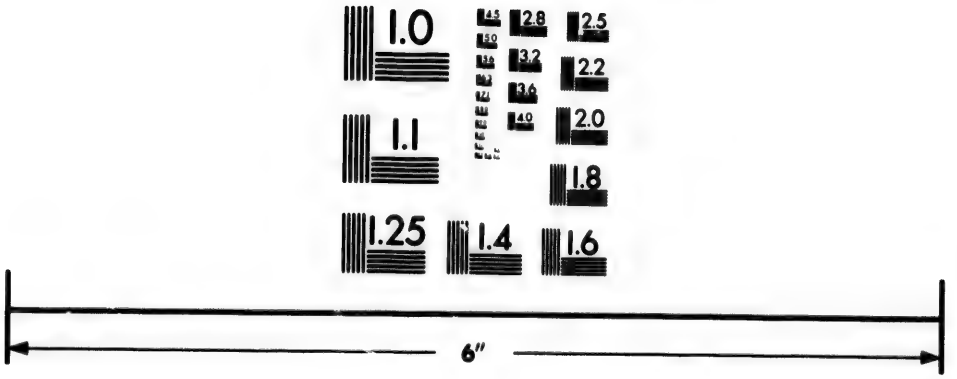

Photographic
Sciences
Corporation

33 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

bevind. Deeſe *Linie* ſou de Landen, over welckeſe heenen gaet, wederom in twee Deelen verdeelen, en ſulcke twee Deelen deſgelijcks ſeer ongelijck maecken.

De witte Volckeren in *Africa* maecken ontrent het vijfde of ſeſde gedeelte uyt. Dit is t' eenemael ongelijck. Daeren-boven, men vind witte onder de ſwarte, en ſwarte onder de witte, ſoo dat'er een vermengingh van d' een'en d' andere is. Al de witte in *Africa* zyn of uyt *Europa* of uyt *Aſia* afkoomſtigh, maer geenſins geſprooten uyt d' eerſte Inwooners deeſes Geweſts. Derhalven moetmen deſelve niet anders als Vreemdelingen aenmercken. Even hierom noemen wy d' *Africaenſche* Kuſten tegens *Europa Barbaryen*, dat is, een Land der Vrienden. Oock hebben d' Oude een gedeelte der *Africaenſche* Landen, leggende ten Ooſten van *Aſia*, *Barbaryen* genoemd, wijl op d' een of d' andere Kuſt witte Menſchen leven, 't zy dan weynigh of veel. Deeſe witte nu zyn uyt *Europa* of uyt *Aſia* gekoomen.

Om nu ſoo veele misſlaegen te vermijden, en te maecken, dat onſe Verdeelingh van *Africa* in twee groote Deelen moght overeenſtemmen met d' Afdeelingh der Oude Schrijvers, en met de gelegenheyd, waer in ſigh dit Geweſt hedenſdaeghs bevind, ſoo treck ick een *Linie* van de *Golf*, of 't Enge Land *Sanct Thomas* tot aen 't uyterſte deel van *Ægypten* op de *Roode Zee*.

Wanneer nu deeſe *Linie* daer heenen is gebracht geworden, alwaer de Landen van malkander onderſcheyden zyn, ſoo deeldſe *Africa* in twee gelijcke Deelen; doch geen Land in twee Deelen. 't Geen aen deeſe ſijde leghd, werd, beyde van d' Oude en Nieuwe Schrijvers, genoemd *Africa*, of eygentlijck *Libya* (of, ſoo andere ſpellen, *Lybia*). Maer 't geen ſigh aen geene ſijde bevind, draeghd by haer den Naem van *Æthiopien*, of *Moorenland*.

Deeſe eerſte Afdeelingh ſal ons d' afdeelingh der andere dies te lighter maecken; vermitsmen *Africa*, of *Libya*, in twee; en *Æthiopien*, of *Moorenland* wederom in twee Deelen verdeeld; te weeten:

Africa, of *Libyen*, ten aenſien van ons, in Voor en Aghter *Africa*, of *Libya*: Of in opſight van de Volckeren des Lands, en nae de meeningh der Oude, in 't Buytenſte en Binnenſte.

Æthiopien, of *Moorenland*, in 't Opper en Onder, anders in Hoogh en Laegh, in Boven en Beneden *Moorenland*, volgens de ſtellingh der hedensdaeghſche; of in *Æthiopien* onder *Ægypten*, en in 't Binnen-*Ægypten*, nae de meeningh der Oude Schrijvers.

In 't Voor, of Buytenſte *Africa* (anders *Libya*) ſullen wy hebben *Barbaryen*, *Biledulgerid*, en *Ægypten*.

In 't Aghter, of Binnenſte *Africa* (anders *Libya*) vinden wy *Saara*, of de Woeſtijn: 't Land der *Negres*, of Swarten, en *Guinea*.

In Over-*Æthiopien* ſullen zyn *Nubia*, *Abyſſinia*, en *Zanguebar*.

In 't Beneden, of Binnen-*Æthiopien*, leggen *Congo*, *Mono-Motapa*, en *Cafres*.

Barbaryen ſtreckt ſigh uyt langhs de *Middellandſche Zee*, van de *Groote Zee* af tot in *Ægypten*. Werd tegens 't Suyden begrenſd van den Bergh *Atlas*.

Biledulgerid leghd langhs deeſen Bergh; grenſende tegens 't Suyden aen *Saara*, of de Woeſtijn.

Ægypten is bynae maer een Dal, van de Water-vallen of Sluyſen des *Nijls* af, tot aen de *Middellandſche Zee*.

Dit laerſte Deel heeft ſijnen ouden Naem behouden. Beyde d' andere, t' ſaemen genoomen, koomen over een met 't geen d' Oude hebben genoemd

Mauri-

Mauritanien; *Africa*, eygentlijck ſoo geheeten; en *Libyen*, deſgelijcks eygentlijck verſtaen. Derhalven ſullen d'uyterſte Weſt-Deelen van *Barbaryen* en *Biledulgerid* t'ſaemen voor *Mauritanien*; die in 't midden voor *Africa*, en d'uyterſte Ooſt-Deelen voor *Libyen* genoomen werden.

Saara, of de Woeſtijn; 't Land der *Negres*, of der Swarten, ſtrecken ſigh oock uyt van de *Groote Zee* af, tot aen Opper en Onder (of Boven en Beneden) *Æthiopien*, of *Moorenland*. 't Uyterſte Weſter-Deel van *Saara* koomd over een met d'oude Volckeren *Gætulii*. 't Uyterſte Ooſter-Deel met de *Garamanten*. 't Land der *Negres* met 't Geweſt der *Nigriten*.

Guinea heeft verſcheydene Volckeren; van welcke de *Peroſi* de beroemdſte zyn geweeſt.

't Gedaghte *Guinea* heeft in de lenghte ſeven-honderd en vijftigh Mijlen.

Saara, *Biledulgerid*, en *Barbaryen* yeder van elf tot twaelf-honderd Mijlen. De breedte is maer van honderdt, twee-honderd tot drie-honderd Mijlen.

Ægyptens lenghte van 't Suyden nae 't Noorden is niet meer als twee-honderd Mijlen. De breedte alsmen deſelve aenmerckt alleen in 't Dal langhs de *Nijl*, is gantſch ſmal; ſomtijds maer van vijfthien, twintigh; ſomtijds van vier of vijf-en-twintigh Mijlen breedte.

Wy hebben *Æthiopien*, of *Moorenland*, afgedeeld in Opper en Onder-*Æthiopien*. In 't Opper-deel hebben wy geſet *Nubien*, *Abyſſinien*, en *Zanguebar*. In 't Onder-deel *Congo*, *Monomotapa* en *Cafres*.

Nubia leght meerendeel aen deeſe ſijde, en tegens 't Weſten *Abyſſinien* boven, en *Zanguebar* aen geene ſijde des *Nijls*, in 't uyterſte Ooſter-deel van *Æthiopien*.

Congo maeckt 't uyterſte Weſter-deel van *Æthiopien*. *Monomotapa* en de *Cafres* 't uyterſte Suyder-deel; 't laetſte op de Kuſt; 't eerſte op 't vaſte Land.

Nubia, *Abyſſinia*, en *Zanguebar* t'ſaemen genoomen, koomen over een met *Ptolomæs Æthiopia* onder *Ægypten*.

Nubia heeft 't uyterſte Noorder, en *Ægypten* aldernaeſt gelegene Deel. *Abyſſinien* 't uyterſte Suyder-deel. *Zanguebar* 't geen op de Kuſten leghd; en daer, alwaer *Ptolomæus* de Landſchappen *Barbaria*, *Azania* en *Troglodytica* beſchrijft: Welcke met 't eygentlijck *Zanguebar* overeenſtemmen; op de Kuſten *Ajan* en *Abex*; welcke wy onder den gemeenen Naem *Zanguebar* begrijpen willen.

In Onder-*Æthiopien* koomd *Congo* over een met de *Heſperiis Æthiopibus*: *Mono-Motapa* met *Agyſymba Regione*, of 't Land der *Agyſymben*: De *Cafres* met d'*Antropophagis Æthiopibus*.

De *Cafriſche* Kuſt begrijpt twaelf-honderd Mijlen: *Mono-Motapa* vier, vijf of ſes-honderd Mijlen in de lenghte, en Breedte. *Congo* ſes of ſeven-honderd Mijlen in de lenghte, en ſes honderd in de breedte. *Nubia* vier-honderd Mijlen in de lenghte, en twee-honderd in de breedte. De Kuſt van *Zanguebar* neemd vijfthien of ſeſthien-honderd Mijlen in onder een breedte, welcke meerendeel maer honderd Mijlen maeckt, gelijck de *Cafriſche* is.

Tot noch toe hebben wy kortlijck van *Africa* getoond, waer 't ſelve leghd: Welcke ſijne Grenſen zyn, en waer 't ſelve aldereerſt bekend is geweeſt. Voorts, hoedaenigh de *Form*, de grootte; de gelegentheyd der Legh-plaets en der Lught is: Welcke de voornaemſte Deelen zyn; en waer meê deſelve met d'Oude Schrijvers overeenkomen: Oock, hoe groot yeder der gedaghte Deelen werd gereeckend.

Eer wy nu tot d' af-ſonderlijcke Beſchrijvingh voortgaen, moeten wy eenige meldingh doen van de beroemdſte Bergen, Vloeden en Voorgeberghten, welcke hier gevonden werden; deſgelijcks van de voornaemſte Landen, Spraecken en Religien.

De Bergen in *Africa* zyn meenighvuldigh in getal; en waerdigh om aengemerckt te worden; 't zy wegens haere hooghte en lenghte: Of wegens de Metallen, welckeſe in overvloed uytleveren; of wegens andere *Rariteiten* en Seldſaemheden.

De beroemdſte onder deeſe voeren den Naem van *Atlas*, *Luna*, en *Serre Lione*.

Atlas is den vermaerdſten Bergh by d' Oude: Welcke gemeend hebben, dat hy de Wereld tegens 't Suyden begrenſde. Deeſen Naem is hem gegeven van *Atlas*, Koningh over *Mauritanien*; dien *Perſeus* in eenen Bergh veranderde, vermits hy hem 't Hoofd van *Meduſa* toonde. Hy was een treflijck Starrekundige: En derhalven hebben de *Poëten* verſierd, dat hy den Hemel draeghd. En gewiſſelijck is ook deeſen Bergh ſoo hoogh, dat hy boven de Wolcken heenen ſchijnd te reycken.

Hy ſtreckt ſigh uyt van de *Groote*, of *Weſt-Zee* (nae hem d' *Atlantiſche* genoemd) af, tot aen *Ægypten* toe, bedraegende over de duyſend *Franſche* Mijlen. *Barbaryen* laet hy op d' eene, en *Biledulgerid* op d' andere ſijde leggen. Op beyde de ſijden werpt hy verſcheydene Tacken, of Bergen van ſigh. Hier van daen onſtaet de groote en kleyne *Atlas*. De *Spaenjaerden* noemen beyde de Bergen *Montes Claros*: D' *Arabiers* den Grooten *Ayduacal*, en den Kleynen *Lami*.

De Bergen *Lunæ*, anders de Maengeberghten, hedenſdaeghs *Beth* geheeten, zyn hooger als eenige der *Europæiſche*; jae hooger als d' *Africaenſche*. Altijd leggenſe met Sneeuw en Ys belaeden. *Ptolomæus* wil, dat op deſelve d' oorſprongen des *Nijls* ſouden zyn.

Deeſe Bergen maecken deſgelijcks verſcheydene Tacken. Nae 't Voorgebergh der goede Hoop wordenſe van de *Spaenjaerden* genoemd *Picos Fragoſos*. Nae 't Ooſten van *Congo*, de Chryſtal, of Chryſtalline-Bergen. Boven de Meiren van *Zaire* en *Zaſtan*, de Sonnen en Salpeter-Bergen. 't Kan wel zyn, dat de hooghſte onder alle, tuſſchen *Abyſſinia*, *Monomotapa* en *Cafreria* de Naem van Maen-bergh of de Maen-geberghten, heeft behouden.

De Bergen *Serre Lione*, van de *Caſtilianen Sierra Liona*, en van de *Portugeezen Sierra Lioa* genoemd, zyn der Ouden *Deorum Currus*, of Goden-Wagen. Deeſen Naem heeftmen daer van daen genoomen, vermits van den Top derſelve bynae onophoudelijck Blixemen en Donder-ſlaegen uytvaeren: Even als of haere Goden niet met een minder gerught en geraes hadden konnen Marſcheeren.

Haere grootſte Hooghte is tuſſchen 't Land der *Negres* en *Guinea*. Hier verdeeld ſigh dit Geberght in twee Deelen. 't Eene loopt tuſſchen *Africa*, of achter *Libyen*, of Opper *Æthiopien*. 't Andere ſtreckt ſigh uyt tuſſchen Opper en Neder-*Æthiopien*. 't Laetſte ſtoot aen de Maen-geberghten; 't eerſte aen d' *Atlantiſche*.

De ſchoonſte en alderberoemdſte Rivieren in *Africa* zyn de *Nijl*, en de *Niger*.

De *Nijl* is van oude tijden af bekend geweeſt. Beyde d' Oude en de Nieuwe Schrijvers hebben ſigh gantſch ſeer bemoeyd, d' Oorſprongen des *Nyls* aen te wijſen; deſgelijcks ook d' oorſaeck van 't toe en afneemen ſijns Waters. Naederhand, als wy van *Ægypten* handelen,

delen, ſullen wy wat breeder hier van ſpreecken.

Synen loop is twaelf-honderd Mijlen in een reghte *Linie*, en niet veel min als twee-duyſend in ſijn omkronckelingen. Hy koomd uyt 't Meir van *Zaire*: Gaet door Opper-*Æthiopien*, *Nubien* en *Ægypten*: Valt door verſcheydene Monden of Invloeden in de *Middellandſche Zee*.

Midden in ſijnen loop omvanghd hy 't Eyland *Meroe*, of *Gueguere*. 't Selve heeft verſcheydene Landen of Heerſchappyen in ſigh. 't Magh genoemd worden 't grootſte en ſchoonſte onder al d' Eylanden, welcke in Rivieren leggen, en ons oyt bekendt zyn geweeſt.

In deeſe Vloed onthouden ſigh een onuytſpreecklijcke meenighte Viſſchen; welcke ſeer groot zyn. Onder meer andere ſoorten vindmen hier oock de Crocodil; welcke voortkoomd uyt een Ey, wat grooter als dat van een Gans; en aenwalt tot de lenghte van twintigh, vijf-en-twintigh, jae ſomtijds tot dertigh Vademen.

De Vloed *Niger* neemd ſijnen Oorſprongh in 't Koninghrijck *Damout*, boven 't Meir *Niger*, en niet wijd van de Rivier de *Nijl*, als deſelve door en uyt 't Meir van *Zaira* is geloopen.

Deeſe *Niger*-Vloed ſcheyd ten deelen 't Opper-*Æthiopien* van 't Neder-*Æthiopien* af: Naerderd *Nubien*, en 't Land der *Negres*. Nae dat hy nu van 't Suyden nae 't Noorden geloopen is, ſoo verlieſt hy ſigh in d' Aerde. Koomd weer te voorſchijn by 't Meir *Borno*; wendet ſijnen loop; ſet deſelve nae 't Weſten voort, en doorſtroomd 't geheele Landſchap der *Negres*, of Swarten.

Op twee honderd Mijlen nae by de Zee verdeeld hy ſigh in verſcheydene Armen, welcke verſcheydene Naemen hebben, en in de *Groote Zee* vallen, tuſſchen den elfden en den ſeſthienden *Graed* der Breedte.

Sijnen loop is wat langer, als die van de *Nijl*: Sijn Water en voortſchietingh ſtercker. Hy heeft met de *Nijl* even deſelve eygenſchap, van de Landen t' overſtroomen, en daer door vet te maecken. Brenghd oock even ſoodaenige Dieren, doch niet ſoo groot en geweldigh, voort. In ſijn Sand heeft hy Goud-koornen.

't Land, daer hy door heenen vliet, is niet ſoo bewoond, niet ſoo rijck, niet ſoo bekend, als dat, 't welck van de *Nijl* werd doorloopen.

Eenige houden 't daer voor, dat de *Nijl* en *Niger* uyt eene Springh voortkoomen; en aldereerſt tuſſchen Opper en Neder-*Æthiopien* ſigh beginnen van een te ſcheyden; ſoo dat d'eene ſijnen loop nae 't Noorden vervolghd; d'andere ſigh van 't Ooſten nae 't Weſten koomd te wenden. Deſgelijcks noemd d'*Arabier de Nubie* d'eene en d'andere Vloed *Nilus*, of *Nijl*. Doch om onderſcheyd te maecken, ſoo ſteld hy: De *Nijl* van *Ægypten*; en de *Nijl* der *Negres*, of der Swarten.

D' overige Rivieren in *Africa* zyn met deeſe twee niet te vergelijcken.

De Vloed *Zaire* in *Congo* kon wel in aenmerckingh koomen, ſoo wegens de groote meenighte Waters, 't welck hy met ſigh voerd, als ten opſight van de grootte ſijns Invloeds in de Zee. Deſgelijcks ſouden noch eenige andere in betraghtingh konnen genoomen worden: Doch wy willen ons hier ontrent niet langer ophouden, maer tot de Voorgeberghten treden.

Wy hebben alreeds eenigh gewagh gemaeckt van de voornaemſte; te weeten, van 't Voorgeberght *Bona* (*Hermea Promontorium*); van *Capo Verd* (*Arſinarium Promontorium*); van *Guardafuy* (*Aromata Promontorium*); [deeſe Naem

koomd af van de *Materialien* en *Specerye*n, welcke voorby dit Voorgeberght moeſten *paſſeeren*, om door 't *Roode Meir* in *Ægypten*; uyt *Ægypteenland* in de *Middellandſche Zee*; en alſoo in alle Weſterſche Landen gebraght te worden]: En van 't Voorgeberght der Goede Hoop, of *Capo de bonn' Eſperance*; waer van noch de *Griecken* noch de *Latijnen* eenige kennis gehad hebben; veel min de geene, welcke in den Middel-ouderdom des Werelds hebben geleeft.

Ondertuſſchen evenwel vinden wy eenige Schrijvers onder d' Oude, welcke ons aenwijſen, hoe de *Barbaren*, dat is, vreemde Uytlandſche Volckeren, d' om-vaeringh van *Africa* of ſelver hebben gedaen, of door andere hebben laeten doen. Dit nu heeft niet konnen geſchieden, ſonder kennis van dit Voorgeberght der Goede Hoop.

Wanneer *Poſſidonius* in 't tweede Boeck der *Geographie* van *Strabo*, wil bewijſen, dat de *Groote Zee* om *Africa* heenen loopt, ſoo brenghd hy *Herodotus* by, die 't daer voor ſou gehouden hebben, dat eenige, nae 't Bevel van *Darius*, d' omſcheepingh van *Africa* op de Zee hebben verright. Daer by voegende, dat een ſeecker *Magus*, of Wijſe, van *Gelon* komende, ſigh had beroemd, dat ſoodaenigh een Omvaeringh van hem ſelfs was gedaen.

Voorts ſeghd hy, dat *Eudoxus Cizicenus*, als hy in *Ægypten* leefde onder *Evergetes* de tweede; daer nae onder ſijne Gemaelin *Cleopatra*; en eyndlijck onder haeren Soon *Lathurus*, tot verſcheydene maelen toe deeſe Schipvaerd had ter hand genoomen op der ſelver bekoſtigingh. Doch wijl 't hem noyt had willen gelucken; en hy evenwel bemerckte, dat deeſe ſaeck doenlijck was, ſoo ondernam hy ſigh deeſe Schipvaert op nieuws, op ſijne eygene Koſten.

Plinius vermeld in 't tweede Boeck *cap.* 67. dat even deeſen *Eudoxus* ſijne Schipvaert heeft volvoerd van d' *Arabiſche Golfo* tot aen *Gades* door de *Groote Zee*.

De gedaghte *Plinius* ſeght in 't aengeweeſene Hoofdſtuck, dat onder de Regeeringh van Keyſer *Auguſtus* verſcheydene ſtucken van *Spaenſche* Scheepen in deeſe *Arabiſche Golf* of Zee-boeſem gevonden wierden; 't welck hier niet anders als door de *Groote Zee* had konnen geſchieden.

Daerenboven ſeghd hy, dat *Hanno* de *Carthaginenſer* (die, volgens 't beright deeſes ſelven Schrijvers in 't eerſte Hoofdſtuck des vijfden Boecks, van de *Carthaginenſiſche Republicq* bevel had bekoomen, om den Omkreytz van *Africa* nae te vorſſchen) 't genoemde Geweſt heeft omvaeren van *Gades* af tot den *Arabiſchen* Zee-boeſem toe; hebbende daer van gedaen een ſchriftlijck Vertoogh.

Wy konnen noch dit volgende hier by voegen: Nae dat *Arrianus* in ſijne Beſchrijvingh der *Erythræiſche* of *Roode Zee* heeft verhandeld de Voorgeberghten *Noti Cornu*, *Tacharigo*, *Promontorium Rapitum*, *Delgabo*, en *Rapeum Promontorium* der Eylanden, die over d' uyterſte Ooſt-Kuſt van *Æthiopien* leggen, ſoo ſeght hy, dat dieper inwaerts de *Groote Zee*, ſchoon niet wel bekend, ſigh nae 't Weſten wend; nae 't Suyden d' andere Deelen van *Æthiopien*, *Lybien* en *Africa* bevoghtighd; en ſigh met de *Weſt* en *Atlantiſche Zee* vermenghd.

Derhalven dan de Koningh *Juba*, volgens 't beright van *Plinius* en *Solinus*, met reght heeft konnen ſeggen, datmen de Schipvaert uyt d' *Indiaenſche* en *Æthiopiſche Zee* in d' *Atlantiſche*, en van daer nae de *Gades* kon verrighten: Hier ſtaet te weeten, dat *Strabo*, nevens andere oude Schrijvers, door 't woord

Gades

Gades twee Eylanden te kennen geven.

Uyt al deeſe Schipvaerden der Oude, nevens 't geen wy van *Sataſpes* in de Zee van *Sargoſſa*, by d' Eylanden *Capo Verde*, en van *Necao*, de Koningh van *Ægypten*, ſeggen ſullen, kanmen genoeghſaem afneemen, dat veele onder d' Uytlanders den Omkreytz gekend, en d' uyterſte Suydlijcke Deelen van *Africa* omgevaeren hebben

De Koningen, Keyſeren en Vorſten, welcke hedenſdaeghs *Africa* beſitten, zyn ſeer veel in getal.

De maghtighſte en aenſienlijckſte zyn de *Groote Turck*, of *Ottomanniſche Sultan*; die in dit Werelds-deel geheel *Ægypten*, een groot ſtuck van *Barbaryen*, en by nae de gantſche Kuſt, welcke aen de *Roode Zee* ſtoot, onder ſijn geweld heeft.

D' *Abyſſiniſche* Groote *Negus* (van d' *Europianen* anders, alhoewel ten onreght, *Prieſter* of *Paep Jan* genoemd) heeft onder ſigh 't grootſte gedeelte van Opper-*Æthiopien*.

De *Xeriffen* van *Fez* en *Marocco*, die deeſe Koninghrijcken in *Barbaryen*, en daerenboven noch *Dara* en *Segelmeſſe* in *Biledulgerid*, onder haer gebied hebben gehad.

De Koningh van *Tombout* onder de Swarten. De *Mono*, of *Mani*, dat is Koningen, van *Congo*, *Metopa*, *Emugi*; en de *Soba* van *Angola* in Neder-*Æthiopien*; dien van *Adel*, op de Kuſt *Ajan*.

Onder deeſe vindmen veel *Arabiſche Xequet*; oock veel ſtroopende en Vrye Volckeren; levende meerendeel ſonder Ovrigheyd, ſonder Wetten, en ſonder Geloof.

De Koningen van *Spaenje* en *Portugal* hebben verſcheydene Plaetſen op d' *Africaenſche* Kuſten onder haere maght.

De *Spaenjaerden* hebben'er eenige op de *Middellandſche Zee*.

De *Portugeezen* beſitten een goed getal der ſelver op al de Deelen der groote Zee, welcke *Africa* omringhd. Doch de *Hollanders* hebben eenige daer van haer ontweldighd.

Onder een groot getal verſcheydene Spraecken in *Africa*, zyn'er drie of vier de voornaemſte en gemeenſte; Naementlijck, de *Bereberiſche*, of *Africaenſche*, afkoomende van d' oude *Puniſche*: D' *Arabiſche*, en d' *Æthiopiſche*.

D' *Africaenſche* en *Arabiſche* gaen door geheel *Barbaryen*, *Biledulgerid*, *Ægypten*, en *Saara*, vermits de Volckeren deeſer Geweſten, of van d' *Africanen*, of van d' *Arabiers* afkoomſtigh zyn.

D' *Æthiopiſche* werd geſproocken door 't grootſte deel van *Æthiopien*, behalven op de Kuſten; alwaer de Spraeck nu al voor langh is veranderd geworden, ter oorſaeck van den Koophandel, en d' aenlandingh der Vreemdelingen, om den ſelven te drijven. De *Negres*, of Swarten, hebben, ſoo 't ſchijnt, een byſondere Tael.

Deeſe Spraecken hebben haere byſondere *pronuntiatien*, en zyn ſeer veel van malkander verſcheyden. Al t' ſaemen, inſonderheyd de drie eerſte, koomen af van de *Hebreeuwſche*, of van de ſoodaenige, welcke van deſelve afſtammen.

De *Religien*, in *Africa* in ſwangh gaende, konnen gebracht worden tot vier verſcheydene, te weeten, tot de *Mahometaenſche*, *Heydenſche*, *Chriſtlijcke* en *Joodſche*. De twee eerſte zyn de grootſte; de twee laetſte de minder.

De *Mahometaenſche Religie* heeft ingenoomen *Barbaryen*, *Biledulgerid*, *Ægypten*, *Zaara* (of de Woeſtijn) een gedeelte van 't Land der *Negros*, of Swarten, en een goed ſtuck van 't Koninghrijck *Sanguebar*.

't *Heydendom* gaet in ſwangh in een gedeelte van *Negros*-Land; van *Nubia*; *Guinea*; bynae gantſch Neder-*Æthiopien*

(ick

(ick begrijp de *Cafres* onder de *Heydenen*) en een ſtuck van *Zanguebar*. Anderwegen is 't oock onder d' andere Godsdienſten eenighſins vermenghd.

't *Chriſtendom* heeft in *Africa* plaets bynae door 't geheele Rijck der *Abyſſinen*, en een ſtuck van *Ægypten*: Doch meerendeel zyn d' Inwooners ſeeckere *Setten* toegedaen, en niet ſuyver in de Leere des Geloofs. Langhs d' *Africaenſche* Kuſt, daer de *Portugeezen* de ſterckſte zyn, en een grooten handel met Koopmans-Waeren drijven, hebbenſe de *Roomſche* Godsdienſt ingevoerd, als: In *Congo*, *Angola*; deſgelijcks op eenige Kuſten der *Cafres*, en in *Zanguebar*.

Wat nu eyndlijck 't *Jodendom* belanghd, 't ſelve is verſtroyd in verſcheydene Steeden, gelegen op de *Barbariſche* Kuſten; als, in *Marocco*, *Fez*, *Algier*, &c. Oock in *Ægypten*; deſgelijcks op de Grenſen der *Abyſſinen*, en *Negros*, of Swarten. Sy hebben 't Koninghrijck *Ximen* in, 't welck de gedaghte *Abyſſiners* Cijnsbaer is. Doch de *Joden* zyn in *Africa* ſeer weynigh, ten opſighte der andere *Religien*.

Ick reeckene, wanneer *Africa* in ſeſthien gelijcke Deelen werd gedeeld, dat de *Mahometaenſche Religie* daer van inneemd vijf of ſes: De *Heydenſche* ſes of ſeven: De *Chriſtlijcke* drie, en de *Joodſche* maer alleen een deeſer Deelen.

't KONINGHRYCK MAROCCO.

't Koninghrijck *Maroco* (of *Marocco*) is 't uyterſte Weſter-deel van *Barbaryen*, 't welck beſlooten werd van de *Groote Zee*, de Rivier *Sus*, de Bergh *Atlas*, en de Vloed *Ommiraby*.

De *Groote Zee* bevoghtighd 't ſelve tegens 't Weſten. De Vloed *Sus* ſcheyd het af van *Teſſet*, tegens 't Suyden. De Bergh *Atlas* veroorſaeckt het even ſoodaenigh een affonderingh van *Darha*, en *Segelmeſſe*, tegens 't Ooſten. Eyndlijck de Rivier *Ommiraby* van 't Koninghrijck *Fez* tegens 't Noorden.

't Werd verdeeld in ſeven Landſchappen, naementlijck, *Sus*, *Hea*, *Guzula*, *Marocco*, *Teldes*, *Haſcora*, en *Ducala*.

Sus, *Hea*, *Guzula* en *Marocco* leggen tuſſchen de Vloeden *Sus* en *Tenſift*: De twee eerſte op de Zee; beyde d' andere Landwaerts in.

De *Provintien Teldes*, *Haſcora* en *Ducala* hebben haere Legh-plaets tuſſchen de Vloeden *Tenſift* en *Ommiraby*; de twee eerſte Landwaerts in; de laetſte op de *Groote Zee*. Deeſe drie ſtrecken ſigh uyt tegens 't Noorden en Ooſten: De vier eerſte tegens 't Suyden en 't Weſten.

't Landſchap *Sus* leghd rondom de Rivier *Sus*, en heeft ſigh ſomtijds uytgeſtreckt tot aen 't Voorgeberght *Non*: Doch wy willen dit Deel, zynde 't uyterſte

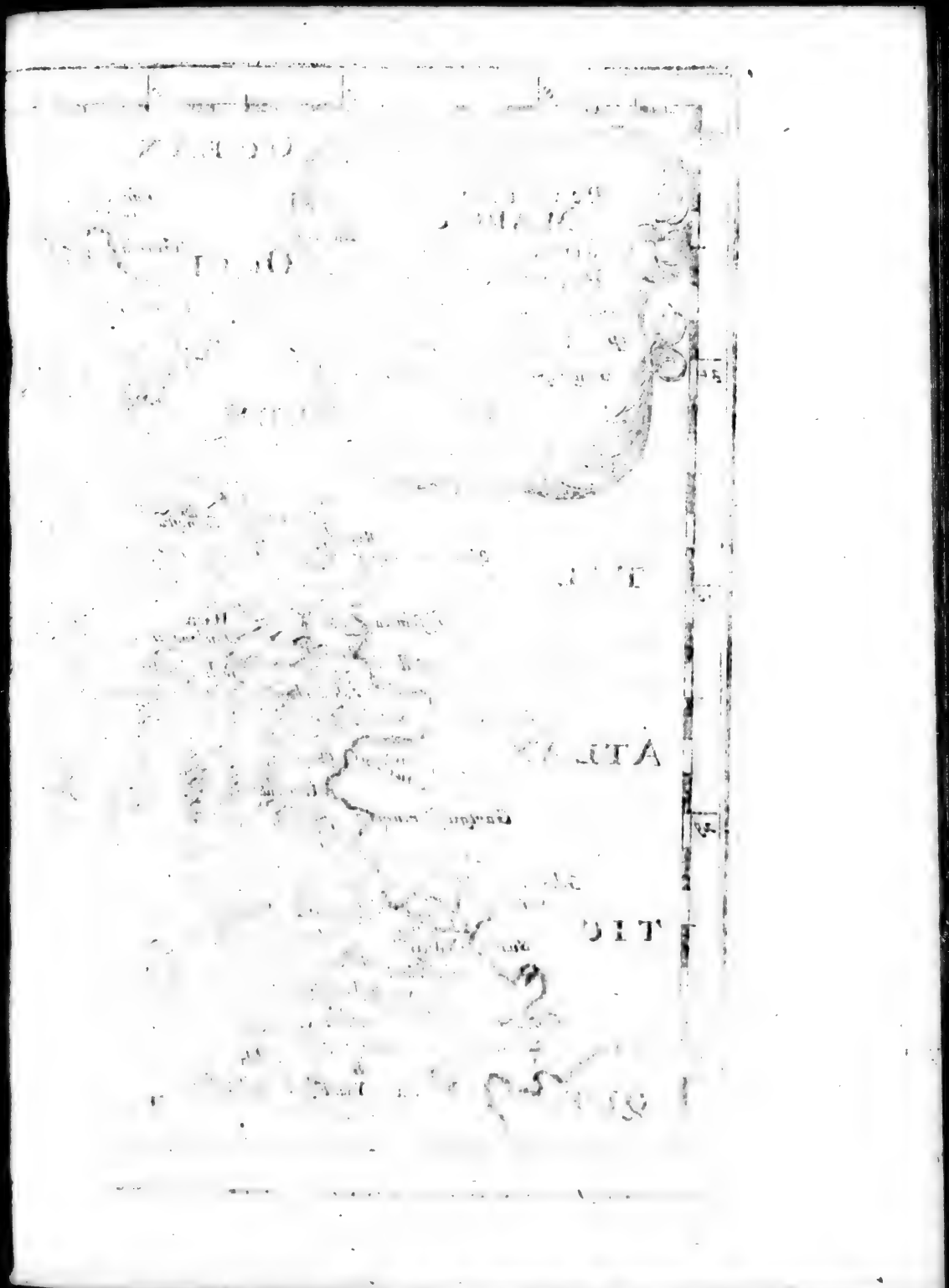

ROYAUME DE
MAROC
divisé en sept
PROVINCES &c.
Tiré de Samut. de Marmol. &c.
Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordinaire du Roy
OCEAN
Magrazem
Carvocium
Caput
Ducala
Teturia
OCCI=
Canthinum
Cap
Emandera
Azafia
DEN=
Conte
Ste Clara
Goza
Amana
Tesulethum
Sauensius fl.
Hadecchis
Montana
Tednesta
Megadora
Vsemaum Cap
Tejentum
TAL. et
Hea
Tesselina
Tisulla
Ilesa
Zebedes
Gerum C
ATLAN=
Albesisa
Gartgueſſemum
Agoanarba
Susa
Aguilonum
Mossa
Gilonum
Cap
Samota
Alganaia
TARMANTUM
TIC=
Tejeuta
Tedsa
Ydaus
Suama
Ydauquirit
Ydauquin
Tagavustum
Extus
Tanguer
Ydaquazinguel
Ydaubagul
QUE.
TES
Monasterium

ROYAUME
DE
FEZ.
Tedles
SEGEL
MES
SA.
DA
RHA.
SET.
Benix
Nuchaila
Leonei
Leopardi
Guragra Plf
Ommira
Suberia
Tomeracosta
Adeyhum
Thagia
Viridis
Elmalini
Alendina
Has
Tagodastum
Kithriadum
Cithisiba
Tefne
Elgumuha
Tazeroni
Magrarus M.
Gagidemus M.
Tefrae
Tamegrut
Maroc.um
Harimmea
Agmata
Arx
Dolgumuha
Meda
Timesgut
Tinzulia
Tiragalel
Tabarnest
Tesuf
alb
Darha
Tinzeda
Darha
Tefeda lus
Tagavstum
Tedsa
Carvocium
Caput
Magrazem
Hmandera
Conte
Goza
Hadeachis
Tagaste
Tes

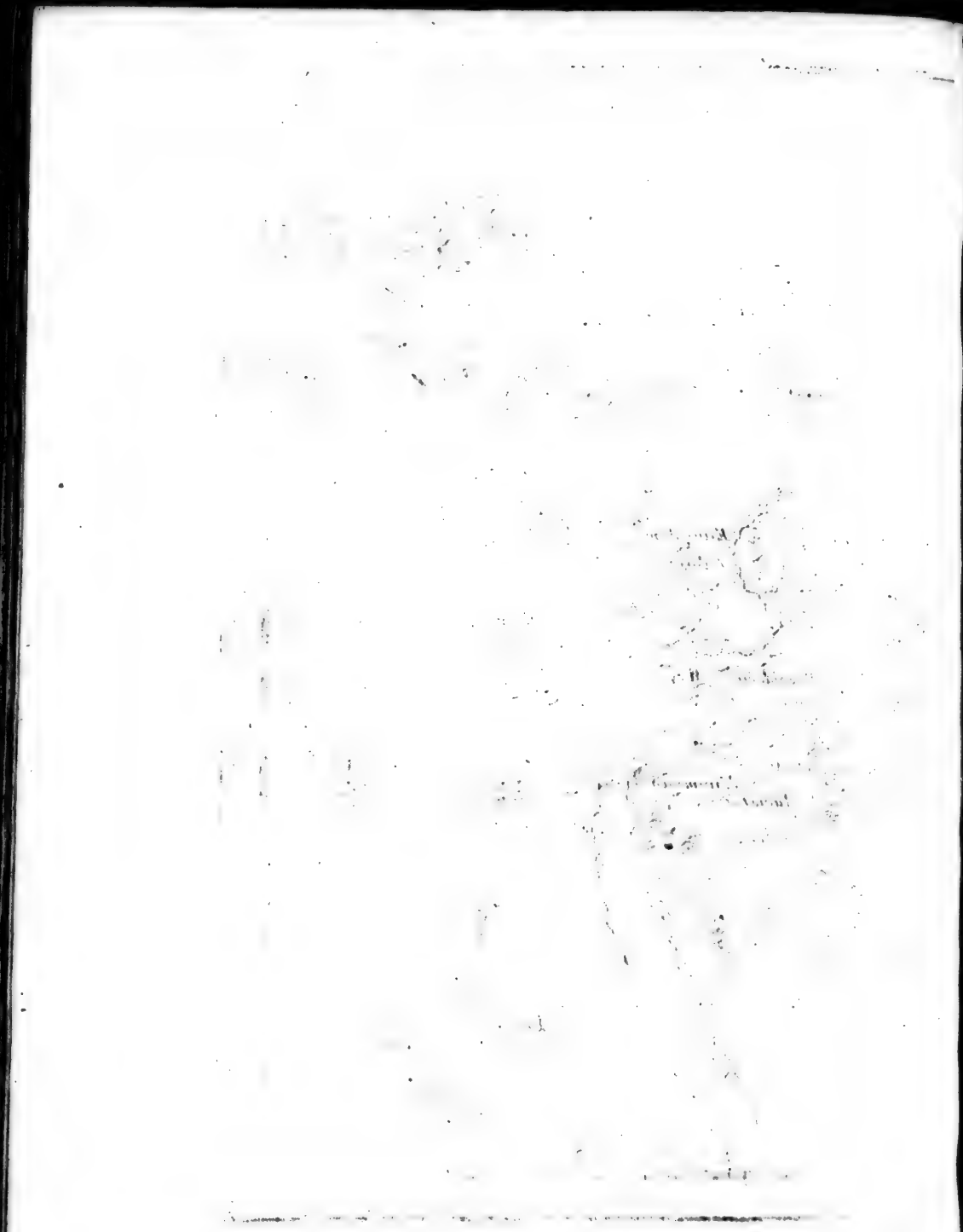

terſte tegens 't Suyden, gelijck oock *Teſſet*, laeten vaeren, en hier maer alleen aenmercken dat geene, 't welck gehouden werd voor een *Provintie* des Koninghrijcks *Marocco*.

Taradante, niet verr' van den *Atlas*, aghtmen te zyn de Hoofd-ſtad deeſes Landſchaps; wijl de Koningen en Stadhouders aldaer haere *Reſidentie* hebben gehad.

Meſſa, leggende by den Mond van de Rivier *Sus*, beſtaet in drie kleyne, afſonderlijck-beſlootene Steeden, tuſſchen welcke de gedaghte Vloed doorloopt.

Tejeut, wat hooger op aen de gemelde Rivier, beſtaet deſgelijcks in drie Steeden, ontrent duyſend of twaelf honderd ſchreeden van malkander afgeleegen. In 't midden deeſer drie hebbenſe haeren gemeenen Tempel.

Tedza leght aen deeſe; *Tagavoſt* aen geene ſijde der Rivier. *Tagavoſt*, of *Taogaſt*, heeft ontrent aght duyſend Huyſen. *Tedza* en *Tejeut* yeder vier duyſend. *Taradante* maer drie duyſend: Doch deeſe Plaets is alderbeſt onder allen gebouwd, en voorſien met een goede *Politie*. Sy leght in een ſeer ſchoon, vrughtbaer Dal; en midden onder d'andere.

Sus is de grootſte Rivier, en heeft ſijnen Naem aen 't gantſche Landſchap meê gedeeld; 't welck oock, door d'overvloeyingh, vrughtbaer werd gemaeckt.

De Bergh *Atlas* ſtreckt ſigh uyt door 't geheele Land, onder een groot getal van verſcheydene Naemen.

De Veſtingh en Stad *Guargueſen*, midden op de Kuſt, en op eenen Tack, welcke deeſen Bergh, onder de naem van *Idevacal*, in de Zee uytſchiet, behoord aen de Kroon *Portugal*.

Tuſſchen *Meſſa* en *Agoanabra* ſtaet een Tempel op de Kuſt. D' Inwooners houden 't daer voor, dat *Jonas* hier van de Walviſch ſou uytgeſpoogen zyn geworden; en ſeggen, dat de Walviſſchen welcke oyt voorby deeſen Tempel komen te ſwemmen, daedlijck moeten ſterven, en ſigh aen den Oever werpen. Oock vindmen hier dickmael eenige der ſelver. De Balcken, welcke 't Dack des Tempels onderſtutten, zyn gemaeckt van de Ribben der Walviſſchen.

Daerenboven gelovenſe, dat van of uyt deeſen Tempel eenen Grooten Prieſter ſal koomen; die al de Wetten ſal veranderen. Hier op waghtenſe, vermits *Mahometh* haer ſulcks belooft heeft.

't Landſchap *Guzula* leght de Vloed *Sus* tegens 't Ooſten: *Hea* en *Marocco* tegens 't Suyden; 't Landſchap of Koninghrijck *Darha* tegens 't Weſten, en *Teſſet* tegens 't Noorden.

't Heeft noch yets behouden van den Naem der oude Volckeren *Getulis*; gelijck het dan oock niet wijd van der ſelver oude woonplaets is gelegen.

Men ſiet in 't ſelve geen beſlootene noch ſonderlingh-vaſte Steeden: Maer veele Vlecken en Dorpen, ſommige van duyſend, andere van twaelf honderd Haerdſteeden, of Huyſen.

Yeder Weeck werd hier driemael Marcktdagh gehouden; en yeder Jaer een treflijcke Jaermarckt, welcke twee Maenden langh duerd. Ter ſelver tijd vindmen hier allerley Volckeren uyt verſcheydene Deelen en Geweſten van *Africa*. Geduerende deeſe Vrye Jaermarckten is in dit Land een volkoomene verſeeckerheyd voor yeder, doch op andere tijden niet.

't Landſchap *Marocco* leght gantſchlijck tuſſchen de Rivieren *Aſifnual* en *Tenſift*; van haer' Oorſpongen onder aen d' *Atlas*-Geberghten af, tot datſe ontrent vijfthien of twintigh Mijlen van de Zee t' ſaemen koomen.

De Rivier *Aſifnual* ſcheyd dit Landſchap af van *Gazula* en *Hea*: Maer de Vloed *Tenſift* van *Haſcora* en *Ducala*.

Haere en des gantſchen Koninghrijcks Hoofdſtad is *Marocco*; zynde een langen tijd in ſeer groot aenſien geweeſt. Sy had vier-en-twintigh (of vijf-en-twintigh) Poorten in haeren Omkreytz van twaelf duyſend Schreeden, en begreep in ſigh honderd-duyſend Huyſen.

't Pallays, van d' Inwooners genoemd *Alcacare*, bevat verſcheydene deeſer Huyſen in ſigh. Behalven de praghtige Kamers en andere Vertrecken, ſietmen hier gantſch ſchoone Luſthoven, Galeryen, Badſtoven, Diergaerden, &c. Men vindt hier oock een *Turckſche Moſquee*, of Tempel, met den Thoorn; op welckers Top drie of vier Goudene Appelen ſtaen, gewaerdeert op tweemael honderd-duyſend Ducaten; en ſoo gantſch wel geſet (ſy ſeggen betoverd), datmen deſelve daer niet af ſou konnen brengen.

In de Stad is oock een Thoorn, welcke men hooger aght te zyn, als eenigen in *Europa*.

Doch deeſe Stad *Marocco* heeft tſederd ſommige Jaeren vry veel afgenoomen. Een goed gedeelte van deſelve is, wegens de Burgerlijcke Oorlogen, woeſt geworden. Men bediendt ſigh nu ter tijd van niet meer, als vijf of ſes Poorten.

Agmet, op de Vloed van een evengelijcken Naem, en alwaer verſcheydene *Paſſen* t' ſaemen koomen, welcke van d' *Atlas* Geberghten tot in de Vlackte van *Mexico* gaen, is ſoo gantſch ſchoon en Volckrijck geweeſt, datmen haer 't Kleyn *Marocco* noemde. Doch hedenſdaeghs leghtſe bynae t' eenemael woeſt.

Elgiumuha, by den Bergh, en op de Vloed *Seeſiva* gelegen, is een vaſte Plaets, van een ſeer voordeelige gelegenheyd. Even ſoodaenigh zyn oock *Imegiagen*, gebouwd op eenen aen alle ſijden ſteylen Bergh. *Imitz*, op den wegh van *Guzula* nae *Marocco*. *Temmella*, op een Bergh, voerende dien ſelven Naem.

't Landſchap *Hea* leght *Marocco* ten Weſten. De Rivier *Aſifnual* loopt tuſſchen beyden. Van waer ſigh *Hea* tot aen de *Groote Zee*; en haere Kuſt van 't Voorgeberght *Guer* tegens 't Suyden, tot aen de Vloed *Tenſift* tegens 't Noorden uytſtreckt. Deeſe ſcheyd 't gedaghte Landſchap af van *Ducala*; d'andere van *Sus*.

De daer in leggende Steeden *Tedneſt* en *Hadequis*, op de Rivier *Savens*; gelijck oock *Teguleth* en *Tejeut*, waeren in Aenſien, eer de *Portugeezen* deſelve voor ruym honderd en vijftigh Jaeren verwoeſteden. Naederhand evenwel hebbenſe ſigh eenighſins weer herſteld.

Tedneſt had vijfthien honderd Huyſen, meerendeel van *Joden* bewoond, en wierd gehouden voor de Hoofd-ſtad.

In 't Geberght is *Teſegdelt*, een Stad van duyſend Huyſen, d'aenſienlijckſte; wegens haere Legh-plaets. Haere Mueren zyn niet anders als dicke Klippen.

Op deſelve wijs leggen oock *Ilenſugagen*, *Tegteſſe*, *Eitdeſet*, *Culejat*, &c.

Teſethna op de Kuſt, en aen de Mond eener Rivier van dien ſelven Naem, heeft een Haven, alwaer eenige Koophandel werd gedreven.

't Eyland *Mogadour* by 't Voorgeberght *Occm* leghd maer alleen twee kleyne Mijlen van de Kuſt. De Koningen van *Marocco* hebben hier een Veſtingh laeten bouwen, tot beſchermingh van eenige Goud en Silver-groeven, welcke gevonden werden in de naebuerige Bergen.

De

De Bergen *Aidvacal*, of *Idevacal*, by 't Voorgeberght, of *Capo Guer*; *Demenſera*, by 't Landſchap *Guzula*; *Gebel el Haden*, by de Rivier *Tenſift*, neemen een deel deeſer *Provintie* in. Soo gantſch wel zynſe bewoond, dat de laetſte twaelf duyſend; de tweede twintigh duyſend, d'eerſte vijf-en-twintigh duyſend ſtrijdbaere Mannen kan opbrengen. *Idevacal* (of *Aidvacal*) maeckt den aenvangh des Grooten Berghs *Atlas* tegens de Zee.

Tegens 't Noorden des Landſchaps *Marocco* leggen de *Provintien Haſcora* en *Teldes*, of *Tedles*; welcke van malkander werden afgeſonderd door de Vloed *Quad-el-Habid*. *Haſcora* leght langhs de Rivier *Tenſift*: *Teldes* op de Vloed *Ommiraby*. D'een en d'andere ſtreckt ſigh uyt van den *Atlas* af (die alhier *Tenſift* en *Dedes* werd geheeten) tot aen de t'ſaemen-loop der Rivieren *Quad-el-Habid* en *Ommiraby*.

Tefza, de Hoofd-ſtad in *Teldes*, by de Vloedt *Derna*, die in de Rivier *Ommiraby* valt, leght aen den Aenhangh des Berghs *Atlas*, nae de Vlackte. Is een rijcke Stad. Als d'Inwooners eens twee van haere Burgeren hadden verdreeven, ſoo heeft de Koningh van *Fez* haer tot ſtraf opgeleght een geld-boete van honderd en vijftigh duyſend Ducaten: Van welcke de *Joden* vijftigh duyſend hebben opgebraght.

Elmadine is de Hoofd-ſtad van *Haſcora*; en beſet met thien duyſend aenſienlijcke Geſlaghten. De Mansperſonen bevlijtigen ſigh hier den Koophandel, en gaen om met *Manufacturen*. 't Vrouwvolck is ſchoon; gelijck oock in *Tagodaſt*: Welcke Plaets op een Bergh is gelegen. Beneden den ſelven loopen veel kleyne Beeckjens voorby, welcke de Hoven der Inwooners bevoghtigen.

Elgimmiha, tegens 't Suyden, is gebouwd geworden in een evengelijcke geleegenheyd, als *Tagodaſt*. Sulcks is geſchied van 't gemeene Volck, uyt deeſe volgende oorſaeck. D'Eedele in *Tagodaſt* hadden ſigh verdeeld in twee parthyen. Vermits nu de Gemeente ſigh noch tot 't eene noch tot 't andere Deel wou ſlaen, ſoo begavenſe ſigh nae *Elgiumuha*. Hier werden geen andere als Handwercks-lieden in de Regeeringh aengenoomen. *Tagodaſt* in tegendeel lijd geen andere als alleen Eedele in deſelve.

Bzo is deſgelijcks een Koopſtad. Tuſſchen de Geberghten heeft *Tenſite* meer als vijftigh beſlootene Vlecken, welcke gebouwd zyn by d'oorſprongh der Rivier *Darha*.

In deeſe *Provintie* vindmen veele Geyten, van welckers Huyden men goed Le'er en Riemen maeckt. Van de Hayren bereyd men gewaterd Camelot. Hier waſſen ſeer ſchoone en groote Oranjen-Appelen; oock Druyven, hebbende de grootte van Hoenereyeren.

Duccala, of *Ducala*, is 't uyterſte Noordſche deel des Koninghrijcks *Marocco*; en neemt in alles wat tuſſchen de Vloeden *Tenſift* en *Ommiraby* leght, van de Heuvelen *Ducala* af; welcke haer van *Haſcora* tot aen de *Groote Zee* affonderen. De Bodem is hier vruchtbaer, en draeght inſonderheyd veel Koorn.

De ſchoonſte Steeden deeſes Landſchap zyn *Azamor*, *Elemadina*, en *Aſafi*.

Azamor leght ter plaets daer de Vloed *Ommiraby* ſigh uytbreyd, en een Engh Land maeckt, om ſigh in de Zee te begeven.

Deeſe Stad heeft vijf duyſend Huyſen gehad, eer de *Portugeezen* deſelve in 't jaer 1613. onder haer geweld braghten. Naederhand isſe weer in der *Mooren* handen geraeckt; en t'eenemael herſteld

ſteld geworden: Gelijck'er dan nu oock een ſtercke Beſettingh in leght. Sy drijft een ſtercken Koophandel met Viſch: Inſonderheyd met ſeecker ſlagh van Elft, welcke gevangen werd in de Rivier *Ommiraby*.

Elemadina, of *El Madina*, tegens de Zee, in een ſeer ſchoone Vlackte geleegen, heeftmen ſomtijds gehouden voor de Hoofdſtad deeſes Lands.

Aſaſi, of *Satſi*, niet ver van *Tenſift*, is een vaſte Stad, en drijft Koopmanſchap. De *Franſche* hebben hier eenen *Conſul*, of voorſtander haerer *Natie*.

Op de Kuſt hebben de *Portugeezen* *Magazan* (*Magrazena a Sanut*) in haer geweld; welcke Plaets ſy wel beveſtight, en op de gedaghte Kuſt *Tite* geſleght hebben, om dies te lighter den *Tribuit* en Cijns uyt *El-Madina* en andere omleggende Plaetſen te konnen trecken. De Koningen van *Fez* hebben voortijds *Magazan* (of *Magrazan*, ſommige ſpellen *Mazagan*) met tweemael honderd duyſend Mannen belegerd gehad, doch niet konnen veroveren.

't Koninghrijck *Marocco* heeft tſederd eenige honderd Jaeren groote Veranderingen moeten uytſtaen. Somtijds is 't met 't Koninghrijck *Fez* vereenight, ſomtijds weer van 't ſelve afgeſonderd geweeſt. Somtijds oock heeft 't uyterſte Suydlijcke Deel deeſes Rijcks, *Suz* (of *Sutz*) en *Guzula*, een byſonder Koninghrijck gemaeckt.

De voornaemſte Havenen in 't dit *Marocciſche* Rijck zyn *Meſſa*, *Azaſi*, *Mazagan* (of *Magazan*) en *Azamor*. De Voorgeberghten, *Guer*, *Oſem* (*Ocem*) *Cantin* en *Carvos*. De Vloeden *Sus*, *Tenſift*, en *Ommiraby*. De Rivier *Sus* bevoghtighd 't uyterſte Suydlijcke Deel. De *Tenſift* verdeeld deeſen Staet in twee gelijcke Deelen. D' *Ommiraby* ſcheyd deſelve af van 't Koninghrijck *Fez*.

Deeſe drie Rivieren zyn onder veel andere de grootſte; voeren oock bynae al d'overige met ſigh nae de Zee. De Vloed *Aſifnual*, dat is, de Rivier des gerughts, valt ſoo hoogh af in ſijnen oorſprongh, dat hy een Afgrond maeckt, die te *Tivali* gelijck zynde. Van dit ſeer groot gerught heeft de gedaghte Vloed dien Naem bekoomen.

De Rivier *Agmet* verlieſt ſigh beneden de Stad van dien ſelven Naem in d'Aerde; doch koomd uyt deſelve by *Marocco* weer voort, en begeeft ſigh in de Rivier *Tenſift*.

Rio dos Savens, of d'Elft-Vloed, heeft dien Naem gekreegen van de meenighte deeſer Viſſchen, welcke by ſijnen Mond of Uytvloed gevangen worden.

De Lught in de Vlackten en Velden van *Marocco* is veel heeter, als in *Europa*. Op de Geberghten iſſe, nae de gelegenheyd van der ſelver hooghte, meer of min koud.

Dit Koninghrijck is doorgaens genoegh voorſien van alles wat tot der Menſchen Levens-onderhoud noodigh is. Men heeft hier Koorn, Ooſt, en Hulſen-gewaſſen in meenighte. Wijnbergen, welckers Druyven ſy ofgroen of gedrooghd eeten. Daerenboven waſt hier oock Vlas, Hennip, &c. Deſgelijcks heeftmen hier Honigh, Suycker, Goud, Silver, Koper, Marmor, Leder, Amber, e. ſ. v.

Byvoeghſel.

't Land van de *Provintie Hea* is Steenaghtigh en Berghaghtigh, vol Boſſchen. Doch in de Dalen waſt Millie en Garſt. Wildbraed vindmen'er genoegh; inſonderheyd Harten, Rheeën en Haſen. De Maſtix-boomen werden hier ſeer groot. In 't Geberght *Demenſer* is veel Yſer.

In

In de Landſtreeck *Sus*, en langhs de Kuſt heenen werdt veel fijnen Amber gevonden. Daer is oock Goud, en eenigh Silver. Deſgelijcks Suycker, Koorn, Vijgen en Dadelen. In 't Geberght *Halem* zyn veele Goud-Mijnen. Maer even deeſe verwecken geduerige Oorlogen onder d' Onderdanen.

De *Provintie Marocco* heeft veele Granen en Vee. Maer 't Geberght, 't welck echter weynigh is, is onvruchtbaer.

Guzula brenghd veel Garſt voort: Heeft veel Vee: Oock Yſer en Koper-Mijnen.

Ducali heeft genoegh te doen, om ſijn' Inwooners de Koſt te verſchaffen. Doch leverd overvloed van Viſch, uyt een Meir.

Haſcora heeft bovenmaten veel Oly en Geyten. De Wijngaerden draegen hier roode Druyven, welckers Kernen ſoo groot zyn als Noten; buyten twijffel moetmen hier Haſelnooten veritaen.

't Landſchap *Tedles* leverd genoegh tot onderhoud der Menſchen-, ſoo Koorn als Vee.

Marocco is de Hoofd-ſtad van 't Koninghrijck diens ſelven Naems. Sy leght tuſſchen de Rivieren *Neſtis* en *Agmet*, op de hooghte van dertigh *Graden* en een halve, Noorderbreedte, in een Vlackte van vijftigh Mijlen. Voortijds ſouden'er honderd-duyſend Huyſen in, en vijf-en-twintigh Poorten aen geweeſt zyn.

Op haere ſeer hooge Ringh-mueren, gebouwd van grauwe Steenen, ſtaen rondom ſtercke Thoornen. Inwendigh is de Stad met een Wal, uytwendigh met Stadtsgraghten beveſtight.

Grammeus ſchrijft haer, behalven d'ontelbaer veel kleyne Straetkens, vijf-en-veertigh Hoofd-ſtraeten toe. Doch hy voeght'er by, dat wel 't derde deel tegenwoordigh onbewoond is. Datmen oock tuſſchen de vervallene Huyſen en Steenhoopen Dadelboomen, Wijnbergen, &c. ſiet; vermits de ſtroopende *Arabiers* buyten de Stad de Landbouw ſeer verhinderen.

't Koninghlijck Slot ſchijnd, ten aenſien der Groote en wijd-uytgeſtrecktheyd, een middelmaetige Stad gelijck te zyn. Is oock verſeeckerd met hooge, ſtercke Mueren. Midden op de Burghtplaets ſtaet een Kerck, met een Thoorn, op welckers Spits of Top vier Goudene Appelen ſtaen, weegende t'ſaemen ſeven honderd Ponden.

D' andere Stads-Kercken, beloopende een groote meenighte, zyn oock niet geringh, maer van Marmor opgebouwd, en met Loot gedeckt. Voortijds heeftmen deſelve veel praghtiger gevonden. Twee ſeer groote onder deſelve zyn noch onverſeerd gebleven. D' eene is van *Ali*, d' andere van *Abdul Mumen* geſtight. Tot deſelve heeft Koningh *Almanſor* een derde doen oprighten, en omvatten met Mueren van vijftigh Ellen hooghte; oock laeten vercieren met heerlijcke Zuylen, welcke men uyt *Spaenje* derwaerts moeſt brengen.

De gemeene Huyſen der Stad zyn laegh, opgeworpen van ſleghte Leem, en met Kalck overſtreecken. Doch die van voornaeme Lieden zyn van Steen; hoogh en groot. Gemeenlijck ſtaet op 't midden een hoogen Thoorn, in welcke men de Koelte ſoeckt. De Daecken zyn boven plat gemaeckt, nae d' *Orientaelſche* en *Africaenſche* manier.

Nevens 't gemelde Koninghlijck Slot leght de *Joden-Stad*, rondom ſeer ſterck bemuerd. Deſelve heeft vier duyſend *Joden* tot Inwooners.

Laet ons nu oock noch yets hooren van de hedenſdaeghſche Seeden der Inwooners des Koninghrijcks *Marocco*, uyt de *Werelds-ſpiegel der Rycken, Staten en Vorſtendommen*, van de Heer D. T. V. Y.

D' Inwooners der *Provintie Hea* eeten veel ongedeeſſemd Garſten-brood; 't welckſe meeſt in Aerdene Pannen, weynigh in Ovens backen. Gaſten-bry is een gemeene ſpijs by haer. Sy gebruycken noch Tafellaecken noch *Serviet*, maer eeten op Matten, ter aerden neerſittende, nae de manier der *Turcken*. Twee dicke Deeckens zyn haer Bed. D' eene leggenſe onder, d'ander' op haer Ligchaem. De Manſperſoonen laeten den Baerd niet groeyen, voor datſe getrouwd zyn. Weynige zyn'er onder haer, die leeſen of ſchrijven konnen. Men vind onder haer geen Apotheeckers, geen Artzen, geen Wondheelers. Sy geneeſen haer ſelven in allerley quellingen door Vyer.

In 't Landſchap *Sus*, ontrent de Stad *Teneut*, gebruyckt men geen ander geld als Goud, koomende uyt de Mijnen; en ſeeckere ſtucken Yſer, houdende twee Loot in 't gewight. Dit Geweſt is vol dapper en ſtrijdbaer Volck.

't Volck in de *Provintie Marocco* is milddaedigh en geſpraeckſaem. Maer die op 't platte Land woonen, zyn ſtuers, gemelijck en krackeel-ſughtigh. Sy leven ſeer ſpaerſaem; en eeten geen ſonderlingh-leckere Spijſen, anders als Bocken of Geyten-vleeſch, met Garſten-meel.

Die van *Guzula* zyn gantſch bot en dom. Echter weetenſe aerdigh in Yſer t' arbeyden. Dit haer Maeckſel verkoopenſe in andere Steeden op de Marckt-daegen; of verruylen 't tegens Laecken, Paerden, Speceryen en andere haer noodige dingen. Als yemand onder haer van Dieſtal werd overtuyghd, ſoo moet hy, ſonder eenige Gerightshandel, ſterven. Men doorſteeckt hem met een Swijnſpriet; en 't Ligchaem werd de Vogelen of Beeſten ten Aes gelaeten.

Ducali heeft plompe onſeedige Inwooners.

In *Haſcora* zyn de Vrouwen ſeer blanck en ſchoon. In Vreemdelingen hebbenſe groot behaegen.

De Steeden des Lands *Tedle* zyn bewoond van veel rijcke en beleefde Kooplieden. 't Vrouwvolck geneerd ſigh hier meeſt met Wol-ſpinnen. Oock met cierlijck Beeldwerck te maecken.

D' Inwooners van 't Dal *Dez* onthouden ſigh hier en daer in Hoolen en Kuylen. Nergens anders geneerenſe ſigh van, als met Roven en Steelen. De Vrouws-perſoonen zyn hier d' alderleelijckſte van geheel *Africa*.

Van de gemeene Seeden der Inwooners in *Barbaryen* ſullen wy hier nae ſpreecken.

't KONINGHRYCK F E Z.

't Koninghrijck Fez leght tuſſchen dat van *Marocco* en de *Middellandſche Zee*; tuſſchen de *Groote Zee* en 't Koninghrijck *Telenſin*, of *Algier*. De Vloed *Mulvia* ſcheyd het van deeſe laetſte tegens 't Ooſten af. De *Groote Zee* bevoghtighd het tegens 't Weſten. D' *Atlas*-Geberghten en de Rivier *Ommiraby* verdeelen 't van *Segeltomeſſe* en *Marocco* tegens 't Suyden. D' enghte van *Gibraltar* en de *Middellandſche Zee* ſcheyden 't van *Spaenje* tegens 't Noorden. De Landſchappen, onder 't ſelve behoorende, zyn ſeven in geral, te weeten:

1. *Temeſne*, 2. *Fez*, en 3. *Azgar*; leggende op de *Groote Zee*. 4. *Habat*, op d' Enghte. 5. *Errif* en 6. *Garet*, op de *Middellandſche Zee*: En eyndlijck *Chaus*, gantſchlijck Landwaerts in.

Temeſne leght op 't uyterſte tegens 't Weſten en 't Suyden. Streckt ſigh uyt van den Bergh *Atlas* af tot aen de *Groote Zee*; tuſſchen de Rivieren *Ommiraby* en *Buragrag*: Welcke deeſe *Provintie* afſonderen van 't Koninghrijck *Marocco* en 't Landſchap *Fez*.

Voortijds is deeſe *Provintie Temeſne* in

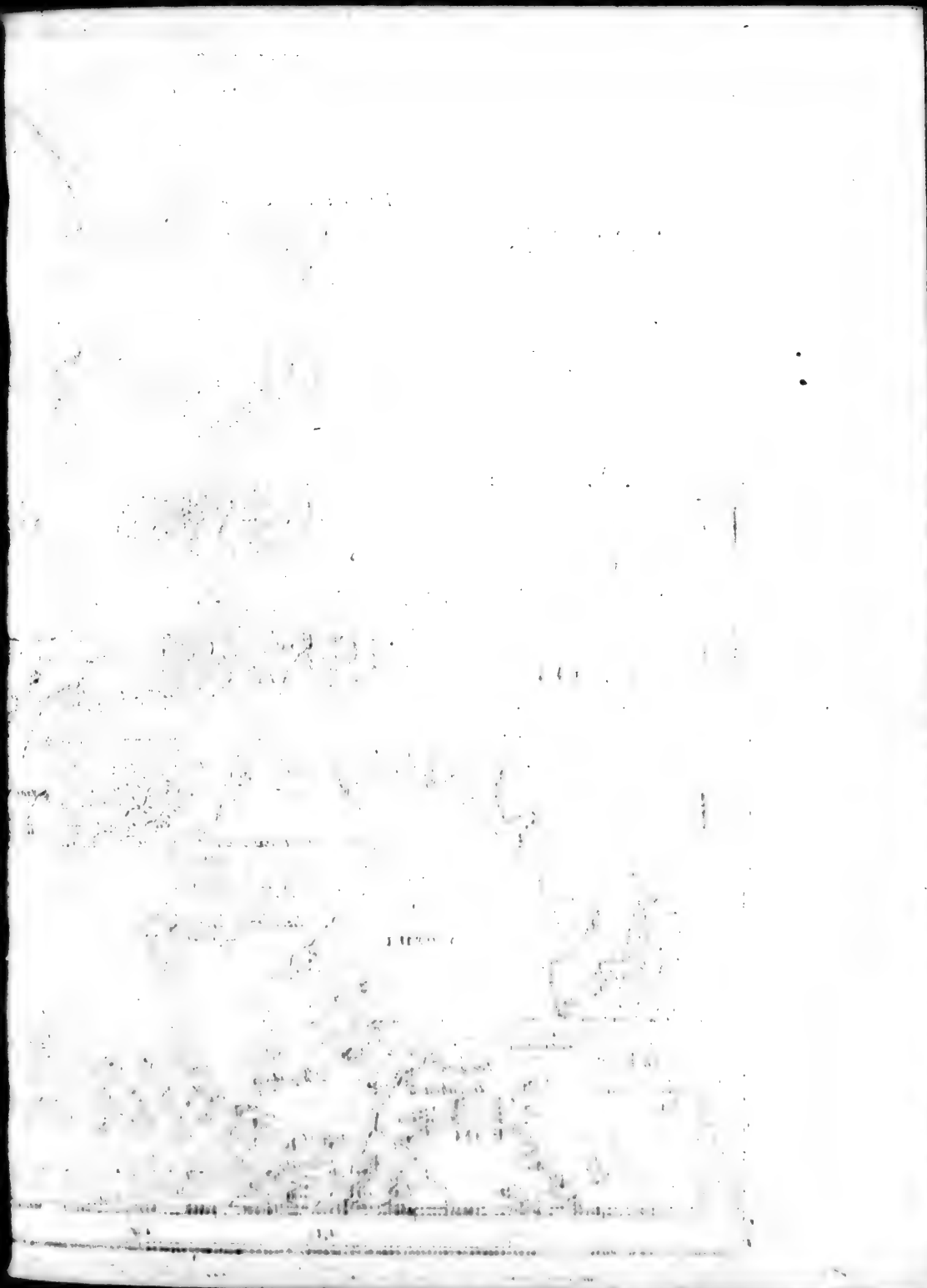

OCEAN
OCCIDEN
TAL, ou
ATLAN
TICQUE.
DESTROIT DE GIBRALTAR
Barbate
Tarifa
Algezira
Gibraltar
Estepona
C. de la Ducena
Spartellum Caput
Cazaza
Tetuan
Angera
Taximusa
Arzilla
Chebibus
Benichoa
Homara
Libora
Mexmara
Casar
Elcabira
Gezira
Basra
Suba Mahmora
Sala
Fanzara
Almansora
Camek Caput
Fodalla
Assa
Escessora
Rebat
Cacemum Cap
Benix
Nuchaila
Temesna
ROY.
DE
MA
ROC
Anasamurum
Subgita
Tamerasset
Ommira
Adenium
Thagira
Thagum
Bulabumat
Antum Puty
Viridis Insus
Maderauvana
Zarfa
Nemora
Ieona
Tisa
Guerara
Pla
Gomelahma
Bambasile
Guahila
Mechaara
Verecundum
Fez
Benegras
Adachsine
Thagora
Cha
22
23
24
35
34
33
32
31

MER
MEDITE
RANEE
ROYAUME DE FEZ
divisé en sept Provinces
Albusama
Caput Trium Furcarum
Buzancora
Gebba
Tarfoquaret
Tarfoquaratum
Melela
Mulvia fl.
Tabarca
Arx
Ingona
TIBILENSINUM
Asgangaria
Chasasa
Mezea
ROY
Benisahidus
Benisafrustenus
Arx
Izla
Gareta
Gareti Mons
Gersis
Tourentum
D'ALGER
Nasar fl.
Malvalus fl.
Hadlagia
Beninmendasus
Beniessetabus
Tezerga
Mons Ferratus
Dubdum
Selelga
Sylva
Pons
Benvesga
Cuculenses
Mulvia fl.
Gastirum
Thabla
Puteus
Centum Pu
Planitiæ
SEGEL
MESSE
Estepona
C. de la Ducena
Gibraltar
Benichesa
Bahena
Benzenesca
Aglou
Bambula
Gomelelma
Adachsena
Tezza
Matgarus
Gavata
Baromisus
Benimesa
Aschisus
Beniasgina
Benisgina
Beniaich
Bezzach
Mezenema
Tezarina
Ingella
Bedr
Velez
Penon de Velez
Calpica
Tetis
Beni Sarus
Beni Sidi
Beni Sidi
Beni Sidi

in ſoodaenigh een goeden ſtand geweeſt, datmen daer in geteld heeft ontrent veertigh groote, over de honderd middelmaetige, en drie-honderd kleyne Steeden, behalven een ongelooflijcke meenighte Dorpen.

Morabut-Chemin Ben Monnal, dat is, *Chemin*, de Soon van *Monnal*, ſigh daer van Meeſter gemaeckt, en ſijne Naevolgers ontrent honderd en dertigh Jaeren langh daer in geregeert hebbende, ſoo heeft *Juſeph Ben Teixifien*, ſoo veel als *Joſeph*, de Soon van *Teixifien*, nae dat hy de Stad *Marocco* had volvoerd, 't ſelve ſoo grouwlijck belegerd, dat 't Land hier honderd en taghtigh Jaeren langh woeſt en onbewoond heeft gelegen: Ter tijd toe dat *Manſor* eenige van ontrent *Tunis* genoomene *Arabiers* weer daer in geſet heeft: Welcke echter nae vijftigh Jaeren door de Koningh van *Merin* weer daer uytgedreeven, en andere *Arabiers* uyt de Geſlaghten der *Zenetes* en *Haboares* in haere plaets geplant wierden. Deeſe zyn hier in weynigh tijds tot ſoodaenigh een maght opgereeſen, datſe ſomtijds tſeſtigh-duyſend Mannen te Paerd, en twintigh-duyſend te voet, al t'ſaemen bequaem ten Oorlogh, konden opbrengen: Oock dickmael weynigh of gantſch geenen *Tribuit* aen de Koningen van *Fez* en *Marocco* hebben betaeld.

Behalven d' innerlijcke Oorlogen in't Land, zyn de *Portugeezen* tot verſcheydene maelen uyt haere Scheepen hier aengekoomen, en hebben de ſchoonſte Steeden op de Kuſten verwoeſt; als, *Anfa*, of *Amfa*, en *Al Manſor*, in 't Jaer 1468. Naederhand heeft oock *Rabat* haere Roveryen en Stroperyen moeten beproeven.

Rabat, en de Veſtingh, leggen op een Hooghte, tuſſchen de Rivier *Buragrag* en de Zee. De Koningh *Manſor* heeft deeſe Plaets nae de geſtalte der Stad *Marocco* doen bouwen, alhoewel veel kleyner; en daer van gemaeckt eene der Aenſienlijckſte Steden in *Barbaryen*.

Hier zyn veele Pallayſen, Tempelen, Gaſthuyſen, *Collegien*, Badſtoven, Winckels, &c.

Buyten de Poort tegens 't Suyden ſtaet even ſoo een hoogen Thoorn, als te *Marocco*. Vermits de Wateren hier rondom ſout zyn, ſoo heeft hy hier laeten maecken een even ſoo ſchoone Water-leydingh, als de geene waeren, welcke om *Roomen* heenen zyn geweeſt. Deeſe Water-leydingh voerd het Water in een Bron, twaelf-duyſend Schreeden van de Stad gelegen.

Nu zyn deeſe ſchoone Gebouwen ten deelen verſtoord; ten deelen maer alleen met weynigh aenſienlijcke Perſoonen, doch met veele Soldaten beſet, wegens de naebuerige *Portugeezen*.

Anfa, gelegen op de Kuſt, in een ſeer ſchoone en luſtige Vlackte, is eene der beroemdſte Steeden in *Africa* geweeſt, wegens de Koophandel, gedreeven met de *Portugeezen* en *Engelſche*; deſgelijcks wegens haeren Rijckdom. Doch als eyndlijck haere Inwooners ſigh begaven tot de Zee-rovery, ſoo is ſulcks geweeſt d' oorſaeck van haeren ondergangh; gelijck oock van de Stad *Al-Manſor*, gelegen op de Rivier *Guir*, tuſſchen *Anfa* en *Rabat*.

In 't Land leght *Nuchaila* op de Rivier *Guir*, en op den wegh van *Marocco* nae *Rabat*. Deeſe Plaets is rijck en welgebouwd geweeſt. Had een groot ſtuck Lands onder ſigh, en was vrughtbaer in Graenen.

S' is door de Koningen van *Marocco* verwoeſt geworden; oock hedenſdaeghs niet anders bekend, als wegens 't Graf van eenen haerer *Morabuts*, dienſe voor Heyligh houden; en waer heenen de Boeren haere Ploegen en andere Bouwwercktuygen in bewaeringh brengen, vermits

vermits niemand ſigh derf onderſtaen, deſelve dan aen te taſten.

Sy hebben noch eenen anderen *Morabut* by *Thagia*; van wienſe geloven, dat hy Wonderwercken doet, en haer bewaerd, wanneer haer Leeuwen koomen te bejëgenen.

Adendum heeft Yſer-groeven. *Tegeget*, anders *Tagagit*, op de Vloed *Ommiraby*, veel Koorn. Hier hebben d' *Arabiers* een Tol.

't Land *Ham-el-Challu* is vermenghder-wijs voorſien met Boſſchen, Ackeren, vrughtbaere Boomen, Velden en Beemden. Voed oock veel Schildpadden.

't Landſchap *Fez* tuſſchen de Vloeden *Buragrag* en *Suba* leght op de Kuſt engh en beſlooten, doch werdt Landwaerts in wijder.

De daer in leggende Steeden zyn *Fez*, *Mechneſe*, *Sale*, *Mahmora*, nevens veel meer andere.

Mahmora is *Anno* 1515. in de handen der *Portugeezen* gevallen: Doch wierd onlanghs daer nae door de Koningh van *Fez* weer veroverd; welcke daer in thien-duyſend *Chriſtenen* verſloegh, en tſeſtigh Stucken in ſijn geweld kreegh. In 't Jaer 1624. heeft de Koningh van *Spaenje* deeſe Stad meer ingenoomen, en deſelve beveſtighd-wegens haere goede Haven.

Sala, of *Sale*, by de Mond der Rivier *Buragrad*, is de *Reſidentie* of Hofhoudinghs-plaets eeniger Koningen van *Fez*, en de Hoofd-ſtad des Landſchaps geweeſt. Sy heeft noch op den hedigen dagh haere byſondere Regeeringh; en geeft aen den Koningh van *Fez* maer alleen een kleyne *Tribuit*. Sy beſtaet in twee Steeden, te weeten, in d' oude en nieuwe Stad. Drijft oock een ſeer grooten Handel met de *Francoiſen*, *Engelſche*, *Genueeſen* en *Hollanders*.

Haere Veſtingh leght op een Heuvel, nevens een hoogen Thoorn, van welcken men tot in de Zee kan ſien.

In 't Kaſteel hebben de Koningh *Manſor* en ſijne Naekomelingen haere praghtige Graf-*Tomben* laten maecken.

De Veſtingh wierd van de *Spaenjaerden* ingenoomen, doch nae eenige Jaeren haer weer ontweldighd. Naederhand hebben veele *Mooren* uyt *Granada*, van de *Spaenjaerden* verjaeghd geworden zynde, ſigh derwaerts begeven; deeſe Plaets beveſtigende, en door haere Zeeroveryen ſeer verrijckende.

Mechneſe, tuſſchen *Sale* en *Fez*, leghd midden in een Veld. Vijf of ſes duyſend Schreeden weghs rondom de Stad heenen ſietmen niet anders als Boomgaerden; vervuld met ſoo een groote meenighte voortreflijcke Vrnghten, als Granaet-Appelen, Citroenen, Vijgen, Oranjen-Appelen, Queeën, Olijven en Roſijnen, dat hier uytgetrocken werd bynae 't derde deel van alles wat het geheele Koninghrijck kan opbrengen.

Deeſe Stad is ſeer wel-gebouwd: Heeft breede en wel-geordonneerde Straeten. D' Inwooners zyn milddaedigh en Hoflijck; doch altijd Jalours en nijdigh tegens die van *Fez*.

't Water werd door verſcheydene Water-konſten tot in de Stad geleyd: Waer meê de Tempels, Baden, Gaſthuyſen, *Collegien*, en over de ſes-duyſend Huyſen van *private* perſoonen werden voorſien en verſorghd.

Haer' Inkoomſten zyn dickmael den eerſtgeboornen Soon, of den Erfgenaem der Kroon beſtemd.

't Cieraed deeſes Landſchaps, en te gelijck des gantſchen Koninghrijcks, jae van geheel *Barbaryen*, is *Fez*; van de *Mahometanen* genoemd den Hof tegens 't Weſten.

Sy leght honderd-duyſend Schreeden van

van de *Groote*, en even ſoo verr' van de *Middellandſche Zee*, op de Rivier van *Fez*; welcke heenen vliet tuſſchen die van *Bunaſar* en *Suba*, waer in deſelve valt.

De *Form* is een langhwerpige Vierhoeck; welckers midden in de Vlackte legd; maer d' uyterſte eynden op Heuvelen: Behalven noch veele Voorſteeden; waer onder twee-en-dertigh d' aenſienlijckſte zyn; eenige van vijf-honderd; andere van duyſend; ſommige oock van twee-duyſend Huyſen.

De Stad heeft twaelf voornaeme *Quartieren*, of Wijcken. Twee-en-tſeſtigh groote Marckten: Meer als twee-honderd lange, breede, reghtuytloopende Straeten; nevens een groot getal kleyne. Seven-honderdt Tempelen en ſeer veel *Collegien*, Gaſthuyſen, Badſtoven, &c. Honderd en vijftigh gemeene Plaetſen of *Secreten*, ſoo gantſch bequaem gebouwd, dat het Water alle onreynigheyd weghneemd. Twee honderd en vijftigh Bruggen. Ses-en-taghtigh gemeene Bronnen; en noch ſeshonderd byſondere.

De Huyſen zyn wel-gebouwd uytwendigh nae *Moſaiſche* wijs; van binnen beſchilderd met Bloemen, allerley Vrughten, *Perſpectiven* en Landſchappen. Onder haere Tempelen zyn'er vijftigh ſeer praghtigh opgeright, hebbende veele Pilaeren van Marmor. De meeſte zyn niet verwelft, maer met Houtwerck beleghd; oock niet gevloerd, maer met ſchoone Tapijten bedeckt.

De grootſte heeft een halve Mijl in den omvangh; zynde voorſien met een-en-dertigh Poorten, en twee-en-veertigh Portalen. De Thoorn werd onderſtut van vijf-en-dertigh Boogen in de lenghte, en twintigh in de breedte. De geheele Tempel heeft negenhonderd ſoodaenige Boogen. Bynae al de Stucden zyn van Marmor.

Daeghlijcks heeft deeſe Kerck twee-honderd Ducaten (andere ſeggen vier-honderd) Inkoomſten; bedraegende in 't Jaer drie-en-tſeventigh (of honderd ſes-en-veertigh) duyſend Ducaten.

Onder de *Collegien* hebben de Gebouwen des Koninghs *Habu-Henon* gekoſt vijfmael honderd-duyſend Ducaten. Alles daer in is op *Moſaiſche* wijs verrijckt en vercierd met Goud, Laſuur en Marmor. De Poorten en Deuren zyn van Koper.

De *Bibliotheeck* beſtaet in tweeduyſend geſchrevene, en een groote meenighte van andere Boecken.

Soo binnen als buyten de Stad zyn meer als tweehonderd *Hoſpitalen*, of Gaſthuyſen. Vijf-en-twintigh behooren voor de Krancken des Lands. En onder deſelve zyn'er eenige, welcke daeghlijcks twee-duyſend Perſoonen konnen onderhouden. D' andere zyn voor de Vreemdelingen: Doch haere Inkoomſten zyn ſeer verwoeſt en verminderd geworden. Men geeft haer daer in niet meer als Huysveſtingh en Bed: In eenige evenwel de Koſt voor drie daegen tijds.

Daerenboven vindmen in *Fez* twee-honderd Badſtoven: Tweehonderd Herbergen; van welcke ſommige over de honderd Kameren of Vertrecken hebben. Vierhonderd Molens; in welcke over de duyſend of twaelf honderd Molenſteenen gaen.

De groote Marcktplaets is met een Muer omringhd, en met twaelf Poorten beſlooten, even als een Stad. S'is afgedeeld in vijfthien *Quartieren*. Yeder *Quartier* heeft ſijn eygene Oeffeningen en Handwerckers. Men teld alhier over de twintigh duyſend Arbeyders in allerley *Manufacturen*.

In 't Suyd-Weſten leghd d' oude Stad *Fez*, ontrent duyſend of twaelf honderd ſchreeden weghs van de nieuwe

Stad: Welcke by nae alleen voor 't Koninghlijck Huys, en desſelven *Officieren* is. Syn Pallays, waer in hy gewoonlijck *reſideert*; de Pallayſen ſijner voornaemſte Heeren; de Munt, en een ſeer praghtige Tempel ſtaen in 't eerſte *Quartier*. De Hof-Beampte, en de Hoofd-lieden der Lijf-wacht beſitten 't tweede. Des Koninghs Lijf-waghten hadden voortijds 't derde gantſch alleen in. Maer hedenſdaeghs werd een groot deel deeſes laetſten *Quartiers* van *Joden* en Goudſmeeden bewoond: Deſgelijcks een gedeelte des tweeden van verſcheydene Koop en Ambaghts-lieden. Maer wy hebben nu genoegh van *Fez* gehandeld.

Azgar, een Landſchap tuſſchen de Rivieren *Suba*, of *Cebu*, en *Lucus*, of *Lixe*, op de Kuſt, ſtreckt ſigh wijd Landwaerts in, nae de Stad *Fez* toe. Haer gedeelte nae de Zee heeft veele Moeraſſen en Poelen, waer in meenighte van Ael werd gevangen.

Een groot getal Boſſchen vindmen hier, waer uyt men Koolen en Boomwol haeld. Allerweegen zyn hier ſoo veel ſchoone en ſeer vrughtbaere Velden; oock is hier ſoo een aengenaeme Lught, dat voortijds de Koningen van *Fez* een gedeelte van de Lente aldaer met de Jaght doorbraghten.

Elgiumba, of *Elgiuhma*, op den wegh van *Fez* nae *Larrache*, voortijds de ſchoonſte Stad deeſes Landſchaps, is nu niet anders als een Koorn-Schuer, waer heenen d' *Arabiers* haere Graenen pleegen te brengen.

Caſar-el-Cabir (of *Cebir*), een Luſthuys, 't welck *Menſor* tuſſchen Moeraſſen, Boſſchen, de Zee en de Rivier heeft laeten bouwen, magh hedensdaeghs ontrent vijfthien-honderd Huyſen, nevens een beroemde Maendaghs-Marckt hebben.

Ter deeſer Plaets is geſchied de Veldſlagh des Koninghs *Don Sebaſtiaen* van *Portugal*, in 't Jaer 1578. Gedenckwaerdigh is 't, dat alle drie de Koningen, welcke de Krijghsheyren aenvoerden, geſaementlijck zyn omgekoomen, *Don Sebaſtiaen* ſneuvelde in 't Veld. *Muley Mahomet*, tot wiens byſtand *Don Sebaſtiaen* deeſen Tocht had ter hand genoomen, verdronck in de Rivier *Mucazin*, als hy door deſelve rijden, en ſigh door de Vlught nae *Arzila* redden wou. *Abdel Muley Malucco*, de Zeege bevoghten hebbende, en alreeds voor den Slagh onpaſſelijck geweeſt zynde, ſtierf; ter oorſaeck van den verrighteden ſwaeren arbeyd.

Lharan, of *Larrache*, voortijds geheeten *Lixos*, ſou, gelijck ſommige onder d' Oude Schrijvers berighten, veel grooter als *Carthago* zyn geweeſt. Men heeft deeſe Stad uytgegeven voor de Koninghlijcke *Reſidentie* van *Antheus*, dien *Hercules* om 't leven bracht, en de Goudene Appelen, welcke hy had vergaederd in den Hof of Boomgaerd der *Heſperides*, wegh-droegh.

Hedenſdaeghs isſe eene der voornaemſte Veſtingen des Koninghrijcks; en tot verſcheydene maelen toe, ſoo van de *Portugeezen* als *Spaenjaerden*, te vergeefs aengetaſt geworden. Niet eer oock isſe in der ſelver handen geraeckt, als ter tijd dat *Mulei Xeque* ſigh nae *Spaenje* begaf; en, doe hy aldaer hulp bequam, haere deeſe Plaets overleverde, in 't Jaer 1610. Doch even dit is d' oorſaeck geweeſt, dat de ſijne ſelfs hem korts daer nae aen kant hielpen.

De *Spaenſche* hebben deeſe Sterckte noch vaſter gemaeckt als oyt te vooren; leggende boven de Stad drie verſcheydе Schanſſen.

't Landſchap *Habat* leght ten deelen op de *Groote*, ten deelen op de *Middellandſche Zee*. 't Neemd in de geheele Enghte van *Gibraltar* op d' *Africaenſche*

ſche ſijde; van waer 't ſigh tot aen *Fez* uytſtreckt.

't Is eene der aenſienlijckſte *Provintien* in 't gantſche Koninghrijck *Fez*, als leggende dight by *Spaenje*; 't welck geplaetſt is op d'andere ſijde der Enghte.

't Schijnd, als of dit Landſchap gelijck als een Planck of Slagh-boom is tuſſchen *Spaenje* en de Koninghrijcken van *Fez* en *Marocco*.

De waerſchijnlijckheyd hier van blijckt genoeghſaem daer uyt, om dat by d'Oude *Mauritania Tingitana*, waer in beyde de Koninghrijcken *Fez* en *Marocco* leggen, onder *Spaenje* begreepen was. En dan noch, om dat, ſoo haeſt *Julianus*, Graef en Stadhouder in *Boetia*, *Gibaltar* had geleverd in de handen der *Mooren*, deſelve niet naelieten, in *Spaenje* te vallen, en ſigh Meeſter te maecken van bynae gantſch dit Geweſt.

Maer hedenſdaeghs, nu de *Spaenjaerden* verſcheydene Veſtingen op de Kuſt deeſer *Provintie* hebben, dencken de *Cherifs* van *Fez* en *Marocco* niet eens meer, om de voet in *Spaenje* te ſetten, wijlſe genoegh te doen vinden, om ſigh ſelven tegens des ſelven Maght te verſeeckeren.

De voornaemſte Steeden deeſer *Provintie* zyn: *Arzile*: Welcke Plaets de *Portugeezen* in 't Jaer 1471. veroverd, en de meeſte Inwooners gevancklijck weggevoerd hebben: Onder welcke weghgevoerde oock was den *Muley Mahomet el Oataz*, niet meer als ſeven Jaeren oud; die naederhand Koningh van *Fez* is geworden.

Deeſen, meer gedenckende aen ſijne Gevanghnis, als aen de Vryheyd, in welcke hy van de *Spaenjaerden* was herſteld, heeft in 't Jaer 1578. honderdduyſend *Mooren* op de been gebracht. Met deſelve belegerde en veroverde hy de Stad *Arzile*, nevens 't Slot. Met ſeer groote moeyte en gevaer verdeedighden ſigh de *Portugeezen* noch in een Thoorn: Welcke eyndlijck ontſet; Stad en Slot oock weer ingenoomen, en de *Mooren* dapperlijck geſlaegen wierden.

Naederhand hebben de *Portugeezen* deeſe Plaets, onder ſeeckere voorwendingh, verlaeten. *Muley Mahometh*, bygenoemd de Swarte, heeftſe *Don Sebaſtiaen*, Koningh van *Portugal*, weer in handen geſteld, Anno 1578. Maer tſederd hebbenſe de *Cherifs* (of *Xerifen*) weer veroverd, en beſitten deſelve noch op den hedigen dagh.

Deeſe Stad is groot, wel-beveſtighd, en heeft haere Haven aen de *Groote Zee*. De Bodem draeght meer Huls-vrughten, als Koorn en Hout.

Tanger, *Caſſar Eſſoghir*, en *Ceute* behooren aen de Kroon *Portugal*.

Ceute leght op een ſpitſen Hoeck, aen den Mond der Zee-Enghte by *Gibraltar*, nae de *Middellandſche Zee*.

Caſſar Eſſoghir (anders *Caſar Ezzaghir*) op 't midden der Enghte.

Tanger in de grond eens kleynen Boeſems, of *Golfs*, op de gedaghte Enghte.

Dit *Tanger*, voortijds geheeten *Tingis*, is by d'Oude de beroemdſte Stad geweeſt, en, volgens haer voorgeven, van *Antæus* gebouwd geworden.

Nae deſelve heeft het naebuerige *Mauritanien* den Naem van *Mauritania Tingitana*; en d'Enghte dien van *Fretum Tingitanum* bekoomen.

Niettemin was noch onlanghs haer Biſdom en Regeeringh met die van *Ceute* vereenighd; alwaer oock de *Reſidentie* was; tot dat de Standen in *Portugal* ſigh van de *Caſtilianen* af-ſcheurden. Doe bleef *Ceute* aen de laetſt-genoemde: *Tanger* en *Caſar Ezzaghir* aen de *Portugeezen*: Welcke het voor eenige Jaeren aen d'*Engelſche* hebben overgegeven.

Tetuan, *Tettuan*, of *Tetteguin*, heeft maer aght-honderd Vyer-haerden. De Huyſen in deeſe Plaets zyn ſoo wel gebouwd, als ergens elders in *Barbaryen*.

Nae dat een groot deel *Mooren*, uyt *Granada* verdreven zynde, ſigh hier neergeſlaegen hadden, ſoo hebbenſe ſigh tot noch toe aldaer in een goeden ſtand onderhouden. Stroopen onophoudlijck op de Zee, en houden veele *Chriſtenen* gevangen.

Landwaerts in zyn noch veele Steeden, doch niet in ſoo een groot aenſien, als de nu verhaelde.

De Bergen, welcke men reeckend aght in getal te zyn, werden bewoond door de Stam van *Gumera*. Deeſe drincken Wijn; alhoewel tegens de Wet des *Alcorans*. Sommige geven drie, andere vier, noch andere meer, tot op ſes duyſend Ducaten, Jaerlijckſche Schattingh.

't Geberght *Rahon* heeft Wijngaerden. D'Inwooners op 't ſelve maecken Seep en Waſch.

't Geberght *Benifenſecare* leverd, behalven Waſch, Huyden en Lijnwaed. Op haere Saterdaeghs-Marckt mogen de *Chriſtenen* hier vryelijck handelen.

't Geberght *Benihuriu* is ſeer weynigh, jae bynae gantſch niet bewoond, wegens de naebyheyd van *Cazar Exzaghir*; onder welckers Regeeringh 't ſelve geſtaen heeft.

Hier tegens heeft 't Geberght *Chebib* ſeer toegenomen, nae dat de *Portugeezen Tanger* hadden vermeeſterd; vermits een deel van d'oude Inwooners deeſer Stad ſigh derwaerts begaven.

De Bewooners van *Beni-Cheſſen* leggen ſigh op de Wapenen: Gelijck oock doen de *Quadres*, by d'Enghte, en *Bemguerda-feth* by *Totteguin* (of *Tettuan*); welckers Regeeringh ſy gehoorſaemen, en deſelve dienen tegens de Beſettingh van *Ceute*.

Voortijds hebbenſe de Koningen van *Granada* veel Oorloghs-volck verſchaft; en onder andere eenen *Helul*; dienſe in haere Helden-gedighten uytgegeven hebben voor de Schrick van gantſch *Spaenje*.

't Geberght *Angere* heeft Vlaſch, waer van ſy Lijnwaed bereyden. Gelijck oock goed Hout tot den Scheepsbouw.

Errif, gelegen op de *Middellandſche Zee*, tuſſchen de Rivieren *Gomer* en *Nocor*, ſtreckt ſigh Landwaerts in, tot aen 't Geberght; 't welck deeſe *Provincie* afſonderd van de Landſchappen *Fez* en *Cahus*.

S'is omringhd van Bergen en Boſſchen: Onvrughtbaer in Graenen: Doch heeft daer tegens overvloed van Wijnſtocken, Vygen, Olyven en Amandelen. Men vind hier veele Geyten, Eſelen, Apen, maer weynige Schapen en Oſſen. De Huyſen zyn maer een Stockwerck hoogh, en ſeer qualijck gedeckt.

Bynae al de Steeden deeſes Landſchaps leggen op de Kuſt; als: *Gomer*, *Terga*, *Bedis*, *Mezemma*, en meer andere. Meerendeel zynſe qualijck bevolckt, wegens de Naebuerſchap der *Caſtilianen*.

Gomer leght op een Rivier van dien ſelven Naem. Die van *Targa* (of *Terga*) bevlijtighden ſigh de Viſſchery, en verkoghten haere geſoutene Viſch aen d'Inwooners in 't Geberght. Doch deeſe Plaets is hedenſdaeghs by nae woeſt.

Bedis (anders *Belis*) nevens 't Slot, 't Pallays en de Haven, is noch in eenige Aenſienlijckheyd; en onderhoud ſommige Galleyen; doch werd ſeer verontruſt van de Schans *Penon de Velez*, welcke de *Spaenjaerden* beſitten in ſeecker Eyland;

Eyland; niet verder als tuſſchen de duyſend en twaelf-honderd ſchreeden van *Bedis* gelegen.

Mezemme, voor deeſen ſeer groot en Volckrijck geweeſt, heeft nu bynae niets meer als de Mueren.

't Geberght heeft hier Wijnſtocken, Garſt, Paerden, Geyten en Graenen. Sommige betaelen eenige Schattingh; andere niets.

Beniguazeval kan vijf-en-twintigh duyſend Mannen ten Oorlogh toegeruſt leveren. Heeft veele Vlecken, en een beroemde Stad tuſſchen deſelve; nevens een Bergh, die onophoudlijck Vyer uytwerpt.

Suſaon is eene der voornaemſte en luſtighſte Steeden in gantſch *Africa*. Haer' Inwooners beſchermen ſigh by haere Vryheyd onder haeren *Xeque*.

De *Provintie Garret* beſlaet 't overige van de Kuſt op de *Middellandſche Zee* tot aen de Rivier *Mulvia*, welcke dit Landſchap van *Telenſin* af-ſonderd.

Mellila is haere Hoofd-ſtad geweeſt; maer ſtaet hedenſdaegs onder de maght der *Spaenjaerden*. *Johan Guſman*, Hertogh van *Medina Sidonia*, heeft deſelve in 't Jaer 1497. veroverd.

Op deſelve wijs is oock *Chaſaſa* van *Ferdinand*, Koningh van *Caſtilien* en *Arragon*, ingenoomen geworden.

Beyde deeſe Steeden hebben een Haven; doch die van *Mellila* is veer' de beſte. Men kon hier twee-duyſend Huyſen tellen. Sy diende als tot een Brugg' voor den Koophandel tuſſchen die van *Fez* en de *Venetianen*.

Hier ontrent vindmen treflijcke Yſergroeven. 't Middelſte deel deeſes Landſchaps leght in 't Geberght. 't Uyterſte eynd, leggende tegens 't Suyden aen de *Provintie Chaus*, is onbebouwd, en ſonder Water.

't Gedaghte Landſchap *Chaus* is ſoo groot, dat het in ſijn begrijp 't derde deel des Koninghrijcks uytmaeckt. De Vloeden *Cebu*, of *Suba*, *Mulvia*, *Nocor*, en ſommige andere, hebben hier haer' Oorſprongen, onder aen verſcheydene Tacken van den Bergh *Atlas*.

Onder de Steeden deeſer *Provintie* werd de Hoofd-ſtad *Tezza* gehouden voor de derde van 't Koninghrijck *Fez*; en heeft ten minſten vijf-duyſend Huyſen in ſigh. Die van de Burgers zyn wel niet ſeer ſchoon; doch den Adel heeft hier veele Pallayſen. 't Slot is ſeer heerlijck. Onder ontrent honderd Tempelen is'er eene, grooter als de groote Kerck te *Fez*.

Hier zyn oock drie *Collegien*; drie-en-twintigh Badſtoven, en veele Gaſthuyſen. De *Moorſche* Koningen hebben hier ſomtijds haere *Reſidentie* of Hofhoudingh gehad, en deeſe Stad aen haeren tweeden Soon gegeven; ſoo wel wegens de ſonderlinge ſchoonheyd van deſelve, en de Hoflijckheyd der Inwooners, als oock wegens de goedheyd van de Lught, en den overvloed van allerley Vrughten, welcke hier verſaemeld worden.

Teurert ſtaet aen geene ſijde der Rivier *Mulvia*, en op de Vloed *Zhas*; ſoo verr' afgelegen op de Grenſen des Koninghrijcks, dat de Koningen van *Fez* en *Teleſin* deſelve malkander dickmael ontnoomen en weer hernoomen hebben. Deeſe Stad is gebouwd op een verhevene en ſeer voordelige Plaets, en omringhd met ſtercke Mueren. S'is voorſien met ontrent drie-duyſend Huyſen.

Dubdu is geplaetſt aen de ſijde eens hoogen Berghs; van welcke verſcheydene Beecken afvallen, en door de Stad heenen vlieten.

Garſis en *Hadaggia* leggen op de Rivier *Mulvia*. Alleen *Gherſelvin* leght aen geene ſijde van den Bergh *Atlas*,

ter ſijden van *Segellomeſſe*, of *Segelmeſſe*. Is van binnen leelijck, maer van buyten ſchoon.

Onder d' Inwooners des Geberghts vindmen eenige rijcke Lieden, welcke maer alleen yet weynighs, of bynae niets met allen geven: En daer tegens arme, die groote Schattingen moeten betaelen; nae datmen lightlijck of beſwaerlijck tot deeſe Geberghten kan koomen: Nae dat oock deſelve vrughbaer zyn van Wijnſtocken, Beemden en Vrughten.

De Vlackte van *Sabbelmarga* heeft bynae niet anders als Kool-hutten, wegens d' omleggende Boſſchagien. Die van *Asgari* hebben veele Harten, wijl hier 't Gras geheele Jaer door duerd. Die van *Guregra* Arbeyds-lieden, wijl de Bodem aldaer tot den Koornbouw ſeer bequaem is.

In dit Landſchap is een aenmerckenswaerdige Brugg' over de Vloed *Cebu*; welcke tuſſchen eenige ſoo gantſch hooge Klippen heenen loopt, dat de gedaghte Brugg' honderd en vijftigh vademen hooghte boven 't Waterleght. Een Korf hanghd aen twee Touwen, welcke ſigh omdraeyen op twee Rollen, aen d' eynden vaſt gemaeckt, aen twee dicke houte Pilaeren, ſtaende op elcke ſijde des Dals. Soo wel de Korf als de Touwen zyn gemaeckt van Zee-Bieſen. De geene nu, welcke in de Korf, of Mand, ſitten, (thien Perſoonen konnen'er te gelijck plaets in vinden) trecken haer ſelven langhs de gedaghte Touwen van d' eene zijde nae d' andere.

Onder de ſeven *Provintien* van 't Koningrijck *Fez* konnen wy *Chaus* 't grootſte noemen. Daer nae *Temeſne*. Dit Landſchap is in den beſt-bloeyenden ſtaet geweeſt. *Habat* is de gewightighſte *Provintie*, wegens de *Spaenſche* Nabuerſchap. Doch die van *Fez* draeghd de Prijs wegh, wegens de Hoofd-ſtad des Koninghrijcks.

De Koninghrijcken *Fez* en *Marocco* moeten op vierderley wijs werden aengemerckt; als, ten opſight der Bergen; der Dalen, der Vlacke Landen, en der Kuſten.

De Bergen zyn bynae al t' ſaemen in de handen der *Arabiers*, en der *Berebéres*; welcke ten deelen vry, ten deelen dienſtbaer zyn. De Daelen deſgelijcks, nae datſe meer of min in de Geberghten, of by de Vlackten leggen. Welcke vlacke Velden alle onder haere gehoorſaemheyd ſtaen.

De Kuſten behooren ten deelen de Koningen van *Fez* en *Marocco*, ten deelen de *Portugeezen* en *Caſtilianen* toe. De laetſtgenoemde hebben in beſit 't geen op de *Middellandſche*; d' andere 't geen op de *Groote Zee* leght.

Alsmen derhalven 't begrijp deeſer beyde Koninghrijcken overweeghd, oock ſelfs ter dier tijd, doeſe t' ſaem vereenighd waeren, ſoo heeft altijd 't vierde of derde deel der ſelve de *Xerifen* of Koningen van *Fez* en *Marocco* geen gehoorſaemheyd betoond. Indienſe over beyde deeſe Rijcken een volſtrecte heerſchappy in 't geheel hadden gehad, ſoo kondenſe lightlijck over de honderd-duyſend Mannen te voet, en honderd-duyſend te Paerd by een gebraght hebben.

De *Mooren* van *Fez* en *Marocco* zyn wacker, ſterck, geſwind; maer ondertuſſchen evenwel *Melancholijck*, en gantſch onſuyver.

Vrouwen mogenſe neemen tot vier in getal toe; doch deſelve weer verlaeten wanneerſe willen; mits haer uytkeerende 't Houwlijcks-goed, 't welckſe haer by Houwlijcks-voorwaerde hadden belooft. Ondertuſſchen hebbenſe een andere vond bedaght, om ſigh beeter koop van haer t' ontlaen; te weeten, haer ſoo qualijck te handelen, dat de Vrou-

Vrouwen ſelver haere Mannen, nevens 't Houwlijcks-goed, verlaeten.

Behalven deeſe vier Echte Wijven (indiennen haer anders ſoodaenigh een Naem magh geven) moogenſe noch ſoo veele By-wijven houden, alſe konnen voeden. Evenwel gedooghd haere Wet haer niet, datſe by yemand anders, als by deeſe vier Echte Vrouwen, ſouden ſlaepen.

Voornaeme Stands-perſoonen leggen ſeer veel aen haere Bruyloften te koſt. Waer door dan dit gemeene Spreeckwoordt onder haer is ontſtaen: De *Chriſtenen* verquiſten 't beſte van haere Goederen met *Proceſſen* of Reghts-gedingen. De *Joden* op haere Paeſch-Feeſten. De *Mooren* aen haere Bruyloften.

Haere Dooden begravenſe in Maeghden-Aerde; dat is, aen ſoodaenige Plaetſen, daer niemand voorheenen begraven is geworden: Op dat niet miſchien ten tijd der Algemeene Opſtandingh een ſwaerigheyd moght ontſtaen, om de reghte ſtucken te vinden, en een gedeelte van deeſen ſigh moght voegen aen 't Ligchaem van dien.

Behalven de *Mooren* in de Koninghrijcken Fez en *Marocco* (doch in 't laetſte meer als in 't eerſte) vindmen hier veele *Arabiers*, welcke beſtaen in *Cabilles* of Geſlaghten. Deeſe beoorloogen malkander. Maecken oock Vreede tuſſchen haer en de *Mooren* wanneerſe willen.

Geduerigh ſtroopenſe rondom, en roven nu op deeſe, dan op die ſijde. De *Caravanen*, of Reyſende Geſelſchappen der Kooplieden, taſtenſe aen, of begeleyden deſelve, nae datſe 't meeſte voordeel daer by ſien.

Somtijds dienenſe den Koningh van *Marocco*, ſomtijds weer beoorlogenſe hem. De geene, welcke ſigh in de hooghſte Geberghten van den *Atlas* onthouden, zyn ſoo gantſch onhoflijck en *Barbariſch*, dat d' Oude haer hebben geaght voor *Satyrs*, *Pans*, en *Ægipans*, dat is, voor halve Duyvelen.

In eenige Steeden vindmen veele *Joden*, maer bynae geene *Chriſtenen*, behalven Kooplieden of Slaven.

Byvoeghſel.

WY ſullen in onſe Tael hier byvoegen, 't geen de Heer *Eraſmus Franciſcus* in de lijne van de Stad *Fez* heeft aengeteeckend.

Fes, of *Fez*, 't welck werd gehouden voor des *Ptolomæi Volubilis*, is gelegen in 't Landſchap *Fez*, ontrent honderd Mijlen van de Zee, in de gedaente van een langhaghtige Vierhoeck, binnen hooge Ringh-mueren, ten deelen van gebackene, ten deelen van ſelfs-gewaſſene Steenen opgeright; draegende veele Thoornen.

Men teld hier ſes-en-taghtigh Poorten. Aen eenige Oorden loopen vlietende Wateren door de Stad. Sy werd afgedeeld in twaelf *Quartieren*, begrijpende ſeven-honderd Kercken en twee-en-veertigh Marckt-plaetſen, rondom beſet met Kramen en Winckelen.

De voornaemſte Straeten werden geſteld op twee honderd. De minder zyn van een ſeer groot getal. Aen beyde ſijden van deſelve ſtaen ſeer praghtige Huyſen. Molens, gemeene Badſtoven, &c., zyn'er in meenighte. De Rivier *Fez* ſtreckt beyde ſijn' Armen door de Stad; en deeſe verdeelen ſigh in veele Vingeren, welcke geleyd werden nae de Kercken, *Hoſpitalen*, Herbergen en Woonhuyſen.

Nevens de Kercken zyn ontrent honderd en vijftigh gemeene Gemacken, om op deſelve den Buyck te ledigen. Deeſe *Secreten* zyn vierkant gebouwd, en geſamentlijck onderſcheyden in kleyne Vertreckjens, met kleyne Gangen. Al deeſe Vertreckjens, of Kamer-

Kamerkens, zyn voorſien met een *Canael*; waer door 't Water uyt de Stads-Graghten in een Marmorſteene Back ſoo ſtrengh daer heenen ſchiet, dat alle onreynigheyd en ſtanck daer van meê genoomen, en in de Rivier gedraegen werd.

Over de gedaghte Aderen of Tacken der twee Armen van de Vloed gaetmen door middel van tweehonderd en vijftigh Steene Bruggen; onder welcke eenige Straeten ſchijnen, wijlſe aen beyde ſijden met Huyſen zyn beſet. Men vind hier ſes-en-taghtigh gemeene Springh-bronnen; behalven noch ſes-honderd andere in de Pallayſen, Gaſthuyſen, en diergelijcke Gebouwen.

De Huyſen overtreffen veel' *Europæiſche* in ſchoonheyd. Deſelve zyn ſeer konſtigh opgebouwd van Tigchel of andere Steenen; oock cierlijck uytgehouwen met meenigerley Beeldwerck. 't Pinſeel der Schilders heeft de Kameren van binnen met allerley Bloemen beſtroyd. Het daer overgeſtreeckene Vernis geeft deſelve een ſeer ſchoonen glantſch. De Solderingh is gemeenlijck verguld; of anders op 't luſtighſte geverwt en beſchilderd. Veelerley andere Bequaemheden en Cieraeden ſietmen aen en by de Huyſen; als, de ſeer ſchoon-beſchilderde Water-Backen, met haere daer voor ſtaende Marmorſteene Vaten, welcke 't Water uyt den Back door een Pijp ontfangen. De Thoornen; welcke bynae aen alle Gebouwen in de hooghte opſtijgen. In deſelve plegen de Mannen hare Vrouwen in ſchoon-beſchilderde Kameren te beſluyten; op datſe niet anders als alleen met d' oogen op de Straet moghten koomen.

Onder de voorgedaghte ſevenhonderd Kercken vindmen'er tſeſtigh of tſeventigh van een geweldige grootte en praght. Haere heerlijcke Marmor-Suylen, konſtrijcke Schilderyen en Beeldwercken; de Marmore of van andere Steenen opgerighte Bronnen, geven overvloedige oorſaeck tot verwonderingh.

't Nieuw-*Fez*, ontrent een Mijl weghs van Oud-*Fez* gelegen, is gebouwd op een ſeer hooge en luſtige Vlackte, aen de Vloed; die eene lijner Armen de Stad toereyckt aen de Noordſijde, alwaer veele Molens bruyſchen; en noch eenen anderen, die ſigh in twee Tacken verdeeld: Waer van d' eene in Nieuw en Oud-*Fez* by 't Slot heenen loopt; d' andere alleen eenige Daelen en Hoven nevens d' oude Stad ſoo langh doorwandeld, tot datſe ten laetſten in de Stad koomd, en aldaer 't Koninghlijck Slot voorby vliet.

Dit Nieuw-*Fez* is verdeeld in drie Deelen. 't Eerſte begrijpt 't Slot des Koninghs, nevens de Slooten der Koninghlijcke Princen en Broederen. Gelijck oock Kercken, Schatkameren en Luſtgaerden.

't Tweede deel heeft de Stighter deeſer Nieuwe Stad, naementlijck Vorſt *Jacob*, Soon van *Abdullach* der eerſten, verordonneert tot een Woningh voor de Hovelingen, Beampte en Hoofd-lieden; doch de Plaets van d' Ooſter tot de Weſter-Poort (ſigh uyt ſtreckende by de vijf honderd ſchreeden) tot de Marckt; welcke daer op rondom ingenomen is van de Kramen en Winckels der Handwercks en Kooplieden.

't Derde deel ruymde men in 't begin de Koninghlijcke Lijfwaght in; doch werd hedenſdaeghs meerendeel van *Joden* en Goudſmeeden bewoond. In deeſe Nieuwe Stadt heeft de *Mahometaenſche* Dwaelgeeſt niet minder Kercken en Badſtoven, als in d' Oude.

Aenmercklijck is 't, dat alhier 't Water, door verſcheydene groote Raderen, van welcke yeder ſigh maer eens tuſſchen Naght en Dagh omdraeyd, uyt de Rivier over de Muer in de Stad werd geworpen, en aldaer in groote Backen opgevangen; daer nae weer met Canalen nae Slooten, Luſtgaerden, Badſtoven en andere Plaetſen geleyd. Voor ontrent tweehonderd en veertigh Jaeren moeſtmen 't Water door eenige Waterleydingen uyt een Springhbron, thien Mijlen van *Fez* gelegen, in de Stad brengen. 't Laetſtgemelde middel is van een *Genueeſch*; 't eerſte van een *Spaenjaerd* gevonden.

Dus koomen beyde deeſe Schrijvers (gelijck oock *D. Dapper* in ſijne *Beſchrijvinghe van Africa*) met malkander wel over een. Niets verſchild oock van haer de Heer D. T. V. Y. in ſijne *Wereld-ſpiegel*, als alleen dat hy wat ingedrongener gaet. Uyt wien wy noch dit volgende kortlijck hier by ſullen voegen.

In

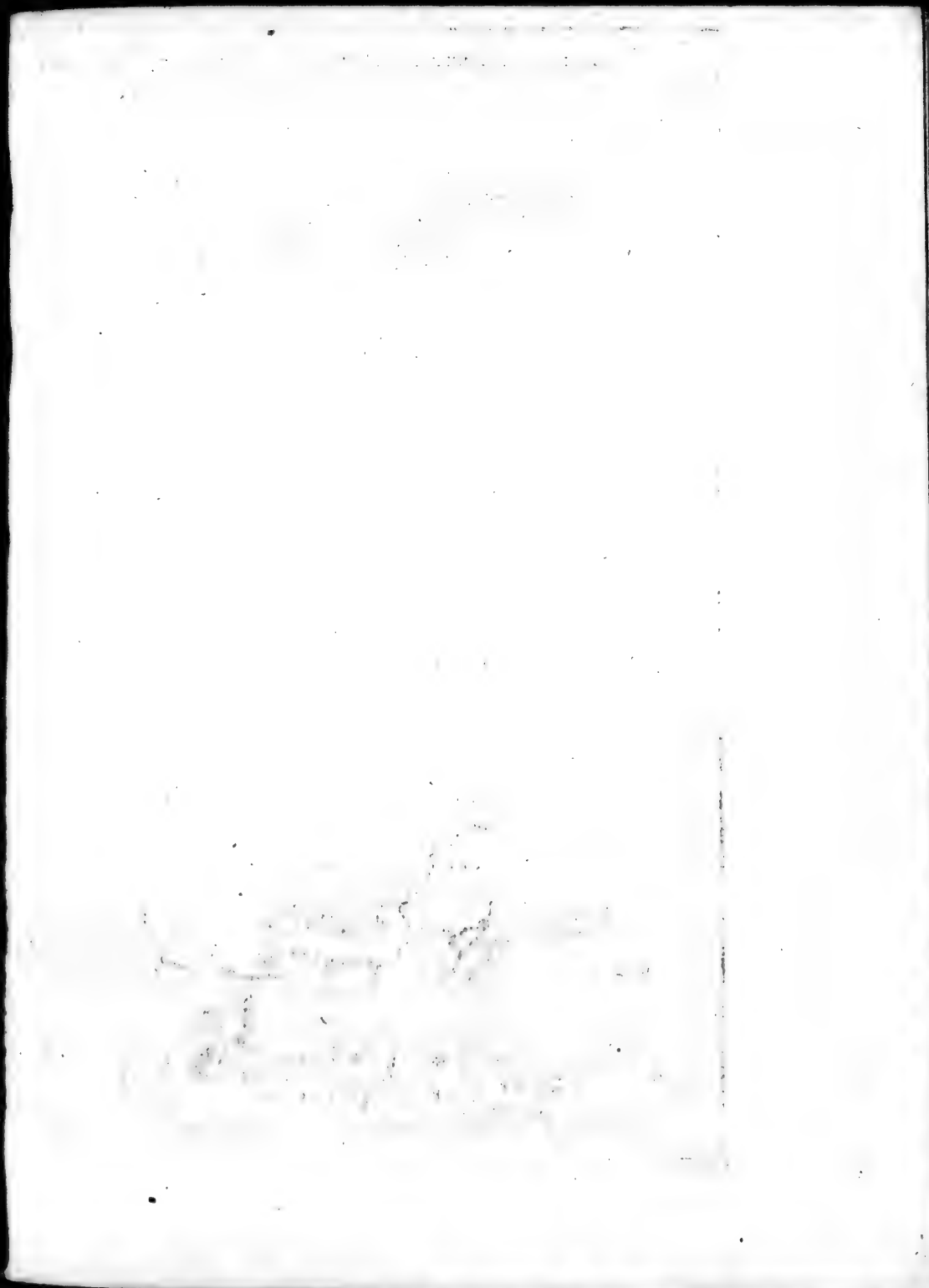

MERI
TENEZA.
RHāgiad.
Raiad.
Atlan
ENIBESSERA
REGIO.
HAGARÆ POP.
ZANHAGÆ POP.
SEGELLOMESSA RE
HEMRUNI POP.
Tesebit.
Tegorarin
Tuat
Iguat
Benigerait
CHARRAGI et GEHOANI P
BENEGO MATRIMIA REG.
GUACH ZENETÆ P.
FEGHIGŪ DESE.
DA REGIO.
ZANHAGA
LUENZIGA.
PARTIE DE LE ROYAU
PART DU R

DITERANEE
Galata Ins
Due Sorores I
Rasamara
Tamacrata
Beya
Bugia
Bellafia
Chollum
Stora
Mabra
Beldeh
Guadia
Hamsammata
CONSTAN
TINA
GIA
ALGER
Constantina
Tefasa
Vrbs
Tebessa
TUNIS
Deusina
Pescara
Borgium
DUL
ZEB
GE
RID
BILE
Nesta
Mezzaa
Mezzab.
GERID
Capheſa
Te c hor
tina regio
Galata Ins
Rasamara
Tamacrata
Beya
Bugia
Bellafia
Chollum
Stora
Mabra
Beldeh
Guadia
Hamsammata
CONSTAN
TINA
Constantina
Tefasa
Vrbs
Tebessa
TUNIS
Deusina
Pescara
Borgium
Nesta
Mezzaa
Mezzab.
Capheſa
Te c hor
tina regio

In de *Provintie Fez* is de Lught ſeer gemaetighd. Hier zyn veele Paerden, Schapen, Lammeren en Hamels; in ſoo een groote meenighte, dat al de Geberghten van *Gumera* meer als overvloedigh daer van voorſien zyn. Geyten en Haſen ontbreecken'er oock niet.

Teneſma is oock vlack en vrughtbaer: Doch langhs de Rivier *Odet* zyn Wilderniſſen, waer in ſigh d' alderfelſte Leeuwen van geheel *Africa* onthouden; ſoo dat die van *Tefelfelt* niet als met groote hoopen langhs 't Land derven reyſen: By naght haer in 't Veld begraven, en Schildwaght uytſetten moeten, om niet van deeſe Dieren verſcheurd te worden.

Azgar is gantſch vrughtbaer, en heeft een geſonde Lught. *Elhabat* is noch vrughtbaerer. Maer rondom *Tanger* is 't Land niet veel byſonders. Daer eenige Fonteinen ontrent zyn, hebbenſe Hoven geplant. Anders is alles Sand.

Errif is gantſch dorr, vol koude Bergen en Wilderniſſen. Hier waſſen geen Aerdvrughten, maer Boomvrughten genoegh. 't Land *Gareth* is droogh, ſandigh; vol Wilderniſſen ſonder Water. 't Wild Gediert doet hier menſchen groote ſchade. *Chauz* is meerendeel Heuveligh en vol Woeſtijnen.

Op den Bergh *Magara* vindmen veel Vlaſch. Op den Bergh *Gueblen* ſietmen 't geheele Jaer door Sneeuw leggen. De Bergh *Selelgo* is vol Leeuwen, Luyparden en Apen.

In deeſe Landen begind de koude in *October*; meer met Regen, als met Vorſt. De gedaghte koude voeldmen alleen 's Morgens. In *Februarius* is 't We'er gantſch ongeſtadigh. In *Martius* verneemdmen ſtercke Winden; doch die noodwendigh zyn voor de Boomen en Graenen. In *April* groeyd alles ſeer wel; ſoo datmen half *May* al rijpe Vijgen kan eeten; en in *Junius* Druyven, Appelen, Peeren, Pruymen, &c. Indien 't van den vijf-entwintighſten *April* af tot den vijfden *May* toe niet regend, ſoo verwaghtenſe geen goed Jaer. De Somer is hier ſeer warm, geduerigh met ſchoon We'er. Soo 't dan regend, ſoo veroorſaeckt ſulcks Sieckten en groote Sterft. De gewoone Kranckheden zyn hier Hoofdpijn, Tandpijn, Borſtpijn, Colijck, Jight, en de Pocken, van welcke weynige Perſoonen in *Barbaryen* bevrijd blijven.

De KONINGHRYCKEN ALGIER EN TELENSIN.

't Koninghrijck *Alger* (*Algier*) is hedenſdaeghs 't beroemdſte op de *Barbariſche* Kuſt, wegens ſijne Rijckdom en Maght: Maer oock te gelijck 't ſchandlijckſte en ſchaedlijckſte, wegens ſijne Roveryen tegens de gantſche *Chriſtenheyd*, en de ſeer wreede Handelingen tegens de Gevangene.

't Heeft dien Naem gekreegen nae de

Hoofd-ſtad, leggende midden in ſijne Kuſt, op de *Middellandſche Zee*.

Tegens 't Weſten werd het door de Rivieren *Zhas* en *Mulvia*, van 't Koninghrijck *Fez*; tegens 't Ooſten door de Vloed *Guad-il-Barbar* van *Tunis* afgeſonderd. De Kuſt tegens 't Noorden werd van de *Middellandſche Zee* bevoghtighd. Tegens 't Zuyden werd het bebedeckt van d' *Atlas*-Geberghten; welcke dit Rijck van *Segellomeſſe*, *Tegorarin* en *Zeb*, deelen van *Biledulgerid*, afſcheyden.

De lenghte van 't Weſten nae 't Ooſten beloopt dight by de drie honderd Mijlen. De breedte is vijftigh, tſeſtigh, tot vijf-en-tſeventigh Mijlen.

Wy willen 't ſelve verdeelen in vijf Deelen; onder welcke *Algier* 't middelſte ſal maecken. *Telenſin* en *Tenes* ſullen nae 't Weſten; *Bugia* en *Conſtantina* nae 't Ooſten zyn.

De *Turcken*, volgens 't beright van *Grammaye*, hebben hier twintigh Regeeringen verordonneert; te weeten, thien op de Kuſt, en d' overige thien in 't Land.

Op de Kuſt zyn'er vijf ten Weſten van *Algier*; en vijf ten Ooſten; waer onder *Algier* ſelfs begrepen is.

Sargel, *Tenes*, *Marſalquibir*, *Hunain* en *Haresgal* ſtrecken ſigh uyt tegens 't Weſten. *Algier*, *Bugia*, *Gigel*, *Conſtantina* en *Bona* tegens 't Ooſten.

Van de thien Regeeringen in de Landen ſteld'er *Grammaye* ſes in de Geberghten van *Telenſin* (of *Ben-Raſid*) *Tenes*, *Algier*, *Bugia*, *Conſtantina*, en *Bona*. Deeſe Naemen der Bergen zyn genoomen van de Steeden, die by deſelve, en bynae al t' ſaemen op de Kuſt leggen.

De vier overige Regeeringen zyn *Stefo* (of *Steffo*), *Necab* (of *Necaus*), *Mezella* (of *Meſila*), en *Muſtin*; zynde de Naemen haerer voornaemſte Plaetſen.

Maer vermits *Grammaye* met deeſe Afdeelingh in 't Land niet te vreeden is, ſoo maeckt hy noch een andere in thien Deelen: Welcker vier hy Koninghrijcken noemd, en maer alleen Cijnsbaer zyn. Te weeten: *Huerguela* (of *Guergela*) *Cuko*, *Tricarte* (of *Techort*) en *Labes*. Twee Landſchappen, als *Ben-Raſid* (*Beni Raſid*) en *Tebeſſe*. Twee Heerlijckheden, *Meliana* en *Angad*: En noch twee onderworpene Koninghrijcken, *Telenſin* en *Tenes*.

Onder deeſe thien Stucken leggen *Telenſin*, *Angad*, (*Anghad*) *Beni-Razi* (*Beni-Raſid*) *Tenes* en *Meliana* tegens 't Weſten. *Cuko* (*Couko*) *Labes* en *Tebeſſe* tegens 't Ooſten. *Guerguela* en *Techort* verr' tegens 't Suyden.

Deeſe twee laetſte leggen ſoo diep in *Beledulgerid*, dat ick haer beſwaerlijck onder 't Koninghrijck *Algier* kan reeckenen, ſchoonſe 't ſelve Cijnsbaer zyn: En de Regeeringen of Landſchappen in de Landen ſoo naeby, jae ſomtijds met die op de Kuſten ſoodaenigh vermengd, dat ick d' aengevangene Orde niet begeer te veranderen; naementlijck die, volgens welcke dit Koninghrijck in vijf Hoofd-Deelen ſtaet aen te mercken.

In yeder Deel wil ick betraghten de Regeeringen, Landſchappen of Koninghrijcken, welcke ſigh daer in bevinden.

Hunain, *Haresgol* en *Marſalquibur* op de Kuſt; *Telenſin*, *Anghad* en *Beni-Raſi* in 't Land, ſullen in 't *Quartier* van *Telenſin* zyn; *Tenes* en *Sarſel* op de Kuſt, *Meliana* in 't Land in 't *Quartier* van *Tenes*: *Algier* op de Kuſt en *Couco* in 't Land ſullen tot *Algier*: *Bugia* en *Gilgili* op de Kuſt; *Stefe*, *Labez*, *Necaus* en *Meſila* in 't Land tot *Bugia*: *Bona* op de Kuſt, *Conſtantina* en *Tebeſſa* in 't Land tot *Conſtantina* behooren.

De Stad *Telenſin*, van de Oude *Timici*; hedenſdaeghs van de Landbewooners

Tremecen

Tremecen en *Tilmiſan* genoemdt, is de Hoofd-ſtad eens Koninghrijcks, voerende dien eygenen Naem. Des ſelven Deelen waeren de Landſchappen *Telenſin*, *Tenes*, *Algier* en *Bugia*. Deeſe Stad leght maer ſeven of aght Mijlen van de Zee. Is geweeſt eene der grootſte en ſchoonſte in gantſch *Barbaryen*.

Sulcks is hier uyt af te neemen, dat haer nu niet meer als aght aenſienlijcke Tempelen zyn overgebleven; waer tegens ſy twee-honderd en vijftigh, der ſelver heeft gehad. Van honderd en tſeſtigh heeftſe nu niet meer als vier Bad-ſtoven. Van vier-en-dertigh Herbergen nu maer twee voor de *Francken*, en vier voor de *Mooren*. Van dertigh of veertigh daer geſtaen hebbende *Hoſpitalen* nu niet meer als ſes.

Ontrent 't Jaer *Chriſti* 1000. ſtonden in deeſe Stad ſeſthien-duyſend Huyſen. In't Jaer *Chriſti* 1200. twintigh-duyſend. In 't Jaer 1550. vijf-en-twintig duyſend: En de *Joden* hadden daer in thien groote *Synagogen*, of Schoolen.

De verſcheydene Veranderingen, die deeſe Plaets is onderworpen geweeſt; en de harde Handelingen, welckeſe van de *Turcken* heeft moeten uytſtaen, heeft veroorſaeckt, dat veele haerer Inwooners ſigh nae *Fez*; andere anderweegen heenen begeven hebben.

't Geen noch overigh is, is heerlijck. De Huyſen zyn beeter gebouwd; de Straeten veel ruymer en aenſienlijcker; de Hoven ſchooner vercierd; de Burgers Hoflijcker, en de Kooplieden opreghter, als die van *Algier*. Hier is oock een Kaſteel, opgeright nae de hedenſdaeghſche manier.

Hunain, van andere *Humambar*, oock *Unhaim* geheeten, is 't oude *Artiſiga*. De Haven is niet ſeer groot, maer goed. De Bodem draeghd veele Vijgen, Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaet-Appelen, en Boomwol; waer van d'Inwooners allerley noodwendigheden bereyden.

In 't Jaer 1533. wierd deeſe Plaets van de *Caſtilianen* verwoeſt. Eerſt langh daer nae iſſe weer opgebouwd geworden.

Haresgal is 't oude *Siga*, en de *Reſidentie* des *Syphax* geweeſt, eer hy de Landen van *Maſſaniſſa* had ingenomen. Haere Legh-plaets is op een Rots. De Zee loopt'er onder voorby. Sy heeft geene gemeenſchap met 't Vaſte Landt, als op de Suyd-ſijde.

Deeſe Stad is grooter geweeſt, alsſe ſigh tegenwoordigh bevind. D'inneemingen en herneemingen, welckeſe heeft moeten lijden door de Koningen van *Fez*, door de *Califen*, door de *Mooren*, door de *Caſtilianen*, en door d'*Arabiers*, hebben haer geſet in den Staet, in welckeſe nu is onder den Koningh van *Algier*; die een Beſettingh in 't Slot houd.

Oran, en *Marſalquibir*, of eygentlijcker *Marſa-el-quibir*, ſtaen in handen en onder 't Gebied des Koninghs van *Spaenje*.

Oran, van d'*Africanen* genoemd *Guharan*; van den *Arabier de Nubie* geheeten *Vaharan*, is der Ouden *Cuiſa*: En *Marſa-el-quibir* haere *Portus Magnus*, welcken Naem een groote Zee-haven beduyd. Deeſe Plaets is van de *Marquis de Gomara* in 't Jaer 1505.; d'andere door de Kardinael *Ximenes* in 't Jaer 1509. ingenoomen geworden.

By de veroveringh deeſer laetſte Stad verlooren de *Caſtilianen* niet meer als dertigh Mannen. Hier tegens wierden vier-duyſend *Mooren* neergemaeckt, en twintigh-duyſend gevangene *Chriſtenen* verloſt.

Voor de Veroveringh had deeſe Stad ſes-duyſend Huyſen; nevens veele Tempelen, Gaſthuyſen, Herbergen, Bad-

ſtoven, &c. Somtijds isſe geweeſt de *Reſidentie* der *Gothiſche* Koningen. De *Venetianen*, *Genueſen*, *Cataloniers*, en andere, drijven hier een grooten Handel.

Haere Rijckdom en Maght braght d'Inwooners daer toe, datſe aen den Koningh van *Telenſin* maer alleen een kleynen *Tribuit* wilden betaelen; en ſelfs op de *Spaenſche* Kuſten begonden te ſtroopen. Doch ſulcks is d' oorſaeck van haer verderf geweeſt.

Hedenſdaeghs heeftſe een Biſdom, zynde 't Wy-Biſdom van 't Aerts-Biſdom *Toledo*. Hier zyn eenige Kloosters en Gaſthuyſen: Waer onder eene der ſelver ſeer rijck is.

Marſa-el-quibir heeft eene der ſchoonſte, grootſte en verſeeckerdſte Havens in geheel *Africa*.

De Regeeringh of 't *Marquiſaetſchap Oran* begrijpt noch in ſigh eenige Kaſteelen en Bergen. In deſelve leggen goede Beſettingen, welcke de Naebueren benijden.

Mazagran met ſijn Kaſteel op de Kuſt is in de handen der *Mooren*.

't *Quartier Anghad*, alhoewel 't in een Woeſtijn leght, is echter aen eenige Oorden vrughtbaer, te weeten, daer de Stad *Guagida* en ſommige andere ſigh bevinden.

Guagida heeft noch drie-duyſend Huyſen. De Bodem is vrughtbaer in Graenen, en werd door veele Beeckjens bevoghtighd. De Woeſtijn hebben d' *Arabiers* ingenoomen. In deſelve zyn veele Leeuwen, wilde Swijnen, Harten; inſonderheyd oock Struyſſen; op welcke d' *Arabiers* dickmael Jaght maecken. Met haere Vederen ſoeckenſe haer voordeel te doen. 't Vleeſch eetenſe. De Huyden bereydenſe, om haeren Plonder daer in te ſteecken. 't Hert bewaerenſe, om haere Toveryen daer meê te verrighten. 't Vet mengenſe onder hun Artzenyen. Van de Klauwen maeckenſe Oor-hanghſelen, met welckeſe ſigh vercieren.

Beni-Raſid, of *Beni-Araxid*, heeft eenige Vlackten nae 't Noorden: Veele Geberghten nae 't Suyden. Is bynae over al vrughtbaer. Drie of vier aenſienlijcke Plaetſen leggen in deeſe Geberghten.

Beni-Arax (*Bunibara*) is niet beſlooten; maer heeft echter over de tweeduyſend Inwooners.

Calaa, of *Calat Haora Urbara*, leggende tuſſchen twee Bergen, is een vaſte Plaets.

Moaſcar (*Victoria*) heeft een Kaſteel, waer in de Stadhouder des Lands woond.

Batha (*Vaga*) op de Rivier *Mina*, is door de Bewooners des Geberghts *Guanſeris* verwoeſt geworden.

De *Provintie Tenes* leght tuſſchen de Landſchappen *Telenſin* en *Algier*. Is derſelver Koningen onderdaenigh geweeſt; nu deeſen, dan dien; oock wel andere. Somtijds heeftſe ſelver de Naem van een Koninghrijck gevoerd.

Haere voornaemſte Plaetſen op de Zee zyn *Tenes* en *Sargol* in 't Land *Meliana*.

Tenes, gelegen ten deelen aen 't afhangen eens Heuvels, ten deelen in de Vlackte, nae de Zee gaende, heeft een Slot en Pallays, waer in voortijds haere Koningen en Heeren *reſideerden*, doch nu van de Stadhouder werd bewoond.

Haer' Inwooners bevlijtigen ſigh den Koophandel. 't Land, ſoo wel op de Geberghten, als in de vlacke Velden, geeft haer Graenen, Ooft, Huyden, Waſch, Honigh, &c. Haeren Ouderdom, en de ſterckte haerer Mueren, werd van d' *Arabier de Nubie* al veel geaght.

Deeſe Plaets koomd over een met der Ouden

Ouden *Iulia Cæſarea*. 'k Weet wel, dat de meeſte onder de hedenſdaeghſche *Algier* voor 't gedaghte *Iulia Cæſarea* houden; gelijck dan oock de *Ieſuit Labbe*, die ſigh in deeſe ſaeck veel geſchickter aght, als al d' andere geſaementlijck, hier in geen ſwaerigheyd maeckt. Doch ick wil openbaer doen worden, dat deeſe Schrijvers malkander volgen gelijck de Blinde, ſonder ſigh te bemoeyen, om t' onderſoecken, welcke Plaets hedenſdaeghs met *Iulia Cæſarea* over een moght koomen. 't Bewijs hier van valt ſeer light.

Tuſſchen d' Enghte *Gibraltar* en 't Voorgeberght of *Capo Bona* verlenghd ſigh d' *Africaenſche* Kuſt van 't Weſten nae 't Ooſten, en verlaet bynae gantſch niet eenen gelijcken *Parallel*, welcke ontrent den 35ſten of 34ſten *Graed* der breedte is. Midden op deeſe Kuſt leght *Cæſarea*, of *Iulia Cæſarea*. Men moet betraghten, welcke Plaetſen aen deeſe ſijde en aen geene ſijde der gedaghte Kuſt zyn: En uyt de meeſt-bekende oordeelen, waer deſelve moghten koomen te vallen.

In de *Roomſche* Reys-boecken, en by *Ptolomæus* is *Portus Magnus* tegens 't Weſten der Stad *Iulia Cæſarea*; *Salde* tegens Ooſten. Vermits nu de verklaeringh van d' eene en d' andere Plaets is gegeven geworden, ſoo ſal 't light zyn, de derde te vinden.

Portus Magnus kan nergens anders vallen, als daer; alwaer *Marſa-el-quibir* leght. Vermits de woorden *Portus Magnus* niet anders beduyden, als een groote Haven; en dat, ten opſight van de gelegenheyd en wijd-uytgeſtrecktheyd, geen grooter hier te vinden is, ſoo kan onſe gegevene Verklaeringh in geen twijffel worden getrocken.

Salde heeft eenige meerder ſwaerigheyd. Op datmen de Waerheyd hier in moght koomen te vinden, ſoo moetmen te gelijck *Salde*, *Sitifi* en *Igilgili* kennen; welcke alle beroemd, en *Roomſche Colonien* of Plant-Steeden zyn geweeſt.

De hedenſdaeghſche Schrijvers koomen bynae al t' ſaemen daer in over een, dat *Igilgili* tegenwoordigh is *Gegel*. Maer niemand, voor ſoo veel my bewuſt is, geeft de verklaeringh van *Sitifi*, 't welck *Steffe* moet zyn.

Wat *Salde* belanghd, daer over zyn verſcheydene Meeningen. *Caſtallus* neemd het voor *Algier*. *Mercator* voor *Tedles*; andere voor andere Plaetſen. Doch daer is geen luſtiger Verklaeringh, als die van den Eerwaerdigen *Pater Labbe*.

Deeſen wil, dat *Tabraca* de Naem van een Plaets deeſes tijds is; en dat dit *Tabraca* met 't Oude *Salde* over een koomd: Sonder in aght te neemen, dat *Salde* en *Tabraca* twee oude Plaetſen zyn, wel drie of viermael honderd-duyſend ſchreeden van elckander afgeleegen, volgens 't beright der *Roomſche* Reys-boecken: Of over de vijfmael honderd-duyſend ſchreeden, indiennen *Ptolomæus* wil geloven.

Oock heeft hy niet aengemerckt, dat *Tabraca* haeren ouden Naem niet heeft laeten vaeren; maer noch hedenſdaeghs *Tabarca* werd geheeten; zynde een Plaets, welcke de *Franſoiſen* en *Genueeſen* ſeer wel kennen; gelijck wy hier nae ſullen aenwijſen.

Molanus, *Marmal* en *Sanut* ſtellen *Bugia* 't oude *Salde* te zyn: En wy willen toonen, dat ſy 't beeter getroffen hebben als d' andere.

De meergedaghte *Roomſche* Reysboecken hebben *Salde*, *Sitifi* en *Igilgili* geſteld in een *Triangel*, vijf-en-tſeventigh, taghtigh, of honderd-duyſend Schreeden van malkander. *Bugia* nu, *Steffe* en *Gegel* bevinden ſigh hedenſdaeghs in een evenmatige leggingh, en

in een gelijcke Afgelegenheyd. Soo koomen deſgelijcks oock de Naemen *Gegel* en *Steffe* (of *Stefo*) met *Igilgili* en *Sitifi* over een. Derhalven moet oock *Bugia* met *Salde* over een koomen.

Deeſe twee bekende Plaetſen, *Portus Magnus* voor *Marſalquibir*, *Salde* voor *Bugia* geſteld zynde, ſoo ſalmen bevinden, dat *Julia Cæſarea* met *Tennes* (*Tenes*) over een koomd, en *Ruſucurrum* met *Algier*; wanneermen de *diſtantie* of wijdte tuſſchen *Marſalquibur* en *Tennes*: Tuſſchen *Tennis* en *Algier*: Tuſſchen *Algier* en *Bugia* vergelijckt met de Tuſſchen-wijdte of *Diſtantie*, welcke de *Roomſche* Reys-boecken ſtellen tuſſchen *Portus Magnus* en *Cæſarea*: Tuſſchen *Cæſarea* en *Ruſucurrum*: Tuſſchen *Ruſucurrum* en *Salde*.

Doch wy ſouden in dit ſtuck veel te wijdlopigh gaen. 't Is genoegh, dat wy getoond hebben 't middel, waer door men de waerheyd kan uytvinden. Want indien men d' aenſienlijcke Plaetſen niet reght verklaerd en aenwijſd, ſoo ontſtaen daer uyt in d' andere omleggende veel grove feylen. Doch als deſelve wel en reght worden verklaerd, ſoo kanmen lightlijck afneemen, met welcke d' andere over een koomen.

Voorts neemd *Pater Labbe Cæſarea Julia* voor *Julia Cæſarea*, of veel meer voor *Jol Cæſarea*. Hy ſchrijft *Gigilgili* voor den ouden, en *Igilgile* voor den nieuwen Naem eens gelijcken Naems: Daer nochtans d' oude Naem *Igilgile*, en de nieuwe *Gegel* of *Gigil* is. Over al ſteld hy de laetſte naem in plaets des eerſten; en d' eerſte in plaets des laetſten. Naederhand noemd hy *Tebeſſe*, *Souſe*, *Cairoan*, *Begge*, &c. ſonder een eenige oude naem van deeſe Plaetſen aen te wijſen; welcke zyn *Thebeſte*, *Rhuſpina*, *Thysdrus*, en *Bulla Regia*; gelijck wy hier nae ſullen vermelden.

Briſchia en *Sargel*; tegens 't Ooſten van *Tennes*, en tuſſchen *Tennes* en *Argel*, hebben veel van de *Roomſche Antiquiteten* of Oudheden.

't Eerſte is 't oude *Icoſium*. 't Andere *Ruſubricari*. Deeſe Plaets heeft veelerley Verwoeſtingen geleeden: Doch de *Mooren*, uyt *Granada* verdreven, hebben deſelve weer opgebouwd, oock ſeer verrijckt, ſoo door haere Roveryen, als door Vrughten en Sijden-handel. D' Inwooners der andere zyn meerendeel Wevers.

Meliana (*Malliana*) leght op een Bergh. Echter hebben hier de meeſte Huyſen haere Bronnen of Putten. Deſgelijcks oock Note-boomen.

Mezule is vercierd met een Slot, Pallays, en ſeer ſchoonen Tempel.

Teguident heeft een ſeer grooten omvangh: Welcke woeſt ſou leggen, indien niet onlanghs *Morabut* deſelve met Volck had beſet.

Deeſe twee Plaetſen werden van ſommige gereeckend onder 't *Quartier* van *Telenſin*. Tuſſchen de Bergen leght *Beni-Abucaid*, by *Tenner*.

Guanſeris kan tuſſchen de twee en drieduyſend Mannen te Paerd, deſgelijcks vijfthien of ſeſthien-duyſend te voet opbrengen.

Onder 't *Quartier Argel* werd oock geteld dat van *Couco* in 't Geberght *Equi-Vandaluz*.

Couco Tubuſuptus is de voornaemſte Stad, gebouwd op de Hooghte van eene aen alle ſijden ſteyle Rots. Sy begrijpt in ſigh ontrent ſeſthien-honderd Huyſen. De Koningen, of Heeren, hebben hier binnen haere *Reſidentie*. Tot verſcheydene maelen toe hebbenſe tegens de Koningen van *Algier* voor haere Vryheyd gevoghten.

De gedaghte Bergen beſlaen de lenghte van twee of drie Daghreyſen, en zyn allerweegen gantſch beſwaerlijck te beklimmen. Echter vindmen hier Olijven, Druy-

Druyven, en inſonderheyd Vijgen; waer van de Koningh ſijn voornaemſte Inkoomſten treckt. Deſgelijcks ock Beeſten, Yſer en Salpeeter. De Velden brengen Granen voort, en hebben over al levendige Springen. De Volckeren zyn *Bereberes* en *Azuages*; dappere Lieden, en wel-gewapend.

Algier, de Hoofd-ſtad des Koninghrijcks, is hedenſdaeghs de voornaemſte Plaets van al de geene die op de *Barbariſche* Kuſt gevonden worden; ſoo ten aenſien van haere grootte en maght, als wegens de wijdlopigheyd haers Staets.

Sy leght aen 't af hangen eens Berghs, ſoodaenigh, dat op de ſijde der Zee de Huyſen d'een' op d'ander ſchijnen gebouwd te zyn. Den Omvangh deeſer Stad begrijpt maer alleen drie-duyſend en vier-honderd *Geometriſche* Schreeden; zynde beveſtighd met eenige qualijck-geordonneerde Bolwercken. Doch nae dat het voor de Stad geleegene Eyland voor eenige Jaeren daer aen gevoeghd is geworden, ſoo heeftmen daer noch een Vijf hoeck gemaeckt, om 't Eyland, nevens de Haven, te verſeeckeren; en te verhinderen, datmen met geen Vyer daer in koomen moght, gelijckerwijs geſchiedede in de Jaeren 1578. 1596. en 1606.

Deeſe Plaets heeft hedenſdaeghs tuſſchen de twaelf en vijfthien-duyſend Huyſen. Ten tijde van *S. Leo den Africaen*, doe hy ſijne Beſchrijvingh van *Africa* vervaerdighde, waeren'er niet meer als vier-duyſend.

De Straeten zyn hier engh, uytgeſonderd de geene, welcke langhs de Zee gaet. Men teld hier honderd *Moſqueen*, of *Turckſche* Tempelen: Onder welcke ſeven vry aenſienlijck zyn. Vijf Huyſen, of Herbergen, voor de *Ianitſaren*. Yeder der ſelver kan ſes-honderd Mannen plaets vergunnen. Twee-entſeſtigh Baden; waer onder twee ſeer ſchoone zyn. Honderd Gebeds-Capellen voor de *Turckſche Heremiten*: En ontrent even ſoo veel openbaere Schoolen.

Buyten de Stad ſietmen veel *Turckſche*, *Moorſche* en *Ioodſche* Graven. 't Kerckhof der *Chriſtenen* is ſonder Cieraed. Onder deeſe Begraefniſſen is aenmerckens-waerdigh 't Graf van *Cava*, Dochter van *Iulianus*, Graef uyt *Beotien*; welcke, nae datſe van *Roderick*, Koningh der *Gotthen*, verkraght was geworden, veroorſaeckte, dat de *Mooren* in *Spaenje* quaemen.

Daer zyn bynae geen andere Voorſteeden. Doch om de Stad leggen veele Berghjens en Heuvelen, welckers Daelen vervuld zyn met twaelf of vijfthien-duyſend ſeer ſchoone Hoven. Aen geene ſijde deeſer Heuvelen is 't vlacke Veld van *Motya*; hebbende de lenghte van vijfthien of ſeſthien Mijlen; de breedte van aght tot thien Mijlen. 't Is ſeer vrughtbaer in Graenen.

De beſte Plaetſen op de Kuſt zyn de Steeden *Temen-Fut*, ontrent ſeven of aght Mijlen van *Algier*, nevens een ſchoone Haven; en Teldes, ontrent aghthien of twintigh Mijlen van daer. D' eerſte koomd over een met der ouden *Iomnio Municipio*; d' andere met *Ruſipſir*.

El Col de Mudejares Tigiſi is onlanghs weer met *Mudejares*, of *Mooren*, uyt *Caſtilien* en *Andaluſien*, en met *Tagartinen* van *Valentia* beſet geworden. Deeſe Stad leght aght of thien Mijlen van *Algier*, en aen geene zijde der Rivier *Seleſ*, welcke ſy de *Saffraen*-Vloed noemen.

De Lught ontrent *Algier* is aengenaem en gemaetighd. De Bodem draeghd heerlijcke Vrughten. 't Veld *Motya* is ſoo vrughtbaer, dat het dickmael honderdvoudigh 't geſaeyde wederom geeft, en tweemael in 't Jaer draeghd.

In

In d'alderwoeſte Geberghten vindmen Goud, Silver, en Yſer-Groeven. Deſgelijcks oock veele wilde Dieren.

D'oorſpronghlijcke Inwooners t' *Algier* zyn ſchooner, en niet ſoo bruyn als de *Mooren*. Doch de Stad is vervuld met allerley *Natien*.

De Soldaten beſtaen meerendeel uyt *Janitſaren*. De voornaemſte Koophandel werd hier van de *Turcken* gedreven. Hier zyn oock veele uyt *Spaenje* verdrevene *Mooren*; nevens andere, welcke ſigh uyt 't Geberght derwaerts hebben begeven. Deſgelijcks veel' *Arabiers*, *Joden*, en *Chriſten*-Slaven.

't Getal der Inwooners moetmen niet afneemen uyt de twaelf of vijfthien-duyſend Huyſen, welcke in deeſe Stad ſtaen, want dan ſoumen verre miſſen, wijl'er onder deſelve eenige zyn, waer in ſigh honderd, twee-honderd, jae drie-honderd Perſoonen ophouden. Soo in als om de Stad moogen van dertigh tot veertigh-duyſend *Chriſten*-Slaven zyn. Daerenboven vindmen hier over de ſes-duyſend Geſlaghten der *Renegaden*, of verloogchende *Chriſtenen*.

Men houd het daer voor, dat binnen *Algier* een ſeer grooten Rijckdom is. Sy trecken een ſeer groot Geld uyt onſe Landen, voor 't Rantſoen der gevangene *Chriſtenen*. Deſgelijcks van de Waeren, welckeſe dickmael ons ontroofd hebben; en van haer eygene, dieſe aen ons verkoopen. Ter deeſer oorſaeck ſeyde de Kardinael *Ximines*, dat in *Algier* Gelds genoegh was, om gantſch *Africa* meê te konnen veroveren.

Boven haere gewoone Wapenen hebbenſe nu oock Grof Geſchut, Muſquetten, en allerley Krijghs-Ammunitie. Onder haere Stucken hebbenſe drie ſeer heerlijcke. Een met ſeven Loopen, 't welckſe te *Fez* veroverd: Een ander ſeer groot, datſe op een *Malthefiſche* Galey bekoomen; en noch een grooter, 't welckſe op een *Portugeeſch* uyt *Indien* koomende Schip veroverd hebben.

't Landſchap *Bugia* leght tuſſchen de Rivieren *Major* en *Sufegmar*: Deeſe tegens 't Ooſten; geene tegens 't Weſten.

Op de Kuſt leggen twee voornaeme Plaetſen, *Bugia* en *Gegel*. Landwaerts in zyn *Steffe*, *Labes*, *Necaus*, en *Meſila* in cenigh aenſien.

Bugia is een groote Stad. Haeren Omvangh ſou wel twintigh-duyſend Huyſen konnen begrijpen: Doch nu zyn'er niet meer als aght-duyſend. 't Geen niet bewoond is, is enckel Geberght, en gantſch onbequaem.

De Straeten, Huyſen, en openbaere Gebouwen ſtaen in een goede Orde. 't Slot, gelegen op de Rivier *Guad-alquibur*, is ſeer goed.

Gigel, voortijds ſeer beroemd geweeſt, is hedenſdaeghs maer alleen een Vleck van vijf-honderd qualijck-gebouwde Huyſen. 't Slot is echter treflijck. De Bodem draegd veele Graenen, Hennip, Vijgen, en Noten. Sy houden 't daer voor, dat deeſe Plaets is geweeſt den aenvangh des Gelucks van *Barbaroſſa*.

Labez, een byſonder tegens over *Bugia* gelegen Landt, beſtaet alleen in Geberghten, tot welcke men gantſch beſwaerlijck kan koomen. Derhalven oock de Koningh van *Algier*, en de *Turcken*, niet als met groote moeyte eenigen *Tribuit* daer uyt konnen trecken.

De voornaemſte Veſtingh deeſes Geberghts, en de *Reſidentie* haers Koninghs, of *Xeque* (*Cheque*), is *Caala*. D'andere zyn *Coco* en *Tezli*, onder aen een Bergh, om de toegangh tot den ſelven te beſchermen.

Deeſe Bergen hebben weynigh Granen; oock weynige Vrughten. Konnen vijf-duyſend Mannen te Paerd; vijf-duyſend *Arquebuſſiers*, en twintigh-

duyſend

duyſend op haere wijs gewaepende te voet opbrengen. Al t' ſaemen zyn 't dappere Lieden; haere Vryheyd veel beeter beſchermende als die van *Couco*.

Recaus is de luſtighſte in geheel *Barbaryen*. Sy heeft yet byſonders in haere *publicque* Gebouwen. Yeder Huys is voorſien met een Hof; ſoo uytſteeckend vercierd met Bloemen, Wijnſtocken, Ooft en Boomen, dat het een Aerdſch Paradijs ſchijnd te zyn.

't Landſchap *Conſtantina* heeft voortijds haeren eygenen Koningh gehad. Is der ouden Nieuw-*Numidien*: 't Uyterſte Weſterdeel van 't eygentlijck *Africa*, 't welck tegens 't Weſten aen *Mauritanien* of *Moorenland* ſtoot. 't Selve ſcheydet de Vloed *Suffegmar*, (*Sufegmar*).

Dit Landſchap begrijpt drie *Quartieren*; onder welcke dat van *Conſtantina* ſigh op de Zee en diep Landwaerts in uytſtreckt. Dat van *Bona* leghd deſgelijcks op de Zee, maer gaet weynigh in 't Land. Dat van *Tebeſſa* loopt diep in 't Land, en ſtoot aen *Biledulgerid*.

Thebeſſe, voortijds *Thebeſte*, overtreft, gelijckſe ſeggen, d'andere Steeden van *Barbaryen* in drie ſtucken; naementlijck, in de ſterckte haerer Mueren: In de ſchoonheyd der Bronnen: In groot getal der Note-boomen. Maer hier tegens zyn d'Inwooners dom en plomp; de Huyſen qualijck gebouwd, en de Lucht ongeſond.

Bona, *Hippo Regius* (tegenwoordigh ſeer ſleght bewoond, vermits de meeſte Inwooners ſigh in 't Geberght hebben begeven) is voortijds ſeer beroemd geweeſt, wegens haere grootte; maer noch beroemder wegens haeren Biſchop, den onder d'Oude Kercken-Leerraeren ſoo ſeer vermaerden *Auguſtinus*.

Groote Veranderingen heeft deeſe Plaets moeten uytſtaen onder de *Romeynen*, de *Wenden*, de *Mooren*, en naederhand onder *Barbaroſſa*.

Tabarque, een Stad en Eyland, behooren onder deeſe Regeeringh: Deſgelijcks de Heuvelen en Bergen van *Bona*: Alwaer veel Ooft en Granen waſſen; oock veel Vee is.

De Kuſt heeft Witte, Roode en Swarte Korallen: Welcke de *Francoiſen* by *Bona*; de *Genueeſen* te *Tabarque* viſſchen.

't Geſlaght der *Lomellinen* van *Genua* heeft een Veſtingh in 't Eyland *Tarbarque*. Oock hebben de *Francoiſen* een Bolwerck tuſſchen *Tabarque* en de Spits of Hoeck van *Maſcara*; beyde tot verſeeckeringh haerer Paerle-vanghſt en des Koophandels.

Conſtantina, van de *Mooren* genoemd *Cucuntina*; van d'Oude *Cirta Julia*, is een groote Stad, en heeft niet minder als aght-duyſend Huyſen. Haere Leghplaets is op een Bergh, die niet meer als twee Toegangen heeft. 't Overige des ſelven is ſteyl en vaſt. Beneden den gedaghten Bergh loopt de Vloed *Sufegmar* voorby. 't Slot leght tegens 't Noorden.

Collo en *Sucaieada* op de Kuſt behooren tot de Regeeringh *Conſtantina*; gelijck oock de Bergen, welcke ſigh aen de *Middellandſche Zee*, en tot aen de Grenſen van *Bona* uytſtrecken.

De Velden rondom *Conſtantina* zyn vrughtbaer, en de Geberghten wel-bebouwd.

D'Inwooners te *Collo* zyn Hoflijcker, als die te *Conſtantina*. Deeſe hebben bynae geen handelingh, als met die van *Biledulgerid*: Maer *Collo* koopmanſchapt met d'*Europaers*.

De Bewooners des Geberghts konnen veertigh-duyſend Mannen opbrengen; en beſchermen haere Vryheyd tegens den Koningh van *Algier* en d'*Arabiers*.

Cirta is, volgens 't beright der *Romeynſche* Geſchied-ſchrijvers, geweeſt de *Reſidentie* van verſcheydene Koningen in *Numidien*: Onder meer andere oock van *Maſſiniſſa*; daer nae van *Siphax*; die *Maſſiniſſa* uyt ſijne Landen verdreef; en met ſijne Gemaelin *Sophoniſba* (welcke *Maſſiniſſa* ten Houwlijck was beloofd) te *Cirta* ſigh vaſt ſettede.

Doch als dit Wijf korts daer nae *Siphax* bepraetede; om haere Geboorteplaets, de Stad *Carthago*, hulp te toonen, ſoo wierden daer door de *Romeynen* veroorſaeckt, in ſijn Land te vallen: Alwaer *Siphax* van *Scipio* geſlaegen en gevangen genoomen wierd.

Maſſiniſſa belegerde en veroverde hier op *Cirta*; waer in de gedaghte *Sophoniſba* ſigh ophield: Die ſigh op eenen dagh de Gevangene en de Gemaelin van *Maſſiniſſa* ſagh te zyn. Doch korts daer nae namſe vergif in, om niet in de handen der *Romeynen* te koomen, en na *Romen* in *Triumph* gevoerd te worden.

't KONINGHRYCK TUNIS.

't Koningrijck *Tunis* heeft ſigh, boven ſijn eygen byſonder Landſchap, ſomtijds uytgeſtreckt, op d' eene ſijde over *Conſtantina* en *Bugia*, aen d' andere ſijde over *Tripoli* en *Ezzab*. Hedenſdaeghs is 't ſelve niet meer overgebleven, als alleen haere eenige *Provintie*, en yets in *Biledulgerid*.

't Werd verdeeld in vier Zee, en drie, of vier, Landt-Regeeringen.

De Regeeringen ter Zee zyn: *Biſerta*, *Guletta*, *Suſa*, en *Africa*. De drie, of vier, te Land, werden geſtelt: *Begge*, *Urbs*, *Cayroan*, en een gedeelte van *Biledulgerid*.

Geſaementlijck ſtreckenſe ſigh van de Vloed *Guad-il-Barbar* tot de Vloed *Capes*. Deeſe ſcheyd haer van 't Koninghrijck *Tripoli*; d' andere van 't Landſchap *Conſtantina*.

De Rivier *Guad-il-Barbar*, of *Hued-il-Barbar*, heeft ſijnen oorſprongh by *Urbs*; welcke deeſe Plaets bevoghtight door een affonderlijck gemaeckt *Canael*, en ſigh uytſtoot in de Zee by *Tabarque*. In ſijnen loop maeckt hy ſoo veele kromten, datmen op den Wegh van *Bona* nae *Tunis* wel vijf-en-twintighmael over deſelve moet *paſſeeren*; met ſeer groote moeylijckheyd en gevaer, wijl'er noch Schepen noch Bruggen voor handen zyn, om over 't Water te moogen koomen.

De Vloed *Capes Triton* koomd uyt *Biledulgerid*, bevoghtigende eerſt een ſeer Sandige Landſtreeck. Laet *Capes* op de reghterhand, en op de ſijde van *Tripoli* leggen; ſigh uytgietende in de kleyne *Syrten*, hedenſdaeghs genoemd de Zee-boeſem van *Capes*.

Magrada, een andere Rivier, heeft deſgelijcks ſijnen Oorſpongh in *Biledulgerid*, op de Grenſen van *Zeb*, welcke hy ten deelen bevoghtighd. Vliet nevens

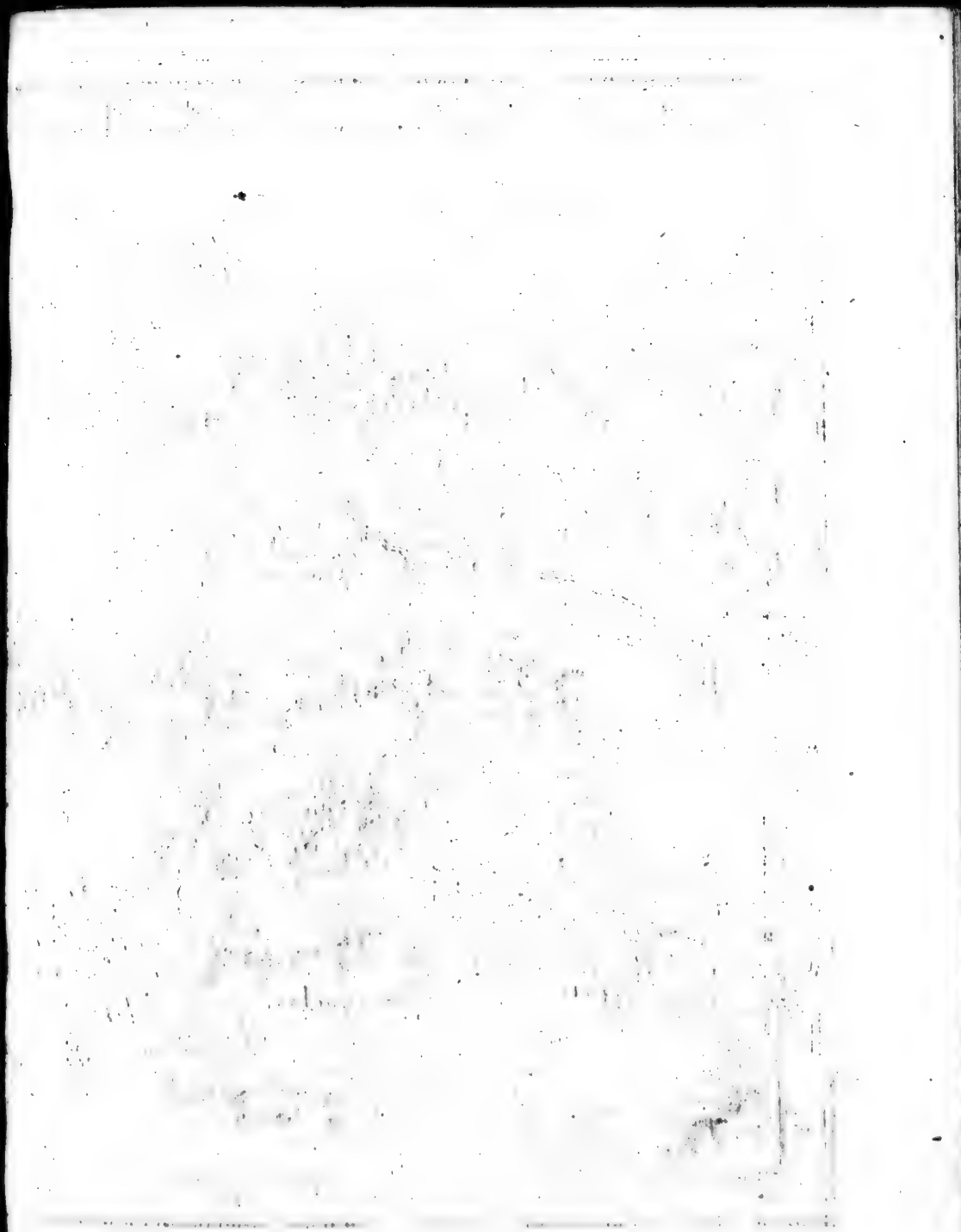

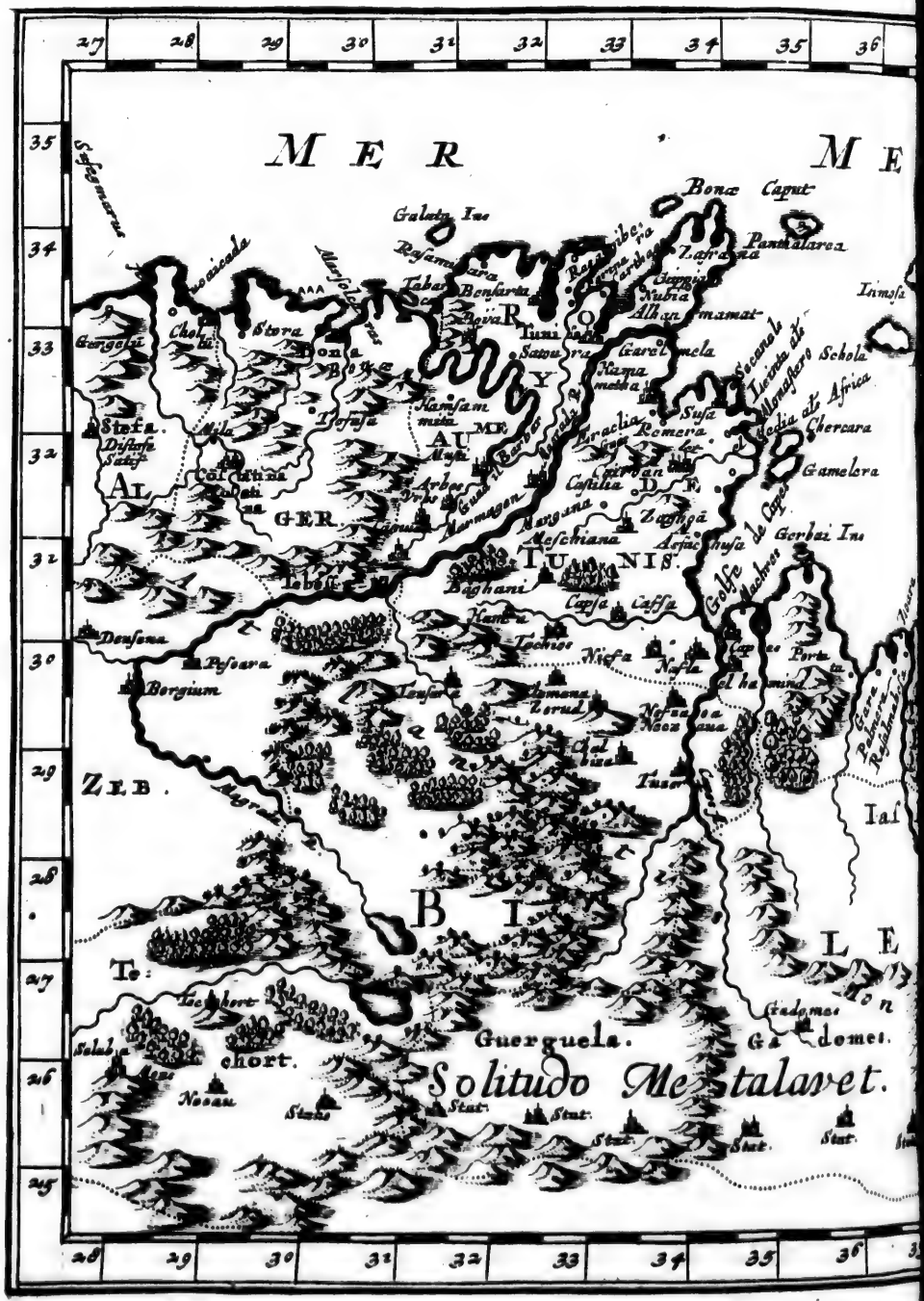
MER
Bona Caput
Galata Ins
Tabarca
Bona
Stora
Cholla
Stefa
Tunis
Susa
Gamelora
Gerbai Ins
TUNIS.
Golfe de Gerbes
Biserta
Porto Farina
Biserta
Porto Farina
Tabarca
Bona
Stora
Cholla
Stefa
Tunis
Susa
Gamelora
Gerbai Ins
TUNIS.
Golfe de Gerbes

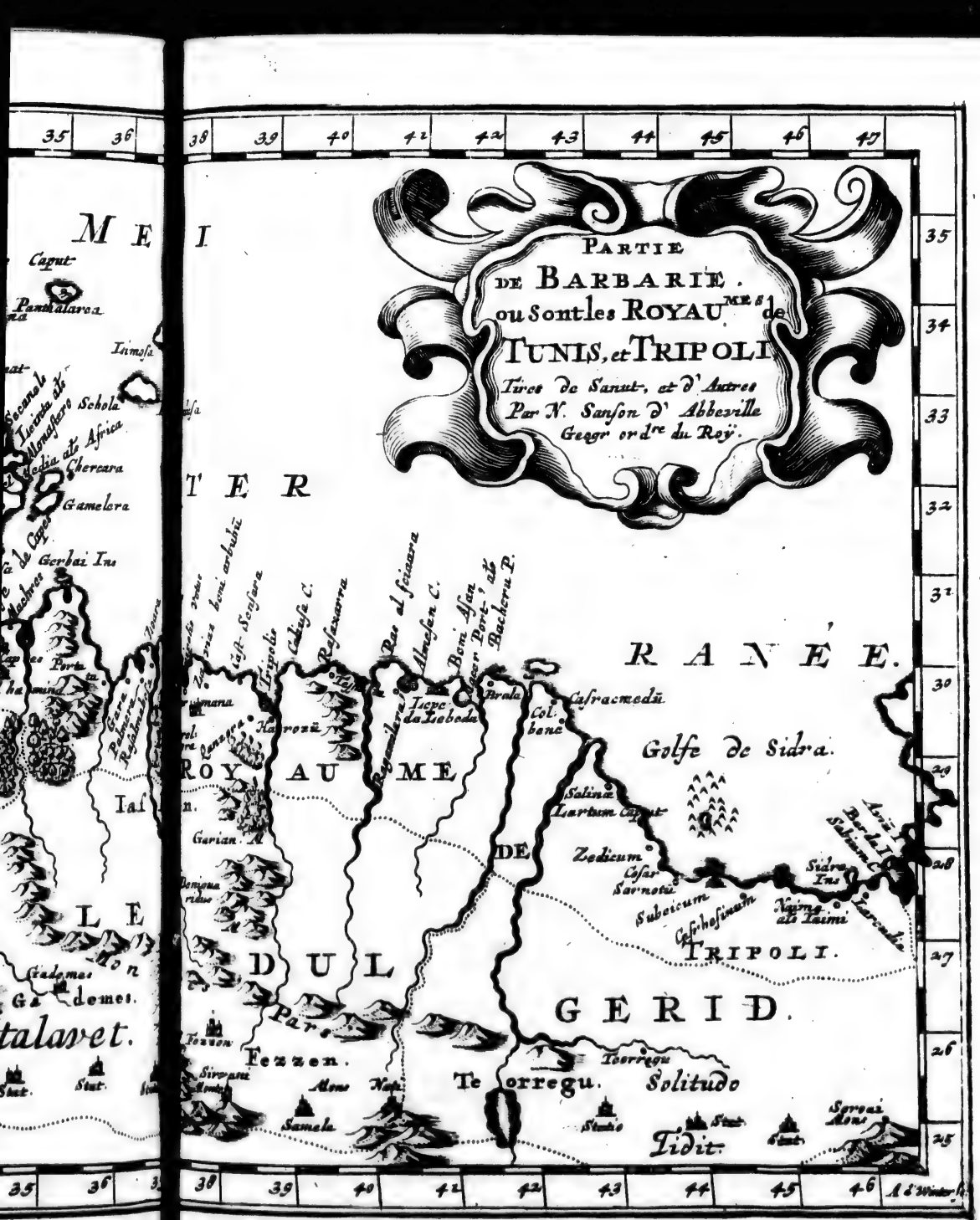
PARTIE
DE BARBARIE.
ou Sont les ROYAUMES de
TUNIS, et TRIPOLI
Tirée de Sanut, et d'Autres
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr or dre du Roy.
RANÉE.
Golfe de Sidra.
ROYAUME
DE
TRIPOLI.
DUL
GERID.
Fezzen.
Solitudo
Tidit.
Zedicum
Subaricum
Garian
Gadames
Gerbai Ins
Caput
Schola
Chercara
Gamelara
Iaf
Tesson
Samela
Stato
Sidra Ins
Lepti
Leptis
Tripoli
Gerbi
Tripoli
Cabsa C.
Bon. Afan
Pirata
Castracmedu
Salina
Lartum Caput
Cesar
Savnotu
Cesar hesinum
Naima
ali Taimi
Torrregu
Sorgui
Mons
Stat.

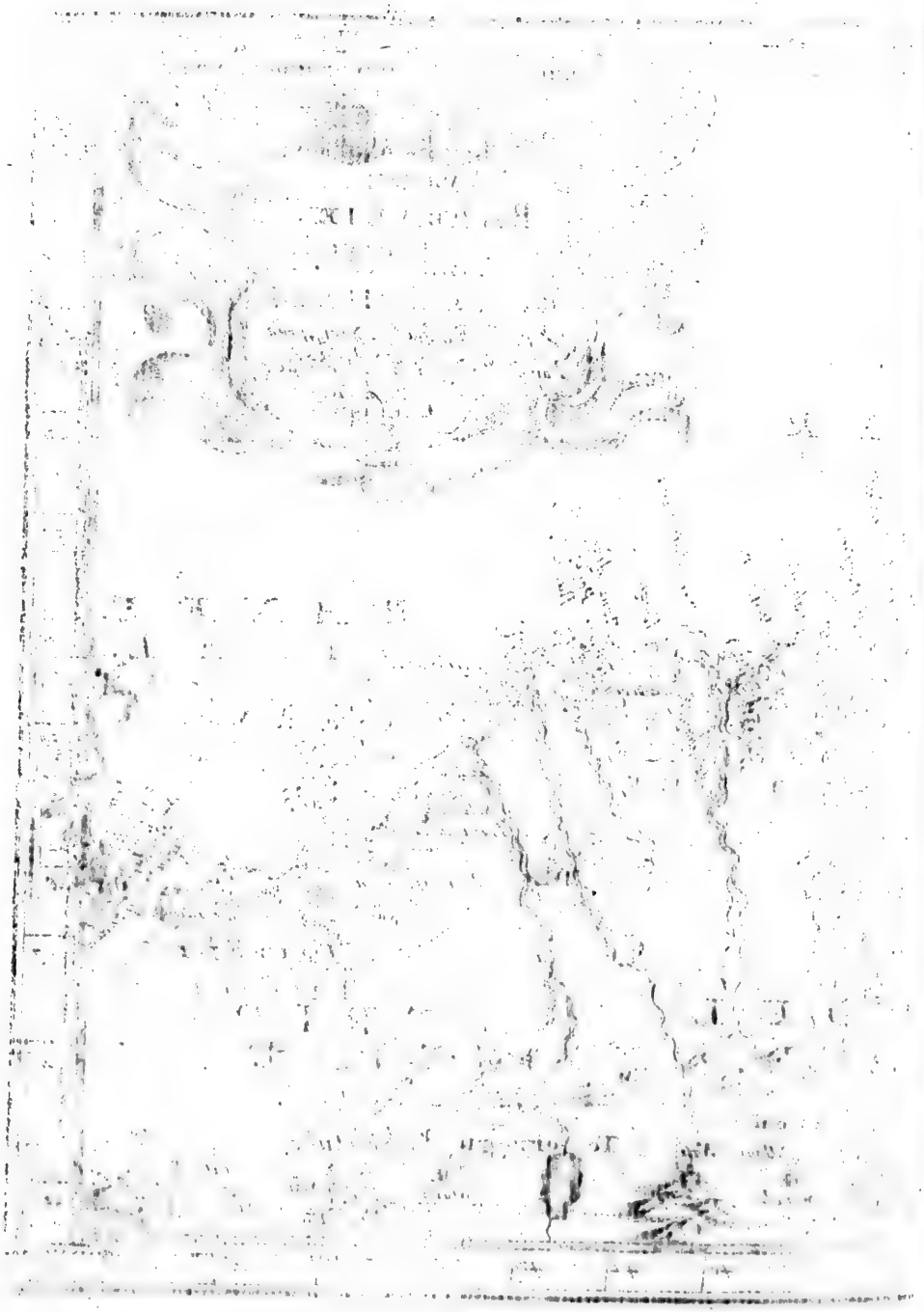

vens *Teleſſa* in de *Provintie Conſtantina* heenen: Deeld het Koninghrijck *Tunis* in twee bynae gelijcke Deelen, en valt in de Zee by *Garelmeſſe*, tuſſchen *Tunis* en *Hammamet*. Somtijds ſweld hy ſchielijck ſoo ongemeen hoogh op, dat de reyſende Perſoonen gedwongen worden, eenige daegen langh te waghten, ter tijd datſe afgeloopen is, en ſy daer over konnen koomen.

Biſerta (*Beneſert* by d' *Africanen*) voortijds *Utica*, volgens 't gemeen gevoelen, is een Stad van middelmaetige grootte; doch vaſt, en beſet met ſes-duyſend Geſlaghten.

Tegens 't Ooſten derſelve leght een *Golfo*, of Zee-boeſem; aen welckeſe haeren Naem heeft meê gedeeld. De gedaghte Zee-boeſem, die engh aen de Mond, en breed in 't Land is, heeft ſeſthien-duyſend ſchreeden in de lenghte, en aght-duyſend in de breedte.

In de Stad is een ſeer ſchoone Plaets en Beurs voor de Kooplieden. Oock zyn'er twee groote Gevanckniſſen voor de Slaven; nevens eenige Bolwercken, om de Haven te beſchutten.

De Regeeringh *Gulette* is vry hoogh t'aghten, wegens de Naebuerſchap der oude Stad *Carthago*, of veel meer wegens *Tunis*, welckers Sleutel ſy is.

Deeſe *Golf formeerd* ſigh in twee deelen. 't Deel, 't welck Landwaerts ingaet, is breeder als 't geen ſigh nae de Zee uytſtreckt. Onder deeſe twee Deelen is 't enghſte *Goulette*, of 't kleyne *Goule*, (ten onderſcheyd van 't andere, 't welck grooter, en nae de Zee gelegen is) daermen noodwendigh door moet; en aenleydingh gegeven heeft, om een Schans op den top eens Heuvels te bouwen, aen welckers Voet de Zee heenen loopt.

Voortijds heeft hier een oude en nieuwe Schans geſtaen. D'oude is niet meer als een afgeſneeden Bolwerck, werdende bewaeckt van dertigh of veertigh *Janitſaren*. De nieuwe is groot, welbeveſtighd, en van alle noodwendigheden genoeghſaem voorſien. Een Bron van levendigh Water gaet door deeſe Plaets. De *Turcken* hebben hier een Haven gegraven, ſoo datſe veel meer een Stad als een Veſtingh ſchijnd te zyn.

Keyſer *Karel* de vijfde heeft deeſe Sterckte in 't Jaer 1535. ingenoomen. Maer de *Turckſche Sultan* heeft deſelve *Anno* 1574. weer veroverd.

Tunis, gelegen op de Grond des Zee-boeſems, is hedenſdaeghs eene der ſchoonſte Steeden in *Barbaryen*.

In deeſe Stad zyn aght Poorten; aght Hoofd-Straeten, en ſeer veel andere kleyne; thien Plaetſen of Marckten; meer als drie-honderd Tempelen; aght *Joodſche* Schoolen; veel Gebede-huyſen; oock eenige Capellen der *Chriſtenen*; honderd en vijftigh Baden en Badſtoven; ſes-en-taghtigh Schoolen; negen *Collegien*, waer in de Jeughd op gemeene Koſten werd opgevoedt, en onderweeſen; vier-en-tſeſtigh Gaſthuyſen, en een groote meenighte Herbergen voor de Kooplieden en *Chriſtenen*, &c.

De Gebouwen in 't Koninghlijck Pallays zyn praghtigh. De Stad had alreeds voor lange tijden thien-duyſend Huyſen. Noch mercklijckſte vergroot geworden, nae dat de *Spaenjaerden* de *Mooren* uyt *Granada* verjaeghd hadden.

Onder d'Inwooners deeſer Plaets zyn veele Kooplieden, Apotheeckers, Drogiſten, Suycker, Paltey en andere Backers, Vleeſch-houwers; inſonderheyd Wollen en Lijnen-Wevers.

Haer gemeen Brood werd met Oly gebacken; waer van ſy een grooten overvloed hebben, en ſeer veel aen d'*Ægyptenaeren* verkoopen.

Haere Lijnwaeden en *Manufacturen*

gaen door geheel *Africa*. Een ſeer grooten handel drijvenſe met Paerden en Vederen. Sy hebben geen Bron of Put-Water, als alleen 't geen voor den *Baſſa* werd behouden. Haeren Dranck is Regen-water uyt de Regenbacken. De Molens moetenſe door haere Slaven, of door Oſſen laeten omgaen.

D' *Arabier de Nubie*, *Sanut*, en ſommige andere houden 't daer voor, dat *Tunis* over een koomd met 't oude *Tarſis*.

D' Overblijffelen van *Carthago*, waer meê *Tunis* opgebouwd is geworden, zyn, wegens haeren ouderdom, gelegenheyd, grootte en maght der genoemde Stad, wel in aght te neemen.

Haeren Aenvangh werd toegeſchreven *Dido* uyt *Phœnicien*; welcke 't Slot, of *Quartier* *Byrſa*, 't welck noch hedendaeghs in dit Land *Berſac* werd geheeten, met een Muer heeft laeten omvangen.

Vermits nu 't Woord *Byrſa* in de *Grieckſche* Tael Leder, en by de *Phœnicier* een Veſtingh beteeckend, ſoo koomdt 't eerſte over een met de *Fabel* dat *Dido* een Oſſenhuyd ſou gekoght, deſelve aen Riemen geſneeden, en nae de grootte, welckeſe daer meê omvangen kon, de Stad ſou gebouwdt hebben. 't Andere vergelijckt ſigh met haere Leggingh, en 't Voordeel der Plaets, daer deeſe Veſtingh wierd opgeright.

Deeſe goede gelegenheyd, en de naeby zynde goede Haven, hebben ſoodaenigh een meenighte van Menſchen derwaerts gelockt, datſe een van de ſchopnſte Steeden des Werelds is geworden. In haeren Bloey is d' Omkreytz geweeſt van drie-honderd en tſeſtigh *Stadien*, even gelijck de Stad *Babylon*. Haer' Inwooners waeren ſoo rijck en maghtigh, datſe met de *Romeynen* om de Heerſchappy der geheele Wereld hebben geſtreden.

D' eygentlijcke Maght deeſer Stad hebbenſe niet gekend, als in de derde en laetſte *Puniſchen* Oorlogh; doeſe met *Maſſiniſſa* te doen hadden, aen wienſe een goed deel haerer Landen af-ſtonden. Nae datſe oock haere Oorloghs-Scheepen, Elephanten, Wapenen, en de Gijſelaers, welcke men van haer begeerde, aen de *Romeynen* hadden overgeleverd, ſoo bevaelen deſelve haer, de Stad te verlaeten, en op de Zeekuſten te gaen woonen. Maer doe hitſtede de Vertwijffelingh haer weer tot den Krijgh aen. Sy maeckten derhalven andere Wapenen; bouwden nieuwe Oorloghs-Kielen (waer toe de Vrouwen en Dochteren haere Hayren gaven, om Touwen daer van te maecken) en verweerden ſigh noch drie of vier Jaeren langh.

Naederhand heeftſe ſigh tot verſcheydene maelen toe weer herhaeld. Doch de *Wenden*, en ten laetſten d' *Arabiers*, hebben deeſe Plaets gantſchlijck verwoeſt; ſoo dat'er niet meer als ſeven of aght-honderd Viſſchers en Hoveniers-Huyskens zyn overgebleven.

De Regeeringh *Suſa* begrijpt in ſigh de Steeden *Hammamet*, of *Machomete*, *Suſa*, en *Monaſtero*.

Hammamet deeld haeren Naem den Naebuerigen Zee-boeſem meê, op welckers Grond ſy leght. Haere Mueren zyn ſterck. Haere Haven is ſeecker.

Suſa werd verdeeld in de Boven en Beneeden-Stad. D'eene leght op een Rots, en ſeer beſwaerlijck kanmen'er by koomen. D'andere op de Zee, nevens een goede Haven. Beyde zynſe wel gebouwd. Den Hertogh van *Savoyen*, is in 't Jaer 1619. ſijnen Aenſlagh op deeſe Plaets misluckt.

Monaſtero, welcke van d' *Arabier de Nubie* werd geheeten *Lemta*, voortijds *Lepte minus*, is onder ons bekend by den

Naem

Naem *Monaſtero*, wijl hier geweeſt is een beroemdt Kloofter van d'Orde des Heyligen *Auguſtini*.

De rijckdom rondom *Suſa* beſtaet in Vijgen, Olyven, Peeren, Queeën, en veele Weyden voor 't Vee. De gewoone Spijs der Inwooners is Garſtenbrood, wijl 't Land geen ander Koorn heeft. Die van *Suſa* en *Hammamet* bevlijtigen ſigh den Koophandel. Andere bleecken Lijnwaeden; maecken Koolen; vangen Viſch, en trecken eenigh voordeel daer van.

De Regeeringh *Africa*, of *El Madia*, heeft niets aenſienlijcks, als deeſe Plaets, welcke noch vaſter, alsſe tegenwoordigh is, ſou konnen gemaeckt worden.

Sy leght in een Half-Eyland, 't welck niet aen 't Landt ſtoot, als door een Zee-boeſem van twee of drie-honderd Schreeden; alwaer oock eenige Moeraſſen zyn. Op deeſe Sijde is de Stad met een dubbele Muer en goede Graghten voorſien. Haere Haven binnen de Stad kan vijftigh Galeyen ontfangen. Doch d'invaert is ſoo engh, dat een Galey haere Riemen moet afneemen, wanneerſe binnen koomen wil. De *Chriſtenen* hebben *Monaſtero* en *Africa* in 't Jaer 1550. ingenoomen en geplonderd.

De Kuſten om *Suſa* en *Africa* heenen zyn in de *Roomſche* Geſchied-boecken, geduerende den Oorlogh van *Julius Cæſar* tegens de *Party* van *Pompejus*, ſeer bekend geweeſt. *Cæſar* landede te *Ruſpina*, tegenwoordigh *Suſa*, aen *Adrumetum*, nu *Hammamet*, ſtond in 't geweld ſijner Vyanden. Verſcheydene Schermutſelen vielen hier voor, welcke op ſijne ſijde niet al te geluckigh afliepen. Eyndlijck ſloegh hy *Scipio* en *Juba* by *Thapſus*, ter deeſer tijd *Africa* geheeten, gantſch geluckighlijck: En nae deeſe Nederlaegh vertwijffelde *Cato* in *Utica*, tegenwoordigh *Biſerta*.

Scipio reddede ſigh met eenige Scheepen: Doch als deſelve van *Cæſars* Vloot wierden aengetroffen, ſoo ſtiet hy ſigh ſijnen Deegen midden door't Ligchaem, en wierp ſigh in de Zee. *Juba* wou ſigh nae *Zama* begeven, alwaer hy ſijne Vrouwen, Kinderen en Schatten had gelaeten. Doch wijl die van *Zama* weygerden, haere Poorten voor hem t'openen, ſoo begaven hy en *Petrejus* ſigh in ſeecker Huys op 't Veld; alwaerſe d'een d'ander om 't leven braghten.

Onder deeſen Oorlogh, en ontrent d'Aenlandingh van *Julius Cæſar* heeft ſigh by *Hammamet* een bynae ongeloofljcke ſaeck toegedraegen; te weeten: Dertigh *Francoiſche* Ruyters greepen twee-duyſend *Moorſche* Ruyters aen, ter plaets daerſe *Poſt* gevat hadden; ſloegen haer op de Vlught, en vervolghden haer tot in de Stad.

't Gedaghte *Zama*, of *Zama Regia*, is ſeer verr' vervreemd van de Leghplaets, welcke *Ptolomæus* en *Ortelius* (die wy voorheenen ſelfs, en alle andere daer nae gevolghd hebben) haer heeft gegeven.

De gedaghte Schrijver ſtelt haer vijfhonderd duyſend Schreeden van *Carthago*; ſes-honderd duyſend Schreeden van *Adrumeto*. Wy willen t'ſijner tijd was, ſoo wel uyt de *Roomſche* Geſchiedboecken als uyt de Reys-tafelen, toonen, datſe van *Carthago* niet meer als honderd of honderd en twintigh-duyſend; van *Adrumeto* maer honderd duyſend Schreeden, of wat minder, is gelegen.

Begge, of *Beye*, voortijds *Bulla Regia*, en *Urbs*, of *Urba*, voor deeſen *Orba*, leggen, de laetſte op den wegh van *Tebeſſa* nae *Tunis*; d'eerſte op den wegh van *Conſtantina* nae *Tunis*; beyde in een ſeer ſchoone en luſtige Vlackte, inſonderheyd *Begge*. Ter welcker oorſaeck die van *Tunis* in een Spreeckwoord

ſeggen: Indien'er twee Beggen waeren, ſy ſouden ſoo veel Koorn geven, als'er Sand aen de Zee is.

Cayroan ſou, ſoo 't ſchijnd, *Thijsdrus* onder de Zee-Regeeringen zyn, wijlſe op de Kuſt *Tobulba*, *Aſfachuſa* en andere Plaetſen heeft.

De Hoofd-plaets leght in 't Land, en haere Regeeringh werd oock onder die van 't vaſte Land gereeckend. Deeſe Stad leght in een Veld, 't welck noch Koorn noch andere Vrughten, noch bynae eenigh Water, als in Regenbacken, heeft.

De *Reſidentie* eens *Mahometaenſchen* Prieſters houd deſelve in eenige Aenſienlijckheyd. Somtijds heeft eenen haerer *Caliſen* ſigh daerin opgehouden. Waer uyt wy dan afneemen konnen, datſe gantſch anders geweeſt is, alsſe ſigh nu tegenwoordigh bevind.

Niet ſchoons is'er meer in overigh, als een praghtige *Moſquee* of Tempel, ſtaende op Marmore Suylen; onder welcke twee ſeer treflijcke zyn, van een verwonderlijcke groote. 't Getal der Inwooners beloopt tuſſchen de vier en vijf-honderd.

Niet verr' van *Cayroan* zyn de Gebergten van *Zaghoan* en *Gueſelet*. 't Laetſte is niet meer als twaelf-duyſend ſchreeden daer van daen. Beyde hebbenſe noch verſcheydene kenteeckenen der *Roomſche* Gebouwen. Ick houde het daer voor, dat het 't laetſt-genoemde Gebergt is geweeſt, van 't welck *Scipio* de Slagh tuſſchen *Maſſiniſſa*, Koningh van *Numitien*, en *Aſdrubal*, den *Carthaginenſer*, aenmerckte: Yeder deeſer Heyrvoerers had tuſſchen de vijftigh en tſeſtigh-duyſend Mannen by ſigh. Hier van ſprack *Scipio* ſomtijds tot ſijne Vrienden: Dat hy den derden was geweeſt van die met luſt een Slagh had aenſchouwd ſonder gevaer; naementlijck: *Jupiter* van de Hooghte des Berghs *Ida*; en *Neptunus* van een Hooghte in 't Eyland *Samothracien*, betraghtende den Slagh tuſſchen de *Trojanen* en *Griecken*: En hy 't Geveght tuſſchen *Maſſiniſſa* en de *Carthaginenſers*.

't KONINGHRYCK TRIPOLI.

't KOninghrijck *Tripoli* noemd de reghte helft der *Barbariſche* Kuſt in, van *Capes* af tot in *Ægypten*. 't Werd verdeeld in twee Hoofd-Deelen of Landſchappen, welcke beyde den *Titel* van Koninghrijcken voeren, naementlijck, *Tripoli* en *Barca*.

't Landſchap, of 't Koninghrijck *Tripoli*, leght tuſſchen de twee *Syrten*, of Sand-bancken van *Barbaryen*. Dit zyn Zee-boeſems van verſcheydene grootte, doch van een gelijcke Natuer; ſeer bekend weegens de Schipbreucken, welcke op haere Bancken en Klippen dickmael voorvallen. Waer ontrent de hooghte des Waters ſeer verſchillend

is;

is; en ſigh veeltijds veranderd; ſoo dat'er ſomtijds veel, ſomtijds weynigh, ſomtijds niets met allen gevonden werd.

De kleyne *Syrte*, hedenſdaeghs de Zee-boeſem van *Capes* geheeten, ſcheyd *Tripoli* van *Tunis*. De groote *Syrte*, of Zee-boeſem van *Sidra*, ſnijd het af van *Barca*: Deeſe tegens 't Ooſten; d'andere tegens 't Weſten.

Haere Hoofd-ſteeden zyn, *El Hamma*, *Capes*, *Zoara*, beyde de *Tripoli*, 't Oude en 't Nieuwe; *Lebeda*, &c.

El Hamma leght in 't Land. *Capes Tacapa* heeft goede Mueren, en een goed Slot. Haere Haven is gevaerlijck, en kan niet veele; oock geen groote Scheepen inneemen.

Zoara Piſida, tuſſchen *Capes* en *Tripoli*, heeft ſoodaenigh een droogen dorren Bodem, dat d' Inwooners den ſelven moeten begieten, indienſe yets daer van trecken willen; 't welck echter niet anders als Garſt is, nevens eenige Vrughten, waer onder 't *Aliſier Lotos* werd geſteldt. Hier uyt maeckenſe ſeecker ſlagh van voortreflijcke Meede; doch die ſijne goedheyd niet langer als negen of thien daegen kan behouden.

't Vleeſch is hier ſeer dier; wijlſe hier geen Vee konnen vocken. D' *Arabiers* koomen haere Marckten beſoecken, en brengen haer Beeſten; nevens de Wol, waer uyt ſy Laeckenen en andere *Manufacturen* bereyden.

't Oude *Tripoli*, of *Sabrata*, van d' *Arabier de Nubie* genoemd de Thoorn van *Sabart*, heeft bynae niets meer als Puynhoopen en Overblijffelen der geweeſene ſeer ſchoone en praghtige Gebouwen.

't Nieuwe, *Oca*, heeft ſigh in beeter ſtand onderhouden, alhoewel 't oock ſeer verdorven is, wegens de veelerley veranderingen, welcke deeſe Plaets heeft moeten uytſtaen. D' Orde der Straeten, der gemeene Plaetſen, en der Huyſen, is ſeer behaeghlijck.

D' Inwooners geneeren ſigh bynae alleen van den Koophandel; beſtaende in 't goenſe uyt haere Palmboomen en Aliſiers; en dan oock van haere Lijnwaeden bekoomen, welckeſe in *Africa*, *Sicilien* en *Malta* verkoopen. Boven dien drijvenſe haeren handel met haere *Moorſche* Slaven, of Lijf-eygene.

Lebeda, *Leptis Magna* (ten onderſcheyd van *Leptæ minus*, 't welck op de Kuſt van *Tunis* leght) is noch in eenigh Aenſien; gelijck het oock geweeſt is onder den *Arabier de Nubie*, en onder de *Romeynen*.

Dieper inwaerts is de groote *Syrte*; in welckers grond 't Eyland *Sydra* leghd, 't welck haeren Naem aen den Zee-boeſem heeft meê gedeeld.

In 't vaſte Land zyn de Graven der *Philenen*, of *Aræ Philenorum*, welcke hebben gediend tot Grens-ſcheydingen tuſſchen *Africa* en *Libya*: Naederhand oock tuſſchen de Landen der *Carthaginenſen* en der *Cyreners*; en eyndlijck tuſſchen 't Weſterſche en 't Ooſterſche Keyſerrijck.

Langhs de Kuſten zyn eenige Eylanden, onder welcke dat van *Gerbes* genoeghſaem bekend is. Voortijds heeft het door een Brugg' aen 't vaſte Land gehangen; en had twee Steeden. Nu ſietmen'er maer alleen een Slot, doch veele Dorpen; welcke weynigh Graen, maer veel Ooft geven, nevens Veld-Kruyden en andere Vrughten: Onder deſelve oock 't Lotos; ſoo gantſch ſoet en aengenaem, dat de Reys-geſellen van *Ulyſſes*, daer van geproefd hebbende, ſigh niet meer met haer Vaderlandt bekommerden, noch luſt hadden, om weer derwaerts te trecken.

Dit Eyland heeft in den Omvangh aghthien-duyſend ſchreeden. De Koningh (Onder-Koningh, of *Baſſa*) van *Tripoli*

Tripoli treckt hier ſijn grootſte Inkoomſten van: Wijl veele Kooplieden derwaerts koomen, welcke Laeckenen en verſcheydene andere Stoffen van daer haelen, deſelve nae *Alexandria* in *Ægypten* brengende.

De Saffraen is deſgelijcks een gedeelte van d'Inkoomſten des gedaghten *Baſſa*. Deeſe haeldmen uyt den Bergh *Garian*, leggende ten Suyden van *Tripoli*. Deeſe Saffraen werd gehouden voor veel ſchooner en beeter, als alle andere.

Byvoeghſel.

VAn de Steeden *Algier*, *Tunis* en *Tripoli* hebben wy een breed beright gegeven in 't *tweede Deel* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Saecken*. Willen derhalven hier niets meer daer van ſeggen. Alleen ſullen wy hier by voegen eenige der oude Seeden, ſoo van de *Barbaren* in 't gemeen, als van ſommige in 't byſonder.

Barbaryen heeft, volgens 't beright van D. T. V. Y., veele honderden van Jaeren onbewoond geweeſt; deſgelijcks oock *Numidien*. Dit heeft ſommige veroorſaeckt te geloven, dat deeſe Volckeren haeren oorſprongh uyt die van *Paleſtina* hebben; zynde door d' *Aſſyriers* verdreven geworden. Andere meenen, datſe uyt *Aſia* nae *Griecken* vlughtende, en evenwel noch van haere Vyanden vervolghd wordende, de Zee overgevaeren, en alſoo ontkoomen zyn.

Seer treflijcke Perſoonen zyn uyt haer geſprooten. Onder de *Mahometanen* ſouden haere Koningen *Manſor*, *Marin* en *Huceph* niet genoegh gepreſen konnen worden. In welckers tijd gebloeyd hebben de ſoo ſeer vermaerde *Medici* en *Philoſophen Avicenna*, *Raſis*, *Albumazar* en *Averroes*, nevens noch meer andere. De *Collegien*, welcke men noch in ſommige Steeden vind, toonen genoeghſaem, hoe hoogh ſy de Geleertheyd geacht hebben. Duyſendderley aerdigheden hebbenſe oock gevonden in de *Tournoy* en andere Ridder-ſpeelen; ſoo dat de *Romeynen* veel hier ontrent van haer hebben afgeſien en ontleend.

Voortijds pleegenſe ſigh te voeden met 't Vleeſch van Apen, welcke in de Geberghten wierden gevonden. Geyten-Vellen gebruycktenſe tot haere Kleedingh.

Sy deeden Offerhanden ter eeren van de Son en Maen: Doch hier by haddenſe een grouwlijcke gewoonte. Te *Han Liſuan*, in 't Landſchap *Chaun*, vergaederdenſe ſigh op ſeeckere tijd des Jaers in 't begin van de naght. Nae volbraghtede Offerhande bliesſenſe 't Light uyt; en elck vattede d'eerſte Vrouw, die hem voor de hand quam, deſelve misbruyckende.

Van d' *Arabiers*, onder dit Volck vermenghd zynde, en der ſelver Seeden, hebben wy wijdlopigh gehandeld in 't *derde* en *vierde Deel* onſer meergedaghte *Curieuſe Aenmerckingen*.

Te *Fez* zyn veele Herbergen, waer in de Waerd gekleed gaet als een Vrouw, met een afgeſchoorne Baerd; oock ſelfs in ſijne Spraeck de Wijven naebootſende. De vervloeckte Sonde is onder haer gemeen. Oock houdenſe eenige Hoeren voor d' ontughtige. Met bewilligingh des Gouverneurs koopenſe en verkoopenſe Wijn. Deeſe Menſchen, gelijck oock niemand der haere, mogen in *Moſqueeën*, Beurſen, Badſtoven, of andere Plaetſen, daer eerlijcke Lieden vergaederen, ſigh vertoonen.

Hier is ſeecker ſlagh van arm Manvolck, ſigh nergens anders meê bemoeyende, als met Lijnwaed voor geld te waſſchen, te droogen, en op te vouwen.

De *Mode* der Schoenen, welcke den Adel gebruyckt, magh van 't gemeene Volck niet gedraegen worden.

De Spijs, welckeſe eeten, is wel goed tot voedſel, maer werd gantſch morſſigh toebereyd en genuttighd. Om 't Vleeſch uyt de Schotel te krijgen gebruyckenſe geen Mes, maer de Vingeren; trecken 't met de Tanden van een, en leggen 't overige weer neer. Met d' andere Koſt handelenſe op deſelve wijs.

De

MER MEDITERRANÉE
Golfe de Sidra:
TRIPOLI.
SAARA ou DESERT
ROYAUME et DESERT DE BARCA, et L'ÆGYPTE divisée en ses Principales Parties
Par N. Sanson Geogr. ord. du Roy
Golfe de Sidra
Tripoli
Barca
Egypte
Desert
Leptis Magna
Oea
Sabrata
Lepcis
Tacape
Gadamis
Augila
Agedabia
Gorham
Sim
Bernabena
Bernichi
Adela
Ceresera
Carescella
Camera
Zunera
Asium
Sabina
Zebitum
Soloche Syrtes
Caput Tabulæ
Ligne

DITERRANEE.
Alexandria.
Pharus
Rosetum
Terbea
Brulle
Menouf
Cassia
Baise.
Egypte.
ARABIE
Tor
Tineh
Suez
Faran
MER ROUGE.
LA MECQUE
Grondel
Azirut
Suquam
Ducan
Fiom
Cosser
Son
Zibio
Assuana
Bugo
NUBIE.
Tropique du Cancer.
Ligne lou
Haniet
Alraun
Albunne
Bech
ria
Dem
sor
Almur
Asiuta
Ashmunin
Hibeyat
Sib ou
Ichmina
Hiaue
Ascor
Crouna
Algualet
Zenata
Asna
Barbarie
Cairo
Gizeh
Rosetta
Damiate
Terre
Arabie
Egypte
Nubie
Barbarie
Libye
Desert
Barca, ou
Barca
Desert
Libye
Mediterranee
Mer Rouge
Tropique du Cancer
Ligne
Nubie
Egypte
Arabie
Barbarie
Desert
Libye
Barca

De Vrouwen in 't Koninghrijck *Tunis* plegen voortijds om yeder Been een kopere Ringh te draegen; 't welck noch hedensdaeghs van veele *Mooren* in *Africa* werd onderhouden, Haere Dochters, noch Maeghd zynde, ſondenſe, eerſe deſelve ten Houwlijck uytgaven, aen den Koningh, om haer den Maeghdom te beneemen. Deeſe Eer deed hy maer alleen aen de ſchoonſte. D'andere voeghde hy andere toe, om dit werck met haer te verrighten. Deeſe daer nae weer t'Huys koomende, moghten dan een Man neemen.

De geene, welcke ontrent het *Tritonidiſche* Moeras woonden, ſchooren 't Hayr haers Voorhoofds kort af, doch behielden 't aghterſte in volle lenghte. Reght het tegendeel deeden d' *Auſii*. De Dochteren deeſes Lands traeden Jaerlijcks in een Geveght tegens malkander, ter eeren van haere Godin *Minerva*. Met Steenen en Vuyſten ſtreedenſe Lijf om Lijf. De geene, welcke in deeſen Kamp dood bleven, hieldenſe voor geen Maeghden, maer voor beſlaepené. Die ſigh alderdapperſt hadden gequeeten, droegen een Stormhoed, met een Kam daer boven op; en wierden van d'andere Maeghden hooghlijck geëerd. Men ſteldede haer op een Zeegepraelend-toegeruſtede Wagen; en dus reedenſe met deſelve langhs 't *Tritonidiſche* Moeras.

Hedenſdaeghs leven d'Inwooneren deeſes Lands bynae gelijck die van *Fez* en *Marocco*. Sommige eehter hebben yets van de *Turchſche* Seeden aengenoomen, onder welckers heerſchappy ſy ſtaen.

Sy zijn van een goede *Complexie*; konnen lightlijck allerley arbeyd verdraegen; worden ſeer oud, en zyn weynigh Sieckten onderworpen.

BARCA.

't OVerige van de *Barbariſche* Kuſt is hedenſdaegs bekend onder den Naem *Barca*. D'Oude noemden 't inſonderlijck *Libyen*, vermitsſe daer toe reeckenden 't geen diep in 't Land lagh, en by ons de Woeſtijn van *Barca* werd geheeten. Dit *Libyen* verdeelenſe in 't *Cyreniſche*, *Marmariſche*, en 't uyterſte *Libyen*. 't Laetſte was *Ægypten* 't naeſte: 't *Cyreniſche* lagh dighſt by *Tripoli*, en 't *Marmariſche* bleef in 't midden.

Boven dien wierd het uyterſte Zeegedeelte van 't *Cyreniſche* tegens 't Noorden genoemd *Pentapolis*, wijl daer in vijf ſeer ſchoone Steeden waeren, naementlijck, *Berenice*, anders *Heſperides*; hedenſdaeghs *Bernich*, of *Bernick*: *Teuchira*, anders *Arſinoe*; nu *Taocara*: *Ptolomais*; tegenwoordigh *Tolometa*: *Apollania* (*Apollonia*), ter deeſer tijd *Bonandrea*. Deeſe vier leggen aen de Zee. De vijfde *Cyrene* (*Cyrenne*), nu *Corene* en *Cayroan*, leght in 't Land.

Deeſe is onder veele de beroemdſte. Is geweeſt een *Lacedemoniſche* Plant-Stad, en heeft Perſoonen voortgebracht, welcke ſeer geleerd zyn geworden. Haere Legh-plaets is op een Heuvel, van welcke men in de Zee kan ſien. Haere Velden werden, gelijck die van andere Steeden, door verſcheydene Wateren bevoghtighd.

De Bodem is ſoo vrughtbaer, dat, volgens de meenigh van ſommige, de Hoven der *Heſperides* met haere Gou-

dene Appelen om *Berenice* heenen geleegen hebben.

Battus heeft *Cyrene* haeren aenvangh gegeven, en in deſelve geheerſcht. 't Selve hebben ſijne Naekomelingen ontrent twee-honderd Jaeren langh gedaen: Waer nae deeſe Stad een tijd langh in vryheyd; en daer op onder verſcheydene *Tyrannen* heeft geſtaen. Onder welcke *Nicocrates* heeft doen om 't leven brengen *Phœdimum*, d'Echte Man van *Aretaphila*, om deſelve ten Houwlijck te bekoomen. Sy heeft hem oock een wijl tijds gedooghd als haeren Echtgenoot; tot datſe gelegenheyd vond, om *Leander*, Broeder van *Nicocrates*, op haere ſijde te krijgen, aen wienſe haere Dochter ten Vrouw gaf, en door ſijn middel den meergedaghten *Nicocrates* aen kant hielp. Naederhand ruymde oock haere Dochter *Leander* uyt den wegh, en ſettede de Stad weer in vryheyd. Welckeſe behouden heeft tot op de heerſchappy des Grooten *Alexanders*: Wanneer dit Land de *Ptolomæis*, Koningen van *Ægypten*; naederhand de *Romeynen*: Voorts d' *Ægyptiſche Sultans* en de *Turcken* in de handen is gevallen. Bynae altijd heeftſe de Beweegingen en Veranderingen van *Ægypten* gevolghd.

Maer hedenſdaeghs is *Barca* (*Barce*) niet verr' van *Cayroan*, d'alderberoemdſte in dit Geweſt, en heeft haeren Naem aen 't Koninghrijck gegeven.

D' *Arabier de Nubie* heeftſe alreeds in ſijnen tijd hoogh geaght: Leydet verſcheydene Weegen derwaerts; en geeft de *diſtantie* deeſer Plaets andere, welcke dieper in de Woeſtijn leggen.

Noch hedenſdaeghs word dit *Quartier* der vijf Steeden van eenige *Meſrata* genoemd; en haere Inwooners houdmen voor rijck. Sy drijven Koophandel met d' *Europæers* en Swarten; deſgelijcks met d' *Abyſſinen*. Van deeſe treckenſe, tegens de Waeren, welcke onder haer waſſen, Goud, Elpenbeen, Civet, Muſcus en Slaven; welcke dingen ſy nae *Europa* voeren. Hier tegens neemenſe uyt dit Geweſt Graenen, Laeckenen, Lijnwaeden, &c., welckeſe brengen aen de ſwarte *Abyſſinen* en andere.

Tuſſchen *Cayroan*, of *Barca*, en *Alexandria* is op de Kuſt de Haven *Alberton* (*Parætonium*), zynde in aenſien wegens de goedheyd en grootte. Somtijds is deſelve van d' Oude *Amonia* genoemd geworden; anders *Hammonia*: Wijl van hier een wegh nae den Tempel van *Jupiter Hammon* gingh.

De gedaghte Tempel is onder de *Heydenen* ſeer beroemd geweeſt. Doe *Bacchus*, nae dat hy *Aſia* overwonnen had, weer van daer te rugg' quam, heeft hy den ſelven doen bouwen ter eeren van ſijnen Vader, die hem, onder de gedaente eens Bocks, had geweeſen, waer Water in de Woeſtijn te vinden was, even ter dier tijd, als hy met ſijn Krijghs-heyr daer door trock, en dorſt leed.

Hy heeft den aldereerſten 't *Orakel* raed gevraeghd, en 't ſelve in ſoodaenigh een aenſien gebracht, dat verſcheydene Helden naederhand even deſgelijcks hebben gedaen. Onder welcke geweeſt zyn *Perſeus*, doe hy geſonden was, om 't Hoofd van *Meduſa* te haelen. *Hercules*, doe hy uyt *Mauritanien*, alwaer hy *Anteus* had overwonnen, nae *Ægypten* trock, daer hy den *Buſiris* noch ſou verſlaen. *Alexander* de Groote, om 't Volck wijs te maecken, dat hy een Soon van *Jupiter*, en de Heerſchappy des Werelds hem toegeſchickt was. Doch als *Cambyſes*, de Soon van *Cyrus*, voorgenoomen had, deeſen Tempel te beroven, moeſt hy ſien, dat ſijn Krijghsheyr in deeſe Woeſtijn jammerlijck om 't leven quam. Hy voor ſijn Perſoon

reddede

reddede ſigh wel, doch ſtierf ſtracks daer nae ongeluckighlijck.

Rondom deeſen Tempel waeren eenige Springen van levendigh Water, en veele Boomen, welcke deeſe Plaets t'eenemael behaeghlijck maeckten.

Onder deeſe Wateren had de Sonne-Bron deeſe ſonderlinge Eygenſchap, datſe ter Middernaght gantſch heet, op de Middagh gantſch koud was. Deeſe koude vergrootede ſigh van's Morgens tot op den Middagh. Doch nam weer af van de Middagh tot op den Avond. Vanden Avond tot aen de Middernaght nam de hitte toe: En verminderde ſigh weer van de Middernaght tot aen den Morgen.

Daer waeren drie verſcheydene weegen, welcke men gemeenlijck gebruyckte, om tot dit *Oracul*, of den Wisſeggenden Afgod te gaen.

De Kortſte was van *Paretonium*, of *Alberton*, leggende, gelijck wy voorheenen hebben aengeweeſen, op de Kuſt; niet meer als derthien-honderd *Stadien* daer van daen, maeckende tweeen-tſeſtigh duyſend en vijf-honderd Schreeden.

D'andere was van *Coran*, of *Cayroan*, nae deeſen Tempel, bedraegende de wijdte van drie-duyſend *Stadien*, of driemael honderd en vijf-en-twintigh duyſend Schreeden. *Plinius* ſeghd viermael honderd-duyſend. 't Onderſcheyd is maer alleen vijf-en-twintigh duyſend Schreeden.

De Langhſte was van *Memphis*, zynde een wegh van drie-duyſend ſes-honderd *Stadien*, of viermael honderd en vijftigh-duyſend Schreeden.

Deeſe *Stadien*, of Schreeden, gebracht zynde tot *Franſche* Mijlen, ſoo bedraeghd d'eerſte tuſſchen-wijdte vijf-en-tſeſtigh; de tweede honderd en tſeſtigh; de derde honderd en taghtigh Mijlen.

Al deeſe Weegen waeren ſeer quaed en moeylijck; vermits deeſe Landſtreeck beſtaet in dorre ſandige Velden. Welck Sand van de Winden werd voortgedreven gelijck Stof, in ſoodaenigh een meenighte, dat de reyſende Perſoonen dickmael daer onder begraven werden.

Als'er al eenige T'ſamen-Wooningen midden in deeſe Woeſtijn te vinden zyn, ſo leggen deſelve veertigh, vijftigh, tſeſtigh, en ſomtijds wel honderd Mijlen van malkander. Soodaenige T'ſamen-Wooningen zyn geringh; naedien die van *Hammon*, als zynde d'aenſienlijckſte, maer taghtigh *Stadien*, of vier *Franſche* Mijlen, in den Omvangh had. Ondertuſſchen was hier een Koningh en Hoogenprieſter, &c.

Hedenſdaeghs zyn de Volckeren deeſer Woeſtijn, ten deelen *Africanen* of *Bereberers*; ten deelen *Arabiers*, bovenmaeten *Barbariſch*.

Wijl wy hier van deeſe Volckeren gewagh hebben gemaeckt, ſoo willen wy hier aenwijſen, dat *Barbaryen*, *Biledulgerid*, deſgelijcks *Zaara*, en een gedeelte van *Nubia*, meerendeel van deeſe tweederley *Natien* werden bewoond.

D'*Africanen* of *Bereberers* zyn de Natuerlijcke Onderdaenen of Inwooners des Lands. Immers, ſy hebben ſigh al voor lange tijden daer in vaſt geſet.

Men verdeeld haer in vijf Hoofd-ſtammen; te weeten, die van *Zanhagia*, *Muſmuda*, *Zeneta*, *Haora*, en *Gumera*. Deeſe vijf Stammen werden weer afgeſonderd in meer als ſes-honderd Tacken of Geſlaghten; ſigh ſeer wel van malkander onderſcheydende; vermitsſe gantſch ſorghvuldigh zyn, om den ouderdom haerer Geſlaghten in ſtand te houden, en te weeten, van wat voor een Volck ſy zyn afgekoomen.

D'*Arabiers* zyn ontrent 't Jaer *Chriſti* 999.

ſti 999. of in 't Jaer 400. der Egire (of Vlught) *Mahometh* in *Africa* geraeckt. Maer alleen drie Geſlaghten waeren 't, welcke derwaerts trocken; naementlijck, dat van *Eſquequin*, en *Hibel*, koomende uyt Woeſt-*Arabien*; en dat van *Maquyl*, uyt 't Geluckigh *Arabien*. T' ſaemen maecktenſe uyt ontrent vijftigh-duyſend ſtrijdbaere Mannen.

Naederhand hebbenſe ſigh ſoodaenigh vermeerderd, dat hedenſdaeghs de Stam van *Eſquequin* over d' aght of negen voornaeme Geſlaghten heeft; uytgebreyd in veele Telgen, welckeſe *Heyles* noemen, of *Cob-Heyles*; dat is, Verſaemelingen. Sy woonen in Tenten, van welcke honderd; honderd en vijftigh, of twee-honderd by malkander ſtaen. Deeſe verdraegenſe, voerenſe over al met haer, en ſlaenſe op waerſe willen. Sy konnen veertigh-duyſend Mannen te Paerd, en viermael honderd-duyſend te voet in twaelf-honderd *Advares* by een brengen.

De Stam *Hibel* werd verdeeld in elf Geſlaghten; en deeſe Geſlaghten weer in verſcheydene Tacken. Konnen uytmaecken dertigh-duyſend Man te Paerd, en honderd vijftigh-duyſend te voet.

De Stam *Maquyl* (*Macquil*) heeft drie-en-twintigh Hoofd-Geſlaghten. Kan opbrengen dertigh-duyſend Man te Paerd, en viermael honderd-duyſend te voet.

Deeſe drie Stammen maecken t' ſaemen uyt honderd-duyſend te Paerd, en ontrent een *Millioen* te voet. Ons is onbekend, hoe veel *Advares*, of Geſelſchappen, deeſe twee laetſte Stammen maecken.

Deeſe *Arabiers* woonen op alle ſijden tuſſchen de *Bereberes*; doch ſoodaenigh, datſe haere Wooningen verſcheyden, en van malkander afgeſonderd hebben; nu in dit, dan in een ander *Quartier* eenner *Provintie*.

Boven dien moetmen noch aenmercken, dat eenige *Bereberes* en *Arabiers* ſigh in de Steeden, doch d' andere altijd ſigh in 't Veldt onthouden. Deeſe laetſte met haer Vee houden ſigh voor d' Edelſte, wijlſe de Vrijſte zyn; en dickmael den arbeyd haerer Naebueren koomen t' ooghſten.

BILEDULGERID.

Iledulgerid werd van de hedenſdaeghſche Schrijvers ten onreght *Numidia* genoemd: Want *Numidia* is gelegen op de *Middellandſche Zee*, waer aen *Biledulgerid* niet koomd te ſtooten.

Sijne Grenſen zyn in 't Noorden *Barbaryen*; waer van het door d' *Atlas*-Geberghten is afgeſonderd. Tegens 't Suyden *Zachara*: Tegens 't Weſten de *Groote Zee*; en tegens 't Ooſten *Egypten*.

De voornaemſte Deelen, Koninghrijcken, of Landſchappen, zyn *Sus*, of *Teſſet*; *Dara*, *Segelmeſſe*, *Tegorarin*, *Zeb*, *Biledulgerid*, en de Woeſtijn van *Barca*; welcke ſigh uytſtreckt van de *Groote Zee* af tot in *Egypten* toe. Deeſe lengte is van duyſend of twaelf-honderd Mijlen.

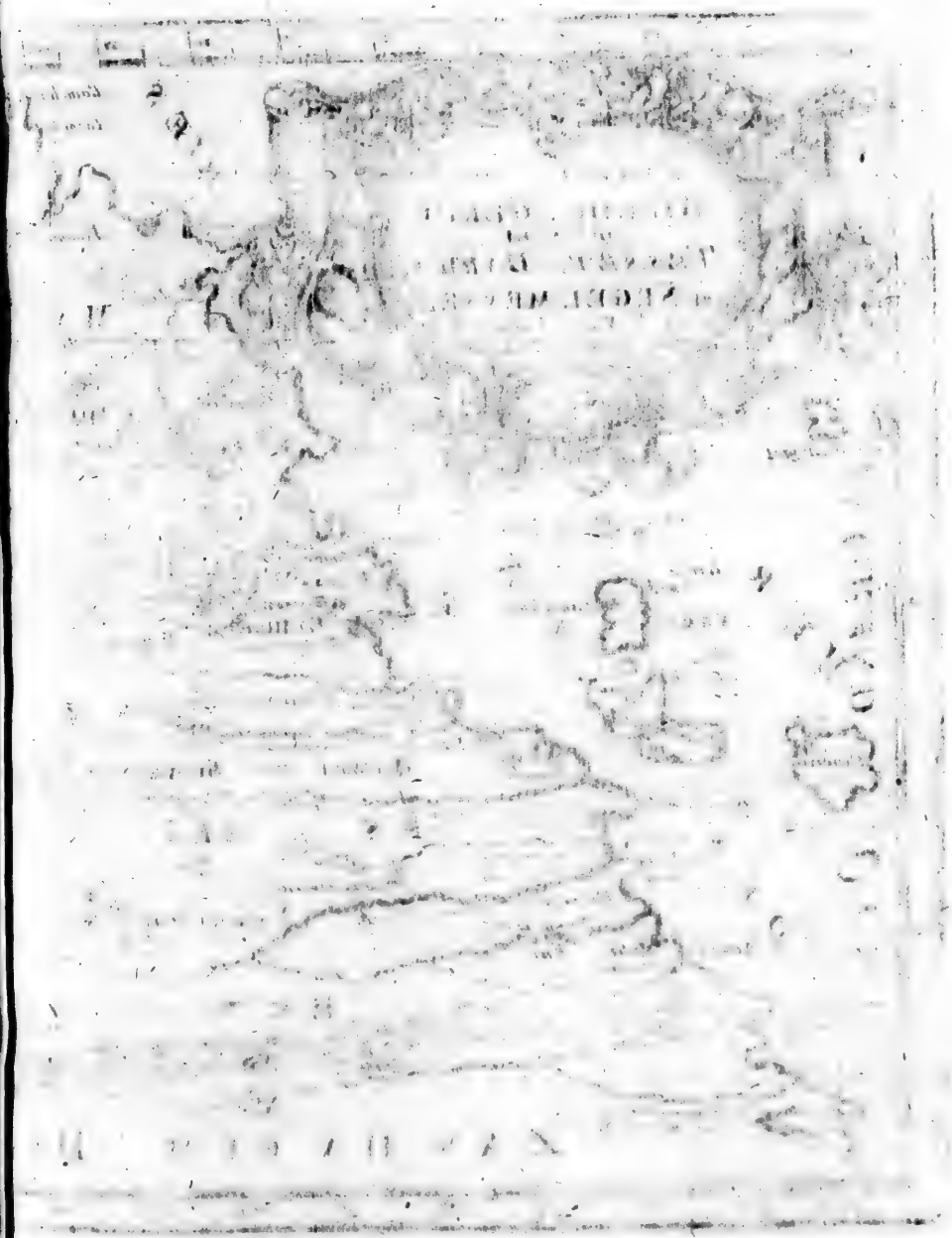

PARTIE DU
BILEDULGERID
ou Sont
TESSET, DARHA,
et SEGELMESSE
Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordre du
Roy
LE GRAND MER OCEAN
DESERTA
Isles Canaries
Isles Salvages
Ilhas Des.
Canar
Lanzarote
Fortaventura I.
Gomera
Palma
Ferro
Nun.
Nonum
Bojadore C.
Bojadore
Barbora
Terra alba
Rio de Oro
Capo Blanco
Cabo Barbas
Cabo Branco
Arguin
Gerre C.
Tagnoura
Gilonu C.
Bulma
Tagnost
Tagnoth
Ixtucch
Monasterium
TAGANOTU, DIL.
Tibesti
Libichias M.
HAMRI ET SUMAITI P.
TES SET
Gudeaum
VODRI POP.
RE BURDUSI P.
Tibesti
ZAN HA GUM DE
Meridionalium Montium
Montes C.
Septem Montes
Montes P.
Sahara
Ful
Tripolis
Ubena capra
Ubena
Tenedra
Tenedra
Tenedra

ALGER
REGNU
Tedelis
Medina
Mons
Peten
Atlas
Quargla
Chasfaira
REGIO.
HAGARA
POP.
ZANHAGA POP.
SEGELO MESSA R.
Segello
Mesa
Tenguela
Abubinnum
HEMRUNI
POP.
Tighiga
Castra
tria
GUA
DARA
Tebelbalet
BENIGOMIA
R.
YTATA.
BENIGO.
TE GORARIN
RAIUM. DES. TUM
ABUL HUSEINI
POP.
HEMRUNI
P.
RAGMENI P.
ZUENZIGUM
ZUENZIGA POP
DESERTUM.
GOGDENI POP
A. d' Winter sculp.

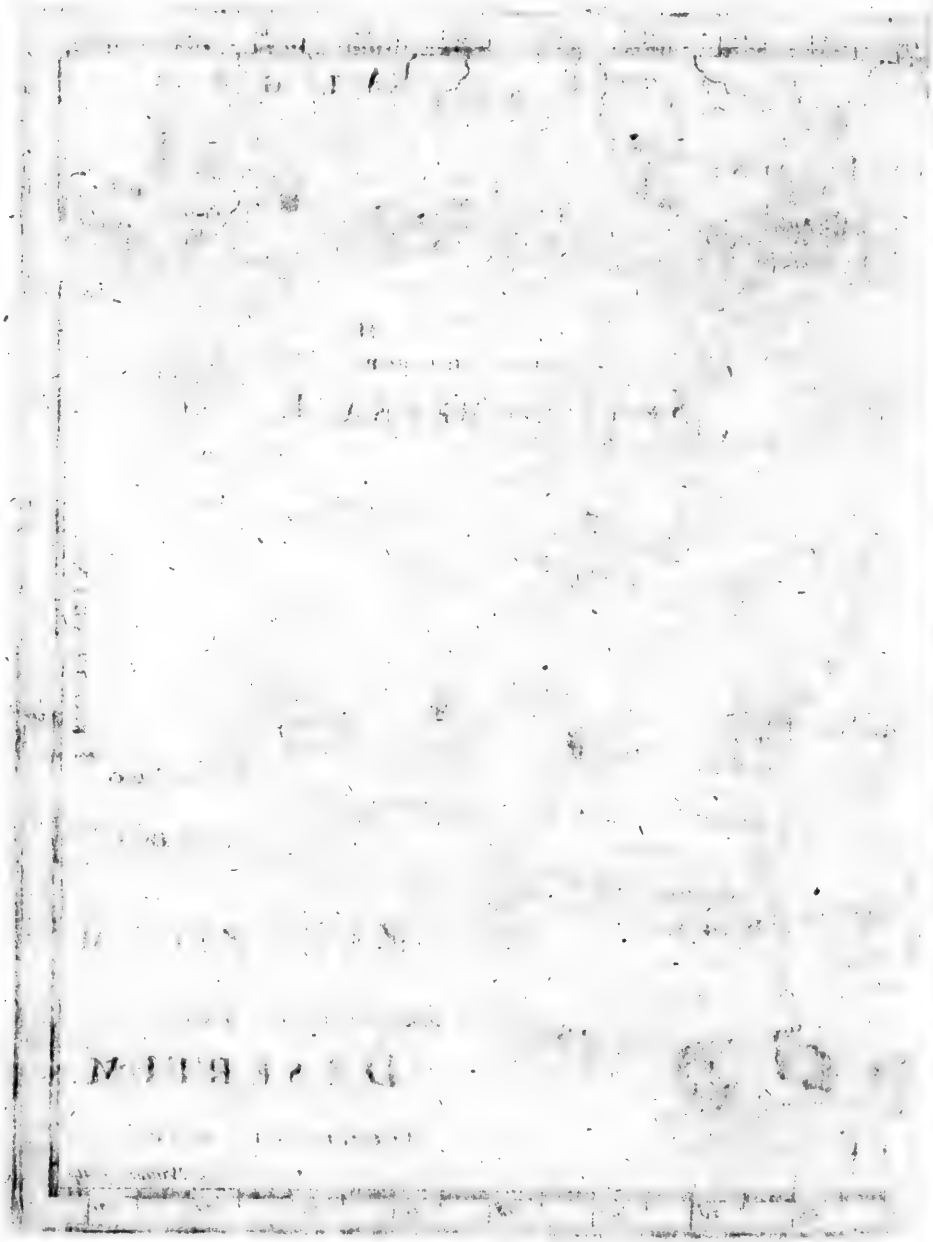

Mijlen. Doch de Breedte dickmael niet boven de honderd, of wat meer.

De gantſche Bodem is dorr' en droog; draegende niet anders als Dadelen: Door welck middel d' Inwooners bekoomen 't geen haer noodigh is.

De Lught is hier geſond; en de Menſchen leven langh. Sy zyn gantſch onſuyver; en groote Jaegers. Onder haer vindmen veel *Arabiers*, welcke by manier van Geſelſchappen woonen. Soodaenigh een geſelſchap beſtaet in honderd, anderhalf honderd of twee-honderd Tenten; welckeſe (gelijck alreeds hier boven geſeght is) verdraegen waer 't haer gelieft; naementlijck daerſe goede Weyden voor haere Beeſten ſien.

Wanneerſe ſtil leggen, ſoo ſlaenſe haere Tenten in 't rond op; maecken inwendigh eenige Straeten of Weegen, en gemeene Plaetſen; laetende alleenlijck van buyten eenige In en Uytgangen, welcke bewaerd en beſlooten worden, gelijck de Poorten van een Stad.

Deeſe *Arabiers* aghten ſigh voor d' Edelſte onder al d' andere. De geene, welcke 't Land en de Wijnbergen bouwen, noemenſe Dienaers. D' andere, die in de Steeden woonen, Hovelingen.

SUS, voerende by *Sanut* den Naem van *Teſſet*, anders *Sus* de verr' afgeleegenſte geheeten, ten onderſcheyd van 't geene, 't welck in 't Koninghrijck *Marocco* leght, is 't uyterſte Weſterſche Deel van *Biledulgerid*.

Dit Gedeelte kanmen weer verdeelen in ſeven *Quartieren*; onder welcke *Idausquerit*, *Extuca* en *Nun* op de Zee: *Teſſet*, *Guaden*, *Ifran* (of *Uferan*) en *Acha*, in 't Land leggen.

Yeder onder deeſe Deelen heeft verſcheydene Steeden, Kaſteelen en Dorpen. De meeſte haerer Inwooners zyn *Bereberers*, *Africaners*, of *Arabiers*.

Idausquerit is 't beſte en vrughtbaerſte *Quartier*. De Bodem draeghd hier Weyt, Garſt, en ſarpe Boom-vrughten; als Oranjen-Appelen, Citroenen, &c. 't Vockt ſeer veel Vee, en daer onder veele Paerden.

't Kan opbrengen vijf-duyſend Man te Paerd, en dertigh-duyſend te Voet, zynde de beſte Soldaten van geheel *Biledulgerid*, jae van bynae geheel *Africa*.

Extuca heeft veele Beemden, en een groote meenighte van Geyten, welcke op deſelve en elders gaen weyden.

Nun heeft maer een weynigh Garſt, en weynigh Dadelen. Men vind hier oock Struys-Vogelen.

Die van *Ifran* handelen op *Guargueſſen* met de *Portugeezen*.

Acha brenghd niet anders voort als Dadelen.

Dara leght *Teſſet* en *Marocco* ten Ooſten. Gemeenlijck werd het verdeeld in drie Deelen; waer onder 't voornaemſte den naem van *Dara* behoud. De twee andere zyn *Tafilet* en *Itata*, 't welck oock onder den naem van *Tafilet* werd begrepen.

Al deeſe Gedeelten zyn tot verſcheydene maelen toe geweeſt onder de Heerſchappy der *Xerifen* van *Fez* en *Marocco*.

DARA leght by de Rivier van dien ſelven Naem. Onder de Steeden van dit Geweſt zyn de voornaemſte *Beniſabih* (of *Mucubach*), *Quiteva*, *Tagumadert* (of *Figumedet*) van waer de *Xerifen* van *Fez* en *Marocco* koomen. *Taragalel* heeft vier-duyſend Huyſen, en een ſooden-ſtraet van vier-honderd Wooningen. *Tinzulin* is de grootſte onder allen. *Timesguit* heeft twee-duyſend Geſlaghten. *Teſuf*, of *Dara*, is voortijds de Koninghlijcke Hoofd-Stad en *Reſidentie*

geweeſt; doch leght nu gantſch verwoeſt.

Tafilet heeft den *Titul* eens Koninghrijcks gevoerd, even ſoo wel als *Dara*. Haere Hoofd-Stad van een gelijcken Naem heeft over de twee-duyſend Geſlaghten der *Bereberes*.

Itita werd dickmael onder *Tadlet* gereeckend, alhoewel deeſe Plaets bynae even ſoo groot als *Dara* is. De Bodem ſoo van d' een als d' andere is rauw en Berghaghtigh; leggende tuſſchen *Dara* en *Segelmeſſe*. *Tafilet* leght naer *Marocco*; waer van het door den Bergh *Atlas* is afgeſonderd. *Itata* nae *Saara*, of nae de Woeſtijn, alwaer de Wildernis van *Zuenziga* werdt gevonden.

Segelmeſſe (*Segellomeſſe*, of *Sugulmeſſe*) is eene der grootſte en beſte Landſchappen in geheel *Biledulgerid*. De Hoofd-ſtad, voerende dien ſelven Naem, is by den *Arabier de Nubie* ſeer beroemd. S'is verwoeſt, doch voor honderd en eenige Jaeren weer opgebouwd geworden. Sy leght in de Vlackte, op de Rivier *Ziz*; op welcke, gelijck oock op de Rivieren *Ghir*, *Tagda* en *Farcala*, noch eenige andere Steeden leggen; nevens meer als drie-honderd beſlootene Vlecken, en een groot getal Dorpen.

De gedaghte Vloeden overſtroomen 't Land, en maecken 't ſelve vruchtbaer; even gelijck de *Nijl* in *Egypten* doet.

D' Inwooners konden voortijds honderd en twintigh duyſend Mannen ten Oorlogh opbrengen. Somtijds zynſe haere Heeren; ſomtijds weer de Koningen van *Fez* en *Marocco* onderworpen geweeſt. Hedenſdaeghs zynſe verdeeld in eenige Geſlaghten en Geſelſchappen; ſtaende ten deelen onder de gehoorſaemheyd der *Arabiers*.

Onder de Naem *Segelmeſſe* willen wy met *Sanut* twaelf of vijfthien kleyne Landſchappen begrijpen, welcke weynige Steeden, of beſlootene Vlecken, maer eenige Dorpen hebben. Bynae al t' ſaemen zynſe d' *Arabiers* onderdaenigh, en arm.

Queneg heeft drie Steeden; onder welcke de voornaemſte, genoemd *Zebbel*, op een ſeer hooge Rots leght; inhebbende de *Pas* van *Zegelmeſſe* nae *Fez* door d' *Atlas*-Geberghten.

Gaſtrir, een andere Stad, leght aen 't afhangen eens Berghs; maer *Tamacroſt* in de Vlackte. Boven deeſe Stad leggen ontrent twaelf Vlecken, en tweemael ſoo veel Dorpen. Somtijds hebbenſe de *Xerifen* van *Fez* en *Marocco* hulp betoond met aght-duyſend Mannen.

Helel is de Hoofd-ſtad des *Quartiers*, en de *Reſidentie* des Heeren van *Matgara*.

Manun, de Hoofd-ſtad in 't Rijck, is beſet met *Mooren* en *Joden*, zynde al t' ſaemen Kooplieden of Handwerckers.

Deeſe Plaetſen leggen op de Rivier *Ziz*, alsmen van den Bergh *Atlas* nae *Segelmeſſe* af-koomd.

Subaal, *Humeledegi* en *Ummelhefen* maecken yeder haeren eygenen Staet. De laetſte leght op den wegh van *Segelmeſſe* nae *Dara*. De Bodem is woeſt; bedeckt zynde met Sand en ſwarte Steenen.

Tebelbet heeft drie Steeden, en twaelf Dorpen. *Farcala* drie Steeden en vijf Dorpen. *Tezerin* vijf Steeden en vijfthien Dorpen. *Benegumi* aght Steeden en vijfthien Dorpen.

De Steeden *Mazalig*, *Abuhinam*, en *Caſair* maecken yeder haeren eygenen Staet.

Beribefferi, *Guachde* en *Fighige* hebben yeder drie Steeden en eenige Dorpen. D' Inwooners der laetſtgenoemde Stad *Fighige* (*Fighigbe*) bevlijtigen ſigh des

Koop-

Koophandel en de Vrye-konſten. Seer veel Dadelen verſaemelenſe, gelijck ook *Guachde* doet.

Te *Beribeſſeri* vindmen een treflijcke Yſer-Mijn; welck Yſer men nae *Segelmeſſe* voerd. Deſgelijcks een rijcke Loot-groef en 't *Antimonium*; die van *Caſair* een groot voordeel toebrengende; welcke 't ſelve nae *Fez* voeren. D'andere hebben niets als Dadelen; En haere Inwooners werden onderdruckt van d' *Arabiers*, welcke over haer heerſchen.

Togda heeft, behalven d' Ackerlieden, oock eenige Leder-bereyders. De Bodem draeghd Graenen en andere Vrughten.

'k Heb *Tegorarin* en *Zeb* gemaeckt tot het vierde en vijfde Deel van *Biledulgerid*, in 't gemeen genoomen. Onder de Naem *Tegorarin* wil ick *Teſebit* en *Benigorai* begrijpen: En onder dien van *Zeb*, *Mezzab*, *Techort* en *Guerguela*.

't Landſchap *Tegorarin* heeft over de vijftigh Steeden en beſlootene Vlecken. Daerenboven tuſſchen de honderd en anderhalf honderd Dorpen. 't Land brengd overvloedigh Dadelen voort: Als men 't ſelve begiet, ſoo draeghd het Granen. Doch 't geneerdt geen Vee, behalven eenige weynige Geyten, om Melck van deſelve te bekoomen voor d' Inwooners, welcke 't vermoogen hebben om d'onkoſten te betaelen.

Deſe bevlijtigen ſigh den Koophandel. Uyt *Barbaryen* haelenſe verſcheydene Waeren, en brengen deſelve tot de Swarten. De Vreemdelingen neemenſe met groote luſt op. Niets laetenſe verlooren gaen van 't geenſe t'Huys by haer konnen behouden, en dienſtigh is om d' Aerde daer meê te meſten.

Teſebit, of *Teſelin*, (*Teſevin*) heeft vier Steeden en aght-en-twintigh Dorpen. De meeſte Mans-perſoonen zyn hier ſwart. De Vrouwen bruyn en bevallijck. Al t'ſaemen zynſe arm; gelijck oock die in de Woeſtijn *Benigorai*.

't Landſchap *Zeb* leght verder tegens 't Ooſten als *Tegorarin*. Stoot aen 't Koninghrijck en 't Landſchap *Algier* en *Bugia*; alwaer *Meſila* tegens 't Noorden leghd. 't Is door verſcheydene Bergen afgeſonderd van de Landſchappen *Mezzab*, *Techort* en *Guerguela* tegens 't Suyden.

De voornaemſte Steeden zyn vijf in getal, te weeten: *Peſcara*, *Borgiu*, *Deuſen*, *Neſta*, en *Teolacha*. Ten deelen zyn deeſe Steeden verwoeſt geworden doe d' *Arabiers* in *Africa* quaemen; ten deelen oock van *Barbaroſſa*: Doch de meeſte hebben ſigh weer herſteld. Hedenſdaeghs neemen de *Turcken*; de Koningen van *Couco* en *Labes*, en d' *Arabiers* eenige *Tribuit* van haer.

Die van *Peſcara* woonen in de Somer op 't Veld. Dan moetenſe de Stad verlaeten, wegens de daer in zynde Scorpioenen, wijl der ſelver ſteeck doodlijck is; gelijck oock die van eenige ſwarte Scorpioenen, welckemen, nae *Calaa* toe, in 't Koninghrijck *Labes* vind. Doch hier neemen d' Inwooners, alſſe van deeſe Dieren gebeeten zyn geworden, twee *Quimejens* van ſeeckere Plant, welke de wonde terſtond geneeſd, en daerenboven haer noch voor een geheel Jaer daer voor *præſerveert*, volgens 't beright van den *Arabier de Nubie*.

Borghia is ſeer Volckrijck. Heeft veel Handwercks en Acker-lieden.

't Water, 't welck voorby *Deuſen* loopt, is warm; gelijck oock dat by *Neſta*.

D'Inwooners van *Theolaca* zyn trots en boos-aerdigh.

't *Quartier Mezzab* leght ten Suyden van 't *Quartier Zeb*. 't Is een groote *Pas*, om uyt verſcheydene Deelen van *Barba-*

ryen

ryen nae de *Negros* of Swarten te reyſen: Derhalven handelen die van dit Land op beyde de ſijden. Ses beſlooten Vlecken hebbenſe, nevens veele Dorpen. Aen eenige *Arabiers* zynſe Cijnsbaer.

De Landſchappen *Techort* en *Guerguela* hebben yeder haeren Vorſt, of Koningh; die ſomtijds vry; ſomtijds in tegendeel die van *Marocco*, *Telenſin*, *Tunis*, en eyndlijck de Koningh van *Algier* onderdaenigh geweeſt zyn; aen wienſe, in plaets van *Tribuit*, ſeecker getal van *Mooren* moeten leveren.

Yeder Landſchap voerd ſijnen Naem van de Hoofd-Stad; boven welcke elcke *Provintie* noch verſcheydene beſlootene Vlecken, en van honderd tot honderd en vijfthigh Dorpen heeft. D'Inkoomſten beloopen ontrent honderd en vijftigh-duyſend Ducaten.

Tuſſchen de veertigh en vijftigh-duyſend Mannen konnenſe opbrengen; doch zyn ten Oorlogh niet wel afgeright.

Alhoewel *Techort* op een Bergh leght, en twee-duyſend vijf-honderd Huyſen in ſigh begrijpt, ſoo is echter deeſe Plaets van d' *Algierſche Turcken* ingenoomen en geplonderd geweeſt; werdende aengegrepen van weynigh Volcks, en drie Stucken Geſchuts.

Hier is overvloed van Dadelen; en al haeren rijckdom treckenſe van deſelve. D'Inwooners hebben gebreck van Granen en Vleeſch. De *Chriſtenen* handelenſe en houdenſe ſeer wel: Zyn beleefd, en milddaedigh tegens haere Naebueren.

Biledulgerid, of *Bedel el Gerid*, dat is, Dadel-Land, is een byſonder Landſchap in *Biledulgerid*; in 't gemeen genoomen zynde. Deeſe *Provintie* leght over de Kuſt van *Tripoli*: En wy willen'er noch toe doen de *Quartieren* van *Teorregu*, *Taſſiten*, *Gademetz* en *Fezzen* (*Fetzen*).

't Byſondere *Biledulgerid* heeft ſoodaenigh een meenighte van Dadelen, dat het van deſelve den Naem heeft bekoomen; welcke d' omleggende Landen en 't geheele Deel, 't welck over *Barbaryen* leghd, is meê gedeeld geworden.

De voornaemſte Steeden zyn *Teuſar*, *Caphſa*, en *Neffaoa*, nevens een groot getal Dorpen.

Teorregu heeft drie beſlootene Vlecken en ſes-en-twintigh Dorpen. *Taſſiten* drie of vier Vlecken, en dertigh Dorpen. *Gademetz* ſeſthien beſlootene Vlecken, en over de tſeſtigh Dorpen. *Fezzen* (*Fetzen*) meer als vijftigh ſoo Steeden als beſlootene Vlecken, en over de honderd Dorpen.

De twee laetſte Landſchappen zyn vry; d'andere de *Turcken*, of de Koningen van *Tunis* en *Tripoli* onderworpen.

Caphſa (*Capha*), welcke Plaets, ſoo eenige meenen, van *Hercules* uyt *Libyen* ſou gebouwd zyn geweeſt, werd van ſommige geſet onder de Regeeringen van *Tunis*.

In de Woeſtijn van *Barca* vindmen eenige Volckeren en bewoonde Geweſten, onaengeſien de groote en dorre Velden; als, *Angela*; waer in drie Steeden en verſcheydene Dorpen zyn. D'Inwooners hebben noch een ſeer groote kraght tegens de Slangen. Souden derhalven konnen overeenkomen met d' oude *Pſylli*, indien niet de Suyden-wind deſelve met Sand had bedeckt, als deeſe Volckeren hem wilden beoorlogen, om dat hy haer Water had uytgedrooghd.

Serta is een groote Stad geweeſt, doch hedenſdaeghs verwoeſt.

Alguecher heeft drie Steeden en eenige Dorpen. Veellight is *Elvocat* even deſelve. En indien 't twee Landſchappen zyn, ſoo koomenſe overeen met 't oude *Oaſis Magna*, en *Oaſis Parva*.

Tuſſchen deeſe Woeſtijn bevinden

ſigh

58
59
60
MER
MEDI
MER
Rigo alta
Dhar Alla
CASTELLIE DE BOUHERA
R
D E
BARCA.

ryen nae de *Negros* of Swarten te reyſen: Derhalven handelen die van dit Land op beyde de ſijden. Ses beſlooten Vlecken hebbenſe, nevens veele Dorpen. Aen eenige *Arabiers* zynſe Cijnsbaer.

De Landſchappen *Techort* en *Guerguela* hebben yeder haeren Vorſt, of Koningh; die ſomtijds vry; ſomtijds in tegendeel die van *Marocco*, *Telenſin*, *Tunis*, en eyndlijck de Koningh van *Algier* onderdaenigh geweeſt zyn; aen wienſe, in plaets van *Tribuit*, ſeecker getal van *Mooren* moeten leveren.

Yeder Landſchap voerd ſijnen Naem van de Hoofd-Stad; boven welcke elcke *Provintie* noch verſcheydene beſlootene Vlecken, en van honderd tot honderd en vijfsigh Dorpen heeft. D'Inkoomſten beloopen ontrent honderd en vijftigh-duyſend Ducaten.

Tuſſchen de veertigh en vijftigh-duyſend Mannen konnenſe opbrengen; doch zyn ten Oorlogh niet wel afgeright.

Alhoewel *Techort* op een Bergh leght, en twee-duyſend vijf-honderd Huyſen in ſigh begrijpt, ſoo is echter deeſe Plaets van d' *Algierſche Turcken* ingenoomen en geplonderd geweeſt; werdende aengegrepen van weynigh Volcks, en drie Stucken Geſchuts.

Hier is overvloed van Dadelen; en al haeren rijckdom treckenſe van deſelve. D'Inwooners hebben gebreck van Granen en Vleeſch. De *Chriſtenen* handelenſe en houdenſe ſeer wel: Zyn beleefd, en milddaedigh tegens haere Naebueren.

Biledulgerid, of *Bedel el Gerid*, dat is, Dadel-Land, is een byſonder Landſchap in *Biledulgerid*; in 't gemeen genoomen zynde. Deeſe *Provintie* leght over de Kuſt van *Tripoli*: En wy willen'er noch toe doen de *Quartieren* van *Teorregu*, *Taſſiten*, *Gademetz* en *Fezzen* (*Fetzen*).

't Byſondere *Biledulgerid* heeft ſoodaenigh een meenighte van Dadelen, dat het van deſelve den Naem heeft bekoomen; welcke d' omleggende Landen en 't geheele Deel, 't welck over *Barbaryen* leghd, is meê gedeeld geworden.

De voornaemſte Steeden zyn *Teuſar*, *Caphſa*, en *Neffaoa*, nevens een groot getal Dorpen.

Teorregu heeft drie beſlootene Vlecken en ſes en-twintigh Dorpen. *Taſſiten* drie of vier Vlecken, en dertigh Dorpen. *Gademetz* ſeſthien beſlootene Vlecken, en over de tſeſtigh Dorpen. *Fezzen* (*Fetzen*) meer als vijftigh ſoo Steeden als beſlootene Vlecken, en over de honderd Dorpen.

De twee laetſte Landſchappen zyn vry; d'andere de *Turcken*, of de Koningen van *Tunis* en *Tripoli* onderworpen.

Caphſa (*Capha*), welcke Plaets, ſoo eenige meenen, van *Hercules* uyt *Libyen* ſou gebouwd zyn geweeſt, werd van ſommige geſet onder de Regeeringen van *Tunis*.

In de Woeſtijn van *Barca* vindmen eenige Volckeren en bewoonde Geweſten, onaengeſien de groote en dorre Velden; als, *Angela*; waer in drie Steeden en verſcheydene Dorpen zyn. D'Inwooners hebben noch een ſeer groote kraght tegens de Slangen. Souden derhalven konnen overeenkomen met d' oude *Pſilli*, indien niet de Suyden-wind deſelve met Sand had bedeckt, als deeſe Volckeren hem wilden beoorlogen, om dat hy haer Water had uytgedrooghd.

Serta is een groote Stad geweeſt, doch hedenſdaeghs verwoeſt.

Alguecher heeft drie Steeden en eenige Dorpen. Veellight is *Elecat* even deſelve. En indien 't twee Landſchappen zyn, ſoo koomenſe overeen met 't oude *Oaſis Magna*, en *Oaſis Parva*.

Tuſſchen deeſe Woeſtijn bevinden ſigh

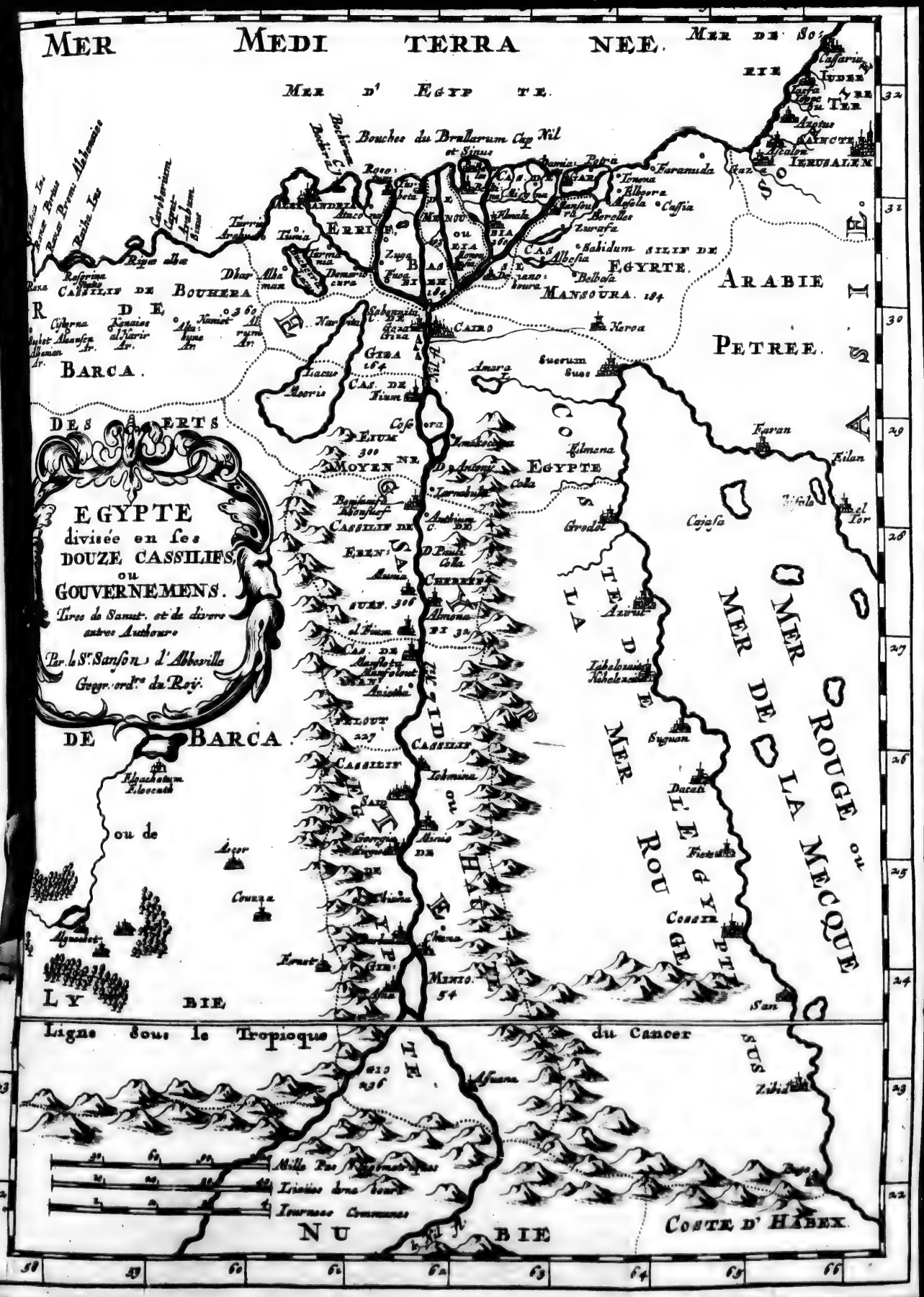
MER MEDI TERRA NEE.
MER DE SOVDE
MER D' EGYPTE.
Bouches du Brallarum Cap Nil et Sinus
Rosette
Damiette
Alexandrie
Terre Arable
Riga alba
Carbarium
Caput Arabum Sinus
Terra Arabum
Bocchir
Dabia
Tina
Terra Arabum
Rosetta
Damarie
Zuga
Zuga
Mansour
Mansoura
Mansoura
Mansoura

ſigh veel' *Arabiers*; onder welcke ſommige maghtigh in Ruytery en Voetvolck zyn.

Sy willen geene Steeden gedoogen, als alleen van ſommige *Africanen*, welcke haer *Tribuit* geven.

EGYPTEN.

ONder al de Deelen van *Africa* is *Egypten* aldernaeſt aen *Aſia* geleegen, en ſtoot alleen aen dit Werelds-Deel. Deeſe Naebuerſchap heeft eenige oude en nieuwe Schrijvers daer toe gebracht, datſe *Egypten* of geheel of ten deelen in *Aſia* hebben willen ſtellen.

Hedenſdaeghs houden wy 't gantſchlijck in *Africa* te leggen; gevende 't ſelve tot Grenſen de *Roode Zee*, en 't Enge Land tuſſchen de *Roode* en *Middellandſche Zee* tegens 't Ooſten. De Woeſtijn van *Barca* tegens 't Weſten. *Nubia* tegens 't Suyden, en de *Middellandſche Zee* tegens 't Noorden.

De Vloed *Nilus* alleen bevoghtighd dit Landſchap in de geheele lenghte; ſigh uytſtreckende van de Sluyſen deeſer Rivier af tot aen de Zee, maeckende de lenghte van twee-honderd en meer Mijlen. De breedte is op 't hooghſte maer de helft: En van deeſe breedte is dat geene, 't welck leght tuſſchen de Bergen, die 't Dal des *Nijls* tegens 't Ooſten ſluyten, en de Kuſt der *Roode Zee*, maer enckele Woeſtijn. Soo dat daer in bynae niets als 't gedaghte Dal bewoond is; leggende op beyde de ſijden des *Nijls*; met Bergen omringhd, en ſeer engh zynde in 't hooghſte Deel van *Egypten*; doch ſigh ſeer verwijdende, wanneer 't de Zee begind te naerderen.

Uyt deeſe Figuer, welcke 't Land maeckt, hebben d' Oude aenleydingh genoomen, om 't ſelve te verdeelen eerſt in 't Hoogh en Laegh; daer nae in 't Hoogh, Middel en Laegh-*Egypten*.

't Hooge Gedeelte hebbenſe *Thebais* genoemd, wegens de Stad *Thebes*, tegenwoordigh *Said* geheeten. 't Middelſte *Heptanomis*, wegens de ſeven *Nomi*, of Vooghdyen en Regeeringen, welcke 't ſelve begrijpt. Hedenſdaeghs werd het geheeten *Bechria*, of *Demeſor*. 't Laege Deel, 't eygentlijck *Egypten*, en ſomtijds *Delta*, 't beſte gedeelte van 't laege; wijl 't de gedaente van een *Grieckſche Delta* heeft, Δ; welckers twee Sijden zyn ingeſlooten tuſſchen twee Armen, die de *Nijl* maeckt; de derde van de Zee. Dit Deel werd tegenwoordigh geheeten *Errif*.

De *Romeynen* hebben 't getal en de Naemen deeſer Landſchappen eenighſins veranderd. Wy ſullen hier van Aenwijſingh doen, wanneer wy ons oude *Africa* ſullen uytgeven.

In onſen tijd werd *Egypten* verdeeld in twaelf voornaeme *Caſſilifs*, of Regeeringen: Onder welcke vijf over een koomen met Hoogh of Opper-*Egypten*; naementlijck, *Girgio*, *Manſelout*, en *Beneſuief*. De *Caſſilifs Fium* en *Gitze* (*Gizze*) ter lincker, en *Cairo* met ſijn Landſchap ter reghter ſijde des *Nijls*, vergelijcken ſigh met 't Middel-*Egypten*. Daer nae koomen vier andere met 't

Laegh of Neder-*Egypten* over een, te weeten, *Mouſoura*, *Garbia*, *Menoufia*, *Callioubech*, nevens *Alexandria* en des ſelven Gebied. Want 't *Caſſilif Bouhera* is buyten de Grenſen van 't oude en reghte *Egypten*, leggende of behoorende tot *Lybien*; gemeenlijck begreepen werdende onder den Naem des Koninghsrijcks *Barca*.

Egypten is in d' eerſte ouderdom des Wereld ſeer beroemd geweeſt. D' *Egyptenaeren* hebben 't Volck willen inprenten, dat d' eerſte Menſchen in dit Geweſt waeren geſchaepen: Gelijck dan noch op den hedigen dagh veele Dieren aldaer werden gemaeckt (voortkoomen) welcke ſigh vertoonen wanneer de *Nijl* weer afneemd.

Sy geven voor, dat eerſt de Goden; daer nae de Helden; en eyndlijck de Menſchen, hier een lange tijd hebben geregeerd.

Van deeſe Goden maeckenſe drie Ordeningen; onder welcke *Pan* d' oudſte van d' aght eerſte was; *Herculus* van de twaelf tweede; en *Dionyſius* van de derde.

De tijden haerer Menſchen-Koningen verdeelenſe in *Dynaſtien*, of Heerſchingen van verſcheydene Geſlaghten: Yeder Geſlaght weer in verſcheydene Koningen. Dit getal der Koningen is ſoo groot, en deſelve gevenſe ſoo een lange tijd van Regeeringh, datſe al langh voor de Scheppingh der Wereld moeſten begonnen hebben.

Boven dien moeſten nae haere reeckeningh de Goden en Helden voor de Menſchen hebben geregeerd de tijd van twintigh of vijf-en-twintigh duyſend Jaeren.

De Stichtingh haerer meeſte Steeden ſchrijvenſe haere Goden, Helden en Koningen toe. Deeſe laetſte hebben veelerley *Pyramiden*, *Labyrinthen*, *Obeliſquien* en *Coloſſen* laeten bouwen, wijlſe niet wiſten; waer toe ſy de leedige Plaetſen gebruycken, of waer meê ſy haer Volck werck verſchaffen ſouden.

In de Geſchiedeniſſen der Koningen van *Egypten* vindmen, dat eenen *Seſoſtris*, of *Seoſtris*, *Europa*, en oock *Aſia*, ſou bedwongen hebben; indien wy deſelve geloof wilden geven.

Joſeph, een *Hebreër*, Slaef in *Egypten*, naederhand *Potifars* Hofmeeſter, quam uyt de Gevancknis in ſoo een ſonderlingh-groote gunſt des Koninghs, dat hy 't geheele Koninghrijck bynae alleen regeerde. Hy plantede ſijne Broederen in *Egypten*; en derſelver Kinderen vermeerderden ſigh ſoodaenigh in dit Land, dat d' *Egyptiſche* Koningen eyndlijck daer over *Jalours* wierden, vreeſende, datſe met'er tijd ſigh ſouden mogen Meeſter maecken van geheel *Egyptenland*.

Eenen anderen *Seſoſtris* bedwongh *Syrien*, *Aſſyrien*, *Meden*, 't Eyland *Cyprus*, &c. Deeſen aghtenſe even ſoo hoogh, jae noch hooger als yemand ſijner Voorſaeten.

Mephres, of *Memnon*, heeft ſijn Beeld de Son toegewijd; 't welck hy, wanneer hy opſtond, groetede: Waer op 't ſelve hem dan (ſoo konſtigh was 't gemaeckt) eenigh teken van blijdſchap toonde.

Buſiris gingh ſoo gantſch qualijck met de *Hebreërs* te werck, dat hy heeft naegelaeten den naem, van een ſchendlijcken *Tyran* te zyn geweeſt.

Conchres was de naem van dien *Pharao*, die in 't *Roode Meir* met ſijn Heyr verdronck.

Van *Protheus* heeftmen voorgegeven, dat hy ſigh ſomtijds in een Leeuw, dan weer in een Stier of Draeck veranderde: 't Zy om dat hy verſcheydene Wapenruſtingen van ſoodaenigh een gedaente op ſijn Hoofd droegh; of wegens de verſcheydene Daeden, welcke hy heeft verright.

Rempſis

Rempsis had geen andere bekommeringh of gedaghten, als hoe hy een grooten Schat by malkander moght vergaderen.

Chemnis heeft doen bouwen d'eerste en grootste *Pyramide*; waer toe ses-endertigh duysend Menschen twintigh Jaeren langh wierden gebruyckt.

Sesec, *Sisack* of *Sesonchis*, heeft viermael honderd-duysend Mannen te voet, tseftigh-duysend te Paerd en twaelf-honderd Wagenen tegens *Rehabeam* uytgeruft. *Jeruſalem* heeft hy ingenoomen. De Schatten des Tempels, van des Koninghs Huys, en voort alles geplonderd.

Bocchoris, alhoewel swack van Ligchaem, was echter soo verstandigh, dat hy d' *Egyptenaeren* Wetten heeft gegeven. Deesen was 't, die sigh met *Hosea* tegens *Salmanassar*, Koningh van *Babel*, verbond,

Doe *Seveche*, of *Sebeke*, in *Egypten* regeerde, en d' *Assyrische* Koningh *Sonnacherib* hem wou beoorlogen, soo heeft een groote meenighte wilde Ratten in eene Naght in 't Leger der *Assyriers*, al de Pijlen van de Koockers, de Peesen aen de Boogen, 't Le'er aen de Wapenen en Schilden soodaenigh afgeknaeghd, datse 's anderen daeghs geen tegenstand konden doen, en derhalven in de vlught wierden geslaegen.

Necao, of *Necaus* (*Necho*) heeft aengevangen te doen maecken 't *Canael* tusschen de Rivier de *Nijl*, en de *Roode Zee*, doch dit werck niet volvoerd. Hy heeft den Omvangh van *Africa* laeten opstellen; daer toe sigh bedienende van de *Phœniciers*, welcke van de *Roode Zee* afvoeren; door de *Suyd* of *Æthiopische Zee*, desgelijcks door de West of *Atlantische* seylden; door d'Enghte by *Gibraltar* in de *Middellandsche Zee* quaemen; en nae drie Jaeren weer in *Egypten* aenlandeden. *Josias*, Koningh van *Juda*, overwon hy in een Strijd, waer in dien Godsaligen Vorst dood bleef: Doch wierd van *Nebucadnezar* desgelijcks overwonnen.

Apryes was in den aenvangh sijner Regeeringh geluckigh, doch wierd eyndlijck door die van *Cyrene* in *Libyen* geslaegen. Geheel *Egypten* heeft hy oproerigh gesien; 't welck *Amasis* ten Koningh verkoor. Onder sijne Regeeringh wierden, volgens 't beright van *Plinius*, twintigh-duysend Steeden in *Egypten* gereld.

Onder den gemelden *Amasis* geraeckte d' *Egyptische* Staet in handen der *Persianen*; daer nae in die der *Macedoniers*, *Griecken* en *Romeynen*, &c.

Onder de *Persiaensche* Koningen, welcke in *Egypten* hebben geheerscht, is *Cambyses* d'eerste en bekendste geweest. Onder de *Macedoniers* en *Griecken*, *Alexander* de Groot. Nae wien de Koningen van *Egypten* den Naem van *Ptolomæus* hebben aengenoomen, nae den geenen, die, nae den gedaghten *Alexander*, de Koninghlijcke Titel in dit Gewest heeft gevoerd.

Nae dat de *Romeynen* haerer Neus in d' *Egyptische* saecken hadden gestoocken, is in haere Geschied-boecken niets aenmerckens-waerdigh meer te vinden, als 't bedrijf van *Cleopatra*.

Naederhand heeft *Augustus* dit Koninghrijck verandert in een *Provintie*; zynde onder de *Romeynen* en d' Oosterse Keyseren gebleven den tijd van ontrent seven-honderd Jaeren; tot op *Anno Christo* 640. Wanneer d' *Arabiers* onder haere *Califen* sigh Meester van dit Land maeckten.

De gedaghte *Califen* hebben eerst haere *Residentie* te *Medina*; daer nae te *Bagdad*, te *Damasco*, en somtijds te *Cairo* gehad.

De *Soldanen* hebben dit *Califschap* in *Egypten* afgeschaft. Onder deselve is by de *Christenen* eenen *Saladin* seer wel

bekend geweeſt, vermits hy haer uyt een groot Deel van 't ſoo genoemde Heylige Land heeft verdreven.

Onder de laetſte *Soldanen* zyn *Campſon Gaury* en *Tomombey* voor ſeer dapper gehouden geworden. Echter wierdenſe ſoo qualijck van de haere gediend, dat de *Turcken* onder haeren Keyſer *Solim* in 't Jaer 1518. *Egypten* bedwongen, en 't ſelve noch hedenſdaeghs beſitten.

Ter deeſer tijd ſend d' *Ottomanniſche Porta* een *Baſſa*, die in *Egypten* regeerd. De twaelf *Caſſifs*, of Regenten des Lands, zyn deeſen *Baſſa* onderworpen, en maer alleen ſoo veel als ſijne Paghters. Jaerlijcks gevenſe hem een ſeecker getal Buydels, d' eene vijf-en-twintigh; d'andere dertigh, jae veertigh: Sommige maer thien of twaelf, nae dat de *Caſſifs* of Regeeringen groot zyn. Eenige hebben maer veertigh of vijftigh Vlecken; andere honderd, twee-honderd, drie-honderd, en noch meer.

Behalven deeſe *Buydels* voor den *Baſſa* (in yeder der ſelver zyn ſeven-honderd en vijftigh, of ſeven-honderd en tſeſtigh *Piaſters*) werden noch eenige gegeven aen den *Tshaja* en andere *Officieren*; bedraegende 't vierde, 't vijfde of 't ſeſde deel van de Buydels des *Baſſa*.

Aen den *Turckſchen* Keyſer betaelen ſommige ſes, andere thienmael meer Buydels, alſe den *Baſſa* geven. Boven deeſe Buydels moetenſe noch opbrengen een ſeecker getal *Ardebes*, of Mudden Koorn, Hulſen-vrughten, &c.

't *Caſſilif Girgio*, of *Sait*, is eene der beſte en rijckſte. 't Wierd voor ontrent honderd Jaeren voor een Koninghrijck gehouden, en ontfingh een *Baſſa* van de *Porta*.

't Heeft noch ſijnen *Divan*; en 't beſteld ſijne *Caſſifillies*, of Onder-Regeeringen; begreepen zynde in ſijne Regeeringh.

't Land draeghd veel Koorn, en vockt veel Vee. De *Caſſilifs* van *Manfelout* en *Beneſuief* zyn niet ſoo groot, doch Volckrijcker en bynae even ſoo goed als dat van *Girgio*.

Op d' andere ſijde des *Nijls* leggen die van *Minio* en *Cherkeſſi*, welcke even ſoo groot zyn, als de drie andere t' ſaemen, doch ten opſight van de goedheyd onvergelijcklijck minder. Beſwaerlijck ſoudenſe konnen doen 't thiende deel van 't geen d' andere doen ſouden konnen. Soo groot is 't onderſcheyd, een Geberght tegens 't Ooſten, of tegens 't Weſten te zyn.

Deeſe vijf *Caſſilifs* koomen over een met 't Hoogh-*Egypten*, of der Ouden *Thebais*: De *Caſſilifs* van *Fium* en *Gize* met 't Landſchap *Cairo* en 't Middel-*Egypten*.

Beyde de laetſtgenoemde *Caſſilifs*, *Fium* en *Gize*, hebben een ſeer ſchoonen Bodem, werdende lightlijck van de *Nijl*-Vloed bevoghtighd. Deſelve draeghd Koorn, veelerley Vrughten, Druyven, Vlas, &c. 't Vee geeft hier goede Melck. Doch de *Caſſif* of Stadhouder van *Gize* is de Stroperyen der *Arabiers* niet ſoo veel onderworpen als den anderen.

De Stad *Cairo* is alreeds voor langh geweeſt 't Cieraed van *Egyptenland*; en de *Reſidentie* van de *Soldanen* deeſes Geweſts; doch nu van de *Baſſa*.

Sommige maecken deeſe Stad t' eenemael groot; andere kleyner. Deeſe deelen deſelve in vier Deelen, welckeſe noemen *Boulac* (*Bulac*), Oud-*Cair*, Nieuw-*Cair*, en *Carafat*. Tuſſchen deſelve leggen noch eenige leedige Plaetſen.

Sy ſeggen, dat deeſe vier Deelen t' ſaemen uytmaecken konnen thien of twaelf Mijlen in de lenghte, ſeven of aght in de breedte. Den Omvangh gevenſe niet minder als vijf-en-twintigh

ef

of dertigh Mijlen. Sy tellen daer in ſesthien, of aghthien-duyſend Straeten: Ses-honderd Tempelen; doch twintigh-duyſend, wanneer daer onder begreepen werden de Gebeds-Capellen der *private* Perſoonen. 't Getal der Huyſen ſou in alles beloopen tweemael honderd-duyſend.

Men vind hier verſcheydene *Bazars*, of Marckten; *Occhellos* of Verwelffels (Kelders) tot ſeeckere Waeren; *Hoſpitalen*, of Gaſthuyſen, &c.

't Slot is groot, en leght op een Rots, van waer men de Vlackte aen alle ſijden kan ontdecken, en wijd genoegh kan uytſien. De Gebouwen, Schilderyen, en heerlijcke Cieraeden, aldaer noch overgebleven, geven genoeghſaem te kennen, hoedaenigh een Hoogheyd en Praght de *Soldanen* voortijds hebben gevoerd.

Cæſar Lambertus van Marſilien vermeld in ſijne *Relatien* van de Jaren 1627. 1628. 1629. en 1632., dat *Cairo*, afgeſonderd zynde van de haer omringende Steeden en Vlecken, niet ſoo groot is als *Parijs*. Hy neemd tot ſijne Getuygen de Heeren *de Thou*, *de Chappes*, en *S. Liebaut*; welcke vermoedlijck doemaels te *Cairo* geweeſt zyn. Echter ſtaet hy toe, wanneermen de gedaghte omleggende Steeden en Vlecken daer by neemd, datmen deeſe Stad billijck Groot-*Cairo* (*Alkair*) magh noemen.

Ondertuſſchen beweerd hy, datſe niet meer is, als de Schaduw des *Cairo* van voor honderd Jaeren; ſoo gantſch ſeer heeft de Koophandel hier afgenoomen. Dit berighten oock d'Inwooners des Lands ſelver. Daer benevens ſeghd hy, dat 't Slot veel grooter en praghtiger is geweeſt, als men 't ſelve tegenwoordigh ſiet: En bemerckt aldaer verſcheydene kenteeckenen van praghtige Gebouwen; welcke nu nergens meer toe dienen konnen; te meer wijl deeſe Plaets gantſchlijck niet ſterck is.

D' Ontdeckingh van *Ooſt-Indien* door 't Voorgeberght der goede Hoop (*Capo de bonn' Eſperance*) heeft de Koophandel te *Cairo*, gelijck oock t' *Alexandria*, verdorven: Want door dien wegh reyſen nu de *Portugeezen*, *Hollanders* en andere na *Indien*; ons van daer meê brengende allerley *Materialien*, *ſpeceryen*, Eedelen Geſteenten, Paerlen en veel andere Waeren, welcke voortijds ons toequaemen over *Alepo*, en door *Egypten*, door *Cairo*, en *Alexandria*.

Maer laet ons nu voortgaen tot d' andere *Caſſilifs*. In 't Laegh of Onder, of Neder-*Egypten* zyn *Garbia*, *Menoufia* en *Callioubeck* in de *Delta*, en tuſſchen d' Armen des *Nijls*; *Manſoura* buyten; ten Ooſten van 't *Heyligh Landt*, en *Arabien*: Noch buyten, en tegens 't Weſten des *Nijls* is 't *Caſſilif Bouhera*, of *Bacra*; welcke ſigh uytſtrecken van de *Nijl* af tot aen 't Voorgeberght *Bonandrea*.

't Laetſte *Caſſilif* is bynae gantſch buyten *Egypten*, alhoewel onder des ſelven Regeeringh. En ſijne lenghte op de Zee-kuſt is niet minder, als gantſch *Egypten* langhs de *Nijl*: Doch 't geen verr' van de *Nijl* is, is de Stroperyen der *Arabiers* onderworpen, en ſeer woeſt. Beeter gaet het met 't gedeelte, 't welck deeſe Vloed naeby koomd.

De Stadhouder moet een *Cally*, of Water-leydingh, van honderd-duyſend ſchreeden lenghte onderhouden, om 't Water uyt de *Nijl* in *Alexandria* te leyden.

Soo haeſt een nieuwen *Baſſa* in *Egypten* aenkoomd, ſoo verſchaft hy den ſelven Paerden en Kameelen voor ſijne *Bagagie* en Hof-ſtaet. Daerenboven houd hy hem koſt-vry, van *Alexandria* af tot *Cairo* toe.

Tuſſchen de Woeſtijn deeſes *Caſſilifs* hebben die van *S. Mucarius* meer als drie-honderd en tſeſtigh Kloſters ge-

had. Hier ſietmen een Poel van *Mineraliſch* Water, waer door al 't Hout, Been en Steen, daer in geworpen werdende, in Salpeter veranderd.

De *Caſſilifs* van *Callioubech*, *Menoufia* en *Garbia* leggen tuſſchen d' Armen des *Nijls*, en buyten d' *Arabiſche* Stroperyen. Werden gereeckend onder de beſte van *Egypten*; inſonderheyd 't laetſte; 't welck meer Suycker, Rijs, Melck, Graenen, Oly, Vlas, Honigh en Hoy geeft.

Maala, eene der voornaemſte Steeden deeſes *Caſſilifs*, van haer genoemd Kleyn-*Medina*, is haer een Plaets van ſeer groote Aendaght. Jaerlijcks werd hier een groote Marckt gehouden, welcke de Stadhouder met groote Paght en veelerley *Ceremonien* opend.

't *Caſſilif* van *Manſoura* brenghd even ſulcke Noodwendigheden en bequaemheden voort, doch niet in ſoo een groote meenighte; alhoewel 't grooter is als 't *Caſſilif* van *Garbia*. Echter geeft het hier tegens *Caſſia*.

Deeſe vier of vijf *Caſſilifs* neemen de gantſche *Egyptiſche* Kuſt in. Op welcke Kuſt de Steeden *Alexandria*, *Roſetta* en *Damielta* leggen.

Alexandria, by de *Turcken Scanderia*, is op bevel des Grooten *Alexanders* gebouwd; en de Grondtreck van de Bouwmeeſter *Dinocrates* vervaerdighd geworden; die, by gebreck van andere noodwendigheden, ſigh van Weyten-Meel bediende, om den Omkreytz deeſer Stad te bemercken, of te teeckenen: 't Welck voor een goed Teecken wierd gehouden.

D' Omvangh is van ontrent twaelfhonderd ſchreeden; vercierd met vierhonderd hooge en ſtercke Thoornen.

Vermits de *Ptolomæi*, of Koningen van *Egypten*, hier haere *Reſidentie* hebben gehad nae de dood des Grooten *Alexanders*, ſoo hebbenſe ter deeſer Plaets ſeer heerlijcke Pallayſen laeten bouwen. Deſgelijcks een Thoorn op de Haven, ſoo praghtigh als men oyt eenen elders geſien heeft: Oock *Ciſternen*, of Water-backen onder al de Huyſen der Stad, met Marmorſteene Pilaeren onderſtut: Behalven noch een groote meenighte van andere Cieraeden.

Ptolomæus Philadelphus heeft hier doen oprighten een *Bibliotheeck* van tweemael honderd-duyſend Boecken. Welcke *Demetrius Phalereus* beloofde te vermeerderen met noch driemael honderdduyſend andere. Even deeſen *Philadelphus* is 't, die de *Bijbel* uyt de *Hebreeuwſche* in de *Grieckſche* Tael neeft doen overſetten door de Twee-en-tſeventigh Vertaelers, hem van den Hoogen-Prieſter *Eleazar* toegeſonden.

Doe *Egypten* weer in de Handen der *Romeynen* geraeckte, is *Alexandria* ſoo Volckrijck, ſoo rijck, en ſoo maghtigh geworden, datſe gehouden wierd voor de tweede Stad in dit Rijck. Ter tijd d' *Arabiers* deeſe Plaets onder haer geweld braghten, wierden daer in geteld twaelf-duyſend Kruyd-verkoopers; vierduyſend Badſtoven, en vier-honderd Guygchelaers.

Hedenſdaeghs is deeſe Stad nauwlijcks half-bewoond. Indien 't de goedheyd haerer Haven niet deed, ſoo ſou de booſe Lught, welcke hier heerſcht, deſelve gantſch woeſt gemaeckt hebben.

Binnen en by de Stad ſietmen noch eenige *Obeliſquen* en Suylen: Onder meer andere die van *Pompejus*; gebouwd, (gelijck oock meeſt al d' andere) uyt eene Steen, van honderd en meer voeten hooghte.

Alexandria *leght aen den Oever der* Middellandſche Zee, *midden in een ſandige Woeſtijn*, *by de* Kanopiſche *Mond, of uytgangh des* Nijls; *en niet veertigh Mijlen van de* Nijl, *gelijck* Leo Africanus

door

door dwaelingh heeft geſchreeden; ontrent ſeven of aght-honderd ſchreeden van de Haven, daer de Scheepen aenleggen. Villamont *eygend haere Legh-plaets een vierkante Vorm toe: Andere de Figuer van een langhaghtigh Kruys. Deeſe wijd-beroemde Stad werd onderſcheyden in d' Oude en Nieuwe: Onder welcke d' eerſte drie (*Italiaenſche*) Mijlen langh is, en in haeren Schoot twee of drie Sandbergen begrijpt. Beyde de Steeden werden in den Omgangh van ſommige op twaelf, van andere maer op ſes* Italiaenſche *Mijlen gereeckend. Eenige willen, dat deeſe Stad noch omvangen is met twee oude wijd-rondom-hoenen reyckende Mueren, welcke, nae ſoo veelvoudige verwoeſtingen deeſer Plaets, van des Grooten* Alexanders *tijdt af tot noch toe ſouden ſtaende gebleven zijn. D' oude Stad had vier Poorten, welcke alle met Yſere Plaeten waeren overtrocken. Ontrent een halve Mijl weghs daer van daen legt het Groote* Meir, *van d' Oude* Mareotis *genoemd: Eenige ſtellen den Omvangh der wijdte op drie-honderd* Italiaenſche *Mijlen. Wanneer 't hier vyandlijck toegaet, ſoo ſoecken de daer ontrent woonende haere ſeeckerheyd op de kleyne daer in leggende Eylandekens. Deeſe Zee-Poel lockt meenigh vreemd oogh tot ſigh, wegens de Dadel-boomen; welcke ſijnen Viſchrijcken Boeſem met haere luſtige ſchaduw omringen. 't Gehoorde Bericht van deeſe Stad geeft ons de Heer* Eraſmus Franciſcus. *Onder de veelerley Verwoeſtingen, deeſe Plaets overkoomen, heeft d' aldergrooſte haer getroffen in 't Jaer* 1624. *door de* Barbariſche Zee-rovers, *welcke deſelve gantſchlijck in d' Aſch hebben geleght. Naederhand heeftmen haer allenxen weer met nieuw-gebouwde Huyſen beſet, en in voorigen glantſch herſteld: Alhoewel* della Valle *ſeghd, dat de nieuwe van de* Turcken *opgerichtede Gebouwen veel ſlegh-ter zijn, als d' oude, welcke noch hier en daer werden geſien. Al de Huyſen ruſten hier op groote Bogen en Marmorſteene Suylen. Onder deſelve ſtaen groote Waterbacken, waer in 't Water werd verſaemeld, wanneer de* Nijl *overvloeyd. Men ſiet in* Alexandria *een hoogen Bergh, op welcken veel over-oude Vaten werden gevonden; ſchoon hy ſigh van Natueren, en niet door Konſt, ſoodaenigh verheft. Op den Top ſtaet een Thoornken, waer in ſigh onthoud de Waghter, die op d' aenſeylende Scheepen aght neemd. Van yeder, door de gewoone leus bekend gemaeckt aenkoomend Schip, heeft hy ſijn geld. Doch indien hy ſigh verſlaept, of dat het Schip eer in de Haven, als hy van den Bergh af by de Tolplaets is, ſoo moet hy dubbeld ſoo veel tot ſtraf van ſijn verſuym geven. Andere noemen dit niet een hoogen Bergh, maer drie kleyne Bergen, waer op men veel oude Muntſtucken en Aerdene Vaten vind.*

Ruſchit, of *Roſetta*, is niet ſterck; doch drijft een grooten Koophandel. Deeſe Stad heeft ſeer praghtige Gebouwen van binnen en buyten. Sy werd beſchermd van een Kaſteel.

Damielta is deſgelijcks een Stad, hebbende een treflijcke Bodem. Deeſe drie Steeden zyn, naeſt *Cairo*, hedenſdaghs de ſchoonſte in *Egypten*.

Sues en *Coſſir*, op de *Roode Zee*, werden oock yets geaght: *Sues* wegens 't *Ammunitie*-Huys. *Coſſir*, wegens de veele Waeren, welcke uyt 't Ooſten derwaerts koomen. Ondertuſſchen is *Egypten* niet meer 't geen het onder ſijn eerſte Koningen geweeſt is.

Wy treeden nu tot de *Nijl*, zynde 't voornaemſte Stuck van *Egypten*. Deeſe Rivier houde ick te zyn d' aenſienlijckſte in de gantſche Wereld; in aenmerckingh van de lenghte ſijns Loops; de verſcheydene Monden, door welcke hy ſigh in de Zee uytgiet, ſijn overvloeyingh op een ſeeckere tijd; d' eygenſchap ſijns Waters, en de vruchtbaerheyd, welcke hy aghter laet aen de Landen daer hy voorby en overſtroomd.

Hy

Hy neemd ſijnen aenvangh tegens de Kreytz des Steenbocks, en eyndighd ſigh aen deeſe ſijde van den Kreytz des Kreefs; loopende elf of twaelf-honderd Mijlen in een reghte Linie; doch meer als 10000. in ſijnen loop.

Hy ſchiet midden door de grootſte Poel; omvanghd de ſchoonſte Eylanden des Vloeds, en bevoghtight 't rijckſte Dal, 't welck wy kennen. D' Inwooners hebben affonderlijck dit eygen, dat eenige van Natueren ſwart, d' andere wit zyn. Eenige hebben haere Soomer of Winter, als d' ander ter ſelver tijd haere Winter of Soomer hebben: 't Welck anderweegen niet gevonden werd.

De waeraghtige oorſprongh des *Nijls* is noch bynae onbekend. Dit is ſeecker, dat de Vloed, welcke uyt 't *Lac* of 't Meir *Zaire* gaet, en ſijnen loop nae 't Noorden neemd, de geene is, welcke wy de *Nijl* noemen. Doch dit Meir neemd veele Vloeden aen, welcke van de Maen-Geberghten afkoomen. Ondertuſſen kanmen niet ſeggen, dat ſoodaenige Vloeden deſgelijcks de Naem van *Nijl* voeren. Veele *Egyptiſche* Koningen, *Roomſche* Keyſeren, *Sultanen*, en Koningen van *Portugal* hebben hier op onderſoeck laeten doen, doch geen gewisheyd konnen bekoomen.

Immers (en oock nae *Ptolomæi* meeningh, die ſoo veel als yemand hier van meldingh doet) ſtreckt hy ſigh uyt op 't wijdſte tegens 't Suyden, gelijck oock de geene, welcke hedenſdaeghs de Stad *Zambere* voorby vliet; en gaet door 't Meir van dien ſelven Naem, anders *Zaire*. De Stadt *Zaire* leghd deſgelijcks op dit *Lac* of Meir.

Als hy uyt deeſe Poel, of dit Meir koomd, ſoo loopt hy door de Koninghrijcken *Damont* en *Goyame* in 't Land der *Abyſſinen*. Ontfanghd een weynigh aen deſe ſijde des *Æquators* de Vloed *Zaſtan*, ſchietende uyt 't Meir *Zaſtan*, by 't Eyland *Merae*, of *Guegure*; de Vloed *Cabelle*, of *Tagazze*, koomende uyt 't Meir *Barcena*; en by den Ingangh van *Egypten* de Vloed *Nubia*, gaende door *Nibien*; koomende van *Saara* en *Biledulgerid*. Deeſe ſtemd vermoedlijck over een met de geene, welcke *Juba* voor de reghte *Nijl* heeft gehouden.

Deeſe drie Vloeden zyn de grootſte onder de geene, welcke in de *Nijl* vallen; en voeren noch een groot getal andere met ſigh.

Maer in *Egypten* is de *Nijl* alleen. Deeſe loopt tuſſchen twee Geberghten heenen; en als hy de Zee naerderd, ſoo bekoomd het Dal een wijder uytſtreckingh: En de *Nijl* verdeeld ſigh in verſcheydene Armen; vallende door eenige Monden in de Zee. Sommige der Oude hebben'er ſeven; andere negen, elf, en noch meer gereeckend. Hedenſdaeghs, buyten d' overſtroomingh, zyn maer alleen twee voornaeme der ſelver; gaende nae *Roſetta* en *Damiella*: En dan noch drie geringer, nae *Turbet*, *Bourlet*, en *El Maala*. Deeſe zyn gantſch niet Schiprijck, als alleen geduerende d' Overvloeyingh. D' andere werden geduerigh bevaeren.

Deeſe Overſtroomingh des *Nijls* is ſeer wonderlijck. Eenige ſchrijven deſelve ſeeckere Noorde Winden toe, die de *Nijl* ſouden opwaerts drijven. Andere de groote meenighte van Sneeuw, welcke koomd te ſmelten door een gedueren Regen, vallende ter plaets daer de *Nijl* ſijnen aenvangh heeft, of daer hy heenen loopt. Noch andere willen, dat de Groote Zee dan opſweld, en onder d' Aerde ſijn Water aen de *Nijl* meededeeld, &c.

Daer zyn ſoo veel verſcheydene meeningen van d' oorſaecken deeſer Overvloeyingh; oock ſoo veelerley Gronden werden daer voor en tegens bygebraght,

dat

dat yemand, die deſelve wou by een voegen, een gantſch Boeck daer van ſou konnen maecken.

Gabriel Simita, en *Johan Heſronita Maronites*, in ſeecker *Tractaet*, 't welckſe hebben geſteld voor de *Geographie* des *Arabiers de Nubie*, berighten, uyt *Abu-Chalil-Ben-Aali*, dat deeſe Opſwellingh des *Nijls* ontſtaet uyt een Dauw, vallende op een ſeeckere tijd: 't Welckmen kan afneemen uyt d' Aerde, die merecklijck ſwaerder weeghd, ſoo haeſt deeſen Dauw koomd te vallen, als voor heenen.

Deeſe Overloopingh begind op den vijfthienden of ſeſthienden *Juny*. 't Water waſt veertigh daegen aghter een; en neemd veertigh daegen weer af: Soo dat de grootſte hooghte is voor den uytgangh van *Julius*; en 't eynd in den aenvangh van *September*.

Nae dat deeſe Opſwellingh vroeger of laeter aenvanghd, koomd'er minder of meerder Water: En ſulcks werd aen 't Volck bekend gemaeckt, op dat het ſigh daer nae moght *regu'eeren*.

Men bemerckt dit aen ſeeckere Suylen in de Steeden; en in 't Veld aen de Slangen, Schildpadden, Kreeften en Krocodillen; welcke haere Eyeren, of Jongen, terſtond met d' Overlopingh wegh, en daer heenen draegen, daer de Vloed ſigh eyndigen ſal.

De Koningh *Moeris* heeft het Meir *Moeris* laeten uythoolen, enckelijck om 't Water des *Nijls* op te vangen, wanneer 't ſelve te veel wierd; of Water daer in te doen koomen, wanneer 't ſelve in deeſe Rivier te weynigh was.

Wanneer hedenſdaeghs 't Water te weynigh werd bevonden, ſoo werd ſulcks geholpen door *Canalen*, welcke men maeckt daer 't Land hooghſt is, om 't ſelve alſoo hier door te bevoghtigen. Wanneer 't te veel ſweld, ſoo gebruyckt men ſeeckere Dammen, welcke men opend, en 't Water alſoo laet doorſchieten.

De Werckingh deeſer Overvloeying is, dat al 't Land, 't welck de *Nijl* met ſijn Water bedeckt, gantſch vrughtbaer werd; 't andere niet. Hier by ſtaet te weten, dat het in Neder-*Egypten* ſomtijds een weynigh regend; maer ſeer ſelden in Hoogh of Opper-*Egypten*: Welcken regen op verre nae niet genoeghſaem is, om 't Aerdrijck te bevoghtigen.

Wanneer deeſe Overvloeyingh te veel of te weynigh is, ſoo veroorſaeckt deſelve ſchaede: Onder, en tot de twaelf Vademen beteeckend een aenſtaenden Hongers-nood, door Onvrughtbaerheyd. Vijfthien of ſeſthien Vademen beduyd een aenſtaende vrughtbaer Jaer. Aghthien of twintigh Vademen overvloed.

Als de *Nijl* te weynigh opſweld, ſoo kan haer' Overloopingh de hooge Landen niet bevoghtigen: Oock niet de geene, welcke onder aen de hooge Bergen leggen. 't Overvloedige loopt te laet af, geen tijd laetende, om de laege Landen te konnen beſaeyen. 't Weynige of geen Water is veel gevaerlijcker en ſchaedlijcker als 't te veel; en ſou, behalven de hongers-nood, eenigh voor de deur ſtaende Ongeluck beteeckenen. Voor de dood van *Pompejus* was d' overvloeyingh ſeer weynigh. Voor de dood van *Marcus Antonius* en *Cleopatra* was'er gantſch geen Overſtroomingh.

Voorts is den Dauw, welcke deeſe Opſwellingh ſou veroorſaecken, volgens 't verhael des gedaghten Schrijvers, onbemerckelijck, en oock, volgens ſijne verſeeckeringh, ſeer dienſtigh; vermits, ſoo haeſt deſelve koomd te vallen, de Lught gereynighdt werd; daer benevens allerley Kranckheden en Peſtilentiale Koortſen ophouden door 't geheele Land. Waer uyt dan de voorreflijckheyd van dit Voght blijckt. An-

dere ſchrijven deeſe ſuyveringh der Lught 't *Nijl*-water, over de Landen gelopen hebbende, ſelver toe.

En gewiſſelijck, alle *Autheuren* ſtemmen hier in over een, dat 't *Nijl*-water friſch, geſond, en gantſch vrughtbaermaeckend is. 't Kan oock een ſeer lange tijd ſonder verdervingh goed blijven, wanneer 't maer alleen geſuyverd werd van de Slijck, welcke het met ſigh voerd, en nae ſigh treckt van d' Aerde, door welcke het loopt.

D' eerſte Koningen van *Egypten* hebben dit Water ſoo hoogh geacht, datſe geen ander hebben willen drincken, als 't geen uyt de *Nijl* was geſchept. Doe *Philadelphus* ſijne Dochter *Beronice* ten Houwelijck had gegeven aen *Antiochus Theos*, Koningh van *Aſſyrien*, ſoo gebood hy, datmen haer van tijd tot tijd Water uyt de *Nijl* ſou brengen, op datſe geen ander ſou moogen drincken.

Boven deeſe deughd der goedheyd koomd noch daer by die van de Vrughtbaerheyd: Welcke men bemerckt, niet alleen hier uyt, datſe d' Aerde vet en weldraegende maeckt; oock een groote meenighte van Dieren, en ſeer groote Viſſchen, als Krokodillen, Water-Paerden, &c. voortbrenghd, en geneerd, maer inſonderheyd, om dat de Vrouwen en Dieren, welcke daer van drincken, gantſch vrughtbaer zyn; ſoo dat gemeenlijck d' eene twee of drie Kinderen t' eſſens ter Wereld brengen; d' andere vier, vijf en meer Jongen werpen.

Veelerley andere aenmercklijcke dingen waeren noch van de *Nijl* te vermelden; als, ſijne verſcheydene Naemen; Watervallen, &c. Maer gelijck wy veelerley byſonderheden van *Egypten*, waer van ſoo in de Heylige Schrift als in de Wereldlijcke Geſchied-ſchrijvers gewagh werd gemaeckt, kortheydshalven hebben voorby gegaen, ſoo moeten wy oock ſulcks, om even deſelve oorſaeck, van de *Nijl* doen. Breeder bericht ſullen wy hier van geven, wanneer wy 't oude *Africa* ſullen laeten in 't light koomen.

Byvoeghſel.

VAn de Stad *Alkair*, van de gelegenheyd, Loop, Naemen, Oorſprongen, Overvloeyingh, der ſelver oorſaecken, en andere aenmercklijckheden des *Nijls*, gelijck oock van eenige Byſonderheden van *Egypten*, hebben wy omſtandelijck gehandeld in onſe *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen*; voornaementlijck in 't *Tweede Deel*. Echter ſullen wy noch eenige ſaecken, ſoo daer, van ons, als hier, van onſe Schrijver, voorby gegaen, ter deeſer plaets kortlijck aenteeckenen.

Voortijds heeftmen dit Geweſt genoemd *Æria*; *Ætia*; *Potamia*; *Ogygia*, *Melambola*; *Hepheſtia*, *Myara*, en oock *Æthiopia*, ter oorſaeck dat ſigh veele *Mooren* daer in onthielden. Maer de Naem *Ægyptus* heeft het bekoomen nae eenen haerer Koningen, de Broeder van *Danais*: Of anders van de *Nijl*, in oude tijden oock *Egypten* geheeten. Of van de Volckeren uyt *Aſien*, uyt 't Geſlaght *Chams*; welcke oock de Naem van *Egyptenaers* voerden, volgens 't getuygenis van *Joſephus*.

D' *Egyptenaers* reeckenen hun Afkoomſt van *Meſraim*, Soon van *Chus*, geſprooten uyt *Cham*, Soon van *Noach*. Dit bekoomd een groote ſchijn, door 't geen de gedaghte *Joſephus* ſeght, te weeten, dat in de Heylige Boecken der *Hebræen* dit *Egyptenland Meſraim* wierd geheeten: En oock *Chus*, gelijck *Arias Montanus* beveſtighd. D' *Arabiers* geven 't den Naem van *Meſre*, by nae gelijckluydigh met *Meſraim*. Maer d' Inwooners dien van *Chybit*, nae den naem des geenen, die eerſt in deeſe Landen heeft geheerſcht. De *Turcken* noemen 't *Elchebitz*, volgens

't bericht

't beright van *Pinet*; of *Elquebet*, volgens dat van *Marmolius*.

Alexander de Groot heeft dit *Egypten* in veele *Gouvernementen* verdeeld. De *Romeynen* vonden ſulcks naederhand oock goed. *Herodotus* ſteld aghthien *Nomas*, of Stadhouderſchappen. *Strabo* negenthien. *Ptolomæus* ſes-en-veertigh. *Plinius* ontrent vijftigh. *Ortelius* heeft'er uyt verſcheydene Schrijvers verr' over de tſeſtigh by een verſaemeld.

't Getal van de voortijds daer in geweeſt zynde Steeden werd van ſommige begroot (onder de Regeeringh van *Amaſis*) tot op ſeven-en-twintigh duyſend. *Diodorus* ſeght, dat'er in ſijnen tijd drie-duyſend waeren. Dien naerſtigen Onderſoecker *Abrahamus Ortelius* heeft'er echter niet meer als drie-honderd konnen vinden. Veellight hebben d' Oude alle Dorpen en Vlecken onder en by de Steeden gereeckend. Echter is bekend, dat veele derſelver verwoeſt zyn geworden door de *Syriſche*, *Macedoonſche*, *Romeynſche*, en meer andere, oock ſelfs Inlandſche, Oorlogen.

Trogus, en meer andere Schrijvers verhaelen, dat geen Land ter Wereld ſoo vrughtbaer is in dingen, welcke tot 's Menſchen onderhoud van nooden zyn, als *Egypten*: Deshalven het oock van haer de Koorn-Schuer des Werelds werd genoemd. Soo veel wel-ſmaeckende Kruyden waſſen'er, dat d' Inwooners 't Koorn genoegh ſouden konnen miſſen. Opper-*Egypten* munt uyt in overvloed van Boomen, Erweten, Vlas, Vee, Hoenderen en Ganſen. Neder-*Egypten* in Ooſt, Haver, Rijs, &c. Heeft oock veel Boomwol en Suycker.

Altijd heeftmen veele Metal-Mijnen in dit Land gevonden, nae de ſijde van *Ethiopien*. Ontrent *Alexandria* ſietmen ſoo veel Adelaer-Steenen (*Aërites*) datmen'er veele Scheepen meê ſou konnen laeden. *Bellonius* ſchrijft deſelve deeſe ſonderlinge Eygenſchap toe, datſe een Dief kondigh maecken en ontdecken ſouden.

D' *Egyptenaers* zyn altijd een verſtandigh en ſinrijck Volck geweeſt. Waerom dan oock *Macribius Egyptenlandt* heeft genoemd de Moeder aller Konſten. De Landmeetinghs, Cijffer, Genees en andere Konſten werden 't ſelve toegeſchreven. In de Starrekonſt waerenſe byſonder wel ervaeren: Maer oock in de Tovery.

Voortijds gingen de Mannen hier leedigh, en de Vrouwen moeſten 't werck doen. Als de Mannen haer Water maeckten, ſoo huckten ſe neerwaerts; de Vrouwen deeden ſulcks overeynd ſtaende. In haere Maeltijden, alſe wel gegeten en gedroncken hadden, wierd een groot Houten Beeld, een dood Ligchaem gelijckvormigh, omgedraegen; waer by dan de Draeger ſeyde: *Eet en drinckt, want als gy uytgeleeft hebt, ſoo ſult gy deeſen gelijck zijn.*

Niet alleen vergenoeghdenſe ſigh, met haere geſtorvene Helden te vergoden, maer oock aenbaedenſe Honden, Katten, Wolven, Crocodillen, en andere Dieren; welckers *Figueren* of Af beeldingen ſy op ſeeckere daegen in haere Steeden en Dorpen omdroegen. Sy begroevenſe als Menſchen, in een Doeck van Lijnwaed; op't beſte met Specerycn gebalſemd. Soo yemand een deeſer Beeſten dood ſloegh, den ſelven moeſt oock ſterven door de handen des gemeenen Volcks. Hoedaenigh een praght tot de Begraefnis deeſer Dieren aengeſteld wierd, kanmen afneemen uyt't bedrijf van ſeeckeren *Egyptenaer* ten tijde des Koninghs *Ptolomæi* de Wijſe. Doe ſijn Koe van Ouderdom te *Memphis* geſtorven was, beſteedede hy tot d' uytvaert niet alleen al ſijn eygen Geld, maer leende daer toe noch vijftigh Talenten Silvers van de Koningh.

Van de reghte *Egyptenaren* is tegenwoordigh niet meer als een kleyn deel noch overigh. Een hand vol (om ſoo te ſpreecken in vergelijckingh van de meenighte) zyn gebraght tot het *Chriſtendom*. D' andere, aen den grouwel van *Mahometh* vaſt klevende, zyn vermenghd onder d' *Africanen* en *Arabiers*. Van de gemeene Seeden, ſoo der oude als der hedendaeghſche Inwooners des Lands *Egypten*, hebben wy geſproocken in ons gedaghte Werck der *Curieuſe Aenmerekingen*.

Tot dies te meer vergenoegingh der *Curieuſe Leeſers* ſal ick uyt den ſeer vermaerden *Kircherus*, en andere geleerde Schrijvers, (doch op 't kortſte by een geſchickt) hier

byvoegen de Verdeelingh van Oud-*Egypten-land*.

Strabo ſeghd, dat geheel *Egypten* voortijds was verdeeld in dertigh Hoofd-Vooghdyen. In Over-*Egypten*, genoemd *Thebais*, waeren'er thien. In 't middelſte, of *Memphiſche* Deel, oock thien. In Neder-*Egypten*, 't welck-men vergelijckt met de *Grieckſche* Δ (*Delta*) en oock dien Naem geeft, wederom even ſoo veel. Deeſe dertigh Vooghdyen noemd *Ptolomæus Nomi*, ſoo veel als Heerlijckheden, Gerights-ſtoelen, *Tribunalen*. *Seſoſtris* ſou, ſoo *Abenephius* wil, deeſe afdeelingh des Rijcks hebben gemaeckt.

Yeder *Nomus* (of Rijcks-vooghdy, Vorſtendom, Hoofdmanſchap) had ſijne byſondere *Genios*, of Beſcherm-Goden, van *Triſmegiſtus* geheeten *Decanos in Deorum Republica*, Deeckens of Voorſtanders in 't Regiment der Goden.

D'eerſte Vooghdy in Neder-*Egypten* was *Racotis*, of *Racoſa*: Hier nae van de *Griecken* genoemd *Alexandria*, nae de Hoofdſtad, welcke dien naem heeft bekoomen van haeren Stighter, den Grooten *Alexander*. Dit Hoofdmanſchap is aengeſteld van d' *Egyptiſche* Koningin *Dulacha*, nae dat *Pharao*, de vervolger der *Iſraeliten*, in de *Roode Zee* was verdroncken, indienmen d' *Arabiſche* Schrijvers *Abenhaid*, *Abenhakem* en *Salamas* hier in geloof magh geven. De Naem *Racotis* koomd af van *Doorſnijden*; wijl d' oude Koningen dit Landſchap, door veele verdeelingen der Wateren en Poelen, bewoonlijck en bebouwbaer hebben gemaeckt. Hier wierd *Mercurius* inſonderheyd geëerd onder de gedaente eens Oyevaers.

De tweede Rijcks-Vooghdy droegh de Naem van *Phemnuthi*, zynde een *Coptiſch* woord, ſoo veel beteeckende als: 't *Gouvernement des Gods aller Goden*. Deeſe voerde ſoo een groote Titel, wijl d' *Egyptenaeren* hier *Serapis* dienden, dienſe den grootſten God noemden, en hem in een byſonderen Tempel aenbaeden, onder de gedaente eens Beelds, hebbende een Oſſen-kop. Hedensdaeghs werd dit Gewest *Roſſetta* geheeten. Gelijck dan oock de daer in gelegene Stad, voortijds *Canopus*, *Roſſetta* werd genoemd. Daer *Butos* heeft geſtaen, ſtaet nu *Dernthi*.

't Derde Hoofdmanſchap, wierd geheeten *Phtemphuti*, ſoo veel als, den Hemel der Goden; en haere Hoofdſtad *Taua*, beduydende in de *Coptiſche* Spraeck een Tempel. 't Schijnd, dat dit Landſchap dien Naem heeft bekomen, wijl 't al d' andere in luſtigheyd en vrughtbaerheyd overtreft, leggende tuſſchen de twee Stroomen *Pharmuthiaco* en *Athribitico*. *Suidas* wil, dat hier *Canopus* ſou vereerd geworden zyn: Dit Afgodenbeeld was *geformeerd* als een Vat, of groote Water-kruyck, vol gaten. Somtijds oock als een kleyn Kind; in geſtrickte Kleederen gewonden. De reden waerom, ſou te langh te vallen hier te verhaelen. Wat nu voorts de Naem *Phtemphuti* betreft, deſelve ſou, volgens 't beright der *Arabiers*, ontſtaen zyn uyt het volgende geval. Doe *Joſeph* gantſch *Delta* droogh gemaeckt, en al 't Water in ſeeckere *Canalen* gevoerd had, ſoo wierd hier door 't Land niet alleen bevoghtighd, maer oock ſoo gantſch luſtigh, dat *Pharao*, dit werck *Joſephs* beſightight hebbende, in deeſe woorden uytborſt: *Is dit niet een Stuck van den Hemel*: Waerom dan oock *Schagæ*, daer dit ſigh ſou toegedraegen hebben, noch tot op deeſen dagh 't *Hemelrijck* werd genoemd.

De vierde Vooghdy van Neder-*Egypten* was *Mendes*, beteeckenende een Bock. Sy heeft dien Naem ontfangen, of van de meenighte der Bocken, of van d' Afgodiſche Vereeringh des Bocksvoets *Pan* dienmen alhier aenbad.

De vijfde, *Onuphis*, werd in de *Coptiſche* Spraeck genoemd *Pihof*, of Slangh. *Kircherus* meend, dat de Hoofdſtad deeſes Landſchaps even de geene is geweeſt, welcke in 't *Hebreeuws Noph* of *Nob* wierd geheeten; alhoewel anders met deeſen Naem oock *Memphis* werd beteeckend; veellight om dat *Memphis* en *Onuphis* niet verr' van malkander laegen. Welcke laetſte Stad dien Naem droegh, wijlmen daer in de Slangen aenbad, zynde van 't geſlaght der geene, diemen Baſilisken noemde: 't Zy om door deeſe vereering voor haeren doodlijken beet bevrijd te blijven, of om datſe de Slangh van *Moſes*, in de *Woeſtijn* verheven, hier in hebben willen nae-apen, wijlſe van de *Hebræen* yets hier van gehoord hadden.

In

In de ſeſde Vooghdy, *Said*, of *Sais*, wierd, volgens 't beright van *Strabo*, *Minerva* geëerd. Maer inſonderheyd baedenſe een Schaep aen, waer van ſy dien Naem heeft bekomen, wijl *Sais* in d' oude *Egyptiſche* Tael een Lam of Schaep beteeckend. De Schapen nu waeren *Minerva* toegewijd.

Atribis was de ſevende, naederhand van d' *Arabiers* genoemd *Atrib*; veellight nae den Stighter der Hoofdſtad *Atrib*. Hier aenbadmen den Kever.

D' aghtſte Vooghdy *Tanis* heeft onder de Geleerde veel verſchillen veroorſaeckt, aengaende de Naem. Eenige vermengenſe met *Peluſio*, andere met *Damiata*; noch andere met *Sai*. De plaets lijd hier niet, deeſe ſaeck uyt de grond op te haelen.

De negende Vooghdy, *Pharbetus*, vereerde een Havick, 't welck oock haeren Naem aenwijſd; want *Pharbethus* beduyd in de *Coptiſche* Tael de Havicks-wegh, of Straet. Even ſoodaenigh deed oock de voorgemelde aghtſte Vooghdy *Tanis*, ter oorſaeck van de Naebuerſchap.

De thiende Vooghdy, of Kreytz, droegh de Naem van *Buſiris*, gelijck oock de Hoofdſtad. D' *Arabiers* trecken deeſen Naem af van *Buſir*, Soon van *Cham*; andere van *Oſiris*; noch andere van den verdighteden *Buſiris*, die ſijne Gaſten pleegh te ſlaghten. *Kircherus* meend, datſe ſoo genoemd is geworden wegens d' aenbiddingh van *Apis*; wijl d' *Egyptenaeren fabuleerden*, dat *Oſiris* hier in een Os was veranderd. *Buſiris* ſou beteeckenen *Buſoris*, of, des Koninghs Os. De *Grieckſche* Schrijvers vermengen deeſe Stad dickmael met de Stad *Thebis*; daer 't doch twee Steeden zyn, ſoo verr' van een verſcheyden, als *Egypten* langh is. Dit Landſchap eerde Godlijck den Os.

't Middellandſche Stuck van *Egypten* had deſgelijcks thien Vooghdyen; te weeten

I. *Memphis*, met een Stad van gelijcken Naem; zynde geweeſt een van d' oudſte des Werelds. De *Hebræen* noemdenſe nu *Moph*, dan *Noph*, dan weer *Migdal*; ſomtijds oock *Maphis* en *Miſraim*: De *Griecken Babylon*. De *Coptten On*, of oock *Babylon*: D' *Arabiers Meſra* en *Monf*: D' *Armeniers Meſſor*: De *Chaldeers Kabra*. Hedendaeghs geeſtmen haer de Naem van *Cair* en *Alkair*. *Memphis* is een *Egyptiſch* woord, 't welck de *Copht*: *Monpota* uytſpreecken, beteeckenende *een Water Gods*; ter oorſaeck van d' Overvloeying des *Nijls*, die 't ſelve Land ſeer vrughtbaer maeckt. Hier waeren wel al de Goden by malkander, als in de Hoofdſtad; doch boven allen wierd *Apis* geëerd.

II. *Heliopolis*, of *Sonnen-Stad*, was 't Hoofd der tweede Middellandſche Vooghdy. Sommige vermengenſe met *On*; andere met *Memphis*, doch qualijck. De naebuerſchap is oorſaeck van deeſe dwalingh. Deeſe gantſche Vooghdy had de Son tot haeren voornaemſten Beſcherm-God.

III. *Bubaſtus*; Oſſen-wegh, Oſſen-gangh, Oſſen-Stad; oock Oſſen-geſchenck van ſommige vertaeld. Andere willen, dat *Bubaſtis* niet anders beduyd als *Diana*. Men heeft in deeſe Stad oock den Hond geëerd. Miſſchien om dat *Diana* de Godin der Jaght was, en daer toe Honden van nooden had. Veele meenen, dat het hedenſdaeghſche *Aſiuth* 't oude *Bubaſtus* is.

IV. *Heracleopolis*, of *Herculus-Stad*, was de Hoofdſtad der vierde Vooghdy, beſtaende gantſchlijck in een Eyland, *geformeerd* van twee *Canalen* des *Nijls*. De veelerley gevoelens hier van konnen wy hier in 't kort niet voordraegen.

V. *Krocodillen-Land*, en de Hoofdſtad *Krocodillen-Stad*; anders oock *Arſinoe*; alhoewel om de *Roode Zee* een ander *Arſinoe* lagh. Hier eerdemen den Krocodil.

VI. D' *Opyrynchiſche* Vooghdy had haeren Naem van de Stad *Opyryncho*, en deeſe van de Viſch *Opyryncho*, welcke men alhier afgodiſch diende. 't Is een *Nijlſche* Snoeck geweeſt, doch d' *Egyptenaeren* hebben'er ſeldſaeme *Fabulen* van verſierd. Onſe kortheyd laet ons niet toe, deſelve hier te verhaelen.

VII. Van 't Land der Honden was *Cynopolis*, of de Honde-Stad, de Hoofdſtad. Hier aenbadmen den Hond. In deeſe Vooghdy was voor de Honden een afſonderlijcke daer toe verordonneerde Heylige Spijs bereyd, Tot meerder verſtand van deeſe Beeſtlijcke Afgodery moetmen weeten, datſe *Anubis*, of *Mercurius*, met een Honds-kop

af beeldeden, en hem eerden als een Godt der Vindingen. Sy geloofden, dat hy aldermeeſt de Honden beminde. De reden waerom, ſou te langh vallen hier te verhaelen. Deeſe Stad heeft hier naederhand andere Naemen bekoomen, als *Monfalut*, en *Aſiuth*.

VIII. *Hermopolis* was de Hoofdſtad der aghtſte Vooghdy. Dit woord beteeckend *Mercurii-Stad*. In de *Cophtiſche* Tael werd dit Hoofdmanſchap genoemd 't Gebied, of Land *Thoth*. *Toth* nu bediedede *Mercurius*.

IX. De negende Vooghdy in haeren Staet voerde de Naem van *Antinous*, nae *Antinoo*, Wapen-draeger van *Jupiter*. Op 't *Arabiſch* wierdſe genoemd *Anſena*.

X. De laetſte Middellandſche Vooghdy wierd nae haere Stad *Latanopolis* geheeten. *Latona* wierd ter deeſer plaets, nae 't beright van *Strabo*, van d' *Egyptenaeren* aengebeeden, als de *Patrones* der Swangere en Kraemvrouwen. *Herodotus* ſeght, dat *Iſis* hier *Horus* heeft gebaerd. 't Is derhalven niet vreemd, dat d' *Egyptiſche Iſis* en de *Grieckſche Latona* voor deſelve werden genoomen. Anders noemen d' *Arabiers* deeſe Stad *Aſna*.

In 't Bovenlandſche Deel van *Egypten* zyn wederom thien Kreytzen; welcke wy op 't alderkortſte hier ſullen aenteeckenen.

I. De *Thebaenſche* Kreytz, praelende met de hoogh-beroemde Stad *Thebe*. Veele Schrijvers hebben, door dwalingh, deeſe Stad vermenghd met veel andere. De lenghte deeſer Plaets was van taghtigh *Stadien*, of thien-duyſend ſchreeden. *Strabo* noemdſe (en met waerheyd) de Stad met honderd Poorten. De *Griecken* geven haer de Naem van *Jovis-Stad*, wijl *Jupiter* daer aengebeeden wierd. Doch by *Herodotus* leeſen wy, datmen oock den Os hier voor Heyligh hield. Deſgelijcks heeft *Serapis* hier ſijnen Tempel gehad. Maer vermoedlijck is *Serapis* hier onder een Oſſen-gedaente aengebeeden geworden. Oock eerdenſe de Son Godlijck.

II. D' *Apolliniſche* Kreytz had *Apollo* tot haeren Beſcherm-God. By de *Coptен* is *Apollo* en *Horus* deſelve. Wy konnen ons niet inlaeten, om de Verklaeringh van al deeſe Afgoden te doen. De Kreytz-Stad deeſes Landſchaps was genoemd *Phontis*; op 't *Coptiſch* ſoo veel als: God in de Hooghte; of: De hooge God. Hier voor hieldenſe haeren *Horus*. Van d' *Arabiers* wierdſe geheeten *Richmuni*.

III. De *Panopolitaenſche* Kreytz had ten Hoofd-Stad *Panopolis*. Hier wierd den Afgod *Pan* geëerd.

IV. De vierde Vooghdy, en haere Hoofdſtad *Koptos*, ſou van *Meſraim*, Soon van *Cham*, gebouwd geworden, en eene der alder-voornaemſte Hoofdmanſchappen geweeſt zyn; oock nae den gedaghten MESRAIM (of MIZRAIM) alſoo genoemd zyn geworden; wijl d' *Egyptiſche Arabiers* hem den naem van *Kopt*; de *Kopten*, of *Koſten*, dien van *Keft* geven. Naederhand heeft geheel *Egyptenland* hier van bekoomen den naem van *Coptos*, of, nae de verbaſterde Spreeckwijs, *Giptos*. Deeſe Plaets werd van *Strabo* genoemd der *Egyptenaeren* en *Arabiers* gemeene Koopſtad. Tegenwoordigh werdſe van d' *Arabiers* geheeten *Kana*. Drie Afgoden pleeghmen hier te dienen, *Oſiris*, *Iſis*, en *Horus*. 't Beeld des laetſten was ſoodanigh gevormd, dat het met d' eene Hand nae *Typhons* Schaemte greep.

V. De vijfde Vooghdy *Tentyrites*, had ten Hoofdſtad *Tentyra*; of *Tentyra*. Hier wierd *Venus* gedient.

VI. De ſeſde, 't *Lycopolitaenſche*, met haere Stad *Lycopolis*, dat is, Wolfs-Stad, eerde den Wolf.

VII. In d' *Aphrodiſche* Vooghdy, wierd de Liefde-Godin *Venus* aengebeeden. Waerom oock haere Hoofd-ſtad de Liefde of *Venus-ſtad* wierd geheeten. *Strabo* ſeghd, datmen hier een Witte Koe heyligh aghtede. Waer by aen te mercken ſtaet, dat deeſe *Venus* eenerley met *Iſis* is geweeſt. Van d' *Arabiers* wierdſe geheeten *Abutig*.

VIII. De *Latopolitaenſche* Vooghdy voerde haeren Naem van de vereeringh des Viſchs *Lat*.

IX. D' *Abydeniſche* Vooghdy had ten Hoofd-ſtad *Abydus*, na *Thebis* d'aldergrootſte in gantſch *Egypten* geweeſt. Deeſe Kreytz is deſelve met de *Memnoniſche*. Want in deeſe Stad *Abydo* heeft *Memnons* Wonder-Burght geſtaen. Dit *Ægyptiſche Abydus*, of *Abydus*, heeftmen

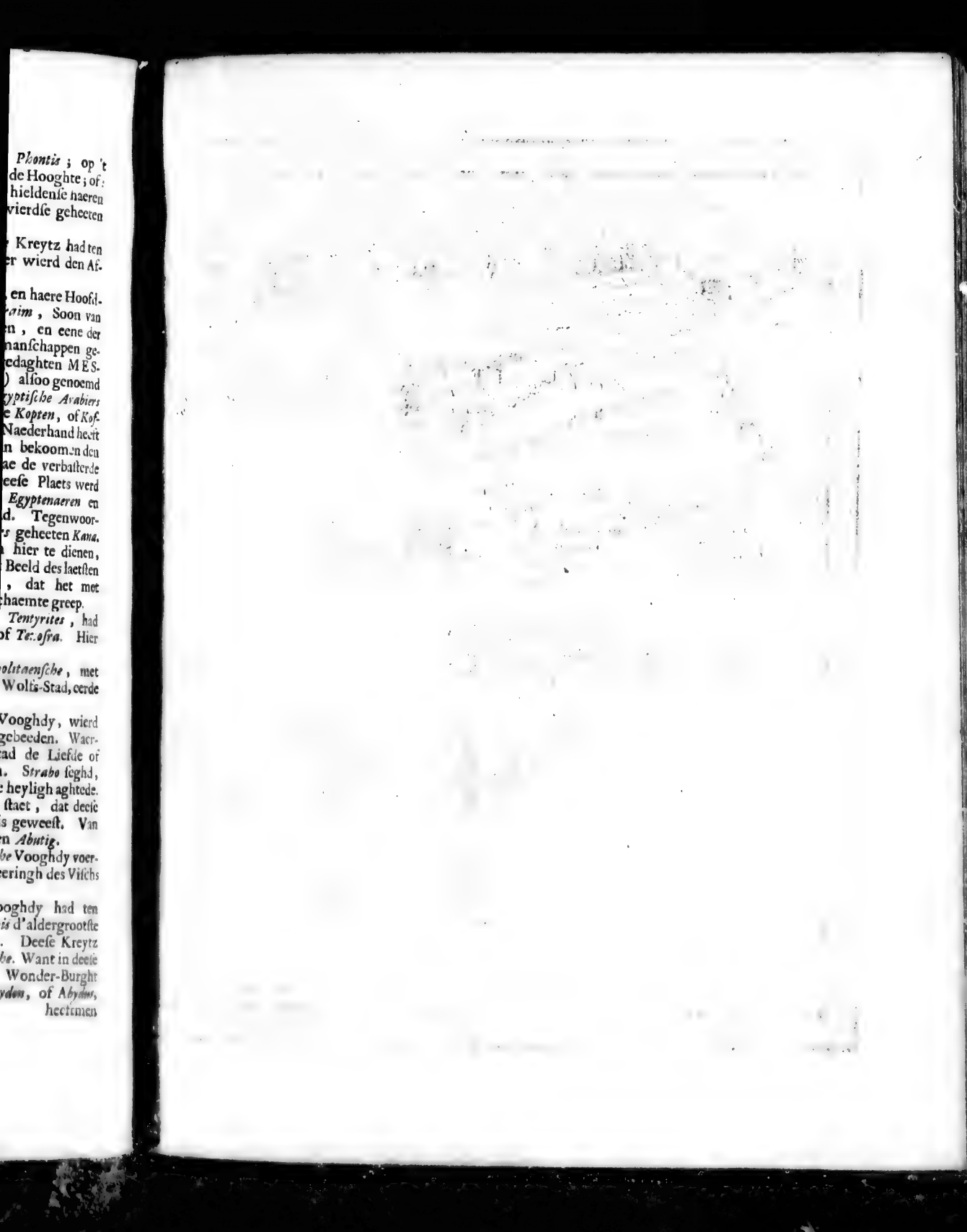

Maroc
Marocchu
Palma
Tenerissa
CANA
Gomera
Ferro
Canaria
Guadenum
Tesset
Archa
Zuenziga
Tigueſtris R.
ZANHAGA
GUA
LATA
Arguyn
Gandia
Tegaſſa
Azaoad
Putei
Ghir
Agades
AGADE
Tombu
Putei Azahad
Putei Ara
Caſſali
Iocror
Gen
choa
Tombotu
Caſſonga
Beriſſa
Cutumbo
Mandin
ga
Gago
Melli
Sou
ſou
Sierra Liona
Bugs
Malla
Iame
Acara
Mer
Cabo das Palmas
Cabo de Tres Puntas
S. Giorge del Mina
Ligne Æquinoctiale ou Æquateur
OCEAN
ATLANTIQUE
OCCIDENTAL
ZAARA
DESERTA

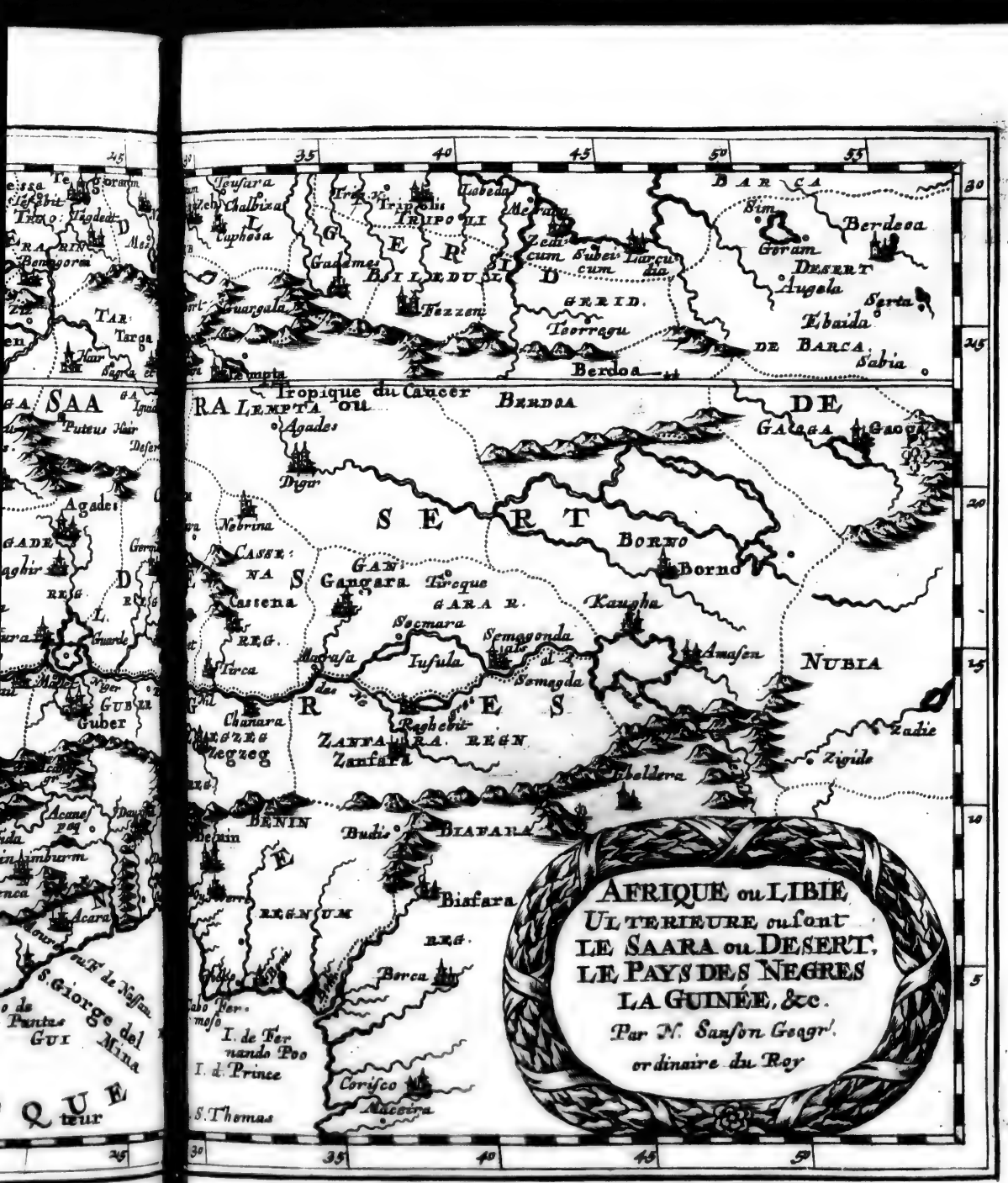
AFRIQUE ou LIBIE
ULTERIEURE ou sont
LE SAARA ou DESERT,
LE PAYS DES NEGRES
LA GUINÉE, &c.
Par N. Sanson Geogr.
ordinaire du Roy
Tropique du Cancer
SAARA ou LEMPTA
SERT
BORNO
NUBIA
BENIN
BIAFARA
REGNUM
Tripolis
Berdoa
Agades
Borno
Kaugha
Zanfara
Bisfara
Borca
Corisco
S. Thomas
I. de Fernando Poo
I. d. Prince
Gaoga
Berdoa
Zadie
Zigide
Beldera
Amasen
Tuat
Fezzen
Ghadames
Ghirza
Tripoli
Mesurata
Lebeda
Berdoa
Augela
Ebaida
Sabia
Goram
Sim
Gangara
Nebrina
Digar
Castena
Semegonda
Semagda
Iusula
Segmara
Tirca
Tirqua
Ragheibt
Budis
Zegzeg
Chanara
Guber
Targa
Ghadames
Guargala
Tesrregu
Zeddicum
Subericum
Liarcudia
Desert
Barca
de Barca
Sabia
Gara R.
Regn. Zanfara
Regn. Gaoga
Regn. Gangara
Regn. Borno
Regn. Nubia
Regn. Biafara
Regn. Benin
Regn. Guber
Regn. Tripoli
Regn. Gadamis
Regn. Fezzen
Regn. Gerid.
Regn. Barca
Regn. Ghirza
Regn. Castena
Regn. Tirca
Regn. Zegzeg
Regn. Tuat
Regn. Targa
Regn. Ghadames
Regn. Guargala
Regn. Tesrregu
Regn. Augela
Regn. Ebaida
Regn. Sabia
Regn. Berdoa
Regn. Beldera
Regn. Zadie
Regn. Zigide
Regn. Amasen
Regn. Kaugha
Regn. Segmara
Regn. Semegonda
Regn. Semagda
Regn. Iusula
Regn. Ragheibt
Regn. Budis
Regn. Bisfara
Regn. Borca
Regn. Corisco
Regn. Mesurata
Regn. Lebeda
Regn. Sim
Regn. Goram
Regn. Berdoa
Regn. Digar
Regn. Nebrina
Regn. Agades
Regn. Gaoga
Regn. Gangara
Regn. Borno
Regn. Kaugha
Regn. Zanfara

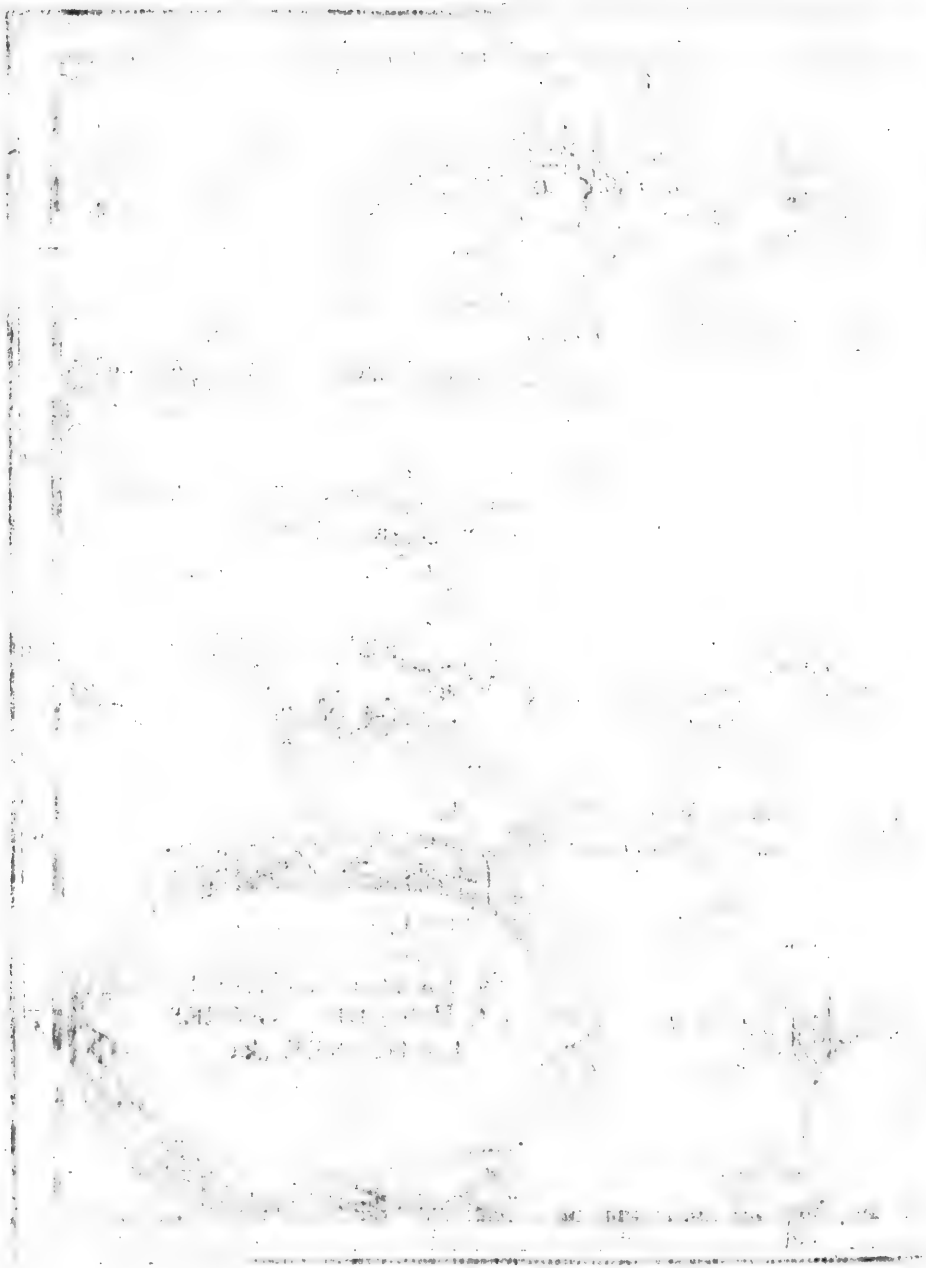

heefrmen oock *Marcoris* genoemd: 't Welck daer uyt blijckt, om dat d' *Arabiers* noch hedensdaeghs 't ſelve *Mariut* en *Abutig* noemen. Want deeſe Stad was ſoo geweldigh groot, datſe bynae tot aen 't Meir *Mareotis* reyckte. *Oſiris* wierd hier aengebeden.

X. De laetſte Vooghdy was d' *Antæopolitaenſche*, en begrepen onder 't Elephanten-Eyland. In haer Ooſterſche deel ſtond de Stad *Antæus*; waer van dit gantſche Hoofdmanſchap dien Naem heeft bekomen. Van ſommige werd deeſe Plaets genoemd *Cnuphis*. *Kircherus* meend, datmen hier *Canopus* heeft aengebeden, ſoo wel als 't Hoofdmanſchap *Menelai*. En 't is geloofwijck, wijl *Strabo* verhaeld, dat deeſen Afgod in de Stad *Cnuphis* een Tempel heeft gehad.

't Meeſte van dit ons Byvoeghſel is genoomen uyt d' *Egyptiſche* Land-beſchrijvingh des gedaghten *Kircheri*, gevoeghd in 't eerſte Deel van ſijnen *Egyptiſchen OEdipus*: Welcken Schrijver niet *Ptolomæus*, maer de Schriften der oude *Coptен* en *Arabiers* gevolghd heeft.

D' oude *Ægyptenaers* hebben, uyt een byſonder geheym opſight op de voortplantingh haers Godsdienſts haer gantſche Rijck op de gehoorde wijs in dertigh Kreytzen onderſcheyden. *Ptolomæus* heeft veel meer geſien op de bequaemheyd der Regeeringh; en dit Rijck derhalven verdeeld in veertigh Landſchappen. Doe de *Mahometanen* 't ſelve vermeeſterd hadden, hebbenſe een groote veranderingh in de Verdeelingh gemaeckt; zynde nu onderſcheyden alleen in derthien Rijcks-Hoofdmanſchappen; naementlijck: 1. *Girgio*, of *Sahid*. 2. *Manfelout*. 3. *Beneſuef*. 4. *Fium*. 5. *Gize*. 6. *Bouhera*, of *Baëra*. 7. *Garbien*. 8. *Menoufia*. 9. *Manſoura*. 10. *Kallioubieh*. 11. *Minio*. 12. *Cherkeffi*. 13. *Kattia*. De ſes eerſte leggen op de Weſt-ſijde des *Nijls*; d' andere op d' Ooſt-ſijde.

Van de gelegenheyd deeſer Deelen, yeder in 't byſonder, konden wy, uyt de jonghſte en nauw-opgemerckt hebbende Reyſigers, een nette Beſchrijvingh geven, volgens haer beright; doch ſouden te wijd moeten uytloopen: 't Welck wy alreeds in dit ons Byvoeghſel gedaen hebben, tegens onſe tot noch toe gehoudene gewoonte.

ZAHARA, of SAARA;

Dat is,

De Woeſtijn.

IN ons *Africa*, of Binnen-*Libyen*, hebben wy *Saara*, of *Zahara*: 't Land der *Negros*, of *Mooren*, en *Guinea* geſteld.

Sahara is een *Arabiſchen* Naem, beteeckenende ſoo veel als een Woeſtijn; en is genoomen van de geſteltenis des Lands. Oock verdeelen d' *Arabiers* dit Geweſt in drieën, van haer geheeten *Cehel*, *Zahara*, en *Azgar*. *Cehel* heeft niet anders als fijn Sand, ſonder

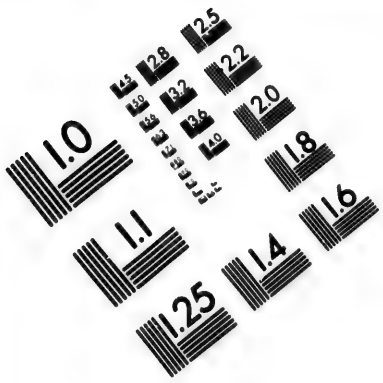

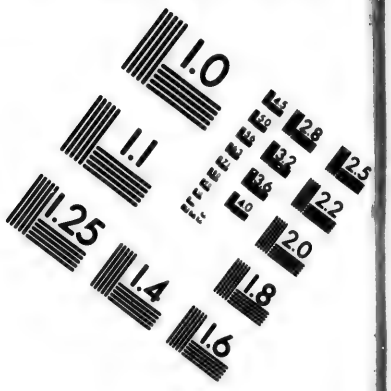

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

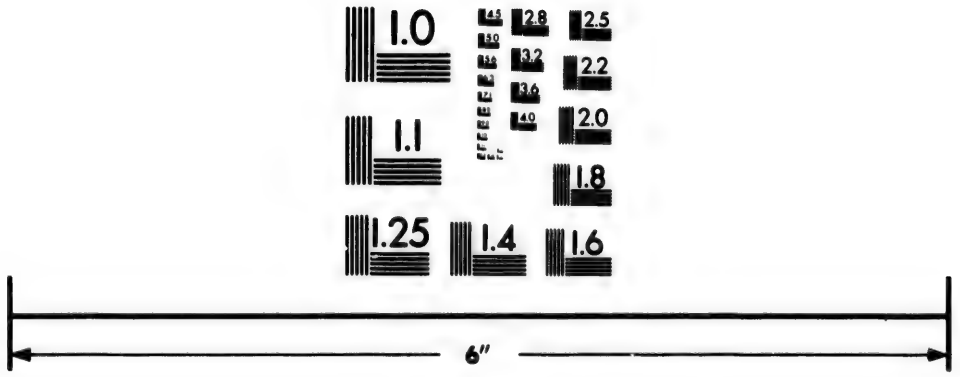

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

ſonder Gras. *Zahara* grof Sand, en een weynigh Gras; welck Sand vermenghd is met kleyne Steenen. *Azgar* heeft eenige Moeraſſen, een weynigh Kruyden, en kleyne Struycken.

't Land is doorgaens warm en droogh. Heeft bynae geen Water, als 't geen in ſommige Putten en diepe Kuylen werd gevonden, doch 't ſelve is brack. Wanneer'er groote Regenen vallen, ſoo werd het Land daer door dies te beeter; en de *Caravanen*, of reyſende Geſelſchappen van Kooplieden, genieten'er grooten dienſt van.

Behalven dat deeſe Landſtreeck gantſch mager is, ſoo werd het noch daerenboven geplaeghd van een geweldige meenighte Sprinckhanen, welcke 't weynige, 't geen d' Aerdbodem noch voortbrenghd, op-eeten en verderven.

De ſigh daer in onthoudende Volckeren zyn *Bereberen* en *Africanen*; gelijck oock *Abexers* en *Arabiers*; welcker eenige ſigh aen de voghtighſte Plaetſen plegen ter woon te ſetten. Andere ſwerven met haer Vee hier en gintſch. Sommige hebben haere *Cheques* of Heeren. Bynae al t' ſaemen zynſe de *Mahometaenſche* Godsdienſt toegedaen.

Schoon de Lught hier ſeer heet is, ſoo isſe echter ſoo geſond, dat de Siecke uyt *Barbaryen*, *Moorenland* en andere Geweſten derwaerts koomen, om haere geſondheyd weer te krijgen, als 't uyterſte middel daer toe zynde.

Deeſe groote Woeſtijn werd verdeeld in ſeven Hoofd-Landſchappen. Drie der ſelver leggen tegens 't Weſten; als, *Zanhaga*, *Zuenziga*, en *Targa*, of *Hair*. Vier tegens 't Ooſten, te weeten: *Lempta*, *Berdoa*, *Gaoga*, en *Borno*. Yeder deeſer Deelen maeckt bynae de Breedte, en gelaementlijck maeckenſe de lenghte deeſer Woeſtijn.

Zanhaga leght op 't wijdſte tegens 't Weſten, en ſtoot aen de Groote Zee. Onder deeſe Woeſtijn is begreepen die van *Azaoad* en *Tegazza*. Deeſe laetſte geeft Sout; 't welck uyt een Rots getrocken, en twee, drie, vier, jae vijfhonderd Mijlen weghs verr' tot in *Moorenland* gevoerd; oock in eenige *Quartieren* in plaets van ganghbaere Munt gebruyckt werd. 't Volck aldaer neemd het geduerigh in de Mond, laetende 't ſelve daer in ſmelten, op dat haer Tandvleeſch niet moght vervuylen; 't welck haer dickmael weervaerd; 't zy weegens de Hitte, die hier onophoudlijck heerſcht, of om dat haere Spijſen anders terſtond verderven.

In de Woeſtijn *Azaoad* en op den wegh van *Dara* nae *Tombut* ſietmen twee Graf-gedaghteniſſen van een rijcken Koopman, en een Voerman (of Leydsman): Onder welcke beyde de Koopman van den anderen een Schael met Water koght voor thien-duyſend Ducaten. Echter is ſoo wel hy als de Voerman, door gebreck van Water, geſtorven, eerſe noch uyt deeſe Woeſtijn konden koomen.

De geene, die naeby de Zee leggen, drijven eenigen Handel met de *Portugeezen*. Aen deſelve verruylenſe haer Goud van *Tibar* tegens verſcheydene haer noodigh zijnde Waeren.

't Geweſt, of de Woeſtijn *Zuenziga*, onder welcken Naem oock die van *Goden* begreepen werd, is beſwaerlijcker en gevaerlijcker als die van *Zanhaga*. Evenwel woond'er veel Volcks in; en onder 't ſelve oock *Arabiers*; welcke van al haere Naebueren, inſonderheyd van de *Mooren*, ſeer gevreeſd worden: Want de gemelde *Arabiers* neemen haer gevangen, en verkoopen haer voor Slaven in 't Koninghrijck *Fez*. Maer alsſe daer tegens onder de handen der *Mooren* koomen te vallen, ſoo werdenſe van deſelve in ſoo veel ſtucken gehackt, dat

dat de grootſte van 't geheele Ligchaem d'Ooren zyn.

De Woeſtijn van *Targa*, of *Hair* (ſommige houden de laetſte Naem voor dien van de Hoofdſtad, en d' eerſte voor dien des Volcks) is niet ſoo dorr' en beſwaerlijck als de twee voorige. Hier werden veele Beemden gevonden, bequaem tot Vee-weydingh: Oock eenige Bornen, of Putten, welckers Water goed is. 's Morgens regend het hier *Manna*, zynde verfriſſchende en geſond. Een groote meenighte van 't ſelve werd vervoerd nae *Agades* en andere Oorden.

Lempta houdmen deſgelijcks voor den Naem eens Volcks; en des ſelfs Hoofdſtad *Dighir*; waer van andere twee verſcheydene Plaetſen maecken. Deeſe Woeſtijn is dorr', en veel beſwaerlijcker als die van *Targa*. De daer in woonende Volckeren zyn trots, grof, Beeſtlijck, en gantſch gevaerlijck voor de geene, welcke door deſelve nae *Conſtantina*, *Tunis* en *Tripoli* reyſen.

Berdoa is even ſoo wel een Woeſtijn als *Lempta*. Hier waſſen Dadelen rondom de bewoonde Plaetſen, en men vindt'er Water genoegh. Men reeckend daer in drie kleyne beſlootene Steeden, en ſommige Vlecken.

Borno en *Gaoga* zyn bynae geen Woeſtijnen meer. Yeder heeft ſijnen Koningh. Dien van *Borno* is uyt 't Geſlaght van *Berdoa*. Syn Onderdanen zyn ten deelen wit, ten deelen ſwart; beleeft, en drijven eenigen Koophandel. Ondertuſſchen hebbenſe haere Vrouwen en Kinderen onder haer gemeen; en bynae geen *Religie*, gelijck voortijds de *Garamanten*.

De Koningh van *Gaoga* is afgekoomen van een *Moorſche* Slaef: Die, nae dat hy ſigh van ſijns Heeren Goederen meeſter gemaeckt, en eenige Paerden ingekoght had, 't nabuerige Land doorſtroopte; een tijd langh Slaven tegens Paerden verhandelde, waer meê hy de ſijne bereeden maeckte, en alſoo eyndlijck tot de volle Heerſchappy geraeckte, nu over de twee-honderd Jaeren geleeden.

Een gedeelte van dit Volck zyn *Chriſtenen*, gelijck als die in *Egypten*, doch ongeleerd, ongeoeffend, en bynae al t' ſaemen Harders.

Al de Volckeren in *Saara* zyn doorgaens nughteren en matigh. Sy gewennen ſigh tot Honger en Dorſt te lijden; deſgelijcks tot allerley Arbeyd; daer toe gedwongen wordende door d' onvrughtbaerheyd des Lands.

Op een wegh van *Fez* nae *Tombut*; op dien van *Telenſin* na *Agades*, en voorts noch aen veel andere Oorden, vindmen in ſes, aght, thien, jae twaelf daghreyſen niet een eenige druppel Water.

Onder de ſeven deelen van *Saara* koomen, gelijck ick 't daer voor houde, de drie of vier eerſte over een met de Volckeren *Getulii*; de drie of vier laetſte met de *Garamanten*.

Eenige willen ons verſeeckeren, datmen d' oude Stad *Garama* daer noch ſien kan; doch ſulcks is niet gelooflijck, wijl §. *Leo den Africaen*, en d' *Arabier de Nubie* hier van geen meldingh doen; daer doch den laetſten dight daer ontrent gewoond heeft; den eerſten een tijd langh in dit Land geweeſt is.

't Land der NEGRES, OF MOOREN.

DE *Mooren*, of *Negres*, zyn Volckeren, welcke om de Rivier *Niger* heenen woonen; die ſijnen Naem van deeſe Lieden; en ſy de haere van haere Verwe hebben bekoomen, wijlſe Swart zyn. Derhalven begaen de geene een misſlagh, welcke meenen, dat de Rivier dien naem aen deeſe Volckeren heeft gegeven.

D'oude onder de *Griecken* noemden haer *Melani*; de *Latijnen Nigritæ*, beteeckenende even ſoo veel als *Negres* of *Mooren*.

Sy werden verdeeld in verſcheydene Deelen of Koninghrijcken; waer onder eenige aen deeſe, andere aen geene ſijde; weer andere tuſſchen d'Armen des *Nigers* leggen.

Aen deeſe ſijde hebben wy geſet de Koninghrijcken *Gualata*, *Genehoa*, *Tombut*, *Agades*, *Cano*, *Caſſena*, en *Gangara*. Aen geene ſijde *Melly*, *Souſes*, *Mandingue*, *Gago*, *Guber*, *Zegzey* en *Zanfara*.

Tuſſchen d'Armen en om de Monden der Rivier *Niger* bevinden ſigh veele Volckeren, en een groot getal Koninghrijcken of Heerſchappyen.

De voornaemſte der gedaghte Volckeren zyn de *Jacaffes*, tuſſchen d'Armen der Vloeden *Senegra* en *Gambea*: De *Caſangos*, tuſſchen d'Armen des Vloeds *Gambea*, en *S. Dominici*: De *Bijagos*, tuſſchen *S. Dominico* en *Rio Grande*: En de *Biafares*, langhs en aen geene ſijde *Rio Grande*.

De beroemdſte Koninghrijcken onder de *Jaloffen* (*Jacaffes*) zyn *Senega* en *Gambea*. Onder de *Caſanges*, *Caſamanſe* en *Jarem*. Onder de *Bijagos*, die van..... Onder de *Biafaren*, *Guinala*, *Biguba*, en *Beſegue*.

Al deeſe Volckeren en Koninghrijcken, gelijck oock d'andere aen de *Niger* heenen, zyn ſoo weynigh bekend, dat ſommige de moeyte, van haere Naemen aen te wijſen, niet waerdigh zyn. Wy willen daer van verhaelen 't geen ons 't aenmercklijckſte dunckt.

Goulata (*Gualata*) is een van de geringhſte. *Genehoa* heeft Graenen, Boomwol, en Vee. *Tombut* veel Goud. Deeſe Koningh heeft alreeds voor honderd en meer Jaeren een groot deel der *Mooren* hem onderdaenigh en Cijnsbaer gemaeckt. Hy houd een aenſienlijck Hof. Is de *Secte* der *Mahometanen* toegedaen. Onderhoud gemeenlijck drie-duyſend Man te Paerd. Heeft driemael honderd-duyſend Mannen ten Oorlogh gevoerd tegens

tegens de *Xerifen* van *Marocco*. *Agades* heeft bynae niet anders als Vee. *Cano* heeft Vee, en daerenboven noch Graenen, Rijs, Boomwol, Vrughten en levendige Springen. *Caſſena* is Steenaghtigh en Mager. *Gangara* rijck van Goud, en de Koningh gantſch maghtigh. Sijn Krijghsvolck is by de *Mooren* in aghtingh. 't Selve beſtaet ten deelen in Ruytery, ten deelen in Voetvolck. Sy gebruycken Pijlen en Sabels.

De voornaemſte Steeden der Koninghrijcken *Melly*, *Mandingue*, *Souſes*, *Gago*, en *Guber*, hebben yeder vier, vijf, tot ſes-duyſend Huyſen: *Zezey* (*Zegzey*) en *Zanfara* wat minder.

't Koninghrijck *Mandingue* neemd ſijnen aenvangh by de Rivier *Gambea*, en ſtreckt ſigh uyt tot by de twee-honderd Mijlen Landwaers in. Men vind hier Goud in meenighte. D' Inwooners hebben goede Oorloghs-Scheepen en Ruytery. Oock zyn'er verſcheydene Koningen, of Heeren in *Guinea*, welcke dien van *Mandingue* Cijnsbaer zyn.

De *Souſes* hebben verſcheydene Koninghrijcken, en zyn geſaementlijck haeren *Concho* of Keyſer onderworpen.

Onder deeſe onderdaenige Koninghrijcken heeft dat van *Bena* noch ſeven andere onder ſigh. Dit *Quartier* is Berghaghtigh, met Boomen bedeckt. De Daelen werden van Vloeden bevoghtighd.

Gago heeft veel Goud, Koorn, Rijs, Vrughten, Vee; doch geen Sout, als 't geen men van andere Plaetſen daer in brenghd. 't Selve is hier gemeenlijck even ſoo dier als Goud. Het daer in woonende Volck is dom en ongeſchickt; gelijck dat van *Zegzey* en *Zanfara*.

Die van *Guber* werden voor wat Hoflijcker gehouden. In dit laeſt-genoemde zyn de Boſſchen en Wildernijſſen met veele Beeſten vervuld.

Zegzey (*Zegzeg*) heeft veele Paerden; gelijck oock *Zanfara*; 't welck ſigh over de twee-honderd en vijftigh Mijlen in de lenghte uytſtreckt.

De Volckeren in *Gago* eeren haeren Koningh ſoo gantſch hoogh, dat oock ſelfs de voornaemſte niet anders als knielende tot hem ſpreecken. Wanneerſe eenige Miſdaed of Feyl hebben begaen, ſoo laet de Koningh (al haer andere Goederen nae ſigh getrocken hebbende) haere Vrouwen en Kinderen aen de Vreemde verkoopen; welckers Lijf-eygene ſy dan voor al haer leven moeten blijven.

Behalven deeſe werd hier noch (gelijck oock allerweegen onder de Swarten of *Negres*) een grooten Handel met Slaven gedreven: Zynde, of uyt de Naebuerige Volckeren, welcke die van't Land moogen vangen; of uyt de Misdaedige; of oock wel ſelfs haere eygene Kinderen, welcke d' Ouders verkoopen, wanneerſe geld gebreck hebben, of datſe geen genoegen in deſelve vinden.

Deeſe Slaven werden gekoght van verſcheydene Volckeren in *Africa*; maer noch meer van d' *Europeers*: Welcke haer vervoeren nae d' Eylanden *S. Thomas*, *Cabo Verde*, *Canarien*, *Brazil*, en anderweegen; alwaerſe werden gebruyckt tot de Berghwercken, de Suycker-bereydingh, en anderen ſeer moeylijcken arbeyd.

In 't Koninghrijck *Melly* zyn veel ſchoone en rijcke Steeden, wegens de bequaemheyd des eenen Arms van de Vloed *Niger*; over welcke haere Daedelen, Roſijnen, en Boomwollen vervoerd konnen worden. Hebben oock een beroemde School, en veele Leerraers op deſelve, aenhangers van de *Seide Hali*, of *Ali*: Onder welcke de Jeughd van *Tombut*, en voorts uyt al de Landen der Swarten, *ſtudeerd*.

't Landt der *Negres* werd voor vruchtbaer gehouden, gelijck de geene zyn, welcke de *Nijl* bevoghtighd. Tweemael in 't Jaer draeghd het; en yeder Ooghſt kan ſoo veel Graenen verſchaffen, alsſe in vijf Jaeren tijds van nooden hebben. Even hierom beſaeyenſe haere Aerdè niet eer, voor datſe ſulcks noodigh aghten, en den ouden voorraed bynae verteerd is.

De gedaghte haere Graenen bewaerenſe in Groeven of Kuylen onder d' Aerde, by haer *Matamores* genoemd.

Onder de Steeden, die d' *Arabier de Nubie* in der Swarten Land beſchrijft, aght hy *Ghana* (dit is *Cano*) ſeer hoogh: En ſeght'er van, dat het een dubbelé Stad is, leggende op beyde de ſijden der ſoete Zee (verſtaet een Meir of *Lac*). Oock houd hy deſelve voor de grootſte, Volckrijckſte en in neeringhbloeyendſte onder al de Steeden van de Swarten.

Sy werd beſoght, niet alleen van de daer rondom woonende Kooplieden, maer oock van die uyt 't uyterſte Weſt-Land. Deeſe geſaementlijck drijven hier een grooten Handel. Wonderlijcke dingen verhaeld hy voorts van de Gereghtigheyd en Regeeringh haers Koninghs; van de ſchoonheyd des Gebouws, en van de koſtlijcke *Mobilien* ſijns Pallays; van ſijnen Throon, &c.

GUINEA.

GUinea is d' *Africaenſche* Kuſt, leggende tuſſchen de Rivier *Niger*; en de *Linie Æquinoctiael*. Eenige ſtrecken deſelve wijder uyt; andere bepaelenſe enger. Sommige maecken den aenvangh aen deeſe ſijde des *Nigers*, en ſetten deſelve voort tot in 't Koninghrijck *Congo*.

Wy hebben onder 't Land der Swarten begreepen 't geen om de Rivier *Niger* heenen loopt: Maer onder Neder-*Ethiopien*, of *Moorenland*; 't geen aen geene ſijde des Zee-boeſems *S. Thomas* is gelegen. Derhalven ſal *Guinea* blijven tuſſchen 't Voorgeberght *Serre-Lione*, 't welck het nae 't Weſten en tegens over de Swarten ſal begrenſen; en de Rivier *Camarones*, die 't tegens 't Ooſten van Neder-*Æthiopien*, of *Moorenland* ſal ſcheyden.

Deeſe Kuſt, reght van 't Weſten nae 't Ooſten treckende, bedraeghd ſeven of aght-honderd Mijlen in de lenghte; doch heeft niet meer als honderd, en honderd en vijftigh, of wat meerder, in de breedte.

Vermits nu de *Form* ſoo veel meer langh als breed is, ſoo willen wy deſelve onderſcheyden in drie Hooſd-Deelen; welcke wy den naem ſullen geven van *Meleguette*, *Guinea*, en *Benin*. 't Laeſte ſal 't uyterſte Ooſt; 't eerſte 't uyterſte Weſt-deel, 't tweede 't midden maecken. Alsmen dan yeder der drie deelen afſonderlijck neemd, ſoo ſal 't de breedte; de drie t' ſaemen genoomen, de lenghte van *Guinea* zyn.

Onder de naem *Meleguette* begrijpen wy 't geene leght tuſſchen de Voorgeberghten *Serre-Lione* en der *Palmas*. Onder den byſonderen naem *Guinea* willen

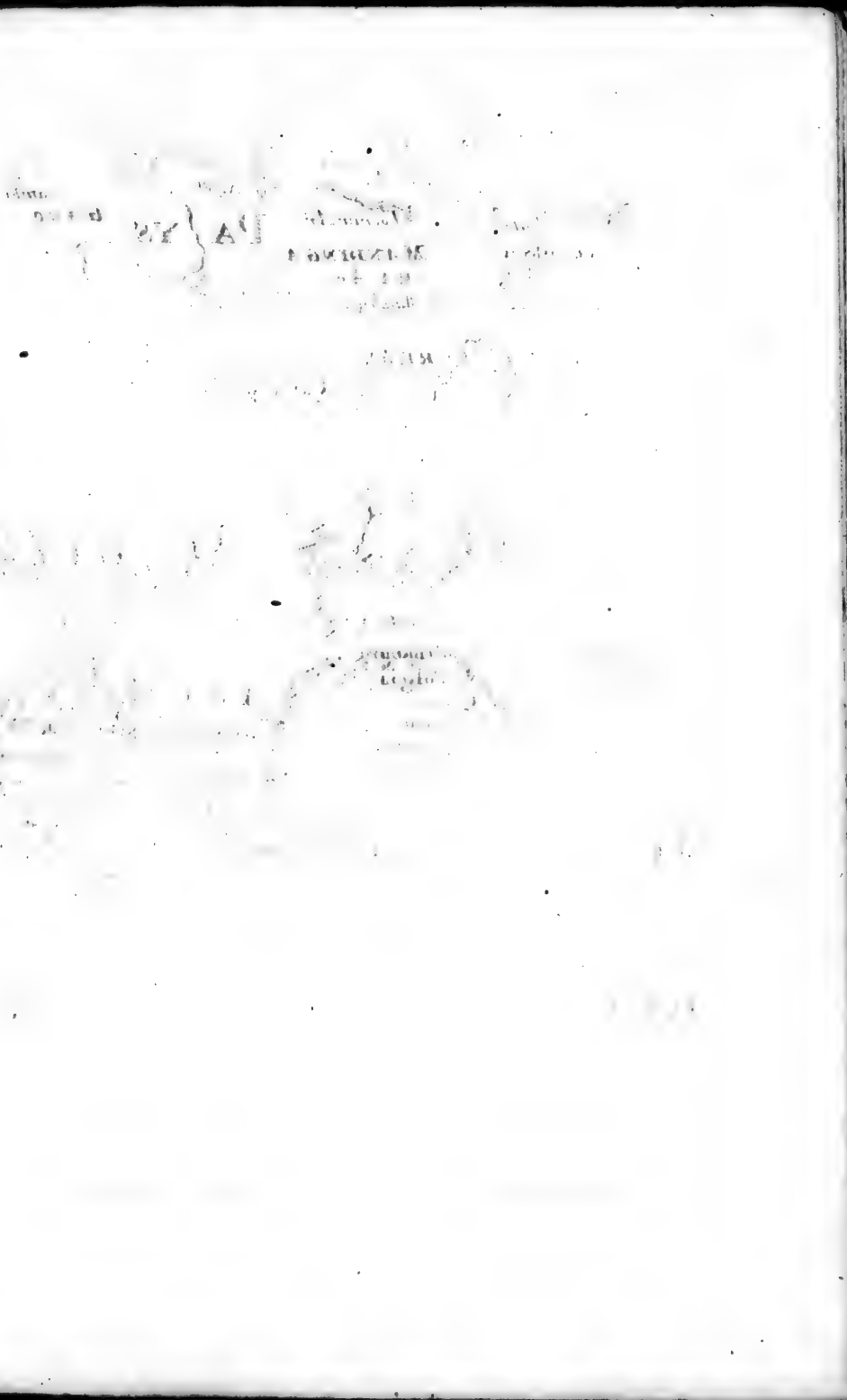

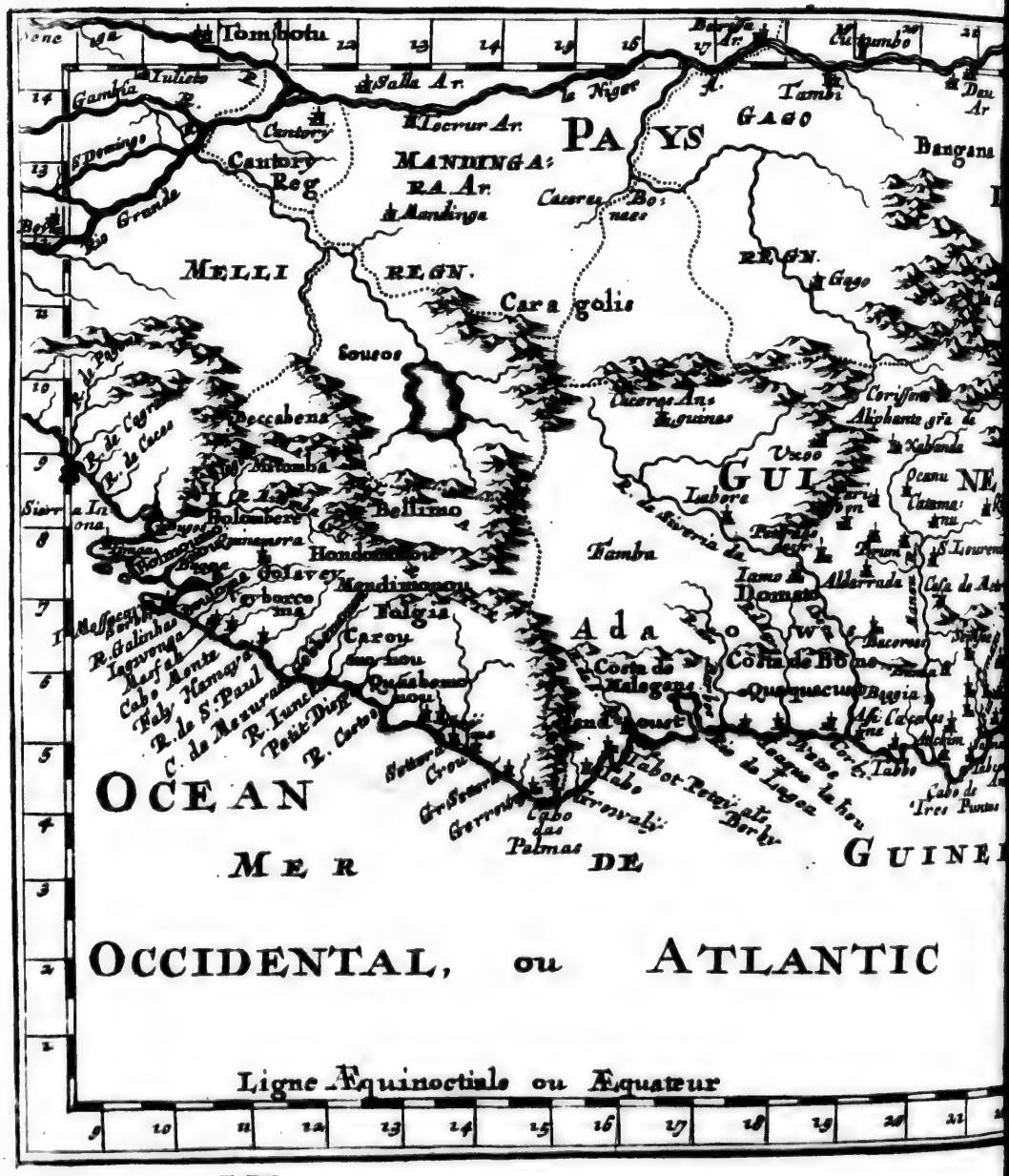
Tombuctu
Gambia
Iuliete
Falla Ar.
le Niger
Tambi
GAGO
Bangana
Cantory
Cantory Reg
Locrur Ar.
PAYS
MANDINGA
RA Ar.
Mandinga
Caseru
Bo
nase
MELLI
REGN.
Caragolis
Gago
Souso
Beccabens
Miomba
Bellimo
Hondomicou
Tamba
Labora
GUI
NE
Domas
Allarrada
Ada
Costa de Malegens
Costa de Bome
Quamacum
Bagia
Cabo Monte
Roly Hamego
R. de S. Paul
R. Iune
Petit Dieppe
R. Corso
Cabo das Palmas
Cabot Terre de Barby
OCEAN
MER
DE
GUINE
OCCIDENTAL, ou ATLANTIC
Ligne Equinoctiale ou Equateur

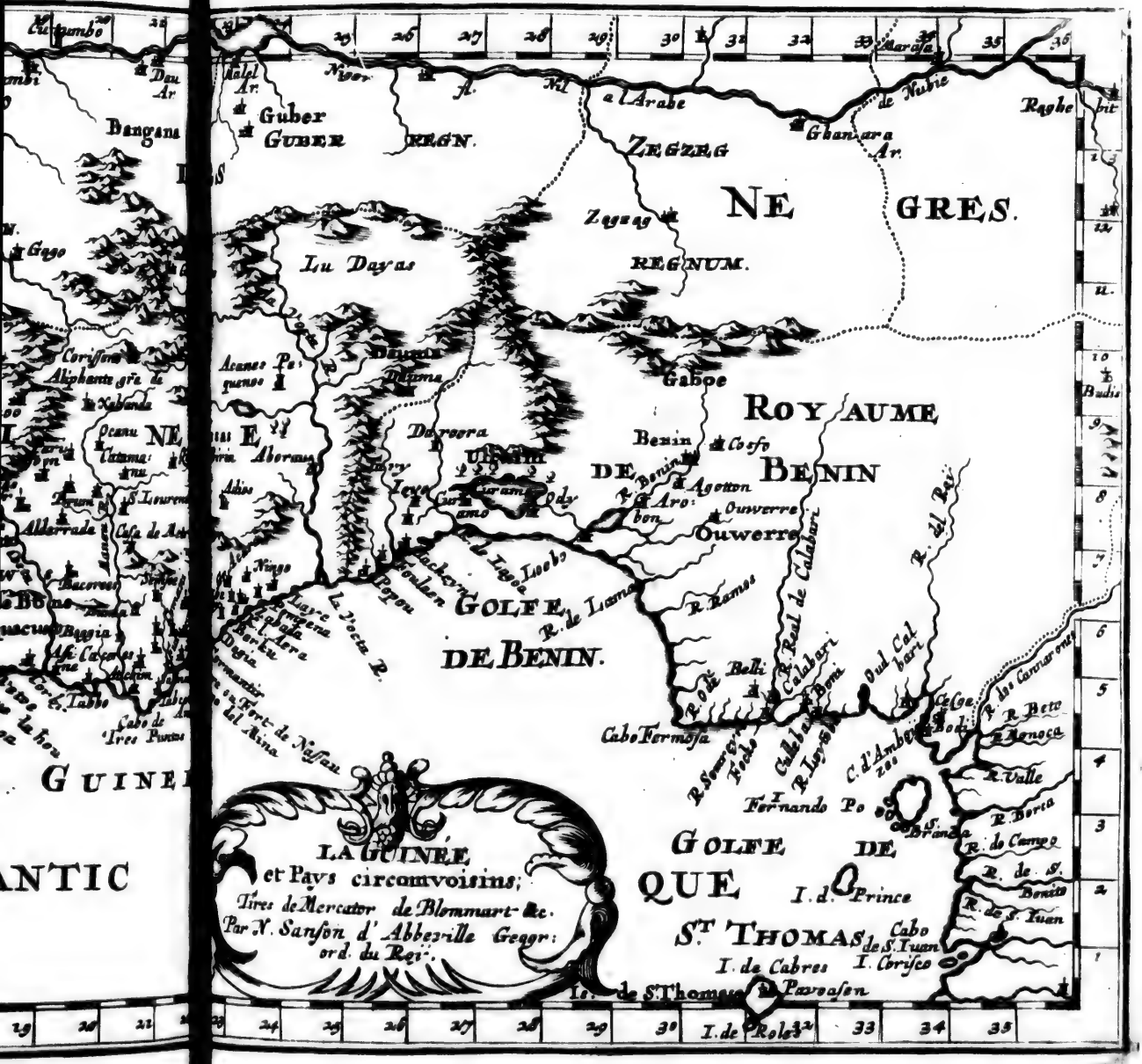
Guber
GUBER REGN.
ZEGZEG
NE GRES.
Zegzag
REGNUM.
Lu Dayas
Gaboe
ROYAUME
DE BENIN
Benin
Ouwerre
GOLFE DE BENIN.
R. Rames
R. del Rey
R. de Lizard
Cabo Fermosa
Fernando Po
GOLFE DE QUE
I. d. Prince
S. Thomas
I. de Cabres
I. Corisco
Cabo de S. Juan
R. Borta
R. de Camp.
R. de S. Benito
R. de S. Juan
Ghanara Ar.
Nubie
Raghe
LA GUINEE,
et Pays circonvoisins;
Tirés de Mercator de Blommart &c.
Par N. Sanson d'Abbeville Geogr:
ord. du Roi.

willen wy ſtellen niet alleen wat tuſſchen de Voorgeberghten der *Palmen* en der *drie Spitſen*, of *Punten* leght; maer oock 't geen ſigh tot aen de Rivier *Volta* en daer over (daer 't Koninghrijck *Benin* aenvanghd) uytſtreckt; eyndigende aen de Vloed *Cameroner*.

Onder deeſe drie Deelen is *Guinea* 't grootſte en 't bekendſte. Heeft oock deeſen ſijnen Naem aen d' andere meêgedeeld. Sijne Kuſt, welcke is tuſſchen de twee Voorgeberghten der *Palmen* en *drie Punten* (of *Spitſen*) werd geheeten d' *Elpenbeene Kuſt*. D' andere, aen geene ſijde des Voorgeberghts der *drie Spitſen*, de *Goud-kuſt*: Wegens de meenighte des Elpenbeens en Gouds, 't welckmen op deeſe beyde vind.

D' *Elpenbeene Kuſt* is raemlijck bequaem en wel-bewoond. Op deſelve hebben de *Portugeezen* de Schans *Axem*, of *Atchiem*, by de Rivier *Mancu*; en tegens 't Voorgeberght der *drie Spitſen*.

De *Francoiſen*, *Engelſche*, *Hollanders* en de *Hanſee-Steeden* handelen deſgelijcks in verſcheydene Havenen op de gedaghte Kuſt. Behalven 't gedaghte Elpenbeen haelenſe hier van daen Huyden, Waſch, Grauwen Amber, &c.

Op de *Goud-Kuſt* leggen verſcheydene Koninghrijcken of Heerſchappyen, als *Sabou*, *Foetou*, *Accara*, en meer andere. De Koningh van *Sabou* werd gehouden voor den maghtighſten van allen. Sijne Landen ſtrecken ſigh tot over de tſeſtigh Mijlen op de Kuſt uyt, en by de twee-honderd Mijlen Landwaerts in.

In 't Jaer *Chriſti* 1482. hebben de *Portugeezen* op de Kuſt van *Foetu* (*Foetou*) de Schans *S. Georgis de la Mine*; en langh daer nae de *Hollanders* de Veſtingh *Naſſou* op de Kuſt van *Sabou* gebouwd. Beyde deeſe *Natien* hebben ſulcks gedaen tot verſeeckeringh van haeren Koophandel alhier.

Men heeft aengemerckt, dat onder de *Nederlandſche Ooſt-Indiſche Compagnie* de Kamer van *Amſterdam* alleen voor ſigh ſelven een ſeer groot voordeel heeft gedaen met de Waeren, welcke voor haer uyt deeſe *Quartieren* wierden gehaeld. In twaelf Jaeren tijds, te weten, tuſſchen de Jaeren 1624. en 1636. heeft alleen 't Elpenbeen haer opgebracht over de ſesmael honderd-duyſend Rijck-guldens. 't Waſch over de vijftigh-duyſend, de Huyden over de ſesmael honderd-duyſend der ſelver Guldens. Behalven noch 't geen 't Goud, de grauwen Amber, en andere Waeren hebben bedraegen. Behalven oock 't geen d' andere Kamers der gedaghte *Ooſt-Indiſche* Maetſchappy voor haer gedeelte hebben getrocken. Nae dat de Schans *S. Georgis del Mina* uyt de *Portugeezſche* in haere handen is geraeckt, hebbenſe nu bynae alleen de grootſte en beſte voordeelen van deeſe Kuſt.

De Kuſt *Meleguette* heeft dien naem ontfangen van de meenighte des *Meleguette*, 't welck hier van allerley ſlagh werd vergaderd. Deeſe zyn van gedaente als de *Turckſche* Koorn-ayren; ten deelen van ſoo een ſtercke en bijtende ſmaeck, als de Peper is. Dit *Meleguette* werd alhier *Paradijs*-Koorn genoemd. Noch andere zyn veel ſcharper als de gemeene in *Indien*. Een *Once* daer van doet meerder werckingh, als een half pond van die in *Calicuth*. Derhalven is verbooden, dit ſlagh in *Portugal* te brengen, op dat 't andere niet in onwaerde geraeckte; waer van de *Portugeezen* groot voordeel trecken. Doch de *Francoiſen*, *Engelſche* en *Hollanders* brengenſe uyt 't Land.

D' eerſtgenoemde noemen deeſe Peper *Pimienta del Rabo*: D' *Italianen Pepe della Coda*, lange Peper.

Uyt haere Palm-boomen werd ſoo een ſtercke Wijn gemaeckt, als de beſte in onſe Landen zyn magh. Oock hebben d'Inwooners, gelijck alreeds geſeghd is, Goud, Elpenbeen, Boomwol, &c.

Deeſe Kuſt van *Meleguette* tuſſchen de Voorgeberghten *Serre-Lione* en der Palmen heeft niet meer als twee-honderd *Franſche* Mijlen.

't Koninghrijck *Benim* heeft meer als twee-honderd en vijftigh Mijlen op de Kuſt. 't Voorgeberght *Fermoſo* deeld het in twee Deelen. Dat tegens 't Weſten maeckt een Zee-boeſem, in welckers midden ſigh de Vloed *Benim* uytſtort; en verder tegens 't Weſten de Rivier *Lagoa*. 't Geen tegens 't Ooſten is, ſtreckt ſigh uyt in een reghte *Linie*; alwaer de Vloeden *Real de Calabari* en *del Rey* by de Rivier *Camerones* afkoomen, welcke dit Land tegens 't Ooſten eyndighd.

Dit laetſte Deel is geſonder, als 't byſondere *Guinea*. D'Inwooners leven hier tot honderd en meer Jaeren. De Bodem draegd even ſoodaenige Vrughten, en onderhoud ſulcke Gedierten, als die in *Guinea*. De Lieden zyn hier tegens de Vreemdelingen veel Hoflijcker als anderwegen.

Haere Hoofdſtad werd gehouden voor de grootſte en beſt-bebouwdſte in gantſch *Guinea* en *Moorenland*. Haeren Koningh is maghtigh, en van ſijn Onderdaenen ſeer bemind.

De Bodem in *Guinea* is doorgaens Vrughtbaer. Meerendeel draegdſe tweemael in 't Jaer; wijlmen hier twee Soomers en twee Winters heeft. Sy noemen Winter de tijd, wanneer de Son over haer Top-punt gaet, en als 't geduerigh regend.

Behalven 't Gout, 't welck in de Berghwercken werd gevonden, trecktmen 't ſelve deſgelijcks uyt de Vloeden. Somtijds hebben de *Hollanders* binnen 't verloop van een Jaer hier van deeſe Stof bekoomen over de twee Millioenen *Franſche* Guldens aen waerde, tegens verwiſſelingh van eenige geringe dingen en Huysraeden, welcke by ons weynigh geaght worden.

Wy hebben de Grens van ons *Guinea* tegens 't Weſten *Serra Lione* gegeven; en aengeweeſen, dat eenige Schrijvers deſelve by de Rivier *Niger* aenvangen.

Wy konnen derhalven hier gelegenheyd neemen, om eenigh kort beright van dit Deel te doen.

De Naem *Serre Lione* werd genoomen van een Bergh, die wy geſet hebben tuſſchen *Moorenland* en *Guinea*. Deeſen Berght ſtreckt een Voorgeberght, en gier een Vloed van gelijcken Naem uyt in de Groote Zee. Van hier tot aen de Rivier *Niger* is de Lught langhs de Kuſt veel geſonder, oock de Bodem ſeer veel vrughtbaerer, als in *Guinea*.

De Rivieren, welcke van de Gebergh-ten afvallen, en haeren loop nae 't Weſten neemen; daerenboven de Winden, welcke hier onophoudlijck blaeſen, geven een groote verkoelingh; en veroorſaecken, dat de hitte niet ſoo overmaetigh is, alhoewel dit Geweſt onder den dorren Hemel-Kreytz, of verſenghde Lught-ſtreeck leght.

't Land heeft overvloed van Rijs, Hirſſe, en veelerley ſlagh van *Meleguette*. Oock veele Boomvrughten, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaten, en Limoenen. Wijn en Oly maeckenſe uyt haere Palm-boomen. Deſgelijcks van deeſe Oly en d'Aſch der Palmboomen een treflijcke Seep.

Sy hebben veel Suycker-ried; doch 't ſelve werd niet byſonderlijck geaght: Beeter *Braſilien*-hout, als in *Brazil*. Veel goed Bouw-hout tot den Scheepsbouw. Goud, grauwen Amber, Yſer, en

en Paerlen : welcke gevonden worden in d' Oesteren van de Rivier *des Ostros*, of d' Oester-Vloed ; en van *S. Anna*, tusschen d' Armen des *Nigers*.

Onder de Gedierten hebbense allerley slagh van Apen. De *Baru*, seeckere soort der selver, welcke seer sterck zyn, werden van jonghs afgeright, soo datmen haer voor Kneghten of Dienstmaeghden kan gebruycken. Sy senden haer heenen, om uyt de Rivier Water te haelen ; doen haer 't Braed-spit wenden, by de Tafel oppassen, en schencken. Ondertusschen laetense noch al dickmael haeren aert blijcken, en snoepen somtijds 't geense geerne eeten.

D'EYLANDEN St. THOMAS,

en andere.

TUsschen *Guinea* en Neder-*Moorenland* is een Zeeboesem ; in welcke geleegen zyn d' Eylanden *S. Thomas*, *Del Principe*, of des Princen ; des *Ferdinandi Poo*, *Annobon*, of des goeden Jaers ; en dieper inwaerts in de *Groote Zee*, *S. Matthew*, *Ascension* en *S. Helena*.

Deese Eylanden hebben soodaenige haere Naemen ontfangen van de Daegen, op welckese ontdeckt wierden. 't Princen-Eyland heeftmen dus genoemd, wijl de Prins van *Portugal* d' Inkoomsten van 't selve sigh heeft toegeeygend. Dat van *Ferdinandus Poo* is soo geheeten, om dat hy 't selve eerst heeft gevonden.

't Eyland *S. Helena* is niet bewoond. 't Heeft de *Portugeezen*, naederhand de *Spaenjaerden*, gediend tot vervarsschingh, wanneerse nae *Indien*, en van daer weer te rugg' reysden.

De Lught is hier soo gesond, dat de Siecke, hier te Land gebraght werdende, haestlijck weer geneesen ; en van d' eerste aldaer aenkoomende Scheepen weer afgehaeld worden.

Maer tsederd eenige Jaeren hebben de *Hollanders* 't beste daer in verwoest, om de *Spaenjaerden* schaede en spijt aen te doen. Deese hebben naederhand 't selve gedaen, op dat de *Hollanders* en *Engelsche* daer geen nut van moghten genieten.

Ondertusschen evenwel heeft dit Eyland seer goed Water, en in de Geberghten een groot geral van viervoetige Dieren. Desgelijcks een groote meenige Gevogelt, en treflijcke Boomvrughten.

In *Annobon* is een Vleck van ontrent honderd of honderd en twintigh *Moorsche* Huysen ; welcke van twee of drie *Portugeezen* werden geregeerd. Dit Eyland geeft Suycker, Vee, en treflijcke Vrughten. In 't Jaer 1623. bequam de *Hollandsche* Vloot hier binnen vier daegen

gen over de tweemael honderd-duyſend Oranjen-Appelen. Deeſe zyn ſoo groot, dat yeder twaelf en noch meer *Oncen* koomd te weegen.

Des *Princen Eyland* heeft een Steedeken. D'Inwooners zyn wel-hebbende Lieden, wegens haere Suycker, Ooft, en eenige Gingebar, welckeſe verkoopen.

Maer onder al d'Eylanden is dat van *S. Thomas* 't grootſte en 't beſte. De *Diameter*, of Doorſnede, is, nae 't ſtellen van eenige, dertigh, of van andere, veertigh, of noch van andere, en veel vermoedlijcker, tſeſtigh-duyſend ſchreeden; maeckende in den Omloop over de honderd en taghtigh-duyſend ſchreeden, of vijf-en-tſeventigh *Franſche* Mijlen.

De *Portugeezen* beſitten hier de Stad *Povoaſan*, van ſeven-honderd Huyſen, welckeſe, nevens eenige Schanſſen, om de Haven te beſchermen, gebouwd hebben; met d'aenſtellingh van een Biſdom aldaer.

D'Inwooners zyn ten deelen wit, ten deelen ſwart, ten deelen *Mulates*. De Natuerlijcke Inboorlingen konnen hier honderd Jaeren leven. Waer tegens d'*Europæers* nauwlijcks vijftigh, en de Vrouws-perſoonen noch veel minder Jaeren konnen bereycken.

De voornaemſte Rijckdom des Lands beſtaet in haere Suycker; waer van ſy voortijds hebben verſchaft honderd en vijftigh-duyſend *Arrobes*; yeder *Arrobe* gereeckend tot twee-en-dertigh Ponden; in Geld afbrengende vijf Millioenen *Franſche* Guldens.

Men brenghd haer Meel van ons Koorn, Wijn, Oly, Kaes, Rooſe-Kransjens, Glaeſene Schaelen, Hoornkens of Moſſelſchelpjens, welcke in *Moorenland* dienen in plaets van Geld.

Sy drijven op de naebuerige Kuſten, alwaer de Vloeden *Barca*, *Campo*, *S. Benedicti*, *S. Jan*, en 't Eyland *Coriſco* leggen, een grooten Handel.

't Koorn en de Wijngaerden, welcke beyde men hier heeft willen ſaeyen en planten, zyn niet geluckt, wijl d'Aerde hier veel te vet is. Sy maecken haer Brood uyt verſcheydene Wortelen: Haeren Dranck uyt Palm-boomen. Verſaemelen Gingebar, en verſcheydene Boomvrughten. Veel Gevogelt is hier.

Onder de viervoetige Dieren draegen haere Varckens den prijs wegh. Deeſe eeten de Suycker-riedten, wanneer 't Sap daer uytgetrocken is: Waer van ſy ſoo vet en voortreflijck werden, dat haer Gevogelt als niets daer by is t'aghten. Oock is deeſe Koſt ſeer goed voor de Siecken.

Midden in 't Eyland leggen veele Geberghten; en op deſelve ſtaet veel Geboomt. Altijd zynſe met Wolcken bedeckt, welcke haer bevoghtigen, en Water genoegh geven, om een meenighte van Beecken te maecken, en al de Deelen des gedaghten Eylands te drencken.

Voor eenige Jaeren hebben de *Hollanders* ſigh meeſter van 't Eyland *S. Thomas* gemaeckt; en hier, rondom de Kuſt, de *Portugeezen* verſcheydene Veſtingen ontnoomen: Oock eenige Schanſſen gebouwd nae 't Voorgeberght der Goede Hoop (*Capo de bonn' Eſperance*). De gemelde *Portugeezen* hebben deſelve weer ingenoomen, en andere aldaer opgeright. De Tijd ſal ons deſelve bekend maecken.

NU-

ens, welcke in
laets van Geld.
aebuerige Kuſten,
rca, Campo, S.
't Eyland Coriſco
Handel.
gaerden, welcke
willen ſaeyen en
kt, wijld' Aerde
Sy maecken haer
lene Wortelen:
Palm-boomen.
r, en verſchey-
Veel Gevogelt is

ge Dieren draegen
ijs wegh. Deeſe
dten, wanneer't
is: Waer vanſy
ck werden, dat
s daer by is t'agh-
oſt ſeer goed voor

leggen veele Ge-
ve ſtaet veel Ge-
met Wolcken be-
bevoghtigen, en
n, om een mee-
e maecken, en al
ghten Eylands te

hebben de *Hollan-*
Eyland *S. Thoma*
ndom de Kuſt, de
ne Veſtingen ont-
ge Schanſſen ge-
erght der Goede
ſperance). De ge-
ben deſelve weer
lere aldaer opge-
s deſelve bekend

NU-

gen over de tweemael honderd-duyſend Oranjen-Appelen. Deeſe zyn ſoo groot, dat yeder twaelf en noch meer *Oncen* koomd te weegen.

Des *Princen Eyland* heeft een Steedeken. D'Inwooners zyn wel-hebbende Lieden, wegens haere Suycker, Ooft, en eenige Gingebar, welckeſe verkoopen.

Maer onder al d'Eylanden is dat van *S. Thomas* 't grootſte en 't beſte. De *Diameter*, of Doorſnede, is, nae 't ſtellen van eenige, dertigh, of van andere, veertigh, of noch van andere, en veel vermoedlijcker, tſeſtigh-duyſend ſchreeden; maeckende in den Omloop over de honderd en taghtigh-duyſend ſchreeden, of vijf-en-tſeventigh *Franſche* Mijlen.

De *Portugeezen* beſitten hier de Stad *Povoaſan*, van ſeven-honderd Huyſen, welckeſe, nevens eenige Schanſſen, om de Haven te beſchermen, gebouwd hebben; met d'aenſtellingh van een Biſdom aldaer.

D'Inwooners zyn ten deelen wit, ten deelen ſwart, ten deelen *Mulaten*. De Natuerlijcke Inboorlingen konnen hier honderd Jaeren leven. Waer tegens d'*Europæers* nauwlijcks vijftigh, en de Vrouws-perſoonen noch veel minder Jaeren konnen bereycken.

De voornaemſte Rijckdom des Lands beſtaet in haere Suycker; waer van ſy voortijds hebben verſchaft honderd en vijftigh-duyſend *Arrobes*; yeder *Arrobe* gereeckend tot twee-en-dertigh Ponden; in Geld afbrengende vijf Millioenen *Franſche* Guldens.

Men brenghd haer Meel van ons Koorn, Wijn, Oly, Kaes, Rooſe-Kransjens, Glaeſene Schaelen, Hoornkens of Moſſelſchelpjens, welcke in *Moorenland* dienen in plaets van Geld.

Sy drijven op de naebuerige Kuſten, alwaer de Vloeden *Borca*, *Campo*, *S. Benedicti*, *S. Jan*, en 't Eyland *Corijco* leggen, een grooten Handel.

't Koorn en de Wijngaerden, welcke beyde men hier heeft willen ſaeyen en planten, zyn niet geluckt, wijl d'Aerde hier veel te vet is. Sy maecken haer Brood uyt verſcheydene Wortelen: Haeren Dranck uyt Palm-boomen. Verſaemelen Gingebar, en verſcheydene Boomvrughten. Veel Gevogelt is hier.

Onder de viervoetige Dieren draegen haere Varckens den prijs wegh. Deeſe eeten de Suycker-riedten, wanneer 't Sap daer uytgetrocken is: Waer van ſy ſoo vet en voortreflijck werden, dat haer Gevogelt als niets daer by is t'aghten. Oock is deeſe Koſt ſeer goed voor de Siecken.

Midden in 't Eyland leggen veele Geberghten; en op deſelve ſtaet veel Geboomt. Altijd zynſe met Wolcken bedeckt, welcke haer bevoghtigen, en Water genoegh geven, om een meenighte van Beecken te maecken, en al de Deelen des gedaghten Eylands te drencken.

Voor eenige Jaeren hebben de *Hollanders* ſigh meeſter van 't Eyland *S. Thomas* gemaeckt; en hier, rondom de Kuſt, de *Portugeezen* verſcheydene Veſtingen ontnoomen: Oock eenige Schanſſen gebouwd nae 't Voorgeberght der Goede Hoop (*Capo de bonne Eſperance*). De gemelde *Portugeezen* hebben deſelve weer ingenoomen, en andere aldaer opgeright. De Tijd ſal ons deſelve bekend maecken.

NU.

DESERT DE BARCA
EGYPTE
MER DE LA MECQUE ou ROUGE
OCEAN OR.
SAARA
GAOGA
Gaoga
ROYAU.
BORNO
DE
ROYAU
Desertum
DE
SERT
Zeu.
NUBIE
Zigide
Amasen
Ambiami
Ambian.
Vangue.
DAMU
REGNUM AGAMEDRI
EMPIRE
Agoa
Sous
Bele
gus
AMARA REG.
Amara
Ligne
Fungi
Thevra
DES ABISINS
Ambiam
Ambiam
DAMUTE
Agag.
GOYAME
Quara
Fungi
Cafa
SINS
lacus
Zembre
NAREA
Gorga
Gaysa
Tigrut
Zembre
Ligne sous le Tropique du Cancer
Royaume de Nuvia
Royaume de Nagas
Dafila
Cafila
Bel loi SUM R.
Pop. Gueguere
Sabai
IGRE num.
Dobasia Præfectura
Iannamori Pop
Nundinæ
FATIGARA REG.
ADEA
XOA
REGN.
Equateur.
Partie de la HAUTE ÆTHIOPIE ou sont l'Empire des Abissins et la NUBIE &c.
Tirée de Sanut. de Mercator
Par N. Sanson. d'Abbeville
Geog. du Roy.
A. de Winter fec.

NUBIA.

NUbia grenſd tegens 't Noorden, Weſten en Suyden bynae geduerigh aen 't Geberght; 't welck dit Geweſt af-ſonderd van de Woeſtijn *Barca* en *Ægypten*, tegens 't Noorden: Van *Saara* en de *Mooren* tegens 't Weſten: En van d' *Abyſſinen* tegens 't Suyden.

't Overige tegens 't Ooſten grenſd ten deelen aen de *Nijl*, welcke 't ſelve van 't Eyland *Gueguere*; ten deelen door een ingebeeldede *Linie* van verſcheydene Landſchappen af-ſonderd; waer van eenige nu noch d' *Abyſſinen*, d' andere de *Turcken* toebehooren: Welcke in beſit hebben alles wat op de *Roode Zee* leghd, en door haer d' *Abyſſinen* is afgenoomen.

Nubia, aldus genoomen zynde, maeckt een langhwerpend Vierkant. De lenghte van 't Suyd-weſten nae 't Noord-ooſten is van ontrent vier-honderd *Franſche* Mijlen. De Breedte van 't Suyd-ooſten nae 't Noord-weſten bynae overal van twee-honderd Mijlen.

De voornaemſte Steeden in *Nubia* zyn *Cuſa*, *Gualva*, *Dancala*, *Balac*, en *Sula*, by den *Arabiſchen Geographus de la Nubia*, uyt *Nubia* geboortigh. Voorts bevind ick by de gedaghte Schrijver, dat *Tamalma*, *Zaghara*, *Matham*, *Amgimi*, *Nuabia*, *Tagua*, en ſommige andere noch tot *Nubia* behooren.

Andere Schrijvers ſtellen noch *Gorham*, tuſſchen de *Mooren*, daer toe; als leggende op de *Nijl*; alwaen 't niets ſou gemeen hebben met de gedaghte *Mooren*, welcke op en om de *Niger* heenen moeten leggen. Deſgelijcks ſouden *Damocla* nae de *Mooren*, en *Bugia* nae *Ægypten*, oock noch gedeelten van *Nubia* zyn.

Gorham leght op de *Nijl*, en op de ſijde des Eylands *Gueguere*.

Sanut maeckt een Koninghrijck, een Woeſtijn, en een Volck van dien ſelven Naem; en ſtreckt het uyt bynae langhs 't Eyland *Gueguero*. Deeſe Schrijver echter doet geen meldingh van een Stad, dien ſelven Naem voerende. Deſgelijcks maecken noch den *Arabier de Nubie*, noch *Johannes Leo* den *Africaen*, noch *Vincent le Blanco* (die, volgens ſijn verhael, in deeſe *Quartieren* geweeſt is, en maer alleen de Woeſtijn *Gorham* gedenckt) eenigh gewagh van deeſe Plaets. Andere Schrijvers evenwel doen'er beright van, en ſtellen deeſe Stad op de *Nijl*. *Sanut* ſeghd, dat in de Bergen, nae 't Suyden aen *Gorham* grenſende, Smaragden zyn te vinden.

Behalven *Gorham* teeckend d' *Arabier de Nubie* aen de *Diſtantien*, of wijdten, tuſſchen d' andere Steeden; welcke wy in onſe Caert taemlijck nauw in aght hebben genoomen. Voorts ſeght hy, dat *Tamalma* veel Inwooners, maer geen Mueren heeft. *Matham* en *Angimi* aght hy weynigh. Anders houd hy *Matham* voor de *Reſidentie* des Koninghs van *Canem*; die hier verſcheydene Steeden in beſit heeft. *Zahara* (*Zaghara*) oordeeld hy voor beeter; en ſeght, dat hier eenigen Koophandel werd gedreven.

Noch meer aght hy *Tagua* (*Tayua*) en *Nuabia*; waer van 't Landſchap en

d' Inwooners haeren Naem hebben bekoomen.

Johannes Leo Africanus, en nae hem *Samuth*, houden *Dancala (Dangala)* voor de Hoofdſtad in *Nubia*; en vermelden, dat'er thien-duyſend Haerdſteeden in waeren.

De Huyſen zyn van Krijd gebouwd: D' Inwooners hoflijck en rijck; vermits ſy handelen door gantſch *Ægypten* tot aen *Cairo*; derwaerts ſy Geweer, Laecken, Civet, Sandel-hout en Elpenbeen brengen.

Sy hebben ſeeckere ſoort van Vergif, waer van 't *Once* honderd Ducaten geld. Doch 't ſelve verkoopenſe alleen aen Vreemdelingen; welcke beloven moeten, datſe deeſe Stof niet anders als buyten haer Land ſullen gebruycken, of laeten gebruycken.

't RYCK DER ABYSSINEN.

Byſſinia, of 't Rijck der *Abyſſinen*, werd gemeenlijck genoemd 't Hoogh en 't Groot-*Æthiopien* of *Moorenland*, als maeckende 't grootſte en 't beſte Deel van beyde d' *Æthiopien*: Jae den grootſten en aenſienlijckſten Staet in *Africa*, onder eenen naem, en onder een eenige Vorſt.

't Streckt ſigh uyt om deeſe en geene ſijde der *Linie Æquinoctiael*; van de Geberghten des Maens en d' oorſpongen des *Nijls*, tot nae by *Egypten*: En van 't Koninghrijck *Congo* en de Landen der *Mooren* af tot aen de Kuſten *Zanguebar*, *Ajan*, en *Habex*.

Sijne grootſte lenghte van 't Suyden ten Noorden is aght-honderd *Franſche* Mijlen. Sijne Breedte van 't Weſten ten Ooſten, vier, vijf, ſomtijds oock ſes-honderd Mijlen. Derhalven ſou ſijnen Omkreytz zyn twee-duyſend en vijf-honderd Mijlen.

Men verdeeld deeſe groote Staet in ſoo veele Koninghrijcken en Landſchappen, dat de noemingh van al deſelve verdrietlijck ſou vallen. Wy willen ter dier oorſaeck maer alleen aenwijſingh doen van de bekendſte.

Dat van *Barnagas* leght tuſſchen de *Nijl* en de *Roode Zee*. *Tigremahon*, of *Trige*, is gelegen tegens 't Suyden van *Barnagas*. *Angote* tegens 't Suyden van *Tigre*. Ten Ooſten van *Tigre* en *Angote* vindmen de Koninghrijcken *Dancala*, *Fatigara*, en *Xoa*. Deeſe ſluyten de Kuſt *Ajan*. *Amara* leght tuſſchen 't Suyden en 't Weſten, in opſight van *Angote*. *Bagamedri*, of *Abagamidri*, tegens 't Weſten van *Amara*, *Angote*, *Tigre*, en *Barnagas*; ſigh uytſtreckende langhs de Rivier de *Nijl*, van den *Æquator* af, tot aen geene ſijde des Eylands *Gueguere* of *Meroe*; maeckende tuſſchen de vier en vijf-honderd Mijlen. Tegens 't Weſten van *Bagamedri* leggen de Koninghrijcken

ken *Dambea* en *Damout*. Tegens 't Suyden en d'oorſprongen des *Nijls* die van *Goiame* en *Cafates*. Wat naerder by de *Montes Lunæ*, of Maen-geberghten, *Narea*, &c.

Barnagaſſo beteeckend ſoo veel als Koningh der Zee; vermits voortijds dit Koninghrijck de gantſche Kuſt des *Rooden Meirs* in had, van *Egypten* af tot aen 't Koninghrijck *Dancala*, bedraegende twee-honderd en vijftigh Mijlen. Hedenſdaeghs werd deeſe Kuſt van de *Turckſche* Keyſer beſeeten: Op welcke gelegen zyn *Suaquen*, *Mazzua*, en *Arquilo*. Deeſe ſullen wy begrijpen onder *Zanguebar*, en de Naem der Kuſt *Habex*.

Baroua, of *Daboroua*, werd gehouden voor de Hoofdſtad in *Barganaſſo* (*Barnagaſt*): Nae welcke eenige *Canſila*, *Daſila*, en *Emacen* ſetten. Andere houden *Canſila* en *Daſila* voor *Provintien*, of Regeeringen, en *Emacen* voor de Stad van de Regeeringh *Daſila*; leggende twintigh Mijlen van *Beroua*, en vijftigh Mijlen van *Suaquen*. *Caxumo* is de Hoofdſtad in *Tigre*, of *Tigremahon*; zynde ſeer ſchoon, en, volgens de gemeene waen, geweeſt de gewoone *Reſidentie* der Koningin van *Saba*, welcke *Salomon* quam beſoecken. 't Schijnd, als of de Stad en 't *Quartier Sabaim*, niet verr' van *Caxumo*, deeſe Naem heeft behouden. Men vind hier veele ſeer ſchoone Kercken. *Angotina* heeft haeren Naem bekoomen van 't Koninghrijck eens gelijcken Naems; of heeft haere Naem aen 't Koninghrijck gegeven. Men gebruyckt hier Sout, of kleyne ſtuckjens Yſer, in plaets van Munt.

't Koninghrijck *Amara* is ſeer beroemd wegens ſijnen Bergh, waer in de Kinderen en naeſte Bloedverwanten van den Grooten *Negus* werden bewaerd. Deeſen Bergh is ſeer hoogh, en heeft een ſeer grooten Omvangh. Beſwaerlijck kanmen'er by koomen, wijl hy allerweegen ſeer ſteyl, en lightlijck te beſchermen is. Hier door heeftmen gelegenheyd genoomen, om daer op te bewaeren de geene, welcke in den Staet eenige onruſt ſouden konnen verwecken.

Op de Hooghte, of den Top deeſes Berghs, is een groote Vlackte, waer op treffijcke Gebouwen en veele Waterbacken zyn, nevens een rijck Kloofter. Eenige verhaelen wonderlijcke dingen van deeſen Bergh. Wanneer de Groote *Negus* geſtorven is, ſoo neemd men den reghten Erfgenaem, tot de Regeeringh bequaem zynde, daer uyt. Heeft hy geen genoeghſaeme bequaemheyd, ſoo neemdmen den tweeden, of derden &c. gelijckſe nae malkander volgen. Andere ſeggen, dat'er niets met allen is aen 't geen geſeghd werd van 't Kloofter, de *Bibliotheeck*, 't Goud en d' Eedele Geſteenten.

Bagamedri werd, gelijck *Tigre*, wederom in ſeventhien Landſchappen verdeeld. Heeft een grooten Omvangh, en ſou beeter zyn, wijl 't langhs de *Nijl* leght.

De Vorſt woond dickmael te *Dambea*, leggende aen geene ſijde van de *Nijl*, gelijck oock *Damout*.

Sommige ſtellen d' Oorſprongen des *Nijls* by *Goyame*, andere by *Cafates*. Beyde deeſe Koninghrijcken leggen om 't Meir van *Zaire* heenen. *Goyame* ter plaets daer dit *Lac* tot een Vloed werd, welcke de *Nijl* is. *Cafetes* daer eene der voornaemſte Rivieren ſtroomd, welcke in de Poel of 't Meir vallen; werdende vermoedlijck de *Nijl* genoemd.

Narea leght tuſſchen de Meiren *Zaira* en *Zuſlan*, welcke twee Poelen maecken, waer uyt de voornaemſte Rivieren voortkomen, uyt welcke de *Nijl* ontſtaet.

De Lught in *Abyſſinia* is, wegens de gelegenheyd deeſes Lands, gemaetighd. Inſonderheyd in *Tigre*, ter oorſaeck van de Noorde-winden, welcke dit Geweſt verfriſſchen.

't Geheele Land leght in vlacke Velden, en op eenige Bergen; doch op deeſe maer alleen aen d'uyterſte Oorden. D'Aerdbodem is doorgaens goed, brengende veele Granen en Huls-Vruchten voort. Onder deſelve zyn ſommige ſeer treflijcke, aen ons niet bekend.

D'Inwooners hebben weynigh Wijn en Moes-kruyden, wijl de Sprinckhanen dickmael ſeer groote ſchaede daer aen doen. Maer veel Honigh en Waſch; waer van ſy al haer Light bereyden.

't Land voed veel tam en wild Gediert: Veel Gevogelt, en onder meer andere een groote meenighte van Tortel-duyven.

De Vloeden hebben Crocodillen, of Water-Paerden, welcke men hier *Gomoras* noemd. Daerenboven ſtoute, wreede Viſſchen, welcke de Menſchen, in 't Waterkoomende, aentaſten.

Men vind hier veele Metallen, als, Goud, Silver, Tin, en Lood. De Bergen zyn ſoo vol Swavel, datſe meer Salpeter daer van konden bereyden, als ergens in eenigh Land gemaeckt word.

Tigre heeft inſonderheyd Berghwercken van Goud, Silver, Yſer, Lood, Koper en Swavel. In *Damut* vindmen meer Goud, als in d'andere. *Bagamedri* en *Goyame* hebben deſgelijcks Goud.

D'Inwooners zyn doorgaens ſwart; d'eene meer, d'andere min. Meerendeel van een goede Ligchaems-geſtalte, ſtomp van Neus, en 't Hayr gekruyſd. Sy zyn van een vaerdigh verſtand, en taemlijck vrolijck; hebben echter bynae niets met allen geſtudeert. Sy laeten geen Goudene, en weynigh Silvere Munt ſlaen; welckeſe aenneemen nae 't gewight.

Eenige ſchrijven deeſen Vorſt ſoo een grooten rijckdom toe, dat'er weynigh andere ſouden konnen gevonden worden, welcke ſoo veel gereed Goud in de Kiſten hebben. *Sanut* verhaeldt, dat hy voortijds den Koningh van *Portugal* een *Millioen Quintjens* Gouds, en even ſoo veel Volcks aenbood, om d'ongelovige uyt te royen. *Petrus Covillan*, een *Portugeeſch*, en Geſant in den naem des Koninghs van *Portugal* alhier, ſchrijft, dat deeſe Keyſer met ſijnen Schat een geheele Wereld ſou konnen koopen.

Doe de Koningin *Helena* aen Koningh *Emanuel* van *Portugal* een Brief ſchreef, wegens haren kleynen Soon of Neef *David*, ſoo vermeldeſe daer in: Indien hy (Koning *Emanuel*) haer duyſend Oorlogs-Scheepen en bequaeme daer toe behoorende Boorsgeſellen wou toeſenden, ſoo woudeſe voor haer ſelven alleen, ſoo langh den Oorlogh ſou dueren, al de noodwendige Voorraed in genoeghſaemen overvloed verſchaffen, en tweehonderd *Millioenen* Gouds uytſchieten. Want ſy had Volck, Goud en Voorraed in ſoo een groote meenighte, als'er Kornkens Sand in de Zee, en Starren aen den Hemel waeren.

Deeſe Keyſer *David* deed, op aenraedingh van *Michael Sylva*, een *Portugeezſch*, al 't Goud 't welck hy had, ſoo als 't uyt de Goud-groeven en Rivieren was getrocken, ſmelten. Nae dat het nu tot ſeeckere vierkante Klompen was gebracht, heeftmen vier groote Salen daer meê vervuld. Men hield het daer voor, dat in yeder Sael drie-honderd *Millioenen*, en alſoo in alle vier de Salen twaelf-honderd *Millioenen* Gouds waeren. 't Silver begeerde men doemaels gantſchlijck niet in den Schat te hebben; maer 't ſelve wierd gemunt,

en

en tot den Koophandel gebruyckt. In deeſe Schat was de vijfde Sael beſet met Kiſten en Kaſſen vol Diamanten, allerley andere Eedele Geſteenten, en Paerlen.

Zara (*Zerah*) de *Mooriſche* Koning, voerde tegens *Aſa*, Koningh van *Juda*, in 't Veld negenmael honderd-duyſend Man te voet, en honderd-duyſend te Paerd; t'ſaemen een *Millioen*. *Plinius* houd het daer voor, dat het eenige Eyland *Meroe* tweemael honderd en vijftigh duyſend tot den Oorlogh bequaeme Mannen, en viermael honderd-duyſend Handwercks-lieden kan opbrengen.

Hedenſdaeghs meendmen, dat de groote *Negus* een *Millioen* Soldaten in 't Veld kan leveren: En *Barnagas* alleen tweemael honderd-duyſend te voet en twintigh-duyſend te Paerd. De Vorſt is altijd in 't Veld; en hem volgen over alſes-duyſend Tenten, Kercken, Gaſthuyſen, Kramen en Herbergen nae: Al t'ſaemen behelpenſe haer onder ſulcke Tenten; met ſigh voerende 't geenſe van nooden hebben.

Geene Veſtingen bynae zyn in dit Land; behalven daer de Bergen derſelver Plaets beſlaen. De Naebueren deeſes Staets zyn de *Turcken*, die de gantſche Kuſt *Habex* op 't *Roode Meir* beſitten: De Koningh van *Adel*, en eenige andere op de Kuſt van *Ajan*, en *Zanguebar*: *Monomotapa*, of *Monoemugi*, tegens de Maen-geberghten: *Congo*, of eenige aengrenſende Landen van *Congo*, en de *Mooren*, tegens 't Weſten: Eenige Koningen van *Nubia* tegens 't Noorden.

Behalven de *Turcken* konnen d' *Abyſſinen*, wanneerſe een Inlandſchen Oorlogh hebben, al d'andere meerendeel bedwingen; of ten minſten verhinderen, datſe haer niet beſwaerlijck vallen.

Byvoeghſel.

VAn dit en de voorige Rijcken hebben wy, ten opſight van de Seeden, Seldſaemheden, Godsdienſten, Konſten, vrughtbaerheyd en onvrughtbaerheyd der Landen, &c. in 't breede geſproocken in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*, &c. Sullen derhalven alleen deeſe weynige dingen hier noch byvoegen.

Deeſe Vorſt gemeenlijck (doch ten onreght) *Paep Jan* genoemd, pleegh deeſen Titel te voeren: Keyſer van Opper en Neder-*Æthiopien*; Koningh van *Xoa*, *Caffæten*, *Fatigar*, *Angota*, *Bæru*, *Balignazo*, *Adea*, *Pangue*, *Goyame*, *Aumare*, *Bagamodri*, *Ambéa*, *Panguci*, *Tigremahon*, *Sabaun*, en *Barnagas*; Heer van *Nubien*. Hy beroemd ſigh, afkoomſtigh te zyn uyt 't Geſlaght van den Koningh en Propheet *David*.

D' Inwooners hebben geen kennis van de Genees-konſt. Haere Kleederen zyn in 't gemeen van Cottoen. De rijcker draegen Sijde, Haere Huyſen zyn laegh, en ſleght opgebouwd, gemaeckt van Kalck (of Krijd) en Stroo. Haere Deuren ſtaen altijd open, vermits niemand ſigh in eens anders Huys ſal begeven. Eenige der haere eeten 't Oſſenvleeſch gantſch rauw. Wijngaerden hebbenſe wel; echter werdt'er geen Wijn gedroncken, als alleen in des Koninghs Huys, en by den *Patriarch*. D' andere gebruycken in plaets van Wijn ſeeckeren Dranck, gemaeckt van *Tamarius*, vallende een weynigh ſueraghtigh. D' arme zyn hier een ellendigh Volck; wijl de rijcke haer alles ontroven.

Haere Spraeck is ſonder regel. Veele daegen tijds hebbenſe van nooden, alleen om eenen Brief te ſchrijven. Ondertuſſchen zyn haere Letteren cierlijcker als die van d' *Arabiers* en *Turcken*. By niets anders ſweerenſe, als by 't Hoofd haers Koninghs. Veertigh daegen langh beweenenſe haere Doode. 't Tweede Gereght in haere Ban-

quetten en Maeltijden is rauw Vleeſch; waer in ſy een ſonderlinge ſmaeck vinden. De Hoeren werden uyt 't gemeen betaeld. Woonen buyten de Steeden en Gehughten: Moeten oock noyt in deſelve koomen; en noodwendigh een geel Gewaedt draegen.

D' *Abyſſinen* zyn eerſt *Joden* geweeſt, daer nae *Chriſtenen* geworden. De *Joodſche Religie* hebbenſe, volgens haer voorgeven en oude *Kronijcken*, ontfangen van *Mellech*, de Soon van *Salomon*. 't *Chriſtendom* van den Geſneedenen der Koningin van *Caudaces*, die van *Philippus* gedoopt wierd. Van de Leerſtucken haers Geloofs hebben wy gehandeld in ons voorgedaghte groot Werck.

ZANGUEBAR, OF ZANZIBAR.

ONder den algemeenen Naem *Zanguebar* begrijp ick al de Kuſten des Opper of Boven-*Moorenlands*. Deeſe Kuſten leggen op d' *Æthiopiſche Zee*, en op 't *Roode Meir*, of den *Arabiſchen* Zeeboeſem. 'k Verdeel deſelve weer in drie Deelen, te weeten: In de Kuſt van *Zanguebar*, van *Ajan*, en van *Abex* (*Habex*).

De Kuſt van *Zanguebar* ſtreckt ſigh uyt van de *Cafres* tot onder den *Æquator*, op vijf tot ſes-honderd Mijlen.

De Kuſt van *Ajan* is tuſſchen den *Æquator* en d' Enghte van *Bal-el-Mandel*; deſgelijcks ſes-honderd Mijlen.

De Kuſt *Abex* gaet van de gedaghte Enghte tot in *Egypten*; hebbende ontrent vier-honderd Mijlen.

't Eerſte deel wierd van d' Oude genoemd *Barbaria Regio*. 't Andere *Azania Regio*. 't Derde *Troglediticа Regio*.

D' eygentlijcke Kuſt van *Zanguebar* ſiet tegens 't Ooſten op eenige Eylanden: Onder welcke oock is dat van *Zanguebar*, of *Zanzibar*, 't welck ſijnen Naem aen de Kuſt heeft meê gedeeld. Hier nae zyn *Penda* en *Monſia* de bekendſte.

Maffæus maeckt hier gewagh van 't Eyland en de Stad *Querimba*; en *Texera* van 't Eyland *Anſa*. Vermoedlijck koomenſe over een met de geene, welcke *Sanut* noemd *S. Rochus* en *Monſia*; ſeggende voorts, dat'er vier Eylanden waeren, twee groote en twee kleyne.

Penda en *Zenzibar* zyn de grootſte onder allen. Yeder heeft, nae de *Form* welcke *Sanut* haer geeft, over de honderd Mijlen in den Omkreytz: *Monſia* vijftigh. D' andere verr' minder.

Sy brengen geſaementlijck, maer inſonderheyd *Zanzibar*, veele Graenen voort, als Rijs, Hirſſe, &c. Veele Boomvrughten, als Citroenen, Oranjen-Appelen, e.ſ.v. Oock veel Suycker-Ried, 't welckſe niet weeten te louteren. *Aniza* en *Querimba* hebben Manna; doch werd niet ſoo hoogh geaght als 't geen

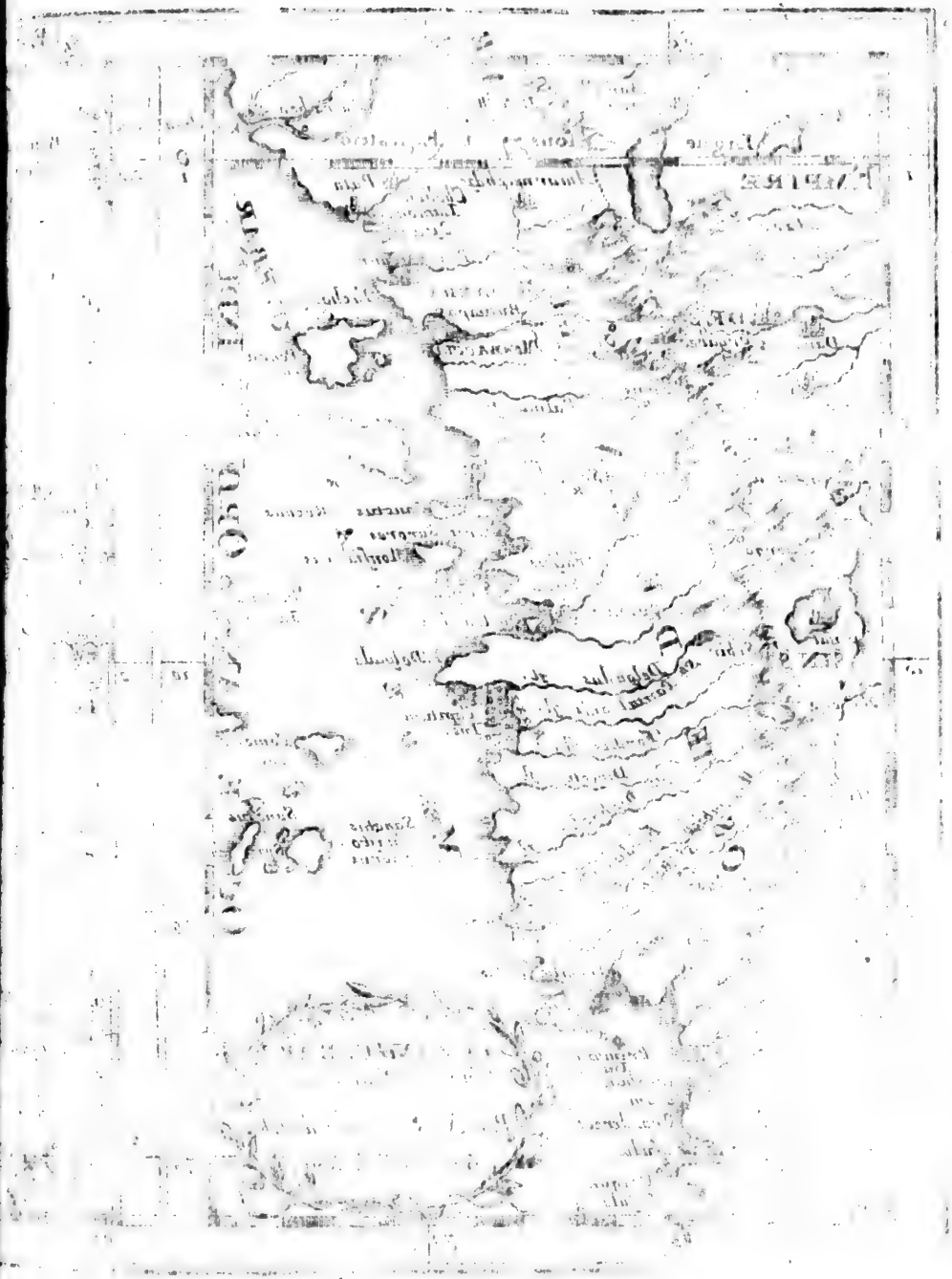

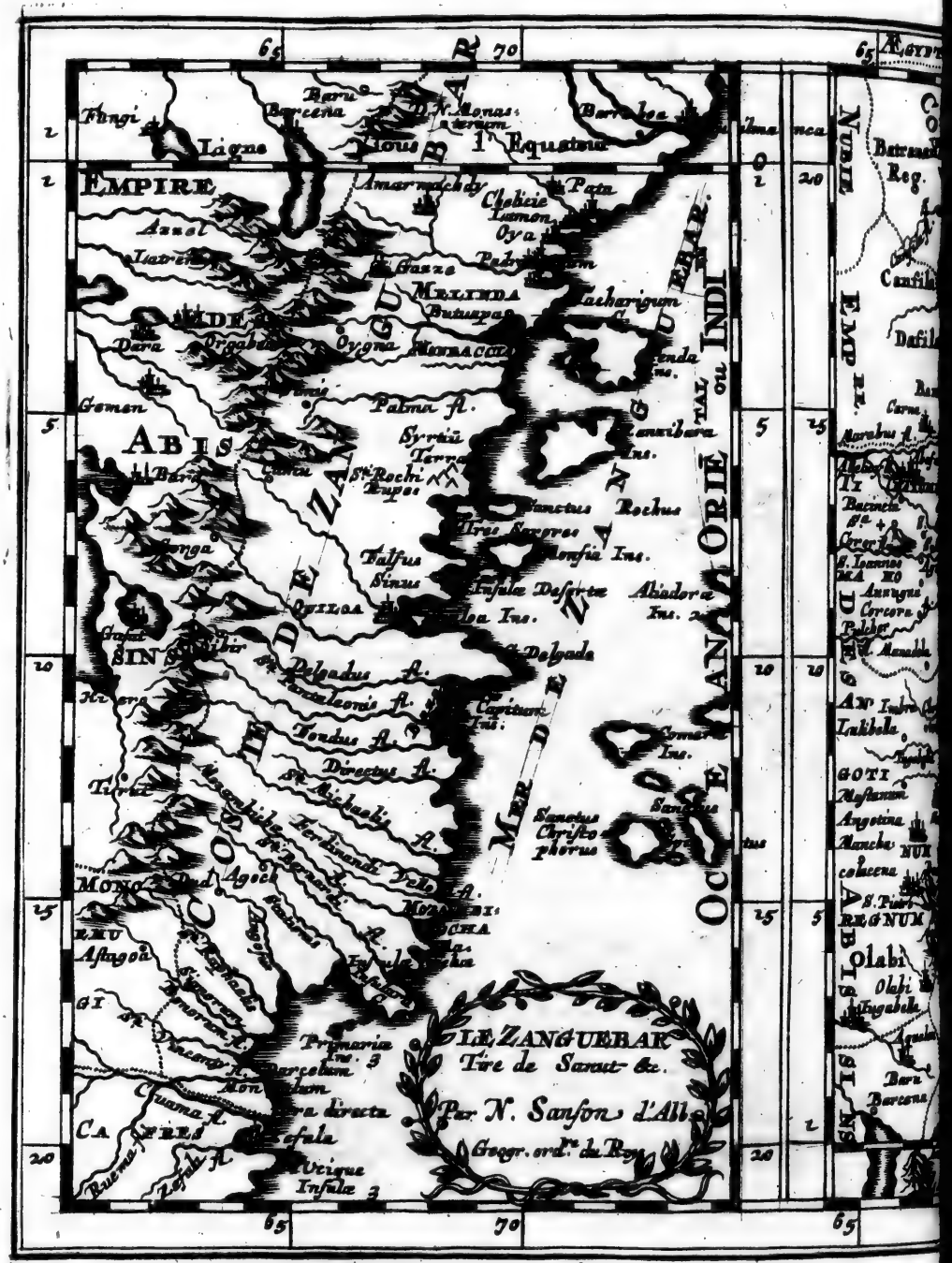
EMPIRE
ABISSINS
Barua
Barcena
Fungi
Ligne
Equateur
Amarmachey
Pate
Azuel
Melinda
Oygna
Palma fl.
Syrtaü Terra
Sancti Rochi Insulæ
Sancti Rochi
Talsus Sinus
Insulæ Desertæ
Abiadora Ins.
Delgado
Capitanea Ins.
Comora Ins.
Sanctus Christophorus
Sancta
Tendus fl.
Directus fl.
Ferdinandi Vaz fl.
Mozambi
Agoa
Primaria Ins.
Barcelum
Monbas
Vrigue Insulæ
LE ZANGUEBAR
Tire de Sanut &c.
Par N. Sanson d'Abb.
Geogr. ord. du Roy
MER DES INDES OU OCEAN ORIENTAL
OCEAN ETHIOPIQUE OU MER DE ZANGUEBAR
NUBIE
EMPIRE
Batrasan Reg.
Casfila
Dafila
Barnica
Zeila
Olabi
REGNUM
Barua
Barcena
65
70

PARTIE DU
ZANGUEBAR
ou Sont les Costes
D'AJAN et d'ABEX &c
Tirée de Sanut de Marmol &c
Par N. Sanson d'Abl.
Geog. ord. du Roy
PAR TIE
D'A=
RABIE
MER D ARABIE
OCEAN
ORI=
ENTAL, ou
INDIEN
MER DE BARBARIE,
et de ZANGUEBAR.
MER DE LA MECQUE
ROUGE
Ligne sous l'Equateur
Zidan, ou Guelde
Ariadan
Ofondi
Iafef
Diafar et Iacsel
Turac
Adiud
Zerner
Cor
Cubit
Zarif
Zibit
Gualefera
Iughi
Mochaf
Aden
Guardafum
Des her. Mascumares
Zocoto
Ins. Curiat
Pidera
Barbora
Zeila
Mota
Sabra
Desert
Guardafum
Debasſa Præfectura
Launamori Pop
Debas
Ara
Nouecara
Mecaueer
Dobra
Orfin
Velfe
Bendel
Magadoxa
Brauas
Afum
Zingi
Curfa
Aimra
Socota
Scala ou
Camis
nara
Sequeta
Zacheta
Fulgat
Ade
Lacus et Paludes
Pegibra
Barrama
Melinda
Quiloa
Mombaza
Olabi
Olabi
Engabella
Barsena
Barsena
Nubia
Batrama
Reg.
Canfila
Dafila
Egypt
Abyssinia
Goti
Fatigar
Arabia
Deserta
Arabia
Felix

't geen van andere Plaetſen koomd.

Over deeſe Kuſten leggen de Landen en Koninghrijcken *Mongala*, op een arm des Vloeds *Cuama*: *Angas*, of *Angoche*, op eenen anderen arm, of een andere Vloed van gelijcken Naem: *Moſambicq*; een Eyland en Stad op de Kuſt; gelijck oock *Quiloa* en *Mombaza*. *Melinda* leght niet in 't Eyland; maer op de Kuſt; gelijck *Lamo* en *Pate*, &c.

Mongalo en *Angos* zyn in geen Aenſien: Haere Inwooners ſwart: Van *Religie* *Mahometanen* of *Heydenen*. Sy handelen met Goud, Elpenbeen, Cottoenen en Sijde.

't Eyland en de Stad *Moſambica* leggen op d' *Africaenſche* Kuſt, welckemen liet Ooſtwaerts tegens 't Eyland *Madagaſcar*, reght tuſſchen *Capo de bonn' Eſperance*, en *Capo Guardafuy*.

Deeſe Stad en der ſelver Veſtingh is in Aenſien, wegens de goede en diepe, alhoewel kleyne Haven; zynde een verſeeckerde toevlught voor de *Portugeezſche* Scheepen, wanneerſe *Capo de bonn' Eſperance* voorby geſeyld zyn; alwaer de Hitte, Stormwinden en de beweegingh des Schips haer veele Siecke veroorſaeckt, welcke ſigh dan alhier vervarſſchen. Gelijck hier dan oock een ſeer goed Gaſthuys, en altijd noodwendige Voorraed by der hand is, om haeren *Cours* nae *Ooſt-Indien* te konnen voortſetten.

Deeſe Haven diend haer, wanneerſe nae *Indien* vaeren, gelijck als de Haven *S. Helena* de geene, welcke van daer weer te rugg' koomen.

't Geheele Eyland heeft niet meer als anderhalve Mijl in den Omvangh. De Stad is niet ſoo groot, als eenige gemeend en vermeld hebben: Doch 't Kaſteel is ſeer goed; 't welck de *Hollanders* in haere verſcheydene Aenvallen gewaer zyn geworden.

't Aerdrijck is hier droogh; hebbende geen, of immers ſeer weynigh ſoet Water. Doch een groote meenighte Ooft, als, Cocos, Oranjen-Appelen, Citroenen, Ananes, en andere Vrughten (met d' *Indianen* gemeen) vergoeden dit gebreck; gelijck oock doet het hier gevonden werdende Vee, als, Oſſen, Schaepen, Geyten, Varckens, &c. Haere lange, breede Vijgen, viermael dicker als d' onſe, zyn bovenmaeten treflijck en geſond.

De Vijgen-boom ontſtaet en vergaet yeder Jaer. Niet meer als eenen Tack werptſe uyt; waer aen veele Vijgen, d' een nae d' andere, rijp worden. Dit duerd bynae 't gantſche Jaer door. De Blaederen zyn ſoo groot, dat twee der ſelver een middelmaetigh Perſoon geheel konnen bedecken. Als deeſen Boom te niet gaet, ſoo laet hy een Wortel nae, die in 't volgende Jaer eenen anderen Vijgenboom uytdrijft.

Haer Varckens-vleeſch is ſoo gantſch geſond, dat d' Artzen 't ſelve aen de Siecke ordonneeren. De Hoenderen zyn ſeer goed en *delicaet*; alhoewel Vederen, Vleeſch, Bloed en Beenen gantſch ſwart zyn.

D' oorſpronckelijcke Inwooners des Lands zyn ſwart, kleyn van Perſoon, gantſch *Barbariſch* en ſchroomlijck.

De Stadhouder, of *Regent* in *Mozambica* treckt Jaerlijcks ſeer groote voordelen, inſonderheyd uyt de Goud-Groeven, en 't Goud-Sand; 't welck op deeſe Kuſt werd verhandeld. Men wil verſeeckeren, dat hy yeder Jaer over de honderd-duyſend Rijcksdaelers daer van kan bekoomen. 't Is hooghlijck verboden, ſonder ſijn verlof langhs de gedaghte Kuſt te handelen.

Behalven 't Goud bekoomdmen hier noch grauwen Amber, Ebbenhout, en Elpenbeen. Daerenboven oock Silver, ſedert 't Jaer 1617. uyt verſcheydene laetſt-ontdeckte Berghwercken.

Quiloa

Quiloa leght vijftigh Mijlen, of een weynigh meer, van *Mozambicq*, in een reghte *Linie*; en heeft ontrent tweehonderd en vijftigh Mijlen door de Zee. Hier zyn twee Steeden; d'oude en de nieuwe. D'oude leght in 't vaſte Land; de nieuwe in een Eyland, van't andere afgeſonderd door een kleyn *Canael*. Deeſe is de ſchoonſte.

De Huyſen zyn hoogh opgebouwd, en van veele Verdiepingen: Voorts praghtigh en wel vercierd; hebbende oock ſeer treflijcke Hoven; waer in door 't geheele Jaer heerlijcke Vrughten zyn te vinden.

De Koningen van *Quiloa* hebben voortijds geheerſcht over de gantſche Kuſt, tot aen *Mozambicq* en *Sofola*. Doch door d'aenkoomſt der *Spaenjaerden* is een ſeer groote veranderingh in deeſe Landen voorgevallen.

D'Inwooners zyn echter noch rijck, en drijven een grooten Handel met Goud, 't welckſe uyt 't vaſte Land bekomen, vermitsſe nu niets of ſeer weynigh meer van *Sofala* hebben. Voorts met Silver, grauwen Amber, Paerlen en Muſcus.

Sy zyn ten deelen wit, maer oock ten deelen ſwart. Deeſe koomen uyt *Arabien*, en zyn *Mahometanen*. D'andere zyn Natuerlijcke Inwooners des Lands, en ten deelen ongelovige *Heydenen*. Beyde gaenſe gekleed op d'*Arabiſche* of *Turckſche* manier. De rijckſte draegen Goud en Silver-Laecken, Sijde, Cottoen, en Scharlaecken. De Geveſten haerer Deegens en Poocken vercierenſe met ſeer ſchoone Paerlen, en koſtlijcke Eedele Geſteenten; gelijck ſigh de Vrouſigh plegen op proncken met haere Oorhanghſelen en Armbanden.

Of ſchoon dit Land voor d'*Europæers* ongeſond is, ſoo moet het echter voor goed werden gehouden, wijl d'Inwooners rijck zyn, en den Bodem hier gantſch vrughtbaer is, tot voortbrengingh van Graenen en Ooft. Daerenboven veele Beeſten en Vogelen voed. De Boſſchen hebben hier veel Wildbraed; en de naebuerige Zee leverd haer voortreflijcke Viſſchen.

Mombaza leght honderd en vijftigh Mijlen van *Quiloa*, op een Heuvel, en in een Eyland, op de grond eens Zeeboeſems, al waer de groote Scheepen haer Ancker konnen uytwerpen.

Deeſe Stad was groot, wel met Volck beſet, en dreef een ſtercken Koophandel. De Straeten waeren in een goede orde; de Huyſen hoogh, van Steen en Kalck opgebouwd. Bynae al t'ſaemen gingenſe op de Zee-kant uyt. Deeſe Plaets wierd bekend, ſoo haeſt *Vaſques de Gama* in *Indien* was gekoomen: En tſederd dien tijd isſe tot verſcheydene maelen toe van de *Portugeezen* ingenoomen en weer ingenomen geworden; als, in 't Jaer 1505. (of 1507.) van *Franciſco Almeide*: In 't Jaer 1528. van *Nuno à Cunna*: En in 't Jaer 1589. van....., ter ſelver tijd als d'*Imbies*, of Menſcheneeters, de Stad op de Land-ſijde aengreepen. Deeſe aten op alles wat haer onder de handen quam: De *Portugeezen* daer tegens plonderden de Stad; al de Burgers, welckeſe bekoomen konden, met haer voerende voor Slaven.

Hedenſdaeghs hebben de *Portugeezen* hier noch eene Veſtingh, weegens de goede Haven; en op datſe haeren Koophandel in dit Geweſt moghten beſchermen.

't Landſchap, of Koninghrijck, *Melinde* heeft ſigh, alhoewel 't niet groot is, in Aenſien gebraght, door middel des goeden verſtands, waer in het altijd met de *Portugeezen* heeft geſtaen, tſederd *Vaſques de Gama* voor d'eerſte mael in 't Jaer 1489. tot hier toe was gekoomen; 't welck hem oock geen kleyn voordeel heeft toegebraght.

D'om-

D'omgelegene Landen wierden veroverd, beroofd, en tot verſcheydene maelen toe in brand geſtoocken. Doch dit alleen heeft ſigh behouden, en is gebleven by ſijnen Koophandel met de *Portugeezen* en de Morgenlanden.

De daer in zynde Stad is ſeer ſchoon; gebouwd op de *Moorſche* manier, met veele Venſteren en Dammen. Sy leght van *Mombaza* ontrent dertigh Mijlen te Land, en tſeſtigh ter Zee.

De Landſchappen *Lamon*, *Pate*, *Chelicia*, en noch meer andere, ſtaen onder de Regeeringh van *Melinda*.

Panebaxira, Koningh van *Lamon*, en de Broeder des Koninghs van *Chelicia*, overvielen in 't Jaer 1589. *Rochus Brito*, Stadhouder te *Melinda*, en eenige andere *Portugeezen*, welckeſe aen de *Turcken* verkoghten. D' *Admirael Thomas Souſa Cotinho* greep haer daer op aen; kreegh d' overhand, en liet de Koningh van *Lamon* 't Hoofd af-ſlaen; den anderen Vierendeelen, en de vier ſtucken aen verſcheydene plaetſen ophangen, om andere ten af-ſchrick te dienen

Deeſe Koningen zyn bynae al t' ſaemen *Mahometaenen*; en weynige *Chriſtenen* werden onder haer Gebied gevonden.

Wy hebben op de Kuſt van *Zanguebar* maer alleen vijf of ſes verſcheydene Landen en Koninghrijcken in aenmerckingh genoomen. Ondertuſſchen zyn'er noch eenige mindere. Al t' ſaemen zynſe de *Portugeezen* Cijnsbaer; of leven en handelen met deſelve in een goed verſtand.

De Kuſt *Ajan* begrijpt in ſigh de *Republicq Brava*, van *Sanut* genoemd *Baraboa*. Daer nae de Koninghrijcken *Magadoxo*, *Adea*, en *Adeil*.

Sommige haerer Volckeren op de Kuſt zyn wit.

Brava is wel gebouwd: Drijfd Koophandel: Is rijck; en betaeld *Tribuit* aen de *Portugeezen*. S' is, ſoo 't ſchijnd, d' eenige *Republicq* in *Africa*.

Madagoxo (*Magadoxo*) is ſomtijds ſoo een maghtigh Rijck geweeſt, dat het over deeſe gantſche Kuſt heeft geheerſcht.

Adea ſtreckt ſigh maer bynae alleen Landwaerts in.

Adel, of *Adeli*, was voor eenige Jaeren 't aldermaghtighſte onder deeſe Koninghrijcken: Oock leggen ſijne Landen of op den *Arabiſchen* Zee-boeſem, of op de *Groote Zee*; bedraegende op yeder ſijde over de twee-honderd *Franſche* Mijlen; vermits 't Voorgeberght *Guardafuy* d' eene eyndighd. D' andere Kuſt tegens 't Ooſten ſtaet in de Zee, op 't Eyland *Zocotora*; beroemd wegens de meenighte en goedheyd van d' Aloë, welcke hier verſaemeldt, en de *Zocotoriniſche* genoemd werd.

D' *Arabier de Nubie* wil ons wijs maecken, dat de Groote *Alexander* in dit Eyland geweeſt is; d' Inwooners daer uytgedreven; en *Griecken* daer ingeſet heeft, op datſe 't Aloes beeter ſouden bouwen; 't welck *Ariſtoteles* hem ſeer hoogh had aengepreſen.

Zeila, *Avalis*, en ſijnen Boeſem *Avalites Sinus*, is eene der beſte Plaetſen in 't Koninghrijck *Adel*, alhoewel men om de Stad heenen geen Water vind.

Binnen in 't Land waſt Weyt, Hirſſe, Garſt, Oly van Seſamo, Boomvrughten, &c. Voorts leverd het Honigh, Waſch, Goud, Elpenbeen, Wieroock, e. ſ. v.

D' Inwooners verkoopen aen de *Turcken* en *Arabiers* een groot getal *Abyſſiniſche* Slaven, welckeſe in den Oorlogh gevangen bekoomen. Hier tegens ontfangenſe van haer Geweeren, Paerden, &c.

Barbera en *Meta* op de Kuſt behooren aen de *Turcken*.

De Kuſt *Abex* heeft tot ſijne voornaemſte

naemſte Plaetſen *Arquico*; *Magnum Littus*; *Mazua*, een Eyland; *Macaria Inſula*, en *Suaquen*.

De *Turck* heeft een *Baſſa* te *Suaquen*. Sommige melden, dat hy noch eenen anderen te *Mazua*, of *Arquico* ſteldt.

Suaquen leghd midden op d' *Africaenſche* Kuſt, gaende nae 't *Roode Meir*, of den *Arabiſchen* Boeſem; van *Suez* in *Egypten* (daer deeſen Boeſem eyndighd) over de twee-honderd en vijftigh; van *Babel-Mandel* (daer deſelve aenvanghd) twee-honderd tſeſtigh of noch meer Mijlen.

De maght van deeſen *Baſſa* ſtreckt ſigh uyt bynae over 't gantſche gedaghte *Roode Meir*.

't Eyland *Mazua* heeft goede Beemden, en vockt veel Vee. *Arquico*, of *Ercocco*, leght bynae tegens over *Mazua*. Beyde hebbenſe ſeer bequame Zeehavens.

De geheele Kuſt van *Abex* is geweeſt onder de Regeeringh van *Barnagas* in *Abyſſinia*. Eerſt voor honderd Jaeren is deſelve de *Turcken* onderworpen geworden. 't Is een dorr' ongebouwd Land. 't Volck is ſeer wild, hebbende noch veel behouden van d' oude *Barbaerheyd*.

By 't Eyland *Suaquen* werden Korallen geviſcht. 't Boſch *Xumeta* beſlaet 't geen tuſſchen *Suaquen* en *Arquico* leght.

D'Overvaert van *Suaquen* nae *Siden* in *Arabien*, welcke de Stad *Mecha* voor een Haven diend, werd ſeer veel beſoght. De wegh bedraeghd over de honderdt Mijlen.

Dit is d' Aenvaert, welcke d' *Arabier de Nubie* ſchrijft te zyn tuſſchen *Adhab* en *Giodda*; over een koomende met *Suaquen* en *Siden*.

Byvoeghſel.

Moſambicq leghd ontrent een halve Mijl weghs van 't vaſte Land. Is een Stad in 't Eyland *Penſa*; 't welck vlack en laegh is. Niet alleen de Hoenderen, maer oock alle andere Vogelen hebben hier ſwart vleeſch; zynde echter ſeer treflijck van ſmaeck. Hier is geen ſoet Water; maer werd daer gebracht van 't vaſte Land, en bewaerd in groote Backen of Potten. De Lught is hier heet, en niet ſeer geſond; derhalven de reyſende Perſoonen hier meeſt altijd in eenige ſieckte vallen.

De Natuerlijcke Inwooners van *Moſambicq* af tot aen *Cabo de bonn' Eſperance* zyn gantſch woeſt, levende ſonder God en ſonder Wet. Al t' ſaemen gaenſe gantſch naeckt, ſoo veel'er op 't vaſte Land woonen, ſonder yets van haer Ligchaem te bedecken. D'andere, Mannen zynde, draegen een kleyn Lapje Lijnwaed voor de Schamelheyd: De Vrouws-perſoonen zyn van de halve Borſt tot de halve Knyen toe bedeckt met een Kleedje van grof Cottoen.

Veelerley ander byſonderheden van dit Geweſt hebben wy beſchreven in ons meergedaghte groot Werck der *Curieuſe Aenmerckingen*.

NEDER-MOORENLAND
E N
CONGO.

WY hebben *Æthiopien*, of *Moorenland*, verdeeld in Hoogh, of Opper, en in Laegh, of Neder-*Æthiopien*. Voor 't Hooge hebben wy gehouden 't geen tuſſchen 't Noorden en 't Ooſten leght: Voor 't Neder 't geen tuſſchen 't Suyden en 't Weſten is. De Gedeelten van Hoogh-*Æthiopien* hebben wy eygentlijck beſien. Nu willen wy oock 't andere betraghten.

Dit Neder-*Æthiopien* of *Moorenland* ſtreckt ſigh van de Rivier *Camerones* af (daer de Grond des Zee-boeſems *S. Thomas* is, wanneermen om de Voorgeberghten *Negre* en *Corrientes* 't Hoofd der Goede Hoop omſeyld) tot aen de Rivier *Cuanza*. Deeſe grenſd aen *Zanguebar*, een gedeelte van Hoogh-*Æthiopien*; geene aen 't Koninghrijck *Benin*, een deel van *Guinea*; behoorende tot *Africa*, of 't Aghter-*Lybien*.

Wy hebben dit Neder-*Æthiopien* verdeeld in drie Deelen; te weeten, in *Congo*, *Monomotapa* en *Cafreria*, of 't Land der *Caffers*.

Yeder deeſer drie konnen wy weer verdeelen in twee andere Deelen; ſoo dat'er ſes in 't geheel ſullen zyn.

De twee Deelen van 't eerſte ſtellen wy 't geen leghd tuſſchen *Guinea* en *Congo*; en dan 't Koninghrijck *Congo*. Van 't tweede *Monomotapa* en *Mono-Emugi*. Van 't derde en laetſte, 't Land der *Caffers* aen deeſe ſijde, tegens 't Weſten, en dan 't Land der *Caffers* aen geene ſijde, Ooſtwaerts van 't Voorgeberght, of *Capo de bonn' Eſperance*.

Tuſſchen *Guinea* en 't Koninghrijck *Congo* leggen verſcheydene Koninghrijcken en onderſcheydene Volckeren. D' *Amboſiners* en *Camaroners* op de Zee. Daer nae de Koninghrijcken der *Caponers*; 't Land *Angra*: De drie Rijcken *Cacombo*, *Gabom*, en *Pongo*; onder welcke 't laetſte 't aldermaghtighſte is. Tuſſchen deeſe Landen is 't Voorgeberght *Lopo Gonzalves*. Landwaerts in vindmen de Koninghrijcken *Biafra*, *Medra*, &c.

't Land der *Amboſiners*, en der *Camaroners* leght by de Vloed *Camarones*. 't Is taemlijck vrughtbaer.

De Landen der *Caponers*, en *Angra*, zyn aengenaem, wegens haere Levendige Water-Springen, welcke de ſelve bevoghtigen. D'eerſte zyn arm. De *Caponers* boosaerdigh. Die van *Angra* beminnen de Wapenen.

De Volckeren in de Landen of Koninghrijcken, welcke om 't Voorgeberght *Gonſalve* woonen, hebben eenerley Spraeck, *Religie* (de *Heydenſche*) en Seeden. Haere Koningen en Heeren leven vreedſaem met malkander.

De geene, welcke dight aen de Zee woonen, zyn Hoflijcker, wijſe veel met Vreemdelingen omgaen. Wanneerſe met d' *Europæers* Koophandel

ſullen drijven, ſoo maeckenſe haer aengeſight met Krijd wit. Haere ſchoonſte Kleederen zyn gemaeckt van Bieſen; geweven met Baſten van ſeeckere Boomen, gantſch aerdigh toegeright.

Die van *Biafra* leggen wat dieper in 't groote Landt. Zyn een ſeer *Barbariſche Natie*. Begeven ſigh tot de Tovery; en offeren ſomtijds haere Kinderen aen den Duyvel.

Die van *Medra Dauma*, welcke noch dieper in leggen, zyn veel onbekender, en vermoedlijck niet beeter.

De *Portugeezen* hebben een langen tijd gantſch alleen op deeſe Kuſt gehandeld.

Voor eenige Jaeren hebben de *Hollanders* yets daer van veroverd; doch naederhand ten deelen weer verlooren.

't KONINGHRYCK CONGO.

AEn geene ſijder der *Linie Æquinoctiael*, tot aen 't Voorgebergt *Negro*, leght het Koninghrijck *Congo*; onder welcken Naem wy veel meer andere begrijpen, die den Koningh van *Congo* of onderworpen, of Cijnsbaer, of ſijne Bondgenooten geweeſt zyn; als: 't Koninghrijck *Loanga*, en dat der *Antiquainers*, ten Noorden van *Cacongo*. De Volckeren *Gallas*, of *Giaquas*, in 't Ooſten van *Angola*. *Malemba*, *Mateman*, en d' andere in 't Suyden.

De Hoofdſtad des Koninghrijcks *Loanga* voerd dien ſelven Naem. Doch werd van ſommige geheeten *Banza Loanga*; of ſleghtelijck *Banza*.

Dit Rijck begrijpt in ſigh ſes Landſchappen. Men vind hier allerweegen veele Vrughten, heerlijck Ooft, Palm-Wijn, en voorts alles wat tot onderhoud des Menſchlijcken leven noodigh is. D' Inwooners hebben wel van haer ſelven Goud noch Silver; maer daer tegens veel Elpenbeen.

Haeren Koningh, voortijds een Onderdaen des Koninghs van *Congo*, noemd ſigh tegenwoordigh ſijnen Bond-genoot. Hy voerd de Naem van *Mani-Loanga*. De Stadhouders der ſes Landſchappen werden deſgelijcks *Mani* geheeten, dat is Heer van deeſe of die *Provintie*. Haer' Onderdanen zyn geſaementlijck *Bramas*.

't Koninghrijck *Congo* magh genoemd worden 't ſchoonſte van geheel Neder-*Moorenland*; ſchoon de Rijcken *Menomotapa* en *Meno-Emugi* grooter zyn. Men heeft het altijd voor 't Hoflijckſte gehouden. Alde Naebuerige zyn 't ſelve onderworpen geweeſt. De meeſte zyn'er noch Bond-genooten van. 't Magh in de lenghte ontrent twee-honderd; op de Kuſt van honderd tot honderd en twintigh Mijlen hebben.

't Werd wederom verdeeld in ſes groote Landſchappen; naementlijck: *Bamba*,

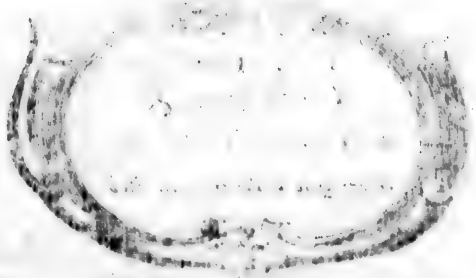

Ligne
OCEAN
MERIDIO=
NAL ou ÆTHIO=
PIEN.
MER
DE
CONGO.
ROYAUME DE
CONGO, &c.
Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordinaire du Roy
A. d'Winter sculp
30
35
5
10
15
Cabo de Lopo Gonzalves
R. de Bacias
C. de Ste Catherina
B. Cavinna
R. Selle
C. Negro
Mayumba
Quansa
Quilongo
Sellage
Loango
Boari
Cascais
Malemba
Cabinde
P. de Palmarin
C. de Padron
R. Ambriz
Landa
Musula
Loanda S. Paul
Corimba
C. Indi
C. Fal
B. Souvagrō
C. Lou
M. Negre
C. des Aldea

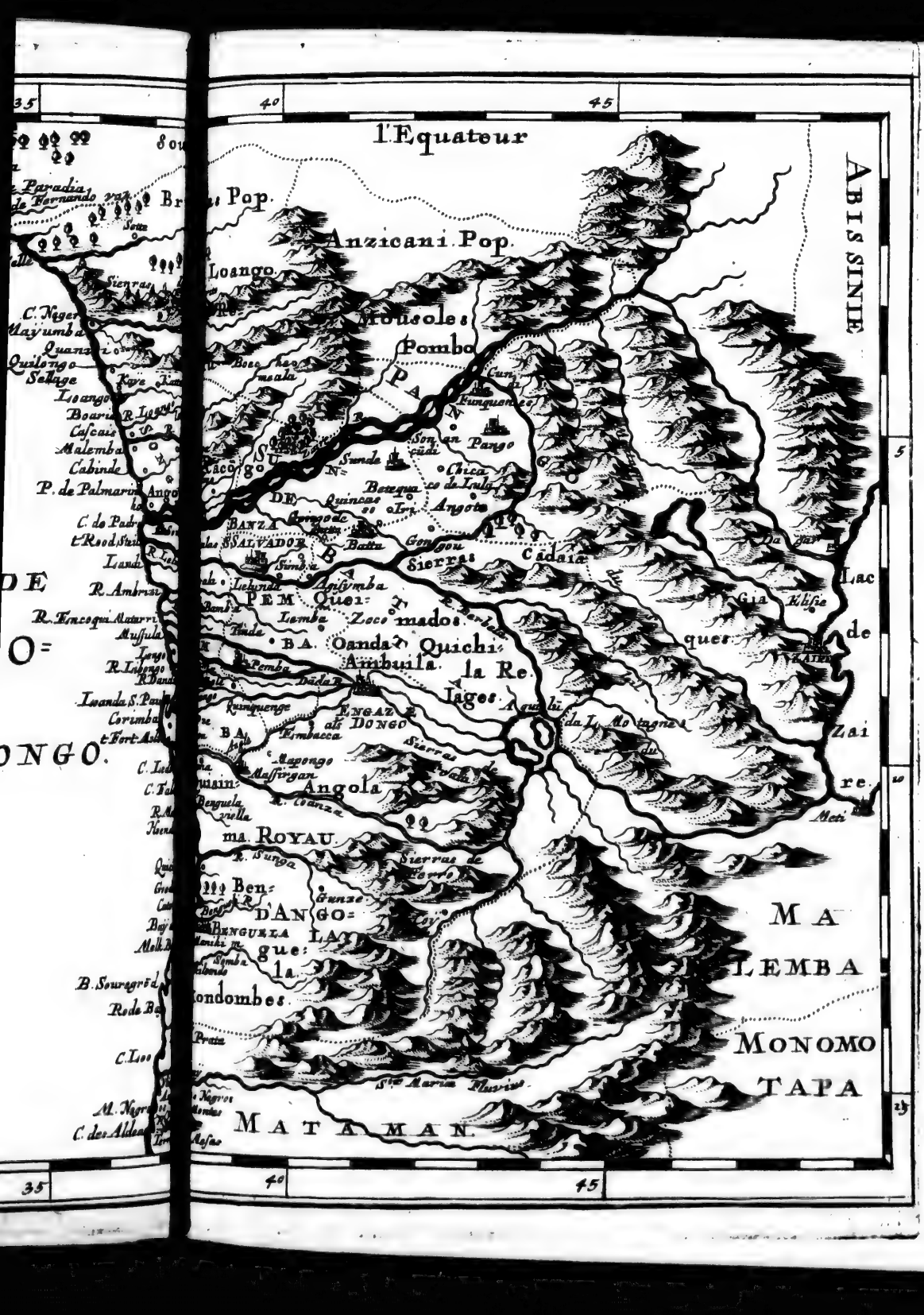
l'Equateur
Abissinie
Anzicani Pop.
Loango
Mousoles
Pombo
Sierras
Cadaia
Lac
de
Zaire
Angola
Royau
Sierras de Cristal
Dango
Benguela
Lembas
Monomotapa
Mataman
Ambuila
Quichi
Oanda
Embaca
Dongo
Iages
Sierras
Pembe
Zecomados
Quei
Lemba
Agisymba
Salvador
Batta
Gingou
Angote
Quinca
Inga
Sunda
Chica
Pango
Fungueno
Loango
Mayumba
Cabinde
Malemba
Cascais
Boarii
Sellage
Quilongo
Quanza
Loanda S. Paul
Corimba
Benguela
Rio Sanga
Rio Cuanza
Rio Coanza
Rio Lubango
Rio Ambriz
Rio Encoqua
Rio Zaire
Rio Sambre
Rio Zaire
Rio Sta Maria
Rio Negro
Rio Negro
Rio Mesao
Rio Mendes
Rio Prata
Rio Sambre
Rio Gabondo
Rio Bengo
Rio Bengo
Rio Beng

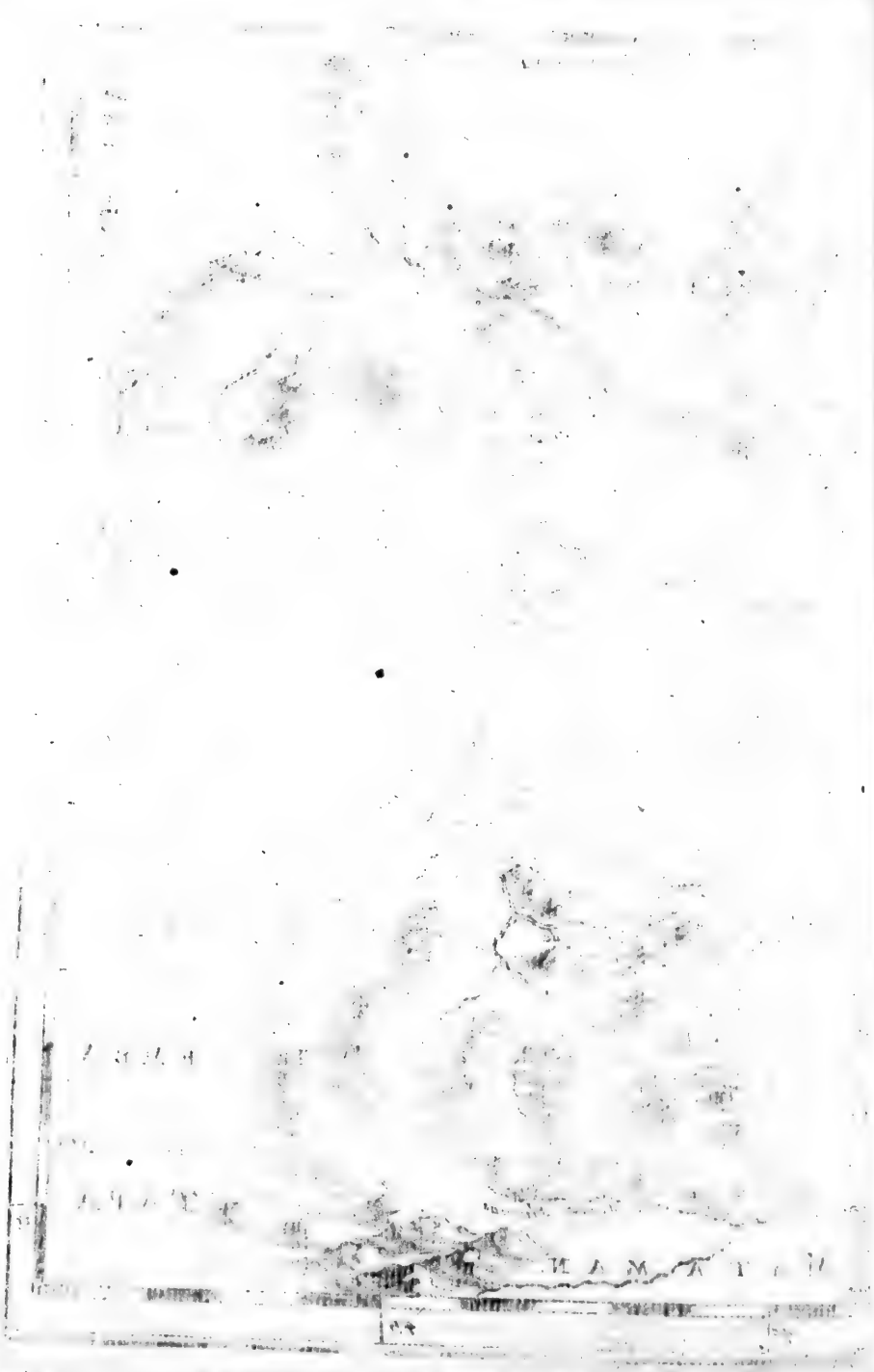

Bamba, *Songo*, *Sunda*, *Pango*, *Batta* en *Pomba*. T'ſaemen hebbenſe tuſſchen de dertigh en veertigh-duyſend Dorpen.

Songo, *Sunda* en *Pango* leggen langhs de Vloed *Zaine*, wanneermen de Zee opvaerd. *Bamba*, *Pomba*, en *Batta* tegens de Vloed *Coanza*, en 't Meir *Aquilonde*. Deeſe drie laetſte maecken d'uyterſte Suyder-Deelen; de drie andere d'uyterſte Noorder Deelen des Koninghrijcks: En hebben geſaementlijck haere Naemen genoomen van haere Hoofd-Steeden, waer in de Stadhouders der Landſchappen haere *Reſidentien* hebben.

In 't Land is *Banza* (beteeckenende Hof, van de *Portugeezen S. Salvador* geheeten) de Wooningh des Koninghs op een Hooghte; waer van men op alle ſijden ſeer diep Landwaerts in kan ſien. Deeſe Legh-plaets, behalven noch datſe bynae midden in 't Land is geplaetſt, geeft haer een ſeer groot voordeel. Eenige ſtellen daer in thien-duyſend, andere honderd-duyſend Inwooners te zyn. Miſſchien neemen d'eerſte thien-duyſend Geſlaghten, of Huysgeſinnen, d'andere honderd-duyſend Zielen. Want vermits deeſe Koningh maghtigh, en ſijn Hof houdingh altijd ſeer groot is, ſoo kan 't niet feylen, of daer moet veel Volck woonen.

't Eyland en de Stad *Loanda* op de Kuſt van *Bamba*, waeren noch onlanghs in de handen der *Portugeezen*: Doch nu heeft de *Nederlandſche Ooſt-Indiſche Compagnie* ſigh daer Meeſter van gemaeckt.

De beroemdſte Rivieren in dit Koninghrijck zyn *Zaira*, *Selunda*, *Danda*, en *Coanza*. De drie laetſt-genoemde koomen uyt 't Meir *Aquilonda*: *Zaira* uyt't Meir *Zaira*; uyt welcke oock de *Nyl* vliet.

Deeſe Vloed *Zaira* ſet ſijnen loop vier-honderd Mijlen wegs voort. Is ſeer ſnel, en heeft veele Water-Vallen. Soo haeſt hy in 't Land *Congo* koomd, breyd hy ſigh wijd uyt, en omvanghd veel' Eylanden. Sijnen mond, of uyt-vloed, heeft niet minder als aght of thien Mijlen in de breedte. Sijn ſoet Waterſend hy tot vijfthien of twintigh Mijlen Zeewaerts in.

De Rivieren *Danda* en *Coanza* zyn Schiprijck, en konnen van groote Kielen bevaeren worden. 't Eyland *Loanda* legd by de Mond der laetſte Vloed. Men bemerckt in 't ſelve, dat, wanneer de Zee hoogh is, de daer in zynde Waterwellingen ſoet zyn; maer ſout, wanneer deſelve laegh werd.

De *Congolanen*, of Inwooners van *Congo*, zyn van een goede en ſeedige Gemoeds-aert; ſeer ſterck, maer grof. Sy willen ſigh niet bemoeyen, om de Laſt en Dienſtbaere Dieren te temmen; om haere ſchoone Steenen tot de Gebouwen te gebruycken, of om haere Roof-vogelen tot de Jaght af te righten. Echter maeckenſe ſeer ſchoone Laeckenen, Sammetten, Damaſten, en geſtickte Wercken.

In 't ſpeelen op haere *Inſtrumenten* hebbenſe geene *Harmonie* of Over-een-ſtemmingh. Sy vergenoegen ſigh met een verwarde vermengingh van verſcheydene Snaeren of Stemmen. Haere Munt beſtaet uyt Moſſelſchelpen (ſommige ſtellen grauwe Hoornkens uyt de Zee) welcke men vind op de Kuſt van 't Eyland *Bamba*. Deeſe werden ſeer hoogh geaght; ſelfs oock buyten 't Koninghrijck, en bynae door gantſch *Moorenland*. De Vrughten, 't Ooſt, 't Water, 't Gevogelt, de Zee-Viſſchen, zyn hier ſeer voortreflijck. Men vind hier veel Elephanten, Silver, Yſer, Kryſtal, Marmor, Jaſpis en Porphyr-Groeven.

Haere Geſchiedeniſſen weetenſe niet

anders, als uyt de Regeeringh haerer Koningen, ſonder de tijd te konnen noemen. Want ſy hebben onder haer geene vrye Konſten. Noch veel min *Studeerenſe*.

Ter deeſer oorſaeck hebben eenige ons willen wijs maecken 't geen ick hier ſal invoegen. Als Koningh *Emanuel* van *Portugal* een treflijck Geſantſchap nae *Congo* had afgeſonden, met veele Geſchencken, en onder deſelve ſeer ſchoon-ingebondene Boecken, vervattende ſoo de Geeſtlijcke als Weereldlijcke Reghten en *Ordonnantien*: Daer benevens oock ſommige Reghts-geleerde, om deſelve aen den Koningh te verklaeren, ſoo verwonderde deeſe Majeſteyt (ſoodaenige Boecken geſien, en 't Ampt der Leerraeren verſtaen hebbende) ſigh ſoo geweldigh daer over, dat hy een lange tijd gantſch ſpraeckloos bleef. Doch eyndlijck deed hy al de gedaghte Boecken met Vyer verbranden; gevende tot reden van dit ſijn bedrijf: Hy vreeſde, datſe ſijnen Staet ſouden moogen overhoop werpen. Hy hield ſigh vergenoeghd, met ſijne Landen nae 't Vernuft te regeeren. Hier toe behoefde men geenen anderen Uytlegger, als 't gemeene Verſtand. Ondertuſſchen wou hy den goeden en beſtendigen Vriend van Koningh *Emanuel* blijven. Daer op ſond hy hem al ſijne Reghts-geleerde weer te rugg'. Een andere Schrijver verhaeld deeſe Geſchiedenis van ſeeckeren Koningh der *Abyſſinen*. Doch 't geld ons even veel. Wy willen weer tot *Congo* keeren.

Men ſeght, dat 't Landſchap *Bamba* in geval van nood viermael honderd-duyſend dappere en ten Oorlogh wel-afgerightede Mannen kan opbrengen. D'andere Landſchappen zyn niet min groot en Volckrijck; doch niet ſoo ſeer ten Oorlogh genegen.

Deeſe *Provintie* werd gehouden voor 't Bolwerck des Koninghsrijck. D'Inwooners zyn haeren Vorſt ſeer wel-genegen; en ſoo gantſch ſterck, datſe met eene Swaerdt-ſlagh een Os 't Hoofd afhouwen, en een Slaef midden doorkloven konnen.

Haer' Elephanten zyn ſoo groot, datmen Tanden van deſelve vind, welcke over de twee-honderd Ponden weegen. Haere Staerten, wanneerſe oud zyn, aghtenſe ſoo hoogh, datſe ſomtijds voor eene derſelver drie Lijf-eygene geven.

De Snaeren haerer Muſicale *Inſtrumenten* vercierenſe op verſcheydene wijſen. Alleen Manlijcke perſoonen geraecken tot de Kroon: En by gebreck van wettige Erfgenaemen treeden de Baſtaerden in haere plaets. Om alle Verſchillen en *Proceſſen* te vermijden, heeft de Koningh den Eygendom aller Gronden; die deſelve nae ſijn welgevallen uytdeeld, en eenige Paght daer van treckt. De *Chriſtlijcke Religie* is hier in den aenvangh niet ſonder ſeer groote beſwaerlijckheyd ingevoerd geworden.

Ooſtwaerts van *Congo*, en Suydwaerts van d' *Antiquainers*, leght 't Landſchap *Caconge*; en Suydwaerts van *Cacongo* vindmen de *Giaques*, of *Jaggas*, van d' *Abyſſinen Gallas* genoemd; van andere *Jambagalas*. Dit zyn rondom ſtroopende, grouwlijck-wreede, en Menſcheetende Volckeren, gelijck d' *Antiquainers* en *Moccuejas*. Sy leven alleen van haere Roveryen.

De Groote *Jagge* heeft volkoomene Maght over haere *Religie*, en de ſaecken des Oorloghs.

't Koninghrijck *Angola*, voortijds *Abonda* geheeten, leght tuſſchen *Congo*, in 't Noorden; *Mataman* in 't Suyden; *Malemba* in 't Ooſten; en de Zee in 't Weſten.

Dit Koninghrijck bevat honderd Mijlen

Mijlen op de Kuſt, naementlijck van den thienden tot den veerthienden *Graed* der Suyder-breedte. En dit gaet ſoo voort tot aen 't Voorgeberght *Negre*. 't Geen verſcheydene Heeren toebehoord, is aen dit Rijck Cijnsbaer.

De Hoofdſtad des Lands is *Cabazze*, of *Engazze*; en daer nae *Dongo*: Welcke Plaets de hedenſdaeghſche Schrijvers ſtellen aen de t' ſaemen-loop van verſcheydene Rivieren. Sy leght vijf-entſeventigh of taghtigh Mijlen van de Zee af. In dit Land ſietmen de Bergen *Cambambe*, ſeer rijck van Silver. De *Portugeezen* laeten in deſelve arbeyden.

In 't geheele Land drijftmen een ſeer grooten Handel met Slaven. Jaerlijcks werden van twintigh tot over de vijf-en-twintigh duyſend Lijf-eygene nae de Haven van *Laonda* gebracht. Evenwel is dit Geweſt ſoo Volckrijck, dat de groote *Soba*, volgens haer voorgeven, in een oogenblick honderd-duyſend Mannen by een kan brengen. In 't Jaer 1584. braght hy twaelfmael honderd-duyſend, in 't volgende Jaer ſesmael honderd-duyſend Mannen op de been. Doch de laetſte wierden alleen van twee-honderd *Portugeezſche Officieren*, ter hulp hebbende thien-duyſend *Mooren*: D'eerſte van honderd en vijftigh *Portugeezen*, bygeſtaen van aght of thien-duyſend *Congolaners*, in de vlught geſlaegen. Waer uyt lightlijck af te neemen is, wat van de goedheyd haerer Soldaten t' oordelen ſtaet.

't Koninghrijck werd verdeeld in verſcheydene Landſchappen, of *Mirinden*. Yeder der ſelver heeft een *Soba*; welcke voor wat meer als honderd Jaeren maer alleen Stadhouders der Koningen van *Congo* zyn geweeſt. Hedenſdaeghs zynſe geſaementlijck den grooten *Soba* van *Angola* onderworpen; die aen den Koninghvan *Congo* maer alleen eenige Geſchencken leverd.

Sijn Volck gebruyckt noch eenerley Spraeck. Hebben deſgelijcks eenerley Munt, en eenerley Wapenen, als die van *Congo*.

Byvoeghſel.

D' Oude hielden dit Land onbewoonbaer; wijlſe meenden, dat alles, wat onder de *Zona Torrida*, of de verſenghde Lught-ſtreeck lagh, (waer onder ſy dit Geweſt ſtelden) ſoodaenigh verbrand wierd, dat onmogelijck viel, ſigh daer t' onthouden. Maer hier tegens getuyghd den alhier langh gewoond hebbenden *Portugeezſch Eduard Lopez*, de Lught hier ſoo gemaetighd te zyn, dat haeren Winter met den *Roomſchen* Herfſt gelijck is; ſoo datmen hier noyt van Kleederen behoeft te veranderen.

Sy hebben haeren Winter, als wy onſe Lente hebben; beginnende ontrent 't midden der Lente-maend, en eyndigende op de helft van September. Geduerende deeſe Winter van ſes Maenden regend het vijf Maenden langh, daeghlijcks twee uyren voor de middagh, en twee uyren nae den middagh. Deeſe regen brenghd ſoodaenigh een hitte by, dat d' *Europæers* deſelve nauwlijcks konnen verdraegen: En dit is de grootſte ongemacklijckheyd, welcke deſelve hier verneemen. De Somer is in tegendeel gantſch droogh. Dagh en Naght is bynae door 't gantſche Jaer even langh.

Onder de veelerley Vloeden in dit Rijck heeft de Rivier *Lekonda* Crocodillen en Zee-Paerden: Oock ſeeckere ſoort van Viſſchen, genoemd Varckens; ſomtijds ſoo vet en groot, dat eene der ſelve vijf-honderd Ponden koomd te weegen. D' *Africanen* temmen dickmael eenige der Zee-Paerden. Deſelve zyn gantſch ſnel. Doch men moet ſigh waghten, van met haer door diepe Rivieren te *paſſeeren*, want dan ſoudenſe terſtond

terſtond nae de grond ſchieten. In deeſe Vloed zyn oock Zee-Oſſen, die ſommige daegen op 't Land levende konnen blijven.

Onder de Land-gedierten zyn Elephanten, Tygers, wilde Buffels, Voſſchen, Harten, Geyten, Konynen, Haſen in meenighte; Civet-katten; veelerley ſlagh van Slangen; onder welcke ſommige vijf-en-twintigh voeten langh, en vijf voeten breed zyn; een geheel Hart of diergelijck Dier inſlockende. Voorts Hoenderen, Kalkoenen, Pauwen, Ganſen, Endvogels; tamme en wilde Patrijſen, Duyven, Tortelduyven, Arenden, Valcken, Sparwars, Papegayen. Dit alles werd inſonderheyd gevonden in de *Provintie Bamba*.

De Vrughten in 't gemeen zyn allerley Graenen, Citroenen, Limoenen, Bananas, *Indiaenſche* Vygen, Palmboomen, draegende Cocus-Noten en Dadelen, &c. Voorts een meenighte van *Medicinale*-Kruyden: Meloenen en Concommers in overvloed.

Aen de gedaghte Rivier *Loanda* groeyd een wonderlijcken Boom, genoemd *Enfanda*. Altijd is hy groen. Sijne Tacken waſſen hoogh op, en wortelen weer benedenwaerts; waer door ſy geweldigh vermeenighvuldigen. Op d' eerſte ſchors deeſes Booms groeyd ſeeckere gedaente van Lijnwaed. 't Selve werd geſuyverd, en dan dient het tot Kleedingh voor de ſleghte Lieden.

In de Zee zyn veel ſeer groote Walviſſchen, welcke dickmael tot een Geveght koomen, en alſoo malkander dooden. Dan werdenſe van d' Inwooners geviſcht; welcke haer 't Vet afneemen; 't ſelve met Peck vermengen; en haere Scheepen daer meé beſmeeren. Deſgelijcks leverd deeſe Zee haer Sprot, Rogch, Kreeften, Steuren, en meer andere Viſſchen.

D' Inwooners deeſes Lands zyn ſwart. Echter hebben ſommige onder de Vrouwen een geelaghtige verwe. D' Oogh-appelen zyn ſwart en Zee-groen. De Lippen dick; doch niet ſoo ſeer als die van andere *Mooren*. Seer genegen zynſe, om de Vreemdelingen yets t' ontſteelen.

De *Chriſtelijcke Religie* is hier wel ingevoerd op ſommige Plaetſen, doch 't Land heeft noch een groote meenighte Afgodendienaers, van welcke ſommige de Son, als Man van de Maen; andere de Maen, als Vrouw van de Son; wederom andere d' Aerde, als Voedſter aller dingen, aenbidden.

De Huyſen zyn hier al t' ſaemen ſeer laegh en engh; niet door gebreck van Steen, Hout of Kalck, maer door onkunde: Wijl hier noch Timmerman noch Metſelaer is, maer yeder ſijn eygene Wooningh bouwd.

De Vrouwen zyn gantſch ſeer genegen tot Onkuyſcheyd: Welck werck ſy alderliefſt met de Witte plegen, ſonder eer of aghtbaerheyd in aght te neemen. Wanneerſe eeten, ſoo diſſchenſe Viſch en Vleeſch in eene Schotel op. Yeder is hier ſijn eygene *Doctor*; kend de kraghten der Kruyden, en geneeſt ſigh ſelven daer meê. De Koorts verdrijvenſe met geſtooten Sandel-hout. De Hoofdpijn met Aderlaeten. 't Stof van de ſchors eens ſeeckeren Booms gebruyckenſe om te *purgeeren*.

't KO-

't KONINGHRYCK MONO-MOTAPA.

DE *Mono-Motapa*, dat is, Keyſer, Koningh, of Opper-Heer in *Motapa*, werd van de ſijne, volgens 't beright van *Vincent le Blancq*, genoemd *Tabaqui*. Hy beſit ſoodaenigh een groot Rijck, datmen 't ſelve reeckend op duyſend Mijlen in den Omvangh. Maer nae de Beſchrijvingh van den genoemden *Le Blancq*, en de Grenſen, welcke hy 't ſelve geeft, ſoo kan 't niet minder als twee-duyſend Mijlen in den Omkreytz hebben.

Voorts ſeghd hy, dat de Keyſer ſigh t'eenemael *graviteitſch* houd: En datmen voor ſijn Perſoon niet anders als met ſeer groote ootmoedigheyd magh verſchijnen. Altijd is hy vercierd met Goudene Ketenen en Edele Geſteenten, gelijck de Vrouwen, of Bruyts. Geerne ontfanghd hy Geſchencken, doch deeld'er ſelfs weynige uyt.

Volgens 't beright des ſelven en andere Schrijvers, onderhield hy een groot Slot voor ſijne Vrouwen; waer toe niemand derfde naerderen. Een gedeelte ſijner Lijf-waght beſtond, nae eeniger meeningh, in Wijven, welcke men voor dapper, en in de Wapenen wel geoefend hield.

Hy noemd ſijne Hoofdſtad *Madragan* (zynde by andere Autheuren *Mono-Motapa*) alwaer 't Pallays groot, heerlijck, en van buyten met Thoornen wel voorſien is. 't Heeft vier Hoofd-Poorten. Inwendigh is 't treflijck toegeruſt met Tapijten van Boomwol, verhooghd met Goud; en voorts met ſeer praghtigh-koſtlijcken Huysraed.

Behalven dit Pallays zyn'er noch andere, welckemen hier *Symbaæ*, dat is Hoven noemd. Sy leggen in verſcheydene Deelen deeſes Geweſts. Onder deeſe Gebouwen houdenſe ſeer veel van 't geene 't welck te *Butua* ſtaet; wegens de verwonderlijcke grootte der Steenen, waer meê 't omlooten is: Deſgelijcks wegens eenige oude onbekende Opſchriften, ſtaende boven de Poort. Deeſe Naem *Symbaæ* ſchijnd yets gemeen te hebben met der Ouden *Agyſimba*.

Deeſe Vorſt is altijd gekleed op de manier ſijner Voorſaeten, en magh niets daer ontrent veranderen, uytgeſonderd de Cieraeden aen ſijnen Halsband, aen ſijnen Hoedband, en aen ſijne Schoenen. Hy draeghd geen Uytlandſche Stoffen, uyt vrees, dat yets aen deſelve moght vergiftighd of betoverdt zyn. Sijnen dranck is Palm-wijn, met Manna, Amber en Muſcus *gedeſtileert*.

Seer veel verquiſt hy in koſtlijcke Reuckwercken; deſelve verroockende. Hy laetſe oock vermengen onder de Toortſen welcke men hem voordraegd, of de Lighten, welcke men aenſteeckt ter plaets daer hy is.

Aen ſijn Hof zyn een groote meenighte *Officieren*, die met ſeer goede orde en ſtilſwijgenheyd hem oppaſſen. Deeſe Amptelingen kanmen lightlijck uyt andere onderſcheyden, wijſſe op de Schouder draegen het *Talmanſara*, meer of

min koſtlijck, nae gelegenheyd van haeren Stand; doch alle nae de manier van dat, 't geen de Koningh draeghd.

D' Inwooners zyn doorgaens ſwart; genegen tot de Wapenen; deſgelijcks tot den Koophandel. 't Gemeene Volck bedeckt ſigh maer alleen beneden de Middel: Eenige doen 't met de Huyden van wilde Dieren. De rijckſte hebben Laeckenen, of andere Stoffen; welcke haer uyt *Indien* werden toegebracht. De jonge Dochters bedecken niets van haer Ligchaem, voor datſe getrouwd zyn.

De Woningen zyn hier van Hout, en van Leem; bynae op de manier van een Klock-Thoorn gebouwd. De Huyſen der Heeren zyn hooger als die van d' andere.

Veele Vrouwen hebbenſe. Dieſe eerſt ten Houwlijck neemen, is altijd de voornaemſte; en alleen haere Kinderen erven de Goederen haers Vaders.

Geene Gevanckniſſen zyn'er in dit Land. De Reghts-ſaecken werden terſtond en ſtaens-voets afgedaen. Even hierom werd de Vorſt van ſijn Onderdaenen ſeer geëerd.

De *Chriſtlijcke Religie* heeft hier in 't begin ſeer groote verhinderingen gevonden. Hedenſdaeghs echter heeft deſelve hier haeren voortgangh, met bewilliging des Vorſts: Die oock de *Portugeezen* veroorloft, datſe in de Goud en Silver-Berghwercken mogen laeten arbeyden; welcke hier in een groot getal, en ſoo rijck zyn, dat ſommige deeſen Koningh de Keyſer des Gouds noemen.

Niet alleen hebben hier de Bergen, maer oock de Rivieren Goud. Onder deſelve zyn de Vloeden *Infantes*, de *Spiritu Santto* en *Cuama*, by haere Oorſprongen, welcke in 't Meir *Zachaf* zyn. Doch d' Inwooners des Lands bekommeren ſigh hier niet meê. Sy vergenoegen ſig, wanneerſe maer ſoo veel hebben, als kan dienen om daer tegens te ruylen 't geen haer nodigh is. Men vind hier ſulcke geſwinde en lighte Lieden, datſe ſoo ſnel konnen lopen als een Paerd.

In de Boſſchen zyn veel Elephanten, van welcke ſy 't Elpenbeen bekoomen. De Lught is hier gemaetighd, behalven dat de Winter hier wat kouder is, als't *Climaet* wel ſchijnd te konnen lijden; wegens de Bergen die aen en door't Land heenen gaen. Haeren Winter hebbenſe op deſelve tijd, wanneer't by ons Somer is; naementlijck, wanneer de Son ontrent de Kreefts-Kringh gaet.

De *Mono-Motapa* is eenen der maghtighſte Vorſten in *Africa*; wanneermen aenmerckt de grootte ſijns Lands, de veelheyd ſijner Rijckdommen, en de meenighte der Vorſten, welcke hem onderworpen zyn, of onder ſijne Heerſchappy ſtaen.

Onder deeſe Vorſten woonen eenige op 't vaſte Land; als, dien van *Butua*, of *Toroa*: D' andere op de Kuſt en onder der *Cafren*, of *Caffres*; als, die van *Cefala*, *Quitela*, *Sedanda* en *Chicanza*.

Yeder Jaer ontfangenſe 't Vyer, 't welck de *Mono-Motapa* haer toeſend. Indienſe 't ſelve weygeren aen te neemen, ſoo werdenſe gehouden voor oproerige.

Maer of ſchoon al deeſe Volckeren ſtoutmoedigh, en tot de Wapenen genegen zyn, ſoo zynſe echter in der ſelver handelingh ongeſchickt, en haer groot getal ſou tegens d' *Europeers* weynigh konnen verrighten.

Sy geloven maer eenen God. Straffen oock d' Afgodendienaers, Toveraers, Dieven en Echtbreeckers met de dood.

De *Mono-Emugi*, dat is, Heer van *Emugi*, heeft ſijn Rijck, of ſijne Landen, tuſſchen d' *Abyſſinen*, *Caffers*, *Mono-Motapa*,

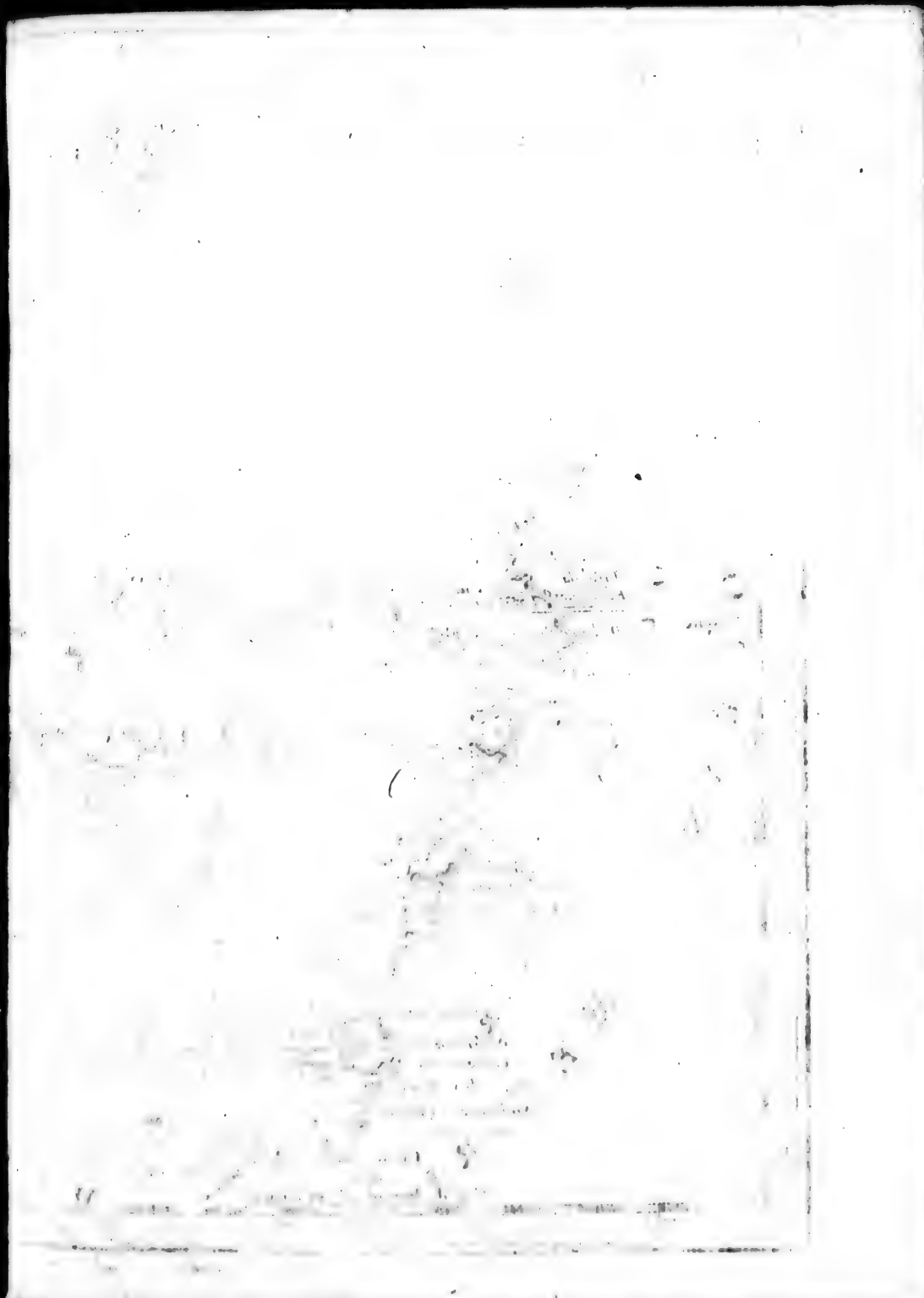

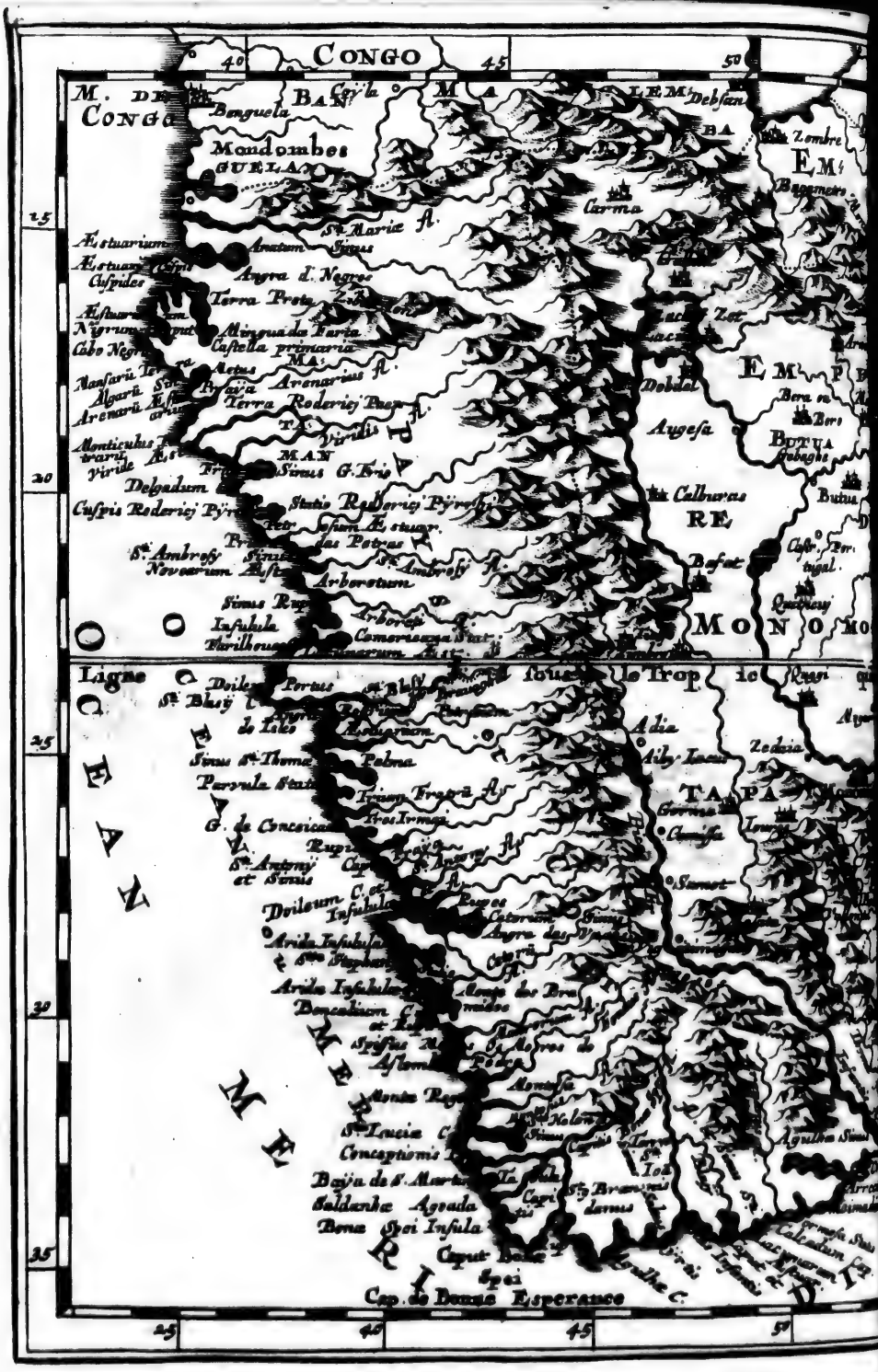
CONGO
40
45
50
M. DE CONGO
BAN
Benguela
Mondombes
GUELAMO
Carma
Debsan
Zembre
EM
Zet
Augesa
BUTUA
Calburas
RE
Befat
MONO
Ligne
Adia
Zedria
TA
PA
Sierret
Arida Insula
Aguilhas Sinus
Caput Bonæ Spei
Cap. de Bonne Esperance
OCEANUS MERIDIONALIS
25
30
35

ABISSINS
DU
MONOEMUGI
Zambere fl.
Zambere fl.
Zambere fl.

Motapa, en *Zanguebar*, ſoo dat het om de Maen-Geberghten heenen leght.

Men houd oock de *Giagues* (*Giaques*) of *Jaggas*, grenſende aen *Congo*, en dit Rijck onderworpen zynde, in eenige aghtingh. Haeren Vorſt is dickmael met den *Mono-Motapa* doende; met wien hy, ſoo 't ſchijnt, gedeeld heeft. Hy ſtaet wel met den Koningh van *Zanguebar*, op dat hy den vryen Handel op Zee moght hebben. Want hy heeft veel Goud, Silver, Elpenbeen, en even ſoodaenige Waeren, als *Mono-Motapa*: Doch ſijne Volckeren zyn vermoedlijck veel *Barbariſcher* en Beeſtlijcker.

Tuſſchen *Mono-Motapa* en *Mono-Emugi*, en de Kuſt, ſtellen ſommige de Koninghrijcken *Inhambane* en *Inhamior*. Deeſe zyn of den eenen of den anderen onderworpen.

't LAND DER CAFRERS, OF CAFRERIA.

Afferia, of 't Land der *Cafrers* (*Caffers*) neemd in d'uyterſte Suyd-ſijde van geheel *Moorenland*, maeckende een halve *Circkel* ontrent 't Voorgeberght der Goede Hoop. Eenige beginnen 't by 't Voorgeberght *Negro*, en ſtrecken 't uyt tot aen de Rivier *Cuama*. Deeſe laetſte ſcheyd dit Geweſt van *Zanguebar*; 't eerſte van *Congo*, en 't geen wy onder *Congo* hebben willen begrijpen. Andere vangen 't aen en eyndigen 't by de Steenbocks-Kringh, ſoo wel aen deeſe als aen geene ſijde van 't Voorgeberght der Goede Hoop.

'k Wil onder de naem van *Cafreria* reeckenen al de Kuſten, welcke *Mono-Motapa* omvangen, tegens 't Weſten, Suyden en Ooſten: Derhalven wy oock deeſe *Caffers* konnen noemen Weſterſche, Suyderſche, en Ooſterſche.

Als nu dit onderſcheyd dus werd genomen in opſight der natuerlijcke Leghplaetſen, waer in deeſe Volckeren woonen, in aenmercking van *Mono-Motapa*; of liever, wanneer wy haer verdeelen in *Occidentaelſche* en *Orientaelſche* (Weſterſche en Ooſterſche) gelijck wy alreeds hebben gedaen, ſoo ſal 't Voorgeberght der Goede Hoop (*Capo de bonn' Eſperance*) deeſe beyde van malkander af-ſonderen.

Voortijds heeft men 't daer voor gehouden, dat deeſer Volckeren noch Koningh, noch Wetten, noch Geloof hadden; en datſe derhalven *Cafres*, dat is, ſonder Geloof, wierden geheeten. Maer naederhand heeftmen bemerckt, datſe verſcheydene Koningen en Heeren hebben; als: Dien van *Mateman*; alwaer men verſcheydene Metallen, Chryſtallen, &c. vind: Van *Malemba*; tuſſchen de Weſterſche: Die van *Chicanga*, *Sedanda*, *Quitera*, en *Cefala*, onder d' Ooſterſche: Nevens meer andere, welcke wy tegens 't Suyden, en *Capo de bonn' Eſperanse* niet kennen.

Al deeſe Kuſten van *Cafreria* grenſen aen 't Land, door middel van veel' aen malkander hangende Bergen, welcke de Maen-geberghten (*Montes Lunæ*) maecken, en *Mono-Motapa* beſluyten. Een deel deeſer Bergen, ſigh ſtreckende nae 't Voorgeberght der Goede Hoop, noemen de *Portugeezen Picos Fragoſos*, dat is, ſpitſe Rotſen.

Dit Voorgeberght is 't beroemdſte ſtuck in geheel *Cafraria*. Daer benevens d' uyterſte Spits of Hoeck van *Africa* en dit ons vaſte Land: En 't beroemdſte *Promontorium*; 't welck wy in de geheele Wereld hebben.

Vaſques de Gama heeft het in 't Jaer 1498. ontdeckt, en daer nae alſoo den wegh nae *Ooſt-Indien* door de *Groote Zee* gevonden. Ter deeſer oorſaeck beroemen ſigh de *Portugeezen*, datſe aldereerſt *Capo de bonn' Eſperance* hebben aengedaen. Doch wy hebben in ons Algemeen *Diſcours* van *Africa* getoond, wat d' Oude daer van gekend en beſchreven hebben.

By dit Voorgeberght, en verder tegens 't Suyden, is 't Voorgeberght der *Aiguilles*; 't welck, nae den ſchijn, 't beroemdſte ſou zyn, wijl 't twaelf of vijfthien Mijlen verder tegens 't Suyden leght. Doch de Naem van 't Voorgeberght der Goede Hoop werd gegeven aen dit gantſche Hoofd des Lands, zynde 't uyterſte Suyder-deel van *Africa*.

De Lught deeſes Lands is ſomtijds gemaetighd, ſomtijds koud; wegens de met Ys en Sneeuw belaedene Bergen, van welcke veel koud Water koomd afvlieten. De Dáelen en 't Laege Land zyn veel aengenaemer. Deſelve voeden veel Vee, 't welck d' Inwooners aen de Vreemdelingen verruylen tegens Meſſen, Schaeren, Leepelen, en andere dingen van een geringe waerde. Deſgelijcks werd hier veel Gevogelt en Viſch gevonden. De Volckeren, welcke dit Geweſt bewoonen, zyn ſwart; en veel beeſtaghtiger, als d' overige in *Africa*. Sommige onder haer zyn Menſchen-eeters.

De *Cafres* tegens 't Ooſten zyn beleefder en hoflijcker als d' andere. De meeſte der ſelver hebben gemaeckt een deel van *Mono-Motapa*, en zyn geweeſt Onderdaenen van deeſen Vorſt: Die dit Land voor ontrent tſeſtigh Jaeren in vier Deelen verdeelde. Sijnen eerſtgeboornen Soon gaf hy de binnen-Landen, en 't grootſte Deel. Sijne drie Jonger Soonen *Quitera*, *Sedanda* en *Chicanga* tegens de Zee-kuſt. *Cefala* of *Sofola*, ſchijnd een byſonder ſtuck te maecken; diens Koningh aen *Mono-Motapa* en de *Portugeezen* Cijns betaeld: Welcke laetſte verſcheydene Veſtingen op de Kuſt inhebben, als, *Sena*, *Tete*, *Cuama*, &c.

Sofala is ſoo rijck van Goud, en heeft ſoo veel Elephanten, dat eenige 't ſelve voor 't *Ophyr* houden, derwaerts *Salomon* yeder drie Jaeren ſijne Vloot heenen ſond. Tot bewijs van haer gevoelen brengenſe by, dat 't Goud, 't Elpenbeen, en d' Apen, welcke de gedaghte Vloot te rugg' braght, in dit Geweſt overvloedigh werden gevonden. Want

vermits

vermits deeſe Scheepen van de *Roode Zee* uytliepen, ſoo ſtaet niet te vermoeden, datſe nae *Peru* waeren geſeyld ('t welck ſommige voor *Ophyr* houden) wijl daer noch Elpenbeen noch Apen zyn. Derhalven moeſtmen veel meer een deel van *Aſia* of *Africa* ſtellen.

Sy voegen'er by, dat niet verr' van *Ceſala* (*Sofala*) eenige voetſtappen van oude Gebouwen overigh zyn; deſgelijcks Opſchriften, van de Vreemdelingen voor een ſeer lange tijd aldaer gelaeten. Jae, hier ſouden noch ſchriftlijcke Beſcheyden zyn te vinden, hoe *Salomon* ſijne Vloot hier heenen geſonden had.

Oock hebben de tſeventigh Overſetters voor *Ophyr* vertaeld *Saphira*; welcken naem niet veel verſchild van *Sophola*.

Doch dit zy ſoo 't wil, immers hier werd ſeer veel Goud gevonden in de Vloeden en Bergen, oock dickmael ſeer fijn en louter Goud in 't Sand. Even dit Goud werd gehouden voor 't alderbeſte en ſchoonſte in *Africa*. 't Onſe is daer tegens maer als Koper te reeckenen.

't Land is geſond en behaeghlijck; neemende maer alleen de Kuſt in. *Mono-Motapa* beſluyt het. Een gedeelte der Inwooners noch op den hedigen dagh zyn daer in niet geboortigh, maer van de *Mono-Motapiſche* Kuſt afgekoomen.

D' oorſpronckelijcke zyn ſwart: Meerendeel *Heydenen*, of *Cafres*. D'andere zyn geelaghtigh, en meeſt *Mahometanen*.

Een ſeer groote Koophandel werd op deeſe Kuſt gedreven, ſoo datmen Jaerlijcks hier de waerde van drie of vier *Millioenen* kan van daen trecken tegens een deel geringe dingen, welck gantſch weynigh bedraegen; en haer toegebracht werden uyt verſcheydene Deelen van *Aſia* en *Europa*; oock ſelfs uyt eenige Geweſten van *Africa*.

Van den Aert, Seeden en Gewoonten der Inwooners, ſoo van Mono-Motapa, *als ontrent de* Caep, *genoemd* de bonn' Eſperance, *hebben wy wijdlopigh genoegh gehandeld in ons Groot Werck der* Curieuſe Aenmerckingh van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen: *Willen derhalven hier niet herhaelen 't geen wy daer eens hebben voorgeſteld.*

't EYLANDT MADAGASCAR; *Anders* S. LAURENTII.

't EYland *Madagaſcar*, of *S. Laurentii*, is veel grooter, als eenigh der andere om *Africa* leggende, of in beyde de Werelden. 't Streckt ſigh uyt van ontrent den twaelfden tot op den ſes-en-twintighſten *Graed* der Suyder-breedte, maeckende over de veerthien *Graeden* in de breedte. Maer vermits 't ſigh van 't Noord-Noord-Ooſten nae 't Suyd-Suyd-Ooſten neygd, ſoo begrijpt het van 't Voorgeberght *S. Sebaſtiaen* af tot aen dat van *S. Roman* toe ontrent vier-honderd Mijlen.

De Breedte moeten tweemael aenmercken. In 't deel, 't welck den *Æquator* naeſt leght, is deſelve van tſeſtigh of vijf-en-tſeventigh Mijlen. In 't midden honderd en twintigh Mijlen: En in 't deel, 't welck ſigh tegens 't Suyden uytſtrekt, is de minſte breedte van honderd; ſomtijds van honderd en thien of honderd en twaelf Mijlen.

Marcus Paulus Venetus heeft dit Eyland alreeds voor meer als vier-honderd Jaeren gekend. Hy noemd het *Madagaſcar*. 't Heeft oock deeſen Naem tot noch toe behouden. Van ſommige echter werd het geheeten 't *Maen-Eylandt*. Wy noemen 't gemeenlijck *S. Laurentii-Eylandt*, wijl 't van de *Portugeezen* op *S. Laurentii*-dagh in 't Jaer 1506., deſgelijcks oock van *Laurentius Almeida*, Soon van *Franciſcus Almeida*, eerſten Stadhouder in *Ooſt-Indien*, is ontdeckt geworden.

Onſe laetſte Reys-beſchrijvingen vermelden, dat hier Goudene, Silvere, Kopere en Yſere Berghwercken, oock Rotſen van Kryſtal zyn. Men vind hier Smaragden, Saphiren, verſcheydene ſoorten van Gommen, Hars, Talck, Sout, Boomwol, Suycker-ried, Sandel en Ebben-hout, Elpenbeen, Waſch, Oſſen-huyden, en grauwen Amber.

Hier tegens brenghdmen aen d'Inwooners, in verwiſſelingh van 't bovengenoemde, Coralen, Pater Noſters, Keetenen, Armbanden, Oorhangſelen van Glas: Linten en Gordels van allerley *coleuren*; Kryſtal, Hout, Sayetten, verguld en verſilverd Koper, Meſſen, Schaeren, Spiegels, Hoeden, Schoenen, Schellen en Bellen, *Venetiaenſche* Paerlen, Agaten, Onyxen, en meer andere diergelijcke, meeſt ſleghte dingen.

De gedaghte Inwooners zyn meerendeel ſwart; veele oock geelaghtigh; ſommige wit; welcke vermoedlijck uyt *Aſia* derwaerts zyn gekoomen.

Men

T

AR;

I I.

e *Portugeezen* op
aer 1506., des-
rentius Almeida,
lmeida, eerſten
ien, is ontdeckt

chrijvingen ver-
dene, Silvere,
wercken, oock
Men vind hier
, verſcheydene
, Hars, Talck,
ker-ried, Sandel
been, Waſch,
wen Amber.
dmen aen d'In-
gh van't boven-
Pater Noſters,
, Oorhangſelen
ordels van aller-
Hout, Sayetten,
oper, Meſſen,
loeden, Schoe-
n, *Venetiaenſche*
yxen, en meer
eeſt ſleghte din-

rs zyn meeren-
k geelaghtigh;
vermoedlijck
ekoomen.

Men

MER
O
C
ZANGUE
DE
BAR
ZAN
MERID
ONAL,
GUE
BAR.
Comare
Insulæ tres
Palmarum Ins.
Furna
Mozambicha Ins
Nona
Insulæ 4 Stæ Mariæ
Insularum Caput
Primariæ Insulæ tres
Sirirum Ins.
Terra
Pontanan
Iacobi Insulæ tres
Iacobus
Atabasta
Manafiaf
Insulæ ats Stæ Isidori
Insulæ tres. et Cap
C. Stæ Mariæ
ISLE DE MADAGASCAR ou de St. LAURENS.
Tirée de Sanuto &c.
Par N. Sanson d'Abbeville Geogr. ord.re du Roy.

E A N
et Æ T H I:
O P I E N
Caput S.te Sebas: tiani
Portus S.te Sebastiani
Marci Portus
Insula de Diego Soares
Insulæ 2. Nuñi Pereiræ
C. de Bonnarage
Cecorum C.
Caput S.te Andreæ
S.te Andreæ Portus
S.te Angel
S.te Antonij Caput et Sinus ali
Antongil
S.te Maria
Radix
Antavares
S.te Apollonia ali I. Maurice
Mascarenhæ Insula
Ligne Tropique du Capricorne
Insula Ioannis de Lisboa
Insulæ 4. S.tæ Clarę
S.t Lucię Portus
Centurambaia Port 9 ou Port de Tonombaia
Insulæ 2 S.t Romany
C. S.te Marie

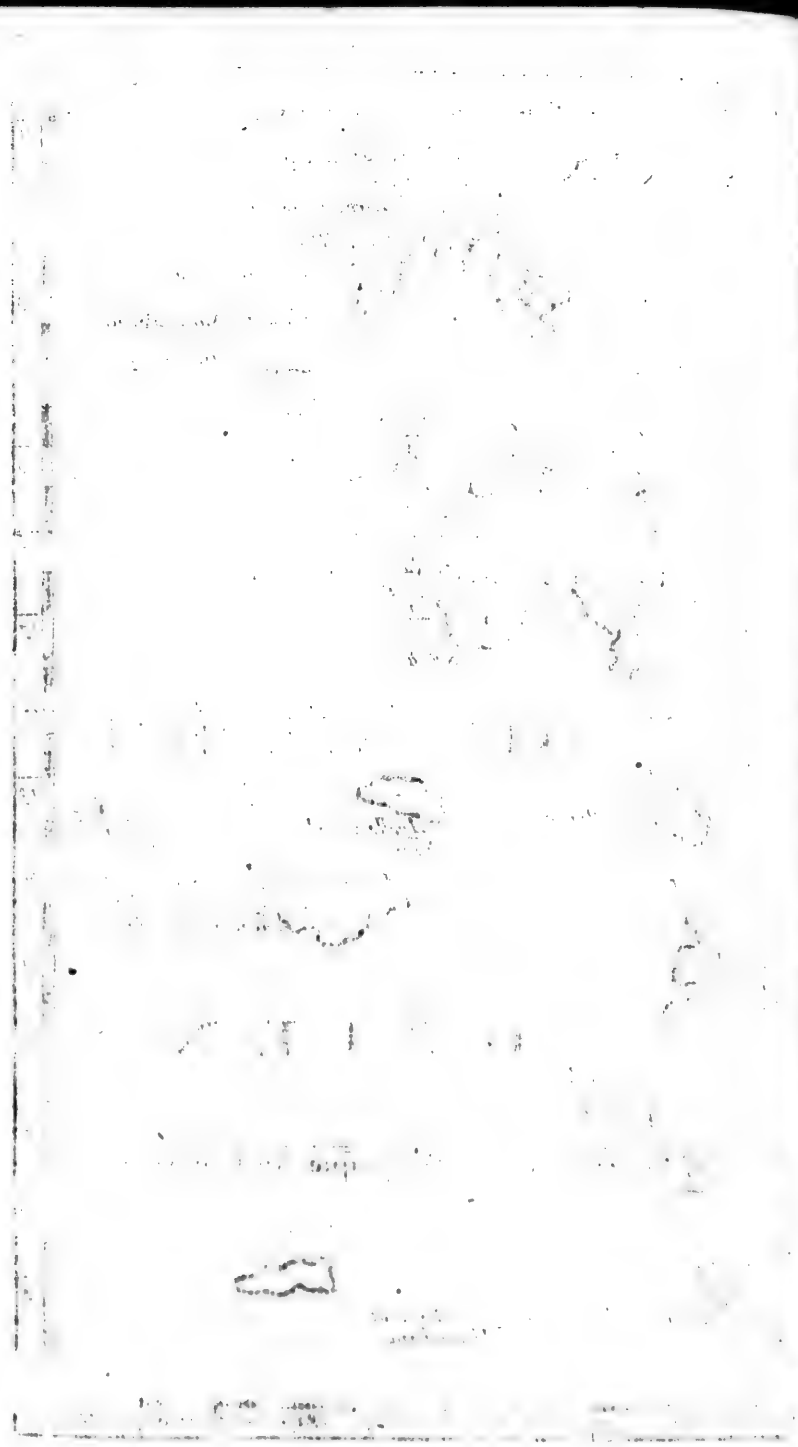

Men kan ſeer wel met haer omgaen. De *Franſoiſen* zynſe veel meer toegenegen, als andere *Europæiſche Natien*. Sy hebben een groote meenighte Oſſen, Schaepen, Geyten, Hoenderen van verſcheydenen Aert, Rijs, &c.

Sy bereyden een ſeeckere Wijn van Honigh en ſommige Wortelen, van welcken Dranck ſy droncken worden.

Men vind hier de meeſte Dieren welcke wy onder ons hebben. Echter is tuſſchen de haere en d' onſe eenigh onderſcheyd. Haere Oſſen hebben beneden den Hals een ſoort van Vet, 't welckſe voor gantſch *delicaet* houden. De Staerten haerer Schapen zyn bovenmaeten ſwaer, als hebbende twintigh duymen in de rondte, en even ſoo veel in de lenghte. Haere Bocken en Geyten zyn ſeer groot; daer en tegens haere Varckens gantſch kleyn.

Sy hebben *Salamanders* en *Kameleons* van verſcheydene Verwen. Veelerley ſlagh van Apen. Van deeſe Dieren gelovenſe, datſe niet begeeren te ſpreecken, uyt vrees, datmen haer dan ſou willen doen arbeyden.

Hier werden gevonden Crocodillen en Schildpadden; onder welcke laetſtgenoemde eenige ſulcke groote Schaelen hebben, dat eene der ſelve thien of twaelf Perſoonen kan bedecken. Somtijds vindmen by haer vijf of ſes-honderd Eyeren, ſoo groot als die van de Hoenderen. Haer Vleeſch is lecker en vet, van ſmaeck als 't Kalfs-vleeſch. Daer zyn noch andere Schildpadden; niet langer als drie of vier voeten. Der ſelver Schaelen zyn ſeer ſchoon, en gelijck als beſchilderd met allerley Verwen. Men maeckt'er Kiſtjens, Cabinetjens, en andere aerdige dingen van, welcke in *Indien* en *Europa* veel geacht worden.

Daerenboven vindmen aen de Zeekuſt, langhs de Rivieren in 't Land, jae ſelfs in de Geberghten, daer Boomen zyn, die eenige ſchaduw en koelte konnen veroorſaecken, ſeer veele Kreeften. Sy herbergen ſigh gelijck de Conynen: Komen uyt haere Holen voor den dagh, wanneerſe Regen bemercken; en ſoecken Kickvorſſchen, nevens ander Ongedierr, daerſe haer Voedſel van trecken.

Als de *Hollanders* voor eenige Jaeren by de Banck *S. Petri*, in 't Noord-Ooſten des Eylands, aen Land traeden, hebben deeſe Kreeften haer als met geheele Schaeren en Benden aengegrepen; jae ſoodaenigh, datſe ſigh tegens deeſe vyanden beſchanſſen, en haer tegens deſelve met groot beſwaerlijckheyd, gevaer, en verlies van eenige der haere, beſchermen moeſten. Deeſe ontmoetingh hebbenſe gehouden voor eene der gevaerlijckſte op haere geheele Reys.

Haere Phaſanen zyn veel grooter en ſchooner als d'onſe. Haere Veldhoenderen dicker, ſwaerder, en van verſcheydene verwen. Men ſiet hier Papegayen, ſoo groot en ſwart als de Ravens. Deſgelijcks middelmatige, en oock even ſoo kleyne als onſe Leeuwercken zyn; al t' ſaem van verſcheydene Verwen. Haer Gevogelt behoeft voor dat van *Canarien* niet te wijcken. Haere Byen zyn wel kleyn, maer den Honigh, dieſe geven, is ſeer voortreflijck.

Haere Mieren vliegen, en laeten op de Struycken, daerſe ſigh aenhangen, een ſlagh van Lijm, of witte Gom, ſitten, welcke in plaets van Lijm werd gebruyckt. Sy hebben ſeecker ſlagh van Vogelkens, by haer genoemd *Collibri*, wegende eene nauwlijcks ſoo ſwaer als twee Byen, wijlſe t'eenemael kleyn zyn. Sy geneeren ſigh bynae alleen van den Dauw, deſelve van de Bloemen ſuygende.

Uyt de Zée treckenſe een ontelbaere meenighte

meenighte van Viſch; en onder deſelve ſulcke groote Rogchen, dat drie-honderd Perſoonen aen eene der ſelver een goede Maeltijd konnen hebben. Haere Palm-boomen verſchaffen haer altijd dranck. 't Ontbreckt haer aen geen Vrughten: Deſgelijcks aen geen Boom-wol, waer van ſy allerley Stoffen maecken. Sy hebben blauwen Indigo. Haer Radijs, of *Baliſter*, maeckt haer de Tanden ſwart; en dit houdenſe voor haere grootſte ſchoonheyd. Aloë bekoomenſe van allerley Boomen.

De voornaemſte Rijckdom des Lands beſtaet in Ebbenhout, wegens de ſchoonheyd en ſuyverheyd der ſwarte verwe, de ſonderlinge klaerheyd, en den reuck, welcke het van ſigh geeft, wanneer in 't Vyer leght.

Onder haer Ooft hebbenſe *Mirabolanen* van allerley ſoort. *Ananas*, Citroenen, Oranjen-Appelen, Granaet-Appelen, Roſijnen, &c. Sy verſaemelen hier *Maniguette* (een ſlagh van Peper), Gingebar, en verſcheydene Wortelen, welckeſe eeten in plaets van Brood; en ſigh oock laeten dienen tot veelerley andere Gebruycken. Rijs, Hirſſe, Boonen, Erweten, Kruyden, Huls-vrughten, e. ſ. v. hebbenſe overvloedigh genoegh. 't Gevoellijck Kruyd werd gevonden by de *Tapaten*. Soo haeſtmen een Blaedeken aenroerd, ſoo ſluytenſe alle ſigh in malkander, en buygen ter aerden neer. Doen ſigh oock niet weer open, noch righten ſigh weer overeynd, voor dat hy wegh gegaen is, die haer aengeraeckt heeft. *Wijdlopiger ſpreecken wy van dit Jonckvrouwen-kruyd in onſe Curieuſe Aenmerckingen*, &c.

Dit Eyland heeft veel bequaeme Reeën en Havenen. Over al vindmen goed Water, en genoeghſaeme Levens-middelen. Doch de Lught des Lands is voor d' *Europæers* ongeſond.

De *Francoiſen* hebben hier, nu aen deeſe dan aen die Plaets, een *Colonie* of Plant-Stad gebouwd, meenende ergens een beeter Lught te ſullen vinden.

De Reede *Antongil*, of *S. Antonii*, is de grootſte en beſte in 't geheele Eyland. Op de gedaghte Kuſt, en verder tegens 't Noorden, leght *Boumarage*. Noch verder tegens 't Suyden *Angrada*. Noch wijder *Cacambout*, *Manialuſe*, *Mannajara*, *Matatane*, *Manapate*, *Manatenga*, *Anamboul*, *Ramac*, by *S. Luciæ*-Haven, en *Antipere*, of *S. Clara*, by 't Voorgeberght *S. Romani*.

Al deeſe Plaetſen, of Havenen, zyn van Hout gebouwd, met Plancken bedeckt, en met *Palliſſaden* beſlooten; gelijck oock d' andere door 't geheele Eyland.

Op d' andere ſijde tegens 't Weſten, en tegens over d' *Africaenſche* Kuſt zyn *Vingagora*, *S. Andreas*, de Reede van *Pracel*, *S. Vincentii*, *S. [illegible] Auguſtini*-Haven, of Zee-boe[illegible] de beſte nae *Antongil*, *Tombaja*, &c.

't Midden des Eylands beſtaet in Geberghten en Boſſchen, waer in 't Sandel en Ebbenhout waſt.

Om *Madagaſcar* heenen leggen ſeer veel' Eylanden. 't Eyland *S. Maria* is dight by de Reede *Antongil*, zynde ſeer ſchoon en vrughtbaer. Tuſſchen beyden, daer de Stroom tegens 't Noord-Noord-Ooſten in 't Suyd-Suyd-Weſten gaet, vangen die van 't Land veele Walviſſchen: Welckeſe een Yſer, waer aen een Touw vaſt gemaeckt is, in 't Lijf werpen. Als nu de getroffene Walviſch ſigh ſoo langh geplaeghd heeft, dat hy moede geworden is, ſoo treckenſe hem op de Kuſt, of aen den Oever, en houwen hem dan in ſtucken.

Daer zyn vier Hooft-Eylanden, *Comores* genoemd, *S. Chriſtoffel*, *Ten Heyligen Geeſt*, *Loura*, en *Comore*: Of, *Magotte*, *Combracan*, *Angouan* (anders *Anſuwanny*) en *Gaſidſa*. D' Inwooners van 't laetſte

zyn

zyn ongetrouw: D'andere zyn hoflijcker; ſtaende onder een eenige Koningh, die t'*Anſuvanny* woond. Daer Koophandel werd gedreven, woonen enckele *Mahometanen*.

't Land is aengenaem en vrughtbaer, wegens de Beecken, van de Bergen afvlietende, en de Velden bevoghtigende. Men vind hier Cocos, en allerley Vogelen; doch geen Yſer. Uyt *Madagaſcar* bekoomen d'Inwooners Rijs, Hirſſe, grauwen Amber, en Slaven; welckeſe nae *Arabien* en de *Roode Zee* voeren. Van waerſe Stoffen, *Indiaenſche* Kleederen en *Anfium*, of *Opium*, weer te rugg' nae haer Land brengen.

In't Jaer 1613. quaemen de *Hollanders* in dit Eylandt, haelende veele Verſarſchingen van't ſelve. 't Is aenmerckens-waerdigh, datſe voor een boeck Pappier een geheelen Os: Wederom een Os voor een ſleght Spiegelken: Noch eenen anderen Os voor een *douſijn* kleyne Bellekens, en voor een Yſere Stange drie Oſſen kreegen.

't Eyland *Mauritii*, of *S. Apollinæ*, tuſſchen den negenthienden en twintighſten *Graed*, ſchijnd bewoond te zyn geweeſt, eer de *Hollanders* hier een Plant-Stad of *Colonie* hebben opgereght.

De Vogelen waeren hier ſoo tam, datſe ſigh met de hand lieten grijpen, of met Stocken dood ſlaen.

Men vind hier ſeer veel en ſchoon Ebbenhout, nevens andere Boomen, welckers Hout rood, geel, en voorts oock van een vermenghde verwe is. Geſaementlijck heeft het een ſchoone levendige *Coleur*.

De Palm-bladeren zyn hier groot genoegh tot een bedeckingh: En de Schildpadden ſterck genoegh, om een Man op haere Schaelen te konnen draegen. Men vind hier geen viervoetige Dieren.

Tuſſchen 't Eyland *Madagaſcar* en 't groote Land, ontrent tſeventigh Mijlen van't Eyland, honderd Mijlen van *Cefala*, en honderd en vijftigh Mijlen van *Moſambicq*, leggen d'*Indiſche* Sand-bancken, meer als genoegh bekend door de Schipbreucken, welcke hier geſchieden; en inſonderheyd door de geene, die ſigh alhier heeft toegedraegen in't Jaer 1586. onder den *Admirael Ferdinand Mendoza*. Want als hier ſijn Schip tegens de Klippen ſtiet, en in ſtucken gingh, ſoo hebben ſigh de gedaghte *Admirael*, de Stierman, de Stadhouder, en noch thien of twaelf andere Perſoonen in de kleyne Boot aldereerſt geſalveert. Tnegentigh andere bereydeden de groote Boot, en ſprongen'er in. Doch vermitsſe geen Levens-middelen by ſigh hadden, ſoo wierdenſe gedwongen (om met het ſeer weynige dies te langer te moogen toekoomen) eenige, welcke 't Lot haer ſou aenwijſen, in de Zee te werpen.

Onder meer andere trof dit ongeluck den oudſten van twee Gebroeders. Als hy nu buyten boort ſou geſet worden, bood ſigh de jonghſte in ſijne plaets aen, wijl den anderen bequaemer was als hy, om hun Geſlaght t'onderhouden en voort te ſetten. Dit geſchiedede. Doch hy ſwom de Boot ſoo langh nae, en beſoght ſoo dickmael weer daer in te mogen geraecken, dat d'andere eyndlijck tot meedelijden bewoogen wierden, en hem in-naemen.

D'overige, welcke op't gebroockene Schip waeren gebleven, ſtierven ten deelen van Honger. Sommige voeghden Plancken aen een, om ſigh daer op te redden. Doch van deeſe laetſte quam alles om 't leven, uytgeſonderd twee Perſoonen. Van de tnegentigh in de groote Boot ontquaemen'er veertigh of vijftigh. D'eerſte bleven geſaementlijck behouden. Soo dat van ſes-honderd

niet meer als ontrent tſeſtigh Perſoonen overbleven. Deeſe Klippen zyn Steenen van verſcheydene Spitſen, gelijck de Coral-klippen; ten deelen ſwart; ten deelen wit; ten deelen groen; doch al t'ſaemen ſeer verſchricklijck t'aenſchouwen.

Noch een groot getal Eylanden ſyn'er overig tegens 't Noorden en Ooſten van *Madagaſcar*: Oock vindmen tuſſchen ſoodanige Eylanden veele Bancken en Klippen: Doch de beſchrijvingh van deeſe Omſtandigheden willen wy aen andere overlaeten. Dit alleen ſullen wy hier ſeggen, dat tegenwoordigh in *Franckrijck* een *Compagnie* of Geſelſchap is, 't welck ſigh toeruſt, om in *Madagaſcar* een maghtige Plant-Stad op te righten. Maer ſulcks ſal niet geſchieden, voor datmen de gelegenheyd deeſes Lands wel nauw heeft uytgevorſcht, en vernoomen, wat voor een Koophandel men hier ſou konnen drijven.

D'EYLANDEN VAN CAPO VERDE, OF 't GROENE HOOFD.

HOnderd en vijftigh Mijlen van *Capo Verde*, tegens 't Weſten, leggen een grooten Hoop Eylanden; welcke ſigh uytſtrecken van den negenthienden en een halven tot den negenthienden *Graed* der breedte: En van den honderd drie-en-vijftighſten en een halven, tot ontrent op den honderd en ſeven-en-vijftighſten *Graed* der lenghte. Geſaementlijck werdenſe genoemd d'Eylanden van *Capo Verde*, wijl dit Voorgeberght een deel des Vaſten Lands is, 't welck 't ſelve aldernaeſt leght.

Onder deeſe Eylanden zyn'er thien in eenigh Aenſien, ſchoon deſelve ten deelen niet bewoond zyn.

Sy leggen bynae in de *Forme* eens halve Maens, of halven *Circkels*; waer van 't holle Deel nae 't groote Land, en de twee Spitſen nae de groote Zee gekeerd zyn.

De Spits, of Hoeck, welcke tegens 't Weſten en 't Noorden ſiet, is 't Eyland *S. Antonii*. 't Selve volgen d'Eylanden *S. Vincentii*, *S. Nicolaes* en *S. Lucia*; ſigh voortdoende tuſſchen 't Ooſten en 't Suyden.

Daer nae ſietmen de *Sout-Eylanden*; d'Eylan-

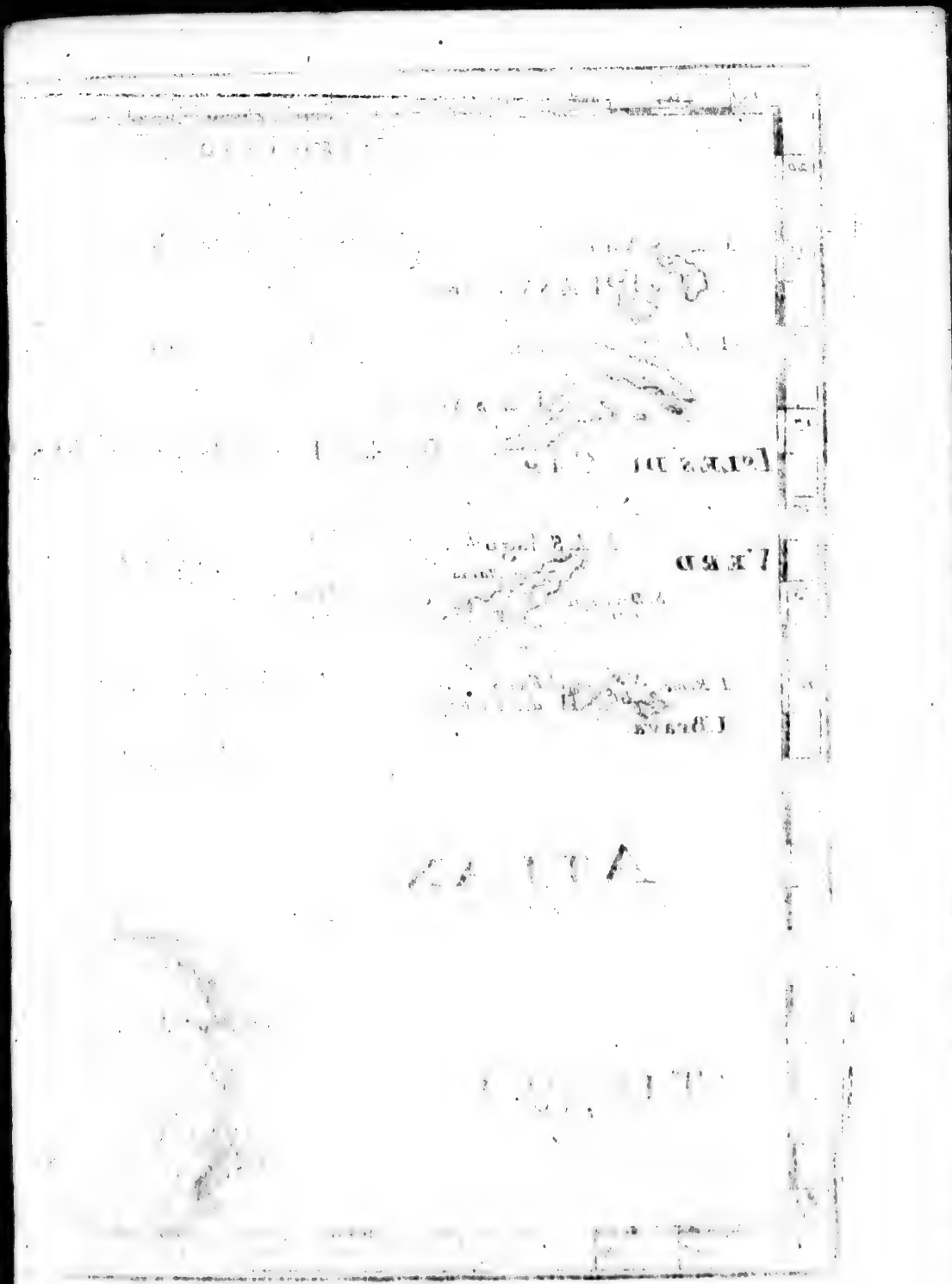

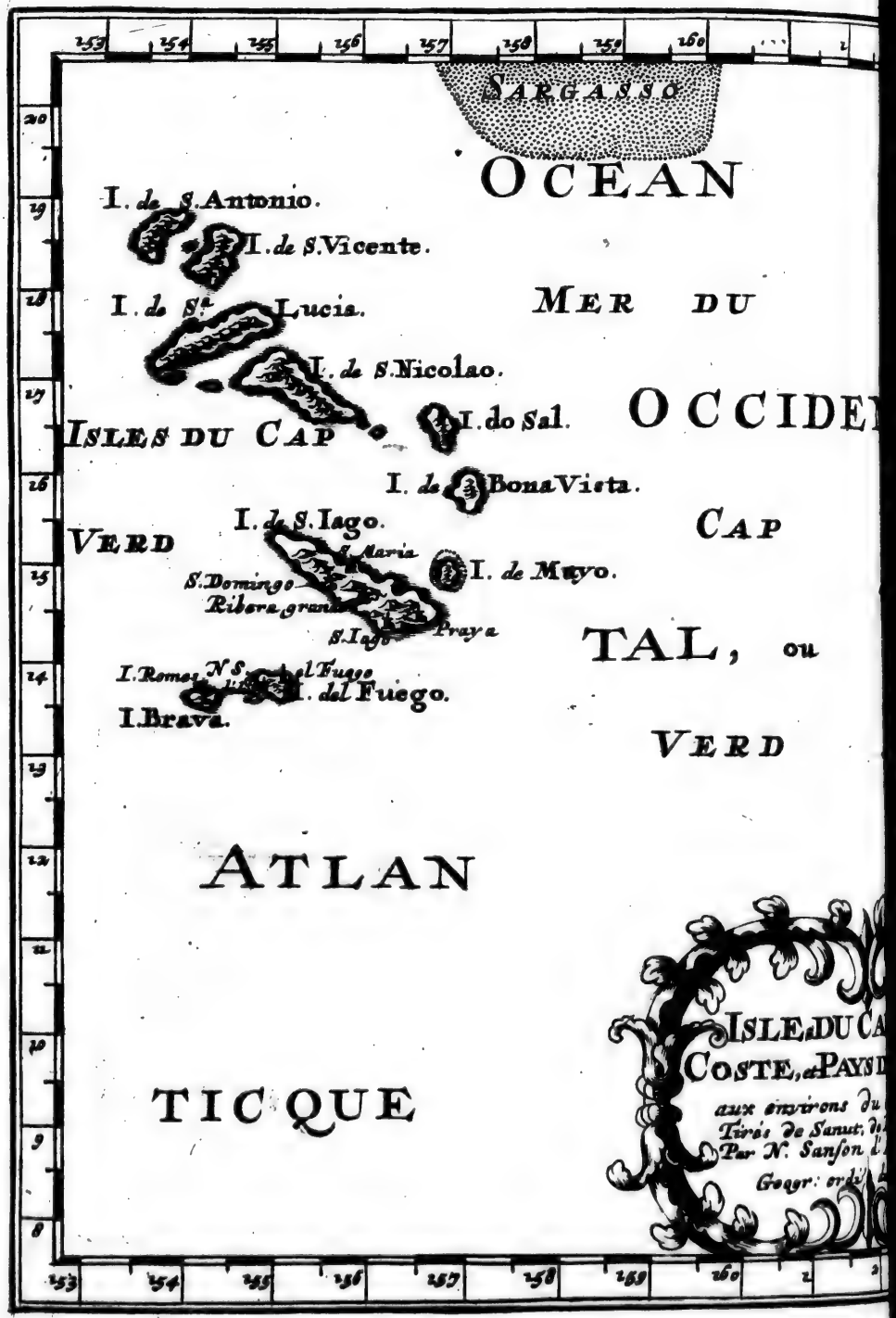
SARGASSO
OCEAN
I. de S. Antonio.
I. de S. Vicente.
I. de Ste Lucia.
MER DU
I. de S. Nicolao.
I. do Sal.
OCCIDE
ISLES DU CAP
I. de Bona Vista.
I. de S. Iago.
CAP
VERD
I. de Mayo.
S. Domingo
Ribera grande
Praya
TAL, ou
I. Rome
I. del Fuego.
I. Brava.
VERD
ATLAN
TIC QUE
ISLE DU CA
COSTE, et PAYS
aux environs du
Tirés de Sanut
Par N. Sanson

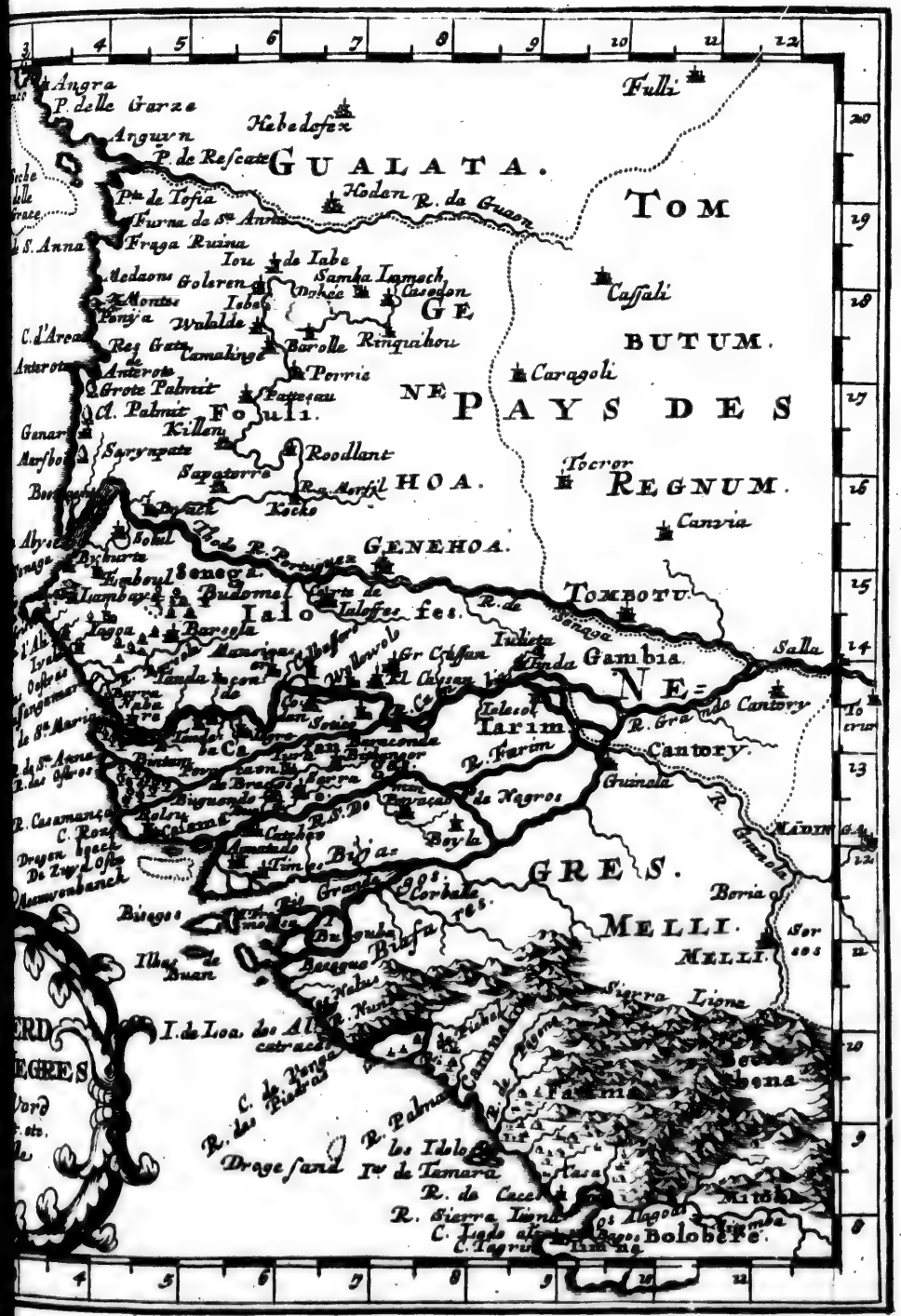
Angra
P. delle Garze
Hebedofex
Anguin
P. de Rescate
GUALATA.
Fulli
Hodan
R. da Guaen
TOM
Cassali
BUTUM.
Caragoli
NE
PAYS DES
REGNUM.
Canvia
Iocror
Fouli.
HOA.
GENEHOA.
Senega
Jalo
TOMBOTU.
Gambia.
Salla
Cantory.
Tarim
Guinala
Bisiar
GRES.
MELLI.
Sierra Lione
Drage sand
Bolobere.

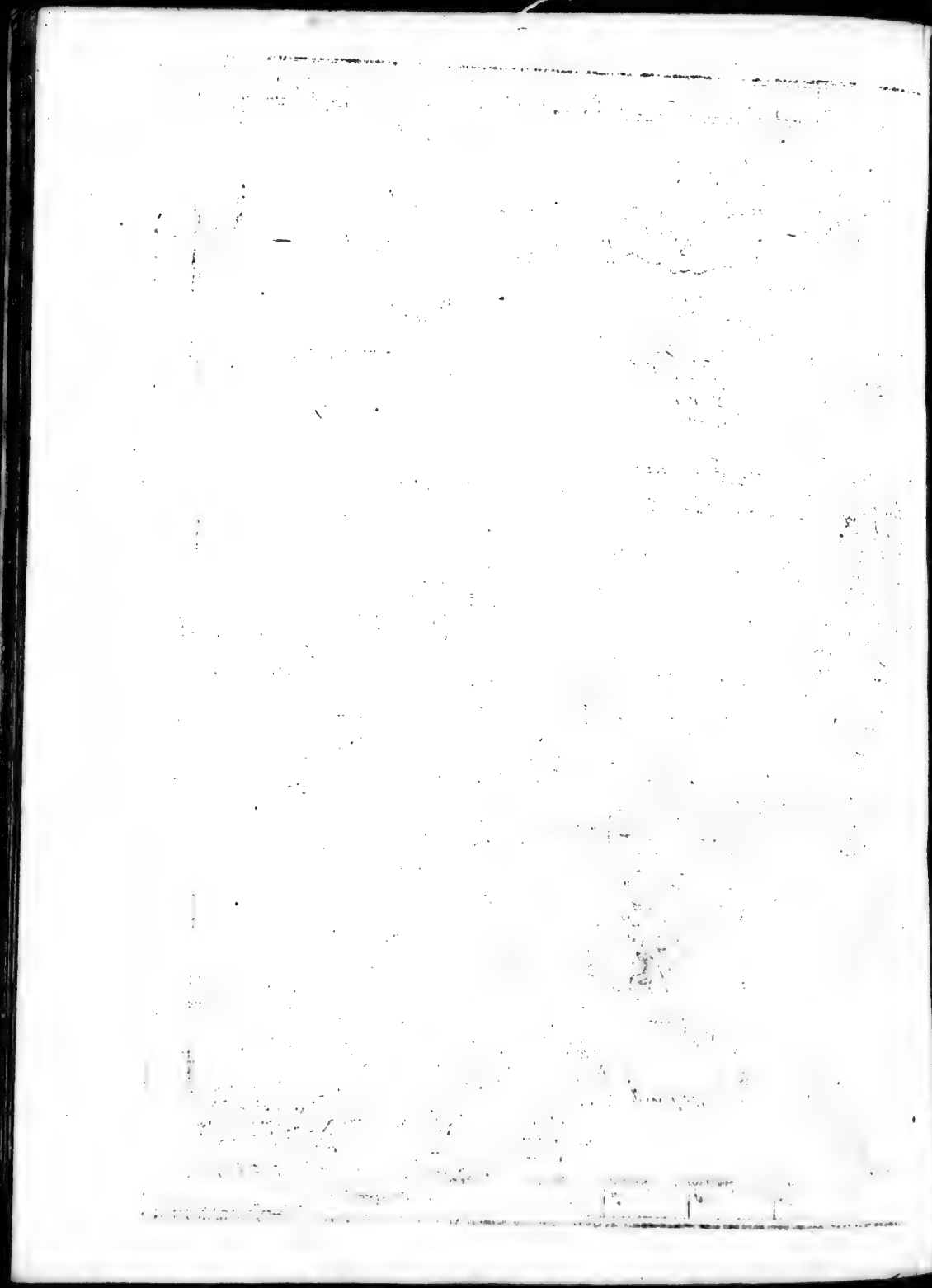

d'Eylanden *des goeden Aenſiens*, en *Mayo*, van 't Noorden tegens 't Suyden, zynde d'uyterſte onder allen tegens 't Ooſten: 't Eyland *S. Jacob*, 't *Vyer-Eyland*, en *Brava* d'uyterſte tegens 't Suyden: En keeren ſigh weer van Ooſten ten Weſten, ſigh yets nae 't Suyden uytſtreckende. Derhalven maecken d'Eylanden *S. Antonii* en *Brava* de twee uyterſte Deelen en Spitſen tegens 't Weſten: *Bonne-Veue*, of 't Eyland des goeden Aenſiens, geeft het midden des halven *Circkels* tegens 't Ooſten.

S. Lucia, *S. Nicolaes*, en *S. Jacob* zyn de grootſte; wijl yeder derſelver van honderd-duyſend tot honderd en twintigh-duyſend Schreeden in de lenghte; vijfthien, twintigh, tot dertigh-duyſend Schreeden in de breedte; en tweemael honderd, of tweemael honderd en vijftigh-duyſend ſchreeden in den Omkreytz heeft.

S. Antonii en *S. Vincentii* Eylanden zyn wel de helft minder; hebbende geen honderd-duyſend Schreeden in den Omloop. D' overige en de kleynſte hebben maer vijftigh, veertigh, dertigh; d' andere ſeven ſaghtduyſend. Deeſe laetſte, welckers Naemen ons onbekend zyn, aght ick niet: Zyn oock veel meer Klippen of Rotſen, als Eylanden.

S. Jacob is 't Hoofd-Eyland, als 't grootſte onder allen. Gelijck dan oock alhier de Biſchoplijcke *Reſidentie* in de Stad van gelijcken Naem is.

Dan zyn'er noch Groot-*Ribera*, nevens een goede Haven, tegens 't Weſten; *Praya* tegens 't Ooſten; *S. Maria* tegens 't Noorden; al t' ſaemen met haere Havenen. Eenige voegen'er by 't Eyland *S. Thomas*, wiens Haven ſeer gevaerlijck is. Andere 't Eyland *S. Dominici*: En noch andere *S. Michaels*-Eyland. 't Kan wel zyn, dat deeſe begreepen waeren onder de Naemen van eenige der andere.

Groot-*Ribera* heeft vijf-honderd Huyſen. De Lught is hier ongeſond: De Bodem ongelijck: De Daelen zyn vrughtbaer in Graenen, Wijn, Ooft, Suycker-Ried, Meloenen. Men vind hier veele Vogelen en Dieren; inſonderheyd Geyten in groote meenighten; vermits deeſe Beeſten driemael in 't Jaer, en t' elckens drie of vier Jongen op eenmael werpen. Deeſe Geyten zyn ſeer vet, en *delicaet* van ſmaeck.

't Eyland *S. Lucia* is nae 't Eyland *S. Jacob* 't Volck-rijckſte.

D' Eylanden *S. Nicolaes*, *S. Vincent*, en *S. Antonii* heeftmen voor woeſt gehouden. Vermoedlijck evenwel zyn'er eenige Inwooners in, doch niet ſoo veel, als deſelve wel ſouden konnen vocken.

Doe in 't Jaer 1622. de Scheepen der *Vereenighde Nederlandſche Provintien* hier aenquaemen, ſoo vondenſe in 't Eyland *S. Antonii* vijf-honderd Perſoonen, ſoo Mannen, als Vrouwen en Kinderen; geſaementlijck *Mooren*.

D' Eylanden van *S. Vincent* en *S. Nicolaes* hadden'er niet minder. In 't Eyland *Mayo* zyn deeſe *Mooren* ſterck van Leedematen, en van een ſchoone Ligchaems-geſtalte. 't Is gelooflijck, dat over al eenige *Portugeezen* zyn, welcke d'andere in toom houden.

De *Sout-Eylanden*, *Bonne-Veue*, *Mayo* en *S. Jacob* geven ſoo een groote meenighte van Sout, ('t welck natuerlijckerwijs werd gemaeckt van 't Water, dat de Zee van tijd tot tijd aldaer aghterlaet) datmen, boven 't geen hier in 't Land werd verbeeſighd, noch Jaerlijcks over de honderd Scheepen daer meê bevraght, om 't ſelve nae verſcheydene Geweſten te vervoeren; en noch veel blijft'er over, 't welck nergens toe kan dienen. Alleen 't Eyland *Mayo* ſou, volgens de berighten, Jaerlijcks de Laedingh voor twee-duyſend Schee-

pen konnen verſchaffen. Yeder der andere ſou niet veel minder konnen opbrengen.

De verdere Rijckdom des Lands bekoomdmen van de Bocken en Geyten-Vellen. In al deeſe Eylanden zyn meenighten deeſer Dieren, ſoo datmen veele Kudden van duyſenden by een ſiet loopen. De gedaghte Vellen werden nae *Brazil*, *Portugal* en anderweegen heenen geſonden, en aldaer bereyd. 't Vleeſch werd in Tonnen geſouten, en verkoght aen de Scheepen, welcke van en nae *Brazil* hier voorby vaeren.

Behalven 't Sout en de Geyten, waer in de voornaemſte Rijckdom des Lands beſtaet, vindmen hier noch veele wilde Paerden, Oſſen, Eſelen, Apen; Boomwol, welcke hier verwerckt werd, Rijs, en allerley Graenen.

Onder haere Vogelen hebbenſe ſeecker byſonder ſlagh, welcke *Flamencos* werden genoemd. De Vederen des Ligchaems zyn gantſch wit, maer die aen de Vleugelen bloedt-rood. De Schild-Padden zyn hier twee of drie voeten langh. Deeſe kruypen uyt de Zee aen Land; en leggen haer' Eyeren by naght, welckſe onder 't Sand verbergen; alwaerſe dan door de hitte van de Son werden uytgebroed.

In *Fuego* en *Brava* werd Wijn gemaeckt, welcke voor die in *Canarien* weynigh behoeft te wijcken.

Tuſſchen d' Eylanden van *Capo Verde* en 't vaſte Land, nae de *Canariſche* Eylanden toe, werd de Zee genoemd *Sargaſſo*, vermits deſelve hier van den twintighſten *Graed* tot den vier-en-twintighſten (*Linſchoten* en *Davity* ſtellen den dertighſten) en in de breedte ontrent dertigh, veertigh, tot vijftigh Mijlen, bedeckt is met een ſeecker Kruyd, gelijck zynde 't geenmen op de grond der Bronnen vind, en van de *Portugeezen Sargaſſo* werd geheeten.

Dit Gras of Kruyd koomd over een met de Zee-Peterſely, behalven dat het wat geeler is. Aen d' eynden draeghdt het Koornen, of een ſeeckere Vrught, welcke gantſch geen ſmaeck noch kraght heeft.

Men bemoeyd ſigh ſeer, om uyt te vinden, waer doch dit Kruyd van daen magh koomen, 't welck over de tſeſtigh Mijlen van d' Eylanden en 't vaſte Land afgeſcheyden is, en in ſoodaenigh een Zee leght, waer in men geen grond kan peylen. Echter is 't ſoo geweldigh dick, dat de vlackte des Waters veel meer een groene Beemd, als een Zee ſchijnd te zyn.

De Scheepen, welcke in dit Kruyd koomen te verwarren, hebben een ſtercke Wind van nooden, om ſigh daer uyt te redden. Ick ſtae in de meeninghe, dat dit Kruyd *Sataſpes* verhinderd heeft, ſoo dat hy ſijnen loop om *Africa* niet heeft konnen volvoeren; en d' oorſaeck van zyn ongeluck is geweeſt.

Deeſen *Sataſpes*, de Soon van *Theaſpes*, eenen der *Achemeniden*, de Dochter van *Zopyrus*, Soon van *Megabyſes*, onteert hebbende, wierd van *Xerxes* veroordeeld, dat hy aen een Kruys genageld worden, en aen 't ſelve ſterven ſou. Sijne Moeder, de Suſter van *Darius*, braght te weegh, dat deeſe Straf in een andere wierd veranderd. Te weeten: Hem wierd bevoolen, rondom *Africa* te vaeren; 't welck niet anders als met ſeer groote moeyte en niet minder gevaer kon werden verright.

Hier op begaf hy ſigh in *Egypten* t' Scheep: Seylde de *Columnen* van *Hercules* voorby: Quam in de Weſt-Zee, en ſeer verr' nae 't Suyden, langhs *Africa*. Maer vermits hy bemerckte, dat hy noch een lange tijd en veele moeyte ſou moeten aenwenden, om deeſe *cours* te voleynden, ſoo keerde hy weer te rugg'

nae

nae *Egypten*, en van daer nae 't Hof; alwaer hy ſeyde, dat hem yets was bejegend, 't welck ſijn Schip had verhinderd voort te vaeren. *Xerxes* hem voor een Leugenaer houdende, deed hem de Straf uytſtaen, waer toe hy al te vooren was veroordeeld geweeſt.

Voorts koomd de gelegenheyd, daer hedenſdaeghs d' Eylanden van *Capo Verde* ſigh bevinden, veel beeter over een met de gelegenheyd der *Fortunatis*, of *Geluckige Eylanden* van *Ptolomæus*, als met de *Canariſche*. Want hy ſteld de gemelde *Geluckige Eylanden* tuſſchen den thienden en ſeſthienden *Graed* der breedte. D' Eylanden van *Capo Verde* nu zyn tuſſchen den derthienden en negenthienden: Maer de *Canarien* aen geene ſijde des ſes-en-twintighſten *Graeds*.

De *Meridiaen* der *Geluckige Eylanden* van *Ptolomæus* leght op den aghtſten *Graed* der lenghte, buyten d' *Africaenſche* Kuſt, tegens 't Weſten. De middelſte *Meridiaen* der Eylanden *Capo Verde* is op den aghtſten *Graed* der lenghte buyten de gedaghte Kuſt, en op deſelve ſijde. De middelſte *Meridiaen* der *Canarien* ſtoot aen d' *Africaenſche* Kuſt. *Ptolomæus* hanghd deeſe *Geluckige Eylanden* aen eenen gelijcken *Meridiaen*, en ſtreckt deſelve uyt van 't Suyden nae 't Noorden; tuſſchen den thienden en ſeſthienden *Parallel*, of *Graed* der breedte, welcke vijf *Graeden* in de breedte maecken. D' Eylanden van *Capo Verde* zyn niet reght in eenen *Meridiaen*, maer tuſſchen twee of drie; en gaen van den derthienden tot den aghthienden, maeckende vijf *Graeden* in de breedte. De *Canariſche Eylanden* leggen daer tegens van 't Weſten nae 't Ooſten, en bynae op eenen *Parallel*, of *Graed* der breedte, zynde den ſeven-en-twintighſten, en ſtrecken ſigh uyt van den eerſten tot op den ſeſden *Graed* der lenghte.

Deeſe Gronden zyn ſeer ſterck, om te bewijſen, dat d' Eylanden van *Capo Verde* veel meer moeſten over-een-komen met de *Geluckige Eylanden* van *Ptolomæus*, als de *Canariſche*.

Haer' afwijckingh van den *Æquator* is maer alleen drie *Graeden* verſchillende van *Ptolomæi Geluckige Eylanden*: De *Canarien* daer tegens vijfthien. Haere afwijckingh van d' *Africaenſche* Kuſt koomd over een met *Ptolomæi Geluckige*, maer niet met de *Canariſche Eylanden*. Haere Leggingh van 't Suyden nae 't Noorden koomd ſeer nae over een met de Leggingh der *Geluckige Eylanden*. 't Getal der *Graeden* in de breedte, welcke deſelve begrijpen, vergelijckt ſigh gantſchlijck met 't getal der *Geluckige Eylanden*. Maer hier tegens ſtrijd t' eenemael de Leggingh der *Canariſche* van 't Weſten nae 't Ooſten, en de geringe breedte, welcke deſelve hebben.

Maer onaengeſien al deeſe Bewijsgronden willen wy toonen, datmen ſigh dickmael niet moet vaſt houden aen de ſtellingh van *Ptolomæi* Leghplaetſen: En dat de *Canariſche Eylanden* (niet die van *Capo Verde*) met de *Geluckige* of *Fortunatis* van *Ptolomæus* en d' Oude over-een-koomen. Doch eer wy daer toe treeden, willen wy voor af yet weynighs ſeggen van *Madera* en *Porto Santo*, behoorende aen de Kroon *Portugal*, gelijck oock d' Eylanden van *Capo Verde* doen.

MADERA.

't Eyland *Madera*, of *Madeira*, volgens de *Pronunciatie* der *Portugeezen*, leght op den tweeen-dertighſten *Graed* der breedte. Heeft ontrent vijf-en-twintigh Mijlen in de lenghte; aght of thien Mijlen in de breedte, en tſeſtigh in den Omkreytz.

In 't Jaer 1420. wierd het ontdeckt van *Johan Gonzalva* en *Triſtan Vaez*, onder de Regeeringh van *Henrick*, *Infant* van *Portugal*. Onder even den ſelven hebben deſgelijcks *Johannes Zarco* en *Triſtan Vaez* in 't Jaer 1428. *Porto Santo* gevonden.

Beyde waerenſe woeſt; maer inſonderheyd *Madera* ſoo vol Hout, datmen 't ſelve in brand moeſt ſteecken, op datmen plaets in 't Land moght bekoomen, om 't ſelve te bebouwen.

De Geſchied-boecken verhaelen, dat dit Vyer tuſſchen de ſes en ſeven Jaeren langh heeft geduerd, eer 't door 't geheele Eyland was geloopen, en de Boſſchen had verteerd. Eenige van d' eerſte Inwooners moeſten ſigh in 't Water redden, om de Hitte in 't Land te vermijden. Ondertuſſchen is deeſen Aenſlagh ſoo wel geluckt, dat d' Aerdbodem naederhand een lange tijd tſeſtigh voor een opbraght; 't welck allenxen afnam tot op vijftigh, veertigh, en dertigh. Veellight is 't hedenſdaeghs wel maer vijf-en-twintigh geworden.

De Lught is hier bynae geduerigh gemaetighd. Verſcheydene Bronnen, en ſeven of aght kleyne Rivieren bevoghtigen 't Land; maeckende 't ſelve gantſch vrughtbaer, en bovenmaeten luſtigh. De Wijnbergen draegen meer Druyven als Blaederen. De Wijnen zyn ſterck; de Weyt is voortreflijck, ſchoon 't Land Berghaghtigh is: De Suycker ſeer *delicaet*, overtreffende alle andere.

Men vind hier veele Vogelen, als Hoenderen, Duyven, Waghtels, en Veld-hoenderen. Veel Ooft, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaet-Appelen. Voorts, Honigh, Waſch, Draecken-bloed, Leder, en Cederenhout, waer van allerley Schrijnwercken werden gemaeckt; ſoo gantſch konſtigh, dat deeſe aldaer vervaerdighde dingen nae *Europa* en andere Plaetſen werden verſonden.

In de Geberghten en Boſſchen onthouden ſigh veele wilde Varckens, en andere Dieren.

De voornaemſte Steeden zyn *Funghal*, of *Funſal* (Hoofdſtad en Biſchoplijcke *Reſidentie* in dit Eyland); *Monchrico*, of *Manchico*, en *Santa Cruz*.

't Geheele Eyland heeft ſes-en-dertigh *Parochie*-Kercken; vijf of ſes Kloosters; vier Gaſthuyſen; tuſſchen de ſes en ſeven-duyſend Wooningen, en vijf-en-twintigh duyſend *Communicanten*; behalven veele Sloten en Luſthuyſen; ſoo dat dit Geweſt als een Luſthof ſchijnd te zyn.

Porto Santo, of de *Heylige Haven*, heeft bynae even ſoodaenige Bequaemheden als *Madera*. D' omkreytz is niet meer als van aght of thien Mijlen. Hier is geene Veſtingh: Ter welcker oorſaeck de Zee-Rovers in 't Jaer 1606. tuſſchen de ſes en ſeven-honderd Perſoonen van hier hebben weghgevoerd.

Op een andere plaets hebben wy 't daer

A.

en meer Druyven
ijnen zyn sterck;
k, schoon 't Land
Suycker seer *de-*
lle andere.
le Vogelen, als
, Waghtels, en
Ooft, als Oran-
enen, Granaet-
lonigh, Wasch,
ler, en Cederen-
y Schrijnwercken
gantsch konstigh,
aerdighde dingen
Plaetsen werden

en Bosschen ont-
de Varckens, en

eden zyn *Funghal*,
en Bischoplijcke
nd); *Monchrico*,
Cruz.
heeft ses-en-der-
; vijf of ses Kloo-
; tusschen de ses
oningen, en vijf-
Communicanten;
n en Lusthuysen;
als een Lusthof

e *Heylige Haven*,
daenige Bequaem-
' omkreytz is niet
hien Mijlen. Hier
r welcker oorsaeck
aer 1606. tusschen
erd Persoonen van
oerd.
ets hebben wy 't
daer

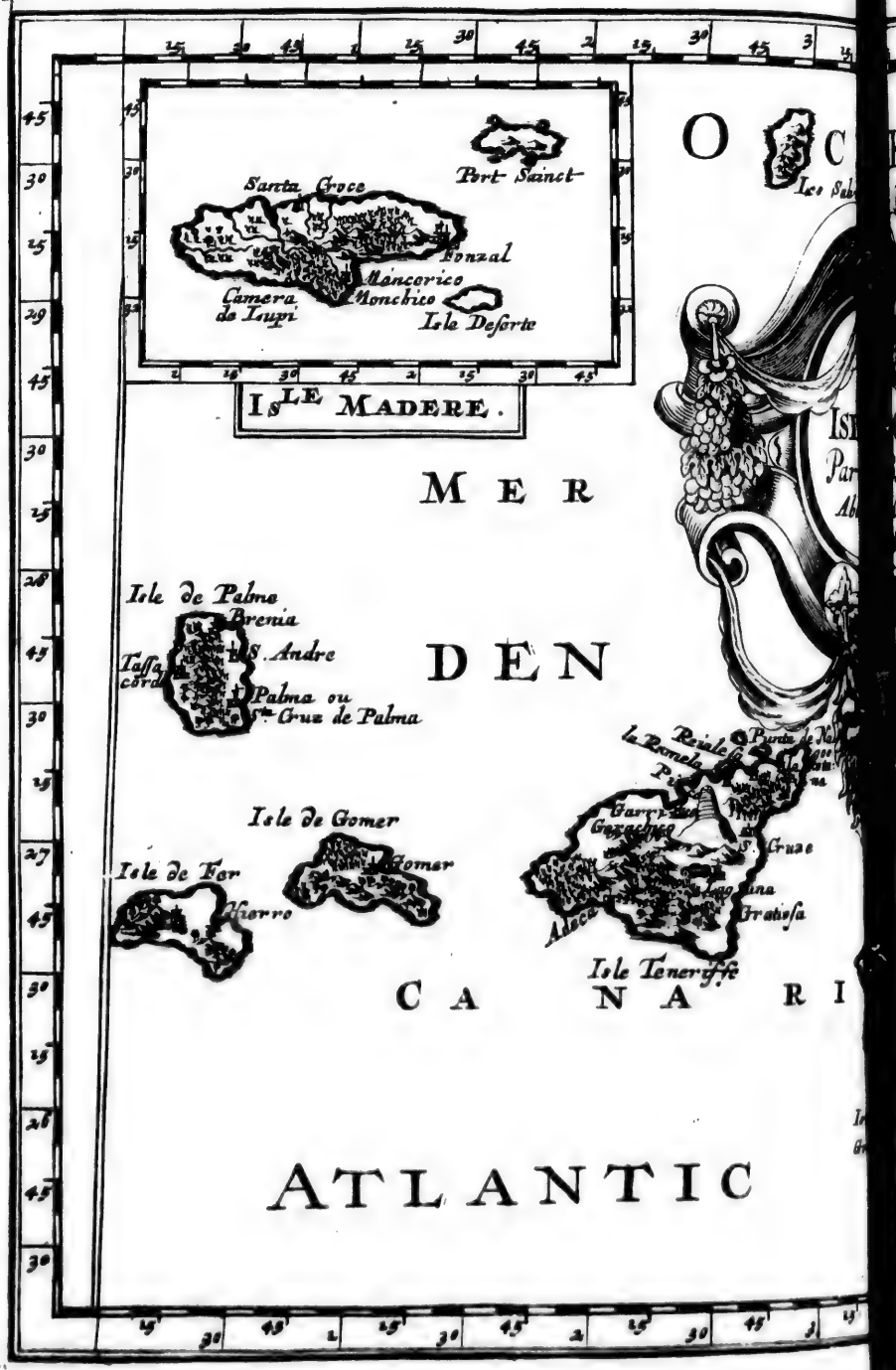
Santa Croce
Port Sanct
Ponzal
Moncorico
Monchico
Camera de Lupi
Isle Deserte
ISLE MADERE.
MER
Isle de Palme
Brenia
S. Andre
Palma ou
Cruz de Palma
DEN
Isle de Gomer
Gomer
Isle de Fer
Hierro
Garrachico
Gratiosa
Isle Tenerisse
CANARI
ATLANTIC

O C EAN OCCI=
Les Sables
ISL CANARIES
Par ANSON, d'
Ab Geographe Ordi=
du Roy
Alegria
Gratiosa
Ste Clera
Rocco
DES
Rubicon
Ile Lan Lancelotte
Porto de Naos
Porto de Cavallos
Ile de Lobos, ou Isle des Loups Marins
Isle de Forte
Palma
Ferro
Canaria
Tenerife
Gomera
Hierro
Caput altum
Nubium
Bojadorū Caput
AFRIQUE
Buzedora
Petra magna
Barreira
Terra alta
Terra alba
Septum Funes
A R I E S.
I C QUE.

daer voor gehouden, dat *Porto Santo*, of de *Heylige Haven*, met der Ouden *Ombrio*; en *Madera*, met *Cerne Atlantica* over-een-stemd. In 't eerste hebben wy een feyl, doch in 't laetste reght gehad: Gelijck wy stracks hier nae in de Beschrijvingh der *Canarien* sullen aenwijsen.

DE CANARISCHE EYLANDEN.

DE *Canarische Eylanden*, in 't Westen van 't Werelddeel *Africa*, en bynae tegens over de Voorgeberghten *Bojador* en *Non*, zyn seven in getal. Al t'saemen leggense tusschen den ses-en-twintighsten en aght-en-twintighsten *Graed* der breedte: Tusschen den eersten en sesden, of yets meer, in de lenghte. Als wy daer onder eenige kleyne Eylanden over *Lancellotte*, en dan de *Salvages* reeckenen, soo sullense sigh uytstrecken op den negen-en-twintighsten en tot den dertighsten *Graed*. *Madera* en *Porto Santo* daer toe gedaen, soo sullense over den twee-en-dertighsten *Graed* der breedte gaen. Doch daer zyn weynige Schrijvers, welcke de *Salvages*; en bynae geene, die *Madera* onder de *Canarien* stellen; vermits dit te verr' daer van daen gelegen is, en aen de Koningh van *Portugal* behoord, waer tegens de *Canarien* onder 't Gebied des Koninghs van *Spaenje* staen. Wijl oock de *Salvages* dorr' en woest zyn, so [illegible] men deselve bynae niets met allen.

Nu willen wy toonen, dat deese seven *Canarische* Eylanden in alles en over al met de seven *Geluckige Eylanden* der Oude over-een-koomen.

Hier boven hebben wy verhaeld de redenen, waerom men sou behooren te geloven, dat d' Eylanden van *Capo Verde* met de *Geluckige* of *Fortunatis Eylanden* over-een-koomen. Doch ter deeser plaets willen wy andere en noch stercker redenen voor de *Canarische Eylanden* bybrengen.

In de groote *West*, of *Atlantische Zee*, en in 't Westen van *Africa*, steld *Ptolomaus* maer een Stuck van ses Eylanden als yets van aghtingh. Hedensdaeghs hebben wy in de gedaghte Zee, en niet verr' van *Africa*, drie verscheydene Stucken van Eylanden; en yeder deeser Stucken is vry aensienlijck; naementlijck, d' *Azoren*, de *Canarien*, en d' Eylanden van *Capo Verde*.

Onder deese Eylanden leggen de *Canarien Africa* aldernaest, en zyn d' uyterste tegens 't Oosten. D' *Azoren* zyn wijdst daer van afgelegen, en d' uyterste tegens 't Westen. Maer d' Eylanden van *Capo Verde* sullen, soo veel de lenghte betreft, in 't midden blijven. Anders zyn d' Eylanden van *Capo Verde* den *Æquator* aldernaest, en d' uyterste tegens

gens 't Suyden. D' *Azoren* alderwijdſt van deſelve afgelegen, en d' uyterſte tegens 't Noorden. De *Canarien* ſullen, wat de breedte belanghd, 't midden behouden.

Nu moet een van deeſe drie Stucken der Eylanden over-een-ſtemmen met de *Geluckige Eylanden* der Oude, en des *Ptolomæi*; die aldaer ſijnen eerſten *Meridiaen* ſet. Wanneer onder de nieuwe Schrijvers eenige deeſen eerſten *Meridiaen* onder d' *Azoren*, andere onder d' Eylanden van *Capo Verde* ſetten willen, en noch andere onder de *Canarien*, ſoo geſchied ſulcks daerom, wijl de meeſte meenen, dat of d' eene, of d' andere met de gedaghte *Geluckige Eylanden* over-een-koomen.

Doch vermits *Ptolomæus* maer van alleen een Deel der Eylanden in de *Groote Weſt-Zee* yets gehouden heeft, ſoo is 't vermoedlijck geweeſt dat geene, 't welck naeſt by 't Groote Land en de *Gades* is, veel meer als de geene, welcke ſoo verr' daer van vervreemd zyn. Deeſe Reden en Grond nu betreft de *Canariſche Eylanden*.

Plinius, *Solinus*, *Capella* en andere hebben drie verſcheydene Deelen van ſoodaenige Eylanden in deeſe Zee gereeckend; naementlijck, d' Eylanden *Fortunatis*; de *Gorgades*, of *Gorgones*, en dan de *Heſperides*.

Ondertuſſchen ſtellenſe d' *Inſulas Fortunatas*, of *Geluckige Eylanden*, op de *Mauritaenſche* of *Moorenlandſche* Kuſt: De *Gorgades* twee Daghreyſen van de Kuſt: En de *Heſperides* veertigh Daghreyſen te Scheep verder als de *Gorgades*; en in den Grond eeniger Zee-boeſems: Soo dat deeſe met d' *Azoren*, of *S. Thomas*, in de Grond der groote *Moorenlandſche Zee*; of veel meer met d' *Antillen*, of *Caribea*, in de *Mexicaenſche* Zee-boeſem (gelijck wy op een andere plaets ſullen aenwijſen) over-een-koomen. Doch met de *Canariſche* konnenſe gantſch geen overeenſtemmingh hebben. De *Gorgades* konnen oock niet anders als met d' Eylanden van *Capo Verde* gelijck zyn: Derhalven moeten de *Canarien* voor de *Geluckige Eylanden* blijven.

Daerenboven, de goedheyd des Lughts; de vrughtbaerheydt des Bodems; de naegelegenheyd by d' *Africaenſche* Kuſt; de Namen en Omſtandigheden van yeder der *Canarien*, welcke met de Namen en Omſtandigheden van yeder der *Geluckige Eylanden* overeenkoomen, ſullen de *Canariſche Eylanden* gantſchlijck de Zeege laeten behouden.

D' *Inſulæ Fortunatæ* (of *Geluckige Eylanden*) hebben dien naem van d' Oude bekoomen wegens de Goede Lught, en de vrughtbaerheyd der Aerde. De *Canarien* nu zyn gantſch geſond: D' *Azores* maer weynigh: D' Eylanden van *Capo Verde* gantſch niet.

Voorts hebben de *Canarien* treflijcke Graenen, Wijn, Ooft, &c. welcke dingen allerwegen heenen vervoerd werden. Maer de Graenen in d' *Azores* konnen niet dueren. De hier waſſende Wijnen werden in 't Land vervoerd, wijlſe niet ſterck genoegh zyn, om buyten 's Lands te konnen werden gebraght: In d' Eylanden van *Capo Verde* konnen d' Inwooners nauwlijcks ſoo veel verſaemelen, ſoo van Graenen als Wijnen, datſe ſelver genoegh hebben. 't Geenmen hier uyt treckt, beſtaet bynae alleen in Sout en Geyten-Vellen.

Plinius aght eene deeſer geluckige Eylanden op ontrent aght-duyſend ſchreeden van d' *Africaenſche* Kuſt. D' *Azoren* leggen ontrent drie-honderd Mijlen van deſelve. D' Eylanden van *Capo Verde* over de honderd en vijftigh Mijlen. Tuſſchen de *Canarien* nu leghd *Forteventure* maer thien of twaelf Mijlen

van

van de *Caep* of 't Voorgeberght *Bajador*: Derhalven koomd wederom de Lught, de Bodem, en de naebyheyd der *Africaenſche* Kuſt met de *Canarien* over een.

Doch wy willen nu voortgaen tot de vergelijckingh der oude en nieuwe Naemen; gelijck oock tot d' Omſtandigheden.

Ptolomæus noemd deeſe Eylanden *Aproſitos*, dat is, *Inacceſſibilis*; ontoegancklijcke: *Heræ*, dat is, *Junonis Inſula*; of *Junonia*: *Pluitala* (*Ortelius* leeſd *Pluſtalia*): *Caſperia*, *Canaria*: *Centuria*, waer voor de Vertaelers *Pinturia* ſchrijven. *Plinius*, *Solinus*, en *Capella* noemenſe *Ombrio*, *Junonia*, *Junonia minor* (in plaets van dit ſchijnd *Capella* te hebben geſteld *Theode*) *Capraria*, *Nivaria*, *Canaria*.

Plinius, en ſijne twee Apen, of Uytſchrijvers, te weeten, *Solinus* en *Capella*, koomen over een in de beſchrijvingh der ſes Eylanden; veranderende alleen weynige dingen in d' orde, in de Naemen, en in 't getal, haer van *Ptolomæus* gegeven. Doch *Plinius* maeckt onder ſijne *Fortunatis* of *Geluckige Eylanden*, eer hy tot de beſchrijvingh der ſes andere koomd, gewagh van *Pluvialia*. Dit *Pluvialia* ſal 't ſevende; en *Theode* veellight 't aghtſte maecken.

Als wy nu *Ptolomæi Inſulas Fortunatas* vergelijcken met die van deeſe drie *Autheuren*, ſoo ſullen wy bevinden, dat ſijn *Aproſitos* met haer *Ombrio*; ſijn *Heræ Inſula* met haer *Junonia* overeenkoomd. Doch niets vergelijckt ſigh met haer *Junonea minor* en *Theode*.

Pluitalia ſtemd over een met *Plinii Pluvialia*; 't welck de twee andere niet kennen. Sijn *Caſperia* met haer *Capraria*. Sijn *Canaria* met haer *Canaria*; en ſijn *Centuria* met haer *Pinturia*, of *Nivaria*; wijl de Naemen onder een geward en verdorven zyn geworden.

Hedenſdaeghs valt het ſeer ſwaer t' oordelen, welcke Eylanden van de *Canariſche* met der Ouden *Fortunatis* overeenkoomen. Laet ons beſien, of wy 't wit raecken, en beeter, als andere gedaen heben, treffen konnen.

In Groot-*Canarien* is geen ſwarigheyd, wijl 't ſelve ſijnen ouden Naem heeft behouden. 't *Yſer-Eyland* koomd vermoedlijck over een met *Ptolomæi Pluitala*, of met *Plinii Pluvialia*; als hy van 't ſelve ſchrijft: *Non eſſe aquam niſi ex imbribus*, dat is, dat'er geen ander als Regenwater is: Gelijck het dan oock, nae de meeningh der hedenſdaeghſche Schrijvers, geen ander Water heeft, als 't geen afdruypt van ſeeckeren Boom, die geduerigh met Wolcken bedeckt is.

Voorts, 't Eyland *Teneriffe*, wiens Top deſgelijcks met Sneeuw en Wolcken is belaeden, ſal overeenſtemmen met haer *Nivaria*, *quæ nomen accepit à perpetua Nive*; dat is, 't welck ſijnen Naem (*Nivaria*) heeft bekoomen van de geduerige Sneeuw (*Nive*). *Plinius* ſeghd *Nebuloſam*, welck woord Miſtigh beteeckend. *Abaere Nebuloſo*, berighten *Solinus* en *Capella*, dat is, van de Miſtaghtige Lught.

Nu zyn'er noch vier of vijf Eylanden overigh, waer ontrent eenige ſwarigheyd voorvalt; naementlijck: *Ombrio*, of *Aproſitos*; *Junonia*; *Junonia minor*; *Theode* (indien dit een ander is als *Junonia minor*) en *Capraria*.

't Schijnd als of *Plinius* dit *Capraria* met *Pluvialia* wou vereenigen; ſeggende: *Junoniam ab eſſe à Gadibus* 750000. *Paſſibus ab ea tantumdem ad occaſum verſus Pluvialiam*, *Caprariamque*.

In aenmerckingh nu van de *Diſtantie*, welcke hy tuſſchen deeſe Eylanden van 't Ooſten ten Weſten geeft, kanmen ſeggen, dat *Pluvialia* en *Capraria* d' uyterſte van de *Geluckige Eylanden* tegens

't Weſten, de *Junonia* tegens 't Ooſten d'uyterſte; d' *Yſer* en *Palm-Eylanden* d' uyterſte tegens 't Weſten van de *Canarien* zyn: Gelijck wy dan 't *Yſer-Eyland* alreeds voor *Pluvialia* hebben genoomen; en 't *Palm-Eyland* voor *Plinii Capraria* overblijft.

Wijl nu op d' andere ſijde *Junonia* 't uyterſte tegens 't Ooſten is, en ſevenmael honderd en vijftigh-duyſend Schreeden van de *Gades* leght, ſoo moet het noodwendigh met *Forteventure* of *Lancellotte* over-een-koomen; zynde d'uyterſte tegens 't Ooſten van de *Canarien*; en leggende ſes of ſevenmael honderd-duyſend Schreeden van *Cadix*.

Vermits oock voorts *Plinius* en *Solinus* van de twee *Junoniis* gewagh maecken, van welcke beyde 't eene Eyland kleyner als 't andere is, ſoo willen wy *Lancellotte*, als 't geringhſte, voor haer *Junonia minor*, en *Forteventure*, als 't grootſte, voor 't andere *Junonia* neemen. 't Schijnd als of *Plinius* in d' aengeweeſene plaetſen heeft willen *noteeren* de geene, welcke eerſt aen te treffen, oock naeſt by de Kuſt zyn; en die, welcke op 't wijdſte daer van leggen.

Van de ſeven Eylanden, leggende tuſſchen de *Canarien*, hebben wy ſes der ſelver getoond, die met de ſes andere onder de ſeven *Geluckige Eylanden* over-een-koomen.

Nu is noch 't Eyland *Gomer* onder de *Canariſche*, en *Ombrio*, of *Aproſitos*, onder d' *Inſulis Fortunatis*, of *Geluckige Eylanden*, overigh; waer uyt men ſou mogen beſluyten; dat 't eene met 't ander moet overeenkoomen. Doch daer zyn veele Redenen, door welcke wy willen toonen, dat ſulcks geenſſins zyn kan.

De Naem *Aproſitos*, dat is, ontoegancklijck; daermen niet kan bykoomen, of *Ombrio*, anders *Ombriono*, gelijck *Capella* ſchrijft, toond klaerlijck, dat dit Eyland, in opſight der naebuerige, bynae onbekend is geweeſt; jae dat ſoo veel als onmogelijck was, aen 't ſelve te geraecken. *Gomer* leght tuſſchen 't *Yſer* en 't *Palm-Eyland*, en *Teneriffe*. Vermits nu deeſe drie bekend waeren, ſoo was deſgelijcks *Gomer*, leggende in 't midden en dight by deeſe Eylanden, gewiſſelijck bekend. Vermits oock de Haven van *Gomer* eene der beſte in *Canarien* is, ſoo kan dit Eyland met der Ouden *Aproſitos* niet over-een-ſtemmen.

Doch wy willen dit Eyland *Gomer* voor *Theode* laeten blijven, en hier nu ſeggen, dat dieper in Zee, honderd-duyſend ſchreeden, of, gelijck andere ſtellen, honderd Mijlen van de *Canarien* een Eyland is, 't welckmen den naem van *S. Borondon* geeft. De Schrijvers verhaelen, dat de geene, welcke geen gedaghten daer aen hebben, 't ſelve dickmael by geval koomen te vinden: Doch dat het noyt gevonden werd van de geene, die 't ſelve opſettelijck ſoecken. Dit zy nu ſoo 't wil, immers dit werd voor waeraghtigh gehouden, en *Vincent le Blancq* verſeeckerd het ons, datmen van de hooghte des Eylands *Teneriffe*, van waer men al de *Canarien* kan aenſchouwen, oock ſomtijds dit Eyland *S. Borondon* ſiet: Maer dat echter de geene, welcke ſigh onderſtaen derwaerts te vaeren, 't ſelve noyt konnen vinden, wat voor vlijt en moeyte ſy oock koomen aen te wenden. 't Zy om dat de Nevelen 't ſelve bedecken; of dat eenigen Stroom van de Zee haer nae een andere wegh voerd. Om deeſe oorſaecks wil geeftmen 't ſelve de naem van *Fortunada*, *Incantata*, en *Nontrouvada*.

[*Van dit* Berondons Eyland *handelen wy wijdlopigh in ons groot Werck der* Curieuſe Aenmerckingen, *uyt de Berichten van*

van verſcheydene Schrijvers, oock ſelver ooghgetuygen; te gelijck daer onderſoeckende, wat d'oorſaeck van deeſe voorgewendede ſeldſaemheyd der onvindlijckheyd zijn magh.]

In aenmerckingh van deeſe Omſtandigheden twijffel ick gantſch niet meer, maer ſtel vaſt, dat dit Eyland is't Eyland *Aproſitos* ('t ontoekoomlijcke) of 't *Ombrio* (*Ombria*) der Ouden. Dus koomd dan't geheele deel der *Canarien* over een met 't geheele Deel der *Geluckige Eylanden*, *Madera* daer van uytgeſlooten. En dienvolgens hebben wy reden, om den eerſten *Meridiaen* nae de *Canarien* te righten, gelijck *Ptolomæus* ſulcks heeft gedaen nae de *Geluckige Eylanden*; wijl de *Canarien* met de *Fortunatis* overeenſtemmen. 't Valt derhalven niet ſwaer, d'oude *Geographie* met de hedenſdaeghſche te vergelijcken.

Wy willen nu gaen beſien 't geen yeder Eyland onder de *Canariſche* hedenſdaeghs aenmerckens-waerdighs in ſigh magh hebben; en vooreerſt beginnen van de ſoodaenige, welcke 't groore Land aldernaeſt leggen.

Forteventura, voortijds *Erbania* geheeten, heeft ſijne Legh-plaets maer alleen thien of twaelf Mijlen van 't Voorgeberght of *Capo de Bajados*: Van *Groot-Canarien* ſeſthien of aghthien: Van *Lancellotte* ſes Mijlen.

In de grootſte lenghte heeft het vijfen-twintigh, in de grootſte breedte vijfthien of ſeſthien Mijlen. In 't midden treckt het ſigh ſoo engh t'ſaemen, dat niet meer als een of twee Mijlen van d'eene Zee tot d'andere overigh zyn. Dit gedeelte was met een Muer omvangen, welcke 't Eyland onderſcheydede in twee Landen, doe 't ſelve ontdeckt wierd.

De Bodem leght ten deelen in 't Geberght, ten deelen in 't vlacke Veld; zynde vrughtbaer in Graenen en Garſt.

Langhs de Kuſt vlieten verſcheydene Beeckjens van ſoet Water: By deſelve ſtaen de *Tarhais*, kromme en weecke Boomen, welcke de Gom draegen, waer van men ſeer ſchoon en wit Sout maeckt.

In dit Land zyn veele Palm-boomen, welcke Dadelen dragen; Olijf-Boomen; Maſtix-Boomen; *Orſelle*, een ſlagh van Koornen, dienſtigh tot Verwe. Seeckere ſoort van Vijgen-boomen, waer uyt d'Inwooners een witte Balſſem, als Melck, trecken; die ſonderlinghgroote kraght in de Genees-konſt heeft.

Van de Melck haerer Geyten maecken ſe Kaſen. 't Land is'er gantſch vol van; ſoo datmen'er Jaerlijcks over de vijftigh-duyſend van ſou konnen bekoomen. Behalven 't voordeel, 't welckmen van haere Vellen en Ongel treckt (yeder deeſer Dieren geeft van dertigh tot veertigh ponden Smeer) is oock 't Vleeſch treflijck goed. De Havens zyn hier alleen bequaem voor de middelmaetige Scheepen.

Lancellotte heeft maer ſeſthien of aghthien Mijlen in de lenghte; thien of twaelf in de breedte. Men kan op de Noord en Weſt-ſijde beſwaerlijck daer aen koomen. 't Land is vlack tegens 't Ooſten en 't groote Land; alwaer de Veſtingen en Havens zyn; als, *Cajas*, of *Lacellotte*, *Porto de Naos*, en *Porto de Cavalos*. Dit Eyland heeft even ſoodaenige Eygenſchappen, als *Forteventura*.

Groot-Canarien is bynae van een gelijcke lenghte en breedte, zynde tuſſchen d'aghthien en twintigh Mijlen. 't Is 't voornaemſte onder deeſe Eylanden; ſoo ten opſighte van de groote Vrughtbaerheyd en goedheyd der Lughte, als om dat de Stadhouder ſigh hier onthoud;

houd; gelijck oock de Biſchop, die een Inkoomſt van twaelf-duyſend Ducaten treckt. Beyde hebbenſe haere *Reſidentie* in *Canaria*, of de Palm-Stad.

Dit is een ſeer ſchoone Plaets. D'Inwooners gaen net gekleed. Of 't ſchoon hard regend, ſoo ſietmen echter de Straeten of Wegen geduerigh droogh, wijlſe gantſch Sandigh zyn. Haere Weyt en andere Granen werden tweemael in 't Jaer verſaemeld, te weeten, in *Februarius* en *May*. De Weyt is hier treflijck, en 't Brood gantſch wit.

Behalven de Palm-Stad zyn'er noch meer andere Steeden, als, *Tedle*, *Galder*, *Guja*, en twaelf *Ingennos*, daermen de Suycker bereyd.

Tedle heeft voortreflijcke Wijn: 't Geheele Eyland overvloed van Ooft, als *Batatas*, Meloenen, Appelen, Peeren, Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaten, Vijgen, Olyven, Perſicken, inſonderheyd *Plantano*; die 't Water bemind; Jaerlijcks afgehouwen werd, en weer uytwaſt. Hy verdeeld ſigh in drie of vier Tacken, draegende yeder tuſſchen de dertigh en veertigh Appelen, de Concommeren bynae gelijck zynde. Wanneerſe rijp zyn, werdenſe ſwart. De ſmaeck is lieflijcker als die van de beſte Suycker. Hier zyn oock veele Dennen en Palm-boomen. 't Land geneerd veel Vee en Vogelen; doch heeft gebreck van Hout.

Teneriffe, 't welck ſommige de Hél noemen, leght van *Groot-Canarien* ſeſthien of aghthien Mijlen, tegens 't Noord-Weſten. De grootſte lenghte is van vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh Mijlen; de grootſte breedte van twaelf of vijfthien.

D'Aerde is hier verheven gelijck Heuvelen. In 't midden leght *Teiche*, of *Tereira*, een ronden Bergh, hoogh zynde vijf-en-veertigh duyſend *Engelſche* Schreeden, maeckende twee-en-twintigh *Franſche* Mijlen. Deeſen werpt dickmael Vyer en Swavel uyt. Sijnen Top is *geformeerd* als een Suycker-brood: Twee of drie Mijlen daer rondom vindmen niet anders als Aſch en Puymſteen. Twee of drie Mijlen verder afwaerts is 't geheele Jaer door alles met Sneeuw bedeckt. Noch meer nae beneden vindmen groote Boomen, *Vinatico* genoemd; welckers Hout ſeer ſwaer is, en in 't Water niet verrot. Beneden deeſe bedecken alleen de Lauwer-Boomen thien of twaelf Mijlen des Lands. Hier laeten de *Canarien*-Vogelen, en een groote meenighte andere Pluym-Gedierten, ſigh hooren met haere verſcheydene, maer gantſch aengenaeme ſtemmekens.

De Voet deeſes Berghs werpt veelerley kleyne Bergskens van ſigh, en ſtreckt ſigh uyt over een goed deel des Eylands: 't Welck in Koorn overvloediger is, als eene der andere. Jae ſomtijds verſorghd alleen dit eene al d'overige.

De Bodem tuſſchen *Rotava* en *Realejo* is ſoo vrughtbaer en luſtigh, datmen een diergelijcke weynigh in de Wereld ſou konnen vinden, ten opſight van Graenen, Wijn, Ooft, Honigh, Suycker, Waſch, Vlaſch en Sijde.

Van hier koomen de Wijnen, welcke nae *Weſt-Indien* werden gevoerd. Doch de beſte waſſen op de Kuſt van *Kamble*.

Men heeft hier ſeeckere Struycken, welcke een Sap als Melck van ſigh geven; 't welck eyndlijck dick, en tot een voortreflijcke Gom werd, hier genoemd *Taybayda*.

Wanneermen van beneden in de Draecken-boom ſnijd, ſoo loopt'er een rood Sap uyt, 't welckmen Draecken-bloed noemd; zynde een welbekende *Materie* by d'Apotheeckers.

De voornaemſte Stad *Layuma*, ſoo genoemd.

genoemd nae een daer by gelegen Meir, heeft haer Leger ontrent vier of vijf Mijlen van de Zee. Hier zyn twee *Parochien*. S' is de *Reſidentie* van de Stadhouder des Eylands.

D'andere Steeden zyn *Santa Cruz*, *Votava*, *Rialeio*, en *Garachico*.

Doe dit Geweſt eerſt ontdeckt wierd, woonden'er ſeven Koningen in Holen. De Ligchaemen der geſtorvene ſtonden in Groeven, alwaerſe ſoo dorr' als Parcament wierden. Die van de voornaemſte hadden Staven in de handen, en een Vat vol Melck voor haer ſtaen.

Gomera leght aght of negen Mijlen van *Teneriffe*. De lenghte is van thien of twaelf Mijlen.

De Hoofdſtad voerd een evengelijcken Naem, en ontfanghd dickmael d'*Indiaenſche* Vloot. Hier waſt Koorn, Ooft, Suycker, en Wijn, gelijck in d'Eylanden *Teneriffe* en *Canarien*. 't Land is hoogh, vlack; draeghd veel Draecken-Boomen, en voed veel kleyn Vee. D'Aenvaerten zyn hier groot en diep.

Palma leght van *Gomera* thien of twaelf Mijlen tegens 't Noord-Weſten. Is rond, en in den Omkreytz van ontrent vijf-en-twintigh Mijlen.

Dit Eyland is vrughtbaer in Granen, Wijn, Suycker en allerley Ooft. Wegens de Wijn werd de Stad, die deſelve Naem van 't Eyland heeft, ſeer veel beſoght, wijl deſelve werd geſcheept, om nae *Weſt-Indien* en andere Oorden over te brengen. De beſte, welcke de Malvaſey gelijck is, vergaderdmen ontrent *Brenia*; van waer Jaerlijcks een ſeer groote meenighte werd getrocken. Weynigh Koorn werd hier gevonden; ſoo dat 't ſelve van *Teneriffe* hier heenen gevoerd moet worden. De Palm-Kerck, en de Wooningh des *Gouverneurs* werden voor ſeer treflijck gehouden.

't *Yſer-Eyland* is onder al de *Canariſche* 't uyterſte tegens 't Weſten. 't Leght van *Palma* vijfthien of ſeſthien Mijlen; van *Gomera* maer vijf of ſes.

Dit Eyland behoorde immers (nae alle vermoeden) wel bekend te zyn, wijl ſoo veele Perſoonen daer in geweeſt, en veelerley *Autheuren* daer van geſchreven hebben. Evenwel is hier in een groot verſchil onder haer; en 'k ſal hier toonen 't onderſcheyd, in de gedaghte Schrijvers te vinden, ſoo in de grootte en gelegenheyd des Aerdrijcks, als oock des Waters, waer van men ſigh in dit Eyland kan dienen.

In 't Boeck van de Veroveringh der *Canarien*, 't welck de Heer van *Bethencour*, een Edelman uyt *Normandyen*, in 't Jaer 1402. aen 't vijf-en-tſeſtighſte Capittel heeft aengevangen, werd het *Yſer-Eyland* geſteld langh te zyn ſeven, en breed vijf Mijlen.

D' *Autheuren* des gemelden Boecks zyn *Petrus Boucher*, van d' Orden *S. Franciſci*, en *Johannes Verrier*, een Prieſter, beyde Huys-genooten des Heeren van *Bethencour*, terwijl d' Eylanden wierden veroverd.

Thomas Nicols, geſeghd *Midnal*, een *Engelſchman*, die ontrent 't Jaer 1526. ſeven gantſche Jaeren langh *Factoor*, of *Commis* van eenige Kooplieden te *Londen* in deeſe Eylanden geweeſt is, en ons verſeeckerd, dat hy niets heeft willen ſchrijven, als 't geen hy ſelver geſien en ervaeren heeft, beright, dat 't *Yſer-Eyland* maer ſes Mijlen in den Omkringh bevat.

Thevet en andere doen deſgelijcks. Dit waeren maer twee Mijlen in de lenghte, en maer eene Mijl van 't midden tot d' eynden; 't welck valſch werd bevonden.

Nicols vermeld in 't vervolgh van de Beſchrijvingh des *Yſer-Eylands*, dat de voornaemſte Inkoomſten beſtonden in de Geyten, en 't *Orchel*. Maer in 't

Boeck van de Veroveringh deeſer Eylanden aen't twee-en-veertighſte *Capittel* vindmen in 't *Yſer-Eyland* Varckens, Geyten en Schaepen in groote meenighte. En in 't vijf-en-tſeſtighſte Hoofd-ſtuck, daer dit Eyland inſonderheyd werd beſchreven, maeckt d' *Autheur* gewagh van Dieren, Vogelen, Ooft, en Graenen, welcke van allerley ſlagh hier in overvloed waeren te vinden. *Davity*, die ſijn Verhael heeft by een geſteld uyt de *Relatien* van veelerley Reyſigers, ſeghd, dat dit Eyland ſeer ſchoon en vrughtbaer is, draegende veele Graenen, Suycker-ried, allerley Ooft en Kruyden in groote meenighte: Hebbende daerenboven veel Vee, waer van men overvloedigh Melck en Kaes bequam.

Voorts vermeld *Nicols*, dat in 't *Yſer-Eyland* geen ſoet Water is te vinden: Maer dat midden in 't ſelve een Boom waſt, hebbende Blaederen gelijck die van d' Olijf-boomen: En dat van deeſe altijd met Wolcken bedeckte Boom-blaederen in eenen daer onder gemaeckten Back ſeer goed Water afdroop; in ſulck een overvloed, dat 't ſelve genoegh was voor al de Menſchen en Beeſten deeſes Eylands. *Sanut* doet'er by: Dat hier geen ſoet Water is, noch in Rivieren, noch in Bronnen of Putten, noch in Meiren. Derhalven, indien'er deeſen Boom niet was, ſoo ſou 't Eyland onbewoonbaer zyn. Even alſoo ſpreecken oock *Vincent le Blancq* en *Bergeron* in haere Reys-beſchrijvingen.

Jacſon, een *Engelſchman*; die ſigh beroemd, dat hy deeſen Boom in 't Jaer 1618. geſien, vlijtigh betraght, en gemeeten heeft, berighr ons, dat dit Water in eene Naght was gevallen in een Back, houdende twintigh-duyſend Tonnen. Dat oock 't Water uyt deeſen Back door verſcheydene *Canalen* wierd geleyd in andere Backen door 't geheele Eyland, zynde beſet met aght-duyſend Zielen, en honderd-duyſend Dieren. Dit is ſeer veel voor ſoodaenigh een Eyland, 't welck maer ſes Mijlen in den Omkreytz heeft. Schoon oock den Boom midden in 't Eyland had geſtaen, ſoo ſou hy echter niet meer als een Mijl van ſijne Eynden zyn geweeſt. Bovendien quam een Ton Water voor vijf Monden, als twintigh-duyſend Tonnen werden gereeckend voor honderd-duyſend drinckers; 't welck te veel ſou gedroncken zyn, ſchoonmen niet anders als Water nuttighde.

Janſonius in ſijne *Hydrographia* of Water-beſchrijvingh, ſeghd van dit *Yſer-Eyland*, dat het aldaer gantſch ſelden, jae bynae noyt regend. Dit ſteld echter noch yets. Maer *Linſchoten* ſchrijft, dat'er niet een eenige Ader ſoet Water te vinden is; als alleen aen den Oever der Zee: Doch aen ſoo een heymlijcke Plaets, en ſoo gantſch weynigh, dat d' Inwooners weynigh nut daer van konden hebben, &c. Maer hoe weynigh dit ſoet Water op de Kuſt zyn moght, ſoo is echter 't Eyland ſoo groot niet, of d'Inwooners konnen'er voordeel van trecken.

In 't Verhael van de Veroveringh deeſer Eylanden, aen 't twee-en-veertighſte *Capittel*, werd vermeld, dat 't Land by de Zee quaed, doch een Mijl verder inwaerts hoogh, ſchoon en luſtigh is. Voorts, dat 't Water aldaer goed, en in meenighte werd gevonden: Oock, dat het daer dickmael regend. In 't vijf-en-tſeſtighſte Hoofd-ſtuck: Dat 't Water hier goed is. En aen 't eynd des ſelven *Capittels*: Daer 't Land hoogſt leghd, zyn Boomen, waer van altijd een goed en klaer Water afloopt, vallende in een Groef by den Boom; 't beſte van al datmen ſou moogen drincken. Even deeſe Schrijver beright, dat dit Water een byſondere Kraght heeft tot

de

de verdouwingh, welcke het in een uyr tijds bevoorderd, hoe veel men oock gegeten moght hebben.

Noch verder verſeeckerd *Jacſon*, dat de Boom noch Bloeſſem noch Vrughten draeghd. Dat hy over dagh als dorr' en verwelckt was: Doch 's naghts breydede ſigh een Wolck daer over uyt; waer op te gelijck 't Water afdruppelde nae beneden, vervullende een Back van twintigh-duyſend Tonnen.

Deeſe Omſtandigheyd werd van andere weerſproocken. In 't *Tractaet* van de Veroveringh deeſer Eylanden werden meer Boomen, en niet een eenige geſteld; anders ſou den ſelven onverderflijck moeten zyn (*deeſe tegenwerpingh hebben wy beantwoord in onſe* Curieuſe Aenmerckingen &c., *en de ſwackheyd van deſelve aengeweeſen*).

Ferdinandus Suarez de Figueroa, Biſchop deeſer Eylanden, verhaeld, dat deeſen Boom een Vrught draeght gelijck d' Eyckelen zyn; hebbende een ſeer aengenaeme en als gekruydede ſmaeck.

De *Relation* van de Reys, gedaen in 't jaer 1602. ſtellen deeſen Boom op den Top eens hoogen Berghs, gelegen twee Mijlen van de Zee; daer byvoegende, dat ſijns gelijcke in 't geheele Land niet is: En evenwel is'er eenen anderen in 't Eyland *S. Thomas*, daerenboven oock anderwegen te vinden.

De meeſte *Autheuren* zyn hier in eenſtemmingh, dat ſijne Bladeren altijd groen blijven; en vergelijcken deſelve met die van de Lauwer-boomen.

Sanut beright, dat de Wolck ſigh tegens den Middagh begon te verheffen, en ten eynde des daghs den geheelen Boom bedeckte; die dan 't Water met druppelen langhs de Stam, de Tacken, en van de Bladeren liet neervallen. Dit duerde tot dat de dagh weer aenbrack.

Andere ſchrijven, dat dit Water van 's Middaghs afdruppelde, de gantſche naght door, tot dat de Son was opgegaen.

Doch de meeſte willen, dat de Wolck onophoudelijck om den Boom heenen gingh, en geduerigh Water afdruppelde.

Suarez maeckt de Back, of Waterbehouder, maer twintigh Tonnen groot. De *Relatien* des Jaers 1602. maecken gewagh van twee Backen, hebbende yeder twintigh voeten in 't vierkant. Maer noch *Suarez*, noch niemand der andere doen meldingh van de *Canaſen*, of van d' andere Backen in dit Eyland. En willen, dat dit Water maer aen een eenige plaets is, derwaerts een yeder heenen gingh, om ſigh daer van te voorſien.

Uyt al deeſe *Autheuren* kanmen afneemen, dat dit Eyland meer als ſes Mijlen in den Omkreytz moet hebben.

't Heeft allerley noodwendigheden tot onderhoud van 's Menſchen leven, en deſgelijcks van dat der Dieren.

Daer is Water op de Kuſt, en in 't Land: En boven dien ſtaen'er Boomen in't midden en op de hooghte des Lands; waer van, op een ſonderlinge wijs, Water afvalt, hebbende een byſondere kraght en eygenſchap; waerom dan oock d' Inwooners 't ſelve veel meer als d'andere Wateren gebruycken.

Hier uyt hebben de Schrijvers en reyſende Perſoonen aenleydingh genoomen, om op verſcheydene wijſen haere berighten op te ſtellen; en ſoodaenige Wonderſaecken daer van te vermelden, dat het ſwaer valt, de waerheyd t' onderſcheyden. Somtijds ſchijnd het, als offe ſigh in 't pogchen en opſnijden hadden willen verluſtigen, yeder om 't beſte.

Wy willen ons nu uyt de *Groote* in de *Middel-*

Middellandſche Zee begeven, en nae *Malta* gaen, zynde eene der kleynſte, doch aenſienlijckſte onder al d' Eylanden in *Africa*.

[*De Verſchillen onder de Schrijvers, aengaende de gelegenheyd des* Yſer-Eylands, *en den daer in ſtaenden Water-Wonderboom, hebben wy overwoogen, en meerendeel vergeleecken in onſe meergedaghte* Curieuſe Aenmerckingen: *Soo dat deſelve niet van ſoodaenigh een groot gewight zyn, als onſen* Autheur *hier voorgeeft.*

't EYLANDT MALTA.

't EYland *Malta* leght midden in de *Middellandſche Zee*: Bynae in een gelijcke wijdte van *Spaenje* in *Europa*, en van *Soria* in *Aſia*. 't Legt ontrent ſes-honderd Mijlen van de *Soriſche* Kuſt, en vijf-honderd Mijlen van d' Enghte *Gibraltar*.

De gedaghte Enghte begind van de *Middellandſche Zee* tegens 't Weſten, en eyndighd ſigh aen de *Soriſche* Kuſt tegens 't Ooſten.

Van *Malta* tot aen de naeſte Kuſt des vaſten Lands in *Europa*, 't welck *Italien*; en tot op de naeſte Kuſt des vaſten Lands in *Africa*, 't welck *Tunis* en *Tripoli* ſal zyn (de twee laetſte ſtooten aen de *Middellandſche Zee* tegens 't Suyden, 't andere tegens 't Noorden) zyn taghtigh, tnegentigh, en bynae honderd *Franſche* Mijlen.

D' Oude hebben dit Eyland meer tot *Africa* als tot *Europa* gereeckend. Deeſe meeninghe hebben bynae al de hedenſdaeghſche *Autheuren* gevolghd; onaengeſien het naerder leght by 't Eyland en Koninghrijck *Sicilien*, behoorende tot *Europa*. Van 't welck het oock meer *dependeert*, als van *Africa*. Daerenboven is 't onder de handen der Ridders van *Malta*, welcke geſaementlijck *Europianen* zyn. Evenwel is de Natuerlijcke Spraeck der Inwooners altijdt meer d' *Africaenſche* als d' *Europæiſche* gelijck geweeſt.

Dit Eyland is hedenſdaeghs ſeer beroemd, niet ſoo ſeer wegens de grootte, vrughtbaerheyd, en oude Geſchiedeniſſen, als wegens de *Reſidentie* des Grootmeeſters, en de Ridderlijcke *S. Jans*-Orden van *Jeruſalem*, tegenwoordigh genoemd de *Maltheſiſche*: Wijl deeſe Ridders ſigh hier heenen hebben begeven, nae datſe 't Eyland *Rhodis* hadden verlooren. Sy verſtrecken de gantſche *Chriſtenheyd*, inſonderheyd de Koninghrijcken *Sicilien* en *Napels*, voor een maghtigh Bolwerck.

De lenghte deeſes Eylands is van niet meer als twintigh of vijf-en-twintigh duyſend Schreeden; de breedte van thien of twaelf-duyſend; den geheelen Omvangh van tſeſtigh-duyſend Schreeden. Dit *gereduceert* zynde tot *Franſche* Mijlen (te weeten gemeene) ſoo maeckt de lenghte thien, de breedte vijf; den Omkreytz vier-en-twintigh

of

38
10
15
20
35
55
50
45
40
30
5
10
15
MER DE
la Melleca
Cumin
Cuminot-
la Coredena
Cammea
Mygiarro
Goza
Rodum
Antoforga
Reduma
MER DE
MER MEDITER=
PONANT.
Eschelle.
Milles d'Italie
Trieües Com. de France
Trieües Com. d'Allemagne

SICILE
LES ISLES DE
MALTE, GOZE, &c.
Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordinaire
du Roi
Salamun
Cala de
S. Paolo
Caura
Benhonorate
Gallir
Cala di Marco
Sabine nuove
Cala di S.
Giorgio
MER
Torre di
Saleta
la Madalena
S. Paolo
Giorgio
C. Belvar
C. Lia
VALETTA
C. S. Elme
Ponta delle
Forche
RANEE
C. Curin
DE
C. Sabbuo
Ceradino
S. Lucha
S. Leonardo
C. Arnalfeel
C. Perut
S. Toma
C. Bisbut
Marza Scala
Le
la Serra
C. Scilla
C. Corcup
C. Mechabel
C. Leuk
C. Asparch
Port-
de Marza Sirocco
C. Burattar
VANT.
D' AFRIC QUE
A. de Winter sculp
Molleca
Rodum
Antoforza
Reduma
Tartari
Bosquetto
Fontana
Marin
Tunisi
Tripoli
Barbarie
Malte
Italie
Comt de France
Comt d'Allemagne

of vijf-en-twintigh derſelver Mijlen.

De Bodem, behalven 't geen om d'oude Stad *Malta* leght, is bynae gantſch Steenigh, Salpeeteraghtigh, en dorr'. Evenwel draeghdſe Weyt, Garſt, en allerley Ooft, waer onder oock zyn Vijgen, Citroenen, Druyven, Meloenen, &c. 't Vockt veele Paerden, Eſels, Muyl-Eſels, Swijnen, Geyten, Schaepen, Haeſen, Conijnen, Hoenderen, Veld-Hoenderen, Waghtels en Roofvogelen.

De hier zynde Graenen, Vrughten, Dieren, en Vogelen, gelijck oock de Boomwol en Honigh, zyn ſeer voortreflijck. Doch 't Koorn en de Wijn is niet genoegh voor d' Inwooners, welckers getal ontrent vijftigh of tſeſtighduyſend is: Waer onder ontrent thien of twaelf-duyſend Mannen, behalven de Ridders, dienſt konnen doen.

Sy moeten Levens-middelen uyt *Sicilien* haelen; 't welck geſchied op een ſeeckeren geſtelden prijs, en met vryheyd van alle Tol-gereghtigheden, welcke andere moeten betaelen.

De Havens en Zee-boeſems op de Kuſt deeſes Eylands, alsmen van *Malta* aenvanghd, en ſigh tegens 't Ooſten, Suyden en Weſten wendt, om des ſelven Omkreytz te maecken, zyn *Marza*, of *Marzaſcala*: Daer nae *Marza Sirocco*; alwaer de *Turcken* op den negenthienden *May* des Jaers 1565. zyn aengeland; doeſe voorgenoomen hadden, *Malta* te belegeren.

De Groot-meeſter *de Vignacour* had hier twee Schanſſen laeten bouwen, om den Ingangh te beſchermen: En de derde op de Spits of Hoeck des Lands, welcke ſigh midden in de Haven uytſtreckt, en verhinderd, datmen hier voortaen meer Anckeren of blijven kan.

Op de Kuſt, die tegens 't Suyden, tot diep in Weſtwaerts gaet, zyn enckele Klippen en Rotſen, behalven de kleyne Zee-boeſem *Pietra Negra*; andere noemenſe *Pietra Santa*: Alwaer op den vijfden *Julij* de *Maltheſers* 't eerſte *Secours* toequam. Dit Ontſet beſtond alleen in ſes-honderd Mannen: Gingh van *Pietra Santa* in d' oude Stad; en van daer in de Burght: Welcke de *Turcken* belegerden, nae datſe de Schans *S. Elmo* hadden veroverd.

Dit Ontſet deed ſeer grooten dienſt tot de behoudingh deeſer Plaets. *Pietra Santa* ſiet tegens 't Suyden op de Klippen, of Rotſen *Forfola*, anders *Farfura*. Tegens 't Weſten is de Zee-boeſem *Anteoſega*, van d' Eylanders genoemd *Hayntoffecca*; daer nae *Muggiaro*; alwaer de *Turcken* op den aghthienden *May* des voorheenen genoemden Jaers d' eerſtemael Landeden. Tuſſchen 't Weſten en 't Noorden is de Haven *Melecca*, daer 't groote Ontſet den ſevenden *September* aenquam.

Melecca leght tegens over 't Eyland *Gotze* (*Gozze*), en in den *Freo*, of 't *Canael* tuſſchen beyde d' Eylanden *Cumin* en *Cuminat*.

Dit deel des Eylands om *Melecca* is bynae van 't overige afgeſonderd door de Zee-boeſem *Porto de Saline Vecchie* tegens 't Ooſten: En dit van *Muggiaro* tegens 't Weſten. Indien de *Turcken* deeſe *Poſt*, leggende tuſſchen beyden, vermeeſterd hadden, ſoo was dit Ontſet te vergeefs geweeſt.

Nae deeſe Zee-boeſem *Saline Vecchie* volght de Haven en die Capel *S. Pauli*; alwaer deeſen *Apoſtel*, volgens 't gemeene ſeggen, ſou Schipbreuck hebben geleden. Daer nae koomd de Haven der Nieuwe Soutgroeven: De Haven *S. Georgii*, daer de *Turcken* haere Oorloghs-gereedſchappen ontlaededen, met welckeſe de Schans *S. Elmi* aengreepen: En eyndlijck de Haven *Marza Muſſetto*, en *Marza Grande*: Welcke de

geene zyn, alwaer tot verſcheydene maelen drie Steeden, en ſommige Schanſſen dight by malkander gebouwd zyn geworden.

Adam, de Groot-meeſter deeſes Eylands heeft ſigh aldereerſt hier opgehouden; en de Burght, welckeſe ſomtijds de Victorieuſe Stad noemen, wijſſe ſigh ſoo dapper tegens de *Turcken* verdeedighde, beveſtighd.

De Groot-meeſter *de la Sengle* heeft 't Eyland *S. Michiel*, 't welckmen noch nae ſijnen Naem noemd, *gefortificeert*. En de Groot-meeſter *de la Valette* heeft in 't Jaer 1566. op nieuws de Stad en Nieuw-Stad aengevangen te bouwen, nae dat de *Turcken* de Belegeringh deeſer Plaets en des Eylands *Malta* hadden moeten verlaeten. Deeſe Stad werd noch hedenſdaeghs *La Valette* geheeten.

Deeſe Burght heeft twee-duyſend Schreeden in den Omvangh. 't Eyland *La Sengle* vijfthien-honderd. Yeder heeft duyſend of twaelf-honderd Huyſen. Beyde zynſe ſoo wel beveſtighd, datſe tſeventigh-duyſend Canon-ſchooten, en een ongelooflijck groot getal Beſtormingen van tſeventigh-duyſend *Turcken* hebben uytgeſtaen. 't Huys, daermen de Galeyen bouwd, is binnen de Burght. Hier woonen maer alleen *Maltheſers* en Zee-lieden in: En in 't Eyland *La Sengle* Zee-lieden en Soldaten.

De Groot-meeſter, en de Ridders, woonen tegenwoordigh in de Stad *Valette*: Derhalven deſelve hedenſdaeghs, ſoo ten opſight van de Sterckte en de voordeelige Legh-plaets, als der ſchoone en ſeer treflijcke ſoo wel gemeene als byſondere Huyſen, d'aenſienlijckſte is.

Sy leght op den Bergh *Sceberras*, welcke een gantſch Klippigh en ſpits Land maeckt; tuſſchen de Haven *Marza Muſſetto* en *Marza Grande* op alle ſijden al de deelen der beyde Havenen beſchuttende. De Graghten nae 't vaſte Land zyn in de Klippen uytgehouwen. Men teld hier twee-duyſend Huyſen, welcke geſaementlijck Water-backen hebben. De Straeten zyn hier ſeer wel geordonneerd.

Seer praghtigh is des Groot-meeſters Pallays, en de Kerck van *S. Jan*, *Patroon* van deeſe Orden: Deſgelijcks de ſeven Herbergen, gelijck als Pallayſen, alwaer de *Commandeurs* der ſeven Spraken de Ridders, op koſten der Orden, *tracteeren*.

't Gaſthuys by 't Slot *S. Elmi* werd ſeer wel waergenomen. 't *Ammunitie*-Huys by de Koninghlijcke Poort is met allerley Krijghs-toeruſtingen en Oorloghs-Voorraed ſoo wel voorſien, als eenigh ander in de gantſche *Chriſtenheyd*. De Sael der Verſaemelingh; gelijck oock die der Wapenen, is in 't Pallays des Groot-meeſters. Uyt deſelve kanmen twintigh of vijf-en-twintigh duyſend Mannen behoorlijck toeruſten.

't Slot *S. Elmi* leghd aen 't eynd der Stad *Valette*, tegens de Zee, en aen de twee Havenen.

Geduerende de Belegeringh wierd het van de *Turcken* veroverd en geplonderd; nae datſe aghthien-duyſend Canon-ſchooten daer op gedaen, 't ſelve dickmael beſtormd, en over de veertigh-duyſend Mannen van haere beſte Soldaten daer voor verlooren hadden. Onder deſelve was oock *Dragat*, eenen haerer beroemdſte Zee-Rovers. De daer binnen leggende *Chriſtenen* koſteden 't derthien-honderd Mannen, onder welcke deeſe Ridders waeren.

Deeſe Veſtingh is herſteld in een veel beeter ſtand, alſe oyt te vooren geweeſt was. S'is van de Stad afgeſonderd alleen door eene in de Klippen gehouwene Graght. Op d'andere ſijde, en aen den Hoeck van de Burght, ſtaet

D'Engel-

D'Engel-Schans. Beneden de Burght, en 't Eyland *la Sangle* heeftmen nieuwe Wercken aengeleght, op dat de *Turcken* ſigh hier niet meer ſouden konnen neerſlaen, en haere Leger-plaets neemen.

Behalven deeſe drie Steeden en de daer om gebouwde Schanſſen, leght d'oude Stad *Malta*, of *Medina*, dat is Stad, gelijck die van 't Land ſeggen, en Eedele Stad, gelijck andere die uytſpreecken, midden in 't Eyland, op een middelmaetigh-verhevene Heuvel, ſeer voordeeligh.

De *Turcken* hebbenſe aengegreepen in 't Jaer 1551., doch ſigh haeſt weer van daer weghgemaeckt. De Biſchop over dit Eyland heeft hier ſijne *Reſidentie* by de Hoofd-kerck *S. Pauli*; alwaer deeſen *Apoſtel*, gelijckſe geloven, in eygener perſoon ſou gepredickt hebben.

Al deeſe Steeden en Veſtingen hebben twee-honderd en vijftigh, of drie-honderd Stucken Geſchuts op de Wallen. Haere *Ammunitie*-Huyſen zyn ſoo wel voorſien met Buskruyd, Kogelen, Hout, Biſcuyt, geſouten Vleeſch, en andere ſoo Oorloghs als Levens-voorraed, datmen ter dier oorſaeck ſeghd: *Malta Fior del Monde*, dat is: *Malta* is de Bloem des Werelds. Doch ſulcks moet niet alleen van haere Sterckten en Krijghs behoeften, maer inſonderheyd ook van de dapperheyd en Grootmoedigheyd haerer Ridders verſtaen worden.

Deeſe Ridders van verſcheydene *Nacien* werden verdeeld in aght Spraecken, welcke zyn uyt *Provencen*, *Auvergne*, *Franckrijck*, *Italien*, *Arragon*, *Engelland*, *Duytſchland*, en *Caſtilien*. Dus zyn d'eerſte drie uyt *Franckrijck*.

Yeder Spraeck begrijpt verſcheydene *Prioryen* in ſigh; en yeder *Priory* verſcheydende *Commandeuryen*.

De Spraecken, welcke in *Franckrijck* zyn, hebben by de drie honderd *Commandeuryen*.

D'andere vijf Spraecken, zynde in *Italien*, *Spaenje*, *Engelland* en *Duytſchland*, maeckten by de vier-honderd *Commandeuryen* uyt: Doch in *Engelland* zyn'er geen meer, wijl d'*Engelſche* Koningen alle Kercklijcke Goederen, en by gevolgh oock al de Goederen en *Commandeuryen* der *Maltheſiſche* Ridders, aen ſigh getrocken hebben.

Vermits oock in *Duytſchland* een gedeelte deeſer *Commandeuryen* is gevallen in de handen der *Lutheranen* en *Gereformeerde*; en deſelve niet meer daer onder Dienen, ſoo ſalmen bevinden, dat *Franckrijck* hedenſdaeghs over de helft der *Maltheſche Commandeuryen* uytmaeckt.

Deſgelijcks bevindmen, dat van d'eerſte inſtellingh deeſer Orden af tot nu toe van de tſeſtigh Groot-meeſters vijf-en-dertigh *Franſchen* zyn geweeſt. Alleen vier of vijf waeren *Italianen*: Aght of negen *Spaenſche*: Van thien of elf melden de Geſchiedſchrijvers niet, uyt welcke Spraeck of *Natie* ſy geweeſt mogen zyn. Vermoedlijck waeren 't *Francoiſen*, wijl deeſe Orde van deſelve ſijnen oorſprongh heeft genoomen. Van de bekende ſeven-en-dertigh (even hier boven ſtaet vijf-en-dertigh) zyn'er twaelf in 't *Heyligh Land*; derthien in *Rhodis*, en elf in *Malta* geweeſt, tot op *F. de Clermont Geſſans*.

Deeſe Ridder-Orden heeft ſijnen aenvangh genoomen in *Jeruſalem*; en ſigh eerſtlijck maer alleen onderwonden de Regeeringh van *S. Johannis Hoſpitael*. Sy noemden ſigh de *Hoſpitael-Broeders*, gelijck die van den Tempel *Tempeliers*. Doch als deeſe *Hoſpitael-Broeders* gedwongen wierden nevens de Gaſtvryheyd, oock de Wapenen te handelen, ſoo heeftmen haer *Hoſpitael-Ridders* des *H. Johannis van Jeruſalem*, en ſomtijds

tijds ſleghtlijck *S. Johannis-Ridders* genoemd.

Nae 't verlies van *Jeruſalem* hebbenſe haere t' ſaemenkoomſt of Klooſter gehad in de Stad en Veſtingh *Margat*: Naederhand in *Acra*, of *Ptolomaide*. Maer nae dat de *Latijnſche Chriſtenen* uyt *'t Heyligh Land* waeren verdreven geworden, hebbenſe ſigh nae *Cyprus* begeven. Terwijlſe ſigh nu hier ophielden, wonnenſe *Rhodis*; en ſetteden ſigh ſoo vaſt daer in, datmen haer doe den Naem van *Rhodiſer*-Ridders gaf.

Margat wierd haer in 't Jaer 1286. *Acra* in 't Jaer 1291. afgenoomen; ontrent twee-honderd Jaeren eer *Godfried* van *Bouillon Jeruſalem* veroverde.

Nae 't verlies van *Acra* begavenſe ſigh nae *Cyprus*, van 't Jaer 1291. af tot op 't Jaer 1309., wanneerſe *Rhodis* innaemen; ſigh daer in beveſtighden, en dit Eyland over de honderd Jaeren langh hebben ingehouden.

Veele Belegeringen hebbenſe hier uytgeſtaen, tot in 't Jaer 1522. Ter welcker tijd de *Turekſche* Keyſer *Soliman* ſigh meeſter van *Rhodis* maeckte. Doe hieldenſe ſigh in *Europa*, nu aen deeſe, dan aen die plaets op.

Eyndlijck begavenſe ſigh nae *Malta*: Welck Eyland haer van Keyſer Karel de vijfde in 't Jaer 1530., nevens eenige kleyne omgelegene Eylanden, en de Stad *Tripoli* in *Barbaryen*, wierd geſchoncken. Doch deeſe laetſte Stad hebbenſe niet langer als tot op 't Jaer 1551. konnen bewaeren; wijl deſelve al te diep in 's Vyands Land was gelegen.

Onder deeſe Ridders zyn verſcheydene Raeds-verſaemelingen; als, de geene, welcke afdoen de ſtrijdigheden, die onder dit geſelſchap ontſtaen. 't *Generael Capittel*, 't welck de Maght en 't Geſagh des Groot-meeſters kan inbinden, of vermeerderen; d'Inſettingen, en de Regeeringh der *Religie* vernieuwen: Werdende t' elckens om 't vijſde Jaer gehouden.

De Groot-meeſter werd van d'aght Spraecken of *Natien* verkooren; welcke yeder drie Ridders noemen. In plaets der *Engelſche* werden drie der oudſte Ridders onder de vier *Natien*, naementlijck, der *Franſche*, *Italiaenſche*, *Spaenſche* en *Duytſche*, daer toe genoomen; en op deeſe wijs vervullenſe 't getal der vier-en-twintigh *Commandeurs*, welcke deeſe Verkieſingh toekoomd.

Soo haeſt nu de Groot-meeſter verkooren, en met veel cierlijcke *Ceremonien* aengenoomen is, ſoo heeft hy terſtond een groote maght over alle *Commandeurs* en *Officiers* des Ordens.

Hy roept de Raeds-vergaderingen by een: Noemd d' Overigheden, welcke in ſijnen Naem, en onder ſijn Zeegel 't Reght uytvoeren: Laet Munt met ſijn Afbeeldingh ſlaen: Heeft het Beſtier over den Schat: Laet de Miſdaeders gevangen ſetten, en geeft haer *Commiſſariſſen*: Begenaedighd de Veroordeelde: Maeckt Ridders, en deeld uyt aght Waerdighden van 't groote Kruys.

In den Raed, en aen de Tafel, ſit hy onder eenen Hemel, en werd van de Ridders, nae Ordens-gebruyck, ſonder Beſoldingh gedient. Kortlijck, hy geniet alle Reghten, en verright al de Handelingen van een *Souverain* Vorſt.

Behalven 't Eyland *Malta* beſit de Groot-meeſter en ſijne Ridderſchap de kleyne Eylanden *Cumin*-en *Cuminata*: *Forfola*, of *Furfura*; 't welck maer een Klip is (wanneerſe yemand onder haer, of eenen nieuwen Ridder, vexeeren willen, ſoo noemenſe den ſelven, Vorſt van *Forfola*); en 't Eyland *Goza*; zynde der ouden *Goulus*, of *Gaudus*: Werd oock noch hedenſdaeghs van d' Inwooners *Gaudiſch*, en van de *Mooren Gaudoſch* genoemd; waer van de Groot-meeſter de Titel eens Vorſts voerd.

't Leght

't Leght van *Malta* ontrent ſes of aght-duyſend Schreeden. Heeft in den Omkreytz twintigh-duyſend Schreeden. De vorm is Ovael-rond. De Veſtingh leghd op een Heuvel, welcken men niet beſchieten kan; en de Burght daer onder.

't Geheele Eyland, alhoewel Berghaghtigh, werd niet Dorpswijs, maer van gintſch en herwaerts verſtroyd ſtaende Hof-ſteeden en Huyſen bebouwd.

De Lught is hier ſeer goed; en 't Land werd bevoghtighd van verſcheydene Beeckjens. 't Voorſiet *Malta* van Graenen, Ooft, Schapen, Haſen, Vogelen en Honigh. Hier worden voortreflijcke Valcken gevangen; en inſonderheyd de geene, welcke men den Stadhouder in *Sicilien*, in den Naem des Groot-meeſters van *Malta*, oock van wegen *Malta*, aen den Koningh van *Franckrijck* overſend.

't Gedaghte Eyland *Goza* wierd in 't Jaer 1551. van de *Turcken* ingenoomen en geplonderd; welcke vier-duyſend Zielen gevancklijck weghvoerden. Bynae noch ſoo veel bleven'er. Nu heeft het ſigh weer herhaeld. 't Kaſteel is wel-beveſtighd; en alle Toegangen des Eylands werden van eenige Schanſſen beſchermd.

De Stadhouder is eenen der Ridders; dien de Groot-meeſter t' elckens om 't derde Jaer derwaerts pleegh te ſenden. De daer in zynde Inwooners ſpreecken *Arabiſch*, of *Mooriſch*, gelijck te *Malta*. Hebben oock gelijckvormige Seeden, en zyn geſaementlijck de *Roomſche Religie* toegedaen.

Behalven 't voorgaende behooren noch *Lampedoſa* en *Linoſa*, of *Linaſa*, leggende by de honderd-duyſend Schreeden van *Malta*, aen de *Maltheſer* Ridders. Doch beyde werdenſe voor woeſt gehouden.

Tegens 't Weſten en 't Voorgeberght *Bona* leghd het Eyland *Pantalarea*; 't welck niet meer onder de maght der Ridders van *Malta* is, maer aen den Koningh van *Spaenje* behoord. Vermits wy nu voorheenen hier aen niet gedaght hebben, ſoo willen wy ter deeſer plaets eenige meldingh daer van doen.

In den Omkreytz is 't van ontrent honderd-en-dertigh-duyſend Schreeden. De Stad en Haven leght tegens over *Sicilien* Noordwaerts; en *Malta* Ooſtwaerts. Boven de Stad is een Kaſteel, of Klip, zynde aen alle ſijden ſteyl en onbeklimlijck.

De Bodem draeght hier weynigh Graenen; doch veele Hulſen-vrughten en Moes-kruyden. Leverd oock Boomwol, Anijs, Vijgen, Meloenen, Cappers, en treflijcke Druyven in meenighte.

D' Eylanders volgen in haere Seeden, Kleedingh, en Spaeck de *Mooren* nae; echter zynſe geſaementlijk van de *Roomſche* Godsdienſt, gelijck te *Malta*, en ſtaen onder den Stadhouder van *Sicilien*.

In een Hol, midden in 't Eyland, is een Groef, *Foſſa*, die geduerigh een donckeren Damp uytwerpt. Wanneer nu deeſen Damp allerwegen aen de Steenen is blijven hangen, ſoo werd deſelve tot Water; een groote meenighte afdruppelende, en d' Inwooners alſoo genoeghſaem voorſiende van 't geenſe, ſoo tot dranck als om te koocken, noodigh hebben. Geen ander ſoet Water is in dit Eyland te vinden, wijld' Aerde hier dorr', roodaghtigh, en ſoo heet is, datmen nauwlijcks met de bloote voeten daer op kan blijven ſtaen.

De gedaghte *Maltheſer*-Ridders zyn altijd tegens de *Mooren*, *Mahometanen*, en andere Rovers op de *Middellandſche Zee* in de Wapenen. Met haere weynige Galeyen verloſſenſe veele *Chriſtenen* uyt de handen deeſer ongenaedige vyanden:

Bekeeren veele *Mahometanen* tot 't *Chriſtendom*; behouden haere Dapperheyd in een goede Aghtbaerheyd; en waegen in alle gelegenheden goed en bloed voor haeren Groot-meeſter, voor andere *Chriſten* Vorſten, en voor de welvaerd der *Chriſtenen*, ſoo in 't gemeen als in 't byſonder, met groote vrywilligheyd.

Boſius heeft beſchreeven de Geſchiedeniſſen deeſes Ordens, haere Stichtingh, haere *Politie*, en te gelijck d' Oorlogen, welckeſe in 't *Heyligh Land*, in *Cyprus*, in *Rhodis*, en in *Malta* hebben gevoerd. Broeder *Matthæus van Gouſſancour*, een *Celeſtiner* Monick, heeft gemaeckt 't Martelaer-boeck van deeſe Ridders: In wat voorgelegenheden ſy haer Leven voor de beſchermingh des Geloofs hebben opgeofferd: Haere *Deviſen*, Wapenen, Ridder-proeven, en haer Stam-Regiſter uyt de voornaemſte Geſlaghten van *Europa*, [*doch ſtaet te weeten, dat'er niet weynige taſtlijcke Fabulen onder vermenght zijn, welcke ſigh moeten ſchaemen voor verſtandige Oogen en Ooren*].

Maer 't is tijd, dat wy *Africa* een beſluyt geven; doch noch eerſt aenwijſen, dat, indien wy eenige oude *Autheuren* hadden willen geloven, dit Geweſt ons niet anders ſou voorgeſteld hebben, als onverdraeghlijcke hitte, groote dorheyd, ontelbaere Wilderniſſen, wilde grouwlijcke Gedierten, ontrouwe Menſchen, en verſchricklijcke, onguere Monſters. Waer tegens ons de Tijd, die ons geduerigh meer en meer ontdeckt 't geen d' Oude onbekend is geweeſt, heeft getoond, dat ſelfs de grootſte hitte in *Africa* haere verkoelingh; d' alderdorſte Sanden haere Bronnen en Wateren; de grootſte Wilderniſſen haere Beemden en Vrughten hebben. Dat de Dieren daer in niet ſoo boos zyn, of de Menſchen konnen ſigh tegens deſelve verweeren: De Menſchen niet ſoo ongetrouw, of de Vreemdelingen konnen wel met haer handelen. Daerenboven beſtaen oock haere Draecken, Slangen en Griffioenen meerendeel in een bloote Inbeeldingh.

Voorts vergoed de grootmoedigheyd der Leeuwen in dit Wereds-Deel, de Leerſaemheyd der Cameelen, de Vederen der Struys-vogelen, de reuck der Civet-katten, de geſwindheyd der Paerden, de wackerheyd der wilde Eſels, de grootte der Elephanten, de ſterckte der Arenden, de bloedverwigheyd der Papegayen, d' aerdigheyd der Meirkatten, 't quaed, 't welck d' overige Dieren d'Inwooners moghten aendoen.

Indien'er echter noch eenige wilde Volckeren en Menſchen-eeters gevonden werden, ſoo zyn doch de meeſte bequaem om Leere te vatten. D' *Egyptenaren* hebben alreeds voor lange tijden haere geſchicktheyd in de Wetenſchappen, in de *Politie*, en in 't Krijghs-bedrijf laeten ſien. Deſgelijcks oock de *Carthaginenſen*, en meer andere Volckeren. D' Oude hebben de *Mooren* voor d' onſchuldighſte en reghtvaerdighſte onder alle Menſchen gehouden. Jae hebben in den waen geſtoocken, dat de Goden ſomtijds met haer Maeltijd hielden.

Boven dien heeft *Africa* ſeer veel aenmerckens-waerdige ſaecken gehad.

Wat voor een Stad is ſchooner en heerlijcker geweeſt, als *Thebes* in Over; als *Memphis* in Middel; als *Alexandria* in Neder-*Egypten*?

Wat voor een Stad is, buyten *Egypten*, rijcker, maghtiger en praghtiger geweeſt, als *Carthago*, alleen *Romen* uytgeſonderd? Noch heden op den dagh is *Fez* ſoo heerlijck, dat ick niet weet, of eenige Stad in *Europa* met deſelve te vergelijcken ſtaet. Immers niet een

eenige

eenige met *Cairo*, gelijck deeſe Plaets voor deeſen was.

Onder de ſeven Wonderwercken der Wereld ſtellen eenige drie der ſelver in *Egypten*; naementlijck, de Beeld-Zuyl van *Memnon* te *Thebes*; de *Pyramiden* by *Memphis*; en 't *Phoro* by *Alexandria*.

Niet alleen ſoodaenige ſeer ſchoone Wercken, en deeſe treffijcke Steeden, maer oock een oneyndige meenighte Gouds, Granen, en Rijckdommen, welcke daer in gevonden werden, maecken dit *Africa* aenſienlijck.

't Is wel wat kleyner als *Aſia*, maer echter tweemael ſoo groot als *Europa*. Syn Leger neemd 't uyterſte Suyderdeel van onſe Wereld in. 't Is geweeſt de *Portie* van *Cham*, de tweede Soon van *Noach*: Waer uyt af te neemen ſtaet, dat het oock 't tweede in grootte en goedheyd moet zyn. D'eerſte *Monarchen* deeſes Gewests zyn eer bekend geweeſt, als d' *Europæiſche*; jae, ſoo eenige willen, ſelfs noch voor d' *Aſiatiſche*. De Konſten en Wetenſchappen waeren hier eerder als in *Grieckenland*, *Italien* en anderweegen in *Europa*, in groot aenſien.

Om deeſer redenen wil zyn wy bewoogen geworden, dat wy al voor langh, en nu noch, onder de drie Deelen onſes vaſten Lands *Africa* de tweede plaets hebben gegeven.

Byvoeghſel.

VOortijds zyn'er drie Plaetſen geweeſt, welcke de Naem van *Malta* voerden; te weeten, een *Malta* in *Grieckenland*, dight by *Marathon* gelegen. Een *Malta* in *Cappadocien*, niet verr' van de Rivier *Euphrates*, en dan 't *Malta*, waer van onſen *Autheur* hier heeft gehandeld. Die ſeer veel, in de Maet, verſchild van andere Schrijvers, welcke 't ſelve dertigh Mijlen in den Omkreytz, twintigh Mijlen in de lenghte, en twaelf in de breedte geven. Waer tegens hy den Omvangh maer ſteld op vier of vijf-en-twintigh; de lenghte op thien, de breedte op vijf gemeene *Franſche Mijlen*.

D' Aerde is bynae allerwegen Steenachtigh, doch deeſe Steen is gantſch ſaght, of morwe, en de hooghte van ontrent twee of drie voeten Aerde leght'er boven op. Dit Geweſt is groote Hitte en ſwaere Winden onderworpen.

Doe de *Romeynen* dit Eyland de *Carthaginenſers* ontweldighden, wierd hier een grooten Koophandel van d' Inwooners gedreven, wijl de toeloop ſeer groot was, wegens haere goede Cottoene Lijnwaeden. Alreeds ter dier tijd waerenſe ſterck en maghtigh ter Zee, op deſelve niet weynige Roveryen bedrijvende. Nae datſe nu al van de gedaghte *Romeynen* bedwongen waeren, hebbenſe evenwel ſomtijds der ſelver Jock van haeren hals geworpen.

S' aenbaeden d' Afgodin *Juno*, en hadden ter eeren van haer eenen ſeer ouden Tempel; derwaerts de Naebueren groote Geſchencken quaemen brengen. Daer was oock een Tempel van *Hercules*; wiens *ruinen* noch hedenſdaeghs werden getoond. Met de *Sicilianen* onderhieldenſe groote vriendſchap; en waeren derhalven veele haerer Zeeden deelaghtigh. Hedenſdaeghs hebbenſe vry veel van d' *Africanen* aengenoomen, en zyn half wild; echter dapper en getrouw, om haer Land tegens de *Turcken* te beſchermen. Haere eygene Spraeck is oock d' *Africaenſche* bynae gelijck. D' eene en d' andere is verbaſterd *Arabiſch*.

Alles wat deeſe Eylanders van haere Cottoenen en andere dingen ontfangen, moetenſe weer uytgeven aen 't geen van andere Plaetſen daer heenen werd gebracht, en haer ontbreckt. Echter treckt'er de Groot-meeſter Jaerlijcks ontrent thien-duyſend Ducaten van. Daerenboven heeft hy 't thiende deel van alles wat de Ridders haere Vyanden koomen t' ontweldigen; 't welck Jaerlijcks vry veel bedraeghd.

Tot

Tot deeſe Ridderſchap werd niemand toegelaeten, ten zy hy eerſt de daer toe geſtelde Penningen heeft betaeld, beloopende ontrent anderhalf honderd Kroonen. Haere naegelaetene Goederen vallen nae haere dood weer in de Schat-kiſt; behalven dat de Goude en Silvere Vaten komen tot gebruyck van de Kerck. De Goederen der Amptlieden gaen nae der ſelver dood in 't geheel weer aen den Groot-meeſter. In deeſen Regel zyn drie Ordren van *Profeſſien*, als, Ridders, Prieſters, en Dienſt of Leecke-broeders.

Geene Baſtarden mogen in deeſe Orde werden aengenoomen, ſonder verlof van 't *generale Capittel*, of ſonder uyt een ſeer groot Huys te zyn geſprooten. Geenen die uyt een *Jode*, of *Maraen*, of *Mahometaen* gebooren is, alwaer 't ſelfs eens Princen Soon. Die oock van een andere Orden *Profeſſie* heeft gedaen, magh in deeſe niet treeden. Deſgelijcks niemand die getrouwd, of te veel met ſchulden belaſt is; die een Doodſlagh of eenigh ander oneerlijck ſtuck bedreven heeft. Geene Mancke of Kreupele, &c.

't Kleed der Ridders is een ſwarte Mantel met een wit Kruys. Doch deeſe *coleur* der Mantels mogenſe nae gelegenheyd des tijds veranderen, maer 't Kruys moet wit blijven. Dit is te verſtaen van de *Religienſen*, welcke Wapenen draegen; niet van d' andere.

De *Ceremonien*, gebruycklijck by haere aenneemingh, ſouden ons te langh vallen, hier te verhaelen. Haeren Eed is deeſe: *Ick ſweere en belove God, de Heylige Maeghd Maria, en S. Jan Baptiſt, dat ick door de genaede en hulpe Gods altijd ſal gehoorſaem zijn den Overſten, die God en de Religie my ſullen geven; en dat ick voortaen ſuyver ſal leven, ſonder eenigh eygendom te beſitten.*

By 't aenheghten van 't Kruys op de linckerborſt ſeghd de Broeder, die ſulcks doet, tot hem: *Ontfanghd dit teecken in den Naem der H. Drievuldigheyd, der H. Moeder Gods en Maegha Maria, en van S. Jan Baptiſt. Tot vermeenderingh des Geloofs, beſchermingh des Chriſtlijcken Naems, en dienſt der Armen ſtellen wy u oock dit Kruys op de Borſt, op dat ghy 't ſelve van gantſcher herten bemind, en met de regterhand beſchermd; beſchermd hebbende, geheel bewaerd: Want ſoo ghy, tegens de Vyanden Jeſu Chriſti vechtende, weghloops, verlaetende 't Kruys en ſijne Heylige Vaen, ſoo ſult ghy oock met reght van dit Teecken beroofd, en als een verrot Lid uyt ons geſelſchap verdreven worden.* In 't binden van de Koorde aen de Mantel, ſeghd hy: *Ontfanghd 't Jock onſes Heeren, 't welck ſoet en light is, en ghy ſult daer uwer Zielen ruſt in vinden.*

Al de Broeders deeſer Orden moeten daeghlijcks opſeggen, 't zy aghter malkander, of op verſcheydene uyren, honderd en vijftigh *Pater-noſters*. De Prieſters, Diaconen en andere Geeſtlijcke moeten daeghlijcks Mis doen.

Eynde der Geographiſche en Hiſtoriſche Beſchrijvingh van AFRICA.

Geogra-

Geographiſche en Hiſtoriſche

BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

AMERICA.

America is een andere Wereld, of vaſt Land, als 't geene waer in wy woonen, en 't onſe noemen. Vermits nu de Vlackte des Aerdkloots werd verdeeld in twee *Hemiſphæren*, of Half-klooten, van malkander onderſcheyden door den eerſten *Meridiaen*; ſoo is *America* de halve Kloot, leggende tegens d' onſe.

In 't Jaer 1492. en de volgende deed *Chriſtophorus Columbus*, van geboorte een *Genueeſch*, voor en in den Naem des Koninghs *Ferdinandi* van *Arragon*, en der Koningin *Iſabellæ* van *Caſtilien*, verſcheydene Reyſen nae d' Eylanden, welcke voor dit Vaſte Land leggen; en nam kondſchap van een deel der Kuſt des Grooten Lands.

Doe in 't Jaer 1501. *Alvarez Capral*, in den Naem en van wegen des Koninghs *Emanuel* van *Portugal*, ſijne Schipvaert verrichtede langhs d' *Africaenſche* Kuſt, om ſijnen loop nae *Ooſt-Indien* voort te ſetten, hebben d' Ooſte Winden hem ſoo verr' nae 't Weſten geſlaegen, dat hy aldaer de Kuſt van een Groot Land ontdeckte; 't welckmen naederhand *Brazilien*, of *Brazil*, heeft genoemd: Derwaerts korts daer nae ſeeckeren *Florentijner*, geheeten *Americus* (of *Albericus*) *Veſputius*, uytdrucklijck wierd heenen geſonden; met bevel, om inſonderheyd dit Land op te ſoecken, en kennis van desſelven gelegenheyd te neemen.

Soo geluckigh is deeſen geweeſt, datmen ſijnen Naem niet alleen 't gedeelte van de Kuſt, welcke hy aendeed, en kondſchap daer van nam, maer oock eyndlijck dit geheele Vaſte Land heeft meêgedeeld.

Uyt deeſe Schipvaerden van *Columbus*, *Cabral* (of *Capral*) en *Americus Veſputius* meenen, en beroemen ſigh de *Spaenjaerden*, datſe d' eerſte zyn geweeſt, welcke dit Landt hebben ont-

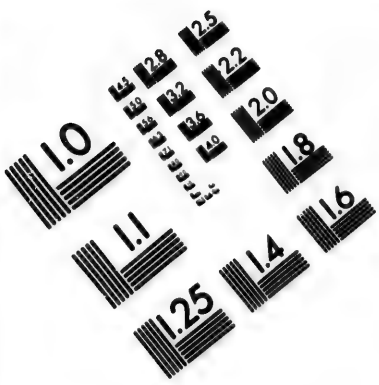

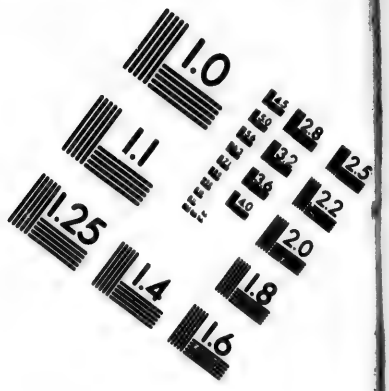

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

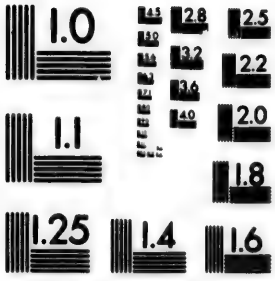

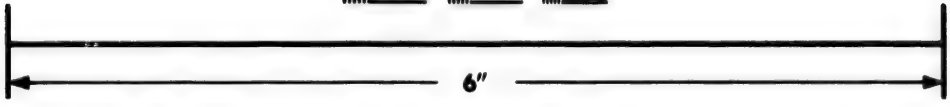

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

deckt, of laeten ontdecken; en de kennis daer van in *Europa* hebben gebracht.

Doch de *Griecken* en *Latijnen* hebben genoeghſaeme Getuygeniſſen aghter gelaeten, waer uyt wy konnen afneemen, dat d'Oude kennis van *America* hebben gehad.

Plato in ſijnen *Timæus* en *Critias* noemd dit Geweſt *Atlantide*; en houd het voor even ſoo groot, jae noch grooter, als *Aſia* en *Africa* t'ſaemen is.

't Schijnd dat *Plato* (of *Solon*, of de Prieſters in *Egypten* volgens welcke *Plato* ſpreeckt) van de Grootte, de Leggingh, en de *form* der beyde Deelen van *America* kennis gehad heeft; ſoo gantſch wel koomenſe met *Aſia* en *Africa* over een: 't Noorder-deel van *America* met *Aſia*; en 't Suyder-deel met *Africa*.

America werd verdeeld in twee Deelen; van welcke 't eene gantſchlijck tuſſchen den *Æquator* en 't Noorden; 't andere in dat opſight tegens 't Suyden, en ten deelen onder den *Æquator* leght.

Dienvolgens is *Aſia* gantſch tuſſchen den *Æquator*, en 't Noorden. *Africa* ſtreckt ſigh tegens 't Suyden, en bevind ſigh ten deelen om den *Æquator*. Boven dien ſtooten *Aſia* en *Africa* alleen door de Zee-enghte van *Suez*, zynde tuſſchen de *Roode* en de *Middellandſche Zee*, aen malkander. Daer tegens de twee Deelen van *America* door de Zee-enghte van *Panama*, leggende tuſſchen de *Noord* en *Suyd-Zee*.

Nae *Plato* maeckt oock *Theopompus*, 't zy in ſijn Boeck van de Wonder-dingen, of in ſijne Geſchiedeniſſen (de plaets is maer alleen te vinden in *Æliani Var. Lection. lib. 3. cap. 18.*, waer in begrepen zyn de t'ſaemenſpreeckingen van *Silenus* en *Midas*) gewagh van een ander Vaſt Land als 't Onſe; en verhaeld verſcheydene Omſtandigheden van 't ſelve.

Onder meer andere dingen werd daer geſeghd, dat de grootte oneyndigh; te weeten, ſoo groot is, dat het noch niet gantſchlijck was uytgevonden. Daer in waeren grooter en ſtercker Lieden, als wy zyn; leefden oock langer als wy. Goud en Silver haddenſe in ſulck een groote meenighte, datſe deeſe Metallen minder aghteden, als wy ons Yſer doen. Voorts haddenſe een groot getal Steeden; en onder deſelve twee ſeer groote, van gantſch verſcheydene gewoonten. 't Voornaemſte ooghmerck van d'eene was den Oorlogh: Dat van d'andere de *Religie*. Derhalven noemd hy deeſe laetſte *Euſebes*, dat is, Geeſtlijcke; d'eerſte *Machimos*, ſoo veel als Oorloghsſughtige.

Mijne meeningh is, dat deeſe beyde met *Cuſco* en *Mexico* over-een-koomen: Gelijck wy dan ondervonden hebben, dat *Mexico* meer tot den Oorlogh, en *Cuſco* meer tot den dienſt haerer Goden genegen was, ter tijd dit Land ontdeckt wierd.

't Is veel, dat ons *America* van *Plato* genoemd is geworden 't Eyland *Atlantide*; en dat hy de Deelen aen deeſe ſijde ſoodaenigh aenmerckt, datſe met de grootte, leggingh, en *form* over-een-koomen. Jae dat *Thepompus* 't ſelve een andere Wereld of Vaſt Land heeft geheeten; ſelfs oock eygentlijck aenwijſende eenige Gewoonten der Inwooners, en ſommiger Steeden.

't Is buyten twijffel, dat dit even 't ſelve Groote Land, en eene der nieuwe Werelden is, van welcke *Seneca* in ſijne *Medea* hoopte, datſe eens in de *Groote Zee* ſouden ontdeckt worden.

Venient annis
Sæcula ſeris,
Quibus Oceanus
Vincula rerum
Laxet, & ingens

Pateat

Pateat Tellus,
Tiphiſque Novæ
Detegat orbes,
Nec erit Terris
Ultima Thule.

Even ſoo weynigh behoefdmen te twijffelen, dat dit niet ſou zyn 't Land der *Indianen*, waer van de *Philoſooph Seneca* gewagh maeckt in de Voorreden over ſijne Natuerlijcke Vraegen, ſeggende, dat van d' uyterſte *Spaenſche* kuſt tot d' *Indianen* maer eenige weynige daegen te Scheep behoeven toegebracht te worden. Sijne woorden luyden aldus: *Quantum enim eſt, quod ab ultimis Hiſpaniæ litoribus uſque ad Indos inter jacet? pauciſſimorum dierum ſpatium, ſi navem ſuus ventus impleverit.*

Doch om ons niet langer op te houden met 't geen d' Oude van *America* hebben geſproocken, ſoo laet ons hier alleen in aenmerckingh neemen, dat wy, wanneer wy noch op den hedigen dagh van dit Geweſt ſpreecken, wy even ſoodaenige woorden gebruycken, als ſy voor deeſen hebben gebruyckt.

Wy noemen 't het andere Vaſte Land, gelijck *Theopompus*. 't Groote Land, en de nieuwe Wereld, gelijck de Poëts *Seneca*. *India*, gelijck *Seneca* de *Philoſooph*; die d' Inwooners den naem van *Indianen* heeft gegeven.

En gewiſſelijck, d' *Indianen*, welcke op de *Duytſche* Kuſt gebracht, en van der *Swaben* Koningh vereerd wierden aen *Quintus Metellus*, Oud-Burgermeeſter of Stadhouder in *Gallia*, konnen nergens anders van daen gekoomen zyn, als uyt 't Noorder-deel van *America*. Want wanneer d' *Engelſche*, *Deenemarckers*, *Hollanders* en andere Volckeren in 't Noorden, aen dit Geweſt den naem van *Weſt-Indien* geven, ſoo geſchied ſulcks, om dit *India*, 't welck ons tegens 't Weſten leght, t' onderſcheyden van 't ander' en eygentlijck *Indien*, 't welck in *Aſia*, en ons tegens 't Ooſten is.

[*In ons voor deeſen meergedaght Groot Werck der* Curieuſe Aenmerckingen van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen, *hebben wy, in 't* Tweede Deel, *verhandeld en beantwoord deeſe Vraegh, of* America *ook aen d' Oude bekend is geweeſt. Ter dier plaets hebben wy wat langer op dit ſtuck geſtaen, met aenwijſingh van de Voor- en Tegen-redenen; welcke de Leeſer aldaer kan naeſien.*]

Vermits nu *America* aen d' Oude onder verſcheydene Naemen is bekend geweeſt, en dat deeſe Naemen tot op onſen tijd toe behouden zyn geworden, ſoo is noch overigh, t' onderſoecken, van waer d' *Americaenſche* Volckeren in *America* mogen gekoomen zyn; uyt *Europa*, uyt *Aſia*, of uyt *Africa*?

't Is geloofliijck, dat d' eerſte uyt ons Vaſt Land, welcke in *America* zyn gekoomen, daer heenen zyn geraeckt of by geval, of door geweld. D' Ooſte Winden hebben deſelve van d' *Africaenſche* of *Libyſche* Kuſt, derwaerts ſy haere Schipvaert hadden aengeſteld, weghgeſlaegen, en ſoo verr' nae 't Weſten gedreven, datſe deeſe Landen hebben ontdeckt en aengedaen.

Voorts ſtaet te vermoeden, dat onder de geene, welcke op ſoodaenigh een reys daer heenen zyn geraeckt, wel eenige ſullen geweeſt zyn, die (tot ſoo een lange en onverwaghtede reys niet genoeghſaem van Levens-middelen voorſiens zynde) miſſchien gedwongen zyn geworden, om eenige van de haere t' eeten, ten eynde d' andere behouden moghten blijven. Gelijck oock andere naederhand hebben gedaen.

Op ſulck een manier kan *America* van

verſcheydene Volckeren, op verſcheydene reyſen en verſcheydene tijden, zyn beſet geworden. Nae gelegenheyd dat deſelve zyn geweeſt uyt een Landſchap aen deeſe ſijde; oock nae den honger en nood, welckeſe op de Zee hebben moeten uytſtaen, zynſe meer of min wreed en *Barbariſch* geworden.

Dat ſommige, 't zy by geval, of door geweld, uyt ons Vaſt Land in 't andere zyn overgebraght, konnen wy lightlijck afneemen uyt d' oude en nieuwe Geſchied-boecken.

Diodorus Siculus maeckt gewagh van ſeeeckere *Phœniciers* (even 't ſelve had *Ariſtoteles* voor heenen van de *Carthaginenſen* vermeld) die, alſe langhs d' *Afrieaenſche* of *Libyſche* Kuſt voeren, eyndlijck ſeer diep in de groote *Weſt-Zee* wierden verworpen: Alwaerſe een ſeer groot Eyland aentroffen, eenige daghreyſen te Scheep van ons groot Land afleggende.

't Selve bevondenſe ſoo ſchoon en gantſch treflijck, dat ſommige uyt *Toſcanen* en *Carthago* ſigh aldaer vaſt wilden ter neer ſetten. Doch de *Republicq* liet een Verbod, van voortaen meer derwaerts te reyſen, uytgaen; uyt vrees, dat haeren Staet hier door verſwackt ſou mogen worden. Te gelijck gebiedende, datmen de geene, welcke derwaerts waeren gereyſd, van daer weer ſou afhaelen. Daerenboven hieldenſe, ſoo veel haer eenighſins mogelijck was, dit ontdeckte Land verborgen: Voorneemens zynde, ſigh echter daer heenen te begeven, indienſe eens ſoo ongeluckigh moghten zyn, datſe onder de handen en 't gebied der *Romeynen* geraeckten.

De byſondere Omſtandigheden, welcke de gedaghte Schrijvers dit Eyland toe-eygenen, koomen beeter over een met 't Suyder-deel van *America*, 't welck bynae een Eyland is, als met d' Eylanden aen deeſe ſijde.

Boven deeſe *Authoriteiten* der Oude, geeft het toeval *Alonſo Zanches de Guelva* van *Andaluſien*, of eenen anderen Stierman bejegend, die te *Madera* by *Chriſtoffel Columbus* quam, en hem bekend maeckte, op wat voor een wijs hy met geweld nae 't Weſten was geſlaegen geworden; wat hy aldaer in aght genoomen had, en hoe hy weer van daer te rugg' was gekoomen: En dan een diergelijck geval, 't welck ſigh heeft toegedraegen met *Capral* in 't Jaer 1501. waer van wy alreeds te vooren hebben geſproocken; dit alles geeft, ſegg'ick, genoeghſaem te kennen, dat een even ſoodaenige ſaeck veel andere Zeevaerende kan overkoomen zyn. Inſonderheyd ſulcke Volckeren, welcke aen deeſe ſijde der *Groote Zee* woonen, als, de *Mooren*, *Spaenjaerden*, *Celten*, *Britanniers*, &c. Deſgelijcks de geene, welcke op de *Groote Zee* Koopmanſchap hebben gedreven; als, de *Phœniciers*, *Carthaginenſen*, *Thyrreners*, en andere.

Soo veel te lighter heeft dit konnen geſchieden, wijl tuſſchen de twee *Tropicis* d' Ooſte Winden de meeſte tijd door aldaer regeeren; en lightlijck (ſomtijds met geweld) van 't Ooſten nae 't Weſten ſlaen. Ondertuſſchen is 't ſeer moeylijck, uyt 't Weſten nae 't Ooſten weer te rugg' te keeren, door een ſelve Wegh. Veellight hebben van twee ſoo verſcheydene dingen de *Poëten* gelegenheyd genoomen om te ſeggen.

Facilis deſcenſus Averni,
Sed revocare gradum, ſuperaſque evertere ad Auras,
Hoc opus, hic labor eſt.

Verſtaende daer door, datmen lightlijck uyt ons Vaſt Landt in 't andere ('t welck, gelijck wy't daer voor houden, in 't onderſte Half-rond is) kan komen;

maer

maer dat het ſeer ſwaer viel, van dit weer nae 't onſe te rugg' te keeren. Vermits 't Middel, om van daer ſonder groote moeyte den te rugg'-wegh te neemen, eerſt met'er tijd, nae datmen ſulcks op alle ſijden had beſoght, bekend is geworden: Daer in beſtaende, datmen ſigh van beyde de *Tropicis* afſonderd.

Eenige ſchrijven deeſe Vindingh toe aen *Pedrarias d' Avila*, die ontrent 't Jaer *Chriſti* 1514. heeft beginnen te reguleeren de tijd, wanneermen afvaeren, en wat voor een ſtreeck men houden moet, om uyt onſe in de nieuwe Wereld te geraecken; deſgelijcks oock de tijd en *cours*, om uyt d'andere nae onſe Wereld te rugg' te keeren.

Naedien nu eenige Lieden uyt ons Vaſte Land en van onſe Sijde in 't andere Vaſte Land zyn gekoomen, ſoo konnen'er oock wel van d'andere ſijde onſes Vaſten Lands, naementlijck uyt *Aſia*, daer heenen zyn geraeckt.

Hier van daen koomd het, dat ſommige meenen en vaſt ſtellen, dat d'Inwooners van *Peru* en *Mexico* veel meer af-ſtammen van de *Chineeſen* en *Japonneeſen*, als van d' *Europæers* en *Africanen*.

Doch wy willen de verdere verhandelingh deeſer ſaeck uytſtellen, ter tijd toe, dat wy gelegenheyd ſullen hebben, om eenige breeder meldingh daer van te doen; en ons nu begeven, om yet weynighs van *America* in 't gemeen voor te draegen, eer wy komen tot de byſondere Deelen van deeſe Nieuwe Wereld.

Wanneermen geheel *America* in aenmerckingh wil neemen, ſoo leghd het ten deelen aen deeſe, ten deelen aen geene ſijde des *Æquators*, of Evenaers.

't Streckt ſigh uyt by de vier-en-vijftigh *Graeden* aen geene, en tot op den taghtighſten, jae noch verder, aen deeſe ſijde, maeckende over de honderd en dertigh *Graeden* in de breedte. Waer tegens ons Vaſte Land maer alleen weynigh meer als honderd *Graeden* heeft. Doch de breedte van *America* is ſeer ongelijck; vermits deeſe Wereld in twee Groote Half-Eylanden beſtaet, welcke by den *Æquator* ſchier van malkander zyn afgeſonderd. Hier is ſijne breedte ſomtijds maer twintigh, of veertigh, of vijftigh Mijlen; daermen anders deſelve anderwegen van duyſend tot twaelf-honderd, en veellight noch veel meer in 't Noorder-deel van *America* bevind, wanneermen 't Land *Teſſo* daer aenhanghd.

Dit gemelde Land *Teſſo* leght tuſſchen *America* en *Aſia*. Ons is noch onbekend, of 't aen *Aſia*, dan of 't aen *America* t'ſaemen hanghd: Of 't een byſonder Stuck maeckt, van beyde afgeſcheyden zynde; dan of 't aen Nieuw-*Deenemarcken* of *Groenland* ſtoot; gelijck ſeer waerſchijnlijck te vermoeden ſtaet. Dan maeckt het een Deel, 't welck niet minder ſou zyn, als een van de drie Deelen onſes Vaſten Lands; of als een van de twee Deelen des anderen Werelds, te weeten *America*. 't Sou wel konnen zyn, dat het een derde Deel des anderen Vaſten Lands maeckte.

Wy willen nu koomen tot de twee Deelen van *America*, gelijckmen deſelve hedenſdaeghs voorſteld, en voor ſoo veel die bekend zyn.

AMERICA SEPTENTRIONALIS; OF 't Noorder-Deel. VAN AMERICA.

't Noorder-Deel van *America* is dat gedeelte deeſes Werelds, 't welck niet alleen aen 't uyterſte van beyde d' *Americis* tegens 't Ooſten leght, maer oock 't geen gantſch tuſſchen den *Æquator* en 't Noorden is.

't Streckt ſigh van den aghtſten of thienden *Graed* der Breedte tot aen geene ſijde des *Circuli Arctici*. En indien wy d' *Arctiſche* Landſchappen tot *America* reeckenen, ſoo ſal 't ten minſten reycken tot aen den aght-en-taghtighſten *Graed Latitudinis*. Dit zyn tſeventigh *Graeden* voor ſijne hooghte van 't Suyden ten Noorden.

De lenghte van 't Weſten ten Ooſten neemd bynae in al de *Graeden* der lenghte des anderen Half-Ronds; naementlijck, ontrent van den honderd en taghtighſten af, alwaer ſigh onſe halve Klooten eyndighd, tot aen geene ſijde des drie-honderdſten, zynde 't eynde der andere.

Maer vermits ſijne *form* ſigh met een Driehoeck vergelijckt, wiens Spits tegens den *Æquator* gaet, alwaer de halve Kloot in haere grootſte wijdte is, en ſijne grootſte Breedte by den Pool-Kringh, alwaer ſigh dit Half-Rond ſeer engh intreckt, ſoo kan ſijne lenghte nauwlijcks vervullen 't derde deel der ruymte, 't welck is tuſſchen de *Graeden* der lenghte en breedte.

Tegens 't Ooſten heeft het de *Noord-Zee*: Tegens 't Weſten de *Suyd-Zee*: Tegens 't Noorden zyn de Grenſen onbekend; vermits men Land tot over den taghtighſten *Graed* der breedte vind. Vermoedlijck ſtreckt ſigh 't ſelve noch verder nae den *Pool*. Wy konnen noch niet afneemen tot op welcken *Graed*, en of 't aen *Nieuw-Deenemarcken*, of aen *Groenland* ſtoot; dan of 't maer alleen Eylanden zyn. Tegens 't Suyden grenſd het aen 't Suyder-deel van *America*.

In mijne *Geographiſche Tafelen* heb ick 't Noorder-deel van *America* verdeeld in 't *Canadiaenſche* en *Mexicaenſche*.

Onder

C A
LIS;

el.

A.

orm sigh met een
, wiens Spits te-
alwaer de halve
e wijdte is , en
by den Pool-
t Half-Rond seer
an sijne lenghte
t derde deel der
schen de *Graeden*

eft het de *Noord-*
n de *Suyd-Zee*:
n de Grensen on-
Land tot over den
er breedte vind.
igh 't selve noch
*W*y konnen noch
welcken *Graed*,
marcken, of aen
of 't maer alleen
't Suyden grensd
an *America*.
e *Tafelen* heb ick
merica verdeeld
Mexicaensche.

Onder

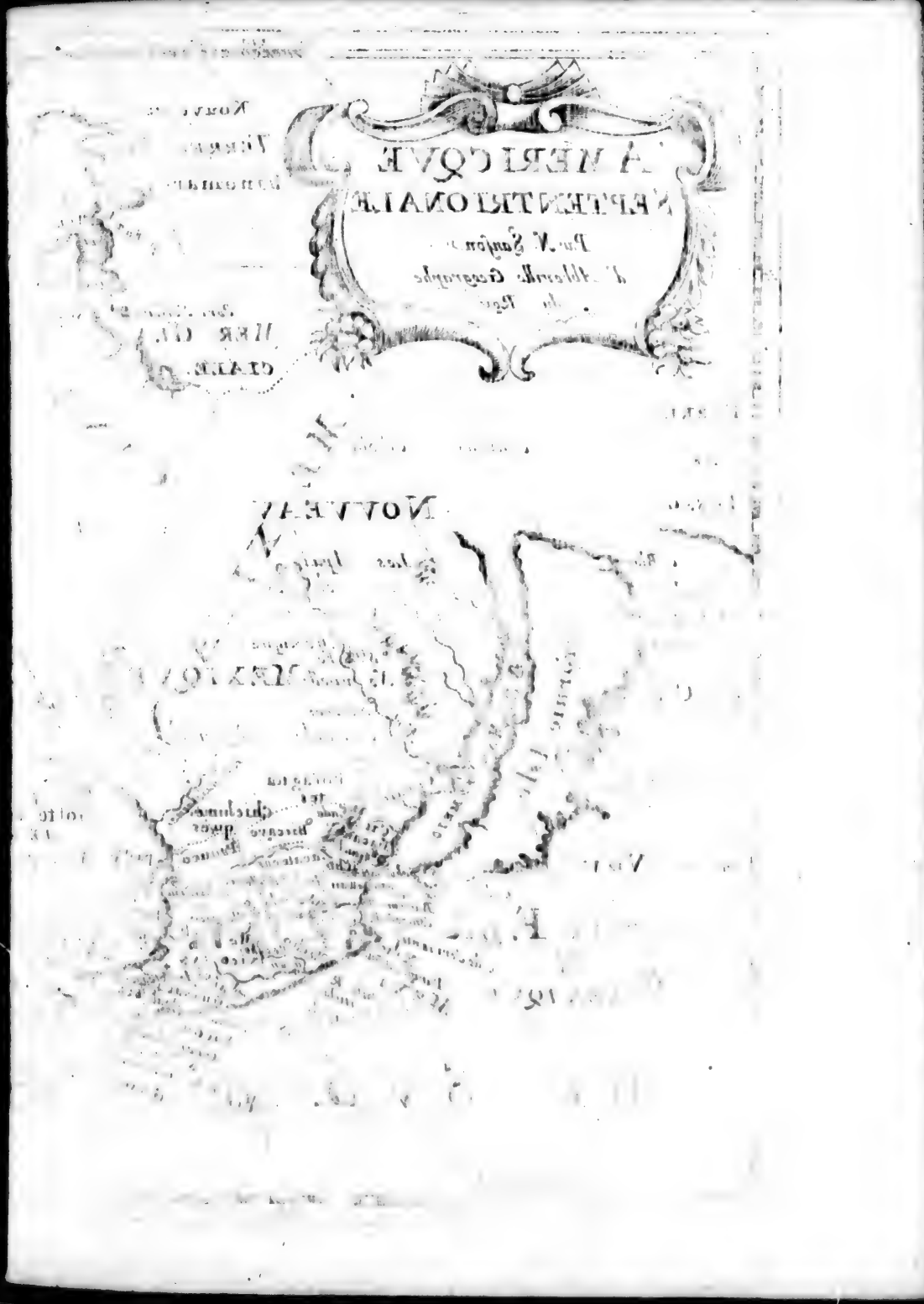

AMERICQVE
SEPTENTRIONALE
Par N. Sanson
d'Abbeville Geographe
du Roy
Nouveau
TERRES ARC
Danemarca
Port-Nelson
MER GLA
CIALE.
TERRE
DE
ISSO
Conibas
Cibola.
NOVVEAV
MEXIQVE
CANADA
C. Blanc
C. Mendocino
Les Apa
chites
MER
C. de Pinos
DE CA
Nouueau.
Mexique.
Nouuelle MEXIQVE
Califormie Isle.
Sacorro
Grenade.
Quiuira.
LIFORNIE
ou DV NOV
Passagua
Chichimeques
N. Biscaye
Panuco
Golfe de
Mexique
VEAV MER
MEXIQVE.
Tacatule
Acapulco
Soconusco
Guatimala
DE SVD.
A. d'Winter sculp.

OCEAN
SEPTENTRIONAL
Gronelande.
Islande Isle.
Cercle du Pole Arctique
Beareford
Schulhot
Premier Meridien
I. Britanniques
Estotilande ou
NADA ou
Terre de Labrador.
MER DE
MER
CANADA ou DE
VELLE
Saguenay
Tierre
Nouve.
LA
Grand
Banc
NOVE
Nouvelle Angleterre
VELLE.
Corvo
I. Açores.
FRANCE.
DE
Les Isles Bermudes.
MER DE MEXIQVE ou
Isles Lucayes
LA NOVVELLE.
Cercle Tropique du Cancer
Cuba
Jamaique
Espagnole
Isles du Vent
NORT.
Caribes
Grenade
Tabac
la Trinité
Venezuela
Castille
Caribane
SVD.
AMERIQVE MERIDIONALE.
NORT.
Golfe de Mexique
Lucatan
Guatimala

Onder 't *Canadiaenſche* verſtae ick dat Deel van *America*, 't welck om *Canada* leght: Alwaer de *Francoiſen*, *Engelſche*, *Hollanders*, *Deenen* en *Sweeden* verſcheydene *Colonien* of Plant-Steeden hebben opgeright.

Onder 't *Mexicaenſche* verſtae en begrijp ick dat gedeelte, 't welck de Koningh van *Spaenje* meerendeel alleen beſit; en waer in hy veele Plant-Steeden heeft doen aenſtellen.

't *Canadiaenſche* Deel heb ick wederom onderdeeld in d' *Arctiſche* Landſchappen, en in *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*.

't *Mexicaenſche* in *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*; en *Nieuw-Mexico*.

Onder deeſe vier Deelen leght *Mexico*, of *Nieuw-Spaenjen*, aldernaeſt by den *Æquator*, en tegens 't Suyden. D' *Arctiſche* Landen tegens 't Noorden. De twee andere blijven in 't midden; te weeten, *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*, tegens 't Ooſten; en *Nieuw-Mexico* tegens 't Weſten.

't Eerſte is onder en om de Kreeft-Kringh. 't Tweede onder en om de Pool-Kringh. De twee overige ſullen leggen van den vijf-en-twintighſten of dertighſten tot den tſeſtighſten *Graed* der breedte. Derhalven ſal 't eerſte in of ſeer naeby de verſenghde Lughtſtreeck: 't Tweede in of by de koude Lughtſtreeck: De twee middelſte gantſchlijck in de gemaetighde Hemel-Kreytz leggen.

't Eerſte en uyterſte Suyder-Deel werd *Mexico* of *Nieuw-Spaenje* geheeten. *Mexico*, vermits de Stad *Mexico* onder veele Steeden de ſchoonſte is, maeckende 't beſte Deel des Staets der oude Koningen van *Mexico*. *Nieuw-Spaenje*, wijl de Koningh van *Spaenje*, gemeenlijck de *Catholijcke* Koningh genoemd, 't ſelve bynae gantſchlijck beſit. Die hier veele Plant-Steeden doen oprighten; oock een Stadhouder aldaer aengeſtelt heeft, nevens verſcheydene Aerts-Biſdommen, Biſdommen, *Audientien*, Gerighten, en Regeeringen. D' overgeblevene Natuerlijcke Inwooners des Lands zyn heim bynae al t' ſaemen Cijnsbaer.

't Tweede werd geheeten 't *Arctiſche*, vermits het dight by den *Polus Arcticus* leght, en meerendeel begrepen is in den *Arctiſchen* Kreytz.

Dit gedeelte is gantſch weynigh bekend. Wy weeten wel, dat het met veele Zee-enghten doorſneeden is: Dat het oock vermoedlijck in veele en verſcheydene Eylanden beſtaet: En derhalven foecktmen hier een Doorvaert nae *China* en *Ooſt-Indien*: Doch d' eygentlijcke gelegenheyd blijft noch verborgen.

De Natuerlijcke Inwooners hebben alhier t' eenemael haere volkoomene Vryheyd. D' *Europæiſche* Volckeren hebben ſigh niet ſeer bemoeyd, om hier *Colonien* of Plant-Steeden op te righten.

Onder de twee middelſte Deelen werd het uyterſte Ooſt, en ons *Europa* aldernaeſt-gelegene Deel begreepen onder den gemeenen Naem van *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*. *Canada*; wijl dit Landſchap 't eerſte is van de Geweſten, daer d' onſe zyn aengeland; eer noch d' *Engelſche*, *Hollanders* en andere *Europæiſche* Volcken ſigh aldaer hebben opgehouden.

't Uyterſte Weſt, en van *Europa* 't afgelegenſte Deel kan in 't gemeen de Naem van *Nieuw-Mexico* werden gegeven, wijl de *Spaenſche* in *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, dit Geweſt niet ontdeckt hebben, als een wijl tijds nae datſe ſigh vaſtgeſtelt, en *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, onder haer geweld gebracht hadden.

Onder deeſe vier Deelen des Noordſchen *America*, naementlijck MEXICO, of

of *Nieuw-Spaenje*; NIEUW-MEXICO; CANADA, of *Nieuw-Franckrijck*; en AMERICA ARCTICA, werd *Nieuw-Spaenje* van de *Noord* en *Zuyd-Zee* bevoghtighd. *America Arctica* deſgelijcks: *Nieuw-Franckrijck* maer alleen van de *Noord*, en *Nieuw-Mexico* alleen van de *Zuyd-Zee*.

Deeſe vier groote Deelen werden noch in verſcheydene mindere onderdeeld, welcke wy Landſchappen of *Provintien* willen noemen, &c.

De voornaemſte onder deſelve ſullen wy beſightigen ſoo nauw als ons mogelijck is.

Doch vermits *Nieuw-Spaenje* aen 't Suyder-deel van *America* grenſd, ſoo willen wy 't Noorder-deel van dit ons *America* met 't *Arctiſche* en *Nieuw-Franckrijck* aenvangen.

Daer nae voortgaen tot beyde de *Mexicis*; en dan eyndlijck tot de naebuerige Deelen des Suyder-deels van *America*.

D'ARCTISCHE LANDEN.

De *Arctiſche* Landen op de Sijde van *America* zyn weynigh bekend: En wy konnen daer van niet anders vermelden, als 't geen eenige *Relatien*, onlanghs in 't light gekoomen, ons daer van berighten; naementlijck, van 't geen van den taghtighſten *Graed* der Breedte tot op den tſeſtighſten en daer over afſtijghd: Alwaer wy de Zee-enghte *Davis*, de *Baffins-Bay*, en *Buttons-Bay* ſullen hebben. Deeſe tegens 't Weſten: De *Baffins-Bay* tegens 't Noorden: De Zee-boeſem tegens 't Ooſten des Zee-boeſems *Hudſons*, of der *Chriſtiaen-Zee*.

Naederhand ſullen wy betraghten 't Eyland *Yſland* en *Groenland*; leggende deſgelijcks tuſſchen deeſe *Arctiſche* Landen, doch op onſe ſijde. Voorts ſullen wy afdaelen nae *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*, en alſoo koomen tot in 't overige van dit *America*.

Nae dat de *Caſtilianen* en *Portugeezen* *Ooſt-Indien*, te weeten, *China*, *Japan*, de *Philippiniſche* en *Moluckiſche* Eylanden, &c. hadden ontdeckt, terwijlſe om *Africa* en *Aſia* tegens 't Suyden ſeylden; ſoo hebben d' *Europæiſche* Volckeren tegens Noorden getraght door 't Noorden derwaerts te moogen koomen.

De geene, welcke ſigh aldermeeſt hier in bemoeyd hebben, zyn geweeſt d' *Engelſche*; daer nae de *Deenen* en *Hollanders*; hoopende eenige Doorvaert hier te ſullen vinden, om nae de gemelde Eylanden te ſeylen; ſonder datſe behoefden om d' *Africaenſche* en *Aſiatiſche* Kuſt te vaeren.

Sy lieten ſigh beduncken, dat de wegh door 't Noorden voor haer veel korter, lighter, niet ſoo koſtlijck; de hitte en veeler-

veelerley Kranckheden niet ſoo ſeer onderworpen moeſt zyn, als wel d'andere Vaert, welcke nu gehouden word.

In 't Jaer 1577. is *Marten Forbeiſſer* over d'*Orcaden* tot op den twee-entſeſtighſten *Graed* der breedte gekoomen.

In de Jaeren 1585. 1586. en 1587. heeft *Johan Davis* drie Reyſen derwaerts gedaen: De Zee-enghte, welcke ſijnen Naem voerd, ontdeckt, en is over den *Arctiſchen* Kreytz gevaeren.

In 't Jaer 1602. nam *Georgh Waymuth* een even diergelijcken Wegh, ten ſelven eynde, en quam tot over den taghtighſten *Graed*.

In den Jaeren 1623. en 1624. zyn *Thomas Edgey* en *Willem Baffins* deſgelijcks geraeckt tot op den taghtighſten *Graed* en daer over: Doch wy hebben geen ſonderlinge Beſchrijvingh van deeſe haere gedaene Reyſen.

Ondertuſſchen ſien wy, dat d'*Engelſche* hier verder zyn geweeſt, als eenige andere *Natie* in *Europa*; gelijck de Naemen *Nieuw-Noord-Walles*, *Nieuw-Suyd-Walles*, 't Eyland *Cumberland*, de Voorgeberghten *Eliſabeth* en *Carolus*, *Southampton*, *Dudley* en veel meer andere te kennen geven.

De *Deenen* hebben even ſoodaenigen Aenſlagh alreeds voor een lange tijd onder *Chriſtiaen* de vierde voorgehad.

In 't Jaer 1619. wierd *Capitain Munck* daer heenen geſonden. Hy quam tot aen 't Voorgeberght *Vaer-wel*, op den twintighſten der Somer-maend. Wendede ſigh nae 't Weſten in den Zeeboeſem *Hudſon*, welcke hy *Chriſtiaen* noemde; meenende, dat hy aldaer een Zee ſou vinden, welcke d' *Arctiſche* Landen ſouden af-ſonderen van 't voornaemſte Deel van *America*. Doch hy vond in dit Geweſt maer alleen wilde Volckeren; en bemerckte dickmael daer in de Voetſtappen der geene, welcke daer woonden, en geene Menſchen Waeren.

Hy wierd gedwongen t' overwinteren in *Muncks-Haven*, en pooghde hier een Hut op te reghten, ſoo goed als hem mogelijck was. Hy noemde dit Land *Nieuw-Deenemarcken*.

De Winter viel hier ſoo gantſch ſtrengh, dat de Bieren, Wijnen, *Spaenſche* en gebrandede Wijnen t' eenemael bevrooren. Eyndlijck vielen de *Deenen* d'een nae d'ander in een ſwaere Siecktе, ſoo datſe daer van ſtierven gelijck Muggen.

Den vierden der Hoy-maend wierd *Captain Munck* oock kranck, gelijck d'andere, en bleef vier gantſche daegen alleen in ſijne Hut: Maeckte ſijn *Teſtament* gereed; en verſoght de geene, welcke 't ſelve ſouden moogen koomen te vinden, datſe dit ſijn Geſchrift den Koningh van *Deenemarcken* wilden laeten toekoomen.

Nae deeſe vier daegen gingh hy uyt de gedaghte ſijne Hut, om te ſien of noch eenige van ſijn Volck in 't leven moghten zyn; en vond van 't gantſche getal noch maer alleen twee overig. Met deeſe nam hy een beſluyt, 't Groote Schip te willen verlaeten; haer in 't kleyne te ſetten, en te beſoecken, offe weer in *Deenemarcken* ſouden konnen koomen.

Daer op zynſe den ſeſthienden der ſelve Hoy-maend afgevaeren. Seylden geluckighlijck door de Zee-enghte *Chriſtiaen* nae 't Voorgeberght *Vaer-wel*: Van waerſe in de *Groote Zee* quaemen; en eyndlijck op den een-en-twintighſten der Herfſt-maend in *Noorwegen*; vervolgens in *Deenemarcken* aenlandeden: Alwaer Hoofdman *Munck* reeckenſchap gaf van ſijne gedaene reys.

De *Hollanders*, of die van de *Vereenighde Nederlandſche Provintien*, hebben deſgelijcks ſoodaenigh een Reys ſigh tot verſcheydene maelen toe onderwonden;

waer van wy de ſonderlinge *Relatien* of Beſchrijvingen niet hebben bekoomen; behalven die van *Nicolaes Toniſz.*; die in een Schip uyt *Fliſſingen* in't Jaer 1656. afvoer, om een nieuwe Koophandel in 't Noorden te gaen ſoecken.

Hy is geweeſt in den Zee-boeſem *Davis*, tot op den vier-en-tſeventighſten *Graed Latitudinis*.

Als nu d' Inwooners des Lands (welcke, yeder in ſijn kleyn Schuytje, op de Viſch-vanghſt waeren) hem gewaer wierden, ſoo wildenſe hem wijſen, waer hy Ancker ſou uytwerpen. Te gelijck toondenſe door Teeckenen, en Toeroepingen haer' ongemeene blijdſchap over deeſe ſijne Aenkoomſt.

'k Heb geſeghd, dat yeder was in ſijn kleyn Schipje, zynde gemaeckt uyt dun Hout; en de meeſte in twee Deelen geklooft, gelijck de Hoep-banden; met Snaeren van Viſch-darmen aen malkander gevoeghd; voorts bedeckt met Huyden van Zee-honden; ſoo konſtigh aen een genaeyd, en met Hars langhs de Naeden beſtreecken, dat'er geen Water kon inkoomen. De lenghte is van vijfthien of ſeſthien; de breedte van vijf of ſes voeten in 't midden. D' Eynden zyn ſpits; voor en aghter vercierd met eenige witte Beenderkens van haere Eeckhoornkens. 't Bovendeel is plat, en met Le'er bedeckt, gelijck 't overige. 't Onderdeel heeft de gedaente eens dicken Viſch-buycks. Maer eene openingh, of gat, is in 't midden; waer in ſy gaen ſitten met 't beneden-deel haers Ligchaems; voegende haere Rocken ſoo engh t' ſaemen, en met het Deckſel des gats ſoo wel bedeckt zynde, datmen ſou meenen, ſy waren op deeſe Scheepen ingepropt, gelijckmen de Looten in de Boomen doet. De Kleedingh, en de Muts, of Huyf, welckeſe op 't Hoofd hebben, ſluyt ſoo gantſch wel, dat niet anders als 't aengeſight bloot is. Schoon deeſe Schuyten omſlaen; jae te grond gingen, ſoo koomenſe echter terſtond weer boven, en ſtellen ſigh in 't voorige *poſture*.

't Schip des gemelden *Nicolaes Toniſz.* braght weer te rugg' over de negen-honderd Vellen van groote Zee-honden, geteeckend met allerley *coleuren*. Deſgelijcks veele Harten, Elands, Beeren- en Voſſen-Huyden: Verſcheydene Packen van Walviſch-ribben: Oock Kleederen, Koockers, en meer andere dingen: Nevens Hoornen van haere Zee-Eenhoornen; welcke ſeer hoogh geaght werden, wijlſe grooter zyn als eenige van de geene diemen oyt geſien heeft.

[*'t Geen onſe Schrijver hier kortlijck heeft aengeteeckend van de Reyſen eeniger Engelſche, Deenen en Hollanders, om door 't Noorden een Doortoght te vinden nae China en Ooſt-Indien, hebben wy wijdlopiger en vry eygentlijcker verhandeld in onſe* Nauwkeurige Beſchrijvingh van 't oude, nu verloorne, en 't nieuwe, door 't ſoecken van 't oude ontdeckte, Groenland. *Waer in de Leeſer een omſtandiger en wetter beright van dit alles, en noch veel meer aenmerckelijcke ſaecken kan vinden.*]

YS-LAND.

't EYland *Ys-land* reyckt van den vier-en-tſeſtigſten *Graed* der Breedte tot over den aght-en-tſeſtighſten: En in de lenghte ſtreckt het ſigh uyt tuſſchen den drie-honderd vijf-en-vijſtighſten *Graed*, zynde aen geene ſijde des eerſten *Meridiaens*, tot aen deeſe ſijde des thienden *Graeds*: Naementlijck, ſijne middelſte *Meridiaen* ſal zyn tuſſchen den tweeden en derden *Graed* der lenghte.

De Lenghte is van twee-honderd gemeene *Franſche* Mijlen: De Breedte van honderd, wat meer of min, nae de Deelen, daermen deſelve wil neemen.

't Werd verdeeld in vier Hoofd-Deelen, nae de vier Geweſten des Werelds; te weeten, in *Sudlendinga Fiordung*; *Nordlendinga Fiordung*; *Auſtlendinga Fiordung*; en *Weſtlendinga Fiordung*.

't Eerſte is voor 't Suyder-deel; 't tweede voor 't Noorder; 't derde voor 't Ooſter, en 't vierde voor 't Weſter-deel.

Hier zyn twee Biſdommen, *Scalholt*, voor 't Geweſt tegens 't Suyden en 't Ooſten: Dit is gelijck als 't voornaemſte. *Halar* voor 't Noorder en Weſterdeel.

Onder yeder Biſdom zyn verſcheydene Abdyen of Klooſters; oock ontrent drie-honderd en vijftigh of vier-honderd *Parochie*-Kercken.

Dit Eyland draeghd wel geen Koorn, noch andere Graenen: Deſgelijck geen Ooſt of Boomvrughten: Maer onder-tuſſchen zyn de Beemden hier ſoo treflijck, datmen in vrees moet ſtaen, de Beeſten ſouden te veel eeten, en daer door ſterven moogen.

Onder de Bergen deeſes Lands zyn'er eenige ſoo gantſch hoogh, dat bynae onmogelijck is, op den Top te konnen klimmen. Wanneer 't ſomtijds boven op deſelve Donderd en Blixemd, ſoo is beneden in de Daelen de Lught ſeer ſchoon, en 't We'er helder.

D'Inwooners zyn ſterck, en groſ van Leeden. Sy leven over de honderd, jae ſomtijds honderd en vijftigh, oock wel twee-honderd Jaeren.

Sy ſtellen ſigh enckelijck op de Veevockingh; en op de Viſch-vanghſt. Beeſten hebbenſe in een groote meenighte.

De Kuſt tegens 't Suyden is veel beeter, oock Volckrijcker, wegens de Vreemdelingen, welcke derwaerts koomen. Maer hier tegens heeft de Kuſt tegens 't Noorden ſoodaenigh een overvloed van Viſch, dat het geheele Eyland ſijn onderhoud daer van kan trecken, en handel daer meê drijft.

De Kooplieden van *Hamburgh*, *Lubeck*, *Breemen*, *Coppenhagen*, *Dantzick*, *Riga*, *Holland* en d' andere *Vereenighde Provintien* drijven hier haeren Koophandel, brengende derwaerts Meel, Biſcuit, Bier, Wijn, Laeckenen, Lijnwaeden, Yſer en Stael. Oock tſederd een wijl tijds Goud en Silver: Daerenboven Snoeren en andere weynighwaerdige dingen voor de Vrouws-perſoonen.

Hier tegens ruylenſe van d' Inwooners gedrooghde Viſch, Speck of Traen

van Walviſchen, Boter, Smeer, groote Stucken Swavel, Oſſen-huyden; de Vellen van Voſſchen, Schapen, en andere Dieren.

De Stadhouder deeſes Eylands woond te *Belleſted*, op de Suyder-kuſt.

De Bergen *Hecla* en *Helga* werpen hier dickmael Vyer uyt. Sulcks doet de *Hecla*-Bergh, of *Hekli Pial* ſomtijds onophoudlijck, veele Jaeren achter malkander.

D'Inwooners vertellen ſeer wonderlijcke dingen hier van. Maer 't geenſe bekoomen van 't geen deeſen Bergh uytwerpt, geld haer meer, en brenghd haer ſeer voordeel toe.

Maer onaengeſien de Kreytz des *Poli Arctici* over 't Eyland gaet, en een gedeelte daer van in de koude Lughtſtreeck inſluyt, 't andere in de gemaetighde (doch hoe gemaetighd, kanmen daer uyt afneemen, dat het aen den kouden Hemel-Kreytz ſtoot, en deſelve ſeer naeby is) ſoo bemerckt men hier echter veel ſeldſaeme dingen in de Bronnen (waer onder eenige gantſch heet zyn); in de Rivieren; in de Dieren; en in de meenighvuldigheyd der Viſſchen; zynde ſoo geweldigh veel, dat d'Inwooners deſelve op Hoopen leggen, ſoo hoogh als Huyſen, en dan deeſe Waer verkoopen.

Van haere Koeyen maeckenſe een groote meenighte Booter, welckeſe inſouten; en vullen daer meê, boven 't geenſe in haere gewoone Vaten doen, veele Kiſten, veertigh voeten langh, en vijf of ſes voeten breed.

Van dit Eyland, 't welck tegens 't Noorden aen de *Britanniſche* Eylanden grenſd, hebben wy afſonderlijck gehandeld, doe wy de Landſchappen der Kroon *Deenemarcken* beſchreven, en daer in getoond hebben, dat *Ys-land* overeenkoomd met der Ouden *Thule*; tegens de meenigh van ſommige Hedenſdaeghſche Schrijvers.

GROENLAND.

Groenland is voortijds, en alreeds over langh d'Inwooners in *Ys-land* en *Noorwegen* bekend geweeſt. Sy houden 't daer voor, dat eenen ſeeckeren *Torwald* en ſijnen Soon *Erick*, geboortigh uyt *Noorwegen*, voor ontrent aghthonderd Jaeren nae *Ys-land* waeren gereyſd. Dat oock *Erick* en ſijnen Soon *Leiffe* korts daer nae in *Groenland* overſcheepteden; alwaerſe eenige *Noorweeghſche Colonien* of Plant-Steeden hebben opgeright.

Erick quam aldereerſt in 't Eyland *Erricſun*, beteeckenende *Ericks-Eyland*. De volgende Lente begaf hy ſigh van daer in 't Vaſte Land, 't welck hy *Groenland* noemde. Quam aen in de Haven *Erricfiorden*, of *Ericks-Haven*; en liet by deſelve een Huys bouwen, 't welck hy den naem van *Ooſterburgh* gaf.

In 't volgende Jaer deed hy noch een ander opreghten, van hem *Weſterburgh* geheeten.

Doch vermits hy de Lught in dit Vaſte Land wat kouder bevond te zyn als in 't Eyland

Eyland *Ericſun*, ſoo keerde hy weer derwaerts.

Nae dat hy ſigh oock met d'*Ys-landers* had vergeleecken, en Vreede gemaeckt (want om eeniger bedreevene Moorden wil had hy de Vlught moeten neemen, en was genoeghſaem daer uyt verbannen) ſoo heeft hy veel wonderlijcke ſaecken van dit *Groenland* verbreyd; en daer door veroorſaeckt, dat veele Lieden hem daer heenen wilden volgen: Vermits hy, onder meer andere dingen, oock voorgaf, dat daer een grooten overvloed was van Groot en Kleyn Vee, heerlijcke Beemden, allerley Jaghten en Viſſcheryen.

Als nu de Kinderen en Erfgenaemen van *Erick* en ſijnen Soon *Leiffe* ſigh vermeerderd, en dieper in 't Land begeeven hadden, ſoo vondenſe in 't ſelve groene Bergen, ſeer vrughtrijcke Velden en Daelen; oock treflijcke Rivieren.

Sy verdeelden dit Land in *Ooſt* en *Weſt-Groenland*, nae de Wooningen *Ooſterburgh*, behoorende voor *Ooſt* en *Noord-Groenland*; en *Weſterburgh*, voor *Weſt* en *Suyd-Groenland*.

By *Oſterburgh* bouwdenſe de Stad *Garde*; derwaerts de *Noorwegers* Jaerlijcks haere Waeren braghten.

Haere Naevolgers gingen noch dieper in, en bouwden de Stad *Albe* by *Oſterburgh*: Oock aen de Zee een Klooſter, ter eeren van den Heyligen *Thomas*.

In de Stad *Garde* was de Dom, of Biſchoplijcke Hoofd-kerck, *S. Nicolaes* toegewijd.

Men bevind, dat in 't Jaer *Chriſti* 1389. eenen *Henrick*, Biſchop van *Garde*, heeft bygewoond den *Deenſchen* Rijcksdagh, welcke aengeſteld was te *Nieuburgh*, in 't Eyland *Fuhnen*, of *Fionia*, gelegen in *Deenemarcken*. En hoe op dien tijd *Groenland* in 't Wereldlijck *dependeerde* van 't Koninghrijck *Noorwegen*. Deſgelijcks *dependeerden* oock de Biſchoppen van *Garde* van de Biſchoppen te *Drontheim* in *Noorwegen*, ſoo veel 't Geeſtlijcke belanghd.

De Biſchoppen van *Garde* in *Groenland* reyſden dickmael nae *Noorwegen*, om dien van *Drontheim* raed te vraegen over eenige voorgevallene ſaecken.

De Geſchied-ſchrijvers vermelden, dat *Leiffe* heeft te ſtrijden gehad met d'oude *Skrelingers*, en Natuerlijcke Inwooners des Lands. Dat de *Noorwegers* maer alleen yet weynighs op de *Groenlandſche* Kuſt beſeeten: De *Skrelingers* daer tegens ſigh in haer Land verdeedighd, en 't ſelve beſchermd hebben.

Sy voegen voorts daer by: 't Geen de *Noorwegers* hier hadden ingenoomen en ontdeckt, was maer alleen 't honderdſte deel van 't geheel. In dit Geweſt waeren verſcheydene Volckeren geweeſt, werdende geregeerd door verſcheydene Heeren; van welcke de *Noorwegers* geen kennis hebben gehad.

Sy berighten, dat in een ſeecker Gedeelte van *Groenland* Landen zyn, draegende ſoo ſchoone Weyt, alsmen anderweegen ſou moogen vinden. Daer zyn Landſtreecken, in welcke men binnen drie Maenden tijds tweemael kan Ooghſten: Wijl tegens over de Klippen of Rotſen Velden leggen, welcke de Son ophoudelijck beſchijnd in de Maenden *Junius*, *Julius* en *Auguſtus*.

Als dan de hitte op deeſe Velden te rugg'ſtuyt, ſoo werd binnen ſes weecken tijds aldaer al de Bouw-arbeyd verrightt, en 't geſaeyde Koorn gantſch rijpingeooghſt.

Vermits dan de Landen en Arckers, wegens de meenighte der geſmoltene Sneeuw, wel-bevoghtighd, en daer op van de Son terſtond weer gantſch warm gemaeckt worden, ſoo ploeghd-

men de Velden noch eens, en men beſaeydſe andermael. Daer op dan bekoomdmen wederom binnen ſes weecken tijds ſoo een goeden Ooghſt, als d'eerſte was.

Onder de Dieren, welcke men hier aldermeeſt ſiet, zyn Harten; Ren-Dieren; gemeene Wolven en Daſſen; Voſſen, witte en ſwarte Beeren, Bevers, en ſulcke fijne Marders, als de *Muſcoviſche* Sobelen oyt zyn moogen. Voorts, Valcken; witte en grauwe Arenden, &c.

De Zee is vol groote Viſſchen, als Zee-Wolven, Zee-Honden, en Zee-Kalveren; inſonderheyd oock Walviſſchen.

Haere witte Beeren onthouden ſigh meer in de Zee, als op 't Land. Gelijck de ſwarte maer alleen van Vleeſch leven, ſoo leven de witte enckelijck van Viſch. Seer geerne eetenſe de kleyne Walviſſchen. Hier van daen koomd het, dat tuſſchen haer en gedaghte Walviſſchen een groote vyandſchap is, welcke haer allerwegen vervolgen, waerſe konnen bemercken, datſe zyn.

De Viſch *Marchual* heeft een Tand, of ſoo een ſtercken langen Hoorn, dat hy met de Walviſch derf ſtrijden, en den ſelven daer meê doorſteeeckt; gelijck de *Rhinoceren* d' Elephanten doen. D' Inwooners verſeeckeren, dat ſoodanigh een Hoorn heeft even deſelve grootte, vorm en eygenſchappen, alsmen de geene toeſchrijft, welcke wy Hoornen van Eenhoornen noemen.

Deſgelijcks heeftmen aengemerckt, dat de Somer alhier ſeer ſchoon is, dagh en naght; indienmen anders d' onophoudelijcke ſchemeringh, welcke de gantſche naght door duerd, Naght magh noemen.

De Natuer brenghd hier een ſeldſaem Wonderwerck voort; te weeten, dat in dit *Groenland* in de Naght, wanneer 't Nieuwe Maen is, of dat de Maen nu Nieuw ſal worden, een Light opgaet, 't welck 't Land verlight met ſoodaenigh een helderheyd, als of de Maen vol was. Hoe donckerer de Naght is, hoe helderer ſigh dit Light vertoondt.

't Is een ſeeckere ſoort der *Meteoren*, of Lugt-vyeren, (Verhevene Dampen), welcke ſomtijds in *Ys-land*, en oock anderweegen worden geſien; volgens 't beright des Heeren van *Perone*, uyt wien wy 't meeſte deel deeſer Beſchrijvingh van *Groenland* hebben ontleend.

De Koningen van *Deenemarcken* hebben onlanghs getraght, den Handel, welcke voortijds op en in *Groenland* geweeſt was, weer in ſwangh te brengen, doch lieten 't eyndlijck ſteecken; en hebben aen een Maetſchappy, genoemd de *Grootlandſche Compagnie*, de vryheyd gegeven, om ſonder eenige verhinderingh haere Schipvaerden derwaerts te mogen aenſtellen en voortſetten.

Ondertuſſchen had een Stierman, op d' eerſte reys voor den Koningh in 't Jaer 1606., op de Kuſt geſien ſeecker wit Sand, in *coleur* en gewight 't Goudgelijck. Hy voer derhalven op nieuws daer heenen, en bevraghtede ſijn Schip met drie-honderd Tonnen van 't gedaghte Sand. Als hy nu weer in *Deenemarcken* was gekoomen, ſoo heeft de Groot-meeſter (*Cancellier*) deeſes Koninghrijcks, en Hoofd der gemelde *Compagnie*, dit Sand door de Goudſmeeden laeten onderſoecken; doch deeſe konden'er niet een eenigh koornken Gouds uyttrecken. Vermits hy nu gantſch toornigh was, wijl hy ſigh door de gedaghte Stierman dus had laeten om den thuyn leyden; ſoo beval hy hem, dat hy ſigh nae de *Sond* ſou begeven, alwaer ſijn Schip lagh; van daer nae d' *Ooſt-Zee* vaeren, en in deſelve

ſijn

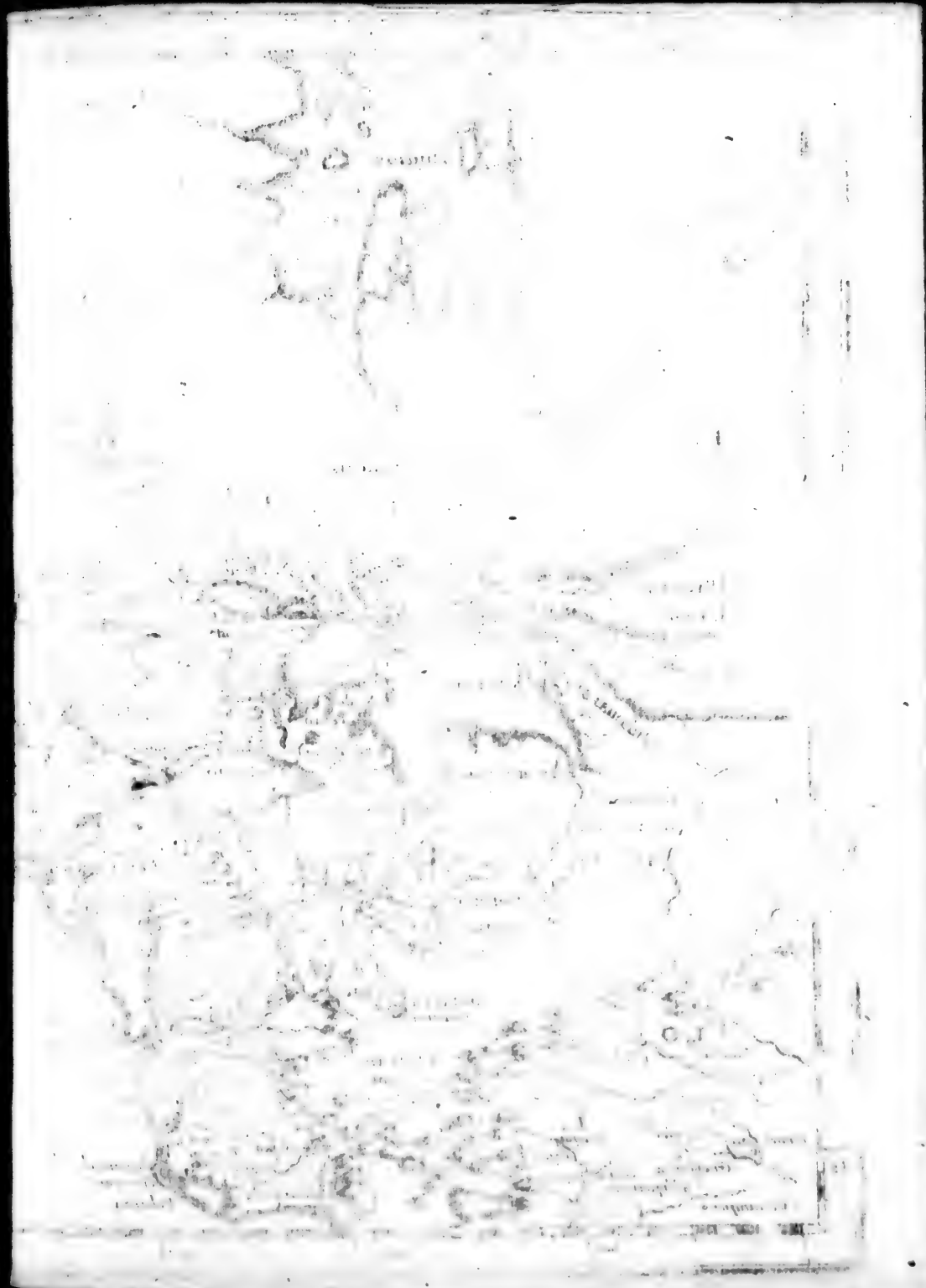

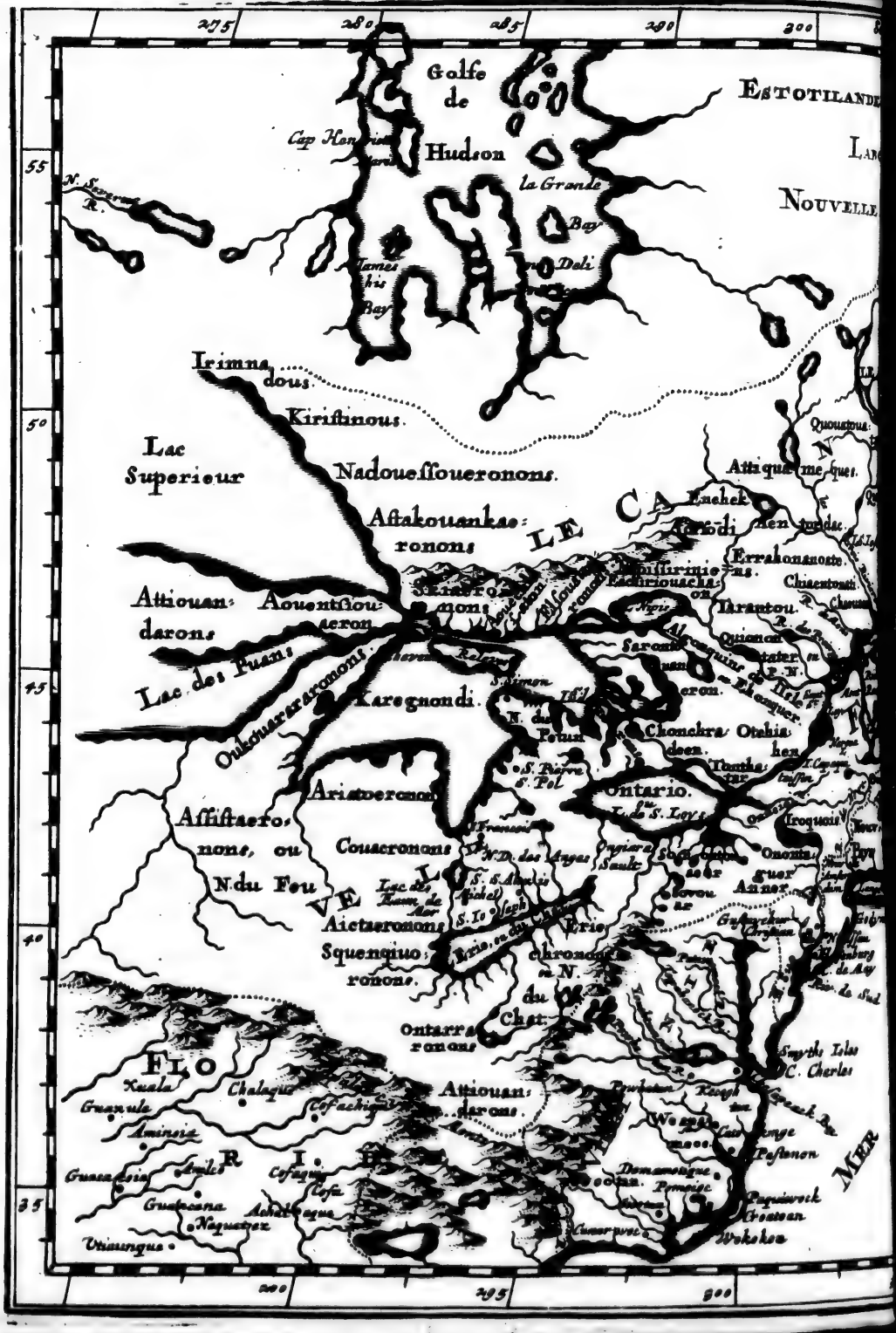
275
280
285
290
300
55
50
45
40
35
Golfe de Hudson
Cap Henrietta Maria
N. Severn R.
James his Bay
la Grande Bay
Dali
Estotilande
Nouvelle
Irimnadous.
Kiristinous.
Lac Superieur
Nadoueſſoueronons.
Aſtakouankaeronons
Attiouandarons
Aouentsiouaeron
Lac des Puans
Ouskouararonons
Karegnondi
Aristoeronons
Affiſtaeronons, ou N. du Feu
Couscronons
Aictseronons
Squenquioronons
Ontarraronons
Ontario.
Lac de Frontenac
Erie
Attiouandarons
Chonchra deen
Otchiahen
Ononiaguex
Annex
Iroquois
Ilinois
Errahonanotte
Chiscentonti
Ihrantou
Quinconsatetier
Attiquamegues
Enehek
Sinagthi Isles
C. Charles
Wokokon
Xuala
Chalaque
Granula
Aminoia
Guascoria
Cofaqui
Cofa
Guatpanna
Naquetex
Achalaque
Utiaungue
Pasquiwick
Chaouan
Pesanoen
Mer

LE CANADA, ou
NOUVELLE FRANCE, &c.
Tirée de diverses Relations des
Francois, Anglois, Hollandois, &c
Par N. Sanson de Abb.
Geogr. ord.re du Roy.
TERRE DE
et
NOUVELLE
ETAGNE.
ESTOTILANDE
LA
Slapers Haven
Clapmuts Bay
Oock Nothavan
Hollandsche Bay
Lage Hoeck
Bay Sauvage
FRANCE
Port de Quartier
Port de S. Nicolas
Esquimaux
Oupspinachouet.
Oumouqui.
Bersiamites
Port Neuf
GOLFE DE
Gr Bay
Breast
Belle Isle
Cap de Grace
I. Fichet
Cap Rouge
Baye d'Orge
Baye Blanche ou de S.te Claire
Baye de la Conception
C. Pointu
B. de S.t George
ISLE
DE
TERRE NEUVE
Gr Golfe
I. de la Spheres
Iles d'Espoir
C. de Raz
Cacouchaqui.
Quousmus
Attiquamegues.
Enehek
Errahonanorte
Chiaentonti
Tirantou
Quionontaterons
Otchia
Iroquois
Onoiots
Annier
Gaspesier
Smyths Isles
C. Charles
Pastonon
Paquinock
Kroetoan
Wokokon
St. LAURENS.
CANADA
Tadoussac
Riviere de Canada ou de St. Laurens
Port aux Ours
Isle aux Coudres
Isle aux Oyes
Isle aux Lievres
Isle aux Grues
Isle aux Ruaux

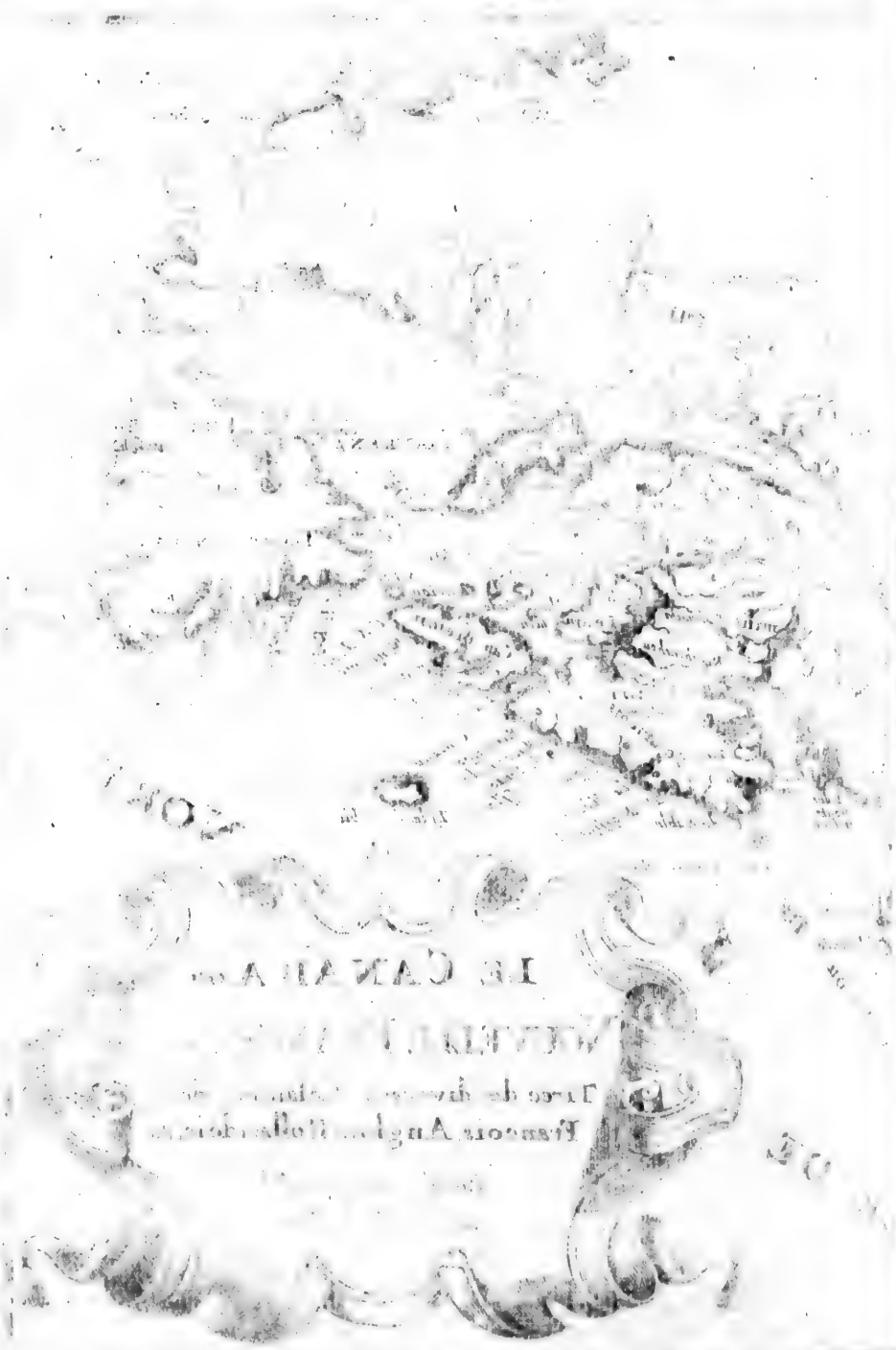

sijn gewaend Goud, te gelijck met sijne dwaesheyd, begraeven.

Deesen armen Stierman was gedwongen te gehoorsamen, maer stierf oock van swaere droefheyd. Naederhand heeft sulcks de Rijcks-Cancellier niet weynigh berouwd; wijl sigh een Goudsmid opdeed, die uyt 't meergedaghte Sand seer goed Goud heeft getrocken.

Wy hebben hier boven eenigh gewagh gemaeckt van *Oud* en *Nieuw Groenland*. 't Oude, 't welck de *Noorwegers* alleen bewoonden. 't Nieuwe, waer heenen d' *Engelsche*, *Deenen*, en *Noorwegers* verscheydene Reysen hebben gedaen, om 't Oude *Groenland* op te soecken.

't Is vermoedlijck, dat van tsederd veele Jaeren de *Noord-Zee* soo veel Ys tusschen *Ys-land* en dit Oude *Groenland* heeft gesleept; dat eens 't selve voor d' aenkoomst van de Winter niet heeft konnen gesmolten worden. Meer ander is'er van tijd tot tijd bygekoomen; en daer door is den hoop soo gantsch dick geworden, dat de Son geen kraght genoegh heeft gehad, om 't selve te verbreecken. Dus is naederhand de wegh gestopt, verlooren, en de gemeenschap tusschen *Ys-land* en *Groenland* verhinderd geworden.

CANADA,

OF

NIEUW-FRANCKRYCK.

ONder de Naem van *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*, begrijpen wy 't geen op beyde de sijden der groote Rivier *Canada*, of *S. Laurentii* legt; van d'Eylanden af aen, welcke men voor sijnen Mond of uytvloed vind, tot soo verr' deese Vloed bekend zyn sal: En van de Zeeboesem of d' Enghte *Davis* en *Hudsons* aen, tot *Nieuw-Spaenje* toe.

In 't begrijp deeses Lands sullen wy hebben d' Eylanden *Terres Neuves*; 't Land *Labrador*, en *Canada*; 't welck sijnen Naem d' overige meede deeld; *Acadia*, *Saquenay*, d' *Irocois*, *Hurons*, *Algonquins*, en een seer groot getal andere Volckeren. Wel honderdderley werden'er in gevonden, welcker Naemen bekend zyn.

D' Eylanden *Terres Neuves*, of nae de *Basques* geheeten der *Bacallos*, dat is, der Stockvisschen, voeren deesen laetsten Naem van de genoemde Visschen; welke hier in soodaenigh een meenigte worden gevangen, datse genoeghsaem schijnen te zyn, om den loop der Scheepen in Zee te konnen stuyten. De Zee-boesem, of *Baey S. Laurentii* is bynae even soo vol.

't Grootste onder deese Eylanden, voerende gemeenlijck de Naem van

Terre

Terre Neuve, of 't *Nieuwe Land*, heeft tuſſchen de vier en vijf-honderd Mijlen in den Omkreytz.

't Is tegens 't Ooſten en 't Suyden ſeer fleght bewoond, vermits d' Inwooners ſigh dieper Landwaerts in begeven hebben.

De Bodem ſou niet te veraghten zyn, indienſe maer bebouwd wierd. Men vind hier veel Gevogelt, Ooft en Viſch. De Lught is wat koud. De Kuſt heeft veel goede Havens en treflijcke Reden voor de Scheepen.

In 't Ooſten des gemelden Lands is een groote Banck; zynde ſoo een aenmerckens-waerdige ſaeck, als eenige andere in gantſch *Canada*.

Deeſe Banck is gantſch verſcheyden van de geene, welcke, wanneer de Zee hoogh is, met Water bedeckt zyn; maer met een laege Zee bloot en droogh leggen. Voor ſoodaenige Sand-bancken moeten de Scheepen ſigh waghten als voor de dood.

Maer deeſe, waer van wy ſpreecken, is gelijck als een overſtroomd of verdroncken Land; altijd van de Zee bedeckt. Men heeft hier veertigh, dertigh, en ten minſten twintigh Vademen Water; want de Grond is ongelijck. Buyten deeſe Banck op alle ſijden is de Zee wel twee-honderd Vademen diep. Ondertuſſchen heeft de gedaghte Banck twee-honderd Mijlen in de lenghte: En twintigh, vijf-en-twintigh, ſomtijds oock vijftigh Mijlen in de breedte.

Boven deeſe ſeer groote Banck houden ſigh de *Terre Neuf*-vaerers meerendeel op, om haere Viſſchery te verrighten. Dit zyn de Scheepen, welcke uytvaeren op de Stockviſch-vanghſt.

Rondom deeſe groote Banck heenen, en verder nae 't groote Land toe, deſgelijcks nae de groote Zee, leggen veel kleyner Bancken, doch van een evengelijcke gelegenheyd.

't Is ongelooflijck, hoe veelerley *Natien*, en hoe veele Scheepen van yeder *Natie*, Jaerlijcks op de Stockviſch-vanghſt uytlopen; en wat voor een uytſteeckende meenighte der ſelver hier gevangen worden.

Deeſe vanghſt geſchied met Angelen of Hoecken. Soo haeſt werden deſelve niet in Zee geworpen, of deeſe vraetige Viſch bijt'er op aen; krijghd ſoo den Haeck in 't Lijf, en werd daer meê in 't Schip opgetrocken. Terſtond leghd-men hem op een Planck, en men kapt hem de Kop af. Andere doen'er 't Ingewand uyt, en neemen 't dicke van 't Grad wegh. Andere wederom ſouten hem, en leggen hem ſoo in de Ton, &c.

Deeſe vanghſt geſchied niet by naght, maer by dagh, wijl de Stockviſſchen, volgens 't beright der Viſſchers, by naght niet willen aenbijten. Oock niet op yeder tijd des Jaers; want deeſe Viſſchery begind maer een weynigh voor den aenvangh van de Somer, en eyndighd in Herfſt-maend. In de Winter begeeft ſigh deeſe Viſch nae de grond der hooge Zee, alwaer de Stormen en Onweeren geen maght hebben.

By *Terre Neuf* geſchied noch een andere vanghſt der gedaghte Viſſchen; welckeſe de gedrooghde, of dorre; d'andere de groene, of ingeleydede noemen.

De Scheepen begeven ſigh in eene der Havenen. Yeder morgen ſendenſe een, twee of drie *Chaloupen* in Zee; welcke dan tegens den middagh, of korts daer nae, haere Laedingh hebben. Deſelve leggenſe op Tafels, of Plancken, en gaen'er meê te werck, gelijck met d' andere. Doch als de Viſſchen nu eenige daegen in 't Sout hebben gelegen, ſoo neemenſe die weer uyt, ſpreydende deſelve in de lught en wind.

Dit

Dit doenſe ſoo dickmael, tot datſe gantſch droogh zyn geworden.

Indienmen deeſe Viſch goed wil hebben, ſoo moetmenſe droogen by een goede, gemaetighde Lught. Nevel en voghtigheyd maecktſe weeck, en ſouſe doen vervuylen. De groote hitte der Son ſouſe te hard, en geel maecken.

Terwijl deeſe Stockviſch-vanghſt op beyderley wijs geſchied, genieten de Viſſchers haere verluſtigingh door de Vogel-Jaght, ſonder datſe uyt haere Scheepen gaen. Sy vangen deeſe gepluymde Dieren met den Angel, gelijckſe de Viſch doen; ſteeckende yets van de Lever der Stockviſch aen den Haeck. Nae dit Aes zyn de Vogelen ſoo gantſch begeerigh, datſe met hoopen daer op aenvallen, jae onder malkander veghten, om d' eerſte met de Snavel daer aen te mogen zyn. Wanneer dien nugevangen is, ſoo werptmen 't Angelſnoer weer uyt, en terſtond is weer eenen anderen daer aen vaſt: *Champlain* noemd dit ſlagh van Vogelen *Fauquets*; *Leſcarbot Happefoyes*, of Lever-ſnappers.

Wanneer 't nu gebeurd, dat deeſe Viſſchers een ongemeen-groote Stockviſch vangen, ſoo behoudenſe den ſelven gantſch voor de Kerck, en noemen hem een Heyligh. Oock ſullenſe niet naelaeten, deeſe Viſch te vereeren ter plaets, aen welckeſe die hebben verloofd.

Doch wy hebben ons al te langh by de Stockviſch-vanghſt opgehouden. 't Is tijd dat wy tot d' andere dingen voortgaen.

CANADA in 't byſonder genoomen leghd op de reghter ſijde, en op 't laeghſte gedeelte der groote Rivier, aen welcke deeſen Naem ſoo wel als aen 't omgelegene Land is meê gedeeld geworden.

't Is de ſchoonſte Vloed in 't gantſche Noorder-deel van *America*; jae oock eene van de treflijckſte des Werelds. By ſijnen Mond, of Uytvloed, is hy twee-honderd Vademen diep. De breedte bedraeghd vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen.

Synen loop, nae 't beright der Inwooners, is alreeds tot vier of vijf-honderd Mijlen bekend. 't Is vermoedlijck, dat 't Soete Meir, waer uyt hy, ſoo 't ſchijnd, ontſpringhd, ſigh in de Zee ſtort door twee of drie verſcheydene Uytloopen: Naementlijck, eene, die van *Canada*, tegens ons; d'andere tegens 't Weſten, boven *Californ*ia, de laetſte tegens 't Noorden, in de *Chriſtiaen-Zee*. Deeſe Vloeden, of openingen van drie-honderd of vier-honderd Mijlen, ſullen ons noch den wegh toonen, welcken wy nu al langh nae *Ooſt-Indien* door 't Weſten hebben geſoght.

De Volckeren, met welcke de *Franſoiſen* hier handelen, zyn *Canadianen*, *Hurons*, *Algonquins*, *Attiquameques*, *Nipiſiriens*, *Montagnets*; van *Saguenay*, *Acadia*, &c.

Ter deeſer oorſaeck hebben wy (*Franſche*) verſcheydene *Colonien*, of Plant-Steeden, op de groote Vloed te *Tadouſſac*, *Qubec*; op de drie Vloeden, *Sillery*, *Richelieu*, *Montreal*; en anderwegen: Oock buyten de groote Vloed op de heete *Bay*, te *Miſcou*, *Port Royal*, &c.

Deeſen Koophandel geſchied enckelijck door ruylingh, of verwiſſelingh van Waeren tegens Waeren. Sy geven ons Bever-vellen, Otters, Marders, Zee-wolven-Huyden voor Brood, Erweten, Boonen, Potten, Keetelen, Bijlen, Yſere Pijlen, Priemen, Deeckens, en diergelijcke dingen.

Om dit Volck in de *Chriſtelÿcke Religie* t' onderwijſen, zyn veele Geeſtlijcke Perſoonen derwaerts geſonden, welcke

hier haere *Reſidentie* hebben. Daer is oock een Gaſthuys, en Klooſter van *S. Urſula*. De *Jeſuiten* hebben de voornaemſte Regeeringh en 't opperſte Opſight over deeſe Huyſen.

In 't Noorden van *Canada* leght ESTOITILANDE, of 't Land *Labrader*, by de Zee-enghte *Hudſon*. Somtijds noemd men 't ſelve 't Land van *Corcereal*. Somtijds wederom *Nieuw-Britannien*. Doch 't zy ſoo 't wil, immers 't maeckt, gelijck oock *Saguenay*, een Deel van *Nieuw-Franckrijck*.

Dit Land is vol Geberghten en Boſſchen; in welcke ſigh veele wilde Gedierten onthouden, van veelerley ſlagh.

In al de Deelen, welcke wy onder den Naem van *Canada* hebben begreepen, zyn de Volckeren altijd gantſch *Barbariſch* geweeſt; en oock noch, ſonder eenige *Religie*.

Meenigerley Spraecken hebbenſe. Sy tellen haere Jaeren nae den loop van de Son; en de Maenden nae den loop van de Maen. De viergetijden des Jaers nae de gedenckwaerdige ſaecken, die ſigh in yeder der ſelver koomen toe te draegen.

Als 't koud is, ſoo bedeckenſe ſigh met Bevers, Otters, Elanden en Beeren-Huyden; bynae op ſoodaenigh een wijs, als d' Oude *Hercules* hebben afgebeeld; of gelijck men onder ons *Johannes de Doper* in de Woeſtijn pleegh te ſchilderen. In de Winter draegenſe groote Stevels. Altijd gaenſe blootshoofds, bedeckende 't ſelve alleenlijck met haer Hayr; 't welck by haer alle ſwart of ſwartaghtigh, maer noyt geel of rood werd geſien.

Van een middelmaetige Ligchaemsgrootte zynſe; wel-geſteld van Leedemaeten; gantſch geſchickt, om ſnel te loopen, of te ſwemmen; geelaghtigh van verwe, wijlſe meerendeel naeckt gaen; en ſigh dickmael ſmeeren met een ſeeckere Oly, op dat haer de Muggen niet moghten ſteecken.

Weynige Cieraeden draegen de Mannen aen haer Ligchaem: Doch de Vrouwen dies te meer; welcke ſigh plegen te maecken Hals en Armbanden van Glas, Kryſtal, en andere dingen van geringe waerde, diemen haer toebrenghd.

Sy ſtellen Banquetten en Maeltijden onder haer aen by haere Verhouwlijckingen, *Victorien*, en d'ontfangingh haerer Vrienden. By deſelve gebruyckenſe ſeer veel Taback. Even hierom houde ick 't daer voor, datſe deeſe Vreughden-Gaſteryen den naem van *Tabagies* geven.

Somtijds gebruyckenſe op deſelve 't Vleeſch haerer Vyanden, welckeſe in den Oorlogh gevangen, en ten dien eynde wel vet gemeſt hebben. Deeſe werden van haer met allerley ſlagh van wreedheden om 't leven gebraght.

Wanneerſe de gedaghte Vreughden-Maeltijden willen aenſtellen, ſoo beſchilderenſe haere Ligchaemen, of laeten deſelve beſchilderen, met allerley ſeer ſchoone Verwen. Daerenboven Danſſenſe, en ſingen Lof-Liederen, ter eeren van haere *Sagamos*, of Hoofdlieden, welcke dappere Daeden verright, en veele haerer Vyanden verſlaegen hebben.

Hedenſdaeghs hebben wy (*Francoiſen*) verſcheydene *Colonien*, Plant-Steeden of *Reſidentien* in *S. Croix*, te *Todoaſſac*, in *S. Joſeph* te *Quebec*, alwaer een *Hoſpitael* is, nevens *Urſulinen*-Huyſen, welcke de daer in 't Land woonende *Franſche* Kinderen, en te gelijck oock d'arme Dochteren des Lands onderrighten.

Daer zyn noch andere *Reſidentien* in *S. Joſeph* te *Sillery*: Een andere, genoemd *Ter ontfanghnis*, op de drie Vloeden.

Noch

Noch andere te *Richellieu* en *Montreal*, &c. Oock buyten de groote Vloed te *Miſcou* en anderwegen.

Want men heeft hier deſelve overal gebouwd, waermen kon vermoeden, datmen eenige Volckeren ſou konnen bekeeren: Welcke oock eyndlijck, alhoewel maer allenxen, haere booſe Gewoonten beginnen te veranderen in beetere, ſigh gewennende tot een ſeediger Leven: Oock wel geheel tot 't *Chriſtendom* werden gebraght.

Deſgelijcks waeren veele derſelve onder de verſcheydene kleyne Volckeren, genoemd *Hurras*. D' *Irroquois* hadden deeſe gantſche *Natie* bynae uytgeroyd. D' overige hebben ſigh nae andere Plaetſen heenen begeven: Welcke van de *Jeſuiten* niet verlaeten worden; maer deſelve draegen alle goede ſorge voor haer.

NIEUW-ENGELLAND.

TUſſchen *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*, en *Florida* hebben d' *Engelſche Negotianten* verſcheydene *Colonien* of Plant-Steeden gebouwd in de *Quartieren*, welckeſe *Nieuw-Engelland* en *Virginien* noemen.

Nieuw-Engelland leght naeſt tegens 't Noorden, en dight by *Canada*. *Virginia* naeſt tegens 't Suyden, en by *Florida*. In 't midden zyn de Plant-Steeden, welcke die van de *Vereenighde Nederlanden* hebben laeten opbouwen; van haer *Nieuw-Nederland* genoemd: Wederom andere, van de *Sweeden*, welckeſe *Nieuw-Sweeden* hebben geheeten.

Dienvolgens ſal ſigh *Nieuw-Engelland* tuſſchen *Canada* en *Nieuw-Nederland*: *Nieuw-Nederland* en *Nieuw-Sweeden* tuſſchen *Nieuw-Engelland* en *Florida* bevinden.

Nieuw-Engelland leght tuſſchen *Capo Cad*, of 't witte Voorgeberght, en de Rivier *Quinebequi*.

De voornaemſte Plant-Steeden zyn *Pleimouth*, *London*, en *Briſtol*. Miſſchien zyn'er noch meer andere.

Pleimouth leght naeſt tegens 't Suyden; en *Nieuw-Pleimouth* dight daer by. *Briſtol* tegens 't Noorden. *London* tuſſchen beyden. 't Streckt ſigh uyt van den twee-en-veertighſten *Graed Latitudinis* tot den vier of vijf-en-veertighſten.

Sy hebben hier, gelijck als in *Canada*, Bevers, Otters, Marders, ſwarte Voſſchen, en meer andere Dieren; van welckeſe treflijcke en koſtlijcke Vellen bekoomen.

De Boomen en Struycken draegen hier Moerbeſien, Nooten, Haſelnooten, Pruymen, Druyven, Aerdbeſien, en verſcheydene Hulſen-vrughten, als Erweten, Boonen, &c. Van haer *Maiz* bereydenſe Brood.

De voornaemſte Volckeren in dit Geweſt zyn de *Beſſabeers*, *Maſſachuten*, &c.

In 't Land der laetſtgenoemde zyn de Velden ſoo gantſch luſtigh, en de Vrughten, welcke daer op waſſen, ſoo *delicaet*, datſe 't ſelve 't Welluſtigh Paradijs noemen.

De *Francoiſen* hebben voortijds hier heenen Handel gedreven, vermits dit Geweſt dight by 't Meir *Champlain* legt.

Tot den Oever kanmen niet wel koomen, wegens de Rotſen, of Klippen, welcke ter dier plaets leggen.

De Zee is hier ſeer Viſchrijck. De Kuſt en d' Eylanden hebben voortijds ſulcke gantſch ſchoone Boſſchen, ſoo veele treflijcke Bronnen, ſoo veel Ooſt, en ſoo veel Vogelen gehad, dat 't Verhael daer van bynae ongelooflijck ſou ſchijnen.

NIEUW-NEDERLAND.

Nieuw-Nederland ſtijghd van den twee-en-veertigſten *Graed* der Breedte tot den negen-en-dertigſten. In dit Geweſt zyn twee Rivieren, van 't Noorden en van 't Suyden: En onder aen deeſe 't Voorgeberght *May* op d' eene, en dat van *Hinlopen* op d' andere ſijde.

Deeſe twee Rivieren loopen van 't Noorden nae 't Suyden, en zyn bynae gelijck. Doch d' eene heeft ſijnen Mond aen de Zee, dight by 't Suyden; d' andere naerder tegens 't Noorden; waer uyt 't onderſcheyd is bemerckt geworden.

De *Colonien*, of Plant-Steeden der *Nederlanders*, zyn alhier *Nieuw-Amſterdam*, en boven in 't Land de Schans *Oranje*. *Nieuw-Amſterdam* leghd beneden aen de Noord-Vloed, van d' Inwooners *Manhatte*; van de *Hollanders* de Groote Rivier, van andere *Rio Mantana* genoemd.

't Is een ſeer vrughtbaer Land, draegende ſeer treflijck Ooft, waer onder eenige Vrughten zyn, d' *Europaiſche* gantſch gelijckvormigh. 't Geeft Druyven ſonder gebouwd te worden. 't Heeft overvloed van Gevogelt en Wildbraed. De Zee leverd een groote meenighte van Viſch.

Dit Geweſt verdiend een grooter getal van Inwooners te hebben, om 't ſelve te konnen bebouwen. De Boomen zyn hier ſoo ſchoon en groot, datſe bequaem konden zyn tot den bouw der grootſte Scheepen.

In 't Jaer 1609. heeft *Henrick Hudſon* dit Land ontdeckt. Als hy nu aen de Heeren Staeten der *Vereenighde Nederlanden* Beright hier van had gegeven, ſoo ſondenſe in 't Jaer 1610. Volck derwaerts. In 't Jaer 1615. lietenſe hier een Schans bouwen, met bewilligingh der Inwooners, gelijckſe voorgeven.

Dit *Nieuw-Nederland* ſtreckt ſigh uyt van *Malebarra* tot op een Kuſt, van welcke d' *Autheurs* onbekend is, offe moet gehouden worden voor een deel des vaſten Lands, of voor Eylanden. Evenwel zyn aldaer eenige Eylanden voor de Kuſt; als dat van *Petockenock*, *Texel*, *Henrick Chriſtiaen*; of, gelijck d' *Engelſche* ſeggen, *de la Vigne de Marte*, op den veertighſten *Graed* en vijfthien *Minuten* der breedte. Daer nae die van *Douvres*, *Eliſabeth*, *Black*, *Lange Eyland*, en Groot *Mattowack*; 't welck in verſcheydene Deelen werd verdeeld.

Sweeden heeft verſcheydene Plant-Steeden gebouwd onder aen de Suyder-Vloed; als, *Gotthenburgh*, *Chriſtina*, en *Eyſenburgh*, of *Yſerburgh*; leggende al t' ſaemen niet verr' van 't Voorgeberght *de May*. Van deeſe Plant-Steeden en der ſelver opreghtingh, geſtalte, en

en gelegenheyd hebben wy noch geen beright bekoomen.

Op beyde de Vloeden vindmen een groot getal geringe Volckeren; gelijck oock in d' Eylanden. Seer weynigh zynſe van malkander onderſcheyden. Sy gehoorſaemen haere *Sagamos*. Leven van haer *Maiz*, 't welckſe tot Brood bereyden: Van de Viſſchen, dieſe in de Zee en Rivieren vangen; onder welcke oock zyn Salmen, Steuren, Bevers, en meer andere, welcke haer eygentlijck en inſonderheyd toebehooren: Gelijck oock van haere Vogelen, welckeſe overvloedigh genoegh hebben.

De geſtalte der Lught koomd taemlijck met de *Nederlandſche* over een, alhoewel dit Geweſt de Son naerder legt. D' Ooſten-winden geven d' Inwooners genoeghſaeme Verkoelingh in de Somer: Maer die echter Onweeren en Regen onderworpen is.

VIRGINIA.

Virginia ſtreckt ſigh uyt van den twee-en-dertighſten *Graed* der Breedte tot over den twee-en-veertighſten; maeckende negen *Graeden* der Breedte, welcke beloopen over de tweehonderd gemeene *Franſche* Mijlen.

Vermits nu dit Land ſeer groot is, ſoo wou ick 't ſelve in drie Deelen verdeelen. Onder welcke 't eene ſou begrijpen 't geen om den Zee-boeſem, of de *Baey Cheſapeack* is. 't Andere, 't geen om 't *Quartier Weapomeoc* ſal zyn. 't Laetſte by *Secotan*; alwaer de Burght en Wooningh des *Secotans* is; langhs en op den Zee-boeſem *Pemejoc* en *Rouneck*, tegens 't Ooſten; naeſt by de *Barmudes*.

De Zee-boeſem *Cheſapeac* (*Cheaſapeac*) is 't ſchoonſte Stuck onder al deeſe Landſtreecken; weegens de lenghte van vijf-en-tſeventigh of taghtigh Mijlen, en weegens de Breedte van..... Mijlen.

Hy neemd van alle ſijden ſeer ſchoone Vloeden op; doch meer tegens 't Weſten als tegens 't Ooſten: Vermits deeſe laetſte Sijde met de groote Zee beſlooten en d'andere op 't groote Land wat vryer is; waer uyt deeſe Rivieren afkoomen.

D' eerſte Vloed, die invalt, en naeſt by de Zee is, werd geheeten *Powhatan*; welcke veel andere met ſigh voerdt, al t' ſaemen ſeer Viſch-rijck; en beſet met twaelf of vijfthien verſcheydene Volckeren: welcke haere *Werowances*, of Heeren hebben, en den grooten Vorſt *Powhatan* onderdaenigh zyn.

Deeſe Rivier maeckt ſigh een openingh aen de Zee van drie of vier-duyſend Schreeden. Kan groote en kleyne Scheepen draegen, meer als honderd *Franſche* Mijlen weghs verr'. Op deſelve leght de voornaemſte Plant-Stad der *Engelſche*, genoemd *Jameſtorme*.

Ontrent twaelf Mijlen van de gedaghte Rivier *Powhatan* leght de Vloed *Pamanuke*; ſwack in ſijnen aenvangh; doch vergroot ſigh in ſijnen loop, en maeckt deſgelijcks een groote openingh,

daer hy in de Rivier *Cheaſapeack* valt.

De Veſtingh *Werouwocomoro* leght op deeſe Vloed. De Koningh van *Powhatan* had alhier ſijne *Reſidentie*, doe de gevangene *Engelſchman Johan Smit* hem wierd overgeleverd. Naederhand heeft hy ſijne Wooningh veranderd, neemende deſelve op de Rivier *Youcheamad*, en in de Woeſtijn der *Oraſcaken*. Deeſe Vloed heeft ontrent ſes of ſeven verſcheydene Volckeren.

De derde Rivier *Toppahanock*, of *Toppanahock*, koomd af van de Volckeren *Mannahoac*, of *Mannahoac*. Is Schiprijck tot op tſeſtigh of tſeventigh *Franſche* Mijlen. Onder de vijf of ſesderley Volckeren, aen deeſe Vloed ſigh onthoudende, zyn oock de *Toppahanocks*, welcke hem ſijnen Naem hebben meêgedeeld.

De vierde Rivier *Pattawomeque*, zynde tſeventigh of vijf-en-tſeventigh Mijlen weghs Schiprijck, en by ſijnen Inval in de Vloed *Cheaſapeack* ſes of ſeven Mijlen breed, neemd op alle ſijden veel andere aen en in.

D' Aerde verheft hier veele ſeer ſchoone Heuvelen, en maeckt treflijcke Velden. Draeghd oock gantſch heerlijcke Vrughten. 't Water geeft ſeer veel Viſch. Al de Bewooningen, negen of thien in getal, zyn vol Menſchen.

De laetſte Rivier op deeſe ſijde is de *Rawtunxut*. Deeſe heeft ſoo een groote loop als d'andere: Doch zyn *Canael* is diep en Viſchrijck. 't Getal der Volckeren is maer drie of vier. Deeſe zyn Hoflijcker, en haere Wooningen beeter gebouwd, als die van d' andere.

De Vloed *Bale* is wel Schiprijck (veellight ſoumen beeter moogen ſetten bevaerbaer) doch ſijnen Oever bynae gantſch woeſt.

In de Zee-boeſem, op d' andere ſijde, vallen drie of vier andere Vloeden in; onder welcke de meeſte Water-vallingen hebben, welcke deſelve onbevaerbaer maecken.

Onder deeſe Volckeren, op deeſe ſijde, zyn de *Saſqueſahanox* ſoo groot van geſtalte, dat d' *Engelſche* gantſch kleyn by haer ſcheenen. Te gelijck zynſe *Barbariſch*. Sy beveſtigen haere Wooningen met Houtene Palen, tegens de *Maſſawomecks*, haere vyanden.

In 't Ooſten van *Cheaſapeack* loopen de Rivieren niet ſoo ſterck, als wel d'andere doen. Hebben oock geringer Volckeren.

't *Quartier Weapomeock* is niet ſoo groot als dat van *Cheſapeack*. 't Heeft een minder begrijp op de ſijde der Zee; maer veellight ſtreckt het ſigh dieper Landwaerts in. De Vloed *Pomejock*, welcke hier uytloopt, neemd veel andere op: In en voor welcke men verſcheydene Eylanden in de Zee vind.

Even alſoo is 't oock gelegen met 't *Quartier Secotan*. Vermits d' *Autheurs* geen affonderlijcke Meldingh daer van hebben gedaen, ſoo is genoegh 't geen wy daer van hebben aengemerckt. Daer leggen eenige Eylanden voor de Kuſt, en 't Meir *Pamejock*.

Al deeſe Landſchappen van *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland*, *Nieuw-Sweeden*, jae oock een gedeelte van *Florida*, grenſen aen *Canada*, of *Nieuw-Franckrijck*, tegens 't Noorden en 't Weſten. 't Overige ſtoot aen de Zee, alwaer ſigh de *Bermudes* bevinden.

Die van *Quebeck* en *Tadouſſack* koomen dickmael in de Veſtingh *Oranje*, gelegen in *Nieuw-Nederland*. Waer uyt men lightlijck kan afneemen de Nabuerſchap van deeſe Landſchappen.

De *Baron* van *Lery* is in 't Jaer 1518. hier geweeſt, en heeft een *Colonie*, of Plant-Stad, willen bouwen in 't Eyland *Sable*, tegens 't Suyden, en voor de groote Rivier *Canada*.

Johannis

Johannes Verazzan, een *Florentijner*, heeft, op 't bevel van *Franciſcus* den eerſten, kondſchap genoomen van 't meeſte deel deeſer Kuſten in 't Jaer 1542.; en alſoo meer als tſeſtigh Jaeren voor den tijd, eer de Heeren Staten der *Vereenighde Nederlanden* (onder welcke eenige Schrijvers ons voorwerpen en verwijten, dat wy de laetſte in deſe lange Schipvaerden zyn geweeſt) ſigh daghten in Vryheyd te ſetten. [*Hier is een feyl in de tijd-reeckeningh, of een misdruckingh in 't jaer-getal*].

Jacob Quartier van *S. Malo* is hier geweeſt in 't Jaer 1534., en heeft laeten uytgaen de Beſchrijvingh der Eylanden, Kuſten, Havenen, Zee-Enghten, Zeeboeſems, Rivieren en Voorgeberghten, waer van hy kondſchap had genoomen. Oock dienen onſe Zee-lieden ſigh meerendeel van de Naemen, welcke hy haer heeft gegeven.

In 't Jaer 1562. is *Johan Ribaut* in *Florida* geweeſt, en andere nae hem; gelijck wy ſtracks hier nae ſullen aenwijſen.

Doe in 't Jaer 1593. *Barbotiere* ſijne Schipvaert langhs deeſe Kuſt verrighte-de, wierd hy door de Winden weghgeſlaegen, ſoo dat hy in de *Bermudes* Schipbreuck quam te lijden.

In 't Jaer 1596. of 1598. had de *Marquis de la Roche Breton* een Aenſlagh voor, en begon in deeſe *Quartieren* een Plant-Stad te bouwen: Doch de Burgerlijcke Oorlogen hebben de volvoeringh hier van verhinderd.

Buyten twijffel ſullen'er meer andere geweeſt zyn, van welcke wy geen kennis hebben.

Doch een lange tijd voorwaerts hebben inſonderheyd onſe *Baſques*, nevens eenige *Britanniers* en *Noormannen*, op de Stockviſch-vanghſt nae *Terre-Neuf* of daer ontrent gevaeren.

Seeckeren *Baſque* heeft voor deeſen tot my geſeght; Hy wou bewijſen, dat de *Baſquen* al vier of vijf-honderd ſaeren voor den Vry-heer van *Lery*, *Johan Verazzan* en andere hier geweeſt zyn.

BER-

BERMUDES.

IN 't Ooſten van *Virginia*; in 't Noorden en Ooſten van *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland* en *Virginia*, leggen d' Eylanden *Bermudes*; op den *Meridiaen*, welcke van d' uyterſte Ooſt-hoeck *Canada* tot den Hoeck of Spits der *Antillen*; en bynae op een gelijcke *Parallel* als 't Voorgeberght van *Virgina*, op wat meer als drie-honderd Mijlen van beyden; op twee-en-dertigh *Graeden* en vijfthien of twintigh *Minuten* van den *Æquator* tegens onſe Pool af-klimd.

De Naem *Bermudes* werd genoomen van *Johannes Bermudes*, die deſelve eerſt ondeckt heeft. Andere hebbenſe gegeven den naem des Schips *Garzza*, 't welck hem aldereerſt daer heenen heeft gebracht. D' *Engelſche* noemen deſelve d' Eylanden *Sommer*, nae ſekeren *Thomas Sommer*, eenen der eerſte onder haer, die haer van d' Omſtandigheden heeft beright.

Soo haeſt de *Spaenjaerden* in 't Jaer 1522. (of 1527.) konſchap van deeſe Eylanden hadden bekoomen, waerenſe terſtond voorneemens, alhier een *Colonien* of Plant-Stad op te righten; wijlſe lightlijck konden afneemen, dat haere Scheeps-Vlooten, uyt *Weſt-Indien* weer te rugg' nae *Spaenje* keerende, en de geene, welcke van haer na door 't *Canael Bahama* paſſeerden, ſomtijds onder de gedaghte Eylanden ſouden komen te geraecken.

Hernand Camel, een *Portugeeſch* van geboorte, kreegh derhalven laſt tot deeſe verrightingh: Doch 't wou ter ſelver tijd niet gelucken.

In 't Jaer 1593. leed *Barbotier*, een *Franſchman*, alhier Schipbreuck. Vijſen-twintigh, of ſes-en-twintigh Perſoonen van de ſijne ontquaemen dit doods-gevaer noch met behoudenis haers Levens. Onder deſelve was een *Engelſchman*, genoemd *May*; die, weer in ſijn Vaderland gekoomen zynde, eenigh beright van deeſe Eylanden deed.

Als in 't Jaer 1609. *Georgius Sommer*, een Edelman uyt *Engelland*, die in 't Weſten een Doorvaert ſoght, om nae 't Ooſten te ſeylen, deſelve tegens 't Noorden niet kon vinden, ſoo voer hy eyndlijck langhs de Kuſt, en onder *Canada* ('t welck wy tegenwoordigh *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland* en *Virginia* noemen) heenen af; maer leed deſgelijcks in de *Bermudes* Eylanden Schipbreuck. Echter reddede hy ſigh, met bynae al de ſijne, in deſelve: En op haere weerkoomſt in ſijn Vaderland deedenſe ſoo een treflijck beright en verhael van de groote Voordelen, die men daer uyt ſou konnen trecken, dat beſlooten wierd, een Plant-Stad aldaer te bouwen; 't welck dan oock geſchiedede onder de Regeeringh van den *Engelſchen* Koningh *Jacob* d' eerſte.

Richard Morus wierd in 't Jaer *Chriſti* 1612. alleen met tſeſtigh Huysgeſinnen derwaerts afgevaerdighd. Korts daer nae quaemen noch ontrent ſoo veel andere daer heenen.

Sijn' eerſte ſorge was, de Plaets op 't beſte te voorſien, en te verſtercken 't geen daermen alderlightſt kon by koomen. Hy bouwde derhalven hier ſommige Veſtingen, en leyde eenige Stucken

Geſchuts

Geſchuts op deſelve. Hier meê braght hy drie Jaeren tijds toe: Maer ondertuſſchen verlooren d' Inwooners haer meeſte Levens-middelen.

De Ratten, welcke uyt haere Scheepen geſwommen, en alſoo in deeſe Eylanden aen Land gekoomen waeren, aten op alles watſe hadden. Wat voor naerſtigheyd men aenwendede, om haer of uyt te royen, of haere verwoeſtingh te verhinderen, ſoo was doch alles te vergeefs. Sy naemen in veelheyd toe, en gingen in haere ſchaedlijckheyd geduerigh voort.

Gelijck oock de nieuwe Inwooners ſigh binnen weynigh tijds hier ſeer hadden vermeenighvuldighd, ſoo quaemenſe deſgelijcks in een korte tijd weer om't leven.

Onlanghs nae deeſen, te weeten in't Jaer 1616. volghde *Daniel Tucher* hem nae; en liet uyt de naebuerige Landen Koorn derwaerts brengen. Daerenboven oock hier Boomen planten. Hy deelde de Landen uyt, op dat yeder voor't ſijne ſorge moght draegen. Oock beval hy d' Inwooners inſonderheyd aght te neemen op de plantingh des Tabacks, welcke ter dier tijd ſeer in ſwangh gingh, en veel gedroncken wierd.

Drie Jaeren daer nae (1619.) voerde eenen *Butler* vijf-honderd Perſoonen nae deeſe Eylanden; en vond ontrent even ſoo veel Menſchen aldaer. Onder hem wierden al deeſe *Bermudes* Eylanden in Stammen uytgedeeld. Hy volvoerde den Bouw der begonnene Veſtingen (welcke aght of thien in getal waeren) eer hy noch van daer vertrock; en voorſagh deſelve van twee-en-vijftigh Stucken Geſchuts.

Doemaels, naementlijck in't Jaer 1623., zynde dat van ſijn vertreck (andere ſtellen 1621.), wierden hier alreeds geteld vijfthien-honderd Geſlaghten (Huysgeſinnen). Tegenwoordigh werden'er over de drie-duyſend gevonden.

Nae den gemelden *Butler* volghde in't Jaer 1622. *Johan Bernhard*. Doch deeſen ſtierf aldaer op den veertighſten of twee-en-veertighſten dagh nae ſijn' aenkoomſt.

Op hem is derwaerts getrocken *Woodhuſe*: En tſederd zyn noch meer andere gevolghd. 't Schijnd, dat de Regeeringh alhier van drie tot drie Jaeren werd vernieuwd.

Deeſe Eylanden maecken (of beſtaen in) een hoop van verſcheydene Eylanden, welcke de Groote Zee bevoghtighd, en op verſcheydene ſijden, ſoo wel inwendigh als uytwendigh, doorloopt.

't Grootſte magh ontrent ſes of ſeven *Francoiſche*, anders veerthien of vijfthien *Engelſche* Mijlen in de grootſte Lenghte hebben. De grootſte breedte is maer alleen van een eenige Mijl; ſomtijds noch ſoo veel niet. D' andere middelmatige Eylanden begrijpen minder Mijlen; en geene der ſelver een *Engelſche* Mijl in de breedte.

Geſaementlijck vertoonenſe de gedaente van een halve Maen. En oock al t'ſaemen hebbenſe (waer over men ſigh billijck heeft te verwonderen) van buyten een groote meenighte Klippen of Rotſen; welcke verhinderen, datmen op deeſe ſijde daer niet kan aenkoomen; behalven aen de Haven van *Southampton*. Inwendigh vindmen ſeer weynigh van de gedaghte Klippen.

De daer in leggende Landen zyn verdeeld geworden in aght Stammen; welcke zyn (1). *Hamilton* (of *Harrington*). (2). *Smith*. (3). *Devonſchire*. (4). *Pembrock*. (5). *Pagets*. (6). *Warwick*. (7). *Southampton*. (8). en *Sandijs*.

I. Die van *Hamilton* is d' eerſte Stam, en de *Tuckerſtowne*, alwaer de Stadhou-

der woond, bedraeghd een-en-twintigh Geſlaghten.

II. Die van *Smith* veerthien Geſlaghten.

III. Die van *Devonshire* negenthien Geſlaghten.

IV. Die van *Pembrock* ſeven-en-twintigh Geſlaghten.

V. Die van *Pagets* ſeſthien Geſlaghten.

VI. Die van *Warwick* vijftigh Geſlaghten.

VII. Die van *Southampton* ſeſthien Geſlaghten.

VIII. Die van *Sandijs* vijfthien Geſlaghten.

Maeckende in alles honderd en aght-en-tſeventigh Geſlaghten.

Deeſe zyn 't, welcke aldermeeſt toegevoeghd is, of by d'uytdeelingh der Landen in de *Colonie* 't grootſte deel hebben gehad.

Deeſen heeft maer een Deel; dien twee, eenen anderen drie, vier, vijf, en noch meer deelen bekomen: Evenwel bynae al t'ſaemen ſoodaenigh, dat yeder Land van d'eene Zee tot d'andere gaet; en ten minſten op d'eene ſijde een Haven; en op d'andere ſijde de gedaghte Zee heeft.

't *Hameltonſche* is tuſſchen de Haven van *Southampton* en de Zee-Enghte *Harrington*. Des ſelven Deelen zyn ſoo wel genoomen geworden, dat yeder Geſlaght of op d'eene of op d'andere Haven, of aen de naebuerige Zee-Enghte, of aen de Zee leght. Voorts ſtrecken ſigh allenthalven de Landen op 't uyterlijcke en innerlijcke des Eylands.

Dat van *Sandijs* is ten deelen in 't groot' Eyland, ten deelen in't Eyland *Sommerſet*; 't welck dight by 't ſelve leghd.

Alleen de *Warwickſche* Deelen zyn ſeer geringh. Eenige leggen op't uyterlijcke, andere op 't innerlijcke des Eylands.

Anderweegen ſou niet ſoo lightlijck, als hier, ſoodaenigh een uytdeelingh der Landen te vinden konnen zyn: 't Welck een groot voordeel voor de Geſlaghten deeſer *Colonie* is.

By de Haven van *Southampton* kanmen alderbeſt aen deeſe Eylanden geraecken, wijl den Inloop aldaer niet boven de drie of vier Vademen diep is. 't Inwendige heeft'er aght of thien. In deſelve bevinden ſigh de Scheepen ten vollen verſeeckerd voor allerley Winden.

De Schanſſen, welcke deeſen Inloop beſchermen, zyn niet verr' van de Wooningh des Stadhouders. *Kinget Caſle*, dat is, de Koninghlijcke Schans; daer nae de *Carels-Schans*, zyn ſterck gebouwd. Voorts, *Pembrockefort*. Tuſſchen d'Eylanden *S. Davids* en *S. Georgii* ſtaet de *Smits-Schans*: Die van *Pagets*, *Cavendiſch*, *Daviers*, en *Warwick*. Deeſe en de Koninghlijcke Schans zyn de beſte.

Behalven deeſe Schanſſen heeftmen noch tot meerder verſeeckerdheyd, eenige Stucken Geſchuts op de Kuſt geplant, ter plaets daermen miſſchien ſou mogen willen aenlanden.

Men vind hier Varckens, welcke vermoedlijck van de *Caſtilianen* derwaerts gebracht zyn geworden.

Voorts Zee-Schild-Padden; zynde eene van haer' alder-*delicaetſte* Spijſen. Veele Vogelen; inſonderheyd ſoodaenige, welcke ſigh aen de Zee-Kuſten onthouden; als Reygers en andere ſoorten; die, gelijck de Conijnen, haere Neſten in d'Aerde maecken, en Eyeren leggen, ſoo dick, en van ſulck een Verwe, als onſe Hoender-Eyeren zyn. Deeſe zyn ſeer vet; dienen tot Spijs, en geven goedt Voedſel.

D' Inwooners hebben ſeer ſchoone Cederen, daerenboven oock verſcheyden ſlagh van Ooſt-Boomen; als Moerbeſien,

beſien, Palm, en ſeer treflijcke Peer-Boomen van allerley Verwen.

Men kan hier Walviſchen vangen. Veellight zyn'er oock Paerlen te vinden: Inſonderheyd in 't Eyland, genoemd *Pearle Iland*, leggende midden in de groote Zee-Enghte *Greatſamid*, tuſſchen 't Groote, 't *Sommerſeths*, en 't *Yrlands*-Eyland.

Daerenboven werd hier grauwen Amber gevonden: En by de Zee, tuſſchen de Steenen en Klippen, ſeeckere Plant, van haer *Nuchli* en *Tima* geheeten: Van welcke de *Cochenille* werd verſaemeld.

Alhier draeghd deſelve maer een wilde Vrught: Doch indienſe regt gebouwd en waergenoomen wierd, ſoo ſouſe veellight een beetere geven.

De Rotſen en Klippen om deeſe Eylanden zyn ten deelen verborgen, ten deelen verheffenſe ſigh uyt het Water om hoogh, wanneer de Zee laegh is. Buytenwaerts, en aen den Oever der Kuſt is 't Aerdrijck ſoo gantſch vaſt en hard, dat het op de Golven en Aenſtootingen der Zee niets met allen paſt.

Anders is dit Land aen veele plaetſen ſeer verſcheyden van Grond. Men vind hier Sandige en Lijm of Kleyaghtige Gronden. De bruynaghtige, of ſwartſte, zyn de vrughtbaerſte. De roode Aerde is d' alderbeſte.

De geene, welcke twee of drie voeten dieper nae beneden gaet, is harder als Kalck; ſaghter als de Spons-ſteen; en *ſpongieux* (of vol gaetjens) gelijck de Puymſteen. 't Water trecktſe nae ſigh.

De Boomen, welcke op dit Land ſtaen, waſſen, en ontfangen haer Voedſel ſeer lightlijck: Doch ſulcks wil d' andere ſoo wel niet gelucken, wijl'er noch Beecken noch Springh-Bronnen in 't geheele Land te vinden zyn.

De Hemel is hier meeſt den tijd gantſch klaer en helder: De Lught gemaetighd; eenighſins voghtigh en warm.

D' Ooſt-Boomen, welcke uyt andere Geweſten derwaerts werden gebracht, groeyen hier ſeer wel. Echter werden de Vrughten niet ſoo ſpoedigh rijp, als anderweegen.

Tweemael in 't Jaer werd hier de Rijs geſaeyd; naementlijck, eerſt in Lentemaend; welcke dan in Hoy-maend werd ingeſaemeld. Daer nae in Ooghſtmaend; en deeſe vergaederdmen in Winter-maend.

Seer ſelden ſietmen hier Sneeuw of Ys. In de grootſte Somer-hitte veroorſaecken d' Ooſte-Winden hier koelte. Donder en Blixem werd hier wel dickmael gehoord en geſien; doch is noch voor de Menſchen noch voor de Beeſten gevaerlijck.

Men heeft hier noch noyt eenige giftige Dieren gevonden. Oock ſelfs zyn 't hier de Spinnen niet; welcke allerley door een geſchaeckeerde Verwen hebben; en haer Geweeffel ſoo gantſch ſterck maecken, dat dickmael kleyne Vogelkens daer in verward blijven, ſonder ſigh daer uyt te konnen ontwickelen.

De Vliegen en Muggen vallen hier ſeer beſwaerlijck; en de Mieren zyn d' Ooſt-Boomen t' eenemael ſchaedlijck.

Onder de booſe Kruyden vindmen hier ſeeckere ſoort, 't welck ſigh, gelijck Klim, of Wintergroen, om de Boomen vaſt wind, en in deſelve yets quaeds veroorſaeckt.

Men verhaeld een wonderlijcke Geſchiedenis van ſeeckere Schipvaert, welcke in 't Jaer ſeſthienhonderd en ſeſthien is voorgevallen van uyt deeſe Eylanden tot aen ons Vaſt Land.

Vijf Perſoonen begaven ſigh in de Somertijd in een kleyne en boven opene

Schuyt (of Boot), welcke nauwlijcks vier of vijf Sacken Koorn ſou hebben konnen laeden, uyt deeſe *Bermudes*-Eylanden. Sy voeren over de geheele Groote Zee tuſſchen de Nieuwe Wereld en d' onſe heenen; en quaemen, nae verloop van veertigh daegen, friſch en geſond in *Yrland* aen.

Ons werd niet vermeld, offe deeſe Reys opſetlijck hadden voorgenoomen te doen; of datſe, alleen uytgevaeren zynde om te Viſſchen langhs de Kuſt, aldaer van de Winden aengevallen, en tegens haeren wil in de Groote Zee gedreven wierden; welckeſe daer nae hebben moeten overſcheepen; of datſe eenigen anderen Aenſlagh mogen hebben voorgehad. Dit ſy ondertuſſchen ſoo 't wil; immers, men ſal niet light een diergelijck Geval ergens beſchreeven vinden, 't welck met ſoo een groot gevaer is voorgenoomen en volvoerd geworden; 't zy dan vrywilligh of door dwangh.

Voorts ſtaet te weeten, datmen deeſe Eylanden dienſt te mijden, wanneermen niet yet noodſaecklijcks daer in te verrighten heeft.

De geene, welcke uyt *America* weer te rugg' nae haer Vaderland reyſen, en door de Zee-Enghte *Bahama paſſeeren*, neemen op haeren wegh vlijtigh in aght, offe nooch aen deeſe, of aen geene zijde der gemelde *Bermudes*-Eylanden zyn; op datſe niet daer heenen vervallen, en Schipbreuck lijden moghten.

Herrera ſtelt deſelve op de hooghte van drie-en-dertigh *Graeden*.

D' *Engelſche* op de hooghte van twee-en-derr'gh *Graeden*, en vijfthien of twintigh *Minuten*; ſoo dat het verſchil weynigh bedraeghd.

D' Afgelegenheyd deeſer Eylanden van de Stad *Londen* ſtellen de gedaghte *Engelſche* op drie-duyſend en drie-honderd haerer Mijlen; maeckende tuſſchen de ſeſthien en ſeventhien-honderd Mijlen der *Francoiſen*.

En op drie-honderd *Engelſche* Mijlen van *Roanack*; 't Voorgeberght van *Virginien*; bedraegende honderd en vijftigh *Franſche* Mijlen.

FLORIDA.

Florida kan gehouden worden voor een Deel van *Nieuw-Franckrijck*; wijl de *Francoiſen* aldereerſt, met bewilligingh der Inwooners des Lands, hier een *Colonie* of Plant-Stad hebben opgeright.

Dit Geweſt werd veellight geaght voor een gedeelte van *Nieuw-Spaenje*, wijl tegenwoordigh de *Caſtilianen* aldaer twee *Colonien*, of Plant-Steeden hebben; overeenkoomende met d' *Audientie S. Dominici*; zynde eene der viet *Audientien* in *Nieuw-Spaenje*.

Doch deeſe twee Plant-Steeden zyn ſoo ſwack, en dight by malkander gelegen; 't Land daer tegens ſoo groot, dat deſelve gantſch niet geaght werden.

Wy komen ſeggen, dat *Florida* leght tuſſchen *Nieuw-Franckrijck* en *Nieuw-Spaenje*. 't Streckt ſigh uyt van de Rivier *Palma* af; welcke 't ſelve met 't Landſchap *Panuco* in *Nieuw-Spaenje* begrenſd,

aecklijcks daer in te

e uyt *America* weer
derland reyſen, en
e *Bahama paſſeeren*,
egh vlijtigh in aght,
of aen geene zijde
es-Eylanden zyn; op
enen vervallen, en
noghten.
lve op de hooghte
Graeden.
e hooghte van twee-
, en vijfthien of
ſoo dat het verſchil

d deeſer Eylanden
ſtellen de gedaghte
yſend en drie-hon-
; maeckende tuſ-
ſeventhien-honderd
n.
rd *Engelſche* Mijlen
orgeberght van *Vir-*
e honderd en vijf-

A.

met d' *Audientie S.*
ne der vier *Audien-*
e.
Plant-Steeden zyn
by malkander gele-
gens ſoo groot, dat
geaght werden.
n, dat *Florida* leght
nckrijck en *Nieuw-*
ſigh uyt van de Ri-
elcke 't ſelve met
in *Nieuw-Spanje*
begrenſd,

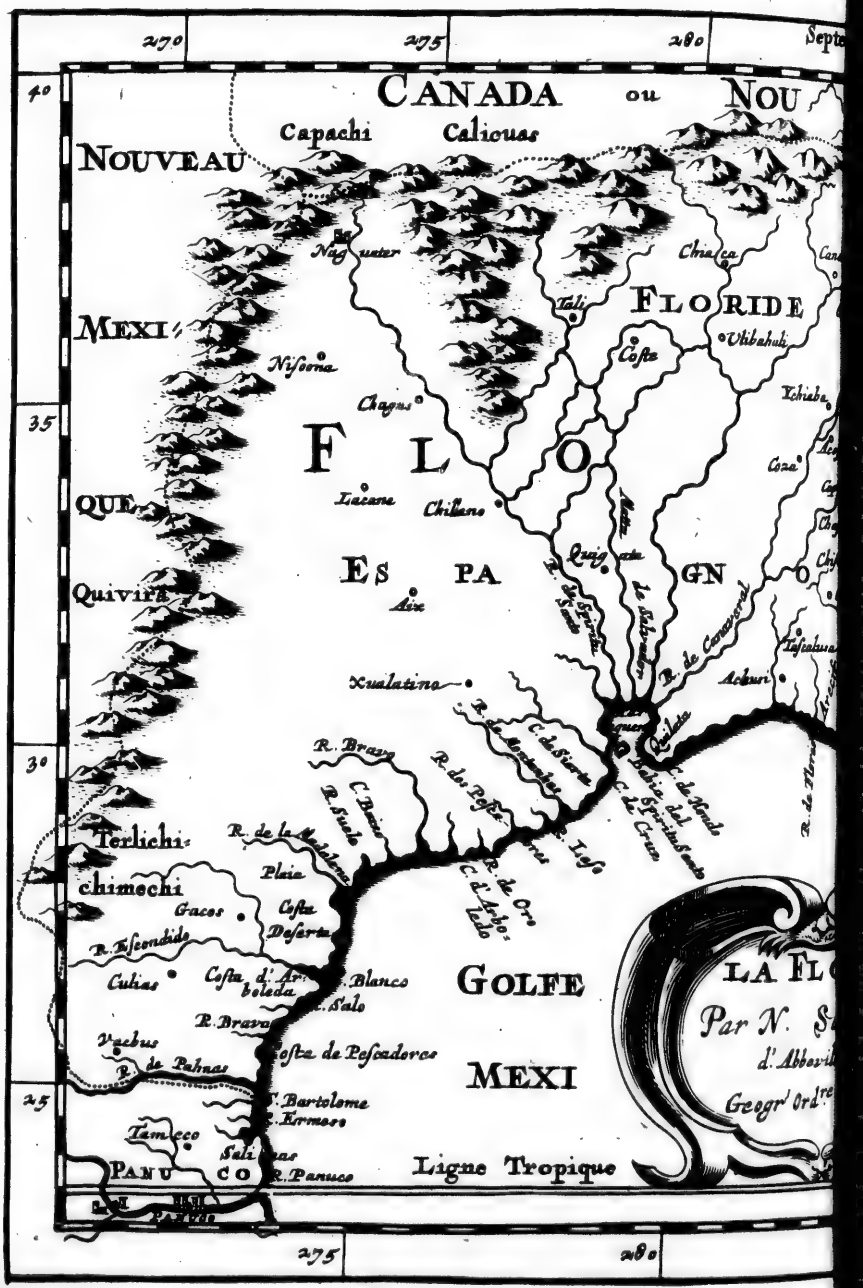
270
275
280
40
35
30
25
CANADA ou NOU
NOUVEAU
Capachi
Caliouas
Nag. unter
Chiaca
Tali
FLORIDE
Vtibahali
Coste
MEXI
Nissona
Chagus
F L O
Ychiabo
Acq
Cixa
Lacane
Chillano
QUE
Quig
ate
ES PA
GN
Quivira
Aire
Xualatino
R. de Conconsac
Acburi
R. Brava
C. de Sierra
R. de Pesca
Terlichi
R. de la Madalena
Plaia
chimechi
Gracos
Coste Deserte
R. Escondido
Culias
Coste d'Arboleda
Blanco
Salo
GOLFE
R. Brava
Vacbus
R. de Palmas
Coste de Pescadores
MEXI
S. Bartolome
S. Ermero
Tamico
Salinas
PANU CO
R. Panuco
Ligne Tropique
LA FL
Par N. S
d'Abbevil
Geogr Ord
275
280

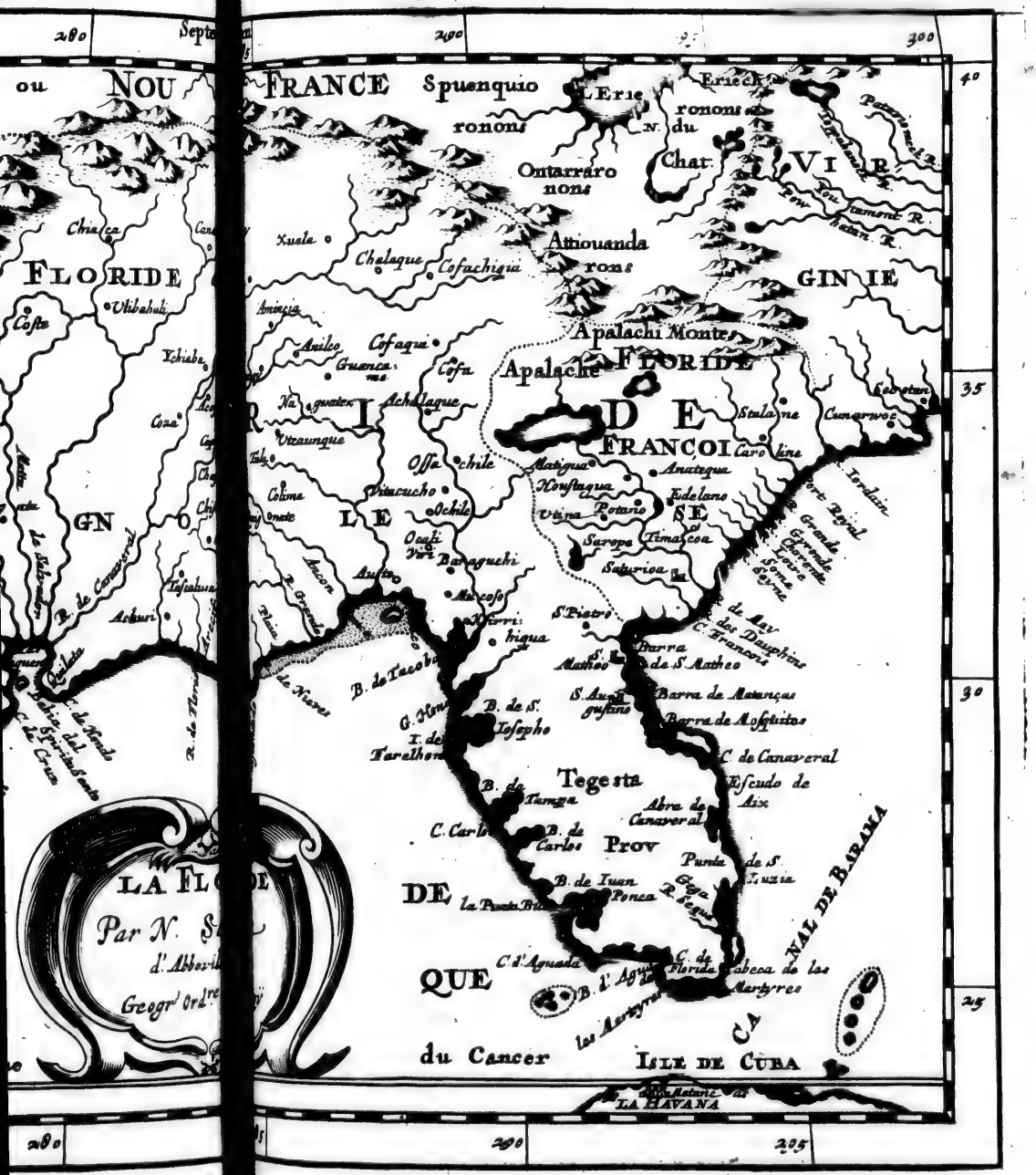
FRANCE
Spuenquio
ronons
L. Erie
Erieehronons
du
Ontarraronons
Char.
VI
R.
Attouandarons
Chelaque
Cofachiqui
GINIE
Apalachi Montes
Apalache
FLORIDE
DE
FRANCOI
Caroline
Anatequa
Fidelane
Timalcoa
Seturioa
Barraguchi
Matheo
Barra de S. Matheo
Barra de Matanças
Barra de Mosquitos
C. de Canaveral
Escudo de Aix
Tegesta
Abra de Canaveral
Prov
Punta de S. Luzia
Ponca
Gega
Regua
CANAL DE BAHAMA
C. d'Aguada
C. de Florida
Cabeca de las Martyres
Isle de Cuba
du Cancer
LA HAVANA
FLORIDE
GUINE
NOU
Chatca
Vitabahuli
Costa
Ychiabe
Coza
Tasabuca
Acburi
Chiaha
Xuala
Cofa
Achalaque
Ossachile
Ochile
Baraguchi
Matigua
Horistaqua
Vitina
Pomario
Serope
Axacan
Austro
Xarri
higua
S. Pietro
Tarethon
Tampa
Carlos
Juan Ponce
Puerto Rico
Port Royal
Grande
Jordain
Stalaine
Camarvoc
Keleton
Tenessee R.
Ohio R.
Mississipi R.
Rio de Canaveral
R. de Spiritus Santo
R. de Minas del
R. de Nieves
R. Grande
Rio de Palmas
Rio de Tampa
280
290
295
300
40
35
30
25

begrenſd, tot aen de Rivier *Iordan*, die 't affonderd van *Virginia*, 't welck ick houde voor *Nieuw-Franckrijck*.

't Grootſte deel der Kuſt leghd op den Zee-boeſem van *Mexico*, welcke deſelve tegens 't Suyden bevoghtighd. Een ander gedeelte leghd op de Noorder-Zee; welcke 't ſelve beſpoeld tegens 't Ooſten.

Tuſſchen deeſe *Golf* en Zee laet *Florida* tegens 't Suyden een Half-Eyland ſien; ter plaets daer 't Voorgeberght van *Florida* maer vijf-en-dertigh of veertigh Mijlen afgelegen is van de Haven *Mantancas*, in 't Eyland *Cuba*.

D' uyterſte Weſt-Kuſt van dit ons *Florida* begrijpt vier-honderd en vijftigh Mijlen. D' uyterſte Ooſt-Kuſt heeft niet meer als honderd en vijftigh Mijlen.

't Half-Eyland tuſſchen beyden ſtreckt ſigh uyt tot op anderhalf honderd Mijlen, buyten de Kuſt; en heeft ten minſten van tſeſtigh tot vijf-en-tſeventigh Mijlen in de breedte: Maeckende noch een andere Kuſt van drie-honderd en vijftigh Mijlen.

Soo dat gantſch *Florida* niet veel min als duyſend Mijlen op de Zee-Kuſten uytleverd.

De *Caſtilianen* hebben geene Plant-Steeden op den *Mexicaenſchen* Zee-boeſem, noch op de Kuſt, daer de *Franſoiſen* voor deeſen geweeſt zyn.

De twee Plant-Steeden, welckeſe hier hebben gebouwd, zyn *S. Auguſtin*, en *S. Matthæus*; leggende ontrent vijfthien of ſeſthien Mijlen van malkander; op d' Ooſt-Kuſt des Half-Eylands, ter plaets daer deſelve de Kuſt naerderd, waer op de *Franſche* zyn geweeſt.

Florida is tegens 't Noorden en 't Weſten omringht met Bergen, nae *Nieuw-Franckryck* en *Nieuw-Mexico* toe.

De Plant-Stad *S. Auguſtin*, welcke de beſte en ſterckſte van beyde is, wierd van *Francois Draeck* in 't Jaer vijfthien-honderd vijf-en-taghtigh ingenoomen en geplonderd.

Florida is aldereerſt ontdeckt geworden in 't Jaer veerthien-honderd ſes-en-tnegentigh door *Sebaſtiaen Gabot*; uytgeſonden door *Henrick* de ſevende, Koningh van *Engelland*, om een Vaert door 't Weſten te ſoecken, op datmen ſoo nae 't Ooſten ſou moogen vaeren. Doch deeſen hield ſigh daer meê vergenoeghd, dat hy dit noch onbekende Land had geſien, en ſijnen Koningh daer van beright kon geven.

Iohan Ponce de Leon is, van wegen de *Caſtiliaenſche* Koningh, in 't Jaer vijfthien-honderd en twaelf derwaers geweeſt; en had voorgenoomen, aldaer een *Colonie* of Plant-Stad op te reghten. Doch d' Inwooners des Lands wilden ſulcks geenſſins gedoogen: Sloegen hem tot verſcheydene maelen toe; verwondeden hem, en dwongen hem, weer te rugg' te moeten keeren. Waer op hy dan te *Puerto Ricco*, alwaer hy Stadhouder was, de Schuld der Natuer betaelde.

In de Jaeren vijfthien-honderd twintigh, en vijfthien-honderd vier-en-twintigh quaemen *Lucas Vaſques d' Aillon* en eenige andere *Spaenjaerden* in *Florida* aen; enckelijck ten dien eynde, om d' Inwooners van daer wegh te roven, en deſelve nae de *Spaenſche* Bergh-wercken te brengen: Alwaer ſy bynae al d' Inwooners hadden verdelghd.

Pamphilius Narvaes wierd deſgelijcks in 't Jaer vijfthien-honderd aght-en-twintigh daer heenen *gecommandeert*: En heeft het Land tot aen de Bergen *Apalaehi* door-reyſd; meenende aldaer Goud te ſullen vinden.

De beſte en gewighrighſte Aenlandingh, welcke de *Spaenjaerden* in *Florida* oyt hebben gedaen, is geſchied in 't Jaer

vijfthien-honderd vier-en-dertigh, onder *Ferdinand Soto*; die, in de veroveringh van *Peru* ſigh dapper verrijckt hebbende, anderhalf honderd Man te Paerd, en negen-honderd te voet derwaerts braght.

Hy doorreyſde *Florida* bynae op alle ſijden. Begeerde geen Plant-Stad daer in te bouwen; doch beſwaerde d' Inwooners ten hooghſten: Van welcke hy daer tegens, in de verſcheydene Jaeren, die hy hier bleef, ſoodaenigh wierd afgemat, dat hy eyndlijck, wijl hy den verhoopten Rijckdom hier niet kon vinden, door miſmoedigheyd den Geeſt opgaf; en in de diepte eener Rivier begraven wierd; op dat ſijn Ligchaem niet miſſchien in de handen ſijner vyanden moght koomen te geraecken.

De ſijne keerden in 't Jaer vijfthien-honderd drie-en-veertigh weer nae Huys; ſterck zynde ontrent vijftigh te Paerd, en drie-honderd te voet.

Al 't voordeel, 't welck deeſen *Soto* van ſijnen arbeyd heeft getrocken, was dit, dat hy 't Land den Naem van *Florida* gaf: 't Zy vermits hy op Palm-Sondagh daer aen was gekoomen: Of om dat hy, doe hy daer aen Land trad, de Kruyden en Bloemen in haeren bloey en cierlijckſte ſchoonheyd vond.

In 't Jaer vijfthien-honderd negen-en-veertigh aghteden Keyſer *Karel* en den Raed van *Indien* voor goed, datſe niet meer Soldaten, maer Geeſtlijcke Perſoonen derwaerts ſouden ſenden; om door *Religie* de wilde en woeſte Gemoederen deeſer Volckeren te verſaghten.

Lodewijck van Barbaſtre, uyt d'orde van *S. Benedictus*, quam dan hier met eenige Geeſtlijcke aen: Doch d' Inwooners des Lands vatteden haer terſtond by den kop, en braghten hem, nevens twee ſijner Medgeſellen, om 't Leven. Sy vilden haer, en hingen haere Huyden voor hun Deuren. D'andere redden haer door een tijdlijcke Vlught, en begaven ſigh in de Schepen, welcke haer hier aen Land gebraght hadden.

De *Francoiſen* zyn eerſt onder de Regeeringh van Koningh *Carel* de negende in *Florida* gekoomen.

In 't Jaer vijfthien-honderd twee-en-tſeſtigh wierd *Franciſcus Ribaut* daer heenen afgevaerdighd. Deeſe maeckte met d' Inwooners des Lands een Verbond, en bouwde de *Caroliner-Schans* op de Rivier *May*.

Als nu *Ribaut* weer nae *Franckrijck* was vertrocken, met belofte, van noch meer Volcks derwaerts te ſullen brengen; maer ondertuſſchen ſijne weerkoomſt al te langh wierd uytgeſteld; ſoo wierden de ſijne onder malkander oneenigh: Derhalven ſy een Schip, ſoo goed alſe konden, vervaerdighden, en ſigh met weynige Levensmiddelen op Zee begaven. Onderweegen leedenſe ſoodaenigh een Honger, datſe gedwongen wierden, 't Lot te werpen, om eenen onder haer op t' eeten. 't Gebeurde nu, dat 't gedaghte Lot even den ſelven trof, die d' oorſaeck van haere tweedragt was geweeſt.

Renatus Laudonniere quam in 't Jaer vijfthien-honderd vier-en-tſeſtigh weer daer heenen, en herbouwde de *Caroliner-Schans*. Doch vermits de *Caſtilianen* ſoodaenigh een Sterckte by haer *Nieuw-Spaenje* niet konden verdraegen, ſoo beſlootenſe, deeſe Aenkoomelingen daer uyt te willen drijven.

Ter dier oorſaeck Landedenſe daer aen, en gelieten ſigh, als offe met de *Francoiſen* niets met allen te doen hadden: Maer overrompelden ondertuſſchen de Schans; waer uyt *Laudonniere* ſigh nauwlijcks kon redden. *Ribaut* naemenſe op de Zee gevangen, die nu alreeds Schipbreuck had geleeden:

Hingen

Hingen de Soldaten op; en vilden de gedaghte *Ribaut* levendigh; volgens 't berigh van *Leſcarbot*.

In 't Jaer vijfthien-honderd ſeven-en-tſeſtigh ſtelde *Dominicus de Gourguer Gaſcon* en *du Mont Marſan* in 't werck een ſtuck ſijner dapperheyd, om deeſen hoon te wreecken.

Hy begaf ſigh op ſijn eygene Koſten met anderhalf honderd Soldaten en taghtigh Bootsgeſellen op Zee. Trad in *Florida* te Land; en nam, met hulp der Inwooners, welcke de *Francoiſen* ſeer toegenegen waeren, de *Spaenjaerden* de *Caroliner-Schans* weer af; nevens twee andere Schanſſen, welckeſe daer alreeds op nieuws gebouwd hadden. Hy deed haer Opknoopen aen even deſelve Boomen, waer aen ſy de *Francoiſen* hadden gehangen. Voorts ſleghtede hy de Schans, en keerde in 't Jaer vijfthien-honderd aght-en-tſeſtigh weer nae *Franckrijck*: Daer hy genoegh te doen vond, om ſigh te verantwoorden wegens ſijne roemlijcke Verrightingh [*gelijck onſe Schrijver deſelve noemd*: *Maer aen de* Spaenſche *ſijde werd de ſaeck vry anders voorgeſteld. Wy willen hier over geen oordeel vellen; wijl d' eygentlijcke gelegenheyd ons niet reght bekend is*].

Vermits nu *Florida* leghd tuſſchen den vijf-en-twintighſten of dertighſten, en veertighſten *Graed* der breedte, ſoo kan 't geheele Land niet anders als goed zyn.

D'Inwooners hebben hier oock allerley Vleeſch, Gevogelt, en Viſch; nevens eenige Goud en Silver-Groeven; doch waer meê ſy ſigh weynigh bekommeren. Uyt de Zee treckenſe eenige Paerlen.

Sy bekleeden ſigh met de Vellen der Dieren, welckeſe op de Jaght vangen; en dan voorts met Vederen van allerley verwen vercieren.

De Son en de Maen werden Godsdienſtlijck van haer geëerd. Haere Wapenen zyn Boogen en Pijlen, gelijck bynae doorgaens in *America*.

't Land leghd meerendeel vlack, werdende bevoghtighd van ſeer ſchoone Rivieren: Waer in ſigh de Crocodillen onthouden, welcke van haer werden gegeeten.

Sy hebben allerley Vogelen, welcke in ons Land werden gevonden; deſgelijcks allerley Wildbraed: Behalven noch 't geenſe alleen voor haer ſelven eygen hebben, en by ons niet te ſien is.

D' Eygenſchappen haerer Kruyden zyn haer bekend, en uyt deſelve treckenſe ſchoone Verwen.

Haere *Maiz* verſaemelenſe tweemael in 't Jaer, op 't ſelve Land, of den ſelven Acker. Wanneer dit Koorn ingeooghſt werd, ſoo doetmen 't ſelve geſaementlijck in een gemeene Plaets. Daer nae werd aen yeder Geſlaght niet meer uytgedeeld, als alleen ſoo veel 't ſelve van nooden heeft.

Een gedeelte des Jaers brengenſe door in de Boſſchen; daerſe van haere Jaghten ſigh onderhouden. Een ander gedeelte by de Meiren, de Rivieren, en de Zee; alwaerſe haere Viſch-vanghſt verrighten.

De Walviſch-vanghſt geſchied van haer met ſoodaenigh een geſchicktheyd en ſtoutmoedigheyd, dat d' *Europæers* ſigh ſoodaenigh een manier niet ſouden derven onderſtaen.

Soo haeſt de Viſſcher een Walviſch ontrent ſijne Schuyt gewaer werd, ſoo volghd hy den ſelven nae; ſpringhd hem op den rugg'; ſet ſigh op de ſelve neer; en neemd dan de kans waer, om hem een Stock in een van beyde de Neusgaten te ſtooten. Hoe hevigh ſigh de Walviſch koomd te bemoeyen, jae ſchoon hy ſelfs onder 't Water duyckt, ſoo houd echter de Viſſcher aen hem vaſt; waght tot dat hy weer boven koomd,

koomd, en ſtoot hem dan een andere Stock in 't tweede Neusgat. Hier nae maeckt hy ſigh wegh, met een Touw, 't welck aen deeſe twee Stocken vaſtgeheght is. Vermits nu de Walviſch geen adem meer kan ſcheppen, ſoo werd hy ſwack en maghtloos. Hier nae treckt de Viſſcher hem allenxen nae Land, en hackt hem aldaer in ſtucken, met hulp ſijner Medgeſellen. Deſelve droogenſe, en maecken'er Meel van: Uyt dit Meel Brood, 't welck een ſeer lange tijd kan dueren.

De Volckeren in *Florida* werden geregeerd van haere *Paraouſtis*; welcke haer tot den Krijgh aenvoeren. In deeſe haer' Oorlogen ſlaenſe de Mannen dood; doch de Vrouwen en Kinderen behoudenſe in 't leven.

Sy hebben oock haere *Jouanas*, of Offer-Papen; welcke te gelijck haere Genees-meeſters zyn, en dieſe groote eer betoonen.

Wanneer haere *Paraouſtis* ſterven, ſoo werden deſelve met groote *Ceremonien* begraven. By haer Leven moogenſe veele Vrouwen te gelijck hebben. Onder deſelve is eene de voornaemſte, welckers Kinderen haers Vaders Ampt mogen verwaghten.

't Huys des *Paraouſti Ouade* was, doe *Capitain Albert* ſigh aldaer bevond, en den ſelven om eenige Levens-middelen aenſprack; behalven veelerley Cieraden, een Pieck hooghte getapitſeerd. Deeſe Tapyten waeren gemaeckt van raere Vederen, uytſteeckend ſchoon van Verwe; en ſoo konſtigh toegeright, datſe niet minder als onſe Tapyten waeren t'aghten. Syn Hangh-bed was wit, ſeer ſchoon; treflijck geweven, en rondom voorſien met een *Franje* van Scharlaecken.

Wy hebben voor deeſen aengeweeſen, dat eenige *Francoiſen* ſigh ſalveerden uyt de *Caroliner-Schans*, doe de *Spaenjaerden* deſelve hadden overvallen. Deeſe begaven ſigh in 't Land des Koninghs, of Vorſts *Saturiova*.

Naederhand, en korts voor 't Jaer ſeſthien-honderd twintigh, als eenige *Engelſche* Geſlaghten, vermoedlijck van de *Roomſch-geſinde Religie*, uyt *Virginia* vertrocken waeren, om nae *Nieuw-Engelland* te reyſen, ſoo zynſe, door Tegen-winden, nae de Kuſt van *Florida* gedreven geworden. Vermitſe nu hier een Regeeringh vonden, welcke haer welbehaeghde, ſoo naemenſe een beſluyt van daer te willen blijven.

Hier op vervoeghdenſe ſigh nae de Landſchappen *Matique*, *Amana*, en *Bemarin* in d' *Apalachen*. Aldermeeſt hieldenſe ſigh in deſelve op. Nae datſe eenige Geeſtlijcke en andere voornaeme Perſoonen aen haer getrocken hadden, hebbenſe de *Fundamenten* tot een kleyne Plant-Stad geleghd.

Wijlſe nu ſeer verr' af waeren van de Veranderingen, welcke naederhand in *Engelland* ontſtonden, ſoo naemenſe voor, ſigh van dit Geweſt te dienen, als van een Toevlught-Plaets, en 't *Chriſtendom* daer in uyt te breyden; waer van de *Francoiſen* alreeds eenigen Aenvangh hadden gemaeckt. Vermits nu God haeren arbeyd in de twaelf of vijfthien eerſte Jaeren Zeegende, ſoo hebben de meeſte *Officieren* en Hoofden der beſte Geſlaghten van *Bemarin* en *Amana* ſigh tot 't *Chriſtendom* bekeerd; eenen Biſchop en Prieſter laeten koomen, en *Collegien* opgeregt, op dat haere Kinderen in deſelve onderweeſen wierden.

De Koningh der *Apalaches* ſelfs heeft de Doop ontfangen. Korts nae 't Jaer 1640. heeft Paus *Urbanus* den aghtſten eenige *Minoriten* derwaerts geſonden; welcke het aldaer wel geluckte. Men houd het daer voor, datſe den *Paraouſſis* des Landſchaps *Aehalaque*, nevens veele

veele ſijner Onderdaenen hebben gedoopt.

Maer naedien de *Spaenjaerden* tſederd een tijd herwaerts eenige Veſtingen op de voornaemſte Haven en op den Oever van *Florida* hadden gebouwd, ſoo hebbenſe deeſe Inwooners des Lands een groote bekommeringh aengejaeghd, vreeſende, wanneer deeſe Vreemde ſigh vermeerderden, datſe dan oock haeren Staet ſouden mogen vermeeſteren. Dit veroorſaeckte, dat de Koningh d' *Engelſche* in verſcheydene Steeden verſtroyde; haer begiftigende met even deſelve Vryheden en Voorreghten, welcke de Natuerlijcke Inwooners hadden, indienſe geen heymlijck verſtand met die van buyten hielden. Oock beſloot hy, geen Vreemdelingen meer te willen inneemen.

Niettemin gaven d' *Engelſche* voor, dat d' *Apalachen* gantſch geen oorſaeck hadden, om bevreeſd te zyn; wijlſe tegens de groote meenighte der Inwooners gelijck als niets met allen waeren t'aghten. Daerenboven had oock 't Land geenen Rijckdom, waer door de Vreemden ſouden mogen getrocken worden, om haer voordeel en Handel aldaer te koomen ſoecken.

Byvoeghſel.

VErmits onſe Schrijver in de Beſchrijvingh van dit Werels-deels wat breeder en eygentlijcker gaet, ontrent de Voorſtellingh van de Natuer der Landen, de Seeden, Gewoonten en Godsdienſten der Volckeren, e. ſ. v. als wel in de voorige, ſoo ſullen wy oock in dit ſtuck deeſes Wercks ſoo veele Byvoeghſelen niet ſtellen, als wel tot noch toe geſchied is; te meer, om dat 't geen hier noch moght koomen t' ontbreecken ontrent deeſe dingen, rijcklijck genoegh te vinden is in ons meergedaght groote Werck der *Curieuſe Aenmerckingen van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche Verwonderens-waerdige ſaecken.*

Maer vermits in de laetſt-gedaene Beſchrijvingh van *Florida* gewagh gemaeckt is van *Ferdinand Soto*, die gantſch dit Geweſt doorliep, om Goud en Rijckdommen te vinden, doch te vergeefs; en tot ſijn eygen verderf, door mismoedigheyd; ſoo heeft ons goed gedaght, hier by te voegen, tot vermaeck der Leeſers, de ſonderlingh groote, doch deſgelijcks vrughtlooſe moeylijckheden eeniger Goudſoeckers in *Brazil*, ons verſeeckerende, dat veele niet onaengenaem ſal zyn deeſe onſe vervullingh van een weynigh meer Pappier in dit Boeck.

In 't gedaghte *Brazil* heeftmen tot noch toe weynigh van eenige Berghwercken vernoomen. D' Aerde is hier uytwendigh rijcker, als inwendigh. Echter hebben eenige gedaghten opgevat, dat in 't een' of 't ander Landſchap noch wel Metal-Groeven moghten zyn; derhalven ſy dan oock ſeer groote en gantſch moeylijcke Reyſen op ſigh naemen, om deſelve te gaen ſoecken.

D' eerſte, die ſigh ſulcks in de tegenwoordige Eeuw ondernam, is geweeſt *Emanuel Rodrigo*, Burgh-Graef in de *Braziliaenſche Provintie Parayba.* Die op orde van *Don George Lopez*, doemaels Gouverneur, by de honderd en vijftigh Mijlen Landwaerts introck, en vijf Maenden tijds daer meê toebraght; onaengeſien hy maer alleen voor drie Maenden *Proviande* met ſigh had genoomen. D' overige tijd moeſt hy en ſijn Volck ſigh behelpen met Slangen, Ratten, en wilden Honigh.

Vermits hem veel hooge ſteyle Bergen bejegenden, ſoo kon hy te Paerd niet voortgeraecken: Moeſt derhalven af-ſitten, en deeſe beſwaerlijcke Reys te voet verrighten

Onder veele andere verdrietlijckheden deeſer Goudene Beedevaert, of liever Beedevaert nae Goud, menghde ſigh oock noch deeſe daer tuſſchen, dat hy en de ſijne bynae van Dorſt verſmaghteden, wijl de Landſtreeck, welckeſe doortrocken, gantſch dorr' en droogh was: Want ſeer diep in 't

Land vindmen eerſt een breede Watervloed. Echter ontmoeteden ſy in 't vlacke Veldt eenige gegravene Putten; boven ontrent een voet breed, en een El diep, waer in ſoet varſch Water opwelde. Deeſe Bornen waeren rondom met Struycken bewaſſen en bedeckt.

Twee ſijner Medgeſellen ſtierven door onverdraeghlijcken Dorſt: Nae dat hy aldus een verren wegh in honger en kommer was voortgetrocken, heeft hem eyndlijck 't gebreck van Levens-middelen weer te rugg' gedreven: En dus is hy t' Huys gekoomen, met niet anders als met verdriet en afgematheyd belaeden.

Alhoewel nu deeſen vergeefſchen arbeyd van *Rodrigo* de *Nederlanders* niet onbekend was, als zynde ſijne Naebueren, ſoo wierd echter eenen onder haer, genoemd *Elias Herckmans*, ſommige Jaeren daer nae aengeprickeld, om ſijn geluck oock eens te beproeven, en te ſien, of hy voor de *Weſt-Indiſche* Maetſchappy noch meerder Rijckdom in *Brazil* ſou konnen uytvorſſchen, door d' ontdeckingh van eenigh goet Berghwerck.

Hy beſloot derhalven, nae bekoomene bewilligingh des Vorſts van *Naſſauw*, en des Hoogen Raeds aldaer, een, alhoewel gevaerlijcke, Reys te doen door ſoodaenige Oorden, waerwaerts hy noch wegh noch toegangh wiſt.

Nae dat hy ſigh met den voorgedaghten *Roderigo* beſproocken, oock te *Fredericks-Stad* hem voorſien had van eenige Wegh-wijſers; deſgelijcks met Bijlen en andere Werck-tuygen, om Doornen, Hagen, Struycken en andere verhinderingen daer meê uyt den wegh te ruymen; daerenboven met voorraed van Meel en Krijghs-behoeften; nevens ſeecker getal van Soldaten, *Brazilianen*; Schoenen voor deſelve tegens de rauwe Bergen en Daelen; *Theriac* en andere Artzenyen, tegens byſondere ongevallen, e. ſ. v., ſoo begaf hy ſigh in 't Jaer 1641. uyt de voorgemelde *Fredericks Stad* nae de Vloed *Tenhaha* toe. Onderweegen wierd hy geherberghd van de *Portugeezſche* Heeren der Suycker-Moolens; doch van d' eene vriendlijcker als van d' andere.

Alſe nu van daer verder in 't Landſchap *Pacatonua* geraeckten, en langhs een vlietend Beeckje heenen trocken, ſoo ſettede de Gierigheyd haer een aerdige Bril op. In 't voorby gaen ſaegenſe eenigh goudblinckend Sand glinſteren; en vielen daer door in den waen, dat de Hemel haer alreeds een ſeer groote Schat had beſcheerd. Met alle ſnelheyd begavenſe ſigh aen 't Graeven; arbeydeden dapper, en vonden oock, ontrent een voet diep onder de bovenſte Aerde, noch meer van dit blinckende genoemde Goud-Sand, ſchijnende niet anders als af-ſchaeſſel van Goud te zyn; doch als 't tot de Vyerproef quam, verdween al haere blijdſchap in roock.

By deeſe bedrieghlijcke Goud-Beeck bevond ſigh 't gantſche Geſelſchap noch ſterck te zyn veertigh Soldaten, en ſes-en-dertigh *Brazilianen*. Derthien der eerſte en vier-en-twintigh der laetſte waeren alreeds achtergebleven; wegens Sieckte, of oock ten deelen van den Hoop afgeweecken, uyt verdriet van deeſe moeylijcke togt. Eenige *Braziliaenſche* Vrouwen waeren meê gegaen, om haere Mannen te dienen. 't Packtuygh wierd naegevoerd op ſeven gehuerde Karren.

Tegens den avond blevenſe in een Dorp, nae datſe by de Stroom *Wartha* op de voorige Middagh hadden uytgeruſt. Hier wierd voor 't Volck een Koe, en voor den Overſten *Herckman* een Kalf geſlaght: Die dien naght onder 't Dack geraeckte, maer d' andere moeſten onder den openen Hemel leggen.

Nae datſe nu ſigh hier, gelijck oock haere Treck-Paerden, hadden verquickt, trockenſe voort; ſomtijds over vlack en effen Land; dan weer door Boſſchen en Struvellen. Quaemen oock over eenige Beecken en Waterkens, welcke bynae gantſch uytgedrooghd waeren; waer uyt ſy dan lightlijck reeckeningh konden maecken, dat het haer eyndlijck aen Dranck ſou ontbreecken.

Hier ſuegenſe aen de Waterſtroom *Peſapayba* eenige hooge Boomen ſtaen, in 't midden ſoo dick als een groot Wijnvat; doch beneden nae de Wortel, en boven nae de Kroon, gantſch dun: 't Welck onſe *Nederlanders*

landers ſeer ſeldſaem voorquam. Een volkoomener Beſchrijvingh van deeſe Boomen hebben wy gedaen in onſe *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige Dingen.*

Ontrent de Middagh quaemenſe by de Stroom *Mongongoapi*. Allerweegen was 't ſoo dick en dight met Struvellen bewaſſen, en van de Natuer ſelfs onder malkander gevloghten, datmen nergens heenen kon koomen. Derhalven wierd de wegh met Bijlen geopend en gebaend. Dus quaemenie aen een Geberght; alwaer d'Overſte *Herckman* al ſijn Volck 's avonds ten eeten had, om haer, ſoo veel mogelijck was, gewilligh te houden.

De volgende dagh wandeldenſe weer wacker voort, door wilde, rauwe en Berghachtige Plaetſen. Hier beklaeghden ſigh de gehuerde Voerlieden, datmen haer te verr' meê voerde; doch lieten haer met goede woorden weer ſtillen; tot datmen ontrent anderhalve Mijl weghs door 't Boſch gebroocken had; oock over de Vloed *Karnuhu* in een vlack Land gekomen was; van waermen 't Geberght des Lands *Copaaba* kon ſien.

Doch wijl deeſe Bergen al te hoogh en ſteyl waeren, om daer op te koomen, ſoo weeſen de *Brazilianen* haer een Wegh, die wel meer om, maer voor de Paerden en Karren bequaemer was. Door deeſe Wegh quaemenſe weer in een Boſch, daer de *Brazilianen* in eenige Boomen ſeer veel Honigh vonden.

Door dit Woud geraeckt zynde, quaemenſe aen de Vloedt *Schivaubuch*, en wierden, van de daer omſtaende Struycken, ſoo een lieflijcken reuck gewaer, datſe ſigh een weynigh tijds daer moeſten ophouden, om deeſe ſoetigheyd noch langer te mogen genieten.

Van hier ſondenſe eenige der haere voor uyt, laetende den Wegh baenen door Hagen en Struvellen. Doe quaemenſe aen een wijd Moeras, en vervolgens in 't effene Land *Araruquaja*: 't Welck even doemaels in vollen brand ſtond, wijl 't daer op ſtaende Heyde-kruyd was aengeſtoocken. Men hield het daer voor, dat de *Barbaren* doeſer Plaets 't ſelve hadden gedaen, op dat ſigh de *Nederlanders* daer voor ſouden ontſetten. Doch deeſe braghten in aller haeſt een grooten hoop Tacken en Rijs by een; dempende daer meê 't Vyer ſoo verr', dat de Toght-Paerden ſigh daer voor niet meer verſchickteden.

Hier nae quaemenſe weer by Boſſchen, en by een Rivier, alwaerſe een geheelen dagh bleven ſtil leggen; tot dat de *Brazilianen* door 't Woud een Wegh hadden gemaeckt. Sy ſaegen hier Houtene Roeden, of Stocken, uyt d' Aerde voortgewaſſen, eenige laegh by d' aerde opſchietende; andere ſigh aen de naeſte Boomen hangende, en aen deſelve opklimmende, gelijck by ons 't Winter-groen. Doch alsſe geboogen, en in d' aerde geſtoocken wierden, of van ſigh ſelfs daer in ſchooten, ſoo righteden ſe ſigh met'er tijd aen even deſelve Plaets weer op, en quaemen voort, niet als een Telgh eens anderen Booms, maer even als of yeder een byſonderen Boom was, die uyt ſijnen eygene Wortel opwies.

Alsmen deeſe Boomen wondede, of opſneed, ſoo liep'er een Purpurverwigh Sap uyt, even als Bloed; 't welck terſtond t' ſaemen ſtremde, gelijck Vogel-lijm. Volgens 't Voorgeven der *Barbaren* ſou dit een voortreflijck Middel zyn tot heelingh der Wonden.

Voorts trockenſe tot onder aen een Bergh, door enckel Ried-gewas. Sy waeren niet weynigh bevreeſd, dat d' in 't Geberghtwoonende *Barbaren* uyt een Vyandlijck gemoed 't gedaghte Ried in brand hadden moogen ſteecken: 't Welck geſchied zynde, ſoo ſou niet een eenigh Menſch van *Herckmans* Volck levendigh daer van zyn gekoomen: Maer al t' ſaemen haddenſe moeten verbranden.

Daer op quaemenſe by de ſteyle en hooge Geberghten; derhalven men de Paerden, Karren en Voerlieden weer te rugg' moeſt laeten gaen, wijlmen deſelve niet langer kon gebruycken. Den overigen Hoop, die al verdrietigh en moede van ſoo verr' te gaen was, leyde ſigh op d' Aerde neer, om te ruſten, en nuttighde eenige Spijs. Hier nae trocken eenige, die niet meer konden volgen, weer achterwaerts nae *Paraiba*.

D'andere klommen den Bergh op, die een wonderlijcken Naem heeft, beteeckenende in de *Brazilianenſche* Tael ſoo veel, als: *Hier heeft de Duyvel omgekeecken.* Want de Wilde hebben verſierd, dat de Duyvel eens op deeſen Bergh was geklommen, en, uyt verwonderingh over de geweldige hooghte, aldaer had omgeſien.

Boven op de Spits deeſes Berghs righte-denſe een Pilaer op, waer in 't Wapen der *Weſt-Indiſche Compagnie* wierd uytgehouwen.

Herckman wou noch al verder. Doch ſy vonden overal een ſeer groote tegenſtand, wegens d'ongebaende dicke Boſſchen, en hooge onbeklimlijcke Heuvelen; ſoo datſe ſigh meer Noordwaerts nae de vlacke Velden moeſten wenden.

Terwijlſe dus door 't effene Land voort-trocken, quaemenſe by twee Molen-Steenen, welcke bovenmaten groot, en evenwel reght volkoomen rond waeren. Yeder had de breedte van ſeſthien Maet-voeten, en ſoo een ſonderlinge dickte, dat een Man met 't uyterſte ſijner vingeren nauwlijcks tot de helft toe kon reycken, ſchoon hy op ſijne Teeën gingh ſtaen, en ſoo hoogh als mogelijck was ſigh uytſtreckte. Beyde deeſe Steenen laegen op malkander, de grootſte op de kleynſte.

Midden uyt de breedte des grootſten Steens was een Struyck gewaſſen, van de *Brazilianen* genoemd *Karawata*; waer over de *Nederlanders* ſigh ten hoogſten verwonderden. Waerom de Wilde deeſe onguergroote Steenen dus op een hadden gebracht, kon niemand raeden.

Hier quaemenſe aen de Wooningen der *Petiguaren.* Aldaer vondenſe veele ſeer treflijcke Daelen, doorloopen van geſonde Water-Springen en Beecken.

Doe moeſtenſe den Wegh door een Boſch baenen, en een Mijl weghs tot de knyen toe door den Dreck gaen. Alſe nu met grooten Arbeyd waeren doorgekroopen, moeſtenſe op handen en voeten een hoogen Bergh beklauteren. Somtijds ſtondenſe met de voeten op een Steen, en hielden ſigh met de handen aen een anderen; verhieven ſigh alſoo nae boven, en klommen als van d'eene Trap tot d'andere, tot datſe op den Top quaemen. Hier meê braghtenſe een geheelen dagh toe; niet ſonder groote moeyte en noch meer gevaer.

Doeſe nu op d'andere ſijde deeſes Berghs beneden op de grond waeren geraeckt, ſoo viel den eenen van afgematheyd hier, den anderen daer ter neer aen een kleyn vlietend Waterken, daerſe genoegh te drincken hadden, en ſigh alſoo wat ruſteden.

's Morgens vroegh naemenſe, voor eenige daegen langh, noodwendige Spijſen met haer; laetende den overigen voorraed aen een bequaeme plaets in bewaeringh ſtaen. Doe begavenſe ſigh weer op de reys, treckende op nieuws over veele Bergen en Daelen. Wederom ſaegenſe veele bovenmaeten groote Steenen, door Menſchen-handen op malkander geleghd; onaengeſien onmoogelijck en ongelooflijck ſcheen, dat door eenige Menſchlijcke kraght ſulcks had konnen geſchieden.

Deeſe Steenen hadden in haere t'ſaemenvoeginge de gedaente van een Altaer: Welckers gelijcke men eeniger maeten in 't *Nederlandſche* Landſchap *Drent* vind.

Voorts quaemenſe aen de Rivier *Tambujuba*, welckenſe een nieuwen Naem gaven, te weeten, dien van de Muſcus-Vloed; wijl ſigh aldaer veele Crocodillen en Slangen ophouden, die een Muſcus-Reuck van ſigh geven.

Hier begon 't Land een gantſch ander aenſien te krijgen, als 't geene was, waer doorſe tot noch toe waeren getrocken. Te vooren was 't Sandigh, ſwart en bruyn geweeſt; maer nu geel, vet en kleyaghtigh; oock voor ſigh ſelven vrughtbaer. Doch vermits het noch bearbeyd noch beſaeyd wierd, ſoo droegh het, in plaets van goede Vruchten, niet anders als Diſtelen, Doornen en Onkruyd.

Haeſt daer nae bevondenſe ſigh by een gantſch klaere Water-beeck, op 't *Barbariſch* genoemd *Caparigunba*, of Paerden-drenckſter; wijl voortijds de *Portugeezen*, hier Oorlogh voerende, haere Paerden in deſelve hadden gedrenckt.

In dit Dal ſtonden twee hooge ronde Klippen, als of 't Thoornen waeren geweeſt.

D'eene

D'eene ſtond van 't Geberght afgeſonderd; d'andere was met d'eene ſijde als aen 't Geberght vaſt gewaſſen; boven ſpits toegaende, gelijck een Kegel. Deeſe Klip ſcheen bynae gelijck te zyn 't ſeer oude Werck te *Leyden* in *Holland*, midden in de Stad; voortijds gebouwd van een Krijghs-Overſte der oude *Saxen*, genoemd *Engiſtus*. Uyt d'aenſchouwingh deeſer twee ronde Thoornen, of Klippen, konmen lightlijck bemercken, datſe niet door Menſchen-Konſt, maer door de Natuer ſelfs hier geſet waeren.

Voorts klommenſe een Bergh op, zynde hooger als alle Bergen, daerſe tot noch toe over gekomen waeren. Van den ſelven kondenſe alle andere Bergen beneden haer ſien leggen; alhoewel haer Geſight, wijl de Lught eenighſins doncker was, ſigh niet ſeer wijd kon uytſtrecken.

Als nu de *Brazilianen* van *Herckman* tot aen 't gedaghte Land waeren genaerderd, wierden eenige onder haer bangh voor de ſeer quaede en beſwaerlijcke Wegen, welcke noch voor handen ſtonden. Even deſelve vrees braghtenſe oock onder haere Medgeſellen; tegens welckeſe heymlijck ſeyden, datſe nu geenen Wegh meer wiſten. Daerenboven ſtond te beſorgen, ſchoonſe noch eenigh Meel by ſigh hadden, dat het haer aen Dranck ſou ontbreecken. Derhalven ſou den beſten raed zyn, datmen weer te rugg' keerde.

Dit gemurmel quam oock onder de Soldaten; jae borſt ſoo wijd uyt, datſe met Vloecken en Schelden opentlijck ſeyden, Sy waeren dit verdrietlijck leven moede. Men voerde haer door duyſtere Boſſchen, hooge Bergen en diepe Daelen, ſonder te weeten waerſe waeren. Ondertuſſchen haddenſe noch Voordeel noch Eer daer van.

Doch d' Overſte *Herckman* vermaende haer met kloeckmoedige, en te gelijck vriendlijcke woorden, tot een ſtandvaſtigh geduld; winnende daer door ſoodaenigh haere Herten, datſe beloofden, hem in alles gewilligh te ſullen volgen, indienmen haer maer voorſagh van Bijlen, kromme Sabels en andere noodige Werckruygen. Hier op beval hy haer, ſigh tegens 't aenbreecken des daghs reysvaerdigh te houden. 't Welck dan oock geſchiedede; met een dies te wackerer Moed, wijl Gierigheyd en Eergierigheyd de Wegh-wijſers waeren, en d'onbegangbaere Wegen haer hielpen baenen.

Doemaels wierd aldereerſt een wild Diertje gevangen, in de *Braziliaenſche* Spraeck *Tatou*; maer van d' *Europæers Armadillo* genoemd. Van 't ſelve ſchrijft *Franciſcus Ximines*, dat het is van een ſeldſaemen Aert: Van Ligchaem niet grooter als een kleyn Hondeken; doch voorſien met een groote Staert. 't Heeft Beenen als een Egel. De voorſte voeten hebben vier Teeën, of Klauwen; aen d'agterſte zyn'er vijf. 't Heeft oock een Snuyt als een Egel, doch langer en ſmaller. D'Ooren zyn kael, en als van Kraeckbeen. 't Gantſche Ligchaem, behalven onder aen den Buyck, en om den Hals, is behangen gelijck als met Blecke Platen, of Schilden, even als of 't geharnaſcht waere: Echter met ſoodaenige onderſcheydingen t' ſaem-gevoeghd; dat het ſigh nae alle kanten kan keeren en wenden. Deeſe Schilden zyn van Been. Alsmen deſelve tot Stof ſtoot, en een *Drachma* daer van inneemd in geſooden Zelf-Water, ſoo is ſulcks een Sweet-dranck, en byſonder goed tegens de booſe quael der vuyle Pocken. 't Selve Stof met Water tot Deegh gemaeckt, ſal een Doorn trecken uyt 's Menſchen Ligchaem, ter welcker plaets deſelve oock moght ſitten. Andere Genees-middelen, welcke van dit Diertje konnen genoomen worden, gae ick hier kortheydshalven voorby.

Op dien dagh regende het ſeer ſterck; en 's naghts was 't ſoo Koud, gelijck 't in *Nederland* in de Maend *November* pleegh te zyn. Doemaels ſtelddedenſe een Conijnen-Jaght aen; doch vingen niets met allen. Ter deeſer plaets righteden ſe weer een Gedenck-Suyl op, met 't Wapen der *Weſt-Indiſche* Maetſchappy; tot een eeuwighduerende Gedaghtenis van deſelve.

Sy vervolghden haeren wegh verder nae 't Suyden en 't Weſten. Trocken beneden om de hooge Bergen heenen. Quaemen over veele Waterbeecken. Saegen veele Méiren, of ſtaende Poelen: Veele Boſſchen: Veel Ried: Veele bovenmaeten groote Steenen; van de Natuer ſelfs aldaer geſet; ſchij-

nende echter als of 't hooge *Pyramiden* waeren, van Menſchen handen gebouwd.

Soo langhſaem moeſtenſe voort reyſen, datſe 's daeghs niet boven de twee of drie Mijlen weghs konden afleggen. Somtijds quaemenſe by ſulcke hooge Rotſen, datmen ſonder ſwijmelingh niet nae beneden in den Afgrond kon ſien.

De Boſſchen waeren dickmael ſoo dick, en de Tacken der Boomen ſoo dight in malkander gevloghten, datmen 't Dagh-light nauwlijcks kon ſien. By Sonne-ſchijn ſcheen 't als ofſe in de naght wandelden. Dickmael kondenſe geen ſeeckere tred houden; of 't reghte voetpad volgen. Hier deeden haer inſonderheyd de *Brazilianen* een goeden dienſt, als die ſigh ſeer wel verſtonden op d' uytvorſſchingh en baeningh der Wegen.

Doeſe nu eyndlijck gekoomen waeren daer de *Tapuyers*, of Menſchen-eeters, haere reghte woonplaetſen hadden, begondenſe voor deſelve te vreeſen: En maeckten derhalven dien naght, door afgehouwene kleyne Boomen en Rijswerck, gelijck als een Schans, om tegens een onverwaghteden Aenval verſeeckerd te moogen zyn.

De volgende Morgen braeckenſe weer op, en quaemen aen ſeeckere plaets, daer leelijck-ſmaeckend, rood en *troubel* Water was. Korts daer nae vondenſe gantſch geen Water meer, noch goed noch quaed.

Eyndlijck quaemenſe wel weer by Water, doch 't was ſout, gelijck dat van de Zee. Doe begondenſe weer te twiſten met den Overſten: Doch hy ſprack haer ernſtigh toe, en gebood haer voort te trecken, en hem te volgen waer heenen hy haer ſou voeren. Stracks daer nae gaf hy haer goede woorden; haer vermaenende, ſy ſouden doch met hem, ſoo goed hy 't ſelfs had, voor lief neemen, en haer meer nae ſijn Voorbeeld, als nae ſijne redenen righten. Oock met hem, als reghtſchapene Lieden, of reedlijck ſterven, of geluckigh daer van koomen.

Hier door lietenſe ſigh wel eenighſins ſtillen, doch murmelden echter ſoodaenigh onder malkander, datmen genoeghſaem kon bemercken, hoedaenigh de gehoorſaemheyd haer ter herten gingh; en datſe ten deelen uyt ſchaemte, ten deelen uyt vreeſ, en alſoo gedwongenerwijs, eenighſins boogen.

Sy trocken dan dus voort over Wateren, Bergen, Dalen, Velden, door Boſſchen, langhs en dwars; nu in 't Suyden, dan in 't Weſten.

Maer eyndlijck begonden de Soldaten al weer van de te rugg'-reys te ſpreecken; en baeden, dat haeren Overſten haer nu eens vryheyd hier toe wilde geven: Doch ſulcks wierd haer afgeſlaegen. Korts daer nae quaemenſe op een ſeer hoogen Bergh. Hier ſaegenſe wijd en breed om; en wierden 't Geberght des Landſchaps *Copaoba* gewaer. Sy waeren'er noch wel negen of thien Mijlen weghs van daen; en vonden daer benevens ſigh geſaementlijck ſoodaenigh van Dorſt afgemat, datſe niet meer voort konden, noch wilden; maer voor haer naemen terſtond, 't zy met lief of leed, weer te rugg' te keeren.

D' Overſte *Herckman* betraghtede deeſe gelegenheyd; hoorde 't ſchelden en 't vloecken; ſagh den geheelen Hoop verbitterd, en vreeſde, dat'er wat argers uyt ſou moogen ontſtaen. Hy maeckte derhalven van de nood een deughd, en bewillighde in de weer-om-keeringh, als zynde 't eenige middel, om meerder onheyl te voorkomen. De Bergh, op welcken dit Beſluyt wierd genomen, noemdemen, ter gedaghtnis, de Keer-bergh.

Terwijlſe ſigh nu op de te rugg'-toght hadden begeven, en weer by de Stroom *Araſſoahu* quaemen, ſoo wierdenſe gewaer, dat midden uyt desſelven Grond eenige Boomen hoogh boven 't Water opwieſſen; op welckers bovenſte tacken noch Gras, Mos en ander ruyght hingh, 't welck d' opgeſwollene hooge Wateren, weer afgeloopen zynde, plegen nae te laeten.

Niet ſonder oorſaeck oordeeldenſe hier uyt, dat ſomtijds oock deeſe Vloed ſigh uytgieten, en 't Water ſoo hoogh waſſen moeſt, dat het quam te ſtaen tot aen de gedaghte bovenſte toppen der Boomen.

Op deeſe geheele Reys haddenſe Ratten, Muyſen en Slangen genoegh ter Spijs gehad, maer niet een eenige Rhee, of wild Swijn.

Van

Van de voorbeſchrevene Dierkens, e*Armadillen* geheeten, haddenſ'er maer alleen drie of vier gevangen. Gelijckſe dan oock eenige daegen aghter malkander niet een eenige Vogel in de Lught hadden ſien vliegen.

Vermitsſe nu even den ſelven wegh, dienſe gekoomen waeren, weer te rugg' trocken, ſoo geraecktenſe oock aen de plaets, daer haere Paerden en Karren ſtonden; welckeſe oock noch nae haer lieten waghten; neemende van hier haeren wegh nae't Noorden, en de *Braziliaenſche* Woeſtijn, welcke voor haer lagh; met een voorneemen, om oock dit Land te beſightigen, en t'ondervinden wat daer te doen was, en of oock eenigh voordeel van daer te haelen moght zyn. Want d'Overſte vreeſde, indien hy gantſch onverrighter ſaecken, en ſonder yets opgedaen te hebben, 't geen de moeyte en de tijd had mogen vergelden, weer nae Huys keerde, dat ſijne wangunſtige niet weynigh met hem ſouden ſpotten.

Hy trock derhalven andermael over rauwe en onbewoonde Geberghten en Heuvelen, tot datſe door veel Bies en Ried-gewas quaemen ter plaets, daer beyde de Waterſtroomen *Aroſſoa* en *Marignia* in malkander loopen. Hier ſaegenſe Boomen, welcke enckel Ried waeren. De Stroom, die hier twee t'ſaem-geloopene Water-vloeden had, kromde ſigh in dit Geweſt ſoodaenigh, datſe wel ſevenmael ſigh over deſelve moeſten begeven.

In 't voorttrecken ſaegenſe onder aen een Bergh eenige gebroockene Steenen leggen, gevende een blinckende glantſch van ſigh. Doe meendenſe, dat dit veellight een ſlagh van Metal moght zyn: Waeren derhalven ſtracks daer aghter, en beproefden de gedughte Steenen met alle vlijt, offe niet eenigh Goud of Silver daer in moghten vinden: Doch ſaegen ſigh bedrogen.

Eens haddenſe by geval een Boom in brand geſtoocken. Doe quaemen uyt deſelve twee groote Slangen ſpringen; welckeſe terſtond in ſtucken hieuwen, en in 't Vyer wierpen.

Alsſe nu langh genoegh op nieuws over Bergh en Dal hadden omgeſwerfd, en 't Land allerweegen in eenerley geſtalte bevonden, ten opſight dat'er niet te vinden was 't geenſe ſoghten, ſoo keerdenſe weer te rugg' nae den Bergh, daer haere Broodkiſten, te weeten haere Paerden en Wagenen ſtonden.

Men hield het in 't gemeen daer voor, dat het uytgeſtroyde gerught van de gedaghte Berghwercken maer alleen een enckel Verdightſel was; op de baen gebracht, om de goede *Nederlanders* een Neus te draeyen, en haer begeerigh te maecken, om ſoo een lange ſeer moeylijcke Reys te vergeefs aen te vangen.

Eyndlijck begavenſe ſigh met al haer Packtuygh in reghten ernſt op de te rugg'-reys nae *Brazil*; doch naemen een andere gantſch ongebaende wegh ter hand. In 't voorttrecken wierdenſe eenige Bergen en Daelen gewaer, welcke van verre hier en gintſch met veele glaeſene Platen beleghd ſcheenen te zyn; op welcke de Son ſcheen, deſelve door haere ſtraelen ſeer blinckend maeckende. Veele meenden, dat het Kryſtalbergen waeren, van welcke eenige geſchreven hebben; daer doch de *Brazilianen* van geen Kryſtal yets weeten.

Eyndlijck quaemen deeſe Metal-begeerige VVandelaers, nae een twee-en-twintigh-Maendige Omſwervingh, weer in *Mauritz-Stad* aen; nergens minder meê, als met Goudt en Silver, maer genoegh met vermoeydheyd beladen.

APA-

APALACHITES.

't Land der *Apalachiten* begrijpt in ſigh ſes *Provintien*, onder welcke drie leggen in een Dal, omringhd van d' *Apalitiſche* Bergen.

Onder deeſe Landſchappen werd dat tegens 't Ooſten, waer in des Koninghs Hof is, genoemd *Bemarim*. 't Andere, 't welck in 't midden leghd, *Amani*, of *Amana*: En 't derde, boven aen 't Dal, voerd de benoemingh van *Matique*. Dit laetſte gaet tot in 't Geberght; en noch verder, tot aen 't groote Meir *Theomi*.

D' andere *Provintien* zyn *Sehama*, *Meraco*, en *Apachalaque*. D' eerſte twee leggen in d' *Apalatiſche* Geberghten. De laetſte ten deelen in dit Geberght, ten deelen in de Vlackte, en om 't Moeras, of de Moeraſſen, aen den Oever van 't Meir *Theomy*, op de Noordſijde.

De drie Landſchappen in de Daelen mogen ontrent tſeſtigh Mijlen in de lenghte hebben, doch maer thien of twaelf Mijlen in de breedte.

D' andere, gelegen in of op de Geberghten, hebben 'er niet min. Haere Inwooners zyn grooter als die van d' andere, en onderhouden ſigh alleenlijck van de Jaght. Die in de Daelen leven van 't geen haer d' Aerde geeft, en van 't geen de Viſch-vanghſt in de Vloeden haer kan verſchaffen. Hier van deelenſe die in de Geberghten meê, welcke haer daer tegens geven haere Vel-wercken, als, van Marders, ſwarte Voſſchen, Harten, &c.

De Landen beneden aen 't Geberght draegen Cederen, Cypreſſen, Dennen en Eycken-boomen; *Panama*, *Salſafras*, en een groote meenighte van ander Geboomt, in onſe Landen niet bekend.

't Sederd d' *Europæiſche* Volckeren, inſonderheyd d' *Engelſche*, in dit Geweſt zyn gekoomen, heeftmen hier gehad Appelen, Peeren, Oranjen-Appelen, Citroenen, Limoenen, Pruymen, Morellen, Karſſen, en andere by ons, of in *Europa*, bekende Vrughten.

Sy hebben oock geen gebreck van Lauwer-boomen, Roſmarijn, Jaſmijn, &c. Deſgelijcks niet van ſchoone Bloemen; als, Nagelkens, Violen, Tulpen, Lelyen, Rooſen, e. ſ. v. Moeskruyden hebbenſe genoegh. Daerenboven Erweten, Boonen, Concommeren, Meloenen, &c. Verſcheydene andere Aerd-Gewaſſen gae ick voorby. Weyt, Garſt, Haver hebbenſe niet; maer daer tegens veel kleyne Hirſſe, Wicken, Linſen en *Mayz*, welckeſe tweemael in't Jaer Ooghſten; ſoo datſe genoegh verſaemelen voor haer ſelven, en voor de geene die in de Geberghten woonen.

Men vind by haer *Indiaenſche* Hanen: Hoenderen van allerley ſlagh; Veldhoenderen; Papegayen, ſeer goed om t' eeten; Ringel en Tortel-duyven; Arenden en andere Roofvogelen; Exters, witte Spreeuwen, en Tonatzuli; welcke ſingen gelijck de Naghtegaelen. Behalven noch veel andere ſoorten van Gevogelt.

Zee-Viſch hebbenſe niet, wijſſe te verr' van de Zee afleggen; maer in tegendeel Viſch genoegh uyt de ſoete Rivieren; ſigh vergelijckende met onſe Karpers, Snoecken, Baerſen en Braeſſemen.

De

De Bevers werden gevangen langhs haere grootſte Vloeden. 't Vleeſch van deſelve eetenſe. De Huyd dient haer tot Peltzwerck.

Haere Schaepen, Koeyen, Geyten en Swijnen weyden tuſſchen de Klippen, en op d' Afhangingen der Bergen, ſonder eenige Harders ontrent haer te hebben.

Die in de Geberghten woonen, zyn ſulcke goede Jaegers, datſe de Dieren, welcke haer ſchaede konnen toevoegen, verdrijven, en haer tot verr' in 't Geberght doen vertrecken.

Men vind hier oock wel Beeren, Leeuwen, Tygers en Wolven, welcke van Roof leven; doch deſelve zyn ſoo diep in de Boſſchen, datſe ſigh bynae nooyt op de Vlackte laeten ſien.

De Menſchen zyn hier groot; welgeſteld van Leeden; hebben lange, ſwarte Hayren, en zyn geel van verwe. Beyde Mannen en Vrouwen houden haer hayr ſeer net en ſuyver. De Mannen vleghten 't ſelve aghter d' Ooren. De Vrouwen draegen 't rondom 't Hoofd, op de manier van een Krans. Doch op Vreughden-Feeſten laetenſe 't Hayr over de ſchouderen heenen-vliegen.

Voortijds gingenſe naeckt tot beneden den Navel: Doch nu bedeckenſe 't Ligchaem, en maecken ſigh Kleederen, welckeſe aendoen nae den tijd des Jaers; zynde van Boomwol; Wol; en ſeecker ſlagh van Vlaſch, 't welck in dit Land waſt. In de Winter zynſe voorſien met de Huyden van haere Oſſen, Harten en andere Dieren, welckeſe bequaemlijck weeten te bereyden.

De *form* haers Kleeds is als die van een Rock, welcke haer tot op de Knyen koomd: Doch de Mouwen gaen niet tot over d' Elbogen.

De Vrouwen weeren haere Wol, Boomwol en Vlaſch te ſpinnen, maeckende daer van verſcheydene Stoffen. Haere Huyven, of Mutſen, zyn bereyd van Beeren-Huyden, gantſch ſwart, en glinſterende; voor geſpitſt (of, ſoo andere hebben, uytgeſneeden, op de wijs van Kant-tippen); en aghter vercierd met Vogel-vederen, welcke haer tot op de Schouderen af hangen.

Behalven dat de Wijven haere Tuyten ſeer aerdigh gevloghten hebben, ſoo doorboorenſe ſigh d' Ooren, daer inhangende Kryſtallen, of andere cierlijcke Steenkens, de Smaragden gelijck zynde. Om den Hals draegenſe groote Keetenen, wanneerſe uytgaen. De Corallen van Kryſtal, en den geelen Amber aghtenſe ſeer hoogh. De Vrouwen der voornaemſte Officieren maecken'er haer' Arm en Halsbanden van.

Haere Steeden zyn van buyten met een breede en diepe Graght omvangen; van binnen met dicke ſpitſe Palen, gelijck als een Thuyn, beſet, en doorvloghten met ſteeckende Doornen. Deeſe Thuynen zyn vijf of ſes voeten dick: De Poorten engh. Op de Brugg', welcke daer nae toeleghd, konnen nauwlijcks twee Menſchen nevens malkander gaen. Yeder Stad heeft twee Poorten; welcke 's naghts werden geſlooten met ſtucken Houts; onderſtut van een Wal, die deſelve op beyde ſijden influyt. De Brugg' is gemaeckt van Paelen, of Balcken, op welcke Plancken leggen; dieſe opneemen wanneerſe voor eenigh gevaer bedught zyn.

De Hoofd-ſtad is *Melilote*; welcke ontrent twee-duyſend Huyſen heeft; opgeright van ſtucken Houts; d' een aen d' andere gevoeghd. Deſelve zyn bedeckt met blaederen van Ried, van Bieſen, of Kruyd.

De voornaemſte Wooningen zyn boven overſtreecken met een ſeeckere ſoort van *Maſtix*, welcke den Regen weerſtaet.

Haere Kameren zyn gerapitzeerd met Matten, geweven uyt Palmboomen-blaederen; en met Vel-wercken, welckeſe verſcheydene verwen geven.

De voornaemſte hebben ſeer koſtlijcke Gewaeden, of van Harten-huyden, of van Vogel-vederen, ſeer aerdigh, even als offe geſtickt waeren, t'ſaemgevoeghd.

Haere Bedden, anderhalve voet hoogh van d'Aerde verheven, zyn met Daſſen-vellen bedeckt; welckeſe beſchilderen met Bloemen, Vrughten, en allerley Snaeckeryen. Daerenboven hebbenſe oock *Matraſſen*.

Haere Vaten zyn van Hout, of van allerley-verwige Aerde.

Onder de Regeeringh haers Koninghs zynſe ſeer eenigh. Deeſen heeft te *Melilot* ſijne *Reſidentie* een Hof houdingh.

Yeder Stad heeft een eygene Regent, of Stadhouder, nevens andere *Officieren*: Die de Koningh nae ſijn gelieven aenſteld en veranderd. De Dorpen hebben deſgelijcks haere Hoofd-lieden. D'onbeweeghlijcke Goederen zyn onder 't Volck gemeen, behalven haere Huyſen en kleyne Hoven. Voorts beſittenſe niets in eygendom.

D'Ackers werden in 't gemeen gebouwd, en oock den Ooghſt in 't gemeen ingeſaemeld; daer nae onder haer uytgedeeld.

In den tijd des Veldbouws zyn haere Stadhouders en Overſten by den arbeyd tegenwoordigh. Al de geene welcke werck verrighten konnen, ſonder door Ouderdom onmaghtigh daer toe te zyn, moeten ſigh 's morgens vroegh daer aen begeven; en tot aen den avond toe daer in volharden; wanneerſe ſigh weer nae Huys ter ruſt vervoegen.

Onder den arbeyd verſorgen haere Hoofden en Opſieners haer van Eeten en Drincken. In den Ooghſt-tijd werd alles in de gemeene Schueren geleghd; welcke midden in de Stad of 't Dorp ſtaen. Als de Maen vol of nieuw is, ſoo deelen de geene, welcke daer toe geſteld zyn, yeder Huysgeſin, nae 't getal der Perſoonen, waer in 't ſelve beſtaet, ſoo veel uyt, als 't ſelve tot ſijn onderhoud van nooden heeft.

Sy zyn nughteren en maetigh. Weeten niets van Overvloed of Welluſten. Offe ſchoon Wijndruyven hebben, welcke van Natueren in dit Land waſſen, ſoo maeckenſ"er echter geen Wijn van, als alleenlijck tot den Godsdienſt. Louter Water is haeren Dranck. Doch by haere Bancketten of Maeltijden maeckenſe Bier, of Meede van haere *Mayz*. Deſelve bewaerenſe in groote Vaten een lange tijd; en ſou voor *Spaenſche* Wijn konnen doorgaen.

De geene, welcke in een Huys woonen, leven bovenmaeten eenigh onder malkander. In ſommige deeſer Huyſen woonen Vader, Kinderen en Kinds-Kinderen tot in 't derde en vierde Geſlaght, dickmael honderd en meer Perſoonen in getal, by een.

Buyten d'Ooghſt en Bouw-tijd bereydenſe Kleederen, Korven, en andere haer dienſtige Wercken. Sy zyn van een vriendlijcke Natuer, en beminnen de Vreemdelingen. Daerenboven zynſe Leerſaem; en hebben nu alreeds een lange tijd een ſtille Vreede genoten; levende in goede ruſt onder malkander.

Haere Wapenen zyn Boogen, Knodſen, Slingers en Werp-Spieſen, of *Javalijnen*.

De Koningh gebruyckt tot ſijne Lijfwaghten d'Inwooners des Geberghts, vermitſe ſigh onophoudelijck in de Jaght oeffenen. Hy beloond oock de geene, welcke ſigh alderbeſt daer op verſtaen.

Sy beminnen de Muſijck, en apen die van

van de Vogelen nae; 't welck haer taemlijck wel geluckt.

Haere Spraeck is ſeer rijck in Gelijckeniſſen. Sy hebben oock haere Dightkonſt; door welck middel ſy de gedenckwaerdige Daeden haerer Koningen en Hoofd-lieden vertellen. Daerenboven oock yets van de Seeden-leer.

De Son pleegenſe aen te bidden; en hadden haere *Yaonas*, of Prieſters; welcke ſeer overgelovigh waeren ontrent de gedaghte Sonnen-dienſt. Sy geloofden, dat d' algemeene Sondvloed veroorſaeckt wierd, om dat de Son vier-en-twintigh uyren langh verduyſterd was geweeſt. En dat de Bergh *Olaimy*, waer op haeren Tempel heeft geſtaen, van deeſe overſtroomingh bevrijd bleef. Dat oock de Weereld weer vermeerderd en bevolckt is geworden uyt de geene, welcke daer in gevlooden waeren, om haer leven te redden.

De gedaghte Bergh leght in 't Landſchap *Bemarin*, een Mijl weghs van *Melilot*; wiens ronden Top een ſeer aengenaeme Aenſchouwingh geeft. Beneden den ſelven ſtaen veele Saſafras, Cederen en Cypreſſen-Boomen.

Deeſe Top is een bovenmaeten ſchoone Vlackte, hebbende niet minder als een Mijl in den Omvangh; bedeckt met een kort fijn Kruyd, ondermenghd met Thijm en Majorain; nevens veel meer andere wel-rieckende Kruyden.

't Volck ſtond op den Bergh, terwijl de Prieſters der Son haeren Sonnendienſt verrighteden; welcke viermael in 't Jaer pleegh te geſchieden; te weeten, tweemael voor de Saey, en tweemael nae d' Ooghſt-tijd.

In deeſe Tempel is een *Grotte*, of Hol, van de Natuer in een Rots gelijck als gehouwen. 't Gat is wijd, gelijck 't Portael eens Tempels. Wanneer nu de Son over haeren *Horizont* opgingh, ſoo wierpſe haere Straelen in dit Gat, waer van 't voorſte deel in een platte *form* in de Rots was gehouwen: Daer de *Yaonas* der Sonnen-opgangh verwaghteden, om dan haere *Ceremonien* te beginnen.

't Binnenſte Hol is twee-honderd voeten langh, en bynae even ſoo breed. 't Verwelffel verhooghd ſigh allenxen in een Kringh; en heeft van beneden af tot boven toe honderd voeten in de hooghte. In 't midden is een Light-gat, of Lantaern, waer door 't Dagh-light daer in valt. Welcke Lantaern met dicke en groote Steenen ſoodaenigh t' ſaem-geheght is, datſe niet vallen kan. Dit Verwelffel is allerweegen ſeer wit, en met Salpeter als overkalckt, de witte Coraelen gelijck ſchijnende; waer op ſigh verſcheydene Schilderyen vertoonen.

De Vloer is gantſch gelijck en ſuyver, als of alles maer alleen van een eenigh ſtuck was. Onder in 't Hol, en tegens den Tempel over, is een Becken, vervuld met helder Water, 't welck onophoudelijck in de Rots afdruypt.

Over 't gedaghte Light-gat, of de Lantaern, waer door den Dagh invalt, ſtaet een grooten Altaer, uyt een eenige ronde Steen, van der Aerden verheven: Waer op de *Yaonas* haer Offer verrighteden: Niet van yets 't geen Leven heeft, maer van Reuckwerck, en koſtlijcke Speceryen, welcke op den Altaer brandeden. De Rijcke offerden Kleederen, om onder d' Arme uytgedeeld te worden.

Maer nae dat nu de Koningh, gelijck oock een goed deel ſijns Volcks, 't *Chriſtendom* heeft aengenoomen, ſoo werd den gedaghten Bergh niet meer, als alleen uyt nieuwsgierigheyd, beſoght.

De Heer *Briſtock*, een *Engelſch* Edelman, die in 't Jaer 1653. hier geweeſt

heeft, heeft verſcheydene van deeſe dingen uytgegeven, waer uyt wy 't voorverhaelde hebben getrocken. Oock belooft hy noch een ſonderlingh berighte hier van te ſullen doen; 't welck wy verwaghten.

MEXICO, OF NIEUW-SPAENJE.

Nieuw-Spaenje is 't ſchoonſte en 't beroemdſte Deel van 't *Noorder-America*. Onder deeſen Naem begrijpen de *Spaenjaerden* ſomtijds geheel *America*.

Wy konnen daer onder verſtaen dat geene, 't welck de Koningh van *Spaenje* toebehoord: Waer in wy veele Landſchappen ſullen hebben; welcke al t'ſaemen werden gereeckend onder *Audientien*, of *Parlamenten*; welcke werden genoemd *S. Dominico*, *Mexico* (en dit gedeelte voerd inſonderheyd den Naem van *Nieuw-Spaenje*), *Gaudalajara*, of *Nieuw-Gallicien*, en *Guatimala*.

D' *Audientie S. Dominici* heeft onder ſigh al d' Eylanden, welcke voor den *Mexicaenſchen* Zee-boeſem leggen: Daer nae *Floridæ*; 't welck deſelve tegens 't Noord-Weſten, en in 't Noorder-*America*; en dan *Venezuela*, *Nieuw-Andalaſia*, en *Rio de la Hacha*; welcke haer tegens 't Suyden, en om 't Suyder-*America* leggen.

D' *Audientie Mexico* houd in ſigh de Landſchappen *Mexico*, *Panuco*, *Mechoacan*, *Tlaſcala*, *Guaxaca*, *Tavaſco*, en *Jucatan*.

't Landſchap *Panuco* leght *Mexico* tegens 't Noorden. *Mechoacan* tegens 't Weſten; *Tlaſcala* tegens 't Ooſten; *Guaxaca*, *Tavaſco*, en *Jucatan* deſgelijcks tegens 't Ooſten.

De twee laetſte leggen gantſchlijck op de Noord-Zee. *Guaxaca* en *Tlaſcala* op de Noord en Suyd-Zee. *Mexico* en *Mechoacan* alleen op de Suyd, en *Panuco* op de Noord-Zee.

D' *Audientie Guadalajara*, of *Nieuw-Gallicien*, begrijpt in ſigh de Landſchappen *Guadalajara*, *Xaliſco*, *Los Zacatecas*, *Chiametlan* en *Cinaloa*. Andere voegen'er *Nieuw-Biſcaja* by. Noch andere doen'er toe *Cibola*, *Quivira*, *Anian*, *California*, &c.

Nieuw-Biſcaja en *Los Zacatecas* ſtooten niet aen de Zee. *Guadalajara* een weynigh; naementlijck, tuſſchen *Xaliſco* en *Chimetlan*. Deeſe vangen aen op de Suyd-Zee. D' andere ſtrecken ſigh diep in deeſe Zee, welcke genoemd werd *Mar Vermejo*, of 't *Roode Meir*. 't Eyland *California* is op d' andere ſijde.

D' *Audientie Guatimala*, in 't Suyd-Ooſten der *Mexicaenſche*, leghd tuſſchen de Noord en Suyd-Zee, en ſtreckt ſigh tegens 't Suydlijck *America*.

Men

onderlingh berigh
; 't welck wy ver-

O,

NJE.

co leghr *Mexico* te-
Mochoacan tegens
tegens 't Ooſten;
en *Yucatan* deſge-
n.
gen gantſchlijck op
axaca en *Tlaſcala*
-Zee. *Mexico* en
do Suyd, en *Panuco*

lajara, of *Nieuw-*
ſigh de Landſchap-
liſco, *Los Zacatecas*,
loa. Andere voe-
by. Noch andere
Quivira, *Anian*,

Los Zacatecas ſtoo-
Guadalajara een
ck, tuſſchen *Xaliſco*
e vangen aen op de
e ſtrecken ſigh diep
ke genoemd werd
ode Meir. 't Eyland
ere ſijde.
imala, in 't Suyd-
ſche, leghd tuſſchen
ee, en ſtreckt ſigh
merica.

Men

AUDIENCA DE
FLORIDA
GUADALA
AUDI
RA
EN
CA
MAR DEL
SUR sive MARE
PACIFICUM.
Nombre de Dios
Minas de Avino
S. Martin
ZACATECAS
Tarasques
Tula
Otomites
Xilotepeque
Uxitipa
Chichimeca
Mexico
Tezcuco
Tlascala
Panuco
Los Ang
Mistecs
Antiqu
265
270
275
25
20
15

AUDIENCE DE
MEXICO
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr ordin du Roy
OLFO
DE
EXI=
CO
Hagrolas
les Mamanes
I. de Arenas
Triangule
la Carge de Arenas
Chuaca
MERIDA
S. Francisco IUCA
VALLADOLID
Cocomes
Chetumal
GOL
FO DE
CO
HONDU RAS
CHIAPA
CIUDAD REAL
AUDIENCA
HONDURAS.
GUA
TIMALA
DE
Vera Paz
VERA.
Golfe de Honduras
Isles Bonacca
Isles Utilles
Isles de Roatan
Isles de Guanaja
Isles de

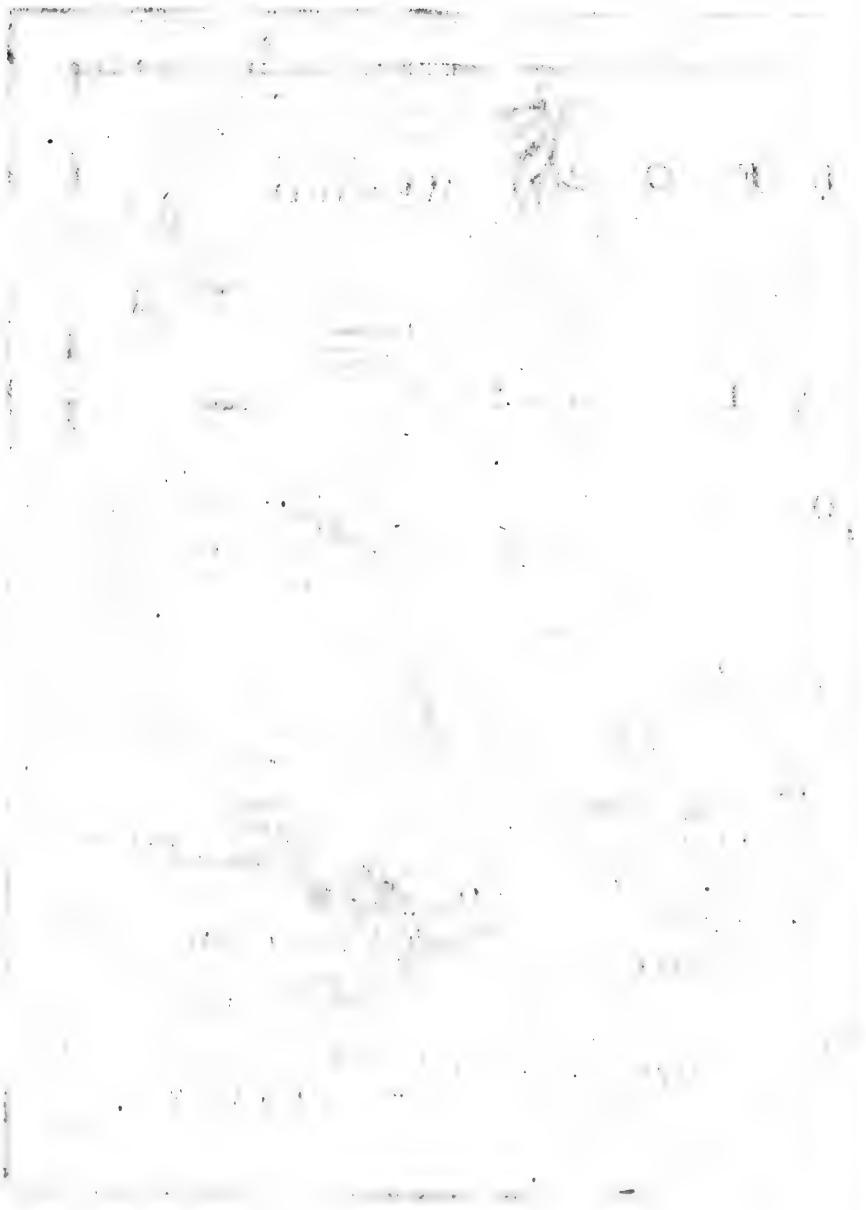

Men geeft deſelve de Landſchappen *Guatimala*, *Soconuſco*, *Chiapa*, *Vera Pax*, *Honduras*, *Nicaragua*, en *Coſtarica*. Deeſe twee laetſte zyn op beyde de Zeeën. *Honduras* en *Vera Pax* op den Zee-boeſem *Honduras* tegens de Noord-Zee. *Chiapa* in 't Land. *Guatimala* en *Soconuſco* op de Zuyd-Zee.

D' *Audientie Mexico* werd ſoodaenigh genoemd nae haere Hoofd-ſtad; doch gemeenlijck *Nieuw-Spaenje*; gelijck oock haere byſondere *Provintie*, wijl de *Caſtiliaenſche Spaenjaerden* door de Stad *Mexico* ſigh hebben beginnen te maken tot volmaghtige Over-Heeren in deeſe *Quartieren*.

De gedaghte Stad is van haer' oude Inwooners genoemd geworden *Tenoxtitlan*, of *Tenuchtitlan*, of *Themiſtitan*, of *Themixtitan*. Was de *Reſidentie* haerer Koningen, en is noch hedenſdaeghs de ſchoonſte in gantſch *America*.

Hier woond de Stadhouder van 't Noorder-*America*, nevens den Aertsbiſchop: Deſgelijcks onthouden ſigh hier veele Gerights, Munts, en *Inquiſitie*-Beampte.

Daer in werden gevonden by de vierduyſend Natuerlijcke *Spaenjaerden*: Dertigh-duyſend *Indianen*, of *Americanen* (voortijds waeren'er tweemael honderd-duyſend), en twintigh-duyſend *Mooren*.

In haer Gebied begrijptſe twee-honderd en vijftigh Vlecken: Onder welcke zyn honderd haerer Schoolen; honderd en vijftigh Klooſters; drie-duyſend (eenige ſtellen ſes-duyſend) *Eſtancias*, Hof-ſteeden; en in alles vijfmael honderd-duyſend Cijnsbaere *Americanen*.

De Stad leghd midden in een Meir, ſomtijds thien Mijlen langh, en ſeven of aght Mijlen breed. Den Omkreytz is van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen.

Sy werd met drie Dammen aen 't Vaſte Land gehangen: Waer onder de geene, welcke nae 't Weſten gaet, maer drie vierde-deelen eener Mijl; die tegens 't Noorden anderhalve, en de derde drie Mijlen langh is.

Op deeſe laetſte hebben *Corteziis* en de *Spaenjaerden* haere Loop-graven gemaeckt, doeſe de Stad veroverden.

't Geheele Meir is ſout. Doch een ander Meir, bynae van een gelijcke groottе, 't welck ſoet, en goed om te drincken is, valt in 't ſelve. Beyde t' ſaemen maeckenſe een omvangh van vijf-en-veertigh of vijftigh Mijlen.

Op haer' Oevers, of Heuvelen, hebbenſe by de vijftigh Vlecken; van welcke eenige voortijds by groote Steeden te vergelijcken waeren.

Uyt de Soute Poel werd veel Sout gemaeckt. Uyt d' andere trecktmen ſeer veel Viſch. De Vanghſt werd ſomtijds Jaerlijcks voor driemael honderd-duyſend *Francoiſche* Guldens verpaght.

Mexico heeft, boven 't geen wy nu daer van geſeghd hebben, een beroemde *Academie*, of Hooge School. Oock veele Klooſters, ſoo voor Monicken als Nonnen.

Onder d' oude Koningen wierd het onderſcheyden in vier *Quartieren*; welcke hedenſdaeghs genoemd worden *S. Johan*, *S. Maria rotunda*, *S. Paulus* en *S. Sebaſtiaen*, en *S. Jacob*; voortijds geheeten *Tlatelulco*.

In dit laetſte *Quartier*, 't welck ſeer groot, en 't ſchoonſte van allen is, ſtaet het Pallays des Stadhouders; 't Huys des Aerts-biſchops; 't *Audientie*-Hof, de Munt, en andere ſtaetlijcke Gebouwen der Hooge Amptenaeren.

De groote Kerck wierd van *Corteſius* met ſoo een ſnellen haeſt opgebouwd, datmen, wanneermen de Zuylen of Plaeren wou opreghten, by gebreck van andere bequaeme *Materialen*, ſigh heeft gediend van de Steenen, van

welcke de Beelden der Afgoden waeren gemaeckt.

In *October* des Jaers 1629. heeft de Stad *Mexico* ſeer groote ſchaede geleeden; vermits 't Water de Dammen om verr' wierp, ſoo dat deeſe Plaets bynae geheel overſtroomd wierd. Des Stadhouders Pallays moeſt ſeer veel uytſtaen. Een groote meenighte Lieden zyn verdroncken. Veel koſtlijcken Huysraed wierd verlooren, of gantſch verdorven. Dit geſchiedede door verwaerloosingh der geene, welcke de Dammen onderhonden moeſten: Of door de naelaetigheyd der ſulcke, die hier toe 't geld hadden behooren uyt te ſchieten.

Breeder beright van deeſe geweldige ſchaede der Stad Mexico *door Waters-noot, gelijck oock van de gelegenheyd deeſer Stad, hebben wy gegeven in ons Groot Werck der* Curieuſe Aenmerckingen van de byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche verwonderens-waerdige dingen.

Onder de Plaetſen, welcke op beyde de Meiren van *Mexico* zyn geweeſt, of noch zyn, heeft *Chulula* by de twintighduyſend Huyſen gehad, behalven noch 't geen onder haer Gebied behoorde. Hier waeren ſoo veel Tempelen als'er daegen in 't Jaer zyn. Jaerlijcks offerdenſe aen haere Afgoden vijf of ſes-duyſend Kinderen van beyderley Geſlaght.

D'Ovrigheyd wierd hier van 't Volck verkooren, en vermoght niets te doen, voor datſe haere Goden, ſes van de voornaemſte Staets-Raeden, en ſes van haere Prieſteren tot raed hadden genoomen. 't Land alhier had overvloed van *Cochenille*.

Texcuco was tweemael ſoo groot, als *Sevilien* in *Spaenje*.

Quitlavaca, gebouwd op verſcheydene kleyne Eylandekens, gelijck als *Venetien*, was aen 't Vaſte Land gevoeghd, door middel van een Dam, zynde een Mijl langh.

Yztalpalapa had niet minder als thienduyſend Huyſen, ten deelen in 't Meir, ten deelen aen den Oever, nevens een geplaveyden wegh tot aen *Mexico*.

Queretaro heeft twee Bronnen; van welcke d' eene ſoo warm is, dat ſijn Water in 't eerſt brand: Doch als 't koud geworden is, ſoo maeckt het de Beeſten, daer van drinckende, vet. D' andere loopt vier gantſche Jaeren langh onophoudelijck. En ſtaet dan weer vier gantſche Jaeren ſtil. Heeft noch daerenboven deeſe ſonderlinge Aert aen ſigh, dat 't Water waſt by droogh weer: Maer daer tegens afneemd wanneer 't regend, of de Lught voghtigh is.

Acapulco, een Stad en Haven op de Suyd-Zee, leght honderd Mijlen van *Mexico* af. De *Mexicanen* houden hier eenige Scheepen, drijvende haeren Handel daer meê nae de *Philippijnen* en 't Rijck *China*, 't welck ontrent drieduyſend Mijlen van haer afleghd.

Sy brengen verſcheydene Waeren uyt *Europa* en *Mexico* derwaerts; haelende daer tegens van daer de ſoodaenige, welcke de *Mexicanen* en d' *Europaers* dienſtigh zyn: Sulck een groot voordeel treckenſe hier van, datſe binnen twee of drie Jaeren tijds haere Hoofd-ſom aght of thienmael vermeerderd bevinden.

De Lught te *Mexico* is ſaght, gemaetighd en geſond. 't Aerdrijck vruchtbaer; werdende tweemael in 't Jaer geooghſt. Evenwel ontbreeckt het hier aen goede Wijn en Oly, wijl het geduerende de Soomer ſeer veel regend. Haere wonderlijckſte Plant is de Mavuey, of Maguey, waer uyt ſy een ſleghte Wijn, goeden Edick, Honigh, Naelden, Gaern, Stoffen en Bouw-hout bereyden.

Men geloofd niet, dat'er eenigh ander Landſchap in de Wereld is, 't welck

ſoo

ſoo veele Dieren geneerd Eenige *private* Perſoonen hebben hier over de veertigh-duyſend Offen of Koeyen, andere honderd en vijftigh-duyſend Schapen gehad; oock een groot getal Vogelen, voor de weynige welckeſe daer hebben gebraght. Even hierom is 't, dat d'Offen, Schapen, Geyten, Varckens, Hoenderen en andere Huysvogelen hier ſeer goed koop zyn. Dickmael werden hier de Beeſten maer alleen om der Huyden wil geſlagt. De Paerden zyn hier ſeer voortreflijck. 't Beſte ſlagh koomd uyt *Spaenje*.

Weynige Goud-Mijnen werden hier gevonden, maer wel ſeer veel Silver ontrent *Mexico*; als, te *Comana*, niet meer als ſeven Mijlen weghs daer van daen gelegen: Te *Puchuco*, veerthien Mijlen: T' *Achichica* en te *Temozcaltepeque*, aghthien Mijlen: Te *Zacualpa*, twintigh Mijlen: Te *Taſco*, *Ymiquilpo*, en te *Culiepeque*, twee-en-twintigh Mijlen: Te *Talpajava*, vier-en-twintigh: Te *Zumpango*, veertigh: Te *Guanaxuato*, tſeſtigh Mijlen van de genoemde Stad. Daerenboven noch aen meer andere Plaetſen.

Deeſe Berghwercken zyn wel niet ſoo rijck als die van *Peru*; doch werden veel lighter, met minder koſten en verlies van Menſchen, bearbeyd.

De Natuerlijcke Inwooners des Lands zyn ſeer vlijtigh: Maecken ſeer ſchoone Schilderyen uyt de Vederen haerer *Cincons*, of kleyne Vogelkens; welcke alleen van den Dauw leven.

Sy weeten de Verwen ſoo byſonder wel te ſchaeckeren, dat de voortreflijckſte Schilders in *Europa* ſigh over der ſelver Aerdigheyd verwonderen moeten.

Oock hebbenſe eenige Berighten van haer' oude Geſchiedeniſſen. Seeckere *Caracteren*, of Teecken-beelden, gebruyckenſe in plaets der Letteren van 't A B C. Haere Spraeck wierd verſtaen ſoo verr' als haere Heerſchappy ſigh uytſtrecktede; onaengeſien men in verſcheydene *Provintien* verſcheydene Taelen ſprack.

Behalven 't Goud, Silver, Yſer en Koper beſtaet de voornaemſte Rijckdom des Lands in haere Graenen, Ooft, Wol, Boomwol, Suycker, Sijde, *Cochenille*; koomende van een Worm: Die, op de Blaederen eens *Indiaenſchen* Vijgenbooms ſittende, ſigh met een ſeer teere ſubtijle Huyd bedeckt. Deſelve van hem afgenoomen, en in de Son gedrooghd zynde, ſoo werd'er *Cochenille* van.

Men vind hier boven dien Scharlaecken-Kornen, Vederen, Honigh, Waſch, Balſſem, Amber, Sout, en verſcheydene *Materialen*; ſoo dat weynige Scheepen van daer leedigh weer te rugg' koomen; gelijck wel dickmael in *Peru* geſchied. Soo uyt 't een' als uyt 't ander deeſer Landſchappen heeft *Spaenje* ſigh niet weynigh verrijckt.

De Koningen van *Mexico* waeren, in aenmerckingh van haere Naebueren, rijck en maghtigh. Niet minder als twee of drie-duyſend Mannen haddenſe tot haere gewoone Lijf-waght. By de driemael honderd-duyſend Mannen te voet kondenſe in 't Veld brengen.

Onder de vijf-en-twintigh of dertigh haer Cijnsbaer zynde Koningen konden eenige honderd-duyſend Mannen in de Wapenen leveren.

De Pallayſen deeſer Koningen van *Mexico* waeren ſeer heerlijck, ſtaende ten deelen in de Stad, ten deelen in verſcheydene Plaetſen des Koninghrijcks.

In haere praghtige Afgoden-Tempelen wierden van haere Prieſteren Mannen en Kinderen geofferd: Somtijds van haere Vyanden, maer dickmael oock van de haere ſelfs.

De

De hedensdaeghſche *Mexicanen* koomen niet af van d'oude Inwooners des Lands, maer van verſcheydene Volckeren; welcke tegens 't Noorden woonen; en vermoedlijck in 't Geweſt, 't welck wy *Nieuw-Mexico* noemen.

De Geſchiedeniſſen, welckeſe vertellen, hoeſe uyt de gedaghte Landen tot verſcheydene maelen toe zyn gekoomen: De tijd, die ſoo wel d'eene als d'andere, en inſonderheyd de laetſte, op haere Reyſen hebben toegebraght; de *Ceremonien*, daer ontrent gehouden; desgelijcks de Naem van haeren Voerer *Mexi*, ſchijnd ſigh eenighſins te vergelijcken met de wegh, welcke *Moſes* heeft gehouden met de *Hebreën*, doe hy deſelve nae 't beloofde Land braght.

Nae dat nu deeſe Volckeren *Mexico* hadden ingenoomen, hebbenſe daer een aenſienlijcke Regeeringh aengeſteld; verſcheydene Koningen verkooren vervolgens nae malkander, en alſoo een volkoomene Heerſchappy gehad. *Motezuma*, onder wien *Ferdinandus Cortezius* daer in 't Land quam, was de negende in getal.

't Landſchap *Panuco* heeft honderd Mijlen in de lenghte, en oock ſoo veele Mijlen in de breedte. 't Werd in twee bynae gelijcke Deelen gedeeld door de Rivier van dien ſelven Naem.

't Gedeelte, 't welck tegens *Mexico* en 't Suyden leght, is 't vrughtbaerſte, en alderbeſt bebouwd. 't Andere nae *Florida* en 't Noorden is op verre nae ſoo goed niet. Boven dien is 't geen, dat dight by de Zee leght, veel beeter als 't geen Landwaerts in is gelegen.

De *Caſtilianen* hebben hier maer drie Plant-Steeden opgeright; waer onder *Panuco* of *S. Stephano del Puerto*, de voornaemſte is, leggende op de Rivier van eengelijcken Naem; twaelf Mijlen van de Zee af.

Sant Jago de los Vallos is dertigh of veertigh Mijlen van *Panuco*; tegens 't Weſten; desgelijcks op de gedaghte Rivier.

S. Louis de Tampico twaelf Mijlen van *Panuco*, tegens 't Noorden; by de Kuſt des *Mexicaenſchen* Zee-boeſems.

Deeſe Plant-Steeden zyn door de Stroperyen der Inwooners des Lands, welcke nu deeſe, dan andere daer in neergemaeckt hebben, ſoodaenigh verſwackt geworden, dat de beſte in 't Jaer 1600. niet boven de tſeſtigh Natuerlijcke *Spaenjaerden* in ſigh bevattede.

Men vind eenige Goud-groeven in 't Land, welcke niet bearbeyd zyn, gelijck oock ſeer ſchoone Sout-groeven, doch die weynigh opbrengen.

't Landſchap en 't Biſdom *Mechoacan* tuſſchen *Mexico* en *Nieuw-Gallicien*, neemd in, op de Kuſt van de Suyd Zee, by de honderd Mijlen; ſigh uytſtreckende in 't Land; en van de gemelde Kuſt af tot de *Zacateças* honderd en vijftigh Mijlen.

Colima leghd by, en *Zacatula* op de Suyd-Zee: De laetſte by den Mond eens Vloeds van even gelijcken Naem, en vijftigh Mijlen van de Hoofd-ſtad *Mechoacan*.

De Biſchoplijcke *Reſidentie* en Stoel is eerſt geweeſt te *Zinzonza*: Daer nae te *Paſcuaro*; en eyndlijck te *Guayangaro*; welcke Plaets de *Spaenjaerden Valladolid*; en *Mechoacan* even alſoo als de *Provintie* genoemd hebben.

Pazcuaro leghd maer vijf of ſes Mijlen van *Zinzonza* tegens 't Suyden; en *Mechoacan* thien of twaelf Mijlen van deeſe beyde tegens 't Ooſten; of tuſſchen 't Ooſten en 't Noorden.

De *Conception* van *Salaya*, *S. Michael* en *S. Philippus* zyn tot verſeeckeringh des Weghs, wanneermen van *Mechoacan*, of *Mexico*, nae de Silver-Mijn *Zacatecas* reyſd, gebouwd geworden. Deeſe wegh

wegh wierd doorſtroopt van de *Chichimeques*, *Otomites*, *Taraſques*, en noch andere.

Eenige ſetten noch in dit Landſchap de Steeden *Leon*, *Zamora*, *Villa Lagos*, en by de honderd en twintigh Vlecken, waer onder tnegentigh haere Schoolen hebben.

De grond des Aerdrijcks is in verſcheydene Landſtreecken deeſes Landſchaps verſcheyden: Warm nae de Zee toe; Koud daer tegens in 't hooge Land. *Colima* is eene der beſte; gevende veel *Cacao*, *Caſſia*, Boomwol, Sijde, grauwen Amber, Goud, Silver, weeck en hard Koper. Van 't eene maeckenſe Vaeten. 't Andere gebruyckenſe in plaets van Yſer.

Tuſſchen *Colima* en *Acatlan* vindmen de Plant *Cozomecatl*, of *Olcacazan*, welcke de roodheyd uyt d' Oogen treckt; de kraghten des Ligchaems bewaerd; of de geene, welcke verſwackt zyn, weer verſterckt: De Tandpijn geneeſd; de Hoofdſmerten verdrijfd, en alle ſoorten van gif weerſtaet. Kortelijck, deeſe Plant is een wel-beproefde Artzeny tegens allerley Kranckheuen.

D' Inwooners des Lands willen van den uytgangh eener Sieckte oordeelen, (hoedaenigh deſelve oock moght zyn), ſoo haeſtmen maer alleen de Blaederen deeſer Plant daer op leght. Indienſe lightlijck vaſt blijven aenhangen, ſoo verwaghtenſe een ſpoedige Geneeſingh. Doch indienſe tegenſtand doen, of afvallen, ſoo vermoedenſe de dood; of immers ten minſten, een groote en langhduerige Kranckheyd.

Tlaſcala, of *Los Angeles*, leght tuſſchen *Mexico* en de *Mexicaenſche Golfo*; van daer ſigh uytſtreckende tot aen de Suyd-Zee; op deeſe Kuſt vijf-en-twintigh; op d' andere vijf-en-tſeventigh of taghtigh Mijlen.

't Biſdom is eerſt te *Tlaſcala*, daer nae te *Los Angelos* geweeſt. Behalven deeſe twee Steeden is'er noch *Vera Crux*; welckers Haven *S. Johan de Ulloa* (alhoewel niet ſeecker) in eenigh aenſien is; naedien de Stad *Mexico* geen beeter of bequaemer op de Noord-Zee heeft.

Men teld in dit Biſdom twee-honderd Vlecken, duyſend Dorpen, en onder desſelven gebied tweemael honderd en vijftigh-duyſend *Indianen*, welcke van alle buyten-gewoone Schattingen en Belaſtingen bevrijd zyn, wijlſe *Cortefius* in de Veroveringh van *Mexico* byſtand betoonden.

't Land is meer warm als koud. Vruchtbaer in Koorn, Wijn en Suycker. 't Vockt ſeer veel Vee. In *S. Pauli* Dal is eenen Boer veertigh-duyſend Schapen of Hamelen rijck geweeſt: Welcke al t' ſaemen waeren voorgekoomen alleen van twee, die hy hem uyt *Spaenje* had laeten brengen.

Guaxaca leght tuſſchen de Noord en Suyd-Zee. Alleen d' eenige *Provintie Los Angelos* grenſd'er aen tegens 't Weſten; en tegens 't Ooſten *Tavaſco*, *Chiapa*, en *Soconuſco*. De twee laetſte behooren onder d' *Audientie Guatimala*: Al d' andere onder *Mexico*.

De Steeden daer in zyn *Antequera*, een Biſdom; *S. Ileſonſo*, *S. Jago*, en *Spiritu Santo*. Daer nae drie-honderd Vlecken, en drie-honderd *Eſtancias* of Hof ſteeden; behoorende aen de Natuerlijcke Inwooners des Lands.

Antequera (*Anteguera*) leght in 't Dal *Guaxaca*.

S. Ileſonſo op een Bergh, tuſſchen de Volckeren *Zapotecas*.

S. Jago in 't Dal *Nexapa*. En

Spiritu Santo in 't *Quartier*, en op de Vloed *Guaxacoalco*, by de Noord-Zee.

Antequera deeld ſijnen Naem ſomtijds de geheele Landſchappen van *S. Ileſonſo*, *S. Jago*, en *Spiritu Santo* meê.

Op de Suyd-Zee is de Haven *Aquatulco* aen de geene bekend, welcke de Waeren uyt *Europa* en van *Mexico* nae *Peru* brengen.

De Biſchoplijcke Kerck t' *Antequera* is ſeer praghtigh. Haere Pilaeren zyn van Marmor; verwonderlijck dick en hoogh.

De verſcheydene *Quartieren* deeſes Landſchaps zyn geſaementlijck vrughtbaer. Geven een groote meenighte van Ooft, *Cochenille*, Sijde; en bynae al de Vloeden voeren Goud met ſigh; behalven noch de Berghwercken; welcke een goede meenighte van 't ſelve verſchaffen.

Tabaſco is maer een lange Kuſt van honderd Mijlen, tuſſchen *Guaxaco* en *Yucatan*: Doch nauwlijcks vijf-en-twintigh Mijlen breed tuſſchen 't Landſchap *Chiapa* en de Zee.

't Land is by de Kuſt vol Poelen en Moeraſſen. Nae 't Geberght toe vol Boſſchen en Struvellen. Vermits 't hier in 't Jaer ontrent negen Maenden langh onophoudlijck regend, ſoo is hier de Lught ſeer voghtigh. 't Leght deſgelijcks ſeer wijd onder den dorren Hemel-Kreytz; en derhalven vindmen hier een groote meenighte van Wormen, Muggen, en ander Ongediert.

De Bodem is echter treflijck goed, en heeft overvloed van *Mayz*; deſgelijcks van *Cacao*, waer in der Inwooneren grootſte rijckdom beſtaet. Doch ſy konnen deeſe Vrughten nauwlijcks voor d'Apen en Eeckhoornen bewaren, welcke deſelve, ſoo haeſtſe tijdigh beginnen te werden, op-eeten en verderven.

Sy hebben haere Wijnſtocken, Vijgen, Oranjen-Appelen en Citroenen; behalven haer ſonderlingh Ooft, 't welck ſijne byſondere Eygenſchappen heeft. Sy vocken een groote meenighte van Vee en allerley Gevogelt. Veele Wilde Dieren, en meenigerley ſlagh van Vogelen onthouden ſigh in de Boſſchen.

Men ſiet hier maer een eenige *Spaenſche* Plant-Stad, *Noſtra Senora de la Victoria*; alſoo genoemd weegens de Zeege, welcke *Cortezius* in 't Jaer 1519. tegens d' Inwooners bequam; doe hy ſigh had ondernoomen de Veroveringh van 't Koninghrijck *Mexico*. Doemaels wierdſe genoemd *Pontonchan*: En wierd van de genoemde *Corteſius* niet alleen ingenoomen, maer oock geplonderd. Sy was d' eerſte Stad in *America*, welcke ſigh te weer ſteldede, en die de *Spaenjaerden* met 't Swaerd veroverden.

Yucatan is de laetſte *Provintie* in d' *Audientie Mexico* tegens 't Ooſten. S' is een Half-Eyland, hebbende ontrent vier-honderd Mijlen in den Omkreytz. Leghd tuſſchen den Zee-boeſem *Mexico* en *Honduras*.

De Zee-Enghte, welcke haer aen 't Vaſte Land voeghd, is maer van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen, alwaer 't Land ſigh verwijdt tot op vijftigh of vijf-en-tſeventigh Mijlen in de breedte, en ſigh eyndighd aen 't Voorgeberght *Cotoche*; 't welck tegens 't Ooſten ſiet op 't Voorgeberght *S. Antonii*, in 't Eyland *Cuba*; over de tſeſtigh Mijlen weghs daer van daen.

De Kuſten van *Yucatan* zyn met kleyne en voor de Schipvaert gevaerlijcke Eylanden omringhd: In welcke ſigh ſeer veel Zee-Vogelen vinden, die d' Inwooners der Naebuerige en andere Landſchappen plegen te vangen.

't Eyland *Cozumel*, of *Acouzumil*, tegens 't Ooſten, is voortijds, wegens den daer in zynden Afgod *Cozumel*, dien al de Volckeren in 't naebuerige groote Land aenbaeden, ſeer beroemd geweeſt.

In dit Eyland, of in 't omgelegene groote Land deeſes Eylands, heeft ſigh

Baldivio

Baldivius op een ongeluckige wijs *gesalveert*. Hy had by *Jamaica* Schipbreuck geleeden: Doch greep een kleyne Visschers-Schuyt: Waer in hy sigh begaf met twintigh Soldaten, en van de Zee hier heenen wierd gevoerd. Maer soo haest hy de voet op 't Land had geset, wierd hy met al de sijne van d' Inwooners des Lands gevangen genoomen: In haeren Afgoden-Tempel gebracht: Daer in opgeofferd, en met vier sijner Soldaten opgegeeten. D' overige wierden gespaerd tot op een andere tijd: Onder welcke *Aquilar*, die deese Offer-*Ceremonien* had aenschouwd, met eenige dien Dans ontvlood, en sigh vervoeghde by een *Cacique*; die hem seer Hoflijck veele Jaeren langh onderhield. Ondertusschen quaemen'er eenige te sterven. D' andere naemen in dit Land Vrouwen ten Houwlijck. Evndlijck wierd *Aquilar* van *Cortesius* meê genoomen; dien hy oock in de veroveringh van *Mexico* seer goede dienſten deed, wijl hy deese Spraeck had geleerd.

De Lught in *Jucatan* is warm. Dit Land heeft bynae geene Rivieren, maer evenwel geen gebreck van Water; 't welck uyt de Bronnen of Putten, die hier allerweegen gevonden werden, word geschept.

Midden in 't Land sietmen veele Schalen van Mossels en Oesters, oock van Zee-Slecken. Derhalven eenige meenen, dat dit Gewest voortijds overstroomd is geweest.

Men vind hier geen *Europæisch* Koorn of Ooft, maer wel yets, 't welck dit Land selver voortbrenghd. Gelijck oock veele wilde Dieren; insonderheyd Harten en wilde Swijnen: Oock onder de Vogelen Pauwen.

Men is hier noch geen Goud gewaer geworden; veel minder Kooper. Waer uyt dan af te neemen is, dat de *Spaenjaerden* hier geen Koopere Kruys gevonden hebben, wijl deese Stof in *America* niet te bekoomen is.

In *Jucatan* heeftmen deese Plaetsen: *Merida*, voortijds *Mayapan*; *Valladolid*; *Campeche*, of *S. Francisco de Campeche*, en *Salamanca*.

Merida is de Hoofd-stad, en Bischoplijcke Stoel: Desgelijcks de *Residentie* des Stadhouders in *Tavasco* en *Jucatan*. Hier heeftmen groote en oude Steenen-Gebouwen, nevens veele in Steen gehouwenene Menschen-Afbeeldingen gehad. Wijl nu deselve die van *Merida* in *Spaenje* bynae gelijck scheenen, soo heeftmen oock deese Plaets dien Naem toegevoeghd.

Te *Valladolid* is een seer schoon *Franciscaner* Klooster. In haer begrijp bevinden sigh meer als veertigh-duysend *Barbaren*.

In 't Jaer 1596. wierd *Campeche* van d' *Engelsche* overrompeld en geplonderd. Doch vermits d Inwooners bemerckten, datse seer weynigh in getal waeren; daerenboven datse sigh beesigh hielden met de Plonderingh, soo vielense deselve weer aen, en joegen haer tot aen de Haven: Alwaer de gemelde *Engelsche* een met Honigh, Wasch, en *Campeche*-hout-gelaeden Schip wegh naemen. Dit *Campeche*-hout is een slagh van *Brazilien*-hout.

De veroveringh van 't Koninghrijck *Mexico* is de *Castilianen* veel lighter gevallen als de vermeesteringh van *Peru*: Vermits dit laetste een Erf-Rijck was; en d' *Ingas* van 't Volck seer bemind waeren; jae van haer' Onderdaenen bynae als aengebeeden wierden. Hier tegens was 't Koninghrijck *Mexico* een Keur-Rijck; en de Koningh allerweegen seer gehaet, behalven alleen van de *Mexicanen* selfs: Te gelijck oock benijd van de geene, welcke nae deselve Hoogheyd traghteden.

Dit onderscheyd heeft veroorsaeckt,

dat nae de dood van *Motezuma*, en de veroveringh der Stad *Mexico*, de *Spaenjaerden* in dit Land bynae niets meer te doen of te vreeſen hadden.

Maer in *Peru* hielden ſigh de *Caſtilianen*, nae de dood van *Guaſcar*, *Athabalipa*, en andere *Ingas*, noch niet ſeecker, ſoolangh als noch eenige der ſelver in 't Land overigh waeren. Derhalven hebbenſe haer oock, onder verſcheydene Voorwendingen en Schijn-gronden, vervolghd, verjaeghd, en om 't leven gebraght.

Byvoeghſel.

IN 't voorgaende Werelds-Deel, *Africa*, heeft onſen Schrijven gelieft, kortlijck gewagh te maecken van d' *Egyptiſche* Koningen. Wy vertrouwen, den Leeſer niet ondienſtigh noch onaengenaem te ſullen zyn, dat wy hier byvoegen de Lijſt der *Mexicaenſche* Koningen. Wy ſullen ſoo ingedrongen gaen, als mogelijck is, alleenlijck wat langer blijvende ſtaen op ſommige dingen, die onſe aenmerckingh niet onwaerdigh ſullen zyn.

De *Mexicaenſche Chronijcken* berighten, dat dit Rijck over de ſeven-honderd Jaeren langh is geregeerd geworden op een *Democratiſche* wijs, of als een vrye *Republicq*. Daer nae hebben'er negen Koningen over geheerſcht. van welcke ick yets ſal verhaelen.

De *Mexicanen* reeckenen haeren oorſprongh van ſeven *Natien*; welcker ſes voorheenen; maer de ſevende, door welcke 't *Mexicaenſche* Koninghrijck is opgeright geworden, alderlaetſt is opgetrocken; bekoomende de belofte van haeren Afgod *Vitzliputzli*, of veel meer van de Duyvel, die door dit Afgodenbeeld ſprack, dat hy haer, ſooſe uyt haer Land wilden trecken, een ander Land wou geven, waer in overvloed van Goud, Silver, Eedele Geſteenten, Vederen, en koſtlijcke Kleederen ſou zyn. Oock ſoudenſe heerſchen over al de ſes gedaghte *Natien*. Daer op verlieteníe haer voorigh ſeer ſleght Land, 't welckſe een Hel noemen, en maeckten ſigh met al haer Volck op de reys, met ſigh voerende haeren Afgod, gedraegen werdende van vier Prieſters, in eene van Bieſen gemaeckte Kiſt.

Nergens heeft oyt de Duyvel ſigh met de Menſchen ſoo gemeen gemaeckt, als deeſen *Mexicaenſchen* Duyvel, of Afgod *Vitzliputzli*, heeft gedaen met deeſe Lieden. By deeſen haeren Optoght heeft hy den Aep *Gods* willen ſpeelen, en gelijck als een *Iſraelitiſche* uytvoeringh uyt *Ægypten* aenſtellen. De gedaghte vier Prieſters, die hem, als in een Arcke des Verbonds moeſten draegen, waeren als ſijne *Moſe* en *Aarons*, wijl hy deſelve geheelijck openbaerde alles wat haer op de reys ſou bejegenen. Hy gaf haer Wetten, ſtelde Offerhanden, *Ceremonien*, &c. in. Hield daerenboven 't voorttreckende Volck ſoodaenigh in toom, datſe, ſonder ſijn verlof, niet eene voet van de plaets derfden ſetten. Sy moeſten hem vraegen, waerſe ſigh begeven, wanneerſe opbreecken ſouden. Alſſe in eenigh Geweſt een tijd langh ſtil bleven leggen, ſoo bouwdenſe, midden in haer Leger, hem een Altaer, en beſaeyden 't daer om heenen geleegene Veld met Koorn tot haer onderhond. Trockenſe dan verder voort, ſoo bleef 't bebouwde Koorn-Veld ten beſten der Oude, Krancke, of vertſaeghde Lieden, welckeſe vrywilligh achterlieten, op dat 't geheele Land van 't geſlaght haerer *Natie* bewoond en bevolckt moght worden. Haeren Overſten en Aenvoerer was genoemd *Mexii*, van wien naederhand de gedaghte gantſche *Natie*, 't Rijck, en de Stad *Mexico* haeren Naem hebben bekoomen.

Hoe ſtrengh en nauw de Duyvel haer in gehoorſaemheyd hield, blijckt, onder meer andere dingen, oock hier uyt. Sy onderſtonden ſigh eens, wijlſe van ſoo een langhduerige reys verdrietigh wierden, ſigh neer te laeten ontrent 't Gebergh *Coatepec*, om daer te blijven woonen: Oock begondenſe d' Aerde hier te bebouwen. *Vitzliputzli* vergramde hier over ſeer hevigh: Dreyghde de

de Prieſteren den dood, en maeckte haer daer benevens bekend, dat d' aenvangers deeſer ongehoorſaemheyd in de volgende naght al t' ſaemen geſtraft ſouden worden. Als 't nu Middernaght was geworden, verhief ſigh in eene plaets des Leegers een ſeer groot gerught. Doemen 's morgens derwaerts gingh, wierden al de geene, welcke beſlooten hadden aldaer te blijven, dood gevonden. Vermits haer nu de Borſt opgeſneeden, en 't Hert daer uyt genoomen was, ſoo hebben naederhand de *Mexicanen*, nae dit Voorbeeld, aengeſteld de Menſchen-Offeren, welckeſe den Helſchen Booswight deeden.

Onder haeren hoop was een groote Toveres, die *Vitzliputzli* Suſter wou genoemd, en ook ten laetſten als een Godin aengebeeden zyn. Door haere Toveryen voeghdeſe de Menſchen groote ſchaede toe. Maer haeren eerlijcken Heer Broeder *Vitzliputzli* beval eyndlijck in 't geheym, datſe deeſe ſijne Suſter, d' oude boosaerdige Hex, met al haer Huysgeſin verlaeten, by naght opbreecken en van daer weghtrecken ſouden, ſonder eenigh Spoor te laeten, waerſe heenen getoogen waeren.

Schoon nu d' oude Kol ſigh dus bedroogen ſagh, ſoo gaſſe echter de moed niet verlooren, maer bouwde door de haere een byſonder Vleck, waer van d' Inwooners hier nae al t' ſaemen Toveraers zyn geworden. Haeren Soon *Copil* (een Appel die niet verr' van de Stam viel) hitſtede, uyt wraeckgierigheyd, al de Naebuerige Volckeren des Gewests, derwaerts de *Mexicanen* waeren getrocken, tegens haer op tot vyandlijckheyd: Doch wierd, door den raed van *Vitzliputzli*, onvoorſiens van haer overvallen en verworghd. Sijn Hert braghtmen voor den Afgod; die bevel gaf, datmen 't ſelve in de Zee ſou werpen. Waer uyt naederhand, volgens haer voorgeven, een Boom wies: En ter dier Plaets ſou *Mexico* zyn gebouwd. Dit is of een Verdightſel; of een Duyvelſch *Mirakel*; welckers gelijcke hy onder de *Heydenen*, jae oock onder de *Chriſtenen* in onſe Landen ſelfs, wel verright heeft. Breeder ſpreecken wy hier van door Voorbeelden in al de Deelen, inſonderheyd in 't *vierde Deel* onſer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt en Weſt-Indiſche, verwonderens-waerdige Dingen.* In 't *tweede* en *derde* Deel onſes *Groote Hiſtoriſchen Schouw-toneels.* In 't *eerſte* Deel onſer *Groote Hiſtoriſche Rariteit-Kamer*, en in verſcheydene andere onſer Hiſtoriſche wercken.

Hier nae rightedenſe (op des Afgods bevel) Vriendſchap en Gemeenſchap op met d' Inwooners van *Culhuacan*; doch op bedrogh. Want *Vitzliputzli*, ſijne nucken niet laeten konnende, gaf ten laetſten voor, dat dit Geweſt haer niet ter woningh was toegedaght. Sy moeſten aftrecken; doch met Oorlogh; waer toe een Vrouws-perſoon oorſaeck moeſt geven. En ſie hier d' aenleydingh, van deeſe Moord-geeſt gegeven. Sy ſouden de Dochter des Koninghs van *Culhuacan* tot een Koningin der *Mexicanen*, en Moeder haers Gods begeeren. De Koningh geloofde dit, en vertrouwde haer ſijne Dochter; deſelve haer toeſendende in Koninghlijcke Cieraeden. Maer dien Helſchen Bloedhond beval, datmen haer terſtond dooden en villen ſou: De Huyd wierd aerdigh weer opgevuld; met de voorige Kleederen bekleed, en alſoo nevens den Afgod geſet; voorts geheylighd tot een Godin, en Moeder des *Vitzliputzli*; jae oock alſoo aengebeeden. Hier nae nodighdenſe de Vader, dat hy ſou koomen, om ſijne Dochter te beſoecken en t' aenbidden. Hy quam met een groot geſelſchap en veele Vereeringen: Wierd oock in een duyſtere Capel nae den Afgod en ſijne Dochter gevoerd; Alwaer hy, terwijl hy op de Vyerpan Wieroock ſchuddede, wel haeſt bemerekte aen de doodverwige Huyd, hoedaenigh een wreedheyd men tegens haer had geoeffend. Weenende liep hy nae buyten; en greep ſtracks daer op gewaependerhand de *Mexicanen* aen; haer ſoodaenigh beveghtende, dat haere eenige reddingh, nae een ſcharpe tegenweer, in d' aerſelingh beſtond; jae in een geheele Vlught. Sy moeſten dit Geweſt t' eenemael verlaeten; en beklaeghden ſigh over haeren God, wijl hy haer in ſoodaenigh een nood had gebracht.

Als nu eyndlijck de Leugen-geeſt ſagh, dat haer ongeduld d' overhand wou neemen, vermitsſe ſoo veel' omſwervingh en gevaeren

moede waeren, ſoo quaemen eenige oude Prieſters, gaende door eene dight met Bieſen bewaſſene Plaets, by een Silver-klaer Water; by 't welck' alle Boomen en Beemden gantſch wit ſcheenen. Hier by maecktedenſe ſigh indaghtigh de Prophetie van haeren Afgod, naementlijck, dat ſoodae nigh een Oord haer ten ruſtplaets beſtemd was. Sy ſneldeden ſigh derhalven met deeſe goede tijdingh in 't Leger, en breydeden deſelve onder de Gemeente uyt.

In de volgende naght beval *Vitziliputzli* eenen ouden Prieſter in den Droom, datmen in deeſe Poel een *Tunal*-boom (zynde een ſlagh van *Indiaenſche* Vijge-boomen) ſou ſoecken, die uyt een Steen was opgewaſſen. Dit was even de Plaets, daer 't Hert van *Copil*, de Soon der Toveres, begraven lagh. Op deeſen Boom ſoudenſe een ſchoonen Arend vinden, die ſigh geduerigh daer op ophield, en hem van andere Vogelen geneerde. Even aldaer ſoudenſe een Stad bouwen, welcke door de gantſche Wereld ſou beroemd zyn.

Als nu dien ouden Baals-Paep dit ſijn Droom-geſight aen de Gemeente had verteld, ſoo is al 't Volck met blijdſchap opgetogen, nae 't Witte Water toe ('t welck nu bloed-rood was geworden) om den gedaghten Boom te ſoecken; die eyndlijck van haer gevonden wierd, en uyt een Steen opgewaſſen was. Op den ſelven ſtond een Koninghlijcken Arend, met uytgebreydede Vleugelen, hebbende d' oogen nae de Son gewend. Rondom heenen ſtaecken heerlijck-ſchoone Vederen van witte, roode, geele, blauwe en groene verwe. In ſijne Klauwen hield hy een treflijck-ſchoone Vogel. Doeſe nu deeſe plaets des *Orakels* ſaegen, vielenſe geſaementlijck op haere Knyen neer, en betoonden den Arend een groote Eerbiedigheyd: Die, door een Guychelſpel des Satans, ſijn Hoofd t' haerwaerts neyghde, en d' Oogen rondom liet ſchieten. Van dien tijd af aen hebben de *Mexicanen* in haer Waepen gevoerd eenen op een *Tunal*-boom ſittenden Arend, hebbende een Vogel in ſijne Klauwen.

Stracks daer nae begondenſe de Stad *Mexico* te bouwen; en verkooren tot haeren Koningh *Acamapixtli*, Dochters-kind des Koninghs van *Culhuacan*; wiens Voorſaets Dochter ſy op de gehoorde wijs om 't leven hadden gebracht. Deeſe Vorſt liet ſigh eyndlijck beweegen, en ſond ſijnen Neef heenen, met deeſe woorden: Gae mijn Kind! Dien uwen God. Weeſt ſijnen Stadhouder: Regeer de Schepſelen des geenen, door wien wy leven; des Heeren van Dagh en Naght, en Winden. Gae heenen, zijt een Heer der Wateren en des Lands, 't welck de *Mexicanen* beſitten.

Dus trock dien jongen Heer met d' afgeſondene voort. Met groote vreughde en eerbiedigheyd wierd hy ontfangen in een ſeer ellendigh Pallays. Voorts geſet in eens Koninghs-Stoel, en van een oud Redenaer (want de Welſpreeckens-konſt was onder deeſe *Americaenſche Natie* gantſch aengenaem, en bloeyde daer in vollen cier, gelijck wy in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*, inſonderheyd in 't *vierde Deel*, door eenige Voorbeelden hebben getoond) aldus aengeſproocken.

„ Mijn geliefde Soon; oock te gelijck „ mijn Heer en Koningh! Zijt welkoom „ in deeſe geringe Stad, en in dit arme „ Huysje; alwaer wy in deeſe Woeſtijn van „ Bieſen met geduld moeten draegen 't geen „ ons onſen Schepper opleght: Zijt een Voor„ ſtander en Beſchermer des *Mexicaenſchen* „ Volcks; over 't welck u hier meê 't Ge„ bied werd opgedraegen, in den naem des „ Gods *Vitziliputzli*. U kan niet verborgen „ zyn, dat wy ons hier omringhd bevinden „ van vreemde Volckeren; en dat de Gevaa„ len, welcke ons konnen bejegenen, „ gantſch onſeecker zyn te houden. Waer „ uyt ghy dan oock lightlijck kond afneemen, dat ghy niet tot Ruſt, maer tot „ Moeyte hier zyt gekoomen; en ſult moe„ ten ſpeelen een Dienaer van deeſe gehecle „ u gehoorſaemende meenighte, welcke „ van alle omleggende *Natien* gehaet werd. „ Stelt vlijt in 't werck op dat ghy deſelve u „ tot Vrienden mooght maecken, en Vreede „ met haer houd; in aenmerckingh dat wy „ in haer Gebied woonen.

De Verkoorne bedanckte haer voor haere Geluckwenſchingh, en beloofde haer ſijne beſcher-

beſchermingh nae alle vermoogen. Hier tegens ſwoerenſe hem getrouwheyd, en ſetteden hem den Diadeem op 't Hooft, ſigh bynae vergelijckende met de Vorſten-Kroon des Hertoghs van *Venetien*. Sijne belotte is hy getrouwlijck naegekomen. Binnen weynigh tijds braght hy 't Volck onder ſoo een goede *Politie* en Orde, dat alle Naebueren deſelve moeſten roemen.

Alleenlijck de Koningh van *Tepanecas*, dienſe Chijnsbaer waeren, ſtond nae haer verderf; wijl hy den Waldom haerer Maght vreeſde. Hy ſoght derhalven oorſaeck, om haer, door d' opleggingh van een wonderſelſaemen *Tribuit*, op 't Lijf te mogen koomen. Sijnen eyſch was, datſe hem voortaen niet alleen meenigerley Bouwhout aenbrengen ſouden, maer hem oock moeſten leveren eenen op 't Water ſwemmenden Acker, draegende gantſch rijpe Vrughten. Deeſen wou hy te Water hem toegebraght hebben, of begeerde anders van geenen Vreede meer te hooren.

Dit verdroot de *Mexicanen* niet weynigh. Sy aghteden dit voor een tyranniſchen eyſch, die niet te volbrengen ſtond. Doch haeren Afgod *Vitzliputzli* gaf haer moed, en leerde haer, hoe ſoodaenigh een Ackerwerck op 't Water kon gebouwd worden. 't Grondwerck deed hy van Bieſen t' ſaemenvoegen: Aerde daer op ſchudden, en doe dit Veld ſoo beſaeyen als beplanten. De *Maiz*, veelerley andere Graenen, en allerley Aerdvrughten wieſſen'er ſeer wel op: Derhalven ſy ter beſtemder tijd de begeerte van *Tepanecas* voldeeden, tot ſijne hooghſte verwonderingh. Echter wierd ſijne vyandlijckheyd hier door niet weghgenoomen. In tegendeel verſwaerde hy den *Tribuit*; begeerende, datſe in 't volgende Jaer hem ſouden brengen Ganſen, Reygers, en diergelijcke Vogelen, ſittende op dit Acker-werck. Hier in hielp haeren Duyſend-Konſtenaer, Meeſter *Vitzliputzli*, haer oock te reght.

Nae een vijftigh-jaerige Cijnsbaerheyd ſtierf haeren eerſten Koningh *Acamapixtli*, naelaetende eenen ſeer grooten roem. Nae hem wierd ſijnen Soon verkooren; doch deeſen ſtierf nae weynigh tijds.

Doe volghde des laetſten Soon, *Chimalpopoca*, een Jongelingh van thien Jaeren. By ſijne Koninghe gaveníe hem de Koninghlijcke Teeckenen, Swaerd, Pijl en Boogh in de Hand. Korts daer nae verhief ſigh een grooten onwil tuſſchen de *Mexicanen* en den Koningh van *Azcapuzalco*; welcke veroorſaeckte, dat d' Onderdaenen van deeſen beſlooten, den jongen *Mexicaenſchen* Koningh van 't leven te beroven, onaengeſien hy haers eygenen Koninghs Dochters-Soon was. Moorddaedighlijck verrightedenſe dit werck; waer over den ouden Koningh van Hertſeer quam te ſterven.

Dit verbitterde de *Mexicanen* ſoodaenigh, datſe, als onſinnige Lieden, ſonder orde toeliepen, om haers Koninghs dood te wreecken. Echter wierdenſe door een verſtandigh Man weerhouden, tot datmen eerſt een nieuwe Koningh ſou verkooren hebben. De Rijcksraed wierd verſaemeld. Eenen der oudſte Redenaers deed een treflijck Geſpreck; 't welck wy hier in ſouden voegen, indien wy niet kort moeſten gaen. De keur viel op *Iſcoalt*, Soon des Koninghs *Acamapixtli*, alhoewel oneghtlijck by een Slavin gewonnen. Syne dapperheyd en verſtand wiſchteden deeſe Geboorts-vleck af.

De moorddaedige *Tepanecaſers* ruſteden ſigh toe tot een geweldigen Oorlogh; meenende de *Mexicanen* gantſch uyt te royen. De nieuwe *Mexicaenſchen* Koningh maeckte ſigh oock gereed; niet twijfelende, of de wraeckgierigheyd der ſijne ſou hem de Zeege helpen beveghten. Maer deeſe hoorende, dat haere Vyanden met een veel grooter maght quaemen aentrecken, ſoo ontviel haer den moed; en ſy baeden den Koningh, dat hy haer doch niet op de vleeſch-banck wou voeren; maer liever den Vyand om genaede bidden.

Een dapper Jongelingh van des Koninghs Maeghſchap ſettede ſigh hier tegens met een ernſtigh Geſpreck; en vermaende den Koningh, eerſt de *Tepanecaſers* een *reputatieus* Vreedens middel voor te ſlaen, ſonder ſigh terſtond ſoo ſchandlijck over te geven. Deeſen raed vond plaets; en *Tlacaellel* (ſoo was deeſen jongen Ridder genoemd) moeſt ſelfs Geſant zyn; wijl niemand anders ſigh hier toe waegen derfde.

De

De Schildwaghten der Vyanden hadden Laſt, al wat van *Mexico* quam ter neer te houwen. Echter bewoogh hy haer door ſijne geſchicktheyd ſoodaenigh, datſe hem voor haeren Koningh braghten: Die ſigh over ſijn aenkoomſt en voorſlagh niet weynigh verwonderde. Hy beloofde, 's anderen daeghs, als hy met ſijnen Raed had geſproocken, hem beſcheyd te ſullen geven. De Geſant verſoght verſeeckerdheyd, dat hem ondertuſſchen geen leed ſou geſchieden. Dit wierd hem geweygerd. Hy *practiſeerde* ſigh derhalven weer door de Waghten; doch gingh 's anderen daeghs andermael daer heenen. De Koningh van *Azcapuzalco* en *Tepanecas* ſloegh de Vreede af. Daer op bood de Geſant hem eenige *Mexicaenſche* Wapenen aen; ſälfde hem 't Hoofd, en beſtack 't ſelve met Vederen, gelijckſe de doode Lieden deeden; ſeggende daer nae: Wijl hy geenen Vreede wou geven, ſoo woumen hem daer tegens met diergelijcke Wapenen 't leven beneemen. Want op deeſe wijs plegen deeſe Volckeren malkander t' ontleggen. De Koningh van *Tepanecas* (een vroom Heer, die ongeerne tot deeſen Oorlogh quam, doch wiens wil nu de Slaef ſijner booſe Onderdaenen moeſt zyn) liet ſigh gewilligh dus ſälven; doch waerſchouwde de Geſant, dat hy door een geheyme Deur ſigh ſou redden; gelijck oock geſchiededen.

Tlacaellel weer te *Mexico* gekoomen zynde, en 't Volck geſien hebbende de Wapenen, waer meê hem de Koningh der Vyanden, tot een Tegen-ontleggings-teecken, had beſchoncken, liep tot haeren Koningh, en begeerde, datmen terſtond uyt de Stad ſou wijcken. Doch hy ſprack haer een Hert in, en beloofde haer veele Vryheden, indienſe d' Overhand behielden. *Jae*, riepenſe, *ſoo wy winnen! Maer hoe, indien wy verlieſen?* Soo ſult ghy, antwoordede de Koningh, *my, om u te wreecken, dooden, en mijn Vleeſch uyt enſuyvere Schootelen eeten.*

Daer op ſtelde de koenen *Tlacaellel* ten Veld-Overſten; de dapperſte onder den Hoop tot Hoofd-lieden. Hy verdeelde ſijn Volck in twee Hopen. D' eerſte en moedighſte ſouden den Aenval doen; d' andere ſigh by den Koningh houden tot dat d' eerſte in vollen Strijdt ſouden zyn. De Strijd gingh aen. Koningh *Iſcoalt* voerde ſelfs, nae Lands gebruyck, een Trommel, en gaf daer meê het teecken des Aenvals. 't Woord was *Mexico*, *Mexico*! Al d' omſtandigheden van dit Geveght te verhaelen ſou te langh vallen. Den uytgangh was, dat de *Mexicanen* de Zeege behielden. Meeſt al de Vyanden wierden neergehouwen. D' overige baeden om genaede, met belofte, datſe de *Mexicanen* voortaen alleen voor haere Heeren erkennen; haer Land aen haer overgeven; oock Hout en Steen ten Bouw leveren ſouden. Dus wierd het Verdragh getroffen, en 't Land der *Tepanecaſers* onder de *Mexicanen* uytgedeeld. 't Eerſte deel viel den Koningh toe. 't Andere den Veld-Overſten *Tlacaellel*; 't derde den Adel, en de geene die ſigh wel gequeeten hadden. Eenige Landeryen wierden tot den Godsdienſt afgeſonderd.

Geluck baerd Nijd: Inſonderheyd zyn dit onderworpen ſoodaenige Regeeringen, die in haeren Waſdom noch teder zyn. Deeſe Zeege verweckte de *Mexicanen* wel haeſt noch meer Vyanden, naementlijck de Heeren van *Cuyoacan* en *Tacuba*; die d' onderworpene t' *Azcapuzalco* geduerigh aenporden, om ſigh van haere Dienſtbaerheyd t' ontlaen, en 't voorige verlies te wreecken. Doch haere ſwackheyd en de vrees hield haer in toom. Derhalven begonden de *Cuyocataners* vyandlijckheyd tegens de *Mexicanen* t' oeffenen: Vingen haere te Marckt-gaende Vrouwen; en hoonden de Mannen; derhalven Koningh *Iſcoalt* ſijn' Onderdaenen alle gemeenſchap met haer verbood. Echter ſmaedighdenſe deſelve noch eenige maelen gantſch ſpotlijck. De *Mexicanen* deeden deſgelijcks aen haer. Eyndlijck borſt deeſe bittere Schimp uyt tot Ernſt, en een bloedige Veldtoght. 't Quam tot een Slagh. De treflijcke Veldheer *Tlacaellel* bequam, door Krijghsliſt, weer de Zeege. De Vyanden leeden een ſwaere Nederlaegh; en men vervolghde haer thien Mijlen weghs, alles dood ſlaende watmen aentrof. D' overgeblevene baeden met traenen om genaede, en boden ſigh aen tot Slaven.

Noch

Noch meer andere Vyanden overwonnen de *Mexicanen*. 't Verhael daer van ſou ons te langh vallen. Koningh *Iſcoalt*, twaelf Jaeren geregeerd hebbende, ſtierf. *Tlacaellel* had nu de Kroon konnen bekoomen, en yeder gunde hem deſelve: Doch hy begeerdeſe niet. In tegendeel riep hy de Keur-Vorſten by een, en *Motezuma* den eerſten diens Naems, ſijns Suſters Soon wierd deeſe Hoogheyd opgedraegen. Hy trock op tegens't Landſchap *Chalco*, onder d'aenvoeringh van den dapperen Rijcks-Veldheer *Tlacaellel*. Deeſen Krijgh was in 't begin ſwaer; maer eyndlijck bleven de *Mexicaners* verwinners. D'aenmercklijcke Gevallen in deeſen Oorlogh hebben wy verhaeld in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*, gelijck oock de voornaemſte Bedrijven van deeſen Koningh *Motezuma* den eerſten.

Dus nam de *Mexicaenſche* Heerſchappy geweldigh toe; inſonderheyd door de raed en dapperheyd van den vernuftigen Veldheer *Tlacaellel*. Wiens Staet-kunde en voorſichtigheyd onder meer andere dingen oock hier in bleeck, dat hy ried, men ſou 't Landſchap *Tlaſcala* niet inneemen, op dat de *Mexicanen* aen haere Grenſen Vyanden moghten overigh behouden, tegens welcke haere jonge Manſchap ſigh in den Oorlogh ſou mogen oeffenen. Daerenboven gaf hy den Koningh in, allerley treflijcke *Politique Ordonnantien* aen te ſtellen, welcke voor de hedendaeghſche in *Europa*, voor ſoo veel de vernuftigheyd betreft, niet behoeven te wijcken. Te gelijck ſteegh de Praght der Koninghlijcke Hofhoudingh hoger, en den *Vitzliputzli* wierd een Tempel gebouwd; welcke niet alleen alle *Heydenſche*, maer oock alle *Chriſten*-Tempelen in de gantſche Wereld overtrof in grootte en heerlijckheyd. Alhoewel dien te *Cuſco*, in aenſien des Gouds, deeſe verr' overglanſchtede.

Motezuma ſtierf in 't aght-en-twintighſte Jaer ſijner Regeeringh; nae dat 't Geluck, vergeſelſchapt met dapperheyd, hem had verheven boven al ſijne Voor, en oock boven al ſijne Naefaeten. Nae ſijne dood wierd *Tlacaellel*, diens uytſteeckende Heldenmoed de *Mexicaenſche* Majeſteyt tot noch toe de Vleugelen tot ſulck een hooge Vlught had geleend, door eenpaerige Stemmen ten Koningh verkooren. Maer hier gaf de deughd en *genereusheyd* deeſes *Heydenſchen* Vorſts eerſt de heerlijckſte en ſchoonſte glantſch van ſigh; wijl hy door een grootmoedige Seedigheyd van hem afwentelde 't geen, waer nae veel andere Menſchen met handen en voeten, met goudene en Yſere Wapenen traghten, wanneer maer alleen een middelmatige hoop haere aenſlaegen en begeerten ſchijnd te vleyen. Wierd meenigh *Europaiſch* Vorſt deeſe of die Kroon aengeboden, ſchoon oock deſelve met Doornen omringhd moght zyn, hy ſou die wel met bloote handen midden uyt een brandend Vyer willen haelen, om ſijn Hoofd daer meê te decken.

Hy droegh de Keur-Vorſten voor, dat het voor 't Rijck beeter ſou zyn, indien hy, gelijck tot noch toe, des Koninghs Stadhouder en Rijcks-Maerſchalck bleef: Haer verſeeckerende, dat hy 't gemeene beſt met even ſoodanigh een getrouwheyd wou voorſtaen, als of hy haeren Gekroonden Koningh was. Soumen wel bynae yemand onder de *Chriſten*-Vorſten vinden, die 't ſwaere Gewight der Kroon op ſijnen Hals ſou willen neemen, en ondertuſſchen de Majeſteyt der Kroon op 't Hoofd van eenen anderen ſetten. Waerlijck, dit was een Ridder, die niet alleen ſijne vyanden, maer oock ſigh ſelven kon overwinnen: Die de *Laſt* der Regeeringh op ſijne ſchouderen torſtede, en eenen anderen de *Luſt*, d'eer, en de hooghſte maght overgaf.

Wijl hy nu de Koninghlijcke Hoogheyd weygerde, ſoo viel, op ſijnen (doch geenſſins de wet ſtellende) Voorſlagh, deſelve met eenpaerige Stemmen op des overleedenen Koninghs Soon *Tiacoic*; dienmen, volgans gewoonte, de Neus doorboorde, en een Smaragd, ten cieraed, daer in ſettede.

Aen deeſen nieuwen Koningh wierd het *Latynſche* Spreeckwoord waeraghtigh: *Heroum filii noxæ*; of, gelijck eenen anderen het pleegh uyt te ſpreecken: *Heroum filii* Oſſe. Want hy ſloegh gantſch uyt den aert: Had noch moed noch geluck: Echter moeds genoegh, om ſigh den Overwinner van eenige Weerſpannige te roemen, onaengeſien

ſien ſy hem met een goeden oorband nae huys ſonden, en hem meer ſchaede toevoeghden, alsſe van hem leeden. Doch hy regeerde niet meer als vier Jaeren. 't Vermoeden is, dat de *Mexicanen* hem door Vergif aen kant hielpen.

't Geen hy verdorven had, maeckte ſijnen Broeder *Axayaca* weer goed; die hem, door een ordentlijcke Keur, in de Kroon is gevolghd. Ondertuſſchen was *Tlacaellel* tot een hoogen Ouderdom gekoomen, derhalven men hem in een Seetel, of op de Schouderen, in den Rijcks-raed droogh, wanneer yet hooghwightighs te verhandelen ſtond. Eyndlijck ſtierf hy, van den Koningh en 't gantſche Volck op 't hooghſte betreurd werdende. Sijnen oudſten Soon wierd Veldheer in ſijne plaets geſteld, terwijl hy op ſijn doodbed lagh, in ſijne tegenwoordigheyd.

Onder de *Mexicanen* was nu de gewoonte opgekomen, dat de verkoorne Koningh, eer hy gekroond wierd, door een Veldtoght eenige Gevangene moeſt gaen haelen, ten Offer op ſijn Krooninghs-Feeſt. Wijdlopiger ſpreecken wy hier van in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*. Vermits nu de *Mexicaenſche* Wapenen alreeds wijd doorgedrongen waeren, en veele Landen ſigh haer Gebied onderworpen hadden, ſoo wierd deeſen Koningh gedwongen, meer als twee-honderd Mijlen verr' een vyand te gaen ſoecken, en tegens 't Landſchap *Teguantepec* op te trecken; alwaer al d' omleggende Naebueren ſigh tegens hem hadden verſaemeld, om gemeenerhand deeſe Krijghs en Heerſchbrand uyt te bluſſchen. De Koningh van *Mexico* ontſettede ſigh echter voor haere meenighte niet. Sloegh haer door Krijghslift t' eenemael; verwoeſtede oock de voornaemſte Hoofd-ſtad, en den Tempel. Veel andere ſijner dappere Verrightingen gaen wy voorby.

Nae ſijne dood volghde hem door verkieſingh *Autzol*; hem niet wijckende in voorſightigheyd en dapperheyd, maer zynde daerenboven ſeer aengenaem en vriendlijck. Deſgelijcks bovenmaten milddadigh. Wanneer hem ſijnen *Tribuit* wierd gebracht, ſoo liet hy 't Volck op een byſondere Plaets vergaederen, deelende d' Eetwaeren, de Kleederen en andere diergelijcke dingen onder d' Arme uyt. Saecken van hooger waerde, als Goud, Silver, Kleynodien, &c. gaf hy aen de Hoofd en Krijgs-lieden. 't Overige Volck wierd oock niet vergeeten. De Stad heeft hy met veele treflijcke Gebouwen vercierd.

Den aldermaghtighſten, praghtighſten en laetſten Koningh van *Mexico* is geweeſt *Motezuma* de tweede. Van wiens Verkieſingh, Bedrijf en Ondergangh wy geſproocken hebben in onſe meergedaghte *Curieuſe Aenmerckingen*.

D' AU-

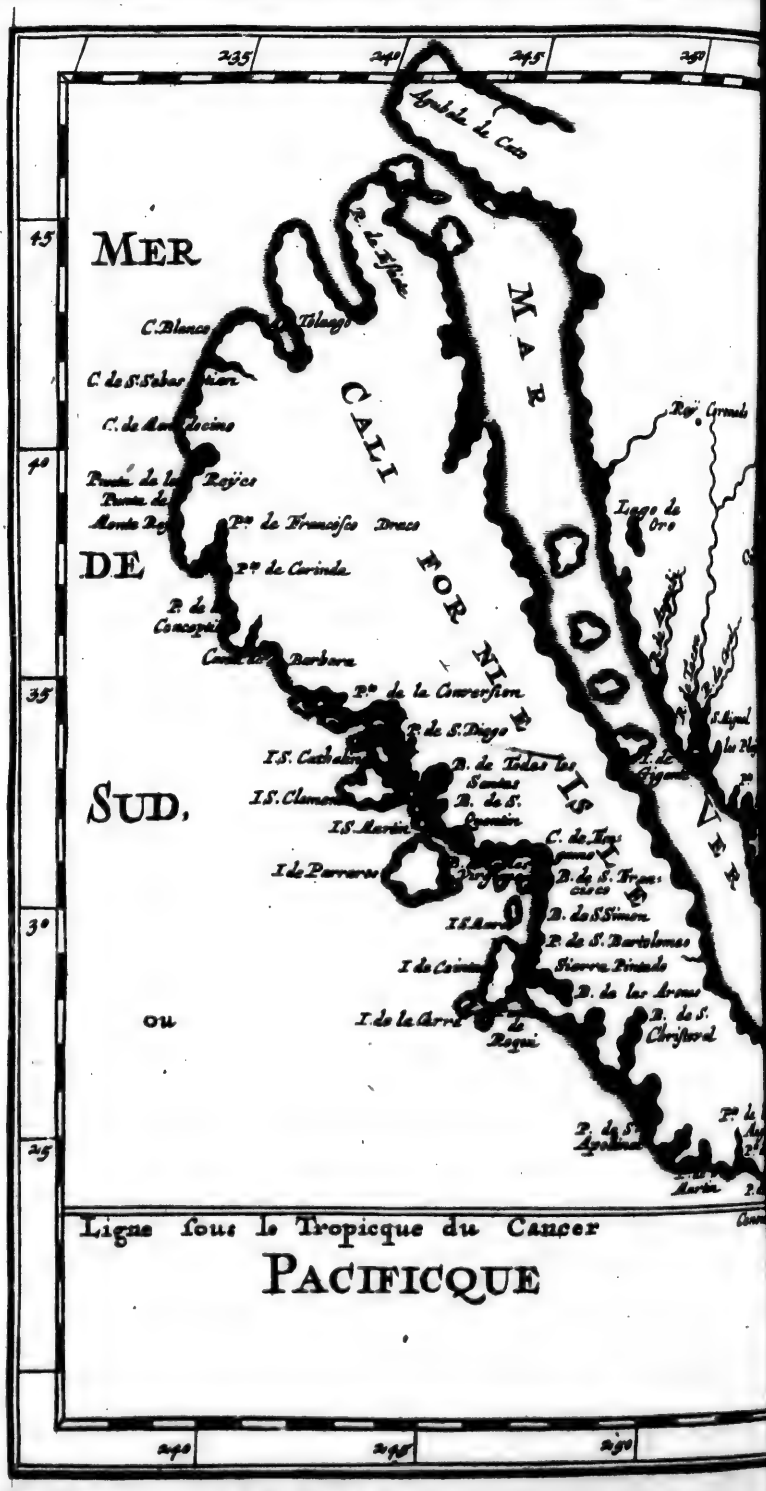
235
240
245
250
45
40
35
30
25
MER
DE
SUD,
ou
MAR
CALIFORNIE
C. Blanco
C. de S. Sebastien
C. de Mendocino
Punta de los Reyes
Punta de Monte Rey
Pt. de Francisco Draco
Pt. de Corinda
Pt. de la Conception
Pt. de la Conversion
Pt. de S. Diego
I. S. Catherine
I. S. Clement
I. S. Martin
I. de Parreros
I. de Coronados
I. de la Cerra
Rio Grande
Lago de Oro
Rio de Buena Esperanza
Rio de Cosco
Rio de Tizon
Rio de Gigantes
I. de Todos los Santos
I. de S. Quentin
C. de Tres Montes
I. de S. Francisco
I. de S. Simon
I. de S. Bartolomeo
Sierra Pinada
I. de las Aromas
I. de S. Christoval
Pt. de S. Agustin
Pt. de S. Martin
Ligne sous le Tropicque du Cancer
PACIFICQUE

AUDIENCE DE
GUADALAJARA
NOUVEAU MEXIQUE,
CALIFORNIE, &c.
Par N. Sanson d'Abb.
Geogr Ordin du Roy
APACHES
DE
NAVAJOX.
Tao sij.
NOUVEAU
Tomi.
APACHES VA.
Tigues.
QUEROS.
Amajes.
Hubales.
Mexico.
NUEVA
Peici.
Tobes.
Tompires.
Gorretes.
Manses.
REGNUM
Hanes.
XIQUE
QUIVIRA.
Tamites.
Iumanes.
Tarrahumares.
Lapies
Aixai
DE.
Toboses.
Passaguates.
Xabotai
Conches.
NUEVA
AUDIEN
CE
DE
CUYLA CAN
CAYA
GUADA
LA
JA
RA
MEXICO
XAMI
CO
MICHOACAN
45
40
35
30
25
260
265
270
275
280

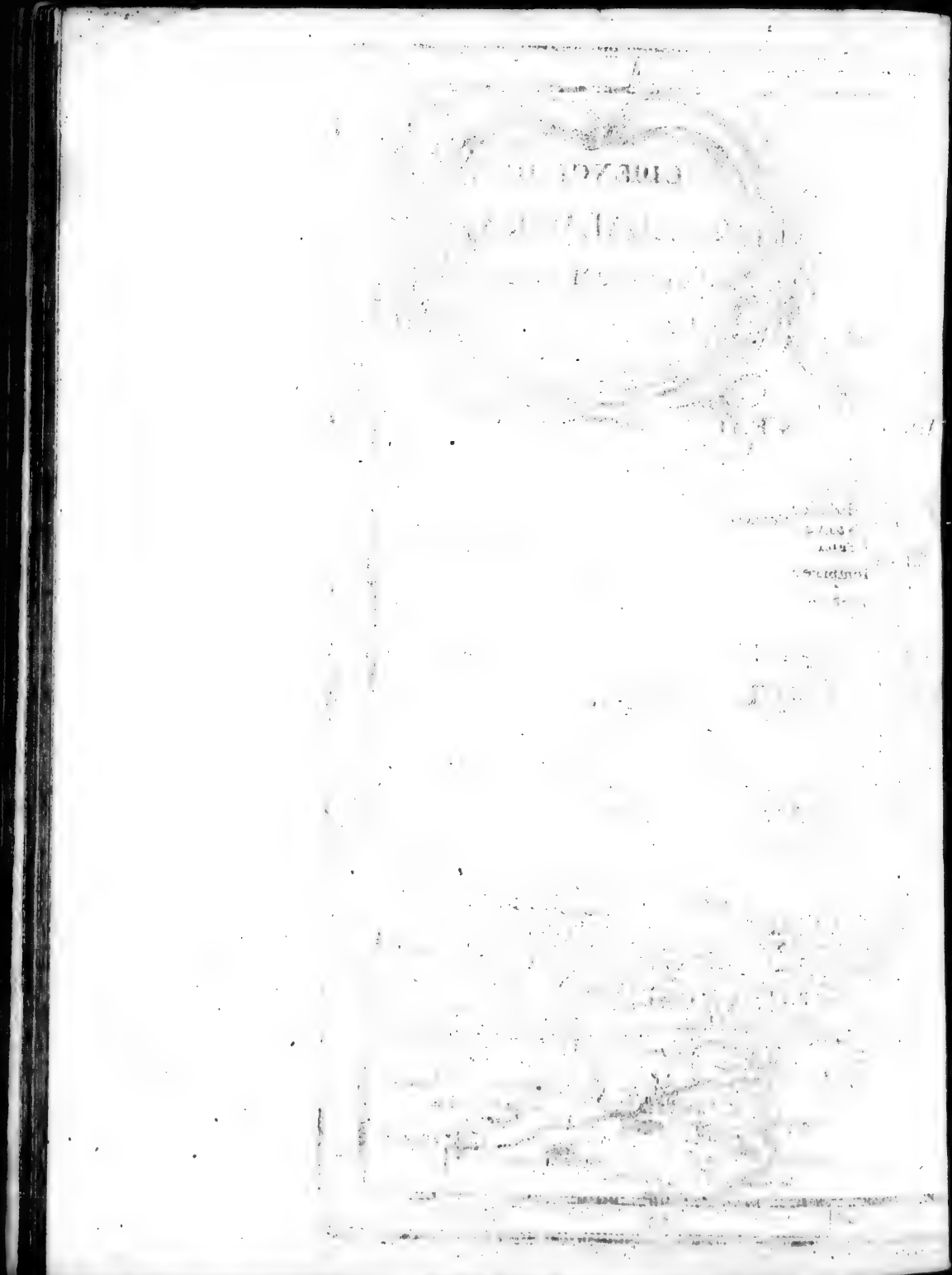

D'AUDIENTIE GUADALAIARA.

D' *Audientie Guadalaira*, of 't Koninghrijck Nieuw-*Gallicien*, maeckt 't uyterſte Weſter-deel van Nieuw-*Spaenje*; 't begrijpt de Landſchappen *Guadalajara*, *Xaliſco*, *Los Zacatecas*, *Chiametlan*, *Culiacan*, *Cinalao*, en *Nieuw-Biſcaya* in ſigh.

Eenige voegen'er by *Cibola*. Andere noch *Caliſornia*, *Quivira*, *Anjan*, &c. De *Caſtilianen* meenen, dat deſelve ſigh uytſtrecken tot aen 't eynd der Nieuwe Wereld.

't Landſchap *Guadalajara* heeft niet meer als twee Steeden, of *Spaenſche Colonien*; te weeten, *Guadalaiara*, en *Santz Maria de los Lagos*.

Belangende *Guadalaiara*, deſelve is de Hooſd-ſtad des Koninghrijcks; in 't jaer 1531. gebouwd van *N. Guzman*. 't Biſdom, 't welck te *Compoſtel* pleegh te zyn, is in 't Jaer 1570. hier verplaetſt geworden.

Sy leghd in een ſeer aengenaeme, luſtige, en vrughtbaere Vlackte. Werd bevoghtighd van veele kleyne Bronnen en Beeckskens, niet verr' van de Vloed *Baranja*. De Naebuerige Bergen geven haer allerley noodwendigheden tot haere Gebouwen.

Santz Maria de los Layos (Lagos), leghd veertigh of vijftigh Mijlen van *Guadalaiara*; en vijf-en-tſeventigh Mijlen van *Mexico*. Is deſgelijcks gebouwd geworden van den gedaghten *Guzman*, om te verhinderen de Stroperyen der *Chichimequers*.

De Lught deeſer *Provintie* is gemaetighd, en helder; behalven alleen in haeren Somer; wanneer het, geduerende den ſelven, bynae onophoudlijck regend.

D' Inwooners leven hier gemeenlijck tot over de honderd Jaeren. Weynige Sieckten zynſe onderworpen. Van de Peſt weetenſe gantſchlijck niet. Ondertuſſchen werdenſe ſeer geweldigh geplaeghd van Muggen, Wormen, en Wandluyſen.

't Land is meer Bergh-aghtigh, als effen; en derhalven werden hier ſeer veel goede Berghwercken of Mijnen gevonden van Silver, Koper, Lood, &c., doch geen Goud; en weynigh Yſer of Stael.

De bebouwde Velden brengen gemeenlijck honderd-voudigh op, ſoo veel 't Koorn belanghd: Maer de *Maiz* twee-honderd-voudigh. Veel Hulſen-Vrughten zyn'er; en eenige Olijf-Boomen: Doch derſelven Vrughten werden dickmael van de Mieren verdorven: Gelijck oock haere Graenen van d' Exters.

Deeſe Exters zyn niet grooter als onſe Muſſchen; doch in ſoodaenigh een meenighte, datſe, waerſe maer ergens neervallen, in ſeer weynigh tijds alles voor haer ſelven Ooghſten, dat is, opeeten.

Citroenen, Oranjen-Appelen, Vijgen, Peeren, Perſicken, en bynae alle andere *Europaiſche* Vrughten vindmen hier in groote meenighte, overtreffende in goedheyd de *Spaenſche*.

De Weyden en Beemden zyn hier gantſch treflijck, voedende allerley Vee. Onder de Byen werden'er eenige gevonden, welcke geenen Angel hebben.

De Rivier *Baranja*, de ſterckſte in dit Geweſt, ontſtaet uyt twee Hoofd-armen; van welcke d' eene ontrent *Mexico*; d' andere aen de Grens *Los Zacatecas* afvalt; ſigh vereenigende in 't Landſchap *Mechoacan*, alwaer hy onder een eenigh *Canael* nae *Santa Maria de los Lagos* loopt; een Waterval maeckt by *Guadalajara*, thien Vademen hoogh; en ſigh uytſtort beneden *Centiquipague*, tuſſchen de Landſchappen *Xaliſco* en *Chiametlan*.

In *Xaliſco* vindmen de Steeden *Compoſtel*, voortijds genoemd *Villa de Spiritu Santo*, of *Purification*; zynde gebouwd geworden van den meergedaghten *Guſman*.

Compoſtel leghd in de Vlackte; en is gantſch onderſcheyden van *Guadalajara*; vermits *Compoſtel* niet vrughtbaer is; jae ſoo veel niet heeft, dat het daer in zynde Vee weyde genoegh kan bekoomen. Daerenboven is de Lught hier warm en vogh, verweckende ſeer veel Ongediert. Echter konnen d' Inwooners ſigh geneeren, wijl deeſe Landſtreeck niet verr' van de Zee leght.

In 't Noord-Ooſten van *Guadalajara* en *Xaliſco* leggen de Steden en Landſchappen *S. Sebaſtiaen* in *Chiametlan*; *S. Michiel* in *Culiacan*; en *S. Johan* in *Cinaloa*.

Allenthalven zyn hier ſeer rijcke Silver-groeven. Levens-middelen, Ooſt, *Mayz*, Hulſen-vrughten en Boomwol vindmen hier genoegh.

D' Inwooners zyn groot, ſterck van Leeden, en ſtrijdbaer; inſonderheyd in *Cinaloa*: Daerſe de *Spaenjaerden S. Johan* hebben afgenoomen. Doch deeſe hebben anderwegen weer opgebouwd de Steeden *S. Jacob* en *S. Philip*.

In 't Noorden van *Guadalajara* zyn *Los Zacatecas* en Nieuw-*Biſcaja*. Men reeckend in *Los Zacatecas* vier Plant-Steeden; by de dertigh Vlecken; en vier beroemde Huyſen, of Herbergen, by de Berghwercken; onder welcke *Los Zacatecas* de voornaemſte zyn: Nae welcke 't geheele Landſchap dien men heeft bekoomen: Deſgelijcks *Avino*, *Sombrarette*, en *S. Marten*: Veellight oock noch *Lucas*.

De Steeden zyn *Xeres de la Frontera*; *Eroan*, en *Nombre de Dios* (een andere Plaers, als de geene, welcke in de Zee-Enghte *Panama* en *Durango* zyn geweeſt).

Wy vinden geen meldingh van eenige Steeden in Nieuw-*Biſcaja*; maer wel van treflijcke Silver-groeven te *S. Johan*, *S. Barbara*, en t' *Endes*; welcke men de beſte houd te zyn. Hierbeſitten de *Spaenjaerden* niets meer als de Berghwercken.

Los Zacatecas heeft gebreck van Water en Levens-middelen, behalven nae *Durango* en *Nombre de Dios* toe. Nieuw-*Biſcaja* heeft Vee en Graenen. Al de noch toe-verhaelde Landſchappen behooren niet ſleghts onder d' *Audientie*, maer onder 't Biſdom van *Guadalajara*.

Boven en in 't Noorden van Nieuw-*Gallicien* en d' *Audientie Guadalajara* hebben wy veel' onbekende Volckeren en Landſchappen. In 't gemeen geeftmen deſelve den Naem van *Mexico*. Want wijl wy deeſe *Quartieren* noch onder de Naem van *Mexico* begrijpen, ſoo ſullenſe 't jonghſt-bekende deel van *Mexico* maecken.

Van andere werdenſe geſaementlijck gereeckend onder de Naem van Nieuw-*Granada*. Sy ſtellen daer in de Stad *Granada*; welcke *Herrera* in *Cinalao*; andere in *Cibola*; noch andere in 't eygentlijck ſoo genoemde Koninghrijck

Mexico

Mexico ſetten. Dus weynigh ſeeckerheyd kanmen hebben uyt de Verhaelen van deeſe Landſtreecken.

Ondertuſſchen echter heeftmen daer in waergenoomen veelerley Volckeren van verſcheydene Spraecken, Seeden en Gewoonten. Sommige hebben haere vaſte en blijvende Wooningen. Andere wandelen met haer Vee van d'eene Plaets nae d'andere.

Onder d'eerſtgedaghte zyn'er eenige, welcke verſcheydene Steeden, en in deſelve dertigh, veertigh, jae vijftigh duyſend Zielen hebben. In deeſe Steeden zyn de Huyſen van Steen gebouwd, eenige verdiepingen hoogh.

't Nieuwe eygentlijck ſoo genoemde *Mexico* heeft ontrent thien of twaelf ſoodaenige Steeden. De Huyſen in deſelve hebben haere Kameren, Keuckens en Stallen. By de thien-duyſend Menſchen woonen'er in.

Cibola heeft'er ſeven, yeder van drie of vier of vijf-honderd Huysgeſinnen. Met de geene die op 't Veld woonen, konnenſe tot aght of thien-duyſend Menſchen uytmaecken.

Al deeſe Inwooners zyn tot den Oorlogh geneegen. Haer Land is bebouwd, en heeft overvloed van Levens-middelen; ſchoon de Lught hier in de Somer ſeer heet, en in de Winter gantſch koud is. Uyt deeſe Landen kanmen Sout, Kryſtal, Turkoiſen en Smaragden trecken. By de *Paſſaguates* en anderwegen vindmen Silver-Mijnen.

Quivira heeft weynigh Inwooners; en deeſe alle zyn bovenmaeten *Barbariſch*. De Mannen bedecken haer Lighaem met een qualijck toegerichtede Oſſen-huyt; de Vrouwen alleenlijck met haer Hayr. Sy nuttigen niet als rauw Vleeſch; 't welckſe veel meer inſlocken, als eeten. Sy gaen op de wijs van Schaeren by malkander; veranderen dickmael van woonplaets; en leggen noyt ſtil, als dan, wanneer de tijd des Jaers en de Weyden haer ophouden.

Haere Koeyen en Oſſen zyn wel ſoo groot als d'onſe in onſe Landen, maer ſeer verſcheyden van deſelve. Sy hebben kleyne Hoornen. 't Hayr, 't welck met de Schapen-Wol overeenkoomd, is ſeer langh nae 't Hoofd en de Schouderen toe. Nae aghteren werd het gedueright korter. Midden op den rugg' hebbenſe een ſeer groote Bugchel. De Voorvoeten zyn kort. Een langen Baerd hanghd haer voor van den Hals beneden waerts af. De Staert is langh, en aen 't eynd hayrigh.

Dit Dier heeft yets van een Leeuw, van een Kameel, van een Bock, van een Schaep; doch meeſt van een Os. De Kop en 't gantſche aenſien is ſoo leelijck, dat de Paerden 't ſelve niet begeeren te naerderen.

De voornaemſte Rijckdom van d'Inwooners des Lands beſtaet in deeſe Dieren; welcke ſigh gemeenlijck van haer Vleeſch geneeren. Met haere Huyden deckenſe haere Huyſen: Maecken'er oock haere Kleederen van. Van haer Hayr bereydenſe Gaern; van haere Darmen Peezen tot haere Boogen; van haere Hoornen Trompetten. In haere Blaeſen bewaerenſe haer Water of anderen Dranck. Haere Miſt diend haer tot Turf om te branden, vermitſe weynigh Hout hebben.

Behalven deeſe Oſſe zyn hier Schapen of Hamelen, ſoo groot, als in onſe Landen d'Eſelen. De Honden zyn ſoo ſterck, datſe haerer Meeſters *Bagagie*, ter ſwaerte van vijftigh Ponden, naedraegen.

Anian is noch armer als *Quivira*. De *Spaenjaerden* hebben 't een' en 't andere Deel alreeds voor lange tijd doorſtroopt. Doch vermitſe niet byſonders daer in konden vinden, ſoo hebbenſe geen verder aghr daer op geſlaegen.

Belangende de Lught, Vrughtbaerheyd en de Leggingh deeſer twee Landſchappen, daer van zyn gantſch tegens-een-ſtrijdige meeningen. Eenige maecken deſelve koud en onvrughtbaer; andere houdenſe voor gemaetighd en goed. Doch dit verſchil doet niets tot haere Legh-plaets. Een Landſchap kan wel eenige voortreflijcke, en te gelijck quaede Geweſten hebben. Doch de Legh-plaets moet en kan maer alleen op d'eene en d'andere ſijde zyn.

Sommige ſetten deeſe twee *Provintien* in 't Deel van *America*, 't welck *Aſia* aldernaeſt leghd, tegens 't Weſten des Landſchaps Nieuw-*Mexico*: Wederom andere ſtellenſe tegens 't Ooſten van Nieuw-*Mexico*, nae *Florida* en *Canada* toe; 't welck gantſchlijck tegens 't eerſte ſtrijd. Echter is deeſe laetſte Stellingh de waerſchijnlijckſte; wijl de geene, die uyt deeſe Geweſten nae *Panuco* in Nieuw-*Spaenje* zyn gereyſd, den wegh door deſelve hebben genoomen.

California is alreeds van over lange tijdt voor een Half-Eyland gehouden geworden. Maer nae dat de *Hollanders* op deeſe Zeeen een *Spaenſch* Schip hadden weghgenoomen, 't welck den Omkreytz van 't ſelve ervaeren, en de Kaert gemaeckt had, ſoo hebbenſe bevonden, dat het een Eyland is; 't welck ſigh uytſtreckt van 't Suyd-Ooſten tot 't Noord-Weſten; en van den drie-en-twintighſten *Graed* der Breedte tot over den vijf-en-twintighſten, leggende langhs *America* in 't Weſten. De lenghte is van ſes of ſeven-honderd Mijlen. De Breedte onder de Kreeft-Kringh alleen van twintigh tot vijf-en-twintigh Mijlen; van waer het ſigh geduerigh verwijderd tot op honderd en vijftigh Mijlen, en tot den veertighſten *Graed Latitudinis*.

Men heeft de Lught hier wry koud bevonden, welcke doch veel meer warm als gemaetighd behoorde te zyn. De Paerlen werden hier geviſcht in de Zee *Vermajo*, langhs en tegens 't Ooſten der Kuſt van *California*; gelijck oock langhs en op de Kuſt van Nieuw-*Granada*, of Nieuw-*Mexico*.

Marcus de Niza, een *Franciſcaner*, heeft in 't Jaer 1529. een Reys nae 't Koninghrijck *Cibola* gedaen; en op ſijne weerkoomſt Wonderen verteld, ſoo van 't geen hy geſien, als oock vernoomen had van de daer in woonende Volckeren, welcke rondom 't Hoofd ſtucken van Paerlemoer droegen.

Daer ſouden verſcheydene goudrijcke Landſchappen; oock ſchoon gebouwde Steeden, en Huyſen zyn, welckers Deuren met Turkoiſen en andere Eedele Geſteenten vercierd waeren.

De Hoofd-ſtad *Cibola* was grooter als *Mexico*. De Koninghrijcken *Morata*, *Acu* en *Tonteac* zyn noch ſeer rijck en maghtigh.

't Beright deeſes Geeſtlijcken veroorſaeckte, dat *Mendoza*, de Stadhouder in *Mexico*, derwaerts ſond *Vaſques de Cornado*, Stadhouder in Nieuw-*Galicien*, om de waerheyd hier van t'onderſoecken. Maer deeſen, in plaets van aen te treffen de Rijckdommen, waer toe den anderen hem hoop had gemaeckt, vond niet anders als naeckte en ſeer arme Lieden. Voorts, wel eenige taemlijck-gebouwde Steeden, maer t'eenemael ſleght van Huysraed voorſien. Met verſeeckeringh, dat de Koninghrijcken, waer van dien Geeſtlijcken ſoo veel had geroemd, bynae alle in Inbeeldingh beſtonden.

Tonteac was maer een Meir, waer rondom ſleghts eenige Huyſen ſtonden. *Marata* een onſightbaer ſtuck. *Acu* een geringh Vleck, in 't Land eenighſins geaght, wijl'er een weynigh Boomwol wierd verſaemeld.

't Kan

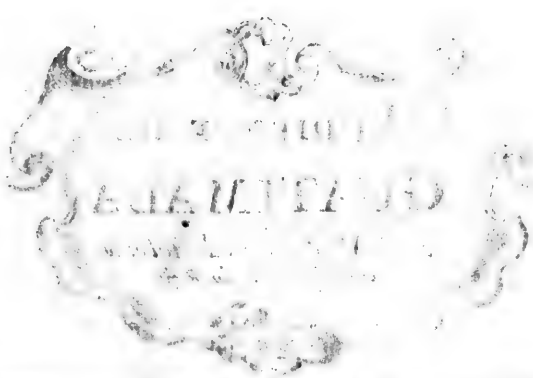

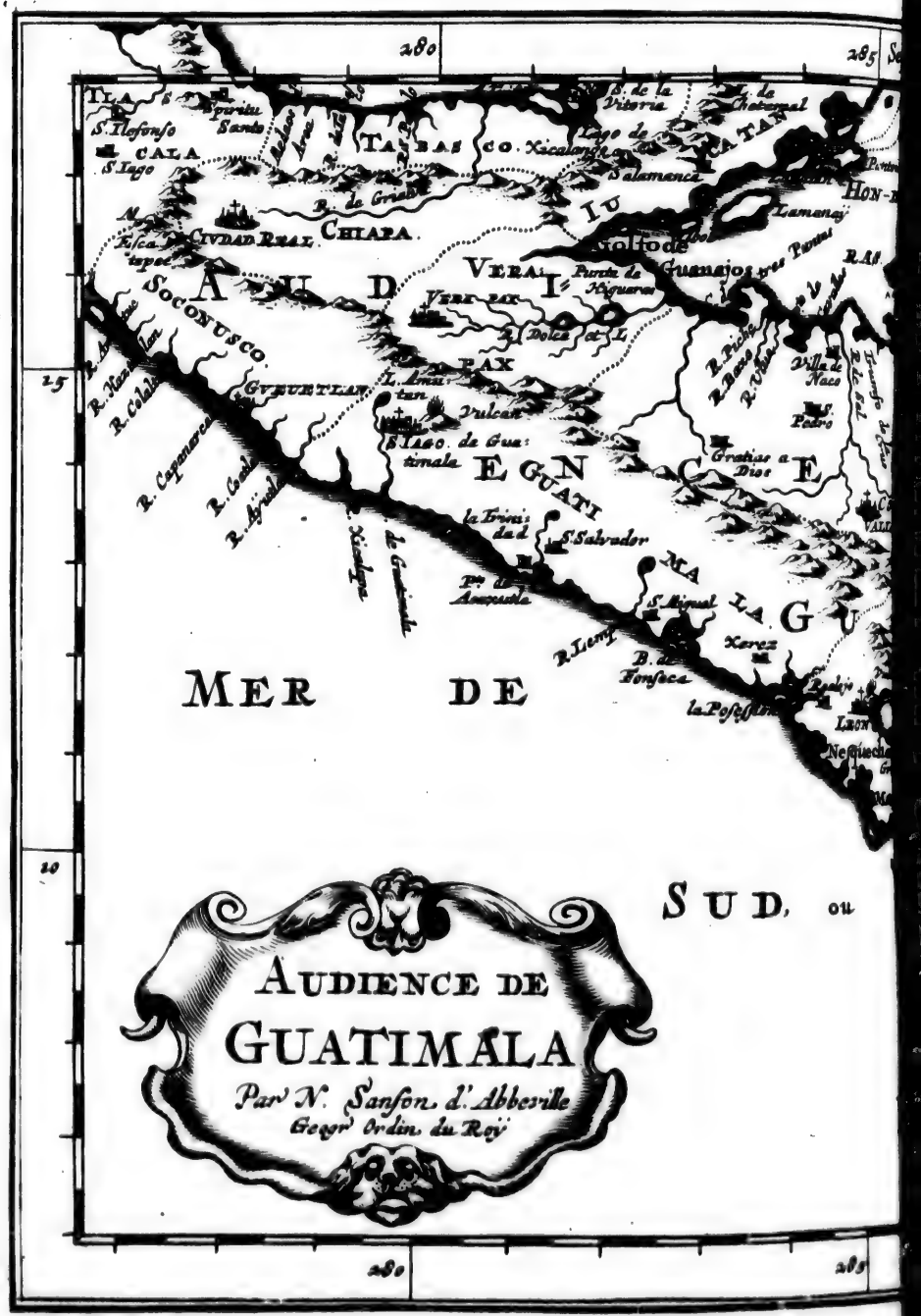
280
285
25
20
S. Ilefonso
CALA
S. Iago
TABAS
CO. Xicalango
Lago de
Salamanca
B. de Grisalva
CHIAPA
CIVDAD REAL
Fisca. Imper.
VERAPAZ
Punta de Higueras
Golfo de
Guanajos
Dolce
SOCONUSCO
GUEHUETLAN
L. Amatitan
Vulcan
S. Iago. de Guatimala
GUATEMALA
Gratias a Dios
la Trinidad
S. Salvador
Pto. de Acaxutla
S. Miguel
Xerez
B. de Fonseca
MER DU SUD, ou
AUDIENCE DE
GUATIMALA
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr. Ordin. du Roy

285
290
295
MER
DE
NORT
DE
DU
DE
RAS.
Tiguzigalpa
Tegulcalpa
Truxillo
Golfe de Nicoya
Porto de S. Juan
Boca del Drago
Costa d'Aspria
Parita
Panama
Nata
Chiriqui
Veragua
Portobelo
Nombre de Dios
Concepcion
Trinidad
Limones
Caldera
Arenjuez
Pueblo Nuevo
Bocas del Toro
Golfe de Nicoya
Paro
Golfe de Sabine
Pte de Burica
I. de Ste Maria
I. de Ste Marthe
C. de Ste Maria
Mosquitos
Isles Mosquitos
Caymanes
Cayman
Bibora
Cartago
Caballos
Nicaragua
Desaguadero
Xerez
Leon
Nesquecho
Gratias a Dios
Villa de Nacs
Pedro
Xagua
Guanaxo
Guanaxa
Lamanay
Honduras
Ruatan
Isles de Bonacca
Isles de Pinos
Isles de Cheual
Isles de Cayman
Isles de Mosquitos
Isles de Caymanes
Isles de Bocas del Toro
Isles de Nombre de Dios
Isles de Caballos
Isles de Parita
Isles de Ste Maria
Isles de Ste Marthe
Isles de Pte de Burica
Isles de Golfe de Nicoya
Isles de Golfe de Sabine
Isles de Golfe de Nicoya
Isles de Golfe de Nicoya
Isles de Golfe de Nicoya

't Kan wel zyn, dat de gemelde Geeſtlijcke meer hier van geſeghd heeft, als hy geſien had: Om de *Spaenjaerden* daer door op te wecken, datſe eenige Plant-Lieden derwaerts moghten ſenden, en door dit middel deeſe Volckeren te bekeeren.

Canado in tegendeel ſagh'er al te weynigh, en op verre nae ſoo veel voordeel niet te doen, als wel in ſijn Stadhouderſchap.

Dit zy nu ſoo 't wil, immers deeſe tegen-een-ſtrijdigheyd, nevens de geene, welcke wy in *Quivira* en *Anian* hebben aengeweeſen, gelijck oock van de Stad *Granada*, toond ons klaerlijck hoe gevaerlijck het is de geene te geloven, welcke uyt verre Landen koomen; hoe ſchijnbaer deſelve ſigh oock moghten voortdoen; hoeſe ſpreecken; hoe aenſienlijck ſy oock zyn, en hoe hoogh ſy ſweeren moogen.

GUATEMALA.

De *Audientie Guatemale* leght tuſſchen de Noord en Suyd-Zee. De daer in gelegene Landſchappen zyn *Guatemala*, *Soconuſco*, *Chiapa*, *Vera-Pax*, *Honduras*, *Nicaragua*, *Coſtarica*, en *Veragua*.

Guatemala en *Saconuſco* zyn op de Suyder-Zee; *Chiapa* in 't Land; *Vera-Pax* en *Honduras* op de Noord-Zee; *Nicaragua*, *Coſtarica*, en *Veragua* op beyde de Zeeën.

Guatemala heeft anderhalf honderd Mijlen langhs de Kuſt; en ſtreckt ſigh dertigh of veertigh Mijlen Landwaerts in.

Men heeft hier in de Jaeren 1624. en 1625. gebouwd de Steeden *S. Jago de Guatemala*; *S. Salvador*, anders *Cuzcatlan*; *La Trinidado*, anders *Conzonate*; *S. Michiel*, en *Xerez de la Frontera*, anders *Chuluteca* genoemd.

Sy leggen geſaementlijck op, of een weynigh van de Zee: Doch *Guatemala* dieper in 't Land. Is echter de Hoofdſtad; alwaermen heeft de Biſchoplijcke Stoel en d' *Audientie*.

In 't Jaer 1541. wierd deeſe Stad, door een Vloed van ſiedend heet Water, barſtende uyt den dight daer by gelegenen Bergh, bynae geheel overſtroomd. Alle Boomen, Steenen en Gebouwen, welcke de gedaghte Vloed in haeren loop in den wegh ſtonden, wierden ter neer geworpen, en in de Stad gedreven. Veele Menſchen verſmoorden, en bleven onder d' Invallen dood; en onder deſelve oock de Weduw des geenen, die deeſe *Provintie* bedwongen en ſoo gantſch qualijck gehandeld had.

Deeſe Stad is weer herbouwd geworden, wat meer nae 't Ooſten toe; en heeft by de honderd Huyſen, ontrent ſes-honderd Menſchen; en in haer Gebied by de vijf-en-twintigh duyſend Cijnsbaere *Indianen*.

Seecker Perſoon had ſigh voortijds ingebeeld, dat'er een rijcke Goud-ader in deeſen Bergh *Guatemale* moeſt zyn: Derhalven ſtond maer alleen een Middel te bedencken, om een Ketel nae beneden te laeten, waer meê men 't Goud nae wenſch en in meenighte, gelijck

lijck als uyt een Put, ſou konnen om hoogh trecken.

Hy onderwondt ſigh tot ſijn ooghmerck te geraecken. Liet dicke Yſere Keetenen en een groote Ketel vervaerdigen; ſoo ſterck, datſe, nae ſijne meeninghe, van 't Vyer niet beſchaedighd konden worden. Daer nae deed hy een wegh baenen: Sijne Keetenen, Keetel en Wercktuygen daer langhs op de hooghte des Berghs brengen; en voorts alles bereyden, 't welck dienen kon, om ſijnen Keetel te doen neerdaelen, en deſelve, vervuld met Goud, weer om hoogh te trecken; wijl hy meende, dat dit koſtlijck Metael op de grondt des Berghs koockte.

Maer 't Vyer was ſoo gantſch hevigh, dat hy in een oogenblick noch Keeten noch Ketel meer had. Doe bemerckte hy eerſt ſijne dwaesheyd, nae dat hy al ſijn' en ſijner Vrienden goederen hier aen te koſt had geleghd. Waer over hy in ſoodaenigh een vertwijffelingh viel, dat hy ſigh in den gloed des Berghs wou neerſtorten. Alhoewel hy nu hier in verhinderd wierd, ſoo is hy echter korts daer nae van verdriet en hertenleed geſtorven.

Dit Land is kouder, als ſijne Leghplaets meêbrenghd; en d' Aerdbevingen ſeer onderworpen. Heeft voortreflijcken Balſſem; vlietenden Amber, Sout, Bezoar, Granen en Ooft. Waer onder oock *Cacao* in ſoo een groote meenighte, dat jaerlijcks veele Scheepen daer meê gelaeden, en nae andere Plaetſen heenen gevoerd werden.

Dit *Cacao* is een ſlagh van Amandelen; waer in de grootſte rijckdom van *Nieuw Spaenje* beſtaet. 't Diend tot allerley gebruyck, ſoo wel tot eeten als dincken. Verſcheydene Drancken maken'er d' Inwooners van, waer onder ſy eenige *Speceryen* vermengen. Daerenbovē diend het haer in plaets van Munt, of Geld.

Saconuſco beeft maer alleen de kleyne Stad *Guevetlan* op de Kuſt; en andere niet ſonderlinghs.

Cuidad Real is de voornaemſte Plaets in 't Landſchap *Chiapa*. Echter noemd ſigh de Biſchop over deeſe *Provintie* Biſchop van *Chiapa*; 't welck by d' Inwooneren des Lands een ſchoon Vleck is: Leggende ontrent vijfthien of twintigh Mijlen beneden *Cuidad Real*.

Onder de Biſchoppen van *Chiapa* heeft geweeſt *Bartholomæus de los Caſas*, uyt d' Orden van *S. Dominicus*: Die, als hy ſagh, hoe gantſch grouwlijck de *Spaenjaerden* met de Volckeren in *America* tewerck gingen, haer van ſoodaenige wreedheden traghtede af te maenen. Doch vermits hy in dit ſtuck niets kon verrighten, ſoo begaf hy ſigh nae *Spaenje*, en liet ſigh aenmelden by Don *Philippo*, Soon van Keyſer *Karel* den Vijfden, naederhand Koningh geworden, de tweede diens Naems.

Hy ſtelde hem voor oogen d'onmenſchlijcke *Tyrannien* der *Spaenjaerden* tegens dit arme Volck; doch bemerckte, dat de ſaeck op de lange banck wierd verſchoven; jae, dat men ſigh beſwaerde, raed hier tegens te verſchaffen; even als of hy 't reght en de volkoomene maght, 't welck de Koningen van *Caſtilien*, volgens haer voorgeven, over deeſe Landen en Volckeren hebben, had willen beſtrijden.

Hy beſloot derhalven by ſigh ſelven, ſijn Boeck (*Anno* 1542.) in *Sivilia* te laeten drucken; ſonder verlof der *Inquiſiteurs*; 't welck in *Spaenje* een ſeer gevaerlijck ſtuck is. Dit ſijn Werck leverde hy Keyſer *Carel* de vijfde over: Deelde oock aen verſcheydene Perſoonen van aenſien eenige *Exempelen* uyt.

Stracks daer op beval [illegible] ninghlijcke Raed, dat men dit gedruckte Boeck gantſchlijck ſou onderdrucken, op dat deeſe

deeſe *Barbariſche* Daeden niet openlijck aen den dagh koomen, en de *Spaenjaerden* alſoo by alle Volckeren des Werelds gehaet en als een Grouwel werden moghten. Evenwel wierden noch eenige *Exemplaeren* gereddet uyt dit Verderf, en buyten *Spaenje* gebracht: Welcke in *Italien*, in de *Nederlanden* en anderwegen weer naegedruckt wierden: Werdende oock overgeſet in d' *Italiaenſche*, *Nederlandſche* en *Franſche* Taelen.

In dit Beright werden dingen verhaeld, welcke de Menſchen nauwlijcks ſouden konnen geloven.

Hy reeckend, dat in verſcheydene Deelen van *America* en des ſelven Eylanden de *Spaenjaerden* alreeds in ſijnen tijd (naementlijck, vijftigh Jaeren nae dat de *Caſtilianen* in 't Land waeren gekoomen) tuſſchen de twaelf en vijfthien *Millioenen* Menſchen, door Swaerd, Strop, Honger, overmatigen haer opgedwongenen arbeyd in de Berghwercken, of oock groote Laſten welckeſe moeſten draegen, en door verſcheydene andere Middelen om 't leven waeren gebraght.

Hy voeght'er by, datſe met d' overgeblevene arger als met Lijf-eygene, jae ſlimmer als met wilde Dieren omgingen. Eenige hadden ſe de Neus; andere d' Ooren; ſommige de Handen afgeſneeden. Somtijds hebbenſe haer in ſtucken gehouwen en gevierendeeld; daer nae deeſe Stucken haere Honden voorgeworpen; welckeſe oock hadden geleerd, deeſe arme *Indianen* te verſcheuren en te verſlinden.

Wanneerſe eenen deeſer Honden ergens dood, of een *Spaenjaerd* in 't Veld verſlaegen vonden, ſoo lietenſe een *Douſijn* deeſer ellendige *Americanen*, ter eeren van de twaelf *Apoſtelen*, ophangen: Of 't omgeleegene Land wierd door Vyer en Swaerd t' eenemael verwoeſt.

Voorts verhaeld hy, datſe gewoonlijck de Jongens misbruyck en; de Dochters ſchendeden; de Vrouwen verkraghteden: Welckeſe daer nae voor een Kaes: Dickmael honderd, jae oock vijf-honderd en noch meer Mans en Vrouwsperſoonen voor een Paerd of Eſel hebben verkoght.

Hy vermeld, dat ſeecker *Cacique* uyt *Hiſpaniola* de vlught nae 't Eyland *Cuba* nam, om aldaer der *Spaenjaerden* wreedheyd t' ontgaen. Maer alſe nu oock dit Eyland bedwongen hadden, en de gedaghte *Cacique* in haere handen was geraeckt, ſoo veroordeeldenſe hem, verbrand te worden.

Doe hy nu van de *Spaenſche* Geeſtlijke wierd vermaend 't *Chriſtendom* aen te nemen, op dat hy ten minſten nae dit leven in 't *Paradijs* moght geraken; en hy van haer hoorde, dat oock de *Spaenjaerden* daer ſouden zyn, ſoo wou hy noch een *Chriſten* worden, noch in dit *Paradijs* der *Spaenjaerden* koomen; ſoo ſeer was hy bevreeſd, dat hy daer weer onder haere handen ſou vallen.

De gemelde *de las Caſas* verſeeckerd ons, datmen veele Boecken ſou konnen beſchrijven, indienmen daer in wou verhaelen al diergelijcke in *America* voorgevallene dingen. Oock betuyghd hy, dat de meeſte Moord-daeden, Afbrandingen en verwoeſtingen opſetlijck zyn verright: Daerenboven dickmael tegens eenige in 't werck geſteld, om d' andere een ſchrick aen te jaegen, en haer tot gehoorſaemheyd te dwingen.

Doch wy willen ons weer nae onſe *Audientie* wenden.

Onder een groot getal Boomen, welcke men vind in de Geberghten van *Chiapa*, is'er eene, welcke een ſlagh van Peper en Nagelen draeghd.

In de bebouwde Velden koomen d' Ajuynen nae wenſch voort. Wanneer

de Boonen eenmael hier geplant zyn geworden, ſoo bloeyenſe, en geven haere vrught yeder Jaer; 't welck veele Jaeren aghter den anderen duerd. Even ſoodaenigh is 't hier oock gelegen met de Kruyden en Bloemen.

By *Chiapa* zyn verſcheydene Bronnen, welcke yet byſonders aen ſigh hebben: D'eene heeft Ebb' en Vloed gelijck de Zee, alhoewel wijd van deſelve gelegen, en gantſch geen gemeenſchap daer meê hebbende.

Een andere is'er, welcke drie Jaeren nae malkander waſt, ſchoon 't maer een weynigh koomd te regenen: En dan in de drie volgende Jaeren weer afneemd, ſchoon'er een geduerigen hevigen Regen valt. Dit gaet ſoo voort beurtswijs, van drie tot drie Jaeren.

Noch een andere neemd altijd af, wanneer 't regend; en waſt in tegendeel, wanneer 't droogh We'er is.

Wederom een andere veroorſaeckt de Dood aen alle Vogelen en Dieren: Maer geneeſd de Sieckten, welcke ſtercke en hevige hulpmiddelen vereyſchen.

Doch wy ſouden veel te ſchrijven hebben, indien wy ons wilden ophouden ontrent al de ſonderlinge dingen, welcke in *America* worden gevonden.

Honduras en *Nicaragua* zyn twee groote Landſchappen. *Honduras* heeft over de twee-honderd Mijlen in de lenghte, en bynae honderd in de breedte. *Nicaragua* is wat kleyner.

Honduras deeld ſijnen Naem meê aen den Boeſem, welckeſe heeft op de Noord-Zee.

De *Spaenjaerden* hebben ſes Steeden in 't Landſchap gebouwd. *Valladolid*, anders *Comayagua*; bynae in een evengelijcke wijdte van de Noord en Suyd-Zee. *Gratias á Dios*, op een verhevene Landſtreeck, en by de rijcke Goudgroef S. *Pedro*. Ontrent vijfthien Mijlen van deeſe S. *Johan del Puerto de los Caballos*; voortijds een beroemde Haven: Doch die nae *Amatica* is verſet geworden, wijl de gelegenheyd aldaer wat voordeliger was. *Truxillo*, met een voortreflijcke Haven, en een rijcklijck-vrughtbaeren Bodem. S. *Georgius d'Olancho*: Wiens Land voortijds ſeer veel Gouds verſchaftede; gelijck oock de Rivier *Guyape* (*Guayape*) leggende tegens 't Ooſten van *Truxillo* en *Olancho*.

't Biſdom des Landſchaps is eerſt te *Truxillo* geweeſt; doch naederhand in 't Jaer 1588. nae *Valladolid* verplaetſt geworden.

Men haeld van *Honduras* Wol, welcke by ons ſeer geaght, en van de *Franſoiſen Vigogne* werd geheeten.

Nicaragua, of 't Nieuwe Koninghrijck *Leon*, heeft vijf *Spaenſche* Plant-Steeden. *Leon de Nicaragua* leght voor 't eerſte Meir. *Granada* op den aenvangh des tweeden en grootſten Meirs. *Jaen* op 't eynde des ſelven grooten Meirs van *Nicaragua*. Nieuw-*Segovia* is dieper in 't Land gelegen. *Realejo* by de Suyd-Zee, nevens een ſeer goede Haven.

Voortijds had men een *Canael* willen maecken van de Noord tot in de Zuyd-Zee; tuſſchen *Realejo* en 't Meir *Nicaragua*; doch dit Werck is aghter gebleven. Veellight heeftmen de Suyd-Zee veel hooger bevonden als de Noord-Zee; waer van wy op een andere plaets ſullen ſpreecken. En indien 't ſoo was, ſoo ſtond te vreeſen, dat ter dier oorſaeck de *Quartieren* aen deeſe ſijde groote ſchaede ſouden hebben moogen lijden.

't Meir van *Nicaragua* is ſeer groot. 't Selve heeft Ebb' en Vloed gelijck de Zee. Veele Crocodillen zyn'er in. Op den Oever ſtaen veel *Indiaenſche* Wooningen. 't Begind ontrent aght of thien Mijlen van de Suyder-Zee, en ſoeckt de

de Noord-Zee tot op anderhalf-honderd Mijlen weghs. Maeckt ten deelen een Meir, ten deelen een Rivier of *Canael*, genoemd *Deſaguadero*, alwaer veele Waeter-vallingen zyn; en giet ſigh uyt in de Zee door een groote Openingh, daer eenige Eylanden leggen; gelijck oock de *S. Johans-Haven*.

De Lught des Lands is geſond, alhoewel heet. 't Aerdrijck vrughtbaer en luſtigh. 't Heeft Ooſt, Koeyen, Swijnen, *Indiaenſche* Hoenderen, en Papegayen, in ſoo een groote meenighte, datſe gantſch beſwaerlijck vallen; Balſſem; weynigh Weyt, en Schapen; eenige Goud en Silver-Berghwercken nae *Segovia* toe.

D'Inwooners zyn vrolijck en wacker. 't Gebied van *Leon* heeft twintigh-duyſend Cijnsbaere *Indianen*. De Winter is hier droogh; de Somer voghtigh en nat.

Coſta-Rica en *Veragua* zyn de twee uyterſte nae 't Ooſten gelegene Landſchappen der *Audientie Guatemala*.

In *Coſta-Rica* leght de Stad *Carthago* tuſſchen beyde de Zeeën; alwaer deſelve eenige Plaetſen heeft, welcke haer voor Havens dienen. Voorts leggen *Aranjues* en *Nicoya* op de Zuyd-Zee: *Caſtro d' Auſtria* in 't Land.

Veragua leght tegens 't Ooſten de Zee-Enghte *Panama*, en heeft voortijds met de Kamer van *Panama* overeen-geſtemd; alhoewel deeſe Stad onder 't Suyder; *Veragua* daer tegens onder 't Noorder-*America* werd gereeckend.

Men ſteld in dit Landſchap vier of vijf *Spaenſche* Steeden; naementlijck: *Conceptjon*; *La Trinidad*; *S. Fé*; *Carlos*, en *Parita*.

Conceptjon en *La Trinidad* leggen op de Noord-Zee. *S. Fé* Landwaerds in. *Carlos* en *Parita* op de Suyd-Zee.

't Land der beyder *Provintien* is rauw, berghaghtigh, en onvrughtbaer. Heeft echter rijcke Goud-Mijnen: Oock voeren de Vloeden Goud met ſigh.

Daer ſijn noch eenige Natuerlijcke Onderdaenen in deeſe *Quartieren* overigh, welcke de *Spaenjaerden* genoegh te doen maecken, en deſelve eeten, wanneerſe haer maer in haer geweld konnen krijgen.

D' ANTILLEN, OF DE CAMERCANISCHE EYLANDEN.

TUſſchen beyde d' *Amerikken*, 't Noorder en 't Suyder, en voor den *Mexicaenſchen* Zee-boeſem leggen veel' Eylanden van verſcheydene Grootte. *Hiſpaniola* en *Cuba* zyn de grootſte onder deſelve. *Jamaica*, *Boriquen* en eenige andere zyn middelmatigh. D' overige veel kleyner.

Hiſpaniola, van d' Inwooners genoemd *Quisqueja*, dat is, Groot-Land, en *Ayti*, ſoo veel als rauwheyd, leght midden onder de gedaghte Eylanden.

't Heeft by de twee-honderd Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten; en vijftigh of tſeſtigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Chriſtoffel Columbus is op ſijn' eerſte Reys in 't Jaer 1492. hier geweeſt, en maeckte ſigh korts daer nae Meeſter daer van, gevende 't ſelve de Naem van *Hiſpaniola*.

De *Caſtilianen* hebben hier verſcheydene Plant-Steeden opgeright. T' eenen tijd heeft men'er ſeſthien of aghthien; en in deſelve meer als veerthien-duyſend Natuerlijcke *Spaenjaerden* geſien.

Hedenſdaeghs zyn'er veel minder, wijl de meeſte in 't Groote Land gintſch en herwaerts zyn verſtroyd, doe andere Landen ontdeckt wierden, van welcke men hoop had, om aldaer nieuwe en beeter voordelen te doen.

Evenwel zyn'er noch thien Plant-Steeden overigh; onder welcke *S. Dominico*, gebouwd van *Bartholomaus*, Broeder van *Chriſtophorus Columbus*, de ſchoonſte is; wijl aldaer is een Aerts-Biſdom, *Audientie*, de *Reſidentie* des Stadhouders van 't Eyland, de Reecken-Kamer, en de Munt.

Onder de twee-duyſend Geſlaghten (Huysgeſinnen) welcke hier gevonden werden, zyn'er maer alleen ſes-honderd *Spaenſche*. D' overige beſtaen uyt *Meſtizzen*, *Mulates*, *Negres* en *Canares*.

Puerto de la Plata is de tweede in orde en aenſien, weegens haeren Koophandel. Daer nae *S. Jago de los Cavalleros*, wegens de ſchoonheyd van haere Leghplaets. *El Cotuy*, wegens de Goud-Berghwercken. *Salva Leon de Yquey*, wegens de Suycker en Weyden. *Azua*, deſgelijcks wegens de Suycker. *S. Maria d' el Puerto* geeft Caſſia. *Monte Chriſto* Sout. *La Conception de la Vega* is een Biſdom geweeſt; doch nu 't Biſdom *S. Domingo* ingelijfd. *El Zeybo* op de Zee heeft niet veel byſonders.

Soo

Soo haeſt de *Caſtilianen* ſigh Meeſter van dit Eyland hadden gemaeckt, hebbenſe uyt *Spaenje* derwaerts laeten brengen Granen, Ooft, en Dieren van allerley ſlagh.

De Graenen hebben op 't effene Veld niet willen gelucken, vermits 't Land hier al t' onmatigh vet is. Sy wierden derhalven genoodſaeckt 't Saed op de Heuvelen te werpen, of aen ſoodaenige Plaetſen, daer d' Aerde mager was.

't Ooft is hier wel geſlaeghd: En 't Vee heeft ſigh ſoodaenigh vermeerderd, dat veele *private* Perſoonen de Beeſten vryheyd gegeven, of deſelve aen 't gemeen overgelaeten hebben. Die de moeyte doen wil, magh deſelve Jaegen en dooden; want men aght hier 't Vleeſch niet, alsmen maer de Huyd kan hebben.

De Suycker-Riedten, welckemen uyt *Canarien* derwaerts heeft gebraght, brengen deſgelijcks groot voordeel aen. Doch de Goud en Koper, nevens verſcheydene andere Metal-Mijnen, hier noch overigh zynde, werden niet meer bearbeyd; vermits de *Spaenjaerden* alreeds voor langh de meeſte der oude Inwooners jae oock die van eenige omgeleegene Eylanden, hebben om 't leven gebraght, of laeten verderven.

Eer *Chriſtoffel Columbus* in dit Eyland quam, waeren'er ſeer weynigh viervoetige Dieren in; geſaementlijck ſeer kleyn, en meerendeel een ſoort van Conijnen, welcke wy *Indiaenſche* Conijnen noemen: Nevens ſtomme Honden, welcke van de *Spaenjaerden*, geduerende haeren grooten Hongersnood, gegeeten wierden.

Hedenſdaeghs zyn onder haere Ongedierten en Wormen de *Niguas* ſeer gevaerlijck voor de geene welcke blootsvoets gaen. Sy huppelen gelijck de Vloyen, ſluypen tuſſchen Vel en Vleeſch in, en plagen de Menſchen t' eenemael beſwaerlijck.

De *Cucuyo*, ſeecker ſlagh van Vliegen, heeft d' oogen, en de ſijden, wanneerſe de Vleugelen opend, ſoo hellightend, datmen in d' alderduyſterſte naght daer by kan ſien te leeſen en te ſchrijven.

Onder haere Dieren zyn aenmerckens-waerdigh haere *Manati*, zynde een ſoort van Zee-Kalveren, twintigh en noch meer voeten langh. Met deſelve vanghdmen groote en kleyne Viſſchen, vermitsſe ſigh met haere Steeckels, op den rugg', aen d' andere hangen.

't Eyland *Cuba* is veel langer, doch ſmaller, als *Hiſpaniola*. 't Heeft driehonderd Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten. Van 't Suyden nae 't Noorden niet meer als vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen doorgaens. Derhalven zyn deeſe twee Eylanden in haer begrijp malkander bynae gelijck.

Oock koomenſe in d' Eygenſchappen ſeer wel over een; als in Graenen, Ooft en Vee. De Boſſchen geven hier 't beſte Hout tot den Scheeps-bouw. Men vind hier meer Hoenderen, Duyven, Tortelduyven, Veld-hoenderen en *Flamengos*; welcke, alſe kleyn zyn, witte; maer grooter werdende, bonte of veelverwige Vederen hebben: Oock voeren haere Vloeden meer Goud met ſigh, als in *Hiſpaniola*. Daerenboven zyn hier de Havenen grooter en verſeeckerder: Doch oock heeftmen meer Klippen en Bancken om *Cuba*, als by *Hiſpaniola*.

Maer alhoewel dit Eyland groot is, ſoo vindmen'er echter weynige Steeden in. *S. Jago* is in 't Jaer 1514. (wat meer als twintigh Jaeren, nae dat *Chriſtoffel Columbus* 't gedaghte Eyland had ontdeckt) gebouwd geworden. 't Hier zynde Biſdom behoord onder 't Aerds-

Biſdom *S. Dominici*. Haere Haven is eene der beſte in geheel *America*.

By deeſe Stad *S. Iago*, en *La Sierra de Cobre* werd noch Koper gegraven. Evenwel is deeſe Plaets ſeer in afgangh geraeckt, en drijft gantſch weynigh Koophandel.

Nae *Baracoa* toe geven de Bergen Ebben en *Brazilien*-hout. Doch dit veroorſaeckt een ſeer groote onbequaemheyd, dat haere Haven geen groote Scheepen kan inneemen.

De goedheyd van de Lught, de vrughtbaerheyd des Bodems, en de ſeer luſtige Vlackte hebben *S. Salvador* gemaeckt tot de beſte Plaets deeſes Eylands. Hier werd een ſeer grooten Handel gedreven; alhoewel buyten de Kuſt.

Tuſſchen *S. Salvador* en *S. Iago* (of *Iacob*) vindmen een Land, bedeckt met veele Keyen of Keeſelſteenen van verſcheydene grootte; welcke de Natuer ſoo gantſch rond heeft gevormd, datmen deſelve kan gebruycken tot Kogelen voor allerley ſtucken Geſchuts.

By *Porto del Principe* vindmen oock Swavel en Hars-Boomen. Dit Hars gebruyckenſe in plaets van Peck, om de Schepen daer meê te pecken. D' *Indianen* laeten 't ſigh dienen tot allerley Artzenyen.

De Haven van *Havana*, of *S. Chriſtoffel de la Havana*, heeft een ſmallen en diepen Ingangh. Neemd de Groote Zee op in de *form* van een Zee-boeſem. Duyſend Scheepen konnen'er leggen, welverſeeckerd tegens allerley Winden.

De twee Voorgeberghten, welcke deſelve ſluyten, hebben haere Kaſteelen, om den Ingangh te beſchermen. 't Derde, 't welck aen de Stad ſtoot, ſiet op d' openingh des Havens.

De Scheepen, welcke uyt *Nieuw-Spaenje* nae *Europa* te rugg' keeren, koomen te *Havana* by malkander, en verſorgen ſigh aldaer van alles waer haer, ſoo aen Krijghs-behoeften als Levensmiddelen, nodigh is. In Herfſt-maend ſchickenſe ſigh tot haer vertreck; vermitſe door 't *Canael* van *Bahame*, en van daer in de Groote Zee loopen.

Vijf-en-twintigh Mijlen van *Havana*, tegens 't Ooſten, is de Haven *Matanza*, of de Moord-Haven, wijl voortijds d' Inwooners deeſes Lands hier eenige *Spaenjaerden* om 't Leven hebben gebraght.

In 't Jaer 1628. overrompelde hier den *Hollandſchen Admirael Pieter Pieterſz. Heyn* de *Weſt-Indiſche* Silver-Vloot, nae *Spaenje* te rugg' koomende; brengende deſelve geluckigh op in de *Vereenighde Nederlanden*. Deeſe Vloot was bevraght met Silver, *Chochenille*, Sijde, *Anil*, *Caſſonnade*, Huyden, en andere koſtlijcke Waeren. Deeſen Buyt wierd gewaerdeerd op twintigh *Millioenen Franſche* Guldens. 't Weet niet, of oyt ſoo een rijcken Buyt meer is gemaeckt geworden. Hy wierd echter van de Bewindhebbers der *Nederlandſche Weſt-Indiſche Compagnie* qualijck geloond.

Iamaica, tegens 't Suyden van *Cuba*, en tegens 't Weſten van *Hiſpaniola*, leghd vijf-en-twintigh Mijlen van 't eerſt; dertigh of vijf-en-dertigh Mijlen van 't laetſtgenoemde Eyland.

't Heeft een ſeer geſonde Lught: Daerenboven een ſeer heerlijcken en vrughtbaeren Bodem in 't voortbrengen van *Yuca*, waer uyt ſy haere *Caſſave* maecken. Ter deeſer oorſaeck werd het genoemd de Koorn-Schuer der *Antillen*. Men vind hier Goud, Boomwol, Wol, Ooft, Suycker-ried, en een groote meenighte Vee.

De hier in leggende Steeden zyn *Sevilla*, *Melilla*, en *Oriſtan*. *Sevilla* heeft een *Collegiale* Kerck, wiens Hoofd de *Titel* eens Abts voerd. Onder deſelve is geweeſt *Petrus Martyr*, die de *Weſt-Indiſche*

Indiſche Geſchiedeniſſen in Thien Boecken heeft beſchreven.

Melilla (*Mellila*) is de Stad, alwaer *Columbus* ſijne Scheepen, op de te rugg'-koomſt van *Veragua*, liet verbeeteren, nae geleedene Schipbreuck. Deeſe twee Steeden ſien op 't Eyland *Cuba* nae 't Noorden: *Oriſtan* daer tegens op 't Groote Land tegens 't Suyden; by de twee-honderd Mijlen ter Zee daer van afleggende.

In deeſe Zee zyn veele Klippen, Rotſen, en tuſſchen de Bancken eenige Eylanden, als *Serr* ; alwaer *Auguſtin Pedro Serrano* ſijn Schip verloor; ſigh maer alleen *ſalveerde*, en drie geheele Jaeren langh ſigh hier ophield. Nae hem heeft ſigh oock een *privaet* Perſoon alleen, uyt geleedene Schipbreuck, hier heenen gereddet; die met den voorgedaghten noch vier Jaeren hier bleef; zynde t' ſaemen ſeven Jaeren voor *Serrano*. Doe nu eyndlijck een Schip voorby dit Eyland *paſſeerde*, en gewaer wierd, dat'er yemand op was, ſoo ſond het de Boot derwaerts, en liet haer afhaelen.

Boriquem, of S. *Johan de Puerto Ricco*, is wat geringer, en niet ſoo vrughtbaer als *Jamaica*.

S. *Johan de Puerto Ricco* is des Biſchops en Stadhouders *Reſidentie*. Hier is een treflijcke Haven, welcke ſijnen Naem aen 't Eyland meêdeeld.

D'overige Steeden zyn *El Arrecibo* en *Guadianilla*, of S. *Germain*. Dit geheele Eyland heeft weynigh Havenen: Doch midden daer door gaen veele aen malkander-hangende Bergen, welcke 't ſelve verdeelen van 't Weſten tot 't Ooſten. Men vind hier een witte Gom, diemen gebruyckt in de plaets van Peck, om de Scheepen daer meê te pecken. Daerenboven maeckrmen'er Kaerſſen van, gelijck wy van Smeer. 't Dient oock, in plaets van andere Geneeſinghsmiddelen, tot heelingh der Wonden. Boven 't Goud, Suycker, en *Gayac* vindmen hier veel *Maraiz Salans*.

Deeſe vier Eylanden zyn de grootſte en voornaemſte onder d' *Antillen*. D'andere zyn ſeer veel in getal, en werden aengemerckt onder de Naemen der *Lucayes* en *Caribes*.

De *Lucayes* leggen in 't Noorden van *Cuba* en *Hiſpaniola*. Onder deſelve is *Lucayo Neque* 't voornaemſte, 't grootſte, en 't uyterſte tegens 't Noorden.

Bahama voerd dien Naem van 't *Canael*, 't welck is tuſſchen deeſe Eylanden en *Florida*. Dit *Canael* is ſoo gantſch ſnel, dat het, ten trots der Winden, de Scheepen van 't Suyden nae 't Noorden; of veel meer van 't Suyd-Weſten nae 't Noord-Ooſten heenen voerd.

Guanahani is 't eerſte Land, 't welck *Chriſtoffel Columbus* by *America* ontdeckte, en den Naem van S. *Salvador* gaf; wijl hy in gevaer had geſtaen, dat ſelfs de ſijne hem in de Zee ſouden geworpen hebben, vermitſe vreeſden, noyt by eenigh Land te ſullen koomen.

D'Eylanden *Caribes*, of *Cannibales*, leggen tegens 't Ooſten van *Boriquen*; en ſtrecken ſigh uyt in een halve *Circkel* tegens 't Suyder-*America*.

Men heeftſe ſoodaenigh een Naem gegeven, om dat der ſelver Inwooners *Caribes*, of *Cannibales* waeren, dat is, Menſchen-eeters.

De beroemdſte deeſer Eylanden zyn S. *Chriſtoffel*, S. *Crois*, *Guadaloupe*, *Martinico*, *Barboude*, *Granade*, en *Tabago*.

De Koninghlijcke *Generael* over de gedaghte Eylanden *reſideert* in S. *Chriſtoffel*. Echter hebben d' *Engelſche* een gedeelte van dit Eyland in haer geweld.

De *Franſche* beſitten alleen, of ten deele, *Guadaloupe*, *Martinique*, *S. Croix*, *Marigalante*, *S. Alouzie*, *Grenade*, *La Tortugue*:

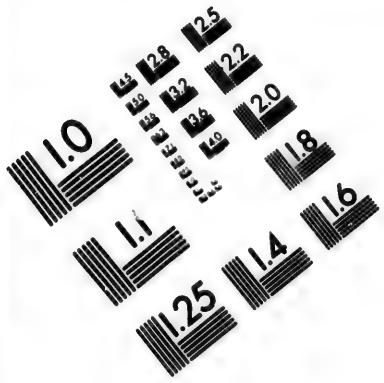

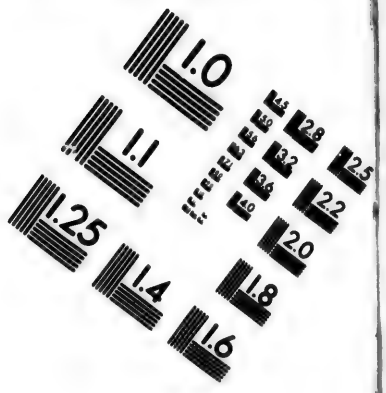

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

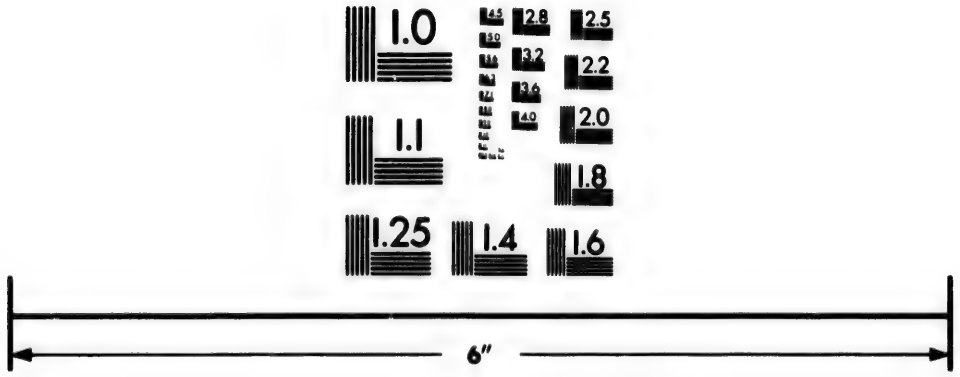

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Tortugue: En d' *Engelſche* alleen *Barboude*, *Antigoa*, *Nieves*, *Montſerrat*. De *Hollanders Tabago*, *S. Euſtachio*, *Saba*, en *S. Marten* ten deele. De *Caribes* hebben noch *S. Vincent*, *La Dominica*, *Bokia*, een gedeelte van *Martinico*, en *Monſabal*; ten deelen ook ſommige andere.

Verders derf ick ſonder eenige ſchroom ſeggen, dat *Hiſpaniola*, *Cuba*, en d' omgelegene Eylanden met der Ouden *Heſperides* over-een-koomen. Geſaementlijck zynſe hier in eenigh, dat de *Heſperides* veertigh Daghreyſen te Scheep aen geene ſijde der *Gorgaden*; en de *Gorgades* maer twee Daghreyſen van d' *Africaenſche* Kuſt zyn.

D' Eylanden van *Capo-Verde* koomen over een met de *Gorgades*, gelijck wy ſulcks in ons *Africa* hebben beweeſen.

Van deeſe tot aen d' Eylanden *Hiſpaniola* en *Cuba* zyn vijf-en-twintigh of dertigh Daghreyſen t' Scheep, welcke wel veertigh der Oude konnen uytmaecken.

Daerenboven zyn'er, behalven deeſe, geen Eylanden meer in d' *Atlantiſche* Zee.

En wanneer d' Oude haere *Heſperides* in eenen Zee-boeſem ſtellen, gelijck *Capella* doet; of in verſcheydene, gelijck *Solinus*; ſoo ſchijnd, datſe den *Mexicaenſchen* hebben verſtaen; welcke veel andere geringer begrijpt.

Of ook ſchoon *Plinius* niet meer als twee *Heſperides* reeckend; maer andere een meerder getal ſtellen; ſoo verſtaet *Plinius* maer alleen *Hiſpaniola* en *Cuba*, in aenmerckingh dat d' andere niet veel t' aghten zyn: *Solinus* en *Capella* daer tegens verſtaen al deeſe Eylanden in 't gemeen.

D' EYLANDEN CARAIBES, of CANNIBALES.

Anders genoemd

ANTILLES.

AEn deeſe ſijde van *America*, of veel meer tuſſchen 't Noorder en Suyder *America*, hebben wy een groot getal verſcheydene Eylanden: Onder welcke twee ſeer groote, twee middelmaetige, en veele kleyne zyn.

Wy hebben aengeweeſen, dat de twee groote werden genoemd *S. Domingo* en *Cuba*.

Onder de middelmaetige zyn *Iamaica*

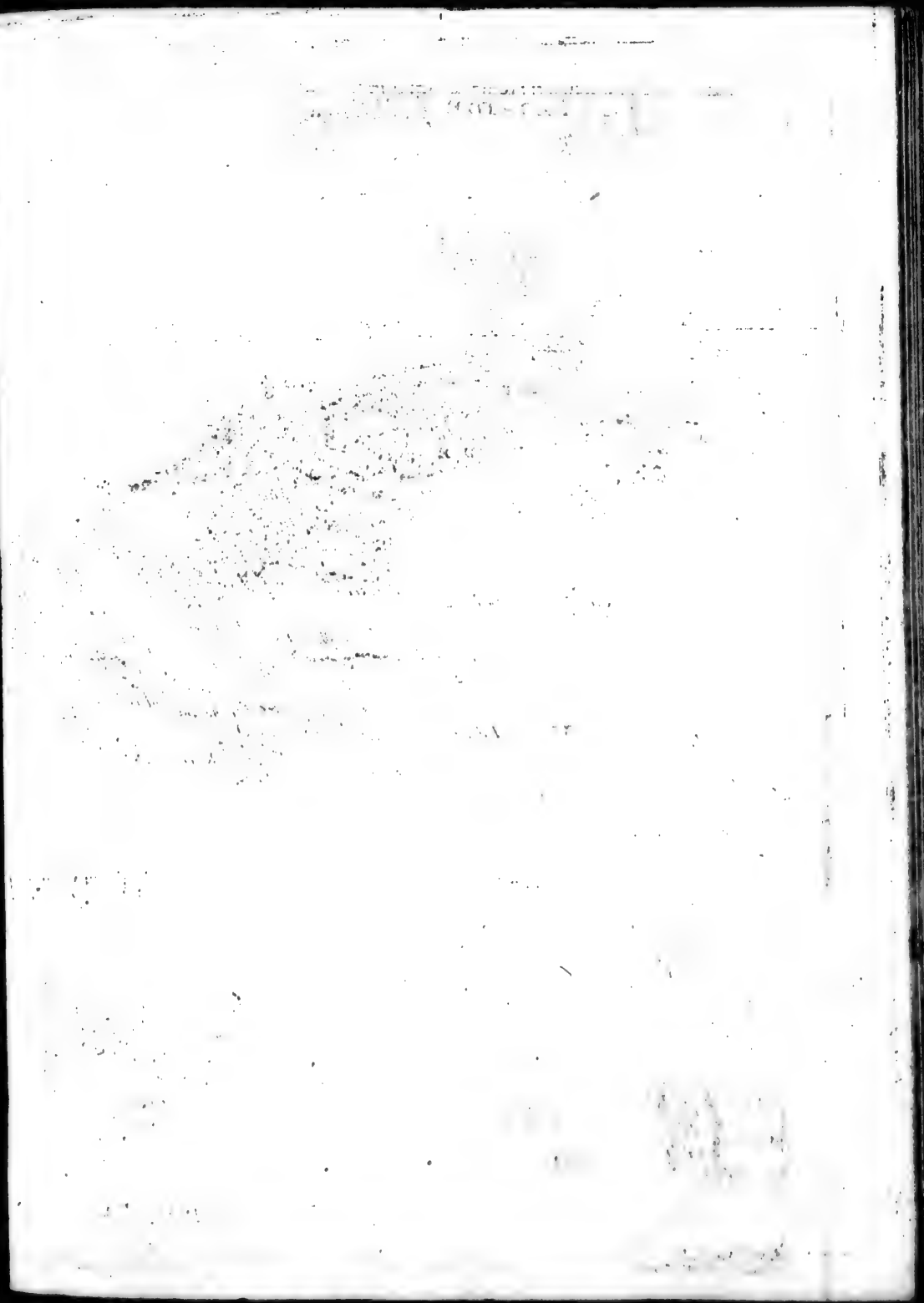

290
295
300
LA FLORIDE
Abra de Canaveral
C. Carlos
Bahia de Carlos
Lucayonaque
Bahama
ISLES
Ciguata
B. de Juan Ponce
Pte. S. Lucia
la Punta Brua
B. Segre
B. d'Aguada
LUCAY
GOL
C. d'Aguada
C. de Florida
C. Tabanos
Curaçao
25
Tortugas
Cabeca de IM.
Roques
Caio de la Sal
Anguilla
Ligne
Tropicque
HAVANA
S. Cruz
S. CHRISTO: PHORO
Caio de Lobos
Apoyos
I. Verde
Organos
Pta
LE
Gada
Pte Trinidad
D M
C.S. Antonio
C. Corrientes
I. de Pinos
los de Hermanos
S Spiritu
FE
Bermuda
C. de Cruz
20
Caimanes grande
Caimanes
Sevilla del Oro
Puerto de Negrita
Xamaica
Tiburon
Falcon
Santanilla
DE
Bueras
Ranas
Mosquitos
Serranilla
Xaven
Mosquito
Bahia de Cartago ó Caxiches
C. de Gracias a Dios
B. de Nicoya
25
HONDURAS
Serranilla
Roncador
R. de Veragua
Islas de Perlas
NICA-
RAGUA
Sta Catalina
S. Andres
I. de Mangleres
Desaguadero
Punta del Drago
COSTA RICA
D. Winter sculp.
CARTHAGENA
AMERICQUE
295
300

LES ISLES ANTILLES, &c
entre lesquelles sont
LES LUCAYES, et LES CARIBES
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr: ord.re du Roy.....
MER
DE
NORT
MEXIQUE
ISLES
SOTTAVENTO
Tropique
Septen
Iumane
Abreojo ó
Baxos de Babueca
I. del Viego
C. Frances
C. Cabron
Golf de Semana
Pta. Rafael
Anegada
Sombrero
Anguila
Barbade
Antigoa
Redondo
Montserrat
la Dessade
Guadaloupe
les Saintes
la Dominique
la Martinique
S. Lucie
Barbude
S. Vincent
Granadille
Grenade
la Trinidad
Curasao
Bonayre
I. de Aves
Orchila
Margarita
Tabago
Barbados
Jamaique
Cuba
Hispaniola
Porto Rico
Virgines
Guadeloupe
Dominique
Martinique
Ste Lucie
Grenade
Trinidad
AMERIQUE

maica en *Puerto Ricco* de bekendſte.

Over d' Eylanden *Cuba* en *S. Domingo* leggen de *Lucayes*, tegens *Florida*. Tegens 't Ooſten *Puerto Ricco*: En wanneermen ſigh nae de Groote Zee wend, ſoo zyn daer de *Caraibes*, of *Cannibales*; welcke wy *Antilles*, ſoo veel als *Ante Inſulas*, noemen; wijlſe voor de groote leggen, en aldereerſt voorkoomen de geene, welcke uyt onſe Wereld op deeſe ſijde nae *America* ſeylen.

Chriſtoffel Columbus heeft deſelve in 't jaer 1492. ontdeckt. Aldermeeſt heeft hy ſigh opgehouden in d' Eylanden *S. Domingo* en *Cuba*; eerſt in 't eerſte; daer nae in 't andere. Met d' overige heeft hy ſigh weynigh bekommerd; en ſigh in ſijne laetſte Reyſen op 't Vaſte Land begeven.

Wy willen ons vergenoegen met 't geen wy alreeds hebben geſeghd van d' Eylanden *S. Domingo*, *Cuba*, *Jamaica*, en *Puerto Ricco*.

De geene, welcke 't Suyder-*America* naeſtgelegen zyn, werden tot dit Deel van *America* gereeckend. Wat wy tegenwoordigh noch te beſchrijven hebben, ſal tot d' *Antillen* behooren; welcke eerſt maer alleen van de *Caraiben* zyn bewoond geweeſt. Doch onlanghs hebben de *Francoiſen*, *Engelſche*, en *Hollanders* ſigh daer in vaſt geſet. Echter hebben de gedaghte *Caraiben* noch van ſommige een gedeelte; eenige andere geheel in-behouden.

De *Francoiſen* beſitten hier de helft van *S. Chriſtoffel*; d' *Engelſche* daer tegens d' andere helft. 't Eyland *S. Bartholomæi* geheel. Van *S. Marten* de helft; d' andere helft hebben de *Hollanders*. Boven dien 't gantſche Eyland *S. Croix*, en eenige omleggende Eylanden. Deeſe hebben geſtaen onder den *Commandeur* de *Poincy*, en onder 't Gebied, of de Regeeringh, des Heeren *de Hovel*. Geheel *Guadaloupe*, *Marigalante* ten deelen; vermits de *Caraiben* 't overige noch in hebben: Voorts *Deſeade* en *los Sanctos*. Onder 't Gebied des Heeren *du Parquet* ſtaen *Martinico*. *S. Alouzie* en *Grenade*, &c.

Wy willen deeſe Eylanden in drie Deelen ordonneeren; naementlijck, in *S. Chriſtoffel*: In *Guadaloupe*; en in *Martinico*.

Tot deeſe drie Deelen willen wy voegen de naeſtgeleegene Eylanden, behoorende aen d' *Engelſche*, de *Hollanders*, en de *Caraiben*; vermits al d' overige verſtroyd, en ſomtijds verr' van malkander zyn: Waer tegens d' andere drie Deelen, welcke wy verkooren hebben, yeder ſijn Ligchaem in 't byſonder ſal maecken.

Nevens 't Eyland *S. Chriſtoffel* ſullen wy hebben d' Eylanden *Nieves*, *Redonde*, *Montſerat*, *Antigoa*, *Barbada* (van *Barboude* gantſch onderſcheyden), tegens 't Suyden: En *S. Chriſtoffel* tegens 't Ooſten: *S. Bartholomæi*, *S. Martini* en *Anguille* tegens 't Noorden van *Sombriro*, en *Amegada* tuſſchen 't Noorden en 't Weſten: *S. Euſtachii*, *Saba* en *S. Croix* tegens 't Weſten.

Naeſt *Guadaloupe* ſullen wy maer alleen hebben *Marigalante*, *Deſeada*, *Los Sanctos* en *Dominico*, dight daer by gelegen. Doch 't laetſte leght naerder tegens 't Suyden.

By *Martinico* ſullen wy d' overige hebben, welcke zyn *S. Alouzie*, *S. Vincent*, *Bekia*, *Grenadilles*, en *Grenade*. Deeſe ſullen wy toevoegen 't Eyland *Barboudo*, zynde van d' andere afgeſonderd; verr' tegens 't Ooſten gelegen: En dan *Tabago* tegens 't Suyden, en tegens 't Eyland der *H. Drievuldigheyd*.

In al deeſe Eylanden is de Lught doorgaens geſond; ten minſten voor de Natuerlijcke Inwooners, en voor de geene, die deſelve een tijd langh gewoon zyn geworden.

De daegen zyn hier warm, of heet; de naghten koel en koud. D' Ooſte Winden verfriſſchen de Lught voor en nae de middagh. 's Naghts moetmen ſigh voor de koude wel decken: Anders werdmen verkoud, en men bekoomd het Magen-wee.

Men houd het daer voor, dat, wijl haer de Son ſeer nae is, het hier over dagh ſeer heet moet zyn; doch dat d' afweeſenheyd van de Son de Naghten verfriſcht. Soo dat de Naghten hier weer vergoeden 't geen de Son over dagh te ſeer heeft verhit.

De langhſte Dagh is hier van veerthien uyren, en de kortſte van thien uyren. Deſgelijcks is de langhſte Naght veerthien en de kortſte thien uyren langh.

Sy hebben geenen Winter: Weeten oock niet wat Ys of Sneeuw is. Haere Jaergetijden zyn gelijck als by ons is de Lente, de Soomer, en den ſchoonen Herfſt.

Meerendeel hebbenſe ſoet Water, 't zy uyt Vloeden, of uyt Bronnen. By gebreck der ſelve hebbenſe Waterbacken.

Men is in hoope, datmen hier ſal konnen vinden Silver, Swavel en Kryſtal-Groeven. Veellight oock wel Goud.

Sy Viſſchen gemeenlijck in de Zee, of langhs de Kuſt. Haere Druyven zyn goed; en de Wijnſtocken draegen tweemael in 't Jaer.

Ons Koorn en andere Graenen ſchiet in 't eerſt ſoo geweldigh veel Loof, dat het geen Airen kan ſetten. D' Inwooners des Lands dienen ſigh van haer *Merudrac*, *Caſſaves*, en andere Huls-vrughten, welcke 't gebreck des Koorns vergoeden. Haere Spijſen zyn light, en overlaeden de Maegh niet; doch maecken oock niet veel bloed.

't EYLAND S. CHRISTOFFEL.

't Eyland S. *Chriſtoffel* is hedenſdaeghs 't beroemdſte onder d' *Antillen*, wijl de *Franſche* en *Engelſche Generaels* in 't ſelve woonen.

't Heeft de naem van S. *Chriſtoffel* bekoomen, wijl 't een Bergh heeft, die een anderen kleynen Bergh draeghd, op de manier, gelijck men S. *Chriſtoffel* afſchilderd, 't Kindeken *Jeſus* draegende.

't Leght tuſſchen den ſeventhienden en aghthienden *Graed Latitudinis*; en heeft ontrent vijf-en-twintigh Mijlen in den Omkreytz.

't Aerdrijck is hier tot alles bequaem, 't zy op d' eene of op d' andere plaets. 't Midden is bedeckt met ſeer hooge Bergen; van welcke ſomtijds ſoo gantſch onverwaght Beecken in de Velden neervallen, dat de geene, welcke beneden woonen, deſelve niet gewaer werden, voor datſe die ſien.

De gedaghte twee *Generaels*, de *Franſche* en *Engelſche*, hebben onder haere Stad-

Stadhouders, aen de *Franſche* ſijde de Ridder de *Poincy*, en de *Commandeur de Salles*; en voortijds, onder de Heeren *Waernard Riche*, en *Erve*, 't meeſte deel der *Antillen* ingehad.

De *form* deeſes Eylands is veel langer als breed; en neyghd ſigh een weynigh nae 't Noord-Weſten, of Suyd-Ooſten. De *Franſche* beſitten'er in beyde d' uyterſte Deelen, welcke tegens 't Noord-Weſten en Suyd-Ooſten leggen. D' *Engelſche* bevinden ſigh in 't midden, 't welck gantſch met Bergen omringhd is.

De *Franſche* hebben hier vier Veſtingen. D' *Engelſche* maer twee.

Hier ſtaet aen te mercken, dat de *Francoiſen* uyt geene haerer *Quartieren* te Land tot d' andere konnen koomen, ſonder te *paſſeeren* door d' *Engelſche Quartieren*, wijlſe daer in bynae 't midden van d'eene Zee tot d' andere hebben.

S. *Louis-Schans* en de *Sand-Spits* leggen in 't Noord-Ooſter *Quartier*. D' andere twee in't Laege Land, en by 't Huys des Heeren de *Poincy*.

Dit gantſche Geweſt werd door de Zee ſeer verdeeld, maer 't andere is vaſter. 't Geen d' *Engelſche* beſitten is bynae maer alleen een eenige Aerdklomp: Maer 't midden vol Klippen en Rotſen.

Deeſe *Franſche* en *Engelſche* Plant-Steeden wierden onder den Hertogh van *Eſnambuc*, een *Franſch* Edelman, en den Heer *Waernard*, (*Waernand*), een *Engelſchman*, aengeleghd in de Jaeren 1620. en 1627. met bewilligingh der *Compagnien*, door de Koningen van *Franckrijck* en *Engelland* toegeſtaen.

Doch in 't Jaer 1629. heeft *Don Frederick de Toledo* de gedaghte Plant-Steeden, welcke nauwlijcks begonnen waeren geworden, verwoeſt. De gemelde *Toledo* had by hem meer als dertigh groote Gallioenen, voorſien met ſeer veel Volcks; en een uytdrucklijck bevel van de *Spaenſche* Koningh, dat hy, eer hy by *Havana*, of in andere Eylanden Landede, de *Franſche* en *Engelſche* uyt deeſe *Colonien* verdrijven, en geenſſins deeſe *Natien* aldaer gedoogen ſou.

De *Francoiſen* wierden eerſt aengegrepen. Doch d' *Engelſche* maeckten een *Accoord*, datſe ſigh nae *Engelland* moghten begeven. Maer ſoo haeſt de *Spaenſche* Vloot uyt deeſe Eylanden was vertrocken, ſoo quaemenſe weer, en hebben tſederd dien tijd ſigh daer in veel vaſter neergeſet, als oyt te vooren.

't Eyland *S. Chriſtoffel* werd verdeeld in vier deelen; gelijck wy hier boven hebben aengeweeſen. Van welcke Deelen de *Franſche* en *Engelſche* yeder twee beſitten.

D' *Engelſche* hebben in haere *Quartieren* geene Vloeden. De *Franſche* meer effen Land, zynde ſeer bequaem tot den Acker-bouw. D' *Engelſche* zyn hier wel ſtercker, maer de *Francoiſen* manhafter en beeter gewapend.

Men vind hier Sout-groeven. Veellight zyn'er oock Silver-*Mijnen*, die miſſchien gemeen ſullen zyn. De Berghwercken werden hier niet bearbeyd, wijl ſulcks in den aenvangh te veel koſt. De Jaght, de Viſchvanghſt, de Zee, de Stroomen, en 't *Braſilien*-Hout blijven beyde de *Natien* gemeen.

Dit Land ſchijnd verſcheydene Stockwercken, of hoger en hooger Opklimmingen, te vertoonen. Tuſſchen deeſe Stockwercken zyn breede Wegen in een reghte *Linie*, ſoo verr' het de plaetſen koomen toe te laeten.

D' eerſte deeſer *Linien* begind honderd ſchreeden boven den Oever der Zee. D' andere drie of vier-honderd ſchreeden hooger: En alſoo de derde en vierde vier of vijf-honderd ſchreeden, d' eene hooger als d' andere.

Yeder *Linie*, of Stockwerck, maeckt

een grooter of kleyner Kreytz om de Bergen : En zyn gelijck als ſoo veel Straeten , waer door d' onderſte tot d' opperſte konnen koomen : Alles in ſoodaenigh een evenmaetigheyd , dat ſulcks, wanneermen op Zee 't Eyland omvaerd , een ſeer luſtige Aenſchouwingh geeft ; 't zy datmen betraght de ſigh voortdoende groente des nae 't Rightſnoer geplanteden Tabacks ; of de bleeckgeele verwe der Suycker-riedten, als deſelve nu rijp zyn geworden ; of de bruyn-groene *coleur* des Gingebars en der *Patates* , met de Wooningen der Hoven , welcke in 't midden zyn.

Veel ſouden wy noch konnen ſchrijven van de gelegentheyd en eygenſchappen deeſes Eylands , wel voorſien van alles watmen ſou mogen wenſchen ; doch de kortheyd , welcke wy beoogen, wil ſulcks niet toelaeten.

Hier is oock een Gaſthuys voor de Siecke. De Genees-meeſters en Wondheelers neemen deſelve waer , tot datſe gantſchlijck haere geſondheyd weer bekoomen hebben. Selfs oock de Vreemdelingen werden daer in opgenoomen. De Wees-kinderen worden onderright in de *private* Huyſen ; alles op koſten van den Heere Stadhouder.

't Huys des Heeren de *Poincy* , nevens ſijnen Hof , is ſeer ſchoon. Deſgelijcks zyn ſijne Springh-bronnen , Moes-kruyden, Water-vallen, en ſijne Capel. D'orde onder de *Mooren* , welcke op hem paſſen ; onder d' *Officieren* , die ſigh oeffenen in allerley *Exercitien* en Konſten , welckemen in de Stad van nooden heeft, en dan oock d' orde onder ſijne Lijfwaghten , die hem volgen, is bovenmaeten treflijck.

De ſchoonſte Huyſen , nae dat van de Heer *Poincy*, zyn die van *de Poncy*, *Treval*, *Benevert* , *Neveux* , des Heeren *Generaels* , des Heeren *Girard* , *Aubert* , en meer andere ; ſeer wel gebouwd.

Onder d' *Engelſche* zyn deſgelijcks ſeer ſchoon en treflijck de Huyſen des Heeren *Waernards* , des Heeren *Riche* , en des Heeren *Erve* , welcke hier *gecommandeert* hebben.

De *Colonie S. Chriſtoffel* kon , voor d' aenkoomſt des Heeren de *Poincy* , zynde aldaer *Generalen* Koninghlijcken Stadhouder , nauwlijcks beſtaen.

Deeſe *Maltheſer* Ridder had alreeds hier te Land , als *Vice-Admirael* , over de *Franſche* Vlooten *gecommandeerd*. Doch ter deeſer Plaets heeft hy al ſijne vlijt , en de Renten ſijner *Commandeuryen* aengewend , om dit Eyland met Volck te beſetten.

Tot vercieringh van 't ſelve heeft hy hier Kercken , en een praghtigh Slot doen bouwen , waer in hy ſijne *Reſidentie* nam. Deſgelijcks een *Citadel* aen de *Sand-Spits* , een Vleck in 't Laege Land, en meer andere Gebouwen. De Weegen deed hy vergrooten , en deſelve beſetten met Oranjen en Citroen-boomen. De *Franſche* , en Kooplieden van alle Plaetſen , lockte hy derwaerts, om aldaer Slaven te verkoopen ; waer in de voornaemſte Inkoomſten deeſer Plant-Steeden beſtaen ; en waer door dit Eyland is geworden 't Hoofd en 't alderbeſt-bloeyende onder allen. De haere lieven , d' *Engelſche* vreeſen deſelve.

De gedaghte Heer de *Poincy* heeft hier niet alleen 't Ampt van een *Generael-Lieutenant* , maer oock eyndlijck dat van *Vice-Roy* over al deeſe Eylanden gehad.

De Ridder de *Poincy* is *Adminiſtrateur* over 't groote Kruys des Ridderlijcken Ordens *S. Johannis* van *Jeruſalem* ; *Commandeur* tot *Oyſemont* en *Coulours* ; een Edelman uyt 't oude en voortreflijcke Huys van *Poincy*. In ſijn Perſoon heeftmen gevonden alles watmen ſou hebben mogen wenſchen tot 't geluck deeſer Eylanden.

Sijne

Sijne Regeeringh heeft verſcheydene Stands-perſoonen daer heenen gelockt: Oock hier opgereght d'edelſte en maghtighſte Plant-Stad, welcke wy (*Franciſcen*) in dit Land hebben: Die hy door ſijne goede *Politie* en voorſightigheyd heeft behouden.

Hy draeght ſorge voor d'Arme en Weeſen. In tijd van nood doet hy d'Inwooners hulp. Hy onderhoud ſijne Huyshoudingh van ſijn eygene Goederen. Sijn Huysgeſin werd beſtierd in een treflijcke orde. De Krijghstught werd niet verwaerloosd. Hy kan als in een oogenblick verſcheydene *Compagnien* Ruytery, en negen of thienduyſend Man te voet op de been brengen.

Behalven deeſe Eylanden, door hem ten deelen met Volck beſet, heeft hy ſommige geſonden in 't Noordſche Voorgeberght, en in 't Vaſte Land van *America*; welcke daer met d'*Indianen* handelen. Met'er tijd kan hier een wijdlopige *Colonie* werden aengereght, wijl deeſe Plaets d'openingh tot een groot Land maeckt.

In 't Jaer 1651. heeft de *Generael*, met bewilligingh des Koninghs, gehandeld met de *Compagnie*, die de voornaemſte Aengelegenheyd in dit Eyland heeft. Na dat hy haer vergoed had al d'onkoſten aengeleght tot d'opreghtingh der *Colonie*, ſoo heeft hy bekoomen de Grondheerſchappy en Eygendom over d'Eylanden *S. Chriſtoffel*, *S. Bartholomæi*, *S. Martini*, *S. Croix*, en der andere omgelegene; in den Naem en tot voordeel ſijner Orden van *Malta*: Welcke door dit middel verrijckt is geworden met eene der ſchoonſte, rijckſte en heerlijckſte Heerſchappyen, welcke deſelve beſit onder de *Souverainiteyt* des alderchriſtlijcken Koninghs.

Naederhand heeft ſijne Majeſteyt de *Matheſer* Orden alles geſchoncken, alleen de *Souverainiteyt* uytgenoomen; onder bedingh, dat deſelve, in erkentenis van plight, by elcke veranderingh des Koninghs, ſal overgeven een Goudene Kroon, ter waerde van duyſend Rijcksdaelers; volgens de hier van zynde opene Brieven ſijner Majeſteyt, *gedateert* in Lente-maend 1653.

De *Capucijnen* hebben in 't eerſt de beſtieringh en 't opſight over de Zielen der Inwooners in dit Eyland gehad. Maer nae dat deſelve haer een Hoflijck affcheyd hadden gegeven, hebbenſe in haere plaets de *Jeſuiten* en *Carmeliten* aengenoomen. Die, door middel van de milddaedigheyd des Heeren *Generaels*, hier ſeer ſchoone Gebouwen en Wooningen hebben, opgereght geworden van een groote meenighte Slaven, die haer toebehooren, doch van haer onderhoud bekoomen.

Nieves is van *S. Chriſtoffel* afgeſonderd alleen door een Overvaert van ontrent een Mijl of wat meer lenghte. Sommige ſwemmen wel van 't een tot 't ander Eyland. 't Magh ontrent ſes of ſeven Mijlen in den Omkreytz hebben. 't Midden is met ſeer hooge Bergen en met Boſſchen, tot der ſelver top toe, omvangen.

D'*Engelſche* hebben hier in 't Jaer 1618. een Plant-Stad aengeſteld; die tegenwoordigh met ontrent drie-duyſend Zielen beſet magh zyn.

Haere Wooningen ſtaen rondom den Bergh, tot datmen op't hooghſte koomd. Het daer in zynde Water is ſoet. Men heeft hier een warme *Mineraliſche* Bron, van een gelijcke werckingh als de Wateren van *Bourbon*.

Haeren Handel beſtaet in Suycker, Gingebar en Taback. Drie ſchoone Kercken hebben d'Inwooners hier; wel ſleghtelijck, doch bequaem gebouwd. De Veſtingh is hier ſeer goed, en 't *Ammunitie*-Huys oock wel voorſien.

't Eyland *Redonda*, of 't *Ronde*, wegens de ronde *forme*, is kleyn en Berghaghtigh. Men kan'er lightlijck aenkoomen, wijl de Zee hier rondom ſeer diep, en ſonder Klippen is. 't Leght op den ſeventhienden *Graed*, een weynigh minder; tuſſchen *S. Chriſtoffel*, en *Monſerrat*, in 't Weſten van *Antigoa*.

Monſerrat behoord d' *Engelſche* en d' *Yrlanders* toe. Heeft ontrent vier of vijf Mijlen in de lenghte, een weynigh minder in de breedte; by den ſeventhienden *Graed Latitudinis*.

De Kerck, Predickſtoel, Bancken en al 't inwendige is gemaeckt van Hout en Greinwerck, 't welck een goeden reuck van ſigh geeft.

Dit Eyland heeft weynigh ſoet Water. D'Inwooners gebruycken Bron of Putwater, nevens 't geen in Backen werd verſaemeld. Haere Kuſt is ſeer Viſch-rijck. 't Land heeft grooten overvloed van Gevogelt. Deſgelijcks van allerley tamme Gedierten.

Antigoa heeft ſeſthien *Graeden* dertigh *Minuten* in de lenghte. Is tuſſchen de ſes en ſeven-duyſend Schreeden breedt, tuſſchen *Guadaloupe*, *Barbude*, en *Deſeada*. Hedenſdaeghs zyn by de drie-duyſend *Engelſche* in haere Plant-Stadt.

Voortijds heeftmen dit Eyland voor onbewoonlijck gehouden. Doch d' *Engelſche* hebben een middel uytgevonden, om Putten en Waterbacken te graven. De Kercken hebben haere Leeraers.

Niet light kanmen tot dit Eyland koomen. 't Leght tegens 't Suyden van *Barbuda*: En twaelf of vijfthien Mijlen tegens 't Ooſten van *Guadaloupa*, *Monſerrat*, en *Redonda*.

't Eyland *Barbuda* (zynde een ander, en gantſch onderſcheyden van 't groot *Barbouda*, 't welck wy hebben tegens 't Ooſten der *Antillen*), leght in 't Noorden, en over *Antigoa*, tuſſchen den ſeventhienden en aghthienden *Graed Latitudinis*.

't Land is hier ſeer laegh. D' *Engelſche* hebben hier een Plant-Stad gebouwd; waer van den aenvangh ſeer verdrietlijck is geweeſt. De *Caraiben* van *S. Dominico*, *S. Vincent*, en daer rondom zyn hier dickmael aengeland, en hebben dapper geplonderd. Vermitſe tegens d' *Engelſche* ſeer verbitterd waeren, ſoo vermoordedenſe alles watſe konden aentreffen. De Huyſen ſtaeckenſe in brand; 't beſte voerdenſe wegh, en veroorſaeckten daer door, dat d' *Engelſche* ſigh wel op haere hoeden moeſten houden.

S. Bartholomai Eyland, in 't Noorden van *S. Chriſtoffel*, behoord aen de *Francoiſen*. De Heer *de Poincy*, *Franſche Generael* over deeſe Eylanden, heeft het voor weynige Jaeren met Volck laeten beſetten. De toegangh is hier ſeer ſwaer, wegens de Klippen en Sandbancken, welcke 't ſelve omringen.

Men vind hier ſeer bequaeme Steen, om Kalck van te maecken; welcke d' andere Eylanden van nooden hebben, en deſelve dickmael laeten afhaelen.

Haere Boomen werden ſeer hoogh gehouden. Men vindt'er een groote meenighte Vogelen in. Echter is 't tot d' Eenſaemheyd veel bequaemer als d' andere. 't Leght op den aghthienden *Graed* der breedte, en niet op den ſeventhienden, gelijck 't eenige daer voor houden; tuſſchen *S. Chriſtoffel*, 't welck 't ſelve tegens 't Suyden, en *S. Marten* tegens 't Noorden leght. Doch *S. Euſtachius* tegens 't Weſten, of tuſſchen 't Weſten en 't Suyden.

S. Marten behoord de *Francoiſen* en *Hollanders*. Yeder *Natie* heeft daer in vier of vijf-honderd Mannen. 't Bedraeghd aght of thien Mijlen in de lenghte, of vijf of ſes in de breedte.

De *Spaenjaerden* hadden hier een Schans,

Schans, om haere Sout-groeven te beſchermen. Doch doeſe deſelve verlieten, hebben de *Francoiſen* en *Hollanders* ſigh daer in vaſtgeſet; en beſitten dit Eyland geſamentlijck.

De kleyne Eylanden, welcke om 't ſelve heenen leggen, dienen d' Inwooners alleen tot verluſtigingh: Welcke hier ſeer ſchoone Viſſchen en Zee-Schildpadden vangen.

De Boſſchen deeſes Eylands hebben wilde Swijnen en Hout-duyven: Oock verſcheydene ſoorten van Gommen, vlieten ſe uyt haere Boomen. De hier waſſende Taback werd vry hooger geacht, als die van d' omleggende Eylanden.

De *Franſchen* en *Hollanders* hebben hier haere Kercken, en leven met malkander in een goed verſtand.

Men kan lightlijck tot dit Eyland koomen. Haere Reeden op de Weſtſijde zyn bequaem genoegh. Onder haere Sout-groeven zyn'er drie, welcke twee Mijlen in den Omkreytz hebben. In deſelve werd ſeer treflijck Sout gemaeckt.

Anguilla leght op den aghthienden *Graed* twintigh *Minuten*. Heeft dien Naem ontfangen wegens de lange en ſmalle *form*, welcke ſigh kromd gelijck een Ael.

Hier is een Meir, om 't welck d' *Engelſche* haere Woomingen hebben gebouwd, en aldaer ſeer koſtlijcken Taback planten. 't Land is wat Sandigh, en heeft weynigh ſoet Water.

Sambriro, dat is de Hoed, wijl 't ſoodaenigh een gedaente heeft, leght op den aghthienden *Graed* en dertigh *Minuten*; midden in de Sandbancken.

Anegada, of *Negada*, ſoo veel als 't Verdronckene, of 't Onbekende, werd verſtaen in opſight van de geene die 't ſelve ſoecken. 't Leght op den negenthienden *Graed*, en is 't uyterſte onder al d' *Antillen* tegens 't Noorden: En tegens 't Suyden en Ooſten, of Ooſt-Noord-Ooſten van *Puerto Ricco*.

't Magh ontrent ſeven of aght Mijlen in de lenghte hebben; en de helft minder in de breedte. 't Verheft ſigh ſoo weynigh boven 't Water, dat men 't ſelve niet kan ſien, voor datmen'er dight by is gekoomen: Alwaer 't gantſch gevaerlijck is, inſonderheyd op de ſijde van *S. Johannes de Puerto Ricco*, vermits daer verſcheydene Sandbancken en Klippen zyn.

D' *Eylanden der Jonckvrouwen* zyn twaelf of derthien in getal, doch kleyn en woeſt. De Schippers weeten echter deſelve wel t' onderſcheyden, en geven haer Naemen, welcke ons onbekend zyn.

De *Spaenjaerden* landen ſomtijds hier aen, wanneerſe nae de groote Eylanden vaeren, om aldaer te Viſſchen. Anders kanmen hier oock de Scheepen in ſeeckerheyd leggen, wijl de grond op alle ſijden goed is.

't Eyland *S. Euſtachii* in 't Noord-Weſten 5 twee of drie Mijlen van *S. Chriſtoffel*, is bynae maer een Bergh, hebbende de geſtalte van een Suyckerbrood. 't Werd gehouden voor 't aldervaſtſte onder al d' *Antillen*.

De *Hollanders* beſitten 't ſelve; of die van *Fliſſingen* hebben'er ten minſten een Plant-Stad in opgericht. Dit Eyland heeft niet anders, als een goede Aenvaert, alwaer de Schans is.

D' Inwooners woonen hier wel, en hebben haere Waterbacken uyt de Springhbronnen. Sy hebben allerley Gevogelt; Varckens en Conynen. Haere *Proviand*-Huyſen zyn wel voorſien; en andere konnenſe daer uyt een goeden Voorraed laeten toekomen. De *Hollanders* verſorgen haere Kercken van Predicanten.

Saba, over 't Eyland *S. Euſtachii* tegens

tegens 't Noord-Weſten, heeft eene Plant-Stad, of *Colonie*, door die van *S. Euſtachio* derwaerts geſonden.

De Viſchvanghſt is hier goed. Dit Eyland ſchijnd een kleyne Rots gelijck te zyn, even als 't Eyland *S. Euſtachii*. Hier zyn bequaeme Daelen tot Wooningen te vinden. Die van *S. Euſtachio* hebben in 't begin ſorge gedraegen, om de daer in woonende allerley noodwendigheden toe te ſenden. 't Leght op den ſeventhienden *Graed* en vijf-endertigh *Minuten*. De Zee hier rondom is niet diep, en evenwel niet gevaerlijck.

't Eyland *S. Croix*, of 't *Heyligh-Cruys-Eyland*, van de *Caraibers* genoemd *Ay, ay*, is 't eerſte geweeſt, 't welckſe beſet hebben, doeſe uyt 't Noorden quaemen, en aldaer haere wooningen ſoghten. Maer nae dat de *Spaenjaerden* haer daer uyt verdreven, of in haere Berghwercken uytgeroyd hadden, ſoo hebben ſigh naederhand de *Hollanders*, daer op d' *Engelſche*, en eyndlijck de *Francoiſen* (als d' andere dit Geweſt verlaeten hadden) onder 't Gebied des Heeren *Generaels de Poincy*, ſigh daer heenen begeven.

De Bodem is ſeer goed. De Velden zyn ſeer ruym. De Boomen zyn treflijck tot Verwe, en Schrijnwerck. De Lught is geſond, en 't Water, wanneer 't wat ſtil geſtaen heeft, goed om te drincken. 't Heeft niet boven negen of thien Mijlen in de lenghte, en wat minder in de breedte.

D' *Engelſche* zyn hier wel ſchoone Appelen gewaer geworden, doch deſelve hebben haer de Tongh ſoodaenigh doen ſwellen, datſe vier-en-twintigh uyren langh niet konden ſpreecken. Daer nae quam haer de Spraeck ongemerckt wederom.

Wanneermen oock met 't Water deeſes Eylands voor Sonnen opgangh 't Aengeſight waſcht, ſoo ſwellen d' Ooghleeden daer van op, en 't Geſight werd verhinderd. Doch als de Son opgegaen is, ſoo zyn oock deeſe Wateren beeter, en veroorſaecken dan geen onheyl.

Van al deeſe Eylanden hebben de *Francoiſen* maer alleen een gedeelte van *S. Chriſtoffel*: 't Eyland *S. Bartholomi* geheel. *S. Marten* en *S. Croix* ten deelen; nevens noch eenige kleyne Eylanden. 't Overige beſitten d' *Engelſche*.

GUADALOUPA.

GUadaloupa is eene der ſchoonſte, grootſte, en ſal veellight hier nae zyn eene der rijckſte Eylanden onder al de geene, welcke de *Francoiſen* in d' *Antillen* beſitten.

D' Inwooners des Lands noemden 't ſelve *Caracueira*; doch de *Caſtiliaen* hebben 't den Naem van *Guadaloupa* gegeven; nae 't *Guadaloupa*, derwaerts een groot getal van Pelgrims of Beedevaert-reyſers t' ſaemen koomen, tot onſe Lieve Vrouw van *Guadaloupa* in *Nieuw-Caſtilien*.

Haere Geſchied-boecken doen oock melding

meldingh van twee Martelaers, welcke, willende reyſen nae de *Philippiniſche* Eylanden, om aldaer 't *Euangelium* te Prediken, in ons *Guadaloupa* der *Antillen* in 't Jaer 1603. zyn gemarteld geworden: En noch ſes andere deſgelijcks in 't Jaer 1604., welcke nae *China* en *Japan* ſouden trecken. D' eerſte twee ſtaen aengereeckend in *Maffei Palma Fidei* F. F. *Prædicatorum*. De ſes laetſte by *Petrus Morenus*, *over de Strijdigheden haers Generael-Capittels*, gehouden in 't Jaer 1611. te *Parijs*.

Eenige ſtellen dit Eyland net op ſeſthien *Graeden* der breedte: Andere voegen'er noch vijfthien of ſeſthien *Minuten* by. 't Heeft ontrent tſeſtigh Mijlen in den Omkreytz: In de breedte negen of thien Mijlen.

't Werd verdeeld in twee deelen, of halve Eylanden, ſoo dight by een, datmen beyde deſelve maer voor een reeckend. Men kan met geen Boots daer tuſſchen vaeren.

't Grootſte leght tegens 't Ooſten van't andere, en werd geheeten 't Groote Land, zynde 't reghte *Guadaloupa*: 't Andere ten Weſten van dit, of tuſſchen 't Weſten en 't Suyden, werd wederom in twee Landen onderſcheyden. 't Naeſte aen *Guadaloupa* noemdmen *Cabes-Terre*, of 't Hooge Land: En 't geen verder nae 't Weſten leght *Baſſe-Terre*, of 't Laege Land.

't Groote Land heeft twee Soutgroeven; d' eene by d' uyterſte Ooſt-Spits of Hoeck van *Guadaloupa*; d' andere wat dieper in 't Land, en niet verr' van de gedaghte Spits. 't Sout werd hier Natuerlijck van de Son bereyd, ſonder Menſchlijcke daer toe gebruyckte Konſt.

Dit Eyland is van de *Spaenjaerden* hooger gehouden geworden als d' andere, vermitſe in 't voorby-reyſen hier in verſtarſchingh voor haere Scheepen konden vinden van goed ſoet Water, uyt de Beecken en Vloeden, welcke daer door heenen vlieten, en van een groote meenighte ſeer heerlijck Ooft, in overvloed hier gevonden werdende.

In 't Jaer 1635. wierd *Guadaloupa* aldereerſt van de *Francoiſen* bewoond. De Heeren van *Pleſſis* en *Olive* zyn daer in d' eerſte Bevelhebbers geweeſt.

Vermits nu den eerſtgenoemden binnen de ſeven Maenden tijds door de Dood wierd weghgeruckt, en den anderen blind was geworden, ſoo dat ſeer weynigh in de *Colonie* was gevoorderd, heeft de *Compagnie* terſtond 't oogh geſlaegen op den Heer *Aubert*, een *Capitain* in *S. Chriſtoffel*: Die ſigh deeſe verlaetene Plant-Stad aennam, en deſelve heeft geſteld in den ſtand, waer in ſy ſigh nu bevind.

De Heer *Hovel* (naederhand Heer en Regent over dit Eyland geworden) heeft deſelve noch voorts vermeerderd, en veel' Inwooners daer heenen gelockt, welcke treflijcke Huyſen daer in gebouwd hebben. Hier door is ſoo een heerlijcken Koophandel derwaerts getrocken, datſe eene onder de beſt-bloeyende in d' *Antillen* is.

Hier zyn groote Velden, welcke men ploeghd. Sulcks geſchied niet in d' andere Eylanden. Derhalven waſt hier ſeer treflijck de Rijs, *Mayz*, 't *Mandioca*, of *Mandioe*, waer van men de *Caſſave* maeckt: Gelijck oock de *Batater*, de Gingebar, en 't Suycker-ried.

De Stad is gebouwd op 't Laege Land, en werd daeghlijcks grooter. De Huyſen zyn twee Stockwercken of Verdiepingen hoogh, opgeright van Hout, op beyde de ſijden der Straeten. Daer in is een *Parochie*-Kerck, een *Jeſuiten-Collegium*, en een Klooſter der *Carmeliten*, van de Heer Stadhouder onlanghs daer heenen beroepen.

D' *Ammunitie* en Koophuyſen konnen

leveren allerley Voorraed en Waeren, welcke binnen en buyten de Stad nodigh zyn.

De Stadhouder heeft ſijne Wooningh in een Slot by de Stad, in 't vierkant gebouwd. De Hoecken hebben haere Bolwercken, waer op verſcheydene Stucken Geſchuts ſtaen. Op een daer byleggenden Bergh, van waermen 't Slot eenighſins ſou konnen beſchieten, heeft hy een *Citadel* doen maecken.

Veele Perſoonen van Staet hebben ſigh in dit Eyland begeven, en in 't ſelve Suycker-molens laeten bouwen.

De Heer *Boſſeret* heeft hier 't Stadhouderlijck Ampt bediend. Onder de voornaemſte *Officieren* zyn de Heeren *Hynſelin*, *Du Blanq*, *Du Me*, *Des Prez* en *Poſtel*. De Heer *Aucour* is *Lieutenant* in Burgerlijcke en Pijnlijcke ſaecken geweeſt, met groote Lofgevingh van al d' Ingeſeetene. Al deeſe hebben hier ſeer ſchoone Huyſen gebouwd.

Ick aenmerck in dit Eyland drie Schanſſen; te weeten, I. de Koninghlijcke Schans tegens 't Suyden, by 't Huys van de Heer *Aubert*, niet verr' van der *Gereformeerde Jacobijnen*-Kloosters, die 't beſte Land in dit Eyland beſitten, en waer op ſy haere Wooningen hebben gebouwd: 't Welckſe te dancken hebben de ſorghvuldigheydt van *Pater Raimundus*, een *Britannier*, die haer onder veele ſwarigheden heeft behouden.

II. De S. *Marien*-Schans, in 't midden, leght tegens 't Ooſten van *Cabes-Terre*, aen de Plaets, welckemen voor deeſen heeft genoemd *La Caſe du Borgne*, of de Hut des Een-oogigen.

III. De *S. Pieters*-Schans, aen de hooghſte Plaets van *Cabes-Terre*.

De Swavel-Bergh leght van 't Eyland tegens 't Suyden, en tuſſchen de beyde *Jacobijner*-Kloosters; 't eene tegens 't Weſten; 't andere tegens 't Ooſten. Hy ſtijghd ſoo hoogh op in 't Middelgeweſt der Lught, dat hy al d' andere verr' overtreft. Hy is bynae rond; en boven verheffen ſigh twee Heuvelen; van welcke d' eene roockt gelijck een gloeyenden Oven. In de helderſte naghten ſietmen op deſelve eene met kleyne Vyer-vlammen vermenghden roock.

Tuſſchen deeſe twee Eylanden zyn twee Holen; 't grootſte tegens 't Noorden; 't kleynſte tegens 't Suyden. Deeſe zyn gelijck als de Borſten der Eylanders, of veel meer haere *Proviand*-Huyſen; naedienſe daer in bewaeren alles wat goed, ſchoon of koſtlijck is.

't Groote, tuſſchen *S. Pieters*-Schans en de Spits *Antipoa* magh aght of thien Mijlen in de lenghte, en vijf of ſes in de breedte hebben. 't Kleynſte heeft maer vier in de lenghte en breedte.

In deeſe beyde zyn verſcheydene kleyne Eylanden van verſcheydene grootte en gedaente; geſaementlijck beſet met ſeer ſchoone Boomen.

Alderaenmercklijckſt is, dat yeder yets byſonders heeft boven d' andere. Dit heeft een ſonderlinge ſoort van Viſſchen: Dat weer een ander ſlagh.

De Zee is in beyde de Holen ſtil en geruſt; niet te diep. Hier in onthouden ſigh Schildpadden, en veeley Viſſchen. 't Schijnt, als of ſigh de Groote Zee wou leedigh maecken, om deeſe te vullen.

Vermits oock deeſe Eylanden Moeraſſigh zyn, ſoo onthouden ſigh daer wilde Swijnen. Indien men yet ſonderlinghs begeerd, ſoo ſou men 't hier moeten ſoecken; als, Porcellain, Klippen, &c.

Men hoopt, hier eenige Goud en Silver-groeven te ſullen vinden: Inſonderheyd Silver by de Rivier *Roſeaux*; en Yſer in verſcheydene Streecken deeſes Eylands. Swavel in de Swavelbergh; Vitriol, Seep, Sout, Kryſtal, Steen om te bouwen; Aerde, waer uyt men gebackene

gebackene Steenen ſou konnen maecken; Gijps en Puymſteen.

Hier is geen gebreck van Rivieren. Over de vijftigh der ſelver werden'er gevonden; waer onder de groote *Gouyave* de naeſte is. Op deſelve kan men twee of drie Mijlen verr' met een Boot vaeren. Doch om de waerheyd te ſeggen, de meeſte zyn alleen Beecken, afvlietende van uyt het midden des Eylands, (zynde ſeer hoogh) en ſigh onſtuymighlijck in de Zee neerſtortende. Boomen en Steenen voerenſe met ſigh. Maecken oock ſoodaenigh een geruyſch, dat men 't niet ſou konnen hooren Donderen. Uyt de Beecken magh men drincken ſonder eenigh gevaer.

't Canael, 't welck tuſſchen beyde de Holen is, werd genoemd de Soute Rivier; en ſcheydet de twee Landen van malkander af. 't Is niet anders als een Zee-arm, hebbende gemeenſchap met d' Ooſt en Weſt-Zee. De breedte is maer alleen van vijfthien of ſeſthien Schreeden; doch de lenghte van twee goede Mijlen. D' Eb en Vloed is even gelijck als op onſe Kuſten. 't Kan geen Scheepen boven de twintigh of vijf-en-twintigh Tonnen draegen. D' In en Uytvaert valt al vry beſwaerlijck.

Hier zyn veele ſiedende Bronnen, door welckers middel verſcheydene met quaelen behebre Perſoonen ſoodaenigh een verlightingh koomen te gevoelen, datſe binnen aght daegen tijds friſch en geſond weer nae Huys trecken.

Onder deeſe Eylanden blijft *Guadaloupa* gantſchlijck aen de *Francoiſen*. *Marigalante* ten deelen. *Deſeada* en *Los Santos* geheel. *Dominico* behoord noch aen de *Caraiben*, indien 't d' *Engelſche* ſedérd eenige tijd niet vermeeſterd hebben.

Marigalante is de helft kleyner als *Dominico*, gelijck wy hier nae ſullen aenwijſen. 't Is by d' *Indianen* in aghtingh geweeſt, wegens de Viſchvanghſt, die hier ſeer goed valt, en wegens de Hoven, welckeſe hier hebben onderhouden.

't Land is vol Boſſchen; en ſou niet onvrughtbaer zyn, indien 't bebouwd wierd. De Heer *Hovel*, Stadhouder in *Guadaloupa*, heeft het met Volck laeten beſetten.

Hier zyn twee *Bayen*, onder welcke d' eene varſch Water kan geven, 't welck van d' omgelegene Geberghten afloopt.

In den aenvangh deeſer *Colonie* wierden twintigh Mannen dood geſlaegen. Doch naderhand heeftmen 't getal weer verſterckt. De daer in woonende *Caraiben*, gelijck oock die van *Dominico*, hebben ſigh hier van verontſchuldighd, en dit bedrijf geſchoven op die van d' omgelegene Eylanden.

't Is kleyn, en vol Boſſchen; ſoo dat het van verre ſchijnd als of 't enckele Boomen waeren, welcke op 't Water drijven.

Deſeada, of *Deſideria*, dat is, 't *Begeerde*, was 't eerſte Eyland, 't welck *Chriſtophorus Columbus* op ſijne tweede Reys nae *America* aentrof. Hy gaf 't den Naem van *Deſeada*, even gelijck hy *Guanahans* onder de *Lucayen* op ſijn' eerſte Reys *S. Salvador* noemde; wijl de ſijne beſlooten hadden, hem om 't leven te brengen; gelijck oock geſchied ſou zyn, indien niet juyſt doemael ſigh dit Land ontdeckt had.

't Leght tegens 't Ooſten van *Guadaloupa*, op ſeſthien *Graeden* en twintigh *Minuten* van den *Æquator*.

De Bodem is ſeer goedt. De *form* vergelijckt ſigh met een Galey; op d' eene ſijde langer als op d' andere. Weynige Boſſchen zyn'er tegens 't Ooſten van 't Eyland *S. Chriſtoffel*, en tuſſchen 't Ooſten en Noord-Ooſten van *Marigalante*. D' aenvaert is gantſch ſwaer.

't Leght thien Mijlen van *Guadaloupa* Noordwaerts, en ſes of ſeven Mijlen van *Marigalante*.

Los Santos heeft ſijn Leger tegens 't Suyden van *Guadaloupa*; tegens 't Noorden van *Dominico*, en tegens 't Weſten van *Marigalante*. 't Zyn maer vier of vijf kleyne woeſte Eylanden, en leght midden in de Sand-Bancken. Gelijck deſgelijcks d' Eylanden *Los Aves*, of de Vogel-Eylanden; ontrent vijftigh Mijlen Weſtwaerts van d' *Antillen*. *Barbouda* leght haer tegens 't Ooſten, en *Tabago* tegens 't Suyden.

Haeren Naem hebbenſe van de groote meenighte Vogelen, welcke hier haer onderhoud vinden. Vermits oock deſelve van niemand gejaeghd worden, ſoo zynſe gantſch niet ſchouw, maer laeten haer met de Handen vangen.

't Land is hier ſeer laegh. Men ſiet het niet, voor datmen daer by koomd: 't Welck dan, wegens de Klippen en Sand-Bancken, die hier gevonden werden, t' eenemael gevaerlijck is.

't Eyland *Dominico* is groot. Heeft vijfthien of ſeſthien Mijlen in de lenghte; ſomtijds thien, ſomtijds minder Mijlen in de breedte.

Midden in 't Eyland zyn veele Bergen; die een bynae ontoekoomelijcke Grond tuſſchen ſigh beſluyten; welcke Daelen of Afgronden men maer alleen op de hooghte der Klippen kan ſien.

De *Caraiben* hebben in 't begin de Lieden willen wijs maecken, dat ſigh daer in een groote afgrijſlijcke Slangh onthield, draegende op haer Hoofd een Steen als een *Carbonckel*, van een onwaerdeerlijcke waerde. Doch de gedaghte Slangh liet deſelve niet ſien, dan wanneerſe luſtigh en vrolijck was. Ter ſelver tijd ontfingen d' omgelegene Rotſen hier van een wonderlijcken Glantſch. Deeſe Vertellingh echter, gelijck veel meer andere van dit Volck, heeftmen bevonden enckele *Fabulen* te zyn.

De *Cacique* deeſes Eylands had voor deeſen de Voortoght voor de Heyren, wanneermen buyten 't Land moeſt reyſen.

De Natuerlijcke Inwooners des Lands zyn tegens de *Francoiſen*, aldaer koomende, ſeer gedienſtigh. Sy geven haer Ooft en Levens-middelen voor Chriſtallijne Snoerkens en andere weynighwaerdige dingen.

Sy maecken Taback, en verkoopen deſelve in de Naebuerige Eylanden voor Meſſen en Bijlen, welckeſe van noden hebben. Men heeft hier twee warme Geſond-bronnen in aght genoomen. Deſgelijcks eenige ſeer bequaeme Havenen.

MAR-

MARTINICO.

Martinico, voor deeſen *Madanina*, heeft ſeſthien Mijlen in de lenghte, en vijfen-veertigh in den Omkreytz. De *Francoiſen* en *Caraibers* beſitten 't ſelve. De laetſtgenoemde hebben 't geen, 't welck tegens 't Noorden en 't Ooſten leght; d'eerſte 't gedeelte tegens 't Suyden en 't Weſten.

't Eyland is ſeer veel met Bergen doorſneeden. Langhs de Kuſt zyn veel uytſteeckende Hoecken.

't *Quartier* der *Caraiben* werd genoemd *Cabes-Terre*, of 't Hooge Land. Dat der *Francoiſen* *Baſſe-Terre*, of 't Laege Land.

't Laetſte werd wederom verdeeld in vijf *Quartieren*, naementlijck: *La Caſe du Pilot*; *La Caſe Capot*; *Le Carbet*; *S. Pieter-Schans*, en de *Predickers-Schans*.

In yeder *Quartier* is een Waghthuys; Verſaemel-Plaets, en Packhuys, waer in de Waeren werden bewaerd, welcke van buyten derwaerts koomen, of in 't Eyland gemaeckt, en nae buyten geſonden worden.

't *Quartier La Caſe du Pilot*, of 't Huys des Stiermans, heeft ſijnen Naem bekoomen van een Hoofdman der Wilde; wijl hy in de Schipvaert ſeer wel ervaeren was. De Heer *du Parquet* verwaerdighde hem ſijne ſonderlinge Vriendſchap.

't *Quartier de la Caſe Capot* heeft ſeer ſchoone Beemden en Weyden.

't *Quartier Carbet* is dien Naem gegeven, om dat de Wilde haere *Carbets*, of Verſaemelingen, aldaer hebben gehouden. De Heer Stadhouder heeft hier een tijd langh ſijne Wooningh gehad, en aldaer een treflijck Huys gebouwd, 't welck hy de *Ieſuiten* vereerde, meenende, dat hy ſigh beter by de *S. Pieters*-Schans ſou bevinden; alwaer hy nu oock woond, en een Sterckte heeft laten bouwen; nevens noch een ſeer ſchoon Huys voor de *Ieſuiten*; gelijck oock een heerlijcken Hof; waer in hy geſaeyd en geplant heeft Kruyden, Ooft, Druyven en Bloemen, welcke hy uyt *Franckrijck* derwaerts heeft laeten brengen.

't *Quartier* der Predikers is 't laetſte tegens 't Noorden. De Wooningen ſtaen onder aen den Bergh.

Dit Eyland maeckt verſcheydene Voorgeberghten in de Zee; gelijck oock verſcheydene Boeſems; een groote meenighte langhs de Kuſt niet daer onder gereeckend.

't Eerſte en grootſte Voorgeberght Noordwaerts is dat, 't welckmen *Tourmente* noemd. 't Tweede Suydwaerts is *Capo de Salines*, of 't Voorgeberght der Sout-groeven. En 't laetſte tuſſchen 't Suyden en 't Weſten 't Voorgeberght des Diamants.

Dit Eyland heeft eerſt de *Caraiben* alleen behoord. De *Franſche* zyn'er in 't Jaer 1635. in gekoomen; en hebben een tijd langh in goed verſtand met d'andere geleeft. Doch onlanghs geleden naemen de *Caraiben* een geringe oorſaeck op, om de *Francoiſen* te beoorlogen. Jae daer brack een gerucht uyt, datſe ſigh met die van *S. Domimico* en *S. Vincent*, gelijck oock met d' *Arouayes*, haer' oude vyanden, in 't vaſte Land van 't Suydlijck *America*, hadden verbonden. Eyndlijck echter zynſe dick-

mael te rugg' gedreven en geſlaegen geworden; ſoo darſe of den Vreede met de *Franſche* vernieuwen, of 't Land verlaeten moeſten.

't Eyland *Martinico* beſtaet in verſcheydene Landen; in Heuvelen, Daelen en Bergen.

De Heuvelen zyn verheven boven d' omleggende Grond. Deſelve zyn rond; en wegens haere hooghte ſeer beſwaerlijck te bebouwen. Doch de Taback waſt daer op nae wenſch, veel beeter als in de Daelen.

De meeſte Lieden woonen op deeſe Heuvelen, wijl de Lught aldaer geſonder is. Behalven noch dat de gelegentheyd deeſer plaetſen haer een ſeer luſtigh uytſight over de Daelen geeft.

De gedaghte Daelen zyn ſeer aengenaem; doch de Bergen gantſch onbewoonlijck; dienende alleen tot Weyde voor de wilde Dieren en Slangen.

Evenwel zynſe bedeckt met ſeer ſchoone Boſſchen; in welcke de Boomen in dickte en hooghte die van *Franckrijck* verr' overtreffen: Oock draegenſe Vrughten, van welcke de Vogelen, wilde Swijnen, en andere Dieren ſigh geneeren.

Men vind hier negen of thien Beecken; welcke ſomtijds ſeer ongeſtuymigh daer heenen vlieten, en noyt uytdroogen. Sy vallen af van de Bergen. De Naebueren lijden dickmael overlaſt daer door: Want wanneer deſelve overvloeyen, of ſigh uytgieten, ſoo ruckenſe de Boomen uyt d' aerde; maecken Velden en Hoven woeſt, en ſleepen de Huyſen, in de Daelen ſtaende, met ſigh wegh. Om deeſer oorſaeck wil woonen de meeſte Lieden op de Heuvelen.

Onlanghs zyn over de thien-duyſend Menſchen in dit Eyland koomen woonen, behalven d' *Indiaenſche* en *Moorſche* Slaven; welckers aldaer zynde getal ten minſten even ſoo veel is. Hier toe heeft niet weynigh geholpen de ſaghte Regeeringh; en de voordelige gelegenheyd deeſes Eylands.

Bynae alle *Franſche* en *Hollandſche* Scheepen, welcke nae *America* reyſen, ſtellen haere Vaert ſoodaenigh aen, datſe by dit Eyland aenlanden, eerſe haeren *cours* verder voortſetten. Dickmael gebeurd het, dat geheele Geſlaghten, uyt *Franckrijck* koomende, en voorneemens zynde nae andere noch verder gelegene Eylanden (welcke noch in geſondheyd des Lughts, noch in vrughtbaerheyd des Bodems voor dit behoeven te wijcken) te reyſen, alhier ſigh ter neer ſtellen, en haere wooningen neemen; wijlſe de Zee moede zyn geworden, en ſigh op dit *Elemente* niet langer derven vertrouwen.

Om 't Geweſt *Martinico* hebben wy begreepen 't Eyland *S. Lucia*, of *Santa Alouſie*; toebehoorende de *Francoiſen* en de *Caraiben*. Deſgelijcks oock *S. Vincent* en *Bekia*, ſtaende onder de *Caraiben*. *Grenade*, onder de *Francoiſen* en *Caraiben*. *Tabago*, onder de *Hollanders*; en *Barbouda* onder d' *Engelſche*.

Maer vermits nu korts den Oorlogh tuſſchen *Engelland* en de Heeren Staten der *Vereenighde Nederlanden* verklaerd is geworden, ſoo moght ſulcks wel veranderingh in deeſe Eylanden veroorſaecken. Onlanghs geleeden heeft een gerught geloopen dat d' *Engelſche* 't Eyland *S. Euſtachii*, behoorende aen de *Hollanders*, ſouden vermeeſterd hebben: Veellight oock *Saba*, 't welck dight daer by leght.

De jonghſte Tijdingen berighten ons, dat d' *Engelſche* in 't Eyland *Barbouder* op den elfden der Sprockel-maend laetſtleeden een Vloot in Zee gebraght hadden, om deſgelijcks in te neemen 't Eyland *Tabago*, 't welck de *Hollanders* aldaer noch beſaeten. Doch andere *Engelſche* hadden 't ſelve alreeds ſigh bemaghtighd,

tighd, gelijck oock meer andere geringer Eylanden.

Verders werd vermeld, datse uyt 't Eyland *S. Christoffel* drie-honderd Mannen, en noch ander Volck uyt andere Eylanden hadden genoomen, om 't selve te senden nae *S. Dominico* en *S. Vincent*, toebehoorende de *Caraiben*.

Vermits nu de Kroon *Franckrijck* verbonden is, de *Vereenighde Nederlanden* te beschermen, soo weeten wy noch niet, wat voor een uytgangh deesen Oorlogh sal neemen.

D'*Engelsche* Plant-Steeden in dit Eyland zyn seer sterck van Manschap: De *Hollanders* daer tegens meerendeel swack; wijlse niet Volcks genoegh hebben om deselve te besetten: Sy vergenoegen sigh met weynige Persoonen, om de Koopmanschap dies te beeter te bevoorderen.

Santta Lucia legt op den derthienden *Graed* en veertigh *Minuten* des *Æquators*. Men heeft het daer voor gehouden, dat niemand daer in heeft willen woonen, wegens de meenighte der Slangen. Doch de *Francoisen* hebben de Lught hier goed bevonden, en sigh vergeleecken met de *Caraibers*, welcke voortijds hier t'eenemael wild en woest waeren.

Men siet hier twee van malkander afgesonderde Bergen, seer hoogh, en van verre sigh boven 't overige des Eylands verheffende. 't Selve leght tusschen *Martinico* en *S. Vincent*.

S. Vincent leght tegens 't Suyden van *S. Lucia*; Van *Bekia* tegens 't Noorden, en in 't Westen van *Barbudos*.

De *Form* is bynae rond. D'Aerdbodem vrughtbaer, brengende van sigh selven Suycker-ried voort. Wijl dit Eyland van verscheydene Beecken en Beeckjens wert bevoghtighd, soo werden hier veelerley *Bayen* gemaeckt. 't Heeft oock soet Water.

D'Inwooners zyn vry wat luy, wegens de goede Vischvanghst, en de bequaemheyd der Jaght. Echter vaerense tot aen 't Vaste Land, ontrent dertigh of veertigh Mijlen daer van daen gelegen, en koomen weer te rugg', sonder *Compas* of Seylen te gebruycken.

Van hier zyn niet meer als twaelf Mijlen tot *Grenada*. Tusschen beyden leggen de *Begos*, of de woeste *Grenadillen*.

Bekia, 't welckmen vergelijckt met 't Eyland *Fero*, of *Ferre*, in de *Canarien*, heeft aght Mijlen in de lenghte, en ses Mijlen in de breedte. De *Caraiben* houden 't selve alleen in. Schoonse de Vreemdelingen gantschlijck niet vertrouwen, soo laetense echter niet nae, haer, wanneerse daer koomen, Levensmiddelen aen te bieden. 't Geense over hebben verruylense aen haer tegens 't geen haer nodigh is, als Bijlen, Schuppen, Messen, &c.

Eenige geven dit Eyland niet meer als thien Mijlen in den Omkreyz. De Rhede is hier seer treflijck, en voor alle Winden wel-verseeckerd. De Bodem is vrughtbaer, en taemlijck bequaem. Doch men heeft hier gebreck van soet Water.

Grenada leght op den twaelfden *Graed* en vijfthien *Minuten* des *Æquators*. De *Form* vergelijckt sigh met een halve *Circkel*. 't Is aght of thien Mijlen langh, en ontrent even soo breed. De *Caraibers* zyn hier aght of thien-duysend sterck.

De *Francoisen* hebben sigh, op 't bevel des Heeren *du Parquet*, met haer in een Verdragh ingelaeten, en deese Volckeren verseeckerd, datse haer in de nood bystaen, en oock haer Waeren toebrengen willen.

't Land geeft hier allerley Levensmiddelen, Suycker-Ried, Gingebar, en seer goede Taback. De Lught is gesond,

geſond, en 't Water ſoet. Hier waſt heerlijck Ooft, en treflijck Bouwhout. Deſgelijcks is de Viſchvanghſt hier bovenmaten heerlijck. Men diend ſigh van de *Grenadillen*, of *Begos*, welcke maeby, en meerendeel woeſt leggen, om aldaer de Vanghſt te verrighten.

Tabago leght onder al d' *Antillen* alderwijdſt tegens 't Suyden, maer alleen twaelf of vijfthien *Franſche* Mijlen van't Eyland *der Heylige Drievuldigheyd*, en van den *Æquator* eſſ *Graeden* vijfthien *Minuten*.

't Magh ontrent aght Mijlen in de lenghte, en half ſoo veel in de breedte hebben. Daer zyn aght Springen van kleyne Beeckjens, welcke dit Eyland aen alle ſijden bevoghtigen. 't Draeght ſeer ſchoon Hout, en vockt veele vier-voetige Dieren; meer als d' andere *Antillen* hebben. Veellight zynſe uyt 't Eyland *der Heylige Drievuldigheyd*, of uyt eenige andere, dight by 't Suyder-*America* gelegen, derwaerts gekoomen.

De *Hollanders*, of veel meer de *Zeelanders*, hebben 't hedenſdaeghs in beſit. Sy noemen dit Eyland *Walcheren*, en de Plant-Stad *Nieuw-Fliſſingen*. Sy hebben hier veel Gevogelt, Hout-Duyven, Tortel-Duyven, Veldhoenderen en Papegayen, welcke goed zyn ter Spijſe. De Zee geeft haer een groote meenighte van Viſſchen.

Barbude, van de *Caſtilianen* geheeten *Barboudos*, is tegens 't Ooſten afgeſonderd van 't voornaemſte deel der *Antillen*. 't Heeft ontrent twintigh of vijfen-twintigh Mijlen in den Omkreytz. 't Leght tuſſchen den derthienden en veerthienden *Graed Latitudinis*; van *S. Vincent* en *S. Lucia* tegens 't Ooſten.

't Heeft maer een eenige Beeck, doch die de Naem van een River verdiend. 't Land is hier effen. 't Heeft Bronnen, Meiren, Waterbacken en Putten, welcke 't gebreck des Water vergoeden.

't Geeft Taback, Gingebar, Boomwol, en Suycker-Ried in meenighte. Hedenſdaeghs is 't alder-Volckrijckſte onder d' *Antillen*, en verſchaft veele Waeren.

De Huyſen zyn hier wel-gebouwd; en de Kercken opgeright nae d' *Engelſche* wijs. In 't Jaer 1646. teldemen hier twintigh-duyſend Inwooners, behalven de Slaven en *Mooren*; welckers getalten minſten even ſoo groot is. Nu bevinden'er ſigh noch veel meer. Doch ſy zyn van verſcheydene *Religien*.

De *Form* is Ey-rond. Het daer in zynde Land is hoogh, inſonderheyd Noordwaerts, bedeckt met ſeer ſchoone groene Boomen.

D' Ooſt-ſijde is ſeer doorſneeden. Doch de Suyd-ſijde ontfanghd de Zee in een groote *Baey*, zynde ſeer bequaem voor de Scheepen. De Rivier valt hier in deſelve.

In 't Jaer 1627. hebben d' *Engelſche* hier een Plant-Stad opgeright, en uyt 't Groote Land vrughtbaere Ooſt-boomen derwaerts gebracht; welcke hier oock nae wenſch zyn geſlaeghd.

AME-

be

ontrent twintigh of vijf-
ijlen in den Omkreytz,
en den derthienden en
raed Latitudinis; van
Lucia tegens 't Ooſten.
een eenige Beeck, doch
an een River verdiend.
ſen. 't Heeft Bronnen,
backen en Putten, welc-
s Water vergoeden.
ck, Gingebar, Boom-
er-Ried in meenighte.
is 't alder-Volckrijckſte
en, en verſchaft veele

zyn hier wel-gebouwd;
opgeright nae d'*Engel-*
Jaer 1646. teldemen hier
nd Inwooners, behalven
looren; welckers getal ten
oo groot is. Nu bevin-
ch veel meer. Doch ſy
eydene *Religien*.
Ey-rond. Het daer in
hoogh, inſonderheyd
bedeckt met ſeer ſchoo-
men.
de is ſeer doorſneeden.
-ſijde ontfanghd de Zee
aey, zynde ſeer bequaem
en. De Rivier valt hier

527. hebben d' *Engelſche*
-Stad opgeright, en uyt
vrughtbaere Ooſt-boo-
gebraght; welcke hier
ch zyn geſlaeghd.

AME-

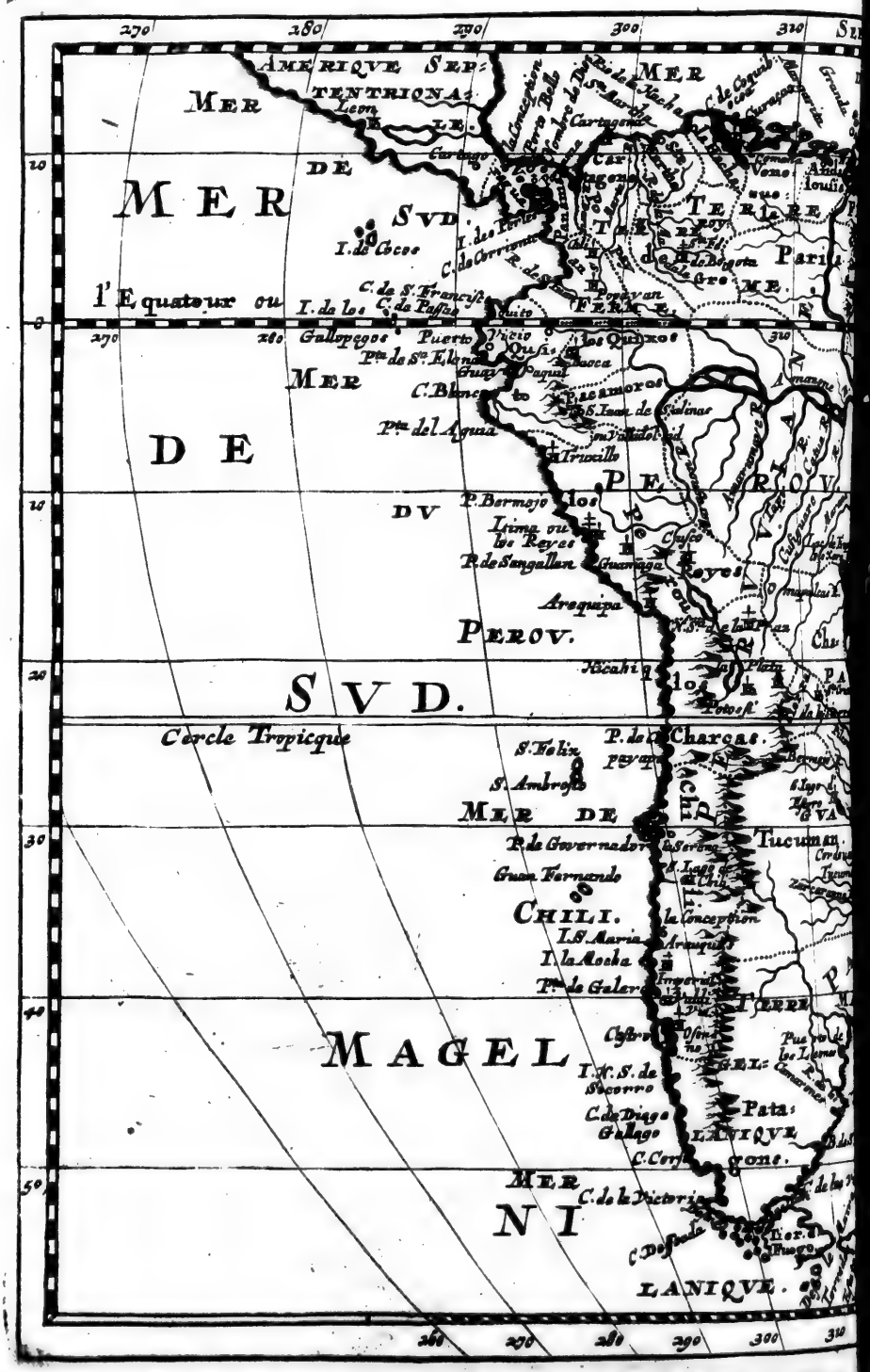
270
280
290
300
310
AMERIQVE SEP:
TENTRIONA:
MER
MER DE
MER DE SVD.
I. de Cocos
l'Equateur ou
I. de los
C. de S. Francisc
C. de Passos
Gallopegos
Puerto Viejo
Quito
Los Quixos
Pta de S. Helena
Guaiaquil
Paquai
Chaoca
C. Blanco
Pta del Agua
Payamoros
S. Iuan de Galinas
Truxillo
P. Bermejo
Los Reyes
Lima ou
P. de Sangallan
Guarnaga
Arequipa
PEROV.
SVD.
Cercle Tropicque
S. Felix
S. Ambroise
MER DE
P. de Charcas
Potosi
P. de Governador
Tucuman
Gran Fernando
CHILI.
la Conception
I. S. Maria
I. la Mocha
P. de Galera
MAGEL
I. N. S. de Socorro
C. de Diego Gallago
Patagons
LANIQVE
C. de la Victoria
C. Deseado
Estr. de Fuego
LANIQVE.
260
270
280
290
300
310

AMERIQVE
MERIDIONALE
Par N. Sanson d'
Abbeville Geographe Ordinai.
du Roy.
MER
DU
NORT.
BRESIL.
PARAGVAY.
LA
Isles du
Cap Verd
Ligne Æquinoc
Tropique du Capricorne
Amazone R.
Para
Fernand de Noronha
R. Grande
Potengi
Paraiba
Tamaraca
Olinda de Pernambuco
C. de S. Augustin
Seregipe del Rey
S. Salvador de Bahia de todos los Santos
Los Ilheos
Porto Seguro
la Trinité
S. Marie d'Aoust
Asconcion
Martin Vas
Rio Janeiro
S. Sebastien
S. Vincente
Rio de la Plata
Buenos Ayres
Tucuman
Pata
Niger R.
C. de Serre Lione
C. d'Orange
C. de Nort
Pouc de S. Pedro
Gambea R.
R. S. Domingo
R. Grande

AMERICA MERIDIONALIS, OF SUYDER-AMERICA.

't Suydlijck *America* is dat Gedeelte, of Half-Eyland, 't welck wijdſt tegens 't Suyden leght. 't Streckt ſigh uyt van den twaelfden *Graed* aen deeſe ſijde des *Æquators*, tot op den vier-en-vijftighſten aen geene ſijde, maeckende t'ſaemen ſes-en-tſeſtigh *Graeden* in de Breedte. Voorts van den 291. of 92ſten, daer *Porto Viejo* is, tot den 350ſten, alwaer 't Voorgeberght *S. Auguſtin* leght. Dit zyn ſeven of aght-en-vijftigh *Graeden* in de Lenghte. Derhalven heeft het van 't Suyden tot 't Noorden ſeſthien-honderd en vijftigh *Franſche* Mijlen. En van 't Weſten nae 't Ooſten, wat meer als veerthien-honderd der ſelver Mijlen.

De Grenſen zyn tegens 't Noorden en 't Ooſten de Noord-Zee; welckers Deelen zyn de Noorder en *Braziliaenſche* Zee. Tegens 't Suyden de *Magellaniſche* Zee, waer van de Deelen zyn de Zee van *Paraguay*, d'eygentlijcke *Magellaniſche*, en de Zee van *Chili*. Tegens 't Weſten de Suyder of *Stille Zee*, waer van de Zee van *Peru* een deel maeckt.

De *Form* vergelijckt ſigh met een Driehoeck, welckers Sijden bynae gelijck zyn. Van *Porto Viejo* tot aen 't Voorgeberght *S. Auguſtini* zyn veerthien-honderd Mijlen. Van 't Voorgeberght *S. Auguſtini* tot aen 't Voorgeberght *Fruvard* midden in de *Magellaniſche* Zee-Enghte vijfthien-honderd Mijlen. En van dit Voorgeberght tot aen *Porto Belo* ſeſthien-honderd Mijlen.

't Leght meerendeel in den dorren Hemel-Kreytz: Doch oock een gedeelte onder de gemaetighde *Antarctiſche*.

Van 't geen in den dorren Kreytz is leght 't meeſte deel noch over den *Æquator*; maer 't geringer deel aen deeſe ſijde: Derhalven zyn de Jaergetijden deeſer Volckeren meerendeel reght anders als d'onſe. De Kuſten deeſes Lands zyn bynae over al; doch de binnenſte Landſchappen ſeer weynigh bekend.

In mijne *Geographiſche Tafelen* heb ick Suyder-*America* verdeeld in 't *Peruaenſche* en *Braziliaenſche*. 't *Peruaenſche* wederom in 't *Vaſte Land* en *Peru*. 't *Braziliaenſche* in *Brazil* en *Paraguay*.

D' eerſte Verdeelingh is genoomen geworden met een *Linie*, welcke van *Amazona* 't uyterſte deel van *Chili* tegens 't Suyden ſoeckt: En deeſe *Linie* deeld 't Suyder-*America* in twee gelijcke Deelen. 't Eene behoord de *Spaenjaerden*

bynae alleen. 't Andere meerendeel de *Portugeezen*.

Deeſe hebben haeren Stadhouder te *S. Salvador*, Hoofd-ſtad in de *Baye de todos los Sanctos*, of *Allerheyligen-Bay*; bynae midden op de *Braziliaenſche* Kuſt. D' andere te *Lima*, of *Los Reyes*, dat is *der Koningen*; d' ynde hedenſdaeghs de Hoofd-ſtad; gelegen midden op de *Peruaenſche* Kuſt.

Boven dien kanmen 't *Vaſte Land* afdeelen in 't Vaſte Land ſelfs, en in *Gujana*. *Peru* in *Peru* en *Chili*. *Brazil* in de *Braziliaenſche* Kuſt, en 't Vaſte Land *Brazilien*. *Paraguay* in *Paraguay*, en 't *Magellaniſche* Land.

Van dit Suyder-*America* neemd *Brazil* bynae alles wat tegens 't Ooſten leght in. 't Vaſte Land en *Gujana* 't geen tegens 't Noorden is. *Paraguay* en 't *Magellaniſche* 't geen ſigh tegens 't Suyden uytſtreckt. *Peru* en *Chili* leggen tegens 't Weſten, in aenmerckingh van *Brazil* en *Paraguay*.

De *Spaenjaerden* hebben bynae 't gantſche Vaſte Land in, doch niets in *Gujana*. Sy beſitten *Peru* en *Chili* in d' *Anden*-Geberghten en de Suyder-Zee; doch bynae niets aen geene ſijde der gedaghte Bergen.

Behalven haeren Stadhouder, woonende in *Lima*, of *Los Reyes*, hebbenſe noch in 't geenſe beſitten verſcheydene Aertsbiſdommen en Biſdommen aengeſteld, tot regeeringh der Kercken. Maer in de *Politie* eenige *Audientien* en Gerighten. Oock Regeeringen over de *Militie*.

D' Aerts-biſdommen zyn: Dat van *Lima*, of *Los Reyes*, in *Peru*; *De la Plata en los Charcas* en *Santa Fe de Bogota* in 't Koninghrijck Nieuw-*Granada*.

't Aerts-biſdom *Lima*, of *de Los Reyes* (*Reyes*) heeft tot Wy-Biſdommen *Cuſco*, *Quito*, *Arequipa*, *Truxillo*, en *Guamanga*, al t' ſaemen in *Peru* gelegen.

't Aerts-biſdom *de la Plata* heeft tot Wy-Biſdommen *Baranca*, of *Santa Crux* in *Sierra*; *Ciudad de la Pax* in *Chiquiago*; *Sant Jago del Eſtero* in *Tucuman*; *Buenos Ayres* in *Rio de la Plata*; *Noſtra Sennora de l' Aſſumption* in *Paraguay*; *Panama* in 't Vaſte Land, of *Caſtilla del Oro*; *Sant Jago l' Eſtremadura* en *Imperial* in *Chili*.

't Aerds-biſdom *Santa Fe de Begota* in Nieuw-*Granada* heeft tot Wy-Biſdommen *Popayan*, *Carthagena* en *S. Martha* in 't Landſchap van dien ſelven Naem.

In 't begrijp deeſer Aerts-biſdommen en Biſdommen vindmen een groot getal *Parochie* Kercken en Klooſters. D' *Auguſtiner* Monicken hebben hier verſcheydene deeſer Klooſters, voortijds onder een eenige *Provintie* begreepen, doch nu in vier verdeeld.

Seven-en-dertigh Klooſters hebbenſe in 't Landſchap, 't welck de Naem van *Peru* heeft behouden. Derthien in 't Landſchap *Quito*. Twaelf, en 't Opſight over vijfthien *Parochie* Kercken, in Nieuw-*Granada*. Vijf-en-twintigh of dertigh in de *Provintie Chili*; bedraegende t' ſaemen ontrent honderd Klooſters.

In 't Jaer 1551. zyn twaelf Geeſtlijcke van deeſe Orden nae *Peru* getrocken, en hebben daer 't *Chriſten*-Geloof openlijck gepredickt. Men bevind, dat de *Heylige Didacus Ortez* uyt haere Ordre d eerſte geweeſt is, die hier in 't Jaer 1568. is gemarteld geworden: 't Welck even 't ſelve Jaer is, in 't welck de *Jeſuiten* in *Peru* zyn gekoomen.

Deeſe hebben nu twee Landſchappen in *Peru*, *Paraguay*, en 't Nieuw Koninghrijck *Granada*. Voorts in deeſe drie *Provintien* aght-en-twintigh *Collegien*, of *Reſidentien*, &c. Op deſelve wijs hebben oock andere Geeſtlijcke haere verſcheydene Landſchappen, en in yeder

yeder der ſelve verſcheydene Kloo-ſters.

D' *Audientien*, of Verhooringen, onder den Koninghlijcken Stadhouder in *Peru* zyn voortijds geweeſt te *Panama* in 't Vaſte Land, te *S. Fe de Bogota* in 't nieuw Koninghrijck *Granada*; te *Quito* en *Lima* in *Peru*; *de la Plata* in *Los Charcas*; en te *S. Jago d' Eſtremadura* in *Chili*. D' *Audientien* te *Panama* en *Chili* zyn niet meer; maer gemaeckt geworden tot *Gouvernementen* of Regeeringen.

Soodaenige Regeeringen zyn hier elf in getal; te weeten: *Panama*, *Carthagena*, *S. Martha*, *Popayan*; 't Nieuwe Koninghrijck *Granada*, *Los Quixos*, *Pacamoros*, *Los Charcas*, *Tucuman*, *Chili*, en *Rio de la Plata*.

Peru, waer in *Lima*, *Quito* en *Cuſco* leggen, behoord niet onder deeſe Regeeringen, en *dependeerd* vermoedlijck onmiddelbaer van den Koninghlijcken Stadhouder.

De Kroon *Portugal* heeft in *Brazil* een Koninghlijcken Stadhouder: Een eenigen Wy-Biſchop uyt 't Aerts-biſdom *Liſbona* in *Portugal*; en twaelf Hoofdlieden verordonneert. Hier zyn veele Kloo-ſters van verſcheydene Ordens.

Vermits wy hier nu ſpreecken van d' Aerts-biſdommen en Kloo-ſters in 't Suyder-*America*, ſoo werd ons indaghtigh, dat wy in 't andere gedeelte van *America* van deeſe ſaeck geen meldingh hebben gedaen. Wy willen derhalven op 't kortſte oock eenigh beright hier van geven.

Daer zyn dan twee Aerts-biſdommen, veele Biſdommen, en een groot getal *Parochi*-Kercken, oock Kloo-ſters; gelijck in 't Suyder-*America*.

D' Aerds-Biſdommen zyn *Mexico* in *Nieuw-Spaenje*, en *S. Domingo* in *Hiſpaniola*.

De Wy-Biſdommen des Aerts-Biſdoms *Mexico* zyn *Puebla de los Angeles* in *Tlaſcola*; *Valladolid* in *Mechoacan*; *Antequera* in *Guaxaca*; *Guadalajara* in *Nieuw-Gallicien*; *Sant Jago* in *Guatimala*; *Merida* in *Jucatan*; *Chiapa*, of *Ciudad Real*, in *Chiapa*; *Truxillo* in *Honduras*. *Vera Pax* in 't Landſchap van den ſelven Naem; en *Leon* in *Nicaragua*.

De Wy-Biſdommen van *S. Domingo* zyn *S. Jan* in 't Eyland *Puerto Ricco*; *Sant Jago* in 't Eyland *Cuba*, en *Coro* in *Venezuela*.

Hier zyn oock, even gelijck in 't Suyder-*America*, in de Karſpelen der Aerts-Biſdommen en Biſdommen een groot getal *Parochie*-Kercken, Capellen en Kloo-ſters.

Alreeds voor lange tijd hebben ſigh veele Geeſtlijcke uyt verſcheydene Geweſten en Ordens nae beyde de Deelen van *America* begeven, om deeſe Volckeren in de *Chriſtlijcke Religie* t' onderwijſen, als uyt d' Orden *S. Dominici*, *S. Franciſci*, *S. Auguſtini*, *De la Mercy*, of der Barmhertige Broederen; *Jeſuiten*, en Barvoeter-*Carmeliten*.

Yeder Orden heeft verſcheydene Landſchappen; en in elck Landſchap zyn verſcheydene Kloo-ſters.

D' Eerwaerdige Pater *Auguſtinus Lubin*, Prieſter en *Corographus*, of Plaets-Beſchrijver, van d' Orde *S. Auguſtini*, ſal haeſt uytgeven al de Land-Kaerten, en al de Kloo-ſters van ſijne Orden; nevens een ſonderlinge Hiſtoriſche Beſchrijvingh van elcke *Provintie*.

Uyt eenige Schriften, welcke hy my van ſijnen arbeyd heeft laeten ſien, heb ick aengemerckt, dat de gedaghte Orden in 't Landſchap *Mexico* heeft aghten-tſeſtigh Kloo-ſters, en vijf *Vicarios*. In 't Landſchap *Mechoacan* drie-en-dertigh Kloo-ſters, en vier *Vicarios*; t' ſaemen honderd en thien Kloo-ſters.

In de vier Landſchappen *Peru*, *Quito*, 't Nieuw Koninghrijck *Granada* en *Chili*

zyn noch ontrent honderd Kloosters, gelijck wy alreeds hebben aengeweeſen. 'k Heb niet geſien, hoe veel der ſelver ſy in *Brazil* hebben.

De *Jeſuiten* hebben maer een eenige *Provintie* in geheel *Mexico*: En in deſelve een *Profeſſy*-Huys; thien *Collegien*, en drie *Reſidentien*; t' ſaemen veerthien Huyſen.

In haere drie Landſchappen *Peru*, *Paraguay* en 't Nieuwe Koninghrijck *Granada* hebbenſe aght-en-twintigh of dertigh Huyſen. In *Brazil* negenthien of twintigh.

Deſgelijcks oock hebben andere *Geeſtlijcke* verſcheydene Landſchappen; en in yeder Landſchap verſcheydene Kloosters en Huyſen.

Onder deeſe Kloosters zyn de geene, welcke Renten hebben, ſeer rijck. Deſgelijcks zyn oock de *Parochien*, *Hoſpitalen*, en andere Geſtighten.

D' *Inca Garcillaſſo de la Vega* merckt aen in ſijne *Peruaenſche* Geſchied-beſchrijvingh, dat ſijnen Vader, doe hy Stadhouder in *Cuſco* was, had voorgenoomen, een *Hoſpitael* voor de *Spaenjaerden* te bouwen. Als nu *Frater Johan Gallegos*, een Geeſtlijck Perſoon van de *Franciſcaner* Orden, dit werck sigh ondernam, en ſijn beſluyt in een Predicatie opentlijck verkondighde, heeft hy een Huys gekoght, tot den Bouw deeſes *Hoſpitaels*; doch had daer toe niet meer in handen, als twee of drie-honderd Ducaten. Doch in deſelve Weeck, van Maendagh af tot Donderdagh toe ontfingh hy van Aelmoeſſen tuſſchen de twintigh en vijf-en-twintigh duyſend Ducaten. Indien hy had willen aenneemen, 't geenmen hem voorts in de laetſte daegen aenbood, hy had noch wel ſoo veel bekoomen.

Korts hier nae heeft *Frater Antonius*, doe hy in de Vaſten predickte, voorgeſlaegen, een ander *Hoſpitael* voor d' *Indiaenen* te bouwen: En voorgedraegen, dat de Stadhouder en hy wilden uytgaen, om ſoodaenigh een *Hoſpitael* te ſtighten, en van alle behoeften te voorſien. Noch dien ſelven Naemiddagh bequam hy van Aelmoeſſen vijf-en-dertigh-duyſend Ducaten: Welcke ſom binnen weynige daegen oprees tot over de honderd-duyſend. En noch vermeerderd wierd door de Giften der *Spaenjaerden* en *Indianen*.

Eer wy noch 't Suyder-*America* verlaeten, moeten wy kortlijck eenigh gewagh maecken van 't gedeelte 't welck nae de Suyd-Zee leght.

Daer is een ſeer groot onderſcheyd tuſſchen 't Land aen de Zee, en 't binnen-Land. 't Geen naeſt by de Kuſt leght is meerendeel effen. Over de Vlackten zyn veele Heuvelen en ſeer hooge Bergen. Nae deeſe Bergen heeftmen weer effene Velden, en ſeer ſchoone Daelen. Daer nae weer Bergen, tot welcke men ſeer beſwaerlijck kan geraecken. Deeſe zyn de geene, welcke *Chili* en *Peru* nae 't Ooſten inſluyten.

't Regend bynae gantſch niet in de Vlackten, doch dickmael in d' eerſte Ry der Bergen. 't Geen tuſſchen deeſe twee Ryen Geberghten leghd is vruchtbaeren ſeer luſtigh. De laetſte Ry Geberghten zyn niet anders als onvruchtbaere Rotſen en Klippen: Soo wel in de Somer als in de Winter bovenmaeten koud, en bynae altijd met Sneeuw bedeckt.

Aenmercklijck is 't, dat deeſe Bergen beginnen by de *Magellaniſche* Zee-Enghte, maeckende twee Armen; welcker eene van 't Suyden nae 't Noorden door de geheele lenghte van 't Suyder-*America* gaet. Zyn dienvolgens in een gelijckmaetige *Parallel*: Ondertuſſchen evenwel van een gantſch verſcheydene eygenſchap en aenſchouwingh. Jae ſoodaenigh, dat oock ſelfs yeder Landſchap t' eene-

e

en: En voorgedraegen,
der en hy wilden uyt-
aenigh een *Hospitael* te
n alle behoeften te voor-
en selven Naemiddagh
n Aelmoessen vijf-en-
Ducaten: Welcke som
daegen oprees tot over
yfend. En noch ver-
d door de Giften der
Indianen.
't Suyder-*America* ver-
n wy kortlijck eenigh ge-
van 't gedeelte 't welck
e leght.
seer groot onderscheyd
aen de Zee, en 't bin-
Geen naest by de Kust
ndeel effen. Over de
veele Heuvelen en seer
Nae deese Bergen heefr-
e Velden, en seer schoo-
er nae weer Bergen, tot
er beswaerlijck kan ge-
se zyn de geene, welcke
e't Ooosten insluyten.
ynae gantsch niet in de
ch dickmael in d' eerste
't Geen tusschen deese
erghten leghd is vrught-
igh. De laetste Ry Ge-
iet anders als onvrught-
Klippen: Soo wel in de
e Winter bovenmaeten
e altijd met Sneeuw be-

ck is 't, dat deese Ber-
y de *Magellanische* Zee-
ende twee Armen; welc-
Suyden nae 't Noorden
e lenghte van 't Suyder-
Zyn dienvolgens in een
Parallel: Ondertusschen
en gantsch verscheydene
aenschouwingh. Jae soo-
ock selfs yeder Landschap
t'eene-

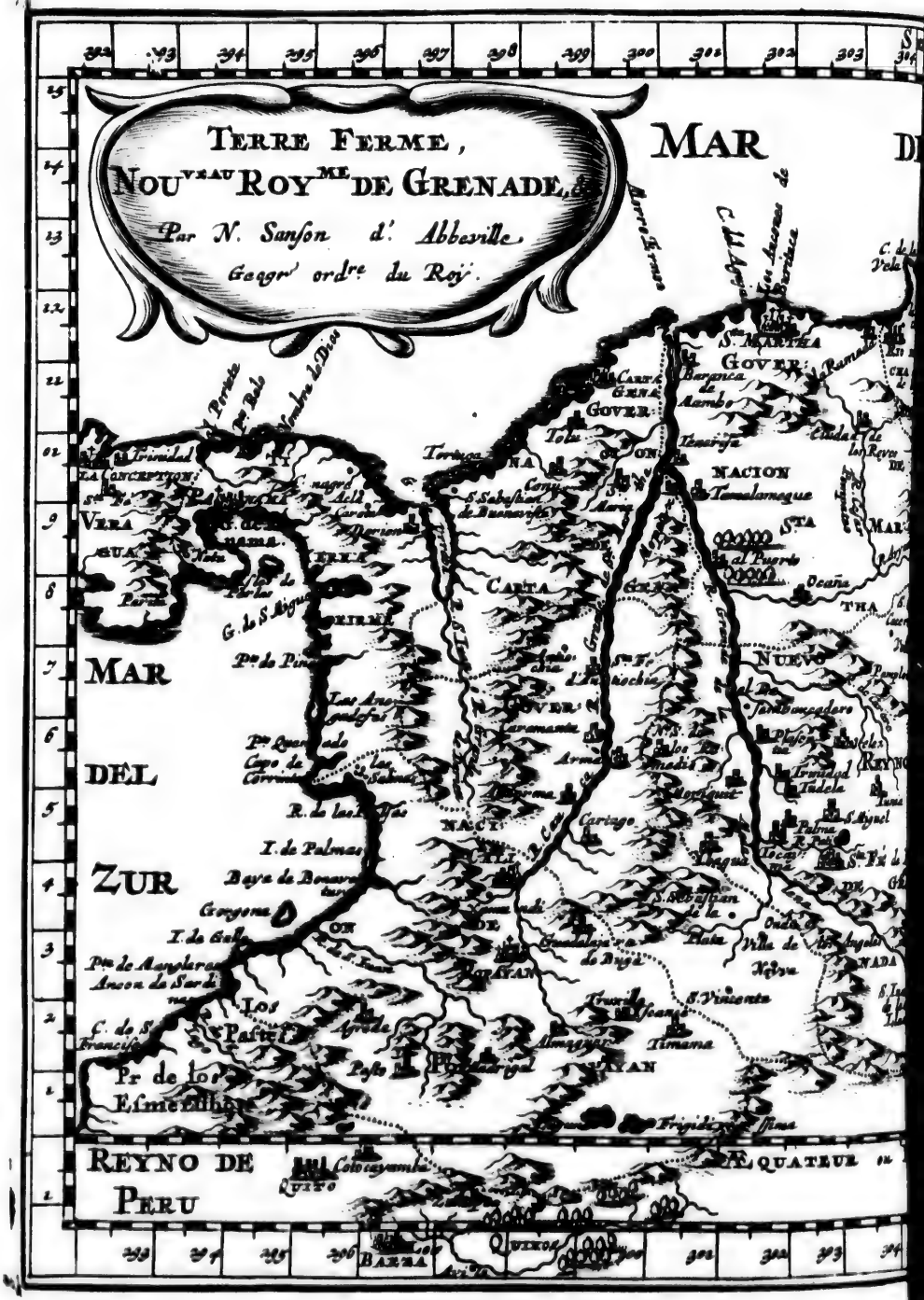
TERRE FERME,
NOUVEAU ROYME DE GRENADE, &c.
Par N. Sanson d'Abbeville,
Geogr ordre du Roy.
MAR
DEL
ZUR
REYNO DE
PERU
S. MARTHA
GOVER.
NACION
NUEVO
REYNO
Pr de los
Esmeralhos
Los
Pastos
Popayan
Timana
Cartago
Tolu
Carta
Quito
Baeza
Loxa
Piura
Truxillo
Caxamarca
Cuenca
Tumbez
Guayaquil
Puerto Viejo
Porto Bello
Cartagena
Nombre de Dios
Rio Grande
Rio de la Hacha
Maracaibo
Merida
Coro
Venezuela
Valencia
Caracas
Barquisimeto
Barinas
Nueva Segovia
Nueva Valencia
Nueva Cadiz
Margarita
Trinidad
Tripidad
Coro
Ocaña
Tenerife
Tamalameque
Mompox
Honda
Tocaima
Neyva
Timana
Almaguer
Agreda
Pasto
Caxamarca
Truxillo
Piura
Tumbez
Guayaquil
Cuenca
Loxa
Baeza
Quixos
Equateur
Ligne

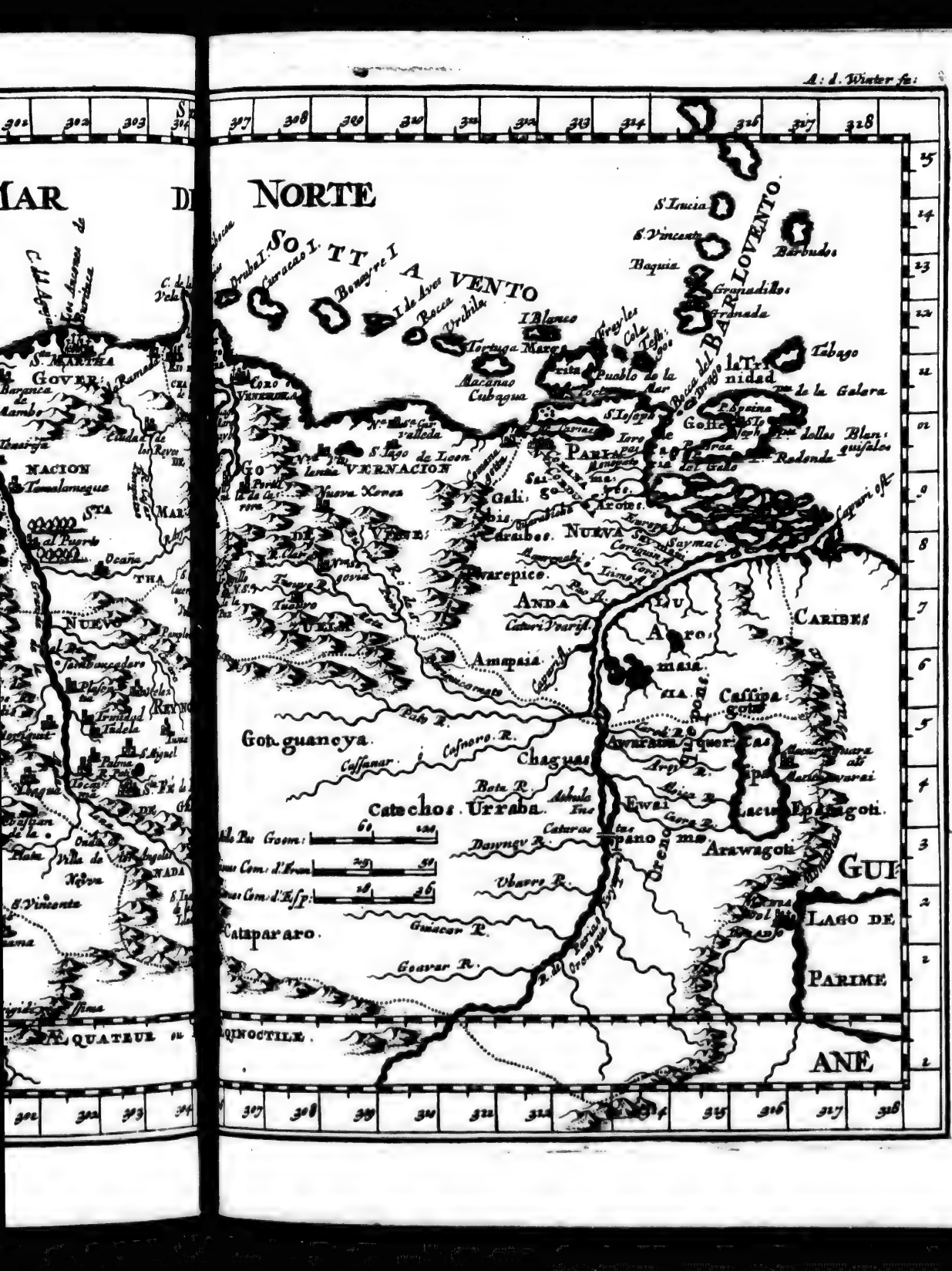
A: I. Winter fc:
NORTE
S. Lucia
S. Vincente
Barbudos
Baquia
Granadillos
Granada
Tabago
la Trinidad
Pueblo de la Mar
Cubagua
Margarita
Tortuga
Bocca del Drago
BARLOVENTO
SOTTA VENTO
Curaçao I.
Bonayre I.
Aruba I.
Roca Vrbila
I. Blanco
Cola
Tesa
Paria
Gulfo de Paria
Golfo Triste
Boca de la Galera
Redonda
Blanquisales
Gali
Arotes
Nueva Andalucia
Saymaca
Cariguana R.
Warepico
Anda
Caribes
Aro
Ampaia
Cassipa
Gon. guancya
Chaguas
Awarkaqueri
Catechos
Urraba
Ewei
Lacus Parimagoti
Arawagoti
Guiana
Lago de Parime
Catspararo
Guacer R.
Goayar R.
Dawney R.
Vbarro R.
Orenoco
Equinoctial
ANE
Nacion Vernacion
Nueva Xerez
Coro
Maracaibo
Cabo de la Vela
Rio de la Hacha
Nueva Granada
Nueva Barcelona
Cumana
Trinidad
Margarita
Tortuga
Curaçao
Bonayre
Aruba
Coro
Maracaibo
Gulfo de Venezuela

t' eenemael ongelijcke Dieren, Ooft en Graenen heeft. Daerenboven konnen oock de Menſchen, welcke uyt 't eene in 't andere werden gebracht, ſigh hier niet ſchicken, en niet anders als met groote beſwaerlijckheyd daer in leven.

TERRE FERME, OF 't VASTE LANDT.

ONder de Naem van 't Vaſte Land, doorgaens genoomen, verſtaen wy 't Deel van 't Suyder-*America*, 't welck wijdſt tegens 't Noorden leght, en aen Noorder-*America* ſtoot door de Boeſem of de Zee-Enghte *Panama*.

De Naem *'t Vaſte Land* is gekoomen, wijl *Chriſtophorus Columbus* op ſijn' eerſte en tweede Reys niet anders als Eylanden had ontdeckt; doch op de derde en vierde een goed deel van deeſe Kuſt opdeed; 't welck hy voor vaſt Land hield; derhalven 't ſelve oock dien Naem gegeven is, en behouden heeft.

't Streckt ſigh uyt van den Zee-boeſem *Panama* af tot aen den Mond van de Rivier *Amazone*, begrijpende ontrent duyſend Mijlen. De breedte tuſſchen de Noord-Zee en 't Land, leggende langhs d' *Amazoon*-Vloed, is van tweehonderd, of twee-honderd en vijftigh Mijlen, of wat meer.

Vermits nu ſoodaenigh een Breedte maer 't vierde deel der lenghte is, ſoo veroorſaeckt ſulcks, dat wy dit Vaſte Land in twee Deelen hebben gedeeld: Waer onder 't uyterſte Weſt en beſte Deel meerendeel de Koning van *Spaenje* toebehoord; behoudende de Naem van 't Vaſte Land. 't Uyterſte Ooſt en geringer Deel ſtaet bynae t' eenemael onder de handen der Natuerlijcke Inwooners.

Sommige *Europæiſche* Volckeren hebben eenige Wooningen op de Kuſt gebouwd; en deeſe werd geheeten *Gujana*. D' eerſte heeft vijf of ſes-honderd *Franſche* Mijlen in de lenghte: D' andere ontrent vier-honderd.

De *Spaenjaerden* hebben in 't Vaſte Land verſcheydene *Gouvernementen*, of Regeeringen aengeſteld; naementlijck, die van *Panama*, of *Terre Ferme*, dat is, 't Vaſte Land. Die van *Carthagena*; *S. Martha*; *Rio de la Hacha*, of de Rivier der Fackelen; te *Venezuela*, of Kleyn-*Venetien*, en te *Paria*, of Nieuw-*Andaluſia*, volgende nae malkander van 't Weſten ten Ooſten op de Kuſt der Noord-Zee. Die te *Popayan* en 't Nieuw-Koninghrijck *Granade* zyn in 't Land en op de Suyd-Zee.

't *Gouvernement* te *Panama*, eygentlijck de Naem des Vaſten Lands aen ſigh neemende, leght tuſſchen de Noord en Zuyd-Zee; en neemd in de Boeſem, welcke de twee Deelen van *America* t' ſaemen voeghd.

De Stad *Panama* heeft haere *Audientie*, of Verhooringh gehad. Daer is noch een Stadhouder, nevens andere *Officiers*.

Nombre de Dios is voortijds beroemd geweeſt, doch nae *Porto Belo* verplaetſt geworden.

Tuſſchen *Panama* op de Suyd-Zee, en *Porto Belo* op de Noord-Zee, zyn niet meer als ſeſtien of twintigh Mijlen. Derhalven een grooten Koophandel tuſſchen *Peru* en *Mexico* werd gedreven.

Voor deeſen heeftmen de gedaghte Boeſem willen afſnijden, om van d'eene Zee in d'andere te mogen koomen. Doch wijl de Suyd-Zee hooger wierd bevonden als de Noord-Zee, ſoo is deeſen Voorſlagh te niet gegaen.

Dat nu de Suyd-Zee hooger is als de Noord-Zee, kanmen oogenſchijnlijck bemercken. Want vermits 't Meir *Nicaragua*, deſgelijcks de Rivieren *Paria*, of *Orinoque*, *Amazone*, en meer andere haere Oorſprongen by de Suyd-Zee hebben, en ſigh nae een lange loop, in de Noord-Zee uytgieten, ſoo kan ſulcks niet anders, als met een groote Afvallingh geſchieden.

By d'openingh des Boeſems *Panama* zyn de *Paerel-Eylanden* voortijds ſeer beroemd geweeſt. Want daer de Paerlen van *Cubagua* en *Marguerita* maer van aght tot thien *Caraten*, of een weynigh daer boven wegen, heeftmen in dit Eyland eenige gevonden van vijf-entwintigh tot dertigh *Caraten*. Sy zyn of gantſch rond, of *Ovael* en Peer-rond, ſoo alſe willen, echter zynſe al t'ſaemen ſeer ſchoon geweeſt. Waer tegens men onder d'andere weynige vind, welcke wel *geformeert* en ſonder Vlecken zyn.

In 't Jaer 1572. is *Oxenham*, een *Engelſchman*, in deeſe *Quartieren* geweeſt. Hy had ſijn Schip in de Noord-Zee gelaeten, en een ander in de Suyd-Zee laeten bouwen: Alwaer hy twee Schepen, 't een nae 't ander, overviel. 't Eene was bevraght met tſeſtigh-duyſend Goudene Kroonen, en een groote meenighte voortreflijcke Wijnen. 't Andere met honderd-duyſend *Peſos* aen Silver, en veel andere Waeren. Daerenboven bequam hy van d'Inwooners een groot deel Paerlen. Doch wijl hy met de ſijne ſigh niet kon vergelijcken in de Deelingh van de Buyt: Oock ondertuſſchen *Mooren* in ſijn Schip traghtede te krijgen, ſoo veroverden de *Spaenjaerden* 't ſelve, kregen alſoo 't haere wederom, en ſloegen de meeſte *Engelſche* dood.

Behalven de voorgenoemde Steeden is *Darien* op de Zee-boeſem *Urraba* voortijds ſeer ſchoon geweeſt; hebbende gehad een Biſdom, 't welck in 't Jaer 1519. nae *Panama* verſet is geworden.

't *Gouvernement* in 't Vaſte Land nae 't Ooſten is dat te *Carthagena*; en dan dat te *S. Martha*. Beyde hebbenſe haere Naemen gemeen met de Naemen haerer Hoofd-Steeden.

Carthagena leght in een Half-Eyland, zynde door middel eens Dams van twee-honderd en vijftigh Schreeden aen 't Vaſte Land gehangen.

Haere Haven is de beroemdſte in *America*, naedien de Vloot, welcke uyt *Spaenje* nae *Weſt-Indien* gaet, altijd bevel heeft, van ſigh daer heenen te begeven.

D'overige Steeden in dit *Gouvernement* zyn *S. Maria*, *S. Jago de los Cavalleros*; *La Conception*, en *Mopoxxe* (*Mopox*), doch meerendeel verlaeten geworden, wijl d'*Indianen* deſelve niet konden lijden.

De Lught in dit *Gouvernment* is voghtigh en geſond. De beſte is by *Tolu*.

Uyt deeſe *Quartieren* bekoomdmen Goud, Lange Peper, Draeckenbloed, voor-

voortreflijcke Balſſem, Smaragden en Slaven. Want hier in zyn noch v. e Volckeren overigh, welcke een wreeden Oorlogh met de *Spaenjaerden* voeren, en deſelve eeten, wanneerſe in haere handen vallen. Als de *Spaenjaerden* daer tegens eenige van de haere gevangen bekoomen, ſoo maeckenſ"er Slaven van; laetenſe in de Berghwercken Arbeyden, of verkoopenſe aen de Vreemde.

S. Martha; *Teneriffe*; *Tamalameque*, of *Las Palmas*; *Los Reyes*, of *Vary*; *La Ramada*, of *Salamanca*; *Ocanna*, of *S. Anna*, behooren onder 't *Gouvernement* van *S. Martha*, 't welck eene der beſte in *America* is.

De Stad heeft een goede Haven. 't Land geeft veel Ooft, *Brazilien*-Hout, Goud, Saphiren, Smaragden, Caſſidoniers, Jaſpis; en de Zee leverd Paerlen.

Onder de *Gouvernementen* van Suyder-*America* zyn die van *Rio de la Hacha*, *Venezuela* en *Paria* onder d' *Audientie S. Domingo* in 't Eyland *Hiſpaniola*, behoorende tot Noorder-*America*. Echter veroorſaeckt haere gelegenheyd, dat wy deſelve hier moeten beſchrijven.

Rio de la Hacha leght van *S. Martha* tegens 't Ooſten; en *dependeert* van des ſelven Biſdom. Dit *Gouvernement* heeft maer alleen de Stad *Noſtra Sennora de las Nieves*, of *de los Remedios*.

Somtijds geeft *Rio de la Hacha* Goud, Eedele Geſteenten, en Sout. Het daer in zynde Land is vrughtbaer. 't Uyterſte Noorder-deel werpt een Spits tegens 't Noorden, welckeſe noemen 't Voorgeberght van *Coquibocoa*: En een andere tegens 't Weſten, geheeten 't Voorgeberght *de la Vela*. Dit maeckt 't uyterſte Noorder-deel van 't gantſche Suyder-*America*.

Venezuela heeft deeſen Naem bekoomen, wijlſe gebouwd is op verſcheydene kleyne Eylanden, en in een Meir, gelijck *Venetien* in de Zee. Sy werd oock *Coro* genoemd.

De Lught is hier ſaght en geſond: D' Aerdbodem vrughtbaer. D' overige Steeden zyn *Noſtra Sennora de Carvalleda*, *S. Jago de Leon*, Nieuw-*Valença*, Nieuw-*Xeres*, Nieuw-*Segovia*, *Tucuyo*, en *Noſtra Sennora de la Pax*.

Nieuw-*Segovia* leght wijdſt tegens de *Barbaren*. De Bodem is mager; doch daer tegens geneerd deſelve veel Vee en Wildbraed. 't Meir *Maracaybo*, hebbende ontrent honderd Mijlen in den Omvangh, werd onder deeſe *Provintie* gereeckend.

Paria, , of Nieuw-*Andaluſia*, leght op de Rivier *Paria*, of *Orinoque*. Werd deſgelijcks genoemd *Serpa* en *Comana*, nae de Naem der Hoofd-ſtad: Die oock Nieuw-*Cordua* werd geheeten.

Langhs deeſe Kuſt werden veele Paerlen gevíſcht; voor welcke gelegen zyn d' Eylanden *Cubaga*, *Margareta*, en *Trinidado*, of der *Heylige Drievuldigheyd*; voortijds, wegens de gedaghte Paerlevanghſt ſeer beroemd.

Men heeft waergenoomen, dat in 't begin de Paerlen meer ontrent *Cuba* als anderweegen gevonden wierden. Doch de Scheepen, welck hier aenquaemen, of af-ſeylden, deeden ſoo veele Canonſchooten, dat ſigh al de Paerel-Oeſters nae 't Eyland *Marguerita* begaven. Om even deſelve oorſaeck hebbenſe ſigh gemaeckt nae 't Eyland *S. Trinidado* en anderweegen.

Ondertuſſchen ſtaet veel meer te geloven, dat d' onverſaedlijcke gierigheyd der *Spaenjaerden* 't Geſlaght der Paerle-Moeders heeft verdorven: Vermitsſe ſigh niet vergenoeghd hielden, de grootſte te vangen, maer ſonder onderſcheyd allerley ſlagh nae haer te trecken, onaengeſien 't gedaene Verbod: Betaelende alſoo haere Overſte met dit bedrogh.

De

De *Gouvernementen* van *Popayan* en 't Koningrijck Nieuw-*Granada* leggen tegens *Peru*. Dat van *Popayan* werd in tweeën verdeeld. 't Eene koomd over een met de Kamer des Nieuwen Koninghrijcks *Granada*; 't andere met *Quito* in *Peru*.

De Steeden in *Popayan*, welcke met Nieuw-*Granada* over-een-ſtemmen, zyn vijf in getal, maer voortijds zyn'er thien geweeſt. *Santa Fe d' Antequera*, *Caramanta*, *Arma*, *S. Anna de Anzerma* en *Carthago* zyn tegenwoordigh in weeſen, leggende al t' ſaemen op of by de Vloed *S. Martha*.

D' andere vijf zyn geweeſt *Antioquia*, *S. Sebaſtiaen de la Plata*, *S. Vincent de los Paezes*, *Neyva*, en *Villa de los Angeles*. D' eerſte is verſet nae *Santa Fe d' Antequera*. D' andere zyn verlaeten geworden, wegens de geduerige Oorlogen, waer meê deſelve belaſt wierden van de *Paezes*, *Pixos*, en *Manipos*, welcke men niet heeft konnen bedwingen, onaengeſien alle aengewendede moeyte.

De Steeden onder 't *Gouvernement Popayan*, welcke met de Kamer van *Quito* over-een-ſtemmen, zyn negen. *Popayan*, hebbende deſelve Naem met 't Landſchap; *Cali*, de *Reſidentie* des Stadhouders, en *Almaguer* leggen op of by de Rivier *Cauca*, voortijds genoemd *S. Martha*. *Timana*, *S. Johan de Truxello*, anders *Yſance*, en *Guadulajara de Buga* leggen tegens 't Ooſten. *Madrigal*, anders *Chapanchica*; *S. Johan de Paſto*, en *Agreda*, of *Malaga*, tegens 't Weſten, naederende de Suyd-Zee.

De Lught in geheel *Popayan* is doorgaens geſond, en taemlijck koel, wegens 't Geberght. 't Aerdrijck is bequaemer tot Ooft en Weyden, als tot Graenen. Men vind hier, gelijck oock in al d' omgelegene Landen, verſcheydene Goud-Mijnen.

't Nieuwe Koninghrijck *Granada* leghd bynae geheel op de Vloed *Magdalena*. Van d' oorſprongen deeſer Rivier tot op de helft ſijns Strooms vindmen veele Steeden, als *Santa Fe de Bogota*, S. *Michael*, of *Villetta de Santa Fe*; *Tocayma*; *La Palma de los Colimas*; *Tunia*; *La Trinidad de los Muſos*; *Velez*; S. *Johan de los Lianos*; *Ybagua*; *Mariquita*; *Noſtra Sennora de los Remedios*.

Deeſe vier laetſte leggen op de lincker ſijde der Rivier; d' andere ſeven op de reghter; verr' van deeſe Vloed af.

Tuſſchen de *Gouvernementen* S. *Martha* en *Venezuela* heeft men noch boven d' andere *Pamplona*, S. *Chriſtoval*, en *Merida*. *Tudela*, tuſſchen *Trinidad* en *La Palma*, is verſet geworden nae S. *Johan de los Lianos*.

In 't Jaer 1536. heeft *Gonſalvo Ximines* ſeer diep in 't Nieuwe Koninghrijck *Granada* geſtroopt, en daer in een Buyt bekoomen van over de tweemael honderd en vijftigh-duyſend *Pezos* Goud; waer onder over de tweemael honderd-duyſend *Pezos* fijn Goud waeren: En dan noch, behalven 't Goud, aghtthienhonderd Smaragden van verſcheydene grootte.

In eenen anderen Buyt, door *Ferdinandus Corteſius* in deeſe *Quartieren* gemaeckt, heeft men gevonden vijf Smaragden van een ſeer groote waerde. Sy waeren geſneeden op verſcheydene wijſen; d' eene als een Viſch; d' andere als een Vogel; de derde als een Roos; de vierde als een Klockje; welckers Klepel een ſeer ſchoone Paerel was, hebbende de gedaente van een Peer; en de laetſte als een Schael; voor welcke alleen een *Genueeſch* Juwelier heeft geboden veertigh-duyſend Ducaten; hoopende, noch een goede winſt daer aen te ſullen doen.

De Lught in dit *Gouvernement* is warm. De Daelen draegen Graenen: Hebben Weyden, maer geen Wijn. In de Geberghten zyn verſcheydene Metael-Groeven.

De

rſprongen deeſer Rivier
ſijns Strooms vindmen
ls *Santa Fe de Bogota*, S.
ta de Santa Fe; *Tocayma*;
Colimas; *Tunia*; *La*
Muſos; *Velez*; S. *Johan*
bagua; *Mariquita*; *Ne-*
os Remedios.
tſte leggen op de lincker
; d'andere ſeven op de
van deeſe Vloed af.
Gouvernementen S. *Mar-*
heeft men noch boven
ma, S. *Chriſtoval*, en *Me-*
tuſſchen *Trinidad* en *La*
geworden nae S. *Johan de*

. heeft *Gonſalvo Ximines*
Nieuwe Koninghrijck
opt, en daer in een Buyt
over de tweemael hon-
n-duyſend *Pezos* Goud;
r de tweemael honderd-
ſijn Goud waeren: En
lven't Goud, aghtthien-
gden van verſcheydene

eren Buyt, door *Ferdi-*
in deeſe *Quartieren* ge-
men gevonden vijf Sma-
ſeer groote waerde. Sy
len op verſcheydene wij-
een Viſch; d'andere als
derde als een Roos; de
lockje; welckers Klepel
e Paerel was, hebbende
n een Peer; en de laetſte
voor welcke alleen een
er heeft geboden veer-
ucaten; hoopende, noch
daer aen te ſullen doen.
n dit *Gouvernement* is
elen draegen Graenen:
en, maer geen Wijn.
ten zyn verſcheydene
n.

De

la Trinidad
Tabago
Golfo de Paria
Bouches de Orenoque
MAR
Caribes
Arotes
Assawayi
Saimagotes
Arawacces.
Wacawayi.
Awaiwaqueri
Chaguas
Hetios.
Ewaipanome
Arawagotes
Lago
Eparagoti
Cassipagoti.
Cayama Ins.
Carupa
Tumanes.
Comaruri
Epuremei.
Camaui
Iamnes
Apam
Lac, ou Mer, que les
Caribes apellent Parime
les Iaoyi Roponowini

GUIANE
divisée en
GUIANE et CARIBANE
Par N. Sanson
d'Abbeville Geographe
ord.re du Roy.
DEL
NORT
MAR
MER, que les
appellent PARIME
Lac Parime
Manoa
Rio Dorado
Arwacas
Arrawari
Harrinabau
Nouraki
Iayi
Kairi
Ana
Maraõ
Cap de Nort
Arrowen I.
Sapanapouck I.
Wettali prom.
Callepoca R.
Callepoca alt.
Coroba
Coropa
Pro
Apau
Equi
Ca:
Cap de Conde C.
C. Cecil A.
C. d'Orange B.
Bouches de l'Arr
Capuarey

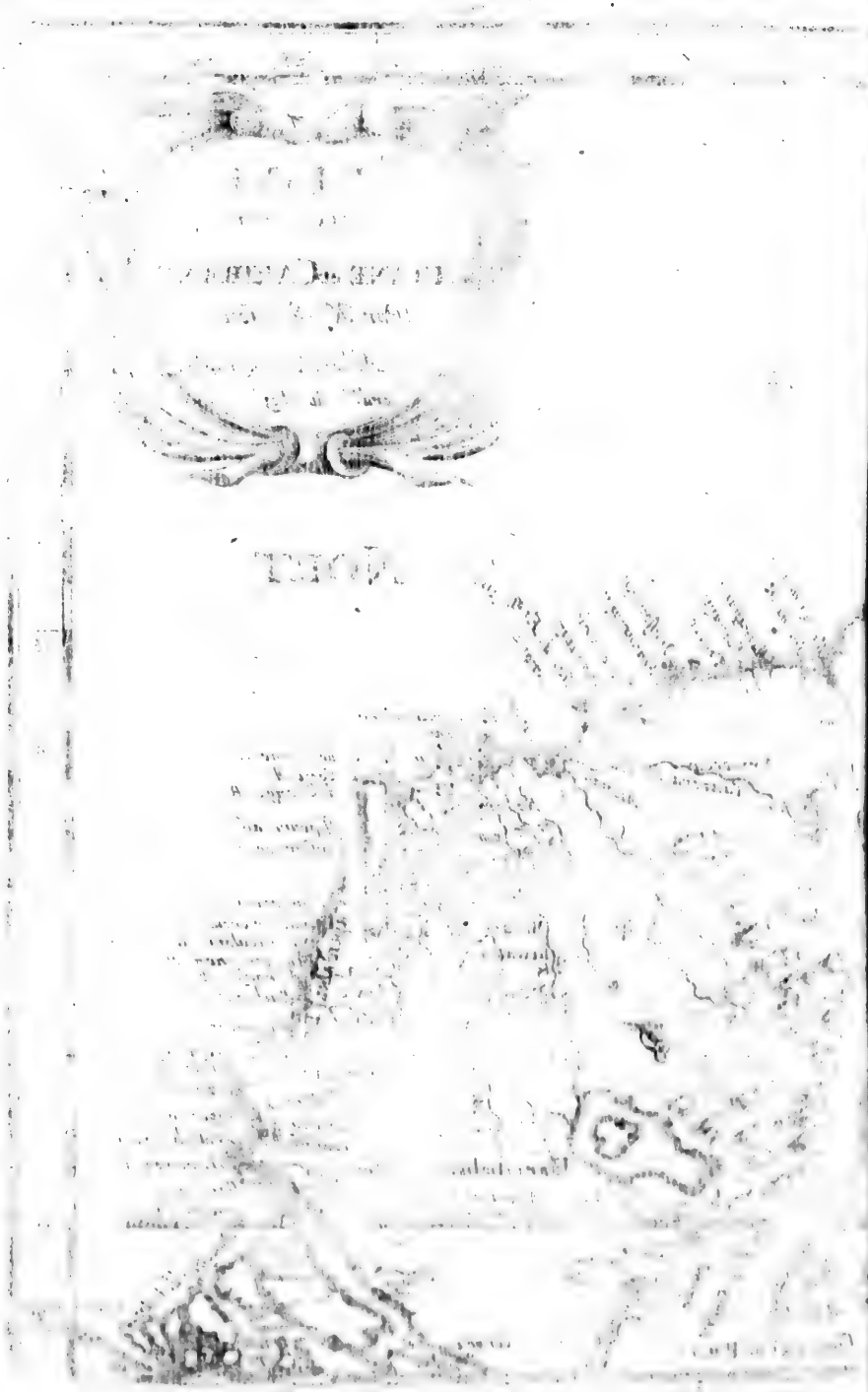

De Silver-Groeven te *S. Agatha* zyn rijck. Die te *Los Remedios* hebben overvloed van Goud. In deſelve arbeyden ontrent vijfthien-duyſend *Mooren*. Die te *Muſas* en by 't Eyland *Trinidad*, of der *Heylige Drievuldigheyd*; voorts, die te *Pamplona*, *Chriſtoval* en *Merida*, werden oock nóch geaght: Voornaementlijck de Smaragden-Mijn by 't Eyland der *Heylige Drievuldigheyd*; alwaermen een geheele Rots vol van deeſe Geſteenten vind.

Van hier heeft een *Indiaen* aen Koningh *Philippus* de tweede en ſijne Dochter *Iſabella Clara Eugenia* een Smaragd geleverd, van ſoo een groote waerde, dat de Goudſmeeden deſelve niet hebben konnen op prijs ſtellen.

GUIANA.

GUiana, in 't gemeen genoomen, begrijpt in ſigh 't geen tuſſchen de Rivieren *Orinoque* en *Amazone* leght, van de Gebergh-ten af aen, welcke over 't Meir *Parima* zyn, tot aen de Noord-Zee: Welcke dit Land bevoghtighd tegens 't Noorden. De gedaghte Bergen ſcheyden 't af van 't geen op de Rivier *Amazone* leghd. De Vloed *Orinoque* van't Vaſte Land, of Nieuw-*Andaluſien*, tegens 't Weſten, en de Vloed *Amazone* van *Brazil* tegens 't Ooſten.

De lenghte van dit *Guiana* neemd in vier-honderd, de breedte honderd en vijftigh Mijlen; ſomtijds oock twee-honderd.

Wanneer wy *Guiana* willen verdeelen in *Guiana* en *Caribana*, ſoo ſal dit 't laetſte de geheele Kuſt; 't eerſte 't geen wijdſt in 't Land leghd, inneemen.

De Kuſt is tot verſcheydene maelen toe van de *Spaenſche*, *Engelſche*, *Hollanders* en *Franſoiſen* aengedaen geworden: Welcke getraght hebben, eenige Plant-Steeden aldaer op te righten; deeſe op d' eene, d' andere op d' andere ſijde; doch geſaementlijck, om met 't Binnenland Handel te mogen drijven, verhoopende aldaer een Nieuw *Peru* te ſullen aentreffen; 'k wil ſeggen 't Koninghrijck *Manoa*, of *El Dorado*, 't welckſe voor ſeer Goudrijck aghten.

Taemlijck nauw hebbenſe aengemerckt de Rivieren, Voorgeberghten en Zee-boeſems; welcke ſigh op deeſe Kuſt vertoonen. Onder de Vloeden zyn de ſchoonſte en grootſte *Eſſequebe*, *Caurora*, *Corretine*, *Marruvyne*, *Cayanne*, *Apuruvaca*, of *Caperuvaca*, en *Viapoco*.

D' oorſprongh des Vloeds *Eſſequebe* is, volgens 't beright der Inwooners, maer alleen een Daghreys van 't beroemde Meir *Parima* gelegen. Nae dat hy ſijnen loop vervolghd heeft ontrent veertigh daghreyſen tot de Zee, waer in hy ſigh uytgiet, ſoo werd hy geſtuyt van verſcheydene Watervallen; welcke verhinderen, dat de Scheepen deſelve niet hoogh genoegh bevaeren konnen, om 't Binnen-Land t' ontdecken.

De Rivier *Corretine* heeft een geringer

loop als *Eſſequebe*, maer geen minder Watervallen.

De Vloed *Marrowyne* heeft ten minſten vier of vijf-duyſend *Geometriſche* Schreeden by ſijnen Uytloop. De lenghte ſijner voorſchietingh werd gehouden te zyn tuſſchen de dertigh en veertigh Daghreyſen. D'*Engelſche*, welcke deeſe Rivier verder als d'andere bevaeren hebben, hebben veele Vloeden aengemerckt, die in deſelve vallen: En vermelden, dat hier werd gevonden de Plant, of 't gevoellijcke Kruyd, 't welck deeſe Natuerlijcke Eygenſchap aen ſigh heeft, dat het te rugg' wijckt, wanneer men 't wil aenraecken; ſigh toeſluyt en verwelckt, wanneer men yets daer van af-ſnijd; en ſijne blaederen niet weer opend, als eerſt langh daer nae.

De nauwkeuriger Beſchrijvingh deeſer ſeldſaeme Plant, en des ſelven wonderlijcke Eygenſchap, hebben wy gedaen in onſe meermael gedaghte Curieuſe Aenmerckingen, &c.

Al deeſe Vloeden hebben meerendeel haere Watervallen op eenen gelijcken *Parallel*, tuſſchen den vierden en vijfden *Graed Latitudinis*, aen deeſe ſijde des *Æquators*. Waer uyt wy beſluyten, dat eenigen rugh van een Bergh, of ten minſten een geduerigen Heuvel, 't binnenſte deeſer Landen veel hooger maeckt, als 't geen nae de Zee toegaet.

De Vloed *Cayana* heeft deſgelijcks ſijnen oorſprongh in 't Geberght, leggende by 't Meir *Parima*. Van ſijne Springh af tot de Zee toe zyn niet minder als honderd Mijlen in een reghte *Linie*; maer nae ſijnen gekronckelden loop tweemael ſoo veel.

Deeſe Rivier omvat tot aen de Zee een Eyland; alwaer de *Francoiſen* traghten een Plant-Stad op te reghten, welcker hier nae eens ſeer ſchoon ſal zyn.

De Vloed *Apurauvaca*, of *Caperuvaca*, heeft een grooter loop als *Cayana*. Maeckt een groot Meir niet verr' van ſijnen oorſprongh, en omvat een Eyland by ſijnen Mond, of Uytloop. Doe d'*Engelſchman Harcourt* op deeſe Rivier was, heeft hy veelerley Volckeren hier aengetroffen.

Keymis, een ander *Engelſchman*, zynde geweeſt in 't geſelſchap van *Walther Rhaleg*, die ſigh ſoo dickmael heeft bemoeyd, om 't Koninghrijck *Manoa* te vinden, verſeeckerd, datſe in ſijnen tijd hier geen Inwooners hebben gevonden. Waer uyt dan ſtaet af te neemen, dat deeſe Volckeren ſigh nu hier dan daer begeven. Men ſiet hier veele Papegayen; gelijck oock verſcheyden ander ſlagh van ſchoone en raere Vogelen: Deſgelijcks ſeer aerdige Apen en Meirkatten.

Viacopo heeft geen geringer loop als *Cayana*; doch wat minder als *Apuravaca*; en lijd, gelijck alle andere Vloeden op deeſe Kuſt, een Val, ontrent aghthien of twintigh Mijlen van de Zee; alwaer hy ſigh met andere Rivieren vermenghd in een Zee-boeſem, ſigh uytſtreckende ontrent ſeven of aght Mijlen. Ter ſijner reghterhand laet hy leggen 't Voorgeberght *Condé*, of *Oranjen*.

Langhs deeſe Vloed vindmen Taback, Suycker-ried, en Struycken, welcke Boomwol geven.

Onder de Gedierten zyn Harten, wilde en gemeene Varckens; oock Oſſen, welcke geen Hoornen hebben.

Wy willen hier yet weynighs verhaelen van de gelegentheyd der Lught, en d'eygenſchap des Lands in deeſe *Quartieren*, wijl ſulcks yet ongemeen is.

Gujana is wel onder en ſeer nae by den *Æquator*; want ſijn' wijdſte Deel in 't Land en dight by de Vloed *Amazone* leght onder den *Æquator*: Van deeſe *Linie* ſtreckt ſigh de Kuſt aen deeſe ſijde tot den aghtſten *Graed* der breedte. Daerenboven, vermits 't meeſte van deeſe

deeſe Kuſt onder den vierden, vijfden, ſeſden en ſevenden deeſer *Graeden* is, en derhalven bynae midden in de dorre of verbrandede Hemel-Kreytz, ſoo ſchijnd dit Geweſt te leggen onder een ſeer heet *Climaet*.

Doch d' Ooſte-Winden, welcke ſchier geduerigh op de Kuſt waeyen; de Naghten, welcke hier met de Daegen gelijck zyn; de ſeer ſchoone Rivieren, welcke 't Land bevoghtigen; de Dauw, die hier in meenighte valt; 't Geboomt der Geberghten; en de dicke Boſſchen geven een taemlijcke verkoelingh; en maecken dit Land tot een der geſondſte en luſtighſte. Indien 't gebouwd wierd, ſoo ſou 't zyn een van de beſte en rijckſte Landen in gantſch *America*.

Men heeft hier twee Somers en twee Winters: Haere Winters ten tijde der Sonnewenden; Hare Somers als dagh en naght even langh zyn. Dit veroorſaeckt, dat haere Somers niet langh dueren; haere Winters daer tegens veel langer zyn; inſonderheyd die, wanneer de Son in de Steenbock is.

Doch haere hardſte Winter is hier gelijck by ons de Maend *April*; d' andere gelijck onſe *May*-maend.

Om eygentlijck te ſpreecken, ſy hebben altijd of Lenten, of Herfſt; wijlmen altijd daer ſiet de Blaederen aen haere Boomen, de ſchoonheyd haerer Bloemen, en de goedheyd haers Oofts; werdende door 't geheele Jaer ingeſaemeld.

De Lught is hier ſoo gemaetighd en geſond, dat d' Inwooners gemeenlijck van honderd tot honderd en twintigh, jae dickmael tot honderd en vijftigh Jaeren leven: Sonder bynae eenige Sieckten te gevoelen.

De Levens-middelen koſten hier bynae niets. Men behoefd maer alleen te Jaegen, wanneermen allerley ſlagh van Gedierten; maer alleen te Viſſchen, wanneermen veelerley ſoorten van Viſch begeerd.

Ons Koorn, om Brood daer van te maecken, konnenſe wel ontbeeren; alhoewel men 't ſelve, wanneer 't daer geſaeyd werd, binnen twee Maenden tijds volkoomen rijp heeft. Ooek is 't eens ſoo dick en voedſaem als 't onſe. Doch ſy vergenoegen ſigh met haer *Manioc*; waer uyt ſy binnen weynigh tijds, met ſeer kleyne moeyte, haer Brood, 't welckſe *Caſſave* noemen, konnen bereyden. Dit is niet ſleghter als 't onſe, wanneermen 't gewoon is geworden.

Haer Wildbraed beſtaet in Harten, Wilde Swijnen, Rhee-bocken, en andere Dieren. Haer Gevogelt in gemeene Hoenderen, doch grooter en *delicater* als d' onſe; *Indiaenſche* Hoenderen, Faſanen, Veldhoenderen, Endvogelen en Papegayen van veelerley ſlagh.

Verſcheydene ſoorten van Viſſchen hebbenſe, van een leckere ſmaeck; waer onder oock zyn haere Rogchen en Zee-Kalveren. De Schildpadden, welcke by naght werden gevangen, terwijlſe op haeren rugg' leggen, zyn ſeer treflijck. Van eene derſelver hebben honderd Perſoonen een geheelen dagh genoegh t' eeten. Op ſeeckere tijden kan men'er in eene naght wel vijf of ſeshonderd vangen; welcke men weet te bewaeren, om naederhand in tijd van nood te gebruycken.

Voor haer Ooft hebbenſe Oranje-Appelen, Citroenen, Ananas, dicker en beeter als de Meloenen; Suyckerried, Bananes, Dadelen, en veel meer andere Vrughten; waer van de Naemen ons onbekend zyn. Al deeſe waſſen hier van Natueren. Van deſelve maeckenſe allerley Drancken; oock Brandewijn.

Haere Holle Boomen zyn dickmael vol Honingh en Waſch, waer uyt ſy een ſeer aengenaemen Dranck bereyden.

Wanneer wy met haer handelen, ſoo brengen wy haer allerley *Inſtrumenten*, of Werckтuygen, welckeſe van nooden hebben; als Bijlen, Spaden, Meſſen, Schaeren, Booren, Sagen, Schoeffelen, Tangen, Schuppen, en diergelijcke. Deſgelijcks 't geen haer tot vercieringh ofte ten pronck dient; als, Spiegelen, Schellen, Bellen, Koopere Ringen, Glaſene Corallen, Chriſtallen van verſcheydene verwen; Oorhanghſelen, Ratels, Trompetten, Fluyten, Vingerhoeden, Naelden, Spelden, en veelerley andere weynigh-waerdige dingen, welcke men in ons Land voor een geringen prijs kan bekoomen.

Hier tegens bekoomen wy van haer een groote meenighte geſponnene en ongeſponnene Boomwol; *Amaques*, of Boomwollene Bedden; welcke in d' omleggende Eylanden voor *Petun* verkoght of verruyld worden. Somtijds bekoomdmen twee, drie of vier-honderd ponden voor een eenige *Hamaque*; en een *Hamaque* koſt niet meer als een Mes, of een Koral van Chriſtal, in *Guiana*.

Men vind hier oock Hout uyt *China*; groen, Ebben, wit en rood Sandel-hout; Paſtel, *Braſilien*-hout; *Medicinale*-Oly, *Sarſeparcille*, *Jalap*, *Turbith*, *Gajac*, *Arabiſche Gummi-Elimi*; voortreflijcken Balſem tegens 't *Podagra*; Turkoiſen en Smaragden: Vellen van Harten, Tygers, Otteren, en ſwarte Voſſchen: Muſcus; Meirkatten, *Sapajoux*, *Tamarins*, kleyne en aerdige Dierkens, van welcke eene hier voor vijf-honderd Kroonen is verkoght geworden. D' *Americanen* ſelfs hebben haere luſt en tijdverdrijf met haer: Sy doen haer Paerlebanden om den Hals; en hangen haer Eedele Geſteenten aen d' Ooren.

Vermoedlijck is dit Land niet ſonder Goud en Silver-Mijnen. Men vind hier Koper, Tin, Loot en Yſer-Groeven, 't welck in *America* ſeer raer is: Voorts Swavel, Chriſtal, blauwe Verwe, Draeckenbloed, &c.

't Is aenmerckens-waerdigh, dat, of ſchoon *Guiana* en *Franckrijck* verr' van malkander ſchijnen te leggen, echter 't verſchil in een reghte *Linie* niet meer als van twee-duyſend gemeene *Franſoiſche* Mijlen is: Oock niet meer als vijfthien of ſeſthien-honderd Mijlen ter Zee: Welcke reys in een Maend tijds, en ſomtijds noch eerder, kan verright werden: Naedien onſe Scheepen dickmael in aght of thien dagen uyt *Franckrijck* nae *Madera*; van *Madera* in vijfthien of twintigh daegen te *Guiana* koomen. Alsmen van *Madera* tot de *Tropicis* koomd, ſoo is in de Groote Zee niets te vreeſen, wijl de Wind hier altijd goed is, en van 't Ooſten nae't Weſten waeyd.

't Deel van *Guiana*, leggende diepſt in 't Land, en 't welck inſonderheyd de Naem van *Guiana* voerd, is niet ſeer wel bekend. Echter moet hier 't Koninghrijck en de Stad *Manoa* of *El Dorado* zyn, 't welck voortijds van ſommige ſeer hoogh geaght is geworden. Doch men ſoeckt het noch op den hedigen dagh; en men meend dat het maer in een enckele Inbeeldingh beſtaet.

De geene, welcke geloof hier aen geven, verſeeckeren, dat deeſe Stad eene der grootſte en ſchoonſte des Werelds is; en dat de geene, die de heerſchappy daer in voerd, afkoomſtigh is van d' *Ingas* in *Peru*; zynde niet minder rijck in Goud en Eedele Geſteenten; oock niet minder maghtigh; als d' *Incas* (*Ingas*) zyn geweeſt. Gelijck dan oock een groote meenighte Volcks uyt *Peru* is geweecken, doe dit Geweſt van de *Caſtilianen* wierd ingenoomen, brengende haeren Rijckdom in dit Land.

Dit Koninghrijck heeft een ſeer voordelige gelegenheyd, als zynde allerweegen met ſeer hooge Bergen omvangen,

al, blauwe Verwe,
&c.
ens-waerdigh, dat, of
n *Franckrijck* verr' van
nen te leggen, echter
reghte *Linie* niet meer
ſend gemeene *Franco*i-
Dock niet meer als vijf-
-honderd Mijlen ter
eys in een Maend tijds,
a eerder, kan verright
en onſe Scheepen dick-
hien dagen uyt *Franck*-
; van *Madera* in vijf-
gh daegen te *Guiana*
en van *Madera* tot de
, ſoo is in de Groote
ſen, wijl de Wind hier
en van 't Ooſten nae't

iana, leggende diepſt
welck inſonderheyd de
a voerd, is niet ſeer
chter moet hier 't Ko-
Stad *Manoa* of *El Dora-*
voortijds van ſommige
t is geworden. Doch
noch op den hedigen
eend dat het maer in
eldingh beſtaet.
elcke geloof hier aen
eren, dat deeſe Stad
en ſchoonſte des We-
e geene, die de heer-
oerd, afkoomſtigh is
u; zynde niet minder
Eedele Geſteenten;
maghtigh; als d' *Inca*
eſt. Gelijck dan oock
ghte Volcks uyt *Peru*
oe dit Geweſt van de
ingenoomen, bren-
ckdom in dit Land.
ck heeft een ſeer voor-
yd, als zynde aller-
hooge Bergen omvan-
gen.

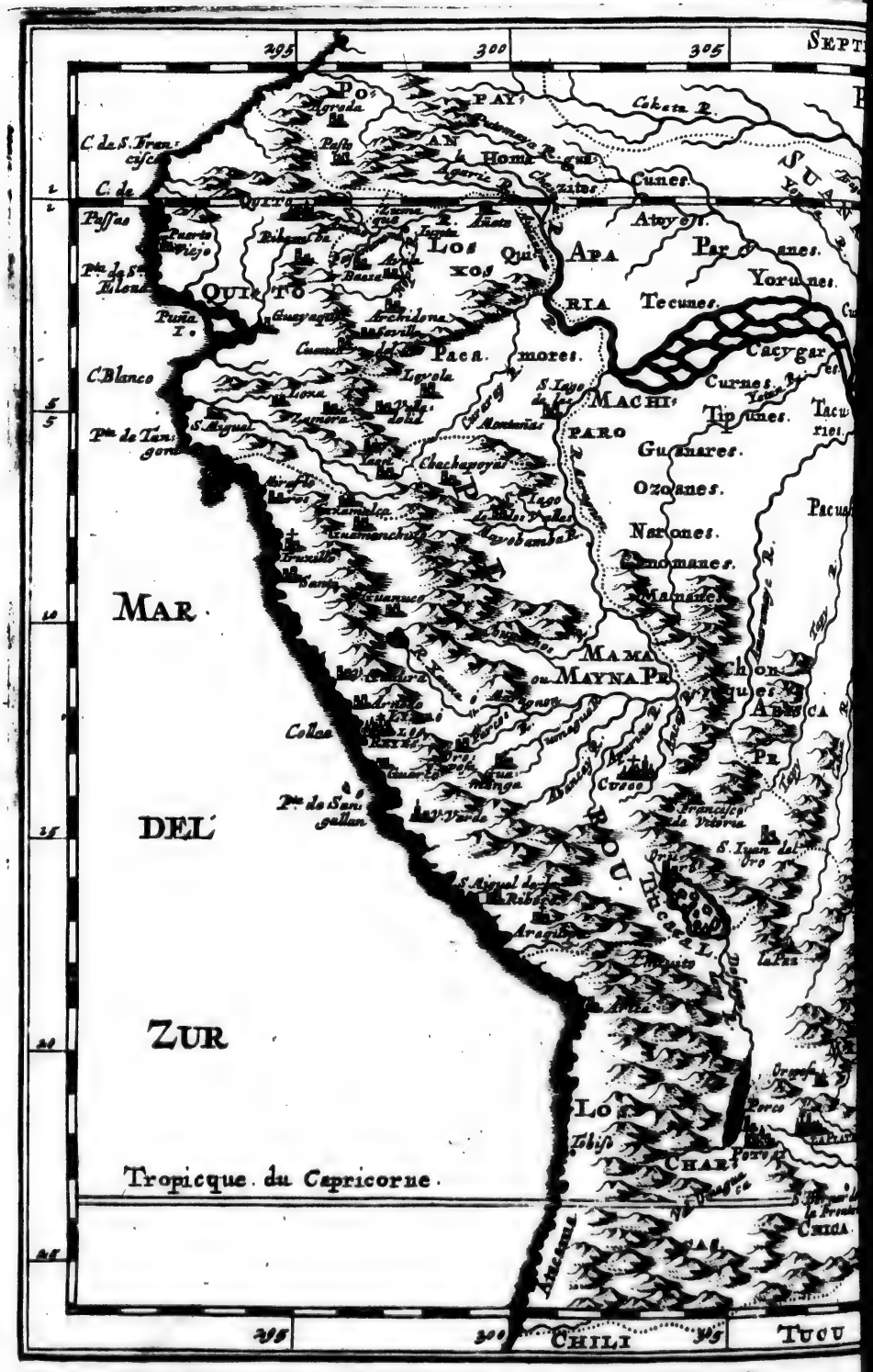
295
300
305
SEPT
C. de S. Francisco
C. de
Passao
Puerto Viejo
Pta de Santa Elena
QUITO
Puna I.
C. Blanco
Pta de Tamgoras
S. Miguel
Collao
Pta de Sangallan
MAR
DEL
ZUR
Tropicque du Capricorne
Cunes
Atoyeti
Tecunes
Yorunes
Cacygar
Curnes
Tipunes
Tacuriet
Guanares
Ozoanes
Pacuanes
Narones
Canomanes
Manaide
MAYNA PR
Chon
Abanca
Pr
Curco
Lapaz
Chica
CHILI
TUCU

GUIANE.
Caribes.
Cap de Nord
LAC, ou MER DE PARIME
Equateur
Amazone R.
Corupa
Topinambes
Aguares
Urubingues.
Sabucares.
Cayanes.
MATAYA
PROV
Suri
Anoamares.
Curares.
Guaxinumes.
Abacares.
Oragunagues.
Payzunoes.
Tapapecoues.
Xaruyes.
TAPUAGUAZU
Rnd
Gorgotoc
ques.
Chanesses.
Xaquesses.
Xacoues.
Guaxarapos.
Guayacurves
Chiquitos
GUAY
TAPAYSA
PARA
NAGYBA
PROV
Pacaxes
Commuta
BRESIL
Tocantin R.
Rio de la Plata R.
Rio de la Trinidad
Rio de la Madre de Dios
Rio de la Beni
Rio de la Mamore
Rio de la Grande
Rio de la Paz
Rio de la Madera
Rio de la Negro
Rio de la Solimoes
Rio de la Ucayale
Rio de la Tunguragua
Rio de la Pastaca
Rio de la Napo
Rio de la Putumayo
Rio de la Yapura
Rio de la Iça
Rio de la Negro
Rio de la Rio Negro
Rio de la Rio Branco
Rio de la Rio Negro
Rio de la Rio Branco
Rio de la Rio Negro
Rio de la Rio Branco

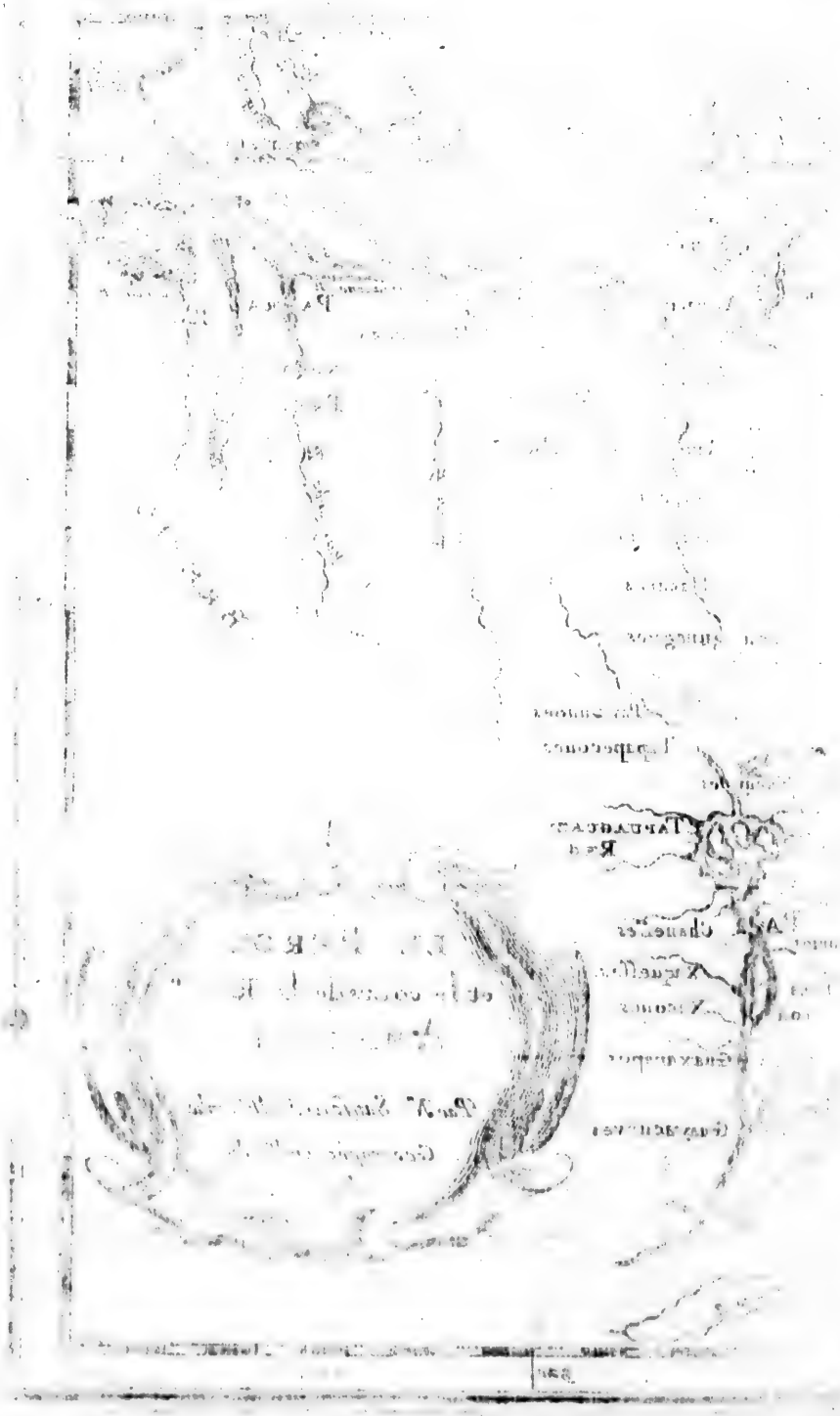

gen. 't Meir van *Parima*, midden in 't Land, verſchaft een ſeer goede *occaſie*, om de Maght deeſes Koninghrijcks lightlijck by een te konnen brengen.

Deeſe Volckeren hebben een luſtige Gewoonte by haere Banquetten en Feeſtlijcke *Ceremonien*. Haer geheele Ligchaem beſmeerenſe met Oly en voortreflijcken Balſſem. Dan laetenſ''er *gepulveriſeert* Goud opblaeſen, 't welck haer 't eenemael bedeckt. 't Maeckloon van dit Gewaed koſt niet veel; en 't Stof is beeter als 't meerendeel der onſe.

DE RIVIER AMAZONA.

DE Vloed *Amazona* is de grootſte en ſterckſte in beyde de Deelen van *America*. Magh oock wel de ſchoonſte in beyde de Werelden werden geheeten. Van ſijnen Oorſprongh tot aen ſijnen Inloop in de Zee zyn aght of negenhonderd Mijlen in een reghte *Linie*; doch elf of twaelf-honderd volgens ſijnen loop.

Ter reghter en ter ſlinckerhand neemd hy een groot getal Vloeden op; onder welcke ſommige de lenghte van honderd; andere van twee, drie, jae vier, vijf, tot ſes-honderd Mijlen hebben. Al t'ſaemen zynſe, gelijck de Rivier *Amazona*, van veele Volckeren bewoond; niet ſoo *Barbariſch* als die in *Brazil*, doch oock niet ſoo Hoflijck als die in *Peru*.

Sy eeten malkander niet, vermits haere Jaghten, haere Viſſcheryen, haer Ooft, Graenen, en Wortelen haer verſchaffen alles watſe tot ſpijs en dranck van nooden hebben.

Sy hebben eenige byſondere Afgoden, doch betoonen haer geenen ſonderlingen Dienſt; ſigh daer meê vergenoegende, datſe deſelve voor den dagh brengen, wanneerſe eenige gewightige ſaecken willen verrighten.

De Vloed *Amazona* neemd ſijnen Aenvangh onder aen de *Cordillieriſche* Geberghten, leggende tegens 't Ooſten ontrent aght of thien Mijlen van *Quito* in *Peru*. Hy loopt van 't Ooſten nae't Weſten. Sijn' Oorſprongen en Uytlopingen zyn onder of by den *Æquator*. 't Middelſte ſijns loops is onder den vierden en vijfden *Graed* der Suyderbreedte. De Rivieren, welcke ter lincker of Noord-ſijde in deeſe Vloed vallen, hebben haere Oorſprongen niet verder, als een of twee *Graeden* in de Noorder-breedte van den *Æquator*. Van de geene, die ter reghter, op de Suyd-ſijde, daer in ſchieten, beginnen eenige van den thienden; andere van den vijfthienden; doch *Madera* en *Cayana* van den een-en-twintighſten *Graed* der Suyder-breedte.

De breedte ſijns *Canaels*, van *Punta de los Rios* af, zynde over de tſeſtigh Mijlen van ſijnen Oorſprongh, tot by *Maranhon*, is van een of twee Mijlen:

Maer beneden *Maranhon* twee, drie of vier Mijlen. Soo veel naerder hy by de Zee koomd, ſoo veel breeder werd hy: En heeft aldaer een Openingh of Mond van vijftigh of tſeſtigh Mijlen; tuſſchen de Voorgeberghten *de Nort* en *Zaparara*; dit op de *Braziliaenſche*, 't ander op de *Guianiſche* ſijde.

De diepte is van *Junta de los Rios* tot by *Maranhon* ten minſten van vijf of ſes; ſomtijds oock aght of thien vademen. Van *Maranhon* tot aen *Rio Negro* twaelf, vijfthien, twintigh: En van *Rio Negro* tot aen de Zee van dertigh, veertigh, vijftigh, en ſomtijds noch meer Vademen. 't Alderbequaemſte is dit, dat de diepte altijd by den Oever ſeer goed is. Oock verneemdmen geene Sandbancken, als dight by de Zee.

Franciſcus Orelhan is den eerſten geweeſt, die ſigh heeft bemoeyd, om reghte kondſchap van deeſe Vloed te krijgen, en des ſelven loop uyt te vorſchen. In 't Jaer 1540. begaf hy ſigh nae *Junta de los Rios*; liet een bequaem Schip bouwen, om van deeſe Vloed in de Zee te lopen; en ſettede ſigh *Anno* 1541. met eenige Soldaten daer in.

Op deeſe ſijne Reys had hy verſcheydene bejegeningen. Ontrent den uytgangh van de Maend *Auguſtus* quaemenſe in de Zee; en *Orelhan* deed in *Spaenje* beright van ſijn weervaeren.

In 't Jaer 1549. quam hy weer uyt *Spaenje* in de Rivier *Amazona*, nae dat hy een lange tijd op de Groote Zee had geſworven; zynde nu door Stormwinden gintſch en herwaerts gedreven, dan weer door ſtilte opgehouden geworden. Ondertuſſchen had hy veele van ſijn Volck verlooren.

Nae ſoo veel' uytgeſtaene ongevallen en ellenden was hy noch ſoo ongeluckigh, dat hy niet kon vinden 't reghte *Canael*, om de Rivier *Amazona* op te vaeren. Derhalven ſtierf hy hier van bekommeringh en droefheyd: Waer door hy dan, voor al ſijne moeyte en gedaene groote onkoſten, niets anders heeft opgedaen, als alleen de Roemgedaghtenis, dat deeſe Vloed nae hem is genoemd geworden de Rivier *Orelhane*.

Nae dat de genoemde *Franciſcus Orelhane* ſoodaenigh een onheyl was bejegend, is de Rivier *Amazona* een tijd langh verlaeten geworden. Doch in 't Jaer 1560. hebben die van *Lima* uyt *Peru* de proef op een andere ſijde genoomen.

Sy braghten Volck t' Scheep op de Rivier *Xauxa*, anders *Maranhon* genoemd, neemende ſijnen Oorſprongh in *Peru*, beneden *Guanuco*, en ontrent vijftigh Mijlen van *Lima*. Hy loopt ontrent dertigh of veertigh Mijlen van *Cuſco* voorby, en alſoo door een voortſchietingh van vijf of ſes-honderd Mijlen, in d' *Amazoon*-Vloed: Welcke hier nauwlijcks drie-honderd Mijlen heeft afgeleght, en nochtans de ſterckſte werd bevonden.

Deeſe Reys is deſgelijcks ongeluckigh geweeſt; vermits *Petrus van Orſua*, 't Hoofd deeſer Verrightingh, van de ſijne omgebracht wierd. Doch *Loper d' Aguyre*, den aenvanger des Oproers, heeft de Vaert tot aen de Zee door *Orenoque* volvoerd, en is gekoomen tot 't Eylandt *Trinidado*, of der *Heylige Drievuldigheyd*: Alwaer hy, wegens ſijn' Ontrouw, aengehouden en geſtraft wierd.

In 't Jaer 1566. hebben die van *Cuſco* wederom d' ontdeckingh van de Vloed *Amazona* door *Amarumaye* beſoght en ondernoomen; doch 't wou oock niet gelucken: Wijl twee Meede-genooten deeſes Toghts malkander op 't lijf vielen, ſloegen, en d' eene parthy d' andere ſoodaenigh verſwackteden, dat d' overige voorts ten vollen van de *Chon-*

ques

ques wierden om hals geholpen. Alleen *Maldonado*, eenen van de voornaemſte deeſer Schipvaert, en twee Geeſtlijcke Perſoonen zyn 't ontkoomen, welcke hier van beright hebben gedaen.

Nae deeſen *Maldonado* zyn ſes-en-tſeventigh Jaeren verloopen, eermen ſigh weer heeft onderſtaen, kondſchap van d' *Amazoon*-Vloed te neemen.

In 't Jaer 1635. heeft *Johan de Palacios* ſigh deeſe onderſoeckingh onderwonden, en, nevens meer andere, ſigh nae *Anneta* begeven; om aldaer te beſightigen de middelen, van welcke hy ſigh tot deeſe Reys ſou dienen konnen. Doch hy wierd in 't Jaer 1636. vermoord; en de meeſte van ſijn Volck moeſten weer te rugg' keeren.

Twee Geeſtlijcke, en vijf of ſes Soldaten, ſetteden ſigh in een Boot, en beſlooten, ſigh op de Vloed te begeven. Eyndlijck quaemenſe te *Para*, de Hoofdſtad in *Brazil* onder de Kroon *Portugal* aen, en gaven aldaer *Pedro Texeira*, Majeur in de gedaghte Plaets, beright van haer weervaeren.

Of nu wel geheel *Brazil* doemaels tegens de *Hollanders* in de Wapenen was, ſoo ruſtede echter *Texeira* ſeven-en-veertigh Barcken uyt; deſelve beſettende met tſeventigh *Portugeezen* en twaelf-honderd *Indianen*, alle ten Oorlogh afgeright. Boven dien noch aght-honderd Slaven en Vrouwen, om haer te dienen.

In *October* des Jaers 1637. voer hy af, en de Rivier op. Was oock ſoo geluckigh, dat hy ſijne Reys tot in *Peru* verrightede. Hier liet hy een gedeelte der ſijne, ter plaets daer de Vloed *Chevelus* in d' *Amazona* valt: D' overige te *Junta de los Rios*. Hy ſelver bleef met eenige Perſoonen te *Quito*; alwaer hy beright van ſijnen Toght deed in *September* des Jaers 1638.

Als nu de Graef van *Chinchon*, Koninghlijcken Stadhouder te *Lima* in *Peru*, hier van kennis had bekoomen, gingh een bevel uyt, haer te verſchaffen alles wat haer tot haere Reys noodwendigh was, en haer toe te voegen Pater *Chriſtoffel van Acogne*, een *Jeſuit*, en ſijnen Medgeſel, om van dit ſtuck in *Spaenje* beright te geven.

Sy vertrocken in *Februario* des Jaers 1639. uyt *Peru* weer te rugg', en quamen te *Para* aen, in *December* des ſelven Jaers. Pater *Chriſtoffel van Acogne* Landede *Anno* 1640. in *Spaenje* aen; deed aldaer ſijn beright, en gaf 't verhael daer van openlijck in druck uyt.

Deeſe twee laetſte Reyſen van *Texeira* in 't op en afvaeren deeſer Rivier, hebben ons een breeder kennis van d' *Amazoon*-Vloed gegeven, als wy voortijds daer van gehad hebben.

Volgens 't Beright, ſoo genieten al de Landſchappen, welcke om de gedaghte Rivier leggen, een gemaetighde Lught, alhoewelſe ſigh midden in den dorren Hemel-Kreytz bevinden.

D' Ooſte-Winden, welcke by nae den gantſchen dagh waeyen; de gelijckheyd van Dagh en Naght; de Jaerlijckſche en vrughtbaere overſtroomingen deeſer River, even gelijck de Nijl-vloed; de groote meenighte van 't Geboomt, en der Boſſchen, welcke op of dight by deeſe Rivier ſtaen, veroorſaecken een groote verkoelingh, en doen noch daerenboven, dat d' Inwooners ſulck een overlaſt niet lijden van boos en ſchaedlijck Ongediert, als die in *Peru* en *Brazil*. 't Land is hier door 't geheele Jaer ſeer luſtigh en vermaecklijck, wegens de belaedene en beblaederde vrughtbaere Ooſt-boomen, de groene Kruyden, en ſchoone Bloemen.

De Honigh is hier ſeer goed, en dienſtigh tot Artzenyen. Sy hebben een voortreflijcken Balſſem tot allerley Wonden. Men verſeeckerd ons oock, dat

dat haere Graenen, Wortelen, en 't Ooft, waer van ſy ſigh geneeren, hier in grooter overvloed werden gevonden, alsmen in *America* anders gewoon is.

Sy vangen hier ſeer veel Viſch in de Vloeden en Meiren. Onder meer andere ſoorten oock Zee-kalveren en Schildpadden; ſeer groot, en byſonder lecker. 't Wildbraed is hier overvloedigh.

Seer ſchoon en groot Hout hebbenſe langhs de Vloed; van 't welckeſe haere grootſte Scheepen bouwen. 't Grootſte heeftmen ſes Vademen langh bevonden.

't Ebben en 't *Brazilien*-Hout is hier oock in een groote meenighte. Men vindt'er overvloed van *Cacao*, Taback en Suycker-ried; Boomwol tot allerley *Manufacturen*; *Rocou* om Scharlaecken te verwen; en een ſeer groot getal van meer andere bequaemheden; welckemen alreeds heeft ontdeckt, en met'er tijd noch meer ſal ontdecken: Om nu te ſwijgen van 't Goud, Silver en andere Metallen, welcke hier oock gevonden worden.

Daerenboven is de Schipvaerd op d' *Amazoon*-Vloed ſeer bequaem, naedemael men door middel der ſelve van 't Weſten nae 't Ooſten, en, wegens d' Ooſte-Winden, van 't Ooſten nae 't Weſten kan vaeren.

Men heeft vijf-honderd verſcheydene *Natien* op en om de Vloeden, die in d' *Amazoon*-Rivier vallen aengemerckt. De meeſte deeſer *Natien*, en derſelver Dorpen, zyn ſoo rijck van Volck, oock ſoo dight bewoond, datmen van de laetſte Wooningh in 't eene, kan hooren geroep in 't eerſte Huys van 't andere Dorp.

Onder deeſe Volckeren zyn in aghtingh de *Homagues*, wegens haere Boomwolene *Manufacturen*: De *Coroſiparers*, wegens Aerdene Vaten: De *Suriners*, wegens haere Schrijnwercken; en de *Topinamubes*, wegens haere Sterckte.

Haere Wapenen zyn doorgaens Pijlen en Werp-Spieſſen. Sy oorlogen maer enckelijck, om Slaven te mogen bekoomen, welckeſe gebruycken tot haere moeylijckſte wercken. Daer nae houdenſe deſelve gantſch wel, en handelen haer ſaghtlijck.

Onder de Rivieren, welcke in d' *Amazoon*-Vloed vallen, voeren de *Napo*, *Agaric*, *Putomaye*, *Tenupape*, en *Coropatube*, deſgelijcks oock meer andere, Goud met ſigh.

Onder *Coropatube* vindmen in de Geberghten veel Goud-Aderen; te weeten, in die van *Jaguare*. In die van *Picore* heeftmen Silver. In die van *Paragoche* verſcheydene Eedele Geſteenten. In veel andere Swavel.

De Rivieren *Putomaye* en *Caketa* zyn groot. De laetſte maeckt twee Armen; van welcke d' eene valt in d' *Amazoon*-Vloed, onder de Naem van *Rio Negro*; d' andere in de Rivier *Orenoque*, onder de Naem van *Rio Grande*.

Op d' andere ſijde zyn de Vloeden *Maragnon*, *Amarumaye*, *Tapy*, *Catua*, *Cuſignate*, *Madera*, of *Cayana*, en meer andere ſeer groote.

Op de Vloed *Amazona*, twee-honderd Mijlen van de Zee, is een Boeſem, niet meer als duyſend *Geometriſche* Schreeden breed; bedraegende wat meer als een halve Mijl. De Vloed der Zee gaet tot aen deeſen Boeſem; welcke t' ſijner tijd eens ſal zyn de Sleutel tot de gantſche Koophandel op d' *Amazoon*-Rivier.

Maer vermits de *Portugeezen* alreeds *Sara* op de *Braziliaenſche* ſijde; op de *Guiacenſche Corupa*, *Eſtero*: Tuſſchen d' Armen der *Amazoon*-Vloed *Cogemine* hebben; en dan noch een Plaets op de voornaemſte Mond deeſer Rivier beveſtigen, 't zy in 't *Sonnen-Eyland*, of ander-

anderwoegen, ſoo ſtaet te geloven, dat deeſen Handel in haere handen ſal vallen.

Wat nu de Vrouwen *Amazonen* belanghd, en der ſelver Koninghrijck, van welcke men meend, dat deeſe Vloed den Naem ſou voeren: Men heeft te *Quito*, *Cuſco*, en in andere Plaetſen verſcheydene Berighten daer van gehoord; oock hebben d' Inwooners des Lands de *Caſtilianen* en *Portugeezen*, welcke op deeſe Rivier zyn geweeſt, daer door een vrees willen aenjaegen.

't Is waer, wanneer deeſe Volckeren Oorlogen voerden, ſoo hebben ſigh wel altijd ſtrijdbaere Vrouws-perſoonen daer by bevonden: Maer geenſſins is'er een Land of Koninghrijck van ſoodaenige Wijven. Men ſoeckt deſelve nu noch ſoo diep in 't Land, datmen haer noyt by d' *Amazoon*-Vloed ſal konnen aentreffen. Dit moet gehouden werden voor even ſoodaenigh een Fabel, als 't uytſtroyſſel van d' *Amazonen* is, waer van de *Griecken* voortijds ſulcke wonderlijcke dingen hebben verteld.

PERU.

Peru is 't rijckſte en grootſte Koninghrijck in geheel Suyder-*America*. Somtijds neemd dit gedeelte van *America* den Naem van 't *Peruaenſch America* aen. 't Eygentlijcke *Peru* ſtreckt ſigh, nae de verſcheydene meeningen der *Autheuren*, meer of min wijd uyt.

't Grootſte deel leght tuſſchen d' *Æquinoctiael-Linie* en de Kreytz des Steenbocks; alwaer 't over de ſes-honderd Mijlen langh is.

Indien wy 't *Popayaenſche* Deel daer toe willen reeckenen, 't welck aen deeſe ſijde der *Linie* leght, en *dependeert* van de Kamer te *Quito* in *Peru*: En dan oock 't Deel van *Tucuman*, aen geene ſijde van de Kreytz des Steenbocks, daer by willen neemen (welck laetſte af hanghd van de Kamer *de la Plata* in *Peru*) ſoo ſal de lenghte niet minder als van duyſend Mijlen zyn.

De Breedte is deſgelijcks ſeer verſcheyden. Indien wy maer alleen neemen 't geen de *Spaenjaerden* daer in beſitten, ſoo ſal deſelve honderd, oock twee-honderd, en ſomtijds drie-honderd Mijlen belopen. Maer indien wy daer toevoegen al de Landſchappen, welcke op de Vloed *Amazone* leggen, tot nae *Brazil*, ſoo ſal de gedaghte Breedte ſigh uytſtrecken tot vijf, ſes, of ſeven-honderd Mijlen.

't Bekendſte Deel op de Zuyd-Zee is van de *Spaenjaerden* verdeeld in drie *Audientien*; naementlijck in *Quito*, *Lima*, en *de la Plata*.

D' *Audientie* van *Quito* is d' uyterſte tegens 't Noorden: Die van *de la Plata* d' uyterſte tegens 't Suyden: Die van *Lima* de middelſte.

Yeder *Audientie* heeft verſcheydene *Provintien*. *Quito* heeft een deel van *Popajan*, een deel van 't eygentlijck *Peru*, *Los Quixos*, of *Canela*, *Pacamoros*, of *Gualſongo*; en boven dien noch *S. Johan de Salinas*.

Die van *Lima* heeft het eygentlijcke *Peru*, waer in verſcheydene Landſchap-

pen zyn geweeſt, welcke de *Peruaenſche* Naem weghgenoomen heeft.

Die van *de la Plata* heeft de Landſchappen *de los Charcas* en *Tucuman*. Deeſe *Provintien* begrijpen noch meer andere in ſigh; welckers kennis ons niet ſeer nodigh is.

D' *Audientie Quito* leght om d' *Æquinoctiael-Linie* heenen. Heeft in de lenghte en breedte tuſſchen de twee en drie-honderd Mijlen. 't *Quartier Papayan* (*Popajan*) zynde deeſe Kamer onderworpen, heeft de Steeden *Popajan*, *Cali*, *Timana*, en andere; gelijck wy by *Popayan* in 't Vaſte Land hebben aengeweeſen.

't *Quartier Peru*, 't welck *Quito* onderworpen is, heeft de Steeden *S. Franciſco del Quito*, *Rio Bamba*, *Cuenca*, anders *Bamba*; *Loxa*, voortijds genoemd *Zarza*; *Zamora de los Arcaydes*, *Jaen*, *S. Michael de Piura*, *S. Jago de Guayaquil*, anders *La Culata*; *Caſtro de Vili*, en *Puerto Viejo*; maeckende t' ſaemen thien *Spaenſche* Plant-Steeden.

S. Franciſco del Quito, of ſleghtlijck *Quito*, was eene der voornaemſte Steeden in 't Rijck der *Incas* van *Peru*. Hier ſtond eene haerer praghtige Pallayſen. Nu zyn'er niet boven de vijf-honderd Natuerlijcke *Spaenjaerden*, nevens ontrent drie-duyſend *Indianen*. Onder haer Gebied ſtaen by de honderd *Indidiaenſche* Dorpen.

Al deeſe Plant-Steeden zyn tot verſcheydene maelen, en korts nae de veroveringh van *Peru* opgeright geworden.

De Lught des Lands is taemlijck gemaetighd, ſchoon 't op de *Linie* leght. 't Aerdrijck by *Quito* is vrughtbaer: Deſgelijcks oock by *Porto Viejo*. 't Ontbreeckt haer niet aen Graenen, Ooft en Vee.

By *Loxa* en *Camora* vindmen Goud-Mijnen: By *Cuenca* Silver-Groeven, voorts Quickſilver, Koper, Yſer, &c. By *Porto Viejo* Smaragden. Ontrent *Guaya* werd de *Sarſapareille* gevonden.

De *Provintie*, of 't Land *de Los Quixos*, anders *La Canelle* geheeten, leght tegens 't Ooſten van *Quito*. Haere Steeden zyn *Baeza*, alwaer de Stadhouder woond; *Archidona* en *Avila*: Sommige voegen'er by *Sevilla del Oro*. 't Land is Berghaghtigh, rauw, onvrughtbaer. Hier waſſen Kaneel-Boomen, welcke gebouwd werdende, ſoo is de Boom, de Schors, en de Bladeren enckel Kaneel. Doch de Vrught is vry beeter en volkoomener.

Pacamoras leght tegens 't Suyden van *Canelle*. Heeft drie *Spaenſche* Plant-Steeden; naementlijck, *S. Johan de Salinas*, of *Valladolid*; *Loyola*, of *Cambinama*, en *S. Jago de los Montannas*.

De Lught deeſes Lands is geſond: De Bodem vrughtbaer, vockende veel Vee. Heeft oock overvloed van Goud-Aderen.

Los Quixos en *Pacamoros dependeren*, ſoo veel 't Geeſtlijcke betreft, van 't Biſdom *Quito*.

D' *Audientie Lima*, of *de Los Reyes* in *Peru*, is hedenſdaeghs de beroemdſte onder alle, wegens de Steeden *Lima* en *Cuſco*. De laetſtgenoemde is voortijds geweeſt de Hoofd-ſtad des Rijcks der *Incas* (*Ingas*): D' eerſte noch hedenſdaeghs de *Reſidentie* des Koninghlijcken Stadhouders van *Peru*.

Deeſe *Audientie* begrijpt in ſigh 't eygentlijcke *Peru*. De daer in leggende Steeden zyn (behalven *Lima* en *Cuſco*), *Arnedo*, *La Santa*, of *La Parſilla*, *Truxillo*, *Miraflores*, *Chachapoyas*, of *S. Johan de la Frontera*, *Sant Jago de los Valles*, anders *Magobamba*, *Leon de Guanuco*, *Guamanga*, anders *S. Johan de la Victoria*, *Oropeſa*, *S. Franciſco de la Victoria*, anders *Vilalcamba*, *S. Johan del Oro in Carabuya*, *Arequipa*, *S. Michael*

Michael de la Ribera, *Valverde*, waer by leght 't Dal *Caxamarca*, daer *Athabalipa* van *Franciſcus Piſarra* in 't Jaer 1533. gevangen bekoomen wierd, en dan *Canneta*, anders *Guarco* genoemd.

De Stad *Lima*, die twee Mijlen langh, en eene Mijl breed is, heeft thien-duyſend ordentlijcke Huysgeſinnen, behalven de reyſende Perſoonen, en de geene welcke daer koomen handelen. *Herrera* ſet'er twaelf-duyſend Wijven van verſcheydene *Natien* by, nevens twee-duyſend *Mooren*; en in haer Gebied twee-duyſend Huysgeſeetene van Land-lieden.

In de Stad zyn veele ſchoone Kercken; onder welcke zyn de Hoofd, de *Parochie*, de Kloofter, en de *Collegiale* Kerck: Oock vier *Hoſpitalen*, naementlijck, voor de Geeſtlijcke, voor de *Spaenjaerden*, d' *Indianen*, en de Weduwen.

Deeſe Stad leght in een ſeer luſtigh Dal. Beneden of onder deſelve is haere Haven *Collao*; midden op de *Peruaenſche* Kuſt, in een geſonde, gemaetighde, en heldere Lught. Oock is d' Aerdbodem vrughtbaer.

Onder d' andere Steeden is *Cuſco* de beroemdſte, vermits d' *Incas*, of *Ingas*, daer in gewoond hebben. Hedenſdaeghs heeftſe een Biſchoplijcke, en aght *Parochie*-Kercken; vier Kloofters, en een *Jeſuiten-Collegium*.

D' *Incas* hadden in *Cuſco* ſeer ſchoone Pallayſen gebouwd, nevens een praghtigh Tempel, de Son toegeheylighd. Veele Baden waeren'er rondom de Stad, en een goed getal ſeer heerlijcke Huyſen op 't Veld.

't Land is meerendeel vrughtbaer. Heeft veele Goud-groeven; oock Silver rondom *Cuſco*: Inſonderheyd Goud by *S. Johan del Oro*: Vermillioen en Quickſilver t' *Oropeſa*: Rijcke Soutgroeven tuſſchen *Arnedo* en de Haven te *Guaira*: Gelijck oock te *Barama*.

D' Inwooners te *Guanuco* en *Chachapoyas* waeren de Hoflijckſte in *Peru*. Men vind noch allerwegen een groot getal deeſer *Indianen*. Onder 't Gebied van *Truxillo* werden'er gereeckend vijftigh-duyſend Cijnsbaere. Dertigh-duyſend in 't Gebied van *Guanuco*. Even ſoo veel in 't Gebied van *Guamangua*. Vijftigh-duyſend onder dat van *Arequipa*; en honderd-duyſend onder dat van *Cuſco*.

Noch andere zyn'er, de *Spaenjaerden* niet onderdaenigh. De *Manatsaners*, niet verr' van *Cuſco*, houden ſigh op in de Geberghten; en ſlaghten de *Spaenjaerden*, wanneerſe deſelve konnen betrappen.

't Landſchap *de la Plata*, of *de los Charcas*, leght tegens 't Suyden van *Peru*, onder de *Tropicus*, of Kreytz, des Steenbocks.

't Word verdeeld in twee of drie minder Deelen, naementlijck, *de los Charcas*, *de la Sierra*, en *Tucuman*. 't Laetſte legt aen geene ſijde des Steenbocks: En dit Gedeelte willen wy beſchrijven onder *Paraguay*, of *Rio de la Plata*. Beyde d' andere leggen meerendeel op deeſe ſijde van de gedaghte *Tropicus*.

De Hoofd-ſtad is *La Plata*, of Silver. Deeſe Stad geeft ſomtijds haeren Naem aen 't geheele Landſchap.

D' overige Steeden zyn *S. Maria*, of *Noſtra Sennora de la Pax*, of *Villa Nueva*, *Oropeſa*, *Potoſi* en *Chiuito*, een Stad der *Indianen*. Voorts *Santa Crux de la Sierra*. En in *Tucuman*, *S. Jago del Eſtero*, *Noſtra Sennora de Talavera*, en *S. Michael*.

In deeſe *Provintie* zyn de Silver-Mijnen *de la Plata* en *Porco*; inſonderheyd die van *Potoſi*, in aght te neemen, als de beroemdſte in de Wereld; alhoe-

wel'er niet anders als Silver uytkoomd.

In de gedaghte Mijn zyn vier Hoofd-Aderen. D'eerſte, welckemen noemd de rijcke, wierd ingeſchreeven op den een-en-twintighſten *April* des Jaers 1545. D'andere korts daer nae.

Deeſe Inſchrijvingh geſchied, om af te teeckenen en te bepaelen de bewilighde ruymte aen de geene, welcke deeſe Berghwercken vinden, en die haer dan toebehoord, wanneerſe de daer toe gaende onkoſten uytſchieten, en aen den Koningh vijf van 't honderd geven.

Men ſeght, dat de gedaghte rijcke Ader haer Metal heeft buyten d'Aerde in de geſtalte van een Rots, of Klip, drie-honderd voeten langh, twaelf of vijfthien voeten breed, en thien of twaelf voeten hoogh.

Boven dien is aenmerckens-waerdigh, dat al deeſe Aderen des Berghs tegens 't Ooſten leggen, en niet eene der ſelver tegens 't Weſten. Nae dat 't eerſte Silver daer uytgenoomen is genoomen is geworden, zyn de Berghwerckers diep onder d'aerde neer gegraven, eenige tot de diepte van vijfhonderd, andere tot op duyſend of twaelf-honderd Trappen.

De rijcke Ader pleegh de helft goed Silver te geven: Maer tegenwoordigh geeft een *Centenaer* Aerde of Metalliſche Steen niet boven de twee oncen louter Silver. Echter willen eenige ſeggen, dat de Koningh van *Spaenje* voor ſijn vijfde deel Jaerlijcks vijf of ſes Millioenen ontfanghd.

Men reeckend 't getal der Menſchen, welcke in deeſe Berghwercken arbeyden, op twintigh-duyſend; en der *Indianen*, die, wegens haeren Handel in de Stad *Potoſi* koomen, oock op twintigh-duyſend.

Deeſe Stad leght onder aen den Bergh, voerende den ſelven Naem. Sy werd voor vry gehouden, wijlſe byſonder groote en voortreflijcke Vryheden beſit. De Schat-*Adminiſtrateurs* hebben hier in haere *Reſidentie*. Den Omkreytz is van twee *Franſche* Mijlen.

De Stad *de la Plata*, Hoofd-ſtad des Landſchaps, heeft haeren Aerts-Biſchop, en haere *Audientie*. Binnen haere Ringhmuer beſluytſe aght-honderd Natuerlijcke *Spaenjaerden*; en in haer begrijp tſeſtigh-duyſend Cijnsbaere *Indianen*.

Haere Goud-Aderen wierden verlaeten, ſoo haeſt de Mijn van *Potoſi* ontdeckt was geworden: Gelijck oock de Goud-Aderen te *Porco*, alhoewel deſelve ſeer rijck waeren. D'oorſaeck hier van was d'ongelegenheyd des Waters. 't Is geloofliijck, dat deeſe weer in Aenſien ſullen koomen, wanneer de Berghwercken te *Potoſi* [illegible] geleedighd zyn.

De Lught in *Los Charcas* is doorgaens koud; 't welck inſonderheyd werd veroorſaeckt door de hooghte der Bergen.

De Bodem in *Oropeſa* draeghd Weyt en *Mayz*: Die in *La Paz* Wijn. 't Gantſche Landſchap vockt allerwegen een groot getal Vee. *Santa Crux de la Sierra* of 't Heyligh Kruys des Hoofd-Berghs in 't kleyne Landſchap leght tegens 't Ooſten van *Potoſi*; doch is van veele *Barbariſche* Volckeren in 't Ooſten en Suyden omſlooten: Onder meer andere oock van de *Chirignagnes*, een ſeer onbandigh Volck, tuſſchen *Sierra* en *Tucuman*.

't Land is warm, maer oock ſomtijds koud, wegens de Winden. De Bodem draeghd Koorn, *Mayz*, en hedenſdaeghs Wijn. 't Vockt ſeer veel Wilde Dieren; en onder meer andere oock Struys-Vogels, welcke groote Eyeren leggen; jae ſoodaenigh, dat twintigh of vijf-

en-twiſt-

en-twintigh Mannen ſigh een geheelen dagh daer meê konnen onderhouden.

D' *Inca Garcilaſſo de la Vega* heeft uytgegeven een ſeer treflijcke Geſchichtbeſchrijvingh van *Peru*; van d' *Incas*, of Koningen (anders Keyſeren) in dit Koninghrijck; en van de Burgerlijcke Oorlogen, welcke tuſſchen d' eerſte *Caſtiliaenſche* Hoofden, die dit Keyſerrijck hebben veroverd, ontſtonden.

Hy verhaeld daer in, dat de Volckeren in deeſe Geweſten voortijds t' eenemael *Barbariſch* waeren; jae ſoodaenigh, dat yeder onder haer maer alleen ſijne Beeſten, of eenige andere levenlooſe Schepſelen, die hem of dienſtigh of ſchaedlijck konden zyn, aenbad.

Sy offerden niet alleen Vrughten of Dieren, maer oock de Mannen en Vrouwen, welckeſe in haere Oorlogen gevangen hadden bekoomen: Somtijds oock ſelfs haer' eygene Kinderen.

Sy onderhielden ſigh ſonder onderſcheyd van 't geen haer d' Aerde voortbraght, als Kruyden, Wortelen, Huls en andere Wilde Vrughten. Met den Ackerbouw bekommerdenſe ſigh niet. Sy wiſten noch van de Jaght, noch van de Viſchvanghſt. Hadden geene Kleederen, noch yet anders om ſigh te bedecken: Behalven die in de Geberghten, alwaerſe ſigh dienden van de Huyden der wilde Dieren, om ſigh tegens de koude te beſchermen.

D' *Inca Mango-Capac* en ſijne Gemaelin *Coya Mama Oelho* zyn d' eerſte geweeſt, welcke haer hebben gebracht tot een Menſchlijck en Burgerlijck leven. Sy gaven ſigh uyt voor Broeder en Suſter, Kinderen van de Son en Maen; die oock Broeder en Suſter, en in deeſe Wereld geſonden waeren, om der Menſchen welvaert te bevoorderen. Door deeſe voorwendingh braghtenſe de Lieden uyt de Bergen, Holen en Boſſchen; gevende haer d' eerſte kennis van de Natuerlijcke Wetten.

Inca Mango-Capac leerde de Mannen, hoeſe d' Ackeren bebouwen, te planten, de Vrughten verſaemelen, en 't Vee weyden ſouden; deſgelijcks, hoeſe Huyſen en Steeden ſouden opreghten. *Coya Mama Oelho* leerde de Vrouwen Spinnen, Weven, Naeyen, en Kleederen maecken: Heeft haer oock ingeboeſemd, dat haere grootſte ſorge moeſt zyn, haere Mannen te dienen; haere Kinderen op te voeden, en deſelve behoorlijck t' onderwijſen.

Als nu deeſe Volckeren bemerckten, datſe begonden een beeter en vernuftiger Leven te voeren, als voor heenen, ſoo begavenſe ſigh lightlijck onder deeſer *Incas* Regeeringh; en naemen aen den Godsdienſte in welcke deſelve haer onderweeſen; naementlijck, datſe ſouden aenbidden de Son, welcke onder al d' andere Starren 't aldermeeſte goed verſchaftede aen de Menſchen, Dieren, Planten, Vrughten, &c.

Soo haeſt nu de gedaghte *Incas* gewaer wierden de Liefde, welcke deeſe Volckeren haer toedroegen, ſoo lietenſe Wapenen voor haer bereyden; verſaemelden haer by een; en braghten alſoo tot haere Heerſchappyen *Religie* verſcheydene omleggende *Natien*: Doch veel meer met ſaghtigheyd als met geweld.

Eyndlijck hebbenſe een Staet of Rijck opgeright, zynde geweeſt eene van d' aenſienlijckſte in de Wereld, ten opſight van de grootte, rijckdom, en d' ingevoerde Wetten.

Indienmen de *Politie* en 't Regeeringhs-beleyd der *Incas* in *Peru*, jae ſelfs der Koningen in *Mexico*, wil vergelijcken met de Staetkunde der *Grieckẽ* en *Romeynen*, ſoo ſal *Acoſta* beweeren, dat d' eerſtgenoemde hier in den prijs ſullen hebben. D' *Incas* hadden

ſulck een ſeer groote ſorge voor de welvaerd en de geſtaedige geruſte Stand haerer Onderdaenen, datmen in de Geſchied-boecken niet lightlijck een Koningh of Keyſer ſal vinden, die ſigh ſoo ſaghtmoedigh, getrouw en milddaedigh tegens haer Volck hebben getoond, als wel deeſe deeden, in haer Koninghrijck *Peru*. Hy voeght'er by, datſe veel meer Vaders als Koningen haerer Onderdaenen behoorden genoemd te worden.

Soo haeſt eenigh Landſchap onder haere gehoorſaemheyd quam, ſoo lietenſe allerwegen *Canalen* maecken, waer door de Landeryen bevoghtighd wierden. En op dat de Veldbouw dies te bequaemer moght werden verright, ſoo deedenſe t' ongelijcke effenen, en de Diepten of Kuylen vullen.

De Landen, bequaem om bebouwd te worden, wierden in drie deelen gedeeld; 't eene voor de Son; 't andere voor de Koningh; 't derde voor d' Inwooners des Lands. Indien nu deſelve ſoo meenighvuldigh in getal waeren, dat 't derde deel der Ackeren tot haer onderhoud genoeghſaem kon zyn; ſoo nam men van 't deel der Son en des Koninghs 't geen deſelve nodigh was.

Als men nu d' Ackers en Landeryen even gelijck, nae de grootheyd van eens yeders Huysgeſin, had uytgedeeld, ſoo begonmen aldereerſt te bearbeyden d' Ackers der Weduwen, der Weeſen, der oude onvermogende Lieden, en der Soldaten, wanneer deſelve ſigh in den Oorlogh bevonden. Hier op verſorghde yeder der ſijnen; daer nae der *Curacas*, of Regenten; welckers Velden moeſten gebouwd worden nae die der *Private* Perſoonen. D' Ackeren des Koninghs en der Sonne waeren de laetſte.

Deeſe Orde wierd ſoo gantſch nauw in aght genoomen, en ſoo een ſonderlingh goede ſorge droeghmen voor d' Arme, dat, als eens een *Regent* den Acker van eenen ſijner Bloedverwanten had doen bebouwen voor dien van een arme Weduw, hy terſtond op 't ſelve Veld, 't welck hy voor de beurt had doen bearbeyden, wierd opgehangen.

Behalven deeſen arbeyd voor de Son en d' *Incas* waeren de *Private* Perſoonen verbonden, Kleederen, Schoenen, en Geweer te vervaerdigen voor de Soldaten: Oock voor de geene, die door Ouderdom, ſieckte of ſwackheyd onmaghtigh waeren om te wercken.

De Wol of Boomwol wierd genoomen of van de Kudden, of van d' Inkoomſten der Son en der *Incas*. Yeder Landſchap gaf maer alleen 't geen by haer gemeen en light op te brengen was. Elck *privaet* Perſoon leverde 't geen hy ſelver kon maecken. Jonge Lieden beneden de vijf-en-twintigh; Mannen over de vijftigh Jaeren, Vrouwen en verminckte Perſoonen bleven van deeſe Laſt of Schattingh bevrijd.

Goud, Silver en Eedele Geſteenten waeren maer alleen by haer in aghtingh om der ſelver ſchoonheyds wil, en de glantſch dieſe van ſigh geven: Want niets van dit alles haddenſe van nooden tot d' inkoop van Levens-Middelen, Kleederen of andere dingen, vermits haeren gewoonen arbeyd haer al haere behoeften verſchaftede.

Alſe echter by haere leedige uyren yets der gedaghte Metallen of Kleynodien konden bekoomen, ſoo vereerdeſe deſelve aen haere *Curacas*; en deeſe weer haer Geſchenck aen den *Inca*, wanneerſe hem te *Cuſco* quaemen begroeten; of als hy ſijne Landſchappen gingh beſightigen. Dit nu wierd aengewend tot vercieringh der Koninghlijcke Huyſen, of der Sonnen-Tempelen.

De

De Sonnen-Kerck te *Cuſco* was ſoo gantſch praghtigh; oock met ſoo veel Goud, Silver en Eedele Geſteenten verrijckt, dat men 't verhael daer van nauwlijcks ſou konnen geloven. In den Tempel was, behalven 't voornaemſte Vertreck, de Son toegeëygend, noch een ander voor de Maen; een ander voor de Starren; wederom een ander voor de Blixem; voor de Donder, en voor de Regenboogh, welcke 't Sinnebeeld der *Incas* was.

Sy hielden de Starren voor de dienſtbaere en oppaſſende Jonckvrouwen van de Maen; en al d'andere ſtracks genoemde voor d'uytvoerers van de Gereghtigheyd der Son: Aen wien ſy alleen Hamelen, Lammeren, Conijnen, Vogelen, Koorn-ayren, Huls-vrughten, Kruyden en Kleederen op-offerden.

De Prieſters deeſer Sonnen-Tempel waeren geſaementlijck afkoomſtigh van d'*Incas*. In de Tempelen der overige Landſchappen was 't genoegh, datſe waeren uyt 't Geſlaght der *Curacas*, en der Stadhouderen van ſoodaenige *Provintien*. Gemeenlijck was de Hooge-Prieſter des Koninghs Oom, Broeder, of eenen ſijner naeſte Bloedverwanten.

Om nu oock eenigh gewagh te maecken van den rijckdom deeſes Tempels, ſoo ſtaet aen te mercken, dat de vier Mueren (welcke omvingen verſcheydene Kameren of Vertrecken der Son en Starren) geſaementlijck waeren overtrocken met Goudene Plaeten.

De Son, tegens 't Ooſten op den Sonnen-Altaer geſteld, was van een eenige Goudene Plaet, veel dicker als d'andere, en van ſoodaenigh een gedaente, als de Schilders by ons dit groote Hemel-light af-beelden: Te weeten, een rond Aengeſight, omringhd met Straelen en Vlammen, en ſoo groot, datſe ſigh van d'eene Muer der Sonne-Kamer tot d'andere uytſtreckte.

In de veroveringh van *Cuſco* quam dit ſtuck in handen van den *Spaenjaerd Maneca Serra de Lequiçano*, een ſeer groot Speeler, die 't ſelve in eene Naght verſpeelde. Derhalven ſeyde men: Hy had de Son ter middernaght, en eer noch den dagh was aengebroocken, verſpeeld en verlooren.

Op beyde de ſijden deeſer Son ſaghmen de Lijcken der Overleedene Koningen *Incas*, nae orde des tijds; en ſoodaenigh gebalſſemd, datſe gelijck als levendigh ſcheenen te zyn.

Sy ſaeten op Goudene Throonen, verheven op even diergelijcke Plaeten, gemaeckt op de manier van Trappen, of met eenige treeden opgaende Voetbancken.

De Lijcken der Koninginnen ſtonden in een diergelijcke Orde; doch op beyde de ſijden van d'Afbeeldingh der Maen. Hier waeren al de Cieraeden, Poorten, Wanden en Throonen van Silver.

By deeſen Tempel lagh een Hof, waer in de Kruyden, Planten, Bloemen, Boomen; allerley Dieren en Vogelen, ſelfs tot de Fledermuyſen en Muggen toe, van Goud en Silver ſoo eygentlijck waeren afgebeeld, datſe t' eenemael Natuerlijck ſcheenen. Soodaenige Hoven, of Boomgaerden, ſaghmen deſgelijcks by 't Pallays der *Incas*, en 't Huys der Maeghden, welcke de Son waeren toegeheylighd.

In alle Landſchappen vondmen ſoodaenige Sonnen-Tempelen, gebouwd op de manier van die tot *Cuſco*: Doch niet ſoo rijck en koſtlijck. De Maeghden, de Son toegewijd, wierden hier van de *Curacas*, of de ſchoonſte in 't Land genoomen. Van deeſe kon de Koningh ſigh bedienen; doch niet van de Sonne-Maeghden te *Cuſco*, welcke alleen de Son waeren voorbehouden;

Die

Die oock de Koningh niet eens derfde aenſchouwen.

Of nu wel deeſe *Incas* en der ſelver Onderdaenen maer alleen de Son aenbaeden, en Offerhanden aen deſelve deeden, ſoo hielden echter de verſtandighſte onder haer den *Pachacamac*, dat is, de Schepper des Werelds, ſeer verr' boven de Son. Maer vermitſe den ſelven niet konden ſien, ſoo vergenoeghdenſe ſigh, met hem innerlijck in haere herten aen te bidden.

Sy hadden oock eenige kennis van d' algemeene Sondvloed, over de Wereld gekoomen. Sy geloofden, dat de Zielen niet konden ſterven, en dat de Ligchaemen weer ſouden opſtaen.

Haere *Amantas*, of Wereld-Wijſen, oeffenden ſigh in de Zeeden-Leer; doch bekommerden ſigh ſeer weynigh met de Natuer-kunde, met d' Artzeny-kunde, en met de Starre-vorſchingh.

Echter naemenſe waer de Dagh en Naght-gelijckheden, en de *Solſtitien*, of Sonne-wenden.

D' *Eclipſen*, of Verduyſteringen, noemdenſe der Sonnen Toorn, en der Maenen Kranckheyd, of Slaep; welckeſe deeden ontwaecken, wanneerſe een groot gerught maeckten.

Haere Gedighten en Liederen waeren geſteld over verſcheydene Eerenſaecken. Haere Vreughden en Treurſpeelen over veelerley Toevallen des Menſchlijcken Levens: Of vertoonden oock d' Overwinningen en *Triumphen* haerer *Incas* en *Curacas*.

Maer wy hebben ons te verr' in deeſe dingen begeven, ſchoon wy maer yet weynighs hebben geſeghd. D' *Inca G. de la Veja* vermeld, datmen verſcheydene Boecken ſou konnen ſchrijven, indienmen wou verhaelen alles wat gedenckwaerdighs en goeds in 't oude *Peru* is te vinden geweeſt. Als, haere nette Ordonnantien: Hoe veele Lieden in yeder Stad of Landſchap woonden: Hoe veel d' Inkoomſten waeren: Wat voor een Maght men uyt deſelve kon trecken: Wat voor Righters, *Curacas*, of Stadhouders ſoo wel in *Politie* als in den Oorlogh; wat voor gemeene *Ammunitie* en *Proviand*-Huyſen daer waeren: Wat voor *Ceremonien* by haere Offerhanden, Gaſtmaelen, Lijck-begraefniſſen, en Treur-tijden, duerende een geheel Jaer langh nae haers Koninghs dood, wierden gepleeghd: Hoedanigh haere Plant-Steeden, en Schoolen; hoe haere Poſten en Booden beſteld waeren op de Groote Wegen, welcke ſoo treflijck waeren gebouwd, dat de *Romeynen* diergelijcke noyt gehad hebben.

Als hy nu getoond heeft, dat de meeſte deeſer treflijcke Wetten en goede *Politie*-ordeningen wierden afgeſchaft van de *Spaenjaerden*, nae datſe Meeſter van dit Land waeren geworden, ſoo voeghd hy daer by: Indien voor den aenvangh van de Regeeringh der *Incas* van *Peru* in dit Geweſt enckele *Barbaerheyd* was geweeſt, ſoo hadden doch de *Spaenjaerden* daer nae een andere en noch veel arger ingevoerd: Naedien d' Inwooners des Lands dickmael niet ſoo veel hebben gehad, als haer nodigh was tot onderhoud haers levens, onaengeſien wat voor dienſten ſy haere Heeren betoonden, en wat voor arbeyd ſy deeden. Deeſe hadden ſigh behooren te vergenoegen met de Rijckdommen, welckeſe van haer trocken; behalven noch datſe, wegens de goedheyd des Lands, vry al meer konden bekoomen.

't Rantſoen van *Athagualpa*, de Plonderingh van *Cuſco*, en d' eerſte Stropery, welcke de *Spaenjaerden* in *Peru* deeden, hebben haer over de twintigh *Millioenen* Ducaten toegebraght.

Dit was haer noch niet genoegh. *Pizarra* en *Almagra*, de twee *Spaenſche* Genera-

Generaelen, welcke *Peru* veroverd, en *Athagualpa*, vermoedlijck oock ſijnen Broeder *Guaſcar*, en d' *Incas* hebben omgebracht, waeren ſoo verſot op 't Goud, 't welckſe hier vonden; en wierden daer door ſoo onmaetigh gierigh, datſe, wijl yeder alles wou hebben, tegens malkander een ongeluckigen Oorlogh voerden. Sy en de haere vermoordeden d' een d' ander. Deeſe hebben die, en die deeſe opgehangen, verworghd, en den hals gebroocken; ſoo dat niet een eenige van haer, haere Kinderen of Broederen overgebleven is. Dus ſchijnd het, dat God haer heeft willen ſtraffen, niet alleen weegens haere onverſaedlijcke gierigheyd en onbetaemlijcke Eerſught, maer oock over 't onſchuldige bloed der *Incas*, en om datſe d' *Indiaenen* ſoo onmenſchlijck plaeghden.

Byvoeghſel.

VErmits wy hier boven kortlijck hebben voorgeſteld de Lijſt der Koningen van *Mexico*, nevens eenige haerer voornaemſte verrightingen, ſoo ſullen wy hier oock den Leeſer voordraegen een in-een-gedrongen verhael van de *Peruaenſche* Keyſeren.

Soo veel men uyt haere *Quipos*, of Regiſter-Knopen, heeft konnen verneemen, hebben d' *Ingas*, of Keyſeren, ontrent vierhonderd Jaeren langh geregeerd. Haer' Afkoomſt haddenſe genoomen uyt 't Dal *Thuſco*; doch naederhand hebbenſe al de naeby en veele verr'-afleggende Landſchappen beſtreeden, en onder haer Gebied gebracht.

D' eerſte aenvanger deeſer *Peruaenſche Monarchie* was geheeten *Mangocapa* (of, gelijck onſen *Autheur* heeft geſpeld, *Mango-Capac*). Dat is, een Heer en rijcke Vorſt: Of veel meer hebben ſijne Pluymſtrijckers hem dien naem, als een Eeren-titel, toegevoeghd. Anders was hy eerſt genoemd *Ayarmango*. De *Peruanen* hebben wonderlijcke *Fatulen* van hem voorgegeven, waer meê wy 't Pappier niet willen vullen. Ondertuſſchen is gewis, dat hy een maghtigh Monarch is geworden; die met ſijne Wapenen veele Landen heeft veroverd; doch noch meerder door ſijne vriendlijckheyd; welcke heeft veroorſaeckt, dat veele *Natien* hem gantſch toegenegen wierden; met welckers hulp hy naederhand andere Volckeren onder ſijn gebied braght. Men ſeght, dat hy een veel grooter Schat heeft by een verſaemeld, als alle *Europæiſche*, *Aſiatiſche* en *Africaenſche* Koningen te gelijck ſouden vermoogen op te brengen. Hy bouwde de praghtighgroote Stad *Cuſco*, waer in vier-honderd opentlijcke Raeds en Gerights-Huyſen zyn geweeſt. Eyndlijck ſtierf hy in een hoogen Ouderdom.

Onder ſijne Soonen (want 't *Peruaenſche* Keyſerdom viel altijd op 't naeſte bloed) volghde hem *Chinchiroca*, of *Ingaroca*, dien *Acoſta* om eenige (doch ongegronde) oorſaeck voor den eerſten uytgeeft. Deeſen hield ſijnen Vader een bovenmaten heerlijck Lijck-praght. Nam daer op de Regeeringh aen, en heeft het Rijck binnen weynigh tijds noch ſeer vergroot; oock met allerley treflijcke *Ordonnantien* vercierd. Onder meer andere dingen verbood hy de Ledighgangh, op Levens-ſtraf; tot welcke ondeughd de *Peruanen* van Natueren ſeer geneegen waeren. Hy deed Aerde van d' *Andes*-Geberghten haelen, en de Daelen, leggende by de Hoofd-ſtad des Rijcks, daer meê overſchudden, om deſelve vrughtbaer te maecken.

Sijnen Vader had de Godsdienſt ſoodaenigerwijs aengeſteld, datmen de hooghſte Eer en aendaght ſou betoonen aen *Pachacamac*, als Schepper van de geheele Wereld. De naeſte Eer aen de Son en Maen. Deeſen Gods of Afgodendienſt heeft hy, door allerley uyterlijcke Prael-*Ceremonien*, noch veel beroemder gemaeckt. Nae veel goede en dienſtige Inſtellingen leyde hy ſigh neer in de lange ruſt des Grafs, naelaetende veele Soonen en Dochteren.

Uyt deeſe Soonen erfde *Lioqui Yupangi* de *Peruaenſche* Keyſerlijcke *Diadeem*, zynde een roode Veder, of, ſoo andere willen, een purpur-rood Lapje geweeſt, 't welck den *Inga* van 't Hoofd tot aen d' Ooren af hingh. In de plaets eens Scepters voerdenſe in de hand een ſchoone Sijdene of Boomwollene Quas. Doch met 't Rijck heeft hy niet geerfd 't geluck ſijner Voorſaeten. Want hy wierd van ſijne Vyanden verwonnen en gevangen genoomen. Dit gingh hem ſoodaenigh ter herten, dat hy, door ſmertlijcke droefheyd, bloed weende; waer van wy breeder hebben geſproocken in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*, *&c.*

Als nu de Dood hem in den bloey ſijner Jaeren weghrucktede, ſoo ſteldede hy twee Vooghden of Hofmeeſters over ſijnen Soon den Koninghlijcken Erf-Prins: Doch de Keyſerlijcke Heerſchappy-Teeckenen ordonneerde hy in den Tempel *Carachanche* neergeſet te worden. Schoon hy nu in den Oorlogh veel meer ongeluck, als luſt in ſijne ſtaetlijcke Bouwercken had gehad, ſoo hebben echter ſijn' Onderdaenen hem, ſoo wel als de voorige Keyſers, ſmertlijck beweend. Jae veele Vrouwen en Kneghten vermoordeden haer ſelven, op datſe haeſt in den Hemel koomen, en haeren *Inga* aldaer dienen moghten. De meeſte beſchooren haere Hoofden, 't welck was de tweede *Graed* van Liefde, Plight en Getrouwheyds-betuygingh.

Doe nu *Maitacapa*, de jonge Kroon-Prins, tot ſijn mundige Jaeren gekoomen, en tot de Keyſerlijcke Hoogheyd verheven was, ſoo verhief ſijn Hert ſigh te gelijck. Hy liet niet alleen Afgoden-beelden, nevens d' Offer en Roock-vaten, van klaer Goud maecken, maer ſtelde oock ſigh ſelven tot een God, en noemde ſigh *Viracocha*. Hier over waeren d' Onderdaenen ſeer t' onvreeden, wijl dit de naem des Gods aller Goden was. Doch hy bedaght een liſtige Leugen; voorgevende, dat *Viracocha*, de Schepper aller dingen, in den Droom ſulcks van hem begeerd had. Eyndlijck wierd hy, als eenen die ſigh ſelven te veel had verheven, vernederd, en door ſijnen *Abſaloniſerenden* jonghſten Soon van de Heerſchappy beroofd; volgens 't beright van *Acoſta*: Doch *Brulius* vermeld, dat hy geſtorven is onder dē toebereydingen ten Oorlogh tegens de *Condeſuyos*.

Sijnen Soon *Pachacuti-Inga-Yupanqui* was een geluckigh Krijghsman, en heeft nae *Maitacapa* tieſtigh Jaeren geregeerd. Door ſijns oudſten Broeders ongeluck heeft hy ſigh tot de Kroon ingedrongen, doch niet ſonder groote Liſt. De gedaghte ſijne Broeder had by 't Leven ſijns Vaders 't Krijghs-*Gouvernement*, doch met deſſelven bewilligingh, bekoomen: Maer leed van d' aengevallene Volckeren *Chongis* een groote Nederlaegh. De jonſte Broeder *Yupangui* dit vernoomen hebbende, bouwde ſijn geluck op 't ongeluck van deeſen; uytſtroyende, dat *Viracocha*, de Schepper des Hemels en der Aerden, hem, doe hy ſigh eens alleen bevond, was verſcheenen; ſigh tegens hem beklaegende, datmen hem, ſchoon hy een algemeen Heer en Schepper aller dingen was, die de Hemel, Son, Maen, Starren, Menſchen, en voorts alles geſchaepen, en onder ſijn geweld had, de behoorlijcke Eer niet betoonde, maer de Menſchen, Son en andere dingen met hem gelijck hield; daerſe doch al haere kraght en werckingh van hem alleen hadden. Derhalven maeckte hy hem bekend, datmen de God in den Hemel ſou noemen *Viracocha Pachayachaic*, dat is, den Algemeenen Schepper.

Tot beveſtigingh hier van had de Schepper hem beloofd, of hy ſchoon alleen was, dat hy echter onder deeſen Titel Volck t' ſaemen brengen, en de *Chongos*, alhoewel ſeer ſterck, overwinnen ſou. Jae hy wou hem oock tot een Heer maecken, en Volcks genoegh toeſchicken. Door de noemingh van dien grooten Naem kreegh hy een groot Heyr by een, en bequam de Zeege. Nae dat nu de *Chongos* in verſcheydene Geveghten waeren gedempt, liet hy een Gebod uytroepen, datmen voortaen *Viracocha* voor een Algemeenen Heer houden, en oock ſijn Beeld verheffen ſou boven dat van de Donder, de Son, en van alle andere Schepſelen.

Als hy eens met de *Chongos* een geweldige Slagh gedaen, en d' overhand bekoomen had, ſoude hy tot ſijne Krijghs-lieden hebben geſeght: Sy hadden geenſſins de Zeege verkree-

verkreegen door haere Kraght, maer door eenige Mannen, welcke *Viracocha* hem had toegeſonden: Doch niemand had deſelve geſien, als alleen hy. Oock waerenſe eyndlijck in Steen veranderd geworden. Tot gedaghtenis hier van deed hy een grooten hoop Steenen op 't Geberght ſoecken, en van deſelve een Altaer bouwen: Waer op hy offerde en aenbad. Naederhand deed hy deſelve in den Oorlogh met een ſonderlinge aendaght nevens hem voeren, ſigh gantſchlijck inbeeldende, datſe hem de Vyanden hielpen overwinnen. Hy rightede een groot Beeld op, en ſettede 't ſelve op een Stoel van louter Goud.

Dat hy 't gedaghte Geſight ſou verſierd gehad hebben; door middel van 't ſelve ſigh ten Heer gemaeckt, daer nae Vader en Broeder van den Throon afgeworpen had, nae dat hy haer in een Slagh had overwonnen, verhaeld *Acoſta*. Doch *Joachimus Brulius*, doet hier van, uyt den vlijtigen onderſoecker der *Peruaenſche* Oudheden, *P. M. Antonio de la Calancha*, een gantſch ander, en onſes oordeels netter verhael; ſeggende, dat hy eerſt nae ſijns Vaders dood door Erf-reght tot de Regeeringh quam. Daer op had hy de *Condeſſuos*, als deſelve, eer hy noch de Keyſerlijcke *Diadeem* ad opgeſet, hem quaemen aenvallen, 't ſpits geboden; en, haer dapper geklopt hebbende, ſijne Krooninghspraet dies te heerlijcker aengeſteld. Wat d' aenmaetigingh der Heerſchappy, en 't uytgeſtroyde Geſight betreft, *Acoſta* heeft buyten twijffel in de perſoon gedwaeld. Dit alles moet verſtaen werden van den thienden *Inga*, die deſgelijcks *Yupangui* wierd geheeten; gelijck hier nae ſal volgen. Deeſe Keyſer *Pachacuti-Yupangui* heeft meeſt tegens de *Condeſſuyos* geſtreeden. Als nu deſelve naederhand met een varſch Heyr quaemen aentrecken, heeft hy haer nieuwe ſtoten gegeven, en haer gantſche Land veroverd, doch 't ſelve niet verwoeſt, noch d' Inwooners verdelghd, maer ſigh daer meê laeten vergenoegen, datſe ſigh overgaven.

Don Philippo Caritopa, Soons-Soons-Soon van deeſen *Peruaenſchen* Keyſer, die eyndlijck een *Chriſten* wierd, heeft de *Spaenjaerden* verhaeld, dat hy ongelooflijck veel Schatten naeliet. Dies te lighter is dit te geloven, in aenmerckingh van ſijne bovenmaeten groote gierigheyd: Hy ordonneerde, datmen by de Doode al haere Goederen ſou begraven; alleen daerom, om daer nae heymlijck haere Graven te doen openen, en den dooden *Mammon* weer op te wrecken; 'k meen, deeſe Schatten nae ſigh te trecken. Waerlijck, een lelijcke Vleck aen ſoo een edel en hoflijck Prins.

De ſeſde Keyſer van *Peru* was de Soon des voorigen, genoemd *Incaroca*, of, ſoo andere ſchrijven, *Topayupangui*. Alsmen hem by ſijne Krooningh, nae gewoonte, d' Ooren doorboorde, ſoo ſmertede hem deeſe wonde ſoo hevigh, dat hy een wijl tijds uyt de Stad weeck, op 't Geberght *Chaca*, in 't geſelſchap ſijner Vrouwen. Hier heeft hy, volgens 't voorgeven der *Peruanen*, den God *Viracocha*, deſgelijcks de Son, en ſijne Voor-vaderen, welcke nu Godlijck geëerd wierden, ootmoedigh gebeden, hem doch te willen openbaeren, op wat voor een wijs men Water voor de Stad *Cuſco* ſou mogen bekoomen. Onder deeſe ſijn' Aendaght viel'er ſulck een geweldigen Donderſlagh, dat yeder daer over verſchrickte. Selfs de nieuwlijcks-gekroonde *Inga* ſtortede daer over ter aerden neer, op 't lincker Oor; waer uyt een grooten hoop bloeds liep.

Terwijl hy hier in ſulck een anghſt lagh, hoorde hy een geruyſch, als van een onder d' Aerde heenen loopend Water. Ter deeſer plaets deed hy graven, en vond Water; 't welck van daer in de Stad wierd geleyd, tot grooten dienſt der ſelve. Indien 't waeraghtigh is, ſoo heeft de Duyvel hier in 't ſpel geweeſt, tot beveſtigingh der Afgodiſche aenroepingen. Sijnen Vyand *Pomatambo* overwon hy op tweederley wijs; door geweld en door genaede. Daer op trock hy met een praghtige Zeegeprael te *Cuſco* in, begeleyd van een groote meenighte Trauwanten, voerende al t' ſaemen Hellebaerden van klaer Goud en Silver. Hoe langh hy geheerſcht en geleeft heeft, vinden wy niet beſchreven.

Sijnen Soon *Inga Yupangui*, in ſijne plaets Keyſer geworden, heeft hem een hooghheerlijcke begraefnis gehouden. 't Lijck

wierd, nae oude gewoonte, in een byſondere Capel geſet; en by hem geleght een vry grooter Schat, als oyt te vooren by eenigen *Inga* geſchied was. Noyt hadmen oock geſien ſoo een groote Schaere van Mans en Vrouws-perſoonen, die haer ſelven om 't leven braghten, om den overleedenen Keyſer in d' andere wereld te gaen dienen. Want vermits deeſe *Heydenen* in den waen ſtonden, dat d' onſterflijcke Zielen in 't andere Leven by een quaemen, en met malkander ſigh verheughden in allerley bedencklijcke welluſten; ſoo rees hier uyt by haer de gewoonte, datſe haer op 't beſte vercierden, en ſigh, ſoo Vrouwen als Kneghten, nevens haere Heeren lieten begraven. Waeren'er ſoo veel, datſe in een Graf niet plaets genoegh konden hebben, ſoo maeckten de meeſte onder deeſe levendige Sterf-genooten op d' Ackeren, of in de Hoven, daer de geſtorvene ſigh meeſt pleegen te verluſtigen, eenige Groeven, en lieten ſigh in deſelve met Aerde overſchudden. Inſonderheyd raeſde 't Vrouw-volck in deeſe onſinnige ſterf-ſught aldermeeſt, wijlſe ſigh dickmael by haer eygen Hayr verhingen, om andere de voor-prijs der liefde niet in te ruymen, indienſe laeter gekoomen moghten hebben.

De gedaghte Keyſer kondſchap bekoomen hebbende, dat die van *Atuncolla* een Oorlogh tegens hem in 't hert voedden, maeckte ſigh gereed om haer te weerſtaen. Maer de *Condeſſuyi*, welcke ſigh in haere Dienſtbaerheyd noch niet reght konden ſchicken, naemen een heymlijcken aenſlagh tegens ſijn leven voor. Doe hy nu ſijn Heyr wou laeten voort-trecken, ſprongh eenen der t' ſaem-geſwoorne onverſiens op hem aen; en gaf hem met ſijne Kolf een ſlagh op den Kop. Flucks ſchooten oock d'andere toe; vermoordende ſoo wel hem, als een goed getal ſijner Hof-dienaeren. Hier over ontſtond binnen *Cuſco* ſoodaenigh een ſchrick, dat elck voornam, uyt de Stad te vlieden. Buyten twijffel ſouden de *Condeſſuyi* deeſe Plaets hebben vermeeſterd, indien niet een ſchielijcke Donder, Blixem en Stormwind haer hier in had verhinderd, en gedwongen af te wijcken. 't Ligchaems deeſes dus omgebraghten Keyſers wierd ſonder eenige *Ceremonien* begraven.

Vermits hy nu geenen Manlijcken Erfgenaem had naegelaeten, ſoo konden de Standen des Rijcks in een lange tijd niet over een koomen, wijl veele geneegen waeren tot een Adel-regeeringh. Eyndlijck quam, alſe in volle beraedſlaegingh waeren, onvoorſiens een Vrouw in de Vergaederingh, roepende: Waerom verkieſd ghy-lieden niet den dapperen en opreghten *Viracocha* ten Keyſer? Dit geſeghd hebbende, liepſe terſtond weer wegh, en liet een Beecker vol *Peruaenſche* Wijn aghter haer ſtaen. D' overgelovige Rijcks-Raeden hebben dit opgenoomen voor een van God koomend Bevel; en terſtond verkooren een aenſienlijck alſoo genoemd Man; nae wienſe eenige afſonden, om hem te gaen ſoecken.

Sy vonden hem, ſoo als hy ſigh met Vaſten kaſtijdede; 't welckſe hielden voor 't tweede Teecken eener geluckige Keur. Terſtond naemenſe hem meê, en hebben hem gekroond met de gewoone *Ceremonien*. Daer op deed deeſe Keyſer een Veldtoght tegens de weerſpannige *Provintien*. Heeft in een openbaere Veldſlagh ſeer hard met haer gevoghten, van 's morgens tot aen den middagh; en behield de Zeege. Veele der Vyanden bleven verſlaegen. Deeſe groote Nederlaegh kon haer echter de moed niet gantſch beneemen: Gelijck genoeghſaem bleeck uyt 't Geſpreck, 't welck eenen van haer afgeſondenen nae de Vlught aen den Keyſer deed. Wy hebben voor deeſen een proef van de *Mexicaenſche* Welſpreeckenheyd voorgeſteld. Sie hier nu oock een Staeltje van de *Peruaenſche*. Dit was den Inhoud ſijner Reden.

„ Verhef u niet, ô Keyſer, wegens deeſe „ over ons bekoomene Zeege! De Godlijcke „ Schickingh heeft ons geſlaegen. Maer of „ ſchoon de Hemel u en de Regenten te „ *Cuſco* 't Rijck over de Weereld beſtemd, „ ſoo heeft hy ons echter noch 't Reght noch „ de Moed benoomen, om te veghten voor „ de Vryheyd, welcke ons aengebooren en „ aengeërft is. Wijl wy dan nu tegenwoordigh onſe Onderdaenigheyd aen uwe „ Heerſchappy niet weygeren, ſoo laet ons

„ evenwel

„evenwel niet handelen als Slaven; maer „doe uwe gramſchap vallen; en gebie, dat „'t Swaerd ophoude van meer bloed te ver„gieten.

Als nu deeſen *Orateur* had uytgeſproocken, ſoo verſoghten ſijne Toegevoeghde even 't ſelve met een luyde ſtem; en de Keyſer gaf haer daer op met een vriendlijck gelaet deeſe Antwoord.

„Lieve Mannen! de ſchaede, die mijn „Swaerd u in deeſen bloedigen Slagh heeft „toegevoeghd, hebt ghy niet mijnen toorn, „maer uwe miſdaed toe te ſchrijven. Die „de Weerſpannelingen niet ſtraft, voeghd „ſigh ſelven en 't geheele Rijck ſchaede toe: „Indien ghy-lieden bedaght had, dat ick „van de Goden tot een maghtigh Prins, jae „tot Keyſer was geſtelt, en my derhalven „de ſchuldige gehoorſaemheyd had bewee„ſen, ſoo ſou ick mijnen Keyſerlijcken „Naem noyt met onſchuldigh of getrouw „bloed hebben beſoedelt. Soo ſou oock dit „ongeluck u niet weervaeren zyn. Tegen„woordigh wil ick niet verder dencken op „uwe overtreedingh, maer op 't geen een „Keyſer betaemd; en my laeten vergenoe„gen met de Zeege. Al uwe Goederen; „deſgelijcks al uwe Gevangene ſchenck ick „u. Daerenboven oock uwen *Cacique* (of „Vorſt) ſijne Reghts-maght. Doch ghy „moet my *Tribuit* geven, en twee Pallayſen „bouwen, 't een in de Stad, 't ander op 't „Land, ter plaets die u aengeweeſen ſal „worden. Boven dien ſal ick u een Land„vooghd beſtellen; niet om u te verſchric„ken, of om u overlaſt te doen, maer tot „uwe beſchermingh en verſeeckertheyd.

Hier nae liet hy de *Caytomarcacos* door een Geſant vriendlijck vermaenen, datſe ſigh ſijne Heerſchappy goedwilligh ſouden onderwerpen; doch hy wierd ſmaedlijck van haer bejegend, met duſdaenigh een antwoord: Hy (de Keyſer) moeſt een Nar zyn, indien hy ſigh inbeeldede, haer onder ſijne Heerſchappy te trecken door den ſaghten draed van lief kooſende woorden. Deeſe onbeleefde groofheyd ontſtack in hem een geweldige Wraeckgloed. Hy trock met een Heyr te veld. Beyde de Krijghs-maghten quaemen by de Vloed *Yucay* t' ſaemen. Den eerſten dagh voghtenſe alleen met Slingers, wijl de tuſſchen beyden leggende Rivier 't gebruyck van andere Wapenen verhinderde. Dit Slinger-geveght duerde tot aen den avond, met een groot geſchreeuw van beyde ſijden.

De Naght gekoomen zynde, ſoo leyde de Keyſer in ſijne gantſch Goudene Slinger een gloeyende Steen, en wierp deſelve over 't Water op een Stroo-dack; 't welck daer door teſtond begon te branden. De Vyanden, niet weetende waer door deeſen brand veroorſaeckt was geworden, verwonderden ſigh ten hooghſten daer over. Eyndlijck quam een oud Besje voor den dagh, ſeggende, datſe een vyerige Steen door de Lught had ſien vliegen, en op het nu brandende Huys neervallen. Ter deeſer oorſaeck vreeſden deeſe overgelovige Narren, dat de Goden haer ſulck een Toorn-teecken van den Hemel hadden toegeworpen, en dat ſy haer ſouden ſtraffen, indienſe den *Inga* langer weerſtonden. Naemen derhalven de woorden deeſer Oude op voor een *Sybylliniſche* waerſchouwingh, en wierden door dit gewaende Wonderwerck bewogen, ſonder eenige Offerſchouwingh, of raedvraegingh aen d' *Oraculen*, van den *Inga* vreede en beſchermingh te verſoecken; ontengeſien ſy tot noch toe al de Koningen geluckigh hadden weerſtaen, en haere volle Vryheyd behouden. Dus werden dickmael d' alderdapperſte haer' eygene en ſterckſte vyanden; wanneerſe haere Wapenen meer nae den waen als nae 't vernuf reguleeren.

Alsſe ſigh nu dus voor den Keyſer verootmoedighden, heeft hy haer een vriendlijck beſcheyd gegeven. Jae oock, om haer dies te vaſter te verbinden, haeren Vorſt doen trouwen met een voornaeme Vrouw te *Cuſco*: Want de *Peruaenſche* Keyſeren plegen yeder ſijne Wijven toe te voegen; en ſonder ſijn' *Authoriteit* derfde niemand in Houwlijck treeden.

Ondertuſſchen wierd des overledenen Keyſers Broeder in ſijn' afweeſenheyd tegens hem oproerigh. Hy (wiens naem *Acapaco* was) ſtreefde nae 't Keyſerrijck; en eenige voornaeme Heeren waeren hem oock niet ongeneegen. Met ſommige van ſijnen

Aenhangh hield hy een t' ſaemenkoomſt, en vermoorde den te *Cuſco* aghtergelaetenen Keyſerlijcken Stadhouder, nevens veel andere Perſoonen, in den Tempel van de Son, terwijlſe haere Heydenſche Aendaght verrighteden; onaengeſien de Prieſters en Klooſter-maegden hevige betuygingen daer tegens deeden.

Deeſe *Tumult* bragt de gantſche Burgery in *Allarm*. Maer terwijl de gemeene Hoop in twijffel ſtond, welck deel ſy wilden aenhangen, nam *Acapaco* de geheele Stad in; en vermoorde al des wettigen Keyſers naegelaetene Vrouwen. Maer even ter ſelver tijd, als hy de Keyſerlijcke *Diadeem* wou opſetten, verlieten hem al ſijne Byſtanders en Meede-moordenaers. Derhalven hy, uyt wanhoop, ſigh ſelven met Vergif doodede. Tot een diergelijck Selfs-moord dreef de Vertwijffeling oock ſijne Wijven en Kinderen. De Keyſer deed, nae ſijne weerkoomſt, de Sonne-Tempel weer Heyligen, en al de noch levende Oproer-maeckers wreedelijck dooden; daer nae haere Ligchaemen, te gelijck met dat van haer Hoofd *Acapaco*, op 't Veld voor de wilde Dieren werpen.

't Sou te veel plaets beſlaen, al de verrigtingen van deeſen en d' andere *Peruaenſche* Koningen te willen beſchrijven. Wy ſullen derhalven maer alleen de voornaemſte dingen op 't kortſte uytkippen. *Viracocha* ſtelde te *Cuſco* een Rijcksdagh aen, en verklaerde ſijnen Eerſtgeboornen Soon onwaerdig tot d' Erfnis van de Kroon, eenſdeels wegens ſijn' ongeſchicktheyd; anderſdeels wegens ſijn' ondeughden, een Prins niet betaemende. Hy meende de Heerſchappy te brengen op ſijnen anderen Soon *Yupangui*; doch vermits d' *Oreions*, of *Peruaenſche* Rijcks-Vorſten, ſig vaſt aen de Grond-Wet hielden, en hy haere bewilliging hier toe niet kon bekoomen, ſoo liet hy eyndlijck de Regeering aen den oudſten, en begaf ſig in 't Luſtrijcke Dal *Yuay* tot een geruſt leven.

De gedagte ſijne Soon *Urco*, dienmen beeter *Lurco* had mogen noemen, voerde een quaelde en ongeluckige Heerſchappy. Derhalven de *Peruanen* hem niet verwaerdigd hebben, om hem in haere Lof-liederen te mengen, gelijck d' andere *Ingas*, onaengeſien hy ordentlijck gekroond was geworden. Men ſagh niets 't-geen Koninglijck was aen hem; maer wel allerley ſnoode Laſteren. Soo t' eenemael was hy aen d' Ontugt overgegeven, dat oock ſelfs de Klooſtermaegden, aen de Son toegeheyligd, van hem niet ongeſchonden bleven. Deeſe gelegentheyd naemen de Volckeren *Chanches* waer, om af te vallen; en begonden 't Spel van *Mars*, terwijl hy dat van *Venus* ſpeelde. Sy bedwongen verſcheydene Landſchappen, en maeckten ſig eyndlijck, eermen ſulcks vermoedede, nae de Keyſerlijcke Hoofdſtad *Cuſco*, om haere hier gevangen leggende Vryheyd van daer weer te gaen haelen.

Dit ſtelde de gantſche Stad en 't Keyſerlijck Hof in een groote vrees en verbaeſdheyd. Doch des Keyſers jongſten Broeder, Prins *Yupangui*, een wacker en moedig Heer, ſprack de *Peruaenſche* Vorſten een hert in 't Lijf: En by deeſe gevaerlijcke gelegenheyd wierd hem van d' *Oreions* 't hoogſte Krijgsbevel opgedraegen. Hy ſtelde op alles goede orde, ſoo veel de haeſt kon toelaeten. Deed oock een Hoofd-Slag met de Vyanden, welcke hy ſoodaenig onthaelde, dat maer ontrent vijf-honderd Mannen ontquaemen, 't Veld agter haer vol doode laetende.

Nae deeſe heerlijcke daed hield *Yupangui* aen om de Kroon; en bequam oock deeſelve, tegens danck van al de betuygingen des Keyſers ſijnen Broeder. Dit is geweeſt dien *Yupangui*, die (niet ſijnen Vader, gelijck wy hier boven uyt den hier in dwaelenden *Acoſta* hebben verhaeld) maer ſijnen Broeder 't Rijck ontfutſelde. Hier toe behoord oock 't Geſigt, of 't Verdigtſel, van den hoogſten God *Viracocha*, 't welck van den ſelven *Acoſta* den vijfden *Inga* van dien ſelven Naem werd toegeſchreven, onder wien wy oock uyt hem deeſe ſaeck verhaeld hebben; doch met aenwijſing van de feyl.

By deeſe verſtooting uyt de Regeering is 't met *Urco* niet gebleven; maer ſijne voornaemſte Gemaelin ſcheydede ſig oock, weegens ſijne verſaegdheyd, van hem af, en trouwde ſijnen Broeder den nieuwen Keyſer. De geene, die, voor haer Vaderland ſtrijdende,

ſtrijdende, Ridderlijck waeren geſtorven, verſchaftede *Yupangui* een aenlienlijcke Lijckſtatie. Hy deed een groot Huys bouwen, waer in, op ſijn bevel, in meenigerley poſtueren, gedaenten en gebeerden wierden geſteld de Huyden, welcke hy de verſlaegene vyanden had doen aftrecken, en met Stroo of Aſch vullen. Sommige ſcheenen op haeren Buyck als op een Trommel te ſlaen; andere op een Hoorn te blaeſen; noch andere met Slingers te werpen, e. ſ. v. *Petrus Carraſco* en *Johannes de Pancorbo*, welcke onder de *Spaenjaerden* eerſt te *Cuſco* quaemen, hebben deeſe Geſtalten aldaer noch met eygener oogen geſien. Doch de Veld-overſte der overwonnene beminde hy, om ſijne betoonde Dapperheyd, en nam hem in ſijnen Dienſt. Daer nae trock hy tegens de *Condeſſuyos*, met een veel grooter Pragt, als eeniger ſijner Voorſaeten. Men droeg hem in een gantſch Goudene Setel, beſet met Eedele Geſteenten. Oock was ſijne Hoftoet veel meer als die van d'andere Keyſeren. Sijne Hovelingen noemden hem: Den alder-grootmagtigſten Heer, Soon van de Son; *Monarch* aller Heeren, of Koning aller Koningen. Over al, waermen doortrock, ruymden de voorheenen gaende Hof-Dienaeren en Trauwanten alle Steenkens, Stroo, Stoppelen en diergelijcke dingen gantſch ſuyver uyt de weg.

Naederhand heeft hy noch veele Oorlogen gevoerd, welcke hem in ontſag by de Vyanden, in Agtbaerheyd en Eer by ſijn Onderdaenen braghten. Als hy weer nae Huys quam vergeſelſchapte hem altijd de Triumph. Noch veel meer vergrootede de glantſch ſijnen Majeſteyt d'onderhouding van een ſcharpe Geregtigheyd. Niemand derfde hem aenſchouwen, noch ontrent hem koomen, ten waere hy eenige Laſt droeg; doch deſelve mogt gering en ligt zyn. Met Eedele Geſteenten te praelen, of ſig in een Setel te laeten draegen, was niemand geoorloft. Hy maeckte oock een Wet, dat niemand 't Goud, eens in de Stad gekoomen zynde, daer weer moght uytbrengen. Al de Landſchappen des Rijcks moeſten de Hof-ſpraeck te *Cuſco* gebruycken. Hy ordonneerde de *Mitimaes*, ſoo veel als geheyme Raeden, Kamer-heeren, Rijcks-Schatmeeſters, Hofmeeſters, Generael-Proviand-Meeſter, e. ſ. v. Hy ſteldede een ſeeckere orde op de Poſten. Yeder anderhalve Mijl wegs deed hy twee Hutten bouwen, en ſettede daer in uyt 't naeſte Dorp vier Mannen, welcke elcke Maend door vier andere wierden afgeloſt. Deeſe bragten haere Brieven en Packjens aen de naeſte Hutten over; en deſelve weer aen de volgende. Dus ging alles ſeer ſnel van hand tot hand. Deeſe Loopers ſpoededen ſoodaenig weg, als ofſe gevloogen hadden van d'eene plaets nae d'andere. Sulcks dat de Keyſer in twee daegen tijds varſche Zee-viſch te *Cuſco* kon hebben, onaengeſien deeſe Stad honderd groote Mijlen wegs daer van daen lag. De *Veſtaelſche* Sonne-Maegden vergrootede hy haere Wooningen, en onderſcheydede deſelve in veele Kameren. Daerenboven ordonneerde hy, dat niet alleen de Nonnen, maer oock ſijne Hof-Damen hier allerley cierlijcke Laeckenen moeſten naeyen of anderſins bewercken; op dat de Vrouwen even ſoo weynig als de Mannen leedig mogten zyn. Hy bouwde oock eenige groote Sonne-Tempelen.

Als nu ten laetſten weer een Oorlog tegens d'Afvallige *Collaones* op handen was, doch hy, wegens ſijnen Ouderdom, niet wel meer voort kon, ſoo riep hy den Hoogen-Prieſter en de Rijcks-Standen by een. Voerde haer te gemoet, hoe veel aen deeſen Veldtogt gelegen was, en verſogt haer, hem van de Regeerings-Laſt te willen ontlaen; deſelve leggende op ſijnen Soon *Tupac*, of *Topa Yupangui*, wiens dapperheyd haer al t'ſaemen bekend was; en welckeſe in veelerley Voorvallen hadden geſien en gepreeſen.

Topa Keyſer geworden zynde, ſogt eerſt door goedertierne Vermaeningen en genaedige Aenbiedingen de Weerſpannelingen tot beeter gedagten te brengen: Doch vermitſe hier door niet bewoogen konden worden, ſoo heeft hy haer met geweld bedwongen: Een gedeelte van d'Inwooneren haers Lands in andere Landſchappen verſonden; en daer tegens andere getrouwe in haere plaets geſteld. Vermits oock ſijne roembegeerige Jeugd niet kon ruſten, ſoo heeft hy d'eene

Natie

Natie nae d'andere, dickmael wel bloedig en gevaerlijck, echter altijd geluckig overwonnen: Oock met een Heyr van tuſſchen de twee en driemael honderd-duyſend Mannen de verr' afgeleegene Volckeren bedwongen. Jae, ſijnen voorſpoed maeckte hem ſoo ſtout, dat hy 't met driemael honderd-duyſend Mannen over 't onguer-groote Scheyd-Gebergt *Andes* ſettede, en de *Chilenſen*, d'alderdapperſte onder al d' *Americanen*, en tot dien tijd toe noch noyt overwonnen, onder ſijne Wapenen verootmoedigde: Met welcke noch de *Spaenjaerden* noch de *Nederlanders* tot op heden toe ſulcker wijs niet hebben konnen vaerdig werden, datſe deeſe ſtrijdbaere *Natie* ten vollen ſouden bedwongen hebben: Maer daer tegens hebbenſe dickmael dappere ſlaegen van haer bekoomen. Hoe ſouden dan de gedagte *Spaenjaerden* met haeren kleynen Hoop de *Peruanen* hebben konnen dempen, indien niet beyde de Keyſerlijcke Princen, *Guaſcar* en *Athabalipa*, even ter ſelver tijd, alſe in dit Land quaemen, tegens malkander Oorlog hadden gevoerd: Of indien oock de Veld-overſte van *Athabalipa*, genoemd *Ruminagui*, met de daer toe beſtelde Aghterlaeg ter regter tijd waer' aengekoomen; in welck geval der *Spaenjaerden* Geſchut haer niet ſou geholpen hebben.

't Was een regt Koninglijck werck van hem, dienſgelijcke men by geene Geſchiedſchrijvers vind, dat hy twee heerlijcke Weegen heeft laeten beſtraeten, gaende van *Quito* tot *Cuſco*, en van *Cuſco* voorts tot in *Chili*; in alles over de twaelf-honderd Mijlen wegs; gelijck *Brulius* getuygd uyt geloofwaerdige Schrijvers. Eene deeſer Weegen liep door Daelen en Vlackten; zynde hier en gintſch met Wallen van Aerde beveſtigd. D'andere ging over geeffende Bergen, zynde of in Steen uytgehouwen, of ſeer konſtig met Steenen belegd. Deeſes Heldaerdigen Keyſers dood wierd van 't geheele Rijck ſeer langh en ſmertlijck betreurd. Veele Vrouws-perſoonen en Dienaers, nevens een Millioen Gouds, heeftmen met hem begraven.

Synen Soon *Guaynacava*, of *Guaynacapac*, bekleedede weer de ledigh-ſtaende Throon, met bovenmaten groote Heerlijckheyd, ſoo in Rijckdom als Praght: Niet minder oock met Wijsheyd, voorſightigheyd en andere Keyſerlijcke Deughden. Doch onder deeſe Starren liep oock den ſchendelijcken Nevel, dat hy, gelijck eenige ſijner Voorſaeten, ſijn eygene Suſter ten Vronw had. In gantſch *Peru* kendemen geen Dier, Vogel of Viſch, wiens afbeeldingh hy niet nae 't leven van Goud had doen vervaerdigen. Al de Vaeten in ſijn Keyſerlijck Pallays, al de Huysraed, ſelfs de Keetels, Potten, Pannen, Tangen, Hael-boomen, e. ſ. v. waeren van Goud. Van ſijnen Goudenen Boomgaerd hebben wy geſproocken in onſe *Curieuſe Aenmerckingen*. Een Goud-Geck en Gierigaerd magh ſigh hier over verwonderen, hem roemen en geluckigh aghten: Maer veel lof-waerdiger was 't, dat hy gereghtighlijck regeerde, en ſijn Onderdaenen by haere Reghten op't vlijtighſte handhaefde. Oock ſond hy dickmael vertrouwde Lieden uyt in alle Landſchappen, om t'onderſoecken, hoedaenigh ſigh de Stadhouders en Reghters droegen; op dat niemand onder ſijne Heerſchappy verkort of beledighd moght worden.

In ſijne veelerley Veldtoghten droegh 't Geluck hem gelijck als op haere Vleugelen; brengende hem ſteeds voorſpoedigh uyt en in. D'ongebaendſte en diep-beneeuwde Wegen konden hem niet verhinderen, om de *Peruaenſche* Heerſchappy in *Chili*, van ſijnen Vader aldaer Opgeregt, te vergrooten. Achter ſijnen rugg' wierden verſcheydene *Natien* wel afvalligh, doch deeſe haere ſtoutheyd deed hy wel haeſt in berouw veranderen. Echter wierd hy van d' *Otavalis* en *Quiyapipis* tot tweemaelen toe op de vlught gedreven. Evenwel onderwond hy ſigh, haer door goede Vermaningen te winnen. Maer wijlſe boven haere hardneckigheyd hem noch ſchimplijck beſpotteden, ſoo vertoornde hy ſigh ſeer hevigh (oock was hy van Natueren wat grammoediger, als ſijne Voorſaeten waeren geweeſt); en quam haer met een ſtercke Krijghs-maght op den Hals. Nae eenige geluckige en ongeluckige Schermutſelen quam 't tot een Hoofdſlagh. Haere ſwaere Nederlaegh getuyghde, hoe quaelijck groote Heeren Hoon konnen verdraegen.

draegen. Gelijck de Zeege hem Eer toebracht, ſoo verwecktede oock daer tegens ſijne hier gepleeghde wreedheyd een quaed gerught, en verduyſterde de glantſch ſijner voorige Daeden niet weynigh. Want hy deed al de Gevangene neerhouwen, en in de naeſte Vloed werpen; die daer van bloedrood wierd. Daer nae liet hy aen de Kinderen deeſe met haerer Ouderen Bloed geverwde Rivier ſpotlijck toonen: Die ter dier oorſaeck bequam de Naem van *Yaguarcocha*, dat is Bloed-Vloed. Te *Quito*, welck Koninghrijck ſijnen Vader had veroverd, is hy geſtorven aen ſeeckere Sieckte, die onder 't Heyr was ontſtaen. Op ſijn Dood-bed voorkondighde hy de Rijcks-raeden d'aenkoomſt der *Spaenjaerden*, volgens 't geen ſijne Goden hem hadden bekend gemaeckt. Breeder heb ick hier van gehandeld, en ſijn Geſpreck verhaeld, in mijne meergedaghte *Curieuſe Aenmerckingen*.

Op dat evenwel 't Rijck niet ſonder Hoofd bleef, ſoo beval hy haer ſijnen oudſten Soon *Guaſcar*, als wettigen Erfgenaem der Kroon: Doch vermits hy noch jongh was, ſoo noemde hy tot ſijn Vooghd *Collatopa*; Oom des jongen Vorſts, en Broeder van de ſiecke Keyſer. Als hy nu geſtorven was, heeftmen hem, volgens ſijn laetſte wil, geopend; met koſtlijcke Speceryen gebalſemd, en 't lingewand, te gelijck met het Hert, te *Quito* begraven. 't Lichaem wierd nae *Cuſco* gevoerd, in een Kiſt van louter Goud: Oock geſet in een Verwelfſel, gantſchlijck met Goud gevoederd. Duyſend Perſoonen van ſijn Hofgeſin wierden gedood, om hem in d'andere Wereld te gaen dienen. Indien men daer wil by reeckenen de geene, die ſoo te *Quito* als te *Cuſcar* levendigh begraven wierden, of anders haer ſelven vrywilligh ombraghten, ſoo ſal 't getal deeſer levensveraghters op vier-duyſend uytloopen. Buyten twijffel hebben de boole Geeſten aen deeſe Kinderen des Doods een goede Jaermarckt gehad. Noch veel meer ſouden'er ſigh aen kant hebben laeten helpen, doch men ſond haer te rugg', en men dwongh haer te leven.

Onder ſijne drie-honderd Kinderen en kinds-Kinderen van 't Manlijck Geſlaght (want ſoo veel heeft hy'er te *Cuſco* naegelaten) heeft den oudſten, *Cuſi Guaſcar*, de Regeeringh geproeft, doch een bitter beetje daer aen gehad; 't welck met ſijnen Naem, beteeckenende in onſe Tael een *Band der Welluſt*, niet wel over een koomd. Want nae de Keyſerlijcke Lijck-praght heeft ſijnen Stief-Broeder *Atagualpa* (gemeenlijck, alhoewel qualijck *Athabalipa* genoemd; gebooren van de Dochter des Koni ghs te *Quito*) de meeſte Heeren in *Quito*, ſelfs oock de Vooghd van *Guaſcar*, door groote beloften aen ſijne ſijde gekreegen; en daer op aen ſijnen Broeder te *Cuſco* eenige Geſanten afgevaerdighd, begeerende, dat hy 't Rijck *Quito* aen hem ſou af-ſtaen, als hem van ſijnen Vader in ſijn uyterſte was beſcheyden geworden zynde. *Guaſcar* antwoordede: *Athagualpa* ſou ſijn Krijghs-volck afdancken, en perſoonlijck by hem te *Cuſco* koomen; ſoo wou hy hem toe-eygenen een *Provintie*, welcke ſijne Koninghlijcke Af koomſt ſou betaemen. Doch *Quito* moeſt, om gewichtige redenen, aen ſijne Beſchickingh blijven; inſonderheyd wegens d'aengrenſende vreemde *Natien*. Indien hy niet verſcheen, ſoo wou hy hem houden voor een vyand des Rijcks.

Eenige beweeren, dat *Quito* gantſchlijck niet by *Teſtament* aen *Atagualpa* gemaeckt; oock van hem niet eerſt met goedheyd by den jongen Keyſer begeerd is geworden. Maer hier in ſtemmen alle Schrijvers over een, dat *Atagualpa* (gemeenlijck *Athabalipa*), niet alleen *Quito*, maer oock *Cuſco*, en alſoo 't geheele Keyſerrijck aen ſigh ſoght te trecken: Waer toe hy een grooten Aenhangh gemaeckt, en noch daerenboven dit voordeel in handen had, dat ſijns Vaders Heyr, waer in d'oudſte en beſte Soldaten waeren, hem ten dienſt ſtond in 't Rijck *Quito*. Sijne *Rebelly* vingh hy terſtond aen met groote *Tyranny*. Liet drie-en-veertigh ſijner Broeders om 't Leven brengen; deſgelijcks al de Kinderen des Keyſers *Guaſcar* (alhoewel op verſcheydene tijden); ja oock de Vrughten van ſulcke Moeders, welcke hy meende van *Guaſcar* beſwangerd te zyn. Dus bleef niemand van 't Keyſerlijck Zaed overigh, als alleen eene Dochter, die van de Moeder voor

deeſen Dwingeland en Moordenaer verborgen wierd gehouden. Naederhand heeft hy oock *Guaſcars* Vrouwen, wijlſe eenigh vrolijck gelaet over d'aenkoomſt der *Spaenjaerden* laeten blijcken, om hals doen brengen. Dus heeft hy afgrijſlijcker wijs tegens ſijne Broederen gewoedet, en veel ander onſchuldigh bloed vergooten.

Doe nu *Guaſcar* geboodſchapt wierd, dat ſijnen Broeder met een maghtige gewaepende hand nae de Kroon greep, ſoo ſond hy, op 't goedvinden der geene, die hem getrouw waeren, in aller haeſt hem te gemoet een t' ſaemgeſchraept Heyr, onder den Lieutenant-Generael *Atôca*. Deeſen traghtede de jonge hittige Prins eerſt met goede woorden van ſijn voorneemen te doen af-ſtaen, doende hem door Geſanten 't Keyſerlijck *perdon* aenbieden, indien hy wou gehoorſaemen. Doch *Athagualpa* gaf haer ſoodaenigh een antwoord, dat haer 't geſight en 't gehoor vergingh; want ſy moeſten terſtond ſterven. Deeſe ſchandlijcke Moord aen ſulcke aenſienlijcke Standsperſoonen gaf *Guaſcars* Veld-Overſte de Spooren, om, ſonder verder bedencken, voort te trecken, op dat hy de gevaerlijcke Kreeft deeſes Oproers door 't Krijgs-Swaert moght uytſnijden, eerſe noch meer voortliep, en noch meer geſond Vleeſch op-at; doch hy liep de Dood en ſijn verderf in de Kaecken. Want *Athagualpa* trock hem onder 't geſight, en ſloegh, nae een langhduerigh Geveght, 't Keyſerlijck Heyr uyt 't Veld. Over de ſeſthien-duyſend Mannen bleven aen beyde de ſijden dood. *Atôca* viel in de handen ſijner vyanden, en wierd, door bevel des Tyrans, jammerlijck gedood: Die ſijne Harſſen-pan in Goud deed ſetten, en alſoo een Drinck-vat daer van maeckte.

Voor deeſen Strijd beſoght *Athabalipa*, anders *Athagualpa*, of hy de ſtrijdbaere *Natie* der *Cannoriten* van ſijnen Broeder kon aftrecken, doch te vergeefs. In tegendeel verbondenſe ſigh noch naerder aen *Guaſcar* door eenen nieuwen Eed. Maer nae de verloorne Slagh bevondenſe ſigh hevigh verſchrickt, vreeſende, dat hy haer of wreedelijck dooden, of in eeuwige Slaverny werpen moght. Om dit quaed te voorkoomen, en genaede te verwerven, ſondenſe eenige duyſenden kleyne kneghtkens met Teckekens in de hand tot hem uyt, hoopende, dat hy ſigh ſou ontfarmen over d'onnooſelheyd van deeſe teedere Wighten: Doch ſijne wreedheyd gaf de barmhertigheyd geen plaets. Hy liet deeſe Kinderen om 't leven brengen; haere Herten uyt 't Ligchaem haelen, en deſelve in een ſeeckere orde planten, ſeggende: Hy wou ſien, wat voor Vrughten deeſe valſche verraderſche Herten ſouden voortbrengen. Lightlijck kanmen bedencken, hoe hevigh *Guaſcar* over de geleedene Nederlaegh verſchrickte. Echter wierd hem geraeden, *Cuſco* niet te verlaeten. Daer op verſaemelde hy in aller haeſt een nieuw Heyr van taghtigh-duyſend Mannen, ſtellende daer over de dapperſte Generaels. Doch de Kloeckmoedigheyd ſelfs moet voor de Schickingh vallen. *Atagualpa* bejegende hem met geen minder Maght, en een noch koener Hoop. Beyde de Heyren quaemen in de *Provintie Paltas* aen malkander. 't Geveght was ſoo grimmigh, dat aen beyde de ſijden over de veertigh-duyſend in den Strijd dood bleven. *Atagualpa* behield een Bloedige Zeege, hebbende meer geluck als reght. Hier door wies hem de moed geduerigh hooger; en nam voor, ſijne *Victorie* tot aen *Cuſco* te vervolgen. Doch dit beſluyt wierd veranderd, en hy wendede ſigh nae *Caximalca*, om op de *Spaenjaerden*, doemael in 't Land gekoomen, een waeckend oogh te houden.

Van dit Volck verbreydede ſigh 't gerught hoe langhs hoe meer door gantſch *Peru*; en de *Peruanen* maeckten ſigh daer van wonderlijcke gedaghten; als 't of de geene wel moghten zyn, van welcke ſoo veele *Oraeckelen* haer hadden gewiſeght. Deeſe meeningh wierd noch meer verſterckt door de Wonder-geboorte, in de Hoofd-ſtad *Cuſco*, weynige weecken daer vooren, ter Wereld gekoomen. Want een *Peruaenſche* Vrouw had Tweelingen gebaerd; 't eene Sneeuw-wit van Huyd, en light-geel van Hayr; 't andere ſwart, met gekrold Hayr. Alsmen nu 't *Orakel* vraeghde, wat dit bediedede? Soo gaf de Duyvel tot antwoord: Dat alreeds witte en ſwarte Volckeren op de

Zee

Zee waeren, om 't Rijck *Peru* te bedwingen. Oock ſaghmen tegens 't Ooſten veele daegen langh een *Comeet*, en een Vyer-Pilaer. Doe oock de *Peruanen* een Feeſtlijck Offer in *Cuſco* hielden, quam'er een bonte Vogel aen vliegen, welcke ſou beginnen te ſpreecken, en geſeghd hebben, Dat nu al haere Offerhanden haeſt een eynd ſouden neemen.

De betraghtingh deeſer Wonder-teecken, nevens de geledene Nederlaegen, bewoogen *Guaſcar*, om door Geſanten d' eerſt-aengekoomene *Spaenjaerden* te doen begroeten, en byſtand van haer te verſoecken. Deeſe deeden hier goede beloften, datſe binnen weynigh tijds *Atagualpa* in 't Land *Caxamalca* (want deeſe *Provintie* en de Stad voeren beyde eenerley Naem) wilden gaen verneſtelen. Eer nu deeſen trouwlooſen Broeder ſigh, op de gehoorde wijs, derwaerts begaf, had hy aengegrepen 't Eyland *Puna*, 't welck *Guaſcar* noch aenhingh. Doch deeſe Inwooners booden hem onvertſaeghd 't Hoofd; en dreven hem ſoodaenigh af, dat hy veele Doode, en ſes-honderd gevangene Soldaten achter liet. Deeſe kleyne Wonde deed hem echter de moed niet verlieſen, om ſijn geluck noch al voorts te gaen ſoecken, en ſigh meeſter te maecken van al de *Provintien* nae *Caxamalca* toe. Als hem ondertuſſchen eenige Afgeſanten der *Spaenjaerden* te gemoet trocken, naerderde hy *Caxamalca*, daer 't *Spaenſche* Heyr ſtond, met ontrent vijf-en-twintigh duyſend Man. 't Hoofd-Leger deed hy nae *Cuſco* trecken; 't welck noch eenmael van *Guaſcar* met een grooten hoop Volcks wierd bejegend. Vermits nu aen deeſe derde Hoofd-ſlagh 't Keyſerrijck hingh, ſoo deeden beyde de deelen haer uyterſte beſt, met een groote verbitteringh en grouwlijcke bloedſtortingh. Men ſchrijft, dat hier over de honderd en vijftigh-duyſend Menſchen dood bleven.

Hier kreegh nu *Guaſcars* Heerſchappy en Vryheyd de doodſteeck; want 't Volck van *Athagualpa* kreegh hem gevangen, en voerde hem nae *Xauxa*; alwaermen hem ſeer qualijck handelde; vermits men hem worm tot ſpijs, en (met verlof) pis ten dranck aenbood. Hier tegens wierd *Atagualpa* met ſijnen Hoop van de *Spaenjaerden* geſlaegen. Hoedaenigh hy nu heymlijck ſijn Volck beval, *Guaſcar* ſijnen Broeder om 't leven te brengen; gelijck oock geſchiedede: Maer hoe hy oock eyndlijck ſelver van de *Spaenjaerden*, tegens haer gegeven Woord en Belofte, met een Strop wierd verworghd: En hoe in de Perſoonen deeſer beyde Broederen de Maght en Heerlijckheyd der *Peruaenſche* Keyſeren is geſtorven, is van te langen adem, om hier verhaeld te werden.

Nae haeren ondergangh hingen een deel der *Peruanen* ſigh aen *Guaſcars* Broeder, en maeckten hem ten Koningh. Deeſen begaf ſigh in 't Geberght *Andes*, en viel van daer dickmael uyt op de *Spaenjaerden*; tot datſe eyndlijck hem een Vreede aenboden. Als hy nu eens met een *Spaenjaerd* Kegelde, geraecktenſe in verſchil. De gedaghte *Spaenjaerd* gaf hem ſulcke onbeleefde woorden, dat d' *Inga* hem deſelve met een Kaeckſmeet vergold. Waer op deeſen hem met de Kloot een ſlagh in 't ſlaep ſijns Hoofds gaf, waer van hy dood ter aerden viel. Sijnen middelſten Soon *Sayritupa* ſtelde ſigh onder de gehoorſaemheyd des Koninghs van *Spaenje*, als een Koninghlijcken *Vaſal*. Doe d' Aertsbiſchop *de Loayſa* hem ten eerſtenmael vergaſtede, verwonderden ſigh de *Spaenjaerden* over ſijn Vorſtlijck gemoed en verſtand; waer in hy ſijne Voorſaeten gelijcker was als in geluck. Sijne Hovelingen betoonden hem oock aen de Tafel alle Keyſerlijcke Eerbiedigheyd. Als nu de *Spaenſche* Stadhouder, nae 't eyndigen der Maeltijd, hem d' Artijckelen des Verdraghs liet voorleeſen, vattede hy het op den Diſch-leggende Sijdene Kleed by de *Franje*, en ſeyde: Dit geheele Laecken was mijne: Nu werd door andere my en mijn Koninghlijck Huys nauwlijcks eenen draed daer van gelaeten. Hier meê ſweegh hy ſtil; ſtond op met een groote graviteit, en hield ſijnen toorn ſoo wijslijck verborgen, dat yeder ſigh daer over verwonderde. Eyndlijck wierd hy te *Cuſco* gedoopt. Maer den laetſten *Inga* nae hem, genoemd *Amaxo*, is door 't Swaerd van 't leven beroofd. En met hem had 't *Peruaenſche* Keyſerrijck ten vollen ſijn eynde.

CHILI.

Chili is gelegen tuſſchen *Peru*, 't welck dit Land ten Noorden, en de *Patagons*, welcke 't ſelve tegens 't Suyden zyn; by de *Magellaniſche* Zee-Enghte: En tuſſchen *Paraguay*, en 't *Magellaniſche* Land, 't welck tegens 't Ooſten en de Suyd-Zee leght; die 't ſelve tegens 't Weſten bevoghtighd.

De Lenghte van 't Noorden tot 't Suyden ſtreckt ſigh van den ſes-en-twintighſten *Graed Latitudinis* tot den ſes-en-veertighſten, bedraegende vijf-honderd Mijlen.

De Breedte van 't Weſten tot 't Ooſten is tuſſchen den twee-honderd ſes-en-tnegentigſten en drie-honderd en tweeden, of oock den drie-honderd en vijfden, ſeſden of ſevenden *Graed* der lenghte; en bedraegd ſomtijds honderd of honderd en vijftigh Mijlen. Maer vermits d' *Andes* tegens 't Ooſten onophoudelijck aen 't ſelve grenſen, ſoo ſtrecken dickmael deeſe Geberghten ſigh ſoo wijd uyt nae de Zee, datſe daer maer alleen een geringe breedte overlaeten.

Men verdeeld *Chili* in drie *Quartieren*; en deeſe drie *Quartieren* in derthien Gebieden.

Een deeſer drie *Quartieren* behoud de Naem van *Chili*: En begrijpt in ſigh de Gebieden *La Serena*, *Quillata*, en *S. Jago de Chili*. 't Streckt ſigh uyt van de Rivier *Copiapo* tot aen de Vloed *Maule*. Op de Kuſt zyn de Havenen *Copiapo*, *Guaſco*, *Coquimbo* (alwaer *Francois Draeck* heenen weghgeſlaegen wierd) en *Valparaiſo*; alwaer hy overviel een Schip, belaeden met vijf-en-twintigh-duyſend *Pezos* Goud van *Baldivia*, en veele Wijnen.

't Tweede *Quartier* ſtreckt ſigh uyt van de Rivier *Maule* tot aen die van *Gallegos*, en werd genoemd *Imperiale*, nae eene der Hoofd-Steeden. De Gebieden deeſes Deels zyn *La Conception*, *Ongol*, of *Villa Nueva de los Confines*, anders *de los Infantes*; *Imperiale*, *Villarica* *Valdivia*, *Oſorno*, en *Caſtro de Ancud*, of *Chilve*.

La Conception, *Valdivia* en *Chilve* hebben Havenen van een gelijcken Naem. Die van *Cauten* diend voor de Stad *Imperiale*. Daer is oock een Biſdom in *S. Jago de Chili*, en *Imperiale*: Doch de Stadhouder des Landſchaps woond in *Conception*; op dat hy d' *Arauques* dies te beeter in toom moght houden.

Beyde de *Quartieren*, *Chili* en *Imperiale* zyn tuſſchen de Suyd-Zee, en d' *Andes*-Geberghten.

Aen geene ſijde der Bergen is 't laetſte derde *Quartier*, genoemd *Chicuito*, of *Cuyo*; waer in gevonden worden de Gebieden *Mendoça* en *S. Johan de la Frontera*.

Al deeſe Gebieden hebben haere Naemen aengenomen van haere Hoofdſteeden. Boven deſelve zyn 'er noch eenige andere.

Chili, of *Chille* beteeckend in haere Tael ſoo veel als Koude: En is ſoodaenigh geheeten geworden in aenmerckingh der Bergen van *Sierra Nevada de los Andes*, welcke bovenmaeten koud zyn. Hier regeerd ſeeckere ſoo doordringende en *ſubtijle*, doch niet hevige Wind, dat deſelve ongemerckt de Natuer-

I.

en veele Wij-

eckt sigh uyt
aen die van
md *Imperiale*,
den. De Ge-
La Conception,
e los Confines,
eriale, *Villarica*
ſtro de Ancud,

via en *Chilve*
een gelijcken
diend voor de
oock een Biſ-
en *Imperiale*;
es Landſchaps
dat hy d' *Arau-*
m moght hou-

Chili en *Impe-*
uyd-Zee, en

rgen is 't laetſte
d *Chicuito*, of
worden de Ge-
ban de la Fron-

hebben haere
haere Hoofd-
zyn'er noch

kend in haere
En is soodae-
in aenmerc-
erra Nevada de
nmaeten koud
kere soo door-
ch niet hevige
ngemerckt de
Natuer-

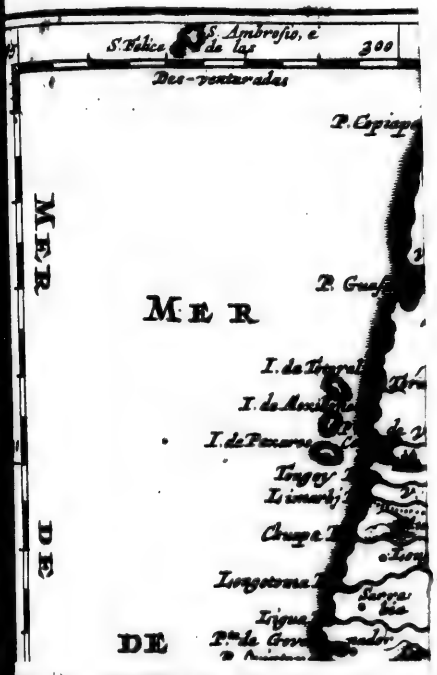

CHILI.

Chili is gelegen tuſſchen *Peru*, 't welck dit Land ten Noorden; en de *Patagons*, welcke 't ſelve tegens 't Suyden zyn; by de *Magellaniſche* Zee-Enghte: En tuſſchen *Paraguay*, en 't *Magellaniſche* Land, 't welck tegens 't Ooſten en de Suyd-Zee leght; die 't ſelve tegens 't Weſten bevoghtighd.

De Lenghte van 't Noorden tot 't Suyden ſtreckt ſigh van den ſes-en-twintighſten *Graed Latitudinis* tot den ſes-en-veertighſten, bedraegende vijf-honderd Mijlen.

De Breedte van 't Weſten tot 't Ooſten is tuſſchen den twee-honderd ſes-en-negentigſten en drie-honderd en tweeden, of oock den drie-honderd en vijfden, ſeſden of ſevenden *Graed* der lenghte; en bedraegd ſomtijds honderd of honderd en vijftigh Mijlen. Maer vermits d' *Andes* tegens 't Ooſten onophoudelijck aen 't ſelve grenſen, ſoo ſtrecken dickmael deeſe Geberghten ſigh ſoo wijd uyt nae de Zee, datſe daer maer alleen een geringe breedte overlaeten.

Men verdeeld *Chili* in drie *Quartieren*; en deeſe drie *Quartieren* in derthien Gebieden.

Een deeſer drie *Quartieren* behoud de Naem van *Chili*: En begript in ſigh de Gebieden *La Serena*, *Quillata*, en *S. Jago de Chili*. 't Streckt ſigh uyt van de Rivier *Copiapo* tot aen de Vloed *Maule*. Op de Kuſt zyn de Havenen *Copiapo*, *Guaſco*, *Coquimbo* (alwaer *Francois Draeck* heenen weghgeſlaegen wierd) en *Valparaiſo*; alwaer hy overviel een Schip, belaeden met vijf-en-twintigh-duyſend *Pezos* Goud van *Baldivia*, en veele Wijnen.

't Tweede *Quartier* ſtreckt ſigh uyt van de Rivier *Maule* tot aen die van *Gallegos*, en werd genoemd *Imperiale*, nae eene der Hoofd-Steeden. De Gebieden deeſes Deels zyn *La Conception*, *Ongol*, of *Villa Nueva de los Confines*, anders *de los Infantes*; *Imperiale*, *Villarica*, *Valdivia*, *Oſorno*, en *Caſtro de Ancud*, of *Chilve*.

La Conception, *Valdivia* en *Chilve* hebben Havenen van een gelijcken Naem. Die van *Cauten* diend voor de Stad *Imperiale*. Daer is oock een Biſdom in *S. Jago de Chili*, en *Imperiale*: Doch de Stadhouder des Landſchaps woond in *Conception*; op dat hy d' *Arauques* dies te beeter in toom mogh houden.

Beyde de *Quartieren*, *Chili* en *Imperiale* zyn tuſſchen de Suyd-Zee, en d' *Andes*-Geberghten.

Aen geene ſijde der Bergen is 't laetſte derde *Quartier*, genoemd *Chicuito*, of *Cuyo*; waer in gevonden worden de Gebieden *Mendoça* en *S. Johan de la Frontera*.

Al deeſe Gebieden hebben haere Naemen aengenomen van haere Hoofd-ſteeden. Boven deſelve zyn'er noch eenige andere.

Chili, of *Chille* beteeckend in haere Tael ſoo veel als Koude: En is ſoodaenigh geheeten geworden in aenmerckingh der Bergen van *Sierra Nevada de los Andes*, welcke bovenmaeten koud zyn. Hier regeerd ſeeckere ſoo doordringende en *ſubtijle*, doch niet hevige Wind, dat deſelve ongemerckt de Natuer-

I.

Baldivia, en veele Wij-

Quartier ſtreckt ſigh uyt
Maule tot aen die van
erd genoemd Imperiale,
oofd-Steeden. De Ge-
Deels zyn La Conception,
Nueva de los Confines,
ntes; Imperiale, Villarica
ne, en Caſtro de Ancud,

n, Valdivia en Chiloe
en van een gelijcken
an Cauten diend voor de
Daer is oock een Biſ-
de Chili, en Imperiale:
ouder des Landſchaps
tion; op dat hy d' Arau-
er in toom moght hou-

rticren, Chili en Impe-
en de Suyd-Zee, en
hten.
le der Bergen is't laetſte
genoemd Chicuito, of
evonden worden de Ge-
en S. Johan de la Fron-

bieden hebben haere
omen van haere Hoofd-
deſelve zyn'er noch

le beteeckend in haere
Koude: En is ſoodae-
geworden in aenmerc-
n van Sierra Nevada de
ke bovenmaeten koud
erd ſeeckere ſoo door-
tijle, doch niet hevige
eſelve ongemerckt de
Natuer-

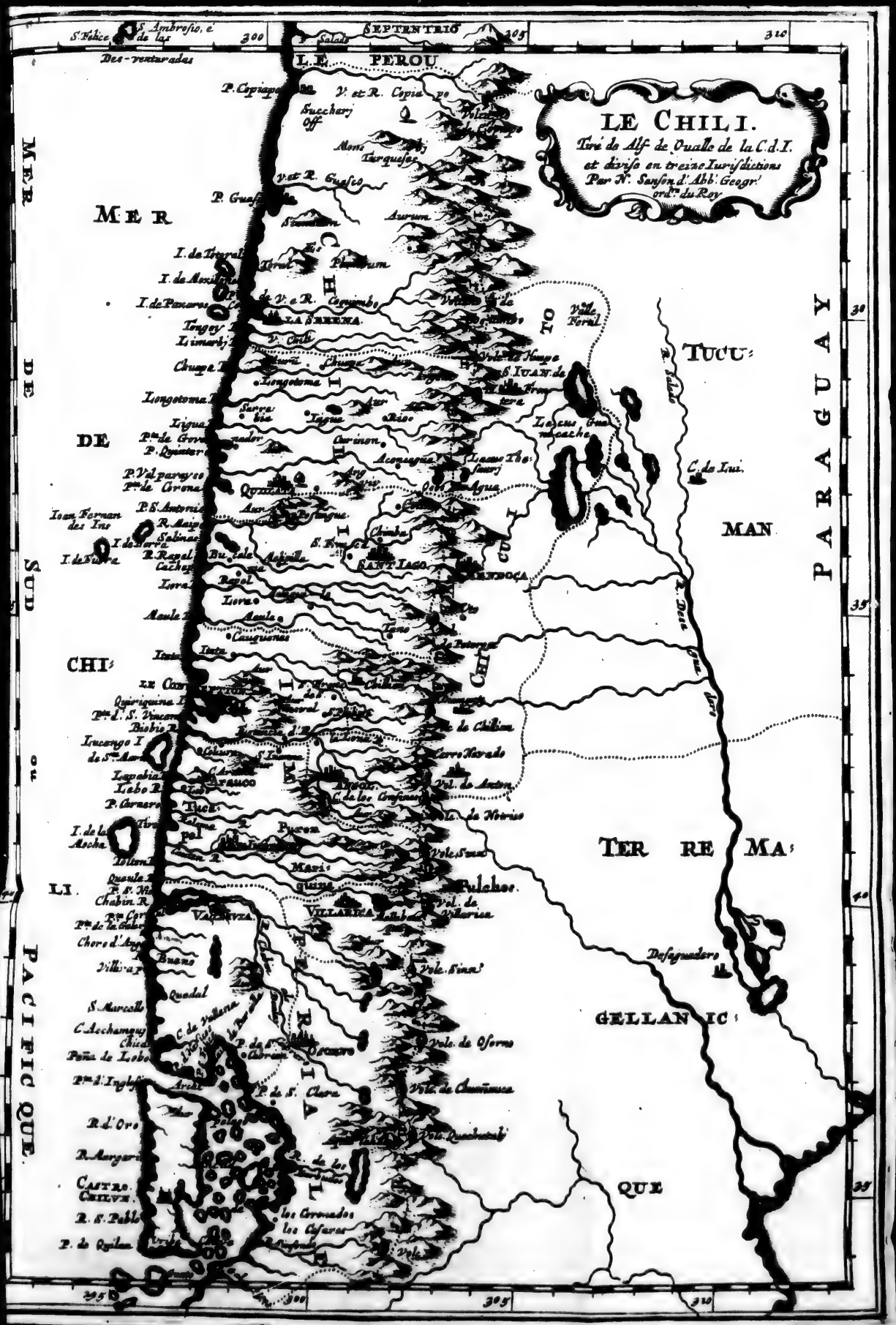
LE CHILI.
Tiré des Alſ. de Qualle de la C.d.I.
et diviſé en treize Juriſdictions
Par N. Sanſon d'Abl. Geogr.
ord.re du Roy
SEPTENTRIO
LE PEROU
MER DU SUD
PACIFIC QUE
PARAGUAY
TUCU
MAN
TER RE MA
GELLAN IC
QUE
CHILI
LA SERENA
Valdivia
Villarica
Imperiale
Conception
Baldivia
Chiloe
Castro
Arauco
Valparaiso
Pulchos
Desaguadero
S. IUAN de
S. IAGO
MENDOÇA
Des-venturades
S. Ambroſio, é
de las
Salado
Buccherj
Off
Mont
Turquoiſes
Aurum
Argentum
Plumbum
Ferrum
Stannum
Ville
Feroal
Ville de Hauge
Lac des
Xarayes
Lac de Xaraye
Lac de Cheruque
C. de Inu.
Ioan Fernan
des Ins
Sabinas
Cauquenes
Mocha
Quiriquina
Biobio R.
Incango I.
de S.t Ama
Lebo R.
Chacao
Chiloe
Puerto
Maſa
Guiana
Villarica
Vol. de
Villarica
Vol. de Oſorno
Vol. de Chuchuca
Vol. Quechucabi
Vol. Sinai
Vol. de Antuco
Vol. de Notrico
Vole S.mo
Vole S.mo
Vole
Los Coronados
los Coſaves
Peña de Lobos
Choro d'Ang
Villiva
Quedal
C. Acchamagu
Chidu
S. Marcello
R. d'Oro
R. Margari
Castro
Chiloe
R. S. Pabl
P. de Quilan
P. Cipiapo
Succhary
Off
Tongoy
Limarij
Chuapa
Longotoma
Ligua
Quintero
P.ta de Gorvi
P. Vd parayso
P.ta de Corona
P.ta S. Antonio
R. Maypo
R. Rapel
Cachepual
Loyra
Maule
Itata
Qoiriquina
P.ta d. S. Vincen
Biobio R.
Lebo R.
P. Carnero
I. de la
Mocha
Chabin R.
P.ta Corr
P.ta de la Gobe
Choro d'Ang
Villiva
Quedal
C. de Valdiuia
Chidu
P.ta d. Inglis
R. d'Oro
R. Margari
Castro
Chiloe
R. S. Pabl
P. de Quilan
Arch
P. de S. Clara
Vole
Vole
Vole

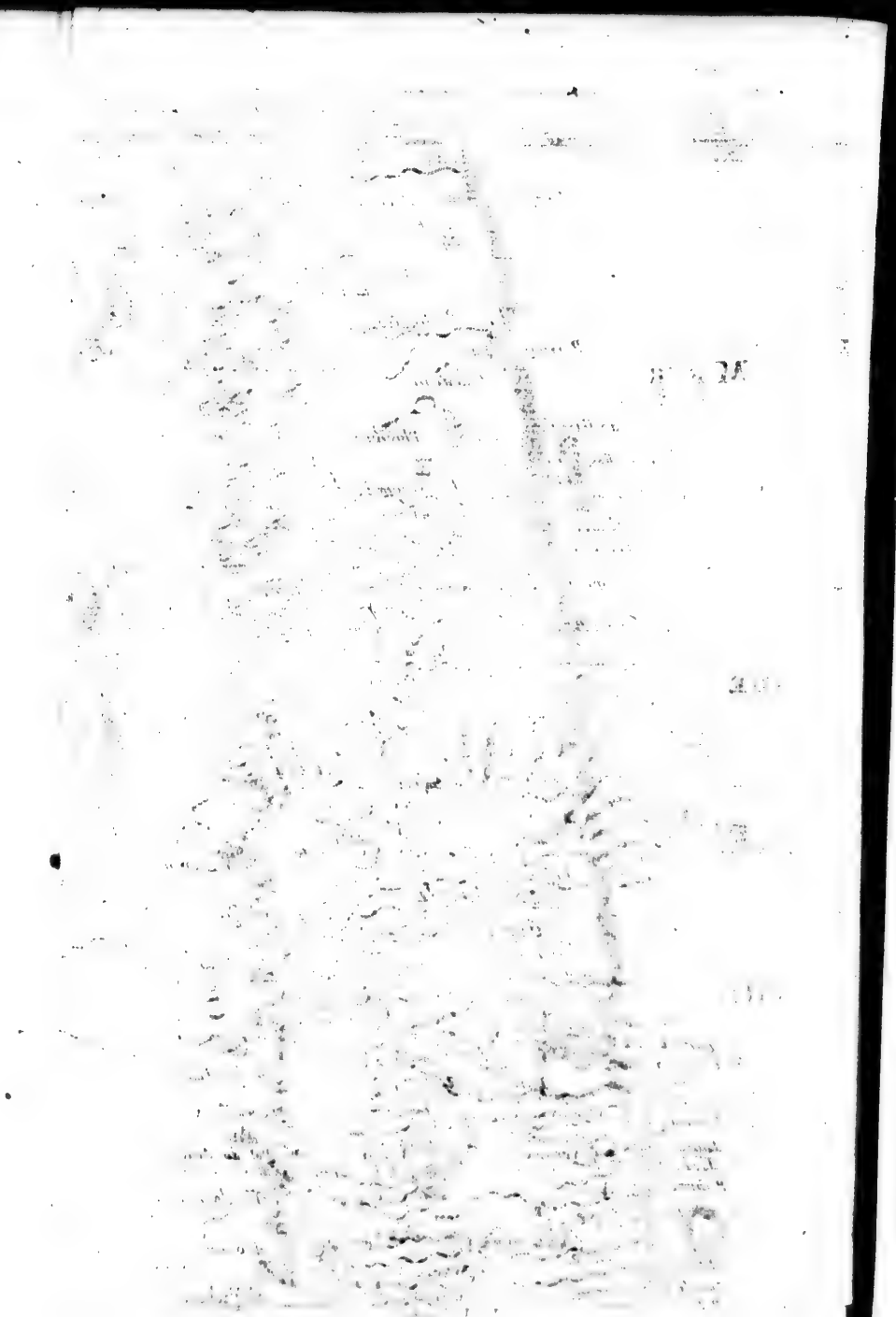

Natuerlijcke warmte verſtickt, de Menſchen plotſlijck doodet, en de Ligchaemen ſoodaenigh bevrieſd, ſoo hard en droogh maeckt, datſe noyt vervuylen of verrotten.

Almagre, d' eerſte onder de *Spaenjaerden* die van *Peru* in *Chili* quam, moeſt hier een deel van de ſijne laeten ſitten. En als hy eenige Jaeren daer nae weer in deeſe Bergen quam, vond hy haere doode Ligchaemen noch regt over eynd ſtaen. Sommige hielden de Toomen haerer bevroorne Paerden (ſtaende even ſoo ſtijf en in ſulck een poſtuer als de Menſchen) noch in de hand.

De Daelen en Velden zyn wel bewoond, en d' Inwooners geneeren ſigh van de Zee. Sy hebben een geſonde, heldere en gemaetighde Lught. De Bodem is voortreflijck en vrughtbaer, alhoewel verſcheyden, nae dat deſelve naerder of verder van den *Æquator* leght.

't *Quartier Chili* ſou warmer als *Spaenje*; en 't *Quartier Imperiale* even gelijck *Spaenje* zyn: Doch de naebyheyd der Bergen op d' eene, en der Zee op d' andere ſijde, veroorſaecken, dat dit Land wat kouder is, als 't anders zyn ſou. Echter is 't noch taemlijck warm, en eene der beſte van *America*.

't Dal *Copiapo* is ſoo vrughtbaer, dat het dickmael drie-honderd voor een voortbrenghd. 't Dal van *Guaſco* en *Coquianſo* geven 't ſelve niet veel toe. Dat van *Chili* is ſoo voortreflijck, dat het 't geheele Land ſijnen Naem heeft meê gedeeld.

Behalven deeſe Vrughtbaere Daelen vindmen hier Silver, Quickſilver, Kooper, Lood, en ſoo een groote meenighte Goud-Aderen, ſoo wel hier als allerweegen in *Chili*; deſgelijcks ſoo een groote veelheyd van Goud in 't Sand der Vloeden, dat ſeecker *Autheur* heeft derven ſchrijven: Gantſch *Chili* is maer een enckele Goudene Plaet.

De Graef *Valdivia*, die nae den voorgedaghten *Almagre* hier geweeſt is, en dien 't in 't begin beeter als ſijnen voorganger geluckte, heeft een groote meenighte Gouds getrocken uyt dit Land; en laeten arbeyden aen verſcheydene ſulcke rijcke Goud-groeven, dat yeder *Indiaen* hem daeghlijcks leverde dertigh of veertigh Ducaten. Indien'er nu maer twaelf of vijfthien *Indianen* waeren geweeſt, die voor hem werckten, ſoo had hy yeder dagh drie of vier-honderd Ducaten: In een Maend by de thienduyſend; in een Jaer over de honderd en twintigh-duyſend Ducaten konnen trecken.

Dit koomd wel over een met 't geen den *Inca Garcilaſſo de la Vega* in ſijne Geſchied-beſchrijvingh verhaeld; te weten, dat de gedaghte Graef *Valdivia* voor ſijn gedeelte een Stuck van *Chili* heeft gehad: En dat ſijn Onderdaenen hem Jaerlijcks gaven over de honderdduyſend *Pezos* Goud.

Doch vermits ſijnen Honger nae dit Metal onverſaedlijck was, ſoo dat hy, ſchoon hoe veel hy ontfingh, noch meer wou hebben, ſoo liet hy met geweld in de Berghwercken arbeyden. D' *Indianen*, ſulck een beſwaerlijck werck, en den Dienſt van ſoo een wreeden Heer ongewoon zynde, beſlooten, ſigh van hem los te maecken, en 't Jock van haer af te werpen. Derhalven hebben die van *Arauco* en daer rondom een Oproer aengevangen, en nae verſcheydene Schermutſelen anderhalf honderd ſijner Ruyters dood geſlaegen; jae oock hem ſelfs gevangen bekoomen.

Deeſe *Arauques* quaemen met haere Naebueren tot op twaelf of derthienduyſend Mannen by een. Alſe nu verſcheydene maelen van *Valdivia* geſlaegen waeren geworden, ſoo wierd een ouden *Indiaen* (die vermoedlijck te voo-

ren had geſien, wat voor een Orde de *Spaenjaerden* in haere Geveghten hielden) voorneemens, de ſijne in verſcheydene *Eſquadrons* te ſtellen; en leerde haer, hoe 't eene nae 't andere de vyanden moeſt aengrijpen. Deſgelijcks, als d' eerſte *Eſquadrons* overweldighd waeren, hoeſe ſigh weer aen d'andere ſouden hangen. Deeſen Aenſlagh geluckte ſoo wel, dat eyndlijck de *Spaenjaerden* en der ſelver Paerden t' eenemael vermoeyd wierden; derhalven ſy bedaght waeren, aghterwaerts te wijcken. Doch men voorquam haer, en ſy wierden gantſchlijck geſlaegen.

Eenige vermelden, datſe *Valdivia*, nae dat hy in haere handen was gevallen, aen eenen Boom, en ſijnen *Capellaen* aen eenen anderen nevens hem hebben gebonden, ſoo datſe met malkander konden ſpreecken. Voorts, dat d' *Arauques* haer van tijd tot tijd (alhoewelſe niet gewoon waeren Menſchenvleeſch t' eeten) een ſtuck Vleeſch, hier van een Arm, daer van een Been, afſneeden; 't welckſe dan brieden, koockten, of op een andere wijs toerighteden, nae dat haer de luſt aenquam; en voorts deeſe Koſt op-aten voor d' oogen deeſer arme Lijdelingen, tot datſe eyndlijck den Geeſt gaven.

Andere verhaelen, datſe hem de Harſſenpan uyt 't Hoofd naemen; hem geſmolten Goud in de Harſſenen, de Mond en d' Ooren gooten: Naederhand oock uyt de gedaghte Harſſenpan een Beecker, en uyt ſijne Beenderen Trompetten deeden maecken.

Nae de dood van *Valdivia* hebben de *Spaenjaerden* niet veel geluck meer in *Chili* gehad, tot dat *Garcias de Mendoza*, Soon des Stadhouders van *Peru*, een gedeelte deeſer Volckeren weer tot gehoorſaemheydt braght. Doch ſulcks heeft maer alleen een korte tijd geduerd.

In 't Jaer 1599. overviel deeſe *Natie* de Stad *Valdivia*; vermeeſterde de Haven en de voornaemſte Veſtingen; omringhden yeder Huys in 't byſonder, op dat niemand haere handen ſou mogen ontvlieden; leyden over al Vyer in; ſloegen ontrent vier of vijf-honderd Perſoonen dood, of kregenſe gevangen; veroverden de Schans, waer in driemael honderd-duyſend *Pezos* Goud waeren, en naemen allerley Geweer, Krijghs-voorraed en 't Geſchut wegh.

Nae de veroveringh van *Valdivia* wierd de Stad *Imperiale* een geheel Jaer langh belegerd, tot dat maer twintigh Mannen daer in waeren overgebleven. Vermits nu deeſe geen langer tegenſtond konden doen, ſoo vielenſe in de handen haerer Vyanden; en eyndlijck wierden van derthien voornaeme Steeden, welcke in *Chili* waeren, ſes of ſeven gantſch verwoeſt; te weeten, *Valdivia*, *Imperiale*, *Ongol*, *S. Croix*, *Chillian*, *La Conception*, en *Villiarica*. De Stad *Oſorno* wierd noch ter reghter tijd ontſet.

De Menſchen, welckemen in de gedaghte Veroverde Steeden vond, wierden ter neergehouwen. Doch de Vrouwen lietenſe loſſen, wanneermen haer voor yeder een paer Spooren, een Stegel-reep, of de Toom van een Paerd gaf. Voor eenen Deegen lietenſe een half douſijn Vrouws-perſoonen gaen.

Doch deeſe Koopmanſchap wierd door de Koninghlijcke Stadhouder in *Peru* wel haeſt verbooden, op dat niet de Geweeren, en 't geen tot den Oorlogh dienen kon, in de handen deeſer *Barbaren* moght geraecken.

De Krijghs-gereedſchappen, welckeſe door ſoodaenigh een Mangelingh, of oock in de veroveringh van ſoo veele Steeden, en in verſcheydene Schermutſelen van de *Spaenjaerden* hadden bekoomen en veroverd, hebbenſe naederhand

derhand gebruyckt, en daer in ſigh ſoo wel geoeffend, datſe te Paerd ſitten; Lançen, Muſquetten en Helbaerden voeren konden. Dus hebbenſe de Krijgh van 't Jaer 1599. tot in 't Jaer 1641. voortgeſet; wanneer de *Marquis de Vaydes* met haer Vreede heeft gemaeckt.

Geduerende deeſen Oorlogh is yet aenmerckens-waerdighs voorgevallen. Als in 't Jaer 1614. ſeecker Schip uyt *Biſcayen* Ontſet toevoerde aen de *Spaenjaerden*, welcke ſigh onthielden in de Veſtingh *Arauque*, ſoo leed 't gedaghte Schip op de Kuſt Schipbreuck. De gantſche Manſchap viel in de handen der *Arauquers*; welcke terſtond alles dood ſloegen, behalven de Trompetter; die, eerſe hem ſouden dooden, noch eens op de Trompet wou blaeſen: Waer door hy oock ſijn leven reddede.

D'oorſaeck van den laetſten Opſtand deeſes Volcks is geweeſt deeſe volgende. Onaengeſien zy de *Spaenjaerden* by de vijftigh Jaeren langh gedient, en meerendeel de *Chriſtlijcke Religie* aengenoomen hadden, ſoo naemen deeſe echter haere Vrouwen en Kinderen wegh, vervoerende deſelve nae verre Landen, en haer daer verkoopende tot een eeuwige ſeer wreede Dienſtbaerheyd. Dit bewoogh haer tot het beſluyt, van 't *Spaenſche* Jock te willen afwerpen, en 't *Chriſtendom* te verlaeten.

Onder de Naem der *Arauquers* begrijptmen de geene, welcke woonen in de Geberghten en Daelen, *Arauco*, *Tucapel*, en *Puren*; oock in de Steeden *Conception*, *Imperiale* en *Ongol*.

Nae dat nu de Vreede met deeſe Volckeren was geſlooten, ſoo bleven in *Chili* maer alleen de *Pulches* den *Spaenjaerden* tot vyanden overigh. Doch vermits deſelve aen geene ſijde der *Andes* woonen, ſoo hebbenſe met haer niet veel te doen. 't Land is weer in een goeden ſtaet geſet, en de Steeden zyn noch beeter als voor heenen gebouwd geworden.

De Stad *Conception* is nu omringhd met een Steene Muer, en voorſien met een Kaſteel. De Stadhouder des Landſchaps woond hier. Derhalven hebben d' Inwoo..ers 't Land daer rondom, ſchoon te vooren onvrughtbaer geweeſt, bebouwd, en met ſoodaenige ſchoone Hoven en Boomgaerden vercierd, dat dit eene der ſchoonſte Plaetſen in *Chili* is.

Valdivia leght op eenen van der Aerden verhevenen Heuvel, ten minſten vier of vijf Vademen hoogh; behalven de Konſt, welckemen hier bygevoeghd heeft. 't Is noch eene der ſterckſte Steeden in geheel *Chili*. Sommige andere zyn oock vaſt, en bequaem genoegh tot tegenweer.

't Gebied *S. Jago* heeft over de taghtigh-duyſend Inwooners, welcke verdeeld zyn in twintigh Deelen.

't Gebied der Srad *Imperiale* heeft'er even ſoo veel. *Caſtro de Chilve* heeft'er maer twaelf of vijfthien-duyſend. D'andere Gebieden hebben'er ſommige min, andere meer. Alleen dat van *Oſorno* teldt'er tweemael honderd-duyſend.

De Natuerlijcke Inwooners in *Chili* zyn meerendeel ſes voeten langh; welgeſteld; ſterck van Leedemaeten, en van een ſonderlinge wackerheyd. Hebben een Hayrigh Voorhoofd. Zyn gantſch wreed, wanneerſe 't voordeel bekoomen; en gaen met de verwonnene op 't hardſte te werck.

't Land is d' Aerdbevingen onderworpen. De Graenen en Wijnſtocken, welcke men hier vind, zyn'er van de *Spaenjaerden* gebracht geworden. Tegenwoordigh hebbenſe ſoodaenigh een overvloed daer van, datſe dickmael gantſch *Peru* daer meê voorſien: 't Welck lightlijck kan geſchieden, wijl.

de

de Suyde-winden een goed gedeelte des Jaers op deeſe Kuſt heerſchen.

Men verſaemeld hier oock lange Peper; welcke in dit Geweſt taemlijck goed valt. Allerweegen vindmen ſoo een groot getal Vee, dat'er weynige Landen in de Weereld zyn, die ſoo veel Beeſten geneeren. Haere Hamelen zyn ſeer groot, gelijck die in *Peru*.

Onaengeſien de Geberghten *de los Andes* ſeer koud zyn, ſoo ſietmen echter twaelf of vijfthien deeſer Bergen, welcke onophoudlijck Vyer uytſpuygen. Deeſe Bergen hebben haere Naemen bekoomen van d'omgelegene Daelen, Steeden, of Vlecken.

BRASIL.

Brazil werd gemeenlijck genoomen voor 't Ooſtdeel van 't Suydlijck *America*. Doe *Alvaros Capral*, een *Portugeezſch*, in 't Jaer 1501. ſijnen *cours* langhs d'*Africaenſche* Kuſt had genoomen, om nae *Ooſt-Indien* te vaeren, hebben d'Ooſte-Winden hem nae dit Geweſt verworpen; alwaer hy, tot gedaghtenis, een Pilaer met 't *Portugeezſche* Wapen deed opreghten. En dit was een genoeghſaem teecken, dat hy 't beſit daer van voor de Kroon *Portugal* had ingenoomen.

Korts daer nae is *Americus Veſputius* uytdrucklijck derwaerts geſonden geworden, om de gelegenheyd deeſes Lands verder t' onderſoecken. Vervolgens wierden eenige *Portugeezſche Colonien*, of Volck-plantingen, hier aengeſteld; welcke men, nae *Americus Veſputius*, *America* noemde. Deeſen Naem heeftmen korts daer nae dit geheele nieuwe Vaſte Land toegevoeghd. Doch dit *Quartier* kreegh byſonderlijck de benoemingh van *Brazilia*, wegens 't Hout, 't welck hier in groote meenighte waſt, en anderweegen van dien aert ſeer weynigh gevonden werd.

Brazil beſlaet in ſijne grootſte wijdte de helft van 't Suyder-*America*, 't welck van ſommige werd geheeten 't *Braziliaenſche*.

Men verdeeld het in *Brazilien* en *Paraguay*.

Dit *Brazil*, van *Paraguay* afgeſonderd, neemd ſijnen Aenvangh by de Vloed *Amazone*, en ſtreckt ſigh uyt tot in de Landſchappen van *Paraguay*.

Alhoewel 't maer van den eerſten *Graed* der Breedte tot aen ontrent den ſes-en-twintighſten gaet, en alſoo niet meer begrijpt als vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh *Graeden* der breedte, maeckende ſes-honderd Mijlen; ſoo heeft echter de Kuſt, die ſigh vergelijckte met een groote halve *Circkel*, niet minder als twaelf-honderd Mijlen.

De Noord-Zee bevoghright dit Geweſt in 't Noorden, Ooſten en Suyd-Ooſten. *Paraguay* en *Peru* grenſen aen 't overige tegens 't Suyden en 't Weſten.

't Binnenſte deeſes Lands is gantſch onbekend: Gelijck oock noch is een deel van de Kuſt. Ondertuſſchen weeten wy, dat allerweegen veele *Barbariſche* Volckeren zyn; die malkander beoor-

gelijck die in *Peru*.
Geberghten *de los*
, foo ſietmen echter
eeſer Bergen, welc-
Vyer uytſpuygen.
en haere Naemen
ngelegene Daelen,
n.

L.

ſijne grootſte wijdte
er-*America*, 't welck
geheeten 't *Brazi-*

et in *Brazilien* en

raguay afgeſonderd,
rangh by de Vloed
kt ſigh uyt tot in de
Paraguay.
er van den eerſten
tot aen ontrent den
gaet, en alſoo niet
vier-en-twintigh of
Graeden der breedte,
nderd Mijlen; ſoo
ſt, die ſigh verge-
roote halve *Circkel*,
aelf-honderd Mij-

evoghtright dit Ge-
, Ooſten en Suyd-
en *Peru* grenſen aen
Suyden en 't We-

s Lands is gantſch
k oock noch is een
Ondertuſſchen wee-
reegen veele *Barba-*
n; die malkander
beoor-

320
325
330
Amazone R.
Topiñabes
Bosphore
PARA
Pacas
Urubins
Sues
MATAYA
TARAYSA
NAYBA
Sabucares
PROV
PROV
PROV
Cayames
Anoaimares
Curiares
Guaximumes
Abaiscares
Oraguna gues
Tapajo R.
Paraguay R.
Paraiba R.
Rio de la Plata
Rio Grande R.
Rio Parana
Rio Uruguay
Tapuiguazu
Lago de R. los Xarayes
Chanesses
PARA
Xaquetses
Guaxarapos
Paraguases
Guebecuses
GUAYRA
Surucusis
Baschérepos
Payembos
Lembare
Guayra
Tiguara
Wallingo R.
Carios
Guaycurves
Assumcion
Oliveira
Acaray
Castaño de Para
S.t Maria d. Xuasis
PARANA
Rio Parana
Tapoa ou l'Incarnation
Guara R.
LE BRES
la Coste est possedée
et divisée en Quatre
Les Athiens du Pays
Tres grand nombre de
ingegneus, et dont les
Par N. Sanson
Geogr. ord.
GUAY
RA
Rio de la Plata
Rio Parana
Rio Uruguay
320
325
330

330
TRION.
340
345
350
MER DE
NORT
ET
DU
SIL
Tropicque du
Capricorne
Tobajares
Tigu
Baixos de Salinas
Baixos de S. Roque
Racca
Abrolho
Asmascon
Tapuyes
Tupiv na.
PARA
bous.
LE BRES
la Coste est possedee
et divisee en Quat
Les Abitans du Pays
Tres grand nombre
inegaux, et dont
GUAY
RA
RANA
Rio de S. Francisco
Rio Grande
Paraiba
Bahia
Ilheos
Porto Seguro
Seguro
Spiritu Santo
Rio Janeiro
Cap. Frio
S. Paulo
GENTE
Lagoa dos Patos
Rio de la Plata
Formosa
I. Salvages
I. des Francezes
Todos los Santos
Salvador
Real
Racife
Olinda de Pernambuco
Tamaraca
Paraiba
Reyes
Rio Grande
Potengi
Sergipe del Rey
Ilhas Lagoas
Rio de S. Agostinho
Rio de S. Francisco
Rio Real
Rio de Ilheos
Rio Grande
Rio de Spiritu Santo
Rio de Janeiro
Rio de la Plata
Lagoa dos Patos
Rio de S. Francisco
Rio Paraiba
Rio Potengi
Rio Grande
Rio de Reyes
Rio de S. Agostinho
Rio de Olinda
Rio de Tamaraca
Rio de Racife
Rio de Real
Rio de Todos los Santos
Rio de Ilheos

beoorlogen, en de geene, dieſe gevangen konnen bekoomen, op-eeten.

De verſcheydene Berighten welcke tot op den tegenwoordigen tijd hier van zyn uytgekoomen, maecken gewagh van meer als honderdderley deeſer Volckeren. Evenwel is dit, 't geen wy weeten, 't geringhſte van 't geen wy noch niet weeten.

De beroemdſte en bekendſte deeſer *Natien* zyn de *Marcajas* (*Margayas*) *Toupinambous* (*Tuppin Imbas*), *Ovitacas*, *Paraibas*, *Petiguares*, *Tapouyes*, *Tapuyers*), *Cariges*, *Morpions*, *Tobajares*, &c.

De *Portugeezen* hebben maer alleen ingenoomen 't geenſe alderbequaemſt op de Kuſt vonden; en aldaer van tijd tot tijd verſcheydene Regeeringen aengeſteld; welckeſe de naem van *Capitainſchappen* hebben gegeven.

D'oudſte deeſer Regeeringen is die te *Tamaraca*; daer nae die te *Pharnambuco*. Doch hedenſdaeghs is de beroemdſte onder allen die van de *Bahia de todos los Santos*, of d' *Aller-Heyligen-Bacy*.

Men reeckend veerthien deeſer *Capitainſchappen*, leggende op de Kuſt en de Rivier *Amazone*, wanneermen wil reyſen nae *Paraguay*, *Sara*, *Maranhan* (*Maranhon*) *Ciara*, *Rio Grande*, *Paraiba*, *Tamaraca*, *Pernambuco* (*Pharnambucq*) *Seregippe*, *Bahia de todos los Santos*, *Los Isleos*, *Porto Segura* (*Seguro*) *Spiritu Santo*, *Rio Janeiro*, en *S. Vincent*.

Van deeſe veerthien Hoofdmanſchappen behooren onmiddelbarer wijs aght aen den Koningh; de ſes overige aen byſondere Heeren; welcke deſelve bekoomen, en met Volck beſet hebben op haere Koſten. Sy krijgen oock haere Stadhouders van de geene die Heeren daer van zyn. Echter moetenſe de *Souveraineiteit* des Koninghlijcken Stadhouders erkennen.

Yeder Hoofdmanſchap bevat in ſigh een, twee, of meer *Portugeezſche* Plant-Steeden.

In 't *Capitainſchap S. Vincent* is *Santos* de voornaemſte: In deſelve zyn tweehonderd *Portugeezen* of *Meſtizzen*. Hare Haven is ſeer goed en bequaem. Kan Scheepen van vier of vijf-honderd Tonnen opneemen.

S. Vincent heeft maer honderd *Portugeezen* of *Meſtizzen*. De Haven is deſgelijcks ſeer bequaem.

Itanchin en *S. Paulus* maecken de derde en vierde Stadt: Deeſe laetſtgenoemde leghd aen geene ſijde des Bergs en Boſſchs *Pernabiacaba*; door welcke gantſch beſwaerlijck te koomen is; vermitsmen den wegh tuſſchen de Boomen heeft moeten uythouwen. De Stad leght op een Heuvel. Heeft maer honderd Huyſen, en ontrent twee-honderd Geſlaghten, of Huysgeſinnen.

De Lught is hier ſeer goed: 't Land gantſch luſtigh en aengenaem voor 't geſight; naedien 't op drie ſijden is vercierd met byſonder ſchoone vrughtbaere Velden. 't Geberght en 't Boſch *Pernabiacaba* grenſd maer alleen op d' andere ſijde daer aen.

In dit Hoofdmanſchap is gebreck van Sout, Wijn en Oly. Hier tegens vindmen hier allerley Vrughten. Oock rondom *S. Paulus* verſcheydene Silvergroeven.

Boven de gedaghte vier Steeden leght *Philippe-Ville* diep in 't Land; nae *Paraguay* toe, boven *S. Vincent*.

Paratininga is van de *Barbaren* in 't Jaer 1600. verwoeſt geworden.

't Hoofdmanſchap *Rio Janeiro* heeft ſijnen Naem bekoomen van de Rivier. De *Francoiſen* waeren voortijds van meeningh, hier een Plant-Stad op te righten, en noemden deſelve *Ganabara*.

Villegagnon is in't Jaer 1555. aldaer geweeſt. De *Portugeezen* bemaghtighden deſelve in't Jaer 1558.; en bouwden de Stad *S. Sebaſtiaen* aen den Mond des Zeeboeſems; welcke de Rivier hier maeckt, wanneer hy in de Zee valt. Voorts hebbenſe noch tegens't Weſten opgereght de Stad *Angra de los Reyes*.

In dit Hoofdmanſchap vindmen veel *Brazilien*-Hout, Boomwol, en Levensmiddelen; maer geen Suycker.

De *Toupinambous* (of *Tuppin Imben*) naemen dit *Quartier* in, doe de *Francoiſen* aldaer waeren. Maer nae dat de *Portugeezen* hier Meeſter waeren geworden; en deeſe Volckeren ſigh nae haer *humeur* niet konden ſchicken, ſoo hebbenſe ſigh dieper in *Brazil* verſtroyd; ſommige oock geheel tôt *Maranhan*.

Deeſe twee Hoofdmanſchappen, *Rio Janeiro* en *S. Vincent*, zyn aen deeſe en geene ſijde, of veel meer onder, den *Tropicus Capricorni*, of de Kringh des Steenbocks.

't Hoofdmanſchap *Spiritu Santo* heeft 't beſte Land in geheel *Brazil*, doch weynigh Suycker. Des ſelven Rivier werd geheeten *Parayba*; welcken Naem drie Vloeden in *Brazil* gemeen is. D'eene leght aen geene ſijde van *S. Vincent*. De tweede is deeſe nu gedaghte. De derde en laetſte bevoghtighd 't Hoofdmanſchap *Parayba*. De geene, die om *Spiritu Santo* loopt, is ſeer luſtigh.

De Stad heeft een weynigh meer als twee-honderd *Portugeezſche* Geſlaghten. De *Margajas* en *Tapuyes* zyn in dit Land bekend.

Porto Seguro behoord aen den Hertogh van *Aveiro*. Heeft drie Plant-Steeden gehad, naementlijck, *S. Amaro*, *S. Cruz*, en *Porto Seguro*: Welcke laetſte altijd d' eerſte en beſte is geweeſt; en veellight oock d' eenige, welcke hedenſdaeghs noch overigh is gebleven.

De Bodem is hier ſoo vrughtbaer van Graenen en Ooft, dat de Naebueren daer meê voorſien worden. Oock waſt hier Suycker.

De *Hollanders* hebben deeſe Stad tot verſcheydene maelen toe aengegrepen, doch altijd te vergeefs.

Los Isleos behoord aen *Don Luca Giraldo*, een *Portugeeſch*. Een lange tijd isſe vervolghd geworden van de *Guaymures*, zynde *Barbariſche* Volckeren in *Brazil*. Maer nae datmen de *Reliquien* van *S. Joris* derwaerts had gebraght, hebben d' Inwooners weer moed gevat, en deeſe *Barbaren* dapper te rugg' geſlaegen. [*Waer by aen te mercken ſtaet, dat een valſche Inbeeldingh ſomtijds alvry veel kan verrighten in den Oorlogh, en ſelfs d' aldervertſaeghdſte een hert maecken. Diergelijcke Voorbeelden vindmen genoegh onder de Heydenen.*]

De Rivier welcke de Stad bevoghtighd, leverd het Water tot aght of thien Suycker-Molens.

't Hoofdmanſchap *Bahia de todos los Santos* heeft dien Naem van de *Bay*, of de Boeſem, daer haere Hoofd-ſtad *S. Salvador* leght.

Deeſe Boeſem heeft ſijn openingh aght of thien Mijlen van de Zee; en is allerweegen, twaelf, vijfthien, tot twintigh Vademen diep: Begrijpende in ſigh veel' Eylanden, waer onder *Tapico* de Zee aldernaeſt leght.

Even deeſe Boeſem heeft noch verſcheydene openingen vijfthien of twintigh Mijlen Landwaerts in; alwaer hy opneemd de Vloeden *Pitange*, *Gereſipe*, *Cachera*, en meer andere. Yeder van deeſe heeft ſijn eygene kleyne Boeſem.

Pieter Hein, in dienſt der *Weſt-Indiſche Compagnie*, quam in't Jaer 1627. in deeſe *Bay*; nam daer in veele Scheepen wegh, voor d' oogen van de Stad, en der ſelver Schanſſen.

De

De gedaghte Stad *S. Salvador* leght in't uyterſte Noorder-deel des Boeſems, op een Heuvel, nae de Zee. Sy ſiet op haere Haven, welcke de gedaente van een halve *Circkel* heeft. Op yeder hoeck des ſelven is een Kaſteel; te weeten, *S. Antonii*, nae de Zee; en *Tapeſipo*, nae den Boeſem, of de *Bay*.

In dit Hoofdmanſchap vindmen 't meeſte Volck; en 't is 't rijckſte in geheel *Brazil*. Hier zyn veertigh of vijftigh Suycker-Molens, meerendeel rondom deeſe *Bay*. Daerenboven allerwegen veel Boomwol, en op de Kuſt grauwen Amber.

De Stad is Volckrijck en groot. De *Portugeezſche* Stadhouder in *Brazil* heeft hier ſijne *Reſidentie*. Deſgelijcks een Biſchop en verſcheydene andere *Officieren*.

't *Collegium* der *Jeſuiten* is hier heerlijck; deſgelijcks oock zyn oock veel andere Gebouwen.

In 't Jaer 1624. wierd deeſe Stad voor de *Hollandſche Weſt-Indiſche Compagnie* veroverd: Doch van de *Spaenjaerden* en *Portugeezen* in 't Jaer 1626. weer ingenoomen. T' ſederd dien tijd isſe tot verſcheydene maelen toe overweldighd en weer hernoomen geworden.

't Hoofdmanſchap *Seregippe del Rey* heeft maer eene kleyne Stad. *Olivera* is 't bynae alleen, welcke haer Plaets onder de Hoofdmanſchappen geeft. Men houd het daer voor, dat hier oock Silver-Berghwercken zyn.

't Hoofdmanſchap *Pernambuco* is eene der beſte in geheel *Brazil*. D' *Albuquerques* beſitten 't ſelve. De *Portugeezen* hebben hier derthien voornaeme Plant-Steeden opgeright, waer onder *Olinda* de voornaemſte, ſchoonſte en luſtighſte is; leggende op verſcheydene Heuvelen nae de Zee toe.

't *Collegium* der *Jeſuiten* wierd hier in ſeer praghtigh en koſtlijck gebouwd. Sy hebben veele Huyſen in de Stad; verſcheydene Suycker-Molens, en een groot getal Vee in 't veld. Daer was oock een *Collegiael*-Kerck. Men ſagh'er verſcheydene Klooſters, veele *Parochie*-Kercken en Capellen. Men reeckende hier te zyn twee-duyſend *Portugeezſche Familien*, behalven de Geeſtlijcke en Slaven, welcke hier in een groot getal waeren. Onder de *Portugeezen* teldemen twee-honderd *Familien*, welcke yeder geaght wierden rijck te zyn vijf-en-twintigh, dertigh, veertigh, tot vijftigh-duyſend en meer *Cruſaden*.

Van de Stad gaet een Spits nae de Zee, en aen 't eynd der ſelve is 't *Recif*, zynde een Volckrijck Vleck, alwaer de Scheepen haere Waeren in en uytlaeden. Deeſe Plaets is in onſe tijd ſeer beroemd geworden, vermits deſelve in verſcheydene Jaeren veele Beſtrijdingen tuſſchen de *Portugeezen* en *Hollanders* heeft moeten uytſtaen, tot dat eyndlijck de laetſtgenoemde van d' eerſte verdreven zyn geworden.

Behalven de Plant-Steeden zyn hier veel *Aldees* voor d' *Indianen*, en by de honderd Suycker-Molens.

Men heeft aengemerckt, dat in een Jaer tijds uyt *Phernambuco* taghtigh, tnegentigh tot honderd Scheepen, met Suycker bevraght, zyn gekoomen. Oock verſcheydene met *Brazilien*-Hout.

Binnen vier Jaeren tijds, te weeten, Anno 1620. 1621. 1622. en 1623. heeftmen uyt *Angola* tuſſchen de vijfthien en ſeſthien-duyſend Slaven derwaerts gevoerd, om aen de Suycker en 't *Brazilien*-Hout t' arbeyden.

De Bodem is hier ſeer vet, en vruchtbaer. 't Suycker-Ried waſt hier op de Heuvelen nae wenſch; gelijck oock in de Daelen. Een groote meenighte *Brazilien*-Hout groeyd in 't Woud *Groot Mato*, gelegen ontrent twintigh Mijlen weghs van de Stad *Olinda*.

Al deeſe Bequaemheden, nevens de ſeer goede Weyden, veroorſaecken, datmen dit Hoofdmanſchap 't *Brazilianſche Paradijs* noemd.

Doch in de Jaeren 1630. 1631. 1632. heeft de *Weſt-Indiſche Nederlandſche Compagnie* de gedaghte Stad *Olinda*; daer nae *S. Auguſtijn*, en bynae al de Veſtingen, welcke de *Portugeezen* in dit Hoofdmanſchap beſaeten, veroverd en verwoeſt. Nu eerſt voor derthien Jaeren (te reeckenen van den tijd dat onſen *Autheur* ſijn Werck uytgaf) zynſe hier uyt, gelijck oock uyt 't *Recif*, verdreven geworden.

Tamaraca is 't oudſte Hoofdmanſchap, en 't kleynſte in geheel *Brazil*; vermits dat van *Pharnambuco* 't ſelve op d' eene, en *Parayba* op d' andere beſluyt.

La Popeliniere vermeld, dat de *Francoiſen* dit Hoofdmanſchap voortijds hebben beſeeten; en dat de Haven *Dos Francezes* van haer ſijnen Naem behouden heeft. Maer nae datſe van de *Portugeezen* daer uyt verdreven waeren geworden, ſoo hebben deſelve haere Plant-Stad gebouwd op een Eyland, drie of vier Mijlen langh, en twee of drie Mijlen breed.

Dit Hoofdmanſchap ſtreckt ſigh niet wijd uyt buyten 't Eyland. Doch de Vrughtbaerheyd van 't ſelve is wonderbaerlijck. De *Hollanders* hebben 't eenige Jaeren langh ingehad.

't Hoofdmanſchap *Parayba* heeft deſgelijcks ſijnen Aenvangh van de *Franſoiſen* gehad in 't Jaer 1584. Doch de *Portugeezen* hebben 't ſelve korts daer nae vermeeſterd. Haere voornaemſte Stad wierd van haer *Philippine*, of *Noſtra Senora das Nievas*; maer van de *Hollanders*, nae datſe deeſe Plaets hadden veroverd, *Fredericks-ſtad* genoemd.

Sy leght twee of drie Mijlen van de Zee, daer de Rivier *Parayba* invalt: En heeft drie Kaſteelen op de twee Deelen, welcke den Ingangh ſluyten en beſchermen. Dat op de reghter ſijde is *Capo Delo*; alwaer de Schans *S. Catharina* is. 't Ander *Capo del Nort*, daermen de Schans *S. Antonii* ſiet.

Dit Hoofdmanſchap ſtoot in 't Noorden aen *Rio Grande*; in 't Suyden aen *Phernambuco*, en ſluyt dat van *Tamaraca* in 't Weſten in. De Rivier *Parayba* deeld het in twee bynae gelijcke Deelen.

D' Inwooners bevlijtigen ſigh den Ackerbouw, ter plaets daerſe haer' Erfſchappen, Hoven, en praghtighgebouwde Suycker-Molens beſitten.

Soodaenige Suycker-Molens vindmen langhs de Vloed; te gelijck met de Velden, daer 't Suycker-Ried op waſt, en eenige Boſſchen, waer uyt men 't Hout haeld, om de Suycker te koocken.

Somtijds zyn d' *Ingennos*, of Suycker-Molens, ſoo groot en wijd uytgeſtreckt, datſe, nevens 't Huys, waer in de Heer woond, en 't welck ſeer wel gebouwd is, noch meer andere begrijpen, 't zy voor de *Portugeezen*, of voor de Swarten en Slaven, welcke haer toebehooren. 't Getal bedraeghd dickmael vijftigh, tſeſtigh, taghtigh, ſomtijds oock wel honderd *Familien*.

In 't gedaghte Hoofdmanſchap *Parayba* vindmen over de twintigh ſoodaenige Suycker-Molens.

De Bodem in 't ſelve is ongelijck, beſtaende in Bergen, Daelen en Velden. De Velden zyn voor de Suycker. De Daelen voor de Taback, voor 't *Mandioche*, en voor 't Ooft. De Bergen voor 't Hout. De bebouwde Velden, of Ackeren, geven honderd voor een. De Weyden en Beemden vocken veel Vee, als Oſſen, Schapen, Geyten, Varckens, Paerden, welcke een grooten arbeyd konnen verrighten, en meer ander

andere Dieren. Hier is oock veelerley Gevleugelt; en daer onder Papegayen; ſeer goed om t' eeten.

D' oorſpronghlijcke Inwooners hebben eenige *Aldees*, dat is, op haere wijs gebouwde Dorpen. Yeder Dorp heeft niet meer als vier, vijf of ſes Huyſen, doch ſeer langh, gelijck de Hallen; waer in ſigh vier, vijf, of ſeshonderd; ſomtijds duyſend, twaelf, jae vijfthien-honderd Inwooners onthouden.

Haere Huysraed beſtaet enckelijck in haere *Hamacquen* of Bedden, Boogen, Pijlen, en *Mandioche*.

In yeder Dorp hebbenſe een Hoofdman, dienſe onder haer ſelven verkieſen; en men voeghd haer een *Portugeezſch* toe, om te letten op 't geen daer omgaet.

Soodaenige *Aldees* heeftmen in al de *Braziliaenſche* Hoofdmanſchappen. Ses voornaeme zyn'er in dat van *Parayba*. Even ſoo veel in *Rio Janeiro*. Drie in *Tamaraca*. Drie in *Phernambuco*; en ſoo voorts in al d' andere.

't Hoofdmanſchap in *Rio Grande*, of *Potengi*, heeft deſgelijcks de *Francoiſen* toebehoord; na datſe *Rio Ganabara* daer in verlaeten hadden. Hier hebbenſe met de *Petivaren* in 't Jaer 1597. een Verbond gemaeckt.

Feliciano Ceca de Caravalaſſo, Hoofdin *Parayba*, heeft deſelve wel beoorloghd, maer voor datmael haer niet konnen verdrijven. Echter wierdenſe in 't Jaer 1601. gantſchlijck daer uytgejaeghd.

De gedaghte *Francoiſen* hadden te *Capooba* een treflijcke Silver groef ontdeckt. Deſgelijcks een Smaragden Mijn by de *Baye Moncourou*, tuſſchen *Rio Grande* en *Siara*. Daerenboven een rijcke Sout-groef by den Hoeck, of de Spits *Salinas*.

De voornaemſte Veſtingh, welcke de *Portugeezen* hier hebben, is *Los tres Reyes*, of der Drie-Koningen, op de reghterhand der Rivier.

De *Braziliaenſche* Kuſt van 't Voorgeberght *Frio* af tot aen deeſe ſijde des Voorgeberghts *S. Auguſtini*; en midden in 't Hoofdmanſchap *Potengi*, gaet van 't Suyden nae 't Noorden, en ſiet geduerigh tegens 't Ooſten.

't Overige deeſes Hoofdmanſchaps, en dat van *Siara*, *Maranhan*, en *Pera* gaet van 't Ooſten nae 't Weſten, en zyn d' *Æquinoctiael-linie* aldernaeſt.

De Kuſten van deeſe vier laetſte Hoofdmanſchappen ſtrecken ſigh even ſoo wijd op de Zee uyt, als de thien andere t' ſaemen; doch zyn niet ſoo goed.

Siara leght tuſſchen veele *Barbariſche* Volckeren: Evenwel trecktmen'er veel Boomwol, Kryſtal, Eedele Geſteenten, en allerley Hout uyt. Men vind hier oock veel Suycker-Ried; 't welck nergens toe dienſtigh is, wijl in dit Land geene Suycker-Molens zyn.

Maranhan is een Eyland, leggende, nevens andere, in een *Golf* of Boeſem, ontrent vijf-en-twintigh Mijlen langh en breed. Hier is, gelijck eenige hebben gemeend, een Rivier van dien ſelven Naem te vinden.

't Gedaghte Eyland heeft vijf-en-veertigh Mijlen in den Omkreytz, en ſeven-en-twintigh Dorpen; waer onder *Turiparan* 't voornaemſte is. In yeder Dorp woonen drie, vier, vijf of ſes honderd Mannen. Derhalven teldemen, doe de *Francoiſen* in 't ſelve waeren, hier over de thien-duyſend Menſchen.

De Lught is hier geſond en helder. Men vind hier treflijck Water, 't welck op de Zee bynae niet verderft. De Bodem is ſoo vrughtbaer, als eenige andere in *America* zyn magh. Men vind hier *Brazilien*-Hout, Saffraen, Boom-

Boomwol, Roode verwe, Purper-rood, Balſſem, Taback, Peper, en ſomtijds oock grauwen Amber, welcke op de Kuſt werd verſaemeld.

't Land is ſeer bequaem tot Suycker. Volgens 't beright der Inwooners, ſoo ſouden hier oock Jaſpis-aderen zyn; nevens wit en roodaghtigh Kryſtal; 't welck in hardigheyd de Diamanten van *Alençon* overtreft.

Tapouytapere, of 't Land der *Tapuyers*, is een ander Eyland, in 't Weſten van *Maranhan* (*Maragnan*). Wanneer de Zee hoogh is, ſoo maeckt ſ' er een Eyland van. Doch wanneer deſelve laegh is, ſoo is 'er niet anders als Sand, 't welck dit Eyland van 't Groote Land af-ſonderd.

De Grond is noch beeter als die in *Maragnan*. Niet meer als vijfthien Dorpen zyn 'er in. 't Eerſte voerd de Naem des Lands. Deeſe zyn grooter en Volckrijcker als die in *Maragnan*.

Tegens 't Weſten van *Tapouytapere*, in 't Vaſte Land, is *Comma* een Dorp, een Rivier, en een Landſchap van even den ſelven Naem. Dit is even ſoo goed, en ſijne vijfthien of ſeſthien Dorpen zyn niet minder Volckrijck, als die in *Tapouytapera*.

Tuſſchen *Comma* en *Cayetta*, 't welck by *Para* leght, zyn veele Volckeren, welcke van de *Tuppin-Imben* afkoomſtigh zyn: Onder welcke oock zyn die van *Maranhan* en *Comma*. D' eerſte ſtaen met malkander in Verbond; en voeren d' een tegens d' ander een wreeden Oorlogh.

De *Francoiſen* hebben 't Eyland *Maragnan* tot verſcheydene maelen toe ingehad. *Ribaut* is in 't Jaer 1594. aldaer geweeſt. *La Ravardiere* in 't Jaer 1612. Deeſen heeft een bequaeme Plaets in 't Eyland verkooren, en aldaer de Schans *S. Louw* gebouwd. Maer de *Portugeezen* hebben de *Francoiſen* in 't Jaer 1614. daer uytgejaeghd; en op nieuws opgeright de Schanſſen *S. Jago* en *Noſtra Semora* tuſſchen de Rivieren, welcke in den *Maranhaniſchen* Boeſem vallen. Van deſelve is *Miari* de grootſte: Daer nae *Tuboucourou*, of *Tabucuru*.

't Hoofdmanſchap *Para* heeft haere vierkante Schans op een verhevene Klip, vier of vijf vademen boven de daer om leggende grond. In 't ſelve zyn vier of vijf-honderd *Portugeezen*, welcke in dit Landſchap Taback, Boomwol en Suycker verſaemelen.

't Gedaghte Hoofdmanſchap heeft *Corupa* en *Eſtero* aen gene ſijde van d' uytloop der Rivier *Amazone*: En tuſſchen de Mond van de gedaghten Vloed *Cogemino*.

In *Brazil* is de Lught ſaght en gemaetighd, onaengeſien dit Landſchap onder den dorren Hemel-kreytz leght. De Daegen en Naghten zyn hier malkander bynae gelijck. De Koelte der Zee, de Vloeden, en dan de Dauw, die hier onophoudlijck valt, doen ſeer veel tot deeſe gemaetighdheyd.

Weynige Donderen en Onweeren is dit Gewelt onderworpen; en of 't hier ſchoon 's avonds Blixemd, ſoo geſchied ſulcks echter ſonder gerught. Wanneer 't Donderd, ſoo doen de ſlaegen weynigh ſchaede, en men ſiet noyt Donder-Beytels.

Boven dit alles kanmen de goedheyd van de Lught daer uyt bemercken, dat de Slangen en Padden hier niet giftigh zyn, maer d' Inwooners tot ſpijs dienen.

Ondertuſſchen evenwel is de grond hier bequaemer tot Ooft, Weyden en Hals-vrughten, als tot d' *Europeiſche* Graenen en Wijnſtocken. Wijn en Meel brenghdmen derwaerts, vermits 't Koorn op de Zee verderft. De Natuerlijcke Inwooners gebruycken Rijs en *Mandioche*; waer uyt ſy Brood bereyden.

Behalven

Behalven de Huls-vrughten, Moeskruyden en Ooft-boomen hebbenſe veele viervoetige Dieren, Vogelen en Viſſchen, welcke ons onbekend zyn. Oock verſcheydene ſoorten van Palmboomen, daerſe ſeer groot nut van trecken.

't *Brazilien*-Hout koomd van haeren Araboutan, zynde een grooten Boom, doch die geen Vrught draeghd.

Men vind hier eenige Goud-Aderen, doch veel meer Aderen welcke Silver geven. Deſgelijcks een groote meenighte van Papegayen.

Onder de Meirkatten zyn'er ſwarte, gelijck oock andere van verſcheydene Verwen. Meerendeel zynſe ſeer aerdigh in haere bedrijven.

De bereydede Huyd van de *Tapiroufſou* is ſoo geweldigh hard, datmen'er Schilden van maeckt, hebbende ſoodaenigh een ſterckte, dat'er geenen pijl kan doordringen, met hoedaenigh een kraght deſelve oock moght afgeſchooten worden.

De *Brazilianen* zyn van een middelmatige grootte. Hebben dicke Hoofden; breede Schouderen, een roodaghtige verwe, en een ſwarte bruyne Huyd. Sy leven tot anderhalf-honderd Jaeren toe; en bekommeren ſigh nergens meê, als alleen met haer' Oorlogen, om door deſelve ſigh te wreecken aen haere Vyanden.

De meeſte tijd ſwervenſe gintſch en herwaerts. Sy Jaegen; ſy Viſſchen, en verdrijven voorts haeren tijd met Gaſteryen onder malkanderen aen te ſtellen, en ruyterlijck te Suypen.

't *Mandioche* geeft haer Brood. [*Hoedaenigh ſy haeren Dranck bereyden, hebben wy wijdlopigh verhandeld in ons Groot Werck der Curieuſe Aenmerckingen*]. Vleeſch hebbenſe van haere Dieren. Oock gedrooghd Vleeſch van haere Vyanden. Dit is haer een lecker Beetje.

Sy beſtrijcken haer Ligchaem met verſcheydene Verwen. Geen Hayr laetenſe aen't ſelve, ſelfs oock niet aen d' Ooghbrauwen. Alleen hebbenſe een Krans of Kroon rondom 't Hoofd. Aen haere Onderlip en de Wangen hangenſe of een glad Beenken, of een kleyne by haer hoogh-geaghtede Steen.

Andere ſnijden ſigh *Figueren* in de Huyd, en doen'er ſeeckere Verwen in, welcke nimmermeer verdwijnen of uytgaen.

Sy maecken haer ſelven Mutſen, Voorhoofd-banden, Kragen, Mantels, Gordels, Arm-banden, Been-banden, en veelerley andere Cieraeden om haer Ligchaem, uyt Vederen van verſcheydene Verwen. De Vrouws-perſoonen laeten haer Hayr waſſen, en 't ſelve gemeenlijck over de ſchouderen heenen vliegen.

De *Brazilianen*, welcke ſigh by de *Portugeezen* plegen t' onthouden, hebben meerendeel 't *Chriſtendom* aengenoomen. D'andere ſwerven noch ſonder *Religie* om.

Meenigerley Spraecken vindmen onder haer. *Jarric* verſeeckerd ons, dat hy alreeds in ſijnen tijd tſeſtigh der ſelver had aengemerckt.

Alhoewelſe met geene Wetenſchappen zyn begaeft, ſoo hebbenſe echter kennis van den loop der Son, Maen, en Starren. Sy geven deſelve verſcheydene Naemen.

Al 't *Brazilien*-Hout koomd de Koningh van *Portugal* toe: Geen *privaet* Perſoon is geoorloft, eenigen handel daer meê te drijven.

Haeren rijckdom beſtaet in de Traen van Walviſſchen, Suycker-wercken, *Conſerven*, *Petum*, Silver, Huyden, en andere Waeren; maer byſonderlijck in Suycker; naedien'er geen Land in de Wereld is, 't welck meer Suycker geeft, als *Brazil*.

't Eyland

't Eyland *Madera* heeft maer alleen aght of thien Suycker-Molens. 't Eyland *S. Thomas* veellight noch minder. Maer in *Brazil* zyn'er ruym vier of vijf-honderd.

Wat nu de Naem van *Meſtiz* en *Mulates* belanghd, welcke wy hier boven tot verſcheydene maelen hebben gebruyckt, ſoo ſtaet hier aen te mercken, dat deſelve zyn ingevoerd, om een onderſcheyd te maecken.

Nae dat de *Portugeezen* ſigh in dit Geweſt van langer hand vaſtgeſet, en van tijd tot tijd een groot getal *Mooren* en *Moorinnen* tot haeren dienſt daer in gebracht hadden, ſoo heeft de vermengingh onder deeſe verſcheydene *Natien* veroorſaeckt, datmen, om de van haer gewonnene Kinderen t'onderſcheyden, *Mozombo* heeft genoemd de geene, welcke van een *Europæiſche* Vader en Moeder: *Meſtiz*, of *Mameluco*, die van een *Europæiſch* Man en *Braziliaenſche* Vrouw: *Mulates*, die van een *Europæer* en *Morin*: *Cariboco*, welcke van een *Braziliaen* en *Moorin* voortgekoomen waeren. Die t' ſaemen *Mooren* tot Ouders hadden, voerden den Naem van *Criolo*.

Men heeft een *Moorin* geſien, welckers Man een *Moor* was; die Tweelingen ter wereld braght, d' eene wit, d'andere ſwart.

Een *Braziliaenſche* Vrouw, een *Braliaen* ten Echtgenoot hebbende, beviel deſgelijcks van Tweelingen, onder welcke d' eene ſwart, d'andere wit, was.

Dickmael krijgen de witte ſwarte, en in tegendeel de ſwarte witte Kinderen. Jae men heeft oock gantſch witte *Mooren* geſien, te weeten ſoodaenige, welcke in alle trecken des Aengeſights geſteld waeren gelijck de *Mooren*; doch een witte Huyd en blanck Hayr hadden.

Voor *Brazil* leght een groote ry van Laege Klippen, welcke niet ſeer breed is; doch ſtreckt ſigh uyt bynae ſoo langh als de Kuſt is. Alleenlijck zyn'er eenige Openingen, waer door de Rivieren ſigh in de Zee uytgieten.

De Scheepen, welcke nae *Brazil* gaen, of van daer weer te rugg' keeren, moeten noodwendigh door de gedaghte Openingen, of *Canalen*, *paſſeeren*; alhoewel 't ſomtijds ſeer gevaerlijck is.

PARA-

ſche

een *Moorin* geſien, welc-
Moor was; die Tweelin-
d braght, d' eene wit,
rt.

iaenſche Vrouw, een *Bra-*
genoot hebbende, beviel
an Tweelingen, onder
ne ſwart, d'andere wit,

krijgen de witte ſwarte,
el de ſwarte witte Kinde-
heeft oock gantſch witte
, te weeten ſoodaenige,
e trecken des Aengeſights
n gelijck de *Mooren*; doch
uyd en blanck Hayr had-

il leght een groote ry van
n, welcke niet ſeer breed
kt ſigh uyt bynae ſoo langh
. Alleenlijck zyn'er ee-
gen, waer door de Rivie-
e Zee uytgieten.
oen, welcke nae *Brazil*
n daer weer te rugg' kee-
n noodwendigh door de
eningen, of *Canalen*, paſ-
wel 't ſomtijds ſeer gevaer-

PARA-

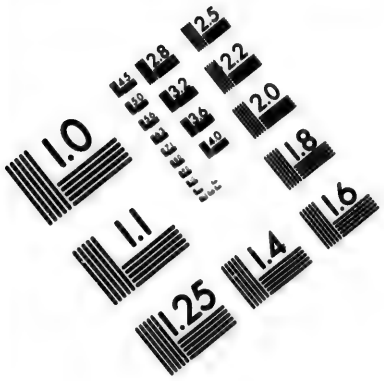

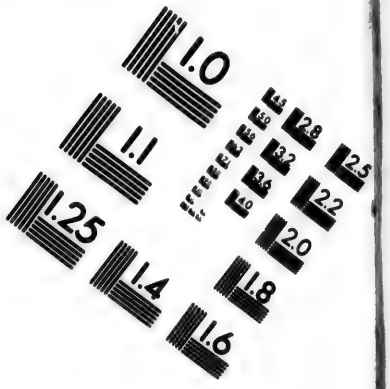

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

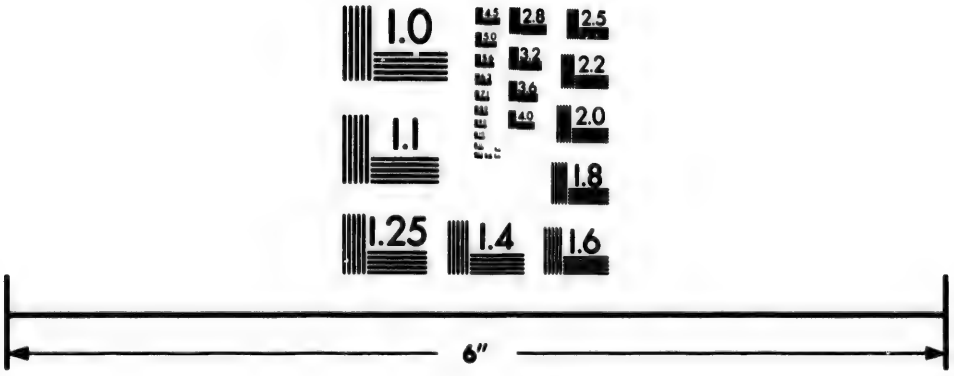

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

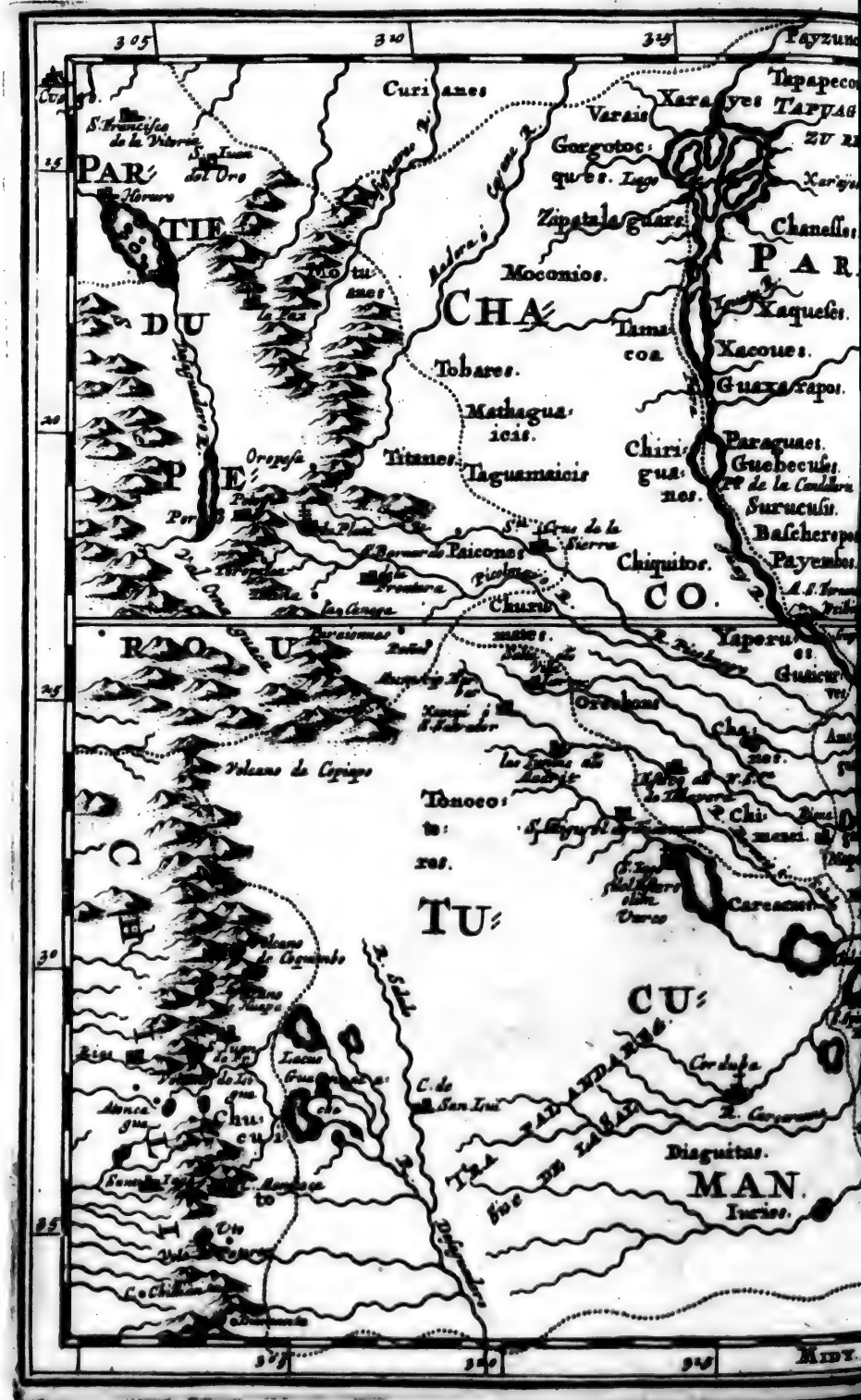
305
310
315
Curianes
Varais
Xaraïes
Tapapeco
TAPUAG
Gorgotoc-
ques.
Lago
Zapatalaguare.
Chanelles.
PAR
Xaqueses.
Moconios.
CHA
Tama-
coa.
Xacoues.
Tobares.
Guaxarapos.
Mathagua-
icis.
Paraguaes.
Titanes.
Taguamaicis
Chiri-
gua-
nes.
Guebecubes.
Surucubis.
Chiquitos.
CO.
Yaperu-
ti.
Orthonas
Volcano de Copiapo
Tonoco-
tes.
TU
CU
Diaguitas.
MAN
Iuries.
25
30

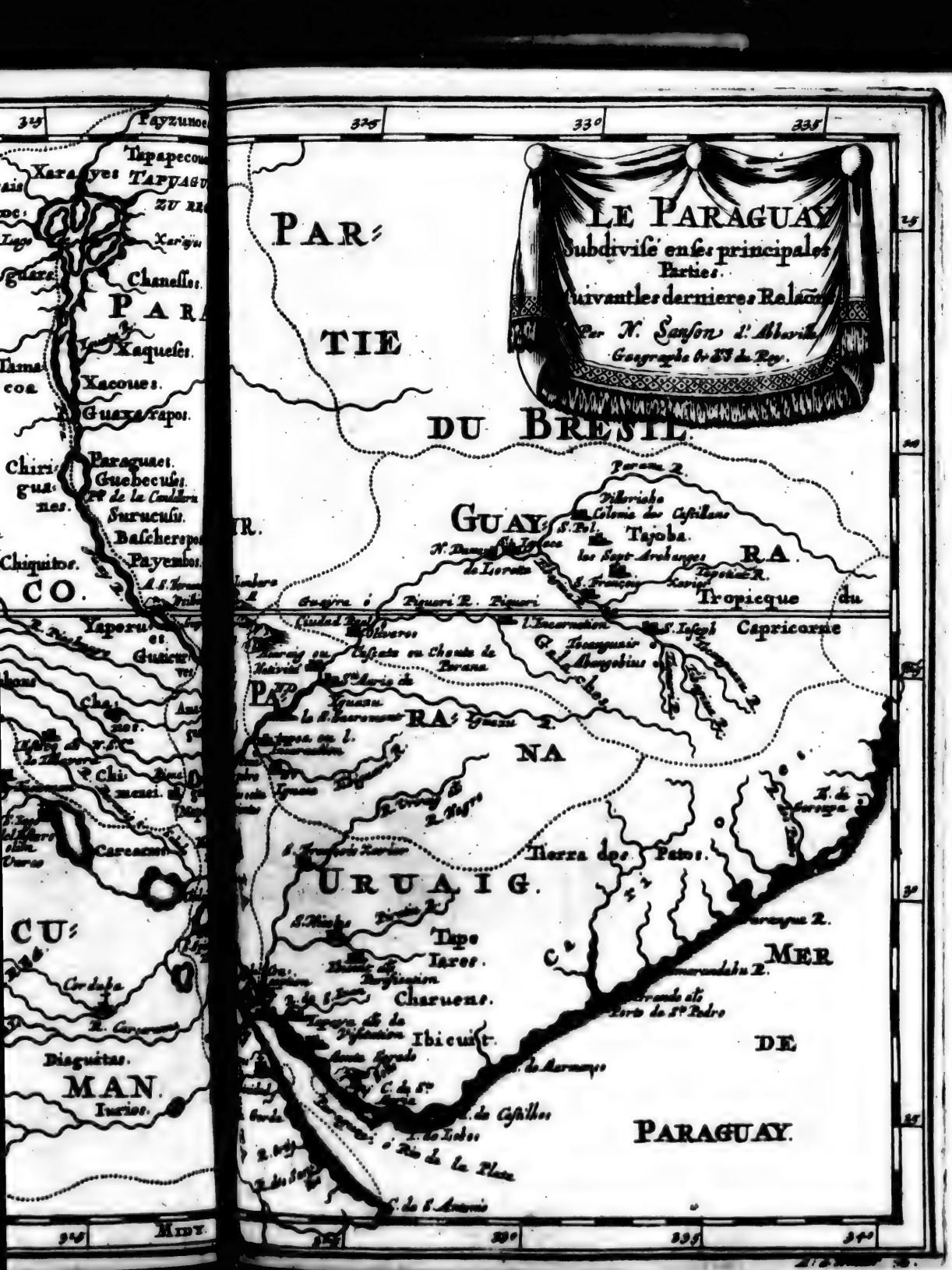
LE PARAGUAY
Subdivisé en ses principales Parties.
Suivant les dernieres Relations
Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordre du Roy.
PAR
TIE
DU BRESIL.
GUAY
RA
NA
Tropique du Capricorne
Tajoba.
Tierra des Patos.
URUAIG.
Tape
Ibicuist.
DE
PARAGUAY.
MER
Chanelles.
Xaqueses.
Xacoues.
Guaxa Tapos.
Paraguaes.
Guebecuses.
Surucusis.
Baschereposs.
Payembos.
CO.
Chiquitos.
Yaperus.
Guacrus.
Careaenes.
CU
Diaguitas.
MAN.
Iurios.
Tayzunos
Tapapecous
Xaraayes
TAPUAGU
ZU
Xarigu
PA
Chiri
gua
nes.
Parana R.
Piquiri R.
Piquiri
Ciudad Real
Oliveros
Cassates ou Chouts de Parana
Iguazu R.
Tape
Iares.
Charuenes.
Ibicuist.
Diaguitas.
MAN.
Iurios.
Tayzunos
Tapapecous
Xaraayes
TAPUAGU
ZU
Xarigu
Chanelles.
PA
Xaqueses.
Xacoues.
Guaxa Tapos.
Paraguaes.
Guebecuses.
Surucusis.
Baschereposs.
Payembos.
CO.
Chiquitos.
Yaperus.
Guacrus.
Careaenes.
CU
Diaguitas.
MAN.
Iurios.

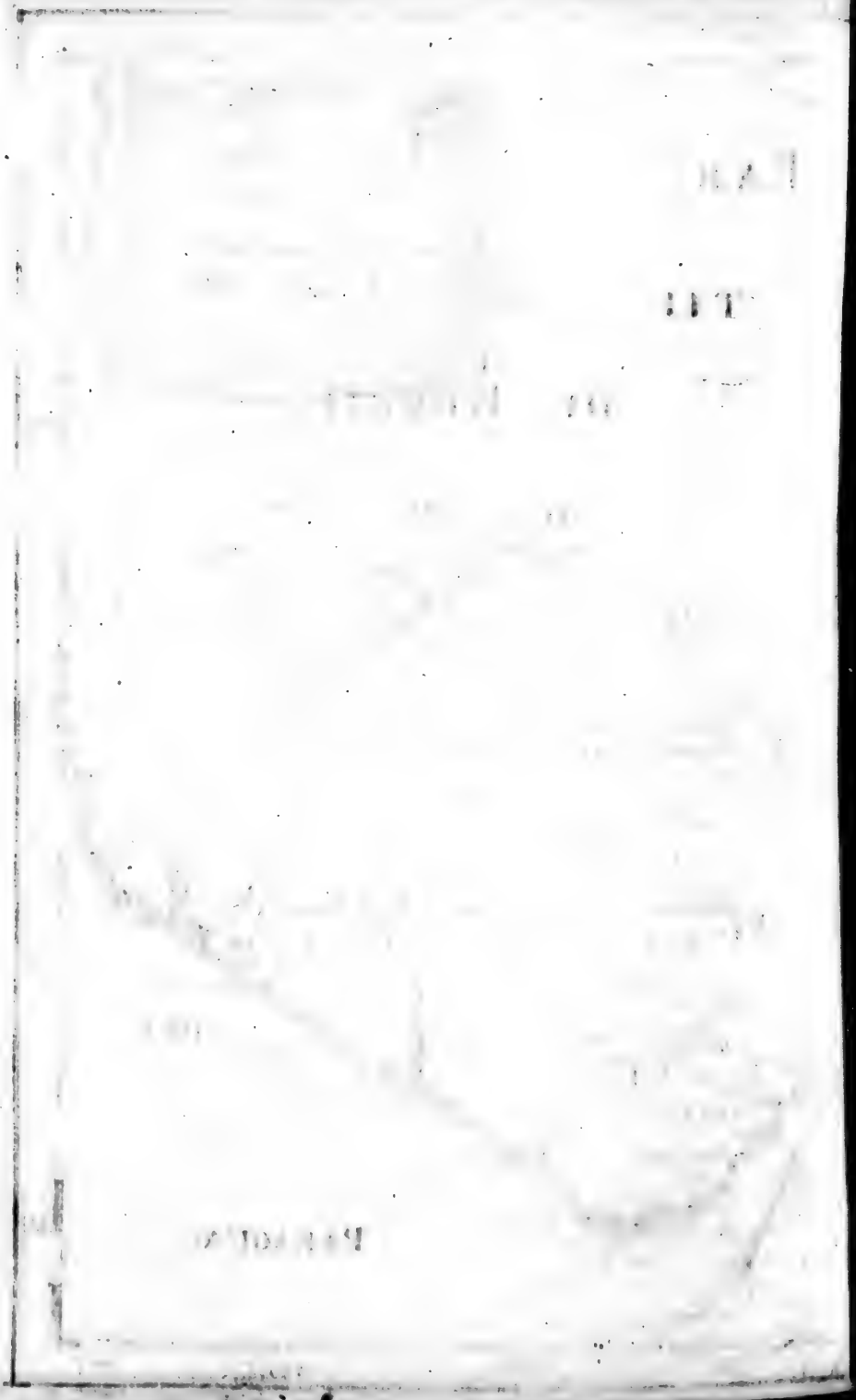

PARAGUAY;
OF
RIO DE LA PLATA.

't Landſchap *Paraguay*, of *Rio de la Plata* (verſcheyden van *de la Plata* in *Peru*) leght op de Rivier, welcke d' Inwooners des Lands *Paraguay*, maer de *Spaenjaerden Rio de la Plata* noemen; waer van de gedaghte *Provintie* haere benoemingh voerd.

Onder de Naem *Paraguay*, of *Rio de la Plata*, konnen wy begrijpen al d' omleggende Landſchappen op de Rivieren, welcke in de Vloed *Paraguay* vallen: En deſelve betraghten in drie, of in ſeven Deelen; naementlijck:

I. In 1. *Paraguay*, en 2. *Rio de la Plata*; maeckende 't hooghſte en 't laeghſte gedeelte van 't geen op de Rivier leght.

II. In 3. *Chaco* en 4. *Tucuman*, leggende op de Vloeden, welcke op de reghterhand invallen.

III. In 5. *Parama*, 6. *Guayr*, en 7. *Urvaig*; zynde gelegen op de Rivieren die ter linckerhand invallen. Deeſe drie leggen tegens *Brazil*, en de Noord-Zee: De twee voorgeſtelde nae *Peru* en *Chili*: De twee eerſte neemen 't Noorden in.

De Rivier *Paraguay*, of *de la Plata*, heeft ſijnen oorſprongh in 't Meir *Xarajer*, aen de Grenſen van *Peru* en *Brazil*.

Deeſe Vloed loopt van 't Noorden nae 't Suyden; wendende ſigh eyndlijck Suyd-Ooſtwaerts. Veele ſeer ſchoone en groote Vloeden neemtſe op. Onder deſelve oock de *Putomajo*, *Vermajo*, of *Saldo*, en *Carcaranne* op d' eene: *Guaxarape*, *Parana* en *Urvaig* op d' andere ſijde.

Daer de Rivier *Paraguay* in de Zee valt, maeckt hy een openingh van vijftigh of noch meer Mijlen, tuſſchen de Voorgeberghten *S. Maria* en *S. Antonii*: En honderd of honderd en vijftigh Mijlen in 't Land. Hy heeft alreeds thien of twaelf; in 't afvlieten vijfthien, twintigh tot vijf-en-twintigh Mijlen in de breedte.

Ondertuſſchen is deeſe Vloed niet ſeer diep. In deſelve zyn veele Sandbancken en Klippen, welcke de Schipvaert ſeer gevaerlijck maecken, door de Stormen, welcke ſigh hier dickmael en gantſch plotſlijck op de Suyd-ſijde verheffen.

De byſondere *Provintie Paraguay*, leggende op 't hooghſte deel des Vloeds, is weynigh bekend. De *Spaenjaerden* hebben hier oock geene Plant-Stad. Ondertuſſchen heeftſe haeren Naem met de Vloed gemeen; en deeld oock den ſelven mee aen al d' omleggende *Quartieren*.

De Volckeren deeſes Geweſts zyn niet ſoo *Barbariſch*, als in *Brazil*. Eenige bevlijtigen ſigh den Ackerbouw, waer

in den grootſten arbeyd der Mans en Vrouws-perſoonen beſtaet.

De Vrouwen weeten haere Boomwol wel te ſpinnen; bereydende Stoffen en Kleederen van deſelve, tot haer gebruyck.

Beneden *Paraguay* is 't Landſchap *la Plata*, waer in de *Spaenjaerden* ſommige Plant-Steeden hebben.

De Steeden *Aſſumption* en *Buenas Ayres* zynde de ſchoonſte onder deſelve. Daer nae *Los Siette Corrientes*, *Santa Fe*, en *S. Spiritu*, of *Torre di Gaboto*. De twee laetſtgenoemde, en *Buenas Ayres* zyn op den rooden Oever. *Aſſumption* en *Los Corrientes* ter linckerhand. Deeſe leght ontrent drie-honderd Mijlen van de Zee: *Buenas Ayres* wat minder als honderd: *Spiritu Santo* anderhalf-honderd: *Santa Fe* wat meer Mijlen.

De Stad *Aſſumption* leght alleen op de Vloed *Paraguay*. *Los Siette Corientes* daer de Vloed *Parana*: *Santa Fe* daer de Rivier *Rio Vermejo*: *S. Spiritu* daer de Vloed *Carcaranne*; en *Buenas Ayres* daer de ..... in de Rivier *Paraguay* valt.

Paraguay is de Natuerlijcke Naem des Lands, en betceckend ſoo veel als der Vederen-Vloed: 't Zy om dat 'er een groote meenighte Vogelen werden gevonden; welckers Pluymen met ſeer ſchoone levendige Verwen zyn onderſcheyden: Of 't zy om dat d'Inwooners deeſes Gewelts met ſoodaenige Vederen ſigh vercieren en oppronckken.

De Naem *de la Plata* heeft deeſe Vloed van de *Spaenjaerden* bekomen; betceckenende Silver; wijl 't eerſte Silver, 't welckeſe uyt *Peru* kregen, haer door middel van deeſe Vloed is toegekomen.

Chaco heeft een vetten en vrughtbaeren Bodem, van veele Vloeden doorbroocken; en van verſcheydene Inwooners bewoond; welckers Spraecken oock gantſch onderſcheyden zyn.

De *Tobares* hebben in haer Geſlaght of *Natio* ontrent vijftigh-duyſend Zielen. De *Mathaguaicn* dertigh-duyſend. Dit is een ſeer naerſtigh Volck; doch niet ſoo dapper als de *Chiriguagnes*, welcke ſeer hoogh gehouden werden, en de *Spaenjaerden* niet mogen lijden: Sy voeren geduerige Oorlogen met de gemelde *Mathaguaicn*. Al de geene, dieſe bekoomen konnen, maeckenſe tot Slaven. Derhalven oock d'andere hulp by de *Spaenjaerden* ſoecken.

De *Moconias* en *Zipatalagars* zyn niet min ſterck van Volck, als de *Tobares*; en geſaementlijck ſoo dapper in den Oorlogh, dat de *Chiriguagnes* ſigh niet vertrouwen, haer aen te grijpen.

De *Churumates* hebben een ſeer ſchoone lighte Spraeck. Daer is noch een andere *Natie*, welckers Tael de *Latijnſche* (volgens de berighten) weynigh ſou toegeven.

De Schoonheyd der *Orechons* beſtaet in de grootte haerer Ooren. De meeſte deeſer Volckeren zyn van een ſeer goede geſtalte, ſes voeten hoogh; van Natueren ſaghtmoedigh, en van een goed verſtand.

't Landſchap *Tucuman* is ſeer groot; niet minder als drie-honderd Mijlen breed en langh. Evenwel ſtoot het op geene van al ſijne ſijden aen de Zee.

De Rivier *de la Plata* begrenſd het tegens 't Ooſten; *Chili* tegens 't Weſten; *Peru* en *Chaco* tegens 't Noorden; 't *Magellaniſche* Land tegens 't Suyden.

De Lught en Bodem ſouden hier ſeer voortreflijck zyn. 't Land maeckt ſigh los van de dorre Hemels-Kreytz, en ſtreckt ſigh uyt tot in 't midden des gemaetighden.

Vermits bynae al de Rivieren haeren loop nae 't Ooſten hebben, ſoo is 't hier

taem-

taemlijck koel. Daerenboven hebben d'Inwooners bynae maer alleen twee Jaer-getijden, yeder van ſes Maenden. De Soomer duerd van den twintighſten *Martius* tot op den twintighſten *September*. De Winter wederom van *September* tot in *Martius*. Onder deeſe Volckeren zyn de *Tucumans* de beroemdſte, wijlſe 't geheele Landſchap haeren Naem hebben meêgedeeld. Daer nae de *Zuries* en *Diaguites*.

De *Caſtilianen* hebben hier verſcheydene Plant-Steeden gebouwd, op dat de Landſchappen *de la Plata* met die van *Peru* en *Chili* Koophandel moghten drijven.

San-Iago del Eſtero, voortijds *Varco* geheeten, leght ter halver wegh tuſſchen *Buenas Ayres* en *Potoſi*; twee-honderd en vijftigh Mijlen van de laetſte, en wat minder van d'eerſte.

In deeſe Plaets woonen de Biſchop, de Stadhouder van de *Provintie*, en verſcheydene andere Koninghlijcke *Officieren*.

't Land geeft Wol, Boomwol, *Cochenille Guede*, waer meê ſy haere Stoffen verwen, welckeſe nae de naeſt-gelegene Hoofdmanſchappen in *Brazil* voeren, en daer van een ſeer groot voordeel trecken.

Nae *San-Iago del Eſtero* leght noch op den *Peruaenſchen* wegh *S. Michael de Tucuman*; *Noſtra Sennora Talavera*; *Los Iuntas*; *S. Salvador*; *Salta*, &c.

Corduba leght op d'andere ſijde; alwaer twee groote Wegen werden gevonden; d'eene van *Buenas Ayres* nae *Potoſi*, door *S. Iago del Eſtero*; d'andere van *Santa Fe* en *Spiritu Santo* nae *S. Iago d' Eſtremadura* en *Chili* door *S. Iean de Luz* (*S. Iean Luyz*).

De Lught is hier gemaetighd; de Bodem vrughtbaer en ſeer luſtigh, gevende Graenen en Ooft. Hier is Wijn en Sout; oock in de Rivieren een goede Viſchvanghſt: In de Boſſchen veel Wildbraed: Vermoedlijck zyn oock eenige Silver-Aderen in de Geberghten. De Plant-Stad beſtaet in drie-honderd; andere ſeggen in ſes-honderd *Spaenjaerden*. De voornaemſte Koophandel is op de ſijde van *Peru* en *Chili*.

De Landſchappen *Parana*, *Guayr*, en *Urvaig* werden in de *Relatie*, welcke de *Ieſuiten* hebben uytgegeven *Anno* 1636. en 1637., begrepen onder de Naem van *Paraguay*. In welcke dit volgende werd verhaeld.

Als de gedaghte *Ieſuiten* nu al voor langh hadden bemerckt, wat voor een groote meenighte Zielen in dit Geweſt waeren, welcke ſigh tot 't *Chriſtendom* ſouden konnen bekeeren, ſoo hebbenſe ſigh onder deeſe *Barbaren* begeven; haere Spraeck geleerd; haer gelockt uyt de Boſſchen, Bergen, en diepe Hoolen; verſaemeld in verſcheydene t' Samenwooningen, en door dit middel haer gebracht tot aen geſelligh leven.

Voorts hebbenſe haer geoeffend in den arbeyd, noodwendige Konſten en Handwercken. Daer nae in Leeſen en Schrijven; in de Sanghkonſt, in 't Danſſen, en in 't ſpeelen op *Inſtrumenten*; inſonderheyd in den Godsdienſt en in d' oeffeningh der *Chriſtelijcke* Godſaeligheyd.

Deeſe t' Saemen-wooningen zyn meerendeel opgeregt geworden in 't Jaer 1626. Yeder der ſelve beſtaet in ontrent duyſend *Familien*. En elcke *Familie* neemd in, behalven Vader, Moeder en Kinderen, eenige oude onvermogende Perſoonen, welcke niet meer konnen arbeyden; of eenige Weeskinderen, die geen Ouders meer hebben.

Soo haeſt een t' Saemen-wooningh opgeright is, ſoo voeren de *Ieſuiten* daer in ſoodaenigh een Regeeringh, alſe in 't toekomende ſullen volgen. Sy geven

haer Overheden en *Officieren*, verkooren uyt de geſchickſte onder haer; en ſtellen deſelve voor de *politique* ordren, welckeſe volgen ſullen. Neemen oock aght, dat de Velden en Ackeren, yeder *Familie* toegevoeghd, ter reghter tijd bearbeyd en beſaeyd mogen worden. 't Opſight op de beſorgingh der Kudden blijft oock niet vergeten. Wanneer onder haer eenige Verſchillen ontſtaen, ſoo werd 't geen de *Jeſuiten* daer over uytſpreecken, gehouden voor een eyndlijck Vonnis; en naegekoomen, ſonder eenige klaght of tegenmooringh.

Parana heeft vijf ſoodaenige T' ſaemenwooningen, naementlijck, *S. Ignatii*, op de Rivier *Tibiquari*: *Iſtapoa*, of de Menſchwerdingh (*Incarnation*) en *Le S. Sacrament*, op de Vloed *Parana*: *Noſtre Dame d' Yguazu*, op de Vloed *Yguazu*: *Acuraig*, of *La Nativité de Noſtre Dame* (onſer liever Vrouwen Geboorte), deſgelijcks op de Vloed *Parana*.

De Rivier *Yguazu* (of *Iguazu*) ſtort ſigh af van een groote Water-Val, eer deſelve in de Vloed *Parana* loopt.

De Lught in al deeſe T' ſaemenwooning is ſeer goed: De Bodem vrughtbaer.

Hier zyn veele Boſſchen, maer weynigh Beemden of Weyden. Oock vindmen by *Iguazu* weynigh Viſch, wegens de Water-Val.

D' Inwooners in *Itapoa* zyn de moedighſte, en inſonderheyd tot de Wapenen ſeer geneegen.

't Landſchap *Guayr* leght onder de Kreytz des Steenbocks, en ſtreckt ſigh uyt tot aen *Brazil*. Alreeds voor lange tijd zyn hier twee of drie Plant-Steeden geweeſt; naementlijck, *Cindad*, of *Ontiveros*; oock ſomtijds *Guayr* geheeten, nae den Naem des Landſchaps. *Villa Rica*, en *S. Paulus*; welcke eenige tot *Brazil* reeckenen.

De T' ſaemenwooningen van de Land-lieden zyn *Noſtre Dame de Loretto*, en *S. Ignatius*, op de Rivier *Parana*: *S. Franciſcus Xaverius*; *Le Incarnation* en *S. Joſeph*, op de Vloed *Tibagiva*: *Les ſept Archanges* (de ſeven Arch-Engelen), en *S. Paulus*, in 't Land van Groot-*Tajoba*, tegens *Brazil*.

Boven *Ciudad Real*, ter plaets daer de twee Landſchappen *Parana* en *Guayr* ſigh ſcheyden, maeckt de Rivier *Parana* ſoo een aenſienlijcke Water-val, als ergens eene in de Werelt zyn magh.

Deeſe Vloed ſtort ſigh af van een ſeer hooge Rots, en bevind ſigh dan noch tuſſchen meer andere tot op vijfthien of ſeſthien Mijlen; alwaer hy in een ſeer groote Afhangh ſtoot aen de Spitſen of Hoecken van ſommige. En midden door d'andere heenen loopende, ſoo verdeeld hy ſijn Water in verſcheydene Armen of Stroomen. Doch verſaemeld deſelve weer. Als hy nu langh omgelopen, en van de Rotſen los geworden is, ſoo ruſt hy, en ſtaet ſtil. Doch op yeder uyr des daghs hoordmen (echter niet meer als eenmael) op de grond des Vloeds ſeecker Gebrul, waer door 't Water opſweld. Doch ſulcks duerd maer een oogenblick: En dan neemd de Vloed ſijnen gewoonen loop weer aen; welcke beneden en boven de gedaghte Water-Val bevaerbaer is.

't Landſchap *Urvaig* leght op de Zee, tuſſchen *Brazil*, en de Monden der Rivier *Paraguay*. 't Neemd deeſen Naem aen van de Vloed *Urvaig*, of Sleck-Vloed, wegens de groote meenighte der ſelve, die aldaer gevonden werden.

Haere T' ſamenwooningen zyn *La Conception*, alwaer de Vloed *Urvaig* in de *Paraguay* valt: *S. Nicolaus*, op de Rivier *Pyratin*: *S. Franciſcus Xaverius*, diep in 't Land; oock op de Vloed *Urvaig*: *Ibicuit*, of *Purification*, niet verr' van *S. Nicolaus*; en *Japara*, of *La Viſitation*, op de Vloed *Paraguay*, ontrent tegens over *Buenos Ayres*, leggende op d' andere ſijde.

Van

le Rivier *Parana*: *S.*
; *Le Incarnation* en *S.*
d *Tibagiva*: *Les sept*
Arch-Engelen), en
d van Groot-*Tajoba*,

al, ter plaets daer de
en *Parana* en *Guayr*
eckt de Rivier *Parana*
te Water-val, als er-
erelt zyn magh.
ort figh af van een seer
bevind figh dan noch
dere tot op vijfthien
; alwaer hy in een seer
oot aen de Spitsen of
nige. En midden door
oopende, soo verdeeld
verscheydene Armen
ch versaemeld deselve
angh omgelopen, en
geworden is, soo rust
Doch op yeder uyr des
(echter niet meer als
rond des Vloeds seec-
loor't Water opsweld.
maer een oogenblick:
Vloed sijnen gewoo-
; welcke beneden en
e Water-Val bevaer-

rvaig leght op de Zee,
en de Monden der Ri-
Neemd deesen Naem
Urvaig, of Slecken-
de groote meenighte
er gevonden werden.
nwooningen zyn *La*
de Vloed *Urvaig* in de
Nicolaus, op de Rivier
scus Xaverius, diep in 't
Vloed *Urvaig*: *Ibicuit*,
t verr' van *S. Nicolaus*;
Visitasion, op de Vloed
nt tegens over *Buenos*
op d'andere sijde.

Van

CHILI
MER
LA
Les Evangelistes
ou les Sorlingues
Les Apostres
Dest. Sujet Hollande
DESTROIT DE MAGELLAN,
TERRE ET ISLES
MAGELLANIQUES, &c.
Par N. Sanson
d'Abbeville, Geogr
Ordinaire du Roy

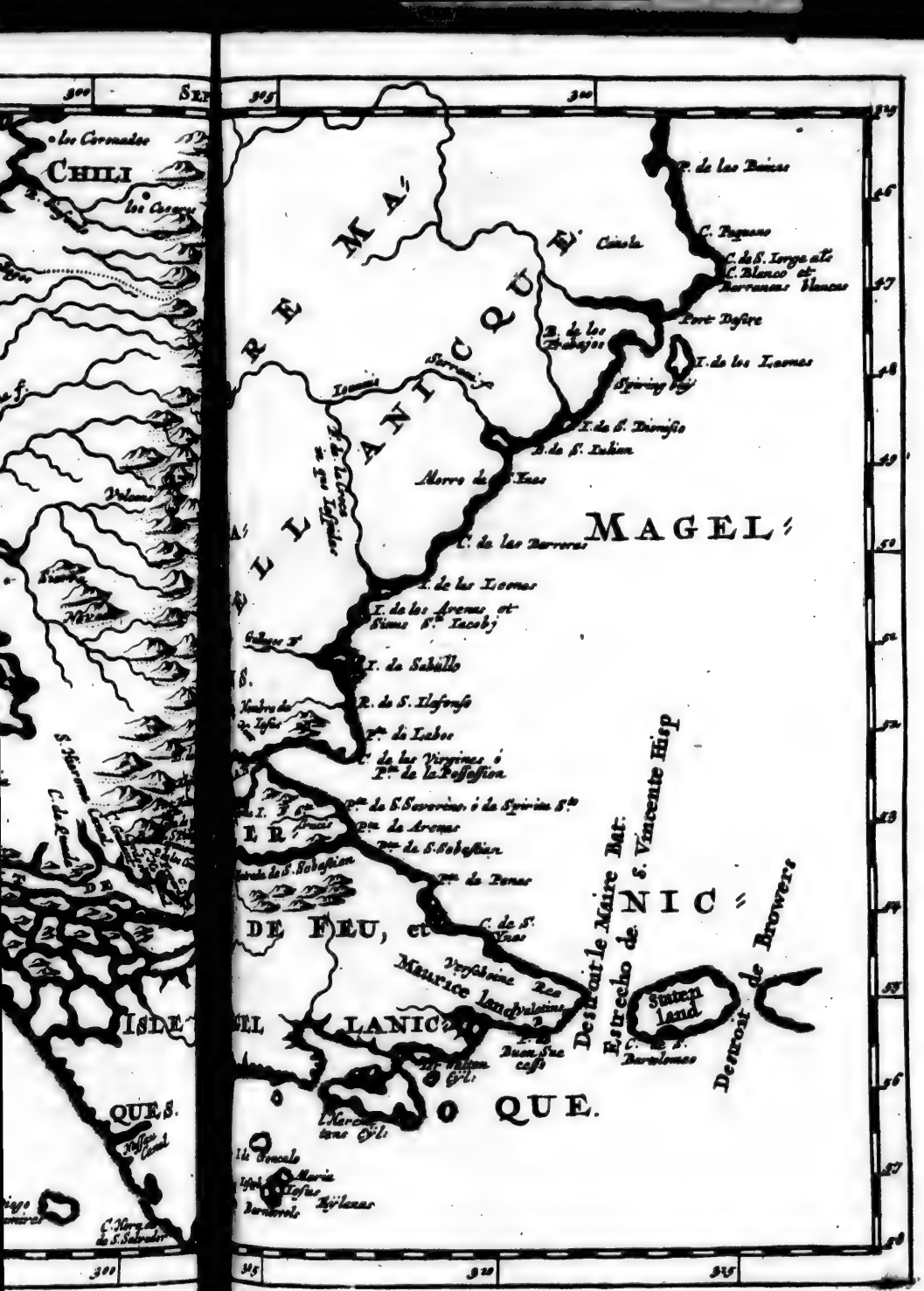
CHILI
Los Coronados
Los Coronos
Volcanes
Mocha
Valparaiso
S. Mariae Ins.
C. de Gonsalo
C. Horn de S. Salvador
QUES.
Nassau Canal
Ins. de los Estados
R. de las Bonas
C. Pequeno
C. de S. Iorge ala C. Blanco et Barrancas blancas
Port Desire
I. de los Leones
Sierra
I. de S. Dionisio
B. de S. Julian
Morro de los Leones
MAGEL
C. de las Barreras
I. de los Leones
I. de los Arenas et Sima de S. Iacob
I. de Sabello
R. de S. Ildefonso
Pt. de Lobos
C. de las Virgines ó Pt. de la Posession
Pt. de S. Saverios, ó de Spiritu S.to
Pt. de Arenas
Pt. de S. Sebastian
Pt. de Penas
C. de S. Diego
DE FEU, etc
Maurice Land
Staten land
Estreito de le Maire Bar.
Estreito de S. Vincente Hisp
Desmont de Browers
LANIC
QUE.
L'Marcelane Cyl.
Ile Gonsalo
Ins. Maria
Ins. Iesus
Barnevel
Nevlens
Buen Suc cess
Ins. Nassau Cyl.

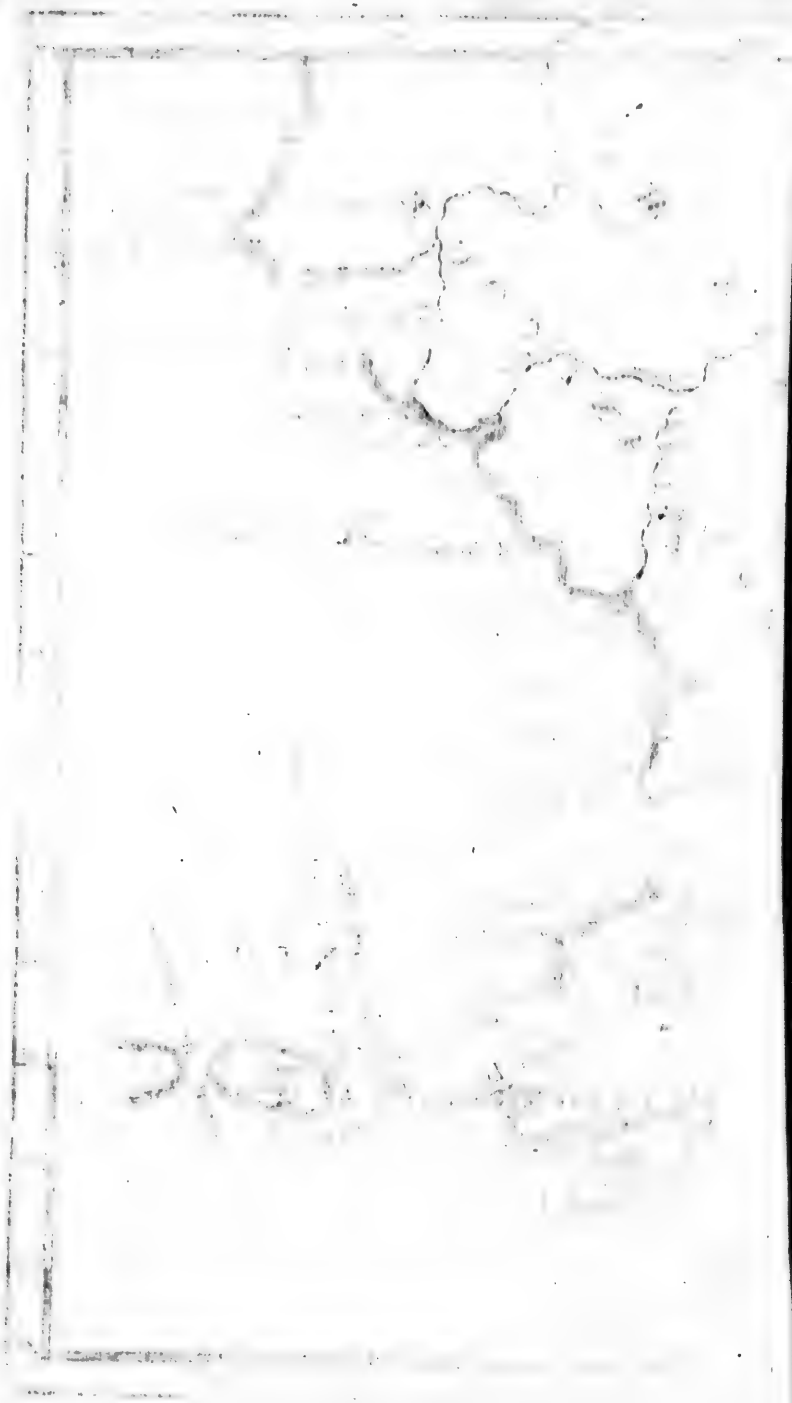

Van deeſe Landſtreecken hebben wy geene Berighten gehad tſederd de Jaeren 1626. en 1627.; welcke eerſt t' *Antwerpen* in 't Jaer 1636., en in *Franckrijck* in 't Jaer 1637. zyn gedruckt geworden. Indien deeſe Volckeren voortgevaeren zyn, om ſigh tot 't *Chriſtlijck* Geloof te bekeeren, gelijck 't Verhael hier van hoop heeft gegeven, ſoo moetmen niet twijffelen, of ſy ſullen nu al t' ſaemen, immers ten meerendeel, *Chriſtenen* zyn.

'T LAND en D'EYLANDEN, *Genoemd de* MAGELLANISCHE.

IN 't Suyden van *Chili*, *Tucuman* en *Rio de la Plata* hebben wy ſeecker Landſchap en veele Eylanden, welcke wy onder den *Magellaniſchen* Naem willen begrijpen.

Geſaementlijck maeckenſe 't laetſte en uyterſte Suyder-deel van 't Suyder-*America*; Werdende tegens 't Ooſten van de Noord-Zee; tegens 't Weſten van van de Suyd of Stille Zee; tegens 't Suyden van de *Magellaniſche* bevoghtighd: Welcke ſigh doorgaens kan uytſtrecken tot op de Kuſten deeſer Landen, en *Magellaniſche* Eylanden.

Alleen de *Magellaniſche* Zee-Enghte heeft voortijds deeſe Landſtreecken beroemd gemaeckt.

Vermits d' *Europæiſche* Volckeren, inſonderheyd de *Spaenjaerden*, een anderen wegh ſoghten, als dien van 't Voorgeberght der goede Hoop, om nae de *Moluckiſche* en *Ooſt-Indiſche* Eylanden te vaeren. Soo is *Magellan*, een *Portugeezſch* Edelman, doch in den Naem en dienſt des Koninghs van *Spaenje* (wegens eenigh miſnoegen, 't welck hy in *Portugael* had opgenomen, over 't weygeren van een geringh verſoeck, ontrent de verhoginghſijner Maend-gelden) d'eerſte geweeſt, die deeſe Enghte aen 't eynd van 't Suyder-*America* heeft gevonden.

Als hy van de Noord-Zee in de Suyder-Zee ſeylde, tuſſchen den een-en-twintigſten *Octobet* en den ſeven of aght-en-twintigſten *November* des Jaers 1520. ſoo heeft hy niet alleen *Spaenje* een middel ter hand gegeven, om d'ontdeckingh der *Moluckiſche* Eylanden door 't Weſten te *prætendeeren*, tegens de *Portugeezen*, welke ſig beroemden, datſe deſelve door 't Ooſten hadden gevonden; maer oock heeft hy haer den wegh geweeſen, hoeſe de gantſche Aerdkloot konden omvaren; 't welck vermoedlijk noyt geſchied was.

De twee Openingen deeſer Zee-Enghte, ſoo wel op onſe ſijde, en tegens de Noord, als op d' andere ſijde, en tegens de Zuyd-Zee, bevinden ſigh tuſſchen den twee-en-vijftighſten *Graed Latitudinis*. 't Midden gaet af tot den 54.

De twee Voorgeberghten by d' eerſte Openingh zyn op de reghter ſijde en in 't groote Land 't Voorgeberght der Jonckvrouwen (*Capo de Virges*), en *Capo S. Severin*, of des Heyligen Geeſts. Op de lincker ſijde, en in de *Magellaniſche* Eylanden, of 't *Vyer-Land* ('t *Land des Vyers*), leggende twee Voorgeberghten, welcke d' andere Openingh eyndigen, naementlijck, *Capo de la Victoria* ter

reghter, en *Capo Deſire* ter linckerhand.

De Lenghte deeſer Zee-Enghte is van ontrent twee-honderd Mijlen. De breedte maer van twee, drie, ſes, thien, of meer Mijlen: Meerendeel onbequaem, en de Stormwinden ſeer onderworpen.

De Golven der Zuyd-Zee heerſchen hier tot op vijftigh en noch meer Mijlen. 't Overige werd beſtreeden van de Golven der Noord-Zee.

Men heeft waergenoomen, dat ſoo verr' de Zuyd-Zee heerſcht, deeſe Enghte is omſlooten tuſſchen de Bergen en ſeer hooge altijd met Sneeuw bedeckte Rotſen; ſchijnende aen malkander te ſtooten; 't welck dan d' aenlandingh op deeſe ſijde ſeer ſwaer maeckt. Daerenboven is de Zee hier ſeer diep. Maer lightlijck kanmen grond vinden in 't gedeelte, 't welck van de Noord-Zee werd beſtreeden. De Velden en Daelen zyn hier, op beyde ſijde, nae gelegenheyd van den tijd des Jaers, ſeer luſtigh.

Aldaer verwijderd ſigh deeſe Enghte ſeer. De goede Havenen en Rheeden leggen niet verr' van malkander. 't Hout, 't welck uyt de Geberghten onder aen de Kuſt werd gebracht, vergelijckt ſigh eenighſins met 't Kaneel-Hout. Wanneer men 't in 't Vyer leght, ſoo geeft het een aengenaemen reuck van ſigh.

Soo haeſt d' ontdeckingh deeſer Zee-Enghte in *Spaenje* bekend was geworden, ſoo hebben de *Spaenjaerden* voorgenoomen, ſigh Meeſter van deſelve te maecken; en alle andere *Natien* af te houden, van derwaerts te reyſen.

In 't Jaer 1523. ſond *Don Gutieres Carvajal*, Biſchop van *Placentz*, in de naem van Keyſer *Karel* de vijfde, vier Scheepen nae dit Geweſt af, om eygentlijcker kondſchap daer van te neemen. Drie der ſelver gingen in de Zee-Enghte te grond: Doch 't vierde begaf ſigh nae *Lima*.

In 't Jaer 1526. was *Garcia de Loyſa*, *Commandeur*; even 't zelfven eynde hier geweeſt, met eenige Scheepen. D' *Admirael* ſonck by den uytgangh der Zee-Enghte; doch d' andere quaemen in de *Moluckiſche* Eylanden.

Simon van Alcatova quam in 't Jaer 1535. derwaerts: Doch wierd in een Oproer van de ſijne om 't leven gebracht.

Don Gutieres de Carvajal, Biſchop van *Placentz*, ſond in 't Jaer 1539. wederom drie Scheepen daer heenen. D' *Admirael* leed hier Schipbreuck. 't Andere Schip keerde weer te rugg', maer 't derde ſeylde wijder voort.

Meer andere zyn'er geweeſt, en tot dien tijd toe al t' ſaemen *Spaenjaerden*; ten deelen op de *Spaenſche*, ten deelen op de *Peruaenſche* ſijde: Doch niemand van haer heeft konnen uytvinden 't middel, om ſigh van deeſe Zee-Enghte Meeſter te maecken, en andere de Reys nae hier te verhinderen.

In 't Jaer 1578. ſeylde *Erancon Draeck*, een *Engelſchman*, geluckigh door deeſe Straet: Settede ſijnen loop voort tot in de Suyd-Zee: Beroofde en verbrandede langhs de Kuſt van *Chili* en *Peru* veele *Spaenſche* Scheepen; en bequam hier door een ſeer grooten Buyt; welcke hy in *Engelland* opbracht.

Deeſen Uytloop der *Engelſche* veroorſaeckte in *Peru* een ſeer grooten *allarm*. Derhalven wierd *Pedro Sermiento* van de Stadhouder uytgeſonden, om alle Havenen, Kuſten, en inſonderheyd de Plaetſen, daermen eenige Veſtingen en Plant-Steeden in deeſe Zee-Enghte ſou konnen oprighten, te beſightigen, en daer van beright in *Spaenje* te geven.

Dit geſchied zynde, ſoo heeſtmen *Don Diego de Vaydes* met drie-en-twintigh Schepen en twee-duyſend vijf-honderd Mannen daer heenen geſonden. Deeſe Reys was al weer ongeluckigh; vermits ſeven of aght Scheepen, nevens ſeven of aght-honderd Perſoonen, bynae in 't geſight van *Spaenje* vergingen. Onderwegen

gen ſoncken noch eenige Scheepen, en drie of vier-honderd Mannen nae de grond. Daer op begaf *Vaydes* ſigh met ſeven of aght Scheepen weer te rugg' nae *Spaenje*. *Sermiento* quam met de vier overige in de Zee-Enghte, en bouwde aldaer aen den aenvangh der ſelve *Nombre de Jeſus*, alwaer hy 150. Mannen liet.

Doe bouwde hy voorts verder inwaerts *Cividad del Rey Philippe*, of *Philips-Stad*: Doch 't gebreck van veele dingen, en de hevige koude, welcke *Spaenjaerden* niet konden verdraegen, deed, dat dit laetſte werck geſtaeckt wierd, en 't overige Volck ſigh nae d'eerſte Plant-Stad begaf.

Als nu *Pedro Sarmiento* weer te rugg' nae *Spaenje* keerde, viel hy by de *Braziliaenſche* Kuſt in handen der *Engelſche*.

D' Ellende, de Honger, en de wreedheyd van d' Inwooners deeſer Zee-Enghte hebben de gedaghte van hem gebouwde en naegelaetene Plant-Stad wel haeſt te niet gemaeckt.

Nae de gedaghte *François Draeck* zyn d' *Engelſche* en *Hollanders* tot verſcheydene maelen toe derwaerts geſeyld.

Spilbergen is in 't Jaer 1615. veel geluckiger geweeſt als d' andere, wijl hy de tijd der Maenden *Januarius* en *Februarius* in aghtnam; als zynde 't beſte *Sayſoen* in deeſe *Quartieren*; wijl 't hier Somer is, wanneer de Son van de Steenbock weer te rugg' gaet.

Doch in 't Jaer 1617. (honderd Jaeren nae *Magellanus*, of, om regt te ſchrijven, *Magaglian*) heeft *Iſaac le Maire*, zynde een *Hollander*, een andere Zee-Enghte ontdeckt, om door te vaeren, met een onvergelijcklijck lighter moeyte, als in de *Magellaniſche* kan geſchieden. Tegenwoordigh gebruyckt men maer alleen deeſe laetſte, welcke genoemd werd de Straet, of Zee-Enghte, *Le Maire*.

Deſelve leght tuſſchen den vijf-en-vijftighſten, en vijf-en-vijftighſte en een halve *Graed* der Suydlijcke breedte; en verder tegens 't Ooſten, als d' andere, vier of vijf *Graeden* in de lenghte. Allenthalven heeftſe thien of twaelf Mijlen in de breedte. Soo haeſtmen deſelve *gepaſſeert* is, ſietmen een groote en wijde Zee: Alwaer, gelijckmen ons voortijds heeft wiilen wijs maecken, ſoo een groot Land ſou zyn, datmen 't ſelve heeft willen ſtellen tot een derde Vaſt-Landt, onder den naem van *Terra Auſtralis Incognita*, dat is, 't *Suyder*, of 't *Magellaniſche Onbekende-Land*.

D' Inwooners, ſoo in de *Magellaniſche* en *Le Maireſche* Zee-Enghten, als in 't *Magellaniſche* Land, zyn ſeer *Barbariſch*. Hebben gantſch gevaerlijcke en ſcharpe ſpitſe tanden. Gaen by nae gantſch naeckt; ſchoon 't Land al vry koud is.

Sy hebben geene *Religie*; oock geene *Polity*-Ordeningen. Zyn wit in haere Geboorte. Beſchilderen 't eene gedeelte haers Ligchaems met roode; 't andere met ſwarte verwe.

Aen haere Pijlen en Werp-Spieſſen, of *Javelijnen*, maeckenſe Viſch-beenderen vaſt; of anders oock ſcharpe Steenen, van welckeſe haere Meſſen bereyden. Deſgelijcks gebruyckenſe tot haere Geweeren Strijd-kolven en Slingers.

Onder deeſe Volckeren zyn de *Patagons*, een byſondere *Natie* in 't groote Land. Eenige noemen haer 't Geſlaght der *Toremen*.

Indien waeraghtigh is 't geen van haer werd verhaeld, ſoo zyn 't de grootſte Lieden, welcke men hedenſdaeghs in de Wereld kend. Men geeft haer niet minder als thien voeten in de hooghte: En men verſeeckerd ons, dat de grootſte Mans-perſoonen, welcke met *Magellanus* in deeſe Zee-Enghte quaemen, of nu noch met de *Hollanders* en *Engelſche* derwaerts koomen, haer niet verder als tot aen de gordel hebben gereyckt.

Maer 't is nu tijd, om een beſluyt van *America* te maecken.

D'eerſte Reyskoſten derwaerts beſtonden maer alleen in 15. of 16000. Ducaten;

ten; welcke *Louis de S. Ange*, Staets-*Secretarius*, verſchoot, ſonder genoomen te worden uyt den Schat des Koninghs van *Caſtilien* en *Arragon*. Ondertuſſchen heeft dit weynige ſoo een groote rijckdom te weegh gebraght.

Chriſtophorus Columbus maeckte ſigh Meeſter van *Hiſpaniola* en d'omgelegene Eylanden, korts nae 't Jaer 1492. *Americus Veſputius* van *Brazil* in 't Jaer 1497. *Ferdinandus Corteſius* heeft *Mexico* in 't Jaer 1519.; en *Pizarra Peru* in't Jaer 1529. ingenoomen: En hebben ſoo voortsandere Deelen van *America* onder haer geweld gebraght; altijd de geene die 't beſte waeren. Soo veel Goud, Silver en groote Rijckdommen hebbenſe uyt dit Geweſt getrocken, datſe gantſch *Europæ* daer meê vervuld, en veroorſaeckt hebben, dat de Landen, Heerlijckheden en Waeren aen deeſe ſijde, welcke voortijds geen 1000. Guldens ſouden gegolden hebben, nu meer als 100000. Guldens waerdigzyn. Ondertuſſchen moetmen bekennen, dat d'ontdecking en veroveringh deeſer Landen de *Spaenjaerden* vele Menſchen heeft gekoſt, niet ſoo ſeer door d' Oorlogen, als wel op de Zee.

Doe in 't Jaer 1590. honderd *Spaenſche* met grooten rijckdom belaeden zynde Scheepen geſaementlijck weer te rugg' nae *Spaenje* voeren, en langhs 't Eyland *Florida* heenen ſeylden, ſoo overviel haer een Onweer, waer in al deeſe Kielen te grond gingen, tot op een eenigh toe, 't welck *Linſchoten* geſien heeft in 't Eyland *Tercera*. De gedaghte Schrijver verſeeckerd, dat door verſcheydene andere Onweeren, deſgelijcks door de Stroperyen der *Engelſche*, noch honderd andere Scheepen de *Spaenjaerden* ontnoomen, of nae den afgrond geſonden zyn. Soo dat van 220. Scheepen, welcke in 't voorgaende Jaer uyt *Nieuw-Spaenje*, *S. Domingo*, *Havana*, *Capo Verde*, *Brazil*, *Guinea* en andere plaetſen, waeren afgeſeyld, maer alleen 14. of 15. derſelver de Schipbreuck of de handen der *Engelſche* zyn ontkoomen. Naederhand hebben van tijd tot tijd, nu d' *Engelſche*, dan de *Hollanders* niet alleen de *Spaenjaerden* een groot getal Scheepen op de Zee, maer oock verſcheydene Veſtingen te Land, jae ſomtijds geheele *Provintien* of Eylanden ontnoomen. Noch onlanghs geleden hebben de *Hollanders* een goed deel van *Braſil* in 't beſit gehad. D' *Engelſche* hebben daer noch heden onder haer gebied 't Eyland *Jamaica*, nevens eenige Veſtingen in d'Eylanden en Landen daer rondom. Daerenboven zyn noch al d'Eylanden aen deeſe ſijde van *Hiſpaniola* in handē der *Francoiſen*, *Engelſche* en *Hollanders*: Welke behalven dit noch verſcheydene Plant-Steeden aenſtellen op de *Gujaniſche* Kuſt. Indien deſelve ſullen blijven, ſoo ſyn deeſe Eylanden alreeds verdrietlijcke Doornen voor *Mexico* en 't Vaſte Land: De Plant-Steeden in *Gujana* niet min voor 't Vaſte Land, *Peru* en *Brazil*.

Wy hebben hier niet verhaeld alles watmen van *America* ſou konnē beſchrijven; maer alleen 't geen ons daer van heeft gedaght nodighſt te zyn. Anders ſoumen verſcheydene Boecken konnen maecken, alleen van de Natuer en eygenſchap haerer Granen, Kruyden, Ooſt en andere Vrugten: Van haere Vogelen, Dieren en Viſſchen, welcke meerendeel van d' onſe gantſch onderſcheyden zyn, &c. Soo is oock 't geen men derwaerts gebraght heeft ſeer wel geluckt; en 't ſelve vermeerderd ſigh noch daeglijcks; indien niet op d'eene, immers op d' andere ſijde. Over geene Dieren hebben d'Inwooners ſigh ſoo ſeer verwonderd, als over onſe Paerden. Men heeft alreeds voor honderd Jaeren deeſe Beeſten in *Peru* en andere *Americaenſche* Landſchappen gehad, doch niemand van deeſe Volckeren heeft ſigh daer op derven ſetten, om te rijden.

Eynde der Geographiſche en Hiſtoriſche Wereld-beſchrijvingh.

EERSTE REGISTER,

Der Keyserrijcken, Koninghrijcken, Vorstendommen, Landschappen, Steeden, &c. soo als deselve vervolgens in dit tegenwoordige Werck zijn begreepen, en meerendeel beschreven.

EUROPA.

EUROPA in 't gemeen; gelegenheyd, bepaelingh, verdeelingh, Zeeën, Spraecken, &c. Pag. 1.

Verdeelingh in de voornaeme Landschappen en Deelen nae 't

Noorden:
- Britanniſche Eylanden.
  - Engelland.
  - Schotland.
  - Yrland.
- Scandia. Schandinavia.
  - Deenemarcken.
  - Sweeden.
- Wit-Ruſland. Muſcovien.

Midden:
- Franckrijck.
- Duytſchland.
- Polen.

Suyden:
- Spaenjen.
- Italien.
- Europæiſch Turckyen. 2.

BRITANNISCHE EYLANDEN. *Waer in Engelland, Schotland en Yrland.*
- Sorlinges. Heſperides.
- Abrides. Hebrides. Ædudæ.
- Acmodes. 5.

ENGELLAND. *De Provintien, Hertoghdommen, Graefſchappen, Eylanden, &c. werden vervolgens in deese Orde beſchreven:*
- Northumbria.
- Cumbria. 10.
  - Carbillo.
  - Kokermouth. } Steeden.
  - Geremouth.
  - Jeuby.
  - Keswick.
  - Penroth.
  - Ravengla.
  - Werkinthan.
- Dunelm. Durham.
- Weſtmoria. 11.
- Lancaſter.
- Jorck. 12.
- Cheſter.
- Darbey.
- Nottingham. 13.
- Lincoln.
- Ruthland.
- Occam.
- Leyceſter. 14.
- Straffort. Staffort.

Schrowesbury.
Herfort.
Worceſter. 15.
Warwick.
Northampton.
Huntington. 16.
Bedfort.
Buckingham.
Oxfort.
Gloceſter. 17.
Cambridge.
Nortfolck.
Suthfolck. 18.
Eſſex.
Hertford.
Middelſex. Middel-Eſſex.
Londen. Hoofdſtad. 19.
Kent.
Suſſex. 20.
Suthrey.
Hantonia.
Barckſchire. 21.
Wiltſchire.
Dorceſter.
Sommerſeth. 22.
Delvon.
Corneval.
Wallia. Walles. 23.
Mona. Angleſay.
Carnarwon. 24.
Denbigh.
Flinth. Flynth.
Merineth. 25.
Montgommery.
Cardigan.
Radnor. 26.
Brechnock.
Monmouth.
Glamorgan. 27.
Caermaridun.
Pembrock.
Sorlinges.
S. Maria. } Eylanden.
Annoth. }
Agneſa. }
Samſon. }

Silly. }
Breſan. }
Ruſco. } Eylanden.
S. Helena. }
S. Marthen. }
Arthur. }
Mannia. Mann. 28.
Wight.
Jarſey. Gearſey.
Garnſey. Sarnia. 29.
Heyligh Eyland. 30.
Aertsbiſdommen.
Cantelbergh.
Jorck.
Rivieren
in Engelland.
Dervent.
Tuin.
Kirſax. 10.
Irun.
Salway.
Teis.
Lon.
Wandermeer. 11.
Marſey.
Humber. 12.
Hoit.
Dun.
Dove. 13.
Trent.
Erwaſch.
Weland. 14.
Avon.
Fennes. *Meir.* 16.
Tydem.
Theems. 17.
Camus.
Ouſa.
Sturus. 18.
Ley. 19.
Cunal. 21.
Iſis.
Saveren. 22.
Tamara.
See. 23.
Clarne.
Wye.

Wye. Vaga. 26.
Munow.
Loghon. 27.
En noch meer andere.

SCHOTLAND: *Waer in*

de volgende Provintien, Hertoghdommen, Graefſchappen, Eylanden, &c.

Strathnaveren. 34.
Cathaneſien, Cathnes.
Suderland.
Roſſu. Roſſia. 35.
Loyhumbria. Loithvaber.
Skia.
Mut.
Murray. Morawen.
Bonyhvania.
Marria. 36.
Mernis. Mernia.
Anguſia. Anguis.
Perthia. Perth.
Badgenoch.
Lochabs.
Britannodum.
Cacleman.
Braid-Albania.
Lorna.
Cantya.
Finiſch. *Voorgeberght.* 37.
Arrania.
Argathelia.
Lennoxia.
Cunningham.
Kyla. Kalla.
Carricta.
Galloway. 38.
Fifa.
Strathernia.
Mentheita.
Sterling.
Gelbiner-Dal.
Levinien. 39.
Lothian.
Cluysdalia.
Nitia.
Annandia.
Lidesdalia.
Eſcdalia.
Evia.
Twedia. Tweden. 40.
Peblian.
Marcia. Marck.
Suna.
Stroma.
Petland-skerrie.
Suda.
Ranalſen.
Burra. 41.
Flotta. Floth.
Fara. Suyder-Far.
Walles.
Hoja.
Graemſa.
Carſtan.
Cava. Cave.
Rijſa. Rijs.
Xruickens. *Voorgeb.* 42.
Damſa.
Homona.
Alhalow.
Rauſa.
Vera.
Gerſa. 43.
Edinburgh. *Hoofdſtad.*
Craufort.
Carite.
Buthquhania.
Aertsbiſdommen.
S. Andries.
Glaſcan. 32.
Rivieren.
Nes.
Donus.
Dee. 36.
Eſca. 37.
Nith.
Erne.
Taich.
Ewer. 39.
Letha.
Tin.
Boder.

Cluid.
Anand.
Evo.
Eſca. 40.

YRLAND: *Welckers Provintien, Graeffſchappen, &c. zijn:*

I. Ultoniſche *Kreytz.*

Ulſter Ultonia.
Boynemunde.
Bavemunde.
Donegal.
Zir-oen. 46.
Colran.
Antrim.
Dowe.
Armagh.
Louth.
Monagham.
Cavon.
Kitmor. 47.
Fermanach. 48.

II. Connactiſche *Kreytz.*

Connangt. Connachtie.
Slego.
Majo.
Galway. Galloway.
Cluja.
Clare.
Clan Rica. 48.
Roſcoman.
Curlewor *Geberght.*
Letrim.
Longford. 49.

III. Mediſche *Kreytz.*

Midien. Media. Myh. 49.
Weſt-Midien. 50.

IV. Lageniſche *Kreytz.*

Lagenia. Leinſter.
Dublin. 50.
Lildar.
's Koninghs, en
Der Koninginnen Graeffchap.
Caterlogh.
Weisfort. Wexfort.
Kilkenny. 51.

V. Momoniſche *Kreytz:*
anders Mounſter, of Moun.
Tipperary.
Lymerick.
Kerry.
Desmond.
Corck.
Waterford. 52.
Rivieren.
Liffer. 46.
Ban.
Midia.
Boine. 47.
Sineus.
Trabis. 48.
Sidney.
Bois. 49.
Suirus.
Neorus. Newre.
Birgus. 50.
Broodwater. 52.
En meer andere.

DEENEMARCKEN:
Waer in deeſe Provintien en Eylanden:
Jutland; *Suyder* en *Noorder.*
Schleeſwijck.
Angelen.
Kleyn-Frieſland. 54.
Scagen. *Stad.*
Schoonen.
Bleckingh.
Halland.
Gungherret.
Froſten. 55.
Femeren.
Leſſo.
Anout.
Hielm. 61.
Nidingh.
Haſelige.
Thuen.
Kithalm.
Alro. Erwn.

Gerno.
Samsoe. 61.
Vorsie.
Orroe.
Sundervide.
Aar.
Alsen.
Fuhnen. 56.
Langeland.
Laland.
Falster.
Seeland.
Mona.
Southolm.
Amager.
Folsterbo. *Voorgeberght.* 57.

NOORWEGEN: *En daer onder:*
Noorweegen. 58.
Finmarck.
Heymerland.
Troms.
Suro.
Maggero.
Ysland.
Scalsoeia. Scalsoer.
Halis.
Groenland. 59.

De Steeden van Deenemarcken en Noorweegen, nevens de Kasteelen &c. zijn, volgens d'orde van't ABC., in dit Werck aldus voorgesteld.
Aalburgh.
Agershuysen.
Ahuysen.
Alsens. 57.
Anslo.
Anderschauw. 60.
Arhuseu.
Scanderburgh.
Bahusz.
Bergen. 61.
Burglavienssch Bisdom. 55.
Bowens. 56.
Christianopol. 62.
Christiaen-stad.
Coege.
Coldingen.
Ellebogen. Malmoe. 63.
Escheburgh. 57.
Falsterbo.
Faborch.
Fredericksburgh. 64.
Fredericks-Oe.
Hamershuysen.
Hamelgarde. 56.
Halmstad.
Helseneur. 65.
Helsinburg.
Halle. 56.
Hollands Aes. 56.
Hagenschouw. 57.
Holbeck. 57.
Hinsgagel. 57.
Kartemunde. Kiertemunde.
Koppenhagen.
Kallumbergh. 57.
Korsoer. 57.
Landskroon. 66.
Lemwick.
Lunden.
Lavinscoping. 57.
Marstrand. 67.
Middelfar. 57.
Neuburgh.
Neucoping.
Nordburgh. 56.
Naschouw. 57.
Nestwede. 57.
Nex. 58.
Ottensee.
Osterhold. 56.
Pressoe. Prestoe. 68.
Randersen.
Ripen.
Roschilde. 69.
Rugard. 57.
Ringstad. 57.
Rund. 58.
Schelsoer.
Sora.

Stafanger.
Stege. 70.
Sundervide. 56.
Salcoping. 57.
Stubecoping. 57.
Slangendorf. 57.
Soor. 57.
Snanecker. 58.
Swijnburgh. Saineburgh.
Trondheim. Drontheim.
Tranecker.
Uranigburgh. 71.
Warburgh.
Wardhuyſen.
Weël.
Wiburgh.
Noch eenige Eylanden. 73.
Ween. 57.
Bornholms. 58.
Bertholms. 58.
Oeland. 58.
Gottland. 58.
Oeſel. 58.

SWEEDEN: *En daer in de Landſchappen.*

Gothia. Gothland.
Voornaemſte Steeden.
Loduſia. Lothuſen.
Walburgh.
Colmar. 75.
Finland.
Abo.
Wiburgh.
Boddia. Bothnien.
Ooſt en Weſt of Noord en Zuyd } Bothnien.
Lapland.
Muſcoviſch } Lapland.
Sweedſch }
Carelia.
Hoofdſtad.
Kexiſtholm. Kexholm.
Lijfland.
Voor-Pomeren.
Breemen.
Verden.
Onder Sweeden behoorende.
Upſalſche
Wiburghſche
Lincopingſche
Aroſcoſiſche
Scarienſiſche
Stregneſiſche
Vexicienſiſche
Alboſiniſche
Bisdom. 76.
Herhalingh van
Gottland.
Finland.
Bothnien.
Lapland. 78.
Steeden.
Stockholm. 75. 80.
Salburgh. 77.

MUSCOVIEN, of WIT-RUSLAND.

Rivieren.
De Wolga. Niper. Dwina. Occa. Muſca. 82.
Steeden.
Muſcauw.
Groot-Novogrod.
Pleſkauw.
Archangel.
Twere.
Torſeck.
Reſan.
Tula.
Cologa.
Roſtow.
Pereſzlau.
Jareslau.
Uglitz.
Walchda.
Wolodimar. Vladimer.
Stara Ruſſa. 83.

Breeder Beſchrijvingh van:
Muſcauw. 83.
Archangel. 86.
Aſtracan. 90.
Provintien, onder 't Groot-Vorſtlijck Gebied.
Muſcauw.
Wolodimar.
Novogrod.
Reſan.
Vorotin. } *Hertoghdommen.*
Severe. }
Stertodub. }
Petivule. } *Steeden.*
Czernigow. }
Smolensko.
Moſaiski. 102.
Bielski.
Roſchow.
Twer.
Pleskow.
Groot-Novogrod.
Volske.
Bileieſcoro.
Volukde.
Jaroſlaw.
Dwine. 103.
Comogor.
Pimogue.
Dwina.
Suſdali.
Wiathke.
Permien.
Jugre.
Perzore.
Andere Landen.
Obdore.
Cudore.
Culomorien.
Caſan. } *Tartariſche Horden.*
Aſtracan. }
Nahacois. } 104.
FRANCKRYCK: *Verdeeld in drie Hoofd-deelen.*
1. Aquitanien.
2. Lugdun; of Lions.
3. Narbona.
Bergen deeſes Rijcks:
't Pyrenæiſche.
D'Alpes.
De Fancilles.
S. Clodi.
Gehenna.
Zee-Havenen.
Breſt.
Blavet.
Morbian.
Conqueſt.
Roſchelle.
Marſilien.
Toulon.
Voornaeme Rivieren.
De { Sayne. Loire. Garonne. Rhone. } 106.

De gedaghte drie Hoofd-deelen van Franckrijck verdeeld in 32. Provintien, of Landſchappen. 't Eerſte heeft'er 17. 't Andere 11. 't derde 4. Te weeten:

I. Aquitanien: *Waer onder behooren de Provintien:*

1. Bearne. } *Steeden.*
Oleran. }
Leſcar. }
Pau. }
Nay. }
Navarrin. }
Ortes. }
Maulai. }
Bajona. *Kaſteel.*
2. Bigorne.
Tarba.
Lorda.
Baigneres.
3. Guaſconien.
Armeniac. *Graefſchap.*
Alberdan. *Hertoghdom.*
Aix.

Leſture.
Nerac.
Albred. *Graeffchap.*
Dax.
4. Guienne.
Bourdeaux. 111.
Cadillac.
Bourg.
S. Malari.
Blaye.
Liburne.
5. Cominge.
S. Betrand.
Conſerans.
Lombres.
Muret.
Jordan. *Eyland.*
Chimentam.
Mirande.
Rieux.
Faix. *Graeffchap.*
6. Quercy.
Cahors. 112.
Montauban.
Agen.
Moiſſac.
7. Perigort.
Perigueux.
8. Xaintonge.
Xainctes.
Ponts.
Roſchelle. 113.
9. Poictou.
Poictiers. 114.
Chaſtelrund.
Dove.
10. Limoſin.
Limoſin.
Tolo.
Uſarcha.
11. Auvergne.
S. Flour.
Clairmont. 115.
Beſſe.
12. Berry.
Bourges.
13. Toulon.
Tours.
Blois. 116.
Amboiſe.
Mont-Louis. *Burght.*
14. Sallons.
Cleri.
Sally.
Gergeau.
Laflette.
S. Laurens.
15. Bourbon.
Bourbon. *Kaſteel.*
Moulins.
16. Floreſt.
Mombriſon.
Rodumna.
17. Vallai. Vallois.
Peci.

II. Lyon: *Waer onder behooren de Provintien:*

18. Kleyn-Britannien.
Rennes. 117.
Dinan.
Nantes.
19. Normandyen.
Rouan. 118.
Diepen.
Calais.
Caen.
20. Anjou.
Angiers.
Richellieu. *Slot en Huys.*
21. Maine.
Maine. *Hoofdſtad.*
22. Beauſſe.
Cartres. 119.
Orleans.
Montargis.
23. Francia.
Parijs. 120.
Wiceſter. *Kaſteel.*
S. Germain.
Madrit. *Kaſteel.*
S. Clou.
S. Denis.

S. Denis.
Charenton.
Fontainebleau.
24. Picardyen. 122.
Amiens.
Abbeville.
25. Champanien.
Brie.
Rheims.
Sedan.
Langres.
Sens.
26. Burgundien.
Occidentaelsch-
Neder- } *Decl.*
Over- }
Salins. 123.
Chalon.
Autem.
Dyon.
Dole.
Bisantz.
27. Bononien. Boulogne. 124.
Boulogne.
28. Lotharingen.
Austrasia.
Vestrasia.
Nancy.
Conde. *Kasteel.*
Metz. 125.
S. Nicolaes.
Le Pont à Mousson.
Luneville.
Vaucouleur.
Blamont.
Remiremont.
Espinal. 127.
Lestrage. 126.
Neuf-Chasteau.
Vaigny.
Richecourt.
La Motte.
Nomeny.
Teckemful.
Marsal.
Rosieres.
Mariemont.
Stenay.
Jametz.
Fontenay.
Moyenvic. 127.
Ligny.
Barleduc.
Tul. Thul.
Verdun.
Barr.

III. Narbona. *Waer onder de Provintien:*

29. Languedocq.
Tholosa. 128.
Carcassonne.
Narbona.
Bezieres.
Montpellier.
Nismes.
30. Provence.
Paustlijck } *Gebied.*
Koninghlijck }
Avignon.
Aix.
Arles. 129.
Marsilien.
31. Delphinat.
Over- } *Delphinat.*
Neder- }
Vienne.
Grenoble.
Ambrun.
Montelimart.
Turnon.
Valence.
Lyon. 130.
32. Savoyen.
Chambery.
Bourg.
Montmelian.
Thurin.
Nicy.
Geneve. 131.
Andere Rivieren in Franckrijck.
De Marne.

De
- Saut.
- Boige.
- Ourq.
- Treſme.
- Oyſe.
- Aiſne.
- Allier.
- Chair.
- Vienne.
- Maine.
- Iſere.
- Droume.
- Durance.
- Tary.
- Gars.
- Dordoigne.
- Tiretaine.

132.

DUYTSCHLAND,

t' ſaemen met de NEDERLANDEN.

Voornaemſte Rivieren van Duytſchl.

De
- Donauw.
- Rhijn.
- Elve.
- Main.
- Necker.
- Embs.
- Weeſer.
- Oder.
- Weixel.
- Spree.
- Ens.
- Mur.
- Etſch.
- Sala.
- Lippe.
- Lech.
- Moeſel.
- Inn.
- Untſrut.
- Tauber.
- Nabe.
- March.

Te gelijck werden genoemd de vermaerdſte Bergen; de bekendſte Boſſchen, en de beroemdſte Academien. 133.

Duytſchland verdeeld in
- *Hoogh* } *Duytſchland.*
- *Neder* }

Of anders in thien Kreytzen; als

I. Ooſtenrijckſchen *Kreytz:*

waer in zijn:
- Ooſtenrijck. *Aertshertoghdom.*
- Stiermarck. } *Hertoghdommen.*
- Kaerndten. }
- Crain. }
- Tyrol. *Graeffſchap.*
- Trenten.
- Brixen. } *Biſdommen.*
- Labach. }
- Weenen. }

II. Bayerſche *Kreytz: Waer toe behooren:*
- Saltzburgh. *Aertsbiſdom.*
- Regensburgh. } *Biſdommen.*
- Paſſau. }
- Freiſingen. }
- Bayeren. *Hertoghdom.*
- Over-Paltz.
- Paltz-Nieuwburgh.
- Lughtenbergh. *Landgraeffſchap.*
- Ortenburgh. *Graeffſchap.*
- *Noch verſcheydene Steeden en Middyen.*

III. Franckiſche *Kreytz.*
- Francken. *Hertoghdom.*
- Wurtzburgh. } *Biſdommen.*
- Bambergh. }
- Eichſtad. }
- Brandenburgh. *Marckgraeff.*
- Neurenbergh. *Burghgraeff.*
- Hennenbergh. } *Graeffſchappen.*
- Hohenloo. }
- Erbach. }
- Swartzenburgh. }
- Wertheim. }
- Reineck. }
- Caſſel. }
- Limburgh. }

135.

De

De Steeden van deese en d' andere Kreytzen sullen hier nae volgen.

IV. Swabiſche *Kreytz.*

- Aughſburgh. } *Biſdommen.*
- Conſtans. } *Biſdommen.*
- Chur. } *Biſdommen.*
- Wurtenburg. } *Vorſtendommen.*
- Baden. } *Vorſtendommen.*
- Helffenſtein. } *Graefſchappen.*
- Wirtenbergh. } *Graefſchappen.*
- Oetingen. } *Graefſchappen.*
- Lauffen. } *Graefſchappen.*
- Montfort. } *Graefſchappen.*
- Furſtenbergh. } *Graefſchappen.*
- Eberſtein. } *Graefſchappen.*
- Hohenzolleren. } *Graefſchappen.*
- Sieltz. } *Graefſchappen.*
- Leeuwenſtein. } *Graefſchappen.*
- Tubingen. } *Graefſchappen.*
- Kirchbergh. } *Graefſchappen.*
- Brandis. } *Graefſchappen.*
- Zimmeren. } *Graefſchappen.*
- Tingen. } *Graefſchappen.*
- Sonnenbergh. } *Graefſchappen.*
- Juſtingen. } *Graefſchappen.*
- Gundelfingen. } *Graefſchappen.*
- Dieſſen. } *Graefſchappen.*
- Waldpurgh. } *Vrye Heerlyckheden.*
- Stauffen. } *Vrye Heerlyckheden.*
- Falckenſtein. } *Vrye Heerlyckheden.*
- Koninghs-eck. } *Vrye Heerlyckheden.*
- Gerols-eck. } *Vrye Heerlyckheden.*

't Getal der vrye Rÿcksſteeden is 35. *Der Abten* 29. *Der Abdiſſen* 6. Dan noch een *Commandeury in Elſas en Burgundien.*

V. Burgundiſchen *Kreytz.*

Waer toe behooren

- Nederland.
- Burgundien. 136.

VI. Over-Rhijnſchen *en* Elſaſziſchen *Kreytz.*

- Worms. } *Biſdommen.*
- Spier. } *Biſdommen.*
- Straetsburgh. } *Biſdommen.*
- Baſel. } *Biſdommen.*
- Biſantz. } *Biſdommen.*
- Wallis. } *Biſdommen.*
- Geneve. } *Biſdommen.*
- Loſanna. } *Biſdommen.*
- Metz. } *Biſdommen.*
- Tul. } *Biſdommen.*
- Verdun. } *Biſdommen.*
- Over-Elſas. *Landgraeff.*
- Lotharingen. *Hertoghdom.*
- Savoyen. *Hertoghdom.*
- Zweibruck. *Hertoghd. en Palt.*
- Velden.
- Sponheim.
- Over- } Neder- } Heſſen. *Landgraeff.*
- Catzenellebogen. } *Graefſchappen tot Heſſen.*
- Dietz. } *Graefſchappen tot Heſſen.*
- Ziegenhain. } *Graefſchappen tot Heſſen.*
- Nidda. } *Graefſchappen tot Heſſen.*
- Wetterauw. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Naſſauw. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Saarbruggen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Wiesbaden. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Salms. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Hanauw. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Liechtenbergh. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Muntzenbergh. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Bitſchen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Iſenburgh. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Solms. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Mersburgh. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Leiningen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Witgenſtein. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Waldeck. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Rapoltzkirchen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Kriechingen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Befort. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Rapoltzſtein. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Hohen-Rechberg. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Itzſtein. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Mynſingen. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*
- Blanckenbergh. } *Rhijngraefſchappen, en Graefſchappen.*

Noch 6. *Abdyen; en* 2. *Prooſtdyen. Nevens veele Rÿcksſteeden.*

VII. Neder - Rhijnſchen *Kreytz.*

Mentz. } *Geeſtlijcke Keurvorſten.*
Trier. }
Keulen. }
Naſſauw-Dillenburg. } *Graefſchappen.*
Beilſtein. }
Newen-Au. }
Reifersleid. }
Reineck. }

VIII. Weſtphaelſchen *Kreytz.*

Paderborn. } *Biſdommen.*
Munſter. }
Oſnabrugh. }
Verden. }
Mindau. }
Luyck. }
Gulick. } *Hertoghdommen.*
Kleef. }
Bergh. }
Marck. } *Graefſchappen.*
Lippe. }
Schaumberg. }
Bentheim. }
Embden. }
Oldenburgh. }
Hoy. }
Manderſcheyd. }
Ravenſpergh. }
Ridbergh. }
Spiegelbergh. }

137.

Noch twee Abten en twee Abdiſſen; nevens eenige Steeden.

IX. Neder-Saxiſche *Kreytz.*

Maeghdenburgh. } *Aertsbiſdommen; doch 't laetſte Weereldlijck, en tot een Vorſtendom gemaeckt by 't Munſterſche Vreede-beſluyt.*
Breemen. }
Halberſtad. } *Biſdommen.*
Heldesheim. }
Lubeck. }
Schwerin. }
Ratzenburgh. }

De Weereldlijcke Vorſten, onder deſen Kreytz behoorende, zijn

De Koningh van Deenemarcken, *ten opſight der van hem beſeeten werdende Heerlijckheden; toeſtandigh aen 't Rijck.*

De Hertogen van Sleeſwijck en Holſtein; *aen welcke oock* Stormar *en* Dithmarſſen *onderworpen is.*

Voorts de Hertogen *van*

Lauwenburgh.
Brunſwijck.
Grubenhagen. } *Vorſtend.*
Eiſzvelt. }
Meeckelenburgh.
Daunenbergh. } *Graefſch.*
Delmenhorſt. }

Noch eenige Rijcks-Steeden.

X. Over-Saxiſchen *Kreytz.*

Meiſſen.
Merſebergh. } *Biſdommen.*
Naumbergh. }
Brandenburgh. }
Havelbergh.
Saxen. *Hertoghdom.*
Meiſſen. *Marckgraefſchap.*
Thuringen. *Landſchap.*
Voightland.
Marck-Brandenburgh.
Pomeren. *Hertoghdom.*
Anhalt. *Vorſtendom.*
Swartzenburg.
Mansfeld. } *Graefſchappen.*
Stolbergh. }
Holmſtein. }
Beuchlingen. }
Barby. }
Gleichen. }
Wildenfeld. }
Plauwen. } *Baronnyen.*
Gerauw. }
Gratz. }
Schonburgh. }
Cautenburgh.

138.

Onder

Onder den I. OOSTENRYCKSCHEN KREYTZ

Behooren, en werden beſchreeven de volgende Steeden, &c.

Weenen.
Baden.
Neuſtad.
Cloſter-Neuburgh.
Tulu.
Maurbach. *Klooſter.*
S. Polten. 139.
Melck.
Crems.

Over-Ooſten-rijck; *of't Land over d'* Ens.

Ens.
Lints.
Wels.
Steyer. Stier.
Freiſtad. 140.

Stiermarck.

Rivieren.
De { Steyr. Drab. Mur. Mura.
Steeden.
Gratz.
Bruck.
Rackelspurgh.
Judenburgh.

Kaerndten.

S. Veit. Vitus.
Villach.
Klagenfurt.
Rivieren.
De { Drab. Glan. 141.

Crain.

Laubach.
Gortz.

Croatien.

Carelſtad.
Siſeck.

Tyrol.

Rivieren.
D'Etſch.
D'Inn. 142.
Steeden.
Inſpruck.
Hal in Inthal.
Brixen.
Botſen.
Trenten.

Onder den II. BAYERSCHEN KREYTZ

Behooren, en werden beſchreven de volgende Steeden, &c.

Saltzburgh.

Saltzburgh. 143.

Over-Bayeren.

Munchen.
Ingolſtad.
Freyſingen.
Abenſpergh.

Neder-Bayeren.

Landshut.
Regensburgh.
Donaweert. 144.
Straubingen.
Oſterhoven.
Wilshoven.
Paſſauw.
Ortenburgh.
Neuburgh.
Rivieren.
De { Donauw. Altmuhl. Iſer. Vils. Inn. Saltza. Ambra. 143.

Tot *Over-Bayeren* behoord
oock den
Over-Paltz.
Ambergh.
Weiden.
Neumarckt.
Sultzbach. 145.
Hinſchauw.

Onder den
III.
FRANCKISCHEN KREYTZ
Behooren, en worden beſchreven de volgende Steeden, &c.

Rivieren.
De Main. Saal. Tauber. Regnitz. Aiſch. Werren. Pegnitz.

Steeden.
Wurtsburgh.
Bambergh.
Forcheim.
Rotenburgh.
Ochsfurt.
Winsheim. 146.
Schweinfurt.
Koninghshoven.
Kitzingen.
Aſchaffenburgh.
Selgenſtad.
Eichſtad.
Coburgh.
Schleuſingen.
Neurenbergh. 147.
Onalsbach.
Culmbach.
Blaſſenburgh. *Kaſteel.*

Onder den
IV.
SWABISCHEN KREYTZ

Rivieren.
De Donauw. Necker. Lech. Iſer. Blauw. Koker.

Steeden.
Aughſburgh.
Ulm.
Nordlingen.
Leipſeim. 148.
Lauwingen.
Dillingen.
Mundelheim.
Memmingen.
Ravenſbergh.
Biberach.
Giengen.
Swabiſch-Hal.
Dunckelsphul. 149.
Lindauw.
Coſtnitz. Conſtans.
Leutkirch.
Wangen.
Uberlingen.
Faſſen.
Kempten.
Iszny.
Buchhorn.
Reutlingen. 150.
Ezlingen.
Coppingen.
Rothweil.
Heilbron.

Wurtenbergerland: *Behoorende tot* Swaben.
Sturgard.
Tubingen. 151.
Canſtatt.
Rohtenburgh.
Ehingen.
Kalb.
Aurach.
Kirchheim.

Maul-

Maulbron.

Marckgraefschap Baden.

Baden. Durlach. 152.
Pfortsheim. S. Gallen.
Schafhuysen. Hohentwiel.

Onder den V.
BURGUNDISCHEN KREYTZ
Rivieren.
De { Rhijn. Maes. Schelde. } 153.

Vermits in de Beschrijvingh van Franckrijck *de voornaemste Steeden van Burgundien zijn verhandelt, soo komen hier alleen in aenmerckingh (als oock tot deesen Kreytz behoorende) de*

NEDERLANDEN;

welcke werden verdeelt in seventhien Provintien; Naementlijck:

Arthois.

Arras. S. Omer.
Clermater. Hesdin.
Bethune.

2. Henegouw.

Mons, of Bergen. 154.
Valencijn. Hal.
Marienburgh. Camerick.

3. Namur, of Namen.

Namur. Namen.

4. Vlaenderen.

Duytsch } *Vlaenderen.*
Walsch } 155.

In *Duytsch Vlaenderen.*

Gent. Brugge. Iperen.
Grevelingen. Duynkercken.
Nieuwpoort.
Oostende. Sluys. 156.

In *Walsch-Vlaenderen.*

Rijssel. Douay. Doornick.

5. Braband.

Loven. Brussel. 157.
Antwerpen. Mechelen.
's Hertogenbosch.
Breda. Maestright.

6. Limburgh.

Limburgh. 158.

7. Lutzemburgh.

Lutzemburgh. Diedenhoven.

8. Holland.

Dordrecht. Haerlem.
Delf. Leyden.
Amsterdam. Gouda.
Rotterdam. Gorichem.
Schiedam. Schoonhoven.
Briel. Geertruydenbergh.
Heusden, Worcum.
Yssellsteyn. Woerden.
Naerden. Vlaerdingen.
Goeree. Alckmaer.
Hoorn. Enckhuysen. 160.

9. Zeeland.

Middelburgh. Flissingen.
Veere. Arnemyden.
Goes. Thoolen. 162.

10. Gelderland.

Spaensch } *Gelderland.*
Staetsch } 163.

Spaensch-Gelderland:

Gelder. Rurmond.
Venlo.

Staetsch-Gelderland, Verdeelt in de Veluwe; *waer van de Hoofdstad is:*

Arnhem.

In de Betuwe; *en daer in:*

Bommel. *Voorts noch*
Nieuwmegen. Harderwijck.
Thiel. 164.

En dan in 't Graefschap

11. Zutphen.

Zutphen. Doesburgh.
Deutecom. Lochem.
Grol. 164.

12. Marck-

12. Marckgraefſchap des H. Roomſchen Rijcks. 161.
13. Utrecht.
Utrecht.
Amersfort.
Wijck. Rheenen.
Montfort. 165
14. Mechelen.
Mechelen.
15. Groeningen.
Groeningen
16. Over-Yſſel.
Deventer.
Campen.
Swol.
Steenwijck.
Haſſelt.
Oldenſeel.
Otmarſum.
Enſchede. &c. 164. b
17. Frieſland.
Leeuwaerden.
Dockum.
Franeker.
Bolſwaerd.
Stavoren.
Harlingen.
Sneeck &c. 164. c.

Onder den VI.
OVER-RHYNSCHEN of ELSASSISCHEN KREYTZ.

Over- } *Elſas.*
Onder- }

In *Over-Elſas.*
Ruffach.
Colmar.
Schletſtat.
Benfeld.
In *Onder-Elſas.*
Straetsburgh. *Hoofdſtad.*
Hagenauw.
Weiſſenbergh. 164.
Landauw.
Voorts behooren tot den Over-Rhijnſchen *Kreytz.*
Spier.
Worms.
Franckfurt aen den Main.
Gellenhauſen.
Wezlar.
Friedbergh. 165.
Darmſtad.
Weizbaden.
Swalbach.
Gieſſen.
Marpugh.
Caſſel. 166.
Schmalkalden.
Hirſchfeld.
Fulda.

Onder den VII.
NEDER-RHYNSCHEN KREYTZ.

Rivieren.
Rhijn.
De { Main.
Necker.
Nahe.
Lauter.
Steeden.
Heydelbergh.
Franckendael. 167.
Manheim.
Ladenburgh.
Oppenheim.
Brettheim.
Creutzenach.
Keyſers-Lauteren.
Bacharach.

Dillen-

Dillenbergh. 163.
Mentz.
Hochſt.
Ingelheim.
Bingen.
Cobelentz.
Eerebreitſtein. *Slot.*
Trier. 169.
Keulen.
Andernach.
Bonn.

Onder den VIII. WESTPHAELSCHEN KREYTZ.

Rivieren.
De { Weeſer. Ems. Lippe. Roer.
Steeden.
Munſter.
Paderborn.
Oſnaburgh.
Verden. 170.
Minden.
Tot deeſen Kreytz behoord noch 't Hertoghdom Gulick.
Gulick.
Duren.
Aken.
Deſgelijcks 't Hertoghdom Kleef.
Kleef.
Weſel.
Emmerick. 171.
Oock 't Hertoghdom Bergh.
Duſſeldorp.
Duyſzburgh.
Dortmond.
Hervort.
En Embderland, *of* Ooſt-Frieſland.
Embden.
Oldenburgh.

Onder den IX. NEDER-SAXISCHEN KREYTZ.

Maeghdenburgh. 172.
Breemen.
Staden.
Halberſtad.
Hildesheim.
't Hertoghdom Brunſwijck,
verdeeld zijnde in 't
Wolffenbuttelſche
Calenberghſche
Lunenburghſche } *Gebied.*
Grubenhagenſche
Brunſwijck. 173.
Wolffenbuttel.
Helniſtad.
Gandersheim.
Quedlinburgh.
't Vorſtendom Calenbergh.
Hanover.
Hammelen. 174.
Lunenburgh.
Lunenburgh.
Zell.
Dannenbergh.
Harburgh.
Einbeck.
Oſteroda.
Elbingeroda.
Meeckelenburgh.
Guſtrouw.
Roſtock.
Wiſmar. 175.
Swerin.
Saxen-Lauwenburgh.
Lauwenburgh.
Ratzenburgh.
Holſtein, en Ditmarſſen.
Kiel.
Itzeho.

Itzeho.
Heyde.
Stormar.
Rivieren.
De { Elve. Bille. Stor. Swale.
Steeden.
Hamburgh. 176.
Gluckſtad.
Wagrien.
Lubeck.
Travemunde.
Pleun.
Sayebergh.
Sleeſwijck.
Sleeſwijck.
Gottdorp.
Flenſburgh. 177.
Hadersleben.

Onder den
X.
OVER-SAXISCHEN KREYTZ.

Thuringen.
Erffurt.
Weimar.
Gotha.
Jena.
Eyſenach.
Mulhuyſen.
Mansfeldt.
Eisleben. 178.
Mansfeld.
Arnſtad.
Meiſſen.
Meiſſen.
Leipſigh.
Naumburgh.
Dreſden.
Freybergh.
Weiſſenfels.
Swickauw. 179.
Zeitz.
Chemnitz.
Torgaw.
Hal.
Anhalt.
Deſſauw.
Bernburgh.
Zerbſt.
Marck-Brandenburgh.
Stendal.
Gardeleben.
Havelbergh. 180.
Perlebergh.
Witſtock.
Middel-Marck.
Brandenburgh.
Spandaw.
Berlin.
Franckfurt aen den Oder.
Ucker-Marck.
Prentſlauw.
Nieuw-Angermunde. 181.
Nieuw-Marck.
Cuſtrin.
Landsbergh.
Pomeren.
Voor- Achter- } *Pomeren.*
Stettin.
Anklam.
Dammin.
Gripſwalde.
Wolgaſt.
Uſedom.
Straelſond.
Colbergh. 182.
Stolpe.
BOHEEMEN.
Praegh.
Pilſen.
Carelſtein.
Quittenbergh. Kuttenbergh.
Eger.

Eger.
Thabor.
Leutmeritz.
Laun. 183.
Carelsbad.

Moravien.

Olmutz.
Grim.
Iglauw.

Sileſien.

Over- } *Neder-* } *Sileſien.*

Teſchen. *Hertogdom en Hoofdſtad.*
Troppau. *Hertogdom en Hoofdſtad.*
Jagerendorf. *Hertoghd. en Hoofdſt.*
Ratibor. *Hertoghd. en Hoofdſtad.*
Oppelen. *Hertogd. en Hoofdſt.* 184.

Neder-Sileſien.

Briegh. *Hertoghd. en Hoofdſtad.*
Oſzlauw.
Neiſz. *Hertoghdom en Hoofdſtad.*
Grotha.
Munſterbergh. *Hert. en Hoofdſt.*
Breſlauw. *Hert. en Hoofdſt.* 185.
Olſe. *Hertoghdom en Hoofdſtad.*
Schweinitz. *Hertoghd. en Hoofdſt.*
Strigan.
Jauer. *Hertoghd. en Hoofdſtad.*
Lignitz. *Idem.*
Glogauw. *Hertoghdom.*
Groot-glogauw. *Hoofdſtad.*
Sagan. *Hert. en Hoofdſtad.*
Croſſen. *Hertoghd. en Stad.* 186.

Lauſznitz.

Over- } *Neder-* } *Lauſnitz.*

In Over-Lauſnitz:
Bautzen.
Gorlitz.
Sittau.
Camitz.
Lauben.
Lieben.
In Neder-Lauſnitz
Luben.

PRUYSSEN.

Koninghlijck } *Hertoghlijck* } *Pruyſſen.*

In't Koninghlijck Pruyſſen.
Dantzick.
Thoorn.
Elbingh. 187.
In't Hertoghlijck Pruyſſen.
Koninghsbergh.
Marienburgh.
Memmel.

SWITSERLAND. *Verdeeld in* 13. *Cantons.*

1. Zurich.
2. Bern. 188.
   Loſanne.
3. Lucern.
4. Ury.
   Altorf.
5. Schweitz.
6. Underwalden.
7. Zug.
8. Glaris. 189.
9. Baſel.
10. Freiburgh.
11. Solothurn.
12. Schafhuyſen.
13. Appenzel.

Hier toe behooren noch:
Baden. 190.
Geneve.
en
De Bondgenooten der Switſers, namentlijck, de

Grauwbuntners.

Over-bundt.
Godshuysbundt.
Thien Gereghten.
De Hoofdſtad is
Chur.

Valeſiers.

Valeſia. Wallis. 191.

Sitten. 192.

POLEN.

Verdeeldt, met de daer toe gereeckend werdende Landen, in

1. Groot- } Polen.
2. Kleyn- }
3. Litthauwen.
4. Samogitia.
5. Ruſland: met
   Podolia.
   Volhynia.
   Pocutia.
   Ukraina.
6. Maſovien.
7. Pomerellen, of Kleyn-Pomeren.
8. Pruyſſen.
9. Lijfland.

Voornaeme Rivieren.

De { Dnieper. Boriſthenes. / Wieper. Aprus. / Dnieſter. / Weixel. / Niem. / Pruth. 195.

De Poolſche *Aerdsbiſdommen zijn*:
Gneſen.
Lembergh.

De Biſdommen:
Cracauw.
Cujauw.
Wilde.
Poſen.
Plotzko.
Varmien.
Przemisl.
Samogitien.
Culm.
Chelm.
Kyovien.
Luceoria.
Camenecia.
Verda.
Smolensko.

De Waywood, of Palatinaetſchappen, zijn:

Het { Cracovienſiſche. / Poſnanienſiſche. / Vilnenſiſche. / Sendomirienſiſche. / Caliſſienſiſche. / Trocenſiſche. / Siradienſiſche. / Lancicienſiſche. / Brestenſiſche. / Kiovienſiſche. / Inouladislavienſiſche. / Ruſſiſche. / Volhyniſche. / Podajiſche. / Smolenſciſche. / Lublinenſiſche. / Polocenſiſche. / Beltenſiſche. / Novogradenſiſche. / Plocenſiſche. / Vitebcenſiſche. / Maſſoviſche. / Podlachiſche. / Ravenſiſche. / Breſcienſiſche. / Culmenſiſche. / Mſcislavienſiſche. / Marieburgenſiſche. / Breslavienſiſche. / Pomeraniſche. / Miſcenſiſche. / Vendenſiſche. / Derpatenſiſche. / Pernavienſiſche. / Czerniechovienſiſche. / Capitaneum Samogitiæ.

Voorts, 87. *ſoo groote als mindere Caſtellanos.* 196.

De Steeden in

1. Groot-Polen, *met* Cujavia, *zijn*:
Boleslau.
Boreck.
Breſte.
Bijdgoſt. 200.

Byski. *Slot.*
Celiſſium.
Chocia.
Celum.
Coſminum.
Coninum.
Conſtenum.
Crone.
Crotoſinum.
Crusviz. 201.
Curnicum.
Gneeſen.
Golonchauw. *Kaſteel.*
Goſtin.
Lencicia. Lanſchitz.
Leſzla.
Liſſa.
Lowitz.
Mezeritz.
Niſavia. Niſaw. 202.
Odolanou.
Olobocum.
Slacoſtia.
Poſen.
Rava.
Scodra.
Siradia.
Stercle.
Velunia. 203.
Vladiſlavia.
Unejovia.
Uſchovia.
Znena.

2. Kleyn-Polen.

Andrejovia.
Biecia.
Bochnia. 204.
Bozentium.
Cazimiria.
Cracovia.
Czenſtochou.
Czorſtein. *Kaſteel.*
Inovladia.
Ilcuſſia. 205.
Ilza.
Lagovia.
Landskroon. *Kaſteel.*
Lelovia.
Leſniscum.
Lipovecia.
Lublin. 206.
Ogrodenecia. *Kaſteel.*
Opatovia.
Oſvecimia.
Pilcia.
Pilſna.
Racomo.
Radomia.
Sandecia. 207.
Sborovia. *Kaſteel.*
Sendomiria.
Severia.
Sialow.
Slupecia.
Sulovia.
Sijdlovia. 208.
Tarnouw.
Tencinum. *Kaſteel.*
Veliſca.
Viſlicia.
Wieſneck. *Kaſteel.*
Ziewitz.

3. Litthauwen.

Vilna.
Rudnick.
Lidda.
Oſmiana.
Bierze. 209.
Auguſtow.
Biala.
Bielſco.
Boriſſouw.
Breſcia.
Cuna.
Cælainum. *Slot.*
Czerniouw. 110.
Grodna.
Knyſin.
Merecium.
Pinſcum.

Rudnicum.
Rzeczycza.
Trocki.

4. Samogitia.

Couna. 211.

5. Rufland, *met* Podolien, Volhynien, Pocutia, *en* Ukraina.

Rufland *verdeeld in*
Wit-Rufland: *Behoorende tot* Litthauwen.
Rood-Rufland: *Eygentlijck* Roxolania, *behoorende aen* Poolen. 212.
Voornaemſte Steeden.
Barishovia.
Barum.
Bialocerqua.
Braslaw.
Brecanum.
Brodi.
Cameniec Podolsky.
Chelma.
Colomia.
Coidanovi. 214.
Crasnoſtavia.
Cremenecia.
Croſna.
Dubna.
Gliniahum.
Halacia.
Jaroslouw.
Javoriſvia.
Kiovia. Kyow. 215.
Lancutum.
Leopolis.
Luceoria.
Miedereck.
Minſcum.
Madziria.
Mohilow.
Mcislavium. Mcislow.
Neſuizia.
Kleyn-Novogrod. 216.
Olika.
Orsza.
Palocia.
Premiſlaw.
Reſovia.
Sanocum. Sanock.
Slukum.
Smolensko. 217.
Spiatinum.
Socalia.
Stepanovia.
Uchanie.
Vinniſca.
Vitebscum.
Valadomiria.
Zamoſcium. 218.
Zbaravia.

6. Maſau, Maſuren; *met* 't Dobrinenſiſche Land.

Maſau werd verdeeld in
De { Dobrinenſiſche, Ripinenſiſche, Slonnenſiſche } Caſtellany.
De Drobinenſiſche Caſtellany in
Het { Plozkiſche, Sawerſche, Mlaviſche, Steniſche } Gebied.
Steeden.
Czernienskum.
Czyrsko.
Dobrinum. Dobrecin.
Polocia. 219.
Pultovia.
Stetzycia.
Varca.
Warſchaw.

7. Pomerellen, *of* Kleyn-Pomeren.

Aſterinum. Hamerſtein.
Bidgoſtia. *Slot.*
Brombergh. Bedgosky. 220.
Bitau.
Conitz.

Dirſchaw.
Friedland.
Geele.
Meva.
Nakla.
Neuburgh.
Oliva. *Klooſter.*
Peplinia. Poeplin.
Puckum. Pauzge. *Kaſteel.*
Schooneck. 221.
Schlochau.
Stargard.
Suecia. Schwetz.
Tauchel.
Verdon.

8. Pruyſſen: *Waer van de Steeden geſteld zijn in de Beſchrijvingh van Duytſchland.*

9. Lijfland. *Doch is de Kroon Polen weer ontrocken.*
Derpt. 222.
Duineburgh.
Kakenhuyſen.
Parnaw. 225.
Riga. 225.
Dunamund.
Karkus. *Kaſteel.* 223.
Kirchholm. *Kaſteel.*
Mitau.
Narva. 224.
Pilten.
Reval.
Velin.
Weiſſenſtein. 225.
Wenda.
Wolmar. 226.

SPAENJE.
Werd verdeeld in twaelf Koninghninghrijcken; als:
1. Legion. Leon.
2. Oud- Nieuw- } Caſtilien.
3. Arragon.
4. Portugal.
5. Navarre.
6. Granada.
7. Valencia.
8. Toledo.
9. Gallicia.
10. Algarbia.
11. Murcia.
12. Corduba. 228.

De voornaemſte Rivieren in Spaenje *zijn:*
Iberus. Ebro.
Duerius. Duero.
Tagus. Tajo.
Anus. Rio Guadiano.
Boetis. Quadalquivir.
Minius. Mingo. 229.
't Pyrenæiſche Geberght. 230.
Steeden.
Bayonne.
S. Jean de Luz.
S. Iron. Gran.
Fontarabia.
S. Sebaſtiaen. 234.
Toloſa.
Vittoria.
Burgos. 235.
Duennas.
Cabagon.
Valladolid.
Segovia.
Eſcurial. *Klooſter.* 236.
Madrit. 237.
Alcala de Henares.
Hedenſdaeghs Complutum.
Arganda.
Aranjuez. 238.
Toledo.
Talavera.
Puente del Arcobiſpo.
Guadalupa. 239.
Merida.
Badajoz.
Elvas.
Eſtremos. 240.
Royellos.
Monteamor.

Liſbo-

Liſbona. 241.
Serpa.
Gibraleon.
Niebla.
S. Lucar de Barrameda.
Puerto de S. Maria. 242.
Medina Sidonia.
Gibraltar.
Ceuta.
Alcala.
Sevilla. 243.
Carmona.
Eceja.
Corduba.
Caſtro Rio. 244.
Vaena.
Granada.
Guadix. 245.
Baſa.
Lorca.
Murcia.
Orihuella.
Elche.
Alicante.
Xicono.
Xativa. 246.
Valentia.
Morvedro.
Villa Real. 247.
S. Mattheo.
Peniscola.
Tortoſa.
Cambrilla.
Terragona.
Villa Franca. 248.
Martorel.
Barcellona.
Ignajuda.
Lerida. 249.
Fraga.
Saragoſſa.
Barbaſtro.
Venaſca.
Girona.
Perpignan. 250.
Noch in Biſcaja *de Steeden:*
Laredo.
Vermeja.
Ordugna.
Bilboa. 234.

ITALIEN.

Voornaemſte Rivieren.

De { Poo. Eridanus.
Atheſis.
Arnus.
Tyber.
Piſatello.
Mincius.
Brenta.
Ticinus.
Oglia.
Adua.

D' Opperheeren in dit Landſchap zijn:

De { Paus van *Romen.*
Koningh van *Spaenje.*
Groothertogh van *Florencen.*
Vorſt van *Piemont.*
Hertogh van *Ferrare.*
van *Modena.*
van *Perma.*
van *Mantua.*
van *Urbin.*
Republicq van *Venetien.*
van *Genua.*

D' Academien zijn:

De { Paduaenſche.
Bononienſiſche.
Piſaniſche.
Senenſiſche.
Peruſiniſche.
Tauriniſche.
Salernitaenſche.
Neapolitaenſche.
Firmiſche.
Maceratenſiſche.
Venetiaenſche.
Ticiniſche; *of,*
Papienſiſche. 252.

Gebergheen.

Het { Alpes } *Gebergh.*
Apennin }

Italien

Italien *verdeeld in*
Oud- } Italien.
Nieuw- }
Romen. 253.

I. Kercklijck Gebied.
Oſtia.
Terracina.
Fundi. 257.
Mola.
Tibur. Tivoli.

II. Hetruria, *hedenſdaeghs* Toſcana.
Florencen. 258.
Siena.
Piſa. 259.
Livorne.
Luca. 260.
Ancona.
Senogallia.
Fano.
Peſaro. 261.
Urbino.
Rimini.
Porto Ceſenatico.
Mercerata.
Loretto.
Napels. 262.
Ferrare.
Bologna.
Imola.
Ravenna.
Faenta.
Parma.
Placentia.
Milaen.
Cremona. 263.
Mantua.
Breſcia.
Pavia.
Verona.
Vicenza.
Padua. 264.
Venetien.
Palma.
Genua. 265.

SICILIEN.
Palermo.
Meſſina. 266.

MALTHA. *Eyland.*
Valetta.
S. Angelo.
S. Michael. 267.

TURCKYEN in EUROPA.
Voornaemſte Rivieren.
De { Donauw. Sau. Drab. Theiſſa. 271.

Romanyen.
Conſtantinopol. 272.
Morea. Half-Eyland.
Miſitra.
Janna. Theſſalien.
Theſſalica.
Amani. Epirus.
Butrunto.
Albania.
Croja.
Macedonia.
Theſſalonica.
Thracien. Romanyen.
Adrianopol.
Bulgaria.
Ternova.
Servia.
Griecks-Weiſſenburgh. 278.
Dalmatien.
Raguza.
Sclavonien.
Boſnia.

Hongaryen.
Banialuca.
Beriſſo.
Carannm. 280.
Cliſſia.

Vijf-Kercken. 281.
Guila. Jula.
Gran.
Ofen. 282.

Archipelagus.

Negroponte.
Stalemina.
Andro.
Millo.
Stampalia.
Niſia.
Morgo.
Nicone.
Zea.
Paro.
S. Erin.
} *Eylanden.*

Al de Provintien in Europa, *behoorende onder den* Turckſchen Keyſer, *werden verdeeld in ſeven* Beglerbegſchappen, *waer van de twee eerſte* Groot-Veziers, *d' andere vijf* Baſſen *zijn.*

Onder 't

I. Beglerbegſchap

behoord:

Macedonien.
Thracien.
Albanien.
Theſſalien.
Epiro.
Achajen.
Morea.
Adrianopel. *Reſidentie-Stad.*

II. Beglerbegſchap.

Bulgarien.
Servien.
Boſnien.
Croatien.
Hongaryen.
Ofen. *Reſidentie-Stad.*

Beyde de voorige zijn Veziers. Welcke onder haer hebben vijf Baſſen:

I. *Is over:*
Epirum.
Albanien.
Theſſalien.
Morea.
Janna. *Reſidentie-Stad.*

II. *Is over:*
Servien.
Macedonien.
Sofi. *Reſidentie-Stad.*

III. *Is over:*
Boſnien.
Banialuca. *Reſidentie-Stad.*

IV. *Is over:*
Over-Hongaryen.
Temeswar. *Reſidentie-Stad.*

V. *Is over:*
Croatien.
Neder-Hongaryen, *voor een gedeelte.*
Caniſcha. *Reſidentie-Stad.*

Tributariſſen des Grooten Turcks zijnde Vorſten van
Wallachien.
Moldavien.

De vrijſte Vorſt is dien van
Sevenbergen. 283.

A S I A.

ASIA in't gemeen. Gelegentheyd; grootte; vorm; voortreflijckheyd, &c. 289.
Van ſommige verdeeld in
Kleyn- } Aſia.
Groot- }
Van andere wederom in
Voor- } Aſia.
Aghter- } 292.
Van onſen Autheur in
't Vaſte Landt.
D' Eylanden.
't Vaſte Landt in't
Noorder- } Deel.
Suyder- }
't Noorder-Deel in
1. Uſbeck, of Zagathay.
2. Turqueſtan.
3. Cathay.
4. Tartariſche Woeſtijn.
5. 't Eygentlijck Tartaryen.
't Suyder-Deel in
1. Turckyen in Aſia.
2. Arabien.
3. Perſien.
4. Indien.
5. China. 293.

TURCKYEN in ASIA.

Anatolien. Groot Kleyn-Aſia.
Surien. Groot-Syrien.
Turcomannien. Gr.-Armenien.
Diarbeck. Meſopotamien, *en eenige deelen van* Aſſyrien *en* Chaldeen.

Anatolien, *of* Groot Kleyn-Aſia.

Pontus *en* Bithynia.
Kleyn-Aſia.
Lycia.
Galatia.
Pamphylia.
Cappadocia.
Cilicia.

Cappadocia.

Cappadocia.
Pontus.
Kleyn-Armenien.

Galatia.

Galatia.
Paphlagonia. 294.
Beglerbegſchappen in Anatolien:
1. Anatolien.
2. Caramanien.
3. Toccat.
4. Aladuli.
Reſidentien der Beblerbegen:
1. Cutaige. Cotyæum.
2. Cogne. Iconium.
3. Amaſia. Trebiſonde.
4. Mara.
Andere Steeden:
Burſa. Pruſa.
Augoure. Ancyra Galatarum.
Satalie. Antali.
Smirna. 295.
Pergamen.
Cumo.
Phoce. Foggia Vecchia.
Epheſen.
Halicarnaſſus.
Mileten.
Sardes.
Chalcedon.
Nicea.
Cycicum.
Seſſinus.
Gordium.
Smirna.

Themiſcyra.
Amaſia.
Tyana.
Tharſus.
Anchiale.
Geberghten, hebbende yet ſonderlinghs.
Taurus.
Ida.
Tmolo.
Cragus.
Latmus. 296.
Sonderlinge Rivieren.
Pactolus.
Granicus.
Cidnus.
Acheron.
Arechuſia.
Halys.
Boſporus Thracicus.
Helleſpont.
Eylanden en Steeden.
Cianea.
Lesbos.
Mitylene.
Chio.
Icarien.
Pathmos.
Lero.
Claros.
Lango. Co. 297.
Scarpanta.
Rhodis.
Cyprus.
Nicoſia.
Famaguſta.
Paphus. Bapho.

SURIA en DIARBECK, of SYRIEN; *verdeeld in*

Aſſyrien.
Aſſyrien.
Meſopotamien.
Chaldæa.

Syrien.
Syrien.
Phœnicien.
Judea. Paleſtina. 298.

Diarbeck hedenſdaeghs verdeeld in:

Jerack: } *koomd* { Chaldæa.
Diarbeck: } *over eë* { Meſopotam.
Churdiſtan: } *met* { Aſſyrien.

Suria. Groot-Syrien. Soriſtan.
Voortijds afgedeeld in
Syrien.
Phœnicien.
Paleſtina.
Hedenſdaeghs van de Turcken *in drie* Beglerbegſchappen:
Alepo.
Damaſcus.
Tripoli. 299.
Antiochia. *Hoodſtad in Syrien.*
Alepo. Hierapolis.
Aman. Ama. Apamia. 300.
Emſa. Hems. Humſi.
Laodicea.
Seleucia.
Samoſata.
Zeugma. Pontus.
Salmyra. Fayd.

Phœnicien.
Sidon. Sayd. Sayetta. 301.
Tyrus. Sor. Sur.
Damaſcus. Scham. 302.
Tripoli in Surien.
Acre. Acon. Ptolomais.
Gibeleſt. Biblis.
Baruth. Beryte.

Judæa, *of* Paleſtina. 303.
Jeruſalem.
Joppe. Jaffa.
Gaza. Caſera.
Samaria. 304.
Sichem. Naplouſe.

Diarbeck.
Afſonderlijck, Meſopotamien.
In't gemeen, geheel Aſſyrien.

Assyrien.

Assyrien, *afsonderl. en eygentl.; nu genoemd* Aderbigian.
Mesopotamien: Diarbeck.
Chaldea: Yerack. 305.

Yerack, *of* Hierack. *Chaldea.*

(a) Bagdad.
Seleucia.
(b) Balsera.
Coufa. Massadali.
(c) Orchea. Urchoa.

Diarbeck. *Mesopotamien.*

(d) Rohai. Orrhaai.
(e) Caraemid. Caramit.
Merdin.
Asanchif. 306.
Carræ. Herran.
Sumiscasach.
Corna. *Kasteel.*

(a) *Gebouwd uyt de ruïnen van't oude* Babylon. (b) *Vergelijckt sigh met 't oude* Teseron. (c) Ur, *de Geboorte-plaets van Abraham.* (d) *Gemeenlijck genoemd* Orpha; *zijnde't oude* Edessa. (e) *Voortijds* Amida.

Aderbigian. *Assyrien.*

(a) Mosul.
(b) Scherehesul. Schiarahtur.
(c) Arbela.

(a) *Gehouden voor 't oude* Nineve. (b.c) *Deese twee Steeden werden van sommige voor even deselve gehouden.*

Turcommannia *en* Georgia. 307.

Erzerun.
Trapezunt. 308.
Cars. Chars. Chiser.
Revan.
Schildir.
Pan.
Telsis. Teflis.
Derbent. Demir.
Caspiæ Portæ.
Bitlis.
Manuserte. 309.

Armenien *is voortijds onder dien Naem veel meer bekend en beroemd geweest; als nu onder dien van* Turcomannien.

Rivieren.
Tyrus.
Euphrates.
Tigris.
Araxes.
Phasis. 310.

Groote Meiren.
Thospitis.
Arcesa.
Lychnites. 311.

Georgia; *verdeeld in*

(a) Mingrelien.
Avogasien.
Gurgistan.
Zuiria.

(a) Avogasia *werd somtijds begreepen onder den naem van* Mingrelien. *Deese beyde t'saemen koomen over een met der ouden* Colchis, *of noch yets meer daer toe.* Gurgistan *met 't oud* Iberien. Zuiria *met 't oud* Albania.

Mingrelien.

Phasis. Phassis.
Savatopoli. 313.

Gurgistan.

Cori.
Bassachine.

Zuiria.

Stranu.
Zitrach.
Chipica.
Zambanach.
Gorgora.

Commannia. 314.

ARABIEN; *verdeeld in*

Barraab, Bariara, Hyaman, } *of* { *Steenigh, Woest, Geluckigh* } *Arabien.*

Steenigh Arabien: Barraab.

Petra. Boſtra. Medava. } nu { Herat. Arac. Buſſereth. Moab.

Bergen.

Sinai.

Horeb.

S. Catharina. *Kloofter.* 319.

Tor. *Kaſteel, Vleck en Haven.*

Woeſt-Arabien. Bariara.

Anna. *Twee Steeden van dien Naem.*

Zuhana. *Vleck.*

Mextat Ali.

Mextat Ocem.

Saba. Simiſcaſac. 320.

Geluckigh Arabien. Hyaman.

Medina.

Mecha. 321.

Ziden.

Zibit.

Aden.

Layhi.

Agias.

Almacharana.

Sanaa. 322.

Tartach.

Gubelhaman.

Alibinali.

Amanzirifdia.

Sohar.

Maſcata.

Masfa.

Mirabat.

Sur. Syr.

Elcatif.

Bahar.

Maſcalat.

Jemen.

Lacach. Laſſach. 324.

Barem.

Canaran. Curia. Muria. } Eylanden.

Gionſa.

Manama. *Hoofdſtadt in 't Eyland* Barem, *of* Baharem. 324.

Razzalgate Moncandon } *Voorgeberghten.*

Gerariсus Sinus. *Zeeboeſem.* 323.

Roode Zee. 326.

PERSIEN; *Verdeeld in verſcheydene Landſchappen; als* 328.

Servan. Gilan. Dilemon. Tabareſtan. Gorgian. Rhœmus. } *Landſchappen nae 't Noorden.*

Churdiſtan Yerac Agemi. Choraſan. } *Landſchappen in 't midden.*

Herac.

Chuſiſtan. Fars. Kehrmon. Sableſtan. Sigiſtan. Circan. } *Landſchappen nae 't Suyden.*

Mackeran.

Servan. Xervan.

Tauris.

Sammachi. 329.

Servan.

Ardebil.

Bacu.

Gilan. Gueylon.

Raxt. Gaxhar. Layon. Langarhanon. Rudain. Mazanderan. } *Stadhouderyen en Hoofd-Steeden.*

Dilemon.

Dilemon.

Soruar.

Thalekan.

Tabere-

Tabereſtan.
- Aſterabat.
- Amoul.
- Zarlach.

Gorgian.
- Gorgian.
- Obscoen.
- Damegan.
- Semnan.

Rhœmus.
- Beſtan.
- Bevad.
- Zabzawar.
- Thous.
- Terrawa.
- Maſſinon.

Churdiſtan.
- Salmas.
- Maraga.
- Cormaba. 330.
- Nahtiovan.
- Choy.
- Guiencho.

Herac, Ayrack, *of* Hierac-Agemi.
- Com.
- Caſſian.
- Hamadan.
- Yeſd.
- Soltan.
- Hrey. 331.
- Caſbin.
- Iſpahan.

Chorazan; *verdeeld in*
- Cohazan. *In't Weſten.*
- Chorazan. *In't Midden.*
- Chewarazan. *In't Ooſten.*
- Kahen. Kayen.
- Meſchad. Mextat. 332.
- Herac. Sargulzzar.
- Nichabur.
- Buregian.

Chuſiſtan.
- Suſter.
- Havvect. Ahuatz.
- Askar-Mokran.
- Toſta.
- Siapour. Jonſabur.
- Sus. 333.

Fars. Farc. Perſia.
- Schiras.
- Aſtackar.
- Chilminare. *Kaſteel.*
- Jar. Jaar.
- Stakabanon.
- Chabonkara.
- Darabegard.
- Baeſd.

Kehrman. Caramania.
- Kehrman.
- Sirgian.
- Nahyan.
- Ormus.
- Mocheſtan. 334.

Guadel. Patanis. } Havenen.

Sableſtan.
- Zakrans.
- Boſt.
- Nebeſaet.
- Giſna Caſſabi.
- Balaiſer.

Sigiſtan. Sageſtan.

Cirkan.

Makeran.
- Siſtan. Sigiſtan.
- Makeran.
- Paſin. 335.

INDIA. OOST-INDIEN.
Verdeeld in
- 't Groote Land.
- Twee Half-Eylanden.
- Aen deeſe geene } *ſijde van de* Ganges.

't RYCK

't RYCK des grooten MOGOLS.

Begrijpt in ſigh:

1. Cabul.
2. Aſtoc.
3. Candahar.
4. Hajacam.
5. Multan.
6. Buchor.
7. Tatta.
8. Soret.
(a) 9. Caſſimere.
10. Bankish.
11. Kakares.
12. Naugracut.
13. Siba.
14. Jamba.
15. Bakar.
16. Sambal.
17. Pita.
18. Gor.
19. Kanduana.
20. Patna.
21. Ubeſſa.
22. Mevat.
(b) 23. Guzuratta.
24. Chiſtor.
25. Malway.
26. Candish.
27. Berar.
28. Gualeor.
29. Narvar.
30. Bengala.
(c) 31. Peng-ab.
(d) 32. Jengapar.
33. Hendowns.
34. Iſſelmere.
35. Bando.
36. Dehli.
37. Agra. 338.

Koninghrijcken des grooten Mogols.

(a) *Anders* Queximur. (b) *Of* Cambaja. (c) *Gemeenlijck genoemd* Lahor. (d) *Ook* Jenupar.

Hoofdſteeden der gedaghte Rijcken, van deſelve Naem; en ſommige andere, van welcke onder de Beſchrijvingh gewagh werd gemaeckt.

Cabul.
Samarcanda.
Jarchan.
Attoc.
Sirinaket.
Multan.
Candahar.
Buchor. Buckor.
Tatta. Sinde.
Laurebandar.
Diul.
Diu.
Soret.
Janagar.
Caſſimere.
Bankish.
Kakares.
Naugracut.
Bimbar.
Dalanguer.
Sirinakar. 339.
Beſchar.
Dankalar.
Purhola.
Hardware.
Jamba.
Bikaner.
Sambal.
Karakantaka.
Jekanur.
Narval.
Pitan.
Rajapore.

Guzuratte. Cambaya. 340.
Cambaya.
Diu.
Amadebat.

Bengala, *verdeeld in drie Hoofddeelen.*
Prarop.
Patan.

Bengale.

Bengala.
Chatigan.
Gouro.
Bengala.
Ragmehel.
Dekaka. Daka.
Banara.
Tanda.
Patana.
Holobas. Halebas. 341.

Candish.
Brampour.
Mandow.

Chitor.
Chitor.

Malway.
Rantipore.
Ugen. Ougel.
Narvar. 342.

D' overige Hoofd en andere Steeden in de voorgedaghte noch reſteerende Koninghrijcken zijn:
Rotas.
Gehud.
Jeſſelmere.
Giſſemere.
Ammer.
Bando.
Aſmere.
Lahor.
Dehli.
Agra.
Fetipour. 343.
Biana.
Scanderbade.
Secandra. 344.

Steeden, waer in ſigh eenige Rahias, *of kleyne Koninghskens onthouden.*
Temmery.
Negracut.
Calſery.
Serenigar.
Camayo. 345.
Guheritto.

Steeden en Veſtingen der Portugeezen *in't Koninghrijck* Cambaya.
Diu.
Damon.
Bacaim.
Salſette. *Eyland.*
Manora. *Schans.*
Aſſerim. *Rots.* 346.

INDIENS HALF-EYLAND aen deeſe ſijde der Rivier *Ganges.*

Zeeën en Rivieren.
Gangeticus Sinus; *of, de Zee-boeſem van* Bengale.
Barigazenus Sinus; *of de Zee-boeſem van* Cambaya.
Indiaenſche Zee.
Arabiſche Zee.
Ganges. } *Rivieren.*
Indus. }
Verdeelingh in:
Decan.
Golconda.
Narſinga.
Malabar. 347.

DECAN; *onderdeeld in*
Decan.
Cunkan.
Balagatte.

Decan.
Hamedanagar.
Chaul.

Cuncan.
Viſapour.
Solipar. 348.
Goa. *Behoord aen de Portugeezen; nevens 't Land der* Barden: *D' Eylanden* Salſette, Choran *en* Divar. Chaul *op de Kuſt, &c.*

Balagatte. Ballegatte.
Daltabad.
Lispor.

GOLCONDA. 349.

Golconda.
Maſulepatan.
Condopali.
Condavera. 350.

NARSINGA. BISNAGAR.

Canara.
Biſnagar. } *Drie Hoofd-deelen.*
Choromandel.

Canara.

Onor.
Baticala. } *Koninghrijcken.*
Gorcopa.

Biſnagar.

Tienlique.
Biſnagar. } *Koninghrijcken.*

Choromandel.

Choromandel. } *Koninghrijcken.*
Tamul.

Gingi.
Tanjaor. } *Landſchappen; zijnde*
Madure. } *geweeſt Deelen van Biſnagar, en noch hedensdaeghs dien Koningh Cijnsbaer.*

Hoofd-Steeden en Steeden.

Onor.
Baticala.
Gorcopa.
Gingi.
Cidambaram.
Chiſtapatama. 351.
Coloran.
Trinidi.
Salavacca.
Negapatan.
Tanjanor.
Caſtan.
Triminapatan.
Trangabar.
Triminava.
Madura.
Tutancori.
Tricilipali.
Manancor.
Chandegry. Biſnagar.
Narſinga.
Tripity.
Canguevaran.
Maliapour. S. Thomas.
Trivalur.
Cirangapatan.
Mangalor.
Vellur. 352.
Paleacata. 353.

MALABAR.

Caliculh.
Cochin. } *Voornaemſte Koninghrijcken.*
Cananor.
Coulan.

Combais.
Montigue.
Badara.
Tanor.
Cranganor.
Porca.
Calecoulan.
Travancor. . . . 354.
Com.
Auriola.
Cotagan.
Bipur.
Cucuran.
Panur. } *Kleyne Koningrijckskens, of veel meer Vorſtendommen, of Graefſchappen.*
Curiga.
Muterta.
Marta.
Batimena.
Mangata.
Paru.
Pimienta.
Changanara.
Trivilar.
Panapel.
Angamala.
Ticancutes. &c.

Divandurou. } *Eylanden.*
Malicuth. } 355.

INDIENS HALF-EYLANDT aen geene fijde der Rivier *Ganges*.

Verdeeld in:

- Pegu.
- Siam.
- Cochin-china.

} *Voornaemſte Koningrijcken.*

PEGU.

- Pegu.
- Siam.

} *Keyſerrijcken.*

- Martavan.
- Manar.
- Tangu.
- Marſin.
- Janyoma.
- Brama.
- Abdiara.
- Vilep.
- Caypuma.
- Tazatay.
- Mandranella.
- Tavay.
- Cablan.
- Ava.
- Tranziana.
- Tinco.
- Prom.
- Bacay.
- Largarny.
- Totay.
- Caſſubi.
- Moantay.
- Tipoura.
- Chacomas.
- Comotay.
- Craor.

} *Koninghrijcken.*

Steeden.

- Canarana.
- Carpa. 358.
- Pegu. 359.

SIAM. SIAN.

Verdeeld in:

- Siam.
- Malacca.

Siam.

- Martavan.
- Jangoma.
- Lanjan.
- Cambogo.

} *Koninghrijcken.*

Ravecca; *anders* Camboya; *Hoofd-ſtad.*

Malacca.

- Tanacerim.
- Juncalam.
- Singora.
- Queda.
- Pera.
- Patana.
- Pan.
- Malacca.
- Yhor.
- Bordelong.
- Ligor.

} *Koninghrijcken.* 360.

Sincapura. *Voorgeberght.* 361.

Malacca. *Stad.* 362.

COCHINCHINA.

Verdeeld in:

- Cochinchina.
- Tunchin.
- Ciocangue.

En dan noch de Natien

- Layes.
- Gueyes.
- Timocoues.

Cochinchina.

Verdeeld in:

- Chiampaa.
- Cochinchina.

Chiampaa. Chiambaa.

Chiampaa. *Hoofd-ſtad*; *van ſommige geſteld* Pulocacem.

Cochinchina.

- Sinuva.
- Cacciam.
- Quangiva.

} *Landſchappen.*

(a) Quiguin.

Ranran. 363.

(a) *Anders geheeten* Pulucambis.

Steeden.
Sinuva.
Caccia. 364.

TUNQUIN.

Begrijpt in ſigh:
Bochin.
Gehan.
Tinhoa.
Beramar.
Kedun.
Kenan.
Kethay. } *Provintien.*

Kece, *of* Keccio, *Hoofdſtad deeſes Rijcks. Eenige meenen, datſe oock* Tunquin *werd geheeten.* 365.

Lai
Cochinchina
Bau } *Koningrijcken, welcke aen den Koningh van* Tunquin *Tribuit moeten betaelen: Doch hy ſelfs is Tributaris des Keyſers van* China. 367.

CHINA.

Voortijds genoemd
Than. Wijd, ſonder Grenſen.
Yu. Hur. Siam. *Dat is:* Ruſt, of Geruſt. Groot. Cieraed.
Cheu. Volmaeckt.

't Werd geheeten
Van de Cochinchineeſers *en* Siammers, Cin. (a)
Van de Japonneeſen, Than.
Van de Tartaren, Han.
Van de Saraceenen *en* Mahometanen *nae 't Weſten* Cathay.

(a) *Hier uyt hebben wy den naem* China *gevormd.* 368.

Verdeelingh.
Noordlijck- Suydlijck- China.

Noordlijck China.

Verdeeld in:
Leaton.
Pequin. (a)
Scianton. (b)
Scianſi. (c)
Scienſi. (d)
Honan. (e) *Provintien.*

(a) *Anders* Peking (b) *of* Xanton. (c) *Van ſommige genoemd* Xanſi, *van Purchas*, Canſas. (d) Xemſi. *Van Purchas*, Soyohin; *van Mendoſa*, Sinſay. (e) *Anders* Honam. *Oock* Oyman.

Hoofd-Steeden.
Leaton.
Xunthien. Pekingh.
Xamhai.
Xanton.
Xanſi.
Siganfu.
Honan. 372.

Suydlijck China.

(a) Nanquin.
(b) Chequian.
(c) Fuquien.
Canton.
(d) Quancy.
(e) Junnan.
(f) Chiamſi.
Huquan.
(g) Suchuen.
(h) Quicheu. *Provintien.* 373.

(a) *Anders* Nanking. (b) Cekiang; *oock* Eſſiram. (c) Fokien, *of* Chincheo. (d) Guanza. (e) Vanam. (f) Kiamſi; *oock* Lanſay. (g) *By Mendoza* Suſuan; by *Purchas* Soin. (h) Quicheo; *of oock* Cuthen.

Hoofd en andere Steeden.
Nanking.
Umthiemfu.
Xanuchia.
Canton. Quamchefu. 374.
Kincenfu.
Quancy. 375.

Formo-

Formoſa. Eyland. 374.
Aenmerckingen op de verſcheydenheyd der Landkaerten van China, by verſcheydene Landbeſchrijvers uytgegeven. 378.
Lijſt der Steeden en Gehughten van elcke Provintie in China; bedragende t'ſaemen (behalven de Provintie Foquien)
537. Steeden.
1575. Gehughten. 377.

TARTARYEN.
Verdeelingh.
Woeſt-Tartaryen.
Usbek-Zagathay. } *Hoofd-Deelen.*
Turqueſtan. }
Cathay. }
Tartaryen, eygentl.

Woeſt-Tartaryen: *Koomende over een met der oude* Scytia intra Imaum.
Nagaiſche Horde. 388.

Usbec, *of* Zagathay; *ſigh vergelijckende met 't oude* Bactriana *en* Sogdiana.
Voornaemſte Steeden:
Samarcanda.
Bochara.
Badaſchian.
Balck.

Turqueſtan; *over-een-koomende met 't oude* Scytia extra Imaum.
Verdeelingh.
Caſcar.
Cotan. } *Bekendſte Koninghrijcken.*
Cialis. }
Ciarchian. }
Thibet. 389.

Cathay.
Verdeelingh:
Tanguth. } *Koninghrijcken.*
Tenduc. }
Tainfur. } 390.
Hoofd-Steeden.
Cambion.
Tenduc.
Tainfur. 390.

't Reghte Tartaryen.
Verdeelingh.
Mongul. } *Koninghrijcken, Landſchappen, of Horden.*
Bargu. }
Tartar. }
Nayman. }
Gog. }
Magog. } 391.

D'EYLANDEN van ASIA.
Verdeelingh.
D'Eylanden { Japon. Philippines. Moluckes. Sonde. Ceylon, *en de* Maldiviſche. 394.

JAPONSCHE EYLANDEN.
Verdeeld in
Japon: *Van d' Inwooners genoemd* Hippon, *of* Niphon; *betecckenende:* Oorſpong des Lights.
Ximo: *Dat is*, Laegh Land: *Of oock* Saycock, *ſoo veel als*: Negen Koninghrijcken.
Tokoeſi: *Anders* Chicock, *dat is*: Vier Koninghrijcken.
Deeſe drie zijn de grootſte en voornaemſte der Japanſche Eylanden. 395.
Voornaeme Steeden.
Meaco.
Amanguci.
Nangeſake.
Sacay. 395.

Japonſche Staet, *verdeeld in*
Saycock. } *Hoofd-Landſchappen.*
Chicock. }
Jamayſort. }
Jetſengo. }

Jetſegen. } *Hoofd-Landſchappen.*
Quanto. }
Ochio. } 398.
Jedo.
Oſaca. 400.

't LAND van JESSO; *anders* JEDSO; *ook* SESSO.

Theſſoy.
Coray.
Mazumay. *Landſchap.* 401.
Anjan.
Sangaar.
Aquita. 402.

PHILIPPYNSCHE EYLANDEN; *of* LUCON *en* MANILLES.

Mindanao. } *Grootſte onder deeſe*
Lucon. } *Eylanden.*
Paragoya. }
Tandaya. (a) }
Mendora. }
Parray. }
Masbata. } *Middelmatige*
Sabuura. (b) } *Eylanden.*
Cebu. (c) }
Negoas. }
Matan. }
Bohal. } 403.

(a) *Anders* Philippina. (b) *Of* Ibaboa. (c) *Geſeght* Los Vintados.

Andere Eylanden.
Meſſana.
Galegan.
Buthuan.
Abajo.
Capuli.
Tuao.
Banton.
Ribujan.
Virejes.
Marinduca.
Luban.
Islocken.
Mauriz.
Loyo.
Bankingle.
Kapul.
Kleyne Philippina.
Babujones.
Catandanis.
Paracalla.
S. Johans- } Eylanden.
De Palm- }
Steeden.
Manillo.
Cagaion. (a)
Cacares.
Lucon. (b)

(a) *Anders* Nieuw-Segovia. (b) *of* Nieuw-Caſtilien. *Linſchoten houd* Lucon *en* Manillo *voor deſelve Stad. Andere maecken'er twee van.*

Mindanao.

Las buennas Sennales. *Eyland.*
Mindanao. *Eyland.* 404.
Voornaemſte Steeden.
Mindanao. (a)
Saraga. (b)
Lomiaton. (c)
Dapito.
Canola.

(a) *Van andere genoemd* Tabuc. (b) *Eenige ſtellen* Suriaco. (c) *Sommige ſtellen* Lumeatan.

Mindora.

Mindora.

Cebu.

Jeſus-Stad. 405.

LADRONES, *of de* DIEFS-EYLANDEN.

Der { Danſſers- } Eylanden.
Martelaers-
Vogelen-
Koningen-
Korallen-
Hoven- }

Zee-

Der { Zeelieden- / De Volcanos / Malpelo } Eylanden.

MOLUCKISCHE EYLANDEN. 407.

Verdeelingh.

Tarnate. / Tidore. / Motir. / Maquian. / Bachian. / Gilolo. / Celebes. / Flores. / Timor, &c. } *Eylanden.*

't Land der Papous. 408.

Tarnate.

Noſtra Sennora del Roſario.
Gammelamme.
Tacomma.
Toluco.
Malayo.

Tidore.

Tarula.
Caſtello.
Viejo.
Maricco.

Mortir. Timor.

Taffaſo.
Tabillola.
Nahaca. Naffaquia.
Mauritio.

Bachian. Baquian.

Marigoran.
Gammaduore.
Laboua.

Gilolo. Batochine.

Momaya.
Gilolo.
Sabugo.
Aquilanio. 409.
Tolo.
Iſian.
Jaſſugo.
Sabou.
Coma. Tacoma.

Celebes.

Macazar. / Cion. / Sanguin. / Cauripana. / Getigam / Supar. } *Koningbrijcken.*

Macazar.
Bantachia.

Noch eenige andere Eylanden.

Ceiram.
Salor.
Malva.
Umbo.
Terralta. 410.
Adonare.
Cabanaſſa.

AMBOYNA.

Amboina. / Veranula. / Hittu. / Noeſan. } *Eylanden.*

Amboina.
Coubella.
Lovio.
Hittou.

BANDA.

Banda. / Nera. / Gumanapi. } *Voornaeme Eylanden.*

Waeyer. / Pouloway. / Poulorin. / Poulſetton. } *Geringer Eylanden.*

Nera.
Londor.
Ortatan.
Combor.
Naſſauw. / Belgium. } *Schanſſen.*

Andere

Andere Eylanden.
Cayoa.
Gazea.
Meao.
Tafoura.
Xala.
Buro. 411.

D'EYLANDEN van SONDA.
Verdeelingh.
Sumatra.
Borneo.
Groot- } Java.
Kleyn- }
412.

Sumatra.
Achem. } *Koninghrijcken.*
Pedir.
Pacem.
Camber.
Palimban.
Menancabo.
Janby.

Borneo.
Steeden.
Borneo.
Bendermaſſin; *anders geſeght* Bandermahen.
Lave.
Kerimaja; *anders* Hormata, *of* Krimata. 413.
Eylanden leggende rondom Borneo.
Boqueran.
S. Johan.
Jola. Zola.
Tagyma.
Combahan.
Pulotigan.

Groot-Java.
Bantam. 414.
Jacatra; nu Batavia.
Langhs de Kuſt.
Japara.
Tuban.
Jortan.
Paſſaruam.
Paracucan.
Palambuan. } Koninghrijcken, of Steeden, hebbende elck een Koningh.
Manderan, Reſidentie-Stad des Koninghs van Java. 415.
Bavy. } *Eylanden.*
Madura.
Pulo Conder. }
416.

CEYLON; of der oude TAPROBANE.
Voorgeberghten.
Capo Comorin.
Capo Cael.
Verdeelingh.
Jafnapatan. } *Koninghrijcken.*
Trinquilemale.
Baticale.
Chilao.
Colombo.
Jala.
Candea.
Corollos.
Ceitavaca.
Manar, *Eyland en Veſtingh.* 417.
Gallo } *Voornaemſte Zee-havenen.*
Colombo.
Chilao. }
418.

MALDIVISCHE EYLANDEN; *Geſeght, wel twaelf duyſend in getal te zijn.* 419.
Deſelve werden verdeeld in XIII. Attolons, of Landſchappen; naementlijck:
1. Tilladoumatis. *Van de Spaenjaerden geheeten Cabeça das Ilhas, dat is, 't Hooft der Eylanden.*
2. Milladoue Madoue.
3. Papypola.
4. Malas Madou.
5. Ariatollon.
6. Male Attollon.

Hier is
't Eyland Male.
7. Poulisdou.
8. Monlucca.
9. Nillandoux.
10. Adoumatis.
11. Souadou.
12. Collomadoux.
13. Addou.

Poue Molluque. *Deese twee laetlaetste werden maer voor een gehouden.*
De Koningh over al deese Eylanden heeft sijne Residentie in 't Eyland
Malo. 420.
Sijnde eene der grootste, schoon't maer ruym eene Mijl in den Omkringh heeft.

AFRICA.

AFRICA in 't gemeen; gelegentheyd; benoemingh; grootte, vorm, &c. 423.
Voorgeberghten.
Capo { Bona. De bonn' Esperance. Guardalfuy. Verde. 424.
Verdeelingh.
't Orientaelsche, 't Occidentaelsche } Africa.
Andere Verdeelingh.
't Noordlijck, 't Suydlijck } Africa.
Noch een andere Verdeelingh.
't Witte, 't Swarte } Africa. 425.
Verdeelingh onses Autheurs.
Lybien, *of* Africa.
Æthiopien.

Lybien, *of* Africa, *verdeeld in*
Voor-, Aghter- } Africa, *of* Libyen.
Anders, in't
Buytenste, Binnenste } Africa, *of* Libyen.

Æthiopien, *of* Moorenland, *verdeeld in*
Opper-, Onder } *of* { Hoogh, Laegh } *of* { Boven-, Beneden- } Moorenland.
Anders, in
Æthiopien *onder* Ægypten.
Binnen-Ægypten.

Voor, *of* Buytenste Africa, *of* Libya.
Barbaryen.
Biledulgerid.
Ægypten.

Aghter, *of* Binnenste Africa, *of* Libya.
Saara, *of* de Woestijn.
't Land der Negros.
Guinea.

Opper, *of* Hoogh, *of* Boven-Æthiopien.
Nubia.
Abyssinia.
Zanguebar.

Onder, *of* Laegh, *of* Beneden-Æthiopien.
Congo.

Mono-motapa.
Caffres. 426.

Barbaryen, Biledulgerid, *t' ſaemen genomen, koomen over een met 't geen d' Oude hebben genoemdt* — Mauritanien. Africa. Libyen — *eygentlyck soo geheeten.*

Verdere verdeelingh en Vergelijckingh.

Barbaryen, Biledulgerid, *d' uyterſte Weſt-deelen deeſer beyde t' ſamen genomen,* 't *Midden,* D' *uyterſte Ooſt-deelen,* *voor* Mauritanien. Africa. Libyen.

Saara, *of* de Woeſtijn, 't *uyterſte*
Weſter-deel / *Ooſter-deel* — *koomd over een met* — d' *oude Volckeren* Gætulis. Garamanten.
't Land *der* Negros, — *koomd over een met* — 't *Geweſt der* Nigriten.

In Opper-Æthiopien.

Nubia, Abyſſinia, Zanguebar — *t' ſamen komen over een met* — Ptolomæi Æthiopien *onder* Ægypten.

In Onder-Æthiopien.
Koomen over een,

Congo, Monomotapa, Caffres — *met* — *de* Heſperiis Æthiopibus. Agyſymba Regione. d' Antropophagis Æthiopibus. 427.

Beroemſte Bergen.
Atlas.
Luna.
Serre Lione. 428.

Vermaerdſte Rivieren.
Nijl.
Niger.
Zaira. 429.

BARBARYEN.

Maroco.
Fex.
Algier.
Telenſin.
Tunis.
Tripoli.
Barca. — *Koninghrijcken.*

MAROCCO.

Rivieren.
Sus.
Ommiraby.
Tenſift.
Aſſi[illegible]l.
Ag[illegible]
Save[illegible]
Tefet[illegible]
Quad-el-Habid.
Derna.

Verdeelingh, in
Sus.
Hea.
Guzula.
Marocco.
Teldes.
Haſcora.
Ducala. — *Landſchappen.* 432.

Sus, *heeft deeſe Steeden:*
Taradante.
Meſſa.
Tejeut.
Tedza.
Tagavoſt.
Guergueſen.
Agoanabra.

Guzula. Heeft geen beſlootene noch ſonderling vaſte Steeden; maer wel een groot deel Vlecken en Dorpen.

Maroc-

Marocco. 433.
Marocco.
Agmet.
Elgiumuha.
Imegiagen.
Imitz.
Ternmella.

Hea.
Tedweſt.
Hadequis.
Teguleth.
Tejeut.
Teſegdelt.
Ilenſugagen.
Tegteſſe.
Eitdeſet.
Culejat.
Tefethna.
Magadur. *Eyland.* 434.

Teldes *en* Haſcora.
Tefza.
Elmadina.
Elgiumuha.
Tagodaſt.
Bzo.
Tenſite.

Ducala. Duccala.
Azamor.
Elamadina.
Aſafi. 435.
Magazan.
Voornaemſte Havenen.
Meſſa.
Aſafi. Satſi.
Magazan. Magrazan.
Azamor.
Voorgeberghten.
Guer.
Oeem.
Cantin.
Carros. 436.

Verder beſchrijvingh der Provintien *Hea, Sus, Marocco, Guzula, Ducali, Haſcroa,* en *Teldes*, of *Tedles.* 437.

FEZ. FEZZA.
Rivieren.
Mulvia.
Ommiraby.
Buragrag.
Guir.
Suba.
Bunaſar.
Lixe. Lucus.
Gomer.
Nocor.
Zhas.
Verdeelingh:
Temeſne.
Fez.
Azgar.
Habat.
Errit.
Garet.
Chaus. } *Landſchappen.* 438.

Temeſne.
Anfa. Amfa.
Almanſor.
Rabat.
Nuchaila. 439.
Thagia.
Adendum.
Tegeget.
Ham-el-Thalla. *Landſchap.*

Fez.
Fex.
Mechneſe.
Sale.
Mahmora. 440.

Azgar.
Elgiumha.
Larrache.
Caſar-el-Cabir. *Luſthuys.*

Habat. 442.
Arzile.

Tanger.
Caſſar-Eſſoghïir.
Ceute. 443.
Tetuan.
Geberghten.
Rahon.
Benifenſecare.
Benihurus.
Chebib.
Beni-Cheſſen.
Angere.
Meeſt al bewoond.

Errif.

Gomer.
Terga.
Bedis.
Mezemma. 444.
Pennon de Velez. *Schans.*
Beniguazeval, *een welbewoond Geberght.*
Suſoan.

Garet. Garret.

Mellila.
Chaſaſa.

Chaus.

Tezza.
Teurert.
Dubdu.
Garſis.
Hadaggia.
Gherſelvin. 445.
Sabhelmarga.
Asgari.
Guregra.
Vlacktẽ. 446.
Breede en eygentlijcke Beſchrijvingh der groote Stad *Fez.* 447.

ALGIER en TELENSIN.

Verdeelingh.

Algier.
Telenſin.
Tenes.
Bugia.
Conſtantina.

Andere Verdeelingh, in twintigh Regeeringen.

Sargel.
Tenes.
Marſalquibir.
Hunain.
Op de Kuſt, ten Weſten van Algier.
Haresgal.
Algier.
Bugia.
Gigel.
Conſtantina.
Op de Kuſt ten Oeſten.
Bona.
Telenſin
Tenes
Algier
Bugia
Conſtantina
Bona.
In't Geberght. Deeſe Namen der Bergen zijn genomen van de byleggende Steeden op de Kuſt.
Steffo.
Necab.
Mezella.
Muſtin.
Leggende in 't Land.

Noch een andere Verdeelingh.

Guerguela.
Cuko.
Techort.
Labes.
Koninghrijcken, alleen Cijnsbaer.
Ben-Raſid. *Landſchap.*
Tebeſſe. *Landſchap.*
Meliana. *Heerlijckheyd.*
Angad. *Heerlijckheyd.*
Telenſin. *Onderworpen Koninghrijck.*
Tenes. *Onderworpen Koninghrijck.*

Onſen Autheur volghd d' eerſte Verdeelingh; en geeft yeder Hoofd-deel deeſe Koninghrijcken, Regeeringen, of Landſchappen.

Telenſin.
Hunain.
Haresgal.
Marſalquibur.
Op de Kuſt.
Telenſin.
Telenſin.
Anghad.
Ben-Raſid.
In't Land.

Tenes,

Tenes, { Tenes. *Op de Kuſt.* / Sarſel. *Op de Kuſt.* / Meliana. *In't Land.*

Algier, { Algier. *Op de Kuſt.* / Couco. *In't Land.*

Bugia, { Bugia. *Op de Kuſt.* / Gilgili. *Op de Kuſt.* / Stefo. / Labez. / Necaus. / Meſila. } *In't Land.*

Conſtantina. { Bona. *Op de Kuſt.* / Conſtantina. *In't Land.* / Tebeſſa. *In't Land.*

Telenſin; *van d' Oude* **Timici**; *hedenſdaeghs* **Tremecen** *en* **Tilmiſan** *genoemd*; *Hoofdſtad des Koninghrijcks van dien ſelven Naem.* 450.

Hunain, *anders* **Humambar**, *is't oude* **Artiſiga.**

Haresgal, *'t oude* **Siga.**

Marſalquibur, *der oude* **Portus Magnus.** **Oran**, *anders* **Vaharan**, *der oude* **Cuiſa.**

Mazagran.

Anghad.

Guagida.

Ben-Raſid. Beni-Raſid. Beni-Araxid.

Beni-Arax, *anders* Bunibara.
Calla. Calar Haora Urbara.
Moaſcar. Victoria.
Batha. Vaga.

Tenes. *Der oude* **Julia Cæſarea.**

Tenes.
Sargol. 452.
Briſchia.

Meliana. Malliana.

Meliana.

Meſule. Meſila.

Meſule.
Tegnident.
Beni-Abucaid.

Couco.

Equil-Vandaluz. *Geberght.*
Couco Tubuſuptus. 454.

Algier.

Temen-Fut.
Teldes.
El Col de Mudejares Tigiſi. 455.

Bugia.

Bugia.
Gegel.
Steffe.
Labes. *Geberght.*
Necaus. *Landſchap en Stad.*
Meſila.
Caala. } *Veſtingen in't Geberghe* Labes.
Coco. }
Tezli. } 456.

Conſtantina.

Conſtantina.
Bona.
Tebeſſa.
Tabarque. *Eyland en Stad.*
Collo.
Sucaicada. 457.
Citra.

TUNIS.

Verdeelingh in Zee en Land-Regeeringen.

Biſerta. }
Guletta. }
Suſa. } *Zee-Regeeringen.*
Africa. }

Begge. }
Urbs. }
Cayroan. } *Land-Regeeringen.*
Biedulgerid *voor een gedeelte.* }

Rivieren.
Guad-il-barbar.
Capes Triton.
Magrada. 458.

Biſerta. Beneſert; *voortijds* Utica.

Gulette.
Tunis. 459.

Suſa.
Hammamet, *of anders* Machomete.
Suſa.
Monaſtero. Lemta. 460.

Africa. El Madia.
Africa; *voortijds geheeten* Thapſus.

Begge. Beye; *voortijds* Bulla Regia.

Urbs. Urba; *voor deeſen* Orba. 461.

Cayroan. Thysdrus.
Tobulha.
Asfachuſa.
Zaghoan. *Geberght.*
Gueſelet. *Geberght.*

TRIPOLI.
Tripoli.
Barca. 462.
Syrten, *of Sandbancken van Barbaryen, zijnde, de*
Kleyne / Groote } Syrte, *of Zeeboeſ. van* { Capes. / Sidra.
Hoofd en andere Steeden
El Hamma.
Capes.
Zoara Piſida.
Oud- / Nieuw- } Tripoli { Sabrata. / Oea.
Lebeda.
Sydra. *Eyland.*
Aræ Philenorum.
Gerbes. *Eyland.* 463.
Garian. *Geberght.*

BARCA; *van d'Oude byſonderlijck* LIBYEN *genoemd; en van haer verdeeld in't*
Cyreniſche / Marmariſche / Uyterſte } Libyen: *Daer by reeckenende't geen diep in't Land lagh; en van ons werd geheten de* Barckiſche Woeſtijn.

't Cyreniſche *uyterſte Zee-gedeelte tegens 't Noorden voerde de naem van*

Pentapolis, *wegens de vijf ſeer treflijcke Steeden.*
(a) Berenice. Bernick.
(b) Teuchira. / Ptolomais. / Apollonia. } nu { Taocara. / Tolometa. / Bonandrea.
Cyrene. Cayroan. (1)
(a) *Anders* Heſperides. (b) *Of* Arſinoe.
(1) *Of oock* Corene, *en* Coran. 465.
Barca. Barco.
(a) Alberton. *Haven.*
Alexandria. 466.
(a) *Anders* Parætonium.

BILEDULGERID; *van de hedenſdaeghſche Schrijvers ten onrecht* NUMIDIA *genoemd.*
Sus, *of* Teſſet. / Dara. / Segellomeſſe. / Tegorarin. / Zeb. / Biledulgerid. / Woeſtijn van Barca. } *Koninghrijcken of Landſchappen.* 468.

Sus, *de verr-afgelegene; ten onderſcheyd van* Sus *in* Marocco:

rocco : *werd van sommige oock genoemd* Tesset.

Idausquerit. } *Op de Zee.*
Extuca.
Nun.

Tesset.
Gnaden. } *Op 't Land.*
Ifran. *
Acha.

* *Anders* Uferan.

Yeder van desse Quartieren heeft verscheydene Steden, Kasteelen en Dorpen.

Dara, *verdeeld in*

Dara.
Tafilet.
Itata.

Banisabih. (a)
Quiteva.
Tagumadere. (b)
Taragabel.
Timesguit.
Dara. (c) } *Steeden van* Dara. 469.

(a) *Anders* Mucubach. (b) *Of* Figumeder. (c) *Oock genoemd* Tefuf. Teffuf.

Tafilet. } *Hoofdstad van 't Koninghrijck diens selven Naems.*
Itata.

Segellomesse.

Segelmesse. *Hoofdstad.*
Onder haer behooren de kleyne Landschappen :

Queneg. { Zebhel. Gastrir. Tamacrost. } *Steeden.*

Matgara, { *heeft tot Hoofdstad* } Helel.

Manun, { *heeft ten Hoofdstad* } Manun.

Suhail,
Humeledegi,
Ummelhefen, } *maecken yeder haer eygene Staet.*

Tebelbet, *heeft* { 3. *Steeden.* 12. *Dorpen.*

Farcala, *heeft* 3. *Steeden, en* 5. *Dorpen.*

Terezin, *heeft* 5. *Steeden, en* 15. *Dorpen.*

Benegumi, *heeft* 8. *Steeden, en* 15. *Dorpen.*

Beribesseri } *hebben yeder* 3. *Steeden,*
Guachde } *en eenige Dorpen.*
Fighighe }

Togda. 470.

Staet te weeten, dat Helel *en* Manun *van sommige niet werden gereeckend voor* Landschappen, *maer voor Steeden, behoorende onder* Queneg.

Tegorarin ; *heeft over de* 50. *Steeden en beslootene Vlecken. Ontrent* 150. *Dorpen.*

Tesebit (Tesevin), *onder* Tegorarin *begreepen, heeft* 4. *Steeden, en* 28. *Dorpen.*

Zeb.

Zeb.
Mezzab. } *Landschappen.*
Techort.
Guergula.

Pescara.
Borghiu.
Deusen.
Nesta.
Theolacha. 471.
Mezzab.
Techort.
Guerguela.

Biledulgerid. Bedel-el-Gerid.

Daer by gedaen de Quartieren van

Teorregu.
Jasliten.
Gademetz.
Fezzen.

Biledulgerid, *'t bysondere, heeft*

Teusar.
Caphsa.
Nessaoa. *Nevens meer andere Steeden, en een groot getal Dorpen.*

Teorregu, *heeft* 3. *Beslootene Vlecken,*

ken, en 26. Dorpen.
Jaſſiten, *heeft 3. of 4. Vlecken, en 30. Dorpen.*
Gademetz, *heeft 16. beſlootene Vlecken, en over de 60. Dorpen.*
Fezzen, *heeft 50. ſoo Steeden, als beſlootene Vlecken, en over de 100. Dorpen.*

Woeſtijn *van* Barca.

Angela, *heeft 3. Steeden, en eenige Dorpen.*
Alguecher, *heeft 3. Steeden, en eenige Dorpen.*
Serta, *een groote Stad geweeſt, doch nu verwoeſt.* 472.
Rivieren.
Zis.
Ghir.
Tagda.
Farcala; *en noch eenige andere.*

EGYPTEN.

Verdeelingh.
Hoogh- } Egypten.
Laegh- }
of
Hoogh- } Egypten { Thebais.
Middel- } { Heptanomas.
Laegh- } { Delta.

Hoog, *of* Opper-Egypten. 473.

(a) Girgio.
Manfelout. } *Voornaeme* Caſſilifs,
Beneſuief. } *of Regeeringen.*
Minio.
Cherkeſſi.
(a) *Anders* Sait *genoemd.*

Middel-Egypten.

Fium. } Caſſilifs.
Fiſze. } 476.

Laegh, *of* Neder-Egypten.

Garbia.
Monoufia. } Caſſilifs.
Callioubeck.
Manſoura.
Bouhera. * } Caſſilifs. 477.

* *Dit laetſte* Caſſilif *leght bynae gantſch buyten* Egypten; *doch ſtaet onder deſſelven Regeeringh.*

(a) Cairo. 476.
(b) Alexandria.
(c) Roſetta.
Damielta.
Maala. 478.
Sues.
Coſſir. 479.

Deeſe Steeden werden anders oock geheeten (a) Alkair. (b) Scanderia. (c) Ruſchit.

De Rivier

Nilus; *de* Nijl:

Haere gelegenheyd, oorſprongen, loop, &c. 480.
Zambere.
Zaire.
Turbet.
Bourles.
El Maala. 480.

In een Byvoeghſel *hebben wy* EGYPTEN *verdeeld, uyt d'oude Schrijvers in*
Over- }
Middel- } Egypten.
Neder- }

Neder-Egypten.

1. Racotis. }
2. Phtenuthi. }
3. Phtemphuti. } Nomi; *ſoo veel als*
4. Mendes. } *Rijcksvooghdyen,*
5. Pihof. } *Vorſtendommen,*
6. Said. } *Heerlijckheden,*
7. Atribis. } *Gerichtſtoelen,*
8. Tanis. } *of Kreytzen.*
9. Pharbetus. }
10. Buſiris. } 484.

1. Beteeckend *Doorſnijden.* 2. Soo veel als 't *Gouvernement des Gods aller Goden.* 3. *Den Hemel der Goden.* 4. Een *Bock.* 5. Een

5. Een *Slangh*. 6. Een *Schaep*. 7. Een *Havick*. 10. Des *Koninghs Os*.

In 1. lagh de Stad *Alexandria*. In 2. *Canopus*; nu *Rossetta*. In 3. *Taua*. In 7. *Atrib*. In 10. *Busiris*.

Middel-Egypten.

1. Memphis.
2. Heliopolus.
3. Bubastus.
4. Heracleopolis.
5. Krocodillenland.
6. Opyrynchi.
7. 't Land der Honden.
8. Hermopolis.
9. Antinous.
10. Latanopolis.

} Nomi; *als boven.* . 485.

Waerom deese Kreytzen dus genoemd wierden, kan men naesien in onse Beschrijvingh.

Over-Egypten.

1. Thebaensche,
2. Apolliniſche,
3. Panopolitaensche,
4. Koptische,
5. Tentyrische,
6. Lycopolitaensche,
7. Aphrodische,
8. Latopolitaensche,
9. Abydenische,
10. Antæopolitaensche,

} *Kreytz.* 486.

De Mahometanen *hebben dit Rijck nu onderscheyden in alleen derthien* Rijcks-Hoofdmanschappen; *te weeten*:

1. Girgio, of Hasid.
2. Manfelout.
3. Benesuef.
4. Fium.
5. Gize.
6. Bouhera, of Baëra.
7. Garbien.
8. Menoufia.
9. Mansoura.
10. Kallioubieh.
11. Minio.
12. Cherkeffi.
13. Kattia.

ZAHARA, *of* SAARA: *Dat is*: De WOESTYN.

Verdeelingh.

Cehel.
Zahara.
Azgar. 487.

Cehel *heeft niet anders als fijn Sand, sonder Gras.*

Zahara *grof Sand, en een weynigh Gras.*

Azgar *eenige Moeraſſen, en weynige Kruyden.*

De Volckeren, sigh in deese Woestijn onthoudende, zijn

Bereberen.
Africanen.
Abexers.
Arabiers.

Verdeelingh dteser groote Woestijn, in

Zanhaga. Zuenziga. Targa. } *Hoofd-Landschappen.* } D' *eerste 3. tegens 't Westen.*

Lempta. Berdoa. Gaoga. Borno. } *Hoofd-Landschappen.* } D' *andere 4. tegens 't Oosten.*

Zanhaga, *begrijpt in sigh*

Azaoad. Tegazza. } *Woestijnen.*

Zuenziga.

Goden. *Woestijn.*

Targa.

Hair. *Hoofdstad.*

Lempta.

Dighir. *Hoofdstad.*

Berdoa.

Gaoga Borno

} *Deese twee laetste zijn bynae geen Woestijnen meer; en yeder heeft sijnen Koningh.*

't LAND *der* NEGRES, *of* MOOREN.

Verdeeld in

Gualata. Genehoa. Tombut. Agades. Cano. Caſſena. Gangara. — *Koninghrijcken, of Deelen, aen deeſe ſijde des* Nigers.

Melly. Souſes. Mandingue. Gago. Guber. Zegzey. Zanfara. — *Aen geene ſijde des* Nigers.

Senega. Gambea. Caſamanſe. Jarem. Guinala. Biguba. Beſegue. — *Tuſſchen d' Armenen om de Monden des* Nigers.

en meer andere.

Rivieren.

Nigris.
Senegre.
Gambea.
S. Dominici.
Rio Grande. 490.

Noch eenige geringer.

GUINEA; *of de* KUST *van* AFRICA.

Verdeelingh.

Meleguette. Guinea. Benim. — *Hoofd-Deelen.* 492.

Voorgeberghten.

Serre-Lione.
Der Palmen.
Der drie Punten.
Fermoſo.

Rivieren.

Camerones.
Volta.
Mancu.
Lagoa.
Real de Calabari.
Real del Rey.
Serre Lione.
D' Oeſter-Rivier.
De S. Anna Rivier.

Guinea.

D' Elpenbeene- De Goude- — Kuſt.

Elpenbeene-Kuſt.

Axem. *Schans.*

Goud-Kuſt.

Sabou. Foetou. Accara. — *Koninghrijcken of Heerſchappyen.*

S. Georgius de la Mine. *Schans.*
Naſſauw. *Veſtingh.* 493.

D' EYLANDEN S. THOMAS.

Geheeten:

S. Thomas. Del Principo. Ferdinandi Poo. Annobon. — *Eylanden tuſſchen* Guinea *en* Neder-Moorenland.

S. Mattheus. Aſcenſion. S. Helena. — *Dieper inwaerts, in de groote Zee.* 495.

S. Thomas.

Povoaſan.

Rivieren der naebuerige Kuſten.

Borca.
Campo.
S. Benedicti.
S. Jan.
Coriſco. *Eyland.* 496.

NUBIA.

Gorham { *Koningrijck, Woeſtijn, Volck,* } *van dien ſelven Naem.*

Voor-

Voornaemſte Steeden.
Cuſa.
Gualva.
Dancala.
Jalac.
Sula.
Tamalma.
Zaghara.
Matham.
Amgimi.
Nuabia.
Tagaa.
Gorham. 497.

Damocla, *nae de* Mooren,
Bugia, *nae* Egypten, *oock gehouden voor Deelen van Nubia.*

ABYSSINIA; *anders 't Hoogh en 't Groot-*ÆTHIOPIEN, *of* MOORENLAND.

Barnagas.
Tigremahon.
Angote.
Dancala.
Fatigare.
Xoa.
Amara.
Bagamedri.
Dambea.
Damout.
Goyame.
Cafates.
Narea.
} *Koninghrijcken en Landſchappen.* . . . 498.

En noch veel meer andere.

Steeden.
Daboroua.
(a) Canfila.
(b) Dafila.
(c) Emacen.
Caxumo.
Angotina.
Dambea. 499.

(a) (b) (c). *Sommige houden* Canfila *en* Dafila *niet voor* Steeden, *maer voor* Provintien, *of* Regeeringen; *en* Emacen *voor de Hoofdſtad der Provintie* Dafilæ.

Noch andere Koninghrijcken.
Bæris.
Balignazo.
Adea.
Pangue.
Ambea.
Panguci.
Sabaun. 501.

ZANGUEBAR, *of* ZANZIBAR.

Verdeeld in

De Kuſt van { Zanguebar. Ajan. Abex.

Van d' Oude genoemd:

Barbaria, Azania, Troglodítico } Regio.

Zanzibar.
Penda, Monſia, Querimba } *Eylanden.*
Aniſa. 502.

Mongala.
Angochio, Moſambicq, Quiloa } *Koningrijcken, Landſchappen, Eylanden,*
Mombaza, Melinda, Lamo } *leggende over de Kuſt van* Zanguebar.
Pate. 503.

Moſambicq.
Mombaza. 504.

De Kuſt van Ajan.

Brava. *Republicq.*
Magadoxo, Adea, Adeil } *Koninghrijcken.*

Zocotora. *Eyland.*
Brava.
Zeila.
Avalis.
Barbera.
Meta. 505.

De Kuſt van Abex.

Arquico.
Magnum Littus.
Suaquen.
Mazua. } *Eylanden.*
Macaria. }
Suaquen. }
Xumeta, *een groot Boſch.* 506.

NEDER-MORENLAND.

Verdeelingh.
Congo.
Monomotapa.
Cafres.
Congo begrijpt
't Geen legt tuſſchen *Congo* en *Guinea.*
Congo ſelfs.

***Tuſſchen* Congo *en* Guinea.**

De { Ambroſiners. } *Volckeren.*
{ Camaroners. }
{ Caponers. }
Angra. *Landſchap.*
Cacombo.
Gabom. } *Koninghrijcken.*
Pongo. }
Biafra. }
Medra.
Voorgeberghten.
De bonn' Eſperance.
Lope Gonzalves.

CONGO.

Loanga. } *Koningrijcken en Volckeren, aen Congo onderworpen, of Cijnsbaer, of Bondgenoten.*
Antiquainers. }
Giaquas. }
Malemba. }
Mateman. 508.
Congo verdeelt in
Bamba. } *Groote Landſchappen.*
Songo. }
Sunda. }
Pango. }
Batta. }
Pomba. }
Bamba. } *Hoofd-Steeden.*
Songo. }
Sunda. }
Pango. }
Batta. }
Pomba. }
Banza. } *Andere.* . . . 509.
Loanda. }
Cabeſſe. }
Dongo. } . . . 511.
Rivieren.
Zaira.
Selunda.
Danda.
Coanza. 509.

Bamba.
Caconge.
Giaqua.
Angola.
Mataman.
Melemba. 510.
Cambambe. *Bergen.*

MONO-MOTAPA.

Madragon; *anders* Mono-motapa. *Hoofd-ſtad* deeſes Rijcks. 513.
Rivieren.
Infantes.
Spiritu Sancto.
Cuama.
Zachaf. *Meir.*
Butua. } *Vorſten onder den Mono-motapa.*
Cefala. }
Quitela. }
Sedanda. }
Chicanga. }
Mono-Emugi. } 514
Maen-geberghten.
Imhambane. } *Koninghrijcken.*
Inhamior. }

CAFRE-

CAFRERIA, of't LAND der CAFRES.

Westersche { Mateman. Mclamba.

Oosterſche { Chicanga. Sedanda. Quitera. Cefala.

Suyderſche. 515.

Picos Fragoſos; een gedeelte der Maen-geberghten.

Voorgeberght der Aiquilles.

Sena. Tete. Cuama. } Veſtingen.

Sofala. 516.

MADAGASCAR, anders S. LAURENTII Eyland.

Voorgeberghten.

S. Sebaſtiaen.

S. Roman. 518.

Antongil, of S. Antonii. Boumarage. Angrada. Cacambout. Manialuſe. Mannajara. Matatane. Manapate. Manatenga. Anamboul. Ramac. S. Lucia. Antipere, of S. Clara. } Reden, Havenen en Plaetſen tegens 't Noorden en Suyden.

Vingagora. S. Andreas. Pracel. S. Vincent. S. Jacob. S. Auguſtin. Tombaja. } Tegens 't Weſten.

Eylanden, om Madagaſcar heenen.

S. Maria.

Comeres, { S. Chriſtoffel. Ten H. Geeſt. Loura. Comore.

Anders genoemd Magotte. Conbracas. Angouan. Gaſidſa. 520.

S. Mauritii, of S. Apollonix.

Indiſche Sandbancken. 521.

D'EYLANDEN van CAPO VERDE.

Begrijpen

S. Vincentii S. Antonii S. Nicolai S. Luciæ S. Jacobi S. Maria S. Thomę S. Dominici S. Michaels } Eyland.

Sout-Eylanden.

Bonne-Veue. Mayo. Brava. Vyer-Eyland. Groot-Riberi. } Eylanden.

Praya. 522. 523.

Gras, of Kruyd-Zee. 524.

MADERA.

Funghal. Hoofdſtad.

Monchrico. Manchico.

Santa Crux.

Porto Santo. Haven. 526.

CANARISCHE EY-LANDEN.

Voorgeberghten.

Bajados.

Non. 527.
Forteventura.
Lancellotte.
Cajas.
Porto de Naas. } *Veſtingen en*
— de Cavalos. } *Havenen.*
Groot-Canarien. 531.
Canaria. Palm-Stad.
Tedle.
Galder. } *Steeden.*
Guja.
Teneriffe.
Tereire. *Bergh.*
Layuma.
Santa Cruz.
Rotava. } *Steeden.*
Rialeo.
Garachico. 532.
Gomera.
Gomera. *Hoofdſtad.*
Palma.
Palma. } *Steeden.*
Brenia.
Yſer-Eyland, di Ferro. 533.
S. Borondons Eyland, *genoemd* { Fortunada. Incantata. Nontrouvada.
Der oude { Junonis Inſula, Pluitala, Caſperia, Canaria,
Der oude { Pinturia, Ombrio. Capraria, *vergeleecken met de hedenſdaeghſche* Canariſche *Eylanden.* 528.

't EYLAND MALTA.

Havenen en Zee-boeſems op de Kuſt deeſes Eylands.

Marza Scala.
Marza Sirocco.
Pietra Negra.
Anteofega.
Muggiaro.
Melecca.
Porto de Saline Vecchio.
S. Pauli.
S. Georgii.
Marza Muſſetto.
Marza Grande. 537.
Gozze.
Cumin.
Cuminat.
S. Michiel. } *Eylanden.* . . . . 537.
La Sengle.
Lampedoſa. } . . 537. 538.
Linaſo.
Pantalgrea. 542.
S. Elmi. *Schans en Slot.* 537.
La Valette. *Stad.* 538.
Engel-Schans. 539.
D'oude Stad Malta. 539.

AMERICA.

AMERICA in 't gemeen; gelegentheyd, benoemingh, grootheyd, vorm, &c. 545.
Verdeelingh.
Noorder } America.
Suyder }
't Land Jeſſo. 549.

NOORDER-AMERICA.

't Canadiaenſche.
't Mexicaenſche. 550.
In't Canadiaenſche { *Hebben de* Franſche, Engelſche, Hollanders, Deenen *en* Sweeden *verſcheydene* Colonien, *of Plant-Steeden.*

't Mexi-

't Mexicaensche. { Behoord den Koning van Spaenje meerendeel alleen toe.

't Canadiaensche,
Verdeeldt:
In { d' Arctische Landschappen. Canada, of Nieuw-Franckrijck.

't Mexicaensche
Verdeeldt:
In { Mexico, of Nieuw-Spaenje. Nieuw-Mexico. 551.

ARCTISCHE LANDEN.
Zee-Enghte Davis.
Christiaen-Zee.
Baffins-Bay.
Buttons-Bay. 552.
Nieuw-Noord-Wallis.
Nieuw-Suyd-Wallis.
Cumberland.
Elisabeth. } *Voorgeberghten.*
Carolus. }
Sonthampton.
Dudley.
Muncks-Haven.
Nieuw-Deenemarcken.
Vaerwel. *Voorgeberght.* 553.

YSLAND.
Verdeeld in
Sudlendinga Fiordung.
Nordlendinga Fiordung.
Austlendinga Fiordung.
Westlendinga Fiordung.
Scalholt. *Bisdom.*
Halar. *Bisdom.* 555.
Bellestad.
Hecla. *Bergh.*
Helga. *Bergh.* 556.
Ysland sou over een koomen met het *Thule* der Oude.

GROENLAND.
Oost } Groenland.
West }

Erricsum. Ericks-Eyland.
Erricsiorden. Ericks-Haven.
Osterburgh. *Huys.*
Westerburgh. *Huys.*
Garde. *Stad.*
Albe. *Stad.*
S. Thomas-Kloosten.
556. 557.

CANADA, *of* NIEUW-FRANCKRYCK.
Begrijpt:
Terraneuf. } *Eylanden en Volckeren.*
Labrador. }
Canada. }
Acadia. }
Saquenay. }
D' Irocois. }
Hurons. }
Algonquins. 559.

Canada in 't bysonder.
Canada; *groote Rivier.*
Canadianen.
Hurons. } *Volckeren, met welcke de Francoisen handelen.*
Algonquins. }
Attiquameques. }
Nipisiriens. }
Montagnetz. }
Saguenayers. }
Acadianen.
Tadoussac. } *Provintien en Plant-Steeden.*
Quibec. }
Sillery. }
Richellieu. }
Montreal. }
Miscou. }
Port Royal. }

Labrador, *of* Estoitilande; *anders oock genoemd 't Land van* Cortereal: *Desgelijcks* Nieuw-Britannien. 562.

NIEUW-NEDERLAND.
Voorgeberghten.
May.

Hin-

Hinlopen.
Eylanden voor de Kuſt.
Petockenock.
Texel.
(a) Henrick Chriſtiaen.
Douvres.
Eliſabeth.
Black.
Lange Eyland.
Groot-Mattowack.
(a) *Dit werd van d'* Engelſche *genoemd* de la Vigne de Marte.
Rivieren.
Manhatte. (a)
Suyder-Rivier.
(a) *Van de* Hollanders *geheeten de* groote Rivier: *Van andere* Rio Mantana.
Gotthenburgh. } *Plant-Steeden der* Sweeden.
Chriſtina. }
Yſerburgh. } 564.

VIRGINIEN.

Verdeeld in drie Deelen.

I. Begrijpt 't geen om de Baey *Cheſapeack* is.

II. 't Geen om 't Quartier *Weapemeoc* werd gevonden.

III. 't Geen leght by *Secotan*, langhs en op de Zeeboeſem *Pomejoc*, en *Rounec*.

Cheſapeac, *Zeeboeſem.*

Rivieren.
Powhatan.
Pamanuke. 565.
Joucheamad.
Toppahanoc.
Pattamoweque.
Rawtunxut.
Bale. 566.
Jameſtorme. *Plant-Stad der* Engelſche. 565.
Werouwocomoro. *Veſtingh.*
Mannahoacs }
Toppohamoks } *Volckeren.*
Saſqueſahanox }
Maſſawomeks }

Weapomeoc.

Rivier.
Pomejoc.

Secotan.

Sable. *Eyland.* 566.

BERMUDES EYLANDEN; *of* D'EYLANDEN *van* SOMMER. 568.

Southampton. *Haven.*
Harrington. }
Smith. }
Devonſchire. } *Stammen, onder welcke de daet in leggende*
Pembrock. } *Landen zijn verdeeld geworden.*
Pagets. }
Warwick. }
Southampton. }
Sandijs. 569.
Harrington. Zee-Enghte.
De Schanſſen, welcke hier gebouwd zijn, werden genoemd:
Koninghs-Schans.
Karel-Schans.
Pembrockefort.
Smits-Schans.
Pagets }
Cavendish } Schans.
Daviers }
Warwicks }
Sommerſeth. }
Groot-Eyland. }
S. Davids-Eyland. } *Eylanden.*
S. Joris-Eyland. } . . . 570.
Paerel-Eyland. }
Yrlands-Eyland. } . . . 571.

FLORIDA.

S. Auguſtin.
S. Matthæus; *Plant-Steeden der* Caſtilianen.
Apalachi-Geberghten. 573.
Caroliner Schans; *gebouwd van de* Francoiſen. 574.

Mati-

Matique. } *Landſchappen in* d'Apa-
Amana. } lachen; *waer van hier*
Bemarin. } *nae breeder ſal geſprooc-*
ken worden. 576.

Byvoeghſel van BRASIL; *en de Reys van eenige door dit Land, om Goud te ſoecken.* 577.

APALACHITES.

Bemarim. }
Amani. }
Matique. } *Provintien.*
Schama. }
Meraco. }
Apachalaque. } 584.

Melilote. *Hoofdſtad.* 585.

Olaimy. *Bergh.* 587.

MEXICO, *of* NIEUW-SPAENJE.

Verdeeld in:

S. Dominico. }
Mexico. } Audientien, *of*
Guadalajara. } Parlamenten.
Guatimala. }

S. Dominico; *heeft onder ſigh al d'Eylanden, welcke voor den* Mexicaenſchen *Zeeboeſem leggen. Daer nae:*
Florida.
Venezuela.
Nieuw-Andaluſia.
Rio de la Hacha.

MEXICO, *heeft onder ſigh de Landſchappen:*
Panuco.
Mechoacan.
Tlaſcala.
Guaxaca.
Tavaſco.
Jucatan.

Guadalajara, *begrijpt de Landſchappen:*
Guadalajara.
Xaliſco.
Loſzacatecas.
Chiametlan.
Cinaloa.
Nieuw-Biſcaja.
Cibola.
Quivira.
Anian.
California.

Guatimale.
Guatimale.
Soconuſco.
Chiapa.
Vera Pax.
Honduras.
Nicaragua.
Coſtarica. 588.

D'AUDIENTIE MEXICO.

Mexico. *Hoofdſtad, voortijds genoemdt:*
Tenoxtitlan.
Themiſtitlan.
Themixtitan.

Onderſcheyden in vier Quartieren:
S. Johan.
S. Maria rotunda.
S. Paulus en Sebaſtiaen.
S. Jacob. 589.

Steeden, gelegen op beyde de Meyren van Mexico.
Chulula.
Tezcuco.
Quitlavaca.
Yztalpalapa.
Queretaro.
Acapulco.

Plaetſen ontrent Mexico, *daer Silver werd gevonden.*
Comana.
Puchuco.
Achichica.
Temozcaltepeque.

Zacualpa.
Taſco.
Ymiquilpo.
Cultepeque.
Talpajava.
Zumpango.
Guanaxuato. 591.

Aerds-Biſdommen.

Mexico, *in* Nieuw-Spaenje.
S. Domingo, *in* Hiſpaniola.

Wy-Biſdommen.

Onder Mexico
Puebla de los Angeles, *in* Tlaſcala.
Valladolid, *in* Mechoacan.
Antequera, *in* Guaxaca.
Guadalaiara, *in* Nieuw-Gallicien.
Sant Jago, *in* Guatimala.
Merida, *in* Jucatan.
Ciudad Real, *in* Chiapa.
Truxillo, *in* Honduras.
Vera Pax, *in* Vera Pax.
Leon, *in* Nicaragua.

Onder S. Domingo
Sant Johan, *in* Puerto Ricco.
Sant Jago, *in* Cuba.
Coro, *in* Venezuela. 635.

Panuco.

S. Stephano del Puerto. } *Spaenſche Plant-Steeden.*
S. Jago de los Vallos. } *Spaenſche Plant-Steeden.*
S. Louis de Tampico. } *Spaenſche Plant-Steeden.*

Mechoacan. *Biſdom.*

Colima. } *Steeden.*
Zacatula. } *Steeden.*
Zinzonza. } *Steeden.*
Paſcuaro. } *Steeden.*
Guayangaro. } *Steeden.*
Concept. de Salaya. } *Steeden.*
S. Michael. } *Steeden.*
S. Philippus. } *Steeden.* . . 592.
Leon. } *Steeden.*
Zamora. } *Steeden.*
Villa Lagos. } *Steeden.*

Tlaſcala; *of* Los Angeles.

Tlaſcala. } *Steeden.*
Los Angeles. } *Steeden.*
Vera Crux. } *Steeden.*
S. Johan de Ulloa. *Haven.*

Guaxaca.

Antequera.
S. Ilefonſo.
S. Jayo.
Spiritu Santo. 593.

Taraſco.

Noſtra Sennora de la Victoria.

Jucatan.

Voorgeberghten.
Cotoche.
S. Antonii.
Cozumel. *Eyland.*
Merida; *voortijds* Majapan. 594.
Valladolit.
Campeche.
Salamanca. 595.

D'AUDIENTIE GUADALAJARA.

Guadalajara.

Heeft niet meer als deeſe twee Plant-Steeden.
Guadalajara.
S. Maria de los Lagos. 603.

Xaliſco.
Compoſtel.
Los Zacatecas.
Los Zacatecas.
Avinno.
Sombrarette.
S. Marten.
Xeres.
Eroan.
Nombre de Dios.
Nieuw-Biſcaya.
S. Johan, S. Barbara, Endes } Mijnen.
Chiametlan.
S. Sebaſtiaen.
Cinalao.
S. Johan.
Culiacan.
S. Michiel. 604.

NIEUW-GRANADA.

Cibola.
Quivira.
Anian. 605.
California.
Morata, Acu, Tonteac } *Koninghrijcken.* 606.

D'AUDIENTIE GUATEMALE.

Guatemale.
S. Jago.
(a) S. Salvador.
(b) La Trinidado.
S. Michiel. } *Steeden.*
(c) Xeres de la Frontera.
(a) *Anders* Cuzcatlan. (b) *Of* Conſonate. (c) *Ook* Chuluteca. 607.

Saconuſco.
Guavetlan.
Chiapa.
Ciudad Real.
Chiapa. 608.
Honduras.
Valladolid.
Gratias à Dios.
S. Joan del Puerto de los Cavallos.
Touxillo.
S. Georgius d'Olancho.
Amatica.
Nicaragua.
Leon de Nicaragua.
Granada.
Jaën.
Nieuw-Segovia.
Realejo. 610.
Coſta-Ricca.
Carthago.
Aranjues.
Nicoya.
Caſtro d'Auſtria.
Veragua.
Panama. *Zee-Enghte.*
Conceptión.
La Trinidad.
S. Fé.
Carlos.
Parita. 611.

D'ANTILLEN, *of de* CAMERCANISCHE EYLANDEN.

Hiſpaniola, Cuba, Jamaica, Boriquen } *Eylanden.*
Hiſpaniola.
S. Dominico.
Puerto de la Plato.

S. Jago de los Cavalleros.
El Cotuy.
Salva Leon de Yquey.
Azua.
S. Maria d'el Puerto.
Monte Chriſti.
La Concept. de la Vega.
El Zeibo. 612.

Cuba.

S. Jago.
La Sierre de Cobre.
Baracoa.
S. Salvador.
Porto del Principo.
Havens. { S. Chriſtof. de la Havana. / Matamas.

Jamaica.

Sevilla.
Melilla.
Oriſtan. 614.

Boriquem, *of* S. Johan de Puerto Rico.

S. Joan de puerto rico.
El Arreciba.
Guadianilla; *anders* S. Germain.

Lucayes. } *oock* Antilliſche
Caribes. } *Eylanden.*

Lucayes.

Lucayo Neque. } *Eylanden.*
Bahama. }
Guanahani. }

Caribes.

S. Chriſtoffel. }
S. Croix. }
Guadaloupa. }
Martinico. } *Eylanden.*
Barbaude. }
Granade. }
Tabago. }
Marigalante.
S. Alouzie.
Tortugue. 615.
Antigoa.
Nieves.
Monſerrat.
S. Euſtachio.
Saba.
S. Viucent.
La Dominica.
Bokia.
Monſabal. 616.

Andere verdeelingh der Caribiſche Eylanden.

S. Chriſtoffel.
Guadaloupe.
Martinico.

S. Chriſtoffel.

Nieves.
Redonde. } *Eylanden tegens 't Suyden.*
Montferat. }
Antigoa. }
Barbada.
S. Chriſtoffel. *Tegens 't Ooſten.*
S. Bartholomæi. }
S. Martini. } *Tegens 't Noorden.*
Anguille. }
S. Euſtachii. }
Saba. } *Tegens 't Weſten.*
S. Croix. }

Guadaloupa.

Marigalante.
Deſeada.
Los Sanctos.
Dominico.

Martinico.

S. Alouzie.
S. Vincent.
Bekia.
Grenadilles.
Grenada.
Barboudo.
Tabago.
S. Trinidado. 617.

S. Chriſtoffel. 618.

Nieves.

Nieves. 621.
Redonda.
Montferrat.
Antigoa.
Barbuda.
S. Bartholomæus.
S. Marten. 622.
Anguilla.
Sambriro.
Anegada.
D' Eylanden der Jonckvrouw.
S. Euſtachius.
Saba. 623.
S. Croix.
Guadaloupa. 624.
't Groote Land.
't Hooge Land.
't Laege Land. 625.
Koninghs-Schans.
S. Marie-Schans.
S. Pieters-Schans. 626.
Marigalante.
Deſeada. Deſideria. 627.
Los Sanctos.
Dominico. 628.
Martinico.
Cabes-Terre. 't Hooge Land.
Baſſe-Terre. 't Laege Land.
La Caſe du Pilot.
La Caſe Capot.
Lè Carbet.
S. Pieters-Schans.
Predickheeren-Schans.
Voorgeberghten.
Capo de { Tourmente. / De Salines. 629.
S. Alouſia, *of reght* S. Lucia.
S. Vincent.
Begos, *of de woeſte* Granadillen.
Bekia.
Grenade. 631.
Tabago; *of* Walcheren. *De Plant-Stad is* Nieuw-Fliſſingen. 632.
Barboude.

SUYDER-AMERICA.

't Peruaenſche.
't Braziliaenſche.
't Peruaenſche: { 't Vaſte Land. / Peru.
't Braziliaenſche:
Brazil.
Paraguay. 633.
't Vaſte Land: { 't Vaſte Land. / Guiana.
Peru:
Peru.
Chili.
Brazil: { Braziliaenſche Kuſt. / 't Vaſte Land Brazil.
Paraguay.
Paraguay.
't Magellaniſche Land.

't PERUAENSCHE SUYDER-AMERICA.

Aerts-Biſdommen. — *Wy-Biſdommen.*

Lima; of Los Reyes, in Peru
Cuſco.
Quito.
(a) Arequipa.
Truxillo.
Guamanga.

De la Plata en los Charcas

in Nieuw-Granada.

(b) Barnanca.
(c) Ciudad de la Pax.
(d) S. Jago del Eſtero.
(e) Buenos ayres.
(f) Noſtra Sennora de l'Aſſumpt.
(g) Panama.
(h) S. Jago l'Eſtram.
(i) Imperial.

Santa Fe de Begota in Nieuw-Granada.

(k) Popayan.
(l) Carthagena.
(m) S. Martha.

(a) *Deeſe vijf zijn 't ſaemen in* Peru *gelegen.* (b) S. Crux *anders genoemd; in* Sierra. (c) *In* Chiquiago. (d) *In* Tucuman. (e) *In* Rio de la Plata, (f) *In* Paraguay. (g) *In 't* vaſte Land, *of* Caſtilla del Oro. (h) (i). *In* Chili. (k) (l) (m). *In 't Landſchap* S. Martha. 634.

Verdeelingh deeſes Geweſts in Audientien *onder den Stadhouder in* Peru, *zijn geweeſt:*

Te

Panama. . . In 't vaſte Land.
S. Fe de Bogota. . In Nieuw Granada.
Quito. } . . In Peru.
Lima. }
De la Plata. . . In los Charcas.
S. Jago d'Eſt. . In Chili. *Eenige van deeſe zijn gemaeckt geworden tot* Regeeringen, *of* Gouvernementen.

Soodaenige Gouvernementen *zijn hier elf in getal; naementlijck:*

Panama.
Carthagena.
S. Martha.
Popayan.
Nieuw-Granada.
} *Gouvernementen, of Regeeringen.*

Los Quixos.
Pacamores.
Los Charcas.
Tucuman.
Chili.
Rio de la Plata.
} *Gouvernementen, of Regeeringen.* 635.

TERRE FERME, *of 't* VASTE LAND.

Gouvernementen.

Terre Ferme, of Panama.
Carthagena.
S. Martha.
Rio de la Hacha,
Venezuela, of Kleyn-Venetien.
Paria, of Nieuw-Andaluzia.
Papayan } in't Land en op de
Nieuw-Granada } Zuyd-Zee. 637.

't Gouvernement Terre Ferme of Panama.

Panama.
Nombre de Dios.
Darien.
Parel-Eylanden.

't Gouvernement Carthagena.

Carthagena.
S. Maria.
S. Jago de los Cavaller.
La Conception.
Mopoz. 638.

't Gouvernement S. Martha.

S. Martha.
Teneriffe.
Tamalameque. (a)
Los Reges. (b)
La Ramada. (c)
Ocanna. (d)

(a) *Anders*, Las Palmas. (b) *Of* Los Reyes. *Anders* Pary. (c) *Anders* Salamanca. (d) *Of* S. Anna.

De Gouvernementen Rio de la Hacha, Venezuela *en* Paria, *onder d'* Audientie S. Domingo *in* Hiſpaniola, *behooren noch tot* Noorder-America; *doch*

doch werden, wegens haere gelegenheyd, hier beſchreeven.

't Gouvernement Rio de la Haga.

Noſtra Sennora de las Nievas; of, de los Remedios.

't Gouvernement Venezuela.

Venezuela.
Noſtra Sennora de Carvalleda.
S. Jago de Leon.
Nieuw-Valenza.
Nieuw-Xeres.
Nieuw-Segovia.
Tucuyo.
Noſtra Sennora de la Pax.

't Gonvernement Paria.

Comana: Anders Serpe: Oock Nieuw-Cordua.

Cubaga. Margareta. Trinidado. } *Eylanden.*

639.

't Gouvernement Popayan.

Steeden overeenſtemmende met de Kamer van *Quito*: Popayan. Cali. Almaguer. Timoma. S. Jan de Truxella. (a) Guadalajara de Buga. Madrigal. (b) S. Jan de Paſco. Agreda. (c)

Met de Kamer van *Nieuw-Granada*: S. Fe d'Antequera. Caramanta. Arma. S. Anna d'Anzerma. Chartago.

Deeſe zijn verlaeten.: Antioquia. S. Sebaſtiaen. S. Vincent. Neyva. Villa de los Angelos.

(a) *Anders* Iſance. (b) *Anders* Chapanchica. (c) *Of* Malaga.

't Gouvernement Nieuw-Granada.

Santa Fe de Bogota.
S. Michael. (a)
Toycama.
La Palma de los Colimas.
Tunia.
La Trinidad de los Muſos.
Velez.
S. Johan de los Lianos.
Ybagua.
Mariquita.
Noſtra Sennora de los Remedios.

(a) *Anders* Ville de Santa Fe.

Andere Steeden.

Pomplona.
S. Chriſtoval.
Merida.
Tudela. 640.

Silver-Mijnen: S. Agatha. Los Remedios. Muſas. Trinidad. Pamplona. Chriſtoval. Merida.

GUIANA.

Rivieren.

Eſſequebe.
Caurora.
Corretine.
Marruvyne.
Cayanne.
Apuruvaca.
Viapoco. 641.

Verdeeld in

Guiana Caribana. 641.

Manoa, of El Dorado. } *Koningkrijck en Stad, waer van ſommige ſeer hoogh hebben opgegeven: Doch noch op den*

den bedagen dagh te vergeefs werd geſocht. 644.

D' AMAZOON-RIVIER. 645.

Junta de los Rios.
Maranhon.
Rio Negro. 646.

Homagues.
Coroſiparers. } *Volckeren.*
Suciners.
Topinamubes.

Rivieren by d' Amazoon-Vloed *of in deſelve vallende.*

Napo.
Agaric. } *Deeſe hebben*
Putomaya. } *Goud.*
Jenupape.
Coropatube.
Caketa.
Rio Negro.
Rio Grande.
Maragnon.
Amarumaye.
Tapy.
Catua.
Cuſignate.
Madera.

Goud-Bergen.

In die van { Jaguare. *Goud.*
Picate. *Silver.*
Paragoche. *Eedele Geſteenten.*

Sara.
Corupa.
Eſtero.
Cogemine. 648.

PERU.

Verdeeld in drie Audientien.

Quito.
Lima.
De la Plata.

Quito: *Heeft tot Provintien.*

Popayan, } *voor een gedeelte.*
Peru, }

Los Quixos, *of* Canala.
Pacamoros, *of* Gualſongo.
S. Johan de Salinas. 649.

Lima; *heeft het eygentlijke* Peru. *waer in verſcheydene Landſchappen zijn geweeſt, welcke de Peruaenſche Naem heeft weghgenoomen.*

De la Plata.

De los Charcas. } *Landſchappen.*
Cucuman. }

Popayan, voor ſoo veel dit Deel Quito *onderworpen is, heeft de Steeden:*

Popayan.
Cali.
Timana, &c.

Peru, voor ſoo veel het *Quito* onderworpen is:

S. Franciſco del Quito.
Rio Bamba.
Cuenca. Bamba.
Loxa. Zarza.
Zamora de los Arcaydes.
Jaën.
S. Michael de Piura.
S. Jago de Guayaquil.
Caſtro de Vili.
Puerto Viejo.

Los Quixos; of *La Canelle.*

Baeza.
Archidona.
Avila.
Sevilla del Oro.

Pacamoras.

S. Johan de Salinas; *anders* Valladolid.
Logola; *anders* Cambinama.
S. Jago de los Montannas.

Lima, of de los Reyes.

Lima.
Cuſco.
Arnedo.

La

La Parfilla. (a)
Truxillo.
Miraflores.
Chachapoyas. (b)
Magobumba. (c)
Leon de Guanuco.
Guamanga. (d)
Orepeſa.
Villacamba. (e)
S. Johan del Oro.
Arequipa.
S. Michael.
Valverde.
Caxamarca.
Canneta. (f) 650.

(a) *Anders*: La Santa. (b) S. Johan de la Frontera. (c) S. Jago de los Vallos. (d) S. Johan de la Victoria. (e) S. Franciſco de la Victoria. (f) Guarco.

De la Plata.

La Plata.
S. Maria. (a)
Oropeſa.
Potoſi.
Chiuito.
S. Cruz de la Sierre.
S. Jago del Eſtero.
Noſtra Sennora de Talavera.
S. Michael.

(a) *Anders*: Noſtra Sennora de la Pax, *of* Villa Neuva.

De la Plata, Porco, Potoſi. } *Silver-Mÿnen.* 651.

CHILI; *Verdeeld in de Quartieren*

Chili. *Gebieden.*
La Serena.
Quillata.
S. Jago de Chili.
Copiapo, Guaſco, Coquimbo, Valparaiſo. } *Havens.*
Imperiale.
La Conception.
Villa Neuva de los Infantes.
Imperiale.
Villa ricca.
Valdivia.
Oſorno.
Caſtro d'Anoud. Chilve.
La Concept., Valdivia., Chilve., Cauten. } *Havenen.*
Chicuito.
Mendoça.
S. Johan de la Frontera.
Andes-Geberghten, of Sierre Nevada de los Andes. 668.
Copiapo, Guaſco, Coquianſo, Chili. } *Daelen.*

BRAZIL.

Brazilien.
Paraguay.
Marcajas, Tuppin Imben, Ouitacas, Paraibas, Petiguares, Tapouyas, Cariges, Morpions, Tobajares. } *Natien, of Volckeren.*
Sara, Marangon, Ciara, Rio Grande, Parayba, Tamaraca, Pharnambucq, Seregippe, Bahia de todos los ſanctos. } *Capitainſchappen.*

Los Ifleos.
Porto Seguro. } *Capitain-*
Spiritu Santo. } *schappen.*
Rio Janeiro. }
S. Vincent.
Santos. } *Steeden in 't Capitainschap S. Vincent.*
S. Vincent.
Itanchin.
S. Paulus.
Philippeville.
Paratininga.
Ganabara. . . 673.
S. Sebastiaen. } *In Rio Janeiro.*
Angra de los Reyes. }
Spiritu Santo. } *Steeden in d'andere Capitainschappen.*
Porto Seguro.
S. Amaro.
S. Cruz. . . 674.
S. Salvador.
Olivera.
Olinda.
Pharnambucq. . 675.
S. Augustin.
Tamaraca.
Philippine.
Frederiksstad.
Parayba. . . 676.
Rio Grande.
Juriparan. . . 677.
Comma.
Para.
Cayetta. . . 678.
Capo { Delo. / Del Nort. 676. / Frio. 677.
Antonii } Schans. 676.
Catharinæ }

PARAGUAY, *of* RIO DE LA PLATA; *verscheyden van* DE LA PLATA *in Peru.*

Rivieren.
Paraguay; *of* Rio de la Plata.
Putomayo.
Vermayo; *of* Saldo.
Carcaranne.
Guaxarape.
Parana.
Urvaig.
Yguazu.
Voorgeberghten.
S. Maria.
S. Anthonii.
Verdeelingh, in
I. 1. Paraguay. } *Landschappen, of Deelen.*
2. Rio de la Plata.
II. 3. Chaco.
4. Tucuman.
III. 5. Parama.
6. Guayr.
7. Urvaig.

Paraguay. 681.

La Plata.
Assumption.
Buenas Ayres.
Los Sietta Corrientes.
Santa Fe.
S. Spiritu; *of*, Torre di Gaboto.

Chaco.
Tobares. } *Volckeren.*
Mathaguaicis.
Chiriguagnes.
Moconias.
Zipatabagars.
Churumates. 682.

Tucuman.
San-Jago del Estero; *of* Varco.
S. Michael de Tucuman.
Nostra Sennora Talavera.
Los Juntas.
S. Salvador.
Salta.
Corduba. 683.

Parana.
S. Ignatius. } *T'sacmen-*
Istapoa. } *Le Sa-*

Le S. Sacrament.
Noſtre Dame d' Yguazu.
Acaraig, *of* la Nativite de Noſtre Dame.
} *woningen.*

Guayr.

Cuidad; *of* Ontiveros; *ſomtijds ook* Guayr.
Villa Rica.
S. Paulus.
Noſtre Dame de Loretto.
S. Ignatius.
S. Franciſcus Xaverius.
L'Incarnation.
S. Joſeph.
Les ſept Archanges.
S. Paulus.
} *T' ſaemenwooningen der Landlieden.*

Urvaig.
La Conception.
S. Nicolaus.
Franciſcus Xaverius.
Ibicuit, *of* Purification.
Japara, *of* La Viſitation.
} *T' ſaemenwooningen.*

684.

't LAND *en* D'EYLANDEN, *genoemd de* MAGELLANISCHE.

Voorgeberghten.

Capo { De Virges. / S. Severini. } *In 't Land.*
De la Victoria. } *In d' Eylanden.*
Deſire. 685.
Nombre de Jeſus.
Cividad del Rey Philippe.

GENERALE VERDEELINGH

Der geheele Wereld.

DEn gantſchen Aerdbodem verdeeld in
Vaſte Landen.
Eylanden.
De Vaſte Landen zijn twee
1. 't *Onſe.*
2. 't *Andere.*

1. Ons Vaſte Land, of d'oude Wereld, begrijpt in ſigh de Deelen
Europa.
Aſia.
Africa.

2. 't Andere, of de Nieuwe Wereld, *America.*
En daer in
Noorder- } *America.*
Suyder- }

In EUROPA hebben wy
Spaenje.
Italien.
Turckyen in Europa.
Franckrijck.
Duytſchland.
Polen.

Scandiavien, &c.
Wit-Ruſland, of *Muſcovien.*

In A S I A leghd:
Aſiatiſch Turckyen.
Arabia.
Perſia.
India.
China.
Tartaria.

In A F R I C A heeftmen
Barbaryen.
Biledulgerid.
Ægypten.
De Woeſtijn.
Negros-Land.
Guinea.
Nubia.
Abyſſinia.
Zanguebar.
Congo.
Monomotapa.
Caffraria.

AMERICA, of de NIEUWE WERELD, verdeeld in
Noorder- / *Suyder-* } *America.*
In Noorder-America
Canada, of *Nieuw-Franckrijck.*
Nieuw-Mexico.
Mexico, of *Nieuw-Spaenje.*
In Suyder-America.
Peru.
Brazil.
Paraguay.

De voornaemſte EYLANDEN verdeeld, in die behooren:
Tot { *Ons* / *'t Ander* } Vaſt Land.

Tot ons Vaſt Land, betreffende EUROPA, behooren:
Die der *Middellandſche Zee.*
De *Britanniſche.*

Betreffende A S I A:
Japon.
Philippines.
Moluccos.
Sunda.
Ceylon, en de *Maldiviſche.*

Betreffende AFRICA:
Madagaſcar, of *S. Laurentii.*
S. Thomæ.
Capo Verde.
Canariæ.

Tot 't andere Vaſt Land, of A M E R I C A,
Nae 't Noorden:
Terra nova.
California.
Antillas.
Nae 't Suyden:
De *Magellaniſche*, of *Terra del Fuego.*
Tuſſchen beyde de Vaſte Landen,
D' *Aſores.*
Noch andere, nae de Noord-Pool:
Groenland.
Ysland. &c.
Nae de Suyd-Pool:
Terra Auſtrales.
Nova Guinea. &c.

Eynde des Eerſten Regiſters.

TWEE-

TWEEDE REGISTER,

Aenwijſende

Eenige der voornaemſte ſoo Hiſtoriſche als andere aenmercklijcke Saecken, van welcke in dit tegenwoordige Werck werd gehandelt.

AByſſinen, zijn eerſt Joden geweeſt. Daer nae Chriſtenen geworden; 502. Van wienſe de Joodſche en Chriſtlijcke Religie ontfangen ſouden hebben, 502.

Abyſſinia; Gelegenheyd deeſes Rijcks; Grootte; vorm; verdeelingh; Beſchrijvingh, 498. Seer groote Rijckdommen, welcke deeſe Vorſt heeft beſeeten, 500. Werd ten onreght Paep Jan genoemd. Sijnen Titel. Gewoonten en Seeden van d'Inwooners deeſes Keyſerrijcks. Haere Spraeck, 501. D'arme en gemeene Lieden zijn hier t' eenemael ellendigh; wijl de rijcke en groote haer alles ontroven, 501.

Academie, of Hooge-School, te Piſa. Seer treflijck Gebouw van deſelve, 259.

Academien in de Nederlanden; in welcke Steeden deſelve zyn opgereght, 153. In Duytſchland, 133. In Italien, 252.

Ackerbouw, werd van d'Arabiers niets met allen geaght; en derhalven van haer oock niet geoeffend, 325.

Adel in Engelland, van tweederley ſlagh; hoogen en laegen, 8. In Schotland, 33.

Adelaer-hout in Cocinchina, gantſch koſtlijck. Geld in Japan wel tweehonderd en noch meer Ducaten 't Pond, 364.

Aderlatingh, willen de Japonſche Aztzen niet gebruycken. Haere redenen, waeromſe ſulcks niet begeeren te doen, 397.

Aerts-biſdommen in Engelland; welcke deſelve zyn, 8. In Schotland, 32. In Duytſchland, 133. *Die van andere Geweſten zijn yeder op ſijne plaets ingevoeghd.*

Aerts-Vaders, tot op den Patriarch Jacob toe, hebben in Aſia geleeft, 290.

Africa, een der vier Werelds-Deelen. Benoemingh. Verdeelingh. Grootte. Vorm. Gelegentheyd. Beſchrijvingh, 423. Waer van daen dien naem bekoomen, 424. Hiſtoriſch Verhael van d'Omvaeringh om Africa, van ſommige ondernoomen, en gedaen, 430. D'Oude hebben dit Werelds-Deel als onbewoonbaer geſteld, weegens de ſeer groote hitte; doch 't tegendeel is naederhand gebleecken, en blijckt noch. Schaedlijckheden en Voordelen van Africa, 542.

Alcoran der Turcken. Eenige Fabulen uyt den ſelven verhaeld, 285. De Turcken en Perſianen hebben wel even den ſelven Alcoran; doch haer' uytleggingen en Verklaeringen daer over

over zyn ſoo verſchillende, datſe ter dier oorſaeck malkander beoorlogen en verderven, 336.
Alexandria, Stad in Egypten. Gelegentheyd, grootte, en verder beſchrijvingh van deſelve, 479.
Algiers, Koninghrijck en Stad in Barbaryen. Gelegentheyd. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beſchrijvingh, 449. De Stad Algier is geweeſt eene der grootſte en ſchoonſte van geheel Barbaryen. Van tweehonderd en vijftigh Tempelen zyn deſelve nu niet meer als alleen aght overgebleven, 451. Wierd in 't Jaer vijfthien-honderd drie-en-dertigh van de Caſtilianen verwoeſt. Eerſt langh daer nae iſſe weer opgebouwd geworden, 451. Beſchrijvingh deeſer Stad, 455. In Algiers ſou gelds genoegh te vinden zyn, om geheel Africa daer meê te konnen veroveren, 456.
Alcair, de geweldig-groote Stad in Egypten, beſchreven. *Sie op 't woord Cair.*
Alſen, Eyland in Deenemarcken, 56.
Alvarez Caprael, in 't Jaer vijfthien-honderd en een nae Ooſt-Indien willende vaeren, wierd door d' Ooſtewinden ſoo verr' nae 't Weſten gedreven, dat hy aldaer ontdeckte de Kuſt van een groot Land, 't welck naederhand Brazil wierd geheeten, 545.
Amazoonen, voortijds gewoond hebbende in 't Rijck des Grooten Mogols; van welcke noch eenige overigh zyn, 364.
Amazoon-Rivier. Eerſte ontdeckingh deeſer groote Vloed. Beſchrijvingh. Vaerdten op deſelve ſeer ongeluckigh uytgevallen, &c., 645. *en vervolgens.* Veelerley Natien, op en ontrent deeſe Rivier woonende, 648.
Ambaſſadeur des Koninghs van Mingrelien te Conſtantinopol. Sijn' Armoede, 317.
Amber-Groeven in China. Sonderlinge kraght deeſes Ambers tegens de Sinckingen, 375.
America. Gelegentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh deeſes Wereldt-deels. Wanneer, en van wien eerſt ontdeckt geworden, 545. De Spaenjaerden beroemen ſigh, d' aldereerſte te zyn, welcke America hebben ontdeckt, of doen ontdecken: Doch d' Oude hebben al kennis van dit Geweſt gehad, 546. Bewijs daer van uyt verſcheydene der oudſte Schrijvers, 546. *en vervolgens.* Beſchrijvingh des Noorder-Deels van America. Grootte; Vorm; Verdeelingh; Gelegentheyd, 550. Van 't Suyder-Deel. Gelegentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh, 633.
Americaenſche Volckeren; of deſelve uyt Europa, dan offe uyt Aſia, of uyt Africa in America zyn gekoomen? 547.
Americus Veſputius, een Florentijner, nae Weſt-Indien geſonden: Nae wien dit Werelds-deel ſijnen Naem heeft bekoomen, 545.
Amphitheatrum Titi te Romen, 257.
Andaluſia, de Koorn-Schuer en Stal van 't Koninghrijck Spaenje. Heeft Mijnen, of Berghwercken, van Goud, Silver en Quickſilver, 242.
Apalachites. D' Inwooners deeſes Geweſts zyn grooter als die van andere Landen, 584. Haere Ligchaemsgeſtalte, en noedaenigh ſy gekleedt gaen, 585. Haere Regeeringhs-vorm. Eygen-Aert. Matigheyd. T' ſaemen-wooningen. Wapenen, 586. Spraeck. Godsdienſt; en meer andere dingen, 587.
Apen in Guinea ſeer loos, en ſoodaenigh afgeright, datſe voor Dienſtkneghten en Dienſtmaeghden werden gebruyckt. Doen allerley Huysdienſten, 495.

Appelen van Goud op een Turckſchen Tempel in Marocco, gewaerdeerd op tweemael honderd-duyſend Ducaten; en ſoo konſtigh geſet (de Turcken ſeggen betoverd) datmen deſelve daer van niet ſou konnen afbrengen, 434.

Arabiers, beſchrijvingh haerer Zeeden, Gewoonten en Roveryen, 325. Haere ſonderlinge geſwindheyd in 't ſchieten met haere Boogen, 325.

Arabiſche Paerden zyn wel kleyn en mager, doch bovenmaeten geſwind in 't loopen, 325.

Arbeyd, werd van de Spaenjaerden ſeer gehaet; en een Handwerck te leeren, is by haer gantſch veraghtlijck, 231.

Archangel. Beſchrijvingh deeſer Stad. Gelegentheyd. Lught, &c. 86.

Arctiſche Landen. Gelegenheyd. Grootte. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 552. Reyſen, van verſcheydene Perſoonen derwaerts gedaen, 553.

Aræ Philonorum; of Graven der Philenen; hebbende gediend tot Grensſcheydingen tuſſchen Africa en Lybien, 463.

Armadillo, een ſeldſaem Weſt-Indiaenſch Wild Diertje, beſchreeven, 581.

Artzenyen der Japonneeſen, zyn gantſch aengenaem om te nuttigen, en van een lieflijcken reuck, om de ſiecke geen afkeer te veroorſaecken, 397.

Aſia is 't aldervoortreflijckſte Werelds-deel, wegens verſcheydene ſonderlingh-groote Voordelen, 289. Gelegentheyd; Vorm; Grootte; Gemaetighdheyd en Rijckdommen des Lands. Adam en Eva zyn hier geſchapen geworden. D'eerſte Aertz-Vaders hebben hier gewoond, tot op den Patriarch Jacob toe, 290. D'eerſte Monarchien en Maghtighſte Rijcken zyn hier in opgericht. Allerley Godsdienſten hebben hier haeren oorſprongh genoomen. Chriſtus is hier gebooren. Heeft hier geleerd. Is hier geſtorven, en weer opgeſtaen uyt den dooden, 291. Bergen en Rivieren in Aſia, welcke yet byſonders in en aen ſigh hebben, 296.

Aſtronomiſche Wercken van een ſonderlinge Konſt in 't Deenemarckſche Kaſteel Uranigburgh, gebouwd door den ſeer vermaerden Tycho Brahe, 72. Konſt-Huyſen in en aen 't ſelve, 73.

Athrebates, een Franſch Volck, oude Inwooners der Provintie Barckſchire in Engelland, 22.

Atlas, den vermaerdſten Bergh by d' Oude: Waerom ſoo geheeten. Gelegenheyd des ſelven, 428.

Æ Gyptenaers, reeckenen hun Afkoomſt van Meſraim, Soon van Chus, geſprooten uyt Cham, Soon van Noach, 482. Haere Seeden en verſcheydene Gewoonten, 483.

Ægyptenlands lenghte en breedte, 427. Gelegenheyd. Verdeelingh. Vorm, Grootte. Beſchrijvingh, 473. Is in d'eerſte ouderdom des Werelds ſeer beroemd geweeſt. Drie Ordens haerer Goden. Verſcheydene andere Aenmercklijckheden van dit Volck. Verhael haerer voornaemſte Koningen: en wat deſelve hebben verright, 474. Conchres was de naem van dien Pharao, of Koningh, die, d' Iſraëliten naejagende, in 't Roode Meir verdronck, 474. Verdeelingh van Egypten door den grooten Alexander in Gouvernementen. Veelerley Byſonderheden van Egypten, 483. Verdeelingh deeſes Lands in dertigh Hoofd-Vooghdyen; en welcke deſelve zyn geweeſt, 484. De Mahometaenen, dit Geweſt vermeeſterd hebbende, hebben 't ſelve onder

ſcheyden

ſcheyden in derthien Rijcks-Hoofdmanſchappen, 487.
Æquator, wat deſelve is; te weeten, een ingebeeldede Linie-aen den Hemel, 425.
Æthiopiens Verdeelingh, 427. *Sie voorts op de woorden Abyſſinia, en Neder-Moorenland.*

BAden, of Bad plaetſen, te Conſtantinopol, aghthonderd vijfen tnegentigh in getal, 286. Te Fezz, over de tweehonderd, 441.
Baerd, laeren die van Marocco niet groeyen, ſoolangh alsſe ongetrouwd zyn, 437.
Baharem, Eyland in Arabia, daer de ſchoonſte Paerlen werden geviſcht, 324.
Baradinus Barbaroſſa, een ſeer vermaerd en groot Zee-rover, 217.
Barbaeren, pleegen ſigh te voeden met 't vleeſch der Apen. Haer' Offerhanden aen Son en Maen. Schendlijcke Onrught onder hun Offeren. Meer andere haerer ſeldſaeme Seeden en Gewoonten, 464.
Barbaryen heeft eenige voortreflijcke Mannen en vermaerde Philoſophen voortgebraght. Met de naemen van ſommige der ſelver, 464.
Barca, Van d' Oude inſonderheyd Libyen genoemd. Verdeelingh. Grenſen. Beſchrijvingh, 465. 470. De Woeſtijn van Barca, 468.
Bartholomæus de Las Caſas, Spaenſch Biſchop, geeft een Boeck uyt van d' onmenſchlijcke wreedheden der Spaenjaerden, gepleeghd in West-Indien. 't Selve werd van 't Spaenſche Hof verbooden, op dat haere grouwel bedrijven niet allerwegen openbaer moghten werden, 608.
Beeſten, te vooren ſwart, grauw, of van een andere verwe geweeſt zynde, werden wit, wanneermen deſelve brenghd in de Muſcoviſche Provintie Volſke, 104.
Belaſtingen der Inwooners in 't Koningrijck Spaenje, hoedanigh deſelve zyn, 233.
Bergen in Noorweegen, van een ſonderlinge Hooghte, 58. In Duytſchland. Welcke de voornaemſte in dit Geweſt zyn, 133. In Aſia, beroemd om eeniger ſonderlinge dingen wil, deſelve of eygen, of daer op voorgevallen, 296. In Africa, zyn ſeer meenighvuldigh in getal, en waerdigh, aengemerckt te worden, 428. Atlas-Bergh. Maengeberght. Sierre Lione, 428.
Bermudes-Eylanden. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh. Van wie eerſt ontdeckt. Waerom ſoo genoemd? 568. Wonderlijcke en gantſch ſchaedlijcke Vermeerderingh van eenige weynige Ratten, uyt een Engelſch Schip daer aen Land geſwommen; welcke al 't geſaeyde verderven, en groote Hongersnood verwecken, 569.
Bibliotheeck, of Boeckery, des Turckſchen Keyſers, waer in gevonden werden de Boecken des Ouden en Nieuwen Teſtaments, gebonden in vergulde ſilvere Platen, en met meenighte van Eedele Geſteenten vercierd, 287.
Biledulgerid. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 468.
Biſchopen in Yrland; zyn voortijds ſoo gantſch arm geweeſt, datſe niet meer als drie Koe-beeſten hadden, van welckeſe haer onderhoudt moeſten trecken, 47.
Biſdommen in Duytſchland, 133. *D'andere werden elck onder ſijn Land aengeteeckend.*
Bleckingh, een [illegible]ntie in Deenemarcken, 56.

Bloedſchande onder d'Arabiers, welckeſe bedrijven ſelfs met haer' eygene Moeders en Suſters, 327.
Boomen in Brazil, van een ſeldſaeme eygenſchap en dienſtigh tot Wondheelingh, 579.
Boomgaerd en Acker, drijvende op 't Water; eehter voorſien met allerley rijpe Vrughten; oock met Hoenderen, &c. ſ. v.: Opgeright door den raed des Duyvels, ſpreeckende uyt een Afgod, 599.
Boom-tack, in d'aerde begraven ſijnde, word tot Steen, in Poolſch-Ruſland, 226.
Borondons Eyland, word ſomtijds van de Zeevaerende onverwaght geſien; maer kan niet gevonden worden van de geene die 't ſoecken, 530.
Boſch van Olijf-boomen in Spaenjen, ſigh in de lenghte meer als dertigh Mijlen weghs uytſtreckende, 251.
Boſſchen in Duytſland, welcke de voornaemſte ſijn, 133. In Madera aengeſtoocken, om Land te mogen winnen; waer op den brand des Houts tuſtchen de ſes en ſeven Jaeren heeft geduerd, eer deſelve dit Eylandt was doorloopen, 526.
Boter, is in Spaenje wat raers, en bynae niet te bekoomen, 230.
Bothnien, Provintie van Sweeden, is wel onvrughtbaer, maer heeft echter grooten overvloed van Viſſchen en Dieren, 78.
Bourdeaux, Hoofdſtad der Provintie Guienne in Vranckrijck. Wat daer aenmerklijcks te ſien is, 112.
Brandewijn in Tarnaſſeri, ſeer ſterck, jae ſoo ſterck als d'onſe, 361.
Brazil. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Gelegentheyd. Beſchrijvingh, 672. Heeft geen Berghwercken van Goud of Silver, voorſoo veel noch bekend is, 577. By wat gelegentheyd dit Land in't Jaer Vijfthienhonderd en een ontdeckt is geworden door Alvarez Caprael, 545.
Broederlijck Getrouwheyd, een aenmercklijck Geval, 521.
Brood in Sweeden, 't welck bereyd en gebacken word uyt Meel van Boombaſten, 80. In Florida, van gedroogde en tot Meel gemaeckte Walviſchen, 576.
Byen, worden in Yrland overvloedigh veel gevonden. 44.
Bygelovigheyd der Yrlanders, omtrent verſcheydene dingen, 53.

CAffreria, of 't Land der Caffres; Gelegentheyd. Verdeelingh. Grootte. Vorm. Beſchrijvingh, 515. D'Inwooners van dit geweſt ſijn een t'eenemael Beeſtaghtigh Volck in al haer bedrijf, 516.
Cairo of Alkair, is al voor langh geweeſt 't Cieraed van Egyptenland. Gelegentheyd en Beſchrijvingh van deeſe geweldigh-groote Stad: Met aenwijſingh van de verſchillentheyd des Schrijvers hier ontrent, 476. 482.
Canada, of Nieuw-Vranckrijck. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Grenſen. 599. Stockviſchvanghſt, hoedanigh deſelve daer toegaet 560. Gewoonten der Inwooners, 562.
Capitolini-Bergh te Roomen, 269.
Capitool te Romen, hoedanigh gelegen, 256.
Caprael, by wat voor een gelegentheyd hy in 't Jaer Vijfthien-honderd en een Brazil heeft ontdeckt, 545.
Caſar-el-Cabir, de plaets alwaer geſchied is de Veldſlagh tuſſchen Koningh Sebaſtiaen van Portugal en de Mooren: Waer in alle drie de Koningen dood bleven: Hy; Muley Mahometh, en Abdel Muley Malucco, 442.

Chaldea, of Babylonien, hedenſdaeghs Yerac, of Hierac, geheeten 306.
Cham, Noachs Soon, heeft Africa tot ſijn Erfdeel bekoomen, en naderhand beſeeten, 291.
China. Gelegenſheyd. Verdeelingh. Grootte. Vorm. Beſchrijvingh, 368. Pragtige Naemen deſes Rijcks, 368. Hoe veele Steeden in de ſelve ſijn, 369. Hoe veel menſchen, 369. Der ſelver Seeden en Gewoonten, 370. Konſtige Vindingen deeſes Volcks. Meenighte harer een-ſyllabige woorden, 371. Aenmerckingen over de verſcheydene en verſchillende Landkaerten en Berighten van China: by veelerley Weereld-beſchrijvers uytgegeven, 378.
Chitor, Stad in Perſien, hebbende in den omgangh twaelf mijlen, 364.
Chriſten-Kercken te Conſtantinopol ſijn vierhonderd en ſevenenveertigh in getal, 432.
Chriſtoffel, Eyland in Weſtindien; Waerom ſoo genoemd. Beſchrijvingh van 't ſelve, 618.
Chriſtophorus Columbus ontdeckt America, of de nieuwe Weereld, 545.
Cimbren, van waer deſelve afkoomſtigh ſijn? Waeren voortijds bewooners der Noordſche landen, 74.
Cirkaſſiers, wat dit voor lieden ſijn. Haeren Godſdienſt. Seer treflijcke van haer gebouwde Steeden in verſcheydene geweſten. 315. Mannen en Vrouwen onder haer hebben geen onderſcheyd in haere kleedingh, 318.
Cochinchina, waer van daen ſoo genoemd. Andere naemen deeſes Rijcks, 366.
Cocos-Boom in de Maldiviſche Eylanden, verſchaft alles wat de Menſchen tot haer onderhoud van nooden hebben, 421.
Collegien, of Seminarien, te Roomen, hoe veel in getal? 269.
Coloſſus, of 's Sonnenbeeld te Rhodis, van een geweldige grootte, uyt Koper, 298.
Columna Antonia. Columna Trajani, te Roomen, 256.
Conchres, is geweeſt de naem des Koninghs van Egypten, of van dien Pharao, die, de kinderen Iſraels naejaegende, in't Roode Meir verdronck, 474.
Congo. Gelegentheyd. Vorm. Grootte. Grenſen. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 508. Is 't ſchoonſte Rijck van 't geheele Moorenland, 508. Seeden en Gewoonten der Inwooners, 509. Groote onkuysheyd der Vrouwsperſoonen, 512.
Conſtantinopel, Hofhoudinghs Stad des Turckſchen Keyſers. Leghplaets. Haven. Huyſen. Getal der Inwooners: Straeten: Tempelen en Kapellen: Herbergen: Gaſthuyſen: Baden: Putten: Moolens: Marckten, kleyne en groote Schoolen: Poorten, 286. 't Serrail of Hof. Slaepkamer des Turckſchen Keyſers, boven maeten praghtigh. Bibliotheeck: Waer in oock ſijn de Boecken des Ouden en Nieuwen Teſtaments, in een band van verguldede Silvere Plaeten, beſet met dierbaere Eedele Geſteenten, 287.
Contributien, of Schattings-gelden, der Geeſtlijcke in Spaenje, ſijn ſeer groot, 233. De Biſſchoppen moeten niet alleen 't geheele derdendeel haerer Inkoomſten, maer dan noch van de twee overige derdendeelen een hulp-ſchattingh; en van al de Kercklijcke goederen de Thienden geven, 233.
Conynen, in Spaenje ſeer meenighvuldigh, maer ten hooghſten ſchaedlijck, 230.
Corallen van Scarpanto ſijn d' alderſchoonſte,

ſchoonſte, welcke men oyt ſou mogen aenſchouwen, 298.
Cozemecatl, een Plant in Mexico, ſeer dienſtigh voor veelerley gebreecken des ligchaems, 593.
Crœſi ſchatten ſijn gekoomen uyt de Provintie Pactolus in Aſia, 297.
Cyprus, Eyland, heeft gehad derthſendnyſend Dorpen. Hedenſdaeghs ſijn'er niet meer als aght honderd en vijftigh, 298.

DAmaſcus, de Stad, ſou gebouwdt ſijn geworden van Uz, Soon van Aram, Soons Soon van Noach. Vrughtbaerheyd en Rijckdommen der ſelve, 302.
Dayro, voortijds Weereldlijcken Keyſer, nu ſoo veel als Geeſtlijcken Paus in Japon. Hoedanigh 't Keyſerrijck hem door een gemeen Soldaet ontrocken is geworden, 399.
Deenemarcken, Koningrijck. Geleegenheyd. Deelen. Grenſen. Grootte. Beſchrijvingh, 54. *en vervolgens.* Verdeeld in honderd en vierentaghtigh Ampten, 74.
Debes, een Volck onder d' Arabiers, bouwden 't land. Vonden Goud onder de Kluyten. Verruylden 't ſelve tegens de Vreemdelingen, en gaven drie ponden goud tegens een pond koper, 327.
Diamanten, genoemd Neiffes, vindmen in Indien in de groeven der oude Steen-Rotſen, van de natuer ſelfs geſneeden, 349.
Diamant-Mijn in Golconda, overvloedigh veel Diamanten uytgevende, 350.
Dievery is by d' Yrlanders niet alleen ſeer gebruycklijck, maer oock roemlijck, 45. Word by de Georgianen niet geſtraft, wanneer de Dief 't geſtoolene ſevenvoudigh weergeeft, 316. Hoedanigh deeſe ſevenvoudige Vergoedingh verdeeld word. Wat'er geſchied, als deeſe ſevendubbele vergoedingh niet kan voldaen worden, 316. Dieſtal was by d'oude Tartaren gantſch vervloecklijck. Derhalven oock onder haer geene Dieven gevonden wierden, 392. Werd in Maracco terſtond met de dood beſtraft, 438.
Donderen en Blixemen vallen in Cathay boven maeten grouwelijck, 393.
Doodenbegravingh te Fezz in Africa, in Maegden-Aerde. 447.
Doodſlaeger in Georgia word overgegeven aen de Vrienden des gedoodeden, om met hem te mogen handelen na haer gelieven, 316.
Dronck Water in de groote Sand-Woeſtijn van een Koopman gekoght voor thien duyſend Ducaten. Evenwel moeſt hy van dorſt ſterven, 488.
Duytſche Academien, welcke en waer de ſelve ſijn, 133.
Duytſchland, t'ſaemen met de Nederlanden. Grenſen. Grootte. Verdeelingh. Beſchrijvingh in 't gemeen en in 't byſonder, 133. Geſtalte, Aert en Seeden der Inwooners, 134.
Duyvel, laet ſigh in Japan ſien in veelerley Geſtalten: Doch maer alleen van de geene; die een tijd langh gevaſt, en een ſeer ſtrengh leven gevoerd hebben, 396. Heeft ſigh nergens met de Menſchen ſoo gemeenſaem gemaeckt, als in Mexico door den Afgod Vitzliputzli, 596. *Sie voorts op 't Woort Vitzliputzli.* Heeft School gehouden op 't Slot Wicelſter, buyten Parijs, 122.

ECbar, Koningh van Perſien, doet een Beedevaert te voet, om Erfgenaemen te mogen krijgen, 343. Bekoomd daer op kinderen. Eenige Aenmercklijckheden hier on-

trent voorgevallen, 344.
Elephanten in Ceylon, ſoo gantſch voortreflijck en ſeer leerſaem, dat alle andere, uyt andere Geweſten daer koomende, haer Eere bewijſen, als haer verr' te boven gaende, 418.
Elias Herckmans doet een ſeer moeylijcken Toght diep in 't Land Brazil; hoopende Goud te ſullen vinden; doch te vergeefs, 578. De verſcheydene Gevallen en hard-druckende Nooden, hem onderweegen bejegend, 579. *en vervolgens.*
Emanuel Rodrigo, doet een ſeer moeylijcke reys door Brazil, om Goud te ſoecken; doch vrughteloos. Moet met ſijn Volck ſigh onderweegen behelpen met Slangen, Ratten, en wilden Honigh. Hy en de ſijne verſmaghten bynae van Dorſt, 577.
Enfanda, een ſeldſaemen Boom in 't Rijck Congo, 512.
Engelland. Sie op Groot-Britannien. D' eerſte Inwooners van Engelland zyn Galli geweeſt, 5. Drie dingen, waer in Engelland boven andere Landen uytmunt. Is in tegendeel de Peſt ſeer onderworpen, 30. Steeden in Engelland, hoe veel in getal? Hoe veel Rivieren met Bruggen. Hoe veel Parochien, 8.
Engelſche, haere Natuer, Geſtalte, &c. 4. *en vervolgens.* Leven langh. Zyn ſeer ſterck van Aert. Oorloghsſughtingh, &c. 5. Engelſche Paerden zyn treflijck goed. Honden van een ſonderlingh goeden aert, 4.
Eſcuriael, 't geweldigh-groot Koninghlijck Klooſter in Spaenje, beſchreeven, 236.
Eſtroite, een ſlagh van Steenen in Engelland, Straelen als Starren van ſigh gevende, 14.
Eudoxus Cicecinus heeft tot verſcheydene maelen toe beſoght, Africa om te vaeren, doch 't heeft hem noyt na ſijnen wenſch willen gelucken, 430.
Europa. Gelegentheyd; Grenſen; Grootte en Vorm van dit Weereld-deel, 1. Verdeelingh. Hoofd-Spraecken, Hoofd-Religien, en verdere beſchrijvingh, 2. *en vervolgens.*
Eyland in Schotland, ſwemmende op 't Water, 43.
Eylanden van S. Thomas beſchreven, 495. De Varckens zyn hier bovenmaeten treflijck en geſond, wijlſe 't uytgeparſte Suycker-Ried eeten, 496. Eylanden van Cabo Verde, of 't Groene Hoofd. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Beſchrijvingh, 522. Van Canarien. Gelegentheyd. Grootte, &c. Vergelijckingh der ſelve met d'Eylanden Heræ, of Junonia, Pluivala, Caſperia, &c.; ſoodaenigh van d'Oude genoemd, 528. Beright van yeder deeſer Eylanden in 't byſonder, 531. *en vervolgens.* *D' overige Eylanden worden beſchreeven yeder onder ſijn Geweſt.*

Fabel van Icarus, 297. Van Mahometh Mahadin, tegens wiens koomſt, om de geheele Wereld tot het Mahometaenſche Geloof te bekeeren, geduerigh een Paerd gereed werd gehouden, 306. Van Jaſons Goudene Vlies, en wat voor een beduydingh deeſe Verſieringh, of veel meer verbloemde manier van ſpreecken, heeft, 314. Van Lucifer en Iblis, 285. Van Didoos Offenhuyd, met d'uytleggingh der ſelve, 460. Der Brazilianen van een Bergh, geheeten: Hier heeft de Duyvel omgekeecken, 580. Der Caraibers, van een Slangh, 628.
Fabulen uyt Mahometh Alcoran, 285.
Ferdinand Soto doorreyſd geheel Florida, om Goud en groote Rijckdommen daer in te vinden, doch miſt ſijn gierigh ooghmerck, 574.

Fezz, Koninghrijck. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Beſchrijvingh, 438. Is voortijds in een goeden ſtaet geweeſt. Heeft veelerley Veranderingen moeten uytſtaen, 439.

Fezz, Hoofdſtad, 't Cieraed des gantſchen Koninghrijcks Fezz; jae van geheel Barbaryen, 440. Beſchrijvingh van deſelve, 441. Breeder en eygentlijcker Beright van deeſe Stad, 447. Heeft een groote meenigte van Straeten, Marckten, Voorſteeden, Tempelen, Bruggen, &c.; waer van 't getal werd uytgedruckt, 441. 447.

Finland. Gelegenheyd. Grenſen. 76. 78. Inwooners, en haere Spraeck, 81.

Florida. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 572. Wanneer, en van wien eerſt ontdeckt. Schipvaerden derwaerts gedaen, 573. Waerom ſoo genoemd, 574. Seeden, Gewoonten en Godsdienſten der Inwooners, 575.

Fontein van een ſeldſaeme Eygenſchap in Schotland, 43. In Ysland, welckers Damp alles, wat daer van geraeckt werd, in Steen veranderd, 74. In Perſien, van ſwarten Oly, welcke door dit geheele Rijck werd gebrand, 330. Genoemde Sonne-bron, van een ſeer ſeldſaeme Eygenſchap; wijl 't Water ter middernaght gantſch heet; maer op den middagh t' eenemael koud is, 467.

Fontein in Mexico, van een ſeldſaeme Eygenſchap, 590. Andere Vreemdigheden van Americaenſche Fonteinen, 610.

Franckrijck. Grenſen. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 105. Parlamenten in Franckrijck, 106. Aertsbiſdommen; Biſdommen; Bergen; Zee-havenen; Rivieren, 106. Boſſchen. Lught. Vrughtbaerheyd., Wijnen, 107. Sout, Oly, Wol Boom-vrughten, 108. Mijnen, 109. Spraeck, Rijckdommen, Maght deeſes Koninghrijcks, 110. *Verſcheydene andere aenmercklijckheden deeſes Lands werden aengeweeſen; t' veel om op deeſe Lijſt te ſtellen.*

Francoiſen. Haere Natuer en Seeden, 119. Geſtalte, Gewoonten en Godsdienſten der oude Francoiſen, 112.

Fredericksburgh, een geweldigh Kaſteel, behoorende den Koningh van Deenemarcken, bovenmaten koſtlijck toegeright, 64. Alles, wat anders van Yſer is, is hier van Silver; ſelfs de Slooten, Grendelen, Tralyen, &c. 65.

GAlli, hedenſdaeghs genoemd Francoiſen, zyn geweeſt d'eerſte Inwooners van Engelland, 5.

Gaule, heeft voortijds onder ſigh begreepen, niet alleen 't Koninghrijck Franckrijck, maer oock een goed deel van Duytſchland en Italien, 132. Verdeelingh van Gaule, 132.

Geeſtlijckheyd in Spaenje. Verdeelingh der ſelve, in Laege, Hooge en Hooghſte, 231. Welcke die zyn, 232. De haer opgeleyde Contributie is ſeer groot, 233.

Germani, is voortijds geweeſt de Naem der oude Duytſchen, 193.

Geſpreck eens Mexicaenſchen Redenaers tot den eerſten verkoornen Mexicaenſchen Koningh: Waer in men ſien kan de Bloemkens der Mexicaenſche Welſpreeckendheyd, 598. Eens Peruaenſchen Redenaers aen een nieuwlijcks-verkoorne Keyſer, 660. Antwoord deeſes Keyſers; beyde aenmercklijck, 661.

Getrouwigheyd eens Broeders tot ſijnen Broeder; zynde een aenmercklijck Geval, 521.

Gewoonten en vreemde Seeden van veeler-

veelerley Volckeren in de verſcheydene Geweſten des Werelds: *Sie op Seeden en Gewoonten.*
Geyten en Hamelen-Vleeſch. *Sie op 't Woord Hamelen.*
Gibraltar, de Straet, of Zee-Enghte, tuſſchen Spaenje en Mauritanien, of Moorenland, voortijds gehouden voor 't eynd des Werelds, 243.
Gierigheyd, ſet eenige Goudſoeckers in Brazil een aerdige Bril op, 578. 608.
Ginſingh, een Chineeſche Wortel, van van een ſonderlinge, jae verwonderlijcke Kraght, tot behoudingh der Geſondheyd, en geneeſingh van de Sieckten der Menſchen, 372.
Goederen, verquiſten de Chriſtenen door haere Proceſſen: De Joden op haere Paeſch-Feeſten: De Mooren op haere Bruyloften, 447.
Gothland. Naem. Grenſen. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 75. 77. D' oude Gotten zyn ſeer harde en wreede Lieden geweeſt, 81. Haere ſeldſaeme Wet, dat niemand als een ſwaerlijvigh, dickbuyckigh Man tot haeren Koningh moght verkooren worden, 81. Haere Afgoden-dienſten, 81.
Goud-Beeck in Brazil, nae den ſchijn; doch gantſch bedrieghlijck, niets gevende, 578.
Goudene Vlies, 't welck Jaſon won en weghnam, wat de Griecken hier door te kennen wilden geven? 314.
Goud-Mijnen, zyner wel in China; doch de Keyſer heeft niet gewild, datmen deſelve ſou openen: Met de reden, waerom? 373.
Goudſoeckers in Brazil, doen een ſeer ellendige en vergeeffſche Toght door 't Land, 578.
Graeffſchappen, hoe veele der ſelver in Engelland gevonden worden? 7.
Groenland, wanneer gevonden, en van wien ontdeckt, 59. Gelegentheyd Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 556. Hoedaenigh ontdeckt, 557. Gedierten. Beeren De Viſch Marchual. Schoone Soomer. Light-Wonder, of Noordſchijn, met de nieuwe Maen. Goud Sand, &c. 558. Geval eens Schippers met dit Goud-Sand, die ſijn geheele Schip daer meê bevraght had 559.
Groot-Britannien. Vorm. Verdeelingh Gelegentheyd. Lught. Bodem. Vrugtbaerheyd, 3. Beeſten, Viſſchen, Bergen, &c. 4. Inwooners. Der ſelve Geſtalte en Seeden. Van wie die Naem gekreegen. Deelen, 6. 7 Hoe veel Steeden en Rivieren in Engelland. Regeeringh, ſoo Geeſtlijck als Wereldlijck. Getal der Decanaten. Der Archidiaconſchappen. De Parochien. Der Geeſtlijcke Een Ampten en Prebenden, &c. 8.
Guinea. Gelegenheyd. Vorm. Grootte Verdeelingh. Beſchrijvingh, 492 Wat voor Voordeelen de Nederlandſche Ooſt-Indiſche Compagnie i twaelf Jaeren tijds van dit Land heef getrocken, 493. D' Inwooners leven hier tot honderd en noch mee Jaeren. Andere byſonderheden va dit Geweſt, 494.

HAmelen en Geyten-vleeſch, is' voornaemſte Vleeſch, 't welck in 't Koninghrijck Spaenje werd genuttighd, 230.
Handwerck te leeren, of 't ſelve t' oeffenen, werd in Spaenje voor een groote Schande gehouden. Maer niet, een Soldaet te zyn, 231.
Hanno, de Carthaginenſer, heeft Africa omvaeren, van Gades af, tot den Arabiſchen Zee-Boeſem toe, 430.
Hayr des Hoofds, draegen de Spaen-

jaerden gantſch kort. Wanneer een Vreemdelingh met Hayrlocken by haer koomd, ſoo beſpottenſe hem niet alleen, maer hy heeft noch wel wat anders te vreeſen, 231.
Hecla, een Brandenden Bergh in Ysland, 556.
Helga, een Brandenden Bergh in Ysland, 556.
Herbergen te Conſtantinopol zyn vierhonderd en aghthien in getal, 286.
Heydendom in Africa, 431.
Heymlijcke Gemacken, werden in Spaenje ſeer weynigh gevonden, [illegible].
Hierac, of Yerac, is 't oude Babylonien of Chaldea. Beſchrijvingh, gelegentheyd, grootte, vorm, &c. van dit Geweſt, 306.
Hippocrates, waer hy ſijne Geneesmiddelen ſou geleerd hebben, volgens 't voorgeven ſijner Haeters, 297.
Hoenderen in Patano, leggen dickmael op eenen dagh tweemael Eyeren, 362. In Zanzibar (of Zanguebar) zyn gantſch ſwart van Vederen, Vleeſch, Bloed, en Beenderen: Echter ſeer delicaet van ſmaeck, 503. Hoenderen en Capoenen zyn in Spaenje ſeer dier, 230.
Holland, of Halland, in Deenemarcken. Gelegentheyd, &c. 55.
Hongers-nood in Lijfland, bovenmaeten verſchricklijck en ellendigh, 223.
Hooge School te Piſa, een ſeer treflijck Gebouw, 259. *Sie voorts op Academien.*
Hooghmoed der Spaenjaerden, is ſeer groot, jae t'eenemael beſpotlijck, 231.
Hoornkens, veelerweegen in Indien gebruyckt voor ganghbaere Munt, 420.
Hoſpitalen, of Gaſthuyſen te Conſtantinopol, honderd in getal, 286. Te Fezz in Africa, meer als twee-honderd, 441.
Hout, genoemd Adelaer-hout, in Cochinchina, bovenmaeten koſtlijck. Geld in Japon meer als twee-honderd Ducaten 't Pond, 364.
Houwlijcks-goed, 't welck een Man onder d'Oude Duytſchen ſijne Vrouw toebraght, beſtond alleen in een paer Oſſen, een Paerdt, Schild, Pieck en Deegen, 193.

INdianen, aen de Duytſche Kuſt gebraght, en van de Swaben vereerd aen Quintus Metellus, Oud-Burgermeeſter, en Stadhouder in Gallia, zyn buyten twijffel uyt Noorder-America gekoomen, 547.
Infantes, Rivier in Monomotapa, welcke Goud heeft, 514.
Inkoomſten des Koninghs van Spaenje, 232. Alleen ſijnen Tol van de Moerbeſien-bladeren (werdende gegeeten van de Sijde-wormen) in 't Koninghrijck Granada, beloopt Jaerlijcks vijf-en-dertigh duyſend Kroonen, 245.
Innocentii Kerckhof te Parijs, waer in de doode Lijcken niet verrotten, 121.
Inwooners van Engelland; haere Natuer, Geſtalte, &c., 4. *en vervolgens.* Hoedaenigh d'oude Inwooners deeſes Geweſts gekleed gingen, en haere Ligchaemen beſchilderden, 30. Aert der hedenſdaeghſche, 30. Inwooners van Duytſchland, hoe geſteld, en van wat voor een Aert, 134. Van Peſcara in Barbaryen, moeten 's Somers op 't Veld gaen woonen, wegens de meenighte der Scorpioenen in de Stad, 471. Van Guadalaiara, 604. Van Gniana, leven tot honderd en honderd en twintigh Jaeren toe, wegens de geſondheyd der Lugt, 643.

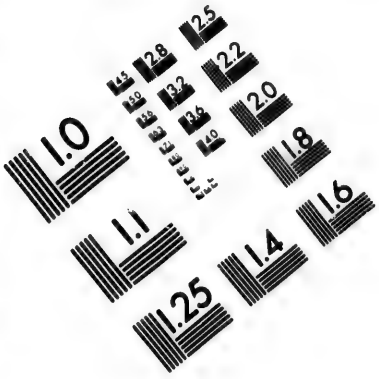

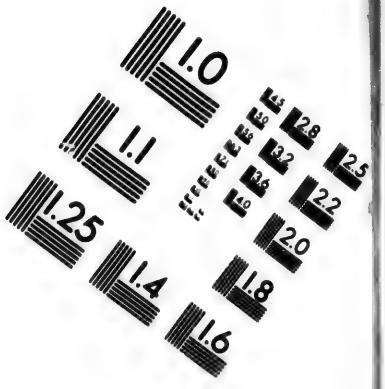

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

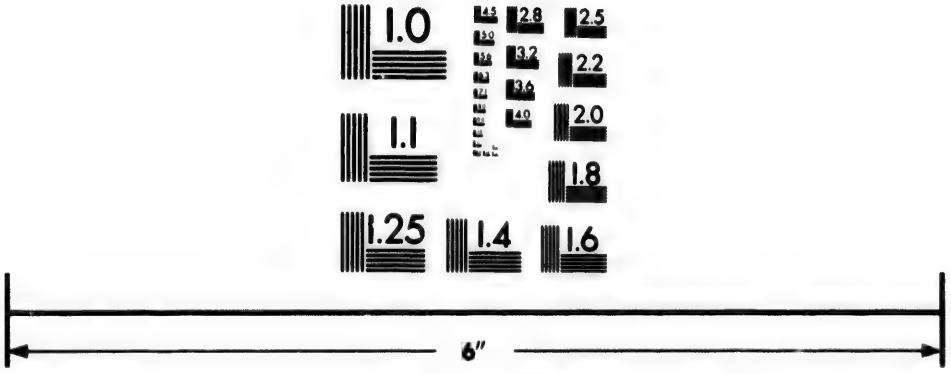

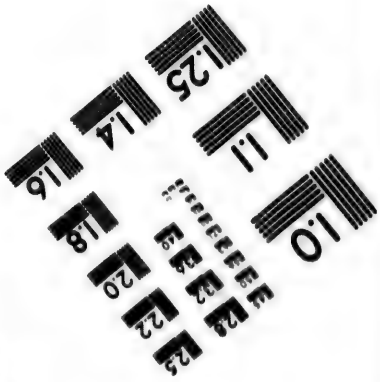

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Italiaenſche Tael, werd alderſuyverſt te Siena geſproocken, 259.
Italien is eene der beſte Landen in Europa. Beſchrijvingh deeſes Gewests, 253. Natuer des Volcks, 253.

JAer-getijden, en der ſelver Eygenſchappen, te Goa, 356. Te Fezz, 449. *Die van andere Geweſten werden yeder onder ſijn Landſchap aengeweeſen.*
Jaer-Verdeelingh der oude Duytſchen, alleen in drie Getijden, 194.
Japhet, de Soon van Noach, is Europa toegedeeld geworden, 295.
Japon: Gelegentheyd; Vorm; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh van dit Keyſerrijck, 394.
Japonneeſen, begeeren niet, wanneerſe trouwen, dat de Vrouw haer eenigh Houwlijcks-goed ſou toebrengen, 397. Veraghten allerley Eedele Geſteenten; maer houden ſeer hoogh haer' Aerdene Vaten, uyt welckeſe drincken, 397. Haeten allerley Spel, waer in 't Geluck, of 't Lot, de hand heeft, 398. *Verſcheydene andere haerer Gewoonten werden hier aengeweeſen.*
Japonſche Artzen willen geen Aderlatingh gebruycken; en wat voor redenen ſy hier van geven, 397.
Jaſons Goudene Vlies; wat door deeſe Verſieringh gemeend wierd, 314.
Jeruſalem. Grootte. Volckrijckheyd, doe deeſe Stad in haeren bloey was. Verwoeſtingh, Andere Byſonderheden, 304.
Jeſſo, een ſeer groot Land tuſſchen America en Aſia. Maer 't is noch onbekend, of 't t' ſaemen-hanghd aen Aſia, of aen America, 549.
Johannis-Vyer, te Parijs op S. Jans avond by de Galgh aengeſtoocken; hoedaenigh ſulcks toegaet, 131.
Jonckvrouwen-Kruyd, anders genoemd 't Gevoellijcke Kruyd; 't welck te rugge wijckt, wanneer yemand 't ſelve wil aenraecken, 642.
Juthland, Provintie in Deenemarcken. Verdeelingh. Grootte. Grenspaelen. 54.
Juthlanders, haere Geſtalte en Seeden, 74.

KErcken der Chriſtenen te Conſtantinopol, zyn vier-honderd, ſeven-en-veertigh in getal, 286.
Klooſter in Spaenje, genoemd 't Eſcuriael, van een ſeer geweldige grootte, en ſonderlinge Koſtlijckheyd. Beſchrijvingh, 236.
Koe-uytvaert in Egypten; geweldighgroote onkoſten daer toe gedaen, 483.
Koeyen in Engelland, van welckers Smeer Oly kan worden gemaeckt. Deeſe Beeſten zyn ſeer ſchoon en wit, 4.
Koningh van Deenemarcken heeft te gebieden over ſeer veel Lands, ſigh uytſtreckende tot op vijf-honderd en veertigh Mijlen, 60. Onder d' oude Gotten, moeſt, volgens haere Wet, een ſwaerlijvigh en dickbuyckigh Man zyn, 81.
Koninghlijcke Spaenſche Inkoomſten, waer van deſelve hem toekoomen, 233.
Konſtige Aſtronomiſche en andere Wercken van den vermaerden Starrekundige Tycho Brahe, in ſijn Slot-Uranigburgh, ſeer treflijck en aenmercklijck, 71.
Koorn, heeft 't Koninghrijck Spaenje op verre nae niet genoegh, om ſigh daer meê te konnen onderhouden, 228. Niemand magh hier Koorn in voorraed hebben, of op Solder leggen; om gebreck te verhoeden, 228.
Kopere Munt in Spaenje, 230.
Korallen van Scarpanto, zyn d' alder-

derſchoonſte des Weerelds, 298.
Kreeften in China, uyt 't Waeter getrocken werdende, ſterven terſtond, en werden ſoo hard als ſteen, 375.
Kruyd, of Gras-Zee, by d'Eylanden van Capo Verde, 524. Aenmercklijck geval hier ontrent, 524. Krijd, 't welck te rugg' wijckt, wanneermen 't ſelve wil aenraecken. *Sie op Jonckvrouwen-kruyd.*

LAeckenen, welcke in de Stad Valentia werden gemaeckt, ſijn ſoo vaſt, dat'er geen Regen kan doordringen, 247.
Land der Negers, of Swarten. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh. Seeden en Gewoonten der Inwooners: &c. 491. Der Caffres, of Caffreria. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Grenſen. Beſchrijvingh, 515.
Lapland. Beſchrijvingh, 78. Geſtalte en aert der Inwooners, 80.
Laurentii Eyland. *Sie op Madagaſcar.*
Leedighgangh, van d'Yrlanders gehouden voor de hooghſte geluckſaligheyd, 45. 53.
Leugenaers, ſijn bovenmaeten ſeer gehaet in't Koninghrijck Narſinga. Die op een leugen betrapt wierd, moeſt een geheel jaer langh ſwijgen, 357.
Liefde der Spaenjaerden tot eenige Vrouws-perſoonen is ſoo gantſch hittigh, datſe veeltijds daer door t'eenemael onſinnigh worden, 251.
Lisbona, Hoofd-ſtad van Portugal, daer al d'Ooſt-Indiſche Scheepen aenkoomen, 241.
Litthauwers, eerden voortijds met ſeer groote aendaght voor haere Goden 't Vyer, de Boſſchen, en de Serpenten, 226. Haere Vrouwen mogen noch hedenſdaeghs, met vergunningh haerer Mannen, Luytenants, of Boelen, houden, 226.
Londen, hoe veel Kercken in deeſe Stad ſijn, 20. Hoe veel Menſchen. Andere dingen, in deeſe geweldighgroote Hoofd-Stad van Engelland aenmercklijck. 30.
Lught ontrent Goa, ſeer wonderlijck verſchillende, 356. *De lught in andere Geweſten werd elck op ſijne behoorlijcke plaets aengeweſen.*
Lunæ, of Maen-geberghten. Beſchrijvingh van de ſelve, 428.
Lut, of overſtroomingh der Wateren in Cochinchina, 't land aldaer ſeer vrughtbaer maeckende; 364.
Lijcken der Arabiſche Koningen, wierden niet pleghtlijck begraven, maer alleen onder een Miſthoop gedompeld, 327. Verrotten niet op 't Kerckhof S. Innocentii te Parijs, 121.
Lijcks-gewoonten der oude Tartaren, wanneer haere Kooningen geſtorven waeren, 392.
Lijflanders: Die onder haer aldermeeſt kan ſuypen, draeghd den grootſten lof wegh, 227.
Lijf-landſchen hongersnood, bovenmaeten verſchricklijck en ellendigh geweeſt, 223.

MAdagaſcar; gelegentheyd; vorm; grootte; verdeelingh; grenſen; beſchrijvingh. Rijckdom deeſes Lands, 518. Gedierten, Viſſchen, Vogelen, &c. 519. Ebben-hout. Ooft-boomen, Aerd-vrughten. Walviſſen, 520. Schildpadden van een wonderlijcke grootte, 521.
Madera; gelegentheyd; grootte; vorm; verdeelingh, beſchrijvingh, 526.
Mahomet, de Turckſche Propheet, of Verleyder; wanneer gebooren. Sijne Wetten heeft hy geright tot de vergenoegingh van de welluſten des vleeſchs, 325.

Maldivis-Noten: Ongemeene ſeldſaemheyd van de ſelve; en haere ſonderlinge kraghten, tot Artzeny, 422.

Malta; gelegentheyd; grootte; vorm; beſchrijvingh deeſes Eylands, 536. Van de Turcken ſeer hard aengevallen, doch te vergeefs, 537. Beright van de Maltheeſer Ridders: Haere Gewoonten, Eed, &c. 539.

Manati, ſeecker ſlagh van Zee-kalveren, langer als twintigh voeten, 613.

Mans-perſoonen in Schotland, inde ſinnen geraeckt, of met ſwaere Gebreecken behebt ſijnde, pleegen voortijds ontmand; en ſoodaenige Vrouws-Perſoonen levendig onder d'Aerde gedompeld te worden, op dat ſigh deeſe Hoofd-wanſtallen onder haer niet moghten voortſetten, 32.

Marckten te Conſtantinopol, twintigh in getal, 286. Te Fez in Africa, twee-en-tſeſtigh groote, 441. Andere hebben maer alleen twee-en-veertigh geſteld. 447.

Marocco, Koninghrijck. Gelegentheydt. Grootte. Vorm. Beſchrijvingh, &c. 432. Heeft 't ſederd eenige honderd Jaeren groote Veranderingen moeten uytſtaen, 436. De Stad Marocco werd geſeghd, voortijds honderd duyſend Huyſen te hebben gehad, 437. 't Koninghlijck Slot is in wijd-uytgeſtrecktheyd bynae een Stadt gelijck. Is voorſien met een Thoorn, op wiens Spits vier goudene Appelen ſtaen, wegende ſevenhonderd ponden, 437. Seeden en Gewoonten der Inwooners, 437.

Maſſageeten, haere Harnaſſchen, Stormhoeden, de Borſt-ſtucken. haerer Paerden, Toomen, &c. waeren bedeckt met ſijn Goud, 346. Seeden en Gewoonten deſer Volckeren, 347.

Meir in Schotland ſeer ſeldſaem; wijl d'eene helft bevrieſd; d'andere niet, 43. In de Provintie Caniclu, waer in overvloedigh veel Paerlen werden gevonden, 393.

Menſchen-eeters, ſijn oock voortijds de Schotlanders geweeſt. 43. Deſgelijcks d'oude Yrlanders: Welcke oock ſelfs 't vleeſch van haer overleedene Bloedvrienden verſlonden, 53.

Menſchen-marckt te Conſtantinopol, op welcke de Gevangene tot Slaven werden verkoght, 287.

Menſchen-offer onder d'Oude Duytſchen, 193.

Mexicaenſche Rijck, is in 't begin over de ſeven honderd jaeren langh geregeerd geworden als een vrye Republicq, 596. Lijſt der Mexicaenſche Koningen, en der ſelver Verrightingen; waer in veelerley ſeer aenmerckſijcke dingen en Geſchiedeniſſen voor komen, 598. *en vervolgens.*

Mexicaenſchen Redenaets Geſpreck ter een nieuwverkoorne Koningh. *Sie op Geſpreck.*

Mexicanen, reeckenen haeren oorſprongh te hebben van ſeven Natien. Hoedaenigh ſy door haeren Afgod Vitzliputzli, of de Duyvel, in dit Geweſt gevoerd ſijn geworden; God nae-aepende in d'uytvoeringh der Kinderen Iſraels uyt Egypten. Waer ontrent veelerley wonderlijcke ſaecken werden verhandeld, 596. *en vervolgens.*

Mexico, of Nieuw-Spaenje, beſchreven; ſoo 't geheele Land in 't gemeen, als de Stadt Mexico in 't byſonder, 588. *en vervolgens.* Overvloed van Gedierten. Berghwercken. Inwooners. Der ſelver Geſtalte; Seeden; en veelerley andere dingen, 591.

Moerbeſien-boomen ſijn'er ſeer veel in 't Koninghrijck Granada. Alleen van de blaederen, welcke van de Sijde-Wor-

Wormen werden gegeeten, treckt de Koningh van Spaenje Jaerlijcks een Tol van vijf-en-dertigh duyſend krooner, 245.

Mogel; gelegentheyd; grootte; vorm; verdeelingh; beſchrijvingh van 't geweldige Rijck des grooten Mogols. 338. Groote Maght van Volck, welcke de Mogol in't Veldt kan brengen. Hoedanigh hy aen ſijne Vorſten en Heeren Landgoederen uytdeeld, 364. Seer groote Elephanten, Rhinoceeren, of Neushoornen, Dromedariſſen, en andere Dieren in dit Geweſt, 347.

Monarchien des Aſſyriërs, Meders, Babyloniers en Perſiërs, 291.

Monomotapa; Gelegentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh deeſes Rijcks. Praght des Keyſers, 513. Bergen en Rivieren hebben hier Goud; doch d'Inwooners aghten 't ſelve niet veel; ſigh vergenoegende met alleen ſoo veel te hebben als haer tot haer onderhoud van nooden is. 514.

Moolen-ſteenen in Brazil, bovenmaeten groot en dick. Seldſaemheyt ontrent deſelve, 580.

Mooren, koopen te Conſtantinopol d'alderſchoonſte Maeghdekens, op de Menſchen-marckt, om deſelve te miſbruycken, 287.

Morſſigheyd der Tartaren, ontrent haer eeten en drincken, 392. Der Barbaren, 464.

Munt in Spaenje, van Goud, van Silver, en van Koper, 230.

Muſcauw; beſchrijvingh van deeſe Stad. Gelegentheyd. Grootte. Huyſen. 83. Straeten. Verdeelingh, Kercken, &c. Hoedanigh men hier handeld in tijd van Brand. Toebereydede, altijd gereed ſijnde Huyſen, in voorraed, om deſelve terſtont te konnen oprighten, in plaets van d'afgebrandede, 84. Vier Wijcken, Quartieren, of Deelen, der Stad, 85.

Muſcovien, of Wit-Ruſland. Gelegenneyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh. 82. Hoedanigh de lught hier geſteld is. Seer felle koude in de Winter. Echter koomen hier de Vrughten ſoo vroegh voort, als in Duytſchland. Seer groote hitte in de Soomer. Meenighte van Muggen. 86. Vrughtbaerheyd. Gedierten. Seeden en Gewoonten der Inwooners; onder welcke veele ſeer ſeldſaem ſijn, 87. Haer' onhoflijckheyd. Bedrieghlijckheyd, 88. Groote Dronckenſchap, inſonderheyd in Brandewijn. Veele ſuypen ſigh in deſelve dood, 89. Hoedanigh haere Huyſen geſteld en vercierd ſijn. Leggingh om te ſlaepen. Bier. Caviar, 90. Galteryen. Ontught. Popen, of Prieſters. Houwlijcken, 91. Regeeringhs-wijs, 92. Krooningh des Muſcoviſchen Czaars, 93. Tollen en Schattingen, 94. Of de Ruſſen oock Chriſtenen ſijn? 96. Doop en Doop-ceremonien. Feeſt en Vierdagen. 97. Ruſſche Mis en Communie. Predicatien; hoedanigh deſelve geſchieden. Kercken-Regiment. Patriarch. Metropolitaen, 98. Kleedingh der Geeſtlijckheyd. Biecht. Genietingh van 't Sacrament des Avondmaels, onder twee, jae driederley Geſtalten, 99. De Siecken neemen de Monicks-orden aen; en ſeldſaeme Waen-geloven daer ontrent. Begraefniſſen der Ruſſen, 100. Paſ-cedel, de Doode in haer Graf meê gegeven, 101. *Op d' aengeteeckende Paginas werden noch verſcheydene andere haerer ſeldſaeme bedrijven verhaeld.*

Muggen ſijn'er in Muſcovien met ſeer groote meenigten, 86.

Muyl-Eſels in Spaenje, konnen een lan-

langer gangh uytharden, als de Paerden. In Caſtilien werden d'alderbeſte gevonden. 230.

NAght-winden, ſijn in Spaenje ſeer ſchaedlijck voor de geſondheyd der Menſchen, 228.

Nayffes, welcke gevonden worden in de Groeven der oude Steen-rotſen: Sijnde van de Natuer ſelfs geſneedene Diamanten, 349.

Necho, Koningh van Egypten, heeft begonnen te doen graven 't Canael tuſſchen de Nyl en de Rode Zee, doch dit werck is niet volvoerd, 475.

Nederland, t'ſaemen met Duytſchland; Verdeelingh; Grootte; Vorm; Grenſen; Onderſcheyding; Gelegenheyd; Beſchrijvingh, &c. 133. Geſtalte, Seeden en Aert der Inwooners, 134.

Nederlandſche Academien, of hooge Schoolen, welcke, en waer de ſelve ſijn, 153.

Neder-Moorenland, Grootte; Vorm; Gelegenheyd; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 507.

Neomene, Klooſter-Kerck in't Eyland Chio, eene der ſchoonſte des gantſchen Weerelds, 297.

Niger, een voornaeme Rivier in Egypten. Sijnen loop. Eygenſchappen, &c. 429.

Nieuw-Engelland. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Grenſen. Beſchrijvingh, 563. Gedierten, Boomen, Vrughten in dit Geweſt, 563.

Nieuw-Franckrijck. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 559.

Nieuw-Nederland. Gelegenheyd. Grenſen. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beſchrijvingh. Eerſte ontdeckingh van dit Geweſt. Lught. Aert des Inwooners. &c. 564.

Nieuw-Spaenje. Gelegenheyd. Grenſen. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beſchrijvingh, 588. *Sie voorts op Mexico.*

Nieuwe Weereld, of America, eerſt ontdeckt door Chriſtophorus Columbus, 545. *Sie voorts op 't woord America.* Is al voor lange tijden, ſelfs voor Chriſti geboorte, aen d'oude bekend geweeſt; met de bewijſen daer van, 545. *en vervolgens.*

Noach, hoedanigh hy de Landen onder ſijne Naekomelingen heeft uytgedeeld, 290.

Noordſche Landen, ſijn voortijds bewoond geweeſt van de Cimbren, 74. *Sie voorts op Artiſche Landen.*

Noorwegen, Noordſch Koninghrijck. Gelegenheyd. Grootte. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 54.

Nubia. Geberghten. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, &c. 497.

Nyl, de voornaemſte Rivier in Egypten. Sijnen loop. Viſchrijckheyd, 428. 429. Is d'aenſienlijckſte Vloed des gantſchen Weerelds; 't welck word getoond in verſcheydene opſigten, 479. Sijnen Aenvangh en voortloop. Oorſprongh. Wonderlijcke overſtroomingh. Aenwijſingh van d'oorſaeck deeſer overvloeyingh, 480. Nyl-waeter is gantſch friſch, geſond, en vrughtbaer maeckend. D'eerſte Koningen van Egypten hebben geen ander, als Nyl-waeter, willen drincken. De Vrouwen en Dieren, 't ſelve gebruyckende, werden daer door gantſch vrughtbaer, 482.

OLeacazan, een Mexicaenſche Plant, is wonderlijck heelſaem voor quaede Oogen; Teeringh; Tandpijn; Hoofdſmerten; en voorts voor allerley andere Kranck-

Kranckheden, 593. Voorſeggingh van Dood of Leven der ſiecke, door deſelve, 593.
Oly, onder d' Arabiers voor een ſonderlinge Delicates gehouden, 327. Swarten Oly in Perſien, koomende van uyt een ſpringh onder d' Aerde, welcke door dit geheele Geweſt in de lampen werd gebrand, 330.
Olijfboomen-Boſch in Spaenje, hebbende de lenghte van meer als dertigh Mijlen, 257.
Omvaering van Africa, by ſommige ondernoomen, en oock verright, 430.
Ongetrouwde Perſoonen in Maracco, mogen den Baerd niet laeten waſſen, 437.
Ontughtigheyd der Barbaren by haere Offerhanden, ſeer ſchandlijck, 464.
Onvrughtbaerheyd van 't Koninghrijck Spaenje, 228. D' oorſaeck deeſer onvrughtbaerheyd is d'onvlijtigheyd der Inwooners, 229.
Oorlogh des Jaets ſeſthienhonderd-vijfen-vijftigh tuſſchen Poolen en Sweeden, 223. Des Jaers ſeſthien-honderd en vijf, 224.
Oorloghs-gevangene, werden van de Tartaren al t'ſamen gedood, ſoo datſe noch oude noch jonge; noch Vrouwen noch Kinderen verſchoonen; behalven d' arbeyds-lieden, welckeſe tot haer werck van nooden hebben; of dieſe voor Slaven willen verkoopen, 392.
Ooſt-Indien; derwaerts mogen de Caſtilianien: Daer tegens de Portugeezen nae Weſt-Indien niet vaeren, 241. Gelegentheyd, Grootte, Vorm. Verdeelingh, Beſchrijvingh van Ooſt-Indien, 337.
Ooſt-Indiſche Nederlandſche Compagnie, hoe vele Voordeelen deſelve getrocken heeft uyt Guinea van 't Jaer ſeſthienhonderd vier en twintigh tot ſeſthienhonderd ſes en dertigh, voor ſoo veel alleen de Kamer van Amſterdam aengaet, 493.
Ophyr, derwaerts Koningh Salomon ſijne Scheepen ſond, welcke in drie Jaeren eens deeſen Toght volvoerden, ſou Sofala ſijn geweeſt, 516.
Ophiophagi, een Volck onder d' Arabiers, eetende niet anders als Serpenten, 327.
Oſſen in Schotland, welckers Smeer altijdt vloeyt gelijck Oly, 43.
Oude lieden by de Meſſageten wierden van haere Bloedvrienden dood geſlaegen, en dan gegeeten, 347. De geene, welcke van ſieckte ſtierven, beklaeghden ſigh, datſe ongeluckigh waeren, wijlſe van haere Vrienden niet moghten ter Spijs genuttighd worden, 347.
Ouderdom der Inwooners van Guinea ſtijghd op tot honderd en noch meer Jaeren, wegens de geſonde lught in dit Geweſt, 494. In Guiana koomd tot honderd, en tot honderd en twintigh Jaeren, wegens deſelve oorſaeck, 643.
Overſtroomingh des Waters in Cochinchina, ſeer ſeldſaem; en gantſch dienſtigh tot vrughtbaermaeckingh der landen, 364. Vande Nyl in Egypten. *Sie op 't woord Nyl.*

PActolus, Rivier in Aſia, heeft in ſijn Sand bovenmaeten veel Gouds gehad, 297.
Padden, of ander diergelijck vergiftigh Ongediert, werd in Yrland niet gevonden, 45.
Paep Jan, deeſe Naem werd den Alyſſiniſchen Vorſt gegeven; doch ten onreght, 501.
Paerd, werd te Coufa geduerigh gantſch gereed gehouden, voor Mahometh Mahadin, tegens dat hy koomen ſal, om de geheele Weereld tot 't Mahometaenſche Geloof te brengen, 306.

Paerden in't Koninghrijck Engelland ſijn ſeer voortreflijck, 4. In Yrland ſigh ongemeen treflijck, 45. In Arabien, ſijn kleyn, mager, en eeten ſeer weynigh; Ondertuſſchen evenwel ſijnſe moedigh, en uytſteeckend goede loopers, 325. In Spaenje, gehouden voor de beſte des Weerelds haere ſeer groote geſwindheyd, 230. Der Chineeſen, konnen 't gebrieſch der Tartariſche Paerden gantſchlijck niet verdraegen, 371.

Paerlen; d' alderſchoonſte werden geviſcht in't Eyland Baharem, 324.

Paerle-Viſſchery te Baharem, Gionſa, en anderwegen, 324. In Narſinga, 352.

Pallays des Koninghs van Pegu, had binnen ſigh meer als tſeſtigh Millioenen Gouds aen Goudene Beelden; behalven de Paerlen en Eedele Geſteenten; dienende de gedaghte Beelden voor Keetenen en Cieraeden. Sijnde noch veel maer waerdigh als 't Goud ſelfs, 359.

Parel-Oeſters, gevonden werdende in eenige Rivieren in Engelland, 11.

Parlament in Engellandt, hoedanigh 't ſelve is, en waer uyt het beſtaet, 9. In Schotland, 33. Hoedanigh gehouden, en hoemen daer in handeld, 34.

Parijs, de geweldige Hoofdſtad in Franckrijck, beſchreeven, en aengeweſen 't geen in de ſelve aenmercklijck is te ſien, 120.

Patagons, een Geſlaght van ſeer groote lieden in America, 687.

Patriarchen, of Aerds-Vaderen, van Adam af tot op Noach, en wederom van Noach tot op Jacob, hebben in Aſia geleeft, 290.

Perorſi, ſijn de beroemdſte Volckeren in Guinea, 427.

Perſien; Gelegenheyd, Grootte; Verdeelingh; Vorm; Beſchrijvingh en Grenſen van dit Rijck, 328.

Peru; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Gelegenheyd; Beſchrijvingh deeſes voortijds maghtigen Rijcks, 649. Berghwercken, of Metal-Mijnen, 652. Deſelve ſijn tegenwoordigh ſeer uytgeput. Want honderd pond Metalliſche Aerde geeft nu geen twee oncen Silver; daerſe te vooren de helft goed Silver plegen te geven, 652.

Peruaenſche Regeeringh is bovenmaeten wel gereguleert geweeſt onder de Peruaenſche Koningen, 653. Aenvangh en Aenvanger van de Peruaenſche Monarchie. Lijſt der Peruaenſche Koningen, en der ſelver bedrijven, 657. *en vervolgens: Waer in veelerley ſeldſaeme aenmercklijcke dingen en verrightingen werden verhaeld.* Uytroyingh der Keyſerlijcke Peruaenſche Stam door de Spaenjaerden, 667.

Peruaenſchen Redenaers Geſpreck aen een nieuwlijcks verkoorne Keyſer; vertoonende de bloemen der Peruaenſche welſpreeckenheyd: met d'antwoord des Keyſers; beyde ſeer aenmercklijck, 660. 661.

Peſcara, Stad in Barbaryen, is 's Soomers ſoo vol Scorpioenen, dat d'Inwooners daer uytgaen, en op't Land woonen moeten, 471.

Pharao Necho heeft begonnen een Canael te maecken tuſſchen de Nyl en de roode Zee; doch te vergeefs, 475.

Philippijnſche Eylanden; Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 403. Magellanes was d'eerſte onder d'Europæers, die deſelve heeft ontdeckt, 404.

Philoſophen, en andere Geleerde Mannen, uyt Barbaryen voort-gekomen, 464.

Phœniciers ſijn al voor over-oude tijden

den in America, en derhalven is dit Weerelds-deel haer gewiſſelijck bekend geweeſt, 548.
Plant in Mexico, genoemd Olcacazan, byſonder heelſaem voor allerley gebreecken. 592. Door deſelve voorſeghtmen, of de ſiecke ſal opkoomen, of ſterven, 593.
Plato heeft in ſijne tijd kennis van de Nieuwe Weereld, of America, gehad. 546.
Poel in Franckrijck, van een ſeer ſeldſaeme Eygenſchap; Donder, Blixem en Hagel uytgevende, wanneer een ſteen in deſelve werd geworpen, 116.
Poel in Perſien, in welcke geen Viſch werd gevonden, als alleen op ſeeckere tijd des jaers. 331. *Hier en ginſch door 't geheele werck werd gewagh gemaeckt van eenige andere vreemdigheden der Poelen, Fonteinen en andere Wateren in verſcheydene Landen; te veel om op deeſe lijſt te ſtellen.*
Polen; Verdeelingh; Grootte; Beſchrijvingh deeſes Koninghrijcks. Seeden en Gewoonten der Polacken, 195. Wetten, 196. Verdeelingh des Poolſchen Volcks. Aertsbiſdommen en Biſdommen. Palatinaten, of Weywoodſchappen, 196. Caſtellanen. Officianten. Manier der Koninghlijcke Verkieſingh, 197. Eedele. Koninghlijcke kroningh, 199. Waer van daen Poolen dien naem heeft bekoomen, Waer de Polacken uyt ſijn geſprooten. Naerder beſchrijvingh van Polen, en d'oude gewoonten der Inwooners deeſes Rijcks, 226.
Poorten te Conſtantinopel ſijn vier-en-twintigh in Getal, 286. De Stad Fez heeft'er ſes-en-taghtigh, 447.
Privilegie der Inwooners van S. Sebaſtiaen, dat de Koningh van Spaenje tot haer moet ſpreecken met ontdeckten hoofde, 235.
Quartieren der Stad Fez ſijn twaelf in getal; nevens de Beſchrijvingh deeſer geweldige Plaets; 441.
Quee-Appelen in Tunquin, bovenmaeten treflijck; hebbende in de Kroon een ſonderlingh-delicaet ſap, 366.
Quickſilver, werd gevonden in Andaluſien. Is ſeer vergiftigh. Hoedanigh degeene, welcke daer meê omgaen, ſigh tegens 't ſchaedlijck quaed koomen te bewaeren, 242.
Quintus Metellus wierden, al in over-oude tijden, van der Swaben Koningh eenige Indianen vereerd: Welcke buyten twijffel uyt 't Noorder-America waeren gekoomen, 547.

Ratten, werden in ſeecker Geweſt van Schotland niet gevonden. Moeten ſterven, ſoo haeſtſe daer komen, of gebracht worden, 43. Uyt een Schip aen de Bermudes Eylanden geſwommen, vermeerderen ſigh daer in weynigh tijds ſoo geweldigh, datſe al de Vrughten des lands op aten, en een ſeer groote Hongersnood veroorſaeckten, 569.
Regeeringh in Engelland, hoedanigh deſelve geſteld is, 8. In Schotland, 32. *en vervolgens.*
Regen, valt in ſommige plaetſen van Arabien niet meer als twee of driemael in vier Jaren, 325. Is te Goa ſeer ſwaer, vier Maenden aghter malkander in yeder Jaer, 356.
Religie der Turcken, 284. der Chriſtenen, genoemd Georgianen, 316. In Africa, gebracht tot vierderley hoofd-Religien; als, de Turckſche, Heydenſche, Joodſche, en Chriſtlijcke, 436.
Religien, hebben meeſt al 't ſaemen in Aſia haeren oorſprongh en aenvangh genoomen, 291.

Ridder-orde in Engelland, is driederley, 9.
Ridders van Malta verdeelt in aght Spraecken. Welcke deſelve ſijn. Aenvangh deeſer Orden te Jeruſalem, 539. Is, nae't verlies van Jeruſalem door de Turcken, te Malta gekoomen. Grootmeeſter deſer Orden, hoedanigh verkooren. Sijn geſagh, 540. Verder beright van Malta. Driederley Malta. Gewoonten der oude Inwooners deſes Eylands, 543. Maltheeſer Ridders. Welcke perſoonen in deeſe Orden niet moogen koomen. Ceremonien by der ſelver aenneemingh. Eed, die van haer gedaen werd. Moeten daeghlijckx anderhalf Pater-Noſters opſeggen, 544.
Ried in Bengala, ſoo geweldigh dick, datmen't ſelve niet kan omvademen. Men maeckt'er Vaten van, 347.
Riga, van de Muſcoviters beleegerd, 225.
Ripheas, ſeer hooge Bergen en vervaerlijcke Klippen, altijd vol Sneeuw leggende, in 't Muſcoviſche Landſchap Petzore, 104.
Rivieren in Franckrijck ſeer veel in getal. Naemen van de voornaemſte, 132. In Duytſchland; welcke de voornaemſte zyn, 133. In Spaenje, zyn anderhalf-honderd in getal, 229. In Engelland werden gevonden aghthonderd en vijftigh Rivieren, al t'ſaemen met Bruggen voorſien, 8. Verder beright van de Rivieren in Franckrijck, 106. In Italien, 252. In Aſia, vermaerd om eeniger byſonderheden wil, die deſelve aenmercklijck maecken, 296.
Roode Zee, waer van daen ſoodaenigh genoemd, en de verſchillende meeningen hier van, 327.
Roomen, Beſchrijvingh van deeſe geweldigh-groote Stad, 253. Begrijpt in figh drie-honderd Kercken. 't Pauſlijck Pallays. Bibliotheeck, 254. Engelenburgh. Pallays en Luſthof des Groot-Hertoghs van Florencen, 255. Antiquiteiten, of ſonderlinge Oudheden, 256. Bergen en Bruggen binnen Romen. 't Getal der Kercken van ſommige op drie-duyſend geſteld. Verdere Beſchrijvingh deeſer Stad, 268.
Roomſche Rijck heeft figh voortijds veel wijder uytgebreyd als tegenwoordigh. 193. Verdeelingh van 't ſelve onder de Soonen Conſtantini, 193. Seeden en Gewoonten der oude Duytſchen onder 't Roomſche Rijck, 193. Spreeckwoord van Swabenland, Franckenland, Boheemen, Bayeren, Weſtphalen, en den Paltz, 194. Vierderley Standen in Duytſchland; Geeſtlijckheyd, Edele, Burgers, en Boeren, 194.
Rotſcheer, of Stockviſch, in Noorweegen. De beſte vanghſt geſchied in de Maend Januarius, 62.
Rotſen en Bergen in Noorweegen, ſeer hoogh, 58.
Ruſſien. Wit-Ruſland. *Sie op 't woord Muſcovien.*

SAlmen werden in groote meenighten in 't Koninghrijck Schotland gevonden en gevangen, 36.
Saxiſch Seven-Vorſtendom in Engelland, wat 't ſelve geweeſt is? 7.
Scandia, of Scandinavia, waer in begreepen zyn de Koninghrijcken Deenemarcken, Noorweegen, en Sweeden, 54.
Schildpadden, van ſoodaenigh een grootte, dat honderd Perſoonen aen eene derſelve een gantſchen dagh langh genoegh t'eeten hadden, 643.
Schipvaert van vijf Perſoonen in een kleyne opene Boot, welcke nauwlijcks

lijcks vier of vijf Sacken Meel ſou konnen laeden hebben, gedaen van uyt de Bermudes-Eylanden, over de geheele Groote Zee: Komende geſinckigh in Yrland aen, 572.
Schoolen te Conſtantinopol, zyn vijfhonderd en vijfthien groote; ſeſthienhonderd en twee-en-vijftigh kleyne, 286.
Schoonen, Provintie van Deenemarcken. Naem. Grootte. Grenſen, &c., 55.
Schotland, Koninghrijck. Gelegenheyd. Vorm. Grootte. Beſchrijvingh. Lught. Bodem. Vrughtbaerheyd. Geſtalte en Natuer der Inwooners, 31. *en de volgende.* Verdeelingh deeſes Rijcks, 32. 34.
Schotten, plegen haere Ligchaemen te verwen. Aten Menſchen-vleeſch, 43. Beright van haere andere Seeden en Gewoonten, 43. Noch hedenſdaeghs werden'er wilde Schotten gevonden, 44.
Schouwburgh, of Amphitheatrum, van Titus Veſpaſianus te Romen, 257.
Secreeten, of Heymlijcke plaetſen, om ſijn Gevoegh te doen, werden in Spaenje ſeer weynigh gevonden, 249.
Seeden en Gewoonten der Duytſchen, 134. 193. Der Engelſche, 4. 30. Der Francoiſen, 109. Der oude Gotthen, 81. Der Italianen, 213. Der Jutlanders, 74. Der Laplanders, 80. Der Litthauwers, 226. Der Lijflanders, 227. Der Muſcoviters, 87. *en vervolgens.* Der Polacken, 195. Der Schotten, 31. Der Sweeden, 78. Der Spaenjaerden, 231. Der Turcken, 284. Der Yren, 45. Der Wilde Yren, 53. Der Circaſſiers, 315. 318. Der Arabiers, 324. 327. Der Perſianen, 335. Der Guzuratters, 340. Der Maſſageten, 346. Der Malabaren, 355. Der Inwooners van Narſinga, 357. Der Mogols, 347. Der Peguanen, 366. Der Cochinchineeſen, 367. Der Chineeſen, 370. Der oude, en oock laeter Tartaren, 391. Der Japonneeſen, 397. Der Inwooners van Borneo, 414. Der Marockers, 437. Der Volckeren in Barbaryen, 464. Der Egyptenaeren, 483. Der Abyſſiniers, 501. Der Mozambiquers, 506. Der Neder-Æthiopiers, 507. Der Congolaners, 509. 512. Der Canadianen, 562. Der Floridaners, 575. Der Apalachiters, 585. Der Peruanen, 653. Der Brazilianen, 677. 679. *En voorts der andere Volckeren in America, yeder op ſijne plaets.* Verſchil tuſſchen de Seeden der Perſianen en Turcken, 335.
Seeland, Provintie in Deenemarcken, Gelegentheyd. Beſchrijvingh, 54.
Sem, Soon van Noach, heeft Aſia tot ſijn Erfdeel bekoomen, 291.
Seneca, heeft al in ſijnen tijd kennis van America, of de nieuwe Wereld, gehad, 547.
Serpenten, van de Litthauwers voortijds voor Goden geëerd, 226. Was alleen de koſt van ſeecker Volck in Arabien, 327.
Serrail des Turckſchen Keyſers te Conſtantinopol, beſchreeven, 287.
Serre Lione, 't Geberght, beſchreeven, 428.
Slaepkamer des Turckſchen Keyſers, bovenmaeten praghtigh; overtreffende die van alle Vorſten des gantſchen Werelds, 287.
Slangen in Calicuth, van een geweldige grootte en dickte, 357. In Congo, ſeer langh. Hebben ſomtijds in de lenghte vijf-en-twintigh, in de breedte vijf voeten, 512. *Sie voorts hier boven, op 't woord Serpenten.*
Smaragd, ſeer dierbaer geaght, ſoo dat een Juwelier daer voor gebooden heeft veertigh-duyſend Ducaten; en hoopte noch een mercklijcke winſt

daer op te ſullen doen, 640.
Soete Water-wellingen onder in de grond der Zee. Welck Water van de Duyckers in leedere Fleſſchen werd opgehaeld, 324.
Sonnen-bron in Biledulgerid, van een ſeer ſeldſaeme Eygenſchap, 467.
Sonnen-Tempel te Cuſco, bovenmaeten koſtlijck en praghtigh geweeſt, 655.
Spaenjaerden; beſchrijvingh haerer Gewoonten en Seeden, 231. Zyn altijd ſeer ſober en matigh geweeſt. Plegen niets anders als Water te drincken: En voor 't tweede Gereght haerer Spijſen Eyckelen te gebruycken, 251. Haere walgelijcke Morſigheyd. Wieſſchen dickmael 't geheele Ligchaem met oude Pis. Wreven oock haere Tanden met de ſelve, 251. Draegen gantſch kort Hoofdhayr. Beſpotten de Vreemdelingen, welcke 't ſelve langh draegen; en ſouden haer noch wel ergers doen, 231. Haeren Hooghmoed is bovenmaeten groot en beſpotlijck, 231. Haer' onmenſchlijcke bedrijven, gepleeghd in Weſt-Indien, tegens d' onnoſele onweerbaere Indianen, 609. Bekoomen voor haeren eerſten Buyt in Peru meer als twintigh Millioenen Ducaten, 656.
Spaenje, waer van daen dit Koninghrijck dien Naem heeft bekoomen. Gelegenheyd. Vorm, 227. Grootte. Verdeelingh. Lught, 228. Aert des Lands. Wijnen, Boomvrughten. Rivieren, 229. Paerden, van een ſeer treflijcken Aert. Muyl-Eſels, en andere Gedierten, 230. Staet deeſes Rijcks, in 't Geeſtlijck en Wereldlijck, 231. Inkoomſten des Koninghs, 233. *Waer ontrent noch verſcheydene andere Byſonderheden werden verhaeld.*
Speelſught der oude Duytſchen ſoo groot, datſe, al haere Goederen verſpeeld hebbende, eyndlijck oock hun eygene Vryheyd opſetteden, 194.
Spel met Kaerten en Dobbelſteenen, of eenige andere, waer in 't Geluck, of 't Lot, de Hand heeft, by de Japonneeſen op 't hooghſte gehaet, en geſtraft, 398.
Spotwoord, uytgeſproocken tegens een geringh perſoon, veroorſaeckt een groot Heer ſijn uyterſte verderf, 330.
Spreeckwoord van eenige Landſchappen in Duytſchland, 199.
Staeten, ſoo Geeſtlijcke als Wereldlijcke, in 't Koninghrijck Spaenje, 232.
Starren, van de Peruanen gehouden voor de dienſtbaere oppaſſende Jonckvrouwen van de Maen, 655.
Steenen in Engelland, welcke Straelen van ſigh geven, gelijck de Starren, 14. In Cathay, welcke branden, en waer van men Vyeren ſtoockt, gelijck by ons van Turf, 395.
Steenkolen in Engelland. Wonderlijcke Eygenſchap van deſelve, 11.
Stockviſchvanghſt in Canada, hoedaenigh deſelve geſchied, 560.
Straeten te Conſtantinopol, zyn ſeven-duyſend, vier-honderd en ſeven-entſeventigh in getal, 286. Te Fez, twee-honderd groote lange, reght-uytloopende; behalven veele kleyne, 441. In Cairo, of Alkair, werden geſteld aghtthien duyſend: Van ſommige noch vry meer, 477.
Swaluwen-Neſten in Cochinchina, gebruyckt in plaets van de beſte Speceryen, tot de bereydingh der Spijſen, 364.
Swart Hayr en ſwarte Tanden, van de Japonneeſen ſeer hoogh, en voor een ſonderlinge Schoonheyd geaght, 397. Swarte Verwe by haer een teecken van blijdſchap, de witte van Rouw, 397.
Swarten Oly in Perſien, koomende van uyt

uyt een Springh onder d' Aerde; die door dit gantſche Geweſt in de Lampen werd gebrand, 330.
Swavelbergh in d' Eylanden van Sonda; werpt ſoo veel Steen en Aſch uyt, dat meer als thien-duyſend Menſchen daer onder verſmoord blijven, 415.
Sweeden. Grootte. Verdeelingh en Beſchrijvingh deeſes Koninghrijcks, 75. Vtughtbaerheyd en Onvrughtbaerheyd. Rivieren, &c. 77. Inwooners en der ſelver Aert, 78.
Sweetſteen, in Pan, of Pahan, ſoo goed tegens't Vergif als Bezoar, 361.

TAelvetwerring onder 't bouwen van den Babelſchen Thoorn, veroorſaeckt de verſtroyingh der Volckeren: En hier door hebben de Geweſten Africa en Europa haer' Inwooners bekoomen, 291.
Tagus, Rivier in Spaenje, hebbende in ſigh Goud en Paerlen, 229.
Tamarins, kleyne en aerdige Dierkens in Gujana. Eene der ſelve werd gekoght voor vijf-honderd Kroonen, 644.
Tartaren, waeren voortijds begreepen onder de Naem der Scyten, 391. Syn noyt overwonnen geweeſt; maer hebben in tegendeel de Heyren der maghtighſten Koningen t' onder-gebraght. Haere Draght, Seeden en Gewoonten, 392.
Tartaryen; Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh van dit Geweſt, 387. Waer van daen deeſe Naem ſou ontſtaen zyn, 388.
Tatou, een ſeldſaem Braziliaenſch wild Dierken, beſchreeven, 581.
Tempelen te Conſtantinopol, over de vijf-duyſend in getal, 286. Te Fez, ſeven-honderd, 441. 447. Te Cairo, of Alkair, ſes-honderd; maer met de Gebeede-Capellen meer als twintigh-duyſend, 477.
Theopompus heeft al in ſijnen tijd kennis van America, of de Nieuwe Wereld, gehad, 545.
Thoorn te Piſa, in Italien, gebouwd op een ſeer ſeldſaeme wijs, 260.
Thoornen te Conſtantinopol, tot ſeven toe in getal op een Slot, ſoudaenigh gebouwd, datmen in al deſelve kan hooren 't geen in eene deeſer geſproocken werd, 286.
Thubal, Soons Soon van Noach, ſou aldereerſt in Spaenje hebben gewoond, 251.
Tigranes, Koningh van Armenien, Schoonſoon van Mithridathes, ſijne Geſchiedeniſſen kortlijck verhaeld, 311.
Tlacaellel, een ſeer uytſteeckend Veld-Overſte onder de Mexicanen, heeft veel voortreflijcke dingen verright, 600. Weygerd grootmoedighlijck, de hem aengeboodene Kroon aen te neemen; en brenghd deſelve op eenen anderen, 601.
Tol-reght des Koninghs van Deenemarcken in de Sond; wat; en hoe veel die bedraeghd, 66.
Toveraer by de Cocinchineeſen; en ſijne ſeer ſeldſaeme Bedrijven, 367.
Treurboom in Malacca, die niet anders als alleen nae Sonnen-ondergangh bloeyd: Daer nae met d' aenkoomende dagh al ſijne Bloeyſſelen weer laet vallen; geduerende 't geheele Jaer door, 362.
Tripoli, Koninghrijck: Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 462.
Tunis, Koninghrijck: Gelegentheyd; Grotte, Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 462.
Turckſche Rijck in Europa beſchreeven, 270. Regeeringh, hoedaenigh geſteld, 272. Schattingen, 274. Verſcheydene Religien in Turckyen, 278. Godsdienſten,

Seeden en Gewoonten der Turcken, 284.

VAldivia koomd in Chili ellendigh om 't leven, wegens ſijn' onverſaedlijcke Goudſught, 670.

Vaten van Aerde, uyt welcke de Japonneeſen drincken, van haer ſeer hoogh gehouden. Alle Eedele Geſteenten daer tegens veraght, 397.

Veritidius Baſſus, ſlaet de Parthers tot verſcheydene maelen toe, 301.

Verquiſtingh der Goederen, geſchied onder de Chriſtenen door haere veelerley Proces-voeringen; onder de Joden op haere Paeſch-Feeſten; onder de Mooren op haere Bruyloften, 447.

Virginia. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh. Gewoonten en Seeden der Inwooners, 565.

Viſſchen in Schotland, welcke geen Vinnen hebben, 43. Van een ſeer ſeldſaeme geſtalte in 't Land Comanien, 317. In Congo, welcke Varckens worden genoemd, ſoo groot, dat eene der ſelve ſomtijds over de vijfhonderd ponden koomd te weegen, 511.

Vitzlipuzli, een Mexicaenſch Afgoden-Beeld, door't welck de Duyvel ſprack, en ſeer wonderlijcke dingen heeft verright. Hoedaenigh hy de Mexicanen in dit Geweſt heeft gevoerd. Speeld in dit ſtuck den Aep Gods; naebootſende d' uytvoeringh der Kinderen Iſraëls uyt Egypten, 596. Houd de Mexicanen ſeer ſtrengh onder ſijne gehoorſaemheyd. Sijne gantſch ſeldſaeme Bedriegeryen, onder dit Volck aengereght. Sijne Bloeddorſtigheyd, 597. Sijne ſeer wonderlijcke bedrijven, 599.

Vleeſch van Apen pleegh de Spijs der Barbaren te zyn, 464.

Vogelen en Hoenderen in Moſambicq, ſwart van Vederen en Vleeſch; Bloed en Beenderen: Echter ſeer delicaet van ſmaeck, 503. 506.

Volckrijckheyd van Paleſtina, onder de Regeeringh der Jooden, 305.

Voordeelen van Aſia, boven d'andere Deelen des Werelds, 289. *en vervolgens.* Der Nederlandſche Weſt-Indiſche Compagnie, welckeſe hebben getrocken van de Guineiſche Kuſt, 493.

Vrouw te Parijs, uyt welcke zyn voortgekoomen twee-honderd vijf-en-tnegentigh Kinderen en Kinds-kinderen, 121.

Vrouwen, verbranden ſigh in Narſinga met de Lijcken haerer Mannen, 353. Moogen de Japonneeſche Mannen geen Houwlijcks-goed toebrengen; en de reden daer van, 397.

Vrouwsperſoonen; de ſchoonſte van geheel Spaenje vindmen te Valentia; doch deſelve zyn t' eenemael onkuyſch, 247. Te Zukana in Arabien, ſoo ſchoon als Engelen, 320. Onder d' oude Duytſchen, waeren uytſteeckend eerbaer en kuyſch, 194. Te Dez in Marocco, d' alderleelijckſte in geheel Africa, 438.

Vyer, van de Litthauwers voor Godt geëerd, 226.

URaniburgh, Slot op 't Eylandt Wien, gebouwd van Tycho Brahe, dien ſeer vermaerden Starrekundigen. Verwonderens-waerdige Aſtronomiſche Konſt-ſtucken, en andere dingen, in 't ſelve te ſien, 76.

Uytdeelingh der Landen, van Noach gedaen aen ſijne Naekomelingen: En wat gedeelte yeder ſijner Soonen heeft bekoomen, 290.

Uytvaert van een Koe in Egypten, koſt den Eygenaer, zynde een Egyptenaer, niet

niet alleen al ſijn eygen geld; maer noch daerenboven leende hy hier toe vijftigh Talenten Silvers, 483.

WAerden in Italien, zyn ſeer ſeer loos. Beloven de Vreemdelingen, haer te gemoet gaende, een byſonder-goed onthael, doch alſe binnens Huys zyn, is 't 'er ſeer ſlegh geſteld, 253. Te Fez gaen gekleed als Vrouwen, met een afgeſchoorne Baerd: Jae oock ſelfs de ſpraeck en manieren der Wijven naebootſende, 464.

Walviſch-ribben, worden gebruyckt tot Balcken, om 't Dack eens Tempels, t' onderſtutten, 433.

Walviſch-vanghſt in Florida; geſchiedende op een wonderlijcke wijs, 575.

Walviſſchen werden gedrooghd, daer nae tot Meel gemaeckt, en dan Brood daer van gebacken, 576.

Water, koomende op een ſeer ſeldſaeme wijs in een Hol te Malta, 541.

Water-boom in 't Canariſche Yſer-Eyland, van een ſonderlinge ſeldſaemheyd. Verſchillende Berighten van den gedaghten Boom en des ſelven Water-gevingh, 533.

Wateren in Schotland, beweegen ſigh ſeer onſtuymigh, ſonder dat 'er eenige Windt waeyd, 43.

Weſt-Indien, in welcken Opſight ſoodaenigh genoemd, 547. D' oude hebben al voor langh kennis van dit Geweſt gehad, 547. *Sie voorts op 't woord America.*

Wilde Yren; der ſelver Seeden en vreemde Gewoonten, 53.

Witte Volckeren in Africa, waer van deſelve afkoomſtigh zyn, 426.

Wolven; waerom deſelve niet meer in Engelland werden gevonden; en hoeſe daer uyt gekreegen zyn, 25.

Woeſtijn Zahara. *Sie op Zahara.*

Wonderteeckenen, voorgevallen voor d'aenkoomſt der Spaenjaerden in Peru, 667.

Wortel Ginſingh, van ſeer uytſteeckende Kraghten tot Geneeſingh. *Sie op Ginſingh.*

Wreedheden der Spaenjaerden in Weſt-Indien gepleeghd, bovenmaeten grouwlijck en onmenſchlijck, tegens d' onnooſele, onweerbaere Indianen, 608. *en vervolgens.*

Wijnen in Spaenje hebben 't gebreck, datſe nae 't Le'er ſtincken; en waerom, 229. In Franckrijck, 107. Driederley ſoorten van Wijnen in Perſien, en welcke deſelve zyn, 337.

Wijn-ſwelgers, pleegen de Schotten te doen verſuypen; doch met deeſe genaede, datſe ſigh noch eens, voor haeren dood, moghten vol ſuypen, 32.

XA (of Xeque) Iſmael Sophi, heeft in 't Jaer vijfthien-honderd de Perſianen weer in 't Perſiaenſche Rijck beveſtighd, 328.

Xanſi, Provintie in China, heeft onuytgraeflijcke Groeven van Brandſteen, zynde een ſtof die ſeer langh vyer kan houden, 372.

Xeque, werden genoemd de Hoofden der Geſlaghten onder d' Arabiers, 325.

Xerxes, doet een Brugg' over den Helleſpont ſlaen, zynde d' Enghte by Gallipoli; anders de Dardanellen, 297.

Ximinez de Kardinael, neemd de Stad Oran in 't Koninghrijck Algier in, 451. Seghd, in Algier ſoo veel geld te zyn, datmen gantſch Africa daer meê ſou konnen veroveren, 456.

YErac, of Hierac, ſoo 't hedenſdaeghs werd genoemd, is 't oude Chaldæa of Babylon, 306.

Yren, haeren Aert, en veelerley ſeldſaeme Steeden, 45. Pleegen Menſchen-vleeſch t' eeten. Haere Natuer, 53. Wilde Yren, en haere Seeden, 53.

Yrland. Naem deeſes Koninghsrijcks. Vorm. Beſchrijvingh, 44. Onderſcheydingh, of Verdeelingh, 46. Heeft geen giftige Gedierten, 45. Wanneer tot een Koninghrijck geworden, 53.

Yrſche Byen, geweldigh in meenighte, 44. Paerden, van een ongemeene Eygenſchap, 45. Ys-vogelen, van een ſeldſaemen Aert, 45.

Yſer-Eyland, en wonderlijcken Waterboom in't ſelve, 533. Verſcheydene verſchillende Berighten van dit ſtuck, 533.

Ysland, wanneer tot de Chriſtelijcke Religie gebracht, 59. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beſchrijvingh, 555.

Yslanders, haere Levens-manier, 74.

ZAhara, of de groote Woeſtijn; Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 487. Hier is bynae geen Water. Wat voor Volckeren ſigh daer in onthouden. Lught. Graf-gedaghteniſſen, 488. In ſes, thien, jae twaelf daghreyſen vind men dickmael niet de minſte druppel water, 489. Een dronck Water hier gekoght voor thien-duyſend Ducaten, 488.

Zanguebar, of Zanzibar; Gelegenheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 502. 't Varckens-vleeſch is hier ſeer geſond, 503. Rijckdom des Lands, 503. Is een ſeer ongeſond Geweſt voor d' Europianen, 504. De Hoenderen zyn hier gantſch ſwart van Vleeſch, Bloed, Vederen en Beenderen; echter ſeer delicaet van ſmaeck, 503.

Zanhaga, Woeſtijn, en een gedeelte van de Woeſtijn Zahara, 488.

Zee-Enghte, of Straet Gibraltar, tuſſchen Spaenje en Mauritanien, voortijds gehouden voor 't eynd des Werelds, 243.

Zeegel des grooten Chams, wat voor woorden in't ſelve ſtaen, 393.

Zee-Oſſen, welcke ſommige daegen langh op 't Land konnen leven, 512.

Zee-Paerden, van d' Africanen getemd. Deſelve zyn ſeer ſterck en ſnel: Doch men moet ſigh waghten, van op haer door diepe Rivieren te rijden, wijlſe anders nae beneden ſchieten, 511.

Zuenziga, Woeſtijn, en een gedeelte der Woeſtijn Zahara, of de geweldigh-groote Sand-vlackte, 488.

Zukana, een Vleck in Arabien, alwaer de Vrouws-perſoonen ſoo ſchoon zyn als Engelen, 320.

E Y N D E.